

अभ्युपनिषत् नारायण

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૪૮-૮૬ વાર્ષિક

પુસ્તકનું નામ અરેબિયન નાઈટ્સ

વિષય દર: ૩૨, ૩૧૦૫૧

તેયાર થાઓ ! હું ટાલુંટ !! મોટી ધમાલ !!!

રૂપિયા સવામાં અંગ્રેજી

છ માસમાં ન આવડે તો રૂ. ૧૦૦ ઇનામ.

આજ લગી આ જાતની બહાર પડેલી તમામ છુટકામાં મોટી, નવામાં નવી, સારામાં સારી, રહેલામાં રહેલી અને સોંધામાં સોંધી ચોપડી આજ છે. આ જાતની બીજી કોઇ પણ ચોપડી ખરીદતાં પહેલાં આ જાણો.

સેલ્ફ ઈંગ્લીશ ઈન્સ્ટ્રક્ટર.

(રાજભાષા.)

ધેર બેડા જે તમારે વગર માસ્તરે રીતસર અંગ્રેજી શિખવું હોય તો ધી સેલ્ફ ઈંગ્લીશ ઈન્સ્ટ્રક્ટર જરૂર ખરીદજો.

લોબી આ પુસ્તક પ્રકટ કરનારાઓની માફક આ પુસ્તકના વધુ ભાગો જુદા જુદા છાત્રાલયો નથી પણ તે બારે ભાગમાં પુરું કરી એકજ પુસ્તકમાં બહાર પાડ્યું છે.

અક્ષરચાન, વાંચતાં, લખતાં, બોલતાં, કાગળ લખતાં, તાર લખતાં વગેરે શિખવા માટે આ પુસ્તક એક ઉત્તમ સાધન છે, અને આના જેવી સળજ બીજા કોઇ પુસ્તકમાં નથી.

ખરીદનારને જો ચોપડી પત્રાંદ નહીં પડે તો તે અસહ્ય સ્થિતિમાં પાછી લેવામાં આવશે તેમજ શિખનાર એમ કહેશે કે ચોપડીનો જ માસ અવધાસ કર્યો છતાં તેને ઇંગ્રેજી નથી આવડતું તો તેને રૂપિયા સો ઇનામ આપવામાં આવશે. કિન્નમત રૂપિયા સવા, પો-સ્ટેજ માફ. (૫૯ ૩૫૨)

ઈન્ડીયન પીનલ કોડ.

અથવા હિંદુસ્તાનનો ફોજદારી કાયદો.

(સને ૧૮૬૦ નો ૪૫ એ.)

નવીન સુધારા સાથે આવૃત્તી બીજી.

કર્તા-શ્રીચુત ચતુર્જી માણકેશ્વર ભટ્ટ.

(ઇડર રોડના માજી જ્યુડીશીયલ સેક્રેટરી અને સેમન્સ જજ.)

ગુજરાતીમાં શુદ્ધ અને સરળ ભાષામાં સંપૂર્ણ રીકા સહિત છે. આમાં ૧૮૧૫ સુધીના કિન્નવી ચાર હાઇકોર્ટના, બ્રહ્મદેવની મુખ્ય કોર્ટના તેમજ ઇંગ્લાંડના ફેમલિ જુડીસીયલ સાથે જામત કરેલા છે; તે ઉપરાંત હાઇકોર્ટમાંથી પણ કેટલાક જરૂરના ફેમલિ હાખલ કર્યા છે. હર વખત ઉપયોગમાં આવતી કલમો ઉપર બનાતાં લગી કોઇ જાતનો સંશય ન રહે અને કાયદાનો અનુમત ચાર કરનાર ફોજદાર, પોલીસ અધીકારી, માજીસ્ટ્રેટો અગર વકીલને સીદ્ધિ રસ્તે દારી થકે એવી રીતે બહોળી રીકા કરવામાં આવી છે. જેથી નાના મોટા દેવીરાજાનાં ન્યાયાધીશો તેમજ અંગ્રેજી નહીં ગુજરાતી વકીલોને પણ આ લખું જપયોગી છે. કામળ ગ્રેજ હંથા મોરકો લેખરના પુઠા ઉપર સોનેરી નામ : સહિત કો. રૂ. ૭-૦-૦ છીંટનું સોનેરી પુઠું. કો. ૧-૦-૦

મહાદેવ રામચંદ્ર જાગુટે-યુકસેલર.

પણ દરવાજા-અમદાવાદ.

વિવિધ વિષયો સવિસ્તર વર્ણન કરતો વિજ્ઞાન વૈદક ગ્રન્થ.

શુભચાલી મેડીરિયા મેડિકાના લેખકના હાથે લખાયેલું

પ્રૅક્ટીસ ઓફ મેડીસીન

અથવા

ઔષધોનો અનુભવ.

વિદ્વાન, કાબેલ અને અનુભવી અંગ્રેજ ડાક્ટરો મી. હન્ટર, જોન હારલે, ચાર્લીસ, વિલિયમ, ફ્રેડરીક રોબર્ટસન, જોનસન, ટેલર, બીટન્સ અને ચરક, સુશ્રુત, વાગ્બટ, ભાવપ્રકાશ, ધન્વનરી, હારિત, સારંગધર, માધવનિદાન વિગેરે પાચીન પ્રાણાચાર્યોના વિચારો તથા આ દેશના આધુનિક વિખ્યાત વૈદ્ય ડાક્ટરોની મિંમની સલાહો વિગેરેનું ધ્યાનપૂર્વક મનન કરી તેના આધારે આ ગ્રન્થ ગુંથવામાં આવ્યો છે. જેમાં આર્ય અનાર્ય ઉભયપક્ષ પ્રમણે પ્રથમ દરેક રોગ થવાનાં કારણો, પૂર્વરૂપ યાને અગમચેતીઓ, દરેક રોગ ઓળખવાનાં લક્ષણો, દેશી-વિદેશી બન્ને રીત પ્રમાણે ઔષધોપચાર, ઔષધોની બનાવટ, શુભોષ, આપવાનું વજન, વખત, અનુપાત, દરદ ન મટવાનાં લક્ષણો પથ્યપથ્ય અને ફેલું અનાજ આપી માફક ન આવે, વિશેષ રાખતી જેમતી માવજત, દરદ થરૂઆતથી માંડીને અંત આવતાં સુધીમાં જોઈતી તમામ જરૂરી બાબતોનો પુરતો ખુલાસો આપવામાં આવ્યો છે. કદ રોયલ ૮ પેજ, પૃષ્ઠ ૧૧૧૦ કામળ ગ્લેજ, છાપ સફાઈખંધ, સોનેરી બાઇડીંગ છતાં કિંમત રૂ. ૬-૦-૦; ૮પાલ ખર્ચ વી. પી. સહીત ૦-૬-૦

મળવાનું ડેકાણું:—

બુક્સેલર મહાદેવ રામચંદ્ર જાગુડે.

તથા દરવાખા—અમદાવાદ.

અરેબિયન નાઈટ્સ.

એક હજાર ને એક રાત્રીની અદ્ભુત
વાત્તાનો અમુલ્ય ખજાનો.

ભાષાંતર કર્તા,
માસ્તર-બોગીલાલ તારાચંદ.
ડે. હાજીપટેલની પોળ-અમદાવાદ.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કર્તા,
મહાદેવ રામચંદ્ર અગુષ્ઠે બુક્સેલર.
ત્રણ દરવાજા-મુ. અમદાવાદ.

ખોજ આવૃત્તિ. પ્રત ૨૨૦૦.

સંવત ૧૯૭૨. સને ૧૯૧૬.

અમદાવાદ—શ્રી " રામકૃષ્ણ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ " કાજીપુર ટંકશાની પોળમાં
શા. મગનલાલ હરીવલ્લભદાસે છાપ્યું.
કીંમત રૂ. અઢી (એજ કાગળના.)
કીંમત રૂ. બે (૨૪ કાગળના.)

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી ઓપીરાઈટ-સંગ્રહ

૫૨૨૬

૬૨૮:૩૨ કલમ

સર્વે હક પ્રસિદ્ધિર્તાંત્રે સ્વાધીન રાખ્યા છે.

બધી જાતનાં પુસ્તકો મળવાનું ઠેકાણું:-
મહાદેવ રામચંદ્ર જાગૃષ્ટ બુકસેલર,
ત્રણ ફરવાળા-અમદાવાદ.

અનુક્રમણિકા.

विषय.

५६.

કસનના બાદશાહની વાર્તા	...	...	...	...	...	...	૧
મધેડો અને બબ્બની વાર્તા	...	...	...	...	...	...	૭
એક સોદાગરની વાર્તા	...	...	...	...	...	...	૧૧
હરણીવાળા રોસાએ કરેલી વાર્તા	...	...	...	...	...	...	૧૪
ખીન્ને જુઠ્ઠા માણસ તેના કુતરાની વાર્તા	...	...	...	...	...	...	૧૮
માછીની વાર્તા	...	...	...	...	...	...	૨૧
પાદશાહ તથા વેદની વાર્તા	...	...	...	...	...	...	૨૫
અંતિ તથા પોપટની વાર્તા	...	...	...	...	...	...	૨૭
એક વજીરની વાર્તા	...	...	...	...	...	...	૨૮
અર્ધપિચ્છર યએલા ખાદશાહની વાર્તા	...	...	...	...	...	...	૩૮
ત્રણ ફકીર તથા પાંચે ભેનોની વાર્તા	...	...	...	...	...	...	૪૬
પેહેલો ફકીર જે પાદશાહનો તેની વાર્તા	...	...	...	...	...	...	૪૬
ખીન્ન ફકીરની અભયજ્ય જેવી વાર્તા	...	...	...	...	...	...	૪૬
એક ભલા તથા ખીન્ન અદેખા આદમીની વાર્તા	...	...	...	...	...	...	૭૦
ત્રીજો ફકીરે કહેલી પોતાની વાર્તા	...	...	...	...	...	...	૮૦
એખીલાની હકીકત	...	...	...	...	...	...	૮૮
અખીલાની હકીકત	...	...	...	...	...	...	૧૦૬
સીનખાદ ખલાસીની પેહેલી સફર	...	...	...	...	...	...	૧૧૬
સીનખાદ ખલાસીની બીજી વારની મુસાફરીની હકીકત	...	...	...	...	...	...	૧૨૧
સીનખાદની ત્રીજી મુસાફરીની હકીકત	...	...	...	...	...	...	૧૨૫
સીનખાદ ખલાસીની ચોથી સફર	...	...	...	...	...	...	૧૩૨
સીનખાદ ખલાસીની પાંચમી મુસાફરીની હકીકત	...	...	...	...	...	...	૧૩૬
સીનખાદ ખલાસીની છઠ્ઠી મુસાફરીની હકીકત	...	...	...	...	...	...	૧૪૩
સીનખાદ ખલાસીની સાતમી સફર	...	...	...	...	...	...	૧૫૦
પાદશાહ તથા વજીરની વાર્તા	...	...	...	...	...	...	૧૫૬
અમૃતદળની કથા	...	...	...	...	...	...	૧૫૮
બદ્દીન હસનની વાર્તા	...	...	...	...	...	...	૧૬૭
એક ખુદા માણસની વાર્તા	...	...	...	...	...	...	૧૬૪
ખ્રીસ્તી વેપારીએ કહેલી વાર્તા	...	...	...	...	...	...	૧૮૮
અગુડા કપાયેલા એક વેપારીની વાર્તા	...	...	...	...	...	...	૨૦૬
હકીમે કહેલી હાથ કપાયેલા ગૃહસ્થની વાર્તા	...	...	...	...	...	...	૨૧૩
ફરજીએ કહી સંભળાવેલી વાર્તા	...	...	...	...	...	...	૨૨૩
હજીમના પેહેલા મિત્રની વાર્તા	...	...	...	...	...	...	૨૩૦
હજીમના બીજા મિત્રની વાર્તા	...	...	...	...	...	...	૨૩૭

વિષય.

પૃષ્ઠ.

હજીમના ત્રીજા મિત્રના વાર્તા	૨૩૪
હજીમના ચોથા મિત્રની વાર્તા	૨૩૬
હજીમના પાંચમા મિત્રની વાર્તા	૨૩૭
હજીમના છઠ્ઠા મિત્રની વાર્તા	૨૪૧
રસીલી બાતુ સમસલનીહાર અને મોજીશો શાહ અબ્દુલ્લુસેન	૨૪૫
ધરૂનના શાહજાદા અલીશીદીન અને ઘીનની શાહજાદી નુરમહાલની વાર્તા...	૨૮૫
બુખારાના શાહજાદા અબ્દુલ્લુસેન તથા અલીહુસેનની વાર્તા	૩૨૧
વજીર પુત્ર સિદ્દિકશાહ તથા તેની ખ્વારી બાતુ મરીયમની વાર્તા	૩૪૪
મુર્શીદાલીના શાહજાદા સમસલ અને તેની ખ્વારી બાતુ બેદરની વાર્તા	૩૭૩
ફેતનાબ તથા અલીસાફરની વાર્તા	૪૦૧
હસનના શાહજાદા ખુરમની વાર્તા	૪૨૨
બદમ શેહેરના શાહજાદા તથા ફેરો નમરની શાહજાદીની વાર્તા... ..	૪૩૩
મોજીશો હુસનઅલીની વાર્તા	૪૪૫
નસીબની બલીહારી	૪૬૮
અતિશય લોભ તે પાપનું મૂળ	૫૦૧
અલીમરા અને તેની નિમકહલાલ દાસીની વાર્તા	૫૧૮
વિશ્વાસવાદી મિત્ર અને ચતુર ન્યાયાધીશ	૫૨૬
ઘીનના શાહજાદા રૂકનુદીનના વાર્તા	૫૩૦
નર્મજ પ્રેમનું સુખી જોડું	૫૪૧
ત્રણ બેહેનોના વાર્તા	૫૬૭

પ્રસ્તાવના.

સર્વે શોખીલા સજ્જનોને વિનંતિ કરવામાં આવે છે કે અમારા અરેખિયન નાઈ-
ટસના ભાષાંતરનો આ પ્રથમ પ્રયાસ સર્વ લોકોને વાંચવાને સુગમ પડે તેવા હેતુથી ઘણા
ખરચના ભોગે તેમજ ઘણી મહેનતે કરવામાં આવ્યો છે. પ્રથમ છપાયેલા પૈકી કેાઈ પુ-
સ્તકમાં સંસ્કૃત શબ્દો તથા કેાઈ પુસ્તકમાં ફારસી તથા ઉર્દૂ શબ્દો ઘણા હોવાથી સાધા-
રણ શુદ્ધિવાળા વાચકોને તેનું રહસ્ય તથા તેમાં રહેલી જે અપૂર્વ રસીકતા તેના મથાર્થ
લાભ નહીં મળવાથી તથા તે સંબંધી ઘણા લોકો તરફથી સરળ ભાષામાં છપાવવા
અમને ઉપરાઉપરી સૂચનાઓ કરવામાં આવવાથી આ પુસ્તક છપાવી બહાર પાડવામાં
આવ્યું છે.

આ પુસ્તકમાં ઇરાનનો એક જખરો અને અતિ દૃઢ મનવાળો બાદશાહ પોતાની
રાણીની ખરાબ વર્તણૂકથી પોતે રોજ એક સ્ત્રી પછી તેને બીજે દિવસે મારી નાંખી
બીજી સ્ત્રી પરણતો. તેની આવી અડગ અને દૃઢ પ્રતિજ્ઞાને તેના વજીરની પુત્રીએ પોતા-
ના માબાપની તેમજ બાદશાહની મરજી વિરૂદ્ધ બાદશાહની સાથે લગ્ન કરી એક હજાર
દિવસ સુધી નવી નવી અને એક એકથી ઘણી રસિક વાર્તાઓ કહી પોતાનો તેમજ
બીજી સેકંડો સ્ત્રીઓના જ્ઞાન બચાવ્યા છે. જે વાર્તાઓ એવી તો રસીક છે કે તે વાંચતાં
વાંચનારને જીખતરપતું ભાન નહીં રહેતાં પુસ્તક હાથમાંથી છાડવાનું મન થતું નથી.
વળી ગમે તેવી દીલગીરી પેદા થઈ હોય તો પણ તે વાંચતાં મન ઘણું આહલાદ પામે
છે. આવી રસીક વાર્તાઓથી ભરપૂર બીજું કેાઈ પુસ્તક ભાગ્યેજ હશે. અને તેના લાભ
સઘળા માણસો લઈ શકે તે હેતુથી તેની કિંમત તેની મહેનત અને ખરચના પ્રમાણમાં
ઘણીજ ઓછી રાખવામાં આવી છે. વળી આ પુસ્તક દરેક કુટુંબે પોતાના ઘરમાં રાખવા
લાયક છે તો આપ સાહેબો આ પુસ્તકનો લાભ અવશ્ય લેશો એવી આશા છે.

પ્રસિધ્ધ કર્તા.

અરેબિયન નાઈટ્સ.

ઈરાની બાદશાહની વાર્તા.

ધણી વરસો ઉપર એક વખત ઇરાન દેશ એવી સ્થિતિપર હતો કે જેને આખી દુનિયા નમન કરતી હતી વળી જેની આણુ દુનીયાના સર્વે રાજ્યો માનતા હતા. અને જેની ધણી કિંમતી ધન્યોને સર્વે રાજ્યો માન આપતા હતા. વળી જ્યાંના મુલક અતિશે સ્માગ અને સ્વર્ગના બાગ જેવો ગણવામાં આવતો, અને હિંદુસ્તાન તથા ચીન જેવા દ્રવ્યવાન અને વિસ્તારવાળા મુલકોમાં પણ પોતાની ધન્યો શરકાવી હતી.

ઇરાન દેશની આવી શ્રેષ્ઠતા એક બાલ ઇરાની કવિના ઇતિહાસમાંથી માલમ પડે છે, તે ઇચિન દેશનો એક મોટો બાદશાહ પોતાનું જગદે રાજ્ય ચલાવી મરણ પામ્યો તે વખતે તેને બે કુંવર હતા. એકનું નામ શહેરીયાર અને બીજાનું નામ શાહજેનાન હતું તેઓએ પોતાના આપના મરણ પછી રાજ્યના બાગ પડ્યા તેમાં મોટો ભાઈ જે શહેરીયાર હતો તેના બાગમાં તેના આપનો ઘણો ખરો મુલક આવ્યો અને નાનાભાઈ શાહજેનાનના બાગમાં સમરકંદનું રાજ્ય આવ્યું.

જનને બાદશાહ પોતાપોતાનું રાજ્ય ચલાવવા છુટા પડ્યા અને પોતાના શહેરમાં જઈ રાજ્ય ચલાવવા લાગ્યા, તેમને છુટા પડ્યાને દશ વરસ થઈ ગયાં ત્યારે મોટાભાઈ શહેરીયારને નાના ભાઈ શાહજેનાન સાંભરી આવ્યો અને તેને મળવાની ઇચ્છા થઈ તેથી તેણે પોતાના પ્રધાનને બોલાવીને હુકમ કર્યો કે તમે સમરકંદ જઈ મારા ભાઈ શાહજેનાનને તેડીને લાવો. કારણ કે તેની સાથે અમારે આજે દશ વરસ થયાં વિશેષ થયેલો છે માટે મળવાની ઇચ્છા થઈ છે તો તમે આપણું લશ્કર સ્વાર વગેરે આપણને શોભે તેવા હાડથી જઈ તેડી આવો અને તાકીદથી આવો. હુકમ થતાં પ્રધાન લશ્કર તૈયાર કરાવી. એકદમ રવાને થયો અને યોડા દિવસમાં ધણીજ ઉતાવળે સમરકંદ જઈ પહોંચ્યો. શાહજેનાનને ખબર આપી કે તમારા ભાઈ શહેરીયારનો પ્રધાન આપને તેડવાને આવેલો છે. શાહજેનાન અતિશે હર્ષવંત થઈ પોતાનું લશ્કર તૈયાર કરાવી ધણી હાડમાં સાથે સામેનું કરવા ગયો. અને જણ બેઠયા, ખબર અતર પુછી. પ્રધાને સઘળી હકીકત કહી સંભળાવી અને કહ્યું કે શાહ શહેરીયાર તમને ધણી યાદ કરે છે માટે જલદીથી ચાલો. શાહજેનાન બોલ્યો હું આવવાને તૈયાર છું પરંતુ મને પરવારનાં દસ દિવસ લાગશે. તેથી તમે એટલા દિવસ શહેર બહાર રહો. હું તમારે જોઈતો સર્વે સામાન મોકલાવું છું કારણ કે તમે શહેરમાં આવો તો ધણી દિવસ થઈ જાય માટે બહારજ રહો એમ કહી પોતે નગરમાં ગયો અને પ્રધાનને સર્વે સામાન પુરો પાડવા બંધાયસ્ત કર્યો. પ્રધાન પણ શહેર બહાર તંબુ નાંખી પડાવ કરી રહ્યો. દસ દિવસ પુરા થયા તેથી શાહજેનાન પોતાની પટરાણી પાસે, ઇરાન પોતાના ભાઈ શહેરીયાર પાસે જવાની રજા લેવાને ગયો, રાણીએ પછી દીલગીરી થી તેને રજા આપી. રજા લઇને રાજા સાંજના પાંચ વાગનાં પોતાના લશ્કર સાથે શહેરબાહર જ્યાં પોતાના ભાઈના પ્રધાનને મુકામ આપ્યો હતો ત્યાં આવ્યો અને પ્રધાનના તંબુ પાસે પોતાનો તંબુ નખાવ્યો, અને પ્રધાનની સાથે રાતના ખાર લાગ્યા મુઠી ખુબ વાતચીત કરી, ત્યાર પછી જાંને જણ છુટા પડ્યા, જે વખતે

તે પોતાની રાણીને એકબીર ફરમી બળી આવવાની કબજા થઇ તેથી તે તેજ વખતે પોતે એકલોજ રાતની વખતે પોતાના મેલેજ તરફ ચાલ્યો અને ચાલ્યો ચાલ્યો સીધા પોતાના સુતાના ઝોરડામાં દાખલ થયો.

રાજા કાંઈ પણ બોલ્યા સિવાય ઝોરડામાં ગયો અને તેની તેણે પોતાની રાણીને ખબર આપી નહીં, નહીં આપવાનું કારણ કે તેને પોતાની રાણી વિષે કાંઈ પણ ખોટા વહેમ હતા નહીં, જેવો તે અંદર દાખલ થયો તેવોજ તેણે એક નવાઈ જેવો બતાવ દીધો. રાણીની સાથે કોઈ અબલ્યા માણસને જોયો, પોતે જુવ તો નથી ખાતો એવો વહેમ લાગી ફરીથી રાજાએ બરાબર નજર કરી જોયું તો તેને આવમ પડ્યું કે પોતાની રાણી એક હલકા ગુલામની સાથે છે. આ બતાવ જોતાં રાજાને એકદમ પગના નખથી માથાની શીખા સુધી કોઈ ચડી ગયો અને મોટા ધોટા કાઢી બોલ્યો નિકાર ! નિકાર ! હજી મને જતાં કાંઈ વારનો થઈ નથી એટલામાં આ કુલટાઓએ મારાથી આટલો દગો કર્યો છે, એક નીચ ગુલામ સાથે તેણે મારા કીધી છે તેથી એ બન્ને દુષ્ટ માણસોને એમના ગુનાની શિક્ષા થવીજ જોઈ એ. એમ કહીને તેણે એકદમ પોતાની તરતારથી રાણીને તથા તેની સાથેના ગુલામને મારી નાંખ્યો અને કોઈમાંને કોઈમાં જેવો આવ્યો હતો તેવોજ છતાંમાને શહેર બહાર પોતાના તંત્રમાં ગયો. સવાર થતાં પ્રધાન તથા રાજાએ પોતાના લશ્કર સહિત ચાલવા માંડ્યું. અને ઘણું ઉતાવળથી તેઓ જ્યાં રાજા શેહરીયારની રાજધાની હતી ત્યાં આવ્યા પહોંચ્યા. રાજા શેહરીયા ને આ વાતની ખબર પડતાં હર્ષના કાંઈ પાર રહ્યો નહીં અને પોતાની ચતુર રંગ સેના ચડાવી શહેર બહાર સામંતું કરવાને ચાલ્યો અને એક મેદાન મેદાનમાં જમીન સાપ કરાવી પોતાના લશ્કરને એવું યુક્તિબદ્ધ ગોઠવ્યું કે જાણે એક મોટું શહેર ત્યાં આવી વસ્યું હોય એમ લાગ્યું. શહેરના દરવાજાથી તે મેદાન સુધી એક મોટા રસ્તા વચમાં મુકે બન્ને આગુએ લશ્કર ગોઠવ્યું. શાહુજેનાન ઘોડા ઉપરથી ઉતરી મેદાનના નાકા આગળ આવી પહોંચ્યો તેવોજ રાજા શેહરીયાર દરવાજેથી ઘોડા ઉપરથી નાચે ઉતરી બને બાજુએ વચમાં આવતાં અતિશય દરખથી બેઠી પડ્યા ઘણા વરસે બન્ને બાજુએના સમાગમ થવાથી તેઓને એટલો તો દરખ થયો કે તેઓનાં રોમેગેમ ઉભાં થઈ ગયાં અને આંખોમાંથી દરખનાં આંસુ ચાલવા લાગ્યાં, આવી રીતે બન્ને બાજુએને બેટના ઝંઘી સધળી પ્રજા તથા બન્ને તરફના લશ્કરના દરખનો પણ પાર રહ્યો નહીં.

પોતાના બાંધને મળવાથી શાહુજેનાન ખુશી તો થયો પણ પોતાની રાણીની વાત અને તેણે કરેલી અનીતિ તેને વીસરી નહીં, અને તે ચિંતાથી તેનું શરીર તથા મુખ એવું તો નિસ્તેજ થઈ ગયું કે તેના મોટા બાંધને તેની ચિંતા મટાડવાના ઉપાયો કરવાની જરૂર પડી, રમત મમત હરવું ફરવું, સારાં સારાં બોળને વગેરેની રાજાએ ઘણી ઘણી તજવાજ કરવાનો મર્મખસ્ત કર્યો; પણ કાઈ રીતે તેની એ ચિંતા લગતર પણ ઝાઝી થઈ નહીં એક દિવસે રાજા શેહરીયાર પોતાના શહેરથી ત્રીસ માઈલે છેડે પોતાને શિકાર રમવાનું સ્થાન હતું ત્યાં શિકાર કરવાને જવા સાથે નાંક્યો, પોતાના બાંધ શાહુજેનાનને પોતાની સાથે આવવા કહ્યું પરંતુ શાહુજેનાન પોતાની ચિંતાને લાંબે માંદગીનું બાનું કાઢી ગયો નહીં, આથી રાજા દીલગીર થયો. અને પોતે એકલો ચાલ્યો તેના મધ્ય પછી શાહુજેનાન શોડાતુર મને પોતાના ઝોરડાની ખાતી આગળ આવી બેઠો.

આ ખાતીમાંથી તે મેલેસના નાચે. ઘણાખરો ભાગ દેખાતો હતો. અને તેમાંથી તેની નજર મેલેસના નીચેના જાગમાં ફરતી હતી તેવામાં એક અબલયમ જેવો ખેલ તેના જોવામાં આવ્યો, એકદમ મેલેસના એક દરવાજા ઉઘરી ગયો તે દરવાજા ઘણાખર બંધ રહેતો. દરવાજા ઉઘડતાં તેમાંથી રાજા શેહરીયારની પટરાણી બીજી વીચ ઓઝો (ઘાસીઓ) સાથે મહાર આવી, તે વાંશે ઓઝો (ઘાસીઓ) એ મોં ઉપર યુરખા નાંખ્યા હતા તથા મોટા ઝબખા પેક્યા હતા તે તેમણે દરવાજામાંથી બહાર બીજી કાઢી નાંખ્યા. શાહુજેનાન આ બતાવ જોઈ ઘણું અબલયમ થયો કારણ કે તેમાં ઘાસીઓના વેષ લેખિતા એના કાંઈ મુલાકામ હતા અને ખાતીની કાંઈ અબલયમ હતી એ તેને મુલાકાતે લાગે એક એક દાંધી

એડે રહી હાસ્યવિનોદ કરવા લાગ્યા. ગાંધીએ દાંક માર એક માણસને (નોકરને જવાન) બે નાખ્યો અને તે તેની સાથે વાતો કરવા લાગી, અને બધાં નિર્ભયતાથી ત્યાં રમત રમત કરવા લાગ્યાં.

આ બનાવ બેઠાં શાહજેતાન મનમાં વિચારવા લાગ્યો કે, હું એમ બન્યો હતો કે મારા જેવો દુઃખીયો બીજો કોઈ નહોં હોય, પરંતુ આ બનાવ જોતાં મારું દુઃખ કંઈ હીસાપમાં નથી. કારણ સર્વ દુનિયા પાપમાં સપડાએલી છે. પછી તેણે પોતાના મનમાંથી સ્વર્ગી ચિંતા કોટી દીધી. અને પહેલની મારફત વર્તવા માંડ્યું; એમ કેટલાક દિવસ ગયા પછી રાજા શેહરીયાર ચિકારેલા પાછો ફર્યો ત્યારે તેન ઉચ્છેદ એર સામે લેવા ગયો.

રાજા શેહરીયારે પોતાના બાઈનો એકેરો જોતાં તેની ચિંતા મટી ગયેલી લાગી, તે કવંચી શાહજેતાનને તેણે કહ્યું બાઈ, મારા ઘેર તમે જે દિવસના આવ્યા હતા. તે દિવસથી તમે ધણા જ શોકાતુર અને દુઃખી બન્યાના હતા અને આજ તમારું સુખ જોતાં તમારી દીલગીરી નાશ પાના છે, અને તમારો સ્વભાવ ધણો આનંદી બન્યો છે. તેનું કારણ શું ?

આ સાંભળી શાહજેતાનને શો ઉત્તર આપવો તે કાંઈ સુઝ્યું નહોં, તેણે સ્વર્ગી વાત છુપી રાખવાના ઇરાદાથી પોતાના માઈ શેહરીયારને કહ્યું કે આ વાત કહેવાની મારી કંઈ નથી. શેહરીયારે કહ્યું બાઈ એવી શી વાત છે કે તું મારાથી છાની રાખે છે કે આજ સુધી તે ગમે તેવી વાત પણ મારાથી છાની રાખી નથી છતાં બ્યારે આ વાત છાની રાખવા છડે છે તો તેનો કાંઈ ઉડો મેદ હોવો જોઈએ, માટે જો કહેવામાં હરકત ન હોય તો કહે. નાના બાઈએ કહ્યું કે આપ કહેા છો તે સત્ય છે પણ તે સાંભળતાં આપ ખુશ થવાને બદલે ધણા દીલગીર થશો. પણ બ્યારે આપ અતિ આશ્ચર્ય કરો છો, તો હવે આપની આજ્ઞાને લીધે મારે તે કહ્યા વગર છુટકો નથી તો સાંભળો—આપે બ્યારે મને પ્રધાનને તેડવા સાર મોકલ્યો તે વખતે પ્રધાનને શેહર બહાર કિતારો આપી દૃષ્ટ દિવસનાં હું પરવારી સાંજની વખતે પ્રધાનના તંજુ પાસે તંજુ નખારી રમલા સાથે રાતે ત્યાં રહ્યા રાતની વખતે આતરે બ્યારે લીધે રાણીને મળી આવવાની કંઈજ થઈ, તેથી એકદમ મેદલ તરફ ચાલ્યો. દિવાનખાનામાં પેસતાં જ મારા જોવામાં આવ્યું કે રાણી કોઈ હબકા ગુલામના સાથે બ્યારમાં પડી છે, તે જોતાં જ મેં તે જાને બન્યાના હુકમ કરી નાંખ્યા, અને કંઈ પણ બોલ્યા વિના પાછો મારા તંજુમાં આવ્યો. આ કારણથી મારા મનમાં જે ઉદામી થઈ તે ધણા દિવસ સુધી નાકળી નહોં. આટલું બોલી તે છાનો રહ્યો.

મોટાબાઈએ કહ્યું કે બાઈ દીલગીરીનું કાંજુ તો જાણું પણ તે અતિશય દિલગીરી કેવી રીતે જતી રહી તે સંભળવો તો મારું મન સંતોષ પામે, નાના બાઈએ કહ્યું બાઈ, હું આપને મનમ કરાવે કહું છું કે હવે મને મારી આપો તો સારું કારણકે, તેમાંથી પરિણામ સારું આવશે નહોં, મોટા બાઈએ કહ્યું બાઈ હવે એ વાત સંભળવાને મારું મન એટલું ગદ્યું અધીરું થયું છે કે હવે હું હકીયાર પણ ચોભવાને અશક્ત છું. નાનાબાઈએ બ્યારે પોતાના બાઈનો આટલો બધો આશ્ચર્ય જોયો ત્યારે વિચાર્યું કે હવે કહ્યા વિના છુટકો નથી, ત્યારે તેણે પોતાના બાઈના ચિકારેલા ગયા પછી બનેલી સ્વર્ગી દલીલત વધારિયત કહી.

મોટાબાઈએ કહ્યું બાઈ તે જે કહ્યું તે બધું સત્ય જ હશે પરંતુ આ વાત એવી છે કે તે મારી નજરે જોવાની જરૂર છે માટે એને તે કુત્રા કરી કોઈ રીતે નજરે દેખાડો. શાહજેતાનને કહ્યું કે તે કામ કાંઈ કઠણ નથી. આપ પ્રથમની પેડે જ પાછા શીકારે જાઓ અને હું પણ સાથે આવું પછી આપણ કોઈ ન જાણે તેવી રીતે આવીને સંતોઈ રહીશું એટલે બીજે દિવસે હું તમને માંગ ઓરડામાંની તે સ્વર્ગી બતાવીશ. રાજાએ તરતજ પોતાના માણસાને ખબર આપી કે ક્યાંકા દિવસે ચિકારે જવાનું છે. માટે ત્યાં ડેરા તંજુ નાંખવા. હુકમ થતાં જ સ્વર્ગી તૈયારીઓ થવા લાગી.

બંને બાઈઓ તૈયાર થઈ ચાલ્યા થોડેક છેડે જઈ તેમણે પોતાનો વેશ બદલી નાંખ્યો અને કોઈ જાણે નહોં તેવી રીતે પ્રથમના ઓરડામાં બરાબ રહ્યા. શાહજેતાન પોતે જે બારીએ બેઠો હતો તે

બારીએ પોતાના મોટાભાઈને બેસવાનું કહ્યું. શેહરીયાર તે પ્રમાણે બારી આગળ બેઠો અને એક નળે જેવા લાગ્યો. થોડીવાર થતાં જ આગળની પેઠે દરવાજાએ એકદમ ઉઘડી ગયો અને પ્રથમ જેટલી હકીકત બની તેટલી હકીકત રાજાએ સંપૂર્ણ રીતે જોઈ લીધી. રાજાની ખાતરી થઈ કે પોતાના નાનાભાઈએ જે હકીકત કહી તેમાં ભાગર પણ વધારે જોડ્યું નથી.

આ બનાવ જોઈ રાજા વિચાર કરવા લાગ્યો. ઝોહો ! ! ! જે સ્ત્રીપર હું આટલો બધો વિશ્વાસ રાખતો, જેને મેં ખાઈ તનમન ધન સર્વ અર્પણ કર્યું હતું, જેના વિના હું એક ઘડી પણ વરસ જેવી ગણ્યો હતા, અને જેના વિના સર્વ જગત મિથ્યા ગણ્યો હતા, તે સ્ત્રીએ મારા જેવો પતિ છતાં તથા આટલો બધો પ્યાર છતાં પણ બ્યારે એક નીચ માણસથી સંગત કરી તો દુનિયામાં આવી સ્ત્રીઓને સેંકડોવાર ધિક્કાર ! ધિક્કાર ! આ પ્રમાણે તેના મનમાં વિચાર થયો પછી તેણે પોતાના નાનાભાઈને કહ્યું કે ભાઈ મારા જેવાં મોટા રાજાની સ્ત્રી અને તેનાપર મારી અતઃકરુણી પ્યારની લાગણી છતાં બ્યારે તેણે આવું નીચ કામ કર્યું તો ગરીબ લોકોની સ્ત્રીઓ શું કરતી હશે તેનો તો મનમાં વિચાર જ સ્ત્રી રીતે આવે. તમે તો વર લઈને દુઃખી થયા પણ મારો વિચાર તેવો નથી જો કે હું ધાઈ તો તે પ્રમાણે કરી શકું પરંતુ મારે તેમ કરવાની ઇચ્છા નથી; હવે મને આ રાજપાટ, ધર બહાર કાઢપણ વહાલું લાગતું નથી અને પ્રસાર પણ વિષ સમાન લાગે છે માટે તે સમજું છોડી પરમેશ્વરની ભક્તિ કરવા સંસાર છોડી ચાલ્યા જવું અને કપરી લઈ કાઢી જણે નહીં તેમ આ નગરનો ત્યાગ કરી જંગલમાં જવું.

શહજેનને કહ્યું ભાઈ આપ એકદમ આવું સાદસ કરોછો તે ઠીક નહીં, મોટાભાઈએ કહ્યું કે ભાઈ તે ખરું પણ હવે તો મને સ્ત્રી જ ઇચ્છા થઈ છે, માટે તું કાંઈ પણ વિલંબ કર્યા વિના ચાલ. નાના-ભાઈએ કહ્યું કે આપની સાથે આવવા હું તૈયાર છું પણ આપની પાસે એટલી અરજ કંઈ છું કે આપણને બ્યારે આપણા કરતાં કોઈ વધારે દુઃખી માણસ મળે તો આપણે આપણા મુકામપર પાછા આવવું એટલી મારી અરજ સ્વીકારો. મોટાભાઈએ કહ્યું કે જો તારી ઇચ્છા તેમ હશે તો તે પ્રમાણે કરીશું. એમ કહી બંને ભાઈઓ તેજ વેષમાં જેવી રીતે આવ્યા હતા તેવા મુપદ્રીથી જતા રહ્યા. શેહેર બહાર નીકળી પોતે ચાલવા જ માંડ્યું. રાત્રે કોઈ ઝાડ તળે વાસો રહ્યા વળી સવાર થતાં ચાલવા માંડ્યું એમ ચાલતાં ચાલતાં કેટલાક દિવસે મધુર કિનારે જઈ પહોંચ્યા. અને એક મોટા મેદાનમાં ઝાડ નીચે વિશ્રાંતિ લેવા બેઠા ત્યાં બંને ભાઈઓ બેઠા બેઠા વાત કરે છે. એટલામાં એક બચકર બનાવ તેમના જેવામાં આવ્યો.

થોડીવારમાં એકાએક મોટો બચકર અવાજ થઈ દરિયામાં ફાટ પડી અને તેમાંથી એક મોટા કાળો થાંભલો નીકળ્યો. તેમના દેખવામાં આવ્યો, તે થાંભલો ઉંચો વધતો વધતો આકાશ સુધી પહોંચ્યો, અને કિનારા તરફ આવવા લાગ્યો, તે જોઈને બંને ભાઈઓને બહુ ડર લાગ્યો અને ઝાડ ઉપર ચડી છાનામાના બેસી રહી એકે નળે જેવા લાગ્યા, થોડીવારમાં તે થાંભલામાંથી એક કાળારંગનો પિશાચ મોટા કદવાળો અને બચકર દેખાવનો બહાર નીકળી આવ્યો તેની પાસે એક કાચની પેટી હતી. તે ધણીજ મજબુત હતી. બંને તેને ચારે તરફ મજબુત તાળાં વાસેલાં હતાં. તે પેટી લઈ પેલો પિશાચ ચાલ્યો ચાલ્યો જે ઝાડપર બંને ભાઈઓ બેઠા છે. તે ઝાડ નીચે આવી બેઠો, તે જોઈ તેમને ધણે ડર લાગ્યો, પણ ધીરજ રાખી બેસી રહ્યા. પેટી નીચે મુકી તેણે પોતાની પાસેથી ચાર તાળાંની જૂદી જૂદી કુચીઓ કાઢી તાળાં ખોલી પેટી ઉઘાડી, અને તેમાંથી એક અતિ સ્વરૂપવાન અને ધરેણીથી તથા પોષાકથી ભરપૂર એવી એક સ્ત્રી કાઢી, તે સ્ત્રી તેની જોડે બેઠી. પિશાચ કહેવા લાગ્યો હે સ્ત્રી ! હું તને જોઈ તારાપર મોહિત થયો થકો, તારા લગ્નના ઝોજવ વખતે હું તને ચોરીમાંથી ઉપાડી લા-ગ્યો છું. હું તારાપર એટલો બધો મોહિત થયો છું કે દુનિયામાં તારા વિના સઘળી ઓળે મને અનિદ્ર લાગે છે; તારા અતિ ક્રોમળ અંગ જોઈ મારાં રોમેશ્મ ખડાં થઈ જાય છે. અને એક તારા સિવાય ખીજી કાંઈ પણ દેખતો નથી, તો હવે તું મારા સામુ પ્રેમથી જોઈ મને શાંત કર. તું મારા ઉપર કાંઈ પણ રીઝ રાખીશ નહીં હું તને કેવતાના જેવું શુભ આપીશ તથા તારી આખા કાંઈ દિવસ સોમીશ

નહીં, તેને જે ઇચ્છાએ થશે તે હું પુરી પાડીશ. સ્ત્રી કાંઈ પણ બોલી નહીં અને જેમ પ્રીતિ બતાવતી હોય તેવી રીતે તેના સામું બેઠા લાગી પિશાચ પુશી થઈ તેના પર વિશ્વાસ લાવી તેના બેળામાં આયુઃ સુધી ઉઘી ગયો, પોતે બર ઉઘમાં પડ્યો, એટલે પેલી સ્ત્રીએ આમ તેમ નજર ફેરવવા માંડી. એવામાં તેની નજર પેલા ગડપરે ગઈ તો બાકસાહને તેણે ત્યાં સંતાએલા બેઠા. આ સ્ત્રીએ તેમના સામું બેઠી નીચે ઉતરવા ઇશ્વારનું કહ્યું; તેણે પેલા પીશાચની બીકને લીધે નીચે ઉતરવા ના પુશી બતાવી. ત્યારે પેલી સ્ત્રીએ ઇશ્વારતથા સમજાવ્યા કે તે તમે નીચે નહીં ઉતરો તો પીશાચને જગાડી તેની પાસે હું તમારો છવ લેવડાવીશ, માટે જલદારી ઉતરો. આ બેઠું પેલા બાકસાહની નીચે ઉતર્યા અને તે સ્ત્રીની પાસે આવ્યા; પેલી સ્ત્રીએ પોતાના બેળામાંથી લીધે રહી આયુઃ એક ઓશીકા ઉપર સુધી ત્યાંથી ઉઠી, પેલા બાકસાહ સાથે ગમ્મત કરવાની ઇચ્છા જણાવી. બાકસાહની બીલકુલ મરજી નહીં છતાં પણ બચને લીધે તેઓને તેમ કરવું પડ્યું. થોડીવાર તેમની સાથે ગમ્મત કરી તે દુરાચારી સ્ત્રીએ પોતાની ઇચ્છા તમ કરી, પછી તેણે પોતાની પાસેથી એક વીંટીઓનું ઝુમણું બહાર કાઢ્યું અને કહ્યું કે તમે તમારી બે વીંટીઓ આપો. તેમણે કહ્યું કે વીંટીઓ લેવાનું કારણ શું તે સ્ત્રીએ કહ્યું કે આ રાક્ષસ મને ઉપાડી લાવ્યો છે તે મને લગાર પણ છુટી મુકતો નથી. પરંતુ એ એમ નથી સમજતો કે મારી આગળ એનું શું ચાલવાનું છે. એ પેટીમાં તો શું પણ ને કદી કંઈ સમુદ્રમાં મુકી આવે તો પણ તેને હાલતો વગર રહેવાની નથી. આ વીંટીઓ જે છે તે તમારા જેવા દરેક પુરૂષ પાસેથી મેં લીધેલી છે, તેથી તમે જાણશો કે સ્ત્રીઓ શું ન કરી શકે, માટે તમે પણ તમારી બાકસાહની બે વીંટીઓ આપો. મારી પાસે ઝુમણામાં અઘણું વીંટીઓ છે; અને તમારી બે મળી સો પુરી થશે. તે સાંભળી પેલા રાક્ષસને જાણી જવાની બીકથી બાકસાહ બે વીંટીઓ આપી ચાલતા થયા. રસ્તે ચાલતાં બાકસાહ વિચાર કરવા લાગ્યા કે એક ઓછોના ચરિત્રના કાંઈ પાર નથી. આ રાક્ષસ આટલી બધી તજવીજથી તે સ્ત્રીને રાખે છે તેમ રાક્ષસનો બચ પણ એટલો બધો છે, તે છતાં પણ બચારે તેણે સો પુરૂષ કર્યા તો આ રાક્ષસના કરતાં બીજા કોણે બાકસાહની હશે. તો આપણું દુઃખનો આની આગળ શા હિસાબમાં છે. ખરે ! સજબી સ્ત્રીઓ આવીજ હોય છે. તેનો લગાર પણ વિશ્વાસ રાખવો નહીં, તેને ગમે તેટલી પ્રસન્ન રાખો તો પણ તે પોતાનું ધાયું કરવાને ગમે તેવું દુષ્ટ કામ કરતાં ડરતી નથી. માટે હવે તે બાકસાહ કાંઈ પણ વધારે શોચના કરવાની જરૂર નથી. શાહુજેનાને કહ્યું મોટા બાકસાહ હવે આપણી સરત પ્રમાણે આપણને આપણાથી વધારે આ માણસ દુઃખી માવમ પડ્યો તો હવે આપણા વાતનમાં જઈએ. શેઠરીયારે તે વાત કહ્યું કરી પોતાના શેઠરીયાર આવવા પાછા વળ્યા, રસ્તામાં આવતાં બાકસાહના મનમાં અનેક પ્રકારના તર્ક વિતર્ક ઉત્પન્ન થવા લાગ્યા. અને ચાલતાં ચાલતાં કેટલેક દિવસે પોતાના શેઠરીયાર આવી પહોંચ્યા. પોતે બહેનશો વેશ ધારી નાંખી પોતાના મુળના પોતાક પેડેરી શેઠરીયારમાં દાખલ થયા.

શેઠરીયાર દાખલ થતાં શેઠરીયાર બાકસાહે બધી દાસીઓને પોતાના હાથે મારી નાંખી અને સુલતાનાને શાંસી દેવાનો દુકમ કર્યો અને પછી પોતે નિશ્ચય લીધો કે દરેકને એક કુંવારી કન્યા સાથે લગ્ન કરવું. અને એક રાત તેની સાથે રહી બીજા દિવસે તેને મારી નાંખી અને તે પ્રમાણે હમેશાં તે એક કુંવારી કન્યા પરણતો અને બીજા દિવસે તેને મારી નાંખતો.

આનો નિર્દય દરાવ કોઈ દેહણે વાંચનામાં આવ્યો નથી તેમજ આવવો પણ અસંભવિત છે. રાજા હમેશાં એક કન્યા સાથે લગ્ન કરી તેને બીજા દિવસે મારી નાંખે છે આ વાત સાંભળી આખા શેઠરીયાર સર્વ પ્રજાના ગભરાટનો પાર રહ્યો નહીં. અને જેટલા અંતઃકરણથી તેને સર્વ પ્રજા ચલાતી હતી તે સર્વ જતુ રહી સર્વ લોકો તેને ધિક્કારવા લાગ્યા, તેના મોટા પ્રધાન ધણીજ દીલગીરી સાથે નિરૂપાવે તેને આ નિર્દય કામમાં મદદ કરતો હતો તે પ્રધાનને પેટ શેઠરાજાની અને દીનારાજાની નાંખી બે કુંવારીઓ હતી, એક દીનારાજાની સહયુક્તી કુંવારી હતી પણ જે મોટી શેઠરાજાની હતી

તેનામાં અક્ષલ ? હિન્મત અને બુદ્ધિ અભિશય હતી, તેની બુદ્ધિ એવી તો તીવ્ર હતી અને ચાલગીરી એટલી બધી હતી કે જે કાંઈ એકવાર તે વાંચે અથવા સાંભળે તે કદી પણ ભૂલતી નહીં, તેના વાંચવા લખવાના વધારે મહાવશથી તે ધર્મની બાળતોમાં, વૈદ્યમાં તથા ઇતિહાસોમાં અને બીજા હુન્નરોમાં ધણીજ હોંશીઆર થએલી હતી. વળી કવિતા બનાવવામાં તો તે એવી હોંશીઆર હતી કે મોટા મોટા કવિઓ પણ તેની બરાબરી કરી શકતા નહોતા. વળી તે એવી તો સ્વસ્થવાન હતી કે, દંદના ધરની અપ્સરોને પણ શરમાવતી હતી, તે તેના રૂપ, ગુણ તથા આનંદી સ્વભાવને લીધે તેના પિતાને તેમજ ધરનાં સર્વ માણસોને અને વજરને પણ પોતાના પ્રાણ કરતાં ધણી વ્હાલી લાગતી.

હવે સુલતાન શહેરીયારની આ વર્તણૂકથી લોકોના ગભરાટનો પાર રહ્યો નહીં અને સર્વ રૈયત શાકના સસુદ્રમાં ફાળવા લાગી. પ્રધાન અને તેની પાસે એસતારા સર્વ અધિકારીઓ તેને ઘણું ધણું સમન્નવવા લાગ્યા પણ કોઈ કિપાયથી રાજના મનમાંથી આ દુરાચાર નીકળવા પામ્યો નહીં, પ્રધાન ધણેજ દીલગીર થઈ ગયો અને અતીશે ચિંતામાં એક દિવસ પોતાના મેહેલમાં બેઠો બેઠો પોતાની છોડીઓ સાથે કાંઈ વાતચીત કરતો હતો તેવામાં તેની એક છોડીએ કહ્યું કે હે પિતા હું આપની પાસે એક ચીજ માગુ છું તે આપવાની મારા ઉપર મેહેરમાની થવી જોઈએ. પિતાએ કહ્યું કે દીકરી તારાથી મારે શું વધારે છે. જે તારી માગણી બ્યાનબી હશે, તો હું તને ના કહેનાર નથી. ત્યારે શેરરાજદી બોલી કે આપણો બાદશાહ આજકાલ આ નગરમાં ધણેજ જુલમ વર્તાવે છે, અને કોઈનું કશું માનતો નથી. તેથી લોકમાં ત્રાસ વર્તાઈ રહ્યો છે. તે જે આપ રજા આપો તો બધું કંઈ તેના પિતાએ દીકરીને કહ્યું, બેઠા ! તું ધણીજ હોંશીયાર છે અને અક્ષતવાન છે, માટે તારે તે કામ કરવું અશક્ય તો નથી પરંતુ તું તારી એ ઇચ્છા પાર પાડીશ તે મને બરાબર સમજતું નથી. દીકરીએ કહ્યું પીતાજી એમાં કાંઈ મુશ્કેલ નથી, જે આપ મેહેરમાની કરીને મને જે રાજની સાથે પરણાવશે, તો મારી તે ઇચ્છા પાર પાડીશ માટે મારા ઉપર દયા લાવીને માફ લગ્ન રાજ સાથે કરી આ સર્વ લોકતું દુઃખ દૂર કરો, અને મને આશા છે કે જરૂર હું તે કામમાં હતેલ મેળવીશ.

આ વાત સાંભળી પ્રધાન ધણેજ ગભરાટમાં પડ્યો કે આ મારી દીકરી શું માગે છે તેની અક્ષલ કાંઈ ગુમ થઈ છે, અથવા તેના કાળ નજીક આવ્યો કે જોથી તે આવે વિચાર કરે છે, તે પોતે તો જાણે છે કે રાજ સર્વ કન્યાઓને મરતન મારે છે, તો પછી આવું શાથી બોલે છે આવું વિચારી તેણે પોતાની દીકરીને કહ્યું કે હે દીકરી તું આ રાજના નિશ્ચયની સ્પષ્ટતા વાત જાણે છે છતાં મરવાને કેમ તૈયાર થઈ છે અને રાજએ પણ તે બાબતની પ્રતિજ્ઞા કરેલી છે તે કોઈ રીતે તેકનાર નથી માટે એ વાત પડતી મૂઝવે દીકરીએ કહ્યું હે પિતાજી આપ કહેજો તેમજ હું પણ સમજુ છું, અને હું મારા જીવને જોખમમાં નાંખુ છું તે પણ સમજુ છું પણ એમ કાંઈ બીજી હતી નથી. ફિનિયામાં સર્વેના નાશ તો છે. કોઈનો યોગ દિવસ મોડો તો કોઈનો વેહેલો પણ છેવટનો એવો રસ્તો છે, જે કદાપી હું મારી યુક્તિમાં હતેલ પામીશ તો માફ આખી ફિનિયામાં નામ થશે અને જે હારીને મરણ પામીશ તો પણ માફ નામ અમર થશે, માટે તે વાતની આપ કાંઈ પણ ચિંતા કરશો નહીં, પ્રધાને કહ્યું કે દીકરી આ બાબતમાં તું મને ગમે તેટલું સમજાવ, વ્હાલવેના ઉપરથી ઈદ ઉતરી મને સમજાવે તો પણ તારો જીવ આ જોખમમાં નાખવાની રજા નહીં આપું, પણ કદાપી જે રાજ જ પોતે આવીને તને લઈ જાય અથવા મારી નાંખે તો તેમાં મારો કાંઈ કિપાય નથી માટે તું એ વાતનો માંડીવાળ શેહરાજદીએ કહ્યું કે હે પિતા મારા ઉપર દયા લાવી એટલો અનુમદ કરશો એવી વિનંતિ કરું છું, પિતાએ કહ્યું કે હે દીકરી તું વિચાર કર કે કોઈ દિવસ આપ પોતાની દીકરીનો જીવ જોખમમાં પડે એવું કામ કરવાની રજા આપે ખરો ? અને હવે તું તારી હક છોડી દે કારણ કે તેથી મને ચીડ ચડે છે, તું હાથે કરીને પોતાનું અનિદ ઇચ્છે છે. માટે એ વાત જવાદે, નહી તો એક ગધેડો જે પોતે કુખી હતો પરંતુ તેના સ્વભાવે કરી દુઃખી થયો તેમજ કાંઈ વેપારીની સ્ત્રી પોતાનો પતી સારી રીતે સમજાવતાં છતાં માન્યું નહીં અને

ન્યારે પુષ્કળ માર પડ્યો ત્યારે તેણે પોતાની હક છોડી દીધી તેમ તને પણ ન્યારે દુઃખ પડશે તે વખતે તું થું કરીશ શેહરાબાદીએ કહ્યું પીતાજી એ ગધેડા તથા સ્ત્રીની વાત મને સમજાવો તો હું આપનો મોટો આભાર માનું, પ્રધાન કહ્યું કે સાંભળ.

ગધેડા અને બળદની વાર્તા.

એક માણસ જનવરોનો વેપાર કરતો હતો તેને ત્યાં એક ગધેડા અને બળદ હતો, તે બેને જોડે બાંધવામાં આવ્યા, આ માણસની પાસે એવી વિદ્યા હતી કે જનવર બોલે તે સમજી તે સમજતો, પરંતુ તેના ગુણે તેને શીખવાડતાં એવી સરત કરી હતી કે જે તે જનવરની સાંભળેલી વાત કોઈને કહી શકતો નહોતો.

હવે આ ગધેડા તથા બળદ ન્યાં બાંધેલા છે ત્યાં આગળ એક દીવસ તેનો ધણી બેઠેલો હતો અને બળદ ગધેડાને કહેવા લાગ્યો કે તે કેવાં પુન્ય કર્યો હશે, કે તારી પાસેથી કાંઈ પણ કામ લેવામાં આવતું નથી અને નિરાંતે ખાવા મળે છે. તારા જેવું સુખ હું શ્રીજી કોઈને જોતા નથી. મને સવારમાં કામમાં લે છે તે સાંજ સુધી સખત મજુરી કરાવે છે અને તે પણ મારની સાથેજ; સાંજે ઘેર આવું ત્યારે સુકું અને બગીચા ગમેલું ધાસ ખાવા મળે છે. તે પણ પુરું ધરાઈને મળતું નથી તેથી જીમ વેડીને પણ મરવાતું. તારે તો ફક્ત કોઈ દિવસ બાર ઉચકીને જવું પડે એજ તું પણ હમેશ જીએ છે કે મને કેટલું દુઃખ પડે છે તો હું હવે મારા દુઃખની વાત કોની આગળ કંઈ ખરે મેં પરભવ પાપ જ કર્યો હશે કે નથી મને આટલું બધું દુઃખ પડે છે.

ગધેડાએ જવાબ આપ્યો કે હે બળદીઆ લોકો કહેવત કહે છે કે આતો બળદીઆ જોવો છે તે વાત ખરી છે; તારામાં જોર ધણું છે પણ અકસ્મ અને હીમ્મત નથી તેથી તું દુઃખ પામે છે. ખરું જોતાં તું પોતે દુઃખ બોમવી લોકોને સુખ આપે છે પણ લોકોને તેની કદર નથી પણ જે તારામાં અક્ષય હોય તો તેવું કામ કરત નહીં. જે તું માફ કહ્યું કરેતો તું સુખી થયા વિના રહે નહીં એવા રીતે કે જ્યારે એ લોકો તને બાંધવા આવે ત્યારે તેમને તારે શીંગડાંથી મારવા, તને તારું રક્ષણ કરવા સાથે પરમેશ્વરે શીંગડાં આપ્યાં છે તો તેનો તું ઉપયોગ કેમ નથી કરતો, તેઓ તારે માટે ખરાબ ધાસ લાવેતો તારે ખાતું નહીં અને સુંધી સુંધીને પડતું સુકતું. જે તને વધારે તે વીતાડે તો તારાં શીંગડાં કામે લગાડજે. જેનું મારી સલાહ પ્રમાણે ચાલીશ તો જલદીથી તારી હાલતમાં ફેર પડશે અને પછી તું મારો ઉપકાર માનીશ.

ખીજે દીવસથી બળદીઆએ ગધેડાના કહેવા પ્રમાણે કરવાનો વિચાર કર્યો અને તેણે આપેલી સલાહને માટે તેનો મોટો ઉપકાર માન્યો. આ સઘળી વાતને સોદાગરે સાંભળી પછી તેઓ સુખ રહ્યા.

ખીજે દીવસે બળદીઆને કામે લીધો અને તેનું દરરોજનું કામ શરૂ કર્યું. બળદીઆએ આજો દિવસ તેણે પોતાના હાંકનારને ઘણુંજ વીતાડ્યું અને તોડાન કર્યું સાંજે ઘેર આવ્યો અને બાંધવા ગયો ત્યારે તેને શીંગડાથી મારવા લાગ્યો અને ગધેડાએ જે પ્રમાણે તેને શીખવ્યું હતું તે પ્રમાણે બરાબર કર્યું, અને સવારમાં આવરીને જીએ તો ધાસ તેમનું તેમ પડ્યું છે, અને બળદ મોઢો હોય લેવો ડોળ કરી પડ્યો છે, આ જોઈ તેણે બળદના ધણીને ખબર આપી કે બળદ મોઢો થયો છે તેણે જાણ્યું કે આ બળદીઆએ ગધેડાની સલાહ પ્રમાણે સઘળું કર્યું છે. પછી તેણે તેને કહ્યું કે આજે બળદીઆની જગ્યાએ ગધેડાને કામે લગાડજે અને તેનું સઘળું કામ ગધેડા પાસે કરાવજે જે તે ન ચાહે તો જીમ મારજે પણ છોડીશ નહીં ચારે ધણીતા કહેવા પ્રમાણે બળદની જગ્યાએ ગધેડાને કામે લગાડ્યો અને આજો દિવસ તેને એક જ કામ કરવું કે લીધેલી કાંચે ઉઠું પણ રહેવાનું નહીં તેમ ધાસ પણ ખાવું લાગ્યું નહીં.

આવી રીતે થવાથી બળદનેતો ઠીક પડ્યું કારણકે આખો દિવસ કામ કરવું પડ્યું નહીં અને મોઢો બહુ ચાકરે દયાને લીધે તેને ઘાસ પાણી પણ સારી રીતે ખવડાવ્યું બળદ ખાઈ પીને આખો દિવસ નિરાંતથી બેઠો. અને સાંજે ગધેડા આગ્યો ત્યારે તેને કહેવા લાગ્યો કે ભાઈ તારી સલાહ પ્રમાણે ચાલ્યો તો મને આજ આખો દિવસ સુખ મળ્યું અને કાંઈ પણ કામ કરવું પડ્યું નહીં. ગધેડાને આખો દિવસ મારે પડવાથી તેને એટલીતો રીસ થઈ કે તે કાંઈપણ બોલ્યો નહીં અને મનમાં સમજ્યો કે આ બધું દુઃખ મેં મારા હાથે કરીનેજ માગી લીધું છે. અને તેને માટે તે ધણો પરવાનો કરવા લાગ્યો. અને કહેવા લાગ્યો કે આ દુઃખમાંથી નીકળવાનો જો કું કાંઈપણ ઉપાય નહીં કંઈ તો મારું મોત થશે એમ વિચાર કરતાં કરતાં તે ધણો અસાક્ત થવાથી ભોંય ઉપર પડ્યો, થોડીવાર પછી તે ગધેડા તથા બળદ આગળના દિવસની પેઠે માછા વાતો કરવા લાગ્યા તે વખતે પણ તેનો ધણી તથા તે ધણીની વહ તેમની પાસે જઈ બેઠાં તે વખતે ગધેડા બળદને કહેવા લાગ્યો-કેમ ભાઈ બળદ ? હવે કાલે શી રીતે કરવાનો વિચાર છે બળદે જવાબ આપ્યો કે તે સલાહ આપી છે તે પ્રમાણે હું કરીશ કારણ કે તેથી મને સુખ પડ્યું છે ગધેડા બોલ્યો કે રોજરોજ એમ થાય નહીં, કાલે જો એમ કરીશ તો તારી ખરાબી થશે કારણકે આજે આપણા રોઠ વાતો કરતા હતા કે, આપણો બળદાગ્યો હવે ચાલી શકતો નથી, તેમજ તેનાથી ખવાતું પણ નથી માટે તે હવે કામગીરી નથી, તેથી કાલે કસાદને બોલાવીને તેને આપી દઈશું, આ વાત સાંભળી મને ધણીજ શીકર થવા લાગી તે વાત મારે તને કહેવાની હતી, તેથી હવે મારે તને કહેવાનું કે કાલે તું એવી રીતે કરકે જેથી તું મોતમાંથી બચે. કાલની સલાહ આજે કામ આવે તેવી નથી. આવતી કાલે તો તારે હભા થઈ જવું અને જે નાંખે તે ખાઈ જવું અને જેમ ખરાબર જોરમાં હોય તેવી રીતે કામ કરવું. આવું કરીશ એટલે આપણો રોઠ સમજશે કે હવે બળદ ખરાબર સાજો થયો છે અને કામ કરેછે, માટે કસાદને આપવાની જરૂર નથી એમ કરવાથી તું બચી જશ તો મેં પ્રમાણે તું નહીં કરેતો નહીં સમજજે કે તારું મોત આવ્યું, આતો મારેને તારે મિત્રાચારી તેથી આટલી સલાહ આપું છું.

બળદે ગધેડાનું કહેવું સાચું માન્યું અને તે પ્રમાણે કરવા વિચાર રાખ્યો. આ દરકીકત સાંભળી તેના રોઠને ઘણું હસવું આવ્યું. પણ કાંઈ બોલ્યો નહીં. અને થોડીવારમાં ચુપ થઈ ગયો. આ બનાવ તેની સ્ત્રી જે તેની પાસે બેઠી હતી તેણે દાઢા, તેથી તેને નવાઈ લાગી અને પોતાના ધણીને પૂછવા લાગી કે હે પતિ તમને એકાએક આટલું બધું હસવું શાથી આવ્યું તે મને કૃપા કરી કહે કે હું પણ તમારી જોડે હસવા લાગું પેલો બોલ્યો કે હે સ્ત્રી જોમાં હું શું કહું આતો આ બળદ તથા ગધેડા વાતો કરતા હતા તે સાંભળી મને હસવું આવ્યું. પણ તેમણે શું વાતો કરી તે કહેવાની મારા શરૂએ ના કહેલી છે. અને જો કદાપી તે વાત કહું તો મારા જીવનું જોખમ થઈ જાય. સ્ત્રીએ કહ્યું કે એમ તે વળી હોય. વાત કહેવામાં જીવ જતો રહે. તે તો કાંઈ સાચું હોય નહીં. માટે હું સોગમ ખાઈને કહું છું, કે જો તમે તે વાત મને નહીં કહોતો હવે હું તમારી નથી એમ નહીં સમજજો.

આટલું કહી તે ત્યાંથી રીસાઈને ઉઠી અને એક ઝુલ્લામાં જઈ બેઠી અને આખી રાત રોયા કર્યું પેહેલે દિવસે તો તેના પતિએ કાંઈજ ધ્યાન આપ્યું નહીં, પણ આ સ્ત્રીએ તો પીંજે દિવસે પણ તે પ્રમાણે કર્યું આ જોઈ તેના ધણી તેને કહેવા લાગ્યો કે હે સ્ત્રી નકામી હઠ શું કરવા કરે છે, અને તારા શરીરને તું શું કરવા ખરાબ કરે છે. અને તું તારી હઠ છોડી દે. તે સ્ત્રી બોલી કે જ્યાં સુધી તમે વાત મને નહીં કહો ત્યાં સુધી હું તેમ કર્યા વિના રહેવાની નથી, પેલો પુરુષ બોલ્યો કે હે સ્ત્રી આવી પુરુષ વાતમાં તું મારો જીવ ખોવાડવાને શા માટે તૈયાર થઈ છે. અને મારું કહું મારી હઠ જવા દે, સ્ત્રી બોલી મને તેમ થાય પણ હું તો તે વાત જાણ્યા વિના રહેવાર નથી અને તે તમે નહીં કહો ત્યાં સુધી મારી હઠ છોડનાર નથી. પુરુષે કહ્યું જો તારે હઠ છોડવી નથી તો હવે મને મારા છોકરાને મળી આવના દે કારણ કે વાત કહેવાની સાથે મારો જીવ નીકળી જશે. માટે હવેથી વખતને પેળા કરી લેવા

દે પછી તેણે પોતાના છોકરાને તેમજ સઘળાં સમાં વહાલાંને મળવા બોલાવ્યાં, તે સઘળાંએ આ સ્ત્રીની ખોટી હક બાબત તેને ધણું ધણું સમજાવી કે તું નાહક શામાટે તારા પતિનો જીવ ખોવરાવે છે, તે બોલી કે જ્યારે મારો પતિ આવી નજીવી બાબત મને નથી કહેતો અને આવાં ખોટાં ખાનાં કાઢે છે. તો મુશ્કેલી વાનતો શેનોજ કરે, તો એવી પ્રીતી રાખ્યા કરતાં મરવું સારું છે જે સ્ત્રીનું પોતાના ધણી પાસે કાંઈ પણ માન નથી, તેનું જીવવું રૂથા છે. માટે હું તમારું કોઈનું કહેવું માનનાર નથી. અને તે વાત કહેવરાવ્યા સિવાય રહેનાર નથી. જા તે નહીં કહેતો હું મારો જીવ કાઢી નાંખીશ હવે તમે સર્વ મને જોરહું સમજાવશો તે બધું રૂથા છે. આટલી બધી તે સ્ત્રીની હક જોઈ પેસો ધણી પોતાની જીવની કાંઈ પણ દરકાર નહીં રાખતાં પોતાની સ્ત્રીને રાજી રાખવાને તે વાત કહેવા સારું તૈયાર થયો.

પોતે આ વાત કહેવી કે ન કહેવી તેનો વિચાર કરી જોરહા ઉપર બેઠો, હવે તે માણસના વાઘમાં કેટલીક કુકડીઓ, એક કુકડો અને કુતરો જોરહાં જનાવર તેણે પાળ્યાં હતાં હવે કુકડો હમેશાં જમ તે ખુશીને રવર કરે તેમ આજે પણ તેણે તેવી યુગ્મો મારના માંડી એવામાં પેસો કુતરો ત્યાં આવ્યો અને કહેવા લાગ્યો કે હે કુકડા તારું મરણ નજીક આવ્યું છે કે તું આવી યુગ્મો મારતાં લગાર પણ શરમાતો નથી. કુકડો બોલ્યો હે કુતરો; તું શા સારું મને આટલું કહે છે તે મારાથી સમજવું નથી; તું મને પ્રથમ એ વાત સમજાવ અને પછી મને કપકો દે. કુતરાએ કહ્યું કે આપણા ધણી પાસેથી તેની સ્ત્રીએ છુપી વાત જાણવાની હક લીધી છે, હવે જો તે વાત આપણો ધણી તેની સ્ત્રીને કહે તો તેનો જીવ જાવ છે અને જો ન કહેતો સ્ત્રી પોતાનો જીવ ખોવા તૈયાર થઈ છે. હવે શું કરવું તે તેને કાંઈ સુઝવું નથી તેથી તે શેઠાતુર મને જોરહા ઉપર બેઠો છે, અને આવા વખતમાં તું ખુશીની યુગ્મો પાડે છે, તે તને શેનો છે, કુકડે જવાજ આવ્યો કે આપણા ધણીની અક્ષલ કયાં ગઈ છે જો પોતાની અક્ષલનો વિષયોગ કરેતો સ્ત્રી તરત સીધા રસ્તા પર આવે. મારે તો પચાસ સ્ત્રીઓ છે પણ તે બધીને એવી રાખું છું કે કોમ્પ્લી પણ બોલી શકાય નહીં. તો આપણા ધણીને તો એકજ સ્ત્રી છે તેટલી તેનાથી સચવાયી નથી. કુતરો બોલ્યો કે એવી શી અક્ષલ છે કે જેથી તે કબજે થાય કુકડે કહ્યું કે જો તેને જોરહામાં પુરી પાંચસાત લાકડીઓ લગાવી દે તો સઘળી હક જીવી જાય અને તેને છુટવું પણ મુશ્કેલ થઈ પડે. આ વાત પેલા પુરૂષે જોરહા ઉપર બેઠાં બેઠાં સાંભળી. અને તે પ્રમાણે કરવાને વિચાર કરી લાંબી ઉભો થયો. પોતાની સ્ત્રીને કહ્યું કે ચાલ આપણા જોરહામાં હું તને વાન કહું. પેલી સ્ત્રીએ જાણ્યું કે મને વાત કહેવા લાજ જાય છે, તેથી તે ખુશીથી ઉઠી તેની સાથે ગઈ. પેલાએ, ઘરમાં સારી લાકડી શોધી કાઢી પાંચ સાત એવીતો સપાટી દીધી કે યુગ્મો યુગ પાડવા લાગી અને કહેવા લાગી કે મારે વાત નથી સાંભળવી અને મને છોડીદો. હવે કોઈ દહાડો આવી હક નહીં કરે. પછી પેલા માણસને દયા આવી ભારે તેને છોડી દીધી, અને ત્યાર પછી તેણે કોઈ દિવસ એવી ખોટી હક લીધી નહીં, અને તેને દુઃખ દીધું નહીં, એટલી વાત કહી પ્રધાને પોતાની પુત્રી શેઠરાજાદીને કહ્યું કે બેટી! જમ પેલા બળદના ધણીએ તેની સ્ત્રીએ ખોટી હકનો સ્વાદ તેને અપાડ્યો તેવી રીતે મારે તને ન કરવું પરંતુ સારું માટે તું તે હક જગાડ અને બાદશાહ સાથે લગ્ન કરવાની વાત પડી સુક.

શેઠરાજાદીએ તેના પીતાને આ વાત સાંભળી કહ્યું કે હે પિતા તમારી આ વાતથી હું કાંઈ મારો વિચાર ફેરવવાની નથી કારણ તે સ્ત્રીની હક નકામી અને મુખાર્ધ બરેલી હતી તેથી તેનો દાખલો મને લાજ પડતોજ નથી, હું તો હજારો કુંવારી કન્યાઓના જીવને ઉગારી મારા જીવને જોખમમાં નાંખવા તૈયાર થઈ, હું તેના જોખમ સુગમ નથી, તેથી હું મારો વિચાર ફેરવવાની નથી અને તે બાબત આપ ખોટું લગાડશો નહીં. પ્રધાને પોતાની પુત્રીને આવો ખરો નિશ્ચય જોઈને પોતાની હક છોડી દીધી, અને પોતાની મરજી વિરૂદ્ધ બાદશાહ સાથે તેનો વિવાહ કરવાનો વિચાર કરી ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યો તેને ખાતરી હતી કે આ પુત્રી આજનીજ રાત જીવવાની છે, તેથી અતીશે શેઠાતુર મનથી બાદશાહ પાસે ગયો અને કહ્યું કે આપની સાથે મારી પુત્રીને પરણવા સારું હું કાંઈ લાવીશ.

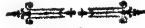
બાદશાહ શેઠરાજાદીને આ સાંભળી ચક્તિ થઈ ગયો અને વિચાર કરવા લાગ્યો બધા જોહ મને

નિઃપાયે પોતાનું નહીં ચાલતાં કન્યા આપે છે અને મારો વજર પોતાની મેળેજ પોતાની દીકરીને મારી નાંખાવવા સારૂ મને પરણવાને આપ્યો છે તેનું શું કારણ ? રાજાએ પ્રધાનને કહ્યું કે પ્રધાનશુ ! તમે મારી પ્રતિજ્ઞા સારી રીતે જાણો છો છતાં તમે ત્રાયે કીને તમ રી દીકરીના જીવ શા માટે જોખમમાં નાંખો છો ? પરણીને બીજા દિવસે તેને ગરદન મારવાને તમને સોંપીશ અને જો તે વખતે તમે તેને તમારી પુત્રી જાણી મારા હુકમનો અમલ નહીં કરો તો તમારો તથા તે બન્નેનો જીવ જશે એ ચોક્કસ સમજાવે, અને તે વખતે તમે મારા પ્રધાન છો એવો વિચાર કરવા લગારવાર પણ યોગ્યતા નહીં. મારે જે કરશે તે વિચાર કરીને કરવો હજી તમારા હાથમાં છે માટે પાછા જાઓ. પ્રધાને કહ્યું કે મહારાજ આપે જે કહ્યું તે અક્ષરે અક્ષરે સત્ય છે પરંતુ આ વિચાર જે મેં આપને કહ્યો તે કાંઈ મારો કરશે નથી પણ તે મારી દીકરી શેહરાબાદીનો પોતાનો છે. મેં તેને આપે જેમ કહ્યું તેવી રીતે ઘણું ઘણું સમજાવ્યું પણ તે પોતાના વિચાર ફેરવતી નથી, અને તેના વિચાર જાહેર કરવાને મારે બધી દીલગીરી મંચે આવવું પડ્યું છે. હવે જે તેના નસીબમાં દશે તે થશે, તેમાં આપનો તેમજ મારો કાંઈ વાંક નથી તે પોતાના હાથે કરીનેજ મરવાને તત્પર થઈએ; આ હડીકત સાંભળી આદશાદ નવાઇ પામ્યો અને છાનોમાનો બોલ્યા વિના બેસી રહ્યો. અને વજર પોતાના સ્થાનકે ગયો. હવે શેહરાબાદી પોતાની રિઝમન અને અક્ષર જાતાની હજારો કન્યાઓને જીવતદાન આપવા સારૂ પોને આદશાદને ત્યાં જવાની તૈયારીઓ કરવા માંડી તેણે પ્રથમ પોતાની બેન દીનારબાદીને બોલાવી કહ્યું કે બેન, જે મેં આ મહામારત કામ માટે લીધું છે. તેમાં મને તારી મદદની બેણીજ જરૂર પડશે, અને મને ખાતરી છે કે તે બાબતમાં તું કરી ના કહીશ નહીં. હવે મારે તને કહેવાનું કે હું જ્યારે આદશાદને ત્યાં જઈશ ત્યારે આદશાદને અરજ કરીશ કે હે મહારાજ મારી જીંદગીને છેલ્લો દિવસ છે માટે મારી નાની બેન દીનારબાદીને આજની રાત મારી પાસે રહેવાદો. મારી તે વાત આદશાદ કયુલ રાખશે એટલે હું તને તેડવા મોકલીશ તું મારી પાસે આવવીને રહેજે અને સવાર થતા પહેલાં એક કલાક વેહેલી વહીને મને કહેજે કે બેન તમે મોટાં મોટાં પુસ્તકમાંથી સારી સારી વાતો રાંચી છે. તેમાંની એકાદ વાત સવાર સુધી ચાલે તેવી કહી મને ખુશી કર તે વખતે હું તને વાત કરીશ અને મને આશા છે તેમ કરતાં મારા મનની કમેદ પુરી થશે અને હું અને તું હજારો કન્યાઓને મોનાના પંજમાંથી કિમારી સર્વ પ્રજાના હૃદયના ગબરાટને શાંત કરીશ

આટલી વાત તે પોતાની બેનને સમજાવી પોતે આદશાદના મેહેલ તરફ ચાલી પ્રધાન તેને મુકવા સારૂ ચાલ્યો અને તેને મુકીને પાછો વળ્યો. આદશાદ તેને પોતાના દિવાનખાનામાં લઇ ગયા અને તેના મોઢાપરથી લુગડું લઇ લેવા કહ્યું અને તે પ્રમાણે તેણે પોતાના મોં ઉપરથી લુગડું લઇ લીધું; તેને ધણીજ સ્વસ્થવાન જોઈ આદશાદ બોલ્યા ખુશી થયો: પણ તે વખતે તેને રેતી જોઈ આદશાદે કહ્યું કે તું શા વાસ્તે રડે છે તેણે કહ્યું કે મારાથી એક મારી નાની બેન છે તેને અને મારે ધણીજ પ્રીતી છે: અને હવે આજ મારો છેલ્લો દિવસ છે તેથી આજની રાત તેને મારી પાસે રાખવાની મરજ છે તે આપ સ્વીકરશે કે જોયું કરી મારી આખી રાત ખુશીથી નાચ. અને એટલી મારી કમેદ પુરી કરી ના વારમાં માફ આપુજી પૂછું કંઈ, આદશાદે તેણીની કોમળ અને નમ્ર વાણી ઉપર દયા લાગી મોઢને લીધે તે વાત કયુલ રાખી અને તરતજ શેહરાબાદીએ પોતાની બેન દીનારબાદીને તેડવા મોકલ્યું તેડવા આવતાંજ તે તૈયાર થઈ પોતાની બેન પાસે આવી અને તેના પલંગ જોડે નીચે બોંચ પથારી કરી પોતે સૂતી. સવારમાં વેહેલી પાંચ વાગતાં ઉઠી અને સંકેત પ્રમાણે પોતાની બેડેનને કહેવા વાગી બેઠેન જે આપ જાગતાં હોતા તેમણે જે બધી સારી વાતો રાંચી છે તેમાંની એકાદ સારી વાતો સવાર થતાં સુધી ચાલે તેવી કહેવા મારા ઉપર મેહેરખાની કરશે. એ પ્રમાણે અરજ કરી. તેણે કાંઈપણ બોલ્યા વિના પોતાની નાની બેન દીનારબાદીને વાત કરવાની રમ આદશાદ પાસે માગી અને કહ્યું કે આખી કાજા હેયતો મારી બેનને છેલ્લી યાદગીરી દાખલ એકવાન કહું આદશાદે તેની તે માગણી કયુલ રાખી ત્યારે શેહરાબાદીએ સુલતાનને કહ્યું કે આપ પણ જરા આન સખતો અને દીનારબાદીને કહ્યું તું અંજામરે ખોન રાખજો એમ કહી તેણે સર્વો અલ્લાહી.

એક સોદાગરની વાર્તા

શેહરાબાદી બોલી, ધણા વખત ઉપર એક સોદાગર હતો તે ધણે પૈસાવાળો હતો અને દેશપરદેશના લોકો સાથે ઘણા વેપાર કરતો હતો, એક વખત તેને કાંઈ કારણસર ધણે દૂર પરદેશ જવાની જરૂર પડી ત્યાં રસ્તામાં જતાં એક મોટું જંગલ આવતું તે એવું કે કોઈ ઠેકાણે કાંઈપણ ખોરાક નથી શકે નથી, તેથી તેણે પોતાની સાથે કેટલુંક ખાવાનું લીધું, ને બીજી પક્ષ જે જે વસ્તુનો ખપ પડે તે સઘળી પોતે લેઈ લીધી અને પોતાના એક સારા ઘોડા ઉપર પલાણ નાખી સવાર થઈ પોતે એકલો ચાલ્યો, ચાલતો ચાલતો પેલા જંગલમાં આવ્યો ત્યાં કાંઈપણ વિધન તેને નડ્યું નહીં અને સુખે સમાધિ પોતાના ધારેલા બુદ્ધિએ જઈ પહોંચ્યો. અને ત્યાં જઈ પોતાને જે કામ કરવાનું હતું તે કર્યું, ત્યાર પછી તેણે પોતાના ઘોડા ઉપર પલાણ કરી પાછા પોતાના મુકામે આવવાનો વિચાર કર્યો, અને આવતી વખત પક્ષ પેના જંગલમાંથી પસાર થવાને ખજુર વગેરે કેટલુંક ભાતું લઈ લીધું. અને ત્યાંથી ચાંચી નીકળ્યો. નીકળત પછી ત્રીજે દિવસે ચાલતો ચાલતો એક પાણીવાળી જગ્યા હતી ત્યાં આવ્યો. ત્યાં પાણીના બેગ સારો જણાયો તેથી તેણે વિચાર્યું કે આ ઠેકાણે ખાવાની તથા લગાર વિશ્રાંતિ લેવાની જગ્યા સારી છે. માટે અહીં થોડા વખત બાળી પછી આવીશું એમ વિચારી તે ઘોડા ઉપરથી નીચે ઉતરી જમીન સાફ કરી પોતાની શેતરંજ પાથરી મેઠો. અને પોતાની પાસે જે ખાવાનું હતું તે કાઢી ખાવા લાગ્યો ખાવામાં તેની પાસે જે ખજુર હતું તે કાઢ્યું અને ખાઈ ખાઈને તેના ઠણીઆ ફેંકતો ગયો, પછી ખાઈને તે સોદાગર પોતાના હમેશના નિયમ પ્રમાણે પોતાનું શરીર પાણીથી યુદ્ધ કરી એટલે હાથ પગ ધોઈ નીમાજ પઢવા લાગ્યો. પોતાનું લુગડું પાથરી વાંકો વળી બંદગી કરતો હતો તેવામાં તેની થડમાંથી જમીન ફાટી અને તેમાંથી એક મેટો બપુંકર અને તાડ જેવો જીવ નીકળ્યો, તેના હાથમાં આંખો મીચવાની દે એવી તેજવાળી તરવાર હતી તે લઈને આ સોદાગરની સામે આવ્યો અને મેટો ઘોડો દાઢી બોલ્યો કે અરે હરામી તું કોને રહે તે મારા દીકરાને મારી નાંખ્યો છે માટે હવે હું તને છોડનાર નથી. સોદાગરે આ બુમ સાંભળી એકદમ હચું નેચું તો એક મેટા જીવને હાથમાં તલવાર લઈ આવતો બેસ્યો. તેના બપુંકર દેખાવ અને તેનાં વચન સાંભળી સ્તબ્ધ થઈ ગયો અને નીમાજ પઢવાનું બૂકી જઈ થરથર કુજવા લાગ્યો, થોડીવારે લગાર દિમ્મત લાવી જવાય આખો કે બાઈ મેં તમારા દીકરાને દોડો નથી, તેમ હું તેને આગળખતો નથી અને તમે મારો નાંખવાનું કહો છો એ શું ? જીવ બોલ્યો તે આ જગાપર ખજુર ખાઈ ઠણીઆ ફેંક્યા કે નહીં સોદાગરે કહ્યું હા ! જીવ બોલ્યો તો તે જ મારા દીકરાને મારી નાંખ્યો. સોદાગરે કહ્યું પણ તે કેવી રીતે તે મેહેરબાની કરી સમજાવો તો દીક. જીવ બોલ્યો તે ખજુર ખાઈ ઠણીઆ ફેંક્યા તેમાંથી એક ઠણીઆ મારા દીકરાની આંખમાં વાગ્યો તેથી તરત તે મરી ગયો માટે હવે હું તને મારી નાંખ્યા વગર રહેનાર નથી. સોદાગર આજીજી કરીને બોલ્યો હે જીવસાહેબ આપ કહો છો તે કદાચી ખરું હશે પરંતુ હું કાંઈપણ તે બાબત જાણતો નથી છતાં બે મારા હાથે તે પ્રમાણે આપના દીકરાનું મારા હાથે મરણ થયું હોય તો તે મારી તદન અખજીમાં છે, તો મને માફ કરો. અને મારા હાથે અખજીમાં આપનો ગુલો થઈ ગયા તેને માટે મને આવી સજા કરવી આપને લાયક નથી. જીવે કહ્યું કે હું મારા દીકરાનું વેર લીધા-વિના છોડનાર નથી એમ કહી તેને એક લાત મારી બોલ પાડ્યો અને પોતાની તરવાર તેનાપર ઉગામી.

આટલી વાત કહેતાં સવાર થઈ ગયું અને બાદશાહને ઉઠવાનો વખત થઈ ગયો હતો તેથી વાત બંધ કરી. દીનારબાદીએ કહ્યું કે હે બેન આ વાત તો ખડુજ સારી છે. માટે હવે આગળ ચલાવો કે તે જીવનું શું થયું શેહરાબાદી બોલી આ કરતા હજુ આગળ વાત ધણી રમીક છે, પણ જે બાદશાહ આવતો દિવસ મેં મને જીતી રહેવા દે તો બાકીની વાત કાસે આ વખત હું પુરી કરું. બાદશાહે આ બે બેનોની વાત સાંભળી અને પોતાને પણ તે વાત સાંભળવાની હુશી હતી તેથી તેણે વિચાર કર્યો કે કાસે આટલી વાત પુરી કરાવી સવારમાં તેને ગરદન મારીશું તો શી અડચણ છે ? એમ વિચારી

શૈહરાજાદીને કહ્યું કે આ વાર્તા તારે કાલે પુરી કરવી. એવું કહીને તે ચાલ્યો ગયો અને દરરોજ જે ગરદન મારવાનો હુકમ કરતો તેમાંનું આજે કાંઈ પણ કશું નહીં અને હમેશના નિયમ પ્રમાણે તે પોતાના નકાવા, જમવાના કામે ચાલ્યો.

હવે પેલા પ્રધાન ન્યારશી પોતાની દીકરીને મુકી આવ્યો છે, ત્યારનું તેને ચેન પડતું નથી અને સુતાં બેસતાં ખાતાં કાંઈપણ જ નથી વળતો નથી. પોતાને આખી રાત ઉઘ પણ આવી નહીં અને મનમાં અનેક પ્રકારના તકર ઉત્પન્ન થવા લાગ્યા કે અરેરે ! મારી વહાણી દીકરીને બાદશાહ સવાર થતાંજ ગરદન મારશે અને તે પણ મારા હાથેજ મારે હુકમ કરવો પડશે. અરેરે હું કેવો નિર્ભાગી ! અરેરે હું કેવો દુઃખી ! એવાને એવા વિચારમાં આખી રાત કાઢી સવાર થતાં ઉઠ્યો અને ચિંતામાંને ચિંતામાં પોતે રાજાના મહેલ તરફ આવવા નીકળ્યો તેના શોકને કાંઈ પાર રહ્યો નહીં. અને તે રાજાના હમામખાના (ન્દાવાની જગ્યા) પાસે આવ્યો; કારણ કે દરરોજ સવારમાં ઉઠી બાદશાહ ન્દાવા સાથે આવે ત્યારે દરેક જમીને ગરદન મારવાનો હુકમ પ્રધાનને આપે, તેથી પ્રધાન ત્યાં આવી ઉભો રહ્યો. અને નિશ્ચય નાંખતો હતો કે રાજા હમણાંજ અને મારી દીકરીને ગરદન મારવાનો હુકમ આપશે. પરંતુ રાજા નો કાંઈ પણ બોલ્યા વગર ચાલ્યો ગયો. પ્રધાનને જે હુકમની ધારતી હતી તે સંજોગથી રાજા કાંઈ પણ બોલ્યો નહીં. પ્રધાન પરવરદિગારનું સ્મરણ કરતો ત્યાંથી ચાલ્યો. રાજા પોતે નાહી તૈયાર થઈ ત્યાંથી ગયો અને વજીર ત્યાંથી ફરમારમાં પોતાના હોદા ઉપર આવી હાજર થયો અને હવે શું યામ છે તેની વાટ જોતો બેઠો કાંઈપણ નવો બનાવ પ્રધાનને તે દિવસે માલમ પડ્યો નહીં દરરોજના નિયમ પ્રમાણે રાજા દરબારમાં કામ કરી ઉઠ્યો, અને પોતાના મહેલમાં ગયો ત્યારે સર્વે શેકો અન્યથા થયા કે આ શું ? બાદશાહે આજ પોતાનો નિયમ કાંઈ ફેરવ્યો હોય તેમ લાગે છે. બાદશાહ શૈહરાજાદી પાસે ગયો અને આગળના દિવસની પેઠે આખી રાત ગુઝરી અને દીનારજાદી બોય પધારીમાં મુઠા રહી સવાર થતાં દીનારજાદી બોલી બહેન હવે તમારી વાત પુરી કરો તો મારી મહેલમાંની બાદશાહ પણ બોલી કહ્યો શૈહરાજાદી તમારી સોદાગર તથા જીનની વાર્તા પુરી કરો, અને તે સાંભળવાની ધણી આતુરતા છે માટે તે જલદી કરો તે સાંભળી શૈહરાજાદીએ પોતાની વાત ચાલુ કરી.

નામદાર બાદશાહ ! હવે પેલા સોદાગરો લાત મારી નીચે નાંખીને પોતાની તલવાર લગામીને તે જીન ઉભોઃ તે વખતે સોદાગર તેના પગે માથું મુકી અરજ કરી કહેવા લાગ્યો કે હે જીનસાહેબ ! હું આપના હાથે મરવાને પ્રુથી છું પરંતુ મારી એક છેલ્લી અરજ સ્વીકારો તો હું આપને આભાર માનીશ તે એ કે હમણાં હું દેશાવરમાં આવ્યો છું અને મારી જે મીલકત છે તેની ધરનાં માણસોને પુરી ખજાર નથી તેથી જો આપ યોગ્ય દિવસની અને છુટ આપો તો હું મારી સઘળી મિલકતની વ્યવસ્થા કરી છોકરાઓને ભળાવી આવું ત્યાં આગળ વજીજ વેપારનું કામ થઈ રહેશે એટલે હું આ જગોપર આવી તમારી સેવામાં હાજર થઈશ પેલા જીન બોલ્યો તે વાત ખરી છે પણ અત્યારે હું તને છોડું તો પછી તું અહીં આવેજ શાનો કારણ કે એવો કોણ માણસ હોય કે હાથે કરીને મોત માગે માટે હું તને રજા નહીં આપું. સોદાગર બોલ્યો હું તેવો માણસ નથી. અને હું બોલ્યું અજબોલ્યું કરવાનો નહીં અને હું આ દુનિયાના પેદા કરનાર પરવરદિગારના સોગન ખાઈ કહું છું કે હું માંડે કામ થઈ રહેથી આ જગ્યા પર હાજર થઈશ. જીન બોલ્યો વાર ઠીક પણ તને એ સર્વ કામમાંથી પરવારીને અહીં આવતાં કે ટલા દિવસ લાગશે ? સોદાગર બોલ્યો સાહેબ કામ થાણું છે, તે લગભગ એક વરસ જોઈશ, જીનને ક્યા આવી અને તેને છોડી મુકી કહ્યું કે તારું બોલેલું વચન પ્રાણજે એમ કહી તેનો હાથ છોડી દીધો અને યોડી વારમાં તે અદશ્ય થઈ ગયો.

હવે આ સોદાગર અત્યારે તો મોતમાંથી બચ્યો પણ તે કેટલીક વાર મુઠી તો શુન્ય રહ્યો. યોડીવાર પછી તો સ્વસ્થ બન્યો પોતાનો મોઢો તૈયાર કરીને ઉપર સવાર થઈ માલવા મોકલ્યું. ધણી સપાટા બંધ રસ્તો કાપતો હતો. પરંતુ સોદાગરના મનમાં તો હજારો વીચાર આવવા લાગ્યા પોતાને એક વરસ પછી આ જગ્યા પર ફરું આવવું પડશે તેમાં કાંઈ આશ્ચર્ય લેમ નહોતું. હવે જેર જઈ કામની વ્યવસ્થા

હીરીને કરવી તે સખાં પણ રિવાજો આવવા લાગ્યા અને વિચારમાં વિચારમાં પોતાના ઘેર આવતાં કેટલી સુદત ચર્ચા તેની કાંઈ પણ ખચર પડી નહીં. જ્યારે તે થોડાં વખતો ત્યારે તેની સ્ત્રીએ તેને હાઈ બેર વધાવી લીધા અને સૌના હર્ષના પાર રહ્યા નહીં. પરંતુ પેલા જનને આપેલી કમુક્ષાતે તેને એટલો શોકાતુર બનાવી દીધો કે તે પોરોપોર રડવા લાગ્યો. સૌએ વીચાર કર્યો કે તેમને રસ્તામાં જઈ દુઃખ મરડું હશે અથવા કાંઈ ખારે આક્રમ આવેલી હોય તેમ લાગે છે; તેની સ્ત્રી બોલીકે હે ખાવિદ ! આપના ઘેર આવવાથી અમારા હરખનો કાંઈ પાર રહ્યો નથી. માટે મેડેરનાની કની આપને શું દુઃખ પડ્યું તે અમને કહી સંભળાવો તો દીક, તે બોલ્યો અરે હું શું કહું ? કહેવાને મારી જીમ ઉપડતી નથી. તે સંભળવાથી તમોને હાલનાથી હજારમણો કલેશ થશે. સ્ત્રીએ કહ્યું તે ખરૂં પરંતુ અમને જાણવા વિના શી ખચર પડે ! જો તે કહેવામાં કાંઈ વસ્ત નહોતો તો કહો, સોદાગરે પોતાને જીવનની સાથે થયેલી કમુક્ષાતની સર્વે હકીકત કહી અને કહ્યું કે હવે મારે ફક્ત એક વર્ષ જીવવાનું છે, આ સંભળી ઘરનાં સરવે માણસો તથા સૌ સગાં વડાલાં અતિશે કોળાદળ કરવા લાગ્યાં તેની સ્ત્રી તો માણું અને હૈયું કુટવા લાગી, સોદાગરે સર્વેને સમજાવી જાનાં રાખ્યાં અને કહ્યું કે તમે આમ કરો શું કરશો તેથી ઉશ્કેડાં તમે હેનન થશો. માટે હવે તો ધીરજ રાખી જેમ આપણા નક્ષીખમાં હશે તે થયાં જશે એમ ધારી સૌએ શોક મુકી દેવો એમ એ.

ખીજે દાવમથી સોદાગરે પોતાની મીલકતની વ્યવસ્થા કરવા માંડી પ્રથમ તો જે પોતાના ભેજુવારો હતા તે સખાંઓને બોલાવી તેમનું દેવું વ્યાજ સાથે આપી દીધું. તેમણે સેવને ના પાડી પરંતુ તેણે પોતાની હકીકત સમજાવી તેઓને રુકાવી આપ્યું. પછી તેણે પોતાની મિલકતમાંથી પોતાના મિત્રો, ગરીબો, યાત્રીઓ, પોતાના નોકર ચાકરો વીગેરે સરવેને યોગ્યતા પ્રમાણે કેટલુંક દ્રવ્ય વહેંચી આપ્યું. બાકીની મીલકતમાંથી, જોકરાની સંજાળ રાખનાર ટ્રસ્ટીઓ નીમી કેટલાક મીલકત તેમને સોંપી. અને બાકીની મીલકત પોતાની સ્ત્રીને સોંપી. પોતાની સ્ત્રી તેના પાંચરથી જે કાંઈ લાવી હતી તે સખાં પાછું સોંપી દીધું. અને હજી મીલકતની એવી વ્યવસ્થા કરી દીધી કે પાછળથી જોઈને કાંઈ પણ તો આવે નહીં.

એમ કરતાં એક વરસ પુરૂ થયો આવ્યું એટલે તેને પોતાની કમુક્ષાત પ્રમાણે જીવની પાસે જવાની તૈયારીઓ કરવી પડી આ વખતે તેનાં પૈરાં જોકરાંને એટલું દુઃખ લાગ્યું કે તેનું વર્ણન કરી શકાય નહીં. ગદ વખતે તેણે પોતાની સાથે ખાતાનું કીધું હતું પણ આ વખતે તેણે સખાં બરણ કિયાને સામાન સાથે લીધો, તૈયાર થઈ પોતાની સ્ત્રી પાસે ગયો અને કહેવા લાગ્યો કે હે પ્યારી ! હવે હું મારું બોલેલું વચન પાળવાને જઈ છું. આટલું સંભળતાંજ તેની સ્ત્રી તથા જોકરાં હુડા મોટે રડવા લાગ્યાં, કાંઈ તેને જરામ દઈ થકયું નહીં, એક એકના સમું જીએ અને વધારે વધારે રોતાં નય, આ જોઈ સોદાગરથી પણ રોવાનું થયું અને તે પણ મોટેથી રડવા લાગ્યો, છેવટે તેણે રોતું છોડી દઈ સખાંને દિલાસો આપ્યો કે હવે રોવાથી કાંઈ વળતાનું નથી; અને છેવટે એટલું કહું છું કે તમે પણ મારી જેટલું જીવ જતાં સુધી બોલેલું વચન ચુકશો નહીં, માણસને મરવું તો એકજ વાર છે; માટે મરણનો ડર નહીં રાખતાં સમ્ર મારી આજર છજન છે તેની સાચવજો, સૌએ કહ્યું અમે તો તમારી સાથે આવીશું હવે અમારે જીવિને શું કામ છે. પણ પેલા સોદાગરે તેમને સમજાવ્યા કે તમે નાહક શું કરવા હેરાન થાઓ એવો જે મારા કમમાં દુઃખ લાખ્યું હશે, તેમાં કાંઈથી ભાગ લેવાશે નહીં માટે તમે ઘેર રહો અને જવાની રજા આપો, એટલું બોલી સોદાગર ત્યાંથી ચાલતો થયો.

ચાલતાં ચાલતાં પેલા જીવને પોતે આપેલી કમુક્ષાત પ્રમાણે એક વર્ષ પુરૂ થતાં તેજ જગ્યા આમળ ગયો પોતાનો કોડો એક ઝાડ નીચે બાંધી જે જગ્યા પર જીવે તેને પકડશે હતો ત્યાંજ આમળ શેઠાતુર અને વિચાર કરતો બેઠો, હે પુત્રા ! હવે મારું શું થશે; આ જીવ મને જોડનાર નથી અને હવે મારું આખું આવી રહ્યું એમ વીચાર કરે છે એટલામાં કોઈ પરડો માણસ પોતાના હાથમાં એક હરણી

લઈ આા પહેલો અને પેલા સોદાગરની સાથે સામાનથી સલામ કરી પછી પેલા ઘરડો પુરૂષ બોલ્યો બાઈ તમે આ જગોપર કેમ આવ્યાં. આ જગો ધણીજ ખરાબ છે અને આં આગળ કૂર જનસે ડોરે છે, તેઓ જે માણસ અહીં થાને જાય છે તેો માર્યા વગર કહેવા નથી, આ જાડી કુવારો વગેરે બેઠા બેઠા સોદાગરી આરામ લેવાને વાસ્તે બેસે છે. અને તે દુખેના પંજામાં રનાઈ જાય છે માટે હે સોદાગર, હું તમને વિનંતિ કરી કહું છું કે આ જગોપર એક પગવાર ઉછું રહેવું તે પણ જીવને બેનુશ દર્શાવે છે માટે જલદી આવીયા નાન જાઓ.

આ સાંભળી પેલા જુદા માણસને સોદાગર પોતાની હકીકત કહી સંભળાવી અને કહ્યું કે મારું વચન પાળવાને આવ્યો છું પેલા જુદા માણસ બોલ્યો કે બાઈ આવો બનાવતો મેં કોઈ દહાડો સાંભળ્યો નથી. અને વળી તમે તમારું વચન પાળવાને માટે અહીં આવ્યા હો, તેતો ધણીજ નવાઈ બેઠું જાગે છે, તમને શાવાય છે, આવું કામ તો કોઈથી થઈ શકે નહીં. આ બંને જણ વાતો કરેછે, એટલામાં બીજા બે જુદા માણસો પોતાના નાથમાં બે કાળા કુતરા પકડી ત્યાં આવ્યા તેમજે પણ પેલા સોદાગરને સલામ કરી અહીં આવવાનું કારણ પૂછ્યું. સોદાગરે જેવી રીતે પેા જુદા માણસને સલામ હકીકત કહી હતી તેવીજ સલામ બીજાનાર આ બંને જણને પેલા જુદા ડોનએ સમઝાવી. અને જુદાં કે તેની આપેલી કબુલન આવજના દિવસની હતી અને તેથી તે બંને આવી ચલ્યો છે આથી પેલા બે જુદાઓ પણ અનન્ય થઈ ગયા અને પેલા માણસની સાથે, તે પણ શું બને છે તે બેસાની રાહ બેસા બેસા.

એટલામાં તે એક તરફ ધુમાડા કે ગેરોટ નીચળતા કોપ એવી રીતે ગતી આવતું વાળુ દેખવામાં આવ્યું તે વાળુ થેડી રામાં પેલા સોદાગરની થડમાં આવ્યું. અને વાળુ ખશી જઈ તેમથી પેલા જીવ દેખાયો. જીવ પોતાના કાથમાં તરવાર લઈ પેલા સોદાગરની પાસે આવી બોલ્યો કે ચલ દરે તારો વાસો આવેલો છે. જેડી રતે તે મારા છોકરાને મારી નાંખે. તેડી રીતે હું તને પણ કાર કહું. આ બનવ જોઈ પેલા ઘરડા માણસો પણ ડર ખાઈ ગયા અને તેમને રડવું આવ્યું. તેમની સાથે પેલા સોદાગરને પણ રડવું આવ્યું. અને એકદમ ત્યાં શેરખંડોર થઈ રહ્યા.

હવે પેલા જીવ જેવો સોદાગર ઉપર તક્ષાર કાઢી મારવા જાય છે. તેજોજ પેલા પ્રથમ આવેલા પીરમઈ જે પોતાની સાથે એક દરણી લાવ્યો હતો, તેજે પેલા જીવનાં તરવાર પકડી તે પાનાં મોઢા પાથરી વિનંતિ કરવા લાગ્યો કે હે જીવના પદશાપ તમારો કોષ લગાર નરમ કરી હું એક વાત કહું તે મેરજાની કરી સબળો, મારા ઉપર વંતેકી તથા મારી સાથે લાવેલા આ દરણીની વાત હું તમને કહું. અને તે આ સોદાગરની વાતથી જો અનન્ય જો ન લાગેતો આ સોદાગરને તમે મારી નાંખતાં લગાર પણ અચકાશે નહીં, અને જો અનન્ય જો ન લાગેતો તમેજો જે શિક્ષા કરવા તેને ધારી છે, તેજો ત્રીજો બામ કમી કશો આટલી જો મારી અરજ રવી નશે! તો આપે મારા ઉપર મોટો ઉપહાર કર્યો, એમ માનીશ. જીવે થોડીવાર ચિચર કરી કહું દીકરું હું તમારી વાત કબુલ કરું છું.

હરણીવાળા ડોસાએ કહેલી વાતા.

તેજે કહું દરે હું મારી વાર્તા શરૂ કરું છું. તે તમેજો અંધિયરેથી સાંભળશો. આ મારી સાથે હું જે દરણી લાવ્યો છું તે મારી સગી થાય છે. એટલું જ નહીં પણ તે મારી પણ થાય છે. બ્યારે હું તેની સાથે પરણ્યો ત્યારે તેની ઉંમર બાર વરસની હતી. હું પરણીને ઘેર લાવ્યો ત્યારથી તેને અને મારે સંબંધ થયો.

અમને પરણે તોય વરસ થયાં ત્યાં સુધી અમારે કંઈ સંતાન થયું નહીં ? અને તેથી અમે અને રત દિવસ ચિંતા કરતાં પરંતુ અમારી અસપરસની પ્રીતમાં કંઈ પણ ઘટ ડોલ થયો નહીં પણ અને એટલી હોંસ હતી કે મારે એક પુત્ર થાય તો હીક તેમાં મેં એક સરી રૂપરાળો દાસી વેચાવી લીધી; આ તેને મારાથી એક પુત્ર લેવાનું થયો તે છોકરો ધણે સ્વરૂપવાન અને અંગનું હતો. પુત્ર થઈ દાસીનાં ઉપર મારો ખાર લગાવે વધે તો પણ હું મારી પંડીની આંતે પણ પુત્ર દીલથી ચલાવે. પણ એ જાનિ રાખાવી જ અદેખાં હોય છે. તેમાં તેને અદેખાઈ આવવા માંડી પણ તે મેં રતે વર્ષાતી કે અને લગાર પણ અખર પડે નહીં. તેથી અને પણ તે જામત કાંઈ થક મનમાં આવ્યો નહીં પણ તે તો દાસી તથા છોકરાને મુરી નજરથી જ જોતી રહી.

દવે દિવસે દાસે તે છોકરો મોટો થયા લગ્યો અને એમ કરતાં કરતાં તે દર વરસને થય આવ્યો એટલે અને પરદેજ જવાની છટા થઈ; અને તેમાં મેં મારી પંડીની આંતે કહ્યું કે હે સ્ત્રી મારે પદેજ જવાની મરજી થયે, માટે આ દાસીને તથા પુત્રને હું તારે લવ. લે કંઈ મારે તું તેની સંતાન મૂળને અને તેને તું લગાર પણ મેહું આવવા દઈ નહીં હું એક વધની અંદર પાછો અવીર ત્યાં સુધી તું એમને નાચવડે. તે સ્ત્રીએ મહું હે ખાંવડ ? મુશીથી જાઓ ત્યારે હું મારે રતે પડ્યો.

દવે મારા ગયા પછી મારી ગેરહાજરીનો લાભ લઈ મારી પંડીની આંતે પોતે શું કરતું તેના ઉપયોગો શીખવા માંડ્યા અને કાંઈ મંત્રવાદી પાસેથી મંત્રવિદ્યા શીખવા માંડી જ્યારે તે બસમર દાખી રતી ત્યારે તેણે પેલા દાસીના છોકરાને દરેક પ્રકારે દુઃખ દેવાના ઉપાયો રચ્યા માંડ્યા. એક દિવસ તે છોકરાને ગામ બાર દુર લઈ ગઈ તે પછે એક દોરો મંત્રોને બાંધ્યો કે જેથી તે વડેગ થઈ ગયો અને તે વડેગે માનના રતે સોંપી કહ્યું કે આ વડેગને મેં વેચાતો લીધો છે મારે એને મોટાં દરજે પછી તે એટલું કરી બેસી રહી નહીં પણ તે છોકરાની માતી પણ અખર લેવાને મુરી નહીં અને તેને પણ તેજ પ્રભુએ નાચ જતાવ્યા અને તે પણ મારા નોકરને સોંપી.

દવે હું એક વરસે પરદેજથી પાછો આવ્યો, મેં છોકરાને તેમ તેની માને કાઢને ધરમાં દાખાં નહીં ત્યારે તેને પુછ્યું: તો તે કહેવા લાગી કે તમરી દાસી તો તમારા ગયા પછી થોડે દિવસે મુજરી ગઈ અને છોકરો દરણું બે મહાનાથી કાણ જાણે ન્યાંચ જતો નહોતો છે. આ દરકીન સબળામને અવરત દુઃખ લાગ્યું. પણ છોકરાને છવને જણી લગાર સાંત થઈ. કાણ કે તે છવને છે તો કાંઈક દિવસ મળ્યા આવશે એમ આશામાં આશામાં આંસ મહાના થયા પણ કાંઈ પતો લાગ્યો નહીં, એવામાં મારો એક તેરવાડનો દિવસ આવ્યો. તે બરસમાં લલાલ કરવાને માટે મારા નોકરને એક ગાય લાવવા કહ્યું. ત્યારે તે પેલી જ છોકરાની માને ગાય કરી નાંખી હતી તેને લગ્યો, અને જોડને તે ગાયની આંખે માંચી આંસુધારાએ ચાલવા લાગી, અને એણે કહ્યાંત કરવા લાગી કે મને તેની ધણી જ દયા આવી. તેથી તેને મારી નાંખવાની છાતી ચાની નહીં, તેથી મેં તેને કહ્યું કે આ ગાયને પાછી લઈ જા અને બીજી ગાયને લઈ આવ.

આ જોઈ મારી પંડીની આંતે કોઈ ચડ્યો. કારણ કે તે તો તેને મંવાની વાટ જોઈને જ બેઠી હતી. પણ છોડી મુકવાથી છવની રહેશે એમ જણીને તે પોતાના પંડીને કહેવા લાગી કે હે ખારિદ ? તમે એ ગાયને કેમ નથી મારતા, વળી અત્યારે ક્યાં બીજી લે ? મોક્ષો છે, સ્ત્રી મારી ગાય બીજી બળવાની છે ? અને નાદક થીલ પેલા ખાંચી બીજી મંગાંયા છે, માટે જે છે તેનાથી નાલો, આવી રીતે કહી તેણે લગાર મેં ચડાવ્યું તેથી તેને રાજ રાખવા માટે તે ગાયની પાસે પાછો રહી. જ્યો, જે ગાયને મેં દયાથી છોડી હતી. તેજ ગાયને મારવા મારે હોંમત ચલાવવી પડી. પરંતુ ગાય એટલી બધી રડવા અને કહ્યાંત કરવા લાગી કે જ્યાં લીધે મને લાચમાંથી હથીયાર પડી અયુ અને મારવાની મારી હોંમત પુટી ગઈ, તેથી મેં તે હથીઆર માં નોકરને આપી દીધું. અને કહ્યું કે આ ગાયને લલાલ કરતાં મારો જીવ ચાલતો નથી. માટે તું તગ હાથે જ તેને માર એણે કહ્યાંત મારાથી જોવાતું નથી. જે નોકરને એક કાંઈ દયા આવી નહીં. અને તેણે એ તરતજ લે જઈને પાંચી નાંખી, અને પછી

કમકમી આવે તે ગામ પાછળથી અને ધણી દુરબળ લાગી, તેથી મેં નોકરને કહ્યું કે તું મારી આ-
મળથી આ ગાયને કાઢ ના. તેનામાં કાંઈ પણ સોહી છે નહીં અને તે ધણીજ દુરબળ છે આણું નાજુલ
તો હું તેને મરાવત નહીં. અને મેં તેના નકામે જીવ લીધા એમ કહી પરનાવા લાગ્યો, અને ફરી
તેને કહ્યું કે એક સારા વહેરો લાવ. ત્યારે તેણે પેલા જે મારા દીકરાને વહેરો કયો હતો. તેને લાવીને
મારી આમળ મુક્યો. મને કાંઈ પણ ખબર પડી નહીં કે આ મારો દીકરો હશે, તો પણ તેને જોતાંજ
મને તેનાપર અતિશય પ્રેમ થવા લાગ્યો, અને તે પણ મને જોતાં મારી પાસે આવવાને એટલું બધું
જોર કવાને લાગ્યો કે બાથેલું દોરડું તેણે સપાટાની સાથે તોડી નાંખ્યું અને મારી પાસે આવી અને પગે
લાગ્યો. અને તે બાથું મને એમ કહેતો હોય કે હે પિતા, તું નિર્દય થઈ મારા ઉપર દયા કરી મારો જીવ
ના જે એમ મને લાગવા માંડ્યું અને તે પણ એમ નાજુલવા લાગ્યો કે હું તારો દીકરો છું.

ગાયનું રદન અને તેના આંસુથી મારા નિભર જે અસર થઈ હતી તે કરતાં આ વહેરાની ચા.
લથી અને ધણી વધારે અસર થઈ અને તેના ઉપર મારી પ્રીતિ દોડવા લાગી. વળી કુદરતથીજ તે
વહેરાની હકીકત વિષે મને પુછપરછ કરવાનો વિચાર થયો અને મને તેજ વખતે કાંઈક પુરેપુરો વેકેમ
કુદરતથીજ પડી ગયો તેની મેં નોકરને કહ્યું. કે આ વહેરાને તું પાછો લઈ ના. તથા તેની સારી રીતે
બરદાસ રાખજે અને મારે માટે એક બીજો વહેરો લાવ.

આ વાત સાંભળતાંજ મારી સ્ત્રી ચમકી ઉઠી અને કહેવા લાગી કે આ ખાવિંદ તમે આ વહેરા
સિવાય બીજું જનવર મંગાવશો નહીં મેં તને કહ્યું કે વડાલી સ્ત્રી હું એ વહેરાને ગમે તેમ થાય
પણ હું મારનાર નથી. કારણ કે મને કુદરતથીજ તેના ઉપર પ્રેમ આવે છે અને મારી સ્ત્રી મરજી
છે કે હું તેને સારી રીતે સાચવું તારે તે આખતમાં કાંઈ પણ થોભવું નહીં, પણ તે દુટ સ્ત્રી તે બા.
ખનમાં મારાથી બધી રીતે વિરુદ્ધ ન પડી, તે તો પેલા છોકરા ઉપર એટલી બધી અદેખાઈ લાવવા
લાગી કે ગમે તે કરીને તેને મારો નાખવાનો રસ્તો શોધવા લાગી. અને મારી પાછળ એવી તે મચી કે
મારે મારી મરજી પ્રમાણે ચાલવું મુશ્કેલ થઈ પડ્યું. છેવટે હું તેની આમળ વારી ગયો અને મારે તેના મરજી
પ્રમાણે વર્તવાની રજૂ પડી મારે હાથે મેં વહેરાને બાંધ્યો અને તેના ગળામાં છરી મારવાની તૈયારી
હતી. તેવામાં મારો નજર તેની નજર તરફ મૂક્યો તો તેની આંખો આંસુથી તદ્દન ભરાઈ ગઈ હતી. તેણે
તેની આંખ મારી તરફ કરી એટલી તો આજીજ કરી કે હમાને લીધે મારા હાથમાંથી છરી નીકળી
પડ્યો અને મને પણ કમકમાટ હુટ્યો. અને મારા આખા શરીરમાં કાંઈ પણ શક્તી રહી નહીં કે એ
છરો હું પાછો લઈ શકું. મેં મારી સ્ત્રીને કહ્યું કે આ વહેરાને મારે મારવો નથી. માટે તેને બદલે મેં
બીજો વહેરો લાવવાનો ઠરાવ કર્યો છે. આ સાંભળી તેણે મારો વિચાર ફેરવી તે વહેરાને મારી નાંખવાને
ધણા ધણા ઉપાયો કર્યા. પરંતુ હું મારા વિચારને વળગી રહ્યો. છેવટે સ્ત્રીને નાંખ પડ્યો નહીં ધણીજ
હઠ લઈ મારી પાસે એટલું કમુલ કરાવ્યું કે આવતે વરસે તે વહેરાને આપણા બીજા તેકેરામાં દહાડ
કરીશું. એમ નિશ્ચય કરી મેં વહેરાને બંધાવી દીધા.

યજીને દીવસે મારો નોકર મને એકાંતમાં મળ્યો અને કહેવા લાગ્યો કે સાહેબ એક વાત આપના
લાભની છે. પરંતુ તમે મારું નામ ન દોતો હું તમને તે કહું. મેં સોમન ખાઈ કહ્યું કે તે વાત કાંઈને
કહેવાનો નથી. પછી તેણે કહ્યું કે મારી દીકરી મંત્રવિદ્યા બણેલી છે. તમારે વહેરો મારવાની ના કહી
અને પાછો બાંધવા કુકમ કર્યો તે વખતે આપણા વહેરાને લઈ હું બાંધવા બેતો હતો તેવામાં તે વહે-
રાને જોઈ મારી દીકરી ધણી ખુશી થઈ. પણ થોડી વાર પછી તે રોવા લાગી આ જોઈ મેં તેને પુ-
છ્યું કે હે દીકરી તું પ્રથમ ખુશી થઈને પાછી કેમ રહી ? તેનું કારણ મને કહે, તેણે કહ્યું કે હે પિતા,
જે વહેરાને સોદાગરે મારવા મંગાવ્યો હતો તે તેના દીકરો છે. પણ તે જીવતા રહ્યો તેથી હું ખુશી
થઈ. અને ગઈ કાલે જે ગામને મારો તે આ સોદાગરની ઘસી, જે છોકરાની મા પાપ તે હતી. તે સં-
ભરી આવવાથી મને રડવું આવ્યું મેં પુછ્યું આ કેમ વાત મનાવ ? તેણે કહ્યું કે સોદાગરની સ્ત્રી મંત્ર-
વિદ્યા લીખી છે અને તે મંત્રથી તેણે ઘસીને મારા બંધાવી હતી અને છોકરાને વહેરો બંધાવ્યો છે

તેમાંથી ગાયતો તમોએ હલાલ કરી અને છોકરો જીવતો રહ્યો, હે શેઠ મારી દીકરીએ મને આ પ્રમાણે સર્વ હકીકત જે કહી તે મેં આપને નિવેદન કરી, અને તેની ખબર હું આપને આપવા આવ્યો છું. આ પ્રમાણે કહી પેલો હરણીવાળો માંમાં બોલ્યો કે હે જીવના પાંદરાહ ! આ વાત સાંભળતાં મારા મનને શી અસર થઈ હશે, તેના ખ્યાલ કરો. ત્યાર પછી હું તે નોકરને લઈ તેની દીકરી પાસે તે સંબંધી વધારે ખુલાસો કરવા માટે ગયો. જતાં જતાં હું મારા વહેરા પાસે ગયો તેનાં પર હાથ ફેરવી મેં હેત બાવ દેખાડ્યા. તે કાંઈ કરી શક્યો નહીં પરંતુ તેણે એવા હેત બાવ જણાવ્યો કે આ નોકરની કહેલી વાત મારા મનમાં આવી અને હું મારા મનમાં કહેવા લાગ્યો કે ખરેખર એ મારા દીકરાજ છે હવે હું તે છોકરી પાસે ગયો મેં તેને કહ્યું કે આ છોકરાને પાછો તમે તેના મુળના વેશમાં લાવી શકશો ! તે છોડી બોલી બે આપની ઇચ્છા હશે તો હું તે પુરી પામીશ મેં કહ્યું કે બે મારી ઇચ્છા પુરી થશે તો મારી પાસે જે કાંઈ મીલકત હશે તે સંપૂર્ણ હું તમને સોંપીશ તેણે કહ્યું શેઠ, તમારે લાલચ દેવાની કાંઈ જરૂર નથી તમો અમારા શેઠ છો માટે અમારે કેવી રીતે વર્તવું તે સંપૂર્ણ સારી પેઠે સમજાવે છીએ, તેથી બીજી વાત પડતી મુઝી બે મે સરતા તમો કમુલ કરોતો હું તમારું છોકરાને અસલ સ્વરૂપમાં કરીશ પેહેલી રૂત એ છે કે તે છોકરા વેરે મને પરણાવવી અને બીજી સરત એકે આ વહેરાને તેમજ તેની માને દુઃખ દેનારને મારા હાથે શિક્ષા કરવા દેવી. મેં તેને કહ્યું કે પેહેલી સરત તો મારે કમુલ છે અને તે ઉપરાંત મારી જે મીલકત છે તેમાંથી ભાગ કરતાં પણ હું વધારે તમને આપીશ. બીજી સરત કમુલ તો રાખું છું કારણ કે તેના માણસને તો શિક્ષા થવી જ જોઈએ. તમે તેને ગમે તેવી શિક્ષા કરશો તે હું કમુલ રાખીશ. પરંતુ એટલી છુટી રાખું છું કે તેના જીવ કાયમ રહે. એવી શિક્ષા કરવી દીકરીએ કહ્યું હે શેઠ તે બાબતમાં તમે નિર્ભય રહેજો હું તમારી ઇચ્છા તે અનુસરીને જ શિક્ષા કરીશ અને જેવી રીતે તેણે આ બોલેને અવતાર ફેરવી દુઃખ દાખું એવી જ રીતે હું તેના અવતાર ફેરવી નાંખીશ એ વાત તમો કમુલ રાખશો કે નહીં ? મેં કહ્યું કે તું એકવાર આ વહેરાને મુળ રૂપે બતાવ ત્યાર પછી બીજી વાત.

પછી છોડીએ તરત ઉઠી પાણીથી ભરેલું એક વાસણ મંગાવ્યું અને તે કાંઈ મંત્ર બોલી તે મંત્રેલું પાણી લઈ વહેરા આગળ ગઈ અને તેણે તે પાણી છાંટવા માંડ્યું. છાંટતાની સાથે જ તે વહેરા મટી ગોતાના મુળરૂપે થયો, અને તેને આ દીકરાને ઉપકાર માલ્યો. અને તે બોલ્યો કે આજે તે મને આ દુનિઆમાં નવો અવતાર આપ્યો છે હું તારા જેટલા મુણ ગાંઠ તેટલા ઘોડા છે. મેં મારા છોકરાને કહ્યું કે મેટા આવા જાદુથી તું ઘોડાને અવતાર પામી જે દુઃખ પામ્યો તે દુઃખમાંથી છોડાવનાર અને તારી માતાને જે અતિશે દુઃખ દઈ મારી નાંખાવનાર જે તારી જોરમન માતા તેને તેનાં દુઃખત્વને બદલે આપવાને શિક્ષા કરવાની હિમ્મત ધરનાર આ આપણા નોકરની દીકરીને તું તારી અધોગત તરીકે કમુલ કર, કારણ કે તું જ્યારે ઘોડાના રૂપમાં હતો ત્યારે તારું મુળ રૂપ દૂરાવતી વખતે મેં કન્યાને આ કમુલ આપી છે માટે તું તે વાતમાં કાંઈ પણ આનાકાની કરીશ નહીં. મારા દીકરાએ તે વાત કમુલ રાખી. પરંતુ તે વાત કરતા કરતા માંતો તે છોકરીએ મારી આંખે હરણી બતાવી દીધી. બીજા કોઈ પ્રાણીને અવતાર મારા ઘરમાં રાખી શકાય તેવા ન હોવાથી તેણે આ અવતાર આપ્યો કે જે હજી મરી સાથે છે. આટલું થયા પછી કેટલેક દિવસે તે મારા દીકરાની વડુ મરી ગઈ તેથી તે સુસાદરી કરતો રહે છે, તે વાતને કેટલાંક વરસ થઈ ગયાં પણ તે ઘેર આવ્યો નથી. તેમજ તે કયે ઠેકાણે છે અથવા જીવતો છે કે મરી ગયો છે તેનો કાંઈ પણ પતો નહીં લાગવાથી હું પણ આ હરણીને સાથે લઈને તેને શોધવાને સુસાદરીએ ફરતો રહું છું હરણીને સાથે રાખવાનું કારણ કે હું કોણ જાણે ક્યારે ઘેર આવવું અને એને કોને સોંપી જઈ કે તેની બરાબર સંભાળ રાખે માટે એકલી મુઝવી દીક નહીં જાણી હું તેને સાથે લઈને રહું છું એ રીતે અમારી સાથેની હરણીની વાત મેં આપને કહી સાંભળવી આથી વધારે અનન્ય પણ જેવી કોઈ બીજી વાર્તા છે તે જીવ બોલ્યો હે શેઠ માણસ તમારી વાતથી પુશી થઈ આ સોદા-બરને કરવા ધારેલી સજામાંથી ત્રીજો ભાગ કમી કરી નાંખુ છું.

એવી રીતે પહેલા વૃદ્ધ માણસની વાતો શેહરારનુદીએ પુરી કરી ત્યાર પછી બીજા બે વૃદ્ધ પુરુષો જેઓની પાસે-કાળા કુતરા હતા તેમાંના એક કહેવા લાગ્યો કે હે જીનના બાદશાહ! મારા તથા આ કુતરાની ઉપર જે દુઃખ પડ્યું છે, તેની વાત હું કરું તે સાંભળવાની તમહી ક્ષેત્રોની આપને અરજ કરું તે રશીદારશો અને હું પણ આશા રાખું છું કે મારી વાત સાંભળી જીને વાત ખુશ થાઓ તો આ શેહરારની સન્મતિ ત્રીજી ભાગે કમી કરશે. પેલા જીને કહ્યું હા જીને તમારી વાતે આ પહેલા વૃદ્ધ માણસ કદાચ મારી હશે તો તમારા કહેવા પ્રમાણે ત્રીજી ભાગે કમી કરાચું આવે દરાવ ક્યાં પછી પેલા બીજા માણસે તેની વાત શરૂ કરી.

બીજો વૃદ્ધ માણસ તેના કુતરાની વાત.

પેલા બીજો વૃદ્ધ માણસ બોલ્યો હે જીનના રાજા, મારી પાસે જે આ બે કાળા કુતરા છે, તે મારા સૌથી ભાઈ થાય છે, આ બે કુતરા તથા હું એમ મારા આપને ત્રણ છોકરા હતા મારા બાપે મરતી વખતે અમે દરેક બેચુને એક હજાર રૂપિયાની મીલકત વારસામાં આપી હતી. તે રૂપિયાની અમે ત્રણ બેચુ બુદ્ધિ બુદ્ધિ માલની વખતે ભરી પરંતુ મારો મોટો ભાઈ જે આ બે કુતરામાંના એક હતો તેને આ પસંદ પડ્યું નહીં પરંતુ એક વેપારી તરીકે પરદેશમાં ફરી મારે વેપારે જવાવવાની ઇચ્છા થઈ, તેથી તેણે અમારી સાથે ભરેલા માલ વેચી નાખ્યો અને તેના જે રૂપિયા ઉપજ્યા તે લખ પોતે જે જે મુલકમાં જવાનો ઇરાદો રાખેલો હોતો, તે મુલકના લોકોમાં પાસાણુ થાય તેને માલ તે ખરીદવા માંડ્યો.

તે માલ ખરીદી લાંબી રચના થયો તેને ધણી દિવસ થયા પણ કોઈ કામગીરી કે સત્તાચાર પણ આવ્યા નહીં એમ કરતાં કરતાં એક વરસ પહોંચ્યું ત્યાં સુધી કાંઈપણ બગર અને મળી નહીં. એક દિવસ હું મારી દુકાન આગળ ઉભો હતો તેવામાં કોઈ એક ભાખારી બીજા માગતો માગતો આવી ઉભો મેં તેને કહ્યું કે ખુદા તને મદદ કરે ભારે તે પછી સામે બોલ્યો કે તારો મદદગાર ખુદા થાય એમ બોલી તે મને કહેવા લાગ્યો કે મને નથી જાણતો એવું શું કારણ ? તેનાં આવાં વચન સાંભળી મેં બરાબર ધારી તેની સામું જોયું તો મને મારો ભાઈ માલમ પડ્યો, તેથી તરતજ હું તેને બેઠી પાગે મેં કહ્યું ભાઈ હું તારી આવી દશા દેખી શી રીતે જાણખી શકું કે આ મારો ભાઈ છે મેં તેના હાથ પકડી મારી દુકાનમાં બેસાડ્યો તેને પાણી પાઈ ખોવાતું આણી આપી શાંત કરી પૂછ્યું કે ભાઈ તારી સુસાઈરીમાં શી રીતે થયું ? તેને કાંઈ દયાણી થઈ કે નહીં ? તેણે કહ્યું કે ભાઈ તારે તે બાબત મને પૂછવાની કોઈ જરૂર જેવું નથી. કારણ કે તારે પૂછવાની વીત સર્વળી મારો વેશ ઉપરથી સમજશે માટે જોઈ લે, મારું સાલ્કામ મને જે નુકસાની પડી છે તથા દુઃખ પડ્યું છે તે જો કહેવા મોકું તો મને ફરોને તેમજ દુઃખ ઉપજાય થાય છે, મારે હમણું તે વાત પડતી મુકે આટલું સાંભળી મારે હૃદય ભરાઈ આવ્યું અને તરતજ લાંબી ઉઠી મેં તેને નવરાખ્યો અને મારે કબાટ ઉઘાડી તેમાંથી મારી કપડો કાઢી તરતજ તેને પહેરવા સાફ આપ્યાં, તેની સારી પેટ ઓસનાવાસના કરી પછી મેં મારી મીલકતનો હિસાબ તપાસ્યો તો મને મારા ભાગમાં જે એક હજાર રૂપિયા મળ્યા હતા તેથી બંધણી થએલી લાંબી એટલે મારી પાસે બે હજાર રૂપિયાનો માલ થઈ ગયો હતો મેં તેને તેમજી આંધો ભાગ આપી કહ્યું કે ભાઈ હોય ! માણસને માથે દુઃખ આવી પડે પરંતુ આપણે હીમ્મત હારવી નહીં, કારણ કે તેથી આપણા પર પડેલું દુઃખ ખસેડવાને આપણું અશક્ત થઈ જાય છે એ મોટે હવ તે સુધી જ અને હું અમારી મીલકતમાંથી એક હજાર રૂપિયા આપું છું તેના તું શરીરો વેપાર કર. એમ કહી મેં તેને એક હજાર રૂપિયા આપ્યા તે તેણે ખુશ થઈ લીધા અને તેણે પ્રથમની પેટ વેપાર શરૂ કર્યો અને અમે ત્રણ ભાઈ પ્રથમની પેટ રહેવા લાગ્યા.

આવી રીતે બનાવ બન્યા થઈ મારો બીજો બાઈ જો હતો તે એક દિવસ મારી પાસે આવી અને કહેવા લાગ્યો કે બાઈ મારે તો પરદેશ કમાવા જવાની ઇચ્છા થઈ છે. આ વાત સાંભળી, અમને બંને બાઈઓને થયું ત્રાસ લાગી અમે મોટા બાઈઓ સાથે આવી તેને સમજાવ્યો કે બાઈ અધેરા થયો હોય તો આપો ખાવા ન જવું માટે તું હવે જવાદે અને અડધાજ વેપાર કર. પણ તેણે પોતાનો વિચાર ફેરવ્યો નહીં અને અમારી મરજી વિરુદ્ધ તેણે પોતાની સવગો માલ લેવી નાંખી તેના જે રૂપિયા ઉપજ્યા, તેનો પોતાની જે દેશમાં જવું હતું ત્યાંના બરનો માલ લીધો અને અમોને છોડીને તે આવ્યો થયો અને સો-દામચની એક ટાળી પરદેશ જતી હતી તેમની સાથે તે ફરવા લાગ્યો. કાણ દિવસરૂપો અમુ તમા કશું કમાયો નહીં અને છેલ્લી પાસે મુડી હતી તેટલી ખાઈ ગયો એક માત્ર પણ પાસે રહી નહીં ત્યારે ઘર આવ્યો પાછો ક્યો ત્યારે તે આરા મોટાબાઈની પેઠે તેને પણ કપડાં મેડેરવા આપ્યાં અને એક હબ્બર રૂપિયા હું કમાયો હતો તે વેપાર કરવા ત્યાર આપ્યા તેનો તેણે માલ ખસેડી આપાઈની પેઠે પોતાનો વેપાર ચાલતો કયો.

એક દિવસ મારા બંને બાઈઓ મારો પાસે આવી અને કહેવા લાગ્યા કે બાઈ આપણુ ત્રણે જણુ પરદેશ કમાવા જઈએ મેં તેમને કહ્યું કે બાઈ તમે બંને જણુ પરદેશ જતા કમાઈ આપ્યા અને હવે મને પરદેશ તેડી જાઓ એટલે આપણે ત્રણે જણુ બરાબર થઈને ચીરીએ અને બીજા ભાગીએ. તમે આવ્યા ત્યારે મારી પાસે પૈસા હતા તે મેં તેમને વેપાર કરવા આપ્યા પણ આપણે બધા સરખા થઈએ તો પછી થી દયા થાય પેલા બે જણુ મોટા કે બાઈ હવે તાર નહીં મ અજ માવડું પાડી છે. મેં કહ્યું બાઈ એવું કેમ બોલ્યું કે તમારા કરતાં હું વધારે કમાઈ પૈસાવાળો થઈયા માટે મારે તે આવડું નથી મને તો કાંઈ થોડું ફાળું મળશે તે ઘેર મેડાંજ બાઈઓ તમારો પેઠે એકે વખત ભાગ્યશાળી થઈ જવાનો લોભ હું નથી રાખતો તેમણે થયું રીતે મને સમજાવ્યો પણ મેં તેમનું કહ્યું કાનપર ધણું નહીં પરંતુ તે તો જગ્યા નહીં અને હમેશાં મારી પાસે આવી તેની તે વાત કરવા લાગ્યા એમ કરતાં કરતાં તેઓ પાંચ વરસ બુદ્ધી મારી પાછળ પડ્યા અને મને એવો થક્યો કે મારે તેમના વિચારને રોક આપવો પડ્યો અને તેમની વાત કચુસ કરી.

સુસારી કરવા જવાની તૈયારી કરવાનો જ્યારે વખત આવ્યો અને જ્યારે અમે વિચાર કરવા લાગ્યા કે આપણે ક્યા પ્રકારનો સામાન ખરીદ કરવો. ત્યારે મને માલમ પડ્યું કે તેઓએ મારી પાસેથી લીધેલી સવગો મુડી વાપરી ખાઈ છે. અને કાઠી સરખી પણ તેમની પાસે હતી નહીં. તો પણ મેં તેમને કાંઈ કપડાં આપ્યા નહીં. પણ માંદે બાઈના વેધીને જે છ હબ્બર રૂપિયા જેટલું એકદું થયું હતું તેમાંથી મેં તેનો અચો બાગ તેમની વચ્ચે વહેંચી આપ્યો અને મેં તેમને કહ્યું કે જુઓ બાઈઓ આ ત્રણ હબ્બર રૂપિયાની મદદથી આપણે ધંધો કરીએ અને બારીના ત્રણ હબ્બર રૂપિયા એક ચોકસ દેશણે જાના રાખીએ કે જે કદાચ, યુવા ન કરેતે જેમ તમે ખરાબ થઈ ખાલી હાથે પાછા આવ્યા. તેમ જો એ ત્રણ હબ્બર રૂપિયા આપણે વેપારમાં ખોઈએ તો આ છુપાવેલી ત્રણ હબ્બરની રકમ લઈ આપણે આગળની પેઠે વેપાર ચાલતો કરીએ તમે દરેકને હું એક હબ્બર રૂપિયા આપવા માગું છું અને એક હબ્બર રૂપિયા મારી પાસે રાખું છું અને બારીના ત્રણ હબ્બર રૂપિયા માન ધરના ખુણામાં છુપાવી રાખું છું એમ તેઓને કહી અમે માલ ખરીદ કર્યો અને એક વહાણ આપું બધું અને વહાણ હકાડું. અમે એક માસની અંદર એક બંદરે સંડી મલામત જઈ પહોંચ્યા, અમારો માલ ઘણાજ નફાથી વેચાયો. અમારો માલ એટલા તો સારા ભવથી વેચાયો હતો કે અમારા એક એક રૂપિયાએ દસ દસ રૂપિયાને નફો થયો ત્યારમાં આ નવા દેશમાંથી જે માલ મળ્યો તે અમે ખરીદ કર્યો.

પછી વેચી નાંખીએ જે વેળા અમે અમારે વતન જવાની સગવડ કરતા એક સુંદર પણ તદ્દન બીખારી સ્ત્રી મને આવી મળી અને મને ખોળા મને તમારી સાથે લઈ જાઓ. અને તમારી સ્ત્રી કરી રાખો એવું તેણે નહીં, અને તેને ના કહ્યું પણ જ્યારે માંદ મન પલાળવાને

તેણે ઘણી અસરકારક તદ્દખીર વાપરી, અને મને કહ્યું કે તેની ગરીબ હાલત ઉપર મારે નબર સાબળી નહીં, પણ તેની ચાલ ચલમત જોવી. અને પુરતી પતીજ કરી લેવી. ત્યારે અતે સખળી તપાસ કરતાં હું હાથે ત્યારે મેં તેને ઘટતો પોશાક મંગાવી આપ્યો, અને મેં તેની સાથે વિધિ પ્રમાણે લગ્ન કર્યું તે પછી અમે બંને જણે મારા ભાઈઓ સહિત એક વહાણમાં એસી ચાલવા માંડ્યું ચાલવા માંડ્યા પછી મારી સ્ત્રીમાં ઘણા ઉત્તમ શુભો જોયા તેથી દીનપરદીન તેની સાથેની પ્રીતીમાં વધારો થતો ગયો. અને મારા બે ભાઈઓ જેઓએ વેપારમાં મારી પેઠે રતેહમરી મેળવી ન હતી, તેઓ મારી ચલતી દશા જોઈ શક્યા નહીં, અને મારી અદેખાઈ કરવા લાગ્યા. એટલુંજ નહીં. પણ તેઓ મને મારી નાખવાનો વિચાર કરવા લાગ્યા બ્યારે એક દીવસ અમે બંને સ્ત્રી પુરૂષ સુતેલાં હતાં ત્યારે મારા બે ભાઈઓએ મને તથા મારી સ્ત્રીને ઉઠાવી દરીઆમાં ફેંકી દીધાં.

પરંતુ પરમેશ્વરને ઘેર સૌના સરખો ન્યાય છે. માણસ ગમે તેટલું બીજાને બગાડવા જાય પરંતુ જો પરમેશ્વર પાંચારા હોય તો વેરી આંધળા થાય છે. અને તેના હુખના માટે કરેલા ઉપાયો સુખકારક થઈ પડે છે, તેમ અમેને બંને જણને તેમણે ફેંકી દીધાં પણ મારી સ્ત્રી તો એક અપ્સરાજ નીકળી આવી તેની શક્તી તો મનુષ્યના કરતાં જુદાજ પ્રકારની જણાઈ અને તેના એક વાળને પણ હરકત થઈ નહીં. જો તે વખતે તે હાજર ન હોત તો હું જરૂર મરણ પામત જેવો હું સમુદ્રમાં પડ્યો તેવોજ સ્ત્રીએ મને ઉચકી લીધા એટલામાં તો દરિઆઈ દેવી આવી તેને સુંદર સાનેરી રંગના પોશાક પહેરાવી ગઈ, તે વેળા તે અપ્સરા બોલી કે પ્યારા ખાવિંદ આપને હવે હું કાણુ છું અને મારી શક્તિ કેવી છે. તેની ખબર પડશે. આપ મારી સાથે સંબંધ કરતાં અચકાતા હતા. પરંતુ આપે મારા ઉપર દયા લાવી મારી સાથે સંબંધ કર્યો. તેના બદલે હું કેવી રીતે વાળું છું તે જોશો. હું એક પરી છું. તે તમોને ત્રણ જણને દરિઆ કિનારા ઉપર ફરતા જોઈને મને તમારી સાથે સંબંધ જોડવાનું મન થયું પરંતુ તમારી પરીક્ષાને સાફ મેં તે વખતે ગરીબના જેવો પોશાક પહેર્યો, હતા મને એમ આશા હતી કે તમે મારું અપમાન કરશો. અથવા તો મારી બાબત નહીં સ્વીકારો. પરંતુ તે મારી ધારણા ખોટી પડી અને હું ધારતી હતી તેથી તમે વધારે ઉદાર નીકળ્યા અને તમે મારી માગણી સ્વીકારી તેથી મારા મનમાં અનિશો સંતોષ પામી તમોએ મારા ઉપર અનિશો ઉપકાર કર્યો છે તેનો બદલો હું વાળીશ અને આ તમારા ભાઈઓએ જે વિશ્વાસઘાતનું કૃત્ય કર્યું તેમને જોઈ મને તેમના ઉપર ઘણેજ ક્રોધ આવે છે અને તેથી હું તેમનો જીવ લીધા વિના રહેવાની નથી એ નક્કી જાણું.

આ સાંભળી મને ચિંતા ઉત્પન્ન થઈ કે આ સ્ત્રી મારા ભાઈઓનો જીવ લેશે એવું જાણી તેણે મારા ઉપર કરેલા ઉપકારને માટે મેં તેની પ્રશંસા કરી કહ્યું કે હે પરી તં મારા ઉપર ઘણું ઉપકાર કર્યો છે પરંતુ હવે મારે એટલું તને કહેવાનું છે કે મારા ભાઈઓના તું જીવ લઈશ નહીં. આથી બીજી તારા દીલ ચાહે તેવી સજા કરજે, જે કે તે મારા બે ભાઈઓ સજાને લાયક છે પરંતુ મારાજ હાથે તેમને સજા કરાવવી એ મને હીણપત લગાડનારું થઈ પડે છે મુળથીજ મારું તેઓ ખાતા આવ્યા છે છતાં પણ બ્યારે મારું છું તારું છે તો એમજ સમજવું કે તેમની મારી દશા થવાનો વખત નજીક આવ્યો છે. એમ કહી તેણે પ્રથમની પોતે તથા પોતાના ભાઈઓની સખળી હકીકત પેહેલેથી આજ સુધી કહી આ સાંભળીવે તો ઉલટો તે સ્ત્રીને વધારેજ ગુસ્સો ઉત્પન્ન થયો અને બોલી કે હવે તો હમણાંજ હું જઈ છું અને તેમનું વહાણ જહાજ બાંગી નાંખી દરીઆ નીચે ડુબાવી દઈ છું હવે તમે કાંઈ પણ બોલશો નહીં કારણ કે તેમાં તમને કાંઈ પણ દોષ લાગવાનો નથી. માટે હવે મને રોકશો નહીં. આ સાંભળી હું વધારે ચમક્યો અને જાણું કે હવે આ સ્ત્રી તેઓને છોડશે નહીં પછી મેં તને કહ્યું કે સુંદર સ્ત્રી તમારા ક્રોધ કાંઈ જોઈએ કરો અને દર આવે છેવટનો વિચાર માંડી વ્રાજા એ ગમે તેવા પણ મારા ભાઈ છે તેમણે તો મારા અપકાર કર્યો પરંતુ અપકારને બદલે ઉપકાર કરી તેમને સમજાવે જઈ

એટલું તેને કહેવાથી તે જરા શાંત પડી અને તરતજ મને ત્યાંથી ઉપાડી બંધાઈ મારું પાંચ તે ઘરની અગાશીમાં લાવીને મુકી દીધા અને પછી ત્યાંથી આદર્ય થઈ ગઈ તે સુધી મારું પાંચ

માલમ પાકું નહીં, હું ત્યાંથી નીચે ઉતર્યો. મારા ઘરમાં જે ત્રણ હજાર રૂપીઆ દાટયા હતા તે મેં કાઢ્યા. મેં મારી દુકાન ઉઘાડી અને સર્વ સમ્પત્તિઓને મળ્યા અને હું સહીસલામત રહ્યો તે આમત તેમજ મને આ-શીશ આપી દુકાન ખુલ્લું કરી મેં આપ્યો તો આ મેં કાળા કુતરા મેં દીડા તેઓને મેં કાઢવા માંડ્યા પણ ખરસા નહીં અને મારી જોડે ગમત કરવા લાગ્યા પણ મને તેની કાંઈ સમજણ પડી નહી. એટલામાં તે પરી મારી પાસે આવી. અને મને સંભળી હકીકત કહી અને બોલી કે હે ખાલિદ; આ મેં તમારા માંડ્યા છે, અને તેમનું વહાણ ભાગી નાંખી દુભાવી દીધું છે. તેમાંની માલમતા સંભળી દુખી ગમ છે, પરંતુ તેના તમે શેષ કરશો નહીં તેના બદલા તમને પીછા મેં તે રીતે મગશે મેં પૂછ્યું કે તે કઈ શક્તિથી આનું પરાક્રમ કર્યું. તે બોલી કે તે કામ આરંભી પછી મારી બેનનું છે, અને તે આવી રીતે કુતરાના સ્વરૂપે દસ વરસ સુધી રહેશે એવી મેં આગા કીધી છે, તેમને એટલી શિક્ષા બસ છે. પછી પોતાની સુલાકાત કંઈ જગોએ થશે તે નીશાની બતાવી તરત અદસ્ય થઇ ગઇ.

તે દસ વરસ હવે પૂરાં થયાં છે, અને તેની શોધ કરવા નીકળ્યો છું. આ રસ્તે થઇ હું જતા હતા તેટલામાં આ સોદાગર મને મળ્યો, અને એટલામાં હરણી. વાળા માણસ મને મળ્યો અને તેની વાત સાંભળી. હે જનના પાદશાહ આ વાત તમને નવાઇ જેવી નથી લાગતી, તે જાને કહ્યું કે, હા જાણ તારી વાત બહુ ચમત્કારી છે. અતે તેથી ખુશી થઇ આ સોદાગરની સમ્મતો ત્રીજો ભાગ કમી કરે છે. આ વાત જ્યારે પૂરી થઇ ત્યારે પેલા ત્રીજો વૃદ્ધ માણસ બોલ્યો કે હે જન બચારે આ મેં માણસની વાત સાંભળી આ સોદાગરની સમ્મત કમી કરી ત્યારે મારી વાત સાંભળીને ત્રીજા ભાગની સમ્મત કમી કરશે કે નહીં, ત્યારે જાને તેને પણ પેલા મેં જણવી પેટે કમી કરવા કહ્યું.

તે ત્રીજા માણસે પોતાની વાર્તા શરૂ કરી અને કહી સંભળાવી પરંતુ તે મારા સાંભળવામાં આવી નથી તેથી આવી તે હું કહી શકતી નથી પણ એટલું તો જાણું છું કે તે વાર્તા આ મેં વાર્તા કરતાં ધણી સરસ થઇ પડી હતી. અને તે સાંભળી તે જન ખુશી થઇ બોલ્યો કે તમે ત્રણ જણની વાર્તાથી ખુશ થઇ હું આ સોદાગરને છોડી મુકું છું. એમ કહી તે ગુમ થઇ ગયો સોદાગરે આ ત્રણ જણને ખરા અંતઃ-કરણથી ઉપકાર માન્યો અને બોલ્યો કે હે વૃદ્ધ પુરોષ ! જો મારા સદ્બાજે તમે આ જગાપર આવી પહોંચ્યા ન હોત તો હું બચવાનો નહોતો એમ કહી તે ચારે જણ છુટા પડ્યા અને સોદાગર પોતાને ઘેર આવી પોતાનાં ઘેરાં છોડવાને મળ્યો. અને સાતો હર્ષના પાર રહ્યો નહીં આગળ તેણે પોતાની સંભળી હકીકત સંભળાવી.

પછી શેહેરાઝાદી બોલી કે હે નામદાર સુલતાન ! આ જે વાર્તા તમેને કહી સંભળાવી તે એક માછીની વાર્તા આગળ કાંઈ હિસાબમાં નથી. આદશાહ શેહરીયાર કાંઈ બોલ્યો નહીં ત્યારે અવસર જોઈ દીનારઝાદી બોલી કે મેં હજી સવાર થવાને યોડીયાર છે, તો તે વાત સંભળાવશો; હું ધાકું છું કે નામદાર સુલતાન તેમાં કાંઈ બાંધો બેસે નહીં, આદશાહે કહ્યું કે ચલાવો કાંઈ હરકત નથી. શેહેરાઝાદીએ વાર્તા શરૂ કરી.

માછીની વાર્તા.

નામદાર સુલતાન ! એક શહેરમાં એક ઘરડો અને ગરીબ માછી રહેતો હતો. તે એટલો બધો ગરીબ હતો કે એક પોતાની સ્ત્રી તથા ત્રણ છોકરાઓનું પણ ગુજરાન તેનાથી નીમાવી શકાતું નહીં, તે દરરોજ સવારમાં પેહેલો દિવસ કિનારે માછલાં મારવા જતો પણ તેને એવો નિયમ હતો કે, આખા દિવસમાં પોતાની જાળ ચારવાર નાંખવી, તેથી વધારે વાર મેં તેમ થાય પણ નાંખવી નહીં. હવે એક દિવસ

તે સવારમાં વેહેલો પોતાની જાળ લઇ દરિયા કિનારે ગયો અને પેહેલીવારની જાળ નાંખીને ખેંચી તો ઘણીજ ભારે લાગી, તેથી તેના ચારવણાં આંધુ કે તેમાં માછલાં વધારે હશે. તેથી ખેંચતી નથી અને ધારી તે ખુશ થયા અને મુઠે જોરથી તે જાળ ખેંચવા લાગ્યો, બહાર ખેંચી કાઢી જુએ છે તો તેમાં એક મુઠેજી મેલેકું માલમ પડ્યું. એથી તે ધણો નીરાશ થયો. અને મનમાં પોતાના નસીબનો માંક કાઢવા લાગ્યો, પેલી જાળ ધણા કારણથી તુટી ગઇ હતી. જે પાછી સંધી શ્રીને દરિયામાં મુકી તો ફરીથી પણ તેવી રીતે તેમાં ઘણો ભાર લાગ્યો. આ વખત તેણે વિચાર્યું કે હવે મારી મેહેનત સરળ થશે. કારણકે શ્રી, શ્રી કાંઈ એમ થાય નહીં. એમ વિચારી ખેંચી જાળ કાઢી અને જુએ છે તો કાદવ અને માટી સિવાય બીજું કાંઈ દીઠું નહીં. આથી તે વધારે નીરાશ અને દુઃખી થઇ પરમેશ્વરને યરન કરવા લાગ્યો અને પોતાના નસીબને કપડા દેવા લાગ્યો, કે હે! નસીબ તું મને શા માટે દુઃખ દે છે. મારું ગરીબ માણસ ઉપર તું આટલો બધો યરસો શું કરવા કરે છે. મારાં બેસાં છાંદરાંની પણ તને કાંઈ દયા આવે છે કે નહીં. અને છેક અને નીરાશ કેમ કરે છે. હવે મારાથી બળે કાંઈ ધણા થઇ શકે તેમ નથી, કે હું મારું જીવનન ચલાવી શકું, હું આખો દિવસ મેહેનત કરતાં પણ મારા કુટુંબનું જીવનન સારી રીતે નભી શકે તેટલું પણ પેદા કરતો નથી. તેમાં પણ આવું વિદ્યાર્થી તારે ઘેર એવો કેમ બંધાય છે કે કેટલાક દુષ્ટ ક્રોડોને ઘેર પૈસાનો વરસાદ વરસે છે, અને કેટલાકને જીવનન ચલાવવું પણ મુશ્કેલ પડે છે. એવી તારી વિચિત્ર ગતિ છે. તો હવે તેની શરિયાદ ધોને કરવી. એવી રીતે તે શોહાતુર મને કાદવ માટી વગેરે જાળમાંથી કાઢી નાંખી ફરી જીજીવારની જાળ તેણે નાંખી તો તે જાળત મણ એવી ભારે લાગી અને આ વખતે પણ તેણે પ્રથમના જેવેજ વિચાર કર્યો, અને કાઢીને જુએ છે. તો પથ્થર, માટી અને કાદવ નીકળ્યાં આથી તો તે છેકળ નીરાશ થયો. પરંતુ વહાણું વાળું હતું અને અજવાળું થયું હતું. તેથી તે હમેશના પોતાના નિયમ પ્રમાણે નીમાળ પડવાને ગયો, અને ત્યાં આગળ તે પુદાને પ્રાર્થના કરી કહેવા લાગ્યો કે હે પરવરદિગાર તું જાણે છે કે મારે ચાર કરતાં વધારે વખત જાળ નહીં નાંખવાનો નિયમ છે, તેમાં ત્રણ વખત તો નાંખી ચુક્યો છું. હવે ફક્ત એકજ વખત નાંખવી બાકી છે. તો હવે હું તને ચરન કરું છું કે મારા ગમે તેટલા મુંતા થયા હોય, પણ તે સધળા માફ કરી હવે મારી ઉપર દયા કર. અને આ છેલ્લી વખતની મારી મેહેનત સંજો કર.

નિમાળ પકી રહી જાળ લઇ દરિયા કિનારે આવ્યો. અને ચોથીવારની જાળ નાંખી આ વખતે જાળ ભારે થયેલી લાગી. તેથી તેને આશા લાગી કે આ વખત જરૂર તેમાં માછલાં હશે, પુદાએ મારા ઉપર મેહેનતની કરી એમ કહી બહાર કાઢી જુએ છે તેમાં એક પીતળનું વાસણ આવેલું છે તેનું મોં બાંધ કરી રેણ કીવેલું છે. અને તેના ઉપર સીંદા મારેલા છે. તે ઉપરથી તેને લાગ્યું કે અંદર કાંઈ ભરેલું હશે.

તેણે તે વાસણ સધળી તરફથી તપાસી જોયું તો કાંઈ દેખાણે જાહેર તેનું નહોતું ન્યાર. તેણે વિચાર્યું કે તે હલાવી હવેવાથી કેવો અવાજ થાય છે? એમ વિચારી હલાવી જોયું તો માંક પણ અવાજ થયો નહીં. ત્યારે તેણે પોતાની પ્રાસંથી કાઢી કાઢી તેનું કાંકણું ઉઘાડ્યું અને વાસણ તરફ જોયું તો તેમાંથી હુમાયતનાં ચોટ શોટ નીકળવા માંડ્યાં, અને તે હુમાયતે સુઘડ ઉપર તથા જાળના ઉપર દેવાઈ ગયો આ બનાવ જોઈ માછી અજબ થઇ ગયો, બધા હુમાયતોની કળી ગયા પછી તેના એક સંજીન ગોળા ધુન્ની ગયો, તે કાટ્યો અને તેમાંથી એક જન તીક્ષ્ણ બુઝ્યો. અને તેનું શરીર શક્તિના કરતાં બમણું હતું તે. જોડ તેને એટલી ચારલી લાગી કે ત્યાંથી તેનાથી હાલી ચાલી શકાયું નહીં નાસવાને માટે વિચાર કર્યો ખરે પણ સધળો બચ્ચ ગયો. કાદવ બોલવા લાગ્યો કે આ સુલેમાન ! અલ્લાના મોટા મેહેનતર હું તને સ્મરન કરું કે તુ મને માર કર હું તારી સાથે કહી ચંપાર નથી, અને તું કહીશ તે કરીશ.

આ કોબળી માછીને કાંઈક હિરમત આવવી અને તે બોલ્યો કે આ જન તું તારી દહીકત કહે કે તને આ વાસણમાં શાથી બંધ કરવામાં આવ્યો હતો આ સાંભળી તે જન માછી તરફ ચિહ્નરની નજર

માછીની વાર્તા.

રથી બોવા લાગ્યો, અને બોલ્યો કે આ મીઠાન બરેલા માછી તું લગાર વિનયથી બોલ હવે હું તને મારી નાંખવાનો છું. માછીએ કહ્યું મેં તારે શું બગાડ્યું છે કે તું મને મારી નાંખવાને તૈયાર થયો છું, તું નથી બળતો કે મેં તને આ વાસણમાંથી હમણાં બહાર કાઢ્યો છે. અને બોલ્યો તે હું બળતું પરંતુ તેથી કાંઈ તને હું છોડનાર નથી પણ તારા ઉપર હું એટલી જ મહેરબાની કરું છું કે તારે કંઈ રીતે મરવું છે તે તું કહે એટલે હું તે પ્રમાણે કરું. માછી બોલ્યો અરે અને મેં તારા ઉપર શું કર્યું છે. અને કહ્યું તું ગમે તેમ કર પણ હવે તેમાં તારું કાંઈ વળે તેવું નથી અને આડી અથળા વાત છોડીદે અને મારે તને માર્યા વિના કુકડાં નથી તેવું કારણ તારે સાંભળવું હોય તો હું કહું તે સાંભળ.

હું જાતે ખીસ છું એક વખત હું ખુદની સામેં થયો. ખુદની યોગ્યમરે સુઝે માતે છે તેને અમે બધા જાનો સિને જાનતા અને તાજે થતા, પણ તે જાતાં મેં તાજે રહેવાની ના પાડી. મારી હકને લાધે તે બંગવત પાદશહિ પોતાના પ્રધાનની છોકરાં અશકેને ફરમાવ્યું કે તેને પકડી લાસ, તેથી અશક અને પકડી ગયો. અને મને કેદ કરી પાદશહની હજીરમાં લાવી હજીર કાંધો.

જે સુઝે માનના તાજામાં સર્જે જાતે હતા તે સુઝે માને અને કહ્યું કે તું તારી રીતબાત કુધાર અને મોરા કુધારને આપ મેં રરાની સાથે તે પ્રમાણે કરવાની આ પકડી. તેથી બાદશહ ગુસ્સે થયા અને મને વાસણમાં બંધ કાંધો. અને તે સમયે તું નીકળી નાશક એટલા મારે તે વાસણનું મોં શીશથી રેણ દહ બંધ કર્યું, અને તે ઉપર પોતાની મહેરબાની છાપ મારી એક જાનના હાથમાં આપી તેને બંધુ કે આ વાસણને દરિયામાં ફેંકી દે. હું બંધે શોધવુર, થયો અને જાતે જાતમાં તે વાસણ થેલા જાતે દરિયામાં ફેંકી દીધું.

હવે હું બીજાખાનામાં થયો અરે મેં વિચાર કર્યો કે મને જે કાંઈ પહેલા સંક્રમાં આ વાસણમાંથી બહાર કાઢશે, તેને તેનાં હોઠમાં સામે હું ધનવાન કરીશ પરંતુ કાંઈ મને કાઢનાર મળ્યા નહીં ત્યારે મેં બીજા સંક્રમાં વિચાર કર્યું કે આ સંક્રમાં જો મને કાંઈ કાઢશે તો હું તેને આપા જગતના ખનનો બતાવીશ. તો તે અવસરમાં પણ મને કાંઈ કાઢનાર મળ્યા નહીં ત્યારે ત્રીજા સંક્રમાં મેં મેં આંધ મેં પ્રતિજ્ઞા કરી કે જો સફા પુરી થયા પહેલાં મને કાંઈ કાઢશે, તો હું તેને મારા બાદશહ બનાવીશ અને સજ્જ હું તેને તપ્પે ફેંકીશ. પરંતુ તે સંક્રમાં પણ મને કાંઈ કાઢનાર મળ્યા નહીં અને હું તો કેદખાનામાં રહ્યો. અઘી રીતે ત્રણસો વરસ જતાં રહેવાથી હું કમળે કંડાણી ગયો અને ખીજવાખને મેં સોજના ખાંધ એવી પ્રતિજ્ઞા કરી કે હવે મને જે કાંઈ કાઢશે તેને મારી નાંખીશ. પણ તે એવી સરતે કે જે જોતે તે મરવા માગશે તે રીતે તેને મારીશ. હવે આજે તે અદારને વર્ષ મને બહાર કાઢ્યો છે. તો મારે હવે તને કાંઈ રીતે મારવો તેના જવાબદ.

આ સાંભળીને તે માછીને ઘણું જ દુઃખ લાગ્યું, તે બોલ્યો કે અહીં આવીને આ કૃતધની ખીસને મેં જેટલા ઉપકાર કર્યા તે મિથ્યા ગયો અને તે મોરી કમનસીબની નીશાની છે આ અને તું તારા આ દરાવ ઉપર જરા વિચાર કરી જા અને તારા આવી ગેરબોલની સોજનને પાછા ખેંચો લે અને તું મને આટલી વખત માફ કર, તારું ખુદ સાકે કરશે હું તેને હજારે આશીર્વા આપું છું તું મને અત્યારે છોડી નહિ તો મારાં અનાય ત્રણ બાળકો તથા મારી મરીબ બિચારી સ્ત્રી ભુખથી મરી જશે. મારા બધા કુટુંબને આચાર મારા પરજ છે. તેથી તે સંક્રમાં પાપ પણ તારે શીરજ આગશે, તે જાતે બોલ્યો કે હે બલા માણસ તું ગમે તેટલા ઉપાય કરીશ પણ હું તને છોડવાનો નથી અને જે સંક્રમાં તું બોલે છે તે મિથ્યા થવાનું છે. માછી બોલ્યો અરસોસ, ધિકાર છે તને કે આજું કહેતાં જાતાં તને કાંઈ પણ દયા આવતી નથી, મને તારા ઉપર રહેલા ઉપકારનો બદલો તું અપકારથી વાળે છે આ બુદ્ધી હવે શિખામણ લાગી. જરૂર બોલ્યા હે મુદમતિ તું હવે જલ્દી કહે કે તારે શી રીતે મરવું છે, મને તારા ધાય છે. તે તું નથી બળતો ? હું મારા દરાવ કાંઈ રીતે ફરવાનો નથી પણ તારા ઉપર દયા લાવી તારી મરજ પ્રમાણે મારવાને હું વાટ જોઉં ત્યારે તું તારા બાપણ લાંબુ લાંબુ ચલાવી નકામ વાર કરે છે. પણ

તેથી તાર થું લીધું વળવાનું હતું. મારે હવે માઠી અવળી વાતો જવા દધ જવડી મને કહે કે તારે ક્યા પ્રકારનું મોત નેપાછાં છીએ ? હે નામદાર પાદશાહ આ માછીએ કુટવાને મારે જેટલી જેટલી શક્તિએ કરી તે સઘળી તુકામી ગઈ પછી માછી બોલ્યો કે હું જીવના પાદશાહ કહે હું તને વિનંતી કરું છું કે મારે ક્યા પ્રકારનું મોત મારાનું અને મરતા પહેલાં હું તને જેને સઘણ પ્રજા, તેના ઉત્તર અરેબરા જેવા હોય તેવાનું આપને જીવ કાંઈક વિચાર કરી બોલ્યો કે હે માછી તારે જે પ્રજા હોય તે જવડી પૂછી લે. હવે વખત યુગ્મારીસ નહી.

માછી બોલ્યો તું ખરું કહે છે કે હમણાં તું પીતળના વાસણમાંથી નીકળ્યો અને તું બાબતમાં તું અરેબર હોય તે ન કહે તો તને તારા પુત્રના ક્રમ છે. જીવ બોલ્યો હું અલ્લાના સોગન ખાઈ કહું છું કે હું આટલા વરસોથી પીતળના વાસણમાં જ રહ્યો હતો. માછીએ કહ્યું તે ખરું કહેવડાવે તો તારી આ વાત મારા મનવામાં અવલી નથી કારણ કે આટલા વાસણમાં તે જાણે નથી પણ તમામ શકે તો પછી આપું આવડું મોડું જારીતો શી રીતે પેસી શકે. એ તો મનવાઈને જુલું લાગે છે, અને માનવામાં આવતું થી જીવ બોલ્યો કે હું મારા મોતના સોગન ખાઈ કહું છું કે હું મજીજ આ પીતળના વાસણમાં હતો. માછી બોલ્યો પણ તે મારા માનવામાં આવતું નથી કારણ કે આ જાણે નજરે જોયા સિવાય મનવા તેમ નથી, જીવ બોલ્યો ને એક હોયતો હું લાગે માની કરી બાબતું કે આ વાત કહું ખોટી કરું છું કે ખરી; માછી બોલ્યો ને તું મને કોયો નિશ્ચય કરી આપે તોલે તું જો કહે તે પ્રમાણે હું વર્તું.

તેજ વેળા તે જીવનું શરાર અલ્લાએને કુશીરો જવા લાલ્યો અને પ્રથમની પેઠે મેડીજા વંશમાં આકાશ અને પૃથ્વી ધુમાડાથી ભરાઈ ગયાં, અને મોઝે ચોડે તે સઘણ ધુમાડો વાલ્યો અને અવરો ન્યારે પુરી ભરાયો ત્યારે જીવ બોલ્યો કે હે માછી ! હવે તારી ખોતરી થઈ કે નહીં ? માછી માછીએ તેના ઉપર સીસાનું ઢાંકણ દઈ કહ્યું કે હા હવે અરાબરે મારો મનવામાં આવ્યું, કીમ કીમ મેલ્યા જોયા. થોડીવાર પછી જીવ બોલ્યો હવે નીકળું ? માછીએ કહ્યું હા નીકળ; નીકળવા ન્ય છે ત્યારે ઢાંકણ દીધું છે, જીવ બોલ્યો અરે માછી તે મને જીવેલાં. માછી કહે હવે તારે જન્મ કરવું હોય તેમ કર હું આ મેલો જીવ બોલ્યો ભાઈ હું તો તારી મરકરી કરતો હતો થું હું કાંઈ તને મારતો નથી તો હું જીવેલો હતો કે તારી હિમ્મત કેવી છે, માછી કહે છે કે હા અરાબર પણ હવે તું કેરી રીતે મરતા માગે છે તે કહે, મેં તને ઘણા કાલાવાલાં ક્યાં જતાં પણ તું મને છોડતો નહોતો. મારે હવે તો આ વાસણ સમુદ્રમાં નાંખી દેવું સાહે છે, અને હું પણ અહીંયાં છાપરી કરી રહું કે કદાપી કાઈ આ જગા પર આવે અને તને કાઢે તો હું તેને ના કહું.

જીવ બોલ્યો અરે માછી હવે તું મને માફ કર મેં તને જે કહ્યું તે કાંઈ અરેબર નહોતું કહ્યું અને હવે જો તું મને ખદાર કાઢીશ તો હું તને ઘણા ઉપદેશો થઈ પડીશ અને સારો તવગર કરીશ. હું સોગન ખાઈ કહું છું કે આટલી વખત મારી કસીશ ને. માછી બોલ્યો એ તારી બધી હુન્ન્યાઈ જવાદે. મેં તને જેટલી વિનંતી કરી તે સઘણોના મેં તીરકાર કયાં. તેમ હવે હું તારી માગણીને કેવી રીતે માન આપું. મારે પેહેલો જન્મ હું મને પ્રજાનો હતો કે કેરી મરવું છે ? તેમ હું તને પ્રજાનું કે તારે કાંઈ રીતે મરવું છે. ને કાંઈક જોલે મેં દક્ષિણમાં નાખી દઈ જીવ બોલ્યો હે માછી તું તેમ કરીશ નહીં અને મને મેહેરખાનિ કરી ખદાર કાઢીશ હું તારે અલ્લા એવો વાળીશ. કે તું સતોષ ખામીશ માછી બોલ્યો અરે મરખ હવે નીકળવાની તકામી આપા તું આ સાકે રાખે છે. હવે તારે વારે કાંઈ હું જીવનનાનો હતો હવે તું નીકળીને સાકે થું સાકે કરજો. હવે જીવેલો હતો હવે જીવેલો કહું તો પછી ફરીને મારે તો તે વખત આવે અને જીવેલો હું મનવા પાદશાહે કુબાન કેરું જાણે અલ્લા વાળી આપે. તેમ તું પણ વાળી આપે. એ પાદશાહ ત્યાં વધતી વાત હું કહું છું તે સાંભળ.

પાદશાહ તથા વેદની વાર્તા.

ઇરાન દેશમાં ઝીમાન શહેરમાં એક બાદશાહ રાજ્ય કરતો હતો. તેની રીયત યુનાન દેશનો હતો. તેથી યુનાની પાદશાહ કહેવાતો, તે પાદશાહને કાદનો રોગ થયો હતો અને તેથી તે ધણુ જ પીડાતો. હજારો વૈદો કયાં પણ કાંઈથી કાંઈ કાયદો થયો નહીં એવાંમાં એક દુબાન નામનો હૈકીમ ત્યાં આવ્યો, તે ધણી ધણી ભાષાઓના વેદકના ગ્રંથો વાંચી ઘણો અનુભવો થયો હતો, વેદક ઉપરાંત તે બીજી પણ કેટલીક વિદ્યાઓમાં તે હેંડીયાર હતો તેણે ઘણા દેશો ફરી કેટલાક અસાધ્ય રોગો મટાડી સારી આપર મેળવી હતી, અને સેંકડો ગાંઠથી તેડવાને માણસો આજ્ઞા, વળી તે જડી છુટી, લીલી વનરખત, વસાણાં, વગેરેમાં પણ ઘણો હેંડીયાર હતો.

તેણે એક વખત સાંભળ્યું કે યુનાની પાદશાહને કાદનો રોગ થયો છે અને તે કાંઈથી મટતો નથી દેશ દેશનાં હજારો વૈદો કયાં પણ કાંઈ ફેર જાયો નથી આવું સાંભળી પોતે ત્યાં આવ્યો. અને પાદશાહને સલામ કરી બોલ્યો. નામદારશાહ! મારા સાંભળવામાં આવ્યું છે કે આપને કાદનો રોગ થયો છે. અને તે રોગ કાંઈ પણ વૈદથી મટ્યો નહીં. સઘળી વૈદો પોતાનું સંપૂર્ણ બળ અજમાવી ચોક્યાં. એમ સાંભળી હું આપની સેવામાં મારાથી એને તૈટલી મેહેનને કરવાને હાજર થયો છું. જે આપની મરજી હોય તો હું કાંઈ પણ દવા કે મલમપદ્ધતિ કયાં સિંચીય આપના રોગને મટાડું, પાદશાહ આ સાંભળી વિચારમાં પડ્યો કે આતો નવાંજ નૈયું જે આ વૈદ કહે છે તેમ કરે તો તો પછી તેના કરતાં બીજું સાફ થું? પણ તેની ખાતરી તો કરેશી નેમજી. તે સાંભળી પાદશાહ બોલ્યો વૈદરોજ મોઝા કહો છો તે પ્રમાણે મારો રોગ મટાડી શકશો? હું તમાને મોં મોઝ્યા પૈસા આપીશ અને જેના મોઝા કહો પર્વત તમારો ઉપકાર હું મટાડી બેસું છું ઘણુંજ હેરાન થાઉં છું. તેમજ હજારો રૂપિયા ખરચી નાંખ્યા છે. પણ મને કાંઈ વાનગી આપજી થયો નથી આટે જે તમારથી મને કાફ થશે તો મને સંધેને દેહાત ઉપરાંત ઘણું ઇનામો આપીશ અને સૈલી માસ પધારા મિત્ર થશે, પરંતુ તમાને આનો છે કે? તમે વગર દવાથી મને આરામ કરશો? જી જરૂર્ય દાખો કેહા સારોજ સુનંતી મેહેરયાનીથી હું આપને જે પ્રમાણે કહું છું તેજ પ્રમાણે જાણ કરીશ તેમાં બિલકુલ સંચય રાખવો નહીં અને જે આપની મરજી હોય તો હું કાંઈથી મારો ઉપાય ચાલતો કરું.

પછી દુવાન હકીમ પોતાને ઘેર આવ્યો તેણે દડો રમવાનો એક દાંડો (ગેડી) તૈયાર કર્યો, ને હાથો માંહેથી પોતે રાખ્યો અને જે દવા કરવાની હતી તે દવા પેલા ધોડામાં ભરી પછી તેણે એક દડો પણ બનાવ્યો પછી બીજે દિવસેને દડો તથા તોડી લઈ પાદશાહની પાસે ગયો અને તેના પગમાં માથું મુરી પડે લાગ્યો.

બાદશાહે તેના હાથ જકડી તેને ઉભો કર્યો અને તેને ઘણું માન આપ્યું. વેદ દુબાને કહ્યું કે મહારાજ આજ બેડેસ્તાર થાઓ અને જ્યાં દડાનો દાવ રમો છો ત્યાં ચાલો બાદશાહ હકીમના કહેવા પ્રમાણે કોડેસ્તાર થયા ચાલ્યા. જ્યારે રમવાના મેદાનમાં આવ્યા; ત્યાં વેદ પેલો દડો ગેડી લઈ બાદશાહને કહેવા લાગ્યો કે હે બાદશાહ આ ધોડો લઈ તમે દડો રમો તે જ્યાં સુધી તમારા શરીરને પુષ્કળ પરસેવો થાય ત્યાં સુધી રમજો. આ દાંડાના હાથમાં મેં જે દવા મુરી છે. તે તમારા હાથની મરમીથી એમજશે અને સંધી નસેનસમાં પ્રસરશે. પછી રમવું છોડી દહ ગાજી પાણીથી ખુબ યોજી મસળી મસળીને ના-હાજો પછી સુઈ રહેજો એટલે તમારો આ રોગ કાબેજ મટી જશે.

યુનાની પાદશાહે દુબાન હકીમે જે પ્રમાણે કહ્યું તે સંધ્યું કહ્યું રમત શરૂ કરી જ્યાં સુધી પોતાને ખુબ પરસેવો થયો ત્યાં સુધી રમત ભરી રાખી જ્યારે હકીમના કહેવા પ્રમાણે દવા પીમળીથી ચડી રહી ત્યારે રમત બંધ કરી અને ઘેર આવી ગરમ પાણીથી નાંહી બાદશાહ સુઈ રહ્યો.

ખાદશાહને હકીમની ફવાથી આરામ લાગ્યો હોય તેમ જાણ્યું કારણકે સવારમાં ઉઠીને જુએ છે. તો કોઠનું નામ પણ શરીર પર દેખાયું નહીં ત્યારે રાત્રી ધણી પુશ થયો અને નવાઈ પાડ્યો. અને પોતે પોતાનો પોશક પેઢેરી દરબારમાં ગયો, ત્યાં સઘળા લોકો ખાદશાહની ખબર પૂછવા આવવા લાગ્યા. એવામાં ત્યાં દુબાન હકીમ પણ આવી હાજર થયો, અને પોતાનું માથું નમ્રાવી ખાદશાહને આન આપવા જતો હતો પણ ખાદશાહે તેને તેમ કરતાં અટકાવી તેનો હાથ ઝાલી પોતાની પાસે બોલાવી બેસાડ્યો અને તેની આસપાસ જે લોકો બેઠા હતા તે સઘળાઓને કહ્યું કે આ હકીમ સાહેબને મારો રાગ મટાડ્યો છે એમ કહી તેની ઘણી તારીફ કરી. સઘળા લોકો પણ હકીમ સાહેબનાં વખાણ કરવા લાગ્યા ખાદશાહે તે દિવસે ખુશાલીમાં એક જ્યાજત આપી. હકીમ સાહેબને પોતાની પાસે બેસાડી જમાવ્યા અને સૌની વચ્ચે એક સરપેચ અને ઉચી કમિતનો કેટલોક સરપાવ બેઠા ક્યો ત્યાર પછી કેટલીક સુદત સુધી ખાદશાહે તેને પોતાના મિત્ર તરીકે ઘેર રાખ્યો અને તેની સારી ખરદાસ કરી. ખાદશાહ તેના ઉપર એટલા બધા પ્રેમન થઈ ગયા કે તેને પોતાનું તન મન અને ધન ગંજીવા લાગ્યો.

હવે આ ખાદશાહનો પ્રધાન જે હતો તે ધણી લોભી અંદોળો અને એવો કંપટી હતો કે પોતાની મતલબ સાર ગમે તેનું નીચ અને દુષ્ટ કંમ કરતાં લગાર પણ આંચકો ખાતો નહીં, તેનાથી આ હકીમને ખાદશાહે જે જે બેટા કરી તે ખગી શકારી નહીં, અને મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે ગમે તેવો ઉપાય કરી હાલ ખાદશાહની આ હકીમને જેટલી પ્રાંતી મેળવી છે. તેટલીક તિના પર ધનરાજી કરાવવી. એવું વિચારી તે એક દિવસ ખાદશાહ પાસે ગયો અને કહેવો લાગ્યો કે હું નામદાર ખાદશાહ આપ દુબાન હકીમને ધણેજ ઉચે દરજ્જે ચડાવી દીધો છે અને તેને ઉપરાઉપરી ધનિમો આપી દિવસે દિવસે પ્રીતિમાં વધારા કરતા જાઓ છો, પણ આપને હું કહું છું કે તે બરસા રાખવા લાયક માણસ નથી. તે માણસ ધણો દુષ્ટ અને કપટી છે, તે કપટથી કોઈક દીવસ આપને રક્ષાવશે. માટે આપ હવેથી તેનો મનજીર રાખશો નહીં તેમજ તેની સાથે જાઓ પરિચય પણ રાખશો નહીં. ખાદશાહ બોલ્યો અરે! પ્રધાન તું આ શું કહે છે? શું તું ખરું કહે છે? આ વાત સાચી હોયજ નહીં! અને તે હું માનું પણ નહીં. પ્રધાન બોલ્યો, મહારાજ આપ તો ભોળા છો, તે હકીમ ધણે દુરથી આપનો જન લેવા સાર આવી આવ્યો છે. એવા માણસો ધણું કઠીને કંપટી હોય છે ધણી પરદેશથી જે આવી આવીને રહ્યો છે. તેનું કારણ મારા સમજવામાં એજ આવે છે. અમે તો તેવા લોકોને તરત પારખી શકીએ છીએ માટે હવે ફરીયા બીજવાર કહું છું કે તેનો બીલકુલ વિશ્વાસ રાખશો નહીં અને મેં તે આખની ખાતરી કરેલા છું. તેથી હું આપને કહેવા આવ્યો છું.

ખાદશાહે કહ્યું કે તું જે માણસને આવે કહે છે. તે માણસ ખરેખર પ્રમાણિક છે અને તેના જેવો દુનિયામાં આજીવ કોઈ માણસને હું જોતા નથી. જે તે માણસ એવો હોત તો મારા કોઠની રાગ મટકતજ નહીં તેણે મારા પ્રાણ અચળ્યો તો શું કરવા બચાવત તેણે મારા સાર કેટલી કેટલી મહેનત કરી તેથી મનેતો તેના ઉપર વહેમું કાંઈ કારણ રહેતું નથી અને તું જે વાત કહે છે, તે મારા માનવામાં આવતું નથી. હવે તેને આજથી દરમજો એક જગ્યાર રાખી આપણે વખાણવાનું કહ્યું છે, અને તેણે મને જે ઉપકાર કર્યો છે તેનો બલ્કો તો મારા કોઠા રીતે વાળી શકાય તેમ નથી. આરં સઘળું રાજપટ તેને આપી દઉં તે પણ મોજું છે પણ અને એમ માલમ પડે છે કે મારી આ પેલી બક્ષીસો તારાથી ખમી શકતી નથી. તેથી તું આવા અંદેશથી કહે છે પણ તું ખાદશાહને કે કોઈ દિવસ માણ તેની સાથે હું હિયું મન કરનાર નથી. આ સામળી પ્રધાન હજાર લોકો પડ્યો પડ્યો પછી તો તેની મરજી એવી થઈ ગઈ એમ તેમ ફરી હવે રાખને તેના વખરે ધનરાજી કરાવવી. તેથી તેણે ખાદશાહને અરજ કરી કે હું નામદાર શાહ આપ મારે કહેવું તથી આનવા પણ જ્યારે આપને અનુભવ થશે ત્યારે ખબર પડશે. અમારે તેના કાંઈ સ્વાર્થ નથી પણ હવે આપના ભક્ષાને માટે કહેવા અમે એક રાજ બોલ્યો કે તે હું કાંઈ સાંભવાતો નથી. કારણકે મનખાદશાહને તેના દીકરાને આવી નામવાને હુંકમ આપવાથી અટકાવ કરવા માટે તેના પ્રધાને તેનું શું કહ્યું હતું તે મને સારી પેઠે માદ છે.

આ વાત સાંભળી પ્રધાન બોલ્યો કે મહાનગર તે વાત શી રીતે છે. તે અને મેહેરબાની કરી અને સંભળાવે. પાદશાહે તેની અરજ કમુલ રાખી અને વાર્તા શરૂ કરી. પાદશાહ બોલ્યો પ્રધાન ! શીનખાદ પાદશાહને તેના દીકરાની સાવકી (ઝોરમાન) મઝે આડું અવળું સમજવી તે છોકરાને મારી નાખવાનો હુકમ કરાવ્યો. પણ તેના વજીર ધણેજ ચતુર હતો તેથી તેણે ભલામણ કરી કે હરેક માણસની ઝોરમાન માની ઉકરેલીથી આંબેલી માનાં આળખને મારી નાખવા સરખી ભથ્થર મળેલ વિધિ પુરતો વખતે સઘં તપાસ કરી તે વાત ઉપર વિચાર કરી કામ કરવું લાયક છે, કારણ કે ધણીવાર સૌથી સ્ત્રીઓ પાછળથી પોતાના કમિનાં પંરતાયો કરે છે એટલું કહી પાદશાહ વાર્તા શરૂ કરી.

શ્રી તથા પોપટની વાર્તા.

કોઈક ગામમાં એક બોળા માણસ રહેતો હતો; તેની સ્ત્રી ધણી મુદર હતી. તેથી તેની ઉપર ધણી મોહ રાખતો. જેમ રોકને ઘેર રાત હોય તેમ જો બોળા માણસને ત્યાં આવી સ્ત્રી હતી, તે સ્ત્રીને તે એક ધડીવાર પંછુ છાડી ક્યાં જતા નહીં. એક દિવસ ધણી નરના કોરણસર બહાર જવું પડ્યું, તે જતા પહેલાં પોતે જોઈ ગયો તો ત્યાં એક દુકાનપર બેઠા બેઠાની પક્ષીઓ વેચાતી હતી, તેમાં એક પોપટ ધણી સીંઝે બોલનારો નજરે પડ્યો. તે ઉપરાંત તેનામાં એ શબ્દ હતો કે જે વાત તેની રમતમાં બને તે સઘળાં પાદ રાખી કહેતો એવાં. આ પોપટને આ માણસ લઈ પાંજરામાં નાંખી પોતાના ઘર લઈ ગયો અને પોતાની સ્ત્રીને કહ્યું કે તું આ પોપટને સારી રીતે પાળજે અને તેને ઝોરમામાં રાખજે અને હું ગામ બહાર તે વખતમાં તેની સારી રીતે સંભાળ લેજે એવી રીતે તે પોપટને પોતાની સ્ત્રી આગળ મુકીને તેને જે ગામ જવું હતું ત્યાં ગયો.

હવે થોડે દિવસે તે માણસ ગામ જઈ ઘેર આવ્યો. ત્યારે તેણે પોતાના પોપટને ખજાર પક્ષી મારી ગરલાંજરીમાં સ્ત્રી રીતે થયું તે સઘળી હકીકત કહી તે ઉપરથી તેણે પોતાની સ્ત્રીને દુપકા આપ્યા સ્ત્રીએ જાણ્યું કે મારી કોઈ ચાકરડીએ કહી દીધું હશે, તેમ જાણી તેણે પોતાની ચાકરડીએ બોલાવી તેમને દુપકા આપ્યા તેઓ કહેવા લાગી કે અમે કોઈએ કર્યું કહ્યું નથી પરંતુ આ પોપટ કહ્યું હોય તેમ લાગે છે અને તેની તેણે ખાતરી કરી આખી કે પોપટ કહેલું છે તેથી તે સ્ત્રીએ પોતાના ધણી આગળ સાચા થવાના તેમજ પેલા પોપટનું વેર લેવાના ઉપાય કરવા માંડ્યા.

હવે તે માણસ ત્યારે ખીજવાર ગામ ગયો ત્યારે તે સ્ત્રીએ પોપટને પોતાના કૃત્યની કાંઈ ખબર ન પડે તેટલા સાર એક નેકરડીને કહ્યું કે તારે પોપટના પાંજરાની તળે આખી રાત ધરી ફેરવવી ખીજને કહ્યું કે તારે આખી રાત ટુંવારાની પેઠે તેના ઉપર પાણી છાંટ્યા કરવું ત્રીજને કહ્યું કે એક સારો ઝગઝગાટ અજવાળું આવે તેવો દીવો કરી તેનું સઘળું તેજ પોપટની આંખ ઉપર પડે તેવી રીતે મુક. તેવી રીતે આ ત્રણે સ્ત્રીઓએ લગભગ આખી રાત ક્યાં ક્યું.

ખીજે દિવસે ત્યારે તેના પતિ ગામથી ઘેર આવ્યો ત્યારે તે પોપટને પુછવા લાગ્યો કે હું પોપટ મારા ગયા પછી કાંઈ ખતાવ બન્યો હોયતો કહે ત્યારે તે પોપટ બોલ્યો કે હું શેઠ આખી રાત ગાંજવીજ વરસાદ અને વીજળીથી હું એટલા બધો હેરાન થયો છું કે તે હકીકત હું તમારી આગળ કહી શકતો નથી, તો ઘરમાં શું થયું તે શી રીતે જાણી શકું. પેલા માણસને ખબર હતી કે રાત્રે કાંઈ તોરાણ તો થયું હતું નહીં તેથી તેની પતિજ પછે કે પોપટ કાંઈ સાચું બોલ્યો નથી તેથી તેના મનમાં આવ્યું કે જેમ આજની રાતના ખતાવ તેણે ખરેખરા કહ્યા નહીં તેમ પેલી રાતની વિગત જે તેણે પોતાની સ્ત્રી વિષે કહી તે પંછુ જોડી હશે. તે પોપટ મુખથી જોડા વ્હેમ રાખી તેની ઉપર શેઠ બહારીસે બસ્યો અને તે પોપટને પાંજરામાંથી બહાર કાઢી બોમપર પહોંચી મારી નાંખ્યો. પાછળથી તેના આકાશી

ખોટીઓ કહ્યું કે અરેબલા માર્ગસ આ તે યુ કામ કયું સી કોઇપણ તપાસ કર્યા વિના પોપટને સા ખાટ મારી નીખ્યો, કાંઇ પોપટ તેને છેતર્યો નથી તે ઉપરથી તેણે પોતાના સાહસ કર્યો અને ખાટ મારી પથારી દીધી.

આટલી વાત કહી પછી યાઝીએ પેલા છત્રને કહ્યું કે હે છત્ર ! યુનાની પાદશાહે જ્યારે આ વાત પુરી કીધી ત્યારે તેણે વજીરને કહ્યું કે તેની પેઠે હું તપાસ કર્યા વિના કોઇની વાત સાંભળનાર નથી અને દુખાન હકીમે તારી સાથે કાંઇ પણ કપટ કે જુઝ્યાઈ કરી નથી છતાં તું આટલી બધી અદ-ખાઈ કરી તેને મોરી નીખવાનાં પગલાં લે છે અને મને ઉશ્કેરે છે પણ હું તે પોપટના શેઠની પેઠે સાહસ કામ કરનાર નથી.

હવે આટલું સાંભળી પ્રધાનની ઇચ્છા જે હતી તેનાથી વધારે તીવ્ર થઇ કે હવે તો ગમે તેમ કરી બાદશાહને આ વાત સાચી બનાવી હકીમનું કાસલ કાઢવું. તેથી તેણે વાતમાં કેડા છાડેજ નહીં તેથી તે બોલ્યો કે હે નામદાર શાહ પોપટનો દાખલો આપે આપ્યો પરંતુ પોપટને માર્યો એ બહુજીવ હલકી વાત હતી. કારણ કે તેના મરણથી તરત ધડીક થોડો શોક થાય પરંતુ તે કાંઇ હાનિકારક ન કહેવાય હું કાંઇ અદેખાઈને લીધે આ વાત આપને નથી કરતો પરંતુ મને તો આપના જીવનું કલ્યાણ જોખમ થઈ જાય તેની ધારતી લાગે છે. મને આવી બાબતો ઉપર બહુજીવ ધ્યાન રાખવું પડે છે કે જે વાત આપણી માલગતથી બગડી જાય છે. તેના આપણને બહુ પસ્તાવો થાય છે. માટે અમારી તો દરજ્જા જે છે કે અમેને જે વાતનો કાંઇ લેહમ પડે તે આપને જાહેર કરવો જ ન કરીએ તો નિમકદરામ કહેવાંછએ તેથી અમેએ અમારી દરજ્જા સમજી આ વાત આપને કરી છે, આ મારીવાતને ખોટી ફરે તો જમ એક ખોટી ખબર આપનાર વજીરને સજા ખમવી પડી તેમ અને પણ કરાવવી. તે યુનાની પાદશાહે પ્રજાનું કે તે વજીર એવું યુ કામ કયું કે તેને સજા ખમવી પડી તે વજીરે જવાબ દીધો અને આપ નામદાર બાદ-શાહ તે વાત સાંભળી તો હું આપને કહું.

એક વજીરની વાર્તા.

એક મોટા મહેલમાં કાંઇ રાજા રાજ્ય કરતો હતો તે રાજાને એક કુંવર હતો, તેને શિકાર કરવાને બહુ શોખ હતો. તેજ તેના આપને તે બહુજીવ વહાલો લાગતો અને તેને ખુબ લાડ લગાવતો, વળી તે રાજાએ પોતાના પ્રધાનને હુકમ કરી મુક્યો હતો કે કુંવર જ્યારે શિકારે જાય ત્યારે હમેશાં તારે તેની સાથે જવું અને ધડીતાર પણ તેને હુડી મુકવો નહીં.

એક દિવસ સવારમાં શિકારી લોકએ એક સસલું નસાડું કુંવર તેની પાછળ દોડ્યો કુંવરે જોસમાં જોસમાં પોતાનો થોડો ઝેટલો તો જોરથી દોડાવ્યો કે તેની સાથેના સખળા સવારો તેની પાછળ પડી ગયા પ્રધાન તેની પાછળને પાછળ જતો હતો તે પણ પાછળ પડી ગયો કુંવરના સનમાં કે પ્રધાન મારી પાછળ ચાલે, છે થોડક છેટે જઇ પાછું વળી જોયું તો કામતે દીડું તરીકે તેથી તેણે પોતાનો થોડો અટકાવ્યો અને પાછો વળ્યો પરંતુ પાછો વળતાં જોયો પડ્યો અને બીજા રસ્તે ચડી ગયો, પ્રધાન પણ જોરથી દોડી ગયો પરંતુ કુંવરનો પત્તા લાગ્યો નહીં. કુંવર જંગલને વિષે જ્યાં-ત્યાં રખડવા લાગ્યો એટલામાં તેણે એક બહુજીવ સ્વરવવાન કન્યા મહાદુષ્પમાં રખડતી દેખી, તે જોઇ કુંવર પોતાનો થોડો ઉભા રાખી ધીમે ધીમે ચલાવી તે સ્ત્રીની પાસે ગયો અને મીઠા વચનથી પુછવા લાગ્યો કે તમે કાણ છો તે બાલી કે હું એક હિન્દી રાજાની છોકરી છું હું એક દિવસ થોડા ઉપર બેસી દરવા નીકળી હતી અને આલતા માલતા થોડા ઉપર ઉઠી. મારે મોટા ચાલેજી ગયો અને આ જગ્યા પર તેણે મને પાડી નાંખી, મારો થોડો હાથ લાગતો નથી અને મને કાંઇ રસો મુઝતો નથી તેથી અહીં રખડું છું.

કુંવર બોલ્યો તમે શા માટે દુઃખ કરો છો, જે તમારો ઘોર નાશી ગયો છે તો આવો. મારા ઘોર ઉપર બેસો હું તમારે જ્યાં જવું હશે ત્યાં મુઠી આવીશ પેલી સ્ત્રી ઘોડા ઉપર સવાર થઈને બંને જણે આલવા માંડ્યું થોડેક છેટે ગયાં ત્યાં એક જુની ધમારત જેવું આવ્યું ત્યાં આગળ પેલી સ્ત્રી ઘોડા ઉપરથી ઉતરી પડી અને કુંવરના ઘોડાની લગામ પોતાના હાથમાં ગાળી તે ધમારત તરફ ચાલી ધમારતના થડમાં જઈ પહોંચી અને ઘરમાં પેલી પેસતાંવાર તે બોલી કે અરે છોકરાં હું તમને કંઈ ખુશીની વાત કહું છોકરાં બોલ્યાં શું છે ? તે બોલી કે હું તમારા માટે એક સારો જીવાન શિકાર લાવીશું. છોકરા-ઓએ કહ્યું કે મા ? તે ક્યાં છે ? માએ કહ્યું કે આ ઘોડા ઉપર છે. છોકરાં બોલ્યાં કે હવે તેને જલદી લાવો તો સાર કારણ કે અમને ભૂખ લાગી છે. તેથી તેને હલાવ કરી નાસ્તો કરીએ આ સાંભળી આ કુંવરને કેટલું દુઃખ થયું હશે તેનો વાંચનાર ખ્યાલ કરશે.

હવે તે શાહનંદો તરત સમજી ગયો કે હવે માફ મોત આવ્યું, આ સ્ત્રી કોઈ હિન્દી રાજની છોકરી નહોતી પરંતુ કોઈ ભૂખી ડાકણ છે, તે લોકોને આવી રીતે છેતરી પોતાના મકાનમાં લઈ જઈ તેનો ભક્ષ કરતી હશે, અને હવે તે મારો પણ ભક્ષ કરશે આવો વિચાર કરી રાજ તરતજ ઘોડેસ્વાર થયો અને ઘણીજ ત્વરાથી નાસવાનું કર્યું ત્યારે તે સ્ત્રી ત્યાં આવીને બોલી કે તમારે કંઈ બીકે રાખવી નહીં. પણ તમે મને કહો કે તમે કોણ છો અને તમારે નેપ્રમ્ણે છીએ, શાહનંદો બોલ્યો કે હે સ્ત્રી હું બાદશાહનો શાહનંદો છું. અને રસ્તે ભુલો પડ્યો છું તે રસ્તો શોધું છું તે સ્ત્રી બોલી કે તમે અહ્યા ઉપર બરોસો રાખો તે તમને દુઃખમાંથી છોડાવશે.

આ સ્ત્રીએ શાહનંદાને જે કહ્યું તે શાહનંદાના માનવામાં આવ્યું નહીં અને ધાર્યું કે આ સ્ત્રી એમ જાણતી હશે કે આ મારા હાથમાં આવેલો શાહનંદો હવે ક્યાં જવાનો છે, તેથી તેણે એક-દમ મોટે સાદે ખુદાની પ્રાર્થના રવા માંડી કે હે અલ્લા ! મને આ વખતે મોતના પંજમાંથી છોડાવ આ સ્ત્રી મને મારવા સાર લઈ ગય છે. આ શબ્દ સાંભળતાંજ પેલી સ્ત્રી પોતાની જે ભાગેલી ધમારત હતી ત્યાં પેશી ગઈ, અને શાહનંદાએ પોતાનો ઘોડો મારી મુક્યો.

હવે પેલો પ્રધાન અહીં નહીં કુંવરને જાગવા સાર થયું ક્યોં પરંતુ તેનો ક્યાંય પત્તો લાગ્યો નહીં છેવટ થાકી પાછો આવ્યો. પોતાને બાદશાહ ઠપકો દેશે એવી બીકથી તેણે પોતાનો વાંક છુપાવી આડું અવળું સમજાવી કુંવરનો વાંક બતાવ્યો રાજને પ્રધાન ઉપર થયેલો વિશ્વાસ હતો તેથી તેની સઘળી વાત ખરી માની અને બીજાને કંઈ શોધ કર્યો નહીં હવે રાજનો કુંવર જ્યાં સપડાયો હતો ત્યાંથી નાકો અને પોતાના શેઢેરને રસ્તો શોધી કાઢાડી ઘેર આવ્યો, અને પોતાને વીતેલી સઘળી હકી-કત પાદશાહ આગળ કીધી. આ સાંભળતાં પાદશાહે પ્રધાનને બોલાવી કહ્યું, કે પ્રધાન સઘળી કસુર તારી છે. પરંતુ તે મને જુદું કહી કુંવરનો વાંક કાઢ્યો, માટે હું જો ગરજન મારવાનો હુકમ કરું છું.

આટલી વાત કરી વજર બોલ્યો હે યુનાની પાદશાહ હવે હું હુબાત હકીમ વિષે એટલુંજ કહું છું કે તમે તેનાથી ચેતના રહેજો. નહોતો તે તમોને ફસાવશે એ નક્કી સમજાવ્યું. અને હું તો ખોલીથી કહું છું કે તમારા કોઈ વેરીઓ તમારા ઘાટ ધડાવવાનેજ તેને મોકલ્યો છે. આપ કહો છો કે મારો રોગ કાઢ્યો પરંતુ કોણ જાણે કે અંદરથી કાઢ્યો કે બહારથી ? જ્યારે પાછો ફરીને ન ચાલ ત્યારે ખરું જાણીએ હું આપને કહું છું તેમાં મારો કોઈ સ્વાસ્થ નથી.

તે યુનાની પાદશાહ સ્વભાવે કાચા મનનો હતો અને તેનામાં એટલી તીવ્ર યુદ્ધિ નહોતી કે પ્રધાનનું કપટ પકડી શકે. તેથી તે પોતાના વિચાર દઢ રાખી શક્યો નહીં. મનમાં અનેક પ્રકારના તર્ક-વતર્ક કરવા લાગ્યો. ઘડીમાં એવો વિચાર આવે કે મારો પ્રધાન એટલો બધો આગ્રહ કરે છે. તો તેમાં કંઈ વતન હશે ખરું ! વખત છે ? એમ પણ કરે-કે શીશી ઘાડીને મારો પ્રાણ, લઈ લે વળી ઘડીમાં વિચાર આવે કે જો તેને મારવાનો વિચાર હોય તો મને સાજો શા સાર કરે ? તે માણસનો પ્રમા-શિક્ષક જણાય છે આવી રીતે તેના વિચારો ઘડીએ ઘડીએ ફરવા લાગ્યા, અને આવા વખતમાં હવે આપણે કેવી રીતે વર્તવું તે વિષે મોટા વિચાર કરવા પડશે.

પ્રધાન હમેશ તે યુનાની પાદશાહના કાન બરતો હતો. એમ કરતાં કરતાં આવા વિચારો ઉત્પન્ન થઇ રાજાનું મન કોઈક કરવા લાગ્યું તે બધી તેના પગમાં જોર આપ્યું, અને રાજાને કહેવા લાગ્યો કે હું પાદશાહ તેનો સૌથી સહેલો રસ્તો એકજ છે કે તમારે તુરતજ તેને તમારી હજુરમાં બોલાવવો અને આપતાં વારજ બરદન મરાવી દેવો. કારણ કે તેના મનથી જે લગાર પશુ વહેમ પડશે. તો આપના જીવનું જોખમ કરી બેસશે માટે તેને બાજુ નહીં થવા દેતાં તરતજ ઠોકણ કરી દેવો પાદશાહ કહ્યું કે પ્રધાન ખરું કહે છે અને તેને એકદમ સભામાં ખડોચાડવો બેઠેએ આવો વિચાર કરી તેણે એક અમલદારને બોલાવ્યો. અને તેને હુકમ કર્યો કે હુઆન હકીમને જલદી બોલાવી લાવો. તે હકીમના મનમાં કોઈ પણ વહેમ આવ્યો નહીં કે પાદશાહ મારી આવી જાય છેવાને બોલાવે છે એમ કદાચ તરતજ હુઆન હકીમને બોલાવી લાવ્યો. હુઆને આવી પાદશાહને સલામ કરી.

હુઆન હકીમ જેવું દરબારમાં આવ્યો કે તરતજ પાદશાહે કહ્યું કે આ હુઆન હકીમ ! તું જાણે છે કે મેં તને શા માટે મારી પાસે બોલાવ્યો છે, હુઆન બોલ્યો ના સારું છે તો આપ સાહેબ જે હુકમ પ્રમાણે તે પ્રમાણે વર્તવા તૈયાર છું. પાદશાહ બોલ્યો કે તો મને મારી નાંખવાને જે વિધાયો રચ્યા છે તેમાંથી હુટ્યો માટે હું તને ગરદન મારવાનો હુકમ કરું છું.

આ સાંભળી હુઆન હકીમ એટલોતો ગમરાટમાં પડ્યો અને નવાઇ લાગી કે તેનું વચૂન આ જગ્યાએ કરવું મુશ્કેલ થઇ પડે. હિમ્મત લાંચીને હુઆન બોલ્યો કે હું પાદશાહ તું શા માટે મને મારી નાંખે છે. મેં એવો આપનો શી ગુહી કર્યો છે કે મારા ઉપર આટલો બધો એકદમ આપ. પાદશાહ બોલ્યો અને ચોક્કસ ખબર મળી છે કે તું મારા પ્રાણ લેવાને મારી સાથે સંમત થયો છે, અને તને તેમ કરતાં અટકાવવાને તથા મારો પ્રાણ બચાવવાને તને ગરદન મરાવવાનો હું હુકમ કરું છું, એક અમલદાર તે વખતે હાજર હતા તેને રાજાએ કહ્યું કે આ શખ્સને દેર માર કે જે ચંચળ આપણા દરબારમાં આવી દબાવ્યાં રચી મારો જીવ લેવાનો પેશી કરે છે, તે મરી જાય.

હુઆન હકીમ તરત સમજી ગયો કે પાદશાહે મને જે મોટી બૈરા આપી તેની અદેખાઈને લીધે કોઈએ પાદશાહને આવી બગાડેલું છે. પાદશાહ મૂર્ખ છે અને તેથી હુઆને તે અદેખા લોકોનું કહેવું ખરું મળી આવે મારો જીવ લેવા તૈયાર થયાં છે, અને તે વાત ખરીજ હતી, આવા નિમકદરામ પાદશાહને પોતે સારો કર્યો તેનો પોતાને પરતાવો થવા લાગ્યો, પણ હવે પાછળથી કરેલો પરતાવો શું કામ આવે ? તેણે ધણું કલ્પાવાલાં કરવા માંડ્યાં અને પોતે નિર્દોષ છે તેનું જણાવવાને ધણી ઉપાય કર્યા પણ તે કોઈ કામ લાગ્યા નહીં, છેવટે હુઆન બોલ્યો જે પાદશાહ ! મેં તાર મરજીએ અને કોઈથી પણ ન મટે એવું દરદ મટારું, તેનો તું આ મને બદલો આપે છે ? તે રાજાએ તે અમલદારને ફરીથી હુકમ કર્યો કે હવે તું કોની વાટ જુએ છે, મારી આજ્ઞા જલ્દીથી અમલમાં લાવ. તે હકીમે રાજાને છેલ્લીવાર જીવ પર આવી પાદશાહને કહ્યું કે હું પાદશાહ ! તું મને જીવેતદાન આપીશ તો ખુદ તને સર્વે કામોમાં સાહાય કરશે. અને તને સર્વોત્તમ રાખશે, મારી આ છેવટની આજ્ઞા તું કમુલું કર. જે તું મારી નાંખીશ તે એમ ના સમજીશ કે તું સ્વતઃ અમર રહીશ.

પેલા માછીએ આ કંઠોએ પોતાની વાર્તા બંધ રાખી ને પેલાં હૈનને કહ્યું કે તું જેને કે જે પ્રમાણે યુનાની પાદશાહ તથા હુઆન હકીમ વચ્ચે જે રીત બની તેજ હકીકત તારે અને મારે થઇ છે.

જો પેલા પાદશાહે હકીમની છેલ્લીવારની આજ્ઞા ઉપર કોઈ પણ ધ્યાન આપ્યું નહીં, અને બોલ્યો કે હું હકીમ ? તારા જેવા માણસને તો મારવોજ નિષ્ક્રમ, નહીં તો જેવી રીતે કપટથી તે મારું હુઆન મટાડી તે મારો જીવ જીવ્યાવ્યો, તેવીજ રીતે કપટથી સારો જીવ તું લીધા વગર રહેનાર નથી, હુઆન હકીમ પોતે જેની આવી નોકરી બજાવી તેના બદલો આવી રીતે મળેલો જેમ પેલો પેલો સુકી રહવા લાગ્યો, અને તે અતિ મજાનું શરણ થયેલ ચંડાલે તેની આંખે પાંચ છાંયે, તેના હાથપગ બાંધ્યા અને તરફાર ખેંચી માથું ઉઘાડી દેવાની તૈયારીમાં હતા, તેવામાં પાદશાહની પાસે બેસવાને જે દરબારમાં હાજર હતા તેમને દયા આવી અને તે પાદશાહને કહેવા લાગ્યા કે નામદાર પાદશાહ તું

હકીમને માપ કર. તે તદ્દન નિર્દોષ છે અને તેની તરફથી જો તમને કોઈપણ દરકત થાય તો તેના નવાબદાર અને છોડે પછી પાદશાહ તે પોતાની હક જોડેવા તદ્દન નો પાડે છે; અને તેમની સાથે એટલા તો કોઈથી બેઠાઓ કે તે સંઘળાને મુખ થવાની જરૂર પડી.

દુઆન બોલ્યો કે હે પાદશાહ આપ જ્યારે આરા કાલોવાલાં તથા મારી હકીકત કોઈ રીતે મજબૂર રાખતા નથી ત્યારે મને બીજા ઉપર પણ છોડતા નથી તો છેવટે હવે મારી એક માંગણી આપ સાહેબની પાસે કરવાની છે. તે આપ સાહેબ સ્વીકારશે, તે એક આપ સાહેબ હવે મને જરૂરને મારવાના એક્સ વિચારેષર આપ્યા છે તો હીક પણ અને ચોડીવાર ઘેર જવાની રસ્તે આપો તો મારી મરણકી-યાની જોઈએ ઘેર જઈ કરી આવું. મારા કુટુંબને છેલ્લાવાર બીજી આવું અને કાંઈ ધર્મદાન પણ કરું, અને મારા સૌરા મારા પ્રેમ છે. તેના જ કાંઈ ઉપયોગ કરે એવા સુખ મારણસાને સોંપવાનો યોગ્ય બદામરત કરી આવું અને તેથી તે લોકો મને તે પુસ્તક વાંચશે ત્યાં સુધી સંબારશે.

તે પુસ્તકોમાં એક પુસ્તક છે તે આજ નામદારને આપી દેવા ઇચ્છું છું તે ધણું જ અમુલ્ય અને ચમત્કારિક પુસ્તક છે, અને તે તમારા પુસ્તકોલયમાં ઘણી સંખ્યાથી રાખવા લાયક છે. પાદશાહે કહ્યું એ પુસ્તકમાં એવા શાશુલ છે કે તું તે પુસ્તકને મારા પુસ્તકોલયમાં રાખવા કહે છે, તે હકીમે જવાબ દીધો કે સાહેબ તે પુસ્તકમાં ઘણી ચમત્કારિક શક્તિઓ છે, તેમાંની એક તો એ છે કે જ્યારે માફ માથું ઘડ ઉપરથી ધાપી નાંખવામાં આવશે તે વખતે જો એ પુસ્તકનું છઠું પાનું કાઢી તેની ટાપી બાજુ ઉપર લખેલ ત્રીજી લીટી વાંચશે. અને તેમાં મને જે સવાલ પૂછવા માગશે તેના જવાબ માફ કાપેલું માથું તમને આપશે આ ચમત્કારિક પુસ્તક જેવાની પાદશાહને આતુરતા થઈ તેથી દુઆન હકી-મને મારી નાંખવાનું કામ બીજા દિવસ ઉપર મુલતવી રાખી તેને મજબૂત ચોડી પહેરા સાથે તેને ઘેર મોકલ્યો.

દુઆને પોતાને ઘેર જઈ પોતાના સગાંવહાલાંની બેઠ કરી પોતાની મિલકત વજોરની બચસ્થા કરી અને પોતાનાં પુસ્તકોના જ સારા ઉપયોગ કરે તેવાઓને કીમતી પુસ્તકો સોંપ્યાં અને તેના વહી-વટનો સંઘળો બદામરત કર્યો બધે એવી વાત ચાકી કે હકીમના મુખ પછી ઘણો ચમત્કારિક બતાવ બતાવતો છે. તેથી સંઘળો અમલદારો પ્રધાન અને આગ્રહાર લોકો પાદશાહના દીવાનખાનામાં ભરવા લાગ્યા.

દુઆન હકીમ પોતાના કરાર પ્રમાણે હાથમાં એક મોટું પુસ્તક લઈ પાદશાહની હજુરમાં હાજર થયો, અને તે પુસ્તક એક વાસળ ઉપર મુક્યું અને તેના ઉપર તેના રક્ષણના માટે કરેલી માથળી કાઢી લઈ તે પુસ્તક પાદશાહના હાથમાં આપ્યું અને બોલ્યો કે નામદાર પાદશાહ જે પુસ્તક આપને આપવા કહેતો હતો તે આ પુસ્તક હું મરતી વખતે બેઠ આવું છું જે પુસ્તકની હું આપની આગળ ચમત્કારિક તારીફ કરતો હતો તેજ આ પુસ્તક છે જ્યારે માફ માથું કપાઈ જાય ત્યારે આપની અમલદારને ફરમાવજો કે આ વાસળ ઉપર આ કવર મુકી તેની ઉપર માથું મુકે જેવું તેના ઉપર માથું મુકશે તેવું જ તેમાંથી નીકળતું લોહી બધ થશે ત્યાર પછી તમે આ પુસ્તક ઉધારી એટલે જે સવાલ તમે મારા માથાને પૂછશે તેના ઉત્તર દેશે પણ સાહેબ એકવાર આપની પાસેથી માગી લઈશું કે મારા ઉપર દયા કરી હું તમને બોદાની સોગન ખાઈ કુટુંબ કે હું નિર્દોષ છું તે ઉપર તમે વિચાર કરો પાદશાહે જવાબ દીધો કે તમારી અંજન નકામી છે. અને તારા મરણ પછી તારું ઘડ બોલતા ઇચ્છશે તો તે પછી હું કાંપી નાંખીશ એટલું બોલી તે પુસ્તક તેના હાથમાંથી લઈને ચડાવતે તેનું કામ કરવા પ્રમાણ્યું.

તેનું માથું પેલા ચડાવે એવી તો સાલાકીથી કાંપી નાંખ્યું કે ત્યાંથી કડયું એવું જ પેલા સમજણની ઉપર પડ્યું અને પડતાં વારને તેમાંથી વેહેતું લોહી બધ થઈ ગયું અને તરતજ તે માથાએ પોતાની આંખ ઉઘાડી તે જોઈ પાદશાહ તથા જૈનાર સર્વે લોક અચ્ચો પામ્યા તે માથામાંથી અવાજ નીકળ્યો કે પાદશાહ પેલું પુસ્તક ઉધાર પાદશાહે તે પુસ્તક ઉધાર્યું અને જોયું તો પેહેલું પાનું બીજા પાનાને વળગી એવું માથા પડ્યું તેથી આંગળી યુકવાળી કરી પેલું પાનું ઉઘાડ્યું અને પછી દરેક પાનું આંગળી મોંમાં લાલી ઉલટાવી છઠું પાનું કાઢ્યું પણ તેમાં કાંઈ લખેલું નહોતું તેથી પાદશાહે

કહ્યું કે આતો કોઈ છે પેલા માથાએ જવાબ દીધો કે હજુ થોડાં પાનાં ફરવો તે પ્રમાણે રાજા દરેક વખતે પાતું ફરવામાં મોંમાં આંગળી ધાલવા માંડી અને તેથી હકીમની ધારેલી અસર બાદશાહને થવા માંડી કારણ કે તે પાનાંને ડેર વળાગાડેલું હતું તે પાંચાહે આંગળી મોંમાં ધાલી પાનાં ફરવવાથી તે ઉપરનું ડેર આંગળી જમ આંગળાં વાટે અને આંગળી જમ ઉપર લગાડવાથી પાદશાહને ડેર ચડવા માંડ્યું પાદશાહનું શરીર ઘુજવા લાગ્યું અને આંખે તંબર આવવા લાગ્યાં અને સિંહાસન ઉપરથી બોંય પડી તરડવા લાગ્યો.

હવે તે માથાને લાગ્યું કે રાજાને ડેરની અસર બરાબર થઈ ગઈ છે, અને ઘણીવાર જીવે તેમ નથી ત્યારે તે માથું મોટા અવાજ કરી બોલી ઉઠ્યું જો નિર્દય પાદશાહ તારા જેવા પાદશાહો કેર વરતાવે છે અને પોતાને મળેલો જે અધિકાર તેનો ગેરઉપયોગ કરે છે અને નિર્દય લોકોને જન લે છે તેઓના હાલ કેવા થાય છે તે જો. તેઓના ધાતકીપણાનો બદલો ખોલ વહેલો મોટો વાળી આપવાને લુલ્લતો નથી, એટલું બોલી તે માથામાંથી નીકળતા શબ્દો બંધ થયા કે પેલા મૂઠા બાદશાહ મરણ પામ્યો અને પેલા હકીમના માથામાં જે કાંઈ લગાર જીવ રહ્યો હતો તે નીકળી ગયો.

આટલું બોલી શેહરાઝાદી કહેવા લાગી કે હું ખાવિંદ તે યુનાની બાદશાહ અને દુબાન હકીમનો છેકે આ રીતે આવ્યો; હવે તે માછી તથા જીનની વાત ચલાવું છું.

યુનાની પાદશાહ તથા દુબાન હકીમનું દષ્ટાંત પુરૂં કહ્યું અને પેલા માછીએ જીનને કહ્યું કે તું પણ તેની પેઠે કરે છે તને આ દષ્ટાંત બરાબર લાગુ પડે છે, માટે હવે તારે નીકળવાની આજ્ઞા રાખવી નહીં બાદશાહે જો હકીમને જીવતદાન આપ્યું હોત તો આ વખત તને ખોટા પણ આપત પેલા બિચારા હકીમે મને તેટલાં કાલાત્રામાં કીધાં પરંતુ ખોટાએ પાદશાહને રેહેમ લાવવા કાંઈ બુદ્ધિ આપી નહીં, તેમ તે પણ જો મારાં કલાંવાલાં ક્યુલ કયાં દોત, અને મને જીવતો છોડ્યો હોત તો તારી આ દશા થાત નહીં પણ તું તો મને કેદ રીતે છોડવાની આજ્ઞા આપતો નહોતો મેં તારો મોટામાં મોટો ઉપકાર કર્યો હતો તે છતાં તેનો બદલો તું મને તરવારથી આપવા તૈયાર થયો મેં તને જીવાડ્યો અને તેના બદલામાં મને મારવા તૈયાર થયો હવે મને તારા ઉપર દયા કેવી રીતે આવે હજુપણ જો હું તને કહું તો મને નિશ્ચય ખાતરી છે કે તું મારો જીવ લીધા વગર રહે નહીં માટે હવે તારે સમુદ્રના તળાંમને જઈ ત્યાંનું સુખ ભોગવવુંજ લાયક છે.

તે જીન બેલ્યો કે હું પરીપકારી માણસ એકવાર તને કરગની કહું છું કે તું આવો છેક નિર્દય ન થા હું તારો અપકાર કરવાને તૈયાર થયો પરંતુ હવે તું મારો ઉપકાર કરે તોજ તારી મોટાઈ કહેવાય માટે આગલા વખતમાં જેમ ધમમાએ અટકા સાથે ચાલ ચલાવી તેમ તું ન કર. માછીએ પૂછ્યું કે તે શી રીતે? તે જીને કહ્યું કે જો તે વાત તારે જોણવી હોય તો આ વાસણ ઉઘાડ. હું શું એમ સમજે છે કે હું આવા સાંકડા વાસણમાં બંદીખાને પડી તમની આગળ વાતો કરું? જો તું મને બહાર કાઢે તો તું કહે તેટલી વાતો હું તને કહું, માછીએ કહ્યું કે હું એક વાતની લાલચમાં મારો જીવ જોખમમાં નહીં નાખુ, મને લાયક એવું લાગે છે કે તને તો દરિયાના તળાંમ સુધી રેવો. જીન કરગરીને ફરીથી બોલ્યો કે હે બલા માછી હું તને છેલ્લીવારનું એટલું કહું છું કે જો તું મને કાઢીશ તો હું તને હજારો રૂપિયા પેલા કરવાનું સાધન કરી આપીશ.

ગરીબ હાલતમાંથી છુટવાને તથા ભુખરામાંથી ટળવાની ઉમેદથી તેણે તે જીનને કહ્યું કે તું જો કહે તે સાંભળવા માગુ છું, અને તે પણ ક્યારે કે તને ખરો મનવાને પુરતાં કારણો હશે તોજ વાસ્તે તું અલ્લાના કસમ ખામને કહે કે તું તારું વચન ખરા એકીતથી પાળીશ તો હું તારા ઉઘાડ સુકું હું ધાંડું છું કે આપ કહ્યું સોગન તોડવાને તારી હિંમત ચાલશે નહીં, આ સાંભળી પેલા જીને સોગન ખાધા એટલે પેલા માછીએ તે વાસણ ઉઘાડ્યું કે તરતજ તેમાંથી પ્રજામની પેઠે બુખારો નીકળવા માંડ્યો અને થોડીવારમાં પેલા જીન બહાર નીકળ્યો, જેવો નીકળ્યો કે તરતજ પેલું વાસણ બાત મારી સમુદ્રમાં

ફેફા દીધું. તે ઉપરથી પેલા માછીને ૩૨ લાગ્યો કે હવે નહીં આ જન મને છોડશે નહીં તેથી ગભરાઈને બેઠો હતો. કે જો જન શું તું નારા એવા કહ્યું સોગન તોડીને મને મારવાનો કુશલ રાખે છે? અને આ વાસણુ તેથી તે દરિયામાં ફેંકી દીધું, જે તારી એમ મરણ હોય તો હું તને કહું છું કે જે તું મને જીવતલાન આપીશ તો બોદા તને હમેશાં મદદગાર થશે.

માછીને અતિશય ગભરાટમાં અને આવી રીતે બોલતો જોઈને જનને હસવું આવ્યું. અને માછીને કહેવા લાગ્યો કે જો માછી! તું ચિંતા ન કર. મેં તો તારી હિંમત જોવાને સારું તે વાસણુ દરિયામાં નાંખી દીધું છે. હું તો હવે માંડ વચન પાળવાનો. જે તારે ખાત્રી કરવી હોય તો આ તારી જાણ કરી આપી સાચી સાચી. માછી પોતાની જાણે લઈ તેની પાછળ ચાલ્યો, તેજો બને એક પર્વત ઉપર થઈને પેલી તરફ નીચે ઉતર્યા. ત્યાં પુલ્લું મેદાન હતું ત્યાંથી આગળ ચાલતાં ચાર પહાડ આવ્યા તે પહાડની વચમાં એક મોટું તળાવ હતું તે તળાવમાં જળ નાંખવાનું પેલા માછીને જાણ હતું, તે તળાવમાં તેણે પશું માછલાં જ્યાં તેથી માછીને લાગ્યું કે જરૂર હવે જળમાં પુષ્કળ માછલાં આવશે. બ્યારે તે જાણે પહાર કાઢી ત્યારે તે જોઈને થયોજ અચરત થયો કે તે જળમાં એક ધોળા રંગનું એક ધોળા રંગનું એક આસનાની રંગનું અને એક લાલ રંગનું એમ ચારે માછલાં ચાર જુદા જુદા રંગનાં આવેલાં છે અને કહ્યું કે આ માછલાં લઈ જઈને તું બાદશાહને ભેટ કર એટલે બાદશાહ તને એટલા પૈસા આપશે કે તારા ભવનું દુનિયા જરૂર રહેશે તું દરરોજ અહીં આવી આ તળાવમાંથી માછલાં પકડજે જે પશુ એટલું બાદ રાખજે કે દરરોજ એક કરતાં વધારે વખત જળ નાંખીશ નહીં, જે નાંખીશ તો પશુ સંકટમાં આવી પડીશ. એટલું કહી તેણે પોતાના પગની લાત જમીનમાં મારી કે તરત તેમાં અંધાર પડ્યો અને તે માંહે ઉતરી પડ્યો જમીન સંધાઈ ગઈ અને જન અદસ થઈ ગયો.

હવે પેલા માછી માછલાં લઈને બારેમાર બાદશાહના મેદાન તરફ ચાલ્યો. રસ્તામાં વિચાર કરે છે કે જનના કલા પ્રમાણે હમેશાં એકજ વખત જળ નાંખવી; પોતાના મનમાં બહુ ખુશી થયો અને તે માછલાં લઈ બાદશાહના મેદાન આગળ જઈ ઉભો રહ્યો અને પછી અંદર દાખલ થયો.

અંદર જઈ બાદશાહની પાસે આ ચાર માછલાં તેણે મુક્યાં. આ જોઈને તે સુલતાન થયો અનન્ય થયો અને પોતે વિચાર કરવા લાગ્યો કે શું આતે રંગેલાં હશે કે કુદરતી હશે! એવી સંકેત થવાથી તેણે બરાબર તપાસી જોયું તો કુદરતી તેવાંજ માલમ પડ્યાં, તેથી તેણે પ્રધાનને કહ્યું કે પ્રધાન આ માછલાં ધુનાની બાદશાહની મોકલેલી જે રસોયણ છે તેની પાસે મોકલાવો; હું ખાંડ છું કે તે જ્યાં દુખીનાં સુંદર છે, તેવાં સ્વાદમાં પશુ હશે.

પ્રધાને બાદશાહના કહેવા પ્રમાણે તે માછલાં રસોયણને આપ્યાં અને કહ્યું કે બાદશાહને આ માછલાં ભેટ આવ્યાં છે, તેને ઉપયોગમાં લેા, એમ કહી પ્રધાન બાદશાહ પાસે આવ્યો. બાદશાહે કુકમ કર્યો કે આ માછીને ચારેયો સોનેરી અસરશી આપો. પ્રધાન બોલ્યો બુદાવિદ ક્રૂત ચાર માછલાંની ચારસો અસરશી આ બક્ષીશ લખી મોટી છે. જે આવી રીતે કરશે તો થોડી સુદતમાં ખજાના ખાલી થશે માટે વિચાર કરીને આપતું દીક છે, બાદશાહે કહ્યું કે શું આપતું લાયક છે? પ્રધાન બોલ્યો કે ચાલીશ અસરશી બહુ છે, બાદશાહ બોલ્યો કે હું મોદેથી બોલ્યો છું તેથી રીતે કરવું? પ્રધાન બોલ્યો કે તેનો ઉપાય હું શોધી કાઢું. આપ સાહેબ તેને એમ પૂછજો કે તું જે મચ્છી લાવ્યો છે તે નર છે કે માદા? જે તે માછી નર કહે તો માદા મંગાવજો અને માદા કહે તો નર મંગાવજો એટલે તેનાથી તેમાંનું કાંઈ બની શકશે નહીં અને આપતું વચન જરૂર નહીં અને કંઈ આપતું પશુ પડશે નહીં આથી બાદશાહે માછીને બોલાવી પૂછ્યું કે હે માછી તું જે આ મચ્છી લાવ્યો છે તે નર કે માદા? માછીએ થોડીવાર વિચાર કરી કહ્યું કે હે નામદર બાદશાહ તેનો નપુલ્ક હતો. આ સાંભળી પ્રધાન તો મુગ થઈ ગયો અને બાદશાહને તો એટલું હસવું આવ્યું કે પેટ દુખવા આવ્યું. બાદશાહે તેને સાબાશી આપી અને ચારસો બદલે આઠસો સોનેરી અસરશી આપવાનો કુકમ કર્યો. અને તે પ્રમાણે બાદશાહ અસરશી પ્રધાનને પોતે કાપેજ ગણી આપી. આ જોઈ માછી તો હિંમત બની ગયો કે અજા મેં આટલી મોટી

રકમ તો મારા જનમારમાં જોઇ નથી. તેટલી રકમ મને આજે જોઇમાં મળી અને મનમાં વિચારવા લાગ્યો કે આને શું સ્વપ્ન હશે કે સાચી વાત હશે એમ ફરખાતો ફરખાતો માછી પોતાને ઘેર ગયો. રસ્તે જતાં તમાંથી ખોરાક સારું કેટલોક સારો સામાન ઘેર લેતો ગયો.

શેહરાઝાદી બોલી કે નામદાર પાદશાહ હવે પાદશાહના રસોડાનામાં જે હકીકત બની તે સાંભળો ત્યાં મોટો મજરાત ઉઠ્યો અને બધાં મોટી આકતમાં આવી પડ્યાં હવે પેલી રસોડાએ માછલાને સમારી તાવડીમાં તેલ મુકી તળવા માંડ્યાં એક પામું તળાયું અને જેવાં બીજા પાસે ફરવ્યાં કે તે રસોડાની બીંતો શટવા લાગી અને તે શટમાંથી એક ઘણીજ સ્વસ્થતાના અપ્સરા નીકળી આવી તે પોતાના સમજા અગર ધરેલુંથી અને માથા ઉપર કુલોના ગરકાનથી મોખતી હતી. તેના હાથમાં સોપારીના ઝાંડની એક ટાળી હતી તે એકદમ રસોડામાં આવી ઉભી. રસોડાએ તેને ઉભેલી જોઇને સ્થબ જેવી બની ગઇ. તે સ્ત્રી આવી આવી માછલાં પાસે ગઇ અને એક માછલાને લાકડી મારી બોલી કે માછલાં તમે તમારી ફરજ પાળો છો કે નહીં, ત્યારે માછલું એક અક્ષર પણ ભોલ્યું નહીં, ત્યારે તેણે ફરીથી લાકડી મારી તે સવાલ પૂછ્યો ત્યારે તે ચારે માછલાં ઉભાં થયાં. અને બોલ્યાં કે હા હા, જો તમે મજુરો તો અમે મજુરીયું, જો તમે તમારું દેવું આપશો તો અમે અમારું દેવું આપીશું જો તમે નાશી ન શો તે અમે શ્તે પામીશું અને સંતોષ પામીશું આ શબ્દ માછલાં ભોલી રહ્યાં કે તરતજ તે અપ્સરાએ વાસણ ઉધું વાળ્યું અને તે દિવાલમાં (બીંતમાં) પાછી પેશી ગઇ અને તરતજ બીંત હતી તેવી સંધાઈ ગઇ તે એવી સંધાઈ કે જાણે દારીજ ન હોય.

આ બીના ગયા પછી અજરચણ (રસોડા) જરા માનમાં આવી અને માછલાંને લેવા ગઇ તો તે એવાં તો કાચલા જેવાં થઈ ગયાં હતાં કે પાદશાહને જમવા જેવાં રહ્યાં નહીં, આથી તે પોતેનાક મુકીને રડવા લાગી અને બોલી કે હાય ! હાય ! હવે મારું શું થશે કે જે કૌતુક જોયું છે તે પાદશાહને જો કહીશ તો તે માનવાર નથી. અને હવે આથી તે કેટલો મુસ્તે થશે, જે વસ્તુ તેણે ઘણી દોષથી ખાવાને મારી પાસે પકાવવા સારું મોકલી તે તા તે ઉપયોગમાં પણ આવે તેવી ન રહી.

એટલામાં પ્રધાન આવી પુછવા લાગ્યો કે કેમ ? માછલાં તૈવાર થયાં કે નહીં ત્યારે રસોડાએ ઘણી દીલગીરી સાથે જે બનાવ બન્યો હતો તે સમજાવી વીગતવાર કહી સંભળાવ્યો. તે સાંભળી પ્રધાનને ઘણી નવાઇ લાગી પણ તે બામત તેણે મુલતાનને જણાવી નહીં રાજ જમવા ગયો ત્યારે તે રસોડાએ બીજા કાંઠ ફારેણુ જણાવી તે માછલી મુકી નહીં ત્યાર પછી વજરે એક દિવસ પેલા માછીને પોતાની પાસે બોલાવી કહ્યું કે તે દિવસ તું જે માછલાં લાવ્યો હતો તે રાજના ઉપયોગમાં આવ્યાં નથી માટે તેવાંજ બીજાં ચાર લઈ આવ માછીએ પોતાના મુલ્કની જે વાત હતી તે કહી નહીં અને કહ્યું કે તે તળાવ આંધી ઘણુંજ દુર છે માટે આવજ તો તે બની શકશે નહીં અને કાચે લાવીશ એવું કહી પોતાને ઘેર પાછો આવ્યો.

તે માછી બીજે દિવસ સવાર થતાં પોતાની જાણે લાઇ નીકળ્યો. અને ઘણીજ તારીથી ત્યાં જઈ પહોંચ્યો. તે તળાવમાં જળ તાંપી અને થોડીવારમાં પાછો ખેંચી કાઢી તો પ્રથમની પેઠે ચાર માછલાં જૂદા જૂદા રંગનાં નીકળ્યાં તે લખને ઘેર આવ્યો જળ ધરમાં મુકી માછલાં લઇ પ્રધાન પાસે આવ્યો પ્રધાને તેના પૈસા આપ્યા અને પોતે રસોડામાં લઇ ગયો તેણે રસોડા બંધ કર્યું અને તેના દેખતાં પેલી રસોડાએ તે સમાચાર અને જેમ તે દિવસે કર્યું હતું તે પ્રમાણે કરી તેણે તળાવ સારું મુક્યાં. એક તરફ તળીને બીજા તરફ ફેરવવા ગઈ કે તરતજ બીંત ફાટી અને તેમાંથી પેલીજ અપ્સરા હાથમાં સોપારીના ઝાંડની લાકડી લઈ અમાદ્યબધ તે વાસણની પાસે આવી અને એક લાકડી મારી આગમે દીવસે જેવી રીતે પ્રશ્ન પૂછ્યા હતા તેવીજ રીતે પૂછ્યા અને માછલીએ પણ ઉભી થઇ તેવીજ રીતે જવાબ આપ્યો ત્યાર પછી તે સ્ત્રીએ તે વાસણ ઉધું વાળ્યું અને બીંતમાંથી જે રસ્તે આવી હતી તે રસ્તે પાછી ચાલી ગઇ અને બીંત હતી તેવી સંધાઈ ગઈ એ સમજાવી બનાવ વડા પ્રધાને નજરેનજર જોયો તે બોલ્યો કે આ બનાવ એટલો બધો અમકાર છે કે પાદશાહ પાસે તે છુપાવવા લાયક નથી. આ પ્રમાણે સમજાવી

હકીકત હું પાદશાહને જમને કહું છું. તેજ વખતે તે રસોયજીને લખને પોતે આગળ થયો; અને પાદશાહ આગળ સધળી હકીકત વીગતવાર કહી સંભળાવી.

સુલતાન આ હકીકત સાંભળી ધણેજ અન્યય થયો. અને આ બનાવ પોતે નજરે જોવાની ઇચ્છા જણાવી. પ્રધાને ફરીથી તે માછીને બોલાવ્યો, તેને રાત્રીએ કહ્યું કે હે માછી તું પ્રથમના જેવાં ચાર માછલાં લાવી આપ. માછીએ કહ્યું કે મહારાજ તે માછલાં લાવવાં ધણાં મુશ્કેલ છે. અને તે અહીંથી ધણાં દુર છે. માટે મને ત્રણ દિવસની મેહેતલ આપો તો લાવી આપું પાદશાહ ખુશી થયો કારણકે તેને એવી આશા નહોતી કે આ ચાટલાં જલદીથી લાવવાનો વાયદો કરશે. તેથી પાદશાહે તેને ત્રણ દિવસની મેહેતલ આપી. બીજા દિવસે સવારમાં આગળની પેઠે તે માછી પેલા તળાવ ઉપર ગયો અને ચાર માછલાં જૂદા જૂદા રંગનાં પકડી આવ્યો. લાતીને પાદશાહને આપ્યાં પાદશાહ બહુ ખુશી થયો. અને તેને ચારસો સોનેરી અશરફી આપી. તે લખને માછી ખુશી થતો અને પાદશાહને હજારો દુઆ દેતો ચાલ્યો.

તે માછલાં રાત્રી પોતાના એક ખાસ ઝોરડામાં લઇ ગયો અને ત્યાં રસોયજીને બોલાવી પ્રથમની પેઠે સમારી તળાવ માંડ્યાં. તે વખતે પ્રધાનને પણ બોલાવ્યો એક તરફ તળાવ પછી બીજી તરફ તળાવ માંડી કે તે ઝોરડાની દિવાલ ફાડી અને અખસરાને બદલે એક કાળા રંગનો અને ભરો સીધી ગુલામનો વેષ લખને નીકળી આવ્યો. તેના હાથમાં એક લીલા રંગનો દાંડો હતો. અને એક માછલીને પોતાની પાસેના દાંડે ઠોકી મોટા બચકર અવાજથી તે બોલ્યો કે ચરે માછલાં તું તારી ધરજ બંને છે. આ સવાલનો ઉત્તર દેતાં તે માછલાં પોતાનાં ઠોકાં ઉઠ્યાં કરી કહેવા લાગ્યાં કે હા હા અમે ચારમારી ધરજ અદા કરીએ છીએ. બે તમે ગણશે તો અમે ગણીશું બે તમે તમાઈ કરજ આપશો તો અમે અમાઈ કરજ આપીશું. બે તમે નાસી જશો તો અમે છતીશું અને સંતોષી રહીશું. એ શબ્દો સાંભળી તે સીધીએ વાસણ ઉઠું પાનું અને માછલાંને બાળીને કાપલા સરખાં કરી દીધાં. એટલું કરી જ દિવાલની કાટખાંથી તે નીકળીને આવ્યો હતો તેમાંજ પાછો પેસી ગયો અને શટ સંધ્યાએ દિવાલ હતી તેવી થઇ ગઇ.

સુલતાને પોતાના વડા વજરને કહ્યું આ સધળો બનાવ મારી નજરે દીઠા પછી અહીંજ અટકનાર નથી, આટલું તો યોદ્ધસ છે કે આ માછલાં વિષે કાંઇ નવાઇ જેવો ભેદ છે. અને તે ભેદ શું છે હે મારે જાણું જોઇએ તેણે તે માછીને બોલાવ્યો અને કહ્યું કે તું જ માછલાં લાવ્યો તેથી મને ધણી મેહેતલમાં પડ્યું પડ્યું છે, તું એ માછલાં ક્યાંથી લાવ્યો, ત્યારે માછી બોલ્યો કે હે સુલતાન ! આ મોટા પર્વતો જે દેખાય છે. તેની પેલી મેર ચાર નાના ડુંગર છે. તેની વચમાં એક તળાવ છે તેમાંથી એ ચાર માછલાં પકડી લાવ્યો છું, સુલતાને પોતાના વજરને પૂછ્યું કે આ તળાવ ક્યાં છે, તે તમે જાણો છો? તેણે જવાબ દીધો, નામદાર સાહેબ ના હું તે જાણતો નથી. એ લતામાં અને ડુંગરમાં હું સાઠ વરસ થયાં શિકાર કરવા જઈ છું પરંતુ મારા જોવામાં તેમાંનું કાંઇ પણ આવ્યું નથી. સુલતાને તે માછીને પૂછ્યું કે મેહેલથી તળાવ કેટલું દુર છે માછીએ કહ્યું કે ત્રણ કલાકથી વધારે વખત જાય એટલો રસ્તો નથી, સુલતાને જોયું કે ત્યાં જવાય એટલો દિવસ હજી છે. માટે હમણાંજ તૈયારી કરવી તેથી પોતાના ફરખારના તમામ લોકોને ફરમાવ્યું કે મુસાફરી કરવા સાર જવું છે માટે સધળા તૈયાર થાઓ. આ માછી આપણને તળાવ તરફ જતાનો રસ્તો બતાવશે.

તે પહાડ ઉપર તેઓ સર્વે ગયા અને પહાડ ઝોળાંગી તેની પેલી તરફ ઉતર્યા ત્યારે તેઓએ એક મોટું મેદાન દીઠું. જે કાંઠે પણ આગળ દીઠું નહોતું તે યોગાનનો દેખાવ જોઈ તેઓ અચરજ થયા, ત્યાંથી ચાલતા ચાલતા સરોવર આગળ આવી પહોંચ્યા, તે માછીએ જેવી રીતે વર્ણન બતાવ્યું હતું તેવીજ રીતે સધળું સાંભળે જોયું. અને ચાર ડુંગરોની વચ્ચેવચ્ચ સરોવર પાણીથી ભરેલું હતું તેમાંનું પાણી એટલું તો ચોખ્ખું હતું કે તેમાં જેટલાં માછલાં હતાં તે સધળાં જુદા જુદા રંગનાં બહારથી જણાઇ આવતાં હતાં સુલતાને તે તળાવની એક બાજુએ સુકામ નાંખ્યો અને ધણી ગમ્મતથી તે માછલાં જોયાં પછી પોતાના સર્વે સરદારો વગેરેને પાદશાહ કહેવા લાગ્યો કે આ સરોવર જે મેહેરની ઘામાં આવેલું છે.

તે આ બધામાંથી કોઈએ જોયું નથી તે સ્ત્રી રીતે માનવામાં આવે. એ જોલ્યા નામનાર સાહેબ ! અગેએ આ તળાવનું નામ પણ સાંભળ્યું નથી, સુલતાન જોલ્યા તમે જ્યાં એમ કહેાછો કે અગે આ સપ્તાનું નવાઈ જેવું દેખીએ છીએ તેમ હું પણ તે નવાઈ જેવું દેખું છું. વળી તેમાંનાં માછલાં ચાર કરતાં વધારે રંગનાં માલમ પડતાં નથી. આ સરોવર આ જગા ઉપર આ કારણથી બાંધ્યું હશે, આ સપ્તાનું કારણ હું જ્યાં સુધી જોઈ નહીં કાઢું ત્યાં સુધી શહેરમાં પાછો આવનાર નથી, એમ કહી મુલતાને કુકમ કર્યો કે આ તળાવની આસપાસ બાદશાહી તંત્ર નાખવા, કુકમ થતાંવારને તરત ડેરા નખાઈ ગયા બાદશાહ પોતાના તંત્રમાં ગયો અને પોતાના પ્રધાન સાથે આ બાબત વાતચીત ચલાવી. પ્રધાન માર મન આ વખતે બધી ચિંતામાં પડ્યું છે. આ તળાવમાંની માછલી બોલતી વાતો કરતી અને તે પણ ચાર બુદ્ધ બુદ્ધ રંગની છે, વળી તેને તળાવ મુકા ત્યારે ભીંત શરી ગઈ અને બે વખત અપસરા નીકળી આવી અને એક વખત કાળા સીંધી નીકળી આવ્યો. આ સવળી વાત જાણવાને મારા મનમાં એટલી બધી આતુરતા ઉત્પન્ન થઈ છે કે મારે તે જાણ્યા વિના શહેરમાં આવવાનું નથી—આ મારો વિચાર અમલમાં લાવવાને હું હવે મારાથી બનતો પ્રયત્ન કરતો રહીશ.

વળી હે પ્રધાન હું એકલો આ તળાવની પેલી પાર તરફ જઈ છું તેની તું કોઈને વાત કરીશ નહીં. મારા તંત્રમાં તું એકલો રહેજે. અને સવારમાં જ્યારે આપણા દરબારીઓ મળવા સાથે આવે ત્યારે તે સપ્તાને તારે એમ કહેવું કે બાદશાહની તબીબત ખીમાર છે માટે તે એકાંતમાં રહેવા ઇચ્છે છે. જ્યાં સુધી હું પાછો આવું ત્યાં સુધી તારે એજ પ્રમાણે હમેશાં કહેવું.

પ્રધાન જોલ્યા મરારાજ આ જગ્યા બધી બીહામણી છે. તેમજ અજબણી છે માટે એકલા જવામાં સાર નથી. અને દરવામાં બધું જોખમ સમાયેલું છે માટે આવો તુકસાની બગેલો દરાવ કરવો તે ઠીક નહીં ! તેમાં પણ વળી આપ એકલા જવાનો ઇરાદો રાખો છો. ત્યાં આપને બધી મુકેલીઓ વેદવી પડશે અને મને લાગે છે કે આમાંથી પરિભાણ સાથે આવશે નહીં. માટે હા જવાદો. આ પ્રમાણે પ્રધાને બધું બધું સમજાવ્યો પરંતુ રાજાએ તેમાંનું કોઈ પણ માન્યું નહીં. અને છેવટે પોતે એકલો મુસાફરી કરવા બહાર નીકળી પડ્યો. મુસાફરીને લાયક પોશાક પહેર્યો, પોતાના હાથમાં એક બરછી લીધી અને રાતની વખતે જ્યારે હાંથી ગયા ત્યારે એકલો પોતે મુપકીથી ચાલી નીકળ્યો.

બાદશાહે નાના ડુંગર તરફ જવાનો વિચાર કર્યો. ડુંગર ઉપર તે સહેલાઈથી ચડ્યો અને ઉતરી પણ તેવીજ રીતે પડ્યો. ઉતરીને દિવસ ઉઘ્યો ત્યાં સુધી મેદાનમાં ચાલ્યાં કર્યું, જોવામાં તેણે દરથી એક ઇમારત જોઈ. તે જોઈ રાજા બધો ખુશ થયો, કારણ કે તેના ધારવામાં એમ આવ્યું કે અહીં જે જે હકીકત જાણવાની મારી ઇચ્છા છે તે સપ્તાની મળી આવશે. જ્યારે ચાલ્યો ચાલ્યો ઇમારતની પાસે આવ્યો. ત્યારે મને માલમ પડ્યું કે બે એક મહેલ છે, તેની આસપાસ કોટ હતો, એટલે તે એક કિલ્લો હતો તે કાળા પાકા પથ્થરથી બણેજ મજબુત ચણેલો હતો. અને તે ઉપર કાચની પેટ મોં દેખાઈ આવે એવાં લોહનાં પતરાં જડેલાં હતાં, પોતાની ઇચ્છા પાર પાડવાની તક આવી જલદીથી મળી ગઈ. એમ જાણી તે બણેજ ખુશ થયો. અને સપ્તા કિલ્લો બહારથી ખુબ ધ્યાન દબને જોયો, પછી તે કિલ્લાના દરવાજા આગળ આવ્યો. કિલ્લાને એક દરવાજો ખુલ્લો હતો તે અંદર જો ગયો હોત તો જઈ શકત પણ તેણે બારણું ઠોકવાનું ઠીક કાર્યું, પેઢેલાં તે ધીમેથી ઠોક્યું. પણ પછીથી કાંઈ જવાબ અંદરથી મળ્યો નહીં. ત્યારે તેણે બારણું કે અંદર કોઈના સાંભળવામાં આવ્યું હશે નહીં. તેથી બીજી વાર વધારે જોરથી બારણું ઠોક્યું, પણ કાંઈ વળ્યું નહીં. અને જે કિલ્લો આવો સરસ હતો તેમાં કોઈ રહેતું નહીં હોય એમ લાગ્યું. પાદશાહ પોતાના મન સાથે બોલવા લાગ્યો. કે કોઈ વસનાર નથી, તો તેની અને ચિંતા નથી. અગર જે કોઈ મારી સામે થશે તો મારો બચાવ કરવાને મારી પાસે હાંધિમાર તૈયાર છે.

છેવટે તે કિલ્લામાં દાખલ થયો. અને તેના ચોક્કમાં પાછો યોડીવાર ઉભો રહ્યો. અને મોટા પોકાર કરી જોલ્યા, આ એક જુખ્યો તરલો પંદરી આ કિલ્લામાં આવો જોઈ છે. તેની કુખ સાંભળનાર આ

કિલ્લામાં શું કાંઈ નથી ? આ પ્રમાણે તેણે પ્રોતાથી નીકળે નેટસો માંડે કઢાડી ખુમો પાડી તો પણ તેને કાંઈ જવાબ મળ્યો નહીં, આ ભેષ બાદશાહ વિસ્મય થયો. આથી તે દાંધક આશો ગયો. અને ચારે તરફ નજર ફેરવી ભેવા લાગ્યો. તો કાંઈ જવતું પ્રાણી તેણે દીઠું નહીં, ત્યાંથી તે આગળ ચાલ્યો અને દિવાનખાનામાં પેઠો, ત્યાં એક રેશમી બીજાવેસો હતો, તેના ઉપર બહુ કીમતી કપડાં બેસ્યાં હતાં, ખારી ખારણાં ઉપર સારા કસબી ચંદરવા લટકાવેલા હતા. ત્યાંથી આગળ ચાલ્યો, તો એક ધણુજ સુશોભીત મોટું દિવાનખાનું આવ્યું. તેની વચમાં એક પાણીના કુઆરો આવેસો હતો. તેના ચારે ખુણા ઉપર સોનેરી બનાવટનો એકેકો સિંહ બેસારેલો હતો. તે ચારે સિંહના મુખમાંથી પાણીની ધારા નીકળતી હતી. અને તેમાંથી પડતા પાણીથી હજારો હીરા તથા મોતી બધાતાં હતાં, તે કિલ્લાની ત્રણ બાજુએ બાગ બનાવેલા હતા. કુલના કચારો, ફળવંત ઝાડ વગેરેથી એ બાગ સુશોભીત હતો, પરંતુ તેને શોખાવવાનું કારણ એક બીજું એ હતું કે પશુ પક્ષીઓ ભૂદા ભૂદા રંગનાં નજરે આવતાં જોએ તે બાગની ગુલાબી લંપટ ને મધુર અવાજના તેમના સ્વરથી વધારે ખુશાલી આપતાં હતાં. સુલતાન આ જોરડામાંથી બીજા જોરડામાં અને બીજા જોરડામાંથી આ જોરડામાં એમ ધણુવાર આવ્યો. અને ત્યાં જતાં આવતાં તના ભેવામાં એવી એવી ચીજો આવતી હતી કે તેનું વર્ણન કરવાને પણ તે અશક્ત થઈ જતો.

તે સુલતાન ઘણુ વખત સુધી એક જોરડામાંથી બીજા જોરડામાં ફરવા લાગ્યો. અને તેને ચાક લાગ્યો હતો. તેથી તે આરામ લેવાને એક ખુલ્લા જોરડામાં પેઠો. જો જો ચીજ તેના ભેવામાં આવી તેના ઉપર તે વિચાર કરવા લાગ્યો. કે હવે મને એમ લાગે છે કે હવે પછી કાંઈ મોટો બનાવ બનશે ખરો. એવા વિચારમાં તે લીન થયો, એવામાં અણચિંત્યો એક શોક ભરેલો અવાજ તેના સાંભળવામાં આવ્યો, તે અવાજ એટલો તો શોક ભરેલો હતો કે સાંભળનાર માણસનું હૃદય ચીરાઈ ગયા વગર રહે નહીં. તે રૂદનમાં આ પ્રમાણે ચપ્પડો બોલવામાં આવતા હતા. કે અરે નસીબ મારા સારા બાગમાં ૧૭૦ તે' મને લાંબા દિવસ આપવા દીધાં નથી. અને મને ધણુજ દુઃખી કીધો છે હવે તું મને હેરાન કરવાનું બંધ કર નહીંતો હવે મારો જીન કાઢી નાંખ આટલું બધું દુઃખ પડવા છતાં મારા ભેવો બીજો કોણ બાગ્યહીન હોય કે જીવતો રહે.

આ શોક ભરેલા રૂદનથી સુલતાનના દીલમાં ધણુજ દુઃખ ઉત્પન્ન થયું; તેથી તે જગ્યા ઉપરથી ઉઠી જો તરફથી તે અવાજ નીકળતો હતો, તે તરફ ગયો તો એક મોટા દિવાનખાના આગળ તે આવી પહોંચ્યો ત્યાં એક પડો નાંખેલો હતો તે ખસેડી જોયું તો ત્યાં આગળ એક સિંહાસન હતું તે જીનીનથી ચોક્કસ પેઢેલો હતો અને તે ધણુજ શોકાતુર હતો. સુલતાન ચાલ્યો ચાલ્યો તેની પાસે ગયો અને તેને નીચા નમીને સલામ કીધી. તે માણસે ધણુ શોકાતુર ચેહેરે પાદશાહને સામી સલામ કરી પણ ઉભો થયો નહીં, પણ તે પુરે ધણુજ ઉદાર મનથી પાદશાહને કહ્યું કે હે પાદશાહ તમને મરે તેવું માન ઉઠીને મારે આપનું જોષ્ઠો પરતુ તે મારાથી બન્યું નથી. કારણ કે હું આ વખતે એક મોટા શોકના સમુદ્રમાં ડુબેલો છું, તેથી મને બીજું કાંઈ પણ સૂઝતું નથી અને તેને લીધે મારાથી આપને મરેલો માન આવકાર આપી શકાયો નથી, તે આપ માફ કરશો. કારણકે તમે પણ મોટા દીલના છો. સુલતાન બોલ્યો કે હે જીવાન પુરૂષ તે બાબત મારા મનમાં પણ નથી અલબત્ત દુઃખના વખતમાં એવું સૂઝી આવતું નથી, તમા તેને માટે આટલો પસ્તાવો કરો છો તે મને માન આપવા બરાબર છે, તમે ઉઠ્યા હોવ તેથી શું વધારે થવાનું હતું. અને તે બાબતમાં મને કાંઈ પણ ખોટું લાગવાનું નથી. મારે તમારી પાસે આવવાનું કારણ કે તમને ધણુ રૂદન કરતા જોષ્ઠ હું તમારી તરફ આવ્યો છું. જો આપને હરકત ન હોય અને તમારું દુઃખ મારી આગળ કહેશો તો મારાથી બનતી મદદ હું તમને કરીશ. હું આશા રાખું છું કે આ તમારા ઉપર પડેલા સંકટમાં મારી તરફથી કાંઈ પણ દિલાસો તમને આપવાની રજા આપશો તો તમને દિલાસો આપવાને હું મારાથી બનતો પ્રયત્ન કરીશ તમે તમારા દુઃખને ભગતી હકીકત અને કહેવામાં કાંઈ પણ અડચણ રાખશો નહીં. પણ તમે પેઢેલા અને જોષ્ઠ કહો કે પેલા હરેવરમાં

ચાર જૂલ જૂલ રંગનાં માછલાં છે તેનું કારણ શું અને વળી એટલું પણ કહો કે આ જગ્યાએ આ કિસ્સો કેમ બધાયો ! અને તમે એકલા અહીંયાં કેમ રહ્યા છો તે કહેવાની તરફ દેશો.

બાદશાહે સવાલો પૂછ્યા કે પેલો જુવાન તેનો કાંઈ પણ જવાબ નહીં આપતાં પોકે પોકે રડવા લાગ્યો અને બોલ્યો કે હે નશીબ તું કેવું આખોર છે કે જેને તું મોટા કરે છે, તેને પાછા નીચા બનાવી દઈને ખુશી થાવ છે. કાંઈ પણ માણસ એવો નહીં હોય કે જેણે પોતાની જાંદગી કંઈ પણ દુઃખ દીધા વગર પસાર કરીધી હશે. આ પ્રમાણે ફરીથી રડતો બેઠા બાદશાહે પૂછ્યું કે બાપ તને ફરીથી વિનંતી કરું છું કે તું આટલું બધું દુઃખ શા સારુ કરે છે ? તે જણાવવાની મેહેરબાની કર, પછી તે માણસ બોલ્યો હે પરાપકારી પુરૂષ હું શોક ન કરું તો શું કરું ? અને મારા આ શોકનો ક્યારે પાર આવશે તે પણ મને કાંઈ સમજતું નથી. એટલું બોલી તેણે પોને જે જગ્યાએ પેહેલાં હતો તે ઉંચો કર્યો તો પેલો બાદશાહ તો અચરત પામી ગયો કે અરેરેરે ! ! ! આ શું. અરેરે આ બિચારાની થી હાલત થશે. તે પુરૂષનું શરીર કમર સુધી માણસના જેવું હતું પણ કમરથી નીચેનો પગ સુધીનો સવળો બાગ ઢાળા પથ્થર જેવો થઈ ગયો હતો એટલે પથ્થર જ થયો હતો.

તે પુરૂષની આવી ઘણીજ દુઃખદાયક સ્થિતિ જોઈ તે સુલતાનને કેટલી અનન્યની થઈ હશે. તેનો વિચાર વાંચનારે કરી લેવો. બાદશાહ બોલ્યો હે જુવાન પુરૂષ તમારી આ દશા જોઈ મને તો કમકમાટ કોળે છે, પરંતુ હવે તમારી સવળી હકીકત સાંભળવાને માફ મન ઘણુંજ આતુર થઈ રહ્યું છે આ ઉપરથી જણાવ છે, કે તમારી હકીકત જરૂર તવાઈ જેવીજ હશે, અને તમારી હકીકત સામે આ તળાવ તથા તે માંહેનાં માછલાંની હકીકત પણ સંગમ્ય ધરાવતી હશે, તેથી હું તમને વિનંતી કરું છું કે તમારી હકીકત મને મેહેરબાની કરી સંભળાવો અને મને જરૂર ખાતરી છે. કે તમારી વાત મારા સાંભળવામાં આવેથી નહીં તમને મારી તરફથી કાંઈ દિલાસો મળી શકશે ખરો. કારણ કે દુઃખી લોકો પોતાના દુઃખની હકીકત બીજાને કહેવાથી કાંઈ પણ દિલાસો અને મદદ મેળવી શકે છે ખરો. પેલો જુવાન બોલ્યો કે હે બાદશાહ તે વાત ખરી પણ મારી હકીકત સાંભળવાથી તો તમને મારી બાળતમાં દુઃખનો વધારો થશે, તો પણ હું તમને સંભળાવવાને ના પાડતો નથી અને તે સવળી હકીકત કહું છું તે પ્થાન રાખીને સાંભળજો.

અર્ધા પથ્થર થયેલા પાદશાહની વાર્તા.

પેલો જુવાન માણસ બોલ્યો કે મારે તમને પહેલેથી સવળી બાળતમાં વાકેફ કરવા જોઈએ કે મારો પિતા મહમદ કરીને હતો અને તે આ સુલકનો પાદશાહ હતો. આ સુલકનું નામ કાલો ઘડુ એ નામથી ઓળખાય છે. આ સુલકની પડોશમાં જે ચાર નાના પર્વતો હતા તે પાછળથી બેટો થઈ ગયા તે ઉપરથી એ નામ આપ્યું છે, અને જે જગ્યા ઉપર પેલી તરફ સરોવર થઈ ગયેલું છે. તે જગ્યા તરફ મારા બાપની રાજધાની હતી જેમ જેમ મારી વાર્તા કહેતો જઈશ તેમ તેમ તમને સમજ પડશે કે એ ફેરફાર કેમ થયો છે.

મારો બાપ સિત્તેર વરસની ઉંમરે મરણ પામ્યો તેના મરણ પામ્યા પછી હું પરણ્યો જે સ્ત્રીની સાથે હું પરણ્યો તે સ્ત્રી મારી સગી હતી. તેની પરીક્ષા તથા પ્રીતી મેં પરણ્યા પેહેલાં કરી હતી. મારો પ્યાર તેની ઉપર પુષ્કળ હતો તેમ તેનો પ્યાર પણ મારી ઉપર હતો. પરણ્યા પછી ઘણીજ મોજમજમાં અમેને પાંચ વરસ થઈ ગયાં પણ તેટલાં વરસ વીત્યા પછી મને માલમ પડ્યું કે મારી રાણી જે મારી સગી હતી તે આમજની પેટ મને ચાહતી નહતી.

એક દિવસ ખાધા પછી જ્યારે તે નાહાવા મઝ ત્યારે મને આરામશુદ્ધમાં જવાનો શોખ થયો. તેથી એક કાચ ઉપર હું સૂતો. તે રેળા મારી સ્ત્રીની એ ઘસોડો એકડામાં હતી. તેનીની એક મારા

આથા આગળ અને એક મારા પગ આગળ બેઠી અને પંખાથી પવન નાખવા બેઠી કે મારી ઉપરથીમાંખોતે ઉઠાડી મૂકે અને તે સાથે દંડા પવનની લેહેર આવે તો મને કંઈ બરાબર રીતે આવે. એ દારીઓએ મને ઉઘમાં પહેલો બાણી એક બીજા સાથે ધીમેથી વાતો કરવા માંડી પણ મેં મારી આંખો મીચેલી રાખી અને તેમની સંબળી વાત ધ્યાન દેતે સાંભળી.

એક બોલી કે આપણો પાદશાહ આટલો બધો રૂપાળો છે તેને તેની રાણી ચાહતી નથી. એ શું બોલી વાત છે ? બીજી બોલી હા એમજ છે, અને મને સગજ પડતી નથી, કે તેને મુશી દરેજાનું રાતની વખતે શા સાર બહાર જતી રહે છે ? શું તે બાદશાહને મલકતું પડતું નથી ? પહેલી દારી બોલી બાદશાહને શેની ખબર પડે કારણ દરેજાજ ન્યારે રાત્રે બહાર જાય છે તે વખતે કોઈ એવી તનસ્પતિનો રસ પાય છે તેની એવી કેદ થયે છે કે રાત્રન આખી રાત એક મટાની પેટ સૂત રહે છે. પછી તેને એવો મુશીને રાણી આખી રાત પોતાની ખુશીમાં આવે તે ઉંકાણે ધ્રે છે અને પરાક્રીએ જ્યારે પાછી આવે છે. ત્યારે એવી કોઈ સુગંધી વસ્તુ સંગાડે છે કે પેલી કેદ ઉતરી જાય છે અને રાત્રની કંઈ ઉડી જાય છે.

પેલો જીવાન માણસ કહે છે કે આ વાતો મેં સૂતાં સૂતાં સાંભળી મને તો ઘણીજ નવાબ લાગી. તથા મારા મનમાં ધાધું દુખ લાગ્યું તો પણ તે વખતે હું ગમ પાઈ પથો અને કંઈપણ બોલ્યો નહીં અને તે જ્યારે વાતો કરી રહી ત્યાર પછી જાણે કંઈમાંથી ઉઠ્યો કોઈ તેવી રીતે જાગી ઉઠ્યો અને તેમની વાતનાં એક શબ્દર પણ સાંભળ્યો ન હોય તેવી રીતે મેં દેખાડ્યું.

તેટલામાં રાણી નહાઈને આવી. આંખો બંદનએ સાથે ખાધું ત્યાર પછી સુવા જવાનો વખત થયો ત્યારે જ્યારેમાં હું તથા તે બંને ગયાં ત્યાર પછી તેણે મારા ઉપર ઘણો ખાર દેખાડી એક પાણીનું પ્યાલું બરી આપ્યું અને કહ્યું કે હોય આ પીઓ. મને સમજણ પડી કે આ પ્યાલો તે પેલી દયા વાળાજ હશે તેથી તે પીધો નહીં અને તે લગાર આડી અવળી ઉડી કે તરત પાણીનું પ્યાલું પારીએથી ઢોળી દીધું. ત્યાર બાદ અમે સૂઈ રહ્યાં અને હું ઉઠવા જોવો ડોળ કરી આંખો મીચી પડી રહ્યો રાણીએ જાણ્યું કે રોજની પેટ આજે પણ તે ઉધી ગયો હશે એમ ખારી તે બેઠિકરથી ઉઠી અને હમેશની માફક પોતાનો પોષાક તેણે પહેર્યો અને તૈયાર થઈ બોલી કે હવે તું ઉઘનોને ઉઘતો રહેજે કોઈ દિવસ જગ-ગીશજ નહીં એટલું બોલીને ચાલતી થઈ.

જોવી તે ઉઠીને ચાલી કે હું પણ તરતજ ઉઠ્યો ઘણીજ ઉતાવળથી મેં મારાં જુગમાં પેહેરી લીધાં અને તે જાણે નહીં એવી રીતે હું તેની પાછળ ધીમે ધીમે ચાલ્યો. રાત અધારી હતી તેથી તે મને દેખી શકે નહીં તેમ હું તેને પણ દેખી શકે નહીં પરંતુ તેનો પગનો અવાજ થાય તેની અટકળથી હું તેની પાછળ ચાલ્યો એમ કરતાં દરવાજે આવ્યો એટલે તે કાંઈ મંત્ર જેવું કરી બેઠી કે દરવાજે ઉઘડી ગયો અને કેટલાક દરવાજા એ પ્રમાણે તેણે ઉઘાડી નાખ્યા. હું તો આ જોઈને અચરજ જ થયો છેવટેનો દરવાજો ઉઘાડ્યો તો તે દરવાજા બહાર ખાગ હતો તેમાં ગાંધ, હું દરવાજા પાછળ ઊભો રહ્યો કે મને દેખે નહીં. પરંતુ તે તો ત્યાંથી આગળ ચાલી અને એક મેદાન મુશી જાડી હતી ત્યાં આગળ ગાંધ હું પણ બીજે રસ્તેથી તે જાડીમાં ગયો, અને બરાબર સંતાઈને બેઠો. હવે જાડીમાં તે રાણી એક પુરુષ સાથે બેઠેલી જોઈ, થોડીવાર તેઓ આડાં અવળાં ફરી એક ઉંકાણે બેઠાં હું પણ ત્યાંથી થોડે છેટે બેઠો. તે બંને જાણે ત્યારે વાતો કરવા માંડી તે મારા સાંભળવામાં આવતી, રાણી બોલી તમે જે મને કંઈક આપો છો તે મટતું નથી, કારણ કે હું તો મારાથી જેટલી ઉતાવળ થાય તેટલી ઉતાવળ કરીને જલસી આવી છું પણ તમે જાણો છો કે ઘરનો લગાર બંદોબસ્ત થયા વિના બહાર શી રીતે નીકળી શકાય; જ્યાં સુધી તે જામતો હોય ત્યાં સુધી કોઈ નીકળાય નહીં, પછી મને કોઈ તેના ડર નથી. મારામાં કેટલી શક્તિ છે તે આપ જાણો છો તો પણ તેની એટલી આમન્યા રાખવી જોઈએ. હું ખાઈ તો એક કંપીવારમાં આ લેહેર અને તેની આસપાસનાં મકાનો બધું જાણીને ખાખ કરી નાંખું; અને બધું ઉગાર વેરાન કરી મૂક, અને વળી તેનાથી બહુ ધાતું બીજું લેહેર બનાવી દઈ આટલી મારી શક્તિ

છે, આપ એમ ધારતા હશે કે મારો ખ્યાર તમારા ઉપર નહીં હોય. પરંતુ મારી મીનિ આપના ઉપર એવી છે કે નહીં તે ખાનગર બે તમારે તપાસ કરવી હોય તો કરી જુઓ તમે કહો તો જે વસ્તુ તમારે જાણ્યો તે હાજર કરું, અથવા તમ જે માગો તે મારાથી બનતી મહેનતે લાવી આપું.

આટલું બોલીને રાણી બધા મર્મ અને ત્યાગ આમ તેમ કરવા લાગ્યાં મારા હાથમાંની તરવાર ઉઘાડી કરી બેઠો હતો. તે બંને જણાં ફરતાં ફરતાં હું જ્યાં જાડની પાછળ સતાયો હતો ત્યાં થઈ બંને જણ નીકળ્યાં. ફક્ત મારા તથા તેમના વચ્ચે એકજ હાથનું છેડું રહ્યું. મેં જાણ્યું કે આ ભાગ દીક છે, એમ વિચારી પેલા પુરુષને મેં એકજ બા મરદન ઉપર માર્યો કે તે મીચે પડ્યો, રાણીને પણ હું મારત પરંતુ તે મારી સગી હતી તથા તેને મેં છોડી દીધી. ત્યાર પછી હું તરતજ ત્યાંથી ખસી ગયો, કે રાણીને માલમ પડે નહીં.

હવે પેલા પુરુષ જે જમીનપર પડ્યો. તે જોઈને આ રાણી તો ગભરાઈ ગઈ આડી અવળી બેવા લાગી પણ કાંઈ દીકું નહીં, તેણે તે પુરુષને જોયો તો તેને વાંજેલો બા એવો હતો કે તે જીવી હકવાનો નથી. તથા તે તેની આગળ બેસી પોકપોક ક્રુદ્ધ રડવા લાગી; અને તેને કાંઈ છેવટના સખ્દ કહેતી હોય એમ સંભળાયું. આ સંભળી મને દુઃખ લાગ્યું કે અરે મેં એને આટલીવાર પણ જીવતો મુક્યો, તે મોટું કર્યું. યોડીવાર પછી તેના જીવ જતો રહ્યો હશે એમ ધારી હું ત્યાંથી આવી મારા દિવાનખાનામાં પ્રવેશી પેઠે સ્થ રહ્યો. રાણીની આ આલ ઉપરથી મારા મનમાં શોક થવા લાગ્યો અને હૃદય આવી નહીં. પરંતુ તેનું વેર લીધાની પુષ્કાલી ઉત્પન્ન થવાથી યોડીવારમાં હથી ગયો. સવાર થતાં હું ઉઠ્યો આરે તે રાણી મારી પાસે સુતેલી હતી, મેં તેને કંઈ પણ બોલાવી નહીં. હું મારા રોજના નિયમ પ્રમાણે નાહ કરી લુગડાં પહેરી દરબારમાં મારી સાથે બેસનારા જે દરબારીઓ હતા, તેમની સાથે મિલન લસમાં ગયો. ત્યાંથી ઉઠ્યો એટલે મારી રાણી રડતી કુટતી મારી સામે આવી. અને વિનંતી કરી બોલી કે હે મારા ખ્યાલિં ? હું તમને અરજ કરું છું કે આ મારી હાલત જોઈ તમે કાંઈ પણ દિલગીર થશો નહીં હમણાંજ મારે ત્યાં ત્રણ ઘાત થઈ છે તેના સમાચાર મેં સાંભળ્યા છે; તેથી મારા મનમાં એટલું તો દુઃખ થાય છે કે મારાથી એક અક્ષર પણ બોલી શકતો નથી. મેં તેને પૂછ્યું કે રાણી કઈ કઈ ત્રણ ઘાત થઈ છે તે મને સંભાળવશો ? રાણી બોલી કે એક મારી માની ખીજ મારા ખાપની ત્રીજ માં બાઈની મારો આપ લગ્નમાં માર્યો ગયો અને મારો બાઈ પહાડ ઉપરથી ગમડી જઈ મરણ પામ્યો. અને તે બંનેના શોકમાં મારી માતા પણ મરી ગઈ આવી રીતે મારી રાણીએ ખરું મરણ દાંકી દીધું નહું કારણ કે પન્ન કર્યું તેથી મને કાંઈ ખોટું લાગ્યું નહીં મરણ કે તેને કાંઈ ખુશ નહોતી કે તેના ચારનો ખુતી હું છું. મેં તેને સમજાવવા સાડું કહ્યું કે હે સ્ત્રી આ તમે શોક કરો છો. તેમાં તમારો કાંઈ હોય નથી અને હું પણ તમારા દુઃખમાં ભાગ લઉં છું. કુદરતના આ મોટા જુલમથી તમને તેમ બીજાને દુઃખ પાવ તેમાં કાંઈ નવાઈ નથી. આટલે તમે એકવાર રડીને તમારા દિલને શાંત કરો. કારણ કે જે શોક કરવો, રડવું, કુટવું વગેરે છે, તે માયાળુપણાની નિશાનીઓ છે, અને મને ઉમેદ છે કે જેમ જેમ વખત જતો જશે, તથા જેમ જેમ તમારા મનમાં આ દુનિયાના અસારપણાના વિચારો આવવા જશે. તેમ તેમ તમે તમારું દુઃખ વિસારતાં જશો. અને હમેશની પેઠે તમારો પુત્ર મિનજ બતાવશે.

મેં તેને દિલાસો આપી ત્યાંથી પાછી યાગી, રાણી પણ પોતાના સ્વૈરમાં જઈ બેઠી અને ત્યાર પછી એક વરસ સુધી તે અતિ દુખીયારણું તરીકે, પોતાના ચારના મરણનો શોક પાળી રૂઝમાં કાઢવા લાગી. એક વરસ થયા પછી તેણે પોતાના મેહેલમાં એક કપરસતાં બાંધવાની રજા માગી. મેં તેના કહેવા પ્રમાણે કરવાની રજા આપી, પછી તેણે ત્યાં એક બપોરનાર મેહેલ બનાવ્યો. તેની ઉપર એક સુરજ બેઠો કર્યો જે આ જગ્યા આગળથી દેખાય છે અને આ બહેલનું તેણે “મહિત મેહેલ” એવું નામ રાખ્યું.

હવે જે દિવસે તેના ચારને બા લાગ્યો. તે વખતે તે મરી ગયો નહોતો રાણીએ તેને પોતાની બાઈ

દવ આ ચાલતી રાખી, અને ત્યાંથી તેને ખીજા કેઇ છાના મકાનમાં રાખી તેની સારવાર સારી રીતે કરવાની તે તબીબી રાખતી. હમેશ તેને દવા પાતી. જ્યારે આ મહેલ તૈયાર થયો ત્યારે એક છુપા ઓગરામાં તેને રાખ્યો. અને તેની દવા તથા સારવાર સારી રીતે કરવા માંડી, તેની ગમને ખખર પડ્યા ત્યાંથી નહીં.

તેના ચલાવેલા જાદુથી તેમ જ દવા તથા ચારને કાંઇ પણ શા દો થયો નહીં. કારણ કે દિવસે તેનામાંથી શક્તિ ઓછી થવા લાગી. અને એટલે તે અશક્ત થઇ ગયો કે તેનાથી કંઈક બેન હતું કે બોલી પણ શકાતું નહીં. ફક્ત તેની અબોના ડોળા અને શ્વાસ કપગથી માલમ પડી આવે કે તે જીવતા છે, રાણીને હવે તેની તરફનું કાંઇ પણ સુખ નહોતું અને ઉલટું તેનું પુષ્કળ વૈતરું કરવું પડતું. ફક્ત એને દિલાસા તરીકે પોતાના ચારનું મોં જોવાનું મળતું, પરંતુ તેનો પ્યાર એટલો બધો હતો કે એટલાથી પણ સંતોષ પામતી અને તેના સાથે જોડલી મીઠાસથી કામ લેવાય તે કરતાં પણ તે બેદ મીઠાશ વાપરતી અને ફરેજો તેની બે વાર સુલાકાત લેતી, તે પોતે એમ જાણતી કે રાજા આ વખતે કાંઇ જાણતો નથી. અને સજ્જા તે વાનની ખખર હતી તે પણ હું એવો ડોળ કરતો કે જાણે કશું જાણતો નથી.

હું એક દિવસ કોબાનો માર્યો તે મેહેલમાં ગયો કે જોઈ તો ખજો કે મારી રાણી આ મેહેલમાં તેના ચાર પાસે પોતાનો વખત શી રીતે ગજારે છે. જે જગ્યાથી તે બધું મારાથી દેખી શકાય અને સાંભળી શકાય તેવી જગ્યા ઉપર જઈને હું બેઠો, એટલામાં રાણી આવી તેની ચાર પાસે બેઠી અને કહેવા લાગી, હે પ્યાર તારું આ દુઃખ જોઈ મને પણ એટલું બધું દુઃખ પેદા થાય છે કે જાણે તે બધું મારા ઉપર જ પડતું હોય નહીં ! તમને પડતા દુઃખમાં હમેશાં મારો ભાગ ચાલુ છે. પણ આ ખાવિંદ હું આટલો આટલો શોક અને પસ્તાવો કર્યા કરું છું છતાં તું એક પણ શબ્દ મારી સામે બોલતો નથી, તો આવી રીતે મારાથી કેમ રહી શકાશે. તું એમવાર તો બોલ અને તારા મીઠા શબ્દોના એક ઉચ્ચાર મારા કાનને સંભળાવી મને શાંત કર. હું જોઈને વખત તારી પાસે ગુજારું છું તેટલો વખત જાણે સ્વર્ગનું સુખ મોગવતી હોઈ તેમ મને લાગે છે. તારું દુઃખ ટાળવાને મારાથી જે પ્રયાસ થાય છે તેથી મારી જીંદગીને કૃતાર્થ થએલી માનું છું. મારી પાસેથી એક ધી વેળા રહેતું પડે છે. તે યુગ સમાન લાગે છે કેંઈક આ રાજા ઇ સજ્જા તારા વિના સ્મશાન વતન લાગે છે.

આટલું બોલતાં તેની આંખમાંથી આંસુની ધારાઓ ચાલતી હતી અને એટલાં ડસમાં ખાતી કે તેનાથા અરધું વામ પણ પુરેપુરું બોલી શકતું નહીં. તેથી હું તેની પાસે ગયો. અને બેઠ્યો કે હે રાણી હવે તમે પુષ્કળ રડ્યાં છો હવે જે દુઃખનાં રૂદન કરવાથી આપણું બંનેને હીણપત લાગે છે તે રૂદન કરવું છોડી દો અને જુલી જાઓ, તમારે મારી સાથે કેવી રીતે વર્તવું તે મેં જુલી જાઓ. ત્યારે તે બોલી કે સાહેબ અત્યારે તમે મારી સાથે કાંઇ પણ બોલશો નહીં. જે તમોને મારા ઉપર કાંઈ પણ લાગણી હોય તો મને આવીજ દાહતમાં પડી રહેવાદો. મારો આ શોક મારી જીંદગીમાં પણ જુલાનાર નથી અથવા ખીજો વિચાર પણ નહીં થાય.

આ સાંભળી મેં તેને ઘણું સમજાવી અને કહ્યું તારી શી રજી છે ? તેનું સમજ જે થયું તે થયું અને હવેથી તું તારી રજી અદા કર આવી રીતે તેને ઘણું ઘણું કહ્યું પણ તે સમજી નિષ્ણ થયું. અને મેં બલમનસાં છોડી જ્યારે તકરારના રૂપમાં કહેવા માંડ્યું. ત્યારે તે વધારે છુટકો બેસી લાગ્યો ત્યારે હું થાકીને ત્યાંથી ચાલ્યો અને તે પોતે જાંજી રહી ત્યાર પછી તેણે મેં વર્ષ સુધી તેની રજી કર્યાં કર્યું.

વળી પાછું એક વખત તે “ગાહેતમ મેહેલમાં” રાણી જ્યારે આવી હતી તે વખતે પ્રથમની પેરે હું સંતાપ રહ્યો હતો, ત્યારે પાછું તેણીએ કહેવા માંડ્યું કે “ત્રણ વર્ષ ઉપર તું મારી સાથે બોલો હતો, અને ત્યાર પછી હું આવી આવી રૂદન કરી તથા મારું શરીર ખરાબ કરી મારો પ્યાર તમારા જ કબજે છે. તે જાણવું હું છતાં તમો કાંઈ પણ ઉત્તર નથી આપતા અને જાણે જાણતાજ નથી તેમ કેશ છે તેનું શું કારણ ? એ તમો મારી તરફ તિરસ્કાર બતાવો છો ? કે તમારી એ શક્તિઓ

સર્વે જડ થઈ ગઈ છે ? વળી તમે જે મારી તરફ પ્રીતિ બતાવતા તે શું ઉપરકપરની હતી. જેના શરીરના સર્વે અંગમાં મારા ઉપર પ્યાર રહેલો હતો તે શું બતો રહ્યો ? મને એમ લાગતું નથી. તોપણ તારો પ્યાર, તારે માટે તારી પાસમાં રાખવા લાયકનું ધન જે હું, (રાણી) તેને તો લઈનેજ બેઠો છે.

એટલું કહી પેલા જુવાન બાદશાહ બોલ્યો કે હું નામદાર સુલતાન ! આ વાક્ય સાંભળી મને અતિશે ક્રોધ ચડ્યો કારણ કે જે પુરૂષના ઉપર તે મોહી પડી હતી તે પુરૂષ કાળો સીધી જેવો હતો તેમજ બેઝાળ હતો, તેવા માણસની તે દાસી થઈ રહી હતી અને સેવા કરતી હતી, તોપણ તેના ઉપર આવો પ્યાર તથા આવી રીતનું બાપણ સાંભળી મારા વનમાં એવો ક્રોધ આવ્યો કે તેજ વેળા હું તેની આગળ ગયો. અને જેવી રીતે મારી રાણી કબર સાથે વાત કરી બોલી હતી. તેમ મેં પણ કબરને કહ્યું કે એ કબર ? જે સીધીને તું તારા ઉદરમાં લઈને બેઠી છે. તે માણસનાતિને ધણું એમ કર્તા છે. તેને તું તારામાં ગર્ક (સમવા દેતી) કેમ કરી નથી દેતી ? મતલબ કે આ રાણી તથા પુરૂષને તું પાપમાલ (ધુરે હવાલ) કેમ કરી નથી નાંખતી ?

આ સાંભળીને રાણી જે પેલા સીધીની કબર પાસે બેઠેલી હતી. તે અતિશે ક્રોધાતુર થઈને મારી પાસે આવી ને મારી સામે કહેવા લાગી કે અરે મૂરખ તું જ અહીંથી મારા સઘળા શોકનું કારણ તુંજ છે. તું એમ ન સમજીશ કે તારા કર્તવ્યથી હું અન્યાયી છું. દવે તે મારાથી ઝાઝીવાર સુધી પેટમાં રાખી છકાઈ નહીં, મારા ચારને આ દશાએ પહોંચાડનાર તુંજ છે અને વળી બળતીને બાળવા સાર આવ્યો છું. હજુ પણ તું તારું ધાતકીપણું છોડતો નથી. મારી રાણીના આવા શબ્દો સાંભળી મને બહોળ ક્રોધ ચડ્યો, તેથી તેની સામું બેઠીને મેં કહ્યું કે હા એવા દુષ્ટ માણસને જે સજા કરવી થતે તે મેં કરી છે. અને જેવી રીતે તેને સજાએ પહોંચાડ્યો તેમ તને પણ તારા કરેલા કૃત્યનો સ્વાદ ચખાડવો વ્યાજબી છે. મેં જે પેહેલેથીજ તેમ કહ્યું હોત તો આ વખતે આટલો બધો પરતાવો કરવાનો વખત આવત નહીં. મેં તારી સાથે અત્યાર સુધી બલમનસાઈ રાખી તે ધણું ઓટું કહ્યું અને તને તો કંઈ કદર નથી. માટે તારી પણ એજ દશા થવી જોઈએ એમ કહી મેં તેના ઉપર તરવાર ઉગામી તેવી જ તે તરત મોં મચકોડી હસતા મોઢે બોલી કે હું બાદશાહ ! તારી રીસને શાંત કર, એમ કહી મારા સામું ધણુંજ બેદરકારીથી જોવા લાગી. અને થોડીવાર થઈ કે તે તરતજ મને સમજણ ન પડે તેવા બે શબ્દો બોલી અને કહેવા લાગી કે મારા બાદના બળથી તને કહું છું કે આજથી તારું અરજું એટલે કમરની ઉપરનું શરીર માણસનું અને કમર નીચેનું શરીર પશુનું થઈ જશે. એટલું બોલતાની સાથે મારા કમર નીચેના ભાગ પશુનું થઈ ગયો. અને તે દિવસથી હું આ શરીર ધણું ધણું દુઃખ ભોગવું છું. હું મુસેલામાં જીવતો અને જીવતામાં મુસેલા જેવો છું.

જે રાણીને મેં અથડતું માન આપ્યું અને મોટી કરીને સ્થાપી તેજ આ દુષ્ટ રાંધણી મને આવી હાલતમાં નાંખ્યો છે. એટલું કરીને તે અટકી નહીં. પણ પછીથી તેણે આ શહેર, મહેલ, મંદિર, મસજીદ તથા મોટાં મોટાં કસ્રોડ રૂપીઆનાં મકાનો આ સઘળાની પાપમાલી કરી નાંખી. વળી ત્યાં એક સરોવર ઉત્પન્ન કર્યું છે. અને તમે જેને કુંડા કે આ દેશને એક જંગલ સરખો બતાવી દીધો છે. તમેજી તળાવમાં જે ચાર જૂદા જૂદા રંગનાં માછલાં દીઠાં તે ચાર જૂદા જૂદા ધર્મ પાળનારી પ્રજા હતી. તેમાં જે સફેદ માછલી છે તે સુસલમાન લોકો સમજવા, જે લાલ માછલી છે, તે ધ્રીમી લોક સમજવા. જે આસમાની માછલી છે, તે ક્રિશ્ચિયન લોક સમજવા. અને પીળા રંગની માછલી છે તે ચાહુડી લોક સમજવા, જે ચાર નાના ડુંગરા છે. તે ચાર બેટ (ટાપુ) હતા. અને તે પરથી કાળા ટાપુ એવું નામ હતું. એટલું કરીને પણ તેના ક્રોધ તેણે સમાવ્યો નહીં, મારા રાજપાટનો, શહેરનો, તમામ વસ્તીના સઘળાનો નાશ કર્યો. ત્યાર પછી તે રોજ મારી પાસે આવી મારાં લુગડાં ઉતારવી રોજ મને ચામડાના સો રૂા ૧૮૮૫ મારે છે. અને તે એવા બેદરથી મારે છે કે મારતાની સાથેજ મારા શરીરમાં લોહી ઉડે છે, સો ૧૮૮૫ મારતાં હું મને તેટલું રૂદન કરું અથવા બૂમ મારું પરંતુ એક જોણે હોય ત્યાં સુધી મને હોડે નહીં એટલા રૂદન માર્યા પછી મારાઉપર નાના બકરાનું સુંવાળું ચામડું ઝાલે છે. અને તેના ઉપર આ સોનેરી જીંબો ઝાલે છે

છે. જે મને આબરુને સાર નહીં પણ મને બાળવાને સાર કરે છે, હે પાદશાહ આ મારી સઘળી હ-કીકત મુળથી તને કહી.

તે કાળા ટાપુના જુવાન પાદશાહ આટલું બોલ્યા પછી આંખમાં આંસુ લાવી કહેવા લાગ્યો કે હે પાદશાહ આ સઘળું દુઃખ મારે પરવશ પણે ખમતું પડે છે; આ વાત સાંભળી સુલતાનને પણ એટલું બધું દુઃખ લાગ્યું કે તેનું હૈયું બરાબ્ર આવ્યું. અને કાંઈ પણ દિલાસો આપી શક્યો નહીં, પેલા જુવાન પાદશાહ રડતા મોઢે બોલવા લાગ્યો કે હે પરવરદોગાર ! હું તારા હુકમને માન આપું છું. આજે તારી એવી મરજી છે, તો હું ધીરજથી સહન કરું છું. અને આશા રાખું છું કે આજે તારી એવી મરજી છે તો કોઈક દિવસ તને દયા આવશે અને તેનો બદલો મળી જશે.

આ સઘળી હકીકત સાંભળી પાદશાહને એટલું તો લાગી આવ્યું કે તે જુવાન પાદશાહ ઉપર પડેલા દુઃખનું વેર લેવાને તે પોતે તૈયાર થયો. અને બોલ્યો કે હે જુવાન પાદશાહ ! મને બતાવ કે તે તારી રાણી ક્યાં આગળ રહે છે. અને તેનો એ ચાર જેને મરતા પેહેલાંથી કબરમાં નાંખી મુક્યો છે તે પણ ક્યાં રહે છે, તે મને જલદી બતાવ. જુવાન પાદશાહ બોલ્યો સાહેબ ! આપ શું કરવા માગો છો, બાદશાહ બોલ્યો હું તેનું વેર લેવાનો છું. જુવાન પાદશાહ બોલ્યો આપ પરીપકારી છો. પરંતુ આપ માફ સાર કરવા જતાં તે દુષ્ટ સ્ત્રીના હાથે આપ રસાધ જશે. તો મારે માટે તમારે વેડનું પડશે. પાદશાહ બોલ્યો તેની તું શિકર કરીશ નહીં. મારા નશીમમાં જે તેમ લખ્યું હશે તો તેમ થશે ત્યારે પેલા જુવાન પાદશાહે તે મેહેલ બતાવ્યો. અને કહ્યું કે તેના એક ગુપ્ત ઝોરડામાં કબર છે. તેમાં તેને રાખ્યો છે. મને ખબર નથી, કે તેને કયે ઠેકાણે રાખ્યો છે. પરંતુ સવાર થતાં મને ટટકા મારીને તે લાંબા જાય છે અને તેને માટે કોઈ બદુલ દવા લાવે છે અને તે તેને પાય છે, તેથી તે સિધિ જીવે રહે છે અને તેની સારવાર કરવાને આખો દિવસ તેની પાસે ગુમાવે છે.

તે સુલતાને જવાબ દીધો જે જુવાન પાદશાહ તારી હકીકત સાંભળી જેટલી દયા તારાપર કરવી થતે. તેટલી બીજા કોઈને થતી નથી. અને તારા દુઃખની દયા જેટલી મને આવે છે. તેટલી બીજા કોઈને આવતી પણ નહીં હોય. આથી વધારે દુઃખ અને નવાઈની વાત મેં કાંઈ ઠેકાણે સાંભળી નથી. લોકો તારા ઇતિહાસનું દર્શન લેશે. ઇતિહાસ લખનારાઓને આ તારો ઇતિહાસ નોંધ લેવા જવોજ છે. હવે તારું વેર લેવાની મારી ધણી આતુરતા થઈ છે. અને મારી તે મલલખ હું પાર પાડ્યા વિના રહેવાનો નથી. મને મને તેટલી મુશ્કેલીઓ નડશે તો પણ હવે તેમાં હું પાછો હાનુર નથી. ચાહામતો મારો જીવ જાય તો બસે પરંતુ હવે તે બાળત છોડનારો નથી. એટલું કહીને તેણે પોતે કોણ છે. તેની સઘળી જાણખાણ પાડી.

ત્યાર પછી બન્ને જણા વિચાર કરવા લાગ્યા કે હવે કયે રસ્તે વેર લેવું અને શા ઉપાયો લેવા. વિચાર કરતાં કરતાં પાદશાહને એક યુક્તિ સૂઝી આવી, અને તે તેણે જુવાન પાદશાહને કહી સંભળાવી તેને પણ તે યુક્તિ ગમી. અને બીજા દિવસે તે યુક્તિ અમલમાં લાવવાનો ઇરાવ કર્યો, તે દિવસે તો સાંજ પડી ગઈ તેથી પાદશાહ સૂઈ રહ્યો. પેલા જુવાન પાદશાહની તો જે દિવસથી આ સ્થિતિ થઈ હતી તે દિવસથી ઉંઘ જતી રહી હતી. પરંતુ આજ તેને દિલાસો મળવાથી તે રાત તેને શાંતિ રહી.

દિવસ ઉગતાં સુલતાન ઉઠ્યો. અને પોતાનો પોશાક તે ઝોરડામાં છુપાવી પેલા માહેતમ મેહેલ તરફ ચાલ્યો માહેતમ મેહેલ ધણીજ શણગારેલો હતો. તેમાં સારી રીતે રોશની કરેલી હતી. તેમ સુગંધીદાર પદાર્થો પણ છટકા હતા. અંદર પેસતાંજ ખુશબો આવવા લાગી. આગળ જતાં પેલા જખમી માણસનો પલંગ નજરે પડ્યો, તેવોજ ત્યાં આગળ જઈ પેલા દુષ્ટ માણસનો જે કાંઈ જીવ રહ્યો હતો તે પોતાની બરછી મારી તેને મારી નાંખ્યો. અને તેનું મડદ બહાર ખેંચી કાઢી એકમાં એક વાવ હતી તેમાં નાંખી દીધું. પછી પેલા પલંગ ઉપર પોતે મોં ઉપર ઝોટીને સૂઈ ગયો, અને પોતાની બરછી આદર નીચે પડખામાં સંતાડી તે સ્ત્રીને આવવાની વાટ બેઠા સુતો.

પેલી સ્ત્રી પ્રથમ તો તેના રાજાના મેહેલમાં ગઈ અને તેને નિસબા નિયમ પ્રમાણે સો ટટકા માંથી

અમી રીતે કે પ્રથમ સોનરી ઝબ્બો લામ લીલા અને તેને નાગો કર્યો, અને તેને ફટકા મારવા લાગી તેના શરૂઆતી નીકળતા કોણી રડે તે છંટાટા લાગી પેલો બાદશાહ ઘણા કાલાવાલા કરવા લાગ્યો અને અમી બુમેબુમ હોકવા લાગ્યો કે આખો મેહેલ ગાજી રહ્યો પરંતુ તેણે પોતાના ફટકા પુરા થયા ત્યાં સુધી છોડ્યો નહોતો, પુરા થયા પછી બોલી કે તે મારા ઉપર કાંઈ પણ દયા કરી નથી તો હવે તારાપર દયા લાવવાની તું આશા રાખે તે ફોગટ છે. આટલી સજા તો હું તને ઘણીજ થોડી કરું છું એમ કહી તેણે જુવાન પાદશાહના શરીર ઉપર ચામડું નાખી ઉપર સોનરી ઝબ્બો નાંખ્યો અને ત્યાંથી પોતાના મહેલમાં મેહેલમાં ચાલી ત્યાં પેલા પલંગ આગળ જઈ પોતાનું ઝડપ ચાલતું કર્યું. અને બોલી કે હે ખ્યારા, હું તારી પાછળ આટલું આટલું રૂદન કરું છું. શોક કરું છું અને તને જાખમી કરનારનું આટલું આટલું વેર લઉં છું તો પણ તારી ઉપર આટલો બધો ખ્યાર ધરાવનાર આ ગરીબ સ્ત્રી ઉપર તું કાંઈપણ નજર કરતો નથી અને એક કિસ્સારની પણ જવાબ આપતો નથી. શું આ મને એમ છું દુઃખ લગાડનાર છે. આ ફટકાના દાંડ તે મારા ચારનો આવી રીતે ઘાત કરી માન સુખ બાંધે કર્યો અને મને આટલું આટલું દુઃખ પડે છે અરે હવે હું તારૂં કેવી રીતે વેર લઉં મને તારા ઉપર કાંઈ દયા આવતી નથી. તું મારા કહે છે કે હું ઘાતકી છું પણ તે આ આગત નાંખી તેથી મને જે દુઃખ થાય છે તેના આગળ તારૂં ફટકાનું દુઃખ તો કંઈ પણ હિસાબમાં નથી તે પોતાના ચાર તરફ નજર કરી બોલી કે હવે તું મારા ઉપર કાંઈક દયા કર, આ જીવ હવે બળીને બરમ થઈ જાય છે. અને તું એક વખત તારાં મધુર વચન મને સંભળાવ, અરે તું પણ કેવો નિર્દય છે કે આટલા કાલાવાલા કરતાં એક પણ ઉત્તર નહોતો આપી મને મારી નાંખવાની ઇચ્છા કરે છે, અરે હવે તું એકવાર તો બોલ કે મારી આટલી કરેલી સેવા સરળ થઈ માનું.

આ બધું પેલો બાદશાહ સતો સતો નાંબળી જાણે ઉંઘમાંથી જાગી ઉઠ્યો હોય તેમ કરી મોં ઢાંકી સિંધીના જેવી બાપાથી બોલ્યો “ કે મર્વ શક્તિમાન સાહેબ તો ખોદાજ છે ” આ સાંભળી પેલી રાણી ધીજી ખુશી થઈ તેને આશા નહોતી કે મને કોઈ દીવસ પણ જવાબ મળે. અને આવા શબ્દો જ્યારેક સાંભળ્યા ત્યારે તો તે મોટે સદે કરેલા લાગી કે હે ખાવિંદ શું તું મને છેતરે છે, અરે ખોદા આતે શું રવાનું છે કે અરેમ્દે આંખનું છું અને આ જે બોલોછો તે તમેજ છે ? સહતાન જે પેલા સીંધીની જગોએ સહ રહ્યો છે તે બોલ્યો હે રાણી હું તેજ છું. પરંતુ હું તને જવાબ દેવો યોગ્ય ધારતો નથી કારણ કે તારો જે ખાવિંદ તેના ઉપર તું આટલો બધો જુલમ ગુજારે છે. તો તા ! જેની ઘાતકી બીજા અને કહું. તાના ઘાતકીપણાથી તારો ખાવિંદ એટલું રડે છે કે તે નાંખી મને ઉંઘ આવતી નથી, જે તે તેના ઉપર થતો જુલમ અટકાવ્યો હોત અને જનદુખ અસર લા લીધી હોત તો કે દિવસનો માન્ય થઈ તારી સાથે વાતો કરતો હોત. હું નથી બોલતો તેનું કાન્સુ એજ છે રાણા બોલી હે ખાવિંદ ! જે એમ હતું તો આ જ સુધી મને કહું કેમ નહીં હવે જે તારા મરજી એમ છે તો હમણાંજ તું ફરમાવે તે પ્રમાણે કરાને તૈયાર છું. શું તારી મરજી એમ છે કે હું નેમ હતો એવો પાછો કરું ? સુલતાને કહ્યું હા. તું તેને જલદી જઈને તે પ્રમાણે કર કે મને ઉંઘ આવે.

રાણી ખુશી થઈ તે મેહેલમાંથી બહાર ગઈ અને એક પાનીનું વાનજી ભરી લાવી તેને મંત્રી જે ઝોરડામાં સુલતાન હતો ત્યાં ગઈ. અને તેને કહેવા લાગી કે જે મારો મંત્રવિદ્યા પ્રમળ હોય તો મારો અસલ હાલતમાં પાછો આવજે આટલું કદી ને પાણી ઓટયું. પાદશાહ તત્ત તેના અનુભવે થયો. અને પોતાના મનમાં ઘણો દય પામ્યો પછી રાણી બોલી કે હે ઘાતકી અને ફટકા તું અત્યંતી ચાલ્યો જા અને પાછો કોઈ દિવસ આ ઠેકાણે આવીશ નહીં, નહોતો હું તને મારી નાંખીશ એમ નહીં સમજજે. પાદશાહ એક શબ્દ પણ બોલ્યા વગર તેની નજર આગળથી જતો રહ્યો અને કોઈ જગ્યાએ જઈને બસાઈ બેઠો. અને હવે તે નહીં થયું કે બાદશાહ પોતાની ધારેલી ધારણા પાર પાડી શકશે. એમાં કાંઈ બહેમ જેવું નથી એમ વિચારી બાદશાહની રાહ જતો બેઠો.

પેલા રાણી પોતાના મેહેલમાં પાછો આવી પોતાની ધારને કહેવા લાગી હે ખાવિંદ ! હું તારા કુદર

મુજબ કરી આવી છું માટે હવે હું તને અરજ કરીને કહું છું કે તારી પામેથી જે ખ્યાર ત્રણ વરસથી છીનવી લીધો છે, તે પાછો આપવાની મહેરબાની કર ત્યારે સુલતાન અસલના જેવી સીધીની બધામાં બોલ્યો કે હે રાણી તું એટલું કરી આવી તેથી મને કંઈ પુરતું મુખ મળી શકે નહીં. હવે તો ઘણું કામ સુધારવાનું છે. રાણી બોલી સાહેબ જે એટલાથી આપ સંતોષ ન માનતા હો તો ખીજું શું બારી છે. તે આપ મને ફરમાવો તો તરત કરી આવું. પાદશાહ બોલ્યો હે રાણી ! ચાર નાના ટાપુ આ શહેર, મકાનો, વળી પેલા તળાવની અંદર જે ચાર ભતના લોકોને માછલાં બનાવી દીધાં છે, તે માછલાં રાતની વખતે ડોકાં બહાર કાઢી પોકારો કરે છે, અરે અમને કોઈ છોડાવો અને અમને આ દશામાં લાવી મુકનારને અમારા જેવી દશાએ પ્રાપ્ત થાએ, એવી રીતે પોકારો કરે છે; અને તે આપથી હું અત્યાર સુધી દુઃખ પામું છું. તે સઘળું તું હતું તેવી સ્થિતિમાં કરી આવ એટલે મારા શરીરે સખળા રીતે આરામ થાય અને તે સઘળું તું ધણીજ તારીદથી કરી આવ કે તે થયા પછી તારી મદદથી હું પાછો ઉભો થઈ જાઉં.

તે રાણી ધણીજ ખુશીની સાથે ઉલટભેર ત્યાંથી ઉઠી અને બોલી કે હે પ્રાણનાથ હવે મને આશા છે કે તમે તમારી ગમેલી તડરસ્તી પાછી થોડી મુદતમાં મેળવી શકશો. કારણ કે આપે જે કિપાય બતાવ્યો તે હું હમણાં થોડીજ મુદતમાં કરી આવું છું. એમ કહી તળાવ ઉપર ગયો. થોડુંએક પાણી મંત્રી છાંટ્યું અને પોતાનો મંત્ર બોલી કે તમામ શહેર હતુ તેજ સ્થિતિમાં પાડું વરયું. માફદા, કીશ્વીયન, મુસલમાન, મરાની સર્વે લોકો પોતપોતાના ઘણે વળગ્યા. હવેલીએ, દુકાનો, બજારો, સઘળાં મકાનો, વગેરે સર્વે પ્રથમની પેઠે ચાલવા લાગ્યું. સર્વે અનલદારો, કચેરીએ વગેરે સૌ આપાદ થઈ ગયું.

આટલું કરી ધણીજ ઉલટભેર પાછી ફરી, અને પોતાના માદેતમ મહેલમાં આવી. પોતે જાણતી નથી કે હવે અંતકાળ થઈમાં આવ્યો છે, અંદર આવીને બોલી કે હે ખાવિંદ ? હવે સઘળું આપની ઇચ્છા પ્રમાણે બનાવી દીધું છે. કોઈ પણ બાધ રાખ્યું નથી. માટે હવે હૌમત લાવી ઉઠો અને તમારો હાથ મને આપો એટલે આપણા દુઃખનો અંત આવી જાય અને મુખના અંકુર ફુટે, અરેરે ! ! ! આપણા નશીબમાં આટલા દિવસ દુઃખ ભોગવવાનું કે પ્રથમથી આ વિચાર ન સૂઝ્યો. જે પ્રથમથીજ આ કિપાય માલમ પડ્યો હોત તો તમને આટલું રીવાયાનું ન થાત. પરંતુ હવે પરવરતીગારે આપણા ઉપર દયા કરી આપણા દુઃખનો અંત આણ્યો છે. સીધીના વેપે સુલતાન બોલ્યો હા રાણી તું કહે છે તેમજ છે. પરંતુ હવે જગ્યા ત્યાંથી સવાર તું મારી થઈમાં આવ. રાણી આથી ગર્મ, સુલતાન બોલ્યો હવે ખરાબર પામે આવ. તે તો દરખમાં દરખમાં સજ્જડ આવી મેદી. જેવી તે સજ્જડ આવી તેવી જ એકદમ તેણે તેના બે હાથ એક હાથમાં પકડી લઈ એક હાથે પોતાની સોડમાં છુપાવી રાખેલી તરવારથી રાણીના બે બાગ કરી નાખ્યા. આટલું કામ પાદશાહે એટલી ઝડપથી કર્યું કે રાણીને કંઈ પણ વિચાર કરવા જેટલી તક મળી નહીં અને એક પળમાં તેનો દમ નીકળી ગયો.

આટલું કામ કરી તે ત્યાંથી ઉઠ્યો અને પેલા પાદશાહ જે આ શહેરનો હતો તેને શોખવા નીકળ્યો એટલામાં તો તે જુવાન પાદશાહ સામે આવી ઉભો, અને તેના પગમાં માથુ મુકી નમી પડ્યો પાદશાહે તેનો હાથ પકડી ઉઠાડ્યો અને બોલ્યો કે શાદગ્ગદા ! હવે તમે ખુશી થાએ અને તમારે મોઈ પ્રકારની ધારતી રાખવી નહીં કારણ કે તમારા કુટુંબનું મેં નાશ કરી દીધો છે તે જુદા શાદગ્ગદાએ સુલતાનનો ઉપકાર એવી રીતથી માન્યો કે જે ઉપરથી સાબિત થયું કે તેના દિલમાં ઉપકાર મળ્યોતીથી ઠસી મેડેલો હતો અને તેનો કુટુંબકારો કરનારે તેની આવી નાની બળવી તેના બદલ માં તેની આપાદની ઇચ્છી, સુલતાને જવાબ દીધો કે તમે પણ તમારી રાજધાનીમાં મુખ અને શાંતીથી લાંબી જીવો ભોગવતા રહેજો. અને અ : જે તમે મારી રાજધાની જે કોઈ દુર નથી ત્યાં આવવાની મરજ દેખાડી તો હું તમને દેલેગની બંધા આવકાર આપીશ અને જે પ્રમાણે તમને તમામ મુલકમાં માન મરતબો આપવામાં આવે છે. તેજોજ માન મરતબો તમને મળશે—“બળવંત સુલતાન” તે શાદગ્ગદાએ પોતું કે હું તમે પોકારો કે તમારી રાજધાની આજીવન પાસે છે ! સુલતાન કહ્યું કે અજબત હું જાઉં

હું' કે મારી સંબંધાની તરફ જઈ પહોંચતાં વધારેમાં વધારે પાંચ કલાક લાગશે. તે શાહજહાનને કહ્યું આગ શેહેર ઉપર જાડુની જે અસર લગાડવામાં આવી હતી તેથી એક વરસની મુસાફરી કરતાં પણ ઝોળાંગી શકાય નહીં ત્યાં તમે પાંચ કલાકમાં આવી પહોંચાઓ પરંતુ બ્યાંથી તે મશ્વન થયું છે. ત્યારથી તે બદલાઈ ગયું છે. પણ તેથી કાંઈ તમારી સાથે તમારે મુલક આવવાને હું નારાજ નથી, જે કે જમીનને ખીજે નાકે તમારા માટે જન્મ પડે તોપણ હું ના કહેનાર નથી. મારો બ્યાવ કરનાર તમે છો અને મારા ઉપકારની સ્થળી સાબિતિ આપવા માટે હું તમારી સાથે ખુશ દીલથી તમારા મુલક આવવાની ઇચ્છા રાખું છું અને કાંઈ પણ રીતની દીલગીરી વગર મારો મુલક છોડી દઉં છું.

બ્યારે સુલતાને જેયું કે તેના મુલકથી આ કાળા યાત્રુને મુલક એટલી બધી લાંબી મુસાફરીના છે ત્યારે તે ધણેજ અજબ થયો અને એ રીતે કેમ બન્યું તેનો બેદ સમજી શક્યો નહોતો કાળા યાત્રુના જુવાન શાહજહાનને તે વિષે પુરતો ખુલાસો કહેવાથી તેની ખાતરી થઈ અને તે બાબતમાં તેના મનમાં કાંઈ પણ સંદેહ રહ્યા નહોતો. સુલતાને કહ્યું કે મારા દેશ તરફ પાછું ફરતાં ધણા દિવસ લાગશે તેની ચિંતા નહીં, પણ તેનો બદલો ખીજી ખુશાલી હાંસલ થવાથી મને મળશે, તે એકે તમે મારી સાથે આવ્યાથી હું એમ જાણીશ કે મારી સાથે મારો દીકરો આવ્યો. અને એમ ગણીને હું તમને મારો વારસ હરાવી જઇશ. કારણ કે મારે પેટ કાંઈ પણ ફરજન નથી. સુલતાન તથા કાળા યાત્રુના શાહ વચ્ચેની મુલાકાતનું પરિણામ આવી ખુશાલી સાથે આવ્યા પછી તેઓ એક ખીજ સાથે બેઠી પડ્યા અને તે જુવાન શાહજહાનને મુસાફરીએ જવાની તૈયારી કીધી. તેના દેશના લોકો તથા દરબારીઓ તેના વિયોગથી દીલગીર થયા સમયે કે તેમનો તે ધણે વહાલો પાદશાહ હતો પછી તે પાદશાહે પોતાના સગાંઓ-માંથી જે માણસને પાદશાહ તરીકે પસંદ કીધો તે માણસને સાથે કબુલ રાખ્યો. અતે સુલતાન તથા શાહજહાન મુસાફરી કરવા નીકળ્યા અને પોતાની સાથે એ ઉંટ ભરી અમુક ચીજો તથા ખજાનો લીધો હતો. જે સર્વે તે જુવાન શાહના ખજાનામાંથી સુટી કઢાડયું હતું તથા તેઓની સાથે ખસાસ ચુનંદા ઉઘી દીધા-તના પોશાક પહેરેલા તથા તેની ઉઘી દીધાતના અરબી ધોણ ઉપર સ્વાર થએલા અમીરજહાનો આવ્યા હતા તેઓની સફર ધણી ખુશાલીવાળી નીવડી સુલતાનને પોતાના મુલક તરફ જતાં જે દીલ થઈ હતી. તેનો સખ્ય જણાવવા માટે, તથા સહેજ દિવસમાં તે પોતાને વતન પહોંચી જશે, તેની ખબર પહેલેથી પહોંચ્યાવા માટે તેણે ખેંપીઆ મોકલ્યા હતા તેથી બ્યારે તે પોતાના મુલક જઈ પહોંચ્યો ત્યારે મોટી પદવી ધરાવનારા તેના અમલદારો તેને સામા લેવા આવ્યા અને તેઓએ તેને ખાતરીથી જણાવ્યું કે, જે કે સુલતાન સાહેબને પોતાના મુલકમાં પાછું ફરનાં વિલંબ લાગ્યો છે. છતાં તેની જોર-હાજરીમાં કાંઈ પણ ફેરફાર તેના મુલકમાં કરવામાં આવ્યો નથી. તે દેશની તમામ રૈયત એકઠી થઈ તેને મળવા આવી અને ખુશાલીના અવાજવડે તેને આવકાર આપ્યો અને તે ખુશાલી કાયમ રાખવા માટે કેટલાક દિવસ સુધી સુલતાનના મુલકમાં ઉપરા ઘાપરી જમણે તથા નાટ્યરંગ કરવામાં આવ્યા.

સુલતાનની પધરામણી થયા પછી બીજે દિવસે તેણે પોતાના દરબારીઓને દરબારમાં એકઠા કીધા. અને તેની મરજી ઉપરાંત કેટલાક ન ધારેલા બનાવોથી તેને જે અટકી રહેલું પડ્યું હતું તેનો તેઓને વાગતવાર ખુલાસો કરી સંભળાવ્યો, પછી તેણે તેઓને જાહેર કર્યું કે તેની મરજી, તેનો સધળો મુલક કાળાયાત્રુના શાહજહાનને આપી દેવાની છે કારણ કે તે શાહજહાન પોતાનો તમામ મુલક છોડીને આપણા મુલકમાં આવી રહ્યો છે. તે સાથે મારા જે દરબારીઓએ આજ સુધી ઇમાનદારીથી મારી સેવા બજાવી છે. તેનો પુરતો બદલો વાળવાને હું આ તક હાથ ધરું છું એટલું બોલી સુલતાને તેઓની નોકરી પ્રમાણે અને તેમના લોક પ્રમાણે સર્વને ઇનામે બક્ષીસ કીધાં, પેલો માછી જુવાન શાહજહાન છુટકારાનો મુજાસમખ થયો હતો તેથી ઇનામે આપી તે માછીને એટલી દોલત આપી કે જેથી તે તથા તેનાં બાળગણાઓ આવ્યા બધ સુધી સુખી અને આબાદ થઈ ગયાં અને માછીની પદવી ઉપરથી તે એકદમ ઉમરાવમાં ગણાવા લાગ્યો નસીબની બક્ષીદારી આર છે.

ત્રણ ફકીર તથા પાંચ બહેનોની વાર્તા.

પલીક હારન અલસીદના રાજમાં બગદાદ કરીને શહેર હતું તેમાં એક મજ્જુર રહેતો હતો. તેનો ઘણો ઘણો મહેનતોનો હતો, તે પણ તે ઢોંગી અને દગાખોર હતો; તે હમેશાં પોતાના ટોપલા પગ આગળ મુકીને ઉભો રહેતો ત્યાં તેને હમેશાં પોતાના નશીય પ્રમાણે કામ મળી આવતું હતું એક દિવસે તે એવી રીતે ટોપલા મુકી ઉભો છે. તેમાં એક ઝોરત પોતાના મોં ઉપર ધુરખો નાંખેલો છે. અને જે ઘણી ખુબસુરત તથા જુવાન છે, તે હસ્તે ચોરે પેલા મજ્જુરને કહેવા લાગી કે હે મજ્જુર ! તારો ટોપલો લે અને મારી પાછળ ચાલ. આવી રીતે તેણે ઘણાજ ધીમે સાદે કહ્યું. તેમ તેનું બોલવું ઘણું મધુર હતું. આ સાંભળીને મજ્જુર ઘણો ખુશી થયો. અને પોતાનો ટોપલો માથે મુકી વિચારવા લાગ્યો કે આજનો દીન ધનભાગ્ય છે.

તે સ્ત્રી એક બંધ કરેલા દરવાજા આગળ આવી પારખું ટોકવા લાગી. એક ઘરડા ક્રીશ્ચીયન માણસે પારખું ઉઘાડ્યું. અને કાંઈ પણ બોલ્યા ચાલ્યા મિત્રાચ તે સ્ત્રીએ તેના હાથમાં કાંઈ પૈસા મુક્યા. તે ક્રીશ્ચીયન જાણતો હતો કે તને કાંઈ ચીજ બેદરદારી છે. તેથી તે તરતજ અંદર ગયો અને એક સારા શરખતનો સીસો લાગ્યો તે તેણે પેલા મજ્જુરને ટોપલામાં મુકવા આપ્યો અને ત્યાંથી તેણે તે મજ્જુરને પોતાની સાથે આવવા કહ્યું. પોતે આગળ ચાલી મજ્જુર પણ તેની પાછળ પાછળ પોતાને કૃતાર્થ માનતો ચાલ્યો.

ત્યાંથી તે સ્ત્રી એક ફળ ફળાદિ અને મેવા વેચનારની દુકાન આગળ આવી અને ત્યાંથી ભાત ભાતના મેવા તથા ફળ ફળાદિ તેણે ખરીદ કર્યા, તે પણ પેલા મજ્જુરને ટોપલામાં મુકવા આપ્યાં અને ત્યાંથી આગળ ચાલી. ત્યાર પછી ત્યાંથી એક કપાઈની દુકાને ગઈ ત્યાંથી કેટલુંએક માંસ લઈ લાંબું અને તે પણ તેના ટોપલામાં મુકવા આપ્યું.

વળી ત્યાંથી આગળ જતાં કેટલેએક મુકા મેવો લીધો તે પણ તેણે ટોપલામાં મુકવા આપ્યો તે બધું મુકતાં ટોપલો ભરાઈ ગયો ત્યારે તે મજ્જુર બોલ્યો કે બાઈ ! જો તમારે આટલો બધો સામાન ખરીદવા હોય, તો મને પેહેલેથી કહ્યું હોત તો ઠીક થાત. કારણ કે હું તે ઉચકવા સાથે એક થોડો લેતો આવત. હવે આ સામાન ભરેલો છે અને જો બાંજો નાંખવા જશો તો મારો નહીં તેમ તે ટોપલો મારાથી ઉચકાશે પણ નહીં. તે મજ્જુરને આવું બોલતો સાંભળી તે સ્ત્રીને હસવું આવ્યું, અને કહેવા લાગી કે તું મારી પાછળ કાંઈ પણ બોલ્યા સિવાય ચાલ્યો આવ.

ત્યાંથી તે સ્ત્રી આગળ ચાલી ત્યાં એક ગાંધીની દુકાને આવી ત્યાંથી સારા સારા ખુશબોદાર મસાલા ખરીદ કર્યા. તે પણ મજ્જુરના ટોપલામાં મુકવા આપ્યા મજ્જુરનો ટોપલો છેક ભરાઈ ગયો તો પણ તેણે કહ્યું કે મારી પાછળ પાછળ ચાલ્યો આવ ચાલતાં ચાલતાં એક મોટા બપોરના મકાન આગળ આવી પહોંચ્યા તે મકાન ઘણું સુશોભિત હતું તેના ચાંબલા તથા આગળનો ભાગ એવો સુશોભિત હતો કે જોનારને ત્યાંથી ખસવાનું પણ મન થાય નહીં; તેનો આગલો દરવાજો હાથીદાંતનો હતો તેઓ તે મકાન આગળ આવ્યાં અને દરવાજો ટોચે થોડીવાર દરવાજો ઉઘાડવાની વાટ જોઈ એટલામાં પેલા મજ્જુરના મનમાં હજારો વિચાર આવવા લાગ્યા પેડેલાં તો એક ઉમરાવજાદી સ્ત્રીને એક નોકર તરીકેનું કામ કરતી જોઈ દારણકે તેની ખુબસુરતી તથા ચાલ ચલન ઉપરથી એમ લાગ્યું કે આ કોઈ સારા ધરમી બાઈ છે. પરંતુ જે સારા ધરમી તે હોય તો તે પોતે આવે. ચૌરાનો સામાન લેવા કેમ નીકળે, માટે તે ઉમરાવજાદી હશે કે કોઈ નોકર હશે. એટલામાં પારખું ઉઘાડ્યું. પારખું ઉઘાડનારી પણ એક બાઈ હતી તે આ પેહેલી સ્ત્રીના કરતાં ઘણીજ રૂપાળી હતી. આ બેનું રૂપ જોઈ પેલા મજ્જુરનો એવો દિગ્મૂહ બની ગયો કે તેના માથે ટોપલામાં એટલો ભાર હતો પણ તેને કાંઈ માલમ પડ્યું નહીં અને વિચારોમાં તે વિચારમાં ત્યાંથી ખશી શક્યો નહીં અને આ બે સ્ત્રીઓ જોઈ તેમાં જે પારખું ઉઘાડનારી સ્ત્રી હતી તેના જેવી તો તેણે તેની ઉમ્મરમાં પણ જોઈ નહીં હોય. પેલી સ્ત્રી

બારણું ક્યાંકી ઘરમાં ગઇ પણ મળુર વિચારમાં ને વિચારમાં ત્યાંજ ઉભો રહ્યો, પેલા પેહેલી એ તેના મનનુ કારણ સમજી ગઇ, તેથી આ મળુરની ગમ્મત જોવાનું મન થયું, પેલા બાજુ સ્ત્રી બોલી, અરે બાઇ! તું હજુ કેન ઉભો રહ્યો છે. એ ટાપકો લઇ અંદર ચાલ્યો આવ. મળુરને બાન. આજુએ ને બે જણની પાછળ ટાપકો લઇ ચાલ્યો. પેલા પેહેલી સ્ત્રી પણ તેની ગમ્મત જોવા ઉભી રહી હતી. તેથી પેલી બારણું ક્યાંકનારી સ્ત્રી બોલો કે બહેન તમે સ્પંદર આવો અને એ મળુરના માથેથી ટાપકો ઉતારી કારણ કે તેને બાર લાગ્યા હશે.

ત્યાર પછી તે સ્ત્રી તથા મળુર અંદર ગયાં. પેલો મળુર અંદર જઇ જુએ છે. તો તે હવેલી ઘણા રિવાજમાં હતી અને જેમ જેમ તે આગળ ગયો તેમ તેમ એક બંબનાથી ઘણાજ સુદર ઝાંઝા આવવા લાગ્યા તે એવા તો સુશોભિત અને શણગારેલા હતા કે મળુર તો તે જોઇ જ શકે થયો. વચમાં એક એક આવ્યો જેની અંદર ઘોળા આસ જડેલા હતા. અને તેમાં રંગબેરંગી આડસની ભાત પુરેલી હતી. ત્યાંથી આગળ જતાં એક સૌથી સરસ અને શોભીતો ઝોરડો આવ્યો તેની વચમાં એક સોનેરી સિંહાસન હતું તે ઘણુંજ શોભીતું હતું, તેના થાંભલા ઉપર હીરા તથા મોતી જડેલાં હતાં અને તેની શોભા તેના સઘળા હવેલીને ઢાંકી દે તેવી હતી, આ જોઇને તે મળુર તો છક થઇ ગયો અને પોતાનું બધું ડુબ ભૂલી ગયો.

પેલો મળુર એ સો બાર માથે હતો છતાં ચારે તરફ નજર ફેરવી જોવા લાગ્યો. અને પોતાના બારનું પણ તેને બાન રહ્યું નહીં, આ સઘળું જોઇ તે વિચાર કરવા લાગ્યો કે માફ પણ ધનભાગ્ય કે આજ મને આ જોવાનું મળ્યું એમ વિચાર કરતાં તેની નજર એક ત્રીજી સ્ત્રી તરફ ગઇ તે સ્ત્રી પેલા સિંહાસન ઉપર બેઠેલી હતી, અને આ બે સ્ત્રીઓના કરતાં તે ઘણી રૂપાળી હતી. તે પેલાં ત્રણે જણને દેખાને સિંહાસન ઉપરથી નીચે ઉતરી એ ત્રણ જણની પાસે આવી. પેલા મળુરે તેના સામું જોઈ વિચાર કર્યો કે આ સ્ત્રી ત્રણેમાં અચ્છલી તરફે હોય એમ લાગે છે. તે એનું ધ્યાનું ખાંડ હતું જે સ્ત્રી સિંહાસન ઉપરથી ઉતરી ત્યાં આવી તેનું નામ ઝોખીદા હતું જે પેલા મળુરને લઇને આવી નવું નામ અમીના હતું અને જેણે બારણું ક્યાંકનું તેનું નામ સફીય હતું તે સામા મોટી ઝોખીદા હતી હતી તેનાથી નાની સફીય હતી અને સૌથી નાની અમીના હતી આ ત્રણે બેનનાં રૂપરંગ મળતાં આવતાં હતાં, તેથી અબાએ માનસ પણ સમજી શકે કે આ ત્રણે બેનો છે.

આ ત્રણમાંની મોટી બેન જે ઝોખીદા હતી તે કહેવા લાગી કે બેનો તમે આ બિચારા મળુરને ક્યાં સુધી બારે મારશે. તેનો ટાપકો ઉતારવો કારણ કે તે બિચારો બારને લીધે દુખાઈ ગયો છે. મોટે તેના ટાપકોમાંથી મયં સામાન તપાસી લઈ તેને તેના મળુરની પૈસા આપી વિદાય કરી દો. ટાપકો ઝોટકો બારે હતો કે તે ત્રણે બેનોથી પણ ઉતરાવવો મુશ્કેલ પડ્યો. ત્રણે જણે ધીરેથી ઉતરારી માંહેથી સઘળો સામાન કાઢી લીધો. ટાપકો ખાલી થયો કે અમીનાએ પેતાની પાસેથી તેને એક કોથળી કાઢી અને તેમાંથી ઝોટકો પૈસા મળુરને આપ્યા કે તે ઘણાજ પુરી થયો પૈસા લઇને જવાનો વિચાર કર્યો, અને પોતાનો ટાપકો હાથમાં ઝાલી જવાનું મન થયું પણ ત્યાંથી ખસી શકાયું નહીં. આ ત્રણે સ્ત્રીઓને જોઇ ઝોટકો પુરી થયો કે તેને જવાનું મન થયું નહીં, વળી આ ઘરમાં કોઇ પુરુષ દેખાતો નથી. તેનું શું કારણ હશે? આથી તે વધારે નવાઇ પામ્યો. વળી તેણે એવો પણ વિચાર કર્યો કે આ મેંબો કુળકળાદિ વગેરે જે સામાન આવ્યો તે સઘળો સારા ઘરને લાયક છે. આવા વિચારમાં ને વિચારમાં પૈસા લીધા છતાં પણ તે ખસ્યો નહીં.

આ જોઇ ઝોખીદાએ વિચાર્યું કે આ મળુર કાંઈ થાક ખાવા ઉભો હશે અથવા તો તેને મળુરની પૈસા ઝોછા પડ્યા હશે, તેથી ઉભો છે. થોડીવાર થઈ તો પણ તે કાંઈ બોલ્યો નહીં. તેમજ ત્યાંથી ખસ્યો પણ નહીં ત્યારે ઝોખીદા બોલી કે કેમ તને મળુરની પૈસા ઝોછા પડે છે? અથવા તારે કાંઈ ખીલું કામ છે? મળુર બોલ્યો ના મને મારી મેહેનતના પૈસા પુરેપુરા મળ્યા છે, અને હું જાણું પણ છું કે આ જગેર વધારેવાર ઉભુ રહેવું તે ઠીક નહીં, પરંતુ હું ઉભો રહ્યો છું તેનું કારણ બે તમે

શ્રુસો ન કરે અને મને માફ કરે તો કહું, ઝોખીદા બોલી તું ખુશીથી કહે અને તારા કહેવા પ્રમાણે વર્તીશું, ત્યારે પેલો મજ્જુર બોલ્યો કે તમે ત્રણ બેનો એવી રૂપાળી છો કે તમારી બરાબર ખુશ્મરત સ્ત્રી મેં મારી જીંદગીમાં કોઇ દિવસ જોઈ નથી. વળી તમારા ધરમાં કોઇ પુરૂષ પણ દીકરામાં આવતો નથી તેથી મને ધણી નવાઈ લાગે છે. સ્ત્રીની મંડળીમાં એક પણ પુરૂષ ન હોય તો મંડળી શોભે નહીં. તેમ તમારા ત્રણમાં એક ચોથો પુરૂષ ભલેતો તમારી મંડળી શોભે.

આ મજ્જુરનું આવું બોલવું સાંભળીને તે ત્રણે જણ ધણજ દરયાં તો પણ મોટી બેને તેને હસતાં હસતાં કહ્યું કે મારા બાપ તું તારે બોલવાની હદથી વધારે કેમ બોલે છે? અને બોલતાં જરા વિચાર કર આતો અમે ગંભીર મનની છીએ તો હીક છે. નહીં તો કોઇ ખીજ ટેકાણે આવું બોલીશ તો તારી ખરાબી થશે. તે' જે પૂછ્યું તેના કાંઈ પણ ઉત્તર તારી સામે દેવો અમોને લાયક નથી તો પણ તને એટલું તો કહું છું કે અમે ત્રણે બેનો છીએ. અને અમે અમારા ધરનો વહીવટ એવી રીતે ચલાવીએ છીએ કે કોઇને ખબર પડે નહીં. અમારી આ હડીકત કોઇ જણી જન્ય તેથી કોઇની પણ આગળ ઉધારી કરતાં નથી. અમે જાણીએ છીએ કે જે છાની વાત આપણી હોય અને તે આપણે આપણી વાત છાની ન રાખીએ તો જે ખીજને આપણી વાત કહીએ, તે કેમ છાની રાખે? માટે અમે અમારી વાત કોઇને કહેતાં નથી. તું પણ વિચાર કરકે અમારી તે વાત ખરી છે કે ખોટી! મજ્જુર બોલ્યો તમે કહેછો તે બધું ખરું છે પરંતુ હું કહું તે સાંભળો અને તે ઉપર પણ લગાર વિચાર કરી જુઓ.

મજ્જુર બોલ્યો હે નામદાર સ્ત્રીઓ તમારા દેખાવપરથી તથા બોલવા ઉપરથી હું એટલું તો સમજું છું કે તમે ધણા સારા શુભવાળી છો તથા ઉંચા કુળની છો, અને હું તમારે માટે જે વિચાર બતાવું છું તે ખોટો નથી, હું મારી ગરીબ હાલતને લીધે ધણે તો મજ્જુરનો કહું છું, પણ સારાં સારાં પુસ્તકો મેં ધણાં વાંચ્યા છે ને વાંચવાનો મને શોખ પણ છે, મેં એવાં પુસ્તકો વાંચી કેટલુંક જ્ઞાન પણ મેળવ્યું છે, વળી એક સારા પ્રતિષ્ઠિત પુસ્તકમાં મેં વાંચ્યું તે હું આપને કહું છું તે સાંભળો. કહ્યું છે કે 'જે પુરૂષ નાદાન હોય તેને તમારી કાંઈ પણ છાની વા. કહેશો નહીં.' જે કદાપી જીવન્યુકથી પણ કહી જશે તો તેના ઉપયોગ ધણો ખોટો થશે, કારણ કે તેવા માણસો બ્યારે પેતાની વાત છુપી ન રાખી શકે તો ખીજની કેમ રાખી શકે. "જે કોઇ ડાહ્યા માણસને કહેશે તો તેના ખોટી રીતે ઉપયોગ થશે નહીં, પરંતુ તેમાંથી કાંઈક પણ ફાયદો થશે; હવે જે તમે તમારી વાત મને કહેશો તો એમ સમજીને કે તે એક મોટા ઉંડા દરિયાના તળીએ જઈને પડી છે. આ સાંભળી ઝોખીદા વિચાર કરવા લાગી કે આ મજ્જુર હોંશીઆરીમાં તો કાંઈ જોછો નથી. પછી ઝોખીદા તેની નાની બેનોને કહે છે કે બેનો! આપણે જે ઉજાણી કરવાનાં છીએ તેમાં તેને સામેલ થવાની મરજ હશે. તેથી તેણે હસતાં હસતાં કહ્યું કે આજરોજ અમે ઉજાણી કરવાનાં છીએ. અને તે કામમાં અમારે મોટું ખર્ચ કરવાનું છે, માટે તને તેમાં જોગવીએ અને ખર્ચમાં તું ભાગ ન આપે તે તો હીક નહીં, તેની બેન સુડીયા જે વચોટ હતી તેણે પણ એવો મત આપ્યો અને બોલી કે હે મજ્જુર કહેવન છે કે "ભરેલે હાથે આવશે તે ભરેલે હાથે જશે અને ખાલી હાથે આવશે તે ખાલી હાથે જશે." આ કહેવત તું યાદ રાખજે.

મજ્જુર આ સાંભળી વિચારમાં પડ્યો કે આટલા બધા ખર્ચમાં હું ભાગ જોડાવું તો હું તો કમાઈને જ જાઉં એમ વિચાર કરીને તે જોડાવણે ઉભો. અને જે અમીના તેનો પક્ષ ખેંચીને ન બોલી હોત તો તેને પાછો પણ જવું પડત પણ તરતજ અમીના બોલી કે, બહેનો આ મજ્જુર એક આનંદી માણસ છે તેમ તે ચલાક પણ છે. જે તેની જગાએ આજ ખીજે કોઈ મજ્જુર હોત તો હું આટલો સામાન જે થોડીવારમાં લઈને આવીશું તે આવી શકત નહી, ને આપણને સારી સારી વાતો કહી આનંદ પમાડશે એ મને નકકી ખાતરી છે, માટે એને જવા દેશો નહીં, મેં તો એની રસ્તામાં પરીક્ષા કરી છે તેથી હું એનો પક્ષ ખેંચીને કહું છું તેમાં કાંઈ નવાઈ નથી.

અમીનાનું આ બોલવું સાંભળી પેલો મજ્જુર એટલો બધો ખુશી થયો. અને અમીનાનો એટલો બધો ઉપકાર માનવા લાગ્યો કે તેના પગે માથું સુધી વારંવાર બોળી પાથરવા માંડ્યા અને બોલ્યો કે હું

ઉમરાવનહી આજે તમે મને પુરો ભાગ્યશાળી ક્યો અને વળી મારો પક્ષ ખેંચીને મારા સુખમાં વધારો ક્યો, અને એ તમારો ઉપકાર મનવાને મારી પાસે પુરેપુરા જુદો નથી. વળી તે બોલ્યો હે બાઈઓ ! તમોએ મને જે માન આપ્યું છે, તે એમ ના સમજરો કે હું કુલાઈ જઈશ. અને તેનો ચેરકપયોગ કરીશ ? પરંતુ હું એક ગુલામ તરીકે પણ આપના માનને હાથક હું એમ સમજીશ. એટલું બોલી તેણે તેમની પાસેથી જે મળુરીના પૈસા લીધા હતા તે પાછાં આપવા માંડ્યા, અને બોલ્યો કે હે બાઈઓ ! બધા ખરચના બાગ જેટલા પૈસા તો હું આપવાને શક્તિમાન નથી. પરંતુ આટલું જે મારી પાસે છે. તે છે. ઝાબીદા બોલી હે મળુર ! તારા પૈસા અમારાથી લેવાય નહીં કારણ કે તારા એ પૈસા ખરી મેહેનતના છે તે પૈસા પાછા લેવાનો અમારો છરાદો નથી. પરંતુ તને અમે એટલું કહીએ છીએ કે અમે અમારી જે કાંઈ છુપી વાત કહીએ તે તું તારા પેટમાં જ રાખજે, અને તું તારી મર્યાદામાં રહીને જ વર્તજે. આવી રીતે ઝાબીદા તેની સાથે વાત કરવામાં રોકાઈ હતી તે વખતે અમીનાએ પોતાનો બહાર પેઢેરી જવાનો પોશાક કાઢી નાંખી સાદો પોશાક પેહેવો અને ખાવાનું ખાણું તથા શીસા, ખાલા, રકાબી-ઓ વગેરે ટેબલ ઉપર ગોઠવવા માંડ્યાં બ્યારે તે સધળું તૈયાર થયું ત્યારે તે ત્રણે બેનો ટેબલની આસપાસ ખાણું ખાવાને બેઠી, અને પોતાની આગળ તે મળુરને બેસાડ્યો. મળુર તો આવી ખુબસુરત સ્ત્રી. આ બેડે બેસવાનું મળુરું તેથી ધણેજ ખુશ થયો. જે ખુશી તેની જીદગીમાં પણ તેને કાંઈ દલાડો થઈ નહોતી.

જમવાનું શરૂ કર્યા પછી શીસામાંથી શરાબ કાઢી અમીનાએ પેઢેલું ખાણું ભરી પોતે પીધું દારણ કે રજવાડામાં એવી રીત હોય છે. પોતે પીને પછી એક પછી એક ખાણું પોતાની બેનેને ભરી આપ્યું અને ત્યાર પછી એક ખાણું પેલા મળુરને પણ ભરી આપ્યું. તે ખાણું લઈને પેલા મળુરે અમીનાના હાથ ઉપર પોતાના હાથવડે સલામો કરી અને તે પીધા પેઢેલું તેણે એક ગાયન કહ્યું. તે ગાયનની મતલબ એવી હતી કે “ માફક પવન ફુલોના બાગ ઉપર થઈ જતી વેળા તે ફુલોની સુમધીને પોતાની બેડેડે ભેટો ભય છે. તેજ પ્રમાણે તેના હાથનું આપેલું જે ખાણું પીધામાં આવશે તે પોતાની જાતિ લેહેજત કરતાં વધારે સરસ લેહેજત મેળવશે ” આ ગાયનથી પેલી ત્રણે સ્ત્રીઓ ધણું ખુશ થઈ અને તેમણે પણ વારાફરતી એકેકે સુંદર ગાયન ગાયું. હુંકામાં કહેવાનું કે આ મંડળી ખાતાં પીતાં ધણીજ લેહેરમાં આવી. અને ગમ્મતમાં ધણે વખત ગાળ્યો છતાં તેમને સમજણ પડી નહીં.

ખાધા પછી દિવસ થોડો રહ્યો હતો તે વખતે સફીયાએ કહ્યું કે હે મળુર આ અમારી બહેનો કહે છે કે હવે તું અહીંથી ચાલ્યો જ. કારણ કે હવે અમારે આરામ ગૃહમાં જવાનો વખત થયો છે. પણ તે હેલકરી મળુરને ત્યાંથી જવાનું લગાર પણ ગમતું નહોતું. તેથી તે આ વચન સાંભળીને બોલ્યો કે, હે બાઈઓ તમે મને આવી હાલતમાં ક્યાં કાઢવાનો વિચાર કરો છો, તમારું સ્વરૂપ જોઈ હું ગાંડા જેવો થઈ ગયોહું અને વળી અધુરામાં પુરું તમારા હાથનું ખાણું ખાઈને એવો થઈ ગયો છું કે હવે મને આ જગાપરથી ક્યાં જવું તેનો રસ્તો સુઝતો નથી. આજની રાત તમે મને તમારા આ સુંદર મેહેલમાં પડી રહેવા દો. પછી તમે કહેશો ત્યાં જઈશ, આ સાંભળી ત્રણે બહેનો એક એકના સામું બેસી લાગી. અને સફીયા બોલી કે બહેનો ! એની મામણી તો વ્યાજબી છે, કારણ કે આપણને આજે એણે આનંદ પ્રમાણે છે. મારે એને આજની રાત રહેવા દો. જે મારી મરજીને અનુસરો તો મારે તો એ વિચાર છે. ઝાબીદા બોલી મારી બહાલી બહેન. તમારું કહેવું અમારે માન્ય છે. અમે તમારું દીલ દુખવાને લગાર પણ રાજ નથી. ત્યારે સફીયા ધણી ખુશ થઈ પેલા મળુર સામે જોઈ કહેવા લાગી કે, તે એવી સરતે કે તારી હજુર તારે લગતું અથવા હરેક બીજી સ્ત્રીને લગતું અમે કાંઈ પણ કામ કરીએ, તે વિષે તું અમને કાંઈ પણ સવાલ પૂછ નહીં કારણ જેમાં તને કાંઈ લાગે વળે નહીં, તેમાં તું જે સવાલ પૂછીશ તો તારે કાંઈ અણગમતું સાંભળવું પડશે તેથી સંભાળ રાખજે અને હરેક કામમાં અમારી મતલબ બાજુવાની તજવીજ કરવા મારે લગાર પણ આગર રહીશ નહીં.

તે મળુરે જવાય દીધો હે બાઈઓ તમે જે જે સરતો કહેણો તે સધળી અક્ષરે અક્ષરે પાળવાને કમુલ થાક હું અને હું ખાતરી કરું છું કે તેમાંની એક સરત પણ તોડીશ નહીં, જે કશાપી તોડીને

મને તમારે દીલ ચલાવ તેરી સળ કરજો, ઝાખીદા બોલી કે અમારે ત્યાં શું થાય છે તે જોવા અથવા સાંભળવાની મનાઈને માટે આ દરવાજાના મથાળા ઉપર સોનેરી અક્ષરે જે લખ્યું છે. તે વાંચીએ તેમાં લખેલું હતું કે “જેને જે વાત લાગતી ન હોય તે વિષે તે વાત કરે તેને વારંવાર એવું સાંભળવું પડે છે, કે તેને અણગમતું થઈ પડે છે” આ લેખ વાંચીને તે પાંચે આવ્યો. અને તે ત્રણે ખેડેનોને કહેવા લાગ્યો કે ખાનુઓ ? હું સોગન ખાઈને કહું છું કે જે કોઈ પણ જેની સાથે મને લાગે વળગે નહીં, પણ તમારે લાગતું વળગતું હોય તે વિષે તમે મારે મોઢેથી એક શબ્દ પણ સાંભળશો નહીં.

આ શરત નક્કી થયા પછી અમીના ખાવાનું ખાણું લાવી ધણી ખુશબોદાર મીઠુખત્તીઓ સળગાવી કે જેની ઘણા તેજની સાથે સુગંધી પણ આવવા લાગી, એટલું કરીને તે ત્રણે ખેડેનો તથા પેલા મજૂર ત્રણે જમવા બેઠાં. તે વખતે પણ ખાવાનું પીવાનું તથા ગાવાનું કામ ચાલી રહ્યું. તે સ્ત્રીઓએ પેલા મજૂરને સારી પેંડ દારૂ પાછને દીવાના જેવા બનાવી દીધા. અને પોતે પણ તેની સાથે મસ્કરીઓ ગમત હદ કરતાં પણ વધારે કરવા લાગી. તેઓ સારી રીતે લેડેરમાં આવ્યાં હતાં તેવામાં કાંઈ અવાજ કાનપર આવ્યો. અર્ધા લગાર વાર ચુપ રહી સાંભળવા લાગ્યાં તો કોઈ બારણું ઠોકતું હોય તેમ માલમ પડ્યું, અર્ધાં તરત ઉઠ્યાં અને ત્યાંથી બીજે ઠેકાણે ગયાં કારણ કે તે બારણું ઉઘાડવાનું કામ સરીયનું હતું, તે બારણું ઉઘાડવાને માટે દોડી ગઈ ત્યારે તે ઉભાં રહ્યાં અને સરીયને પાછા આવવાની વાટ જોવા લાગ્યાં. સરીય આવીને બોલી કે એવો કોણ પુરૂષ છે કે મધ્ય રાત્રીએ બારણું ઠોકે છે, એટવામાં સરીય આવીને કહેવા લાગી કે બેહેનો ! આ રાતનો બાકીનો ભાગ વધારે ગમ્મતથી તથા મોજમગ્નથી કાઢવાને આ ધણીજ સારી તક આપણને હાથ આવી છે. અને જો તે તમારી મરજી હોય તો એ તક જવા દઈએ નહીં, ત્યારે ઝાખીદા બોલી કે કોણ છે. સરીય કહે છે કે આપણા ઘરના દરવાજા આગળ ત્રણ ફકીરી આવ્યા છે તેમના પોશાક ઉપરથી માલમ પડે છે કે ત્રણ ફકીરો છે પણ તે ફકીરો જમણી આંખે આંધળા છે; અને તેઓનાં દાઢી ભામાં મુંડાની નાંખેમાં છે, તેઓ કહે છે કે અમે હમણાંજ બગદાશ શેઠેરમાં આવ્યા છીએ, અને અમે કોઈ દિવસ આ શેઠેરમાં આવ્યાં ન હતાં. અને અત્યારે રાત ધણી ગઈ છે તેથી અમને અંધારામાં કાંઈ સુઝતું નહીં. ત્યારે અમે નિરાશ થયા કે અમારે ક્યાં જઈને રાતે આરામ લેવો. તેથી અમેએ આ મકાન પાસે બાજી બારણું ઠોક્યું. અને તેઓ કહે છે કે અમારી ઉપર દયાની ખાતર અમેને સુવાની જગ્યા આપશો. ગમે તેવી જગ્યા હશે તોપણ અમે રાતની રાત વિસામો લેઈ સવારમાં વિદાય થઈશું, તેઓ જુવાન અને ચાલાકીવાળા છે પણ તેમના આંધળા દેખાવથી મને હસતું આવ્યું વગર રહેતું નથી, એમ કહેતાં કહેતાં તે હસી પડી એટલે પેલી બીજી બે બેહેનો તથા મજૂર પણ હસી પડ્યાં. સરીય બોલી કે બેહેનો તેઓને આપણ અંદર લાવીશું, તેમના આવવાથી આજની રાત્રે સારી રીતે ગમ્મત આવશે. તેઓ આપણને ધણીજ ખુશી કરશે, અને તેમનું ખરચ કાંઈ આપણે માથે પડનાર નથી. કારણ તેઓ એકજ રાત રહેવાના છે અને સવારમાં તો અહીંથી ચાલ્યા હશે.

સરીયની આ વાત સાંભળી તેમને અંદર દાખલ કરવાને કેટલીક અડચણો જણાવી, પરંતુ તેને અંદર લાવવાની તો તેમની મરજી હતી. ફક્ત કેટલીક અડચણોને લીધે તેમનું મન લગાર અચકતું હતું પછી સરીયને કહ્યું આવવા દો પરંતુ પેલા લેખ વંચાવીને અંદર દાખલ થવા દેજો, આવું બોલવું સાંભળી સરીય ખુશ થઈ અને તરત બારણું ઉઘાડવા ગઈ અને ત્રણ ફકીરોને અંદર દાખલ કરી પોતાની સાથે લઈને આવી.

પેલી ત્રણે બેહેનો ફકીરોને આવકાર દેવા માટે ઉભી થઈ, તેથી તે ફકીરોએ અંદર દાખલ થતાં ત્રણે જણને નમસ્કાર કર્યા, ત્યારે તે બેહેનો બોલી કે આપે અમારે ઘેર પધારી અમેને ધણી ખુશી ઉપજાવી છે, ત્યાર પછી તે ફકીરોને પોતાની પાસે બેસવાનું કહ્યું, તેમના બેહેનોના બેપકાદાર દેખાવ અને આ સ્ત્રીઓનો વિવેક જોઈ ફકીરો તો અબળપાન થઈ ગયા, પણ એટલામાં તેમની નજર પેલા મજૂર તરફ ગઈ, તો તેમના જાણવામાં આવ્યું કે આ માણસનો પોશાક પણ આપણા જેવોજ છે, એકે બીજી

કેટલીક આખતોમાં તેમનાથી કેટલોક ફેર દેખાતો હતો તોપણ કેટલોક મળતો આવતો હતો. આ જોઈને તે ત્રણમાંથી એક જણ બોલ્યો કે આ માણસ તો આપણા અરબી ભાઈઓએ બળવો કરાવ્યો હતો તે માંહેનો આ એક છે.

હવે પેલા મંદુર જે કાંઈક નગતો અને કાંઈક હથેલો પડી રહ્યા હતા. અને જે દારૂ પી ગાંડા જેવો થઈ ગયો હતો. તે આ સાંભળી ગભરાટમાં પડ્યો અને સુતાં સુતાં પેલા શકીરો તરફ કરડી નગર કરીને બોલ્યો કે છતાંમાના બેશી રહો જેમાં તમારું કાંઈક લાગે વળગે નહીં, તેમાં તમે શામાટે હાથ ધાલોછો શું તમે પેસતી વખતે દરવાજા ઉપરનો લેખ નથી વાંચ્યો ત્યારે તમારી રીત પ્રમાણે લોકોને ચલાવવાનો શકી ના રાખો, પણ જે રીતભાત આપણી પોતાની હોય તે પ્રમાણે ચાલો. તે શકીરે કહ્યું મારા બહા મિત્ર, તમે કોષ ન કરો ગુસ્સો કરવાનું કાંઈપણ કારણ તમને આપવા માટે અમો દિલગીર છીએ અને તે કરતાં તમારો હુકમ બળવવાને અમો તૈયાર છીએ એ ઉપરાંત બન્ને પક્ષથી ધણું બોલાયું અને જે તે સ્ત્રીઓ વચ્ચે પડી તેમને ઠંડા ન પાડે તો આ લડાઈનો અંત ક્યારે પણ ન આવત.

ક્યારે તે શકીરો બેઠા ત્યારે, તેમને પાણી પાવું. પછી સરીયએ તેમને દારૂ પાથો. ત્યાર પછી તેમને ખાવાનું આપ્યું, તે તેમણે ધરાધને ખાધું. ત્યાર પછી પેલી ત્રણ બેઠેનોને કહ્યું તમારી પાસે કાંઈ સુંદર વાજીર અથવા ખીનું કાંઈ હોય તો અમને આપો. ને તમારી પાસે ગાયન ગાઇ જતાવીએ. આ સાંભળી પેલી ત્રણમાંની સદીય હઠી, અને ઝોરડામાં વાજીર લેવા ગઇ અને એક ધરાની વાંસળી તથા તંબુરો લાવી આપ્યો. દરેક શકીરને મનગમતાં વાજીર હાથમાં આવવથાં તેઓ ગાયન કરવા લાગ્યા તે સ્ત્રીઓ સંગીતમાં ધણી હેશીઆર હતી. તેથી તેઓ પછુ સામેલ થઇ, ત્યારે તેઓનો ધણો સુંદર સુર, વાળું અને રાતનો વખત આ સર્વે જોતાં સાંભળનારને નવાઇ ઉપજ્યા વગર રહે નહીં. આવી રીતે તે મીઝ-લસમાં રસુજનો પાર રહ્યા નહીં.

આવી રીતે ગાયન ચાલતું હતું અને સઘળાં આનંદની લેહેરમાં મગ્ન હતાં તેવામાં તેમના સાંભળવામાં કાંઈ અવાજ આવ્યો. ગાયન બંધ રાખી સાંભળ્યું તો કાંઈ દરવાજો ઠોકતું હોય એમ લાગ્યું. એટલે તેમાંથી સદીય હઠી અને જોવા ગઇ કે તે કોણ છે ?

આટલું કહી શેહરઆઝદી બોલી કે મારા ખાવિંદ ! આટલી રાત્રે આ ખારણું ઠોકનાર કોણ હતા તે મારે આપને જણાવવાની જરૂર છે. તો તે ખારણું ઠોકનાર તે શેહરના સુલતાન ખલીફહાફ્ઝનઅલ્લરસીદ હતા. તે સુલતાનને એવા ટેવ હતી કે પોતાની રૈયત સુખી છે કે દુઃખી તે જોવાને વેશ બદલી રાતની વખતે ફરવા નીકળતા અને સઘળી વાતોનો ધ્વનસાપ પોતે જાતે જોઈને કરતા અને તે પ્રમાણે આજે તેમની સાથે તેમનો વડો પ્રધાન તથા ખોળાઓનો સરદાર મશહર હતા. તે ત્રણે જણે સોદાગરનો વેષ લીધેલો હતો. અને ફરતા ફરતા આ મહોલ્લામાં જ્યારે આવ્યા ત્યારે તેમના કાને વાજીર તથા ધણાજ મંદુર સુરનો અવાજ સાંભળવામાં આવ્યો. સ્ત્રીઓના સ્વરની સાથે પુરુષનો સ્વર પણ સાંભળવામાં આવ્યો, તેથી તેઓ ચાલ્યા ચાલ્યા આ ધરના દરવાજા આગળ આવ્યા. ખલિફ પોતાના પ્રધાનને કહ્યું કે આ ઠોકણેથી અવાજ આવે છે તો આ ઠોકણે શું છે ? અને કોણ રહે છે. તે જાણવું જોઈએ માટે દરવાજા ઉઘાડવ. પ્રધાને કહ્યું નામદાર આપણે તેમાં પડવાની જરૂર નથી. આપણે બહારથી સાંભળીએ છીએ, અને અતુમાનથી એટલું જાણી શકાય છે તેઓ સ્ત્રીઓ છે, અને દારૂના લેહેરમાં ગાયન ગાય છે અને હસે છે, તે કરતાં કાંઈ વિશેષ ખાલમ પડતું નથી, તો હવે આપ નામદારને આવી જગ્યામાં જવું લાયક નથી. કારણ કે તેઓ દારૂની લેહેરમાં છે, વળી સ્ત્રીઓ છે, અને રાતની વખત છે તેથી કદાપી આપણું અપમાન પણ કરી જાય માટે એ વાત પડતી મુકો. ખલિફે કહ્યું કે કંઈ નહીં મારે એ જાણવાની જરૂર છે, માટે ખારણું ઠોક.

પ્રધાને જાણ્યું કે આ રાજા હવે માનવાનો નથી, અને તેણે હુકમ કર્યો. તેથી ત્યાં આગળ જઈ ખારણું ઠોક્યું. ત્યારે સદીયએ આવીને ખારણું ઉઘાડ્યું સરીયના હાથમાં શાનસ હતું તેના અજવાળાથી પ્રધાને તે સીનું મુખ દીઠું. તેથી તેના જાણવામાં આવ્યું કે આ કોઈ ધણીજ સુંદર સ્ત્રી છે. પ્રધાન

બોલ્યો બાઈ! અમે મોસલ શેહેરના ત્રણ સોદાગર છીએ. અને દસ દીવસથી અમે આ શેહેરમાં આવ્યા છીએ. અને અમારી સાથે અમે કેટલાક કિમતી સામાન લાવ્યા છીએ. અમે એક ધર્મશાળામાં મુકામ કરી રહ્યા હતા. આજે અમેને અમારા એક મિત્ર જમવાનું નોતરું દીધું. તેથી તેને ત્યાં જમવા ગયા હતા. અમારી સઘળી રીતે તેણે અરદાસ ઘણી સારી કરી. અમેએ દારૂ સારી રીતે પીધા હતા. તેથી અમેને ગાયન સાંભળવાની ઇચ્છા થઈ ત્યારે તેણે સારા ગવૈયાને બોલાવ્યા. ગાયનમાં રાત ઘણી જતી રહી હતી. અને દારૂની કેશમાં તથા ગાયનની લેહેરમાં અમે નાચતા કુદતા હતા. એવામાં તે રસ્તેથી પેહેરેદારો જતા હતા. તેમણે આનું તોડાન સાંભળી બારણું ઉઘાડવા કહ્યું. અમે નહોતા ઉઘાડતા ત્યારે તેમણે ઉઘાડવાની ધરજ પાડી તેથી અમારે બારણું ઉઘાડવું પડ્યું. ત્યાં અમે તથા બીજા પચીસ કેટલાક મેનાને એકઠા થયા હતા, તે સઘળાને તેમણે પકડવા માંડ્યા, તેમાંથી અમે ત્રણ જણ ભીંત કુદી નાહ્યા. તેમાંના કેટલાક પેહેરેદારો અમારી પાછળ છે. અમેએ દારૂ વધારે પીધેલા છે. તેથી અમને બીક લાગે છે કે જે તેઓ આવી પહોંચશે તો જરૂર અમને પકડી જશે. અમારો ઉતારો ઘણો દુર છે. તેથી ત્યાં જતાં ઘણીવાર લાગે અને અમેને પકડી પાડે. અને રાતની વખત દરવાજા બંધ હોય તો પાછું ફરવું પડે, તેથી નીરાશ થયા હતા. પરંતુ આ જગ્યાએ ગાયન થતું હતું, તેથી અમેને લાગ્યું કે આ ઠેકાણે હજી કોઈ જાગે છે. એમ ધારી અમેએ તમારો દરવાજો ઉઘાડ્યો. અમે આજની રાત તમારા મકાનમાં રહેવા દેશો તો અમે તમારો મોટો ઉપકાર માનીશું, તમારું જે ગાયન ચાલે છે તેમાં અમે અમારી શક્તિ પ્રમાણે ગાયન કરી તેમને ગમ્મત આપીશું અગર તે જે તમને પસંદ નહીં હોય તો તમારા મકાનમાં રાત રહી સવાર થતાં અમે અમારા રસ્તે ચાલ્યા જઈશું માટે અમારા ઉપર મહેરબાની કરી અમારી અરજ સ્વીકારશો.

વડા પ્રધાન જે જાહેર હતા તેનું આ બોલવું સાંભળી સહીયએ તેની બરાબર તપાસ કરી તો તેને માલમ પડ્યું કે આ કોઈ સાધારણ માણસ નથી. કારણ કે તેમનો દેખાવ તથા પેહેરવેશ સાધારણ માણસને ઘટતો નથી. તેણે પેલા પ્રધાનને જવાબ દીધો કે હું કોઈ આ ધરની માલીક નથી. પણ જે તમે થોડીવાર અહીં ઉભા રહો તો હું જવાબ લખતે આવું છું. એમ કહીતે અંદર ગઈ અને પોતાની બેતોને આ સઘળી હકીકત કહી. તેથી તેઓ વિચારમાં પડ્યાં. પરંતુ સ્વભાવે દયાળુ હતાં, તેથી તેઓને અંદર આવવા દીધા. અને તેમને પેલા ફકીર તથા મજ્જુરની મુલાકાત કરાવી. તેમણે સામાસાની નમનતાદિથી સલામ કરી. અને સોદાગરને લગતું તેઓને માન આપ્યું અને ઝોળીદારે ઘણીજ ગંભીરતાથી કહ્યું કે તમે આવ્યા તેથી હું ઘણી ખુશી થઈ છું. પરંતુ અમે અમારા ઠરાવ પ્રમાણે અમારા મકાનમાં જે દાખલ થાય છે. તેની પાસે સરત કરાવીએ છીએ, તો તમને પણ અમારે સરત કરાવવી પડશે. તેથી તમે કોઈ ખોટું લગાશો નહીં. અને તે સરત એ છે કે તમારે અહીંયાં જે બતાવ અને તે સઘળો નજરે જોવો પરંતુ તે સંબંધી કોઈ પણ પ્રશ્ન પુછવાનો નહીં, અને તેનું કારણ જાણવા માટે તમારે કોઈ તબીબીજ પણ કરવી નહીં, જે બામતમાં તમને કોઈ લાગે વળગે તેવું ન હોય, તે બામતમાં તમારે કોઈ પણ બોલવું નહીં, જે આ સરત તોડશે તો તમારું અપમાન થશે. અને તેથી તમને માફ લાગશે. પેલા ત્રણ જણમાંથી વજીરે જવાબ દીધો કે અમારે તે સાત કણુલ છે. અમે એવા હલકા માણસ નથી. અમે કોઈ કોઇને કુખ દેશ આવ્યા નથી, અને તેમ અમે કોઇનાં છિદ્ર પણ ખેંચતા નથી. અમે અમારું કામ સુકી બીજા કોઇની પંચાતમાં પડતા નથી. તમારે તે બામતમાં નિશ્ચિત રહેવું. આટલું બોલી તેઓ પોતપોતાને લાયક સ્થાને બેસી ગયા.

આ ધમાણે વજીરે પેલી સ્ત્રીઓની સાથે આટલીવાર સુધી વાતચીત કરી તે વખતે અહીંકે તેઓની આલંચલાણ, સ્વભાવ, રસપ અને તેમનો હાઠમાઠ સઘળો જોઈ લીધો. પેલા ત્રણ આંધળા ફકીરોને જોઈ તે નવાઈ પામ્યો. અને તેઓની તેને તપાસ કરવાની મરજી થઈ, પરંતુ પોતાની સરત ચાદ આંધળાથી પોતાના મનને તેણે દાખી દીધું ત્યાર પછી તેની નજર મેહેલમાંની સર્વે વસ્તુઓના ઉપર ગઈ તે બેતો તેમાં મનમાં શંકા આવી કે હું આ કામ માણસોએ કર્યું હશે, આવો હાઠમાઠ અને આટલો બપકાદાર

દેખાવ મેં કોઈ જગ્યાએ જોયા નથી, આ કામતો, દેવતાઓએ કરેલું હોય તેમ લાગે છે. એમ જે જે વસ્તુ જુએ તેના ઉપર તે વિચાર કરના લાગ્યો.

તે વખતની વાતચિત તરેહવાર આમતો તથા ગમતોને લગતી તથા જીંદગી ભોગવવાની રીતો વિષેની હતી, ત્યાર પછી પેલા ફકીરો ઉઠી ઉભા થઇ પ્રથમની પેઠે નાચવા લાગ્યા, અને તેઓએ નાચવાના હુન્નરની ચાલાકી બતાવ્યાથી તે સ્ત્રીઓએ તેમના માટે આંધેલા સારા વિચારોમાં વધારો થયો, અને પેલા ખલીફ તથા વજીર અને મશરૂર પણ તેઓનાં વખાણ કરવા લાગ્યા, તે આંધળા ફકીરોની ગમ્મત પુરી થયા પછી. **ઝોબીદા** ઉઠી ઉભા થઇ અને અમીનાનો હાથ ઝાલી તેણે કહ્યું કે ચાલો બેન આ મંડળી એમ નહીં! વચારે કે આપણે તેઓ ઉપર કાંઈપણ અટકાવતો ભાર મૂક્યો હતો માટે જે પ્રમાણે આપણે હમેશ કરતાં આવ્યાં છીએ, તેમ હાલ પણ કરવાને આ મંડળી એકદી મળ્યાના સખમથી આપણે અચકાતું જોઈએ નહીં. અમીના સારી પેઠે સમજી ગઈ કે તેની બેનનો આવો વિચાર છે. તેથી ત્યાંથી જલદી ઉઠી, અને ત્યાં ખીજાનેલા ગાલીચા ઉપરથી રક્ષાખી, પ્યાલાં, બાટલી વગેરે જે જે સામાન પડેલો હતો. તે ત્યાંથી ઉપાડી લીધો, અને ફકીરોને ગાયન ગાવા જે વાજીર આપ્યાં હતાં. તે પણ લઇ લીધાં, એટલીવારમાં સકીયએ ઉઠી દીવાનખાનામાં કચરો વાળી સાફ કરી નાખ્યું. સર્વ વસ્તુઓ પોતપોતાની જગ્યાએ ગોઠવી દીધી. પછી મીણુખતીઓ વગેરે બરામત કરી વધારે અજવાળું આવે તેમ તેજ કરી. તે ગલીચા ઉપર એક બાજુએ પેલા ત્રણ ફકીરોને બેસાડ્યા. તે વખતે પેલા મજ્જરને દારૂની કેફ ઉતરી ગઈ હતી. તેને ઉડાડ્યો. અને પેલા ગલીચાની બાજુ બાજુએ પેલા ત્રણ જણને બેસાડ્યા પેલા મજ્જરને ઉડાડીને કહ્યું, ઉઠ હવે અમારા કામમાં તું અમને મદદ કર, તેમાં તું આગળ કરીશ નહીં તે તરત ઉડ્યો અને તૈયાર થઇ કહેવા લાગ્યો કે બોલો તમારું જે કામ હોય તે કહો. હું હમણાંજ કહું. અમીના ત્યાંથી ઉઠી અને બોલી કે ઉભો રહે હું તને હમણાં કામ આપું છું, ત્યાર પછી અમીના એક પાટલો લઈ આવી. તે પાટલો ચોક વચ્ચોવચ્ચ મુક્યો અને અંદર જઈ એક ઝોરડી ઉઘાડી અને પેલા મજ્જરને એની પાસે આવવા સાન કરી. એટલે મજ્જર ત્યાં ગયો. ત્યારે તે બોલી કે આવ મને મદદ કર. તે ઝોરડામાં બે કાળા કુતરા હતા. તેમના ગળામાં પટા હતા. અને તેમને સાંકળથી બાંધેલા હતા. તે દરેક કુતરાની સાંકળ ઝાલી તેમને લઇને બહાર આવ્યો. અને ઝોરડાની વચ્ચોવચ્ચ ઉભા રાખ્યા. તે કુતરાઓના શરીર ઉપર આખખાનો માર દેખાતો હતો.

પછી ઝોબીદા બેઠી હતી ત્યાંથી લીધે ગઇ અને કુતરા આગળ આવી અને ગંભીરતાથી બોલી કે અમારે જે અમારી ફરજ છે તે કરવું જોઈએ. એમ કહી તેણે પોતાની હાથની બાંધ કાઢી સુધી ઉંચી ચઢાવી અને સરીખની પાસેથી એક ચાચુક માગી લઈ તેણે ઉગામી. અને મજ્જરને કહ્યું કે આ કુતરાને તું મારી બેન અમીના પાસે લઇ જા અને બીબનને મારી પાસે લાવ. તે મજ્જરે સવળું તેના કહેવા પ્રમાણે કર્યું. અને એક કુતરાને અમીના પાસે લઈ ગયો અને બીબનને ઝોબીદા પાસે લઈ ગયો.

કુતરા જેવા ઝોબીદા પાસે આવ્યો તેવોજ યુમ મારી રડવા લાગ્યો અને જેમ કાલાવાલાં કરતો હોય તેવા દેખાયો. તથા આંખોમાંથી આંસુ કાઢવા લાગ્યો. પરંતુ ઝોબીદાએ આ સવળી બાબત ઉપર કાંઈ પણ લક્ષ આપ્યું નહીં. અને તે કુતરાને પેલી ચાચુકથી મારવા માંડ્યો, તે જ્યાં સુધી મારતાં મારતાં તેના હાથ ઘાકી ગયા ત્યારે તેને છોડ્યો. અને ચાચુક ફેંટી દઈ તે કુતરાના આગલા બે પગ ઝાલી ઉચક્યો અને એક બીબન સામે ઘણીજ ઉદારીથી નોવા લાગ્યાં. અને તે ઝોબીદા તથા કુતરા બન્ને રડીને એક એકના ઉપર આંસુ પાડ્યાં ત્યાર પછી **ઝોબીદા**એ પોતાની પાસેથી રૂબાલ કાઢી કુતરાનાં આંસુ લોહી નાંખ્યાં. અને તેની આગળ બોળા પાથર્યાં. ત્યાર પછી તેની સાંકળ પેલા મજ્જરના હાથમાં આપી તેને કહ્યું કે જા આ કુતરાને જ્યાંથી લાવ્યો છે ત્યાં મુકી આવ. અને પેલા બીબન કુતરાને મારી પાસે લાવ.

મજ્જર પેલા કુતરાને કોટડીમાં મુકી આવ્યો. અને બીબને કુતરા જે અમીના પાસે હતો તે ઝોબીદા પાસે લાવ્યો. આ કુતરાએ પણ પેલા કુતરાની પેઠે કરવા માંડ્યું પણ તે કહ્યું ન ગયતાં જેવી રીતે

પેહેલા કુતરાને માર માર્યો હતો તેની જ રીતે આ કુતરાને પણ આશુક મારવા માંડી તે જ્યારે મારતાં મારતાં થાકી થાકીને હાંફવા લાગી ત્યારે આશુક નાંખી દઈ તેના આગળ મે પગ ઉંચકી એક એકના સાચું દીલગીરીથી બેઠાં આંસુ પાડ્યાં. અને ઝોખીદાએ તે કમાલથી. મોઢી નાખી તેના આગળ બેળા પાથર્યા ત્યાર પછી ઝોખીદાએ તે કુતરા પેલા મજબૂરને આપી કહ્યું કે જા આ કુતરાને અમીના પાસે મુકી આવ અમીનાએ તે કુતરાને જઈ કોટડીમાં પુર્યો.

પેના ત્રણ ફકીરો, ખલીફ, વજીર, અને મશરૂર મજબૂર બધા આ બનાવ જોઈ ધણીજ અજબ થયા. ઝોખીદાએ તે કુતરાનાં આંસુ દોહી નાખીને તેની આગળ બેળા પાથર્યા તેથી પેલા લોકોને ધણું ખોટું લાગ્યું કારણકે મુસલમાનો કુતરાને ધણું નાચ ગણે છે. અને ઝોખીદાએ તે તેની આગળ બેળા પાથર્યા. તેઓ સર્વ માંદામાંદે વાંતો કરવા લાગ્યા. અને ખલીફ તો આ બનાવ જોઈને ધણીજ અજબ થઈ ગયો અને આ વાતનો ભેદ જાણવાને તેને ધણીજ આતુરતા થઈ, તે બાબત કાંઈ પુછવાને માટે તેણે વજીરને સાન કરી ત્યારે વજીરે આડું જોયું ત્યારે ખલીફે ખીજવાર તેને દશરત કરી ત્યારે પણ તેણે એમ કહ્યું, હેનંતે રાજાએ જ્યારે ધણું અજાણવા માંડ્યો ત્યારે વજીરે પેલી ત્રણ સ્ત્રીઓ ન જાણે તેમ કહ્યું કે તમારી મરજી પ્રમાણે હમણાં પુછી શકાય તેમ તેથી માટે હમણાં બેસી રહો.

ઝોખીદાએ પેલા કુતરાઓને ધણી વખત સુધી માર્યા તેના પાક લાગ્યો હતો તેથી ત્યાંને ત્યાં ઉભી હતી પછી તેને સફીયએ કહ્યું કે બેન તમેને ધણો થાક લાગ્યો હશે માટે બેસો અને તમારી સાથે મારે જે કામ કરવાની ફરજ છે તે કદં પછી ઝોખીદા પેલા ગલીચા ઉપર જઈ બેસી તેની એક તરફ ત્રણ ફકીર તથા મજબૂર હતા અને ખીજ તરફ ખલીફ, વજીર તથા મશરૂર હતા.

આ બનાવ બન્યા પછી તો થોડીવાર સુધી કાંઈ એક અક્ષર પણ બોલ્યું નહી. સરીય ઝો-રદાની વચ્ચે મુકેલા મોટા તાપ્ત ઉપર બેઠાં હતી તેણે અમીનાને કહ્યું બેન તારે જે કામ કરવાનું હોય તે કરવા માંડ, ત્યારે અમીના ઉઠી અને એક ખીજા ઝોરદામાંથી એક પેટી લાવી તે પેટી ધણીજ સારી જણાતી હતી તેના ઉપર પીળી સાડીન જડેલાં હતી અને તેને સોનેરી કાર જડેલાં હતી તે પેટી ઉઘાડી તેમાંથી એક વાંસળી કાઢી પોતાની બેનને આપી સરીયએ તે વાંસળી લીધી અને ધણીજ મીઠા અ-વાજથી તે ગાવા લાગી તેમાં તેણે વિયોગના શોકનું એવું તો ગાયન ગાયું કે સૌરાષ્ટ્ર થઈ ગયાં અને જાણે મૂર્છા પામ્યાં હોય તેવા કેટલીકવાર સુધી ન્હા પછી તે ગાયન ગાતાં ગાતાં તે થાકી ગઈ અને સુર ચલા શક્યાં નહીં; ત્યારે તે વાંસળી તેણે અમીનાને આપી કહ્યું કે બેન ? હવે મારો સ્વર આવતો નથી. માટે આ વાંસળી લઈ તમે થોડુંએક ગાયન કરો. અને આ માંડળીને ખુશ કરો.

તે વાંસળી લઈ અમીનાએ પોતાના હાથમાં લઈ ટીક કરી જે ગાયન તેની બેહેને કયું હતું તેજ શરૂ રાખ્યું અને તે તેણે ગાવા માંડ્યું કે તે ગાયનની અસર તેને પોતાનેજ થઈ તેથી તેનાથી તે ગાયન પુરું કરી શકાયું નહી. ઝોખીદા પોતાની બેનનાં વખાણ કરવા લાગી. અને બોલી કે તમે મોટાં મોટાં પરાક્રમે કર્યા છે તમારા મોં ઉપરથી માલમ પડી આવે છે કે જે મતલબનું ગાયન તમે ગાઓ છો. તેજ મતલબની અસર તમારા પોતાના ઉપર થતી જણાય છે આ બાબતને જવાબ આપવાને માટે અમીનાને વખત નહોતો. અને તે વખતે તેને એટલો તો પરસેવો થવા માંડ્યો કે પોતાના શરીર ઉપર હવા આવે તેવી યુક્તિ કરવાને શંકાં મારવા માંડ્યાં, પણ કાંઈ યુક્તિ જડી નહીં છેવટે તેણે પોતાની છાતી ઉપરનો જાઓ ખસેડી છાતી ખુલ્લી કરી. છાતી ઉઘાડી થતાં તેની ચામડી મોંના જેવી ગોરી ન હતી. પરંતુ છાતીમાં સંઘળા ટેકાણે હામ દીધેલા હોય તેવાં ચાંદાં જણાતાં હતાં અને કાળશ મારી ગએલી જણાતી હતી. આ જોઈને સફતે ધણી જ નવાઈ લાગી. અને ધણીજ કમકમાટ છુટ્યો. તેણે પોતે વાયરો ખાવાને પોતાનું અંગ ઉઘાડું કયું હતું પરંતુ તેના અદેશે કેલરી તે બેભાન થઈ ગઈ.

આ બનાવ જોઈને ઝોખીદા તથા સફીય એકદમ દોડીને તેની પાસે ગઈ. તેટલામાં તો એક ફકીર બોલી ઉઠ્યો. આ જગાએ આવી આવો બનાવ જોયાં કરતાં હું બહાર મેદાનમાં ખુલ્લી હવામાં સુતો હોત તો ટીક થાત.

અલીફ તેને બોલતા સાંભળી તેની પાસે આવી કહેવા લાગ્યો કે આ બધા હોંગ શાના છે ? તે ફકીરે જવાબ દીધો. જે આ બાળકમાં અમો તમારા કરતાં કોંઈપણ વધારે જાણતા નથી અલીફે પૂછ્યું કે કેમ તમે આ ધરના માણસ નથી ? આ બે કાળા કુતરા વિષે તથા આ સ્ત્રી જેને આવી રીતનું આ-પમાન આપવામાં આવ્યું છે તેન વિષે તમે પણ ખબર મને આપી શકતા નથી ? તે ફકીરે જવાબ દીધો જે, સાહેબ અમો કોઈ દિવસ આ ઠેકાણે આવ્યા નથી. આપ જ્યારે અહીં આવ્યા તે પહેલાં અમો પણ થોડીજ વાર ઉપર અહીં આવ્યા છીએ આ સાંભળી અલીફને નવાઈ લાગી. પછી અલીફે તે ફકીરને પૂછ્યું કે તમારી સાથે જે સેથો માણસ છે તે આ બાળક કોઈ કહી શકશે ત્યારે પણ ફકીરે મજબૂરને પ્રશ્ન કરો બોલાવ્યો. અને તેને પૂછ્યું કે આ કાળા કુતરાને શા માટે માર માર્યો તથા અમીનાની છાતીમાં ટાકામ શા માટે દીધા છે તે બાળકમાં તને કોઈ ખબર છે તે મજબૂરે કહ્યું કે સાહેબ હું અલ્લાના સોગમ ખાધને કહું છું કે આ બાળકમાં તમો જેટલી વાત જાણોછો તેટલીજ હું પણ જાણું છું. અને હું કોઈ દિવસ આ ધરમાં આવ્યો નથી અને જેમ તમા અજબ થાઓછો તેમ હું પણ આ ખીના જેઠ અજબ થાઉં છું તેમાં સર્વથી મને વધારે નવાઈ લાગે છે. કારણકે આ ધરમાં એક પણ પુરૂષ દેખાતો નથી.

પેલા ફકીરો તથા અલીફ વગેરે એમ જાણતા હતા કે આ (મજબૂર) માણસ તેમના ધરનો હશે અને તેની પાસેથી સઘળી હકીકત મળી આવશે. પરંતુ મજબૂરનો આ ખુલાસો સાંભળી તેઓ નિરાશ થયા કે હવે આ બાળકની સંપૂર્ણ હકીકત ક્યાંથી મેળવવી. પરંતુ અલીફે તો નિશ્ચય કર્યો કે જેમ થાય તેમ ખરૂં પરંતુ આ વાતનો પતો તો ગમે તે રીતે મેળવવો, આપણુ બધા હું કહું તેમ કરીએ તો બધી વાત નીકળશે. આપણુ સાત પુરૂષ છીએ. અને તે સ્ત્રીઓ તો ત્રણજ છે માટે તેમને ગમે તે રીતે મનાવી તે હકીકત જાણી લેવી. જે ન માને તો જરૂરજરૂરીથી પણ રહેવાવવી. પરંતુ તેઓને છોડવી નહીં, ગમે તેવા સખત ઉપય કરવા પણ તે હકીકતનું મૂળ જાણી લેવું. આ વાન સાંભળી પ્રધાન વચ્ચે ઓડો પડ્યો. અને પેલા ફકીરો એમ ન જાણે કે આ રાખને પ્રધાન છે. તેવી રીતે તેણે રાખ (અલીફ) ને સમજાવ્યું અને કહ્યું કે આથી તમારા હકમાં ધણું નુકશાન થશે આ વખતે જેવી રીતે વાતચીત કરતો હતો કે જાણે બે સોદાગર વાતો કરતા હોય તેવી રીતે બોલતા હતા, વજરે કહ્યું કે સાહેબ ? આપણે આપણું વચન પાળવું જોઈએ. આપણે અંદર પેસતી વખતે શા કરાર કર્યો છે. તે વિચાર કરી જુઓ. આપણે જે ગરજ હતી તો તે સરતો મુલક રાખી. અને હવે તે સરતો આપણે આપણા હાથે તોડીએ તે કેવું કહેવાય ? જે આપણે મદાંધ થઇને તે કરાર તોડીએ અને તેનું પરિણામ સાફ ન આવે તો જેમમદાર કોણ કહેવાય ? તમે એમ ન સમજીને કે આ સ્ત્રીઓ પોતાને કરાર જે તોડે તેને શિક્ષા કરાવે શકિતમાન નહીં હોય. અલગત હશેજ કારણ કે જે ન હોય તો પછી બધા આવીને એમ ફરી જાય તો તેનું પ્રયોજન શું રહે ?

તાંથી પ્રધાન અલીફને લગાર આધા બોલાવી કહેવા લાગ્યો નામદાર હવે ઉતાવળા શા સાર થાઓ છો, રાત થોડીજ રહી છે. અને સવાર થવાને થોડો વખત બાકી છે. માટે તમો થોડીવારધીરજ રાખશો તો સવારમાં તો હું તેમને બોલાવી આપની સમક્ષ તમો જે જાણવાની ઇચ્છા રાખો છે તે જાણવાની પેરવી કરીશ. માટે ઉતાવળા નહીં થાઓ, આ અભિપ્રાય ઘણો સારો હતો. પણ અલીફને તે પસંદ પડ્યો નહીં, તેનું મન આ હકીકત જાણવાને જોઈતું તો અધીરું થઇ ગયું હતું કે તેનાથી એક ઘડી પણ રહી શકાયું નહીં, અને વજરે કહ્યું તું બોલીશ નહીં. મારે તે બાળકનો ખુલાસો હમણાંજ મેળવવો છે. પછી તેણે (અલીફ) પેલા ફકીરને કહ્યું કે તમે પૂછી જુઓ પણ પેલા ફકીરોએ ના પાડી, હવે આમાં પેહેલાં કોણ પૂછે તેની માંગડ ચાલી. કોઈની હાંમત પુછવાની ચાલે નહીં. છેવટે એમ કહ્યું કે પેલા મજબૂરે સવાલ પૂછ્યો, અને તે કેવા રૂપમાં પૂછ્યો તેનો વિચાર કરતા હતા તેઓ **જોખીદા** જે અમીનાને મૂર્છા થવાથી તેની પાસે ગઈ હતી. તે અમીનાને સાવધ કરી પાછી આવી, અને પલાએને ગરબ કરતાં સાંભળી મોટો ધાટો પાડી એકદમ બોલી ઉઠી કે તમે શા માટે વાતો કરો છો, એમાં તમને શું લાગે લાગે છે.

એ સાંભળી પેલા મજૂર બોલ્યો કે સાહેબ આ અહીં પધારેલા સંઘના મુદરચો તરફથી હું તમને પુછવાની રજા લઉં છું કે તમે પેલા જે કુતરાઓને નિર્દયપણે માર્યા અને તે પછી તેનાં આંસુ લોહીને તેને ખોળા ખજ્યારો તે શા માટે વળી જે બાજુ હમણાં બેસીને બેસીને પડી હતી. તેની છાતી ઉપર કારી જખમોના કાળા ડાઘ છે તેનું શું કારણ ?

આટલું સાંભળતાં ઝોખીદાની આંખો કોષથી લાલચોળ થઈ ગઈ અને મોટા ડોળા કાઢી પેલા ફકીરો તથા ખલીફ અને વજીરને કહ્યું કે, આ માથસને તમેએ આ પ્રમાણે પુછવાનું કહેલું છે. એ શું ખરું છે ? વજીર નાકરે સિવાય સર્વે જણાએ કહ્યું કે હા અમાએ કહ્યું છે. વજીર કાંઈ બોલ્યો નહોતો.

ઝોખીદાના બોલવા ઉપરથી અને તેના દેખાર ઉપરથી સર્વને માલમ પડ્યું કે તેની લાગણી ધણી દુખાઈ છે. તે બોલાઈકે તમેએ માગી લીધા મુજબ અમેએ તમારા ઉપર મહેરબાની કરી કારણ કે અમારા તરફથી તમે કોઈ રીતે અસંતોષી ન થાએ અમે એકલાં હતાં છતાં પણ તમેને અંદર પેસવા દીધા. અને તમારી સાથે “ તમને કાંઈ લાગતું વળગતું ન હોય તે બાબતમાં તમારે કાંઈપણ સવાલ કરવો નહોતો. અને તે તમને ગમતું યા ન ગમતું હોય તો પણ સુપડીથી જોઈ રહેવું ” એવી સરત ફેરવી છે. વળી અમેએ તમેને યથાચોગ માન અવકાર પણ આપ્યા છે. છતાં તમે તમારો કરાર તોડી આપ્યું કામ કરાછો તે તમે પુરૂષ જાતીને જાણતું નથી. અને તમા હાથે કરીનેજ દુઃખ માગી લ્યો છો તો તમેને તેનાં ૧૧ ચપ્પાડનાં જોઈએ. એટલું બોલી તેણે ગુસ્સાથી પોતાના ૫૫ બોંબ પછાડ્યા અને દાંત પીસવા લાગી અને બોલી કે જલ્દી બહાર આવો, એટલું બોલતામાં તો તરત જ બારણાં ઉઘડી ગયાં, અને સાત મોટા સીંધી, કાળા અને જળરા ગુલામે પોતાના હાથમાં નાગી કટારો સાથે બહાર નીકળ્યા, અને સાતે જણને તરત પકડી લઈ કેદ કર્યા, તેઓને દરેક જણને બોંબપર પછાડી દિવાનખાનાની વચ્ચે વચ્ચે બસડી લાવી તેઓનાં માથાં કાપવાને માટે તૈયાર થયા.

આ વખતે ખલીફને કેટલો ગમરાટ થયો હશે તેના વાંચનારે વિચાર કરવો. પોતાના પ્રધાન નાકરની સલાહ તેણે ન માની તેને માટે તે પરતાવા લાગ્યો પણ હવે તે શા કામમાં આવે સાને જણ હવે વિચાર કરવા લાગ્યા કે આપણો જીવ હવે જયવાનો નથી, એમ નિશ્ચય છે તે વખતે પેલા સીંધીખાના એક ઝોખીદાને પુછવા લાગ્યો કે બાઈ સાહેબ આપનો હુકમ છે કે તેમાં માથાં ઉડાવી દઇએ ? ઝોખીદા બોલી સમુર !!! મારે તેમને કેટલાક સવાલો પુછવા છે. એટલામાં તો ધણાજ ગમરાટ સાથે પેલા મજૂર બોલી ઉઠ્યો કે બાઈ સાહેબ, ખીજાઓના વાંક માટે મને મારી નાંખશો નહીં હું યુનેમાર નથી આ સર્વે જણાના કહેવાથી મેં પુછ્યું છે તેમાં મારો કાંઈ વાંક નથી, અરસોસ ! અરસોસ !! અરે અહા !!! તે રડતો રડતો બોલવા લાગ્યો કે આપણે આપણો વખત કેવી ખુશીમાં મુજરતાં હતાં, પરંતુ મારા કમનશીમે આ કાણીઆ ક્યાંથી આવ્યા કે સંઘના રંગમાં ભંગ પડાવી મારી આ દશા કરવાનું કારણ થયા આ સંઘના કર્તવ્યનું મૂળ એજ છે, હવે અમાગીઆઓ પોતે તો એક દુઃખમાં ડુબ્યા છે. અને તેમના સહવાસમાં રહેવાથી મારે પણ આ વખત ખમવાનો વખત આવ્યો. મહેરબાન સીંધો આ પાપીજાના બેગો મને તેમની દશાએ પહોંચાડશે નહીં. અને આપને હું કરમરીને કહું છું કે મારા જેવા એક ગરીબ મજૂરને છોડી મુકશો તેમાં આપની વડાઈ છે.

ઝોખીદા ધણી ગુસ્સામાં હતી તો પણ પેલા મજૂરનો ગમરાટ અને તેના કાલાવાલાના બોલ સાંભળી તેને હસતું આવ્યા વગર રહ્યું નહોતો. તેના બોલવા તરફ કાંઈપણ ધ્યાન નહોતું આપતાં ખીજાઓને પુછવા લાગી કે બોલો તમે કોણ છો ? જે તમે ખરું નહીં કહેો તો તરતજ તમારા જીવ લેવામાં આનવશે, હું ધારતી નથી કે તમે આજરદાર માણસો હો. જે તમે આજરદાર હોતો આ પ્રમાણે તમે કરો જ નહીં. પરંતુ તમે કોઈ નીચ માણસ દેખાએ છો. કારણ કે જેવી રીતે અમે તમારી તરફ વિવેકથી વર્તી અમારી ઉદારતા બતાવી તેના અદલામાં તમે તેથી ઉલટાજ આલ્યા માટે તમારી વતીજીક ઉપરથી માલમ પડે છે કે તમે આજરદાર નથી. જે આજરદાર હોત તો તમે પણ તમારી લામચી દેખાડત.

ખલીફ સ્વભાવે ધણેજ અધીરો હતો, અને તે વિચાર કરવા લાગ્યો કે હવે મારી જીંદગીનો આ-

ધાર આ ઝોરતના બેલવા ઉપરજ છે એમ ધારી તેને ખીજઝોના કરતાં ઘણી ખીક લાગી. પણ ખલીફને માલમ પડ્યું કે ઝોરત ક્યાણ છે, અને તેણે પૂછેલા પ્રશ્નોના ઉત્તર તેન ખરા મળ્યા છે એવી ખાતરી થશે તો કાંઈક જીવવાની આશા રહેશે. તેથી તેના મનમાં કાંઈક કીમત આવી. અને પોતાના વજર જે તેની પાસે હતો તેને કાનમાં કહ્યું કે હું કોણ છું તે તું કહી દે તે ડાહ્યા વંછરે પોતાના સાળની આખર જળવચને, અને તેનું માન સામવાને જવાબ દીધા કે આપણે જેવું કરીએ છીએ તેવું પામીએ છીએ; તો પણ તે ખલીફના હુકમને માન આપી કાંઈ વધારે કહેવા જતો હતો પરંતુ એટલામાં તો સ્ત્રીએ પોતાની નજર પેલા ત્રણ રૂકોરા તરફ કરીને કહ્યું કે, તમે ત્રણ જણ અકેશી આંખે કાણા છો, તેથી શું તમે બધા બાધ છો, તે ત્રણમાંથી એક જણ બેઠો હે બાધ અમે ત્રણ સમા બાધ નથી. પરંતુ ત્રણે રૂકોરા છીએ અને બાધખંધ છીએ કારણ કે અમારો પેદરવેશ અને દેખાવ એક સરખો છે; ત્યાર પછી તેમાંના એકની તરફ નજર કરીને બોલી કે તમારી આંખ શું જન્મથી ગમેલી છે કેમ ખડું ? પેલાએ જવાબ દીધા કે મારી આંખ તો એવા ચત્કારિક બનાવથી ગમ છે, કે જે તેની હકીકત લખી હોય તો તેમાં જેટલી ગમત છે તેટલી જ શિખામણ છે. મારી જન્મથી આંખ ગયા પછી મેં દાઢ નથા ભવાં બોલાવી નાંખ્યાં. અને એક રૂકોરાનો વેવ લીધો છે. હે બાધ આ મારી ખરેખરી હકીકત તમારી આગળ કહી.

ખીજ રૂકોરાને પણ ઝોખીદાએ આ પ્રમાણે સવાલો પૂછ્યા. અને તેમણે પણ આ પહેલા રૂકોરાના મળતા જવાબ આપ્યા. પરંતુ ત્રીજાએ એટલું કહેવાની સાથે કહ્યું કે હે બાધ ! અમે કાંઈ સાધારણ માણસ નથી. પણ બાદશાહના હોકરા છીએ. અને અમે ત્રણે જણ આજ સંજેન એકઠા થયા છીએ. તો પણ અમેએ એક ખીજની હકીકત જણવી લીધી છે. અને જે પાદશાહના અમે દીકરા છીએ, તે બાદશાહ કાંઈ જેવાતેવા નહોતા. મારે અમારો યુગ મરવો જોઈએ. આ સાંભળી ઝોખીદા લગભર શાંત થઇ અને પેલા યુલામોને હુકમ કર્યો કે એમને છોડી દો. અને તેમને છુટા કરા તેમની પાસે જ હજી રહો. તે પ્રમાણે પેલા સીધી યુલામોએ તેમને છોડ્યા અને તેમના ઉપર કબા રહ્યા. જે બીજા બોલી જે તમે તમારા ખરી હકીકત જણાવશો અને આ ઘરમાં આવવાનો તમારો ઇનકાર બતાવશો તો તમેને કાંઈ પણ દરકત ! આં સિવાય છોડી દેવામાં આવશે, અને તેમ કરવામાં તમારામાંથી જે કોઇ લગભર પણ આનાકાની કરશે તેમનાં ઠોકાં ઉડાવી દેવામાં આવશે. તે પછી ત્રણ રૂકોરા, ખલીફ, વજર, અને મજુર એટલા જણ ગિલાનખાનાની વચમાં ગાલીયા ઉપર બેઠા અને તેઓ દરેકની પછવાડે અકેશી સીધી નાગી તરવાર સાથે ઉભા રહ્યા અને પેલા ત્રણે સ્ત્રીઓ એક કાચ ઉપર બેઠી.

મજુર સમજ્યો કે જે હું મારો હકીકત સાચો પહેલી કહી જઈ તો વેરકો છુટો પાડ નેથી તે પોતાની હકીકત કહેવા લાગ્યો કે હે સ્ત્રીઓ તમે મારી હકીકતથી તો મહેરજ છો. અને કેવી રીતે હું અહીં આવ્યો છું તે મેં નારી પેટે જણાવ્યું છે, તેથી મારી હકીકત ઘણીજ કડકી છે તમારી બેને મને મજુરી કરવા સારે બોલાવ્યો, અને હું તેમની સાથે મજુરી કરવા ગયો. એ દારવળને ત્યાંથી દાર લીધી કુલવાળીને ત્યાંથી કુલ લીધાં, કસાઇને ત્યાંથી ગાસ લીધું, ગાંધીને ત્યાંથી મેવો લીધો, મીઠાઇ લાંબી, અને મારો ટોપકો ખીચોખીચ ભરી તમારે ઘેર આવ્યા પહોંચ્યાં, અને ત્યાર પછી શું થયું તે હકીકત તમે બધી જણો છો. જે આપ મહેરખાની કરી જીવનદાન આપશે, તો હું આપને ઉપકાર કરી જીવીશ નહીં. આ મારો સંધગો છતીદાસ તમને કહી સંભળાવ્યો.

બ્યારે આ મજુર બોલા રહ્યા ત્યારે ઝોખીદા બોલી જા દુલ તું કહ અહીંથી જા અને કરી કોઈ દિવસ તું આ કેકાણે આવશ નહીં. પેલા મજુરે કહ્યું બાધએ મારા ઉપર મેં ક્યાના કરી મને થોડો વખત અહીં રહેવા દો. દારણ કે મારી હકીકત આ લોકો સાંભળી જાય. અને તેઓની હકીકત મારા સાંભળવામાં ન આવે ! ઝોખીદાએ તેની ચરજ કબુલ રાખી અને ત્યાંથી આગળ આવી તે બેઠો, અને મોતની અણીપર આવવાથી ગાભરો બની ગયો હતો તેનો જીવ બચવાથી દરખતો પાર રહ્યો નહીં. તે પછી પેલા ત્રણ રૂકોરામાંથી એક જણે પોતાની પાત કહેવા શરૂ કરી.

પેહેલો ફકીર જે શાહજાદો હતો તેની વાર્તા.

પેહેલો ફકીર બોલ્યો કે બાર્બાહું એક પાદશાહનો છેકરો છું. અને મેં ફકીરનો વેશ સાથી લીધો તથા મારી બાંધ શી રીતે મધ, તે હકીકત હવે તમને મળવા જ કહી સમજાવું છું. જે સાંભળનાં તમે નવાઇ પામશો. મારા બાપને એક ના જોરાજ બાર્બ હતો, અને તે પણ પાસેના મુશકમાં રાજ કરતો હતો. તેને એક છેકરો અને એક છેડી હતાં. તે છેકરાની ઉમ્મર પણ મારા જેટલી હતી. હું વીસ વરસનો થયો, અને જ્યારે બહુ રહ્યો. ત્યારે મારા બાપે મને સ્વામી કર્યો. મારા કાકાના છેકર સાથે મારે મિત્રાચારી હતી, અને તેણે વખતોવખત હું તેને મળવા સાડ મારા કાકાને લાં જાનો અને કેટલાક દિવસ રહી અમે બંને બાગ્ચો ગમ્મત કરતા અા દોલ્તીમાં વધારો કરી જુદા પડતા. અને એમ એક કરતાં વધારે વખત અમારે મુલાકાત થતાથી અમે બંને જમીને એટલી બધી પ્રીતિ થઇ કે અમારા છવ એક થઇ ગયો પણ શી. ૨૫૦ જૂનાં હતાં ત્યાર પછી હું એક વખત મારા કાકાના દીકરાને મળવા ગયો, ત્યારે તેણે કહેવ કરતાં સા. ૧૧૦ માન આપકાર આપ્યો અને મારી બરદાશ પણ ઘણીજ સારી કરી. એક વખત મોટું ખવડ કરી બપોર કરી; અને જમી રહ્યા પછી રાતની વખતે અમે મોજમજમાં વતવિત કરવા બેસા; તે વખતે વાત કરતા કરતાં તે મને કહેવા લાગ્યો કે આ વખત એટલે આપણે છેકરો મેળાવ આ તે બે આપણા મેળાવના વચલા વખતમાં મેં શું શું કામ કર્યું છે, તે હું તને કહું છું. તે સાંભળ મેં એક મહેલ બંધાવ્યો છે, જેની રચના ઘણી સુંદર છે. તે તું જોઈશ તો નવાઇ પામ્યા વગર રહીશ નહીં. જો તારી મરજી હોય તો હું તને દેખાડુ પણ તે જગ્યા એ પી છુટી છે કે કોઈ બધું નથી. અને મારે તે કોખને જણાવવાની મરજી પણ નથી. હજી તે હમણાં થોડાજ દિવસ થયાં તૈયાર થયો છે, પણ તારે મારે સરત એટલો કે તારે તે વાત કોખને કહેવી નહીં. જો એ વાતના તું સોગમ ખાય તો હું તને જાણું, માર અને તે બધી દોલ્તીને લીધે મેં તેને કહ્યું કે બાર્બ મારો તને વિશ્વાસ નથી આવતો ? જો ન આવતો હોય તો સોગમ ખાડ. તેણે કહ્યું બાર્બ જો વિશ્વાસ ના આવતો હોય તો હું તને વાતજ ન કરું પરંતુ સોગમ ખવરાવવાનું કારણ એ હુંજ કે કદાપી કોઈ વખત એવું કારણજ બની જાય તો સોગમને લીધે વાત કહી શકાય નહીં. મારે સોગમ ખવરાવવાની જરૂર છે. મેં કહ્યું કે બપ ! તારી ઇજા એમ છે તો હું કયુલ કરું છું કે તું કોઈ જાતનો અવિશ્વાસ રાખી નહા, પછી તે ખુબી થયો અને બોલ્યો કે જરાવાર તું અહીં જોઈ હું આપું છું એમ કહી તે ત્યાંથી ફર્યો અને થોડીતરમાં એક ઘણી સુંદર સ્ત્રીને લઇને તે મારી યાજે આવ્યો, અને અમે ત્રણે જણે એક મેજ ઉપર ખાણું ખાવા બેઠાં અને દાર સારી પેટે પીધો પરંતુ તે સ્ત્રી કોણ છે તેના મને જોળખાણુ પડી નહીં, મને તે ત્રણે પૂછવાની મનજ થઇ પણ પૂછવાનું યોગ્ય નહીં. લાગ્યાથી મેં તે વાત બંધ રાખી. પછી મારા કાકાના દીકરો બોલ્યો બાપ ! હવે આપણે અહીં બેસી રહેાં દીક નહીં. તું અહીંથી આ સ્થાન તારી સાથે લઈ ચાલતો થા અને હું આપું છું, તમે આ પાછાં દરવાજાની નીકળશો, આ એક ઘોર આવશે. બાજી ત્યાં ઘણું ઘોરો છે. પરંતુ આ ઘોર નવી બંધવી છે નહીં તમે તે ઘોર જોળખી શકશો, તેના દરવાજા ઉઘાડાજ છે, ત્યાં તમે બંને સાથે દાખલ થઇ કલાં રહેજો અને હું પણ ત્યાંજ આવીશ.

એમ કહી તેથી તે ઉઘ્યો અને અમે બંને પણ તેના કહેવા પ્રમાણે તે રસ્તે ચાલ્યાં. રસ્તામાં અમારે મધપણ વાતચીત થઈ નહીં. અમે અંદમાના અજવાળાથી ધીમે ધીમે ચાલવા લાગ્યાં અને તેની બતાવેલી નિશાનીના આધારે અમે પેલી કપર પાસે જઇ પહોંચ્યાં. અને તેની વાટ જોતાં ત્યાં આજી બેઠાં, એટલામાં તે પત ત્યાં આવ્યો, તે પોતાની સાથે એક શીશમાં પાણી, એક કાદળી અને એક વાસળમાં થોડા પલાળી તૈયાર કરેલાં ચુનો એટલું લેતો આવ્યો હતો, મેં તેને તે ત્રણે પણ કાંઈ પૂછ્યું નહીં, તેણે કાદળીથી એક ઘોર ખાલી અને તેના પથ્થર ખસેડી નાખ્યા. અને એક કાદળી મુકા

અને તેમાં મેઠું બાકું પાડ્યું, તો એક ઘોર દરવાજો દેખાવામાં આવ્યો. તે દરવાજો તેણે ઉઘાડ્યો, તો તેમાં એક દાદર દેખવામાં આવ્યો, પછી તે પેલી સ્ત્રીને કહેવા લાગ્યો કે હે સ્ત્રી મેં તને જે વાત કરી હતી ત્યાં જવાનો આજ રસ્તો છે, એટલે તે સ્ત્રી પેલા દાદરે યધને નીસરણીએ ઉતરવા લાગી. એટલે શાહજહાં પણ તેની પછવાડે ઉતરવાને તૈયાર થયો. પછી તેણે અને કહ્યું કે બાહ તું મારો મોટો ઉપકારી થયો. અને મારા માટે તમોએ આટલી બધી તરફ લીધી તેથી તમારો આભાર માનું છું. મેં કહ્યું બાહ આ બધાનું કારણ શું છે. તે અને કાંઈ સમજાવ્યું પડી નહીં. માટે મેહેરબાની કરી સમજાવશે. તે આવ્યો બાહ તે કાંઈ નથી, વળી કાંઈ વખત કહીશું અત્યારે તો તું જે રસ્તે આવ્યો છે તે રસ્તે પાછો જા.

મેં વિચાર્યું કે અત્યારે તેની તરફથી કાંઈ જવાબ મળે તેમ લાગતું નથી. તેથી હું સલામ કરી પાછો વળ્યો. અને ત્યાંથી પાછો તે રસ્તે મારા કાકાના મેહેલમાં આવી પહોંચ્યો. ઘણો દાર પીવાથી માંડે માથું ડુબતું હતું અને તેથી મારા ઝોરડામાં જઈ સૂઈ રહ્યા. બીજા દિવસે સવારમાં હું ઉઠ્યો તે વખતે મધ રાતની સઘળી વાત દાર ઉતરી જવાથી અને યાદ આવવા લાગી, ત્યારે મેં એમ વિચાર્યું કે શું આ અને સ્વપ્નું આવ્યું હશે, અને આ સ્વપ્નું કે ખરી વાત છે તે બાબતની ખાતરી કરવા સાર મેં એમ નિશ્ચય કર્યો કે મારો બાપ અહીં છે કે નથી? તે બાબતની તપાસ કરે જે એ હશે તો તો સ્વપ્નું જ છે અને નહીં હોય તો ખરી વાત છે, એમ ધારી મેં તપાસ કરવા માણસ મોકલ્યું તો ખબર મળી કે આજ રાતે તે સવા સાંઝે મેહેલમાં આવ્યોજ નથી અને ક્યાં ગયો છે તેની પણ ખબર નથી. અને તેથી કરીને રાજ તથા મેહેલનાં સૌ માણસો યોગાયાગ કરવા નીકળી પડ્યાં છે. ત્યારે મેં ધાર્યું કે તે કાલની વાત સ્વપ્નું નથી, પણ ખરીજ હકીકત છે. તેથી તેની તપાસ કરવાને હું એટલા કષ્ટ-સ્તાનમાં ગયો. અને પેલી ઘોર શોધવા માંડી પણ તેવી ઘણી ધોરો હતી તેથી તે ધોર હું યોગબદી શક્યો નહીં. અને મારી મેહેનત નિષ્ફળ ગઈ મેં આખો દિવસ તપાસ કરી પરંતુ કાંઈ પત્તો લાગ્યો નહીં. વળી પાછો બીજા દિવસે કરવા ગયો. અને આખો દિવસ શોધી પણ પત્તો લાગ્યો નહીં. એમ ચાર દિવસ સુધી દરરોજ તપાસ કરવામાં આખો દિવસ ગુમાવ્યો, પણ તે સઘળું બેરફાર ગયું.

આ અરસામાં મારો કોઠો ત્યાંથી કેટલેક છોટે શિકાર કરવા સાર ગયો હતો. અને મારા ભાઈની આ હકીકત બની તેથી અને ત્યાં રહેવાનું ગમ્યું નહીં. અને તે થોડા દિવસમાં આવે તેમ લાગતું પણ નહોતું. તેથી તેમના વજર વજરેને કહી હું મારે ગામ જવા નીકળ્યો અને પ્રધાનને કહ્યું કે મારા કાકા આવે તો મારી વતી મારી માર્ગને કહેજે કે તેમને પોતાને ઘેર જવાની ઘણીજ અગત્ય હતી. તેથી તેઓ ગયા છે. એટલું પ્રધાનને કહી તે પોતાના શેહેર તરફ જવાને નીકળ્યો. મારા કાકાના વજરો મારા પિત્રાઈ ભાઈના ગુમ થવાથી ઘણા ગભરાઈમાં તથા શોકમાં હતા તોપણ મેં સોગન લીધા હતા તેથી હું જેટલું જાણતો હતો તેટલું પણ મારાથી કહી શકાયું નહીં, અને મારે ત્યાંથી ચાલવું પડ્યું.

હું મારા પોતાના શેહેરમાં આવ્યો. અને જેવો દરવાજામાં પેસવા જાઉં છું. તેવાજ લશ્કરી સિપાઈઓએ મને એકદમ પકડી લીધો. હું એમિંતાનો આ બનાવ જોઈ સ્તબ્ધ થઈ ગયો. મેં તેઓને પૂછ્યું કે આમ કરવાનું શું કારણ છે, તેમણે કહ્યું કે નવા રાજાને તમને પકડવાનો હુકમ છે તેથી અમે તમને પકડીએ છીએ. મેં કહ્યું મારા પિતા છતાં નવો રાજા કોણ છે? તે સિપાઈઓએ કહ્યું કે તમારા બાપ મરી ગયેલા પડ્યા છે. અને પ્રધાન પોતે ગાદીએ બેસી પોતાની આજ્ઞા ફેરવી છે. અને તેમણે હુકમ કર્યો છે કે તમે આવો તેવાજ પકડી લેવા. એટલું કહી તેઓ અને પકડી ગયા અને નવા પાદશાહની હજુરમાં લઈ જઈને ઉભો કર્યો, હે બાઈ! હવે આ મારા કેવા નસીબની વાત!

આ હુઆ વજરને મારી સાથે વેર હતું, અને તે વેર લેવાને ઘણા દિવસથી તે બાજબી હોતો કારણ એ હતું કે મને નાનપણમાં એક દિવસ નાનાં હથિમાર લઈ રમવાની ટેવ હતી હું નાની કામઠીથી કંકરી અથવા ગણેલવડે એક દિવસ રમતો હતો એવામાં કોઈ દિવસ એમ બની આવ્યું કે મેં એક પખી ઉપર કાંકરી ફેંકી પરંતુ તે પખી ઉડી જવાથી તે કાંકરી પખીને નહી વાગતાં મારો પ્રધાન પોતાના મેહેલની અગાથીમાં બેઠો બેઠો હવા ખાતો હતો તેન આંખમાં વાગી તેની એક આંખ

કુટીર પ્રધાનને વાળ્યું તે બામનની અને ખચર પડી તેવોજ હું પ્રધાનની પાસે ગયો, અને મારાથી અથેલા મુન્શીને મેં મારી માગી. આ વાત બન્યા પછો તે વજર મારા ઉપર હમ્મશાં બહુ વેર રાખતો તે આ વખતે તેનો લાગ આચવાથી અને તેણે પુરેપુરું દુઃખ દીધું, તે અને દેખેતાંજ દાંત પીસવા લાગ્યો અને ડેળા કાઢી એકદમ મારા સામે આવી તેણે પોતાની આંગળીથી મારી આંખ ફેડી નાંખી અને આંધળો કર્યો.

વળી તે હજુ વજર એટલું કરી અટક્યો નહીં પરંતુ મને કેદમાં નાંખ્યો અને ચંડાળને હુકમ કર્યો. કે એને પાંજરામાં ઘાલી જંગલમાં લઈ જઈ કતલ કરી નાંખો આવો હુકમ કર્યોથી ચંડાળે તે પ્રમાણે અને જંગલમાં લઈને આવ્યા અને ઘણે દુર જઈ ઉભા રહ્યા, ત્યાં આગળ તેઓ અને મારી નાંખવાની તૈયારીમાં હતા, તેવામાં હું તેઓની આગળ ધસ્યુંજ કાઢવાલા કરી અને છોડી દેવાની વિનંતી કરવા લાગ્યો, મેં તેમને કહ્યું કે, તમે અને મારી નાંખશો તેથી તમારા હાથમાં કાંઈ આવવાનું નથી, જે તમો અને છોડી દેશો તો તમારો મારા ઉપર મોટો ઉપકાર થશે અને હું તમારો ઉપકાર કોઈ દિવસ ભુલીશ નહીં એવી રીતે ઘણું કાઢવાલા ક્યાં ત્યારે તેમાંના એક જમ્યું દયા આવી અને તેણે મને કહ્યું કે અમે કડાએ તેમ તું કરે તો તને છોડીએ મેં તે પ્રમાણે કમુલ કર્યું ત્યારે તેઓ કહેવા લાગ્યા કે કોઈ દિવસ આ રામની નજરે તું પડે નહીં, કારણ કે તું જીવતો છું એમ તેને માલમ પડે તો તારી તથા અમારી બંનેની ખરાબી થાય માટે તારે આટલામાં કોઈ ઠેકાણે રહેવું નહીં તેમજ છતું પડવું નહીં, મેં તે પ્રમાણે કમુલ કરી મારી જીંદગી બચી તેથી ઘણો ખુશી થઈ લાંબી ચાલવા માંડ્યું.

લાંથી થોડેક દુર જઈ એક ઝાડીમાં હું સંતાઈ બેઠો કારણ કે જે અને કોઈ ઝાળખીને રામને આડી ખામ તો પાછું મરવું પડે તેથી હું દીવસે સંતાઈ રહેતો અને રાતે ચાલતો એમ દેટલીએક રાતે સુધી ચાલતાં હું મારા કાકાના રાજમાં ગયો અને મારા કાકાને મળ્યો અને મેં મારી સમગ્રી હકીકત તેમને કહી. તે સાંભળતાંજ તે ઘણો શોકાતુર થઈ પોતાના કપાળે હાથ દઈ કહેવા લાગ્યો કે મારા જેવો કમનસીમ કોણુ હશે, મેં મારો છોકરો ખોયો વળી બાપ પણ ખોયો અને અધુરામાં પુર તારી આ દશા મારે જેવી પડી. આ સમયે યાદ આવતાં મારી છાતી ફાટી જાય છે અને એટલું દુઃખ થાય છે કે જીવવું વહાલું લાગતું નથી એમ કહી તેણે ખુન રડવા માંડ્યું અને બોલ્યો કે મેં ઘણી શોષ કરી પણ તારા ભાઈનો પત્તો મળ્યો નહીં, આવી રીતે રડતાં જેમ મારી છાતી બરાઈ આવી અને આંખમાં આંસુ ચાલવા માંડ્યાં અને તેના ઉપર મને એટલી દયા આવી કે મારાભાઈએ મને પોતાની વાત નહીં કહેવા જે સોગમ ખચરાવ્યા હતા તે સોગમ મારે તોડવા પડ્યા અને મેં મારા કાકાને કહ્યું કે તે તમારો દીકરો આવી રીતે ફલાણે ઠેકાણે ગયેલો છે, એમ કહી મેં તેને જે હકીકત બની હતી તે સર્વે સચિત્તર કહી. આ સર્વ હકીકત તેણે સાંભળી અને તે સાંભળતાં તેને હિમ્મત આવી અને બોલ્યો કે બાપ તારો આ વાત પરથી મને એમ લાગે છે કે તેના કાંઈ પત્તો લાગશે ખરો. મારી પાસેથી પહેલાં તેણે એક ઘેર આંધવાની રત્ન માગી હતી ખરી પણ જ્યારે તને આ વાત છુપી રાખવાની કહેલી છે, તો આપણે તેની તપાસ પણ જાની રીતે કરવી જેમએ મેં કહ્યું આપણે જાની તપાસ કરવાનું શું કારણ છે તેણે કહ્યું હું તને તે વાત પછી કશીજ અને હમણાં તો આપણે તેની તપાસની તજનીજ કરીએ.

એમ કહી અમે બંને ત્યાંથી ઉડ્યા અને યાગના એક જાના દરવાજા થઈ કમરસ્તાનમાં ગયા ત્યાં જઈ અમે પેલી કમર શોધવા માંડી જે કમર શોધવાને મેં પેટેલાં ચાર દિવસ સુધી મહેનત કરી હતી. તે કમર આજે થોડીજ વારમાં નજરે પડી અમેએ તે ઘેરને તોડી તેમાંથી થોડા પથ્થર ખસેડી માંહે ઉતર્યા તો પેલો ભોલોને દરવાજો આવ્યો તે ઘણી મહેનતે ઉઘાડી માંહે પેડા એટલે દાદર આવ્યો તેમાંથી અમે બંને જમ્યું તીચે ઉતર્યા, તો એક ઝારડો આવ્યો તે ઝારડામાં ધુંવાડો ધુંવાડો નજરે આવ્યો, અને તેને લીધે અમેને કોઈ દેખી શકવું પણ મુશ્કેલ લાગ્યું. પરંતુ તેમાં એક દીવો હતો તેથી ઝાંખ ઝાંખ અજવાળું આવતું હતું તેનાથી કાંઈક જેમ શકાતું ત્યાંથી આગળ ગયા તો એક મોટું દિવાનખાનું આવ્યું ત્યાં રોજની ઘણી કરેલી હતી.

તે દિવાનખાનામાં ઠાઠ સારો કરેલો હતો વન્ડે, વન્ડે એક મેજ હતો તેના ઉપર મેવા મીઠાઈની રકમીએ ભરેલી હતી. પણ ત્યાં કોઈ માણસ જોવામાં આવ્યું નહીં, ત્યાં આગ એક મોટો છત્રપલ્લમ પડ્યો હતો તે એટલો ઉંચો હતો કે તેના ઉપર ચડવાને બે ઝણ પગથીઆની નસરણી ચુકવી પડતી હતી તેના ઉપર એક ધણી સરસ લુખાંની મચ્છાંદાની નાખેલી હતી.

મારો કાકો તે પલ્લમ આગળ ગયો અને ત્યાં બેઠો એ હોય છે તો તેના દિરોરે એક સ્ત્રીની સાથે સ્ત્રીએ છે. પરંતુ તે બંને અરધા બેઠાં હતાં તેમના ચીરોને રંગ કાઢેલ ચપ્પલોએ હતો આવે તો અંતે દેખાવ અચકર ચલેલો હતો તે જોઈ હું ધણીજ શોકાતુર થયો કે અરે મારા બાપડી આતી દશા થઈ મેં માંગ કાકાના સાચું જોયું તો તે પુણી થતો હોય એમ મને લાગ્યું અને તે બેઠો આ કરતાં પછી વધારે શિક્ષાને તું લાયક હતો એમ કહેતામ્ તેને એટલો ક્રોધ ચડી ગયો કે તે ચુલ્લો સાહજબાજ માં ઉપર તેણે પોતાના હાથમાંથી જોડો કાઢી ઠોક્યો.

આ જોઈ અને ધણીજ નવાઈ લાગી. મને તેને પુછવાનું મન થયું પણ તે વખતે તેને ક્રોધ વધારે ચડેલો હોવાથી હું કાંઈ બોલ્યો નહીં. થોડીવાર પછી તેના ક્રોધ લગભગ શાંત થયો ત્યારે મેં તેને 'પૂચ્યું' કે કાકા ! મુઝેલા પુત્ર સાથે પણ આની વર્ણણિક ચલાવવાનું શું કારણ છે તે મેહરબાની કરી અને કહેલો મારો કાકો બોલ્યો કે મોટા આ વાત મારે કોઈને જણાવવી વ્યાજબી તો નથી, પરંતુ તમે તો કહેવુંજ નોંધ્યો કે તે સ્ત્રી મારી હોઈરી છે. મારો દોષરો નાનપણથી તેની ધણી, મારેના ગાંધતા હતો અને તે પણ તેના ઉપર ધણી આજના રાખતી હતી નાનપણના આનંદોપદ્રેમ ઉપર મેં કાકાજી પાન આપ્યું નહીં પરંતુ આપ્રેમ કોઈ ઉમરે ધણી હાનિદાનક થઈ પરજો નિદોષ પ્રેમ મને સ્વેદ જણવા લાગ્યો. ત્યારે મેં તે છોકરાને એકાંતમાં ધણી સમજવ્યું કે આમાં આપણું આખર નહીં અને અપકારીત થાય તેમ સુખ્યા પછી પણ ધણી શિક્ષાને પાત્ર થવાય છે. મોટો હવેથી તારે શુદ્ધ પુત્રીકથા વર્ણવું નહીં તો તેમાંથી તારા જીવની હાની થશે અને હું તને જોયેલો વહાલો ગણ્યું તટલોજ દુરમત ગણ્યો. અને તેવી રીતે દોઢરને પણ સમજાવી, પરંતુ તે બંને જણને ક્રોધપણ શિક્ષા લાગી નહીં ત્યારે તે છોકરીને મેં કબજે કરી અને ક્રોધ ઠેકાણે જઈ શકે નહીં તેવો બંદોબસ્ત કર્યો. અને પોતાના કાંઈ સાથે વાતચાત કરવાની પણ મના કરી પરંતુ તેઓનાં અંતરજીવ એક એકની સાથે રળી ગએલા હતાં ત્યાં તેઓ દરેક રીતે પોતાની ધુમ્મિજ પાર પાડવાને ઉપાય શોધતાં ત્યાર પછી તેણે અહીં એક ઘેર બાંધવાની મારી પાસે રજા લીધી. મેં તેમના આ પ્રયત્ન જાણ્યો નહીં તેથી તેને રજા આપી ત્યારે તેણે અંદરખાંડાં આવું હુંપું મક્કન કરાવી ઉપર ઘેર કરાવી, એવા વિચારથી કે જ્યારે લાગ કાલે ત્યારે તેઓ બંને બનાઈ જાય, એમ કરતાં કરતાં હું જ્યારે બહાર શિકારે ગયો ત્યારે તે બંને જણ મારી ગેંઠાદારને લાભ લઈ તેમાં જરાઈ મયા મારા આવ્યા પછી મને ખબર પડી કે તે બંને જણ કયાંક જતાં રહ્યાં હશે પરંતુ આ ઠેકાણે હશે તેમ મારા મનમાં નહોતું તે આ તારા કરેલાથી જાણ્યું તે પ્રમાણે તેઓ અંદર સંતાપ્યાં તેની મેં વાત કોઈને કરી નહીં કારણ કે તેથી આપણેજ કુળ જનવાય. આજે તેઓ બંનેનાં આખર થઈ ગયાં છે આ તેમના પાપને બદલો પાડેલો વાલો કારણ કે તે તો શુનેગાંને શિક્ષા કર્યા વગર રહેતાજ નથી. એટલું બોલ તે મારો કાકો મોટો સોદે રહવા લાગ્યો ત્યાં મને પણ એટલું રડવું આવ્યું કે ટેલેલી વાર સુધીતો અમે બંને જણ ક્રોધ ક્રોધને છાના ગાંધી સમયા નહીં.

થોડીવાર પછી તેણે મારી સાચું જોયું અને રડતા રડતા હાનિ નહીં બોલ્યો કે મારા પ્યારા દીકર મારો પાપી દીકરો મુઝો તો બને હું તેનો કાંઈ શોક કરતો નથી. પણ હવે તેની મોટા તું પુરી પાડ એટલું કહી તે મને બેટી પડ્યો અને તેથી પાછાં અમારાં બંને જણનાં હૈયાં જરાજ આલ્યાં.

થોડીવાર પછી અમે બંને જણ હાનિ રહ્યાં ત્યાંથી બહાર નીકળ્યાં અને પેલી ઘેર પાછી હતી તેવી કરી નાંખી અમે ઘેર આવવા નીકળ્યા.

ઘેર આવતાં રસ્તામાં લગાઈનાં પાળાં બાજતાં સાંભળ્યાં તેથી અમેને શાળ પડી તપાસ કરતાં મજાજ પડ્યું કે જે દુરમને મારું રાજ લઈ રેઈ મારી આંખ ફોડી હતી તેજ મારો વજર મારા કામના રાખપર

ચઢી આવ્યો હતો. મારા કાકાની પાસે એટલું બધું લશ્કર નહોતું કે તે સામે ચઢ તેને હરાવે, તો પણ મારો કાકો તેની સામે લડ્યો. લડતાં લડતાં તે માર્યો ગયો હતું પણ ધણી બહાદુરીથી લડ્યો. પણ મારા કાકાના મરણથી તથા બધું લશ્કર પાયમાલ થઇ જવાથી હું નાશીને મારા કાકાના એક વિશ્વાસુ અમલદારના ઘરમાં સંતાઇ બેઠો.

મારા ઉપર આ આરત આવી પડી તેમથી ઉમરવાનો હું ઉપાય શોધવા લાગ્યો અને ત્યાંથી જૂદા વેશ નાશી જવાનું દરસ્ત ધારી મેં દાદી મૂઠ મુઠાવી નાંખી જોગીનો વેશ ધારણ કરી ત્યાંથી નીકળી નાહો. આ વેશથી અને મોઢા જાળખી શક્યું નહીં, તેથી હું કાંઈ પણ અડચણ વગર ત્યાંથી નાશી છુટ્યો અને ત્યાંથી ખરો રસ્તો છોડી આડાઅવળે રસ્તે ચાલ્યો. અને જ્યાં સુધી આ શહેરમાં આવ્યો ત્યાં સુધી કોઇ ઠેંગણે લગાર પણ ટપ્યો નહીં. મારો વિચાર એવો છે, કે આ જમદાર શહેરના પાદશાહ ખલીફહાદન ધણી પરાક્રમી અને દયાળુ છે. તેથી તેમને મારી આ સધળી હકીકત સંભળાવી તેમની મદદ મેળવવી. અને મને આશા છે કે તે નામદાર જરૂર મને આશ્રય આપશે.

હવે હું જ્યારે આ શહેરમાં આવી પહોંચ્યો અને દરવાજામાં દાખલ થઇ આરામ લેવા બેઠો અને મારે હવે કેવી રીતે વર્તવું તેનો વિચાર કરું છું. એટલામાં તો આ બીજો જોગી મારી પાસે આવ્યો બેઠો, તેણે મને સલામ કરી અને મેં તેને સલામ કરી. અમો બે જણ વાતો કરવા બેઠા મેં તેને પૂછ્યું કે તમે મારી પેઠે અજાણ્યા જણાઓ, તે બોલ્યો હા ભાઇ તેમજ છે. એટલામાં તો એક ત્રીજો જોગી આવીને અમારા બેજણની પાસે ઉભો, તેની સાથે પણ વાત ચીત કરતાં માલગ પડ્યું કે તે પણ અમારા જેવો અજાણ્યો છે, અમો ત્રણે જણે ફાવ કર્યો કે આપણે ત્રણે મરણી સ્થિતિના છીએ તેથી આજે અમે તેમ થાય પણ છુટા પડવું નહીં.

હવે તે દરમિયાનમાં મોડું થઇ ગયું અને રાત પડી મોઢ ત્યારે વિચાર કર્યો કે આપણે રાત કબે કેકાણે રહેવું, તેનો વિચાર કરતા કરતા અમે ચાલ્યા ચાલ્યા તમારા દરવાજા આગળ આવ્યા. અને આ રજું ઠોઠી દરવાજા ઉઘડાવ્યો તમોએ અંદર આવવા દીધા અને રાત રાખ્યા તેથી અમો તમારો ઉપકાર માનીએ છીએ, જેવી રીતે હે સદગુણી બાપ મેં મારી આંખ કુટવાની તેમજ દાદી મૂઠ મુઠાવવાની વગેરે સધળી હકીકત સંભળાવી, હવે તમારે જે કરવું હોય તે કરો.

જોખીદાને આ હકીકત સાંભળી નવાઇ લાગી અને બોલી કે તમારી આ હકીકત સાંભળી તમને જીવતદાન અપું છું. હવે તમારે જ્યાં જવું હોય ત્યાં ચાલ્યા જાઓ ત્યારે પેલા ફકરે કહ્યું કે આ લોકો જ્યાં સુધી પોતાની હકીકત કહે ત્યાં સુધી મને બેસવાદો તો આપનો ઉપકાર માનીશ. તે બાધએ તેની મામણી મજુર રાખી.

આ ફકરની વાર્તા સર્વ જણને ધણીજ નવાઇ જેવી લાગી તેમાં બાદશાહ તો આ વાત સાંભળીને છકજ થઇ ગયો. પણ પેલા સીધી હોડીની બીકથી કમ પણ બોલી શક્યો નહીં. તો પણ તેણે વજરને એટલું તો કહ્યું કે હે ! વજર ! મેં ધણી વાતો સાંભળી છે. પણ આજના જેવી વાત મેંજ દહાડો સાંભળી નથી—ત્યાર પછી બીજા ફકરે જોખીદાને નમસ્કાર કરી પોતાની વાર્તા શરૂ કરી.

બીજા ફકરની અન્યથા જેવી વાત.

આ વાત થઇ પછી પેલા બીજો ફકર બોલ્યો જે હે બાપ ! હવે હું મારી જમણી આંખ કેમ બોધ બેઠો તેની હકીકત કહું છું તે તમે સાંભળશો. અને તેમાં મારી આખી જીંદગીનો ઇતિહાસ આવી જશે. હું એક બાદશાહને પત્ર છું હું જ્યારે નાનો હતો ત્યારે મારી મુદ્દિ ધણી તિવ હતી તેથી મારા માપે મને બહુવખાને માટે ધણે અમ લેવા મડ્યો અને દેશ દેશથી જૂદી જૂદી બાધાઓના તમજ જુદી

જુદી વિધાઓ શામવવાનાં ઉસ્તાદ રાખ્યા. મારી તીકણુ પુલિન લીધે હું ઘણી ઘણી બાબતો તેમજ, ખૂંચોળવિધા, ખજોળવિધા, વ્યાકરણ, જ્યોતિષ, વૈદક, ધર્મશાસ્ત્ર વગેરે સંધળી વિધાઓ રાખ્યા. મારું ધર્મશાસ્ત્ર જે કુરાન તે તે મધ્યુ સુખપાઠ કર્યું. અને તે સંધળી સારા સારા પુસ્તકો મેળવ્યાને તેમજ રીકાઓ વાચીને તેમાં ઘણું જ્ઞાન મેળવ્યું વળી શાહજહાને છાંજે તેવી યુદ્ધવિધા, કસરત-વિધા, ન્યાય વગેરે વિધાઓને પણ સારી રીતે અભ્યાસ કર્યો. હું કસરતમાં પણ ઘણા હોશિઆર હતો. અરબી બાબમાં તો મારી બરાબરી કરે તેવો કોઈ નહોતો વળી મારા અક્ષર પણ એવા સંસ હતા કે સારામાં સારા લહીયા પણ મારી બરાબરી કરી શકતા નહી, હુકામાં ઘણું કરીને સંધળી વિધામાં હું પ્રવીણ થયો.

મારી થોડી ઉંમરમાં આ વિધાઓને મારી પાસે સંગ્રહ થવાથી મારાં વખાણુ દેશોદેશ થવા માંડ્યાં. અને હિંદુસ્તાન જેવા દુર દેશના મોટા મોટા રાજાઓ મારા નામથી અને ઝોળખવા લાગ્યા. અને મને પોતાની હજુરમાં બોલાવી નગરે જોવાની ઇચ્છા કરવા લાગ્યા વળી હિંદુસ્તાનના એક મોટા રાજાએ મને પોતાની મુલાકાતે બોલાવ્યો, અને પોતાનું ખાસ માણસ મને તેડવા સાથે મોકલ્યું, અને પાછળથી એક એલચી ખાતું તથા મારી સારી ભેટો મારા બાપ ઉપર મોકલી. મને પોતાની પાસે બોલાવવા ઇચ્છા જણાવી. આ જોઇ મારો બાપ પણ ઘણા ખુશ થયો અને મનમાં કહેવા લાગ્યો, કે મારા ધન્યભાગ્ય કે આવો પુત્ર મારે ઘેર જન્મ્યો, તેના લીધે દેશ દેશના રાજાઓ જોડે મારે ઝોળખાણુ થશે. વળી હિંદુસ્તાન જેવા મોટા દેશના રાજાઓ જોડે પણ મારે સંબંધ થશે આ કરતાં મારે ખાતું શું વધારે કહેવાય ! મારા બાપે મને કહ્યું કે હિંદુસ્તાનના રાજાએ તને તેડવા સાથે મણસો મોકલ્યાં છે મારે તારી ઇચ્છા હોય તો જા; ત્યારે મને પણ તેવા દેશો જોવાની ઉત્કંઠા થઈ અને પેલા એલચીએ સાથે હું હિંદુસ્તાન આવવા નીકળ્યો, મારી સાથે મેં ઝાઝા માણસ રાખ્યાં ન હતાં ફક્ત પાંચ સાત ઘોડેરવારો અને બીજા કેટલાએક માણસ લઇને હું ચાલ્યો થોડાં માણસો રાખવાનું કારણ એકે રસ્તો ઘણા દિવસનો હતો તેમ વિકટ હતો તેથી મને વધારે માણસ જોડે રાખવાં દુરંત લાગ્યાં નહીં. અને ત્યાંથી હું એકસો થોડા માણસ સાથે ચાલ્યો.

અમે ચાલતાં ચાલતાં એક મહિનાનો રસ્તો કાપ્યો, ત્યારે રસ્તામાં એક વિકટ જગ્યા આવી ત્યાં આગળ ધુળ હતી જણાઇ. થોડીવાર થઇ નહીં એટલામાં તો હથિયારબંધ પચાસ માણસ અમારા આગળ આવી હભા ષ્ઠા, તે સંધળા ચોર હતા. અમારા પાસે માણસો થોડાં હતાં. તેથી તેમની સાથે લડવાને અમે શક્તિવાન નહોતા અમેને અશક્ત ધારને તેઓ અમારી ઉપર હુમલો કરવા લાગ્યા અમેએ તમને કહ્યું કે અમે હિંદુસ્તાનના રાજા પાસે જઇએ છીએ. અને ફલાણુ દેશથી આવ્યા છીએ. મારે અમેને છૂટવા એ તમને થોડા નથી ત્યારે પેલા કોકોએ કહ્યું કે તેમાં અમારે શું ? અમે હિંદુસ્તાનના રાજાના વંતની નથી, તેમ આ હદ પણ હિંદુસ્તાનની નથી. મારે અમે તમને છોડીશું નહીં. તેઓએ અમારા ઉપર હુમલો કર્યો અને અમારા સંધળા માણસોને જમીનદોસ્ત કર્યાં હું એકસો કાંકે યુક્તિ કરીને નાસી છુટ્યો અને ત્યાંથી નાસવા લાગ્યો. મને લાગ્યું કે તેઓ મારી પાછળ આવશે પણ તેઓ અમારી પાસેથી છુટી લીધેલા માલ વહેંચી લેવા બેઠા હતા, તેથી આવ્યા નહીં. મારો થોડો જખમી થયો હતો તેથી તે ચાલી શકતો નહોતો અને થોડે દુર જઇ તે પણ ભોંય પડ્યો, ત્યારે હું તેને છોડી ચાલવા લાગ્યો અને બીક હતી કે તેઓ મારો પાછળ આવશે તો મને પુરો કરશે, તેથી જમ નસાય તેમ હું નાહો. મારો થોડો ત્યાંજ મરી ગયો.

હવે હું ત્યાંથી નાહો પણ રસ્તાનો અગળપણ તેથી જ્યાં ત્યાં ભટકવા લાગ્યો, મને કોઈ ઠેકાણું રસ્તો જડ્યો નહી. અને જગલોમાં તેમજ અરણ્યોમાં મને કોઈ પણ રસ્તાની સૂઝ પડી નહીં. મને પણ નાના ધા વાગ્યા હતા, તેના ઉપર પાટા બાંધીને મેં ચાલવા માંડ્યું, સંજ પડતાં હું એક ઝાડીમાં આવી પહોંચ્યો, ત્યાં આગળથી કેટલાક ફળ મેં વીણી ખાધાં અને રાત ત્યાંજ પડી રહ્યો.

સવારમાં ઉઠી મેં ચાલવા માંડ્યું. એમ ઘણા દિવસ સુધી મુસાફરીઓ કરતાં કોઈ ઠેકાણું એવું

ગામ સરખું ન આવ્યું કે જે ઠેકાણે હું મે ત્રણ દિવસ રહી વિસામો લઉં. અતે ધણે દિવસે એક મોટું શેહેર આવ્યું, તેની આસપાસ નદી તથા ઝાડોની ધગા સારી હતી. અને વેગળેથી જાણે એક મોટા બાગ હોય તેવા સુંદર ઝાડોની વચ્ચેમાં તે શેહેર જણાતું હતું આ જોઈ મને હર્ષ થયો પરંતુ મારી હાલત ધણી જુરી થએલી હતી શરીર ઉપર વસ્ત્ર મેલાં અને ફાટી અંગેલાં હતાં પગમાં બોડો ફાટી ગયો હતો, હજમત પણ એટલી બધી આવેલી હતી તાપ તથા પવનને લીધે શરીર તો જાણે બળી મર્યું હોય તેવું થઈ ગયું હતું. આવી મારી હાલત હતી. અને બીજારીના કરતાં પણ મારી સ્થિતિ ધણી ખરાબ થઈ ગઈ હતી.

હું તે શેહેરમાં પેઠો તેવામાં એક દરજી દુકાનના ઝાટલા ઉપર બેઠો બેઠો લુગડાં શીવતો હતો. તેની પાસે હું બેઠો અને મોઢા વચનથી મેં તેને શેહેરની હકીકત પૂછવા માંડી તેણે પણ મારી હકીકત પૂછી લીધી મેં તેને મારી હકીકત ખરેખરી કહી ત્યારે પેઠો દરજી કહેવા લાગ્યો કે હું શાહબંદા મારી આગળ તો તેં આ ખરી હકીકત કહી તે તો ફીક હું કાઢીને કહેવાનો નથી પરંતુ બીજા કાઢીની આગળ કહીશ, અને રાજને કાને તે વાત જશે, તો તે તને છોડશે નહીં કારણ કે તમારા બાપને તથા અમારા રાજને વેર છે. શાહબંદાએ તે શેહેરના રાજનું નામ ઠામ પૂછ્યું તો તે ખરું આલમ પડ્યું. અને તેથી મારા મનમાં ફાળ પડી અને ત્યાર પછી મારી હકીકત મેં કાઢીને કહી નહીં પણ હમશાં ચેતતો જ રહ્યો દરજીએ મને આવી રીતે ચેતાવવાથી મેં તેનો ઉપકાર માન્યો, ત્યાર પછી મેં દરજીને પૂછ્યું કે આ શેહેરમાં યુસાફરો વગેરેને ઉતરવાની ધર્મશાળા અથવા એવું બીજું કોઈ મકાન હોય તો મને દેખાડશે તેણે કહ્યું કે હું બાગ્યશાળી પુરૂષ તારે હમણાં બીજા કોઈ ઠેકાણે ઉતરવાની જરૂર નથી. એમ કહી તે ચોટામાંથી આવતું લઈ આવ્યો, અને મને આપ્યું. તે મેં તેની દુકાન ઉપર બેસી ખાધું અને પાણી પીધું પાનું જાનું નિશાંતી લીધી મેં તેનો ઉપકાર માન્યો. દરજી બોલ્યો હું શાહબંદા ! તારા જેવા બાગ્યશાળીની બરદાસ કોણ ન કરે, અત્યારે કર્મના વશથી તારે દુખ આવી પડ્યું છે તો કાલે સૌ સારાંવાનાં થશે, અને તેના બદલે તને મળ્યા વગર રહેશે નહીં આ દરજીની સારી સલાહ માટે મેં તેનો ઉપકાર માન્યો અને મેં તેની સલાહ પ્રમાણે ચાલવાનો નિશ્ચય કર્યો.

થોડા દિવસ પછી તે દરજીએ કહ્યું કે હવે તમે આ શેહેરના બોમ્બીઆ થયા છો અને તમારો થાક પણ હવે કતરો હશે, માટે તમે માંઈ હુન્નર જાણતા હોતા તે કરો કે જેથી તમારું શુજરાન નબી શકે આ શેહેરના બાદશાહના શાહબંદાઓ પોતાને રાજ્ય છતાં પણ હુન્નર શીખે છે કારણ કે કદાપી ખુરો વખત આવે તો પોતાનું શુજરાન નીભાવવાને અડચણ પડે નહીં. મેં કહ્યું હું વિદ્યા ધણી પ્રકારની બાળ્યો છું. આકરણ, ન્યાય, ધારાશાસ્ત્ર, ભૂગોળવિદ્યા, ખગોળવિદ્યા, જૂદા જૂદા દેશની ભાષાઓ વગેરે સારી પેઠે જાણું છું. પરંતુ હુન્નર કાંઈ જાણતો નથી દરજી બોલ્યો બાપ ! તમારી વિદ્યા, અને વિદ્યા કાંઈ ખપ આવે તેમ નથી. આવી તો કાંઈ હુન્નર આવડતો હશે તો ખાસો, નહીં તો લુપે મરશો. હવે જો તમે હુન્નર નથી જાણતા તો તમારે મજૂરી કરી શુજરાન ચલાવવું પડશે. હાલમાં હું તમને એક મજૂરી બતાવું છું તે એક જંગલમાંથી લાકડાંની ભારી બાંધી લાવીને અહીં વેચો, તમારા શરીરનો બાંધો ફીક છે તેથી તમે તે કરી શકશો. જો તમારે કુલાડી દોરડું કાંઈ જોઈએ તો લાવી આપું એમ કહી તેણે પોતાના ઘેરથી એક કુલાડી તથા દોરડું લાવી આપ્યું.

આવી રીતે તે દરજીને મારા શુજરાનની ચિંતા થઈ તેથી તેણે કુલાડી તથા દોરડું લાવી આપ્યું અને પણ તે સિવાય બીજા કાંઈ રસ્તા સૂઝ્યો નહીં. બીજા દિવસે તે દરજીએ લાકડાં કાપી લાવનાર લોકોની સોબત કરી આપી. તેમની સાથે હું જંગલમાં લાકડાં કાપવા માંડ ગયો. જંગલ શેહેરની થડમાં જ હતું. અમા બધા ત્યાંથી લાકડાં કાપી લાવ્યા. અને એક ભારો લાવી વેચ્યો તો પૈસા સારા ઉપજ્યા કારણ કે લાકડાં કાપી લાવનાર મજૂર તે ગામમાં ધણી થોડા જાનર આવતા, તેથી ભાવ સારો ઉપજતો અને તે પ્રમાણે મેં હમેશા લાકડાં કાપી વેચવા માંડ્યાં તો થોડા દિવસમાં મારી પાસે કોઈક પૈસાનો વધારો પડ્યો. એટલે દરજીએ મારા માટે જેટલા પૈસા ખરચ કર્યા હતા તેટલા પૈસા તેને આપવા ગયો. દરજીએ

તે પૈસા લેવાની ના કહી પરંતુ મેં તેને ધણીજ બળાત્કારે તેટલા પૈસા આપ્યા આ પ્રમાણે લોકડાં કાપી લાવી મેં એક વરસ સુધી માફ ગુજરાત ચલાવ્યું. એક દિવસે હું જે જગલમાં લોકડાં કાપતો હતો. તે જગલમાં લગભર વધારે આમળ ગયો, ત્યારે મને ધણી રળાઆમણી એક જગ્યા નજર આવી. તેમાંથી લોકડાં કાપવા મેં શરૂ કર્યો, એક મોડું ઝડ કાપવા માટે તેના ઘડને મેં મરી કુદાડી મારી. મારતાં તે કાંઈક લોહની ચીજ સાથે અશ્વઘાત તપામ કરતાં તે એક લોહના છાના બારણાને જડેલું કહું નજર આવ્યું. તરતજ તે ઉપરથી સર્વે માટી કાઢી નાખી મેં તે ખેંચ્યું તો તે તરત ઉઘડ્યું. અને એ દાદર નજર પડ્યો. લાથમાં કુદાડી રાખી હું નીચે ઉતર્યો, જેવો હું દાદર ઉપરથી નીચે ઉતર્યો કે એક સુંદર મેહેલ મારી નજરે પડ્યો જેની ચકચકિત રચના જોઈ મને ધણી અનુપમી લાગી. તે બજે ખુલ્લા ચોગાનમાં બાંધ્યો હોય, તેમ રોશનીથી પુર હોતો. તેની ગેલેરી સંમીન સોનાના અનુપમ ચાંબલા-ઓ ઉપર ઉભી હતી. પણ એ સર્વે રચના ઉપર ધ્યાન આપું તે પેઢેલાં મારી નજર એક અતિ ધણી સ્વચ્છતા અને અમીરી દેખાતી ખુબ સ્વભાવની એક આકૃષ્ટ પડી. મેં તે ખુબસુરત સ્ત્રીને મારી પાસે સામે આવવાની તરફ આપા નહોં પણ ધણી ઝડપથી હું તેની પાસે ગયો અને ધણી નમનતાથી હું તેને કહેવા બહુ તે પેઢેલાં ને બે લી ઉઠી કે તમે કોણ છો ? તમે કોઈ માણસ છો કે છાત્રો ? હું માણસ છું. ” એણે મેં જગમ દીધો મારે અને જીનને કાંઈ સંબંધ નથી. — આ સંભળી ને ધણી ખુબી થઈ અને બેઠેલ કે અહીં તમે શી રીતે આવ્યા. હું આજ પચીસ વરસ થયાં આ કેકાણે રહું છું. અને આજ પુરૂષ જાતિને જોવાનો લાભ મધ્યે. આજ સુધી કોઈ પુરૂષનું નામ મેં જોયું સાંભળ્યું નથી અને કોઈ પુરૂષનું મોં જોવા પણ પામી નથી.

તેના અતિશય રૂપે મારા મનને બભાવી દીધું; તેણે જે નરમ તથા ખુશ સ્વભાવથી મને આવકાર આપ્યો, તેથી મને બોલવાની હીમત આવી અને બોલ્યો કે હે સ્ત્રી ! હું તમારી આમળ નાવધનો ખુલાસો કરું છું.

આ મને તમારી જે સુલાહાન થઈ તેથી મને પોતાને હું બાગ્યશાળી સમજી છું અને તેથી મને ધણી હર્ષ થાય છે. અને વળી મને મારા દુઃખમાં કાંઈ શાન્તિ થશે અને કદાપી જે મારાથી બનશે તો તમને પણ દુઃખમાંથી ઘેડાડીશ. મને એમ લાગે છે કે તમે અહીંયાં ધણી દુઃખી હાવતમાં હશે. એટલું કહી મારી સર્વે હકીકત તેને મળથી કહી સંભળાવી. અને મારી આવી દશા શી રીતે આવી ! તે બધું તેને જાણ્યું આ સાંભળી તે સ્ત્રીએ વિચાર્યું કે આ કોઈ પ્રતાપી પુરૂષ દેખાય છે અને તેની આમળ પોતાનું જ્ઞાન જણાવવાની હરકત નથી એમ મારા તેણે મને કહ્યું કે હે પ્રતાપી પુરૂષ મારી સ્થીતી વિષે તમારે જે અટકાવ બાંધી તે ખરેખરો છે અને તેમાં કાંઈપણ ફેર નથી. અને હું આ જગા-માં ધણી દુઃખદાયક કેદખાનાની અવસ્થા બોલ્યું છું. જે કે આ મેહેલ તથા તેના અંદરનો કાદમાક વગેરે તો કોઈ દેવપુરાના જેવો છે, પરંતુ મેં મને સ્મશાનવત લગે છે. હું અહીંયાં ધણી વરસથી આવો દશા બોલ્યું છું હવે હું તમને માડું જ્ઞાન કહું છું તે સાંભળી હું અંતરુરીયાપુના છપટીમાસ નામના મહાગજની પુત્રી છું. હું મારા બાપને ધણીજ વહારી હતી. અને મારો વિવાહ મારા કાકાના એકાક સાથે કરેલો હતો. અમે બન્ને ઉંમર લાવક થવાથી અમાને પરણાવવા માટે મારા બાપે મોટા જોગજવ માંડ્યો અને ધણી ધારાધુમથી લગન દિવસ નક્કી કર્યો. લગનને દિવસે ધણી ધારાધુમ કરી અને ઘેઘેર હરખને પાર રજો નહોં ધણું લોક લગન વખતે બેઠું થયું હતું, અને શાસ્ત્ર વિધિ પ્રમાણે અમે બન્નેને પરણવા સારૂ બેસાડ્યાં, અને અમારા બન્નેનો જેવો હસ્ત મેળાય થવાની તૈયારીમાં હતો તેવામાં એક જીન મારા ઉપર મોહિત થઈ મને કોપાડી ગયો અને તેને કોઈએ દીડા નહોં. એક ધણીવારમાં તો તે કેટલાક ગાક નીકળી ગયો. મને ઉપાડી તેણેજ હું બેઠાન થઈ અર્ધબચાઈ હું મુઠ્ઠામાં આવી અને આંખ ઉપાડી ત્યારે તો હું આ મેહેલમાં એટલી છું એવું મને લાગ્યું. મેં વિચાર્યું જે આને સ્વપ્ન છે કે શું ? લગભર આંખ ઉપાડી તો બગાવર માલમ પડ્યું કે આ જે દેખાય છે, તે સત્ય છે અને હું પશુજા બેઠી હતી ત્યાંથી કેકાઈ ઉપાડી છે, એવું મને માલમ પડ્યું. હું કેટલીક મુઠ્ઠા સુધી તો તેની સાથે મોડી

નહી પરંતુ તેના વજ્ર પડવાથી મારી મરણ વિરહ બોલવું પડ્યું હવે હું તેની સાથે વાત કરું છું. પરંતુ મારા અંતઃકરણથી તેને ધિકાઈ છે. મને આજ કાલે આ મેહેલમાં પચીસ વર્સ થયાં. મને જે જે વસ્તુઓ જોઈએ તે સઘળી તે કહેતાં પેઢેલાં હાવી આપે છે. આવવાનું પીવાનું ઝોઢવાનું વગેરે ક્ષણ જનતાની મને હરકત નથી. પરંતુ અહીં કેદખાનામાં રહી જીંદગી મુજબરવાનું મને ગમતું નથી. તે દશ દિવસે એકવાર મને મળવા આવે છે, અને એક રાત મારા પાસે રહી ચાલ્યો જાય છે. માર્મ વખતે એકથી વધારે રાત રહેતો નથી તેનું કારણ કે તેને એક પોતાને પરણેલ સ્ત્રી છે. તેનાથી છતાં તે મારી પાસે આવે છે. કેમકે તે જાણેલા મોટા ઝમટા મચાવે, જે વચમાં મારે તેને બોલાવવાની જરૂર પડેતી આ ઝોરવાની વચમાં એક થાંભલો છે, તેમાં એવી યુક્તિ છે કે જે તેને હાથ આડાડું તો તે જમાં હાથ ત્યાંથી એકદમ આવે છે. આ વખત તેને આવી ગયાં ને ચાર દિવસ થયા અને તેને આવવાને હવે બીજા છ દિવસ બાકા છે, જે તમારી મરજી રોયતો અહીં રહે અને તેને આવવાને વખત થાય એટલે જતા રહેજો નારણ કે જે તે જાણવામાં આવે તો તમને તથા મને મારી નાંખ્યા વગર રહે નહીં.

આ વાત સાંભળી મને ધણેજ હર્ષ થયો. મારા મનમાં ઈચ્છા તો હતીજ અને વળી તેણે પોતે કહ્યું, તેથી મેં ધણી ખુશીથી તે વાત કબુલ રાખી, તેણે તતજ મને એક આસન ઉપર બેસાડ્યો અને મને લુગડાં કઢાવી નહાવાના હામખાનામાં લઈ ગઈ. તે હામખાનાના દાઢ એવો હતો, કે તેવો આપણે કોઈ દિવસ દોઢ પણ ન હોય. મેં મારાં લુગડાં કઢાવી અને નહાવ્યો. મારા શરીરને ચોળવાને સાગં સારાં સુખની તેણે વગેરે સામાન હાવી મારી આગળ મુક્યો. હું નાહી દીલ સાર કરીને કહ્યો, તો મારે સાથે એક ધણેજ સુંદર પોશાક હાવી મારી આગળ મુક્યો તે પોશાક એવો તો ઊંચી હતો કે મોટા બાદશાહને પણ તેવો પોશાક ન હોય તે મેં પેરેયો.

નાહી પોશાક પેઢેરી હું એક સુંદર મલિયા ઉપર બેઠો, ત્યાં તે મારા સાથે અનેક પ્રશ્નનું આવવાનું હાવી અને તે અમે અને જણે ભેગાં બેસી ધણી ખુબથી રમત રમત સાથે ખાધું. અને તે વખત તો જાણે એમજ લાગ્યું કે મેં કશું કુખ દીડુંજ નથી રાતની વખતે મારે રાશની કરી અને આખી રાત ધણીજ લેંદરમાં મુજબ.

બીજા દિવસે ને આજુ હાવી ત્યારે અમે બન્ને ખાવા બેઠાં. તેમાં ધણેજ ઉત્તમ દારૂ ને હાવી હતી. જે કોઈ દિવસે મેં તેવા દારૂ નજરે જોયો પણ નહોતો, તો પછી આખો તો શેનોજ હોય. આ દારૂ અમે એક બીજાને આપવા માંડ્યો, અને એક બીજાના પ્રેમમાં કેટલો પીધ તેની કાંઈ ખબર રહી નહીં; અને અતિશે પીવાથી મને કાંઈપણ ભાન રહ્યું નહીં હું જેમતેમ બોલવા લાગ્યા મેં કહ્યું 'પ્યારી શાહાબાદી આ બાંધખાનામાં રહેવું કેમ ગમે છે, દિવસને રાત અંધારામાં પડી રહેવાથી તમારા જીવને કેમ સંતોષ થાય છે માટે ચાલો આપણે બહાર જઈએ, અને સાગ આગ બાગમાં ફરી આપણાં તનમનને ખુશ કરીએ, ત્યારે તે બોલી પ્યાર તમારી તે વાત ખરી છે પરંતુ અત્યારે તો આપણાથી જો અટલું ભેગવાઈ શકાય તો પણ આપણે ધણાં બાગશાળી. કારણકે આવી રીતે આપણે આપણું કામ ચલાવીશું તો એક મહીનામાં તે ત્રણ વખત આવશે એટલે સત્તાવીસ દિવસ આપણી મોજમજ ચાલશે. અને ત્રણ દિવસ આપણને કાંઈ બાગશે નહીં, માટે તે વિષે હમણાં બીજો કાંઈપણ વિચાર કરવો ધણેજ જોખમ ભરેલો છે, મેં દારૂની લેહેમાં કહ્યું કે પ્યારી શાહાબાદી તમે જે બોલો છો તેનું કારણ હું સમજી ગયો છું, કે તમે તે જીનની બીજને લીધે તે બાગત અને રોકો છો. પરંતુ તમે એ વાત તથા બીજી તમારા મનમાંથી કાઢી નાંખો, હું તે જીનને એક તરફલા મારક ગણું છું. અને એવા એક તો શું પણ હજારો જીનેને મારી નાંખવાની હું શક્તિ ધરાવું છું માટે તમે તે વાતની કાંઈપણ બીજી રાખશો નહીં. તેને થાંભલો વગેરે સઘળી યુક્તિ હું તોડી નાંખું છું—આ સાંભળી શાહાબાદી અને તેમ નહીં કરવા સમજાવવા લાગી. કારણકે મારી શક્તિ કેટલી છે, અને તે જીનની શક્તિ કેટલી છે તે સઘળી વાત એ સારી પેઠે સમજતી હતી, તેથી તેણે મને કહ્યું કે પ્યારી શાહાબાદી ! તમે એ બધી વાત જવાબો અને તેથી પરિણામ ધણું મોટું નીપજશે, જ તો થાંભલાને હાથ પણ અડી જશે તો એ હજી જીન તરતજ

અહીં આવી પહોંચશે અને તમને તથા મને બન્ને જણને પુરા હવાશે મારશે. તમે તો તેવા સામે જોવાને પણ શક્તિવાન નથી. તો તેની સાથે લડીશો ત્યાં રીતે શકવાના હતા, માટે માફ કરજું માની આવડશેથી સતોષ પડેડા અને આખા મહીનામાં આપણુ ફક્ત ત્રણ રાતો ભૂકાં રહીશું તે કાંઈ જણ્યું નહીં. માટે લેખ કરી આપણી ખરાબી કરવાની ઇચ્છા શા સાર કરો છો.

આવી રીતે તેણે મને ધણું ધણું સમજાવ્યો પણ મેંતો દારૂની કેદમાં તેનું કહેવું લગાર પણ સાંભળ્યું નહીં અને જોતજોતામાં એકદમ ઉડી પેલા થાંભલાના તથા તેની જે યુક્તિ હતી તેના ટુકડે ટુકડા કરી નાંખ્યા.

જેવો તે થાંભલો બાગ્યો તેવોજ મોટો ધણક થયો અને આખો મહેલ ધ્રુજવા લાગ્યો; અને જાણે હમણાં આ બધું તુડી પડશે એમ લાગ્યું. રાણની તમામ બંધ થઈ ગઈ અને એકદમ અંધારું થઈ ગયું. આ અકસ્માત જોઈ મારો દારૂ એકદમ ઉતરી ગયો. અને મારા કરેલા કામને માટે અતીશે પસ્તાવું પડ્યું પરંતુ હવે તે કાંઈ બચે તેવું નહોતું. મેં ગભરાતાં ગભરાતાં કહ્યું કે આ આવડું બધું શું થાય છે. તેણે કહ્યું હવે થોડીવારમાં જીવ આવશે. તો માફ તો જે થવાતું હશે તે થશે પરંતુ તમે નાશી જાઓ; નહીં તો તે મારી નાંખ્યા વગર રહેશે નહીં. તેણે પોતાના જીવવાની કાંઈ પણ દરકાર રાખી નહી. પરંતુ મને બચાવવાને તેણે નસાડ્યો પણ મને એટલી ધારતી લાગી કે પગે થરથર ધ્રુજવા લાગ્યો. અને એક ડગલું પણ ત્યાંથી ખસી શકાયું નહીં. ઘણી હિંમત ચલાવીને નાસવા લાગ્યો ત્યારે માફ દોરડું તથા કુહાડી રહી ગયાં. જેવો દાદર ઉપર ચડ્યું છું. તેવો તો જીવ સામે આવી ઉભો રહ્યો. તે એવો તો વિકાળ લાગતો હતો કે જાણે આખા જગતને હમણાં ખાઈ જશે હું તેને જોઈને દરીજ ગયો. આવતાં વાર તેણે શાહાબદીને કહ્યું કે મને શા માટે તેડાવ્યો. ત્યારે તે શાહાબદી બોલી કે મને કાંઈક દુખી આવ્યું. તેથી મેં આ શીસામાંથી બે ત્રણ ગલાસ ભરીને દારૂ પીધો અને તેની કેદ ચલાવથી મારાં પગ લડથડવા લાગ્યા. તેથી હું આ થાંભલા ઉપર પડી મઈ અને તે બાગી ગયું, આ જે બન્યું હતું તે મેં કહી દીધું. આ સાંભળી જીવ ઘણેજ કોષમાં આવીને મોટ્યો, અરે હરામખોર અને જુદી સ્ત્રી આ કુહાડી અને દોરડું કેનું છે ? શાહાબદીએ હિંમતથી જવાબ દીધો કે તે મને ખબર નથી. પણ તમે ઘણા ખપાટથી આવ્યા તેથી કાંઈ ટેકાણે રસ્તામાં પડ્યું હશે તે તમારી સાથે ધસડાઈ આવ્યું હશે, આમ કહેવાથી પેલા જીવે તે સ્ત્રીને ખુબ મારવા માંડી, અને તેણે એવી જુઓ પાડવા માંડી કે જે હું બહારથી સાંભળતો હતો, ત્યારે મને એમ થયું કે અરેરે ! મારા સાથે આ બિચારી સ્ત્રી માર ખાય છે. એમ વિચાર કરતો હું પેલા દમામખાના પાસે ગયો. અને જીવે પોશાક પહેર્યો, તથા પેશો નવો પોશાક ત્યાંજ મુકીને ચાલતો થયો. પરંતુ મને મારા સાહસ માટે એટલો બધો પસ્તાવો થયો કે, મારી કિમરમાં અને કોષ વિવસ થયો નહોતો, તે બિચારી સ્ત્રીને પચીસ વરસથી ફક્ત એક કેદખાનામાં હતી, તે દુઃખ હતું બાકી બીજું બધું સુખ હતું. પરંતુ મારી સોખનથી તેને અરજા વખત આવી. તે જતાં પણ તેણે માફ નામ દીધું નહીં. અરેરે ! પિત્તકર છે મને હું તેના આ અપરાધની મારી ક્યાં આગળ માગીશ. એવી રીતે પસ્તાવો કરતો અને આંખોમાંથી આંસુ પાડતો શેઠે તરફ દરજને ઘેર આવવા નીકળ્યો.

મને આવતો જોઈ દરજ ઘણો ખુશ થયો, તે કહેવા લાગ્યો તું આવજ સુધી નહીં આવવાથી મને બધી શીકર થતી હતી કારણ કે રખેને કાંઈ જોગબાણુ પડી હોય અને તું સપડાઈ ગયો હોય પણ સાફ થયું કે તું આવ્યો કે તેથી મારો જીવ નીચો બેઠો, પરંતુ મેં તેને મેહેલમાં બેઠી વાત વિષે કાંઈપણ કહ્યું નહીં. તેમ તેણે પણ દોરડા તથા કુહાડીનું કાંઈ પૂછ્યું નહીં. પછી હું ત્યાંથી મારા ઝોરડામાં ગયો, અને મેં કરેલા મારા મુખાંબપણુ વિષે મારા જીવને મેંકેડો પિત્તકર દેવા લાગ્યો કે મેં મારા હાથે કરી માફ સુખ મુખાવ્યું અરે મેં જે એવું સાહસ ન કર્યું હોત તો મને કેટલું સુખ પડત.

આવા આવા વિચારોમાં હું મારા ઝોરડામાં બેઠો હતો. એટલામાં દરજ મારા ઝોરડામાં આવી મને કહેવા લાગ્યો કે એક ઘરડો આંતરની તારી કુહાડી તથા દોરડું લઈ આપવા આવ્યો છે, અને કહે છે કે

તારા મેળપતીઓથી તારા પત્તા મેળવી અને આવ્યો છું. વળી તે ઓળે તને હાથેહાથ આપવા માગે છે. એટલું સાંભળી મારા મેંતા રંગ ઉડી ગયો અને પેટમાં મોટી ટાળ પડી. તે જોઇ પેલો દરજી મને પૂછવા લાગ્યો કે બાપ આનું કારણ શું ? હું તેને મારી વાત કહેવા જાઉં છું, એટલામાં તો મારા ઓરડાનું બારણું એકદમ ઉઘડી ગયું અને જે દરડો માણસ દરજીને કહેતો હતો તેજ માણસ કુહાડી અને દોરડું લઇને આવ્યો તે ઘરડો આદમી પેલો જીન હતો, તે પેલી સ્ત્રીને ખુબ મારીને મને શોધવા નીકળ્યો હતો. આવતાં વાર તે એકદમ ગુસ્સો કરી બોલ્યો કે હું જીન છું અને અપલીસની છોકરીનો છોકરો છું. એમ કહી તે બોલ્યો કે શું આ કુહાડીને દોરડું તારું નથી ?

તે દુષ્ટ જીને મને તે પ્રશ્નોને ઉત્તર પણ આપવા દીધો નહીં તેમ મારાથી જવાબ આપી શકાય તેમ હતું પણ નહીં તેણે મને કમરમાંથી પકડી ઉઘડીને ઓરડામાંથી બહાર કાઢ્યો અને મને લઇને હવામાં ઉડ્યો, અને એટલા જોરથી નીચે પડી જમીન ઉપર પગ પછડાયા કે જમીન ફાટી ચીરો પડ્યો અને અમેા જન્મે તેમાં ઉતરી પડ્યા અને થોડીજ વારમાં પેલા મહેલમાં દાખલ થયા. ત્યાં જઇને જોઉં છું તો પેલી સ્ત્રી ભોરીબુહાણ થએલી તદન વસ્ત્ર વગરની પડી હતી, તે મરવાની તૈયારીમાં હોય તેવી ધમ ગમ હતી તેની આંખોમાંથી આંસુ ચાલતાં હતાં અને આખા શરીર ઉપર પુષ્કળ છરીઓના ધા પરંબો હતા.

પેલો જીન મને તે શાહજાદી પાસે લઇ ગયો અને મારા ઉપર ક્રોધ કરીને બોલ્યો કે—એા હરામ-ખોર ચંડાળ શું આજ તારો આશક નથી ? તે સ્ત્રીએ મારી તરફ આંખ કરી તેને જવાબ દીધો કે હું તેને જાળખતી નથી અને મેં કાંઇ દિવસ તેને જોયો પણ નથી. ત્યારે પેલો જીન બોલ્યો હે સ્ત્રી તું જુહું શા સાર બોલે છે, અને આજ તારો ધણી છે જેને લીધે તારે આ શિક્ષા સહન કરવી પડી છે. તેણે જવાબ દીધો કે હું તેનાથી તદન અજાણી છું. તેમ તે પણ અજાણ્યો છે શું હું જુહું બોલે તે માણસનો નાશ કરાવું. ? ત્યારે તે જીને કહ્યું કે જેતું એને જાળખતી નથી તો હે આ તરવારથી તું એનું માથું ઉડાવી નાંખ. ત્યારે તે બોલી અરસોસ !! તારા માન્યો મારી શક્તિ બીલકુલ જતી રહી છે. અને તેથી હું તરખલું સરખું ઉપાડવા પણ સમર્થ નથી તો આ તરવાર સ્ત્રી રીતે ઉપાડી શકું. કદાપી શક્તિ હોત તો પણ આ અજાણ્યા પુરુષને હું કદી મારવા હોમત ચલાવત નહીં. પેલો જીન બોલ્યો કે હવે મને ખાતરી થાય છે કે નક્કી એજ તારો માર છે પછી તે મારી તરફ નજર કરીને કહેવા લાગ્યો કે તું આ સ્ત્રીને જાળખે છે ? મેં કહ્યું કે મેં તે સ્ત્રીને કાંઈ દહાડો દીડી નથી, તેમ હું આ જગાએ પણ કાંઈ દિવસ આવ્યો નથી મેં વિચાર્યું કે જો હું સાચું બોલું તો કદાપી આ જીન મને જોડી દેશે પરંતુ જે ઓરડે મારા સાડે જીવ બોલ્યો તે છતાં પણ માર નામ દીધું નહીં તો હવે હું તેનું નામ દઉં તો તેના જેવું દુષ્ટ કર્મ બીજું કયું કહેવાય. મેં તેનું નામ દીધું નહીં. તેણે કહ્યું કે જો તું આ ઓરડાને ન જાળખતો હોય તો હું આ તરવારથી તે સ્ત્રીનું માથું તું ઉડાવી નાંખ તો હું જાણું કે તું અજાણ્યો છે. તારે છુટતું હોય તો એજ ઉપાય છે. બીજો ઉપાય નથી. મેં વિચાર કર્યો કે મારે તે પ્રમાણે કયુલ કરી તેના હાથમાંથી છુટવું કે મરવું તેનો હું વિચાર કરવા લાગ્યો. પછી મેં તેને કહ્યું કે હા મોટી ખુશીથી હું તેને મારી નાંખું છું. મારું આવું બોલવું સાંભળી તે સ્ત્રી મારો વિચાર સમજી ગઇ. મારો વિચાર એવા કંતો કે જો તે મરવા ખુશી હોય તો હું પણ મરવા ખુશી છું. અને તે મરવાને ખુશી પણ હતી, પરંતુ જ્યારે હું પણ મરવાને તૈયાર છું એવું તેને માણસ પડ્યું ત્યારે તે દિલગીર દેખાઇ આ જોઇ મેં તેને મારવાનો વિચાર માંડી વાળ્યો અને હાથમાંથી તલવાર ફેંકી દીધી. અને પેલા જીનને કહ્યું કે મેં આ સ્ત્રીને કાંઈ દિવસ જોઇ નથી તેમ હું તેને જાળખતો પણ નથી. તો હું એવી મરીમ બીચારી સ્ત્રીને કેવી રીતે મારી શકું. તે સ્ત્રીએ મારો કાંઈ યુગ્તો કર્યો નથી તેમજ તે અત્યારે ધણી દુઃખી અવસ્થામાં છે. એવા દુઃખમાં સ્ત્રી જાત ઉપર ધાત કરવી તે શુરવીર પુરુષનું લક્ષણ નથી. મારે મારાથી આ વાત કાંઈ દિવસ જનનું નહીં, તારી નજરમાં આવે તો મને મારી નાંખ અથવા મને તે શિક્ષા કર પરંતુ આનું નિર્દય કામ મારાથી થઇ શકશે નહીં.

પેશા જીન એ સ્ત્રી કે તમે બંને જણ બોલું બાંહે છે. હું તમારી વાત બરાબર સમજી ગયો છું. એમ કહી તે કોપથી લાલચેળ થઇ ગયો અને કહેવા લાગ્યો, કે આ તમારા ચન્દાનો બદલો હું પુરેપુરો આપવાના છું. હું તમને કાઢી રીતે છોડવાનો નથી. એમ કહી તેણે નરવારથી પેલી સ્ત્રીને લાલ કાપી નાખ્યો, તેજ વખતે તેના જીવ શરીરથી બૂરો થયો, તેણે મરતી વખતે મારી સાથે કશ્શા નબરે બેસ્યું. અને પછી તે વખત આવું બેઠું મૂકી આવી. અને બેબાન થઇ જમીન ઉપર પડ્યો.

થોડી વારે જ્યારે હું શુદ્ધિમાં આવ્યો ત્યારે બેઠો થઇ તે જીનને કહેવા લાગ્યો. કે હે જીન ! શું હજી તે' મને જીવતો રાખ્યો છે. અને તું જલદી મારીનાં પંખ જેટલે હું ખુશી થઉં. અને તારો માટો ઉપકાર માનીતમ. મારો અરજ ઉપર ધ્યાન આપવાને બદલે તે બોલ્યો, તું જાણે છે કે અમે આવી ફરાચ-જી સ્ત્રીઓને કેટલી શિક્ષા કરીએ છીએ, બે હું તેને એક વખત માથી આપું તો ફરીથી તે મને વધારે નુકશાન કર્યા વગર રહેજ નહીં. તે સ્ત્રીએ તને અંદર દાખલ કર્યો પરંતુ એણે દાનત બગાડી છે કે નહીં તે વિષે મને ખાતરી નથી થતી. નહીં તો તને પણ મારી નાખવાને વાર કરત નહીં. તારો જે વાંક છે તેની શિક્ષા આ તારો અવતાર ફેંચી જનાવર બનાવી દેવાનો મારો વિચાર છે. બોલ તારો શો વિચાર છે ? કે તને શું બનાવી દઉં. આટલું કડવાઈ મને કાંકજી જીવવાની આશા પડી. અને મને જેટલી હીમત પણ આવી. કે હું તો મને તે રાતે સમજતી થકાંત. પછી મેં તેને લાલ જોડીને કહ્યું કે હે મોટી શક્તિવાદા જીન ! બે તમે મને બચાવવાને છરાહો રાખો છો તો મને પુરેપુરો ખચાવો. અને મારો મુતો માફ કરો હું આપનો અભાર જીંદગી પર્યંત જીવીશ નહીં. બે તમે મને માફ કરશો તો હું તમેજ આ તમારા ભલા કૃત્યને માટે તમને સંભાળના રહીશ અને જેમ એક બલા આદમીએ પોતાનો કટો દુશ્મન જે તેની પડોસમાંજ રહેતો હતો તેના મુતો માફ કર્યો હતો, તેનાં ગળાણ આવજ સુધી થાવ છે તેમ તમારાં પણ વળાણ થશે તે સાંભળી પેલા જીન કહ્યું કે, તે માણસોને ચારીતે થયું હતું તે કહે, ત્યારે મેં તેને તે વાત કહેવા માંડી.

એક ભલા તથા ખીબત અદેખા આદમીની વાત.

એક મોટા શહેરમાં બે માણસ રહેતા હતા. તેમનાં ઘર એક ખીબતી પાસે હતાં, તેમાંથી એક જણની સ્થાતિ સારી હતી. એક જણ માવારજ સ્થાતિનો હતો, પેશા સામારજ સ્થાતિવાળો. માણસ બે હોજર અદેખા હતા અને તેની અદેખામને લઈ પેશા સારી સ્થાતિનો માણસ પોતાનાં ઘર તે જગ્યાએથી બદલવાનાં વિચાર કરતો હતો કેમકે તે અદેખા માણસ કાંઈ વખતે મને હેરાન કરશે, તેમ તેને ખાતરી હતી કે તે સારા માણસ પેલા અદેખા માણસની તપાચન હમેશ સાચવતો. પરંતુ અદેખા માણસ તો તથા વધારે વધારે અદેખામ કરવા લાગ્યો, ત્યારે તેના પડોસમાં રહેતું કાંઈ નહીં ધારી પેશા માણસ પોતાનો જગ્યા છોડી ત્યાંથી બાજે ગામ રહેવા ગયો અને થોડાંક જમીન ખરીદી. એક સારું મકાન બાંધ્યું અને થોડી જગ્યામાં બાગ બનાવ્યો. અને એક જીન તો કુવો હતો તે પેલા બાગમાં લઈ લીધો તે માણસ પોતાની જીંદગી એકાંતમાં એક રહીરતી માફ ગુમરવા માંડી અને ત્યાં આગળ કેટલીક નાની કાટક આ બાગમાં. કેટલાક રહીરતો બોલાવી મક્કત રહેવા સાડ આપી તેને આવેલો કિદાર જાણી. તેની હોકામાં પ્રશંસ થવા લાગી. અને ઘણાં માણસો ની મુત્ર કાને આવવા લાગ્યાં, અને ઘણા દુર દેશવરથી સંકડો માણસો આવી તેમનાં (રહીરતી) મારફતે ભિકત કરી આનંદ મેળવતાં રતાં.

આ તેની પ્રશંસા દેશોદેશ થવા લાગી. અને જ્યાં પોને પ્રથમ રહેતા હતા તે જ મમાં પણ તેની વાતની પ્રશંસા થવા લાગી. ત્યારે જે પેશા પ્રથમનો તેનો પાડોશી હતો તેના સાંભળવામાં આ વાત આવી ત્યારે તેનું મન બળવા લાગ્યું, અને તે દરેક પ્રકારે દુશ્મીએ પડોચારવાનું ચિતવવા લાગ્યો, ખપર તેને મારી નાખવો એવો વિચાર કરી પોતાનાં જીને પેલા સાગ માણસની પાસે આવવા દહર

નીકળ્યો જે ગામમાં પેલા સારા માણસ રહેતો તે ગામમાં ગયો અને તેનું મકાન ખોળી કાઢી ત્યાં ગયો ત્યારે પેલા માણસે તરત દોઢો ઝેરલે તેને ઝાળખ્યો ત્યારે તેને બોલાવી પોતાના ઘેર લાવ્યો અને તેની સ્ત્રી બરદાન કીધી, તેની સાથે વાતચીત કરતાં બધા માણસે તેને આવવાનું કારણ પૂછ્યું ત્યારે પેલો અરખો માણસ કહેવા લાગ્યો કે હું એક ધણીજ જરૂરી વાત કહેવા આવ્યો છું પરંતુ તે વાત અહીં થઈ શકે તેમ નથી માટે રાતના આપણે બાગમાં જઈ એકાંતમાં તે વાત કરીશું, પેલા માણસે તેના બોલવા ઉપર વિશ્વાસ રાખી સાંજ પડી ત્યારે તેને સાથે લઈ બાગમાં ગાંધ્યા થોડીવાર સૂધી કપટની વાતો કહી અને લનામાં ફરવા માંડ્યું. એમ કરતાં કરતાં જ્યારે સર્વ માણસોને ઉઘવાની વખત થઈ ત્યારે તેઓ ધરતા ધરતા પેલા ધણી દિવસના અવાવર કુવા પાસે આવ્યા. કુવા પાસે જઈ જઈ ઉભા રહ્યા, તેવામાં પેલા અરખા માણસે એકદમ જબર આંચકો મારી પેલા માણસને કુવામાં નાંખી દીધો આ તેનું કુર્મ કોષ્ટના બેવામાં આવ્યું નહીં, પોતાનું કામ પાર પડેલું જણી પેલો માણસ બાગમાંથી બારોબાર તેનું મકાન તથા ગામ છોડી કાઢી જાણે નહીં તેવી રીતે ચાલતો થયો. પોતાના મનમાં ધણીજ હરખાતો અને ખુશી યતો ત્યાંથી ગાંધ્યા. પણ પોતે નથી જાણતો કે હું હાથે છું.

હવે પેલા કુવાની અંદર પરીઓ તથા જીન રહેતાં હતાં, તે પેલા બધા માણસના બાજ્યથી તેને મદદકર્તા થઈ પડ્યાં. જે વખતે પેલા અરખા માણસે તેને નાખી દીધો તેવાજ પેલા કુવામાં રહેલી પરીઓએ તેને ઝીલી લીધી, તેથી તેને કોષ્ટપણ જાતની હરકત થઈ નહીં, પોતે કુવામાં પડ્યા પરંતુ તેને કોષ્ટપણ વાઝુ નહીં તેમ નુકસાન થયું નહીં તેથી પેલો માણસ નવાજ પામ્યો તેને આશ્વા કતી કે કુવામાં પડતાંવાર તે જીવવાનો નથી છતાં તેની એ ધારતી તો ઉડી ગઈ અને કોષ્ટપણ નુકસાન ન થયું ત્યારે તેનું કારણ શે કુવામાં તેનું મન વિચાર કરવા લાગ્યું એટલામાં તો તેના સાંભળવામાં આવ્યું કે “ જે માણસને આપણે જીવ બચાવ્યો તેને તમે ઝાળખો છો ” બીજા થોડાંક માણસાં પાછો આવજ સંભળ્યો કે નહીં ત્યારે પેલો પેહેલો બોલનાર બોલ્યો એ કાણ છે એ હું તમને ઝાળખાવું છું. આ માણસ પરીપકારી અને ધર્મિષ્ઠ છે, તે અહીંથી થોડેક છેટેના ગામમાં રહેતો હતો પરંતુ તેને એક પડોશી ધણે અરખો હતો તેના નરકથી પોતાને ધંપ નુકસાન થશે એવી ધારતીને લીધે તે આ ગામમાં આવીને ઘોઘો અને અહીં તેણે સાગં ધર્મનાં કામો કરવા માંડ્યાં તેથી તેની કીર્તિ ધણીજ વધી. તે પેલા અરખા પડોશીના સાંભળવામાં આવી. ત્યારે તેનો જીવ ધણો બળવા લાગ્યો. અને તેને મારી નાંખવાના ઇરાદાથી અહાં આવી તેને છેતરી આ પ્રમાણે કુવામાં નાખી દીધો છે. પરંતુ આપણે તેને મરતો મરતો બચાવ્યો છે. વળી કાલે આ શેહેરનો રાજા તેને મળવા સર આવનાર છે. આ પોતાની શાહજાદી માટે તેના અભિવાદ મગનાર છે ત્યારે વળી કોષ્ટએ પૂછ્યું કે શાહજાદાને શું છે જે આ માણસનો અભિવાદ મગતો પડે છે. ત્યારે તેમાંના કોષ્ટએ જવાબ દીધો જે તેના કોષ્ટ જણનાં નથી તો હું તમને કહું છું તે સાંભળ્યો, તે શાહજાદીના શરીરમાં એક મયસુન નામનો જીન બસ્યો છે, તે શાહજાદીની સાથે પ્યારમાં પડી તેને ધણી હેરાન કરે છે અને ધણી ઉપાય કર્યા છતાં ને તેને છોડતો નથી. પરંતુ તેને કાદવનો તથા શાહજાદાને સારી કરવાના ઉપાય મને ખબર છે. તે એ કે આ મકમાં એક કાળી બલાડી છે. તેના પુછડા ઉપર સફેદ ડાઘ છે તેમાંથી સાત ધોળા વાળ કાઢીને દેવતા ઉપર મુકી તેને બાળે અને તે હુમડો શાહજાદીના મરતક ઉપર જાય તો તરત તે જીન ત્યાંથી ખસી જાય અને તે શાહજાદીના જીવતાં સુધી પ્રતી તેના શરીરમાં આવે નહિં.

આવી રીતે પેલા જીન તથા પરીઓ વચ્ચે જે વાત થઈ તે સઘળી પેલા બધા માણસે ધ્યાનમાં રાખી અને જાનોમનો બોલ્યા વગર આખી રાત કુવામાં બેસી રહ્યા અને સવાર થતાં ઉપર આવ્યો. તે કુવો ધણી દિવસનો અવાવર હતો, તેથી તેમાં લાકડાં પાંદડાં વગેરે બરાબેડું હતું તેથી તેને ઉપર આવતાં કોષ્ટપણ અડચણ પડી નહીં.

બીજા પોતાના આશ્રિતો જે ફરીરો તથા માણસો હતા તે આ બધા માણસે ખોળતા હતા, તેઓ ખોળતા ખોળતા બાગમાં ગયા તો આ બધો માણસ તનને મળ્યો, તેથી તેઓ ધણી ખુશ થયા.

અને પુછવા લાગ્યા કે બાઈ તમે રાતના ક્યાં ગયા હતા. ત્યારે પેશો બસો માણસ પોતાના તથા પેશો અદેખા માણસની વચ્ચે જે હકીકત બની હતી તે સઘળી કહી સંભળાવી અને પછી ત્યાંથી પોતાના મકાનમાં ગયો અને થોડીવારમાં પેલા કુખમાં પરીક્ષાએ જેવી કાળી ખીસાડી કહા હતી તેવી કાળી ખિસાડી તેના બેચમાં આવી. અને તરતજ તેને પકડી તેની પુછડીમાંથી સાત વાળ કાઢી લીધા અને પોતાની પાસે કબજામાં રાખ્યા કે ભારે ખપ પડે ત્યારે ઉપયોગમાં આવે. હવે સવાર થતાંજ તે શેહેરને બાદશાહ પોતાની શાહનગરીને લઇ આ માણસના મકાનમાં આવી પહોંચ્યો. સુલતાન પોતાની શાહાનગરીના આવા દુઃખથી એટલો કંટાળ્યો હતો કે કોઇ મને તેવો ઉપાય કરવાનું કહે તો તે ક્યાં વગર રહેતો નહીં તે પોતાના કેટલાક લશ્કર સાથે ત્યાં આવી પહોંચ્યો, પોતાના લશ્કરને બહાર ઉભું રાખી પોતે એકલો પેલા બહા માણસને મળવા સાર ગયો. ફક્ત પોતાની સાથે કેટલાક નાટ્ય અમલદારો રાખ્યા હતા. પેશો માણસ બાદશાહને આવતો દેખી એકદમ ઉભો થઇ સામેો લેવા ગયો. અને ઘણું માનઆવકાર સાથે તેને પોતાને ત્યાં લાવી બેસાડ્યો. બાદશાહે તેને એકાંતમાં બોલાવી કહ્યું કે હે બહા માણસ. હું તારી પાસે જે દારણું આવ્યો છું તે તને ખબર તો હશે જે કદાચ ન ખબર હોય તો હું તને કહું, પેશો બસો માણસ બોલ્યો કે જે હું ભુલતો ન હઉં તો તમારે આવવાનું કારણ આપની શાહાનગરીની માંદગી હશે. હે મહારાજ આપ જેવા મોટા માણસે મારા જેવા ગરીબ માણસ ઉપર મેહેરબાની કરી મારા ઘેર પધારો મારું ઘર પાવન કર્યું. તેને માટે હું આપનો મોટા ઉપકાર માનું છું. અને આપે જે મને માન આપ્યું તે માનને આ ગરીબ સેવક હાયક નથી. બાદશાહ બોલ્યો હે ધર્મીય માણસ તારા ધર્મના પ્રભાવે જે તું આ મારી શાહનગરીને સારી કરશે તો હું મને તથા તેને જીવતદાન આપ્યું સમજીશ. અને જીંદગી પર્વત તારો ઉપકાર નહીં ભુલું. પેશો બસો માણસ બોલ્યો કે હે નામદાર બાદશાહ અહાની મહેરબાનીથી હું તે આપની શાહનગરીને સારી કરીશ માટે આપ તે શાહનગરીને અહીં બોલાવો તો ઠીક હું તેને સાજી કરીશ. અને અજિમાન તો નથી કરતો. પરંતુ ધર્મના પ્રભાવે હું તેને ફરીથી કોઇ દહાડો એ દુઃખ ન રહે એવું હું કરીશ.

તેનું આ બોલવું સાંભળી સુલતાન ઘણો ખુશી થયો, અને તરતજ માણસને મોકલી શાહનગરીને બોલાવી મંગાવી. તરતજ શાહાનગરી સેકંડો દામીઝા સાથે ત્યાં આવી. યુરખાને લીધે તેના મોંના ચહેરો લગ્નર પણ દેખાતો ન હતો તે યુરખો પેલા માણસે ખસેડાવ્યો. અને તેનું મોં ન દેખાય તેટલા સાર એક શાલ ધરી રાખી અને પેલા સાન વાળ કાઢી આતલપર સળગાવ્યા, તેના ધુમાડો તેના મસ્તક ઉપર ફેલાતાં પેશો જીન તે શાહનગરીનું શરીર છોડી જતો રહ્યા. જેવો તે જતો રહ્યો કે તરતજ તેણે પોતાનું મોં ઉઘાડીને બેચું કે હું ક્યાં ભેઠી છું. અને મને કોણ અહીં લાવ્યું? આ સાંભળી સુલતાન ઘણો ખુશી થયો. અને પોતાની શાહનગરી સાજી થઇ એવી ખાતરી થઇ, અને તેની સાથે ભેટી પડ્યો. સૌ ઘણા ખુશી થયા. પછી બાદશાહે પેલા માણસનો હાથ પકડ્યો. અને પોતાના અમલદારોને પુછ્યું કે તમે શું ધારો છો, મારી શાહાનગરીને જીવતદાન આપનાર આ બહા માણસને શું ધનામ આપવું. અમલદારો બોલ્યા સાહેબ આપ સઘળું સમજીને છો અમને શું પૂછો છો. અમારો વિચાર તો એવો છે કે ધનામમાં શાહનગરીનો હાથ તે બહા માણસને સોંપી દેવો. બાદશાહ બોલ્યો મારો પણ એજ વિચાર હતો. અને તેટલાજ કારણથી હું તેનો હાથ પકડી ઉભો છું. આ ધડીથી આ મારી શાહનગરી તેને સોંપી હું તેને મારા જમાઇ તરીકે જાહેર કરું છું.

ત્યાર પછી કેટલેક દિવસ તે બાદશાહનો વડો વજીર મરણ પામ્યો ત્યારે સુલતાને તે પોતાના જમાઇને તે જગ્યા ઉપર સુક્ર્યો. એમ કરતાં કતાં ઘણા દિવસ ગયા એવામાં બાદશાહ મરણ પામ્યો ત્યારે તેને ખીજું કાંઈ પણ ફરજન નહીં હોવાથી સઘળી રૈયત મળી પેલા બહા માણસને ગાદીએ બેસાડ્યો. અને પોતાના રાજ તરફે તેને પસંદ કર્યો.

એક દિવસ બાદશાહ યમ્મેશો પેશો બસો માણસ પોતાના રાખમાં ફરતો હતો તેવામાં પોતાને બેચા સાર ઘણા લોકો મળ્યા છે તેની વચમાં પેલા અદેખા માણસને બેચો, ત્યારે તેણે પોતાના વડા-

વજરને બોલાવી કહ્યું કે પેલા માણસને મારી પાસે બોલાવી લાવ પણ સંભળાજી રાખજે કે તેને કોઈ રીતે ગભરાવા દઈશ નહીં વજર આદશાહના કહેવા પ્રમાણે પેલા અદેખા માણસને આદશાહ પાસે બોલાવી લાવ્યો. તેને આવનાં વારને બોલ્યો કે હું તને જોઈને ઘણેજ ખુશી થાઉં છું. પછી તેણે પ્રધાનને હુકમ કર્યો કે આ માણસને એક હજાર સોનામોહોરો આપણા ખજાનામાંથી આપવો. અને સારામાં સારા માલનાં વીસ બેડલ તેને અપાવી તેના ઘર સુધી તેને પહોંચાતો કરો. આ પ્રમાણે હુકમ કરી તાકીદે તે માણસને રવાના કરીયા.

આટલું કહી “ પેલી ઝેખીદા નામની જે સ્ત્રી ત્રણ સ્ત્રીઓ મધ્યેની મોટી હતી હતી ” તેની આગળ પેલા બીજો ટકાર બોલ્યો કે હે બાઈ આ વાત મેં પેલા જીન જે પેલા અખતુસી ટાપુના રાજની કુતરીને મારી નાખનાર હતો તેને કહી સંભળાવી અને એટલી વાત કહી તે જીનને મેં કહ્યું કે હે નામદાર જીન ? જેવી રીતે આ ભલા માણસે પેલા અદેખા માણસના કર્તવ્ય ઉપર ધ્યાન નહીં આપતાં તેણે અપકારને બદલે ઉપકાર કર્યો. તેવી રીતે તું પણ મારા ઉપર દયા કરી છોડી દે. આ અદેખા માણસે તો તેનો પ્રાણ લેવાનોજ ઉપાય કર્યો હતો. તે વીસરી જઈ માર કીધો અને વળી ઉપરથી સોના મોહોર આપી. આવી રીતે કહી મેં તેને ઘણું ઘણું સમજાવ્યો પરંતુ તે સંબળું બ્યર્થ ગયું અને તેણે પોતાનો દરાજ છોડ્યો નહિ જીન બોલ્યો કે હે પુરુષ હું તારો જીવ બચાવું છું એટલી મારી આપું છું પણ તારે એવી તો આરા રાખવીજ નહીં કે હું તને કોઈ પણ શિક્ષા કરવા વગર છોડી દઉં. એટલું બોલી તે જીનને મને જોરથી પકડ્યો અને મને લઈને આકાશમાં ઉડ્યો. તે એટલે તો ઉડ્યે ગયો કે નીચેની જમીન એક વાડકા જેવી દેખાવા લાગી. અને તેટલે ઉડેથી પાછો ઝપાટા બંધ નીચે ઉતર્યો અને એક મોટા પર્વતના શિખર ઉપર આવ્યો અને મને ત્યાં ઉભો રાખી એક ખોખો ભરી માટી મારા ઉપર નાખી કાંઈક મંત્ર જેવું બોલ્યો. અને પછી બોલ્યો કે મનુષ્યનો અવતાર મુશી દઈ વાંદર થઈ જા એટલું કહીને શુભ થઈ ગયો, અને એક અનખ્યા દેશમાં વળી ડુંગર ઉપર તદ્દન નિરાધાર એવો વાંદર થઈ ગયો હું કયે દેકાણે છું વળી મારા આપના ગામથી હું કેટલે છેટે છું. તેની અને કાંઈ પણ ગમ પડી નહીં.

હવે વાહાડ પરથી હેડે હતરી મેદાનમાં આવ્યો, અને એક મહીના સુધી હું સીંચાને સીંચી ચાલ્યો. પરંતુ કોઈ દેકાણે ગામ આવ્યું નહીં. પણ છેવટે હું એક દરીઆ કાંઠે આવી પહોંચ્યો, આ વખતે દરીઆ ઘણું શાંત હતો, અને થોડીવારમાં મારી નજરે એક વહાણ પડ્યું. આ બાળતનો લાલ લેવાના ધરાધારી મેં એક ઝાડની ટાળી તોડીને તેનાં દલેસાં બનાવીને હું તરતજ દરીયામાં તરવા લાગ્યો, અને તે વાહાણની નજદીકમાં પહોંચ્યો, આ જોઈ વહાણમાં બેઠેલા સઘળા લોકો મારાં વખાણ કરવા લાગ્યાં, અને મારા સામું જોવા લાગ્યાં થોડીવારમાં હું વહાણની થડમાં જ આવી પહોંચ્યો અને ઉપરથી એક નીચે લટકતું દોરડું બાંધી તે ઉપર ટીંગાં રહેા. મારાથી બોલાતું નહેતું તેથી મને ઘણેજ ગભરાટ થવા લાગ્યો. વહાણમાં જે ઉતાડ્યો બેઠા હતા, તેમાંના ઘણાખરા વેપારીઓ હતા. અને તેમને માલ પણ સઘળો તેજ વહાણમાં હતો, વળી તેઓ બેઠેલી હતા, એટલે મને આવતો જોઈ તેમના મનમાં આવ્યું કે આતો આપણને અપશુકન થયા, માટે તેને આવવા દેવો નહીં. પણ હું તો ઉપર આવી પહોંચેલા હતો, તેથી પેલા લોકો મને હાંકી કાઢવાનો વિચાર કરવા લાગ્યા તેઓ અને હાંકવા લાગ્યા ત્યારે મારે કયે દેકાણે જવું તેની કાંઈ મને સુઝ પડી નહીં તેથી હું ત્યાંને ત્યાં રહ્યો ત્યારે પેલા લોકો ચીડાઈને કહેવા લાગ્યા એને મારી નાંખો અથવા જો ન જાય તો દરિયામાં નાંખી દો અને તેઓમાંથી એક નહીં પણ બધા આવી રીતે બોલતાં મને લાગ્યું કે હવે નહીં મારો અંતકાળ આવ્યો, તે લોકો તમામ ઉઠીને દરીયામાં નાંખવા સાથે આવવાની તૈયારીમાં હતા. પરંતુ એટલામાં મને અચ્ચલ સુઝી આવી, અને હું તેથી એકદમ દોડતો તે વહાણના કેપ્ટન પાસે ગયો, હું તેના આગળ જઈ તેના બે પગ વચ્ચે માથું મુકી વારંવાર નમસ્કાર કરવા લાગ્યો, અને આંખમાંથી આંસુની ધારા માલવા લાગી. તે કેપ્ટન ઘણું દયાળુ હતો. તેથી મને આવી હાલતમાં જોઈ મારા ઉપર તેને ઘણી દયા આવી, અને

તે પેલા સઘળા વેપારીઓને કહેવા લાગ્યો કે ખબરદાર આ જનવરને કોઇએ આંગળી પણ અડાવી નહીં તેથી પેલા લોકો જે મને દરીયામાં ધકેલી મુકવાને ઉઠ્યા હતા તે સઘળા બેસી ગયા અને તેણે મને તેની પાસે લઈ લીધો. મારા જીવ કાંઈક બેઠો, અને મેં આ માણસનો ઉપકાર માન્યો. એમ જણાવવાને મેં તેની આગળ બે હાથ મારા મરતકે લગાડી સલામો કરી તે કંપ્ટને અને પાસે રાખી વહાણ ચલાવ્યું. યોડા દિવસ પવન અનુકુળ હોવાથી વહાણ એક બંદરે જઈ પહોંચ્યું. આ શહેર ઘણું મોટું હતું તેની ઉઘી ઉચી હવેલીઓ ઘણે દુસ્થી દેખાતી હતી અને દરીઆપર માલની સેંકડો ગુદાઓ જણાતી હતી તેમાં લાખો રૂપિયાનો માલ ભરેલો હતો. અમારું વહાણ ત્યાં જઈ ઉભું, યોડીવાર થઇ નહીં એટલામાં તે ક્રેટલાક મઠવા અમારા વહાણ તરફ આવ્યા. તેમાં બેઠેલા ઉતારે સઘળા અમારા વહાણમાંના માણસો સાથે સંબંધ ધરાવતા હતા. કોઇ કોઇના સગા હતા. તે કોઇને ઝોળખાણ હતી, તે કોઈ વેપારીના આરતીઆ હતા. તેઓ બધા એક એકને અભ્યા. તમામ લોકો વહાણમાંથી ઉતરી જમીન ઉપર ગયા, ત્યાં પણ સંખ્યાબંધ માણસો નજરે પડ્યાં, તેમાં ક્રેટલાક શેહેરના રાજના મોટા અમલદારો આવેલા હતા. વહાણમાં પણ ક્રેટલાક ઘણા મોટા વેપારી હતા જેને રાજ પણ સન્માન આપે એવા વેપારીઓએ અમલદારો સાથે મુલાકાત કરી. યોડીવાર તેઓએ વાતચીત કરી પેલા અમલદારોએ પોતાની પાસેથી કાગળ, ખડીઓ, કલમ કાટી પેલા વેપારીઓના હાથમાં આપવા માંડ્યા. અને કહેવા લાગ્યા કે તમે બધા આ કાગળ ઉપર પોતપોતાના અક્ષર લખો. પેલા વેપારીઓ કાંઈક વિચારમાં પડ્યા અને મનમાં કાંઈક ડર પણ લાગ્યો આમ કરવાનું શું કારણ દર્શો? પેલા વેપારીઓને આવી રીતે અભરાટમાં બેઠેલા જોઇ પેલા અમલદારો કહેવા લાગ્યા, આમાં ગભરાવાનું કાંઈ કારણ નથી. આ અક્ષરો લખાવવાનું કારણ અમે કહીએ તે સાંભળો, આ શેહેરનો વડો પ્રધાન હમણાં યોડા વખત થયાં મરણ પામ્યો છે તે વજીર રાજ્યદારનારમાં ઘણા હોંશીઆર હતા તે ઉપરાંત તેના અક્ષરો એવા સુંદર અને મરોઝબંધ આવતા કે તેની તારીશ આપણાથી થઇ શકે નહીં, તેના મરણ પામવાથી એવા અક્ષર લખનારની પાદશાહને મોટી ખોટ પડી છે, અને તેવા અક્ષર લખનાર માણસની શોધ કરાવે છે. તેથી અમે તમારી પાસે અક્ષર લખાવીએ છીએ. જે કોઇના અક્ષર તેવા સારા આવે તો તે પ્રધાનની જગ્યાએ તેને દાખલ કરવામાં આવે, આ સાંભળી પેલા વેપારીઓ ખુશ થયા. પળી પેલા અમલદારોએ કહ્યું કે, દેશ પરદેશી તેમજ અહીં આવતા જતા લોકો પાસેથી અક્ષરના નમુના અમેએ લીધા છે પણ કોઇના અક્ષર સુલતાનને પસંદ પડતા નથી. અને આપનું વહાણ આવવાનું જાણી અમે તમારી પાસે અક્ષર લખાવવાને આવ્યા છીએ. પેલા વેપારીઓ ખુશી થયા અને ક્રેટલાક પોતાના મનમાં આશા રાખવા લાગ્યા કે હું સારા અક્ષર લખી વડો પ્રધાન યદ્યપિ ક્રેટલાક જે પોતાના અક્ષર સારા નથી એવું માનતા હતા તેમણે તો તે કાગળ હાથમાં લીધા નહીં, પરંતુ જેઓને પોતાના અક્ષરનું અભિમાન હતું તેઓ તરતજ કાગળ હાથમાં લઇ પોતાની જેટલી હુંશીઆરી હતી તેટલી હોંશીઆરીથી કાગળ ઉપર અક્ષર લખવા માંડ્યા. દરેક જણે પોતપોતાના અક્ષર લખી આવ્યા, ત્યારે હું પણ ગાંધો ગયો અને કાગળ લેવાને માટે લાખો હાથ ધર્યો. ત્યારે તે સઘળા માણસને નવાઇ લાગી અને બોલવા લાગ્યા કે વાંદરાની જાત અટક્યાળી હોય તેથી આમ કરે છે. એમ કહી દર્શી કાઢવા લાગ્યા અને એક રમુજ દાખલ જોઈ રહ્યા. પેલા અમલદારે કાગળ મારા હાથમાં આપ્યો ત્યારે મેં કલમ હાથમાં લીધી ત્યારે પેલા લોકો બોલવા લાગ્યા કે અરે આ વાંદરા કાગળ શાંતી નાંખશે અથવા તે કાગળ શક્તીથી બગાડી નાંખશે, માટે એની પાસેથી કાગળ લઇ લો. ત્યારે પેલા કંપ્ટન જણે એને પોતાની પાસે રાખ્યો હતો તે બોલ્યો બાઇ જરા ધીરજ રાખો, તમે જુઓ તો ખરા કે તે શું કરે છે. જે તે કાગળ બગાડશે તો હું તેને શિક્ષા કરીશ; એમ કહ્યું એટલે પેલા સઘળા માણસો સુપ થઇ ગયા, મેં કાગળ હાથમાં લઇ લખવાની રીત પ્રમાણે હાથમાં ગાંધ્યો, કલમ પણ રોતમર પકડી ત્યારે પેલા લોકોને લાગ્યું કે કાંઈક લખશે ખરો, આવી રીતે વાંદરા લખે તે તો ઘણું નવાઇ જેવું કહેવાય અને તે બોલતા સઘળાં માણસો દંતેમર થયાં તેથી મારા ઉપર તો માણસોની બીડ થઇ ગઇ, પેલા અમલદારે સઘળા માણસોને દુર

ખસેડ્યા અને મારી આસપાસ જગ્યા કરી આપી. મેં થોડીવારમાં હું જેટલી બાપાએ જણવેલા હતા તેટલી બાપાની આર પાંચ લીટીઓમાં સુલતાનની તારીફ એવી લખી કે સવળા માણસે. હક થઇ ગયા. અને અક્ષર પ્રજા એવા લખ્યા કે માણ પ્રધાનના અક્ષર એની આગળ પેલા અમલદારો કંઈ હિસાબમાં ગણવા ન લાગ્યા. આખું લખાણ અને અક્ષર લખવાની હોંશીઆરી જેઇ પેશે કેપ્ટન મારા ઉપર પોતાના છોકરાના કરતાં પણ વધારે હેન રાખતા હોય તેમ જણાયું. આ લેખ લઈ પેલા અમલદારો ખુશી થતા સુલતાનની પાસે લઈ ગયા અને પેલા વાંદરનું લખાણ સાથે નીચે રાખી પેલા કાગળો બધા સુલતાનના હાથમાં આપ્યા.

સુલતાને સવળા કાગળો હાથમાં લીધા અને એક પછી એક લઈ જોવા માંડ્યા. પણ તે સવળા જોતો ગયો તેમ તેમ તે પોતાનું ડાકું ધુણવતો ગયો. એમ કરતાં કરતાં જ્યારે બધા કાગળો ફેરવી રહેલા આવ્યો ત્યારે તે નિરાશ થવા લાગ્યો; પરંતુ જ્યારે છેલ્લો કાગળ આવ્યો અને તે જોવા લાગ્યો, ત્યારે એકદમ તેના મુખને ચહેરો બદલાઈ ગયો. અને ઘણી ખુશાલી સાથે તેમાં લખેલું લખાણ વાંચવા લાગ્યો. વાંચતાં વાંચતાં બાદશાહ રોમાંચિત થઈ ગયો સવળું લખાણ વાંચી રહ્યા. ત્યારે તેમાં પોતાની જે તારીફ હતી, તે જેડી કાંદવાની શક્તિ અને લખવાની છટકી તો તેનું મન ઘણું જ પ્રદુલ્લિન થયું. અને એકદમ બોલી ઉઠ્યો કે આ લખનારને આપણા શહેરમાં લાવવા માટે સામૈયું કરો અને સારામાં સારો એક ઘોડો તથા ઘણી ઉંચી કિંમતનો પોશાક તેને ભેટ સાથે લઈ જાઓ.

આ સાંભળી હસતા જેવું મોં કરી કેટલીકવાર સુધી તેઓ એક એકના મોં સામું જોઈ રહ્યા, ત્યારે બાદશાહ પોતાના હુકમને અમલમાં લાવવાની દીક્ષ થતી જોઈ એકદમ ચીડાઈ ગયો અને તેઓને શિક્ષા કરવા ઉઠતા હતા એટલામાં તો, તેઓ બોલી ઉઠ્યા કે નામદાર સુલતાન ! અમારા ઉપર આપ સાહેબ ગુસ્સે થશો નહીં, કારણ કે આ અક્ષર વાંદરાના લખેલા છે. તેથી અમારે શું કરવું તેની કાંઈ સુજ પડી નહીં. તેથી અમે ઉભા થઈ રહ્યા. બાદશાહ બોલ્યો શું આ તમે ખરું કહો છો ? આ અક્ષરો વાંદરાના છે ? તેઓ બોલ્યા હા નામદાર ! દરિયાપર આવેલા વહાણમાં કેપ્ટનની પાસે એક વાંદરો છે, તેણે આ અક્ષરો અને સવળું લખાણ લખી આપ્યું છે. બાદશાહ બોલ્યો મારા માનવામાં આવતું નથી કે વાંદરાની આટલી શક્તિ હોય. અમલદારો બોલ્યા સાહેબ અમારે ખાટું કહેવાનું કંઈ કારણ નથી અને અમે ખાતરી કરીએ છીએ કે આ અક્ષરો વાંદરાના લખેલા છે, આ સાંભળી બાદશાહ તો અજબ થઈ ગયો, અને તે વાંદરાને જોવાને ઘણાજ ઉત્સુક થઈ અમલદારોને કહ્યું કે આ અક્ષર લખનાર વાંદરાને હાલ મારી પાંચ લઈ આવો.

આ સાંભળી પેલા અમલદારો તારીફ દોળા અમારી પાસે આવ્યા. જોડે પેશે ઘોડો તથા પોશાક પણ લેતા આવ્યા. વહાણપર આવી કેપ્ટનને કહ્યું કે અમારા સુલતાનના હુકમ છે કે આ વાંદરાને મારી પાંચ લાવો. તે સાંભળી કેપ્ટન બોલ્યો કે ઘણી ખુશીની સાથે આ વાંદરાને આપ લઈ જાઓ, ત્યારે તેઓએ મને પેશે સરસ પોશાક પેડેરાની ઘોડા ઉપર બેસાડી શહેરમાં લીધો. આ વાત શહેરમાં ફેલાતાં દર્જા માણસની દહ મને જોવાને માટે બરાબ ગઈ. જેઓ અજાણ હતા તે બીજાને ખુશ લાગ્યા કે આ શું છે ? ત્યારે જે જાણીતા હતા તે કહેવા લાગ્યા કે પરદેશથી આવેલા કોઈક વહાણમાં આ વાંદરો આવ્યો છે તેના અક્ષર તથા લખાણ એવું સરસ છે કે આપણા મરના પ્રધાન તો તેના આગળ કાંઈ હિસાબમાં નથી. તેથી રાજ તેને હાકમાઃ સહિત પોતાની પાસે તેડાવે છે. તેને આ ઘોડા ઉપર બેસાડી લઈ જાય છે આ સાંભળી કેટલાક તે વાત જૂઠી માનવા લાગ્યા, કેટલાક હસવા લાગ્યા, કેટલાક નવાહ પામવા લાગ્યા, એમ સૌ પોત પોતાની ધ્વજાઓ યતાચતા હોય તેમ મોના ચહેરા જણાતા હતા. એવા ઘોડાની બીડમાં થઈ અને લઈ ગયા બાદશાહની હબ્બમાં લઈ જવા સાર ઘોડો બહાર ઉત્તો રાખી મને નીચે ઉતાર્યો.

મને ઘોડા ઉપરથી ઉતાર્યો એટલે મારી આગળ એક માણસ થયો; હું તેની પાછળ ચાલ્યો. ઘોડેક ગયા એટલે દરબાર આવ્યો. તેમાં મોટા મોટા અમલદારો બેઠા હતા તેની વચમાં એક મોટા સીંહાસન

ઉપર બાદશાહ બેઠો હતો. હું ત્યાં ગયો જતાંવારને માથું નીચું નમાવી મેં બાદશાહને ત્રણ વાર સલામ કરી મારે માટે જે ખુરશી રાખી હતી તેના ઉપર જઈ બેઠો. રાજ્યોને છાને એવી મારી વર્તણૂંકે જોઈ રાજ સહિત ત્યાં બેઠેછું દરબાર મંડળ તથા બીજા જેતાસા સઘળા બેઠો આ જોઈ ધણીજ વિસ્મય થયા કે એક વાંદરામાં આટલી અસાધારણ બુદ્ધિ શી રીતે આવી હશે એમ કેટલીકવાર સુધી અંદર-અંદર વાતો ચાલી. થોડીવાર થઈ ત્યારે દરબાર વેરાઈ ગયો.

બધા દરબાર વેરાઈ ગયા પછી ત્યાં આગળ રાજ, પ્રધાન એક હજુરી નોકર અને રાજનું બના-નખાનું એટલાં ત્યાં રહ્યાં. ત્યારે સુલતાન ત્યાંથી ઉઠ્યા એમ સૌ તેમની પાછળ ચાલ્યા તે ત્યાંથી પોતાના ખાનગી મહેલમાં ગયા. ત્યાં જઈ સુલતાને ખાવાનું તૈયાર કરવાનો હુકમ આપ્યો. તરતજ રસોઈચામોએ ખાવાનું તૈયાર કર્યું. બાદશાહને અરજ કરી કે નામદાર ખાવાનું તૈયાર થઈ ગયું છે. બાદશાહ ઉઠ્યો અને મને તેની સાથે જમવા બેસવાનું કહ્યું. હું પણ બાદશાહની પાછળ ચાલ્યો. બાદશાહે મને જમવા સારે જોડે બેસાડ્યો. અને અમો બન્ને જણાએ સાથે ખાધું.

ખાઈ રહ્યા પછી અમો ત્યાંથી ઉઠી બીજા ઝોરડામાં ગયા ત્યાં આગળ અમો આરામ લેવા બેઠા તે વખતે મેં એક ખડીઓ, કલમ અને કાગળ ઇસારતથી માગ્યો. ત્યારે બાદશાહે મને મંગાવી આપી. મેં તે લઈ તેમાં બાદશાહનાં વખાણની એક બે કવિતાઓ લખી અને બાદશાહના હાથમાં આપી બાદશાહ આ કવિતા વાંચી એટલાં તો ખુશ થયો કે તે મોઢેથી કહી શકાય નહીં, ત્યાર પછી નોકર દારૂ લઈને આવ્યો, તેમાંથી એક એક આમો અમો બન્ને જણે પીધા. ત્યાર પછી મેં કેટલીક કવિતા કરી તેમાં મેં દારૂનાં વખાણ કર્યાં, અને મારો ઇતિહાસ ટુંકામાં જણાવ્યો. બાદશાહે તે વાંચી અને આ એક વાંદરામાં આટલી બધી અસાધારણ બુદ્ધિ જોઈ રાજ આશ્ચર્ય પામ્યો, વળી તે પોતાની હાલત કવિતામાં ખતાવી શકે છે. આ તેની અકલ મનુષ્ય કરતાં પણ વધારે છે; પછી સુલતાને નોકરને કહ્યું કે બાજુ લાવ નોકર જઈને સોગડાં બાજુ લઈ આવ્યો. બાદશાહે મને પૂછ્યું કે તને આ રમતાં આવડે છે? જે આવડતી હોય તો રમવાની તારી મરજ છે? ત્યારે મેં બાદશાહને કહ્યું કે જેવી આપની ઇચ્છા. અમો બન્ને જણ રમવા બેઠા. પ્રથમની રમતમાં હું હાર્યો પણ બીજા અને ત્રીજા એમ બે રમતમાં બાદશાહ હાર્યો. ત્યારે તેને કાંઈક દિલગીરી થઈ હોય એમ મને જણાયું. ત્યારે મેં ખડીઓ કલમ મંગાવી એક કવિતા કરી આપી તેમાં જણાવ્યું કે, બે રાજ્યો હોય છે, તે આમો દિવસ લડે છે. પણ તારા બંધ થયા પછી એકએકની સાથે મિત્રભાવથી વર્તે છે. આ સાંભળી સુલતાન ઘણો ખુશી થયો અને મારો આ શક્તિથી તે ધણીજ અનન્ય થતો, પોતે એક વખત વિચારવા લાગ્યો, કે વાંદરાની આવી શક્તિ છે, તે વાત હું જાણું છું. પણ બીજું કોઈ આ વાત શી રીતે જાણી શકશે માટે આ ગમત તેણે પોતાની દીકરી જેનું નામ “ખુશ સુરતીની મહારાણી” એટલું જે સર્વ સ્વરૂપવાન સ્ત્રીઆતનાં જાણી તમામ એવે કષ્ટમાં તેની બરોબરી બીજા કોઈપણ સ્ત્રી કરી શકે નહીં. એવી હતી તેના નવાવતાના વિચાર કાં. તેથી તેણે તરતજ પોતાના નોકરને બોલાવ્યો અને કહ્યું કે શાહજાહને અહીં બોલાવવા લાવ, નોકર તરતજ બોલાવવા ગયો. જઈને શાહજાહને કહ્યું કે બેન બાદશાહ બોલાવે છે અને કહ્યું છે કે એક વાંદરાની અસાધારણ બુદ્ધિ જોઈ મને જે ગમત થાય છે. તેમાં તું પણ ભાગ લે. આવી રીતે પોતાના પીતાને હુકમ સાંભળી શાહજાહ પોતાના પીતા પાસે આવવા નીકળી, ત્યાં સુધી તે ઉઘાડા મોઢે આવી, પરંતુ અમારી પાસે આવતાં તરત તેણે મોં ઉપર ખુરખો નાંખી દીધો, ત્યાં આવીને પોતાના પીતાને કહવા લાગી કે પિતાજી અહીંયાં બીજા ખુરખો છતાં આજ મને અહીં બોલાવી તેનું કારણ શું?

ત્યારે બાદશાહ બોલ્યો બેન આ ઠેકાણે હું આ નોકર તથા પ્રધાન આનું એટલાં મનુષ્ય છીએ. બાકી આતો વાંદર છે, તે તું મને આમ કહે છે તેનું કારણ શું. અને અહીં ઉઘાડે મોઢે આવવામાં તને શી હરકત હતી, પીતાજી આપ કહો છો તે કીક છે, પરંતુ મેં તે કહ્યું તે આપ હમણાંજ થોડીવારમાંજ સાચું ખાનશો. કારણ કે આ તમે જેને વાંદરા કહો છો અને દેખો છો તે વાંદરા નથી પણ એક શાહજાહ છે. પીતાજી કહ્યું તે કેવી રીતે ત્યારે તે શાહજાહ બોલી કે તેનો આપ એક મોઢો બળવાન

રાજા હતો. તે અખતુસી યાજુવા ઇપીટીમારસની શાહાનવી સાથે પ્યારમાં પડ્યો; અને તે શાહાનવીને એખલીસની ઊકરીનો ઊકરો જે છન હતો, ને લગનમાંથી ઉપાડી લાવ્યો હતો, તેણે તે વાત જાણવાથી પેલી શાહાનવીને મારી નાંખી. અને આ શાહાનવાને વાનર બનાવી દીધો.

આ સાંભળી સુલતાનને નવાઈનો પાર રહ્યો નહીં. અને થોડીકવાર વિચારમાં પડી વિચાર કરવા લાગ્યો કે શું આ ખરી વાત હશે, તેણે શાહાનવીને પૂછ્યું 'શું તું આ સ્વપ્ન' ખરું કહે છે ત્યારે મેં' બાદશાહેને ઇશારતથી સમજાવ્યો કે એ શાહાનવી સ્વપ્ન' ખરેખરું કહે છે, ત્યારે સુલતાનને ખાતરી થઈ અને શાહાનવીને પૂછવા લાગ્યો કે તને શાથી માલમ પડ્યું કે આ હકીકત તે પ્રમાણે છે. ત્યારે તે શાહાનવી બોલી પિતાજી આપે મારી નાની ઉમરમાં મારી સંભાળ રાખવાને જે ધરડી ડોશી પાસે મને મૂકી હતી. તે ડોશી મંત્રવિદ્યામાં ઘણી પ્રવીણ હતી. અને તે મને અતઃકરુણથી બહુ આહારી હતી. અને હું પણ તેનો વિનય ઘણો કરતો હતો તેથી તેણે મને આ વિદ્યા શીખવી છે, હે પિતાજી આ વિદ્યાની ઘણી શક્તિ છે, આખા શહેરનાં શહેર આ વિદ્યાથી ફરી જાય છે, વળી જ્યાં જળ હોય ત્યાં સ્થળ થઈ જાય અને સ્થળ હોય ત્યાં જળ થઈ જાય છે, એમાં બીજી પણ ઘણી શક્તિ છે અને આ શાહાનવાને પણ એ વિદ્યાથીજ મેં જાળખી કાઢ્યો છે, રાજા આ સાંભળીને ઘણું અન્યયન થયો અને ખુશી પણ થયો. કારણ કે પોતાની દીકરીની આ વિદ્યાથી તેની ધારેલી ધારણા પાર પડી શકશે એમ તેની ખાતરી થઈ પછી બોલ્યો બેટી તારી પાસે આ વિદ્યા છે. ને વાતતા હું જાણતો નથી. શાહાનવી બોલી પિતાજી તે વાત આપના જાણુવામાં શાની હોય ! કારણ કે તે જાણુવાનો પ્રસંગ આવે પહેલવહેલો આવ્યો છે. સુલતાને કહ્યું કે હવે એ તારા હાલમ વડે આ વાંદરાને પાછો મુજ રૂપમાં લાવી શકીશ. ? જો તે પ્રમાણે થઈ શકે તો આ વખતે મને બેહદ આનંદ થશે, મારે વજરની ખોટ પુરી પડશે અને જો તારી ઇચ્છા હશે તો તેની સાથે તને પરણાવીશ. શાહાનવી બોલી પિતાજી આપની ઇચ્છા પ્રમાણે વર્તવાને હું તૈયાર છું, અને તેને તેના મૂળ રૂપમાં લાવશે એ કાંઈ મોટી વાત નથી. માટે આપ નિશ્ચિત રહો હું એને થોડીજ વારમાં મનુષ્ય બનાવી આપની ધારણા પાર પાડીશ.

એમ કહી તે શાહાનવી ત્યાંથી પોતાના ઝોરડામાં ગઈ અને એક છરી લઈ આવી. તે છરી પર હિંદુભાષાના અક્ષરો કોતરેલા હતા. પછી તે અમોને એક ચોકમાં લઈ ગઈ. તે ચોકમાં એક મોટું કુંડાળું ક્યું અને તેમાં એક ભાષામાં કાંઈક લખાણ લખ્યું અને કુંડાળું ખરોખર થયું ત્યારે તે તેમાં જઈને ઉભી રહી, અને કાંઈ મંત્ર બોલવા લાગી. થોડી વારમાં અધાર થવા લાગ્યું, તે એટલે સુધી થયું કે જેવી ચોમાસાની અધારી રાત હોય તેમ થઈ ગયું, અમોને તો ઘણો ડર લાગવા માંડ્યો કે આ જગોએ શું કરશે, પણ હિંમત રાખી ઉભા રહ્યા. જ્યારે બરાબર અધાર થઈ થઈ ગયું. એટલામાં એક મોટો જખરો સિંહ અમારી નજરે પડ્યો. આ સિંહ તે પેલો મને વાંદર બનાવનાર છન હતો. તેને જોઈ અમોને એટલો ડર લાગ્યો કે જો લાગ આવે તો ત્યાંથી નાસવાને વિષય સોધવા લાગ્યા. પરંતુ આ સિંહનું વિક્રમ રૂપ જોઈ અમારામાં એક ડગલું ભરવાની પણ શક્તિ રહી નહીં. તેથી ત્યાંજ ઉભા રહેવાની જરૂર પડી.

જ્યારે તે શાહાનવીએ જોયું કે તે છન સિંહના વિક્રમ રૂપમાં આવીને મારી સામે ઉભો છે. ત્યારે તેને કહ્યું કે ચિત્કાર છે કુતરા, તું મારી સાથે નખનતાઈથી આવવાને બદલે બચકર રૂપ ધારણ કરી મને ડરાવવા આવવાની હોંમત કરે છે. પણ તેથી હું કાંઈ ડરી જવાની હતી કે ? તે સિંહે જવાબ દીધો "ત્યારે તું કેમ આપણી વચ્ચે પએલા કાલ કરારો તોડવાની હોંમત કરે છે. જે કાલ કરાર તારી અને મારી વચ્ચે સોગન સાથે થએલા છે તે એવી રીતે કે આપણે એક બીજના કામની વચ્ચે પડવું નહીં. અને બીજને રસ્તે આવવું નહીં તે તું કેમ ભુલી જાય છે ? શાહાનવી બોલી કંગાલ ! શ્રદ્ધાત તારેથી થઈ છે તો પણ તું મને બદનામ કરવાની હિમત કરે છે. તે સિંહ બુરસેથી બોલ્યો કે તે મને અહીં લાવી જે ખાલી મહેલન આપી છે તેનો બદલો આપવો ઘણો મોઢો પડશે એટલું બોલી તે સિંહ શાહાનવીના અંગપર પુર જેરસાથી ઘસી ગયો. પણ શાહાનવી સાવચેત હતી તેથી

જરા પાછળ હકીતે તુરતજ પોતાના માથા ઉપરથી એ ત્રણ વાળ તાડી કાંઈ મંત્ર બહુ ઝેટલે તે વાળની એક ઘણીજ સરસ તરવાર બની ગઈ અને તે તરવારથી સિંહના બે કકડા કરી નાંખ્યા.

સિંહના બે કકડા થયા તે યુગ થઈ ગયા અને ફક્ત માથું રહ્યું. તે માથાનું થોડીવારમાં રૂપ બદલાઈને તેનો વિંછી થઈ ગયો. શાહજાદીએ તરતજ સાપનું રૂપ ધરી તેની સાથે લડવા માંડ્યું તે લક્ષ્મણમાં જીન હારવાની તૈયારીમાં હતો ઝેટલામાં વિંછીનું રૂપ ધરી ગયું અને ગીધ બનીને ઉડી ગયું. શાહજાદી પણ સાપનું રૂપ છોડીદઈ ગીધ બની ગઈ અને તે જીનની પછવાડે પડી અને અમારી નજરે નજરે બન્નેજણ દેખાયાં નહીં. ત્યાર પછી થોડીવારમાં જમીન ફાટી અને તેમાંથી એક કાળો બિલાડો બહાર નીકળ્યો, તે મોટા બચકર આવજો જુઓ પાડવા લાગ્યો કે તરતજ એક મોટું વર બહાર નીકળી તે બિલાડા પાછળ લાગ્યું, આખરે બિલાડો ધાક્યો અને ડાડો બની ગયો, અને ત્યાં દાડમના ઝાંડ તળે પડેલ એક દાડમમાં બરાઈ ગયો તેથી તે દાડમ ઘણું મોટું થતું ગયું, અને તે મોટું પતાંજ ઉડ્યું. અને પાછું જોરથી જમીનપર પછડાવું, કે તે ફાટી ગયું અને તેના સઘળા દાણા જમીન પર વેરાઈ ગયા, તે જોઈ વરઝે પોતાનું રૂપ બદલ્યું. અને કકડો થઈ પેલા વેરાયલા દાણા વીણી લેવા માંડ્યા. બધા દાણા ખાઈ રહ્યા પછી તે આસપાસ જોઈ મોટા સાંઢે જુઓ પાડવા લાગ્યો અને બીજા દાણા શોધતો હોય એમ દેખાવા લાગ્યો એક પળમાં તેની નજર પેલી નેહરના કિનારા આગળ પડેલા એક દાડમના દાણા તરફ પડી કે તરત તે લેવા દોડ્યો, ત્યાં જઈ જોયો તે દાણો ખાવા જાય છે એટલામાં તે દાણો પાણીમાં ઝળકી ગયો, અને એક માછલી આકાર બની પાણીમાં પેશી ગયો, તે જોઈ મરલાએ પાણીમાં પડતું મૂક્યું અને એક મોટી માછલી થઈ પેલી માછલીની પાછળ લાગી. તે માછલી બે કલાક સુધી પાણીમાં રહી અને તેમનું શું થયું તેની અમને કાંઈ ખબર પડી નહીં. પણ તેટલામાં અમેએ પાછા બચકર આવજો સાંભળ્યા. જોઈ અમે ધારતીના માથાં ધુજવા લાગ્યા. અમારો નજર પેલો જીન તથા શાહજાદી પડ્યાં તેઓ બન્ને પોતાના મોઢામાંથી અગ્નિના મોટા ભડકા દાઢવા લાગ્યાં અને એક એકના સામા ધૂકવા લાગ્યાં, એ ભડકા તેમણે એટલા જોરમાં ચલાવ્યા, કે તેના ધુમાડાથી આકાશ સઘળું બરાઈ ગયું અને અમે તો એમ સમજ્યા મારાજ મહેલમાં મોટી આગ લાગી છે. એમ સામા સામા ભડકા ધૂકે છે એટલામાં પેલો જીન અમારી તરફ ધ્યો. અને અમારા ઉપર ભડકા ધૂકવા લાગ્યો. તે જોઈ શાહજાદી અમારી મઢે જો તુરત ન આવી હોત, તો અમે સર્વ જણાં બળીને રાખ થઈ જાત. પરંતુ શાહજાદી આવી પહોંચી તે છતાં પણ સુલતાનનું મોટું થોડુંધણું બળી જઈ તેની દાડીને નુકશાન થયું જતાનખાનાનો વડો તો તુરત મરણ પામ્યો અને મારી જમણી આંખ દેવતાની તણુખી ઉડવાથી તદ્દન ફુટી ગઈ મેં તથા સુલતાને વિચાર્યું કે હવે મોત થઈમાં આવી પહોંચ્યું છે. અને સર્વ બળી જઈથું, પણ એટલામાંતો અમે રતેહ ! રતેહ ! એવા શબ્દો સાંભળ્યા. અને શાહજાદી પોતાના મૂળ સ્વરૂપે અમારી આગળ આવી ઉભી, અને પેલો દુષ્ટ જીન રાખના ઢગલો થએલો અમારી નજરે પડ્યો, તે શાહજાદી તરત એક ખેલો ભરી પાણી ઘણી ઉતાવળથી માયું. તે તરજ પેલા નેકરે લાવી આપ્યું. શાહજાદી તે પાણી મંત્રી કાંઈ બોલી અને તેમાંથી થોડું પાણી લઈ મારા ઉપર છાંટીને બોલી કે જો તને નુદઈથી વાંદરો બનાવ્યો હોય તો તું તારો અવતાર બદલ અને માણસનો અવતાર ધારણ કરી તારા મૂળરૂપે થા. તેણે આ વાક્ય પૂરું કર્યું કે તરતજ હું મારા મૂળરૂપે થઈ ગયો પણ પેલા દેવતાને લીધે મારી આંખ બળી હતી તેથી હું કાણો રહ્યો. મારા ઉપર જે ઉપકાર તે શાહજાદીએ કર્યો તેનો આભાર માનવા હું જતા હતા એટલે તેણે મને કાંઈપણ બોલવા નહીં દેતાં બોલી કે, સેહે-રખાન ! “ પિતાજી તમેએ જોયું તે રીતે મેં તે જીનને જીત્યો ખરો પણ તે રતેહ મને ઘણી મોંઘી પડી છે, થોડી વારમાંજ હું આ મારા પ્રાણને છોડી દઈશ. અને મારા લગ્ન આ શાહજાદી સાથે કરવાની તમારી જે ઇચ્છા છે. તે પાર પડશે નહીં. જીન સાથે લડવામાં મારા અંગમાં દેવતાનો પ્રવેશ થયો છે તેથી મારા આખા શરીરમાં અગ્નિના ભડકા થાય છે અને મારું અંતરજ પણ બળવા માંડ્યું છે. તેથી હું પણ થોડા વખતમાં ભરમ થઈ પડીશ. જે વખતે હું મરશો બની હતી તે વખતે જો હું પેલા છેલ્લો

દાણે ખાઈ ગઈ હોત. તો મારે આ દેવતાની લક્ષ્મી લઈવી પડત નહીં પણ તે દાણે મારી નજરે ધણે મોડા પડવાથી તે જન બચી ગયો, અને તે લક્ષ્મી લઈવાની જરૂર પડી મેં કેટલી સખત લક્ષ્મી ચલાવી તે તમેજી નજરે જોયું છે. અને તે દુષ્ટ જન મંત્ર જન્મમાં ધણે હુશીયાર હતો તો પણ તેના કરતાં મારી શક્તિ ધણી વધારે હતી, તે મેં તેને ખાતરી પૂર્વક દેખાડી આપ્યું. મેં તેને ભરખ કરી નાંખ્યો પરંતુ હવે હું જીવી શકનાર નથી અને હું હવે બચી શકું તેમ નથી જ્યારે શાહાનંદી બોલી રહી ત્યારે સુલતાન અતિશે દીલગીર થયો અને ધણાજ શોકાતુર મને બોલ્યો કે અરે દીકરી તારી હકીકત સાંભળી માઈ અંતઃકરણ ચીરાઈ જાય છે, અને હું અજબ પાઈ છું કે એટલા બધા દુઃખ સાથે હું શી રીતે જીવી શકું છું, જનતાખાનાને વડો મરણ પામ્યો છે. આ શાહાનંદી કે જેના ઉપર તેં આટલો બધો ઉપકાર કર્યો છે તેણે પોતાની જમણી આંખ ખોઈ છે. માઈ મોહું દાઝ્યું છે અને દાઢી સળગી ગઈ છે. તે સર્વે ખમાય છે પરંતુ હું પુત્રી તારી પુરી હાલત જોઈ મારી જાતી દાઢી જાય છે. સુલતાન વધારે બોલત પરંતુ તે દુઃખથી એટલો તો ઘેરાઈ ગયો હતો કે એક અક્ષર પણ વધારે બોલી શક્યો નહીં, અને તે જોઈ હું તથા શાહાનંદી પુષ્કળ રડવા લાગ્યાં આ પ્રમાણે અમે સઘળાં શોકમાં હુબેલાં હતાં એટલામાં શાહાનંદી બોલી ઉઠી કે હું બળું છું અને હું બીતરથી બળું છું એટલું બોલતાં તે રાખને ઢગલો થઈ પડી. જન સાથે “આતશી” લક્ષ્મી કરતાં તેના શરીરમાં જે દેવતાની અંતરિયા પ્રવેશ થઈ હતી તેથી બચી શકી નહીં અને આખરે રાખ થઈને પડી, આ બચકર બનાવ જોઈ મારી હાલત ધણી દુઃખદાયક થઈ પડી. માઈ બહુ ઇચ્છનાર શાહાનંદીનો આવો બચકર અંત આવલો જોઈ હું વિચારવા લાગ્યો કે હજુ આખી ઇંદગી સુધી વાંદરો રહ્યો હોત તો ઠીક થત પણ આંતુ બચકર પરિણામ નીપજત નહીં સુલતાનને જે દુઃખ થયું હતું તે નહીં ખમી શકાય એવું હતું તેણે પોતાની વ્હાલી છોકરીના મરણથી મોટી ખૂબો પાડવા લાગ્યો તેથી મહેલમાંના સર્વે માણસો ત્યાં દોડી આવ્યાં અને તે પણ જોઈને ધણાજ અજબજ થયાં સુલતાન પોતાની જાતી તથા માયું કુટીને ધણા દુઃખ સાથે રૂદન કરતો હતો, તે એટલું રડ્યો કે તેને મૂર્છા આવી અને મને લાગ્યું કે હવે યોડીવારમાં મરી જશે. ધણા વખત પછી જ્યારે તેને શુદ્ધિ આવી ત્યારે તેણે આ દુઃખદાયી બનાવોથી પોતાના અમલદારોને વાકેફ કર્યાં. અને પેલા બે રાખના ઢગલા તેમને ખાડ્યા. સુલતાન એવો તો શોકાતુર થઈ ગયો હતો કે તેને ધણી અશક્તિ થઈ ગઈ અને તેથી તેને મેહેલમાં જતાં પણ બે ઉમરાવોને ઝલવાની જરૂર પડી. જ્યારે આ વાત આખા શહેરમાં તથા મેહેલમાં ફેલાઈ ત્યારે “પુત્રપુરતીની મહારાણી”ના મરણથી તમામ લોકો અતિશે દીલગીર થયા. અને તે શાહાનંદીના શોકમાં સાત દિવસ સુધી આખા શહેરમાં હડતાલો પડી અને ધર્મની ક્રિયાઓ થઈ પેલા દુષ્ટ જનની રાખને નાંખી દીધી અને શાહાનંદીની ગંખને એક સાગ દાખડામાં ભરી ધણી ચતનાથી તે દાખડો એક સુંદર ઘેર અજુવા તેમાં મુક્યો અને તેના ઉપર એક મોટો બિનારો દબા કર્યો.

આ બનાવ બન્યા પછી બાદશાહ ધણે બીમાર પડ્યો તે એવો તો થઈ ગયો કે મરણ પામવાની તૈયારીમાં આવી ગયો પરંતુ ધણા દિવસ સુધી સારા વધવાની સારવારથી કાંઈક આરામ થતો ગયો જ્યારે તે તંદન સાગે થઈ ગયો ત્યારે મને બોલાવી કહેવા લાગ્યો કે હું શાહાનંદી તારા આવવાથી અમે ધણાજ સંકટમાં આવી પડ્યા છીએ માટે હવે તારે અહીં રહેવું નહીં. એકતો તારા આવવાથી મેં મારી અતિ વ્હાલી પુત્રીને ખોઈ વળી હું પણ મરતો મરતો બચ્યો તારી પણ એક આંખ કાણી થઈ આ સઘળો દુઃખદાયી બનાવ તારા આવવાથીજ બન્યો છે માટે હવે તું તારે અહીંથી માઈ રાજ્ય છોડી ચાલ્યો જ કારણ કે હવે તું જો અહીં ધણા વખત રહીશ તો કાંઈક ઉશ્વેષપાથળ થઈ જશે અને અમે મરણ પામીશું તારી હકીકત સાંભળતાં અમને જીજ્ઞાસ છે કે તું ખરેખરો ભાગ્યદીન છે અને જ્યાં જાય છે ત્યાં પોતે દુઃખ પામે છે અને જેને ત્યાં તું રહે છે તેને પણ દુઃખમાં નાંખે છે. પેલી શાહાનંદી પણ તારી સોખતથી મરણ પામી. અને મારી વ્હાલી શાહાનંદી પણ તારા આવવાથી મરણ પામી છે માટે તું અહીંથી સત્તર ચાલ્યો જ અને મારા રાજ્યમાં કાંઈપણ ઠેકાણે તારે ઉત્તું રહેવું

નહીં આ મારો હુકમ જો તું ચોરીવારમાં અમલમાં નહીં લાવેતો હું તને મરદન મરાવીશ એ તું નક્કી સમજજે. આ સાંભળી હું અન્યયમ બની ગયો અને બાદશાહને કાંઈક અરજ કરવા જતો હતો પરંતુ તેને યુરસે ઘગેસો જોઈ મારી ત્યાં ઉભા રહેવાની પણ હિંમત રહી નહીં અને ત્યાંથી કાંઈ પણ બોલ્યા આલ્યા વગર હું ત્યાંથી ચાલતો થયો.

આવી રીતે બાદશાહે મને ત્યાંથી કાઢી મુક્યો મારા મનમાં હું અતિશે ખેદ પામ્યો. “અને વિચાર કરવા લાગ્યો કે આ મારા નશીબને હું કેટલો દોષ દઈ ? મારી શી ગતિ થશે આ કેંકાણે આમ થયું તો હવે બીજે કેંકાણે જઈશ ત્યારે કેણે જાણે શું થશે. એમ હું મારા નશીબને કંપકો દેતો ત્યાંથી આગળ ચાલ્યો અને મારાં દાદી મુઠ કઢાવી નાંખી રૂકીરતો વેષ લઈ ત્યાંથી નીકળ્યો ત્યાંથી રૂકીરતા વેષમાં ઘણા ઘણા દેશમાં હું રહ્યો પરંતુ મને કોઈ કેંકાણે સુખ મળ્યું નહીં છેવટે મેં એમ નિશ્ચય કર્યો કે બગદાદ શહેરમાં જઈ અમારી સઘળી હકીકત ખલીફ હાઝન અલરસીદને કહેવાથી તે માંડ દુખ ભાગશે એવા ધરાદાથી હું બગદાદ શહેરમાં આવવા નીકળ્યો. કેટલાક દીવસની મુસાફરી કરી હું આ શહેરમાં આવ્યો. અને આ રૂકીરતે મર્યો તેણે પોતાની હકીકત તમોને સંભળાવી અને અમારી હકીકત મૂળથી મેં કહી સંભળાવી, ત્યાર પછી જે હકીકત બની તે સરવે તમે જાણો છો.

જ્યારે તે બોલી રહ્યો એટલે ઝાખીદા બોલી કે, તમારાં વાત પુરી થઈ તે ઘણી અન્યયમ જેવી છે હવે તમારે જ્યાં જવું હોય ત્યાં ખુશીથી જાઓ, ત્યારે તે પેશે બીજે રૂકીર બોલ્યો કે હું બાઈ જેમ-તમે આ રૂકીરને ખેસવાની રજા આપી છે તેમ મને પણ આ લોકોની હકીકત થઈ રહે ત્યાં સુધી ખેસવાની રજા આપશો તો આપનો મોટો ઉપકાર માનીશ. ઝાખીદાએ તેની માગણી મનુલ રાખી અને ખેસવા દીધો. પછી પેલા ત્રીજા રૂકીરને કહ્યું કે હવે તમારી વાત ચાલુ કરો ત્યારે પેલા રૂકીરે તેની વાત ચાલુ કરી અને સૌને ધ્યાન દઈ સાંભળવા કહ્યું.

ત્રીજા રૂકીરે કહેલી પોતાની વાર્તા.

પેશે રૂકીર બોલ્યો હું બાઈ! મારી વાત સાંભળો. મારી વાત સાંભળનાં તમને ઘણી નવાઈ લાગશે આ લોકોની હકીકતમાં અને મારી હકીકતમાં ઘણો ફેર છે, મારી જે આ દશા આવી છે. તે મારી મૂખધીજ આવી છે.

હું બાઈ! મારા બાપનું નામ કાસીમ હતું મારા બાપના તાબામાં ઘણું રાજ્ય હતું અને જે શહેરમાં મારા બાપની રાજધાની હતી તે શહેર ઘણું મોટું અને વેપારનું મથક હતું. વળી તે દરિયા કિનારે આવેલું હતું તેથી એક મોટું નામોયું બંદર હતું ત્યાં ઘણાં દેશોનાં વહાણ માલ ભરી આવતાં અને આહોથી દરિયા માર્ગે હજારો રૂપિયાનો માલ જતો મારો બાપ ઘણી સારી રીતે રાજ્ય ચલાવી મરણ પામ્યો. ત્યારે હું તેનો એકાદ એક છોકરો હતો માંડ નામ અજબી હતું. મારો બાપ જ્યારે જીવતો ગયો ત્યારે મને રાજ્ય મળ્યું મારા પિતાના વખતમાં દરિયામાં અમારી દોડસો આગબોટો હતી, અને તેને લગતો સામાન પુષ્કળ હતો. તે દોડસો આગબોટો લાગળની હતી તે સિવાય બીજી મુસાફરી વગેરે સાડ કેટલીક આગબોટો હતી. જે શહેરમાં અમારી રાજધાની હતી તે સવળું દોલતથી ભરપુર હતું, તથા વેપાર રોજગારમાં પણ આબાદ હતું તથા જે જે સુલકો અમારા તાબામાં હતા તે સઘળા રસાળ તથા ઘણી પેદાશવાળા અને ત્યાંનાં લોકો ઘણા સુખી હતા અને મારા બાપના મરણ પછી મેં પણ તેવીજ રીતે રાજ ચાલવવા માંડ્યું.

ગાદીએ બેઠો ત્યાર પછી થોડેક દિવસે મારો વિચાર મારા સઘળા દેશોની સુલાકાત લેવાનો થયો તેનું કારણ કે મારા સઘળા દેશો તથા પ્રજાની સ્થિતિ જોવી. વળી તે લોકો સુખી છે કે દુઃખી, ત્યાંના

અમલદારો કેવી રીતે વસે છે. પ્રજાની ચાહના રાજ પ્રત્યે કેવી છે. આ સઘળું મારે જાતે ફરી તપાસવાની મારી ધિજી થઇ તે પ્રમાણે હું એક વખત મારા સઘળા દેશોમાં ફરી આવ્યો. પરંતુ જ્યારે હું એકવાર તેવી મુસાફરી કરીને આવ્યો. તેથી અને મુસાફરી કરવાનો શોખ વધારે થયો, અને ફરી ફરીને હું મારા દેશોમાં તેમજ ખીજાં રાજ્યોમાં પણ કેટલીક વખત મુસાફરી કરી આવ્યો પછી તો મારી ધિજી એવી થઈ કે હવે તો દરિયામાં ફરીને ખીજા નવા બેટા શોધી કાઢવા તેથી મેં સારામાં સારાં દશ વહાણો તૈયાર કરાવી તેમાં ધણા દિવસ સુધી ચાલે તેટલું સીધું. સામાન વગેરે ભર્યું. તે દશ મધેનાં નવ વહાણો સામાનથી ભર્યા અને એક વહાણુ મારે બેસવાને માટે રાખ્યું.

તમામ સામાન ભરાઇ રહ્યો, ત્યારે અમે વહાણ ચલાવ્યાં, કેટલાક દિવસ સુધી લાગત અમોએ વહાણ ચલાવ્યાં. પવન અનુકુળ હોવાથી અમોએ ઘણી મુસાફરી કરી. પરંતુ દેવચોગે પવન પ્રતિકુળ થયો તેથી અમારાં વહાણ ઉછળવા લાગ્યાં, અને અમો બારે સંકટમાં આવી પડ્યા. અમોને બચવાની આશા રહી નહીં અને ઘણીવાર પણ વહાણુ ઉછળતાં બંધ રહ્યાં નહીં. અમો પરમેશ્વરની ભક્તિ કરવા લાગ્યા. અને કોઇ રીત અમો ઉગરવાના નથી, એમ અમોને નિશ્ચય લાગ્યું આવી રીતેના પવન એક આખી રાત રહ્યો. ખીજા દિવસે સવારમાં લગાર તોફાન નરમ પડ્યું. તેથી અમને કાંઈક બચવાની આશા જણાઇ અને દિવસ ઉગતાં અમો એક બેટાના કિનારે જઇ પહોંચ્યા. ત્યાં જઇ અમોએ અમારાં વહાણુ લંગર કર્યાં. તે બેટામાં બે દિવસ રહીને અમો પાણી, બળતણ, વગેરે સામાન ભરી લીધો ત્રીજે દિવસ અમારાં વહાણુ ચલાવ્યાં પરંતુ આ થયેલા તોફાનથી આગળ જવાની મારી હિમ્મત ચાલી નહીં, અને વહાણુ પાછાં વાળવાને લુકમ કર્યો અને રાજધાની તરફ વહાણુ ચલાવવા માંડ્યાં. ઘણા દિવસ મુસાફરી કરી પરંતુ કોઇ દેશોએ જમીન આવતી હોય તેમ જણાયું નહીં. દશ દિવસે મેં એક ખલાસીને કહ્યું કે તું વહાણની યોચે ચઢીને જો કે કોઇ દેશોએ જમીન દેખાય છે ? મારા કહેવા પ્રમાણે તે ખલાસીએ જોયું, તો ચારે તરફ પાણી સિવાય કાંઇ નજરે પડ્યું નહીં પરંતુ કેટલેક છોટાં કાળું કાળું પાણીથી કાંઈક ઉચું જણાયું.

આ જોતાંજ વહાણુ ચલાવનાર કેપ્ટન પોતાની છાતી કુરી રડવા લાગ્યો. અને પોતાનો જીવ ઉડી ગયો હોય તમ બેમાન જેવો થઇ ગયો. અમો તેને પૂછવા લાગ્યા તું આમ કરે છે, તેનું શું કારણ ? પરંતુ તે કેટલીક મુઠત સુધી બોલ્યો નહીં પછી તે પોકારીને કહેવા લાગ્યો કે ભાઈઓ આપણે બધા હવે જીવવાના નથી કારણ કે પેલું જે કાળું કાળું દેખાય છે. તે લોહચુંબકનો પર્વત છે. અને તે પર્વત પાસે વહાણુ જેવું પર્યાયશે કે તરત વહાણુમાંના ખીલા તે પર્વતને વળગી પડશે. અને વહાણુ બધું તળીએ જઇ બેસશે. એવી રીતે સંકટો વહાણો તે પર્વતને વળગી ગયાં છે, આપણે કાલ બપોરે તે પર્વત આગળ જઇ પહોંચીશું અને સઘળા તેના ભોગ થઈ પડીશું. આ સાંભળતાં મારા તથા વહાણુમાં એઠેલા સર્વ માણસોના જીવ ઉડી ગયા. પેલો કપ્તાન કહેવા લાગ્યો કે ભાઈઓ આપણા સૌના કમનસીબે આ તોફાન આપણને આહીં બેસી લાવ્યું છે. હવે આપણને ઉગરવાનો એકે ઉપાય નજરે આવતો નથી અમા સર્વે નિરાશ થયા અને મોતના પંજામાં સપડાએલા માનવા લાગ્યા. કોઇને કંઈ પણ સૂઝ પડે નહીં.

વળી તે કપ્તાન કહેવા લાગ્યો કે એ લોહચુંબકનો પહાડ ઘણો ઉચો છે તેમજ સીધો ઉભો છે. ને તેની યોચ ઉપર એક કાંસાનો ચુંબજ બનેલો છે તે કાંસાના ચાંબજા ઉપર ઉભો કરેલો છે. તે ચુંબજ ઉપર એક કાંસાનો ઘોડો છે. અને તે ઘોડા ઉપર એક કાંસાનો માણસ બનાવીને બેસાડેલો છે. તે સવારની છાતી ઉપર એક તકતી કોતરેલી છે. જે ઉપર એક તલેસમાતી ભાષામાં લખ્યું છે, તે વિષે એવી વાત ચાલે છે કે આ કાંસાનું પુતળું દરેક આશ્વત્તું કારણ છે. જે તે પુતળાને કાંઈ તોડી પાડે તો આ સંકટો વહાણનો નાશ થતો અટકે, પરંતુ દિલ્હીની વાત કે તે બનવું ઘણુંજ સુસ્કે છે. એટલું કહી પાછો તે પ્રથમની પેઠે મોટી પોંકે રડવા લાગ્યો. આ જોઈ વહાણુમાંના સર્વે માણસોના જીવ અતિશે ઉડી ગયા. અને ધારતીના માર્યા દિગ્મુઠ બની ગયા. હું પોતે પણ હવે અને મરી ગયેલો જ માનવા માંડ્યો. અમો બધા ભેગા થઇ શી રીતે કરવું ? કે જેથી આપણો બચાવ થાય ? પરંતુ કાંઈ યુક્તિ સૂચી

નહીં ત્યારે અમે બધાએ એવા દરાવ કર્યો, કે આપણા બધામાંથી જે કદાપિ કોઈ પણ બચી નય તો તેને આપણે બધાએ આપણો વારસ કરાવી બધી મિલકત સોંપી દેવી.

જેમ જેમ વહાણ ચાલતું થયું તેમ તેમ પર્વત થડમાં આવવા લાગ્યો. અને જેમ જેમ પર્વત થડમાં આવવા લાગ્યો. તેમ તેમ અમે શોકના સાગરમાં ડુબવા લાગ્યા અને આપણો કાળ પાસે આવે છે તેમ માનવા લાગ્યા, અને બપોર થવા આગ્યા કે તે કોઈનના કહેવા પ્રમાણે વહાણ તે પર્વતની થડમાં જતું ગયું. અને જ્યારે છેક થડમાં ગયું ત્યારે વહાણમાંની દરેક લોકોની ઝીજ તે પર્વતને જઈને ચોટવા માંડી અને તે ઝીજને નીકળતી વખતે એવા કડાકા થવા માંડ્યા કે અમારું બોલતું પણ અમારાથી સંભળાયું નહીં જેમ જેમ લોકોનો સામાન નીકળી પેલા પર્વતને ચોટતો ગયો તેમ તેમ અમારું વહાણ કંકડા થતું ગયું અને જ્યારે બધું નીકળી રહ્યું ત્યારે વહાણના ઢુકડે ઢુકડા થઈ ગયા. અને સઘળું વહાણ તળીએ જઈ પેહું. અને સઘળાં માણસ ડુબી ગયાં તે પ્રમાણે દશ વહાણ અને તેમાંના સરંજામની ખરાબી થઈ. જે વહાણમાં હું હતો તે વહાણ પણ સઘળું ડુબી ગયું. હું પણ ડુબવાની તૈયારીમાં હતો તેવામાં મારા હાથમાં એક ભાગેલું પાટીઈ આવ્યું. આ પાટીયાની મદદથી હું તરતો તરતો પેલા પર્વત તરફ ચાલ્યો. અને થોડીવારમાં કંઈપણ હરકત વગર હું પેલા પાહાડની નજીકમાં પહોંચી ગયો. હું જ્યાં આગળ જઈ પહોંચ્યો ત્યાં આગળ તે પર્વત ઉપર જવાનાં પગથીયાં હતાં, તે જગ્યા સિવાય પર્વતના બીજા કોઈપણ ભાગમાં ઉપર ચડવા જેવો અધાર સરખો પણ નહોતો. પણ મારા નશીબના શોગે અને અણ-ચિંતી આ જગા હાથમાં લાગી, આ ઉપરથી મેં પરમેશ્વરના મોટા ઉપકાર માની મારા મનમાં તેનું સ્મરણ કરતો કરતો પણ હું ધીમે ધીમે તે ડુંગરા ચઢવા માંડ્યો. ચઢવાનું એવું સખત હતું કે જો કદાપી ચઢતાં ચઢતાં ધ્યાન ચુકી જવાય તો જીવનું ઘણું મુશ્કેલ હતું. હું ઘણી સાવચેતીથી ધીમે ધીમે મારા શરીરને માથવતો ડુંગરપર ચઢવા લાગ્યો ચઢતાં ચઢતાં પેલી કાંસાની ગુંબજ હતી ત્યાં સુધી ચડ્યો. અને પેલી ગુંબજની અંદર પેઠા. જ્યારે અંદર દાખલ થયો ત્યારે મારા જીવમાં જીવ આવ્યો. અત્યાર સુધી હજીયામાં પૃથ્વી હતી અને જીવ તાળવે ટાંગેલો હતો કારણ કે રખેને પગ ખસે અથવા પવન નેશથી ડુંકાય તો દરિયામાં પડતાં કોઈ વાર થાય એમ નહોતી, આટલી મુશ્કેલીમાંથી હું બચી કેટલાસર પહોંચ્યો. તેથી હું ખુદાતાલાનો ધણેજ આભાર માનવા લાગ્યો.

હું તે ગુંબજમાં થોડીવાર બેઠો મરો જીન બચવાથી ચિંતા લગાર ઝાઝી થઈ તેથી મને રાતની વખતે ઉઘ-આવવા લાગી અને થોડીવારમાં ઉઘી ગયો. ઉઘમાં મને એક સ્વપ્ન આવ્યું અને સ્વપ્નમાં મેં એક ઘરડા પીરમદની જોયો. આ પીરમદ મને આવી કહેવા લાગ્યો. હે પુરુષ ! તું જ્યારે ઉઠે ત્યારે તારા પગ નીચે બોદી જોજે એટલે તેમાંથી એક કાંસાનું કામડું તથા ત્રણ તીર નીકળશે, તે ત્રણ તીર લઈ કામડા વડે પેલા કાંસાના પુનઃમાને મારને એટલે તે પુતળું દરિયામાં પડશે, અને થોડો તારા પગમાં આવી પડશે. જ્યારે તે થોડો તારા પગમાં આવી પડે ત્યારે તેને તું જે જગ્યાએથી આ તીરકામડું નીકળ્યાં છે તે જગ્યાએ દાટજે. જ્યારે તું દાટી રહીશ. ત્યારે એકદમ દરિયા ઉછળવા માંડશે, તે એટલે ઉછળશે કે તેનાં મોજાં છેક ગુંબજ સુધી આવી લાગશે. અને તમારી સામે એક આગબોટ આવતી જણાશે, તે આગબોટમાં હલેસાં મારનાર એક પુરુષ બેઠેલો હશે, તેના જોડે તું કાંઈપણ બોલવા વગર બેશી જજે તે આગબોટમાં બેઠેલો માણસ ત્રાંખાનો હશે, પણ એટલી વાત યાદમાં રાખજે કે તું જેટલીવાર તેની સાથે આગબોટમાં બેસે તેટલીવાર બોદાનું નામ દઈશ નહીં. થોડા દિવસમાં તે નને દરિયામાં મુસાફરી કરાવશે. અને પછી તે તને તારા મુલકમાં જવાનો રસ્તો બતાવશે, આ સઘળું થતાં લગભગ દશ દિવસ થશે, પરંતુ આ દશ દિવસની મુસાફરીમાં તું એક વખત પણ બોદાનું નામ લઈશ નહીં, જો લીધું તો તારી ખરાબી થશે આટલું કહી પેલા માણસ ગુમ થઈ ગયો, અને મારી આંખ ઉઘડી ગઈ.

આખ ઉઘડી એટલે મને સ્વપ્નની સઘળા વાત યાદ આવી, તે સંભારનાં મને ઘણી ખુશી ઉત્પન્ન થઈ અને તે પ્રમાણે મેં કરવા માંડ્યું. પ્રથમ જે જગ્યાએ મારો પગ હતો તે જગ્યાએ બોદવા માંડ્યું તો તેના કહેવા પ્રમાણે કામડું અને ત્રણ તીર મને મળ્યાં, તે તીર લઈ મેં પેલા પુતળા તરફ

ફેંકવા માંડ્યાં. છેલ્લા તીરે તે પુતળાને તોડી પાડ્યું. અને તે પુતળુ દરિયામાં પડ્યું, તથા થોડો મારા પગ આગળ આવી પડ્યો, તે થોડાને મેં મારા પગ આગળ ઘટવા માંડ્યો. એટલામાં દરિયા બમરાવા માંડ્યો, અને પાણીની છોળો ઉપર આવવા લાગી. દરીયા એક ઉપર સુધી આવી ગયો અને પેલા પીર-મર્દના કહેવા પ્રમાણે એક આગળોટ આવતી દેખાઈ, તેમાં બેઠેલા માણસ પણ જોયો તે ત્રાંખાના દેખાતો હતો એટલામાં તો તે આગળોટ મારી ઘડમાંજ આવી, તરતજ હું તેમાં બેસી ગયો અને મને પેલા માણસે ખુદાનું નામ લેવા ના પાડી હતી તે બરાબર ચાદ રાખી ખુદાનું નામ લીધા વગર હું તેમાં બેસી રહ્યો. હું બેઠો એટલે પેલા માણસે આગળોટ ચલાવવા માંડી. જેમ જેમ બોટ ચાલવા માંડી તેમ તેમ હું હરખાવા માંડ્યો, મને લાગ્યું કે મને કાંઈ સુખના વખત આવશે. તેથી અતિ હરખના આવેશમાં બોલી ગયો કે, અરે ખુદા તારી શક્તિની બલીહારી છે, તું જે ધારે તે કરી શકે છે. આટલા શબ્દો મારા મોં-માંથી નીકળી ગયા, અને પેલા ધરડા પીરમર્દની કહેલી વાત હું ભૂલી ગયો.

આટલું બોલતાં બોલતાં તો તે આગળોટ એકદમ ઊંધી વળી ગઈ. આગળોટ તથા તે ચલાવનાર માણસ દરીયામાં ડૂબી ગયાં. હું તો પાણી ઉપરજ રહ્યો. અને એક પળવારમાં આગળોટ દેખાતી યુમ થઈ ગઈ. મને શુદ્ધિ આવી અને હું પરતાવા લાગ્યો, કે અરે ખુદા મારા જોડો કોઈ મર્મ માણસ હશે કે મારા હાથે કરી મેં દુઃખ લેહોરી લીધું. હું આગળોટથી છુટો પડ્યો તેવોજ તરવા લાગ્યો, અને તરતો તરતો એક ભેટ બણી ચાલ્યો. રાત પડી મને કાંઈ પણ સૂઝતું નહોતું અને આશરે આશરે તરવા લાગ્યો. પરંતુ થોડીવારમાં થાકી ગયો, એક ડગલું પણ આગળ ભરવાની શક્તિ રહી નહીં એટલામાં તો પુષ્કળ જોરથી પવન ફુંકવા લાગ્યો. અને તેથી દરિયામાં મોટી છોળો થવા લાગી, તે એવા જોરથી ઉછળવા લાગી કે એક છોળના સપાટે હું કિનારાપર આવી પડ્યો. ષટ્તાંવારજ ઉઠીને નાકો કારણ કે કદાપી ખીજી છોળ આવી અને દરિયામાં ધસડી જાય નહીં. મારાં તમામ લુગડાં પાણીથી નીતરતાં થયાં હતાં. હું ત્યાંથી દરિયાનાં મોજાં પહોંચી ન શકે તેટલો દુર ગયો અને મારાં લુગડાં કાઢી સુકવવા લાગ્યો.

આખી રાત હું તે જગ્યાપર બેસી રહ્યો. સવાર થતાં મારાં લુગડાં સૂકાયાં ત્યારે મેં પકેરી લીધાં. અને હું તે ભેટમાં અહીં તહીં ભટકવા લાગ્યો. ત્યાં જોઉં છું તો સારાં સારાં ફળનાં ઝાડ તથા ફૂલનાં ઝાડ આવી રહેલાં હતાં, મને લાગ્યું કે આ જગ્યા ધણી રસાળ દેખાય છે. અને વળી આટલામાં કોઈક શહેર પણ હોતું જોઈએ. એમ વિચારમાં ને વિચારમાં હું તે ભેટમાં ફરવા લાગ્યો. એટલામાં મારી નજર દરિયા તરફ ગઈ તો એક નાનું વહાણ આવતું મારી નજરે પડ્યું. પરંતુ મને ડર લાગ્યો, કારણ કે તેમાંના માણસો મને દુઃખ દેવા તો નહીં આવતાં હોય એમ વિચારી હું તેઓની નજર ન પડે તેમ હું એક સારા ઘટાવાળા ઝાડ ઉપર ચડી ગયો. અને ત્યાં સંતાઈ ગયો. હું પેલા વહાણવાળા માણસોને દેખતો હતો પરંતુ તે લોકો મને દેખતા ન હતા. આવી રીતે મેં છુપાઈને તે લોકો શું કરે છે. તે જોવાનું ધાર્યું ને વહાણ ભટના કિનારા આગળ આવી ઉભું તેમાં બેઠેલા લોકોના હાથમાં ચાંચવા પાવડા વગેરે જમીન ખોદવાનાં હથિયાર હતાં વહાણ બ્યારે ઉભું રહ્યું ત્યારે તેમાંથી બેઠેલા લોકો ઉતરી પડ્યા તે લોકો યુવાન જેવા લાગતા હતા. ઉતરીને થોડે દુર આવી તે લોકો જમીન ખોદવા લાગ્યા. તે લોકોની વાતો સવળી હું સાંજળતો હતો, અને તેમના બોલવા ઉપરથી મને લાગ્યું કે આ દેકાણે ભોંયર હોય એમ લાગે છે. અને આ લોકો તે ઉઘાડવાને મહેનત કરતા હતા, થોડીવારમાં ભોંયરાનું બારણું તે લોકોએ ઉઘાડ્યું અને પેલા માણસો વહાણપરથી સામાન માથે કરી પેલા ભોંયરા આગળ લાવવા માંડ્યા. મેં વિચાર્યું કે આ ભોંયરામાં છાતું મક્કન હશે. થોડીવાર થઈ એટલે પેલા વહાણમાંથી એક ધરડો માણસ ઉતર્યો. તે ધરડો માણસ પેલા બધા લોકોને ઉપર હોય તેમ લાગતું હતું. તેની સાથે એક જુવાન છોકરો તેનો હાથ પકડી ચાલતો હતો. પેલા બધા લોકો ભોંયરામાં ઉતર્યા. અને થોડીવારમાં પાછા આવી પેલા ભોંયરાનું બારણું બંધ કરી પેલા વહાણ તરફ ચાલ્યા, પરંતુ તેમાં પેલો છોકરો ન હતો આ જોઈ મને ધણી નવાઈ લાગી હું પેલા લોકો ગયા ત્યાં સુધી બેસી રહ્યો.

પેલો ધરડો માણસ તથા તેની સાથેના માણસો પાછા પેલા વહાણમાં બેસીને ચાલતા થયા. જ્યારે

વહાણ ધણું દુર ગયું. અને મારી નજરે પડતું બંધ થયું ત્યારે હું જાડ ઉપરથી નીચે ઉતરી પેલી જગ્યા પાસે ગયો. મેં ત્યાં જઈ તે આરણું ઉઠાડવાની મહેનત કરવા માંડી. આગળ પાછળથી માટી કાઢી નાંખી ત્યારે એક પાતળી અને નાની પથ્થરની શિલા નીકળી, તે શિલા મેં ધણું નેર કરી ત્યાંથી ખસેડી નાંખી, ત્યારે મોટું બાકું પડ્યું અને તેમાંથી નીચે ઉતરવાના એક દાદર જેવું દેખાયું. મેં તેમાં ઉતરવાનો વિચાર કર્યો, પરંતુ મનમાં વિચારવા લાગ્યો, કે વળી આમાંથી કાંઈ વિશ્વ જગશે, તો મારી શી વસ્તે થશે એમ ધારી લગાર અચકાયો. વળી પાછો વિચારવા લાગ્યો કે અરે ખુદા હવે ડરવું થાને ? હું ખ પડવામાં કાંઈ બાધી રહ્યું નથી. ધણું હું ખ પડશે તો મરણ થશે. તે કરતાં હવે ખીજું વધારે હું ખ પડવાનું નથી. માટે હવે જે બનશે તે ખડું પરંતુ આ હકીકતની તપાસ તો કરવી. એમ વિચારી હું તે દાદરમાંથી નીચે ઉતર્યો. તો એક મોટો ભપકાદાર ચારડો આવ્યો. તે ધણાજ સુંદર હતો તેની શોભા એવી સુંદર હતી કે જે જોતાં આંખ ફરી જાય. લગાર આધો હું ગયો. તો એક ધણીજ ઉંચી કીમતનો ગાલીચો પાથર્યો હતો તેની ઉપર એક ઘણો રૂપાળો પુરૂષ લાચમાં પખો લઈ બેઠેલો મારી નજરે આવ્યો, ત્યાં આગળ રાશની ધણી સસ્સ કરેલી હતી. તેથી અંધારૂં ખીલકલ હતું નહીં. અને તે અજવાળાથી હું સઘળું જોઈ શક્યો. તે માણસની તરફ મેં વધારે ધારીને જોયું તો તરેહતરેહના મેવા મીઠા-મઝા પડી હતી. મને જોતાંજ પેલો માણસ ડરવા લાગ્યો; ત્યારે મને માલમ પડ્યું કે આ માણસ મારાથી બંધે છે. તેથી મેં તેને હિંમત આપી અને કહ્યું કે હે ભલા માણસ ! તું ડરીશ નહીં. હું એક પાદશાહ છું. અને તને જે આ જગ્યા ઉપર ઘણા દુઃખમાં રાખવામાં આવ્યો છે. ત્યાંથી તને મુકી કરવાના મારો ઇરાદો છે, જે માણસો તને વહાણમાંથી ઉતારી આ ભોંયરામાં મુકી ગયા છે. ને માણસોને મેં દોહા છે. અને અહીં આવ્યા પછી જે બનાવ બન્યો છે તે સઘળો મારા જોવામાં આવ્યો છે. તે વખતે હું આજ બેઠમાં પાસેના જાડ ઉપર હતો. આટલું હું બોલ્યો એટલે તે માણસને હિંમત આવી. અને તે બોલ્યો કે હે ભાઈ. જે તું મને તારી પાસે મેસવા દેતો હું તને મારી વાત મળથી કહી સંભળાવું અને આ મારી વાત સાંભળવાથી તને ઘણી નવાઈ લાગશે.

મેં તેને મારી પાસે મેસાર્યો. એટલે તેણે પોતાની હકીકત શરૂ કરી કે મારો બાપ ઝવેરાનનો વેપાર કરતો હતો, તેણે ઘણા દેશવરોમાં વેપાર કરી પુષ્કળ દોલત બેગી કરી હતી. તેણે પોતાની પાસે શુદ્ધિમાં પણ ઘણા રાખ્યા હતા અને તેની પાસે વહાણ પણ ધણું હતું. વળી તે પરદેશના મોટા મોટા રાજાઓનો ઝવેરી હતો. સઘળા રાજાઓ તેની પાસેથી ઝવેરાત ખરીદતા તેથી તે દેશમાં પણ તેનું ધણું માન છે. મારા બાપને કાંઈ પણ છોકરું નહોતું. ધણી ધણી બાધાઓ રાખી પણ કાંઈ રરજન થયું નહીં એક દિવસ રાત્રિમાં તેને સ્વપ્ન આવ્યું કે, તારે છોકરો થશે પણ તે ઘણા ટુકા બાપુખવાળો થશે, આ સાંભળી મારા બાપના મનમાં સંતોષ ક્રિપ્ત થયો. અને સ્વપ્નમાંથી આંખ ઉઘાડ્યા પછી તેને ઉંઘ આવી નહીં, એમ કરતાં કરતાં કેટલાક દિવસ થયા ત્યારે તેને માલમ પડ્યું કે મારી માને ગર્ભ છે ત્યારે તો તે ધણેજ ખુશી થયો. દિવસ પુરા થયે મારો જન્મ થયો તે વખતે તો તેના હર્ષને પારજ રહ્યો નહીં, અને જે વખતે જે પળે મારો જન્મ થયો હતો, તે લખી રાખી એક ધણાજ હોંશિયાર નજીમીને (જોશીને) બોલાવ્યો. અને પેલા જન્મદાતા તેને આપી જન્મદાત્રી કરી લાવવાનું કહ્યું, તે જોશી પણ ઘણો હોંશિયાર હતો. તેણે તરતજ બરાબર જોઈને કહ્યું કે આ છોકરાની આજથી પંદરમે વરસે મારે ધાત છે. અને તે ધાત બાદશાહ કાસીમના શાહબદ્દ અજબના હાથે છે તે એવી રીતે કે અહીંથી થોડે છેડે દરિયામાં લોહચુંબકનો પહાડ છે. તે પહાડપર તે શાહબદ્દો અજબ આવશે અને ત્યાં પહાડ પર આવેલું કાંસાનું પુતળું દરિયામાં તોડી પાડશે, ત્યારથી પચાસમે દિવસે તે શાહબદ્દના હાથે તારા છોકરાની ધાત છે. જે એ ધાતમાં તારો છોકરો બની જાય તો પછી ધણું વરસ સુધી તેના ઉપર કાંઈ પણ આદત આવે નહીં. પરંતુ તે ધાત બચવી ધણીજ મુશ્કેલ છે, આ સાંભળી મારો બાપ ધણીજ ચિંતામાં પડ્યો અને જે માણસે સ્વપ્નમાં તેને હકીકત કહી હતી તે તેને ખરેખરી લાગી. અને મારો અચાવ કેમ થાય તેના ઉપાયો તેણે તે વખતથીજ ચાલુ રાખ્યા; ત્યાર પછી હું ઉમર લાયક થયો એટલે

મને તેણે બહુવા બેસાડયો. અને મને સારી પેઠે બહુબો. એમ કરતાં કરતાં મને પંદર વરસ થયાં ત્યારે તેણે મને કોઇ યુગ જગ્યામાં રાખવાનો વિચાર કર્યો. એટલામાં તેને ખબર પડી કે દશ દિવસ થયાં હોહનુબકના પહાડ ઉપરનું પુતળું ઉઠાડી મૂક્યું છે. ત્યારે તો મારા પિતાને ધણીજ ધારતી પેલા થઇ તેથી મને આ છુપી જગ્યામાં લાવી મુકી ગયો છે. પરંતુ તે હવે મને મુશ્કેલી માને છે. કારણ કે પ્રથમથી તે પ્રમાણે સઘળા દાખલા મળતા આવ્યા છે પરંતુ મને તો વિશ્વાસ છે કે, તે શાહજાદા અજીબ અહીંને ક્યાંથી આવવાનો હતો, હવે ચાલીસ દિવસ પછી મારો બાપ મને અહીંથી લઇ જશે. હે ભલા માણસ આ મારી સઘળી હકીકત મેં તમને મૂળથી કહી સંભળાવી.

આ પ્રમાણે તે જીવાન છોકરાએ પોતાની હકીકત મને કહી સંભળાવી. ત્યારે મેં વિચાર કરવા માંડ્યો અને કહેવા લાગ્યો કે આ બેશી કેવો મૂર્ખ હશે. કારણ કે હું આ છોકરાને માફ એ વાત સ્વપ્નામાં પણ શી રીતે અને ? આ છોકરાને જોતાં મને તેના પર એટલો બધો ખ્યાર ઉપજે છે કે મારવાની વાત તો કારે રહી પરંતુ તેના સાસુ ઉંચે સાદે બોલતાં પણ મારો જીવ ચાલે નહીં, તો આવી તદ્દન જૂદી વાત તેણે શાથી કહી હશે. પછી મેં તે છોકરાને ધીરજ આપી કહ્યું કે બાઇ તું કાંઈ પણ શિકર રાખીશ નહીં હું તારા સારા ભાગ્યે અહીં આવ્યો છું અને તારો એક વાળ પણ વાંકો થવા દઈશ નહીં તથા તારા ચાલીસ દિવસ પુરા થશે ત્યાં સુધી હું તારી પાસેજ રહીશ. અને તારું રક્ષણ કરીશ. તું નિશ્ચિત રહેજે. જ્યારે તારા ચાલીસ દિવસ પુરા થશે ત્યારે હું તને તારા બાપને સોંપીને પછી મારે વતન જઈશ એ પ્રમાણે મેં તેને હિલાસો આપ્યો એટલે તેને પણ દિનમત આવી અને ખુશ થયો. પણ હું કોણ છું. તે વાત તેની આગળ કાંઈ પણ ઉઠાડી કરી નહીં, અને હું તેની સાથે એવી મિત્રતાથી વર્તવા લાગ્યો કે તેના મનમાં પોતાને મરવાનો ભયજ જતો રહ્યો. અને ત્યાર પછી અમે ખાતાં, પીવાં, સુવાં, ઉઠવાં બધું જોડેજ કરવા લાગ્યા. તે મકાનમાં ખોરાક ઘણું બરેકો હતો તેથી અમારે તે બાબતની કાંઈ ચિંતા નહોતી. તે છોકરાને પણ મારા ઉપર પૂરેપૂરો વિશ્વાસ બેઠો. તેમ હું પણ તેની સંભાળ મારા જીવ કરતાં વધારે રાખતો હતો તે છોકરો ઘણો ચાલાક અને હોંશીયાર હતો. તથા દુશ્મનને પણ વહાલો લાગે એવો હતો, હું પણ તેની મરજીને અનુસરીને ચાલતો અને તે ખુશ રહે તે પ્રમાણે કરતો; અને મારા મનમાં હિંમત રાખતો કે કારે ચાલીસ દિવસ પુરા થાય અને આ છોકરો તેના બાપને સોંપી દઈ, અમે હમેશાં ખાણું જોડે લેતા અને ખાધા પીધા પછી શેતરંજ ખેલતા કે નૈધી અમારો દિવસ જલદી પુરો થાય. વળી દેહ કામ અત વાતોજ ચલાવતા. એમ રમતમાં અને ગમતમાં અમારા બન્ને વચ્ચે ઘણી મજાનુત દોસ્તી બધાઈ. અને એક એકને અંતઃકુણથી ચલાવવા લાગ્યા.

આવી રીતે સુખચેતનાં અમે બન્ને જણા દિવસ ગુજરવા લાગ્યા. પરંતુ પેલા નજીબીનું કહેલું કાંઈ પણ ખરું પડે એવો અમને સંભવ લાગ્યો નહીં, ત્યારે મગ મનમાં હું ઘણાજ ખુશ થવા લાગ્યો અને વાટ જોવા લાગ્યો કે ક્યારે ચાલીસ દિવસ પુરા થાય. આ એ કાળ નજીબીનું બલિષ્ઠ ખોટું પડે. એમ કરતાં કરતાં અમારા જોગણચાલીસ દિવસ પુરા થયા અને જોગણચાલીસમા દિવસની રાત્રે અમે બન્ને જોડે સૂઈ રહ્યા. હવે એક દિવસ ઘણો સાચવવાનો હતો તેથી રાત્રે મને બેઠ પણ બીલકલ આવી નહીં. ચાલીસમા દિવસનું સવાર થયું ત્યારે તે છોકરો પણ ઘણી ખુશીની સાથે કહેવા લાગ્યો કે બાઇ આપણું સવ 'સંકટ નાશ પામ્યું. આપણા ચાલીસ દિવસ આજે પુરા થશે અને તમારી સોનાંતથી મારી જીંદગી બચી. હું તમારો જોડેલો આભાર માનું તેટલો થોડો છે. મારો બાપ આ વાત જાણશે ત્યારે તે તમને એક પરમેશ્વર જેવાજ ગણશે.

એટલું કહી વળી તે છોકરો મને કહેવા લાગ્યો કે આજે છેલ્લો દિવસ છે તેથી મારો બાપ મને અહીં લેવા આવશે તેથી આપણે નહાઈ, ધોઈ ખાણું ખાણું ખાઈ તૈયાર થઈએ, ત્યારે મેં તેને નહવરાવવા સારું પાણી ઉતું મૂક્યું પાણી ઉતું થયું એટલે મેં તેને મારા હાથે નહવરાવ્યો પછી મેં તેને મારો પોશાક પહેરાવ્યો. હું પણ નાચ્યો. અને લુગડાં પહેરી તેની જોડે બેઠો, ત્યારે તે બોલ્યો કે આપણે સમાર

નારતો કરી લાઝે મટે એક સરસ જોઇ તરખૂમ લાવે કે આપણે ખાઇએ, તેના કહેતાવારને હું એક રેઢીમાં ધણુજ સંસ તરખૂમ અને ખાંડ લાવી તેની આગળ મૂક્યાં. પણ તે કાપવાને છરી મને જડી નહીં, ત્યારે તે જીવાન છોડાને મેં કહ્યું કે છરી નથી, તે ઠોકરાએ કહ્યું કે આ મારા ઉપર ઇબ્લીમાં છરી રૂઢી છે તે લાવે. ત્યારે હું ઉભો થઇ છરી લેવા ગયો. પરંતુ મારો હાથ ઉપર પહોંચ્યો નહીં, ત્યારે હું એક નીસરણું લાવ્યો અને તે ઉપર ચડી ઇબ્લી ઉપરથી છરી લીધી, હું ધણી ખુશલીની સાથે ઉતાવળથી ઉતરવા ગયો ત્યારે નીસરણીના છેક ઉપરના પગથીએથી મારો પગ લપસ્યો. હું ધણું સભાળવા ગયો પણ મારા હાથમાંની છરી સાથે હું પેલા જીવાન છોકરા ઉપર પડ્યો. અને તે છરી તેની છાતીમાં પેશી ગઇ. અને થોડીજ વારમાં તેનો દમ નીકળી રયો, આ જોતાં હું એકદમ મૂંઝત થઇ ગયો. યાસોયાસ ચાલવા લાગ્યો. અને જીવ નીકળી જાય એવું થઇ ગયું પણ મારો નિર્દય જીવ મારા શરીરમાંથી નીકળ્યો નહીં થોડીવાર પછી હું શુદ્ધિમાં આવ્યો. એટલે થોડેપોક મુકી રડવા લાગ્યો મારી છાતી તથા માથું જમીન ઉપર પહોંચવા લાગ્યો. પણ તેમ કરે કંઇ વળે તેમ નહોતું, હું મનમાં પરતાવો કરવા લાગ્યો. કે અરે કુદરત તારી બલીહારી છે. “ખુદા પલકમે” ચાલ્યો કરે” થોડા વખતસાર અ કેવો ખેડકારક બનાવ બન્યો. હું આ મારી હકીકત કોની આગળ કહું મારા મનની ઉમેદ મનમાં રહી. મેં શું ધાર્યું હતું અને આશું બન્યું આ છોકરાનો બાપ આ બનાવ જોશે ત્યારે તે શી રીતે જીવી શકશે. અરે ! જીવમીએની સુધળી વાત ખરી પડી. મેં તેમના સંબંધી જે જે વિચારે કર્યા તે સવળા ખેટા પડ્યા. હું મારા આ કૃત્તની મારી કોની આગળ માથું હે પરમેશ્વર આ મેં ઘણું મેટા ગુન્હો કર્યો છે. તે તું માફ કરજે. મેં આ કામ જીવથી જોઈને નથી કર્યું પરંતુ આ કામનો મને એટલો પરતાવો થાય છે કે જે કદાપી આ વખતે ધરતી માગ દે તો હું તેમાં ઉતરી પડવાને નૈવાર થાકું અથવા કોઇ મારા પ્રાણુ લઈ લે તો હું લગભર પણ દીલગીર થાઉં નહીં અરે પણ આપણું ધાર્યું કંઈ બનતું નથી.

“આકાશ ચડે પાતાલ ફરે, ચહાય ગીરી શુકામે વાસ કરે;

લાવી મટે નહીં કોઇ કાળે, ચહાય લાખ કરોડા ઉપાય કરો.”

આ પ્રમાણે પરતાવો કરી કેટલીક વાર મુધી રડ્યા કર્યું પણ પાછો વિચાર કર્યો કે આમ રડવાથી હવે આ છોકરા જીવતા થાય તેમ નથી અને આજ છેલ્લો દિવસ છે. તેથી તેનો પિતા શુભામે સાથે આવશે અને આવી રીતે તે મારા હાથે મુએલો જાણશે તો મને માર્યા વિના રહેશે નહીં. મટે હવે મારે અહીં રહેવું એ જોખમ બરેલું છે. અને મારે અહીંથી નીકળી સંતાઇ જવું બેઠકએ એમ વિચાર કરી હું તે બોયરામાંથી બહાર નીકળ્યો. અને જે શિલા મેં તે બોયરાના મોં આગળથી ખસેડી હતી તે શિલા પાછી તેમનીતેમ કરી અને માટી પુરી જેમ હતું તેમ ઠીક ઠીક કર્યું. બરાબર ઉઘું જોઈશું તો તે દરિયામાં વળાણના સદ્ જવું જણાયું. લગભર ધારને જોયું તો પેલું પ્રથમ આવેલું હતું, તેજ વહાણ આવતું દેખાયું તે વહાણ આવતું જોઇ સંતાવાનો વિચાર કર્યો આહુઅવળું જોતાં પાંદડાંની સારી ઘટાવાળું ઝાડ મારી નજરે પડ્યું, અને પેલા લોકો ન દેખી શકે તેવી રીતે હું તે ઝાડ ઉપર છુપાઇ ગયો એટલામાં તો તે વહાણ કનારે આવી લાંબર થયું, તેમાંથી પેલેલાંના જેટલા આદમી ઉતરી પડ્યા. અને પેલા બોયરાના દરવાજા ઉપર આવ્યા. પ્રથમ તો તે ધણાજ ખુશીમાં હતા. પણ પેલા બારણા તરફ નજર કરતાં તેમાં ફેરફાર થએલો જણાયો. તરતજ પેલા બુદ્ધિ આદમી પોકે પોકે રડવા લાગ્યો. અને પોતાનો છોકરો મરી જાય છે તેમ તની ખાતરી થઇ ગઇ. પેલા સાથેના માણસો કહેવા લાગ્યા કે તમે એકદમ શ. મટે રડો છો ? યાલો હજી જુઓ તો ખરા. પેલા ધરડો માણસ કહેવા લાગ્યો, ભાઈ હવે જોઇ રહ્યા આ બોયરામાં કોઇ આપણા ગયા પછી પેડેલું હોય એમ લાગે છે. કારણ કે આ મરોડી આ પથ્થર એ બધામાં ફેરફાર થએલો જણાય છે. તમારે તે ઉધાડીને અંદર જોવું હોયતો જોઈલો. મારી તો ખાતરી થઇ ગઇ. ત્યારે પેલાં માણસોએ તે પથ્થર કાઢો નાંખી દાદર કંધાડી કરી નાંખી. તેમાંથી પેલા છોકરાનું નામ દમ મેલાવવા લાગ્યા પણ કોઈ બોલ્યું નહીં ત્યારે તેઓ અંદર ઉતર્યા, અને જુએ છે તો પેલા છોકરો પડ્યો.

છે. અને તેની છાતીમાં છરી પેસી ગયેલી છે. આ ઘણુંજ ખેદ કર્તાવ્ય જોઇને પેલા સઘળા માણસો પોકે પોકે રડવા લાગ્યા, આ સાંભળીને અને તે ઝાડઉપર બેઠાં બેઠાં રડવું આવ્યું, અને વળી પસ્તાવો પણ કરવા લાગ્યો અરે ! આ વખતે આ લોકોને કેટલું દુઃખ થતું હતું તેમના દુઃખનું કારણ હતું ઘણું એને અને કેટલું પાપ લાગ્યું ? આ પાપનો અલ્લેખ અને કેવી રીતે મળશે, એટલામાં પેલા ગુલામોએ એક મઠડા નવો માણસ ઉઘડીને બહાર મૂક્યો અને હું જે ઝાડ તળે હતો તે ઝાડ તળે લાગ્યા મેં તે ઉપર બેઠાં બેઠાં જોયું તો તે પેલા છોકરાનો ગાપ હતો અને તે આવી રીતે પોતાના છોકરાને મુએલો જોઈ મૂઠાં ખાઈ પડ્યો હતો તેને ઘણીવાર ભોંયરામાં ઘઈ તો પણ તે કહ્યો નહીં ત્યારે તે ગુલામો બહાર લાગ્યા અને થોડીવાર પછી જ્યારે બહારનો પવન લાગ્યો ત્યારે તેને કાંઈક શુદ્ધિ આવી અને મોટા સાદે રડવા લાગ્યા હે 'પુદા તે' આ શું કહ્યું આ મારા મરીબ માણસ ઉપર કેમ આવ્યો બધો કોપ કયો અરે પેલા નજીગીનું કહેવું અક્ષરે અક્ષર સાચું પડ્યું એમ બોલનાં બોલનાં તે ધરીથી બેશુદ્ધ ઘઈ ગયો આવી રીતે જોઇને અને તો એવું થયું કે હવે તો હું પણ મરી જઈ તો ઘણું સાફ થાય. આ બિચારા ડોસાને પોતાની ધરડી અવસ્થામાં કેટલું દુઃખ પડે છે.

કેટલીક વાર સુધી તે લોકોએ તે ડોસાને પવન નાંખ્યો ત્યારે કાંઈક સાવચેતી આવી પેલા ગુલામો તેમને સમજાવવા લાગ્યા, કે સાહેબ ! હવે આન કરે શું થયાનું છે જે બનાવ બનવાનો હતો તે બની ગયો આપણે બને તેટલા ઉપાય કર્યા પરંતુ તેમાં આપણું શું ચાલે ? માટે હવે તમે શાક કરવા છોડી દો. અને તે મુએલા પુત્રની વ્યવસ્થા કરીએ એમ કહી તે ડોસાને બે માણસોએ બે બગલોમાંથી ઝાલી ઉઘડી ઉભો કર્યો અને ઝાલીને ત્યાંથી લઈ ગયા આ ડોસાની શક્તિ આ વખતે આ બનાવથી તદ્દન જતા રહી હતી ભોંયરામાં આગળ ત ડોસાને ઉભો રાખી પેલા માણસો તે છોકરાની સાથે બહાર લઈ આવી ત્યાં મુકી તેની છાતીમાંથી લોહીની ધાર ચાલી રહી હતી, આ છોકરાના મોનો ચેહેરો ઘણુંજ સુંદર હતો વળી તેણે તે ત્વિસે પોશાક પણ તદ્દન નવો પહેરેલો હતો તેથી તેનું સ્વરૂપ એવું તો ખ્યાલ લાગતું હતું કે તેનો કટો દુસ્મન હોય તેને પણ રડવું આવ્યો વગર રહે નહીં ત્યારે પછી ત્યાં એક ઘોર તૈયાર કરાવી તે ઘોરમાં પેલા છોકરાનું મઠડું સુવાડ્યું અને પેલા ડોસાને તે ઘોર આગળ લઈ આવ્યા એટલે ડોસાએ ત્રિવાજ પ્રમાણે થોડી માટી લઈ તેમાં નાંખી એટલે પેલા ગુલામોએ તે ઘોર પુરીનાં પછી પેલા ભોંયરામાંથી સઘળો સામાન બહાર લઈ આવ્યો અને વહાણમાં મુકી દીધો અને તે ડોસાને બે માણસોએ ઝાલી ઉભો કર્યો અને ધીમે ધીમે વહાણ ઉપર લઈ જઈ વહાણમાં બેસાડ્યો આ ડોસાનામાં પોતાની મેળે બેસે ઉઠે એટલાં પણ શક્તિ રહી નહોતી, ડોસાને બેસાડી વહાણ ત્યાંથી ચાલતું કહ્યું.

તે વહાણ ચાલતું ચાલતું ઘણું દુર ગયું અને મારી નજર આગળથી દેખાતું બંધ થયું ત્યારે હું ઝાડ ઉપરથી નીચે ઉતર્યો સાંજ પડવા આવી હતી તેથી હું તે ભોંયરામાં ઉતર્યો અને આખી રાત તે ભોંયરામાંજ રહ્યો બીજો દિવસે હું તે ભોંયરામાંથી બહાર નીકળ્યો અને તે બેટમાં ઈસવા ગયો તે બેટની જગ્યા અને ઘણી સુંદર લાગી તેથી મેં કેટલાક દિવસ ત્યાં રહેવાનો વિચાર કર્યો અને દિવસે તે ટાપુમાં ઈસવા લાગ્યો અને રાત્રે તે ભોંયરામાં રહેવા લાગ્યો એવી રીતે એક મહિના સુધી રૂઝ કર્યા બાદ તે ટાપુમાં રહ્યો તે વખતે એટલે હું જે એક મહિના તે ટાપુમાં રહ્યો તે આરસામાં દરિયાનું પાણી કિનારે છોડી પાણું હાથ લાગ્યું હતું તે એક મહિનામાં એટલું તો પાણું હઠી ગયું કે સામા જમીન અને આ ટાપુ વચ્ચે ઘણુંજ થોડું અંતર રહ્યું તેથી મેં આલીને ત્યાં જવાનો વિચાર કર્યો અને પાણી તપાસી જોયું તો દી'ચલુથી વધારે જણાયું નહીં ત્યારે હું ચાલીને ત્યાં ગયો દારૂઆમાંથી બહાર નીકળ્યો ત્યાં એ તરફ નજર કરી જોયું તો ક્યાંઈ વસ્તી જણાઈ નહીં હું તે જમીન ઉપર સીધોને સીધો ચાલવા લાગ્યો આજ્ઞાત ચાલતાં હું ઘણુંજ દુર નીકળી ગયો ત્યારે કેટલેક દુર દેવતા બળતો દેખાયો તે જોઇને અને હિમ્મત આવી કે આ ઠેકાણે વસ્તી દેખાય છે કારણ કે તે વિના દેવતા બળતો દેખાયો તે જોઇને તરફ નજર રાખી ચાલ્યો જેમ જેમ હું તે તરફ ચાલતો ગયો તેમ તેમ અને મારી ધારણા બેઠી માલમ પડવા લાગી જ્યારે હું તેની ખાસે ગયો ત્યારે અને માલમ પડ્યું કે તે દેવતા નહીં પરંતુ એક ત્રાંગાને

કિસ્સો છે, અને તેના ઉપર બ્યારે સર્કનાં કિસ્સા પડે છે ત્યારે દુરથી જોનાર માણસોને તે દેવતાના બડકા જેવો જણાય છે. અને મેં પણ તેથી જુલ ખાધી હતી.

તે કિસ્સાના દરવાજાથી હું થોડોકદૂર જઈ બેઠો અને તે કિસ્સો તથા તેની આસપાસની જમીન તરફ નજર ફેરવી જોવા લાગ્યો. તેમ મને પણ ઘણું થાક લાગ્યો હતો. તેથી ત્યાં કેટલીકવાર બેસી રહ્યાં. એટલામાં તો તે કિસ્સામાંથી દસ માણસો બહાર નીકળ્યાં આ માણસો એક એકની સાથે વાતો કરતા કરતા ધસવા જતા હતા તે માણસો મને જોઈને મારી તરફ વળ્યા તેઓને મારી તરફ આવતાજોઈ મને લગાર ડર લાગ્યો અને વિચારવા લાગ્યો, કે વળી શું મારા ઉપર કંઈ આક્રમક આવશી તેઓ મારી પાસે આવી ઉભા રહ્યા મેં તેમના સાચું જોયું તો તેઓ દસે માણસો જમણી આંખે કાણા હતા, અને તેઓમાં એક માણસ ડોસા જેવો અને મોભાદાર દેખાતો હતો આ બધા માણસોને એક સરખી ખોટ વાળા જોઈ મને કાંઈક નવાઈ લાગી અને વિચારવા લાગ્યો કે આ સઘળા માણસોને એક મરખી ખોટા કારણથી આવી હશે કાંતો કાંઈ અકસ્માત થયો હશે અથવા તો આવા આવા માણસો ભેગા થઈને રહ્યા હશે એમ વિચારતો હતો એટલામાં તેમાંનો એક માણસ મને નમ્રતા સાથે પુછવા લાગ્યો કે બાઈ તમારે ક્યાં રહેવું અને તમારે અહીં આવવાનું શું કારણ છે? મેં તેઓને ખુશીથી જોઈ કહ્યું કે બાઈ આપને જે કુરસદ હોય તો મારી સઘળી હકીકત યથાર્થિત કહું, અને જે કુરસદ ન હોય તો હુંકામાં કહી દઉં. કારણ કે મારી હકીકત ઘણી લાંબી અને અનન્ય બનેલી છે. માટે જેમ આપનો હુકમ હોય તે પ્રમાણે કહું તેઓ બોલ્યા કે તમારી જે હકીકત હોય તે સઘળી વિગતવાર જણાવો ત્યારે મેં તેઓને બેસવા કહ્યું તેઓ સઘળા મારી આસપાસ ટોળું થઈ બેઠા અને મેં મારી વાત શરૂ કરી મારી સઘળી વાત પુરી થઈ ત્યારે તેઓ કેટલીકવાર સુધી અનન્યપીને લીધે અણબોલ્યા રહ્યા તેઓને મારી હકીકત સાંભળી મારી ઉપર વીતેલી હકીકતથી દયા આવી અને મને કહેવા લાગ્યા કે જે તમારી મરજ હોય તો અમા તમેને અમારા મકાનમાં લઈ જઈએ, તમારી હકીકત સાંભળવાથી અમને ખબર પડી કે તમે ખરેખરા દુઃખી છો; માટે તમે ત્યાં આવી વિશ્રાંતી લો, મેં તેમનું કહેવું કબુલ કર્યું અને તેમની સાથે ચાલ્યો. હું તેમના મકાનમાં ગયો તે મકાન ઘણું સુંદર અને તેમાં ઘણો સામાન મુકવામાં આવ્યો હતો, વળી જે દિવાનખાનું તેમને બેસવાનું હતું તે તો ઘણું જ શણગારેલું હતું, તેમાં જૂની જૂની જાતનું બિંદામખાનું, તકતા, હાંડીઓ, વગેરે ભરાવેલું હતું. સુંદર અને ઉચી જાતના ગલીચા પાથરેલા હતા. વચ્ચે એક મોટું મેજ હતું, તેની આસપાસ જૂના જૂના રંગનાં દસ કોચ ગોઠવેલા હતા તે તરફ આંખણી કરી તેમાંનો એક માણસ બોલ્યો કે હે મુસાફર ! આ દસ કોચમાંથી અમારામાંના દરેકને એક એક ઉપર બેસવાનો હુકમ છે. તેથી તમે આ નીચેના ગલીચા ઉપર બેસો, હું તેમના કહેવા પ્રમાણે બેઠો અને તેના સઘળા માણસો પોતપોતાની જગ્યાએ બેઠા. સૌ બેઠા પછી તે મહેથેથી એક જણ બોલ્યો કે મેં તો તરત તમારા વિષે તમારે કાંઈ પણ પુછવાની ઇચ્છા રાખવી નહીં, તેમ પુછવા માગુ નહીં, વળી અમારા સાથે કેમ કાણી થઈ તથા તમારા દેખવામાં અહીં ખીલતું કાંઈ પણ નવાઈ જેવું જણાવ્યું આવે તે જણવાની ઇચ્છા રાખવી નહીં. જે જુઓ તે તમારા મનમાં જ રાખજો, એમ કહી ચુક રહ્યો. એટલે પેલો ડોસા જેવો માણસ હતો તે તરત ઉઠ્યો. અને ખાવાનું લઈ આવ્યો. તે ખાણું અમે બધાએ ખાધું. ખાઈ રહ્યા પછી તેજ માણસ શરાબ (દર) લઈ આવ્યો. અને તે પણ અમે સઘળા જણાએ પીધા. પછી તેઓ કહેવા લાગ્યા તમારી હકીકત સાંભળા અમે ઘણા અનન્ય થયા છીએ. અને આજ સુધીમાં તેવી હકીકત અમેએ સાંભળી નથી, તમે ખીલ કાંઈક વાત કહો તો ઠીક, ત્યારે મેં તેમને કેટલીક વાતો કહી સંભળાવી તેથી તેઓ ઘણા ખુશ થયા. અને ગમ્મતમાં ઘણી રાત જતી રહી, પછી તેમાંનો એક માણસ બોલ્યો કે રાત ઘણી ગઈ છે માટે હવે સૂઈ રહીએ. પછી પેલા ડોસા તરફ નજર કરી કહેવા લાગ્યો. હવે આપણા દમેશના દિવાન મુજબ જે સામાન લાવવાનો છે તે લઈ આવો, એટલે તે માણસ ત્યાંથી ઉઠી ખીલ દિવાનખાનામાં ગયો અને ત્યાંથી દસ વાસણો ઉપર ઉપર સૂઈને તે ઉપર કાળા રંગનાં લુગડાં હાંકી કાંઈ વસ્તુ લઈ આવ્યો. અને તે બધાની વચ્ચે સૂઈ. મેં તે તરફ

નજર કરી જોયું તો તેમાં મેઢા, કાચલા, રાખોડી વગેરે કાળી વસ્તુઓ હતી. અને તે વસ્તુઓ ભેગી કરી તે સર્વે જણાએ પોતાના માથા ઉપર અને મોં ઉપર ચોપડી, અને કાળું કંચું પછી તેઓ માથાં અને છાતીઓ કુટી મોટી પોકા સુકી રડવા લાગ્યા અને અતીશે દીલગીરીથી બોલવા લાગ્યા કે અમારા અવિચાર-પણથી અમે આ સવળા આ દશા ભોગવીએ છીએ એમ કહી કહીને ઘણી વખત સુંધી તે દરેક સરખી રીતે તેજ પ્રમાણે કર્ચું કર્યું. તે વખતે તે બોકોએ પોશાક પણ કાળા રંગના કાટચો પેહેર્યો હતો આ પ્રમાણે તેમણે બાકીની ઘણી રાત રોવા કુટવામાંજ કાઢી ત્યાર પછી તેઓ છાના રહ્યા એટલે પેલા માણસ પાણી લઈ આવ્યો. તે વડે તેમણે માથું તથા મોં સાફ કર્યું. અને પોતાનાં લુગડાં બદલી બીજાં સારાં લુગડાં પહેર્યા અને પોતાના અસલ રૂપ જેવા થઈ પોત પોતાની જગ્યાએ બેઠા અને તો આ જોઈ ઘણીજ નવાઈ લાગી અને આમ કરવાનું કારણ હું તે બોકોને પૂછવા જતો હતો એટલામાં મને યાદ આવ્યું કે મેં તે બોકો સાથે સરત કરી છે કે મારે તેમને કાંઈ પુછવું નહીં તેથી હું છાતો રહ્યો પરંતુ મને તો તે જાણવાની એટલી બધી ઇચ્છા થઈ કે બકીએ બકીએ હું પૂછવાના વિચાર કરવા લાગ્યો પણ વચને બંધાયેલા હોવાથી મેં તે વાત બંધ રાખી અને સર્વ જણ સહ રહેવાની તૈયારી કરવા લાગ્યા. જે કાચ ઉપર તે બેઠા હતા તે કોચો સહ રહેવાના રૂપમાં પણ ફેરવી શકાય તેવા હતા તેથી તેમને ફેરવી ત્યાં

સુંધી રહ્યા જે કાંઈ થોડો વખત રહ્યો હતો, તેટલીવાર ઉઘી ગયા.

સવારમાં ઉઠી અમે સવળા બહાર ફરવા નીકળ્યા. પરંતુ મને તો પેલી વાત પૂછવાની અને જાણવાની એટલી બધી આતુરતા થઈ કે મારી સરત મારાથી પાળી શકાઈ નહોતી અને તેઓને પૂછવા લાગ્યો કે હે ગૃહસ્થો, ગઈ રાતનો તમારો બનેલો બનાવ જાણ હું તમારી સાથે કરેલી સરત પાળવાને અશક્ત છું હું સમજું છું કે મારી કરેલી સરત પ્રમાણે મને કાંઈપણ પૂછવાનો અધિકાર નથી તો પણ તેથી મને લાગેલી નવાઈને લીધે હું તમારો યુનેગાર થઈ તે બાબત તમો જે શિક્ષા કરો અથવા તે કહેવાથી મારા ઉપર કાંઈપણ આદર આવે તે ખમવાને તૈયાર થઈ હું તમને તે બાબતનો ખુલાસો કરવાને અરજ કરું છું. અને કહું છું કે તમો સવળા રાતમાં તમારાં મુખ કાળાં કરી આટલો બધો શોક કરી રડવા તેનું શું કારણ ? હું તે જાણવાને ઘણેજ અધરો બની મથાકું માટે તે વાત કહેવાની મારા ઉપર મહેરબાની કરો વળી તે સાથે તમારી જમણી આંખ કેમ ગઈ તે પણ કહેવાની મહેરબાની કરો. આ સાંભળી તેમાંના એક જણ બોલ્યો કે તે બાબત પૂછવાનો તમને કાંઈપણ અધિકાર નથી. અમેએ તમારી સાથે પ્રથમથીજ તે સંબંધી ખુલાસો કરેલો છે. માટે તમારે તે બાબત સુપ રહેવું વળી તમારે તે બાબતને કાંઈ પણ લાભ મેળવવું નથી, તો પૂછવાની શી જરૂર છે. મેં કહ્યું કે તમે જે કહો છો તે હું કંચુલ કરું છું પરંતુ મને તે બાબત જાણવાને એટલી બધી આતુરતા થઈ છે કે તે સાંભળતાં મારું મરણ થાય તેની પણ હું દર-કાર રાખતો નથી. માટે મહેરબાની કરી અને કહો પણ તે બોકોમાંથી કાંઈએ મને જવાબ આપ્યો નહીં, અને પાછી રાત પડી ત્યારે પાછું તે પ્રમાણે કર્યું ત્યારે મને તે જાણવાને ઘણીજ ઉત્કંઠા થઈ અને તેમને પૂછવા લાગ્યો. પણ તે બોકોએ મને કાંઈ પણ જવાબ આપ્યો નહીં એમ કરતાં કરતાં ત્યાર પાંચ દિવસ નીકળી ગયા, પછી મેં છેવટે કાંઈ પણ દરકાર રાખ્યા વગર તેઓને કહ્યું કે કાંતો મને તમારી આ ક્રિયાની વાત તમો કહો અથવા તો મને અહીંથી બીજે ઠેકાણે જવાનો રસ્તો બતાવો. હવે હું મારી ઇચ્છા ઘણીવાર દુન્યાવી શકતો નથી આ ઉપરથી તેમાંના એક જણ બોલ્યો કે બાઈ તમો કહો છો તે ઠીક છે પરંતુ અમે તમોને દુઃખમાંથી વિશ્રાંતિ આપવાને અહીં લાવ્યા છીએ હવે જે અમારી તરફથીજ અથવા અમારો કંઈ પણ વર્તણૂકથી તમને બ્યારે દુઃખ આવી પડે ત્યારે અમે વિશ્વાસ ધારી કહેવાઈએ માટે તમો વાત પૂછવાની રાખશો નહીં કારણ કે આ વાત કરવાનું પરિણામ એ આવશે કે અમે તમારા મિત્રને બદલે દુઃખન થઈશું અમને તે વાત કહેવામાં કાંઈ અડચણ નથી પરંતુ તમો પણ અમારી પેઢેજ તે વાત સાંભળવાથી પરિણામને જામશે માટે જે તમો તમારા હાથે કરીને દુઃખનાદરિ-આર્માં પૂછવાની ઇચ્છા રાખતા હોતો અમારી પક્ષે તે બાબત ખુલાસો કરતો. મેં કહ્યું કે તે બાબતમાં

મને ગમે તેમ થાય તેની હું કંઈ પણ ચિંતા રાખતો નથી અને મને ગમે તેવું હું પણ થશે તો પણ તેનો લગાર પણ દોષ તમને નહીં આપું ત્યારે તેમણે કહ્યું કે જો આવો તમારે કદાચક હોય અને હું વિચાર હોયતો અમને કહેવાને કંઈ અડચણ નથી, પરંતુ અમે તમોને આજીજી કરીને છેવટ કહીએ છીએ કે તમે આ તમારી ખોટી હઠ જવાદો અને અમોને અપભ્રંશ ના આપો. વળી તમોને એટલું પણ કહીએ છીએ કે તમે અમારા જેવી દશાને ખામશો. તમારી પણ જખ્મણી આંખ કાણી થશે. અને ત્યાર પછી અમે તમોને પાસે રાખી શકીશું નહીં કારણ કે અમે દશ કરતાં વધારે માણસો રહેતા નથી, માટે અમારે તમોને રજા અપાવી પડશે. તેથી અમારા દિલને ઘણું ખોટું લાગશે તેથી અમે તમોને કહીએ છીએ કે મેહેરબાની કરી આ વાત પડતી મુકા કે જેથી સૌ કુખી રહીએ એવી રીતે તે માણસોએ મને ઘણું ઘણું સમજાવ્યો પણ મેં તેમની વાત ખીસકલ માની નહીં અને મારી હઠ છોડી નહીં મેં કહ્યું જે બનવાનું હશે તે બનશે પરંતુ હું મારો વિચાર ફેરવી શકતો નથી.

પેલા માણસોએ જોયું કે હું મારો વિચાર ફેરવતો નથી ત્યારે તેમાંથી એકજણ ઉઠ્યો અને લાચારીથી એક બકરો કાપ્યો અને તેનું ચામડું ઉતારી લઇ મને આપ્યું પછી કહેવા લાગ્યો કે આ છરી લ્યો અમે તમોને આ ચામડામાં શીવી લઇએ છીએ. તમે છરી લઇને અંદર બેસી રહેજો અને તમોને અહીં મુકા અમે આપ્યા જઈશું થોડીવાર પછી એક ઘણું જ મોટું જનવર (પક્ષી) આ જગ્યા પર આવશે અને તમોને બકરો જાણીને ઉપાડી જશે. પણ તમે લગારે ડરશો નહીં, એ પક્ષીનું “રોક” એવું નામ છે. તમોને લઈ આકાશમાં ઉડી જશે અને એક મોટા પર્વતના શિખર ઉપર લઈ જઈ તમોને મુકશે તમોને તે પાંખી જેવું જમીન ઉપર મુકે કે તરતજ તમે આ છરીથી ચામડું ચીરી બહાર નીકળી જાવો એટલે તે પાંખો તમને જોઇ ત્યાંથી ઉડી જશે, અને ત્યાંથી નીકળી તમે તરતજ ચાલવા માંડજો, અને કાંઈ ઠેકાણે ઉભા રહેશો નહીં તેમ ડરશો પણ નહીં તમે ઘણું દુર જશો એટલે એક કિલ્લો આવશે. તે કિલ્લા ઉપર બીતાને સોનાનાં પતરાં જડેલાં હશે અને તેના કાંગરા ઉપર હીરા ચાણેકના જડાવ કરેલા હશે તે કિલ્લામાં તમે પેસજો તેની અંદર પેસતાં લગાર પણ ડર ખાશો નહિ ત્યાં ગયા પછી શું થશે તે અમે તમોને કહેતા નથી પણ એટલું તો કહીએ છીએ કે અમેાએ અમારી આંખ ત્યાં ખોલ છે અને અમે આ રીતે ખોલીએ છીએ કે અમાના અવિચારીપણાનું આ ફળ છે તે ચપ્પો વાદ રાખજો તમે કિલ્લામાં જશો એટલે તમને સઘળું સમજશે હવે અમારી હકીકત અમે બંધ કરીએ છીએ જો સઘળી હકીકત કહેવા બેસીએ તો ક્યારે પણ પાર આવે નહિ જો ત્યાં જવાની તમારી મરજી હોય તો તૈયાર થાઓ.

હું આ વાત સાંભળી વિચાર કરવા લાગ્યો કે મને નુકસાન તો થશે પરંતુ તેની કંઈ દરકાર નહીં. આ બધો બનાવ જોવો તો જોઈએ. એમ વિચારી તૈયાર થયો, એટલે તે ભોંકાએ મને પેલા બકરાના આમડામાં શીવી લીધો અને મને તે જગ્યા પર મુકી પેલા દસ માણસો ત્યાંથી પોતાના સ્થાને જતા રહ્યા. થોડીવાર થતાં એક મોટું પક્ષી આવ્યું તે પક્ષીને હું દેખતો નહોતો પરંતુ તેની પાંખોના સુસવાટથી મને લાગ્યું કે આ પાંખી ઘણું મોટું લાગે છે. એમ સુસવાટ થયા પછી થોડીવારમાં મને ઉપાડ્યો. અને સપાટાબંધ આકાશ માર્ગે આલ્યું. થોડીવારમાં એક પર્વતની ટોચ ઉપર જઈ મેં, બેસતાં જ મેં પેલા ભોંકાના કહેવા પ્રમાણે મારા હાથમાં આપેલી છરી વડે પેલું ચામડું ચીરી નાખ્યું અને તરતજ તેમાંથી બહાર નીકળ્યો અને જોઇ પેલું રોક પાંખી બીકનું માથું ઉડી ગયું એટલે હું ત્યાંથી ચાલવા માંડ્યો ચાલતાં ચાલતાં પેલા ભોંકાની કહેલી નિશાનીવાળો કિલ્લો આવ્યો એ કિલ્લો કેટલેક દુરથી દેખતો હતો અને એટલી શોભા આપતો હતો કે મને તેવા માણસને તે જોવાનું મનઆપ, તે કિલ્લો જોતાં હું ઘણો ખુશ થયો, અને પેલા ભોંકાના ઉપકાર માનવા લાગ્યો હું તે કિલ્લા નજીક આવ્યો ત્યારે તેમજ કહેવા પ્રમાણે તેની બીતાએ સોનાનાં પતરાં જડેલાં હતાં અને કાંગરા ઉપર હીરા ચાણેક જડેલાં હતાં તે કિલ્લાના દરવાજા ઉપાડાજ હતાં હું તેની અંદર દાખલ થયો અને તેની શોભા જોતાં મારે તરજ નબર ફેરવતો ચાલ્યો. ચાલતાં ચાલતાં એક મોટો ચોક આવ્યો એ ચોકને નવાજું ફરવાળ સુખકના હતા અને એક દરવાજો નદન સોનાનો હતો તે દરેક દરવાજામાં ધમને નીકળીએ તો ખુદી ખુદી જગ્યાએ

જ્યાં, પરંતુ મને તે બાબત કંઈ પણ ખબર પડી નહીં કે ક્યા દરવાજોથી ક્યે ઠેકાણે જવાય છે. વળી દરેક દરવાજા આગળ મેડા ઉપર ચડવાની નીસરણીઓ એવી સરસ બનાવેલી હતી કે તે જોઈને હું ધણી અનુભવ થયો. હું ચોડીવાર સુધી ત્યાં ઉભો રહ્યો કારણ કે મારે ક્યા દરવાજામાં પેસવું તેની મને કંઈ સૂઝ પડી નહીં હોય તે દરવાજાને મારા સામે હતો તેમાં હું પેડો.

હું જોવા અંદર પેડો તેવુંજ એક દિવાનખાનું આવ્યું, આ દિવાનખાનું એવું મોટું અને શોભાવાળું હતું કે પેઢીમાં તો તે જોઈને મારી આંખોનું મીચાઈ ગઈ, તે દિવાનખાનામાં હું લગાર આધો ગયો, તો ત્યાં આગળ કેટલીક સ્ત્રીઓ બેઠેલી મારા જોવામાં આવી, તે દરેક પોતપોતાના આસન ઉપર જૂદી જૂદી બેઠેલી હતી પરંતુ જોનારને તરત માલમ પડતું કે આ સ્ત્રીઓની સંખ્યા ૪૦ ની છે તે સ્ત્રીઓનું રૂપ, તેઓએ પેહેરેલું કિંમતી ધરેણું તથા પોશાક વગેરે જોઈને હું મૂર્છા ખાવાની તૈયારીમાં હતો, પણ મેં ધણી હિંમત રાખી અને સ્તબ્ધ થઈ ઉભો મારાથી આગળ ચાલી શકાયું નહીં. એટલામાં તો તે ચાલીસે સ્ત્રીઓ ઉભી થઈ અને એકદમ મારી સામે આવી. કોઈ મારા પગ દબાવવા લાગી કોઈ મારાં ઝોવાવારણું લેવા લાગી. કોઈ મને પવન નાખવા લાગી; હું તો આ જોઈને અચરજ પામ્યો, તેની સાથે ડરવા પણ લાગ્યો કે ન હોય જો આ સ્ત્રીઓ મને કંઈ કપટથી આ પ્રમાણે કરતી હોય. એમ હું વેહેમ ખાતો હતો એટલામાં તે સઘળી સ્ત્રીઓ પાછી ટોળે મળી ગઈ અને તેમાંની એક સ્ત્રી કહેવા લાગી કે હે ખાવિંદ ! અમે આપના આવવાની જોઈ રહ્યાં હતાં, આજ અમારી આશા સફળ થઈ અમારા દરખોસ્તો પાર રહ્યા નથી. અમેને તમારા દર્શનથી એટલો આનંદ થાય છે કે તે મોઢે કહી શકતો નથી હવે અમારા સુખની ધડી આવી. એક સ્ત્રી એટલું બોલી ચુકી રહી, ત્યારે બીજી સ્ત્રી બોલી કે હે નામદાર ! અમે ચાલીસે સ્ત્રીઓ આપની હજુરમાં છીએ. અને આજની ધડીથી આ અમારું શરીર તમેને અર્પણ કરીએ છીએ તે સ્વીકારો, આ પ્રમાણે દરેક સ્ત્રી મારી પ્રથમ કરી અને એક મોટા સિંહા-લન ઉપર બેસવા કહ્યું પણ હું લગાર વિચાર કરવા રહ્યો ત્યારે તે સ્ત્રીઓ બોલી કે અરે બાદશાહ તમે વિચાર શું કરો છો અમે સઘળી તમારી સ્ત્રીઓ છીએ અને તમે અમારા ખાવિંદ છો. માટે આ આસન ઉપર બેસી જાઓ. એમ કહી તેમણે મને ઉચકીને ત્યાં બેસાડ્યો. હું તો ધણેજ અનુભવ થયો અને વિચારવા લાગ્યો કે આ સ્ત્રી એક પણ સ્ત્રીનાં સ્વભાવમાં પણ દર્શન થવાં દુર્લભ, તો તેને તો તેવી ચાલીસ સ્ત્રીઓએ પોતાનો પાત કરી બેસાડ્યો તો આ મારું ભાગ્ય આજે ખુલ્યું એમ જણાય છે. ખરેખર ! આ સઘળા પેલા દશ માણસોને કિષકાર છે; મારી જીંદગીના સઘળા બતાવો કરતાં મારા રાજપાટ ભોગવવા કરતાં મને આ જગ્યાને આનંદ અને સુખ તો હું મારા મનમાંજ સમજી શકું. જ્યાં હું તે આસન ઉપર બેઠો કે ચાલીસે સ્ત્રીઓ મારી ચાકરીને માટે જાદુ જાદુ કામે મંડી ગઈ. એક જણી પાછી ઉભું ચુકવા લાગી, તો બીજી નહાવાની સામગ્રી તૈયાર કરવા મંડી ગઈ, ત્રીજી મારે સારું ઉંચી જાનને પોશાક લાવવા શેકાઈ. કોઈ સારાં સારાં અત્તર કુલેલ એકઠાં કરવા લાગી. કોઈ તો આનંદમાં આનંદમાં ગાવા લાગી આ પ્રમાણે જોઈ હું તો દેવલોકના ઉદ્ભવ સુખ માનવા લાગ્યો કે આતે શું ? આ સ્ત્રીઓની સેવા ચાકરી કરવાનું પણ જે પુરુષનાં પૂરાં ભાગ હોય તેને મળે, તો મારે તો આવી ચાલીસ સ્ત્રીઓ સેવામાં હાજર રહી છે, તો હું મારા આ હરખનો ઉભરો કોને જણાવું. જ્યારે નહાવાનો મામાન એકઠો કરી રહી, ત્યારે તેમાંની એક સ્ત્રી આવી અને નહાવા માટે ઉડાડ્યો. હું નહાવાના હમામખાનામાં જઈ બેઠો. એટલે તેઓ મને વારાધન્ટી યોગી મસળીને નંદવડવા લાગી તે પણ એવી ઉલટથી કે અમે કોઈ રહી જઈએ નહીં એવી રીતે નંદવાળ્યો કે મારો સઘળો થાક ઉતરી ગયો, નહાવા પછી મને પોશાક પેહેરવા આપ્યા. તે મેં પેહેર્યો, જ્યારે પોશાક પેહેરી હું ઉભો થયો ત્યારે તો તેઓને મારા ઉપર એટલો પ્રેમ ઉપજ્યો કે તેઓ એકે અવાજે ખુશીના અવાજે પોષકરવા લાગી. પછી તેઓ મારા માટે ખાવાનું બાવી અને મને ખવડાવ્યું, ખાઈ રહ્યા પછી મને તેઓએ દારૂ આપ્યો તે મેં પીધી આ સઘળું કરતી વખતે તે ચાલીસે સ્ત્રીઓ મારી આશપાસ હતી. ખાવાનું દામ પુરું થઈ રહ્યા પછી અમે આરામ લેવાના દિવાનખાનામાં ગયાં ત્યાં એક મખમલના રત્નજડિત માલીયા ઉપર મને બેસાડ્યો. અને મારી

આસપાસ તે ચાલીસે સ્ત્રીઓ કુણું થઈ બેઠી પછી તેમાંની એક બોલી કે. હે ખાવંદ! તમે તમારી મુસાફરીની સઘળી હકીકત વધારિશ્વત કહેા, પછી મેં મારી સઘળી હકીકત એવી છટાથી કહી સંભળાવી કે તેઓ પણ અનન્ય થઈ ગઈ, અને કહેવા લાગી કે અમેઓ કાઠની આવી અનન્ય બરી હકીકત સાંભળી નથી. પછી દિવસ આશરેઓ એટલે તેમાંની કેટલીક સ્ત્રીઓ ઉઠી અને રોશની કરવા લાગી. અને ચોરીવારમાં રોશનાઈ એવી કરી કે દિવસ કે રાતની ઝાળખાણ પડે નહીં. પછી ફરીને ખાવાની વખત થઈ એટલે તેઓ મેવા, મીઠાઈ સુખવાસ વગેરે ખાવાનું લાવી તે અમેઓએ ખાધું. એટલે તેમાંની કેટલીક જૂદી જૂદી જાતનાં વાનિત્ર લઈ આવી. અને બીજાના હાથમાં આપ્યાં. અને નાટક કરવા લાગી. કાંઈ વાજન વગાડે અને કાંઈ નાચવા તથા ગાવા લાગી. મને આ વખતે એવું લાગ્યું કે જાણે ઈશ્વરપુરીમાં બેઠો છું. એવી રીતે નાચ કરતાં કરતાં મધરાત ગઈ ત્યારે તે સ્ત્રીઓ કહેવા લાગી કે આજે તમોને મુસાફરી કરવાથી થાક લાગ્યો હશે માટે સઘ જાગ્યા તમારા માટે પલંગ બીછાવ્યો છે. માટે તૈયાર થાઓ હું ઉઠ્યો એટલે એક સ્ત્રી મારી સાથે આવી અને એક ધણાજ સરસ દિવાનખાનામાં લઈ ગઈ, અને બીજી સ્ત્રીઓ પોતા-પોતાની જગ્યાએ ચાલી ગઈ, હું તે દિવાનખાનામાં જઈ સૂતો અને પેલી સ્ત્રીની સાથે આખી રાત સુળી: સવારે હું મારો પોશાક પેહેરી તૈયાર થતો હતો એટલામાં પેલી સ્ત્રીઓમાંથી એ સ્ત્રીઓ મારી પાસે આવી, તે સ્ત્રીઓએ એવા પોશાક પેહેર્યો હતો કે આગલા દિવસના પોશાક તો તેની આગળ કાંઈ પણ હિસાબમાં નહોતો તેઓ આવી અને ન્હાવાના હામખાનામાં લઈ ગઈ અને આગલા દિવસની માથક મને ન્હાવરાવ્યો, ખવરાવ્યું, અને મારી ખરદાક કરી, આવી રીતે તે સ્ત્રીઓ વાગવરતી મારી પાસે રહી અને મોજમજ આપવા લાગી, અને તેઓ એક એકથી મારી ચાકરી વધારે કરત. હતાં.

આવી રીતે મોજમજમાં મારું એક વર્ષ વીતી ગયું, તેની અને કાંઈ પણ ખબર રહી નહીં, અને કાલેજ આવ્યો છું એમ લાગ્યું. જ્યારે વરસ પૂરું થયું ત્યારે તે સઘળી સ્ત્રીઓ ઉઠાસી એકઠે મારી સાથે આવતી દેખાઈ. મેં તેમના સામું જોયું તો તેઓ સઘળી પોતાના હાથમાં રહેલા રૂમાલથી પોતાનાં આંસુ ભોતી ભોતી આવતી હતી. હું પણ તે જોઈ દિલગીર થયો. અને એવું શું કારણ હશે તે જાણવાને આગ્રહ થયો. એટલામાં તે સ્ત્રીઓ મારી પાસે આવી દરેક મને બેટવા લાગી, અને મને કહેવા લાગી કે હે દિલોળન ખાવંદ હવે તમારા તથા અમારા આ છેલ્લા સમાગમ છે. હવેથી અમે તમારી પાસેથી જૂદાં પડીએ છીએ.

આ બનાવ તથા બોલવું સાંભળી મારી દિલગીરીને પાર રહ્યો નહીં. અને હું વિચાર કરવા લાગ્યો કે શું મારાથી તેમનું કાંઈ અપમાન થયું હશે કે કાંઈ ગુને મેં કર્યો હશે કે જેથી આ મારા સુખને અત આવે છે ? મેં તેમને કહ્યું કે હે સ્ત્રીઓ મેહેરખાની કરી મને તેનું કારણ જણાવો, જે મારાથી તમારું કાંઈ અપમાન થયું હોય, અથવા તમારી સાથે વર્તવામાં તમને કાંઈ ખોટું લાગ્યું હોય, તો તે પણ મને જણાવો તો હું તમારી આગળ મારી માથું. પરંતુ તમે જલદી મને કારણ જણાવો કે મારા મનને સંતોષ થાય. તે જાણવાને માટે મન ધણુંજ અધીરું થઈ ગયું છે તે સાંભળી પેલી સ્ત્રીઓ બોલી કે હે ખાવંદ! તમે જે કાંઈ કારણ જણાવો છો, તેમાંનાં કાંઈપણ નથી. એટલું કહેતામાં તો તેઓ રોષ પડી અને બોલવા લાગી કે અરે કિરતાર અમારો તમારી સાથે સમાગમ ન થયો હોત તો પણ સાફ, જે સુખ અને વૈભવ તમારી સાથે રહી બોગવ્યો છે: તે અમેને હવે તમારા વિયોગથી બહુ દુઃખ કર્તા થઈ પડશે, અને આ વિયોગ પડવા કરતાં અમારું મરણ થાય તો પણ અમે પ્રુશી છીએ. તમારા પેહેલાં અહીંનાં કેટલાક માણસો આવી ગયા પરંતુ તમારી સાથેના સમાગમથી અમે એટલાં પ્રુશી અને સંતોષ પામ્યાં છીએ કે આ તમારો વિયોગ અમને મર્મસ્થાનના લાની પેટે સાંસે છે. અને એમ થાય છે કે હવે અમે થી રીતે છવી શકીશું. તમારી જીવાની, તમારું હૃદય, ઉદારતા તથા અમારી સાથેના ખાર જેમ જેમ સાંભરી આવે છે, તેમ તેમ અમારી આંખોમાંથી આંસુ આવ્યાં જાય છે. અને છાતીમાં ધા વાગે છે, અમે તમોને ધણું શું કહીએ, એમ કહી તે સઘળી મોટા અવાજે રડવા લાગી; આ જોઈ મને પણ આંખોમાંથી આંસુ આવવા લાગ્યાં અને તેમને કહેવા લાગ્યો કે ન્હાલો સ્ત્રીઓ મને આ

બાળતનું કારણ તો જણાવો; જે મને થોડીવારમાં તમે નહીં જણાવો તો આ મારો પ્રાણ નીકળી જશે માટે મારા ઉપર તમારો કાંઈપણ ખ્યાર હવે રહ્યો હોય તો મને જલદી તેનો ભેદ સમજાવો, ત્યારે તે બોલી નામદાર અમારે બીજું કાંઈ કારણ નથી. પરંતુ તમારે અમારે વિચાર જશે તેજ છે. અને આપણે હવે કદી જન્માંતરમાં પણ મળનાર નથી. ત્યારે મેં તેમને કહ્યું કે ફરી નહીં મળાય તેનું કારણ ? તે બોલી કે, હવે અમારા ગયા પછી અમે તમોને કહીએ તે પ્રમાણે વર્તવામાં તમે તમારું મન કળજે રાખી શકો તો પાછા આપણે મળવામાં કાંઈપણ અડચણ આવે નહીં પરંતુ તમે તે પ્રમાણે વર્તો એમ અમેને લાગતું નથી, ત્યારે મેં તેઓને કહ્યું કે તમે જે હકીકત કહો છો તેમાં મને કાંઈ સમજણ પડતી નથી માટે તમે સઘળા હકીકત ખુલા રીતે કહો, ત્યારે તેમાંની એક બોલી કે અમે બધી એક બાદશાહની શાહજાદીઓ છીએ, તે અહીંયાં અમે અમારી જાંઘડી તમેએ જોઈ તે રીતે યુગ્મરીએ છીએ પણ દર વરસે અમારે ચાલીસ દીવસ અહીંયાં જવું પડે છે. અમે એવી સરતથી બધાએલાં છીએ કે અમારે ગયા વગર ચાલેજ નહીં. અને તે શાથી જવું પડે છે. તેનો ખુલાસો અમારાથી તમોને કરી શકાય તેમ નથી, અને તે પ્રમાણે અમારે ગઈ કાલે વરસ પૂરું થયું છે, તેથી જવું પડે છે, આ અમારી દિલગીરીનું મોઢું કારણ છે, અમે ચાલીસ દિવસે પાછાં આ જગ્યાપર આવીશું. હવે તમને કહેવાનું એ કે અમેએ તમોને આજ સુધી અમારા ખાવિંદ તરીકે ગણ્યા છે તો આ મેહેલ વીજે જે કાંઈ છે તે સઘળું તમારું જ છે, તેથી અમે આ મેહેલની કુંચીઓ તમોને સ્વાધીન કરીએ છીએ, અમારા ગયા પછાં તમે અહીંજ રહેજો, અને આ સો કુંચીઓથી સો દરવાજા ઉઘાડશે. તે દરેક દરવાજા ઉઘાડતાં તેમાંથી તમોને તમારું દિલ ખુશ થાય એવું ઘણું જોવાને મળશે, પરંતુ અમે તમોને દરગરી કહીએ છીએ કે, જે તમે તમારું પોતાનું હિત ચાહતા હો, ફરીથી અમેને મળવાની ઈચ્છા રાખતા હો, તો આ સોનેરી દરવાજા ઉઘાડશો નહીં, જે તમે તે દરવાજા નહીં ઉઘાડો તો ચાલીસ દિવસે પાછા તમારો તથા અમારો સમાગમ થશે. અને પાછું એક વર્ષ આપણે તેવીજ રીતે આનંદમાં યુગ્મરીશું, પણ અમેને એમ નથી લાગતું કે તમે અમારા કહેવા પ્રમાણે તમારું મન કળજનાં રાખી શકો. તમારા પેઢેલાં જે જે માણસો આવી ગયા. તે સઘળામાંથી એક જણ પણ અમારી આ સરત પાળી નથી. અને તે અમેને કદા પાછા મળ્યા નથી, તો તમે પણ તે સરત નહીં પાળો એવી અમારી પુરેપુરી ખાતરી છે. તેથી અમે તમોને વારંવાર આજીજ કરીને કહીએ છીએ કે જે તમે આ દરવાજા ઉઘાડશો તો તમે પોતાના હાથે કરી પોતાનું મુખ ગુમાવશો અને અમેને પણ દુઃખકર્તા થઈ પડશો. જે કે તે બાળ-તમાં ઘણા ગેરશયદો તમને છે, તો પણ અમારો તમારા ઉપર ઘણો ખ્યાર છે. તેને લીધે તમોને આટલું બધું દરગરીએ છીએ, અમે તમોને તે દરવાજાની કુંચી ન આપીએ, પરંતુ તેમ કરવાથી તમારું અપમાન થાય. તેથી અમે તમોને કુંચી આપીએ છીએ, તો તમે આ સઘળી વાત ધ્યાનમાં રાખજો, અને તે દરવાજા ઉઘાડવાની સ્વપ્નામાં પણ ઈચ્છા રાખશો નહીં.

એટલું બોલી તેઓ બ'ધ રહી મને પણ તેમનું કહેવું બરાબર લાગ્યું અને તે કબુલ કરવાનું મારા મન સાથે નિશ્ચય કરી કહેવા લાગ્યો, કે હે સ્ત્રીઓ જેટલો ખ્યાર તમે મારા ઉપર રાખો છો. તે કરતાં પણ વધારે ખ્યાર તમારા ઉપર હું રાખું છું, તમે આતો શું પણ નેથી વધારે કહ્યું સરત કરો તે પણ પાળવાને હું તૈયાર છું. અને તમે તે બાળત નિશ્ચિત રહેજો, તેમાં મને પોતાને પણ ઘણું દાયદો છે. અને તમારું કહેવું હું ઘણા ઉપકાર સાથે કબુલ કરું છું. એમ કહી મેં તેમને કહ્યું તમે ખુશીથી જાઓ, ત્યારે તેઓ મને છેલ્લીવાર એટલા આવી અને ઘણી દીલગીરી સાથે છેલ્લો સલામ કરી ચાલી. ચાલતાં ચાલતાં પણ કહેતી ગઈ કે હે શાહજાદા અમારા આ કહેવાનો બરાબર ઉપયોગ કરજો અને હમાર પણ ગરજત રાખશો નહીં, તેમાં તમને તથા અમને બન્નેને ઘણો દાયદો છે. માટે તમારા મન ઉપર તમે બરાબર કળજો રાખજો. એટલું કહી તે સઘળાં જૂઠાં પડ્યાં. અને પેલી કુંચીઓ મારા કામમાં અપવર્તા ગયાં.

તેમના ગયા પછી કેટલીક વાર સુધી તો હું ઉઘાસીમાંજ બેસી રહ્યા અને મને કાંઈપણ સુઝ પડી નહીં કેટલાક દિવસ તો મેં એમને એમ ઉઘાસીમાંજ ગુમાવ્યા. હું ગળુતો હતો કે તે ચાલીસ દિવસ પછી આવવાની છે તો પણ મને તેટલા દિવસ કાઢવા તો એવા લાગ્યા કે, આખો જીગ ચાલ્યો જાય તે કરતાં આ ચાલીસ કાઢવા મને ધણીજ દુઃખદાયક લાગ્યા. હું આ સ્ત્રીઓની સાથે જે એક વર્ષ રહ્યો તે અસહ્યમાં તે તેઓએ મને પારમાં તેમજ તેમની ખરદસમાં એવો લીન કરી નાંખ્યો હતો કે મને આ મેહેલ જેવાની તેમજ કંઈ પણ વાત પુછવાની મને સુઝ પડી નહીં, ફક્ત એક તેના ખાર સિવાય બીજા કંઈપણ મારા અનુભવમાં આવ્યું નહોતું. તેથી આ મેહેલના દરવાજા ઉઘાડી મને તે જેવાની ઇચ્છા થઈ; તો પણ આ સ્ત્રીઓની મારી સાથેની વર્તણૂક, તેઓના હાવભાવ વગેરે ધડીએ ધડીએ થાદ આવી મારી છાતીમાં વળ્લવા જેવા ધા વાગવા માંડ્યા, અને તેનાથી થયેલી દીલગીરી મારા મનને ધણી જ ક્ષેત્ર પમાડવા લાગી તો પણ પાછો હું મારા મનને સંતોષ અને દિલાસો આપવા લાગ્યો કે જે હું આ સોનાના દરવાજા વાળો ઝોરડો નહીં ઉઘાડું તો ચાલીસ દિવસે મારે સમાગમ થશે એમ દિલાસો આપી હું મારા હાથમાં કુંચીએ લઈ ઉઠ્યો, અને મેં પહેલો દરવાજો ઉઘાડ્યો, તેમાં પેશી અંદર જોઈ છું તો એક બાગ જોયો. આ બાગ એવા સુંદર હતો કે તેને કોઇની ઉપમા આપી શકાય નહીં, તે બાગની અંદર દુનિઆનાં સર્વથી જાતનાં ઝાડ, ફળ ફળાદિ, મેવા, વગેરે પાકતું હતું. દરેક ડોકણે લીલાં ઝાડોપર પંખીઓ કલ્લેલ કરતાં હતાં, પાણીનાં ઝરણાં ખળખળ વેહેતાં હતાં, ફળફળાદિ વગેરે બોલ પડેછું હતું તેમાંનાં કેટલાંક એવાં સ્વાદિષ્ટ હતાં કે મેં મારા જન્મારામાં તેવાં આખાં પણ નહીં હશે; વળી તેની અંદર પક્ષીઓ પણ જાત જાતનાં એવાં હતાં કે મેં તોડાં પણ નહીં હતાં; આ સર્વળાં ઝાડોને હાથેમાં પાણી પુરું પાડવામાં આવતું હતું. હંકામાં એટલું કે આ બાગ જોતાં કેટલીકવાર સુધી તો હું તે પરિચીની સાથે થયેલા વીચોગનું દુઃખ ભુલી ગયો એવી તેની રચના હતી.

આ બાગમાંથી નીકળવાનું માંડ મન થયું નહીં પરંતુ મેં વિચાર કર્યો કે આ કિશોરી રચના એવી ધણી સરસ લાગે છે, એક એકનાથા સુંદર વસ્તુઓ છે. અને આ દરવાજા કરતાં બીજા દરવાજામાં કાંઈક વધારે જેવાનું હશે એમ મારા મેં આ દરવાજાને બંધ કર્યો. અને તેની જોડેના બીજા દરવાજાને ઉઘાડવા ગયો. તે દરવાજા આગળ જતાં મને એવી ખુશબો આવવા લાગી, કે તે દરવાજાને ઉઘાડવા મને ધણીજ ઉત્સાહ કરવી પડી, જેવો તે દરવાજાને ઉઘાડ્યો, તો તેમાં ફુલનાં જૂદી જૂદી જાતનાં ઝાડ એવાં ખીલી રહ્યાં હતાં કે તેની ગળુતી પણ મારી આંખોથી થઈ શકી નહીં. જૂદા જૂદા રંગનાં ફુલ ખીલી રહ્યાં હતાં અને તેની સુગંધી ચારે પાસ એવી પ્રસરી રહી હતી કે, ગમે તેવો દુઃખીઓ અથવા શરીરના રોગ-વાળો માણસ હોય તો પણ તે બે ધડી આનંદ પામે.

ત્યાર પછી મેં ત્રીજા દરવાજાને ઉઘાડ્યો, તો તેની અંદર પંખીઓનાં પાંજરાં રત્નજડિત હતાં, તેમાં જૂદીજૂદી જાતનાં અનુભવી ભાષા બોલનારાં પંખીઓ હતાં, અને તેઓનાં ધણાં સુંદર ગાયનો તથા અવાજ સાંભળવામાં આવતાં હતાં, વળી બીજાં પણ જાદાજૂદા દેશનાં પંખી રાખવામાં આવેલાં હતાં, એવાં પંખીઓ મારા જન્મારામાં પણ કદી જોયાં નહીં હતાં, મોટી અજબપથી એ હતી કે આ સર્વળાં પંખીની સાર સંભાળ વાસ્તે કોઈ માણસ ત્યાં નહોતું, અને સ્વચ્છતા તથા ગોઠવણુ એવી હતી કે ધણી નોકરોથી પણ તે કામ ન થઈ શકે. આ દરવાજા ઉઘાડતાં એક એકનાથી વધારે ચઢીઆના જોઈ મોંદ દિલ છક થઈ ગયું.

આ વખતે દિવસ આશ્રમવા આવ્યો હતો તેથી મેં એ દરવાજાને બંધ કરી દીધી, અને બીજા દરવાજા બીજા દિવસે જેવાના વિચાર ગમ્યા, પરંતુ બીજા દિવસ મને આવવો ધણી મુશ્કેલ થઈ પડ્યો જે દરવાજા જોયા હતા. તે દરવાજા સ્વપ્નામાં પણ મારી આગળ આવી ખડા થયા. અને હું તેમાં દરવા લાગ્યો અને આ દરવાજા જેવાની લેડેમાં પેલી સ્ત્રીઓના વિચોગનું દુઃખ તો જૂલીજ ગયો.

બીજા દિવસ થતાં સવારમાં હું વેદેશે ઉઠ્યો અને પોરાક પેડેરી ચોથો દરવાજા ઉઘાડ્યો, તો તેની અંદર ચાલીસ દરવાજાની એક મોટી હવેલી હતી, અને તેના દરવાજા બધા ઉઘાડાં હતા. આ હવેલીમાં

ખજનો રાખવામાં આવ્યો હતો. હું અંદર ગયો અને જોઈ હું તો પ્રથમ અવેશતના ઢગલા દીઠા. દુનિયા ઉપર જેટલું અવેશત થાય છે. તે દરેકના જુલુ જુલુ અને મોટા ઢગલા કર્યા હતા, તેમાં હીસ માથેકના ઢગલા તરફ નજર કરતાં તેજથી મારી આંખો અંજન ગઈ, ત્યાર પછી આગળ ગયો તો દુનિયા ઉપર જેટલી જાતના સિક્કા અને છે, તેટલી જાતના એટલા બધા હતા કે ખીજ રાજાઓના આખા બંડારમાંથી પણ એટલા સિક્કા નીકળી શકે નહીં. આવી રીતે આ દરવાજામાં સઘળે ઠેકાણે ધન સિવાય ખીજું કંઈ હતું નહીં, અને તે એટલું હતું કે દુનિયાના સઘળા રાજાઓનું ધન એકઠું કરીએ તો પણ તેના જેટલું થાય નહીં, વળી તે દરેક જૂડું જૂડું ગોઠવવાની કારીગરી તથા તે ભરવાનાં સાધનો પણ એવાં હતાં, કે તે મનુષ્ય લોકનાં બનાવેલાં હશે કે કોઈ દેવતાનાં બનાવેલાં હશે, તેના વિચાર કરવો પણ મુશ્કેલ થઈ પડે, આ જોઈ હું મારા મનમાં ધણેજ આનંદ પામ્યો કારણ કે આ સઘળા કિલ્લાનો માલિક તે બાઈએએ અને કરેલો હતો, તેથી તે બધું મારું જ હતું. આ વિચાર કરતાં મને એટલો આનંદ થયો કે તે હું મોઢે કેહેવાને શક્તિવાન નથી.

એ પ્રમાણે ઝોગણવાલીસ દિવસ થતાં મેં નવાણું ઝોરડા જોઈ લીધા. ત્યાં સુધી પેલો સોમો સોનાના દરવાજાને જોવાનો મારો બિલકુલ વિચાર નહોતો હતા, ઝોગણવાલીસ દિવસ થયા હતા અને ખીજે દિવસે પેલી સ્ત્રીએ આવવાની હતી, તે હું જાણતો હતો; તેમજ આ ઝોરડા ઉઘાડવામાં કેટલું જોખમ છે તે પણ જાણતો હતો છતાં એક દિવસ હું મારું મન કમળમાં રાખી ગયો નહીં, અને તે દરવાજાને ઉઘાડવા સંબંધી મનમાં અનેક પ્રકારના વિચારો આવવા લાગ્યા, અતે હું મારું પોતાનુંજ નશીબ ફેડાવાને ઉભો થયો. પરંતુ પેલી સ્ત્રીએની સખત મનાઈનું રમરણ થવાથી વળી ભેરી ગયો. વળી પાછા વિચારો રરવા લાગ્યા કે એ ઝોરડામાં શું હશે? ગમે તેમ થાય પણ જોનું તો ખરુંજ એમ વિચારી પાછો ઉભો થયો, અને દરવાજા તરફ ચાલ્યો, એટલામાં વળી એવો અવાજ મારા કાને આવ્યો કે અરે ભલા માથુસ તું હાથે કરી દુઃખના દરિયામાં કેમ ડુબે છે? છતી આંખે દીવો લઈને કેમ કુવામાં પડે છે? આ અવાજ મારા કાને આવતાં મેં પાછું ફરી જોયું તો કોઈ મારા દેખવામાં આવ્યું નહીં, ત્યારે મેં મેઢેલમાં જઈ જોયું તો પણ કોઈ દીકું નહીં, અતે મને લાગ્યું આતો મને ભણકાર લાગે છે; તો પણ હું થોડીકવાર બેઠો, હું મારો વિચાર ધણો ફેરવવા ગયો, પરંતુ મારા કમનસીબે મારો વિચાર ફરવા દીધો નહીં, છેલ્લે હું નશ્વર કરી ઉઠ્યો કે ગમે તેમ થાય તો પણ હવે પાછા જરૂર નહીં, એમ ધારી કુંચીએ લઈ ઉઠ્યો, અને ત્યાં જઈ દરવાજાને ઉઘાડ્યો, ઉઘાડતાંજ કોઈ એવી જાતનો પવન મને લાગ્યો કે હું મૂર્છા ખાઈ ગયો; થોડીવાર મને શુદ્ધિ આવી, ઉઠી ઉભો થયો તો પણ હું બાગ્યહીન સમજ્યો નહીં કે મને આ અપશુકન થાય છે, હું તેનો કાંઈ પણ વિચાર કર્યા વિના આગળ ચાલ્યો જેમ જેમ આગળ ગયો, તેમ તેમ સૂર્યનો પ્રકાશ ઝોછા ઝોછો આવતો હતો તેથી દિવસે પણ ધણી સરસ અને મુગંધીદાર મીઠાજાતીઓથી રોશની કરેલી હતી, તેની ખુશખો ધણી સુંદર આવતી હતી. જેમ જેમ હું નજર ફેરવીને જોતો ગયો તેમ તેમ એવી સુંદર વસ્તુઓ મારા દેખવામાં આવી કે મને વધારેને વધારે જોવાનું મન થતું ગયું; આ જોતાં જોતાં મારી નજરે એક દેવાંશી કાળો ઘોડો જોવામાં આવ્યો, તે ઘોડાનું રૂપ જોતાં મનરંજન થઈ જતું હતું, અને ગમે તેને પણ તેના ઉપર બેસવાનું મન થવા વગર રહે નહીં. એવો તો સુંદર હતો. તેના ઉપર સામાન તથા લગામ તૈયાર હતાં, અને તે રત્ન જડિત હતાં, ત્યાં એક ચાલુક પડ્યો હતો તે હું હાથમાં લઈ તે ઘોડા ઉપર બેઠો, અને લગામ પકડી એક ચાલુક માર્યો. મને ખબર નહોતી કે આ ઘોડાને પાંખો હશે જોવા મેં ચાલુક માર્યો તેવજા તે ઘોડો આકાશમાં ઉડ્યો, હું તેના ઉપર સાવચેતીથી બેઠો કેટલીકવાર તે ઘોડે આકાશમાં ચાલ્યાં કર્યું, પછી તે નીચે ઉતર્યો. અને એક કિલ્લાની અગાશીમાં આવી ઉભો તે વખતે તે ઘોડાએ પોતાનું શરીર એવી રીતે ધ્રુજાવ્યું કે હું તેના ઉપરથી નીચે પડી ગયો, કે તેણે મને પોતાના પૂછડાથી એવો ફટકો માર્યો કે મારી જમણી આંખ કુટી ગઈ, અને તે ઘોડો તે વખતે આકાશમાં ઉડી પોતાના સ્થાનકે જતો રહ્યો, હું ત્યાં પડ્યો રહ્યો, અને મારા અભિચારીપણાને ધિક્કારવા લાગ્યો, મારી આંખે મને બહુજ દુઃખ થવા લાગ્યું. તેથી તેના

ઉપર દાઢ દધને હું ચાલવા લાગ્યો, અને ઘણીવાર સુધી ચાલ્યો, ત્યારે એક કિલ્લો આવ્યો, મેં તે કિલ્લા તરફ તપાસીને જોયું તો જે પેલા દસ માણસ રહેતા હતા તેજ કિલ્લો હતો, હું તે કિલ્લામાં ગયો પણ તેમાં કોઈ માણસ નહોતું, તેથી થોડીવાર બેઠો એટલે પેલા દસ માણસો ત્યાં આવ્યા, અને મને જોઈ દિલગીર થયા, અને કહેવા લાગ્યા કે અરે બાઈ ! તમારી આ દશા થઈ તેનું સઘળું કારણ અમે છીએ ત્યારે મેં તેઓને કહ્યું કે તમે જે બોલો છો તે ગેરવાળખી છે, કારણ કે વાંક સઘળો મારોજ છે, કારણ કે પ્રથમથીજ મેં તમારી સાથે સરત કરેલી છે. હું આ દશાને પામ્યો તે મારા હકીકા સ્વભાવને લીધે પામ્યો છું. તેમાં તમારો કાંઈપણ દોષ નથી. કારણ કે તે સઘળું તમોએ પ્રથમ જણાવ્યું હતું. તેઓ બોલ્યા કે તમારી શી હકીકત થઈ તે પૂછવાની અમારે જરૂર નથી કારણ કે અમેને તે સઘળો અનુભવ થઈ ચુકેલો છે હવે તમોને પણ સમજણ પડી હશે કે અમે રાત્રે જે વર્તણૂક ચલાવીએ છીએ તે ખરી છે કે ખોટી ? માટે હવે તે બાબત તમે કાંઈ પણ પસ્તાવો કરશો નહીં. હવે જે તમે કહોતો બગદાદ શહેર તરફ જવાનો રસ્તો બતાવીએ કારણ કે અમારા ટોળામાં તમોને રાખી શકાય તેમ નથી એ વાત અમેએ તમોને પ્રથમથી જણાવી છે; મેં તે ખુશીથી કયુલ કયું ત્યારે તેમણે મને બગદાદ શહેર જવાનો રસ્તો બતાવ્યો, એટલે હું તે તરફ પેલા દસ માણસાનો વિપકાર માનતો ચાલવા લાગ્યો.

પેલા શકીર એમ કહી પેલી સ્ત્રી ઝાબીદાને કહેવા લાગ્યો કે હે સ્ત્રી હું ત્યાંથી મારાં કંતવ્યનો પસ્તાવો કરતો આગળ ચાલ્યો રસ્તે ચાલતાં મને ચાલીસ બાનુઓનું સુખ જેમ જેમ યાદ આવવા લાગ્યું તેમ તેમ મારી આંખમાંથી આંસુની ધારા ચાલતી હતી, હું જે માઈ મન કબજમાં રાખી શક્યો હોત તો કેટલું સુખ ભોગવત મેં જે સુખ ભોગવ્યું તેના દબારમે ભાગ પણ હું મોટે વળ્ણવી શક્યો નથી. એમ હું ચાલતો ચાલતો આ બગદાદ શહેરમાં આવી પહોંચ્યો. ત્યારે હું દરવાજામાં દાખલ થયો તેવાજ મને આ બે શકીરો મળ્યા. મેં અતિશે શોકને લીધે મારાં દાઢી, મજ બોણવી ફકીરનો વેપ લીધેલો છે. અમે ત્રણે જણે બેગા થઈ વિચાર કરતા હતા કે આપણે ઉતરવાનું ડંકાણું શોધી કાઢી નિરાંતે આપણી હકીકત એક એકને પૂછી જોઈશું. એમ વિચારી શહેરમાં દરવા નીકળ્યા હતા, અને જરતા જરતા તમારા મકાનમાં આવી પહોંચ્યા. તમોએ અમેને તમારા મકાનમાં રાખ્યા, તેને માટે અમે અતઃકરણથી તમારો ઉપકાર માનીએ છીએ, એટલું બોલી તે સુખ રહ્યો.

આ ત્રીજા ફકીરનો હકીકત ત્યારે પુરી થઈ ત્યારે ઝાબીદા બોલી કે હે ફકીરો તમે ત્રણે જણ હવે ચાલ્યા જાઓ, ત્યારે તેઓ બોલ્યા કે હે નામદાર સ્ત્રી આ બીજા લોકોની હકીકત સાંભળવાની અમેને જગાસા છે માટે મેહેરબાની કરી તે લોકો પોતાની હકીકત કહે ત્યાં સુધી અમેને બેસવા દેવાની રજા આપશો. ઝાબીદાએ તેમની માગણી કયુલ રાખી પેલા ખલીફ તથા પ્રધાનને કહેવા લાગી હવે તમે તમારી હકીકત કહી સંભળાવો.

ખલીફ વગેરે તરફથી હમેશાં વજર જવાબ આપતો તે પ્રમાણે તે બોલ્યો કે હે બાનુ ! અમે મૈસલના વેપારીએ છીએ. અને અમે વેપારને સારૂ આવેલા છીએ, અમે અમારો માલ વેચવાને આ શહેરમાં આવ્યા છીએ, અમારો સઘળો માલ અમારા આડતીઆના ઘરમાં મુકેલો છે, અમારી જાળખાણવાળા બીજા ગૃહસ્થોએ અમને મીઠાણની આપવાને બોલાવ્યા હતા. ત્યાં મીઠાણની પુરી થયા પછી કેટલીક સ્ત્રીઓને બોલાવી હતી, આ મેળાવડામાં ઘણી રાત ગઈ હતી. અને દારૂની મેહેમાં ઘણી ગરબડ થવાથી કેટલાક સરકારી ચોકીદારો અમારા મકાનમાં દાખલ થઈ અમેને પકડવા આવ્યા. કેટલાકને પકડી લીધા અને અમે અમારી હોંશીઆરીથી તે લોકોની તબર ચુકાવી નાંઠા અને આટલી રાત્રે કરે ડંકાણું જવું તેની ચિંતા કરતા કરતા તમારા મકાન આગળ આવ્યા ત્યાં તમારા મકાનમાં દોવો જણાયો તેમજ ગાયનનો પણ ધણે સારો રંગ લાગી રહ્યો હતો. તેથી બાણી ડોકમાં ત્યારે તમોએ અમેને અંદર દાખલ કર્યા; આ હકીકત અમેએ તમોને દાખલ થતી વખતે કહી હતી. છતાં તમોએ ફરી કહેવાને હુકમ કર્યો તો કહી. તે સિવાય અમારી બીજી કાંઈ વધારે હકીકત નથી.

ઝાબીદાએ આ સર્વેની હકીકત સાંભળી તેમાં પેલા ત્રણે ફકીરો જે શાહખાનમાં હતા તેમની ક-

કીકત સાંભળીને તો ઘણીજ અન્યથા થઇ ગઇ હવે આ લોકોને છોડી મુકવાનો તે વિચાર કરતી હતી તેટલામાં પ્રધાન મોલી ઉઠ્યો કે હે સ્ત્રી જેમ આ બીજા લોકોને તે છોડી મુકવાને હુકમ કર્યો તેમ અમેને પણ છોડી મુકવા નેમજી, ત્યારે જોખીદા મોલી કે હું તે વિચારમાં છું. એમ કહી ઘણી મીઠાજની સાથે હુકમ કર્યા કે જાઓ હું તમેને સધળાને છોડી મુકું છું, તમારે આ મકાનની અંદરતી ચાલ્યા જવું. આ તેનો મિત્તજ નેમ પેલા સધળા લોકો ચુપ થઇ ગયા અને એકપણ અક્ષર મોલ્યા વગર ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા.

રસ્તે ચાલતા પેલા ત્રણ રજીરો એક તરફ ઉભા રહી વિચાર કરવા લાગ્યા કે હવે આપણે આટલી રાતે ક્યાં જઇશું ? તેનો વિચાર કરે છે અને રાજ તથા પ્રધાન ચાલ્યા જાય છે રાજ પ્રધાનને કહે છે કે આ ત્રણ માણસો ઘણા મહાન જણાય છે. તેમની હકીકત પણ તોંધી રાખવા લાયક છે આપણે તેમની ખરદાશ કરવી જોઇએ. માટે તે લોકોને આપણા મકાનમાં લઇ જવા અને રાતની રાત રાખી સવારમાં દરબારમાં મારી હજીર દાખલ કરજે, અને તે દરેકનું જે જે દુખ છે તે દૂર કરવા સંબંધી આપણુ કાંઇક વિચાર કરીશું. આ સાંભળી પેલા પ્રધાન પાછો વળ્યો અને તેઓની પાસે આવી કહેવા લાગ્યો હે મુસાશરો ! તમે આટલી રાતે ક્યાં જશો. તમે અનળ્યા છો અને આ શહેરમાં તમે કોઇને જાળખતા નથી માટે અમારા મકાનમાં ચાલો અને સવારમાં તમારે જ્યાં જવું હોય ત્યાં જાઓ પેલા રજીરો આ સાંભળી ખુશી થઇ તેમનો ઉપકાર માનવા લાગ્યા, અને પ્રધાનની પાછળ પાછળ ચાલ્યા સૌ રાજના મહેલમાં ગયા. આ ત્રણ જણને સુવાના બીજાનાં કરી આપ્યાં. પ્રધાન પોતાના પલંગ ઉપર સ્થિર રહ્યા અને રાજ પોતાની જગ્યાએ સ્થિર રહ્યા.

આ બનાવ તથા આ સ્ત્રીઓની વર્તણૂક તેમજ પેલા ત્રણ શાહજાદાઓની હકીકત સંબંધી બાદ-ચાહને ઉપરા ઉપરી વિચારો આવવા લાગ્યા, તેની સાથે જોખીદા વગેરે ત્રણ સ્ત્રીઓ દ્રાણ હશે તે સધળું જાણવાની પણ રાજને ઘણી જીલાસા થઇ અને ક્યારે સવાર થાય કે હું તેમને કચેરીમાં બોલાવું એવાને એવા વિચારોમાં રાજને સૂતા પછી બીલકુલ નિદ્રા આવી નહીં, અને સવાર થતાં વહેલો ઉઠ્યો, અને પોતાના નિત્ય કર્મથી પરવારી દરબારમાં આવી સિંહાસન ઉપર બેઠો.

રાજના આવવા પહેલાં વજીર દરબારમાં આવી બેઠો હતો. બાદશાહે આવતાં વારને વજીરને કહ્યું કે આજે કયું કામ પહેલું કરવાનું છે તે તમે જાણો છો; આપણે રાતના બનાવ વીધે પ્રથમ કામ કરવાનું છે. માટે તમે ત્રણ સ્ત્રીઓને તથા તેમની પાસે રહેલા કુતરાઓને હાજર કરો અને પેલા ત્રણ રજીરોને હુકમ આપો કે તેઓ જાય નહીં અને અહીંયા હાજર થાય. મારે પેલી ત્રણ બાનુઓની સધળી વાત જાણવાની ઇચ્છા છે, માટે તમે બીજા સધળું પડતું મુકી મારા હુકમનો જલ્દી અમલ કરો. પ્રધાન બોલ્યો કે નામદાર બાદશાહ આપનો હુકમ માથે ચડાવું છું. એમ કહી ત્યાંથી ઉઠ્યો અને પેલી ત્રણ સ્ત્રીઓને તેડવા માણસ મોકલ્યા અને કહેવરાવ્યું કે તમારી પાસે રહેલા કુતરાઓને લઇ તમે હાલ દરબારમાં હાજર થાઓ, પેલા રજીરોને પણ કહેવરાવી દીધું કે તમારે દરબારમાં હાજર થવું.

પેલી ત્રણ સ્ત્રીઓ આ હુકમ સાંભળી મનમાં ડરવા લાગી કેરા જાએ આપણને શા સાર તેડાવ્યા હશે. અને આ કુતરાની વાત રાજને કોણે કરી હશે. પેલા ત્રણ રજીરોએ તો નહીં કરી હોય ? એમ વિચાર કરતાં પોતાના પોપાક પહેરવા લાગી અને રાજના હુકમ પ્રમાણે બે કુતરાઓને લઇ દરબારમાં હાજર થઇ પેલા ત્રણ રજીરો પણ દરબારમાં હાજર થયા. બ્યારે સૌ દરબારમાં હાજર થયાં ત્યારે બધાંને માલમ પડ્યું કે રાતના બનાવમાં મૌસલના વેપારીઓ હતા. તેઓ મૌસલના વેપારી નહીં પણ બાદ-શાહ અને પ્રધાન હતા.

પેલી ત્રણ સ્ત્રીઓને પડે ઉભી રાખી અને રજીરોને પોતાની સાથે બેસાડ્યા. વજીરે એ પ્રમાણે બોલવણ કરી બાદશાહને ખબર આપી કે માહારાજ આપના હુકમનો અમલ થઇ ચુક્યો છે. વજીરે ઘણી અડપથી રાજની ઇચ્છા પ્રમાણે સધળું કામ કર્યું તેથી રાજ તેના ઉપર ઘણો ખુશ થયો.

પછી રાજ પેલી સ્ત્રીઓને કહેવા લાગ્યો કે હે સ્ત્રીઓ, તમે જાણી તો ગયાં હશે કે મારે રાતે મૌસલના વેપારીઓના વેષે તમારા મકાનમાં અમે આવ્યા હતા. જો કદાપી નહીં જાણતા હો તો મારા

કહેવાથી તમેએ જાણ્યું હશે.. અને આ જાણવાથી તમારા મનમાં એમ પણ ડરતાં હશે કે આપણે રાજાનું આપમાન કયું તેથી રાજાએ આપણને શિક્ષા કરવા બોલાવ્યાં હશે, પરંતુ શિક્ષા કરવા સંબંધી કંઈપણ ડર તમે ખાશો નહીં, અને તે સંબંધી કાંઈ પણ રોશ તમારા ઉપર છે નહીં પણ ઉલટા હું તમારી વર્તણૂકથી ખુશી થઈ સંતોષ પામ્યો છું, તમારી વર્તણૂક ધણી વખાણવા લાયક છે. વળી તમે પોતે સઘળી રીતે ધણાજ ઉદાર છો એવી અને ખાતરી થઈ છે મારે તમને અહીં તેડાવવાનું કારણ બીજું કાંઈ નથી. પરંતુ તમારી હકીકત જાણવાની મારી ધ્રુવ છે, તમારો પાસે જે બે કુતરા છે તેની સાથે તેની સાથે તમેએ આવી વર્તણૂક ચલાવી. વળી પછી તેની દીલગીરી બતાવી તથા તમારામાંથી એક જાણના શરીરે જખમ થયેલા છે વગેરે સઘળી હકીકત કહી સંભળાવે, તે જાણવાને મને ધણી આગ્રહતા થઈ છે.

આ સઘળું તે ત્રણે ઓઝા સાંભળી તે ઓઝાની ચિંતા જતી રહી અને જવાબ દેવાની હિંમત આવી અને રાતે જે બનાવ બન્યો તે સંબંધી કાંઈક પસ્તાવો પણ કરવો પડ્યો. કારણ કે પોતાની છુપી વાત જાહેર કરવી પડે છે. તો પણ તેથી કાંઈ એટલી બધી તેમને હરકત લાગી નહીં કારણ કે તેમને એમ પણ લગ્યું કે આપણી હકીકત જાહેર કરવાથી આપણને કંઈ શયદા થશે ખરો. એમ વિચારી તેઓ વગર હરકતે પોતાની હકીકત કહેવા તૈયાર થઈ અને તેમાંથી ઓખીદા સઘળી હકીકત કહેવા લાગી.

ઓખીદાની હકીકત.

ઓખીદા બોલીહે નામદાર બાદશાહ ! આપના નેકી રાજ્યમાં કોઈને કાંઈ પણ ચિંતા હોય નહીં. આપ રાત્રે આવ્યા પણ આપ છો એવી ઝોળખાણ અને પડી નહી. મારે મારાથી આપનું ધણું અપમાન થઈ ગયું છે, પરંતુ આપે ઉદાર દીલના થઈ મને મારી બક્ષી, તેને મારે આપનો અતઃકરણથી ઉપકાર માનું છું અને આપને જે કાંઈ જાણવાની ઇચ્છા છે. તે હું બધી મિગતવાર કહું છું તે સાંભળતાં આપ જાન્યબ થયા વગર રહેશો નહીં.

આપે રાત્રે જે બનાવ જોયો તેમાં જે પેલી બે કુતરીઓનો બનાવ આપને ધણો નવાઈ જોવો લાગ્યો હશે. તે કુતરીઓ જે છે તે મારી બે બેનો છે, અને મારી સાથે બીજી બે ઓઝા જે છે તે મારી ઝોરમાન બેનો છે. એમ અમે મારા બાપને પાંચ દીકરીઓ હતી પણ મા જીદી હતી તેમાં મારું નામ ઓખીદા છે અને બીજીનું નામ સર્રીય છે તથા જેના શરીર ઉપર તમેએ જખમના ડાઘ જોયા તેનું નામ અમીના છે.

મારા બાપને છોકરા નહોતા. તેથી તેના મરણ પછી અમે પાંચે બેનોએ મારા બાપની મિલકત સરખા ભાગે વહેંચી લીધી. મારી ઝોરમાન બેનોની મા જીવતી હતી તેથી તેઓ પોતાના ભાગની મિલકત લઈ, તેમની મા સાથે રહેવા ગઈ અને અમે ત્રણ સગી બહેનો મારી માની પાસે રહેવા લાગી; એમ કરતાં કરતાં મારી મા પણ કેટલેક દિવસે મરી ગઈ. અને તેની મીલકત કેટલીક હતી તે અમેએ વહેંચી લીધી. અમે ત્રણ બેહેનોમાં હું સૌથી નાની હતી. ત્યાર પછી મારી મોટી બહેનો પરણી અને પોતાના ભાગની મિલકત લઈ તેમના સસરે પોતાના ધણીની સાથે રહેવા લાગી. થોડા દિવસ પછી મારી બેહેન જે પરણી અને મારાથી મોટી હતી તેના ધણીને પરદેશમાં જઈ કમાવાની ઇચ્છા થઈ તથા તેણે પોતાની સઘળી મીલકત વેચી દીધી. અને તેના જે રૂપિયા ઉપજ્યા તે લઈ મિસર દેશ તરફ બંને જઈ રહેવા ગયાં, ત્યાં ગયા પછી તે બોટી સેમતમાં પડ્યો અને કાંઈ પણ ન કમાતાં ઉલટા મોજશાપ અને રંડીખાણમાં પોતાનો સ્વભાવ પેસી બોલ્યો બેસી, અને એક પાંદ સરખી પણ તેની પાસે રહી નહીં,

ત્યારે હવે બન્ને જણાં ગુજરાન શી રીતે નિભાવવું તેની પણ તેને ચિંતા થઇ પડી, તેથી તેણે મારી બેઠેનથી છુટા પડવાનો વિચાર કર્યો અને આડું અવળું સમજાવી છુટાછેડા કરી તેને ત્યાંથી કાઢી મૂકી અને ત્યાંથી પાછો તે બગદાદ શહેરમાં આવવા નીકળી તેને રસ્તામાં ઘણું દુઃખ પડ્યું તેથી તેનું શરીર અડધું થઇ ગયું, તેની પાસે લુગડાં પણ પેહેવા પુરાં હતી નહીં ધણી બૂખ વેઠી વેઠી શરીર ઝેલું અચકા થઇ ગયું હતું કે તેનાથી બરોબર ચાલો ક્ષતિ નહીં, આવી સ્થિતિમાં તે બગદાદ શહેરમાં આવી જ્યારે તે મારી પાસે આવી ત્યારે પ્રથમ તો હું એને ઝાળખી શકી નહીં, પણ જ્યારે તેને જોઈ મને શક પડ્યો અને બરાબર ધારીને જોયું ત્યારે મને માલમ પડ્યું કે આતો મારી બેઠેન છે એક એકની નગર મહત્તા મેં તેને મોલાવી અને કહ્યું કેમ બેઠેન તું આં કશામાં ક્યાંથી ? આટલું સાંભળતાં તે મને વળગી પડી અને કુશક રાવા લાગી મેં તેને મારી છતી સાથે દબાવી દિવાસો દઇ છાની રાખી, તેને પાછી પાંચું પેડેરવાને વસ્ત્ર આપ્યાં, ખવડાવ્યું અને પાછી વાતો કરવા બેઠાં, મને તેની આ સ્થિતિ જોઇ ધણી જ દયા આવી હતી, પછી તેણે પોતાની સઘળી હકીકત કહી સમજાવી, તેની હકીકત સાંભળી મને ઘણું દુઃખ લાગ્યું અને તેને કહેવા લાગી કે બેઠેન તું કાંઇ ફિકર કરીશ નહીં, તારા ગયા પછી મેં મારા ભાગમાં મળેલી મીલકતમાં વધારો કર્યો છે, માટે તું મારા બેગી રહે અને આપણે બે સાથે રહી આપણું ગુજરાન નીભાવીશું, આપણે બન્ને રેશમ વગેરેના ધંધો કરીશું અને તેમાંથી જે પૈસા મળશે તેમાંથી આપણું ખરચ કાઢીશું તેમ છતાં જો ખુટ પડશે તો આપણી પાસે ક્યાં મિલકત નથી ? મારી મિલકત તે તમે તમારીજ સમજાવે. કારણ કે આપણે બન્ને બેઠેના છીએ તો તેમાં કાંઇ અંતર હોય નહીં, એમ તેને સમજાવી મેં મારા બેગી તેને રાખી.

હવે મારી બીજી બેઠેન પણ પોતાના ભાગની મીલકત લઇ પરણીને સાસરે ગઇ હતી અને તે પણ પોતાના ધણીની સાથે પરદેશ રહેલી હતી. પરંતુ તેની ધણી દિવસ થયા કાંઈ ખબર આવી નહોતી તેથી અમે બંને બેના હમેશાં તેને યાદ કરતાં અને ફિકર કરતાં કે બેઠેનની કાંઈ ખબર પણ આવી નહીં, આવી રીતે અમે બંને બેનોને સલાહ સંપત્તી સાથે રહેતાં ધણી દિવસ નીકળી ગયા. ત્યારે એક દિવસ તે મારી બેઠેન મોટી બેનની પેઠે ગરીબ દાલતમાં ઝાંચિંતિ આવી ઉભી રહી, અને તેને તેની હકીકત પૂછતાં તેની પણ મારી મોટી બેનના જેવીજ દયા થઇ હતી. અને તેના ધણીએ છેડાછુટકા કરી કાઢી મૂકી હતી, મને તેની પણ આ દશા જોઇ ધણીજ દયા આવી. અને બેગી રાખી. તેની સારી બરદાસ કરી.

ત્યાર પછી અમે ત્રણે બેનો સાથેજ રહેવા લાગી. કેટલાક દિવસ થયા ત્યારે મારી બન્ને બેનોને કાંઈ ઝોણું લાગ્યું કારણ કે તે પોતાની મિલકત ગુમાવી આવી હતી. અને મારી સાથે મારી પાસેથી ખાવું પડતું હતું, તેથી તેઓ મને કહેવા લાગી બેઠેન અમે અમારું સર્વસ્વ ખોઇ તને ઉલટાં દુઃખ દેવાને આવ્યાં છીએ, અને ધણી દિવસથી તને અમે દુઃખ દઇએ છીએ, તેથી અમે અમારા મનમાં ઘણું પસ્તાઈએ છીએ. માટે તારી જો રજા હોય તો અમે ફરીને પરણીએ. કે તારા માથેથી આ બોલને જતો રહે. આ સાંભળી મેં તેઓને કહ્યું કે બેન ! તમે આવા ખોટા વિચાર નહીં કરો. કારણ કે તમે મને મોજારૂપ નથી પરંતુ મદદગાર છો, વળી કોઈ પરાયું માણસ પણ ધરમાં કામ કરી ખાચ છે તો તમે તો મારી બેનો છો અને વળી મારી સાથે બે પૈસાનો ધંધો કરાવો છો તેમાં ભાર શેનો, માટે તમારે એવો વિચાર કોઇ પણ દિવસ લાવવો નહીં, આ ધર તમારુંજ છે, આ મિલકત પણ તમારીજ છે. તેમાં તમે ભયાર પણ બેઠેભાવ રાખશો નહીં, વળી તમેએ એકત્રાર પરણીને શું સુખ દીધું, કે ફરી પરણવાની દુઃખ રાખો છો, માટે હવે ફરી પરણવામાં કાંઈ પણ સાર નથી અને એ વાત જવા દો, મારો વિચાર તો આવો છે, પછી જેમ તમારી મરજી.

મેં તેમને આવી રીતે સમજાવી પરંતુ તેમનું મન ફરી પણવાને આતુર થઇ રહેલું હતું અને નહીં વિચાર કરી રાખેલો હતો તેથી મારું આ કહેવું તેમના ધ્યાનમાં ઉતર્યું નહીં, તેથી તેઓ કાંઈ બોલી નહીં. ત્યારે મને પણ જણાડું કે તેમનું મન ફરેલું છે; તેથી સઘળું કહેવું નકામું જશે,

એમ વિચારી મેં પણ તેમને પછી વધારે જક કરી નહીં. ત્યાર પછી તેઓ પરણીને સાસરે ગયાં અને હું એકલી રહેવા લાગી, ધોડા દિવસ થયા એટલે તે બન્ને પ્રથમની પેઠે ગરીબ હાલતમાં મારી પાસે આવી, અને મારા ના કહેવાથી ગમેલી, છતાં પાછું ફરીને મારી પાસે આવવું પડ્યું, તેથી તેઓનું હૈયું ધણું ભરાઇ આવ્યું અને મારી પાસે આવી કહેવા લાગી કે બહેન અમે તારી શિખામણ માની નહીં. અને અમારી તો ફરીને પાછી તેની તે દયા થઇ, અમે તારું કહેવું માન્યું હોત તો પણ સાડે કે અમારી આ દયા ન થાત. માટે હવે આટલો અમારો ગુનો માફ કર અને હવેથી કોઇ દિવસ અમે તારી મરજી વિરૂદ્ધ ચાલીશું નહીં, તું અમારાથી નાની છે. પરંતુ તારી અક્ષવ વધારે છે, તેથી અમા હવે સદાએ તારી આજ્ઞામાં રહીશું. મેં કહ્યું એના તમારું આટલી આજ્ઞા કરવાનું કારણ નથી. કે તમે ગયાં તેથી મને ખોટું લાગ્યું નથી કે મને તમારા સંબંધી કોઇ દુઃખમાન રહે. તમે સુખેથી પ્રથમની પેઠે જ રહી આજ્ઞા પીએને મોજ કરો હું તમારા આવવાથી ખુશી છું, આપણે ત્રણે એના સલાહ-સંપથી એમાં રહી આપણો વખત ગુનરીએ, તે કેવું આનંદકારી કહેવાય તેમાં કોણ ના રાજ થાય, એમ કહી તેઓને દિલાસો આપ્યો અને ત્રણે એના સાથે રહી.

એપીદા બોલી નામદાર બાદશાહ આવી રીતે સલાહ સંપથી અમારું એક વરસ ગયું, તે અરસામાં અમે ત્રણે એનાએ અમારા ધંધામાં મારી રીતે પેદા કર્યું, અને અમારી મિલકતમાં વધારો થયો, તેથી અમારો વિચાર એવો થયો કે આપણે એક વખત વહાણમાં માલ ભરી પરદેશ જઇએ અને નરીબ અજમાવી જોઇએ, મારી એનાએ પણ તેમ કરવા હા પાડી, તેથી હું તેમને મારી સાથે લઇ બસરા ગઇ અને ત્યાંથી એક વહાણ વેચાણ લઈ બગદાદ આવી અને કેટલોક માલ લઇ તેમાં ચઢાવ્યો, અને વહાણ હંકાર્યું, અમારો વિચાર હિંદુસ્તાન જવાનો હતો, પરંતુ ચાલતાં ચાલતાં અમારું વહાણ ધરાવી અખા-તમાં આવ્યું, ત્યાં આગળ કિનારો નજર પડ્યો, ત્યાં અમેએ અમારું વહાણ લખું. ત્યારે કિનારાપર એક ઘણું સુંદર શહેર જેવામાં આવ્યું, તે શહેર એક માટા પર્વતની તળેટીમાં હતું, આ શહેર ઘણું સુંદર દેખાતું હતું. તેથી મને ત્યાં ઉતરવાની ધણી ઇચ્છા થઇ. વહાણ લગર કરાવી મારી એનાને તૈયાર થતા પેહેલાં હું ઉતરી પડી અને તે શહેરની બાજોળે જઇ પહોંચી, હું ત્યાં ગઇ અને જોઈ છું તો હથિયારખંધ ભરકરી સિપાઇઓ મારા જેવામાં આવ્યા; આ જોઇને મને ડર લાગ્યો. અને ત્યાં જતાં હું અચકી; હું થોડીવાર ઉભી રહી તેઓ શું કરે છે તે જોવા લાગી; એકે નગરે મેં કેટલીકવાર જોયાં કર્યું, પરંતુ તેમાં એકે સિપાઇના પોતાના અંગને કાંઇપણ બામ હાલતો ચાલતો મને માલમ પડ્યો નહીં. તેમ તેમની નજર પણ ફરતી માલમ પડી નહીં. ત્યારે તેની વધારે ખાતરી કરવાને હું આવી ગઇ તેમ તેમ મને તે માણસો નિર્જીવ હોય એમ લાગ્યું, ત્યારે હું છેક તેમની પાસે જઇ જોવા લાગી અને તપાસી જોયું તો તે સર્વે માણસ પથ્થરના થઇ ગયા હતા. આ જોઇ મને તે શહેર જેવાની વધારે ઇચ્છા થઇ અને હું ત્યાંથી આગળ ચાલી, હું શહેરના દરવાજામાં દાખલ થઇ, તો ઘણાં મોટાં ચોટાં લાઇનખંધ હતાં. જૂદા જૂદા વેપારીઓની ઢગરો દુકાનો માલથી ભરેલી ઉઘાડી પડી હતી. તેની અંદર માણસો હતા. તે માણસો કોઇ તરીકા લઇ બેઠેલા કોઇના હાથમાં જેખવાનું સાધન હતું. કોઇના હાથમાં ગળ વગેરે લુપ્ત માપવાનું સાધન હતું. ત્યાંથી આગળ જતાં સોની વગેરેની દુકાને આવી દુકાનેમાં કોઇ સોની હાથમાં હથોડી લઇ બેઠેલા કોઇના હાથમાં મણકા પરીવરવાના હતા. કેઇ કામ કરતા કરતા ખંધ કરતા હોય એમ જણાયા, ત્યાંથી આગળ ચાલતાં મેં ઘણી દુકાનો જોઇ. પણ અન્યથા જેવું હતું કે તે સઘળાં માણસ પથ્થરનાં થઇ ગયેલાં હતાં. અને જે કામ જેમના હાથમાં હતું. તે એમને એમ હતું, મેં ધાર્યું કે આ શહેર કોઇ નડગરે પથ્થરના રૂપમાં ફેરવી નાંખ્યું હોય એમ લાગે છે અને તેથીજ આ શહેરની આ રચાતી છે. હું આખા શહેરમાં ફરી વળી તો સઘળે ટેકાણે નેમજ દીઠું હું ફરતી ફરતી જતી હતી. તેવામાં એક દરવાજો મારા જેવામાં આવ્યો, આ દરવાજામાં કમાડ સોનાનાં હતાં. અને તેનાં બન્ને કમાડ ખુલાં હતાં, વચમાં એક પડો લટકી રહ્યો હતો હું હિમ્મત ધરી તેની અંદર પેદી તો ત્યાં પણ કોઈ માણસ જોવું મારા જેવામાં આવ્યું નહીં, જે જે માણસો જેવામાં આવ્યાં તે સઘળાં પથ્થરનાં

હતાં, હું મેહેલની શોભા જોતી જોતી સઘળા દીસાઓમાં ફરવા લાગી. એક એકનાથી સુંદર ઝોરડા મારા જોવામાં આવ્યા જે જોતાં હું છકેજ થઇ ગઇ.

હું તેમાંના સઘળા ઝોરડા જોવા લાગી. મારા મનમાં એમ હતું કે આ મેહેલમાંથી મને તે ટેકાઓ મને જીવતું માણસ મળશે ખરું એવા વિચારમાં હું એક મોટા ભવ્ય દિવાનખાનામાં ગઇ તેની શોભા એવી હતી કે તે આખા મેહેલને ઢાંકી દેતી હતી. તેમાં હું દાખલ થઇ તો એક અપ્પરા જેવી સ્ત્રી હીરા જડેલા કાચ ઉપર બેઠેલી હતી. કે તેને જોતાં મેં વિચાર કર્યો કે આ શહેરની તથા મેહેલની આ માલિક હશે, એમ ધારી હું તેની પાસે ગઇ અને જોયું તો તે પણ પથ્થરનું પુતળું હતું. પરંતુ તેના ચરીરપર હીરા, મોતી, તથા અવેરાતનું ધરણું એટલું હતું કે તેટલું મેં મારા જન્મારામાં કદી જોયું પણ નહીં હતું, તેના અભોડામાં તથા ગળાનાં દારમાં તથા શરીરના બીજા ભાગના ધરણામાં એવા હીરા જડેલા હતા. કે તેના સાચું જોતાં મારી આંખો અંજન જતી હતી.

હું સાંધી આગળ ચાલી અને એક પછી એક ઘણા ઝોરડાઓ ધરીને જોવા લાગી; વળી એક ઝોરડામાં બે મચ્છાલો બળતી દીડી તેથી મને લાગ્યું કે આ મચ્છાલો સળગાવનાર કાંઈ માણસ અહીં હશે ખરું, પરંતુ આહું અવળું જોતાં કાંઈ માલમ પડ્યું નહીં. આવી રીતે અજબથી પમાડે તેવા ઘણાક ઝોરડાઓ મેં જોયા. જ્યાં હોય ત્યાં ઝોરડા સઘળા ઉધાડા હતા. તેમાંના અજબના ભારે કીમતી સામાન પણ સઘળા ઉધાડા પડેલા હતા. આવી રીતે ફરતાં ફરતાં સાંજ પડવા આવી ત્યારે મેં વિચાર કર્યો કે હવે મારી બેનો મારી શીકર કરશે. માટે અહીંથી જાવતો હીક એમ ધારી પાછી વળી પરંતુ મને બહાર નીકળવાનો દરવાજો જડેલો નહીં. ધરી ધરીને આખા મેહેલમાં ઘણી ધરી પણ કાંઈ રીતે નીકળવાનો રસ્તો જડેલો નહીં, ત્યારે થાકીને એક દિવાનખાનામાં બેઠી. અને પસ્તાવો કરવા લાગી હવે અહીં મારું શી રીતે થશે, અને કેવી રીતે મારી બેનોને મળીશ. આમ વિચાર કરતી એક મોટા પત્રગ ઉપર બેઠી અને રાત પડી જવાથી સુઇ રહી. આવડા મોટા મેહેલમાં યકત હું એકલી હતી, તેથી મને ડર લાગ્યો, અને ઉંઘ આવી નહીં, એમ કરતાં કરતાં મધ્ય રાત્રી ગઇ, ત્યારે મારા કાને, કાંઇ શાસ્ત્રી વાંચતું હોય એવો અવાજ સાંભળવામાં આવ્યો, આથી હું ધણી ખુશી થઈ અને મારી ધારતી જતી રહી. મેં મારા હાથમાં મચ્છાલ લીધી અને જે તરફથી અવાજ આવતો હતો તે તરફ હું ગઇ, કેટલાક ઝોરડા જોતાં જોતાં મને તે ઝોરડો હાથ લાગ્યો. મચ્છાલ નીચે મુકી જોવા લાગી. ત્યાં આગળ દરવાજો બંધ હતો તેથી એક બારીમાંથી ડોકીડ કરી જોવા લાગી, તો તે ઝોરડો ધર્મધ્યાન કરવાની જગ્યા જેવો હતો અને તેમાં ઘણી સારી રોશનાઇ જળાતી હતી. અને ધર્મધ્યાન કરવાનો સઘળો સામાન ઘણી ઉંચી જાતનો ત્યાં પડેલો હતો, અને એક જીવન માણસ ઘણા સરસ અવાજે શાસ્ત્રી વાંચતો હતો, અને ભક્તિમાં લીન થયેલો હતો, મને ઘણી નવાઈ લાગી કે આ શું હશે ? આટલા બધા માણસોમાં ફક્ત આ એકજોજ જીવતો છે શું એજોજ આ બનાવટ ફેરતી નાંખી હશે.

આવી રીતે વિચાર કરતાં કરતાં મને ઇચ્છા થઇ કે હું અંદર જઈને આ બાળતનો સઘળો ખુલાસો તે માણસ પાસેથી પૂછી લઉં. અને બંદગી કરું, એમ વિચારી અંદર દાખલ થઈ અને ધુટણીએ બેસી ખુદતાલાની બંદગી કરવા લાગી કે હું ખુદાવંત તાવા !

તારી મેહેરબાની અમારા ઉપર છે અને તેથીજ અમે આ દેશ તરફ આવવા પામ્યાં છીએ. તું અમારાં સુસાધરીમાં સદાય સદાય કરજે, અને અમેને કાંઈપણ હરકત વિના અમારે રથાને પહોંચાડજે; એવી અમારી અંતઃકરણની આગણીને તું પાર પાડીશ એવી આશ્ના છે, આવો અવાજ સાંભળી પેલા માણસે મારા સામી નજર કરી અને મને મીઠાં વચનથી પૂછવા લાગ્યો. કે હે ! ખુમસુરન બાનુ તમે કાણુ છો, તે મને કહો એટલે હું પણ તમોને મારી હકીકત કહી સંભળાવીશ.

મેં તેને મારી હકીકત હુંકમાં કહી સંભળાવી, અને કહ્યું કે અમે વેપાર સાર નીકળી છીએ તે ફરતી ફરતી આ શહેરમાં આવી. આ સઘળું શહેર જોતાં મને ઘણીજ નવાઈ લાગી, અને આ મેહેલ પણ સઘળો તેવીજ દેશમાં જોયો, મેહેલમાં પેલા પછી મને બહાર નીકળવાનો રસ્તો જડેલો નહીં

તેથી હું પલંગ ઉપર સૂતી હતી, પણ મને ઉંઘ આવી નહીં એટલામાં મેં તમારા અવાજ સાંભળ્યો તેથી ખુશી થઇ અને મને સઘળા ખુલાસો મળશે, એમ ધારી હું તમારી પાસે આવી છું. હવે આપ મને આપની હકીકત સઘળી ખુલાસાવાર કહી સંભળાવો.

પેલો જુવાન માણસ પેલું કરાનનું પુસ્તક ઉઘ્યું મુકનો હતો તે વખતે મને તેનું સઘળું રૂપ દેખવામાં આવ્યું. તે રૂપ બેઠું મને તેના ઉપર અત્યંત પ્રેમ ઉભરાયો. અને તેના ઉપર મોહિત થઈ ગઈ, તે પ્રેમે માફ સઘળું ભાન ભૂંટાવી દીધું. અને પ્રેમ કયો છે તથા શી ચીજ છે, તેની મને આજેજ માલમ પડી, તેના ઉપર ઉપજેલા પ્રેમથી મારા શરીરના સર્વે અવયવો જવા લાગ્યા, રોમ રોમ ઉભાં થઈ ગયાં. શરીરમાં આગસ ભરાયું, દિલ બારે થઈ ગયું, આવી દશામાં હું તેની વાત સાંભળવા બેઠી, જેમ જેમ વાત તે કહેતો ગયો તેમ તેમ તેની તરફ દિલ વધારે ખેંચાવા લાગ્યું. અને શરીરમાંથી પરસેવો છુટવા લાગ્યો; વ્યાકુળ થવા લાગી આ મારી અવસ્થા તે જુવાન મને જોતાંવાર સમજી ગયો, મેં તેને કહ્યું કે આપ હવે જલ્દી આપની વાત કહી સંભળાવો. હવે હું મારા મનની ઈચ્છા ક્યાવી શકતી નથી અને તમે મારા અંતઃકરણને ચીરી તેમાં વાસો કીધો છે તમારી છાતી મારી છાતીમાં પડી છે, વળી મને આ અન્યથા જેવી હકીકત સાંભળવાની પણ ધણી ઇચ્છા છે, શાથી આ શેહેર તથા તેમાંનાં માણસો પથ્થર થઈ ગયાં, તે હકીકત કહેવામાં હવે જેટલી દીલ થાય છે. તેટલું મારા મનને દુઃખ થાય છે, માટે મારા ઉપર દયા લાવી મને ક્રિતાવળથી કહો.

તે જુવાન બોલ્યો હે બાનું, આ શેહેર જોતાં તમને એપ તો લાગ્યું હશે કે તે ધણું મોટું અને કાંઈ બાદશાહની રાજધાની હશે. મારો બાપ આ શેહેરનો રાજા હતો તે તથા આ શેહેરના સર્વે લોક મુર્તિપૂજક હતા. અને તેઓ એક રાક્ષસોના એક નારદન નામના જુના દેવને માનતા હતા. તે નારદન ખુદાતાલાને માનતો ન હતો, અને નાસ્તિક હતો તો પણ મારી જે ધાવખાતા હતી તે ખુદાને માનનારી હતી. અને ખરેખરે ખુદાતાલાનો ધર્મ પાળનારી હતી અને તે મને હમેશ તે ધર્મનો ઉપદેશ આપતી હતી. તેની સંગતથી હું ખુદાતાલાનો બંદો થયો. અને મને તેની ભક્તિ ઉપર શ્રદ્ધા ચોટી તે બધાં સુધી જીવી ત્યાં સુધી મને તેવોજ ઉપદેશ કરતી. તેથી હું બરાબર ખુદાતાલાને માનનારો થયો. હું જે આ મતને માનતો હતો તે સૌનાથી છાનું હતું કારણકે બીજાં તમામ લોક મારા બાપ સુદ્ધાંત પણ નાસ્તિક હતા તેથી મારે આ સઘળું તેમનાથી છાની રીતે કરવું પડતું હતું, તે ડોશીના મરણ પછી પણ તેના મતને હું મજબુત રીતે પકડી રહ્યો. અને મુર્તિપૂજક ધર્મનો તિરસ્કાર કરવા લાગ્યો.

એક દિવસ આખા શેહેરના તમામ લોકો સાંભળે એવી રીતે આકાશ વાણી થઈ કે હે લોકો ? તમે આ નારદનની મુર્તિપૂજક બંદગી છોડી દો, અને એક ખુદાતાલા જે સર્વ જગતનો બનાવનાર સર્વ શક્તિમાન છે. તેની બંદગી કરો કે જે તમારા ઉપર મહેરબાની કરે.

આવી રીતે ત્રણ વરસ સુધી આકાશ વાણી થઈ ત્યાં સુધી લોકોને કાંઈ તેની લાગણી થઈ નહીં અને તે આકાશ વાણીની દરબાર પણ કરો નહીં; અને પોતાના નાસ્તિક ધર્મને છોડ્યો નહીં અને નારદનના મુર્તિપૂજક મતને વળગી રહ્યા. જ્યારે ત્રણ વર્ષ પૂરાં થયાં અને આકાશ વાણીની કાંઈપણ અક્ષર લોકોને ન થઈ ત્યારે ત્રણ વર્ષને અંતે આ શેહેરનાં સઘળાં નારદનના મુર્તિપૂજક માને માનનારા લોકો પથ્થરના રૂપમાં થઈ ગયા, અને મારી મા તથા મારો બાપ વગેરે સઘળાંની એ દશા થઈ, મારી મા આ જોડેના દિવાનખાનામાં પથ્થરના રૂપમાં સૂતી છે. તે તમારા જોવામાં આવી હશે, મારો પિતા પણ પથ્થરના રૂપમાં એક દિવાનખાનામાં છે.

આખા શેહેરમાં ફક્ત હું એક ખુદાતાલાને માનનારો હતો તે બચી ગયો બાકી બીજાં કાંઈ બચવા માગ્યું નહીં, આથી સમજી ગયો કે, ખોટો ધર્મ માનનારા સઘળાની આ દશા થઈ, જે મેં પણ આ ધર્મ માન્યો હોન તો મારી પણ આ દશા થાત, આ બનાવથી મારી શ્રદ્ધા ખુદાતાલાને માનવામાં બરાબર દૃઢ થઈ આ જગ્યામાં હું એટલા રહેવાથી ધણેજ કંટાળી ગયો છું. અને મારા દુઃખનો નાશ કરવાને ખુદાતાલાએ તમને મારી પાસે મ કહ્યો હશે.

તેનાં આ છેલ્લાં વામ્ય સાંભળીને મારા મનને ધણેજ આનંદ થયો, અને તેના ઉપરનો પ્રેમ ઉઠ-
ળવા લાગ્યો, તેથી મેં શાહાનંદાને કહ્યું કે જો તમે કંટાળ્યા છો તો મારી સાથે આવવાને પણ ખુશી
હશે, અને ખરેખર ! તમે કહેાછો તેમજ ખુદ તાલાએ મને મોકલી હશે, અને તમે ખુશીથી મારી
સાથે આવો, મારી સાથે જે વહાણ વગેરે છે, તે મારી પોતાનીજ માલીકીનું છે. તેમ મને કાંઈ પૂછે તેમ
પણ નથી, માટે તમોને મારી સાથે આવવામાં કાંઈપણ હરકત નથી. હું બગદાદ શહેરની રહેનારી છું
અને ત્યાં ખલીશહાદન-અલરસીદ બાદશાહ રાજ્ય કરે છે. તે ખુદનો ખરેખરો ભક્ત છે, તેથી તમોને
ત્યાં ઠીક પડશે અને તેની સુભાકાતથી તમોને ધણે ફાયદો થશે. અને આ માફ જે કાંઈ છે તે સર્વદવ
મારા તનમનધન સુધાંત તમને અર્પણ કરું છું.

આ વાત તેને પણ સારી ગમી અને મારા ઉપર ખ્યાર જણાવ્યો, અને અમોએ ખાકીની રાત
મોજમજમાં પુરી કરી, હું અહીં મોજ મજમાં પડી; પરંતુ મારી બેનો મારા વિના કેમ કરતી હશે.
તેના ખ્યાલ મારા મનમાં કાંઈ આવ્યો નહીં, તેઓએ મને ગયાં ધણીવાર થઇ અને આવી નહીં તેથી
શોધવાને માણસો દોડાવ્યાં, પોતે પણ બંને જણીઓ મને ખોળવાને નીકળ્યાં; બધી તરફ જોઈ વળી
પણ કાંઈ પત્તા લાગ્યો નહીં. ત્યારે છેવટે તે નિરાશ થઇને પાછી આવી. તે વખતે સાંજ પડી હતી.
તેથી બંને બેનો આખી રાત ઉંઘ્યા વગરજ બેંથી રહી. સવાર થતાં હું ઉઠી અને તે જુવાન પણ ઉઠ્યો,
અમો બંને નહાઈ ઘોષ ખુદની બંદગી કરી પેલા ઉગર મેહેલમાંથી નીકળ્યાં, અને પાછાં આપું શહેર
જેતાં શહેર બહાર આવ્યાં, અને અમારા વહાણ તરફ ચાલ્યાં. ત્યાં રસ્તામાં મારી બેનો મળી, અને ક-
હેવા લાગી કે બેન તારા વિષે અમો મોટી ફિકરમાં પડ્યાં હતાં અમો તને શોધી શોધીને શાકી ગયાં.
કાલનું અમોએ ખાધું નથી. તેમ આખી રાત ઉંઘ્યાં નથી, અત્યારમાં શોધવા નીકળ્યાં હતાં. અને તું
મળી તેથી બહુ સાફ થયું, મેં કહ્યું બેનો હું તરત પાછી આવવાના વિચારથી ગઇ હતી પરંતુ આ
અજબજબ જેવું શહેર જોવાની લેહેરમાં મને પાછા ફરવાનું કાંઈ સૂઝતું નહીં અને ત્યાં એક રાજ મેહેલ
જોવાને તે મેહેલની અંદર પેઠી ત્યાંથી પાછું નીકળવાનો રસ્તો જડ્યો નહીં તેથી આખી રાત તે મેહે-
લમાંજ મારે રહેવું પડ્યું. અને તે મેહેલમાં મને આ પુરષનો મેળાપ થયો, આ પુરષ સિવાય આ શહે-
રનું તમામ માણસ પથ્થરનાં પુતળાં બની ગયું છે. વગેરે સઘળી હકીકત મેં તેને વિગતવાર કહી સંભળાવી.

ત્યાર પછી મેં તે શાહાનંદાને કહ્યું કે આપણે દવે બગદાદ તરફ વહાણ ચલાવીએ. તેણે કહ્યું કે
હા પણ અહીંયાં મારો બંડાર એવેરાતખાનું વગેરે જે દોલત છે. તે આપણી સાથે લઈ લઈએ, હવે
અહીં શા કામનું છે. મારો વિચાર તો તેવો હતો પરંતુ શાહાનંદાના મોલવાની વાટ જોઈ બેઠી હતી.
પછી અમારી સાથેના તમામ માણસોને તે લેવા સાફ મોકલ્યા; અને જે સામાન કીમતી હતો તેવો સા-
માન લીધો હલકો સામાન છોડી દીધો; તો પણ અમારું વહાણ ભરાઇ ગયું, અને સામાનતો ધણે પડી
રહ્યો. ત્યાં કાંઈ કેમણે બીજું વહાણ હતું નહીં કે અમો તે વેચાણ પણ લઈએ, તેથી તે પડેલા મૂક્યો.
વળી એમ પણ વિચાર્યું કે અતિશે લોભ પાપનું મૂળ છે. એમ વિચારી અમોએ અમારું વહાણ ત્યાંથી
બગદાદ શહેર તરફ ચાલતું કર્યું.

મારું દિલ પુરેપુરું શાહાનંદા ઉપર ચોંટ્યું હતું અને તેના સિવાય મને એક ધડી પણ રહેવાનું નહોતું
મારો વિચાર એવાજ હતો કે હું બગદાદ ગયા, પછી તેની સાથે લગ્ન કરીશ. શાહાનંદાનો ખ્યાર પણ
એવો હતો. અમો ત્રણે બેનો તથા શાહાનંદા ધણીજ રમત ગમતથી વહાણમાં બેંથી ચાલ્યા; મારો
અને શાહાનંદાનો અરરપરસ બેહક પ્રેમ જોઈ મારી બેનોને અદેખાઈ આવી, અને તેમણે મને પૂછ્યું કે
બેન આપણે બગદાદ જઈશું ત્યારે આ શાહાનંદાને ક્યાં મુકીશું, મને તેમના કપટની કાંઈ ખબર પડી
નહીં, તેથી મેં મારો ખરેખરો વિચાર કહ્યો કે બગદાદ ગયા પછી મારે આ શાહાનંદાની સાથે લગ્ન
કરવાનો વિચાર છે. આ સાંભળી પેલી બેનોનું દીલ અદેખાઈથી બળી જવા લાગ્યું. અને તેના સુખનો
અંત લાવવાની જાળ રચ્યા લાગી. મેં તે શાહાનંદાને પૂછ્યું, નામદાર શાહાનંદા મારી સાથે આપ
લગ્ન કરશો કે કેમ ? મારો વિચાર બગદાદ ગયા પછી તમારો સંધે લગ્ન કરવાનો છે. હવે આપની શી
ફાલ છે, તે બને જણાવશો, શાહાનંદાએ કહ્યું કે હું આવીલ તમો તમારા અતઃકરણથી કહેાછો કે

મારી પરીક્ષા કરવા સાર કહોછો. તે કહો તો હું મારા અતઃકરણના વિચાર જણાવું. મેં કહ્યું સાહેબ ! શું આવી વાત કરવામાં અતઃકરણના ખરા વિચાર વગર યોલ્લી શકાય ખરૂં, આપને મારો પ્રેમ આપના ઉપર કેવો છે. તેની સમજણ પડી હશે મેં તો જ્યારના તમને કુરાન પઢતાં જોયા હતા તે વખતથીજ માંડે તનમન તમને અરપણ કરેલું છે, પરંતુ આપનો વિચાર જણવાને અધીરી થવાથી આ વાત તમને પૂછુંછું. શાહજાદાએ કહ્યું કે હે જી જો તેમ હોય તો આ તમારી માગણી હું ઘણા ઉપકારની સાથે સ્વીકારીશ, મારા પગ તમોએ મોટા ઉપકાર કર્યો છે તેમ તમો પણ ખાનદાનછો તેમ કરવામાં મને કશી અડચણ નથી, અને હું તમારી સાથે લગ્ન કરી મારા અર્ધા અંગની ધણીઆણી કરીશ. અને તમારી સાથે નિષ્કપટી પ્રેમથી વર્તીશ. આ સાંભળી મારી બેનોની અદેખાઇમાં ઘણો વધારો થયો, પરંતુ તેની મને પ્રથમતો ખબર પડી નહીં. જેમ જેમ દિવસ જતા ગયા, તેમ તેમ મારી બેનોનો ખ્યાર તથા વર્તણૂક ઉપરથી મને સમજણ પડવા લાગી કે, તેમનું ચિત્ત શરેલું છે તથા અદેખાઇ કરેછે, અને તેનું કારણ આ શાહજાદાની સાથે માંડે લગ્ન થશે તેજ હશે. પણ મારા મનમાં એમ હતું કે તેઓની અદેખાઇ છેવટ સુધી નહીં રહે, પરંતુ ત અદેખાઇ તો આગળ જતાં ઘણી જોખમકારક નીવડી.

અમારું વહાણ ચાલતું હતું પણ પવન પ્રતિકૂળ થયો, તેથી ધરાની અખાતમાં ગયા પછી વહાણ બરોબર ચાલ્યું નહીં કિનારી આવવાની તૈયારી હતી, પણ વહાણ બરોબર નહીં ચાલવાથી વિલંબ થયો; આમરે બસરે અંદરે ઉતરવાનું હતું અને તે નજીક આવેલું હતું તેથી રાત્રે હું તથા શાહજાદા નિરાંતે ભરઉંધમાં સૂતાં હતાં, તે વખતનો લાભ લઇ મારી બેનોનો જે મારા ઉપર અદેખાઇ કરતી હતી અને જે અમારા સુખનો અત લાવવાને ઉપાયો રચતી હતી તેમણે જોયું કે આ તક બરોબર છે, તેથી ત્યાં આવી મને ઉચકીને દરીઆમાં ફેંકી દીધી, અને શાહજાદાને પણ ઉચકીને દરિયામાં ફેંકી દીધો. શાહજાદા બીચારો હુબ્બને મરણ પામ્યો. મારી પણ આ દશા ચાત પરંતુ મને તરતાં આવડતું હતું તેથી મેં તરવા માંડ્યું પણ દરીઆ તર્યો કોઇએ સાંભળ્યો નથી. હું તરતાં તરતાં થાકી ગઇ અને મને લાગ્યું કે હવે હું હુમવાની તૈયારીમાં છું, અંધારું હતું તેથી કંઈ તરફ જવું તેની કાંઈ સમજણ પડતી ન હતી છેવટે હું યાકી ગઇ અને મારા હાથ પગ ટીકા પડ્યા. અને ચાલી શક્યા નહીં અને તરવાનું બંધ પડ્યું. પણમારું આણખ્ય હતું તો મને કોણ મારનાર હતું. તરવાનું બંધ થયું કે મારા પગ જમીનને લાગ્યા અને કિનારે આવ્યો હોય તેમ જણાયું, પગ લાગ્યા અને મેં ચાલવા માંડ્યું. તો પાણી મારી છતી બરાબર હતું થોડું એક ચાલી એટલે હું ફેરી જમીન ઉપર આવી, રાત હતી તેથી મેં મારાં લુગડાં કાઢી સૂકવ્યાં અને પાછાં પહેરી, તે વખતે સવાર થયું, મેં ચારે પાસ નજર કરી તો કોઇ ઠેકાણે વસ્તી હોય તેમ માલમ પડ્યું નહીં. હવે મારે ક્યાં જવું તથા શું ખાવું તેની ચિંતા પડી મેં જીવવાની આશા છોડી, મને ઘણાજ ડર લાગ્યો કે આવા જંગલમાં મને કોઈ વાઘ વડે મળશે. અથવા બીજા કાંઈ ઉપદ્રવ થશે. પરંતુ હવે હું સહીસલામત ઘેર પહોંચવાની નથી. એમ નિરાશ થઇ કેટલીક વારતો હું ત્યાં બેસી રહી, છેવટે મેં વીનાયું કે આમ બેસી રહેવાથી કાંઈ હું ઘેર પહોંચું તેમ નથી. કાંઈપણ પ્રયત્ન કરીશ તો કેકાણે પડશે, એમ મારી હું આગળ ચાલી તો ઝાડનું વન આવ્યું. જેની ઉપર ઘણાં સુંદર અને સ્વાદિષ્ટ ફળો લાગેલાં હતાં, હું ત્યાં ગઇ તો નીચે પણ પુષ્કળ ફળ પડેલાં હતાં તે લઇ મેં ધરાધને ખાધાં થોડેક દુર ગઇ એટલે એક સ્વચ્છ પાણીનું સરોવર જોયું. ત્યાં જઇ મેં પાણી પીધું આથી મને કાંઈક જીવવાની આશા જણાઇ.

હું ત્યાં એક ઝાડની શીતળ છાયા નીચે બેઠી, ત્યાં જંગલી પશુઓના અવાજ ધને આવતા હતા. વાઘ, વર બરાડા પાડી રહ્યાં હતાં એક તરફ ઝાડોપર પંખી ફળ ખાતાં હતાં અને કપ્પેલાં કરી રહ્યાં હતાં, તે જોતાં મનને આનંદ ઉપજતો હતો પરંતુ શિકારી જાનવરના અવાજ સાંભળતાં હૃદય કંપતું હતું. કેટલેક ઠેકાણે મોટા નોળાંઆ, સાપ, અજગર વગેરે એરીજનાવરો નજરે આવતાં હતાં, આવા ભયંકર વનમાં હું એકલી ઝાડ તળે બેઠી હતી એવામાં એક મોટા લાંબો સાપ જોણે પોતાની ફણા ઉંચી કરી છે. જેની આંખો લાલ દેવતાની અંગારી સરખી મૂઝ રહી છે. તથા પોતાની જીભના લપકાર બહાર મૂકી રહ્યો છે. એવો એક પાંખોવાળો સાપ મારી નજરે પડ્યો. જે થોડીવાર ઉડી અને થોડીવાર ચાલતો

હતો. અને તેવી રીતે ઘણા અપાઠાની સાથે મારી સામે આવતો હતો. આ જોઇને મેં તો જીવવાની આશા તદ્દન છોડી દીધી. તો પણ હું ઉડીને નાહવા જતી હતી, એટલામાં તે સાપની પાછળ એક બીજી તે-નાથી પણ મોટા સાપ તેને મારવાને આવતો હાથ તેમ જળાયું. મેં વિચાર્યું કે આ આગળના સાપ મને કરડવા આવતો નથી, પરંતુ આ મોટા સાપથી બચવાને મારા શરણે આવતો હશે. પેલો મોટા સાપ નાના સાપને પકડવાની તૈયારીમાં હતો, અને તે બંને મારી નજીક આવી ગયા હતા. એટલામાં મેં એક મોટા પરચર લઇ બે હાથે ઉચકી પેલા પાછળવાળા મોટા સાપ ઉપર ફેંક્યો, તે તેના માથામાં વાગ્યો. અને તે સાપનું માથું કચરાઇ જઇ મરણ પામ્યો, એટલે પેલો આગળવાળો સાપ ત્યાંથી કડી કપાઇ જતો રહ્યો. આ સમયે મેં કહ્યું ખરું પણ મારું શરીર બપને લીધે થરથર કંપનું હતું. કેટલીકવાર સુધી તેમ થયા ક્યું પછી જ્યારે મને ડર જતો રહ્યો ત્યારે હું તે ઝાડ તળે સુઇ રહી અને ઉંઘી ગઇ, થોડી-વાર પછી હું ઉંઘી ઉઠી અને બેઠા યધને જોડે હું તો એક સ્ત્રીને મારી પાસે ઉભેલી દીઠા.

આ સ્ત્રીના શરીરનો રંગ ઘણો જ કાળો હતો, વાળ વાંકીઆળા હતા, હોઠ ગાઢ હતા તથા શરીરે પુષ્ટ હતી. અને તે હમસણ જેવી લાગતી હતી. તેના હાથમાં બે સાંકળો હતી. તેના વડે બે કાળા કુતરીઓ બાંધેલી હતી, આ જોઈ હું બચવા બેઠી યધ અને વિચારવા લાગી કે વળા આ મારા ઉપર શી આકૃત આવી. તો પણ કિમ્મત ધરી મેં પૂછ્યું કે તમે કોણ છો, તે બોલી કે તમે કાંઈ પણ ડરશો નહીં, હું તમને મારી હકીકત કહું છું. એમ કહી તે કહેવા લાગી કે, હમણાં તમારી પાસે જે સાપનો બનાવ બન્યો અને તમે એ એક સાપને મારી નાંખ્યો, અને બાંધે સાપ ઉડી ગયો. તેમાં જે ઉડી ગયો તેજ સાપ હું છું, તમારી નવા તમારી બેભોની હકીકત મારા જાણવામાં છે. હું એક અપ્રસન્ન છું. મારી પાછળ જે સાપ પડ્યો હતો તે મારો દુશ્મન હતો તે હકીકત કહેવાની કાંઈ જરૂર નથી. તમેને દરિ-આમાં નાંખી દીધાં તે વાત જાણી મારી જોડેની પરીએને લઇને વડાણ ઉપર ગઇ અને તેમાંના સમળો સામાન મેં તમારા કુરસે મોકલાવી દાધો અને તમારું વડાણ કુરસી નાંખ્યું છે, તેમાં રહેલી તમારી બેભો જમણે આ દુષ્ટ કર્મ કહ્યું. અને વિદ્યાસઘાત કરી પોતાની સગી મ્હેનને મારવાનો ઉપાય કર્યો. તે બંનેને કુતરીઓ બનાવી આ મારા સાથે લાવો છું, મેં આ જે સેવા બજવી છે તે તમારા ઉપકારના પ્રમાણમાં ઘણી જ ઓછી છે. હું તમારો જેટલો ઉપકાર ગાનું તેટલો થોડો છે.

આ કુતરીઓ જે તમારી બેભો છે તેમનો તો જાન લેવો જોઇતો હતો, પરંતુ તેથી તમે નારાજ થશો એમ જાણી મેં તેમને કુતરીઓ કરી નાંખી છે. પરંતુ એટલી શિક્ષા તે તેમના ગુનાના પ્રમાણમાં ઘણી જ ઓછી છે તેથી હું તમને શરમાવું તે પ્રમાણે દરરોજ બીજી શિક્ષા કરવી; તે એ કે આ બંને કુતરીઓને હમેશાં તમારે સો સો ફટકા મારવા. અને તે પ્રમાણે એક દિવસ પણ ખાલી જવા દેવો નહીં. જો તેમ કરવામાં કસુર કરાય તો તારી દયા પણ તેમના જેવી થઇ જશે, મેં તેમને કહ્યું કે આ શિક્ષા બહુ કઠણ છે. મોટા કાંઈક બીજી શિક્ષા કરાવો તો હીક, તે બોલી કે એ દુષ્ટાઓને આ શિક્ષા બહુ ઓછી છે, મારો શક્તિ એવી છે કે મોટા દરિયાને એક ધડીમાં સુકાવી નાંખી આ નગરને એક ધડી-વારમાં ઉજાડ કરી નાંખું, આ વખતે હું તમેને તમારા મકાને પહોંચાડી દઈશું. એમ કહી તે અમે ત્રણે જાણીએને લઇને આકાશ માર્ગે ઉડી અને એક પલ્લકવારમાં મારા ઘરની અંદર મને સુધી દીધી અને બોલી કે મારા હુકમ પ્રમાણે હમેશાં વર્તજો નહીં તો તું પણ કુતરી થઇ જઇશ પછાં તેણે કહ્યું કે હું કાકેસસ પર્વતની પાછળ રહું છું જો કોઈ વખત તને મારી જરૂર પડે તો આ એક વાળનું શુછળું આપું છું. તેમાંથી બે વાળ લઇ દેવના ઉપર સુધી બાળજો એટલે હું ગમે ત્યાં હઈશ પણ તરતજ તારી પાસે આવી ઉભી રહીશ (એમ કહી વાળનું શુછળું મારા હાથમાં આપું જે મેં આજ સુધી ઘણી સ-ખાળથી સાચવી રાખ્યું છે.) એમ કહી તે આકાશ માર્ગે ઉડી ગઇ, મેં નબર કરી તો મારો જેટલો સામાન વડાણમાં હતો તે બધો લગારે લગારે લાં આગળ જાયો, તેથી હું ખુશી થઇ પરંતુ પેલી પરીના આ હુકમથી મને ઘણું જ લાગી આવ્યું.

કે નામદાર ખાદસાદ આવી રાતે આ બે કુતરીઓ જે તમે તમે જોઈ તે મારી બેભો છે. તેમને

ધણી લાઆરોથી પેલી પરોના હુકમથી મારે માર મારવો પડે છે તેથી મને" થતી દીલગીરી જાણાવવાને આજુ પાકું હું. એમાં મારો કાંઈ પણ ઉપાય ચાલે તેમ નથી. તેમ જો ન કરે" તો હું પણ કુતરી થઈ બડે" તેથી તેમ ક્યાં જના મારો છુટકો નથી હે નામદાર બાદશાહ મેં" તમને આ મારી સંધળી હકીકત કહી. આપ સાહેબ અમારાપર ગુસ્સે થશો નહીં હું આ બનાવથી ધણી દુઃખી છું. માટે અમારા દુઃખીઆ ઉપર તમારે દયા કરવી જોઈએ. હવે આ મારી બેન અમીના તમોને પોતે સંધળી હકીકત કહેશે તેથી મારી હકીકતમાં કાંઈ વધારે જાણવાની ઇચ્છા આપને હશે તો તે સમજશે.

હાર પછી બાદશાહે અમીનાને કહ્યું કે હે બાનું જોખીદાની પેઠે તું પણ તારી સંધળી હકીકત કહે, ને તારા શરીર ઉપર આ જખમ રોના છે. તે સંધળી બાબતનો ખુલાસો કર, તે સાંભળી અમીના પોતાના હકીકત બાદશાહને કહેવા લાગી.

અમીનાની હકીકત.

અમીના બોલી હે નામદાર બાદશાહ ! મારી હકીકતનો પ્રથમનો ભાગ જોખીદાની હકીકતમાં આવી ગયો છે તેથી તે કહેવાની જરૂર નથી. પરંતુ તેમની પાસેથી મારા ભાગની મીઠકત લઈ હું જૂદી થઈ ત્યારથી મારા હકીકત સાંભળો.

હું જ્યારે મારા ભાગની મિલકત લઈ જૂદી થઈ ત્યાર પછી મારી માએ મને એક સારા આખર-દાર ગૃહસ્થ સાથે આ શહેરમાં પરણાવી, પરંતુ મારા કમન્દશીબે બાર માસ થતાં પહેલાં તો તે ગુજરી ગયો; તેણે મરતી વખતે લગભગ એક લાખ રૂપીઆની દોલત મને સોંપી તેથી મને ગુજરાન ચલાવવા-તથા બીજી પણ ખરચ ચલાવવામાં કાંઈ પણ હરકત આવે તેમ નહોતી, મારા ખાવિંદના મરણ પછી રિવાજ ગુજબ મેં ખાવા પીવાનો પેઢેરના જોડવાનો તથા મોજબબનો છ મહીના સુધી શોક પાળ્યો, છ મહિના પૂરા થયા પછી મેં મારે પેઢેરવા સારું એક હજાર રૂપીઆનો પોશાક કરાવ્યો. આ પોશાક એવો સરસ હતો કે જ્યારે હું તે પેઢેરતી ત્યારે મારા રૂપમાં સો ગણી વધારો દેખાતો હતો. આ પોશાક તૈયાર થયો ત્યારે મારા પતિને ગુજરી ગયાં ને એક વરસ થયું હતું. એટલે મને તે પેઢેરવામાં કાંઈ જાતની અડચણ નહોતી. તેથી હું તે તથા મારા બીજા ઉત્તમ પોશાકો પેઢેરવા લાગી.

મેં મારા પતિના ગુજરી ગયા પછી પુરૂષ નોકરો કાઢી ચૂક્યા હતા અને મારી સેવામાં કેટલીક દાસીઓ રાખી હતી. એક દાસી હમેશાં દરવાજા આગળ બેસી રહેતી અને બાહ્ય કેટલીક મારી પાસે કામજાનમાં રહેતી. હવે એક દિવસ હું મારા ઘરમાં કાંઈ કામ કરતી હતી. તેવામાં દરવાજા આગળ એક ઘરડી ડોશી આવી; તે ગરીબ જેવી જણાતી હતી, તેણે આવી દરવાજા આગળ દાસીને કહ્યું કે બાહ્ય મારે અંદર જવું છે. માટે રજા લઈ આવો તો ઠીક. દાસી ઉઠી મારી પાસે આવી અને કહેવા લાગી કે બાહ્ય ! કોઈ ઘરડી ડોશી આવી છે તે તમને મળવાની ઇચ્છા જણાય છે. મેં તેને કહ્યું કે તેને અંદર લાવો; પછી દાસી તેને મારી પાસે તેડી લાવી. તે આવતાંવાર જ યીચ્છીએ પડી મારા પગમાં માથું ઝુકી દીધું. અને મારા પગે બચીઓ કરી કહેવા લાગી કે બાહ્ય હું તમારી પાસે મોટી આશાએ આવી છું. તે પાર પાડશો સારા માણસોને એ ધર્મ છે કે ગરીબ માણસનું પોતાથી બનતા ઉપાયે દુઃખ ભાગે તેથી હું તમને સારાં અને પરાંપકારી તથા આખરદાર જાણી તમારી પાસે આવી છું તો મારું આટલું કામ કરશો. તે એકે અમે પરમામથી આવ્યાં છીએ, મારે એકની એક છોડી છે તેનો બાપ મરી ગયો છે. અને તે આ શહેરમાં સારા માણસ સાથે પરણાવવાની છે, તેનું લગ્ન આજે છે. પરંતુ અમે આ શહેરમાં અજાણ્યાં છીએ. તેથી કોઈને જાણખતાં નથી. અને અમારી તરફથી મીજબસમાં બેસતાર કોઈ નથી, તેથી હું ધણી કંઈ છું. શહેરમાં પૂછતાં મને કોઈએ તમારું નામ જાણ્યાં નથી. હું તમને કહેવા આવી છું કે મારા ઉપર મહેબબાની કરી. આજે મીજબસમાં પધારશો, અને મારી ઉમેદ માર પાડી. મને

ઉભળી કરશે, જો તમે નહીં આવો તો સામાજીક અને ગરીબ મણી અને અમારે મેણાં ખાવાં પડશે, અને આ ચિંતાથી ખાતું પણ ભાવતું નથી, તમારું નામ તથા આપર સાંભળી હું મીનલસમાં હાજર થવાની માગણી કરવા આવી છું. હું તમને વારંવાર કરગરીને છું છું કે તમે મારી આટલી ઉમેદ પાર પાડો મેં કહ્યું; માથું ! તમારે આવવા બધા કાલાવાલા કરવાની જરૂર નથી, અને તમારું મકાન ક્યાં છે તે બતાવો અને ક્યા વખતે આવવાનું છે તે જણાવો એટલે હું વખતસર મારી મેળે ત્યાં આવીશ તમે કાંઈ પણ ચિંતા કરશો નહીં, તેમાં અને કાંઈ જોર આવવાનું નથી, આ સાંભળી તે ડાશી બધી ખુશી થઈ, અને પોતાની સત્કથા પાર પડી જશે એમ મારી કહેવા લાગી હે નામદાર ખાતું તમે મારું ઘર શોધતાં આવો તે ઠીક કહેવાય નહીં. માટે વખત થશે એટલે તેડવા સારું હું જાતે આવીશ. આપે મહેરબાની કરી મારી આ માગણી સ્વીકારી તેથી આપનો મોટો ઉપકાર માતું છું. અને ખાતરી છે કે આપ પધારી અને શોભા આપશો, મારા જેવા ગરીબોનું તમે બહુ કરો છો. તો કિસ્સા સદા તમારું બહુ કરો એવી મારી આશિષ છે, આજે અને એટલે બધો આનંદ થયો છે કે આખી દુનિયાનું રાજ્ય મારે ઘેર આવ્યું. એમ કહી તે ઉભી થઈ અને કહેવા લાગી કે વખત થયે હું આપને તેડવા આવીશ; મેં તેને કહ્યું કે વખતનો આશરો જણાવો તો હું પોશાક પહેરા તૈયાર રહું કે જેથી તમે આવો એ વખતે ખોટી થવું પડે નહીં ત્યારે તેણે કહ્યું કે હવે સાંજનું છે માટે હાવાના તમારે હું તમને તેડવાને સારું આવીશ.

તે ડાશીના ગયા પછી વિચાર કર્યો કે આજે ધન માણસોની મીનલસમાં જવું છે, માટે આપણે આપણા દરજ્જા પ્રમાણે પોશાક પહેરવો જોઈએ. એમ વિચારી મેં મારો સાથી સરસમાં સરસ પોશાક હતો તે કાઢ્યો અને ખીજ પણ જે જે ચીજો મારી સાથે રાખવાની હતી તે સઘળી ઉત્તમમાં ઉત્તમ જોઈને લીધી, ઘરેણાં ગાંઠાં વગેરે પણ જે મારા ઘરમાં હતાં તેમાંથી સારાં જોઈને કાઢ્યાં, સઘળાં હીરા અને માણેકના જડાવનાં કાઢ્યાં અને વખત થયો એટલે એક મોટો તકતો મારી સામે મુકી તે સઘળાં ઘરેણાં પેરેથી, તથા પોશાક પહેર્યો, તે વખતે મારું રૂપ એવું ખીલી રહ્યું અને તે હીરા માણેકના કડા વગેરેનું તેજ મારા મુખ ઉપર પડવા લાગ્યું. તેથી મારું મુખ પુનઃ ચંદ્ર જેવું પ્રકાશવા લાગ્યું તમામ પોશાક પહેરી હું તૈયાર થઈ બેઠી. એટલે પેલી ડાશીને આવવાનો વખત થયો હું ઘરના ઝોરડા વગેરે બંધ કરી એક કોચ ઉપર બેઠી એટલામાં પેલી ડાશી આવી ઉભી રહી, ડાશી આવી તે મારું રૂપ જોઈ હરી ગઈ અને મારા હાથ વારંવાર તેના હાથમાં લઈ બચાવવા કરવા લાગી. અને બોલી હે પરાપકારી ખાતું ! ત્યાં આગળ સર્વ મિનલસ ભરાઈ ગઈ છે. જમાઈની તરફનાં સઘળાં માણસો આવી ગયાં છે, અને તે સિવાય બીજાં પણ સઘળાં માણસો ભરાઈ ગયાં છે. માટે આપ પધારો આપનો ઉપકાર હું કહી બૂલનાર નથી. હું તૈયાર થઈને બેઠેલી હતી તેથી તરતજ તેની સાથે ચાલવા માંડ્યું મારી સાથે મેં મારો હાસીએને લીધી હતી. મીનલસમાં જવાનું હોવાથી મેં પણ તેમને સારો લુગડાં પહેરવા સારું આપ્યાં હતાં અમે ચાલતાં ચાલતાં એક મોહોલામાં આવ્યાં, તે મોહોલામાં મોટી મોટી હવેલીઓ હતી. તે જોતાં જોતાં અમે ચાલ્યાં, તો એક મોટો દરવાજો આવ્યો એ દરવાજાના મથાળે મોટા અને સુંદર અક્ષરથી લખેલું હતું કે, “ આ મકાન આનંદ અને મોનમનનું છે. ” તે મેં વાંચ્યું. મારી સાથેની ડાશીએ તે દરવાજાનાં કમાડ ઠોક્યાં એટલે તે દરવાજો કોઈ કલાકી ગયું. અમે સઘળાં અંદર ગયાં. ત્યાં એક મોટું શણગારેલું દિવાનખાતું આવ્યું. તેની અંદર પેસતાં એક સારા શણગારેલા કોચ ઉપર એક ધણીજ સ્વશ્વત્વન સ્ત્રી બેઠેલી હતી; તે સ્ત્રી અને જોઈને ઉભી થઈ અને આવકાર દઈ બોલી કે પધારો, આ કોચ ઉપર બેસો એમ કહી એક મખમલના રત્ન જડીત કોચ ઉપર મારો હાથ ઝાલો મન બેસાડી. પછી તે મારી સાથે વાત કરવા લાગી કે હે ખાતું ! તમે જે હવેની મીનલસમાં બાગ લેવાને આવ્યાં છો, તે હવે જાણ પ્રકારનું છે. અને તેની હું તમને સમજાવું પાડું છું. “ તમારા રૂપની તથા આ બધી આખા શેઠેરમાં તારીશ થઈ છે. તે તારીશથી મારા એક બાઈ તમારા ઉપર મોહિત થયો છે, તે એવો કે પહેરે પહેરે તમારું જ રમણું કર્યું કરે છે. ખાવા પીવાનું પણ છોડી દીધું છે. મમકાજ

મોઝશીખ સધળાં છોડ્યાં છે. અને જો તમારો મેળાપ તેને નહીં થાય તો તે યોદ્ધા દિવસમાં પોતાના જીવ ખોઈ બેસશે એવું તેનું દિલ તમારા ઉપર લાગેલું છે. મેં તેને કહ્યું કે બાઇ તેના કરતાં હું તમને બીજી ધણી સરસ ખાતું પરચાવું પણ તે તો તમારા સિવાય કાલ બીજી કોઇને પસંદ કરતો નથી. માટે હે અતુર બાઇ તું ધણીજ દયાળુ અને પરોપકારી દેખાય છે, તો મારી આ માગણી કમુલ કરી તેની સાથે લગ્ન કર કે જેથી મારા બાઇની જીવ બચે, હું તારો ઉપકાર કરી પણ નહીં બૂઝું મારો બાઇ કાંઈ જેવો તેવો માણસ નથી, પણ એક ધણીજ ઉમરા ધરતો છે. જેની તને પછીથી ખબર પડશે. વળી ધન માલની પણ કંઈ કમી નથી. જો તમે મારાં આ કહેવું ધ્યાનમાં નહીં લ્યો અને લગ્ન નહીં કરો તો, તે ઝુરી ઝુરી પોતાની કાયા પાડશે અને તેઓ મને પણ અસહ્ય દુઃખ થશે; માટે મને આશા છે કે અમે સધળાને તમે સુખ આપનારાં થાઓ, વળી તે તમારો ખાવિદ થવાને લાયક છે. અને તમે તેની અર્ધા ગના થવા લાયક છો. આટલું બોલી તે બંધ રહી.

આ સાંભળી હું મોટા વિચારમાં પડી કે અરે આ ખુદીએ મને જોતરાં, મેં રાંધ્યા પછી ફરી પરચવાનો વિચાર કોઇ દિવસ કર્યો હતો નહીં. હવે મારે આ ઠેકણે શો કત્તર દેવો તે પ્રથમ તો કાંઈ સરખું નહીં. મને વિચારમાં પડેલી જોઇ તે આ બોલી કે બાઇ આ ધ્યાનમાં કોઈ પણ વિચાર કરવા જેવું નથી. મારો બાઇ પણ તમારા જેવો સ્વરૂપવાન અને મોટો દરજ્જાને ધરાવે છે, વળી તેને જોતાંજ તમારું દિલ ખુશ થશે, આવી રીતે તે પુરૂષની તારીફ સાંભળી તથા મારી આગળ આવી સુંદર સ્ત્રીને કાલાવાલા કરતી જોઈ મારાં મન પણ પીગળી ગયું. મારા શરીરમાં ક્રામદેવ ઉત્પન્ન થયો મારાં શરીરનાં શ્વાસાં ઉંઘ્યાં થઇ ગયાં. સુખ શરમાવા જેવું થઇ ગયું, અને શરીર થાંચરતો માંડ્યું. મારા મુખનો તથા શરીરનો એકરો જોઇ તે અતુલની સ્ત્રી સમજી ગઇ, અને કબી થઇ એક આદર્શ ઠેલું કે તે તરત ઉઘડી ગયું. અને એક જુવાન તથા ખુબસુરત પુરૂષ તેમાંથી નીકળ્યો તે ત્યાં આવો કોનો રહ્યો, તેનું રૂપ તેનો પોશાક તેની ચાલ જોઇ હું દિવાના જેવો થઇ ગઇ અને એક નજરથી તેના હાથ, પગ, પોશાક તથા મેં વગેરે તીરખી નીરખાને બેવા લાગી. અને વિચારવા લાગી કે શું આને મનુષ્ય તરીકે કોઇ દેવ હશે. આ સ્ત્રી જે આ પુરૂષનાં વખાણ કરતી હતી તે કરતાં દગ્ગર ગણું તેનું રૂપ છે, મેં તેની માગણી કમુલ કરી તે પણ મારા બાગ્ય કિદમતી દશા આ દેશી તથા સ્ત્રી મારાં પરમ ઉપકારી થયાં. હજારો પ્રયત્ન કર્યા છતાં આવો પુરૂષ મળવો મુશ્કેલ તો આટલી આજીજ સાથે આ પુરૂષ માટે મારી માગણી થાય તો હું કેવી નશીબવાન, હું તેને જોઇ ના કહેવાની તો વાતજી ભુલી ગઇ. પરંતુ હવે તેનો સમાગમ ક્યારે થશે, તેનું સ્મરણ કરવા લાગી, તેની સાથે એમ પણ ચિંતા કરવા લાગી કે રખેને મને આ પુરૂષ નાપસંદ કરશે. તો મારાથી શી રીતે જીવા શકશે ? તેથી તેની સાથે લગ્ન કરવાને ધણી અધીરી થઇ ગઇ. તે પુરૂષ એક નજરથી મારી સામું જોઈ રહ્યો. મારાથી તો કાંઈ બોલી શકાયું જ નહીં.

પેલી સ્ત્રીને ખાતરી થઇ કે તે બેનું દિલ એક થઇ ગયું છે. એટલે પેલી સ્ત્રીએ એક તાળી વગાડી એટલે એક કાજી લાં તરતજ આવ્યો, અને તેણે અમારા લગ્નનો એક દસ્તાવેજ કર્યો, અને તેમાં મારો તથા તે પુરૂષની સહી લીધી. તથા તેમાં બીજા ચાર માણસો જેઓ કાજીની સાથે આવ્યા હતા, તેમની સાક્ષીઓ કરાવી લીધી. વળી તેણે મારી સાથે એક એવો પણ સરન મોકલ્યો કરી લાધો કે, તારે કોઇ પણ આગળથી માણસને તારાં મેં બતાવવું નહીં તેમજ તેની સાથે વાતચાત કરતી નહીં. જો આ સરન તું બરાબર પાળીશ તો આપણુ બન્ને સહાએ સુખી રહીશું અને મારો હામેશાં તારા ઉપર પ્યાર તેવોને તેવોજ રહેશે. પણ મારી આ સરન તું તોડાશ. તો તેનું પરિણામ શું આવશે, તે કાંઈ કહી શકતો નથી. મેં તે કમુલ કર્યું આવી રીતે કાલ કરાર કરી રહ્યાં. એટલે તે કાજીએ અમારું વિધિ પ્રમાણે લગ્ન કરાવ્યું. હું પણ મારા મનથી ધણીજ ખુશ થઇ. અને બીજાના લગ્નની મીઠાસમાં કામલ થવાને બદલે મારાજી લગ્નની મીઠાસ થઇ.

મારું લગ્ન રાત્રી ૧૭ીં હું ધણીજ મોઝબાઈની ત્યાં રહેવા લાગી અને મારા અવતારને ધન્ય આનવા

લાગી મારી પાસે મારી સેવા ચાકરીમાં જે ડાશી અને તેડવા આવી હતી તે સોંપી હતી અને તે મારા ઉપર ધણો ખ્યાર રાખતી હતી, મારા દિવસ એટલા આનંદમાં જ્યાં લાગ્યા કે રાત દિવસની કાંઈ બખર પડતી નહીં. પણ એ માંડે સુખ કાઝા દિવસ ટકી શક્યું નહીં.

મારા લગ્નને થોડા દિવસ થયા એટલામાં મારે રેશમી કાપડ વગેરે કેટલોક સામાન ખરીદવાની જરૂર પડી ત્યારે મેં મારા પતિને કહ્યું કે મારે આટલો સામાન લેવા બજારમાં જવું છે. માટે જો આપની મરજી હોય તો તે લેવા માટે બજારમાં જાઉં, ત્યારે તેણે અને ખુશીથી રજા આપી હું પેલી ડાશી તથા બીજી બે સ્ત્રીઓને જોડે લઈ બજારમાં ગઈ.

રસ્તે જતાં મેં પેલી ડાશીને પૂછ્યું કે આપણુ કોની દુકાનેથી કાપડ લઈશું, ત્યારે તે ડાશી બોલી કે અહીંમાં મારો ઝોળખાતો એક કાપડીઓ છે. તેની દુકાનેથી સવળો સામાન મળશે, જે તમારી મરજી હોય તો આપણુ તેની દુકાને જઈએ, વળી તે વિશ્વાસુ છે. એટલે આપણે ધણી દુકાને રખડવાનું પણ મટી જશે, અને તે ડાશી ઉપર વિશ્વાસ હતો તેથી તેનું કહેવું કબુલ કર્યું અને તે વેપારીની દુકાને ગયાં. આ વેપારી ધણો મોટો હતો અને પૈસાદાર જણાતો હતો, મેં ડાશીને કહ્યું કે તમે કાપડ મંગાવો કારણ કે મારી મારા પતિ સાથે સરત છે કે મારે બીજા કોઈ અજબજાબ પુરૂષ સાથે વાન કરવી નહીં પછી પેલી ડાશીએ તે વેપારીને કહ્યું કે બાઈ સરસમાં સરસ રેશમી કાપડ હોય તે કાઢો, તે વેપારીએ ધણું મરસ કાપડ કાઢી અને બતાવ્યું મેં તેના બાઈ પૂછાવ્યો; ત્યારે તે કહેકે મારે તે કાપડના પૈસા તમારી પાસેથી લેવા નથી પણ જો આ સ્ત્રી અને તેના ગામ્રે ચુગલ કરવા કે તો આ સવળો નાકો વગર પૈસે આપી દઉં, આ સાંભળી મેં તેને કહ્યું કે અરે દુટ આનું બોલ તને લાજ આવતી નથી તું કેવો દુટ છે, ડાશીને મેં કહ્યું કે આ વેપારી જુઓ છે. માટે આપણે અહીંથી બીજી દુકાને ચાલો. અમે બીજી દુકાને ગયાં અને ત્યાં કાપડ કઢાવ્યું, પણ પેલા વેપારીના જેવું સરસ કાપડ તેને ત્યાં નીકળ્યું નહીં ત્યારે અમે બીજી સવળી દુકાને શરી વડ્યાં પરંતુ તેના જેવો સરસ માલ અમેને બીજા કોઈની દુકાને હાથ લાગ્યો નહીં. અમે નિરાશ થઈ પાછાં વળ્યાં. અને પાછાં પેલા વેપારીની દુકાને આવ્યાં; અમેએ તે વેપારીને કહ્યું કે બાઈ, તું એની બમણી કિંમત લે પરંતુ એ કાપડ અમેને આપ, તે બોલ્યો કે બમણા તો શું પણ મંગાવ્યા આપો તો પણ મારે પૈસા લેવા નથી; જે તમારી મરજી હોય તો મારા કહેવા પ્રમાણે કરી લઈ જાઓ; આ બોઈ પેલી ડાશી બોલી કે બાઈ એમાં શું જનું રહેવાનું છે અને કોણ જાણવાનું છે, એક લગાર નમરો ગાલ તેના મોં આગળ ધરશે એટલે બસ છે, આ ડાશી અને બોટી મલાલ આપે છે. તે હું સમજતી હતી પરંતુ માંડે મન પેલા કાપડ ઉપર એટલું બધું લાગેલું હતું કે તેનું કહેવું મેં કબુલ કર્યું પછી હું તે દુકાન ઉપર ચઢી અને રસ્તે જવાર કોઈ દેખે નહોં એમ પેલી ડાશી તથા બે સ્ત્રીઓને આડી કબી રાખી મેં મારો ખુરખો મારા મોં ઉપરથી ખસેડી મારો ગાલ તેના મોં આગળ ધર્યો. એટલે તે માણસે અને ચુગલ કરવાને બદલે એવું બચકું બર્થું કે તેના હાંત મારા ગાલમાં પેશી ગયા. અને લોહી નીકળવા લાગ્યું તે એવું કે તેથી મારાં કપડાં લોહીવાળાં થયાં અને હું બેથુંદ થઈ બોંબપર પડી. હું બોંબ ઉપર પડી એટલે તે દુકાનદાર પોતાની દુકાન બંધ કરી ત્યાંથી પલાયન કરી ગયો, પેલી ડાશીએ અને બોટી કરી. અને કોઈ જાણે નહીં એમ માંડે શરીર સ્વરૂપ કરી લોહીથી ખરડાએલો મારો ગાલ તથા શરીર સાફ કરી અને બોટી કરી, લોક ભેગું થઈ ગયું અને પૂછવા લાગ્યું કે શું થયું ? ત્યારે ડાશી કહેવા લાગી કે ચકરી આવી તેથી પડી ગયાં. અમે બધાં ત્યાંથી ધર તરફ આવવા પાછાં વળ્યાં. પેલી ડાશી ધણો પરતાવો કરવા લાગી કે મારી ખરાબ સલાહથી તમેએ આ કામ કર્યું તેથી મારો ગુન્હો ચાલ કરાએ મારી પાસે દરા છે તે તમને ઘેર જઈને ચોપડીશું એટલે વધુ દિવસમાં તમારો ગાલ હતો તેવો થઈ જશે મેં કહ્યું કે તેમાં તમારા એકલાનો હોષ નથી. પણ મારો હોષ મોટો છે. કારણ કે મારા મનને હું કમળે રાખી શરી નહીં તેનું મને આ ફળ મળ્યું છે એમ કહેતાં કહેતાં અમે ઘેર આવ્યાં અને એટલું દુઃખ થવા લાગ્યું કે હું ઘેર આવતાંવારને તરતજ સુઈ રહી પાવાને પણ લઈ નહીં. તથા પેલી ડાશીની દવાના પાટા ખાંધ્યા, અને ગુઝ રહી. રાત પડી ત્યારે મારો પુરૂષ સુઈ

રહેવા માટે આવ્યો, તેણે અને બોલાવી, હું મોં ઉપર ઓઢીને સુતી હતી; હું બાજુની હતી કે તેને બીજું ગમે તે બાનું કાઢી સમજાવીશ અને ત્રણ દિવસે તો મારો ગાલ સારો થઈ જશે અને આખાં કંઈ મેં મોટા શુન્દો કર્યો નથી. પણ અમારું ધારતું તદ્દન નકામું થયું અને તેણું પરિણામ ધણું બખંડર આવ્યું. હું બે અરેબી વાત કહું તો અને નજીવી શિક્ષા થાત પરંતુ શુન્દો કરવા કરતાં જુદું બોલવાથી અને વધારે શિક્ષા થશે તેમ મારા સ્વપ્નામાં પણ ન હતું.

તેણે આવી અને પૂછ્યું કે કેમ આવું કાંઈ તબીબત નરમ છે? મેં કહ્યું કે આવું મારું માયું કુખે છે, તેથી બાંધીને સ્થ રહી હું તેણે કહ્યું કે માયું અને બેવા દે એમ કહી તે એક બતી લાવ્યો અને આપા ઉપરથી લુગનું લઈ લીધું તો ગાલે પાટો બાંધેલા તેને માલમ પડ્યો ત્યારે તેને વેહેમ પડ્યો, અને પાટો છોડાવ્યો તો ગાલે ઘા દીડો અને લોહી નીકળેલું માલમ પડ્યું ત્યારે તેણે પૂછ્યું કે આ શું ? મેં તેને કહ્યું કે આજે બજારમાં આપની રજા લઈ કાપડ લેવા ગઈ હતી ત્યાં રસ્તામાં જતાં એક મજૂર લાકડાના બારો લઈ જતો હતો તેના લાકડાના એક છેડે લાંબો હતો તે મારા ગાલે ઘસાયો તેથી આ લોહી નીકળ્યું છે.

આટલું સાંભળતાં તે ધણો શુરસે થઈ ગયો અને બોલવા લાગ્યો કે આવા બેરકારી શુંને મા- રાને તેમના શુનાની સજ થવી જોઈએ. વાર, દીક છે તમે કાંઈ તેને ઝાળખી શકશો. મેં કહ્યું કે મારું મોં ઢાંકેલું હતું તેથી, મેં તેને દીડો નથી, ત્યારે તે બોલ્યો કે કાલે સવારે શહેરના તમામ લાકડા વેચનાર મજૂરોને બેગા કરી ફાંસી ઉપર ચડાવી દેઈશું અને આ સાંભળી ચિંતા થવા લાગી કે વગર શુન્દો બિચારા ગરબ મજૂરો માર્યા જશે તેનું સંજીવન પાપ અને લાગશે, તે કરતાં તો હું એકલીજી મરી જાઉં તે સાથે એમ વિચાર કરી તે કહેવા લાગી કે નામદાર આપનો શુરસે દખાવો અને કાંઈ એટલું બધું વાગ્યું નથી, વળી એકના શુન્દાને બદલે એવા બીજા સંજીવન મજૂરોના જન લેવા તે પણ બચાવની નથી. માટે તેમના ઉપર દયા કરો અને આ વિચાર માંડીવાળો એવું કહ્યું ત્યારે તો ઉલટો તેને વેહેમ પડ્યો અને પૂછવા લાગ્યો કે શું તને મજૂરોએ નથી વગાડ્યું? તો તને આ શાધી થયું તે તું સાચે સાચું કહે ત્યારે વળી મેં કાંઈ બીજું બાનું કાઢવાની યોજના કરી મેં કહ્યું કે રસ્તે જતાં બજારમાં માણસોની બીડ હતી ત્યાં આમળ કેટલાંક ગધિયાં જતાં હતાં તે અમારી પાસે થઈને નીકળ્યાં અને ધણી બીડમાં તેમાંના એક ગધિયાએ અને લાત મારી અને તેથી હું ભોંય પડી ગઈ ત્યાં એક લોહાના બીડો પડેલા હતા તે મારા ગાલમાં પેશી ગયો તે બોલ્યો દીક ત્યારે હમણાજ હું વજરને બોલાવી કહું હું કે શહેરમાં જઈલા ગધિયાંવાળા છે તે સવળાઓને બોલાવી શંતિ ચડાવી દો કે હવેથી આવા શુન્દો યામ નહીં. ત્યારે મેં કહ્યું કે સાહેબ આવા હજારો માણસોનું જીવ શા માટે કરવાને તૈયાર થાઓ છો. તેમાં ગધિયાંવાળાનો શો વાંક તેણે કહ્યું કે કેમ વાંક નહીં. રસ્તામાં ચાલતાં બીનદરકારીપણું શા માટે રાખે ? તેમને તો શીક્ષા થવીજ જોઈએ પણ તમે અરેબી કહો કે તમારા ગાલને કેમ તુકસાન થયું, મારાં બે બાનાં સાંભળી તેને અરેબી વેહેમ પડી ગયો અને કહેવા લાગ્યો જ્યાં સુધી અરેબી કારણ અને માલમ નહીં પડે ત્યાં સુધી હું તમને છોડતા નથી. માટે જો હોય તે કહી દો મેં કહ્યું કે હવે બીજું કાંઈ કારણ નથી જો અરેબી કારણ હતું તે કહી દીધું છે, ત્યારે તે કહેવા લાગ્યો કે હજી તું અને છોતરે છે માટે ચહેરાની કરી અરેબી વાત કહે ત્યારે મેં કહ્યું બેહેરબાત ! રસ્તે આવતાં મને ફર આવ્યા અને તેથી એકદમ બેશુદ્ધ થઈ ભોંય પડવા થી મને આ જખમ થયો છે. માટે માફ કરો. આ સાંભળતાં તેના શુરસાનો પાર રહ્યો નહીં તે બોલ્યો કે બે આ કારણ હતું તો તને પેહેલેથી કહેવામાં શી અડચણ હતી કે તારે બે વાર જુદું બોલતું પડે માટે તારી વાત તદ્દન ખોટી છે અને તારાં જ આ બાનાં છે, તે મને સમજાવવાનાં છે પ્રજા હવે હું તારા કેવા દરજ્જા કહેજું ત તું જ. એમ કહી એકદમ સિપાઈ ! સિપાઈ ! કહી જુમ મારો કે ત્રણ સિપાઈ ફાજર થયા, એટલે તે બોલ્યો કે આ હજી મોરતને અહીંથી બાહાર ધસી નાંખી, એનું માયું ઉડાડી નાખો; એટલે તેઓને એક તરતજ તલવાર લઈ આવ્યો. મેં આ બનાવ જોઈ શુવવાની આશા છોડી, રહેલો સિપાઈ જોયો

તરવાર લાઈને આવ્યો તેણે તેને તરતજ સખા હુકમ કર્યો, અને ક ' કે જલદી જોના શરીરના બે ભાગ કરી નાંખ, આટલું બોલી તે એક કોચ ઉપર બેઠો: સિપાઇ તરવાર ઉગામી બોલ્યો કે બાઈ ? હવે તમે ખુલ્લી બંદગી કરી લ્યો તમારો કાળ પાસે આવ્યો છે, તમારે જે કાંઈ કહેવાની મરજી હોય તો તે કહી દો. કારણ હવે તમને બોલવાનો વખત મળશે નહીં. ત્યારે મેં તેને કહ્યું કે તું યોડીવાર સચ્ચર કર. એમ કહી મેં મારા બરધાર તરફ નજર કરી કહ્યું કે બાવિંદ ! મારા ઉપર આટલો બધો જુલમ!!! શું મારી આ દયા કરવાને મારી સાથે લગન કર્યું એકવાર મારો ગમે તે યુનો હોય પણ માફ કરો એમ કહેતામાં તો મારું બોલવું બંધ થયું અને બોલી ચકાચું નહીં. મારી આંખમાંથી ચોધારે આંસુ નીકળવા લાગ્યાં. મારો પતિ મારી સાથું જોઈ રહ્યો. પરંતુ તેનો ગુસ્સો કાંઈપણ ઓછો થયો નહીં. પણ ઉભરો સિપાઇને કહેવા લાગ્યો કે, અરે દરામખોર તું શા માટે હવે વાર કરે છે ? જલદી મારા હુકમનો અમલ કર. પેલો સિપાઇ બીચારો પસ્તાવો કરવા લાગ્યો કે અરેરે ! આવી ખુબસૂરત અને મારા હાથે ખાત કરવો પડશે. એમ વિચારી તે વાર કરતો હતો. એટલામાં તો મને બોલી સલાહ આપનાર પેલી ડોશી ત્યાં આવી કહેવા લાગી કે બાઈ આ શું છે ? તે બોલ્યો આવા કપટી અને હું હવે જીવવા દેવાનો નથી. ડોશી બોલી એ બાઈ તું આવા નજીવા ગુન્હા પર આટલી બધી શિક્ષા કરે છે. તે શું તને લાયક છે. આજી તારી આખરના કાંકરા થઈ જશે. લગન કરતાં પેહેલાં જોના ઉપર તું પોતાનો જન બોવાને તૈયાર થયો હતો. તેનો એક હલકા ગુન્હા માટે જન લેવા તૈયાર થયો છે શું તને આ શોભે છે ? જો મારા ઉપર તને કાંઈ પણ દયા આવતી હોય અથવા મેં તને ઉછેર્યો તેનો કાંઈ પણ બદલો તું આપતો હોય તો તેને બચાવ-સોને એક દિવસ મરવું તો છે જ પણ તારા જેવા ઉત્તમ પુરુષો ઓવાં ખરાબ કામ કરી ધડપણમાં પછો પસ્તાય છે, ત્યારે તેમને માલમ પડે છે કે ખુદને ત્યાં સમજાઈ કર્મનો જવાબ દેવો પડે છે. તે વખતે તેમને બેહક પસ્તાવો થાય છે માટે તું પણ તારી જીવાનીના તોરમાં વિચાર કર એમ બોલી તે ધણી દીલગીરી સાથે રડવા લાગી.

ડોશીના આટલા બોલવાથી તે ધ્રુમધ ગયો, અને મારા ઉપર કાંઈક દયા આવી અને તે બોલ્યો ડોશીયા ! બ્યારે તમારો આટલો આમક છે. તો હું તેને જીવથી બચાવું છું પણ શિક્ષા કર્યા વગર તો નહીં જ રહું. તેની ખરાબ કામની નીચાની તો કાંઈક કરવી જોઈએ. એમ કહી તેણે સિપાઇને હુકમ કર્યો કે આ જોના શરીર ઉપર સો શટકા મારો, ત્યારે સિપાઇએ મારા શરીર ઉપર એવા જોરથી નેતરના સો શટકા માર્યા કે મારી આંખનીના ચુરેચુરા થઈ ગયા, અને શરીર પરથી લોહી છુટવા લાગ્યું. ત્યારપછી મને ત્યાંથી ધસડીને બીજા જોરડામાં નાંખી. મારા શરીરમાં પુષ્કળ લોહી વહેવા લાગ્યું. ત્યારે પેલી ડોશી મારી પાસે આવી અને મારી ધણી સારવાર કરવા સાર તે પોતાને રહેવાની જગ્યામાં લઈ ગઈ, અને ત્યાં તેણે ચાર માસ સુધી ખરદાસ કરી મને સાજી કરી. પેલો પુરૂષ જે મારો બરધાર હતો. તેણે પોતાના ગુસ્સામાં પોતાને આનંદ કરવાને જે મહેલ હતો તે તમામ પાકી નાંખાવ્યો. અને બોંચ જેવાં બોંચ કરી નાંખી હું સાજા થઈ ત્યાં આવી તો તે જગ્યા પરતો કાંઈપણ દીડું નહીં. મેં ડોશીને કહ્યું કે મારી સાથે લગન કરી જેણે મારી આ દયા કરી તથા છેવટે મને રખડતી યુદ્ધી. તેના ઉપર મારે શરિયાદી કરવી કે કેમ ? તે બોલી, હે બાઈ ! તે એવો દરજ્જો ધરાવે છે કે તે બખતની શરિયાદ કોઈ સાંભળશે જ નહીં. મદિ તું વાત છોડી દે.

આ સાંભળી મેં શરિયાદી કરવાનો વિચાર માંડી વાલ્યો. અને મારો બેનો પાસે જવાનો વિચાર કર્યો મેં તે ડોશીને કહ્યું કે હવે હું મારા પિયર જઈ છું. કારણ કે હવે અહીં કાંઈપણ છે નહીં. ડોશી બોલી જોમ તારી ઇચ્છા હોય તેમ કર. ત્યાર પછી હું મારી બેનો પાસે ગઈ અને તેમને મારી સમજાવી હકીકત બતાવી. તેમને દયા આવી અને મને બેગી રાખી. તે બોલી બેન દિલગીર ના થઈશ. આજુબાજુ નથી જ્યાં જે દુઃખ લખ્યું હોય તે ભોગવ્યા વિના છુટકા થતો નથી. માટે તું ખુશીથી મારી પાસે રહે. ત્યાર પછી ડોશીએ બોલી બેન જેવું તને દુઃખ પડ્યું છે. તેવું અને તથા મારી બે બેનોને પણ પડ્યું છે. એમ કહી તેણે પોતાનો સર્વ જ્ઞાતિ કહ્યો. અને આ બે કુવરીઓ બતાવી. મેં તે સાંભ-

જાને ધણી અફસોસ કર્યો. મારી જે બીજી બેન સરીય હતી તેનો બરબાર મરી ગયો હતો તેથી ઝોબીદા પાસે આવી રહી હતી.

એટલું કહી અમીના બોલી હે નામદાર બાદશાહ આવી રીતે મારી હકીકત મેં સઘળા આપની પાસે વધારિયત કહી. આપે જે મારા શરીર ઉપર ઘા દીધો તે મને જે ફટકા વાગ્યા તેના છે; ત્યાર પછી અમે ત્રણ બેનો એક ઠેકાણે સંપ સંપીને રહેવા લાગ્યાં; અને ફરીથી ભગ્ન કરવાનો વિચાર સઘળા માંડી વાળ્યો, અને નક્કો ફરાવ કર્યો કે આપણે હવે છુટાં પડવું નહીં અને સ્વતંત્ર રહેવું, તે દિવસનાં અમે ત્રણે જણે ભેગાં હીએ છીએ, અમે સામે અમારું કામ વેહેંચી લીધું છે. બળ્લરમાંથી જે કાંઈ લાવવું હોય તે કામ મારે માથે છે. તથા ખીજે ત્રણે ઘરનો સર્વ કારભાર મારી બેનોએ અને સંપિશે છે, તેથી તે પ્રમાણે બળ્લરમાં સામાન લેવા માટે જવું પડે છે.

ગઈ કાલે હું ઠેકાણે સામાન બળ્લરમાં લેવા ગઈ હતી એટલામાં એક મજ્બૂર મને મળ્યો તેના માથા ઉપર સઘળો સામાન મુકાવી ઘેર લાવી રસ્તામાં આવતાં તે મજ્બૂર ધણી રમુજી અને આનંદી લાગ્યો કે તેથી તેને જમીને જવા કહ્યું તે પછી ખુશી ધબને રહ્યો, ત્યારે અમેએ રાતે ગમ્મત કરવાનો વિચાર કરી એમાં હતાં એટલામાં આ ત્રણે ફરીરો આવ્યા, તેમણે બારણું ઠોક્યાં, ત્યારે અમેએ ઉઠાડ્યાં તેઓ બોલ્યા કે અમે આ શેકેરમાં તદ્દન અજાણ્યા છીએ અને અમારે ઉતરવાનો કોઈ જગ્યાએ ઓળખાણ નથી, તેથી અમને ઉતરવાની જગ્યા આપો એવું કહેવાથી અમેને તે વેરેમાર્ગેએ ઉપર દયા આવી અને રાતની રાત અહીં રહેવાનું તેમને કહ્યું. અને તેમને ખવરાવ્યું. ત્યાર પછી તેઓ ત્રણે અમારી ગમ્મતમાં સામેલ થયા. અમે ગમ્મતમાં હતાં એટલામાં માસલના મેપારાએ તરિકે આપ આવ્યા. ત્યાર પછી જે હકીકત બની તે આપના જાણવામાં છે, અમેએ રૂઝનાઓ સાથે તેમને દાખલ કરતા પહેલાં કમુલત કરી લીધી હતી કે જે બાબતમાં તમને લાગે વળે તેવું ન હોય તે બાબતમાં કોઈ ત્રણ પ્રશ્ન કરવો નહીં. કે જાણવાની ઇચ્છા કરવી નહીં તે છતાં તે લોકોએ જ્યારે પોતાની સરત તોડી ત્યારે, અમેએ શિક્ષા કરવાનું કયું. કારણ કે તે વખતે સઘળા અમારા મકાનમાં હતા. તેથી શિક્ષા કરવાનું અમારા હાથમાં હતું ત્યાર પછી આપ જાણો છો કે પોતાની સર્વે હકીકત કહેવાથી તેઓને છુટા કરી ત્યાંથી જગ આપવામાં આવી, તે વખતે કાંઈક રાત બાકી હતી તેથી અમે સઘ રહ્યાં આ અમારી સર્વે હકીકત આપ નામદારને કહી સંભળાવી હવે આપ જે હુકમ કરો તે અમારે કમુલ છે.

બાદશાહ આ બે બેનોની વાત સાંભળી ધણી અજાણ્ય થઈ ગયો અને કહેવા લાગ્યો કે મેં મારી જીંદગીમાં આવી આશ્ચર્ય નેવી કોઈના વાત સાંભળી નથી. એટલું કહીને તે બોલ્યો ઝોબીદા જે પરી તમારા બેનોને કુતરાઓ કરી ચાલી ગઈ છે, તે પરીને તમે તેના આપેલા વાળ બાળી બોલાવી શકશો ? અને અને તે વાળ હાથ તમારી પાસે છે ? ઝોબીદા બોલી તે વાળને તો લગાર પછી હું વીલા મુક્તી નથી. મારી પાસે જ રાખું છું ત્યારે બાદશાહ બોલ્યો જે તેમ હોય તે તો બોલાવો. ત્યારે ઝોબીદાએ પોતાની પાસેથી દાગડી કાઢી તેમાંથી વાળ કાઢ્યા અને દેવતા પાસે તેમાંથી બે વાળ દેવતા ઉપર મુક્યા કે તરતજ વરસાદ બાજવા જેવો અવાજ થયો અને સર્વની આંખો તેજથી અંજનઈ ગઈ. એટલામાં તો તેજનો અંબાર અને જેણે આંખો અંજની નાંખે તેવો પોશાક પેહેર્યો છે એવી તે પરી દાખલ થઈ. અને બાદશાહની સામે આવી ઉભી રહી કહેવા લાગી નામદાર બાદશાહ આપનો શો હુકમ છે અને મને કેમ તેણી ?

બાદશાહ બોલ્યો શકિતવાન પરી ! તમારી શક્તિ ધણીજ છે. એવું મેં આ ઝોબીદાના કહેવાથી જાણ્યું છે તમે ધારો તે કરી શકો. પરંતુ હવે આ કુતરાઓ ઉપર દયા લાવવાની જરૂર છે. પરી બાલી બાદશાહ એ કુતરાઓને તેમના ગુના પહેલ ધણીજ ઝોબીદા સજા કરેલો છે. ઝોબીદાએ મારો જે ઉપકાર કર્યો છે. તે કોઈ દિવસ હું બુલવાની નથી. અને સદાએ તેનું કહેવું કરવાને હું બંધાએલી છું, તકુત-સીઓ જે આ ઝોબીદાની બેનો હતી, તેણે અદેખાઈથી પોતાની બેન તથા શાહાનગદને ઈસ્ખામાં નાંખી દીધો. હું તેણે આ ઝોબીદા કમુલ છે ? પરંતુ જે આપની તથા ઝોબીદાની ને ખરું હોય તે હું તેમના ને અવતાર ઝોબીદા કહું.

આદ્યાહ બોલ્યો મારી એજ અરજ છે કે તમે હવે તેમને દુઃખમાંથી છોડવો તમોએ દયા લાવી ઝોખીદાને ઉપકાર કર્યો, તેમ તેમને પણ હવે તેમના ગુનાની ધણી સજા થઇ ગઈ છે. માટે હવે તેમને પોતાના ખરા અવતારમાં લાવવાને મારી ભલાંમણ છે, ઝોખીદા બોલી હે પરમ ઉપકારી પરી! મારી પણ એજ ઇચ્છા છે તો હવે મારી એ બેનેને તેમના અસલ અવતારમાં લાવો, તમોએ મારા ધણી ઉપકાર કર્યો છે તો આટલો પણ ઉપકાર કરો.

પરી બોલી જે તમારા ગનનેના આગ્રહ છે તો હું તેને તેના અવતારમાં લાવુંજી અને આ ઝોખીદા તથા અમીનાની હડીકતમાં જે જે કાંઈ વેદન છે. તે સધળો ઉઘાડો કરી આપું છું, તથા અમીનાના શરીરને જે કાંઈ જખમ થયેલા છે. તે પણ મટાડી દઈ તેનું શરીર હતું એવું કરી નાંખું છું, અને અમીનાની આવી દયા કોણે કરી તે પણ જણાવું છું.

તે પરીના કહેવાથી આદ્યાહ પેલી બે કુતરીઓને ત્યાં હાજર કરાવી. અને દરબાર વચ્ચે ઉભી કરી પેલી પરીએ, થોડુંક પાણી મગાવીને મંત્રી અમીનાના શરીરે છાંટ્યું કે તરતજ તેની કાયા હતી તેવી થઇ અને બાકીનું પાણી પેલી બે કુતરીઓ ઉપર છાંટ્યું કે તે પોતાના અસલ અવતારમાં આવી ગઇ તે બે જણીઓ આદ્યાહને સલામ કરી ત્યાં ઉભી. પરી બોલી નામદાર આદ્યાહ આપના દુકમ પ્રમાણે મેં અમલ કર્યો છે. હવે અમીનાની બંને બે દયા કરી તે પુરુષનું નામ આપની મરજી હોય તો જણાવું, આદ્યાહ બોલ્યો કે મેહેરબાની કરી કલો, કારણ કે તે જણવાની તો મારી ખાસ જગાસા છે, પરી બોલી કે આપની ઇચ્છા છે તો કહું છું કે, તે પુરુષ આપ નામદારનો શાહનશા અમીન છે? તે અમીનાના રૂપની તારીફ સાંભળી તેના પર ખ્યારમાં આશ્ચર્ય થઇ ગયો હતો. અને તેથી તેણે એવી યુક્તિ કરી તેને ડોશી પાસે બોલાવી તેની સાથે લઇ ગયો; તેણે અમીનાને જે માર માર્યો તેમાં તેનો વાંક નહોતો. પણ અમીનાનો જ વાંક હતો. તેણે જે તરતજ પોતાની ખરેખરી હડીકત કહી દીધી હોત તો તેને આ કશું થવાનું નહોતું. વળી પ્રથમ એકજ ઉપાય કહી ધડીએ ધડીએ શરીર નહોત તો પણ તે સળેને પીંચત નહો, હે નામદાર આદ્યાહ હવે હું જવાની રજા માગું છું. જે આપને કાંઈ બીજો દુકમ કરવો હોય તો ફરમાવો રાજ બોલ્યો હે પરી! તે આ કામ કરો અમને બહુ આભારી કયાં છે. અમોરે હવે બીજું કાંઈ કામ નથી. માટે આપ પધારો, પછી તે પરી જેવી રીતે ત્યાં આવી હતી તેમ એકાએક જતી રહી અને અદૃશ થઇ ગઇ, આ બનાવથી આદ્યાહ ખલીફ ધણીજ નવાઇ પામ્યો અને વિચારેલા લાગ્યો કે અહો દુનિઆમાં કેવા કેવા પ્રકારના બનાવો બને છે.

ત્યાર પછી તેણે પોતાના દીકરા અમીનને બોલાવ્યો. અને કહ્યું કે આ અમીના સાથે તારે જે લગ્ન થયું અને તે તેને તજ દીધી વગેરે સધળા હડીકતથી હું વાકેફ થયો છું; એટલું કહેતાં કહેતાં શાહનશાની નજર અમીના ઉપર પડી અને તે તરતજ રોષ પડી એટલે શાહનશાએ તેનો હાથ પકડી ઉભી કર્યો. આદ્યાહ કહ્યું એના ગાલ ઉપર જે ધા પડેલા હતા તેની હડીકત તેણે અમોરે કહી છે, અને એમાં તેનો જેટલો ગુન્હો હતો તે કરતાં તેને વધારે શિક્ષા થઇ છે. માટે તું એને પ્રથમની પેઠે હેતથા લઇજા.

ઝોખીદાને કહ્યું. ઝોખીદા હું તને મારી પટરાણી કહું છું. તું ખુશી છે? ઝોખીદા બોલી આદ્યાહ! એવી કોણ મરખ હોય કે હાથમા આવેલા રત્નને ફેંકી દે. આપની સાથે લગ્ન કરવાની એવી કોણ મરખ સ્ત્રી હોય કે ના કહે! પછી આદ્યાહે તેને પોતાની પટરાણી કરી, પેલી ને બીજી ત્રણ બેઠેનો રહી તે દરેકને પેલા ત્રણ શાહનશા જેઓ ફકીરના વેષે હતા. તેમની સાથે પરણ્યાની દીધી; અને તેમને રહેવા માટે પોતાના સારા મહેલ આપ્યા અને કહ્યું કે હવેથી તમોને મારા રાજદારનારમાં રાજી હું તમને સારી પગાર આપીશ અને તમારે હમેશાં અહીં રહેવું. તેઓએ પણ તે વાત કયુલ કરી. ત્યાર પછી કાછને બોલાવી તે દરેકનાં લગ્ન કરી દીધાં.

શેહરનશાની બોલી હે નામદાર આદ્યાહ! આવી રીતે તે આદ્યાહ ખલીફદારન અલસાદિ તે સધળાને દેખી પાડી જેવાં દુઃખી હતાં તેવાં સુખી કર્યાં, અને વળી તે શાહનશાઓને રહેવાને મહેલ

પણ આખા આવી રીતે તે સપળાં તે બાદશાહને હજારે આશિષ દેતાં આવ્યાં અને કહેવા લાગ્યાં કે હે બાદશાહ આ તારું રાજ અમર તથા તું દિર્ઘાયુષી થઈ બગદાદની માદી ધણી વરસ સુધી બેગવે અને અમારા જેવા દુઃખીઆનું દુઃખ ભાગવાનાં બોદા તને હમેશાં સાદાગ કરે એન કહી તે સૌ પોતપોતાના સ્થાનકે ગયાં અને પેલા ત્રણ શાહાગઢા પોતાના હોદા ઉપર દાખલ થયા.

શહેરાબદી બોલી હીનારબદી આ વાત પુરે થઈ છે. હવે જે બાદશાહની મરજ હશે અને તું કહીશ તો કાલે આ કરતાં પણ ધણી સરસ વાન છે તે તને આવની રાત્રે કહીશ બાદશાહ આવી વાતો સાંભળવાને એટલે આતુર થઈ ગયેા હતા કે તે પોતાને નિયમ છુટી ગયેા અને શેબની રાજ નવી નવી વાતો કહેવાનો કુકમ કરતા ગયેા તે વખતે તે બોલ્યો બેગમ ! તું કાલે જે નવી વાન કહેવાની ઈચ્છા રાખે છે, તે શેની છે ? શહેરાબદી બોલી તે વાન સીનબાદ નામે ખલાસી હતો તેણે ધણી સુ-સાફરીઓ દરિઆ માર્ગે તથા બીજાં ટેકાણે કરી હતી તેને લગતી છે. અને તે ધણીજ અનપખ જેવી છે. બાદશાહ બોલ્યો તે વાત કાલે કહેજે.

બીજે દિવસે સવાર થતા પહેલાં હિનારબદી વેહેલી હઠી બોલી બહેન આપની વાત હવે શરૂ કરે વખત થયેા છે. શહેરાબદી બોલી બેહેન બાદશાહ સાહેબનાં કુકમ થાય કે મારી વાર્તા શરૂ કરે બાદશાહ બોલ્યો પુશીની સાથે ચલાવેા સારે શહેરાબદીએ પોતાની વાર્તા શરૂ કરી.

સીનબાદ ખલાસીની વાર્તા.

બગદાદ શહેરના જે ખલીફશાહન-બાદશાહની અલકરસાદ જે વાન મેં આગળ કહી તે ખલીફશાહન અમરસીદના રાજમાં પોતાના શહેરમાં એક હીનબાદ કરીને ગરાબ મજુર રહેતો હતો. તે બાર ઉચકવાનાં નેતરાં કરી હમેશાં માદામેહેનતથી પોતાનું યુજરાન ચલાવી શકતો એક દિવસે તે મજુરે પોતાને માથે ધણેા બાર લીધેલા હતા અને ચાલ્યો ગયો હતો, પરંતુ ધણેા છેટે જવાનું હતું તેથી તેને થાક બહુ લાગ્યો ત્યારે તે પોતાનો બાર ઉતારો થાક ખાતોને માટે જગ્યા શોધવા લાગ્યો. થાક ખાતોની જગ્યા તે એ શોધતો હતો કે જ્યાં ઉંચો એટલેા હોય કારણ કે પોતાનો બાર પોતાના હાથે લઈ લેઈ પાછો માથે મુકવે તે ઉંચા એટલા વગર ફાવે નહીં. એટલામાં તે એક મોઢાલામાં આવ્યો. તે મે હોઢામાં ધણી ઉંચાં ઉંચાં મકાનો હતાં ત્યાં એક વિસામે ભેલા જેવો મોટો એતરો દોઢો લાં આગળ એક ઝાડ હતું જેની ધણી દંડી ઊંચા તે એટલા ઉપર આવતી હતી. ઉનાળાનો તાપ ધણેા લાનવાથી આ મજુરે વિસામે ભેલાની આ જગ્યા પસંદ કરી, અને પોતાનો બાર ત્યાં ઉતારી વિસામે ભેલા બેઠો, બેઠો પછી તેને ધણેા જ નવાઈ લાગી. કારણ કે ત્યાં ફરતાં યુવાબળજનો છટકાવ થયો હતો અને તેની એવી સુગંધી આવતી હતી કે તે મજુરનો છબ્બ થઈ ગયેા વળી જે હવેલીના એટલાપર તે બેઠો હતો તે હવેલીમાંથી ધણી જાતના અતરની સુગંધી આવતી હતી. વળી તેજ હવેલીમાંથી વાજિત તેમજ માથનના ધણીજ મજુર સ્વર સાંભળાતા હતા. આ બેધ તેને વધારે નવાઈ લાગી અને નિચારવા લાગ્યો કે આ મકાન કોઈ રાજાના જેવું લાગે છે, અથવા કોઈ ખાનગી મુસ્તવનું હશે, પરંતુ કોનું છે તે જાણી શક્યો નહીં તેથી તે વિષે તેણે તપાસ કરવાની ઈચ્છા કરી. આ મજુર આ જગ્યાએ કોઈ દિવસ આવ્યો નહોતો, તેથી તે બીકકલ અનપચેા હતો. તેણે કરાબાજ તરફ નજર કરી તો કેઢાક નોકરો ત્યાં ઉભા હતા તેમને પૂછવા લાગ્યો કે માધ ! આ મકાન કોનું છે ? પેલા બોલ્યા તું કયાં રહે છે તેણે કહ્યું હું આ શહેરમાં રહું છું, ત્યારે તેમણે કહ્યું કે તું આ શહેરમાં રહે છે અને મહેલ કોનો છે તે તું જાણતો નથી એ ધણેા નવાઈ જેવું છે તેણે કહ્યું માધ હું આ શહેરમાં રહું છું ખરા પરંતુ આ રસ્તે હું કોઈ દિવસ આવ્યો નથી. માટે પૂછજી. પેલા નોકર બોલ્યો કે આ શહેરમાં એક સીનબાદ કરીને ખલાસી છે. જેણે દરિઆ માર્ગે ધણી સુસારરીઓ કરી મુખ્યત્વે દેવ બેઠું હતું છે તેના બેઠાં હસારી

આ શહેરમાં અથવા બીજે કોઈ ઠેકાણે કોઈએ કરી નથી. તેનો પૈસો તથા કાઠમાઠ ગાળ કરતાં પશુ વધે તેવો છે. વળી તેની સાથે તે દિલ્લે પશુ ઉદાર છે, અમે તેના નોકર છીએ, બપોરે આ મજુરે સીન-પાદનો આ મેહેલ છે, એવું સાંભળ્યું ત્યારે વિચારવા લાગ્યો અરે ખુદા! માઈ નામ કીનપાદ છે અને આનું નામ સીનપાદ છે, નામમાંનો ફકત એવજ અક્ષરમાં ફેર છે. પરંતુ તેની સ્થાનિમાં આસમાન જમીનનો ફેર છે, અરેરે ખુદાના ઘેર આવો શો અન્યાય કે એકને તદન બીજાની બનાવી દેછે, અને એકને શ્રીમંત બનાવી દેછે મારે આ કીનાણાના તાપમાં આટલો લાકડાનો ભાર એ ગાકડો બાવી તે વેચીને માઈ ગુજરાન ચલાવવું પડે છે, ને એક દિવસ પશુ ખાલી જાય તો ખાધા વિના બેશી રહેવું પડે, એવી મારી સ્થાનિ છે. અને આ સીનપાદને ત્યાં પાણીની પેઠે પૈસો વપરાય છે, એમ વિચાર કરતાં તેની કિ-લગીરીનો પાર રહ્યો નહીં અને કોપમાં પોતાનો પગ જમીનપર ઠોપી મોટે સાદે કહેવા લાગ્યો કે અરે ખુદા! મેં આવાં શાં પાપ કર્યા છે કે આટલી મજુરી કરતાં અને ધરાધને લુપ્ત અનાજ પશુ પેટ ભરી ખાવા મળતું નથી અને આ સીનપાદ જેવા ગૃહસ્થોને તારકા કેવો હશે તેની પશુ ખબર નથી. અને મોલસાખમાં દિવસ છે કે રાત છે તેની પશુ ખબર નથી. આવી રીતે અશ્વસેનની સાથે ખુદાને પોતાની સ્થાનિની અરજ કરે છે એટલામાં એક મણસે આવી તેને દાંક મારી એટલે તે એકદમ ઝંખવાણું પડી ગયો, અને ચુપ થઈ ગયો. પેલો માણસ બોલ્યો. કે અરે મજુર! ચાલ તને અમારો શેઠ સીનપાદ બોલાવે છે, આ સાંભળી આ કીનપાદ મજુર કરવા લાગ્યો કે શું મેં જે આ સબ્બે કહ્યા તે તેણે સાંભળ્યા હશે, અને તેણે તે બોલાવેલો હશે; એમ બીકનો માર્યો ત્યાં નહીં જવાનાં બાનાં કાઢવા લાગ્યો.

મજુર બોલ્યો બાઈ તારો શેઠ બોલાવે છે પરંતુ મારો આ લાકડાનો ભારો અહીં સુનો પડ્યો છે, માટે કોઈ ઉપાધી જમીનો મારે આજ ભુખ્યા રહેવું પડે માટે મારાથી ખાવી ચકાશે નહીં. પેલા માણસે કહ્યું કે અમારામાંનો એક માણસ આ તારો ભારો સાચવે છે પરંતુ અમારા શેઠ પાસે ચાલ, ત્યારે પેલા મજુરને બીજું કાંઈ ખાનું કાઢવું સમજું નહીં, તેથી તેની સાથે ચાર્ચો પેલો માણસ તેને એક દિવાન-ખાનું મુકી બીજા ધણીજ સુંદર દિવાનખાનામાં લઈ ગયો. ત્યાં જઈને તે જુએ છે તો અખમલના કેટલાક કાચ ગોળાકારમાં ગોઠવ્યા હતા તેની ઉપર મોટા મોટા ઉમરાવો બેઠા હતા, જે ધણી આજરદાર દેખાતા હતા. તે સંઘનાની વચમાં એક જઠ્ઠ અને ગંભીર માણસ બેઠેલો તેણે જોયો, જે પુરૂષને જોતાં તે મજુર ધણીજ અજાણ્ય થઈ ગયો, તે એક મોટા બાદશાહ જેવો દેખાતો હતો, આ પુરૂષ તે સીનપાદ ખલાસીજ હતો, તેની સામે જઈ આ કીનપાદ બેસે રહ્યો, અને સલામ કરી, તેના પગ ધરધરવા લાગ્યા અને આવા ભારે મેળાવડાની અંદર દાખલ થતાં તેના હોય ઉડી ગયા. સીનપાદે તેની આ દલા જોઈ તેનો હાથ ઝાલી પોતાની પાસે બેસાડ્યો. અને ધીરજ આપી. કહેવા લાગ્યો તમે ગભરાશો નહીં, એમ કહી તેની આગળ ખાણું મુકયું. અને કહ્યું કે ત્યો આમાંથી ખાઓ તેણે તેમાંથી ખાવાનું ખાધું ત્યાર પછી ધરાધનો ખાલો સીનપાદે પોતાની હાથ તેને ભરી આપ્યો તે પશુ તેણે પીધા.

કીનપાદ આ જોઈ ધણી અજાણ્ય થયો કે આટલું ઘન છતાં પશુ તે એક મારા જેવા ગરીબ મજુર સાથે કેવી રીતે વર્તે છે. ખુદાએ તેને શ્રીમંત કર્યો તે લાયકજ છે, નહીંતો તેને મારી શી ફરકાર હોય કે તે મારા સાથું પશુ જુએ આમ વિચાર કરતો તે બેઠો છે. એટલામાં સીનપાદે તેને પૂછ્યું કે બાઈ તમારું નામ શું? કીનપાદ બેલ્યો મારું નામ કીનપાદ છે. અને આપને જોઈ ધણીજ નવાઈ લાગે છે કે આપના જેવા પુરૂષો દુનિયા ઉપર ભાગ્યેજ હશે, આપની આ સ્થિતિમાં આપ લખુના ધરાધો છો તે અરેખત નવાઈ પામવા જાયું છે આપને જોતાં મારું દિલ ધણું આનંદ પામે છે. સીનપાદ બોલ્યો તમને જોઈને અમે સંઘના ખુશી થઈએ છીએ. પરંતુ તમે એટલા ઉપર રહી શું બોલતા હતા તે જાણવાની મારી ઇચ્છા છે. આ સાંભળી પેલો મજુર તો બિચારો સજ્જડ થઈ ગયો, અને વિચારવા લાગ્યો કે જો હું ખરી વાત લખાવું અને કહાપી તેણે સાંભળ્યું હોય તો પશુ કમળખતી. કારણ કે તે તેણે સાંભળ્યુંજ હશે, ને ન સાંભળ્યું હોય તો તેને તે બાબતની ખબર હોય નહીં આ તેનો વિચાર ખરો હતો એટલે આ કીનપાદ મજુર જે કાંઈ બોલ્યો તે તેણે સાંભળ્યું હતું. પછી મજુર બોલ્યો સાહેબ હું ધણી દુઃખી

માણસ હું આવા ઉનાળાના તાપમાં લાકડાંનો બારો લાવી વેચું છું અને તેના જે પૈસા ઉપજે તેથી મારા બાલબચ્ચાંનું મહામુશ્કેલીયતે ગુજરાન ચલાવું છું જે સાત્તેમાંદો હોઈ તો બૂખ્યા પણ રહેવું પડે. આવી મારી દશ છે આજે હું લાકડાંનો બારો લઈ આવતો હતો, તાપ યુષ્કળ થતો હતો, ખરા મધ્યાન થયા હતા. અને બહુ કંટાળી ગયો હતો, એવામાં આ ઝોટલા ઉપર વિસામો લેવા ખેડો હતો, તે વખતે મેં આ સઘળા વૈભવ જોયો, તેથી ખુદને અરજ કરવા લાગ્યો કે અરે ખુદા ! આવો તારે ધેર શો ધનસાધ. એમ કહી કંટાળામાં કાંઈ વધારે ઝોલું બોલાઈ ગયું હશે, પરંતુ હવે મને તેનો ધણો પસ્તાવો થાય છે. માટે મેહેરબાની કહી માફ કરશો, મેં કાંઈ તમારી અદખાલ કરી નથી. પરંતુ મેં મારા મનનો ઉભરો કાઢ્યો છે, સીનબાદ બોલ્યો તમે તે બાપત એમ તો લગાર પણ નહીં લાવશો, મારા મનને મારા ઉપર ખોટું લાગ્યું છે, અને તો કાંઈ પણ રીસ નથી. અને તમારા ઉપર દયા આવે છે, હું એવા હલકા પેટનો નથી કે તમારા ઉપર કોષ કરી તમને શિક્ષા કરવા મારી પાસે બોલાવું, એવું તમારે મનમાં પણ લાવવું નહીં. હું તમારા ઉપર ધણો પ્રસન્ન છું, વળી આ મારી પાસે જે દોલત છે તે મને કાંઈ મારા બાપદાદા તરફથી વારસામાં મળી નથી, પરંતુ મારી પોતાની કમાએલી છે. તે કમાતાં મને એટલું દુઃખ પડ્યું છે કે, અમે તેવો લક્ષ્મીનો લોભી માણસ હોય તે પણ તેવી રીતે લક્ષ્મી મેળવવાની ઇચ્છા કરે નહીં, જે મારી સઘળી હકીકત અને દુઃખનો હેવાલ તમે સાંભળો તો તમને કંગાળો છુટ્ટા વગર રહે જ નહીં. આવી રીતે મહા દુઃખે આ સઘળા દોલત એકઠી કરી છે. જે તે સાંભળવાની ઇચ્છા હોય તો તમને કહી સંભળાવું.

પેલો મચ્ચર બોલ્યો સાહેબ સાંભળવાની તો ઇચ્છા છે. પરંતુ મારો લાકડાંનો બારો બહાર પડ્યો છે, તે મારો બ્યારે વેચાશે, અને પૈસા મળશે, ત્યારે છોકરો ખાવા બેમાં થશે. માટે હું આ મારો લાકડાંનો બારો ધેર મુકી દોડતો આવું છું. ધેર મુક્યા પછી ધરનાં માણસો નેને વેચી આવશે. પણ ધર મુકી મારે પહોંચાડવો પડશે.

સીનબાદ બોલ્યો તમારો બારો હું ધેર પહોંચાડવાનો બદોખત કહું છું તમે નિરાંતે બેસો એમ કહી તેને બેસાડ્યો અને નોકરને બોલાવી કહ્યું કે પેલો બારો આ મચ્ચરને ત્યાં તેનું નામ ડામ મોકલે કરીને પહોંચતો કરો, નોકરે તરતજ તે બારો હીનબાદ મચ્ચરને ધેર મોકલ્યો, અને પોતે પોતાની સઘળી હકીકત મળથી કહેવા તૈયાર થયો.

સીનબાદ ખલાસીની પેટેલી સફર.

મારો બાપ આ શહેરમાં મોટો પૈસાદાર હતો. તેમ આગરફાર પણ હતો, તે મને નાની વયનો મુકી મરણ પાડ્યો. ત્યારે તેની સઘળી મિલકત મારા હાથમાં આવી, હું પૈસાદાર તેથી મારા મિત્રો તો ધણા હતા. અને વળી મારા બાપના મરણ પછી તો મને ધણાજ મિત્રો મળ્યા, કારણ કે તે સઘળા સ્વાસ્થીઆ હતા, તેથી સમજતા હતા કે હવે આપણે પોત્યારા ધવાન, હું મારા ધણા મિત્રો સાથે મારો પૈસો મોજાશીખમાં ફેડાવવા લાગ્યો, આખો દિવસ મારી પાસે મારા સરખા સરખા બાઈબધો ખેડાજ રહે, આવી મોજામજામાં મને મળેલી મિલકતમાંથી મેં ધણો ખરો પૈસો તો ફેડાવી મુક્યો. હવે હું બ્યારે બરોબર સમજતો થયો ત્યારે મને મારી બૂલ માલમ પડી કે મેં મોટી ચૂપાઈ કરી. હવે મારી પાસે કાંઈ રહ્યું નથી. જેટલું છે તેટલામાંથી કાંઈ ગુમાવન ચાલે તેમ નથી. વળી તેની સાથે મને બીજો કશું જ પસ્તાવો થવા લાગ્યો કે પૈસો તો ગુમાવ્યો તે ગુમાવ્યો પરંતુ જોડે વખત પણ ગુમાવ્યો, પેલો તો મહારી પણ વખત ગયો તે મલવાનો નથી. જે હું આ દશામાં રહીશ તો ધડપણમાં મારી કી અંતિ થશે, પૈસો ખોયો અને કાંઈ દુનર પણ શીખ્યા નહીં કે નથી કમાઈ ચૂકીએ, મારો બાપ મને

હમેશાં એક કહેવત કહેતો કે, “ ગરીબી હાલત બોગવવા કરતાં મરવું સારું ” આ કહેવત મને હમેશાં યાદ આવતી મેં વિચાર્યું અહીં ખેડો હવે આપણે ખરાબ ઘણું માટે હવે દેશવાર જવું સારું, એમ વિચારી મારી પાસે જે કાંઈ સામાન રહ્યો હતો તે સઘળો વેચી નાંખ્યો. અને તેના જે પૈસા ઉપજ્યા તે લઈ જે વેપારીઓ પોતાનાં વહાણ લઈ પરદેશ જતા હતા તેમની પાસે ગયો અને તેમને કહ્યું કે બાઈ મારી પાસે આવેલા પૈસા છે. તે લઈ તમારા વેપારમાં મારો ભાગ કરો તો, આપનું બહુ થશે એવી રીતે તે લોકોને કરગરી પડ્યો, ત્યારે તેમણે મારો ભાગ કર્યો, અને તેમની સાથે હું પણ વહાણમાં બેસી બસરા ખંદર તરફ વેપાર કરવા સારૂ ચાલ્યો.

અમેએ હિંદુસ્તાન તરફ આવવાનું ધારી વહાણ હંકાર્યું. ધરાન તથા અરબસ્તાનની વચ્ચેના દરિયામાં અમે ચાલ્યા. અમે કેટલાક ખેટા ઝોળાંગી આગળ ચાલ્યા અને હિંદી મહાસાગરમાં આવ્યા. અમારું વહાણ ઉપડ્યા પછી કેટલાક દિવસ માંડ શરૂ કરી સારું રહ્યું. પણ પછી તો ન્યારે દરીયાની હવા અને ખરાબર લાગી ત્યારે માંદો પડ્યો, તે કેટલાક દિવસ સુધી માંદો રહ્યો, પછી સારો થયો, પ્રથમ દરિયાની હવા અને મારક આવી નહીં, પણ ન્યારે મંદવાડમાંથી ઉડ્યો ત્યાર પછી તો એવી મારક આવી કે કોઈ દિવસ માંડ માથું સરખું પણ હુમ્મું નહીં, રસ્તામાં કેટલાક સરા ખેટા આવ્યા. તેમાં કેટલાક માલ અમારી પાસેથી વેચ્યો અને ત્યાંથી ખીજે નવો લીધો, એમ માલ અલ્લાખલ્લી કરતા કરતા આગળ ચાલ્યા, એવામાં અમારી નજરે એક ખેટ પડ્યો. તેના ઉપર લીલોતરી સારી જણાતી હતી. અને દરીયાની સપાટીની ખરાબર દેખાતો હતો અમેએ તે ખેટ સારો જોઈ ત્યાં લંગર કરવાનો વિચાર કર્યો. અને વહાણના કમાને ત્યાં જઈ લંગર નાંખ્યું ત્યાર પછી અમે કેટલાક માણસો નીચે ઉતરી તે ખેટમાં ગયા, અને હુદ્દા પાણી કરવા લાગ્યા; એટલામાં તે આખો ખેટ હાલવા લાગ્યો, અને તેનાપર કરતા માણસો એકાએક ટેલવા લાગ્યા; અમે તો એકદમ હકરમાં પડ્યા કે શું આ ધરતીકંપ થયો, તેમ તે વધારે વધારે હાલવા લાગ્યા; આ સમયે વહાણપરના માણસોએ જોયું, ત્યારે તે બુમો પાડી કહેવા લાગ્યા કે અરે તમે જલદી વહાણ ઉપર ચડી જાઓ, એ ખેટ નથી પરંતુ એક મોટા માછલાની પીઠ છે. તેની ઉપર તમે છે એટલું સાંભળતાં અમારામાં નાસનાસ થઈ, કેટલાક દરિયામાં પડી તરતા તરતા વહાણપર જઈ પહોંચ્યા. હું નાસવાની તૈયારીમાં હતો એટલામાં તો તે મચ્છ પાણીમાં ડુબો ગયો. મારી પાસે એક લાકડું પડેલું હતું તે લઈ હું પણ તે મછના ડુબતા પેહેલાં લાકડું લઈ દરિયામાં પડ્યો. પેલા ખીજ લોકો તે વખતે વહાણપર પહોંચી ગયા હતા. મછને ડુબતો જોઈ વહાણનો કમાન ધારતીમાં પડ્યો, અને વિચારવા લાગ્યો કે આ મચ્છ વહાણને તુક્યાન કરી બેસશે તેથી વહાણને ચલાવવું જોઈએ તેથી ધણીજ ઉતાવળથી જે લોકો આવ્યા તેટલાને લઈ વહાણ હંકાર્યું. મેં આવવાને માટે ધણી ઉતાવળ કરી અને હાંકી મારી પણ મારા એકલા માટે કોઈ તે બધા લોકો પોતાનો જીવ જોખમમાં નાંખે નહીં. તેથી તે ચાલ્યા ગયા. અને હું દરિયામાં જ રહ્યો મેં જીવવાની આશા છોડી. મારા હાથમાં લાકડું આવેલું હતું તેથી હું તરતો તરતો એમને એમ ચાલ્યો અને લાકડાના આધારથી આખો દિવસ તર્યો, રાત પડી ત્યારે તો હું માંદ મોત નજીક આવેલું હોય એમ જણવા લાગ્યો. તોપણ પોણી રાત ગઈ ત્યાં સુધી તો મેં ત્યાજ કર્યું છેવટે હું યાકરો, ડુબવાની તૈયારીમાં હતો મોંમાં પાણી પેસી જતું હતું એટલામાં પવનના અપાટથી દરિયામાં લેહેરો અપાટ લેવા લાગી. તે લેહેરોમાં એકદમ હું કિનારે આવી પડ્યો, મારા પગ જમીનને અડક્યા, ત્યારે તો મને જીવવાની આશા જણાઈ અને હરખો પાર રહ્યો નહીં. પરંતુ ત્યાં જોતાં જોતાં ઝાડનાં મુળીમાં લાથમાં લાગ્યાં. તે ઝાલીઝાલીને હું તે ડુંગર ઉપર ચડવા લાગ્યો ત્યાં કોઈ પગથીઆં જોવું નરોતું તેથી મને ઉપર ચડવું ઘણું સુરેલ મઠ પડ્યું. મહા મેહેનતે હું તે ડુંગર ઉપર ચડ્યો. પરંતુ ઝડપમાં ચડતાં એટલે થાકી ગયો કે મારા પગમાં બીલકુલ શક્તિ રહી નહીં, હું પડ્યો અને ઉઠવાની બીલકુલ શક્તિ રહી નહીં, તેથી હું દિવસ ઉગતા સુધી ત્યાંજ પડી રહ્યો. ન્યારે સવાર થયું ત્યારે મારો થક કોઈ ઉતર્યો ત્યારે હું ઉડ્યો. પણ બૂખથી

ફરવાની સકિત હતી નહીં. તો પણ હું તે ઝાડોમાં ફરવા લાગ્યો તો ફેટલાંક રૂળ મારા હાથમાં આવ્યાં. મારે મે લીધાં અને એક જગ્યાએ બેસી ખાધાં. મારી જીભ કાંઈક થમી ત્યારપછી હું ત્યાં પાછી શોધવા લાગ્યો, ત્યારે એક ડુંડ મેં દોડો. ત્યાં જઈ તેમાંનું ધણું સ્વચ્છ પાણી મેં પીધું. પછી ત્યાંથી આમળ આવ્યો તો એક મેદાન મારી નજર પડ્યું. ત્યાં ધાસ ઉમેલું હતું. હું તે મેદાનમાં ગયો અને ચારે તરફ નજર કરી જોવા લાગ્યો તો એક સુંદર ઘોડો મેં જોયો. તેને ત્યાં એક ખીલી ઠોઠી બાંધેલો હતો. મેં જ્યારે ત્યાં જઈને જોયું ત્યારે માલમ પડ્યું કે તે ઘોડો નથી પણ ઘોડો છે. હું વિચારમાં પડ્યો કે આટલામાં આસપાસ કોઈ ઠેકાણે વસ્તી હોવાતી નથી તો આ ઘોડો ક્યાંથી, એટલામાં કોઈ બોલતું હોય એવો અવાજ મારા કાને આવ્યો, અને ઘોડોજ વારમાં એક પુરૂષ મારી સામે આવતો દેખાયો તેણે મને પૂછ્યું કે તું કોણ છે? મેં તેને કહ્યું કે બાપ! હું એક દુઃખી મુસાફર છું, અને આ ઠેકાણે આવી ચડ્યો છું. હું દરીઆમાંથી મહા મેહેનતે ખુદાની મહેરબાનીથી બચ્યો છું, પરંતુ હવે બચીશ કે નહીં તેની મને ખાતરી થતી નથી એમ કહી તેને સધળી હકીકત કહી, તે સાંભળી પેલા માણસ મને તેની જોડે મારો હાથ જાલી લઇ ગયો. હું તેની જોડે ચાલ્યો. ચાલ્યો નજીક છું એટલામાં એક ગુફા આવી તે ગુફામાં તે મને લઇ ગયો તો ત્યાં ફેટલાંક માણસો જોયાં, મને નવાઈ લાગી કે આ વેરાન જેવા પર્વત ઉપર આ લોકો આવી ગુફામાં કેમ આવ્યા દશી તેમ તેઓને પણ મને દેખતાં નવાઈ લાગી કે આવા બેઠમાં આ માણસ શી રીતે આવ્યો હશે.

હું ત્યાં બેઠો એટલે એક માણસે મને ખાવાનું આપ્યું તે મેં ખાધું પછી મેં પેલા માણસને પૂછ્યું કે આપ સધળા કોણ છો? અને આવા ઉજ્જડ બેઠ ઉપર આપ શા કામે આવ્યા છો? તેઓમાંથી એક જણ બોલ્યો કે અમે રાજા મીરજના ઘોડાવાળા છીએ, અમે દર વરસે આ રૂતમાં અહીં આવીએ છીએ, તમેએ જે ઘોડો દોડી તે અમારા રાજાની છે. આ જગેર પર આ વખતે એક દરીઆમાં ઘોડો આવે છે. તે દરીઆમાં ઘોડાથી અમારી ઘેડાને મર્બ રહે છે. તે ઘેડાને એવી ઠેવ હોય છે કે ઘોડા સાથે સંબોધ થયા પછી ઘોડાને મારવા માંડે છે, તે જો કોઈ ન હોય તો જીવંત મારી નાંખે તેથી જ્યારે તે મારવા માંડે છે ત્યારે અમે બધા બહાર નીકળી એક સાથે ઘેંધાટ કરીએ છીએ ત્યારે તે ઘોડો બહાને નાશી જાય છે. અને ઘોડો બચે છે, ત્યાર પછી અમે ઘોડાને લઈને અમારા ઠેકાણે જઈએ છીએ. તે ઘોડાને જે ઘોડો આવશે. તે દરિયામાં ઘોડાના જોવાનું થશે. અને તેની બરાબરી દુનિયાના બીજા ઘોડા કરી ચકશે નહીં. અમારા રાજા હમેશાં તેવા ઘોડાપરજ સ્વારી કરે છે, આવતી કાલે અમે જવાના છીએ. જો તમે આજે અમને ન બળ્યા હોત તો તમે આ બેઠમાંથી નીકળવા પામત નહીં. કામ્યુ કે અહીં કોઈ ઠેકાણે વસ્તી નથી. અને જે ભોમીયો હોય તેજ અહીંથી નીકળી શકે છે. અમારું શહેર અહીંથી ધણુંજ દુર છે, તેથી અમારા સિવાય બીજા કોઈને રસ્તા જડે તેમ નથી. હવે અમે તમને અમારી સાથે લઈ જઈશું.

એટલામાં દરિયામાં ઘોડો પેલા મેદાનમાં જે ઘોડો બાંધેલો તેની પાસે આવ્યો. અને તેને મર્બ વંતી કરીને તેને પોતાના પગની લાતોથી મારવા લાગ્યો એટલે અમે સધળા બહાર આવ્યા અને અમે એક-દમ ઘેંધાટ કરવા લાગ્યા ત્યારે તે ઘોડો બહાને પોતાની જગ્યાએ નાશી ગયો.

પોતાનું કામ પૂર્ણ થયા પછી પેલા મીરજ રાજાના માણસો બીજે દિવસે ત્યાં જવા સાર નીકળ્યા. હું પણ તેમની સાથે તે શહેરમાં ગયો, તે શહેર ધણું મોટું હતું તેમજ બહાર પણ બહુ જગ્યા હતું ધણું દોડાનું માલ ત્યાં આવતો શહેરમાં કંઈકી દબેલીઓ આકાશ સાથે વાતો કરતી હતી. મોટા મોટા વેપારીઓ લાખો રૂપિયાનો માલ રાખી પોતાની દુકાનો ઉપર બેઠા હતા. વેપાર પુષ્કળ હતો, શહેરની બાંધણી ધણી સરસ હતી, હજી આજને સાર શીખત લોકોએ દરીઆ કિનારે દિ. ૭ કરી નાંખે તેવા બંગલા બાંધ્યા હતા. બંદરે ઉપર હજારો વસાણીના સહ દેખાતા હતા શહેરને ફરતો મજબૂત કોટ હતો. શહેરની બંદરનો નથા બાહારનો દેખાવ એવો હતો કે તે શહેર એક ધંધુરી જેવું દેખાતું હતું. હું તે જોતો જોતો પેલા લોકોની સાથે રાત્રીના મેદાન તરફ ચાલ્યો, રાત્રીના મેદાનમાં પેસતાં ફરવાનું ઉપર

આરખોની ચોટી બેઠી હતી. એક તરફ વાજીના નાદ થઈ રહ્યા હતા. એક તરફ મઠ ઝરના કાથીઓ ઝુલતા હતા; બાદ ચારઝો પાદશાહના મુલ્ય માર્ક રહ્યા હતા. આ શેઠરની રચના તથા રખતો ઠાઠ ભેદ હું છક થઈ ગયો, અને તે લોકો રાખના દરખાસ્તમાં લઈ ગયા ત્યાં આગળ એક સોનાનું હાથા જડીવ સિંહાસન હતું જેના ઉપર રાખ પોતાનો કિમતી પોશાક પહેરી બેઠેલો હતો. પેલા માણસોએ ત્યાં જઈ સલામ કરી કહ્યું કે તામદાર ! બાદશાહ, અમે ઘોડાને લાતીને બાંધી છે. બાદશાહ બોલ્યો બહુ સાર પણ આ તમારી સાથે આવેલો પાણી માણસ છે ? તેઓ બોલ્યા સાહેબ એ કોઈ દુઃખી મુસાફર છે તે પોતાની હાથગત કેહેશે. એમ કહી તેઓ સાંધી રાખ માગી ચાલ્યા.

તેમના ગયા પછી બાદશાહે અને પૂછ્યું કે તમે કોણ છો અને તમારે તથા તેમને શી રીતે સ-માગમ થયો તે વિગતવાર કહી સંભળાવો. ત્યારે મેં કહ્યું બાદશાહ હું બગદાદનો વેપારી છું. હું કેટલાક માલ બીજા વેપારીઓની સાથે એક વહાણમાં બરી વેપાર કરવા સાર નીકળ્યો હતો ત્યાં રસ્તામાં અમેએ એક સુંદર બેટ દીડો, તેના ઉપર રાંધી ખાવા તથા કાંઈ સરસામાન લેવા નીકળ્યા, પરંતુ ત્યાં તો સઘળું સપાટ લીલોતરીતું મેદાન હતું અમેએ તે કેટલાં રાંધી ખાધું ત્યારે તે બેટ હાલવા લાગ્યો. અમે ધા-સ્તીમાં પડ્યા. એટલામાં વહાણવાળાઓ અમને યુએ મારવા લાગ્યા, કે તમે જલદી નાશી આવો, એ બેટ નથી. પણ એક મોટા મઝક છે. તેથી હમણું તે ડુબી જશે. તેની સાથે તમે પણ ડુબી જશો, તેથી અમે સઘળા નાહા પગું હું જલદી નાશી ચૂક્યો નહોતો, અને મઝ ડુબી ગયો મારું વહાણ ચાલુ થયું પણ મારાં સારાં બાગ્યે એક સાકું મારા હાથમાં આવ્યું તેથી તરીને એક પાદાકની તળેટી આગળ દસોઆ કિનારે નીકળ્યો આદા મેહેનતે તે પાદાક ઉપર હું ચડ્યો અને પછી ફરવા નીકળ્યો, ત્યાં આપના માણસો નેચા અને તેમની સાથે હું અહીં આવ્યો આ સાંભળી મારા ઉપર બાદશાહને ધણી દયા આવી અને સિપાઈને બોલાવીને કહ્યું કે તેને આપણે રસોડે જમાડો ઉતરવાને એક દિવાનખાનું આપો, અને તેને બેઠેલો સઘળા સામાન બારી આપો, રાખનો કુકમ પનાં તરતજ સઘળું કુકમ પ્રમાણે કામ કર્યું. રાખના નોકરોએ મારી એવી બરદાસ કરી કે હું અભયમ થઈ ગયો, અને મારા મનની સાથે કહેવા લાગ્યો, કે ખરેખર મોટા પ્રાણો જ હોય છે, તે તેમની વર્તણૂકથી જણાય છે. આ મંત્રને તથા મારે શો સંબંધ હોય કે તે મારી આટલી બધી ખાતર કરે ? તેના નોકરો પણ તેના જવાબ દેવાળું છે.

ત્યાર પછી કેટલાક દિવસ હું ત્યાં રહ્યો, તે અરસામાં હું દરિયાપર તથા વેપારીઓની દુકાને હમેશાં ખબર કાઢતો રહેતો કે કોઈ કેટલાં બગદાદનું કોઈ બેચ ત્યાં તેઓની સાથે પાછું બગદાદ જવાય આવી રીતે હું હમેચ શેઠરમાં ફરતો તથા સારા સારા લોકો પાસે જઈ બેસતો. અને તેમની પાસેથી કેટલીક હકીકત પૂછી લેતો અને તેઓ પછે તેના જવાબ આપતો. મારે દેશદેશના અને બુદ્ધ બુદ્ધ સ્વભાવના માણસો સાથે મિત્રાચારી થઈ હતી વળી હિંદુસ્તાનના પણ કેટલાક મોટા નિકાનો ત્યાં હતા તેમની સાથે સારી બેઠક રાખી કેટલુંક ચાન મેળવ્યું.

એક દિવસ મેં કાઢના મુખે એવું સાંભળ્યું કે અહીંથી ચોરો છોટ કાસલ નામે બેટ છે તે પણ આ રાખનો છે; ત્યાં આગળ ડીબથલ નામનો એક જૂન રહે છે, તે રોજ રાત્રે ઝાંઝર વમાડે છે. એવી વાત મેં સાંભળી ત્યારે અને ત્યાં જવા જવાનું મન થયું તેથી હું કેટલાક ખલાસીઓ સાથે વહાણમાં બેસી ત્યાં ગયો.

ત્યાં જતાં દરિયામાં મેં ધણી જાતનાં માછલાં તથા પ્રાણીઓ જોયાં, જે મેં કોઈ દિવસ મારા જખરામાં પણ જોયાં ન હતાં દુનિઆ ઉપર જેટલી જાતની તથા આકરની વસ્તુઓ અથવા પ્રાણીઓ જોવામાં આવે છે. તેમાંનાં ધણી જાતનાં પ્રાણીઓ તે દરિયામાં મારી નજરે પડ્યાં હું એમ નહોતો જાણતો કે દરિયામાં આવ્યા આકરનાં પ્રાણીઓ હશે એવી રીતે અમે દરિયાનાં કાવુક જોતા ત્યાં પહોં-ચ્યા. ત્યાં કેટલાક દિવસ રહી પાછા અમે મીરજ આવ્યા.

એક દિવસ હું દરિયા ઉપર રવાના થયો હતો ત્યાં ઉભો રહી મારે બાજુએ નિકાળતો હતો, એ ટોળાં એક વંદાણ આવતું જણાઈ, જે વંદાણ કિન્નર બોલી ક'મર મંડે. ત્યાં ઉભી હું ત્યાં ઉભો રહ્યો

વહાણુ આવ્યું એટલે તેમાંનાં માણસ મારા ઝોળખવામાં આવ્યાં તથા તેના કમાનને પણ ઝોળખ્યો. મેં જાણ્યું કે આ બગદાદ શહેરનું વહાણુ છે. પછી હું કાંઈ પણ બોલ્યા ચાલ્યા વગર ત્યાં કેટલીકવાર ઉભો રહ્યો. ત્યારે તેમાંના માલ ખદા કાઢવા માંડ્યો. તેમાંથી જે દાગીના બહાર નીકળતા તેમાંના કોઈ કોઈ ઉપર માંડ નામ હતું મેં બરાબર તપાસીને જોયું તો તે મારાજ માલ જે મેં બગદાદથી ચડાવ્યો હતો તેજ હતો ત્યાર પછી જે જે વેપારીઓના માલ હતો તે સઘળો તે લોકો લઇ ગયા અને મારો માલ ત્યાં પડ્યો રહ્યો મેં વિચાર્યું કે આ લોકોને હું એકદમ કઠીય કે આ માલ મારો છે તો તે લોકો માનશે નહીં. પછી મેં તે વહાણુના કમાનને પૂછ્યું કે આ માલ કોનો છે ત્યારે તે બોલ્યો કે અમારી સાથે એક બગદાદનો વેપારી હતો તેનો આ માલ છે તે વેપારી વહાણુમાંથી એક એટ ઉપર ગયો હતો ત્યાંથી આવતાં ડુબી ગયો છે તેથી તેનો આ માલ પડી રહ્યો છે, ત્યારે મેં કહ્યું કે તમે આ માલને શું કરશો તે બોલ્યો કે અમે તેનો માલ વેચી નાંખી તેના વારસોને તેની જે કિંમત ઉપજે તે સોંપીશું પછી મેં તેને કહ્યું કે તું મને ઝોળખે છે. ત્યારે તેણે કહ્યું કે ના હું તને ઝોળખતો નથી. પણ જોના આ માલ છે. તે સીનખાદના જેવો તું છે પરંતુ તે તો અમારા દેખતાંજ ડુબી ગયો હતો ત્યારે મેં કહ્યું કે હે બહા માણસ તે સીનખાદ હું છું અને આ સઘળા માલના દાગીના મારા છે.

આટલું સાંભળતાં તે ચમકી ઉઠ્યો અને બોલવા લાગ્યો અરે ! હુનિઆ કેવી છે જ્યારે મેં આ માણસને ખરેખરી વાત કહી ત્યારે તે કેવો વળગી પડે છે. જો મેં એને ડુબી જતાં નજરે નજર ન જોયો હોત તો કાંઈક માનવામાં આવત. પરંતુ હું ખરો ખાતરીથી જાણું છું કે તે ડુબી ગયો છે. જો મારા માન્યામાં આ વાત શી રીતે આવે અરે બહા માણસ તું દેખાય છે તો બહા પણ તારી જાણ હોય છેનો પાર નથી, તું આટલું બધું જુડું બોલવાની હિંમત ધરાવે છે તું તને કાંઈ ચરમ આવતી ખરેખર ? તે બોલી રહ્યો ત્યાર પછી મેં તેને કહ્યું કે બાપ તમે કોષ ન કરશો. તમે કહો છો તે રીતે તેમાંના માન્યામાં આવે નહીં. પરંતુ જરા મેરેરબાની કરી મારી હકીકત સાંભળો અને ત્યાર પછી તમારે જે કહેવું હોય તે મને કહો. તેણે કહ્યું તારી જે હકીકત હોય તે કહે પછી મેં તે એટમાંથી છુટા થઈ પછીની મારી સઘળા હકીકત વિગતવાર કહી સાંભળાવી આ સાંભળી કેટલીકવાર સુધી તો તે કમાનને અનજાણીને લીધે ચુપ રહ્યો. અને મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે આ પુરુષ સઘળા હકીકત કહે છે તે ખરી હોય એમ લાગે છે, અને વળગી પડતો હોય એમ લાગતું નથી, એટલામાં બીજાં માણસો મારી પાસે આવ્યાં અને મને જીવંતો જોઈ લખ્યાં ખુશી થયાં તથા મારી હકીકત પૂછવા લાગ્યાં મેં તેમને મારી હકીકત કહી સાંભળાવી તે સઘળા કહેવા લાગ્યા કે અમેએ તારો માલ રાખી મુક્યો છે. તે તું તારે હવાલે કર અને અમારી સાથે બગદાદ ચાલ મેં કહ્યું બાપજો તમેએ મારો માલ સાચવ્યો રાખ્યો તેના બદલામાં હું તમને અર્ધી અર્ધી ભાગ તમને આપું છું ત્યારે તેના લોકોએ કહ્યું કે અમેએ તેમાં કાંઈ વધારે કર્યું નથી અને એક પાઇ પણ લેવાની નથી. મેં તેમનો ઘણો ઉપકાર માન્યો અને મારો માલ લઇ લીધો.

તે માલમાંથી કેટલોક કીમતી અને સારા માલ જે મારજ શહેરમાં નહોતો મળતો અને નવાઈ જેવો હતો. તે માલ મેં ત્યાંના રાજાને એટ કર્યો રાજા બોલ્યો કે આ નવાઈ જેવો સામાન કયાંથી લાગ્યા ? પછી મેં તેમને કહ્યું કે જે વહાણુમાંથી હું છુટો પડ્યો હતો તેજ વહાણુ આપણા બંદરે આવેલું છે. હું ફરતો ફરતો ત્યાં ગયો, ત્યારે મેં તેમને ઝોળખ્યા અને તે લોકોએ મને ઝોળખ્યો અને મારો માલ તેમણે મને સોંપી દીધો મારો માલ જેવો સીલબંધ હતો તેવોજ મને સોંપ્યો. આ સાંભળી બાદશાહ પણ તે લોકોના પ્રશ્નિકપણની તારીફ કરવા લાગ્યો.

બાદશાહે મારી એટ સ્વીકારી અને તેના બદલામાં તેનાથી ઘણીજ વધારે કીમતની એટો આપી પછી મેં મારો બાકીનો માલ વેચી નાંખ્યો અને તેના બદલામાં મેં ત્યાંથી બીજાં માલ ભર્યો અને બાદશાહેને ખબર પડી કે જો આપ રજા આપો તો આ વહાણુની સાથે હું મારા વતન જઈ બાદશાહે કહ્યું બહે બાપજો ત્યાર પછી તે વહાણુમાં અમે બસરા બંદરે આવી પહોંચ્યાં, ત્યાં આજળ મેં મારો માલ વેચી

નાંખ્યો, તો મારે તેના હજારો રૂપિયા ફગાવ્યા, અને તેમાંથી આ મકાન ખંધાવ્યું. તથા સઘળો સા-
માન મંગાવ્યો અને ત્યાર પછી ઘેર રહી મેં એશાયથ લેવાનો વિચાર કર્યો.

આરહું બોલી તેણે પોતાની વાત ખતમ કરી અને પેલા હીનપાદ મજબૂરને કહ્યું કે આ પેહેલી સર-
સ્તી હકીકત તને કહી; એ બોલી રહ્યો એટલે ગાયન ચાલતું થયું અને સાંગ પડી. પછી જ્યારે તે
સઘળું પુરું થયું, ત્યારે ખાણું મંગાવી તે હીનપાદને આપ્યું. અને એક કાથળીમાંથી સો રૂપિયા ઠાડી
તેના હાથમાં મુક્યા; અને કહ્યું કે હે હીનપાદ ! હું તને જે કાંઈ પક્ષીસ કહું તે સ્વીકાર, હું તને આ
કાંઈજ આપતો નથી. આ સાંભળીને હીનપાદ તો અગ્નયમ થઈ ગયો કે આવા ખાણુસો પણ દુનિયામાં
પડ્યા છે, એમ કહી તેણે પેલા રૂપિયા લીધા અને ત્યાંથી ચાલ્યો ત્યારે સીનપાદે કહ્યું કે તારે જે મારી
બીજી મુસાફરીની હકીકત સાંભળવી હોય તો હાથે આવજે હું તને કહી સંભળાવીશ.

પેલા મજબૂર પોતાના મનમાં હરખાતો હરખાતો ઘેર ગયો અને તે રૂપિયા પોતાની પાછડીના હાથમાં
મુક્યા પાછડીએ પૂછ્યું કે આ રૂપિયા કોના છે ત્યારે હીનપાદે કહ્યું કે આપણા છે. આપણા એવો રાખ્ત
સાંભળતાં તો તે ગાંડી થેલી થઈ ગઈ, અને ઘણાજ દર્ખ સાથે પૂછવા લાગી કે આ રૂપિયા ક્યાંથી લાવ્યા ?
પછી તે હીનપાદે સીનપાદની સઘળી હકીકત પેલી સ્ત્રી પાસે કહી, ત્યારે તે સ્ત્રીએ સીનપાદની આવી
વધારના વેઈ તેનાં ઘણાં વખાણુ કર્યા અને તેને આશિષ દેવા લાગી.

તે રાત તેમણે આનંદમાં શુગરી સવારમાં ઉઠ્યો એટલે પોતાના કામથી પરવારી સીનપાદ પાસે
જવાની તૈયારી કરવા લાગ્યો કાલે રો રૂપિયા મળેલા તેથી લાકડાં કાપવા તો જવાનું હતું નહીં તેવી
કાંઈકે સારા હુમલાં પેહેરી સીનપાદ પાસે આવ્યો ત્યારે ત્યાં આગકા કિવસની મારક સર્વ મંડળી ભરાઈ
બેસી હતી. તે ત્યાં ગયો કે તરતજ તેણે તેનો હાથ ઝાલી પોતાની પાસે બેસાડ્યો, પછી ખાણું મંગાવ્યું
અને એમાં સઘળા ખાઈ રહ્યા ત્યારપાદ સીનપાદ બોલ્યો ભાઈએ તમારી મરજી હોય તો હું મારી બીજી
મુસાફરીનું દતાન કહી સંભળાવું, મારી બીજી સરસ્તી વાત સાંભળશે તો તમને ઘણીજ નવાઈ લાગશે.
બધા બોલ્યા કે આપ સાહેબ સુમેયી કહી સંભળાવો અમારે સાંભળવાની ધણી જગ્યા છે. પછી તેણે
પોતાની વાત શરૂ કરી.

સીનપાદ ખલાસીની બીજવારની મુસાફરીની હકીકત.

સીનપાદ બેલ્યો કે હે મિત્રા મારી પેહેલી મુસાફરીમાં મને ઘણું દુઃખ પડ્યું તેથી મેં દરાવ કીધો
હતો કે મારે હવે લાંબા રાખવો નહીં. અને સંતોષ માની ઘેર બેસી રહેવું થોડા દિવસ તો મેં તે પ્રમાણે
કર્યું. પરંતુ પછી તો મને બેસી રહેવું ગમ્યું નહીં આપો દિવસ નિઃશ્વસીને આગસુ થઈ બેસી રહેવાથી
દિવસ કાઢવો મુશ્કેલ થઈ પડ્યો, અને એમ બેસી રહેવાથી મને કંટાળો થયો, તો પણ મેં કેટલાક
દિવસ તો મારો દરાવ ફેરવ્યો નહીં, પણ જ્યારે ઘણો કંટાળો થવા લાગ્યો. ત્યારે પાછો ધરીને મને વેપાર
કરવાને મન થયું, અને ઘણો ગલ લઈ વહાણ ભરી દરિયા માં જવા વિચાર કર્યો. પ્રથમનું પેરું દુઃખ
જુલી ગયો. તેમ મારો કરેલો દરાવ પણ જુલી ગયો, પ્રથમ કરતાં આ તખતે મારી સ્થિતિ ઘણી સારી
હતી તેથી મેં ઘણો અને ઉંચો માલ વહાણમાં ભર્યો, બીજા પણ કેટલાક વેપારીઓએ પોતાનો માલ
ભરી અગ્રો સઘળા સાથે જવા તૈયાર થયા. અને અમારે વહાણ ચલાવ્યું.

પવન સારો હોવાથી વહાણ સપાટાખંધ ચાલ્યું. અને કેટલાક બેટોમાં લંગર કરતા તથા વહાણ-
માંના માલ અદલ બદલ કરતાં અમો ઘણા દુરના બેટોમાં નીકળી ગયા. એવી રીતે મુસાફરી કરતાં કરતાં
એક બેટ આવ્યો ત્યાં અમોએ અમારે વહાણ લંગર કર્યું અને તે બેટમાં અમો ઉતર્યા તો ત્યાં સુંદર
વન હતો જેમાં જાત જાતનાં ઝાંડા હતાં. તેના ઉપર ઘણાંજ કુંદર અને સ્વાદિષ્ટ ફળ લાગી રહ્યાં હતાં.

ઝોડેની એવી ધરા હતી અને હંડક હતી કે ત્યાંથી ખસવાનું પણ મન થાય નહીં. અમારામાંના સૌ લોકો દરવા લાગ્યા. કોઈ ઝાડપરથી રજા તોડી ખાવા લાગ્યા, કોઈ શીતળ ઝાડની છાયાએ આરામ લેવા લાગ્યા. કોઈ બન્ને ચારચારનું ડોળ ચઢવો લેવા લાગ્યા. હું પણ એકલો ચાલતો ચાલતો લગાર આગળ ગયો. ત્યાં કેટલાંક પુલનાં ઝાડ ઘણાં સરસ આવ્યાં, તેની નીચે હું બેઠો, તેની છાયા અને સુગંધી અને એવી તો સુંદર લાગી કે, હું તેની નીચે લગાર આડો થયો, અને ઉઘી ગયો, અને એવી ઉધ આવી કે, ઉઠવાની ખબર જ પડી નહીં, કેટલીક વારે હું ઉઠ્યો, અને આસપાસ જોવા લાગ્યો તો મારી સાંધાનાં માથાસ મારા જોવામાં આવ્યાં નહીં. મેં વિચાર્યું કે હવે વઢાણપર ગયાં હશે, તેથી હું ઉતાવળા વઢાણ તરફ ચાલ્યો, ત્યાં જઈ જોયું તો વઢાણ અથવા માથાસ કોઈ દીકું નહીં. મેં મનરાધને આસપાસ નજર કરી તો અમારું વઢાણ ધણે દુર જતું દેખાયું. આ જોઈ મેં નિસારો મુક્યો. અને મારા કરેલા અવિચારીપણાને પ્રસ્તાવો કરવા લાગ્યો. કે મને પેહેલી સફરમાં સાંઠા પૈસા મળ્યા છતાં મેં ભોભ ન ઝાડ્યો તો મારી આ દશા થઈ, હવે મારી શી વધે થશે! અને હું હવે ક્યાં જઈશ. આવી રીતનો વિચાર કરતા હું લાંબા બસી રહવા લાગ્યો, પણ તેથી શું ફરારો વળે. ત્યાં મને કોઈ છતાં રાખે તેમ નહોતું. પરંતુ મારા દિલનો ઉભરો કાઠી શાંત થયો.

ત્યાર પછી હું ત્યાંથી ઉઠ્યો અને બેટમાં આમ તેમ ફરવા લાગ્યો. પણ તે બેટ તદ્દન જંગલ જ લાગ્યો. ત્યાં કોઈ વસ્તી જેવું હતું નહીં, તેથી મેં નીશ્ચય કર્યો કે હવે આપણાથી જીવી સહાય તેમ નથી. તેમ ધર યોગા થઈએ તેમ નથી. અને મારા લોભનાં ફળ મળ્યાં, અને પુરાતાલાને ચરજ કરવા લાગ્યો કે હે પ્રભા! જે આટલી વખત મારાપર મહેરબાની કરી મારા વતન અને પહોંચાડે તો રી કોઈ દિવસ આણું સાહસ કરીશ નહીં એમ ચારંવાર ચરજ કરવા લાગ્યો. એમ અફસોસ કરતો એક ઝાડ તળે બેઠો, વળી ત્યાંથી ઉઠ્યો અને આગળ ચાલ્યો. ઝાડ ઉપરથી કેટલાંક ફળ તેડી ખાધાં અને મારી બૂખ મરાડી, લોકો એક ઝરામાંથી પાણી પીધું, ત્યાર પછી એક ઉલા ઝાડપર ચઢી તપાસ કરવા લાગ્યો કે કોઈ ટેકાણે માથાસ નજરે આવે છે? અથવા કોઈ જવા આવવાનો રસ્તો જણાય છે? પરંતુ તે કોઈપણ જણ્યું નહીં. ત્યારે નિરાશ થઈ ત્યાંથી એક ડિશ તરફ ચાલવા માંડ્યું.

આગળ ચાલતાં મેં એક સફેદ ગોળા જેવું દીકું. હું તેની પાસે ગયો અને તપાસીને જોવા માંડ્યું તો મને કોઈ સમજાય પડી નહીં કે આ શું દરો, તે ગોળા લગાર પોચો અને લીસો હતો. અને ધણે મોટો હતો. હું તેને ફરીફરીને જોવા લાગ્યો પણ કોઈ સમજાય પડી નહીં એટલામાં એક મોટું પક્ષી ઉડતું ઉડતું આવતું મારી નજરે પડ્યું તે એટલું તો મોટું હતું કે બાજી મોટા પવત હોય નહીં! આ જોઈ મને ડર લાગ્યો કે શું આને પોઈ મેતાન હશે. પણ મને ખત્રાસીએએ એક વખત કહ્યું હતું કે રોક કરીને એક પક્ષી થાય છે. તે બહુ જ મોટું અને જમણું થાય છે. તે વાત મને યાદ આવવાથી મારી બીક જતી રહી અને મેં ધાર્યું કે તેજ આ રોક પક્ષી હશે તે પક્ષી ઉડતું ઉડતું પેલા ગોળા ઉપર આવી બેઠું, તે તેતું ઉડું હતું તે ઉડું પણ જમીનથી એક મોટા ઝાડની યોગ જેટલું ઉચું હતું. તો તે પક્ષાની તો વાતજ શીરોતે થાય? એટલું મોટું હતું તે પખી જ્યારે ઈશાપર આવી બેઠું ત્યારે હું વિચારવા લાગ્યો કે જે આ પક્ષીના પગે હું વળગી પડું તો અહોથી બીજો દેખાણ જઈ શકું. આ પખી મોટા મોટા હાથોએ પોતાના પગમાં પાલીને હડી બંધ એવું હોય છે. તેથીજે હું તેના પગે વળગું તો તેને ખબરે પણ ન પડે કે મારા પગે કોઈ ભાર છે. એથી હું તેને પગે વળગી પડ્યો. સવાર થતાં તે પખી ઉડ્યું હું પણ તેની સાથે ખેંચાયો તે પખી એવું ઝડપથી અને એટલે ઉંચે આકાશમાં ઉડવા લાગ્યું કે માંડે તો બાન પણ રહ્યું નહીં ઉડતું ઉડતું તે દૂર ગયું પાછું એકદમ નીચે ઉતર્યું અને મારા પગ જમીન ઉપર અટક્યા એટલે મેં તેને છોડી દીધું પણ તે પક્ષીનો એક મોટો સાથ લઈને તરતજ હડી ગયું. અને હું ત્યાં રહ્યો, થોડીવારે મારી આંખોથી ચક્રર આંધાં થયાં અને લગાર શુદ્ધિ આવી ત્યારે મેં ચારે પાસ નજર કરી તો મોટા મોટા પર્વતો સિવાય કોઈ કોઈ પણ નહોતું. આ જોઈ હું તો બેઠું હિરેમાં પડ્યો કારણ કે આ દેશથી નહીં વસ્તી કે નહીં ખોવાઈ મને તેમજ મોટા દેશથી જવાનો

રસ્તે પણ મળે, તેથી પેલા બેટ કરતાં મને આ જગા ધણીજ વિકટ લાગવા માંડી. અને હવે તો મેં જરૂર જીવવાની આશા છોડી, એટલામાં મેં ત્યાં આગળ બીજા ધણીજ જતના રતના હીરા પડેલા જોયા. તે જોઈને મને ખુશી થઇ, હું તે લેવાં વિચાર કરતો હતો. એટલામાં મારી નજર લગાર દૂર ગઇ તો મોટા સાપ મારી નજરે પડ્યા. તે સર્પ એટલા મોટા હતા કે તેમાંના નાનામાં નાનો સર્પ મોટા હાથીને પણ સોહેલાથી ગળા જાય. જ્યારે આ ખનાર જોયો ત્યારે તો મારી ચિંતાનો પાર રહ્યો નહોતો. આ સર્પોની બીકથી મેં નાસવાનું કર્યું, પણ માર્ગ ટેકે છે જવાય તેમ હતું નહોતું, અને ડુંગર એવા સીવા હતા કે ઉપર ચડી શકાયજ નહીં. આ જોઈ હું ધણે અશ્વેસ કરવા લાગ્યો. અને વિચારવા લાગ્યો, અરે મેં આ હાથે કરીને દુઃખ વોડેની લીધું, હું જો આ પક્ષીને પગે ન વળગ્યો હોત તો આટલી આશતમાં આવી પડત નહીં, હવે અહીંથી બચી શકું તેમ નથી.

આમ વિચાર કરતો કરતો હું આગળ ચાલ્યો તો એક યુવા મારા જોવામાં આવી, તે યુવામાં હું પેટો, અને તેના બારણા આગળ પથરા સુ યા. કારણ કે દિવસે પેલા સાપ શેક પક્ષીની બીકથી બહાર નીકળી દુરતા નહોતો. પણ રાતે જ્યારે અંધારૂ થાય ત્યારે ફરવા નીકળે, તેથી મેં યુવાનું બારણું તે સાપ અંદર પેશી ન શકે એવી રીતે પથરા મોટી બંધ કરી દીધું. અને હું અંદર બસાયો. ત્યાર પછી પેલા બેટમાંથી ક્ષણભંગી જે કાંઈ મારી સાથે લાગ્યો હતો, તે મેં અંદર બેશી ખાધું જ્યારે રાત પડી અને અંધારૂ થયું ત્યારે સર્પો આમ તેમ ફરવા લાગ્યા, અને મારી યુવાના દરવાજા આગળ આવી અંદર પેસવાનું શોધવા લાગ્યા. મને એટલા ડર લાગ્યો હતો કે જો તેમાંના એક પણ સર્પ અંદર પેડો તો મને આખોને આખો ગળા જવા વગર રહેતો નહીં. તેથી હું યુવાનાનું રમરણ કરતો કરતો અંદર પેડો, અને સવાર ફેનું થયે. તેનો વિચાર કરવા લાગ્યો. પેલા સાપ યુવાના બારણા આગળ આવી પાછા જાય પણ અંદર પેશી શકે નહીં. જ્યાં સુધી અજવાળું થયું ત્યાં સુધી એક લગારવાર પણ તે બારણા આગળ સર્પ આવ્યા વિના રહ્યા નહીં. એક જગ્યા અને બીજી આવે. આથી હું મને તો મુઝેલોજ સમજતો હતો, એમ કરતાં કરતાં સવાર થયું ત્યારે હું તે યુવામાંથી બહાર નીકળ્યો. તો ત્યાં જોવી રીતે બોરડીના ઝાડ ઉપરથી બેર તુટી પડ્યાં હોય અથવા આખાના ઝાડપરથી ધણા પવનને લીધે કેરીઓ, પટેલી રોય તેમ તે જગ્યાએ હીરા પડેલા હતા, તે ઉપર હું ચાલતો હતો પણ મારા મનમાં એટલી તો ધારતી પેશી મધ હતી કે તે હીરા પથ્થર જેવા લાગ્યા અને તેમાંથી એક પણ લેવાનું મન થયું નહોતું. હું ત્યાં છાયાએ બેઠો, અને મને આખી રાતનો જંગમરો હતો, તેથી ઉઘ આવવા લાગી, અને હું ત્યાં આગળ આશા થઈ ઉઘવા લાગ્યો. હું સુતો છું એટલામાં તો મારી પાસે માંસનો કકડો આવી પડ્યો. હું અજાણે બેઠો થયો તો પાસેના ડુંગર ઉપરથી ઉપરાઉપરી એવા કકડા પડવા લાગ્યા. તેથી મને ધણી ખુશી ઉત્પન્ન થઇ કારણ કે તેથી મને ખાતરી થઇ કે હવે કાંઈ બચીશ ખરો, કારણ કે હીરાના વેપારીઓની હીરા લેવાની મુક્તિ એવી હોય છે કે તે વેપારીઓ ડુંગરના શિખર ઉપર રહી માંસના કકડા ફેંકે છે. તે કકડા ખાણમાં આવી હીરા ઉપર પડે છે, ત્યારે હીરા માંસના કકડાને ચોટી જાય છે, પછી માંસનાં લોચુળી ગીધ પક્ષીઓ માંસના કકડા પોતાનાં નાનાં અગ્નિને ખજાવવા સાર લાઇ જાય છે. ત્યારે તે પક્ષીઓને પેલા વેપારીઓ બડાકા કરી ઉડાડી મુકે છે. અને હીરા લાઇ લે છે. આવી રીતે જ્યારે પેલા માંસના કકડા મારી પાસે આવ્યા ત્યારે મને દિમ્મત આવી; અને પેલા પટેલા કકડામાંથી એક કકડો મેં લીધો અને મારી પાછડીથી મારી કમરે બાંધ્યો. અને ત્યાંથી ધણા હીરા એક જુમડામાં બાંધી મારી પાસે રાખ્યા, થોડીવારમાં ત્યાં ગીધ પક્ષીઓ આવવા લાગ્યા અને માંસના કકડા લઇ ઉડવા લાગ્યા. કેટલાંક ગીધ મારા વાંસા ઉપર બાંધેલાં માંસનો કકડો લઇ ઉડવા જાય પણ બારે બારે તેથી મુશી દે, એવામાં એક મોટું ગીધ આવ્યું તે મને ઉપાડીને લઇ ગયું, અને લઇને જમીન ઉપર મુક્યો. એટલે પેલા વેપારીઓએ પૂછ્યો પાડી તેને નસાડી મુક્યું એટલે હું બેઠો થયો; ત્યારે તે વેપારીઓ મને જોઈને મારવા સાર લાગ્યા. ત્યારે મેં તેમને સાલાવાલા કરી કહ્યું કે બાઈઓ મારા ઉપર જરા દયા લાવો હું ધણે દુઃખી ખાણુ છું, અને મારી હકીકત સાંભળી પછી મને મારો, ત્યારે પેલા વેપારીઓ એવા કે કહે તારી શી હકીકત છે ? ત્યારે મેં તેમને મારી સઘળી વાત કરી.

મેં મારી હકીકત જ્યારે સપળી કહી ત્યારે તેઓ મારા ઉપર ધણીજ દયા લાવવા લાગ્યા. ત્યારે મેં તેમને કહ્યું કે હું મારી પાસે કેટલાક હીરા લાગ્યો છું, એમ કહ્યાં મેં કોયળી દેખાડી અને તે તેમના હાથમાં જોવા સાર આપી પેલા શોકો આ હીરા જોઇને એવા તો છક થઈ ગયા કે કંઈ પાર નહીં. આવા હીરા તેઓએ કોઇ દિવસ જોયા પણ નહોતા અને તે એટલી ભારે કિંમતના હતા કે એક મોટા બાદશાહને ખજાનો પણ તે હીરાની કીમત ખરાબર થઇ શકે નહીં. તેમણે તે કોયળી પાછી મારા હાથમાં આપી મેં તેમાંના એક આગેવાન વેપારીને કહ્યું કે આમાંથી તમે એક હીરા લ્યો.

ત્યારે તેમણે કહ્યું કે તમેએ આટલા દુઃખે મેળવેલા જે આ હીરા તે અમારાથી કેમ લઇ શકાય આ હીરા તમારા નથીજના જ છે. પછી મેં તેમને કહ્યું કે તમેએ મારા ઉપર ઘણો ઉપકાર કર્યો છે. તેના બદલામાં આ જે કાંઈ થોડું છે, તે લો એમ કહી મેં એક ખેટા હીરા મુક્યો પણ તેણે મને પાછો આપી કહ્યું કે તે બ્યાજખી કહેવાય નહીં, કારણ કે અમે જાણતા નહોતા કે અંદર છે, તેથી અમેએ તમેને ઉપકાર કર્યો કહેવાય નહીં. મેં કહ્યું કે જાણતાં અથવા અજાણતાં પણ કેમ માણસ ઉપકાર કરે તેના બદલા ન વાળે તે કૃત્તની કહેવાય, માટે મારા ઉપર મેરુદાની કરી મારી એટલી એટ તમ મહણુ કરો.

એવી રીતે જ્યારે મેં ઘણાં કાલાવાલા કર્યા, ત્યારે તેણે તેમાંથી એક નાનો હીરા લીધો. અને તે ખોલ્યો કે આટલો હીરા મારી આપી છંદગી સુખેથી ગાળવાને બસ છે, કારણ કે તે એટલી કીમતનો છે કે તેના મારા મનમાં ખ્યાલ આવતો નથી માટે આટલો એક હીરા હું તારા ખામદ છે તો લઇશ. એમ કહી તેણે એક હીરા લીધો, અને મારાં વખાણ કરવા લાગ્યો કે આટલી મુશ્કેલીથી અને દુઃખથી ખીન્ને માણસ હોય તો બચી શકે નહીં, તમેએ જે હિમ્મત ચલાવી છે તે જોઇ અમે ધણીજ અજાણ થઇએ છીએ. અમારાથી તેના સોના ભાગનું પણ દુઃખ સહન કરી શકાય નહીં. એમ વાતો કરતાં કરતાં સાંજ પડી મારી પાસે કાંઈ ખાવાનું હતું નહીં. તેથી પેના ડોળાએ મને સાથે ખેળાડ્યો. અને અમે સપળાઓએ ખાધું; રાત પડી ત્યારે પાછા તેઓ કહેવા લાગ્યા કે બાઇ તમારી હકીકત પાછા તમે અમેને કહો કારણ કે કેટલાકાએ તે સાંભળી નથી. અને અમેને પણ ફરી સાંભળવાની ઇચ્છા છે. ત્યારે મેં તેમને વિગતવાર ફરીથી સપળી હકીકત કહી, ત્યાર પછી અમે સુઇ રહ્યા. બધા ઉઘવા લાગ્યા તેમની સાથે હું પણ ઉઘવા લાગ્યો, પણ રાતમાં મારા પડેલા દુઃખનાં સ્વપ્નાં આવવા લાગ્યાં. ત્યારે હું ખુદાવાલાનું વારંવાર સ્વપ્નામાં સ્મરણ કરવા લાગ્યો, અને તે આ લો! સાંભળતાં હતાં; ત્યારે પેલા માણસો વાતો કરતા કે આ મિચારાને કેટલું દુઃખ પડ્યું હશે, કે હજી તેને ધારતી મટતી નથી.

હું સ્વપ્નામાં મારી આગળ સર્વે દરતા દેખું વળી રોક પંખીના પગે જાણે ભટકી પડેલા છું. ધરીમાં યુમ પાડું ધરીમાં ચુપ થઈ જાઉં. એમ કરતાં જ્યારે સવાર થયું અને જાગ્યો ત્યારે મને એમજ લાગ્યું કે જાણે હું ખીણમાં સુતેલો છું. હું ગભરાઈને આસપાસ શંકાં મારવા લાગ્યો. ત્યારે પેલા શોકો ખોલ્યા કે ગભરાઓ છો કેમ ? ત્યારે મેં કહ્યું કે હું ક્યાંછું તેની મને સમજણ પડતી નથી. ત્યારે તેમણે કહ્યું કે અમે રાતની હકીકત જાણીએ છીએ તમારા દિલમાંથી હજી ધારતી ગઇ નથી; પછી તેમણે મને દિલાસો આપી કહ્યું કે હવે તમે દરશો નહીં અને સપળી આકૃતમાંથી બચ્યા છો. અમેએ ઉઠી દાતણ-પાણી કયું. પેલા વેપારીઓ ઘણા દિવસથી આવ્યા હતા અને તેમની પાસે જોઇતા હીરા આવી ગયા હતા. તેથી સપળા વતન તરફ જવાને નીકળ્યા. હું પણ તેમની સાથે ચાલ્યો.

આ વેપારીઓમાંના કેટલાક તો ધણી વખત આ ઠેકાણે આવી ગયા હતા. તેથી તેઓ એમીઆ હતા. હું તદન અજાણ્યો હતો આ પાહાડ જે એક એટ જેવો હતો તેમાં ધણી ધણી જાતનાં ઝાડ અને જાનવરો હતાં કે તેમને હું જાણખી પણ શકતો નહોતો તેથી હું તેમને પુછી માનીતી લેતો, રસ્તામાં એકે હાથી જેવું જાનવર જોડું પણ હાથી અને તેનામાં ફેર એટલો હતો કે હાથીને સુંદ હોય છે અને તેને નાક ઉપર શીંગડું હોય છે, મેં મારા સોજાનીને પુછ્યું કે આ શું જાનવર હશે ? તે ખોલ્યો કે આ ગેંડો છે. આ ગેંડાએને હાથી સાથે જરાઇ થાય છે. ત્યારે તે હાથીના કુંભરખમાં પોતાનું શીંગડું મારી

તેને પોતાની પીઠ ઉપર લઈ જાય છે, અને જ્યારે હાથીના શરીરમાંથી નીકળના લોહી વડે જેડાં શરીર ખરડાઈ જાય છે. અને જ્યારે તે લોહી તેની આંખોમાં કતરે છે. એટલે તે આંધળો થઈ જાય પડે છે. ત્યારે રોડ નામનું પક્ષી તે જાનને લઈ જાય છે અને તેમનું ભક્ષણ કરી જાય છે.

આગળ ચાલતાં ચાલતાં મેં એક ઝાડ જોયું. તે ઝાડમાંથી કપુરના જેવી સુગંધી આવતી હતી. અને તે એટલું મોટું હતું કે તેના થડની આસપાસ સો માણો ઉભા રહી શકે આટલું મોટું ઝાડ જોઈ મેં તેમને પૂછ્યું કે આ નવાઈ જેવું ઝાડ શેનું હશે, ત્યારે તે બોલ્યા કે આ ઝાડ કપુરનું છે તેના ઝાડ ઉપર જઈ કાણું પાડે અને તે નીચે વાસણ મૂકે એટલે તેમાંના રસ પેલા વાસણમાં આવે તે હરીજાય ત્યારે કપુર થાય છે.

વળી મેં બીજામાં જેવા સર્પ જોયા હતા તેવા તેવા અનેક સર્પો અમારા આગળ ફરતા હતા પણ અમને તેઓ કંઈ અડચણ કરતા નહીં, આવી રીતે અનેક જાતનાં ઝાડ તથા પ્રાણીઓ મારા જોવામાં આવ્યાં તેમાં અને જે જે નવાઈ જેવાં લાગ્યાં તે સંધ્યાની હકીકત પૂછવા લાગ્યો. ત્યાર પછી ચાલતાં ચાલતાં દરિયાના કિનારા આવ્યો અને એક મોટું બંદર આવ્યું. ત્યારે અમે ત્યાં ગયા. મ'મારો એક હીરો દાદી તેનું એક વહાણ લઈ કેટલોક સામાન ત્યાંથી ખરીદ્યો. અને વહાણમાં બેસ્યો, અમે તે વહાણ લઈ બસગાંઠે આવ્યા; ત્યાં કેટલોક ખાલ વેચી વળી ત્યાંથી બીજો લીધો અને ત્યાંથી બગદાદ તરફ આવવા નીકળ્યા. અને થોડા દિવસમાં બગદાદ આવી પહોંચ્યા. ત્યાં આવ્યા પછી તરત મેં ઘણા ગરીબોને ધાન આપવા માંડ્યું અને એવી રીતે મેં ખેરાન કરવા માંડી કે માંડ નામ આખા દેશમાં પ્રસિદ્ધ થઈ ગયું.

મારી પાસે એટલી દોલત થઈ કે હું જે ખર્ચ કરતા તે કાંઈપણ હિસાબમાં નહોતું, આવી રીતે મોટા દબદબા સાથે મેં માદી જીંદગી ગુજારવા માંડી અને આસપાસ કેટલાક ગાઉ સુધી મને ઘણા જોગખવા લાગ્યા. અને મારા પેદા કરેલા પૈસાનો સારા માર્ગે ખર્ચ કરી હું મારી જીંદગી સુખ ગાળવા લાગ્યો.

એવી રીતે જ્યારે તેની હકીકત પુરી થઈ ત્યારે પોતાના નોકરને બોલાવી કહ્યું કે આ હીનબાદને સો રૂપિયા આપવી દે. ત્યારે હુકમ પ્રમાણે આગલા દિવસની માફક સો રૂપિયા લાવી તેને ભેટ આપ્યા. અને કહ્યું કે જો તમારી મરજી હોય તો આવતી કાલે મારી ત્રીજી સફરની હકીકત સાંભળવાને માટે આવજો.

ત્યારે પેલો હીનબાદ સલામ કરી તેનો ઉપકાર માની પોતાના ઘર તરફ ચાલ્યો, અને ઘેર જઈ તેણે રૂપિયા પોતાની સ્ત્રીને આપ્યા સ્ત્રીએ પૂછ્યું કે આજ વળી ક્યાંથી લાવ્યા તે હીનબાદ બોલ્યો કે ત્યાંથી જ. સ્ત્રી પણ ખુશી થઈ અને તેને કહેવા લાગી કે ખાવિંદ ! દોલત ધણાએ લોકોના પાસે હોય છે. પરંતુ આવો જીવ રાખવો એ ઘણું મુશ્કેલ છે હીનબાદ બોલ્યો અરે સ્ત્રી હું તેના પરોપકારની વાત કેટલી કહું, તે એટલો બધો મોટો છે. તો પણ મને પાસે બેસારી ભેગું ખાવો દે છે. વળી મારી સાથે નમ્રતાથી વાત કરે છે, આવો તે દયાળુ છે.

એમ વાતો કરતાં કરતાં તેઓ ઉઠી ગયાં, અને બીજા દિવસે સવારમાં ઉઠતાં પેલો મજબૂર તો નાહી ધોઈ, પરવારી સીનબાદ પાસે આવ્યો, ત્યારે સીનબાદે પોતાની પાસે બેસારીને ત્રીજી સફરની વાત કહેવા મોકલ્યા.

સીનબાદની ત્રીજી મુસાફરીની હકીકત.

સીનબાદ બોલ્યો કે મારી બે મુસાફરીઓમાં મેં કેલ દુઃખોથી કંટાળી ગયો હતો, અને હવેથી ઘેર રહી મોજમજ ભોગવવા ચોક્કસ વિચાર કર્યો હતો છતાં પણ લોભ એવો છે કે તે માણસને નિરાંતે મોકલવા દેતા નથી. જેમ જેમ દિવસ જતા ગયા તેમ તેમ મને દુઃખ વિચાર પડતાં ગયાં, તેમ બેઠો

રી આખો દિવસ નામો કહતો તે પણ ગમ્યું નહીં, ઉઘમ એજ માણસનો ખોરાક છે, માટે ઉઘમ નિના જે માણસ બેઠો રહે તે પણ સમાન જાણવો, આ શેહેરમાંથી પણ લોકોને વહાણ ભરી વેપાર કરવા જતા અને તે દળોગે રૂપિયા કમાઈ લાવતા, તે જોઈ મારાથી બેઠો રહેવાયું નહીં હું સમજતો કે ખોટું કશું છું પણ મારા મનમાં રહેલા લોકો મને ત્રીજાવાર જવાને માટે ઉભો કર્યો.

હું અહીંથી કેટલોક માલ લઈ બસરાખંદર ગયો. અને ત્યાંથી ખીજે કેટલોક માલ લઈ વહાણમાં બેઠો અને ખીજા વેપારીઓ સાથે હું ચાલ્યો. અમે આ વખત ધણું બંદરે રૂપિયા અને એવો તો વેપાર ચલાવ્યો કે અમેને પુષ્કળ પૈસા મળ્યા. દરેક બંદરે ઉતરી અમારો માલ વેચતા અને ત્યાંથી નવો ભરતા આ પ્રમાણે અમે દારવાઈ મુસાફરી કરતા કરતા એક દિવસ બરહરિયા વડે આવ્યા. તેવામાં એક જગ્યા તોફાન થવા લાગ્યું. અને તે તોફાનમાં અમારું વહાણ ખીજે રસ્તે ચડી ગયું, અમારો કમાન જાણતો હતો કે વહાણ ખીજે રસ્તે જાય છે. તેથી તેણે અમારું વહાણ પાછું વાળવાને ધણુ ઉપાય કર્યો, પરંતુ તોફાન એવું મચી રહ્યું કે કેટલાક દિવસ સુધી તે શાંત પડ્યું નહીં. તેમજ અમારું વહાણ અમે સીધા રસ્તે ચલાવી શક્યા નહીં, અને અણુધારેલી જગાએ અમેએ જઈ પહોંચ્યા. ત્યાં એક ખેટ આવ્યો, અમેએ અમારા કમાનને અહીં વહાણ લાગર કરવાને કહ્યું. પણ તે મોટા કાંઠાએ લાગર કરવા જેવું નહીં. દારણ કે આ ખેટમાં એવાં જ ગદાં માણસો રહે છે કે તેમની આગળ આપણે જીવડું પણ મુકેલ થઈ પડશે, જે કદાપી આપણે તેમની સાથે લશ્ચ બશે તો તેમનાં ટોળે ટોળાં બેઠાં થઈ જશે. માટે અહીં લાગર કરવામાં સાગ નથી. તો પણ અમે તેની વાત નહીં ગણકારતાં ત્યાં વહાણ લાગર કરાવ્યું.

થોડીવાર થતાં અમારી નજરે કેટલાંક માણસોનું ટાપું પડ્યું. તે માણસો દોઢ હાથ ઉંચાં અને તેમના શરીરપર વાંદળની પેઠે રાતા લાંબા વાળ હતા. અને તેઓ માંકડાં જેવાં જણાતાં હતાં, અમે હજુ વહાણમાંજ હતા અને કિનારેથી છેટે લાગર કર્યું હતું. પણ પેલા લોકો અમારા વહાણ ઉપર આવવાને કિનારા સુધી આવી પહોંચ્યા. અમારું વહાણ છેટે હતું. તેથી તેઓ એકદમ દરીઆમાં કૂરી પડ્યા અને ઝપાટખંધ તરતા તરતા અમારા વહાણ ઉપર ચડી ગયા, એક થોડીવારમાં તો એટલું બધું માણસ ભેગું થયું કે અમારું વહાણ ભરાઈ ગયું. અમેએ જીવવાની આશા તત્તન છોડી દીધી. તે લોકોએ અમારા વહાણના સઠ ઠાપી નાંખ્યા અને લાગરનાં દોરડાં પણ કાપી નાંખ્યાં. પછી અમારું વહાણ તેઓ ધસડીને કિનારે લઈ ગયા. કિનારે ગયા પછી અમેને તેમણે નીચે ઉતાર્યાં. તેમાંનાં કેટલાંક માણસ વહાણમાં રહ્યાં અને ખીજાં બધાં અમને પકડી પકડીને લઈ જવા લાગ્યાં. અને ધણુ દુર જઈ અમને છોડી દીધાં તેમની મોતીમાં અમને સમજણ પડતી નહીં. અને તે દેખીતા એવા વિકાળ હતા કે જે લગાર પણ તેમની સામે યઈએ તો તે આપણને સારી પેઠે શિક્ષા કર્યા વગર રહે નહીં. અમેને તેમણે એક ઝાડીમાં લઈ છોડી દીધા ત્યારે અમે સઘળા ત્યાં બેસી રડવા લાગ્યા અને વિચાર કરવા લાગ્યા કે હવે આપણી અહીંયાં થી વહે થશે ? જુખ લાગી હતી તેથી અમે તે ખેટમાં ખાવાનું શોધવા નીકળ્યા, ત્યાં ઝાડીમાં અમારા હાથમાં કેટલાંક ફળજાદિ આવ્યાં તે અમેએ ખાધાં.

પછી અમે તે ખેટમાં રવાના નીકળ્યા. ત્યાં કેટલેક દુર જતાં અમારા દેખવામાં ધણુ દુર એક હજુ વેલી આવી તેથી અમે ખુશ થયા કે તે જગા પર કાંઈ વરતી હશે ખરી. તેથી અમે ઉતાવળા ત્યાં ગયા. તો એક ધણોજ સુંદર મેડેલ હતો. તે મેડેલના દરવાજા સુખડના હતા. અમેએ તે ઠેલ્યા કે તરતજ ઉઘડી ગયા. અમે અંદર દાખલ થયા તો દુર્મેષ આવી. આમ નજરે જોયું તો એક મેલનમાં હાડકાંને દગલો પડ્યો હતો અમે તે તરફ બરાબર જોયું તો તે હાડકાં માણસનાં હતાં. અને તે ઠેકાણે કેટલોક સામાન પડેલો હતો. તે જોતાં અમે મરણતોલ થઈ ગયા. એક ડગલું પણ ભરવાની હીમત રહી નહીં. અને અમેને નહીં લાગ્યું કે અમે મોતના પંજમાં આવી પડ્યા. હવે શું કરવું તે કાંઈ સુઠ્યું નહીં. એક એકના મોં સાસું જેવા લાગ્યા. હવે અમે દગલા જેવા થઈ ત્યાં પડ્યા. તે એવા પડ્યા કે અમારાથી ઉઠી શકાયું નહીં, અને મુડાની માફક ત્યાંજ પડ્યા રહ્યા. આ ઠેકાણેથી બચવાની

અમે હજાર પચ્ચ આશા રાખતા નહોતા કારણ કે માણસોના હાડકાંને દમગ્નો એવો ત્યાંથીજ અમે સમજતા હતા કે આ જગ્યાએ હમણાં માણસોના ભોગ અપાતા હશે.

અમે એવી દશામાં અને ચિંતામાં ત્યાં પડ્યા હતા એવામાં તે મેહેલનું બારણું ઉઘાડ્યું અને એક મોટો રાક્ષસ નીકળી આવ્યો, જેનું માથું આકાશ લગી પહોંચતું હતું. જેના શરીરના રંગ અઘાડ માસના ચઢેલા વાદળા જેવો દેખાતો હતો, આ રાક્ષસને આકાર જોઈને અમે છક થઈ ગયા તેનું માથું યોગના જેવું પચ્ચ અટકળી ન શકાતું તેમજ ઉંટ જેવું પચ્ચ ન કહી શકાય. તેમ જાન જોતાં દાથી પચ્ચ ન કહી શકાય આવી રીતે કોઇ વિચિત્ર પ્રકારના આકાર વાળો રાક્ષસ અમારી થડમાં આવ્યો અને અમેને તે પગ અડકાડી તપાસવા લાગ્યો. ધરતા ધરતા મારા કમનસીબે તે મારી પાસેજ આવ્યો અને મને કમરમાંથી પકડી આમ તેમ ફેરવી જોવા લાગ્યો હું તો મને પકડતાની સાથે જ મરી ગએલો સમજતો હતો. અને જીવ પચ્ચ કડી ગયો હતો, કોઈ પ્રકારે આ કાળના પંજમાંથી છુટવાની આશા નહોતી, મારે શરીર ધણું સુકાએલું હતું તેમજ વળી આ મેટમ આવ્યા પછી શરીરમાં જે કાંઈપચ્ચ લોહી હતું તે ઉડી ગયું હતું તેથી ફક્ત હાડકાંને ચામડી રહ્યાં દતાં. એવું ફર શરીર જોઈ રાક્ષસે મને નાખી દીધો અને ત્યાર પછી તેણે બીજા માણસને પકડ્યો તે પચ્ચ એવોજ માત્રમ પડ્યો, તેથી તેને પચ્ચ નાંખી દીધો એમ જોતાં જોતાં તેને કાંઈ પુષ્ટ માણસ હાપમાં આવ્યો નહીં અમારા સઘળામાં ફક્ત અમારો કપ્તાન એકલો પુષ્ટ હતો, તેને તેણે પકડ્યો. તે પુષ્ટ લાગવાથી તરતજ તેને લપ્ત ગયો અને દેવતા ઉપર જીજ્ઞાસુ તેનું ભક્ષણ કરી ગયો. અને ત્યારે તે ધગયો ત્યારે તે સૂઈ રહ્યો. અમે રાતે કાંઈપચ્ચ જોવા સિવાય મનદાની માફક પડી રહ્યા. કારણ કે જો પેલા રાક્ષસની ઉંઘમાં ખલેલ પડે તો અમે સઘળાને ચૂરો થઈ જાય. સવાર થતાં તે રાક્ષસ ધરવા સારૂ ચાલ્યો ગયો, અમે તેના ગયા પછી ઉઠ્યા અને સું કરવું તેનો વિચાર કરવા લાગ્યા. તે રાક્ષસ એવો જોરવાર હતો, કે અમે બધા તેના આગળ કંઈ હિસાબમાં નહોતા. તેથી અમે તેની સાથે લડવામાં તો પહોંચી શકાએ તેમ હતું નહીં. તેમ અમારામાં નાસવાની પચ્ચ હિંમત હતી નહીં તેથી અમેએ કેટલાક વખત રોવામાં અને કેટલાક વિચાર કરવામાં કાઢ્યો પચ્ચ એ કરવું તેની કોઈ સજ પડી નહીં અને રાત પડી. એટલે પેમે રાક્ષસ પાછો આવ્યો અને અમારામાંથી એક જણને પકડી આગવા દિવસની માફક તેના શરીરમાં બે મોટા લેંદાના સળીઆ ખોલી ધગધગતા અંગારા ઉપર તેને શેકી ભક્ષણ કરી ગયો. આ બગાવથી અમેને એટલો તો ત્રાસ થયો લાગ્યો કે તેનો પાર નહીં. ભક્ષણ કરી પાછો તે સૂઈ રહ્યો, અને ઉંઘી ગયો. વળી સવાર થતાં પોતાના રસ્તે ચાલતો થયો.

તેના ગયા પછી અમે ઉઠ્યા અને ખાવાનું શોધવા નીકળ્યા ઝાડીમાંથી યોગ ધણું ફળ ફુલ મળ્યાં તે ખાધાં, અમે બીજે કાંઈ ઠેકાણે રહીએ એવી જગ્યા અમાને પસંદ પડી નહીં. કારણ કે તે એટલાં તો તે રાક્ષસ જ્યાં માણસ હોય ત્યાં શોધી કાઢી હોડતો નહીં અને તે એટ મુકી અમે કોઈ ઠેકાણે જઈ શકીએ તેમ હતું નહીં, આ રાક્ષસ હમેશાં એક માણસને આહાર કરતો અને તે આપ્પા મેટમાંથી ગમે તે ઠેકાણેથી શોધી લાવતો હતો. અમે ઘણે ઘણે ઠેકાણે રખડી સંતાવાની જગ્યા શોધી પચ્ચ જડી નહીં છેવટે અમે પછા તેજ મહેલ આવ્યા અને વિચાર કરવા બેઠા, કોઈ કહે કે આપણે તે રાક્ષસની સામે લડવું પછી મારી નાખશે તો બચે, ત્યારે કોઈ કહે કે એમ નહીં તેથી તો બધા એક સાથે મરી જાય અને આતો છેવટે કાંઈ યુક્તિ જડી જાય તો યોગ ધણા બચી પચ્ચ જાય મારે તેનું સારૂસ તો કરવું નહીં ત્યારે કોઈ કહે કે આપણે દરિઆમાં પડી આપઘાત કરીએ કે જલદી મોત આવે પચ્ચ આ રાક્ષસ જે ઘણી દુરવર્તણૂકથી આપણે જીવ લે છે. તે આંખે પચ્ચ જોઈ શકાતું નથી. ત્યારે કોઈ કહે કે આપઘાત કરવો એ ઘણું ખરાબ કામ છે, ત્યારે મને એક યુક્તિ સૂઝી અને મેં તેમને કહ્યું કે બાધજો ! મારી વાત સાંભળો, મને એક યુક્તિ જડી છે. તે તમારા ગધાની નજરમાં આવે તો આપણે કરીએ. તેઓ કહે કે શી યુક્તિ તે અમને જણાવો ત્યારે મેં કહ્યું કે જ્યારે તે રાક્ષસ ઉંઘી જાય ત્યારે આપણે ઉડવું અને તેના ને માંજીલ મેલવાની સળીઓ છે. તે સળીમાં ખૂબ લગાવવું, પાંછી તે સળીઓ

એ જાણે માણસોએ લેવા અને એક સાથે તે બન્ને સળીયા તેની બન્ને આંખોમાં ખોલી ધાલવા. આથી તે રાક્ષસ મરી જશે અને કદાપી નહીં મરી જાય તો આંધળો તો થશેજ, પણ જ્યારે તે ન મરી જાય અને આપણી પાછળ આવે ત્યારે આપણે શેા કપાય કરશે તેનો પણ મેં વિચાર કરી મૂક્યો છે. તે એ કે દરિયા કિનારે લાકડાં ઘણાં પડ્યાં છે. તેના ત્રાપા આપણે બનાવવા, અને રાક્ષસ આપણને મુએલો માલમ ન પડે તો આપણે તે ત્રાપામાં ખેંચી દરિયામાં જતું રહેવું પછી ત્યાં જ બને તે ખડે આ યુક્તિ સૈને ઘણી પસંદ આવી. અને અમે સઘળા ત્રાપા બનાવવા સાર દરીયા કિનારે ગયા અને ઘણી મહેનત કરી ત્રાપા બનાવી પાછા તે મકાનમાં સૂઈ રહ્યા.

રાત પડી એટલે પેલો રાક્ષસ આવ્યો અને અમારામાંથી એકને લઈ તેનું બક્ષણ કરી ગયો અમારામાંથી ત્રણ માણસો એાછા થયા અમેને તે વખતે એવું દુઃખ થયું કે અમેને સઘળાને એક વખતે મારી નાખે તો સાફ કે અમારે આ દુઃખ મરી જાય; ત્યાર પછી તે રાક્ષસ બહાર આવી સૂતો અને ઉંઘે જ્યારે તે બર ઉંઘમાં આવ્યો ત્યારે હું મારી સાથે કેટલાક મજબુત માણસોને લઇને પડ્યો, અને પેલા સળીયા બે જણાએ હાથમાં લીધા અને તે લઈને ખુબ તપાવ્યા પછી બન્ને જણાએ તેની પાસે એકદમ જઈ તેની આંખમાં જોરથી તે સળીયા ખોલી ધાલ્યા કે તેની બન્ને આંખો તત્ત કુટી ગઈ, અને તેને એટલું દુઃખ થયું કે તે કેટલીકવાર તો બેશુદ્ધ પડી રહ્યો અમે તે વખતે ત્યાંથી નાહા અને દરિયા કિનારે પહોંચ્યા તે વખતે રાક્ષસે એવી તો હુમો પાડવા માંડી કે આખો ખેટ ગાજી રહ્યો. તેની આ ખુમો સાંભળીને તેની પાસે કેટલાક રાક્ષસ આવ્યા, તેમાંથી બે રાક્ષસ તથા આ રાક્ષસ અમારી પાછળ આવ્યા, અમે તેમને આવતા જોઈ પેલા ત્રાપા ઉપર બેસી દરિયામાં નાસવા માંડ્યું અમે કેટલાક દુર નીકળી ગયા પરંતુ પેલા રાક્ષસો અમારા ઉપર મોટા મોટા પથરા લઈ ફેંકવા લાગ્યા અને તે પથરા અમારા ત્રાપા ઉપર પડવા લાગ્યા. આથી કેટલાક પથરા ત્રાગવાથી અને કેટલાકના ત્રાપા દરીયામાં કુપ્પી જવાથી સઘળા મરણ પમ્યા. અને તે બધામાં એકલો મારો ત્રાપો બચવાને પામ્યો. અને હું જલદીયા મારો ત્રાપો ચલાવી એટલા દુર નીકળી ગયા કે તેમના પથરા તેટલે સુધી પહોંચ્યા નહીં, ત્યારે તેઓ પથરા ફેંકતા બંધ થયા. અમે રાક્ષસના બચથી તો પમ્યા, પરંતુ દરિયામાંથી રી રીતે બચવું તેનો કાંઈપણ કપાય અમારા હાથમાં હતો નહીં પણ ખુદતાલની મેદિરખાનીથી અમે દરીયાના મોળનાં ઝપાટાની સાથે અમે એક ખેટના કિનારા ઉપર આવી પડ્યા અમેને કાંઈ જીવવાની આશા જણાઈ. અને ખરા અંતઃકરણથી પ્રભુતી બંધી કરવા લાગ્યા.

અમે કિનારાપર આવી કેટલીકવાર સુધી તો છાનમાના બેશીજ રહ્યા સાંજ પડવા આવી હતી તેથી તે દેકાણેથી આગળ જવા અમારી હિમ્મત ચાલી નહીં, તેમ ચાલવાની આવ પાણુ નંદાની તેથી અમે એ રાતે કિનારેજ પડી રહેવાનો વિચાર કર્યો અને રાતે કોરી જમીનમાં આવી ત્યાંજ સૂતા અમે વાતો કરતા હતા અને અનેક પ્રકારના તરંગો અમારા મનમાં આવતા હતા કે હવે આ વખતે ઘર દેખવું ઘણું મુશ્કેલ છે આપણામાંના ઘણાકે તો મરણને શરણ થયા.

અમે સૂતા હતા તેમાં બીજા તો ઘણાખરા ઉઘી ગયા હતા પરંતુ મને ઉંઘ આવતી નહોતી અને ઘડીમાં આંખ મીચાય વળી ઉઘડી જાય એમ કરતાં કરતાં કેટલીક રાત ગઈ. એટલામાં મારી પાસે મે ખજાનગાર થતો સાંભળ્યો ત્યારે હું ઝખડાને બેઠો થયો ત્યારે એક મોટો સાપ મારા જોવામાં આવ્યો તે ધણોજ મોટો હતો હું લગાર વધારે તપાસ કરીને જોવા લાગ્યો ત્યારે મારી પાસે જે માણસ સૂતેલો હતો તેને કમર સુધી તે સાપ ગળી ગયો હતો મેં પેલા બીજા માણસને જગાડ્યો અને અમે બંને તેને છોડાવવા માટે મહેનત કરવા લાગ્યા પરંતુ અમારું કાંઈ પણ ચાલ્યું નહીં અને તે સપાટા બંધ ગળી ગયો; અમેએ જાણ્યું કે અમારી પણ આ દશ થશે તેથી અમે ત્યાંથી નાહા અને વેગળા જઈ ઉભા ત્યાર પછી તે સાપ એક ઝાડે વીંટાયો ત્યારે કડકડ અવાજ થવા લાગ્યો અમને ખાતરી થઈ કે તે માણસનાં હાડકાં કચડાય છે જ્યારે સાપ કાંઈ માણસને ગળી જાય છે ત્યારે તેને એવી રીતે વીંટાવું પડે છે. આ બતાવ જોઈને અમે ધણુ દિલગીર થયાં અને વાતો કરવા લાગ્યા, કે આપણે પણ જીવવાની

નથી કારણ કે આપણાંના સધળાનો એક પછી એક આવીજ રીતે અંત આવવાનો છે. જો રાક્ષસથી બચ્યા તો અહીંથી સપડાયા. અહીંથી બચીયું તો બીજો સપડાઈયું પણ હવે જીવવાની આશા રાખવી એવું થઈ છે. હું મારા લોભનો પરતાવો કરવા લાગ્યો. કે અરે ખુદા ! તે' અને આવી બુદ્ધિ કેમ આપી હું ઘેર ખેડાં મળ કરતો હતો, તે મારી કુબુદ્ધિથી અને લોભના પાપે મેં આ કૃત્ય કર્યું. હવે કોઈ વિવેક આવવું નહીં, અરે પણ એ વિચાર હવે શા કામનો કારણ કે અહીંથી જો જીવતો ઘેર જઈશ તો ફરી આવવાની વાત છે. પરંતુ જ્યાં જીવતા ઘેર જવાની વાત નથી ત્યાં પાછા આવવાની તો વાતજ શી.

આવી રીતે અશ્વસાસ કરતા અમે આગળ ચાલ્યા. અમેને બીક હતી કે તે સાપ અમારી પાછળ આવશે કારણ કે એક માણસના બક્ષી તેની બૂખ પુરી થઈ જાય એમ નહોતું અમે તેનાથી બચવાને સાર એક મોટા ઝાડપર ચડ્યા અને વીચાર કર્યો કે આજની રાત અહીં રહીયું અમે યાડાં ધણી ફળાઈ પાછને ઉપર ખેડાં એટલામાં રાત પડી અંધારૂં થતાં પહેલાં તો પેલો સાપ કુંડાડા મારતો અને પોતાની લાતચોળ આંખો ચારે દીશાએ ફેરવતો તથા જીભના લપકાર કરતો તે ઝાડનીચે આવ્યો અમે એ જાણ્યું કે તે નીચે થઈને ચાલ્યો જશે. પરંતુ તેણે ઉંચે જોયું તો અમેને દીડા ત્યારે એકદમ ઝાડ ઉપર ચડના લાગ્યો. ત્યારે અમે આમથી આમ ઉપર ચાડા અવળા નાસવા લાગ્યા. પરંતુ તેણે એકે સપાટ મારી જોડેના માણસને પકડી લીધો. અને એક પલકવારમાં ગળી ગયો, મેં જાણ્યું કે હવે મારો વારો આવ્યો તેથી થરથર ક્રોધનો હતો. એટલામાં તે સર્પ ત્યાંથી ઉતરી ચાલતો થયો હવે મને નક્કી થયું કે હમણાં નહીં તો ઘડી પછી પણ મારું આવી બન્યું છે. જ્યારે મારી સાથેના એટલા બધા માણસોના નાશ થયો, અને હું એકલો જીવતો રહું તે કોઈ દહાડો બનેજ નહીં. અને એવું મારે નસીય પણ હોય નહીં, મારો અંતકાળ પાસે આવ્યો જાણી. હું ખુદાની બંદગી કરવા લાગ્યો કે હું ખુદાતાલા હવે તારા સિવાય કોઈ બચાવે તેમ નથી. મારે અહીંયાં કોઈનો આધાર નથી.

એમ રમરણ કરતો આખી રાત ઝાડ ઉપરજ આંખ પણ મીચ્યા સિવાય બેસી રહ્યો સવાર થઈ કે હું હેડો ઉઠ્યો અને એવો તો નિરાશ થયો કે મને કંઈ પણ સૂઝ પડે નહીં, કારણ કે મેં જીવવાની આશા છોડી હતી. મારો સધળો ઉમંગ ભાંગી ગયો હતો; મારા સધસા સોખની મારા દેખતાંજ મરણ પામ્યા આ ત્રાસજનક બનવાથી મારું મન એવું અંધારૂં થઈ ગયું હતું; અને ગભરાટમાં પડ્યું હતું કે મારો બચાવ કરવાની યુક્તિ શોધી કાઢવાનું યાદ આવ્યું નહીં, કારણ કે પેલો સાપ જો અમારી પાછળ પડ્યો હતો. તે ત્યાં આવ્યા વિના રહેવાનો નહોતો. અને હું તો છાનોમાનો દિગ્મૂંઢની પેઠે બેસી રહ્યો. અને બગોર થયો, છેવટે મેં વિચાર કર્યો કે આમ બેસી રહેવાથી કોઈ આવીને મને બચાવે તેમ નથી પરંતુ કાંઈક ઉપાય કરવા જોઈએ, એવું ધારી હું ત્યાંથી ઉઠ્યો અને પેલા સાપથી બચાવાનો ઉપાય શોધવા લાગ્યો. એવામાં મારી નજરે ત્યાં ધણી લાકડાં પડેલાં જોયાં તે હું ઉચકી લાવ્યો અને ઝાડના ઉપર આસપાસ તે ગોઠવ્યાં અને તેને ફરતાં કાંટા નાંખ્યા તેની વચમાં સર્પ રહેવાય એવી જગ્યા રાખી, પછી હું પાસેના ઝાડોપરથી ફળ તોડી લાવ્યો અને ખાધાં ત્યાર પછી પાણી પીને બેઠો એટલે સાંજ પડી, એટલે હું તે ઝાડપર ચડી પેલા ગોઠવેલાં લાકડાં અને કાંટાની વચમાં હું સુઈ રહ્યો હું જાણતો હતો કે હું એટલાથી બચી શકું તેમ નથી. પરંતુ મનને હીમત આપવાને આ કામ કર્યું હતું.

રાત પડી ત્યારે પેલો સાપ આવી ત્યાં હાજર થયો અને ઝાડપર ચડ્યો બધા ઝાડપર ફરી વળ્યો પણ તેના જોવામાં કાંઈ આવ્યું નહીં ત્યારે તે પેલાં ગોઠવેલાં લાકડાં પાસે આવી તેમાં પેસવાનો પ્રયત્ન કરવા લાગ્યો, પણ જોવો ત્યાં માત્ર ધાલવા જાય છે. તેવા તેને કાંટા વાગવા લાગ્યા, ત્યારે ત્યાંથી તે પાછો ફર્યો, અને આખી રાત ત્યાંથી ખર્યો નહીં હું પણ તેમાંનો તેમાં બરાબ રહ્યો આખી રાત તે સાપ ત્યાં રહ્યો, અને પોતાનું કાર્ય સિદ્ધ ન થયું તેથી તેણે પેલા લાકડાંમાંથી એવા તો જોરથી મારા ઉપર ડુંદાડા માર્યા કે તેની ઝેર હવા લાગતાં મારું શરીર કુલી ગયું. તો પણ હું સવાર સુધી ત્યાં પડી રહ્યો. સવાર થતાં તે સાપ ચાલ્યો ગયો અને હું ધીમે ધીમે બહાર નીકળ્યો મારા બચાવ માટે કરેલી યુક્તિ સફળ થઈ પરંતુ તે લાકડાં અને કાંટા એકઠા કરી ઉપર ચડાવતાં મને એટલો થાક લાગ્યો હતો

કે માંડે શરીર સધળું જેમ કાંઈક ખૂબ માર માર્યો હોય તેવું દુઃખવા લાગ્યું મારામાં એક ડગલું પણ ચાલવાની શક્તિ નહોતી. પરંતુ અહીં કોઈ મને ચદ્દ કરે તેમ નહોતું તેથી મેં મહા મેહેનતે ત્યાંથી ચાલવા માંડ્યું ધીમે ધીમે ચાલતાં હું દરિયા કિનારે પહોંચ્યો.

મારા શરીર ઉપર સોજ આવી ગયા હતા ચાલવાની શક્તિ રહી નહોતી ખાવાનું મેળવવું પણ ઘણું મુશ્કેલ થઈ પડ્યું હતું. આવી મારી દશા થવાથી હું જીવવાથી કંટાળી ગયો હતો. અને તેથી મેં દરિયામાં પડતું સુકી મારી જીંદગી પુરી કરવાનો વિચાર કર્યો, અને હું તેમ કરવાની તૈયારીમાં હતો એટલામાં મેં કેટલેક દુર એક વહાણ જતું જોયું, મેં તે લોકોને બોલાવવા સારૂ ઘણી યુમે પાડી પણ તેમણે સાંભળ્યું નહીં, ત્યારે મેં મારી પાંખડી લઈ ધબળી મારફત ઉઠાડવા માંડી, ત્યારે તે લોકો મારી તરફ જોવા લાગ્યા એટલે મેં તેમને મારી તરફ આવવા હાથની ધશારત કરી તેથી તે વહાણના કપ્તાને પોતાનું વહાણ પાછું માંડ્યું અને તમારી તરફ આવવા લાગ્યો. પરંતુ સધળું વહાણ ફેરવવું તેને ઠીક નહીં લાગવાથી કેટલાક ખલાસીઓને એક હોડી લઈ મારી તરફ મોકલ્યા. તે હોડી કિનારે આવી ત્યારે હું તેમાં બેઠો એટલે તે હોડી વહાણ તરફ હાંકારી અને અમે વહાણ ઉપર ગયા. તે લોકો મને પૂછવા લાગ્યા કે આવા બપોરે બેટમાં તમે કેમ આવ્યા હતા, આ બેટમાં તો એવા રાક્ષસો રહે છે કે તેઓ માણસોને આખાને આખા શેકીને તેનું બદાણું કરી જાય છે. અને સર્પો પણ એવા રહે છે કે માણસોને આખાને આખા ગળી જાય છે. એવું એક જદું માણસ જે જાણતો હતો તે બોલ્યો. મેં કહ્યું કાકા, તમે કહેા છો તે વાત ખરી છે, અમારા વહાણમાંના સઘળા માણસોને એવીજ રીતે નાશ થયો છે, પણ પુલાની મહેરબાનીથી અને આયુષ્યથી અતિશે દુઃખ ભોગવી આપના આશરે મલવાથી બચી ગયો છું જે આપનું વહાણ મેં ન દીધું હોત તો હું દરિયામાં પડ્યો હોત. પરંતુ મારા સારા ભાગ્યે તમા આવી પહોંચ્યા.

પેલા લોકો મને કહેવા લાગ્યા, તમે ક્યાં રહો છો અને શી રીતે આ બેટમાં આવ્યા તે મેહેરબાની કરી કહેા ત્યારે મેં કહ્યું કે ભાઈ મારી હકીકત સાંભળતાં તમોને મારા ઉપર દયા આવ્યા વગર રહેશે નહીં, મેં જે દુઃખ અનુભવ્યું છે. તે દુઃખ અત્યારે પણ તમારી આગળ કહેતાં માંડે હૃદય કપે છે. એમ કહી મેં તેમને મારી સઘળી હકીકત કહી સંભાળતી. ત્યારે તો ખરેખર મારા ઉપર દયા લાવવા લાગ્યા અને કહેવા લાગ્યા કે કાણુ હિંમતવાન પુરૂષ હોય કે જે આટલું દુઃખ પડતાં જીવતો રહી શકે આ તમારા શરીર ઉપરનાં લુગડાં શદી ગયાં છે, તમારું શરીર જીવંતી સુકાઈ ગયું છે એમ કહી તેમણે મારા ફરિયાં લુગડાં કાઢી નાખવી સારાં કપડાં પહેરવા આપ્યાં અને પોતાની પાસેથી ખાવાનું કાઢી મને ખવરાવ્યું હું ખાધને ધરાયો મારું ચિત્ત ઠેકાણે બેઠું અને હું તેઓની સાથે વાતો કરવા લાગ્યો, ત્યાંથી આગળ ચાલતાં એક બેટ આવ્યો ત્યાં તે વેપારીઓએ વલાણુ લંગર કરાવ્યું,

ત્યાં સૌ પોતપોતાના વહાણમાંથી ઉતરી પોતપોતાનો માલ વેચવા લાલ્યા મારી પાસે કાંઈ હતું નહીં તેથી છાનોઆનો બેશી રહ્યો. પેલા લોકોને મારા ઉપર દયા આવી કે આ બિચારીની પાસે કાંઈ માલ નથી તેથી તે કાંઈક કમાય એવો ઉપાય કરીએ એક જણ બોલ્યો કે આપણામાંથી જે વેપારી ગયો છે. તેનો માલ આ માણસને હાથ વેચાવો અને તેની જે દલાલી થાય તે જોને આપણે એટલે એ પણ બે પૈસા કમાશે. આ વાત સંભળે ગઈ. તેથી તે વહાણનો નાપુલ્લ મને કહેવા લાગ્યો કે ભાઈ અમારામાંથી એક વેપારી મરી ગયો છે. તેથી તેનો માલ અમારી પાસે છે, તે માલ વેચી તેનાં જે નાણાં આવે તે અમારે તેના વારસને આપવાં છે, અને તેનો માલ આ ઠેકાણે વેચી નાખવાનો છે. માટે તે વેચવા સારૂ અમે તમોને સોંપીએ છીએ, તે વેચી તેમાંથી તમારી દલાલીના પૈસા લઈ બાકીના પૈસા અમેને આપણે એટલે અમે ત્યાં ગયા પછી તેના વારસને સોંપી દણ્યું મેં વાત કમુલ કરી અને કહ્યું કે તે વેપારીનું નામ મને લખાવો એટલે હું તેના ખાતે માલ જમે કરું. ત્યારે તે વેપારીઓએ મને કપ્તાન પાસે મોકલ્યો હું કપ્તાન પાસે ગયો મેં કહ્યું કે આ માલ જે ઘણીનો હોય તે વેપારીનું નામ મને નોંધાવો અને તે માલ પણ ખતવો, ત્યારે બોલ્યો કે આ માલ અહીં તુલક ઉપર પડ્યો છે. અને તે સીનખાંદ ખજાસીએ છે.

મારૂં નામ સાંભળી હું વિચારમાં પડ્યો, અને મારો માલ જો આ હોય તો મારા વહાણનો નાબુદા કેમ મારા જોળખવામાં આવ્યો નહીં. એમ વિચારી મેં તે નાબુદા સાચું બરાબર ધારીને જોયું તો તે મારા જોળખવામાં આવ્યો. અને મને યાદ આવ્યું કે બીજી સફરમાં જે વહાણ એક ઉબળડ બેટમાં મને ઉઠવું મુકીને ચાલ્યું હતું તેજ આ વહાણ છે, અને કપ્તાન પણ તેજ છે. પરંતુ તે વાતને ધણા દિવસ થઇ ગયા તેથી અને તેનો ચેહેરો બદલાઇ જવાથી મારા જોળખવામાં આવ્યો નહીં. તેમજ હું પણ તેના જોળખવામાં આવ્યો નહીં, ત્યાર પછી મેં તેને કહ્યું કે શું તે માલ ખરેખર સીનબાદ ખલાસીનો જ છે. તે બોલ્યો હા સીનબાદનો જ છે, મેં કહ્યું કે જો તેમ હોય તો હું જ તે સીનબાદ છું પેલાએ કહ્યું બાઈ તે તો મરી ગયો છે, તમારૂં રૂપ તેના જેવું લાગે છે. પરંતુ તમજ હો એવી ખાતરી કેમ થાય ત્યારે મેં કહ્યું કે મારી હકીકત સાંભળો અને તમારી ખાતરી થાય તો તે માલ મને સોંપજો. ત્યારે તે બોલ્યો કે હા કપુલ, પછી મેં તેને કહ્યું કે હું બગદાદનો વેપારી છું બસરાથી કેટલાક વેપારીઓ તથા હું તમારા વહાણમાં માલ ભરી નીકળ્યા, રસ્તામાં એક બેટ આવ્યો. તેમાં પાણી ભરવાને તથા જોવાને માટે અમે ઉતર્યા. હું એક ઝાડ તળે ઉઠી ગયો. અને તમે વહાણ લઇ ચાલતા થયા, ત્યાર પછીની હકીકત જો તમારે જાણવાની ઇચ્છા હશે તો હું કહીશ. પરંતુ ત્યાં સુધીની વાત તમારી ધ્યાનમાં હોય તો મેળવી જુઓ, પેલો કપ્તાન બોલ્યો કે હવે મને ખાતરી થઇ કે તું સીનબાદ છે, તને મુકીને ચાલ્યા પછી અમે કેટલેક દુર ગયા ત્યારે માલમ પડ્યું કે સીનબાદ આપણા વહાણમાં આવ્યો નથી ત્યારે અમેએ અમારૂં વહાણ પાછું ફેરવ્યું. પરંતુ પવન પ્રતિકુલ હોવાથી અમારૂં વહાણ બીજેજ રસ્તે ચડી ગયું. તેથી અમે પાછા ફર્યા અને વહાણ ચલાવ્યું. અમે એમ જાણતા હતા કે આવા ઉબળડ બેટમાં તે કયાંઇ મરણ પામ્યો હશે. તેમ જાણી તમારો માલ રાખી સૂક્યો હતો અને નક્કી કર્યું હતું કે તે માલ વેચી તેનાં નાણાં જે ઉપજશે તે તમારા વારસને આપીશું. મેં કહ્યું તમે મારા ઉપર ધણો ઉપકાર કર્યા છે. ધણા દિવસ થવાથી અને આપણા એક એકના ચેહેરા બદલાઇ જવાથી આપણને અરસ પરસ જોળખાણ પડી નથી. ત્યારે તે કપ્તાન બોલ્યો કે તેથીજ મને પણ આપની જોળખાણ પડી નહીં. માટે માફ કરજો અને આ તમારો માલ સીલબંધ તપાસી લેજો. પરંતુ એના ઉપર તમારાં સીલ નથી કારણકે તમારા છુટા પડ્યા પછી મેં વિચાર્યું કે આ માલ જો એમનો એમ પડી રહેશે તો બગડી જશે અને તેનું કાંઇ ઉપજશે નહીં. તેથી જે જે બંદર આવ્યું ત્યાં ત્યાં તમારો માલ વેચાતો ગયો. અને તેને બદલે બીજો નવો લેતો ગયો તેથી તમારો માલ વધારા સહિત છેવટનો આ લીધેલો છે, અને તે તમારી ખરીદીથી કિંમત કરતાં ધણી વધારે કિંમતનો છે. મારી ગફલતથી અમેએ વહાણ ચલાવ્યું અને ત્યાર પછી તમેને જે દુઃખ પડ્યું તેના શુભચિન્તન અમેજ છીએ. અને તે શુભાની તમારી પાસે મારી માગીએ છીએ, મેં કહ્યું કે તેમાં તમારો કાંઇ વાંક નથી તે સઘળું મારાજ નસીબે થયું છે. તમેએ તો મારો માલ સાચવી અને વધારો કરી આપ્યો, તેથી હું અતઃકરણ પૂર્વક તમારો ઉપકાર માનું છું વળી આ વખતે પણ તમેએ તરફી લઇ અને વહાણપર લીધો તે મને જીવતદાન આપ્યા જેવું કર્યું છે, અને તમારા આ ઉપકારનો બદલો મારાથી કોઇ રીતે વાળી શકાવાનો નથી.

ત્યાર પછી મેં તેને મારા વીતેલા દુઃખની સઘળી હકીકત કહી સંભળાવી, અને પેલા વેપારીએને ખબર આપી કે જે સીનબાદ ખલાસીને આપણે મુકીને ચાલ્યા હતા. અને જેને સુએસો જાણતા હતા, તે સીનબાદ ખલાસી આપણી પાસે જીવતો આવેલો છે અને તેનો માલ સોંપી દીધો છે, આથી તે સઘળા ધણાજ ખુશ થયા અને તેને આશિર્વાદ દેઇ કહેવા લાગ્યા, કે બાઇ ખુદતાલા તારૂં આયુષ્ય વધારે. અમે તો તને સુએસો જાણતા હતા. પરંતુ આજે તને જીવતો જોવાથી અમારા દિલને ધણોજ આનંદ થાય છે.

પછી મેં તે કપ્તાનને કહ્યું કે તમેએ મારા માલમાં ધણો નફો મેળવ્યો છે. તે નફો તમામ હું તમને આપું છું અને મારી મુળ કિંમત જેટલા પૈસા હું લઉં છું, એમ કહી મેં તેને કેટલોક માલ આપવા માંડ્યો પરંતુ તે બોલ્યો કે બાઇ! તે સઘળું તારા નસીબનું છે. કારણકે તું જીવતો નીકળ્યો અને

તે પણ આજ વહાણમાં જ્યારે દાખલ થયો, ત્યારે તે નક્કી સમજવું કે તારૂંજ નશીબ જોરાવર છે. મારે અમારે તેમાંથી એક પાઠ સરખી પણ અપે નહીં, મેં તેને આગ્રહ ધણે કર્યો પરંતુ તેણે કાંઈપણ લીધું નહીં, પછી છેવટે ઇનામ તરીકે કાંઈક રકમ ધણી આજીજી કરીને આપી ત્યારે લીધી.

મેં વિચાર કર્યો કે આવા પણ પ્રમાણિક માણસો દુનિયાની અંદર વસે છે; તેમણે મારો માલ સાચવી રાખ્યો એટલુંજ નહીં પરંતુ તેમાં વધારો કરી પાછો મને સોંપ્યો અને મેં જે કાંઈ આપવા માંડ્યું તે લીધું પણ નહીં તો હવે આ ઉપકારને બદલે શી રીતે વાળી શકાય ?

ત્યાર પછી અમેએ અમારો માલ વેચી ત્યાંથી ખીંચે માલ બધો જેમાં ધણે નફો મળ્યો અને ત્યાર પછી અમેએ બસરા બંદર તરફ ચાલવા માંડ્યું, રસ્તામાં દરિયાનાં અનેક પ્રકારનાં કૌતુક જોતા જોતા અમે ચાલ્યા. હું મને પોતાને ફરીથી જન્મ મળ્યો એમ માનવા લાગ્યો, અને જ્યારે જ્યારે મારા વીતકની વાત સાંભળતી ત્યારે મારી આંખમાંથી આંસુ આવી જતાં, અને હવે ફરીથી કોઈ દિવસ પણ નીકળવું નહીં એમ થતું હતું. વળી મારા પેલા સોળતીઓ સધળા મરી ગયા અને હું બગ્યો તેથી ખુદા-તાલાનો હું ધણેજ ઉપકાર માની ખરા અંતઃકરણથી તેની બંદગી કરતો હતો આ પ્રમાણે અમારૂં વહાણ બસરા બંદર આવી પહોંચ્યું.

બસરા પહોંચ્યા પછી અમેએ અમારો માલ સધળો વેચી નાંખ્યો તેના મને એટલા પૈસા ઉપજ્યા કે, મારી જીંદગીમાં તો શું પણ ત્રણ પેઢી સુધી બેઠાં બેઠાં ખાય તો પણ ખુટે નહીં, તે સધળું લાઈ બખ્તાદ આવ્યો. હું અતિશે આદરમાંથી જીવતો આવ્યો તેની ખુશાલી ખતાવવા, તથા ખુદાતાલાનો ઉપકાર માનવા મેં ગરીબ ગરબાને દાન આપવા માંડ્યું, અને જે જે દુઃખી લોક મારા જોવામાં આવ્યા તેમને મારાથી ખનતી મદદ કરવા માંડી, હું સમજતો હતો કે જે કદાપી મુસાફરીમાં મારો અંત આવ્યો હોત તો મારે આ શા કામતું હતું, તેથી મેં મારા હાથે પૈસા સારા માર્ગે ખરચવામાં હંસર રાખી નહીં. અને મારું નામ દેશિદેશ પ્રસિદ્ધ થયું.

ત્યાર પછી તો મેં મોજબજા બોગવવાનો જ નિશ્ચય કર્યો, એમ કહી તેણે નાકરને હમેશની માફક ઢુકમ કર્યો કે, આ હીનબાદને સા રૂપીઆ આપો તે પ્રમાણે તેણે એક રફેખીમાં સો રૂપીઆ લાવી મારી આગળ મુક્યા. પછી ખાવાનું આપ્યું. તે અમે સધળા બેઠકવાળાઓએ ખાધું. સીનબાદ ખલાસીની આ ત્રીજી મુસાફરીની વાત સાંભળી તથા તેના ઉપર પડેલા દુઃખથી સધળાઓનાં મન પર એવી અસર થઈ કે લોકો જેવી ખુરી ચીજ ખીજી કોઈ નથી. બે વાર આટલું દુઃખ વેઠ્યું તો પણ ત્રીજીવાર જવાનું મન થયું અને હજી તો ચોથી મુસાફરીની વાત કાલરોજ કહેવા કહ્યું છે તો શું ? હજી પણ તેનો લોભ નહીં અટક્યો કે ચોથીવાર ગયો હશે ? એમ વાત કરતા કરતા હીનબાદ તથા સધળા ખલાસીઓ છુટા પડ્યા. અને પોત પોતાને ઘેર ગયા.

સીનબાદ ખલાસીની ચોથી સફર.

ચોથા દિવસે પણ હીનબાદ હંમેશની માફક પોતાના રથાને આવી બેઠો ત્યારે ખાણું લીધા પછી તેણે પોતાની વાત શરૂ કરી; અને બોલ્યો બાઇઓ ? આ ત્રીજી સફર કર્યા પછી મેં કેટલાક દિવસ મોજ મળ બોગવી પરંતુ એમ બેશી રહેવાથી મને કાંઈ ચેન પર્યું નહીં, અને ફરીથી મુસાફરી કરવાનો વિચાર કર્યો. અને આ વખતે તો ધરાની અખાતને રસ્તે જવું એમ વિચાર કર્યો, હું કેટલાંક શેહેરોમાં ફરી માલ લઈ આવ્યો. આ વખતે હંમેશાંના કરતાં મારા ધરનો દાદમાઈ વધી ગયો હતો તેથી મારા ધરનો કારભાર ચલાવવા સાર એક સારો વિશ્વાસુ અને પ્રમાણિક માણસ રાખ્યો અને ખીંચું ધરતું કામકાજ કરવા સાર તેના હાથ નીચે કેટલાંક માણસ આપ્યાં એમ બંદોબસ્ત કરી. હું માલ લઈ વહાણમાં બેઠો, અને દરિયાઈ માર્ગે વહાણ દુકાંડું ચોરેકે છેડે ગયા અને એકદમ વાવાઝોડું થયું અને

અમારા વહાણને ડોલાવવા લાગ્યું, અમારા કમાને વહાણના સઢો ઉતારી નાંખવા માંડ્યા પરંતુ તે પેઢેલાં તો સઢના ફાટીને કકડા થઇ ગયા, અને વહાણ આડે રસ્તે એવું તો સપ્ટામંથ ચાલ્યું કે થોડી વારમાં ઘણેજ દુર ગયું અને ખડકની સાથે અથડાઇ બાગી ગયું અને થોડીવારમાં તે વહાણના સઢળો સામાન તળાએ જઇ પેડે. અમે વહાણમાંથી કુદી પડ્યા અને તરવા મંડ્યા પરંતુ કોઇએ દરિયો તર્યો સાંભળ્યો નથી. તેવી રીતે અમારામાંનાં ઘણાં માણસોએ દરિયામાં વાસો કર્યો હતું પણ હુબવાની તૈયારીમાં હતો એટલામાં મારા હાથમાં બાગેલા વહાણનું પાટીડું આવ્યું તેને વળગી પડ્યો અને તેવી રીતે બીજા પણ કેટલાક માણસોના હાથમાં સાધન આવ્યું તેથી અમને તરવામાં મદદ મળી અને તેથી અમે પેલા ખડકના કિનારે જઇ પહોંચ્યા. અમે તે ખડક ઉપર ગયા તો કેટલાંક ઝાડ ઉપર ફળ લાગેલાં હતાં અમેએ તે ફળ ખાઇ કેટલીક ભૂખ મટાડી.

ત્યાર પછી એક ઝાડ નીચે બેઠા. અમેને તરતાં તરતાં એટલે થાક લાગ્યો હતો અને અમારા હાથ પગ એવા ભરાઇ ગયા હતા કે અમારાથી ઉભું થઈ શકાયું નહીં, તેથી અમે ત્યાંના ત્યાં ઉંચી ગયા અને એવા ઉંચા કે આખી રાત જતી રહી પણ અમેને કાંઈપણ ખબર પડી નહીં. અમે સવાર થયું અને જ્યારે ઉઠ્યા ત્યારે અમારી નજરે કેટલાંક ઝૂંપડાં પડ્યાં, ત્યારે અમેએ જાણ્યું કે આ કેટલો કાંઈ વસ્તી જણાય છે ખરી એમ ધારી અમે તે તરફ ચાલ્યા. અમેને ત્યાં પહોંચવાને થોડી વાર હતી એટલામાં સપ્તામંથ કાળા માણસો આવ્યાં અને અમારા દરેકની પાછળ પાંચ પાંચ માણસો ફરી વળી ઘેરી લીધા, અને અમેને કેટલીક મારફત પકડવા. તેઓ અમેને એક ઝૂંપડામાં લઈ ગયા ત્યાં ગયા પછી એક જાતના ઝાડનાં પાંદડાં અમારી આગળ લાવી મુક્યાં અને તે ખાવા માટે અમેને કહ્યું, અમેને ભૂખ એવી લાગી હતી કે મારા સિવાય બીજા બધા મારા સોજતીઓ તે ઝાડનાં પાંદડાં (પાલો) ખાઇ ગયા; અને થોડીકવારમાં તે ગાંડા થઇ ગયા મેં તે પાલો ચાખ્યો નહીં, તેનું કારણ એક અને પેઢેલેથી વેહેમ પડ્યો કારણ કે આ લોકો બંદીવાન બનાવી અમને લાવ્યા છે. તેથી તેમના ધરાદો તો સારો નથી. એવી પછી ખાતરી થઇ. અને તેથી અમને મારી નાખવાને માટે તેઓ આ ઉપાય કરતા હશે એમ મને લાગ્યું તેથી મેં તે બીલકલ ખાધા નહીં થોડીવાર પછી તેઓ ગંધેલા ચોખ્ખામાં ખોપરેલ ભેગવી લાવ્યા અને તે ખાવા આપ્યા, તે લોકોને કાંઈ બાન નહોતું તેથી તેમણે તે પુષ્કળ ખાધા. મારે ખાવાની મરજી નહોતી પણ મને તેમણે પરાણે ખવડાવ્યા.

આ લોકોને શી મતલબ હતી તે મેં મારા મનથી વિચારતાં મને જણાયું કે આ જંગલી માણસો માણસોના આહાર કરનારા છે, અને જેમ માણસ પુષ્ટ હોય તેમ સ્વાદ સારો લાગે, તેથી તેમને પુષ્ટ કરવાને માટે પ્રથમ તેમને ગાંડા બનાવ્યા, ગાંડા થવાથી તેઓને ખાવાનું બાન રહે નહીં, જ્યારે ખાવાનું બાન રહે નહીં ત્યારે તેઓ ઘણું ખાઇ જાય. તેથી પુષ્ટ થવાય. અને વળી ભાત તથા ખોપરેલ ખાવાથી શરીર ઘણું પુષ્ટ થાય. એવા વિચારથી તેમણે આ વસ્તુ જાણી હતી, તેથી મને ખબર પડી મઠ અને ચેતી ગયો તેથી મેં તેમનું ખાણું તથા પાલો કશું ખાધું નહીં, અમારા સોજતીઓને પેલા જંગલી લોકો શેજ તે પાલો ખવડાવવા લાગ્યા અને ઉપર બાન ખોપરેલ, તેમજ સારાં સારાં પકવાન અને મીઠાઈઓ ખવડાવવા લાગ્યા. આ પ્રમાણે કરવાથી થોડા દિવસમાં બધા માણસો સારી રીતે પુષ્ટ થયા જ્યાં પુષ્ટ થયા કે પેલા લોકોએ તેમનો આહાર કરવાની નિંદ્ય ઇચ્છા પાર પડી. હું તો ધાસ્તીમાંને ધાસ્તીમાં એવો મુકાઇ ગયો કે મારા શરીરમાં ફક્ત હાડકાં રહ્યાં હતાં. હું ખાઈ પણ શકતો નહીં તેમજ મને રાત્રે ઉંચ પણ આવતી નહોતી. તે માણસોએ મને મારવાનો વિગાર તો કર્યો, પરંતુ માકે શરીર મુકાયેલું જોઇ છોડી દીધા, અને ધરવા હરવાની છુટ આપી કે જેથી મારા મનમાંથી ધાસ્તી જતી રહે અને શરીર સાફ થાય, તો આપણા કામમાં આવે એવી આશાથી તેમણે મને કાંઈ પણ ધાસ્તી બતાવી નહીં, પરંતુ હું તે સઘળું સમજતો હતો. તેઓએ મને એટલી બધી છુટ આપી કે હું ગમે ત્યાં શરૂ તેની કાંઈપણ દરકાર તેઓ રાખતા ન હતા. તેઓ એમ જાણતા હતા કે અહીંથી ક્યાં જવાનો છે. હું પણ તેમને વેહેમ ન પડે તેમ મારી ઇચ્છા પાર પાડવામાં મચ્યો હતો અને ત્યાંથી લાગ આવે નાશી જવાની સહા જોતો હતો.

આ લોકો કાંઈ કાંઈ દહાડો રરવા જતા તે રાતે પોતાના મકાનપર આવતા નહીં અને તે હમેશાં ત્રીજે ચોથે દિવસે જતા, એક દિવસ તે એવી રીતે જવાના હતા તેજ દિવસે હું નાસવાને માટે તૈયાર થઈ તેમને જવાની રાહા જોતો બેઠો, જ્યારે તેઓ નીકળ્યા ત્યારે મેં નાસવા માંડ્યું, અને નાસતાં એક ઘરડા જંગલીએ જોયો તેણે અને પકડ્યો, પણ તેના હાથમાંથી છોડાવી હું નાડો, પેલા બીજા લોકો લાંથી ગચ્છેલા હતા તેઓ અને ડિમ્બત હતી મેં કાંઈ પણ આખા પીધા સિવાય દહાડો અને રાત ચાલ્યાં કીધું. કારણ કે પાછળ પેલા લોકોની ધારતી હતી રસ્તામાં બે કાંઈ ટેકાણે ફળફળાદિ મળે તો ખાઈને આગળ ચાલતો. આવી રીતે સાત દિવસ સુધી મેં ચાલ્યાં કર્યું સાત દિવસે દરિયા દેખાવા લાગ્યો અને કિનારાથી થોડક દૂર કેટલાંક ગેરોં માણસે મારા જોવામાં આવ્યાં ત્યાં વળી અને કાંઈ ધારતી લાગી કે રખેને વળી મારા ઉપર કાંઈ આરાત આવે હું તેમનાથી પણ દૂર નાસ્તો હતો ત્યારે તેમાંના એક જણે અને બોલાવ્યો. હું ત્યાં ગયો તો તે માણસો કંઈક વીણતાં હતાં, આ માણસો પરદેશી વેપારીઓ હતા, અને આ ટેકાણે મરી પુઠ્ઠળ થતાં હતાં તેથી તેઓ મરી વીણવા સારૂ આવ્યા હતા, હું આ માણસોને જોઈ ખુશી થયો, હું તેમની પાસે ગયો ત્યારે તેઓ અને મીઠા ચબ્દોથી પૂછવા લાગ્યા કે તમે કોણ છો અને ક્યાંથી આવ્યા, આ બેટમાં અહીંથી ધણે દૂર જંગલી માણસો રહે છે, તે માણસોના ભક્ષ કરી જાય છે.

મેં કહ્યું બાપ હું તે લોકોની પાસે ફસાયો હતો, મારી સાથેના સઘળા માણસો તે લોકોનો ખોરાક થઈ પડ્યા, અને હું ખુશની મેદેરખાનીથી બચી ગયો છું. પછી મેં તેમને મારી સઘળી વીતેલી વાત કહી સંભળાવી. તેઓ બોલવા લાગ્યા કે તમે ત્યાંથી નાશી આવ્યા અને બચ્યા એ ખરેખર નવાઈની વાત છે.

તેઓને પોતાને જોઈતો માલ એકઠો થઈ ગયો હતો, તેથી બીજે દિવસે જવાના હતા. હું તે દિવસે તેમની સાથે રહ્યો. બીજે દિવસ થયો એટલે સવારમાં તે સઘળા તૈયાર થયા. હું પણ તેમની સાથે તૈયાર થયો, તેમણે અને પોતાની સાથે લીધા અને વહાણ હકાર્યું. થોડા દિવસમાં તે વહાણ પેલા લોકોના વતનમાં પહોંચ્યું, સૌએ વહાણમાંથી પોતપોતાનો માલ ઉતારાવ્યો. પછી અને સાથે લઇ તે શહેરના રાજા પાસે ગયા, અને રાજાને મારી ઝોળખાણ પાડી; ત્યાર પછી રાજાએ અને પૂછ્યું કે તમે ક્યાંથી આવ્યા છો, અને શી હકીકત છે. તે સઘળી વિગતવાર કહ્યો. પછી મેં મારી હકીકત વિસ્તાર પૂર્વક કહી સંભળાવી. આ જોઈ રાજા ધણો અનન્ય થયો, તેમ મારા ઉપર દયા લાવવા લાગ્યો. તરતજ પોતાના નોકરને બેલાવી હુકમ કર્યો કે આ માણસને એક સારા કિમતી પોશાક અને રહેવાને માટે મકાન આપો તથા તેને જે જે સામાન જોઈએ તે સઘળા પૂરો પાડો. આ સાંભળી નોકર તરત ત્યાંથી ગયો, અને હુકમ પ્રમાણે મારી સઘળી બરદાસ કરી.

રાજા તરફથી મારી ધણી ખત્રી થવા લાગી. મારી સેવામાં કેટલાંક માણસો મૂક્યાં તથા રાજા પોતે પણ મારા ઉપર સારો પ્રેમ રાખવા લાગ્યો હું હમેશાં ત્યાં રહેતો, રાજા તરફથી પણ સારૂ માન મળતું તથા ખાવાનો બદાયસ્ત પણ રાજા તરફથી કરવામાં આવ્યો, આવી રીતે હું ત્યાં એકાદવાર મોગવવા લાગ્યો, અને મારા ઉપર પડેલું દુઃખ વિસરવા લાગ્યું; રાજાના મારા ઉપર ચારે હાથ હતા. તેથી લોકો પણ મારા દયાયલા રહેતા. અને સારૂ માન આપતા. થોડા દિવસમાં તો આખા શહેરમાં સૌ અને ઝોળખવા લાગ્યું, આટલા સુખમાં હું મારૂં વતન તથા ઘરખાર ભૂલી ગયો નહોતો.

મારે અહીં કાંઈ દામ ધધો હતો નહીં તેથી હું ધણી વખત સારા સારા ઉમરાવાને ત્યાં બેસતો અને મોટા મોટા લોક સાથે મારે સંપૂર્ણ પ્રીતી થઈ આ દેશમાં થોડા ઉપર બેસવાનો રિવાજ ઉઘાડી પાડે તથા લગભગ વગર હતો. તમામ લોકો એવી રીતે બેસતા, રાજાના થોડાઓ ઉપર પણ સામાન મળે નહીં, આવી રીતે જ્યારે મેં જોયું, ત્યારે લોકોને પૂછવા લાગ્યો કે આ દેશમાં આવો રિવાજ કેમ હશે. ત્યારે સૌ એમ કહેવા લાગ્યા કે અમારા દેશમાં મૂળથી આવોજ રિવાજ છે. એક દિવસ મેં રાજાને પૂછ્યું, તો પણ એવોજ જવાબ મળ્યો.

સાર પછી એક દિવસ મેં સરસ ખોખીર બનાવરાવ્યું અને તેના ઉપર અમુક ચડાવી તેના

ઉપર કેટલીક કારીગરી કરી રાજ પાસે લઈ ગયો, રાજ બોલ્યો કે આ શું છે ? મેં કહ્યું કે અમારા દેશમાં ઘોડા ઉપર આવો સામાન નાંખી બેસવાનો રિવાજ છે. રાજ આ બેઠેને ધણેજ અન્યથા થયો, કે આતો અમે સ્વમામાં પણ બજુતા નહોતા. અમેને તમે આ ઘોડા ઉપર નાંખી બતાવો. પછી મેં રાજનો એક ઘોડો મંગાવી તેના ઉપર નાંખી આપ્યું. અને લગામ ચડાવી. ત્યાર પછી રાજ ઘોડા ઉપર બેઠો, તો તેથી તેને એવું તો સુખ પડ્યું કે રાજ મારા ઉપર ખુશ ખુશ થઈ ગયો. અને મારાં વખાણુ કરી વારંવાર ઉપકાર માનવા લાગ્યો. ત્યાર પછી રાજએ કહ્યું કે મારા જેટલા ઘોડા છે. તે દરેકને માટે આવો સામાન તૈયાર કરાવો. મેં કહ્યું આપ જેટલા કહે તેટલા કરી આપું પછી મેં રાજના દરેક ઘોડા સાથે તેવો સામાન બનાવ્યો. જ્યારે પુરો થયો. ત્યારે રાજએ મને પુછળ બેટ આપી; અને પછી તો ગામમાં જેટલા ઘોડા વાળાઓ હતા. તે સઘળા મારી પાસે આવી કહેવા લાગ્યા. કે બાઈ અમને પણ એવો સામાન તૈયાર કરી આપો. અમે તમારો ઉપકાર જીવીશું નહીં અને આજે કાંઈ જુદું બેટ આપીએ તે સ્વીકારો એમ બોલી બોલી મને સેંકડો રૂપિયાની બેટ આપવા લાગ્યા, મેં આખા શહેરમાં જેટલા ઘોડા હતા. તે સઘળાને સામાન બનાવી આપ્યો, અને તથી મારી પાસે એટલી દોલત ભેગી થઈ કે હું તેની ગણતરી પણ કરી શક્યો નહીં, અને તેની સાથે મારી પ્રખ્યાતી પણ શહેરમાં એટલી થઈ, અને લોકો મારા ઉપર ધણેજ પ્રેમ રાખવા લાગ્યા, રાજ તો મારા ઉપર એટલો પ્રસન્ન થયો કે એક દિવસ પણ બે મરિા મેળાપ ન થાય તો રાજને ચેન પડે નહીં-હું હમેશ રાજની સુલાકાત લેતો.

રાજ એક દિવસ મને કહેવા લાગ્યો, કે સીનખાદ ! હવે તારે અહીંજ રહેવું. અને રાજ મારી પાસે આવ્યું, પરંતુ તું એકલો છે. માટે અહીંયાં લગ્ન કરે તો દીક, જ્ન તારી મરજી હોય તા હું તને સારા કુટુંબની કન્યા આપાં, મારી તો મરજી એવીજ છે. કે તને જરૂર પરણાવેાજ-તો તો તે બાબત મને આશા છે કે તું ના કહીશ નહિ. મેં કહ્યું સાહેબ ! મારી મરજી કદાપિ નહોય તો પણ આપને મને હુકમ કરો તો તે કર્યો વગર કેમ ચાલે આ બાબતમાં બે આપનો આગ્રહ છે તો આપનો હુકમ માથે ચડાવવાને તૈયાર છું.

ત્યાર પછી રાજએ કોઈ સારા ખાનદાન કુટુંબ વાળા માણસને બોલાવી મારા સાથે કન્યાની માગણી કરી, રાજની માગણીથી પેલા માણસ ના કહી શક્યો નહી. અને મને તેણે કન્યા પરણાવી, રાજ બોલ્યો કે સીનખાદ ! હવે તું સુખેથી અહીં રહે. અને તેટલાજ સારજ મેં તને અહીં પરણાવ્યો છે, કે તેથી તું ટકાને રહી શકે પરણ્યા પછી હું મારા સસરાના ધરમાંજ રહેવા લાગ્યો.

અહીંયાં હું મોજ મજ ભોગવતો હતો. પરંતુ મને મારા વતનમાં જવાનો ધણો વિચાર મનમાં થયાં કરતો હતો. અહીંયાં રાજનું મન મને ખીલકુલ ખસવા દેવાનું નહોતું, તો મારે શીરોતે જવું. તેનો વિચાર મારા મનમાં રાત દિવસ થયા કરતો હતો, મેં ચોક્કસ દરાય કર્યો કે ગમે તે રીતે જવું તો ખરુંજ, એવો કાણુ માણસ હોય, કે જેને પાતાનું વતન સંભરે નહીં, જે ભુમિમાં મોટા થયા જે ભુમિમાં નાનપણથી અનેક પ્રકારની રમતો રમ્યા. વળી જે ભુમિમાં માથાપે અતીશી લાડ લાડાવ્યાં, તે ભુમિને કાણુ કૃતર્ન માણસ પોતાની સારી સ્થિતિમાં જૂલી ગળ્ય. તેવી રીતે મને પણ મારી જન્મ ભુમી ઉપરા ઉપરી માદ આવવા લાગી અને નાશી જવાની તક બેગા લાગ્યો.

એક દિવસ મારા પાડોશી જે અતીશી રનેહી હતો, તેની સ્ત્રી કાંઈ દુઃખથી મરણ પામી ત્યારે મારો રનેહી ધણેજ રીક કરી રોવા લાગ્યો મેં આ વાત બધી ત્યારે હું તેની પાસે ગયો. અને હિમત આપવા લાગ્યો કે બાઈ આવા નરમ હૈયાનો કેમ થાય છે ? આપણા નશીબમાં જે સુખ દુઃખ લખ્યું હોય તે ભોગવવુંજ પડે માટે કાંઈ અપસોસ કરવો નહિ, આપણે જીવતા છીએ તો સૌ સારાં વાનાં થશે. “શિરસલામત તો પછી બોહોતેરી” આપણુ હયાત તો બીઓ કેટલી ? માટે તું કાંઈ ચિંતા કરીશ નહીં, ત્યારે તે બોલ્યો કે બાઈ તું કહે છે તે વાત ખરી છે, પણ તેમાંનું કશું કામમાં આવે એવું નથી, કારણ કે હું પણ હવે બે કલાક જીવવાનો છું. હું તેના દુઃખને નથી રોતો પણ મારા દુઃખને રોઈ છું. મેં કહ્યું કેમ તને શું થયું છે ? તારૂં ઘરોર જોતાં કોઈ પ્રકારનો રોગ દેખાતો નથી કે તું

મરી જાય. તે બોલ્યો તું અમારા દેશનો રિવાજ જાણતો નથી. એ રિવાજ એ મોટો રોગ છે, ત્યારે મેં તેને કહ્યું કે તું કહે છે. એમાં મને કાંઈ સમજણ પડતી નથી. પછી તે બોલ્યો કે અમારા દેશમાં એવો રિવાજ છે કે, જે પુરૂષની સ્ત્રી મરી જાય તે પુરૂષને પણ સ્ત્રીની સાથે જીવતો દાદી દેવો અને પુરૂષ મરી જાય તો તેની સાથે સ્ત્રીને દાદી દેવી, તેથી હવે એક કલાક પછી આ સ્ત્રીની સાથે મને દાટશે, તે ચિંતાથી હું શોક કરું છું.

આ સાંભળીને હું તો સ્તબ્ધજન થઈ ગયો કે અરેબિયન આ રિવાજ મેં મારી આટલી ઉમ્મર થઈ પણ કોઈ દેશજી જોયો નથી. તેમ કાઠના મુખે સાંભળ્યો પણ નથી, આ કેવો કુર અને જંગલી રિવાજ હશે, શું આ સંબંધી આદર્શ પણ છુટ આપતા હશે, હું રાજ પાસે ગયો અને કહેવા લાગ્યો કે મહારાજ ? શું આ લોકો કહે છે. તેવો જંગલી અને કુર રિવાજ આપના મુદ્દામાં છે ? રાજ બોલ્યો કે બાઈ શું કરીએ અમારા દેશમાં મુળથીજ આ રિવાજ છે હવે તેમાં ફેરફાર થઈ શકે તેમ નથી મારા સુધાંત સધળા લોકો તેમ કરે છે. આ સાંભળી મારે શી હુકિત કરવી તેની કાંઈ મને સુજ પડી નહીં, મેં કહ્યું મહારાજ આવો કુર રિવાજ તો બંધ કરો તો બહુ સારું રાજ બોલ્યો બાઈ ! તે બહુ મિઠ્ઠા છે. કારણ કે મારા વંશપરાયી જે રિવાજ ચાલ્યો આવે છે. તેમાં મારાથી ફેરફાર થઈ શકે નહીં, મેં રાજને ઘણું આગ્રહ કર્યો. પરંતુ રાજ કહેવા લાગ્યો બાઈ ! તે બાબત તું જેટલો પ્રયત્ન કરે તે તે સધળા જણ છે. માટે હવે તું આગ્રહ છોડી દે, પછી મેં રાજને પૂછ્યું કે આ રીતે કોઈને ન વર્તવું હોય તો કેમ ? રાજએ કહ્યું કે તેવી રીતે વર્ત્યા વગર ચાલેજ નહીં. જે કદાપી તેમ કરવા કોઈ ના પાડે તો તેને બીજા લોકો બાંધી ફાંસી લઈ જાય, મારે પણ જે મારી રાણી મરી જાય તો જેડે દટાવું જ પડે તેમાં ચાલેજ નહીં. પછી મેં પૂછ્યું કે કદાપી કાંઈ પરદેશથી આવેલો હોય તો તેનું કેમ ? રાજ બોલ્યો તું જે મતલબથી પૂછે છે તે હું સમજી ગયો છું; પરદેશથી આવેલો માણસ હોય પણ જે તેણે અહીં લગ્ન કર્યું હોય તો તેને પણ તે રિવાજ લાગુ પડે, તું અહીં પરગયો છે અને કદાપિ જે તારો સ્ત્રી મરી જાય તો તારી પણ એ દશા.

આ સાંભળી હું તો ઘણોજ દિલગીર થયો કે અહીંયાં રહેવાથી કાંઈ દિવસ બુદ્ધ દવાલે મોત થશે માટે જેમ અને તેમ હુકિત કરીને અહીંયાં નાસવું જોઈએ. આમ વિચાર કરતો પાછો પેલા પાડોસી પાસે આવ્યો. એટલામાં તો તેની બાઈડીને સારામાં સારાં ઘરેણાં ગાંઠાં તથા લુગડાં લગાં પેદેરાની જેવી રીતે વરઘોડામાં જવું હોય તેવી રીતે તેને શણગારી અને એક ડાળીમાં બેસારી તેને લઈ ચાલ્યા. અને એક પહાડ હતો તેના ઉપર લઈ ગયા. સધળાં મહાં તે પહાડ ઉપર જઈ નીચે નાંખી દેવામાં આવતાં જ્યાં નાંખવામાં આવતાં તે જગ્યાએ એક મોટી ડુંગરની ખીણ હતી તે ખીણ દસીઆની તળેટી સુધી ઉઠી હતી. તે પહાડ ઉપરથી નાંખી દેવાને એક દાદર જેવું બાબુ હતું તેના ઉપર એક પથ્થર શિલા ઢંકાતી આ સ્ત્રીને ત્યાં લઈ જઈ શિલા સધળા લોકોએ મળી ઉપાડી, અને તે સ્ત્રીને દાગીના તથા પોશાક સાથે અંદર નાંખી દેવામાં આવી આ વખતે હું જેડેજ હતો તે સ્ત્રીને નાંખી દીધા પછી પેલા પુરૂષ પાસે આવ્યા અને તેને પણ તેવી રીતે ડાળીમાં બેસાડી તે ડેકાણે નાંખી દેવામાં આવ્યો, મને તો આ જોઈને એટલો ત્રાસ અને કમકમાટ ઉપજ્યો કે હું તે જગ્યાએ થરથર ધ્રુજવા લાગ્યો. તે લોકોને તો કોઈ પણ વધારે શોક થતો હોય એમ મને લાગ્યું નહીં.

આ જંગલી રિવાજથી દિવસે દિવસે સુકાવા લાગ્યો, અને મને એમજ ધારતી પેદી કે રખેને મારી પણ કોઈ દિવસ આ દશા થાય, જે મારી સ્ત્રીને કોઈ દહાડે કંઈ પણ દુઃખ થાય તો મારો જીવ લડી જતો, હવે આ ડેકાણેથી કેવી રીતે છુટવું તેનો કાંઈ પણ ઉપાય સૂઝ્યો નહીં. હમેશાં બુદ્ધાતુ જીવન કરતો મેડો, મનમાં એમજ સ્મરણ થયા કરે કે રખેને મારી સ્ત્રી મરી જાય આવીને આવી ચિંતામાં રાત દિવસ રહેવા લાગ્યો. કાંઈ પણ ચેન પડે નહીં, રાજ મને ઘણી વખત પૂછે કે કેમ ચિંતામાં છે. ત્યારે આ રિવાજ વિષે તેને ઘણું ઘણું કહેતો-પણ જ્યાં સધળા પ્રજા અને રાજના એક વિચાર હોય ત્યાં મોંડે શું થઈ શકે. લગ્ન પછી એક દિવસ મારી સ્ત્રી મોંડે પડી, તે વખતે મારો જીવ લડી ગયો. મેં

ધણા ધણા વૈઠ અને હકીમ કરવા માંડ્યા. પણ તેને આરામ થયો નહીં અને મંદવાડ વધતો ગયો. તેનું શરીર દિવસે દિવસે ગળવા લાગ્યું. અને ધારતીને લીધે તેની બંડે મારું શરીર પણ સુકાવા લાગ્યું. આ વખતે રાજા હમેશ મારે ત્યાં ખબર બેવા આવતો તેમ આખા શહેરમાં પણ મારા માટે લોકોને અતિશે લાગણી થવા લાગી. અને લોકો દિલોસો આપવા લાગ્યાં, રાજા પણ ઘણો દિલગીર થવા લાગ્યો છેવટે કોઈ ઉપાય તેને લાગુ પડ્યો નહીં અને મારી જી મરી ગઈ. હવે હું દારણ શોક કરવા લાગ્યો કે અરેરે ! હવે મારે પણ પેલી કમકમાટ બરેલી ખાઇમાં પડું પડશે, હું પોકેપોકે રડવા લાગ્યો. મારી પ્રખ્યાતીને લીધે સઘળા લોકો સ્મશાન જવાને માટે આવી હાજર થયા. રાજા પણ મારી છેલ્લી મુલકાત કરવાસાર પાતાના કુટુંબ સાથે ત્યાં આવી ઉભો જ્યારે રાજા આવીને ત્યાં ઉભો રહ્યો. એટલે આખા શહેરમાં જે કોઈ ઘેર હતું તે સઘળું ત્યાં આવી હાજર થયું આ બધાને સાધારણ રીતે લાગણી થાય. પરંતુ મારા અંતરનું સંયું ત્યાં કોઈ નહોતું જ્યારે સૌ લોક હાજર થયું ત્યારે મારી જીને ઘરેણું માંડાં અને સારામાં સારાં લુગડાં પેહેરાવવામાં આવ્યાં. અને તેને ડાળીમાં બેસાડી લઈ આલ્યા તેની પાછળ હું મારી સાથે રાજા અને અમારા બન્નેની પાછળ આખું શહેર સરખસના આકારમાં ચાલ્યું આવતું હતું. અમે તે પાહાડ ઉપર જઈ બેઠા ત્યારે હું રાજાને અને સઘળા લોકોને રહેવા લાગ્યો કે સાહેબો હું પસંદશી માણસ છું હું તમારા રાજ્યનો રહેવાસી નથી. માફ વતન ખગદાદ શહેર છે, અમારા દેશમાં આવા જિવાજ નથી. મારા દેશમાં મારી પાસે ઘણી દોલત છે તેમજ મારાં ઘેરાં છોકરાં છે. માટે મારા ઉપર મેહેરબાની કરો અને મારાં ઘેરાં છોકરાંની દયાને ખાતર મને છોડી દો તો ઘણું સાફ આવી રીતે મને મારી નાં મવામાં તમને શો દાવદો છે, એમ વારંવાર કહી મેં પોકેપોકે રડવા માંડ્યું, મેં જાણ્યું જે માને આવી વર્તણૂકથી સૌને કાંઈ દયા આવશે. પરંતુ આટલું કહેવાથી તો તેઓ વધારે ઉતાવળ કરવા લાગ્યા અને પેલો પથ્થર ઉઘો કરી તરતજ મારી જીને ફેંટી દીધી, અને તે પછી મારા બેલવા તરફ કાંઈ પણ ધ્યાન નહીં આપતાં મને પણ ઉચકીને ફેંટી દીધા અને ઉપર પેલો પથ્થર પાછો ફાંટી દીધો.

પેલી ખાઇના તળાએ જેવી મારી ડાળી ગમ કે તરતજ હું ઉભો થયો અને ત્યાં આગળ મડદાં પડેલાં હતાં. તેના ઉપર પડ્યો તેથી મારા શરીરને ઝાઝી ધગ થઈ નહીં. પરંતુ ત્યાં મડદાંની એટલી બધી દુર્ગંધ આવતી કે કંઈ કહી શકાય નહીં. મને અંદર નાંખતી વખતે ડાળી સાથે ઘોડું ખાવાનું તથા પાણીનું વાસણ બાંધવામાં આવ્યું હતું તે મેં છોડી દીધું. અને ત્યાંથી લગાર આવો ગયો તે ઠેકાણે મડદાં નહોતાં, ત્યાં જઈ મેં થોડુંક ખાવાનું ખાધું અને પાણી પીધું હવે મારે શી રીતે કરવું. આ ખાખમાંથી મેં કોઈ રીતે નીકળવાનો લાગ જોયો નહીં. આ ખાઇમાં કેટલાંક માણસ જીવતાં હતાં, પરંતુ તે મરવાની અણીપર હતી. માફ ખાવાનું પહોંચ્યું ત્યાં સુધી તો હું ત્યાં બેસી રહ્યો, પણ ખાવાનું ખુટ્યું ત્યારે શું કરવું, ફનીયામાં સૌથી ખુરામાં ખુરી યીજ ભૂખ છે. માણસને ભૂખ લાગે ત્યારે પાપ પુણ્ય કાંઈ ગણતું નથી દુકાળમાં ભૂખે મરતાં માણસ પાતાનાં છોકરાંને પણ વેચી ખાય છે. છોકરાં ભૂખ્યાં હોય અને માખાપ ખાવા મંડી પડે છે. આવી રીતે મેં પણ ભૂખને લીધે પાપનો આરામ કરવાને ખાટી રાખ્યું નહીં.

મેં વિચાર્યું કે જેટલાં મડદાં અહીં આવશે તે દરેકની સાથે અકેક જીવતું માણસ આવશે. અને તેમની સાથે ખાવાનું પણ હશે, તેથી જે માણસ જીવતું આવે તેને અહીં પડતાં ને પડતાં હાડકાંથી મારી નાંખવાનું અને તેની પાસેના ખોરાક લઈ લેવો આવો નિશ્ચય કરી બેઠો, શહેર મોડું હતું તેથી બે ત્રણ દિવસ એકાદ મડદું તો આવેને આવે, ત્યારે તેની સાથેના જીવતા માણસોને હું મારી નાંખતો અને તેની પાસેના ખોરાક લઈ લેતો, આવી રીતે કેટલાંક માણસોનું મેં ખુન કરી મારો નિર્વાદ ચલાવ્યો હતું તે વખતે પાપ પુણ્ય કાંઈ પણ ગણવાને રહ્યો નહીં અને ધૈર્ય કરી અંદર કેટલાંક દિવસ રહ્યો.

આવી રીતે મને ત્યાં રહેતાં ઘણી કંટાળો ઉપજ્યો કે આની દુર્ગંધમાં અને દુઃખમાં અહીં પડી રહેવું તેના કરતાં મરવું એ હજાર દરબજે સારું છે, આ ખાઇમાંથી કોઈ ઠેકાણે થઈ નીકળવાનો મારો હાથ લાખતો નથી. છેવટે અહીંઆજ આકુખ્મ પુર થવાનું છે, એમ હું દરરોજ પસ્તાવો કરતાં અંદર પડી

રહેતો એક દિલસે વળી કોઈનું મડદું આવ્યું, ત્યારે ઉપરથી જે વખતે પથ્થર ઉચક્યો તે વખતે અંદર અજવાળું આવ્યું ને અજવાળામાં મેં ચારે દીશા તરફ જોયું તો એક ઠેકાણે કંઈક શુંદ્રા જેવું સારા જોવામાં આવ્યું, હું તેમાં પેટો તો કાઢ ચાલતું હોય એવો અને આભાસ લાગ્યો તેમાં ધોર અધારડું હતું તો પણ હાથ ફેરવી ફેરવી ચાલવા લાગ્યો, હું ધણું ચાલ્યો પણ તેના પાર આવ્યો નહીં. તો પણ મેં હિમ્મત રાખી અને એમજ વિચાર્યું કે હવે મરવાની ખીક રાખવી તે નકામી છે. કારણ કે મને જે દુઃખ પડતું તે એવું હતું કે મરણનું દુઃખ તેના આગળ કંઈ દિસાઈમાં નહોતું,

હું જેમ જેમ આગળ ચાલ્યો તેમ તેમ રસ્તો કાંઈક ઠીક આવવા લાગ્યો, અને ઘણું દુર કંઈક અજવાળાનો આભાસ જણાવા લાગ્યો, તેથી મને હીમ્મત આવી અને ઉતાવળો ચાલ્યો કાંઈક આપ્પા જેવું માલમ પડ્યું. ત્યાંથી અજવાળું લગાર લગાર આવતું હતું. હું ત્યાંથી પણ આગળ ચાલ્યો તો એક ગુરાના દરવાજા જેવું આવ્યું. ત્યાં ગયો તો મને અજવાળું વધારે આવવા લાગ્યું અને દરીઆનાં મોન્નોના અવાજ મારા કાને પડવા લાગ્યો, મને હીમ્મત આવી અને આગળ ચાલ્યો તો શુક્રાનોજ દરવાજો આવ્યો તેમાંથી બહાર નીકળ્યો તો દરિયાના કિનારા ઉપર આવી ઉભો રહ્યો. આ વખતે તે સીનપ્પાદના જીવને કેટલો આનંદ થયો હશે, તેનો ખ્યાલ વાંચનારેજ કરવો જોઈએ. બહાર નીકળ્યા પછી મેં વિચાર કર્યો કે જે કબરસ્તાનમાંથી હું નીકળ્યો છું તેમાં હીરા અને મોતી વગેરે અવેરાનના લાખો રૂપિયાનો માલ છે તે અહીંયાં શા કામનો છે, માટે ચાલ તેમાંનો જેટલો મારાથી લવાય તેટલો લઈ આવું એમ ધારી હું પાછો ગયો. અને મડદાના ચરીર ઉપર જે લાખો રૂપિયાના અવેરાનના દાગીના હતા તે ઉતારી લીધા અને તેની એક ગાંસડી બાંધી હું પાછો દરિયા કિનારે આવ્યો, ત્યાં કોઈ વસ્તી નહોતી. આસપાસનાં જાડ ઉપરથી ફળ ફૂલ લાવી કેટલાક દિવસ હું દરિયા કિનારે પડી રહેવા લાગ્યો એવામાં અક વહાણ જતું મારી નજરે પડ્યું. મેં ધણી યુગ્મો પાડી પણ તે લોકોના સાંભળવામાં આવી નહીં ત્યારે મેં મારી પાછડીનો છેડો લાંબો કરી ધસારત કરી તે લોકોને મારી તરફ આવવા સમજાવ્યું ત્યારે તે લોકોએ મને લેવા માટે એક મજબો મારી તરફ મોકલ્યો તે મારી પાસે આવ્યો. તેમાંના ખલાસીઓએ મને કહ્યું કે તમારે આવવું હોય તો આ મજબામાં બેસી જાઓ. હું મારી ગાંસડી સાથે તે મજબામાં બેસી ગયો, અને પેલા વહાણપર જઈ પહોંચ્યો. તે વહાણના કપાને મને પૂછ્યું કે આવા ઉજ્જડ બેટમાં તમે કેમ આવ્યા હતા. મેં કહ્યું હું એક વહાણમાં બેસી વેપાર સાફ જતો હતો તેવામાં અમારૂં વહાણ બાજ્યું અને તેનાં પાટીઆં હાથમાં આવવાથી અમે કેટલાક બચ્યા અને તેમાંથી અમે એક બેટ ઉપર જઈ પહોંચ્યા ત્યાં અમેને ધણું દુઃખ પડ્યું અને મારી સાથેના સપ્તણા સોભતીઓ મરણ પામ્યા ફક્ત એકલો હુંજ બચ્યો ત્યાંથી પણ હું ખીજ બેટમાં ગયો ત્યાં મેં લગ્ન કીધું અને હું રહેતો હતો એવામાં મારી સ્ત્રી ત્યાં મરી ગઈ ત્યારે તે દેશના રિવાજ પ્રમાણે મને એક મોટા પર્વતની ખીણમાં તે સ્ત્રીની સાથે નાંખી દેવામાં આવ્યો ત્યાં એક શુદ્ધ હાથમાં લાગતાં દરિયા કિનારે આવી હું ઉભો રહ્યો. ત્યાંથી હું કેટલોક માલ મારી સાથે લાવ્યો છું આપે મારા ઉપર મોટા ઉપકાર કર્યો તેથી તે માલમાંથી હું જે કાંઈ થોડું ધણું તમને આપું તે સ્વીકારો પણ તે લેવાની તેણે સાચ ના પાડી અમરાં વહાણ કેટલાક બેટ ઝોળંગી કેલાના નામના ટાપુમાં આવ્યાં આ ટાપુમાંથી અમે સીસું, નેતર તથા કપુર વગેરે કેટલાક માલ લીધો. આ બેટ ઘણો રસાળ હતો તેથી ત્યાંના રાત્રને પેદશ સારી હતી. જોડેતો જેબલ્સ નામનો બેટ પણ રસાળ હતો, તેથી કેલાના ટાપુનો નામ ધખો દોલતવાળો હતો, તથા જોરાવર પણ હતો.

આ બંને બેટોના મધ્ય ભાગમાં વસનારાં માણસો જંગલી હતાં અને તેઓ માણસનું માંસ ખાતાં હતાં. આ શહેર કિનારા ઉપર આવેલું હતું અમે ત્યાં ઉતર્યાં અને અમારી પાસેનો માલ કેટલોક વધ્યો તેમાં અમને ઘણો સારો નફો મળ્યો, તથા ત્યાંથી વળી કેટલોક માલ લીધો. એમ કરના કરતાં અમે કેટલાક બેટો યરતા યરતા બગદાદ આવી પહોંચ્યા આ વખતે મારી પાસે એટલી બધી દોલત હતી કે ત્રણ સદસો કરતાં પણ વધી નવ્ય હું ઘેર આવ્યો અને ખુદતાલાની મેદેરખાનીનો ઉપકાર માનવા લાગ્યો, હું જે કામમાં લાગ્યો તેમાંથી મેં ઘણા રૂપિયા સારા આર્થે વાપર્યાં કેટલાક ગરીબ ગરબાને હમેશાં ખાવાનું

આટલું કહી સીનબાદ બોલ્યો કે આ મારી યોધા વખતની મુસાફરીની સર્વે હકીકત કહી, એ સાંભળી સાંભળનારા સર્વે લોકો બોલ્યો કે બાર્ધ આટલી હિન્મત અને દુઃખ વેડી પૈસા લાવવા, એ કામ તો તમેજ કરી શકો. આપું દુઃખ વેડી પૈસા લાવવાની વાત અચારી ઉમરમાં તો સાંભળી નથી, તખત ખરેખર ધન્યવાદ છે. ત્યાર પછી હમેશ્વરી માફક પેલા હીનબાદને સો રૂપીઆ મંગાવી આપ્યા. અને કહ્યું કે મારી પાંચમી સરરેતો હેવાલ સાંભળવાને કાંઠે પાછા આવજો. ત્યાર પછી હીનબાદ અને બીજા સઘળા લોકો ત્યાંથી ઉઠી પોતપોતાના ઘર તરફ ચાલ્યા હીનબાદે ઘેર જઈ સઘળી હકીકત પોતાની જાતે કહી અને રૂપીઆ સો તેના હાથમાં મુક્યા, રોજ સો રૂપીઆ લાવતો જેઠા હીનબાદની સ્ત્રી વિચાર કરવા લાગી કે મારી આટલી ગરીબી અવસ્થામાં મારે રોજ સો રૂપીઆ આવે છે. તે ટકશે કે નહીં, મને તે વિષે બ્હેમ છે કારણકે આપણા નશીબમાં આટલું બધું હોય ક્યાંથી ? તેણે પોતાના પતીને આ વિચાર જણાવ્યો. ત્યારે તે બોલ્યો કે આપણે ક્યારે કાઠબી ચોરી કરવા જઈએ છીએ કે અનીતિ કરીએ છીએ ? તેમ છતાં જો પુણા તાલાને લઈ જવું હશે, તો આપણે આપણા ધંધો નાશી ગયો છે, માટે તે આવતની ચિંતા કરવી નહિ.

અમે આમારા વાહાણ સાથે એક મેટમાં જઈ પહોંચ્યા, અને ત્યાં લગર ક્યું. હું તથા મારી સા-
થેના માણસે તે મેટમાં ઉતર્યાં. આ મેટ ઉજ્જડ અને વેરાન હતો, અમે કેટલેક દુર સુધી જોઇ આવ્યા
પરંતુ કોઇ ઠેકાણે વસ્તી જોવામાં આવી નહીં. તેથી પાછા આવી ફરિયા કિનારે અમે કરતા હતા. તે
વખતે મારી સાથેના માણસે કેટલાક આગળ નીકળી ગયા, ત્યાં એક રોક પક્ષીનું ઇંડું પડ્યું હતું તે એવું
તો મોડું હતું કે જમીનથી ત્રીસ હાથ ઉચું હતું અને ઘેરાવે પણ તેના માપ પ્રમાણે ઘણો મોટા હતો.
એ ઇંડામાંથી બચ્નું બહાર નીકળવાની તૈયારીમાં હતું, એટલે તે ઇંડું ફટી તેમાંથી તે બચ્ચાની ડોક
બહાર નીકળી હતી, તે વખતે તે માણસેએ તેને ભાગી તે ઇંડાને આહાર કરવા લાગ્યા. એવામાં હું
જઈ પહોંચ્યો, મેં તેમને ઠપકા દીધા કે તમે આ શું મોડું કામ કર્યું. આ પક્ષી એવું મોડું હોય છે કે
મોટા મોટા હાથીએને પોતાના પંજામાં લઇ લે છે. જે તે ઇંડાનાં માથાપ આવશે. તો તમે જીવવાની
આશા-રાખશો નહીં. એમ વાતો કરતા કરતાં તો આકાશનાં વાળાં ચડી આવ્યાં હોય એવું દેખાયું,
મેં ધારીને જોયું તો તે રોક પક્ષીના ઇંડાનાં માથાપ હતાં. મેં તે લોકોને કહ્યું કે જેમ તમારાથી નાસ્તી

જવાબ તેમ નારી જાઓ અને વહાણપર જતા રહો. પેલા લોકો તરતજ ત્યાંથી નાહા અને સૌ વહાણપર ચડી ગયા. તરતજ વહાણ હંકાર્યું. પેલાં પક્ષી પોતાના ઘડા પાસે આવી જુએ છે, તો તેના નાશ થએલો હતો. આ પંખીઓ એવું કષ્ટાંત કરવા લાગ્યાં કે તમની જબરી યીસોથી દરિયા ઉછળા મારવા લાગ્યો. અમે જાણ્યું કે નરી અમાર વહાણ હુબી જશે, એટલામાં પેલાં પંખી ઉડી ગયાં, એટલે અમારા મનમાં ધારતી જરા ઝોછી થઈ, અને અમારું વહાણ અપાટા બધ ચલાવ્યું પણ એટલામાં તો અંધકાર થઈ ગયો, અમે ફિક્કમાં પડ્યા કે આ અંધકાર શાથી થયો. આકાશમાં નેષ્ટએ હીએ, તો પેલાં રોક પક્ષી આવતાં હતાં. તેમણે પોતાના પગમાં પથ્થરની મોટી શિલાઓ રાખી હતી. તે એવડી તો મોટી હતી કે એક નાનું ગામડું તેના તળે ઢંકાઈ જાય. આ શિલાઓ નેષ્ટ અમારા તો જીવ ઉડી ગયા અને ખુદાની બંદગી કરવા લાગ્યા. એવામાં તો તે પક્ષીએ અમારા વહાણ ઉપર બરાબર સીધી લીટીમાં રહી પોતાના પંજમાંથી શીલા મુકી દીધી અમારા કપ્તાન ધણે હેંશીઆર હતો તેથી વહાણ તરત ફેરવી દીધું. અને તે શિલા પાણીમાં પડી તે એટલા નેરથી પડી કે દરિયાનું પાણી અમારા વહાણની ટોચ સુધી ઉછળવા લાગ્યું અને વહાણમાં પાણી ભરાઈ ગયું એટલે બીજા પક્ષીએ, પાછો તેના પંજમાંની શિલા છોડી દીધી. તેથી અમારા વહાણના ચુરેચુરા થઈ ગયા. સઘળો સામાન દરિયામાં ગયો, અને સઘળાં માણસ દરિયામાં હુબી ગયાં. હું પણ દરિયામાં પડ્યો પણ જીવતો રહ્યો. હું તરતો હતો તેવામાં મારા હાથમાં તે વહાણમાંનું એક લાકડું આવ્યું તે પકડીને હું તરવા લાગ્યો. તરતો તરતો ચાલવા માંડ્યું થાક બહુ લાગ્યો હતો, પરંતુ પવન સારો હોવાથી એક બેટના કિનારા ઉપર જઈ પહોંચ્યો. મારો જીવ લગારે શાંત થયો. પરંતુ હાથ પગ બહુ થાકી ગયા હતા તે બેટના કિનારા ઉપર આરામ લેવા બેઠો અને પછી આગળ ચાલ્યો.

આગળ ચાલતાં આ બેટ ધણે મુંદર દેખાવા લાગ્યો. હું તે ફરી શરીને જોવા લાગ્યો, તેમાં કેટલાંક ફળનાં કેટલાંક ટુલનાં ધણાં સરસ ઝાડ આવી રહ્યાં હતાં. હવા પણ ધણી સરસ આવતી હતી. મેં ત્યાં જઈ કેટલાંક ફળ તોડી ખાધાં અને એક મુંદર ઝરામાં ચોખ્ખું પાણી હતું તે પીધું. પછી થોડીક વધે બેઠો અને તે વનની શૈભા જોવા લાગ્યો, તરેહ તરેહનાં પંખી તથા પશુ નજરે આવતાં હતાં, એમ આખો દિવસ ક્યો, છેવટે જ્યારે સ્થસ્તિ થયો. ત્યારે હું મારે સુષ રહેવાની જગ્યા શોધવા લાગ્યો, એક ઝાડતળે ચોખ્ખું કરી હું ત્યાં સતી, પણ અનેક પ્રકારના વિચારો આવવાથી મારી આંખ મીંચાઈ નહીં, અને પરતાવો થવા લાગ્યો, કે આટલું આટલું દુખ મને પડ્યું. પરંતુ મેં લોભ છોડ્યો નહીં, હવે આ વખતે હું જીવતો જઈ તેવી આશા લાગતી નથી. કારણ કે અતીશે લોભ તે પાપનું મુળ છે. જ્યારે મેં ચાર વખતની સફરો કરી તે એકેમાં મને સુખ પડ્યું નથી છતાં પાંચમી વખત હું મારા હાથે માંડે મોત માગી લેવા નીકળ્યો, તો હવે મારા માઠાં કૃત્યોના બદલો આ વખતે મળવાનોજ. અરે ! મારા ઘરમાં હવે દોહતનો કાંઈ પાર નહોતો. તેમજ મોજ મજની કમી નહોતી છતાં હું આવા દુઃખમાં આવી પડ્યો, તે ખરેખર મારો કાળજ મને આહોં બેચી લાગ્યો છે. આવી રીતે વિચારમાં અને વિચારમાં આખી રાત નીકળી ગઈ છેવટે મેં નિશ્ચય કર્યો કે મારો જીવ હુડા હવાલે બીજા કોઇના હાથે જાય તે કરતાં હું મારા પોતાનેજ હાથે મરી જઈ તે કેવી ખુશીની વાત એમ વિચારી મેં આપઘાત કરવાનો નિશ્ચય કર્યો. પરંતુ એટલામાં સવાર થયું અને આસપાસના ઝાડોની ધટ મારા જેવામાં આવી. તેથી હું મારા વિચારોને ભુલી ગયો, સવાર થતાં ઉડી હું શરવા લાગ્યો, ધડીમાં ચિંતામાં અને ધડીમાં ખુશીમાં હું ફરતો હતો. વળી કોઈ ઝાડ તળે બેચી કપાળે હાથ દબ અશ્વસાસ દિલથી બેચી રહું. મારી આંખોમાંથી આંસુની ધારાઓ ચાલવા લાગી. અને હવે રત્નમાં પછુ સુખ આવવાની આશા ઉડી ગઈ. મારે સફરોમાં પડેલાં દુઃખ મને સાંભળી આવ્યાં. અને તે મારી નજર આમળજ દરવા લાગ્યાં, જેમ જેમ મને તે યાદ આવતું ગયું તેમ તેમ હું વધારે ચિંતાચરત થતો ગયો, છેવટે સર્વે દુઃખ સામઠાં મારી આગળ ખડાં થયાં. આ વખત નહન બેચુદ થઈ પડ્યો. પરંતુ ત્યાં કોઈ મને ઉઠાડે તેમ નહોતું. તે ઝાડોના ફાંડ પવનની બેહેરોથી હું સાવધાન થયો. પછી હિંમત લાવી ઉડ્યો, અને વિચાર્યું કે આમ પરતાવો કરવાથી

હવે કાંઈ વળવાનું નથી. પાછળથી પરવાનો કરવા કરતાં પેઢેલેથી વિચાર કરવો એ ઘણું સારું છે, પણ હવે તેમાંનું કાંઈ વળવાનું નથી એમ વિચારી હું આગળ ચાલ્યો.

ચોરેક દુર ગયો એટલે એક ઘરડો માણસ એક ઝાડ તળે બેઠેલો મારા જોવામાં આવ્યો. તે ગરીબ જોયો અને ઘણા થાકથી આરામ લેતા હોય એમ મને દેખાયો, હું તેને જોઈ ખુશી થયો. ઘરણું કે હું આપા બેઠામાં એકઠો હતો તેથી મને આ સોમતી મળ્યો. એમ ધારી હું તેની પાસે ગયો મેં તેને બોલાવ્યો, પરંતુ તે નહીં બોલતાં પોતાનું માથું ધુણાવવા લાગ્યો, ત્યારે મેં તેને બુઝ્યું કે તમે માથું કેમ હલાવો છો પરંતુ તેણે કાંઈ ઉત્તર આપ્યો નહીં અને નીચું જોઈને બેસી રહ્યો મેં વિચાર્યું કે આ માણસ કાંતો બેઠેલો હોય અથવા તો મારી બોલીમાં સમજતો ન હોય એમ લાગે છે. પછી તેણે પોતાના હાથની ઇશારત કરી મને સમજાવવા લાગ્યો, કે મને થાક લાગ્યો છે. મારે તારી પીઠ ઉપર બેસાડી લઈ જાવ એટલે હું રજા તોડી મારી ભૂખ મટાડું, તેના દયામણા બેઠેલો જોવાથી મને દયા આવી. અને તે ખુદાને મેં મારી પીઠ ઉપર લીધો.

તેને પીઠ ઉપર લઈ હું ઝાડ પાસે ગયો અને ત્યાં તેણે કેટલાંક ફળ તોડી ખાધાં અને ધરાયો ત્યારે મેં તેને ઉતરવા કહ્યું પણ તે ઉતર્યો નહીં. મેં તેને ઘણું કહ્યું પરંતુ તેણે કાંઈ ગણ્યું નહીં, ત્યારે મેં તેને નાંખી દેવાનો વિચાર કર્યો એટલામાં તો તેણે પોતાના અને પગ મારા ગળામાં નાંખી માફ ગળું એટલું દયાવ્યું કે મને અમુચ્છ થવા લાગી. અને આસાંધાસ બંધ થવા લાગ્યો, તેનાપગ ઉપર જનાવરના જેવા વાળ હતા. તેણે માફ ગળું ખુબ જોરથી દયાવ્યું તેથી હું બેભાન થઈ જાંચ પડ્યો. અને મને એમ લાગ્યું, કે હવે મારો અંતકાળ પાસે આવ્યો. હું જોંચ પડ્યો, પણ તે મારા ઉપરથી ઉતર્યો નહીં અને ઉપર બેઠેલોજ રહ્યો, જ્યારે હું શુદ્ધિમાં આવ્યો ત્યારે તેણે મને માર મારી હમ્મો કર્યો. તેથી મારે ક્ષમા થવું પડ્યું. અને તેને મારી ખાંધે લઈ આપ્યો દિવસ ફરતું પડ્યું હું જાણ્યોતો હતો કે રાત પડશે એટલે મને છોડી દેશે પણ તે તો રાત્રે મારા ઉપરજ સૂઈ રહ્યો. હું ઘણેજ થાક ગયો હતો, તો પણ તેને મારા ઉપર કાંઈ દયા આવી નહીં, મેં તેનેજીવું કાઢવાવા કયાં પરંતુ તેની કાંઈ પણ અસર થઈ નહીં સવાર થતાં મને તેણે લાતો મારી હડાડ્યો, અને મારી પીઠ ઉપર સ્વાર થઈ પાછો મને ફેરવવા લાગ્યો, તે આપો દિવસ ફેરવ્યો. આવી રીતે હંમેશાં તે મને દુઃખ દેવા લાગ્યો, મેં નાસવાની તજવીજ કરી પરંતુ લગભગ પણ તેના હાથમાંથી છુટવા નહીં પામું તો નાસવાની વાતજ થી ! મને એટલું દુઃખ પડવા લાગ્યું, કે હું તેનું કાંઈ પણ વર્જન કરી શકતો નથી.

એક દિવસ તે ખુદાને લઈને હું યત્રતો હતો ત્યાં કેટલાંક સુકાં તુમકાં મેં જોયાં, તેમાંથી એક તુમકું લઈ મેં મારી પાસે રાખ્યું અને તે કેકાણે દ્રાક્ષ ઘણી સારી હતી તેમાંથી કેટલીક પાકેલી દ્રાક્ષ લઈ તેમાંથી રસ કાઢી મેં તે તુમકામાં ભર્યો. અને તે તુમકું એક કેકાણે રાખી મુક્યું. તે કેટલાક દિવસ રાખી મુક્યું, અને પછી એક દિવસ તેમાંનો રસ મેં પીધો તે વખતે મને તે ઘણો મીઠો લાગ્યો. તે પીધાથી મને જોર આવ્યું અને તેથી હું સારી પેઠે ગમ્મત કરવા લાગ્યો, એક બે દિવસ તેવી રીતે કર્યું અને પછી તો રોજ એકેક તુમકું મુકી આપું અને, જેમ જેમ તે બરાબર સ્વાદમાં આવે તેમ પીતો જઈ આથી મારા શરીરમાં જુરસો આવવા લાગ્યો પરંતુ વધારે પીધામાં આવે તો દારૂની પેઠે કેફ ચઢવા લાગી, પેલા ખુદાએ મને આવી રીતે કરતો જોઈ તેણે મારી પાસેથી તે રસ માગ્યો મેં તેને એક તુમકું ભરી ઘણા દિવસ થઈ ગએલા હતા. એવો રસ આપ્યો. અને થોડીવારમાં કેફ ચડી મારા વાંસા ઉપર હાથ ઠોળી તે ગાવા બળવવા મંડી પડ્યો અને દિવાનાની પેઠે બોલવા લાગ્યો, આવી ફેરમાં અને ગાવા બળવવામાં મારી ગરદન ઉપરથી તેના પગ છુટા થઈ ગયા. અને થોડોવારમાં તેના શરીર ઉપર એટલી અસર થઈ મર્ષ કે તેને કાંઈ પણ બાન રહ્યું નહીં. મેં વીચાર્યું જે આ વખતે ઠીક છે. આ વખતે જો હું તેના હાટ ધડી નાંખું તો દુઃખમાંથી છુટું પ્રથમ તો મારી હિમ્મત ચાલી નહીં. કારણ કે જો તે ચેતી જાય તો પછી માફજ મોત આવે, પરંતુ તે રસની કેફ તો વધારે વધારે ચઢવા લાગી. જ્યારે બરાબર ચઢી ત્યારે હું તેને એક પથ્થર પડ્યો હતો તેની પાસે લઈ ગયો, ત્યાં જઈ તેને પગે

જાલી નીચે નાંખ્યો. અને પેલા પથ્થર લઇ તેની છાતી ઉપર મુકી દીધી કે જેથી તે ફરીને ઉઠી શકે નહીં. તો પણ મારા મનમાં તો ધારતી જ હતી કે રખેને તે સાવધ થઇ મને મારી પાડે, તેથી મેં એક બીજાને પથ્થર શોધી લાવી તેના માથામાં માર્યો કે તે ચતોપાટ પડ્યો અને મઠકા જેવા થઇ ગયો. થોડીવારમાં તે છુદા માણસતો પ્રાણ નીકળી ગયો તેથી હું ખુશી થઇ થોડીકવાર ત્યાં બેઠો. ત્યાંથી ફળદ્રુપાદિ ખાઇ દરિયાના કિનારા તરફ ચાલ્યો, ત્યારે વેગળેથી મારા જોવામાં કેટલાંક માણસો આવ્યાં તે જોઇ મને આનંદ થયો, અને હું તેમની પાસે ગયો. મેં તેમને પૂછ્યું કે તમે કોણ છો તે બોલ્યા કે અમે વેપારી છીએ. અમારું વહાણ અહીં લાંબર ક્યું છે. અને અમે પાણી-વગેરે લેવાને આ બેટમાં ઉતર્યા છીએ, પરંતુ તમને જોતાં અમને નવાઈ લાગે છે કે તમે એકાંટી ક્યાંથી આવ્યા; આ બેટમાં એક ઘરડું જળ માણસ રહે છે, તેનાથી તમે શી રીતે બચ્યા ? મેં તેમને મારી સધળી હકીકત સંભળાવી, ત્યારે તો તેઓ નવાઈ પામ્યા અને બોલ્યા કે તમે ધણુ નશીબદાર જાણ્યો છો. કારણ કે તમારા જેવા સેંકડો માણસના એણે જીવ લીધા છે. અને તેથી આ બેટમાં ધણુ માણસોની સોખત હોય તો જ ઉતરાય છે. નહીંતો કોઇનાથી ઉતરાતું નથી. પરંતુ તમોએ તેનો જીવ લીધો એ ધણીજ આશ્ચર્યકારક વાત છે. આજથી આ બેટ નિર્ભય થયો. અને હવે ધણુ લોકોની અહીંયાં આવ જ થશે.

આ વાત જ્યારે સધળા લોકોએ સંભળી ત્યારે તે બધા મારી પ્રશંસા કરવા લાગ્યા, અને વહાણનો કપતાન તો મારા ઉપર ધણીજ આર તાબવા લાગ્યો. તેઓએ વહાણમાં મારી સારી રીતે બરદાસ રાખી. અમારાં વહાણ ત્યાંથી ઉપડ્યાં અને થોડાં દિવસમાં એક બેટમાં જઇ પહોંચ્યાં. ત્યાં વહાણ લાંબર ક્યું અને સર્વ વેપારીઓ વહાણમાંથી ઉતર્યા, ત્યાં એક ઘણું સુંદર શહેર હતું. ત્યાં વેપારીઓને ઉતરવાની એક ધર્મશાળા હતી તેમાં સધળા વેપારીઓ ઉતર્યા. આ વેપારીઓમાંના એકની જોડે મારે ધણી દોસ્તી થઇ હતી. તેથી તે મને પોતાની સાથે લઇ ગયો અને એક કાથળો મને આપ્યો આ બેટમાં નાળીએરનો પાક ધણે સારો થતો હતો, તેથી દેશપરદેશના વેપારી ત્યાં નાળિયેર ભરવાને આવતા. અને તે વેપારીઓ કાથળા લઇ નાળીયેર ભરવા જવાને તૈયાર થઇ બેઠા હતા, તેમની જોડે જવા મને તે વેપારીએ કહ્યું. અને પેલા વેપારીએ સાથે જોળખાણ કરી આપી: તેઓ જ્યારે ઉઠ્યા ત્યારે હું પણ તેમની સાથે ચાલ્યો. જતી વખતે મને મારા દોસ્ત વેપારીએ કહ્યું કે તેમની સોખત મુકશો નહીં. જો સોખત મુકશો તો દુ:ખી થશો, માટે તમે તેમની સાથેજ રહેજો.

મને તે વેપારીએ ખાવાનું આપી વિદાય કર્યો. હું પેલા વેપારીએ સાથે ચાલ્યો, તે સધળા જ્યાં નાળીએરીનાં મોટાં ઝાડ હતાં એવા જગલમાં ગયા. તે જગલમાં સધળાં નાળિયેરીનાંજ ઝાડ હતાં અને તે ઝાડો ઉપર પુષ્કળ નાળીએર લટકી રહ્યાં હતાં. પણ તે ઝાડ એવાં તો લીસાં હતાં કે ઉપર ચડતાં પગ પણ લપસી પડે તેથી ચડાય તેમ નહોતું. પછી તે લોકોએ યુક્તિ કરી. ત્યાં આગળ વાંદરાં પુષ્કળ હતાં તે વાંદરાને પેલા સધળા વેપારીઓ પથ્થર લઇને ફેંકવા લાગ્યા તેથી તે નાળીએરીનાં ઝાડ ઉપર ચડી ગયાં, અમે તેમની સામે પથરા ફેંકવા લાગ્યા. ત્યારે તે વાંદરા રસે ભરાયા અને અમારી સામે નાળીએરીના ઝાડ ઉપરથી નાળીએર તોડી તોડી ફેંકવા લાગ્યા. તે નાળીએર અમે લઇ લઇને કાથળામાં ભરવા લાગ્યા એમ ફરી ફરીને અમેએ પથરા ફેંક્યા તેથી તેઓ ઉપર ઉપરી નાળીએર ફેંકવા લાગ્યા એમ અમેએ સાંજ સુધી કર્યું કર્યું. ત્યારે બધા લોકોના કાથળા નાળીએરથી ભરાઇ ગયા. એટલે અમે તે કાથળા લઇ ગામ તરફ આવવા નીકળ્યા અમેએ તે નાળીએર વેપારી લોકોને આપી દીધાં, તેના સારા પૈસા ઉપજ્યા.

આ પ્રમાણે હું દરરોજ પેલા લોકો સાથે નાળીએર લેવા જાઉં અને મને રોજ તેના પૈસા મળે, એમ કરતાં કરતાં મારી પાસે સારા પૈસા એકઠા થયા. ત્યાર પછી જે વહાણમાં હું આવ્યો હતો તે વહાણવાળાને જોઇતા માલ મળી ગયો તેથી તેઓ પોતાનું વહાણ તૈયાર કરવા લાગ્યા. મને તે લોકોએ પૂછ્યું કે તમારે આવવું છે ? ત્યારે મેં કહ્યું કે બાઇ મારી પાસે હજુ કાંઈ પૈસા થયા નથી, માટે થોડા દિવસ પછી હું આવીશ. એવું કહ્યું ત્યારે પેલા લોકો વહાણ અદાવી પોતાના રસ્તે પડ્યા અને હું ત્યાં નાળીએર એકઠાં કરવા રહ્યો.

થોડા દિવસમાં ઘણાં નાળાઓએ એકઠાં કર્યા અને ત્યાં ભરી મૂક્યાં. ત્યાર પછી એક વડાણ પાછું આ બેઠમાં આવી લગ્ન થયું, અને ત્યાંના લોકો નાળાઓ ભરવા આ બેઠમાં ઉતરી, મેં મારાં ભરી રાખેલાં તમામ નાળાઓ આવી લીધાં, અને મારી પાસે ઘણાં પૈસા એકઠા થયા. એમ ઘણાં ઘણાં નાળાઓ ભરી કેટલાક વેપારીઓને આપ્યાં તેથી થોડે થોડે મારી પાસે ઘણાં પૈસા એકઠા થયા પછી છેલ્લે એક વડાણ આવ્યું તેની સાથે મેં મારા દેશ જવાનું નક્કી કર્યું. હું ઘણાં દિવસ ત્યાં રહ્યો. તેથી ઘણાં વેપારીઓ સાથે મારે ઝોળાપાણુ થઈ હતી તેથી એકદમ તો ત્યાંથી જવું ગમ્યું નહીં પરંતુ વારંવાર મારું વતન યાદ આવવાથી મારી તે ઇચ્છાને દાખી શક્યો નહોતો અને પેલા વેપારીઓ અને મારી ભેઠકના માણસો હતા તેમની રળ લઈ હું ઘર તરફ આવવા સાર નીકળ્યો, તે લોકોએ મને ઘણી દીલગીરી સાથે રળ આપી, અને ઘણીજ નમ્રતાથી મને કહ્યું કે કોઈ વખત પાછા મેંદરવાની કરી અમને યાદ કરવું અને આ ઠેકાણે આવજો.

હું તેમને છેલ્લી સલામ કરી આ વડાણના માણસો સાથે મારા ઘેર આવવા સાર ત્યાંથી નીકળ્યો અને અમારું વડાણ ચાલ્યું, ત્યાંથી અમે એક બેઠમાં આવ્યા ત્યાં મરીનો પાક સારો થતો હતો ત્યાંથી મેં મરી ભરી લીધાં અને વળી આગળ ચાલ્યા તો એક એવો બેઠ આવ્યો કે જેની અંદર ઝોળાઓ ઘણી થતો હતો. તે બેઠમાંથી મેં ઝોળાઓ પણ ભરી લીધો. આ બેઠ ઘણો સુધરેલા જેવો જણાતો હતો કારણકે ત્યાંના લોકો દારૂ સરખા પણ પીતા નહોતા અને પોતાની જાદગી ઘણી ખુશ મિજાજમાં ગાળતા હતા. અમેએ કેટલાક દિવસ ત્યાં રહી તપાસ કર્યો તો ત્યાંના ફરિયામાંથી મોતી નીકળતાં હતાં અમેએ ખગારદાર માણસ રાખી મોતી કઢાવ્યાં. મારા સારા નશીબે મને ઘણાં મોતી મળી આવ્યાં અને મારો જેટલો માલ ડુબી ગયો હતો તેના કરતાં ઘણીજ વધારે માલ મારી પાસે થયો. ત્યાર પછી કેટલેક દિવસ અમે બસરા અંદર પહોંચ્યા. અને ત્યાં જઈ અમેએ અમારો માલ વેચી દીધો અને હું ત્યાંથી નીકળી બગદાદ આવ્યો, દરેક વખતની માફક મેં આ વખતે પણ સારી પેટે ખેરાત કરી. અને ત્યાર પછી હું મારા ઘરમાં દાખલ થયો.

આ વાત પુરી થયા પછી સીનખાદે ખાણું મંગાવ્યું, સઘળાઓએ મળી તે ખાણું ત્યાર પછી કેટલીકવાર બીજી વાતચીત કરી અને રોજની માફક સો રૂપીઆ મંગાવી હીનખાદને આપ્યા અને કહ્યું કે મારી છઠ્ઠી મુસાફરીની લકીકત સાંભળવાને તમને ઇચ્છા હોય તો કાલે મારા મકાનમાં તમે જરૂર પાછા આવજો, એમ કહી તે લોકોને તેણે વિદાયગીરી આપી, તમામ પરાણાઓ પોતપોતાને રસ્તે પડ્યા. અને હીનખાદે પોતાના ઘેર આવી સો રૂપીઆ પોતાની સ્ત્રીને મુકવા આપ્યા, અને પાંચમી મુસાફરીની લકીકત જે પોતે સાંભળી હતી તે તેને કહી સંભળાવી. ત્યારે સ્ત્રી ઘણી અનન્યમ થઈ અને તેનાં વખાણુ કરવા લાગી.

સીનખાદની છઠ્ઠી મુસાફરીનો હેવાલ.

બીજા દિવસે હીનખાદ તથા બીજા સર્વે એકક વાળાઓ હાજર થયા અને સીનખાદે પોતાની વાર્તા શરૂ કરી અને બોલ્યો કે બાઈઓ પાંચમી સરૂર કરી આવ્યા પછી હું આર મહીના સુધી ઘેર રહ્યો. અને સારી રીતે મોજશોખ ભોગવી પણ પાછા મને રૂઝથી વેપાર કરવા જવાની ઇચ્છા થઈ જ્યારે મેં આ વાત મારા સગાવહાલાંઓને તથા ઘરનાં માણસોને કહી ત્યારે તેઓ બધાં મને ઠપકો દેવા લાગ્યા કે અરે સીનખાદ હવે તને કેટલો લોભ છે કે આટલો આટલો ધનમાલ તારા ઘરમાં છે. અને તે તારી સાત પેઢી સુધી મને તેમ વાપરે તો પણ ખુટે તેજ નથી. તો હવે શા સારું હું ખાં વેકવા બંધ છે, શું તારા લોભનો કાંઈ પાર આવતો નથી. એમ કરતાં કરતાં કોઈ વખત મરી જઈશ તો આ ધન તારે શા કામનું છે. માટે હવે હું દરિયાઈ સફરે જવાની વાત છોડી દે.

આવી રીતે સઘળા લોકોએ મને બહુ બહુ સમજાવ્યો. પણ મને તેમના કહેવાની કાંઈ પણ અસર થઈ નહીં અને મેં જવા સાફ માલ લેવરાવા માંગ્યો. મારાં સંગાવલાં બધાં મને કાલાવાલા કરવા લાગ્યાં તેમજ રેવા લાગ્યાં ત્યારે મેં તેમને સમજાવ્યાં કે આટલી વખત મને જવાશે. પછી હું નહિં જાઉં. પણ અત્યારે મારી ઇચ્છાને હું રોકી શકતો નથી. સર્વ લોકોએ કહ્યું ખાત ! અતિશે લાજ પાપનું મૂળ છે. માટે તમની ધ્યાનમાં આવે તેમ કરો.

અમારો વિચાર આ વખતે ધરાની અખાતમાં થઈ દિંદુસ્તાન જવાનો હતો. પરંતુ વળી બીજો રસ્તો વડાણ ચલાવ્યું. ત્યાંથી અમે એક બેટમાં આવી લાંબર કર્યું, ત્યાં બીજાં કેટલાંક વડાણો લાંબર થયાં હતાં, મારો વિચાર લાંબી મુસાફરી કરવાનો હતો. તેથી તે સઘળાં વડાણ વાળાને મેં પૂછ્યું, કે તમારો વિચાર કેણી તરફ જવાનો છે ? ત્યારે ઘણાખરા તો ઘોડી ઘણી મુસાફરી કરી પાછા જવાના હતા, પરંતુ એક વડાણનો કમાન બોલ્યો કે મારે ઘણી લાંબી મુસાફરી કરવી છે, તેથી તે વડાણ મને પસંદ પડ્યું, અને મારો સઘળો માલ તે વડાણમાં નાંખી હું ને વડાણમાં ચડી બેઠો, અને ગપાઝા-ગપ વડાણ ચલાવ્યું.

વડાણ ચાલ્યું પણ કમાનને રસ્તો બરાબર જડ્યો નહીં. અને અમે ભુલા પડ્યા. કમાન વડાણના તુતક ઉપર ચડી ચારે તરફ નજર ફેરવવા લાગ્યો. અને છેવટે વડાણ ક્યાં લઈ જતું તેની ગોઠવણ કરી, પણ એટલામાં તો કમાનને ખબર પડી કે આપણું વડાણ દરિયાઈ પ્રવાહમાં પાડ્યું છે, તેથી તે પોતાના માથેથી પાંચડી ફેરી દઈ છાંતી અને માથાં કુટવા લાગ્યો. અને પોતાની દાંડીના કેશ ખેંચી નાખવા લાગ્યો. અમે આ જોઈ ઘણા ધારતીમાં પડ્યા અને તેનું કારણ પૂછવા લાગ્યા, ત્યારે તે બોલ્યો કે બા-ઈએ હવે ખુદાનું બજન કરો, આપણે મોટી આફતમાં આવ્યા છીએ અને તે આફતમાંથી બચવાનાર ખુદા સિવાય બીજો કોઈ નથી. આ વખતે નજર આપણા અંતઃકળ પાસે આબે છે. આપણે એક મોટા દરિયાઈ પ્રવાહમાં પડ્યા છીએ. જેથી દમણાંજ આપણું વડાણ એક ખડક સાથે અથડાઈ ચુકે. ચુકા થઈ જશે. માટે હવે આપણે છેલ્લી મુશ્કાલત કરી શ્યો. લાખો કપાચ કરો તો પણ આપણું વડાણ બચવાનું નથી. એમ કહી તેણે વડાણના સઠ ઉતારી નાંખ્યા. અને સીધું ચલાવવાને માટે પ્રયત્ન કરવા લાગ્યા પણ એટલામાં તો વડાણ એક મોટા ખડક સાથે અથડાઈ પડ્યું. અને તેમાંના સઘળા માલ તળાએ જઈ બેઠો. આ જોઈ અમે એક ટોળે થઈ ગયા. અને છેલ્લી બેટ કરી લીધી, અમારી આંખોમાંથી આંસુ ચાલવા લાગ્યાં અને અમે બધા ખુદાની બંદગી કરવા વળગી પડ્યા; કમાન બોલ્યો આ જગાએ કોઈ બચ્યું નથી. અને બચવાનું નથી. એમ કહી ત્યાં આગળ માણસના હાડકાંના ઢગણ પડ્યો હતો, અને એક તરફ માલ કોઈને બચી જતો હતો તે જોયો. તેથી અમને નિશ્ચય થયો કે આ કમાન જે વાન કહે છે તે ખર છે. અમે કિનારે આવીને પડ્યા પરંતુ ત્યાં આગળ મોટા કંચા પાહાડ હતો તેના ઉપર ચડી શકાય તેવું નહોતું તેથી લાંબ પડી રહ્યા. તે પહાડની એક તરફ મોટા અને લાંબો બેટ હતો એ બેટ ઉપર ઘણી કિમતી વસ્તુઓની પેદાશ હતી. જેવાકે હીરા, માણેક, મોતી વગેરે જવાહિર તથા અખર (કોઈ જાતના સમુદ્રમાં રહેનાર પ્રાણીના મોંમાંથી નીકળતું શીશુ જેના એક તોલાના સાઠ રૂપિયા મેસે છે. તે) ના ઢગલે ઢગલા પડ્યા હતા; અને બીજી પણ એવી કિમતી વસ્તુની ઘણી પેદાશ હતી, પરંતુ અહીં આવી કોઈ જીવતું જવા પામતું નહી તેથી તે એમના એમ પડી રહ્યા હતા.—આ દરીઆમાંથી એક નદી જેવો પ્રવાહ નીકળી તે બેટના નીચલા ભાગમાં વહેતો હતો તે મેં નવાઈ જેતુ દીઠું કારણ કે સઘળી નદીઓ દરીઆને મળે છે. અને આ નદી દરિઆમાંથી નીકળતી હતી અને મોટી એક અંધારી ગુફામાં તે જતી હતી. અમે બધા દરંગા કિનારે પડી રહ્યા. ત્યાંથી ક્યાંઈ જવાય તેવું નહોતું તેથી જીવવાની આશા છોડી અમારી પાસે જે ખાવાનું હતું તે અમેએ વહેંચી લીધું, આ ખાવાનું બધાં સુધી ચાલ્યું ત્યાં સુધી અમે જીવ્યા અને જેમ જેમ ખોરાક ખુટતો ગયો. તેમ તેમ એક પછી એક મરતા ગયા.

મારી પાસેનો ખોરાક હું ઘણી ઠર કસરથી ખાતો હતો, તથા બીજો પણ કેટલોક ખોરાક મેં

છુપાવી રાખ્યો હતો, તેથી મારે તે લોહિનાથી વધારે દિવસ નીકળી શકે તેમ હતું, જેમ જેમ માણસ મરી જાય, તેમ તેમ અમે તેમને દાટતા હતા. એમ કરતાં કરતાં સવળા માણસો મરી ગયા, અને છેલ્લા માણસને દાટનાર ક્રમ હતું એકલા રહ્યો; તેને મેં દાટ્યો. ત્યાર પછી મારી પાસે ખોરાક યોગ્ય રહ્યો હતો.

હવે હું એકલો જ રહ્યો, હું માંડે મોત પણ તે લોહિની પેટે યોગ્ય દિવસમાં થશે એમ નિશ્ચય કરી બેઠો હતો, તો પણ શી રીતે જયવું તેની તબવીબમાં મારી અકબરના ઉપયોગ કરતો હતો, કંઈ યુક્તિ હાથમાં લાગતી નથી એમ અર્સોસ કરી પસ્તાવો કરવા લાગ્યો, કે હું હાથે કરીને માંડે મોત મારી લેવા આવ્યો મારાં કરેલાં મારેજ ભોગવવાં પડશે. આ વખતે સધળા લોકો મને કહેતા કે તું હવે બસ કર. પરંતુ મેં કોઈનું કહ્યું માન્યું નહીં, તો મારા આ હવાલ થયા જે માણસ ઘણા જણાનું કહેવું ન માને તે ખરેખર ખત્તા ખાય છે અને તો ઘણીવારનો અનુભવ થયો હતો. છતાં પણ મેં તે જૂની જઠ પાછું આ કામ આરંભ્યું, મેં જેટલી સફરો કરી તેમાંની એક પણ સફર મરણ આપત વગર પસાર થઈ નહોતી. છતાં પણ મેં જ્યારે ફરી આ કામ આરંભ્યું ત્યારે તેમાં વાંક મારેજ છે. અને તેમાં બીજા કોઈને કાંઈપણ દોષ દેવાનો નથી. એમ પસ્તાવો કરતો મારા કપાળે હાથ દબાવેલો. ધડીએ ધડીએ મારા વિચારો વરસા લાગ્યા કે શું હું દરિયામાં કુદી પડું અને આપવાત કંઈ ? અથવા પર્વતના શિખર ઉપર જઈ પડું મુકું. આમ ધડીમાં આપવાત કરવાના વિચાર કંઈ. વળી ધડીમાં વિચાર કંઈ કે જેમ થનાર હશે તેમ થશે પરંતુ આપણા હાથે કરીને શા માટે કરવું જોઈએ. આત્મહત્યા કરનારો મદાપાપી ગણાય છે. તેથી આપવાતનો નહીંજ કરવો, મોત આવશે તો બલે, હવે આમ પસ્તાવો કરવાથી કોઈ અહીં આવી આપણને ઉચકી જાય તેમ નથી. પરંતુ હિમ્મત રાખી યુક્તિ શોધી કાઢી જોઈએ તેમાં ફતેહ પામીશું તો બલે નહીં તો મરતાનું તો છે જ એમાં કાંઈ નવાઈ નથી. જે માણસનો જન્મ થયો છે, તેનો નાશ તો થવાનોજ છે કોઈએ વરસ પેહેલું અને કોઈ એ વરસ પછી પરંતુ કાળ કોઈને છોડવાનો નથી મેં ધધો એવો પડ્યો છે કે કદાપિ આજ ઉગરીશ તો બીજે કોઈ વખતે પણ અથવાનો તો નથીજ, આવી રીતે હું મારા મનને સમજાવતો હતો અને હિમ્મત ચલાવતો હતો.

આવા વિચારો કંઈ છું એટલામાં મારી નજર ત્યાં પડેલાં લાકડાં ઉપર ફરી અને તેના ઉપર કાંઈક યુક્તિ કંઈ એમ વિચારો આવવા લાગ્યા. અને છેવટે એ નિર્ણય ઉપર આવ્યો કે આ લાકડાંના ત્રાપો બનાવવો અને તેના ઉપર બેસી આ નદીનો પ્રવાહ જ્યાં જાય છે ત્યાં જવું પછી જેમ બનશે તેમ ખડું મારા ધારવા પ્રમાણે આગળ કોઈ દેકાણે વસ્તી હશે ખરી. જે કદાપિ કંઈ પણ હાથ નહીં લાગે. તો છેવટે મરવાનું તો છેજ, ત્યારે ગમે તે પ્રકારે મોત આવશે તેમાં ડરવું શાને ? ત્યાર પછી ત્યાંથી હિમ્મત ધરીને ઉઠ્યો અને ત્યાં જે લાકડાં પડ્યાં હતાં તે એકઠાં કરી તેનો ઘણો સરસ ત્રાપો બનાવ્યો. મેં નજર કરી તો તે નદી જે શુક્રામાં જતી હતી તેનું મુખ ઘણું ઉંચું હતું, અને મને તેમાં ચઢને જતાં કાંઈ પણ અઘડ્યું પડશે નહીં. ત્રાપો પણ મજબુત બનાવ્યો હતો, મેં વિચાર્યું કે જે કદાપિ આવણી ધારણા પાર પડશે તો બલે, નહીં તો પછી અહીં નહીં તો ત્યાં પણ મરવાનું હશે ત્યાં મરીશું પરંતુ પ્રયત્ન તો કરી જ જોવો.

આવી રીતે નિશ્ચય કરી હું ત્યાંથી ઉઠ્યો, અને જે લાકડાં પડેલાં હતાં તે લીધાં. લાંબને તેનો ત્રાપો બનાવવા મંડી પડ્યો. મેં ત્રાપો બનાવવામાં ઘણું ધ્યાન રાખ્યું અને યોગ્યવારમાં ઘણો સરસ ત્રાપો બનાવ્યો મેં વિચાર્યું કે મારે એકલા જવું કે આ માલમાંથી મારી જોડે કાંઈ માલ લઈ લેવો. કારણકે જીવવાની આશા તો નહોતીજ, તો પણ માણસ પોતાની છેલ્લી ધડી સુધી છેક નિરાશ નો નથીજ થતો મહિા માણસ હોય છે. અને તેને અસાધ્ય રોગ થાય છે. દિવસે દિવસે સુકાતો જાય તો પણ તે દવા કરવાને અથવા પોતાને બનતા ઉપાયો કરવાને સુકતો નથી. તો હુંતો શરીરે સારો છું. તો અથવાની આશા કેમ ન રાખું. અને કદાપિ બચી જઈ તો હવે આ દેકાણે કાંઈ માલ લેવા આવી શકાય તેમ નથી. માટે તેમનો જે ઘણો કામતી માલ હોય તે લઈ જ લેવો. જે બચીશું તો ઘેર લઈ જઈશું. અને મરી જઈશું તો માલ જ્યાં હશે ત્યાં પડ્યો રહેશે. એમ વિચારી મેં હીરા તથા માણેક મોતીની એક

ગાંસડી બાંધી. ત્રાપા ઉપર સુકી, હું પણ ત્રાપા ઉપર ચડી બેઠો અને ત્રાપો દંકારવા લાગ્યો.

ત્રાપો સપાટા બંધ ચાલ્યો અને ગુફામાં પેહો ત્યાં ગુફામાં તો અંધારૂં ધોર હતું, લગાર પણ અજવાળું આવતું નહોતું અને તે પ્રવાહ સુસવાડા બંધ ચાલ્યો જતો હતો. મારી પાસે જે ખાવાનું હતું તેમાંથી હું થોડો થોડો ખાતો હતો, પરંતુ તે ગુફામાં કેટલા દિવસ થયા તેની મને ખબર પડી નહીં, મારી પાસેનો ખોરાક થઈ રહ્યો, તો પણ ગુફામાં તો પાર આવ્યો નહીં. ત્યારે મને નિશ્ચય લાગ્યું કે હવે આપણો અંત આવ્યો અને અફસોસમાં તે અફસોસમાં ત્રાપા ઉપર બેસી રહ્યો. એવામાં તે ગુફામાં સોકેડી જગા આવી તેથી માઈ માથું ઉપર અથડાવું અને મને તમર આવે તેવું લાગ્યું. તેથી હું ત્રાપા ઉપર વળગી પડી ઉંઘી સુઈ રહ્યો. અને થોડીવારમાં ઉંઘી ગયો.

ત્યાર પછી હું કેટલો વખત તે નદીમાં ચાલ્યો તેની મને કાંઈ ખબર નથી. પરંતુ હું જ્યારે જાગ્યો, ત્યારે ગુફા બહાર કાંઈ દીકું નહીં તેમ અંધારૂં પણ દીકું નહીં, પરંતુ મારો ત્રાપો અજવાળામાં એક ઝાડની સાથે બંધાયેલો મેં જોયો. હું આંખ ઉઘાડી જોઉં છું તો મારી આસપાસ કેટલાંક કાળાં માણસ ઉભાં હતાં. આ જોઈ મને પેહેલાં તો ખુશી ઉત્પન્ન થઈ પણ પેલાં માણસોને જોયાં ત્યારે માસ હોશ ઉડી ગયા, કારણ કે એવી રીતે હું ઘણી વખત ફસાયો હતો તેથી આ વખતે પણ મેં જાણ્યું કે આ માણસો મને મારવાની ઇચ્છાથી જ અહીં ઉભા દરો; તેથી હું ગભરાઈને થરથર ધ્રુજવા લાગ્યો અને ત્રાપા ઉપર બેઠો થયો.

આ જોઈ મને પેલા માણસોએ કાંઈ કહ્યું પણ મને તેમની બાધમાં સમજણ પડી નહીં, પરંતુ મને એટલું તો લાગ્યું કે તે મારી ઉપર દયા ભરેલી દૃષ્ટીથી જોતાં હતાં તેથી મને દિમ્મન આવી, અને હું અરેબીયન ભાષામાં બોલ્યો કે હે ખુદા ! તારી શક્તિ અગાધ છે. તું પલકમાં જગતે ઠેકાણે થઈ અને થઈને ઠેકાણે જઈ કરી નાંખે. ધડીમાં સુખ અને ધડીમાં દુઃખ તું જ આપે છે. ધડીમાં મોતના પળમાં ફસાવે છે. અને ધડીમાં સ્વર્ગનાં સુખ આપે છે ખરેખર તારી શક્તિની તથા ખુબીની બલિહારો છે.

મેં પેલા માણસોને પૂછ્યું કે બાઈ તમે કોણ છો ? મને ગભરાતો જોઈ તે લોકો બોલ્યા કે તમે ગભરાશો નહીં. અમે આ દેશમાં રહેનારા છીએ અને અમારાં ખેતરોમાં આ નદીમાંથી પાણી લઈએ છીએ, આજરોજ આ નદીમાંથી પાણી લેવાને આવ્યા હતા તેવામાં આ તમારો ત્રાપો ધસડાંતો આવતો હતો. તેના ઉપર તમે ઉંઘા સૂઈ રહ્યા હતા. અમેએ જાણ્યું કે આ ગિચારો કોઈક માણસ તણાઈ જાય છે, તેથી અમે બધા તે ત્રાપો ખેંચી કાઢવાને નદીમાં ફેડી પડ્યા. અને ત્રાપો ખેંચી કાઢી ઝાડની સાથે બાંધ્યો. અમે ખેંચી કાઢી જોવા લાગ્યા, તો માલમ પડ્યું કે તું જીવતો છું તેથી અમે અહીં ઉભા રહ્યા છીએ.

આ સાંભળી હું ખુશી થયો અને તે લોકોનો ઉપકાર માનવા લાગ્યો. ત્યાર પછી તેઓ બોલ્યા કે તમે કોણ છો, અને કેવી રીતે અહીં આવ્યા તે મેહેરબાની કરી સંભળાવો ત્યારે મેં તેમને કહ્યું કે મારી હકીકત ઘણી અજબજબ જેવી છે. પરંતુ મને જુખ એવી લાગી છે કે મારાથી બોલી શકાય તેમ નથી. જો મને ખાવાનું મળે તો ખાધને પછી હું તમારી સાથે સઘળી વાત કરું હું ઘણા દિવસનો જુખ્યો છું આ સાંભળી પેલા લોકોએ તરતજ મને ખાવાનું મંગાવી આપ્યું અને તે મેં ખાધું પછી તે લોકોને મારી સઘળી હકીકત મેં સંભળાવી.

મારી હકીકત સાંભળી તે લોકો ઘણા આશ્ચર્ય થઈ ગયા અને બોલ્યા કે આવી રીતે આવેલું આ નદીમાં કોઈ માણસ જોયું તેમ સાંભળ્યું પણ નથી; તમારી હકીકત ઘણીજ નવાઈ જેવી છે, તેથી તમે અમારા પાદશાહ પાસે ચાલો અને તેમને સઘળી હકીકત કહી સંભળાવો. અમારો પાદશાહ પણ આ હકીકત સાંભળી અજબજબ થશે. મેં કહ્યું બહે ! તમે જ્યાં લઈ જશો ત્યાં આવવાને તૈયાર છું. મને આવવાને તથા કહેવાને કાંઈપણ અડચણ નથી ત્યારે તે લોકોએ મેં માણસને મોકલી એક થોડો મંગાવ્યો તેના ઉપર બેસવા કહ્યું. એટલે હું તે થોડા ઉપર બેસી તેમની સાથે ચાલ્યો, અને કેટલાએકોએ

મારી ગાંસડી ત્રાપા ઉપચી ઉપાડી મારી આગળ આપી અને અમે સઘળાએ ત્યાંથી ચાલવા માંડ્યું. અમે ચાલ્યા ચાલ્યા ને શેઠેરમાં ગયા. આ દીપનું નામ સરનદ્રોપ હતું અને શેઠેરનું નામ પણ સરનદ્રોપ હતું. પેલા માણસો મને બાદચાહના દરબારમાં લઈ ગયા. બાદશાહ પોતાના દરબારમાં એક મોટા સિંહાસન ઉપર બેઠેલો હતો. હું તેના સન્મુખ ઉભો રહ્યો. બોલ પડી રીતસર મેં તેને નમસ્કાર કર્યો. જ્યાં સુધી મને ઉભો થવા ન કહ્યું ત્યાં સુધી હું બોલ માથું સુકી નમસ્કાર રહ્યો. રાજાએ મારી આવી નમનતા જોઈ મને ઉભો થવા કહ્યું. હું ઉભો થયો ત્યારે તેણે મને પોતાની પાસે બોલાવી બેસાડ્યો અને પૂછ્યું કે તમે કોણ છો ? અને ક્યાંથી આવ્યા, મેં કહ્યું સાહેબ ! હું બગદાદનો વેપારી છું અને મારું નામ સીનબાદ ખલાસી છે. રાજા બોલ્યો બોલો બાદશાહને યથાસ્થિત કહી સંભળાવ્યું. ત્યારે બાદશાહ તે સાંભળીને ચક્રિત થઈ ગયો. અને બોલ્યો કે આવી હંકોત મેં કોઈ માણસની મારી ઉમ્મરમાં પણ સાંભળી નથી, આ તારી હંકીકત હું મારી તવારીખમાં લખી રાખીશ.

ત્યાર પછી કેટલાક માણસોએ મારો તરોપો ત્યાં લાવી રજુ કર્યો. મેં તેના ઉપરથી મારી જવાહિરની ગાંસડી છોડી અને પાદશાહને બતાવી. પાદશાહ તે જોઈને ઘણો ખુશ થયો. અને બોલ્યો કે આવાં જવાહિર મારા બંધારમાં પણ નથી. આ એકેક હીરો માણેક વણીજ દિવનતાં છે, એમ કહી તે દરેકને હાથમાં ઝાલી ઝાલીને જોતો હતો અને ખુશી થતો હતો. અને મારા ઉપર તેના પ્રેમ વધતો હતો.

આ જોઈ મેં બાદશાહને કહ્યું સાહેબ મારી પાસે જે કાંઈ છે. તે સઘળું તમારું જ છે, આ હીરા માણેક સઘળું આપ લઈ લો. મારી પાસે તેની ખોટ નથી. અમારું શરીર પણ આપનું છે તો આ હીરા માણેક કંઈ તેથી વધારે નથી. માટે આપ મેહેરબાની કરી તે સ્વીકારો.

બાદશાહ બે.ચો આ તારું બોલવું બ્યાજખી નથી. કારણ કે તું ગમે તેટલી પણ મારી રૈયત છે અને વળી આ માલ તારા જીવ સંતો છે, તો મારાથી તેમાંનું કાંઈ પણ લેઈ શકાય નહીં પરંતુ તેમાં કાંઈ પણ ઉમેરો કરી આપવો જોઈએ, અને કંઈક એવી વસ્તુ આપવી જોઈએ કે હમેશાં તારી પાસે મારી યાદગીરી રહે. આ સાંભળી મેં કહ્યું બાદશાહ આપ કહો છો તે ખરું છે. આપ આખા મુલકના બાદશાહ છો. તેમને હું એક ગરીબ માણસ શું આપી શકવાનો હતો. પરંતુ આપ બાદશાહ છતાં આટલી બધી આપની લક્ષુતા અને તેની સાથે ઉદારતા જોઈ મને ઘણીજ નવાઈ લાગે છે. અને આપ જેવા પાદશાહનાં મને દર્શન તથા ઝોળખાણ થયાં. તેથી હું મને ઘણીજ બાબતોના સમજી છું. બાદશાહ બોલ્યો સીનબાદ મેં એનાં કાંઈ કિતમ કામ કર્યું નથી.

ત્યાર પછી નોટરને બોલાવી બાદશાહે મારી બરદાસ કરવાનો હુકમ કર્યો અને કહ્યું કે આ સીનબાદ ખલાસીને ઉતરવા માટે એક સારું દિવાનખાનું આપો અને તેમને જોઈતો સઘળો સામાન પુરો પાડો તરતજ બેચાર નોકરો મારી પાસે આવ્યા. અને મારી પાસેના સામાન ઉચકી લઈ મને એક સારા દિવાનખાનામાં લઈ ગયા. મારો વિચાર કેટલાક દિવસ ત્યાં રહી આ શેઠેર તથા બેઠ જોવાનો હતો. તેથી હું ત્યાં રહ્યો.

હું હમેશાં બાદશાહના દરબારમાં સલામ કરવા હાજર થતો અને દરરોજ તેની મુલાકાત લેતાં હું આ બેઠ વિષે સઘળા હંકોત પૂછી લઈ તે બેઠ જોવાને સારું નીકળ્યો, આ બેઠ લગભગ દસ માઈલ લાંબો હતો. તેની વચમાં એક ઘણીજ ઉંચો પાહાડ હતો. તેના ઉપર હીરા માણેક વગેરે જવાહીર, પુષ્કળ તીપજનું હતું, અને સઘળી જાતનાં ઝાડ તથા વનસ્પતિ પણ થતી હતી. આ જોતો જોતો હું તે પાહાડના શિખર ઉપર ગયો. ત્યાં જઈ નજર કરી તો આસપાસ ઘણા માઈલ સુધી નજર પહોંચતી હતી, ત્યાં આગળ બાવા આદમની જગ્યા હતી. બાવા આદમને અહીં આવવાનું કારણ એ હતું કે એક વખત સ્વર્ગના બાગમાં તેમનો કાંઈ વાંક પડવાથી તેમને કાઢી મુકવામાં આવ્યા હતા. ત્યારે તે આ જગોપર આવી રહ્યા હતા. તે જગા મેં જોઈ અને બીજી પણ કેટલાક જગાઓ ફરી ફરીને જોઈ ત્યારપછી હું નીચે ઉતર્યો.

ત્યાર પછી હું કેટલાક દિવસ ત્યાં રહ્યો. મારી પાસેથી બગદાદ શહેરના બાદશાહ તથા રાજ્યની સ-
 ધળી હકીકત પૂછી લીધી મેં મારા બાદશાહની ધણી તારીફ કરી; ત્યારે આ બેઠેનો બાદશાહ બોલ્યો,
 તમે જાઓ તે વખતે હું જે આપું તે લઈ જવાની તરતી તમારે વેઠવી પડશે, પછી જ્યારે હું મારે
 દેશ જવાને તૈયાર થયો ત્યારે ધણી કિમતના હીરા અને માણેક અને અક્ષીસ કહ્યું. તે એટલી બધી કીમ-
 તનાં હતાં કે તેની ગણતરી પણ થઈ શકે નહીં. પછી તેણે ધણીજ કીમતના હીરા માણેક જડેલા એક
 સોનાતો ચાંદ મારા હાથમાં આપી કહ્યું કે તમારા શહેરના ખલીફહારન અલરસીદને આ ચાંદ આપી
 કહેજો કે અમે તમારી મુબારકબાદી ઇચ્છીએ છીએ અને તમારી સાથે સદા ખરા અતઃકરણથી
 દોસ્તી રહે એવી ઇચ્છાથી આ ચાંદ આપની તરફ મોકલીએ છીએ તે સ્વીકારી અમારી આશા પુરી
 પાડશો, અને આપની તરફના પ્રુથ ખબર હમેશાં આપતા રહેશો. આટલું બોલી બાદશાહે નોકરોને હુકમ
 કર્યો કે આ માણસનો સરસામાન લઈ વહાણમાં પહોંચતો કરો. અને તેમને ત્યાં સધા સારી રીતે પ-
 હોવાડી આપો, તથા વહાણમાં તેમને સઘળા સગવડ કરી આપો, પછી ખલીફહારન અલરસીદ ઉપર
 એક પત્ર ધણી સરસ આમડા ઉપર લખી આપ્યો તેમાં નીચે પ્રમાણે લેખ હતો.

“જે રાજની સવારીમાં તેના માનની ખાતર એક હજાર હાથીઓ આગળ ચાલે”

છે. જેના મહેલનું છત્ર લાખો હીરા અને માણેકથી ચળકાટ મારે છે, વળી
 જેના ભંડારમાં વીસહજાર મુગટો હીરા અને માણેકથી જડેલા છે, તથા
 તાબામાં અનેક કિમતી ચીજોની પેદાશવાળો દેશ છે તેવા હીન્દી રાજ
 તરફથી બગદાદ શહેરના ધણા મહાન અને નેક નામદાર, પરોપકારી

દયાળુ બાદશાહ ખલીફહારન અલરસીદ જોગ ધણીજ નમ્રતા-

પુર્વક અને ખરા અતઃકરણથી અરજ ગુજરવાની જે ”

“અમારી તરફથી આ વિનંતી પત્ર સાથે જે જૂન બેટ મોકલી છે. તે ધણીજ હલકી અને
 નહીં જેવી છે, તે અમારી ઉપર મહેરબાનીને ખાતર તેમજ દોસ્તીની ખાતર આપ સ્વીકારશો, અને
 આપને જે ઇચ્છાથી આપની તરફ અમેએ બેટ મોકલી છે, તે ઇચ્છા પાર પાડી આપ પણ અમારી
 સાથે તેવીજ રીતે મિત્રભાવ રાખી અમને આમારી કરશે એવી આશા રાખીએ છીએ, આપના શહેરના
 રા. રા. સીનબાદ ખલાસથી અમે આપની સાથે આ પ્રીતિના દાવો બાંધવાને અમે ભાગ્યશાળી થયા
 છીએ, તેથી તેમનો ઉપકાર માની અમેએ આ સાહસ કહ્યું છે, તેને અનુમોદન આપવાના બદલા-
 માં આ બેટ સ્વીકારશો.

આવી રીતે એક પત્ર લખી મને આપ્યો. જે જે નજરાણું સરતકીપના બાદશાહે મોકલ્યું તે
 નીચે પ્રમાણે હતું.

૧ ધણીજ કિમતના માણેકમાંથી બેદદ હારીગરીથી કોતરી કાઢેલા એક “વાસ” હતો, તે એવો હતો કે
 મારી ઉભરમાં મેં કોઇ દિવસ જોયો નહોતો.

૨ એક આપની કાંચળી હતી તે એવા ગુણગાળી હતી કે ગમે તેવા દરદીને તે લગાડવાથી આરામ થઈ
 જાય અને તે એવી મોટી હતી કે તેના ઉપર રૂપીઆ જેવજેવડાં ચાંદાં હતાં જે ચાંદાં સાધારણ સ-
 ર્પને વટાણાની દાળ જેટલાં પણ નથી હોતાં.

૩ સારામાં સાર અમર જે રૂપીઆનું કપીઆમાર મળતું નથી તેવું પચાસ મણ ચંદન અને કપુરના મોટા
 મોટા કડકા ત્રીસ સારી ઉંગી જનના.

૪ આ બધા કરતાં સરસમાં સરસ બેટ ચોથી એ હતી કે એક ધણીજ રૂપવાન તથા જેનો પોચાક
 હીરા અને માણેકથી જડેલા છે. તથા જેના રૂપ આમળ અપસરાતો કંઈ દિસાવમાં નથી. એવા
 રૂપવાળી એક દાસી હતી.

ઉપર પ્રમાણે બેટા મારી સાથે મોકલી તે લઈ અમે બસરા બંદરે આવી પહોંચ્યા. મારી પાસે હીરા માણેક સિવાય બીજા કંઈ માલ રાખ્યો નહોતો. તેથી આ વખતે મારે બસરે ટકવાનું નહોતું, જેવો વાહાણમાંથી ઉતર્યો કે તરતજ બગદાદનો જઈ રસ્તો પકડ્યો અને યોગ્ય દિવસમાં હું બગદાદ પહોંચ્યો. જેવો હું ત્યાં પહોંચ્યો તેવાજ બાદશાહના દરબારમાં જઈ મેં પેલો પત્ર બાદશાહના હાથમાં આપ્યો, બાદશાહ પત્ર વાંચી રહ્યો એટલે મેં સંપૂર્ણ ભેટની ચીજો તેમના આગળ રજુ કરી. આ બેઈ બાદશાહ બોલ્યા કે શું આ લખે છે તેટલા દોલતવાળો બાદશાહ હોય એમ મારા માનવામાં આવતું નથી. મેં કહ્યું નામદાર બાદશાહ આ તેજેજ ભેટ મોકલી છે તે એકવાર જુઓ એટલે આપની થોડી ધણી ખાતી થશે બાદશાહે તે ભેટ બેઈ બેઈ તો તે એટલી કિંમતની હતી કે તેટલું નાણું તેના ખર્ચામાં પણ નહોતું. ત્યાર પછી મેં કહ્યું કે નામદાર બાદશાહ જેટલું આ કક્કામાં તે બાદશાહે લખ્યું છે. તે કરતાં પણ વધારે કાદમાઈ હું જાતે જોઈ આવ્યો છું એમાં કંઈપણ વેહેમ જેવું નથી. પરંતુ મેં તે બાદશાહ આગળ આપનાં એટલાં બધાં વખાણ કર્યાં, કે તે બાદશાહને આપની સાથે દોસ્તી બાંધવાની ઇચ્છા થઈ અને ભેટ મોકલી છે. હું તેના મહેલનું, તેની દોલતનું અને તેના શહેરનું વર્ણન કરવા બેસું તો પાર આવે નહીં પણ ટુકામાંજ હું છું તે આપ ધ્યાન રાખી સાંભળો. આ બાદશાહ જ્યારે બહાર નીકળે છે, ત્યારે એક ખુબસુરત હાથી ઉપર રત્નજડીત હાથીનો પોથાક નાખી દે છે તેના ઉપર રત્ન જડેલું સોનાનું સિંહાસન ચણગારમાં આવે છે. અને બાકીના હાથીઓ ઉપર રેશમી જરીઆનની ઝુલો નાંખવામાં આવે છે, અને ધણીજ ઊંચી કીમતના વીસ હજાર મુગટ હીરા માણેક જડેલા તેના બંધારમાં છે. તેના હાથી ઉપર જે મકાવત બેસે છે. તે પણ ધણીજ ઊંચી કીમતનો જરીઆનનો પોથાક પેહેરે છે. હાથમાં રત્ન જડીત સોનાનો અકુચ રાખે છે. તેના મહેલનો જાણે હજારો સૂર્ય ઉગ્યા હોય એવો ગરબાટ મારે છે.

મેં બીજી સર્વ બાબતો કરતાં તેના રાજમાં ધણી નવાઈ એ દીડી કે, તેના રાજ્યમાં ફાજદાર, જમાદાર, પોલીસ ન્યાયાધીશ, વગેરે કાંઈપણ રાખવામાં આવતું નથી, તેનું કારણ એ કે તેની પ્રજા ગુનાજ કરતી નથી. જે કદાચ કોઈ ગુનો આવેતો તેનો ધનસાફ પોતે જાતેજ આપે છે. તે ધનસાફ આપવામાં એવો તો ન્યાયી છે કે, ગુનેગારને તેના ગુના ચોખ્ખી શિક્ષા થયા વગર રહેતી નથી. તેમજ વગર ગુનેગારને કોઈ દિવસ સજા થતી નથી. આથી સર્વ પ્રજા પણ એની નીતિવાન થઈ છે કે કોઈ પણ ગુનો આવતો નથી.

આટલું સાંભળી બાદશાહ બોલ્યો, હે સીનબા તારા કહેવા ઉપરથી અને એમ લાગે છે કે તે જરૂર ધણીજ મોટો રાજ હોવો જોઈએ, અને એવા મોટા રાજ જોડે મારી તારા લીધેજ દોસ્તી થઈ છે, તેથી હું તારા ઉપકાર માતું છું. અને તને આ જે ભેટ આપું છું તે બે. મેં કહ્યું સાહેબ મારા ઉપર આપની મહેરબાની છે, તે કાંઈ જોઈ વાત નથી. આપની મહેરબાની કરતાં હું આ બેટાને કાંઈ વધારે ગણતો નથી. પણ રાજાએ ધણી આગ્રહથી અને ધણી કીંમતની ભેટ આપી તે લઈ હું ઘેર આવ્યો.

આવી રીતે પોતાની છઠ્ઠી વખતની મુસાફરીનો સંપૂર્ણ હેવાલ પુરો થયો એટલે સીનબાદે સો રૂપિયા મંગારી હીનબાદને આપ્યા. અને ખાણું મંગારી સૌને આપ્યું અને પોતે પણ જોડે બેથી ખાણું અને બધા મિત્રોને કહ્યું કે બાઈઓ હવે વખત થયો છે માટે પધારો અને કાલે પણ પાછા આ વખતે આવજો એમ કહી સર્વેને વિદાય કર્યા હીનબાદપણ સો રૂપિયા લઈ પોતાના ઘેર આવ્યો. અને તે રૂપિયા પોતાની સ્ત્રીને મુકવા આપ્યા હીનબાદે તેની સ્ત્રી આગળ રસીનબાદની છઠ્ઠી સરસ્તી હકીકત કહી સંભળાવી. હીનબાદની સ્ત્રી પોતાના સ્વામીને રાજ સો રૂપિયા લાવતો જોઈ. તેની સારી રીતે સેવા આકરી કરવા લાગી અને તે જે કહે તે કપાટાજીવ કરતી.

સીનબાદ ખલાસીની સાતમી સફર.

આ છેલ્લી વખતની સફર કર્યા પછી ઘેર આવી મેં નિશ્ચય કરીધો કે હવે મારે કોઇ દિવસ આવી દરિયાઇ મુસાફરી કરવી નહીં અને ઘેર રહીને એથઆરામ લેવો, આ વખતે મારી ઉંમર પચીસ વર્ષ હતી, તેથી જવાની હિમ્મત પણ નહોતી તેમજ દુઃખથી કંટાળો ગયો હતો, તેથી મુસાફરી કરવાનો વિચાર પણ કોઇ દિવસ થતો નહીં, અને મોજબજામાં મારા દિવસો ગુજારવા લાગ્યો.

એક દિવસ હું મારા દોસ્તો સાથે, આનંદમાં વાતો કરતો હતો તેવામાં, મારા મોકર આવી બોલ્યો કે આપમે મળવાને કોઇ માણસ આવ્યો છે. મેં તેને કહ્યું કે અંદર બોલાવી લાવો, તે માણસ અંદર આવ્યો. ત્યારે મેં તેને પૂછ્યું કે કેમ શું કામ છે ત્યારે તે બોલ્યો કે સાહેબ આપને, નામદાર ખલાસી બાદશાહ યાદ કરે છે માટે આપ ચાલો. ત્યારે હું તરતજ તેની સાથે ચાલ્યો. અને બાદશાહના દરબારમાં દાખલ થયો રાજા સિંહાસન ઉપર બીરાજીયો હતો તેને મેં નીચો પડી નમસ્કાર કર્યો બાદશાહ બોલ્યો સીનબાદ મેં તને શા કામ સારૂ બોલ્યો છે તે તને જણાવવું જોઈએ તે એકે તને સરનદીપ મોકલવા વિચાર છે;

એ સાંભળી હું બોલ્યો બાદશાહ હમારા ઉપર દયા કરો હવે હું વૃદ્ધ થયો છું દરિયાઇ મુસાફરી કરી દુઃખ વેડવાની મારી શક્તિ નથી, મેં મારી ઉમ્મરમાં છ સફરો કરી છે તે દરેકમાં મને એવું દુઃખ પડ્યું છે કે જો તે આપ નામદાર સાંભળો તો આપને કમકમાટ આવ્યા વગર રહે નહીં. હવે મેં મુસાફરી નહીં કરવી એવા સોગંદ લીધેલા છે માટે આપ મહેરબાની કરી અને માફ કરો.

બાદશાહ બોલ્યો તને છ મુસાફરીમાં શાં શાં દુઃખ પડ્યાં તે મને સંભળાવ પછી મેં મારી પહેલેથી આંડીને છ એ મુસાફરીની હકીકત કહી; ત્યારે તો બાદશાહ ધણેજ અનન્યથા ચર્ચા ગયો, કે હે સીનબાદ તને આવું આવું દુઃખ પડ્યું તેથી હું ધણે દિલગીર છું. પરંતુ મને પ્રુથાશી એથી પણ વધારે ઉત્પન્ન થાય છે, તે એ કે આવા નરરત્ન મારા શેહેરની અંદર પડ્યા છે. હું તારી વાત વિષે આટલો બધો આદિતગાર નહોતો.

સીનબાદ મેં તારો સર્વ હકીકત સાંભળી. પરંતુ મારે તને જે કામે મોકલવો છે તે કામ બીજા કોઇથી થાય તેમ નથી માટેજ મેં તને બોલાવ્યો છે. તો તું આટલું મારું કામ કર હું તારો ઉપકાર બુલવાનો નથી મેં કહ્યું નામદાર બાદશાહ હું આપને ઉપકાર મનાવવા સારૂ ના નથી કહેતો પરંતુ મારા ઉપર વીતેલાં દુઃખ યાદ આવનાં અને કંટાળો ઉપજે છે. અને હવે જો કદી મારા ઉપર એવું દુઃખ પડે તો ખમવાની મારામાં શક્તિ નથી. તેથી ત્યાં ત્યાં મારાં હાડકાં રજીતેથી હું જવાની ના પાડું છું.

બાદશાહ બોલ્યો તે સધળું હું સમજી છું પણ મારી ખાતર આટલી વખત જવું પડશે, તેનું કારણ કે સરનદીપના રાજાએ જે આપણા ઉપર બેટો મોકલી છે. તે લાઇ આપણે ખેતી રહીએ, અને ખેતર-કારીથી તેનો કાંઈપણ બદલો જ્યારે ન વાળીએ ત્યારે તે હલકાપણું કહેવાય, તેમજ ખેતરકારીપણું કહેવાય તેણે જવી આપણી દોસ્તીને ખાતર તે બેટો મોકલી, તેમ આપણે પણ આપણે થોડા જે મળે તે બેટો મોકલીએ તોજ સામાસામી દોસ્તીનો હક જણાય. જો ન કરીએ તો કૃતદ્ધન કહેવાજો માટે તે કામ તારા વિના બીજા કોઇને સોંપી શકાય તેમ નથી.

બાદશાહનું આ બોલતું સાંભળી મેં કહ્યું નામદાર બાદશાહ આપ જ્યારે મને જ ત્યાં મોકલવાની જરૂર ધારો છો તો હું જવા તૈયાર છું. તે બાબતમાં આપ નિશ્ચત રહેજો. અને મારાથી બનતી મહેનતે તે કામ કરી આવું છું. આપનો હુકમ મારે પ્રમાણ છે આપ બેટ મોકલવાની વસ્તુઓ તથા કાગળ (રકો) લખી તૈયાર કરો હું ઘેર જઈ પરવારી તૈયાર થાઈ છું. એમ કહી હું ઘેર ગયો અને જવાની તૈયારી કરી બાદશાહ પાસે આવ્યો ત્યારે બાદશાહે મને નીચે પ્રમાણે કાગળ (રકો) લખી આપ્યો.

સર્વ જગતના પેદા કરનાર અને સૌને સારી બુદ્ધિ આપનાર
બુદ્ધતાલાએ જેને આવી સ્થિતિએ પહોંચાડી એક મહાન
દેશનો ધણા ઠાઠમાઠવાળો રાજ બનાવ્યો છે તેવા
ખલીફ હાફિઝઅલ-રસીદ તરફથી સરનદ્વીપના
એક નામદાર દોલતમંદ અને ધણા
જેરાવર તથા ઠાઠમાઠવાળા
બાદશાહ જોગ.

આપની તરફથી સીનબાદ ખલાસી મારફત આવેલી બેટ તથા રૂકો અમને મળ્યાં અને તે મોટા ઉપકાર સાથે અમે સ્વીકારીએ છીએ. અને તેના બદલામાં તથા આપની દોસ્તીને ખાતર અમે અમારી શક્તિ પ્રમાણે જે કાંઈ જુદા બેટ આ સીનબાદ ખલાસી સાથે મોકલીએ છીએ, તે આપ સ્વીકારી અમે માને આભારી કરશો. અને દોસ્તીના હકમાં વધારો કરશો, જે સામાન બેટ મોકલ્યો છે તેની વિગત.

૧. એક હજાર સોના મોહોરની કીંમતનું સોનેરી ખીજાનું.
૨. ધણી ઉંચી કિંમતના રેશમી ઝબ્બા.
૩. શણના બનાવેલા સરસમાં સરસ સો ઝબ્બા.
૪. જુદી જુદી જાતના ધણા સુંદર રંગ પુરેકું એક ખીજાનું.
૫. સીંહનો ચિહ્ન કરતો એક માણસ ચિતરેલો છે તેવા દેખાવનું ધણુંજ સરસ અડીકનું વાસણ.
૬. સુલેમાન બાદશાહના વખતની ધણીજ નકશી કામ વાળી એક ટેબલ.

ઉપર પ્રમાણે મોટા તથા બાદશાહનો રૂકો લઈ હું સરનદ્વીપ જવા સાર નીકળ્યો અને ધણા લોકો વળાવવાને માટે આવ્યા. બાદશાહ પણ કેટલેક દુર સુધી આવ્યો, તે સર્વેને પાછા વળાવી હું ચાલ્યો અને બસરા બંદરે આવ્યો. અને ત્યાંથી વડાણમાં ખેશી સરનદ્વીપ તરફ ચાલ્યો. થોડા દિવસમાં અમે સરનદ્વીપ પહોંચ્યા, અને અમારાં વડાણ લંગર કરી. બાદશાહને ખબર આપી કે બગદાદ શહેરના બાદશાહ તરફથી નજરાણાં લઈ સીનબાદ ખલાસી આપની તરફ આવે છે. નોકરોએ તે ખબર તરતજ બાદશાહને પહોંચાડી, એટલે બાદશાહ તરતજ મોટા ઠાઠમાઠ સાથે મારી સામે આવ્યો. અને મને જોઈને ધણીજ ખુશી થઈ બોલ્યો, સીનબાદ ! તું મને હમેશાં યાદ આવતો. અને મને હમેશાં એવી ઇચ્છા થતી કે હવે તારી સાથે ક્યારે ફરીને મુલાકાત થાય ? તે મારી આશા આજે પુરણ થયેલી જોઈ મને ધણી આનંદ થાય છે. મેં કહ્યું બાદશાહ આપ સાહેબની કૃપાથી હું આપના ઇશન કરવાને બાબરશાળી થયો છું. એમ કહી બગદાદ શહેરના બાદશાહે આપેલો કાગળ તથા બેટની વસ્તુઓ સર્વ હાજર કરાં. તે વસ્તુઓ જોઈ તથા કાગળ વાંચી બાદશાહ ધણીજ ખુશી થયો. અને પોતાને બગદાદ શહેરના બાદશાહ સાથે અંતઃકરણથી દોસ્તી થયેલી જોઈ તે મારા મોટા આભાર માનવા લાગ્યો.

હું ત્યાં કેટલાક દિવસ રહ્યો. ત્યાર પછી મેં મારા વતનમાં જવાની રજા માગી. ત્યારે સરનદ્વીપનો બાદશાહ શોકાતુર થઈ કહેવા લાગ્યો, હે સીનબાદ ! તું જવાની વાત કરે છે. પણ તારા આવવાથી જેટલી મને ખુશાલી હતી, તેના કરતાં સોગણી દીલગીરી તારા જવાથી થશે. તું પણ હવે જઈ થયો છે તેથી તારી સાથે ફરી મુલાકાત થવી ધણી મુશ્કેલ લાગે છે. માટે થોડા દિવસ રહે તો ઠીક, એવું કહેવાથી હું કેટલાક દિવસ વળી રહ્યો. પછી મેં જવાની તૈયારી કરવા માંડી.

પછી બાદશાહે મને ધણીજ સારી અને ઉંચી કિંમતની બધીસો આપી. તે લઈ બગદાદ તરફ રવાના થયો, વડાણ ઝપાટા બંધ ચાલ્યું, પરંતુ રસ્તાની કોઈ ગમ રહી નહીં. તેથી ખીજે રસ્તે અમારું વડાણ ચડી અંધું. થોડા દિવસ અમે ચાલ્યા, એટલામાં એક વડાણ અમને મળ્યું. તેની બંદર લુટારાઓ

હતા; તે ચાંચીઆ લોકો કહેવાતા. તેઓ એકદમ અમારા વહાણપર ધરી આવ્યા. અને અમારી સાથે લડાઈ થઈ અમારામાંના કેટલાક તેા માર્યા ગયા, અને બાકીનાને કેદ કરી લીધા. તથા અમારાં વહાણ તેમણે કબજે કરી લીધાં, તે લોકો અમાર વહાણ એક મોડું બંદર હતું ત્યાં લઇ ગયા, અને અમે જટલા રહ્યા હતા તેમનો પોશાક ઉતારી લઇ. કેદીનો પોશાક પહેરાવ્યો.

અમે સંધ્યાને તે બંદરમાં જઈ શુલામ તરફે વેચી નાંખ્યા, અને જ્યે તેાં વેચ્યો. તે એક હાથી-દાંતના મોટા વેપારી હતો, તે મને પોતાના ઘેર લઇ ગયો. અને શુલામનાં કપડાં પહેરાવી અને ખાવા આપ્યું. ખાઈ રહ્યા પછી અને તેણે પૂછ્યું કે તને શું ધંધો આવડે છે, મેં કહ્યું હું મજૂર નથી. પરંતુ એક મોટા વેપારી છું. માર વહાણ ચાંચીઆ લોકોએ છુટી લઇ અને તમારે ત્યાં શુલામ તરફે વેચ્યો છે. પછી તેણે મને પૂછ્યું કે તને બાણ્ય મારતાં આવડે છે ! મેં કહ્યું કે હા-મને નાનપણથીજ તે રમત સારી પેઠે આવડે છે. ત્યારે તેણે ખુશી થઈ, તીરનો બાથો તથા એક કામડું આપ્યું. ત્યાર પછી કેટલુંક ખાવાનું પોતાની સાથે બાંધી પોતાની સાથે હાથી ઉપર અને બેસાડ્યો. અને તે શેહેરથી ચાર પાંચ ગાઉ છેટે એક જંગલ હતું ત્યાં લઇ ગયો.

આ જંગલમાં હાથીઓની પેદાશ પુષ્કળ હતી. તેથી આ વેપારી આ જંગલમાં આવી, તીર કમાન વડે હાથીઓને મારતો અને તેના દંતુચળ કાઢી લેતો, આ જંગલમાં આવી તેણે મને કહ્યું કે આ ઉંચા જાડ ઉપર તું તારાં તીર તથા કામડું લઈ ચડીજ. અને અહીંઆં હાથી આવે એટલે તું તેને મારજે, જોયે તે હાથી મરી જાય એટલે તરત મને ખબર આપજે, એમ કહી તે મને કેટલુંક ખાવાનું આપી ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

હું આપો દિવસે તે જાડ ઉપર રહ્યો. પરંતુ એક હાથી પણ આવ્યો નહીં. તેથી મને ધારતી થવા લાગી કે શું મને કપટથી તો અહીં નહીં રાખ્યો હોય. એમ ધારતીમાને ધારતીમાં હું આખી રાત જાડઉપર બેસી રહ્યો. મારી પાસે ખાવાનું હતું તે ખાધું, અને બીજો દિવસ સવાર થતાં એક હાથીઓનું મોડું ટાળું આવ્યું. તેમની સામે મેં ઉપરા ઉપરા તીર ફેંકવા માંડ્યાં, અને એક હાથીને મેં માર્યો; તે પડ્યો એટલે બીજા હાથીઓ નાશી ગયા. એ હાથી નાશી ગયા, કે તરતજ હું જાડ ઉપરથી નીચે ઉતરી મારા શેઠને ખબર આપવા ગયો, તે મારા ઉપર ધણેજ ખુશી થઈ એકદમ દોડતો આવ્યો. અને પેલા હાથીના દાંત કાઢી લઈ અમે ઘેર આવ્યા. તેણે મને સારી રીતે ખવરાવી સારા પોશાક પહેરાવ્યા, અને મારાં વખાણ કરવા લાગ્યો.

બીજે દિવસે પણ પાછો તે જંગલમાં તેણે મને મોકલ્યો, તે દિવસે હું બીજા જાડ ઉપર રહ્યો. અને એક હાથી માર્યો, આવી રીતે બે માસ સુધી હું દરરોજ જુદા જુદા જાડ પર રહી, એક હાથીની ઘાત કરવા લાગ્યો, મારા શેઠ મારા ઉપર ધણેજ ખુશી થઈ ગયો. પરંતુ મને ધણે અફસોસ થવા લાગ્યો, કે ફક્ત એક માર પેટ ભરવાની ખાતર મારે હમેશાં એક હાથીની ઘાત કરવી પડે છે. પણ શું કરું ત્યાં કાંઈ બીજું ઉપાય નહોતો.

એક દિવસ હું એક જાડ ઉપર ચડી બેઠો હતો. તેવામાં એક પુષ્કળ હાથીનું ટાળું આવ્યું. હમેશાં તે હાથીઓ સીધા રસ્તે ચાલ્યા જતા. અને હું માર કામ સાધી લેતો. પણ તે દિવસે તો સંધ્યા હાથીઓ એકદમ જ જાડ ઉપર હું હતો તે જાડની નીચે આવી ધરી વળ્યા. હું બાણ્ય ફેંકવાની તૈયારીમાં હતો પરંતુ એટલામાં તો તેઓ પોતાની સુંઠે મારી તરફ લખાવી એવી યુમરાણ કરવા લાગ્યા કે આસમાન પણ ધ્રુજવા લાગ્યું. પોતાની સુંઠે જ્યાં સુધી પહોંચી ત્યાં સુધી તેમણે જાડનાં હાથોં તોડી પાડ્યાં. હું સંજોર થઈ ગયો. અને માર મોત પાસે બમનું હોય એમ માનવા લાગ્યો. જ જાડ ઉપર હું હતો તે જાડ ધણું જીવ્યું હતું. તેથી તેમની સુંઠે મારા સુધી પહોંચી નહીં, ત્યારે રીસે બરાઈ તેમાંનો એક હાથી તે જાડનાં યડને પોતાની સુંઠે વીટાળી જોરથી દલાવવા લાગ્યો. મારા હાથમાંનાં તીરકમાન નીચે પડી ગયાં, એટલામાં તો તે હાથીએ જાડને યુગમાંથી ઉખેડી નાંખી લાંબું કરી દીધું. હું પણ તે જાડની સાથે ભેંચ પડ્યો. મારા ચરોરે કેટલુંક વાગ્યું પણ ખરું. તો પણ હું હડીને નાસવાની તબવીજ કરવા લાગ્યો.

તેટલામાં તો તે હાથીએ અને પોતાની સુંદરી પકડી લીધી, હું મઠા જોવા યદ્ય ગયો અને જીવવાની આશા છોડી, પેલો હાથી અને પોતાની સુંદર વડે ખાંધ ઉપર નાંખી ચાલ્યો અને તેની પાછળ સધળા હાથીઓ ચાલ્યા હું જાણતો હતો કે હમણાં અને પછી તેઓ મારી નાંખશે.

તે હાથી અને લઈ એક કિન્નર જગ્યામાં ગયા અને કાંઈ બાન નહોતું કે હું કદ જગ્યાપર આવ્યો છું- ત્યાં આગળ અને તેઓ મુઠી ત્યાંથી જતા રહ્યા. થોડીવાર હું એમને એમ પડી રહ્યો. પછી અને જગ્યા પર બાન આવ્યું ત્યારે સાલમ પડ્યું કે ખુદાતાલાની મેહેરમાનીથી હું જીવતો રહ્યો છું. હું મારા મનમાં ધણો ખુશી થયો અને એકો યદ્ય જોવા લાગ્યો તો ત્યાં એક હાથી પણ મારા જોવામાં આવ્યો નહીં. તેથી અને તો નવાઈ જેવું લાગ્યું ત્યાર પછી ત્યાંથી ઉઠી ચાલવા લાગ્યો તો એક મોટો દગલો દીડો તે દગલો હાથીઓના દાંત તથા હાકોતી હતો,

મેં વિચાર્યું કે હાથીઓ અને આ દગલો બતાવવાને માટેજ લાવ્યા હશે. કારણ કે હું તેમના દાંત માટે રોજ એક હાથીનું ખુન કરતો હતો, તેથી તે હાથીઓએ એમ વિચાર્યું કે જો આ માણસને આ જગ્યા બતાવીએ તો પછી તેને ખુન કરવાની જરૂર રહે નહીં. આ મારો વિચાર ખરો હતો કારણ કે જો તે અને મારવાના ધરાશયી લાવ્યા હોત તો જીવતો મુઠી નાશી જાન નહીં, વળી તે એટલે સુધી કે હું ત્યાંથી મારા શેઠના ઘર તરફ ચાલવા લાગ્યો તે રસ્તો આખા દિવસનો હતો તો પણ માર્ગમાં એક પણ હાથી મારા જોવામાં આવ્યો નહીં, જુઓ ત્યારે જાનવરમાં પણ કેટલી અકલ હોય છે.

હું ત્યાંથી ચાલતો ચાલતો સાંજની વખતે ઘેર આવ્યો, હું રસ્તામાં ચાલતાં અને વિચારો આવવર લાગ્યા કે અરે ખુદાતાલા તારી લીલા અપાર છે, એક ધરીમાં જળનું ધળ કરી નાંખે. જેવું અને સુ- સાશરીઓમાં દુઃખ પડ્યું છે. તેવું દુઃખ કોઈને પડ્યું હોય એવું મારા સાંભળવામાં પણ આવ્યું નથી. પણ એટલી તો મારા ઉપર પરવરદિગારની મેહેરમાની છે કે આમાં મરણનું દુઃખોમાં પણ હું જીવતો રહ્યો છું. આમ વિચાર કરતો, હું ઘેર આવ્યો. ત્યારે મારો શેઠ ઉઠાસીમાં એકો હતો. તે મને જોતાં ધણો ખુશી થઈ કહેવા લાગ્યો અહો સીનબાદ ! અત્યારે તને જોતાં બહુ આનંદ થાય છે, તું જ્યારે રોજની વખતે ઘેર ન આવ્યો ત્યારે હું તને શોધવાને સાર જગલમાં ગયો પણ કોઈ કેકાણે તને દીડો નહીં, ત્યારે મારા પેટમાં ક્ષણ પડી, મેં ધણી તપાસ કરી તો એક ઝાડ તળે તારી પાસેનાં તીરકમાન પડેલાં દનાં અને તે ઝાડ મૂળમાંથી કિપડી પડેલું હતું વળી તે જગ્યાએ ધણા હાથીઓનાં પગલાં મારા જોવામાં આવ્યાં તેથી મેં વિચાર્યું કે નક્કી આજ ધણા હાથીઓએ મળી તેને મારી નાંખેલો છે. તેથી હું દિલગીર થઈ આખા જગલમાં જોઈ અહીં આવી એકો છું અને તારા વિષે મનમાં અનેક વિચારો કરતો હતો. એટલામાં તો તું અહીં આવ્યો.

હવે તારી શી હકીકત થઈ તે મને સંભળાવ તે જાણવાની મારી ધણી ઇચ્છા છે. પછી મેં કહ્યું કે શેઠ હું આજે મોટી મરણનું આશ્વત્થમાંથી નવે અવતાર આવ્યો છું, પરંતુ તે સાથે તમને એટલે સાલમ મળશે કે તમારી જીંદગી સુધી તમારે કમાવું પડશે નહીં, તે સાંભળી તે ધણો અધીરો થઈ અને કહેવા લાગ્યો કે તે કેવી રીતે પછી મેં તેને સધળી હકીકત કહી, ત્યારે તે ધણોજ નવાઈ પામ્યો અને કહેવા લાગ્યો, બાદ તારા ઉપર પડેલા દુઃખથી મને ધણીજ દીલગીરી પેદા થાય છે પરંતુ તું આવી આશનમાંથી કિચોં તેથી ખરેખર બાગ્યશાળી પુરૂષ જણાય છે. હવે તું અને તે જગ્યાએ લઈ જા પછી અમે બન્ને જણ ત્યાં ગયા ત્યાં જઈ મેં તેને કાંતતો મોટો દગલો દેખાડ્યો, તે જોઈ તે અત્યંત ખુશી થઈ બોલ્યો હે બાગ્યશાળી પુરૂષ આજે મારું બાગ્ય તારાથોજ ખુલ્યું છે. તારો નેટલો ઉપકાર માનીએ તેટલો થોડો છે, આજ સુધી અમેએ સેંકડો ગુલામો રાખી તારી મારક તેમની પાસે કામ લીધું પરંતુ તેમનાં એક જણ મરણ પામ્યો નથી. અને આજે આટલું બધું કટ પડ્યા છતાં પણ હું જીવતો રહ્યો, તેજ તારા બાગ્યશાળીપણાની નિશાની છે. આજથી હું તને મારો શુભ નહીં પણ મિત્ર તરફે ગણીશ અને એમ લાગે છે કે તે તારી જીંદગીમાં ધણાં ઉત્તમ કામો કરી હશે અને હજુ પણ કરશે. તારા જેવા મહાત્મા પુરૂષ પાસે અમેએ ગુલામ તરફે કામ કરાવ્યું તેને માટે અમે તારી કૃપા માગીએ છીએ,

વળી તે અમોને લાખો રૂપિયા મેળવવાનો રસ્તો બતાવ્યો, તેથી હાધીઓના છવ પચ્ચ અચશે. તે એક મોટું પુન્ય તને પ્રાપ્ત થયું. મારી તરફથી હું તને આ ઉપકારના બદલામાં ધણું ધન આપીશ. એમ વાતો કરતાં, અમે ત્યાંથી પાછા વળ્યા રસ્તામાં અમો કોઇ ટેકાએ ઉભા નહીં રહેતાં જે હાધી ઉપર બેસી અમો ગયા હતા, તે હાધી ઉપર બેસી ચાલ્યા અમો ઘેર આવ્યા અને જણે ખાધું. ત્યાર પછી અમો વાતો કરવા બેઠા. શેઠ બોલ્યો, હે બાઇ! તે મારો જે ઉપકાર કર્યો છે. તેનો બદલો હું કેવા રીતે વાળીશ મેં કહ્યું શેઠ આપ મારા ઉપર મહેરબાની કરી જે મારા ઘેર પહોચાડો તે આપનો ઉપકાર હું જીવંતી પર્યં જીવીશ નહીં, હવે મને મારા ઘેર જવાની ધણીજ છાસા ઉત્પન્ન થયેલી છે. હું વૃદ્ધ થયો છું મારા શહેરનો રાજા તથા મારાં બાપડાં છોકરાં મારો વાટ જોતાં હશે હવે મારો ઉમરનો આકીનો ભાગ મારે મોજશાખમાં ગાળવાનો છે, માટે જે આપ મારા ઉપર મહેરબાની રાખતા હોતો મારે આટલું કામ કરો. અને તેથી હું લાખો રૂપિયા પામ્યો એમ માનીશ મારે ધનની કાંઈ જરૂર નથી.

શેઠ બોલ્યો બાઈ હમણાં વહાણ બંધ છે. તેથી વહાણો આવ જ ધવાની વખત આવશે. એટલે હું તને તરત વિદાય કરીશ. અને તને સારી રાતે બેટ પચ્ચ આપીશ. એ સાંભળી હું ખુશી થયો અને આખાં પુરે થયું ત્યાં સુધી ત્યાંજ રહ્યો.

રૂઠ બદલાઈ અને વહાણોની આવ જ ધવા લાગી ત્યારે મારા શેઠે એક વહાણ તૈયાર કરાવ્યું આખું તેમાં ખાવા પીવાનું સારી રીતે બર્ધુ. અને મને સારો પેટ પૈસા આપ્યા. પછી તે વહાણની અંદર બધો હાથીઘાંત બર્ધો અને તેમાં મારો અરધો અરધ ભાગ કરી તે વહાણ મને સોંપ્યું વળી મને એવી એવી કીમતી વસ્તુઓ બેટ આપી તેની કીમત કરવી પચ્ચ મુસ્લેવ થઇ પડે હું ત્યાંથી ચાલવા તૈયાર થયો. ત્યારે તેણે મારો ધણો ધણો ઉપકાર માન્યો અને કહેતા લાગ્યો કે તારા જેવા સત્પુરુષની મુલાકાત હવે ક્યારે થશે. તારા વિયોગથી હવે મને ધણું દુઃખ થશે. તું તારા કુટુંબમાં જાય છે. તેથી તને તો આ વિયોગની અસર કાંઈજ નહીં થાય પરંતુ મારાથી તારા સિવાય રહેવું એ ધણુંજ દુઃખ-હાથી થઇ પડશે, અને કેટલાક દિવસ સુધી તો મને નું સનું લાગશે, મેં કહ્યું સાહેબ આપના કરતાં મને વિયોગનું દુઃખ એટલું લાગે તે સ્વાભાવિક છે, પરંતુ આપ એમ ન સમજશો કે હું આપને ભુલી જઈશ જે કે મારા વાતનાં જવું છે તેને લીધે કાંઈક ખુશાલી થશે. પરંતુ વિયોગનું દુઃખ કંઈ વિસરશે નહીં, એમ કહી હું મારા વહાણપર ચડી ત્યાંથી વિદાય થયો.

અમારું વહાણ તથા બીજાં કેટલાંક વહાણ ઝામટાખંધ ચાલ્યાં રસ્તામાં કેટલાંક બંદરો તથા શે-હેરો જોતા જોતા અમો હિંદુસ્તાન તરફ પહોંચ્યા ત્યાંથી જેમ જેમ અમો આગળ જઈએ તેમ તેમ અમને વધારે નફો મળે તેમ હતું. પરંતુ હવે આવી મુસાફરીઓથી એટલો તો કંટાળી ગયો હતો કે દરિયાઈ મુસાફરીમાં એક દિવસ કાઢવો તે એક વરસ જેવો થઇ પડ્યો હતો. તેથી મેં મારી પાસેનો માલ વહાણના બીજા વેપારીઓને વેચી દીધો. અને જે રકમ ઉપજી તે લઇ જમીન માર્ગે બગલાહ જવાનો મેં વિચાર કર્યો મારું વહાણ તથા અરધા દિવસની રકમ મારા શેઠને સોંપ્યા તે વેપારીઓને બલા-મણ કરી અને હું એક બંદર ઉપર ઉતર્યો.

ત્યાર પછી ત્યાંથી જમીન માર્ગે જવાને હું સોગત શોધવા લાગ્યો, કારણ કે રસ્તો અજાણ્યો તે-મજ મારી પાસે જેખમ ધણું હતું તેથી સોગત સિવાય જવાય તેમ નહોતું. હું કેટલાક દિવસ ત્યાં રહ્યો એવામાં એક વણજારાની પોઠ મળી. તેને પૂછતાં માલમ પડ્યું કે તેઓ તે તરફ જવાના છે. તેઓ પોતાનો માલ પોટીઓમાં ભરી જમીન માર્ગે ધરાન દેશ કરફ જતા હતા તેથી તેમની સાથે ચાલ્યો. આ વણજારા સાથે ધણી પોટીઓ તથા માણસો હતાં, તથા તેમનો કાઠ પણ એક રાજા જેવો હતો, આથી મને રસ્તામાં ધણું સુખ પડ્યું જે કે કોઇ કોઇ ટેકાએ કેટલીક આશ્વતો પડી પરંતુ તે દરિયાની મુસાફરી જેવી મરણાંત નહોતી, મેં ધણાં ધણાં મોટાં દુઃખ વેઠ્યાં તેથી આવી આશ્વતો મન રમત જેવી લાગી. ત્યાંથી આગળ ચાલતાં બીજા પુરેટલીક મોખરે ગળી અને પછી નંખ જેમ આગળ ગયા

તેમ તેમ કેટલીક સોજત તૂટે અને કેટલીક નવી થાય એવી રીતે ચાલતાં ચાલતાં બમદાદ શહેર નજીક હું પહોંચ્યો. મારા પહોંચ્યાં પહેલાં બાદશાહને મારી ઘણા દિવસ સુધી ખમર નહીં મળવાથી મારી ખોળ કરવાને કેટલાંક વહાણ તથા માણસો મોકલ્યાં હતાં તેમાંનાં કેટલાંક આવી ગયાં હતાં પણ કોઇની તરફથી મારા સમાચાર મળ્યા નહોતા! તેથી રાજ દરેરાજ ઉદાસીમાં રહેતો, પરંતુ બ્યારે મારા આવવાની ખબર સાંભળી ત્યારે તે ઘણીજ ખુશી થયો અને મારા શહેરમાં પહોંચતાં પહેલો તે મને સામે લેવાને માટે આવ્યો. મને પણ રસ્તે આવતો જોઈ કહેવા લાગ્યો કે તું આ રસ્તે ક્યાંથી આવ્યો ? મેં કહ્યું નામદાર બાદશાહ તે હકીકત એવી છે કે જે સાંભળતાં તમો અન્યથા થશો. માટે આપ હમણાં ચાલો, પછી હું તમને કહીશ, બાદશાહ મને મારા ઘેર જવા નહીં દેતાં પોતાના મકાને લઇ ગયો, ત્યાં લઇ ગયા પછી મારી સારી પેઠે આગના સ્વાગતા કરી એમોએ જોડે ખાણું લીધું પછી નિરાંતે બેઠા.

બાદશાહે કહ્યું હવે તમારી હકીકત સંભળાવો, તને ઘણા દિવસ થયા તેથી મારા મનમાં મોટી શય પડેલી હતી અને રાત દિવસ તારી ચિંતા કરતો હતો. તો પણ મને એટલો તારા ઉપર તથા ખુદાનાં ઉપર વિશ્વાસ હતો કે, તું તારા ભાગ્યના પ્રતાપથી મને તેવી આફતોમાંથી બચીશ, તો પણ દીલમાં તો બેચેની રહ્યા કરતી હતી.

મેં કહ્યું બાદશાહ ! હું ખુદાતાલાના તેમજ આપના પ્રતાપથી છવતો આવ્યો છું. હું સરનહીપના બાદશાહ પાસે ગયો અને ત્યાં કેટલાક દિવસ રહ્યો. ત્યાં સુધી તો ઘણા આનંદથી દિવસો ગુળ્યાં, પણ ત્યાંથી નીકળ્યા પછી મને જે દુઃખ પડ્યું તેનો હેવાલ અન્યથા માણસોના મનથી તો કંપીતજ લાગે પરંતુ આપ બ્યારે મારા બોલવા ઉપર બરોસો રાખો છો તો હું તમને કહું છું. પછી મેં મારી સઘળા વીતક વાત અથથી તે ઇતિ સૂધી કહી સંભળાવી. આ સાંભળી કેટલીક વાર સુધી બાદશાહ તો મુગોજ બેસી રહ્યો.

પછી બાદશાહે બોલ્યો સીનબાદ ! તારા પ્રતાપ એવો છે કે સંકેટો આફતોમાંથી તું બચવા પામ્યો છે, મારા રાજમાં તારા જેવા માણસો છે. તેથી હું ઘણીજ ભાગ્યલાળી છું. આજથી હું તને એક મારા ખાસ મિત્ર તરીકે ગણું છું. તારી સાથે મુસાફરીઓને ઇતિહાસ તું મારા પોતાના ઇતિહાસ સાથે જોડી દેશ. એમ કહી પોતાનો ઇતિહાસ લખનાર કવિને બોલાવી હુકમ કર્યો કે આ સીનબાદ ખલાસીની સાથે મુસાફરીની સઘળી હકીકત વિગતવાર મારા ઇતિહાસમાં નોંધી લે.

ત્યાર પછી બાદશાહે મારો ઘણો ઉપકાર મારી ઘણી બક્ષીસો આપવા માંડી, મેં કહ્યું નામદાર બાદશાહ ! આપના પ્રતાપથી મારી પાસે દોલતની કાંઈ ખોટ નથી. મારી સાત પેઠી સુધી ખુટે તેમ નથી, માટે તે લેવાની મારી મરજ નથી. મારે તો ફક્ત આપની મેદેરબાનીજ જરૂર છે, બાદશાહે કહ્યું તે વાત ખરો પરંતુ હું એવો ફત્વન નથી, કે મારા નિમિત્તે તને આટલું આટલું દુઃખ પડ્યું હતાં, તેનો કાંઈપણ બદલો તને ન આપું. એમ કહી તેણે પુષ્કળ આચાર કરી અને ઘણીજ દોલત આપી, તે લઇ હું મારા મકાનપર આવી મારા સર્વે સગાં વહાલાને ઘણા પ્રેમ પુર્વક મળ્યો, તેઓ પણ મારી વરસાદની પેઠે વાટ જોઈ રહ્યાં હતાં.

એટલું કહી સીનબાદ ખલાસીએ મચ્છર કિનબાદને કહ્યું કિનબાદ ! મારી સાથે મુસાફરીઓને સઘળા જતાં કહી સંભળાવ્યો. હવે હું તને પૂછું કે તું હમેશાં લાકડાંનો મારો લાવીને વેચે છે. તે દુઃખ વધારે ? કે મારા ઉપર પડેલું દુઃખ વધારે, કાંઈપણ માણસ આયો વધારે દુઃખની વાત કોઇની પણ બતાવી શકશે ? કિનબાદ આશ્ચર્ય પામી તેના પગમાં પોતાનું માથું મુકી કહેવા લાગ્યો કે હે સીનબાદ ! તમારા આ દુઃખ આગળ મારું દુઃખ તો સમુદ્રના એક ટીપા મરોબર પણ નથી આટલું દુઃખ વેઠી એકડી કરેલી દોલત આવી રીતે વાપરો. તેમાં શું નવાઇ, તમો તમારી મોજ મળની સાથે મારા જેવા મરીખોનાં દુઃખ ભાગો છો. તેથી તમને ખરેખર ધન્યવાદ થતો છે. આ દુનિયામાં કાંઈપણ ચીજ સાથે આવે તેવી નથી. ફક્ત એક ધર્મજ સાથે આવશે. આવી રીતે પોતાનો પૈસો સારા માર્ગે વાપરતાં ખુદી જશે એવું માનનારા માણસો ઘણા મૂખ સમજવા, કદાચી એમ સમજે કે આજી થયા. પરંતુ

મરણ પછી તો તે સારા માર્ગે વાપરેલો પૈસો આપણને લાખો ગણુ' રજ આપવાનો એમાં કાંઈપણ શંકા કરવા જેવું નથી. આપ આતું સમજી આપના પૈસાનો સહ ઉપયોગ કરો છો તેથી આપને તેમજ આપનાં કમાણીને ધન્ય છે. હું આપને ખરા અનંકરણ પૂર્વક આશિષ દઈછું કે ખુદાતાલા આપને અમર રાખે, અને આપની દીનપરદીન ચઢતી કળા કરો, કે જેથી મારા જેવા હજારો માણસો આપનો આશ્રય લઈ પોતાના દુઃખનું નિવારણ કરે.

ત્યાર પછી હમેશ્વના રીવાજ પ્રમાણે સીનખાદે દીનખાદને સો રૂપીઆ આપ્યા અને તેને માન આપી વિદાય કર્યે. ત્યાંથી તે પોતાના ઘેર આવી તે રૂપીઆ પોતાની અને આપી છેલ્લી મુસાફરીની સહળી હકીકત સંભળાવી અને તેણે મજ્જુરીનો ધંધો છોડી દીધો, તેનું સંબળું કુટુંબ સીનખાદ ખવાસીને હજારો દુવા દેવા લાગ્યું તેમજ ન્યાં હોય ત્યાં તેની જયજય પોકારવા લાગ્યું.

આટલું બોલી શેહેરાઝાદી ચુપ રહી, પણ તે વખતે સવાર થયું નહોતું તેથી સુઝતાન શહેરીયાર બોલ્યો કે ખારી ! હજુ સવાર થવાને કેલોકવાર છે, તો તારી અગમ્ય જેવી કોઈ વાત સંભળાવી અને ખુશ કર. હું તારી વાતો સંભળી ઘણો ખુશી યાદ છું. મેં મારી ઉંમરમાં પણ આવી વાતો કહી મોઢે સંભળી નથી. માટે જો તમને આવી બીજી કાંઈ આવડતી હોય તો ચલાવો.

શેહેરાઝાદી બોલી નામદાર બાદશાહ ! આપની ઇચ્છા હોય તો કહેવાને આપની દાસી તૈયાર છે. એમ કહી શેહેરાઝાદીએ ત્રણ સેરફળની વાર્તા શરૂ કરી.

બાદશાહ તથા વજીરની વાર્તા.

બગદાદ શેહેરના બાદશાહ જે હું મારી બીજી વાતોમાં જણાવી ગઈ છું. તે ખલીફ-હારન-અલ-રસાદ એક દિવસ સાંજની વખતે પોતાના વજીરને બોલાવી કહેવા લાગ્યો કે પ્રધાન, આપણી પ્રજાના સ્થાનિ જેવાની મારી મરણ થઈ છે. તે સુખી છે કે દુઃખી છે ? તેઓને ન્યાય બરાબર મળે છે કે નથી મળતો ? પ્રજાની મારી પ્રત્યે લાગણી કેવી છે. તે સંબળું જણાવવાની મને ઉત્કંઠા થઈ છે. આપણા નોકરો બરાબર કામ કરે છે કે નહીં, જે લાંચો ખાતા હોય પક્ષપાત કરતા હોય તેમને યોગ્ય સજાએ પહોંચાડવા, અને જે બરાબર નેકીથી કામ કરતા હોય તેમને સારો લાભ આપવો એવી મારી ઇચ્છા છે. માટે આજ રાત્રે આપણે આપણા શેહેરમાં છુપા વેશે નીકળવું અને સહળી નપાસ કરવી.

પ્રધાન બોલ્યો નામદાર બાદશાહ જમ આપની ઇચ્છા હશે તેમ વર્તવાને તૈયાર છું, એમ કહી તે પોતાને ઘેર ગયો અને સાંજના આઠ નવ વાગવાને મુમારે બાદશાહ પાસે આવી હાજર થયો. પછી બાદશાહ, બાદર (પ્રધાન), અને મસર (બેગમોનો નાયક) એ ત્રણે જણ પોતાનો વેશ બદલી રાત્રે અગીઆર વાગ્યા પછી શેહેરમાં ફરવા માટે નીકળ્યા.

રાત અજવાળી હતી તેથી જે કોઈ માણસ આવતું જતું હોય તે તરત જાણે આવતું. કેટલી એક પોતા દુધી બાદ એક રસ્તા ઉપર ઘરડો માછી નજરે પડ્યો, તેની પાસે એક જળ તથા ટોપલી હતી, એ શરીરે ઘરડો લાગતો હતો, પગમાં ચાલવાની આય સરખી જણાતી નહોતી. બાદશાહે પ્રધાનને કહ્યું પ્રધાન આ માણસ ઘણેજ ગરીબ જણાય છે, ચાલો તેને કાંઈ પૂછી જોઈએ એમ કહી તેની પાસે ગયા વજીરે પૂછ્યું તું કોણ છે ? અને ક્યાંથી આવે છે ? પેલો માછી બોલ્યો હું આ શેહેરનો માછી છું. અને માછલાં મારવાનો ધંધો કરું છું પણ મારું નશીબ એવું છે કે આજ આખા દિવસમાં મારા હાથમાં એક પણ માછલી આવી નથી. મારાં ભૈરાં હોકરાં બૂખ્યાં બૂખ્યાં મારી આવવાની વાટ જોઈ બેસી રહ્યાં હશે. પરંતુ હું તો હાલો મારો જાલું છું તેથી નિરાશ થઈ ગયો. હું અને મારા પગમાંથી ચાલવાની પણ અકિત જતી રહી છે.

આ સંભળી બાદશાહને તેના ઉપર ધણી દયા આવી. અને કહ્યું કે તું અત્યારે પાછો વળ એક

તારી સાથે આવીએ છીએ, તું એક વખત નદીમાં જળ નાંખજે, અને તેમાં જે આવશે તે અમે લઈશું અને તેની કીંમત તને સો રૂપીઆ આપીશું. આ સાંભળી પેલો માછી ખુશ થયો અને કે તેના પગમાં ઘડિત નહોતી તોપણ સો રૂપીઆનું નામ સાંભળી તે નરતજ ત્યાંથી પાછો વળ્યો અને પેલા ત્રણ બચ્ચુ સાથે નદી ઉપર ગયો.

માછીએ પોતાની ટોપલી ઉતારી તેમાંથી જળ કાઢી અને નદીમાં નાંખી ખેંચવા લાગ્યો તો તેમાં કાંઈ બાર હોય એવું લાગ્યું. જ્યારે માછીએ જળ બહાર ખેંચી કાઢી એવું તો તેમાં એક તાજુ વાસેલી પેટી આવી હતી. તે તેણે બાદશાહના હાથમાં મુકી. બાદશાહે વજીરને કહ્યું કે આ માછીને સો રૂપીઆ ગણી આપો, નરતજ વજીરે તેને સો રૂપીઆ ગણી આપ્યા. આ પેટીમાં શું હતું તે જાણવાની બાદશાહને ઇચ્છા થઈ, તેથી તે પેટી લઈ પોતાના મહેલ નરતજે આપ્યો.

બાદશાહે પોતાના મુકામપર જઈ તે પેટી ઉઘડાવી, તો તેમાંથી માથું, હાથ, પગ ત્રણે શરીરના છુટા અવયવો નીકળ્યા. બાદશાહે માથું હાથમાં લીધું અને જોવા માંડ્યું તો તે માથું કોઈ ખુબસુરત ઓરતનું હતું. આ જોતા જોતામાં તો બાદશાહની આંખો ક્રોધથી લાલચોળ થઈ ગઈ. અને વજીરને બોલાવી કહ્યું કે પ્રધાન ? મેં આ રાજકોઠાનો સવળો વિશ્વાસ તારા ઉપર રાખેલો છે, તારી સલાહ વાન હતું સાચે સાચી માનું છું. રૈયન સુખી છે કે દુઃખી તે જોવાની મારા કરતાં પણ તારી વધારે ફરજ છે. અને તેને માટે મારી તરફથી જોખમદાર તુજ છે, આવી રીતે જ્યારે મારા રાજ્યમાં ખુબ થાપ છે. તારે તેની ખબર પણ અને મળતી નથી. એ કેવું અંધેર, મેં તારાપર વિશ્વાસ રાખ્યો તેનું પરિણામ આવુંજ આવ્યું. આ શુન્હાને માટે પણ તુજ વિશ્વાસ પાત્ર છે, માટે આ વિષે તું તપાસ કરી તેનો ખુતી શોધી કાઢ, નહીં તો તને તારાં સર્ગમાં વડાલાં સાથે ગરબન મારીશ.

વજીર બોલ્યો નામદાર બાદશાહ ! આપ જે કહો છો તે સવળું સલજ છે, આપે જેવો મારા ઉપર બરોસો રાખ્યો છે. તેવીજ રીતે પ્રમાણીકપણથી હું કામ કરું છું અને રૈયનની તપાસ રાખું છું. છતાં પણ આ બનાવ શાથી બન્યો હતો, તેના જ્યાં સુધી તપાસ થયો નથી, અને હકીકત માલમ પડતી નથી ત્યાં સુધી હું આપનો શુન્હોગાર છું. પરંતુ આપ નામદાર તરફથી મારા ઉપર એટલી મહેરબાની થવી જોઈએ કે તેની તપાસ કરવામાં મને કેટલીક મુશ્કેલી મળે. બાદશાહે કહ્યું કે હું તને આજથી ત્રણ દિવસની મુદત આપું છું, તે મુદતની અંદર જો તું ખુલાસો નહીં આપે તો મારો બોલ પાળવાને લગાર પણ વિવશ કરીશ નહીં એ તારે એકદમ સમજવું. માટે આજથીજ તું નેની તપાસમાં રહેજે.

પ્રધાન બોલ્યો સાહેબ આપે મને આટલી મુશ્કેલી આપી તેને માટે આપનો મોટો ઉપકાર માનું છું. એમ કહી વજીર ત્યાંથી ચાલ્યો; આ બાબતની તપાસ કેવી રીતે કરવી તે વિષે તેના ચિત્તમાં અત્યંત વિચારો આવવા લાગ્યા. આવડા મોટા શેહેરમાંથી આ બાબતનો પત્તો લગાડવો એ ઘણું મુશ્કેલ કામ છે, જો પત્તો નહીં લાગે તો જરૂર બાદશાહ મને હોડવાનો તથા અને મને આશા છે કે પત્તો નહીંજ લાગે, તેણે પોતાના હાથ નીચેના તમામ અમલદારોને સખત તોડીસ આપી કે જો આ બાબતનો પત્તો નહીં લાગે તો તમામને મોતને યજ્ઞ થવું પડશે, આવો દુક્રમ સાંભળતાં તમામ અમલદારો શોધમાં પડ્યા પણ સધળે ઠેકાણેથી એવાજ સમાચાર મળ્યા કે કાંઈ પત્તો લાગતો નથી. આ સાંભળી વજીર ઘણોજ દીલગીર થઈ ગયો. અને મોત પાસે આવ્યું હોય એમ માનવા લાગ્યો.

આવી રીતે વિચાર કરતાં તેને એક યુક્તિ સૂઝી. જો કે તે યુક્તિ ઘણીજ અન્યાય બરેલી હતી પરંતુ પોતાનો જીવ બચાવવાને માટે માણસ બીજું કંઈ ફૂલ ન કરે, તેણે એવો નિશ્ચય કર્યો કે ગમે તે કોઈ માણસને શુતેગાર તરીકે પકડી બાદશાહ આગળ રજુ કરવો, અને પોતાના વિશ્વાસુ માણસોને તેના પુરાવા તરીકે હાજર કરવા પોતાનો જીવ બચાવવાને તેણે આ ઉપાયની ચોજતા કરી.

હવે કયા માણસને માથે તહોમત મુકવું તેનો પ્રધાન પોતે વિચાર કરવા લાગ્યો. જેવો એક માણસ પોતાના મન સાથે નક્કી કર્યો. તે માણસ સાધારણ રજાંતિનો હતો. આવી રીતે તે પોતાના મન સાથે નિશ્ચય કરી રાત્રે સુઈ રહ્યો. સવારમાં જી તે નિમાજ પઢવા સાર ગયો ત્યાં આગળ પાછો આ વિચાર

તેના મનમાં સાંભરી આવ્યો, તે વખતે તેની વૃત્તિ બદલાઈ ગઈ અને પસ્તાવો કરવા લાગ્યો. કે હું આ શું દુષ્ટ કર્મ કરવા તત્પર થયો છું. નાહક બીન ગુન્હેગારને મોતની સજા અપાવવી તેનાથી દુષ્ટ કર્મ બીજું કયું કહેવાય ? જો હું આ પ્રમાણે કરીશ તો પરવરદીગારની હજુરમાં શો જવાબ દઈશ; ત્યાં મને છોડનાર નથી. માટે આવો વિચાર કરવાથી પણ મને ધણુંજ પાપ લાગ્યું. આવી રીતે તેનો વિચાર ફરી ગયો અને ત્યાંથી પોતાને ઘેર આવ્યો. પોતે ખુશી થયો કે જો આ કામ મેં એકદમ કરી નાંખ્યું હોત તો હું કેટલા જોખમમાં આવી પડત. માટે ખુદાતાલાએ મને સારી ખુદી આપી તેથી હું તેને ઉપકાર માનું છું.

હવે પોતાનો અત્કાંગ નજીક આવ્યો જનશી પોતાના સગાંવહાલાંઓ સાથે ઘણો આદરસાસ કરવા લાગ્યો. પોતાના સઘળા અમલદારોએ તેમનાથી જેટલી થઈ તેટલી તબીબ કરી પરંતુ તેનો અંશ માત્ર પણ પત્તો મળ્યો નહીં એમ કરતાં ત્રણ દિવસ પુરા થવા આવ્યા ત્યારે તો તેના શોકનો પાર રહ્યો નહીં, હવે થોડીવાર પછી મરવાનું છે એમ જનશી પોતાનાં સગાં વહાલાં સાથે પોતે વાત કરતો હતો તેવામાં આદશાહનું તેનું આવ્યું. તરત પોતે હડી આદશાહની પાસે હાજર થયો. આદશાહે પૂછ્યું કેમ પ્રધાન ખુનનો પત્તો લાગ્યો કે નહીં. મેં કહ્યું નામદાર આદશાહ મેં ઘણી તપાસ કરી પરંતુ કોઈ રીતે પત્તો લાગતો નથી, હવે હું આપનો ગુન્હેગાર છું આપની ધ્યાનમાં આવે તે શિક્ષા કરો.

આદશાહ બોલ્યો હું મારો હુકમ ફરવવાનો નથી. અને સેનાપતિને બોલાવીને કહ્યું કે વજીરને તેનાં તમામ સગાં વહાલાં સાથે ફાંસી ચડાવી દો. આ હુકમની ખબર પડતાં આખા શહેરમાં ત્રાસ વર્તાઈ ગયો. કારણ કે આ વજીર પ્રજાને એટલો બધો પ્યારો હતો કે નાના છોકરાથી માંડીને ઘરાડમાં ઘરડા માણસ સુધી પણ તેને દીર્ઘાયુષી ઇચ્છતા હતા; અને ખલીફ આદશાહના સઘળા રાજ્યમાં પણ તેના ઉપર લોકોની ઘણી આદરના હતી. તેથી આદશાહના રાજ્યમાં ઘેર ઘેર રડાપીટ થઈ રહી, વળી પ્રધાનની સાથે તેનાં બીન-ગુન્હેગાર સગાંને પણ ફાંસી દેવાનાં છે. તે સાંભળીને સર્વ પ્રજાને શોકનો પાર રહ્યો નહીં. સૌનાં આંખ-માંથી ચોધારે આંસુ ચાલતા લાગ્યાં અને કોઈ તો આદશાહને ગાળો દેવા લાગ્યા, કે શું આ અન્યાયનો એને ખુદાતાલાની સમક્ષ જવાબ દેવો નહીં પડે ? કંઈ પણ ગુન્હા વગરનાં તેનાં સગાંવહાલાંને ફાંસી દેવાં તે કેટલો બધો અન્યાય ? આવી રીતે દરેક માણસના મોઢાંમાંથી અવાજો નીકળવા લાગ્યા અને તેથી આખા શહેરમાં મોટો કોળાહળ થઈ રહ્યો. આદશાહે પ્રધાનનાં સગાં વહાલાંને તેડવા માટે માણસો મોકલ્યાં અને તેમને તાકાતે પકડી લાવવા હુકમ કર્યો.

એક તરફ ચાલીસે શંસી તૈયાર છાંધી અને શહેર વચ્ચેવચ્ચ એક મેદાનમાં તે સઘળા ઉભા કરી. વજીરને તથા તેનાં સગાં વહાલાંને ફાંસી નીચે ઉભાં રાખી તેમના ગળામાં ફાંસા નાંખ્યા આ વાત ત્રણ દિવસમાં તો સેંકડો ગાંઠ નીકળી ગઈ હતી. અને હજારો માણસ આ કમકમાટી ભરેલો બનાવ તથા પ્રધાનનાં છોટીવારનાં દર્શન કરવા આવતાં હતાં લાખો માણસોની મેદની મળી હતી; પરંતુ તેમાં એક પણ માણસ એવું નહોતું કે જેની આંખમાંથી આંસુ નહીં નીકળતું હોય; આવો ત્રાસદાયક બનાવ થઈ રહ્યો હતો છતાં રાજાને કંઈ પણ દયા આવાં નહીં.

પ્રધાનને તથા તેના સગાં વહાલાંઓના ગળામાં ફાંસા નાંખ્યા હતા પણ નીચેથી પાટીઈ હજી ખેંચી લીધું ન હતું, રાજાએ હુકમ કર્યો કે પાટીઈ ખેંચી લ્યો. એટલામાં તો સયુર ! સયુર ! એવો શબ્દ સાંભળવામાં આવ્યો, રાજા આમ તેમ પોતાની નજર ફેરવવા લાગ્યો ત્યાં તો એકદમ એક ધણોજ રૂપાળો તથા ઉમરાવ ફળેતો માણસ લોકોની વચ્ચે ધણોજ નેચથી દોડતો પોતાની તરફ આવતો દીડો.

તમામ લોકો તેની સામે જોઈ રહ્યાં. તે માણસ પ્રથમ પ્રધાનની ફાંસીની નીચે આવી કહેવા લાગ્યો. કે અરે પ્રધાન ! સર્વ પ્રજાના પાલણુહાર, તું બીન ગુનાએ શા માટે શંસી ચડે છે. જે યોગ્યતં ખુન થયું છે તેને મારનાર હું છું. માટે તું ઉતાર અને હું ફાંસી ચડું છું. એમ કહી તે રાજાની પાસે આવ્યો અને કહેવા લાગ્યો કે હે રાજા ! તારા જેવો અન્યાયી હું કોઈને દેખતો નથી, હું ગુનેગાર છતાં બીન અપરાધી આ પ્રધાનનાં સગાંવહાલાંને તું શા માટે શંસી દે છે ? રાજાએ આ બનાવ જોઈ પોતાનો હુકમ બદલ રાખ્યો, એટલામાં એક ઘરડો માણસ ત્યાં આવી ખુબ પાડી કહેવા લાગ્યો. કે હે પ્રધાન ? તથા

હે વજર ? તે ઝોરતનું ખુન કનાર હું છું આ જીવાન માણસ તથા તું નિર્દોષ છે. માટે મનેજ ફાંસીએ લટકાવવો જોઈએ જે મને નહીં ચડાવનાં તમે બીજાને ચગવશો તો ખુદનાલાની હજુરમાં તમારે ઝેર-છનસાફનો જવાબ આપવો પડશે. તે ઝોરતનો ખરેખરો ખુની હું છું. માટે હે નામદાર બાદશાહ આ વજર તથા જીવાન માણસને છોડી દો. અને મને ફાંસીએ લટકાવો. આ સાંભળી બાદશાહ વિચારમાં પડ્યો, અને શું કરવું તે કાંઈ સુઝતું નહીં, ત્યારે તેણે પ્રધાનને કહ્યું કે આ બંનેને ફાંસીએ ચડાવો. ત્યારે પેલો જીવાન માણસ બોલ્યો, કે બાદશાહ આટલો બધો અન્યાય કેમ થાય છે. એક યુના માટે જો માણસ ફાંસીએ ચડે એવું કોઈ જગાએ સાંભળ્યું છે ? હું ખરેખર ખુની છું. ત્યારે પેલો ઘરડો માણસ બોલ્યો, કે નામદાર બાદશાહ હુંજ ખુની છું, એમ કહી પેલા જીવાન માણસને કહેવા લાગ્યો, કે અરે બધા માણસ તું શા માટે ના કહે છે ? હજી તું જીવાન છે. તારે દુનિયાની ઘણી ઘણી આશાઓ છે. અને હું તો ઘરડો થયો છું, માટે જવાદે અને મને ફાંસીએ ચડવાદે, મેં તો મારી આ દુનિયાની સઘળી ઇચ્છાઓ સંપૂર્ણ કરી છે. માટે તું હાં જવાદે.

આ વાત સાંભળી બાદશાહ બોલ્યો. તમે બંને પોત પોતાની હકીકત કહો, ત્યાર પછી હું ઇનસાફ આપીશ. તેં શા માટે તે સ્ત્રીનું ખુન કર્યું, અને આ વખતે તું ફાંસીએ ચડવા તારી મેળે શા માટે આવ્યો.

પેલો જીવાન માણસ બોલ્યો, નામદાર બાદશાહ જે સ્ત્રીના હાથ પગ વગેરે અવયવો પેટીમાંથી નીકળ્યા, તે મારી પોતાની સ્ત્રી છે. અને તે કેવી રીતે કપાઈ ગઈ, તેની વાત તમારે સાંભળવી હોય તો આપને મુશ્કેલી સઘળી હકીકત કહું. પરંતુ આ પ્રધાનને તથા તેનાં સગાંવહાલાંને રજા આપી દેવાની મહેરબાની કરો, બાદશાહ બોલ્યો, તે ખરું પરંતુ તારી હકીકત ખરી છે. કે ખોટી છે. તે વાતની ખાત્રી થયા સિવાય શી રીતે રજા આપી શકાય ? ત્યારે તે બોલ્યો, નામદાર બાદશાહ ખુદનાલાના સોગમ ખાઈ કહું છું કે મારા સિવાય તે સ્ત્રીનો ખુની બીજો કોઈ છે નહીં, બાદશાહે કહ્યું તું તારી પોતાની હકીકત ચર કર,

અમૃત ફળની હકીકત.

પેલો જીવાન માણસ બોલ્યો, નામદાર બાદશાહ જે હકીકત હું આપની પાસે કહેવા માગું છું. તે હકીકત એવી છે કે તે સાંમળતાં દરેક માણસને ઉપયોગી થઈ પડે તેમ છે, જે સ્ત્રીની લાચ આપના હાથમાં આવે છે. તે મારી સ્ત્રી છે. જ્યારે હું પરણે ત્યારે તેની ઉમ્મર દસ વરસની હતી, તે સ્ત્રી નાણુપણુથી સારી ચાલતી હતી. તે હમેશાં મારી મરજી સાચવતી, કોઈ દિવસ માંડ મન દુઃખાય તેનું કામ તે કરતી નહીં, મારે જે વસ્તુ અથવા સામાન જોઈએ તે હાજર કરતી, કોઈ દિવસ તે કોઈ વાતની હાં પશુ કરતી નહીં, એવી રીતે હમેશાં તે મારી સાથે ઘણા ચિનયથી વર્તતી. તેના આવા સદ્ગુણથી હું પશુ તેના ઉપર ઘણું હેત રાખતો. અને તેને દુઃખ થાય અથવા તેનું મન દુઃખાય તેની વર્તણૂક બીલકુલ રાખતો નહીં, તેને જે કાંઈ વસ્તુની ઇચ્છા થાય, તે વસ્તુ મને ખુશી દેખી ઘણી નમ્રતાથી મારી પાસે માગતી, અને હું પશુ તેની માગેલી વસ્તુ મને તે ઉપાયે તેને લાવી આપતો, આવી રીતે મુખ્યત્વેનું આ મારાં અગીઆર વરસ સ્વપ્નાની પેઠે ચાલ્યાં ગયાં; આ અગીઆર વરસમાં ત્રણ છોકરા થયા તેથી તે મને પ્રાણ કરનાં પશુ લાલચી લાગતી હતી.

આવી રીતે અમે બંને ઘણીજ સલાહસંપથી અમારા દિવસ ગુજારનાં હતાં તેવામાં તે મારી પડી, મારા જીવને ઘણુંજ દુઃખ લાગ્યું અને સારા સારા હકીમે બોલાવી, અને ઘણી કામતી દવાઓ કરી, તે એક અઢિનામાં સાજ થઈ એક દિવસ તે મારી આમળ ઘણીજ નમ્રતાથી કહેવા લાગી પ્રાણ-

નાથ ! મારી એક અરજ છે. તે જો આપ સાંભળો તો હું કહું, મેં કહ્યું ખુશીયા કહે. ત્યારે તે બોલી કે આપે મારી પાછળ ઘણી મહેનત લીધી અને મને સાજી કરી, તેથી આપનો ઉપકાર માનું છું. પરંતુ અને અમૃત રૂળ ખાવાની ઇચ્છા થઈ છે. તે પુરી કરો તો મારા ઉપર મેરી મેડેરબાની, મંદવાડ વખતની અને ઇચ્છા થઈ છે. પરંતુ આપને તરદી આપવી ના દુસ્ત ધારી આજ સુધી મેં મારી ઇચ્છા દબાવી રાખી હતી. પરંતુ આજે હવે તે મારી ઇચ્છા કબજામાં રહેતી નથી, તેથી આપને જણાવવાની મારે ફરજ પડી છે. જો મને તે અમૃત રૂળ નહીં મળે તો મારી તથાપત બગડ્યા વિના રહેશે નહીં. મેં કહ્યું પ્યારી ! મારાથી બનતી મેહેનતે અને બનતા ખર્ચે એ તારી ઇચ્છા હું પાર પાડીશ; તારા કરનાં મારે કાંઈ પણ વધારે નથી. જો આ દુનિયાના ગમે તે બાગમાં પણ જો તે મળનાં હશે તો હું તને લાવી આપીશ. પરંતુ જો કોઈ પણ ઠેકાણે જ્યારે ન મળે ત્યારે લાચાર છું. એમ કહી તે રૂળની તપાસ કરવા સાર નીકળ્યા. હું આખા શહેરમાં દુકાને દુકાને તથા સઘળા બાગમાં ફરી વળ્યો. પરંતુ કોઈ ઠેકાણે મળ્યાં નહીં. જો ગમે તેટલી કીંમત ખર્ચનાં પણ મળ્યાં હોત તો હું લીધા વગર રહેત નહીં. પરંતુ નહીં મળવાથી હું નિરાશ થઈ ખાલી હાથે ઘેર આવ્યો. મારી સ્ત્રી તો વાટ જોઈને બેઠી હતી. પરંતુ જ્યારે મને ખાત્રી હાથે આવતો જોયો, ત્યારે તે તો ઘણીજ દીલગીર થઈ અને બોલવા લાગી, મારા ખાવિદ ! જો મને અમૃત રૂળ નહીં મળી શકે તો મારા પ્રાણનું તુકસાન થાય એમ લાગે છે. મેં કહ્યું પ્યારી મેં બધું તપાસ કરી પણ કોઈ ઠેકાણે મળતું નથી; પરંતુ બસરા બંદરમાં બાદશાહનો જે બાગ છે, તે બાગમાં થાય છે. એવું સાંભળ્યું છે. હવે ત્યાં જવાનું પાછી છે, માટે હું કાલે સવારે તે તરફ જઈશ.

પછી તે બોલી પ્યારા ખાવિદ ! હું તમને આટલું દુઃખદાં થઈ પડી છું. તેથી ખરેખર હું એક કુસલા સ્ત્રીની પક્તિમાં ગણાઉં, એટલું જણાવવા છતાં જુનું હું મારી ઇચ્છાને રોકી શકતી નથી, અને આપ પણ મારી ઇચ્છા નહીં પુરી પાડવાના મારા ઉપરના પ્યારને લીધે દીલગીર થાઓઝા, આ કેવું મારું હલીલાપણું ? આજ સુધી મેં મારા નિમિત્તે આપને કોઈ પણ દિવસ આવા દીલગીર થયાં નથી. અને આજે આટલું બધું દુઃખ દેવાને નેયાર થઈ છું. તો મારો આટલો ગુનો માફ કરશો.

મેં કહ્યું પ્યારી તે બાગમાં તું લગાર પણ અફસોસ કરીશ નહીં. તું તારી ઉમ્મરમાં આનંદ રક્ત અને આટલી તરદી આપે છે. તેને હું તરદી માની કાંઈ પણ તારા ઉપર રોષ લાવતો નથી. પણ આજ સુધી તે મારા ઉપર શુદ્ધ પ્રેમ રાખી મારી સેવા કઠાવી છે, અને તેવોજ પ્રેમ તારી પ્રત્યે મારો છે કે નહીં, તેની પરીક્ષાનો આજે પ્રયંજ આવ્યો જાણી એક રાતે હું ઘણો ખુશી થાઉં છું. ગમે તેટલી મેહેનતે અને ગમે તેટલા ખર્ચે પણ મારાથી બનશે તો તારી ઇચ્છા હું પાર પાડ્યા વગર રહીશ નહીં.

એમ કહી હું બસરા બંદર તરફ રવાના થયો. રસ્તો લગભગ ત્રીસ દીવસ જતાં આવનાં થાય તેટલો હતો, પરંતુ હું ત્યાં સાત દિવસમાં પહોંચ્યો. અને બાદશાહના બાગમાં જઈ બાગચાનને પચ્યું, બાદશાહ આ બાગમાં અમૃત રૂળ મળશે ? બાગવાન બોલ્યો બાદશાહ અમૃત રૂળ છે તો ખરાં પણ રક્ત ત્રણ છે તેથી તે આપી શકાશે નહીં. આ સાંભળી મને કીંમત આવી કે જો છત છે તો ગમે તે પ્રકારથી લઈશું. પછી મેં તેને ઘણા કાલાવાલા કર્યા, ત્યારે તેને દયા આવી. તેણે બાગમાં કે આ માણસ આ વખતે કોઈ ખરા અગત્યના કારણસર લેવા આવ્યો છે, તેથી તે બોલ્યો કે બાદશાહ ! એક રૂળની કીંમત એક મોહોર પડશે, મેં કહ્યું બાદશાહ ! એક મોહોર તો શું પણ પાંચ મોહોર કહો તો પણ હું આપવાને નેયાર છું. પછી તે બાગવાને ત્રણ અમૃત રૂળ મારા હાથમાં મૂક્યાં. એટલે મેં ત્રણ મોહોરો તેના હાથમાં મૂકી, તે બાગવાને તેની ખરી કીંમત કરનાં પુષ્કળ કિંમત મળવાથી તે પણ ખુશી થયો, અને મને તે પાતાને ઘેર લઈ ગયો. ત્યાં જઈ અમેએ ખાધું અને રાત રહી પાછો ઘર તરફ આવવા નીકળ્યો, બની વખત દરેજ લગણામટની મુસાફરીથી યાત્રી ગયો હતો, પરંતુ અમૃત રૂળ મળવાથી સઘળા થાક ગતો રહ્યો. અને સાત દિવસમાં પાછો ઘેર આવી પહોંચ્યો.

હું બંદર દિવસે પાછો આવ્યો પણ મારો સ્ત્રી આટલા બધા દિવસ ધીરજ રાખી શકી નહીં, તે

તો પોતાની ઇચ્છા પાર નહીં પડવાથી માંદી થઇ ગઇ હતી. અને જેવી ઇચ્છા પંદર દિવસ પેઢેલાં હતી તેમાં અને આજમાં ઘણો ફેર પડી ગયો હતો, તેથી મેં તેને ફળ લાવીને આપ્યા. પરંતુ તેથી તેને આનંદ થયો હોય તેમ મને લાગ્યું નહીં, પ્રથમના મદવાડથી તે કાંઈ દીક થવા આવી હતી પરંતુ પાછી તેની તેજ સ્થિતિ થઇ. મેં ઘણા ઉપાય કરવા માંડ્યા પણ કાંઈ દીક થયું નહીં.

એક દિવસ હું મારો દુકાનના ઓટલા ઉપર ઉભો હતો, તેમાંમાં એક હમશીને પોતાના હાથમાં અમૃતફળ લઇને જતાં જોયો, મેં યરાયર તપાસીને જોયું તો હું 'અસરથી જે ત્રણ અમૃતફળ લાવ્યો હતો તેમાંનું એ ફળ હતું તેથી મેં તેને પૂછ્યું 'અરે બાઈ ! તું આ ફળ ક્યાંથી લાવ્યો. ત્યારે તે બોલ્યો કે આ ફળ મારી માથુરે આપ્યું છે. તે માંદા પડી છે. તેથી તેના ખાસમાં આંધળા થયેલા પત્નીએ કેડ અસરા અંદરથી તેને લાવી આપ્યું છે. હું તેને આજ જેવા સાર ગયો હતો, ત્યાંતેની પાસે ત્રણ આવાં ફળ હતાં તેમાંથી એક તેણે મને આપ્યું છે, ને હું લઇને ઘેર ગઇ છું. મેં તેને કહ્યું 'તું ખરેખર કહે છે ? તે કહે હા !

આ માંબળી હું વિચારમાં પડ્યો કે શું આ વાત ખરી હશે ? મારી સ્ત્રીએ અગીઆર વરસ સુધી મારી ચક્ષુરોથી વર્તણૂકથી આ વાત મારા માનવામાં પ્રથમ ના આવી. પરંતુ આ શુભામ હમશીએ જે વાત કરી તે વાત ઓટલી પાયાદાર હતી કે તે મને સાચીજ લાગી, વળી તે ફળ ખીજે કોઈ કેમળે મલતાં નહોતાં, તેમ જીજ પણ જે વાત કહી તે યરાયર હતી તેથી મને પક્ષી ખાનરી થઇ કે તે વાત સાચીજ છે. અને તેથી મારો ગુસ્સો ઘણોજ વધી ગયો. દુકાન બંધ કરી ઘેર આવ્યો અને જોડણું નો અમૃતફળ ભેજ માગ જેવામાં આવ્યાં ઓટલે મને વધારે સદેહ પડ્યો. પછી મેં તેને પૂછ્યું કે ત્રીજું ફળ ક્યાં ? ત્યારે તે બોલી કેણું જાણે પડ્યું હશે, ત્યારે મેં કહ્યું 'જનાવ. ત્યારે તે શોધવાને લડી પણ કાંઈ જાણ્યું નહીં. આ જોઇ મને પેલા શુભામનો અધરે અધરે સાચો લાગ્યો અને એકદમ લડી નરવાર લઇ તેના યશીરના કદા કરી નાંખ્યા અને પેટીમાં ઘાલી રાતની વખતે નઠખીસ નદીમાં તે પેટી નાંખી આવ્યો.

હું નાંખીને પાછો આવ્યો ને વખતે રાતના નવ વાગ્યાનાં સુમાર થયો હતો. મારે જો છોકરા હતા. હું જ્યારે પેટી નાંખીને પાછો આવ્યો ત્યારે તેમાંના એક છોકરો ઓટલા ઉપર બેસી રહ્યો હતો. મેં તેને પૂછ્યું બેટા કેમ રહે છે ? ત્યારે તે બોલ્યો પિતાજી ! મારો મા સાડ તમે જે ત્રણ ફળ લાવ્યા હતા, તેમાંનું એક સેફરળ લઇ હું રમવા ગયો હતો ત્યાં રમતો હતો તેવામાં એક કાળો હમશી શુભામ આવ્યો, તેણે મારી પાસેથી તે ફળ પડાવી લીધું, મેં તેને કાલાત્રાજા કરી કહ્યું કે, મારી માંદી પડેલી મા માટે મારા પીતાએ ઘણી મુશીબતે અસરા અંદરથી તે લાવી આપ્યું છે. માટે મેહેરખાની કરી તે પાછું આપ પણ પેલાએ કંઈ ગાનુકાવું નહીં અને ચાલતો થયો અને તેની પાછળ પાછળ રેતો રેતો ઘણે દુર સુધી તેની પાછળ ગયો, ત્યારે તેણે ધમકાવીને મારવાની ધારતી જતાવી તેથી હું પાછો વળ્યો. અને રસ્તામાં આવતાં ભૂલો પડ્યો, તેથી અત્યાર સુધી આપણે ત્યારે ધનતો પતો લાગ્યો. મારી માએ ઘણીજ મુશીબતથી મેળવેલું ફળ જ્યારે આવી રીતે મળ્યું એવું તે બજારી ત્યારે તેને કેટલું દુઃખ લાગશે. તેથી હું મુઠું. ને હમશીને હું જોળખતો નથી તેમજ ક્યાં ગયો તેનો પતો નથી આવી રીતે તે બોલી ને વધારે વધારે રડવા લાગ્યો.

આ સાંભળી મને મરજીત દુઃખ થયું. હું મારા મનને ઘણોજ પશ્ચાતાપ કરવા લાગ્યો. હું મને પોતાને અપ્યત્ત ગાળો દેવા લાગ્યો. અરે ! મેં કાંઈ પણ તપાસ કર્યો નહીં, તેમજ એક દિવસ પણ ધીરજ રાખી તપાસ કરી નહીં, અને મેં મારા હાથે કરીનેજ મારી સધળા આશાઓ નષ્ટ કરી નાંખી હું મહા પાપી થયો, અરે જેણે મને કોઇ દિવસ લગાર કદુ શબ્દ કહ્યા નથી જેણે મારી આશા કોઇ દિવસ ઉઠ્ઠાવન કરી નથી. એવી પતિવ્રતા સ્ત્રીનું ખુન મેં કર્યું. એમ પસ્તાવો કરતાં મારી આંખોમાંથી આંસુની ધારા ચાલવા લાગી. હું કપાળે હાથ દેઇ બેઠો બેઠો ધ્રુષકે ધ્રુષકે રડતો હતો, તેમાંમાં તે મારી સ્ત્રીના આપ અને મારો કાકો ત્યાં આવ્યો તે મને રડતો જોઇ પૂછવા લાગ્યો કે તું શા માટે રડે છે ? મેં તેને

કાંઈ જવાન આપ્યો નહીં અને વધારે વધારે રડવા લાગી તેની કોટ વળગી પડ્યો તે મને ધીરજ આપી પૂછવા લાગ્યો કે આટલું બધું તને શું દુઃખ પડ્યું છે કે તું નાદિમ્મત થઈ કંગાલની પેઠે રહે છે ? પછી મેં તેને સઘળા હકીકત કહી, ત્યારે તે પણ મારી સાથે રડવા લાગ્યો. તેને પોતાને એટલી એજ છોડી હતી અને તેને તે પોતાના પ્રાણ કરતાં પણ વધારે ખારી ગયોતો હતો, તેથી તેને તે વખતે એટલું બધું દુઃખ લાગ્યું કે આ સઘળા દુનિયા ઉપરથી તેનું ચિત્ત ઉડી ગયું, અને તેણે ત્રણ દિવસ મુઠ્ઠી આંધું પીધું નહીં.

મને એમ ધારતી લાગતી હતી કે મારો મકો અને શિક્ષા કરાવશે. પરંતુ તેનું દિલ આ દુનિયા ઉપરથી ઉડી જવાથી તેણે મને દિમ્મત આપી કહ્યું કે આ આમનમાં તારો કંઈ વાંક નથી. વાંકસઘળો પેલા હયસી ગુલામનેજ છે, તેણે આવી રીતે ખૂંટું બોલી જ્યારે તારી લાગણી ઉમેરી ત્યારે આ કામ થયું, માટે આ ખુનની સજાને લાયક તે હયસીજ છે, એવું કહી તે પોતાને ઘેર ગયો.

આટલું બોલી જીવાન માણસ બાદશાહને કહેવા લાગ્યો કે નામદાર બાદશાહ ! આ મારી ખરેખરી હકીકત છે, તે ઝોરમતો ખુની હુંજ છું બીજો કોઈ નથી. માટે જે શિક્ષા કરવી ઘટે તે કરો. બાદશાહ તેના ઉપર દયા લાવી વિચાર કરવા લાગ્યો. ખુન કરનાર તો આ માણસ છે, પરંતુ તેને તો તેના કૃત્યની સજા થઈ ગઈ છે. એક તેના પ્રાણથી પણ ખારી એવી તેવી સ્ત્રીને ભુંડા હવાલે મારી તે તેને પોતાના જીવને તેવી રીતે મારવા કરતાં પણ વધારે દુઃખ લાગે છે તેથી તેતો જીવતો પણ મુએલા જેવોજ છે. પણ ખરી શિક્ષા તો પેલા ગુલામનેજ થવી જોઈએ, જે તે આટલું ખૂંટું ન બોલ્યો હોત તો આ બનાવ બનવા પામત નહીં.

પછી બાદશાહે પ્રધાનને બોલાવી હુકમ કર્યો કે પ્રધાન આ હયસીને ત્રણ દિવસમાં મારી પાસે પકડી લાવવો જે ત્રણ દિવસમાં નહીં પકડી લાવે તો તને ગરદન મારવામાં આવશે.

બહાર વજર મોતના એક હુકમથી તો છુટ્યો નથી એટલામાં તો બીજો તેવોજ હુકમ થયો, તેથી તે વિચારવા લાગ્યો કે હવે જીવતું એ ધણું મુશ્કેલ છે; કારણ કે આવડા મોટા શહેરમાં તેવા હજારો ગુલામો રહે છે તેમાંથી તેને કેવા રીતે પકડવો ! એમ વિચારી તેને શોધવા માટે કાંઈ પણ પ્રયત્ન કર્યો નહીં અને ખુદા ઉપર વિશ્વાસ રાખી બેઠો કે જેવી રીતે આ જીવાન માણસને મોકલી ખુદાએ મને મોતના પંજમાંથી બચાવ્યો તેમ આ વખતે પણ જે તેની મેહેરબાની હશે તો છુટાશે તેથી ત્રણ દિવસ સુધી પોતે ઘેરજ બેસી રહ્યો.

ત્રણ દિવસ પુરા થવા આવ્યા ત્યાં સુધી કાંઈ પણ પત્તા મેળવી શકાયો નહીં, તેથી તેનું સવે કુટુંબ તેના અંતઃકાળ પાસે આવ્યો જાણી બેગ થઈ બેઠા, અને શોક કરવા લાગ્યા, બાદશાહના આવા ખરાબ સ્વભાવની સાે નિંદા કરવા લાગ્યા વજર એટલે આમાં કોઈના કોપ નથી ફક્ત આપણા નસીબનાજ છે, કારણ કે મારી આખી જીંદગીમાં કોઈ વખત આવો બનાવ બન્યો નથી અને આજે બપોરે બન્યો ત્યારે ઉપર ઉપરી બન્યો તે સઘળો વાંક મારા નસીબનોજ છે એમ કહી નેણે પોતાની મિલકતની વ્યવસ્થા કરવા પોતાના ડાહ્યા સગાવડાઓને બોલાવ્યા, તેમણે આવી સઘળી વ્યવસ્થા કરવાની દસ્તાવેજ કરી સોની સાક્ષીઓ કરાવી એટલે બાદશાહના તરફથી તેડું આવ્યું; આ તેડું કાળનુંજ હતું કારણ કે કાંઈ પત્તા લાગેલો નહોતો તેથી બાદશાહ હોડે તેમ નહોતું તેથી તે પેલા માણસના સાથે જવાને તૈયાર થયો અને કપડાં પેહેરી સર્વને છેલ્લા સલામ કરી. એટલામાં એક નાની છોડી તેની પાસે આવી; ત્યારે તેને તેણે તેડી લીધી અને પોતાની છાતી સરસી દબાવી. ત્યારે તેની છાતી આગળના મળવામાં કંઈ લાગ્યું. ત્યારે વજરે પૂછ્યું બેઠા આ શું છે ? તે બોલી પિતાજી આપણા ગુલામને મને અમનદાન આપ્યું છે. અને મેં તેને બે મોહારો આપી છે, મેં તેને પૂછ્યું કે તું ક્યાંથી લાવ્યો ? ત્યારે તે કાંઈ પણ બોલ્યો નહીં, પણ તેના ઉપર આપણા બાદશાહ બલીદનું નામ છે, તેથી મેં સંતાડી રાખ્યું છે, વજરે કહ્યું તે બનાવ જોઈ ત્યારે તેણીએ તે પોતાના મળવામાંથી કાઢીને બતાવ્યું. ત્યારે પ્રધાને ને પોતાના હાથમાં લઈને બેસ્યું તો તેના કહેવા પ્રમાણે બરાબર હતું, પછી તે ફળ તેણે પોતાના હાથમાં રાખી છોડીને મુઠ્ઠી લીધી.

આ વખતે વજરની ખુદાલીનો પાર રહ્યા નહીં, અને પોતાને નવે અવતાર એટલે ફરીથી જન્મ થયો જાણી ખુદાતાલાનો આભાર માનવા લાગ્યો, વળી વિચાર કરવા લાગ્યો, કે જોને પરવર દીગાર સહાય છે તેને આ જગતમાં કોઈ મારતાર નથી. માણસ જો અભિમાન કરે તે મિથ્યા છે. એમ પોતાના મનથી ખુશી થતો હતો, પછી તેણે પોતાના નોકરને બોલાવ્યો અને તેને ખુબ ધમકી દઈ પૂછવા લાગ્યો કે અરે હુઆ તું ક્યાંથી લાગ્યો ત્યારે તે બોલ્યો સાહેબ આપ ગુસ્સે થશો નહીં કારણ કે મેં બાદશાહની અથવા આપની ચોરી કરી નથી, પણ એક દિવસ હું અહીં આવતો હતો ત્યારે રસ્તામાં કેટલાક છોકરા રમતા હતા તેમાં એક નાના છોકરાના હાથમાં મેં આ ફળ દીધું મેં તે છોકરા પાસેથી તે ફળ લઈ લીધું, તે છોકરો રોતો રોતો અને કહેવા લાગ્યા કે માફ આ ફળ પાછું આપો. કારણ કે મારી મા માંદી છે તેથી મેને ખાવા સાર મારા પિતા તે ફળ મદામુશીયતે બસરા બદરૂદી લાવ્યા છે. આવી રીતે બોલતો બોલતો તે મારી પાછળ આવ્યો અને રોવા લાગ્યો પણ મેં તેની વાત ઉપર કંઈ ધ્યાન આપ્યું નહીં અને આ ફળ લઈ આવતો રહ્યો અને એ ફળ મારી શેઠાણીએ દીધું ત્યારે મારી પાસેથી તેમણે એ રૂપિયા માટે વેચાતું લીધું,

એમ કહી પેશો સીધી ગુલામ કહેવા લાગ્યો કે વજર સાહેબ આ સુવળી મેં ખરેખરી વાત આપની આગળ કહી છે તેમાં લગાર પણ ફેર નથી ત્યારે વજર બોલ્યો અરે હરામખોર તે ફળની તો કાંઈ એવડી મોટી વિશાત નથી પરંતુ તું જુદું બોલ્યો અને તારા બોલવાથી તે સ્ત્રીનું ખુન થયું તે તારો મોટો વાંક છે, વળી તારા આ કર્તવ્યથી મારે એ વાર શંસીએ ચડ્યું પડ્યું, પરંતુ ખુદાતાલાએ મને બચાવ્યો માટે તું મોટામાં મોટી શિક્ષાને પાત્ર છે. એમ કહી તે હબશીને રાજ પાસે લાવી હાબર કર્યો.

બાદશાહ બોલ્યો કે પ્રધાન તે હબશીનો પત્તા લાગ્યો કે નહીં ત્યારે વજરે જવાબ દીધા નેક નામકાર આ મારી જોડે ઉભો તેજ હબશી ગુનેગાર છે બાદશાહે પૂછ્યું તમે કેવા રીતે તે હબશીનો પત્તા મેળવ્યો ? વજર બોલ્યો સાહેબ ! હું કાંઈ તેની ખોળ કરવા ગયો નહોતો, પરંતુ છેવટ સુધી કાંઈ પત્તા લાગવાનો નથી એમ ધારો બેશી રહ્યો હતો હું મારી મીલકત વગેરેની વ્યસ્થા કરી મારાં સગાં વડાલાંની છેલ્લી સુત્રાકાત લઈ આપની હજુર આવતો હતો તેવામાં મારી નાની છોકરીને મેં ખ્યારમાં તેડી ત્યારે તેના ગળવામાં આ ફળ હતું મેં તેને પૂછ્યું ત્યારે તેણે કહ્યું કે આપણા ગુલામે આપ્યું, તે ઉપરથી આ ગુલામને પકડી અહીં આણ્યો છે.

આ જોઈ બાદશાહ તો ઘણોજ નવાઈ પામ્યો, અને વજરને કહ્યું પ્રધાન આ ખુનનો તેમજ તેને લીધે તમારે જે ખમતું પડ્યું તે સુવળાનો ગુનેગાર આ હબશીજ છે માટે તેને પુરેપુરી શિક્ષા કરવી જોઈએ કે ફરીથી મારા રાજ્યમાં આવવા કેસ બને નહીં, પ્રધાન કહે આપનું કહેવું બરોબર છે, તેનો આ ગુનો કાંઈ ભેગો નેરો નથી પરંતુ મારે આપનો જખ્માવવું જોઈએ કે તે કરતાં પણ એવા કેસ બને છે કે તેની આગળ આ બનાવ તો કાંઈ હિસાબમાંજ નહીં રાજ બોલ્યો, પ્રધાન ! આવો બનાવ મેં મારી ઉમરમાં પણ સાંભળ્યો નથી અને આથી વધારે નાસી જ્યો બને ને હું માનતોજ નથી. પ્રધાન બોલ્યો આપ જો એટલું કષ્ટ કરો કે જો આથી વધારે અગ્નિય બનાવ જો અને માલમ પડે તો આ સીધીને છોડી દેવો ત્યારે બાદશાહ બોલ્યો કયુલ છે તમે તેની દષ્ટીકત મને કહી સંભળાવો, પછી પ્રધાન જાહેર પોતાની વાર્તા થઈ ફરી.

બદરૂદીન હસનની વાર્તા.

મીસર દેશના કેશ શહેરમાં એક વખત એક બાદશાહ રાજ્ય કરતો હતો, તે રાજ ઘણો સદગુણી અને રેયતનો પાળનાર હતો તે પોતાની પ્રજાને બેશબેશી સમાન ગણતો હતો. તેના રાજ્યમાં ગરીબ

તથા તબગર કોષને કોષ પ્રકારની અડચણ નહોતી, તેનો ઈનસાફ એવો નિષ્પક્ષપાત અને અદલ હતો. કે શુભારને તેના શુના પ્રમાણે શિક્ષા થતી કોષ વખત કંઈપણ ટટોરીસાદ થતો નહોતો. વળી તે એવો પરાક્રમી હતો કે તેની આસપાસના સવળા રાજ્યો તેનાથી ધૂન્યા હતા વળી પોતાના રાજ્યની ગોઠવણ એવી રીતે કરી હતી કે નાના મોટા કોઈ અમલદાર લગાર લાંચ પણ આપ સકતા નહીં તેમજ અમલદારોથી પણ કોષને હેરાન કરાં શકાય નહીં. હમેશાં પોતે દરબારમાં આવી કાળજી પૂર્વકે કામકાજ કરતો, એવી રીતે તે ધર્મી, વિદ્વાન, સહયુષી, પરાક્રમી અને ન્યાયી હતો તેથી તેની ચારે તરફ ઘણી કીર્તિ પ્રસરી હતી. આ બાદશાહને વજીર હતો તે પણ તેણે વિદ્વાન અને ન્યાયી હતા.

આ વજીરને બે છોકરા હતા તે પણ રૂપમાં, શુભમાં, પરાક્રમમાં, અને સહયુષમાં તેના બાપથી વધે તેમ હતા. તેમાં એકનું નામ સમશુદીનમહમદ અને બીજાનું નામ નુરુદીનઅલી હતું. તેમણે નાનો છોકરો જે નુરુદીનઅલી હતો તે એવો હેરાંશીઆર હતો કે તેનો જોડો બાદશાહ આખા રાજ્યમાં પણ કોષ કેકાણે નહોતો. હવે તે વજીર વૃદ્ધ હતો તે આયુષ્ય પુર થયે મરી ગયો ત્યારે બાદશાહે તેના બે છોકરાઓને બોલાવ્યા અને તેમને ધીરજ આપી કહ્યું કે, મોટા ! તમારો બાપ મરી ગયો તેથી હું ધણેજ દીલગીર છું અને તમારા હુકમમાં બાગ લઉં છું એમ કહી તે બંને જણને શરપાવ આપ્યો પછી બાદશાહ બોલ્યો કે, આજથી તમારા બાપનું સર્વ કામકાજ મને બંને જણને સોંપું છું તેથી તમે બંને જણ સલાહ સંપથી રહીને સધળું કામ કરવું અને તમારા બાપના જેવી આયર છે તેવી તમે સાચવજો, તમે હેરાંશીઆર છો તેથી કાંઈ શીખવવું પડે તેવું નથી પરંતુ તમે હજુ બાળક છો તેથી તમને આટલું કહેવાની જરૂર પડે છે.

એમ કહી બાદશાહે તે બે બાઈઓને વિદાય કર્યાં, તેઓ હમેશાં પોતાના ટાઇમસર દરબારમાં બધ એસે અને બાદશાહ જે જે કામ બનાવે તે ઘણા પ્રમાણિકપણથી અને હમગથી કરે બાદશાહ તેમની કામ કરવાની શક્તિ જોઈ ધણેજ ખુશી ધર્મ ગયો અને દિવસના ઘણે ભાગ તેમને પોતાની પાસે ગાખતો, તે બાદશાહ જ્યારે શિકારે જાય ત્યારે પણ બેમાંથી એક જણને સાથે લઈ જાય.

એક દિવસ તે બંને બાઈઓ વાતો કરતા હતા તેમાંથી મોટો સમશુદીનમહમદ નાનાબાઈને કહેવા લાગ્યો કે બાઈ ! આપણે બંને જણ હજુ કુવારા છીએ, માટે આપણે આપણા માટે કન્યાઓ શોધી કાઢવી પણ જે કન્યાઓ શોધી કાઢવી તે એકજ સારા ખાનદાન ઘરની હોવી જોઈએ અને આપણા બંનેનો લગ્ન દિવસ પણ એક હોવો જોઈએ કેમ ખાશે આ વાત તને બ્યાજથી લાગે છે. નાના બાઈએ કહ્યું કે તારે કહેવું બરાબર છે. અને મને પણ તે ગમે છે, પછી મોટો બાઈ બોલ્યો કે તેના સાથે એટલું પણ કહું છું કે આપણા બેમાંથી ગમે તેને એકને છોકરો અને એકને છોડી થાય તો તે બંનેને પરણાવવાં આ બાબતમાં તારો શો અભિપ્રાય છે, નાનો બોલ્યો તમે કહો છો તે વિચારની સાથે હું સંપૂર્ણ રીતે મળતો છું કારણકે તેથી દિવસે દિવસે આપણા સંપત્તિ વધારો થવાનો ત્યારે નાનોબાઈ બોલ્યો કે, મોટા બાઈ ! કતીપી મારે છોકરો થાય અને તારે છોડી થાય તો લગ્ન વખતે પલ્લુ પહેરામણીનો દરાવ કેવી રીતે થાય, તેની મને સમજણ નથી. કારણકે મારે ફાયે હજુ એવાં કામો થયાં નથી. મોટો બાઈ બોલ્યો એમાં શું ! તેતો હું તને બતાવીશ, ત્યારે નાનો બાઈ બોલ્યો મેહેરખાની કરાં જરા બતાવો તો ખરા ત્યારે સમશુદીને કહ્યું કે મારી દીકરીને આપણી કામના ધારા મુજબ પસંદ આપજો અને તે ઉપરાંત ત્રણ ગુલામો તથા ત્રણ હજાર રૂપીઆ અને કેટલીક જમીન આપજો આ સાંભળી નાનો બાઈ બોલ્યો, બાઈ આતો તું મને ઉઠું સમજાવે છે, અને મને નાનો બાઈને દો છે ખાનદાન કુટુંબો બે સરખી સ્થિતિનાં હોય તે કેકાણે તો દીકરીનો આપજો વરને પેહેરામણી આપે, એવો રીવાજ હોય છે. અને વરનો બાપ જે કન્યાના આપથી હલકી સ્થિતિનો હોય અને તેને કન્યા ન મળતી હોય તો તે કન્યાનો બાપ કહે તેથી રીતે વરના બાપે આપવું જોઈએ, ખરા રસ્તો આ છે, ત્યારે શું તું મને તારાથી હલકો ગણે છે ? કે ઉલટો મારો દીકરો તારો દીકરીને પેહેરામણી આપે શું આપણુ બે સરખા નહીં ! માટે આ તમારું બોલવું ઊંચાજાજી છે. તેથી હું તમારી સાથે તેરી રીતે અલ્લારથી બંધાઉં નહીં.

આ સાંભળી મોટા ભાઇ બોલ્યો શું તું મારી છોકરી કરતાં તારા છોકરાને ઉંચા ધારે છે. નાનો ભાઇ બોલ્યો કે અચ્ચત રીતે કરતાં પુરૂષ વધારે હકદાર છે એવું શાસ્ત્રકાર કહે છે, મોટા ભાઈનો સ્વભાવ ધણો નીચાળ હોતો તેથી તે એકદમ નીચાઇને બોલ્યો; શું તારા મગજમાં પવનખવન ભરાયો છે? કે તું મારી ખરાબરી કરવાને તૈયાર થાય છે, તું માફ આપું અપમાન કરે છે, અને પોતાને મારાથી ઉંચા સમજી મારી છોકરી પાસેથી પેદાશભણી લેવા ધારે છે? ના ના તેમ કદી બનવાનું નથી અને હું મારી છોકરી હવેથી તારા છોકરા સાથે પરણવાનાર નથી, નાનો ભાઇ તે મરકરીમાં બોલતો હતો પણ મોટા ભાઈનો મીઠાજ તો છેક જતો રહ્યો, જે કે આ સધળા વિચારો શેખસક્તીના જેવા હતા. હજી તો બન્ને પરણવાનો વિચાર કરતા હતા છોકરાં તો બ્યારે થાત ત્યારે થાત, પરંતુ અત્યારથી છોકરાંને પરણવાની પયા વગરની વાતમાં લડી પડ્યા. તે એટલે સુધી કે મોટો ભાઈ કહેવા લાગ્યો કે શું કંઈ કાંઈ મારે બાદશાહની સાથે શિકારે જવાનું ન હોત તો હું તારો અભિમાન કિતારત. તું અક્કલ વગરનો મારી ખરાબરી કરવા બળ છે પણ હજી તેં મારા હાથ જોયા નથી. તું બાજ કાલ ધણો અદકારી થયો જણાય છે. મારી સાથે તારે કેવી રીતે વર્તવું જોઈએ. તું તારા અભિમાનને લીધે ભૂલી ગઈ માફ અપમાન કરે છે; પણ તેની શિક્ષા હું શિકારેથી આવ્યા પછી કરીશ. એટલું કહી તે ત્યાંથી ચાલતો થયો અને બીજા દિવસે બાદશાહની સાથે કેશ શેહેરથી કેટલેક દૂર પોતાના કેટલાક લશ્કર સાથે શિકારે ગયો. હવે મોટા ભાઈના ગયા પછી આ નાનો ભાઈ વિચાર કરવા લાગ્યો કે આવો હલકા પેટના ભાઈ સાથે મારાથી રહેવાથી નહીં, અને રહેવામાં રાખદો નહીં, કારણ કે સેજ વાતમાં પણ વેર થઇ બળ, અમો બન્ને જણ એક બાપના છોકરા છીએ. હું તેને મોટો હોવાથી મારા બાપના જેટલું માન આપું છું. અને તેની આજ્ઞામાં રહું છું છતાં તે મને બ્યારે આવો હલકો ગણી માફ અપમાન કરી મારી સાથે લડવાના દરાવપર આવી ગયો; ત્યારે આગળ જતાં તેમાં શું સાર નીકળવાનો. આવો વિચાર કરતાં કરતાં તેનું મન, પોતાના ભાઈથી જૂદા પડવાનું થયું. અને કોઇ દૂર દેશંતર જતા રહેવું એવા દરાવપર આવ્યું. એક કદી ત્યાંથી ઉઠેરો અને એક સારો ઘોડો તૈયાર કરાવી જવાને માટે તૈયાર થયો. તેણે પોતાની સાથે ખરચીને માટે પૈસા ટકા સારી પેઢે લીધા. અને સવારમાં વેહેલો કોઇ દેખે નહીં તેમ નીકળ્યો; ત્યારે નોકરે પૂછ્યું કે સાહેબ આપ ક્યાં જવા તૈયાર થયા છો ત્યારે તેણે કહ્યું કે મારે અહીંથી દરગામ છે ત્યાં જવું પડે તેમ છે, ત્યારે તેણે કહ્યું કે એકલા કેમ જાઓ છો, ત્યારે તેણે કહ્યું ત્યાં બીજા માણસનો કાંઈ ખપ નથી ત્યારે તે નોકર તે સંગેથી કાંઈ વધારે પડપૂઠ ક્યાં વિના પોતાના કામે વળગ્યો. નુરદીને ત્યાંથી ચાલવા માંડ્યું, અને ડુંગરો તથા જંગલોને રસ્તે તે અચ્ચત્તાન ભણી નીકળ્યો; કેટલાક દિવસ સુધી ચાલતાં ચાલતાં તેનો ઘોડો લંગડો થયો. તેથી તેણે તેને ત્યાં છૂટે સુકા દીધો. અને પોતાની પાસેનો સામાન ઉચકીને ચાલ્યો. અને કેટલાક દિવસની મુસાફરીએ તે બસરા બંદરે પહોંચ્યો. પોતે અબળયો હતો, તેથી કઈ જગાએ ઉતરવું તેને માટે તપાસ કરતો હતો, તેવામાં તે શેહેરના વજીરની સ્વારી શેહેરમાં નીકળી હતી તે ત્યાં આગળ આવી. સધળા લોકો જોવાને બંને બાજુએ ગોઠવાઇ ગઇ ગયા હતા. ત્યાં તે પણ રસ્તા ઉપર મોખરે ઉભો રહ્યો. સ્વારી ફરતી રસ્તા બ્યારે તે જગાએ આવી, ત્યારે તે પ્રધાનની નગર નુરદીન ઉપર પડી. તેના સામું જોતાં તેને લાગ્યું કે આ પુરૂષ કોઈ ભાગ્યશાળી જણાય છે, તેના એહેરો તથા તેના વિવેક કોઇ રાજ્યદારી માણસ જેનો લાજ છે એમ વિચાર કરતો તે કેટલીક વાર સુખી એકે નજરે તેના સામું જોઈ રહ્યો. પ્રધાને વિચાર્યું કે છે કોઇ ઉત્તમ પુરૂષ પરંતુ મુસાદરાએ નીકળ્યો હોય એમ તેના વેષ ઉપરથી જણાય છે. તેમ ધારી નુરદીનને તેણે પૂછ્યું તું કોણ છે અને ક્યાંથી આવ્યો છે. ત્યારે તેણે જવાબ દીધો. સાહેબ હું મુસાદર છું પ્રધાને કહ્યું કે તું તારી ખરાબરી હકીકત કહે તારા એહેરા ઉપરથી જોતાં તું ઉમરાવ કુળનો લાજે છે. પછી તે બોલ્યો હું ઇજ્જત દેશના કેશ શેહેરથી આવ્યો છું, અને મારે મારા ભાઈ સાથે તકરાર થવાથી મારી જીંદગી મુસાદરી કરવામાં ગાળી એવા વિચારથી હું ધર છોડી નીકળ્યો છું. હવે મારે ઘેર જવાનો વિચાર નથી. વજીરે આ સાંભળી કહ્યું કે ભાઇ હજી તારી ઉમ્મર નાની છે અને તમારી ઉછળતી બુદ્ધિને લીધે તમે

જે કાંઈ કરાવ કર્યો છે. તે બાળબાળી નથી. મુસાદરીમાં ઘણું ઘણું સંકટો સહન કરવાં પડશે, આપણું સગાં વહાલાં છોડી પરદેશમાં ફરવું. વળી આપણું શરીર વખતે સાચું માંડ હોય તો આપણી ચાકરી કરનાર ન બળે તે વખતે આપણને કેટલો પરતાવો થાય. આ સઘળી બાબતોનો વિચાર કરી તારી હક છોડી દે અને મારી સાથે ચાલ. નુરદીન બોલ્યો આપ કહેાછો તે સત્ય છે પરંતુ આ દુનિયામાં કોઈ કોઈનું સચું નથી. માણસને સુખ દુઃખ વખતે માન માણસોનો ખપ પડે, પરંતુ તે ભોગવવું તો પોતાને જ પડે છે અને આ દુનિયાં ઉપર કાંઈ એટલો બધો મોહ નથી. પરંતુ આપ મોટા છો તો આપનાં વચન માથે ચઢાવી આપની સાથે આવું છું. એમ કહી ને વજરની સાથે ચાલ્યા.

વજર નુરદીનને હમેશાં પોતાની પાસે રાખતો. થોડા દિવસમાં તેણે નુરદીનની પરીક્ષા કરી લીધી. અને તેની પછી ખાતરી થઈ કે તે ખાનદાન કુળનો તેમજ ઘણી અકલવાળો અને હોંશીઆર માણસ છે. આ વજરને ફક્ત એક છોડી સિવાય બીજું કાંઈ છોડકું નહોતું. તેથી અને આ નુરદીનને ઘણો સદયુષી જાણી પોતાની દીકરી તેને પરણાવી પોતાને ઘેર રાખવાનો વિચાર થયો, પછી તેણે કહ્યું કે નુરદીન તારી ચાલ ચલગત ઉપરથી મને તારા ઉત્તમ કુળની ખાતરી થઈ ગઈ છે, હું હવે ધરડો થયો છું અને મારે એક છોકરી સિવાય બીજું કાંઈ ફરજ નથી. તે છોડી તારે લાયક છે. અને તું તેને લાયક છે. તેથી તેને તારી સાથે પરણાવી આ મારી સઘળી મીલકત તને સોંપવા મારો વિચાર થયો છે, જો તું આ મારી માગણી કમુલ રાખે તો હું બાદશાહને કહી મારી જગ્યાએ તને લાખલ કરાવું. કારણ કે હવે માંડ આયુષ્ય પણ થોડુંજ બાકી રહ્યું છે. તેથી ખુદાની ભક્તિ કરી મારા બાકીના દિવસો કાઢવા એમ મેં નિશ્ચય કર્યો છે. માટે તું મારો માગણી કમુલ કરી મારા આત્માને શાંતિ આપ.

આ સાંભળી નુરદીન એટલો તો આનંદીત થયો કે તેનાથી હરખને લીધે કાંઈપણ બોલી શકાતું નહીં. થોડીવાર ગુપ રહી તે બોલ્યો, આપ જે કેહેશો તે ના કમુલ કરવાને હું શક્તિમાન નથી. આ કામમાં તો હું પરંતુ આપ જો મારા પ્રાણ માંગે તોપણ આપવાને તૈયાર છું આ સાંભળી વજરને ઘણો હર્ષ થયો અને પોતાની દીકરીના લગ્નને વાસ્તે તૈયારી કરવા લાગ્યો, પોતાનાં સઘળાં સગાં વહાલાં તથા પોતાના તાબાના માણસોને તેમજ બરાબરીઆઓને બોલાવી તેમને દરેકને પાન પોતાને લાયક એવાં કામ સોંપી દીધાં, મોટી ધામધુમ થવા લાગી, એક તરફ સગાં વહાલાંઓને જમાડવાનું કામ ચાલ્યું બીજી તરફ લગ્નના માંડવા રોપાવા લાગ્યા તો એક તરફ આતસબાજીની ગોઠવણ થવા લાગી. એમ કરતાં લગ્ન દિવસ નજીક આવ્યો ત્યારે સારા સારા લોક આવ જ કરવા લાગ્યા.

બ્યારે એક દિવસ બાકી રહ્યો, ત્યારે વજરે સર્વેને બોલાવી કહ્યું કે, આપ હજી જાણતા નહીં હો કે મારી છોડીનાં લગ્ન કોની સાથે કરવાનાં છે કારણ કે મેં હજી તે વાત બહાર પાડી નથી, પણ મારે જણાવવું જોઈએ, કે હું મારી દીકરીનું લગ્ન મારા બરાબરીઆ તથા ઘણા પુખ્ત મુરત અને જીવાન દે-મરાવ કુળના માણસ સાથે કરવાના છું તે એવા માણસ છે કે તેનું નામ જાણતાં તમેા કહેશો કે વજરને કોઈ અનેપત્ર જમાઈ મળ્યો છે; તે માણસ મિસરના દેશના રાજાના મોટા વજરનો પુત્ર છે, એનો બાપ મારો બાઈ થાય છે, મારા બાઈએ તેને મારી પાસે એકલાવી આપ્યો છે અને કહ્યું છે કે અને તમારી ધ્યાનમાં આવે તે કેાણે પરણાવવને, તે છોકરાને ઘણો જ હોશીઆર અને પુખ્તમુરત જોઈ, મેં તેને મારી જ છોકરી પરણાવવાનો નિશ્ચય કર્યો છે.

આ સાંભળી તમામ લોક વજરના જમાઈને જોવા માટે તત્પર થવા ત્યારે વજરે નુરદીનને બોલાવી સઘળા માણસો વચ્ચે ઉભો કરી કહ્યું કે હું જેની વાત કરું છું, તેજ આ મારા બાઈનો દીકરો છે આ જોઈ સૌનાં મન શાંત થયાં અને બોલવા લાગ્યા, કે બરાબર જાહેર ખુદાતાલાએ મેળવ્યું છે. વજરની કુંવરી પણ ઘણી બાઅશાળી જણાય છે, કે તેને આવો પ્રતિ મળ્યો કોઈ કહે છે કે તે પુરૂષ પણ ઘણો નશીમવાન જણાય છે કે તેને વજરે પોતાનો જમાઈ કર્યો. આવી રીતે લોકો વાતો કરવા લાગ્યા. અને લગ્ન ક્રિયામાં ભાગ લેવાને તૈયાર થયા, વળી કહેવા લાગ્યા આ જોડું સદા અમર રહી ચિરંજીવ સુધી ઘણાં સુખને ભોગવે, આવી રીતે હજારો આશિષોના અવાજ કાને આવવા લાગ્યા ત્યાર પછી સઘળા લોકોને જમાઈ માટે વજરે કહેવરાવ્યું, લોકો જમાઈને બેસી ગયા ઘણી જાતની રસોઈ કરી

કતી તેમથી જેને જે પસંદ આવે તે બાધી, સૌ વજરની વાહ વાહ બોલવા લાગ્યા. જમી રહ્યા પળી પાન સોપારી આપવામાં આવ્યાં, તે કામ થઈ રહ્યા પછી સારાં સારાં ગાયન અને વાજત્રો સાથે નાચ થવા લાગ્યાં. આખા શેઠેરનું તમામ લોક આ ઓઝળ જોવાને મળ્યું હતું. જગ્યાપણુ એવી મોટી પસંદ કરવામાં આવી હતી. તેમજ ગોડવણુ પણ એવી કરવામાં આવી કે સૌ માણસ સુખેથી જોઈ ચકે ગાયનનું કામ પુરું થઈ રહ્યા પછી આતસપાજી હોડવામાં આવી.

આ સધળું કામ પૂર્ણ થયા પછી. રિવાજ મુજબ કાજ સાહેબ પધાર્યા અને લગ્નના કાલ કરારનો હસ્તાવેજ કરવામાં આવ્યો તે ઉપર સહીઓ તથા સાક્ષીઓ કરાવી. ત્યાર પછી નુરદીનને અસાં સારાં તેલ, અત્તરો વગેરે ચોળી -હવરાવવામાં આવ્યો, અને વિધિ પ્રમાણે તેમનાં લગ્ન કર્યાં.

સર્વ કામ સંપૂર્ણ થઈ રહ્યા પછી નુરદીનને બોલાવી વજર પૂછવા લાગ્યો કે ખેટા ? હું તારા ઉપર ત્રણે પ્રસન્ન છું તેં મારી માગણી કબુલ કરી તેથી તારા ઉપકાર માનું છું પરંતુ મારે તને એક વાત પૂછવાની છે. તે એ કે મેં તારું રૂપ અને તારી હોંશીઆરી તથા તારી વર્તણૂક જોઈ મારી દીકરી પર-ભાવી. પરંતુ હવે તારી સધળી હકીકત જાણવાની મારે જરૂર છે તે તું મને કહે મિસર દેશમાં તું શું કામ કરતો હતો, તેમજ તારે તારા સગા સાથે કેવી રીતે તકરાર થઈ, તારાં મા બાપ કાણુ છે ? આ સધળી વાતનો ખુલાસો તું મારી સાથે કર.

આ સાંભળી નુરદીન બોલ્યો, આપ જે કહેા છે તે બાબતમાં મારે તમને જણાવવું જોઈએ કે, મારી પોતાની હકીકત મારા મોઢે કહેવી તે બ્યાજળી નથી પરંતુ તે આપની આગળતો જણાવવું જોઈએ, કે હું મિસરના રાજ્યના પ્રધાનનો પુત્ર છું મારો બાપ અમને નાના મુકીને શુજરી ગયો તોપણ આદશાહે અમે બન્ને બાઈઓને અમારા બાપની જગ્યા સોંપી કહ્યું કે તમે તમારા બાપની પેઠે પ્રમાણિક પણે નોકરી કરજો, અને આ મારા સઘળા રાજ્યનો વહીવટ તમને સોંપું છું. હાલ તમે નાના છો તેથી મારે દેખરેખ રાખવી પડશે. એમ કહી અમને પોશાક પહેરાવ્યા. ત્યાર પછી અમે બાધ સલાહ સંપત્તી રહેતા હતા. તેવામાં અમારે પરણવાનો વિચાર કર્યો.

એટલું કહી નુરદીને પોતાની જે તકરારની વાત હતી તે સધળી વજરને મહી સંભળાવી. આ પ્રાંભળી વજરને નવાઈલાગી. અને કહેવા લાગ્યો આ બધું તમારી બાળક બુદ્ધિજન થયું છે, આમાં કેટલીક તમારી મૂર્ખતા પણ કહેવાય. કારણ કે મુદ્દા વગરની વાતમાં તમે લડી પડ્યા અને તે પણ એટલે સુધી કે તમારે બન્નેને જૂદા પડવું પડ્યું, આવી રીતે જૂદા પડવું તે પણ આરં નથી. જો આ વાત કદાપી તમારા આદશાહના જાણવામાં આવે તો તે પણ તમારી કિંમત કરી જાય. આમાં તારા કરતાં તારા બાઈનો વાંક વધારે છે. કારણ કે મરકરીમાં બોલતાં તે ચીડાઈ ગયો; પરંતુ જે થયું તે દીક થયું, કારણ કે તેથી તને તથા મને બંને જાળને લાભ થયો, તેથી હું તો ખુદાનો ઉપકાર માનું છું. તારા જેવો મને જમાઇ મળ્યો તેથી હું મને પોતાને બાગ્યશાળી સમજું છું, હવે સુધ રહેવાનો વખત થયો છે. માટે તું જા, અને કાલે હું તને આદશાહની મુલાકાત કરાવીશ.

હવે વજર જરૂર બોલ્યો કે હે નામદાર આદશાહ ! નુરદીને કેરો શરદે હોડ્યા પછી ત્યાં શું હકીકત બની તે ઉપર ધ્યાન આપીએ, નુરદીન નીકળ્યા પેહલાં તેના બાધ સમનુદીન આદશાહની સાથે શિકારે ગયો હતો, તે લગભગ એક મહીને પાછો આવ્યો. જેવો આવ્યો કે તરત પોતાના બાઈને મળવાને ગયો, તેના આરડામાં જઈ જુએ છે તો કોઈ દીડું નહીં. ત્યારે નોકરને પૂછ્યું કે મારો બાધ કયાં ગયો છે ? ત્યારે તે બોલ્યો કે સાહેબ તે તો એક ઘોડો અને તેના ઉપર કેટલોક સામાન ભરી આમાંતરે ગયા છે, જતી વખતે મેં પૂછ્યું ત્યારે તેમણે કહ્યું કે હું એ ત્રણ દિવસનું કામ છે. તેટલા સાઈં અહીંથી યોડે દુર ગામ છે. ત્યાં જઈ છે. એમ કહી ગયા છે. તે વાતને આજે એક મહિનો થયો પણ આવ્યા નહીં, તેમ કાંઈ ખબર પણ આવી નથી.

આથી તે પોતાના મનમાં પસ્તાવા લાગ્યો કે જરૂર મારો બાધ અમારા બન્નેની તકરારથી જતો રહ્યો. હું કેવો દુષ્ટ કે નજીગી વાતમાં મેં તેનો તિરકાર કરી અપમાન કર્યું, મારા કંઠે વચનના ધા મારા

બાઇને લાગવાથી ને જોતા રહ્યો. હવે હું એકલો શું કરીશ ? મને દેવે શું કહ્યું રરતો પશ્ચાન્વ્યો. એમ કહી તેની આંખમાંથી આંસુ યાદમાં કેટલીકવાર સુધી પશ્ચાત્તાપ કરી ધણે દુર સુધીનાં શહેરમાં તેને શોધવાને માટે માણુમેને મોકલ્યા. પરંતુ કામ ઠેકાણે તેનો પતો લાગ્યો નહીં. ત્યારે પોતે જાતે તેને શોધવા નીકળવાનો વિચાર કર્યો, પરંતુ એટલામાં કોઈ ઉમરાવ કુળનો અને આખા શહેરમાં ઉંઘામાં ઉંઘી પડવી ધરાવનારો એક ધનાઢ્ય યુદ્ધસ્થ આવી કહેવા લાગ્યો, કે સાહેબ મારી એક છોકરી ધણી ખુમસુરત અને હોશીઆર છે, તેને લાયક વરની તપાસ કરતાં કોઈ જડ્યો નહીં. ત્યારે મેં આપજી તેને લાયક છો એમ ધારી તમારી સાથે પરજીવવાનો વિચાર કર્યો છે, ત્યારે સમશુદ્ધિને ત વાતની તપાસ કરાવી તેની વાત કમુલ કરી. અને જે દિવસે નુરદીન બસરાના પ્રધાનની છોડી સાથે પરણ્યો. તેજ દિવસે સમશુદ્ધિને પણ આ અમીરની છોડી સાથે પરણ્યો. એમ તે બન્નેનાં લગ્ન એકજ દિવસે થયાં આ સાંભળી બાદશાહ ખલીફને ધણી નવાઈ લાગી.

પછી વજીર બંદર ખોલ્યો. નામદાર બાદશાહ તે કરતાં વળી વધારે નવાઈ જેવું એ થયું કે તે બન્ને બાઇબોની સ્ત્રીઓને ગર્ભ પણ સાથેજ રહ્યો. અને જે દિવસે સમશુદ્ધિની સ્ત્રીને એક ખુમસુરત છોડી જન્મી તેજ દિવસે નુરદીનની સ્ત્રીને એક ધણેજ રવરૂપવાન છોકરો જન્મ્યો. છોકરાનું નામ બદર-દીનહસન પાડયું, આ છોકરો ધણેજ રૂપાળો અને સારા નશીમવાળો જણાતો હતો.

પોતાની છોડીને આવેા બાન્ધણી છોકરો થવાથી બસરાના વજીરના હર્ષને પાર રહ્યો નહીં. તેણે પોતાને સાં ધણી ધામધુમ સાથે આખા શહેરના લોકોને જમાડ્યા ગરીબ લોકોને ઘણું દાન કર્યું; પછી તે નુરદીનને લઈ બાદશાહ પાસે ગયો, અને બાદશાહને કહ્યું નામદાર બાદશાહ ! હવે ઘરડો થયો છું. મારાથી હવે કામકાજ બરાબર થઈ શકતું નથી. તેમજ હવે હું આ દુનિયામાં થોડા દિવસનો પરાણો છું. તો મારે આ સંસારી ખટપટ સર્વ છોડી દઈ પરવરદીગારની ભક્તિ કરવામાં બાકીનો વખત યુગ્મ-રવાની મારી ઇન્જા થઈ છે. માટે મારી જગ્યા મારા જમાઇને સોંપી મને છુટા કરો જેથી મારો આત્મા શાંતિને પામે, મારી હયાતીમાં આપ જો તેને કામ સોંપો તો તેને કેટલીક માહિતી મારાથી આપી શકાય, મારો જમાઈ મારા કરતાં પણ ધણી સારી રીતે કામ બનવી શકે એવી મને આશા છે.

નુરદીન ઉપર બાદશાહની ધણી મહેરબાની હતી, તેથી વજીરની વાત તેણે તરતજ સ્વીકારી, અને ખોલ્યો કે મારા દાતા વજીર તારી માગણી હું માન્ય કરું છું. અને તારા હોદ્દા ઉપર નુરદીનને દાખલ કરું છું. તારા જમાઈ ઉપર તને જેવો પ્યાર થાય છે. તેવો તે મને પણ બહોલો છે. એમ કહી તેને પોશાક પહેરાવ્યો.

ખીજે દિવસે નુરદીન પોતાના સસરાનું કામ કરવા લાગ્યો, વજીર કેટલાક દિવસ તેની જોડે આવ્યો. અને પોતાનાં જમાઇ કેવી રીતે કામ કરે છે તે જોવા લાગ્યો, તેણે જોયું કે તે મારાં કરતાં ધણીજ સરસ રીતે કામ કરે છે ત્યાર પછી તેણે આવતું છોડી દીધું. નુરદીને એવી રીતે કામ કરવા માંડ્યું કે રાજાને તો તે પોતાનો જીવનપ્રાણ થઈ પડ્યો અને રૂંધત પણ એવી ખુશ થઈ કે તેને હજારો આશીર્વાદ આપવા લાગી. અને બંદાર એમ કહેવાવા લાગ્યું કે જુના વજીર કરતાં નવો વજીર ધણેજ પ્રમાણિક પરાંપકારી અને દયાળુ છે. આવી તેની કીર્તિ આખા રાજ્યમાં સઘળે કેકાણે ફેલાઈ ગઈ.

જુનો વજીર આ પ્રમાણે જોઈ પોતાનો જન્મ સફળ માનવા લાગ્યો અને પોતાને આવેા લાયક જમાઇ મળ્યો તથા પોતાની દીકરી આવ્યા સુખમાં પ્રવેલી જોઈ ખુદનો ઉપકાર માનવા લાગ્યો અને તેણે બાકીનો વખત ભક્તિ કરવામાંજ કાઢ્યો, આવી રીતે ચાર વર્ષ તે પોતાના આત્માને શાંતિ આપી પરવરદીગારની હજુરમાં દાખલ થયો.

હવે નુરદીનનો છોકરો બદરદીનહસન દિવસે દિવસ મોટો થવા લાગ્યો, પાંચ વરસનો થયો એટલે તેને શિખવવાને સારા સારા શિક્ષકો રાખ્યા. તે શિક્ષકો આવેા દિવસ તેની સાથે રહી રમત ગમતની સાથે બજાવવા લાગ્યા અને એમ કરતાં તે દશ બાર વરસની ઉંમરનો થયો ત્યાં સુધીમાં સઘળી વિદ્યા સંપૂર્ણ શિખ્યો. કોઈ પણ પ્રકારની ન્યુનતા તેનામાં રહી નહીં, ધર્મશાસ્ત્ર, રાજકાનું કામ, ધરસંસારીકામ

અનેક પ્રકારના હુન્નરો, બૂચાળ, ખગોળ, સંગીત, વગેરે તમામ બાજતોથી સંપૂર્ણ રીતે જાણીતા થયે, આટલી નાની ઉંમરમાં તે આટલું બધું શીખેલો તથા આવો હોંશીઆર જેઈ સર્વ લોકો તેનાં વખાણ કરવા લાગ્યા. અને બાદશાહ પણ તેના ખરા દિલથી તેના ઉપર ખ્યાર રાખવા લાગ્યો.

નુરુદીને પોતાના દીકરાને કેળવણી આપવામાં જમાર પણ કયાશ રાખી નહીં, તેમ જોવી રીતે મોટા ઘરનાં છોકરાં ખરાબ સોખવતાં પડી આવે રસ્તે ચડી જાય છે. અને અનેક અપલક્ષણો શીખે છે તેમ નહીં થવા માટે તે હમેશાં તેને પોતાની સાથેજ રાખતો. પંદર વરસનો થતાં તેનામાં જોવા વિનય, સભ્યતા, ચાલાકા અને બાહોશી આવી કે મોટી ઉંમરના અમલદારો પણ તેના આગળ પોતાને તુચ્છ માનવા લાગ્યા. બાદશાહ પણ તેને દરરોજ એક વખત ન જુએ તો તેને એન પડે નહીં, નુરુદીન પોતાને આવો પુત્ર છે એમ જોઈ ધણી ખુશ થયો. પરંતુ કમનસીબે પોતાના આ છોકરાનું સુખ તે પુરપુર જોવા પામ્યો નહીં. છોકરો સોળ વરસનો થયો તેવામાં તે આનંદી પડ્યો, માંદગી દિવસે દિવસે વધતી ગઈ ધણી ધણી વધતા હકીમો કર્યા પરંતુ સધળા ઉપાય નિષ્ફળ ગયા, પોતાનો અંતકાળ પાસે આવ્યો જાણી તે પોતાના દીકરાને પાસે બોલાવી શીખામણ દેવા લાગ્યો.

બેટા ! આ દુનિયાની હવા મારે થોડાજ કલાકો ખાવાની છે. હું કોણ છું. તથા મારો ઇતિહાસ કેવો છે તે વાત મેં તને હજી કરી નથી તો મારે તને હવે જણાવવું જોઈએ કે હું મિસર દેશના કેશ શહેરના બાદશાહના વજીરનો છોકરો છું. અમે બે બાઈઓ છીએ; મારાથી મોટો બાઈ હજી કેશ શહેરમાં છે, મારા આપના મરણ પછી થોડે દિવસે અમારે બન્નેને તકત્તર થઈ, તેથી હું ઘર છોડી નીકળી ગયે અને ફરતો ફરતો આ શહેરમાં આવ્યો અને અહીંયાં હું આ રીતેજી પહોંચ્યો.

આ મારી હકીકત મેં તને ઉપર ઉપર ઉપરથી કહી. પણ હું તને આ એક પુસ્તક આપું છું. તેની અંદર મારો સધળો ઇતિવાસ વિગત વાર લખેલો છે. તે તું તારી પાસે રાખજો કારણ કે તે તને ધણેજ ઉપયોગી થઈ પડશે, તેને તું જવાહીરના ઢાંગીનાની પેઠે સાચવી રાખજો, તેમાં કેટલીક બાજતો ધણીજ શીખામણ લેવા લાયક છે. તેને તું નવરાશ્ત્રી વખતે વાંચજો.

આટલું બોલતાં નુરુદીનની આંખો ખીંચાઈ ગઈ, ત્યારે બદ્દીનની આંખમાંથી આંસુની ધારા ચાલવા લાગી. અને નિશ્ચય થયો કે હવે તેનાથી બોલી શકાશે નહીં, પણ થોડી વારમાં પાછો આંખો ઉઘડી અને નુરુદીન બોલવા લાગ્યો, બેટા ! સાંભળ; હું તને શીખામણ દઉં છું તે ચાલ રાખજો.

આ દુનિયા તેમજ શરીર ક્ષણભંગુર છે, કાલની ખબર નથી. માટે જે સારાં કામો કરવાનાં છે. તેમાં જેટલાં આજ થઈ શકે તેટલાં કાલના ઉપર રાખતો ના. આ દુનિયા છોડી બ્યારે પરલોકમાં જવું પડશે. ત્યારે અહીંના કરેલાં કર્મોના બદલો મળશે, ત્યાં મદદ કરનાર એક ધર્મ સિવાય બીજો કોઈ નહીં મળે, માટે ધર્મને વિષે લગાર પણ પ્રમાદ કરીશ નહીં સર્વ કામ છોડી તેના ઉપર તું પૂર્ણમદ્દા રાખજો. અને તેટલા માટે મેં ધર્મની કેળવણી સારી રીતે આપારી છે. તેના તું ઉપયોગ કરજો. બીજું મારે એ કહેવાનું છે કે, તું તારી સારી સ્થિતિમાં દુખિઆઓને જીલ્લિશ નહીં, જેની રીતે આપણા આત્માને સુખ દુઃખ થાય છે તેની રીતે સર્વને જાણજો, કોઈ પણ કામ કરતાં પહેલાં વિચાર કરજો કે આ કામમાં કોઈને નુકસાન થાય છે કે નહીં, તેના તું પેહેલો વિચાર કરજો, સધળી દૈયતને બેટા બેટી તરીકે ગણજો. અને તેમની પ્રીતિ મેળવજો સધળા ધર્મનું ચૂળ એજ છે કે સર્વ પ્રાણી ઉપર દયા રાખતો. અને સૌની શુભ આશિષ લેવી, તથા પરાપકારો થવું. આ પ્રમાણે વર્તવાથી તું હમેશાં સુખી થઈશ. અને કોઈની સાથે તારે વેરભાવ થશે નહીં.

ત્રીજી શિખામણ એ છે કે દુઃખની વખતે ધીરજ રાખજો અને સાહસ કામ કરીશ નહીં. તથા કોઈ કરીશ નહીં. કોઈની વખતે કોઈ પણ કામ એકદમ કરીશ નહીં. તેમજ તે વખત જવાબ આપતાં ધણી વિચાર કરજો. કોઈના કપાડાથી અથવા કોઈએ આપણું નુકસાન કરવાથી બ્યારે આપણને કોઈ સ્વાભાવિક રીતે થઈ આવે ત્યારે શાંત બેસી રહેવું, આ શિખામણનું દરરોજ દરેક કામ કરતી વખતે

મરણમાં લાવજે. વળી અવસર ઉચિત બોલજે, બાદશાહની સાથે રહેતાં તેની મરણ સાચવવી એજ આપણી જીવગી છે.

ચોથી શિખામણ એ છે જે તું કોઇ પણ પ્રકારનું વ્યસન સેવેશ નહીં. ચોરી, જુગદું, પરત્વી, મદિરા, માંસ વગેરે સવળાં વ્યસન કહેવાય છે. તે કોઇ વખત આ દુનિઆમાં આપણું મરણ નિષ્પન્ન છે. અને સુઆ પછી ધણું દુઃખ દેનારાં થઇ પડે છે. માટે તે બાબતોમાં તું તારા મનને બચાવે કાળમાં રાખજે. જે તું વ્યસનથી દુર રહીશ તો તારા ઉપર કોઇ પણ પ્રકારની આફત આવશે નહીં. તેમજ ગમે તેવું સંકટ આવ્યું હશે. તો પણ તેનાથી તું બચી જાશ.

છેલ્લી શિખામણ એ છે કે તું અન્યાયથી કોઇનું ધન મેળવવાની ઇચ્છા રાખીશ નહીં. ન્યાયથી મેળવેલો એક પૈસો તે અન્યાયથી મેળવેલી સોનાની એક મોઢોર કરતાં પણ વધે છે. માટે હમેશાં ન્યાયથી પૈસો પેદા કરવાની ઇચ્છા રાખજે. જે પૈસા કમાય તે સાચવી રાખજે, પરંતુ તારી આવકના પ્રમાણમાં તારા પૈસાનો ઉપયોગ હમેશાં સારા માર્ગે કરજે. હમેશાં તારા ગર્ભ પ્રમાણે ખેરાત કરજે.

આ પ્રમાણે તુરદીન શિખામણ દેતો હતો, અને બદરદીન તે પોતાની યુકમાં લખી લેતો હતો, આ વખતે તેની આંખમાંથી આંસુ ચાલ્યાં જતાં હતાં, પછી બદરદીન બોલ્યો. પીતાજી ! આપની સહાઈ શિખામણો હું અક્ષરે અક્ષર પાળીશ. આ તમારી ચોપડી તેમજ શિખામણોને હું મારા જીવની પેટ સાચવીશ. અને તે પ્રમાણે વર્તીશ. તે બાબતમાં તમારે લગભગ પણ શક રાખવો નહીં. હું કોઇ મૂર્ખ નથી કે તમારો એક અક્ષર પણ ઉત્થાપન કરું. એ નક્કી સમજાવજે.

આ સાંભળી તુરદીનનું મન શાંત થયું. અને બોલ્યો કે બેટા ! મને વિશ્વાસ છે કે તું મારે બોલે બોલ પાળીશ. હવે હું આ દુનિઆનો ત્યાગ કરું છું, એમ કહેતાં તેની આંખો મીચાઈ અંધ અને શ્વાસ બંધ પડ્યો. બદરદીનને આશા હતી. કે ને મારી સાથે હજી વાત કરશે. પણ દમ ચાલતો બંધ થયો જાણી તેણે આશા છોડી, પછી રિવાજ પ્રમાણે તેના મડદાની કિચા ધણી ઢાકમાઢ સાથે દરવામાં આવી. આ વખતે આખા શહેરનાં તમામ લોક તથા રાજ સુધાં પણ હાજર થયાં હતાં.

બદરદીનને પોતાના પિતાના મરણથી ધણું દુઃખ લાગ્યું. અને તે બેહદ શોક કરવા લાગ્યો. તેને આ દુનિઆ સર્વ સ્મશાનવત્ લાગવા માંડી. અને પોતે સઘળું કામકાજ કરવું છોડી દીધું. બાદશાહની મરણ તેને તેના બાપની જગ્યા આપવાની હતી. પરંતુ તે પોતાના બાપના શોકમાં બાદશાહને સલામ કરવા પણ ગયો નહીં, થોડા દિવસ સુધી તો બાદશાહ પણ દીલગર રહ્યો. અને સમજ્યો કે તેના બાપના શોકને લીધે તે આવતો નથી. પરંતુ બ્યારે ધણા દિવસ સુધી પણ તે હાજર ન થયો. ત્યારે તેને એમ લાગ્યું કે ખરેખર તે બેદરકારજ છે માટે તેને શિક્ષા કરવી જોઈએ, તેથી તેણે તેના બાપની જગ્યાએ નવા પ્રધાનની નીમણૂક કરી તેને હુકમ કર્યો કે બદરદીન મારે અપમાન કર્યું છે. તેના બાપના મરણને લગભગ બે ત્રણ મહીના થયા. તો પણ તે સલામ કરવા પણ આવ્યો નથી. માટે તેની મીલકત જમ કત્તી તેને પકડી લાવે.

આ વખતે બદરદીનનો કોઈ મિત્ર ત્યાં હતો. તે આ હુકમ સાંભળી એકદમ બદરદીન પાસે દોડ્યો. અને તેને ધણાજ શોકમાં બેઠેલો દેખી કહેવા લાગ્યો કે બાઈ ! હવે કયાં સુધી શોક કરશો. હવે તમારું પોતાનું જે હિત ઇચ્છતા હોતો ઉઠો અને અહીંથી પલાયન કરી જાઓ બાદશાહ તમારા ઉપર ગુસ્સે થયો છે. અને તમારી મીલકત જમ કરી તમને પકડી લાવવા નવા વજરને હુકમ થયો છે. નવો વજર કેટલાક અમલદારોને લઈ મારી પાછળ ચાલ્યો આવે છે. આ હુકમ થયો તે વખતે હું ત્યાં હતો. અને તમારું પુર થશે એમ ધારી હું તમને દોડતો ચેતાવવા માટે આવ્યો છું, તો હવે કોઈ પણ વાર કરવા વગર ઉઠો, બદરદીન તો આ મંત્રણી ગમરાઈ ગયો અને શું કરવું તે સૂઝ્યું નહીં, પોતાના મિત્રને કહ્યું. બાઈ ઘરમાંથી સામાન કાઢી લઈ નેટલી વાર થશે કે નહીં. ત્યારે મિત્ર બોલ્યો ના જો જીવવાની ઇચ્છા રાખતા હોતો દર્યા પહેરવાની પણ ઇચ્છા રાખશો નહીં, કંઈ પણ ગમરાઈ નહીં, હાંમત રાખજો અને પાછલા દરવાજાથી નીકળી જાઓ.

બદરૂદીન એકદમ ઉઠ્યો અને પોતાના છુટ પેઢેરી લઈ ને લુગડાં દાથમાં હતાં તે બગલમાં મારી લઈ પાછલા દરવાજાથી નાઠો. અને ઉતાવળે ઉતાવળે એક દરવાજા બહાર નીકળી ગયો આ વખતે સાંજ પડી હતી, તેથી તેને સુસારી કરવી ના દુરસ્ત લાગી. અને કબરસ્તાનમાં પોતાની બાપની કબર ઉપર જઈ સુઈ રહેવા વિચાર કર્યો એટલામાં તેને સુલેમાન નામનો એક મોટો માલુદી વેપારી મળ્યો, ને સલામ કરી પૂછવા લાગ્યો કે સાહેબ કેમ આમ દુઃખમાં પડેલા જણાઓ છો, તમારા બાપના મરણથી અને ધણી દીલગીરી થાય છે પણ આ દુનિઆમાં કાનુનો આગળ આપણું કાંઈ ચાલી શકતું નથી. આપના ઉપર માટી આપત આવી હોય એમ જણાય છે, પછી બદરૂદીન બોલ્યો ના કંઈ નહીં. ગઈ રાતે હું સુતો હતો તેવામાં મારો બાપ કોઈ જુદાજ વેશમાં આવી અને ધમકી આપવા લાગ્યો. તેથી અને ડર લાગ્યો, અને વિચાર કર્યો કે મેં તેની કબરની બરોબર સંભાળ લીધી નહીં હોય તેથી અને આ પ્રમાણે થયું. એમ ધારી હું ત્યાં તેની કબર ઉપર નિભાજ પડવા જાઉં છું. તે સાંભળી પેલા વેપારી કહેવા લાગ્યો કે સાહેબ આપની ગમે તેવી આશત હોય તે દુર થાઓ એવી હું આશ્વિ આપું છું. અને બીજી એક અરજ કહે છું તે સાંભળો

આપના પિતાના મરણથી આખા શહેરને તેમજ સધળા રાજ્યને એક મોટી ખોટ પડી છે. જેને લોકોએ આ વાત જાણી છે. તે સર્વ બેહદ શોક કરે છે. અમે પરદેશ વહાણ લઈ ગયા હતા. અમારા વહાણમાં આપના પિતાનો ઘણો માલ છે તે માલના મુગતીઆર હવે આપજ છો જે આપને તે માલ બદલી બરવાની ઈચ્છા હોયતો તમારે સ્વાધીન કરીએ અને જે વેચી નાખવાની મરજ હોય તો તેમ કરીએ બદરૂદીન બોલ્યો મારે તે માલ ગમે તે કિંમતે વેચી નાંખવાની મરજ છે ત્યારે તે સુલેમાન વેપારી બોલ્યો કે જે આપને વેચવાની મરજ હોયતો તે અનેજ આપો કારણ કે આપના પ્રતાપથી તે માલ હું લઈ તેનાં નાણાં તમને આપું એટલી મારામાં શક્તિ છે, મારે જે બાવથી તમો બીજા કોઈને આપો તે બાવથી અને આપશો તો હું લઈશ બદરૂદીન બોલ્યો તે સધળો માલ હું તને સોંપું છું ત્યારે સુલેમાને તેનો ઉપકાર માની કશું કે તે માલના બાના પેટ એક હજાર મોહોર આપું છું અને તે માલ આપવાને અને દસ્તાવેજ કરી આપો કે બીજે કોઈ તે બાબત હક કરી શકે નહીં બદરૂદીન પાસે આ વખતે એક પાંચ પણ હતી નહીં તેથી દુઃખના વખતમાં મને ખુદાએ મેહેરબાની કરી મદદ મોકલી એમ સમજી વિપકાર માનવા લાગ્યો જે માણસ નશીબવાન હોય છે તેને દુઃખના વખતમાં ગમે ત્યાંથી પણ મદદ મળી આવે છે, તેમના સુકૃત્યનુંજ ફળ જાણતું પછી બદરૂદીનને પોતાની પાસેથી કાગળ કાઢીને શરારના કહેવા પ્રમાણે લખી આપ્યું ત્યારે શરારે પોતાની કાથળા છોડી મોહોરો ગણવા માંડી, બદરૂદીને વિચાર્યું કે ગણતાં વાર થશે અને એવામાં બીજે કોઈ માણસ આવી ચડશે તો વાત બગડશે તેથી તે બોલ્યો બાપ તારો અને વિશ્વાસ છે કંઈ ગણવાની જરૂર નથી ત્યારે પેલા શરારે કાથળા આપી દીધી તે લઈને બદરૂદીન ચાલતો ગયો, અને વેપારી પણ ખુશી થતો પોતાના ઘર તરફ ચાલ્યો.

બદરૂદીન પોતાના બાપની કબર ઉપર જઈ નિભાજ પડવા લાગ્યો નિભાજ પડી તે ત્યાં બેઠો અને પોતાના ઉપર જે દુઃખ પડ્યું તેનો વિચાર કરવા લાગ્યો, અરે હું આટલો બધો ભાગ્યહીન કે મારી નાની ઉમરમાં મારો બાપ મરી ગયો. અને મારે પણ મરવાનું આવ્યું. જે મારા મિત્રએ અને ખબર ન આપી હોત તો જરૂર માંડે મરણજ હતું આ દુનિઆમાં કોઈ કોઈનું સયું નથી, રાજ્યોનો વિશ્વાસ રાખવો નહીં. એવું મારા જાણવામાં હતું તે આજે ખરું પડ્યું છે. હવે માંડે શું થશે ! મારું સયું વહાલું પણ કોઈ નથી કે જે મને મદદ કરે, હવે મારે કયાં જવું અને શું કરવું તે બાબત વિચાર કરીને ધ્રુશકે રેવા લાગ્યો, આમ કોઈ દોષને તેનાં લમણા દુઃખવા આવ્યાં આંખમાંથી આંસુ પણ ખુટ્યું અને તેની આંખો લાલચોળ થઈ ગઈ કંઈ આવી નહીં, ચોતરફ જમીન પણ ભયંકર લામત માંડી અને દુઃખમાં વધારો થતોજ ગયો, તેની હિમ્મત રહી નહીં, આ વખતે તેને લાગ્યું કે હવે મારો પ્રાણ નીકળી જાય તો સાંડે આમ દુઃખમાં ને દુઃખમાં ગઈ થવા લાગ્યો તેવામાં તેના બાપની શીખામણ માદ આવી કે “ દુઃખની વખતમાં ધીરજ રાખજે ” આ શબ્દો યાદ આવવાથી તેને હિમ્મત આવી ત્યારે વિચાર કરવા

લાગ્યો કે હવે શોક કરી હિમ્મત હારવી નહીં જેમ થનાર હશે તેમ થશે. ફિનિઆમાં એકજ વખત મરવું છે, નામ તે સધળાને નાથ છે અમર કોઈ રજુ નથી તેમ રહેવાનું પણ નથી; મોડું વેહેલું મરવાનું તો છેજ, તો મોતથી શા માટે ડરવું નેછએ; હિમ્મત રાખી દુઃખમાંથી છુટવાના ઉપાયો આપણીથી બનતી રીતે કરવા નેછએ, એવી રીતે તે પોતાના મનને હિમ્મત આપવા લાગ્યો. એમ કરતાં કરતાં તેને ઉઘ આવી અને તે ઘોર ઉપર લાગેા થઈને સુતો તેવોજ ઉઘી ગયો.

ઉઘમાંને ઉઘમાં તેને દુઃખનાં સ્વપ્નાં આવવા લાગ્યાં અને ઉઘમાં પણ તેની આંખમાંથી આંસુ ચાલતાં હતાં. આ ઠેકાણે હમેશાં એક જન રાતની વખતે ધરવા આવતો હતો. તે જન પોતાની રોજની વખત પ્રમાણે તે જગ્યાપર આવ્યો તો કોઈ માણસ સુતેલા દીકો ત્યારે પોતાને બક્ષ મળ્યો નહીં તે તરફ દોડ્યો અને તેને ઉપાડી જવાને વિચાર કર્યો. એટલામાં તે જનની નજર બદરદીનના મોં ઉપર પડી. તે વખતે પુનમનો ચંદ્રમા આકાશમાં મધ્ય ભાગમાં આવ્યો હતો, અને બદરદીન ચત્તાપાટ આકાશના સામી આંખો કરી સુઈ રહ્યો હતો તેથી ચંદ્રમા તેના મુખ ઉપર સીધી લીટીમાં આવ્યો હતો અને ચંદ્રમાનું તેજ બદરદીનના મુખનું તેજ એકાકાર થઈ ગયું હતું આ વખતે પેલો જન વારે વારે આકાશમાં અને તેના મુખ સાંધું નેઈ સંદેહમાં પડ્યો કે આકાશમાં ચંદ્ર છે તેને ચંદ્ર માનવો કે આ કબર ઉપર સુતેલો છે તેને ચંદ્ર માનવો તેની મને સમજણ પડતી નથી, કારણકે આકાશમાં જે ચંદ્ર છે તેમાં તો કાળા ડાઘા ડાઘા માલમ પડે છે. પરંતુ આ ચંદ્ર ઉપર તો કાંઈ નથી, અને તેના કરતાં તેજ પણ વધારે માલમ પડે છે, આમ વિચાર કરતાં તે કેટલીક વાર તો સ્તબ્ધ ઉભો રહ્યો. અને વિચાર્યું કે આ કોઈ દેવતાઈ પુરૂષ જણાય છે, એટલામાં તેની નજર તેની આંખ ઉપર પડી તો આંસુની ધારા ચાલતી હતી. તેથી તેણે ધાર્યું કે આ કોઈ પુરેપુરો દુઃખીઆ માણસ છે. આવા દેવતાઈ તથા દુઃખીઆ માણસને મારે વધારે દુઃખ દેવું તેના કરતાં બીજું કયું દુઃખ કરી કહેવાય એમ વિચારી તેણે પોતાનો વિચાર માંડી વાળ્યો અને ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

યોડેક ગયો એટલે તેને એક પરી મળી તે બંને જણ એક એકને તેમને ઘટતા દરજ્જાનું માન આપી વાતો કરવા લાગ્યો કે હે પરી ! હું તને એક અનન્યબ જોવા બનાવ બતાવું તે જોતા તને નવાઈ લાગ્યા વગર રહેશે નહીં માટે મારી સાથે તું ચાલ. પછી તેને લાઇ પેલી કબર આગળ આવ્યો. અને જમીનથી કેટલીક ઉંચે રાખી બદરદીન તરફ આંગળી કરી કહ્યું કે પેલું શું છે? કબરે ધોળા તથા બદરદીનનાં લુગડાં પણ ધોળાં તેથી કોઈ માણસ હોય તેવું તેના અટકાવામાં આવ્યું નહીં પરંતુ તેનું મોં પ્રકાશ મારતું હતું તે ઉપરથી તે જનને કહેવા લાગી કે શું આ જગાએ બીજો ચંદ્ર છે, કે મારી આંખ કાંઈ ભૂલ ખાય છે બીજો ચંદ્ર હોય એવું કોઈ જગાએ સાંભળ્યું નથી. તો આ શું છે? તેથી મને સમજ પડતી નથી. ત્યારે જન તેને નીચે ઉતારી કબર પાસે લાવ્યો. ત્યારે પરીને માણસ પડ્યું કે આ કોઈ ધણેજ સ્વરૂપવાન પુરૂષ છે આ જોઈ તેને ખરેખર નવાઈ લાગી અને જનને કહેવા લાગી કે અરે જન ? આ તો ખરેખર નવાઈ જેવું છે. પરંતુ આથી પણ વધારે રૂપાળો હું એક સ્ત્રીને જોઈ આવ્યો છું તેની હકીકત તારે સાંભળવી હોય તો કહું. ત્યારે જને કહ્યું કે ખુશીથી બોલ.

પરી બોલી કે હું હમણું મિસર દેશના કેરો શેહેરમાંથી આવું છું. ત્યાં એક જગા ઉપર તે શેહેરના બાદશાહના વજીર વર્ગના કુટુંબને ધણીજ શોકમાં પડેલું જોયું, અને એક મોટું સરગસ મારા જોવામાં આવ્યું, તે જોઈ હું નીચે ઉતરી તો કેટલાક લોકો બાદશાહને ગાળો દેતા અને વજીર તથા તેની દીકરીની દયા ખાતા મારા સાંભળવામાં આવ્યા તે જોઈ મેં વધારે તપાસ કરી તો માલમ પડ્યું કે આ શેહેરનો સમશુદ્ધિન મહમ્મદ કરીને બાદશાહનો વજીર છે, તેની એક છોડી એની ખુબસુરત છે કે તેનો જોડો ફિનિઆમાં પણ નહીં હોય, તેની ખુબસુરતીની પ્રખ્યાતી દેશદેશ થઈ ગઈ છે, તે કુંવરી પોતે બહાર નીકળતી નહીં, કારણ કે જે પુરૂષ તેને દેખે તે તેના ઉપર મોહી જાય અને તેને મેળવવાની ઇચ્છામાં ને ઇચ્છામાં ખાધા પીધા વગર સુકાઈ જાય અને છેવટે પોતાનો જન ખોઈ બેસે, આવા કેટલાક બનાવા અનેલા તેની દારીની મારફત તે કુંવરીના જણવામાં આવ્યા ત્યારે તેણે પોતે બહાર નીકળવું બંધ કર્યું.

હતું. આવી તે ખુબસુરત હતી. તેના રૂપની પ્રખ્યાતી સાંભળી બાદશાહને તે છોકરી સાથે પરણવાની ઇચ્છા થઈ ત્યારે બાદશાહે વજરને બોલાવ્યો અને કહ્યું કે, મારા ચતુર પ્રધાન મેં તને શા માટે બોલાવ્યો છે. તે તું નહીં જાણતો હોય તેથી મારે તને કહેવું જોઈએ કે, તારી જે ખુબસુરત છોકરી છે. તેને મારી સાથે પરણાવ. હું તેના રૂપની અને ચતુરાઈની વાર્તા સાંભળી આશ્ચર્ય થયો છું. આ સાંભળી વજરે વિચારમાં પડ્યો કારણ કે તે છોકરીને બાદશાહ સાથે પરણાવવાનો વિચાર નહોતો તેથી તે બોલ્યો નામદાર શાહ ! આપની માગણી સ્વીકારવાને ક્યો ભાગ્યહીન પુરુષ નાખુશ હોય. અને આપે મને બોલાવી જે માન આપ્યું. તેથી આપનો મોટો ઉપકાર માનું છું. પરંતુ લાચાર છું કે મારાથી આપની માગણી કમુલ કરી શકાય તેમ નથી. કારણ કે આપના જાણવામાં છે કે અમે બે ભાઈઓ હતા. અને અમે બન્ને આપની હજુરમાં હતા, તેની સાથે મેં દરાવ કર્યો છે કે જે મારે છોકરી થાય અને તારે છોકરો થાય તો તેની સાથે મારી છોકરી પરણાવવી; તે મારો ભાઈ મારી સાથે તકરાર થવાથી કેટલાંક વરસો થયાં જતા રહ્યો છે. પણ હમણાં મારા સાંભળવામાં આવ્યું છે કે તે બસરાના પ્રધાનની છોડીને પરણી લાંબા પ્રધાન થયો હતો અને તેને એક છોકરો થયા પછી તે મરણ પામ્યો છે. તેના છોકરો હયાત છે, માટે તે જીવતાં સુધી હું મારી છોકરી ખીજ કાઢતો આપી શકું તેમ નથી માટે મેહેરબાની કરી માફ કરો અને મારા ઉપર દયા કરી આપનો તે વિચાર ફેરવો. આપને તેના કરતાં પણ ખીજ ઘણી રૂપાળી કન્યાઓ મળી આવશે જે હું આ કલુલાતથી ન બંધાયો હોત તો આપનો હુકમ અમલમાં લાવવાને ભગદાર પણ દીલ કરત નહીં.

આ સાંભળી બાદશાહ ગુસ્સે થઈ બોલ્યો કે અરે પ્રધાન ! તું જાણતો નથી કે અમે જે તમારી છોકરી લઈએ તો અમને કેટલું દીણપત લાગે અને હલકાઈ કહેવાય ! તેની દરકાર નહીં રાખતાં મેં નમનતાઈની સાથે તારી છોકરીની માગણી કરી તેના તું તિરસ્કાર કરી માફ અપમાન કરે છે. તો હું તને તેના બદલો આપ્યા વગર રહેનાર નથી. તું મારા કરતાં ખીજે ક્યો ઉત્તમ પુરુષ તારી છોકરીને વારસે જોનાર હતો, કે મારી માગણી ના કમુલ કરે છે, માટે હું સોગમ બાંધતો કહું છું કે, જે તારી છોડી તું મને નહીં આપે તો, બળાત્કારથી હું તે છોડીને કાંઈ કદરૂપા અને નીચ ગુલામ સાથે પરણાવી દઈશ. તેમાં તારું કશું પણ ચાલવાનું નથી. આ સાંભળી વજરે ધણેજ દુઃખ લાગ્યું પરંતુ શું કરે, જ્યાં રાજા રહેતો ત્યાં કાંઈનું પણ ચાલે નહીં, વજરે વિચાર્યું કે સુલતાન ગુસ્સાને લીધે તેમ ક્યાં વગર રહેવાનો નથી. તેથી પોતે નિરાશ થઈ ચાલ્યો, તેણે હિંમત રાખી વિચાર કર્યો કે જેની સાથે તેનો સંબંધ વિધિએ નિર્માણ કર્યો હશે તેનીજ સાથે તે જોડાશે. માણસનું તેમાં કાંઈ ચાલવાનું નથી, માટે જેમ થતું હોય તેમ બંધે થાય તેમાં ડરવાનું કાંઈ પણ કારણ નથી. એમ વિચાર કરતો ઘેર આવ્યો.

ઘેર આવી આ વાત તેણે પોતાની જાણ કરી, ત્યારે તે ઘણી દિલગીર થઈ રાવા લાગી ત્યારે સમથુદીને સમજાવી કે તું ચિંતા શા માટે કરે છે, તેના નશીબમાં જે વર લખ્યો હશે, તેજ તેને મળશે ત્યારે તું બવિષ્ય ઉપર આધાર રાખી બેસી રહે. જે છોકરીના નશીબમાં દુઃખ લખ્યું હશે તો સુખ કાંઈ કરનાર નથી અને સુખ લખ્યું હશે તો કાંઈ દુઃખી કરનાર નથી. તેની સંધળી ફિકર જગતના પેદા કરનારને છે, માટે તું દિલગીર થઈ જ નહીં એમ ઘણી ઘણી રીતે દાખલા આપી તેને ધીરજ આપી.

તેના ગયા પછી બાદશાહે પોતાનો ઘેડાવાળો હતો તેને બોલાવ્યો; જે ધણેજ કદરૂપો હતો; તેનું માથું ચોખંડુ અને નાતું હતું કાન દીકરાં જેવા હતા, નાક ચપટું અને બેસી ગયેલું હતું, કપાળ તો ક્રૂતા એકજ આંગળતું હતું, ઉપરના દાંત બધા બહાર નીકળેલા હતા, આંખોના ડોળા ટેકરાની પેટ બહાર નીકળેલા હતા; ગરદન બેસી ગયેલી હતી; છાતી તથા પીઠમાં મોટા ટેકરા હતા. પેટ મોટું અને હાથ પણ દોરીઓ જેવા પાતળા હતા, આવા કદરૂપા ગુલામને બોલાવી હુકમ કર્યો કે, પેલા અભિમાની વજરની દીકરીને આ નીચ ગુલામની સાથે પરણાવી દો.

આ તરફ પેલા ગુલામનું સંસ્પર્શ કાંઈવાની ધામધુમ થવા લાગી રાજાના નોકરો તેને પરણાવવા જઈ જવા સાથે તૈયાર થઈ ઉભા હતા. અને ખીજ નોકરો વજરને ત્યાં જઈ તેની છોકરીને લુગડાં લતાં

પેહેરાવી તૈયાર કરાવવાની ધમકી આપતા હતા. ત્યાં કન્યાનાં સગાં આંખમાંથી આંસુ પડતાં જાય છે અને તેને લક્ષ્મી પેહેરાવે છે આખા શહેરની મેદની જોવાને મળી છે, પેલા નીચ ગુલામનું સર-ધસ નીકળવાની તૈયારીમાં છે.

આટલું બોલી તે પરી કહેવા લાગી કે અરે જન ! હું આ બનાવ નજરે જોઈ અહીં ચાલી આવી છું. ખીયારી પેલી છોકરીનાં તો હવે જન્મારો રદ થવાનો વખત આવ્યો છે. જે આપણાથી બને તો તેને મદદ કરવા જેવું છે.

જન બોલ્યો કે તું જે ખુશનુત છોકરીની વાત કરે છે. તે છોકરી ગમે તેવી હશે, તો પણ આ પુરૂષની બરાબરી કરે તેવી નથી. પરી બોલી કે ગમે તેમ હશે, આપણુ તે બાબતમાં વાદવિવાદ કરવા માગતાં નથી. પરંતુ તે છોકરી આ પુરૂષને લાયક છે અને આ પુરૂષ તેને લાયક છે માટે આપણુ ગમે તેમ કરીને આ બેનું જોડું મેળવીએ તો પેલી છોકરીનું દુઃખ બાજે જે પેલા ધોડાવાળાને પરણાવી દેશે તો તે ખીયારીને જન્મારો દુઃખમાં જશે. અને રાજ પરણાવ્યા વગર છોડવાનો નથી, માટે તે ખુશ અને કદરૂપા ગુલામને ઠેકાણે આ પુરૂષને લઈ જવો જોઈએ.

જન બોલ્યો તું બરાબર કહે છે, અને પણ તારી વાત ગમે છે, તેને માટે તું કહે તે ઉપાય કરીએ. મારે તારી મદદની પણ જરૂર પડશે, પરી બોલી હું તૈયાર છું. અમારે ત્રે ખીયારી છોકરીના દિલમાં ફેટલું દુઃખ અને દિલગીરી હશે, પણ તે હિમ્મતવાન હશે, નહીં તો ખીજ કોઈ હોય તો આપણાત ક્યાં વગર રહે નહીં. તેના બાપને તેમજ તેનાં સગાંબહાલાંને આ વખતે દુઃખનો પાર રહ્યો નહીં હશે. પરંતુ આપણે તેના દુઃખમાં બામ લેવો જોઈએ. હું તેને અહીંથી ત્યાં લઈ જાઉં. તું મારી પાછળ મદદમાં રહેજે. પરી બોલી ઠીક !!!

આટલું બોલી તે જીને પેલા સુતેલા બદરદીનહસનને ધણીજ સંભાળથી ઉપાડ્યો અને આકાશ માર્ગે ચાલ્યો એક ક્ષણવારમાં કેરો શહેરમાં આવ્યો. અને જ્યાં પેલા ખુશનુત સરધસ નીકળવાની તૈયારીમાં હતું ત્યાં આગળ લાવી મુક્યો એટલામાં તે જાગ્યો અને જોયું તો ધણી માણસોની બીડ ત્યાં મળી હતી, અને પોતાની પાસે પોતાના ખબો પકડીને એક માણસ ઉભો હતો આ જોઈને ગભરાવા લાગ્યો અને વિચારમાં પડ્યો કે હું એક કબર ઉપર સુતો હતો, તે તો કોઈ જણાતું નથી. તો આ શું થયું? આમ નવાઈની સાથે વિચારમાં પડેલો જોઈ પેલો જન બોલવા લાગ્યો, કે બાપ તું ગભરાઈશ નહીં. હું તારા ભલાને માટે તને અહીં ઉપાડી લાવ્યો છું. માટે હું જેમ કહું તેમ કરજે, એમ કહી તેના હાથમાં એક મશાલ આપી કહ્યું કે આ મશાલ લઈ તું વરરાજની જમણી તરફ તેની જોડેજ ચાલજે, તે વર ધણીજ કદરૂપો છે તેથી તેને ઝોળખવો મુશ્કેલ નહીં પડે, તેની જોડે ચાલતાં તારી પાસે જે રૂપીઆની કાથળી છે, તેમાંથી મુઠીઓ ભરી વાળ વાળા તથા જન્યક વગેરેને આપજે; તે બાબતમાં કોઈ પણ વિચાર કરીશ નહીં. લક્ષ્મી માટે તૈયાર કરેલું દિવાનખાનું આવે તો પણ તું આપતો જ જજે. સામા પક્ષવાળાઓ તરફથી તેમની જે ધસીઓ તથા ગુલામો વગેરે આવે તેમને પણ તું મુઠીઓ ભરીને રૂપીઆ આપતો જ જજે. કોઈપણ વાતથી તું લગાર પણ ડરીશ નહીં હું તારી જોડેજ છું આ સઘળી વાતની મતલબ બદરદીનહસન સમજી ગયો અને તગતજ પેલો ખુશ નાહીને તૈયાર થયો હતો તેની આગળ સળગતી મશાલ લઈને ઉભો.

જ્યારે તે ખુશને દરબારી ધોડ ઉપર બેસારવામાં આવ્યો ત્યારે બદરદીનહસન પોતાના હાથમાં સળગતી મશાલ લઈ ચાલવા લાગ્યો. રૂપીઆની કાથળી પોતાની છાતી ઉપર મોં ઉઘાડું રાખી એવી રીતે બાંધી લીધી કે તેમાંથી મુઠીઓ ભરી કાઠતાં બહુચ્છુ પડે નહીં, એવી રીતે તૈયાર થઈ ચાલવા માંડ્યું, પોતાના હાથમાં મશાલ હતી તેથી તેનું મોં બરાબર દેખાતું હતું, રસ્તે ચાલતાં તેણે વાળવાળા, નાચનારા વગેરેને મુઠીઓ ભરી આપવા માંડ્યા. આથી સઘળા લોક તેના સામું જોઈ રહ્યા. લોકો તેને જોઈ નવાઈ પામવા લાગ્યા. કે આ માણસ કોઈ ઉત્તમ હોય એવું તેના રૂપ તથા એટલા ઉપરથી માલમ પડે છે, એમ તેની સામું જોઈ જોઈ તેની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા, અને તેના ઉપર સર્વેને કુદરતી ખ્યાર ઉત્પન્ન

થયો. પેલા વાળના વગાડનાર તથા નાયનારીઓ વગેરે તો તેને વશ થઇ ગયા. એવી રીતે ચાલતાં જે દિવાનખાનામાં પેલા વજીરની છોડીને રાખેલી હતી. તે દિવાનખાનું આવ્યું ત્યારે ખીન્ન લોકોને વેગળ કાઢવા માંડ્યા રક્ત પેશો ખુધા તથા તેની સાથે ખીન્ન બે ચાર માણસ, અને વાળ વગાડનાર તથા નાયનારીઓ એટલાં માણસરાખવામાં આવ્યાં. બાકીના ખીન્ન બધાઓને અંદર પેસવાની મનાઇ કરવામાં આવી ત્યારે અદર્શીનને પણ બહાર ઉઠ્યું રહેવું પડ્યું, પરંતુ પેલા વાજીર તથા નાયનારીઓ તરત કહેવા લાગી કે આ માણસને અંદર આવવા દો ત્યારે તેઓ બોલ્યા કે અંદર ગુલામોનું કામ નથી. ત્યારે તેઓ બોલ્યા કે તમે એને ગુલામ શા માટે કહો છો, તમે એના ચહેરા તથા એની વર્તણૂક સામે જુઓ તે કોઈ ઉમરાવ કુળના જેવો છે, એ ગુલામ નથી પણ કોઈ મુસાફર છે. અને આપણા દેશના લક્ષ્મી રીત રીવાજ જોવાને આવે વેશે આવેલો છે, માટે તેને અંદર દાખલ થવા દેવો જોઈએ. આ સાંભળી પેલા લોકો આનાકાની કરવા લાગ્યા. ત્યારે આ વાજીર વગેરે લોકો બોલવા લાગ્યા કે એને અંદર દાખલ કરશો તો જ અમે આવીશું નહીં તો અમે આવવાના નથી. ત્યારે પેલા લોકોએ અદર્શીનને આવવા દીધો. અને પેલા ખુધા માણસ વજીરની છોકરીની પાસે જઈ જમણી તરફ બેઠો.

પાછળથી અદર્શીન દાખલ થયો. તેણે અંદર જઈ જોયું તો લક્ષ્મી તૈયારી થઈ મુઠી છે. એક તરફ વરની તરફનાં માણસો બેઠેલા છે. તે સઘળા સારા સારા અને ખાનદાન અમીર કુળના છે. કારણ કે તેઓને પોતાની મરજી નહીં છતાં પણ રાજાના હુકમને તાબે થઈ આવવું પડ્યું હતું, તેઓનાં મન વિદાસ હતાં. ખીજી તરફ કન્યાનાં સગાંવહાલાંના ધરની સ્ત્રીઓ સારાં સારાં લુગડાં લતાં પેઢીને બેઠી હતી. જેઓ એવી તો રૂપાળી હતી કે તેનું વર્ણન આ જગાએ કરવું મુશ્કેલ થઈ પડે, અદર્શીનહસન જેવો અંદર દાખલ થયો કે અંદર બેઠેલા માણસો તેના સામુંજ જોઈ રહ્યા, તેના સામુંજ જોઈ તેના રૂપ વિષે સર્વના મનમાં વિવિધ પ્રકારનાં વિચારો આવવા લાગ્યા કોઈ સ્ત્રીઓ તો એક બીજાને કહેવા લાગી કે આ પુરુષ તે સ્વર્ગમાંથી આવ્યો હશે કે કોઈ મોટા બાદશાહનો કુંવર હશે ? આમ સંદેહવાન થઈ અસ્પર્શ વાતો કરે છે, સૌ કોઈના મનમાં એમજ વિચાર આવવાં લાગ્યા કે વજીરની કુંવરી આ પુરુષને લાયક છે અને તેથી સૌ પેલા ખુધાની મસ્કરીઓ કરવા લાગ્યાં, પેલા તો વિચારો નમામ લોકોની મસ્કરીઓથી સજ્જ થઈ ગયો અને મનમાં પરતાવા લાગ્યો, કે મારા કયાં ભોગ લાગ્યા કે હું અહીં આં પરણવા આવ્યો, આવી રીતે મસ્કરીઓ ચાલી રહી અને લોકો હસાહસ કરવા લાગ્યા.

પેલા અદર્શીનહસન તો પોતે પોતાની પાસેથી રૂપીઆ મુઠીએ મુઠીએ આપતો જાયો. પેલી છોડીની બેનપણીઓ તથા તેની સગી વાડાલી સ્ત્રીઓ પણ કહેવા લાગી કે એન ! તારે લાયક તો આજ વર છે. એમ કરતાં કરતાં લગ્ન તો અવસર થયો ત્યારે મિશર દેશમાં એવો ધારો હતો કે કન્યા વરને સાત વખત આવી આવીને સલામ કરી જાય. અને તે સાત વખત જૂન જૂન પોશાક પેહેરે, તે પ્રમાણે સાત વખત જૂન જૂન પોશાક પેહેરીને બ્યારે સલામ કરવા આવી ત્યારે પેલા ખુધાનાથી અવળી રી રી ઉભી રહે. અને અદર્શીનને સલામ કરી ચાલી જાય. બ્યારે કપડાં બદલવાની વિનિ પુરી થઈ ત્યારે સૌ લોકો એક પછી એક ઉઠી બહાર જવા લાગ્યા. સૌ બહાર જતા રહ્યા અને ત્યાં ઘોડાવાળો તથા અદર્શીન તથા એક બે ચાર રહ્યા. બ્યારે અદર્શીન બહાર ગયો, ત્યારે પેલા ઘોડાવાળો ગુસ્સે થઈ બોલ્યો કે તું શા માટે અહીં ઉભો છું તું તારે રસ્તે ચાલ્યો જા. તને અહીં ઉભા રહેતાં શરમ નથી આવતી. પેલો અદર્શીન ત્યાંથી ઝંખવાણું પડી ચાલ્યો. તેને કાઢી પેલા ઘોડાવાળો કાંઈ કામને વાસ્તે બીજે દરવાજેથી બહાર નીકળ્યો. હવે અદર્શીનહસન જેવો બહાર નીકળવાને બારણા આગળ આવ્યો એટલે પેલો જીન તથા પરી બંને જણ ત્યાં આવી કહેવા લાગ્યાં કે તું શા માટે ચાલ્યો જાય છે. તું અંદર જા અને તે છોકરીની સાથે વાતો કરી તેને એમ સમજાવ કે તારો ખરો વર તો હું છું પણ આ ગુલામને તો બાદશાહ મસ્કરી કરવાને માટે મોકલ્યો છે. અને તે તો તેના મુકામે ચાલ્યો ગયો છે. એમ કહી તું તેને સંતોષ પમાડજે તું હજી રૂપાળો છે, તેથી તારી વાન તે કયુલ કરશે અમે તેને અંદર આવવા હમ્મશું નહીં. આ પ્રમાણે સમજાવી પરીએ તેને અંદર પાછો મોકલ્યો. અદર્શીનહસન ત્યાંથી પાછો વળી કન્યાના

ઝોરકામાં દાખલ થયો. હવે પેલો જન પેલા ખુધા માણસની પછગાડે લાગ્યો, તેની પાસે જઈ તેને બીજા-રાવવા લાગ્યો. પોતાનાં અનેક રૂપો કરી તેના સામે જઈ અનેક પ્રકારની મેથાઓ કરવા લાગ્યો. પ્રથમ તો તેણે હિમ્મત રાખી પગું પાછળથી જ્યારે જ્યારે રૂપ બદલાવા લાગ્યાં, ધડીકમાં પાડો દેખે, ધડીકમાં સિંહ દેખે વળી ધડીકમાં બિલાડો દેખે. ત્યારે એને ખાતરી થઈ કે આ કાંઈ માણસ નથી પરંતુ કાંઈ જૂત પ્રેત હોય એમ લાગે છે, ત્યારે તે થરથર કંપવા લાગ્યો હવે શું કરવું તે તેને કાંઈ સૂઝતું નહીં, પેલી કન્યા પાસે જવાની વાત તો બૂલી ગયો પરંતુ પોતાનો જીવ કેવી રીતે બચાવવો તેની શીકરમાં પડ્યો, છેવટે ઘણો કંટાળ્યો, અને પોતાની ખરાબી થશે એમ ધારી મોંઘા ઉપર લુગડું ઝોલી ત્યાંજ બેસી ગયો, એટલામાં પેલો જન બોલ્યો કે હે દુષ્ટ ! શું આવી ખુબસુરત છોકરીને પરણી તેનાં તમામ સુખને તું દરિઆમાં ડુબારી દેવાની ઇચ્છા રાખે છે, પણ માદ રાખજે તું તેની સાથે સુખ ભોગવવાને આ દુનિઆમાં રહેવાનોજ નથી આ સાંભળી પેલો ખુધા માણસ બીકના માર્ગો બોલવા લાગ્યો કે ઓ બહા જન ! આમાં મારો કાંઈ વાંક નથી, તેમ છતાં પણ જો હું જાણતો હોત તો કદીપણ આ જગ્યા પર આવત નહીં, પેલો જન બોલ્યો જો મારી શક્તિ ફેરવી છે. એમ કહી તેને આકાશમાં ઉડાડ્યો કે તે ઘણે ઉંચે સુધી વળી પાછો જમીન ઉપર આવ્યો, ત્યારે જોને તેને ઝીલી લીધો, અને કહ્યું કે જો તું તેની સાથે સુખ ભોગવવાની કાંઈ પણ ઇચ્છા રાખીશ તો તારા ચુરે ચુરા કરી નાંખીશ. પેલો ખુધા તો એવો બની ગયો કે તેના શરીરનું લોહી પણ ઉડી ગયું અને તે બોલ્યો કે નામદાર ! આપ જેમ કહેશો તેમ કરવાને હું તૈયાર છું ત્યારે જન બોલ્યો કે સવાર થતાં સુધી તારે આ જગ્યા પરથી ખસવું નહીં અને ઉચ્ચાર મરમો પણ કરવો નહીં જો કરીશ, તો તારો જીવ ગયો જાણજાન, આ સાંભળી પેલો ખુધા માણસ બોલ્યો ઓ બહા જન ! હું એમ નહોતો જાણતો હતો કે તે આ તારાં માથુક બશે. પણ હવે તું આટલી વખત માગ કર, ત્યારે પેલો જન તે માણસને ત્યાં એક આઝ આગળ બાંધી ત્યાંથી ચાલતો થયો.

હવે બદરદીનહસન ત્યાંથી પેલી સ્ત્રીના ઝોરકામાં ગયો, થોડીવાર થઈ એટલે પ્રધાનની છોકરીને એક ડોશીની સાથે આવતાં દીધી. પેલી છોકરી જેવી ઝોરકામાં પેરી કે તે કોશી તરતજ આરથાં બંધ કરી ચાલી ગઈ, તે પોતે જાણતી હતી કે મને કહ્યો અને ગુલામ વર મળ્યો છે. તેથી તેનું સુખ ઘણુંજ દીલગીરી બરેલું, તેમજ તેના શરીરમાંની શક્તિ અને હર્ષ સર્વ જતાં રહ્યાં હતાં, અને વીરે સુખ આવી બદરદીનહસનને કહેવા લાગી, કે આપ કાણ છો અને કેમ અહીં આવ્યા છો તમે લગ્ન વખતે વરરાજની પાસે હતા, તે અત્યાર સુધી પણ છો તેથી હું ધારું છું કે તમે મારા આવિંદના ભરૂં હશો.

બદરદીન બોલ્યો ના બાઈ તમારા સમજવામાં ભુલ છે. તમે એમ જાણતાં હશો કે બાદશાહે મને પરણવા સાર ખુધા વરને મોકલ્યો છે. પણ તે વાતમાં ભેદ છે, બાદશાહ જે સઘળી રૈયતના આપ તુલ્ય છે, તે એવું અધઘટિત અને દુષ્ટ કામ કરેજ નહીં, પરંતુ આતો તમારા પિતાને ધમકાવવા માટે, અને પેલા ગુલામની મરકરો કરવા માટે તેણે આ કામ કંપે હતું. બાદશાહ સમજતો હતો કે કાગળની કોટે મોતીની માળા હોયજ નહીં. તેથી તેણે તરતજ તમને પરણવા સાર મને મોકલ્યો અને તેને તો તમે-લામાં બોલાવી લીધો છે, ત્યાં રસોઈ કરાવી તેને ખાવા સાર બોલાવ્યો છે. માટે તમારો ખરો ખાવદ તો હું છું, અને હવે તે ખુધા તમારી નજર આગળ પણ આવનાર નથી.

આ સાંભળી પેલી છોકરીની દીલગીરી તમામ ઉડી ગઈ અને વિચારવા લાગી આ હું સ્વર્ગનું દેખું છું કે અંધ દેખું છું. પોતાના કરતાં ઘણેજ રૂપાણે અને ઉમરાવ કુળનો વર દેખી હરખથી તેનાં શેમ શેમ પ્રયુક્તિત થઈ ગયાં, તેની આંખમાંથી હર્ષનાં આંસુ આવ્યાં, તથા કેટલીકવાર સુધી તો તેનાથી બદરદીનહસન સામે બોલી પણ ચકાસું નહીં, તેનું મોં પ્રથમના કરતાં ઘણું પ્રકાશવા લાગ્યું; અને તેને કહેવા લાગી કે ખુદાતાઆએ મારા ઉપર મેહરબાની કરી નમને મોકલ્યા. તેથી મારા દિલમાં જેટલી દી-લગીરી હતી. તેના કરતાં વિશેષ હરખ ઉપજ થાય છે, જો અરેખર તમેજ મારા આવિંદ હો તો હું મને સ્વર્ગનું સુખ મળ્યું માનું છું. આ સાંભળી બદરદીન પણ પોતાને તે છોકરીએ પસંદ કર્યો જાણી ઘણું ખુશી થયો અને મેક જણ એકએકની સાથે ખારમાં ગઈ થઈ ગયાં, આ વખતે દુનિઆની સર્વ વસ્તુ

એ તે બન્ને જાણના પ્યાર આગળ એક વૃથા સમાન હતી, તેમના હર્ષની સીમા રહી નથી, એકએકને પોતાના જીવથી પણ વધારે માનવા લાગ્યા પછી તે બન્ને જાણે પોતાનાં હુમલાં બદલ્યાં અને સુખ રહેવાનાં કપડાં પહેરી સુખ રહ્યાં. અને પોતાની મનોકામના સંપૂર્ણ કરી તે બન્ને જાણે ઉઠી ગયાં.

હવે પેલી પરી જીતને કહેવા લાગી કે આપણે જે કામ હાલમાં ઝાલ્યું છે તે પાર પાડવું જોઈએ. આ બધું આપણે તરકત રચ્યું છે તેથી જ સવારમાં આ વાતની માલમ પડશે અને કદાપી રાજા ગુસ્સે થશે તો તેના જીવનું જોખમ થઈ જશે, માટે એને અહીંથી ઉપાડી લેવો જોઈએ. ત્યારે જીને પેલા બદ્દરીનહસનને ત્યાંથી ઉપાડી દમારકસ શહેરના દરવાજા આગળ તેને મુકી દીધો. અને ત્યાંથી તે જીન તથા પરી ચાલતાં થયાં.

સવાર થતાં દમારકસના દરવાજા બહાર લોકો આવ જા કરવા લાગ્યા બદ્દરીનને સુતેલો જોઈ ત્યાં આગળ લોકોની ઠંઠ જામી રહી તેને માટે સૌ લોકો વિવિધ પ્રકારના વિચારો બાંધવા લાગ્યા કોઈ કહે કે આ પુરુષ કોઈ સ્ત્રીની સાથે પ્યારમાં પડી ઉઠી ગયેલો હોય એમ જણાય છે કોઈ કહે કે એણે દારૂ ધણે પીધેલો છે, તેથી એનું ભાન નથી. એમ અનેક પ્રકારની વાર્તા કરતાં કરતાં લોકોની ઠંઠ જામી ગઈ, એટલામાં બદ્દરીનહસનનું મોં ઢોકલું હતું તે ઉઘાડુ થયું એટલે સર્વ લોકો એના મોં સામું જોઈ ઠક થયા અને તેમના વિચારો ફરો ગયા કે અહીં આ કોઈ ઉત્તમ કુળનો માણસ જણાય છે, એટલામાં તો ત્યાં પુષ્કળ માણસ બરાબ ગયું, અને ઘણી ગરબડ થવા લાગી ત્યારે પેલા જાણી ઉઠ્યો, પોતાની આસપાસ ઘણાં માણસો ઉભાં રહેલાં જોયાં અને તે પણ પોતાને જ જોવા સારું ઉભાં રહ્યાં છે. એમ જ્યારે તેને માલમ પડ્યું. ત્યારે તે વિચારવા લાગ્યો. અરે આ શું ! આ માણસો કેમ ભાગ્યાં થયાં હશે એમ ધારી તે પૂછવા લાગ્યો કે ભાઈ તમે સઘળા આ જગાપર કેમ એકઠા થયા છો ? ત્યારે તે બોલ્યા ભાઈ તને આ શહેરના દરવાજા બહાર આ વેશમાં જોઈ તારી હકીકત જાણવા ઉભા છીએ, ત્યારે બદ્દરીન બોલ્યો શું આ કેરો શોરેર નથી ? અરે ક્યાં ગયું. દીવાનખાનું એમ કહી આડાં અવળાં ફાંડાં મારી બોલવા લાગ્યો કે મારાં હુમલાં ક્યાં ગયાં ! અરે હું આ ક્યાં આગ્યો, એમ કહી તે ગભરાયા જેવો બની ગયો. અને કાંઈ પણ બોલ્યા વગર કેટલીકવાર ચુપ રહ્યો.

બદ્દરીન એકલા થયેલા લોકોને પૂછવા લાગ્યો, કે ભાઈઓ કયું શહેર છે ? ત્યારે તે બોલ્યા કે આતો દમારકસ શહેર છે, આ જોઈ બદ્દરીનની અજાણ્યતા પાર રહી નહીં અને ઘણી દીલગીરીથી બોલવા લાગ્યો કે ક્યાં મિસર દેશની રાજવાની કેરો શહેર ક્યાં દમારકસ ક્યાં ખુમસુરતીની રાણીનો પાલક અને ક્યાં આ ભોંયપરની પધારી. હું સમીસાંજમાં ક્યાં સુતો હતો, મધ્ય રાત્રે ક્યાં હતો, અને અત્યારે ક્યાં છું. આ સઘળી વાતનો વિચાર કરતાં માઈ મન મુંઝાઈ જાય છે, હવે મારે ક્યાં ને શું કરવું, આવી રીતે બદ્દરીનહસનને રાતની સઘળી વાત સ્વપ્ન થયા જેવી લાગી આમ વિચારમાં નિચારમાં તે કાંઈ પણ બોલ્યા સિવાય બેસી રહ્યો, આવી રીતે તેના મનમાં જે વિચાર હતા, તેના ઉદગારો બહાર નીકળ્યા, તે સાંભળી લોકો હસવા લાગ્યા અને બોલ્યા કે ભાઈ તે આખી રાત આવાં સ્વપ્નમાં જોયાં હોય એમ લાગે છે તે વિના આવું બોલે નહીં ત્યારે બદ્દરીન બોલ્યો ભાઈ સ્વપ્નની વાત હું નથી કહેતો, પરંતુ ખરેખરી વાત કહું છું કે હું મધ્ય રાત્રે ખસરામાં સુતો હતો ત્યાંથી રાતમાં મને કોઈ ઉચકી કેરો શહેરમાં લઈ ગયું. ત્યાં જઈ હું વજીરના પ્રધાનની છોકરી જે આખી દુનિયામાં અહીં જાતિમાં સર્વથી ચડીઆતી છે તેની સાથે પરણ્યો. હું સુખ ભોગવતાં ભોગવતાં ઉઠી ગયો, અને અત્યારે જાણ્યો તો આ દમારકસ શહેર દીડું આ મારો હકીકત ખોટી નથી પરંતુ ખરેખરી છે.

આ વાત સાંભળી પેલા સઘળા લોકો ખડખડ હસી પડ્યા, અને તેમને નક્કી થયું કે આ માણસ કાંતો ગાંડો હોય અને કાંતો રાત્રે તેણે આખી રાત સ્વપ્નમાં જોયાં હોય તેની બ્રમળજા તેના દેખવામાં આવે છે. પરંતુ બદ્દરીનહસન બોલ્યો કે ભાઈ હું સ્વપ્નની વાત નથી કહેતો પરંતુ ખરી જ વાત કહું છું આ સાંભળી પેલા લોકો તેને ગાંડો બેખવા લાગ્યા બદ્દરીને વીચાર્યું કે હવે હું મને તેટલું કહીશ પણ આ લોકો મારી વાત સાચી માનવાના નથી તે ત્યાંથી ઉઠ્યો અને ગભરાયા જેવો તે શહેર તરફ

આલ્થો ત્યારે આ લોકો તેની પુઠે પુઠે ચાલ્યા. બદશહીન બધાં જન્ય તેની પાછળ પાછળ લોકો ગયા. બદશહીને વિચાર્યું જે આ લોકો અને ગાંડો ગણી હમણાં કાંકરા મારશે, તેથી તેણે કોઇની દુકાનમાં અથવા ઘરમાં પેશી જવા વિચાર કર્યો, પરંતુ તેમ કરતાં તે કદાપી ઉભડો દુખા થાય. કારણકે જો કદાપી તે કોઇના ઘરમાં પેશી જાય તો તે ખરેખર ગાંડો સમજી તેને મારે, આમ વિચાર કરતો કરતો આલ્થો લોકોનું ટેળું તેની પાછળ, ગાંડો ગાંડો એમ કરતું ચાલ્યું, ત્યારે તે ઘણો ગભરાયો એવામાં એક કદોઇ દુકાન ઉઘાડી પોતાનો સામાન ગોઠવતો હતો, ત્યાં તેની દુકાનમાં પેશી ગયો ત્યારે કદોઇએ પૂછ્યું કે તું કાણ છે ? ત્યારે બદશહીને કહ્યું કે બાઇ ! મારી હકીકત નવાઇ જેવી છે માટે થોડી વાર અને એસવા દે તો પછી હું કહીશ; એટલામાં લોકો તેની પાછળ આવી લાગ્યા, અને આ કદોઇની દુકાનથી થોડે છેટે ઉભા રહ્યા. ત્યારે કદોઇએ એક ઘાંટો કાઢ્યો કે તમામ લોકો ત્યાંથી વેરાઇ ગયા. આ કદોઇની ધાક આખા શહેરમાં ઘણી હતી કારણકે તે પ્રથમ ચોર તથા લોકર માણસોના સરદાર હતો, પરંતુ હવે તે ધધો છોડી ફાંધો હતો તે પછી લોકો તેનાથી ઘણાજ ડરતા હતા. તેથી તેણે જેવો ઘાંટો કાઢ્યો કે તરતજ સઘળા લોકો વેરાઈ ગયા.

ત્યાર પછી કદોઇ આલ્થો કે બાઇ હવે તારી હકીકત તું મને કહે, પછી બદશહીન કાંઈપણ બોલ્યો નહીં ત્યારે તે પછી ઘણાજ નવાઇ પામવા લાગ્યો, અને એને ઘણાજ બાબતોથી તથા બન્યો જોઇને પોતાને ઘેર રાખવાનો વિચાર કર્યો.

થોડીવાર પછી તે મીઠાઈવાળા તેને પૂછવા લાગ્યો કે હવે તું તારી હકીકત કહે ત્યારે બદશહીન બોલ્યો, સાહેબ, હું બસરાના પ્રધાનનો છોકરો છું મારા બાપ મરી ગયો, ત્યારે બાદશાહે મને મારા બાપની જગ્યાએ કાયમ કર્યો પરંતુ મારા બાપના મરણથી મને અતીશે શોક થયો. તેથી હું બીલકુલ દર-બારમાં ગયો નહીં થોડા દિવસ સુધી તો બાદશાહે દયા રાખી પરંતુ બ્યારે ઘણા દિવસ સુધી મારા શોકનો પાર આવ્યો નહીં. ત્યારે તેણે મુસ્લે થઇ મને પકડી મંગાવવાનો હુકમ કર્યો, મારા મિત્રની મારફત મેં આ વાત જાણી. તેથી હું મારા ઘરમાંથી શક્ત પેહેરલાજ લુગડે એકઠી રાતે નાઠો, અને મારા બાપની કબર ઉપર સુતો, ત્યાંથી રાત્રે મને એક જીન તથા પરીએ ઉપાડી કેરો શહેરમાં મૂક્યો. અને તેમણે ત્યાં મને કેરો શહેરના પ્રધાનની પુત્રી સાથે યુક્તિથી લગ્ન કરાવ્યું. હું રાત્રે તેની સાથે સુતો હતો ત્યાં ઉઠી ગયો. ત્યાંથી જાગ્યો તો હું આ શહેરની બાજોળે આવેલો છું એવું મને માલમ પડ્યું, ત્યાંથી સવારમાં આ બધા લોકો મારી આસપાસ ભરાઇ ગયા હું જાગીને આ નવાઇ જેવો બનાવ જોઇ ગાભરા જેવો થઇ ગયો; ત્યારે લોકો અને ગાંડો ગાંડો કહી મારી પાછળ ચલા ત્યારે હું નાશીને તમારા શરણે આવ્યો.

આટલું કહ્યા પછી તે મીઠાઈવાળા બોલ્યો કે બાઇ તારી હકીકત નવાઇ જેવી છે પરંતુ હવેથી બીજા કોઇને આ વાત કરીશ નહીં, કેમકે તેથી તને કોઈ વખત પાછો નુકસાન થવાનો સંભવ છે. હવે તું અહીંમાં મારી પાસે રહેજે. મારે કાંઈ ફરજન નથી તેથી હું તને મારા છોકરાની પેઠે ગણીશ, અને જો તારી મરજી હોય તથા તું મારા છોકરા તરીકે અહીં રહેવા કમ્બલ કરે તો હું તને મારી સઘળી મીલકત લખી આપું. વળી મારી બીકથી આખા શહેરમાં કોઈ તારું નામ પછી દઇ શકશે નહીં.

આ વાત સાંભળી બદશહીન વિચાર કરવા લાગ્યો કે હું એક મોગ પ્રધાનનો છોકરો છું. છતાં એક આવા સાધારણ અને છુટારા માણસના ઘેર છોકરો થઇને રહેવું એ ધણું હીજીપત બરેલું છે. એમ વિચારી તેણે પ્રથમતો તે વાત ના કમ્બલ કરવાનો ફરિય કીધો, પરંતુ પછી વિચાર કર્યો કે મારાથી બસરા શહેરમાં જવાય તેમ નથી. તેમજ કેરો શહેરમાં પણ જવાય તેમ નથી કારણકે મારે લગ્ન બાદશાહની મરજી વિરુદ્ધ થયેલું તેથી જો તે બંને શહેરમાંથી ગમે તે ઠેકાણે જાઉં તો મારા જીવનું જોખમ થવા વગર રહે નહીં. એમ વિચારી તેણે પેલા મીઠાઈવાળાની વાત કમ્બલ કરી.

બ્યારે તે વાત તેણે કમ્બલ કરી ત્યારે તે મીઠાઈગરે કાજીને બોલાવ્યો. અને કટલાક લોકોને સાક્ષી રાખી પોતાના છોકરા તરીકે બદશહીન હસનને પોતાની સઘળી મિલકત લખી આપી અને તેનું નામ “હસન” એવું રાખ્યું, ત્યાર પછી તેણે પોતાનો સઘળો ધધો હસનને સીખવ્યો અને બદશહીન-

હસન પણ મોઝમઝમાં ત્યાં રહેવા લાગ્યો, મીઠાઈગિર પણ તેના ઉપર છોકરાથી. પણ જારી પ્યાર રાખવા લાગ્યો.

હવે કેરી સહેરમાં ત્યાંના પ્રધાનની પુત્રી જે ખુબસુરતીની રાણી, બદરહીનની સાથે લગ્ન થયા પછી ઉઘી મઈ હતી તે પણ જ્યારે જગી, ત્યારે બદરહીનને પોતાની પાસે લેયો નહીં એટલે વિચાર કરવા લાગી કે ઉઘીને બહાર ક્યાંઈ ગયો હશે તે હમણું આવશે, એમ વિચારી તે તેની વાટ જોતી બેઠી હતી. તે વખતે સમશુદ્દીન પોતાના નશીબને ધિક્કારતો. પોતાની પુત્રીને દિલાસે આપવા સાંઝ આવતો હતો. તે ધારતો હતો કે જ્યારે મને આવશે બધા શોક થાય છે. ત્યારે તે બિચારીને કેટલો બધો શોક થતો હશે. મારે ઘેર તે જન્મ પામી તો તેને ધણુંજ સુખ મળવું જોઈએ તેને બદલે તે દુઃખના દરિયામાં ડુબી. આમ વિચારમાં ને વિચારમાં આવી તેણે પોતાની પુત્રીના ઝોરડાનાં બારણાં ઠોક્યાં, અને ઉઘાડવા કહ્યું. તેણે પોતાના પિતાનો સાદ સાંભળી બારણું ઉઘાડ્યું. અને ઘણા હર્ષ સાથે પોતાના પિતાનો હાથ સુધી ધણે આનંદ બતાવ્યો. આ જોઈ સમશુદ્દીનને ધણીજ નવાઈ લાગી અને વિચાર કરવા લાગ્યો. કે ધણીજ શોકની વખતે આ પુત્રી આનંદીત દેખાય છે. તેનું શું કારણ હશે, અંદર આવી જુએ છે. તો કાંઈ પુરૂષને દીઠો નહીં, ત્યારે તે બોલ્યો, કે બેટી તું અત્યારે શોક કરવાને બદલે હર્ષ કરે છે. તેનું શું કારણ? કેમકે જે પુરૂષ સાથે તને પરણાવી છે તે પુરૂષ એવો છે કે તેને પરણાવવા કરતાં તને ઝેર દઈ મારી નાંખવી બેઠેલર હતી કે એવા પુરૂષ સાથે તારા સમાગમ ન થાય. ત્યારે તે બોલી પિતાજી તમે એમ કેમ બોલો છો, આપ જે પુરૂષ સાથે મારાં લગ્ન ક્યાં ધારો છો. તે પુરૂષ સાથે હું પરણી નથી. પરંતુ એક ધણીજ રૂપાળા, જુવાન અને ઉમરાવ કુળના માણસ સાથે પરણી છું.

આ સાંભળી પ્રધાન ધણીજ શરૂ થયો, કારણકે પોતાને ખાતરી હતી કે મેં તેને ખુદા માણસ સાથે પરણાવી છે. તો શું આ છોકરીએ તે પુરૂષને મારી નાંખ્યો હશે? આગે વહેમ લાવી તે એકદમ અતિશે કોપાતુર બઈ આંખો લાલચાળ કરી બોલ્યો કે, અરે દુષ્ટ છોકરી? તું આવું જૂઠું શું બોલે છે. મેં તને પેલા ખુદા વર સાથે પરણાવી છે. ત્યારે છોડી બોલી પિતાજી મારી આગળ તમે ખુદાનું નામ દેશો નહીં, કારણકે તેનું નામ દેતાં મને કમકમી છુટે છે, તે ખુદાને હું ઘણા તિરસ્કાર સાથે જોઉં છું. ત્યારે વજર બોલ્યો કે તું ખુદા સાથે નથી પરણી ત્યારે તે બીજો પુરૂષ ક્યાં છે? તે બતાવ. ત્યારે તે બોલી તમે બેસો હમણાંજ તે આવશે, થોડીવાર વજર ત્યાં ઉભો રહ્યો પણ કોઈ આવ્યું નહીં ત્યારે તે બહાર તપાસ કરવા ગયો.

બહાર ગયો કે ત્યાં પેલા ખુદાને ટંગાએલો જોયો. વજર તેની પાસે ગયો, અને તેને કહેવા લાગ્યો. કે અરે તારી આ દયા કાણે કરી? ત્યારે ખુદા બોલ્યો સાહેબ આવી રીતે જો મને છેતરવો હતો અને મારી આખરના કોકરા કરવા હતા તો મને પહેલેથી કહેવું હતું, તું મને પેલા જીનની રાખેથી છોડી સાથે પરણાવવાને આગ્યો. પરંતુ સાંઝ થયું કે મને ખબર પડી, નહીં તો મારો ખરાબી થાત. તે જીને મારી આ દયા કરી છે. ત્યારે વજર બોલ્યો કે શી રીતે થયું તે તું મને ખરાબર રીતે કહે.

પેલા બોલ્યો કે હું જોયો બહાર નીકળ્યો કે મેં એક બીલાડી દીધી અને થોડીવારમાં તેની પાછી બેંસ બની ગઈ જોતા જોતામાં તેનાં અનેક રૂપ થઈ ગયાં, અને મારી હિંમત રહી નહીં. એટલામાં એકાએક કાંઈ પુરૂષે આવી મને આવી રીતે બાંધ્યો. અને સખત ધમકી આપી કહ્યું કે જો તું એના સામી નજરે પણ કરીશ તો તારો જીન લઈશ. અને દિવસ ઉઘ્યા પેહેલાં કોઠાને વાત પણ કરવી નહીં.

એમ કહી પેલા ખુદા બોલ્યો કે સાહેબ હવે હું તે બાબતમાં છેતરાવાનો નથી; તમે તમારે રસ્તે ચાલ્યા જાઓ. પછી વજર તેને છોડીને બોલ્યો. તું તે પુરૂષને ઝાળખે છે? અરે સાહેબ હું તેને કેવી રીતે ઝાળખું એક ધડીમાં મોઢું પર્વત જેવું રૂપ કરી નાંખે ધડીમાં બિલાડી જેવું રૂપ કરે, તે ખરેખર જીન હતો. હું ખાતરીથી કહું છું, વજરે કહ્યું તું ચાલ તે ઝોરડા બંધી, ખુદા કહે કે મારે ત્યાં આવવું નથી એમ કહી તે ત્યાંથી નાઠો, વજરે તેને ઉભો રહેવા કહ્યું પણ બીલકલ પાછું પણ જોયા વગર તે દોરાયો.

ત્યાંથી તે પાદશાહ પાસે ગયો. પાદશાહ દરબાર બરીને બેઠો હતો. ત્યાં આ ખુદો શ્વાસ બર્ષાં મોઢે જઈને ઉભો, બાદશાહે પૂછ્યું કેમ તું આવો ગાબરો બની ગયો છું. તે બોલ્યો સાહેબ ! માફ પૂરું આ શુભ હતું. તો આપની પાસે જીવતા આવ્યો છું. આપે મને મારો નાન પોતરાવવાની ખાતરજ મોકલ્યો હતો.

બાદશાહ બોલ્યો શું તને વજરે કંઈ કર્યું અથવા તે છોકરીએ કંઈ કર્યું ? જે કાંઈએ તારું અપમાન કર્યું હોય અને મારો હુકમ તારો હોય તો હું તેમને ગરદન મારું. તે બોલ્યા ના સાહેબ તેમની તરફથી મને કંઈપણ હરકત થઈ નથી. એમ કહી પોતાની સઘળી હકીકત કહી આ સાંભળી બાદશાહ તથા આખી સભાને ધણુંજ હસવું આવ્યું અને આશ્ચર્ય પામ્યા.

હવે વજર પોતાની છોકરી પાસે જઈ કહેવા લાગ્યો, કે દીકરી ! આ વાતમાં મને કંઈ સમજણ પડતી નથી. ત્યારે તે બોલી પિતાજી. હું સોગમ ખાધ કહું છું કે હું તે ખુદાને પરજી નથી. લક્ષ્મી ક્રિયા કર્યા પહેલાં તે ખુદો ત્યાંથી બહાર ગયો. તે શરીર આવ્યોજ નથી. અને તેની સાથે જે મશાલ ઝાલનારો પુરૂષ હતો. તે કાંઈ દેવતાજી માણુજ જણાતો હતો, તે મને કહેવા લાગ્યો કે બાદશાહે તો તે ખુદાને મૂર્ખ બનાવવા તથા તેની મરણી કરવા સાર આ ઉપાય રચ્યો છે. અને પરજીવવા સાર મને મોકલ્યો છે, તેની ખાતરીને માટે જે પરજીવાની વખત થઈ ત્યારે બાદશાહે તેને રોકી રાખ્યો. કારણકે તે અહીંથી પોતાના ઘેરાખાનામાં ખાવા ગયો છે ત્યાંથી આવવાનો નથી. ઘણી વાર થઈ અને ના આવ્યો ત્યારે સૌને ખરી વાત લાગી, અને તેની સાથે મને પરજીવાની દીધી હતી.

વજર આ સાંભળી ઘણો આશ્ચર્ય પામ્યો, અને પૂછવા લાગ્યો કે તે પછી શું થયું ત્યારે તે બોલી કે પિતાજી ? ત્યાર પછી સૌ માણસ વેરાઈ ગયું અને તે પોતાનો પોશાક બદલી અહીંયાં સુતો, અમે બંને જણ ઉંધી ગયાં. બ્યારે નધમાંથી હું ઉઠી ત્યારે મેં તેને દોઢો નહીં અને આ તેના પોશાક અહીં પડ્યો છે, વજરે તેના પોશાક ભેંચ્યો તો તેની પાંચડી વજરના જેવી લાગી, ફક્ત ઘાટ બૂંદો પડતો હતો, પછી વજરે તેના મોઢે હાથમાં લઈ તેનાં ગળાં તપાસવા માંડ્યાં, તો તેના અંદરના ખીસામાંથી ઘણાજ જતન સાથે રાખેલી અને તેને ખીસામાં શીવી લીધેલી ચોપડી તેના બેવામાં આવી. વજરે ચાપુ મગાવી તે ચોપડી કાઢવા દોરા કાપી નાંખીને કાઢો. એટલામાં તે છોકરીએ બદરહીનની દબર મોહારોની જે કાથળી હતી તે પોતાના બાપને સોંપી; તે કાથળી પર સુવેમાન ચાહુદીનું નામ હતું.

હવે વજરે પેલી ચોપડી ઉઘાડી તેમાં સુવેમાન ચાહુદીને જે માલ વેચાણ આપી દબર મોહાર લીધી હતી તેના લખાણ વાળું પાનુંજ પેઢેહું હાથમાં આવ્યું, તેમાં લખ્યું હતું કે “તુઢીનના છોકરા બદરહીન પાસેની એક હબાર મોહાર બાનામાં આપી તેના મરનાર બાપના પેઢેહા વહાણમાંના સઘળો માલ વેચાણ રાખ્યો છે.” આ વાંચતાં અને પોતાના બાપનું નામ સાંભળતાં તેને એક દમ મૂર્છા આવી મધ—અને બેશુદ્ધ થઈ જમીન પર પડ્યો, ત્યારે તેની દીકરીએ એક દમ દોડી આવી તેને પવન નાંખવા માંડ્યો અને તેની સારી માવજત કરી તેથી તે થોડીવારમાં શુદ્ધિમાં આવ્યો.

આ વખતે તેની આંખમાંથી આંસુ ચાલ્યાં જતાં હતાં, પછી બેઠો થઈ તે ચોપડીમાંના ખીજ પાનાં બેવા માંડ્યા તો બદરહીને પોતાના બાપની કહેલી સઘળી હકીકત તેમાં લખેલી હતી, અને તેમાં તેના બાપના અક્ષર પણ કોષ કોષ ઠેકાણે નીકળતા તેથી સમસુદીનની ખાતરી થઈ કે જરૂર આ મારા બાપની દીકરી છે, વળી આગળ પાનાં બેતાં નુરહીન પોતાનાથી બૂંદો પડ્યા પછી જે જે હકીકત બની તે સઘળી તેના જણવામાં આવી. અને તેને માલમ પડ્યું કે જે દિવસે માફ લમ થયું તેજ દિવસે તેવું લમ થયું છે, જે દિવસે મારા ઘેર છોડી જન્મી છે તેજ દિવસે તેની સ્ત્રીને પણ છોકરા થયો છે, આવી રીતે સઘળી હકીકત તેના જણવામાં આવી, અને પોતાની હકીકત સાંભળી આવી.

બ્યારે તે આ ચોપડી વાંચતો હતો, ત્યારે ધડકમાં તેના મોં ઉપર શોક જવામજ જતાં ધડકમાં તેવું મોં આનંદથી પ્રકુલીત થતું, ધડકમાં આશ્ચર્ય પામતો હોય તેમ જણાતું આ પ્રમાણે બેઈ તે છોકરી

બોલી પિતાજી તે ચોપડીમાં શી દડકત છે તે જણાવશો ? ત્યારે તે બોલ્યો ફિકરી આ કહેવાથી તને તથા મને ઘણી ખુશી ઉત્પન્ન થાય તેમ છે. તું જે પુરૂષની સાથે પરણીયું તે મારા ભાઈનો દીકરો છે. અમે બંને ભાઈઓએ જે પ્રમાણે સરત કરી હતી તે પ્રમાણે ખુદાતાલાએ સર્વ જોગ મેળવ્યો છે, તેથી મારે તથા તારે બન્નેને ખુદાનો ધણો ધણો આભાર માનવાનો છે. જોહો ! ! ! ખુદાની કેવી અદ્ભૂત શક્તિ છે, એમ કહી તેણે પોતાના ભાઈ સાથે જે તકરાર થઇ હતી અને બન્ને જણુ છુટા પડ્યા હતા તે સઘળી દડકત કહી સંભળાવી.

તે સાંભળી. છોડી ધણીજ અન્યથા થઇ અને પોતાનો જન્મ-મારો સફળ ગણુવા લાગી ત્યારપછી વજર તે ચોપડી લઇ બાદશાહ પાસે ગયો; અને બાદશાહને કહેવા લાગ્યો કે નેકનામદાર ? જે પુરૂષને મારી છોડી પરણી છે તે મારા ભાઈનો દીકરોજ છે, બાદશાહ બોલ્યો તે તું જીરીતે ખાતરીવાર કરી આપે છે પછી પેલી ચોપડી સમશુદ્ધિને બાદશાહના હાથમાં મુકી બાદશાહે તે સઘળી વાંચી જેમ પોતે જાણતો હતો કે બન્ને ભાઈઓ આ કારણથી છુટા પડ્યા છે તેથી તેમાં લખેલી સઘળી વાત વાંચી જોતાં તેને ખાલખ પડ્યું કે વજર કહે છે, તે સઘળું સાચું છે, આથી તેને ધણીજ નવાઇ લાગી. અને ખુદાની અપાર શક્તિ મારે સર્વ સંભાની વચ્ચે તારીફ કરવા લાગ્યો અને પોતાના મુખાંધ ભરેલા કૃત્યનો તે પરતાવે કરવા લાગ્યો.

હવે શેહેરમાં એવી વાત થઇ ગઇ કે વજરની પુત્રીને કોઈજને રાખેલી છે. વજરને એમ વિશ્વાસ હતો કે તે યોગ્ય વખતમાં આવશે પરંતુ કેટલાએક દિવસ તીકળી ગયા પણ કોઇ આવ્યું નહીં. ત્યારે વજરે વિચાર્યું કે આનું શું કારણ હશે કોઇ આવ્યું નહીં તેમ કોઇ ઠેકાણેથી તેની ખબર અંતર પણ સાંભળવામાં આવી નહીં ત્યારે વજરે તેની શોધ કરવા સારા માણસ મોકલ્યાં, તે સઘળાં આખા શેહેરમાં તથા આસપાસનાં ઘણાં ગામોમાં શોધ કરી આવ્યાં પણ કોઇ પત્તા લાગ્યો નહીં. વજરને આથી મારે ચિંતા થવા લાગી. પછી વજરે બદ્દીનનો જે જે સામાન હાથમાં આવ્યો હતો તે સઘળો ધણી સંભાળથી એક બૂટી પેટીમાં ભરાવ્યો.

હવે જે દિવસે આ છોડી પરણી તે દિવસે તે શુસ્તાનમાં હતી, તેથી તેને ગર્ભ રહ્યો. જ્યારે દિવસ પુરા થયા ત્યારે તેને એક ધણીજ સ્વરૂપવાન છોકરો જન્મ્યો, તેથી વજરના સઘળા કુટુંબને ધણો હર્ષ ઉત્પન્ન થયો, તેનું નામ અજબ પાડ્યું અને તેને ધણીજ નોકર ચાકર રાખી ઉછેરવા માંડ્યો, આ હરખથી વજરે બદ્દીનને ખોળી કાઢવાની વાત આજસમાં નાંખી. તે છોકરો દિવસે દિવસે મોટો થયો, તેના ઉપર વજર ધણીજ પ્યાર રાખતો હતો. અને એક ધીવાર પણ પોતાની પાસેથી ખસેડતો નહીં.

જ્યારે તે સાત વરસનો થયો ત્યારે એક સારા માસ્તરને બોલાવી કહ્યું કે, મારે આ છોકરાને બજુવા સારા બેસારવાનો છે. માટે તમે તેને નિશાળમાં લઇ જાઓ. અને તેના ઉપર સારી દેખરેખ રાખજો, માસ્તર ધણી ખુશી થયા કારણ કે વજરનો છોકરો પોતાની પાસે બજુવા આવવાનો છે.

માસ્તર ધણી આકરા બિજ્જનના હતા પરંતુ વજરનો છોકરો ધણી લાડકવાયો હતો, તેથી તેને કોઇ રીતે માડું લાગે તેમ તેને કરતા નહીં, પરંતુ તેની ઉલટી અસર થવા માંડી, બીજા છોકરાઓને તો સેજ શુના સાંઠે પણ સારી પેટે માર પડતો પણ તેને તો દુપકો સરખો પણ મળતો નહીં. તેથી આ છોકરો દિવસે દિવસે બગાડવા લાગ્યો અને નિશાળમાં કોઈને ગમે નહીં તેમ સર્વ છોકરાઓને મારે તથા ગાળો માંડે, માસ્તરે વજરનો છોકરો જાણી તેને કાંઈ પણ ધમકી આપી નહીં તે જાણતા કે સુધરશે પરંતુ ઉલટો વધારે તે બિજ્જન થતો ગયો, બીજા છોકરાઓ જ્યારે, પોતાને અજબે માર્યા અથવા ગાળો દીધી એવી શરિયાદ લઇને આવે ત્યારે તેમને માસ્તર સમજાવીને કાઢતા પણ પછી તો જ્યારે ધણું ચાલવા માંડ્યું ત્યારે કેટલાક છોકરાઓ નિશાળ છોડીને ચાલતા થયા. ત્યારે માસ્તરે વિચાર્યું કે આતો ભલમન-સાધનો ઉઘટો ઉપયોગ થશે હવે કેમ કરવું. વજરને શરિયાદી થાય નહીં અને છોકરાને શિક્ષા થાય નહીં, એ પ્રશ્નથીજ મોટી ભૂમ કરી હવે હું જે તેને શિક્ષા કરવા નક્કીતો માંડે અપમાન થઇ જાય, માટે હવે કાંઈક યુક્તિ કરવી પડશે.

એક દિવસ અજબે ધણીખરા છોકરાઓને માર્યા અને ગાળો લીધી. ત્યારે બધા છોકરાઓ એકઠા થઇ માસ્તરને કહેવા લાગ્યા. કે માસ્તર સાહેબ હવે અમારાથી આપની નિશાળમાં આવી શકાશે નહીં. માસ્તરે તેમને હંડા પડી કહ્યું કે હું કહું તે ઉપાય તમે કરો, તે એ કે કાલે જ્યારે અજબ તમારી સાથે રમવા આવે ત્યારે તમારે એવી રીતે કહેવું કે બાઈ જે છોકરા પોતાના માથાપતું નામ દે તેને આપણે રમાડવો, પછી દરેક જણે પોતાના માથાપનાં નામ દેવાં પછી તેને વારો આવે ત્યારે તેને પૂછવું આમ કરવાથી તે કલકો પડી જશે અથવા વખતે નિશાળમાં આવવું પણ બંધ કરશે.

છોકરાઓએ બીજે દિવસે માસ્તરના કહેવા પ્રમાણે નિશાળનો ટાઈમ થયા પહેલાં અજબ જ્યારે રમવા આવ્યો ત્યારે પૂછવા માંડ્યું. જ્યારે અજબનો વારો આવ્યો ત્યારે તેણે પોતાના બાપનું નામ સમશુદીન જણાવ્યું. ત્યારે છોકરાઓ બોલ્યા કે સમશુદીન તો તારી માનો બાપ છે મારે તારા બાપનું નામ કહે તો તને રમાડીએ ત્યારે અજબ કહે કે શું તમે? અને ખોટો ખાટો છો પણ જે મારી વાત ખરી હશે તો હું તમને શિક્ષા કરાવીશ. છોકરાઓ બોલ્યા, કયું, જે તારી વાત ખરી હોય તો અમારે શિક્ષા ખમવી અને ખોટી હોય તો અમારે તને કોઈ દિવસ રમાડવો નહિ. એમ કહી તે છોકરાઓ હસવા લાગ્યા તેથી અજબને ધણું ખોટું લાગ્યું, પછી તે માસ્તર પાસે ગયો અને રોતો રોતો પેલા છોકરાઓની વાત કહેવા લાગ્યો. ત્યારે માસ્તરે કહ્યું કે બાઈ? સમશુદીન તો તારી માનો બાપ થાય. તારા બાપનું નામ અમે તેમજ શેહેરમાં કોઈ જાણતું નથી. રક્ત એટલુંજ જાણીએ છીએ કે તારી માને કોઈ પુત્રા અને કદરૂપા ઘોડાવાળા સાથે પરણ્યા હતા, પરંતુ તેને કોઈ રાખેલા છત્રે આવી બાંધી લીધી, અને તે છત્ર આખી રાત તારી માની સાથે રહ્યો, આટલી વાત અમારા જાણવામાં છે ત્યાર પછી શું થયું તેની ખબર નથી, આથી તને ખોટું લાગશે પરંતુ જેટલી હકીકત હું જાણતો હતો, તેટલી કહી મારે કાંઈ ખોટું લગાડીય નહીં.

આ સાંભળી અજબને ધણું માઠું લાગ્યું, તેથી તેનું હૈયું ભરાઇ આવ્યું અને રડતો રડતો ઘર તરફ ચાલ્યો. જેમ જેમ ઘર આવતું ગયું તેમ તેમ તેનું રડવું વધતું ગયું, અને જ્યારે તે તેની મા પાસે પહોંચ્યો. તે વખતે તે એટલો રડવા લાગ્યો, કે કેટલીકવાર સુધી તો ડસકાં ખાવાને લીધે બોલી પણ શકાયું નહીં, તેની મા ગભરાઈને પૂછવા લાગી કે બેટા ! તું કેમ રડે છે. તો પણ તેનાથી બોલાઇ શકાયું નહીં, ત્યારે તેણે તેને પોતાના ખોળામાં લઇ છાતી સાથે ચાંપી દિલાસો આપ્યો. ત્યારે તેનું રડવું લગભગ ધીમું પડ્યું, અને બોલ્યો કે મા ! મારા બાપનું નામ શું ? ત્યારે તે બોલી બેટા ! તારો બાપ સમશુદીન ત્યારે અજબ રડતો રડતો બોલ્યો, કે સમશુદીનને તો તમે પણ બાપ કહો છો, ત્યારે તે બોલી હા ! તે આપણે બંનેના બાપ લાગે ત્યારે છોકરા બોલ્યો મારો બાપ કોણ તે બંને જણાવે. અને છોકરાઓ ચીડાવે છે.

આ સાંભળી વજીરની છાતીને પોતાના લગ્નની વાત યાદ આવી, તેથી તેનું મન શોકાતુર થઇ ગયું પોતાના ધણીજી રૂપાળા અને મનમગ્નતા પાનિના આઠ દસ વરસથી જે વિયોગ થયો હતો. તેનું સહજ દુઃખ તેને એકજ દિવસમાં લાગી આવ્યું. અને તેથી એકદમ બેચુદ્ધ થઇ ઢળી પડી, જ્યારે શુદ્ધિમાં આવી ત્યારે તે પણ રડવા લાગી. એટલામાં તેનો બાપ ત્યાં આગળ આવ્યો. અને બંનેને પૂછવા લાગ્યો કે તમે કેમ રડો છો ? રડવું એટલું બધું આવતું હતું તેની છાતીથી તો બોલી શકાયું નહીં. પણ છોકરા બોલ્યો પિતાજી મેં મારી માને પૂછ્યું કે મારો બાપ કોણ ? ત્યારે પહેલાં તમારું નામ દીધું પણ જ્યારે મેં કહ્યું કે તે તો મારા ને તમારા બંનેના બાપ ત્ર. પણ મારો બાપ કોણ ? એટલું પૂછતા પૂછતામાં તે ઢળી પડ્યો. અને ચોડીવારમાં મેઠાં થઇ આ પ્રમાણે રડ્યાં કરે છે.

પછી તે કુવરીએ પણ પોતાના બાપને છોકરાના નિશાળીઆ સંબંધી હકીકત કહી સંભળાવી. આ સાંભળી વજીરને પણ ધણું માઠું લાગ્યું અને તેને પણ તે વખતે પોતાનો ભાઇ તથા તેનો દીકરો યાદ આવ્યો. આથી તે ધણુંજ રાવા લાગ્યો કે અરે ! મારી છોકરીને લોક કેટલાં મેળ્યાં દેતું હશે. અને તેનાથી તે કેવી રીતે સહન થઇ શકતાં હશે, હું વજીર કહેવાડ, મારે એકની એક દીકરી તેને પણ આવું

દુઃખ ! ! ધિક્કાર છે. મારા જીવતરને એમ કહી તે ત્યાંથી ઉઠ્યો અને બાદશાહ પાસે ગયો.

બાદશાહ વજરને પૂછવા લાગ્યો કેમ પ્રધાન ! અત્યારે સા કારણથી આવવું પડ્યું, પછી વજરે બધી હકીકત કહી. કહ્યું નામદાર બાદશાહ એક દુઃખથી મને અત્યારે કંઈ પણ સૂઝતું નથી, મારે હવે મારા ભત્રીજાની ખોળ કરવા જવું જોઈએ, આટલાં વરસ મેં આગળમાં શુભાભ્યાં તે મોટી ભૂલ કરી છે, માટે મને રજા આપો અને કાંઈક મદદ આપો, બાદશાહ બોલ્યો મારા શાણા પ્રધાન ! તારૂં દુઃખ સાંભળી હું તેમાં ભાગ લઉં છું, આ રાજ્ય સધળું તારૂં છે, તેમાંથી તારે જે જોઈએ તે લઈ જા; મારે તારા કરતાં શું વધારે છે જે તેને દુઃખ પડ્યું અને મેણાં ખમવાં પડ્યાં તે મનેજ થયું એમ હું સમજું છું, માટે તું સત્તર જા અને તેને જલદી ખોળી લાવ, વળી તે સાથે તેને હું આસપાસના તમામ રાજ્યો ઉપર ભલામણપત્ર લખી આપું છું કે તેઓ પણ તેમનાથી ખતી મદદ તને કરશે.

આ બાપણ સાંભળી પ્રધાનને ધણો આનંદ થયો. અને બાદશાહને કહ્યું બાદશાહ તમે આજે મારા ઉપર ઉપકાર કર્યો છે. તેનો બદલો હું કેવી રીતે વાળીશ ? બાદશાહ બોલ્યો પ્રધાન એ તારૂં સમજવું જુલ ભરેલું છે, પ્રધાન એ રાજનું એક અંગ છે. રાજની આજર તથા જીવન સધળું પ્રધાનના જ હાથમાં છે. વશદાર પ્રધાનનો રાજથી કોઈ રીતે બદલો વાળી શકાતો નથી માટે તારે તે બાબત કાંઈ પણ મનમાં લાવવું નહીં, તારે હાથી, ઘોડા, ધન માલ વગેરે જે જોઈએ તે તું ખુશીની સાથે લઈ જા.

પ્રધાને ઘેર આવી પરદેશ જવાની તૈયારી કરવા માંડી. સાથે થોડુંક લશ્કર તથા પોતાનો છોકરો તથા છોડીને પણ સાથે લીધાં અને ત્રણ ચાર દિવસમાં બસરા બંદર તરફ ચાલવા લાગ્યાં અને કેટલાક દિવસ સુધી ખુબ મજલ કરી દમારકસ શહેરની બાજોળે આવી પહાવ નાંખ્યો, લાં આગળ જગ્યા ધણી રમણીય હતી. અને નદી પણ પાણીથી ભરપૂર હતી. તેથી લાં રહેવું દુસ્ત ધાર્યું; નોકરોને ડેરા તંબુ નાંખવાનો હુકમ કરી દીધો, અને થોડીવારમાં સધળું ઢેકાણું પડી ગયું, એટલામાં સાંજ પડી ગઈ. રાત્રે ખાવાનું થયું સાંજે જમી લીધું અને સૂઈ રહ્યાં; સવાર થતાં અજબ ઉઠ્યો અને બોલ્યો કે પિતાજી આ શહેર ધણું મોટું તથા સુંદર દેખાય છે માટે અમને જેવા જવાની રજા આપો ત્યારે વજરે પોતાના વિશ્વાસુ માણસને બોલાવી કહ્યું કે તું અજબને સાચવીને આ શહેર બધું બતાવી આવ. પણ ચાલ રાખજે કે એના વાણ વાંકો થયો તો તારે પરતાવું પડશે; અજબને કહ્યું અજબ ! તું એની આજ્ઞામાં રહેજે અને શહેરમાં જાય ત્યાં સંખ્યતાથી વર્તજે એટલું કહી તેને રજા આપી ખીજ પણ બધા લોકોને કહ્યું કે આમાંથી જેઓને શહેરમાં જવાની ધ્રુષ્ટા હોય તે સધળા જા બાવો આપણો મુકામ અહીં બે દિવસ રહેવાનો છે.

આ સાંભળી ધણા ખરા લોકો શહેરમાં ચાલ્યા. અજબ પણ માણસની સાથે ચાલ્યો. જ્યારે અજબ શહેરમાં પેડો. તે વખતે બજારમાં સધળું લોક જેવાને હાર બંધ ઉણું હતું. અજબનો પોશાક શાહજાદા કરતાં પણ ચડે તેવો હતો, તેમ તેનું રૂપ તો એવું અનોખમ હતું કે દેવતા પણ તેનું રૂપ જોઈ પોતાના રૂપનું અભિમાન મુઝાદે, તેમજ તેનું મીઠું મીઠું બોલવું અને મંદ મંદ હસવું આ જોઈ સધળાં જેવા આવેલાં લોક તેના ઉપરથી પોતાની દષ્ટિ ઉપાડી શક્યાં નહીં, અને જ્યાં જ્યાં તે ગયો ત્યાં ત્યાં સધળાં લોક તેની પાછળ ફરવા લાગ્યાં, અને તેને છોડીને ત્યાંથી ખસવું તે મરણતોલ તેમને લાગવા માંડ્યું.

એવી રીતે ફરતા ફરતા તે બદ્દરીનહસન જે તેનો બાપ થાય છે, અને મીઠામ વાળાનો છોકરો થઈ રહ્યો છે. તેની દુકાન આગળ આવી ઉભા. લોકોનો કોળાહળ સાંભળી બદ્દરીનહસન બહાર આવ્યો અને ધણા લોકોની ભીડ જોઈ જોઈ, ત્યારે બરાબર જેવા લાગ્યો. તો સર્વ લોકોની વચમાં, કામદેવથી પણ રૂપાણે એક છોકરો ધણાજ સંસ્ પોશાકમાં ઉભેલો જોયો, તેને જોતાંજ બદ્દરીનહસનું અંગ રોમાંચિત થઈ ગયું. પ્રેમાના ઉભરા આવવા લાગ્યા, તેનું લોહી ઉછળવા લાગ્યું, અને તે વખતે એના મનમાં જે લામણી થવા લાગી તેની હદ કાંઈ રહી નહીં. તે બેમાન જેવો થઈ ગયો, તેના ઉપરથી નજર ઉપાડી શક્યો નહીં, આ બધું શાથી થાય છે, તેનો એક તે સમજી શક્યો નહીં પછી તે દુઃખ ઉપરથી હેઠો

ઉત્તરી તેની પાસે જઈ બોલવા લાગ્યો, કે સાહેબ આપ ક્યાંથી પધાર્યા છો. આપ કોઈ સાહનદા જેવા લાગો છો. જરા મેહેરબાની કરી મારી દુકાન ઉપર પધારો તો આપનો મારા ઉપર મોટા ઉપકાર થશે એમ આજીજી કરવા લાગ્યો.

આ સાંભળી અજબ ધણેજ નરમ થઈ ગયો. અને તેની માગણી નાકમુલ કરી શક્યો નહીં. પેલા માણસને કહેવા લાગ્યો કે આ માણસનું અપમાન મારાથી થઈ શકતું નથી. માટે ચાલો આપણે તેની દુકાનમાં થોડી વાર બેસીએ અને પછી જઈશું પેલા બંને માણસ બોલ્યો બંને. તેમાં અને કાંઈ હરકત નથી. પણ આપણે તેની દુકાનમાં જઈ બેસવું એ ઠીક કહેવાય નહીં, ત્યારે અજબ બોલ્યો, તે વાત ખરી પણ એ માણસ જ્યારે ધણું કાલાવાલાં કરે છે. ત્યારે આપણાથી તેનું અપમાન કેવી રીતે થઈ શકે. એમ કહી તેની દુકાન ઉપર તે બંને ચડ્યા. ઉપર ગયા પછી બદરદીને તેમની આગળ કેકલીક જાતની મીઠાઈ લાવી મુકી. અને કહ્યું કે આપની ઇચ્છા હોય તે ખાઓ. ત્યારે તે માણસ બોલ્યો સાહેબ, આપ તેની દુકાનમાં આવી બેઠા તે નીચું ધાલવા જેવું છે; તો વળી ખાવું એ તો હું ધણું ગેર-આબજી ધારું છું. માટે આ વાત મને ખીલકુલ પસંદ પડતી નથી. પછી આપની મરજી.

આ સાંભળી બદરદીને ધણેજ માઠું લાગ્યું. અને કહેવા લાગ્યો કે બાઈ! તું શમ માટે આમ કરે છે. તું મારા અનંદમાં ક્યાં વિઘ્ન લાવીને નાંખે છે, હું તેના ઉપર આજ ધણેજ પ્રસન્ન થયો છું. તેને જોઈ મને એટલો હર્ષ થયો છે કે મારા જન-મારામાં પણ કદી મને આટલો હરખ થયો નહીં હશે. તમને આવી રીતે અહીં બેસાડવામાં અને ખવરાવવામાં, મને કાંઈ સ્વાર્થ નથી. તેમ તમારી પાસેથી કાંઈ લેવું નથી. પણ ફક્ત પ્રેમની ખાતર હું આટલા કાલાવાલાં કરું છું, તે શા માટે માંડ અપમાન કરવું જોઈએ. આવી રીતે તેણે એવી નરમાસથી પેલા માણસને સમજાવ્યો કે તેનાથી એક અક્ષર પણ બોલી શકાયો નહીં.

જ્યારે તે માગણી તેમણે કમુલ કરી ત્યારે બદરદીને પોતે મલાઈના સમેાસા એવા સરસ બનાવતો કે જે આખા શહેરમાં બલકે બીજા કોઈ ડેકાણે બનાવી શકતું નહીં. તેવા સમેાસા બનાવવા મંડી પડ્યો અને થોડી વારમાં કેટલાક બનાવી તેમના આગળ લાવી મુક્યા, તેમાંથી અજબે તથા પેલા માણસે થોડા ખાધા તેના સ્વાદ એવો લાગ્યો કે તેનું વર્ણન કરવાને ક્યા શબ્દો વાપરવા તેની મુશ્કેલી નહીં. પેલા અજબની સાથેના માણસ બોલ્યો, અરે મીઠાઈનું હું ધણાખરા દેશ ફર્યો, તેમ મીઠાઈ પણ ઘણે ડેકાણે ખાધી. પરંતુ આવા સમેાસા મારી ઉમરમાં ચાખ્યા પણ નથી. તો આ તને કોણે શીખવાડ્યાં ?

બદરદીને બોલ્યો આવા સમેાસા આખા શહેરમાં કોઈ બનાવી શકતું નથી. આ સમેાસાને લીધે મારી દુકાન આખા શહેરમાં તો શું પણ સો સો માડ સુધીમાં પ્રખ્યાત થઈ ગઈ છે, આ સમેાસા બનાવતાં મારી માએ અને શીખવાડ્યાં છે, અને તે અમારા બંને સિવાય કોઈને આવડતાં નથી જે કદાપિ કોઈને આવડતાં હશે હા પણ તે આવા સ્વાદિષ્ટ બનાવી શકશે નહીં, પેલા લોકોએ સમેાસા ખુબ ધરાઈને ખાધા અને ધણીવાર સુધી બેઠા. બદરદીને પણ પેલા ધણીવાર બેઠા તેથી ધણે ખુશી થયો અને જમ તેઓ વધારે બેસે તેવા ઉપાય કરવા લાગ્યો.

તે બંને જણા ખાઈ રહ્યા ત્યારે તેમણે પાણી પીને ઉઠવા માંડ્યું, ત્યારે આમલથી તેણે થોડીવાર બેસાર્યા, અને તેટલા વખતમાં તેણે અજબના સામું ખુબ ધારી ધારીને જોવા માંડ્યું, અને મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે આના શરીરનો સંઘર્ષ ઘાટ અને મજતો આવે છે, આમ વિચારી તેણે પૂછવા માંડ્યું કે બાઈ આપ ક્યાંથી આવ્યા અને શા કામે ક્યાં જાઓ છો, એટલું પૂછતામાં તો પેલા માણસ અજબને કહેવા લાગ્યો કે બાઈ! આપણને વાર ધણી થઈ તેથી દરરોજ મજતો માટે જલદી ચાલો એમ કહી તે બંને ચાલતા થયા.

બદરદીને પણ દુકાન બંધ કરી તેમની પાછળ ચાલ્યો કારણ કે તેનાથી અજબનો વિચાર ખમી શકાયો નહીં. અને તેનાથી છુટા પડવું, તે મરજી તુલ્ય લાગ્યું તેથી તેની પાછળ પાછળ ચાલ્યો પેલા માણસે વિચાર્યું કે જો આ માણસ પાછળ પાછળ ચાલ્યો આવશે. અને પ્રધાન જાણશે તો મને કાઠી મુકશે.

અને આ છોકરાને પણ ઠપકો મળશે. તેથી તેને કહ્યું કે બાપ તું પાછો જા. અમારી પાછળ આવીશ નહીં. ત્યારે અદર્શીન બોલ્યો હું તારી પાછળ નથી આવતો, પણ મારે આ રસ્તે થોડું એક કામ છે તેથી જઈ છું. એમ કહી પેલા લોકોની પાછળ ચાલવા માંડ્યું, વળી થોડેક દુર ગયા તો પણ તેણે પોતાનો રસ્તો છોડ્યો નહીં, ત્યારે અજીબની સાથેના માણસ બોલ્યો કે અરે બહા માણસ તું હજી સુધી જતો નથી તેનું શું કારણ? તું અમારી પાછળ નથી આવતો ત્યારે ક્યાં જાય છે? જલદી પાછો વળ નહીં તો અમ તને શિક્ષા કરીશું.

તેમના કહેવાથી આ દરકાર રાખ્યા સિવાય તે તેમની પાછળ ચાલ્યો ગયો જ્યારે આ લોકોએ જાણ્યું કે આ માણસ પાછો નહીં વળે અને તંબુ સુધી આવશે, તો અમારી સવળી વાત ઉઠાડી પડી જશે. અને અમેને શિક્ષા થયા વગર રહેશે નહીં, તેથી અજીબે હાથમાં પથ્થર લઈને કહ્યું કે તું પાછો જાય છે કે નહીં, અમે તને ધણીક વાર કહ્યું છતાં પણ માનતો નથી, આટલું કહેવા છતાં પણ અદર્શીનના મનમાં કાંઈ પણ લાગણી થઈ નહીં, અને પાછો ન વળ્યો તેના મનમાં એમ હતું કે હું તેના ઉતારે જઈ બધી હકીકત પૂછી લઉં તેથી તે આગળ ચાલ્યો ત્યારે અજીબે તેને એવો પથ્થર માર્યો કે તેના માથામાંથી મોઢી નીકળવા માંડ્યું, ત્યારે તે ત્યાં આગળ જોભે રહ્યો, એટલે પેલા લોકોએ ધમકી આપી કે હવે જો આ તરફ આવીશ તો તારા જીનને તું જોખમમાં નાંખીશ આવી ધમકીથી તે પાછો વળી ગયો, અને પોતાના માથામાં જ્યાં આગળ વાગ્યું તું ત્યાં આગળ લુમડાનો એક પાટો આંધી ધર તરફ ચાલવા લાગ્યો.

આટલું વાગવા છતાં પણ અજીબ ઉપરનો તેનો પ્રેમ એટલો થયો નહીં અને લગારે પણ વેર ઉત્પન્ન થયું નહીં, અને મનમાં તેનું જ સ્મરણ કરતો ઘેર પહોંચ્યો ઘેર જઈને તેણે પોતાના માથામાં દવા ભરી પરંતુ છોકરો વિસારે પડ્યો નહીં, ત્યારે તે વિચાર કરવા લાગ્યો કે હિન્દુઓને જે હરખનું કારણ છે તેજ શોકનું કારણ છે. તે છોકરાનો મેળાપ મારા હરખનું કારણ થયો અને તેનો વિયોગ મારા હરખનું કારણ થયું. દરેક વસ્તુ ઉપર આનંદિત થતાં વિચાર કરતો જોઈએ કે પછીથી તે બાબત પરતાવું પડે નહીં, હું પ્રથમથીજ તેના ઉપર એટલો જોખમી પ્રેમાળ થઈ ગયો તે મારી ભૂલ છે: એમ વિચારી તેણે સંતોષ વાળ્યો.

દરે બીજે દિવસે સમશુદ્ધીને પોતાનો મુકામ ત્યાંથી ઉપાડ્યો, અને ઘણાં શહેરો ફરી બસરા બંદરે જઈ પહોંચ્યો, પ્રથમ તેમણે બાદશાહને ખબર આપી કે કેરો શહેરના બાદશાહનો વજીર આપને ત્યાં આવે છે. આ સાંભળી બાદશાહ તથા તેના નવો પ્રધાન બંને જણ ખુશ થયા અને પોતાના પ્રધાનને સામે તેડવા મોકલ્યો પોતાના મેહેલમાં તેને ઉતારો આપ્યો અને તેની બરદાસને વારંતે માણસોના બંધાવર કર્યો. પછી સમશુદ્ધીન મહમદ બસરાના બાદશાહની મુલાકાતે ગયો.

બાદશાહ પાસે જઈ સલામ કરી સમશુદ્ધીનમહમદ ઉભો ત્યારે બાદશાહે તેને માન આપી બેસાર્થો અને અહીં સુધી આવવાનું કારણ પૂછ્યું. ત્યારે સમશુદ્ધીન બોલ્યો નામદાર બાદશાહ! મારો બાપ નુરદીનઅલી હતો તે મારાથી છુટો પડી આપના માજી પ્રધાનનો જમાઈ થઈ તેના મુખ્યા પછી આપનો પ્રધાન થયો હતો અને તે પણ શુજરી ગયો, ત્યાર પછી તેનો દીકરો અદર્શીનહસન હતો તેનું મારા જણવામાં છે. પરંતુ તેને મેં જોયો નથી. માટે તેને તેડવા સારું હું અહીં આવ્યો છું. ત્યારે બાદશાહ બોલ્યો બાપ નુરદીનના મરણ પછી મેં તેને પ્રધાનની જગ્યા સોંપી હતી પરંતુ તે મેં મહીના સુધી તો મારી મુલાકાત સરખી પણ લેવા આવ્યો નહીં, અને જ્યારે મેં તેને તેડવા મોકલ્યું ત્યારે મારા જણવામાં આવ્યું કે તે તો જતો રહ્યો છે તે પછી તેની કાંઈપણ ખબર મારા સાંભળવામાં આવી નથી પરંતુ તેની મા અહીં છે.

આ સાંભળી સમશુદ્ધીન પોતાના બાપની વડુ પાસે ગયો પોતાના જઈને આવતો જોઈ તે જાને તેનો પતિ સાંભર્યો. અને આ લખતેજ પોતે રાંડી હોય તેટલાં આંમુનો વરસાદ વરસાવ્યો કારણકે આ વખતે તે બિચારી ગણાતી હતી. તેનાં સાસરીયાં વરદનું કાંઈ સગું વહાણું હતું નહીં, સમશુદ્ધીનને પણ

ધણે જ રડવું આબુ, થોડીવાર પછી બન્ને જણ છાનાં રહ્યાં ત્યારે સમશુદ્દીન બોલ્યો, મારી ઇચ્છા તમને ત્યાં લઇ જવાની છે. તે બોલી બાદશાહની તથા તમારી મરજી હોય તો હું ત્યાં આવવાને તૈયાર છું પછી સમશુદ્દીને બાદશાહની રજા માગી લીધી. અને તેણીને પોતાની સાથે લેઈ તે ત્યાંથી પાછો ફર્યો.

જે દિવસે તે પાછો રયો તેના આગલા દિવસે સમશુદ્દીન પોતાના બાઇના મકાનમાં રાત રહ્યો અને બાદશુદ્દીન પોતાની છોકરી સાથે પરણ્યો છે. તે સંબંધ વાત વિગતવાર કહી સંબંધાવી અને તેના હાથના જે કાગળ તથા તેનો કોડ, પાટલન વગેરે જે પોશાક હતો તે બતાવ્યો. ત્યારે પેલી સ્ત્રી જે એમ જાણતી હતી કે મારો છોકરો હવે મળવાનો નથી તેને કાંઈક આશ્વા આવી કે તે જીવતા છે ખરો; અને પોતાનો જેઠ તેની શોધ માટે નીકળ્યો છે તેવું જાણી ખુશી થઈ અને તેની સાથે જવાને તે પણ તૈયાર થઈ અને પોતાના દીકરાના દીકરા અજબને છાતી સાથે ચાંપી ધણી ખુશી થઈ.

સવાર થતાં પ્રધાને પોતાનો મુકામ ઉપાડ્યો, તે વખતે બાદશાહ તથા શેહેરના સારા સારા માણસો સમશુદ્દીનને તથા પોતાના માણ પ્રધાનની પુત્રીને વોળાવવા સાર આવ્યા અને અજબને જેઠ તેઓ પ્રણામ ખુશી થવા લાગ્યા કેટલેક દૂર સુધી તેઓ ગયા. અને તે સર્વને આશિષ દઈ પાછા વળ્યા, ચાલતી વખતે નુરદીનઅલીની સ્ત્રીને સારા સારા સુકન થવા લાગ્યા. પોતાનું ડાચું અંગ રરકવા લાગ્યું, અને જાણે તેનામાં કુદરતીજન હર્ષ ઉત્પન્ન થયો હોય તેમ લાગ્યું.

સૌના પાછા વાળ્યા પછી તેઓ ભાગ્યે ચાલ્યા કેટલાક દિવસ ચાલ્યા પછી તેઓ પાછા દમાસ્કસ શેહેરની ભાગ્યે આવ્યા અને પોતાનો મુકામ ત્યાં નાખવાનો હુકમ કર્યો સાંજ પડતાં તેમણે પોતાનો મુકામ ખરાબર ગોળી દીધી, રાતે નુરદીનઅલીની સ્ત્રીએ મુસાદરીની કેટલીક હડકત નોંધી પછી સૌ ઉઠી ગયાં અને સવાર થતાં સમશુદ્દીને પોતાના માણસોને કહ્યું કે જેમને શેહેરમાં જવાની ઇચ્છા હોય તેમણે જઈ આવવું, આપણે અહીંયાં ત્રણ દિવસ રહેવાનું છે.

દમાસ્કસ શેહેરના લોકોને ખબર પડી કે કોઇ મોટા માણસ અહીં આવેલો છે ત્યારે શેહેરના કેટલાક વેપારીઓ પોતપોતાના માલ લઈ વેચવા માટે વજીર પાસે આવવા લાગ્યા, વજીરે તેમાંથી પોતાના અપનો કેટલોક માલ લીધો.

વજીર અહીંયાં આ કામમાં રોકાયેલો છે, તે વખતમાં અજબને તેની પાસેથી શેહેરમાં જવાની રજા માગી લીધી, ત્યાંથી રજા લઈ તે પોતાની આ પાસે રજા લેવા ગયો, બન્ને ઠેકાણેથી રજા લઈ પેલો પોતાના માણસને સાથે લઈ શેહેરમાં ચાલ્યો.

રસ્તે ચાલતાં તે માણસે અજબને પૂછ્યું કે કેણી તરફ જઈશું. ત્યારે અજબ બોલ્યો કે ગઈ વખતે જે જોયું હોય તે જોવા આ વખતે જવું અને વળતી વખતે પેલા મીઠાઇવાળાની ખબર કાઢવી કે મેં તેને તે દિવસે પથરો માર્યો હતો. તેથી તે વખતે લોહીસોહાણ થયો હતો તેની થી દશા છે તે મારે જોવું છે; એમ વાતો કરના ચાલ્યા.

તેઓ બંને ચાલતા ચાલતા શેહેરમાં કેટલીક સારી સારી મસ્જીદો જોઈ, કેટલાંક મોટાં મોટાં સરકારી મકાનો જોયાં. અને તે દિવસે બાકી રહેલું સંબંધ જોઈ પાછાં ફર્યા અને ફરતા ફરતા પેલાકેદાઈની દુકાન આગળ આવ્યા. અજબને જાણ્યું કે ગઈ વખતે તેને પથરો માર્યો હતો તથી તે આ વખતે બોલાવશે નહીં એમ ધારી તેની દુકાનથી થોડેક દૂર ઉભો રહી, તે મીઠાઇવાળાને અજબ પૂછવા લાગ્યો કે કેમ શેઠ ? જોળયો છો ? આ વખતે તે સમોસા બનાવતો હતો, તેવામાં અજબને સાદ સાંભળી તે એકદમ તેની સામું એકા નજરે જોવા લાગ્યો. તેના ખ્યાર અતિશય ઉત્તરાઈ ગયો ત્યારે તે થોડીવાર સુધી બોલી શક્યો નહીં. પછી તે તેમના સામું જોઈ બોલવા લાગ્યો કે મેહેરબાન સાહેબ આપ દૂર કેમ ઉભા રહ્યા છો ? આપ એમ જાણતા હશે કે તે દિવસે પથરો માર્યો છે તેથી તે રીસ રાખશે, પરંતુ તમારે એવું લગાર પણ મનમાં લાવવું નહીં, તમારી પાછળ જ્યારે હું આવ્યો અને તમોએ મને ઘણું સમજાવ્યો છતાં પણ જ્યારે હું પાછો ન વળ્યો, ત્યારે મારે શિક્ષા ખમવી પડી. તેમાં તમારો કાંઈ વાંક નથી સર્વ વાંક મારો છે, માટે આપ દુકાનપર પધારો.

આ સાંભળી છોકરો તો વિસ્મય થયો અને વિચાર કરવા લાગ્યો કે આતા ઉલટો પોતાનો વાંક જણાવે છે અને આપણા તરફ ધણી રાગદંટિ રાખે છે. તેવું એક અજબ બોલ્યો અમારે તમારી દુકાન ઉપર આવવું નથી, કારણકે તમેજો તે દિવસે અમને હેરાન કર્યા છે. ત્યારે તે બોલ્યો વાહ ! વાહ ! સાહેબ એમ શું બોલેાછો માણસ એકવાર જુએ કાંઈ વારે વારે જુએ નહીં. માટે જેમ તમારી ઇચ્છા હશે તે પ્રમાણે વર્તીશ; તો મેહેરબાની કરી જરા મારી દુકાન ઉપર પધારો અને આ થોડાંએક સમોસાં તાજાં છે તે ખાઓ. આપને જોઈને હું બહુ ખુશ થાઉં છું. એમ કહી તેણે પોતાનું કામ પડતું સુધી તે બંને જણના હાથ ઝાલી પોતાની દુકાન ઉપર ખેંચી લાવ્યો, અને તેમને ખાવા સાર સમોસાં લાવીને આગળ મુક્યાં. અજબે કહ્યું અમો કહી તે સરત પાળવાને તું કયુલ થાય તો અમે આ સંઘળી ચીન્ને ખાઇશું, નહીંતો નહીં. ત્યારે તે કહેવા લાગ્યો કે આપને જે વિશ્વાસ ના આવતો હોય તો આપને લખી આપું; પછી શું ?

પછી તે બંને જણાએ તે રકાખી પોતાની પાસે લીધી અને કહેવા લાગ્યો કે જ્યારે તમે પણ અમારા ભેગા ભેસો તો અમો ખાઈએ; ત્યારે બદરૂદીન બોલ્યો, કે હું આપને જોઈતી સામગ્રી તૈયાર કરું છું. અને આપ જમતા થાઓ; અજબ બોલ્યો ના તેમ નહીં, તમારે અમારી જોડેજ બેસવું પડશે, બદરૂદીન પણ તેના ઉપરના પ્યારને લીધે તેની જોડે બેસવાને ખુશી હતો, તેથી તેની સાથે તે પણ જમવા બેઠો.

અજબને સમોસા એવા સ્વાદિષ્ટ લાગ્યા કે પોતાના આહાર કરતાં તે બમણા ખાઈ ગયો ત્યાં સુધી અભાવ થયો નહીં. જ્યારે તે બાતખર ધરાયો ત્યારે પાણી પીને હાથ ધોઈ લીધા. પછી બદરૂદીને કેટલીક એવી સ્વાદિષ્ટ ચીજો લાવી તેની આગળ મુકી, તે એવી હતી કે તેણે પોતાના જન્મશ્રામાં આવી ચીજોને સ્વાદ ચાખ્યો નહોતો. પછી શરખત, શરાબ વગેરે લાવીને આગળ મુક્યાં, આ સંઘળું તેઓએ વપરી નાંખ્યું. અને પોતાના પેટમાં એક તલપુર પણ જગ્યા રહી નહીં.

ખાઈપીને તૈયાર થઈ તેઓ ઉઠતા હતા, ત્યારે બદરૂદીને તેમને પરાણે બેસાડ્યા અને પાન, સોપારી વગેરે આપ્યાં, પણ વાર ધણી થવાથી તેઓ તરત ઉઠ્યા; જતી વખત કેટલેક સુધી તે તેમને મુકવા ગયો પછી અજબ બોલ્યો કે મેહેરબાની કરી તમારી કયુલાત પ્રમાણે પાછા વળો, ત્યારે બદરૂદીન બોલ્યો તમે નહીં કહો તો પણ હું પાછો ધળવાનો છું. પણ મેહેરબાની કરી આપ જ્યાં સુધી અહીં રહો ત્યાં સુધી દરરોજ મારી દુકાનપર આવજો. આપ જેમ કહેશો તે પ્રમાણે વર્તીશ તેઓ બોલ્યા બહુ સાર, અમે જ્યાં સુધી રહીશું ત્યાં સુધી દરરોજ તમારી સુલાકાત લેશું.

એમ કહી તેઓ પોતાના તંત્રીએ આવ્યા. અજબ પોતાના ખાપની મા પાસે ગયો. ત્યારે તે બોલી બેઠા અત્યાર સુધી ક્યાં ગયો હતો. અને શેહેરમાં શું શું તું જોઈ આવ્યો. તે તું મને કહે, પછી અજબ પોતે જો જો જોઈ આવ્યો હતો તે સંઘળું કહ્યું. પછી તે બોલી બેઠા વાર બહુ થઈ તેથી તને જૂન લાગી હશે, પરંતુ રસોઇની હજી વાર છે. તેટલી વાર હું તેને મારી પાસે થોડુંક ખાવાનું છે તેમાંથી થોડુંક ખાવું તે તું આ. એમ કહી એક ધણોજ સરસમાં સરસ સમોસાનો કડો લઈ તેને આપ્યો, પરંતુ અજબતો ધરાઈને આવ્યો હતો અને પોતાના પેટમાં પાણી પીવાનો પણ માગ હતો નહીં તેથી તે કડો તેણે પોતાની સાથેના માણસને આપ્યો, ત્યારે તેને પણ ખાવાની ખીલકલ રચી નહોતી, તેથી તેણે પણ પાછો આપ્યો ત્યારે તેણીએ વિચાર્યું કે શું આ સમોસા તેને નહીં પસંદ પડતા હોય તેથી પાછા મુકવા હશે ? એમ કહી તે કહેવા લાગી કે બેઠા અજબ તે આ સમોસાનો કડો કેમ પાછો મુક્યો. આવા સમોસા તે ખાધાતો નહીં હોય પરંતુ જોયા પણ નહીં હોય, ત્યારે અજબ બોલ્યો, મા ! સમોસા જેવા સમોસા ! ! એવા કેવા સમોસા હશે ? ત્યારે તે બોલી કે બીજા સમોસા અને આ સમોસામાં શત દિવસ જેટલો ફેર છે. કારણકે આવા સમોસા હું તથા મારો છોકરો બદરૂદીન એ બે સિવાય કોઈને કોઈ બનાવી શકતું નથી.

ત્યારે અજીબ બોલ્યો કે મા ! તમે એમ શું બોલો છો. આ રોડરમાં એક ક'દોઈ એવા સમોસા બનાવે છે કે તેની આગળ તમારા સમોસા કોઈ હિસાબમાં નથી. અમેા. હમણાંજ તેની દુકાને જઈ બાઈ આવ્યા છીએ, ત્યારે તે બોલી કે શું તમે તેની દુકાને ખાઈ આવ્યા, ત્યારે અજીબ બોલ્યો કે હા. ત્યારે તેની માને ધણું ખેડું લાગ્યું કે સાધારણ માણસની પેઠે આવા પ્રધાનના છોકરા જઈ ક'દોઈની દુકાનમાં ખાઈ આવે એ કેવું નીચ કામ કહેવાય ! આતો નાનો છોકરો છે. પરંતુ તેની સાથેના માણસ; ના આ વાંક છે એમ કહી તેની સાથે મોકલેલા માણસને બોલાવી કહ્યું કે અમા તને આ છોકરાની સાથે આવું કરવાને મોકલ્યો હતો, બીજારી માણસની પેઠે તું મારા છોકરાને ખરાખર કરવા લાઈ ગયો હતો, ત્યારે તે બોલ્યો કે માજી ! અમેાએ સમોસા ખાધાં નથી, પરંતુ તેને સમોસાનો બાવ પૂછી તે માંથી કકડો આપી જોયો હતો, ત્યારે તેણે અજીબને ધમકાવી કહ્યું કે કેમ અજીબ ! બોલ, ખરી દ-કીસત શું છે ત્યારે તે બોલ્યો કે માજી અમેાએ સમોસા એટલા બધા ધરાઈને ખાધા છે કે પાણી પીવાની પણ જગ્યા નથી, અને લગારે ભૂખ નથી.

આ વાત જ્યારે સમશુદીને જાણી ત્યારે તેને ઘણાજ ગુસ્સો ચડી ગયો અને એકદમ જ્યાં અજીબ તથા પેલો માણસ હતો ત્યાં આવ્યો; આવીને તે પેલા માણસને કહેવા લાગ્યો કે અરે નિમકહરામ મેં તારા વિશ્વાસથી અજીબને તારી સાથે મોકલ્યો, તો તે મારા વિશ્વાસનો આવો ઉપયોગ કર્યો મારા કુળને નીચું ધલાવે તેવું કામ તેં કર્યું. શું ગરીબ માણસની માફક તમે એક ક'દોઈની દુકાનમાં જઈને ખાઈ આવ્યા; આ કેવું નીચું ધાલવા જેવું કામ તમે કર્યું છે. પેલો ગુલામ બોલ્યો સાહેબ અમેા ખાવા બેસા નથી પણ જ્યારે અમેાએ તેની દુકાનમાં સમોસા દીઠાં ત્યારે તેનો બાવ પૂછ્યો એટલે તેણે અમને એક સમોસો આપી કહ્યું કે આ સમોસો તમે ખાઈ જુઓ અને પછી બાવ કરો. અમેાએ તે સમોસો ખાધો તે સ્વાદમાં ઘણાજ સારો હતો, તે સીવાય બીજું વધારે ખાધું નથી.

ત્યારે પેલો છોકરો બોલ્યો ના ખાવાજ અમેાએ તે ક'દોઈની દુકાનમાં બેસીને ધરાઈને ખાધું છે. હું જુડું નહીં બોલું. વળી કેપરથી એક ખાસો સરખત પણ પીધું છે, આ સાંભળી સમશુદીને અજીબનું કહેવું ખરું માન્યું અને પેલા નોકરને કહ્યું કે અરે ગુલામ હજી તું જુડું બોલે છે. તું જે ગુનો કરી આવ્યો તેના કરતાં તું જુડું બોલ્યો તેથી હું તને ઘણાજ ગુનેગાર માણું છું. જો તું સાચું બોલ્યો હોત તો હું તને તે તારા ગુના માટે મારી આપત. પરંતુ હવે તો તારે જાને ગુનાની શિક્ષા ખમવી પડશે. ત્યારે ગુલામ બોલ્યો સાહેબ હું ખરેખર કહું છું કે અમેાએ તેની દુકાનમાં ધરાઈને ખાધું નથી. સમશુદીને બોલ્યો હજી તો તું જુડું બોલે છે ! એમ કહી તેણે નોકરને બોલાવી કહ્યું કે આ નિમકહરામ માણસને જ્યાં સુધી તે સાચું બોલે ત્યાં સુધી ઘટકા મારવા પછી તે નોકરે તેને તે પ્રમાણે ઘટકા મારવા માંડ્યા. દસરીસ ઘટકા માર્યા ત્યાં સુધી તો તે બોલ્યો નહીં. પરંતુ જ્યારે શરીરમાંથી લોહી નીકળવા માંડ્યું ત્યારે તેણે સમશુદીને કહ્યું સાહેબ ? અજીબ કહે છે તે વાત ખરી છે અમેાએ તેની દુકાનમાં ધરાઈને સમોસા ખાધાં છે તે સમેસા એવાં તો સ્વાદિષ્ટ હતાં કે આ સમોસા તો કોઈ હિસાબમાં નથી, ત્યારે નુરુદીનની સ્ત્રી બોલી, તું રીસને લાંબી જુડું બોલી મારા સમોસાને વખોડે છે પરંતુ હું ખાતરીથી કહું છું કે મારા જેવા સમોસા આખી દુનિયામાં કોઈ પણ કરવાર નથી. પરંતુ ઘટકા મારો છોકરો બદરુદીન મારા જેવા સમોસા કરતો હતો, પરંતુ તેના તો પતો નથી, પછી પેલો ગુલામ બોલ્યો કે ના સાહેબ હું ખરેખર કહું છું કે તે સમોસા આગળ તો આ સમોસા કોઈ પણ હિસાબમાં નથી ત્યારે નુરુદીનઅલીની વડુ બોલી કે જો તું એમ ખાતરીથી કહે છે, તો મેં આ પૈસા લઈને તું તેની દુકાનેથી એક સમોસો લઈ આવ. ત્યારે પેલો ગુલામ ત્યાંથી પૈસા લઈને મીઠાઈસાગની દુકાને ગયો. ત્યારે પેલા ક'દોઈએ કહ્યું કે કેમ બાઈ એકલા આવ્યા છો ? તમારી સાથે પેલો છોકરો હતો તે ક્યાં ગયો. પેલો નોકર બોલ્યો બાઈ તારા ઘેર અમે ખાધું તો ખરું, પરંતુ અમારું આખું તો ક્યાંઈ નીકળી ગયું અને મારે ખાઈને લોહીઘ-હાણું થઈ ગયા. અમારા ખાધાની વાત અમારા પ્રધાને જાણી પણ અમે ના માન્યું ત્યારે તેમણે

મને ફટકાનો માર મરાવ્યો, પછી જ્યારે સાચી વાત કાઢી ત્યારે અમને છોડ્યા, પછી મેં કહ્યું કે, આવા સમોસા તો અમેએ અમારી આટલી ઉમર થઈ ત્યાં સુધી ચાખ્યા તો નથી એ નથી; પરંતુ જોયા પણ નથી. પછી મને હુકમ કર્યો કે જેટલી કિંમત માગે તેટલી આપીને એક સમોસો તાકીદથી લઈ આવે. તેથી હું તેમને માટે સમોસો લેવાને આવેલો છું. માટે મેહરબાની કનિ જેમ અને તેમ સારો અને સ્થાથી સ્વાસ્થિ એવો સમોસો કાઢી આપ.

પછી પેલા કંદોઈએ તરતજ થોડીવારમાં તેના માગવા પ્રમાણે સમોસો તૈયાર કરી આપ્યો, તે તેણે એટલી સંભાળને યુક્તિથી કર્યો, કે પોતાની આખી ઉમરમાં પણ એવો સમોસો બનાવ્યો નહીં હતા, તે સમોસો લઈ આ નોકર નુરુદ્દીનચાહીની સ્ત્રી પાસે ગયો અને તેના હાથમાં આપી કહેવા લાગ્યો, કે હો સાહેબ આ સમોસો તમો ખાઈ જુઓ. પછી તેણે આ સમોસાનો કકડો ચાખી જોયો તો તેને પોતાના સમોસા કરતાં સ્વાદમાં ઘણુંજ સારો લાગ્યો, તેને લાગ્યું કે આ સમોસો નક્કી અદર્શીનના હાથ નાજ બનાવેલો છે, પ્રથમ તો તેણે વિચાર કર્યો અને ફરીથી એક બીજો કકડો ભાગી ચાખી જોયો. પછી તો તેણે પોતાના મન સાથે ખાતરી કરી કે અદર્શીન સિવાય બીજા કોઈના હાથના બનાવેલો નથી.

પછી તેણે સમશુદીનને બોલાવવા મોકલ્યો, ત્યારે તે ત્યાં આવીને પુછવા લાગ્યો કે કેમ મને જો-લાવ્યો, ત્યારે તે જોતી કે તમારા તથા મારા ભાગ્યનો આજે ઉદય થયો છે. તમારી બેટી પુરેપુરી નથી બદલ છે. આપણે ઘેરથી નીકળ્યા તે વખતે જે જે સારાં ચિન્હ માલમ પડ્યાં હતાં તેના ફળને પામ્યા છીએ, સમશુદીન બોલ્યો શું કાંઈ અદર્શીનની ખબર સાંભળી છે ?

ત્યારે તે બોલી કે ખબર શું પણ આ કાંઈરમોજ અદર્શીન છે. સમશુદીન બોલ્યો કોણ ખબર લાગ્યું, ત્યારે તે બોલી આપણે અજબ ખબર લાવ્યો. સમશુદીને અજબને પૂછ્યું કેમ બેટા તે તેને ક્યાં જોયો અને શા માલમ પડી ? ત્યારે તે બોલ્યો ના મમાવા હું કાંઈ જાણતો નથી. સમશુદીન બોલ્યો કેમ બાનુ અજબતો કહે છે કે હું કાંઈ જાણતો નથી. ત્યારે તે બોલી કે જેના હાથના સમોસા તે ખાઈ આવ્યો છે, તે અદર્શીન છે. આ સાંભળતાં તો તેના હરખનો પાર રહ્યો નહીં પણ શું આ તાત સાચી હશે એમ વિચારી ફરીથી પૂછવા લાગ્યો, કે એવું તમે શા ઉપરથી કહો છો કે તે અદર્શી-નજ છે ? ત્યારે તે બોલી કે મેં ચાકર પાસે તેની દુકાનેથી સમોસો મંગાવી ખાધો, તેથી મેં ખાતરી કરી કે તે સમોસો બનાવનાર અદર્શીનજ છે. આ સાંભળી સમશુદીનનો હાથ ઉડી ગયો, અને બોલ્યો કે બાનુ ! આ તમારું સમજવું બલ ભરેલું છે. કારણ કે શું તેવા સમોસા દુનિયામાં કોઈને નહીં બનાવતાં આવડતાં હતાં. આ કાંઈ બીજા સારી દીકરી એટલે તે કલાણા માણસનીજ બનાવેલી છે. તેવું ચોક્કસ શી રીતે કહી શકાય ?

ત્યારે તે બોલી આપ કહો છો તે વાત ખરી છે, મારા તથા તેના કરતાં બીજા ઘણા માણસો સારા બનાવી શકતા હશે પરંતુ તેની જે બનાવવાની રીત છે તેમાં જે જે સામાન જેટલો જેટલો નાંખવાનો છે તેમાં જૂના જૂના માણસોના હાથ જોળખાઈ આવે છે. જેમ હજારો ચિતારા ચિતારા કાઢતા હશે. પરંતુ દરેક ચિતારો પોતાના હાથની ક્લમ જોળખી કાઢે છે. વળી ઘણા માણસોના અક્ષર મળતા આવે છે. પરંતુ મરોઢ ઉપરથી કેના અક્ષર છે તે આપણુ પારખી શકીએ છીએ, તેમજ મેં તેને સમોસા બનાવવાની જે રીત બતાવી છે. તેજ રીતે આ બનાવેલા છે, અને તે રીત અદર્શીન સિવાય બીજા કોઈ જાણતું નથી માટે હું ખાતરીથી કહું છું કે તે અદર્શીનજ છે.

આ સાંભળી સમશુદીનને કોમક વિશ્વાસ આવ્યો, અને પોતાના તમામ સિપાઈઓને બોલાવી કહ્યું કે આ નોકર જે કંદોઈની દુકાન બતાવે તેની દુકાનમાં તમે જાઓ, અને તે દુકાનમાંથી સઘળો મીઠાઈ વજોરો સામાન હોય તે હાથથી લો. અને તેને અહીં પકડી લાવો પરંતુ તેને લગાર પણ મારતા નહીં, જો તેને કોઈ કાંઈપણ વતાવશે તો હું તેનો જાન કાઢીશ. ફક્ત તેને કેદી બનાવી અહીં લાવો જ્યારે તે પૂછે તો તારે એટલું કહેવું કે પેલા સમોસાના બનાવનાર વંજ છે ને ? આવી રીતે કહી તેમને પેલા નોકરની સાથે મોકલ્યા.

પેલા માથુઓ પોતાનો રૂસ પહેરી હાથમાં હથિયાર લઈ, જેમ લાઈફ કરવાને જવા હોય તેવી રીતે ચાલ્યા. ગામના લોક જોવાને ભેગા થઈ ગયા. પેલા સિપાઈઓ ઝપટા બંધ ચાલતા પેલા નોકરની પાછળ પાછળ જઈ એકદમ પેલા કંદોઈની દુકાન ઉપર ચઢી ગયા અને પ્રથમતો તેમાંની મીઠાઈ જેટલી અવાઈ તેટલી બાધી અને બાધીની રસ્તામાં ઉછળી મુકી લોકો તે લેવાને પડાપડ કરવા લાગ્યા. પછી તેમાંથી વાસણુ વાસણુ કેટલાંક બાગી નાંખી તેને પકડ્યો. ત્યારે તે ગજારાખને બોલ્યો કે બાઈ ! તમે આમ શું કરવાને કરોછો, તો પણ પેલા લોકોએ કાંઈ જવાબ આપ્યો નહીં. પછી તેના હાથમાં ધણીજ હલકી બે-ડીઓ નાંખી, ત્યારે તેણે બંધનું કે આ આપણા શેઠેરના રાજના માણસો હશે પરંતુ આમ શાથી કરોછે તેની કાંઈ સમજણુ પડતી નથી મેં કાંઈ વાંક શુંતો કર્યો નથી. એમ ત્રિચારી તે શલાવાલા કરી બોલ્યા બાઈઓ મારા ઉપર મેઠેરબાની કરી જણાવશો કે મેં આપનો શો શુંતો કર્યો છે? ત્યારે તેઓ બોલ્યા કે પેલા સમોસાના બનાવનાર તું છે કે કોઈ બીજો? ત્યારે તે બોલ્યો હા બનાવેલા તો મારા છે. પરંતુ તેથી આપને કાંઈ તુકશાન થયું હોય તો મને કહો. ત્યારે તેઓ કાંઈપણ બોલ્યા વગર તેને પકડી ચાલતા થયા.

હવે સમશુદીને જ્યારે આ લોકોને પેલા નોકરની સાથે જ્યારે શેઠેરમાં મોકલ્યા ત્યારે તે તુરદીન અલીમી સ્ત્રીને તથા પોતાની છોડી પુબસુરતીની જે રાણી હતી તેમને કહેવા લાગ્યો કે એ જ્યારે આવે ત્યારે તમારે સંતાઈ રહેવું તમે તેને દેખી શકો તેવી રીતે રહેજો, પરંતુ તમે તેની નજરે પડશો નહીં. મારી રજા સિવાય તમારે તેની નજરે પડતું નહીં, એવો બંદોબસ્ત કરા મુકયો હતો.

હવે જ્યારે પેલા સિપાઈઓ બદશ્હીનને પકડી ચાલતા થયા ત્યારે ગામનો કાંટવાળ ત્યાં આવી પહોંચ્યો અને તેમને અટકાવ્યા. પરંતુ તેટલામાં તો તે ગામનો રાજ આવ્યો. તે રાજ મિસર દેશના કિશોર શેઠેરના બાદશાહનો બંડીયો હતો તેથી તેણે બંધનું કે આતો મિસર દેશના બાદશાહનાં માણસો છે. ત્યારે તેમને અટકાવી શક્યો નહીં અને તેને લઈ જવામાં ઉલટી મદદ કરી.

બદશ્હીન બોલ્યો બાઈઓ ! તમે કાણુ છો તે તો મને જણાવો ? ત્યારે તેઓ બોલ્યા તારે શું પંચાત છે. તું તારે સીધે રસ્તે ચાલ નાંતો તને રટકા પડશે. ત્યારે તે કાંઈ પણ બોલ્યા વગર તેમની સાથે ચાલ્યો અને સિપાઈઓએ તેને સમશુદીના તંત્રમાં મુક્યો.

સમશુદીન એકદમ રટકા મારવાનો મજબુત ચાલુક લઈ બહાર આવ્યો અને બોલ્યો કે અરે હશ-મખોર આવા ખરાબ સમોસા તે આપના ? તે બોલ્યો સાહેબ જેવા મને આવડતા હતા તેવા મેં બનાવી આપ્યા; તેને માટે મને આટલી બધી શિક્ષા ? ત્યારે સમશુદીન બોલ્યો સાચું બોલ તે સમોસા તારા બનાવેલા નથી. જો તું જૂઠું બોલીય તો તને હું રટકા મારીશ. બદશ્હીન બોલ્યો તમે મને મારી નાંખો તો બંદે પણ હું બીજા કોઈનું જૂઠું નામ દેનાર નથી. તે સમોસા મારાજ બનાવેલા છે. પરંતુ આટલા નજવા શુન્હાને માટે આપ આટલી બધી શિક્ષા કરવાને તૈયાર થયા છો, તે જોઈને મને તો ધણીજ નવાઈ લાગે છે.

સમશુદીન બોલ્યો અરે મરખ તને રટકા મારવાની શિક્ષા કરવાની નથી, પરંતુ તને શંસી દેવાની છે. તારે જે ખુદાની બક્તિ કરવી હોય તે કરી લેજો. પેલા બદશ્હીન સોટા નિસાસા નાંખી ખુદાની બંદગી કરવા લાગ્યો કે હે ખુદા ! આ કાળના હાથમાંથી બચાવવાને કાંઈ શક્તિમાન નથી. મેં કાંઈ વાંક શુંતો કર્યો નથી, છતાં મારા ઉપર આટલો જુલમ !!! રક્ત એક સમોસો ખરાબ બનાવ્યો તેને માટે દેહાંત દંકની સજા ! અરે ! ખરેખર સુસલમાનેને દયા જોઈજો હોય છે, તેમને માણસના અથવા કોઈના પણ જાન લેવા તેના તો કાંઈ હિસાબજ નહીં ! એમ કહી તે ઘણું ઘણું શેવા લાગ્યો.

સમશુદીન બોલ્યો કે હવે હું તને કાંઈ રીતે છોડનાર નથી. એમ કહી એક પેટી મંગાવી અને તેમાં બદશ્હીનને પુર્યો. તેમાં હવા આવવા જવાની સોઈ રાખી હતી, તેમાં પુરી પોતાના રસલાને હુકમ કર્યો કે સવારમાં બાંમ વખતે સવારો ઉપાડવી.

હુકમ પ્રમાણે તમામ ગોઠવણ કરી સવાર થતાં પેલી પેટી ગાડામાં નાંખી તમામ સવારી ત્યાંથી ઉપડી. હમૈશાં દિવસમાં બે વખત તે પેટીમાંથી બદરહીનને ખાવા સાર બહાર કાઢતા હતા. તે વખતે પેલી બે ઝીંઝોને દૂર રાખવામાં આવતી. આ પ્રમાણે વીસ દિવસે તે કેરા શહેરમાં પહોંચ્યા. સા પોતપોતાને મુકામે ગયું. સમસુદીને તે પેટી પોતાના આંગણ આગળ નાંખી. ખાવાની વખત થઈ ત્યારે તેને બહાર કાઢ્યો તે વખતે સમસુદીન બોલ્યો આજ તારી જીંદગીના છેલ્લા દિવસ છે, માટે તારે જે કોઈ ઇચ્છા હોય તે પુરી કરી લે. કામે સવારમાં તને શંસીએ દેવાનો છે. એમ કહી ત્યાં આગળ શંસી તૈયાર કરાવી.

બદરહીન બોલ્યો સાહેબ ! ધણીના કોષ ધણી નથી. હું આપને આટલા બધા કાલાવાલા કંઈ હું પણ આપ મારાં ગરીબ માણસ ઉપર દયા લાવવાની બીલકુલ ના પાડો છો, તો હવે મારે કાને ચરજ કરવી સમોસા ખરાબ બનાવ્યો તેના કરતાં હજાર ગણી શિક્ષા મને થઈ ગઈ છે. મારો સંકેડો રૂપીઆનો માલ ધુળધાણી કરી નાંખ્યો છે. હવે પણ મારી હજારો રૂપીઆની મિલકત છે. તે પણ આપને લેવી હોય તો લઈ લ્યો પરંતુ જો મને જીવતો મુકા તો મોટી મેહેરમાની. જો આપ કહેશે તો હું સમોસા બનાવવાનો ધધા મુકી દઇશ. પરંતુ મને આટલી વખત છોડો તો તમારો ઉપકાર હું જીંદગી પર્યંત જીવવાનો નથી.

સમસુદીન બોલ્યો તારે જીવવાની આશા તો હવે રાખવીજ નહીં ત્યારે બદરહીન બોલ્યો ભલે ધણીના કોષ ધણી નથી. હવે હું એક અદ્ધર પણ બોલવાનો નથી, મારો અંતકાળ આવી રીતે આવવાનો હશે ! અરે ક્યાં મારી સ્ત્રી, ક્યાં મારી મા ! ક્યાં માફ ગામ અને ક્યાં મારો અંતકાળ આમ ! એવું બોલી તે નિસાસા નાંખવા લાગ્યો. સમસુદીન આ સધળા ઉદ્ગાર સંતાપને સાંભળતો હતો તેને ખાતરી થઈ કે આ બદરહીનજ છે.

હવે સમસુદીન પોતાની ઠીકરીને કહેવા લાગ્યો અરે ઘેડી ! તારા દુખનો અંત આવ્યો, તારા પુત્રના ઉદય થયો જરૂર એ તારો પતી છે. આજ મને તું “ જે દિવસે પરણી ત્યારે તે વખતે જે ચોરડામાં સુતી હતી તે જ ચોરડામાં સધળી વ્યવસ્થા તે રાતના જેવી જ કરજે લગાર પણ શરફેર રાખીશ નહીં.

પછી પેલી પ્રધાનની છોડી તે દિવસે પોતે જે ચોરડામાં સુતી હતી તેજ ચોરડામાં ગઈ, પલંગ જેવી રીતે હતો તેવી રીતે બિછાવ્યો, તેનાં કપડાં જે ખાંડીએ બરાવેલાં હતાં ત્યાંજ બરાવ્યાં. જે જે બારી બારણાં ઉઘાડાં હતાં તે ઉઘાડ્યાં રાખ્યાં, અને જે રસ્તે થઈ તે પરણ્યા ગયો હતો તે રસ્તો ખુલ્લો મુકી ત્યાં આગળ તે દિવસના જેવી શેશની કરી, વળી તેની જે રૂપીઆની ચેલી હતી તે પણ જે ઠેકાણે પડી હતી ત્યાં મુકી દીધી. આ પ્રમાણે સર્વ વ્યવસ્થા તૈયાર કરીને પછી પોતે શરી એકવારની બધી જગ્યાએ શરી વળી કે કોષ ઠેકાણે અહુડું છે ? જ્યારે બરાબર તે પ્રમાણે થયું છે એમ પોતાને લાગ્યું, ત્યારે પિતાની પાસે જઈને કહેવા લાગી કે પિતાજી બહુ બરાબર ગોઠવાઈ ગયું છે. સમસુદીન બોલ્યો હવે તું જઈને ચોરડામાં સુઈ જા. એટલે તે ત્યાં જઈને સુઈ રહી. હવે બદરહીનને ન્યાં પેટીમાં પૂર્યો હતો તે ત્યાં ઉઘડતો હતો, પછી બે ચાકરોને કહ્યું કે તમે પેટી ઉઘાડી જે રસ્તો ખુલ્લો મુક્યો છે. તે રસ્તે જ ચોરડાના બારણા આગળ મુકી પાછા આવો.

પછી ચાકરોએ બદરહીનને પેટીમાંથી કાઢી ઉઘમાંથી સાવચેત કર્યો. પરંતુ તેની ઉઘ બરાબર ઉઠી નહોતી. તેથી બંને જણાએ તેને બધા નીચેથી ઝાલી પેલા રસ્તે લીધા ત્યારે તેના બેવામાં શેશનાઈ આવી. તે વખતે પોતે જે દિવસે પરણી ગયો હતો અને જેવી ગોઠવણ હતી તેવી સધળી ગોઠવણ આવી ત્યારે તેણે બંધનું કે આ મને રવમ આવ્યું છે તેથી તેણે આંખો મીચી. અને ત્યાં આગળ ઉભો રહ્યો. ત્યારે ચાકરોએ કહ્યું કે અરે બધા માણસ તું કેમ આમ કરે છે ? વળી પાછી આંખો ઉઘાડી ચાલ્યો એટલે પોતે જે ચોરડામાં સુતો હતો તે ચોરડાના બારણા આગળ મુકી પેલા ચાકરો પાછી વળી ગયા.

હવે બદશહાન ધણેજ અબ્બાસ જોયો થઇ ગયો અને મનમાં વિચાર કરે છે કે ઝોહો આ કેવું સ્વપ્ન જે દિવસે મારે લગ્ન હતું તેજ દિવસની સઘળી ઝાઝવણ મારા મરણને દિવસે ખુદાએ મને સ્વપ્નમાં દેખાડી, કારણ કે મને કાલતો ફાંસી મળવાની છે. એમ વિચાર કરે છે અને ખાદશ્યા આગળ ઉભો રહી સઘળું આમ તેમ જુએ છે એટલામાં ખુબસુરતીની રાણી જે પલગપર સુતી હતી, તે બોલી પ્રાણનાથ ચાલોને હવે ક્યાં સુધી ફરશો. આટલી બધી વારથી શું કરો છો ? તમે અહીંથી આપું છું કહી બહાર ગયા છો ? તે હજુ સુધી શું જુએ છો ? આ સાંભળી તેને ખરેખર લાગ્યું કે આ સ્વપ્ન છે. કારણ કે આ બધો સંજોગ રાતમાં શી રીતે મળી શકે પણ મરતી વખતે આ ચાદગીરી આપી ખુદાએ મને વધારે દુઃખ ઉત્પન્ન કર્યું હશે. એમ કહી તે સ્તબ્ધ ઉભો રહ્યો.

ત્યારે પેલી રાણી ફરીથી બોલી, શા વિચારમાં પડ્યા છો ? અહીં પલગ ઉપર આવી પછી વિચાર કરો. જ્યારે તે ત્યાંથી આગળ ગયો તો તેનાં કપડાં બરાવેલાં દોડાં વળી પેલા રૂપીઆની કોથળી પણ જોઈ તથા પોતાનો પણ ખીજ સાંભળ જોયો. આ સઘળું જોઇ તે કહેવા લાગ્યો, કે અરે રાણી શું આતે સ્વપ્ન કે સાચી વાત ? રાણી બોલી અરે ખાવિદ સ્વપ્ન કેવું તમે પરજાન મારી પાસે સુતા હતા કે નહીં ત્યારે બદશહાન બોલ્યો તેતો ખરું પરંતુ તારી સાથે લગ્ન થયા દસ વરસ થયાં હું અહીંથી ક્યાં ક્યાં દુર જઇ આવ્યો. તે બધું એક રાતમાં કાંઈ બની શકે ! માટે મને તો એમ લાગે છે કે કાલ જે ફાંસી મળવાની છે, તે પહેલાં ખુદાએ આ બધી ભ્રમજન દેખાડી.

રાણી બોલી તમે જગો છો કે ઉઢો છો ? બદશહાન બોલ્યો હું જાગ્યું છું. ત્યારે રાણી કહે સ્વપ્ન ઉંઘમાં હોય કે જાગતાં થાય ! ત્યારે બદશહાન બોલ્યો કે ઉંઘમાં થાય. પરંતુ ઉંઘતો માણસ સ્વપ્નમાં તો પોતાને જાગતો જ લાજે, રાણી બોલી તમારા વિચાર બધા ભ્રમતા છે. અને તમને એમ લાગે છે તમે હમણાંજ મારી પાસેથી ગયા છો. જુએ આ તમારાં કપડાં આ તમારા સાંભળ, જે તમને ગયે દસ વરસ થયાં હોય તો આ સઘળું અહીંને અહીં કાલેમ શી રીતે રહી શકે ?

બદશહાન બોલ્યો રાણી મને અહીંયાં કશી સમજણ પડતી નથી. કાંતો આ કાંઈ મંત્રવિદ્યા હોય અથવા કાંતો સ્વપ્ન હોય, હું સઘળું તે ખરાખર જોઉં છું. પણ તું મારી દસ વર્ષની વાત સાંભળે તો અબ્બાસ પામ્યા વગર રહે નહીં. ત્યારે રાણી બોલી દસ વર્ષમાં શું શું થયું તે મને કહેવો ખરા.

બદશહાન બોલ્યો રાણી આવાં સુધી રહેવાનાં કપડાં પહેરી દમાસ્કસ શહેરની માગેજો આપણા લગ્નને ખીજ દિવસે દરવાજા બહાર સુતેલો હતો. તે વખતે ગામના લોકો મારી આસપાસ ફરી વળેલા હતા. સવાર થતાં હું જાગ્યો. ત્યારે કેટલાક લોકો એમ વાતો કરતા હતા કે આ તો કોઇ સ્ત્રીની સાથે સુતેલો માણસ છે. પરંતુ ઉંઘી ગયેલો છે અને સ્ત્રી તેની પાસેથી જતી રહી છે. તેથી આવા વેશમાં છે. કાંઈ કહે ગાંડો છે. કાંઈ કહે બિચારો અજાણ્યો મુસાફર હશે. આમ દરેકના મોંમાંથી જુદા જુદા ઉચ્ચાર નીકળતા હતા. હું જાગ્યો ત્યારે ગભરાવા લાગ્યો કે આ શું ? હું ક્યાં હતો તે ક્યાં આવ્યો, તથા હવે મારે ક્યાં જવું મારાં પહેરવાનાં કુગડાં પણ ન મળે. હું ગતે પેહેરી સુવાના પોશાકમાં ઉઠીને ચાલ્યો ત્યારે લોકો અને ગાંડો ગાંડો કહી ખીજવવા લાગ્યા, અને ધણેજ નીરાશ થયો. લોકો મારી પાછળ કાંકરા નાંખવા લાગ્યા. છેવટે એક કંદોઇની દુકાન આગળ ગયો. કંદોઇએ મારા સાચું જોયું અને મને નશીબદાર જાણી પોતાની દુકાન ઉપર બોલાવ્યો; તેની ધાકથી સર્વ લોકો નાશી ગયા. તે કંદોઇ પ્રખ્યાત હતો, અને તેનાથી સર્વ લોકો ખીતા હતા. તેણે મને કહ્યું કે મારે છોકરા નથી. માટે તારે રહેવા ખુશી હોય તો હું આ બધી મારી મિલકત તને લખી આપું. મેં કહ્યું આપું નીચ કામ કેમ થાય ? પરંતુ વખત એવો હતો તેથી હા કહેવી પડી. કારણ કે એક તરફથી બસરાના બાદશાહની બીક, અને એક તરફથી કેરા શહેરના બાદશાહની બીક, આ પ્રમાણે બન્ને તરફથી ફસાયેલો હોવાથી હું લાં રહ્યો. પછી તે કંદોઇ મરી ગયો અને તેની દુકાન હું ચલાવવા લાગ્યો, તેની પાસે પૈસા પુષ્કળ હતા. તેમ હું પણ સાઈ કમાયો. મને સમૈસા બનાવતાં ધણા સરસ આવડતા હતા. અને તે મારી માએ મને શીખવાડ્યા હતાં. તેથી હું તેમાં ખુબ પૈસા કમાયો. પછી એક દિવસ કાંઈ મોટો માણસનો રસામો તે શહેરની

બાગોળે આવ્યો. તેમાંથી એક છોકરો તથા તેના નોકર ફરતા ફરતા મારી દુકાને આવ્યા તે છોકરો દશ વરસનો લાગતો હતો. તેને દેખતાં મને તેના ઉપર અત્યંત પ્યાર થયો તેથી તેને મેં મારી દુકાનમાં ખેસારી સમોસા ખવરાવ્યા. ત્યાંથી તે ઉઠ્યો પણ મને તેનાથી જુદું પડતાં ઘણું દુઃખ લાગ્યું. મેં તેને ખેસવા ઘણી આજીજ કરી પરંતુ તે બોલ્યો કે મારા મમાવા જાણે તો અમને બેને માર્યા વગર છોડે નહીં. એમ કહી તે ત્યાંથી ચાલતા થયા. પરંતુ હું તેના ઉપર મોહને:લીધે તેની પાછળ પાછળ ચાલ્યો, તેણે મને ઘણુંએ પાછા વળવા કહ્યું પણ હું વળ્યો નહીં. ત્યારે તેણે ચીડાઈને મારા ઉપર એક પથ્થર ફેંક્યો તે મારા માથામાં વાગ્યો અને પુષ્કળ લોહી નીકળ્યું તો પણ મને તેના ઉપર બીલકુલ ગુસ્સો થયો નહીં. અને ઉલટું એમ થયું કે હવે મને ફરી એ છોકરો ક્યારે મળે એમ આશા રાખવા લાગ્યો. પાછો ફરીથી તે છોકરો કેટલાક દિવસ ઉપર આવ્યો ત્યારે પાછા મેં તેને ખુબ સમોસા ખવરાવ્યા તે વાત તેના મમાવાએ જાણી મારા સમોસાનાં ખદુ વખાણ થયાં ત્યારે નોકર સાથે મારી ખસેલી એક સમોસા મંગાવ્યો. મેં મોકલ્યો પરંતુ મારા કમ નસીમે તેમાં મરી ઝાંઝાં હશે અને તેમને ખરાબ લાગ્યો હશે તેથી કેટલાક માણસો મને પકડવાને મોકલ્યા તે માણસોએ મારી સઘળી દુકાનનો માલ ખસાવ્યો. કેટલુંક જાગી નાંખ્યું. કેટલુંક નોટી નાંખ્યું. અને મને કેદ કરી લઈ ચાલ્યા. મેં ઘણા કાલા પાલા કર્યા પરંતુ મને છોડ્યો નહીં, એક પેટીમાં પુરી વીસ દિવસની મુસારીએ મને અહીં લાવ્યા, હું ઉઠી ગયો હતો અને પેટીમાંથી કાઢી મને આ જગ્યા ઉપર મુક્યો છે, હવે મને તો એમ લાગે છે કે હું પેટીમાં ઉઠેલો છું. અને મને સ્વપ્ન આવ્યું છે, કારણ કે મને પકડી લાવનારે એવું કહ્યું છે, હું તને કાલસવારમાં ફાંસી દેવાનો છું અને શંસી પણ તૈયાર થઈ ગઈ છે માટે મારી જીંદગીનો આજે છેલ્લો દિવસ છે, તેથી મને આ વાતમાં કાંઈ સમજણ પડતી નથી. હું તને દેખું છું તેને સ્વપ્ન ગણું કે પેલા ફાંસીના લાકડાને સ્વપ્ન ગણું ! તેની મને શક્તિ પડતી નથી. સ્ત્રી બોલી પ્યારા પતિ તમે એક વખત અહીં આવી ચૂક જાઓ. હજી રાત છે, સવાર થશે ત્યારે તમને ખરાબર સમજણ પડશે, એમ કહી તેને મુકાર્યો.

સુતો ખરો પરંતુ તેના મગજમાંથી વિચારો ખસ્યા નહીં. હું કયાં છું અને શી રીતે આવ્યો. લગ્ન દિવસે જે ઝોરડો હતો તેજ આ ઝોરડો છે. વ્યવસ્થા પણ તેજ છે. પેલો ખુદો માણસ આજ જગ્યાએ હતો. હું આ રાણી સાથે આવી રીતે સુતો હતો એમ વિચારમાં ને વિચારમાં તેને બીલકુલ ઉંઘ આવી નહીં, એમ કરતાં કરતાં સવાર થવા આવ્યું ત્યારે તેને કાંઈક સમજણ પડવા આવી કે આ સપ્તગું સ્વપ્ન નથી પણ ખરું છે. અને યુક્તિ છે. જેમ જેમ તેને સમજણ પડતી ગઈ તેમ તેમ તેને હરખ થતો ગયો.

ત્યારે સવાર થયું ત્યારે સમશુદીન ત્યાં આવ્યો, અને સલામ કરી ત્યાં બેઠો. એટલે બદરહીનના હોશ ઉડી ગયા. કારણ કે તેને ફાંસી દેવાની ધમકી આપનાર તેજ માણસ હતો, પરંતુ હવે આ ટેકાણે આવવાથી તેને હિસ્મત આવી હતી. તેથી તે બોલ્યો કેમ ? મને શંસી દેનાર તમેજ છોને ? ત્યારે સમશુદીન હસતા મોઢે બોલ્યો કે ! હા ! તમે અહીં આવી જીનની મદદથી પેલા ધૌણવાળાને ખદલે મારી છોકરીને પરણી જનાર તમે કે બાળ ? ત્યારે બદરહીન બોલ્યો શું તમે મારા સસરા થાઓ. સમશુદીન બોલ્યો હા તમારો સગો કાકો થાઉં, ત્યારે બદરહીન બોલ્યો. આ બધો સંજોગ કેવી રીતે બન્યો તે મને કાંઈ સમજતું નથી. પછી બદરહીને મળથી પોતાની હકીકત કહી અને સમશુદીને પોતાની તથા નુરહીનની સઘળી હકીકત કહી.

ત્યારે તેણે આ સઘળી વાત જાણી ત્યારે બદરહીનના હરખને પાર રહ્યા નહીં. પછી અજીબને બોલાવ્યો. તેની માને બોલાવી. અને સઘળાં મલ્યાં. બેટીને હર્ષનાં આંસુ વરસાવ્યાં. અને પુછાતા હજારો ઉપકાર માનવા લાગ્યાં.

પછી સમશુદીન મહમદ આદશાહ પાસે ગયો. આદશાહે પૂછ્યું કેમ તમારી ઉમેદ પાર પડી કે નહીં ત્યારે સમશુદીને કહ્યું. નામદાર આદશાહ આપના પ્રતાપથી મારે ઘેર આજે આનંદનો ઝોગ્ય છે મારી સમજણ મારી જગ્યાએ જે મારો જમીનને વહેરે સર્વ મારે ઘેર આવ્યું છે.

બાદશાહે કહ્યું કે તમારી સુસાદરીની હકીકત અને સંબંધાવો, ત્યારે સમશુદીને સંબંધી હકીકત કહી સંબંધાવી. બાદશાહે નુરદીનઅલીની વહુને તથા બદરદીનને બેઠાની બધું જ્ઞાન અને સુબારકબાદી આપી અને પોતાના ગુના માટે પસ્તાવો કરી કહેવા લાગ્યો કે મારા પ્યારા પ્રધાન ખુદાની અદ્ભુત શક્તિ આગળ આપણું કાંઈ ઉપજતું નથી. મેં તારી બેઠીને દુઃખમાં નાંખવાને ઘણા ઉપાય કર્યો છતાં તે સંબંધી મિથ્યા ગઈ. અને છેવટે તેમાંથી પરિણામ બહુજ નુદુઃ આપ્યું. માટે માણસનો અહંકાર ફાગટ છે. જે માણસ અહંકાર કરે છે, અને આ મેં કર્યું એવું માને છે તે આ દુનિઆમાં ઘણું દુઃખ પામે છે. આ પ્રમાણે ખુદાનો ઉપકાર માની પોતાના ગુનાનો ઘણો પસ્તાવો કરી સર્વ વેરાધ ગયા.

બદરદીન પણ ખુબસુરતીની રાણી સાથે ઘણી એશાયેસ ભોગવવા લાગ્યો. અને પોતે જેમ નવો જન્મ પામ્યો હોય તેમ પરવરદીગારનો ઉપકાર માનવા લાગ્યો.

આટલું કહી શેહેરઅલી બોલી, નામદાર બાદશાહ આ વાત બસરાના વડા પ્રધાને બાદશાહ ખલીફ હારન અહરસીદને કહી સંબંધાવી અને કહ્યું કે હે બાદશાહ ! મેં આ વાત જે કહી તે આપને ત્રણ અમૃતકળની વાર્તા કરતાં જે સારી લાગે તો મારા ગુલામનો ગુનો માફ કરી તેને છોડી દો. પછી બાદશાહે તેની વાતમાં ઘણું વખાણ કરી તેને છોડી દુઃખ્યો. અને પેલો જુવાન માણસ જેની સ્ત્રી મરી ગઈ હતી તેને સારી ખુબસુરત ગુલામી સાથે પરણાવ્યો.

પછી શેહેરઅલી બોલી નામદાર બાદશાહ ! આ વાત પુરી થઈ પરંતુ આ કરતાં એક એવી સરસ વાત મને આવડે છે કે તે સાંભળી અનન્યથ થશે જે આપની ઇચ્છા હોય તો કહી સંબંધાવું. બાદશાહ વિચારમાં પડ્યો કે આ સ્ત્રીને ગરદન મારવી કે નહીં તેની અને સુઝ પડતી નથી. તેની વાતે સાંભળવાની અને એટલી બધી હેંશ થાય છે કે મારો ઈરાવ હું અમલમાં લાવી શકતો નથી. પરંતુ આટલી વાત સાંભળ્યા પછી પણ હું મારો ઈરાવ અમલમાં લાવીશ. માટે આટલી વાત કહેવાની તેને રજા આપવી નેહમ. એમ વિચારી શેહેરઅલીને કાંઈપણ ઉત્તર આપ્યો નહીં.

આ વખતે સવાર થવાની થોડીવાર હતી, ત્યારે દિનારઅલી પોતાના હમેશના રિવાજ પ્રમાણે કહેવા લાગી. કે બેન તમોને જે સારી વાત આવડે છે તે કહેવાની મેહેરઅલી કરો તો સારૂ અને આશા છે કે બાદશાહ સલામત આ વાત કહેવાની તો પાડશે નહીં, ત્યારે શેહેરઅલી બોલી કે બાદશાહની મરજી હોય તો હું વાત કહું. બાદશાહ બોલ્યો ખુશીથી કહો. ત્યારે શેહેરઅલીએ એક ખુબ માણસની વાર્તા શરૂ કરી.

એક ખુબ માણસની વાર્તા.

એશિઆ ખંડના મધ્ય ભાગમાં તાત્તરી દેશ છે, તેની એક તરફ ચીન દેશ આવેલો છે, એક તરફ રશિઆનું રાજ્ય આવેલું છે, એક તરફ તુર્કસ્તાન અને એક તરફ કાશ્ગર દેશ આવેલો છે, તે તાત્તરી દેશમાં કાશગર નામે શહેર છે. આ શહેરમાં દરેક જાતનો ધંધો કરનારાઓની પુષ્કળ દુકાનો છે. તેમાં એક દરજીની દુકાન હતી તે પોતાની દુકાન ઉપર એક દીવસ ખેડો ખેડો શીવતો હતો તેવામાં એક માણસ તેની દુકાન સામે બેઠીને ગાયન ગાવા લાગ્યો. આ માણસની શિક્ષક ઘણી ખેડાણ હતી, પરંતુ તેનું ગાયન એવું હતું કે જે માણસ એનું ગાયન સાંભળતું તેને ત્યાંથી ઈકવાનું મન થતું નહીં. આ ગાયનથી દરજી પણ ઘણો ખુશ થયો, અને તેને પોતાને ઘેર લઈ જવાની મરજી થઈ. તેથી તેણે પેલા ખુબ પાસે જઈને પૂછ્યું કે બાઈ ! તમે મારા ગેર ગાયન કરવા સારૂ આવશો ? પેલા ખુબાએ હા કહી. પછી સાંજ પડી ત્યારે તે ખુધાને લઈ દરજી પોતાને ઘેર ગયો.

પેલા દરજીની બેઠી ઘણી રૂબાણી હતી તેમજ જનને જુઓ પરસ્પર અત્યંત પ્રીતિ રાખનાર હતી પેલા દરજીની બીજી પુછ્યું કે આ કોણ છે ? ત્યારે દરજી બોલ્યો કે આ માણસ ગાયન બહુ સારૂ ગાય છે

તેથી હું તેને આપણે ઘેર ગાયન કરાવવા સારૂ લાવ્યો છું. આપણે ત્યાં આજની રાત ગાયન કરશે અને સવારમાં તેને રસ્તે પડશે. સ્ત્રી બોલી બહુ સારૂ આપણે પ્રીતીથી આજની રાત ગાયન સાંભળશું. પછી તેણે સારી રસોઇ તૈયાર કરી અને થોડીવારમાં ખાવાને સારૂ બનને જણને ઉઠાડ્યા. તે બે જણ તથા તે દરજીની સ્ત્રી ત્રણે જણ એક મેજ ઉપર સઘળા રસોઇ ગોઠવી ખાવા બેઠાં. અધી રસોઇમાંથી ખાવા લાગ્યાં. ખાતાં ખાતાં પેલા ખુંખાના ગળામાં માછલીના કાંટા વાગ્યો તે ગળામાં જ પેશી ગયો થોડીવારમાં તેનું ગળું સુત્રી આવ્યું અને બોલાતું બંધ થઇ ગયું. પેલા દરજી તથા દરજીએ એકદમ ગભરાઇ ગયાં. તે માણસના ગળામાં પાણી રેડવા લાગ્યાં પણ કાંઈ આરામ થયો નહીં અને થોડીવારમાં તેનો દમ નીકળી ગયો. આ બનાવ જોઇ તે બંને સ્ત્રી પુરૂષને તો જીવ ઉડી ગયો અને શું કરવું તેનો ઉપાય શોધવા લાગ્યાં. દરજી બોલ્યો કે સવારે રાતનાં માણસો જાણુશે તો આપણને પકડી જશે અને આપણને યુનેઆર ગણી ફાંસી દેશે માટે હવે શું કરવું. તેની સ્ત્રી બહુ હૅસિઆર હતી તે બોલી કે આપણે બેશી રહીશું તેથી કાંઈ આપણું વળવાનું નથી પણ આપણે કાંઈ ઉપાય કરવો જોઈએ. નહીં તો માર્યા જઈશું. દરજી કહે અને તો કાંઈ સૂઝતું નથી ત્યારે દરજી બોલી કે તમે દિમ્બત રાખો અને ચાલો, આપણે આ મડદાને ઉચકીને વેદો ત્યાં લઈ જઈએ, એમ વિચાર કરી મોટી રાતે પેલા ખુંખા માણસને ઉચકીને ત્યાંથી થોડેક છેટે એક હડીમનું ઘર હતું તેને ત્યાં લઈ ગયા. તેના બારણા આગળ પેલું મડદુ મુકી તેનાં બારણાં ઠોક્યાં, ત્યારે તે વેદની એક ચાકરડી હતી તે જાગી અને બોલી કે કાણ છે. ત્યારે દરજી બોલ્યો કે બારણાં ઉઘાડો, ઘણું અગત્યનું કામ છે પેલી ચાકરડી બોલી અત્યારે કાંઈ ઉઘાડતું નથી, ત્યારે દરજી બોલ્યો ઉઘાડો, તારૂં પણ કામ થાવ તેમ છે તે સાંભળી પેલી ચાકરડીએ લાલચને લીધે બારણું ઉઘાડ્યું. જીવું ઉઘાડ્યું કે તરત જ તે દરજીએ એક રૂપીઆ ચાકરડીના હાથમાં મુક્યો અને કહ્યું કે, હવે મેંદેરખાની કરી તારા શેઠને જમાડ, આ એક માણસ આજની છે, તેને માટે તારા શેઠની સલાહ લેવાની છે, તેમાં પૈસા સારા મળે તેમ છે, એમ કહી તે ચાકરડીના હાથમાં દસ રૂપીઆ મુક્યા. તે લઈ ચાકરડી પોતાના શેઠ મેઠા ઉપર સૂતો હતો ત્યાં ગઈ ત્યારે પેલા દરજી દરજીએ મડદાને ઉચકી નીસરણીના દાદરા નીચે ઉછું કર્યું અને ત્યાંથી નાશી ગયાં.

હવે ચાકરડી ઉપર ગઈ અને શેઠને જગાડીને કહેવા લાગી કે શેઠ ! નીચે કાંઈ આજની આવ્યો છે અને તેણે આ દસ રૂપીઆ આપ્યા છે, માટે જરા નીચે આવી દવા કરો. જો દાવદો થશે તો પૈસા સારા મળે તેમ છે. શેઠ તો લાલચના માર્યા જલદી ઉઠ્યા, અને ઘરમાં તેની સ્ત્રીને કહેવા લાગ્યા કે જલદી દીવો કર શેઠના મનમાં દીવો ગમે ત્યારે જ ન કરે ચાલોને આપણે નીચે જઈએ છીએ એટલી બારમાં દીવો આવે છે. એમ કરી તે ઝડઝડ નીચે ઉતરવા ગયા કે પગ લપસી જવાથી નીચે આવી પડ્યા. જ્યાં પડ્યા ત્યાં નીચે પેલું મડદુ હતું તેના ઉપર પડ્યા મડદુ મોંઝાંઝાં ઉછું કરી મડદું હતું, તે બેવા પેલા વેદ પડ્યા તેનું જ ભોંય પડ્યું. વેદે જાણ્યું કે આ બિચારા આજની માણસના ઉપર હું પડ્યો તેથી તેને વાગ્યું હશે. એમ કહી તેને બેવા ગયો ત્યારે તે મડદુ માલમ પડ્યું. હડીમ થરથર ધ્રુજવા લાગ્યો કે આ બિચારો આજની માણસ મારી લાતથી મરી ગયો હવે શું કરવું સવારમાં આપણા ભોગ મળવાના હવે શી વસ્ત્રે થશે; અરે હું કેવો કમખખત કે દીવાની થોડીવાર સારૂ ઉતાવળ કરી ઉતરવા ગયો અને આ બનાવ બન્યો, મારો ભોજ મનેજ પુણે. તેની સ્ત્રી આવી તે પણ તેને વડવા લાગી કે તમારે નાશી જવું હતું કે ઉતાવળ કરી ઉતરવા ગયા પેલા હડીમ બોલ્યો જે બનવાનું હતું તે બન્યું પણ હવે શું કરવું જે આપણે આ મડદાને કાંઈ ઉપાય નહીં કરીએ તો સવારમાં માર્યા જવાના.

તે મડદાને ઠેકાણે કરવા સારૂ હડીમ વિચાર કરવા બેઠા પરંતુ કાંઈ વિચાર સૂઝ્યો નહીં, તેની બેઠે તેનાથી એક નીવું ઘર હતું તે એક વેપારીની વખાર હતી. તે વખારમાં ધી, તેલ, ગ્રાળ, બજ વગેરે સામાન પડ્યો રહેતો, અને તે વેપારી બાદશાહનો મોદી હતો તેથી તેવો સામાન પુષ્કળ પડ્યો રહેતો તે વખારના ઘરને ચોક હતો. તેથી આ હડીમ તથા તેની સ્ત્રીએ પેલા મડદાને ઉચકી પોતાના ઘાંધે ઉચકી તે વખારના ઘરના ઉપર ગયાં અને ત્યાંથી પેલા મડદાને મળે દોરડું બાંધી નીચે ઉતાવળ

અને બીજા સબજડ એવી રીતે ઉતાર્યું કે તે મઝદૂં જીવે આઠીગીને ઉભું રહ્યું પછી પેલાં બન્ને જણ ત્યાંથી જતા રહ્યાં. જે વખતમાં આ મઝદાને ઉતાર્યું છે તે વખતમાં ઉંદર પુછ્યું હતો અને તે આ વખતીનો દરરોજ બહો બગાડ કરતા. રોજ તેમને પકડવાનો ઉપાય કરતો પરંતુ તે પકડાતા નહીં.

આ પ્રમાણે મઝદૂં ઉતારી પેલા હકીમ તથા તેની સ્ત્રી પોતાના હાથગ ઉપર થઇ અગાશીમાં આવ્યાં અને ઘેર આવી સુઇ રહ્યાં.

હવે પેલા વખતવાળા વેપારી સવારમાં ચાર વાગે કડી હાથમાં શાનસ લઇ પોતાની વખત તપાસવા સાર હાથમાં એક લાકડી લઇ નીકળ્યો; વખતનું તાળું ઉઘાડી અંદર આવ્યો. અંદર આવી આમ તેમ જોયા લાગ્યો, તો એક માણસને ઉભો રહેલો જોયો તેણે વિચાર્યું કે આ કોઇ ચોર છે. હું એમ જાણુ-તો હતો કે આમ માલનો બગાડ ઉદરો કરતા હશે, પરંતુ જરૂર આ ચોર રોજ ચેરી કરવા આવતો હશે તેથી તે હીમત ધરીને લાકડી લઇ તેની પાસે ગયો. અને કહેવા લાગ્યો, કે અરે હુઆ, દસમયોર તું રોજ મારો માલ ચોરી જાય છે. હવે આજ હું તને છોડવાનો નથી. એમ કહી પોતાની પાસની લાકડીથી તેને મારવા લાગ્યો. જ્યાં એકને બે લાકડી મારી કે પેલું મઝદૂં સુઇ ગયું, પેલા “વેપારી” તેની પાસે આવી જુએ છે તો મઝદૂં માલમ પડ્યું. ત્યારે તો તે ગભરાઇ ગયો. અને તેના હોશ ઉડી ગયા, અને પસ્તાવા લાગ્યો, કે અરે ખુદા ! મને આ શું સૂઝ્યું. મારો સેંકડો ગણે માલ બગડ્યો હોતતો સાઈં પણ આ માણસનો જાન જવાથી મને હવે બહુજ ખમતું પડશે; જો રાજાના માણસો જાણુશે તો મને શાંસી દીધા વગર રહેશે નહીં. જરૂર હવે મારો કાળજ આવ્યો. જો અજાણું થતાં પહેલાં આ મઝદાને ઠેકાણે નહીં પાડું તો પછી જીવવાની આશા રાખવી એ ફાગત છે. એમ વિચારી દિનમત રાખી પેલા મઝદાને ઉચ્ચકું. અને ખબે કરી ત્યાંથી લઇને ચાલ્યો. ત્યાંથી કેટલેક દુર ચાલે હતું ત્યાં જઈ એક મોટા ખ્રિસ્તિ વેપારીની દુકાનના ઝોટલા ઉપર તે મઝદાને બેસારી ત્યાંથી પોતાના ઘર તરફ નાથી આવ્યો. આ વેપારી પોતાની દુકાનમાં સૂતો હતો. તે પરીદીએ કહયો અને કંઈમતે કંઈમાં પેલા મઝદા ઉપર પડ્યો. તેથી પેલું મઝદૂં ઝોટલા નીચે પડી ગયું ત્યારે આ વેપારીએ ચોર ચોર કહીને યુમ પારી ઝોટલે આસપાસથી સિપાઈઓ દોડી આવ્યા અને જુએ છે. તો પેલા ચોરની જગ્યાએ મઝદૂં હતું. સિપાઈઓ પેલા વેપારીને તેમજ પેલા મઝદાને પકડી કોરટમાં લઇ ગયા.

પેલા ખ્રિસ્તી વેપારી મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે આ શું ! ઝોટલા ઉપરથી આ માણસ નીચે પડી ગયો ઝોટલામાં શું મરી જાય ? આ વાત નવાઈ જેવી છે. સિપાઈઓ તેને પકડી લઈ ગયા તે વખતે સવાર થયું હતું. કોરટમાં પ્રધાન પાસે કામ ચાલ્યું. પ્રધાને તે વેપારીને પૂછ્યું કેમ તમે આ માણસને માર્યો. વેપારી બોલ્યો, ના, મેં એને મારી નાંખ્યો નથી પણ હું મારી દુકાનમાંથી નીકળીને આવતો હતો. અને ઉંઘમાંને ઉંઘમાં હું તેના ઉપર પડ્યો તેથી ઝોટલા નીચે પડી ગયો ત્યારે મેં ચોર ચોર કહીને જુએ પાડી ઝોટલામાં આ સિપાઈઓ આવ્યા અને જોયું તો મઝદૂં માલમ પડ્યું. પ્રધાન બોલ્યો. તમારા બોલવા ઉપરથી તે માણસને મારવાનો યુનો તમારા ઉપર સાબિત થાય છે. માટે તમને ફાંસીની શિક્ષા કરવામાં આવે છે. એમ કહી આવાતી કાલે ફાંસી દેવાનો હુકમ કરી તેને કેદમાં લઈ ગયા, અને ફાંસી તૈયાર કરવાને માણસો બેસાડ્યા.

બીજે દિવસે આખા શહેરમાં ઢંઢેરા પીટાઓ. કે એક ખુદા માણસને મારી નાંખવાના યુના માટે એક ખ્રિસ્તી વેપારીને ફાંસી દેવામાં આવે છે. આ પ્રમાણે આખા શહેરમાં ઉદ્દેશપણા કરાવી, આ ઢંઢેરા સાંભળી પેલા દરજ દરજણુ વિચાર કરવા લાગ્યાં કે આપણે તો તે મઝદૂં વેદને ત્યાં મુકી આવ્યાં હતાં, અને આ તો ખ્રિસ્તી વેપારીનું નામ સંભળાય છે. માટે તેનું શું કારણ હશે. તે કોઇ બીજો માણસનો નહીં હોય ! ચાલો આપણે ખાત્રી કરીએ.

તેથી રીતે પેલા હકીમે વિચાર્યું કે મેં તો તે મઝદૂં આ બાદશાહના મોદીને ઘેર નાંખ્યું હતું અને ઢંઢેરામાં ખ્રિસ્તી વેપારીનું નામ લેવાય છે તો તે પણ ત્યાં આવ્યો, અને પેલા બાદશાહને મોદીપણુ જોવામાં ત્યાં આવેલા છે તથા તેને ફાંસી દેવાની વખતે શહેરનાં તમામ માણસો ત્યાં આવેલાં છે. ત્યારે

વખત થઇ ત્યારે ફાંસી લગી કરવામાં આવી અને પેલા વેપારીને તે ફાંસી આગળ લાવી ઉભો કર્યો. થોડીવારમાં તો આપું શેઠેર આ બનાવ જોવાને બરાઈ ગયું. પેલા પુધાનું મહદુ સૌ માણસો દેખે તેવી રીતે ત્યાં ઉભું કરવામાં આવ્યું હતું.

પેલા વેપારીનાં સગાં વહાલાં પણ ત્યાં આવેલાં હતાં તે સધળાં તેની છેવટની મુલાકાત લઇ ગયાં. તેનું સગું વહાલું ઘણું હતું, તે સૌની આંખમાંથી આંસુના વરસાદ વરસતો હતો. આ જોઇ પેલો મોઢી વિચાર કરવા લાગ્યો કે અરે પ્રભુ ખરો ખુનીનો હું છું. તો આ બિચારા નિરપરાધીને શા માટે શાંખી દેવા દેવો નોંધ્યો ? કદાપી હું અહીંયાં તો મોતથી બચીશ પરંતુ કાંઈ અમર રહેવાનો નથી અને છેવટે મુઆ પછી પરમેશ્વરને ત્યાં આથી હજારો ગણી શિક્ષા મારે ખમવી પડશે, માટે તે બિચારા ખીન યુને-ગારને જોડાવી મારેજ ફાંસી ચડવું નોંધ્યો એવી રીતે વિચારી તે બધા લોકોને પોતાના હાથથી ખસેડી જગ્યા કરીને જોસબેર ત્યાંથી દોડી ફાંસી આગળ આવી ઉભા. અને પેલા ખ્રીસ્તી વેપારીના ગળામાંથી ફાંસી કાઢી નાખી કહેવા લાગ્યો કે, અરે પ્રધાનજી ! આ માણસને મારનારનો હુંજ છું કારણ કે તે માણસ મારા ઘરમાં ચોરી કરવાને આવ્યો હતો ત્યાં મેં તેને લાકડીઓ મારી તેથી તે મરી ગયો છે. પણ રાત્રે હું તેને તે વેપારીની દુકાન આગળ મુકી આવ્યો. તેથી તે બિચારાનો કાંઈ વાંક નથી. અને હું યુનેગાર છું માટે તે શિક્ષા મને થવી નોંધ્યો.

આ સાંભળી પ્રધાને વિચાર્યું કે ખરી વાત છે. પેલા વેપારીનો કાંઈ વાંક જણતો નથી. સધળો વાંક આ મોઢીનો છે. અને તે તેના હાથે કયુલ કરે છે. માટે અંધાળોને મોલાવી કહ્યું કે આ વેપારીના ગળામાંથી ફાંસી કાઢી નાખી આ મોઢીને ફાંસી ઉપર ચડાવી દો.

ત્યારે પેલો વૈદ દોડતો ત્યાં આવી કહેવા લાગ્યો કે અરે વજીર સાહેબ વાંક મારો છે. તે બિચારાનો કાંઈ નથી કારણ કે તે આજની માણસ હતો અને મારે ઘેર તેને દવા કરાવવા સાફ રાતની વખતે લાવેલા હતા, હું મેંડા ઉપરથી નીચે ઉતરતાં પડી ગયો તે તેના ઉપરજ પડ્યો તેથી તે માણસ મરી ગયો છે માટે આ મેં માણસોનો કાંઈ વાંક નથી. મેં તેને આ મોઢીના છાપરા ઉપર ચડી દોરડે બાંધી તેના ચોકમાં ઉતાર્યો છે. તો વાંક સધળો મારો છે. માટે આ મેં માણસને છોડી દઇ મને તે શિક્ષા કરવી ઘટે છે ત્યારે વજીરે તેને ફાંસી ચઢાવવાનો હુકમ કર્યો, એટલામાં પેલો દરજી આવી ખુમ મારવા લાગ્યો કે અરે સાહેબ આ સધળા ખીન યુનેગાર છે. પણ ખરેખરો યુનેગારનો હું છું. તો મારી વાન સાંભળી આ ત્રણે જણને ટોળી દો અને મને ફાંસીએ ચઢાવો પ્રધાન મોઢીને તારી હકીકત સંભળાવ.

દરજી મોઢી કે સાહેબ. આ પુધા માણસ કાલેજન મારી દુકાન આગળ આવી ગાવા બેઠો, તેનું ગાયન મને બહુ સાફ લાગ્યું તેથી મેં તેને મારા ઘેર રાત્રે મગાવવા સાફ લઈ જવાનો વિચાર કર્યો મેં તેને મારે ઘેર આવવાનું પ્રયત્ન ત્યારે તેણે હા કહી, તેથી સાંજે હું તેને મારે ઘેર લઇ ગયો. મારી સ્ત્રીએ રસોઇ બનાવી અને અમે ત્રણે જણ ખાવા બેઠાં. તેવામાં ખાતાં ખાતાં તેના ગળામાં માળગીનો કાટો વાગ્યો અને થોડી વારમાં તો તે મરી ગયો મેં વિચાર્યું કે હવે બાદશાહ જાણ્યો તો આપણને ફાંસી દેશે. તેથી અમે તે મહદુ લઈ આ વૈદને ઘેર ગયા. વૈદને હાથમાં તેઓ ઉપરથી નીચે ઉતરતાં આ મહદુ ઉપર પડ્યા એટલે અમે નાહી ગયા માટે અમાં બીજી કોઠાનો વાંક નથી ફક્ત હુંજ યુનેગાર છું.

આ સાંભળી વજીરે હુકમ કર્યો કે આ સધળાઓને છોડી દઈ દરજીને ફાંસી દેવો તેવોજ હુકમ થતાં પેલા હકીમને નીચે જનારી દરજીને ફાંસી ઉપર ચઢાવવામાં આવ્યો અને તેના ગળામાં ફાંસી બરાબરો.

હવે જે પુધા માણસનું આ મહદુ છે. તે માણસ ખાસ બાદશાહની પાસે હમૈશનો રહેનારો મરકરો છે. અને બાદશાહને તેના વગર એક ધડી પણ ચાલતું નથી, તેથી જ્યારે તે એક દિવસ બાદશાહ પાસે ન ગયો ત્યારે બાદશાહે તેની તપાસ કરવા માણસો મોકલ્યાં. તપાસ કરતાં માલમ પડ્યું કે તેતો દાઢ પીને તેની કેદમાં બહાર નીકળી ગયો છે. બાદશાહે તેની ફરીને તપાસ કરાવી તો માલમ પડ્યું કે તે માણસનો મરી ગયો છે. અને તેના આરોપ માટે ચાર જણને ઉભા કરવામાં આવ્યા છે અને છેવટે એક દરજીને યુનેગાર ફાંસી તેને ફાંસી ઉપર ચઢાવ્યો છે.

આ સાંભળી બાદશાહે એક અમલદારને દોડતો મોકલ્યો અને હુકમ કર્યો કે તે આરોપી તથા ખુધાના મડદાને અહીં લાવવાં કોઈને શંસી દેવી નહીં.

હવે અહીંયાં દરજીના ગળામાં શંસો નાંખી નીચેથી પાટીઈ ખેંચી લેવાની તૈયારી હતી. એટલામાં પેલો બાદશાહનો મોકલેલો માણસ ખુબો મારી કહેવા લાગ્યો કે સચ્ચર કરો, સચ્ચર કરો !!! તે સાંભળી પ્રધાને વિચાર્યું કે આ વળી કોઈ બીજો યુનેગાર આવે છે. તેથી દરજીના ગળામાંથી શંસો કાઢી નાંખ્યો. પછી પેલો માણસ પ્રધાનને કહેવા લાગ્યો, કે બાદશાહ આપને, આ સવળા આરોપીઓને તથા આ ખુધાના મડદાને સાથે લઈ પોતા પાસે તેડાવે છે.

આ સાંભળી પ્રધાન તે સર્વને લઈ બાદશાહ પાસે ગયો, અને સવળા વાતથી પ્રધાને બાદશાહને વાકેફ કર્યો. બાદશાહ ન્યાયી હતો તેથી તે બોલ્યો કે પ્રધાન ! ન્યાય કરવામાં તમારી કસુર થઈ છે. કારણ કે આ ખુધા માણસનાં ગળામાં ખાનાં ખાતાં માછલીનો કાંટો વાગ્યો, અને તેથી તે મરી ગયો; આમાં તમે એ દરજીને યુનેગાર શી રીતે ઠરાવ્યો ? કારણ કે તે દરજીનો ઇરાદો તે ખુધાને મારવાનો નહોતો. કારણ કે તે બિચારો તો ઉલટો ની પરાણગત કરતો હતો. માટે તેમાં દરજીનો વાંક કહેવાય નહીં પરંતુ તેમાં તો ઉલટો ખુષો યુનેગાર છે. કારણ કે તે દિવસે તો તે દારૂપીને છકટો બની બહાર નીકળી ગયો હતો, તેથી તેને પોતાનું બાન નહોતું.

પછી રાત્રીએ પેલા મારે આરોપીઓને કહ્યું કે જો તમે આપા નવાઈ જેવી કોઈ વાત મને સંબળાવો તો હું તમારો ઉપર કાંઈક મહેરબાની કરું. ત્યારે પેલા ખિસ્તી વેપારી બોલ્યો તેક નામદાર હું આપી ધણીજ સરસ વાત આપને સંભળાવું. તે જો તમને મારા કહેવા પ્રમાણે ધણી નવાઈ જેવી લાગે તો મને મારી આપજો, નહીં તો આપની નજરમાં આવે તેવી શિક્ષા કરજો, બાદશાહ બોલ્યો, ત્યારે તારી વાત શરૂ કર, એટલે તે વેપારીએ પોતાની વાર્તા શરૂ કરી.

ખિસ્તી વેપારીએ કહેલી વાર્તા.

પેલો ખિસ્તી વેપારી બોલ્યો. નામદાર બાદશાહ ! મારી જન્મ જીમિ મિસર દેશના ફેરા શહેરમાં છે. મારો તેમજ મારા આપદાદારો ધર્મ પ્રીરિત છે. મારા આપને પૈસા સાધારણ હતા. તે મરતી વખત મને સોંપી ગયો હતો. મારો આપ દલાલનો ધધો કરતો, અને તેમાંથી પોતાનું યુગ્મશન નબાવી શકતો, મારા આપના મુઆ પછી હું જુ તે ધધો કરવા લાગ્યો, ફેરા શહેરમાં દલાલોને વેપાર કરવા ઉભા રહેવાની જગ્યા મુકર કરવામાં પેલી હતી. અને તે જગ્યાએ બધા દલાલો વખતસર આવીને દાનર થતા જે કેઈને માલ વેચતો લેવો હોય તે ત્યાં આવી દલાલની મારફત વેપાર કરે. આવી રીતના રિવાજ હતો હું પણ બધા દલાલોની મારફત હમેશાં તે જગ્યા ઉપર જઈને ઉભો રહેતો.

એક દિવસ હું ત્યાં બધા વેપારીઓથી વેગળો ઉભો રહ્યો હતો, તેવામાં એક વેપારી મારી પાસે આવ્યો. તે વેપારીનો ઠાઠ સારો હતો. અને પૈસાવાળો હોય તેમ જણાતો હતો. તે મને કહેવા લાગ્યો કે મારે તલ વેચવાના છે. તે શા બાવથી ખપશે. મેં તેને કહ્યું કે મને નમુનો બતાવો. ત્યારે તેણે પોતાની પાસેથી તલ કાઢી નમુનો બતાવ્યો. મેં તેને તલ જોઈને કહ્યું કે આ તલના એક મણના પાંચ રૂપીઆ ઉપજશે. ત્યારે તેણે કહ્યું કે મારી પાસે ત્રણ હજાર મણ તલ છે. તેટલા હું તને આપું છું. મારી વખાર આ શહેરમાં પૂર્વ દિશાના દરવાજા આગળ છે. ત્યાં તું આજે બપોરના બાર વાગતાં આવજો એટલે હું ભારતી દઈશ. એમ કહી તે નક્કી કરી પોતાના મુકામ ઉપર ગયો.

તેના ગયા પછી તે તલનું ચરાક કરવા સાથે નમુનો લઈ બીજા દલાલો પાસે ગયો. ત્યારે તેમણે કહ્યું કે આ તલનો બાવ એક મણના સાડાપાંચ રૂપીઆ ઉપજશે, ત્યારે મેં તે તલ સાડાપાંચ રૂપીઆ

મણના બાવથી આવવાનું સાડું કઠું. અને તેના બતાવેલા ટાંખે બાર વાગે ગયો. અને સપળા તબ ત્યાંથી ભરાવી જે વેપારીઓને મેં આપ્યા હતા, તેને ત્યાં મોકલાવ્યા. અને રૂપીઆ સાડાસોળ હજાર ગણી લીધા. તેમાંથી મારા નશાના દોઢ હજાર કાઠી બાકીના તેને આવવા સાર રાખી મુક્યા. પછી જ્યારે તે વેપારી મારી પાસે આવ્યો. ત્યારે મેં તેને પંદર હજાર રૂપીઆ આવવા માંડ્યા ત્યારે તે બોલ્યો કે હમણાં તમારા ઘરમાં રહેવાદો. હું યોડા દિવસ પછી લઈ જઈશ પછી મેં તેને કહ્યું કે બાપ આ જો-ખમ મારે ત્યાં શા માટે રહેવા દો છે. માટે લઈ જમ નો મોટી મેહેરબાની ત્યારે પેલો વેપારી બોલ્યો કે બાપ હમણાં મારે બહાર ગમ જવું છે માટે યોડા દિવસ પછી આવશ. ત્યારે લઈ જઈશ. એમ કહી તે ત્યાંથી ગયો મેં તે રૂપીઆ બરાબર કબજાથી ત્રીજેરીમાં રાખી મુક્યા. પછી મેં તેને જમવાનું કહ્યું પરંતુ તે બોલ્યો કે મારાથી તેટલીવાર સુધી ટકી શકાય તેમ નથી. એમ કહી તે ચાલતો થયો.

મેં તે રૂપીઆ રાખી મુકવાનું દુસ્ત ધાર્યું કારણ કે કહી હું વેપારમાં શકું. અને ઝાચિતો તે આવી રૂપીઆ મારે તો એકદમ ક્યાંથી લાવીને આવવા, એમ ધારી પંદર હજાર રૂપીઆની પંદર કાચ-ળીઓ ભરી ત્રીજેરીમાં મુક્યા. ત્યાર પછી પંદર દિવસે પેલો વેપારી પાછો મારી પાસે આવી કહેવા લાગ્યો કે આજે હું રૂપીઆ લઈશ. માટે તૈયાર રાખજો મેં તેને કહ્યું કે તૈયાર છે. જે વખતે આવો તે વખતે ગણી લ્યો.

પછી તેણે કહ્યું હું આવું છું પછી મેં તેને જમવાનું કહ્યું પણ તે ત્યાં લગાર પણ ઉભો નહીં રહેતાં ચાલતો થયો મેં ધણીવાર સુધી તેના આવવાની વાટ જોઈ પણ કોઈ આવ્યું નહીં, મારા મનથી હું વિચાર કરવા લાગ્યો કે આ વેપારી આમ શા માટે કરતો હશે. તે મારી પરીક્ષા કરતો હશે. અથવા તેના મનમાં કાંઈ જુદો વિચાર હશે એવા વિચારથી મેં તે રૂપીઆ બરાબર સાચવી રાખ્યા.

વળી પાછો પેલો વેપારી ચાર મહીના રહીને આવ્યો અને કહેવા લાગ્યો આજ મારે રૂપીઆ જો-ખશે. મેં તેના હાથ પકડી બેસાડ્યો. અને પંદર હજારની ચેલીઓ કાઢી તેના મોં આગળ મુકી ત્યારે ત બોલ્યો કે હમણાં હું લઈ જતો નથી પણ કાલે આવીશ; ત્યારે મેં તેને કહ્યું કે બાપ આવી રીતે તમે મારે માથે જોખમ નાખી ગાલ્યા જાઓ છો પણ તે હીક નહીં તમારે ખીજ કાપીને ત્યાં ભરાવવા હોય તો મને હુકમ કરો હું તેને ત્યાં જઈ ભરી આવું ત્યારે તે બોલ્યો કે મારે ખીજ કાપીને ત્યાં ભરાવવાના નથી જો ખીજ કાપીને ત્યાં ભરાવવા હોય તો તેના કરતાં નમારે ઘેર રાખવામાં શો અણુભરાસો છે. માટે તમારા ઘેર રહેવાદો અને મારે જ્યારે જોખશે ત્યારે લેઈ જઈશ પછી મેં તેને મારે ઘેર જમવાનો આમ્રહ કર્યો તે બોલ્યો ના હું જમવા નહીં બેસું મેં કહ્યું આજ તમને જમાડ્યા વગર સેંકડો ઉપાયે જવા દેનાર નથી, જ્યારે મેં તેને બહુ આમ્રહ કર્યો ત્યારે તેણે જમવાની હા કહી, પછી મેં તેને મારી પાસે બેસાડી કંટલીકવાર સુધી અમેઝે વાતચીત કરી, મારા સ્વભાવથી તે બહુ ખુશ થયો. અને મારા ઉપર તેનો ભરાસો સજ્જડ બેઠો. પછી તે થાકેલો હોવાથી મેં તેને નાહવા સાર પાણી મુકાવ્યું. પાણી તૈયાર થયું એટલે મેં તેને નાહવાનું કહ્યું તે વખતે તે ધણે દિલગીર થયો. અને કહ્યું કે બાપ માહારાથી નાહી શકાય તેમ નથી ત્યારે મેં તેનું કારણ પૂછ્યું પછી તેણે પોતાનાં લુગડાં કાઢ્યાં તો મેં તેનો જમણો હાથ કપાઈ ગયેલો દીઠો મેં તેનું કારણ પૂછ્યું ત્યારે તે બોલ્યો કે જમ્યા પછી હું તમને કહીશ. પછી તેને એક નોકર પાસે નહવાવી અંગો બન્ને જળ જમવાપેદા જમતી વખતે તે ડાખા હાથે ખાતો હતો. અંગો બન્ને જળી રહ્યા પછી એક કાચ ઉપર બેઠા, પછી તેણે પોતાની હકીકત કહેવા માંડી.

હું બગદાદ શહેરનો રસેવાસી છું મારો બાપ મોટો વેપારી હતો. અને ધણી દેચાવર તેની દુકાનો ચાલતી. હું નાનો હતો ત્યાં સુધી મને વેપારની કાંઈ ગમ નહોતી બધીગણીને જ્યારે મોટો થયો ત્યારે મારો બાપ તેના ધંધામાં મને સાથે ફેરવવા લાગ્યો અને યોડા દિવસમાં હું માહિતગાર થયો. બગદાદ શહેરમાં દેશદેશના વેપારી આવતા. અને તે સપળા કરી શહેરનાં વખાણ કરતાં હોં વેપાર ધણે સાથે ચાલે છે. આવી ધોતો સંજોગ મને કંટોળાઈ બેઠો લઈ કરો જવાની કબજાં લઈ, પરંતુ મને નાની

ઉમરનો જાણી તથા થોડો અનુભવી જાણી કેરો જવાની રજા આપી નહીં. પરંતુ જ્યારે તે મરી ગયો. ત્યારે હું જુદી જુદી જગતને ઘણો માલ ભરી કેરો આવવા નીકળ્યો, મારી સાથે કેટલાક નોકર ચાકરો તથા રસોઇયા મેં લીધા હતા.

કેરો શહેરમાં મારે કેટલી જાળખાણ બહેતી તેથી એક ધર્મશાળામાં મારો મુકામ કર્યો અને માલ ભરવા સાથે એક વખત બાઉ લઈ તેમાં સમજા માલ નાખાવ્યો પછી તે દરેક માલના નમુના લઈ હું બજારમાં વેચવા સાથે ગયો. ત્યારે તે લોકોએ તે માલ ધણે એછે બાવે માગ્યો તે એટલા જાણી હતા કે મને મુડીમાં પણ ખોટ જવા લાગી ત્યારે મેં તેમને કહ્યું કે તમે જે બાવે માગો છો. તે બાવ તો મારી પડતર કાંત કરતાં જાણી છે. ત્યારે તેમણે કહ્યું કે જો તમારે બરાબર પૈસા ઉપજાવવા હોય, તો દરેક વેપારીને ત્યાં તમારો માલ મુકો અને અઠવાડીયામાં બે વખત અહીંયાં દરેક માલની હરાજ થાય છે. તેમ તમારો માલ ખપશે. તેટલા પૈસા તમને આપીશું એમ કેટલાક દવસમાં તમારા માલનો ખુલાસો થઈ જશે.

પછી મેં તે લોકોના કહેવા પ્રમાણે મારો માલ દરેક વેપારીની દુકાને થોડો થોડો મુક્યો. દર અઠવાડીયામાં સોમવારે તથા ગુરુવારે જાહેર લીલામ થતું તે વખતે હું ત્યાં જઈ ઉભો રહેતો અને જે પૈસા ઉપજે તે તેમની પાસેથી લઈ લેતો. આવી રીતે અઠવાડીયામાં બે દિવસ સિવાય બાકીના દિવસોમાં હું કેરો શહેર જતો અને ફરતો.

મારા બાપના નામધી સૌ જાણીતા હતા અને સરકારમાં પણ તેની આગ્રહ સારી હતી. પરંતુ હું અજાણ્યો તેથી જેમ જેમ શહેરમાં માંડ જાળખાણ થતું ગયું તેમ તેમ મને ઘણા માણસો તરફથી આમંત્રણ થતાં હું શહેરમાં જ્યારે યરવા જતો ત્યારે મારી સાથે કેટલાક સરકારી માણસોને રાખતો પરંતુ હું જમવાનું તથા ખેસવા ઉઠવાનું મારા મુકામ પર રાખતો એમ કરતાં કરતાં કેટલાક દિવસ નીકળી ગયા. આવી રીતે ફરતાં યરતાં મને શહેરમાં સારાસારા માણસો સાથે જાળખાણ થઈ. હું જ્યારે બજારમાં ફરવા નીકળું ત્યારે સારા સારા માણસો અને બેલાવવા લાગ્યા, દરેક મોટા મોટા વેપારીઓ અને આગ્રહ દાર ગણવા લાગ્યા.

એક દિવસ હું એક વેપારીની દુકાને બેઠો હતો તે વેપારીને ત્યાં જરિયાન તથા બાળો ઘણો ઉંચો સામાન રાખવામાં આવતો હતો હું તેની સાથે દુકાન સંબંધી વાત કરતો હતો, એવામાં કોઈ સ્ત્રી તેની દુકાને આવી; તે સ્ત્રીના મોં ઉપર બુખો નાંખેલો હતો યકત તેના પગ તથા હાથના પોંચા દેખાતા હતા તે એવા તાણુક કામળ અને સ્વસ્થવાન હતા કે હું અજાણ્ય થઈ ગયો. અને ત્યાંથી નજર ફેરવવાને શક્તિમાન થયો નહીં તે સ્ત્રીએ આવીને તે વેપારીને કહ્યું શેઠ તમારી દુકાને સારામાં સાથે પોશાક બનાવવાને માટે લુગડું હોયતો ખતાવો, ત્યારે તેણે એક સરસ રેશમી જરિયાનનો તાકો કાઢીને બતાવ્યો આ તાકો પસંદ કર્યો અને કિંમત પૂછી તેની કિંમત આઠસો રૂપીઆની બતાવી આટલી કિંમત તે સ્ત્રીને કાંઈ વધારે લાગી નહીં.

પછી તેણે તે વેપારીને કહ્યું કે આ રૂપીઆ તમે મારા નામે લખી લો હું તમને કાંતે મોકલી દઉં પેલા વેપારીએ કહ્યું કે ખાઈ! મારે જાણ પૈસાની ઘણી જરૂર છે માટે ઉમારે આપી શકશે નહીં! તે પૈસા મારે આ માણસને આપવાના છે. માટે તમારા પૈસા જો આ શેઠ કયુલી લે તો હું તમને આપવાને ખુશી છું ત્યારે તે સ્ત્રી બોલી કે તે માણસ અને જાળખાણ સિવાય કેવી રીતે મારે નામે લખે? જ્યારે તમે જાળખતા છતાં પણ ઉમારે આપવા ના પાડો છો. તો હવે તેને મારા નામે લખનાં વિશ્વાસ કેવી રીતે આવે માટે લો આ તમારો માલ પાછો મારે જોઈતો નથી.

આમ કહી તે તાકો તેણે પાછો ફેંકી દીધો અને બીજા વેપારીની દુકાને આવી. જ્યારે તે સ્ત્રી પુરૂષ વચ્ચે આવી રીતે તકરાર ચાલતી હતી, તે વખતે હું તો તે સ્ત્રી ઉપર મોહિત થઈ ગયો હતો યકત મેં તેની આંખજ દીધી હતી અને હાથ પગનો કેટલોક ભાગ દીધો હતો, તે ઉપરથી મારો જીવ મારે કમળ રહી શક્યો નહીં, મારી જાતી અઠવા લાગી, સારી ચરચર જૂનળા લાગ્યું અને મારા મુકામો

ચેહેરા એવો થઈ ગયો કે પેલા વેપારીને પણ શક પડ્યો. તે વેપારીને મેં 'પુછ્યું' કે તે સ્ત્રી ક્યાં છે? ત્યારે તે મોઢ્યો કે તે આ શહેરના એક મોટા લક્ષાધિપતિની છોકરી છે. તેના આપે પોતાની અથગી મિલકત તેને સોંપી છે.

હું તે સ્ત્રી ઉપર આશક થયેલો હતો તેથી તથા તેને પૈસાવાળાની છોકરી બન્યુંતે તેની પાછળ ગયો અને કહેવા લાગ્યો કે હે સ્ત્રી ! તમે જ્યારે તમારો સાથે પૈસા નથી લાવ્યાં અને તે વેપારી તમને ઉધારે આપવાની ના કહે છે, તો ચાલો હું તમને જેટલા જોઈએ તેટલા પૈસા આપું છું. ત્યારે તે મોઢી કે મેહેરઆન તમોને કેમ વિશ્વાસ આપશે. મેં કહ્યું તમે એ શું બેલો છો ? તમારો વાણી તથા તમારું બાજ્ય એવું છે કે, તમોને અહીં તો શું પણ કાંઈ અનુભવ મુલકમાં જોઈએ, તો પણ હજારો રૂપિયા નામે લખતાં વિલગ કરે નહીં, તે વેપારી મૂર્ખ છે કે તમારા જેવી સ્ત્રીને તે ઉધારે આપતો નથી. માટે તમે ખુશીથી ચાલો અને હું તમને જેટલો માલ જોઈએ તેટલો આપાવું છું. આ પ્રમાણે કહી તે સ્ત્રીને હું પાછો લાવ્યો.

પછી પૈસા વેપારીને મેં કહ્યું કે તમે એ જામને જેટલો માલ લેવા હોય તેટલો આપો હું તેની વતી સવળા રૂપિયા આપું છું. પછી પેલા વેપારી પાસેથી તે બધું સવળો મળી બે હજાર રૂપિયાનો સામાન લીધો અને ત્યાંથી ચાલી બતી વખતે મને કહ્યું કે શક કાલે પાર વાગતાં જો તમે અહીં મળો તો રૂપિયા મોકલાવું, નહીં તો તમે જે ડેકાણે કહ્યો તે ડેકાણે મોકલાવું. પછી મેં કહ્યું કે કાલે હું આજ દુકાન ઉપર મળીશ. પછી તેણે કહ્યું બહુ સારું એક કહી ચાલતી યઇ.

હું બીજે દિવસે વખતસર તે દુકાન ઉપર આવી જોઈ; તેટલામાં બે મનુષ્યોને સાથે રૂપિયાની ચેલોના મુકાવાને તથા પોતાની સાથે એક ઘસીને લખને ત્યાં આવી, તે વખતે તેણે માને પોતાક પેઢેથી પતેા કે તેનું વર્ણન માગ્યું કરી શકાતું નથી.

તેમ પેલાઓ લારીને વેપારીની દુકાને મુકી અને ચારી રૂપિયામાં તેણે રૂપિયા ગણી આપ્યા. વેપારીએ રૂપિયા દુકાનમાં મુક્યા. અને કાંઈ કામ સાફ તરતજ તે બીજા કેમની દુકાને ગયો, તે વખતે પેલી સ્ત્રીએ મને કહ્યું કે તમોએ મારા ઉપર જે ઉપકાર કર્યો, તેનો બદલો કેવી રીતે મારે લાગ્યો તેનો કાંઈ હું પડતી નથી મેં કહ્યું કે ખુબસુરત બાનુ ! તેનો બદલો મારે માંડ જોઈતો નથી. પરંતુ તમારા ખુબસુરત મોનો ચેહેરા મને ખતાવો, પેલા સ્ત્રીએ તરતજ પોતાનાં હુરખો મેં ઉપરથી ઉઘેા કરી તેનું મુખ મને ખતાવ્યું, તેનું મોં જોતાં તરતજ મારી આંખો મીઝાઈ ગઈ અને બેચુદ થઈ ગયો. શરોનના સર્વ અંગમાં કામદેવ વ્યાપી ગયો, યોગીનારમાં માંડ ચિત્ત ડેકાણે રાખી કહેવા લાગ્યા કે હે બાનુ ! આ રૂપિયા તમે પાછા લઈ જાઓ તમારા રૂપ આગળ આ રૂપિયા એક તણખલા સમાન છે, મારો આપ (મન) તે સમજી ગઈ, જેટલામાં પેલા વેપારી આવી પહોંચ્યો, અને તે સ્ત્રી પોતે ગુસ્સે થઈ હોય તેવો ડોળ કરી ચાલી ગઈ. જ્યારે તે ત્યાંથી ચાલ્યાં તે વખતે મારા હૃદયમાં મોટા થા વાગ્યો, અને હું એવો (નગરા થઈ ગયો કે મારામાં બોલવાની પજ હિમ્મત રહી નહીં). તેના ગયા પછી હું કહીને ચાલ્યો. મારા પગ પાણી પાણી જેવા થઈ ગયા. તે સ્ત્રી મારા હૃદયમાં આવી જઈ અને માંડ કાળજી ચારી નાખવા લાગી. તે વખતે હું તે સ્ત્રીનાં મુલામ દોડતો તેવો થઈ ગયો. પરંતુ હવે તે ક્યાં ગયે અને તેનું મોં શી રીતે જોઈ શકાય તેનો વિચાર કરવા લાગ્યો. વળી મનમાં કહેવા લાગ્યો અરે તે સ્ત્રીની શી આચાર ! જે સ્ત્રી મારા ઉપર ગુસ્સે થઈ ચાલી ગઈ, તેના ઉપર જેટલું માંડ લોડી નાખી નાંખું અને ચિત્તા કઈ, તે નગમી છે. અહો ! કામદેવ તને ગિફાર છે ! જે માણસ મનુષ્યો હજારો માણસને છતે છે ! જે પુરૂષ સિંહ તથા હાથીઓને તણ સમાન ગણે છે, જે પુરૂષ અપાર નીકળે છે ત્યારે હજારો લોકો નમન કરે છે, જેનાથી દેવતાઓ પણ હરે છે. તેના પુરૂષો તારાથી હારી જઈ નીચમાં નીચ અને નિર્જળમાં નિર્જળ સ્ત્રીને વશ થઈ જાય છે. તારી કેટલી પ્રજાગતા ! બે દુનિયામાં તું ન હોત તો કાંઈ માણસને પાપનો અનુબંધ થાત નહીં, સર્વ દુનિયા તારે વશ છે.

આવી રીતે વિચાર કરતો કરતો ચાલ્યો જઈ હતું, તેવામાં એક સ્ત્રી આવી અને કહેવા લાગી કે અરે મુકાદર જરા મારા ઉપર મેદરઆની કરો મારી સાથે આવશો ? મારે તમારે કાંઈ કામ છે. હવે માફ થિત પેલી સ્ત્રીની પાછળ લાગેલું હતું તેથી મેં તેની સાથે જવા ના પાડી. ત્યારે તે બોલ્યાં કે હું તમને વધારે વાર રોકીશ નહીં. તમે ચિંતાતુર દેખાઓ છો પણ હું તમારી ચિંતા ટાળવાને મદદ કરીશ માટે જો તમે મારી સાથે આવશો તો હું ઉપકાર માનીશ.

મને કાંઈક દિલ્લોસ મળવાથી હું તેની પાછળ ચાલ્યો, અને તે સ્ત્રી એક ગલીમાં લઇ ગઇ ત્યાં આમળ કોઇ માણસની ઝાઝી આવ જ નહોતી તે ઠેકાણે એક ઝોટલા ઉપર એક સ્ત્રી બેઠેલી હતી તેની પાસે અને લઇ ગઇ. હું બ્યારે તેની પાસે ગયો, ત્યારે તે બોલી કે તમે ચિંતા શા માટે કરો છો. હું તમારો વિચાર સમજી ગઇ છું. જેવો તમારો વિચાર છે તેવાજ મારો છે. તમારો દેખાવ જોઇ હું તરત સમજી ગઇ હતી. પરંતુ તે વેપારીની દુકાને વાત કરવી અને રીક લાગી નહીં. તેથી હું ત્યાંથી ઉડી ચાલતી થઇ પરંતુ મારી દાસીને તમોને મારી પાસે તેડી લાવવા આજ તમારી પાછળ મોકલી.

આ સાંભળતાં અને માલમ પડ્યું કે જે સ્ત્રીની કમ્પા તથા ચિંતવન હું કરું છું, તેજ સ્ત્રી મારી સાથે આવી રીતે બેઠે છે, ત્યારે તો મોં એટલો હર્ષ થયો કે હું તે કેવી રીતે અહીં કહી શકું. તેવું વર્ણન કરવાને મારી પાસે પુરતા શબ્દ પણ નથી.

મેં કહ્યું અરે પુરસ્કૃત યાનુ ! હું એન બાબતો હતો કે તમે મારા ઉપર શરૂ થઇ ચાલ્યાં ગયાં છો, અને તેથી મને એટલું દુઃખ થતું હતું કે, જો હું તેવીને તેવી અવસ્થામાં રહ્યા હોત તો બીજાને દિવસ દેખી શકવાનો નહોતો. ખરેખર તમારો માફ થિત વરણ કરી લીધું છે. હું આ દુનિયામાં કદા તમનેજ દેખું છું, તમારી મરજી એજ માફ જીવન છે. તમારે સુખે સુખી છું. અને તમારે દુખે દુઃખી છું, તમારી મરજી સાચવવામાં મારા જીવની પણ અને દરકાર નથી.

આ સાંભળી તે સ્ત્રી બોલી. હે મહાભાગ્ય ! તમે જે શબ્દ બોલો છો તે સધળા અવગિત છે, જે તમે બોલો છો તે સધળું મારે બોલવા લાયક છે, અને તમે જેવા અંતઃકરણથી અને આંદોષથી તે કરતાં હજારગણા આશીર્વાદ તમને આપે છે. મેં તમને બ્યારના રીકા છે. ત્યારથી હું તમારો રમણ્ય કરું છું માટે તમારે કાંઈ પણ શિકર કરવી નહી. આ તનમન સધળું તમનેજ છે, હું તમારી દાસી છું, અને તમને મારા આનંદજન ગણું છું હવે તમારે કાંઈ સંદેહ હોય તો કહો.

મેં કહ્યું પ્યારી અભ્યારે આ ઠેકાણે વધારે વાત કરવાનો સમય નથી, માટે તમારે કામ ઠેકાણું ચાલુ કરાવો અને ત્યાં આવવા અવગણ ન હોય તો હું ત્યાં આવું કારણ કે હું આ શહેરનો રહેવાસી નથી. મારો મુકામ મેં ધર્મશાળામાં રાખેલો છે.

પછી તે સ્ત્રીએ કહ્યું તમે મારે ત્યાં રાતની વખતે હમેશાં આવજો, એમ કહી તેણે મને પોતાનું કામઠેકાણું કહ્યું અને ત્યાંથી ચાલી ગઇ. હું મારા મુકામે ગયો. આ વખતે દિવસના બે વાગવાનો વખત થયો હતો, તે પછી સાંજ પાડતી અને એટલી મુશ્કેલ યાદ પડી કે જણે કેટલાંક વર્ષ વીતી ગયાં હોય તેમ જણું. મને બીલકુલ ખાવાનું બચ્યું નહીં, અને રાતના આઠ વાગતાં તેના બતાવેલા મુકામે ગયો. દરવાજો બંધ હતો તેથી મેં બારણું ઠોક્યું એટલે એક દાસીએ આવી બારણું ઉઘાર્યું. આગળ જતાં બીજા દરવાજાને આવ્યો. તે ઉઘારો હતો, ત્યાં આગળ જે દાસી દિવસે અને રરાતમાંથી બોલાવી ગઇ હતી તે ત્યાં બેઠી હતી, તેણે મારો સારી રીતે આદર સત્કાર કર્યો. અને બારણું બંધ કરી અને અંદર લઇ ગઇ.

અંદર ગયો ત્યારે પેલી સ્ત્રી કેટલું અપ્સરાના જેવો બરિયાનનો પોશાક પહેરી બેઠી હતી. તેનું મોં, તેનો પોશાક તથા અંદરની રોશની સધળું એકાકાર થઇ ગયું હતું, તેનું મોં આ વખતે એવું તેજ માન્ય હતું કે દિવસે મેં જે રૂપ જોયું હતું તે તો રાતના રૂપ આગળ એક લેશ મત્ર પણ નહોતું, હું આ વખતે મારી આંખને ઘણી હિમ્મતથી કપાતે રાખવા લાગ્યો કે રમ્પેને મુઠ્ઠાં આવી જાય ! પણ એટલામાં તે એકદમ ઉડી અને બેઠી પડી. તેણે મને એક સોનેરી કોચ ઉપર બેસાડ્યો, ખાવાનું તૈયાર હતું તે બંધો બંને જણે જોડે બેસીને ખાધું. ખાઈ રહ્યા પછી કેટલીકવાર વાતચિત કરી. એટલે રાતના દસ

વાગવાને સુમાર થયો. ત્યારે તેણે સાત્રાં વાજીત્ર મંગારી આગળ ચાલતું કર્યું, તેના મધુર રાગ તથા આવની હોશિઆરી આગળ ગાંધવોં અને અપ્સરાઓ પણ પોતાનું માન મુકી દે, હું તો તે વખતને મારી આખી જીંદગીનો ખરેખર સુખનો માનવા લાગ્યો. અને વળી મનમાં એમ પણ વેહેમ આવવા લાગ્યો કે મારા લાલક આ સુખ ક્યાંથી ? અને ઘણી સુદત સુધી ટકી શકશે કે નહીં. તેના ગાઈ રહ્યા પછી મેં પણ થોડીવાર ગાયન કર્યું. ત્યાર પછી આખી રાત અમેએ મોઝમગમમાં કાઢી તે સ્ત્રીનો પ્યાર નોંઠ હું છક થઇ ગયો.

સવાર થતાં પાંચ વાગતાને સુમારે હું ત્યાંથી ચાલો નીકળ્યો, તે વખતે તે મને કહેવા લાગી. હે ખાવિંદ ! હવે તમે રોજ અહીં આવજો અને કાંઈ ચિંતા રાખશો નહીં જે દિવસે તમે નહીં આવો તે દિવસે મને કયાંત થશે કદાપિ કોઈ દિવસ ન આવી શકાય તો મને ખચર આવવી, પણ બનતી સુધી આવ્યા સિવાય રહેવું નહીં. મેં કહ્યું પ્યારી ! હું તને મારો જીવ સમજી છું, તને કાંઈ પણ ઉદાસ દેખું તો મારો જીવ ઘણાજ દુઃખી થાય છે. ટુંકમાં એટલુંજ કે મારું જીવન સરળું તારાજ હાથમાં છે.

એમ કહી મેં મારી પાસેથી સો મોહોરો તેની માટી તળે મુકી, તેણે કહ્યું ખાવિંદ ! આ શું કરવાને, મારે કાંઈ ખોટ નથી. મેં કહ્યું કે એમાં શી વિસાન છે ? એમ કહી હું ત્યાંથી ચાલ્યો અને મારા મુકામપર આવ્યો. આવી રીતે પાછી માંજ પડી ત્યારે મેં એક માટીવાળાને બોલાવ્યો. અને તેની સાથે હમેશાં તે સ્ત્રીને ઘેર જવા માટે તેની સાથે નક્કી કરાવ કર્યો, તેને રિવાજ કરતાં બમણા પૈસા બાઝના આવવાના કર્યા. તેથી તે પણ ખુશી થયો. તેની સાથે મેં તેને એટલું પણ કહ્યું કે તારે આ વાત કોઈને કહેવી નહીં. ને આ કરાર તું બરાબર પાળીશ તો મને કાંઈ કનામ પણ આપીશ.

બીજો દિવસે હું તેને ત્યાં ગયો. ત્યારે આગલા દિવસની માફક અમેએ સર્વ સુખ ભોગવ્યું પરંતુ મેં વિચાર્યું કે આખી રાત અહીં પડી રહેવું તે ઠીક નહીં. કારણ કે કોઈ પણ વાતનો અતિશય કેટલેલો નહીં. મૂર્ખ માણસો હોય તે બલિયનો વિચાર નહીં કરતાં કાંઈ પણ દુર્બલિનને અનિશય વળગી રહે છે અને હવે દુઃખી થાય છે.

એમ વિચારી મેં તેને કહ્યું કે હે સ્ત્રી ! મને આખી રાત અહીં રહેવું દુરસ્ત લાગતું નથી. કારણ કે તેમ કરવાથી આપણી વાત કદી નાઉર પડી જશે માટે તું મને અત્યારે જવાદે અને હમેશાં આવજી તે પ્રમાણે વર્તીશું, ત્યારે તે બોલી બલે તમારી ઇચ્છા એવી છે તો એમ કરીશું. પછી મેં બીજો દિવસે પણ સો મોહોરો તેને આપી, અને મારે મુકામે આવ્યો.

આવી રીતે હમેશાં હું તેને ત્યાં જવા લાગ્યો. અને રોજ સો મોહોરો મુકી આવવા લાગ્યો. એમ કરતાં કરતાં મારી પાસે પૈસા ખુટયા. તે એટલે સુધી કે એક પાઠ સરખી પણ પાસે રહી નહીં. છેવટે દિવસે મારી પાસેનો કેટલોક કિંમતી સામાન વેચી સો મોહોરો પુરી કરી અને તેની પાસે ગયો. પરંતુ તે દિવસે મને બરાબર એન પડ્યું નહીં કારણ કે આવતી કાલેશું કરવું તેની ચિંતા થતી હતી. તે દિવસે ઘેર આવ્યો અને સુઈ રહ્યો.

બીજો દિવસે સવાર થતાં મેં વિચાર કર્યો કે હવે સો મોહોરો ક્યાંથી લઈ જવી. કારણ કે મને હું નહીં લઈ જઈ તો તેના મનમાં એમ આવશે કે તે ખાલી થઇ ગયો, અને એમ બાણીને મારા પરથી તેનો પ્યાર ઓછો થશે, ક્યાંથી કે સ્ત્રીએ હમેશાં લોભી હોય છે, તેમ બાણી હું સવારથી જ પૈસાની તળવીજમાં ફરવા લાગ્યો, બીજો કાંઈ ઠેકાણેથી પૈસા આવે તેમ નહોતું, તેથી ચોરી કરવાનો વિચાર કરી શેઢરમાં આમ તેમ ફરવા લાગ્યો.

હું શેઢરમાં ધરતો હતો એટલામાં એક મોટા વેપારીના સુમારતો રૂપિયાની કેટલીક ચેલીઓ ગાડીમાં મુકાવી બીજા કોઈને ત્યાં ભરવા લઈ જતો હતો; તે ગાડીને બે માણસો ખેંચતા હતા અને સુમારતો તેની પાછળ પાછળ આવતો હતો હું પણ તેની પાછળ પાછળ ચાલ્યો. રસ્તામાં આવતાં કાંઈ જગર ખેલ કરતો હતો ત્યાં ઘણા લોકો જોવા ઉભા હતા. પેલા સુમારતો પણ ત્યાં ઠોકાઈ કરવા ગયો કે શું થય છે એટલામાં મેં બરાબર લાગ બેઠ એક ચેલા ઉપાડી, પરંતુ સુમારતાને ત્યાં ઉભા રહેવાની

ધ્રુવ નહોતી તેથી તે તરત ત્યાંથી ચાલ્યો અને જેવી મેં થેલી ઉપાડી તેવોજ પાછળથી એકદમ આવી અને પગથો અને પોલીસને સ્વાધીન કર્યો, તે લાકો અને કોરટમાં લઇ ગયા.

તે શહેરનો કોટવાળ ધણેજ નિર્ધ્ય અને કોઠી હતો તેમ બોલીઓ હતો. મને દેખીને તે વિચાર કરવા લાગ્યો કે આ માણસ કોઇ આશ્ચર્યજનક જણાય છે; તેથી તેની પાસેથી આપણને સારી રકમ મળી આવશે તેથી તેણે મને આપો દિવસ પૂરી મુક્યો. પણ મારી પાસેથી એક પાંચ પછી નીકળે તેવી નહોતી; જ્યારે મારી પાસેથી એક પાંચ પછી નીકળવાની નથી એવી આશા તેને લાગી ત્યારે તે એકદમ ધણેજ ગુસ્સે થઇ ગયો અને બોલ્યો કે તું ઘણો લુચ્ચો માણસ દેખાય છે, જેને તું ઉપરથી જણાય છે, તેવો અંદરથી નથી. એમ કરી તેણે પોતાના નોકરોને હુકમ કર્યો કે આ ચોરનો જમણો હાથ કાપી લેવા.

મેં ઘણા કાલાવાલા કર્યા અને બીજી ગમે તે શિક્ષા કરવાને કહ્યું પણ તેણે કાંઇ વાત માની નહીં અને ઉલટો વધારે ગુસ્સે થઈ કહેવા લાગ્યો, કે હવે એનો જમણો હાથ કાપી લેવાની સાથે તેની એક આંખ પણ ફેડી નાંખવી, ત્યારે તો હું ધરથર ધ્રુજવા લાગ્યો અને આંખોમાંથી આંસુ ચાલ્યાં, મારી આંસુ દદા બેઠા એકજ હાથ કાપી લેવાની શિક્ષા કાયમ રાખી ત્યાંથી ચાલતા થયો પછી એક અંકુશને બોલાવી મારો હાથ કપાવી નાંખ્યો, અને દવાખાનામાં મોકલી તે હાથ ઉપર દવા ચોપડાવી પાટો બાંધવાની શોધવણ કરાવી.

ત્યાર પછી હું તેવો હાથ લઇ મારા મુકામે આવ્યો. એક દિવસ માગથી પેલી સ્ત્રીને ત્યાં જવાડુ નહીં. તેથી મને ઘણું દુઃખ થવા લાગ્યું. અને તે દુઃખ આગળ મારા હાથનું દુઃખ ભૂલી ગયો, પણ મારી પાસે પૈસા નહોતા તેથી કેવી રીતે જવું તેનો મને મોટો વિચાર થયો. છેવટે મેં નિશ્ચય કર્યો કે આજનો દિવસ જવું પછી જેમ થશે તેમ ખડું. એમ ધારી રાતની વખતે હું ત્યાં ગયો.

આગલા દિવસે હું નહીં ગયેલો તેથી તે સ્ત્રી ધણેજ ચિંતામાં પડી હતી અને આખો દિવસથી તેણે ખાધું નહોતું, મને આવતો જોઈ તે ઘણી ખુશી થઈ અને મારી આગળ રોઇ પડી કહેવા લાગી કે તમે જો આજે ના આવ્યા હોત તો કાલે જોવાને પામતા નહીં. આમ કહી તે ખાવાનું લાવી પરંતુ મારા હાથે એટલું દુઃખ થતું હતું કે મને તે કશા ઉપર ચિત્ત ચોંટતું નહીં અને હું એક પલંગ ઉપર જઈ સુતો. મેં મારા શરીરે એક જબો નાંખ્યો હતો કે પેલો હાથ દેખાય નહીં.

હું જ્યારે કાંઇપણ બોલ્યા સિવાય શોકાતુર મને જ્યારે પલંગપર જઈ સૂતો ત્યારે તે કહેવા લાગી કે કેમ ? આજ ઉદાસી દેખાઓ છો. તમારે જે દુઃખ હોય તે મારી આગળ જલદી જણાવો હું તેના ઉપાય કહું, મેં તેને કહ્યું કે કંઈ નહીં માફે શરીર આજે રહેજ નરમ થયું છે ત્યારે તેણે મને કાંઈ પવન નાંખી કાંઈક શાંતિ થાય તેવું કર્યું અને મારી પાસે આવી બેઠી, થોડીવારમાં મને આગલા દિવસના ઉબગરાં લાંબે ઉંચ આવી જ્યારે હું ઉઠી ગયો ત્યારે તેણે મારો જબો ઉઠ્યો કરી માફે શરીર બોયું ત્યારે જમણો હાથ કપાયેલો દીઠો, તે જોઈ તેને ઘણું દુઃખ થયું અને એકદમ બેમાન થઇ બોંય પડી તેના ધમધારથી હું બગી ઉઠ્યો અને બેઠું છું તો તેને બોંય પડેલી દીઠી, આ વખતે મને ઘણું દુઃખ થવા લાગ્યું.

હું નીચે ઉતરી તેના શરીર ઉપર હાથ ફેરવવા લાગ્યો. થોડીવારે તેને શુદ્ધિ આવી ત્યારે બેઠી થઇ મને પૂછવા લાગી. તમે મારાથી શા માટે વાત કુખાવો છો, અને તમારા શરીરે આ દુઃખ શાથી થયું તે મને કહો જો તમે ખરેખરે નહીં કહો તો હું આ વખતે મારો પ્રાણ કાઢી નાંખીશ; ત્યારે મેં તેને સઘળી સહીકત કરી, ત્યારે તેને અત્યંત દુઃખ થયું, અને કહેવા લાગી કે જ્યારે મારે લંબિ તમને આનું દુઃખ થયું તો હવે મારા જીવનમાં ધુન છે અને હું મારા પ્રાણ હવે દરમી સમવાની નથી. મારી પાસે જે લાખો રૂપિયાની મિલકત છે તે તમને હું સોંપી દઉં છું અને હું આ રાત્રી દુનિયાનો ત્યાગ કરું છું, એમ કહી પોતાની સઘળી મિલકત મને સોંપવાનો દસ્તાવેજ લખી આપ્યો.

મેં તે અને ઘણી સમજાવી. અને કહ્યું કે હે સ્ત્રી ! તું શા માટે દુઃખ ધરે છે ? તું જો મારા ઉપર ખ્યાર રાખતી હોય અને મારા ખુશી રાખવાની ઇચ્છા રાખતી હોય તો તું તારો આ કસાવ છોડી,

તારા આ ઠરાવથી મને મરણાંત દુઃખ લાગે છે. તે સ્ત્રી ભોલી ખાવિંદ ! તમારેને મારે એટલો સંબંધ; કારણ કે હું તમને સુખી રાખવાને ઘણી ઇચ્છા રાખું છું. પણ તમારા દુઃખની મને અંતઃકરણથી ઘણી લાગણી થઈ છે. અને એવો જેરી નખમ લાગ્યો છે કે હવે મારાથી જીવી શકાશે નહીં.

આ બનાવથી મારા મનને અતિશે દુઃખ થવા લાગ્યું, અને ખાતરી થઈ કે કામ રીતે તે સ્ત્રી માને તેમ નથી. પરંતુ તેમાં તેને કાંઈ વાંક નહોતો. શાથી કે મારા ઉપરના પ્યારને લીધે, હાથ કપાવાથી મને જેટલું દુઃખ થતું હતું તેનાથી હજાર ગણું તેને દુઃખ થવા લાગ્યું. આ દુઃખથી અને ચિંતાથી તે મોંઘા પડી અને દિવસે દિવસે તેનું શરીર સુકાવા લાગ્યું.

ત્યાર પછી હું લાંબ રહ્યો. તેણે પણ મને પોતાની પાસેથી ખસવા દીધો નહીં હું પણ લાં રહી તેને ધાણું ધાણું સમજાવવા લાગ્યો, ત્યારે તે ભોલી પ્યારા આપ હવે જે કહો છો તેની મને કાંઈ પણ અસર થતી નથી, પણ હવે તમે જે કહો છો તેથી ઉલટો મારા દુઃખમાં વધારો થાય છે, હવે તમે જે મને મરતી વખતે ખુશીમાં રાખવાને વ્હાતા હો અને મારા ઉપર પ્યાર રાખતા હો તો એ વાત જવાદો. કારણ કે તમને હું આવી રીતે અફસોસ કરતા હોયું છું ત્યારે મારા દુઃખમાં વધારો થાય છે.

ત્યાર પછી મેં તેને તે સંબંધી વાત છોડી દીધી, અને તેની મરજીને અનુસરીને વર્તવા લાગ્યો, તો પણ મારા મનથી તો પુષ્કળ દુઃખ થવા લાગ્યું, આવી સ્ત્રીને મારે વિયોગ થશે, એ ચિંતાથી મને કાંઈપણ ચેન પડે નહીં, રાત્રે ઉંઘ પણ આવે નહીં, તો પણ હું જ્યારે તેની પાસે એસું ત્યારે તો તે ખુશી રહે તેવીજ વાતો કરતો; છેવટે મેં પણ મન વાળ્યું કે દુનિયામાં મોહ તેજ પુરી ચીજ છે, તે સ્ત્રીને મારા ઉપર મોહ હતો તો મારા દુઃખથી તેને મરવાનો વખત આવ્યો. મારે જે તેના ઉપર મોહ હતો તો હાથ કપાવવા પડ્યો અને પૈસા ખોવા પડ્યા. પૈસા તો પાછા મળશે પરંતુ હાથ હવે મળવાનો નથી આમ વિચાર કરતાં મને પણ તે વાત યોડે યોડે ઝાંઝા દુઃખદાય થવા લાગી.

તે સ્ત્રી થોડા દિવસ માંદગી બોગવીને મરણ પામી. મને તેના મરણથી ઘણો શોક થયો. હું થોડા દિવસતો બિલકુલ ઘરમાંથી બહાર નીકળ્યો નહીં, ઘણે દિવસે મારા હાથની વેદના મટી ગઈ ત્યારે મેં તેના જેવો હાથ કરી વળગાડ્યો, અને બહાર ધરવા લાગ્યો. પરંતુ ને હાથ કાંઈ ઉપયોગમાં આવતો નહીં, તેના મરણ પછી મેં સઘળી મિલકતનો અડસટો કાઢી જોયો, તો લગભગ એક કરોડ રૂપિયા જેટલો થવા લાગ્યો. મેં તે બધી સભાળી લીધી અને લાંબ રહેવા લાગ્યો.

એટલું કહી તે વેપારી બાદશાહને કહેવા લાગ્યો કે હે નામદાર સુલતાન ! તે કરોડપતિ વેપારી મને કહેવા લાગ્યો કે તમારી પાસે મારા તલના રૂપિયા જે પંદર હજાર છે, તે તમને ભેટ કરું છું કારણકે મારે આ સઘળી મિલકત કાંઈ કમાવા જવા પડી નથી, મારી પાસે પૈસા પુષ્કળ છે. માટે તમેને તેટલા રૂપિયા બક્ષીસ આપું છું અને જે તમારી ઇચ્છા હોય તો આપણુ બન્ને ભાગમાં વેપાર કરીએ, અને મારી પાસેથી તેમાં જેટલા પૈસા રોકવા પડે તેટલા રોકીએ.

ત્યાર પછી અમે બન્ને ભાગમાં વેપાર કરવા લાગ્યા; અને અમે ઘણા રૂપિયા કમાયા, તે વેપારીને એક દિવસે મેં કહ્યું કે તમે તમારે વતન (બગદાદ) જવાની કોઈ દિવસ વાત કેમ નથી કરતા, ત્યારે તે બોલ્યો કે મારે બગદાદ જવાની ઇચ્છા નથી. કારણ કે મારો હાથ કપાઈ ગયો છે તે જોઈને ત્યાં જતાં હવે ઘણીજ શરમ લાગે છે. માટે મારી જીંદગી હવે ગમે તે સારા શહેરમાં જઈ પુરી કરવાની છે ત્યારે મેં તેને કહ્યું કે આપણુ બન્ને દેશાવર નહીએ. અને કોઈ સારા શહેરમાં જઈ વેપાર કરીએ એમ વિચાર કરો અમે બન્ને જણ દારવાઈ સફરો કરવા લાગ્યા. અને તે સફરમાં અમને પુષ્કળ રૂબ મળ્યું.

અમે ફરતા ફરતા હે નામદાર સુલતાન ! તમારા શહેરમાં આવી પહોંચ્યા, ત્યાર પછી અહીં કેટલાક દિવસ રહ્યા બાદ તે કહેવા લાગ્યો કે મારે હવે વેપાર કરવો નથી અને આટલા પૈસાથી મારી ખાતરી જીંદગી મેં શોખમાં ગાળવાનો વિચાર છે, તેથી તે પોતાના પૈસા લઈ અહીંથી ગમે. અને હું આપ નામદારના શહેરમાં ડુકાન કરી વેપાર કરું અને આપની મેહેરબાનીથી મારી શક્તિ પ્રમાણે વેપાર

કરી માંડ ગુજરાન નિભાવું છું. આ મારી હકીકત આપની આગળ કહી, તે આપને જે નવાઈ જેવી લાગે તો મને માફ કરો.

આ સાંભળી સુલતાન બોલ્યો. હે વેપારી ! હું તારી આ વાતને ઝેટલી બધી પસંદ કરતો નથી કારણ કે તે મારા ખુદાની વાત કરતાં વધારે અન્યથા જેવી નથી માટે હું તને છોડી સકતો નથી. ત્યારે પેલા બાદશાહનો મોદી હતો તે બોલ્યો કે નામદાર સુલતાન જે આપને તે વાત પસંદ ન લાગે તો મારી વાત સાંભળો અને તે આપને ખુદાના તથા આ ખ્રિસ્તી વેપારીના કરતાં નવાઈ જેવી લાગે તે અરને બધાને છોડી દેને નહીં તો આપની ધ્યાનમાં આવે તેમ કરવું.

બાદશાહ બોલ્યો બોલ તારી હકીકત કહી સંભળાવ. પછી તેણે નીચે પ્રમાણે વાર્તા તે સર્વની આગળ શરૂ કરવાને તૈયાર થયો.

આ વખતે બાદશાહને જમવાનો વખત થયો હતો તેથી પ્રધાનને કહેવા લાગ્યો કે પ્રધાન ! હું થોડીવારમાં આંતું છું તમે આ લોકોને જમવાની સગવડ કરી આપો અને તેમને સખત બંદોબસ્ત સાથે અહીંથી લઈ જઈ મારા આવવા પહેલાં તૈયાર રાખો, પરંતુ તેઓ સઘળા શુનેગાર છે. માટે તેમને ખાવા પીવાનું સઘળું કેદીની રીત પ્રમાણે આપવું.

પ્રધાને બાદશાહના કહેવા પ્રમાણે તેમને ખવરાવી બાદશાહના આવતા પહેલાં ત્યાં લાવીને ઉભા રાખ્યા. અને બાદશાહ દાબર થયો ઝેટલે પેલા મોદીએ પોતાની વાર્તા શરૂ કરી.

અંગુઠા કપાયેલા એક વેપારીની વાર્તા.

પેલા બાદશાહનો મોદી બોલ્યો કે હે નામદાર સુલતાન આપણા શહેરમાં શાહાબુદીન નામનો એક કરોડપતિ રહે છે. તેના છોકરાનું લગ્ન આજથી પાંચ દિવસ પછી થવાનું છે. તે છોકરાનો વિવાહ આ શહેરમાં એક નાસરદીન કરીને મોટા અમીર છે, તેને ત્યાં કરેલો છે. તે છોકરાનું વ્રત થયા પહેલાં આઠ દિવસથી મિનલસો અને જમાદતો ચાલે છે. અને ત્યાં મોટા મોટા અમીરો અને આબરદાર ગૃહસ્થો એકઠા થયે છે. મને પણ ગદ્ ગદ્ કાલે મેતરું હતું તેથી હું મિનલસમાં ગયો હતો.

ત્યાં અમારે માટે ધણીજ ઉત્તમ રસોઈ બનાવી હતી, તે જદા ભૂદા પ્રકારની ઝેટલી બધી હતી, કે અમે કેટલીકનાં નામ પણ જાણતા નહોતા, તેમાં ભાત ભાતનાં શાક તથા સ્વાદિષ્ટ ચટણીઓ હતી, તે સર્વેમાં લસણની ચટણી એવી હતી. કે ખાંજ સઘળા જાતની મીઠાઈ તથા વાનીઝા પડી મુઠી તેજ ખાવાનું મન થતું, અમે તે ચટણીની મદદથી મીઠાઈ વગેરે અમારા આહાર કરતાં પણ વધારે ખાઈ અમ, સર્વ જાણુને તે ધણીજ પસંદ પડી.

અમારા બધાની સાથે એક માથુસ કાંઈ ધણે પેસાવાળો હતો, તેણે તે ચટણીને હાથ પણ અડાડ્યો નહીં, ત્યારે અમેએ જાણું કે આ ચટણીનો સ્વાદની તે માથુસને ખબર નથી તેથી અમેએ તેને કહ્યું કે મેદસ્ત્યાન ! આ ચટણી તમે ગાખી જુઓ તે ધણીજ સ્વાદિષ્ટ અને લસણની બનાવેલી છે. અમે સઘળાને તો તે ધણીજ પસંદ પડી છે.

ત્યારે તેણે કહ્યું કે મારે ત ચટણી ખાવાની મંજૂ નથી, અમેએ કહ્યું આવી સરસ ચટણી બ્યારે તમે ખાવાની ના કહોછો, ત્યારે તેણે કાંઈ સખળ કારણ હશે ખરે તે મેદસ્ત્યાનની કરીને અમને જાણાવશો, ત્યારે તે બોલ્યો કે બાપ ! એક વખત આમને પુરેપુરો પસ્તાયો છું, અને શરી ખાઈ પાછો મ્યાં ફરખમાં પડું ? હું જો તે ચટણી ખાઉ તો મારા હાથમાંથી તેની ફર્જધને ખસેડવાને માટે હાથ એવા ધોવા પડે છે કે જેથી કરીને મારા હાથ લાલચોળ થઈ જાય છે અને કોઈ કોઈ વખત ચાંદીઓ પડે છે. ધોવા પછી પાછા સુખીદાર અત્તરોમાં મારા હાથને બોળવા પડે છે, આવી માથાકુટને લીધે હું તે ખાતો નથી.

અમેએ કહ્યું કે આપની સઘળી સગવડ અમે પુરી પાડીશું, પરંતુ આ સ્વાદિષ્ટ ચટણીનો સ્વાદ

હમે ચાખી ગુઝો, જ્યારે અમેએ અતીશે આગ્રહ કર્યો ત્યારે તે તેણે ખાવા માંડી તે એટલી બધી ખાધી કે અમે વિચારમાં પડ્યા. જ્યારે તે ચટણી ખાઈ રહ્યો. ત્યારે અમેએ સાચું વજેરે લાવીને તૈયાર કર્યું તેણે પોતાના હાથ ખુબ વધી વધીને ધે.યા અને લોહી નીકળે તેવો હાથ ધર ગયો. પછી કેટલાંક સ્થમધીદાર અતરો આપ્યાં તેમાં તેણે હાથ બાળ્યો.

પછી અમે બધા બેઠા ખાવાનું કામ થઈ રહ્યા પછી શરાણું કામ ચાલ્યું તે અમે સધળાએ ઇચ્છા પ્રમાણે પીધી પછી અમેએ પેલા ગૃહસ્થને પૂછ્યું કે બાપ તમે આ લસણની ચટણી નહોતા ખાતા તેનું કારણ મેહરજાની કરીને કહેશો ? તે ગુસ્સે ધમને બોલ્યો કે તમેએ આજે મારે માથે મોટું દુઃખ લેવનું કર્યું છે. તે દુઃખમાંથી હું છુટું તો મને નિરાંત વળે તેમ છે.

અમેએ તેમને કહ્યું કે મેહરજાન સાહેબ ! અમારો ગુન્હો માફ કરી આપની હકીકત કહેશો અને અમારા મનના પરેમ યાગરો.

તે બોલ્યો બાપએ જ્યારે તમને વણે આગ્રહ છે, તો કહેવાની જરૂર પડે છે, નહીં કહેવાનું કારણ કે તેમાં મારી પોતાનીજ હલકાઈ છે, પરંતુ હવે લાચારીથી તે કહેવી પડે છે.

આ મારો હાથ તમે ગુઝો તેમાં કાંઈ ખોટું છે ? એટલે અમેએ તેના હાથ તરફ જોયું તો તેના હાથમાં એક અંગૂઠો દેખાયો નહીં, પછી તેણે કહ્યું કે જેમ મારા જમણા હાથનો એક અંગૂઠો નથી. તેમ મારા બે હાથ તથા બે પગમાંથી એકતા અંગૂઠો નથી. અમને તે જોઈને નવાઈ લાગી અને પૂછ્યું કે આ તમારા અંગૂઠા શીંગે કપાઈ ગયા ? ત્યારે તે બોલ્યો કે તેનું કારણ એ કે હું જે લસણના ચટણી નહોતો ખાતો તે ચટણી છે.

અમેને આ સાંભળી ઘણી નવાઈ લાગી અને વિચાર કરવા લાગ્યા કે આપણે તો ધણીવાર આવી ચટણીએ ખાધ્યો છીએ પરંતુ કોઈ દહાડો કયું નુકસાન થતું નથી અને તમને કેવી રીતે થયું તેનો તાકીદે અમને જણાવો કરવા મેહરજાની કરશો.

ત્યારે તેણે પોતાની હકીકત કહેવા માંડી કે મેહરજાન ગૃહસ્થો ! હું બગદાદ શહેરનો રહેવાસી છું મારો બાપ સાધારણ ક્ષિત્રિનો હતો પરંતુ તેનો સ્વભાવ ઘણો ઉગ્રક હતો, તેથી તે પોતાના પૈસા બધા ગુમાવી મેટો હતો. પરંતુ તેની આત્મિક ઈજ્જત સારી હતી, તેથી તેના નામથી બજારમાં પૈસા મળતા હતા, જ્યારે તે મરી ગયો ત્યારે તેની પાસે એક પાછ સરખી નહોતી. તેની પાસે પાંચસે રૂપાઆનું ધરણું હતું, તેમ લગભગ એક હજાર રૂપીઆનું દેવું હતું, રહેવાનું ધર પોતાનું હતું, આવી સ્થિતિ તેની હતી.

જ્યારે તે મરણ પામ્યો ત્યારે મારી જિમર નાની હતી. પ્રથમ તો મારે થું કરવું તેની કાંઈ સૂઝ પડી નહીં. હું અતીશે શોક કરવા લાગ્યો, ત્યારે મારાં સગાંવડાં આવી દિલાસો આપવા લાગ્યાં. મેં થોડા દિવસ તો કાંઈ વેપાર ઉપર લક્ષ આપ્યું નહીં, પરંતુ મારા ઘેર લેણદારો ઉધરાણી કરવા આવવા લાગ્યા, તેમને આપવાને મારી પામે કાંઈ મિલકત હતી નહીં. મેં વિચાર કીધો કે આવી રીતે ખેતી રહેવાથી મારો શો દહાડો વળશે ? કાંઈ ઉધમ કરીશું તો પૈસો મળશે, બેઠાં બેઠાં ખાઈશું તો પાસે પાંચસે રૂપીઆના યોગીના છે, તે વેચી ખાવા પડશે અને દેવું કાવમ રહેશે, એમ ધારી મેં દુકાન કરવાના નિશ્ચય લીધો.

મારા બાપની કાપડની દુકાન હતી. હાલ તેમાં કાંઈ માલ હતો નહીં, તેમ મારી પાસે પૈસા પણ નહોતા તેથી માલ ક્યાંથી લાવવો તેનો મોટો વિચાર પડ્યો. હું મારા બાપના નામથી થોડો ઘણો માલ ઉધાર લાવ્યો, પરંતુ તે માલ ઘણો થોડો હતો તેથી પુરેપુરો વેપાર કરી શકાય તેમ નહોતું તે શહેરમાં મારો મામો હતો તે પૈસાવળો હતો તેની પાસે હું ગયો અને કહેવા લાગ્યો કે મારે દુકાન કરવી છે મારે મને થોડા રૂપીઆ આપો તો ઠીક, ત્યારે તે કાંઈ વિચારમાં પડ્યો કારણ કે મારો બાપ ઉગ્રક હતો તેથી તેના મનમાં આવ્યું કે છોકરો પણ કદાપી તેવો હોય તો મારા પૈસા પાછા મળી શકે નહીં. આવા વિચારથી તે ચુપ રહ્યો.

મને તેની ચકાની સમજણ પડી ગઇ, મેં તેને કહ્યું કે તમે પૈસાની કાંઈ ફિકર કરશો નહીં મારો સ્વભાવ મારા બાપની પેઠે ઉડાકે નથી. વળી પણ જો કદાપી વેહેમ રહેતો હોય તો હમણાં મને યોગ્ય પૈસા આપો અને પછી તમે મારી વતીજીક જીએ; જો તમને વિશ્વાસ આવે તો ફરી નાણાં ધીરજે નહીં તો બંધ કરજો. આખું બોલવાથી તેને કાંઈક વિશ્વાસ આવ્યો અને મને પાંચસે રૂપિયા આપ્યા. હું ખુશી થતો તે લખને ઘેર આવ્યો.

પછી મેં એક દલકા બાકાની દુકાન ખોળી કાઢી અને તેમાં એક દબર રૂપિયાનો માલ લાવીને બંધો. અને મેં મારો વેપાર સારી રીતે ચલાવવા માંડ્યો, થોડે થોડે મારી દુકાનમાં પેદાશ વધારે થવા લાગી અને જેમ જેમ હું કમાનો ગયો તેમ તેમ મેં માસ આપતું દેવું કાપવા માંડ્યું. થોડા વરસમાં તો દેવાથી છુટા થયો, અને મારી પાસે સુડી એકઠી થવા લાગી. જેમ જેમ નફા વધારે મળતો ગયો તેમ તેમ દુકાન પણ મેં વધારવા માંડી, અને ઘણી જાતનો માલ હું દુકાનમાં રાખવા લાગ્યો.

એક દિવસ સાંજની વખતે હું મારી દુકાન ઉપર બેઠો હતો. અને ઘેર જવાની તૈયારી કરતો હતો એટલે દિવસે જે માલ વેચ્યો હતો તે સઘળાનો મેળ મેળવતો હતો, દુકાનમાં જે માલ છુટો પડ્યો હતો તે સઘળો એક ગુમાસ્તા પાસે ગોઠવાવતો હતો. એટલી વારમાં એક ગાડી દોડતી આવી તે મારી દુકાન આગળ ઉભી રહી હું નામું લખતો બંધ થયો અને તે તરફ નજર ગઇ; તો તેમાંથી એક સ્ત્રી અને તેની સાથે એક દારી અંદરથી નીકળી. આ સ્ત્રીનો પોશાક તમામ સોનરી હતો અને તેની સાથું જોતાં આંખો પણ મીંચાઇ જતી હતી; તેના મોં ઉપર યુરખો નાંખેલો હતો ને સ્ત્રી ત્યાંથી ઉતરી મારી દુકાન ઉપર આવી ઉભી.

તેની સાથે ગાડી લોકનારની જોડે આગળના ભાગમાં એક સીધી જેવો ગુલામ બેઠો હતો તે પણ માડીમાંથી ઉતરી ત્યાં આવી બેઠો. કેટલીકવાર સુખી તે ત્રણે જણ અંદર અંદર ખાત કરી તેમાં મને કાંઈ સમજણ પડી નહીં પછી તે સ્ત્રીએ પોતાના મોં ઉપરથી યુરખો લગાર આવે; ખસેડી મોંનો થોડો ભાગ ઉધારો કરી મને કહેવા લાગી કે શેઠ ! તમારે ત્યાં કોઈ જાનનું સાદું કાપડ હોય તો ખતાવો. તે સ્ત્રીએ એવી રીતે મને કહ્યું પણ હું તો તેના સાથું એકા નબરે બંધ રહેલો તેથી તેનું કહેવું માગ લક્ષમાં લેતું નહીં. બ્યારે તેણે ફરીથી કહ્યું ત્યારે મેં કહ્યું કે તમારે જે જે સામાન જોઈશો તે સઘળો મારો દુકાનમાં છે.

ત્યાર પછી કેટલોક માલ મારી દુકાનમાં નડેતો. તે બીજા વેપારીનાં ત્યાંથી લાવવા માટે ગુમાસ્તાને મોકલ્યો બ્યારે હું દુકાનમાં એકલો રહ્યો, ત્યારે તે સ્ત્રીએ પોતાના મોં ઉપરથી યુરખો લઈ લીધો, જેવો તેણે યુરખો લીધો તેવીજ મારી આંખ મીંચાઇ ગઇ, મને માલ ખતાવવાનું પણ બાન રહ્યું નહીં. તે સ્ત્રી મારો વિચાર સમજી ગઇ અને કહેવા લાગી કે શેઠ ! તમે માલ વેચવા બેઠાહો પરંતુ અમે જે પુઠીએ છીએ તેનો ઉત્તર આપતા નથી, વેપાર ચકત આપી બેઠાહો પરંતુ રાખતું તે ઠીક નહીં. જો તમારે આપનાની ગરજ ન હોય તો અમે બીજાને ત્યાં જઈએ, તમા તમારું ચિત્ત ઠેકાણે રાખી તમારી દુકાનમાં જે જે ઉત્તમ જાતનું કાપડ હોય તે અમને ખતાવો. જો આવી વતીજીક રાખશો તો તમારી દુકાને કોઈ ધરાક આવશે નહીં એમ કહી તે ગુલામથી એકદમ ઉભી થઈ પોતાની સાથેની સ્ત્રીને કહેવા લાગી કે ચાલ બીજી દુકાન.

મેં કહ્યું બાતુ ! તમે આમ ગુસ્સે શા માટે થાઓ છો, આપને કદાપિ મારી બેઠરકારી લાગતી હશે પરંતુ તે સમજવામાં તમારી બૂલ છે; મેં તમોને કોઈ પણ દિવસ આ શેઠેરમાં જોયાં નથી, તેમ તમે કોણ છો તે પણ હું જાણતો નથી, કદાપિ તમોને મેં જોયેલાં હોય અને સરત્યુકથી માદ ન હોય, એમ વિચારમાં હોવાથી મારાથી જવાબ દમ શકાયો નહીં, માટે માફ કરો. તમે જે પૂછો તેનો ઉત્તર હું આપું છું. પરંતુ તે પેઢેલાં મેઢેરવાનો કરો જણાવો કે આપ કોણ છો ? અને ક્યાં રહો છો ?

ત્યારે તેની સાથે જે ગુલામ હતો તે બોલ્યો કે તમે બ્યારે નથી જોળખતા તો મારે જણાવવું જોઈએ કે તે આપણા શેઠેરના બાદશાહ અલીશ-હાશન-અલ-રસીદની સુલતાના જે એબીદા છે, તેની

ખાસ માનીતી અને સૌથી પ્યારી દાસી છે. જો કે તે દાસી છે, પરંતુ ઝોખીદા એને પોતાની બેન સમાન ગણી હમેશાં પોતાની પાસે રાખે છે. અને પોતાના પ્રાણ કરતાં તેને વધારે ગણે છે, અને તેથી બાદશાહની પણ તેના ઉપર મહેરબાની છે.

તે સાંભળી મેં તેને પૂછ્યું કે તે પરણ્યાં છે કે કુંવારાં છે; ત્યારે તે બોલ્યો કે કુંવારાં છે પરંતુ થોડા દિવસ પછી લગ્ન કરવાનો વિચાર છે અને તેમને લાઝક વર શોધવાની તપાસ ચાલે છે, તથા આ કાપડ પણ તેમના લગ્ન માટે જ લેવાનો વિચાર છે.

હું તે સાંભળી ખારા મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે હે ખુદ ! આવી સ્ત્રીઓ દુનિયામાં કોનાં બાળ્ય માટે નિર્માણ કરી હશે પરંતુ હું તને કાલાવાલા કરી કહું છું કે આવી સ્ત્રીની સેવા કરવાને પણ મને જોગ મળી આવે તો હું તારો ખરા અંતઃકરણથી ઉપકાર માનીશ, મેં આવી સ્ત્રી દુનિયામાં મારી ઉમ્મરમાં જોઈ નથી, હું તેને વિષે બીજી આશા કરું તે તો ફાગટ છે પરંતુ મારી એટલી ઉમેદ બર આવે તો હું મારી જીંદગીને સરળ માનીશ.

પેલો નોકર બોલ્યો કે હે શેઠ ! તે સ્ત્રી તમારા ઉપર આશ્રય છે, અને તેનું દિલ તમારા ઉપર એટલું ચોટ્યું છે કે તે બીજા કોઈને દેખી શકતી નથી. તમારી પાસે કપડાં લેવાનું બાનું કાઢીને આવે છે, પરંતુ તેના ખરો મુદ્દા તો તમારી ઇચ્છા જાણવાનો છે. તે સ્ત્રી બાદશાહની જે માનીતી મેગમ ઝોખીદા તેની સખી છે અને ઝોખીદાએ કહ્યું છે કે તું કોઈ પુરુષ પસંદ કરી મને દેખાડ એટલે હું તને પરણવાની રજા આપું. જે પુરુષની ચાલચલણ ઝોખીદાને પસંદ આ તેની સાથે તે પરણવાની રજા આપે. તે બાદશાહને તમને પસંદ કર્યા છે, પરંતુ હવે ઝોખીદાની પાસે તમને કેવી રીતે લઈ જવા તેની ગોઠવણ કરવાના વિચારમાં છે. ઝોખીદા પાસે જવું એ ઘણું મુશ્કેલી ભરેલું છે, અને ત્યાં ઘણા સખત જાણતા છે, તેથી ત્યાં જવું એ મોતના પંજમાં જવા બરાબર છે. જો તમારી હિમત પહોંચતી હોય અને આવા જોખમમાં પડવા તમો ખુશી હો તો કોઈક યુક્તિએ તમને ત્યાં લઈ જાય પછી તમારો આવરણ હોય તો બચીને એશ્વરામ ભોગવવો નહીં તો મરણને શરણ ચાલો.

આ સાંભળી હું વિચારમાં પડ્યો કે હવે કયે રસ્તે જવું; કાંતો મરવું અને કાંતો પરી જવો સ્ત્રી સાથે પરણવું. મેં છેવટ હિમ્મત ચલાવી અને ગમે તેવા જોખમે પણ તે સ્ત્રી સાથે પરણવું એવો નિશ્ચય કરાવ કરી તેને કહ્યું કે જો તારી બાધ કહેશે તેમ કરવાને હું તૈયાર છું.

પછી તેણે કહ્યું કે જો તમારી ઇચ્છા છે, તો તમો કાલે સાંજે આપણી નદીના કિનારે જ્યાં આગળ નદી મસીદ છે, ત્યાં આવજો; અમો તે ઠેકાણે દિવસ અસ્ત થયા પછી આવીશું. એમ કહી તે ત્યાંથી રવાના થયો. હું પણ બીજા દિવસની સાંજની વાટ જોતો ઘેર ગયો. દિવસ આથમ્યા પહેલાં હું તે મસીદના એટલા ઉપર જઈ મોડો સૂઈ અસ્ત થવાની નૈવારીમાં એક વહાણ નદીમાં આવતું જણાયું તેની અંદર પેલો નોકર મોકલેલો હતો, હું તે મસીદની અંદર જતા રહ્યો. તે વહાણમાં કેટલીક પેટીઓ હતી તે બધી પેટીઓ મળુરોએ મશીદમાં લાવીને મુકી. પેલી સ્ત્રી પણ વહાણમાં હતી તે ઉતરીને મસીદમાં આવી. મેં તેને આવતી દેખી તેના સામે ગયો અને કહ્યું કે શા દુકમ છે ? ત્યારે તેણે એક પેટી ઉઘાડી મને તેમાં બેસી જવા કહ્યું, હું બચિષ્ણનો કાંઈપણ વિચાર કર્યા વગર તે પેટીમાં પેડો એટલે નેણે તે પેટી બંધ કરી અને નીશાની કરો પાછી તમામ પેટીઓ પેલા વહાણમાં મુકાવી, અને તે વહાણ સપાટા બંધ ચાલ્યું, અને બાદશાહનો મહેલ જે નદીના કિનારા ઉપર હતો તે મહેલના આગળના પ્રથમના દરવાજામાં દાખલ થયા. પ્રથમ દરવાજાનાં એકે તેમને રોક્યા અને કહ્યું કે પેટીઓમાં શું છે ? તે બતાવે પેટી સ્ત્રીએ કહ્યું કે તેમાં બાદશાહની માનીતી સ્ત્રી જે સુલતાના છે તેનો સામાન છે, માટે તે બતાવી શકાશે નહીં ત્યારે તે અમલદારે કહ્યું કે બાદશાહનો દુકમ છે કે ગમે તેની વસ્તુ હોય પણ તે જોવી માટે જો બાદશાહના દુકમને માન આપવું હોય તો તમારે દેખાડવું પડશે ત્યારે તે બોલી મારે દેખાડવાની ના નથી, પણ જો હું આ વાત ઝોખીદાને કરીશ તો તે તારા ઉપર ગુસ્સે થયા વિના રહેશે નહીં. અને તેમાં તારો સ્વાર્થ બગડશે માટે તારી મરજી હોય તો હું તો તને બતાવું છું એમ કહી ગુસ્સાની સાથે

ઝોઝટ પેટીઆ ઉઘાડવા માંડી. પેલા અમલદારે આ સ્ત્રીને ગુસ્સે લથેલી જોઈ ચરચરી ગયો. તે જાણતો હતો કે આ ઝોખીદાની ધણીજ વહાલી દાસી છે. તેણી તે જગને જો માયું જુડું બરા શે તો માકે લીકરું પુટી જશે. પછી તે સ્ત્રીએ બે આર પેટીઆ ઉઘાડી એટલામાં તે અમલદાર બોલ્યો કે બસ કરોઃ હવે મેં જોઇ લીધું તમો કાંઈ રીઝ કરશો નહીં બાદશાહનો હુકમ મારે અમલમ લાવવો જોઈએ અને આટલી પેટીઆ જોઇ એટલે બસ થયું.

પછી પેલી સ્ત્રીએ તે પેટીઆ ખુલ કરી. ઝોખીદાના વિવાનખાનામાં લઇ ગઈ એવામાં ત્યાં બાદશાહ આવ્યો, આ વખતે ઝોખીદા ત્યાં હાજર નહોતી પોતે હમાનખાનામાં નહાવા ગઇ હતી, બાદશાહ ત્ય આવીને બેઠો તેણી તે સ્ત્રીને પૂછ્યું કે આ પેટીમાંથી શું છે. તેણે કહ્યું કે એમમ સાહેબનાં કપડાં વગેરે કેટલોક સામાન તેની બેનપણીએ યુખારા શહેરથી મોકલ્યો છે, ત્યારે બાદશાહ બોલ્યો, તે સ્વખું મારે જોવું છે, ત્યારે તે સ્ત્રી બોલી કે હું મારી બેનમ સાહેબને મોકલવું છું. ત્યારે બાદશાહ બોલ્યો તેનું શું કામ છે? હું કહું છું કે તું ઉઘાડ ત્યારે તે સ્ત્રીએ એક પછી એક એમ કેટલીક પેટીઆ ઉઘાડવા માંડી આ વખતે મન લાગ્યું કે હવે જીવનું મુશ્કેલ છે; કારણકે બાદશાહ પેટીઆ જોવા સિવાય રહેવાનો નથી અને જો માલમ પડ્યું તો મારી માથે સજાના નાન પશુ જરાના, પશુ હિમત રાખી બેશી નહો, તે એક પછી તે પેટીઆ ઉઘાડી તેમાંનો સામાન ખતાવતી હતી અને તે દરેક ખતાવતાં તર લગાતી હતી ત્યાર પછી તે ખતાવવાનું કામ એક બીજી દાનાને સોંપી તે ઝોખીદા પાસે જો તો ગમ અને કહેવા લાગી કે બાદશાહ પેલા માણસને પેટીમાં લાવીશું. અને બાદશાહ તમામ પેટીઆ ઉઘાડી જોવા માટે હુકમ કરી ત્યાં બેઠા છે અને કેટલીક પેટીઆ તો ઉઘાડીને જોઇ પશુ ખરા.

ઝોખીદા બોલી તું જા હું યુક્તિ કરું છું. એમ કહી તે ઉનાવળી કિતાવળી નહીને ઉઠી અને પુમે છુમ પાડવા માંડી અને દાસીઆ તેના બે હાથ પકડી ઉચકવાની પેઠે કરી બાગ વિવાનખાનામાં લઇ ગઈ. દાસીઆએ બાદશાહને ખચર આપી, બાદશાહ એકદમ ત્યાંથી ઉઠી તેની પાસે ગયો, અને પૂછ્યું કે શું થાય છે? ત્યારે તેણે કહ્યું કે મારા પેટમાં એકદમ સૂળ આરે છે, તેની ધણીજ વેતના થાય છે. બાદશાહે તરતજ સારા વેધને બોલાવ્યો, અને દવા પાછ તેને તો સાંકેજ હતું તેથી દવા પીને તરત બેઠી થઇ અને કહેવા લાગી કે હવે સાંકેજ થઇ ગયું. આટલી મુદતમાં પેલી સ્ત્રીએ મને બહાર કાઢી એક ઝોરમાંમાં સાંકેજો અને તેની અંદર ઝોખીદાના કપાટમાંથી કેટલોક સરસ પોશાક કાઢ બની રહ્યા. એટલું કામ તે કરી રહી એટલામાં તો બાદશાહ તથા ઝોખીદા સઘળાં ત્યાં આવ્યાં બાદશાહ બોલ્યો આ તારી પેટીઆ ઉઘાડવી હું જોઉં છું તેમાં તું ખુશ છે કે નહીં? ઝોખીદા બોલી નામદાર બાદશાહ આપ તેમાં મ પડોછો તેની અને શરમાવા જેવું થાય છે. આપ જે કહે તેમાં માનથી ના કદા શકાય ખરી? ખુશીના સાથે આપ સઘળા પેટીઆ જુઓ તેમાં મને કાંઈ જાતની અડચણ નથી. દાસીને હુકમ કર્યો કે સઘળા પેટીઆ ઉઘાડી તેમાંનો સામાન બાદશાહ સલામતે ખતાવ.

પછી દાસીએ તરતજ બાકીની પેટીઆ સઘળા ઉઘાડીને ખતાવી બાદશાહ તે જોઇને તરત ચાલતો થયો, ત્યાર પછે ઝોખીદાને તે સ્ત્રી કહેવા લાગી કે આજે જો આપે યુક્તિ ન કરી હોત તો હું તથા તમો અને તે નખમાં માણસો મારી જરાનાં હતાં. ઝોખીદા બોલી કે આપણી સ્ત્રી જાતી? યુક્તિને દેવત આ પશુ પહોંચી શકતા નથી- તે હજુ કલકા સ્ત્રીઓનાં ચરિત્ર સાંભળ્યાં નથી, કે સ્ત્રીઓ પુરુષ કરતાં ધણીજ સખ્ત કામો કરી પોતાની ધાન્યુઓ પાર પાડે છે. આપણા મનમાં અત્યારે કાંઈ પશુ પ્રકારનું પાન નથી એટલે આપણે વધારે યુક્તિએ કરવાની કાંઈ જરૂર નથી.

પછી ઝોખીદાએ તેને કહ્યું કે પુરુષને બાધારી લાવ. તે સ્ત્રી મારી પાસે આવી મને ઝોખીદાની પાસે લઇ ગઈ મેં ઝોખીદાને કાન દિવસ જોઇ નહોતી તે પોતાના વિવાનખાનામાં એક રત્ન જડીત સિંહાસન ઉપર બેઠી હતી, તેને પોશાક અને રૂપ જોતાં મારી આંખે ચક્ર આવવા લાગ્યાં. તેનું રૂપ એવું હતું કે હું તેની તારીક કયા શબ્દોથી કરું, તેના શરીરમાંથી જે સુગંધી નીકળતી હતી તેથી આપણું વિવાનખાનું મેકેકદું હતું, તેની પાસે લીચ માતી વગેરેનું જવેરખાનું એટલું પેકેરેલું હતું કે, જેના બારથી

તે નમી જતી હતી. તેના શરીરનું એક અંગ જોનાં ગમે તેવા શુદ્ધ મનને મજાસ પેતાનું મન કમળે રાખી શકે નહીં, અને જો કદાપી સર્વ અંગ દેખવામાં આવે તો મૂર્છા આવ્યા વગર રહે નહીં, મને તો એમજ લાગ્યું કે મનુષ્ય લોકમાં જો આવું કંઈક જોવાનું હોય નહીં, માગ્યું તો આમુ તો એમજ શક્યું નહીં, જેમ સર્વનાં કિરણો સાથે જોનાં આપો મીઠાઈ ભવ્ય છે, તેમ તેના મુખના તેજ્યા મારી આપો મીઠાઈ જવા લાગી હું તેની પાસે નીચું જોઈ ઉભો રહ્યા, અને સલામ કરી બોલ્યા નામદાર બેમમ સાહેબ આપનો શો દુકમ છે ?

તે બોલી કે જો સ્ત્રી તમને અહીં લાવી છે, તે સ્ત્રી મારી વહાલામાં વહાલી દાસી છે. અતિશે પ્રેમને લીધે હું તે દાસી નહીં પણ બેન જેવી ગણું છું, તે સ્ત્રી ધણી રૂપાળી તેમજ સારા ગુણની છે, અને તેણે તમને પોતાના ખર્ચિંદ કરવાને પસંદ કરેલા છે. માટે તમની જાત, કુળ તથા નામ વગેરે બધાવાની મારે જરૂર છે તો તે તમો કહેા; ત્યારે મેં તેમને મારી સર્વ હકીકત કહી તે સાંભળી ઝાંખી-દાંઝે પણ અને તેણીની સાથે લગ્ન કરવાની પસંદગી બતાવી અને લગ્ન દિવસ નક્કી કર્યો.

પછી અવસર જોઈને ડોબીદાએ બાદશાહને કહ્યું કે મારી પાસે જે મારી પ્યારી દાસી છે તેને દલે પરણાવવી છે માટે આપ દુકમ આપો, અને તેમાં વાપરવાને માટે કેટલાક પૈસા આપો, બાદશાહે કહ્યું કે પ્યારી તેમાં મને પૂછવાની શી જરૂર છે, આ દોલત, ખજાનો, વગેરે મર્વ તારૂંજ છે, તારે જેટલું ખર્ચ કરવું હોય તેટલું સુખેથી કરજે તેમાં મારી તરફથી તને કાંઈ પ્રકારનું રોકાણ નથી, તારો એક શબ્દ પણ પાછો ફેલવાને હું ખુશી નથી, કારણ કે મને વિશ્વાસ છે કે હું નારાજ થાઉં તેવું કામ કોઈ દિવસ તું કરવાની નથી.

પછી ડોબીદાએ દરવેલા દિવસે મોટી ધામધુમ સાથે તેને પરણાવી, અને જે રાત્રે અમારાં લગ્ન થયાં તેજ રાત્રે સર્વેને ખાણું આપવામાં આવ્યું, અમો સર્વ જમવાને બેઠા રસોઈના સ્વાદ એવો હતો કે મેં મારી ઉમરમાં પણ કોઈ દિવસ તેવી રસોઈ ચાખી નહોતી તેમાં એક લસણની ચટણી એવી સરસ હતી કે બધું સઘળી વસ્તુએને મુકી હું તેજ ખાવા મંડી પડ્યો, રાતના નવ વાગ્યા હતા તેથી અમો ખાઈને તરત સો વેરામ ગયા મારે સુવાનાં જે ઝમારડો હતો તેમાં જઈ હું બેઠો અને તે જોને આવવાની વાત જોના લાગ્યો, રાતના દશ વાગતાને સુમારે તે સવાને માટે ખાવી, જેવી તે ખુશ મિજબમાં આવતી હતી તેવો હું પણ ફીને તેને મારો પ્યાર બજાવવા માટે બેઠી પડ્યો, આ વખતે મારા હાથેથી તથા મોંમાંથી લસણની ગંધ ધુધળ નીકળતી હતી, તેને બેટતાંવારને તેણે મને એવો તો જોડથી ધક્કા માર્યો કે હું ભોંય પડતાં પડતાં રહી ગયો અને એકદમ ખુબો પાડી કે અરે કોઈ હાજર !! એટલામાં તો દશ પંદર સ્ત્રીઓ આવીને ઉભી રહી, ત્યારે તે બોલી કે આ દુષ્ટને મારો નાંખો, જલદી મારી નાંખો, એમ કહી એક ખીંટીએ લટક વેલ તંવાર લઈ એકદમ મને મારવા દોડી મારા તો હોશ કડી ગયા અને નાટકો બધા ગુરૂના શાથી ચડ્યો તેની મને કાંઈ સમજણ પડી નહીં; તે તરવાર લઈ એકદમ મારી છતી ઉપર ચડી બેઠી અને મારું ગળું કાપી નાંખવાની તૈયારીમાં હતી તેવામાં બીજી દાસીઓએ તેના હાથ પકડી તરવાર લઈ લીધી ત્યારે તે એક ચાણુક લઈ મને મારવા શરી વળી; મારા શરીરમાંથી લોહીની ધારાઓ ચાલવા લાગી પણ મને છોડ્યો નહીં, જ્યારે તે તદ્દન થાકી ગઈ, ત્યારે ચાણુક છોડી દઈ એક લઘુઆર લઈ મારી પાસે આવી અને મારા હાથ પગના અંશુકા કાપી નાંખ્યા એટલું કરતાંમ તો તે મેચુદ થઈ ભોંય પડી.

આ તરફ મારા અંશુકા કાપવાથી તથા મારથી હું પણ બેચદ થઈ પડ્યો હતો, થોડીવાર મને તો શુદ્ધિ આવી પ્રવૃત્તિ તે તો તેમની નેમજ પડી રહી, દાસીઓ તેની અનેક રીતે સારગાર કરવા લાગી પણ કોઈ રીતે તેને આરામ થયો નહીં મેં બીજી સ્ત્રીને પૂછ્યું કે આવું કાણું શું ? ત્યારે તે બોલી કે દસજની અતિશય મંથને લીધે તેની તર્પિત બગડી ગઈ છે. તેવે તે બચવી મુશ્કેલ છે.

આ સાંભળી મારા શરીરે જે દુઃખ થતું હતું તેના કરતાં તે નહીં બધે એવું સાંભળી વધારે દુઃખ થવા લાગ્યું, અને અતિશય પરતાવે કરવા લાગ્યો, પણ હવે તેથી શું વળે, હું પોકે પોકે રડવા લાગ્યો.

ખીજ દારીઓ એમ જાણતી હતી કે તેને દુઃખ થતું હશે તેથી રહે છે, પણ માઈ રડવાનું કારણ તો જાહેર હતું. તે દારીઓએ આવી મારા અચૂક ઉપર દવા લગાવી પાટા બાંધ્યાં, અને શરીરે પણ દવા ચોપડી ત્યાર પછી તે સ્ત્રીને એક ખીબા ઝોરડામાં લઈ જઈ સુવારી, આ વાત ઝોખીદાએ જાણી ત્યારે તે ધણુંજ દિલગીર થઈ અને તેમાં તેણે મારો વાંક કાઢ્યો નહીં પરંતુ તે સ્ત્રીને વાંક કાઢી કહ્યું કે તમેજી તેને તે વાતથી વાકેફ કર્યો નહીં એ ખોટું કહ્યું, અને તેનાપર જુલમ વધારે ગુજાર્યો છે, એમ કહી તે મારી પાસે આવી અને કહેવા લાગી કે તમે પણ મોટી બૂલ કરી છે. કારણ કે એવી વસ્તુ આખ તમારો લગાર પણ શુદ્ધ કરી નહીં.

મેં કહ્યું મારી મોટી બૂલ થઈ છે અને તેને માટે મને બેહદ શિક્ષા થઈ છે, તે શિક્ષાની મને કાંઈ દરકાર નથી; પરંતુ મારી સ્ત્રી આજની પડી તેની મને ચિંતા એટલી બધી થાય છે કે મારો પ્રાણ રહેવાનો નથી, એ નક્કી સમજાવું માટે હે મારાં મુરખા, તેની દવા તથા સારવાર કરી તેને શાંત થાય તેમ કરો, બસે તે કદાપી સાજ થયા પછી મારા સામું પણ ન જુએ, પરંતુ આ શરીર અને મન તો હવે તેનેજ આધીન છે.

મારો આવો પ્યાર જોઈને ઝોખીદા તો હક થઈ ગઈ અને મને દિલાસો આપી કહેવા લાગી કે તમે કાંઈ પણ ચિંતા કરશો નહીં, તમે બન્ને સાળાં થાઓ તેવા ઉપાય હું કરું છું અને તમારો સંબંધ પાછો જોડી આપું છું એમ કહી તેણે સારા સારા વેદાને બોલાવી એવી કીંમતી દવા કરાવી કે મને તથા તેને આઠ દિવસમાં આરામ થઈ ગયો, ત્યારે ઝોખીદા તે સ્ત્રીને લઈને મારી પાસે આવી અને કહેવા લાગી કે હવે તમારે કેાઢ દિવસ આવી દુર્ગંધવાળી વસ્તુ ખાવી નહીં અને કદાપી ખાવી તો તેને અશ્વ માત્ર પણ વાસ ન આવે એવી રીતે શુદ્ધ થઈ જવું, મેં કહ્યું આપનો અક્ષરે અક્ષર માથે ચડાવું છું અને આપના કહેવા પ્રમાણે વર્તીશ.

પછી તે મારી સ્ત્રીને કહેવા લાગી કે તારે આનું અવિચારી કામ કરવું નહીં, તે માણસ કુળવાન છે નહીં તો આટલું દુઃખ થયા છતાં તારા ઉપર તે આટલો બધો પ્યાર રાખે નહીં, હવે તેને જે શિક્ષા કરી છે. તેને માટે તારે તની મારી માગતી જોઈએ.

એટલું સાંભળતાં તે સ્ત્રી મારા પગે પડી અને કહેવા લાગી કે ખાવિંદ મેં ગુસ્સાના આવેશમાં આ પ્રમાણે કર્યું. તેને માટે આપની મારી માથું છું અને મને ઘણો પરતાવો થાય છે. એમ કહી તે રોઈ પડી. ઝોખીદાએ તેને કાથ જાલી ઉડાવી અને છાતી સરસી ચાંપી કહેવા લાગી કે હવે ઘણું થઈ ગયું. તારા કૃત્યનો તને પરતાવો થાય છે, તેથી હવે તારો કાંઈ દોષ રહ્યો નથી.

પછી ઝોખીદા ત્યાંથી ચાલી ગઈ. અને અમે સલાહસંપથી રહેવા લાગ્યાં, ત્યાં ખાવા પીવાનું અને એશ્વારામનું ઘણું સુખ હતું પરંતુ બહાર જવાનું મળતું નહીં, તે ઘણુંજ દુઃખ હતું, તેથી મને કંટાળો આવતો પણ તે વાતની હું મારી સ્ત્રીને ખબર પડવા દેતો નહીં, કારણ કે તે જાણે તો ઉદાસ થાય. પરંતુ મારો વિચાર જાણી ગઈ, અને ઝોખીદાની આગળ તેણે બહાર કાઢીકાણે રહેવા જવાની આજ્ઞા મારી, ઝોખીદાને તેના સિવાય એક ઘડી પણ ચાલતું નહીં તો પણ અમને કાંઈ ખાંડું ન લાગે તેમ પોતાના મહેલની પાડોશમાં ઘર રાખવાનું કહ્યું અને જેટલા પૈસા જોઈએ તેટલા લઈ જવા દેકમ કર્યો. પછી મારી સ્ત્રી આવી અને કહેવા લાગી કે ખાવિંદ હું તમારો વિચાર જાણી ગઈ હતી, અને તે બાબતની તમારી ધ્રુજ પૂરી થાય તેવી જાહેર કરી આવી છું. મેં પૂછ્યું કે શી રીતે કરી આવી ત્યારે તે બોલી કે તમે આ મહેલની પાડોશમાં આપણે રહેવા લાયક મકાન જોઈ આવો, અને મને તેટલા પૈસા થાય તો તે અહીંથી લઈ જાઓ.

પછી હું તે બાબતની તપાસ કરવા ગયો તો એક સરસ મકાન હતું પરંતુ તેની કીંમત ઘણી હતી તેથી મારા મનને એમ લાગ્યું કે આટલી બધી રકમ ખરચવાની હા કહેશે નહીં મેં ખાવા ઝોખીદાને તે દલીલત કહી ત્યારે તેણે કહ્યું કે મને તેટલી કીંમત ખેસે તેની શિકર નહાં પરંતુ મહેલની થડમાં જોઈએ. મેં કહ્યું તે બધી સવડ તો છે પણ કિંમતનો વાધો છે, તેણે કહ્યું કે કિંમત જે સામે માણસ માગે તેટલી આપા.

પછી મેં તે મકાન વેચાણ વર્ષ ઝાબીદાની ત્રીજેરામાંથી રૂપિયા આપ્યા અને અમે બન્ને સુખચેતની રહેવા લાગ્યાં અમે એશ્વાચમ મોગવવામાં કાંઇ કયાસ રાખી નહીં તેમ અમારા મનને કાંઇ વાતનો ઝોરતો અધુરો રહ્યો નહીં. કેટલાંક વરસ સુખમાં જતાં રહ્યાં, તે દરમિયાન મારી સ્ત્રી આબરી પડી અને મંદવાડ દિવસે દિવસે વધવા લાગ્યો. ઘણા પૈસા ખરચતાં કાંઈ પણ આરામ થયો નહીં, ત્યારે મેં તેને ખચવાની આજ્ઞા છોડી, તો પણ મેં તેની ઝેવી ચાકરી કરી કે તેને કોઈ પણ વાતથી અસંતોષ થયો નહીં, મંદવાડ ઘણા દિવસ સુધી પહોંચ્યો, તોપણ કંટાળ્યો નહીં, આખરે તે મારી ગઈ. અને હું અત્યંત શોક સાગરમાં ડુબ્યો.

ઝાબીદાએ મને કહ્યું કે જો તારે શરીર પરણવું હોય તો પરણાવું. મેં કહ્યું કે આ સ્ત્રીના મગજથી મને એટલી દિલગીરી થાય છે કે હવે મને પરણવું બીલકુલ સાઈં લાગતું નથી. હવે હું મારી જીંદગી સુસાઈરીએ તથા દેશ જોવામાંજ ગુજરીશ. ત્યારે તે બોલી જેવી તારી ઇચ્છા.

ત્યાર પછી મેં માઈં ધરખાર તથા સરસામાન વેચી નાખ્યો અને દેશાટણ કરવા નીકળ્યો. હું ઘણા ઘણા દેશ કર્યો, ત્યારે મારી પાસેથી ઘણાખરા પૈસા ખર્ચાઈ ગયા, થોડા રહ્યા ત્યારે મેં વિચાર કર્યો કે હું તદ્દન ખાલી થઈ જઈશ તો પછી મારી જીંદગી કેવી રીતે ગુજરીશ તેથી કોઇ કેકાણે રહી મારી આ-જીવિકા નભા શકે તેવો વેપાર કરવા મારી ઇચ્છા થઈ, એવામાં હું ૧૨તો ૧૨તો આ શહેરમાં આવ્યો, અને આ શહેરનો વેપાર રોજગાર તથા ઠાઠમાઠ જોઇ અહીંયાં રહેવાનો મારો ઇરાદો થયો, અને ત્યારથી હું અહીંજ રહ્યો છું.

આ પ્રમાણે તે ખીના તેલવાળાએ કાશગરના સુલતાન આગળ મિજલસમાં મળેલા માણસની વાત કહી અને કહેવા લાગ્યો કે હે નામદાર સુલતાન આપને જો મારી વાતમાં કાંઇ નવાઈ લાગે તો અમને છોડી દો નહીંતો આપની ઇચ્છામાં આવે તેવી શિક્ષા કરો.

ખાદશાહ બોલ્યો તમારી વાત ઠીક છે, પરંતુ તેમાં તમે છુટી જાઓ એટલી અન્યથી નથી. અમારે ખરેખરી અન્યથી બરેલી વાત સાંભળીશ તો જ તમારા ઉપર રહેમ થશે, ત્યારે પેલો હડીમ બોલ્યો નામદાર સુલતાન હું અભિમાન તો નથી કરતો પણ મારી વાતથી આપ ખરેખર ખુશી થશો, ત્યારે ખાદશાહે કહ્યું કે ત્યારે તમારી વાત ચલાવો એટલે તે માહુદી હડીમે પોતાની વાત શરૂ કરી.

હડીમે કહેલી હાથ કપાયેલા ગ્રહસ્થની વાર્તા.

બ્યારે હું નાની ઉંમરનો હતો ત્યારે માગ બાપ મને બજવા સાઈં સુક્યો, હું સારી પેટે વાંચતાં લખતાં શીખ્યો. અને આશરે વીસેક વરસનો થયો, ત્યારે મેં કેટલીએક બાપાનો અભ્યાસ પુરો કરીધો. બહુ રહ્યા પછી શો ધંધો કરવો તેનો મેં વિચાર કર્યો મારી પાસે કાંઇ પૈસા નહોતા, તેથી મને કાંઇ ધંધો કરવો પસંદ પડ્યો નહીં. કારણ કે સર્વ ધંધાઓમાં પૈસાની જરૂર પહેલી પડે, તેથી કાંઇ ધંધા ઉપર માઈં ચિત્ત ચોટ્યું નહીં. છેવટે મેં વૈદનો ધંધો કરવાનો નિશ્ચય કર્યો, અને તેથી એક વૈદને ત્યાં હું પ્રથમ નોકર રહ્યો. અને તેની જોડે સારી રીતે વિનયથી વર્તી તેની પ્રીતિ સંપાદન કરી, અને તેની સાથે મેં થોડે થોડે સંલગ્ન અભ્યાસ કર્યો એ ત્રણ વરસમાં હું તે ધંધામાં હોંશિયાર થયો, ત્યાર પછી મેં નોકરી છોડી દીધી, અને નવી દુકાન (દવાખાતું) કર્યું. એક દિવસ હું મારા દવાખાનામાં બેઠો હતો. તેવામાં એક માણસ મને તેડવા સાઈં આવ્યો, મને તેણે કહ્યું કે મેહેરબાન આપ શીના પૈસા મારી પાસેથી લ્યો અને એક માણસ આબરી છે તેને જવા માટે પધારો.

હું તરતજ ઉઠ્યો તેણે મને એક મોઢોર આપી જે બેઢ મેં ગળવામાં સુકી મેં વિચાર કર્યો કે આ માણસ કોઇ તવગરના ધરનો છે. તેથી હું સારી રીતે ઠાઠમાઠથી તેની સાથે ગયો, અમે ચાલ્યા

આલ્લા શહેરનો જે હાકેમ હતો તેના મકાનમાં ગયા. ત્યાં એક માણસ પોતાના શરીર ઉપર એક સરસ જબ્બો ઝોલી બેઠેલો હતો. હું તેની પાસે જઈને બેઠો, મેં તેને નાડી બેંચાને માટે હાથ લાંબો કરવાનું કહ્યું; ત્યારે તેણે પોતાનો ડાબો હાથ લાંબો કર્યો, મેં તેને જમણો હાથ લાંબો કરવાનું કહ્યું ત્યારે તે બોલ્યો કે મારો જમણો હાથ દુખે છે ત્યારે મેં ડાબો હાથ બેંચ તેને ફવા આપી, અને હું ત્યાંથી ઉઠ્યો પછી તેણે કહ્યું કે મને આરામ થાય ત્યાં સુધી રોજ તમારે મારે ઘેર આવવું. પછી હું ઘેર આવ્યો અને દરરોજ તેને ત્યાં જવા માંડ્યું. રોજ મારી રીત પૈસા મને તે રોકડા આપી દેતો, કેટલાક દિવસ સુધી તેણે મારી ફવા આપી, અને મારી ફવા તેને ઘણી માફ આવી અને સાંજે થયો. ત્યારે તેણે છેલ્લે ત્રિસે મને કહ્યું કે હવે હું સારો થયો છું. માટે તમારે ધક્કા ખાવાની જરૂર નથી. તમોએ મારે માટે ઘણી તસ્દી લીધી માટે તમને હું જે કંઈ બેટ આપું છું તે સ્વીકારો એમ કહી મને પચાસ સોનામેહરો આપી મેં તે લેવાને ના કહ્યું. પરંતુ તેણે બળાકારે મને આપી, અને ત્યાર પછી તે મારા ઉપર અતીશે ખાર રાખતો, દરરોજ મને એક વખત પોતાની પાસે બોલાવતો, અમો બન્ને દરરોજ એક વખત ન મળીએ તો તેના છવને ચેન પડતું નહીં. એક દિવસ તે પોતાનાં કપડાં ઢાંઢી નાહવા બેઠો હતો, તેવામાં હું તેની પાસે જઈ ચઢ્યો, તો મેં તેનો એક હાથ કપાયેલો દીઠો, તે બોલ્યો હું ઘણો જ નવાઈ પાડ્યો અને પૂછવા લાગ્યો કે બાઈ આ બનાવ બનવાનું કારણ શું ?

આ હાકેમ મારા ઉપર ઘણે જ ખાર રાખતો અને મેં તેને સાંજે કહ્યો, તેના બદલામાં તેણે મને તે શહેરના મોટા દવાખાનામાં સૌનો ઉપરી નીમ્યો હતો, અને મારાથી કંઈ પણ વાત છતી રાખતો નહીં, તેથી તેણે મને કહ્યું, કે તે વાત નિરાંતે કરવાની છે, માટે અત્યારે ચાલો આપણે જમી લઈએ પછી કહીશું, એમ કહી અમો બન્ને જણ બેઠે ખાઈ બેઠા; બન્ને જણ ખાઈ રહ્યા પછી સજ પડી ત્યારે તેણે મને કહ્યું કે ચાલો મારી સાથે ફરવા અમો બન્ને જણ એક ગાડી બેંચાવી તેમાં બેસી ફરવા નીકળ્યા. રસ્તે ચાલત ત્યાં તેણે મને કહ્યું કે મારો એક હાથ કેમ કપાયો તે હવે ધ્યાન દેને તમે સાંભળો.

તે બોલ્યો હું તમને મારા ડાબો હાથ બતાવતો હતો તેથી તમને જ્ઞેમ તો પડ્યો હશે, મેં કહ્યું કે હા ! પણ હું એમ વિચાર કરતો હતો કે જે માણસને કોઈ દિવસ વેદને ઘેર જવાનો વખત ન આવ્યો હોય તેવા માણસને તે વાતની માહિતી ન હોય, તેથી મેં તે વિષે વધારે પ્રહાર કરી નહોતી. પરંતુ જ્યારે મેં તમારો હાથ કપાએલા જોયો ત્યારે તો મને ખરેખર દિલગીરી ઉત્પન્ન થઈ, અને તે વાત જાણવાની ઇતેનરી થઈ, તો હવે આપ મને આપની સઘળી હકીકત યથાર્થિત બતાવો ત્યારે તેણે કહ્યું કે મૌસલ શેરદથી તો તમે વાઝેકે હશે; તે શહેરમાં હાલ પણ મારે ઘણુંખડું કુટુંબ છે, અને તે શહેરના આદશાહ કેટલીક પેઢીએ અમારો સગો થતો, મારે ઘેર સારી સારી જાગીરા હતી. તેની ઉપજ માંથી અમે અમારું ચુલ્લારાન સુખે સમઘે નભાવી શકતા; અમારે કાંઈ પણ દુધા કરવાનું જરૂર પડતી નહીં તેથી દિવસનો ઘણો ભાગ એશારામ તથા ધર્મધ્યાનમાં કાલતા, આ શહેરમાં મોટા મોટા વેપારીઓની દુકાન હતી અને તેમને મીસર, હિંદુસ્તાન, અરબસ્તાન, તાતારી સાથે વેપારના સંબંધ હતા, તેથી ઘણું બેંધો દેશાવરના ફરનાર હતા. મારા બાપને તે મોટા વેપારીઓ સાથે મારી જાળખાણ હતી તેમજ દરબારમાં પણ મારા બાપનું ચલણ સારું હતું. તેથી આખા શેરદમાં સઘણે ટેકાણે તેમને માન આવકારવાની રીતે મળતું.

મારા બાપને હું એકનો એક છોકરો હતો, તેમજ અમારા આખા કુટુંબમાં અને મારા મેશાળ-ક્ષમાં પણ હું એકલો જ હતો, તેથી હું ધરેજી મળતો હતો, મારી શુદ્ધિ નિમિત્ત, અને મારા બાપે નશાને બહુવા મુક્યો. હું થોડીવામાં સારાં સારાં પુસ્તકો શીખ્યો. બરાબર વાંચનાં લખનાં શીખ્યા પછી તે નવાબેશી કેસી પોતાની સાથે ફરવા માંડ્યો. હું પણ તેમની સાથે જ રોકેલીક પાવતોમાં પ્રવીણ થયો, તેમની સાથે રજદખારમાં પણ જતો.

આ બ્યવહારિક કામેની સાથે હું ધર્મનું પણ કાંઈક જ્ઞાન મેળવતો, અને મારા વધારાશક્તિ તેનું

પણ મનન કરતો તથા પાળતો, એક દિવસ તેહેવારને દિવસે ખુશાલી માટે મારા બાપે શહેરના આગરબર જુહસ્થે ને આમત્રણ કરી ખાણું આપ્યું હતું તે દિવસે સઘળા આવ્યા હતા. અને જમી રહ્યા પછી સૌ ખુશ મિનનમાં વાતો કરતા હતા. તવામ વેપારની વાત ચલાવતાં ચલાવતાં જે જે વેપારો જે જે દેશ જોઈ આવ્યા હતા, તેની તારીફ કરવા લાગ્યા, મધ્યે મિતર દેશન વખાણ કર્યો, કોઇએ અરખસ્તાનનાં વખાણ કર્યો મધ્યે હિદુસ્તાનન કર્યો, આ પ્રમાણે વાતોના ગપાટા ચાલી રહ્યા હતા બધી વાતો ચાલ્યા પછી વિચાર કર્યો તો ધણા માણસાએ મિસર દેશનાં વખાણ કર્યો. અને મારા બાપે પણ મિસર દેશનાં વખાણ કર્યો. અને કહ્યું કે આજકાલ મિસર દેશના લોકોના જેવો પૈસો તેમજ પેદાશ દુનિયાના બીજા દેશમાં નથી, એ દેશમાં વરસા. ખિલકુલ નથી આવતો. પરંતુ નીલ નદીમાં એક વરસમાં બે વાર રેલ આવે છે, તેથી આખા દેશમાં પાક ધણેજ સરસ થાય છે, અને દુનિયાની તમામ જાતની વનસ્પતિ, આનાજ, પશુ, પખા વગેરેની પેદાશ ત્યાં છે. ત્યાંના લોકો ધણા દુનિયવાન અને ઉદ્યોગી તથા રૂપાળા હોય છે, તે દેશની રાજધાની કેરો શહેર છે. તે શહેર તો જાણે સર્વગ્રાંથી ઇન્દુરની નીચે આવ્યા હોય તેવું છે.

વળી મારા બાપ કહેવા લાગ્યો કે હમણ યોડાં વરસ ઉપર કેરો શહેરમાં મુસાફરએ ગયો હતો. ત્યારે ત્યાંના જાદુશાહની સ્ત્રી નીકળી હતી, જે જોતાં હું તો અજબબજબ થઈ ગયો કે તેના જાદુસિક્કિ અને હામ અને કોઈપણ જાતની ઉપમા આપવાને માર પાસે પુરતા શબ્દો મળી શકતા નથી, ત આદ-શાહની કેટલાક તદ્દન દલકં કામ કરનારી યુવામીઓ એવી તો રૂપાળી હતી કે આપણું દેશનાં સાગમાં સારા ખુબસૂત સ્ત્રી પણ તેના બરાબર કરી શકે નહીં. હું સમજ્યો કે આજાહને ત્યાંજ આ 'ી'ઓએ રહો, પરંતુ મેં બધા શહેરમાં જોયું તો એક પણ સ્ત્રી મારા નજરે બદલીકલતી પડી નહીં, આ જોઈ અને એવ અજબબજા લાગી કે ખુદાતાલાએ દુનિયાનું સઘળું રૂપ તો કેરો શહેરમાંજ મુશી દીધું છે.

આ શહેરના જેવું મોટું અને સુંદર શહેર મેં કોઈ જોયું નથી. ત્યાંના એકેએક વેપારી દુનિયાના ધણા ખરા દેશો જોડે વેપારનો સંબંધ ધરાવનારો છે, જેણે તે શહેર જોયું નથી. તેના અવતાર અદ્દજ છે, જે માણસ એકવાર ત્યાં જાય, તેને ત્યાંથી પાછા ફરતું ધણું દિલગીરી બરેલું થયા વગર રહેતું નથી. આ કેરો શહેર સિવાય બીજાં મિસર દેશમાં ધણાં સુંદર શહેર છે, પરંતુ કેરો શહેરની બરાબર એકે શહેર નથી, જે માણસ ધણો વેપારી થાય અને જેને એથારામ લેવો હોય તે કેરો શહેરમાં જઈને રહે છે. સાધારણ માણસને ત્યાં રહેવાનું કામ નથી કાણુ કે તે શહેરમાં પુષ્કળ વસ્તી હોવાને લીધે સર્વ વસ્તુઓ, તેમજ ઘર દુકાને વગેરેનું બાકું ધણુંજ મોંઘું છે ! દુકામાં એટલુંજ કે, તે શહેર જોતાં બીજાં તમામ શહેરો તેના આગળ કાંઈ વિસાતમાં લાગતા નથી.

આવી રીત કેરો શહેરનાં વખાણ સાંભળી પેલા બીજા લોકોને કેરો શહેર જોવા જવાનું મન થયું. તે એટલે મુશી કે એક બે દિવસમાંજ તૈયાર થઈ જતું. પરંતુ તેમાં કોઈપણ માણસ એમાંયો નહોતો, તેથી તેઓએ માન આપને કહ્યું કે, તમારી શી મરજ છે, મા ! બાપે કહ્યું કે હું તો હમણાં જ આ-વ્યો છું માટે મારો વિચાર કાચો છે ત્યારે પેલા લોકોએ તેમને આમંત્ર કરીને કહ્યું કે, જો તમે અમારા ઉપર મેહેરબાની કરીને અમારી સાથે આવો તો અમે તમારો મોટો આબાર માનાયું. અમે તમારો સેવા ચાકરી સાર રીત કરાવું. પણ તમે અમારી જોડે આવો તો ઠીક, એમ કહી તેમણે ધણા કાલાકાલા કર્યા ત્યારે મારા બાપે તોજવાની હા કહી અને ક્યે દિવસે નીકળતું તેનો નક્કી વિચાર કરી ત્યાંથી વેગમ ગયા.

પેલા લોકો પણ તમામ વેપારી હતા તેમણે એએ પોતાપોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે મિસર દેશમાં પો-સાય તેવ જૂરી જૂરી જાતની માલ લીધી મારા બાપે પણ પોતાના સાદ જૂરી માલ લીધી, મેં મારા બાપને કહ્યું કે મને સાથે તેડી જાઓ ત્યારે તેમણે કહ્યું કે તારી ઉમર નાની છે અને મુસાફરીનું કામ ધણું સખત છે. માટે તું ઉમર લાંબક ધમક ત્યારે તેડી જઈશ, મેં કહ્યું કે દાલ મને અતર વરસ તે અર્થાં કે તો હવે ક્યારે ઉમર લાંબક કહેવાઈ ? મારા બાપે કહ્યું કે હજુ પચીસ વરસ પછી તારો ઉમર પાંચ કહેવાય. મને ધણી દીલગીરી થઈ. કારણ કે મારા બાપ સાચું મારાથી વધારે બોલી શકતું નહીં, ત્યારે મેં મારી માને તે વિષે કહ્યું અને ધણી દીલગીરી સાથે રાઈ પડ્યો. મારા અન્ને કહ્યું કે હું તારા

બાપને કહીશ અને તને લઈ જાય એવી ગોઠવણ કરીશ.

તે સાંભળી હું ખુશી થયો, મારો બાપ જ્યારે જમવા આવ્યો ત્યારે મારી માએ કહ્યું કે તમેજે જ્યારે કેરો શેઠર જાઓ છો, તો આ છોકરાને તમારી સાથે લઈ જાઓ તો શું ખોટું, અત્યારથી તમારી સાથે ફરશે તો કાંઈક હોંશીઆર થશે, તમે તેને વાકેફ નહીં કરો તો પણ તમારો બાર બધા કોણ ઉપાડી લેશે ?

આવા રીતે મારી માએ મારા બાપને ઘણું ઘણું સમજાવ્યો, ત્યારે મારા બાપે કહ્યું કે મુસાફરીમાં ફરમ ઘણું છે. કોઈ કોઈ વખત પુરું ખાવા પણ મળતું નથી કોઈ કોઈ વખત એવી આશ્વતો આવે છે કે જીવનું પણ મુશ્કેલ થઈ પડે. આવાં આવાં કારણોથી હું લઈ જવાની ના પાડું છું, પરંતુ જ્યારે તારો પણ આમ્રહ છે તો હું તેને દમાસ્કસ શેઠર સુધી લઈ જઈશ અને તેને ત્યાં મુકીને અમે આગળ જઈશું મારી માએ કહ્યું બન્ને તેમ કરીએ પણ તેને જોડે લઈ જઈએ.

પછી જમી રહ્યા પછી મારા બાપે મને કહ્યું કે તું પણ મારો જોડે તૈયાર થશે તારે આવવાનું છે; આ સાંભળી હું ઘણું ખુશી થયો, અને મારો જોડે લેવાનાં લુગડાં લતાં વગેરે સઘળા સામાનની તૈયારી કરવા લાગ્યો કારણકે બીજે દીવસે તો નીકળવાનું હતું, મારા બાપે કેટલાક માલ મારા નામથી બર્ચો, મારી માએ મને કહ્યું કે બાપ ! તારે દમાસ્કસ સુધી જવાનું છે મેં કહ્યું બહુ સાફ.

સાંજે પોતપોતાને લાયક માલ ભરી લીધો અને બીજે દિવસે સાંજના પરવારી અમેાએ મુસાફરી શરૂ કરી. કેટલાક દિવસનાં મુસાફરીએ અમેા દમાસ્કસ શેઠરમાં પહોંચ્યા. દમાસ્કસ શેઠર લગભગ પાંચ ગાઉથી દેખાવા લાગ્યું, તે શેઠરની મોટી મોટી હવેલીઓ આકાશની જોડે યાતો કરતી હતી જેની લખાઈ પહોળાઈ એટલી બધી હતી કે મારી નજર પહોંચી શકતી નહીં.

અમેાએ ત્યાં જઈ તંબુ નાંખી ગામ બહાર પડાવ કર્યો, ત્યાં અમારી સાથેના કેટલાક વેપારીઓના આડતીઆઓને જાણ થવાથી તેઓ અમને તેડવાને આવ્યા. પરંતુ અમેાએ જવાની ના પાડી, ત્યાર પછી તે વેપારીઓએ અમારી પાસેનો માલ માંગ્યો પરંતુ તે સઘળાએ કહ્યું કે અમારે કેરો શેઠર જવું છે માટે અમેા આપી શકીશું નહીં.

પછી મારા બાપે મને મારો માલ સોંપી કહ્યું કે તું આ શેઠરમાં રહે અને અમેા કેરો જઈશું. કેટલાક જરૂરનાં કારણોને લીધે હું તને ત્યાં લઈ જઈ શકું તેમ નથી. માટે અમેા આવતા સુધી તું અહીંજ રહેજે અને તારી પાસેનો માલ નફો મળે તો વેચી નાંખી ગામમાં એક ઘર બાંડે રાખીને રહેજે. મેં કહ્યું સાફ, એમ કહી ને સઘળા શેઠર તરફ રવાના થયા અને મારે દમાસ્કસ શેઠરમાં રહેવું પડ્યું.

તેમના ગયા પછી મેં મારો માલ વેચી દીધો. તેમાં મને પુષ્ટળ નફો મળ્યો હવે મેં અહીંયાં કેટલાક મિત્ર કરી રાખ્યા હતા, હું એકઠો પડ્યો અને મારા બાપ વગેરે જે લોકો કેરો શેઠર ગયા હતા તેઓને આવવાનાં ઘણા દિવસ લાગે તેમ હતું. તેથી મેં દમાસ્કસ શેઠરમાં એક ઘર બાંડે લેવાનો વિચાર કર્યો, અને મારા મિત્રો મારફત ઘર રાખવાની તપાસ કરાવી મારા મિત્રો એમ જાણતા હતા કે આ કોઈ મોટો પૈસાવાળો છે તેમ દાઢ પણ તેવે રાખ્યો હતો, પરંતુ તે દાઢ મેં એવો મુદિતમંદ રાખ્યો હતો કે મારે ઘણા પૈસા ખર્ચવા પડતા નહીં હું પૈસા ઘણીજ ફરકસરથી ખર્ચતા તે બાબતમાં ઉગાડ-પણ વાપરતો નહીં.

મારા મિત્રોએ એક સાફ ઘર શોધી કાઢ્યું, તે ઘર ઘણું મોટું અને વધારે બાડાનું હતું તેમજ ખુણામાં હતું તેથી મને પસંદ પડ્યું નહીં. ત્યારે મેં કહ્યું કે બાપએ આપણે બહુ મોટા ઘરના બાપ નથી. પરંતુ સરીઆમ રસ્તા ઉપર એક નાનું ઘર રાખવું કે જેમાં આપણો સમાવેશ થઈ શકે ત્યારે તેઓ બીજાં ઘર જોવા માટે નીકળ્યા, તેમણે રાજમાર્ગ ઉપર એક નાનું ઘર શોધી કાઢ્યું જે ત્રણ માળનું હતું, વચલા માળના આગલા મેડે દિવાનખાનું કરવાની સગવડ હતી. નીચે રસોડું કરવાની સગવડ હતી. અને ત્રીજે માળે સુધ રહેવાની સગવડ કરી, પાછળના માળમાં છુટી જગીર હતી તેમાં એક કુતો હતો. મને આ ઘર પસંદ પડ્યું. અને તે દર મહીને પંદર રૂપીઆ બાડાના નકી કર ખી લીધું, અને તેને

સુધારવાને સાર પ્રથમ મારે કેટલુંક ખરચ કરવું પડ્યું. જે જગ્યાએ દિવાનખાતું કરવાનું હતું તે ઘોરડાં ઘણા સુંદર હતાં. તે પશુ તેમાં કેટલીક હાડીઓ, તકતા, અમરખ વગેરે લાવીને ગોઠવી દીધી, અને તેને ખુબ શણગાર્યો અને તે પ્રમાણે મેં એક દિવસમાં મારા મિત્રો મારશત મારી ઇચ્છા પ્રમાણે તે ઘરને મારે રહેવા લાયક બનાવી દીધું.

ત્યાર પછી પાછળ જે છુટી જમીન હતી તેમાં કેટલાક ટુલના છોડ તથા જે થોડી સુઢતમાં તૈયાર થાય એવા કેટલાંક ઝાડ રોપાયાં ત્યાં કુચે તો પાસેજ હતો તેથી તેમાંથી પાણી કઢાવી ઝાડોને પાણી પાઈ સારો બાગ ખીલવવાને વાસ્તે મેં એક હોંશીઆર માળીને નોકર રાખ્યો, પછી મેં રસોઇઆ, નોકર, એક ખાનગી હિસાબ રાખનાર ગુમાસ્તો, વાસીદુ વાળનાર વગેરે કેટલાક માણસોને નોકર રાખ્યા અને જે જે સામાન જોઈએ તે સવજો બરી દીધી.

હું મારા દોસ્તો સાથે હંમેશાં શેઢરમાં ફરવા જતો, અને પૈસા પણ રીતસર ખરચતો, અને કેટલીક વખત હું તેમના ઘેર જતો તથા તેમને મારે ઘેર પણ ખાવા સાથે તોડતો, આ પ્રમાણે મેં ચાર મહીના સુધી કર્યું. શેઢરમાં ઘણે ખર્ચે કેટલાંક મારે ઝોળખાણ થયું, મારી આબરૂ થોડા દિવસમાં સારી નીકળી.

એક દિવસ હું ફરવા ગયો હતો તે વખતે મારા મિત્રો વગેરે કોઇ મારી સાથે નહોતું ફરતા. હું એક-લોજ હતો અને બરોમર બપોરના બે વાગ્યાનો વખત હતો, તે વખતે પુરૂષ વર્ગ સૌ પોતપોતાને કામે બગ્ગરમાં ગયેલા હતા તેવા વખતમાં હું એક શેરી વચ્ચે થઇને નીકળ્યો, મારા કપડાં વગેરેનો દાઢ ઘણો બગાડાયેલો હતો.

હું ત્યાં થઇને જતો હતો તેવામાં પાછળથી મારું લુગડું કોઇએ ખેંચ્યું, મેં ખાતું ફરીને જોયું તો કોઇએક નાની છ સાત વરસની છોકરી હતી, તે બોલી કે આ મેડે તમને કોઈ બોલાવે છે, એમ કહી તે તો રમવા જતી રહી. મેં ઉચું જોયું તો એક ઘણીજ રૂપાળી સ્ત્રી પોતાનું મોં ઉઢાવું કરી આસીએ ઉભી રહી હતી. તેણે મને સાન કરી ઉપર બોલાવ્યો હું ઉપર ગયો, તો તેનું દિવાનખાતું જોઇને ફરીજ ગયો, હું ત્યાં થોડીવાર બેઠો એટલે તે સ્ત્રી ખાવાનું લાવી મને આપી કહેવા લાગી કે આપ આ ખાણું ખાઓ. મેં કહ્યું કે હું તમને ઝોળખતો નથી તેમ તમે મને પણ ઝોળખતાં નથી, ત્યાં સુધી એકદમ ખાવાનો સંજોગ શી રીતે બની આવે ? એટલે તે સ્ત્રી ઘણા હાવ બાવ સાથે કહેવા લાગી કે મારા મેઢેરમાન ! તમે મને નથી ઝોળખતા પરંતુ હું તમને સારી પેટે ઝોળખું છું. એમ કહી તેણે મારે રહેવાનું કેટલાંક ચોક્કસ કહી આપ્યું પછી તેણે કહ્યું કે કાલરોજ હું ત્યાં થઇને નીકળીશ ત્યારે મેં તમને જોયા, ત્યારે મેં નાચે તમારા નોકરને સઘળા હકીકત પુછી લીધી હતી. હું ત્યાં મારે જોઇતા કેટલોક સામાન લેવા આવી હતી, તમારી ખુમસુરતી તથા તમારા શરીરનો બાંધો જોઇ, તમારી સાથે જોગબજ ભોગવવાની ઇચ્છા થઇ પરંતુ તે વખતે તમે તમારા મિત્રો સાથે ગમ્મતમાં હતા તેથી હું ચાલી આવી.

આજરોજ મારે રાતની વખતે ત્યાં આવવાનો વિચાર હતો પરંતુ એટલામાં તમોને અહીંથી જતાં જોયા એટલે મેં તમને અહીં બોલાવ્યા. માટે હે મારા મેઢેરમાન તમોને જોયા ત્યારથી આ શરીર તમને અર્પણ કર્યું છે, અને આપની ઇચ્છા પ્રમાણે વર્તવાને તૈયાર થઇ રહી છું.

આ સાંભળી હું ઘણો ખુશી થયો, તે સ્ત્રી એટલી બધી ખુમસુરત હતી કે હું તેના રૂપની તારીફ કોઇ પણ રીતે કરી શકું તેમ નથી. તેના બોલવાની સાથેજ મારું હૃદય તો પીગળી ગયું હતું, તો પણ દિવસનો વખત હતો તેમજ પરમાત્મે મકાન હતું તેથી મેં કહ્યું કે હે ખાતું ! તમે જ્યારે આટલો આગ્રહ કરો છો તો કાંઈ આપણ બન્ને જોડે ખાઈ લઇએ, પછી અમો બન્નેએ જોડે બેસી ખાઈ.

ખાઈ રહ્યા પછી મેં કહ્યું કે તમારી માગણી અક્ષરે અક્ષર સ્વીકારે છું. પરંતુ તમે જો મારા મકાને આવી શકો તો આપણ બન્ને પૂરી મેજ બર્બંડ ભોગવી શકીએ પરંતુ અહીંયાં મને ધાસ્તી લાગે છે, જો કે અહીંથી જવું આત્મકે મને ઘણું દુઃખકર્તા થઇ પડશે, પરંતુ અત્યારની વખતમાં અહીંયાં વધારે વાર રહેવાની મારી ઇચ્છા નથી.

તે બોલી કે મારો પણ એવોજ વિચાર છે. હું સાંભળી વખતે આપના મકાને આવીશ. તમે બહાખરત કરી સુઝને કે મને કોઈ રીતે રોકાણ થાય નહીં. મેં કહ્યું બહુ સારૂ એમ કહી હું ત્યાંથી ઊઠ્યો અને મારા મકાને આવી મારા નોકરોને કહ્યું કે આજે સાંજે દિવસ આશ્ચર્યા પછી આપણા મકાનમાં કોઈ મારા ચિત્ર આવે તો તેમને કહેવું કે તે તો બહાર ગયા છે અને ક્યે વખતે આવશે તેની ખબર નથી, પણ જો કોઈ સ્ત્રી આવે તો તેને બીલકેલ રોકવી નહીં.

એવી રીતે ચોઠવણ કરી ઉત્તમ પ્રકારનું ખાણું તૈયાર કરાવ્યું. તથા ધણીજ ઉંચી જાતના મેવા વગેરે મંગાવ્યું. મારા દિવાનખાનામાં સધળે અત્તરનો છંટકાવ કરી દીધો. મારા શરીર ઉપર પણ મેં અત્તર છાંટ્યું. મીઠ્ઠીમીઠા વગેરે શેશનાઇનો સામાન પણ મંગાવી તૈયાર રાખ્યો, અને મારાં કપડાં પણ જાલ્લી ધણી સરસ પોશાક પેહેરી તેની વાટ જોતો હતું એકો.

સાંજ પડી એટલે કોઈ સ્ત્રીને આવતાં મેં બારીએથી જોઈ તેના શરીર ઉપર જીતું મેલું વસ્ત્ર ઠેક પડ્યો તે માથા સુધી ઝાટેલું હતું. શરીરનો કોઈ પણ ભાગ ઉઘાડો દેખાતો નહોતો, મારા મનમાં વેહેમ પડ્યો કે આતો કોઈ બીજી સ્ત્રી જણાય છે. કારણ કે, તેનાં કપડાં ધણીજ ખરાબ જણાતાં હતાં, જેતાં જોતામાં તે બારણામાં આવી.

આ વખતે મારા દિવાનખાનામાં શેશનાઇ થઇ ગઇ હતી. તે ઉપર આવી એક યુલ્લે ઉભી મેં તેને પૂછ્યું કે તમે દિવસે અને મળ્યાં હતાં તેજ કે બીજાં તે બોલી તમને કેમ લાગે છે ! મેં કહ્યું કે તમારા પોશાક જોતાં મને એમ લાગે છે કે તમે કોઈ બીજાં છો, તે સ્ત્રી મારી પરીક્ષા કરવાને બોલી કે જો એમ હોય તો, મારી માગણી આપ સ્વીકારશો કે નહીં. મેં કહ્યું કે બાત ! માર કરો માફ ચિત્ત હું આજે દિવસે જો સ્ત્રી જોઈ આજે છું તેની ઉપર લાગેલું છે અને થોડીવારમાં તે આવશે માટે તમે આમાંથી થોડુંક ખાધ આપને રસ્તે ચાલ્યાં જાઓ, અને તેને માટે આપ મારા ઉપર ખોટું લગાડશો નહીં. હું તે સ્ત્રી આગળ હુનિઆની સધળી સ્ત્રીઓનાં રૂપ તુચ્છ માત્ર સમજીશું; અને તે સ્ત્રીએ મારા અંતઃકરણ વચ્ચે મારા પાડેલા છે.

એટલું બોલતામાં તે સ્ત્રીએ પોતાના શરીર ઉપરથી જીતું વસ્ત્ર ખસેડી નાંખ્યું, એટલે તો તેના જરીયાનના પોશાકથી મારી આંખજ મીઠાઇ ગઇ, અને અત્તરના ભજીકાર નીકળવા લાગ્યા. હજી સુધી તેનું મોં મેં જોયું નહોતું તે પેહેલાં તો પેલી દીવસે જોયેલી સ્ત્રીને હું તદ્દન બુલી ગયો અને મને લાગ્યું કે આ સ્ત્રી તેના કરતાં કોઈ ધણીજ રૂપાળી છે, હું તેનું મોં જોવાને એટલો અધીર થઇ ગયો કે મારે તેને કાલાવાલા કરવા પડ્યા.

તે બોલી તમે કહેતા હતા કે દિવસે જો સ્ત્રી મેં જોઈ છે. તે સિવાય બીજી ઉપર માફ ચિત્ત ચોટ લેમ નથી તો હવે શા માટે આમ કરો છો, મેં કહ્યું કે તે વાત ખરી છે, પરંતુ આ વખતે માફ મન મારા કબજામાં નથી. અને હવે હું તમારી સાથે શું બોલું તેનું પણ મને જ્ઞાન નથી. હું તો એમ ધારું છું કે તમે તેજ હશે, એટલું કહેતામાં તે પોતાના મોં ઉપરથી પુરપો ખસેડી એકદમ મને ભેટી પડી.

માફ ચિત્ત શાંત થયું તેનો સ્પર્શ યવાથી મને જ્ઞાન આવ્યું અને બોલ્યો કે હે સ્ત્રી દિવસે મેં જો તમારું રૂપ જોયું હતું તેના કરતાં એક હજારગણું રૂપ અત્યારે લાગે છે, તેનું શું કારણ ? તે બોલી ખાવિક ! દિવસે હું સાદા પોશાકમાં તેજ ધર કાંમમાં શેશયેલી હતી, એટલે તે વખતે મારા શરીર ઉપર કોઈ પણ ધરણ કે મુખને શેશાવે તેવી કોઈ બીજી નહોતી. આ વખતે તમે પ્રથમ તો મારો પોશાક જોઈને ગઈ થઈ ગયા હતા. માટે મોજસની રૂપની સાથે લુગડાં રંગરંગા કાઠ હોય તો રૂપ ધણી દીપી આવે છે.

અમો બન્ને જણે વાતો ચીતો કરી મેં ખાવાનું મંગાવ્યું, તે અમોએ બન્ને જણે ખાધું, પછી મેવો મંગાવ્યો, પાન સોપારી ખાધાં, પછી થોડોએક દારૂ પીધો, અમોએ આખી રાત યુગ ગમ્મતમાં ગુન્મી અને સંવારમાં હોડી તે પોતાને ધેર ગઈ ધેર જતી વખતે તેણે કહ્યું કે હું પાછી આજ દિવસે

અહીં આવીશ. મુદત લાંબી હતી તેથી મને લગાર દીલગીરી થઈ પરંતુ તેમાં કાંઈ મારો ઉપાસ નહોતો, આઠ દિવસ કાઢવા મને મુશ્કેલ લાગ્યા; મને એમ લાગ્યું કે તે આવશે કે નહીં આવે? તેમ વિચાર નહોતો પણ તે આઠ દિવસ થતાં પોતાના બરોબર ટાઇમે આવી ઉભી રહી, મેં તેને લજ્જા માન સાથે બોલાવી આગળના દિવસની પેઠે આખી રાત પછી પુરાનમાં ગુજરી.

ખીજે દિવસે સવાર થતાં પાછી તે પોતાના રસ્તે પડી ચાર દિવસનો વાગ્દો કરતી ગઈ, વળી પાછા ચાર દિવસ થતાં તે પોતાની સાથે કોઈ ખીજ સ્ત્રીને લઈને આવી આ સ્ત્રીનું રૂપ એવું હતું કે પેલી સ્ત્રી તેની આગળ કાંઈ પણ દિસાબમાં લાગી નહીં, હું તે નવી સ્ત્રીને જોઈને પેલી સ્ત્રી સામું જોવાનું પણ જુલો ગયો, આ જોઈ તે સ્ત્રીને અદેખાઈ આવી, પરંતુ તેની મને ખબર પડવા દીધી નહીં અને તે રાત્રે તે બન્ને જાણીએ થોડીવાર રહી ચાલી ગઈ.

જતી વખતે તે કાંઈપણ બોલી નહીં, હું સમજ્યો કે આ વખતે તેને બહુ ગુસ્સો ચડ્યો છે અને હવે તે ફરીથી આવશે નહીં. તેમ જાણી હું ઘણાજ દીલગીર થયો અને નિરાશ થઈ આખો દિવસ ઉદાસીમાં કાઢ્યો. સાંજની વખતે તે એકલી મારી પાસે આવી અને મને કહેવા લાગી, કે કેમ ઉદાસીમાં છો, ! મેં કહ્યું કે કાલ મેં પેલી સ્ત્રીની સાથે વાનગીત કરવાથી તને ખોડું લાગ્યું હશે અને તેથી તું ચાલી ગઈ અને હવે પાછી ફરી નહીં આવે એમ જાણી ઉદાસીમાં ખેડાં છું.

તે બોલી હું એમ જાણતી હતી કે તમે દંડ વિચારના માણસ હશો પરંતુ કાલની વર્તણૂક ઉપરથી એમ લાગ્યું કે મારા કરનાં ખીજ કોઈ સારી સ્ત્રી મળે તો મને છોડી દેતા વાર કરો નહીં, તેથી હવે હું તમારી સાથે સંબંધ રાખવાને ઇચ્છતી નથી. મેં કહ્યું કે ખારી ! તે મારી જૂઝ થઈ છે, તે વખતે તારા ઉપર મારો કાંઈ અભાવ થયો નહોતો પરંતુ મારા સમજવામાં એમ આવ્યું કે તે તારી સાથે આવેલી છે, તેની બરદાસ જો હું નહીં કરું તો તને ખોડું લાગશે એમ ધારી મેં તેની સાથે એવી વર્તણૂક ચલાવી.

પછી તેણે કહ્યું કે જો તમારું દિલ શુદ્ધ હોય તો હું તેને મારી સાથે લાવું પણ જો તમે બદલાશો તો તેમાંથી પરિણામ ખોડું આવશે, જો તમારો ઇચ્છા હોય તો લાવું, મેં કહ્યું તે બાબતમાં તું લગાર પણ વહેંચ આપ્યો નહીં, પછી તે આખી રાત પ્રથમની પેઠે મારી જોડે રહી અને જતી વખતે મોઢા દિવસનો વાગ્દો કરતી ગઈ.

ચાર દિવસ થતાં તે પેલી સ્ત્રીને લઈને મારા મકાનમાં આવી. મેં પ્રથમ તો તેની ઉપર ધ્યાન આપ્યું નહીં પરંતુ તેનું રૂપ અને તેનાં નખરાંથી હું મારું મન ખીલકેલ કબજામાં રાખી શક્યો નહીં. હું તેના સામું જોતો નહીં પરંતુ મારું ચિત્ત તેના ઉપર ચોટ્યું. અને પેલી સ્ત્રીનાથી વાત કરું તો પણ ઉંચા મનથી અને છેવટે મેં મારું કહેલું જુલો જઈ તેની સાથેજ વાતો ચીતો કરવા લાગ્યો. ત્યારે પેહેલી સ્ત્રી બોલી કે તમે કાંઈ શિકર કરશો નહીં અને ખુશીથી તેની સાથે આજની રાત રમો, મેં તેનું કહેલું ખરા મનથી હશે એમ ધારી આખી રાત પેલી નવી સ્ત્રીની સાથે ગુજરી સવાર થતાં અમો ત્રણે જણે જોડે ખેસી ખાધું અને એક એકના હાથે દારૂ પીધા મેં મારા હાથે પેલી જુની સ્ત્રીને દારૂનો પ્યાલો આપ્યો અને જુની સ્ત્રીએ નવી સ્ત્રીને આપ્યો અને તે નવી સ્ત્રીએ મને આપ્યો, એમ અન્યો અન્ય દારૂ આપી પેલી જુની સ્ત્રી આવું એમ કહીને બહાર ગઈ, થોડીવાર થઈ પણ કોઈ આવ્યું નહીં. પેલી જે સ્ત્રી મારી પાસે બેઠી હતી, તેને ડોલાં આવવા માંડ્યાં. મેં જાણ્યું જે રાતના ઉજાગરાને લીધે તેને ઉધ આવે છે તેથી તેને સ્થિર રહેવાનું કહ્યું પણ તેને કાંઈ માન જેવું ન લાગ્યું ત્યારે બરાબર તપાસ કરી તો જો મેં એ પીધેલું હોય તેના જેવું થેન ચડેલું દોડું, થોડીવારમાં તેની જીભ ટુકી થવા લાગી અને દમ નીકળી ગયો.

હું તેનું શરીર જોવા જઈશું તો આસોઆસ રહિત મડડ લાગ્યું. આ જોઈ મારા દો હોથ લડી ગયા. હવે પરદેશમાં મારે શું કરવું તેનો કાંઈ વિચાર શક્યો નહીં. હું તો એકદમ બાવરા જેવો બની ગયો અને મારા એક નોકરને બોલાવ્યો, તે ઘણો હોશિયાર હતો, તેથી બોલ્યો કે તમે કાંઈ મબરાકો નહીં.

હું એનું ટેકાણું કંઈ છું એમ કહી તેણે ધરતી પાછળ ચોકમાનો એક મોટો પથ્થર કોઢાળીથી ઉપાડ્યો અને પેલું મટું તેની નીચે ડાટી પથ્થર પાછો હતો તેવો કરી દીધો. મારા જીવમાં જીવ આવ્યો અને તપાસ કરતાં માલમ પડ્યું કે પેલી જે જી નાથી મઘ તે સ્ત્રીએ દારૂના પ્યાલામાં આમરનારી સ્ત્રીને ઝેર આપ્યું છે, અને તેથીજ તે મરી ગઈ.

મેં વિચાર કર્યો કે હવે અહીં રહેવું મળ્યું જેમમ ભરેલું છે, તેથી તરતજ મારો સામાન ટેકાણે કરી પેલા તોફાનોને રજા આપી અને મકાનને તાળું વાસી પેલા ધરધણી પાસે ગયો અને કહેવા લાગ્યો કે સાહેબ મને આજ રોજ ખેંચી મળી છે કે માન પીતા વગેરે કરો ગયા છે, અને ત્યાં મને તે જ લદીથી તેડાવે છે માટે મારે જવાનું છે તો તમારે બાહુ સુકાવી લેા અને હું આવું ત્યાં સુધી ધર મારા કમળમાં રહેશે. હમણાં હું તમને કેટલાક રૂપિયા બાપા પેટે બીજા વધારે આપતો જાઉં છું. પેલો માણસ બોલ્યો કે ભલે જાઓ, જ્યાં સુધી માફ બાહુ મને મળે જશે ત્યાં સુધી હું તે મકાનમાં હાથ નહીં ધાલું.

ત્યાર પછી હું ત્યાંથી નીકળી કરો ગયો, અને મારા પિતાને મળ્યો, મારો બાપ મને હપડો દેવા લાગ્યો કે તું મારી રજા વિના શા માટે આવ્યો, એમ કહી મને લડ્યો તેથી હું તે શેહેરમાં બીજા ટેકાણે મકાન લઈને રહ્યો અને ૨૧ી તે લોકોને મળ્યોજ નહીં. પેલા લોકોએ તપાસ કરી પણ કોઈ ટેકાણે મારો પતો લાગ્યો નહીં. તેમણે જાણ્યું જે તેના બાપની ધાર્તીથી પાછો જતો રહ્યો હશે એમ ધારા તેમણે તપાસ કરવાની વાત માંડી વાળી.

ત્યાર પછી થોડે દિવસે મારા બાપ વગેરે સર્વ ધર તરફ પાછા ફર્યા. આ વખત સુધી મારી પાસે પૈસા સારી પ્રેટ હતા; પછી તેઓના નીકળ્યા પછી હું બરોબર છુટથી કરો શેહેરમાં ફરવા લાગ્યો અને એ વર્ષ સુધી ત્યાં રહ્યો પછી હું ત્યાંથી નીકળી દમાસ્કસ આવ્યો અને પેલા મારા મકાનવાળાને મળી બાહુ ચુકાવી આપ્યું અને માફ મકાન ઉઘાડી તેમાં પેડો તો જ્યાં જેમ હતું તેમનું તેમ પેડેલું ફાંટું. હું સર્વ સામાન સંભાળું છું તો પેલી નવી સ્ત્રીનો એક પડો મણેલો હાર મારા હાથમાં આવ્યો, જે ધણેજ દિ-મતી હતો તે જોઈને મેં વિચાર્યું કે આ હારને હું મારા ઉપયોગમાં લઉં નહીં એમ વિચારી મેં તેને ટેકાણે મુક્યો. હું થોડા દિવસ દમાસ્કસમાં રહ્યો પણ હવે મારી પાસે પૈસા ખુટવા હતા તેથી મેં મારો સામાન વેચવા માંડ્યો. સધળા સામાન વેચી દીધા; પછી મેં મારા દેશમાં આવવા માટે વિચાર કર્યો પરંતુ વાટ ખરચીને માટે મારી પાસે કાંઈપણ પૈસા રહ્યા નહીં, ત્યારે છેવટે મેં પૈલા હાર ઉપર નગર દોડાવી અને તે વેચીને મારે વાટખરચી સાથે પૈસા લેવા એમ નિશ્ચય કર્યો.

તે હાર લઈ હું બજારમાં વેચવા સાથે ગયો તે હારની અંદર હીરા ચળછી રહ્યા હતા. તેથી હું એમ જાણતો હતો કે આ હાર વધારે કિંમતના હશે, પરંતુ મને તેની કિંમત નહોતી, હું બજારમાં મેં મારા ટેકાણે કર્યો, ત્યારે મને મારા ધરવાળાનો જાળખીનો ઝવેરી મળ્યો તેને મેં તે હાર આપી કહ્યું કે મારે આ વેચવાના છે ત્યારે તેણે કહ્યું કે આ કેટલાનો છે? મેં કહ્યું કે તેની મને કિંમત નથી, તેતો ઝવેરી હતો તેથી સમજી ગયો કે આ હાર મારે કિંમતના છે પછી તેણે મારી પરીક્ષા લેવા સાથે એક બે ટેકાણે અમથો અમથો ૨૨ી આવી કહ્યું કે આની કિંમત તો પચીસ રૂપિયા થાય છે કારણ આ હારની અંદર જેટલાં નંબ છે તે બધાં ખોટાં છે.

આ વેપારીના કહેવા ઉપર મેં વિશ્વાસ રાખી તેને કહ્યું કે જે ઉપર તે મારે તમારો કાંઈ મને અણવિશ્વાસ નથી ત્યારે તે બોલ્યો કે પચીસથી વધારે રૂપિયા ઉપજશે નહીં, જે તમારી મરજી હોય તો વેચી નાંખું; પછી મેં કહ્યું ભલે જેમ આપતી ઈચ્છા, પેલો વેપારી બોલ્યો બેસો, હું આવું છું એમ કહી ત્યાંથી ક્યાં ગયો તેની ખબર પડી નહીં.

થોડીવાર થઈ એટલામાં પોલીસના બે અમલદાર આવ્યા અને પકડ્યો, તેઓ પોતાની પાસેથી હાર કાઢી મને કહેવા લાગ્યા કે આ હાર તમારો છે. મેં કહ્યું હા! ત્યારે તેઓએ એકદમ મને પકડી લીધો. મેં તેમને પૂછ્યું કે મારો શો વાંક છે, ત્યારે તેઓ બોલ્યા કે આ હાર તું એકરોને લાવેલો છે મેં કહ્યું મેહેરમાન તે વાત તદન ખોટી છે, પરંતુ પેલા વેપારીએ તેમને બરાબર સમજાવેલા તેથી મારે કહેવું

માન્યું નહીં. પેલા વેપારીએ તેમને એવું કહેલું કે આ માણસ ચોર છે શાથી ને બે હજાર રૂપિયાની કીમતનો આ હાર તે પચીસ રૂપિયામાં આપી દેવા તૈયાર થયો છે તેથી જરૂર એ ચોર છે, અને પેલા સમાધાનકારે અને પૂછી જોયું તો મેં પણ કહ્યું કે પચીસ રૂપિયામાં આપી દેવાનો છે તેથી તેમની ખાત્રી થઈ ગઈ અને મને તે ગામના કાટવાળ પાસે લઈ ગયા.

કાટવાળે અને હકીકત પૂછી જોઈ મેં કહ્યું કે મેં તે હાર ચોરેનો નથી. ત્યારે તેણે મને મારવા માંડ્યો મેં ઘણા કાલાવાલા ક્યાં પરતુ કાઢી રીતે તેણે માન્યું નહીં. હું મારા નશીખનેજ વાંક કાઢી કાંઈ પણ બોલ્યો નહીં ત્યારે પેલા અમલદારે ચીડાઈને હુકમ કર્યો કે આ માણસને જમણા હાથ કાપી નાંખો. હું પોકે પોકે રડવા લાગ્યો પરંતુ તે નિર્દય અમલદારને કાંઈ પણ ક્યા આવી નહીં; ખરેખર મુસલમાનોને ક્યા હોતીજ નથી.

જેવો તે હુકમ કરીને ગયો કે તરતજ તેના હુકમનો અમલ કરવામાં આવ્યો અને મારા જમણા હાથ કાપી નાંખ્યો. આ વાત આખા શહેરમાં ફેલાઈ ગઈ, મારા ઘરવાળાએ પણ તે વાત જાણી અને તે મારી પાસે આવી કહેવા લાગ્યો કે કેમ બાઈ ! આ કૃત્ય તારાથી થયું? હું બોલ્યો બાઈ મારું નશીખ વાંકું છે તેથી હવે હું કાંઈ વધારે કહી શકતો નથી.

તે બોલ્યો આ વાત ખરી હોય તો મારાથી તને મારા મકાનમાં રાખી શકાશે નહીં. મેં તેને કાલાવાલા કરીને કહ્યું કે બાઈ મારા ઉપર જરા ક્યા લાવ. અને અત્યારે આટલા દુઃખમાં મને શા વારતે સતાવે છે. મારા ઉપર આ વખતે ક્યાંક આવ્યું છે. અને તેમાંની કાંઈ વાત ખરી નથી. મારે મેહરબાની કરી મારો હાથ સાંભળે યાવ ત્યાં સુધી મને તમારા મકાનમાં રહેવાનો તો હીક નહીં તો પછી તમારી મરજી.

મારા આવા નમ્રતા ભરેલાં વચન સાંભળી મને તેણે કહ્યું કે જા હું ખુશીથી કહું છું કે તું તારો હાથ સાંભળે થતાં સુધી આવી રહે. હવે હું તેજ મકાનમાં રહેતો હતો અને મારો ઘરવાળો મારી સારવાર કરતો હતો. તેને બે ત્રણ દિવસ થયા એટલામાં તો સવારના પહોરમાં ચાર સિપાઈઓ મારા મકાનમાં દાખલ થયા અને કહેવા લાગ્યા કે અરે હવે તું ઉઠ, તારા મુનામી સગા પુરેપુરી ધડ નથી, આજ તને હાકેમ બોલાવે છે, મેં જાણ્યું કે નહીં હવે માફ મોત આવ્યું, હવે હું બચતાર નથી. અરે ખુદ અહીંયાં માફ મોજુ કે મને છોડાવે, અરે તને આટલી શિક્ષાથી સતોષ ન થયો કે મને પાછો મરજીને શરૂ કરવા તૈયાર થયો છે.

આવી રીતે પરતોવો કરતો કરતો હું તેમની સાથે ચાલ્યો. મારા હાથની અસહ્ય વેદના હતી, તેનું દુઃખ સઘળું જૂની ગયો અને હવે શી રીતે બચવું તેના ઉપાય શોધવા લાગ્યો. મેં વિચાર કર્યો કે આવો હાથ લઈ હવે દમારકસ શહેરમાં જવું તે કરતાં તો મરવું સારું માટે મરજી થશે તો બન્ને પરંતુ ખરેખરી વાત કહી દેવી એજ બેહતર છે એમ વિચાર કરતો તે મારના હાકેમના પાને હું ગયો. મને વેંદ તેણે પાલીસને પૂછ્યું કે શું આ ચોર છે? પેલા પોલીસવાળાએ કહ્યું કે હા સાહેબ તેજ છે, હાકેમ બોલ્યો તમે શા ઉરથી ક્યા છો કે તેજ છે. પોલીસવાળા બોલ્યા કે સાહેબ તે કમુલ કરે છે, હાકેમ બોલ્યો કે તો તેને એને કોના કહેવાથી પકડયો? તેએ બોલ્યા કે એક જરેરીયા કહેવાથી, ત્યારે હાકેમ કહ્યું કે તેને પકડી આવો, તરતજ પેલા વેપારીને પકડી લાવવામાં આવ્યો.

પછી ખાદશાહે કહ્યું કે એને છુટા મુકો એમ કહી મારા શરીરના બંધ છોડાવ્યા અને પૂછ્યું કે કેમ? આ હારનો ચોર તું છે? મેં કહ્યું સાહેબ આપ મારી વાત ધ્યાન દઇને સાંભળો તો આપને કહું.

હાકેમ બોલ્યો કે હું ખાતરી પૂરક કહું છું કે આ માણસ ચોર નથી. પરંતુ આ બામતમાં કાંઈ કપટ છે એમ કહી મને પૂછવા લાગ્યો કે કેમ તારી હકીકત શું છે? મેં કહ્યું મરીખનિવાજ એ દાખરનો ચોર હું નથી. પરંતુ તે હાર મારી પાસે કેવી રીતે આવ્યો. તે આજ વ્યારે કહેવાનો છે તો હું મારી હકીકત સઘળી આપને નિવેદન કરું છું. આપની ધ્યાનમાં આવે તો જીવાળો, નહીં તો એકદમ માફ માયું ઉઘાટી દેજો.

હાકેમ બોલ્યો તારી હકીકત તું સંભળાવ. પછી મેં મારી સઘળી હકીકત મૂળથી કહી સંભળાવી. એ સાંભળી હાકેમ પોકેપોકે રડવા લાગ્યો, અને પણ તેની સામે જોઈ રડવું આવ્યું. મેં કહ્યું મેહર-

આન તમે દિલગીર શા વારતે થાઓ છો, અને કાંઈ સમજી પડતી નથી. તે બોલ્યો બાઈ! હું તારા ઉપર જે જીલમ મુલ્યો છે, તેને લીધે દિલગીર થઈ છું, ખરેખર તું ખીન મુનેગાર છે. અને આ હુન્ન્યા વેપારીના કહેવાથી તારો હાથ કપાયો છે, એમ કહી તેણે કેટલાંજને એકદમ હુકમ કર્યો કે આ વેપારીનો હાથ તમારે કાપી નાંખવો અને તે હમણાંને હમણાં મારા દેખતાંજ મારો હુકમ અમલમાં લાવો.

તરતજ કેટલાંજે પેલા વેપારીનો હાથ કપાવી નાંખ્યો. પછી હાકમ બોલ્યો કે અરે એટલી શિક્ષા એ હુન્ન્યા વેપારીને ખસ નથી. જાઓ એવું ઘર જમ કરી તેની તમામ મીલકત અહીં લાવો અને તેને આ શહેરમાંથી બહાર કાઢી મુકો. પેલા વેપારીએ ઘણા કાલાવાલા કર્યા પણ તે સઘળું બ્યથ ગયું. આ બધું થયા પછી તે હાકમ અને કહેવા લાગ્યો કે-

હે બલા માણસ! જે મેં જીવ્યા તારે ત્યાં આવી હતી. તે બન્ને મારી છોડીઆ હતી. પહેલી આવી તે મારી મોટી છોડી હતી અને બીજી આવી તે નાની છોડી હતી. મોટી છોડી રાંડેલી હતી, પરંતુ તે ખરાબ ચાલની હતી તેથી તેને મેં જૂદી રાખી હતી. નાની છોડી સારી હતી પણ તેની સોબતને લીધે તે બગડી.

જે દિવસે નાની છોડી તારા મકાનમાં મરણ પામી તે દિવસે મેં તે છોડીને પૂછ્યું કે તે ક્યાં મઠ છે? ત્યારે તેણીએ જવાબ દીધો કે હું કાંઈ જાણતી નથી. પરંતુ સાંજની બહાર ગઈ છે. તે ફરીને આવી નથી. આ તેના બોલવા ઉપરથી હું સમજી ગયો કે ગમે તે કાંઈ નવા જીવો થઈ હશે. મેં તપાસ કરાવી પણ કાંઈ પત્તો લાગ્યો નહીં. મેં તેને સખ્ત હપકો આપી કબજે રાખવા તપાસ હુકમ કર્યો, અને તે દિવસ થઈ તેના ઉપર મારી નજર પણ ઠરડી રડવા લાગી, આથી તે ધારતીમાં ને ધારતીમાં કેટલાક દિવસમાં મરણ પામી.

મારી એક ત્રીજી છોડી છે, તે બન્નેના કરતાં પણ ઘણી રૂપાળી છે. મારે તેને મારી સાથે પરણાવવાનો વિચાર છે. તેના દુઃખમાં તારો હાથ કપાયો તેથી હું ઘણો દીલગીર થઈ છું. અને તારા દુઃખમાં દિલસો મળવા સાર આ મારી દીકરી પરણાવી પેલા વેપારીની મીલકત તથા મારી મીલકત તને સોંપું છું. મારે પેટ હવે ખીજું કાંઈ ફરજ નથી. તારા હાથની દવાને માટે હું એક સારા વૈદને બોલાવી દવા કરાવું છું. એમ કહી હે વૈદરાજ તમેને બોલાવના સાર મોકલ્યા. પણ તમેએ આવી મારી દવા કરી અને સારો કર્યો. તેથી તમારો હું ખરેખરો ઉપકાર માનું છું.

આટલું કહી પછી પેલો હકીમ કાશગના સુલતાનને કહેવા લાગ્યો કે હે નામદાર સુલતાન! હું તે દિવસથી તેની પાસે રહેવા લાગ્યો, અને તે હાકમ તથા જેનો જમાઈ મારા ઉપર અત્યંત પ્રીતિ રાખવા લાગ્યા. અને હું કેટલાક દિવસ ત્યાં રહી સાની પડે મોજશાખ બોગવવા લાગ્યો, કેટલેક દિવસે મને સુસાફરી કરવાની ઇચ્છા થઈ. ત્યારે મેં તે હાકમને કહ્યું કે મહેરબાન હવે મને સુસાફરી કરી પહેલે જરવાની ઇચ્છા થઈ છે, માટે રજા આપો તો હું સાન સારા દેશ જોઈ પાછો કોઈ દિવસ આપની સેવામાં હાજર થઈશ. હાકમ બોલ્યો, તમારું આ બેઠવું મને ઘણું દુઃખકારક થઈ પડે છે, માટે તમે આ વિચાર માંડી વાળો તો દીક. મેં કહ્યું નામદાર સાહેબ આપને મારાથી કાંઈ કહી શકાતું નથી. પરંતુ મારી એટલી ઉમેદ પાર પાડવાની આશા આપો. તેણે કહ્યું કે તમારો આગ્રહ છે તો ખુશીથી જાઓ. પરંતુ જુલો જશે નહીં અને પાછાં વેઠેલા આવી અહીં આવી દર્શન આપજો.

હું ત્યાંથી નીકળી, હે નામદાર સુલતાન! આપના શહેરમાં આવી કેટલીક મુદતથી રહું છું, અને ગઈ રાત્રે આ પ્રમાણે બનાવ બનાવથી મુનેગાર તરીકે આપની આગળ હાજર થયો છું; બાદશાહ બોલ્યો તારી હકીકત નવાઈ જેવી છે ખરી, પરંતુ તેથી તારો મુંઝાદ મારું થઈ શકે તેમ નથી. કારણ કે તે વાત મારા ખુદા કરતાં વધારે નવાઈ પમાડે તેવી નથી. ત્યારે ફરજ બોલ્યો કે નામદાર સુલતાન આપ જો મારી વાત સાંભળો તો ખરેખર નવાઈ પામ્યા વગર રહેશો નહીં. અને હું એટલું ખાત્રી પૂર્વક કહું છું. કે મારી વાત સાંભળતાં આપ નામદાર અમે બધાને છોડી મુકશો. જો મારી વાત આપને નવાઈ જેવી ન લાગે તો આપ દિલ ચાલાય તે સખ્ત કરશો.

બાદશાહ બોલ્યો તું તારી વાતનું આટલું બધું અભિમાન કરે છે તો ચાલ સર કર, ત્યારે દરજીએ પોતાની વાત શરૂ કરી.

દરજીએ કહી સંભળાવેલી વાર્તા.

આ શહેરના એક વેપારીએ બે દહાણ ઉપર પોતાના દોસ્તને એક ખાણું આપ્યું હતું; તેમાં મને પણ આમંત્રણ હતું. હું તેને ત્યાં જમવા ગયો ત્યારે આશરે વીસેક દોસ્તો બેઠા હતા.

અમે સર્વે ધરધણીની રાહ જોતા હતા, કારણ કે તે કંઈ અગત્યના કામસર બહાર ગયેલો હતો. યોડી વારમાં તે આવ્યો, તેની સાથે એક જુવાન માણસ હતો, તેને અમારામાંથી કાંઈ પણ જોળખતું ન હતું. અમે તે માણસને અમારી પાસે બિછાના પર બેસવા કહ્યું. તે બેસવા જતો હતો, તેટલામાંજ એક હજમને અમારી મીજલસમાં જોડ તે ચમક્યો, અને એકાએક પાછળ હટી ગયો. તે તરતજ પાછો વળવા લાગ્યો, આથી અગત્ય થઈ ધરધણીએ તેને અટકાવ્યો અને કહ્યું. “તમે ક્યાં જાઓ છો? હું તમને આ મિજલસમાં ભાગ લેવા ખાસ તેડી લાવ્યો છું તમે શા માટે આટલા બધા ગભરાઓ છો?” તેણે કહ્યું કે “પવિત્ર પરમાત્માના નામથી હું તમને આજીજી કરું છું કે તમે મને રજા આપશો, હું એક પણ પણ આ સ્થળે રહેવા ચાહતો નથી. (હજમ તરફ આંગળી કરીને કહ્યું કે) આ હજમને જોડ મને ધણેજ ધિક્કાર છૂટે છે. જો કે તે જે દેશમાં જન્મ્યો છે, તે દેશના લોકોના ચહેરાનો રંગતો ઉજવળ હોય છે. તો પણ એ નાપાકનું મોહું સેતાનના જેવું કાળું ને કંઠાળ છે. વળી તે કરતાં પણ વધારે કાળું અને પાપી તેનું અંતઃકરણ છે.

તે જવાનની બીના જાણી અમને ગણી અજાણ્યો લાગી. પેલા હજમ વિષે અમારા વિચાર બાંધવા લાગ્યા; જો કે તે જવાન પેલા હજમ વિષે આ પ્રમાણે શા માટે બોલે છે તે અમારા જાણવામાં ન હતું. અમે આગળ વધીને બોલવા જતા હતા કે “આવા દુષ્ટ માણસની સાથે અમે જમવા નહીં બેસીએ,” તેટલામાં ધરધણીએજ તે જુવાન માણસને પૂછ્યું કે “તે હજમને તમને જે નુંકસાન કીધું હોય, અથવા તેનો જે કાંઈ વાંક હોય તે કહી સંભળાવો. તેણે કહ્યું કે “ભાઈ સાહેબ ? એ નાપાક હજમને લીધે હું લંગડો થયો છું, એટલુંજ નહીં પણ મને તેની તરફથી લણ્ણન નુકસાન થયું છે. આ કારણસર મેં સોગન લીધા છે કે જે સ્થળે આ બદમાસ રહેતો હોય તે સ્થળે મારે ઉભા પણ રહેવું નહીં, વળી તે જે શહેરમાં વસતો હોય તે શહેરમાં મારે એક રાતવાસો પણ રહેવું નહીં. આટલાજ માટે મેં મારી પ્રાણ પ્યારી જન્મજીમ બગાડતો પણ ત્યાગ કર્યો છે. કારણ કે આ બદમાસ પણ તે શહેરનોજ વતની છે. હું આટલે બધે દૂર આવ્યો, તો અત્રે પણ આ નાપાકના પગલાં જોયાં અને તેથી મારે અત્યારે ને અત્યારે આ સ્થળ છોડી કાંઈ દૂર દેશ કે જ્યાં આ સેતાનનું કાળું મુખ જોવું ન પડે ત્યાં જઈશ; માટે આપ સાહેબો મને મહેરબાની કરી હાલ ને હાલ રજા આપશો. હું આપનો અત્યંત ઉપકાર માતું છું.

આટલું બોલી તે જુવાન અમને છોડી જતો હતો. પરંતુ ધરધણીએ તેને પાછો રોક્યો. અને પેલા હજમ પ્રત્યેના ધિક્કારનું કારણ અમને કહી સંભળાવવાને ધણે આગ્રહ કર્યો. પેલા હજમ તો આ સમજી વખત નીચી દ્રષ્ટી રાખી ગુપ્ત ગુપ્ત બેસી રહ્યો. અમે પણ પેલા ધરધણીની સાથે તે જુવાન માણસને તેનો હેવાલ કહેવા માટે અનિશ્ચય આગ્રહ કર્યો. તેથી આખરે તેને અમારી ચરજ કબુલ કરવી પડી. તે એક બિછાનાપર હજમની તરફ પીઠ કરીને બેઠો. અને પોતાની હકીકત નીચે મુજબ કહેવા લાગ્યો.

મારો બાપ બમણાં શહેરનો વતની હતો. તે મોટા ખાનદાન કુટુંબનો હતો. પોતાના દરજીના મુજબ તે શહેરના સૌજદારી પ્રદેશ તરફ ક્ષત્રિ ક્ષત્રિય કરવાને સંજ્ઞામાં હતા, પણ તેને એકાન્તાવસ્થા

રહેવું અતિશય પસંદ હતું. વળી તેને માન સનમાનની દરકાર નહીં હોવાથી તે ઝાઝો બહાર પડતો નહિ. હું તેનો ઝોરસ પુત્ર હતો. જ્યારે તે મરણ પામ્યો ત્યારે હું પરેશુઈ કેળવણી લઇ સુકેશો હતો. અને મારા બાપનો બહેનો વહિવટ સલાવવાને સઘળી રીતે લાખક થયો હતો. મારા બાપનો મોટો ખજાનો હું રીતસર વાપરતો હતો. તેમજ મેં મારી વતણુંકે એવી રાખી કે જેથી આખું શહેર મારી પ્રસંદા કરવા લાગ્યું.

આ સમય સુધી તો પ્યાર એ શી ઝીન છે તે હું જાણતો પણ નહોતો. હું સ્ત્રી માંડગી હમેશાં દુર જ રહેતો. એક દિવસ હું એક શેરીમાંથી પસાર થતો હતો. તે દરમ્યાન થોડીક નાણુક અને સુંદર રમણિય રાખઝોનાં પગલાં જણાયાં. તેમનાથી દૂર જવા માટે હું તેજ શેરીની એક નાની સાંકડા ગલીમાં પેડો. આ ગલીમાં એક ઈંદુપુરી સમાન નાણુક મહેલ હતો. તેની બારીના કંઠરામાં ઘણાં પુશખોના દાર અને મનોહર ફુલોનાં અનેક કુંડાં ગોઠવેલાં હતાં, તે તરફ મારી દષ્ટી ગઇ. જતાં વેંતજ બારીના બારણામાં એક લલિત કલના મારી નજરે પડી. તેને જોતાંજ મારી આંખે અંધારાં આવી ગયાં. તેણે પણ પોતાની નજર મારી ઉપર ફેંકીને જેવા સંકેદ હાથે પેલાં પુલોને પાણી સોંપ્યું કે તરતજ બારી બંધ થઇ. આ બનાવથી હું તેના મોહપાશમાં બંધાય ગયો અને ઝોરત જતપર જ રવાનાબિકજ બિકાર હતો તે જોતો રહી એકદમ માન બરી લાગણી ઉત્પન્ન થઇ. હવે મને પ્યાર તે કેવી ઉમદા ઝીન છે, તેનું કંઈક બાન થયું. હું તેની વિરહવેદનાથી બેમાન થઇ ગયો, અને મૂઠાગતની પેડે પડી રહ્યો. તે દરમ્યાન એકાએક પુરાલીના પોકારો થવાથી હું નમ્રત થઇ ગયો. મેં ઉઝી નજર કરી તો શહેરનો વડો કાઠ બારે રસાલા સાથે આવતો જણાયો તે તરતજ આ બન્ધ મંડેલમાં દાખલ થયો. આ ઉપરથી મારી ખાતરી થઇ કે તે સુંદર નાણુક મરી આ કાઠની પુત્રી છે.

હું ઘેર પાછો આવ્યો; પણ આ પ્યાર મુર્તિનો પહેલો ફટકો મારા હૃદયને એવો સચોટ લાગ્યો કે તેથી મને તાવ લાગી થયો. તાવનું જોર અતિશય વધી પડ્યું. મારાં સગાં વડાલાં મને સખ્ત માંદગી જણી જોવા આવ્યાં, તેમજ એકાએક આવો અસાધ્ય રોગ થવાનું ધારણ પૂછ્યું. પણ મેં ધણી સંભાળ રાખી ખરું કારણ છુપાવ્યું. મારી માંદગીનું ખરું કારણ નહિ જણાવી સઘળા હકીમોની દવાઓ નકામી થઇ. અને હવે હું નહિ બચું તેમ સઘળાએને લાગ્યું. તે દરમ્યાન એક યુદ્ધી ડોસી મને જોવા આવી તેણે મને ધણીજ બારીક રીતે તપાસ્યો. પછી તેણે બધાં માણસને મારા ઝોરડામાંથી બહાર જવા જરૂર પાડી. પછી તે યુદ્ધી મારા નકીયા પાસે બેઠી. તે બોલી “ મારા વહાલા દીકરા, હવે તારી માંદગીનું ખરું કારણ કંઈ પણ સંદેહ રાખ્યા વગર ખુલ્લે ખુલ્લું કહી દે, હું ધારું છું કે તું એક રમણિય સ્ત્રીના કાશ તજે દવાઇ ગયો છું. તને બીજી કોઇ પણ જાતનો બ્યાધિ નથી. તું તેની પાક મહોબતમાં જસાઇ ગયો છું જે તું મને તારી બાગ્યશાળી માથુકતું નામ કહે તો હું તારા દુઃખનો તરતજ ધલાજ કરીશ. તારા જેવા ઝોરતને બિકારનાર પુરખને તે જીતી શકી, મોટેજ તેને હું બાગ્યશાળી દઉં છું.”

તે ડોશી મારા જવાબની રાહ જોતી બેઠી, પણ મને તેના કહેવાપર વિશ્વાસ બેડો નહિ. અને મારો બેદ તેને કહેવાને મારી હિંમત ચાલી નહિ, હું તેનીગમ કર્યો, અને એક પણ શબ્દ બોલ્યા વગર એક ઉંડા નિશ્વાસ ચૂક્યો. યુદ્ધાએ તરતજ ધીરજ આપી બોલવું શરૂ કર્યું કે “ શું મારી ઉપર તને વિશ્વાસ નથી ? તું ધારે છે કે હું તારું કામ કરું એટલી મારામાં શક્તિ નથી ! તારા જેવા અનેક યેમી જીવડાઓને મેં બચાવ્યા છે. મારાથી બનતી મદદ આપી યેમી જોડાં બનાવી સીધે રીતે ચણાવી દીધાં છે. તારું કામ હું ખચીત પાર પાડીશ, તારે નિઃશંક રહેવું; જા માફ વચન છે.

આ ડોશીના વચનથી મને તેનાપર પૂર્ણ વિશ્વાસ યોડયો. મારી પ્યારી માથુકતી સઘળી હકીકત કહી દીધી. તેના મહેકાની પણ નિશાની આપી, તેથી તે ડોશી પણ સખજ ગઇ. મેં તે ડોશીને ધણી આજીજ સાથે કહ્યું કે “ જો તમે મારી કાથુકને મળી તેને મારો પ્યાર જાહેર કરો તો હું તમારા ઉપકારમાં નિરંતર દવાયેશોન રહીશ ” તેણે મને જણાવ્યું કે બેડો, મેં તેને જોળખી લીધી છે. તે આ શહેરના વડો કાઠની પુત્રી છે. અને તે ધણીજ ખુબસૂરત છે. આખા બગીચામાં તો શું પરિવૃ

આખી દુનિયામાં તેના જેવી નાણુક પરી નથી, તું તેના મોહપાશમાં અંજાઇ નમ્ય તેમાં નવાઇ નથી. પ્રરણુ કે મોટા મોટા સિદ્ધ પુરુષે પણ તેને જોતાં વાંતજ ગમગીન થઇ જાય છે. પણ મારે દિલગીરી સાથે જણાવવું પડે છે, કે તે ઘણી હલીલી છે; તેથી સહેજમાં સમજ થકે તેમ નથી. આ શહેરના મ-જીએ પોતાના ઘરની ઝોરતોપર સખત દેખરેખ રાખે છે. બહારના કોઈ પણ પુરુષ સાથે એક પળ પણ વાતચિત કરવા દેતા નથી. વળી તેમાં પણ આ નાણુક પરીના આપ ધણીજ કરડો છે. તેથી તે બિચારી ધણીજ સુઝાય છે. મને પણ તેની ધણીજ ધારતી લાગે છે, કારણ કે કાજ ધણી પાછને દરામ્મી છે. તું જાણે છે કે તેઓ પોતાની જીએને મોઢાપર ધુરળો રખાવે છે. આ પ્રમાણે આ કામ ધણીજ સખત છે, તોપણ તું મારાપર વિશ્વાસ રાખ. હું ખાતરીથી કહું છું કે મારા જીવમાં જીવ હશે ત્યાં જમણ તો હું તને તારી માથુક સાથે મેળવીશ. ત્યાર બાદ ને જુદાં ચાલી ગઇ. તેના ગયા બાદ મારા મનમાં અનેક ટુરંગો થવા લાગ્યા, મારો જીવ ચકડોળે ચડ્યો અને મને ભ્રમણ થવા લાગી. ધડીકમાં મારી માથુક, ધડીકમાં ડોશીનાં વચન, ધડીકમાં કાજની સખત દેખરેખ વગેરે જુદી જુદી બાબતો મનમાં ઘોળાયા કરતી, અને મારી મંદગી ધટવાને બદલે કંઈક વધી હોય એમ મને જણાયું. બીજે દિવસે તે ડોશી મારી પાસે પાછી ચાલી. તેના ચહેરાપરથી મને તરતજ માલમ પડ્યું કે તે કંઈ ખુશ ખખર લાવી નથી. તે બોલી કે “ મારા વડાલા બેટા તને એક હલીલી ઝોરન મલી છે જ્યારે હું તેણીની આગળ ગઇ ને તારા સર્વે દુઃખથી વાકેર કરી, ત્યારે તેણીએ તે બધું આનંદથી સાંભળ્યું અને જેવી મેં વાત છેડી કે તમારી મુલાકાતને વાસ્તે તે દુઃખી જીવડાને લઈ આવ્યું ? તેનીજ તે એકદમ યુરસે થઇ બોલી કે “ જો એવી નાલાયક અને બેશરમી વાત કરવી હોય તો ફરીથી મારો પાસે આવતી ના ! ”

મારી માથુક મને મલવાને પણ નારાજ છે, એમ જાણી મારી દિલગીરીના પાર રહ્યો નહિ, હું એક પછી એક ઉંડા નિશ્વાસ મૂકવા લાગ્યો. મારા બે નાણુક હાથ બે લમણે મૂકી દુઃખડીઆમાં ફળી ગયો હોડ તેવો બેઠો. આ વખતનો મારો સીન જોઇ તે દયાળુ અને પરગજુ ડોશી તરતજ મને ધીરજ આપવા લાગી, કે “ તું કંઈ પણ ફિકર ના કર, અને એકદમ નાઈંમત થઈ ન જ, કેમકે હજુ પણ મારી મહેનત જારી છે. હું મારાથી બનતો પ્રયાસ કરીશ અને તારો જીવ બચાવીશ.

આ પ્રમાણે હિંમત આપી ડોશી ચાલતી થઇ. મારી આશા નઇ થવાથી મને દિવસે દિવસે માંદગી વધતી ગઇ, છેવટે મારા જીવનની આશા નઇ થઇ ગઇ. આમ મરણ શરણ પડેલો હતો તે દરમ્યાન તે જુદી ચાલી, અને એકદમ મને નવું જીવન આપ્યું. તેણીએ માન કાનમાં આવી કહ્યું કે “ બેડા થાએ, અને જે હું ખુશ ખખર લાવીશું તે સાંભળો. ” જેવા આ બોલ પેલી જુદીના મોટેથી સાંભળ્યા કે તરતજ મારામાં એક નવી અમલગ્ય જેવી શક્તિ આવી ગઇ. હું ઉઠીને બેઠો થયો અને બોલ્યો કે “ શું કહેવાનું છે તે તરત બોલો ! ” ડોશી બોલી કે “ ખુશ તમને તનદુસ્તી આપે એ મારી પહેલી દુવા છે ! હું ગઇ કાલે તમારી માથુક પાસે ગઈ હતી, ત્યારે સારા ભાગ્યે તે ખુશ નિજાનમાં બેઠા હતી. મેં તેને જોઇ એકદમ પોક મૂકી, ત્યારે તેણીએ મને પૂછ્યું, કે “ નેકમાદર તમે શા માટે રડો છો ? ” અરસોમ ! જે ધણીને વાસ્તે મેં તે દિવસે તમે વાત કરી હતી, તે આજે મરણની પથારીએ સતો છે. મને તેની ધણીજ દયા આવે છે, તમે કોણ જાણે આટલાં બધાં નિપુર કેમ થયાં છો ? ” તે બોલી “ તમે મને શા માટે દપડો આપો છો ? હું કંઈ જાણતી નથી, તે મારે માટે કેમ મરવા પડ્યો ? મેં તેને શું કાંઈ ? ” મેં તેને તુરત જવાબ આપ્યો કે “ બહી બાઈ મેં તમને તે દિવસે કહ્યું હતું, કે એક દિવસ તમે કુલજાડને પાણી સોંપવાને બારી ઉઘાડી તેજ વખતે તે તમારા મોહક સ્વરૂપથી અંજાઇ ગયો છે અને આ દશાને પ્રાપ્ત થયો છે. વળી તે દિવસે મેં તમને વાત કરી ત્યારે તમે લગ્યાં યુરસે થઈ ગયા, આ પ્રમાણે તે પોતાની ધારણામાં નિષ્ણ જવાથી મરણ પથારીએ પડ્યો છે. માટે અહાની ખાતર દવા કરી તેનો જીવ બચાવો. તે એક પ્રેમી અને ભોગી મધુર મધુકર છે, તમારા જેવાં કમળ પુષ્પ છતાં ભમરાની આ દશા થાય તે કેવળ અન્યાયજ છે.

મારાં વચન સાંભળી તેના ચહેરાનો રંગ કંઈક શીકા પડી ગયો, તે બોલી શું તમે બોલો છો તે બરાબર છે, અને ખરું છે કે મારાજ પ્યારથા તેની આ દશા થઇ છે ? મેં કહ્યું કે “ બાઈબુદાના કસમ ખાઇ કહ્યું છે કે તેની બિમારીનું કારણ આપ પોતેજ છો. ” ત્યારે તે બોલી કે “ તમે જાણો છો કે મારી સાથે સુલાકાત લીધાથી તેનું દુઃખ ઝાણું થશે ? ” મેં જવાબ આપ્યો કે “ બેશક ! આપ તરતજ બેશી કે તે કેવો તનદુસ્ત થયો છે ! ” પછી તેણે એક હાક મારી અને કહ્યું કે જાણો તેને લઇ આવો; પણ સરત રાખજો કે જ્યાં સુધી મારા પિતાની રજા મલશે નહિ ત્યાં સુધી હું તેની સાથે લગ્ન કરીશ નહિ. માટે મારા પિતાની આજ્ઞા સિવાય સાદીની આજ્ઞા રાખવી નહિ. મેં જવાબ આપ્યો કે “ બાઈ તમે ધણું નેક છો. હું હવે તેની પાસે જઇ બધી બાના જાહેર કરી તેને તમારી પાસે લઈ આવું છું. ” ત્યારે તે બોલી કે “ આવતા શુક્રવારને દિવસે બપોરે નિમાજ પઢવા વખતે તે ધણીને મારી પાસે લાવજો, કારણ કે તે વખતે મારા બાપ હમેશાં બહાર જાય છે; માટે તે વખતે દીક્રા વાવશે. હું બારીએ ઉભી રહીશ, અને જોવા તે ધણી આવશે કે હું નીચે તેને લેવા આવીશ, પણ મારા બાપ પાછા ફરે તેવલામાંજ તેને પાછા ફરવું પડશે. ” તે બુદી ડોશી બોલી રહી કે મારું દુઃખ હતું ન હતું જ થઇ ગયું. મેં એક કાચળી આપીને તે દયાળુ ડોશીને કહ્યું કે “ મારે નામે આ થેલી મારી માથુકને બેઠ આપજો, હું હવે બે ત્રણ દિવસમાં તદ્દન સાજો થઇ જઈશ ” પછી તે બુદી પોતાને ઘેર ગઈ.

હું પણ આનંદમય થવાથી તદ્દન સાજો થઇ ગયો. મારાં સગાં વહાલાં પણ હું સાજો થવાથી પોતા પોતાને ઘેર ગયાં. શુક્રવાર થયો કે પેલી પરગણુ ડોશી આવી. જે વખતે હું સર્વથી સરસ પોશાક પહેરીને તૈયાર થતો હતો. ડોશીએ કહ્યું કે “ હવે તમારે નાહાવું બેઠજો ” મેં કહ્યું કે “ એક હજનમને બોલાવું છું. ” એમ કહી એક હોશિયાર હજનમને તેડવા માલુસ મોકલ્યો. મારો ચાકર આ નાપાક હજનમને તેડી લાવ્યો. આવતાં વારજ અને આ દુષ્ટે સલામ કરી, અને બોલ્યો કે “ સાહેબ તમારા ચહેરા પરથી માલમ પડે છે કે તમ સહેજ આબરોજી છો. ”

મેં કહ્યું કે “ ખરી વાત છે. હું ધણો આબરોજી હતો, પણ હમણાંજ બરાબર તનદુસ્ત થયો છું. ” તેણે કહ્યું કે “ બુદા તમને આરોગ્ય રાખે. ” તેની આ બધી દુવા માટે મેં તેનો કૃપકાર આપ્યો તેવામાં તે બોલ્યો કે “ તમે શું મને માથું બોડવા બોલાવ્યો છો ? ” મેં કહ્યું કે “ એવો નકામો વખત ન બગાડ. ” જલદી કામ ચલાવ મારે બપોરના વખતે બહાર જવું છે. ” તેણે પોતાનો અસ્તરો કાઢી બાંધી કાઢીને ઘસવા માંડ્યો, પછી મારું માથું બોડવાને બદલે આમ તેમ ફરી નિત્રો બેવા લાગ્યો. કે-લીકવાર ગયા પછી ઠંડે કહેજો મારી પાસે આવીને કહેવા લાગ્યો, “ સાહેબ ! તમને કંઈ ખબર છે ? આજે તો આપણા મહાન પેગમ્બર સાહેબને મદિને ગયે છસો ત્રેપન વર્ષ પુરાં થઇ આપનમું બેઠું; માટે આજનો દહાડો તો એવો ખુશાલીનો છે કે પાર નહિ. પણ વળી મને બીજી શીકર લાગે છે કે આજે તમારા નસીબમાં કંઈ મોટું દુઃખ પડવાનું લખેલું છે કે જે તમારી આખી જીંદગી પર્યંત રહેશે. ”

બાઈ સાહેબો તમેજ વિચાર કરો કે એક આશક પોતાની દિલોગ્નન માથુકને મળવાને આવતુર હોય, તેને આવી વગર ખપતી વાતો કરી કંટાળો આપનાર કેવો લાગે ? જાવી બેઅદબીથી મારો મિનજ બયો અને મેં તેને કહ્યું કે “ તું માત્ર માથું બોડવા આવ્યો છે વાસ્તે બોડતો હોય તો બોડ નહિ તો ચાલ્યો જ; હું બીજા હજનમને બોલાવું. ” આ કમકામી આખી ત્યારે તે ઠંડે પેટે બોલ્યો કે “ સાહેબ ! તમે આટલા બધા ગુસ્સે કેમ થાઓ છો. તમે જાણતા નથી કે હજનમ લોશો કેવા હોય છે. હું એક નામીએ હજનમ છું, એટલુંજ નહિ પણ હકીમનો. કામીયાગરનો, બેશીનો, વગેરે અનેક ધંધા જાણું છું. વળી હું એક શિદ્ધ કવિ, સારો ફિલસૂફ, ઉગમ બેરીસ્ટર, ચતુર ચિતારો, અગ્રહો લેખક, છટાદાર ભાષણકર્તા, અને પુરો પ્રેમી જીવડો છું. ગાયન અને નૃત્યકળામાં તો મારી બરાબરી કોઇ કરી શકેજ નહિ. તમારા બધા બાપ અને પોતાના એક સલાહકાર માથક ચાહતા, માટેજ હું તમારાપર મમતા રાખું છું. અને તમને બધાં દુઃખમાંથી મુક્ત કરવાને તૈયાર છું. ”

જે કે હું ધણોજ ગુસ્સે થઇ ગયો હતો, તોપણ તેના આવાં બેવકુફી બરેલાં વચનથી મને હસવું

આવ્યું હું બોલ્યો કે “ હે લખાઈ તું માંડે માથું જલદી મોડ, મને ખોટી ના કર, મારે બહાર જવાનો વખત થયો છે માટે ચાલ તારીફ રાખ. ” તેણે જવાબ આપ્યો કે “ મારા સાહેબ મારા જેવો યુવ હજમ તમને મલશેજ નહિ. ” મેં મારા ગાકરને કહ્યું કે “ એને સોનાના ત્રણ સિક્કા આપી બહાર કાઢ. હું આજે માથું બોડાવતો નથી. ” તેવામાં વળી આ નાપાક બોલ્યો કે “ સાહેબ અમે સાત મિત્રો છીએ તેમાં હું સૌથી નાનો અને ગંભીર છું. ” મેં તેને પૈસા આપવા માંડ્યા ત્યારે તેણે લીધા નહિ અને કહ્યું કે “ સાહેબ ! તમે એ શું કરો છો, મેં કંઈ તમને બોલાવ્યા નથી, પણ તમે મને બોલાવ્યો છો, માટે હું તમારું માથું મોડ્યા વગર જનાર નથી, હું કંઈ માણસ છું તે તમે જાણતા નથી પણ તમારો બાપ અને સારી : ને ઝોળખતો હતો તે જ્યારે હજમત કરાવવા મને બોલાવતો હતો, ત્યારે ખાસ કરીને મારી પાસે તરફ તરફવાર વાતો કહેવડાવતો હતો. જ્યારે મારી વાતો સાંભળતાં તે થાકતો ત્યારે બોલતો કે “ બાપ ખસ કાંઈ તારી પાસે તો વાતોના બ ધરજ બરી મૂક્યા છે. ” એક દહાડો તમારો બાપ મારી વાતથી બહુજ આનંદ પામ્યો, ત્યારે તેણે મને એક સોનાની મંચર અને એક કિમતી સરપાવ આપીને રવાના કરીયા ! આમ ગપમાં લગભગ અર્ધો કલાક ગાળી નાંખ્યો હું નેનાથી હવે તદ્દન કં-ટાળી ગયો હતો. અને નારીપાસ થઈને બોલ્યો કે “ દુનિયામાં તારા જેવો પર દુઃખ સુખીઓ માણસ બાજેજ મલશે. ” મેં વિચાર્યું કે હવે તો તેની પાસે બાપ બાપથી કામ લેઉં, તેથી મેં તેને કહ્યું કે “ બાપ ખુદને વાસ્તે તારી વાત બંધ કરીને તારું કામ ચલાવ, મારે ધણેજ ઉતાવળ છે. ” માંડે બેઠવું સાંભળી તે હસવા લાગ્યો અને બોલ્યો કે “ અધાં માણસો ડાહ્યા હોય તો જોઈએ શું ? મને તો એવું માલમ પડે છે કે તમે આજરો હોવાના સમયે જરાતરામાં તમારો મિલજ જતો રહે છે માટે તમારા આપની પેઠે મારી સલાહ પ્રમાણે ચાલશો તો સુખી થશો. હું તમારાપર અમતા રાખું છું માટે તમે ગમે તો ના કહેશો તોપણ તમારા ભલાની ખાતર હું તમને સારી સલાહ આપીશ. ”

મેં કહ્યું કે “ મને નકામું ક્યાં દુઃખ આપે છે, મારો મિલજ તું નકામો ફેરવે છે, તારે માથું મોડવું હોય તો મોડ નહિ તો અહીંથી ચાલ્યો જા. ” એમ કહીને હું એકદમ ઉભો થઈ ગયો અને જમીનપર જોરથી પગ ઠોકી ઉભો રહ્યો. ” જ્યારે આ કમખખત હજમે જોયું કે મારો મિલજ છેક ગયો છે, ત્યારે તેણે કહ્યું કે “ વાર બેસો, હું તમારું માથું જલદીથી મોડી નાંખું છું. ” પછી માંડે માથું મ-લાવ્યું અને જરાક અચ્છો ચલાવીને પાછો વાતો કરવા મંડ્યો તેણે કહ્યું કે “ તમારે આમ ચીડામ જવું જોઈએ નહિ, તમારે મારી અક્કલનો, ઉમરનો, જ્ઞાનનો મજાએ રાખવો જોઈએ. હું કંઈ જેવો તેવો મા-ણસ નથી. મોટા મોટા રાજાઓ પણ મને પોતાના સલાહકારક તરફે ગણી માન આપે છે. ” મેં તેને સુગ્રો રાખી યુવક કે “ બાપ, તરન માથું મોડ. ” તે બોલ્યો કે “ મને ખાતરી છે કે તમારે ધણીજ અ-ગત્યનું કામ છે. ” મેં કહ્યું કે “ ભલા માણસ ત્યારે નકામો વખત શા માટે ચુનાવે છે ? મારું માથું મોડ. ” તે કમખખતે જવાબ આપ્યો કે “ બાપ સાહેબ ! જરા ધીરજ રાખો. તમારે શું કામ છે તે મને જાણવો, વખતે તમે વગર વિચારે કરશો તો મોટી ઉપાધિમાં આવી પડશો; માટે આ પ્રભુ દિવિદાએ મળી આવેલા પ્રવિણ સલાહકારની સલાહ લઈ ચાલો. મેં કહ્યું કે “ તારો સલાહને જહાનમમાં નાંખ. મારે જોઈતી નથી પ્રતિષ્ઠિત પુરોષાએ નીમેલે વખતેજ કામ કરવું જોઈએ, મારો વખત થયા આવ્યો છે માટે જલદી કર. ” મારો બોલ્યાની કંઈ પણ ફરકા ક્યાં વગર તેનો ગમે તેમ લવારા દરવા મંડ્યો, ધડીકમાં અસ્તરો પકડે, ધડીકમાં કાતર પકડે, ધડીકમાં આમ તેમ ફેરે, તેમ કરતાં તે અગાથીમાં ગયો ને સુના નામું જોઈ બોલ્યો. “ સાહેબ ! હવે તો ખોરા થવાને એક કલાક બાકી છે ” હવે હું તદ્દન અધીરો થઈ ગયો, કારણકે આ કમખખતે આવે લગભગ સાડા ત્રણ કલાક તો થઈ ગયા હતા. મેં કોધાવેશથી સુચવ્યું કે “ અરે કમખખત હજમ તું તારું કામ કર નહિ તો હું તને મારી નાખીશ. ” તે દુષ્ટે જવાબ આપ્યો કે “ અરે મારા મહેરબાન તમે હંડા થાઓ, નહિતો પાછા ફરી અગાથી પડશો. હું તમારી હજમત અપીને અપી કરી નાખું છું. ” તેમ કહી વળી અસ્તરો ચલાવ્યો. થોડીવાર પછી પાંચ બોલ્યો કે “ સાહેબ તમારે શું કામ છે તે મને અવશ્ય જણાવવું જોઈએ; હું તમને એવું સલાહ આ-

પીથ.” હું તેનાથી કંટાળી ગયો હતો તેથી તેને પુછ કરવાના ઇરાદે કહ્યું કે “હું માંદો પડ્યો હતો તેનાથી ખુદાએ મને અચાની લીધી છે તેની ખુદાલીમાં મારા દોસ્તોએ મને ખાણું આપ્યું છે મારે તેમાં જવાની જરૂર છે.”

તેણે મને તુરતજ જવાખ આપ્યો કે “હા ખરી વાત છે, મેં પણ મારા છ સાત દોસ્તોને આજે આમનજી કહ્યું છે, અને હજુતો મેં કંઈ પણ તૈયારી કરી નથી.” મેં તેને કહ્યું કે “તું ગભરાતો ના, મારી હજમત જલદી કર, હું તને તારા મિત્રો માટે જોઈતો તરહવાર દારૂ તથા વિવિધ પ્રકારના ઉત્તમ મેવા વગેરે આપીશ.” તે તરતજ બોલી ઉઠ્યો કે “અરે ખુદાને વાસ્તે મને તે સવળો સામાન દેખાડો, મારા મિત્રો માટે તે પુરતો છે કે કેમ ?” મેં તેને કહ્યું કે “મારી પાસે એક બકરો અને ડઝન મરંદી છે તે તને આપીશ.” જેવી તે બધી ચીજ મેં મંગાવી કે તે તેને તુરત તપાસવા લાગ્યો, વળી તે આડાંચવળાં ગળાં મારવા લાગ્યો. પછી કેટલીકવારે બોલ્યો કે “જુઓ સાહેબ, હું એક અગ્નિ મરંદી છું. હું આપની આમળ હમણાંજ એક રસિક ગાયન ગાઉં છું. તે ગાયન એવું તો રસીક છે કે તમે સાંભળતાં વારંજ છક થઇ જશો. મારો કંઈ પણ કેવો મંદુર છે તે પણ જોશો. તમે તમારી આખી ઉમરમાં એવું ગાયન સાંભળ્યું પણ નહિજ હોય.” એમ કહી તાનમાં ચઢી ગાવા મંડી ગયો. મેં તેને ધણીએ અટકાવ્યો, પરંતુ તેણે કંઈ પણ ફરકાર કરી નહિ. ગાયન ગાઈ રહ્યા બાદ તે કહેવા લાગ્યો કે “સાહેબ મારા દોસ્તો પણ મારા જેવાજ મરકરા, આનંદી અને ગમતી છે, માટે તમે મહેરબાની કરી મારે ઘેર પધારો. હું તમારી બેચેની મટાડી દઈશ; ત્યાં તમને આનંદની રંગરેલમાં ડુબાવી દઈશ જેથી તમારામાં એક અજબજબ જેવી નવી શક્તિ આવશે. કેમ કહ્યું છે કે નહિ ? શો જવાબ આપો છો ? બોલતા કાં નથી ?” મેં તેને શાન્તીથી જવાબ આપ્યો કે “જલા માલુસ મારાથી તારે હાં આજે આવશે નહિ, કારણકે મારા દોસ્તો મારી રાહ જોઈ બેસી રહ્યા હશે, માટે મને માફ કર. હું કાંઈ વખતે તારે ઘેર આવીશ.” તેણે કહ્યું કે “ના સાહેબ તેમ કંદી પણ નહિ અને. કાંતો તમે મારે ઘેર આવો અગર તમારી મિજલસમાં મને લઈ જાઓ. તમારા દોસ્તોને મારા જેવા ગમતી મલકાથી તમારો પૂર્ણ આબાર ચાનશે અને તેમનો આજનો દિવસ આનંદની લહેરમાં પસાર થશે. બોલો છું જવાબ આપો છો ?” હવે તો હું ગભરાયો, પરંતુ માફ કંઈ પણ વળે તેમ નહિ હોવાથી ચૂપ બેસી રહ્યો, છેવટે કેટલીકવારે મારી હજમત પુરી થઈ. પછી મેં તેને ઉપર જણાવેલા બધા સામાન આપી કહ્યું કે “જા આ સામાન તારે ઘેર મેલી આવ, હું તારી રાહ જોતો અહીંજ ઉભો છું.” તેના ગયા પછી મેં જેટલી અને તેટલી ઉતાવળ કરી, કારણકે મને ખાતરી હતી કે તે જલદી પાછો આવશે. હું ઘેરથી નીકળ્યો, ત્યારે આ હજમત ઘેર જવાને બદલે એક ખુણામાં લપાઈ રહ્યા હતા, તેથી મારા જોશમાં આવ્યો નહિ. પણ હું જ્યારે મારી માથુકના ઘર આમળ પહોંચ્યો. ત્યારે મારી પાછળ આવતો મેં તેને જોયો. મને ધણી ગભરામણ થઈ, તેપણ ધીરજ રાખી હું તેણીના ઘરમાં દાખલ થયો. તે નાજુક પગેએ મને માન આપવાને પોતાના કમળ જેવા કોમળ હસ્તને લપાવ્યો અને મારા હાથ ઝાલી પોતાની એકાંત બેઠકમાં લઈ ગઈ. હું તેની સાથે વાત કરવા લાગ્યો કે તરતજ મોટો અવાજ થયો. મારી પ્રિયાએ બહાર આવી જોયું તો તેણે પોતાના આપને દોડા. મેં પણ મારીએ ડોકું કાઢી જોયું તો આ છટ્ટ હજમતને સામે ઉભો રહેલો જોયો. હવે મારા રામ રમી ગયા. કારણ કે એકતો હું આ નાપાક હજમતથી બીવા લાગ્યો, વળી ખીલું પેલા કાજની બીક પણ જોઈ ન હતી. પેલી માથુકે મને હિંમત આપતાં જણ્યું કે “તમે લગારે ખાસો નહિ, મારા આપનો મારા ઝોરડામાં કવચિતજ આવે છે. પણ વખતે આવી જાય તો તમને સંતાવવાને મેં યુક્તિ જોણી કાઢી છે.” પેલા ખાન ઘેર આવ્યો તેજાજ પોતાના એક નોકરને કંઈ વાંકસર મારવા મંડ્યો, તેથી પેલા નોકરે મોટી જોસબંધ યુમે પાડી. તેની યુમેથી પેલા હજમે ધાર્યું કે તે ખાન મારા શૈઠને મારે છે, તેથી મારો શૈઠ યુમે પાડે છે. એમ વિચારી યુદ્ધેયુગ પાડી લોકોની મદદ માગવા લાગ્યો. આસપાસના લોકો દોડી આવ્યા, અને તેને પૂછવા લાગ્યા. તેણે ઉત્તર આપ્યો કે આ મહેલમાં એક ખાન છે, તે મારા શૈઠને મારી નાંખે છે, માટે તમે તેને છો-

પ્રાપ્ત, એમ કહી તે મારે ઘેર દોડી જઈ મારા નોકરોને તેમજ સગવડાકાંઓને તેડી લાવ્યા. થોડા વખતમાં તો ખાનના ઘર આગળ તે લોકો આવી પહોંચ્યા અને બારણાં ઠોકવા લાગ્યાં. ખાનના ચાકરોએ તેને આ વાતની ખબર આપી. ખાન એકદમ બારણાં આગળ આવ્યા, અને મારા નોકરોને પૂછવા લાગ્યો કે “તમે શા માટે તોફાન કરો છો?” મારા માણસોએ એકાદ ઉત્તર આપ્યો કે “અરે હરમખોર તું અમારા શેઠને શા માટે મારી નાંખે છે; તેણે તારું શું બગાડ્યું છે? ચાલ દૂર જા. તે શબ્દો બોલવાની સાથેજ સત્રજા માણસો અંદર દાખલ થયા, અને મારી શોધ કરવા મંડી પડ્યા. પેલા હજમેતે યુદ્ધ ખાનની ગંજાથી પકડી અને બોલ્યો કે “મારા શેઠને જલદી બતાવ નહિ તો મારો નાખીશ.” બહા ખાને ગળગળા થઈ જઈ ઉત્તર વાળ્યો કે “અરે બહા માણસ હું તારા શેઠને ઝાળખતો પણ નથી, તે બતાવું કયાંથી! આ નાપાક હજમેત ઉતર વાળ્યો કે “અરે બદમાશ, તદ્દન જુઠું કયાં બોલે છે. તારું મોતજી આવ્યું છે, તારી પુત્રીપર મારો શૈઠ મોરિત થયો છે, તે વાત તું જાણુતો નથી? હમણાંજ તું મારા શેઠને મારતો હતો અને હવે કડાવે છે કેમ?” તે ખાને જવાબ આપ્યો કે “હું અસ્થાના સોગંદ ખાઈ કહું છું કે “હું તારા શેઠને ઝાળખતો પણ નથી, અને મેં માર્યો પણ નથી. હું તો મારા નોકરને શિક્ષા કરતો હતો, અને કદાચ તેની યુગે સાંભળીને તને એમ લાગ્યું હશે.” ખાનનાં આવાં વચનથી પણ હજમેતે તો કંઈ પણ વિશ્વાસ બેઠો નહિ, તે તો તરતજ આમનેમ દોડી જઈ શોધ કરવા મંડી ગયો, થોડીવારમાંજ એક પેટી કે જેની અંદર હું છુપાઈને બેસી રહ્યો હતો. અને આ બધું સાંભળ્યા કરતો હતો, તે પેટી આગળ આવી પહોંચ્યો, અને પેટી ઉઘાડી, ઉઘાડતાંવારજ મને જોઈ તે તો કૂદવા અને નાચવા મંડી ગયો, અને પેટી ખંધ કરી માથે મૂકી ચાલતો થયો. તેની મનભાજ મને જ્ઞેત કરવાની હતી, તેથી તેણે ચકલે ચકલે મને ફરવ્યો, લોકોનાં ટોળેટોળાં મને જોવાને બેઠાં થયાં, તેથી મને ધણીજ શરમ લાગી, હું તદ્દન ગભરાઈ ગયો, છેવટે પેટીમાંથી કૂદકો મારી નીચે પડ્યો. મારો પગ એક પથ્થર સાથે અથડાવવાથી હું લંગડો થયો તો પણ હું નાડો, લોકો મારી પાછળ દુરે, દુરે કહી દોડવા લાગ્યાં. મેં મારી કાસેથી કેટલાક પૈસા જમીનપર ફેંક્યા, લોકો તે વીજવા લાગ્યાં, તે દરમ્યાન હું જોસભેર દોડી ગયો. આ બદમાશે તો મારો કેડો છોડ્યોજ નહિ, છેવટે મેં કાયર થઈ મારો એક મિત્ર કે જે પોલીસમાં નોકર હતો, તેની મદદ માગી. મેં તેને કહ્યું કે “આ માણસ મારો થયો છે, અને મને અતિશય કાયર કરે છે માટે તમે તેને અટકાવો. તેણે જોરજુલમથી અટકાવ્યો. ત્યાર-બાદ હું ત્યાંથી નાડો તે આટલે દૂર આવી પહોંચ્યો, પરંતુ દૈવ સંજોગે અહીં પણ આ નાપાક હજમેતે દેખા દીધી છે. માટે મારે અહીંથી પણ રજા લેવી પડે છે. મારા પ્યારા સાહેબો હું તમોને આગ્રહ પૂર્વક કહું છું કે “મને રજા આપશો, એમ કહી હું ચાલતો થયો.”

પછી પેલો દરજી સુલતાનની આગળ આ વાત પુરી કરીને બોલ્યો કે “અરે નેક નામદાર! અમે તેની વાત સાંભળીને ધણીજ અજાણ થયા; ત્યાર પછી પેલા હજમેત તરફ અમેઓએ નજર કરીને કહ્યું કે “જો આ વાત માચી હોય તો તમે એક નીચ માણસ ગણાશો! તે હજમેતે ઉત્તર દીધો કે “આ વાત અક્ષરે અક્ષર સાચી છે, અને તેથીજ હું મુંઝો બેસી રહ્યો હતો. મારાં આ કૃત્યને માટે તમે વિચાર કરશો તો માલમ પડશે કે લમડાએ મારો ઉપકાર માનવો જોઈએ, તેને બદલે અપકાર માન્યો. જો મેં તેને આવી મુક્તિથી બચાવી લીધી ન હોત તો આ લંગડાની તે ખાન શી વલે કરત તેના ખ્યાલ આપ સાહેબોજ કરી લેશો. હું ધણી ટકટકીઓ છું, પરંતુ મારા હ દોસ્તો છે, તેમાં તો હું સર્વથી થોડું બોલું છું. તે લોકો તો ધણીજ શોખીયા અને ઢોંગી છે, તેટલા માટે જો તમે ધ્યાન આપો તો હું તમને તેમની રમુજ કથાઓ કહું.” અમેઓએ તેમની માગણી સ્વીકારી, તેથી તે હજમેતે પોતાની વાર્તા નીચે સુજા શરૂ કરી.

હજમની પોતાની વાર્તા.

મારા ખારા સાહેબો ! હું એક વખતે બસરા શહેરમાં જઈ ગયો. ત્યાંના ખર્ચાંકી અકબર અહીં નામે પવિત્ર માણસ હતો, આ પાદશાહ ગરીબ, બુદ્ધ, અને અપંગ માણસો પર ધણીજ મમતા રાખતો હતો. વળી તે ધણેજ ન્યાયી અને વિવેકી હતો. તેના વજરો તેમજ અમીર ઉમરાવ પણ ધણેજ આદેશ અને પ્રમાણિક હતા. મતલબ કે આવા નેક રાજાના રાજ્યમાં સર્વ પ્રકારે સલાહ શાન્તી તથા આત્માદાની હતી. એક સમયે તેના રાજ્યમાં પરદેશથી દસ મદમાસ લોકો આવી દાખલ થયા. અને લોકોને ધણી રીતે હેરાન કરવા લાગ્યા. આ વાતની પાદશાહને ખબર મળતાંજ તેણે વજરને બોલાવી હુકમ આપ્યો કે “આ બદમાસ લોકોને તારાદે પકડી મંગાવો.” વજર ધણે ચલાક અને બહાદુર હોવાથી તેણે તે લોકોને પકડી પાડ્યા. પાદશાહે દેશ જીત્યું બોલાવી તેમના પર કામ ચલાવી ગરદન મારવાનો હુકમ આપ્યો. છેવટે તેમને પૂછવામાં આવ્યું કે “તમારે કંઈ પણ ઈચ્છા હોય તો કહીદો.” તેમણે જવાબ આપ્યો કે “નેક નામદાર અમે સર્વે સદૃશહરથના વેશમાં સ્ત્રીમર જેવાની ઇચ્છા ગંખીએ છીએ.” પાદશાહે તરતજ પોતાના માણસો સાથે તેમને સ્ત્રીમર જેવા દરિયા કાંઠે મોકલાવ્યા. આ બદમાસ લોકો દરિયા કાંઠે આવ્યા. ત્યાં તેમણે એક મોટા સદૃશહરથને શોભે તેવાં કપડાં પહેરી હતાં. પછી તેઓ સ્ત્રીમરમાં દાખલ થયા. ઇશ્વરેચ્છાથી હું પણ તેજ વખતે તે સ્ત્રીમર જેવા ગયો હતો, મને જાગ્યું કે આ કાંઈ અમીર ઉમરાવ છે. અને તેમની સાથે છે તે તેમના નોકરો છે. માટે હું પણ તેમની સાથે જઈશ, તો મને ઠીક આનંદ મળશે. એમ ધારી હું પણ તેમના બેગો દાખલ થયો થોડીવાર પછી અમે સ્ત્રીમર નેક પાછા વળ્યા. અમે નીચે ઉતર્યા કે તરતજ પેલા પટાવાળાએ કબજામાં લીધા. હું પણ ચૂપડીથી કેદીજ મન્યો, પછી અમે સર્વ ચાલ્યા. થોડીવારમાં પાદશાહના મહેલ પાસે આવી પહોંચ્યા. મેં જોયું તો એક મોટા સિંહાસન પર નેક નામદાર આરુઠ થયા હતા, અને તેમની પાસે એક જણ ઉઘાડી તરવાર રાખી અમારી વડ જોતો ઉભો હતો. અમને જોતાં વારજ પાદશાહે ફરમાવ્યું કે “અમે શેરખાં આ દેશ જીત્યાં શિર ઉઘાડી દે” આ હુકમ થતાંની સાથેજ માન તો હોશકોશ કડી ગયા, પણ કરવું શું! કાંઈ પણ ઉપાય નહોતો તેથી ચૂપડી પકડી હું પણ આ બદમાસોની લાઇનમાં છેલ્લે ઉભો રહ્યો. શેરખાં શિર કાપતા કાપતા મારી પાસે આવી પહોંચ્યા. ત્યાં તે એકદમ થંભી ગયા. પાદશાહે કહ્યું કે “અરે હું શા માટે થંભી ગયો ? તેનું પણ માથું કાઢવી દે. શેરખાંએ ઉત્તર આપ્યો કે “જહાંપનાહ ! આપે તો દશનો હુકમ આપ્યો હતો, અને આ તો અગીયારમો નીકળ્યો, માટે હું અચકાયો છું.” પાદશાહે પોતે માથાં જણી જોયાં તો શેરખાંની વાત ખરી માલમ પડી, તેથી તે એકદમ મારી પાસે આવી મને પૂછવા લાગ્યો, મેં મારી સુવર્ણ હકીકત તે નેક નામદારને વિદિત કરી. પાદશાહે મને તુરતજ છોડી દીધો અને મને માન આપી મારી ધીરજનાં અને ચુપડીનાં વખાણ કરવા મંડી ગયો. વળી તેણે મને પૂછ્યું કે તમારા બધા ભાઈઓ આવા ગુણના છે કે ?” મેં જવાબ આપ્યો કે “નારે સાહેબ તેઓ તો કપમાં અને ગુણમાં મારાથી તદ્દન બુદ્ધ છે- જો આપની ઇચ્છા હોય તો હું તમને તેમની હકીકત નિવેદન કરું.” પાદશાહે પોતાની મરજી બતાવી તેથી મેં નીચે પ્રમાણે તેમની હકીકત કહેવાને શરૂ કર્યું.

હજમના પહેલા મિત્રની વાર્તા.

મારા સૌથી માનીતો અને વધારે મિત્ર દરજ્જા હતો. તેણે બજારમાં એક દુકાન ખાટે રાખી હતી. તેની દુકાનની સામે એક સોનીનું ઘર હતું તે સોનીની બી જતે ધણેજ દેખાવડી, મીઠાબોલા, ને રસાયં

હતી વળી તે અંદરખાનેથી ધણીજ કપડી હતી. મારો મિત્ર તદ્દન ભોળો અને ઓછી અકલતો હતો તેની દુકાને સાધારણ ધરાકી હતી પોતાના નિર્વાહ જેમ તેમ ચલાવતો હતો. એક વખતે મારો મિત્ર પોતાની દુકાનમાં મેશી કપડાં સીવતો હતો, તે દરમ્યાન સોનીના ઘરની બારી એકદમ ઉઘડી. મારા મિત્રની નજર ત્યાં ગઇ તો તેણે વીજળીના જેવી બાઇને ભેઠ જોતાની સાથેજ તેના રૂપમાં મારો મિત્ર અંગર્ભ ગયો પરંતુ તરતજ બારીનાં કમાડ બંધ થયાં ને તે બાહ્ય અદશ્ય થઇ ગયાં. યોડીવારે મારા મિત્રને શુદ્ધિ આવી, ને બારી તરફ નજર કરી તો બારી બંધ ઠીકી. આ બનાવથી તેને એવેની ઉત્પન્ન થઈ તેનું મન બંધમાંથી ઉઠી ગયું ને આકુળ વ્યાકુળ થવા લાગ્યો. આમ ત્રણ દિવસ થયા બાદ પાછી બારી ઉઘાડી મારા મિત્ર તરતજ બારી તરફ જોયું તો તે બાઇને ઉઘેલી ઠીકી. બાઇ પણ સમજી ગઈ કે આ દરજી મારા ઉપર મોહિત થયો છે. આ મેલા મનની બાઇએ મારા મિત્રને દગો દેવા ધમ્યું. તુરતજ તે ઠાવભાવ કરી મારા મિત્રની મસ્કરીઓ કરવા મંડી ગઇ. મારા ભોળા બાઇબંધે જાણ્યું કે આ બાઇ મારાપર આશક થઇ છે તેથી તે પણ મસ્કરી કરવા મંડી ગયો યોડીવાર પછી બારીનું બારણું બંધ કરી મારા ભોળા બાઇએ માની લીધેલાં માથુક અદશ્ય થઇ ગયાં.

બીજે દિવસ સવારે પેલી સોનારણે પોતાને માટે એક કાપડું શીવડાવવા માટે પોતાની ચાકરડીને લુગડું આપી મોકલી. મારા ભોળા બાઇબંધે બધું કામ નાખી દઇ તેનું કપડું તૈયાર કરી આપ્યું. વળી ત્રીજે દિવસે એક યોળી શીવવા આપી. વળી ચોથે દિવસે કમળ શિવડાવવા આપ્યા. મારો મિત્ર આ બાઇનું કામ પહોંતું કરી આપતો વળી તેની પાસેથી પૈસા પણ લેતો નહિ. આમ કરતાં કરતાં તો તેનું કામ ઘણુંજ આવવા લાગ્યું. એક માસમાં તો લગભગ પંદરેક રૂપિયાનું કામ થયું. પછી એક દિવસ મારા મિત્રની પાસે તે બાઇની ચાકરડી આવી અને કહેવા લાગી કે “મારા શેઠ તમને બોલાવે છે માટે તમે ચાલો. તમે ત્યાં આવતા જતા રહેશો તો મારી બાઇ સાથે તમારે વાતચીત કરવાનું ઠીક પડશે, પછી તમે તમારા કામમાં ફરેદ પામશો. મારી બાઇ તમારા ઉપર ખુબજ આશક છે. માટે તમારી આથુક-માથુકની જોડી જોડવાને આ રસા ધણેજ ઉત્તમ છે.” મારો મિત્ર તરતજ તેણીની સાથે સાતીના ઘેર ગયો. જતાં વારજ સોની મદાજને તેને માન આપી બેસાડ્યો અને પોતાનાં લુગડાં શીવવા માટે એક તાકો આપ્યો. મારા મિત્ર તેનાં કપડાં જલદી તૈયાર કરી આપ્યાં. વળી બીજે એક તાકો આપ્યો ને પણ શીવી આપ્યાં. આમ કરતાં કરતાં તો લગભગ ચાલીશ રૂપિયાનાં કપડાં શીવ્યાં. પછી એક દિવસ પોતાનાં ઘેર મારા મિત્રને શીવવા માટે બોલાવ્યો, ત્યાં કપડાં શીવતાં રાત પડી ગઇ, તેથી રાત્રે વાળું પણ ત્યાંજ કચું પછી તેની સ્ત્રી બોલી કે “આજતો મોડું થઇ ગયું છે. માટે આજની રાત અહીંજ સુઇ જાઓ.” તેણે આનાકાની કરી, પણ છેવટે પેલી ચાકર-ડીએ કહ્યું કે મારાં બાઇ ખરું કહે છે. તમને લાખ થશે.” મારા ભોળા બાઇબંધે કમળ કચું. પછી તે ત્યાં સૂતો. ચાર્થી એક રાત ગયા બાદ આ બાઇ ઉઠીને બુમે બુમ પાડવા લાગી. અને તેથી તેના ઘરનાં જાગી ઉઠ્યાં. તેના ધણીએ પૂછ્યું કે શું થયું? ત્યારે આ હજ રંગેજ જવાબ આપ્યો કે “સુઓ તમારો દરજી, તેણે મારી લાજ લેવાને તાક્યું જુઓ મારા કેવા હવાલ થઇ ગયા છે! તમે બધા જાગી ઉઠ્યા એટલે તે ઢાંગ કરી પથારીમાં પડી રહ્યો છે. નહિ તો હમણું સુધી મારી પથારીમાં હતો.” આથી પેલા સોની મહાજને તે બિચારાને દોરણથી સજ્જત બાંધી લીધો અને પછી ખૂબ માર્યો. તેને એવા તો માર પડ્યો, કે તે બિચારાથી દસેક દિવસ સુધી તો દુકાને પણ આવી શક્યું નહિ. આ હુમ્મ્યા લોકોએ તે બિચારાના પૈસા પણ આપ્યા નહિ. આવી રીતે મારો ભોળો બાઇબંધ હલાલ થઇ ગયો. તેને ખાવા માટે પણ પૈસા મળ્યા નહિ તેથી મારી પાસે આવ્યો. મેં તેને મારી પાસેથી દશેક રૂપિયા આપ્યા, અને પછી તેણે ત્યાંથી દુકાન ખદલી નાખી બીજે ઠેકાણે રહેવા ગયો. ત્યાર પછી તેણે સોગમ ખાધા કે પરસ્ત્રીના સામું પણ જોયું નહિ વળી સોનીના વિશ્વાસ કરવો નહીં, અને અજાણ્યા ઘરમાં રાત સુઇ રહેવું નહિ. મારી આ વાતથી સુલતાનને ખૂબ હસવું આવ્યું. અને તેથી મને મારા બાઇ બાઇની વાર્તા કહેવાને દરખાવ્યું.

હબમના બીજા મિત્રની વાર્તા.

મારા બીજા બાધપંધનું નામ અલીબાદ હતું. તે જાતે વહોરો હતો. તે પણ મારા પહેલા મિત્ર ફરજના જેવો ભેળો હતો. એક દિવસ મારો મિત્ર શેહેરમાં ફરવા જતો હતો, તે દરમ્યાન એક ધરડી ડાહી ભલી. તેણે મારા બાધપંધને ઉભા રાખી કહ્યું કે “ જો તમે મારી સલાહ પ્રમાણે ચાલો, અને જો થાય તે બધું સુપ્રીયા સહન કરો. અને જુઓ તો તમને એક ઈંદના ઘરની સુંદર પરી મળાવું. તમને તેના મેળાપથી ઘણું જ આનંદ થશે. વળી જો તમે આ લલિત લલનાના કહેવા પ્રમાણે ચાલશો તો તે તમારી ખ્યારી થઇ રહેશે, અને તેથી તમે એક મોટા હમરાવની પદવીએ પહોંચશો. આ પરીના જેવી સુંદર બાતુ યઇ નથી અને યવાની પણ નથી.” મારા મિત્રે આ સચળી વાત ધ્યાનમાં લઇ ડાહીની સલાહ પ્રમાણે ચાલવાને કયુત્ત કર્યું. તેની આ બુદ્ધી ડાહી મારા મિત્રને પોતાની સાથે તેડી ગઇ. તેઓ થોડીવારમાં એક મોટા ભવ્ય અને સુંદર મકાનમાં આવી પહોંચ્યા. એક પછી એક એમ સાતમા માળની અગાશીમાં ગયાં. આ સુંદર અગાશીમાં રંગ ભેરંગી આરસપહાણુ જડી દીધા હતા. તેની ચારે તરફ કઠોરા બાંધી તે કઠોરા પર મુલાખ, મોગરા, કેતકી, જુઇ, જાવેલ, બોરસલી, વગેરે જુદી જુદી જાતનાં ફુલ છોડનાં કુંડાં ગોઠવી રાખ્યાં હતાં. તેના સામા ઝોરડાની ભીંતે જુદા જુદા મદાન પુરવેા અને રમણિય સમાઓનાં તથા બીજાં તરેહવાર ચિત્રો આલેશ ચિતારાની કલમે ચિત્રેલાં હતાં. વચ્ચે પાણીના કુવારો ઝૂકા રહ્યા હતા. આ બધી લીલા જોઇ મારો મિત્રનો દિગ્ગજ થઇ ગયો, તે પોતાના મનમાં તે ડાહીના ઘણેજ ઉપકાર માનવા લાગ્યો. મારા મિત્રને તે ડાહીએ એક સુંદર કાચ પર બેસવાને કહ્યું પણ તે બાદ ચાલી ગઇ. અરધા કલાક પછી સુંદર સ્ત્રીઓનું એક ટોળું આવતું દેખાયું. આ સ્ત્રીઓ જોઇ મારો મિત્રનો વિચારમાં પડી ગયો. તેના મનમાં તો આ તે સાચું કે સ્વપ્નનું એમ બ્રમણ થઇ તેજામાં તો તે સુંદરીઓ પાસે આવી પહોંચી. મારો મિત્ર તેમને માન આપવાને ઉભો થયો. સૌ પોતપોતાની જગ્યાએ બેસી ગયાં. એકેએક સ્ત્રી સ્વશ્વવાન હતી તેમ છતાં પણ જેમ બધા હીરાઓમાંથી જેમ કોહીનુર જુદો-જ પરી જાય છે, તેમજ એક દેવગિના જેવી દેદિધ્મમાન નાજુક પરી જુદી પડી જતી હતી. તેના નાજુક હાથ કમળને શરમાવે તેવા હતા, દાંતની કળીઓ દારૂમ કરતાં શ્રેષ્ઠ હતી. મુખ જોઇને ચંદ્ર તો સંતાઇ જ જતો, આંખની ધીપીઓ ખંજન પક્ષાને બાળી મૂકતી હતી. તેની જઘા દેખીને કેળ લજવાઇ જતી હતી, તેનો મધુર સ્વર કોયલને ભુલાવે તેવો હતો; ટુંકામાં તેના શરીરનો દરેક અવયવ પરિપૂર્ણ હતો. આવી ત્રિભુવને લોભાવનારી મોહિનિ જેવી લલિત લલના મળવાથી મારા મિત્રના આનંદનો તો પાર જ રહ્યા નહોતો. તેમણે એક પછી એક તરેહ તરેહના મેવા, જુદા જુદા પ્રકારના દારૂ પકવાન વગેરે લાવી ગોઠવી દીધાં. આખોના કેટલાકને તો મારો ભેળો બાધપંધ ઝોળખતો પણ ન હતો. તે તો નિચારો ખાવા જ મંડી પરચો. પેલી લલના પણ સમજી ગઇ કે આ નિચારો ભૂખ્યા છે તેથી તે તેને ખવડાવવાને આગ્રહ કરવા માગે પોતાની સ્પીટપરથી કઠી માગ મિત્રના પાસે જઇ મેડી. પછી તેના ગળામાં પોતાના કોમળ હાથને નાખી ખવડાવવા લાગી; ત્યાર બાદ દારૂનો પચાવો પાચો. આ ઉપરથી મારા મિત્રને ખાતરી થઇ કે આ લલના મારા પર પૂર્ણ ખ્યાર રાખે છે. તેથી તે પણ તેના ગળામાં હાથ નાખી મેડો. ત્યાર પછી મારા મિત્રના વાંસામાં એક પછી એક બધી સ્ત્રીઓ ધીમે ધીમે પંખાળવા લાગી; ત્યાર પછી ધીરે ધીરે સુઠીઓ મારવા લાગી. અને પછી તો ઉતાવળે ધક્કા દેવા લાગી, આથી માત્રા મિત્રને રીશ ચઢી અને કહીને ઉભો થયો, પરંતુ નેટલામાંજ પેલી ડાહીએ મારા મિત્રના કાનમાં જઇને કહ્યું કે “ તમે અભરાશો નહિ, હવેણાં થોડીવારમાંજ આ બધાં ચાલ્યાં જશે. રક્ત એકલી આ પરીજ તમારો પાસે રહેશે, અને તમારી અનોકામના પુરો કરશે. જેથી તમે આનંદ સાગરનાં કહેરમાં ડુબી જશો આ ડાહીનાં વચન સુણી મારો મિત્ર નાચે મેડો ત્યાર બાદ એક પછી એક નાચ કરવા લાગી; વળી પાછા ધક્કા દેવા લાગી. કોઈ નાક એણે કોઇ માલ

એચે, કોઇ કાન ખેચે, કોઇ ચુંબન કરે જે જેની નજરમાં આવે તેમ ગમન કરવા લાગી. તેથી મારો મિત્ર પાછો રીસ ચઢાવીને ઉઠ્યો. પરંતુ પેલી ડાહીએ કહ્યું કે “અરે મન માનુષ તમે કેવા ચૂર્ણ છો ? તમે તમારો સ્વાર્થ સમજતા નથી ! મારો આઇ તમારી પરીક્ષા કરે છે કે તમે ફેટલા ઠંડા સ્વાધાવના છો ? જો તમે ચુપડીની બેશી રહેશો તો મારાં ચર્મિતમારી સાથે ખારડી બેડાશે અને તમને ઇંદરાજના કરતાં વધુ સુખ મળશે. માટે જાનામાના બેલી રહે. આનો મારી આઇ તમરા ઉપર બહુજ રીત રીત થઇ ગયાં છે. માટે ગમત ખાતર કરે છે.” ડાહીનાં આવાં વચનથી હું જાનોમાનો બેશી રહ્યો. ત્યાર માંદ થોડીવારે માથા માટે સરઆત ચાલી, સનર, સંગ, સારંગી, વીણા, પખાવ, જાંઝ વગેરે ફેલી વાજાં તેમજ બીજાં પરદેશી વાજાં લાવી મોકલી દીધાં. તેની સાથે કેન્નનીઓને પણ જોયાં ખરડાવે તેની સુરવારી સુંદરીઓ રમડુમ રમડુમ કરી ચાલી આવી. માંચરંને પણ લગ્નવે તેની વાત કરનાર વારાંમનાઓ આવી હાજર થઇ અને તેની સાથેજ તનાતીન, તામડતીન, ધા, તા, સ્વરોતી મધુર શૌરવથી ગયન શરૂ થઇ ગયું. મારો મિત્ર તો આ દેખાવથી આભોજ બની ગયો. સ્વર્ગનાં કરતાં પણ વધારે સ્પર્શપ આ લલનાઓને તે વારંવાર નમન કરવા લાગ્યો. પેલી સુંદરી પણ જે તેના ગગામ્હા કાથ નાંખી લાવતાવ કંટી બેડી હતી. તે પછી ધીમે રહીને નીચે મુજબ બોલ્યો, મારા પ્રાણુ પ્રિય ! હું તમને બ્રેમ અત્યાનંદમાં મૂક થઇ ગઇ છું, તમારી આટલી બધી ધીરજથી સાનંદાશ્વર્ષી પામી છું. તમારાતર હું મોહન થઇ ગયે છું અને તમારે આધીન થઈ તમરી દસી મારક વગવા ચાહું છું. પરંતુ મારાં એક ઇચ્છા તમે પૂરી કરશો. એવી મારી માગણી છે.” પેલી નાચુક પરોનાં આવાં વચન સાંભળી મારો મિત્ર તો હર્ષભેર બોલી ઉઠ્યો કે “અખીને અખી કરો, તમારું વચન માથે ચઢાવવાને સેવક આતુર છે. આ દુનિયામાં તમારા જેવી સુંદર પરોનાં વચન જીતી લેવાને ના પાડે તેવો અનગનીઓ બા-એજ દશે” પરંતુ ઉત્તર આપ્યો, કે “કંઈ નહિ રક્ત એટલુંજ કે તમે સ્ત્રીનો પોશાક પહેની, મારી આગમન નુચ કરશો, વળી તમારે દાદી મૂઝ પણ બોડાવવાં પડશે” મારા મિત્રે જવાબ દીધો કે “ઘણી ખુશીની સાત તમારા આગમન હું તે પ્રમાણે કરીશ. બ્લે કે દાદી આગનુર છે, અને તે મને મારા પ્રાણુ કરત પણ અવિઠ વડાઓ છે, તેપણુ તમે કે જે મારું મર્સ્તવ છે તેને ખાતર દાદી પણ બોડાવીશ” પછી મારા મિત્રે તે પ્રમણે કહ્યું: આ બ્રેમ બધાં બડબડ હસી પડ્યાં, તેન જાનાં ચૂર્ણ સમજ્યો નહિ કે આનો મને મનવે છે ચૂર્ણોએ પૂછ્યું કે તમો શા મટે હસો છો ? મારી દિવાળનાને ખુલ કરતાની ખાતર દાદી મુલાલ તેમાં મેં શું બોલું કહ્યું ? ડાહીએ ઉત્તર આપ્યો કે “એતો તમારાં વ્યવહારી ખુશ થઇ ગયાં છે માટે તેઓ પેઠા મરી બરાને હસે છે. તેમણે આવો વલ કડી પણ જોયો નહી, ” અરો વચનથી મારો મિત્ર દુઃખાગ ગયો પછી પેલી ડાહીએ હાલું મેહુ રાખીને કહ્યું કે “હે ચતુર માણુ મારાં આઇ તમને એક વાત કહેતાં ખનચાય છે, અને તેથી તે કડી થતાં નહી. માટે મારે કહેવી પડે છે, તેમની ઇચ્છા એના છે કે તમે રક્ત એક લગીટી રાખી બીજા વલ કાઢો નાંખો, પછી તમે અમને પકડવા આવો અને અમે દોડીએ, એમ કરતાં જો તમે મારા ખાખને પકડી પાડશો તો ત તમને વરમાળ પકેસવશે.” મારા બોળા બાઈખિયે તેમ કહ્યું આખા બલ્ય મકાનનાં દોડમોડા કરી ચૂકી: મારો બાઈખંધ થાડીને લેધ થઇ ગયો, કારણ કે તે અખણ્યો હજો તે આ મકાનમાં જવા આવવાની ઘણી ગલા ચુંચીએ હતી તે તેણે બ્રેમ ન હતી છેવટે એક સાંકડી મારામાં થઇ સર્વે જાઓ જતી રહી. મારો બાઈખંધ એકલો રહી ગયો ને કયાં ગઇ તે માલખ પણ પાંચું નહિ, આખરે આમતેમ ઘણું બ-ટક્યો ત્યારે એક ધારી જડી તેમાં થઇને મારો બાઈખંધ નીકળ્યો. આ ધારી ચમ્પારવાડામાં પડતો હતો ત્યાં ચમ્પાર લોકે તેના આવાં વેશમાં બ્રેમ પકડ્યો અને ખૂબ માર માર્યો પછી ગવેડાપર બેસાડ્યો. આ પ્રમાણે રહેલ કરીને તેને કાઢી ચૂક્યો.

આ વાત સાંભળી પાડશાહને ઘણુંજ હસવું આવ્યું, પેલા દરજાએ કહ્યું કે “બહાનવાડ ! મોટા ઉમરાવની લાડકી બેટીએ એક ગમતની ખાતર અખણ્યા માણુઓને બોલાવો કેવી રીતે ફાન દે છે તેનો આ ઉત્તમ દાખમો છે, વળી કામી પુરખો વગર વિચારે બોડા પ્રેમથી લપકાઇ જઇ કેવી રીતે વર્તે છે. તે પણ ભેવાં ભેડું છે.

હજમના ત્રીજા મિત્રની વાર્તા.

મારી ઉપલી વાર્તાથી બાદશાહને ઘણી ગમત પડી તેથી અને મારા ત્રીજા મિત્રની વાર્તા કહેવાને હરમાન પશું. મેં મારો નીચે પ્રમાણે શરૂ કરી.

મારા ત્રીજા મિત્રનું નામ બીબારીદાસ હતું તે ઘણાજ ગરીબ સ્થિતિનો હતો, વળી તે આંખે પણ આંધળો હતો. તેને પોતાના જેવા બીજા ત્રણ આંધળા દોસ્તો હતા. તે ચારે જણુ ગામમાં બીજા માગવાના ધંધા કરતા વળી તેઓ લાગ શરેતો કંઈ ચોરી પણ લાવતા. તે લોકોના ઘેર જઈ બારણા ઠોકતા. ધરના ઘણી ગમે તેટલી યુગ્મો મારી પછે તો પણ ઉતર આવતા નહિ, તેથી છેવટે અકળાઈને બારણાં ઉઘાડવાં પડતાં. એક વખતે મારો મિત્ર એક મહેલમાં જઈ ચઢ્યો ત્યાં જઈ તેણે એક બંધ ધરનાં બારણાં ઠોક્યાં. ધરમાંથી પૂછ્યું કે “ કોણ છે ? ” પરંતુ મારા મિત્રે પોતાના હમેશના રિવાજ મુજબ ઉતર આવ્યો નહિ પણ બારણાં જ ઠોક્યાં જાણ્યાં. છેવટે ધરઘણીએ મેરેયા નીચે આવી બારણાં ઉઘાડી પૂછ્યું કે “ તમે કોણ છો ? અને શા માટે બારણાં ઠોકો છો ? બીબારીદાસે નમ્રતાથી જવાબ આપ્યો કે “ હે મારા વડાલા સાહેબ ! હું એક બીબારી છું. વળી આંખે આંધળો પણ છું, આજે ત્રણ દિવસ થયાં ભૂખે મરું છું; મારું અને કંઈ ખાવાનું આવશે. પ્રભુ તમારું કલ્યાણ કરશે. પેલો ધરઘણી બંને હા હતા તેથી તેણે તરત જાણ્યું કે “ આ આંધળો છે, પણ બીબારી નથી તેથી કંઈ પણ બોલ્યા વિના મારા મિત્રનો હાથ ઝાલી મેરે લઈ ગયો, મારા મિત્રે જાણ્યું કે “ મને મેરે લઈ જઈ કંઈ આવશે, તેથી તે મુગો તે પણ ચાલ્યો ગયો ત્યાં ગયા પછી પેલા હાજે જવાબ આપ્યો કે “ હે ભલા ને આંધળા માણસ મારી પાસે તો કાંઈપણ નથી. બીબારીદાસે જવાબ આપ્યો કે “ સારે અને નકામો ઉપર કેમ લાલ્યો, ? ચાલ મને નીચે મૂકી જા. ” હાજે કહ્યું કે “ મેં તને બોલાવ્યો તોપણ બોલ્યો કેમ નહિ ? તારે જગું હોય તો જા, આ રસ્તો; એમ કહી મેડીની નીસરણી બતાવી મારો આંધળો મિત્ર બિચારો દાદરેથી લપસ્યો ને તેના પગે સહેજ વાગ્યું; વળી ઉભો થઈ મહા મહેનતે બારણાં ઉઘાડી બહાર આવ્યો. આ વખતે તે તદ્દન ભૂખ્યો હતો તેથી એક અકળાઈ ગયો હતો, તેવામાં તેના ત્રણ આંધળા મિત્ર મળ્યા. તેમણે તેને પૂછ્યું કે “ આજ કેવી મળ પડી. ” તે બોલ્યો “ અરે પ્રભુ તોમા આવજો ભુખે મરી ગયો ” વળી પેલા હાજે જુગ્મ દીધું હતું તે પણ કહી સંભળાવ્યું ત્યાર પછી ચારે દોસ્તો ચાલતા થયા. આ હાજે પણ તેમની પાછળ પાછળ તે ન જાણે તેમ ચુપકીથી ચાલતો હતો તેઓ એક સાંકડી ગલીમાં આવ્યા; ત્યાં તેમણે એક ધર ઉઘાડ્યું ને અંદર પેલા. આ ચાર આંધળા સાથે હાજે પણ દાખલ થયો બારણાં બંધ કરી ધરમાં ગયા પછી એક બોંધક ઉઘાડ્યું. મારો મિત્ર બોંધકમાં દાખલ થઈ રૂપિયાની ભરેલી સ્થત કોથળીઓ લઈ આવ્યો. તે બધી કોથળીઓ લાવી પોતાના મિત્રોની આગળ મૂકીને બોલ્યો કે “ જુઓ તપાસી શો, તમારી સાને કોથળીઓ શીલબંધ છે ? મેં એક પાઈ પણ વાપરી નથી. તમારા સાતે હજાર રૂપિયા ગણી જુઓ. ” આંધળાઓએ જવાબ આપ્યો કે “ ગણવાની જરૂર નથી અમને તારો પૂરો ભરસો છે. ” અત્યાર સુધી પેલો હાજે કે જે ચુપકીથી બેસી રહ્યો હતો તેને હસવું આવ્યું, અને તેથી પેલા આંધળા જાણી ગયા કે કોઈ અજાણ્યો માણસ છે ખરો તેથી લાંબા લાંબા હાથ કરી ચારે જણે તેને પકડી લીધો. પરંતુ આ હાજે જાણ્યો હતો તેથી ચારેના હાથમાંથી છૂટી બારણાં ઉઘાડી બહાર નીકળ્યો. ચારે આંધળા બેસબેર દોડતા આવી તેને બારણાં આગળ જરીતે પકડ્યો. વળી તેઓએ બુમો બુમ કરી મૂકી તેથી આસપાસના લોકો એકઠા થઈ ગયા. આ વખતે હાજે પણ આંખો મીઝી આંધળો બની ગયો. તેમણે આ પાંચે જણને પૂછ્યું કે તમે શું કામ લડો છો? મારો મિત્ર બોલવા જતો હતો તે દરમિયાન તો પેલો હાજે બોલી ઉઠ્યો કે “ અરો પાંચે આંધળા છીએ, આ ચાર મિત્રો છે, પરંતુ હમણાં મારે તેમની સાથે અજાણનાવ થયો છે, તેથી હું જુદો રહેવા માણું છું. મેં મારા આગળ પેલા તેમની પાસે માગ્યા, ત્યારે તેઓ મને ન આવતાં ઉલટા મારી

સાથે લડવા તૈયાર થયા છે. અમારી પાસે સાત હજાર રૂપીઆ છે ચાલો દેખાડું. તમે અને તેમની પાસેથી બાગ અપાવશો. તો પ્રજા તમારું કંઠ્યાણુ કરશે.” લોકોએ પેલા ચારને પૂછ્યું. તેમણે ઉત્તર આપ્યો કે “અરે અમે તો તેને ઝોળખતા પણ નથી, અમે ચારેજ બાઈબલ છીએ, આંતો કોઈ દરામખોર છે. વળી તે આંધળો પણ નથી. તેતો જાણી જોઇને ઢોંગ કરે છે.” આથી લોકો તે પાંચને પકડી સરકારમાં લઇ ગયા. ન્યાયાધિશે દરેકની જુવાની લીધી. પ્રથમ પેલા હગની જુવાની લેવા માંડી, હંગે કહ્યું કે “મહારાજ હું સાચેસાચું કહું છું કે જ્વમારામાંતો એક પણ આંધળો નથી, બધા ઢોંગી છે. જાણી જોઇને આંધળો થઇ લોકોને છેતરી પૈસા એકઠા કરીએ છીએ. અમે લાંબી મુદતથી આ બધો કરીએ છીએ, તેથી અમારી પાસે સાત હજાર રૂપીઆ એકઠા થયા છે. આપને જોવા હોય તો ચાલો બતાવું.” પછી મારા મિત્રને પૂછ્યું. તેણે જવાબ આપ્યો કે “અમે ચાર આંધળો છીએ, પણ આ પાંચમે આંધળો નથી. તે તો ઢોંગજ કરે છે. અમે તેને ઝોળખતા પણ નથી. આજેજ અમારા ધરમાં ઝાનોમાનો અમારી સાથે દાખલ થયો છે.” બીજા ત્રણે જણે પણ તેવોજ ઉત્તર આપ્યો. ન્યાયાધિશ પણ વિચારમાં પડ્યો. તે જોઇ પેલા હંગે કહ્યું કે “તેક નામદાર હું સાચેસાચું કહું છું કે “તેઓ આંધળો નથી. જો આંધળો હોય તો સાત હજાર રૂપીઆ કેવી રીતે લાવે ? તેતો ખ્યાલ કરો. તેઓ જાણી મુછને આંધળો થઇ લોકોના ધરમાં પેઠી જમ મોરી કરી લાવે છે. વળી તેઓએ સોગન ખાધા છે કે છત્ર નબ તોપણ જૂઠુંજ બોલવું ને આંધળાજ થવું. હું પણ તેમાં સામેલ છું. મેં સઘળી હકીકત સાચેસાચી કહી દીધી છે, તો આપ નામદાર અને મારી આપશો, અને મારો ભાગ મને અપાવશો એવી આશા છે.” ન્યાયાધિશને આ બીના ખરી લાગવાથી તેણે ચારે આંધળાઓને સો સો ફટકા મારવાનો ફરવ કર્યો. અને તેમની સઘળી મિલકત જમ કરી. તે મિલકતમાંથી પેલા હંગને બે હજાર રૂપીઆ આપી તેના સલપણુને માટે છોડી દીધો, આંધળાઓને સો સો ફટકા માર્યા. તો પણ તેઓએ આંધળાજ છીએ એમ ચોક્કસપણે કહ્યું, તેથી ન્યાયાધિશને કંઈક લાગણી થઇ. પરંતુ તે વખતે તો કંઈ પણ બોલ્યા સિવાય તેમને રજા આપી દીધી.

પેલો ન્યાયાધિશ આ બાબતની તપાસ માટે હમેશાં છટા વેશે ફરતો, કહેવત છે કે “જને જે ટેવ પડી તે જતી નથી” તે મુજબ આ ચાર આંધળાઓને પારકાં ઘર ઠોકવાની ટેવ હતી તે ગઈ નહિ. ન્યાયાધિશે બે ત્રણવાર તેમને તે પ્રમાણે કરતાં જોયા પરંતુ તેથી તેની ખાતરી થઇ કે તેઓ આંધળો છે તે વાત તો ખરીજ છે. પછી હગની તપાસે ગયો, તે હંગ જુલજુલ પ્રપંચ કરી અનેક લોકોને હગી લેતો. આપણો ન્યાયાધિશ પણ એક વખતે એક ઘોડા ઉપર બેસી પેલા હંગને ત્યાં ગયો, અને મેમાન તરીકે સતવાસો રહ્યો. બીજે દિવસે સવારે રજા માગી ચાલતો થયો. તેવોજ હંગ આવી ઘોડાની લગામ ઝાલી કહેવા લાગ્યો કે “અરે બહા માણસ તમે કેવા માણસ છો ? મેં તમને મેમાન તરીકે સામ્યા ત્યારે ઉલટા મારો ઘોડો પણ લઇ જાઓ છો, તે બંને જણ વચ્ચે બારે તરફર થઇ; આસપાસના લોકો એકઠા થયા. આ વખતે ન્યાયાધિશે ગરીબનો વેશ ધારણ કરેલો હતો, તે જોઇ પેલો હંગ કહેવા લાગ્યો કે “જુઓ બાઈજો, આ બિચારો ગઈ રાત્રે બારવાગે મારા ઘેર આવ્યો, તે અનુભવોને જોઇ અને દયા આવી તેથી મેં તેને સારો આશ્રમ આપ્યો, ત્યારે મારોજ ઘોડો લઈ ચાલતો થાય છે. કેવો જુલમ ! બહાની ફનીઆ નથી” લોકોએ ન્યાયાધિશ તરફ જોઇ કહ્યું કે “ક્રમ ! બહા માણસ તમે આવી રીતે વરતો તે ઠીક કહેવાય ?” ન્યાયાધિશે જવાબ આપ્યો કે “હું એક ગરીબ પછેરી છું, આ શહેરમાં હું કોઈને ઝોળખતો પણ નથી, ગઈ રાત્રે બાર વાગેજ આ શહેરમાં હું પહેલ વહેલો આવ્યો છું મારે કંઈ ઝોળખાણુ નહિ હોવાથી આ શુદ્ધને ત્યાં સતવાસો રહેવા મેં માગણી કરી તેણે મારી માગણી સ્વીકારી તે બદલ હું તેનો ખરા અંતઃકરણથી ઉપકાર માનુંજુ પરંતુ આ જે મને નકામે સતાવે છે, અને એકલો દેખી મારો ઘોડો લઈ લેવા ધારે છે, તે પરથી મને લાગે છે કે આ કોઈ સદ્ગુહર નથી. પણ શુદ્ધરથના જેવા ડોળ રાખી લોકોને ફસાવનાર બડો હંગ છે. એવા હંગ મેં ધણુ જોયા છે. જો સંભધે તમે મારી વાર્તા સાંભળશો, તો તમારી ખાતરી થશે કે હંગ લોકો કેવાં કામ કરે છે” તેટલું

કહી તેણે પેલા પાંચ આંધળાઓની વાર્તા કહી સંભળાવી યોગાની પાસે ન્યાયાધિશ તરફનો ખાસ પોતાક હતા તે ધારણ કર્યો. આ બનાવ જોઈને લોકોને ધણીજ નવાબ લાગી, અને પેલો હજી તે આંબોજ બની ગયો પછી ન્યાયાધિશે તેની સઘળી મિલકત જપ્ત કરી લીધી, હજી દેશનકા ની સજા કરી પેલા આંધળાઓને બે દહાવી તેમના સઘળા પૈસા પાછા આપ્યા, ને હવે પછી કોઈનાં પણ ખારણાં ઠોકવાં નહિ, એવી સખત તાકીદ આપી ધન્ય છે આવા ન્યાયાધિશને. મારી વાત સંભળીને સુલતાન પણ તે નેક ન્યાયાધિશનાં વખણ કરવા લાગ્યો. પછી અને મારા ચોથા મિત્રની વાર્તા કહેવા ફરમાન થયું, તેથી મેં તેની વાત સર કરી.

હજીમના ચોથા મિત્રની વાર્તા.

મારા ચોથા મિત્રનું નામ ભોળાભાઈ હતું, તેના નામ પ્રમાણેજ તેનાં ગુણ હતા. તે ભજ્યાં, પુરી, મેટી, નજરે બનાવી વેરતો હતો. તેના ધધો ઠીક ચાલતો હતો, તેથી તેની રિયાન પણ સાધારણ રીતે ઠીક હતી. એક દિવસ તેની દુકાને એક બાવો કંઈ લેવા આવ્યો. મારા મિત્રે તેને જોઈતું હતું તે જોખી આપ્યું બાવાએ તેના બદલામાં પૈસા આપ્યા. આ પૈસા નવા અને ચળકતા હોવાથી, માંગ ભોળા ભાઈએ પોતાનાં જુદા રાખી મૂક્યા આ પ્રમાણે દરરોજ બાવો નવા પૈસા આપી પોતાને જોઈતો ખોરાક લઈ જતો, અને તે પૈસા મારા મિત્ર જુદા રાખી મૂકતો તેમ કરતાં લગભગ એક વરસ થયું ત્યારે તેને પૈસાની ગણતરી કરવાને પેટી ઉઘાડી તે માંહે ધાસનાં તણખલાં જોયાં, આથી મારા મિત્રને ધણી નીસ ચડી અને પોતાના મનમાં વિચાર કર્યો કે તે બાવો આવે કે તરત તેને પકડીને સરકારમાં લઈ જાઉં, આ પ્રમાણે વિચાર કરે છે, તેટલામાંજ હમેશના રિવાજ મુજબ પેલો બાવો આવ્યો. મારા મિત્રે તેને એકદમ પકડીને ગળે દેવા તથા મારવા માંડ્યો. બાવાએ કહ્યું કે “ અરે નાદાન માણસ તું મને શા માટે મારે છે ” તેણે જવાબ આપ્યો કે “ અરે તમે સાધુ થઈને મને કહ્યો ! હું તમારી પુરેપરી રજોતી કરીશ, મને પૈસાને બદલે ધાસ આપ્યું ! કેવો ગરબ ! ચાલ દુધ ચાલ, તને સરકારમાં લઈ જઈ શિક્ષા કરાવું. ” બાવાએ કહ્યું કે “ અરે ભલા માણસ જવાદ, હું તને પુરેપુરી રજોત કરીશ. ” તેણે જવાબ આપ્યો કે “ મારા જવા સાચા માણસને કોણ રજોત કરનાર છે ? પૈસાને બદલે ધાસ આપીને ઉલો ! મને રજોત કરવા ધારે છે ! કેવો અન્યાય ! ચાલ દુધ ચાલ ” એમ કહીને મારતો મારતો પોલાંસ પડે લઈ ગયો. હવે બાવાનો મિજાજ પણ ગયો. તેણે વિચાર્યું કે હવે હું પ્રસાદ બદલ, માટે મારે મારા મરુદાઈ વાપરવી પડશે. એમ સરજી તેણે પણ મારા મિત્રનાપર ગળેનો વરસાદ વરસાવ્યો પોલ સે જાનને સાંત પાડી લઉંવાનું કાણુ પૂછ્યું બાવાએ કહ્યું કે “ જમાદાર સાહેબ, આ અધમ માણસ અમારા જેવા ત્યાગી પુરોને ખોરાકમાં ગેસ ભેળવીને આપે છે. જો આપ સાહેબને ખાતરી કરવી હોય તો અત્તાજી સાહેબ મારા સાથે. ” બાવાની વાત સંભળીને જમાદાર સાહેબનો એકદમ ગુસ્સો થઈ ગયા અને પેલા ભોળાભાઈને ઠંડા લગાવી દીધા. મારા મિત્રે કહ્યું, “ અરે સરકાર સાહેબ હું તો એક ખરેખરી ભક્ત છું. જુઓ મારી માળા, જુઓ મારું તિલક, જુઓ મારો વેપ, હું તો કોઈ પણ દિવસ એવો અશુદ્ધ રાખ પણ ખોલતો નથી, તો વેચું તો કેવી રીતે ? આ સંભળી જમાદાર સાહેબ પણ વિરમ્ય પામ્યા, અને જાનને પકડી મારા મિત્રની દુકાને લાવ્યા. તેમને જોવાની ખાતર લોકોનાં રોજે રોજનાં દોડ્યાં આવતાં હતાં. કોઈ બાવાને ઢોંગી કહી ગળે દેતા. તો કોઈ મારા મિત્રને બગભકત કહી આપ દેતા. આ પ્રમાણે જે જેની નજરમાં આવે તેમ ખોલતું હતું. લોકોની ઠંડરા એટલી બધી મઢી હતી કે ચાલવાનો રસ્તો પણ ન હતો; તેવામાં તે શહેરના રાજા ચાર ઘોડાની ગાડીમાં બેસી ફરવા જતા હતા તે આવી પહોંચ્યા. રાજાને જોતજ સંભળા લોકો બાજુએ ખસી ગયા ઘોડાગાડી ઠંડ દુકાને પાસે આવી પહોંચી, તેને જોતાંજ જમાદારે નીચા વળી વળી સાત સલામ કરી, મારા મિત્રપણ જમાદારનું જોઈને તે પ્રમાણે કરવા મંડી પડ્યો. પછી રા-

જનના પૃથ્થવાથી જન્મદારે સુષળી હકીકત જાહેર કરી રાજ્યે આવને પૂછ્યું કે “લાવ ગેસ ક્યાં છે ? જલદી બતાવ ? આવએ કહ્યું કે “નામદાર આ રહ્યું” તેમ બોલી ઝટ દઈને અરજીની દોકિલી કથરેટ ઉઘાડી, રાજ્ય જુએ છે તો ગેસજી લાગ્યું. હવે રાજ્યની રીસનો પાર રહ્યોજ નહિ, કારણ કે તેણે સક્ષાત અનુભવ કર્યો. આ બગબગત છે એમ ઠરાવી, લોકોને વટલાવવા તેમજ ધર્મબ્રહ્મ કરવા બાબત તેની માલ મિલકત જન્મ કરાવી, માથું મુડાવી, ગંધેરે બેસાડી ગામમાં ફેરવ્યા બાદ કપાળમાં ડામ દહ દેશ નિકાલ કર્યો. ગામમાં બગબગત એવા શબ્દ ઉઠ્યા હતા, તેથી ને જ્યાં જ્યાં ગયો ત્યાં ત્યાં તેનો કેમ જે વિશ્વ સ્ કર્યો નહિ, અને પોતાની આખી જીંદગી બટકી બટકીને દુખી અવસ્થામાં મુજરી. આ પ્રમાણે આવએ પોતાની મેલી જાડુ વિધાના પ્રતાપે ગિયાગ બોળા માણસનો ધાણ કાઢી નાંખ્યો; આ વાતની કાઠને ખબર પડી નહિ. રાજ્ય આવનાપર બહુ પ્રસન્ન થયા, તેથી તેને પોતાની ઘોડા માડીમાં બેસાડી પોતાના રર-બાગમાં લઈ ગયા. આવબાઇ તો આથી કુલાઈ ગયા. હવે આવબાઇ તો હમેશાં દરબારમાં આવે, રાજ્યને જુદી જુદી વાતો કરી ખુશ કરે, તેથી રાજ્યની રીતિ દિન પ્રતિદિન વધતી ગઈ. એમ કરતાં કરતાં એક દિવસ નેમી નજરે રાજ્યની રાણી પડી, આવજી તેનાપર મોહિત થઈ ગયા. અને રાજ્યને જાડુ કરો મારી નાખવાને ધાર્યું. પરંતુ તેવામાં દૈવ્યોએ એક જાડુગર આવ્યો, તેણે મોરલી વગાડી જુદા જુદા ખેત્ર કરવા માંડ્યા. રાજ્યને આ વાતની ખબર મલાવથી પેલા આવજીને લઈ તેઓ ખેલ જોવા ગામ બહાર મેદાનમાં ગયા. ત્યાં આવજીએ પેલા જાડુગરની મોરલી પોતાના મંત્રવળથી બંધ કરી, આ જોઈ જાડુગર સમજી ગયો કે આ લોકોના યોગ્યમ કામ ઉત્તાદ છે. તેણે તરતજ પોતાની વિધાના બજે આવને બોળાખી લીધી. પછી બંને જણા વચ્ચે વાવિવાન થયો. એક ગોળ કુંડાળામાં એક પૈસો મૂકી તેની ચારે તરફ બજે વારતા છેડે એક નાંદું ગોળ કુંડાળું કાઢ્યું પછી જાડુગર બોલ્યો કે “હે આવ આ પૈસો તું લખ છે તો હું તને મારો વિસ્તાદ બની તારે તામે થાકું નહિતો તું મારો મુકામ થા.” આ વાત બંને જણે કયુલ કરા પછી આવો તે પૈસો લેવાને એક ડગલું ભરે કે પેલો જાડુગર એક કાંકરી આવને મારે એટલે સાત કદમ છેડે જઈ પડે. આ તમાશો જોઈ રાજ્ય વગેરે સર્વ લોકો તાજુ થયા. આવએ ધણીએ મફત કરી, પણ કઈ વળ્યું નહિ. પડી પડાને કાઢકાં પણ ભાગી ગયાં, મોઢામાંથી ને કાનમાંથી બેહી નીકળી ગયું. જીવવી અશા પણ રડી નહિ, તેથી છેવટે અકાળ જઈ તેનો સેવક થરને કપડાં કર્યું. પેલો જાડુગર તે જ મારા બોળા મિત્રનો સંગો બાઈ હતો. તેણે આવને કહ્યું કે “અરે દુહ તરી મેલી વિધાનો કપરોગ મારા પવિત્ર બાઈ પર અજમાવો તેને બેદાલ કર્યો, તેનું આ ફળ ભોગવ” એમ કહી ર જાને સવળી વાત નિવેદન કરી. રાજ્ય પણ આવ પર અતિશય ગસ્સે થયો, પરંતુ બંને જાડુ દેશ નકાલ થયો. પોતે સાથે પુરો પને દુઃખ દીધું તે માટે પગલે કરી તેના બાઈની પ રો મારી માગવા લાગ્યો. જાડુગરે કહ્યું કે “નામદાર, તેમાં આપનો દેષ મિલકુલ નથી. આ ફજ બાગએ બરીં એ સેલવું ગોચ બનાવી દીધું. જાડુવિધનું બળ એવુંજ છે. પરંતુ અમારો જાડુગરનો ધર્મ છે કે અમરીં વધા અમારા જોવા પર અજમાવરી અગર નમ શા કરી લે કે ને ખુશી કરી એ પૈસા પ્રસન્ન કરવા કંઈ નાંદું પુ પે નો જીવ લેવા માટે નથી. રાજ્ય તે જાડુગરને પોતાના દરબારમાં લઈ ગયો, અને સરા પૈસા આપી વિદાય કર્યાં મરી વાત સાંભળી સુલત નને પણ મારા મિત્ર માટે દિલમંરી થઈ, તેજ જાડુગરનો પ્રાપ્ત જો આશ્ચર્ય પામ્યો. તેથી તેણે મારા પાંચમા મિત્રની વાત કહેવા અને ફરમાવ્યું; તેથી મે નીચે પ્રમાણે શરૂ કર્યું.

હળમના પાંચમા મિત્રની વાર્તા.

(૦)

મારા પાંચમા મિત્રનું નામ તર્કપ્રસાદ હતું. તે જાતે બ્રાહ્મણ હતો અને તેના મુખ પણ નેના નામ પ્રમાણેજ હતા વળી તે આજસુ હતો, તેથી તેન હામમત આવને બહુ મન થતું, પરંતુ તેનું

મેસીમ હુંકું હતું. તેથી વારે ઘડીએ ફસાઈ જતો. તેની આખી જીંદગી દુઃખી અવસ્થામાં ગમ્મ હતી.

તેના આપ પાસે સારા પૈસા હતા, તે જ બાઈ હતો. તેના આપના મરણ પછી તે બિલકત બંધા બાદજોએ વહેંચી લીધી હતી. મારા મિત્રના ભાગમાં લગભગ હજારેક રૂપિયા આપ્યા હતા. તેણે તે રૂપિયાનો કાચનો સ્થાન ખરીદ કર્યો. પછી બજારમાં એક દુકાન લઈ એક ટોપલીમાં સામાન ભરી વેચવા બેઠો. ટોપલી દુકાનની પેટીની ડોર પર મૂકી હતી, કારણ કે આવતા જતા માણસો જુએ, તેથી લેવાનું મન થાય. મારા મિત્ર દુકાનપર ગાદી નાખી તકીઓ મૂકી આડા પડ્યા. તેમના મનમાં નવા નવા તુરંગ ચાલવા લાગ્યા. આપણે કાચના સામાનમ સહેજ બમણા પૈસા પેદા કરીશું. એટલે હજારને બદલે બે હજાર, તેમ કરતાં કરતાં એક વરસ આખરે તો ૨૦ થી ૨૫ હજાર સુધી ભેગા થશે. વળે બીજાં બે ચાર વરસ થશે એટલે લાખેક રૂપિયા એકઠા થશે એટલે આપણે કાચનો વેપાર બંધ કરી અંગ્રેજીનો વેપાર કરીશું. તેમાં કરોડો પૈસા પેદા કરીશું તેથી આપણી કીર્તિ ઘણી વધશે, એક સુંદર મહેલ બાંધીશું. નોકરચાકર, ઘોડાગાડી, વગેરે રાખીશું, અને રોડમંથ કરીશું, પછી આ સહેરના રાજના જેવીની કન્યા કે જે ઘણીજ સ્વસ્થવાન છે, તેનું માથું કરીશું. અને તે નહિ આપે તો જાતે ઘોડાગાડીમાં બેસી આગળ પાછળ દોલતો ઘોડેસવાર રાખી રોડમંથ તેને ત્યાં જઈશું. તેના મેડાપર ચડનાં આગળ તથા પાછળ નોકરો ચલાવીશું. જ્યાં જેવી મહારાજ મારો રોડ દેખી અને સામા લેવા આવશે. ત્યાં જઈ જેવી મહારાજ આગળ બે હજાર સોના મહોર ભેટ તરીકે મૂકીશું, તેથી તેઓ મારી સખાવત માટે ખુશી થઈ પોતાની દીકરી પરણાવશે. હું પરણવા જઇશ ત્યારે તો જોરજ બપોરે મારીશ. શ્વાબમાં ને શ્વાબમાંજ મારા સસરાને ત્યાં જઈશ. મારી સાસુ બોલેલા કરવા આવશે, ત્યારે ઉંચો ઉંચો રહીશ. માથું નમાવીશ નહીં. તે અને કહેશે તો પણ આડું જોઇશ, તેથી છેવટે તે મને કરગરશે પણે લાગશે, તો પણ આપણે નમવાના નહિ. ત્યારબાદ પરણીને ઘેર આવીશું. ઘેર આવ્યા બાદ મારી પ્યારી મારી પાસે આવશે, ત્યારે બોલીશ નહિ, તે ઘણુ કાલાવાલા કરી અને પણે લાગશે. તો પણ રોડ ભેર આડું જોઇશ મારી પ્રિયાને સમજાવશે કે તમારો પોશાક બરાબર નથી, માટે બાંજો પોશાક બદલો. તે તેમ કરવા જશે ત્યારે બંદા પણ તના કરતાં અધિક પોશાક સજી દમભેર જીવપલંગમાં પોઢીશું તે મારી પાસે આવશે કે તુરત આડું જોઇશ. તે ઘણાએ હાવભાવ કરશે તો પણ રોડ ભેર વર્તીશ, તેથી તેના પર મારો દાબ સારો બેસી જશે. છેવટે તે બિચારી મારી પાસે આવી મારા ગળામાં હાથ નાખવા જશે, કે તરતજ લાત મારીશ.” આવા તરંગમાં ને તરંગમાં તેણે તો ખરે-ખર લાત મારી, તેને ટોપલીનું બાન રહ્યું નહિ. લાત ટોપલીને વાગી તેથી ટોપલી નીચે પડી ને તેની અંદરના કાચના કટકે કટકા થઈ ગયા. હવે તર્કપ્રસાદની આંખો ઉઘડી, તેની આખી જીંદગી બગડી, હવે તેને પોતાની મુખતાને વિચાર થયો, તેથી પોકેપોક મૂકીને રડવા લાગ્યા. તેની પાસે એક કાછી-આની દુકાન હતી, તે બેઠો બેઠો આ બધા તરંગો સાંભળતો હતો, કારણકે તર્ક પ્રસાદને કંઈપણ બાન ન હતું. તે તો તર્કમાંને તર્કમાં મોઢેથી લવારો ક્યાંજ જતો હતો. કાછીએ બોલી ઉઠ્યો કે “અરે મહારાજ બિચારી બ્રહ્મણી મરી ગઈ, આમ તે લાત મરાય ! શું તે કંઈ ઢોર તો નથી વાંક આવે તો ટપકો દઈએ, દાન મેસાદરો હોય તો સોડી મારીએ, કંઈ લાત મારી દુકાનપરથી નીચે નાખી દેવાય, બિચારીના હાથની બંગડાં આ પણુ ટૂટી ગઈ.”

તર્ક પ્રસાદતો પોકે પોક મૂકીને રડતો હતો, આસપાસના લોકો ભેગા થઈ ગયા તેમણે તર્કપ્રસાદને છાનો રાખવાને ઘણો પ્રયત્ન કર્યો, પણ કંઈ વળ્યું નહિ. તેટલામાં એક ઘોડાગાડી દોડતી આવી. તેની અંદર એક નાનુક બાતુ બેઠી હતી, તેની નજર આ તરફ ગઈ. તે બલી બાઈએ તરતજ ગાડી ઉભી રખાવી લોકોને એકઠા થવાનું કારણ પૂછ્યું લોકોએ કહ્યું કે “આ બિચારા બ્રાહ્મણ પાસે હજારેક રોકડ રૂપિયા હતા તેના બિચારી કાચ લાવી ટોપલીમાં ભરી આને પહેલવહેલાજ વેપાર કરવા બેઠો હતો. કમ-સંભેળે તેના પગની કેસ ટોપલીને વાગી ને તેથી ટોપલી નીચે પડી જતાં તમામ કાચના ચુરે ચુરા થઈ ગયા. હવે બિચારા બ્રાહ્મણ પાસે એક પાઈ પણ રોકડી નથી, માટે રડે છે બલી બાઈને ક્યા આવી તેણે

તરતજ પોતાની પાસેથી એક હબરની નોટ બ્રાહ્મણને આપી, બ્રાહ્મણ તરત જાનો રહી ગયો, અને પેલી બ્રાહ્મણને પગે લાગી બોલ્યો, હું દેવી, હું આ નોટને શું કરું; આ કાળજીનો કટકો મારે શા કામનો. તેની એક પાંચપણ કોણ આપે, મારે તમારે કકડો નથી જોઈતો, હવે પાછો " એમ કહી કકડો ગાડીમાં પાછો ફેર્યો. બલી બાઈ સમજી ગઈ કે મહારાજ મૂર્ખ છે. તેથી તેણે કહ્યું " મહારાજ આનો નોટ છે. તેના તમોને એક હબર રૂપિયા મળશે. આ બબરમાં ગમે તે શેકેને આપો. " તરતજ ડાહ્યાશાહ નામે સરાર બોલી ઉઠ્યા "લાવો મહારાજ લાવો, હું તમને એક હબર રૂપિયા આપું" તર્કપ્રસાદનો ખુશી થઈ નોટ ઉપાડી લઈ શેક પાસે દોડી ગયા. બાઈ પોતાને રસ્તે ચાલી ગઈ. મહારાજ એક હબર રૂપિયાની થેલી લઈ આવ્યા. હવે મહારાજના આનંદનો પાર રહ્યો નહિ. તેનો ગાંડાબેલા જેવા થઈ ગયા. આ બધા બનાવ એક શોભારામ નામનો ઠગ જોઈ ગયો હતો. તેણે ઘેર જઈ પોતાની એક વૃદ્ધ ચાકરડીને તેને ત્યાં મોકલી, આ ચાકરડી બહુજ પહેંચિલ હતી. તે રાતના આઠ વાગે પેલા બ્રાહ્મણને ત્યાં આવી પહોંચી. ઘરમાં જઈ મારા વહાલા બેઠા, એમ કરવા મંડી પડી. તર્કપ્રસાદ બોલ્યો, "માથ તમે કયાંથી આવ્યા છો ? તમારે કંઈપણ કામ હોયતો કહો." ડોશી બોલી, "બેઠા મારે શી કંઈપણ કામ નથી, પણ તને એક ખુશ ખબર કહેવા આવી છું." તર્ક પ્રસાદે કહ્યું " બહે કહે, તે ખુશ ખબર છે ? " ડોશી બોલી કે "મારા વહાલા દીકરા, આ શહેરના પુરાણીની દીકરી તારીપર આશક થઈ ગઈ છે, તે રાત દિવસ તારીજ જામના કર્યા કરે છે, તે ઘણીજ સુંદર, ભણેલી, ને સુશીલ છે. વળી તેના બાપને દીકરા નથી, ફક્ત આ એકની એક દીકરી છે, તેથી તેના બાપની તમામ માલ મિલકતની વારસપણ તેજ છે ! તેનો બાપ કરોડોપતિ છે, માટે જો તું તેની સાથે લગ્ન કરેતો તે બધી મિલકતના તુંજ ધણી થાય. બોલ ! તારી શી મરજી છે ? " તર્કપ્રસાદે કહ્યું કે " તે મારાપર શાથી ગાંડ પાગી " ડોશીએ જવાબ આપ્યો કે " તેને મોજલો અને રંગીલો પુરૂષ જોઈએ છીએ. તેને ઘેર કંઈ પૈસાની ખામી નથી. આપણા બ્રાહ્મણ બાઈ તો બહુ લોભી હોય છે, તેઓ એક પાઈ માટે મરકે જાય તેવા હોય છે. એવા પાછ જીવના પુરૂષ સાથે મારી બાઈ લગ્ન કરવા ખુશ નથી. તેને તો પોતાની પાસે આઠે પહેર બેમી રહી મોજ મળ મળ મારે, રસીલી રસીલી વાર્તાઓ કરે, તરફ તરફવાર પોશાક પહેરે ને બપોજાઈ રહે, તેવો શોખીન પુરૂષ જોઈએ છીએ. તમે તેવા પુરૂષ છો, એમ મારી બાઈને ખબર પડી છે, માટે તમારા પર બહુ આશક થઈ ગઈ છે; તો હમણાંને હમણાં મારી સાથે ચાલો. " તર્કપ્રસાદ એક પણ શબ્દ બોલ્યા વિના તે બાઈની સાથે ચાલ્યો. પૈસાની થેલી પણ પોતાની સાથે રાખી હતી. પેલી ડોશીએ કહ્યું કે "આ થેલી નકામી શા માટે લઈ લો છો ? " તેણે જવાબ આપ્યો કે "મારું ઘર સુતું રહે તો કામ લગ્ન જાય, માટે મારી સાથે લઈ લઈશ." રસ્તામાં જતાં જતાં એક શરાફને જોઈ તર્કપ્રસાદને વિચાર આવ્યો કે જો હું આ થેલી શરાફને આપી તેની પાસેથી નોટો લઈ લેઉં તો મારે સાચવવાની મુશ્કેલી પડે નહિ. વળી થેલી દેખીને તે નાણુક ચોર તને હસશે. પછી તે ડોશી પ્રત્યે બોલ્યો "માથ તમે જરાવાર અહીં ઉભાં રહો, હું પેલા દુકાને મારો જોળખીતો છું તેને મલા આપું, તેમ કહી દુકાન તરફ ચાલ્યો. શરાફને રૂપિયા આપી તે બદલ નોટની માગણી કરી. શરાફે વખત વિચારી કહ્યું કે " હબરને બદલે દસ રૂપિયા જોળાની નોટો આપીશ." તેણે તે વાત કહી દીધી. પછી નોટો લઈ ચાલ્યો થયો. ડોશી બહુ ચતુર હતી તે તરત સમજી ગઈ કે આની પાસે થેલી હતી તે તેણે પેલી દુકાને આપી. પછી તે ડોશી બોલી, "મારા વહાલા બેઠા, તે તારા મિત્રની દુકાને થેલી મૂકી તે બહુજ મોટું કર્યું, આજે તો સગા ભાઈનો પણ વિશ્વાસ કરવાનો વખત નથી. પૈસા દેખીને મોટા મોટા રૂપિયાઓ ચળે છે તો આપણા મનુષ્યના શા ભાર; માટે જાણી પાછો લઈ આવો. તર્કપ્રસાદ બોલ્યો કે "માથ હું કંઈ જાણો નથી, મેં તો તેના બદલામાં નોટો લીધી છે, તેમ કહી ગળગળાંથી નોટો કાઢી બતાવી. ડોશીના આ નોટો સાચવવી ઠીક પડે માટે મેં તેમ કર્યું છે " ડોશી બોલી "મારા વહાલા દીકરા તું બહુજ ડાહ્યા છે, હવે તો મારી બાઈ તને જરૂર પરજીશે. એમ કહી વાતોના તણકા મારતાં મારતાં સપાટાઈ એક બંધ મહાનગમ આવી પહોંચ્યાં. પેલી ડોશી તેને ત્રીજો માળ લઈ ગઈ. ત્યાં એક સુંદર

કોચપર બેસાડી પોતે અંદરના ભાગમ ચાલી ગઇ. થોડીવારમાં ઇલાહી સમાન રૂપાળી સ્ત્રી તેની આગળ આવી હાથબાથ કરવા લાગી. તર્કપ્રસાદ પણ તેનું રૂપ જોઇ અનર્થ ગયો. પોતાને આવી સુંદર સ્ત્રી મળી તે માટે તે પરમાત્માનો ઉપકાર માનવા લાગ્યો. કલાક ચારેક સારી રોતે આનંદમાં ચુલ્લી બને જાય ત્યાંજ સુઈ ગયાં. ત્યારબાદ તર્કપ્રસાદ ઉઠી ગયો. પેલી કોમળ સ્ત્રીએ જેનું કે આ બ્રાહ્મણ બર ઉપમાં છે. હવે મારો લામ ફીક આવ્યો છે, એમ ધારી એકદમ ઢીલી થઇ બિચારા બ્રાહ્મણના ગળામાં ફાંસા નાખી મારી નાંખ્યો. આવું દુષ્ટ કર્મ કરતાં દુનને કસાઇ જોટલા પણ કમગી છૂટી નહિ. એમ ધરી પહેલાં તો તે જેને પોતાના પ્રીય તરીકે બોલાવી ગળામાં હાથ નાંખી. યુવન કરતી હતી. તેનેજ ગળે ફાંસી ઘડી રાધાન પહોંચાડી દાખી. ત્યારબાદ તેના ગળામાંથી નોટો કઢી લીધી. નેટલામાં પેલા ડેશી આની પહેંચી તેણે તેના શયને એક ઉડા બોયરામાં નાંખી દીધું. તે બોયરામાં તેના જેવાં દળદેર મુઠાં પડ્યાં હતાં, આ રંગ આંગળ કૃત્ય કરી પોતાના મન ગમતા નિત્ય નવા નવા પુરને સાથે રંગભોગ રમતી હતી, અને તેની સાથે પૈસા એકઠા કરતી હતી. પોતાની વાત ઉઘાડી ન પડે તે હેતુથી તે કોઇન જીવતા જવા દેતી નહિ.

આ તર્કપ્રસાદના શયને બોયરામાં નાંખ્યું, પણ દેવભેગે બોયરામાં પડવાને બદલે બોયરાના બારબા ઉપર આવી પડ્યું તેના બારથી બારણું બાગાં ગયું ને મટુંડું જાહેર રસ્તાપર આવી પડ્યું. આ વાતની ખબર તે ડોશને પડી નહિ.

હું તે રાત્રે કંઈ કામસર બહાર ગયો હતો. પાછા આવતાં તેજ રસ્તે મારે આવવાનું હતું. મારે પગે તે મટુંડું બથરાયું. મેં મારા બાહ્ય પાંખે જોળાવ્યો. મારી પાસે ચાર ફાનસ હતું તેથી બારીક તપાસ કરી તો મને માલમ પડ્યું કે તેનામાં નહિ જેવો જીવ છે. તેથી હું તેને મારે ઘેર ઉચકી લાવ્યો. મારા ઘેર લાવ્યા પછી મારાથી બનતી દવાદાર કરી પ્રભુ ઇચ્છાએ તેને સાફ થયું. અને એકદમ માસમાં તો તે તન સારો થઇ ગયો. તેટલી સુદૃઢ તે મારે ઘેરજ રહ્યો બાદ તે પોતાને ઘેર ગયો તેણે પોતાનું વેર લેવાને પોતાના મન સથે પકડે દરાવ કર્યાં.

તેણે થે વાક ચળકતા પત્થર ભેગા કર્યા, આ પત્થર બહુજ ચળકતા, ગોળ, અને રંગ બેરંગી હતા. એ સુંદર પેટલાનાં બરી હમેશાં બળનમાં ફરે. તેમ કરતાં કાંતાં એક દિવસ પેલી ડેશી મળી. મારા મિત્રે પૂછ્યું કે “માજી, હું એક પડેશી વેપારી છું. મારી પાસે ધણીજ વેપારી હોગ છે. એ હોગ આ જીવમાં હું વેચના આવ્યું છું. મારો વિચાર આ બધા હોરા એકજ મોટા વેપારીને સામટો આવવાનો છે. પણ કોઇ તેવો શાહુકાર મળતો નથી. માટે કાલે સવારે હું રાજને ત્યાં જઈ રાજને આ હોરા દેખાડીશ, પરંતુ હું આ શહેરને તદન અજાણ્યો છું. મેં ને જોળાવતો નથી. આવી કીમતી વસ્તુએ લઇ ધર્મશાળાનાં કે વિશીમાં ઉતરવું ગોચ લાગતું નથી. કારણ કે ત્યાં હુઝ્યા લઈજા મણસો બહુ હાય છે, માટે મને કોઇ સારો સદૃઢસ્થ બતાવશે” એમ કહી તે ડેશીના હાથમાં પાંચ રૂપીઆ આપ્યા. ડેશી બોલી, “ચાલ ભેટા, મારી સાથે ચાલ.” એમ કહી તેના હાથ પકડી પેલાં દુકાને ઘેર લઇ ગઇ. તર્કપ્રસાદને પ્રથમની માફકજ એક કોચપર બેસાડી તે ચાલતી થઇ એટલે થોડીવાર પછી પેલી દુકા આવી તર્કપ્રસાદે પોતાની પાસે એક ચુમ તલવાર રાખી હતી તે એકદમ લગાવી દીધી. દુષ્ટ રંગ આ જાપર કરતી નીચે પડી, તેના સાદ સાંભળી પેલી ડેશી આવી પહેંચી તેની પાછું તેજ દશા કર, ત્યાર પછી દુષ્ટ બાપ શો-આરામ વગેરે સાત જજીને એક પછી એક કાપી નાંખ્યા. આ બતાવથી બાકીના નોકર ચાકર તો જીવ લાધને નાશી ગયા. તર્કપ્રસાદ આખા મકાનમાં ફરીને નિરંપણે તપાસ કરી પણ કોઇ માલમ પડ્યું નહિ, તેથી પોતે બધી માલ મિલકતનો કમળે લેવા લાગ્યો. પરંતુ આ બધી ધન્યલભમાં આસપાસના લોકો જાગી ઉઠ્યા, ને પોલીસને ખબર પડી, પોલીસે તર્કપ્રસાદને પકડ્યો, તેણે પોતાની બધી બરી હકીકત અથાકતી કહી સંભળાવી, પોલીસને તેની હકીકત ગમી લાગી, તેથી તેને છોડી દીધો, પરંતુ તેને એક ચાલ પાપ પણ મળી નહિ. તેથી આખી જીવગી પર્યવ બીજારી જેવો બટક્યો.

મારી આ વાતથી પણ સુલતાન ખુશી થયો. સ્ત્રી ચરિત્રની, તેમજ એક મરણીઓ સોને બારેત બે આખતોની પોતાના મન વિષે ખાતરી થઈ તેથી અને મારા છઠ્ઠા મિત્રની વાર્તા કહેવાને હરમાન થયું. મેં પણ આગાઉની માફક વાત કહેવી શરૂ કરી.

હાલમના છઠ્ઠા મિત્રની વાર્તા

મારો છઠ્ઠો મિત્ર જે હતો તેનું નામ અલીખાન હતું. પ્રથમ તો તેણે એક દુકાન બાંડે રાખી વેપાર કરેલા શરૂ કર્યો હતો. કેટલોક વખત ગયા પાદ વેપારમાં ખોટ ગઈ તેથી તે છોક નિર્ધન અવસ્થામાં આવી ગયો. હવે તેના યુજરાતનો આધાર બીખ માગવાપર રહ્યો હતો. તે આખા શહેરમાં ઘેરઘેર ભ્રમ કરતો હતો અને બીખ માગી પોતાનું યુજરાત ચલાવતો હતો. એક વખતે તે ફરતો ફરતો એક મોટા કિલ્લા આગળ આવી પહોંચ્યો. તેણે મકાન તરફ નજર કરી તો તેના ચોકમાં કેટલાક માણસ એકઠા થયેલા હતા પણ ધીરજ રાખી તેમની પાસે ગયો પછી દાંમતથી પૂછ્યું કે “ આ મકાન કોનું છે.” તેમાંથી એક જણે જવાબ આપ્યો કે “ અરે નાદાન તું એટલું બી જાણતો નથી, આ મકાન તો આ-પણ પ્રખ્યાત વજીર શાહમહમદનું છે તે ધણીજ પૈસાદાર અને ઉદાર દીલના છે, ” મારા મિત્રે કહ્યું કે “ મને તે નામવર પાસે લઈ જશો, મારે તેમની પાસે ખુદાને ખાતર કંઈક અરજ કરવી છે ” ચા-કરોમાંથી એકે જવાબ આપ્યો કે “ હા, ધણી ખુશીની સાથે ચાલો ” પછી મારા મિત્રને તે વજીર પાસે લઈ જવામાં આવ્યો. તે વજીર એક મોટા અને સુંદર ઝોરડામાં બેઠો હતો. આ ઝોરડાની દિવાલોપર રંગ ખેરગી તરફતરેહવાર છબીઓ ટાંચી દીધી હતી, બીતો આરસ પત્થરની હતી અને તેનાપર સુશો-ભિત સુવર્ણ રંગ લગાવી દીધા હતા. બોમ્બર સુંદર રંગીન આરસપહાણ જડી દીધા હતા, તેપર એક સુંદર ગલીઓ બીજાની દીધા હતા. તેનાપર મખમલની ગાદી અને તકીયા મૂકી દીધા હતા. ઝોરડાની ચારે તરફ ફરતી સોનેરી તથા રૂપેરી આરામ ખુરશીઓ, કોચ, મેજ, વગેરે દેદીપ્યમાન સામાન ગોઠવી દીધા હતા, વચમાં સોનેરી સાંકળે લટકાવેલા હીંચકો ખુલી રહ્યા હતા. તેની પાસે એક ગ્રાળ રેખલપર સુંદર રક્ષાઓની અંદર બાતબાતનાં દુલ મેહેક મારી રહ્યાં હતાં. મારા મિત્રે આ સ્થળ જોતાની સાથેજ તે નામવરને સાત સલામો મારી કુરનેસ બજાવી. પછી ધણીજ આજીજ સાથે દીનવાણીમાં બોલ્યો કે “ હે નામવર હું એક બીખારી છું. મને આજે ત્રણ દિવસ થયાં પૈસાભાર પણ ખોરાક મળ્યો નથી, માટે ખુદાની ખાતર મને ખાવાનું આપી મારો જીવ ગયાવશો, ” પેલા વજીરે મંભીર ચહેરે જવાબ આપ્યો કે “ મારી હયાતીમાં બીખારી રહે એ જાણી હું ધણો દિલગીર છું. હવે તારે કોઈપણ દિવસ બીખ માગવી નહિ. આજથી તારે મારે ઘેર રહેવું. ને મોજમજ મારવી.” એમ કહી તેણે એક મોટી ઢાંક મારી હાથ પગ ધોવા માટે પાણી માગ્યું. ચોડીવાર થઈ પણ કોઈ પાણી લાવ્યું નહિ તેથી અમથો અમથો ખાલી હોટો લઈ હાથ ધોવા જ્યો ડોળ કર્યો પછી મારા મિત્રને પણ તેમ કરવા કહ્યું. મારો મિત્ર ઉઠીને હાથ ધોવા લાગ્યો પછી તેણે મોટી લુખ મારી ખાણું મંગાવ્યું. પણ કોઈ લાવ્યું નહિ ત્યારે ખાલી રક્ષાઓ લઈ તેમાંથી જાણે ખાતો હોય તેવો ડોળ કર્યો. વળી મારા મિત્રને કહેવા લાગ્યો કે “ તમે કેમ બેશી રહ્યા છો ? ચાલો મારી સાથે ખાણું ખાઓ, ” મારો મિત્ર શરમતો માર્યો ઉઠ્યો ને તે પણ તેની માફક કરવા લાગ્યો. વચ્ચે વચ્ચે પેલા વજીર પૂછતો જાય કે કેમ બાઈ જમવાની કેવી મજ પડે છે ? સ્વાદ તો ઠીક છે કે નહિ ? કેમ કંઈ બોલતા નથી ? મારો મિત્ર જવાબ દેતો કે “ રસોઈ ધણીજ સ્વાદિષ્ટ છે. આવી સુંદર રસોઈએ કોઈ દિવસ ખાધી નથી ને હવે પછી ખાવાની પણ નથી. અજબના જેવા નામવરને ત્યાં આવી સુંદર રસોઈ હોય તેમાં શી નવાઈ ! વળી ખીજું ખાણું જોઈતું હોય તેમ માની મોટી લુખ મારે પણ કોઈ લાવતું નહી. પાછો પોતાની મેજેજ એક ખાલી રક્ષા બીજામાં ઢીંધી વાળે, જાણે કે એક રક્ષામાંથી બીજામાં પીરસતો હોયતો, એવે મારે મિત્ર બોલ્યો કે “ હવે તો

ખડુ થયું, આજ તો પેટ શરી જય તેહનું ખાધું છે. મારાથી તો કઠાતું પણ નથી.” પછી પેલા વજરે મેવા મંગાવવા માટે યુમ મારી તે પણ અગાઉની માફક કોષ લાવ્યું નહિ. તેથી પ્રથમની માફકજ અમથું અમથું ચલાવી લીધું. છેવટે દારૂ મંગાવ્યો, તે પણ કોષ લાવ્યું નહિ તેથી ખાલી શીશા લઈ બોલ્યો કે “જુઓ આ જુદી જુદી તરેહના કંચી જાતના ચિલાયતી દારૂની બાટલીઓ છે. આ દરેક બાટલીના દશ દશ રૂપિયા કરતાં બી વધુ કીંમત છે, તમે એક ખાલી પી જ્નેશો તો ખખર પડશે કે ઘણોજ ઉમદા છે.” એમ કહી એક ખાલીમાં રેડવા જેવો ડોળ કરી મારા મિત્રને આપવા માટે આગ્રહ કર્યો. મારા મિત્રે કહ્યું કે “હે નામવર હું કોષ પણ દિવસ સારાપ પીતો નથી. આજે આપ નામવર ખડુ આગ્રહ કરો છો, માટે લાવો એક ખાલી પીઈ છું. પણ કદાચ તેથી મને કેફ ચડે ને કંઈ પણ બે-અદબી થઈ જાય તો ક્ષમા આપશો.” એમ કહી તે નામવરને સલામ કરીને તેમજ ખાતાને સલામ કરી ખુદાનું નામ યાદ કરી આખો મીઠી ગટગટાવી ગયો. વળી પોતે પણ એક ખાલી ભરી તે નામવરને આપી, વળી નામવર તેને આપે, આ બધું અમથું અમથું થતું હતું, બાકી તો શીશા ખાલીજ હતા. મારા મિત્રે જાણે કેશ ચડી હોય તેવો ડોળ કરી લપડીમાં ખાવા માંકમાં અને પછી તે નામવરની છાતીમાં મુકા દેવા લાગ્યો. આથી તે નામવરે તેને પ્રછયુ કે “તમે આ શું કરો છો ?” મારા મિત્રે ગલાં તલાં વારતાં જવાબ આપ્યો કે નામવરની છાતીમાં દુખે છે. માટે દવાતું છું પછી તે નામવર તેને ઘણા હેનથી બેઠ્યો, અને બોલ્યો કે “મેં આજ સુધીમાં તમારા જેવો શાન્ત માણસ જોયો ન હતો. આજથી તમે એક મારા સાચા મિત્ર થયા છો, મેં જે જે કર્યું તે બધું તમે શાન્તીથી સંખી રહ્યા છો. લગારપણ ચીડાયા નથી.” એમ કહી ખરેખર ખાણું મંગાવ્યું. આરો એકદમ હાનર થયા, અને તરેહ તરેહના પાક, મેવા, દારૂ વગેરે લાવી હાનર કરી દીધાં મારા મિત્રે ખુબ અમઝી તરેહથી લીધું. ત્યારથી તે રોજ ત્યાંજ રહેતો હતો અને તેના પુત્રની માફક વર્તતો હતો. ત્યાર બાદ કેટલેક વરસે તે નામવર મરી ગયા. તેને છોડેરા ન હતો તેથી તેની સઘળી મિલકત સરકારે જપ્ત કરી મારા મિત્રને એક પાંઘ પણ આપી નહિ એટલુંજ નહિ, પરંતુ તેને ત્યાંથી કાઢી મુકવામાં આવ્યો. તે ફરતો ફરતો આરમ્ય ટોળીમાં જઈ ચઢ્યો ત્યાં તેને યુદ્ધમાં તરિકે રાખવામાં આવ્યો. તેના ઘણી તેના તરફ ઘણોજ જુલમ કરતો, તેને રોજ ફટકા મારતો એટલુંજ નહિ પરંતુ પેટપુર ખાવાનું પણ આપતો નહિ, આખરે તેને એક પર્વતપરથી ફેંકી દેવામાં આવ્યો. તે પર્વતપરથી મારા મુલકમાં આવવાનો રસ્તો હતો, તેથી મારા ગામના કેટલાક વેપારીઓની નજરે તે પડ્યો, તેમણે જાણખ્યો અને તેમને દયા આવી તેથી તેઓ પોતાની સાથે તેને તેડી લાવ્યા, મેં મારા મિત્રને મારા ઘર પાસે રાખ્યો, અને મારાથી ખતની મદદ આપી.

પેલા હનમ છેવટે બોલ્યો કે “આ સુજબ મારા હાથે મિત્રોની કથા બસરાના પવિત્ર ખલીશ અકબરઅલીને કહી સંભળાવી જેથી તે ઘણોજ ખુશ થયો અને મારી ચાલચલગત તેમજ ચાલાકીથી ઘણોજ ખુશ થયો. તો પણ તેણે મને ધરમાવ્યું કે “હું તારા પર ઘણો ખુશ થયો છું પરંતુ કંઈ અગત્યના કારણસર તારે આ ગામ છોડી જવડી ચાલ્યા જતું” હું તરતજ તે પ્રમાણે વરતવાને ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યો. દશે દેવ રખડીને છેવટે હું મારા શહેર બગદાદમાં પાછો આવ્યો, ત્યાં આવ્યા બાદ તો મેં પેલા લંગડા માણસની કેવી સેવા બજાવી છે, તે તમે સર્વ જાણો છો. તો પણ તમે જેનું કે તે મારી સાથે કેવી નાલાયક ચાલ ચલાવે છે. મારો ઉપકાર માનવાને ગંદલે ફલટો અપકાર માને છે. તેણે બગદાદ છોડ્યું. મેં નક્કી ટરાવ કાઢ્યો કે મારે પણ તેની પાછળ જઈ તેનું અને તેહનું મહું કરવું. મેં શહેરનાં શહેરો તપાસી લીધાં. છેવટે આજે મને તેનો મેળાપ થયો.

આ પ્રમાણે પેલા દરેકએ હનમ તથા લંગડાની વાર્તા પુરી કાઢ્યા પછી જણાવ્યું કે “પેલા લંગડાના કહેવા માફક અમને પણ આ હનમ ટકટકીઓ લાગ્યો તો પણ અમે તેને અમારી જગ્યા-તમાં દાખલ કરવા દુરસ્ત ધોણું; પછી અમે લાંબા વખત સુધી આનંદમાં રમત ગમતની સાથે ખાણું કહાવ્યું. ત્યાર બાદ હું મારી દુકાને જઈ બેઠો, તેટલામાં પેલા નાનો ખુષી માણસ મારી દુકાન પર

અર્ધો છાકટા જેવો આવ્યો. અને મારી દુકાનના બાંકપર બેસી પોતાની ઢાલક સાથે ગાયન ગાવા મડ્યો. મને લાગ્યું કે “આને જે હું મારે ઘેર લઈ જઈશ તો તે મને તેમજ મારી સ્ત્રીને ધણી ગમત આપશે. તેથી મેં તેને મારા ઘેર આવવા આગ્રહ કર્યો, તેથી તે મારી સાથે આવ્યો. મારી સ્ત્રીએ તેને એક મા-છલી ખાવા માટે આપી. તેના કાંટા કાઢ્યા વગર ખાવા મંડી ગયો, તેથી થોડીવારમાં તો તે બેથુંદ થઈ નીચે પડ્યો. અમેએ તેને હોશિયાર કરવા માટે ધણીએ વખત ગાળ્યો, પણ કંઈ વળ્યું નહિ. આ પાસથી પીડા અમારી ઉપર આવી પડવાથી અમે ધણી ગમરાઈ ગયાં, અને બીજાને કંઈ પણ ઉપાય નહિ સૂઝનાથી અમે ચાહુદી હકીમના ઘરમાં. તેને નાખી આવ્યાં, ત્યાર પછી શું બન્યું તે સર્વે આપ નામદારની જાણમાં છે. હવે નામદાર સુલતાન! આપના ગુસ્સા પર અમારા જીવન અને મરણનો આધાર છે. તમે નામદાર અમારી વાતથી ખુશ થયા હો, અને તેથી આપનો ગુસ્સો નરમ પડ્યો હોય તો અ-મને જીવનદાન આપશો, એટલી અરજ છે.

સુલતાનના ખુશકારક ચરિત્ર પરથી દરજીને તથા તેના બેડીઆઓને હિંમત આતી. સુલતાન બોલ્યો કે “હું તમારી વાર્તાઓથી ખુશ થયા છું. અને તેથી તમે ચારે જણને છોડી દઉં છું. તમે આ દરજીને આરાદગાહમાં દફન કરો. અને પેલો હજીમ જે હજી સુધી આવ જઈએમાં હોવો જોઈએ; તેને શોધી લાવીને મારી હજીર રજી કરો, તમારી મદદમાં મારા એક સ્વારને મોકલું છું.

પેલો દરજી તથા સ્વાર થોડી વારમાં પેલા ગુપત્યુપીઆ હજીમને શોધી કાઢી સુલતાનની હજીરમાં હાજર થયા. તે એક નેતું વરસના ઘરડો માણસ હતો, તેની દાદી વગેરેના વાળ બરફ જેવા સફેદ થઈ ગયા હતા, તેનો આખો ચહેરો એવો તો વિચિત્ર હતો કે ગમે તેવાને પણ હસતું આવ્યા વિના રહેજ નહિ, તેથી સુલતાને પણ પોતાનું હસતું મહાસુદીપતે રોક્યું. સુલતાન બોલ્યો કે “આ! ગુપત્યુ-પનો ખિતાબ ધારણ કરનાર યુગ્મ! મારા જાણવામાં આવ્યું છે કે તું ધણી અજ્ઞયજ જેવી વાર્તાઓ કહી શકે છે, માટે મારી ખાશ છે કે એક અલૌકિક વાર્તા મને કહી સંભળાવ ” તે હજીમ નમીને બોલ્યો કે “આ નામદાર સુલતાન, જે તમારી ઇચ્છા હશે તો એકને બદલે એકવીસ વાર્તા કહી સંભ-ળાવીશ, પણ તે આગળ મને એક સવાલ પૂછવાની મહેરબાની કરશો. તે સવાલ એટલોજ કે આ ખ્રીસ્તી, ચાહુદી, અને મુસલમાન આપની હજીરમાં બેઠા છે તેનું કારણ શું છે? અને આ ખુધી જમીનપર પડ્યો છે તેનો શો સમય છે? તે બીના મહેરબાનીની રાહ જણાવશો.” હજીમનું આવું ખુલ્લું બોલવું સાંભ-ળીને તે સુલતાન મુઠમાં હસતો ને બોલ્યો કે તેનું તારે શું કામ છે? તે બોલ્યો કે “મને મળેલો ગુપ-ત્યુપનો ખિતાબ કેટલો વ્યાજબી છે તેની ખાતરી આપવી.” આ પરથી સુલતાને તેની માગણી પુરી પાડી. હજીમે ખુધીની સઘળી હકીકત ધ્યાનપૂર્વક સાંભળી. પછી માથું ધુણાવીને બોલ્યો કે “ખરેખર આ વાત ધણી અજ્ઞયજ જેવી છે. પણ મારે આ લાસને બરાબર તપાસવી જોઈએ.” પછી પેલી લાસ આગળ જઈ બરાબર રીતે તપાસી. તે જોઈ તે એટલો તો હસી પડ્યો કે હું ક્યાં બેઠો છું તેનું પણ જ્ઞાન બૂલી ગયો. પછી તે બોલ્યો કે “નામદાર સુલતાન! તમે ગમે તે કહો પણ કોઈ બહાના વગર મરતું નથી, “હીલ્લે રોજ અને બહાને મોત.” એ કહેવત મશહૂર છે. આ નાના ખુધીની વાર્તા ખરે-ખર સોનેરી અક્ષરે જળવી રાખવા જોગ છે.” જીવે તેણે કહ્યું કે-“હું ખાતરી પૂર્વક કહું છું કે આ નાના ખુધી મરણ પામ્યો નથી, પણ જીવતો છે.” આ સાંભળી સર્વને આશ્ચર્ય લાગ્યું. સુલતાને તેને જીવતો હોય તો શુદ્ધિમાં લાવવા કહ્યું. તેપરથી પેલા હજીમે પોતાની પાસેથી મલમ લઈ તેની ગરદનપર ધસ્યો, અને પછી ચીપીઆ વતે તેના ગળામાંથી એક કાંટો ખેંચી કાઢી સર્વને બતાવ્યો. કાંટા નીકળી જવાથી ખુધીને શ્વાસ લેવાની નળી ખુલ્લી થઈ, તેથી ધીમે ધીમે જાગ્યો થયો. અને થોડીવારમાં તો બેઠો થઈ ગયો. આ જોઈ સર્વને ધણી અજ્ઞયજી લાગી. આ પ્રમાણે બે દિવસ સુધી મહા તરીકે પડેલા ખુધીને જીવતો કર્યો તેથી તે હજીમતા સર્વે શુતાની મારી આપી સુલતાને તેને પોતાના દરબારમાં સારા પગારથી રાખ્યો. અને દરજી વગેરેને સારો સરપાવ આપી વિદાય કર્યાં. આ સઘળી બિના પોતાના દરજી-રમાં સોનેરી અક્ષરે લખાવી લીધી.

આ મુજબ સુલતાનને શેહેરાઝાદીએ ખુશાની વાર્તા ઉપરથી જે જાણવાએમ અને ખુશકારક વાર્તા કહી સંભળાવી અને તે વાતોના હેઠા ખુશાને જીવતો કરવામાં આવ્યો. જોઈ તેની પ્રેમની દીન-રેઝાદી તથા સુલતાનની ખુશીને ખર રહ્યો નહિ. તે જોઈ શેહેરાઝાદીએ કહ્યું કે “તમે બંને મારી વાર્તાથી ખુશ થયાં જાણી અને પણ ધણેજ આનંદ થાય છે. વળી જે નામદાર સુલતાનની અરજ મારી જાણી હજી પણ લંબાવવાની હોય તો હું એથી પણ સરસ વાર્તાઓ કહી સંભળાવવાને તૈયાર છું. ધરાવને સુલતાન આ વાર્તાથી ખુશ થયો હતો તેથી તે મુઝા મુઝા નિમાજ પડવા ગયો. અને દીનાર-જાદીએ નવી વાર્તા કહેવરાવવાને શરૂ કરી.

રસીલી બાનુ શમસલનીહાર અને મોજલો શાહજાદો

અખદુલ હુસેન.

તિમીસ રાત્રીને દિનારે બગદાદ નામે એક શહેર છે. આ શહેર પ્રાચીનકાળમાં ધણુંજ નામીયું અને મંજવર હતું. તેમાં મુસાબાદ નામે એક મોટો વેપારી રહેતો હતો. તેની પાસે અઘાજ દબ્બ હતું. વળી તે રૂપાણો, સુશીલ, ઉદાર ને સહતાવડો તથા વિશ્વાસુ હતો, તેથી આખું શહેર તેને ખરા અંતઃકરણથી ચકાતું. તે શહેરના નામદાર ખલીફ હાફેઝ-અલ-રસીદનો પણ તે વિશ્વાસુ હતો, તેથી તેણે પોતાની માનીતી માથુકોને જે જોઈએ તે આણી આપવાને તેને નીમ્યો હતો. મોટા મોટા અમીર ઉમરાવો પણ તેની મુલાકાત લેવાને, તેમજ તેની પ્રીતિ સંપાદન કરવાને ચકાતા હતા. તેને ધણા મિત્ર હતા, પરંતુ તેના કોઈ માનીતો મિત્ર અખદુલહુસેન કરીને એક શાહજાદો હતો. આ શાહજાદો ધરાવના પ્રખ્યાત શબ્દજોના વંશમાંથી હતરી આવ્યો હતો. મુસલમાન લોકોએ તેના આપદાદ પાસેથી ધરાવનું રાજ્ય છીનવી લીધું, ત્યારે તેઓ ત્યાંથી નાહા અને બગદાદ શહેરમાં આવી રહ્યા હતા. અખદુલહુસેન ધણેજ દેખાવડો ને દલાવર હતો. તેની આંખો મોટી, સાંકડી, તથા ચાલાક હતી, કપાળ ઉંચું હતું. દાંત ઉજ્જવળ દાઝની કળી સરીખા ને નાક લાંબું અણીદાર હતું. ટુંકામાં તેને જેતાં વારજ ગમે તેવી રમણિય સ્ત્રી પણ મોહ પામે તેવો તે શાહજાદો હતો. વળી તેનામાં ધૈર્ય, ક્ષમા, વિવેક, દડતા વગેરે અનેક ગદાન શુણો હતા. આવા કારણોથી તે શાહજાદો ધણા પ્રિય પદ પડ્યો હતો. મુસાબાદ તેના વચનને આધીન હતો.

એક વખતે આ બંને મિત્રો બેઠા બેઠા ગપ્પાં મારે છે, તેવામાં પુર જોસમાં હોડતી ધોડાગાડી પોતાની બાણી આવતી જણાયું, બંને જણ ઉભા થઈ જવા જાય છે, તેટલામાં તો ખડખડાટ કરતી સપાટાખંધ ગાડી પોતાના કનેજ આવી પહોંચી. ગાડી તરતજ ઉભી રાખવામાં આવી, અને ગાડીનું આજીવું બેલ-તાની સાથેજ અંદરથી એક નાણુક પરી બહાર નીકળી આવ્યો. આ બાનુના મોંઢાપર ધુરખો તાપેલો હતો. તોખણ મુસાબાદએ તેને તરતજ ઝોળખી કાઢી નીચા નમી ધણીજ નમ્રતાથી સલામ કરી, બાનુએ સારી સલામ કરી દીવાનખાનામાં જવું શરૂ કર્યું. મુસાબાદ તથા શાહજાદો પણ તેની સાથે સાથેજ દાખલ થયા. મુસાબાદએ તેને એક સુંદર કોચપર બેસવાને અરજ કરી તેથી તેણે એક લીધી. આ વખતે શાહજાદોએ પણ વિવેકની ખાતર એક સુંદર રેશમી તકીઓ લઈ તેને આપ્યો. ત્યાર બાદ તેને સલામ કરી તેણીના પગ તળેના ગ્રાહીયાને સુમી લીધો. પછી પોતે તેણીના સામે અદબસર ઉભો રહ્યો. મુસાબાદ સાથે આ બાનુને ગાદ પરિચય હોવાથી તેણે પોતાના મુખપરનો ધુરખો કાઢી નાંખ્યો અને જમ સ્પન્ના-શમજી રાતના અંધારને ચીરી નાંખી આખી દુનિયાને રોશન કરે છે તેમ આ બાનુએ તરજ શાહજાદોને દિલ રોશન કરી નાંખ્યું. હવે બીજા હાથ તરફ તરજ શાહજાદાના સ્વરૂપે બાનુની આંખને એવી ખેંચી કે તે એકી ટસે તેના સામેજ જોઈ રહી. છેવટે તેણે મુઝર સ્વરે તેને બેસવાને આજ્ઞા કરી. શાહ-

જ્યાંએ તેના કોમળ શબ્દોને માન આપી તેના સામે ખુશીપર ખેડો. ચતુર બાતુ તરણ શાહનદાની દશા વર્તાઈ ગઈ, તેથી તેણી તરત ઉઠીને મુસાબાઇ પાસે ગઈ. ત્યાં જઈ પોતાને આવવાનું કારણ જણાવી તરણ શાહનદાનું નામ દાખ વગેરે પૂછી ચાલતી થઈ. આપણે તરણ શાહનદો તેની તરફ એકી ટશે જોઈ રહ્યો. જેનજેનામાં ગાડી અદરશ થઈ ગઈ; શાહનદો મેશુદ્ધ થઈ પડ્યો, તેને શુદ્ધિમાં લાવવાને તેના મુખપર પાણી છાંટવા માંડ્યું. બીજા પણ કેટલાક ઉપચારો કર્યા જેથી થોડીવારે શુદ્ધિ આવી. શુદ્ધિ આવતાની સાથેજ તેણે પોતાના મિત્રને પૂછ્યું, “મારા વદાલા સખા, આ સાક્ષાત પરી જોવી કોણ હતી ? શું તેનું રૂપ ? શું તેનો મુંદર અવાજ ? મને લાગે છે કે તે આ દુનીઆનું સુખ્ય તો નહિજ હોય, ખરેખર કંઈ પરી છે. તેનું આવવું જરૂં એક સ્વભાવી માફક થયું. તેની મુંદર પ્રેમભરી કીટી બીજાની કરતાં વધારે તેજદાર હતી, તેણે મને બેઠાલ કરી દીધી છે. બસે, તે મને આંધે કિંવા ન આંધે, તેની મારે પરવા નથી. માઈ જીવન તો તેજ છે. હું તેનાજ નામની માળા જપીયા અને તેનાજ શુભ શાંખડા અને આ બવ નહિ તો આવતે બવ પણ તેનાજ દાસ થવા અરજ કરીશ. જો આ ભાગ્યશાળી બાતુને તું જોળખતો હોય તો મને કહે.” મુસાબાઇએ જવાબ આપ્યો, “મારા પ્યારા મિત્ર ધીરજ ધર. તે બાતુ તો આપણા નામદાર ખલીશાનાં સૌથી માનીતાં માથુક છે. તેના જેવી મુંદર બાતુ ખુદાએ દણ સુધી સરજી નથી. મધ્યાન્હકાળના સૂર્ય કરતાં તેનું તેજ વધારે તેજસ્વી છે તે પરથી તેનું નામ શમ્સલનીહાર રાખ્યું છે.”

શાહનદાએ કહ્યું “આ નામ બરાબર છે, મને હવે એક પળ પણ જેન પડતું નથી, મોટે મને એક માળા આપ તો હું એકાંતે બેસી તેનાજ નામની માળા જરૂં તે સિવાય હવે બીજે રસ્તા નથી.” મુસાબાઇએ કહ્યું કે “અરે પ્યારા મિત્ર તું આમ છેક અધીરો ન થા. તે તો ખુદ ખલીશા સારેબની માનીતી માથુક છે માટે વિચારીને પગલું ભરતા જરૂં છે. વગર વિચારે વિચારી કંઈ વળશે નહિ અને નકામો રજોત થઈશ. વળા ખલીશાને જાણ થશે તો તારી શી વસે થશે તેનો ખ્યાલ કર. વગેરે બધી બધી રીતે સમજાવ્યો, પણ તેનું દિલ તો જરા પણ યાત્ન થયું નહિ. તેના પાંત્ર અંતઃકરણમાં તો તેણીપરનો વિશુદ્ધ પ્રેમ રહી ગયો છે.

હવે બીજી તરફ શમ્સલનીહારની શી દશા થઈ તે તપાસીએ, આ બાતુનું જડ શરીર તો મુંદર ગાડીમાં પધારી શાહનદાથી ઘણેજ દૂર પહોંચી ગયું. પરંતુ તેનું દિલ શાહનદાના દિલમાં સમાઈ ગયું. તેના મુંદર અને બળ્ય ચહેરા તેની નજર આગળ આગેહૂય ખડો થયો તેનું રિમત રિમત હસતું તેની આંખોમાં રમી રહ્યું. હુંકામાં તે પણ તેના વિરહાગ્નિથી આકૃળ બ્યાકૃળ થઈ ગઈ, છેવટે તેણીએ પોતાની એક વિશ્વાસુ દાસીને બોલાવી પેલા વેપારીને તેના તરણ મિત્ર સાથે તાકાદે તેડી લાવવા કહ્યું. દાસી નમન કરીને ચાલતી થઈ. આ દાસી ઘણી યાત્રાક અને વિવેકી હતી. તેણીએ આવતાં વારનેજ પેલા બંને જણને સલામ કરી માન આપ્યું અને નમનતાઈથી કહ્યું કે “મારા બાઈ સાહેબ આપ બંને ના-ભવરોને કંઈ અગત્યના કામસર તાકાદે બોલાવે છે. મુસાબાઇ તો તરતજ ઉઠવા કારણ કે તે તો ધણી વખતે જતો આવતો હતો. મુસાબાઇની સાથે જવાને તરણ શાહનદો તૈયાર તો થયા, તો પણ તેને પહેલીજ વારનો પ્રસંગ હોવાથી મનમાં અનેક તરંગો થવા માંડ્યા, છેવટે પ્રેમને વશ થઈ મુસાબાઇની પાછળ પાછળ ચાલ્યો. પોતાના મિત્રને પોતાની સાથે આવતો જોઈને મુસાબાઇ ઘણેજ ખુશ થયો. કેટલીક વારે તેઓ નામદાર ખલીશાને મહેલના દરવાજા આગળ થઈ આ બાતુને મહેલ કે જે ઉઘડા હતો, તેની અંદર દાખલ થવા. પેલી દાસી તે બંને જણને એક મોટા દીવાનખાનામાં લઈ ગઈ એક કોચપર બેસાડ્યા. પછી કહ્યું કે “તમે મહેરબાનીની રાહે જરા થોભો” તેમ કહી તે બાંદી ચાલી ગઈ.

તરણ શાહનદાને આ મહેલ તથા દીવાનખાનું ઈંદુરી સમ શોભાવગત લાગ્યાં. આ મહેલની જેટલી ખુબી હતી તે કરતાં પણ ઘણી વધારે કદપત લાગ્યો. તેણે કહ્યું કે “આવો દમદમા બરેસો મહેલ મે” કહી જોયો નથી. તેમાં ગિજાવેલા ગાલીચા હુમાસની સાડીનના તકીઆ, કોચ, ખુરશી, જેજ તખ્તા, ચિત્રો વગેરે તમામ સામાન ઘણેજ ઉમદા છે, જો કે હું એક મોટા ચહેનચાહતનો શાહનદો હતો,

મારો જન્મ પણ એક બળ્ય મહેલમાં થયો હતો, તો પણ મને આ મહેલ અતિથય પ્રીય અને સુંદર લાગે છે. ” તેના મિત્રે જણાવ્યું કે “ એ બાબત તમારો તેણીના પરનો વિશુદ્ધ પ્રેમ સૂચવે છે. આ પ્રમાણે વાનગિત આલતી હતી, તે દરમ્યાન એક ગુલામ તરેહવાર જનનો સરાય, વિધવિધ જાતનાં ઉત્તમ સ્વાદિષ્ટ ફળો, અને બીજા અનેક જાતની વાનીઓ લઇને આવ્યો. આ સઘળું તેઓએ ખાધું પછી થોડું શરખત પીધું. ત્યારબાદ અત્તર અને બીજા પુષ્પો છાંડી મૂકી અને ખુશી કીધું, તે પછી એક સુંદર બાનુ આવી તેમને એક બીજા ઓરડામાં તેડી ગઇ. તેઓ જે ઓરડામાં હતા તેનું બારણું ઉઘાડી તેમને એક વિચિત્ર તરેહના ગોળ આંધણીના દીવાનખાનામાં લઈ જવામાં આવ્યા. તે ઘણાજ પુષ્પસુરત આકારનો બળ્ય ઓરડો હતો. તેને સંજેગરમરના સો થાંભલા લગાવી દીધા હતા. થાંભલાનાં મથાળાં તરેહ તરેહવાર જાતનાં સોનરી પક્ષીઓ અને પશુઓથી દેદિધ્યમાન થઇ રહ્યાં હતાં. આખા દિવાનખાનામાં સોનરી રંગનું કપડું બિછાવી દીધું હતું તે કપડાપર રેશમથી સફેદ રાતા વજેરે પુદા બરી લીધેલા હતા. મથાળાનો શુબળ સુંદર રંગથી રંગી લીધો હતો તેથી બહુજ લાગતો હતો. અને થાંભલાની વચ્ચે એક સુંદર નાનો કોચ તથા ચીનાઈ વાસણો, બિશોર કામ અને બીજાં બળ્ય જાતની તરેહવાર ચીજો આંખને મોહ પમાડે તેવી રીતે કમસર ગોઠવી હતી. એ સિવાય દર એક બે થાંભલા વચ્ચે નાની બારી હતી, તેની આગળના કોચપર બેઠાથી એક ઘણેજ પુષ્પનુમા બાગ દેખાતો હતો. જેના સુંદર કષા-રાઓ રંગમેરંગી પત્રોરાના અનાવેલા હતા. બાગને દરેક છેડે એકક નાનો ડુંવારો આવેલો હતો, તેની અંદરથી પાણી ચારે તરફ ઉડતું હતું. એક ડુંવારો બધા કરતાં ઉંચો હતો, તેથી તેનું પાણી બીજા ડુંવારાપર એક આદરની માદક પથરાતું હતું. જુદી જુદી જાતના ડુંવારા સુંદર કુંડાં એક સરખે અંતરે હારખંધ ગોઠવી દીધેલાં હતાં. બાગમાં ફરવાને ચારે તરફ સુંદર સડકો કરી હતી. ટેકાણે ટેકાણે સુંદર બાંકડાં તથા બેઠકો ગોઠવી હતી. જુદા જુદા દેશનાં તરેહ તરેહનાં ઝાડપર અનેક તરેહનાં સુંદર પક્ષીઓના મધુર સ્વરથી શરનારનાં મન આનંદસાગરમાં ડોલતાં હતાં. અને જણ આ સુંદર મનોહર બાગ જોવામાં લીન થઇ ગયા. પણ ધરાની શાહજાદાને આ દેખાવ પહેલીજ વખતનો હોવાથી વધારે તાજુબી લાગી. તે કંઈ પણ નવી ચીજ જોતો તેનાપર પોતાની અભ્યર્થા દેખાડતો હતો. મુસાબાઈ આ જગ્યાએ કેટ-પીકવાર આવેલો હતો તો પણ તેને કેટલીક ચીજો તદ્દ નવી લાગી તેથી તે પણ અભ્યર્થા પાઠ્યો. પેલો શાહજાદો બોલ્યો કે “ અરે ખુદા ! તારી કુદરતને કંઈ પાર નથી. આવી સુંદર અને રમણિય જગ્યાને કોઈક વખતે ઉજ્જડ વેરાન સ્થિતિમાં લાવી મૂકીશ. કોને ખબર હતી ! કે મારા બાપદાદાના પાતપાન ઉપર બીજા રાજાઓ રાજ્ય કરશે, અને મારે પાપી પેટને કાળે બીજાની નોકરી કરવી પડશે, હું કે જે જન્મથીજ મોજ શોખમાં ઉછરેલો અને સુંદર બાગ બગીચામાં ફરેલો તે આજે આટલે દૂર આવી પેટને માટે નામદાર ખચીક પાસે દુકાં બીક્ષા માગું છું. આ પ્રમાણે પોતાની અસહ સ્થિતિ યાદ આવવાથી ગમગીન થઇ ગયો છે તેટલામાંજ તેની નજર બાગના એક ભાગપર પડી. આ સ્થળે સુંદર રામજનીઓ ચંપકવર્ણી પોચાકમાં એક સુંદર કોચપર બેઠી હતી. તેમને જોવા માટે અને જણ આગળ વળ્યા તો ઓરતોના જમણા હાથપર એક વિચાળ ચોક જોયો. તેની અંદર જવાને બાગમાંથી એક નાનો દાદર હતો. ધરાની શાહજાદાએ પોતાના મિત્ર તરફ આંખો કરી રાખી “ હે મિત્ર મારી ખાતરી છે કે આ સઘળા દેખાવને તું એક કદરવાન માદક ખુશી તથા આતુરતાથી જુવે છે પણ હુંતો એવુંજ ધાંદું કે આ દુનિયામાં આથી પુષ્પસુરત તથા બપટાદાર બીજું કંઈ નથી પણ જ્યારે હું વિચારું છું કે આ દર્શના બર્ષો અને આંખને મોહ પમાડનાર આવ્યા દુનિયાના સર્વોત્તમ આદર્શાહની માનીતિ માથુકતો છે, ત્યારે મારે કયુલ કરવું જોઈએ કે મારા જેવો કમનસીબ માણસ કોઈ નથી અને મારા જેવા ખુશ સેતા-રાતું કોઈ હશે નહિ ! કેમકે હું જોને મારા જીવના કરતાં વધારે મહત્ત્વ છું તે તો આ ધડીએ બીજાના હાથમાં છે, અને તે પણ એવી જગ્યાએ કે જે જગ્યામાં તે પોતાના ગમે તે કરી શકે અને જ્યાં એક ધડીવાર પણ મારો જન સલામત છે એવી આશા રાખું નહિ.

તેના મિત્રે જવાબ આપ્યો કે “ મારા મારા સાહેબ ! તમે જેટલા તેની ઉપર શીશ છે તેટલીજ

તે તમારા ઉપર આશ્ચર્ય હશે તો હું ખાતરી પૂર્વક કહું છું કે તમારો જન નહન સલામતિમાં છે; જે કે આ બન્ધ મહેલ ખલીફનો છે, તેમજ ખાસ પોતાના મહેલ સાથે તેને જોડા દેવામાં આવેલો છે, તોપણ આ સ્થળે શમ્સલનીહારની પરવાનગી સિવાય ખાસ ખલાફ પોતે પણ આવી શકતા નથી. તેણી આ મહેલમાં સ્વતંત્ર રીતે વર્તે છે. તેની આગળ ખલીફ તરફના છુપા બસુસો અગર ખીજા કોઈ માણસો રહેતા નથી. પોતાની નજરમાં આવે ત્યારે ખલીફની રમ્મ સિવાય પોતે શહેરમાં જાય છે અને પાછી આવે છે. ખલીફને આવવું હોય છે ત્યારે પોતાના મુખ્ય ગુલામો મારફતે ખબર આપ્યા બાદ આવે છે; માટે તમે નિઃશંકપણે રહો. આ સુંદર રામજનીઓ ખાસ તમારા પોતાને વાસ્તેજ તેણીએ મોકલી છે માટે હેના સુંદર જાનપર લક્ષ આપો. ”

આ વાક્ય પુરું થતાની સાથેજ સારંગીના તાર સમારી મીઠા સરોદે ગાયન શરૂ કરવામાં આવ્યું. તેમનો કંઠ સ્વર્ગની કિન્નરીઓને પણ લગવે તેવો મધુર હવો. કેટલીકવાર સાથે ગાયા પછી તેમાંની એક જણી પોતે એકલીજ અતિ કોમળ કલરવે એવું તો સુંદર ગાયન ગાયું કે શાહનંદા અતિયથ હર્ષના મે-કારથી ગાળ ઉઠ્યો કે “ જો સ્વર્ગની પરી ! તું તને પ્રેમી માણસનાં હૃદય પારખવાની શક્તિ અસ્લાએ આપી છે ? તે મારા દિલના ખ્યારના આગેહૂય ચિતાર આપ્યો છે. હું જાતે પણ આથી વધારે સારી રીતે આપી શકત નહિ. ધન્ય છે તારા અગાધ શક્તિને ! ” તેણીએ કંઈ પણ જવાબ આપ્યો નહિ. માત્ર નમન કરીને તેથી પણ અધિક મોઢક કંઈ બીજાં કેટલાંક ગાયનો ગાયાં જે બધાં ધરાની શાહનંદાને લાગુ પડતાં હતાં, તેઓ આ કોમળ હૃદયના પ્રેમી પુરૂષની આંખમાં પ્રેમનાં નિર્મળ ઝરણુ આવી ગયાં. હવે રામયગરો ઉઠી, અને ઘણા મધુર અને તીજી સ્વરે નીચલી મતખલનું ગાયન ગાયું. “ શરદ પુન-મનો ચંદ્રમા પોતાના પરિપૂર્ણ તેજ સાથે ખુરશીદની નજીક આવે છે તેમ અમારી શમ્સલનીહાર જલદીથી ધરાનના શાહનંદા પાસે આવી પહોંચશે.

આ ગાયન પુરું થતાની સાથેજ તેઓ વિજળીની ઝડપે અક્ષોપ થઇ ગઇ. તેમની જગેએ દસ કાળી ફાસીઓ એક મોઢું રૂપાનું સુંદર કોતરણી વાળું તખ્ત લઇ આવી, તેને એક ચોકસ જગેપર મોઢની દીધું. ત્યાર બાદ તેઓ જતી રહી, અને તેની જગેએ ખીજી વીશ ઘણીજ ખુબસુરત લલનાઓ ઘણાજ સુંદર લેખાશમાં આવી ખડા થઇ ગઇ. તેઓ દસ દશની એકેકી હાર થઇ તખ્તની બંને બાજુએ ઉભી રહી પછી પોતાના નાજુક હાથમાં સુંદર સારંગી લઇ કોમળ કંઠમાં ગાયન શરૂ કર્યું. તેઓના કોમળ કંઠ-માંથી નીકળતો કલરવ સારંગીના સુંદર સુર સાથે બળી જવાયા તે બંને જણને એટલો તો પ્રિય થઇ પડ્યો કે હવે આનો અંત ક્યારે આવશે તેમ આતુરતાથી રાહ જોવા લાગ્યા. જાણે ચતુર શમ્સલનીહાર તેમના હૃદયને જાણી ગઇ હોય તેમ પોતે પોતાના પૂર્ણ દમદમા ભરેલા લેખાસમાં પોતાની અતિ સુંદર સખીઓ સાથે આવી ખડી થઇ ગઇ.

તરજી શાહનંદાએ તેણીને એકજ વાર જોઇ હતી, અને તે પણ જુજી વખત, વળી આ વખતનો તેનો દમ્પત્યો કંઈ અલૌકિકજ હતો, તેની સખીઓ પણ ઘણા દમદમા સાથે તેને દીપાવતી હતી, તેથી તારા ગજુમાં શોભતા ચંદ્રમાના જેવી પોતાની પ્રિયને આતુરતાથી જવાને જરા આગળ પગલાં બંધ્યાં. પોતાની માથુકનો વાસુકી નામની ફેંજુસમ સુંદર કાળો ચોટલો, દાડમની કળીઓને લગવે તેવા તીજી દાંત, પોપટને શરમાવે તેવું લાંબુ નાક, મુગલોચન કરતાં વધારે ખુબસુરત લોખાં અણીઆળાં નેત્ર, શિવ ધનુષ્યને લખવનાર કાળો બખર, શરદપૂર્ણિમાના નિર્મળ ચંદ્રને લાંબા લગાડનાર ગોળવદન ગુલાખી ગાસ, પરવાળાં જેવા અધર, મુવર્ણ કળશના જેવા સ્તન, પોયણી સરિખું સુંદર પેટ, કેળને લ-જાવનારી જંઘા અને કમળ જેવી હથેલીઓ તેના જરીઆનના ઝીણા લેખાસમાંથી વર્તી લીધી. દેવાંગના કરતાં પણ અધિક તેજસ્વી પ્રીયને મળવાને યત્નથી રહ્યો, તો પણ સત્યની ખાતર પોતાના જડ શરીરને સ્થીર કરી નેત્ર અને મનને પરવાનગી આપી.

આ અલૌકિક બાતુએ રૂપાના સુંદર અને વિશાળ તખ્ત પર મોઢક લીધી, તે જેમ પ્રાતઃકાળનો સૂર્ય પોતાના પૂર જોડામાં પૂર્વ દિશામાં વાળાં ચીરીનાખી પ્રેર પર્વતપર આરૂઢ થાય તે મારફ દીપવા લાગી.

ધરાની શાહાનદાએ પોતાના મિત્રને કહ્યું કે “ જે સીબને આપણે ધણીજ આતુરતાથી શોધીએ છીએ તે સીબ આપણી નજર આગળ આવતાંવારજ આપણે મુગા થઈ જઈ છીએ. આજ મૂર્તિ મારા દુઃખનું કાણુ છે, તો બી મને ગમે તેવું દુઃખ પડરા છતાં પણ હું તો તેને ખરા અતઃકરણથી આશીર્વાદ આપીશ. અહા ! અહા ! તે કેવી રમણિય મનોરમા છે ! હું જ્યારે આ દેખાવને જોઉં છું. ત્યારે મારો મારા દિલપર કંઈ પણ કાણુ રહેતો નથી. જા ! ત્યારે મારા પ્યારા જીવ જા ! હું તને ખુશીની સાથે રજા આપું છું. એા નિહુર હૃદયના મિત્ર તું મને દુઃખ દેવાને આ રથજે શા માટે લાવ્યો ? તું જાણતો હોય છે કે આ રથજે આવરાથી મારો કમનસીબ મિત્ર નસીબવાન થવાની સાથે સુખી થશે, ના, ના, તેમ નથી. હું તો ઉલટો વધારે દુઃખી થયો છું. અરે ! જીવ હું નાહક મારા મિત્રને કયાં નકામે દપકો આપું છું આ તો મારો પોતાનો વાંક છે, જા જા મૂર્ખ જીવ ! તું મને અહાં શા માટે લાવ્યો ! ” તેમ કહી પોતાનાં પ્રેમી ચક્ષુમાંથી નિર્મળ જરણુ વહેવડાવવા લાગ્યો. તેના બહા મિત્રે કહ્યું. “તમે મને ઇન્સાફ આપો છો માટે હું ધણી ખુશી છું. મેં તો તમને પહેલેથીજ અરજ કરી હતી કે આ નાશકારક પ્રેમ તમે નમાગ હૃદયમાંથી કાઢી નાંખીને જાઓ. કેમકે જેનો ઉપર તમે રીડા થયા છો તેતો ખલીફના પ્યારા માણુ છે. એ સિવાય મેં તમને ધણી ધણી રીતે દાખલા દલીલોથી સમજાવ્યા પણ તમે માન્યું નહિ. હજુ પણ કહું છું કે આ સઘળું તમે જુઓ છો તે ઉપરથી તમારે તમારા દિલમાંથી આ પ્યાર દૂર કરવો જોઈએ. અને ખુબસુરત ચમનલનીદારે તમને અતિ આદર પૂર્વક આમંત્રણ કર્યું છે, તેના બદલામાં તમારે તેનો શુદ્ધ અતઃકરણથી કષકાર માનવો જોઈએ. તમારા ભગતા મગજને ઠેકાણે લાવવા, તેમજ તમારા જેવા સખ્ય શાહાનદાઓને હાજે તેવી સખ્યતા દેખાડવાને ત્યારે યાઓ, જે અલોકિક મૂર્તિ તમારી નામે ઝળદળે છે. હુંકા કહેવાનું એટલુંજ કે પ્યાર એ હુતાશ છે. જે તેના પંજમાં ફમાઈ જાય છે. તે કદી પણ બહાર નીળી શકતો નથી, અને ખુવારે થઈ જાય છે, માટે હજુ પણ એતો તો સાફ ”

બીજી તરફ આ સલના પણ તરણુ શાહાનદાને ચકોરની માફક જોઈ રહી હતી. બંનેની નજર એક થતાંજ વીળળીતા તાર કરતાં પણ વધારે ઝડપથી એક બીજના હૃદયમાં રહેલા પ્રેમી ઝરણા અરસપરસ બદલાવા લાગ્યાં. જેમ કોઈ ગાઈડો પોતાની તાંત્રિક વિદ્યાના બજે સર્વનાં ચિત્ત આકર્ષી લે છે તેમ આ બંને પ્રેમમૂર્તિનાં ચિત્ત આકર્ષણ પામતાં સ્તબ્ધ થઈ ગયાં. અને જાણે મુગા બોલીમાં ઇશાશથી એક બીજના મનની વાતોએ ચલાવતાં હોય તેમ ચલાવવા લાગ્યાં. માસોના માસો અને વરસોના વરસો સુધી સાથે રહેલાં જોડાં પોતાના દિલને જોડેલા ખુલાસો કરી શકતાં નથી તેથી ધણીજ વધારે ખુલાસો આ પ્રેમી જોડાએ માત્ર થોડાંજ પળમાં કરી લીધો, આ દિવ્ય મૂર્તિની ખાતરી થઈ કે હું તેને જોડેલા પ્રેમથી ચાહું છું તે કરતાં પણ બલકે વધારે પ્રેમથી આ તરણુ શાહાનદા મને ચાહે છે ત્યારે તે પોતાને પૂર્ણ સુખી અને ભાગ્યશાળી માનવા લાગી, આખરે તેણીએ પોતાની મોહક આંખ પેલી સુંદર બાનુઓ તરફ ફેરવી, પોતાની આગળ ખડી થવા હુકમ આપ્યો.

હુકમ થતાંનીજ સાથે તેઓ આવી નમન કરી ખડી રહી. બીજે હુકમ મહતાંની સાથેજ તેઓ પોત પોતાની જગા પર બેસી ગઈ, ત્યાર પછી એક સુંદર બાનુને ગાયન શરૂ કરવા ફરમાવ્યું, જેણીએ થોડીક વાર પોતાની સારંગી સમારીને ધણા મીઠા સ્વરે એક ગાયન ગાયું. તેના અર્થ એવો હતો કે “ જ્યારે બે આશુકમાશુકો એક બીજને વિશુદ્ધ પ્રેમના ઉત્તરાર્ધ જતા પ્રવાહમાં તણાતાં જુએછે, ત્યારે તેમનાં શરીર જુદાં હોવા છતાં દિલની એકતા અનુભવે છે. આવા વિલાસમાં તેમને કંઈપણ હરકત નહે છે, ત્યારે તેને પ્રેમી આસુથી ઘોઈ નાખી નસીબને ઇપકો આપે છે અને પ્રેમની ત્રીજી સજ્જડ મુયે છે.

આ ગાયન પોતાનેજ લાગુ પડે છે, તેમ બંને ચતુર જોડાં સમજી ગયાં, અને તેથી તેમના દિલપર કંઈક વિલક્ષણુ આકર્ષણુ થયું. ઇગની શાહાનદાએ પેલી રમણગરને બોલાવી પોતાનું ગાયન તેણીની સારંગીમાં ઉતારવાને વિનવ્યું. ત્યાર બાદ તેણે એક ગાયન મધુર અવાજે પ્રેમાવેશથી ગાયું. આ ગાયનમાં દેવા શુદ્ધ પ્રેમનો આબેહુમ ચિત્તાર આવી જતો હતો. તેનું જોઈને દિવ્ય મૂર્તિએ પણ સેવુંજ પ્રેમજ

માન્ય શક કર્યું. તેના માન્યથી શાહજાદાના પ્રેમી હકીમમાં પ્રેમના કારી જામશે સચોટ પડયા. બપોરે તે બાબુનું માન્ય પૂર્ણ થયું ત્યારે બાહુ તે શાહજાદાએ પ્રથમ કરતાં પણ વધારે જુસ્સાથી પૂછ પ્રેમમય માન્ય થવાનું સુંદર સુરથી ગાયું.

આ બંને પ્રેમી બેઠાં પોતાના પ્રેમપ્રવાહના નિર્ભજ ઝરણે માન્ય મારરતે બહાર ચલાવવા લાગ્યાં, આખરે દિવ્યશ્રુતિથી પોતાના જુસ્સા અમાર્ષ થકયે નહિ, તે પોતાના દિવ્યાસનપરથી પ્રુશીના આવેશમાં આવી તખ્ત ઉપરથી ઉઠી અને દિવાનખાનાના બારણા આગળ ચાલી આવી તરજુ શાહજાદા. પણ તેની મતલબ સમજી જવાથી પોતે પણ બારણા આગળ આવી તેને મથ્યો. બંને બજુ એકમેકના હાથ પકડી બમલગીરી કાઢી તેઓ એટલા તો પ્યારમાં આવી ગયાં કે બેસુદ્ધ યદ જમીનદોસ્ત થવાની તૈયારીમાં હતાં તેવામાં પેલી બાબુઓએ તે બંનેને પકડી લાઇ બચાવી લીધાં.

બપોરે તેઓ શુદ્ધિમાં આવ્યાં ત્યારે પોતાની આસપાસ પોતાના આશક્તના મિત્ર મુસાબાઇને નહિ બેવાથી આતુતાથી પૂછવા લાગી કે “તે ક્યાં છે?” આ સાંભળતાની સાથેજ મુસાબાઇ તેણીની પાસે જઈને ઉભો રહ્યો. દિવ્યશ્રુતિએ તેને કહ્યું કે “પ્યારા મુસાબાઇ તારા ઉપકારનો બદલો વાળવાને અશક્ત છું. તારા ઉપકારના બદલામાં આપવાને મારી પાસે એક બી ચીજ નથી. જે તું ન હતો તો આ તરજુ શાહજાદા કદી બી મને મળત નહિ. અથવા આખી દુનિયામાં સર્વોત્તમ મરદ સાથે પ્યારમાં પણ પડી નહિ હતે. હું ખાતરીથી કહું છું કે આ ઉપકારના બદલામાં તું જે માગીશ તે હું રજુ કરીશ. અને જન્મ પર્વત તારી આગાને અનુસરીશ” મુસાબાઇએ માત્ર નમન કરીનેજ પ્રત્યુત્તર આપ્યો કે “એ સુંદર બાબુ ખુદા તમારી સઘળી મુરદ પાર પાડી પ્રેમાનંદમાં મસ્ત બનાવે એવી મારી પ્રાર્થના છે.

શમ્સલતીદાર ત્યાર પછી તરજુ શાહજાદા પાસે આવી બોલી કે “હે મારા પ્યારા શાહેબ તમે મને પૂર્ણ પ્યારથી ચાહો છો એવી મારી ખાતરી છે. પણ તમે મને જોટલી ચાહો છો તે કરતાં હું તમને કિચિત પણ ઓછા ચાહું છું એવા શક કદીથી લાવતા નહિ પણ આપણે પ્રુશીમાં પણ કુલાઇ જવું ન બેઠએ, મારા પ્યારા શાહજાદા જે કે મારા અને તમારા વિચારો એકજ છે. તોપણ આપણા નસીબમાં મહેનત, દુઃખ અને બેહદ દિલગીરી સિવાય બીજું કંઈ પણ નથી એવું” મને સાફ લાગત પડે છે આ સઘળાં દુઃખોનો કંઈક ઉપાય નથી. ફક્ત એકમેકને વધારે ચાહવામાં ખુદાને આપણી શીકશ સોંપવામાં અને આપણા નસીબના ટરાવ સજુરી રાખવામાં છે.” પેલા શાહજાદાએ જવાબ આપ્યો કે “મારો પ્યારનો જુસ્સો જરાપણ ઓછો થશે એવું તમે કદી પણ વિચારશો તો તમે મારાપર ઘણો ગેરમસ્તર જુઝારો છો એવું કહેવાશે. તમારા પ્યારમાં હું એટલો તો ગરકાવ થઇ ગયો છું કે આપણા મરજ પછી પણ આપણે કદી છુટાં પડનાર નથી. કેમકે દુઃખો હરકતો અને હંમરો આદરો આપણા વિશુદ્ધ પ્રેમને એક રતીપુર પણ ઓછો કરો શકે તેમ નથી.

આ તકનો લાભ લઈને મુસાબાઇ બોલ્યો કે “આ સુંદર બાબુ મારે કહેવું બેઠએ કે “તમે હાલ સાથે મલાં છો માટે તમારે પ્રુશી થવું બેઠએ તેને બદલે તમે દિલગીર યદ આંસુઓ પાડો છો. જે કારણ હું સમજી શકતો નથી. બપોરે તમે સાથે દેવા છતાં આટલાં બધાં દિલગીર થાઓ છો ત્યારે તમે છુટાં પડશો ત્યારે કેટલાં હેરાન થશો. તમે અહીં ઘણો વખત થયાં છો માટે કહે છતાં પડવું બેઠએ” શમ્સલતીદારે જવાબ આપ્યો કે “અરે તું કેવો માતલબ છે? તું અમારું સંવાનું કારણ જાણે છે છતાં પણ અમારી કમબખ્ત હાલત ઉપર તને જરા પણ દયા આજી નથી? આ કમબખ્ત નસીબ મેં એવા શો જુઝો કાઢ્યો છે કે જે માણસને હું દિલોગીનથી ચાહું છું. તેને તું થોડા કલાક પણ સુખથી બેઠ શકતું નહિ એવા સખ્ત ધારને મારે તાબે થવું પડે છે.

જે કે મુસાબાઇના કહેવાથી પેલીને દુઃખ લાગ્યું તોપણ તે સારી રીતે સમજી કે તેણે સારા વાસ્તે કાઢ્યું છે, માટે તેની સારી શિખાવણીનો સારો ઉપયોગ કર્યો બેઠએ, તેણીએ એક પોતાની વિશાલ દાસીને ઈસારત કાઢી કે “જલદી બહાર જઈને એક સોનેરી ખુરશીમાં થોડો એક સુકો તથા લીલો મેવો એક રૂપાના નાના ટેબલપર મૂકીને શાહજાદાને વાસ્તે લાવ. બપોરે પેલીએ મેવો લાવીને શાહજાદા

કોઈ ત્યારે પ્રેમમૂર્તિએ પોતાના કોપળ હસ્તથી સર્વોત્તમ મેવો લઇને શાહબંદને આપીને મેહેરખાનીની ખાતર ખાવા સૂચવ્યું. ધરાની શાહબંદાએ મોટી ખુશીથી તેના વચનને તાથે ધર્ષ ખાધો. અને પછી પોતાના હસ્તે પોતાની માથુકને આપી ખાવા માટે આગ્રહ કર્યો તેણી પણ આરા માથે ચઢાવી ખાઈ ગઈ. પેલા મુસાબાઇને પણ આનુએ વિસાચો નહિ હતો. પણ આ જગા તેને સલામતી ભરેલી નહિ લાગવાથી તેમજ ઘેર જલદી જવાને ઇચ્છતા હતા તેથી તેણીના માનની ખાતર કંઈક મોઢામાં નાખ્યો. ત્યાર બાદ પેલા મેવો ત્યાંથી લઈ લેવામાં આવ્યો, પછી સોનાના કુંગમાં પાણી ધાવ્યાં રૂપાની તાલકમાં શાહબંદાના હાથ ધોવાવાની સુંદર રૂબરૂ હાથ ધુસવા માટે આપ્યો. ત્યાર પછી સઘળાં પે તપોતાની જગા પર બેઠાં. પછીથી શિરાઝને ઉત્તમ શરાબ મંગાવ્યો. ઢીસ મોતીથી જડેલી સોનાની સુંદર ત્રણ ખાલાઓ બરો ત્રણે જણ આગળ મૂકી દીધી. ત્રણે જણે સાથે ખાલાં ઉઠાવ્યાં અને સારંગી સાથે સુંદર બાનુઓના કલરવમાં આ ખાલીઓને માન આપી તાલ કરી દેવામાં આવી. પ્રવીણ એકમેકે પ્રેમની ખાતર પોતાની હાથે એકેક ખાલા ધોવાવાની પ્રેમની હદ વાળી દીધી. સારંગીના તીણા સ્વરની સાથે ગાવનના પ્રવાહમાં પ્રેમમૂર્તિએ પાયેલા શરાબની ખૂબી કંઈક ઝોરજ હોય છે, તે તો પ્રેમજળ જણે છે. શુષ્ક હૃદયના સંસારી છવોને તેનું જ્ઞાન થવું અશક્ય છે. હે પ્રેમ તારી ખૂબી કંઈક ઝોરજ છે. તું ગમે તેવા વીરપુરૂષને પણ બંદરમાં ભીરૂ બનાવી દે છે તો પછી આ પ્રેમી જડાનું શું ગળું !

ઉપર પ્રમાણે પ્રેમી જોડું પ્રેમસરિતામાં આનંદ લેહેરો વચ્ચે ઝીલતું તેવાનાં એક વિશ્વાસુ દાસીએ આસબરી દોડતી દોડતી આવીને કહ્યું કે “ એ! મારી પ્યારી સાહેબબંદી ! આપણે મુખ્ય ઉમંગવ બે અમલદારો અને કેટલાક શુભાગ સાથે ફરવાગ આગળ ઉભો છે અને નામદાર ખલાઈના હુકમ કહેવા આપને નમસ્કાર કરે છે, આ શબ્દો શાહબંદાને કાને પડતાંજ તેના હોંશકાંસ કડી ગયા, તેનું મુખ પીકું પડતાની સાથેજ તેના ગાલપરની લાલી નિસ્તેજ યદ મળે. અને આખા શરીરે કંપારો ફટયો તેના મિત્ર મુસાબાઇની પણ લગભગ તેવીજ સ્થિતિ ધર્ષ મળે. જે સ્થળે કાણ પહેલાં આનંદની લહેરો પર લહેરો ચાલે નહીં હતી, તેમાં બેઠેલાં મામુસો સ્વર્ગ કરનાં પણ વધારે સુખી અને વિલાસી દેખાતાં હતાં તેજ સ્થળે અત્યારે દુઃખનાં વાદળોની ધનધણમાં ઘેરમળ ગયું. તેમાં રહેલાં માણસો દુઃખ ફરીઆમાં ડુબવા લાગ્યાં. હે પ્રભુ તારો ગતિ અલૌકિક છે.

પેલા પ્રેમમૂર્તિ શમસલીનીકારે પોતાના પ્રીય શાહબંદાને દિમત આપી, પોતાના ઝોરડાની સઘળી ખાસીઓ મધ મરાવા. બાગ તરફ રંગીન કપડું નાખાવ્યું. આ પ્રમાણે બંદોખત કરી તે બંને જણને નિર્ભય સ્થળે બેસાડી તેમની આગળ કેટલાક સુંદર દાસીઓને વાતવિનોદ અર્થે મૂકી. વળી બાગની ખાસી આગળ કેટલાક રામશગરોને બેસાડી સિતાર વગાડવા હુકમ આપ્યો. ત્યાર બાદ તેણી પેલા ફરવાગ આગળ ઉભેલા ઉમરાવ પાસે ચાલી ગઈ. આ બધું તેણીએ નિમેષમાત્રમાં કરી લાઈ.

પેલા ઉમરાવોએ તેને બેઠાં વારજ ધણી નમનતાધથી વાંકા વળી સલામ કીધી તે સલામને માન આપી પૂછ્યું કે “ તું શી ખબર લાવ્યો છે ? ” તેણે કહ્યું કે “ મારાં નામદાર શાહબંદા, નામદાર ખલિફાએ ધણીજ અર્ધજાણી કહેવડાવ્યું છે કે “ તમારી ખુશસૂરતીમાં લીન ધર્ષ ગયેલો હું તમને મળવાને ધણીજ આકુળ બાકુળ યદ ગયો છું, તો તમને મલવાની હોંશ રાખું છું માટે આવજ રાતના તમે મારી સલાકાત લેવા તૈયાર રહેશો એવી ખામશ રાખું છું વળી વધુમાં જણાવે છે કે તમે પણ તેટલીજ ઇન્તેજારીથી અને બેઠવાને પુર કમલથી તૈયાર રહેશો.

આ સાંભળીને તેણી નામવરના હુકમને માન આપવાને ધણીજ આતુર છે તેમ જણાવવાને જમીન ઉપર પડી જમીનને બોસા લીધા પછી પાછી ઉભી થઇને બોલી કે “ નામદારના હુકમને ધણીજ ખુશીથી મારે શિર ગઢાવવામાં અને તેમના દિલને પૂર્ણ સંતોષ પમાડવામાં મારી કોર્તિ રહેલી છે. એવી તે રાણી કમખત આગળથી હશે કે ફુનિઆના સર્વોત્તમ નામવરે જેને પોતાની ખાસી માથુક મણી સર્વસ્વ સોંપ્યું છે. સારું તેણી તે નામવરના ઉભરાતા ખારને ઝીલી લેવા આતુર ન હોય ! મારા આ સંદેશો નેક નામવરને મહેરખાનીની રાહે અવરજ કહેશો. આ ચંદેર આનુએ બીજી તરફથી પોતાની મુખ્ય બાંદીને

કહ્યું કે બીજી બાંદીઓ પાસે જલદીથી મહેલ તૈયાર કરાવ, કંઈ પણ ચીજ ભેંસ પડેલી ન હોય, આને નાનવર ખલીફ પધારવાના છે, માટે કોઈ પણ રીતની ખામી આવે નહિ. જા, જલદી જા. દેર ન કર.

પેલા ઉમરગે નમન કરી જવાને માટે રાજ માગી ત્યારે સુંદર બાનુએ કહ્યું કે “હા, બસે પ્રુથ્વીથી જાઓ, પણ નામદાર ખલીફની અધીરાઈ નરમ પાડવાની કોશિશ કરજે. કારણ કે આવો બખ્ત મહેલ પરિપૂર્ણ થયેલા વખતે આવેલા વખત લાગે તો ખામા પડે જ્યાં નામવરનું મન બરાબર સંતાપ ન પામે.

આ પ્રમાણે તેમને સુચના આપી વિદાય કરી પોતે પોતાના પ્રાય શાહજાદા તથા મુસાની ખબર લેવા નાકીદ પહોંચી. આ વખતે બિમર્મિની ચક્કુ આંસુથી પુરાઈ ગઈ હતી. તેના લેબરથી સુંદર ચહેરા શીકા અને નિરોજ થઈ ગયો હતો. તેમજ તેન આખું શરર એવું તો અસ્થિર અને ચિંતાચરન થઈ ગયું હતું કે ગમે તેવા જોતારને માફાન બાનુ થતું કે આ મર્મિ શોકસાગરમાં ડુબી ગઈ છે. દરાની શાહજાદાએ પણ તરતજ વર્તી લીધું. તે બોલ્યો કે “મારાં પ્યારાં બાનુ મને તમારા ચહેરાપરથી સાથ જણાવ આવે છે કે હવે આપણે છૂટાં પડ્યું જો એ. તમારા વિયોગ ખમવાને ખુદા મને શક્તિ આપો એમ અરજ કરી હું તે પ્રમાણે કરવા તૈયાર છું.” પ્રેમમર્મિ નિઃશ્વાસ નાખતી બોલી “અફસોસ! મારાં પ્યારાં જીવર! મારા પ્યારા જીવ! મારા નસીબને મારા નસીબ સાથે સરખાવે છું, ત્યારે મને લાગે છે કે હું એક ખરેખર ડુબીમાં ડુબી અધમ સ્ત્રી છું. એક તું મારા વિયોગથી ડુબી થશે, પણ તારું ડુબ એવું છે કે મને તું ફરીથી જોશે. એવી આશામાં આશામાં જશે. પણ મારે તો એ અદલ અદલાદ! કેવા કેવી આશામાં ખમવી પડશે! એક પુરુષ કે જેને મારાં જીવર અને જીવ કરતાં પણ વધારે પ્યારથી ચાહું છું, તેના વિયોગે ડુબી થઈ જાય એટલુંજ નહિ પણ એક માણસ કે જે તે પુરુષને સીધે માર નિકારને પાત્ર થયો. નેન મારે જોવા મરેવા પડશે. શું અર્થો જ્યારે પેલો ખજદ આવશે ત્યારે તે મિથાલતા દિલગન આશક જે તું તેને વિસરી જઈશ? ના, ના, કહી તેમ બનશે નહિ. મારો જીવ તો મારા દિલોગનપરજ રજ. બસે માઈ બોળાઉં ખલીફની હજુરમાં પડ્યું રહે; હા, તેજ કરવું ઉચિત છે. મારે અફસોસ તેટલું કરતાં પણ આ અબાગણીને કમું તો ડુબજ લખ્યું છે. કારણ કે જ્યારે માઈ પડ કરતોજ ખાફા આગળ મ્હેરો. ત્યારે તે ખલીફને હું હમેશની માફક કેવી રીતે પ્રુથ કરીશ! હું તેના મારે માંડીશ તો પણ મારો જીવતો ગમરાટમાં રહેશે, તે મને જ્યારે પ્યાર બતાવશે ત્યારે મારે પણ એ કાંઈ કરશે ઉત્તર નાપોજ પડશે. તે વખતે બોલતા દરેક શબ્દો તીક્ષ્ણ બાબા કરતાં પણ માગ હવનાં કેવા લાગશે. તેના માયાળુ બોલો અને બોસાને હું કેવી રીતે ખામેશ કરીશ? એ માગ દિલેજા તુજ વિચાર મર કે તારા વિયોગે મારે માથે કેવાં કેવાં અસહ્ય ડુબો પડશે.” હવે તેની છાતી ખનક આવી અને આંખોમાં એકાર અશ્રુપ્રવાહ ચાલી નીકળ્યો તેનથી એક શબ્દ પણ બોલી શકાયો નહિ. મરાનતા શાહજાદાની પણ તેની સ્થિતિ થતાં તે પણ કંઈ ઉત્તર આપી શક્યો નહિ.

આ પ્રમાણે બંને પ્રેમી બેઠાની દયાબળક સ્થિતિ જોઈ બંને મુસો આશાસન કરી દિવાસો આપતો રહ્યો. પણ તેવામાં એક વિચાર ઘસી આવી કહેવા લાગી કે “ઓ! મારાં પ્યારાં કદરદાન બાનુ ખુદા તમને સલામત રાખે. સુલામો આવવા લાગ્યા છે અને ખલીફે તેમની પાછળ ઉતરજ આવશે. એવી ખબર આપાઈ ગઈ છે, માટે આપણે એક ક્ષણ પણ શુભાવવી નેહતી નથી. આ સાંભળતાંજ બાનુ ચમકી તો ખરી, પણ કંઈ બી ગમરાટ સિવાય પોતાના આશકને તથા મુસાને અગાશીમાં લઈ જઈ, એક તરફથી ત્રિસિસ નદી તથા બીજી તરફથી બાગ દેખાય તેવી જગ્યાએ બેસાડવા હુકમ આપ્યો. વળી વધુમાં જણાવ્યું કે “જ્યારે રાત પડી બરાબર અંધારું થાય ત્યારે પાછલે દરવાજેથી સહિસલામત મહેલ બહાર કાઢી નદીમાં મોટપર મૂકી આવજો.” ઓ, મારા પ્યારા, કદરદાન શાહજાદા આ તારી ઘસીને વિશુદ્ધ અંતઃકરણના એક ખુલામાં થોડીક જગ્યા આપજો, એક કહી તેણે હજારો બોસા લીધા. શાહજાદાએ પણ લગભગ તેટલાજ બોસા લીધા. પરંતુ તેનાથી એક શબ્દ પણ બોલી શકાયો નહિ. એવે શાહજાદા તથા મુસો અગાશીમાં ગયા, ને બાનુ અફસોસ કરતી ખલીફને લેવા ગઈ.

બીજી તરફ પેલી વિચાર ઘસી તે જગ્યાને લઈ અગાશીમાં ગઈ, ત્યાં તેમને બેસાડીને નિહાળ

પણે રહેવા સુમળ્યું. વળી તેણી બોલી કે “ તમે જાને નિરાંતે વિશ્વાસે રહેજો. વખત થશે એટલે હું જાતે આવી તમને બહાર લઇ જઇશ. ત્યાર બાદ દાસી માલી ગઇ. તેણીએ જાતી વખત બારણાં બંધ કર્યા હતાં. આ દાસીના અપા પછી તેમના દિલમાં હજારો તર્કવિતર્ક થવા લાગ્યા. વખત છે ને ખલીફ કે તેના ખાસ નોકરો અને આવે, તો નાશી જવાને માટે રસ્તો શોધવા લાગ્યા, પણ તેમને કંઈ પણ રસ્તો જણાવો નહીં તેથી તેઓ વધારે અભયગા. કાદબાદો બોલ્યો “ હે મિત્ર મારા કીધે તું નાહક ફાસો, હું ખરેખરો અભાગીઓ છું, હે પરવરદિમાર, આ દુઃખીને કમખખત જીવડની દાદ ધ્યાનમાં લે, અરે નાહક હું ક્યાં બોલું છું. આખી દુનિયાના કમાનદારોના વિશ્વાસ ખલીફાની માનીતિ માથુકપર નજર નાખનાર જીવડ તને તો આવીજ શિક્ષા થતે છે. દુરમનોની સ્ત્રીના ગર્ભ સરકો જાય એવા ભય-કર ખલીફાના પંજમાં આવનાર પાપી જીવડ તારો બચાવ કેમ થશે ? આજ વિવિધ પ્રકારે બોલતો કાદબાદો છેલ્લે પોતાના બંને હસ્ત કોમળ માલખર આવેલાં ડુટેલ લમણાપર મૂકી નિશ્વાસ નાખતો બેઠો.

પોલીસમાં તો બારીમાંથી સૂર્યના તેજને પણ અંજલી નાખે તેવો અલૌકિક પ્રકાશ આવવા લાગ્યો તેથી બંને મિત્રો એકદમ ચમક્યા અને બારીકાંઈથી જોવા લાગ્યા તો તેમને જણાયું કે સો ગુલામો પોતાના હાથમાં સળગતી મીઝુખતીઓ લઇ લાઇનબંધ ઉભા છે, તેની પાછળ બીજા પચાસ ગુલામો હાથમાં ખંજર લઇ ઉભા છે, તેની પાછળ નાજનીઓ યત્ય કરી રહી છે. અને તેઓની પાછળ ખલીફ પોતે જળહળ જળહળ થઇ રહેલા લેખાસમાં સૂર્યસમાન શોભતો હતો. મીઝુખતીઓનું તેજ ખલીફના શરીરપર ઝોપી રહેલાં ઝવાહીરપર પડવાથી સૂર્ય કરતાં પણ વધારે પ્રકાશ થઇ રહ્યો હતો.

જેના નેપુરનો રણકો આંધર્વના માયનને ઝંખી પાડે છે, જેની સુંદર ચાલ હંસને અદેખાઇ ઉપજાવે છે. જેનું મુખ જોતાં કંઈમાં પીડાય છે, એવી શમ્સલનીહાર પોતાની વીંચ સુંદર ખંદીઓને સાથે રાખી પૂર કાઠમાંથી વિજળીની ઝડપે નામદાર ખલીફાને સત્કાર આપવાને ચાલી નીકળી. ખલીફાને જોતાંવારજ સુંદર કલરવથી માયનની શરૂઆત સાથેજ તરેહ તરેહનાં વાજીવના ધ્વની યશ થયા. શમ્સલનીહાર બોધ પડી તેને પગે લાગી, પરંતુ તેના મનમાં વિભાસવા લાગી કે “ એ મારા ખ્યારા કાદબાદો, અરે મારા જમાર ! અરે મારા જીવ ! તારી આંખ અને આવે અવિનય કરતાં જીએ તો તું એટલુંજ વિચારજે કે મારી માથુકનું નસીબ કેવું કમખખત છે. જે નમન તારા સિવાય બીજા કોઇને પણ કરવાનું નથી, તે નમન આજે મારી મરજી વિરુદ્ધ પાય છે. તે મારા પુરા નસીબની સુચવણી છે.

નામદાર ખલીફ પોતાની માનીતી માથુકને જોઇ ધણેજ ખુશી થયો, અને પોતાની પ્રીયાને પા-થમાં લઇ જમીનપરથી ઉપાડી લેતાં બોલ્યો કે “ ઉઠ મારી ખ્યારી ! મારી આમળ આવ, એમ કહી તેને એક સુંદર રૂપેરી તખ્તપર તેને બેસાડી પોતે બેઠો. ત્યાર બાદ પેલી વીસ દાસીઓ સુંદર લેખાથમાં તેમની આસપાસ જુદી જુદી બેઠકપર બેસી ગઇ. અને પેલા જીવાન ગુલામોને પોતાની પાસેથી ખુલ્લી હવામાં મોજ મારવા માટે શરમાવું તેથી તેઓ ચાલ્યા ગયા.

બ્યારે ખલીફ પોતાના મથાલવાળા ગુલામોને રજા આપી આસપાસ જોવા લાગ્યો, ત્યારે તેને પ્ર-થમતા પ્રકાશ કરતાં પણ અધિક પ્રકાશ માલખ પડ્યો. કારણ આ ચતુર પાતુએ તે ગુલામો વિદાય પ-તાની સાથેજ બીજા હજારો ભેગ પ્રગટ કરી દીધા હતા. પોતાની માથુકની આ ચતુરાઇથી તે ધણેજ ખુશ થઇ ગયો, તેથી ખ્યારના જીલામાં બોલાવેલો હતો કે “ એ ખ્યારી દીલોગન તારા જેવી રૂપ ગુણમાં પરિપૂર્ણ માથુક જેને મળી છે તના અવતારને ધન્ય છે. રાતને દિવસ કરતાં પણ વધારે તેજસ્વી બનાવી દિનકરને દયામણી બનાવનાર તારી આટુરિને શાખાશ છે; ખરેખર તું ખુદના ધરની ઉત્તમ પરી કરતાં પણ વધારે ચતુર અને મનોહર છે.

આજી તરફ અગાશીમાં બેઠેલા બંને મિત્રોની સ્થિતિ તરફ મારા ખ્યારા વાંચકો તમારે ધ્યાન લગા-કરો તે બિચારા દુઃખી જીવડઓનો ખખર લેવા તમારા ઉદાર દિલને રજા આપશો. મુસાબાઇએ તો આવા બનાવો હજારો વખત જોયા હતા, તોપણ તેને કમચ કરવું પડ્યું કે આજના જેવો દમદમવાળો દેખાવ તેની આટલી ઉમરમાં તો જોયો નહતો. તેણે ધણીજ અભયમથી સાથે જણાવ્યું કે “ જાહાનગ

મહેલોની ખુશસુરતી તથા બપકા વિષે મેં ઘણીવાર સાંભળ્યું છે તેમજ વાંચ્યું છે પરંતુ તે સર્વ દેખાવ આ દેખાવ આગળ ટુટ્યું છે. દીંદની અપમાનજોને લગતે તેની સુદર પાંદોજોની વચ્ચે રતિને પશુ લાગે પમાડનાર અલૈકિક શમ્ભલીનીહારની ચતુરાઇએ હદવાળી દીધી છે.

જે દેખાવથી મુસાબાઇ આશ્ચર્ય પામી ખુશખુશ થઇ ગયો હતો, તેજ દેખાવ શાહજાને પંચાંગિ તાપ કરતાં વધારે બાળી ચૂકતો હતો. તે પોતાની પ્યારી માથુક સાથે ખલીફને મોજ મારતો જોઇ ખાક થઇ જતો હતો, આ વખતે તે પોતાના ભાગ્યને તિરસ્કાર આપતાં નીચે મુજબ બોલ્યો કે “મારા પ્યારા મિત્ર, અફસોસ ! હું તારા કરતાં જુદીજ અવસ્થામાં છું. જે ઓળે તને આનંદમય બનાવે છે, તેજ ઓળે મને ખામ કરી મારા દુસ્મનોની ગરજ સારે છે. માફ દુઃખ અનહદ વધી પડ્યું છે. મારી પ્રાણ પ્યારીની આગળ ખલીફને જોઇ માફ મન બ્રમિત થઇ ગયું છે. જો ખુદ ! હું કેવો અબાગીઓ છું ! આ દુનિયામાં મારા સરખો દુઃખી કોણ હશે ! એક પળ પહેલાં તો હું આનંદની રેલમાં તણાઇ જતો હતો તે અત્યારે મોતના સખત ફટકા કરતાં પશુ વધારે ત્રાસદાયક સ્થિતિમાં આવી પડ્યો છું. મારા પ્યારા મિત્ર આ નવા દુઃખનો અટકાવ કરવાની અમર સહન કરવાની મારી શક્તિ નથી, જે દુનિયાના સર્વ દુઃખોમાં શ્રેષ્ઠ દુઃખ હોય તો તે જોજ કે “ પોતાની પ્રાણપ્રીયા બીજાની સાથે મોજ માણતી નજરે પડે ” હે ઇશ્વર આવું દુઃખ આપવા કરતાં મરણને સ્વાધીન કરીશ તો હું તારા હજારો ઉપકાર માનીશ.” હજુ તો આ શબ્દો શાહજાના મુખમાં છે તેટલામાંજ વાડીમાં કંઈ બન્યું, તેથી તેને તુરત સુઇ રહેવું મડ્યું. અને પોતાનું સંધ્યું ધ્યાન તે તરફ લગાડ્યું.

ખલીફે એક દાસીને પોતાની આગળ ગાયન કરવા હુકમ કર્યાં તો પાંદોએ ગાયન કર્યું. તે ગાયનનો સ્વર તથા જુસ્સો જોઇ ખલીફે ઘણીજ ખુશખુશ થઇ ગયો. આ ગાયનની મનલગ ખલીફે સમજી શક્યો નહિ, તેણે તો એમજ માની લીધું કે “ મારી પ્યારી માથુક મનેજ અનુભવી સર્વ ગાયનો અને લાગુ પડે તેવાંજ ગવડાવે છે, પરંતુ આ ગાયનની મનલગ જુદીજ હતી. આ ગાયનની મનલગ શાહજાને મરનો પોતાનો વિનુદ પ્યાર અને ખલીફની જોડે બેનવામાં પોતાને આવતો તિરસ્કાર હતો, તેથી આ ગાયન સાંભળતાંની સાથેજ તેણી મેથુદ થઇ ગઇ અને તેની શુભાશીઓએ તેને પકડી લીધી નહોત તો તે નીચે પડી રામચરણ પાત.

૫. મેથુદ થયેલી બનુને એ ત્રણરડામાં લઇ જવામાં આવી.

અગાશીપરથી આ સમગ્રો નવાવ બને મિત્રોએ જોયો, અફસોસ, જે પ્યારનો જુસ્સો લાધી જેવાને નમ માખણ જેવો કરી ન ખે છે, જે પ્યારનો જુસ્સો આ કાયમગર દુનિયાને તળાવે છે, જે પ્યારનો જુસ્સો માણુમના ચિત્તને બ્રમિત કરી ચૂકે છે અને જે પ્યારનો જુસ્સો રડીડી ભેવડાવે છે, તેજ પ્યારના જુસ્સાએ આપણા શાહજાને મેથુદ કરી જમીનપર સુવાડી દીધો. આ ગમરાટ બરેશો મનાવ જોઇ તેનો મિત્ર ઘણે પ્રિતાગરન થયો. તેણે પોતાના પ્યારા મિત્રને શુદ્ધિમાં લાવવાનું ઘણું પ્રયત્ન કર્યો પણ તે સમગ્રા નિત્ય નીકડવા. તેટલામાં પોલી વિશ્વસુ દાસી હાંસી હાંસી આવી કરેલા લાગી કે “ ચાલો ચાલો. જલદી ચાલો, હું તમને બહાર તેડી જાઈ મારી તો ખાતરીજ છે કે આપણે અંત આવી પહોંચ્યો છે. ” મુસાબાઇએ ઉત્તર આપ્યો કે “ તું અમને બહાર કેવી રીતે કાઢીશ, જરા મારી સાથે આવો આ શાહજાની સ્થિતિ તરફ નજર કર. ” દાસીએ તરતજ શાહજાની સ્થિતિ જોઇ પાણી છાંટવા માંડ્યું, તેથી તેને કેટલીક વારે શુદ્ધિ આવી.

મુસાબાઇએ શાહજાને શુદ્ધિમાં જોઇ કહ્યું કે “ જો તારા શાહજા ! આપણો આ છેલ્લો દિવસ છે. જે કાગરે વાર ઉભા તો સોએ વરસ અહીંજ પુરાં થશે, મટે જરા કોઠો, અને હિંમત પકડો, તો આપણે આપણી છંદગી બચાવી શકીએ. ” શાહજાએ કંબા થવાને ઘણો પ્રયત્ન કર્યો તો પણ તે એટલો તો નરમ થઇ ગયો હતો કે તેનાથી ઉભા થઇ શકાયું નહિ. છેવટે મુસાએ તથા દાસીએ તેને લાક જાલી પોતાની સાથે લીધો, અને તાકાત તરીકે તરફનો પાછો દરવાજો ઉઘાડી ત્રણે જઠાં બહાર નીકળ્યા. નદીની કિનારે આવવાંજ એક બોટ તૈયાર રાખી હતી તેમાં બને મિત્રોને બેસાડા દાસી કિનારે

ઉભી રહી. શાહજહાંએ પોતાનો એક દાઘ મેહેલ તરફ લાવ્યો. પરંતુ સુઝુકુ' કે " આ મારા હવાની હાર મારી ઇમાનદારીપર વિશ્વાસ રાખવાને આ દાઘ વચન આપે છે. " બીજો દાઘ છાતીપર મૂકી સુઝુકુ' કે " આ મારી પ્યારા માથુક આ દાઘ તને ખાતરી આપે છે કે મારાં જીવનના અંદર ઉત્પન્ન થયેલો આનંદ દિન-પ્રતિદિન વધતોજ નજી. આ પ્રમાણે બંને દાઘથી પ્રેમની પરિસ્થિતિ બતાવી અપ્રસાદ કરતો અને નહેલને વારે વારે નખત કરતો મોઢામાં બેઠો.

પેલી નિશ્વાસુ ઘાતી બોલતે ચલાવવાનો આડર આપી ફાલ બને બંનેને સલામ કરી ચાલતી થઈ. ઇરાની શાહજહાં તદ્દન નાતવાન થઈ ગયો હતો, તેથી તેનો મિત્ર તેને દિલાસો આપવા લાગ્યો. આ મારા પ્યારા શાહજહાં હજી તો આપણે ઘણું દૂર જવાનું છે. વળી હોડીમાંથી કિત્તી પછી પણ કેટલુંક ચાલ્યા બાદ મારે ઘેર જવાશે અને ત્યાંથી ઘણું દૂર તમારૂં મકાન છે ત્યાં તમે કેવી રીતે જશો ? આમ અત્યાશ્ચર્ય ના હિમત ધરાવે તો આગળ ઉપર તમારી કેવી સ્થિતિ થશે ? તેના ખ્યાલ કરો. જે આ-લુસો દુઃખ અને સુખમાં એક સરખાવળ ગતિ રાખે છે તે વીર પુરુષોજ મારા વિશુદ્ધ પ્રેમના પાત્ર હશે છે. માટે મારા મિત્ર હિમત પકડ. " વગેરે ઘણી ઘણી રીતે સન્નવ્યો પણ તે સધળું ધુળપર લીપણ મારક નકામુંજ હતું.

યોદીવારમાં હોડી તો મુકામે જઈ પહોંચી, હવે બંને જણ હોડીમાંથી નીચે તો કિત્તી, પરંતુ શાહજહાંથી સ્થિતિ તો એવી હતી કે તેને ચી રીતે લઈ જવો તેના વિચારમાંજ મુસાભાઈ લીન થઈ ગયા. યોદીવારમાં તેને સાંભળી આવ્યું કે : અહીં નજીકમાંજ મારા મિત્રનું ઘર છે. તે પોતાના મિત્રને ત્યાં શાહજહાંને મહા મુશીબતે લઈ ગયો તેના મિત્રે આ બંને જણને ઘણા આદરમાન સાથે ધરમાં લાધા પછી એક કોચપર બેસાડી પૂછ્યું કે " આટલા મોટી રાતે તમે ક્યાંયા આવી ચડ્યા ? મુસાભાઈએ જવાબ આપ્યો કે " હું એક માણસ પાસે પેસા મારગતો હતો તે આજરોજ પોતાના દેવમાં જવાના છે તેવી ખબર મલવાથી હું તેને ઘેર જવા નીકળ્યો. રસ્તામાં મારો પ્યારો મિત્ર મળ્યો. તેના પૂછવાથી મેં મારી હકીકત નિવેદન કરી, તેથી તે પણ મારી સાથે આવ્યો. થમ તો મારા દેખાદારે રગડગ કરી પણ આ-ખરે બદાઇત્ત કરી આપ્યો, તેથી આટલું મોડું થયું છે. રસ્તામાં આવતાં મારા પ્યારા મિત્રનો જીવ બગડ્યો, અને તેની સ્થિતિ તદ્દન લથડી તેથી તારા ઉપર આશા રાખી આજની રાત મારે ત્યાં વિનામો કરવા આવ્યા છીએ. મારો મિત્ર એક ખાનદાન ઉમંગવ છે અને તેણે એટલા તો અને ઉપકાર કર્યા છે કે હું તેને બંધો ઉમરાવ કહું છું.

મુસાભાઈના દોસ્તે આ સઘળી બીના ખરી માની જણાવ્યું કે " ઘણી ખુશીના વાત કે તમારા જેવા લાયક માણસનાં પગલાં મારે ઘેરે થયાં, આ ધર તમારું પોતાનુંજ છે. તમારે લગાર પણ આશકા રાખવી નહિ, બોલો, તમારા બહા મિત્રના તબીબત માટે શા ઉપાય લેવાની જરૂર છે ? " સુમએ જણાવ્યું કે " મારી સમજણ પ્રમાણે તેને પુત્તી કંઈ લેવાની જરૂર છે. " આથી તેમને સુવાના ઓગડામાં લઈ જઈ સુદર બીજાના પર સુવાડી લીધા.

ઇરાની શાહજહાં કટલીક વાર સુધી પથારીમાં આમ તેમ આજોડ્યો, કારણ કે તેને કંઈ પણ ચેત પડતું નહોતું. છેવટે કેટલાક વારે મહા મુશીબતે નિદ્રા દેવાએ તેના પર લ્યા બતાવી તેને પોતાના મપાટામાં લીધો. ઉઘમાં પણ તે જઈ નહોતો. તે એક મોટા બપોર સ્વપ્નામાં ફસાઈ ગયો હતો. " જાણે પોતાના દિલેબન માથુક ખલાઈની પાસે બેસુદ્ધ થઈ પડી છે. તેનું મચેત નરવાને ખલાઈ તેમજ તેના દાસ દાસીઓ દબરો ઉપચાર કરે છે. પરંતુ કંઈ પણ અસર થતી નથી. છેવટે ખેલીક પોતે તેને આરામ લેવાનું કહી સાંભળે નય છે. અમલનીહાર મારા વહાલા શાહજહાં કહી મોઢેલા બૂમ મારે છે. અમલનીહાર પોતાની પસેજ ચાલાં આવે છે. તેમ જાણી પ્યારથી તેને બાથમાં લેવા નય છે. " તેવામાં તેના બંને દાઘ એક બીજા સાથે અચડાવાથી એકદમ જળી નય છે. જળીને જુએછે તો ક્યાં પ્યારી માથુક, ક્યા ખલાઈ, આ મારૂં ઘર, અને ક્યાં આ પારકા ધરમાં આવી ચડ્યું. વગેરે આવતોનો વિચાર કરતાં નિરાશ થઈ નય છે. હે પરવરદિગ્ધર તારી કુદરત ન્યારીજ છે. મારી પ્યારી માથુકનો

પ્રત્યક્ષ મેળાપ તો હવે થવાનોજ નથી. પરંતુ સ્વપ્નામાં પણ હાથમાં આવેલી વસ્તુ જતી રહી. એક પળવાર વધારે સ્વપ્નાવસ્થા રહી હોત તો હું મારી વહાલીને પુશીથી બેઠત. પરંતુ મારા જોવા કમનસીબવાનને સ્વપ્ને પણ સુખ ક્યાંથી ? આવા વિચારમાં ને વિચારમાં સવાર થઇ ગયું. બંને મિત્રો ઉઠ્યા. મુસાબાઇએ પોતાના મિત્રની તખીયત નરમ જોઇ. તેમજ ઘરનાં માણસો પ્રીકરમાં રહે એમ ધારી તુરંતજ રજા માગી. તેના મિત્રે ઘણું આગ્રહ પૂર્વક નાસ્તો કર્યા પછી જવા કહ્યું. પરંતુ તેને સ્વીકાર ન કરતાં ઘણી આજીજ સાથે રજા લઇ પોતાના પ્રિય મિત્ર શાહજાદાને સાથે સખી પોતાના ઘેર ગયો પોતાના ઘેર ગયા બાદ પોતાના મિત્રને પોતાને ત્યાંજ રહેવા આગ્રહ કર્યો. કારણ કે શાહજાદા એકલા પડ્યો હતો. તેથી તેના ઘેર રહેવાથી આવા સ્થિતિમાં વધારે દુઃખી થશે. શાહજાદાએ પણ વખાને અનુસરી તેના કહેણને સ્વીકાર્યું શાહજાદા માટે એક ખાસ રૂમ આપ્યો અને તેની સારવાર માટે કેટલાક નોકરોને તેમજ પોતાના ઘરનાં માણસોને ખાસ હુકમ આપ્યો. પોતે પણ વારે ધડીએ ખબર લેતો રહેતો.

શાહજાદાના નોકરો તથા તેના મિત્રોને આ વાતની ખબર પડ્યાંજ તેઓ પણ આવાં પહેંચ્યા. ચાકરો તથા કેટલાક મિત્રો તો અહોનિશ તેની પાસેજ રહેવા લાગ્યા. તેઓ તેને રમન ગમન કરી આનંદ આપવા બનતો પ્રવાસ કરતા પણ તે સર્વ વ્યર્થ ગયો. છેવટે મુસાબાઇએ જુદી જુદી તરેહનાં વાજીજ વગડાવવાં શરૂ કર્યાં, પરંતુ ઉલટું એથી તો તેનું દુઃખ ઘણીજ ઝડપથી વધી પડ્યું. તેથી તો ગઇ કાલનાં સર્વ ગાવનો તેની નજર આગળ ખડાં થઇ ગયાં. આ પ્રમાણે તેની ખરાબ સ્થિતિ જોઇ મુસાબાઇ ને ઘણુંજ લાગી આવ્યું પણ લાચાર, શું કરે ? તેણે પોતાથી બનતા મજાના પ્રયત્ન કર્યા. શાહજાદાને પણ લાગ્યું કે મારી સ્થિતિ હવે સુધરે તેમ નથી, તેથી તેણે પોતાના ઘેર જવા માટે આગ્રહ પૂર્વક રજા માગી, અને તે રજા લાચારી માથે મુખાએ આપી.

રજા બંધન શાહજાદો પોતાના મુકામે ગયો. મુસાબાઇ પણ તેની સાથેજ તેના ઘેર આવ્યો. બીજાં કેટલાંક માણસો પણ તે વખતે સાથે આવ્યાં હતાં. કેટલીક વારે એક પછી એક રજા લઇને પોતપોતાના ઘેર ચાલ્યાં ગયા. હવે મુસા સિવાય તેની પાસે બીજાં કોઇ નહોતું, આ લાગ જોઇ મુસાએ મ્હું. કે “જો પ્યારા શાહજાદા ! તારી માંદગીનું કારણ હું જાણું છું. તે વ્યાજબી કે ગેવજબી છે, તેના પચલ તારેજ કરવો જોઇએ. તે પ્યાર એવો છે કે તને અને તારી માથુક બન્નેને નુકસાનકારક થઇ પડશે માટે તારે કાલ નો પ્યારને દૂર કરી તારી દિલગીરી કાઢી નાખવી જોઇએ.” શાહજાદાએ જવાબ આપ્યો કે “પ્યારા મિત્ર ! તારી અમુલ્ય શિખામણને હું સારી રીતે સમજુ છું પરંતુ ને પ્રમાણે સાલવાને માગમાં તારાફ નથી. પ્યાર ચીજ જોરજ છે. મારી માથુક પરનો મારો પ્યાર આ મરવાં તો શું, પણ ઘેરમાઝ માગે સાથેજ રખીશ !” પોતાના કહેવાની કંઇ પણ અસર થાય તેમ નથી એમ ધારી નિરાશ થઇ તે પણ રજા માગી ઘેર આવવા તૈયાર થયો.

શાહજાદાએ કહ્યું કે “પ્યારા મિત્ર સત્યુર પદ. મેં તારા અમુલ્ય શિખામણોનો બનાહાર કર્યો તે માટે મને ક્ષમા આપી તારો ચુસ્તો કાઢી નાંખ. હું પુત્રાના કસમ ખામને કરું છું કે હું તને અતઃકર. રૂથી ચાહું છું, તેમજ તારાં વચનને પરવરદગારનાં વચન સમ સત્ય માનું છું પરંતુ લાચાર છું, કે માગમાં ને પ્રમાણે ચલવાની શક્તિજ નથી મારી પ્યારાની મારા આવ્યા પછી શી સ્થિતિ થઇ તેમજ હાલ તેની કેવી સ્થિતિ છે. વગેરે બાબતોની ખબર મેળવી અને હરદમેજ આપતો રહેજે.” તેણે જણાવ્યું કે “શાહજાદા તારે ખાતરો પૂર્વક જાણ્યું કે તેના બેશુદ્ધ થવાથી કંઇ પણ માદાં પરિણામ નથી નીપળ્યાં. તે બારી અપબને દર હમેજ ખબર કહેતીજ રહશે. અને તે બખરો મલતાંજ હું તને પકોં. ચાહીજ ત્યારે બેધડપણે રહેજું.”

શાહજાદાને દિલાસો આપી તે પોતાના મકાનપર ગયો. શમ્ભલનીહારની વિશ્વાસુ દાસીની તેણે ઘણી રાહ જોઇ, પરંતુ અફસ કે તે દિવસે તેમજ બીજે દિવસે પણ કોઇ આવ્યું નહિ. શાહજાદાની તખીયત જોવાને તે ઘણુંજ આતુર હતો, તેથી તે વધારે વાર રાહ ન જોતાં શાહજાદાને મકાને જવા નીકળ્યો. તેના ઘેર આવ્યો તો તેના મિત્રો, નોકર ચાકરો તથા હકીમોની બારે ઠઠ તેને માલમ પડી આ

સખાબો તેના દુઃખનું કારણ જાણવાને હમ્દરો તંદબીર કરતા હતા. પરંતુ કંઈ પણ પતો લાગતો નહિ. શાહનશાએ પોતાના મિત્રને જોઇ ઘણા ખુશીમાં આવી જઇ મોટેથી હસતું શરૂ કર્યું. આ હસવાની કારણ એ હતું એક તો પોતાના કિશોરન મિત્રને જોવાથી ઉપજેલી ખુશી, બીજું એ કે હકીમોના તમામ ઉપાય ધુળપર લીપણ આફક નિષ્ફળ જતા હતા.

જમવાનો વખત થવાથી તમામ લોકો એક પછી એક ચાલી નીકળ્યા. ફક્ત બે મિત્રો રહ્યા. ત્યારે મુસાબાઇએ પૂછ્યું કે “ પ્યારા શાહનશા મારા ગયા પછી તારી સ્થિતિ કેવી છે તે મને જણાવ. ” તેણે જવાબ આપ્યો કે “ મારા પ્યારા મિત્ર તું મને શું પૂછે છે ? મારા પ્યારના બહુકમાં પોતાની મેળે જે કોલસા પડ્યા કરે છે તેથી તેવ જોર વધતું જ નથી. મારી પ્યારી શમ્સલનીવારની ઉપર કેવું દુઃખ થયું છે તેની બેખબરથી મારા દુઃખમાં બેહદ વધારો થવા કરે છે. વળી મારા દોસ્તો, હકીમો, નોકર આકરોને સગાસબંધીઓ જેઠા મારા દુઃખનું કારણ જાણતા નથી, તેઓની દાજરીથી મારું દુઃખ નરમ પડવાને બદલે વધાજ જાય છે. ઓ પ્યારી માથુક ! હજી સુધી તું પણ એક બી મહોજતનો પેશામ કેમ મોકલતી નથી ? મારા વિરહાગ્નિમાં શીતળ પાણીને છંટકાવ કેમ કરતી નથી ? શું તું પણ મને આવી સ્થિતિમાં જોવાને ખુશી છે ? ના, ના, તેમ કહીએ બને નહિ. મારા પ્યારા મિત્ર તારા આવવાથી મારા દુઃખમાં કંઈક ઘટાડો થય છે. મોટે મહેરબાની રાહે આવવો રહેજે. વળી મારી આમળ કંઈક પણ છૂપું રાખીશ નહિ. મારાં જીગર કરતાં પણ પ્યારી માથુકની શી ખબર લાગ્યો છે ? તેં તેણીની વિશ્વાસુ દારીને જોઇ છે ? નેણાએ તેની કાલત રિયે શું કહ્યું છે ? ” મુસાબાઇએ જવાબ આપ્યો કે “ ઘણું સ્થા નો કંઈક પણ ખબર મળી નથી. ” શાહનશાને કાને આ ચમ્દો પડતાની સાથે જ તેના આંખમથથી ચેષાર આંસુઓ વહવા લાગ્યાં. તેનું હૃદય શોકથી ભગ્ન બાળ્યું, અને તેનાથી એક અક્ષર પણ બેલી શકાયો નહિ. ” તેના મિત્ર કહેવા લાગ્યો કે “ અરે મારા પ્યારા ગાલનદા ! હું ખાતર પૂવક કહુ છું કે તું તારા હાથે જ નવા ગમગાની શોધી કાઢી દુઃખના દર્દીઆમાં તણાવ દે; ખુદાને વારંતે તારાં આંસુ લોહી નાંખ ! કદાચ તારાં માથુસો અહીં આવી ચડશે, તો તારા ચહેરાપરથી જ તેઓ તારા દુઃખનું માન્ય પારખી શકશે. હાલ મિત્રની આ સર્વ વિખામણો મેડ જૂનિના વરનાદના માફક નિષ્ફળ નીવડી. સત્તમ તેના કંઈક પણ અસર શાહનશાને થઇ નહિ. તેનાં આંસુઓ તો હેવાજ લાગ્યાં, જ્યારે પોતાનું બરાબર આવેલું હૃદય ખાલી યઇ ગયું. ત્યારે તેની મેળે અશ્રુપ્રવા પચ બંધ થયો. પછી તે બહો કે “ મારા શાણા મિત્ર ! મારા દિલની છાતી વાવ રહેવાને કદાચ મારી જીમને હ રોડી શકું, પરંતુ મારાં આંસુઓપર તો મારો કંઈ કામ પડતો નથી. જ્યાં સુધી શમ્સલનીવારના ખબર નહિ મળે ત્યાં સુધી તે તો ટપકવાળ કરતાં. કદાચ મેં તે પૂજ્યસ્ત્રી મારાં જીમને દાર ના દાની દુનિઆને નિગમર આપી ચાલી ગઇ હશે તો હું ખાચીયા કહું છું કે તેનાં પાછળ એક કાણવાર પણ આ ખાચીલી દુનિઆમાં હ રહેવાનો નવા. ” મુસાબાઇએ જવાબ આપ્યો કે “ મારા પ્યારા મિત્ર તું આવો દુઃખ દાય વિચારાને તારા હૃદયમાં જગો ના આપ હું ખાચીયા કહું છું કે તારી માથુક કવતીજ છે; તેને સરેશી મોકલવાની તમ નહિ મળી હોય મોજ તેણે મોકલ્યો નહિ હોય, મને લાગે છે કે આજનો જર સમાચાર આ પો. ” વગેરે વચનો કહી દીઝાસો આપી પોતાને ઘેર ચલ્યો ગયો.

મુસાબાઇ ઘેર પડ્યો કે ચોડીકવાગ્નિજ શમ્સલનીવારની વિશ્વાસુ દારીને ઘણા સોનાગર ચહેરે પોતાના નર આવતી જોઇ તેણે ને દારીને તેણીની શોધાણી ખબર ઘણીજ આતુરતાથી પૂછી. ચતુર દારીએ પ્રથમ શાહનશાના ખબર સાંભળવા ઇન્તેજારો બતાવી. કારણ તે દારીએ મોટા શાહનશાની સ્થિતિ જોઇ હતી, અને તેથી વિનાયરથ હતી. મુસાબાઇએ તમામ અપહ્રાત મિત્રિ કહી સભાગથી ત્યાર પછી દારી પોતાની શોધાણીના સ્થિતિ રહેવા લાગી. “ તાજવર ઇરાનના શાહનશાએ જેટલું અમ્યું છે અને ખમે છે તેટલુંજ મારી શોધાણીએ અમ્યું છે અને હજી ખમે છે. તે દિવસે તમારી આમળથી હું ચાલી ગઇ ત્યારે મારી શોધાણી મેશુદ અવસ્થામાં પડેલી હતી. ખલીફ પણ તેની આમળ દિલગીર યઇ બેઠો હતો. નોકર આકરોએ હમ્દરો ઉપચાર કરી ચૂક્યા હતા, પરંતુ તે સર્વ વ્યથ ગયા હતા અને જોતાં

વારન ખલીફાએ આમ થવાનું કારણ પૂછ્યું પરંતુ મેં તેમજ બીજાં સર્વ જણે છુપુંજ રાખ્યું. અમે કંઈ પણ જાણતા નથી. તેવો જવાબ દીધા ક્યો. અમે સર્વે જણે તેણીની આમળ રડયા કીધું. છેવટે મહામુશીબતે મધ્યરાત્રી પછી તેણીને શુદ્ધિ આવી. ખલીફા પણ લજ્જા સુધી તેની પાસેજ બેઠો હતો, તેણીને શુદ્ધિમાં આવેલી જોઈ ધણેજ ખુશી થયો. તેણે શસ્ત્રલનીહારને આમ થવાનું કારણ પૂછ્યું. ચતુર આઈએ તેનો જવાબ ઉડાવાની ખાતર ખલીફાના પગ આગળ બોસા લીધા અને કહ્યું કે “જહાંપનાહ ! હું દિલગીર છું કે તમારા પગ આગળ મરણ પામીને જીવતમાં પહોંચી ન ગઈ તમારી આટલી બધી મહેરબાનીનો હું કેવી રીતે આભાર માનીશ ?

ખલીફા જવાબ આપ્યો કે “મારી ખાતરી છે કે તું મને બેહદ ચાહે છે, તેથીજ તેં મારે માટે આજે ધણીજ મહેનત અને મનોમુશ્કેલ ખેંચી છે, તેથીજ તારો જીવ આ પ્રમાણે ખગડી આવ્યો હશે; આટે હું તને આજીજી કરીને કહું છું કે તું તારી બરાબર બરદાસ લે. અને હવે પછી એવી વગર કારણની મહેનતથી દૂર રહે. તને પાછી સારી સ્થિતિમાં આવેલી જોઈને હું ધણેજ ખુશી થયો છું હું તને નક્કિઆત આપું છું કે આજની રાત તો તું અહીંયાંજ રહેજે. અને તારા ઝોરડામાં જતી ના, કારણ કે દિલચાલથી તારો જીવ પાછો ખગડશે. ત્યાર પછી તેણીને કોવત આવે માટે જરા સરાખ મંગાવીને પાંચો, અને ત્યારબાદ તેણીની રબ લઈ પોતાના મહેલમાં ગયા.

ખલીફા ગયો તેનીજ મારી શેઠાણીએ અને બોલાવીને તમારી બંનેની ખબર ધણીજ આતુરતાથી પૂછી. મેં તેણીને ખાતરીથી કહ્યું કે તે શેઠા તો ધણેજ વખત થયા ગયા; તેથી તે જરા ખુશી થઈ. મેં ધરાનના શાહજાદાની બેગુદ થવાની વાત તેણીને મુદ્દલ કહી નહિ. કાંકે વખતે પાછી અમલ સ્થિતિમાં આવી પડે. મારી સંધળી ચતુરાઈ અર્થે ગઈ કારણ કે તે બોલી કે “આ મારા પ્યારા શાહજાદા, જ્યાં સુધી હું તને મારો નજરે જોઈશ નહિ ત્યાં સુધી આ બધી મોજમજા મારે વિષ બરાબર છે. હું તરા દિલની વાત બરાબર સમજું છું, અને હું પણ તારી પેટેજ તને ચાહું છું મારી ખાતરી છે કે તું પણ મને જોઈશ નહિ ત્યાં સુધા રડયા કરીશ.” આ શબ્દો તે એવી રીતે બોલી કે તેના પ્યારના બહુકો પાછા ફરીયા સળગી ઉઠતા તે બેગુદ થઈ માન લાપપર પડી.

તેણાં પાછી સ્મૃત કરવાને મને તેમજ બીજા દાસીઓને મહામુશીબત વેઠવી પડી. તે બરાબર હોંઠાઝારીનાં આવ્યા ત્યારે મેં કહ્યું કે “આ મારી પ્યારા બાઈ ! શું તમે પોતે મરી જવાનાં, અને અમને પણ મારા નાખવાનો દનાવ કાપો છે કે ? જે તમે મને મારી આપી માફ કરેલું સાંભળે તો હું ખાતરીથી કહું છું કે જે ધરાનના શાહજાદાના નામન તમે પૂજો છો, જેને તમે હૈવાનાં લાગ ક્યો છો જેનું નામ બાળનું ન મોથી તમે પવિત્ર ગણ્યું છે, તે નામથી હું તમને કાત્રાચાલા કરીને કહું છું કે તમારા જીતી અને ધરાનના શાહજાદાના જીવની ખુશારીનો અટકાવ કરવો હોય તો એમ ના કરો ! તમારો પ્યાર અને અમારી નિમકલ લી જળવવાને વાસ્તે હવે મહેરબાનીની ગરે જરા સમજીનેકામ લો તો સાંડ ! તેણીએ જવાબ આપ્યો કે “હું તમારી સંભાળ, ઉલાપણ, અને સિખામળને માટે તમારો ધણેજ વપકાર માન છું, પણ અશ્વસ ! તે સવગું મારે મન નકામું છે કેમકે અમારા હુખનો નિકાલ થોર સિવાય બીજો કંઈ પણ રહેણું નથી.

પછી તેણીએ બીજા સંધળી દાસીઓ સુધા જવાને હુકમ આપ્યો. માત્ર મને એકલીનેજ પોતાની પાસે આપી રાત મળ્યા. અરે ખુદ તે રાત કેવી રીતે ગઈ તેણીએ આખી રાત રડવામાં, ડચકાં ખાવામાં, અને શાહજાદાનું નામ લેવામાંજ કાઢાં તે રડતી રડતી બોલવા લાગી કે “ખલીફા કે જેને હું હરે કહી ચાહનાર નથી તેની માથુક શા માટે થઈ ? અને ધરાનનો શાહજાદો કે જેને હું મારા દિલોબ નથી ચાહું છું, તેનીજ માથુક કેમ નહિ થઈ ? અશ્વસ ! મારાં નસીબપર સતવાર અશ્વસામ હજો ! મારાથી હવે તેના વગર કેવી રીતે રહેવાશે ? મારી એક હાથ એક યુગ કરતાં લાંબી થઈ પડશે.”

બીજા દિવસે દિવાનખાનામાં સુવાની બરાબર સવડ નહિ હોવાથી તેણીને તેના ઝોરડામાં લઈ ગઈ ત્યાં હજીમો તેને જોવા આવ્યા, તેમની પાછળ ખલીફા પોતે આવ્યો, હકીમોએ આપેલા સંધળી દવા

અર્થે ગઈ કારણ તેઓ રોગનું મૂળ જાણતા નથી. અધુરામાં પુરું ખસી જ્યાંમળ હોવાથી હુઝ ઉઘડું વધ્યું. ગઈ રાત્રે તેજ સુતી હતી, પણ જેવી ઉઠી તેવીજ શાહનશાહની ખબર લેવાને અને મોકલી છે.” આ હકીકત સાંભળી મુસાબાઈએ જવાબ આપ્યો કે “ મેં તેની સઘળી બીનાથી તને તો સારી રીતે વોકેફાગાર કરી છે; તેથી તું જઈને તેણીને ખબર આપ કે તું જેમ તારા માથુકની ખબર માટે અધીરા-ધથી રાહ જુએ છે તે કરતાં પણ બલકે વધારે અધીરાધથી તારો માથુક તારી રાહ જોવા કરે છે. તેની સ્થિતિ પણ તારા કરતાં વધારે ખરાબ છે. વળી મહેરબાની કરીને તું તેને જરા તરમ પાડજે; સખ્ય કદાચ એવીને એવી હાલતમાં ખલીશ આગળ તે કંઈ પણ બોલી જશે તો આપણું બધાંનાં ગળાં ઘુળી પર ચઢશે. ” પેલી વિશ્વાસુ દાસીએ જવાબ આપ્યો કે “ હું તો ઘણી શીકર કંઈકું કેમકે તેણીનાં એવા જુરમાથી આપણે સઘળાં મોતને સ્વાધીન થઈશું. મેં તો જે કંઈ માન મનમાં હતું તે કહ્યું. પણ કંઈબી ધ્યાન આપ્યું નથી. બોલ કરેને તારી વાત ધ્યાનમાં લે તો ઘણું સાફ. ”

મુસાબાઈ તેને વિદાય કરીને આ સઘળી હકીકત કહેના માટે તુરંત પોતાના મિત્ર પાસે ચાલી નીકળ્યો. તેનો મિત્ર અફસોસ બરેલી સ્થિતિમાં એકલો પડ્યો હતો તે તેને જોતાં વારજ બોલી ઉઠ્યો, “ તારા જેવો નિમકહલાલ મિત્ર બાગેજ મલશે. મારે ઘણુ મિત્ર છે તેમાં એક પણ તારા જેવો નથી. તારા અમુલ્ય મુલ્યોનો બદલો હું કોઈ પણ રીતે વાળી શકું તેમ નથી તોપણ તેની કૌમત હું સારી રીતે સંજીવું છું. ”

મુસાબાઈએ જવાબ્યું કે “ હું તારી પાસે માગી લઉં છું કે તું વધુ ના બોલ તારી આંખનો ખચાવ કરવાને હું મારી આંખ આપવાને તૈયાર છું એટલુંજ નહિ પરંતુ તારા જીવનો ખચાવ કરવાને મારો જીવ આપવા પણ તૈયાર છું પણ આ વખત એકેકપર જીવ દિદા કરવાની વાત કરવાના નથી. તારી માથુકે તારી ખબર પૂજવા માટે પોતાની વિશ્વાસુ દાસીને મારે ત્યાં મોકલી દતી. અને તે સાથે પોતાની હાલતનું બ્યાન કહેવડાવ્યું હતું. તારે ખાતરી રાખવી કે મેં તારા અતિ ઘણાં બધાંનાં જુરમા વિષે, અને તું તેણીને કેવી દિલોજાનથી ચાહે છે તે સિવાય બીજું કાંઈપણ કહ્યું નથી. ” ત્યારબાદ પોતાની અને દાસીની વચ્ચે જે વાતચીત થઈ હતી તે સઘળી અથ ઈતિ કહી સંભળાવી.

પેલા શાહનશાહએ બધી વાત પૂછી ધ્યાનથી સાંભળી જેમ જેમ વાત ચાલતી ગઈ તેમ તેમ ખ્યાર અને દયાની લાગણી બતાવી અને જે વાત તે સાંભળતો હતો તે પરથી ધડીમાં ધાસતીના, ધાકમાં અદેખાઈના, ધડીકમાં દલાસના, અને ધડીકમાં દિલગીરીના વિચારો કરતો દેખાતો હતો. હંકમાં એક ખરો આશક ખ્યારને લધે જેવા હાવનાવ કરે તેવા તમામ હાવનાવ તે શાહનશાહ કંબા લાગ્યો.

તે બંને મિત્રો વચ્ચે તે વાત લાંબો વખત ચાલા તેથી રાત્ર ધણી લીતી ગઈ માટે શાહનશાહ પાસેજ તે સુઈ ગયો, બીજો દાવમ સવરે ઊઠીને પોતાને મુકામે ગયો ત્યારે તો પાછી અકીનદાર દાસી તેની રાહ જોતી બેઠી હતી. તેણીએ તેન સલામ કરી જવાબ્યું કે “ મારી બાઈ મલામ માથે બિનતી કરે છે કે આ રૂકો શાહનશાહને હાથોહાથ પહોંચાડવા નરદી લેશે. ” બંદો મુસો દાગળ પોતાના હાથમાંલઈ દાસીની માથે શાહનશાહને મુકામે ગયો.

મુસાબાઈ પેલી દાસી શાહનશાહના દિવાનખાનામાં બેસાડી પોતે તેના એરડામાં ગયો પોતાના મિત્રને ખતાંજ અધીરાઈ બરેલે ચહેરે પૂછ્યું કે “ કેમ ! શા સમાચાર છે ? નેણે જવાબ આપ્યો કે “ તું જે સમ ચારની નિરંતર રાહ જુએ છે તેજ સમાચાર છે. તું તેણીને જેવી ચાહે છે તેજોજ તે નને ચાહે છે ! તેણીની દાસી તારા દિવાનખાનામાં બેઠેલી છે. ને તે અંદર આવવાને તારા હુકમ રાહ જુએ છે. તે તેણીના શેઠાણીના એક રૂકો લાવી છે ” શાહનશાહ ખુશીથી બોલી ઉઠ્યો કે “ તેણીને તુરંત અંદર બોલાવો ” એમ કહી તેણીને માન આપવા માટે તે તૈયાર થયો.

શાહનશાહના હુકમથી તેને અંદર બોલાવી, તેણીએ શાહનશાહને માન આપી નમન કર્યું, શાહનશાહએ પણ મોટા આદરમાનથી તેનો સત્કાર કરી આસન આપ્યું. પછી દાસી બોલી કે “ મારા નામવર શાહનશાહ મેં તમને મોટામાં મુક્યા પછી તમારે માથે શી શી આશર આવી, તે તમારો અહેરોજ કહી

આપે છે ? હું ધારું છું કે મારી બાધએ મોકલેલો આ રોકો જડીયુટીની માફક તમારા સધળા મહાન રાજાનો નાશ કરશે. શાહજાદાએ ધણુજ ઉપકાર સાથે તે રક્ષાને ઝાલી લીધા. પછી તેના પર ધણુ ખોસા દેને છાતી સરસો માંખીને તે વાંચ્યા.

રામસલનીહારે ઇગતના શાહજાદા અખડુલ હુસેનને લખેલો રકમ:-મારા પ્યારા માણુક હું તને ખાતી "પૂરક જણાવું છું કે મારો આ રોકો એવાન સ્થિતિમાં પ્યારના બુરસાએ ચિતરી કાઢ્યો છે તેથી "સૂર્યતા સમયે તને ધણુજ હસવું આવશે, તોપણુ તેથી અને તો આનંદ થશે. આ રોકો તો માત્ર "નામિનલજ છે. ખાતી મારી ખરી સ્થિતિ તો આ રોકો લાવનાર આશામીજ કહેશે. ન્યારથી તમે "મારી નજર આગળથી દૂર થયા છે ત્યારથી મારી સ્થિતિનું પણ અને માન નથી, જે કંઈ પણ માન "હોય તો તે એટલુંજ કે હૃદયમાં તમારું રમખ, નેત્રમાં તમારાજ સ્વરૂપની છબી, કાનમાં તનારો "મધુર ગાયનેના ભણપારા, મગજમાં તમારા મેલાપનાજ વિચારો, મુખમાં તમારીજ વાર્તા, આમડીમાં "તમારા સ્પર્શથી થયેલી ચમત્કારી અસર, ગાલપર તમારો પ્યાર ભરેલા ખોસાનો ગરમાવો અનં ચિત્તમાં "તમારુંજ ચિત્તવન રહેલું છે. તમારા વિયોગ પછી જે તમારો મેલાપ કરવાની કંઈ પણ ચીજ હાય "તો તે આ રોકોજ છે. તેથી આપણે નેત્ર મેલાપતો નહિજ થાય, પરંતુ દરકતથી વાતચિત થશે. "અને તેજ ગતીમત છે, એમ સમયાનુસાર માની લધ આનંદ પામીશ.

"કહેવત છે કે 'દુઃખનો ઇલાજ ધીરજ છે.' પરંતુ મારા દુઃખે તો પોતામાં વધારો કરા તે "કહેવતને બુદ્ધિ દરાવી છે. તમારાં સુદર અને મોલક સ્વરૂપનો ચિતાર મારા જીગરમાં કોતરનાર ગમે છે, "તેથી મારાં ત્ર તમારો સુંદર ચહેરો, જેવાને અધીરાં થમ રહ્યાં છે. અને જ્યાં સુધી તમારો પ્યારી "સૂર્યતા દર્શન થશે નહિ. ત્યાં સુધી અભાગીઆં ત્ર ચક્રાર માફક તમારાં રાહ જોતાં તજારો. હું ત- "મારી ગમ મરી માગતાં પૂછું છું કે શું ? તમે પણ એજ માફક અધીરાં ગયા છે ? હા 'તમારી "સુદર આંખો મારે માટે તજાવ છે, ન જાનવા છતાં હું આવો સૂર્યાં ભરેલો પ્રશ્ન કેમ કરું છું ? આ "જીગ મા તમારો મેલાપ સમાન ખીજું એક પણ સુખ નથી. પણ તે મેળ પ ક્યારે આવે ક્યાં થશે "તેજ વિચારમાં હું ભ્રમિત થઈ છું. જે વિચારો મારા કલમ ચિતરે છે, અને જે વિચારો જણાવ્યાથી "મને મેલદ સતોપ ઉપજે છે તે વિચારો, માત્ર પ્યારા શાહજાદા મારા હૈડામાં ઉડાવમાં ઉડાવ તળીએથી "નીકળ્યા છે કે જ્યાં તમેએ એક એવા ઉડા મહાગતી ધા કીધો છે કે જે ધા તમારાં ગેર હાતમાં "ધણી દુઃખદાયક થમ પડ્યો છે. તોપણુ તે ધા માટે હું હજારો હજાર શુકાના કરું છું. જે તમારી "સુત્રાકાત કરવાની અને છૂટ દને તો એવા હજારો ધાની હું એક રજ ભાર ખી દરકાર કરતે નહિ. "ત્યારે તો હું તમારા સુલાકાતથી મજાલ એ ગરને અને મારે તમામ દુઃખ ભૂલી પડતે.

"કરી પણ એવું ધરશે નાંહ કે જે હું મારા મનમાં છે તેથા હું તમારે લખુ છું. અરસોસ ! "જે જે એલો હું જાણુ છું તે ધણુ કંડા લખ પડે છે. અને ગમે તેવી સમયસરકાજ વાપરું છું "તોપણુ અને એવું લાગે છે કે હું લખું છું તેથી સો-જી વધારે વિચારું છું મારા ચરમ દીવાનાની "માફક આમ તેમ બટકયા કરે છે. અન તમારી ગ જોમ આંસુએ ટપકાવે છે. મારું દુઃખી હૈડું તો "અસ તમ ન માગે છે. હું અચોનિશ તમાના વિચાર કરું છું અને દર વખતે મારા છાતી ભરાઈ "આવે છે. તમારી તરફ જે પ્યાર છે તે તમારી સુરત. મારા ચરમને દેખાવ આવે છે. હું આસ- "માન તુ કે જોમ મારાં અભાગીઆં તસીવપર ફરીઆદ ઉડાવું છું. તમે જોશો કે મારાં આંસુએ આ "રક્ષાને ધોયો છે."

"જેને હું મારા અનંકરણથી ચાહું છું તે મળવાની જો કે મને આશા નથી, તોપણુ તે હું "ચાહું છું, એ વિચારથી શું હું સુખી નથા ? આ ધારણી ભરેલો વિચાર મને એટલો તો દુઃખી કરે છે "કે, જે તમારો મારાપ મેલદ પ્યાર છે એવી ખમર મને નહિ હોત, તો મેં આ દુઃખી દેહને તરત- "જે રક્ષદ આપી દીધી હોત. પણ આ મધુર વિચાર મારાં સધળાં દુઃખેને બાળુએ મૂકે છે. અને મારી "જીદગી બચાવી રાખે છે. મારા પ્યારા તારા રક્ષાને હું હજારો વખત વાંચીશ, મારી છાતી સાથે પ્રે-

“ મઘી સબ્બડ દખાવીશ તેને હબ્બરે બોસા કરીશ. અને મારા પ્રાણ કરતાં પણ વધારે કીમતી ગણી
 “ સાચવી રાખીશ. તેથી મારાં તમામ દુખો કંઈક નરમ પડશે. હું ખુદા પાસે એટલી જ અરજ કરું
 “ છુ કે આપણે કાંઈ પણ જાતની દહેશત વિના એક બીજાનું મલીએ, અને આપણી પાક મકાનત
 “ હમેશાં કાયમ જ રહે, સલામ, મારા વહાલા તને હબ્બર દેઈ સલામ. એ જન્મે ચારને મારી સ-
 “ લામ કહેજે. ”

ધરાતનો શાહજાદો આ પ્રેમી પત્ર વારંવાર વાંચતો ગયો, તેમાના દરેક બોલો હૃદય પર સુંદર
 કોતરણીથી કોતરી લીધા. વાંચતાં કાંઈક વખત હાથ મારતો, કાંઈક વખત આંસુઓ પાડતો, અને
 કાંઈક વખત ખુશીમાં આવી જઈ હર્ષના પોકાર પાડતો, કુઠામાં પોતાની પ્યારીના મુબારક હસ્તના અ-
 ક્ષરોપરથી તેને પોતાની ચક્ષ્મ ખમેડવી ગમતી નહિ. તે જોવા ચોથી વખત વાંચવા જતો હતો તેવોજ
 તેનો મિત્ર બોલી ઉઠ્યો કે “ આ દાસીને ખોટી કરતી ન જોઈએ માટે તમેએ જવાબ આપવાનો વિચાર
 કરવો. ” શાહજાદો બોલ્યો કે “ અફસોસ ! આ પ્રેમી રક્ષાનો જવાબ આપવાની તાકાદ અત્યારે મારામાં
 નથી, કારણ કે આરી સ્થિતિ ધણી જ તરહવાર છે. જ્યાં સુધી મારા મગજપરના લેખો મારા હૃદયને
 એકામ કરે છે ત્યાં સુધી કલમ લખન શું કરું ! ” તેના મિત્રે જવાબ આપ્યો કે “ આ દાસીને ખોટી
 કરવામાં તુકસાન તમને જ છે માટે કંઈક વિચાર કરી યોગ્ય જવાબ તાઈદિ આપો. ” આથી લા-
 આરી સાથે તેણે ખડીઓ કલમ તથા કાગળ લઈ નીચે પ્રમાણે રચેલા લખી પોતાના મિત્રને વાંચી
 જોવા આપ્યો.

ધરાતના શાહજાદાએ પોતાની માથુકને આંડેલો જવાબ.

“ જ્યારે તારો રચેલો આવ્યો ત્યારે હું દિલગીરીના ઉડા દરી-આવમા ગઈ થઈ ગયો હતો, પરંતુ
 “ તારાજ રક્ષાએ મને કુખદરિઆમાં કુખનો બચારી લીધો છે. અને જે રાહની મેં મારા પ્યારને મારાં
 “ હારના પત્ર આગળ પડતી જોઈ મુખાવું હતી તેનાથી બચણી મેં મારા પ્યાર રક્ષાએ મારા
 “ ક્ષામ કરી છે. તારા માલ જેમ મારા બો સાથી હજી ગમ છે તેમ તારા મોરનાથી મારા અખગપર
 “ પડેલા મોના આનસ માફક ગરમી આપે છે. મારા પ્યારી ! તારા પ્યારા મોરનાની ગરમી કેમે કરી
 “ જાય તેવી નથી. તારા રક્ષાએ મારા આખા ખદનન અખખમ જંવી શકિત આપી છે. તું મને કેટલી
 “ ચાહે છે, મારે વાસ્તે તું કેટલું ખમે છે, અને તારે વાસ્તે હું કેટલું ખમું છું તેના તું કદર જાણે છે
 “ એમ તારા રક્ષામાં પ્યારાં વચનો રૂપ તાવ આપે છે, તેથી મારાં દુખો ઉપર અલમપટા તંકે તે
 “ વખાય છે તારો રચેલો મને એક તરફથી આંસુ ટપાવે છે જ્યારે બીજી તરફથી કોઈ નવીન જાતની
 “ અખખખી ખંદો શકિત આપે છે. તારા વિયોગ પછી મને એક પળ પણ એન પડ્યું નથી. મારી
 “ પ્યારી માથુક તારા વિયોગથી મારા જીન વાચા થઈ હોય તો તે ક્રકત તારાજ રક્ષાને લીધે કુકમાં
 “ તારા પ્રેમ ભર્યા રક્ષાને હબ્બરે દેઈ છતી સન્મે દખાવી બોસા દઈશ. મારા જીવમાં તારા પ્યારનો જે
 “ બળુકો રહે છે તેમાંજ બળી જળીને આખ વવામાં અરોબ અખખ છુ. હું જાણું છું કે તે બ-
 “ લુકો મને મારી નાખશે, તોપણ તે બાએ શરઆત ન કરતા કબૂલ જના સિનજ બળન માફક સુ-
 “ ખરૂપ માતા લઈશ. મારી પ્યારી માથુક તને આ પત્રને બદલે હું પેને આવ્યો હોત તો મને કેટલી
 “ ખુશ થત ? મારી પ્યારી ! મારાં ગરમ વરસતાં આંસુઓ અને વધારે લખવા દેતાં નથી વાસ્તે પ્યારી !
 “ છેલ્લી સલામ. ”

પેલ જણ લીટી વાંચનાં વાંચતાં સુસામધની આંખોમાં પણ જળગ્રણીમાં આવું ગયાં. તેનાથી
 વધારે બોલી શક્યું નહિ. ફક્ત એટલુંજ બોલ્યો કે “ પત્રનો જવાબ બચાવજે. ” શાહજાદાએ માગણ
 અધ કરા, પોતાના નામની મહોર લખ બચાવ કરી વિચાર્યું દાસીને આપ્યો. દાસી નમન કરી રમ લઈ
 આલતી થઈ તેની સાથે સુસામધ પણ રમ લઈને ગયો.

હવે સુસામધ પોતાને મકાને પહોંચાપછી પોતાના મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો. તેને આજના

પડ્યું કે “ ઇરાનના શાહજોડા અને શમ્ભલનીહાર વચ્ચેના વહેવાર ધણેજ સુખી જરેહો છે. અને તેથી આ વાત વધારે વખત છુપી રહે તેમ નથી ” એક બાહોશ માણસની માફક તે આવા બધા જરેહા સંદેશાના છુપા પત્રોપર વિચાર કરવા લાગ્યો. તે પોતાના મન સાથે બોલવા લાગ્યો કે “ જો કદાચ શમ્ભલનીહાર એક સાધારણ કુટુંબની બાહુ હોત તો હું તેણીને અને શાહજોડાને સુખી કરવાને મારાથી બનતી કશિય કરત, પણ તેતો ખલિફની માથુક છે, વળી ખલિફ તેને પોતાનો પ્રાણ સમજે છે, અને તેને પૂછે છે, વળી ફરેક સ્ત્રીજ તેને માટે રિદા કરે છે, માટે જે માણસ તેણીના પ્યાર બીજી તરફ લઈ જાય તે માણસ તો જીવવાની આશા વગરનો હોવો જોઈએ, ખલીફના મુસ્તાના પહેલા પતિણામતું રજા તો શમ્ભલનીહારને મળશે, બીજી શાહજોડાને ચખ્ખાડશે, અને પછી મારા વારા આવશે મારે તો મારી આખા માઈ કુટુંબ અને મિલકત સાચવવાનાં છે, તેથી મારે તો અલારથીજ આ બધું કર પ્રેમથી જુદા પડ્યું જોઈએ ”

આ વિચારોમાંને વિચારોમાંજ તેણે આખો દહાડો ને ખાજીની રાત ગુજારી. બીજો દિવસે સવારે શાહજોડા પાસે તેના પ્યારને જુસ્સો નરમ પાડવાના ઇરાદે ગયો. તેની દીધેલી સઘળી શિખામણ નકામી થઈ હતી તેથી હવે નવેસરથી શિખામણ દેવાનું ચાલું કર્યું. તેણે પોતાના મિત્રને કહ્યું કે “ મારા વહાલા મિત્ર આ મારા જોડલા બોલ તને ધ્યાન પૂરક સાંભળવા માટે તથા મનન કરવા માટે આજીજ કંઈ હું, હું ખુદાના કસમ ખાઈને કહું છું કે જો તારે તારા જીવની લગાર પણ ફરકાર હોય તો તું તારી માથુકપરનો પ્યાર કાઢી નાખ, કારણકે તે માથુક તો નામવર ખલિફની છે માટે ખખર પડતાં જ તને શુળીએ ચઢાવશે. વળી તારી માથુકની પણ તેજ રિશ્તિ થશે અને મારી પણ તેજ દસા આવશે. તમે હજારો પ્રયત્ન કરશો તોપણ તે તમને મલવાની નથી કારણકે ખલીફની સખત દેખરેખ છે. જો કોઈ સાધારણ બાહુ હોત તો હું ખચીત મદદ કરત, આતો વગર કારણે ને વગર મોતે મરવાનું છે, ”

શાહજોડા પોતાના મિત્રનો ગભરાટ કળી ગયો હતો તેથી તેણે શાન્તીથી જવાબ આપ્યો કે “ મારા વહાલા મિત્ર ! જે માથુક પોતાના આશકને કોઈ પણ જાતની પરવા રાખ્યા સિવાય નિડરપણે ચાહે છે, તે માથુકને તેના આશક બીકનો માર્યો તજ દે તો તે કેવો નાદાન ગણાય ? હું કે ખુદા અને જમશેદના વંશમાંથી ઉતરી આવેલો પુરુષ એક સ્ત્રીના કરતાં બીજે બની મારા જીવનો બચાવ કેમ કરી શકું ? આવા નપુંપકપણથી બાપદાદાની આખરને બંધો લાગે નહીં ! તેમ કદી નહીં અને હું તેના પ્યારની ખાતર ધોરમાં દટાવાને પણ તૈયાર છું ! ”

મુસાબાઈએ જોયું કે શાહજોડા તો કોઈપણ રીતે સમજે તેમ નથી, ત્યારે જુસ્સે થઇ પોતાને ઘેર ચાલ્યો આવ્યો. રસ્તામાં તેને હજારો વિચાર થતા હતા. હવે શું કરવું તેથી ગડમથલ મરતાં મુકામે આવ્યો. તો તેનો એક મિત્ર તેની રાહ જોતો બેઠો હતો આ મિત્ર ઝેરી હતો ઝેરી મુસાબાઈને ત્યાં જ્યારે જ્યારે આવતો ત્યારે ત્યારે પેલી દારીને ધણું ખર્ચે જોતો, વળી ઇરાનના શાહજોડાને ત્યાં પોતાનો મિત્ર હરહમેશ જાય છે તે પણ તેની ધ્યાનમાં હતું. તેમજ શાહજોડાના યોચિંતા મંદરાડની વાન પણ તેના કાને આપી હતી, અધુરામાં પુરું આજે મુસાબાઈનો ચેકરો પણ વિચિત્ર રીતે ચિંતામસ્ત હતો, આ બધાં કારણોપરથી ઝેરીએ પૂછ્યું “ કેમ સાહેબ ! શી ચિંતામાં છો ? પેલી દારી વારેઘડીએ અહીં કેમ આવે છે ? શાહજોડાને એવો તે કયો રોગ છે કે હજીમોની ટેપી લગાર પણ લામતી નથી ? ” એ બધા સવાલોથી મુસાબાઈ પ્રથમ તો જરા વિચારમાં પડ્યા, પરંતુ પાછળથી હિંમત રાખી બોલ્યો. “ કંઈ નહિ, તે દારી તો નજીવ કારણસર આવે છે, ” આ જવાબથી ઝેરીને સંતોષ થયો નહિ. “ વાઈ તે તો ઠીક પણ તમે શા વિચારમાં ડૂબી ગયા છો ? જો તમને હરકત ન હોય તો કહેશો હું તમને બનતા સલાહ તથા મદદ આપીશ. ” મુસાબાઈએ જણાવ્યું કે પ્યારા મિત્ર, મને તારો પૂર્વ જરેહો છે. પણ આ બીના એવી છે કે જે ખુદી પડે તો તણુ ચાર માથુકને શુળીએ ચઢવું પડે. તેમાં મારી પણ અજીતરી થાય તેમ છે. માટે ખુદાની ખાતર તું કહેતો ના, ” તેમ કહી શમ્ભલનીહાર તથા શાહજોડાના પ્રેમની અશ્વત્થિ બીનાં કહી સંભળાવી. પછી મોટા આસોસ સાથે બોલ્યો કે દરબારમાં મોટા

ઉમારોમાં, શાહનંદીઓમાં અને આખા શહેરમાં મારી કેવી આવડે છે; તે તારા જાણવામાં તો છે. હવે કદાચ આ કિસ્સો તે લોકોના જાણવામાં આવ્યો તો પછી મારી શી આવડે રહેશે? આ વિચારજી માફ જીગર શક્તિ નામે છે, પણ મેં તો એવો કાંઈ કાંઈ કે, મારે જલ્દીથી છૂટા થઈ આ શહેર-માંથી ચાલ્યા જવું, અને આ તોશન સમાપ્ત થયા પછાજ મારે અને પકડેલો. શાહનંદીની આ શ-શ્મલનીહાર વચ્ચેની મહાબત એટલી તો સચોટ છે કે તે વિચારોની શી દશા થશે? કોણ જાણે તે-મનાપર શી શી આવડતો આવી પડશે! હું ખુબ પાસે દુધ નાચું છું કે તેઓ પોતાના જીવ સધારે ને સલામત રહે; પણ જો તેમનાં કમજબત અને અબાગીયા નસીવયા આ વાત ખલીફના કાને આવશે તો મારી ખાતરી છે કે હું કદી પણ તેના કોષમાંના અગ્નિ શકવાનો નથી. મારા જેવા ખાન શુ ગાર ખાણુસને તે શાહનંદી તથા તેની માથુક દસાને તેમ મન લાગતું નથી. તેમ છતાં તેમ કરે તો તેમના જેવાં નિમકનરામ કોઈ નાહ મેં તેમના ચારતે ધણીસર મારા જીવ. જેખમમાં તોખ્યો છે. વળી શાહ-નંદી પણ મારી સાથે આવશે અગર બહાર ગામ જશે તો તેના પ્યારા જુસ્સો નરમ પડશે. ”

આ વાત સાંભળાને પેલો જવેરી તો ધણીજ અભયમ થયો તેણે કહ્યું કે “ આ ખાન ધણીજ ખારીક છે. ખલીફની માથુક શસ્ત્રસલનીહાર અને ધરાનના શાહનંદા વચ્ચે પ્યારની ગાંઠ ધણીજ મજબૂત પડી ગઈ છે. એકદમ આટલો અંધા પ્યાર શાધી થયો તે વિષે કંઈ પણ ધ્યાનમાં આવતું નથી. મારા વિચાર પ્રમાણે તો તેઓ ગમે તેટલા પ્યામાં દસાઈ ગયાં હોય, અને તેથી તેઓનાં દિલ ગમે તેટલાં અકળાતાં હોય તોપણ તેમણે સમયને અનુસરીને ચાલવું જોઈએ. જો તેઓ હિંમત પકડી પો-તાનો પ્યાર દખાવી દેશે. તોજ તેઓના જીવતો અચાવ કરી શકશે. તેઓ પોતાના પ્યારના જુસ્સાને દાવમાં રાખી કામ લેશેતોજ તમનું બહેતર થશે.

તમે હહાપણવાળા અને અકલ્પમંદ છો તેથી હું તમારા કરાવને પસંદ કરું છું. જે કમજબત જા-ળના કાંસામાં તમે દસાઈ પડ્યા છો, તેમાંથી છટકી જવાનો સરસ ઉપાય તો મને પણ જોઈ લાગે છે કે તમે આ શહેર છોડી જલ્દીથી ચાલ્યા જાઓ. વધારે વખત રહેવામાં રહે માલ નથી. દેવતા પુષ્પવાઈ રજાને ધણી વખત થયો છે, માટે થોડા વખતમાં બડકાની જાળના દેખાવ દેશે ” આ પ્રમણે વાતચીત થયા બાદ જવેરી રજા માગીને ઘેર જવા નીકળ્યો પરંતુ મુમાભાઈએ તેને રોકીને સોગન આપ્યા કે “ તમારે આ વાત સંબંધી એક અક્ષર પણ કોઈને કહેવો નહિ. ” જવેરીએ તે કણ્ઠ્ય કર્યું પછી ઘેર ગયો.

બે દિવસ પછી જવેરીએ પોતાના મિત્રની ખબર કાઢી તો તેની દુકાને તાણું જણાયું, તેથી તેની ખાતરી થઈ કે મારો મિત્ર બહાર ગામ ચાલ્યો ગયો હશે. તોપણ વધુ ખાતરી માટે પાંડેશીને પૂછ્યું કે “ મુસાભાઈની દુકાન બંધ કેમ છે; તેઓ ક્યાં ગયા છે? ” પાંડેશીએ જવાબ આપ્યો કે “ મઈ કાલના તેઓ બહારગામ ગયા છે. કયે ગામ ગયાં છે તેની અમને ખબર નથી. પરંતુ તેઓ વેપાર અર્થ પંદેશ ગયા હોય તેમ જણાય છે. આથી જવેરીને પુરેપુરી ખાતરી પડી, હવે તેના મનમાં કરાનના શાહનંદા માટે ધણી લાગણી થઈ આવી, તે મન સાથે બોલ્યો કે “ ઓ વિશ્વાસુ અને દુઃખી શાહ-નંદા! જ્યારે તને તારા વિશ્વાસુ મિત્રની ખબર મળશે, ત્યારે તારી શી દશા થશે? હવે તું શસ્ત્રસલની-હાર સાથે કેવી રીતે વહેવાર ચલાવીશ? મારી ખાતરી છે કે આ દુઃખે તું તારો પ્રાણ તજી દઈશ, મને તારી ધણીજ દસા આવે છે, માટે જ્યારે તારો વિશ્વાસુ પણ બીજો મિત્ર તને છોડી ચાલ્યો ગયો છે ત્યારે હું તને તેને બદલે આવી મળી પૂર્ણ સંતોષ પમાડીશ. ”

આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તરતજ કરાનના શાહનંદાને મકાને જવા તૈયાર થયો. જો કે તેણે એકજ વખત તે શાહનંદાને થોડાંક મોતી આપ્યાં હતાં, તે સિવાય ખીલું કંઈ પણ જોળખાણ ન હતું તોપણ તે તેના ઘર તરફ ગયો. ત્યાં જઈ તેણે એક તોફાર સાથે કહ્યું કે “ કંઈ અગમ્યના કામ સાર એક ચુદરથ મળવા માગે છે. ” ચાકરે તરતજ પોતાના શેકને ખબર આપી તેથી જવેરીને અંદર બોલાવવામાં આવ્યો. શાહનંદા તેને માન આપવા માટે ઉભો થયો, અને પોતાની પાસે આમંદથી બેસા-

કો. ત્યાર બાદ શાહનદોએ ધણીજ સમ્યત્તાથી પૂછ્યું કે “ ધણા દિવસે આપનું પધાનું થયું છે તેથી મને અત્યંત દયા છે. આપ કયા અગત્યના કામસર પધાર્યા છો, તે કહેવાને મહેરબાની થશે, એટલે હું તરત તે કામ બબ્બી લાવીશ. ” પેલા એવીરીએ ઉત્તર આપ્યો કે “ જો કે મારે અને તમારે જુદા પરિચય છે, તો પણ કંઈક અગત્યના સમાચાર કહેવા હું તમારા મકાનપર આવ્યો છું. હું આશા રાખું છું કે મારી નેક મતલબને વાસ્તે જો હું કહું છું તે માફ કરશો. ”

તે બોલ્યો કે “ મારે અને મુસાબાદને ધણા લાંબા વખતથી ગાઢ પરિચય છે પ્રથમ કેટલાંક વરસ સુધી અમે બેશો વેપાર કરતા હતા, તે વખતથી આમારી અને તેની વચ્ચે મજબુત નાતો થયો છે. તમે પણ તેના આસ મિત્ર છો તે હું જાણું છું તમારે મટે તેણે કેટલીક વખત તો પોતાના જીવને પણ જોખમમાં નાંખ્યો છે આ સધળી વાત મેં તેની પાસેથીજ જાણી લીધી છે. તે પોતાની છાત્રામાં છાત્રી વાત પણ મને કહેતો હતો અને હવે પણ કહે છે. આજે હું તેની દુકાને ગયો હતો ત્યારે તેની દુકાન બંધ દીધી તેથી તેનાં પાંડોશીને પૂછતાં જણાવ્યું કે તેઓ કંઈ અગત્યના કામસર બહાર ગામ ગયા છે. પોતાના કુટુંબને પણ લાઇ ગયા. આટલી વાતથી મને પૂણે સંતોષ થયો નહિ. તેથી હું તમને તેના એકાએક જવાનું કાળજી પૂછું છું તો મહેરબાની કરીને કહે. ”

એવીરીને મોઢેથી પોતાના મિત્રની વાત સાંભળીને તુરંતજ તેના મોંઢાને રંગ એક શીકો પડી ગયો. અને દિવાનાની મારક આમતેમ જોવા લાગ્યો. એનો આખો ચહેરો જોતાં ગમે તેવાને જણાઈ આવે કે બેભાન રિપતિમાં છે. શાહનદો બોલ્યો કે “ આ વાતથી હું ધણેજ અજયબ થયો છું; આથી વધારે કમ-અખતી કેવી દશે તે હું સમજતો નથી. ” આખંખાંથી આંસુની ધારા ચોતરફ વહેવા લાગી. રકત્તાં ટનાં બોલ્યો કે “ અરે ! મારા પ્યારા મિત્ર તું મને છોડી ગયો, આવા સખત ધા પછી મારાથી જીવાશેજ કેમ ! આ તે સાચું છે કે સ્વપ્ન છે તેનું મને ભાન નથી. મારા વિશ્વાસના પાત્ર અને દલ્લાસના ધામ ! તું કેમ બોલતો નથી ? ” તેના મનમાં અનેક તરંગો થવા લાગ્યા. છેવટે તેણે પોતાના એક નોકરને ખજાર કહાવવા તેને ઘેર મોકલ્યો. એવીરીની ખાતરી થઈ કે શાહનદો અને મુસાબાદ એકએકને ધણા ચાહે છે તેમજ શાહનદોના બધા આધાર તેનાપરજ છે.

પેલા નોકરના ગયા પછી એવીરીએ જુદી જુદી બાબતો પર અનેક વાતો ચલાવી, પરંતુ તે શાહ-નદો તો ગમગીન થઈ ગયેલા હોવાથી કંઈ પણ ધ્યાન આપતો નહોતો. તેટલામાં પેલો નોકર પાછો આવ્યો તેને જોતાંજ શાહનદો ધણીજ અધારાધયા ખજાર પૂછી તેથી નોકર બોલ્યો કે “ મેં તેના ઘરના જુના નોકર સાથે વાતચિત કરી તેથી જણાય છે કે તેઓ બાલાસોર ગયા છે. અગત્યનું કામ હોવાથી પોતાના કુટુંબને પણ સાથેજ લઇ ગયો છે. પણ ત્યાં કેટલીક મુદત રહેવું થશે. જ્યારે હું પાછો આવતો હતો, ત્યારે મને એક સુંદર કપડાં પહેરેલી દાસી મળી તેણીએ મને પૂછ્યું કે “ તું ધરાનના શાહનદોનો નોકર છે ? ” મેં હા કહી. ત્યારે તેણીએ કહ્યું કે “ મારે તારા શોધન અગત્યના કામસર મલવું છે. ” તેથી તે દાસીને હું મારી સાથે લાવ્યો છું. તે પાછલા ઝોરડામાં બેઠેલી છે, અને તેની પાસે એક રૂકો છે. ” પેલા શાહનદોએ તુરંત તેને અદર બોલાવી. પેલો એવીરી પણ ત્યાંજ બેઠો હતો. તે દરમ્યાન દાસીએ આવીને ધણીજ નમનતાપથી સલામ કીધી. આ દાસીને પેલા એવીરીએ તુરંતજ ઝોળખી કાઢી ધારણ કે મુસાબાદને ત્યાં આ દાસી ધણી વખતે આવતી જતી જોવામાં આવી હતી. એવીરીએ ત્યાંથી ઉઠી પાસેના ઝોરડામાં બેસવા રજા માંગી.

એવીરીના ગયા બાદ પેલી દાસીએ રૂકો શાહનદોના હાથમાં આપ્યો અને કેટલીક વાતચિત કરી રજા લઇ ચાલતી થઈ. ત્યાર બાદ એવીરી આવ્યો. હવે એવીરીની ખાતરી થઈ કે “ મુસાબાદનું કહેવું અક્ષરે અક્ષર સત્ય છે. ” કારણ કે આ દાસીના આવવાથી શાહનદોમાં કંઈક વિચિત્ર પ્રકારનો ફેરફાર થઈ ગયો. તેની આંખો ચળકવા લાગી. આંખો ચહેરો પ્રકુશિત થયો. અને જાણે શરીરમાં નવીન લોહી રેડવું હોય તેમ જણાયો.

જેરીએ ધીમે ધીમે હસતાં હસતાં જણાવ્યું કે “ સાહબદા ! મારે કહેવું જોઈએ કે ” ખલીફના મહેલ સાથે તારો નિકટનો સંબંધ છે. ” સાહબદા આથી ઘણો ચમક્યો અને ધારતી ખાઇ ગયો તે બોલ્યો કે “ મારે નિકટનો સંબંધ છે તે તો કેમ જાણ્યું ? ” જેરીએ ઉત્તર આપ્યો કે “ પેલી દાસી આવી અંધ તે પરશો ” સાહબદાએ પૂછ્યું કે “ એ દાસીને તું જોળ્યો છે ? ” જવાબ મળ્યો કે “ ખલીફની માનીતિ માથું શમ્સલતીદારની વિશ્વાસુ દાસી તે છે. હું તે દાસીને તથા તેણીની શેઠાણીને સારી રીતે જોળ્યું છું, કારણ કે તેઓ અવેર ખદીવા મારે ત્યાં ઘણી વખત આવે છે. વળી હું એટલું પણ કહું છું કે આ દાસીથી શમ્સલતીદાર કંઈ પણ છતું રાખતી નથી. આ દાસી ઘણી વખત તમારા તરફ આવે છે, તેથી મને ફિકર થાય છે અને શકે જાય છે કે તમારી પાસે તેણીની શેઠાણીના અમત્યના કામસર આવતા હશે. ”

જેરીનાં આ વચનથી સાહબદા ઘણો મભરાયો. તે પ્રથમ તો ગભરાયો પણ થોડી વાર પછી બોલ્યો કે “ તમારી વાત પરથી સાદું જણાય છે કે તમે જેટલું જાણો તેથી ઘણું જાણુ” મને જણાવો છો, માટે જ્યાં સુધી તમામ બીના અને કહેશો નહિ ત્યાં સુધી એક પળવાર પણ મને ચેત પડશે નહિ; તેટલા વારસે તમારી પાસે માગી લઉં છું. કે મારાથી એક બોલ પણ છુપાવ્યા વગર સાચે સાચું કહી દો. ”

આપણા જેરીને તો “ જોઇતું હતું અને વેદે કહ્યું ” તે માટે જનું તેથી સુસામાધ અને પોતાની વચ્ચે જે કંઈ વાતચિત થઈ હતી તે બધી અક્ષરે અક્ષર કહી દીધી. પછી તેણે કહ્યું કે “ તમારા ખ્યાસ મિત્ર સુસામાધને ખલીફનો ઘણો દર લાગ્યો માટે પોતાની અલગબધી અને એકલાને વાકેફ કરી યોને બાલાસોર તરફ કુચ કરી ગયો છે. અને આ સંબંધ તોરાની વાદળ શાન્ત થયા પછીજ પોતે આ સહેરમાં પગ મૂકશે, ત્યાં સુધી બહાર ફર્યાજ કરશે. તમને આવી દુઃખદ સ્થિતિમાં મૂકીને તેણે જવાની હિંમત પકડી તે જાણી અને ઘણી અન્યથા લાગે છે. તમારી વાત સાંભળી મને ઘણીજ દયા આવી તેથી મારાથી બની શકે તેટલી મદદ કરવા માટે હું આવ્યો છું, માટે જો તમે કયુલ કરો તો હું પણ સુસામાધની મારક નિમકહલાલ માનદાર રહીશ. વળી હું તેના કરતાં વધારે હિંમતવાન તથા જોશવર હોવાથી વધારે ઉપયોગી થઈ પડીશ. હું તમારી ખાતર મારી છંદગી તથા આખરનો ભોગ આપીશ. તેમ છતાં જો તમને મારા બોલપર લિશ્વાસ આવતો ન હોય તો આપણા પવિત્ર ધર્મપુસ્તકના સોગન ખાઇ કહું છું કે આપણી છુપી વાત કોઇને પણ જાહેર કરીશ નહીં. ખાતરી રાખ. એ નેક સાહબદા ! જે દોરત તો જુમાવ્યો છે તેના જેવાજ બલકે તે કરતાં વધારે હિંમતવાન હું તને મળ્યો છું. ”

આ વચનોથી સાહબદાના શરીરમાં નવું લોહી રેણું, તેના શરીરમાં ઘણું કૈવલ આવ્યું અને તેથી તેની આંખો ફરકવા લાગી. તે બોલ્યો કે “ મને જે કંઈ જોટ પડી હતી તે તો પુરી કરી આપી તેથી હું ઘણીજ ખુશી થયો છું. તારી મહેરબાનીના કયા સન્દોમાં ઉત્તર વાળું તે પણ સમજી શકતો નથી, તારા ઉદારતાનો અલ્લા ખુદા વાળો આપે એવું હું જાણું છું, તું મને જે કંઈ કહે છે તે સંબંધે હું મારા અંતઃકરણથી કયુલ કરું છું. ” થોડીવાર પછી પાછો તરતજ બોલ્યો કે “ પેલી દાસી મને શું કહેવા આવી તે તું જાણે છે ? તેણે જણાવ્યું કે “ સુસામાધને પરદેશ જવા માટે જેરીએ કહ્યું. ” આ તેણીના સન્દો અને પ્રથમ તો ખરા લાગ્યા, પણ હવે તો મારી પક્ષી ખાતરી થઇ છે કે તે પોતાની ધરણમાં નક્કી છાઈ છે. ” જેરીએ જણાવ્યું કે “ સાહબદા ! સુસામાધને વારસે જે મેં કહ્યું તે એકસ ખાતરીજ પૂર્વક છે. મારે જણાવવું જોઈએ તેણે મને બાલાસોર જવાનું કહ્યું, ત્યારે મેં તેને ના પાડી નહિ, પણ કહ્યું કે તારો દરાબ બ્યાનબધી છે; પણ તેથી તમે મારી ઉપર વિશ્વાસ મૂકતાં મભરાશો નહિ. મારાથી બનશે તેટલી ખતરી હું તમારી નિમકહલાલીથી ચાકરી કરીશ. અમર જો તમે મારી ચાકરી નહીં જોખતી હોય, તોપણ મેં જે સોગન ખાધા છે તેમો ફરી જઈને તમારી છુપી વાત હું કેમને કહેવાનો નથી. ” સાહબદાએ ઉત્તર આપ્યો કે “ મેં તને કહ્યું કે પેલી વીશ્વાસુ દાસીના તારા સંબંધોને એક બોલ પણ હું માનતો નથી. તેણીને કદાચ તેનો શક મળ્યો હશે. પરંતુ મેં તેણીના આ બોલને બ્યા-

નમાં ન લેતાં તેણીને મારી બધી છે તેમ તું પણ કરશે. ” તેઓએ ધણીવાર સુધી એકેકનાં દીલ મેળવીને વાત કરી, અને શમ્સલનીહાર સાથે સાથી સહેલી રીતે સંદેશો કેમ સલાવેલા તે સખધી એકેકની સલાહ લીધી. તેઓએ ઠરાવ કીધો કે પેલી વિશ્વાસુ દાસી જે કંઈ સંદેશો લાવે તે પ્રથમ એરેરિને ત્યાંજ લાવે. છેવટે એરેરિ રજા લઈને ઉઠ્યો. અને રસીલી પોતાના પર વિશ્વાસ રાખવાનું કયુલ કરાવી ઘર તરફ આવી.

જેવો પેશો એરેરિ શાહબદોના મકાનથી પાછો ફરતો હતો, તેવીજ તેની નજર એક જમીન પર પડેલા રૂક્ષ તરફ ગઇ તે તેણે ઉપાડી લીધો અને મોહરો છાપ નહીં હોવાથી ઉખેડીને વાંચ્યો તો નીચે સુજળ હતી.

શમ્સલનીહારનો ઇરાનના શાહબદો પર લખેલો રૂકડો.

“ મારી વિશ્વાસુ દાસીએ મને જે ખબર આપી તેથી મને ધણી જ ફીરક થઇ છે. હું ધાંડું છું કે “ મારા ખ્યારા તમને પણ તેટલી જ ધારતી પડી હશે. સુસાબાઇનું જનું રહેવું ખરેખર આપણને તુકસાન- “ કારક છે. આપણને તેની ખોટ પુરાવાની નથી. પણ મારા ખ્યારા શાહબદો ! તેના જવાથી તારે તારી “ જીંદગીની કંઈપણ ધારતી રાખવી નહીં. કદાપી આપણે એક વિશ્વાસુ ગળતીએ પોતાને ધારતી લાગ- “ વાથી આપણને આવા બારીક સમયમાં તરછોડી ચાલ્યો ગયો, તોપણ આપણે કમનસીબ છીએ એવો “ વિચાર કદી પણ લાવવો નહીં. કારણ કે તેને આપણે અટકારી શકતાં નથી આપણી ઉપર આવેલી “ આદનના સામે આપણે સખૂરી રાખી દિનિતથી લડવું જોઇએ. તેમજ આપણે ઉકળતો ખ્યાર એક “ કાણુ પણ નરમ પડવો ન જોઇએ. યાદ રાખો કે જે યીજને આપણે ધણીજ મમતાથી અતિશય “ ચાહીએ છીએ તે યીજ આપણને ધણી મહનતે અતે અવરમ મળશેજ, તેથી આપણે નાસીપાસ ન “ થતાં જુસ્સાથી મંડ્યા રહેવું જોઇએ. ખુદા આપણને મહેનતનો બદલો અવરમ આપશેજ. તે હમેશાં “ દયાળુ અને નિતિમાન છે. આપણે આપણી મહેનતને અતે સુખીજ થઇશું. સલામ. સલામ. ”

જ્યારે શાહબદો અને એરેરિ વાતચીત કરતા હતા, ત્યારે પેલી વિશ્વાસુ દાસીએ શમ્સલનીહારના મહેલમાં જઈને સુસાબાઇના નાસી જવાની ખબરથી પોતાની શેઠાણીને વાંકે કીધી. શમ્સલનીહારે તરત જ ઉપેક્ષા કાગળ લખીને વિશ્વાસુ દાસીને શાહબદો આગળ લઇ જવા આપ્યો હતો પરંતુ તેણીના હાથ-માંથી જુલમાં નાખી દેવાયો હતો; તે પેલા એરેરિને મળ્યો.

પેલા એરેરિને તો જરૂર જોઇતું હતું તેવુંજ મળ્યું તેથી ધણે ખુશી થયો, કારણ કે પેલી દાસીનો ખ્યારાય મત પોતા પરથી ફર કરવાની અને શાહબદોએ જે કંઈ તેણીને વિરે કહ્યું હતું તે કયુલ કરાવવાની આ અચ્છી તક મલી. જ્યારે તે આપો કાગળ વાંચી રહ્યો, કે પેલી દાસીને ધણી ગભરાટમાં પેલો કાગળ શોધતાં જોઇ. એરેરિએ કાગળ જલદીથી વાંધ કર્યો, અને છાતી આગળ અંતડાડા જતો હતો, તેવામાં પેલી દાસીએ જોયું; તેથી દોડતી દોડતી તેની પાસે આવીને કાલાવાલા કરીને કહેવા લાગી કે, “ સાહેબ ! મારો એક કાગળ પડી ગયો છે, જે મેં હમણાંજ તમારા હાથમાં જોયો; હું તમારી પાસે માગી લઉં છું કે તે મને પાછું આપો ! ” પેલા એરેરિ જાણે કંઈ સાંભળ્યુંજ ન હોય તે માફક પોતાના ઘર તરફ ચાલવા લાગ્યો, અને જ્યારે ઘરમાં ગયો, ત્યારે પેલી દાસી તેની પગપાડે આવે માટે ખાસજી ઉઠાડું રાખ્યું. પેલી પણ તરતજ તેની પગપાડે અંદર આવી અને જ્યારે તેના જોરડામાં ગઇ ત્યારે તેણીએ કહ્યું કે “ સાહેબ તમને તે કાગળ તદ્દન નિરપયોગી છે, માટે મને જલદી પાછો આપો. જે તમે તે જાણશો કે તે કોના વારસે આવ્યો છે, તો મારી ખાતરી છે કે તમારે તે કદી રાખશો નહિ વળી મને તમને કહેવાની રજા આપો કે બાજબીની રાહે તે તમારે રાખવું સખરર પણ નથી. ”

પેલા એરેરિએ તેણીને એક ખુશી પર એસાડી અને પછી કહ્યું કે “ શું આ કાગળ શમ્સલનીહારની તરફથી ઇરાનના શાહબદોને વારસે નથી આવ્યું ! ” પેલી દાસીએ તેવા સલાવની આશા રાખી ન હતી, તેથી પીકી પડી ગઇ પેલા એરેરિ બોલ્યો કે “ આ સલાવથી તું જરા ગભરાતી હોય એમ માલમ પડે છે; પણ હું તને ખાતરીથી કહું છું કે હું કંઈ તારી મરકરી કરવા નથી પૂછતો. મેં તને રસ્તામાં

કાગળ નહિ આપ્યો; તેનું કારણ માત્ર એટલું જ કે તું મારી પછવાડે મારે ઘેર આવે; તેથી મારા મનમાં તને જે કંઈ પૂછવાનું છે તે પૂછી લઉં. મને કહે કે એક દુઃખ ભરેલો બનાવ જેણે ઉભો કાઢ્યો ન હોય તેની પર જુઠું તહોમત મૂકવું એ શું વ્યાજબી છે? મુસાબાઈને મેં તેના બચાવને વારંવાર બગદાડથી કાઢી મૂક્યો એવું ધસિનના શાહબંદાને તે કહીને શું મારા ઉપર ખરેખર ગેરબંધાઈ નથી કર્યો! તોપણ મેં તેમ નથી કર્યું એવું સાબિત કરવા માટે હું વખત લગાડવા ચઢતો નથી. હું બીનમુનેહમાર છું એવું ધસિનના શાહબંદા માને છે એટલું જ બસ છે; હું તને ધરીથી ખાતરી પૂર્વક કહું છું કે મુસાબાઈને બહાર ગામ જતા રહેવાની સલાહ અગર મદદ તો મેં આપીજ નથી, પણ ઉલટો તેના જતા રહેવાથી ધસિનના શાહબંદાના હાથ પગ ભાગી ગયાથી હું ધણેજ દિલગીર થયો છું. મારા સમજવામાં સારી રીતે છે કે શાહબંદાનો સંબંધ આધાર તેનાપરજ હતો. અત્યારે શાહબંદાને એક પણ માણસ તેના જેવો મલવો નથી. કાંઈ માણસને કુવામાં ઉતરી દોરડું કાપી નાખ્યા જેવું નીચ કૃત્ર મુસાબાઈએ કર્યું છે તોપણ તેમાં તેનો બીરપણા સિવાય બીજા દોષ નથી. અને શાહબંદાની અત્યંત લાગણી થાય છે, અને તેથી હું તેના વિશ્વાસુ નોકર તરીકે મદદ કરવા માટે તૈયાર થયો છું, તેટલાજ વારંવાર હું તારી પાસેથી પણ માગી લઉં છું કે મુસાબાઈની માફક મારાપર પણ વિશ્વાસ મૂક. જો તું તારાં શેઠાણીના કામ વારંવાર મારી પાસેથી પુરતી મદદ ચોખ્ખા દિલથી નહિ માગે તો તેમાં તારોજ દોષ છે, મારી સંબંધી બીનાથી તારી શેઠાણીને માહિતગાર કરજે અને તેણીની ખાતરી કરજે કે આવ્યા બધા ભરેલા સંદેશ ચલાવતાં મારો જન જરી તોપણ હું પાછો પડનાર નથી. તારી શેઠાણી જેવાં પવિત્ર આયુક્તમાયુકને ખરા દિલથી વિશ્વાસુપણે પુરતી મદદ આપીશ.”

પેલી વિશ્વાસુ દાસીએ બ્યારે ન ધારેલાં વચનો ઝવેરીને મોઢેથી સાંભળ્યાં, ત્યારે તેણીની ખુશીના પાર રહ્યો નહોતો. અને પોતે તેના વિષે વગર વિચારે જે ગેરવ્યાજબી અને દુષ્ટ અભિપ્રાય બાંધ્યો તે માટે અત્યંત પરતાવો થયો. તે વારંવાર તેની મારી માગવા લાગી. તે ખુદાને ઉપકાર માનતાં મોઢીકે “બંને પવિત્ર આયુક્તમાયુકને મુસાબાઈ કરતાં વધારે વિશ્વાસુ અને હિમ્મતવાન સલાહકારક મત્લાથી હું ખાતરી પૂર્વક કહું છું કે તેમની પવિત્ર ઇચ્છાએ પાર પડશેજ.” ઝવેરીએ પોતાની છાતી પર રાખેલો રૂકો તેણીને પાછો આપતાં જણાવ્યું કે “હવે તું જલદથી શાહબંદા પાસે જા, અને આ રૂકોના જવાબ લઈ અત્રે આવ જ્યેથી અને તમારી વાતચીતની ખબર મળે.” પેલી દાસી તેને નમન કરી રૂકોને હર્ષથી છાતી સરખો ચાંપી ધણીજ ત્વરાથી શાહબંદાના મુકામે ચાલીઃ ગઈ, શાહબંદાએ પણ રૂકોને આદરસતકાર આપી દાસીને આશ્વાસન કરતાં રૂકો વાંચી તેનો જવાબ લખી આપી ઝવેરીને મળીને જવા સુચવ્યું. તેથી દાસીની ખાતરી થઈ કે ઝવેરી એક વિશ્વાસુ અને હિમ્મતવાન મિત્ર થયો છે, માટે તે પણ ઝવેરીને મોકાને આવી પેલો રૂકો હર્ષભેર આપતાં સલામ કરી.

શાહસલનીહારના રૂકોના ધરાનના શાહબંદાએ આપેલો જવાબ.

“તારા ખાર બધાં રૂકાથી મારા મનપર ધણી અસર થઈ છે, તોપણ હું જેટલી ઇચ્છતા હતો તેટલી અસર હજી થઈ નથી. મુસાને આપણે ખોયો તે સંબંધે તું મને દિલોસા આપે છે. અરોસા મારી ખારી ખારી! તેનું જરૂર રહેતું એવો માત્ર મારા દુઃખનો એક ધણેજ નહોતો ભાગ છે. તેના જતાં રહેવાથી સમુદ્રના પાણીમાંથી કાંઈ શેર પાણી લઈને બચવા રહે ને જેવો ફેરફાર થાય તે કરતાં મારાં દુઃખોમાં વધારે ફેરફાર થયો નથી. મારાં સર્વે દુઃખોનો આધાર તારા પરજ છે, અને તારી હાજરી એ સર્વે દુઃખોનો નાશ કરી આનંદમય સુખની લહેરોમાં હુલાવશે. અરે એવો રુબ પ્રસંગ ક્યારે આવશે કે આ દુઃખી જીવડો નિરંપણે તારી મુલાકાત લઈ શકશે. અને તારી સલામો અહોનિશ માગશે. અરે મારી ખારી! આજનો વખત મને કેવો લાગે! લાગતો હશે તેનો વિચાર તુંજ કરી શકે. તું જે કહીશ તે કરવાને હું ઇતેન્નર છું, કારણ કે તારાં જીમરની મરજી તે મારા દિલની ખુશી છે. સલામ.”

પેલા ઝવેરીએ તે પત્ર વાંચીને બધાં કરી પેલી દાસીને બોલ્યો. દાસીએ વિનય પૂર્વક તે પત્ર લીધો, પછી મુસાબાઈની માફક નિમકહવાન નીવડવા મુન્દના આંખો પોતે ખાલી નીકળી. તેણી પોતાને મોકાને

મઇ ત્યારે તેની શેઠાણી તેની આત્મ મારક રાહ જોતી હતી. તેણીએ તેની પાસેથી રૂકો લઇ વાંચ્યો. બીજા દિવસે પેલી દાસી પાછી ઝવેરીના મકાને આવી. ઝવેરી તેણીના ચહેરાપરથીજ વર્તી ગયો કે કંઈક ખુશ ખબર લાવી છે. તેથી તેણે પૂછ્યું “ કેમ ! શી ખબર લાવી છું ! ” દાસીએ જવાબ આપ્યો કે “ મારી અધીરી શેઠાણીએ તે રૂકો ગરમ આંસુઓ સાથે વાંચ્યો, ત્યાર પછી તે ધણીજ દિલગીર થઇ મઇ. આ તકનો લાભ લઇ મેં તેણીને કહ્યું કે “ મારી ખ્યારી જાનું જો કે મુસાબાઈની ખોટ પડવાથી તમને મારે ગમગીની થઇ છે. પરંતુ તમારે તેવી દિલગીરી કરવાનો વખત ખુદાએ આપ્યો નથી. પરમ કૃપાળુ ખુદાએ આપણને મુસાબાઈ કરતાં પણ વધારે વિશ્વાસુ અને હિંમતવાન માણસ એકએક મેળવ્યો છે. તે તમારા માટે પોતાનો જીવ આપવા તૈયાર થયો છે. તેમ કહી તમારા સંબંધની સઘળી ખીનાથી તેણીને વાકેફ કરી. તેથી મારી શેઠાણી ધણીજ ખુશી થઇ બોલી કે “ આના પરાંપકારી પુરૂષને હું જોવાને ધણીજ આવતુર છું. પારકા દુખો માટે કંઈ પણ કારણ વિના પોતાના જીવને જોખમમાં નાંખનાર આ નરરતને લાખો ધન્યવાદ છે ! હે ખુદા ! તેને દીર્ઘાયુષી કરી તેની સઘળી મુશ્કેલી પારપાડો ! અમે જાને જાણુ આ મહાન પુરૂષનાં યુક્તિ થઇને રહીએ તોપણ તેના કૃત્યો એક હિંચિત માત્ર પણ બદલો વળી શકે તેમ નથી. જગતમાં આવાં પુરૂષનાં જીવનને ધન્ય છે ! મારી ખ્યારી અને વિશ્વાસુ દાસી આવતી કાલે આ ખ્યારા પુરૂષને મારી પાસે જરૂર તેડી લાવજો તેના દર્શનથી પણ આપણે પવિત્ર થઇશું. ” “ મારી શેઠાણીની આ માગણીને માન આપી તમે મારી સાથે ચાલો. ”

દાસીનાં આ વચનો સાંભળી ચતુર ઝવેરીએ ઉત્તર આપ્યો કે “ અરે વિશ્વાસુ દાસી ! તું તારી શેઠાણીને જાણુવ કે આમ કરવામાં તમે મોટી ભૂલ કરો છો ! મુસાબાઈને ખાસ નામવર ખલીફની પરવાનગી હતી, વળી મહેલના તમામ અમલદારો તેને સારી રીતે જાણખતા હતા, તેથી તેને મહેલમાં જવા આવવાને કંઈ પણ હરકત નડતી નહિ. મારે માટે આમાંનું કંઈ પણ નથી. જો તમે આવું વગર વિચાર્યું કૃલ કરશો તો તમારો પોતાનો તેમજ શાહજહાનો અને ખીજા લાગતાં વળગતાં સઘળાં માણસોનો જીવ ખોશો. ”

વિશ્વાસુ દાસી બોલી કે “ હે મારા ઝવેરી સાહેબ ! તમે ખાતરી રાખો કે મારી બાઇ તમારા એક વાળ પણ વાંકો થવા દેશે નહિ. જોને તમારી પાસેથી હજુના હજારો પ્રકારનો મદદ લઇ પોતાની મુશ્કેલી પર આજુબી છે, તેણી તમારા જીવની, આયરની, અને જાતની કેટલીક દરકાર રાખતી હશે તેનો ખ્યાલ તમને કરો. મારી ચતુર જાનુને તમે કયા પીછાણુતા નથી. તે ધારશે તો જાણે કેકાણે સ્થળ અને સ્થળને કેકાણે જળ કરી નાખશે, ખલીફ પણ તેની આમળ જખ મારે છે. માટે કેકાણે પણ જાનની ધારતી રાખ્યા સિવાય બલકે ખુશી થઇને મારી સાથે નિડરપણે ચાલો. હું તમારી સાથે વચને બંધાઈ છું કે તમને તમારા મકાનમાં પાછા સહિસલામત મૂકો જઇશ. માટે કંઈ પણ ધારતી વગર ચાલો જલદી ઉઠો. ”

વિશ્વાસુ દાસીનો અભયમ જોઈ હિંમત જોઇ ઝવેરી તુરન તેની સાથે જવાને તૈયાર થયો, પરંતુ તેના શરીરમાં એટલી તો ધારતી પેસી ગઈ કે તેના પગના તળીઆથી તે ઠેક માથા સુધીનો દરેક ભાગ કંપવાયુની મારક કાંપવા લાગ્યો. દાસીએ જોયું કે ઝવેરી ધણે ગમરાયો છે ત્યારે તેણીએ કહ્યું કે “ તમે અત્રે રહો. આવી સ્થિતિમાં મહેલમાં અવાય નહિ. તમારું દેખાવપરથી તમે પકડાઇ જશો. મારી ચતુર શેઠાણીને હું આ ખીનાથી વાકેફ કરીશ, તે તમારી મુશ્કાકાતે ગમે તે પ્રકારે અત્રે આવશે, કારણ કે તેને તમારી સાથે અગત્યનું કામ છે. તમને જોવાની ધણી ઉત્કંઠા છે. માટે તમારે ત્યાં આવવાની જરૂર નથી. ” એમ કહી તે દાસી પોતાના મહેલમાં ગઇ, અને ઝવેરીની ધારતીથી પોતાની શેઠાણીને ખાહિતમાર કરી, તેથી આ બહાદુર જાનુ પોતે ઝવેરીને લેર જવાને તૈયાર થઈ.

આ દિવ્યમૂર્તિ ધણીજ વરાથી ઝવેરીના મકાનમાં દાખલ થઇ. ઝવેરીએ તેને ધણી સત્કાર સાથે એક સુદર અને વિશાળ કોથપર બેઠવા આમંત્ર કર્યો. તે જાનુ તેને માન આપી બેઠી. ત્યાર બાદ પોતાના મોઢાપર તે ખુરખો કાઢી નાખ્યો. ખુરખો કાઢી નાખતાની સાથે જ જેમ વાદળોની ધન્યતામાંથી સર્જના

પ્રકાશ ઝળહળ કરતો બહાર આવે તેમ તેના મુખાવીંદનો પ્રકાશ ઝવેરીપર પડ્યો. આ બનાવ જોઇ ઝવેરીની ખાતરી થઇ કે ધરાનનો શાહજાદો તેણીના પ્યારમાં રસાઇ ગયો છે તેમાં શાહજાદાનો દોષ બિલકુલ નથી ! ખુદાના ધરની પરી કરતાં વધારે ખુબસુરતીવાળી ચતુર બાતુ કોના દિલને ખેંચી ન શકે ! સાક્ષાત કાઇવત્ જીવને ચેતન બનાવવાને પણ આ બાતુ બસ છે ? આ બાતુએ ઝવેરીને ધણીજ નમનતાઇથી સલામ કીધી. અને કહ્યું કે “ શાહજાદાની અને મારાં કામની વચ્ચે જે તે તારી મેળે ખતીલા-પણાશી પડવાની કબુલાત આપી છે તે માટે હું પોતે તારો ઉપકાર માનવા આવી છું ” તું યાદ રાખજે કે મારાથી જોટલો બનશે તેટલો તારો બદલો વાળી આપીશ. અને મુસાબાઇના જવાબી જે ખોટ પડી હતી તે તમે તુરતજ પુરી પાડી તે માટે ખુદાનો ઉપકાર માનું છું. ”

આ પ્રમાણે ચતુર બાતુ ઝવેરીને મળી તેની સાથે કેટલીક વાતચિત કરી પોતાને મકાને પાછો ગઇ. પેલો ઝવેરી તેના ગયા બાદ શાહજાદાને મકાને જવા નીકળ્યો. જ્યારે તે ત્યાં પહોંચ્યો ત્યારે શાહજાદો કાગળા ડોળે તેની રાહ જોતો બેઠો હતો. તેણે ઝવેરીને માન આપી પોતાની પાસેબેસાડી જણાવ્યું કે “ પેલી વિશ્વાસુ દાસી તેણીનો શેઠાણીનો રક્ષો મને આપી ગઇ છે, પણ તેથી કંઇ ધીરજ આવતી નથી. જે કે મારી પ્યારી શમ્સલનીદાર મને ધણી ધીરજ આપે છે તેપણ મને તેણીને મળવાની મુદ્દલ આશા નથી. મારી સચુરીનો અંત આવ્યો છે, હવે મારે શું કરવું જોઇએ તે હું કહી શકતો નથી. ઝો ખુદા ! તે મારા આધારભૂત મિત્રને મારાથી ત્રિપુટો પાડ્યો, તેથી મને લાગે છે કે આ બાબત તારી મરજ વિશ્લેષ થાય છે. હવે તેના સિવાય બીજો કોઇ મારો માથુકના મહેલમાં જઇ તેણીની ખબર લાવે તેમ નથી. ”

આ બોલો શાહજાદો ઝોટલી તો અસરકારક બાબામાં બોલ્યો કે પેલો ઝવેરી તો તેની સામું એકી નજરે જોઇજ રહ્યો. તે બોલી રહ્યો ત્યારે ઝવેરીએ કહ્યું કે “ મારા પ્યારા શાહજાદા, જે તું મારું કંઠેનું સાંભળે તો હું તને કંઈક સલાહ આપવા ધાડું છું. આ સલાહ મુસાબાઇની મારક તને નાસીપાસ કરવાની નથી પણ તને તારી માથુકને મળવા સંબંધે સંજોગ કરે તેવી છે. હું તને ખાતરીથી કહું છું કે જે તું મારી સલાહ પ્રમાણે ચાલીશ તો તું નક્કી તારી માથુકને ખીન હરકતે મલી શકીશ. આ બોલો ઝવેરીને મોડેથી સાંભળતાંજ શાહજાદો સ્વસ્થ થઇ એક ચિત્ત સાંભળવા માટે બેઠો અને તેને બોલવાને અરજ કરી, તેથી ઝવેરી બોલવા લાગ્યો કે “ તારો અને શમ્સલનીદારનો મેળાપ એક એકાંત જગાએ કરવા ધાડું છું. ત્યાં આગળ તમે બંને ખુદા દિલથી નિડરપણે પોતપોતાના દિલના ઉભરા કાઢી શકશો. આ જોગવાઇ કરવામાં મેં ઝોટલી તો મહેનન અને ચાલાકી વાપરી છે કે કાલે ને કાલેજ તમે તમારી ખારણા ખાર પાડશો. તારે શમ્સલનીદારના મહેલમાં કદી પણ જવાની જરૂર નથી. ત્યાં જવાથી તમ કેટલી દુખમાં આવી પડે છે ! તેનો ખ્યાલ તમને પોતાનેજ સારી રીતે થયો છે; જોટલે મારે કંઈપણ કહેવાની જરૂર નથી. તેવા બચમાં તમે ધરીથી આવી ન પડો માટેજ મેં એક ગુપ્ત જગ્યા શોધી કાઢી છે. ત્યાં આગળ તમને કોઇ પણ જાનનો બચ ઉત્પન્ન થાય તેવી સ્વપ્ને પણ આશા રાખશો નહ. ” આ બધી હકીકત જ્યારે શાહજાદાએ સાંભળી ત્યારે તેની ખુશીનો પાર રહ્યોજ નહિ. તે હર્ષવેશો થઇ ઝવેરીને ભેટી પડ્યો. અને પ્રેમથી તેની આંખોમાં ઝગઝગીયાં આવી ગયાં. “ આવા દિલાનન મિત્રનો બદલો હું કેવી રીતે વાળીશ. ” એ સંબોધે તેના મગજમાં ધરકર્યું. તે બોલી ઉઠ્યો કે “ તારી ચતુરાઇથી એક કંઠાલ અને મરતા આશકને તું પછે સજીવન કરે છે. મહા વ્યાધિથી ઘેરાઇ ગયેલા અને મરણ પથારીએ પડેલા આજીવીને નવું જીવન આપનાર ચતુર હકીમ કરતાં તારી ચતુરાઇ ઝોઘી નથી. મારા પ્યારા મુસાબાઇના કરતાં તું વધારે કીમતી જણાયો છે. તું જે કરશે તે સાંજ કરશે, એમ મારી ખાતરી થવાથી મારી સઘળી બાજી પાર પાડવા તનેજ સાંપું છું. ”

આ પ્રમાણે વાતચિત થયા બાદ પેલો ઝવેરી રજા લઇ પોતાને મુકામે ગયો. બીજે દિવસે પેલી વિશ્વાસુ દાસી આવી તેણીને બેસાડી ઝવેરી બોલ્યો કે “ ચતુર દાસી તારી શેઠાણીની શી ખબર લાવી છે ? દાસી બોલી “ મારી દુખી શેઠાણી શાહજાદાના મુખપદમાં કબોન કરવા માટે ઇન્તેજાર છે. કુબુદિન

ચંદ્રને જોતાંજ વિકસી નીકળે છે તેમ તે શાહજોડાને જોતાંજ પ્રકૃતિશ્વન થશે. હાલ તો રાત્રીને સમયે છૂટાં પડેલ ચક્રવા ચક્રવી કરતાં પણ મારી શેઠાણી વધારે પીડાય છે.” એવરી બોલ્યો કે “એમ છે તો ચાલ, તૈયાર થા, તેવી સગવડ કરી આપીએ. હું ધાડું છે કે તે બંનેને એકાંત જગ્યામાં મેળાપ કરવા દીધાથી તેમની મનોકામના પૂર્ણ થશે.” દાસીએ ઉત્તર આપ્યો કે “હા, તે વાત બરાબર છે, પરંતુ તેવું એકાંત સ્થળ મલબું અશક્ય છે. હું પણ તેજ વિચારમાં છું” એવરીએ જણાવ્યું કે “હવે વિચાર કરવાનું કંઈ પણ પ્રયોજન નથી, માંડે એક જીનું ઘર છે. જ્યાં કોઈ પણ રહેતું નથી. તે ઘર તેમને વારંતે ધણુજ અનુકૂળ આવશે. માટે જા જલદી જા, ને તારી બાઈને આ વાત જણાવી, તેનો પ્રત્યુત્તર લઈ પાછી આવ. મેં મઠ દાલે શાહજોડાને તો આ બધી ખીનાથી વાકેફ કર્યો છે. અને તેણે તો તે વાત કબુલ કરી છે. માટે તે તો હમણું આવશે. તું પણ ખુશકારક ઉત્તર લઈ આવીશ એવી હું આશા રાખું છું” દાસીએ કહ્યું કે તમે શાહજોડાને બોલાવી લાવો, હું મારી બાઈને તાકીદે મોકલું છું એમ કહી રજા લઈ ચાલતી યદ.

યોગીવારમાં પેલી દાસી પાછી આવીને એવરીના હાથમાં એક સોના મોહરોની કોથળા મૂકતાં બોલી કે “મારી શેઠાણી આજ સાંજની વખતે જરૂર અહીં આવશે. તમે આ પૈસામાંથી જોઈતી સઘળા ચીજો લાવીને તેની સાથે એક અપ્પો નાસતો પણ તૈયાર રખાવજો.” એવરીએ તે દાસીને પેલું ઘર બતાવ્યું. ત્યાર બાદ દાસીને તૈયારી કરવા માટે રજા આપી. પોને પણ ખુશી, કાચ, પલંગ, સોનારૂપાની રૂંધેલીઓ, પ્યાલા, તકીયા, પડદા, તરેહતરેહવાર મેવા લેમ્પ વગેરે સઘળા જાતની સગવડો કરી દીધી. એ પ્રમાણે સઘળા તૈયારી કર્યા પછી પોતાના મિત્ર શાહજોડાને બોલાવી લાવવા જાતે ગયા.

છાંદનના શાહજોડાએ બ્યારે પોતાના મિત્રને ખુશકારક ચહેરે આવતો જોયો, ત્યારે તેના મનની ખુશાલીના પાર રહ્યા નહિ. પોતાનું સઘળું દુઃખ બૂલી જઈ પોતાને માટે અસહ્ય આશન વડોરી લેનાર મિત્રને જોળે બાઝી પડ્યો. એવરીએ જણાવ્યું કે “અરે શાહજોડા, વખત ગુમાવવો નહિ, તારી માથુક તારી વાટ જોતી બેઠી હશે માટે જલદી ચાલ.” શાહજોડાએ તુરંતજ ઉંચામાં ઉંચો પેરાક પડેરી લીધી. ત્યારબાદ વિજળીની ઝડપે એવરી સાથે ગાંધાં મારતાં ચાલ્યો અને મિત્રો દરેકેલા મકાનમાં આવી પહોંચ્યા, અને શમ્સલનીહારની રાહ જોના વાતોનાં ગાંધાં મારવા લાગ્યા.

શાહજોડાને પોતાના પ્યારમાં દિવાની થઈ ગયેલી પોતાની માથુકની રાહ લાંબો વખત જોવી પડી નહિ. સાંજ પડતાની સાથેજ આખા દિવસથી અકળાઈ રહેલી કુમુદા પોતાના પ્રીય ચંદ્રને મલવાને જેટલી ત્વરાથી બહાર આવે છે, તે કરતાં વધારે ત્વરાથી તે આવી પહોંચી. ચંદ્રર પક્ષી ચંદ્રને જોઈને જેટલું ખુશ થાય છે તે કરતાં શાહજોડાના મુખચંદ્રને જોઈ શમ્સલનીહારની ચંદ્રર પક્ષી વધારે આનંદમય થઈ ગયું. દીવાને જોઈને જેમ પતંગ પોતાના છવની પણ દરકાર કરતો નથી તેમ શાહજોડા તેને જોતાંજ હર્ષધેરો થઈ ગયો. મોગી ભ્રમર રાત પડી જવાથી કમળની પાંખડીઓ ખીડાવા છતાં પણ તેમાંથી બહાર નીકળવાનું મન કરતો નથી. તે માફક મોગી શાહજોડા પોતાની માથુકના જો સચેટ લપટાઈ ગયો. તેમની આમ્રપાસ કોણ છે તેનું પણ તેમને બાન રહ્યું નહિ. આ પ્રમાણે એકબીજાના પ્રેમમાં ખુશ ખુશ બનેલાં આગ્રુક માથુક તેજ સ્થિતિમાં કેટલીકવાર સુધી એક પણ શબ્દ બોલ્યા સિવાય હરી ગયાં. કેટલીકવાર પછી તેઓ કંઈક સચેત થતાં એક સુંદર કોચપર બેસી સાકરથી પણ મીઠી અને ગોળથી પણ ગળી દિલને પીગળાવી નાખે તેવી વાર્તાવિતોદમાં પડ્યાં. આ પ્રેમની વાતોનું રહસ્ય એવું તો આપ્યું કે એવરી તથા ત્રણે દાસીઓની આંખમાંથી ચોધાર અશ્રુપ્રવાહ ચાલ્યો. છેવટે એવરીએ ધીરજ પકડી આવવાને માટે તૈયાર રાખેલું નિમમ્બિન ખાણું તેમની આગળ મૂક્યું. અને પછી ખાવા માટે અરજ કરી. આ પ્રેમી જોડાએ તેમાંથી ચોરક ચોરક લીધા પછી ધણુજ ઉંચી જાતનો શરાબ પીધો. ત્યાર બાદ સારંગી લાવવાને ફરમાન થયો એવરીએ સારંગી આપી. શમ્સલનીહાર પોતે સારંગી હાથમાં પકડી કોકીલ સ્વરે ગમગીની કરનારાં પ્રેમી ગાયનો ગાવાં શરૂ કર્યા.

આ ગાયનની અસર ત્યાં બેઠેલાં દરેક માણુપર અનુદય થઈ. આવાં પ્રેમી બરપૂર અને વળી

એક અપસરા કરતાં પણ વધારે નાનુક સ્ત્રીના સુખકમળમાંથી સુસ્વરે ક્લારવ કરતાં ગાયનો સાંભળીને જડ જાતિ પણ મોહ પામે તો પછી મનુષ્યનતિનું તો શું પૂછવું ! શાહજાદો તો તદન ગમગીનજ થઇ પ્રેમમાં ગરકાવ થઇ ગયો. તેની આંખો શમ્સલનીહારના સુખ તરફ, તેના કાન તેણીના સ્વર તરફ, તેણીનું દિલ તેણીના અધર તરફ એમ તેનું સુખ ખેંચાવા લાગ્યું.

અર્ધા માણસ આ પ્રમાણે પૂર્ણરસમાં લીન થઇ ગયાં છે તેવામાં એકએક નીચેથી મોટા બચકર આવજ આવતો સંભળાયો. આ સાંભળતાંજ ઝવેરી ચમક્યો અને શું છે તે જોવા માટે જતો હતો, તેટલામાં તો નીચેથી તેનો વિશ્વાસુ ગુલામ દોડતો દોડતો અંદર આવી કહેવા લાગ્યો કે “બહારથી કોઇક માણસો દરવાજા ઠોકી બાગે છે. મેં તેમને પૂછ્યું કે તમે કોણ છો ? ત્યારે તેઓ કંઈપણ ઉત્તર ન આપતાં વધારે જોસથી દરવાજા તોડવા લાગ્યા. આ સાંભળી ઝવેરીને લાગ્યું કે “નક્કી ખરીફને ખખર પડી હશે. અને તેથી તેણે પોતાનાં માણસો મોકલ્યાં હશે. એવા વિચાર કરી તપાસ માટે નીચે નળ્ય છે, તેવોજ ચોકમાં કેટલાંક માણસોને હથિરઆરખ પોતા તરફ આવતાં જણાયાં. આથી ગભરાઇ જઇ એક અધારે ખુણે લાગ જોઈ સંતાઈ ગયો. પેલાં દશે માણસ તેને જોયા વગર મેડે ચાલ્યાં ગયાં. તે માણસોના ગયા પછી ઝવેરી ધીમે ધીમે બહાર નીકળ્યો. અને એક પાડોશીના ઘરમાં જઈને બેઠો.

તેને ખાતરી થઈ કે આ માણસો ખલીફનાંજ હશે. અને હવે મારી ખુરી દશા આવી. કોઈદાસીએ અગર બીજા કોઈ બેઠુએ આ વાતની ખખર ખલીફને આપી હશે. હવે મારાથી તેમને કંઈ પણ મદદ થઇ શકે તેમ નથી. તે બિચારાં પ્રેમીની શી દશા થશે, આ પ્રમાણે પોતાના મનમાં અનેક વિચારો ગોઠવે છે. તેણે પોતાના ઘરમાં મધરાત પછી શાન્તી થયેલી લાગી. ત્યારે એક દીવે લઇ ખીતો ખીતો પોતાના ઘરમાં પેડો. ચોકમાં જતાં દીવાના પ્રકાશથી એક માણસને તેણે જોયો. જોતાંવારજ ગભરાટમતિ ગભરાટમાં નાસવા નળ્ય છે, તેટલામાં તો તે માણસ બેલી ઉઠ્યો કે “આ મારા શેઠ ખીશો નહિ ? હું તો તમારે વિશ્વાસુ ગુલામ છું ” આ શબ્દો સાંભળીને તેમજ સાદ ઝોળખીને તેને હિંમત આવી તેથી પોતે ઉભો રહ્યો. ઝવેરીએ પૂછ્યું કે “તું સરકારી માણસોના હાથમાંથી કેવી રીતે બચી ગયો ?” ગુલામે જવાબ આપ્યો કે “સાહેબ ! હું લાગ જઈ ચોકના એક ખુણામાં બરાઇ બેઠો હતો. જેવા તે લોકો અંદર ગયા, તેવોજ હું પણ બહાર નીકળી ગયો પણ સાહેબ ઘર બાંગીને અંદર આવનારા માણસો ખલીફના ન હતા, તે તો લૂંટારાઓ હતા. તેઓ ઘણી વખત આમ તોફાન કરે છે. હમણાં થોડાક દહાડા ઉપર આપણી પડોશમાં મોટું ઘર ફાડ્યું હતું. તમે આજે કીમતી સામાન લાગ્યા તેની ખાતરી તે લોકોને મળી હશે. તેથી તેઓએ આ કામ કર્યું ”

ઝવેરીએ અંદર જઇ તપાસ કરી તો અર્ધી બીના ખરી લાગી. કારણકે તમામ ઉંચો સામાન તે લોકો લઈ ગયા હતા. આ પ્રમાણે પોતે મારી લાવેલો કીમતી સામાન લુટી લેવામાં આવ્યો, ત્યારે તેની દિલગીરીનો પાર રહ્યો નહિ. હવે મારા મિત્રાને હું શો જવાબ આપીશ ? તે કીમતી સામાનના પૈસા પણ હું કેવી રીતે આપીશ ! વળી શમ્સલનીહાર તથા શાહજાદાની શી સ્થિતિ થઇ હશે ? આ વાત ખલીફને કાને ગયા વગર કેમ રહેશે ? અને જ્યારે ખલીફ જાણશે ત્યારે અમારી શી વહે થશે ? વગેરે અનેક પ્રશ્ન તેના મનમાં એક પછી એક ઉડવા લાગ્યા. અને તેથી તે ધણેજ ગભરાઇ ગયો. આ જોઇ તેનો વિશ્વાસુ ગુલામ તેને ધીરજ આપવા બોલ્યો કે “સાહેબ તમે ગભરાઓ નહિ; તે લૂંટારા હતા અને તેથી તેઓએ શમ્સલનીહારની પાસેથી સધળું જવાહીર લુટી લઇ તેને છોડી દીધી હશે. અત્યારે તો તે પોતાના મહેલમાં નિરાંતે સુતી હશે. શાહજાદાનું પણ તેમજ થયું હશે. તેથી મારી ખાતરી છે કે આ બાબત ખલીફ કંઈપણ જાણશે નહિ. અને વખતે જાણશે તોપણ ઝાઝી તપાસ કરશે નહિ. તમને અને તમારા દોસ્તોને થયેલા નુકસાનનો આંકડો ધણે મોટો છે ખરો, પણ તમારા દોસ્તો જાણે છે કે લૂંટારાની સંખ્યા ઘણી હતી અને તેથી લાચારી સાથે ઝવેરીને બેશી રહેવું પડ્યું છે. વળી હવે તેનો ઉપાય આપણા હાથમાં નથી. આ લૂંટારાઓએ આ એકલુંજ ઘર લૂંટ્યું નથી. પરંતુ આવાં કેટલાંક ઘરની ખરાબી કરી છે. મોટા મોટા અગર ઉમરાવાનાં ઘર પણ લૂંટી લીધાં છે. તેમને પકડવાને ધણીએ

ધમાલ ચાલે છે. પરંતુ તેમના એક પણ માણસ પકડતો નથી. તેથી તમે જે ઝીંજે યોગદ છે તે બદલ તમે તેની કિંમત આપશો તોપણ તે કંઈ બોલશે નહિ. તમેા ખુશનો ઉપકાર માનો કે આટલું આપ્યા છતાં પણ હજી તમારી પાસે ઘણું બાકી રહેશે. ”

સવાર થઇ ત્યાં સુધી અને જલ્દી ત્યાંજ રહ્યા. તે દરમ્યાન હુલામે પોતાથી અને તેટલી તબવીજ કરી પોતાના શેઠનો ગમરાટ ઝાલ્યો કર્યો. સવાર પડતાંજ પોતાના રહેવાના મકાનમાં ગયો. રસ્તે ચાલતાં તેના મનમાં લાગી આવ્યું કે “ અરસાસ ! મુસાબાદ મારા કરતાં તો હજાર ગણે દરજ્જે ડાહ્યો, તે પોતાના ભય પહેલેથી ચેતી ગયો. હું કેવો મૂર્ખ કે હાયે કરીને જાણી બુજીને માથે વહારી લીધું. મારા શા ભોગ બળ્યા કે આવા કમનસ્તીગ અને વાંધા બરેલા કામમાં હું પડ્યો. હવે મારો જન નક્કી જશે. ”

જવેરીના મકાનમાં થયેલી લૂટની ખબર સૂરોદ્યના કુટતાં કિરણોની સાથેજ આખા શહેરમાં ફેલાઇ ગઇ. અને તેથી જવેરીના દોસ્તો લાગતા વળગતા લોકો અને બીજા સંબંધીઓ તેને ફિલાસો આપવાને તેના ઘેર એકઠા થયા. જવેરીએ પોતાના દોસ્તોએ કહેલા શબ્દોનો યોગ્ય શબ્દોથી સત્કાર કરી ઉપકાર માન્યો. વળી જવેરીને એક તાજુબી લાગી કે “ આટલા બધા મિત્રોમાંથી એક પણ જણે શાહબદા અને તેની માથુક વિષે એક પણ શબ્દ ઉચાર્યો નહિ. ” આ ઉપરથી જવેરીને લાગ્યું કે તેઓ અને સહિસ-લામતથી પોતપોતાને મકાને અગર કોઇ નિર્ભય જગાએ પહોંચી ગયાં હશે થોડીવાર પછી તેના મિત્રો વગેરે આવેલા ગૃહસ્થો રજા માગી પોતપોતાને ઘેર ગયા.

ત્યાર પછી જવેરી પોતાના એકાંત ઝોરડામાં ગયો, કે તેના ચાકરે તેને માટે ખાણું લાવી હાજર કર્યું, પરંતુ તે ખાણામાંથી જવેરી એક પણ કોળીઓ લઇ શક્યો નહિ. કારણ કે આ ખનાવથી તેનું ચિત્ત ભ્રમિત થઇ ગયું હતું. છેવટે તે એક ઝોરડામાં જઇ સુતો. ત્યાં પણ તેને ચેતન પડતું નહતું. તેના મનમાં હજારો સંકલ્પ થયા કરતા હતા તેવામાં તેના એક તોફારે આવી તેને જાણવ્યું કે “ એક અજાણ્યો માણસ દરવાજાપર આવ્યો છે. અને તે આપને મળવા ઇચ્છે છે. આ પરથી જવેરી ઉઠ્યો અને દરવાજા પરજ તેને મળ્યો. પેલો મળવા આવનાર સખ્સ બોલ્યો કે “ તમેા જે કે મને ઝાળખતા નથી, તોપણ હું તમને સારી રીતે પિજાતું છું અને એક ઘણી અગત્યની ખાખત વિષે તમારી સાથે વાત કરવા માગુ છું. ” આ શબ્દો સાંભળતાંવાર જવેરીએ તે સખ્સને અંદર આવવાની અરજ દીધી. પેલા અજાણ્યો શખ્સે તેને કહ્યું. “ આ તમારા ઘરમાં નહિ પેલા બીજા ઘરમાં તમેા મારી સાથે આવવાની તસ્દી લેશો. આ ઉપરથી જવેરી ઘણો અનુભવ થયો અને બોલ્યો કે “ તમેાએ કેમ અજાણ્યું કે આ ઘર સિવાય બીજું ઘર મારે તાબે છે ? આ ઉપરથી પેલા સખ્સે જવાબ આપ્યો કે “ મને તે ઘણી અઘરી રીતે ખબર છે માટે કંઈ પણ ધાસ્તી વગર મારી સાથે તમારે આવવું અને ત્યાં તમને હું એક એવી ખબર આપીશ કે જેથી તમેા ઘણાજ ખુશી થશો. ” આ સાંભળી જવેરી પેલાની સાથે ગયો અને રસ્તે ચાલતાં તેને જણાવ્યું કે “ માફ ધર ચોરોએ ગઇ કાલે લૂટી લીધું છે તેથી ત્યાં હવે કોઇની પરોણાગત કે મુલાકાત થાય એવી હાલતમાં તે રહ્યું નથી. ”

જ્યારે તેઓ તે મકાન આગળ આવી ઉભા ત્યારે પેલા અજાણ્યો સખ્સે તેનાં આરણાં ભાગેલાં જેમાં તે ઉપરથી પેલા જવેરીને કહ્યું કે “ તમારી વાત સત્ય છે. તમારા કહેવા મુજબ ચોર લોકોએ ખરાબી દીધી છે. આ ઘરમાં મુલાકાત થઈ શકે તેમ નથી માટે તમે ચાલો હું તમને બીજા દરસ્ત ઘરમાં લઇ જઈ. ત્યાં આપણે નિઃરપણે વાતચિત કરી શકીશું. ” પછી તેઓએ ચાલવું શરૂ કર્યું ને સાંજ સુધી વગર અટકે ચાલ્યાજ દીધું. આટલું લાંબું ચાલ્યાથી તેમજ રાત પડવા આવી તેથી વળી આખા દિવસનો જૂખ્યો હતો તેથી છેક શાકીને લોથ થઇ ગયો હતો. અંધારામાં પુરું એક અપરિચિત માણસ સાથે આટલે દૂર એકલા આવેલા હતા તેથી તેના ગમરાટનો પાર રહ્યો નહિ. પેલો અજાણ્યો માણસ તેના શરીરની સ્થિતિપરથી ચેતી ગયો, ને બોલ્યો, “ માગ સાહેબ, તમેા મારાથી બિલકુલ ગમરાટા નહિ. હું તમને ઘણીજ થોડીવારમાં નિર્ભય જગાએ લઇ જઈશ. ત્યાં જતાંવાર તમારો સખ્સો ગમરાટ સાન્ત માંડશે. ” આ પ્રમાણે વાતચિત થાશે છે તેટલામાં તો એક ઘુસા મેદાનમાં આવી પહોંચ્યા. ત્યાંથી નિ-

મિસ નહીં તરફ ચાલ્યા, છેવટે તેઓ કિનારે આવી પહોંચ્યા. પછી તેઓએ એક મોટા તૈયાર હતી તેમાં બેઠા, અને સામે કિનારે ઉતર્યા ત્યાર પછી એક મોટા મહાસ્થાનમાં થયેને કેટલીક ગલી કુચોએ વટાવીને છેવટે એક ઘર આગળ આવી પહોંચ્યા. આ ઘરનું બારણું ઉઘાડું હતું. પેલા સમ્પત્તી સાથે અવેરી પણ તે ઘરમાં દાખલ થયો. ત્યાર પછી તેને મન્યુન રીતે બંધ કરવામાં આવ્યું. ત્યારબાદ એક મોટા ઝોરડામાં ગયા ત્યાં બીજા દશ સમ્પત્તો બેઠા હતા તેમાંના એકેને અવેરી ઝાળખતો નહતો.

પેલા સમ્પત્તોએ તેને ઝાંઝે આવકાર ન આપતાં ફક્ત બેસવા માટેજ કહ્યું. બિચારો અવેરી જુખથી તેમજ ચાલવાથી તદન થાકી ગયો હતો, વળી આટલે દૂર રાતની વખતે અજાણ્યા માણસોમાં આવી પડવાથી તેના ગભરાટનો પણ પાર રહ્યો નહતો, તેથી તુરત બેસી ગયો. તેઓ સઘળા પોતાના સરદારની સાથે જોતા હતા, જે સરદાર અવેરીની સાથેજ હતો પછી તેઓ ખાણા માટે ઉઠ્યા, સર્વે જણે હાથ પગ ધોયા, ને અવેરીને પણ ધોવડાવ્યા. ત્યારબાદ સર્વે જણે ટેબલપર ખાણું ખાવા બેઠા. ખાણું લીધા પછી તેઓએ અવેરીને પૂછ્યું કે “ તને ખબર છે કે તું કોની સાથે વાત કરે છે ? ” અવેરીએ જણાવ્યું કે “ મને બિલકુલ ખબર નથી. હું શહેરના કયા ભાગમાં છું તેનું પણ મને બાન નથી. આ જગ્યા અને તદન અજાણી લાગે છે. ” તેઓ બોલ્યા કે “ ત્યારે ગઈ કાલે શહેરમાં શું શું બન્યું તે નિષે કંઈ પણ છુપાવ્યા સિવાય ખુલ્લા દિલથી વાત કર. ” આથી અવેરી ધણી અન્યય થયો અને બોલ્યો કે “ સાહેબો ! હું ધારું છું કે તે બીનાથી તમે સારી રીતે માહિતગાર છો ! તેઓએ જવાબ આપ્યો કે “ હા, ખરી વાત છે. પેલી ઝોરત તથા જુવાન મરદે અમને સઘળા બીનાથી વાકેફ કર્યા છે તોપણ તે બીના અમે તારે પોતાને મોઢેથી સાંભળવા ઇચ્છીએ છીએ. ”

હવે આ અવેરીને ખાતરી થઈ કે “ હું જે માણસોની રૂપરે ઉભો છું તે માણસો બીજા કોઈ નહિ, પરંતુ મારે ઘર છુટનાં! હુડારાજ છે. નેજી બોલ્યો કે “ સાહેબો ! મને તે જુવાન ઝોરત તથા જુવાન મરદ વિષે ધણી ફિકર થાય છે માટે મહેરબાની કરીને તમે મને તેની મુલાકાત કરાવશો, અગર તેઓ ક્યાં છે, તે કહેશો. ” હુડારાજોએ જવાબ આપ્યો કે “ તેઓ તદન સલામત છે, માટે તારે કંઈ પણ ધારતી રાખવી નહિ. અમેએ તેઓને ધણીજ સંભાળ પૂર્વક રાખ્યાં છે, અને તેઓને જરા પણ ઇન આપી નથી. ઉલટું અમારાથી બની શકે તેટલી મદદ આપી છે. અમારામાંના એકે પણ તેમનું મન દુઃખાવ્યું નથી. તને પણ અમે કંઈ દુઃખ દેવાના નથી. તારે અમારાપર પુરતો વિશ્વાસ રાખવો. ”

આ શબ્દોથી તેમજ શાહનશાહની અને શમ્સલનીહારની સલામતિ જાણીને તેને ધણી હિંમત આવી. આવા બંધકર હુડારાજોથી પણ તેમને કંઈપણ હતી થઈ નહિ તે જાણી ધણી ખુશી થઈ તેણે ખુદનો આબાર માન્યો વળી તેણે હુડારાજોનાં ધણાં વખાણુ કરતાં તેમનો હજારો વખત ઉપકાર માન્યો. તે બોલ્યો કે “ દારૂનો ! ને કે હું તમને બિલકુલ ઝાળખતો નથી. છતાં તમે અને ધણી સારી રીતે ઝાળખો છો તે જાણી ધણેજ આનંદ પામું છું. તમેએ મારી ઉપર ધણી ઉપકાર કર્યા છે ? તમેએ જે ઇન્સાન્યતને શોભા આપે એવી ચાલ ચલાવી છે તે ઉપરથી જે છુપી વાત મેં મારી છાતીમાં રાખી મૂકી છે તે વાત તમારા જેવા બહાદુર, સ્વતંત્ર અને પરગજુ માણસો આગળ કહેવાને મને કોઈપણ રીતનો ડર લાગતો નથી. તમારા ઉપર વિશ્વાસ મૂકવાનું મને જે મન થાય છે તેનું મુખ્ય કારણ તમારામાં જે સારા ગુણો દિપી નીકળ્યા છે તેજ છે. મારા તેમજ તમારા તાબામાં જે બે જણાં છે તેમની હકીકત સલ રીતે કહી સંભળાવું છું. હું ધારું છું કે આ બીના તમારા જેવા લાયક માણસોને કહેવાથી ધણું સારું પરિણામ આવશે.

પછી પેલા અવેરીએ શમ્સલનીહાર તથા હશનના શાહનશાહની પહેલેથી તે છેલ્લે સુધીની હકીકત અક્ષરે અક્ષર અસરકારક રીતે કહી સંભળાવી.

પેલા હુડારાજો આ હકીકત સાંભળી ધણીજ અન્યય થયા. તેઓએ પૂછ્યું કે, “ શું આ જુવાન અને ખુબસુરત શાહનશાહ તેજ હશનનો નામીનો અબદુલહુસેન છે ? અને આ બાનું તે જાણીતી શમ્સલનીહાર છે ? ” અવેરીએ જવાબ દીધો કે “ મેં તમને અક્ષરે અક્ષર સાચી બીના જણાવી છે. શમ્સલ-

નીહાર તથા ઇંગનતા શાહજાદા જેવા મોભાગર માણસો પોતાના ભેદ તમને કડીપણ કહે નહિ પણ મેં તમારા ખલા અને વિશ્વાસુ ખ્યાસ તરફ નજર કરી તમોને ખરી ખીનાથી વાકેફ કર્યા છે.” આ સાંભળી તેઓએ તરતજ શાહજાદા અને શમ્સલનીહારને એરી આગળ દાગર કર્યા.

પેલા લુટારાઓ એક પછી એક ઇંગનતા શાહજાદા પાસે તેમજ શમ્સલનીહાર પાસે જમને પગે પડ્યા તે માફ માગીને કહ્યું કે “અમેએ જ્યારે તે એરીનું ઘર ફાડ્યું ત્યારે અમને મિલકુલ ખબર ન હતી કે તમારા જેવાં મોભાદાર અને લાયક માણસો ત્યાં મિરાચલાં હતાં.” તેઓએ વંદુમાં જણાવ્યું કે “તમારી તરફ જે એરવર્તીલુંક અમેએ ચલાવી છે તેનો બદલો વાળી આપવાને અમે તૈયાર છીએ.” પછી પેલા એરીને કહ્યું કે “તને ફરેલા તુકસાન માટે અમે વધુ દિલગીર બીએ તે । પુરતો બદલો તો અમે વાળી શકીએ તેમ નથી. કારણકે કેટલીક ચીએ તે અમે વેચી દીધી છે. પરંતુ આલા રકામી, તકીઆ વગેરે જે ચીએ અમારી પાસે હયાત છે તે બધી તને પાછી આપીએ છીએ. બાકીના માટે તું અમેને મારી આપીશ એવી આશા રાખીએ છીએ.”

પેલો એરી તે લુટારાઓની કબુલાતથી ધણેજ ખુશી થઈ ગયો, અને પોતાના સાન નસીખ માટે શુકાના કરવા લાગ્યો. તેઓએ પુરત પેલા એરીનો જે માલ પોતાની પાસે હતો તે તેને રચાધીન કીધો અને શમ્સલનીહાર તથા ઇંગનતા શાહજાદાને જણાવ્યું કે “આ એરી તમને ચોક્કસ બગોએ લઈ જવા માગે છે માટે તમે તેની સાથે જાઓ, પછી ત્યાંથી તમારે મકાને જવામાં તમને કંઈપણ અડચણ પડશે નહિ.” પરંતુ તેઓને વિદાય કરતા પહેલાં તે ત્રણે જણને સોમન લેવડાવ્યા કે પાછળથી તેઓ નેમને હેરાન કરે નહિ. ત્રણે જણે તેઓનાં વચન માથે ચઢાવી આકરા સોમન ખાઈ કહ્યું કે “અમે આ બીનાથી કોઈને જાણીતા કર્યું નહિ.” પછી લુટારાઓ તદન સંતોષ પામ્યા અને તેઓની સાથે બહાર પડ્યા.

પેલા એરીએ શમ્સલનીહારની વિશ્વાસુ દાસી તથા બીજી બે દાસીઓ કે જે તેની સાથે આવી હતી, તેને નહિ જોવાથી ધણી અજબથી લાગી; તેથી તેણે તેણીની પાસે જઈને પૂછ્યું કે “તમારી દાસીઓ ક્યાં ગઈ?” તેણીએ જવાબ આપ્યો કે “મને તે બાબતની કંઈપણ ખબર નથી, હું તો એ-ટફાંજ નાણું છું કે મને તમારા ઘરમાંથી નદી બાટે આ ઠેકાણે લાવ્યા, અને પછી તમે અમને પણ આ ઠેકાણે મળ્યા.”

રસ્તામાં એરી અને શમ્સલનીહાર વચ્ચે કંઈ વંદુ વાગચિત થઈ નહિ. લુટારાઓ તેમને નદીને કિનારે લાવ્યા પછી એક તૈયાર બોટમાં બેસાડી સામે કિનારે લઈ ગયા. ત્રણે જણ જેવાં બોટમાંથી કિનારે ઉતરી તેવામાંજ ઘોડેરવાર દુકડીના ઘોડાનાં પગલાંનો અવાજ સંભળાયો, તેથી પેલા લુટારાઓ તો તરતજ વિદાય થઈ ગયા. લુટારાઓ થોડેક દૂર ગયા તેટલામાં તો પેલા ઘોડેરવાર આવીને ઉભા રહ્યા. આ વખતે લુટારાઓ ઝોટ આવી જવાથી દેખાતા બંધ થયા હતા.

પેલી દુકડીના સરદારે આ ત્રણે જણને પૂછ્યું કે “તમે કોણ છો? અને આટલી મોડી રાત્રે તમે ક્યાંથી આવ્યાં? એરીએ જવાબ આપ્યો કે “અમે આ શહેરની વિશ્વાસુ રૈયત છીએ, અમે ત્રણે જણ આ નદી તીરે અચાનકજ એકઠાં થયાં છીએ. હું અને મારો મિત્ર જે આ મારી જોડે છે તે બંને જણ એક લેણદાર પાસે લેણું લેવા માટે બહાર ગયા હતા. ત્યાં મેંડું થઈ જવાથી અમે અત્યારે અહીં આવી પહોંચ્યા છીએ તેમ કહી પેલો સામાન બતાવી જણાવ્યું કે “અમે તે સામાન લહેણા પેટે લાવ્યા છીએ. બહાર ગયા હતા, ત્યાં મેંડું થઈ જવાથી અમે અત્યારે અહીં આવી પહોંચ્યા છીએ પેલાં બાનુ કોઈ ખાનદાન કુટુંબનાં છે. અમે તેમને બરાબર ઝોળખી શકતા નથી, તોપણ રાતનો સમય હોવાથી અમે તેમની સાથે રહેવું દુરસ્ત ધાર્યું તેથી ત્રણે જણ સાથે સાથે ચાલીએ છીએ.” સરદારને બરાબર ખાતરી થઈ નહિ તેથી પેલી બાનુને પૂછ્યું કે “તમે કોણ છો? અને આટલી મોડી રાત્રે એકલાં કેમ આવ્યા છો?” બાનુએ તે સરદારની પાસે જઈ કહેવા લાયક હકીકત આપી તેથી સરદારે તે ત્રણે જણને પોત પોતાને મુખે પહોંચાડવા બદોબસ્ત કર્યો. બે માણસ । હન્નદા અને એરીની

સાથે મોકલ્યાં, અને ત્રણ માણસો શમ્સલનીહારની સાથે મોકલ્યાં.

જેરીને શાહનવાહની સાથેના માણસો તે બંનેને શાહનવાહના મુકામે સુધી આવ્યા. શાહનવાહ તથા જેરી તદ્દન થાકી ગયા હતા, તેથી સુષ્ઠ ગયા. શાહનવાહ સુતો ખરો પણ તેને નિદ્રા દેલી આવી નહિ. તેના પર પડેલાં ફુગો, શમ્સલનીહારનો અનુદદ પ્રેમ, હુદાસઝોની બલમનસાર્ક, વગેરે એક પછી એક ચાદ આવ્યા કથી. તેથી તેનું ચિત્ત વ્યથ થઈ જતાં બેશુદ્ધ થઈ ગયો તેના નોકરો તેને શુદ્ધિમાં લાવવાને ધણુ ધણુ ઉપય કરવા લાગ્યા, વળી કેટલાક નોકરો તો જેરી સુતો હતો તે ખોરાકમાં ગયા, અને તેને પુછવા લાગ્યા કે “અમારા શેઠ આજે કયાં ગયા હતા, અને તેમના પર શી વીતક વીતી છે ? તે અમને જણાવવા મહેરબાની કરો. તેઓ તદ્દન બેમાન થઈ ગયા છે” જેરીએ જણાવ્યું કે “તમારા શેઠ પર તેમજ મારા તરફ આજે જે બનાવ યુજ્યો છે તે અભયખી પમાડે તેના છે. તે બધી ખીના અત્યારે કહેવાય તેમ નથી માટે તમે જાઓ અને તમારા શેઠને શુદ્ધિમાં લાવો.” આ હુકમ સાંભળી નોકરો નિરાશ થઈ શાહનવાહ પાસે આવ્યા, અને તેને શુદ્ધિમાં લાવવાને ધણુ ધણુ ઉપચાર કર્યાં.

કેટલીકવારે શાહનવાહ પાછો શુદ્ધિમાં તો આવ્યો, પણ તે એટલો તો અશક્ત થઈ ગયો હતો કે બોલી શકતો પણ નહિ. ગમે તે પૂછતું તોપણ તે માત્ર ડાકું ધુણાવીને જ જવાબ આપતો હતો છેક સવાર થતા સુધી આજ દશ રહી જ્યારે પેલો જેરી પોતાને ઘેર જવા રજા લેવા માટે આવ્યો ત્યારે તેને પણ માત્ર ડાકું હલાવીને જ જવાબ આપ્યો. અને તેની તરફ પોતાની જમણી હાથ ધર્યો. પણ જ્યારે જેરીના હાથમાં પેલું બંડલ બેધું ત્યારે તે બંડલ તેના ઘેર પહોંચાડવાને પોતાના એક નોકરને મશારતથી સૂચવ્યું.

પેલા જેરીના ઘરનાં માણસો બારે શોકાતુર થઈ ગયાં હતાં, કારણ કે એક અનનુષ્ઠ માણસ સાથે તે ગયો હતો. વરસાદની શરૂઆતક વ્યુએ તે પ્રમાણે તેની શરૂ તેનાં ઘરનાં સઘળાં માણસ બેનાં હતાં. હવે બીજો દહાડો સવાર સુધીમાં પણ તે નહિ આવી પહોંચવાથી ઘરનાં માણસોએ તેની આશા ખૂટી, અને એવું સમજવા લાગ્યાં કે તેની પર કંઈક બારે આદત આવી પડી હશે. તેમ ધારી બારે ગમરાટ કરી સૂક્યો. તે દરમિયાન જેરી આવીને ઉભો. આથી ઘરનાં તમામ માણસો હર્ષશ્લેષાં થઈ ગયાં. તોપણ તેના અહંગપરથી તેઓ સમજી તો ગયાં કે તેના પર બારે આદતો યુગરી છે. જેરી તદ્દન થાકી ગયો હતો, તેથી બે દિવસ તો આરામ માટે ઘરમાં જ પડી રહ્યો. તે બાગેજ પોતાના ખાસ મિત્રને મલતો.

પણ ત્રીજો દિવસ પોતાને જરા તનદુસ્ત બેઠને પ્રથમની શક્તિ પાછી મેળવવાના હેતુથી બહાર દવા ખાવા ધાર્યું. તે પોતાના એક મિત્ર કે જે મોટો વેપારી હતો તેની દુકાને જઈને બેઠો. અને ત્યાં ધણુ લાંબા વખત સુધી તેની સાથે વાર્તાવિતોઃ કરવામાં રોકાયો. ત્યાર પછી તે પોતાના મુકામે પાછો આવતો હતો, તેટલામાં તેણે કાંઈ ખોરાકને ધરાવત કરી પોતાને ખોલાવતાં બેઠો. જેરીએ તેણીને તરત જ ઓળખી લીધી, તેથી તે ધણીજ તરાથી ચાલીને ધણીજ તાકીદે પોતાના મુકામે આવ્યો. પેલી ખોરાક પણ તેની પાછળ પાછળ ચાલી ગઈ, કારણ કે આ જાહેર જગ્યા ઉપર વાતચિત કરવાનું દુસ્ત લાગ્યું નહિ. જેરી તેણીની સાથે જાહેરમાં વાત કરવા માટે ધણુ ખીતો હતો, કારણ કે તે ખાંધ ખીંછ કાંઈ નહિ પણ શમ્સલનીહારની વિશ્વાસુ દાસી હતી. આ દાસીને આપું બગદાદ રહેર ઓળખતું હતું. વળી તે દાસી શમ્સલનીહારની વિશ્વાસુ દાસી છે અને ગમે તેવી છાની વાતો પણ તેની મારફતે થાય છે. એમ તમામ લોકો જાણતા હતા. જેરીની પાછળ પાછળ દાસીએ ચાલવા તે માંડ્યું પરંતુ જેરીને તે પહોંચી વળી નહિ. જેરી તો ધણીજ ઝડપે પોતાના મુકામે જતો રહ્યો. ત્યાં જઈ પોતાના ખાનગી રૂમમાં નિરાંતે સ્વસ્થ પણે બેઠો. ત્યાર બાદ કેટલીકવારે પેલી દાસી આવી પહોંચી તેણીએ જેરીને નમન કર્યું. જેરી સાચું નમન કરી બેસવા માટે આમન આપ્યું.

તેઓ બંનેએ હુદાસઝોના પંખમાંથી છૂટી સહિસલામતીથી પાઝાં આવ્યાં તે માટે અલ્લાના હજારો શુક્રાના ખાન્યા, અને જાણે નવો અવતાર પામ્યાં હોય તેનાં પુત્રી થઈ ગયાં. દાસી બોલી કે હું અને બિલકુલ અશક્ત નવતી કે આ પહેલે દરથી મળીએ ! ખુદાની મહેરબાનીથી આજે આપણે હવાથી

ભાગવીએ છીએ. એવીએ પૂછ્યું કે “ તારી તેમજ તારી સાથેની બે દામીઓની સિંચાત વિષે તેમજ અમારાથી જુદા પડ્યા પછી તારી શેઠાણી વિષે હું જાણવાને ઘણું આતુર છું માટે અને જલ્દી જાણુ ” દાસીએ જણાવ્યું કે “ હું તે સઘળી ખીના જાણાવવાને તૈયાર છું, પરંતુ તે આગમ્ય તમે તથા શાહનદો તે હુદારાઓના પંચમાંથી કેવી રીતે બચી ગયા તે વિષે મને જાણ્યો. ” દાસીના અતિ આમહથી એવીએ તે સઘળી હકીકત અથ ઇતિ કહી સંભળાવી. પછી દાસીને પોતાની હકીકત કહેવા સુચવ્યું.

દાસી મોલી કે “ તે હુદારાઓને જોઈને મારા મનમાં નો નક્કી થયું કે આ તો ખુદ ખુદીના માણસો છે. હવે આપણે પાપના ઘડો ભરાઈ જવાથી મોતને શરણે થવાનાં જ. કોઈ કુદ માણસ ખલીફ આગળ આડી બાધી દશે તેથી ખલીફ શાહનદો તથા શમ્સલનીહારને પકડી મંગાવ્યાં હશે. હવે તે આશક માણુક આ ફાતી દુનીઆ તજને જવાનાં અને તેમના સાથે આપણને પણ લઈ જવાનાં તે હુદારાઓ શમ્સલનીહાર શાહનદોની તરફ ગયા. તેવીજ અમે ત્રણે દાસીઓ લાગ જોઈ બહાર નીકળી ગઈ અને કોઈ ન દેખે તેમ અંધારે ગઈ કુંડીઓમાં થઈ ઘણે દૂર નીકળી ગયાં. આખરે એક ખંડી-એર આવ્યું તેમાં ભરાઈ બેઠાં કેમકે આટલી મોટી રાત્રે મહેલમાં જવું દુરસ્ત ધાયું નહિ. અમે ત્રણે જણ એક ખુણામાં ગુપ્તપુ બરાઈ બેઠાં હતાં, લગાર પણ મોલતાં કે હાલતાં નહતાં કારણકે કદાચી કોઈ દેખી નય તો પુરી ફરેતી થાય. છેવટે મોટે પરાઈએ ઉડી અમે ત્રણે જણ મહેલમાં દાખલ થયાં. આ વખતે ઘણી ખરી દાસીઓ સુતેલી હોવાથી કોઈને ખબર પડી નહિ શકત એ ચાર માણસો જે ભગતા હતા તેમણે પૂછ્યું કે શેઠાણી ક્યાં ? મેં જવાબ આપ્યો કે તે તો આજે નહિ આવે કેમકે આ મહેલમાં આવતાં શાહનદો યાદ આવે છે અને તેથી તેમનું શરીર બગડે છે માટે તેમની સાહેલીને સોં રહેશે વળી બ્યારે તેમને આવવાની મરજ થશે ત્યારે તેઓ મને ખબર કહાવશે એટલે હું તેડી લાવીશ; મોળા ગુલામોએ આ સઘળી ખીના ખરી માની.

મેંતો આખો દિવસ બેચેનીમાં ગાળ્યા પછી બ્યારે અંધારું થયું ત્યારે શુન દરવાજે થઈ મહેલ બહાર નીકળી. આ દરવાજો નદી તરફ આવેલો છે. મેં તે તરફ જોયું તો એક નાની બોટ મારી તરફ આવતી જોઈ, તેથી મેં તે બોટવાળાને હાંક મારીને કહ્યુંકે નદીની સામી બાજુએ તારી બોટ લઈ જા અને ત્યાં કોઈ બાઈ બેઠી હોયતો તેને સહિસલામત લઈ આવ. તે બોટ પાછી સામી બાજુએ હંકારી ઘણીવાર સુધી અમે ત્રણેજણ તેની રાહ જોતાં બેસી રહ્યાં છેવટે મધરાતને શુમારે તે બોટ પાછી આવી અને ઘણીજ આતુરતાથી તેને પૂછ્યું તો જવાબ મળ્યો કે “ તે કિનારે તો કોઈપણ સ્ત્રી નથી, પરંતુ અમારી બોટ ત્યાં પહોંચી તેવામાં તે કિનારેથી એક બોટ આ તરફ આવતી હતી, તેમાં બેસાડે હતાં પછી એમરત હોય કે નહિ તેની ખબર નથી કારણકે તે અમારાથી દૂર હતી ! આ ઉપરથી અમે ત્રણે દાસીઓ નદીને કિનારે કિનારે ચાલતી હતી, થોડેકે છેટે ગયાં ત્યારે અમને એક સ્ત્રી અને તેની સાથે બે સિપાઈને આવતા જોયા. તેને જોતાંજ મેં જાણખી દાહી કે આતો મારી શેઠાણીજ છે તેને જોતાંજ મારી આંખોમાં પ્રેમાશ્રુ આવી ગયાં મારાથી તેમજ તેનાથી એક સખ્દ પણ બોલાયો નહિ. ટોળામાંથી વિખુટી પડેલી મુઠલીને ટોળાને મેળાપ થતાં જ્યો હર્ષ થાય તોજો હર્ષ અમને બંનેને થયો. તેણી તરતજ મારો હાથ ઝલ્લી અને વળગી પડી, ત્યાર પછી અમે ધીમે ધીમે મહેલ તરફ આવ્યાં પેલા સિપાઈ પણ અમારી સાથેજ આવ્યા હતા. મારી બાઈના દુકમથી તેમને દરવાજા આગળ કમા રાખી, હું તથા મારી બાઈ અંદર દાખલ થયાં. મેં ત્યાં જઈ મારી શેઠાણીના કહેવાથી સો સો મહેરની બે કોથળી આવી દરકને આપી. તેમણે તે ભેતાં ઘણા કંપકાર માની કહ્યું કે “ અમારા જેવું દામદાજ સુમેથા કહેજો.”

મારી શેઠાણી ઘણીજ ચાહી ગયેલી હતી તેથી પોતાનાં નમામ કપડાં બદલી નાખી એમરતામાં પલંગ પર સુઈ ગઈ હું પણ તેની પાસેજ બેઠી. બીજો દિવસે તેને જોવાને બીજી દાસીઓ આવી પરંતુ મેં તેમને જવાબ આપ્યો કે “ તેમનું શરીર ઘણુ અશક્ત છે માટે આરામની જરૂર હોવાથી કોઈની સુલાક્ષત લેવા ના પાડે છે ” બિચારી દાસીઓ ચાલી ગઈ. અમે ત્રણજ દાસીઓ તેની પાસે બેસી રહી હતી, અમે પણ તેને નહિ છ'છેડતાં નિરાંતે આરામ લેવા લાગ્યા, તેથી તેને કંઈક આરામ થયો. છેક જાગેરે

તેણી હઠીને અમારી પાસે દાતણ પાણી માગ્યાં. ત્યારબાદ અમે તેણીને ગરમ ચા, થોડો શરબ અને લીલો મેવો એક પછી એક આપ્યાં તે તેજીએ ધીમે ધીમે લીધાં, તેથી જાણે તેને મોહાવવાની શક્તિ આવી હોય એમ અમને લાગ્યું. તોપણ અમે તેણીને કંઈપણ પૂછ્યું નહિ, એ પ્રમાણે લગભગ ૧૫ કલાક સુધી બહાર આરામ આપ્યો હવેના સાંજ પડી રાતની સત્તા જાંમી હતી. તેનામાં શક્તિ પણ ઠીક આવી હતી તેમજ બધે શાન્તી હતી. તે લાગ જોઈ મેં તેણીને તેના દુઃખની હકીકત પૂછી તેણીએ એક ઉંડો નિશ્વાસ મૂકી જવાબ આપ્યો કે મને મારી હકીકત શું કરવા પૂછે છે ? મને તે હુલારાઓએ જીવતી રાખી એજ મારું કમનસીબ સુચવે છે. આવી દુઃખી અને કંઠાળ સ્થિતિમાં જીવતું તેના કરતાં મરવું બહેતર છે. મારો પ્યારો માથુક મારે ખાતર દુઃખી થાય છે. જો હું આ દુનિયા છોડી ચાલી જાઉં તો પછી તે બિચારો મારા ઈલામાંથી છૂટી શકે એમ મોલી તે મારા ખોળામાં માથું મૂકી સુષ ગમ. મેં તેને આશ્વાસન આપતાં કહ્યું કે હા મારી આટલી અરજ તમે સ્વીકારશો, તમે મને નિરાશ નહિ કરો એમ હું ધારું છું વળી તે દુઃખ મારી આગળ કહેવાથી તમારું કેટલુંક દુઃખ ઓછું થશે. માટે મહેરબાની કરી કહો હું તે સાંભળવાને ધણી અધીરી થઈ છું.”

“ત્યારે સાંભળ હું તે કમંકયા તારી આગળ કહું છું મારી કહાણી ધણી કંટાળો આપે તેવી અને દુઃખથી ભરેલી છે. તે હુલારાઓ નાગી તરવારો લઈ અમે બેઠાં હતાં તે ઝારામાં દાખલ થયા તેમને જોઈને મારી તો ખાતરી થઈ કે હવે મારી દુઃખી અને કંટાળો ભરેલી જીવંતીના અંત આવ્યો. તેથી મને ધણી ખુશાલી થઈ કારણ કે મારા પ્યારા માથુકની સાથે મરવામાં મને અત્યાનંદ થાય છે મારાં પુત્રજી બાગ્ય હોય ત્યારેજ મને એવો શુભ પ્રસંગ મળે. પરંતુ હું મારી ધારણામાં ખોટી કરી. કારણ કે તેમાંના બે હુલારાઓને અમારા રક્ષણાર્થે રહેવા તેમના સરદારે ફરમાવ્યું અને બીજાઓને તમામ કીમતી માલ તારાદે લૂટી લેવા આજ્ઞા કરી. તે પ્રમાણે તમામ માલના ગાંસડા બાંધી કરી તેઓ અમને સાથે લઈ ચાલતા થયા, અમે રસ્તામાં ચાલતાં હતાં ત્યારે અમારી સાથે રક્ષણ માટે જે બે માણસો ચાલતા હતા તેમાંના એકે પૂછ્યું કે તમે કોણ છો ? મેં જવાબ આપ્યો કે હું નાયનારી રામજીગર છું જ્યારે શાહનવાને પૂછ્યું કે તું કોણ છે ? ત્યારે શાહનવાએ જવાબ દીધો કે ‘હું બગદાદનો એક રહેવાસી છું’ એમ કરતાં કરતાં અમે હુલારાઓના મકાનપર આવી પહોંચ્યાં ત્યારે અમારાપર એક બીજી નવી ધારતી આવી પડી. તેઓ સ્વર્ણાઓ અમારી બાંનેની આસપાસ ફરી વળ્યા. અને પછી ધણીવાર સુધી તારાને મારી તરફ જોઈ રહ્યા. અમે મારો પોશાક તથા ઢાગીના જોઈ તેઓ અનુભવી પામી બોલ્યા કે કંઈ ના-ચનારીઓ તારા જેવો સુંદર પોશાક અને કિમતી જવાહીર પહેરતી નથી તું તો ખાનદાનની ઝોરત જણાય છે, માટે તારાદે કહી દે કે તું કોણ છે ?’ મેં તેમને કંઈપણ જવાબ આપ્યો નહિ ત્યારે તેઓ ધીરનાના શાહનવાને પૂછ્યું લાગ્યા કે ‘તારા ચહેરા પરથી તું કોઈ ખાનદાન જણાય છે બીજા સાધારણ માણસ જેવો નથી, માટે સાચે સાચું બોલીદે’ પેલા શાહનવાએ પણ મારી માફકજ ખરી બીના જણવી નહિ પણ જવાબ આપ્યો કે ‘હું તે જવેરીને ત્યાં મેલાવડો હોવાથી ગયો દત્તો. કારણ કે તે મારો નિત્ર છે. અને તેથી તેણે મને આગ્રહ પૂર્વક નેહાવ્યો હતો, અમે આનંદ લહેરમાં હુખી ગયાં હતાં તે દરમિયાન તમે આવી પહોંચ્યા અને રંગમાં ભંગ કરો અમને અહીં પકડી લાગ્યા’ હુલારાઓના સરદારે ઉત્તર આપ્યો કે હું તે જવેરીને સારી રીતે ઝોળપું છું જો કે તે મને ઝોળખતો નથી તોપણ તેણે એક વખત મને ભારે મદદ આપી છે હું તેને કાલેજ અહીં તેડી લાવીશ પણ તમે બને જણુ ખાસ યાદ રાખો કે તે જવેરીના આવતા સુધી તમને અહીંથી રજા મલશે નહિ. અમે તમને કંઈપણ દુઃખ દપ્પું નહિ. આ ઘરમાં સુખેથી રહો. પછી બીજે દિવસે તેઓ તે જવેરીને પોતાના મકાનમાં લાવી પુછવા લાગ્યા. જવેરીએ અમારા બંનેની હકીકત પ્રથમ પૂછી જોઈ અને તેથી તેની ખાતરી થઈ તે પરથી આ હુલારાઓનો વિશ્વાસ કરી ખરેખરી હકીકત કહી દીધી. અમે બંનેને તે હુલારાઓએ ખાનદાન કુંડમાં જાણી અમારી માથ માગી વળી તેમણે જણાવ્યું કે અમે તે જવેરીને ઝોળખીએ છીએ પરંતુ અમે કુટીરીએ છીએ તે ઘર તેતુંજ છે તે અમે જાણતા ન હતા અમે જાણતા હોય તો સોગંદ ખાઈ કહીએ

છીએ કે અમે તે ઘર કહી લૂટત નહિ. આમ કહી તેઓ તરતજ અમે ત્રણેને નદી કિનારે લાવ્યા. અને સામે કિનારે મૂકી પાછા વળ્યા. એટલામાં ઘેડેસ્વારની દુકડીએ અમને રોક્યાં. પરંતુ મેં તે દુકડીના સરદારના કાનમાં ધીમે અવાજે મારી જાગૃતાણુ આપી જણાવ્યું કે મને હુડારા લઈ મથા હતા તેથી તે સ્વારે મને સહિસલામત પહોંચતી કરવા માટે મારી સાથે બે સિપાઈ મોકલ્યા. હું સિપાઈ સાથે ધીમે ધીમે આવતી હતી તે દરમ્યાન તું તથા આ બે દાસીઓ મલી. મારી બલામજુથી તે સરદારે શાદન્નદ તથા અવેગની સાથે પણ બે માણસો મોકલાવ્યા છે, પરંતુ ત્યાર પછી તેમની કશીપણ ખબર મલી નથી. આ પ્રમાણે મારી દુખદ અને કંટાળા ભરેલી કહાણી છે.

“ મારી બહી શેહાણીની કલાણી સાંભળી મને તેણીની ધબીજ દયા આવી. મારણ કે આ બે બાનુઓએ પોતાના આખા જન્મમારમાં કોઈપણ વખત ઘર બહાર પગ મૂક્યો નથી. તેણીને આ હુડારાઓના બેગું રહેલું રંટલુ હુમ્મદ થઈ પડે ! મેં મારી શેહાણીને કહ્યું કે મારા ધારવા મુજબ અવેરી અને શાદન્નદ પણ પોતાપોતાના મુકામે સહિમનામત પહોંચી ગયા હશે. પરંતુ હવે તમે લગાર પણ સમજી હો તો શાદન્નદ પરના પ્યાર કાઢી નાખો. નહિ તો તમારા બન્નેના જીવ જશે. વળી તમારી આસપાસ માણસાની પણ તેજ દશ થશે. ”

“ પ્યારમાં માંડી થઈ ગયેલી બાનુ બોલી કે હું જેમ શાદન્નદને સંભાઈ છું તેમ તે પણ મનેજ સંભાળતો હશે. વળી પેશે અવેરી કેટલો બધો બલો જેણે આપણે માટે ધણું ખર્ચ્યું છે. તેને આપવાને કામે સવારે બે કાચળીઓ હજાર હજાર મહેલની લઈ જશે. હે આ બે કાચળીઓ. ”

અવેરીએ તે કાચળીઓ લેતાં ધણો ઉપકાર માન્યો ને પછી ઉદાર બાનુની દુકડીકત આગળ ચલાવવાને દાસીને કહ્યું.

“ દાસી બોલી કે પાછી મારી શેહાણી કહેવા લાગી કે “ તું કહે છે ને મને સત્ત્વ લાગે છે. હું માનું છું કે અમે બંને આશુકમાશુકને પ્રાણ ભરે, પરંતુ લાચાર છું. પ્રેમની રીત તેવીજ છે. પતંગી આ જેવા શુદ્ધ પ્રાણી પણ પ્યારના ખાતર દીવામાં પડી જાય છે. હૃદય જેવો નિર્જીવ વસ્તુ પણ પ્યારની ખાતર દેવનામાં પડતું મૂકે છે. તો માણસ જેવું શ્રેષ્ઠ પ્રાણી પ્રાણને વહાલો કરી વિશુદ્ધ પ્રેમીને તણ દે તે કેમ અને ? હું પ્યારની ખાતર તે શાદન્નદની સાથે ઘેરમાં રટાઇ પ્યાર એ વસ્તુ અગમ્ય થય વસ્તુ છે. તેની કીંમત તો પ્રેમીજ નજીવે તે તમારા જેવાં દાસ દાસીને ખબર ન પડે ! ” એ કહ્યું કે એ તો ખરું ! પણ તમે તમારો પ્યાર પ્રથમ તો ખુદ ખલીયાને આપ્યો છે ને હવે શાદન્નદને આપો છો તો ખુદના ગુનાગાર હરશે. અને દુહીઆમાં બેઠાની હશે.

“ તરતજ તેણે લાકડેળ આંખ કરી મને ચૂપ રહેવા ફરમાશ કરવાથી હું સુગી રહી અને અચ્છી આવા. પરંતુ તમે ઘેર નહીં લેવાથી નિરાશ થઈ પાછી વળી શાદન્નદને ત્યાં જવા ધાર્યું, પણ ત્યાં જતાં દિશ્મા ગાલી નહિ તેથી તમને શેહાવા બજારમાં આવી. ”

આ વાત સાંભળી રહ્યા પછી અવેરી બોલ્યો કે તારી શેહાણીને મારી વતી વ્યાથા પૂર્વક મથાશ કરી કહે જે કે ગમે તે કામ હોય તેપણુ સુખેથી કરમાવશે સેવક તૈયારજ છે, વળી તારે મારા ઘેરજ અને મળતું, એવી મોકલવું કરી બંને છૂટા પડ્યાં.

દાસીના ગયા પછી અવેરીએ પોતાના સપળા દોસ્તોને અથવા નુકસાન પેટે દામ બંરી આપ્યા અને બાકીના વધેલા પૈસામાંથી પોતાનું ઘર સમું કરાવ્યું, તેમ જનાં કેટલાક પૈસા વધ્યા તેથી તે ધણેજ ખુશ થયો. વળી તેની વાત કોઇએ જાણી ન હતી તેથી તેણે કરાવના શાદન્નદના મળવા જવાનો વિચાર કર્યો.

શાદન્નદને મળવા માટે સવારમાં નક્કી કરી રાખેલા વિચાર મુજબ સાંજની વખતે વાણુ કરીને તે શાદન્નદને મળીને ગયો જેણે અવેરીને દીઠો કે તરતજ નોકરીએ જણાવ્યું કે “ તમે ધબીજ અણીની વખતે આવી પહોંચ્યા છો. તમે બ્યારથી તેને મૂકીને ગયા છો, ત્યારથી તેણે એક કોળીઓ પણ બચી નથી. વળી એક શબ્દ પણ બોલ્યો નથી, તેથી અમને ધણીજ ધારની લાગે છે. ” એમ કહી અવેરીને

બારણું ઉઘાડી અંદર લઈ ગયા. ઝવેરીએ પોતાના દોસ્તને ધણીજ ખરાબ હાલતમાં જોયો, તેથી તેની છાતી ભરાઇ આંસી તે શાહનશાહ આંખો માંથીને બિહાનાપર સુતેલો હતો, તેનાથી બોલી શકતું ન હતું પણ જ્યારે ઝવેરીએ સહન કરીને ડિંબત રાખવા માટે દિલ્હસો દેવા માંડ્યો ત્યારે પોતાની આંખો ઉઘાડીને તેની તરફ જોયું. આ વખત તેની હાલત જોઇ ઝવેરીની આંખમાં આંસુ પણ ભરાઇ આવ્યાં. શાહનશાહ પોતાને હાથ જરા લાંબી કરી ઝવેરીના હાથ પકડ્યો. ઝવેરી પણ કંઈક સમજી ગયો તેથી તેની છેક નજીકમાં બેઠો. શાહનશાહએ ધણીજ ધીમાં અવાજે ઝવેરીને જણાવ્યું કે “ મારા જવા કંગળ અને દુઃખી મિત્રની ખબર લેવા તું આવ્યો નાથી અને ધણો આનંદ થાય છે. અફસોસ ! હું હવે બચી શકું તેમ નથી.

શાહનશાહને ઝવેરીએ કહ્યું કે “ હું તારી પાસે બે હાથ જોડી માગી લઈ છું કે તારે મારા વિષે એક પણ શબ્દ બોલવો નહિ. મેં શકત મારી ફરજ બંભવી છે. તારા ચહેરાપરથી અને જણાય છે કે તે મુદ્દલ ખાતું નથી, માટે તું છેક લેવાઈ ગયો છે. ” તેમ કહી ચાકરોને ખાણું લાવવા કહ્યું. ચાકરો ખાણું લાવ્યા. ઝવેરીએ પોતે પોતાના હાથે તેને મહામુશીબતે થોડું ખવરાવ્યું. ખાધાથી શાહનશાહને કેટલો દોઢા ટેકો આવ્યો. અને કંઈક ધીમેધીમે વાત કરવાની શક્તિ પણ આવી તેથી તેણે પોતાના ચાકરોને બહાર બેસવાનું કહ્યું. ચાકરો તેના હુકમને માન આપી બહાર ગયા.

હવે આરમ્મમાં ખાત બે મિત્રોજ રહ્યા, તેથી નિરાંતે વાતચીત કરવા લાગ્યા. શાહનશાહએ જણાવ્યું કે “ મારે દુઃખ બે ઝરણુથી વધી પડ્યું છે. (૧) મારો ખ્યારનો જુરસો હૃદયી નદે વધી પડ્યો છે. આલેખિનશ મારી નગર આગળ મારી માથુકની છબી હવામાં રમ્યા કરે છે. અને વિચારો પણ તેનાજ થાય છે. (૨) અમારે લીપે તને થયેલું બારે નુકસાન મારા દિલમાં ચાલ્યા કરે છે. તું મને મહેરબાની સહે જણાવ કે તને કેટલું નુકસાન થયું છે ? મારે હમણાંજ તે આંકડો આપી દેવો જોઇએ. પરંતુ હું તારી ખોટ પુરા કરું તે અગાઉ તું મને મારી ખ્યારી માથુકની ખબર આપ. હું તેનાથી છૂટો પડ્યો, ત્યાર બાદ તેના વિષે મેં એક શબ્દ પણ સાંભળ્યો નથી, માટે મહેરબાની સહે તું નાજીતો દોલ તે કહે; તેની ખબર મારા ખજાતા અતઃકરણને ઠંડા બગરસમ સુખ ઉપખવશે.

શાહનશાહના અતિ આશ્ચર્યથી ઝવેરી શમ્સલનીહાર વિષેની તમામ કહાણી કહી સંભળાવી. વળી મહેલમાં આવ્યા પછી તેના શરીરમાં થયેલો અતિશય ખગાડો, તેમથી ખુદની મદદગાની વડે કંઈક સારી સ્થિતિમાં આવવું કંઈક ઠીક થતાંજ દારીને શાહનશાહની ખબર લેવા માટે મોકલાવી, વગેરે ફરક બીના કહી સંભળાવી.

આ દુઃખદ કહાણી સાંભળીને શાહનશાહ કસકાં ખાવા લાગ્યો, તેની આંખોમાંથી અથુપ્રવાહ ચાલ્યો. ઝવેરીએ તેને પુષ્કળ દિલ્હસો આપ્યો ત્યારે કંઈક નરમ પડ્યો. ત્યાર પછી પોતાના ચાકરોને બોલાવી ધણો કોમતી સામાન ઝવેરીના મકાને મોકલવા રરમાવ્યું.

ઝવેરીએ ધણીએ ના પાડી. પરંતુ શાહનશાહએ માન્યું નહિ. ઝવેરીએ જણાવ્યું કે મને જેટલું નુકસાન થયું છે તે કરતાં આઠગણ પૈસા તમારી માથુક શમ્સલનીહારે મોકલાવી આપ્યા છે, હવે હું આ રકમ નહીં લઉં. શાહનશાહએ કહ્યું કે “ મારે તારો બદલો અવશ્ય વાળવો જોઇએ માટે તું ના કહે કે હા કહે, પણ હું આપ્યા મિવાય નહિ રહું. ” તેમ કહી નોકરો સાથે ઝવેરીને મકાને મોકલાવી દીધા. ઝવેરીએ જણાવ્યું કે “ હવે લીધા વિના છુટકો નથી, ” તેથી મુજોજ બેસી રહ્યા. ત્યાર પછી રજા માગી પોતાને જવા તૈયારી કરી. પરંતુ શાહનશાહએ તેને પોતાને મુકામેજ રાત રહેવા સુચવ્યું, તેથી તે ત્યાંજ રહ્યો, આ પછી બંને મિત્રોએ શમ્સલનીહારની મુલાકાત કેવી રીતે લેવી તે સંબંધે યોગ્ય વાતોમાં તથા વાતચીત કરવામાં અરધી રાત ગાળી તે વાતનો સાર નીચે મુજબ હતો. શાહનશાહએ કહ્યું કે “ અરે મારા કંઈકદાન મિત્ર તું જાણે છે કે આ દુનીઆની સઘળી ચીજોનો કાઈ પણ દિવસ અંત આવશે. પરંતુ એક આશક માથુકના વિશુદ્ધ પ્રેમના અંત આવતો નથી. તે પ્રેમ તેમના મરણ પછી પણ તેમની સાથે ધોરમાં દટાય છે. મારે માટે પણ તારે એમજ સમજવું. મારે કમખખત નસીબ એવું તો હુલ છે કે અમારે

મેળાપ એ વખત થયો, અને બંને વખત મારી ખારી માથુકને મારા દિલ્લી વાત કહેવાની અણીપર હતો તેવામાંજ હું ધણાજ માત્રા પ્રસંગમાં તેનાથી છૂટા પડ્યો, તેથી મારી આજ્ઞાએ તદ્દન બંધ થઈ છે. હવે મારે ઘેર સિવાય બીજું કંઈ સાધન નથી. મેં મારી દુખી અને કંટાળા ભરેલી જીંદગીના ક્યારનાએ અંત આણ્યા હોત, પરંતુ તેમ કરતાં મને આપણા ધર્મનું પવિત્ર પુસ્તક નડે છે. હવે તો હું વધારે વખત જીવવાનાં નથી. કારણ કે એક ભત્રીયા કોડી મારા કલેબમાં પેદા થયો છે. તે મારા કલેબને અંદરથી કોરી મારીને ખાઈ લાય છે. મારી ખાતરી છે કે તે કદા કોડી મારો જીવ લેશે.” આ શબ્દો બોલતાં બોલતાં તેની આંખોમાંથી આંસુની ચોધાર વહેવા લાગી તેમજ તેનું હૃદય મુંઝાપ મળ્યું. તેથી એક શબ્દ પણ બોલ્યા સિવાય મુગેજ બેસી રહ્યો.

પેલાં જવેરીએ કહ્યું કે “ અરે મારા કદરવાન સખી શાહબદા ! તું આટલો બધો શા મરે મન-રામ છે ? તને તારી ખારી માથુક ફરીને મલશે, અને તું તારી ઇચ્છાએ પૂરણ કરીશ. પુદાનાપર વિશ્વાસ રાખી તેને માફ કર. તે ક્યાણ નેક પરવરદીગાર ખરાં પ્રેમીને છેવટે મદદ કરો તેમના મનની ઇચ્છાએ પૂર્ણ કરે છે. આપણે એવી હળારા વાતો સાંભળી છે અને વાંચી છે. ઘેર જન્મલામાં પડી રહેલા અના-થની સંભાળ લેવા પણ તે સુકેતા નથી, તો પછી તમારા જેવાં વિશુદ્ધ પ્રેમીને કેમ તણ દેશે. મારે ધીરજ રાખ. ” આ પ્રમાણે ધણી વાતોચિતો કરી છેવટે બંને મિત્રો સુષ્પ ગયા. આખી રાત તેમણે સારી જાજ લીધી. કારણ કે શાહબદાને ધણી દિવસના ઉગમરા હતા. તોપણ શાહબદાને તો કંઈક પ્રેમમય સ્વપ્ન આવ્યાં કરતાં હતાં.

સવારમાં જઈ જવેરીએ પોતાના ઘેર જવાની રજા માગી. તે તેણે ધણી આનાકાની સાથે આપતાં જણાવ્યું કે “ હું તેને કાલાવાઘા કરીને કહું છું કે તું પેલી દાસીને ખાતરી પૂર્વક કહેજે કે શાહબદા અંતની થઈ સુધી પણ તેની ખારી માથુકને ચલાશે; અને છેવટે તેના ખાર ઘેરમાં પણ લાઇ જશે.”

પેલાં જવેરી ઘેર જઈ દાસીની વાટ જોતો બેઠો હતો તેટલામાં પેલી દાસી ધણાજ શોકાતુર અહેરે રટતી રટતી દાખલ થઈ, પેલાં જવેરી બાંધી તેથી પૂછ્યું કે “ શી બીના છે ? ”

તેણીએ જવાબ આપ્યો કે “ મારે, મારી શોકાણીનું અને શાહબદાનું કળયત્ક આવી પહોંચ્યું છે. કારણ કે મને એક ભયંકર ખપ્પર મારા મહેલમાં જતાં મઠી છે ત તું કાન દમને સાંભળ.”

“ મારા સાથે જે પેલી એ દાસીઓ હતી, તે બંને દાસીઓને કંઈ કારણસર શમ્ભલનીહારે શિક્ષક કર્યાં ને બંને જણીઓ લાગ જોષ નાસી ગઈ છે. તેમાંની એક તો ખુદ ખલીફની હજુરમાં ગઈ છે, અને બીજી ખલીફના પરેરેગીરને આફરે પડે છે, તેથી જણાય છે કે આ બંને જણીઓએ તમામ વાત કંઈક દીધી હશે. વળી વડુ ભય લાગતાનું કારણ તો એ કે જ્યારે હું તમારી પાસે આવવાની તૈયારીમાં હતી, ત્યારે ખલીફે શમ્ભલનીહારને પોતાના મહેલમાં બોલાવવા માટે મુલાકાતે મોકલ્યા હતા. ખલીફ પોતાના નહેલમાં તેમજનાં કોઈનજુ વખત નેડારતો નથી, આ તને કહેવા આવવાને હું મહા મુશીબતે અને આવી છું. ત્યાં રું બન્યું હશે તે હું જાણતી નથી, તો પણ હું ધાર છું કે કંઈપણ ખગમ બન્યું નહિ હોય. તું પણ માફ રા જે કે આ છુપી વાત કોઈને કહેતી નહિ, અને જેમ તને ઠીક લાગે તેમ કરી.” વળી પેલાં વિશ્વાસુ દાસીએ જવેરીને કહ્યું કે “ તું જલદીથી શાહબદા આગળ જા, અને આ સખી બીનાથી તેને વાકેશ કર; તેથી આદત આવે તેને વાસ્તે અગાઉથી તૈયારી કરી રાખે અને આપણી નેક મુયનાને વળગી રહે. ” જવેરીનો ઉત્તર લાભા વખરે તે તાજીકે ચાલી ગઈ.

આ ભયંકર સમાચાર સાંભળી જવેરીના મોતીઆજ મરી ગયા. તે આગળ પાછળનો કંઈપણ વિચાર કરી શક્યો નહિ તે બડ વરતુની માશક ચેતના રહિત થઈ સ્તબ્ધ થઈ ગયો. ધીરીવાર તો મેલાન થઈ ગયા જેવા જણાયો, એ પણ પાછો હિમ્મત રાખી પોતાની આસપાસની સ્થિતિનો વિચાર કરી, આ માઠી ખપ્પર શાહબદાને પહોંચાડવાના છન્દે તરતજ તેના મકાને ગયો શાહબદાની આગળ ગયો ત્યારે તે એટલો તો બભરાઇ ગયો કે તેની આંખમાંથી અશ્રુ વહેવા લાગ્યાં. આ જોષ શાહબદા તુરત સમજી ગયો કે તે ધણી ખગમ ખપ્પર લાગ્યો છે. તે બોલ્યો કે “ અરે શાહબદા ! હિમ્મત અને સહુરિનું તારા દિલ્હિપર ખપ્પર પહેરીને હું તને ખેદકારક સમાચાર કહું છું તે સાંભળવા તૈયાર થા.”

શાહજાદાએ જવાબ દીધો કે “ જે સમાચાર હોય તે મને જાણી કહે, હવે મારી ધીરજ રહેતી નથી. જો તારે અગત્ય હશે તો હું મરવા માટે પણ તૈયાર છું. માટે વાર ન લગાડ.” અરેબીએ આ શબ્દો સાંભળીને કહ્યું કે “ મારે તને જણાવું જોઈએ કે તમારી સમગ્રી વાત ખબરે જાણી છે. માટે તારું મોત આવી પહોંચ્યું છે, માટે જો નાસી જાય તો કંઈક બચાવ થવા સંભવ છે. એક પણ પણ તારે બગાડતી નહિ. વખત ધણેજ બારીક છે, હવે તારે ખલીફને માફ પછી અલાવતું જોઈએ નહિ. તે તને પોતાનો હાથહાથો ફરમાવ ગણતો હશે. માટે જો તું પકડાયો તો તને દાહ હવાલ કરી મારી નાખશે.”

શાહજાદાને કાતે આ શબ્દો પડ્યા ત્યારે તે હિલગીરીથી, દુઃખથી, અને ધાસ્તીથી મરા જવાની તૈયારીપર હતો, તાપણ પોતાની બચાવર સ્થિતિ વિચારીને પાછો હિમ્મત પકડી હોશિયાર થયો. તેણે અરેબીને પૂછ્યું કે “ આવા બારીક સમયમાં તું શી સલાહ આપે છે ? અરેબીએ જણાવ્યું કે “ ઉપાય કંઈપણ રહ્યો નથી, શકત પવનવેગી ધોડો લઈને જેમ અને તેમ તારીફે દૂર દેશાવર જતા રહેવું ખબરે દાના રાજ્યની હદમાં પણ રહેવું નહિ. જેટલાની અગત્ય હોય તેટલા નોકરો, અને ઘેડાઓ તું લે, હું પણ તારી સાથે ખુશીથી આવું છું.”

શાહજાદાને પણ આથી બીજે સારો રસ્તો નહિ જણાયાથી પોતે તેની વાત કબુલ કરી, અને પોતાના યોગ્ય નોકરોને પોતાની સાથે મુસાફરીએ આવવા હુકમ કરા તમામ જોઈતા રસાંદો તૈયાર કરાવ્યો. તેણે પોતાની સાથે રોકડ પૈસા તથા જવાહિર પુખ્ત રાખ્યું હતું પછી પોતાની ખાસ માતાની રજા લઈ પોતાના રસાંદો સાથે આવતા થયો. અરેબી પણ જોડેજ હતા ધન્ય છે આવા નિર્ણય !

તેઓએ આખો દિવસ અને આખી રાત કંઈપણ યોજના સિવાય જેમ અને તેમ તારીફે ધોડા ચલાવ્યા. આખરે મેટ પરીહાએ ધોડા તથા પોતે થાકી જવાથી એક જગ્યાએ ઉભા રહ્યા. તેઓ હજી નિરાંતે બેઠા નો નથી, તેટલામાં દૈવશેષે લુગરાની એક યોડી ને જમ્પરી ટોળી હાથિઆરમ્મદ ખાત્રી તેમની આગળ ખડી થઈ. તેઓએ પેલા લોકોની સાથે ઘણા લાંબો વખત સુધી જાતજાતી ચડાગી, પણ આખરે શાહજાદાનાં સંપર્કો માણસો માર્યા ગયાં અને ચોરોના સંખ્યા ઘણા વધારે હોવાથી વખત વિચારી તે શાહજાદો તથા અરેબી ચોરોને શરણે થયા. નેમણે તેમની પાસેથી તમામ જવાહીર તથા રોકડ વગેરે લઈ લીધું. લુગરાં પણ રાખ્યાં નહિ, અને દાહમેદાલ કરી નાખ્યા, આવી નિર્નાર સ્થિતિમાં મૂકી તેઓ ચાલ્યા ગયા.

પેલા લુગરાઓના ગયા પછી અને દુઃખી મિત્રો એકમેક તરફ અફસોસ કરતા જોઈ રહ્યા, યોડીવારે શાહજાદો બોલ્યો કે “ અરે આપણી દાહલત અને આપણા નસીબનો શો ખ્યાલ આપે છે ? હું એ મારા મોતની રાહ જોતાં બગદાદમાંજ રહ્યો હોત તો વધારે સારું ન કહેવાત ? બધાં જમ્પરું ત્યાં નસીબ તો સાચું છે ” અરેબીએ જણાવ્યું કે “ શાહજાદા, તારું કહેવું સત્ય છે. પરંતુ ખુદાની મરજી છે કે આપણા દુઃખની ઉપર હાથ દેશે, તો તેની સામે બગદાદ કરવો નહિ જોઈએ, પરંતુ તેના તરવારે કંઈ થાય છે, તે મારા માટેજ થાય છે એમ જાણી આનંદમાં રહેવું જોઈએ. માણસ પ્રવત્ત કરવો જોઈએ, પછી તેનું ફળ દેવ ખુદાને દાઈ છે. મારા માનવા પ્રમાણે તો આપણે અહીં હજી રહેવું બહાનુ નથી. પણ આપણે આગળ ચાલવું જોઈએ વખતે આપણા આ કમનસીબમાંથી છુટકારો પમીએ. ”

શાહજાદાએ દુઃખના માર્યા હાથ મારી કે અફસોસ, ખમ અને તું છોડી જ મારે તો અહીંજ મરવું છે. કદાચ આપણે અહીં વાત કરીએ છાએ અને તેટલામાંજ મારી દુઃખી મારાક થાય જાણે ત્યાં મરી પણ ગઈ હશે તેણીના મરણ પછી મારા જીવતરને હજીવાં મિત્રાર છે, મારે મરે તું શા મારે દુઃખી થાય છે ? હું એવો આભાગીઓ છું કે મારી સાથે આવનાર પણ મારા પાપે દુઃખી થાય છે.” છે તે અરેબીએ તને ઘણા મોતે સમજાવ્યા ને તેને સાથે લઈને ઘણે દુઃખો, ત્યારે એક અસીદ આવી તે ઉઘાડી હતી, તેથી તેની અંદર તે બંને દાખલ થયા. ને બાકીની રાત ત્યાંજ ગાળી.

સવારના પહોંચમાં એક માણસ મસીદમાં આવ્યો. તેણે આ બે જણને ખુણામાં બેઠેલા જોઈને તેની પાસે જઈને પૂછ્યું કે “ તમ કોણ છો ? અરેબીએ ઉત્તર આપ્યો કે “ અમે બંને બગદાદના રહેવાશી

છીએ, અને મુસાદરી અર્થે નીકળ્યા છીએ. રસ્તામાં છુટારાએ મળ્યા તેમણે અમારા તમામ નોકરોને મારી નાખી આમાં સર્વે પડાવી લીધું. મારો મિત્ર ધણે આજની થઈ ગયો છે. આ પ્રમાણે અને ધણી દયાળુ નક સ્થિતિમાં આવી પડ્યા છીએ. હાલ અમારી પાસે પહેરવાને પણ પુરતું નથી.” પેલા માણસે કહ્યું કે “તમે મારી સાથે મારે ઘેર ચાલો, તમારા નિતને સારી રીતે આરામ પડતાં સુધી તમે બંને મારે ઘેર સુથેલી રહેજો. હું તમને જોઈતી મદદ આપીશ.” એમ કહી પોતાની પાસે એક છુટું ઝોટું હતું તેના બે કડકા કરી તે બંનેને પહેરવા આપ્યા.

જવેરીએ શાહજોડાના કાનમાં કહ્યું કે “આ બંને માણસ છે. તે આપણને ઝાળખતો પણ નથી; તેાપણ આગલો બધો આગ્રહ કરે છે માટે બોલ તારી શી મરજી છે?” શાહજોડાએ જવાબ આપ્યો કે “તને મને તેમ કર, હું તો તારી સલાહ પ્રમાણે ચાલીશ દવે મન કંઈપણ બાન નથી.”

પેલા બંન્ના માણસ આ બંને જણને ફરીને પૂછ્યું કે “કેમ બાકીએ તમારી શી મરજી છે? કેમ કંઈ ખોલતા નથી.” જવેરીએ જવાબ આપ્યો કે “આપનાં વચનને માન આપી તમારી સાથે આવવાને તૈયાર છીએ, કારણ કે અહીં પરદેશમાં અમને કાંઈ ઝાળખતું નથી. તેમજ અત્યારે અમારી સ્થિતિ પણ તેનીજ થઈ છે.” એમ કહી તેની સાથે બંને જણે ચાલવા માંડ્યું. થોડીકારે ત્રણે જણ તેના મકાન આવી પહોંચ્યા; ત્યારબાદ આ શુદર્યે તે બંનેને પહેરવા માટે સુંદર પોશાક આપ્યો, વળી તેઓ જૂપ્યા ઢશે, એમ ધારી સુંદર ખોરાક મંગાવ્યો. જવેરીએ તેમાંથી કેટલાક ખોરાક લીધો, પરંતુ શાહજોડાએ તો તેને આંગળી પણ આડી નહિ, કારણકે તે ધણે નાસિગાસ અને નમ્રતા થમ ગયો હતો. શાહજોડાની આવી સ્થિતિ જોઈ જવેરીને ધણી ધાસ્તી લાગી તેણે વિચાર્યું કે “હવે શાહજોડા બચવાને નથી તે પોતાની પ્યારી માથુકના વિયોગમાંજ આ દુઃખી જીંદગીને અંત લવશે.”

પેલા શુદર્યે આખો દિવસ તેઓની ધણી સારી બરદાસ કરી, અને સાંજની વખતે તે તેમને ધણી સારી જમણર સુવાડીને પોતે સુવા માટે ગયો પરંતુ ત્યાર પછી શાહજોડાની રિયાઝ વધારે વધારે લગવા માંડી, તેણે જવેરીએ પેલા શુદર્યને બોલાવી મંગાવ્યો. કારણકે પોતે એકલોજ હતો. જવેરીએ તથા આ શુદર્યે જોયું કે હવે શાહજોડા બંને તેમ નથી તેનું સ્ત્રીર ધીરે ધીરે દંડુ પડતા લાગ્યું આ જોઈ જવેરી તેની છેક નજીકમાં ગયો, ત્યારે ધણીજ ધોમા અને દયાતા અવાજે બોલ્યો કે “તું જુએ છે તેમજ આ મારા છેલ્લા ધડી છે જે પણ જાય છે તે મારા માનને નબંદીક લાવે છે. હું મારી જીંદગી ખુશીયા ખાતમ કહું છું; તેનું કારણ કહેવાની જરૂર નથી, કારણકે તને બધી ખબર છે. મને ફક્ત દિલગીની એટલોજ થાય છે કે હું મારી પ્યારી માતાના હાથમાં મારો છેલ્લો દમ પુરો કરતો નથી. મારી વહાલી માતાના અગણિત ઉપકારો અને અસાધારણ મહેરબાનીનો સંદેશ બરહો પાળ્યું હું વાળી શક્યો નથી તેની આખર અવસ્થામાં તેની ચકરો કરવને બન્ને તેને રજાગતી રખતી એકલી મૂગીને આપ્યો બેઠેલું. માતા માતા માન મરણયા અતિ ધણી દુઃખી થશે. તેણીએ તેના પ્યારા હાથે મને દશન કાઢી નહિ માટે તે ધણી કકળશે. તેનું હૃદય માઈ છેલ્લીવારનું સુખ ની જે તથા ખાખ થઈ બંને તે પોતાની છાતી ને કની ફાડા નખશે. મારા જીમરના દેસ્ત હું તને અજર કહું છું કે તું તેને દિલાસો દઈ કહજે કે તારો દિકરો પણ તારા માફક મરતો વખત ધણે લગાર થયો હતો. વળી કહેજે કે મારા શબને બગવાદ લાવનાં મારી ઘેર તેણીના આસુથી તાજ રાખે અને તેના બન્નો દુખાઓથી મારા શબ ન હજીકારો કરાવે.” તે જે મકનમાં પડેલો હતો તે મકાનના ધણીને પણ જૂલ્યો નહિ. તેણે તેના ધણે ઉપકાર આપ્યો, કે જેણે મોટા કિદાર દિલથી એક દુઃખી અને કંગાળ સ્થિતિના પંદેશી અજાણ્યા માણસને તેની છેલ્લા ધડીએ પુરતો મદદ કરી. વળી તેણે અજર કરી કે “મારા શબને તારા મકાનમાંજ રહેવા દેજો. મારી માતા મારા શબને છેલ્લી આનામગાહે પહેંચાડવા જાતે આવીને લઈ જશે” પછી થોડીવાર પોતાના મિત્ર જવેરીના ઉપકાર માની જણાવ્યું કે “હવે મને મારી પ્યારી માથુક સમ્મલનીહારનો વિશ્રોધ થાય છે માટે મને ખુશીથી રજા આપ, તેણીના પ્યાર અને હાંક મારી તાકીદે બોલાવે છે.” આટલા શબ્દો બોલી હમેશને માટે ફાતી દુનિયા તજી પ્રેમી શાહજોડા પ્રેમને ખાતર ચાલ્યો ગયો.

પેશા જવેરી સ્થળને પેટીની અંદર મૂકી, સુમધીય પદાર્થો તેની આસપાસ મોઢવીને, બસબર મોક્ષપણે કપાઈનાં બગદાં જવા માટે નીકળ્યો રસ્તામાં જતાં તેને એક કાઢેલો મળ્યો, તે કાઢવાને પણ બગદાં તરફ જવાનું હતું તેથી જવેરી પણ તેની સાથે સાથે સહિસલામત બગદાં પહેંચી ગયો. પોતાને ઘેર જઈ કપડાં બદલી તુરંત જ શાહનવાને મોકલે મળ્યો. તેના માથાસાંમે જવેરી એકલાને જોઈ તેણે પૂછ્યું કે “અમારો શેઠ ક્યાં ? તમે એકલા કેમ આવ્યા ?” જવેરીએ જણાવ્યું કે “મારે તાકીદે શાહનવાની માતાને મળવું છે માટે મને તેમના મેળાપ જલાદી કરાવો.” નોકરો તેને તેણીની પાસે લઈ ગયા. તેણીને જ્ઞેતાંજી જવેરીની ધીરજ જતી રહી. આંખમાંથી ચોંધાર આંસુ આલ્યાં તો મહા મુશીબતે એટલુંજ મોલી શક્યો કે “ઓ નામદાર શાહનવા, તમારું નશીબ પરવારી ગયું છે ! ખુદા તમને સલામત રાખે ! તમને આલમ તો છે કે જે નામ તેના નાશજ છે.”

આ છેલ્લા સપ્તદે કાને પડતાંજ તેણી એક મોટી હાથ મારી ગમગીન થઈ પડી મઈ તેને તેના કરીરું બાન પણ રહ્યું નહિ. આ બનાવ જોઈ આસપાસની બીજી સ્ત્રીઓ દોડી આવી, ને તેને પાછી છાંટી મહા મુશીબતે સંચેત કરી. સંચેત થયા પછી તેણે છાતીફાટ રૂદન કર્યું. તેના રડવાથી તેના નોકર આકરો, બીજી સ્ત્રીઓ, અને જવેરી વગેરે સૌના મનપર એટલી તો અસર થઈ કે તેઓ પણ પોકપોક મૂકીને રાયાં. આ પ્રમાણે ઘણીવાર સુધી કાગારોળ વરતાવી દીધો છેવટે સૌ ગ્રાહ્યા અને પોતાના દિલની અમુકજી કંઈક નરમ પડી ત્યારે રોતાં બંધ થયાં. શાહનવાની માતાએ જે વિલાપ કર્યો તે અનુદદ હતો. કારણકે તેના પતિ રત્નવાસ થયા હતા. આટલો આજ પુત્ર હતો ને તેનાપર સખળી આશાઓ હતી. હવે તે સખળી આશાઓ નષ્ટ પામી. આ દુનીઆમાં હવે જીવવા કરતાં મરવું એ તેને પ્રિય થઈ પડ્યું. છેવટે જવેરીએ ઘણા ઘણા દિવાસે આપી તેણીને કાંત પાડી, ત્યાર પછી તેણીના પૂછવાથી તેને અથડતિ સખળી હકીકત કહી સંમળાવી; વળી શાહનવાએ મંત્રી મેળા જે ખાસ સપ્તદે કહ્યા હતા તે પણ કહી સંમળાવ્યા. દુઃખી માતાએ રડતે રડતે આ સઘળું સાંભળ્યું. પોતાના વહાલા બેટાના મરણ વખતે પોતાના વિચારને ક્ષેત્રે તેને થયેલી અનુદદ લાગણી જાણી ફરીને તેની આંખોમાં અશ્રુ ભરાઈ આવ્યાં. છેવટે પોતાના દિકરાના કરેલા મુજબ તેના સ્થળને જાતી દેહન કરવા માટે તેણીએ તૈયારી કરી અને બીજે દિવસે તરતજ મોટા કાદસા સાથે ચાલી નીકળી.

પેશા જવેરી પણ સવારમાં તેમને વિદાય કરી પોતાના મકાને આવવા નીકળ્યો. - ૧ - જવેરી શાહનવાના મનુષ્યથી એટલો તો શોકાતુર થઈ ગયો હતો કે તે ક્યાં જાય છે તેનું પણ તેને જ્ઞાન ન હતું. તે બોલવા લાગ્યો કે “એક બાહોશ, ખુબસુરત, પ્રમાણિક, અને સુદહયતો શાહનવા પોતાની જીવાનીના ખાસતા બહારમાં પવિત્ર મહોબતના મારથી કચરાઈ જઈ હમેશાં માટે આ શાની દુનીઆથી જુદો પડે, અને પોતાની હજારો મોટી અને લાલક કમેદોથી નાસિપાસ થઈ મરણ પામે એ કંઈ જેવો તેના મનુષ્ય ન હોવાય ! ઝા ! નંક ખુદા ! તારા નેકી રાજ્યમા આ પવિત્ર પ્રેમીને ધનસાદ આપજે ! પ્રેમને ખાતર પોતાના જીવની પણ દરકાર ન રાખનાર, આ નેકી શાહનવા, તને લાખો ધન્યવાદ છે ! તું આ લોકમાં ને પરલોકમાં અમર છે ! તારી કબરને તમામ મુસલમાન કેમ ધૂલથી વધાવી લેશે અને માન આપશે !” આ પ્રમાણે પોતાના મનમાં બોલતો ને શાહનવાના પવિત્ર નામને જપતો તે ચાલ્યો જાય છે. તેટલામાં જ એક ઝારતે આવી તેને અટકાવ્યો. જવેરીએ તેની સામું જરૂરું તો તેણીને ઝાળખી લઈ, નહીં શોડતાં વચ્ચે ધારણ કરેલાં હતાં. વળી તેની આંખો આંસુથી ભરપુર હતી. આવો દેખાવ જોઈ જવેરીની દિલગીરી વધી પડી, એક પણ સપ્તદે બોલ્યા વિના તે પોતાના ઘર તરફ ચાલ્યો, ઘાસી પણ થપથપણે તેના પાછળ પાછળ તેને ઘેર મૂક.

તે બાંને એમ પછી જવેરીએ જણાવ્યું કે “તારી દિલગીરી તથા આંસુઓનું કારણ જે ધરાનના શાહનવાનું મરણ તે તે જાણી લીધું હશે.” તેણીએ જવાબ આપ્યો કે “અરસોસ ! મારો દિલગીરીનું તે કારણ નથી. પણ શું પવિત્ર શાહનવા મરણ પામ્યો ? ખરેખર તે પોતાની પ્રીયતા વિચારે વેળી ક્યો નહી, તેથી તેની સાથે ચાલ્યો ગયો ! આ સુખી રવાના ! આ દુનિઆમાં તો તમે તમારી કચ્છ

પાર પાડી રહ્યાં નથી, પણ હવે તમને કંઈપણ હરકત કરી શકશે નહીં. અને તમે એક બીજા સાથે પત્ની પ્રેમથી જોડાશો. ખુદા તમને દીધાંયુષાં કરી તરેહ તરેહનાં સુખ આપે એવી આ મરીમડી દુઃખી દાસીની છેલ્લી દાદ છે. ”

પેલાં ગેરેરી ને હજી સુધી શમ્ભલનીહારના મરણથી અજાણ હતા તેણે બપોરે આ દુઃખદ સમાચાર સાંભળ્યા, ત્યારે તે વધારે ગમગીન થઈ ગયો, તે એક ઉડી હાથ મારી બોલી ઉઠ્યો કે “ શું શાહજોડાની પ્યારી માથુક પણ મરણ પામી ? શું દુનિયાની સૌથી તેજસ્વી પુતળી ચાલી ગઈ ? શું શાહજોડાના મરણના સમાચાર ખાસ ખુદાના શીરસ્તા મારફતે તેણે જાણી લીધા ? અને પછી તેનાજ મેળાપ માટે આટલી ત્વરાથી ચાલી નીકળી ? અરે, ખુદાએજ તેણીને તેના પાક મહેલખત ખાતર બોલાવી લીધી ? અહો ! બાગ્યજાણી સુખી જોડાં તમે આ દાની દુનિયામાં નાશવંત સુખનો ત્યાગ કરી હમેશના દાયમ સુખ માટે આવીશો ! ”

આ પ્રમાણે બોલતાં બોલતાં બંને જણ છાતી ફાટ રૂદન કરવા લાગ્યાં. છેવટે પોતાના દિલને ખાલી કરી પોતાના મેળેજ શાંત થયાં પછી દાસી બોલી કે “ મારા પોશાકનું કારણ આ છે જે સંજોગમાં તેણીનું મરણ નીપળ્યું છે તે સંજોગ થયેલા અજાણ્ય જેવા છે; અને તે સર્વ બીનાથી તને વારફર કહે છે. પણ તે પહેલાં અને શાહજોડાના મરણ સંબંધે અથઘટિ કહેવા અરજી ગુજારું છું. ”

પેલા ગેરેરીએ તે શાહજોડાની સર્વે હકીકત કહી સંભળાવી, જણાવ્યું કે “ આજ સવારેજ તેની માના તેના શયને લેવા માટે બગદાદ છોડી ચાલી ગઈ છે. ને તે યોગ્ય દિવસમાં તાકીદે પાછી આવશે ” પછી દાસીએ પોતાની હકીકત શરૂ કરી કે “ મેં તને મળ્યું હતું તે મુજબ ખલદી શમ્ભલનીહારને પોતાના ખાસ યુલામે સાથે પોતાના મહેલમાં બોલાવી મંગાવી. અને પછી સજળી દાસીએ તથા યુલામ વગેરેને બોલાવી ઉલટ પાલટ સરાલ પૂછી તપાસ કરી જેથી સમજી ખરી હકીકત જણાઈ આવી પછી શમ્ભલનીહારને પૂછતાં કંઈપણ ઉત્તર ન આપતાં માત્ર ડોકાં ધુણાવી સમજાવ્યું કે તે બધું ખરેખર છે, તું ધારતો હોમશ કે આથી ખલદી પોતાની માથુકપર ગુસ્સો જણાવ્યો હશે પરંતુ તેમ કદી બન્યુંજ નથી. ખલદી ધણે વિચારવંત હતા તેણે જાણ્યું કે ગુસ્સો કરવાથી કામ બગડશે, માટે તેણે શાંતિથી કામ લેવા ધાયું ખરેખર આ બાંના અજાણ્યી પમાડે તરી છે. ! ”

“ ખલદી શમ્ભલનીહારની ખુલ્લી મુલાકાત લીધી. તેને તેણીના ચહેરાપર ખુલ્લી અસર માલમ પડી. આટલા બધા દુઃખમાં ક્યાંજ જવાથી જો કે તેની કાંઈ શીશી પડી ગઈ હતી, તોપણ તેના કુદરતી લાવણ્યમાં કંઈપણ ખામી નહીં ન હતી તેના મુખચંદ્ર વાદળો વગરની ખુલ્લા અજાણ્યી રાત કરતાં વધારે સુંદર લાગતો હતો, મારી શેઠાણી પણ ખલદીની આગળ કંઈપણ ધારતી અથવા અજાણ્યી વગર દાગર થઈ હતી. હમેશ કરતાં વધારે માથાળુ શબ્દોમાં તે બોલ્યો કે દુનિયાની તેજસ્વી પુતળી હું ધણેજ દિલગીર છું કે તું આટલે દિલગીર ચડેરે મારી આગળ ખડી થઈ છે ! તને જે દુઃખ થાય છે તે હું ખમી શકતો નથી, માટે ન દુઃખનો તાકીદે હજાજ કરવા ચાહું છું ? મારા સમજવા પ્રમાણે તેના ઉપાય એટલોજ છે કે તે તારા પ્યારને મેં જાણ્યુંએ વેરી દાંધા છે તે પાછો એકજ પાવ નાં બરી હમેશની માત્ર મોજ માર. તને ખબર છે કે આ આખી આલમનો એટ ખલદી તારી આગળ હજારે દૈ માથું નમાવે છે; જેનું તમ સાંભળતાંજ શયુઓના સાંધે સાંધા વેરાઈ જાય છે, તે તારા પ્યારની ખાતર તારા યુલામ થઈ રહ્યો છે; જેના બાહુમળથી કાંઈએના મંડરથળ ચીરાઈ ગયાં છે, તે હમેશને માટે તારી આગળ રાજ જોડી ઉભો રહે છે; જેમ એક બોગી બમર પોતાના પ્રાય કમળની અંદર મરવા માટે તૈયાર થાય છે, તેમ એક પ્રેમની ખાતર હું પણ તૈયાર છું. હું તને મારા ખરા અંકરણથી ચાહું છું, આ બધી બાનાથી મારો પ્રેમ એક રતીપુર પણ ખસ્યો નથી, અં ખસવાનો પણ નથી. તારે ચાહે તો અને તારો પ્યારો બનાવ નહિતો તારા પ્યા-માંજ અને માર. જેમ તારા મરજી. હું તને ખાતરી પૂર્વક કહું છું કે તું તારા દિલમાંથી તમામ દિલગીરી કાઢી નાખ. આજ રાત્રેજ હું તારા મહેલમાં તારી મુલાકાત માટે આવીશ. માટે તારાથી બંને તેટલી તૈયારી કરી રખાવજે. આ મેલાવડો દિલખજ કરવા

જેવો થવા હું ઇચ્છું છું. એમ કહી તેણીને એક મુંદર દબદબા બર્મા ઝોરડામાં લઇ ગયો પછી તે દિવાનખાનામાં તેણીને બેસાડી. પોતે આવે ત્યાં સુધી લાંબા રહેવા ફરમાવી પોતે ચાલ્યો ગયો.

“ ગરીબ બિચારી શમ્સલનીદારના દુઃખની સીમા ન રહી નેને એ બાળતનું દુઃખ લાગ્યું (૧) માગ આવા મોટા યુનાન બદલ દપકાને માટે જે ખર્ચીક અટકાવ બધી મમતા તથા ખાર બતાવે છે, ને તે પણ ખરા અતઃકરુણી, તોપણ હું અબાગણી નથી ચકાતી તેને ! (૨) તે શાહનશાહ કે જે મારો પાણીપાર છે તેને પણ હું મેગવી શકી નહિ ! ચિકાર છે માગ છતરને ” આ એ બાળતો તેને મારી નાખવા માટે બસ હતી. ”

થોડા દમ લઇ પેલી દાસીએ પોતાની વાત આગળ ચલાવી “ ખર્ચીક અને મારી શેઠાણી વચ્ચેની સુલાકાતની આ હકીકત મેં બીજી દાસીએ મારકને મેળવી લીધી હતી જે સુલાકાતને હું નાશકારક ગણતી હતી તે સુલાકાત તો ઉપર ચુગળ હતી. હું તારી પાસેથી છૂટી થઇ તરતજ મારી શેઠાણીની પાસે દિવાનખાનામાં ગઇ. તેણે મને જોઇને હેઠ ધમ્મે અગાજે કાનમાં કહ્યું કે ‘ હું તારી વળી આ-મારી છું. ’ તે મારી નિમકદલાલપણે જે સેવા બજાવતી છે તેનો બદલો કોઇ પણ કાળે વળી શકે તેમ નથી. હવે તે સેવાનો અંત આવ્યો છે. આજનો દિવસ મારે માટે નક્કી થયેલો છે. ! આ તેના છે-લ્લા શબ્દો હતા. ”

“ સાંજની વખતે ખર્ચીક આવ્યો કે આખું દિવાનખાનું તરેહતરેદત વાજત્રના નાદથી ગાજ રહ્યું. પછી એક ઘણું ઉમદા ખાણું મંગાવ્યું ખર્ચીકે પોતાની પાસે તેણીને હાથ પકડી પ્યારથી બેસાડી; આ બનાવથી તેણીનું હૃદય યોગ્ય થયું. અને તુરંજ તેનો પ્રાણ તેના પચાસનમય શરીરનો ત્યાગ કરી હૃદયેને માટે ચાલ્યો ગયો. બિચારો પ્યારના જીવનમાં દિવાનો બનેલો ખર્ચીક આ સમજી શક્યો નહિ, તેણીને સૂઝા આવી છે જાણી બાન લાવવા માટે હજારો ઉપવાર કર્યા, પણ જ્યાં પ્રાણ નહિ ત્યાં સ-ચેન શી રીતે થાય ! ફરીથી નેક શમ્સલનીદારે એકપણ દમ ખેંચ્યો નહિ. આ પ્રમાણે અમારા ઉપર મોટામાં મોટો ગર્વ આવ્યો પડ્યો. અમે નેક ઉદાર દિલની માયાણુ શેઠાણી ખોખ. કુદરત આગળ લાચાર છીએ. ”

“ ખર્ચીકે તેણીપર અશ્રુ વરનાવી તેણીને છેલ્લું માન આપ્યું. અને પોતાનો ગમ છુપાવી ન શક-વાથી પોકેપોક મૂકી હૈયાદાટ કદન કહ્યું છેવટે પોતાનું હૈયું ખાલી કરી તેણે દુઃખ કર્યો કે દિવનખાનાનાં તમામ વાજત્રોનાં તાજાં નાશ કરી નાખવો. તેના આ હુકમને અમલમાં મૂકતાં એક પળ પણ લાગી નહિ. પછી ખર્ચીક ચાલ્યો ગયો, હું તેણીનાં શબ આગળ આખી રાત રહી. આખી રાત મારા અશ્રુઓથી તે શબને ભીજવું. મનાર થતાં તેનું નલવગાવીને ફેંક માટે સર્વે તૈયારીનાં કાની બીજે સવારે તેણીએ ખધાવી ગખેલી દબદબા ભરેલા કબરમાં તેણીને ફેંક કરવાનાં આવી અને જગરે તું કહે છે કે શહ-નનાની લાશ પણ અત્રે આવવાનું છે. ત્યારે તો ખુદાના હુકમથી તેને પણ ત્યાંજ ફેંક કરવા માટે ખર્ચીક શ્રમાવે તો બહુ સારું. ”

જવરી ને દાસીને આ પ્રમાણે બોલતાં જોઇ મોલી ઉઠ્યો કે “ અરે મુખ, તું કહે છે તેમ કહી પણ બની શકે નહિ, ખર્ચીક પોતાના હરાજને આવી રજા બક્ષે નહિ. દાસી મોલી કે “ આ બાળત તેને અશક્ય લાગે છે, પરંતુ કંઇ તેવું નથી. ખર્ચીક ઘણાજ મોટા મન । અને વિચારવત નેકી પુરૂષ છે. પોતાની માથુકતા મંચુ પડી તેણીની તમામ દાસીઓ અને સુલામોને છૂટા મુક્તી દીધા છે. વળી તેઓ પોતાનું ગુજરાન મારી રીતે ચલાવી શકે તે લી તેટલી રકમ બક્ષીસ કરી છે. મને શમ્સલનીદારના ભરતાં દબરેખ રાખવા નામી છે. મારા ગુજરાન માટે પણ સારો બંદોબસ્ત કર્યો છે. વળા ઇરાનના શા-હનશા અને શમ્સલનીદારના પવિત્ર અને નેક પ્યારથી કંઇ પણ ગુસ્સે થયો નથી. તેમજ તેઓને હે-રાન કરવાને રાજ પણ નથી એમ માફે સમજવું છે. ” આને જવરીએ કંઇ પણ ઉત્તર આપ્યો નહિ પણ પોતાને તેણીની ઘેર આગળ લઇ જવા અરજ કરી. પેલી દાસીએ તેની માગણી સ્વીકારી તેને ત્યાં લઇ ગઇ, જ્યારે જવરી ઘેર આગળ આવ્યો. ત્યારે ઘેરની આસપાસ આખા બગીચાદશહેરમાંથી આવેલાં

અી પુરોણું એવડું મોડું ટોણું માલમ પડયું કે પોતે તેની ધોર આગળ પશુ જઈ શક્યો નહિ. ઝવેરીએ આખર છેટેથી તમરકાર કરી નિમાજ પડી લીધી. પછી મોઢયો કે “હું ખાતરીથી કહું છું કે તે બંનેનાં શય સાથેજ દહન થશે; ફક્ત આ પવિત્ર આશક માથુક માટે આપણે જે ખરી ખીના બાંધીએ છીએ તેથી સર્વને વાકેફ કરવાં જોઈએ. આ આશક માથુકો જે કે જુદે જુદે ઠેકાણે મરણ પામ્યાં છે, તે સજ્જ તેમના મરણનો કાળતો એકજ છે !” આ પછી પેલા ઝવેરીએ એક માટા ઉંચા ટેકરાપર થકી ઝાંઝીર અવાજથી બધી હકીકત નિવેદન કરી. તેની હકીકત સાંભળી સર્વે પ્રભુ એકમત થઈ ડરાવ કીધા કે બંનેને ભેગાંજ આ ધોરમાંજ દહન કરવાં. કારણકે તેઓ ધોર મધે સાથેજ આશાયશ લેઈ શકે. આ ગોઠવણ અમલમાં આવી. ત્રીજે દિવસે ધરાનના શાહજહાની લાશ પશુ આવી પહોંચવાની હોવાથી તમામ લોકો તેને માન આપવા ખાતર શહેરથી વીશ માઇલ છેટે ગયાં, અને સાથે સાથે પાછાં આવ્યાં.

પેલી વિશ્વાસુ દાસી શહેરના દરવાજા આગળ નૈવાર ઉભી હતી. જ્યારે શાહજહાની લાશ સાથે તેની માતા આવી પહોંચી. ત્યારે તે દાસીએ બગદાદની તમામ વસ્તીને તામે અરજ કરી કે આ બંને પવિત્ર અને નેક આશક માથુક કે જેનાં દિલ એક હતાં તેઓનાં બદન પશુ એકજ જગાએ આરામ-ગાદમાં રહેવાં જોઈએ. આ અરજને તે દુખી બાનુએ કાબુલ કીધી. તેમજ નામદાર ખલીફે પણ ધણી ખુશી બતાવી. તેથી શાહજહાની લાશને બહારોબહાર તેની પવિત્ર માથુકની પાસ લઈ જવામાં આવી. આ લાશની સાથે બગદાદની તમામ વસ્તી, તે મોટી પદવીનાં માથુસો તેમજ ખલીફ જતે પણ ઉધાકે પગે ચાલતો ગયો. છેવટે મોટા માન સાથે તે આશકની લાશને તેની માથુકની પાસેજ દહન કરી. આ વખતથી બગદાદના તેમજ આખી દુનીયાના તમામ મુસલમાનો આ પવિત્ર આશક માથુકની ધોરપર નિમાજ પઢવા આવે છે અને તેને પવિત્ર ગણી માન આપે છે.

આ દિલગીરી બરેલા ખરા ખ્યારનો ચિતાર આપનારી વાર્તા પુરી કીધા પછી સુલતાના શૈહર-જહાંએ હિંદના સુલતાનને કહ્યું કે “આ પવિત્ર આશક માથુકની રસીલી વાર્તા તમને ધણી પસંદ પડી હશે. હવે જે તમારી મરજ મને જીવતાં રાખવાની હોય તો એક બીજી એથી પણ સરસ વાર્તા કહી સંભળાવું. જેપરથી સુલતાને તેને હજુ એક નાત જીવતી રાખવા ફરમાવ્યું, તેથી તેણે બીજી રાત્રે નીચે મુજબ વાર્તા શરૂ કરી.

ધરાનના શાહજહા અલીઝ્ઘીન અને ચીનની શાહજહાની નુરમહાલની વાર્તા.

પ્રાચીનકાળમાં ધરાનું રાજ્ય ધણું નામીયું હતું. તે દેશના શહેનશાહો આ આખી દુનીયામાં જહો-જલાલી બેગવતા હતા. તેમનું રાજ્ય પણ અતિ વિસ્તાર્યું પ્રદેશમાં હતું. એક વખતે ત્યાંની ગાદીપર અમી-ઝ્ઘીન નામે પ્રખ્યાત શહેનશાહ થયો. આ સુલતાનને દશ બેગમે અને તે સિવાય સખ્તમાંધ માથુકો હતી. આ બેગમે તથા માથુકો ધણીજ ખુબસુરત તથા ચુલુવાન હતી. તે બેગમેના પિતા પણ એક મોટા રાજ્યના ધણી હતા.

સુલતાન પોતાને ધણેજ સુખી અને કીર્તિવાન માનતો હતો. કારણ કે તેના રાજ્યમાં સલાહસંપ્દ સારો હતો. લોકો હિંચોગી તથા નીતિવાન હતા. દેશની જમીન પણ ઝળદુપ અને ખનીજ માટે મશહુર હતી. પોતે શરીરે પણ નિરાગી અને દેખાવડો હતો. રાજ્યવક્ત્રીની પણ તેનાપર સારી કૃપા હતી. તેમ જતાં આ રાજ્યના મનમાં કંઈક શુભ વ્યાધિ જણાતો હતો. તે પોતાના એકાંત લુવનમાં ચિંતાચરન પડી રહેતો હતો જે કે જાહેર દેખાવમાં ધણેજ પ્રદક્ષિત જણાતો હતો. આમ ધણી લાંબીયુદ્ધત ચલવ્યું પછી અખરે તેના વડો સાણે વજી તેના મનની લાગણી કળી ગયો.

એક વખતે શાહી વજર લાખ જોઇ સુલતાનના એકાંત જીવનમાં રાત્રીને વિશે દાખલ થયો. સુલતાન પોતાના કામણે હાથ દબ તકીઆને ટેકો દઇને ચિંતામગ્ન અહેરે પડેલો હતો. તેની યુખસુદા જોતાંજ વજર મોઢેથી બેઠી કહેશે કે “ જો નેક સુલતાન શા હુઃખમાં ડુબી ગયા ખા ? તે મહેરબાની રાહે આ તાબેદારને જણાવશો. ” સુલતાને તરતજ ઉઠ્યું જોયું તે પોતાના વદ્ વજરને દોડા. આમ રાત્રીનાં વિશે એકદમ આવવાથી સુલતાનને ધણીજ અન્યયની લાગી. તે બોલ્યો “ અરે માગ શાહી વજર અત્યારે તારું આરતું કેમ થયું છે ! ” વજરે જવાબ આપ્યો કે “ નેક નામદાર ! ઉપલા કારણપરજ. ” સુલતાને તેને માન આપી પોતાની પાસે બેસાડ્યો, ને પછા વજરના અતિ આગ્રહથી તેણે પોતાની યુખ વાર્તા કહેવી શરૂ કરી “ મારા નેક અને ચતુર વજર હું તને મારા ખરા જીવરથી ચાહું છું. અને તેથીજ મારા અસલ યુખ હુઃખને તારી આગળ રજુ કરું છું. તું જાણે છે કે મારી વદ્ કમ્મર થવા આવી, તોપણ હજુ સુધી મારે એક પણ પુત્ર કે પુત્રી નથી. મારા પાછળ મારા વિરતજી રાજ્યને વારસ કોણ જાણે કોણ થશે ! મેં આ દુનીઆમાં જન્મી એવાં તે શાં પાપ કર્યા છે કે આટલી આટલી બેગમે હોવા છતાં એક પણ પ્રજા કૃત્યન્ન થતી નથી ! ખુદાને ત્યાં પણ અન્યાયજ લાગે છે ! ’ ધર્માને ત્યાં ઘાડ ને કસાખને ધેર કુશળ ’ એ કહેવત મને સત્ય લાગે છે. મારા ખ્યારા વજર હું તેજ હુઃખે રાત્રિવસ ઝૂંબી કરું છું. મને હાથ પણ આવતી નથી. હું તારી પાસે માન માગીને કહું છું કે મને અનો કંઈ પણ કસાખ ખતાવ તારી સુદ્ધિ આગાધ છે. ” આટલું બોલી સુલતાન યુખ રહ્યો.

વજરે નમ્રપણે અરજ કરો કે “ જો, મારા ખ્યારા નામદાર સુલતાન ? જે વાત ખુદાના હસ્તકમાં છે તેમાં આપણે અત્યુષ્ઠ જાતિ શું કરીએ ! તોપણ હું મારી અદ્ય મતિઅનુસાર કંઈક સલાહ આપું છું જે સાંભળે અને યોગ્ય લાગે તો તે પ્રમાણે કરશે. આ બાબતમાં આપણે ખુદાને વાંક કાઢવો તે તદ્દન અન્યાય છે. આપણે આપણા કર્મોનુસાર સુખ, દુઃખ, લાભ, હાનિ, જય, પરાજય બેગમીએ છીએ તેમાં કૃતિને દોષ દેવો તે ગ્રામી છે. કર્મ તે માણસનાં કૃત્યનું પરિણામ છે. માટે જે આપણે સત્ય કર્મ કરીએ તો આપણને લાભ થાય. તમે મારી સલાહ પ્રમાણે આ શહરના તમામ પવિત્ર પુરોનોને બેગમે તમારે તમારું હુઃખ નિવેદન કરો. અને પછી તમારે નામે ખુદાને અરજ કરવા કહો. આ પાક પુરશે તમારી સુરાહ બર લાવશે. તેમને ખુશ કરવાને તમારા ઉદાર હાથને લખાવો. અને તેમની આશીશ મેળવો, તેમની દુવા મળતાં તમારી સખળી આશાઓ બર આવશે. ” એમ કહી તે રજા માગી પોતાને સુધામે જવા નીકળ્યો.

સુલતાનને આ સલાહ ધણીજ પસંદ પડી, આવી સારી સલાહ માટે તેનો વારંવાર ઉપકાર માન્યો. અને તેના કહેવા મુજબ આખા શહેરમાંથી તેમજ દેશપરદેશથી દરેકેશ અને બાજ પવિત્ર પુરોનોને આમંત્રણ કરી તેણ્યા. તેના આખા શહેરમાં જ્યાં ત્યાં પવિત્ર પુરોનોનાં ઝુટેઝુડે કરતાં જણાયાં. તે સર્વને તેણે પોતાનું હુઃખ જણાવી પોતાને નામે ખુદાને દાદ કરવા અરજ કરો સર્વના નિર્વાહ અર્થે યોગ્ય બંદોબસ્ત કરી આપ્યો.

તે સર્વ પુરોનોએ એક નેદીથી સુલતાનને નામે બંદો માગી, જેથી ખુદાની મહેરબાનીથી તેની એક બેગમે મળી રહ્યા નવ માસ પુરા થતાં સુલતાનને ત્યાં એક પુત્રનો જન્મ થયો. આટલી મોટી કમ્મરે પોતાને ત્યાં શાહજાદાને જન્મ જણા તેના હર્ષને પાર રહ્યા નહિ. તેણે તમામ દરવેશો તથા બંદો કરનારાઓને મન મગતી રીતે નિવાજ્યા. આખા રાજ્યમાં એક માસ સુધી ખુશાલીમાં દિવસો ચળવવા ધરમાન થયું. અને ગરીબગરબાને બક્ષીસો આપી. આ શાહજાદાને જોવાને સુલતાન ધણી છંતે-જાર હોવાથી યોગ્ય રીતમાં તેની આગળ લાવવામાં આવ્યો. ખુદાએ તેને ખાસ મહેરબાની દાખલ આવો યુખસુરત પુત્ર આપ્યા માટે તેનું નામ અલીફદીન રાખવામાં આવ્યું.

આ શાહજાદાને ધણીજ કાળજીથી ઉછેરવામાં આવ્યો. અને નાનપણથીજ ધણી સારી રીતે કેળવવામાં આવ્યો. તેને નાનપણમાં કળવવા માટે સુહદયના ઉત્તમ આ કિશકે તથા બાદશાહ વીર પુરોનોની સેબામાં ધણી વખત રાખવામાં આવતો હતો. જ્યારે તે સાતેક વરસના થયો ત્યારે તેને પુરતી કેળવણી

માટે ખાસ વખણ્યોએલા સિદ્ધકના હાથ નીચે રાખ્યો. શાહનવાઝ પણ ધણોજ આલાક, બુદ્ધિમાન, કિંવાળી અને શોખીન હોવાથી તમામ વિદ્યાના અભ્યાસ ધણીજ સારી રીતે કર્યો. પંદર વરસની ઉંમર થતાં તો તે એક આપશ્ચર્ય અતુર અને તેના પિતાનું અતિ વિસ્તિષ્ઠ રાજ્ય ચલાવવાને સંપૂર્ણ રીતે લાયક થયો તેના કતમ ગણેથી આખા શહેરમાં તેની કાર્નિ ઝગહળી રહી હતી મોટા જુદા અને વિદ્વાન તેમજ રાજ્ય-કીય પુરૂષો પણ તેની તરફ માન બરેલી લાગણીથી જોતા હતા.

સુલતાનન હવે જણાવું કે “હું અતિ જુદા થયો છું. હવે મારા શરીરના અને બરોડા નથી. મારો યુગ સર્વ વાતે કુશળ, શાણો, અને વિવેકી નીવડ્યો છે. તો મારે આ સધળું રાજ્યપાટ તેને સોંપી છૂટા થવું નેહ્યો.” એમ વિચારી તેણે પોતાના શાણા વજરને બોલાવી પોતાની સધળી હકીકત નિવેદન કરી. વધુમાં જણાવ્યું કે “ફક્ત મને એકજ હેતુ લાગે છે અને તે એજ કે વખતે તે જુવાનીની મોજમાં પડી માફ સધળું વિરતવું રાજ્ય ગુમાવી દે.”

વજરે જોયું કે હજુ ઉમર કાગી છે માટે સુલતાનના મતને મળતા થવામાં ફાયદો નથી તે બોલ્યો કે “ભલે નામદાર ! તમારી મરજી મુજબ કરવેને કંઈપણ વાંધો તો નથી. તોપણ હજુ થોડાં વરસ પછી તમારા વિચારો અમલમાં મૂકો તો વધારે સારું પરિણામ નીવડશે. હજુ શાહનવાઝની ઉંમર કાચી છે અને આટલી નાની ઉંમરમાં આવા બહેળા રાજ્યની લગામ તેના હાથમાં સોંપી દેવાથી તેના મગજ-પર ગળ કરતાં વધારે બેભને પડશે. વળી જુવાનીના મદમાં આટલે રસ્તે ચડી જાય તો પછી છેક પાયા-માઘ થઈ જશે. માટે હમણાંતો તમારો વિચાર મોકુફ રાખવા મારી સલાહ છે. હાલતો શાહનવાઝને હમેશાં દરબારમાં બોલાવી જુદાં જુદાં ખાતાની માહિતી આપવી નેહ્યો છીએ. દરેક ખાતાનું કામ પોતે જાતે અનુભવ કરી મેળવે. લશ્કરી ખાતાનો ખાસ અનુભવ મેળવવો નેહ્યો. ન્યાય ખાતાનો અભ્યાસ પણ કાએલ કાઢ્યોની પાસેથી લેવો નેહ્યો. દિસાળી કામમાં પણ પ્રવીણ થવું નેહ્યો. રાજ્યની નાનામાં નાની બાબતોથી માંડીને મોટામાં મોટી બાબતોનો જાતે અનુભવ લેશે તોજ સારો રાજ્યકર્તા થશે. એક ધરનો અનુભવ લીધા સિવાય ધરનો વડીલટ ચલાવવો મુશીબત પડે છે તો એક આવા વિસ્તિષ્ઠ રાજ્યનો અનુભવ મેળવ્યા સિવાય આખું રાજ્ય ચલાવવું બહુ મુશીબત છે. વળી તેનામાં પ્રજાની લાગણીઓ જાણવાની, ઉત્તમ માણસોની પરીક્ષા કરવાની, રાજ્યને આપાદનીમાં લાવવાની અને સર્વે રાજ્યકીય બા-બતની ચતુરાઈ હોવી નેહ્યો. પછી આપ નામદારને ગમે તે ખરું; વળી શાહનવાઝ આટલે રસ્તે ચડી ન જાય માટે આપણે તેને તેના લાયક રૂપરૂણે સંપૂર્ણ શાહનવાઝી સાથે શાદી કરી નેડી દેવો નેહ્યો.”

સુલતાનને આ સલાહ ધણી પસંદ પડવાથી પોતાના શાણા વજરને મન્યવાદ આપતાં તેની અમાધ બુદ્ધિનાં વખાણ કર્યા પછી વજર રજા માગી પોતાને મુકામે ગયો. તેના મયાબાદ શાહનવાઝને બોલાવવા માટે એક હજીરને ફૂકમ કર્યો.

પોતાના પિતા તરફથી એકાએક અણધાર્યું તેડું ચવાથી શાહનવાઝને કંઈક તાજુથીતો લાગી. કારણકે તે નીમેલે વખતે હમેશાં મળવા જતો હતો. તે તુરતજ ચાલ્યો. અને સુલતાનની આગળ આવી ધણીજ નમનતામ્થી અને ધણીજ આજરથી જમીન સુધી વાંકો વળી સલામ ભરી. પછી પોતાની નજર જમીન તરફજ ટેકેલી રાખેલી મરીગ ગાય જેવો થઈને ઉભો.

સુલતાને શાહનવાઝને કહ્યું કે “મારા વડાલા બેટા ! તને ખબર છે કે તને અહીં શા માટે બોલા-વ્યો છે ?” શાહનવાઝે નમનતામ્થી ગંભીર જવાબ આપ્યો કે “મારા મુરખાની ! આપના દિલમાં શું છે તેની મને કેમ ખબર પડે ! બુદ્ધિતાલ્લાજ એકસો સર્વનાં દિલને જાણનાર છે, તેથી આપ નામ-દારનાં જુખથી સાંભળવાને હું ધણીજ આતુર છું.” આ શબ્દો સાંભળી સુલતાને ઉત્તર આપ્યો કે “મારી ખુશી છે કે હવે તારી શાદી કરવી. બેટા એ વિષે તારો વિચાર શું છે ? તે ખરા દિલથી જાહેર કર. શરમાવાનું કંઈ કારણ નથી.

આ શબ્દો સાંભળતાંજ શાહનવાઝ મગમગ ગયો. તેના મુખ ઉપર રતાહાકુડી નીકળી. અને શું જવાબ આપે તો સૂચ્યું નહિ. પણ થોડીક વાર સુધી ચુપકી પકડી આખરે બોલ્યો, “એ મારા

નેકનામદાર પિતા: હું અજબથી સાથે ગભરાટમાં પડી ગયો, તેથી આપના સલાહનો જવાબ આપતાં દેર થઇ છે તે માટે મને માફ કરશો. તમે આટલી કામી ઉમરમાં લગ્ન કરવા ધારો છો તે મને ઘણી નવામ લાગે છે ! હજુ હું શાદીની ખુશીમાં જોડાવાને શક્તિવાન થયો નથી. મેં ઘણાં મંથેમાં તામાંકિત પુસ્તકના હાથે લખેલું વાંચ્યું છે કે “ મોર તા ઘણી ચરિત્રની ભરેલી, ખાખી તે વિશ્વામયતાતી હોય છે. કામ જવલેજ સારી હોય છે. કદાચ આ વિચારો જુલ ભરેલા હશે તોપણ તમે નામદારે જીવેલો દરખાસ્ત અમલમાં મૂકવાને દેર કરશો, ને તે દરમ્યાન ઘણે વખત મને વિચાર કરવાનો આપશો, એટલી મારી નહ માગણી રીકરશે. ”

સુલતાન, શાહજહાન આ વિચારથી ઘણો દિલગીર થયો. તરણ શાહજહાને અસારથીજ સ્ત્રી જાતિ તરફ અતિથય તિરસ્કાર જાણી અરસોસ કરવા લાગ્યો. અને તેથી કેટલીકવાર સુધી તો મૌનપણે બેસી રહ્યો. શાહજહાને પણ પોતાના પિતાની મુખ મુકાપરથી જાણી લીધું કે “ મારા વિચારો મારા પિતાને અનુકુળ નહિ આવવાથી હું ખુશી થઇ પડવા છે. તે પણ મૌનપણે ગરીબની માફક પોતાના પિતાના મુખમાંથી શા શયદો નીકળે છે તે સાંભળવા આતુર થઈ ઉભો. સુલતાને ધીરજથી કહ્યું કે “ મારા પ્યારા બેટા, આ બાબતમાં હું તારાપર અણબટનું જેરવ્યાજખી દમાણ કરવા નથી માગતો, પણ હું તને વિચાર કરવાને પુરતો વખત આપું છું. તેટલા વખતમાં તું બરાબર વિચાર કરજે તું જ્યારે આ વિચારથી જાગ્યો ત્યારે તને પણ મારી માફક પોતાની પછી વારસને માટે ચિંતા થશે. આ બધાવિચાર કરી તારી અક્ષતને પૂર્ણ ઉપયોગ કરી મારી માગણી તું કયુલ કરીસ એવી મને પૂછી આશા છે. મારી નજર આગળ તને પ્રત્યેત્વતિવાળો જોવા મળ્યું છે. મારો વંશ વધારવાને હું ઘણો ઉલટમદ છું. ”

ત્યાર પછી શાહજહાને દમેશમાં દરખાસ્તમાં આવવા લાગ્યો. વડા વજીરની સલાહ પ્રમાણે જુદાં જુદાં ખાતાનો જાતે કામ કરી અનુભવ મેળવતો હતો. યોગ્ય કામમાં તેની સલાહ પણ લેવાતી હતી. અને દહાડે દરહાડે વધારે પ્રવીણ તથા બાહોશ માલમ પડ્યો. તેમ કરતાં કરતાં એક વર્ષ જતું રહ્યું. ત્યારે પાછો સુલતાને તેને બોલાવીને કહ્યું કે “ મારા પ્યારા બેટા ! તને યાદ છે કે તારી શાદી કરવા બાબત વિચાર કરવા માટે તને એક વરસની મુદત મળી છે, હવે તે આ લાંબી મુદતમાં પરિપક્વ વિચાર કયોજ દર્શો ! અને મારા વિચારને ઘણે ભાગે મળતોજ થયો હશે; તું મારી મુરાદ બર લાવી મને સુખા કરીસ, એવું હું ઇચ્છું છું. ”

જેમ ગયે વરસે શાહજહાને મક્કમપણે પોતાનો વિચાર દર્શાવ્યો હતો, તેજ પ્રમાણે આ વખતે પણ દર્શાવ્યો. કંઈપણ ડર રાખ્યા વિના શાહજહાને જવાબ આપ્યો કે “ મારા પ્યારા મુરખી ! એ બાબતપર મેં આખું વરસ પુખ્ત વિચાર કાઢ્યો છે. અને ઘણો વખત મેં એ સલાહપર તકરાર કરવામાં ગાળ્યો છે. પણ આખરે હું એજ વિચારપર આવ્યો છું કે મારા ભગવાની ખાતર મારે એવા અસત્ય ને ઠગીલા પ્યારમાં ન રસતાં કુંવારજ રહેવું જોઈએ. જેથી સંસારની ધુસરીમાંથી મારો ગરદન મોકળી રહી શકશે. પ્રખ્યાત લેખકોએ લખેલી તકારીખમાંથી અગણિત દાખલાઓ એવા મળી આવે છે કે જેમાં મોરત જાતની બેવશાઈજ માલમ પડે છે. આખી આલમ તેનાથી ત્રાજા પોમરે છે. જે સંસાર સુધારણાથી બાબત જોઈએ તો તેમાં હિંદ સૌથી ચંદીઆતો છે. તે દેશમાં પણ પીંગળા જેવી દુદ્ધ રંડાઓએ બેહદ કેર વરતાવ્યો છે. તો પછી બીજા દેશની કે બીજા કોમનીતો વાતજ ક્યાં કરતી ! દરેજાજ હજારો દાખલા બને છે તેમાં ઘણો ભાગ મોરત જાતના પ્રવચનો હોય છે. આ બધા પરથી મેં પકડી દરાવ ક્યો છે કે મારે કદીપણ મોરત જાતના સંબંધમાં આવવું નહિ. તેટલા માટે તમે નામદાર મુરખીને હું અરજ કરું છું કે એ બાબત માટે મને માફ કરો. કારણ કે કોઈપણ તકરાર કે દાખલા ફલીલથી મારા વિચારને દેરવી શકશો નહિ. ” આટલું બોલી તે ચૂપ રહ્યો.

સુલતાનને આથી ઘણો અરસોસ થયો. પોતાના હુકમનો અનાદર તેનાથી વેડી શકતો નહોતો. વળી તેવું મન વશરદિ થયેલી જાવાને ઘણું આતુર હતું. તોપણ આ કામ સુલતાનને ખામેશ રાખી અલ્લ ત્યામની ખાતર તેને વિચાર કરવા માટે ફરીને એક વરસ બંધવું. ત્યાર પછી શાહજહાને રજ

આપી. ત્યાર પછી પોતાના વડા વજીરને બોલાવી મંગાવ્યો. વજીર આવ્યાથી તેને કહેવા લાગ્યો કે “ ઓ દાના વજીર ! તારી સલાહ મુજબ ચાલી મેં શાહજાદાને શાદી કરવા માટે ધણા સમજાવ્યા પણ તે તો ધણા મક્કમપણે તોમ કરવા ના પાડે છે, મારી માફક જે અગ્નિ માટે મન્ટેભર હોય તે મૂર્ખજ છે. કારણકે અરામ અગ્નિને લીધે આ બાપનાં સુખ હુગમાં મળી જાય છે. ખેર ખુદાની મરજી. પણ મને હમણા એવો વિધાય બતાવ કે આ મારી ઉમેદ કંઈ વાળનાર બેઠાને પાછો નેક રસ્તે લાવું. ” વડા વજીરે જવાબ આપ્યો કે “ ઓ જલ્દાપનાહ ! તમારે ના ઉમેદ થવું ન જોઈએ. તમારે ધીરજ રાખવી. ધીરજથી સવળી મુશીયતો દૂર થાય છે. તેનાં રજા મીઠાં છે. એક વરસ પછી જ તે પોતાનો વિચાર ન બદલે તો તેને બરે કચેરીમાં બોલાવી શિક્ષા કરાશે કે શાદી કરવા સિવાય રાજદરબાર કે રૈયની હાલત કદી સુધરે નહિ. એટલે તે શાહજાદા આ દયદયા બરેલા યુદ્ધરથોની હજીર તમારે ” વચન રહ કરશે નહિ. ”

સૂલતાનને મન એક વર્ષ તો સેંકડો વરસ જેવું કંઠણ લાગ્યું, તો પણ પોતાના દાના વજીરની સલાહ માન્ય રાખી. પછી પેલા વજીરને રજા આપી પોને શાહજાદાની માતાને આ વાનથી વારફ કરવા માટે સૂલતાન તેણીના ઓરડામાં ગયો, અને આ બેઠ જે તેણે હજી સુધી તેને જણાવ્યો નહોતો, તે તમામ તેણીને જાહેર કરી કહેવા લાગ્યો કે “ ઓ પ્યારી હું તને અરજ કહું છું કે તું એને મન-જાવ ! એ તારા કહેવા પર પુરતું ધ્યાન આપે છે માટે એને સમજાવને કહે કે એ પ્રકારની બાંધોસ મારી સાથે ન કરે. જો એ પોતાની હઠ નહિ છોડશે તો હું દિલગીરી સાથે તેને સજા કરીશ જેથી તે એની આખી ઉમર સુધી પરતારશે. ”

એ સાંભળી ગુરમહાલની માતાનું નામ હતું. તેણીએ કહ્યું કે “ આ બાપન હું મારથી બનતો પ્રયાસ અવશ્ય કરીશ. ત્યાર પછી કેટલેક દલાડે કંઈક લાગ જોઈ શાહજાદાને તેણીએ પોતાની હજીર બોલાવ્યો, ને કહેવા લાગી કે “ પ્યારા બેઠા ! મને ખબર મલી છે કે તું તારી શાદી કરવા ના પારી, તારા વડા પિતાને દુઃખી કરવા ચાહે છે. મારા ધારવામાં એવું આવે છે કે તું બપારે ચાલાક અને નિસ્વાસ તથા બુદ્ધિમાન ઓરતોને નિષ્કારે છે તો તું ખીજી દુષ્ટ ઓરતોની સાથે તો નેકા પાડવાને બચિત નિષ્કારશે. હું કંઈ દગારી ને ધપાગી ઓરતોની તરફેણ કરવા માગતી નથી. કારણ કે તે દુષ્ટ રંગઓનાં સર્વ ચરિત્રોની અને માદિતી છે. પણ તેટલા ઉપરથી ઓરત જાતને બદનામી કરતી, તે ઇન્સાફની ખાતર ગેબગાળખી જણાય છે. ખરી વાત છે કે આ ચરિત્રોની કીતાઓ વાંચવાથી આ જાન પર નિરંકર છૂટે છે, તોપણ ખુદાના નેક ન્યાયની ખાતર મારે જણાવવું જોઈએ કંઈ બધી ઓરતો તેની નવા હોતી. કેટલીક તો ધણીજ સરસ અને શુશીલ હોઈ પૂરવા લાયક હોય છે. ધણી તવારીખમાં જુલમી બાદશાહ, શાહજાદા અને રાજાઓનાં ચરિત્ર વાંચી આપણને કમકમાટી છૂટે છે. તે પરથી આપણે એવોજ ડરાવ કરીએ કે તમામ બાદશાહ અને શાહજાદા અગર રાજાઓ નેવાજ જુલમી છે. તો આ ન્યાય નેટલે દરજ્જે મત્ત ગણાય તેટલેજ દરજ્જે આ જાન વિપેતો તારો ન્યાય સત્ત છે. ”

એ સાંભળી શાહજાદા બોલ્યો કે “ માગું પવિત્ર માણ, એતો મારી ખાતરીજ છે કે દુનીયામાં ધણીક વફાદાર, શાણી, મંજીર અને પાક દાનનની ઓરતો મળી આવશે. ખુદાની કપાથી કેટલીક બાનુઓ તમારા જેવી પવિત્ર ચાલચલણની વશે ખરી, તોપણ મને મોરો ડર એ લાગે છે કે રખેને મારા પિતા મારે હાથે મારી ઓરત પસંદ કરવાની મના કરે ! કારણકે મારા બાપની મરજી પ્રમાણે હું કમુલક કરું તો તે આસવામના રાજાઓને ત્યાં માગું મોકલશે. અને તેમાંથી એક રાજની માગણી સ્વીકારે પછી તે ખુબસુરત હોય કે બદસુરત હોય. ધારો કે કદી તે ખુબસુરત હોય તોપણ હેના અંદરના શુણ્ની ખબર કોને ? આપણા લોકો એક કુબારને ત્યાંથી એ પૈસાની માટલી લાવવામાં જેટલી કાળજી રાખે એ તેના કરતાં પોતાની સાથે હમેશને માટે બેઠાથેલી પોતાની દિલોળન લાવવામાં ધણીજ ઓછી કાળજી રાખે છે. અને નેથીજ નેમની છંદગી સુમરૂપ નીવડનાં દુઃખરૂપ જીવી થાય છે. રખે તથા શુણ્ પોતાને પસંદ પડતી કન્યા બેવામાં આવે તો તે જોડું આ સંસારમાં સ્વર્ગસમાન સુખ બોગવે છે. માટે મારી

માતા હું ને પ્રનાણ કરવા તૈયાર છું વળી માછ નમને જણાવું છું કે કોઈ એવી પશુ મળે છે કે આખા સભ્યને પેસો પોતાનાં લુગડાંલવાં ને જવાહીર વગેરેનાં ઢાગીનાં લેવામાં વાપરી નાખે છે. તેમને મનથી મોજમજ મારી એજ આ દુનીઆનું સાચું જણાય છે. આવી જોરતો જોડે લગન કરી જીંદગી પર્થનું દુખી રહેવા કરતાં તેનાથી વિષુદ્ધ રહેવું એ વધારે સારું છે, માટે હું તો જન્મ પર્થા કુવારો રહેવા ઇચ્છુ છું.

સાહબજાનો આ સંજોગો વિચાર જણી તેની માતાએ જવાબ આપ્યો કે “અરે મારા વડાલા એટા તારા બોલવાપરથો સાફ જણાય છે કે તું તારી ઝોલાઈનો છેલ્લો પાદસાહ થવા ધારે છે. આ વિસ્તિર્ણુ સભ્યને તું ખીખતા વંશમાં ગયેલું જોવા ઇચ્છે છે.”

સાહબજાએ જવાબ આપ્યો કે “મારી વડાલી માતા હું મારા પિતાની પાછળ જીવવાને મુદ્દલ પસંદ કરતો નવા. ને એવું જ ઇચ્છું છું કે તેની આગમજ મરં તો વધારે સારું પશુ મારા આપે કોઈ પાતનું દુખ ધરવું ન જોઈએ. કારણકે આતો દુનીઆનો રવેલો છે. ધણાક બાળકો પોતાના માયાપના પહેલાં ચાલ્યા જાય છે. આપણી પાછળ આપણે વારસ સપૂત પાડ્યો તો તો કદાચ ઠીક. પરંતુ જો કે કપૂત પાડ્યો તો ઉલટો પાપદાદાના નામને બદો લગાડે છે. માટે બહેતર છે કે આ બધી આપદામાંથી દૂર રહેવા માટે કુવારાજ રહેવું.

ત્યાર પછી તેની માતાએ ધણી ધણી રીતે સમજાવ્યો, પરંતુ તે બધું બર્થ ગયું. છેવટે એક વરસ પછી અર્ધુ અને સુલતાને પાછો સાહબજાને પોતાની રૂબરૂમાં બરદરખારમાં બોલાવી પૂછ્યું કે “કેમ તારી આદી ખાતલશો વિચાર કર્યો? હું ધાર” છું કે તું તારા જદ પિતાની માગણીને તું કમુલ કરીશ.”

સાહબજાએ પ્રથમની માફજ બરદરખારમાં જોખી રીતે ના પાડી. આથી સુલતાનનો મિલજ અથો. બરકએમાં મોટા મોટા અખીર કમગવોના દેખતાં થયેલું પોતાનું અપમાન તે સદન કરી શક્યો નહિ. ટુરનજ તેણે તેને પકડીને એક પડનર કિલ્લામાં કેદ કરવા કુકમ કર્યો. આખા રમેગીમાં ગમરાટ થઈ ગયો. પરંતુ કેની તાકાત કે સુલતાનને કહી શકે! તેના કુકમ મુજબ એક જુના પડનર કિલ્લામાં કેદ કરવામાં આવ્યો. તેને થોડું ફરતીચર, થોડીક કીતાબો, અને એક મુલામ આપવામાં આવ્યો.

સાહબજાને નાનપણથીજ વાંચનપર ધણે શોખ હતો. તેથી તેને કીતાબે વાંચવામાં ધણી મજા પડતી. આખો દિવસ કીતાબો વાંચવામાં ગાળતો. તેથી તેને કેદખાનું બારે પડ્યું નહિ. તેને કેદખાનામાં પશુ ઠીક લાગ્યું. સાંજની વખતે કેદખાનાની બારડો અડાળામાં બેઠો. પછી ત્યાં તિમાજ પદો કુરાનના થોડાક શીપારા વાંચ્યા અને જે મુજબ તે પોતાના બાદશાહી મહેલમાં પોતાનો સાંજનો વખત મુજરરતો હતો તે મુજબ વખત પુરો કરી ત્યાંનો દીવો ખુજબા વગર પોતાની પામે મૂકીને તે સુમ ગયો.

આ પુરાનની પડનર કિલ્લામાં એક કુંગ હતો. તેમાં જીવીઓના પાદસાહ દામચલાતની બેટી પરી મછોનો પોતાનું મહેલાજુ રાખતી હતી. બ્યારે પાછલી રાત ગઈ ત્યારે તે પરી હમેશના ગિવાજ મુજબ કુવામાંથી બદર આવી. અને દુનીઆનો રાહ ધાટ જોવા, તથા દુનીઆની નવાઈઓનો લલાતો લેવા ઉડવાની તૈયારીમાં હતી, નેવામાં તેની નજર પેલા દીવાપર પડી. તેથી તેને અજબથી થક કે આવા પડનર કિલ્લામાં વસ્તી ક્યાંથી થઈ? તે ખાતલની ખાતરી કરવા તે ટુરન ત્યાં દાખલ થઈ. અને દરવાજાપર પેલો જુલામ લંકતો હતો. તેને જગાડ્યા વિના અંદર ગઈ. તો તેને એક બીજાનાપર કોઇને ખુજ નિંદ લેતો જોયો. આથી વધારે અજબથી પામી બીજાનાની પાસે ગઈ.

સાહબજાનો અડધો મહેરો ખુજો અને અડધો મહેરો કપડાથી લંકાએલો હતો. કારણકે તેણે જાતી સુધી કપડું આંદરુ હતું. પરીએ તે દાંકજુ જગ પસેડ્યું તો તેની નજરે સાહબજાનો ખુનસુર મહેરો નજરે પડ્યો. આવો ખુનસુર જીવાન તેણીએ કદી પશુ જોયો ન હતો. તે આખી દુનીઆની મુસાફરી બે કલાકનાં કરી શકતી. અને તેથી ધણીવાર તે રજવા માટે દૂર દેશાંતર જતી. તોપણ આવો સુદર જીવાન તેણે જોયો ન હતો. તે પોતાના મન સાથે બોલી, “આ શું ખુનસુરતી? અરે આતો બહારે ખુનસુરતીના આખી દુનીઆ મારી આખ આખ રજુ થઈ છે! બેઠાવતલા પશુ બ્યારે એક સ-

રસમાં સરસ પુતળું બનાવે છે. ત્યારે તેમાં કંઈ પણ ખામી રાખતો નથી; આવા પુત્રસુરત જુવાનને મંદીખાને રાખી શું તેની પદવીને અપમાન આપવામાં આવ્યું હશે ?

પરી શાહનવાઝી પુત્રસુરતોથી એટલીતો છેક યદ્ય ગદ્ય કે છેવટે તેણીએ શાહનવાઝના હોડપર એક નરમ ભોરસો લીધો પછી તેને જગાડ્યા વગર તેના કપાળપર એક ચુમી લીધી. અને પેહુ કપડું પાછું તેને એઠાડીને તે ત્યાંથી હવામાં ઉડી ગયું. જ્યારે તે આશ્ચર્યનાનની ઉચ્ચાઈએ પુગી ત્યારે તેણીને વાદળમાં પાંખો રૂડવાનો અવાજ આવ્યો. તે તરફ જોતાં તેને એક જન ઉડી જતો માલમ પડ્યો. તે જનની જાત એવી હતી કે ખુદાવંતતાવાની શક્તિની સામે યજાને ખોટા ઢાંચે કરતી, પણ મધ્યોની તેથી ઉલટાજ ટોળાની હતી. તે ટોળાંઓ સુભેમાનની મારફતે ખુદાવંતતાવાની શક્તિની પીઝાન કરતાં હતાં, તથા તેના ધરમાનને માન આપતાં હતાં.

તે જનનું નામ દનહાસક હતું તેના આપનું નામ શામહોરાશ હતું તેણે મધ્યોનીને તુરત ઝાળખી તેને તેણીની ધણી પીક લાગી, કારણ તે જનજનો હતો કે, મારા કરતાં તે બહુ જોરાવર તથા પદવીમાં ચઢીઆતી છે, 'તેથી તેણે તેનાથી દૂર નાસવા તજવીજ કરી પણ પરી તેના છેક નજીક આવી પહોંચી તેથી તેની સામે લણ્ણ કરવાની, અગર તેણીની મોટાઇ કમુત્ત કરી તેણીને તામે થવાની ફરજ પડી.

જને કહ્યું કે " બહી મધ્યોની ! તને ખોદાના પવિત્ર નામના સોગન આપી કહું છું કે તું મને ઇજા કરતી ના. અને હું પણ સોગન ખાધને કહું છું કે હું તને પણ દરકત કરીશ નહિ. "

પરી બોલી, " અરે નાપાક જન ! તું શું મને ઇજા કરી શકતો હતો ? મને તારી જરા પણ ધાસ્તી નથી. તોપણ જા, હું તને મહેરબાની લાખલ કંઈપણ ઇજા કરીશ નહિ, હવે તું મને કહેકે તું ક્યાંથી આવ્યો ? તે શું શું જોયું ? અને હવે બાઈની રાત ક્યાં ગુઝરવા માગે છે ? " જને જવાબ આપ્યો કે " એ પુત્રસુરત પરી ! આપણે મેલાપ એકએક થયો છે. તારી માગણીપરથી હું તને એક અજગમ જોડી આપી કહેવા ઇચ્છું છું અને તે સાંભળવાની તુ ખાસ ખાચેશ રાખે છે તો હું જણાવું છું કે હું ચીન દેશમાંથી આવું છું, પણ તું મારી વાત સાંભળ્યા પછી હું જ્યાં જવા માગું ત્યાં જવા ઇચ્છ કે નહિ ? "

પરી બોલી, " અરે કગાળ ! તું તારી વાત પૂરી કર, અને ધાસ્તી ના રાખ, તું શું એમ ધારે છે કે તારા જેવા નાપાક જનના આફક હું મારો કોલ તોડીને તને નુકસાન કરીશ ? પણ યાદ રાખજે કે એક શબ્દ પણ ખોટો બોલતો ના. જે ખર્ડ હોય તેજ કહી સંભળાવજે, નહિતો હું તારી પાંખ કાપી નાખીશ. અને તને ઘટતી શિક્ષા કરીશ. "

પરીનાં આ શબ્દો સાંભળી જનને ધીરજ આવી. પછી પોતાની વાત લંબાવીને તે બોલ્યો કે " એ પુત્રસુરત પરી ! હું જે ખર્ડ છે તેજ તને કહીશ ચીન દેશમાંથી હું હાલ ચાલ્યો આવું છું. તે દેશ ધણો મોટો અને જનરસ્ત છે. તેની પાસે એક મોટો બેટ છે. તેના પદચાહનું નામ મધ્યોપાર છે, તેને ભાં એક અતિ પુત્રસુરત બેટી છે. તેના જેવી પુત્રસુરત નાર દુનીઆ પેદા ધર્ષ ત્યારથી અલ્લાર સુધીમાં ધર્ષ નથી. આખી દુનીઆની તેમજ તારા જેવો પરીઓનો અને મારા જેવા જનોનો પુત્રસુરતી એકઠી કરીએ તોપણ તેના મેલની બસબરી પણ કરી શકે તેમ નથી. તેણીના વાજ પુત્રસુરત સોનેરી રંગના ચળકતા છે, તે એટલા તો લાંબા છે કે તેના પગની એડી સુધી પહોંચે છે. વળી તેણીના બાલ સમારે છે ત્યારે તેનાં શુઝાં એવાં તો દિપાયમાન થાય છે કે જાણે સોનેરી વેલનો મંડપ હોયની, તેણીનું મોઢું અને સુંદર કપાળ એક મોટાં ચળકતા આયના માફક ચળકે છે. તેણીની આંખો મોટી ને કાળી છે અને તે બે ચળકતા તારા જેવી શોભે છે. તેણીનું નાક અણીદાર ને સુંદર છે, તેણીના કાંત મોતીની બે હાર જેવા સરખા છે. પરંતુ સફેદાઈમાં તે ઉંચા ઝરેશનને પણ ટકર ખવસાવે છે, તેણીના નખ તો હીરાની કણીઓ સમાન ચળકે છે. તેના સાદ એવાં તો કામળ, મીઠા અને પસંદ કરવા જેવા છે કે તે આપણે

સાંભળાજ કરીએ, તેણીની મરદન બધાજ ઉત્તમ સંજેમરમરનાં સફેદ પત્થર જેવી છે. દુઃખમાં તે એટલી તો ખુબસુરત છે કે આખી દુનીયામાં તેના જેવું ખુબસુરત બીજું કોઇ નથી તે વાત સર્વાતુ-મતે કમુલ છે.

“ તેણીનો આપ તેની એટલી સંભાળ અને કાળજી ધરાવે છે કે એક અતિ ઝનુની અને અદ્યેષા આશકે પણ પોતાની માથુકને એટલા જાનવામાં નહિ રાખતો હોય એટલા બધા જાનવામાં શાહ પોતાની બેઠીને રાખવાની કાળજી રાખે છે, તો પણ તેને કેદ કરી છે; તેવું તેની નજરમાં ન આવે માટે સાત જુદા જુદા અને અતિ સુંદર મહેલો બાંધી આપ્યા છે કે જેની તારીફ મારાથી થઇ શકતી નથી, વળી તે તેણીને એટલાં તો લાડ લડાવે છે કે પ્રેમધેસો આશક પોતાની ખારી માથુકને પણ ભાગ્યે જ તેટલાં લાડ લડાવી શકતો હશે. આ પ્રમાણે તે ખુબસુરત બાનુને લાડ અને જાનવા સાથે રાખેલી છે.”

પરી બોલી કે “ અરે નાપાક જન ! એ સાત મહેલ કેવા છે તેનું વર્ણન આપ. ” જન બોલ્યો કે “ મેં પહેલેવાજ કહ્યું છે કે તે મહેલોની તારીફ મારાથી થઇ શકે તેમ નથી. તેમ છતાં તારા આશ-હથી મારી અતિઅનુસાર જ્ઞાન કરું છું તે સંભળ. પહેલો મહેલ તમામ સંજેમરમરના પત્થરોના જ બાંધેલો છે. તે એટલો તો શ્વેત છે કે ધોળા સુંદર હંસની પાંખોને પણ શરમાવે છે, તેની અંદરનો તમામ સરસોમાન પણ સફેદજ છે માટે તે મહેલનું નામ શ્વેતગૃહ રાખ્યું છે. બીજો મહેલ તમામ સૌથી કુદ-રતી રીતે ખારી લાગના લીલા પત્થરોના બાંધેલો છે અને તેની અંદરની તમામ વસ્તુઓ પણ લીલીજ છે. આથી આ મહેલને લીલા મહેલ કહે છે. ત્રીજો મહેલ રાતા આરસપહાણનો ચણેલો છે. ને તેને તમામ લાલ વસ્તુઓથી દીપાઓ છે. તેથી તેને લાલ મહેલ નામ આપ્યું છે. ચોથો મહેલ લોહાનો બનાવેલો છે, અને તેની અંદરની તમામ વસ્તુઓ પણ લોખંડીજ છે, માટે તેનું નામ લોહગૃહ રાખ્યું છે. પાંચમો મહેલ શિશુ ધાતુનો હોઇ અતિ સુંદર છે. તેની અંદરની તમામ વસ્તુઓ પણ તેને મળવાજ રંગની છે. તેથી તે મહેલને પંચતત્વ મહેલ કહે છે, છઠ્ઠો મહેલ એલ્યુમિનમ નામે ધાતુનો છે. અને તેની અંદરની વસ્તુઓ પણ તેજ રંગની હોવાથી તેને નવીનગૃહ નામ આપ્યું છે. કારણકે આ ધાતુ પણ જવલે જ જડે છે. તેથી નવાઇ જતી છે. સાતમો સૌથી સુંદર મહેલ સુવર્ણનો હોવાથી તેનું નામ સુવર્ણ મહેલ આપ્યું છે. વળી આ મહેલોની આસપાસના બાગ બગિચા, કુવારા વગેરે ચીજો કુદરતને બુલાવે તેવી છે.

“ આ શાહજહાનીના અલૌકિક સ્વરૂપથી લલચાઇ દેય દેશના નામોક્તિ મહારાજાઓએ પોતાના કુવરો માટે માગણી કરી છે, પરંતુ તેના પાતાએ એક પણ માગણીનો સ્વીકાર કર્યો ન હતો કારણકે તે પોતાનો શાહજહાને કબજાવર વરવા પંદ કરે છે. શાહજહાને સમાનરૂપ તથા ગુણે સંપૂર્ણ વર મળશે તોજ તે તેને પરજાવશે. સખ્ય દેશપરદેશયાં માગણી માટે આવેલાં એલચી ખાતાં નારાજ થઇ પાછાં રહ્યાં છે. પરંતુ આ ખાતામાંના એકેનું દિલ દુઃખ નહિ માટે તેણે ધણીજ ચતુરાઇ બરેલા જવાબથી તે સર્વને મંતોષ આપ્યો હતો.

એક વખતે તે શાહજહાનીના પિતાએ તેના લગ્ન સંબંધી વાત તેણીની આગળ પ્રસંગોપાત કહી તેણીના દિલની વાત જાણવા પ્રયાસ કર્યો. પોતાના પિતાની વાત સાંભળવાજ શાહજહા બોલી કે એ નામદાર આપ તમે અને પરજાતી સુખ કરવાની ધારણા રાખો છો પરંતુ આવા સુંદર મહેલો, આવા ખુબસુખ બાગ બગિચા, આવો કીમતી પોશાક અને આવો અલૌકિક ખાર મારો ધણી અને કદી પણ આપનાર નથી. તમે અને જેટલું સુખ આપો છો તેના સોમા ભાગનું સુખ પણ અને તેના તરફથી મલ-વાનું નથી. વળી કેટલાક મહાભિમાની ધણીઓ પોતાની ભેરીપર બેઠક સત્તા ચલાવે છે. મારાથી કોમની પણ તબેદારી ઉઠાવી ચડાશે નહિ માટે મારી કબજા તો જન્મપર્યંત કુવારા રહેવાની છે. શાહજહાના આવા જવાબથી તેના પિતા અબજબી પામી બોલ્યો કે મારી ઘેલી દીકરી એ તું શું બોલે છે ? હજી તો તું પુખ્ત ઉમરની થઇ તારે તને માલમ પડશે કે જન્મપર્યંત કુવારા રહેવામાં ધણીજ મુશીબત છે. માટે

તારે તારા બાચક કોઇ પણ શાહજાદાને પસંદ કરવો, એવી મારી ઇચ્છા છે. હું ધારું છું કે મારે કહેવું કયુલ કરીશ.' શાહજાદીએ તો પ્રથમની માફકનોજ જવાબ આપ્યો.

“ ત્યાર પછી કેટલેક વખતે એક મહાન પરાક્રમી રાજા તરફથી પોતાના કુંવર માટે માગણી આવી. આગળ માગણી કરી ચુકેલા તમામ રાજાઓ કરતાં આ મહાન પરાક્રમી રાજા હોવાથી તેનું માગું કયુલ રાખ્યું. આ વાતની શાહજાદીને ખબર પડતાંજ તે ગુસ્સે થઇ ગઇ અને પ્રથમની માફક પોતાના પિતાને ત્યાં કહી, શાહે તેણીને તે માગું કયુલ કરવા ફરજ પાડી, આખરે શાહજાદી ગુસ્સામાં બેઠી હતી કે “ જો પિતા, જે આવી વાત રીતથી મારી આગળ કરશે તો હું ખુદના સોગમ ખાઇ કહું છું કે મારો જીવ આપીશ. ” આ શબ્દ સાંભળી પાદશાહ ધણીજ ચીકાઇ ગયો. અને બોલ્યો કે “ તું ધેલી થઇ છે માટે તને શુદ્ધિમાં લાવવી પડશે. ” એમ કહી તેણીને એક ઓરડામાં કેદ કરી. પેલા પાદશાહને જણાવ્યું કે “ મારી દીકરી ધેલી થઇ ગઇ છે, માટે સારી થતાં સુધી હું આપની માગણી સ્વીકારી શકતો નથી, મારી થયા પછી હું આપના વચનને માન આપીશ. ”

“ હું પરી આ ખીના દાલજ બની છે. હું તે અલૌકિક નાજનીનને હમેશાં જોવા જઈ છું. પણ મારા મનને મક્કમપણે રાખી તેની તરફ પાક દાનતથી જોઉં છું. હું તને બલામણુ કહું છું કે તારા કરતાં પણ અતિ ખુબસુરત ઓરડાની તું સુલાકાન લઇ ખાતરી કર. આ સુદર નાજુક લલનાને જોતાંજ તું હેરાત પામીશ. અને મારી વાત અક્ષરેસહ ખરી છે એમ તું માનીશ ”

આ વાત સાંભળી પેલી પરી ખડખડ હસી પડી, તેથી તે જીનને આશ્ચર્ય બાજુ કે આ પરી શા કારણથી હસી પડી. પરી બોલી કે “ તું એક સફેદ ચહેવાની જોને આટલી બધી વખાણ છે, તે જાણી મને હસવું આવે છે. જો હું એક ખુબસુરત જીવાન શાહજાદાની વાત તને કે તો તું એમકે ગણીજ બની જાય. હું ધારતી હતી કે તું મારી આગળ કંઈ અન્યથા બેઠેલી વાત કરીશ. શરમ છે તને, કે તું મારા આગળ ખડખડ બરી વાત કરવાની હિંમત ધરે છે. ”

આ ઉપરથી જીન નવાઇ પામી બોલ્યો કે “ જો ખુબસુરત મધમેની પરી ! તું મને મહેરબાનીની રાહ જણાવ કે તે શાહજાદા કોણ છે ? ” પરીએ જવાબ આપ્યો કે “ જેવી ખીના ચીનની શાહજાદીની છે, તેને ઘણી ખરી મળતીજ ખીના આ ખુબસુરત શાહજાદા પર વિનિ છે. તેના બાપે પણ તેને શાદી કરવા મળ્યોએ સમજાવ્યો પણ તેણે મક્કમપણે ના કહવાથી તેના બાપે ગુસ્સે થઇ તેને એક પુરાનની પડતર કિલ્લામાં રાખ્યો છે. તેજ કિલ્લામાં મારે રહેલાજુ હોવાથી તે મારા નજરે પડ્યો છે. હું તેની ખુબસુરતી જોઇ છક થઇ ગઇ છું. ”

જીન બોલ્યો કે “ અરે પરી તું કહે છે તે કદાચ ખરું હશે, પરંતુ જ્યાં સુધી હું તેને મારા નજરે જોઇ ખાતરી કરું નહિ ત્યાં સુધી તો કોઇ પણ મનુષ્ય, ફરેસ્તો, જીન, કે પરી કહે તોપણ હું માનું નહિ. મારી સંપૂર્ણ ખાતરી છે કે ચીનની શાહજાદી કરતાં ખુબસુરત તો શું પણ તેના જેવું આખી આલ-મમાંએ કોઇ પણ નથી. ” પરી મધમેની બોલી “ ચુપ ! જો સંઘળ ફરાથી મારો આગળ એવું જાડું બોલનાં સાંભળીશ તો તુરંજ તારાં જીવ કાપી નાખીશ. ” આ ધમકીથી જીને નરમ પડી જઇ ઘણી નમનતાપથી જવાબ આપ્યો કે “ હું તારી મામે થવા માગતો નથી પણ એટલુંજ કહું છું કે મારે બોલવું ખરું છે કે બોલું તે જાણવા માટે મેં પ્રથમ જણાવ્યું તેમ તું મારા માથે આવ. અને નજરોનજર શાહજાદીને જોઇને તારી ખાતરી કર અને હું પણ તારા શાહજાદાને જોઇ મારો ખાતરી કરું. ” મધમેની બોલી “ મારે એટલું બધું કરવાની કંઈ પણ જરૂર નથી. જે તારે ખાતરી કરવી હોય તો તારી શાહજાદીને લારી મારા શાહજાદા જોડે મૂક, જેથી બીનની સરખામણી કરવાને તુરંજ બની આવતાં તકરાર પતી જશે. ”

જીને તેની વાત કયુલ કરી જણાવ્યું કે “ જો શાહજાદો તેણીના કરતાં ખુબસુરત હરે તો મારે એક દીવની ચીજ તને ભેટ દાખલ આપવી. અને જો શાહજાદી સરમ હરે તો તારી પાસેથી હું એક

ઉપદા યીજ એટ તરફે લઉં.” આ વાત બને જણે કયુલ કયા બાદ પેલો જીવ ત્યાંથી એક પવનવેગે ઉપડીને તે શાહજાદી પાસે ગયા. અને ઉપડતી શાહજાદીને ધણીજ આસ્તેથી ઉચ્છાદી લાવી પરી મમ્મી-રીના હાથમાં મૂકી, તેણી તે પરીને શાહજાદાના કિલ્લામાં લઈ જઈ તેની પાસે એક બિછાનાપર સુત્રી જીવ પણ સચેજ આવ્યો હતો. આ બધું કામ એક પળમાં કરી લેવું.

જ્યારે શાહજાદો અને શાહજાદી એકેકની નજીકમાં આવ્યાં ત્યારે પરી અને જીવની વચ્ચે એક મોટી તકરાર ઉભી થઈ. થોડો વખત તો તેઓ બંને એક પણ શબ્દ બોલ્યા વિના સ્તબ્ધ થઈ એકે-કની સામું જોયા કરી. તેમણે ધણીજ બારીકાથી તે બંનેને તપાસી તપાસીને જોયાં. તેમનું રૂપ એટલું તો મોહક હતું કે તેમના તરફથી આંખ ખસેડી તે એક સુશીખન જેવું લાગ્યું. છેવટે જીવ બોલ્યો કે “હવે તું ખુલ્લી રીતે કયુલ કરશે કે શાહજાદી તારા શાહજાદા કરતાં ખુબસુરતીમાં ચંદિઆતીજ છે. શું હજી પણ તને શક ઉત્પન્ન થાય છે ?”

પરી હજારે કરી મોલી “શું શક પૂછે છે ? હા, હજાર વખત મને શક છે, તું તો આંધળો છે, જેથી મારો શાહજાદો તારી શાહજાદી કરતાં બહુ હજાર ધણી ખુબસુરત છે તોપણ તું જોઈ શકતો નથી ! હા, શાહજાદી ખુબસુરત છે ખરી, પણ મારા શાહજાદા જેવી તો નહિજ. હજી બંનેની ખુબસુરતી સરખાવી જો અને વગર તાજુબીએ કયુલ કર કે શાહજાદો ખુબસુરતીમાં ચંદિઆતો છે અને મારું કહેવું ખરું છે.”

જીવ બોલ્યો, “હવે વધારે સરખામણી શું કર ? મેં જે કહ્યું તેમાં કંઈ પણ ગેરવ્યાખ્યા નથી. જે મેં પહેલી નજરે જોયું તેજ આજારે પણ જોઈ છું. મારી આંખે કંઈ વધારે જોાણું પડતું નથી. તો પણ જો તારી મગજ હોય તો તારી ખાતર હું મારું મત એક બાજુએ મૂકી તારું મત કયુલ કરી તને રાજી કરું.” પરીએ તુરત જવાબ આપ્યો નહિ, હું તારા જેવા કંગાળ જીવની મહેરબાની માગતી નથી. પણ આપણે એક તિરાહીત ઠરાવીએ અને તે જે કહે તે કયુલ કરીએ, જો તું તે પ્રમાણે કરવાને ખુશી ન હોય તો પછી હું મારી સન્ત જીતેલી કહેવાઉં.”

દનહાલક જીવ કોઈ પણ રીતે પરીની સામે થવાને રાજી ન હતો, તેથી તેણે પરીની માગણી તુરતજ સ્વીકારી. પછી પરીએ પોતાની વિધાના બળે તુરતજ એક જીવને જોલાવ્યો. તેણે આવી પરીને ધણીજ નમનતાઈથી અરજ કરી કે “આટલી મોટી રાત્રે મારું શું કામ પડ્યું છે ? જે હોયતે ખુશીથી કરમાવશો. સેવક તૈયાર છે.

પરીએ જણાવ્યું કે “જો બલા જીવ તું અમારા બે જણનો પંચાતી થા. અમારે આ બંને જણની ખુબસુરતી વિષે તકરાર પડી છે. તું કોઈનો પણ પક્ષ ના કરતાં નેક ખુદાના નામથી અદલ ઇન્સાફ આપજો. તારે તારા મનમાં કોઈ પણ વાતની ધારતી અગર શરમ રાખવાનું પ્રયોજન નથી, માટે તારી નજરમાં આવે તેવો અલ્લાના નેક નામપર વિશ્વાસ રાખી ઇન્સાફ આપ.”

બલા જીવે તે શાહજાદા તથા શાહજાદીને ધણીજ અગત્યથી જોયાં. તે તેઓની ખુબસુરતીથી ઈંજોજ થઈ ગયા. લાંબા વખત સુધી બારીક રીતે તપાસી જોયા પછી કંઈક પણ ચેતક ઠરાવવપર આવ્યા બિવાજ તે બોલ્યો કે “મારી બાતુ ! મારે વગર તાજુબીએ કયુલ કરવું જોઈએ કે મારા ધ્યાનમાં તો એમ આવે છે કે આ બંને જણમાંથી એકમેકથી કોણુ સરસ છે તે કોઈ કહી શકે તેમ નથી. અને મારો મત પણ હું આપી શકતો નથી. જેમ જેમ હું તેઓને વધારે ચોક્કસાઈથી નિહાળું છું તેમ તેમ હું વધારે ખુશવણુમા પડતો જાઉં છું. તેઓ બંને એટલાં તો ખુબસુરત છે કે તેમાં તલ માત્ર પણ આમી માલમ પડતી નથી. અને તેથી બેમાંથી એકને વધારે જોાણું કહેવાની મારી હીમત ચાલતી નથી. જો અરેબીય રીતે તેમની પરીક્ષા કરવી હોય તો એકજ ઉપાય છે. અને તે એકલોજ કે તે બંનેને વાજી કરતી જગાડવાં, પછી જીવો કે તે બંનેમાંથી કોણુ કોને વધારે ચાહે છે ! તેઓ એક બીજા વિષે જાત મત આપે છે ! અને કોણુ કોને વધારે પ્રેમથી ઇચ્છે છે ! તે ઉપરથી તેમની ખુબસુરતીનો તોલ કરવો અને વ્યાખ્યા લાગે છે.

આ ક્રિકત તે બને પક્ષને પસંદ પડી. તેથી દુરતજ પરીએ અમરાના રૂપે જઈ શાહજાદાની મરદનપર ડાંખ માર્યો. ચટકાની વેદના થવાથી શાહજાદા જાગી ઉઠ્યો. ને મરદનપર પંખાળવા મડ્યો. બ્યારે શાહજાદા જરાજર જાગૃતિમાં આવ્યો ત્યારે પરીએ પોતાનું અસલ રૂપ ધારણ કર્યું. પછી એ છન તથા પરી એ ત્રણે જણાં અદસ્ત રૂપે શું થાય છે તે જોવાને તાજુખીયા ઉભાં રહ્યાં.

શાહજાદાએ જાગૃતિમાં આવવાજ પોતાને શું કરવું તેની તપાસ અર્થે પોતાની નજર આસપાસ ફેરવવા માંડી. તો તેના નજરે એક અલોકિક જોરત પોતાનો પાસે સુતેલી જોઈ. તેણે પોતાનું માથું તક્ષીઆને અઢેની આ સુંદર નાથુક નાજનીનને પ્રેમ ભરી દૃષ્ટીએ તાકી તાકીત એકી નજરે જોઈ લીધી. આ શાહજાદાનાં ખુબસુતીએ તેજ કણે તેના પ્રેમી દિલમાં મહોખતનો આનંદ પ્રગટાવ્યો. આ આત-સતી ગરમી શાહજાદાના સદન થઈ ચકી નહિ. આપાર સુધી જે શાહજાદા-જોરત જાનન ધિકારની નજરે જોતો હતો તેજ શાહજાદા તેના પ્રેમથી બળવા બળવા થઈ રહ્યો. હવે પ્રેમ તે શી ચીજ છે, તેની તેને ખાતરી થઈ. તેના જીમરનો તમામ કબજો શાહજાદાની ખુબસુરતીએ લઈ લીધો. અને તેના જીમરપરનો કાચુ જતો રહેવાથી નીચેનાં વચનો તેના મોંમાંથી નીકળી ગયાં. “હા ખુબસુતીની પરી-સીમા આરી રહી ! કેવો સુંદર અને મોહક દેખાવ ! મારાં જીમર, મારા હૃદયના દાર !” વગેરે શબ્દો બોલતાંની સાથેજ તેણે તેણીના બાજુસાળી કપાળપર પ્રેમ બરોડો બોરસો લીધો. આથી પણ તમ ન થતાં તેણીના હોડને ચુખ્યો. અને છેવટે તેણીના ચુવાળી નાથુક ગાલને ઝેટલાતો બોરસા લીધા કે ને શાહજાદા ક્યારનીએ જાગી ઉઠી હોત. પડતું પેલી પરીએ તેણીની વિદાના બધે તેને ઉંઘમાંજ રાખી.

“કેમ મારી ખુબસુરત બાનુ !” શાહજાદા મહોખતથી દિવાનો થઈ બોલ્યો. “આ તારી મીઠી ઉંઘમાં તારો ખરો આશક અલોહીદીન તને દરકન કરે છે પણ તે શા માટે ? મહોખત ! મીઠી મહોખત માટે ! તું ગમે તે પદવીની હોય પણ હું શું કરું એકી પદવીનો છું ? શું હું તારી મહોખતને લાયક નથી ?” એમ બોલી તે, શાહજાદાને જગાડવા જતો હતો પણ તેટલામાં એકાએક અટકી ગયો અને બોલ્યો “હા ખરેખર એજ પેલી શાહજાદી દરો કે જેની સાથે મારા પિતાએ મારી શાદી કરવા માટે મને ધરમથ કાઢી હતી; જે તેણે આ અલોકિક નાજનીનને મારી આગળ અગાડથી ખસી કરી હોત તો આટલી પચાત થવા પામતજ નહિ. અને બર દરબારમાં મેં જે ના ધરમતી કરીને મારા પિતાનું અપ-માન કીધું તે હું કદી કરત નહિ. અને તે બિચારને આટલી બધી દિલગીરી પણ ખાત નહિ.” શાહજાદા પોતે ફરેલી નાજની માટે ઘણોજ પરનાવા લાગ્યો. વળી શાહજાદાને જગાડવાની અણીપર હતો. તેટલામાં તેને વિચાર આવ્યો કે “સચ્ચર ! મારા પિતા નામદાર સુઝતાનને, મને અજબખીમાં મરમાન કરવા માટે આ પ્રમાણે ચોનું કજી કીધું દરો. તો ફોને ખજાર ! કદાચ તે મારી પરીક્ષા કરવા માટે આ બાનુને તેણેજ મોકલી દરો. અને પછી પોતે છુપેા હમો રહી જોતો હોય તો ફોન ખજાર ? માટે મારે માસ મનને ખાત દાખમાં રાખું જોઈએ. પરતુ લાવ મારો તથા તેની વીંટી અદલખલ કરી લઉં.” એમ કહી તેણે ધીમેથી વીંટીએ અદલખલ કરી લીધી. જેથી એકેની વાદગીરી રહેતાને અડચણ ન આવે. જેવો તેણે પેલી શાહજાદી આગળથી પોતાનો અહેરો ફેરવી આંકું પાસું વળું તેજાજ તે ઉંઘના ઝાકામાં પેલી પરીએ હુખાવી દીધો.

શાહજાદાને નિદ્રાવથ થયેલો જોઈ પેલા છતે મચ્છરનું રૂપ ધરી તે શાહજાદાના હોડપર એક સખત ચટકો બરોડો. શાહજાદા એકદમ અજાણને જાગી ઉઠી. અને ઉંઘમાંથી એકદમ જાગૃત થતાંજ બેઠી થઈ. પોતાને કણે ડાંખ માર્યો તે જોવાને આસપાસ નજર ફેરવી, તો તેણે પોતાની પાડોશમાં પેલા ખુબસુરત શાહજાદાને સુતેલો જોઈ અજાણ થઈ. અને વખાણ કરવા મંડી પડી. પોતાના કપડાં પણ અધિક સ્વચ્છવાન પુરુષને પોતાની પાસે સુતેલો જોઈ અને આનંદ પામી; અને તેનેજ પોતાનો પતિ માન્યો.

તેણીએ પોતાના વરવળાં મમ અધર બોલીને જણાવ્યું કે “મારા બાપ જેની સાથે મારો શાદી કરવા માગે છે તેજ તું હોઈશ. અને મેં ના પાડી માટે જ મારા બાપે આ ગોઠવણ કરી હશે. અરે ! મેં કેવી નાજની કરી ! આખી દુનીઆની ખુબસુતી કરતાં જેના ચરીરનો મેલ વધારે તેજસ્વી છે, તેવા

શાહજહાને મેં મારા પતિ તરીકે સ્વીકારવાને ના પાડી હોય તો મેં એક મોઝામાં મોટી બૂલ ખાધી છે. ઉઠ મારા પ્યારા ઉઠ, અને તારી રંકે દાસીપર દયા લાવી તેના સધળા ગુનાનાં મારી આપી નેણીને તારી કર. આપણી પહેલીજ સુલાકાતે તું આમ નિશ્ચિતપણે બર હાથમાં પડે ને ઘણી તાજીબીના વાત છે ! જે રાત્રે પ્રીય સમાગમ થનાં હાથનું ડોહું પણ ન આવે તે રાત્રી તને આવી નિદ્રામય થઇ પડી !” છેવટે શાહજહાનીએ તેને ખૂબ હલાવ્યો પરંતુ પરી મધમોનીની અન્યથા જેવી શક્તિથી તેની આંખ ઉઘી જ નહીં. જ્યારે તેણીએ જ્નેયું કે આતો જાગતોજ નથી ત્યારે તેણી બોલી ઉઠી કે “ અરે મારા પ્રાણ તને શું થયું છે ? ” પછી તેણીએ તેના કોમળ હાથપર એક નરમ ખોરસો લીધો. તે વારે તેણીની નજર તેના આંગળાં ઉપર પડી તો પોતાની અમુદ્ય વીંટી તેની આંગળીએ ઘીરી ! આથી વધારે ચોંટીને પોતાની આંગળી તપાસી તો તેની વીંટી પોતાની આંગળીએ માલમ પડી ! આમ એકાએક ફેરફાર થાથી થયો તે તો તેનું સૂઝયું નહિ. પરંતુ આ લગના જ નિશાની છે. એવી તેની ખાતરી થઇ. જ્યારે તેણી જગાડવામાં નિરાશ થઇ, ત્યારે મુગી થઇને બેઠી અને મનમાં ધાર્યું કે “ હવે શાહજહાને કયાં જવાના છે ? જ્યારે હું તેને જગાડી શકતી નથી. ત્યારે હું વધારે હરકત કરવા માગતી નથી. કારણકે આપણે સવારે જ મળીશું. ” એટલું બોલી છેલ્લીવારે હોઠ ચુમી નિરાશ થઇ પોતાની પધારીમાં સૂતી કે તરતજ પરીની જાદુ અસરથી નિદ્રાવથ થઇ ગઇ.

ત્યારે મધમોની બોલી કે “ અરે નાદાન ! હવે તો તારી ખાતરી થઇ કે મીનની શાહજહાની કરતાં ધરાનનો શાહજહાને અનિશ્ચય ખુબસુરત છે ? ચાલ, તું તારી સરત દાર્યો છે, પણ જા હું તને મારી આપી તારી કનેથી સરત મુજબ કીમતી એટ માગતી નથી. હવે પછી થાદ રાખજે કે પ્રશ્નથી મારી નામ કહી પણ તકરાર કરતો ના, ને મારે સવળું કહેવું કમુશ કરજે. ” પછી તેણી પેલા ન્યાય કરનાર બહા છત્રને કહેવા લાગી કે “ તારો ઉપકાર માનવો જોઇએ. કારણ કે તેં અમને ન્યાય કરવાની એક અન્યથા જેવી શક્તિ સુચવી છે. આ શાહજહાનીને તેણીના મહેલમાં મૂકવા માટે તું આ છત્રનાં જોડે જા. ” બીજા જણ પરીના હુકમને માથે અદાવી શાહજહાને ઘણાજ કાળજીપૂર્વક લઇ તેણીના મહેલ તરફ ઢિડી ગયાં અને પરી મધમોનીએ પોતાના રહેઠાણકુવામાં જઇ આરામ કરીયા.

જ્યારે મોટે પેટોદીએ શાહજહાને જાગી ઉઠ્યો, ત્યારે પોતાની આમપાસ જોવા લાગ્યો, તો પોતે જે બાનુતે રાતના પોતાના પડામમાં ખુબ નિદ્રા લેતી જોઇ હતી તે દેખાઇ નહિ તેન જતી રહેલી ધારીને તે પોતાના મન સાથે બોલ્યો કે “ હું ધારતો હતો તેમજ છે; મારો પિતા મને અન્યથામાં નાખવા પ્રયત્ન કરે છે. તમ્કાં મારા પિતાએ મારી પરીક્ષા માટેજ ને જીને મારી પાસ મોકલી દશે વખતે મારા પિતાએ પણ તે બધું અદક્ષપણે સંતપ્ત રહી. જ્નેયું પણ દશે. મારા પાસ જારણે સુનેશો ગુલામ આ બધી ખીનાથી સારી રીતે વાકેર દશે. લાવ, તેને પૂછી ખાતરી કર. ” આમ વિચારી તણે ગુલામને બોલાવી પૂછ્યું કે “ કાલ રાત્રે મારા ઓરડામાં કોણ દાખલ થયું હતું ? ને જીને લઇને કોણ આવ્યું હતું ? સાચે નાચું કહી દે ! ખખરદાર ! એક અક્ષર પણ ખોટો બોલ્યો તો તારો જાન લઇશ. ”

પેલા ગુલામ શાહજહાને આ અન્યથા સખુનો સાંનળી ઘણેજ અન્યથા થયો અને બોલ્યો, “ જો તમદાર શાહજહા ! તમા કોણને વારતે પૂછોછો ? ” શાહજહાને જવાબ આપ્યો કે “ હું તે બાનુ વિષે પૂછું છું કે જે બાનુ મારી પાસે આપી રાત સૂતી હતી; પછી કાંતો તે પોતાની જાનેજ અહીં આવી હોય, અથવા તેણીને કોઇ અહીં લાવ્યું હોય તે બાનુ; સમજ્યો ! હવે સાચેનાચુ બોલી દે ! નહિ તો તારો જાન ગયો; એમ સમજ ! ” તે ગુલામ કુજતો કુજતા બોલ્યો કે “ શાહજહા હું સોગત ખાઇને કહું છું કે તે વિષે મને રજાબરખી ખખર નથી. હું બારણામાં સુનેશો હતો તો ઘણ પણ બાનુ કેવી રીતે આવી શકે ! ” શાહજહાને ગુસ્સે થઇ બોલ્યો “ તું જુડો છે ! નાપાક ચોર ! જેઓ મને હેરાન કરવા માગે છે તેઓને રાજ કરવા તું મને જુડું સમજાવવાને લિમત કરે છે ? એટલું બોલી શાહજહાને એક સખત તમાચો લગાડીને નીચે નાખી દીધો. પછી સારી રીતે ગડગપાટું મારીને તેના હાથપણે ખજાણત દોરડું બાંધી ઘસડતો ઘસડતો કુવા પાસે લઇ ગયો. પછી શાહજહાને બોલ્યો કે “ અરે બહાસ

હજી તું સાચું બોલ ! નહિ તો તારી અવદશા આવી છે એમ સમજ. ગુલામ બિચારો શું જવાબ આપે, છેવટે શાહનંદાએ તેને કુવામાં અધવચ્ચ લટકતો રાખ્યો પછી પુછવા લાગ્યો કે “ અરે તાપક ! જે ખાઈ હોય તે ત્રસત કહે, નહિ તો તને કુવાડી દઉં છું ? બોલ તે કાણુ હતી અને તેણીને અને કાણુ લાગ્યું હતું ? ”

બિચારા નિરઅપરાધી ગુલામે વિચાર્યું કે શાહનંદો તો દિવાનો થઇ ગયો છે માટે જ્યાં સુધી હું તેના કહેવાને માન નહિ આપું ત્યાં સુધી મારી છૂટકો થવાનો નથી, વખતે દિવાનો શાહનંદો મારી પશુ નાખે, માટે લાવ તેનું કહેવું કયુલ કહું; નંદા મારે જીવ બચે ! એમ વિચારી બૂમ પાડી બોલી ઉઠ્યો કે “ અરે મારા પ્યારા શાહનંદા તું મને જીવનદાન આપ ! હું તારી આગળ તમામ બિના સાચે સાચી કહી દઉં છું, મને મારું કર અને જલદીથી બહાર કાઢ. ”

આ ઉપરથી શાહનંદાએ તે ગુલામને કુવામાંથી બહાર કાઢ્યો અને જમીનપર મૂકી ખુલામો કરવા ફરમાવ્યું. તે ગુલામ બોલ્યો કે “ અરે નામદાર શાહનંદા ! હું લાંબો વખત પાણીમાં રહેવાથી ટાઢે કરી ગયો છું, વળી મારાં કપડાં પશુ ભીંગમઘ ગયાં છે. તેથી મને કપડાં બદલવાની રજા આપ. હું તરતજ પાછો આવું છું. મારા પર એટલી મહેરબાની કર. ” શાહનંદાએ રજા આપતાં જણાવ્યું કે “ જા, જલદી પાછો આવ. અને બધી હકીકત તારીફ સંભળાવ. ” પછી શાહનંદો તેન રજા આપી પોતાના ઝોરડામાં દાખલ થયો.

શાહનંદાને ઝોરડામાં દાખલ થયેલો જોઇ તે બીજેજ હુઝરે ઝોરડાનાં પારણાં બાંધ કરી બહારથી સાંકળ દમ પોતે સુલતાનના મહેલ તરફ દોડ્યો સુલતાનને દેખતાંજ કારમી ચાસ પાડી મોટી બોલી ઉઠ્યો કે “ એ નામદાર સુલતાન ! મને બચાવો, બચાવો, શાહનંદો મને કુવામાં નાંખી મારા નાંખે છે ? મારી તરફ જરા નજર તો કરો ! મારા કેવા હવાલ થયા છે ! ” વગેરે વચનો બોલી સુલતાનના મોં આગળ પડ્યો સુલતાન તેને દિલાસો આપી કહ્યું કે “ તને શાહનંદો શા માટે મારે છે ? તારા શા વાંકે પડ્યો છે ? તું કુવામાંથી કેવી રીતે નીકળ્યો ? વગેરે સધળી બીના કહી સંભળાવ. ” તે ગુલામ બોલ્યો કે “ અરે નામદાર ! શાહનંદો ફરમાવે છે કે ગણ રાત્રે મારી પાસે આખી રાત કોઈ સુંદર બાનુ સુતી હતી ! તે કયાંથી આવી ને કાણુ લાગ્યું ? હવે હું તે બાબતમાં કંઈ પશુ જાણુનો નથી. આવ સજ્જાદ અનં હવડ કિશ્નામાં તે બાનુ કયાંથી હોય ! હું તો ઘાઈ છું કે શાહનંદો દિવાનો થઇ ગયો છે ! મેં જ્યારે જાણાવ્યું કે આ વિષે મન બિલકુલ ખચર નથી ત્યારે મને અધાગ માર મારી દોરડું બધી કુવામાં ઉતાર્યો. છેવટે મારો જીવ બચાવવાની ખાતર મેં મુલ કહ્યું કે મને બહાર કાઢો હું સાચેસાચું મહું છું તે પરથી મને બહાર કાઢ્યો પછી હું મ્પરો બદલવાને બહાને અને નાશી આવ્યો છું. ”

આવી અગ્રપદ્ધતી બરેલી તાત સંભળી સુલતાન ઘણું ચમક્યો. સુભાએ તેજ વખતે વડો વજીર પશુ ત્યાંજ ઉભો હતો. તેને સુલતાન કહ્યું કે “ કેવી અગ્રપદ્ધતી પ્રમાડતારી બીના છે ! એ શું દરો મને કંઈ પશુ સૂઝ પડતી નથી. હવે તું જલદીથી ત્યાં જા અને બરાબર ચોકસાઈથી તપાસ કર. સઘળી ખાતમી બરાબર મેળવી મને તારીફ સંભળાવ ? ” વડો વજીર નામવર સુલતાનના હુકમને માન આપી તુરંતજ ચારા નીકળ્યો જેવો તે શાહનંદાના ઝોરડામાં ગયો તેવોજ શાહનંદાએ તેને આદરસન્માર આપ્યો. આ વખતે શાહનંદાનું સુખ્ય ચિત્ત કુરાનપર હતું તે પોતાના હાથમાં લઈ આવત કતમાદરા વાંચતો હતો. શાહનંદાને સલામ કરી પાસે પડેલા એક આમન પર ને ખેડો અને બોલ્યો કે “ એ નામદાર શાહનંદા તારો ગુલામ પછોજ ખેડો અને બદમાસ છે તેજે આવીને નામદાર સુલતાન આગળ તમામ જુદી હકીકત બહાર કરી છે તેથી સુલતાન તારાપર બહુ ગુસ્સે થયેલા છે. વળી તે બીનાથી તેજો બારે ગમ-રામજીમાં પડ્યા છે ! ” શાહનંદાએ વત્તર આપ્યો કે શા માટે ગમરામજીમાં પડ્યા છે ? મારા ગુલામે આવીને શું જાહેર કર્યું ? મને પશુ તે ગુલામપર ફરિયાદ કરવાનું સમજ કારણુ જા ! ”

વજીર બોલ્યો કે “ શાહનંદા ! તને આવી સારી હાલતમાં જોઇ હું મજાજ ખુશી થયો છું તારા ગુલામના કહેવાથી તો તારી પ્રકૃતિ બગડી હોય તેવું અમને જણાયું હતું. અને તેથીજ તારા પિ-

માલમ પડે ? તે યુગસુરત બાનુ તારા મહેલમાં કેવી રીતે ઠાપ્પલ થઇ ? તેણીને બહાર સનેહો યુધામ પશુ કેમ ન દેખી શક્યો ? મારો રજ સિવાય આ પ્રમાણે કરવાની તેની હિંમત કેમ પહોંચી ! આમ કરવાનો તેનો હેતુ શો હશે ? ખુદા કરે અને આ વાતથી આપણે માહિતગાર થઇએ તો સાહે ! નહિ તો જરૂર જન જશે ! જે તે બાનુને હું એક વખત પશુ જોઉં તો ગમે તે પ્રકારે તેણીને રોડી પાડું. ચાલ બેટા ! મને પશુ તારા દુઃખમાં બામ લેવા દે. ” એમ બોલી તે પશુ ત્યાંજ રહ્યો. પછી વજર રજ લઇને પાછો આવ્યો.

આ પ્રમાણે આપ દીકરા બંને મહા શોકાતુરપણે કેટલાક દિવસ પડી રહ્યા. પરંતુ તેમાં કંઈ પશુ વળ્યું નહિ. છેવટે શાહા વજરે એક વખત લાગ જોઇ બાદશાહને સલાહ આપી કે “ આમ પડી રહેવાથી શાહનદાનું દરદ તલબાર પશુ ઝોણું થવાનું નથી, માટે તમે રાજ્યની લગામ હાથમાં લઇ તે બાબતને માટે ઘટના ઉપાય કરો. ” પાદશાહે જણાવ્યું કે “ મારા દાના વજર હું તારી સલાહ પ્રમાણે ચાલવાને તૈયાર છું, માટે મને યોગ્ય સલાહ આપ. ” વજરે જણાવ્યું કે “ જે શાહનદાની મરજી હોય તો તેને થોડા દિવસ માટે સુસાદરીએ મોકલીએ તેમ કરવાથી તેનું દુઃખ ઝોણું થઇ જશે. કારણકે આ એકાંત જગ્યાનાં રહેવાથી તેને વધારે લાગણી થાય છે. ” શાહે જવાબ આપ્યો કે “ અરે મારા દાના વજર ! મને તારી આ સલાહ બિલકુલ ડચ્છતી નથી, તોપણ હું શાહનદાને મળાને તેની સલાહ લેઉં. પછી શું કરવું તેનો વિચાર કરીએ ” એમ કહી તે શાહનદા પાસે ગયો. આ વખતે શાહનદા તદ્દન મમગીન થઇ ગયો દતો તેથી પોતાની પાસે કોણ આવ્યું છે ? તેનું પશુ તેને બાન ન હતું. શાહે પૂછ્યું કેમ ! મારા વદલા બેટા ! શો વિચાર કરે છે ! આમ બેસી રહેવાથી તારા દુઃખનો અંત કેમ આવશે ! માટે કંઈક વિચાર કરે ? જે તારી મરજી હોય તો તેને એક યુગસુરત ઝોરન આપણા નિસ્તર્જ રાજ્યમાંથી અપાવું. ” શાહનદાએ જવાબ આપ્યો કે “ મારા પ્રિય પિતા ! ખુદા તમને સલામત રાખે ! મરે તો આ ચીંટીરાળી ઝોરન મળે તોજ શાદી કરી છે ! નહિ તો આ દેહને ઘોરમાં જવાતું છે. ” શાહનદાના આવા મક્કન કરાવથી સુલતાનને ધણીજ લાગણી થઇ. તે બોલ્યો કે “ મારા વદલા શાહનદા ! તું કહે કે તારી એ બાનુનો પતો આપણે કેમ મેળવવો ! ” શાહનદાએ નમનનાપદ્ધિ સુચવ્યું કે “ હે પિતાજી ! જે તમે મને ખરા જગત્થી અલગતા હોનો અને દમણા સુસાદરીએ જવા દો. તે મારી માથુક મને ગમે તે સ્થળે મળશે, આપની વહાવરયા છે, તોપણ મારી આટલી માગણી સ્વીકારશે. ” શાહે ધણી દિલગીરી સાથે જણાવ્યું કે હું તારા વિચારને સ્વીકારું છું. પરંતુ તે આગમજ જણાવું છું કે “ તારે ધનમાં ધણા છે માસ માગવા. ત્યાર પછી પાછુંજ આવવું. વળી તારી સાથે તું કોને લઇ જવા ધારે છે ? ” શાહનદાએ જણાવ્યું કે “ આપણા વજરને વડો પુત્ર જે મારી સાથે નાનપણથીજ અભ્યાસ કરતો હતો અને મારો જીતજીત દોસ્ત છે તે આવે તો સારું. પરંતુ તે તો બહાર ગામ ગયો છે માટે લાયક નહિ. ” આ પ્રમાણે વાતચિત થાય છે, તે દરમિયાન યુધામે આવી વંચી આપી કે “ વજર પુત્ર અભ્યરખાન આપની સુલાકાને પધાર્યા છે. ” શાહનદાએ એકદમ કહીને તેને લેવા માટે સામે ગયો. બંને ભિત્રો એક બીજાને ધણા દિવસે મળવાથી બંને હૃદયે બેઠયા, અને પ્રેમાશ્રુ ચાલ્યાં. એક બીજાનો હાથ ઝાલી દિવાનખાનામાં આવી સુલતાનને નમન કરી બેઠા, થોડીકવારે સુલતાન પોતાના ઝોરકામાં ગયો. ત્યાર બાદ વજરપુત્રે પુ-છવાથી તેને પોતાની તમામ હકીકત કહી વાકેફગાર કીધો. ત્યારબાદ શાહનદાએ વજરપુત્રને પૂછ્યું કે “ તમારી સુસાદરીની જાણવાએજ હકીકત મને કહી સંભળાવશે. તમારા જેવા મિત્રની સુલાકાતથી મને મારા દુઃખમાં ઊંડાસો મળશે ”

વજર પુત્ર અકબરખાને જણાવ્યું કે “ હું બહુ દૂર દેશ સુસાદરી કરી આવ્યો છું. અને તે સં-બધે મારે તને ધણું ધણું કહેવાતું છે પરંતુ તારી સ્થિતિને અનુસરીને જે હકીકત કહેવાથી તને આગમ થાય તે બીતા કહું છું તે તું સાંભળ, અહીંથી પૂર્વમાં એક મોટો દેશ છે તેને ચીન દેશ કહે છે. ત્યાંના રાજાને એક નુરમહાલ નામની પુત્રી છે. તે ધણીજ યુગસુરત છે. હું ધારું છું કે તે તારા કરતાં પશુ ચહે એ ખરી. તેના પિતાને પુત્ર નહિ હોવાથી તે તેણીના પર અતિશય પ્રેમ રાખે છે. તે બાદ પશુ તારી

માફકજી પુરૂષ જાતને ધિક્કારતી હતી, અને પોતે કુવારી રહેવાની બધા કયાથી તેનાપર પણ સખત દેખરેખ રાખવામાં આવી છે. હાલમાં તે ગાંડી થઇ ગયાનું સંભળાય છે. વળી અને એવી પણ ખબર મળી છે કે તેણીએ કોઇ પુરૂષને તારી માફક પોતાની પાસે સુતેલો જોયો હતો. અને તેથી તેની સ્થિતિ પણ તારા જેવી થઇ ગઇ છે. તેણીનાં માનપિતા ઘણું ઘણું સમજાવે છે તોપણ કંઈ પણ ચેત પડતું નથી. તેપરથી તેણીના પિતાએ જાહેરનામું કાઢ્યું છે કે જે મારી પુત્રીનું દરદ મટાડી સારી સ્થિતિમાં લાવશે, તેને મારા રાજ્યનો અર્ધો ભાગ આપીશ. વળી તે ઉપરાંત મારી પુત્રીની ઇચ્છાથી તે તેણીની જોડે સગ પણ કરી શકશે, પરંતુ જો તેમ નહિ કરી શકે તો તેનું માથું કાપવામાં આવશે. ” ઘણા ઘણા દહીઓ, જાદુગરો, વજેરે મોટી આશાથી ગયા હતા, અને તે સર્વે નિષ્ફળ જવાથી મોતને શરણે થયા છે. હું તેને નજરે જોઇ શક્યો નથી. પરંતુ સ્ત્રીનાં એક મારો ખાસ મિત્ર છે તેના મોઢેથી બધી હકીકત જાણી છે. વળી તેણે જણાવ્યું હતું કે તેણીની પાસે એક વીંટી છે, જેનાપર નામકામ નથી.”

ઉપની બીતા સાંમળી શાહજાદો બોલા હડ્યો કે “ નક્કી તેજ ખુશ્સરત બાતુ મારી પાસે સુતેલી હોવી જોઇએ. પરંતુ તે આટલે દૂર એક રાતમાં શી રીતે આવી ? અને શી રીતે જતી રહી ! તે કંઈ પણ સમજતું નથી. તોપણ આપણે તેણીની ખબર લેવી જોઇએ. આ કામમાં તારે મારી સાથે અવરથ રહેવું પડશે. કારણ કે તું તે તરફનાં બોમીઓ છે. ” વજર પુત્રે પોતાની બનતી મદદ આપવા કબુલ કર્યું. પરંતુ જણાવ્યું કે “ સ્ત્રીનો સુલતાન બહુજ જખરો છે માટે લડાઇમાં તો જીતી શકીએ તેમ નથી. વળી જાદુગર કે રૂઢ થઈને તેણીની સુલાકાત લઇ શકીએ ખરા, પરંતુ જો નિષ્ફળ નીવડીએ તો માથું જ કપાય, માટે વિચારીને કામ કરવું જોઇએ. વળી સુલતાન રજા પણ કેવી રીતે આપે ! પોતાના પુત્રનો જીવ જાય તેવું કામ કરવાને તે સલાહ આપેજ નહિ. ” શાહજાદો જણાવ્યું કે “ આપણે સુલતાનને આ બિન થી રોકેઈ કરવાની કંઈપણ ગરજ નથી, માત્ર સુસાદરી કરવાપા દુઃખ ઓછું થશે તેમ જણાવી રજા લેવી, હમણા તારા આવતા અગાઉ જ તેમણે સુચવ્યું છે કે ‘ તારું દુઃખ નરમ પડે તેમ હોય તો હું માસ સુસાદરીએ જા. ’ માટે આપણને રજા મળતાં વાર લાગશે નહિ. ” આ પછી બીજી કેટલીક વાત-ચિત્ત કથાનાં આવતી કાલેજ સુમાદરાએ જવાનો ઠરાવ કરા નેઓ છૂટા પડયા. ત્યાર પછી શાહજાદોએ પોતાના પિતાને મળી બહાર ગામ જવા માટે રજા લીધી. અને ઠરાવ મુજબ પાછા આવવા કબુલ કરી આજે દિવસે બને મિત્રો બહાર ગામ જવા નીકળી પડયા.

દવે આપણે આપણી નજર પેલા દુઃખી શાહજાદો તુરમલાલ તરફ ફેરવીએ, શાહજાદોએ સવારના પહોરમાં હિંદતાં વેતજ પોતાની નજર પોતાની આસપાસ ફેરવી તો પોતાના પ્રેમીને જોય થઇ ગયેલો જોયો. તેની જ અજાણ્ય પામીને પોતાની ગુલામડીઓને બોલાવી પુછ્યું કે “ ગઇ રાતના મારી પાસે જે ખુશ્સરત શાહજાદો સુતો હતો તે કયાં છે ! તે મારા ખ્યાર જીગરને તો કેમ જવા દીધો ? લાવ, તેને જાલદી બોલાવી લાવ. તેના બિવાય મને બિલકુલ ચેત પડતું નથી. માટે મારા મસ્કરી ન કરતાં જાલદી તેડા લાવ, હું તને એક કાંમતી બેટ આપીશ. ” એમ કહી એમના થઇ જમીનપર પડી.

આ બનાવથી તમામ ચાકરડીઓ ગભરાઇ ગઇ, એક જણી દોડતી દોડતી સ્ત્રીની રાણીને ખબર આપવા ગઇ. રાણી ઉરતજ શાહજાદો પાસે આવી, તેણીને સચેત કરવા માટે તેના મોઢાપર કેટલીકવાર સુધી પાણી છાંટ્યું ત્યાર પછી કંઈક બાન આવ્યું રાણીએ તેણીને પોતાના બોળામાં લીધી અને પછી પુછ્યું “ જો સ્વર્ણી દહીકત શરમાતાં શરમાતાં જાહેર કરી, જેવટે સુચવ્યું કે “ જો મારો ખ્યાર શાહજાદો અને નહિ આપો તો હું નક્કી આપવાન કરીશ. ” રાણીએ તેણીને બહુ બહુ રીતે દિલાસો આપ્યો, પણ કંઈ અસર થઇ નહિ તેથી નિરાશ થઈ શાહજાદો મળવા ગઇ, જતી વખતે તમામ નોકરચાકરોને સખત દેખરેખ રાખવા સુચવ્યું.

બાદશાહને આ વાતની ખબર પડતાં જ ઉરત શાહજાદો પાસે આવ્યો. શાહજાદોએ પિતાને ઘટો સંતકાર આપ્યો. પછી નીચું મોઢું રાખી બેઠી. શાહે પુછ્યું કે “ મારી વહાલી બેટી ! તને શું થયું છે ? તે બરેબર જણાવ ! જે સ્થળે પશુપક્ષી પણ દાખલ ન થઇ શકે તેવું સ્થળે પુરૂષનું આમમન જાણી

ઘણીજ નવાઇ લાગે છે ! મને થક છે કે વખતે તને સ્વપ્ન આવ્યું હશે. અગર કંઈ પડછાયો ભોયો હશે. જે તેમ હોય તો તારા મનનો થક દૂર કર. ” શાહનજા બોલી કે “ મારા વહાલા પપા ! આપનું કહેવું સત્ય છે ! પરંતુ પુરૂષ આવ્યો તેમાં તો કંઈ પણ થક નથી. જુઓ આ નિશાની ! ” એમ કહી વીંટી બતાવી, પછી બોલી કે “ હવે મારા મનનો માન્યો મને પરજીવે નહિ તો મારો જીન જશે. શહેનશાહ આ બીના સાંભળી ઘણીજ તાજુબ થયો. તેણે વીંટીને તપાસી તપાસીને ઘણીએ જોઇ, પરંતુ નામઠામ કંઈ પણ માલમ પડ્યું નહિ. છેવટે શહેનશાહને કંઈ પણ સુઝ ન પડવાથી શાહનજાની સખત દેખરેખ રાખવાને તેમજ હવે પછી તેણીના મહેલને ઉઘાડી તરવારનો ફતો પહેરો બરવાને તાકીદ આપી આવ્યો ગયો.

દરબારમાં આવી તેણે પોતાના મોટા મોટા અમીર, ઉમરાવ, વજીર, કાજી, મોલવી વગેરેને બોલાવી માન આપી બેસાડ્યા. ત્યાર પછી તે સઘળી હકીકત જાહેર કરી ને બાબતમાં શો ઇલાજ લેવો, તે સંબંધે સલાહ માગી. કોઇએ જવાબ આપ્યો કે “ નામદાર ! એતો સ્વપ્ન છે માટે કંઈ પણ ઉપાય નથી. વીંટી તો ક્યાંથી આવી ! તે કંઈ સમજાતું નથી. ” કેટલાકે જવાબ આપ્યો કે “ કંઈ બૂતપ્રેતનું આ કામ હોતું જોઇએ. માટે કોઈ બુવાને બોલાવી ઇલાજ કરો. ” કેટલાકે જણાવ્યું કે “ કોઇ જાદુગર અગર જાત-રમતરાગાને બોલાવી પૂછો. ” વળી કોઇએ કહ્યું કે “ કોઇ ખરા ઇલમીને બોલાવો. ” ત્યારે કેટલાકે જવાબ આપ્યો કે “ પવિત્ર માણસોને બોલાવી અસ્લાની બઢી કરવા કહો. જેવા સારું થઇ જશે. ” આ પ્રમાણે સૌએ પોતપોતાના જુદા જુદા મન આપ્યા. છેવટે શહેનશાહે પોતાના વડા વજીર તરફ નજર ફેરવી તેને જણાવ્યું કે “ તમે કેમ કંઈ પણ બોલતા નથી ? ” વજીરે જવાબ આપ્યો કે “ આ બાબતમાં મારી કંઈ પણ નજર પહોંચતી નથી. તોપણ એટલું જણાવું છું કે આ કામ કોઇ શીરસ્તાએનું હોતું જોઇએ. શીરસ્તાએ આખી આલમમાં ફરતા ફરે છે અને કોઇ ખુશનુર અને શુણીયલ જોડાંતો આવી રીતે મેળાપ કરાવી આપે છે. માટે આમાં આપણે કંઈ ઉપાય નથી. જેમ આ શાહનજા વિરહથી પીવાય છે તેમજ આ વીંટીવાળો શાહનજા પણ પીડાતો હશે. માટે દેશદેવ જાહેરનામાં મોકલે કે જે મારી દીકરીને સાગી કરશે તેને અપરંતુ રાજ્યપાટ તથા મારી દીકરી પગથાવીય. પણ જે નહિ સારી કરી શકે તો તેનું માથું કપાવીય. ” જે આ ખબર કોઈ પણ પ્રકારે પેલા શાહનજાને પડશે તો તુરત તે અડી આવશે, અને તેના આવવાથી જ દુઃખ મટશે બીજે એક ઉપાય નથી. વળી તે જાહેરનામાંમાં શાહનજાએ કહેલી હકીકતનો સાર પણ નોંધવો અને વીંટીનું ચિત્ર આપવું. ”

આ સલાહ પસંદ પડવાથી તે પ્રમાણે કરવા તુરત ઠરાવ થયો. પરંતુ કેટલાક ઢોંગી અને લોભી હકીમો, જાદુગરો, જાતરમતરાગાઓએ જણાવ્યું કે “ સાહેબ અમે તેને તાકીદે સાજી કરીશું માટે અમને રજા આપશો. જે સાજી ન થાય તો આમાં જીન લેશો. ” શાહને પોતાની દીકરી પર અનિશ્ચય એમ હોવાથી અને તેને વહેલી સાજી થયેલી જોવાની આશાથી તે કમુલ કર્યું. બીજી તરફથી જાહેરનામાં તૈયાર કરાવી દેશદેશ વહેંચવા માટે પેગામ તૈયાર કર્યા. અને તેઓને જલદી જવા સુચના કરી. પેગામો પણ જાહેરનામાં લઇ તાકીદે રવાના થઇ ગયા. કારણ કે શાહે તેમને મોટી મોટી આશાઓ આપી હતી.

આ પેગામો જુદી જુદી દિશામાં વહેંચાઇ ગયા. કારણ કે તેથી વધારે મુસાફરી ચર્ચ થકે. આ પેગામમાં એક જુવાન મરદ હતો તેનો ચહેરો આનંદી ને બળ્ય હતો. વળી તેણે ધણી ઉંચા પ્રકારની કેળવણી લીધી હતી. મુસાફરી કરવી એનો તેનોજ ધર્મો હતો. તેણે ધણી લાંબી મુસાફરી કરી પોતાના જાનને પરીપકવ કર્યું હતું. તે એટલો તો મજાતાવડો હતો કે એક વખત તેના સમાગમમાં આવનાર તેનાથી છોટો થવાને કદી પણ ચઢાતો નહિ. આ કાબેલ અને અતુર પેગામે પાઠશાહને સુચવ્યું કે “ જો તમે તમારી ખુશીને સુખી કરવા ચઢાતા હો તો મને તેણીની મુલાકાત કરવા રજા આપો. જેથી તેણીના દુઃખથી હું પૂર્ણ રીતે વાકેફ થઇશ. મારાથી બનતા પ્રયત્ને હું તેણીનું દુઃખ મટાડીશ. ” શહેનશાહ પણ આના સ્વાભાવિક માહિતગાર હોવાથી તેને રજા આપી, તેણે શાહનજાની મુલાકાત લીધી અને પોતાની મીઠી જબાનથી તેણીને ખુશ ખુશ કરી નાખી. તે શાહનજા પોતાનું માથું તેના બેજામાં મુકી બોલી કે “ એ

મારા ધર્મના બાધ ! તું તારી લાયકાર બહેનને જીવનદાન આપીશ એવી મારી ખાતરી છે.” એમ કહી અફરેસહ બીનાથી તેને પૂર્ણ વાકફ કર્યો. પછી તે ચતુર પેગમ પોતાને રસ્તે પડ્યો.

તે નગરે નગર અને ગામે ગામ શોધતો શોધતો ચાલ્યો. આંઝોના જગ્યામાં, કુવાને કાંઠે, નદીને આરે, તળાવની પાળે, ચોરે, ચક્રે, બજારે, જ્યાં ત્યાં છુપા વેશી ફરતો અને કાન દબને સંભળી વાતો સાંભળતો હતો. તેમાં એ વળી આ પુરુષના પ્રેમની વાત આવે ત્યારે તો બહુજ આતુરતાથી સાંભળતો હતો. તે ઘણા બાગે ફકીરના વેષમાં રહેતો. તોપણ પ્રસંગોપાત ઝીનો, વેષારીનો વગેરે જુદા જુદા વેષ ધારણ કરતો. છેવટે તે ફરતો ફરતો બહુ દુર દેશ નીકળી આવ્યો. માંડુ નામના ગામે આવી એક વખતે ધર્મશાળામાં સુખમ કર્યો. સાંજનો વખત હોવાથી ગામમાં જઈ ખીચડી તથા ધી લાવી પકવવાને વિચાર કર્યો પછી તે ગામમાં જઈ ખીચડી તથા ધી લઈ આવ્યો. અને એક હાંડીમાં ઝોરી પોતે ખાસ ગાતો ગાતો બેઠો. તેવામાં એ ધોડેસ્વાર ત્યાં આવી પહોંચ્યા. તેમના ધોડા ધણીજ ઉઘી ગુખમના હતા. તેમજ તે બંનેના પોષાક પણ ધણે દબદબા બરેશે હતા, વળી તેમનો ચહેરો પણ બચ અને દેખારડો હતો. તેમાં એકની ખુબસૂરતીએ હજાર વાળો દીધી હતી. આવા ખુબસૂરત મુસાફરને જોઈ તે તરત ઉઠ્યો. તેને જણાવ્યું કે આ કોઈ રાજ્યપત્રી પુરુષ છે. ચતુર પેગમે તુરત તેમની પાસે જઈ સવિનય સલામ કરી. તેમના ધોડાનાં લગામ ઝાલીને ધર્મશાળાનાં ધાંભડીએ બાંધી દીધા પછી સામાન ઉતારી નાખ્યો. આવી ગીતભાન જોઈ તે બંને મુસાફર તાજુબી સાથે બોલ્યા કે “આ બલા માણસ તમે કોણ છો? અમારા દુઃખી જીવોપર આટલી બધી અહર-ાનો કરવાનું શું કાંઈ છે? તમારું નામ તથા ગામ અહરબાની રહે જણાશે?” ચતુર પેગમે જણાવ્યું કે “મારું નામ કાસમ છે. હું ચીન દેશનો રહેવાસી છું અને મુસાફરી કર્યે બહાર નીકળ્યો છું. કોઈ સાગ માણસની સેવા કરવી તે આપણી ફરજ છે તમે કોઈ ખાનદાન જણાઓ છો, પણ યાકી મએલા જણાઓ છો તેથી માલમ પડે છે કે તમે લાંબી મુસાફરીએ નીકળ્યા છો અને તમારો ખરા હકીકત કહેવાને લાંબો ન હોય તો આ સેવકને જણાવશો.” વજર પુત્રે કહ્યું કે “અમે હવાનના રહીશ છીએ. મારું નામ અકબરખાન છે મારો સાથ છે તે મારો મિત્ર છે, અને ધનનના નામિયા શાહનો એકનો એક પુત્ર છે. તારા કહેવા મુજબ અમે લાંબી મુદતનો મુસાફરીએ નીકળ્યા છીએ, વળી આજે તો સવારના છ વાગ્યાથી તે અત્યાર સુધીમાં જરા પણ વિસામે લાંબો નથી. ખાણું પણ લીધું નથી. અમારા ધોડાઓ પણ ભૂખ્યા અને થાકથી લેપપોલ યદ ગયા છે, માટે હું શહેરમાં જઈ ધાન દાણો તેમજ અમાનાં માટે કંઈક નાસ્તો લઈ આવું. પછી નિરાંતે બેસીશું ને વાતચિત કરીશું.” પેલા કાસમે જણાવ્યું કે “જો તમારી મરજી હોય તો લાવો હું શહેરમાં જઈ તમારે માટે નાસ્તો તથા ધોડાઓ માટે ધાન દાણો લઈ આવું. તમે યાકી ગયા છો માટે જરા આરામ લો.” વજર પુત્રે કહ્યું કે “અરે બલા માણસ અમારે માટે તને શા માટે દુઃખ દેવું જોઈએ. અમે તારો શો બદલો વાળવાના હતા?” કાસમે જવાબ આપ્યો કે “તમારા જેવા ખાનદાન માણસની સેવા કરવી તેજ મહા બાગ્યશાનીની નિયાતી છે. આજે તમારા જેવાનાં દર્શન થયાં તેથી હું ખુશનો ઉપકાર માનું છું લાવો લાવો, હું લઈ આવું.” પછી વજર પુત્રે પેલા આખ્યા તે લઈને તેની મુચવા પ્રમાણે પુરા, ફૂંપાક, લાકડ, જલેબી, મીઠો બારંબ, પુલાવ, વગેરે ખાનખાનનું તાબું અને સ્વાદિષ્ટ ખાવાનું એક મોટા વાસણમાં બરવાં તેનાપર કપડું ઢાંકી લઈ આવ્યો, તેમજ ધોડાઓને માટે ધાસ દાણો પણ લેવડાવતો આવ્યો. ત્યાર-બાદ ત્રણે જણ જમવા બેઠા. પ્રથમ તો કાસમે ધણીએ ના પાડી. પરંતુ અકબરખાન તથા શાહખાનના અતિ આમહને લાંબે કાસમને બેઠા િના ચાલ્યું નહિ. જમતા ગયા અને વાતો કરતા ગયા. મૂળે કાસમની જીમ સાકરથી પણ ગળી હતી, તેથી તેને આ નવા મિત્રો જોડે દોસ્તી કરવા કંઈક પડી નહિ. જમી રહ્યા બાદ મીઠો ને ઉઘી જાતનો શરાબ દરેક જણે ધોડો ધોડો લીધો. અને ધોડાઓને પણ દાણો ખાઈ રહ્યા પછી ગોળ તથા ફટકડી ખવરાવી, ને ત્યારબાદ તાબું ધાસ નાખ્યું. કાસમની ખીચડી તો બહાર એટલાં કુતરાં અને બીખારીઓને અપણું રંવામાં આવી.

શાહખાનો યાકી મયેશે હોવાથી તે જ પોતાના પ્રિયની ગુપ્ત ભાગણીથી ચિંતાહર મયેશે અહેર

આડો પથો હતો. તેના મનમાં તો તેજ વાત વાદ આવતી હતી કે “ મને મારા પ્રાણ મળશે કે નહિ ? તે મને સંભળતી હશે કે કેમ ? ” આવા આવા અસંખ્ય વિચારો થવામાં આ અને જીજ્ઞાસી વાતમાં તેનું ચિત્ત ખરાબર ચોટાં ન હતું. ચંદુર કાસમના કબ્રમાં આ ખીના આવી ગઇ, અને તેથી તેણે વ-જીર પુત્રને કહ્યું કે “ મારા મુરખા સાહેબ ! જો આપ સાહેબ અને રત્ન આપો તો હું એક બીના પૂછવા ચાહું છું. ” અકબરખાનું કહ્યું કે “ બહે ખુશીથી પૂછ એવી શી વાત છે ? ” કાસમે જવાબ આપ્યો કે “ કંઈ નહિ. ફક્ત એટલું જ કે આપના મિત્રને કંઈક ગુપ્ત દુઃખ હોય તેમ જણાય છે, કારણ કે તેઓ નામવર આપણી ગમનમાં નથી લેતા. ખામ કે નથી લેતા કંઈ. તે જણે કોઇ અસાધ્ય દુઃખમાં દબાઇ ગયા હોય તેમ જણાય છે. માટે જો કહેવાને દરકત ન હોય તો જણાવશો. જો મારા ધારણા ખરી પડશે તો આ સેવક બનતી મદદ કરશે હું પણ ઘણાં લાંબાં મુદ્દાથી દૂર દેશોમાં મુસાફરી કરું છું. તેથી કંઈક કંઈક જણાવું છું. મેં મોટા મોટા રાજા જાણવાડા જોયા છે. અને તેથી તેઓના સંબંધ મને ઘણી ઘણી માહિતી છે. ” વજીર પુત્રે જવાબ આપ્યો કે “ બહા, માથુસ તારી ધારણા તદ્દન ખરી છે. પરંતુ શાહનદાનું દુઃખ ઘણું જ અસાધ્ય છે. તે ખુદાની મહેરબાની સિવાય મટે તેમ નથી. તેમ છતાં તારી મરજી છે તો લે સંભળ. ” તેમ કહી અચ્છાનું સઘળું દટીકત કહી સંભળાવી.

ખર્ષ વાર્તા પુરી થયા પછી કાસમ પેટ ભરી ભરીને હસ્યો તેને એમ પણ બાન ન રહ્યું કે “ હું એક શાહનદા પાસે મોડો છું. ” આમ અનર્થાદિપણે હસતો જઇ વજીર પુત્રે કહ્યું કે “ અરે બહા કાસમ તું મોડો કેમ થયો ? તને શું નવાઇ લાગી ? મેં તને પહેલેથી જણાવ્યું હતું કે શાહનદાની વાત ઘણીજ અગત્યની પમાટે તેવી અને ન ધારી શકાય તેવી છે. તો હવે શા માટે હસે છે ? ” કાસમે જણાવ્યું કે “ અરે માન મુરખા ! મારી મુખાઇ તથા અતિવેક માટે મને મારી અપશો. અને આ વાત સંભળી રીશે અગત્યના તો એટલાજ માટે થાય છે કે આગળ રીતના પ્યારમાં અમારા શહેન-શાહની શાહબાદી પણ સપડાઇ છે અને તેણી પણ આજ દિને પ્રાપ્ત થઈ છે. ” એમ કહી તેની સઘળી દટીકત કહી સંભળાવી. વધુમાં જણાવ્યું કે તેના આંગળીની વીંટી પણ તેના આશ્ચ લઇ ગયો છે. અને પોતાની વીંટી પહેરાવી ગયો છે, એ વીંટીપર નામદામ કંઈ પણ નથી તેથી શહેનશાહે ઘ-ણીએ શોધ કરાવી પણ હજી સુધી તો કંઈ પણ પત્તો લાગ્યો નથી. હું પણ તેજ શોધને વારતે નીકળ્યો છું, ખુદા કરે ને આજ શાહનદા હોય તો કેવો મજા પડે. ” એમ કહી પોતાની પાસેનું જાહેરનામું વ-જીર પુત્રને વાંચવા આપ્યું તે તેણે નીચે પ્રમણે વાંચ્યું.

ચીનના નેકામદાર શહેનશાહના ખસ ફરમાનથી જાહેર કરવામાં આવે છે કે ચીનની શાહબાદી નામે નુરમહાલ કે જેણી પોતાની ખુબસૂની માટે આખી અલખમાં મથકુર છે એટલુંજ નહિ પરંતુ બીજી દુતાઓમાં પણ તેના જેવી બાનુ મળવી અશક્ય છે. તેણીના પથારીમાં તેનાજ જેવો કોઇ ખુબ-સુરત શાહનદા આખી રાત સુતો છે અને પોતાની વીંટી તેણીની આંગળીએ પહેરાવો તેણીની વીંટી કાઢી લઈ છે. સવાર થતાં આ તેજસ્વી શાહનદા જેમ થઇ ગયો છે. શાહબાદીએ ઉત્તરમાંથી જામી જોયું ત્યારે તેન ન દાઢાં દિવાની થઈ ગઇ છે. આ પ્રમાણે મહેલના આરથા પીડાતી શાહબાદીને જે કોઇ સાજી કરશે તેને શહેનશાહ પોતાનું અરધું રાજ્ય તથા શાહબાદી પરણારશે, આ શબ્દો સાંભ-ળતાંજ શાહનદાએ એકદમ મોઠો થઇ ગયો, તેનામાં કંઈક નવાન શક્તિ આવી હોય તેમ જણાવ્યું, તેણે જતાંજ શાહનદાએ એકદમ મોઠો થઇ ગયો, તેનામાં કંઈક નવાન શક્તિ આવી હોય તેમ જણાવ્યું, તેણે વજીર પુત્રના હાથમાંથી તે જાહેરનામું કૂંટી લઇ ફરીફરતે બેચાર વખત વાંચ્યું અને પછી હર્ષમાં ને હર્ષમાં બોલી ઉઠ્યો કે “ આજ મારા પ્યારી માથુક આજ મારા હૈય નો હાર, આજ મારું પ્યારું જી-ગર, એ બહા કાસમ તું મને જલદીથી તેની પાસે લઇ જા હું તારો ઉપકાર કરી પણ જુલૂશ નહિ. તું મને જીવતદાન આપ, તે બહે તારા નજરમાં આવે તે માગ ” એમ કહી હર્ષધિતે થઇ ગયો. કા-સમે જવાબ આપ્યો કે “ અરે શાહનદા જરા ધીરજ રાખો જો કે તમારી અને તેની વાત ખરેખર મળતી છે તોપણ તેની વીંટી તમારી પાસે ન હોય તો તમેજ તેને મળ્યા હતા તે શી ખાતરી ? ” આ શબ્દો સાંભળતાંજ શાહનદાએ દુરતજ પોતાની વીંટી ખતાવી. જે પેલા જાહેરનામાંમાં ચિતરેલા વીંટી

જેઠે આગેદુખ મળતી આવી. તેથી કાસમની પશ્ચુ ખાતરી થઇ કે નહિ આજ શાહનંદા હોવો જોઇએ. આમ અનુમાન કરવાનાં ત્રણ સમય કારણે. મળ્યાં (૧) શાહનંદા અતિ ખુશસુખ હતો. તેના જેવો ખુશસુખ પુરુષ કાસમે પોતાની આટલી લાંબી મુસાફરીમાં કોઇ પણ જોયો નહતો. (૨) અનેતા ખ્યારની બીના મળીજ નહીં (૩) વીંટી પણ મળતી આવી. આ પ્રમાણે કાસમની ખાતરી થવાથી તેણે શાહનંદાને ધીરજ આપી કહ્યું કે “અત્યારે નિરાંને કંઈ નહોતું. કાલે સવારે આપણે ચીત તરફ જઈશું.”

હું તમને તે શાહનંદા જેઠે મુલાકાત કરવાયા. આટલી વાતચિત થયા બાદ ત્રણે મિત્રો નિંદ્રાવશ થયા. શાહનંદાને પણ આજે તો સારી રીતે કંઈ આવી.

સવાર થવાજ ત્રણે મિત્રો જાગી ઊઠ્યા. દાતણપાણી કર્યા પછી નાહી ઘોઘ નિમાજ પડી તૈયાર થયા. વજરપુતે ત્રિચાર કર્યો કે અમારી પાસે બે ઘોડા છે અને મુસાફરી કરનાર ત્રણ છીએ માટે એકાદ ઘોડો મળે તો ઠીક. એમ કાસમે શાહનંદાની રજા લઈ શહેરમાં ગયો. અને એક સારો તોજદાર ઘોડો ખરીદી લાવ્યો. પછી જમી કરીને ત્રણે જણ ઘોડેસ્વાર થઈ નીકળ્યા રસ્તામાં ઠેકાણે ઠેકાણે મુકામ કરતા, વાતોના તણકા મારતા, સુખરૂપે રંચુન આવી પહોંચ્યા. સાંધી પગ રસ્તે જવું કઠીણ હોવાથી તેઓ વઢાયામાં બેઠા. તેમના ઘોડા પણ જોડેજ લીધા. આવતાં આવતાં ઠેક શાંગહાચ બંદર આગળ કમનશીમે વઢાણ ભાગ્યું. અને તેથી તેમાંનાં ધણીખરાં માણસો ડુબીને મરણ પામ્યાં. કાસમને તરતાં સાંઝે આવડતું હતું. તેથી તે તો તરતો તરતો સુખાચે કિનારે જઈ પહોંચ્યો. શાહનંદા અને વજરપુતને તરતાં આવડતું ન હતું અને તેથી તે ડુબીને મરી જાન પણ ખુદની મહેરબાનીથી એક પાટીયું તેમના હાથમાં આંવી ગયું તે કાલીને તેઓ કિનારે જઈ પહોંચ્યા. બન્ને કાસમ તેમની સાથે જોતો કિનારે ઉભો હતો. તેમણે અનેને સહિસકામત કિનારે આવતા બોલા લાવે તેના હાથને પાર રહ્યો નહિ. આ પ્રમાણે અલ્લાની મરજીથી ત્રણે મિત્રો જમી તો ગયા, પરંતુ તેમની પાસેના તમામ પૈસા ફરીઆમાં ગયા, ઘોડા પણ ડુબી ગયા; હવે ફક્ત પહેરેલાં કપડાં સિવાય બાકી કંઈ પણ તેમની પાસે રહ્યું નહિ. તેથી શાંગહાચથી પેટીને સુધીની મુસાફરી કરવી ધણી કઠણ થઇ પડી, મહા મુશીબતે ડુંબે સુખે ત્રણે જણ ચીનની રાજધાની પેટીનમાં જઈ પહોંચ્યા. કેટલીક વખત તો બિચારે કાસમ બીખ માગી લાવતો અને ત્રણે મિત્રો ખાતા હતા, કાસમનો તે બંને જણે ધણે ઉપકાર માન્યો.

પેટીને શહેર પેહીઓ નદીના તટપર છે. નદીને કિનારેજ શહેરનાહોનો સુંદર મહેલ ગગનમાં વાતો કરી રહ્યો છે. બનરના રસ્તા પહોળા અને સીધા છે. દુકાનો લાઇનબંધ અને તરફતરેહના માલથી ભરપુર છે. સુગંધીયાર ચાહ ઠેકાણે ઠેકાણે દીકામાં આવે છે રેશમને માટે જાણીતું શહેર જેતાંજ અચળો પમાડે તેવું છે. પુરષોને માથે લાંબી ચોટલીઓ હોય છે સુરવાળ જેવા પહોળા ચોરણ પહેરે છે નાક ચપટું હોય છે. લોકો ઉઘાગી નથા વિધાકળમાં પ્રવીણ છે. ચાહના છોડ તેમજેજ શોધી કાઢેજ બ દુકાના ઢાંચી બતાવટ તેમજે શોધી કાઢી, ચીનાઇ વાનખ, ચીનાઇ કાગળ, હોકાચંત્ર, છાપવાની કળા વગેરે અનેક દુનિયા તેમજેજ શોધી કાઢ્યાં છે. આરા પેટીને શહેરની શાબામાં થી મળ્યા હોય ત્રણે દોસ્તો આ બબ્બ અને સુંદર શહેરમાં જામલ થયા. ચતુર કાસમ તેમને પોતાને ઘેર લઇ ગયા. ત્યાં તેઓએ ચારેક દિવસ સુધી તો આરામજ લીધો. પછી મુસાફરીનો અધો ધાક ઉતરીને તાજા થયા પછી તે બંને જણને પોતાને મુકામે મૂકી ચતુર કાસમ શહેરનાહો પાસે ગયો શહેરનાહો તેને પાસે બોલાવી ખખર પૂછી ત્યારે કાસમે જણાવ્યું કે “તે શાહનંદાને કંઈ ચોક્કસ પત્તો તો લાગ્યો નથી. પરંતુ એક શાહનંદા તેણીના જેવાજ ખ્યારમાં પીડાય છે અને તે પણ પોતાની માથુકને શોધવા માટે પોતાના મિત્ર સાથે મુસાફરીએ નીકળ્યો છે. તે બંને માંડું શહેરમાં મળ્યો હતો.” તેમ કહી “ધી હકીકત કહી સંભળાવી. તેથી શાહનંદા કંઈક ખાતરી થઇ. પરંતુ ચોક્કસ નહિ થવાથી તેણે જણાવ્યું કે જો શાહનંદા કમુલ કરે તો તેને મારૂ અરધું રાજ્ય આપું અને તેઓને તેની સાથે પાંચતું પણ જો ના કમુલ કરે તો મારા ઠરાવ પ્રમાણે તેને ગરદન મારું, માટે તેની મરજી હોય તેમ કરે.” કાસમરજા માગી પાછો આવ્યો અને બધી હકીકત શાહનંદાને કહી સંભળાવી. વળી વધુમાં જણાવ્યું કે આજ સુધીમાં લગભગ મને વેદ હકીમ

બહુવર વગેરે આવી ગયા છે અને તે બધાએ નિષ્ણ થવાથી તેમનાં ડોકાં કપાતી મહેલના દરવાજે તોરણ કરી બાંધ્યાં છે. માટે વિચાર કરી તમને યોગ્ય લાગે તેમ કરો. માથા સપોનો માલ છે, ” શાહજાદાએ જવાબ આપ્યો કે “ કંઈ નહિ મારે જગજગે જોઈએ પણ હું શાહજાદાના રૂપમાં જવા ઇચ્છતો નથી. કારણ કે વખતે મરણ પામું તો દેશ પરદેશમાં વાત થાય, અને તેથી મારા પિતાની લાગણી દુખાય. વળી મારા પિતા અને શાહને બારે અણખવાય થાય. માટે એક ત્યાગારણ આણસની સ્થિતિમાં હકીમ તરીકે જવા ધારું છું. પછી બીજે દિવસે હકીમનો વેપ લખ સાથે થેડીક દવાઓ વગેરે રાખી શહેરમાં નીકળ્યો. પછી શાહજાદાના મહેલ આગળ આવી મોટીયાં ખુમ પાડી કે “ હું એક નવુમી છું અને શાહજાદી નુરમહાલને સાજી કરવા આવ્યો છું ” માટે મને તેણીની પાસે જલદીથી લખ જાઓ ” તેનાં આ વચનો સાંભળી આનખાસના તમામ લોક ભેગા થયા અને તેને કહેવા લાગ્યા કે “ અરે નાદાન નાકક શા માટે જાન ખુએ છે ? આજ સુધીમાં તો તારા જેવા કેટલાએ આવી ગયા પરંતુ તે બધા ખુદાની હજુરમાં પહોંચી ગયા છે. માટે પાછો જા. જે આ મહેલના દરવાજા તરફ નજર કર. કેટલાં માથાં કટકે છે ? ” આ પ્રમાણે લોકોએ તેને બહુએ સમજાવ્યો પણ કાંઈનું માન્યું નહિ; છતાં આ નવુમીને શહેરશાહના હુકમથી તેના વડા વજીર શાહજાદાના ગુલામ પાસે લખ ગયો. અને તે ગુલામને કહ્યું કે “ આ નવુમીને શાહજાદી પાસે લખ જા. ” તેમ કહી નવુમીને સોંપી પોતે પાછો ફર્યો. ગુલામ નવુમીને લખને ચાલ્યો, ચાલતાં ચાલતાં એક લાંબી અગાસીપર આવી પહોંચ્યા ગુલામે જણાવ્યું કે “ આ અગાસીને છેટે મારી બાનુ રહે છે. ” આ વચનો સાંભળતાંજ તેના મનમાં આતશય આનંદ થયો, કારણ કે જેને માટે આટલાં બધાં અસહ્ય દુઃખો વેડ્યાં હતાં અને આંસુમાં પાડ્યાં હતાં તે શાહજાદાની હજુરમાં આવી પહોંચ્યા હતા. આ હર્ષમાં ને હર્ષમાં તેણે પોતાનો પગ ધણીજ ઝડપથી ઉપાડ્યો. તે જોઈ ગુલામ બોલ્યો કે “ અરે નવુમી તું ઉનાવળો કેમ થાય છે ? તારા જેવા તો ઘણાએ આવી ગયા પણ તે સજાઓમાં માથાં કપાવ્યાં છે; હવે તારે પણ થોડીજ વાર છે, માટે ઉતાવળ ન કર. શાહજાદાએ જવાબ આપ્યો કે “ બલા ગુલામ ! તે બધા પોતાની વિવામાં પુરેપુરા કુશળ ન થતા. હું મારા વિધામાં પુરે પુરો કુશળ છું. તેથી શાહજાદીતો શું પણ તેના કરતાંએ વધારે ખરાબ સ્થિતિ વાળાને હું સાજી કરી દઉં છું, મારી પાસે એવી એક વિધા છે કે તારી શાહજાદીને અહીં ઉભાં ઉભાં સાજી કરી દઉં. પેલા ગુલામ બોલ્યો જે તારી ખાતરી હોય તો કર. ” આ પ્રમાણે બોલતાં બોલતાં શાહજાદાના આરણ્યા આગળ આવી પહોંચ્યા.

પેલા ગુલામનો આ બીના સાંભળી દિગંજ થઈ ગયો. તેણે જવાબ આપ્યો કે “ તું જે એવી રીતે સાજી કરી શકતો હોય, તો આખી આલમમાં તારી કાર્તિ યશે આખું જગત તારા તારીફ કરશે. તારું નામ પણ અમર થશે. ” શાહજાદાએ જવાબ આપ્યો કે “ ત્યારે તો તારા કહેવા મુજબ તેણીને જેવા વિવાજ હું તેણીને સારો કહું છું. તે માટે તું મારો સાક્ષી રહેજે જે કે મારા ભરિખ્યની ધણીઆણીને જેવાને હું ધણીજ આપુર છું. તોપણ તારી ખાતરી કરવા માટે થોડી પગ મારી ખુબલીનો ભોગ આપું છું. ” પછી તેણે એક કાગળના ટુકડાપર નીચે મુજબ ચીનની શાહજાદીપર લખ્યું

“ શાહજાદા અલીઝીદીન તરફથી શાહજાદી નુરમહાલ જોગ,

“ પરી ધિલ્લની શાહજાદી ! તારી મહોબતથી ધાયલ થયેલા અલીઝીદીન જેણે તને તારા મેળાપની નજમ રાતે જે પહેલાં તેમજ છેલ્લાં મોરસો લીધો હતો, અને પછી બીજા ખામદે પાછું મગવાના “ ભરોસે તને પોતાની વીંટી પહેરાવી હતી, તે તારો ખરો આશ્રક તારી નફરતથી કેટલાં દુઃખી થયો “ હશે, તેનો તને ખ્યાલ આપી શકતો નથી, તે એટલો તો સતોષ માની લે છે કે તેણે પોતાનું દિલ તારી “ ઉંઘમાં તને સંપૂર્ણ દીધું જે દિલ મરતાં લગી તારી મહોબતમાં નિમગ્ન રહેશે. જે નજમ કંઘમાં તું “ માયુક પડી હતી, તે ઉંઘમાંથી તને જાગૃત કરી તારી ઝળકાટમંદ આંખોનું તેજ જેવાને તે તલ્લી “ રહ્યો હતો, પણ બંધી કોશીય છતાં તું જાગૃત થઈ નહિ. જ્યારે તું જાગૃત થઈ નહિ ત્યારે તેણે પો- “ તાના ખારમાં પોતાની વીંટી તારી આંગળીએ પહેરાવી, અને તારી વીંટી ખારની ધવાણી માટે પોતાની

“આંખોએ પહેરી. જે આ સાથે તારી ઉપર પાછી મોકલતાં એટલી જ તે આઘા રાખે છે, કે પ્યારી
 “વીંટી જે તું તારી મહોબતની મિઠાસ સાથે તેની ઉપર પાછી મોકલશે તો પોતા જેવો બાગ્યશાળી
 “આશક આ જગમાં બીજો કોઇ નહિ હશે; એમ જાણશે પણ જે તું આ તેની મહોબતની અરજ
 “ના પારશે તો તેના જગમ એવો તેને કારી લામશે કે હમરો ઉમેદ વચ્ચે તે પોતાના જીવનમાં અ-
 “જર મારી અહીંનો અહીંજ પોતાનો જન તારી ઉપર દિદા કરશે. તારા જવાબની રાહ જોતો તારો
 “આશક તારા દરવાજ ઉપર ઉભો છે.” શાહનવાઝે પોતાનો રૂકો પુરો કરી તેની અંદર પેલી વીંટી
 ગુલામ ન દેખે તેવી રીતે મૂકી એક પરખીડીઆમાં બંધ કરી પેલા ગુલામને આપીને શાહનવાઝ બોલ્યો.
 “લે આ કાગળ તારી શાહનવાઝ આગળ લઇ જા ! આ રૂકો વાંચી તથા તેમાં જે છે તે જોયા પછી
 તારી શાહનવાઝ જે તેજ ધડીએ સારી ન થાય, તો આખી આશખમાં જાહેર કરજે કે હનીઆમાં મારા
 જેવો કુમારો નજીમી બીજો કોઇ પણ હતો નહિ, અને હવે પછી થશે પણ નહિ !

પેલા ગુલામ તુરતજ શાહનવાઝના ઓરડામાં ગયો. અને પેલા રૂકો આપી નમનતાઈથી કહેવા
 લાગ્યો કે “ઓ નામદાર શાહનવાઝ ! એક નજીમી જે હમજાંજ પરદેશથી આવી પહોંચ્યો છે. જે આગલા
 સંધ્યા નજીમીએ કરતાં ઘણો પાઠોશ અને વિશ્વાસ લામક લામક પડે છે, તે જાહેર કરે છે કે જેવાં
 તમે નામદાર આ રૂકો વાંચી રહેશો તેજુજ તમારું તમામ દુઃખ નાશ પામશે. હું કહ્યું છું કે તે બીજા
 નજીમીઓના જેવો નાસિગાસ નહી થશે” શાહનવાઝે તે રૂકો ઘણીજ ખેદકારીથી લીધો, અને વધારે
 એકાગ્રતાથી તે ફાડ્યો, કારણ કે હવે તેને કોઇ પણ નજીમીપર વિશ્વાસ ન હતો. પણ પરખીડીઆ-
 માંથી રૂકો કાઢી ખોલીને જેની વાંચવા ગયો છે તેનીજ તેની નજરે પેલી વીંટી પડી તેણીએ ઘણીજ
 અજાણથી સાથે તે વીંટી ઉપાડી લીધી અને તપાસી જોઇ તો પોતાનીજ વીંટી જણાઇ. આથી તે તો
 હર્ષિથી ધડ મઠ. તેણી એકદમ દરવાજા બહાર દોડી જઈ તે દરવાજાને પોતાના હાથેજ ઉપાડી નાખ્યો.
 શાહનવાઝે નજીમીના વેષમાં ઉભેલા પોતાના માથુકને તુરતજ આગળખ્યો. તેમજ શાહનવાઝે તેણીને
 જણાવ્યો જોખમી કાઢી. તેણી બંને એકક તરફ દોડ્યાં. અને એકમેકને પ્રેમથી ભેટ્યાં. તેણી એટલાં તો
 ખુશીમાં આવી ગયાં હતાં કે તેમનાથી એક રુબ પણ ખોલી શકાયો નહિ. માત્ર એક એકની સામું તાકીને
 એકી નજરે જોઇ રહ્યાં. આવો ખુશી બરેકો બતાવ જોઇ શાહનવાઝની દાસી બદાર આવી તે બંનેને
 ઓરડામાં લમ ગઈ, ત્યારબાદ શાહનવાઝે ઘણી ખુશીથી પોતાની વીંટી શાહનવાઝની આંખોએ
 પહેરાવીને બોલી કે “ઓ મારા પ્યાર શાહનવાઝ ! આ મારી વીંટી તું પાછી લે. તારી વીંટી તો હુંજ
 રાખીશ. કારણ કે વીંટી તો મારા પ્યાર જીવ કરનાં પણ વધારે વહાલી હોવાથી મરણ પર્વત મારી
 આંખોએજ રહેશે.”

શાહનવાઝ તથા શાહનવાઝની આ પ્રમાણે ખુશકારક મલાકાત જોઈ પેલા ગુલામ આનંદમાં ને આ-
 નંદમાં રહેનશાદ પામે દોડી ગયો. તે ત્યાં જઈ બોલ્યો કે “ઓ નામદારશાહ ! પેલા નજીમી તો ઘણેજ
 ચતુર જણાય છે ! તેણે કંઈ પણ જાતની મદદ લીધા સિવાય ફક્ત એક કાગળના કુકડાંથીજ શાહનવાઝને
 તદ્દન સારી બતાવી છે. ઘણી તાજીબાની વાત તો એજ છેકે તેણે શાહનવાઝને નજરે પણ જોઇ નહોતી
 તેમ છતાં સારી કરી દીધી છે. આ નજીમી તો કોઇ ખુદાના ધરના શીરસા જેવો લાગે છે !” આ
 બીના માંબળી શબ્દનવાઝ ઘણેજ ખુશી થયે. અને તુરતજ શાહનવાઝના ઓરડા તરફ ગયો. ત્યાં જતાં
 ત્યારે તે શાહનવાઝને ભેટી પડ્યો. ત્યાર પછી પેલા શાહનવાઝને પણ બગલગીરી લીધી. અને તેનો હાથ
 સર્પ શાહનવાઝના હાથ સાથે મેળવતાં બોલ્યો કે “ઓ બાગ્યશાળી પરદેશી પુરુષ ! તું ગમે તે પદવીને
 હોય તોપણ હું મારા વચન મુજબ આ શાહનવાઝ તારે સ્વાધીન કંઈ છું. તોપણ મારી પુરી ખાતરી છે
 કે તું જેમ હાલ દેખાય છે તેમ એક સાધારણ માણસ નથી, પણ કોઇ કંઈ આ આનંદાનનું ફરજદ છે.”

પેલા શાહનવાઝ અલીશદીને ઘણી સંખ્યતાથી ચીતના શબ્દનશાહને તેની મહેરબાની માટે ઉપકાર
 માગ્યો. પછી તે બોલ્યો કે “આપની ધારણા સત્યજ છે. હું કંઈ ખરેખરો નજીમી નથી. ફક્ત પાક
 મહોબતની ખતર જીવ વખત મટેજ આ લખી કરવાની અને જરૂર જણાય છે. હું ધરિનાના પ્રખ્યાત

શહેનશાહ અલીશીદીનને એકનો એકજ પુત્ર હતું. માફ નામ અલીશીદીન છે. પછી સર્વે દકીકત અથઘતિ કહી સંભળાવી: તેમાં શાહનદીનો મેળાપ અન્યથા જેવી રીતે થયો, તેમજ પોતાની વીંટી કેવી રીતે અદલ બદલ કરી હતી તે પણ જણાવ્યું.

ચીનનો શહેનશાહ મોટી અન્યથા સાથે મોલ્યો કે “ આ વાત એટલી તો તાજુબી ભરેલી છે કે તે બિવિધની પ્રજાની જાણને ખાતર હું તેને સોનેરી અક્ષરે લખાવી મારા ખાસ દફતરે રખાવીશ. વળે તેની હજારો નકલો કરી તમામ દેશમાં વહેંચાવું છું જેથી કુદરતની સત્તાની ખબર પડે. ” ત્યારપછી શાહનદાને મોટા માનમરતબા સાથે તે પોતાની સાથે દરબારમાં લઇ ગયો. ત્યારબાદ આ આગમશાળી જોડાંના લગ્નની તૈયારી કરવામાં આવી. શાહનદાએ પોતાના પરમખિત વજરપુત્ર અકબરખાન તથા ચાલક કાસમને મોલવ્યા અને અનિ હાજરી તે મને મેટયો. કાસમને શહેનશાહે એક મોટો અખીર બનાવ્યો વજરપુત્ર અકબરખાનને ધણીજ કીમતી કિમદા બેટ આપી ત્યારપછી ચીનના રીવાજ મુજબ મોટી ધા-મધુમથી તેમનાં લગ્ન કર્યાં. આખા ચીન દેશની તમામ પ્રજાએ ધણીજ ખુશાલી સાથે આ લગ્નમાં ભાગ લીધો અને એક મોટા તહેવાર તરીકે આ દિવસ ખાખ્યો. શાહનદા તથા શાહનદીને મુનારકનાદી આપતા ચીરકાળ સુખી રહેવા ઇચ્છ્યું. અને લાખો રૂપીઆ ગરીબગણાઓને વહેંચવામાં આવ્યા.

શાહનદી નુરમહાલ તથા શાહનદા અલીશીદીનની ખુશીનો તો પારજ ન રહ્યો. કારણકે તેઓને પો-તાની આશા ફળીભૂત થવા ખિલકલ સંભવ ન હતો. તેઓએ ખુદનો ધણીજ આભાર માન્યો, અને કેટલાક મહીના સુધી તો મેજમજલ બોગવી. દરરોજ તરેહવાર ગમ્મતો કરવી અને એકમેકના પ્યારનો વુરુરો બતાવવા એજ કામ ચાલ્યું. આ આનંદસાગરની લહેરમાં શાહનદા એટલો તો ડુબી ગયો કે પોતાના વૃદ્ધ મામાપને પણ ભૂલી ગયો. તેણે એક દિવસ રાત્રે સ્વપ્નામાં ધણીજ ભયંકર દેખાવ જોયો. જાણે કે તેનો ખાપ અલીશીદીન મરણ પથારીએ પડ્યો છે. અને તે ડંડી હાથ મારી બોલે છે કે “ હા ! જે મેટાને મેં મારા જીવરથી વધારે ચાહેલો અને ધણીજ જાણેથી ઉછેર્યો તે મેંટા હાલ મને ભૂલી ગયો છે. અને તેનાજ વિશેષે માફ મરણ થાય છે. તેણે મને જા મારનો વાપદો કર્યો હતો. પરંતુ તે તો પુરા થવા આવ્યા, તોપણુ દગ્ગુ સુધી તો કંઈ પણ ખબર આવી નહિ, ” આ બતાવથી શાહનદા એ-કદમ જાગી ઉઠ્યો. અને હાથ ! અફસોસ ! કરતો રડવા લાગ્યો. તેથી તેની પ્યારી માશુક નુરમહાલ પણ જાગી વઢી અને આમ કરવાનું કારણ પુછવા લાગી.

શાહનદા મોલ્યો કે “ અફસોસ ! જ્યારે હું હનજા અહીં મેજમજલમાં સુતો છું, ત્યારે મારો પ્યારો ખાપ પોતાનો છેલ્લો દમ ખેંચતો દશે. ” પછી પોતે કેવી સરતે સુસાફરીએ નીકળ્યો હતો તે, તથા પોતાના આપનો તેનાપર કેટલો પ્રેમ છે. તે સ્વપ્ના બીના સવિસ્તર કહી સંભળાવો. શાહનદી કે જે પોતાના ધણીને હમેશ ખુશ રાખવાનેજ રાજ હતી. તે આ સાંભળી દિલગીર થઇ. તેણે વિચાર કર્યો કે “ હવે શાહનદા પોતાના ખાપને મળવા જવાના વિચારમાંજ દશે. મારે પણ તેની સાથે જવુંજ જો-ઇએ. ” પરંતુ આ વખત તે ચુપ રહી. કંઈ પણ બોલી નહિ બીજે દિવસે શાહનદાએ સારી તક જોઇ પોતાના પિતાને કહ્યું કે “ ઓ મારા મહેરખાન પિતા ! હું તમારી પાસે એક મહેરખાની માગવા આવી છું અને અરજ કરું છું કે તમારે તેની ના પાડવી નહિ. મારી અરજ એ છે કે શાહનદા સાથે મને મારા સંમારની મુલાકાતે જવાની રજા આપો ! આ રજા મારા પ્યારા ધણીની સામેલગીરીથી માગી છે. એમ તમારે કદી પણ ધારવું નહિ. ખસ બીના તો એજ છે કે તેનો આ સંખધે જાણતો પણ નથી. ” શહેનશાહે કહ્યું કે “ તારા જવાથી મને આતશય દિલગીરી થશે, તોપણુ હું આ તારી વ્યાજબી માગ-ણીનો અનાદર કરી શકતો નથી. આ માગણી તને માન આપે તેવીજ છે. કારણકે તારા ધણીની ઇચ્છા તેના પ્યારા ખાપને મળવાની થઇ છે, તો તારે પણ તેની ઇચ્છાને માન આપવું જોઇએ. તું પણ તેન કુરવાને તૈયાર થઇ આટલી લાંબી મુસાફરીનો ડર રાખતી નથી તે બેશક પ્રસસા કરવા લાયક છે. મારે ના, પ્યારી બેટી ! હું તને ખુશીયા રજા આપું છું. પણ એટલી બોલીથી કે તારે ત્યાં એક વરસથી વધુ રહેવું નહિ. હું ધાફ છું કે તેઓ પણ મારા આ દરખાસ્ત સ્વીકારશે, ” પછી શાહનદી રજા લઇને

ચાલી ગઇ. તેણે આ સઘળી બીના પોતાના ખ્યારા શાહનંદાને સંભળાવી. તેથી શાહનંદા ધણીજ ખુશી થઇ ગયો. વળી પોતાની તરફના તેણીના બેઠક ખ્યાર તથા લાગણી માટે તેણીના ધણે ઉપકાર માન્યો.

ચીનના શાહે તેમની મુસાફરી માટે જોઇતો સામાન તાકીદે તૈયાર કરાવ્યો. અને પોતે મોટા ઠાંઠા-ઠાંઠાથી તેઓને ધણે દૂર સુધી મોકલવા ગયો. છૂટા પડતી વખતે એક બીજાને અત્યંત લાગણી થઇ. વજીર પુત્ર અકબરખાન પણ સાથેજ હતો તોપણ ધણીજ દિલગીર થઇ ગયો. ચતુર કામઠમ પણ ગમગીન થઇ ગયો. છેવટે મહા સુશીખતે શાહે જણાવ્યું કે “એ ચતુર શાહનંદા મારી ખ્યારી બેટીને ત’ તારા ખરા જીવરથી ચાહતું. અને તેણીની સંભાળ રાખતું. તમારું બાગ્યશાળી જેવું હમેશાં સુખી રહી આનંદમય બનો,” પછી તે સુખી જેવું કેટલાક ઠાંઠામાં સાથે ધરાન તરફ ચાલ્યું. શાહનંદા પોતાની નજર બહાર ગયા પછી ચીનના શહેનશાહ અતિ લાચારી સાથે પાછો ફર્યો.

શાહનંદાએ પોતાના ખ્યારા પિતાને મળવાના ઉત્સાહથી ધણીજ ઝડપથી મુસાફરી ચાલુ કરી. પોતાનો પિતા આ સુખી બેટાને જોઇ કેટલો આનંદમય બનશે. તે સંખ્યા અનેક ખુશાલી ભરેલા વિચારો ચલાવતાં તે ચાલ્યો ગયો.

કેટલાક દિવસ સુખરૂપ મુસાફરી કર્યા બાદ તેઓ એક મોટા જંગલમાં આવી પહોંચ્યા કે જ્યાં ધણીં જાડાં ઉંચેલાં હતાં. આ જાડાંને લીધે તે ઠેકાણે ખુશકારક પવનની સાથે સુંદર છાયા થઇ રહ્યા હતાં. આ વખતે ઉનાળાની મોસમને લીધે સખત ગરમી પડતી હતી, અને તેથી શાહનંદાએ આ સુખકર રમણિય જગ્યાએ પોતાનો મુકામ કરવા ધાર્યું. તેણે આ વાત શાહનંદા તથા વજીરપુત્રને જણાવી તે બંને જણે ધણીજ ખુશી સાથે સંમતિ આપ્યાર્થી તે ઠેકાણે મુકામ કર્યો. તોફર ચાહેરોએ ડેરા ત’ ખુશી દીધા. અને શાહનંદા પોતાના ખાસ ત’ મુખમાં આગમ લેવા ગઇ. શાહનંદા બંદોબસ્ત કરવા આટલે બહાર રોકાયો. શાહનંદા ધણીજ થાકી ગયેલી હતી, માટે તેણીએ ગલપંચા કાઢી પોતાની પાસે મૂકી સૂઇ ગઇ. થોડીવારમાં તો તે નિદ્રાદેવાને વશ થઇ તેને ઉઘળી જોઇ તેની દાસીઓ બહાર વિખરાઈ ગઇ.

બહારના કામકામથી પરવારી શાહનંદા પોતાની પ્રીયાની મુલાકાતે ગયો. આ વખતે શાહનંદા ભરઉંધમાં હતી. શાહનંદા ધણીજ આરતે પગલે તેણીની પાસે ગયો. કારણકે વખતે પગના ધબકાગથી જાગી ઉઠે. પાસે જઈને બેઠો ત્યારે તેની નજરે પેલો ગલપંચા પડ્યો. તે તેણે જોવા માટે હાથમાં લીધો. તે ગલપંચા પર ધણીજ ઉમદા રત્ન મહેલાં હતાં. તે જોવામાં તે ગુંચાયો. તપાસ કરતાં કરતાં તે ગલપંચાની વચ્ચે એક નાની રેશમી કોથળી સરાઈથી શીવેલી માલમ પડી. અને તે રેશમી દાદાથી બાંધેલી હતી, તે કોથળી દાખી બેટાં તેમાં કંઈ કંઈ ચીજ જેવું માલમ પડ્યું. તેથી તેમાં શું છે તે જોવાની ઉલટથી તેણે તે કોથળી ઉઘાડી. તો તેમાં અઝીક જેવું માલમ પડ્યું. તેથી આંગળી ધાલી એક અઝીક બહાર કાઢ્યું. આ અઝીકના ઉપર કોઈ અજાણી ભાષાના આંકડા કાતરેલા હતાં. શાહનંદા તે ઉઠેલી શક્યો નહિ. તેણે ધાર્યું કે આ અઝીક ધણીં કીમતી હોવું જોઈએ, અગર તેનું કંઈ ખાસ કારણ હોવું જોઈએ; નહિ તો શાહનંદા આટલી સંભાળથી તેને સાચવે નહિ. આ અઝીક ખરે ખરા રીતે તાવીજ હતું તેમાં એવી શક્તિ હતી કે જ્યાં સુધી તે પાસે હોય ત્યાં સુધી શાહનંદાને કોઈ પણ રીતનું નુકસાન થાય નહિ.

આ તાવીજને વધારે તપાસવા માટે તે તપુના દરવાજા આગળ આવ્યો કારણ કે ત્યાં ઉજાજ વધારે હતો. તપુની અંદરના ભાગમાં કંઈક અધારું હતું, તે બહાર આવીને તે તાવીજને ફેરવી ફેરવીને જોવા લાગ્યો તેવામાં એકએક એક પક્ષી ઉડી આવી હાથ પર તરાપ મારી પેલું તાવાજ લઇ ઉડી ગયું. આ એમિતી બનાવથી શાહનંદા તો ગમગીન થઇ ગયો ને થોડી વાર સુધી તો સ્તબ્ધ માફક ઉભો રહ્યો, પછીથી તેને લાગ્યું કે “મારી ઉતાવળી ઉલટને માટે શાહનંદાની કીમતી બેટાના નાશ થયો. તેમાં શું હશે ? તે પર કાતરેલા હરફોનો શો સખજ હશે ? ” વગેરે વિચાર કરતાં તેને અત્યંત દિલગીરી થઇ. આ બનાવ બંધિયમાં દુઃખી થવાનું સુચવે છે. તેમ ધારી અત્યંત પશ્ચાત્તાપ કરવા લાગ્યો.

તે પક્ષી પેલું તાવીજ લઈ ઉડી ગયું. ને થોડે છેટે જઈ જમીન પર બેઠું. ત્યાં જઈ પેલું તાવીજ ભોંયમાં રાખી ડોલતું ડોલતું ચાલવા લાગ્યું ! આ જોઈ શાહજાદો તેની તરફ દોડ્યો. અને તેને ખીવડાવવાની તેમજ પકડવાની ઘણી કોશિશ કરી. પરંતુ આ પક્ષી ત્યાંથી ઉડી ગયું ને થોડે છેટે જઈ બેઠું. શાહજાદો તેની પાછળ પાછળ ગયો. આમ કેટલીક વાર સુધી કર્યું, પરંતુ પક્ષી પકડાયુંએ નહિ, તેમ તાવીજ નાખીએ દીધું નહિ, તેથી શાહજાદાને રીસ ચડી. તેણે ઘણાજ વેગથી તેની પાછળ જવા માંડયું. છેવટે પક્ષીની છેક લગભગ જઈ પહોંચ્યો. ત્યારે તે તાવીજને તે પક્ષી ગળી ગયું. ને પછી ઘણે દૂર ઉડી ગયું. શાહજાદાએ તેને પત્થર મારી મારી નાખવાનો દરાવ કર્યો. અને એક પત્થર લઈ તેની પાછળ પડ્યો.

તે લુચ્ચુ અને ચતુર પક્ષી થોડુંક ઉંડે, પાછું જમીનપર બેસે, વળી શાહજાદો તેની નજીક જાય એટલે ઉડે; તેની રીતે આખો દિવસ ચાલ્યું. છેવટે સાંજ પડવાથી તે પક્ષીએ શાહજાદાના પત્થરથી બચવાની ખાતર એક મોટા તાડની ટાંચે જઈ નિરાંતે બેઠું.

આખો દિવસ આમ તેમ દોડમોડા કરી મૂકી તેથી શાહજાદો છેક થાકીને લોથપોથ થઈ ગયો હતો. વળી પોતાની સઘળી મહેનત નિષ્ફળ જવાથી અનિદ્રા નિરાશ પણ થયો હતો; તેથી તેણે પોતાની છાતણીમાં પાછું જવાનું મન કર્યું. પણ તેણે વિચાર્યું કે “ હું પાછો કેમ જરી શકું ? હું એટલે દૂર આડે અવળે માર્ગે આવ્યો છું તે પાછો મારે મુકામે શી રીતે જઈ શકીશ ? આવી અધારી રાતે ભૂલો નહિ પડે ? વળી મારામાં ચાલવાની તાકાતજ ક્યાં છે ? એમ કરતાં પણ કદાચી હું ત્યાં જઈ હોંચું તો તાવીજ પાછું મેળવ્યા વગર હું શાહજાદાની આગળ ગયો પણ શા કામનો ? ” આવા આવા અનેક તુરબીમાં તે શાહજાદો થાકી ગયો. વળી ભૂખ, તરસ અને ઉઝળગરાયા નાસિપાસ થઈ પેલા આડ હજી પડ્યો અને આખી રાત અશ્વસનમાં ગુજરી.

મોટે પરીદીએ કહીને શાહજાદો તે નાપાક પક્ષીને માટે ખરાબર ચોક્કસથી ખેડો, કે ઉડી જવા પામે નહિ; પરંતુ તેની સઘળી મહેનત નકામી ગઈ. કારણ કે આ બે પાંખેવાળો ચોર જેવો જાણ્યો, તેવોજ ઉડવા લાગ્યો. તે જ્યે આકાશમાં ઉડે ને શાહજાદો તેને જોતો જમીન પર દોડે તે મુજબ આખો દિવસ ચાલ્યું. પણ પહેલા દિવસની માફક આજે પણ તેની સઘળી મહેનત ખરબાદ ગઈ. રસ્તે ચાલતાં જજણાદિ આદિને પોતાની ભૂખને સંતોષી. એ પ્રમાણે આ લુચ્ચા પક્ષીએ ખિચારા શાહજાદાને પંદરેક દિવસ સારી રીતે રખડાવ્યો. શાહજાદો આશામાં ને આશામાંજ દોડતો હતો. કારણકે તે ખંધું પક્ષી ઘડીમાં ઉડે, પાછું નીચે બેસે, વળી કંઈતું હોય તેવો ઢોંગ કરે, એટલે શાહજાદો પકડવા જાય. પણ હાથ આવે નહિ. આ પ્રમાણે જેમ એક નાના ખાળકની સાથે મોટો માણસ ખેલ કરે ને ખાળક તેના પાછળ દોડે તેમ શાહજાદાની સાથે પક્ષી વર્ત્યું.

સોળમે દિવસે તે શાહજાદા પક્ષીની પાછળ પાછળ એક મોટા શહેરમાં આવી પહોંચ્યો. અને ત્યાંથી તે પક્ષી એકઠમ દૂર ઉડી ગયું, જે પછીથી તે શાહજાદાની નજરે કદી પડ્યું નહિ. પક્ષી દેખાતું બંધ થવાથી તાવીજ પાછું મેળવવાની સઘળી આશા બ્યર્થ ગઈ.

ઘણીજ દિલ્લીરીથી તથા નાસિપાસથી વળખાતો કોઇના પણ દિલાસાની આશા વગર તે શાહજાદો આ મોટા શહેરમાં દાખલ થયો. આ શહેર દરીઆ કિનારે આવેલું હતું. અને એક ઘણુંજ સરસ બાંદ (બંદર) ગણાતું હતું. પોતે ક્યાં જાય છે અથવા પોતાનું ક્યાં જવું છે તેના વિચાર ક્યાં સિવાય ઘણો વખત ચાલી છેવટે બારા આગળ આવી પહોંચ્યો. હજી પણ શું કરવું તેના વિચાર ક્યાં સિવાય તેણે ચાલ્યા કર્યું છેવટે એક મોટા ને સુંદર બાગ તેની નજરે પડતાં તે ચોંચ્યો. ને બાગનો દરવાજો ખુલ્લો હોવાથી તે તેમાં દાખલ થયો જતાં જતાં તેને તે બાગનો માળી મળ્યો. આ ભલા માળીએ તુરંતજ શાહજાદાને પોતાની પાસે બેલાવીને પૂછ્યું કે “ તું કોણ છે ? અને આ મુર્તિપૂજકોના શહેરમાં ક્યાંથી આવી ચઢ્યો છે ? ” શાહજાદાએ જણાવ્યું કે “ હું એક પરદેશી મુસાફર છું અને જરૂરતે ફરતો આવી ચઢ્યો છું. ” આ માળી જાતે મુસલમાન હતો વળી પોતે જુદા થયો હતો તેમજ તેને દીકરો પણ ન

હતો તેથી તેણે આ યુગસૂરત શાહનંદાપર અતિશય મમતા બતાવી. બંને જણ સાથે સાથે બાગમાં ફરવા લાગ્યા. ત્યાર પછી તે માળી શાહનંદાને પોતાના ઘરમાં લઇ ગયો, અને ત્યાં શાહનંદાને ઘણો સહો અને સ્વાદિષ્ટ ખોરાક આપ્યો. વળી તે સાથે કેટલાક મેવા પણ આપ્યા. શાહનંદો ઘણા દિવસથી જાખ્યો હોવાથી બહુ ખાઈ ગયો. પછી ચોકજી પાણી પીને શાંત થયો. ત્યાર પછી બંને જણ વાતો કરવા બેઠા. વાત કરતાં કરતાં માળીએ જણાવ્યું કે “ આ આખું શહેર મુર્તિપૂજકોથી ભરપૂર છે. મુસલમાનની વસ્તી તો ઘણી જુન છે. આ મુર્તિપૂજકો મુસલમાનોને ઘણાજ સતાવે છે તેમજ હરેક બહાને હેરાન કરે છે. તેમાં એ વળી કોઈ પરદેશી મુસલમાન આવે તેને તો ઘણાજ હેરાન કરે છે. તું આને તેમના સપાટામાંથી બચી ગયો છે. તે ખુદાની મહેરબાની છે. તે માટે આપણે ખુદાનો ઉપકાર માનવો જોઈએ. ” આ હકીકત સાંભળી શાહનંદાએ આ બધા મળીના હજારો ઉપકાર માન્યા. માળીએ જણાવ્યું કે “ આ બાબતમાં મેં કંઈ પણ વધારે કીધું નથી. મેં તો ફક્ત મારી ધરજ બચાવી છે. ” પણ હું તને કશીયું પૂછ્યું કે “ તારું અત્રે આવવું કેમ થયું ? તથા તું કયા દેશનો રહેવાસી છે ? તે સર્વે હકીકત ધીરજથી જણાવ. ”

શાહનંદાએ બધા બાગવાનની ઇચ્છા સુજળ સઘળી હકીકત કહી સંભળાવી. પછી બાગવાનને પૂછ્યું કે “ મારા મુલકમાં જવાનો દુકામાં દુકો રસ્તો કયો છે. અને કેટલા દહાડામાં ત્યાં જઈ પહોંચીશ તે મને જણાવ કારણકે હવે શાહનંદો આગળ પાછું જવું નકામું જ છે; તે કંઈ હવે મને મળી શકે નહિ. કારણકે આજે તો જુદા પડે સોળ દિવસ થયા. મને ખબર નથી કે તેણી તેજ જગોએ મારી રાહ જોતીજ બેઠી હશે કે નહિ. તેમજ તેણી જીવતી હોય તેવી પણ ખાતરી થતી નથી. ” આટલું બોલતાં બોલતાં તો શાહનંદાની આંખમાંથી ચોધાર આંસુ વહેવા લાગ્યાં.

તેણે શાહાનંદાને દિવાસો આપનાં જણાવ્યું કે “ તું જે શહેર વિરે પૂછે છે તે શહેર તો અહીંથી બહુજ દૂર થાય પરંતુ તું જે દરીઆઈ રસ્તે જાય તો ઘણીજ થોડી મુદતમાં પહોંચી જાય અહીંથી દર વરસે એક વહાણ તારા દેશના યુવાવર બંદરે જાય છે. માટે તે વહાણ હજી એક મહિના પછી જશે. ત્યાં સુધી તું અહીંઆં ખુશીથી રહે. જે તું મારી સાથે રહીશ તો હું ઘણાજ ખુશી થઈશ. ”

શાહનંદો આવા બધા માણસની મુલાકાતથી ઘણો ખુશી થયો. કારણકે જે શહેરમાં તે કોઈને પણ જોળખતો ન હતો. ત્યાં તેને આ રાતે એક આશ્ચર્ય આપનાર મળી આવ્યો. આ બધા બાગવાનની મા-બણી તેણે મોટી ખુશી સાથે સ્વીકારી તેનો ઉપકાર માન્યો. યુવાવર બંદરે વહાણ ઉપડતા સુધી તે તેને ઘેરજ જો. તે શાહનંદો આખો દિવસ તો પેલા બાગવાન સાથે તેના કામમાં મદદ કરવાને જતો હતો, પણ રાતના જ્યારે તે એકલો પડતો ત્યારે તેને બધો વિચાર પોતાની પ્યારી રાણી નુરમહાલનોજ હતો. અને તેથી હાય અરસોજ ફરી આખી રાત આંસુએ પાડી પુરી કરતો.

હવે આપણે શાહનંદાને બધા બાગવાન મહમદની સાથે મૂકી પેલી બિચારી ભરઉંઘમાં પડેલી ચીનની શાહનંદો નુરમહાલ તરફ જઈએ. શાહનંદો થોડીકવાર પછી જગી ઉઠી, ત્યારે પોતાની પડોશમાં શાહનંદાને નહિ જોવાયો ઘણી અજાણી પામી. તેણીએ પોતાની ઘસીએને બોલાવીને પૂછ્યું કે “ શાહનંદો ક્યાં છે ? ” ઘસીએએ જવાબ દીધો કે “ અમેએ તેને તંબુમાંથી બહાર જતો જોયો હતો. પણ હમમાં સુધી તે પાછો આવેલો જણાતો નથી. તેમજ તે ક્યાં ગયો તે પણ ખબર નથી. ” પછી પોતાના બલ રાત્રી પર શાહનંદાની નજર પડી. અને તેમાંથી તાવીજ ગુમ થયાનું જણાયું. તેણીએ ધાર્યું કે શાહનંદાએ તે તપાસવા લીધું હશે. અને તે હમણા પાછું લાવશે. ઘણો વખત થયો તોપણ શાહનંદો પાછો આવેલો જણાયો નહિ. છેક સાંજ સુધી શાહનંદાએ ઘણીજ અધીરાઈ સાથે તેની રાહ જોઈ. શા કામમાં તે આટલી બંધીવાર રોકાયો હશે. તેનો ખ્યાલ પણ આવી શક્યો નહિ, જ્યારે તેણીએ જોયું કે રાત આગળ વધવા લાગી. ને તદ્દન અંધારું થયું તોપણ શાહનંદો પાછો આવ્યો નહિ, ત્યારે તેણી અત્યંત દિલગીર થઈ. છેવટે તેણે વજીરપુત્ર અકબરખાનને તેડવા મોકલ્યો. અકબરખાન પોતાના તંબુમાંથી નુરતજ આપ્યો. શાહનંદાને તેણે ઘણીજ નમનતાપથી સલામ કરી. શાહનંદાએ તેનો સામેો સત્કાર કરી

આસન આપ્યું. ત્યાર બાદ અકબરખાનના પૂછવાથી પોતે જાણતી હતી તે સર્વ હકીકત જાહેર કરીને જણાવ્યું કે “હવે આપણે શું કરવું ?” વજરપુત્રે એક અઠવાડીયા સુધી અહીં મુકામ રાખી તપાસ કરવાની મલાહ આપી. આ સલાહ તેણીને પણ પસંદ પડી. પછી પોતાનાં માણસો પાસે એક અઠવાડીયા સુધી રાત દિવસ ધણીજ તપાસ ચલાવી. પરંતુ કંઈ પણ પત્તા લાગ્યો નહિ.

બિચારી શાહજાદી રાત દિવસ પોતાના પ્યારા શાહજાદાને સંભારી સંભારીને ઝૂંચી કરતી. તેને ખાતું પણ મળતું ન હતું. આ અઠવાડીયામાં તો તેના શરીરની સ્થિતિ તદ્દન લાજ યથા મર્દ. આ જોઈ વજરપુત્રે વિચાર્યું કે “એ વખતે શાહજાદીનો જન જશે, તો પછી કદાચ મારા મિત્રને પત્તા લાગશે તો પછી તે તેણીના વિશેષે આપઘાત કરશે માટે આને હરેક બહાને બચાવવી જોઈએ.” એમ ધારી તે તેણીને ધણી ધણી રીતે દિલાસો આપવા લાગ્યો તેણે જણાવ્યું કે “વખતે શાહજાદો બૂઝો પડી ગયો હશે માટે આશો આપણે તેની શોધમાં જઈએ. વળી તે પોતાના બાપને મળવાને ધણો આતુર હતો. માટે તેણે ધરાન તરફનો માર્ગ પકડ્યો હશે. આપણે પણ તેજ તરફનો માર્ગ પકડ્યો જોઈએ. પરંતુ તે પહેલાં મારે તમને જણાવવું જોઈએ કે આપણાં સધળાં માણસોને સખત તાકીદ આપવી કે શાહજાદો ગુમ થયો છે તે બાબે એક અક્ષર પણ મોઢે નહિ. વળી તમારે પોતે પણ તે બાબત કંઈ પણ દિલગીરી બતાવવી નહિ. મારે શાહજાદાના રૂપમાં રહેવું. અને તમારી સાથે પાક મહોબતે બાંધ તરીકે વર્તવું.” આ સધળા સલાહ શાહજાદીને પસંદ પડવાથી તેણીએ તે પ્રમાણે કરવા કબુલ કર્યું.

આ પ્રમાણે ઠરાવ કરી તે શાહજાદાએ પોતાને મુકામ આગળ ચલાવ્યો, થોડાક દિવસ ખુશી રસ્તે ગયા પછી તેમણે દરીઆમાં રસ્તા પકડ્યો. છેવટે તેઓ ધરાની અખાતની નજીક આવી પહોંચ્યાં. અહીંકાણે તેમણે પોતાને મુકામ નાખ્યો. આ ટાપુ મશરના ટાપુ નામે મશહુર હતો. આના સુલતાનનું નામ મહમદ હતું. કિનારે કિતરતાં વારજ મુકામની તપાસ કરવા માટે શાહજાદીએ પોતાનાં માણસોને મોકલ્યાં તેમણે એક સારો વિશાળ બંગલો બાંધે રાખ્યો. પછી શાહજાદીને તેના રસાલા સાથે આવવા મુકવ્યું. અહીં બંગલામાં તેઓ લાંબી સુદત રહ્યા. કારણ કે શાહજાદા વિના ધરાનમાં જઈને શું કરવું તે સૂઝતું નહિ. શાહજાદીએ ઠરાવ કીધો કે “જો શાહજાદા પત્તા ન લાગે તો છેવટે આપઘાત કરી દેહ પાવો.” હાલ તો વજર પુત્ર અકબરખાન શાહજાદાને નામે જાહેરમાં જોળખાતો. ધીરે ધીરે સુલતાન મહમદે જાણ્યું કે ધરાનના પ્રખ્યાત શહેનશાહ અલીફદીનને ખુબસુરત બેટા અલીફદીન તેની ગણી સાથે અત્રે પધાર્યો છે. ત્યારે તે મોટા દાહબાઝી તેના મુકામે ગયો. શાહજાદાના વેશમાં અકબરખાન તેના સામે આવ્યો અને તેને અતિશય સત્કાર આપી પોતાના મહેલમાં તેડી લાવ્યો. ત્યાગ્યાદ તેમણે એક પીળ સાથે અતિશય ગ્રેમથી વાતચિત ચલાવી છૂટા પડ્યા. છૂટા પડતાં સુલતાન મહમદે અતિ આચ્છદ્યૂર્તક જણાવ્યું કે “હવેથી તમારે દરજાજ મારા દરબારમાં જરૂર આવવું. કાણકે તમારા પિતા એક મારા દોસ્ત છે. વળી તમે પણ ધણા સખ્ય અને વિદ્વાન છો. મારી આ માગણી જરૂર સ્વીકારશે.” શાહજાદાએ પણ તેની માગણી કબુલ રાખી.

હવે અકબરખાન શાહજાદા તરીકે હમેશ મહમદના દરબારમાં જવા લાગ્યો. સુલતાન મહમદ પણ તેને શાહજાદાજ જાણતો હતો. દિવસે બનેની પ્રીતિ વધતી મર્દ. એક દિવસ સુલતાન મહમદે જણાવ્યું કે “અરે મારા ભક્ષા શાહજાદા હું તારી પાસે માફ માગી એક વચન માગું છું” અને ખાતરી છે કે તું તે જરૂર મને આપીશ. હું હવે ધરતો થયો છું. મારી પાછળ રક્ત એકજ દીકરી છે બીજું કાંઈ વારસ નથી. માટે મારી ઇચ્છા છે કે તું તે દીકરીનો સ્વીકાર કરી મારી પાછળ ગાદી વાગસ ચામશ.” આ સંભળી શાહજાદો ભારે વિચારમાં પડી ગયો. તેણે થોડીકવાર વિચાર કરી જણાવ્યું કે “હે નામદાર સુલતાન ! તમારી આ માગણીને માટે હું તમારો ધણીજ આભાર માનું છું. પરંતુ તે બાબત ! જવાબ હું આવતી દાલે દાસ. કારણ કે આપ જાણો છો કે મારે એક સ્ત્રી છે. અને તેની મંજૂર સિવાય જો હું બીજી કંઈ તો બને દુઃખી થાય. હું ધારું કે તમારી માગણીને મોટી ખુશી સાથે તે સ્વીકાર કરશે.”

તે દિવસે ઘેર આવ્યા પછી આ સધળી હકીકત શાહજાદી નુરમહાલને અકબરખાન જણાવી. અને

હવે શું કરવું તેના વિચાર કરી જવાબ દેવા સુચવ્યું. શાહનદીએ લાંબો વખત વિચાર કરી જણાવ્યું કે “જે આપણે સુલતાનની માગણીનાં આનાદર કરીશું તોપણ તે યુરસેં થશે. ને આપણને તુકસાન કરશે. માટે ખુદાના પર વિશ્વાસ રાખી દા પારો. જે તમારા મિત્ર આવી મળશે તો તો કંઈ પણ હરકત નથી. નહિ તો પછી ખુદાની મરજી.” અકબરખાને પણ તેના મનને મળતા થઈ જવા નક્કી કર્યું. પછી બીજા દિવસે દરબારમાં ગયો ત્યારે શાહનદાને સુલતાને જણાવ્યું કે “કલની બાબતમાં તમારો શો વિચાર છે?” શાહનદાએ જવાબ આપ્યો કે “ઓ માનવંત શાહ, આવી મોટી બલીસને લાયક હું કદી પણ નથી. તોપણ મારી માગણીનાં આનાદર કરવાની મારી ખીલકેલ તારાદ નથી.

પછી સુલતાન મહમદની દીકરી રોશનઆરા અને શાહનદા તરીકે ઝોળખાતા અકબરખાનાં લક્ષ ધણીજ ધામધુમથી થયાં. આખા શહેરમાં આનંદ આનંદ થઈ રહ્યો. પોતાનાં સવળાં માણસોને આ બંદ છુપો રાખવા માટે સખત તારીફ આપી.

સુલતાન મહમદ પોતાને આવો મોભાદાર જમાઈ મળવાથી ધણીજ ખુશી થઈ ગયો. તે શાહે બીજાજ દિવસે પોતાનો દરબાર ભરીને જાહેર કર્યું કે “મેં મારી બેટીના હાથ શાહનદા અલીશદીનને આપ્યો છે.” વળી તેણે જણાવ્યું કે “આનંદ મેં મારે સવળાં રાજપાટ છોડી આ નાનીઆ શાહનદાને સ્વાધિન કર્યું છે. માટે તેને તમારા પાદશાહ તરીકે માન આપો. પછી પોતે તખ્ત ઉપરથી હેડા ઉતરી વજરપુત અકબરખાન કે જે શાહનદાના વેશમાં હતો. તેને મથે પોતાનો તાજ મૂક્યો. અને તેનાં તખ્તપર મિરાજવા કહ્યું. ત્યાર પછી તેણે દરબાર તરફથી વજારાર ને નિમકલલાહ રહેવાના કસમ કપડવા ત્યારબાદ સર્વની ખુશાલી વચ્ચે નવા પાદશાહે દરબાર બરખાસ્ત કરી.

ત્યાર બાદ સુલતાન મહમદની બેટી રોશનઆરા તથા આનંદા શહેનશાહની બેટી નુરમહાલ તથા શાહનદા તરીકે ઝોળખાતા અકબરખાન એક ખાસ ઝોરડામાં એકઠાં થયાં. તેઝા ત્રણે વચ્ચે ઘણી વાતચિત થયા બાદ ચતુર નુરમહાલે રોશનઆરાને પોતાનીજ પાસે સુવાનાં આમત્ત કર્યો. નેથી તે બંને જણ સાથે સુ ગયાં ને અકબરખાન પોતાના મહેલમાં જઈ સુઈ ગયો.

આ પ્રમાણે લગભગ એક અઠવાડિયા સુધી ગલાવ્યું, રોશનઆરા પોતાના પ્રીયતમને મળવાને ધણીજ આતુર હતી. પરંતુ રાણી નુરમહાલ જે તેની મોટી બેન તરીકે ગણાતી હતી તેની મર્યાદા ભેખી શકતી ન હતી. છેવટે તેણી ધણીજ અધીરી જણાઈ ત્યારે નુરમહાલે વિચાર્યું કે હવે વિપરીત થશે. તોપણ ન જ બરાતાં તેણે રોશનઆરાને જુદી જુદી તરેહની એવી તો રમિક વર્તાઓ કહેવા માંડી કે ગિવાસી રોશનઆરા તો દિગ્ગજ થઈ ગઈ. આ વાર્તાઓમાં તેને એટલો તો આનંદ થયો કે તે પેટ ભરીભરીને હસવા લાગી. અને વારંવાર પોતાની મોટી બેન નુરમહાલનાં વખાણ કરવા લાગી. છેવટે તેણે નુરમહાલને જણાવ્યું કે “ઓ મારાં મોટાં બહેન! તમારી ખુશકારક વાર્તાથી મારે મન ધણીજ પ્રવૃત્તિ થઈ ગયું છે. તમે ધણીજ ચતુર અને આદેશ છે. તમે હમેશાં આવી વાર્તાઓથી મને આનંદ આપશો. તો હું હમેશાં તમાની દારી થઈને રહીશ. જે કે આ વાતોને લાયક મારો પાસે કંઈ પણ નથી, તોપણ તમારી તજરૂમાં આવે તે મારી પાસે માગી.” રાણી નુરમહાલે કહ્યું કે “અરે મારી પ્રીય બહેન! મારી પાસે તો આ કરનાં પણ ધણીજ સરસ વાર્તાઓનાં ભંડાર છે. હું તને દરરોજ નવી નવા વાર્તાઓ કહીશ. તું સુખેથી મારી પાસે આવજો, મારે તારી પાસે કંઈ પણ માગ્યું નથી. મારે જે જોઈએ તે સવળું છે.” રોશનઆરાએ કહ્યું તે “ખરી વાત છે. આ બધું રાજ્ય પણ તમારું છે. તેમ છતાં આપણા બેની યાદગીરી માટે તમે મારા પાસે કંઈક નાગો. રોશનઆરાનાં બનિ આપહથી નરમહાલે જણાવ્યું કે “જો તારી એટલી નાધી ઇચ્છા છે તો તું મને વચન આપ પછી માગ.” રોશનઆરાએ વચન આપ્યું. ત્યારબાદ નુરમહાલને માગવા માટે અરજ કરી નુરમહાલે કહ્યું કે જરા સમય રાખ આપણે આટલી અવળી વાર્તાઓ બહુ કરી તોપણ આપણા પ્રીય બરબાર અલીશદીન સાથે મારો પોતાનો મંજાપ કેવી રીતે થયો તેની તને ખીલકેલ માહિતી આપી નથી. તે બીના ધણી અજ્ઞાતથી જેવી અને જાણવાનેજ છે માટે એક ચિત્ત સાંભળ પછીથી હું તારી પાસે માગીશ. એમ કહી સવળી હકીકત અથઘટિ કહી સંભળાવી. છેવટે પોતાનો અને અલીશદીનનો વિયોગ કેવી રીતે થયો, તથા ત્યાર પછી પોતે કેવી રીતે અહીં આવી. અને

શાહજાદા અલીઝાન નામે જે હાલ ઝાળખાય છે. તે તો ખરેખર શાહજાદો નથી પરંતુ તેનો પરમગિર અને વજીર પુત્ર અકબરખાન છે. તે સધળી હકીકત જણાવી. તથા આમ કરવાનું કારણ સમજાવ્યું. જે સાંભળી રોશનઆરા ધણીજ વિસ્મય પામી. અને તેની અથાગ ચતુરાઈ તથા વજીર પુત્રની નિમકહ-લાલીનાં વખાણ કરવા લાગી. વાત પુરી થયા બાદ નુરમહાલે જણાવ્યું કે “ હવે મારી માગણી એટલીજ છે કે આ ભરમ નારે કોઈ પણ દિવસ ફોડવો નહિ. અને શાંતી રાખીને ખુદાના ઉપર આધાર રાખી રહેવું. નેક ખુદા આપણી સધળી મુશ્કેલી બર લાવશે. શાહજાદાને પોતાને દેશ જવાનો આ સિવાય બીજો એકે રસ્તો નથી. માટે તે જરૂર અહીં આવશે અને આપણે સુખી થઈશું. તેના આવવાનાં સુધી તારે તારાં માતાપિતા અગર તારી સહીયારો કે વિશ્વાસુ દાસીઓને પણ આ વાત જાહેર કરવાની નથી. ” રોશનઆરાએ ખુદાના સોગન ખાધ જણાવ્યું કે “ મારું શિર જશે તો પણ હું આ વાત કોઈને જણાવીશ નહિ. હવે આપણા કીસમનાં હશે તેજ થશે. ” પછી બંને રાણીઓ તથા શાહજાદાને નામે ઝાળખાતો વજીરપુત્ર અકબરખાન એ ત્રણે જણ આનંદથી રહેવા લાગ્યાં. આ બેદની કોઈને પણ ખબર પડી નહિ.

શાહજાદાને નામે ઝાળખાના અકબરખાને એવી તો ચાલાકીથી રાજ્ય ચલાવ્યું કે સુલતાન મહમદ પણ ખુશખુશ થઈ ગયો. રાજ્યની તમામ રૈયત શાહજાદાનાં (નવા સુલતાનનાં) વખાણ કરવા લાગી અને સંતોષ પામી.

હવે આ સાંભળી લોકોને અહીં સંતોષમાં ઝૂલતાં નહીં બિચારા લાચાર શાહજાદા અલીઝીન તરફ આપણી નજર ફેરવીએ.

આ શાહજાદો મુર્તિપૂજકોના શહેરમાં બાગવાનના ઘરમાં રહેતો હતો, અને બાગવાનની જોડે જ કામે જતો. તે એક દિવસ સવારના પહોરમાં વહેલો કડી કામે જવાની નૈયારી કરતો હતો, તેવામાં બલા બાગવાને તેને જણાવ્યું કે “ આજે મુર્તિપૂજકોના મોટા તહેવાર છે તેથી તેઓ મોઝમજબ મારવા ઉતરી પડશે. આજે તેઓ કંઈપણ કામધંધો કરશે નહિ. વળી તેમનું જોર (વશેષ હોવાથી ખીજી કામના લોકોને પણ ધંધો કરવા દેતા નથી. સર્વની સલાહ મચવાય તથા અરસપરસ દોરતી રહે તેથી ફરજના માયાં મુસતમાનો પણ તેઓના તરફવારમાં સામેલ થાય છે અને પોતાનો કામધંધો અંધ નામે છે તેથી આજે તારે પણ કામપર જવું નહિ આજે આપણને દુરસદ છે તેમજ મથરના ટાપુઓ તરફ વધાણોને જવાની મુદત આવી પહોંચી છે માટે હું દરિયા કિનારે બારમાં જઈ ખબર કાઢી લાવીશ, એમ કહી બલા બાગવાન અદાદદાર કપડાં પહેરી બહાર નીકળી પડ્યો.

મુર્તિપૂજકોની નાથે તરફવારમાં દાખલ થવાને બદલે તેમજ આખું શહેર જોવાને બદલે શાહજાદો અલીઝીન બાગમાં એકલોજ રહ્યો. અને તે દુરમદનો તખત પોતાની અતિ ધણી પ્યારી માથુક લાહ-જાદી નુરમહાલની જુદાજુદીરીની બીના ચાદ કરી પોતાના આંસુથી ભરપુર આંખોમાંથી પડતાં પાણી વટાવવામાં કમળા છોડને તાજબી આપતો હતો, આવા ગામમાં ગીરકતાર થઈ તે બાગમાં ભટકતો હતો. અને વિરાલવેદનાથી રડતો હતો, તેવામાં એકાએક બે પક્ષીઓ પાસેના એક ઝાડપર ઘોંઘાટ સાંભળી ત્યાં તેનાં ધ્યાન ગયું. તેથી તે પોતાનું માથું ઉંચું કરી ઝાડ તરફ જોવા લાગ્યો, તો તેને જણાવ્યું કે બે પક્ષીઓ ઘણાજ જોસથી જીવર આવી લડતાં હતાં. અને એકેકને ચાંચથી ફાડી નાંખતાં હતાં, થોડી પળમાં તે બેમાંથી એક મૂલેલું ઝાડના થડ પાસે પડ્યું. જે પક્ષી જીતીને જીવતું હતું તે પોતાની શતેદથી ખુશી થતું હકી ગયું.

જેવું તે કહી ગયું તેવાજ ચાર મોટાં પક્ષીઓ કે જેઓએ તેઓની લગાઈ દૂરથી જોઈ હતી તેઓ નજીક ઉડી આવ્યાં, અને તેમાંથી બે પક્ષી પેલા મરણ પામેલા પક્ષી પાસે બેઠાં, અને બાકીનાં બે પક્ષી પેલા બની પક્ષીની પાછળ દોડ્યાં. પેલા મરણ પામેલા પક્ષીના પાસે બેઠેલાં બે પક્ષીએ તેને એકી નજરે ટીકી ટીકીને જોયા કર્યું પછી પોતાનાં ડાંમાં ધુણાવી, દિલગીરી દેખાડી પોતાના મનજુત પં.

જમી ત્યાંની જમીન ખોદી તેની ઘેર બનાવી તેમાં પેલા પક્ષીને મૂક્યું; અને તેના પર માટી નાખી ઘેર પુરી નાખી.

બીજા બે પક્ષી જે પેલા ખુની પક્ષીને પકડવા માટે ગયાં હતાં તે તેને પકડીને લઇ આવ્યાં, આ પક્ષા બચકર રીતે પોકારતું હતું, અને જીવપર આવીને છૂટવાની કોશિશ કરતું હતું. તેઓ તેને પેલા મરણ પામેલા પક્ષીની ઘેર આગળ ધમકી લાગ્યાં. અને પછી તે ખુની પક્ષીને તેઓએ પોતાની મન્યુત ચાંચથી ટુંપીટુંપીને મારી નાંખ્યું પછી તેના બદલને ચીરી નાંખ્યું. અને તેના ટુકડે ટુકડા કરીને આસપાસ વિખેરી નાખી પાછાં ઉડી ગયાં.

આ બધા બનાવ શાહજાદા અલીશહીને ધ્યાન આપીને જોયા કર્યો, તે પક્ષીઓના ઉડી ગયા પછી પેલા શાહજાદા તે ઝાડ પાસે આવ્યો, ને પેલા ખુની પક્ષીના બદલના કકડા પડ્યા હતા તે તપાસી તપાસીને જોવા લાગ્યો તો તેને તે પક્ષીની હોઝરીમાં કંઈક લાલ ચગકતી ચીજ જેવું નજરે પડ્યું તેણે તે સુધાયેલા ભાગ ઉઘટા લીધો. અને પેલી લાલ ચીજ તેમાંથી કાઢીને જોઇ તો તે કાંઈજ નહિ પણ પેલી પોતાની પ્યારી માથુક નુરમલાલનું તાવીજ નજરે પડ્યું ! આ તાવીજ માટે તેને કેટલી બધી ઇતેન્નતી દુઃખ અને દિલગીરી ઉપજી હતી? તે બોલ્યો, “ ઓ ધાતકી પક્ષી ! તું ખરેખર બીજાને દુઃખ આપવામાં જ મજલ સમજતી હતી ! મને તારી કુર ચાલથી ઘણું દુઃખ ખમવું પડ્યું છે, પણ મેં જે ખમ્યું છે તેના બદલામાં તને તારા જાત ભાઇઓથી પુરતી શિક્ષા મળી છે. અને તને ઘટતી શિક્ષા યજ્ઞેલી મેં જોઇ છે. ‘ કર ને જો. ’ તે અહીંનું અહીંજ છે. બીજાનું તુકસાન કરી કોઇ નફો ખામતું નથી. ”

આ બનાવથી શાહજાદાને જે ખુશાલી થઇ તેનું ધ્યાન કરવું અશક્ય છે. તે ડરીથી બોલ્યો “ પ્યારી શાહજાદી ! આ ભાગ્યશાળી પણ મને તારું કીમતી તાવીજ પાછું મળ્યું છે તેથી જીલ્લા છે કે હવે જેવી રીતે આ કીમતી તાવીજ અણધારી રીતે મળ્યું છે તેવીજ રીતે તું મને મલીધ. હું ખુશના હજારો ઉપકાર માનું છું. અને તારો મેળાપ જલદી થાય એમ અંદગી કંઈ છું. આજના ખુશકારક બનાવને મારી ખાસ પોથીમાં નોંધી રાખું છું ” તેમ કહી સર્વે હસીકત નોંધી લીધી.

આ શબ્દો બોલતાં તેણે તે તાવીજને ઘણા પ્યારથી ચુમ્યું. પછી તેને સંભાળથી વીંટળાળીને પોતાની આંજીવર બાંધ્યું. બ્યારથી શાહજાદીથી તેના વિયોગ પડ્યો હતો, ત્યારથી એક રાત પણ તે નિરાંતે ઉઘટો ન હતો. પણ આજે આખી રાત તેને નિરાંતે ઉઘ આવી. અને પછી સવારે ખુશ થતો ઉઠ્યો, અને પોતાનો પોશાક પહેરી પેલા બાગવાન પાસે કામ માગવા ગયો, તે બાગવાને તેને એક ઝાડેખાડી કહ્યું કે “ આ ઝાડ હવે જીવનું થયાર્થો ફળ આપતું નથી તેને ઘાંઘાંથી કાપી નાખ ! ”

શાહજાદાએ કહાડી લીધી અને પોતાને કામે લાગ્યો, બ્યારે તે પેલા ઝાડનું થડ એક બાજુએથી કાપતો હતો ત્યારે તેની કહાડી કોઇ કંઈજ ચીજ સાથે અથડાઇ કે જેથી મોટા અવાજ થયો તેણે તુરંતજ તે બાજુની માટી ખસડીને જોયું તો એક તાંબાની મોટી શીલા તેની નજરે પડી, તે કંઈકતાં તેના નજરે એક દાંદર પડ્યો. તે દાંદરને દશ પગથીઆં હતાં. શાહજાદા તુરંતજ બોંયરમાં ઉતરી પડ્યો અને બ્યારે તળીએ પહોંચ્યો, ત્યારે તેના નજરે એક ગુફા જેવી બંધિયાર જગા નજરે આવી અને તેમાં પચાસ તાંબાના ચરંઓ ઢાંકણ સાથે ગોઠવેલા દેખાયા તેણે એકેક પછી ને બધા ચરંઓ ઉઘાડી જોયા તો તે તમામ સોનાથી ભરેલા હતા ! આ ખજાનાની શોધથી તે અતિ ધણી ખુશી થઇ ગયો. અને તે મોટા ખજાનો ત્યાંજ રહેવા દઇ બોંયરમાંથી તે પાછો આવ્યો, પેલી શીલા પાછી જેમની તેમ ઢાંકી તે ઉપર માટી વાળીને બાગવાનની રાહ જોતો બેઠો.

પેલા બાગવાને આગલા દિવસે ખબર કહાડી હતી કે હવે ત્રણેક દિવસમાં મશરૂના ટાપુઓ તરફ વહાણ ઉપડી જશે, તોપણ ચોક્કસ દિવસ નહિ જણાયાથી આજે જરૂરે તપાસ માટે તે બાગવાન ગયો હતો. તે બાગવાન ખબર લઈને ખુશીથી આવતો હતો, તે શાહજાદા પાસે આવી બોલ્યો કે “ મારા બેટા ! ખુશ ન થા, અને બે દિવસમાં સંખળો તૈયારી રાખ ! કેમકે મશરૂના ટાપુઓ ખાતે વહાણ જવાને

ફક્ત એજ દિવસ બાકી છે. ત્રીજે દિવસે સવારમાં તે ઉપડી જશે, મેં તે વહાણના નાખોદ સાથે તારા બાડા વગેરેનો તમામ બદોબસત કરી રાખ્યો છે. ”

શાહજાદાએ જણાવ્યું કે “ મારા મહેરબાન દોસ્ત ! આ પછે તેં મને જે ખુશખબર આપી છે તેના બદલામાં હું પણ તને બીજી એક વધારે ખુશખબરથી જાણીતા કરું છું જેથી તું ઘણીજ ખુશી થમશ. મારી પાછળ પાછળ તું આવ અને કુદરતે તને જે બહુયું છે તે જાંઈ આનંદ પામ ! ” તેમ કહી શાહજાદા પેલા બુદ્ધ બાગવાનને પેલા ઝાડ તળે લઇ ગયો. અને પેહું બોંયડું ઉઘાડી તેમાં બંને કીર્તી, પછી પેલા સોનાના ચરંઓ બાગવાનને દેખાડી કહ્યું કે “ જે મહો માણસ આટલા વરસ સુધી રાત દિવસ મહેનત કરતો હતો તેને લાયકનેા બદલો ખુદાવંતતાલાએ આપ્યો છે. ”

તે બાગવાન બોલ્યો, “ મારા બેટા ! તું એ શું બોલે છે ? શું તું એમ ધારે છે કે આ બધા ખખડો હું મારે હસ્તક લઇ નહિ ! એ સર્વ ખખડો તારા પોતાનોજ છે. એ ઉપર મારો કશો હક નથી. મારા બાપના મરણ પછી સાદ વરસ થયાં હું આ બાગમાં કામ કરું છું તોપણ કોઇ દહાડો મારી નજરે આ મોટો ખખડો પડ્યો નહતો. આ ઉપરથી સાદ માલમ પડે છે કે એ તારેજ નસીબે લખા-એલો છે. અને તેથીજ તને માલમ પડ્યો છે. આવો મોટો ખખડો તારા જેવા એક શાહજાદાને જ કામતો છે કારણકે હું તો હવે મોનને કાંઈ આવી પહોંચ્યો છું હવે મારે કંઈપણ વધુ જોઇતું નથી. ખોદા-વંતતાલાએ આ ખખડો બરાબર વખતેજ તને આપ્યો છે કારણકે હવે તું તારા વતનપર જવાની તૈયારીમાં છે. ત્યાં ગયા બાદ તું તેનો ઘટતો ઉપયોગ કરીશ. ”

શાહજાદા અને બાગવાન બંને જણા પ્રમાણિક હોવાથી આ ખખડના માટે બારે કસાકસી થઇ, શાહજાદાએ જણાવ્યું કે તે તારા બાગમાંથી તીકજ્યો માટે નેપર નારોજ હક છે. છેવટે બારે તકરાર થયા બાદ બંને જણ પચીસ પચીસ ચરં વહેંચી લેવા દરાર કર્યો.

તે ખખડો વહેંચી લીધા બાદ બાગવાન બોલ્યો, “ મારા બેટા ! આટલુંજ કરીને આપણે બેસી રહેવાનું નથી. આવો મોટો કીંમતી ખખડો અત્રેથી લઇ જતાં ઘણીજ કાગળ રાખતી પડશે કારણ કે જે મૂર્તિપૂજકો જાણુશે તો તે મારો જાન લેશે. અને બધા ખખડો જામ કરી લેશે મારી ધ્વાનમાં એમ આવે છે કે મશરના ટાપુઓમાં રામદળ નામનાં દળ ગિલકુલ થતાં નથી. અને તે રજોને માટે લાંના લોકો ઘણાજ ધનતેજર હોય છે. ઘણી વખતે અહીંથી તેવાં દળ મોકલવામાં આવે છે. માટે તું આ પચાસ ચરંઓ તારા ખખડાથી ચરંધા ચરંધા ભર અને બાકીનો ચરંધા ભાગ રામદળથી ભર. પછી તેને બંધ કરી રામદળને નામે આ ચરંઓ આપણે વહાણમાં ચડાવીશું જેથી મૂર્તિપૂજકોના પં-જમાંથી બચી જઈશું ” આ સલાહ શાહજાદાને પસંદ પડી અને તે બુદ્ધની મઠ સુજબ તુરંતજ કરી દીધું. વળી પેહું તાવીજ પાછું બોવાખ ન જાય માટે તેમાંના એક ચરંમાં કેડ તળીએ મૂકીને બરાબર પેક કરી બંધ કર્યું તથા તેનાપર એક ખાસ નિશાની રાખી. આ બધું કામ કરતાં રાત પડવા આવી અને તેથી તેઓ ઘરમાં ગયા. પછી ખાણું ખાઇ વાતો કરવા એકા, સારે શાહજાદાએ પેલાં પક્ષીઓની લવાઇની સૂઝળી હકીકત કહી સંભળાવી; વળી પોતાની ખ્યારી માથુક તુરમહાલનું તાવીજ તે મુલેલાં પક્ષી પાસેથી ફેવી રીને મેળવ્યું તે પણ જણાવ્યું આથી પેલા બાગવાનને ઘણીજ અજબબી સાથે અત્યંત ખુશાલી થઇ. કારણકે પોતાના પરજીવાની ખોતાએલી કીંમતી ચીજ તેને પોતાના મકાન પરથી પાછી મળી.

ઘડપણને લીધે અથવા તો તે દહાડે લીધેલી વધારે મહેનતને લીધે તે રાત પેલા બાગવાને મારી કાઢી નહિ. બીજે દિને તો તેની તખીયત વધારે ખગડી. અને ત્રીજે દહાડે તો શાહજાદાને જવાનું હતું. આથી શાહજાદા વધારે ગભરાયો. બાગવાનની ઉમર લગભગ એંશી વરસની થઇ હતી જે દિવસે શાહજાદાને નીકળવાનું હતું તે દહાડે તો શાહજાદા વહેલો ઉઠ્યો અને પોતાના દોસ્ત બાગવાનની તખીયત તમાસવા લાગ્યો તો તે તદન મરી ગયેલો માલમ પડ્યો. હવે તે દશન કર્યા નિવાય અહીંથી જવું તે પણ હીક નહિ વળી જો તે આ વખતે ન થાય તો તે વહાણ પરથી ત્રણચાર મહીને આવે ત્યાં સુધી ખસી રહેવું પડે. આ બધા વિચારથી તે ગભરાયો. તેટલામાત્રો પેલા વહાણનો નાખુદ થોડાક ખલાસીઓ

સાથે તેની પાસે આવી પૂછવા લાગ્યો કે “કોઈ પરદેશી માણસ આજે અમારાં વહાણમાં મશરના યાત્રુઓ ખાને આવવાનો છે તે ક્યાં છે ?” શાહનવાઝે ઉત્તર આપ્યો કે “તે તો હું પોતાને છું. આ બાગવાન કે જેને ત્યાં હું એક માસથી રહું છું” ને જેણે મારા માટે ઘણું સહન કર્યું છે તે બિચારો આજે મરણ પામ્યો છે માટે તેને દફન કરું ત્યાં સુધી મહેરબાની રાહે યોગશી. હું જલદી પાછો વળીશ. વળી મારાં ગમકળના ચરખા પચાશ છે તે તથા આ બીજી સરસામાન તમારાં માણસ પાસે ઉંચકાવી જશે” તેમ કહી તેણે નાખોદાના હાથમાં એક સોનાનો સિક્કો આપ્યો. પેલા નાખોદાએ ખુશી સાથે લઇ જતાં તેણે કે “મારા સાહેબ તમારી ખાતર હું ત્રણ કલાક ખોટી થઈશ. ત્યાં સુધીમાં તમે પરવારીને જરૂર આવજો આજે નીકળ્યા સિવાય ચાલે તેમ નથી. તમારા ચર તથા બીજી સરસામાન હું લેવડાવી જઈશું. પરંતુ તમે જો તેટલા વખતમાં નહિ આવો તો મારાં વહાણ ચાલતાં થશે” શાહનવાઝે વિચાર્યું કે ત્રણ કલાકનો ખસ છે. તેથી તેણે કહ્યું કે “બલે હું ત્રણને બદલે બે કલાકમાંજ આવી પહોંચું છું.”

પછી તેણે બેચાર સુલભમાનોને બોલાવી તે બાગવાનના શયને દફન કરવા માટે ચાલ્યો. કમરસ્તાનમાં જઈ દફન કરી પાછો પોતાને મુકામે આવવા નીકળ્યો. તેવામાં રસ્તામાં કેટલાક મુર્તિપૂજકોએ તેને અજણ્યો જોઈ પકડ્યો. અને પોતાના રાજ પાસે લઇ ગયા. ત્યાં આગળ તેની તપાસ ચલાવી છેવટે થોડી ધણી ધમધી આપી ગરીબ પરદેશી જણી છોડી મૂક્યો તે ત્યાંથી નીકળી ઘેર આવ્યો ઘેર આવી તરતજ ઉતાવળે લતાવળે પોશાક પરદેશી બારાપર ગયો તો વહાણ ઉપડી ગયેલું જણાતું તપાસ કરતાં શાહનવાઝે માલમ પડ્યું કે તે બલા નાખોદાએ ત્રણને બદલે ચાર કલાક રાહ જોઈ અને છેવટે નિરાશ થઇ પોતાનું વહાણ દર્કાર્યું. વળી બલા નાખોદાએ એક ચીઠ્ઠી લખીને આપી હતી તે ચીઠ્ઠી પણ બારાના કારકુને શાહનવાઝેને આપી. શાહનવાઝે તે નીચે મુજબ વાંચી “મારા બલા પરદેશી જોગ લી. નાખોદા ઉસ્માનની દુરા સલામ વાંચજો. મેં મારી કબુલાત મુજબ ત્રણને બદલે ચાર કલાક રાહ જોઈ પરંતુ તું આવી પહોંચ્યો નહિ. માટે મેં મારાં વહાણ દર્કારી દીધાં છે. કારણ કે તેથી વધારે વખત યોગ્યા તેમ ન હતું. અમે તારા ચર તથા સર્વ સરસામાન મશરના પાન્થાદને સોંપીશું. અને તારી મલખા દહીકત જાહેર કરીશું” અમે બીજી વખત આવીશું ત્યારે તને અમારાં સાથે લઇ જઈશું. તારા મન્સમાન માટે તું બે શીકર રહેજે.”

આ બનાવથી શાહનવાઝેને ધણી લાગણી થઈ તોયજી તેણે બલા નાખોદાને ઉપકાર માન્યો. તેને સર્વથી વધારે લાગણી તો પેલા તાવીજની હતી. તેના દિલમાં એમ થયું કે “જે તે પાણું ગુમ થશે તો રરીયા પત્તા ખાવો મુશીબત છે. ખુદાની મરજી હવે તો વવાણ પાછાં આવે ત્યાં સુધી અહીં રહ્યા સિવાય છુટકોજ નથી.” એમ બારી નિરાશ થઈ બાગ તરફ ચાલવા માંડ્યું. રસ્તામાં આવતા તેના દિલમાં અનેક તરંગો આવવા લાગ્યા. પેલા મુર્તિપૂજકોને હજારો હજારો મેદવા દેવા લાગ્યો. એમ મહા નાસીપાસ થઇ તે શાહનવાઝે ધણીજ મુશીબતે પોતાને મુકામે આવી પડેલ્યો. મુકામે આવી તેણે પેલો બાકીનો ખજાનો જેને કોઇ પણ નાલિક ન હતો તે સંધળા ખજાનો પ્રથમની માફક પેક કરી દીધો. પછી રાત પડવાથી સૂઇ ગયો પરંતુ ત્યાં તેને જરા પણ સ્વેન પડ્યું નહિ. કારણ કે એકતો વહાણ ઉપડી જવાથી થયેલી ચિંતા, બીજું આવડા મોટા બાગમાં પોતે એકલો, આ બંને કારણોથી આખી રાત ગમગીનીમાં ગુજરી. ઘડામાં પોતાની બાગ નુરમહાલ, ઘડીકમાં યુદો બાગવાન, અને ઘડીકમાં તાવીજ ચાન આગ્યા કરતાં હતાં. છેવટે સવાર થતાં તે એક છોકરાને પગાર આપેલો કરી તેડી લાવ્યો, કારણકે એકતો મદવાસ થાય. અને બીજું બાગમાં કામ કરવા લાગે. હવે તે બંને જણા નરાતે રહેવા લાગ્યા.

પેલું વહાણ પવન અનુકૂળ હોવાથી ઘણીજ ટુંકી સુદતમાં મશરના યાત્રુઓ ખાતે પહોંચ્યું. મશરનો નવો રાજ અકબરખાન કે જે શાહનવાઝે અબીફીના નામથી જ્ઞાણખાતો હતો. તેની પાસે પેલો બલા નાખોદા આવ્યો અને સંધળી દહીકત જાહેર કરી પેલા પચાસ ચર તથા સંધળા સરસામાન તેને સ્વાધિન કર્યો. અકબરખાને તે મલખું પોતાના ખાસ મહેલમાં મૂકાવી દીધું. પછી પેલા નાખુદાને તે ખાખતની પહોંચ લખી આપી. તારખાદ સાંજરે આ સંધળી દહીકત તેણે રાણી નુરમહાલ તથા રાણી

રેશનઆરાને કહી સંભળાવી તેથી ચતુર નુરમહાલ તે બંનેને સાથે રાખી તે ચર્રો તપાસવા લાગી. એકેએક ચર્ર ધણીજ બારીકાઈથી તપાસ્યો, તો એક ચર્ર કે જેનાપર ખાસ નિશાની હતી; તે ચર્ર તરફ તેની નજર ઠરી. તે બોલી કે “ મારા પ્રીયબાઈ અકબર ! હું આ ચર્ર ખોલવાની તારી પાસે રજા લઉં છું ? હું ધારું છું કે તું મને ના નહિ પાડે. જે આ ચર્રપર આ ખાસ નિશાની તારા મિત્રના નામની છે એમ મને જણાય છે. અકબરખાને જણાવ્યું કે “ નામદાર શાહજાદી હું તમારા વચનને અનાદર કરી શકતો નથી. તોપણ જણાવવાની રજા લઉં છું કે આ માથ આપણે પોતાનો નથી. તે એક પરદેશીનો છે, જેનું નામદાર આપણે તેમજ નાપુદા પોતે પણ જાણતો નથી. આવો અજાણ્યો માથ આપણા જેવા નેકા સુલતાનોએ તોડ્યો તે બાળખા નહિ પછી તમારા મરજી. ” નુરમહાલે કહ્યું કે “ નેકા અકબર ! તારૂં કહેવું સત્ય છે. આપણે ગમે તેવી કીમતી ચીજોહોય તોપણ તે પરાયી હોય તો તેના માલિકની રજા સિવાય લેવી નહિ જોઈએ પરંતુ આપણે તેની ચીજ લેવી નથી ફક્ત જોવી છે. પછી હતી તેમ પેક કરવી છે. તો પછી મારા સમજવા પ્રમાણે કંઈ પણ વાંધો નથી. વળી બધાએ ચર્ર તોડવાને મારી મારજી છે. પછી રેશનઆરા પણ નુરમહાલના મતને અનુસરતી થવાથી તે ચર્ર ત્રણેની રૂપરૂપાં નુરમહાલે તોડ્યો તેમાંનાં તમામ ફળ કાઢી નાંખ્યાં હારે નીચેથી સોનાના સિક્કા નીકળ્યા. આ જોઈ ત્રણે જણાં ધણાંજ તાણુ મ થયાં. કારણ કે પેલા નાપુદાએ તો તેમને રામદળના ચર્ર તરફેજ સોંપ્યા હતા અને ખરેખર તે નાપુદાના જાણુવા પ્રમાણેજ હતું. બધા સિક્કા કાલત્યા બાદ મોંઢેથી કાગળનું પડીકું નીકળ્યું. એક કાગળના પડીકાનું આટલું બધું રક્ષણ જોઈ તે ત્રણેની અજબખબતો પાર રહી નહિ. નુરમહાલે તે બધું પડીકું ઉઠેલવા માંડ્યું. તો તેની ઉપર લાખના સિક્કા રીઝા તેથી તેની પ્રથમતા કરતાં બધારે ખાતરી થઈ. તેને લાગ્યું કે આ પડીકાની અંદર સોનાના સિક્કા કરતાં પણ ધણીજ કીમતી ચીજ હોવી જોઈએ. નહિ તો આટલી બધી કાળજી કરવાનું શું પ્રયોજન હોય ! છેવટે તે પડીકું પણ તોડ્યું તો મોંઢેથી પેલું તાવીજ નીકળ્યું અને રાણી નુરમહાલે તેને તરત જાણખ્યું. તે તો હાર્દ-લેલી થઈ ગઈ. હવે તેની અજબખબતો હદ આવી રહી. પોતે પોતાની ધારણામાં શતેશમંદ નીવડા. તે એકદમ જોભાન થઈ ગઈ. કંઈ પણ બોલી શકીજ નહિ. ફક્ત માંડની માફક ખડખડ હસ્યાજ કરતી. તેનો આવો વિગિચ દેખાવ જોઈ અકબરખાન તથા રેશનઆરાને ધણીજ નવાઈ લાગી. કારણકે આ તાવીજની જાણખાણુ તે બંનેને ન હતી. છેવટે મહામુશીબને તે બંનેએ તેને શાંત પાડી પછી અકબરખાને જણાવ્યું કે “ એ નામદાર શાહજાદી ! તમે આટલી બધી અજબખબી શાયા પામ્યાં તે વિષે અમને જણાવવા મેંદરખાના કરશો. અમે કંઈ પણ સમજી શક્યાં નથી. ” નુરમહાલે પેલું તાવીજ બતાવી સવજો ખુલાસો કર્યો. આપરથી ત ત્રણે જણાના ખાતરી થઈ કે આ કીમતી ખબતો શાહજાદા અલીઝદીનનાજ છે. અને તે બંને મૂર્તિપૂજકોના શહેરમાં હોય જોઈએ. માટે કાલેની કાલજ આ નાપુદાને તે તરફ પાછો મોકલી તેને તે શાહજાદાને તેડી લાવવા સમજુત કરવી.

ત્રણે જણેઆખી રાત આનંદમાં ગાળી. રેશનઆરાના હરખનો પણ પાર રહ્યો નહિ. ત્રણેની મુશક ખુદા બર લાવે તેવાં શુભ ચિન્હ જણાયાં. પરંતુ તેમણે શાહજાદાના આગતા સુધી આ બનાવ જોહેરમાં ન લાવવા મક્કમપણે ડરાવ કીધો. ત્યારબાદ ત્રણે જણુ સચાર થવાથી પોતપોતાના મહેલમાં ચાલ્યાં ગયાં.

અકબરખાને પોતાના એક માણસને પેલા નાપુદાને તેડવા મોકલ્યો. નાપુદાએ આવી ધણીજ નમનતાઈથી સુલતાનને સલામ કરી. સુલતાને પૂછ્યું કે “ ભલા નાપુદા ! તેં મને ગઈ કાલે જે રામદળના પચીસ ચર્ર આપ્યા. તે કોના છે ? તે ધણી ત્યાં શો વંધો કરે છે ? વગેરે તેના વિષે જે જણુવામાં હોય તે સાચે માયું કહી દે.

તે નાપુદા બોલ્યો કે “ નામદાર સુલતાન ! તે ધણીને હું બરાબર જાણખતો નથી. તેમજ તેનું નામ હામ પણ જાણતો નથી. કારણ કે તેના વિષેનો બંદોબસ્ત કરવા મારી પાસે એક બાળવાન આવ્યો

હતો જે બાગવાન હાલ મરણ પામ્યો છે. અને તેના શબને હાલ દફન કરવામાંજ તે પરદેશી રોકાઈ ગયો છે. હું વહાણ હંકારવાને દિવસે તે બાગવાનને ઘેર ગયો હતો. ત્યારેજ તે માણસને મેં જોયો હતો. તે બાગવાનની સાથે બાગમાં કામ કરવા જતો હતો તેથી તે ધણીજ મરીજ હશે એવું અનુમાન થાય છે. ”

નવા સુલતાને કહ્યું કે “ ઓ બલા નાખુદા ! તું મારી ખાતર તારૂં વહાણ પાછું હંકારી જ, અને પેલા પરદેશીને શોધી કાઢી અહીં લાવ. કારણ કે તેનું મારે ખાસ કામ છે. જે તું જલદી પાછો આવીશ તો તે બદલ તને ધણી ભારે રકમ આપીશ. પરંતુ જો ના પાડીશ તો તારો બધો માલ જપ્ત કરી ભારે સિક્કા કરીશ. તારાં વહાણના બંદોબસ્ત માટે હું ખાસ માણસો મૂકીશ. જેથી તારા માલને તલભારે પણ નુકશાન થશે નહિ. ”

પેલા નાખુદાએ જણાવ્યું કે “ આપ નામદારના હુકમને માન આપી હું આજે ને આજેજ પાછું વહાણ હંકારું છું. અને બનતી તારીફે તે પરદેશીને લઈ પાછો આવીશ. પરંતુ ત્યાં સુધી મારા માલને ખલકૂચ નુકશાન ન પડે તેમ બંદોબસ્ત કરશે. ” પછી નાખુદો રાજ લઈ પોતાને મુકામે ગયો. અને ખોરાક તથા પાણીનો પુરતો જ્યો ભરી પોતાનું વહાણ પાછું હંકાર્યું.

તે વહાણને પવન અનુકૂળ હોવાથી તેજ રાતના નવેક વાગતાં તો વહાણ પોતાની જગ્યાએ આવી પહોંચ્યું. ત્યાં બાગજ વહાણે લંગર કરાં છ જોરાવર અને ચાલાક ખલાસીઓને સાથે રાખી એક ખોટામાં બેસી કિનારે આવી પહોંચ્યો. અને તેજ વખત બાગમાં જવા ચાલ્યો.

રાતના અગીઆરેક વાગતાં બહો નાખુદો બાગમાં આવી પહોંચ્યો અને બારણું ડોકવું. તરતજ શાહજાદાએ ઉત્તર આપ્યો કે કાણ છે ! નાખુદાએ જણાવ્યું કે “ બલા પરદેશી મારાની કરી બારણું ઉઘાડ હું નાખુદો છું. અને તને લેવા માટે આવ્યો છું, માટે તારીફ કર. શાહજાદાએ ધણીજ અનન્યથી સાથે બારણું ઉઘાડયું તો અરેબજ પેલો નાખુદો માલમ પચાશે. શાહજાદાએ પૂછ્યું કે “ તમે તો વહાણ હંકારી ગયા હતા, અને આજે અહીં ક્યાંથી ? નાખુદાએ જણાવ્યું કે “ આપણે વહાણમાં સંઘર્ષી વાત કરીશું. પણ હમણાં તો જલદી ચાલ. તને મશરૂટાપુત્રો સુલતાન તેડાવે છે. ” શાહજાદાને ધણીજ અનન્યથી લાગી તોપણ તે ટાપુ પોતાના દેશમાં જવાને અનુકૂળ હોવાથી ને તરતજ તૈયાર થયો. પેલા પચાસ ચર્રોએ પણ સાથે લેવડાવી લીધા. તેઓ સર્વે ખોટાપર આવી પહોંચ્યા. અને ત્યાંથી વહાણ તરફ ઉપડી ગયા.

પવન સારો અનુકૂળ હોવાથી વહાણ બીજે દિવસે બપોરે તો મશરૂટા ટાપુએ પહોંચી ગયું. પેલા નાખુદા તે શાહજાદાને સુલતાનના મહેલ તરફ તેડા ગયો. નાખુદાએ ધણીજ નમનતાઈથી જણાવ્યું કે “ મારા નામદાર સુલતાન આ પરદેશીના પેલા પચાસ ચર્ર છે. ” સુલતાન તેને જોઈને ધણીજ ખુશ થયો. જોકે આ વખત શાહજાદો અલીશદીન તદ્દન ખરાબ પોષાકમાં હતો તોપણ સુલતાને તેને તુરતજ ઝોળખી કાઢ્યો. પરંતુ શાહજાદો પોતાના મિત્ર અકબરખાન કે જે નવા સુલતાન તરીકે તેની સામે બિરાજ્યો હતો તેને ઝોળખી શક્યો નહિ.

પેલા નાખુદાને ભારે કીમતનો હીરો ધનામમાં આપી વિદાય કર્યો. નાખુદો તો આવા કીમતી હીરાથી ખુશ ખુશ થઈ ગયો. પછી સુલતાન તરફ પેલા પરદેશીને એક સિપાઈને સોંપી તુરમહાલની પાસે ગયો. ત્યાં રેશનઆગને પણ બોલાવી. પછી પોતાનો મિત્ર અલીશદીન આવી પહોંચ્યાના શુભ સમાચાર કહી સંબોળાવ્યા તેઓ બંને જણાં ધણીજ ખુશ થયાં. ત્યારબાદ સુલતાને પાછા આવી પેલા પરદેશી સાથે કેટલીક વાતચિત કરી તેના રામજાના પચાસ ચર્ર તેને રવાનિ કર્યાં. તેણે પોતાના તમામ ચર્ર તપાસી જોયા તો પેલા નિશાનીવાળો ચર્ર તોડેલો માલમ પડ્યો. પરંતુ આવા મોટા પાકશાહને મોઢે તે કહેવાની તેની હિંમત પહોંચી નહિ. ચતુર સુલતાન તેના મનની વાત જાણી ગયો તેથી પૂછ્યું કે “ અરે બલા પરદેશી ! તું શું વિચાર કરે છે ? જે તારૂં કંઈ પણ નુકશાન થયું હોય તો ખુશીથી કહી દે ! આ નેક રાજ્યમાં વાઘ

ખરીનો એક જ ન્યાય છે. ” તે પરદેશી બોલ્યા કે “ મારા નેક નામદાર સુલતાન ! આ એક જ ચર તુટેશે જણાય છે. માટે તે વિષે મને શક છે. ” સુલતાને તે ચર દરબારમાં લેવાડાવી લેવા હુકમ કરી બાકીના ઝાગણપચાસ તેન સોંપ્યા. પછી પેલા ચર દરબારમાં સર્વેના રખતાં તપાસવા તે પરદેશીને હુકમ કર્યો. ચર તપાસી તે બોલ્યા કે “ નામદાર સુલતાન માંડ કંઈ પણ ખોવાતું નથી ફક્ત એક તાવીજ ખોવાય છે, સુલતાને જવાબ આપ્યો કે “ ચરે બહા પરદેશી ! તારૂં તાવીજ અમારે શા ખપતું ? ” તે પરદેશીએ જણાવ્યું કે “ નામદાર ! ખરી વાત છે, કે તે તમારે નકામું છે પરંતુ મને મારા જીગર કરતાં પણ વધારે વડાલું હોવાથી તે મારી પાસેથી વારંવાર જતું રહે છે ! હવે મને આશા નથી કે તે તારીજ શરીથી મને મળે ! ” સુલતાને જણાવ્યું કે “ એક તાવીજ માટે આટલી બધી દિલગીરી કેમ કરે છે ? તેના જેવાં તો બીજાં ઘણાંએ તારીજ મલશે. ” તે પરદેશીએ કહ્યું કે “ બહે ! દુનીયાનાં બીજાં લાખો તારીજ હશે અને તે તારાંજની પહેરનારી પણ હશે. પરંતુ આ તાવાજ અને તેની પહેરનારી મને ઘણું પણ જગાએ મલવાની નથી માંડે જીવંતર તેના વિના શુન્ય છે. એમ કહી અત્યંત અશ્વેસ સાથે તે નીચે પડ્યો. આ બનાવ જોઈ સઘળા દરબારીઓ, સુલતાન તેમજ પાછળ એકલાં નુરમહાલ, તથા રોશનઆરાને ઘણીજ લાગણી થઈ આવી. દરબારીઓએ સુલતાનના હુકમથી તેને પાણી છાંટી સચેત કર્યો પછી તેને દિલાસો આપતાં સુલતાને પોતાની સઘળી હકીકત અથડતી કહેવા સુચવ્યું, જે તેણે અથડતી કહી સંભળાવી, સઘળા દરબારીઓ, જુના સુલતાન, તેની રાણી, નવો સુલતાન, નુરમહાલ, રોશનઆરા વગેરે સઘળાંએ ધ્યાન દઈ સાંભળી તે આ તાવાજની બરેલી હકીકત સોનેરી અક્ષરે પોતાના ખામ દરતરમાં લખાવી રાખી.

જુના સુલતાન મદમદના જાણવામાં મારી રીતે આવ્યું કે ધરાનનો ખરો શાહજાદો તે આ વાત કહેનાર પરદેશીજ છે નવો સુલતાનનો તેના વિશ્વાસુ મિત્ર અને પ્રધાન પુત્ર અકબરખાન છે. નુરમહાલ ચીનના પાદશાહની બેટી છે. મારી દીકરી રોશનઆરાનું લગ્ન શાહજાદાના નામે થયું છે. અને તેણી તે ખરી રીતે શાહજાદાનીજ ઘણીઆણી થઈ છે હાલ સુધી અકબરખાન અને નુરમહાલ તથા રોશનઆરા બાદ બહેન તરીકે વરલાં છે આથી તે ઘણા ખુશ થયો. અને પોતે તે પરદેશી કે જે ધરાનનો ખરો વારસ હતો તેને હેતથી બેટી પડ્યો. અને પોતે તેના હાથ જાલી પોતાની પાસે લઈ ગયો પછી એક કિમદ પોતાક લાગ્યો તેને પહેરાવ્યો.

હજુ શાહજાદો અલીશીન કંઈ પણ કળી શક્યો નહિ. તેના મનમાં તો એટલુંજ આવ્યું કે આ બહો સુલતાન મારી વાતથી ખુશી થયો છે માટે આટલું બધું માન આપે છે. તેણે કહ્યું કે “ ઓ નામદાર ! સુલતાન મારા ગમ કરતાં વધારે માન મને શા માટે આપે છે ! હું એક દુઃખી જીવડો છું. ” સુલતાને જવાબ આપ્યો કે “ એ બહા શાહજાદા ! તું ખમર રાખ. હવે તારાં દુઃખનો અંત આવ્યો છે. તું જન બારીકાઈથી તપાસ જે તારા સામે સુલતાન તરફ બિરાજે છે તે કાણ છે ? ” પેલા સુલતાને પોતાના માથા પરનો તાજ લઈ લીધો અને પાદશાહી પોશાક કેતારી નાખ્યો કે શાહજાદાએ તરતજ ઝોળખી લીધો. અને મિત્રો ભર દરબારમાં એકેએકને બહુજ હર્ષથી ભેટ્યા. અને પ્રેમાશ્રુથી એકેએકને ભીંજવી દીધા. સાર પછી પેલી રોશનઆરા તથા નુરમહાલને ભેટ્યા. આ પ્રમાણે આખા દરબારમાં આનંદ આનંદ થઈ રહ્યો. પોતાને નામે રોશનઆરાનું લગ્ન કેવી રીતે થયું તે હકીકત પણ જાણી લાધી પોતાની રાણી નુરમહાલની ચતુરાઈ અને મિત્રની નિમલકલાલીનાં ઘણાંજ વખાણ કર્યો જેની પાસે આવી સ્ત્રી અને આખો મિત્ર હોય તેને પછી દુઃખ તે શું છે ? તેનું ભાન નજ હોય. વળી આજનો દિવસ મારો હોવાથી આજને આજેજ તે શાહજાદાને મુગટ પહેરાવ્યો. તથા લગ્નની ધામધુમ કરી રોશનઆરાને બહુ માકમાં સાથે પરણાવી. વજરપુત્ર અકબરખાનને વડો વજર નોખ્યો.

આ પ્રમાણે આનંદસાગરમાં હાહા કહાહા લાગ્યાં, રાણી નુરમહાલ, અને રોશનઆરા બંને ઉદાર દિલની, સમજી, ચતુર, વિવેકી, મિલનસાર હોઈ સગી બહેનો કરતાં પણ વધારે માથાથી વર્તતાં હતાં, શાહજાદો અલીશીન પણ તેમની તરફ એક સરખા પ્રેમથી રહેતો, આ બંને રાણીઓએ તેજ વર્ષમાં એકેક ખુબસુરત પુત્રનો લગ્ન સાથે જન્મ આપ્યો. નુરમહાલ રાણીના બેરાતું નામ જંગમહાદુર અને

રાણી શેશનઆરાના પુત્રનું નામ સમશીરબહાદુર રાખવામાં આવ્યાં હતાં. આ બંને કુંવરો દિવસે દિવસે શબ્દના ચંદ્ર મારક ખીલવા લાગ્યા.

બંને કુંવરો વરમેક દિવસના થવા આવ્યા, ત્યારે તેણે પોતાના વૃદ્ધ પિતાની સંભાળ લેવા માટે ઠરાવ કર્યો. પછી તેણે તે વિચાર પોતાની બંને રાણીઓને જણાવ્યો. આ વિચાર તેમને પસંદ પડવાથી હા કહી, એટલે શાહબંદા અલીશીદીને પોતાના વૃદ્ધ સસરાની રજા માગી, તેણે રજા આપતાં જણાવ્યું કે “ તમારે બાર માસ મઠો જરૂર પાછા આવવાની સરતે અહીંથી જવું.” શાહબંદાએ તે વાત કયુલ કગી, પછો રાજ્યને બંદોબસ્ત કરી મોટા કાકામાઠ સાથે શાહબંદા અલીશીદીને તેની બંને રાણીઓ તથા વજીરપુત્ર અકબરખાન પોતાને દેશ જવા નીકળ્યા. ત્યાં તેઓ દોઢેક માસમાં પહોંચી ગયાં. શહેનશાહ અલીશીદીને આ વાતની ખબર પડતાં મોટા દુઃખ સાથે સામે આવ્યો, અને ધણી માન સાથે તેડી ગયો, ધરડાં માતાપિતા પોતાના પુત્રને પુત્રવધુઓને તેમજ બંને પૌત્રોને જોઈને હર્ષધેલાં થયાં રાણી નુર-મહાલ તથા રાણી શેશનઆરા પોતાના વૃદ્ધ સાસુ પ્રત્યે પોતાની સુસારરીની તમામ હકીકત કહી સંભળાવતાં, અને રમત ગમત કરતાં આખો દિવસ આનંદમાં ગાળતાં હતાં, એક વરસ તો એક ધડીની આંકે વહી ગયું.

જ્યારે પોતાની સુદૃઢ પુરી થવા આવી ત્યારે શાહબંદા અલીશીદીને પોતાનાં વૃદ્ધ માતપિતાની પાસે જવા માટે રજા માગી, તેના બધા પિતા અલીશીદીને જણાવ્યું કે “ મારા શાણા બેટા ! વૃદ્ધ માતપિતાને નિરધાર મૂકી તું જવાને ચઢાય છે ! તે જાણી મને ધણી જ તાણી લાગે છે ! અમારે બીજો બેટા નથી કે જેને જોઈ અમે સંતોષ પામીએ ! અમારી સધળી આશાઓ તારાપરજ રહેલી છે. હવે અમે તો તદ્દન વૃદ્ધ થયાં છીએ, અને તેથી રસ્તામાં બેઠાં છીએ, હવે અમે એટલુંજ ધમીએ છીએ કે જે ખુદા તું અમને તારી પવિત્ર ભૂમિમાં જોલાવી લે, આ ગાદીનો વારસ પશુ તું જ છે. આવી સ્થિતિમાં તું મશરના ટાપુને સુલતાન બનવા ધારે છે તો બહે તારી મરજી, પરંતુ તું નારા આ વિસ્તર્ણુ રાજ્યના શેશ બંદોબસ્ત કરવા ધારે છે ? તે મહેરબાની રહે જણાવીશ.” પોતાના પિતાનાં આ વચન સુણી શાહબંદા વિચારમાં પડી ગયો. તેના મનમાં પોતાના પિતા વિષે તેમજ પોતાના વિસ્તર્ણુ રાજ્ય વિષે અનેક તરંગો થવા લાગ્યા. છેવટે તેણે પોતાના મન વિષે નક્કી ઠરાવ કરી જણાવ્યું કે “ ઓ નામદાર ! તારા આપનું કહેવું બાજબી છે. હું મશરના નામદાર સુલતાન સાથે વચને બંધાયો છું માટે હાલતો મને જવાની રજા આપશો. ત્યાં ગયા બાદ હું તે સુલતાનની સલાહ લઈતીયે પ્રમાણે બંદોબસ્ત કરવા ધારું છું. રાણી શેશનઆરાના પુત્ર સમશીર બહાદુરને મશરની ગાદીનો વારસ નીમવો, અને રાણી નુરમહાલના પુત્ર જંગમ બહાદુરને ચીનના શહેનશાહનો વારસ નીમવો, આ બંને બાળકો પાછી ઉમ્મરના થ ૫ લાં સુધી મશરના ટાપુ ખાતે આપણા વજીરપુત્ર અકબરખાનને અને ચીનમાં તેના ચતુર વજીર તાનસેનને હસ્તક સધળો રાજ્ય વહિવટ રાખવો. મારે આ રાજ્યના વારસ તરીકે અહીંજ રહેવું. પ્રસંગોપાત આમ જરૂરી કામે દરેક કેકાણે ખબર દાંદના રહીશ, આ બાબતમાં આપનો ચોગ્ય અભિપ્રાય બેઠક જણાવશો.” શહેન-શાહે ધણીજ ખુશી સાથે જણાવ્યું કે “ તારા આ વિચાર ધણીજ ઉત્તમ છે. જા, હવે તને હું ખુશીથી રજા આપું છું. પરંતુ મશરના સુલતાનન સમજાવી ઉપર પ્રમાણે બંદોબસ્ત કરી તારાદે પાછો આવજો, તારાં વૃદ્ધ માતાપિતાને તેમજ તારા વિસ્તર્ણુ રાજ્યને ભૂલી જતો ના.”

શાહબંદાને રજા મલકાથી તેણે સધળી જાતની તૈયારીઓ કરી અને બીજો દિવસ સુકામ ઉપાડ્યો. બંને રાણીઓ, અકબરખાન તથા બંને પુત્રો વગેરે તમામ સાથ શહેર બહાર નિકળ્યો. બંને રાણીઓ, ધણીજ પ્યારથી પોતાની વૃદ્ધ સાસુને મળી. શાહબંદા પણ પોતાના પિતામાતાને અતિથય પ્રેમથી બેઠ્યો. વૃદ્ધ માત પિતાની આંખમાં આંસુઓ આવી ગયાં. શાહબંદા તથા રાણીઓની સ્થિતિ પણ લગભગ તેવીજ થઈ. તેઓએ પોતાના દિલને કંઠણ કરી ચાલવા માંડ્યું. વૃદ્ધ માતા પિતા પણ શાહબંદાના સાથને અદૃશ થયેલો જોઈ પાછાં વળ્યાં.

શાહજાદાના રસાલો કેટલેક દલાડે યુશીની સાથે મશરના ટાપુ ખાતે આવી પહોંચ્યો. નવાસુલતાનનો રસાલો આવી પહોંચ્યાની ખબર પડતાં જ તમામ લોકો મોટા દખ્ખાથી સાંભા ગયા, સુલતાન અલીશીદીન અનહદ પ્રેમથી સુલતાન મહમદને મળ્યો. ત્યારબાદ સર્વે અમીર ઉમરાવ વગેરેના ઘટનો આદર-સત્કાર કરી સર્વે શહેરમાં આવ્યા.

કેટલાક દિવસો આનંદમાં યુજરી એક સારી તકનો લાભ લઈ અલીશીદીને પોતાનો વિચાર સુલતાન મહમદને જણાવ્યો, અને તે એવી તો અમરકારક રીતે સૂચવ્યો કે શાહજાદાના વિચારને નામદાર સુલતાને માન આપી સ્વીકાર્યો. પછી તે પ્રમાણે બંદોબસ્ત કરી રોશનઆરાના બેટા સમશીરખલાદુરને ત્યાં મૂકી બંને રાણીઓ સાથે પોતે ધરાન જવા નીકળ્યો. શાહજાદાના તેમજ રોશનઆરાના વિયોગથી સુલતાન મહમદને ધણીજ લાગણી થઈ. પરંતુ ખીજે ઇલાજ ન હતો. આજક પુત્ર સમશીરખલાદુરને મૂકીને જતાં શાહજાદા તથા રાણી રોશનઆરાની આંખોમાં પ્રેમપ્રવાહ ચાલી નીકળ્યો. છેવટે ધૈર્યધરી સર્વે છૂટા પડ્યાં તેઓનો રસાલો કેટલેક દિવસે ધરાન આવી પહોંચ્યો. ત્યારપછી રાણી તુરમહાલનો બેટા સાનેક વરસનો થયો. ત્યાં સુધી ધરાનમાં પોતાની પાસે રાખી છેવટે ચીન મોકલાવી દીધો. આ પ્રમાણે શાહજાદા અલીશીદીને ત્રણે રાજ્યના વારસો નક્કી કરી ત્રણે રાજ્ય આપાદ રાખ્યાં. સમશીરખલાદુર તથા જંગમહાદુર પણ પાકી ઉમરે આવતાં પોતાના પિતાના જેવાજ ચાલાક નીકળ્યા. તેમણે પોતપોતાનાં રાજ્ય ધણીજ સારી રીતે ચલાવ્યાં.

ઉપર મુજબ વાર્તા પૂરી થતાં શહેરાજાદા બોલી કે “ મારી ખાતી છે મારી આ વાર્તા પણ પ્રથમની વાર્તાઓની માફક નામદાર સુલતાન તથા મારી વહાલી બહેનને પસંદ પડી હશે. જે નામદાર સુલતાન હજુ પણ મને જીંદગી બક્ષવાની કૃપા કરે તો હું આ કરતાં પણ અધિક સારી વાર્તા કહી સંભળાવીશ. સુલતાન શહેરિઆરે મંજુરી આપ્યાથી પોતાની વાર્તા નીચે મુજબ શરૂ કરી.

યુષ્મારાના શાહજાદા અબદુલ્લુસેન તથા અલીહુસેનની વાર્તા.

એશિયાના મધ્ય ભાગમાં તાતાર નામે વિશાળ પ્રદેશ છે. તે પ્રદેશ પ્રથમ તુર્કસ્તાનને નામે મશહુર હતો. પ્રાચીનકાળમાં ત્યાં એક જાનરજસ્ટ રાજ્ય હતું ત્યાંના સુલતાનો ભગભગ અર્ધા ખંડપર સર્વોપરી સત્તા ભોગવતા હતા. તેની રાજધાનીનું શહેર યુષ્મારા હતું. આ શહેર ધણીજ વિશાળ તથા પૈસેટકે આબાદ હતું. વળી મુસલમાની વિદ્યાને માટે તો બેહદ પ્રખ્યાત હતું. ત્યાંથી મદ્રેસાઓમાં હજારો છોકરાઓ ભણતા હતા. મહા સમર્થ કાજી તથા મોલવી સાહેબોની દેખરેખ નીચે આ મદ્રેસાઓ ચાલતી હતી. દેશ પરદેશથી હજારો છોકરા ભણવા માટે આવતા હતા. આવા ભવ્ય શહેરમાં સુલતાન પીરમહમદ રાજ્ય કરતો હતો આ સુલતાન મોટો વિદ્વાન, બહાદુર. ન્યાયી અને ઉદાર દિલનો હોવાથી તેની તમામ પ્રજાનો તેનાપર અતિશય પ્રેમ હતો. આ નામદાર સુલતાનને ધણી બેગમો હતી પરંતુ તેમાંની બે બેગમો ધણીજ યુધ્ધમુરત હોવાથી સુલતાનનો તેમના પર બેહદ ખ્યાર હતો. આ બંને બેગમો વચ્ચે પણ સારો રાગ હતો. તેઓ એકબીજાને ધણી ચડાતી. આ બે બેગમો પૈકી એકનું નામ ચાંદમહાલબેગમ હતું. અને બીજી હમીદાબેગમને નામે મશહુર હતી.

આ બંને બેગમોએ બંને દિવસને આંતરે એકેકા પુત્રનો જન્મ આપ્યો. ચાંદમહાલબેગમના પુત્રનું નામ અબદુલ્લુસેન તથા હમીદાબેગમના પુત્રનું નામ અલીહુસેન રાખવામાં આવ્યું બંને ફરજ દો ધણીજ યુધ્ધમુરત હતા, વળી તેમના ચહેરા એટલાતો મળતા હતા કે ઓળખનાં પણ મુશીબત પડે. બંને બેગમો એકબીજાના પુત્રપર પોતાના પુત્ર કરતાં પણ વધારે ખ્યાર રાખતી હતી.

સખી સુલતાન પોતાને મોટા ભાગ્યશાળી માનવા લાગ્યો પોતાના આખા રાજ્યમાં સર્વે સ્થળે આનંદ આનંદ થઇ રહે તે માટે કેદખાનાના કેદીઓને છોડી દીધા, ગરીબરખાને બહુજા હાથે દાન આપ્યાં. ફરી મેલગી વગેરેને સંતોષ્યા, અને તે સિવાય બીજાં હળસે લોક પયોગી કામ કર્યાં. તેથી તેના આખા રાજ્યમાં તેની નામના થઈ. સર્વે પ્રજા સુલતાનને બેઠક દુવા દેવા લાગી.

બંને શાહનંદા પાંચેક વરસના થયા ત્યારે તેમને એક બાહોશ શિક્ષકના હાથ નીચે મુક્યા. તેઓ જાતે ધણીક ચાહકા. ઉલોગી, ને ખંતીલા હોવાથી બહુવામાં ધણીજ સાચા નીવડવા. વીશેક વરસની ઉંમર થતાં તે તેઓ મોટા રાજ્યપ્રીય પુત્ર નીવડ્યા, સુલતાન પોતાના વિશાળ રાજ્યમાં ફરવા જતો ત્યારે આ શાહનંદાઓને વારાફરતી રાજ્યતંત્રી તરીકે નીમતા તેઓ બંને જણ સુલતાનની ગેરહાજરીમાં એવા તો સારો કારોબાર ચલાવતા કે સર્વે પ્રજા તથા અગ્રીર ઉમરાવો તેમનાપર શીદા શીદા રહેતા.

આવા રત્ન જેવા શાહનંદાઓને જોઇ સુલતાન ખુશ ખુશ રહેતો. અને પોતાને મોટા ભાગ્યશાળી ગણતો. વળી તે બંને ભાઇઓ વચ્ચે અનહદ પ્રેમ હતો. બંને ભાઇઓ નાનપણથીજ સાથે ભેગા રહેતા, ભેગા જમતા, ભેગા બહુતા, અને ભેગા રમતા હતા. તેઓ એક ઘડી પણ એકબીજાથી જુદા પડવા ચહાતા નહિ તેમનો પોશાક પણ એજ જાતનો રાખતા હતા તેમના ઘોડા પણ એજ વર્ણના અને સરખા ઉગ્રપના રાખતા હતા. ટુંકામાં કહેતાની મતલબ એટલીજ છે કે આ બંને શાહનંદાઓ ધણીજ મળતા હોવાથી તેમનાં નજીકનાં સગાં પણ તેમને ઝાળખતાં ગભરાઇ જતાં.

આમ ક્રિતમ ગુણવાળા તથા ધણીજ સ્વરૂપવાન શાહનંદાઓ તરફ સ્વાભાવિક રીતેજ હરકેઇને પ્રેમ થતો હતો. તેમના શત્રુઓની આંખો પણ તેમની તરફ પ્રેમભરી દૃષ્ટીથી મળાકારે જોઇ જતી હતી.

આવા સુંદર શાહનંદાઓપર તેમની માતાઓને અનહદ પ્યાર હોય તેમાં શી નવાખ ! આ પ્યાર દિવસે દિવસે વધતો ગયો. વળી નસીબ સર્જેજ એવું બન્યું કે બેગમ ચાંદમહાલના પુત્રપર હનીદાબેગમને પ્યાર બેઠક થયો અને હનીદાબેગમના પુત્રપર ચાંદમહાલનો પ્રેમ હૃદયપર વધી ગયો. જ્યાં સુધી બંને શાહનંદાઓ બાળક હતા ત્યાં સુધી ને આ પ્યાર ધણીજ લાભકારી નિવડ્યો પરંતુ હવે તો કુંવરો જીવાનીમાં આવવાથી આ પ્યારને તે બેગમોએ આંધળો પ્યાર બનાવવા ઇચ્છ્યું. જે માતા પુત્રનો પ્રેમ હોતો તે ટાળી દઇ પતિપતિના પ્રેમની લાલસા રાખી. આવી દુષ્ટ લાલસા નિર્દોષ શાહનંદાઓના લક્ષમાં ઉતરી શકી નહિ બંને બેગમોએ પોતાના આ દુષ્ટ નિર્લજ્જ પ્યારને દાખવા માટે ઘણી ધણી કાશીયા કરી પણ શાહનંદાઓની પુણસુરતી આગળ તે બરબાદ ગઇ.

તે બંને કમખખત બેગમોએ પોતપોતાનો બસ્મ એકબીજાને કહ્યો નહિ, કેમકે તેમ કરવાની તેમની છાતી ચાલી શકી નહિ વળી તેઓ શાહનંદાઓને મોઢે ચઢીને પોતાની દુષ્ટ માંગણી કરી શકી નહિ. તેથી તે દરેકે શાહનંદાપર કાગળ લખી પોતાનો વિચાર જણાવવા પોતપોતાના દિલમાં નક્કી કર્યું. પોતાનો આ ઇગવ અમલમાં મુકવાને તેઓએ શિકારનો દિવસ નક્કી કર્યો.

સુલતાન પીરમહમદ વરસમાં ઘણી વખત શિકારે જતો હતો, કાગણે તેને શિકારનો ઘણો શોખ હતો, કેટલીક વખતનો તે અઠવાડીયાં સુધી જંગલમાંજ રહી કરતો આ વખતે પણ હમેશની આરક પોતાનો શાહનંદાઓને વારાફરતી રાજ્યકારે ચલાવવા બહાનુ કરી શિકારે ગયો.

શાહના ગયા પછી ચાંદમહાલ બેગમના શાહનંદા અબદુલસેને દરબાર ભરી નવામ રાજ્યદારી કામકાજમાં તથા પ્રજાનાં શરેઆદો મુકવામાં આપો દિવસ ગુન્યો પછી દરબાર બરખાસ્ત કરી પોતે પોતાના મહેલમાં આવવા નીકળ્યા. રસ્તામાં એક ગુલામ તેને ધણીજ નમનતાપથી સલામ કરી એક બંધ કરેલો કાગળ આપ્યો શાહનંદાએ તરતજ ઉમેડીને તેમાંની બીના વાંચી કામગીર પુરો થતાંજ તેનાં નેત્ર લાલચોળ થઈ ગયાં. તેણે ગુસ્સાથી પોતાની સમસીર ખેંચી પેલા ગુલામનું શિર ઉઢાવી નાખ્યું. પછી તરતજ ગુસ્સા ભરી આંખે પોતાની માથા ચાંદમહાલ પાસે ગયો. અને કોષમાં કોષમાં ધણીજ અફસોસ સાથે પેલા પત્રની બીના ટુંકામાં જખાવી. બેગમે પોતાના પુત્રને ધણીજ તિરસ્કારથી બિહારી કાઢતાં જણાવ્યું કે “ હું સમજું છું કે તું શું કહેવા માગે છે, પણ હું સારી પેઠે સમજું છું કે તારું કહેવું

તદન જીવું અને ખતાવતી છે. જે ખાતુ વિષે તું કહે છે ને કમળાજ પવિત્ર અને ડાહી છે. તેથી તારા કહેવા પર મિલકુલ બંધોસો રહેતો નથી. જા કુષ્ટ જા, મને તારું મોહુ બતાવે શ નહિ. ” શાહનશાએ પેશો પત્ર તેને બતાવ્યો ને વાંચવા જણાવ્યું. પરંતુ બુધારાના સુચતાની મનીતી બેગમે તે પત્રને ફેડી દેતાં જણાવ્યું કે “ અહીંથી ચાલ્યો જા. નહિતો તારું શિર કડાવી નાખીશ. તારું પત્ર પણ બતાવતીજ છે. ” આખરે શાહનશા પેશો પત્ર લઈ ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યો.

હવે બેગમ ચાંદમહાલના મનમાં નક્કી થયું કે “ હમીદના ખ્યારને જેવી રીતે મારા પુત્રે ધિક્કારી કાઢ્યો છે તેવીજ રીતે મારા ખ્યારને શાહનશાએ અલીહુસેન પણ ધિક્કારી કાઢ્યો. માટે મારો લખેલો પત્ર મારી વિશ્વાસુ દાસી તુરબીબી પાસેથી લઈ લેવો જોઈએ. નાહતો તેના જેવીજ મારી સ્થિતિ થશે. એમ ભયારી તેણે પેલી દાસીને બોલાવી લાવવા માટે પોતાની ખીજ દાસીને તકીદ આપી. થોડીવારમાં તો દાસીએ શોકાતુર ચહેરે આવી જણાવ્યું કે “ મારાં બેગમ સારંગ ! અફસોસ ! ખિયારી તુરબીબીને તો શાહનશા અલીહુસેને કંઈક કાઠ્ઠુસર મારી નાખી છે. તપાસ કરતાં કંઈ ખરાબર ચાલમ પડ્યું નહિ. રકત એટલું જણાયું કે તે તુરબીબી કાઠ્ઠાના ખીડેલા પત્ર લઈ આવી હતી અને તે પત્ર અલીહુસેનના હાથમાં આપતાં તેણે તે વાંચી જોયો. વાંચતાંજ તેનો મિલન જ મ થઈ ગયો અને તેથી પોતાનો તલવાત્થો તે બધી દાસીનું માથું કાપી નાખ્યું છે. ” આ સમાચાર મળતાંજ ચાંદમહાલબેગમને ધણીજ લાગણી થઈ. તેથી તરતજ ત્યાંથી ઉઠીને હમીદબેગમને મરેલે ગઈ. આ વખતે હમીદબેગમ અલ્પક શોકસાગરમાં ડુબી ગઈ હતી, પરંતુ ચાંદમહાલને જોઈ કંઈક ધીજી પકડી. બંને બેગમે એકજ આસને બેઠી પછી ચાંદમહાલે જણાવ્યું કે “ મારી વહાલી બેદન ! આપણા પર બંને શાહનશાઓએ ધણીજ તિરસ્કાર બતાવ્યો છે. હવે આપણી આખરે જવામાં બાકી નથી રહી. જો કદાચ સુલતાન આ વાત જાણશે તો નક્કી આપણાં માથાં કડાવી દેશે. હવે શું કરવું ? ” હમીદએ કહ્યું કે “ જો બહેન આપણે બંને એક થઈએ તો શાહનશાઓ જામ મારશે. આપણે સ્ત્રી ચરિત્ર કરીશું. અને તે બંને શાહનશાઓના પર આપણી લાજ લેવાનાં તહેામત મૂકીશું. તું મારા પુત્ર પર અને હું તારા પુત્ર પર તહેામત મૂકીશ. આપણી દાસ દાસી બંને નો પૈસા આપી ફેડી નાખીશું. એટલ આપણી ધાંજલા તરતજ બર આવશે. સુલતાન તે આપણા પ્રેમમાં ગાંડા થઈ ગયો છે. કેમ મારો વિચાર ફીક છે કે નહિ ? ચાંદમહાલે જણાવ્યું કે “ તારું કહેવું ખરું છે. તે નિવાસ આપણે બાંને કપાચ નથી. કદાચ તેથી શાહનશાઓના મન જશે; પરંતુ તેમના જીવ કરતાં આપણા પોતાના જીવનો વધારે કિમત છે. માટે તારું કહેવું મારે કબુલ છે. આ પ્રમાણે નક્કી કરી ચાંદમહાલ બેગમ પોતાના સુકામ પાછો આવી.

પેલા બંને શાહનશાઓ સાંજે બેગા થયા. બંનેનાં મોઢાં છેક ઉતરી ગયેલાં જણાતાં હતાં. બંને બાઈઓએ એકબેકની સ્થિતિ વિષે પૂછ્યું અને બંને જણે પોતપોતાના પત્રો બતાવ્યા. તે બંને જણે અર-પરસ વાંચી લેઈ પાછા આપી દીધા. બંનેને પોતપોતાની માત્ર બોની કુષ્ટ લાલસાઓ માટે અત્યંત દિલગીરી થઈ. પુલાની ગતિ ન્યારીજ છે.

બાંને દિવસ શાહ પાછો આવવાનો હતો તેથી તે બંને બેગમોએ પોતાના ડરાવ સુજન રડાક્ટ કરવા મઢી તેમજ પોતાના માથાના વાળ પીખત્રા લાગી. સુચતાન આવતાંવારજ પોતાની માનીતી બેગમોને મનંદે ગયો. તો તેમની ધણીજ કુખદ સ્થિતિ જોઈ. તેથી આમ કરવાનું કારણ પૂછવા લાગ્યો.

આ પૂછપરછનો જવાબ તે બંને રાણીઓએ વાળ્યોજ નહિ. પરંતુ વધારે વધારે ડસકાં બરી રડવા લાગી. છેલ્લે સુલતાને તેઓને ધણી ધણી રીતે સમજાવી પટારી આજીજ કરો ત્યારે બેગમ હમીદ ડસકાં ખાતા ખાતાં બોલવા લાગી. “ ઓ અમારા શિરંગ ! અમારી કુખદ અને નિર્લજ કલાખી કહેવા અગાઉ અમારે અમારાં મોઢાં કાળાં કરવાં જોઈએ, અને સદાને માટે ફનીઆનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. શાહનશા અબ્દુલહુસેન મને અને અલીહુસેને ચાંદમહાલને એવું તો અપમાન આપ્યું છે કે તે અપમાન આપની આગળ કહેતા પહેલાંજ અમારી જીમ કપાઈ જાય તો અમે વધારે સંતોષ

પામીએ. તેઓની સાલચલગતથી અમને પોતાનેજ નહિ પરંતુ આપણા પાદશાહી ખાનદાનને કબંકિત થવું પડ્યું છે. તેઓએ અમને ધણીજ બેઅરબી રીતે પજવી છે. અને અમારી પાક મહામતને બદલ કરી છે, આવી દુષ્ટ હિંમત પણ આપની ગેરહાજરીના લાભ લઇને કરી છે, અને તેથી અમે અરજ કરીએ છીએ કે હવે આ બાબત વધારે સવાલો પૂછી અમારાં બળતાં અંતઃકરણને ખાળી દેશો નહિ. અમારી હાલત પરથીજ તમે સમજી જશો કે શાહનદાઓએ અમારું કેવી જાતનું અપમાન કર્યું છે. શાહનદાઓ પર અર્થશય પ્રેમ બતાવ્યાનું આવું દુષ્ટ ફળ આવ્યું છે. ” આટલું બોલી તે બેગમ પાછી ભેગ પડી આકંઠ કંવા લાગી.

સુલતાન પીરમહમદ આ બીના સાંભળી અત્યંત ક્રોધાયમાન થઇ ગયો. તેની આંખો ખુનસથી ભરાઇ ગઇ તેના આખા શરારે અને રોમે રોમ બચકર ક્રોધ વ્યાપી ગયો. તેનું આખું શરીર ક્રોધથી ઢીલવા લાગ્યું. પોતાને મહેલેયા મહામુશીબતે તે દરબારમાં આવી શક્યો. તેના દેખાવ જોઇનેજ તમામ દરબારી માણસો સમજી ગયા કે આજે સુલતાન કંઈ પણ ખારે નવાજીની કરનાર છે. તખ્તપર પગ ચૂકતાંની સાથેજ શાહનદાઓને બોલાતાં મંગાવવા તાકીદ આપી બંને શાહનદાઓ ફરમાન મુજબ સુલતાન આગળ આવી ધણીજ નમનતાપ્તયા સલામ કરી ઉભા રહ્યા. સુલતાને તેઓને કંઈ પણ પૂછ્યા સિવાય પાસે જોભા શેરખાં નામના વિશ્વાસુ અમીરને શરમાવ્યું કે આ દુષ્ટ ચંદ્રાણે હાલને હાલ કંતલ કરી તેમના લોહીથી તેમનાં લુગડાં ખરડી લાવ આખી સભા વિસ્મય થઇ ગઇ પરંતુ આવા ક્રોધાયમાન સુલતાનને એક અક્ષર પણ કહેવાની કોઇ પણ માણસ હિંમત કરી શક્યું નહિ. અને ખરેખર તેમજ હતું. એ કદાચ કોઇ પણ વજીર અગર સેનાપતિ કે ઉમરાવ તેના શરમાનની વચ્ચે એક પણ શબ્દ ઉચ્ચારે તો તેની પણ એજ દશા આવે.

ખિચારો શેરખાં સુલતાનના હુકમને માન આપી બંને શાહનદાઓને સાથે લઈ જંગલમાં ગયો. આ જંગલ સહેરથી ધણીજ દૂર હતું. અને ઝાડી ઝાંખરાંથી ભરપૂર હતું. વળી ત્યાં વાંધાં કેાતર પણ પુષ્કળ હતાં. અને આવા જંગલમાં રાત્રી પશુઓ પણ હોય તેમાં કંઈ નવાઇ જેવું નથી.

આવા વિકટ જંગલમાં શાહનદાને લાવીને પોતે બોલ્યો કે “ ઓ ખ્યારા ખુમસુરત શાહનદાઓ ! આ હુકમ ખરેખર હાતકી છે. મારા જીવતરને પણ ધિક્કાર છે કે તમારા જેવાં ખુમસુરત કુમળાં સુખકર હુકોનેા નાશ કરવા માટે તૈયાર થયો છું. એક પાપી પેટને વાસ્તે આવું નીચ કૃત્ય કે જે કૃત્ય ચંદ્રાણ શોદા પણ કરતા નથી તે મારે કરવું પડે છે. હું મારા નમીખને હજારો હજારો જેડવા આપું છું ” તેમ કહી ધણીજ દિલગીર થઇ ગયો. શાહનદાઓએ તેને જણાવ્યું કે “ અરે બલા માણસ ! તું તારી શરજ બજાવ. કારણ કે નિમકાલલાલ નોકરના મુખ્ય ધર્મ એજ છે કે પોતાના ધણીના હુકમને માન આપવું; ધણી તે હુકમ કેવો છે ? તે તેણે જોવાનું નથી. અમને સારી રીતે ખબર છે કે અમારાં મોતનું કારણ હું પોતે નથી; અમેા તને સાર દિ-થી માફ કરીએ છીએ. ” ધણી તે બંને બાઇ એકમેકને ધણીજ ખરદી બેટયા પણ છટા પડતાં તેમને એટલું તો દુઃખ લાગ્યું કે તે વખતની તેઓની હાલત જોઇને વજીર જેવા માણસનું અંતઃકરણ પણ પિગળ્યા વગર રહે નહિ. શાહનદા અખદલહુસેન પહેલો મરવાને તૈયાર થયો. તે બોલ્યો, “ પહેલો મને માર, કારણ કે મારા બાઇનું મરણ હું જોવા માગતો નથી. ” આ દરખાસ્ત અલીહુસેનને પસંદ પડી નહિ અને તેથી તે પહેલો મરવાને તૈયાર થયો. આ વખતનો દેખાવ જાતી શાહનારાં હતો. તે બંને બાઈઓ આંખમાં આંસુ લાવી શેરખાંને આગ્રહપૂર્વક અરજ કરતા હતા કે “ મને માગ બાઇના પહેલાં માર. ”

આ અગમચળ જેવી માગણીનું છેવટ એ આવ્યું કે તેઓએ શેરખાંને અરજ કરી કે “ અમેાને સાથે બાંધ. અને એવી ચતુરાઇથી તારી સમશેરને વાપર કે અમારા બંનેનો જાન એકી વખતે નેક-ખુદાની હજીરમાં જાય; જેવા અમે એકેકના મોત જોવા પામીએ નહિ. અમારી આ અરજ તું મહરબાની શહે સ્વીકારીશ, એવી અમને આશા છે. અમારે આટલો બધો આગ્રહ કરવાનું કારણ એ છે કે અમે બંને બાઇ એ નાનપણથીજ સાથે ઉછરેલા છીએ, સાથે કેળવણી લીધી છે. અને હું કામાં દરેક કામ પણ

એકજ મતથી કરીએ છીએ માટે અમારું મોત પણ એકજ વખતે અને સાથે જ થાય તો જ અમે સંતોષ પામીએ.” હા ! કેવો અન્યથા પ્યાર ! જુદી જુદી માતાએને પેટે જન્મેલા સાવકા બાપએ વચ્ચે કેવો મમતા ભરેલો પ્યાર ! ખરે ! પ્યાર આંધળો છે ? આ ઉપરથી શેરખાંએ તેઓની મનુ પ્રમાણે કરવાને કહ્યું હતું. તેણે તેઓને એવી રીતે સાથે બાંધ્યા કે એકજ ઝડકે તેઓનાં ડાકાં સાથે જ જમીનપર પડે. પછી તેઓને પૂછ્યું કે “તમારે કંઈ કહેવું છે ?” શાહનંદાએ જવાબ આપ્યો કે “અમારે રકત એટલુંજ કહેવું છે કે તારે સુલતાનને જણાવવું કે અમે તદ્દન પિન ગુનેગાર છીએ, પણ અમારા ખુનનો વાંક અમે તેના શિરપર ચૂકતા નથી. અમને બરાબર ખબર છે કે અમારાં ખુન માટે તેણે જે સખયથી હુકમ કર્યો છે તેમાં તે પુરતો ફગાશે છે અને જે નિર્લજ્જ ગુનાહનો વાંક અમારા પર ચૂકવામાં આવ્યો છે તેથી અમે તદ્દન મેચુનાહ છીએ.” શેરખાંએ તેમના આ શબ્દો કહેવાને કહ્યુંલાત આપી, પછી અતિ ધણી નાખુશી સાથે પોતાની તલવાર મ્યાનમાંથી ખેંચી કે પોતાની કમકમાટ બરી ફરજ બળવે. પણ તેનો તેણે ઘોડો તલવારના ચમકાટથી ચોકચો અન લગામ તોડી નાંદો.

હવે આ ઘોડો ઘણો કીમતી હતો. વળી તેના પરનો સામાન પણ હીરામોતીથી જડેલો હતો; તેથી શાહનંદાએને પડતા મૂકી શેરખાં ઘોડાને પકડવા દોડ્યો. ઘોડાના પગના અચાજથી મોત ખારાની ગુરામાંથી એક સિંહ જાગી ઉઠ્યો. અને બહાર ધસી આવ્યો. ઘોડો ઘણો તેણે હેલાયથી દૂર જતો રહ્યો હતો અને શેરખાંની લગેલગ આ સિંહ આવી પહોંચ્યો પેલા મે બાપએ કે જે શેરખાંના ઘોડાને પકવા માટે પોતાનું અંધન છોડી છૂટા થયા હતા, તે પણ સિંહની લગેલગ આવી પહોંચ્યા હતા. આ બંને બાપએ ઘણાજ હીમતવાન તથા બહાદુર હતા. તેઓ મિલકેલ ગમરડા નહિ શેરખાંની પાછળ જ સિંહ હતો અને તેની પાછળ શાહનંદા હતા. સિંહે મોટા ગરજના કરી શેરખાં પર તરાપ મારી તેવો જ અલીહુસેને તેની પૂછડી ઝાલી એટલા તો જોરથી ખેંચ્યો કે તે સત્તાપાટ જમીનપર પડ્યો અબદુલહુસેને તેજ વેળા શેરખાંની પાસથી તરવાર ઝુટાવી લઈ એક એવો ધા માર્યો કે તે સિંહના મે કકડા થઈ ગયા. આ બધું એક પલકમાં વિગળીતી ઝડપે થઈ ગયું. બિચારો શેરખાં કે જેના હોશકોશ ઉડી ગયા હતા તે આ બનાવ જોઈ તદ્દન આંધોજ બની ગયા. તેના મનમાં તો ફરિન નવો અવતાર પામ્યા જેવો આનંદ થયો ને શાહનંદાએનાં તેણે ઘણાજ કપકાર માન્યો. પેલા શાહનંદાએએ કહ્યું કે “અરે બહા માણસ અમે કંઈ પણ વિશેષ કર્યું નથી. માણસ માનવી ફરજ છે કે કામનો વધુ જાન બચતો હોય તો પોતાનો જાન જોખમમાં નાખવો. હવે તું તારી રજા નિરાંતે બાનવ.” શેરખાં ઘણાજ આછછ સાથે બોલ્યો કે “મારા જીવતદાન શાહનંદાએ, હવે હું તમારો જાન કયે પ્રકારે લજો ? ગુણના ઉપર અવગુણ કરનાર મેકદર માણસનો ખુદાને ત્યાં શો હવાલ થાય ? આ ફતીઆમાં મારા કાળા માંને ક્યાં સંતાડું ? તેના વિચાર કરો ? મારાથી આવું અધમમાં અધમ કૃત્ય કદી થશે નહિ. રાતમાં રહેનાર સિંહ અને વાઘ જેવાં કિસારી પશુઓ પણ પોતાનાપર કપકાર કરનારનો બદલો વાળી આપે છે ? હું તો એક મનુષ્ય છું, ને વળી આપ જેવા સાચા શાહનંદાએની હજુરમાં રાત દિવસ રહું છું તો પછી મારાથી તો તે કામ કેમજ બને ?” શાહનંદાએએ તેને પોતાની રજા બાનવવા ધણી ધણી રીતે સમજાવ્યો. પરંતુ આવું અધમ કામ કરી પોતાના પ્રાણદાતાના લોહીમાં પોતાના હાથ તેણે ખરડ્યા નહિ. ઉલટું તેણે સુચબ્યું કે “અરે ચતુર અને નેકી શાહનંદાએ તમે મને મહેરબાની રાહે તમારો પોશાક ઉતારી આપો, અને મારો પોશાક તમે બંને જણા મે તેમ કરી પહેરી લો. પછી તમે બંને જણા અહીંથી દૂર દેશ ચાલ્યા જાઓ, જેથી તમારા પિતાને તમારી હયાતી વિષે કશો શક આવે નહિ. તમે દુવરજાજ છો, તેથી મે ત્યાં મોટા રાજમાં સારી રીતે પેસાશે.” ધણી રમઝક ચાલ્યા પછી શાહનંદાએએ શેરખાંની માગણી રીકારી, પોતાનો પોશાક ઉતારી આપ્યો. શેરખાંએ પોતાના પોશાકમાંથી બની શકે તેટલાં કપડાં તેમને આપ્યાં. ત્યાર પછી પેલા સિંહના લોહીમાં તેઓના પોશાક ખરડ્યાં. પછી ઘોડો કે જે સિંહની ગરજના સાંમળતાંજ સ્થિર થઈ ગયો. તેની સઘળાં તેણે નાથી ગઈ હતી, તેને પકડી આપ્યો. આ વખતે છેક અંધારું થઈ ગયું હતું તેથી શેરખાં પોતાના

થઈ તરફ પાછો વળ્યો. તેણે પાછા વળતી વખત પેલા બંને શાહનજાઓના પગ સુધ્ધા ને ધણો ધણે ઉપકાર માગ્યો. વળી પોતાની પાસે જે કંઈ પૈસા હતા, તે પણ આપી દીધા.

શેરખાં પોતાના થોડા ઉપર સ્વાર પણ શાહનજાઓની રજા લઈ ચાલી નીકળ્યો. તે રાતના અગ્ની-આરેક વાગતે શહેરમાં આવી પહોંચ્યો. પોતાને ઘેર જઈ પોશાક ખઠ્ઠી તરજ સુલતાનના મહેલે ગયો. આ વખત સુલતાનનો કોષ કંઈક નર્મ પડ્યો હતો. એક તરફ શાહનજાઓ તરફના પ્રેમ લેખન બીજી બાજુએ તેમની નિર્ભય ચાલચલગત વારા ફરતી યાદ આપ્યા કરતાં હતાં. શેરખાંને જોતાંજ સુલતાને પૂછ્યું કે “મારા હુકમ તે નિમકહલાલીયા બળ્યો ?” આ સાંભળી પેલા લોહીયા ખરડેલા પોશાક દેખાડી બોલ્યો કે “નામદાર શાહ ! આ જુઓ ! મારી નિમકહલાલીયા પુરાવો ?” “તે જોઈ સુલતાન બોલ્યો કે “મારા હુકમ મુજબ તેં તેઓનો જન લીધા ત્યારે તેઓએ કેવી ચાલ ચલાવી હતી ? તે વિશે મને વાકેફ કર ?” શેરખાંએ જવાબ આપ્યો કે “જો શાહ ! તેઓ લણીજ નમનતાઈથી નામદારના હુકમને તાબે થયા. અને જોવા પુઢાનો હુકમ તેઓજ નામદારનો હુકમ માની પોતાના નસીબને શરણે થયા.” છેલ્લે તેમણે કહેલા શબ્દો પણ શેરખાંએ કહી જણાવ્યા. આ શબ્દો સાંભળતાંજ સુલતાનના દિલપર કંઈક અસર થઈ. તેણે તેમનો પોશાક તપાસ્યો તો બંનેના ગળવામાંથી પેલા પત્ર નીકળ્યા. આ બંને પત્રો સુલતાને વાંચી જોયા. સુલતાને તે પત્રોના અક્ષર પારખ્યા. વળી તેમાંના એક પત્રમાં વાંચીને હુમખો મૂકેલો હતો તે ઉપરથી પણ તે કાનું હતું તેની તો પુરેપુરી ખાતરી કાઢી. આ ઉપ-સ્થા તેના દિલપર એવો તો ફટકો લાગ્યો કે તે બેશુદ્ધ થઈ જમીન પર પડી ગયો.

શાહને આવો સમત ફટકો કહી પણ લાગ્યો નહતો. તેને જે દુઃખ થયું તે ખરેખર અનિવાર્યજ હતું. બિચારા નિર્દોષી શાહનજાઓનાં પુત્ર માટે તેને બેહદ લાગણી થઈ. જગતમાં દુષ્ટ રંડાઓ કેવાં નીચ કર્મ કરે છે નેના એક નવીન અનુભવ થયો. અને આ બનાવે તેને આખી સ્ત્રી જન ઉપર નિર-સ્કાર ક્યો. શેરખાં તથા તેની પાસેનાં બીજાં માણસોએ તેને પાણી છાંટી મહામુશીબને શુદ્ધિમાં આ-વેશ શુદ્ધમાં આવતાંજ બોલ્યો કે “જો ઘાતકી અને જંગલી બાપ ? તેં આ શું કાણું કૃત્ય કર્યું ? તે તારા પોતાના નેક બેટાઓને નાશ પોતાના હાથેજ કીધો ? જો મારા બીન ચનેગાર નેકબેટાઓ ! તમારી મનાઈ, નમનતાઈ, બલમનસાઈ અને ત્રેક રીતની તાબેદારીએ મારા ઘાતકી કામ સાથે શું ત-મારો બચાવ નહિ કાઢ્યો ? જો આંધળા અને ભુલવાયેલા બાપ ! આ ધરતી તારાં આ ઘેર પાપ પછી તારો બા-ઝીલમને રાજી થશે ? અરે આ સીતમ હું મારા પોતાના હાથે મારી ઉપર નથી લાવ્યો ? પુણવનતાલાએ મારા પોતાના પાપની મજા ખરેખરી કીધી છે; હા ! જો નાપાક ઝેરતો ! તમારાં પાપો લોહીયાં હું હવે તમારા કાળા ઘેર ચઢેરા કદી જોઈશ નહિ. અને તમારાં પાપની શિક્ષા તમારી કરવી મુજબ કુરત તમને કરશે નેજા મસ છે. તમને મારી નગર આગળથી હમેશ સુધીની નાપુદ થયેલી ધારી હું તમને દૂર રાખીશ.”

સુલતાન પીરપદમદે પોતાના કસબ વખી સખત રીતે અંમલમાં ચૂક્યો. તેણે તેજ વખતે હુકમ કીધો કે “તે બંને પારતોને જુદા જુદા પારવામાં બંધ કરો અને તેઓના પર સખત ચોરી પહેરા રાખો.”

તે મુજબ તેઓને આખી જીંદગી સુધી કેદ નાખવામાં આવી પણ તે પછી કોઈ પણ વખતે સુલતાને તેમની સલામત લઈ નહિ, એટલુંજ નહિ પરંતુ તેઓ મરે છે કે જીવે છે, તેની ખબર પણ કાઢી નહિ.

જ્યારે સુલતાન પીરપદમદે પોતાના બંને પુત્રસુરત જુવાન બેટાઓને પોતેજ નાશ કરતા થયો તેથી ઉપર મુજબ અકસોસ કરતો હતો ત્યારે પેલા બંને શાહનજાઓ વગર આધારે જંગલમાં બટકતા હતા. કોઈ પણ માણસની આ ઘાડા જંગલમાં અવરજવર નહતી. ફક્ત વિકાળ રાત્રી પશુઓ અહીં-તહીં બટકતાં નજરે પડતાં. તે પશુઓથી બચી જવાને ઈરાદે તે બંને બાઈઓ પોતાનો રસ્તો લણીજ કાળજીથી કાપતા હતા. રસ્તામાં ચાલતાં વનફળ તથા કંઈમળ ખાઈ તથા ડુંગરો અને ખીણમાંથી જે પાણી વહેતું તે પીને પોતાનો નિર્વાહ ચલાવતા હતા. રાત પડતી ત્યારે સુકામ કરતા, અને વારાફરતી એક બીજાની ચોરી કરતા.

આ પ્રમાણે એક માસ સુધી તેઓ તે જગલમાં આગળ ચાલ્યા, ત્યારે છેવટે તેઓ એક ધણીજ ઉંચા અને ઉંચા પહાડ આગળ આવી પહોંચ્યા. તે પહાડ તમામ કાળા પત્થરનો હતો. તે ઉપર ચઢીને ખીજ ખાજુએ જવું એ ધણીજ મુશ્કેલ કામ હતું. છેલ્લે તે પહાડપર ચઢવાની એક પગથી તેઓની નજરે પડી પણ તે એટલીતો સાંકડી હતી કે તેઓની તે રસ્તે પહાડપર ચઢવાની છાતી ચાલી નહિ. પહાડપર ચઢવા માટે ખીજને કોઇ વધારે સારો ને સહેલો રસ્તો શોધી કાઢવા માટે તેઓ તે પહાડની આસપાસ પાંચ દિવસ સુધી રમકડા, પણ તેઓની મલળી મહેનત બરબાદ અઢ. છેવટે તેઓએ પ્રથમ જે પગથી નોઈ હતી ત્યાંજ આવ્યા. આ રસ્તો તેઓને એટલો તો વિકટ લાગ્યો કે તે રસ્તે ઉપર ચઢવું કે નહિ તે માટે તેઓએ પોત પોતાના દિલમાં ધણી વખત સુધી લાંબો વિચાર કીધો. છેવટે હિંમત ધરી તેજ રસ્તે ઉપર ચઢવાનો ઠરાવ કર્યો.

જેમ જેમ તેઓ તે રસ્તે આગળ વધવા લાગ્યા, તેમ તેમ તે વધારે મુશ્કેલ અને ઉંચો નજરે આવવા લાગ્યો; તેથી એકથી વધુ વાર તેઓએ પાછા ફરવાનો ઠરાવ કીધો. જ્યારે તે બે બાઈઓમાંથી એક થાકી જતો, ત્યારે બીજો તેને દિલાસો આપી ત્યાં યોગ્યવતો. અને જરા વિસામો લઈ વળી હિંમતથી ઉપર ચઢતા. કોઇવાર તો બંને જણા એટલા તો થાકી જતા કે હિંમત છોડી કઇ ત્યાંજ મરી જઇશું એવી રીતે વિચાર કરતા નાસિપાસ થઇ ત્યાંજ ખેસતા હતા; પણ વળી જરા વિસામો લેતા કે તેઓના બાદશાહી જીમરમાં પાછી રાજ્યવંશી હિંમત આવતી, અને તેથી તેઓ આગળ ચાલવાની શક્તિ ધરાવતા હતા.

આ પ્રમાણે તેમણે ધણી હિંમત અને ખત રાખી, અને ધણી મુસાફરી ખેંચી તોપણ તેઓને રાત પડી તોપણ ધારેલી ફતેહ મળી નહિ. રાત વધવા લાગી અને શાહજાદો અલીહુસેન એટલો તો થાકી ગયો કે એક મોટી ઉડી હાથ નાખી ત્યાંજ ખેસી ગયો. તે પોતાના બાઇ અબ્દુલહુસેનને કહવા લાગ્યો કે “ મારા ખારા બાઇ ! હવે હું આગળ ચાલી શકતો નથી; મારો પ્રાણ આજ રથજે મારા પેદા કરનારને સ્વાધન કરીશ; એમ મને લાગે છે. ” આ સાંભળી અબ્દુલહુસેન ધીરજ આપી તેને કહેવા લાગ્યો કે “ બાઇ ! આપણે અંદાજ વિસામો લઇએ, અને જ્યાં સુધી તને પાછું ફાવત આવે ત્યાં સુધી ગાહી નિરાંતે ખેસીએ. જ્યારે તું ટટાર થઇશ ત્યારેજ આપણે ચાલીશું. તું જીએ છે કે દાલ ચાંદની કેવી ખુશસુરત ખાલી છે ! આવી ચાંદનીની મળદમાં આપણે આપણા રસ્તો રમત ગમતના સાથે ધણીજ સહેલાઈથી કાપી શકીશું. ”

આશરે ત્રણેક વિસામો લેતાં અલીહુસેન પાછો તૈયાર થયો, અને તેઓએ હિંમત પકડી પોતાની મુસાફરી ચાલુ કરી. આખરે તેઓ તે પહાડને મથાળે આવી પહોંચ્યા, જ્યાં તેઓ થોડો વખત થાક ખાવા બેઠા. પછી અબ્દુલહુસેન આમ તેમ ડરતો જરા આગળ જાય છે, તો તેની નજરે એક જડ પડ્યું. તે તરફ તે ધણીજ ઝડપથી ગયો તો તેને માલમ પડ્યું કે તે દાડમનું જડ છે; અને તેની ઠાળીએ ફળાયાં ઝુમી રહેલી છે. આ ખુશકારક સમાચાર પોતાના પ્રીય બાઇને કહેવાના મારફતે તે તુરત પાછો ફર્યો, અને તેને લઇને તે જડ તરફ જલદી આવી પહોંચ્યો. તેઓએ આ દાડમ પેટપર ખાધાં પછી તેની થડમાંજ પાણીનો ઝરો દતો, તેમાંથી પાણી પી શાંત થયા. ત્યારબાદ જમીનને પલંગ તથા આસનાનાં છત્ર માની તે બંને શાહજાદાઓ ત્યાંજ સુઇ ગયા.

જ્યારે તેઓ ત્રીજી સવારે ઠંડા ત્યારે અબ્દુલહુસેન પોતાના બાઇને કહ્યું કે “ ચાલો હવે આપણે આગળ વધીએ. હવે જે ઉપર ચઢવાની મુશ્કેલી હતી તે દૂર પઈ છે અને હવે તો આપણે નીચે કેતરવાનું છે; જે આપણને ધણીજ સહેલું પડશે. ” પરંતુ શાહજાદો અલીએ પોતાનો વિચાર અંતેજ રહેવા જણાવી ત્રણ દિવસની માગણી સ્વીકારનાં બંને બાઈ ત્યાંજ રહ્યા.

આ ત્રણે દિવસ તેઓએ પોતાના કમનસીબની કહાણી કરવામાં પુરા કર્યા. તેઓની તમામ વાતચિત એકજ ધોણુપર હતી, અને તે એજ કે પોતાનાં માથાપ તરફથી જે જીલમ ચેરબાળખીપણે મુજરોઈ હતો તે વિષે અતિ ધણી બળાપો થયા કરતો હતો. વળી તેજ વખતે તેઓ એમ પણ વિચારતા હતા

કે ખુદાવતતાલાની મહેરબાની હશે, અને આપણી કરણી સારી હશે તો આપણે પાછા જાહોજલાલીના દિવસો જોઈશું તેમાં કંઈ શક નથી. ઇનસાન પોતાના પેદા કરનારને જુલી ન જાય અને તેના પેદા કરનારની અગાધ શક્તિનું તેને જ્ઞાન થાય માટે જ ખુદા ઇનસાન પર બેહદ સિતમ ચુજારે છે. આવા દુઃખો તે પોતાના વહાલાં ઇનસાનને જ આપે છે. અને તેમની કસોટી કરી છેવટે બેહદ સુખ આપે છે. ઇનસાનની ફરજ છે કે તેવાં સુખ દુઃખમાં એક સરખી રિયનિ રાખી પેદા કરનારને યાદ કરવે.

તેણે દિવસો પુરા થયા પછી તે બને બાઇઓએ પાછી પોતાની મુસાફરી શરૂ કરી. તે પહાડ પરથી ઉતરવાનો રસ્તો પણ ઘણો કઠિન અને આડો અવગો હોવાથી ઉતરતાં ઉતરતાં પણ ઘણી વખત તેઓને જમીન માપવી પડતી. છેવટે તેઓ પાંચ દિવસે સપાટ જમીન પર આવી પહોંચ્યા જમીન પર પગ મૂકતાં તેમની નજરે એક મોટું શહેર પડ્યું. આ શહેર જોઈ તેઓ બેહદ ખુશ થઈ ગયા. અબ્દુલસેને જણાવ્યું કે “ મારા પ્યારા બાઇ ! હું આ શહેરમાં જઈ ખખર કાઢી આપું કે આ શહેર કોનું છે ? તેનું નામ શું ? અને તેમાં કંઈ બાધા બોલાય છે ? હું ખખર કાઢીને પાછો આવું ત્યાં સુધી તું એક ચોરસ બગીચાં બેસી રહે કે પછી તને શોધવાની મને મહેનત પડે નહિ. આપણે બંને જણાએ આ અજાણ્યા શહેરમાં સાથે બંને સલામતી ભરેલું નથી. સખબ જો કંઈ આશરત આવી પડે તો આપણે બંને જણા સાથે હેરાન થઈ પડીએ ” શાદબ્દાએ જવાબ આપ્યો કે “ હું નારા વિચાર ઘણો પસંદ કરું છું. તે ઘણો અકલમદ તથા ઉમદા વિચાર છે; પણ મારા પ્યારા બાઇ ! જો આપણને છૂટું પડવું જ પડતું હોય તો હું તને એવી ધારતીમાં મોકલવાને કદી પણ કયુલ કરીશ નહિ, હું પણ પોતે એ જોખમમાં જવાને તૈયાર છું. જો તને કંઈપણ અકસ્માત થાય તો મને કેટલું દુઃખ થાય તેનો વિચાર તને હશે ! ” એક બાઇની આ પ્યાર ભરી લાગણીથી મોહ પામી અબ્દુલસેને જવાબ આપ્યો કે “ મારા પ્યારા બાઇ જ્યારે તને મારી રીકર લાગે છે ત્યારે શું મને તારી નહિ લાગતી હશે ? હું તારી પાસ ઘણી આજીજ સાથે આગી લઉં છું કે તારે બદલે મને જવા દે અને તું આ જગ્યા પર ધીરજ રાખી બેસ ! ” અલીએ જવાબ આપ્યો કે “ હું કદીપણ તને જવા દેવાનો નથી, સખબ જો મને કંઈ પણ થશે તો મને એટલીને ધીરજ રહેશે કે તુંતો સલામત છે ” અબ્દુલસેને અલીની આગળ કંઈ પણ ચાલ્યું નહિ અને તેને ત્યાં મેલવાની ફરજ પડી. પછી તે એક ઝાડને છાંયે ખેડે.

શાદબ્દા અલીએ પંસાની જે કોથળી અબ્દુલ પાસે હતી, તેમાંથી થોડાક પૈસા લઇને શહેર તરફ ચાલવા માંડ્યું. તે થોડેક આગળ ગયો કે તેની નજરે એક મોટાદોઢો પડ્યો, જેમાં ઘણા થતાં જ તેને એક કદાવર તથા દમામવાળો માણસ મળ્યો. અલીએ વિચાર્યું કે આ કોઈ મોટો માણસ હિસે છે, તેથી તેણે તેને નમ્રાંન સલામ કીધી અને અરજ કીધી કે “ મહેરબાની કરીને મને બખરતો રસ્તો દેખાડો ? ”

પેલા ઘરડા માણસે શાદબ્દા અલી તરફ દરતે ચહેરે જોયું અને તેણે પૂછ્યું કે “ ખેટા ! તું કોઈ અજાણ્યો આઈમી નજરે આવે છે. કારણ કે તેમ નહોત્ય તો ખચીત તું આવો સવાલ મને કદી પણ કરે નહિ. ” શાદબ્દાએ જવાબ આપ્યો કે “ ખરેખર તમારી ધાગણ બરાબર છે હું આ શહેરથી તદ્દન અજાણ્યો છું. ” તે ઘરડા માણસે જવાબ આપ્યો કે “ હું તમને મુમારકબાદી આપું છું. અમારું શહેર તમારા જેવા જવાન અને લાયક માણસને અત્રે આવેશે જાણી ઘણી મગકેરી લેશે મહેરબાની કરી મને જણાવશો કે તમે અજર તરફનો રસ્તો શું કોમ પૂછતા હતા ? અલીએ જવાબ દીધો કે “ મારા મહેરબાન દોસ્ત ! લગભગ બે માસ થયાં હું તથા મારો બાઇ એક ઘણે દૂર દેશથી મુસાફરીએ નીકળ્યા છીએ. અમેએ તે આખો વખત મુસાફરીમાં જ ચુર્ચો છે. ફક્ત ગમ કાઢેજ આપતા શરેમાં પહોંચ્યા છીએ. મારો બાઇ મુસાફરીના થાકથી એટલો તો અથડા થઈ ગયા છે કે તે પેલા ઝાડની હેઠળ ખેડે છે. અને હું અમે બંનેના ઉપયોગ માટે ખોરાક ખરીદવા અત્રે આવ્યો છું. ”

પેલા ઘરડા માણસે જવાબ આપ્યો કે “ મારા ખેટા ! તું ઘણો વખતસગ મને આવી મળ્યો છે તેથી હું ઘણો ખુશ છું કારણ કે આજેજ મેં મારા ઘણા દોસ્તોને એક મોટી મીઠામીની આપી હતી. તેમાંથી ઘણાક ખોરાક વગર આંગળી લગાડવે એમનો એમ પડેલો છે. તેથી મારે ઘેર તું મારી સાથે

આવ ! હું તને પુષ્કળ ખોરાક આપીશ, કે જેમાંથી તું તારી બૂખ મટાડ્યા ઉપરાંત તારા બાઇ માટે પુષ્કળ ખીન્ને ખોરાક લઇ જઇ શકીશ અને તે ખોરાક તમે બંનેને ખીજા ધણી દિવસ સુધી ચાલશે. હું ધારું છું કે તું હવે બંધનમાં જઇ તારા પૈસા કે કંટમાં ગુમાવવા નહિ માગશી. તું બરાબર ખાઈ પી તાજે થશે કે પછી હું તને આ શહેરની તને તમામ રીતભાતથી તેમજ રાહરસમથી સર્વ રીતે વાકેફ કરીશ. ખીજા કેઇ જે આ શહેરની તને માહિતી આપે તે કરતાં વધારે સારી રીતે હું તને માહિતગાર કરીશ. મારા જેવો આ શહેરને મોઢાદાર માણસ જે પોતાના શહેરથી વાકેફગાર નહિ હોય તો ખીજા કોણુ હશે ? તું ઘણો બાગ્યશાળી છે કે ખીજા કેઇ સમ્પન્ને જના આગમન મને મળ્યો; કારણ કે મને કહેવાને દિ-ભગીરી લાગે છે કે આ શહેરના જવાબ લોકો કંઈ મારા જેવા નથી; તેઓના મોટા ભાગ ઘણા બરાબર ખવાસ ધરાવનાર શખ્સોના છે. તું મારી સાથે આવ અને હું તારી ખાતરી કરી આપીશ કે મારા જેવા એક ઇમાનદાર શખ્સ અને ખીજા આ શહેરના રહેવાસીઓ વચ્ચે કેટલો ફરક છે ? ” આ બંધી બાટાઇ ઉપરથી શાહજાદા અલી ઘણાજ ભોળવાઇ ગયો, તેથી તે બોલ્યો કે “ તમારા મારી તરફના મહેરબાની જ્યાં તથા માયાવંત વિચારો તથા સારી લાગણી માટે હું તમને મોટા કૃપકાર માનું છું. હું તમારી ઉપર તદ્દન મરજીમાં મૂકું છું, તેથી જ્યાં લઇ જશો ત્યાં આવવાને ઘણું ખશી છું. ”

પેલો ધરડો માણસ શાહજાદા અલીની સાથે ચાલવા લાગ્યો. તે પોતાની મુઠમતે મુઠમાં આ વખત સુધી દરયા કરતો હતો, પણ વખતે અલીની નજર પડી જય તેથી તે જુદી જુદી આખોવાર વાતો કરતો ચાલતો હતો. મારણ કે તે પોતાને ધારેલે કેટલાજે જઇ પહોંચે ત્યાં સુધીમાં શાહજાદાને વહેમ પડે નહિ. ખીજા વાતો સાથે તે એટલું તો થી થી બોલતો હતો કે “ મારે એટલું તો કમુલ કરવું જોઈએ કે કોઇ ખીજા માણસોએ તને મારી સાથે વાત કરતાં જોયો નથી. હું ખુદાને ઘણું આભારી છું કે તને મળ્યો. આ બધું કહેવાનું કારણ જ્યારે તું મારે મક્કને આવશે ત્યારે તને આપો આપ જણાશે. ”

તે ધરડો માણસ પોતાના ઘર આગળ આવી પહોંચ્યો. અને શાહજાદા અલીને એક મોટા ઝોરડામાં દાખલ કર્યો, જ્યાં તે! આ મોટાં કુંડમાં દેવતા સળગાવી તેની પૂજા કરતા બેઠેલા જીજી ૪૦ ધરડા શખ્સોને જોયા. શાહજાદા અલી તો આ દેખાવ જોઇ દિગ્ભ્રમ થઇ ગયો તે પોને આવતા બધા બરેલાં મક્કનમાં આવી પહોંચ્યો તેણે તેને અતિ ધણી ધાસ્તી લાગી.

જ્યારે પેલો ધરડો પેલા પેલા ૪૦ અગ્નિ પૂજનારાઓને સલામ કરી તેઓ સાથે બેઠા ગયો. ત્યારે શાહજાદા અલી તો હાલ્યા ચાલ્યા વગર ધાસ્તી અને અપરતી સાથે ઉભોજ રહ્યો, તે જુદો બોલ્યો. “ મારા સુન્દર પુત્રનીઓ ! તમે ખુશ થાઓ કે અજોતો દરડો ઘણાજ મુશ્કાર છે. ‘જઝમાન’ ગુલામ ક્યાં છે ? નેને અંદર મોકલો ! ” આ છેલ્લા શબ્દો તે ઘણા મોટા અવાજે બોલ્યો હતો. તે અવાજ ઉભેલા એક હબશીએ સાંભળી તેણેજ તુરંતજ ઝોરડામાં દોડી ચાલ્યો. તે હબશી જેવું તામ ‘જઝમાન’ હતું તેણે જેવો ત્યાં અલીને જોયો તેણેજ તે સમજી ગયો કે તેને શું કામસર મોકલાવવાના આવ્યો છે, તે તુરંતજ અલી તરફ ફર્યો અને એક જખરજસ્ત મુઠા અલીના માથ માં મારી અને તે જેવો જખી-નપર પડ્યો તેણેજ અજબબ જોઈ ઝડપથી તેને મુરકેટાટ કરી બાંધી દીધો. જ્યારે તે બાંધી રહ્યો કે તુરંતજ પેલો તાપાક જુદો મોઢેલી કહેવા લાગ્યો કે “ એને નીચે લઇ જા અને મારી બેઠીયા ખોસ્તના અને કાવામાન) સ્થાપિત કર. અને તેઓને કહે કે દરરોજ એને ખૂબ માર મારવો. અને સાંજ સવાર ફક્ત એક શેરીનો ટુકડા તેને ખાવા માટે આપવો, કે જેથી તે જ્યાં સુધી આપણું વડાણુ બલુ દરી-આમાં આતશના પહાડપર જવા માટે તૈયાર થાય, ત્યાં સુધી તે ઠંડી થકે આપણા પવિત્ર આતશના પહાડને એક ઘણો સરસ ભોગ આપણે આપવાને બાગ્યશાળી નીવડ્યા છીએ. અને તે માટે આપણે અગ્નિ દેવતા કૃપકાર માનવો જોઈએ. ”

જ્યારે પેલો જુદો પોતાનો ધાતકો હુકમ આપી રહ્યો, ત્યારે પેલો હબશી પોતાના હુગ્યા ધણીના ૪૨માન મુજબ અલીને ખેંચતો ખેંચતો એક અધારાગારમાં લઇ ગયો, અને તેના પગ એક મજબુત સાંજો બાંધ્યા. હવે પેલો જુદો પોતાની છોકરીઓની આગળ જઇ કહેલા લાગ્યો કે “ મારી ખ્યારી બે-

ડીઝો! હવેથી મેં એક સુસલમાનને કેદ પકડ્યો છે. અને તેને બંદીખાનામાં નાખ્યો છે. માટે તમારથી અને તેમ તેની જલે કર્યો! અને એક સુસ્ત અગ્નિપૂજક તરીકેની સામિતિ આપ્યો!”

‘ગોસ્તાન’ તથા ‘કાવામા’ બંનેને સુસલમાન તરફ ધિક્કારથી જોવાને નાનપણથીજ આજ્ઞા પાડી હતી, તેથી તે લોકોએ આ કામ ધણી ખુશીથી માથે લીધું. તે બંને નામ છોકરીઓ તરત પેલા બંદીખાનામાં ગયા. અને અલીનાં કપડાં કાઢી તેને એટલો તો માર માર્યો કે તે લોહીલુહાણ પડી ગયો, અને બિચારો નાકોત્કથી બેઠક થઈ જમીનપર પડ્યો. તેને એવી હાલતમાં જોઈ પેલી ધાતકી છોકરીઓ એક રોટલા અને પાણીનો કુળો તેની આગળ મૂકીને જતી રહી, થોડીકવાર પછી શાહનંદો જ્યારે શુદ્ધિમાં આવ્યો. ત્યારે તે બિચારો હેડેરાટ રડવા લાગ્યો, અને પોતાના કમખખત નસીબને શીટકાર દેવા લાગ્યો પણ તેના હેડામાં એટલીજ ધીરજ અને દિલારો આવતો હતો કે તેનો પ્યારો માધ અબદુલ તો એવા જુલમથી છૂટા છે.

હવે પેલી તરફ અબદુલકુસને ઝાડ નીચે ખેસી સાંજ સુધી પોતાના બાઇની રાહ જોઈ, પણ તે કાંઈ પાછો ફર્યો નહિ. ત્રણ પહોર રાત ગુળરી ત્યાં સુધી પણ તેના આવવાની કંઈ નિશાની દેખાઈ નહિ. તેથી તે ધણી ગભરાવા લાગ્યો અને આખી રાત બારે અફસોસ અને કલાપીટમાં કાઢી. બીજી સવારે અબદુલે શહેર તરફ પોતાનો રસ્તો લીધો, અને તે શહેરનાં ધણીજ જુજ સુસલમાનોને જોઈ. તે ધણે અજબ થયો. જેવા પહેલો એક સુસલમાન તેને મળ્યો તેવુંજ તેને પૂછ્યું? “ભાઈ! આ શહેરનું નામ શું છે?” પેલાએ જવાબ આપ્યો કે “આ જગાને માછલોનાં શહેર” કહે છે જે અમિની પૂજા કરનારા છે. અને ત્યાં સુસલમાન તો ધણીજ થોડા વસે છે.” તેને ફરીને અબદુલે પૂછ્યું કે “અહીંથી બુખારા કેટલું દૂર હશે?” પેલા માથુસે જવાબ આપ્યો કે “દરિયાને રસ્તે જતાં માર મામ લાગશે, અને જમીનને રસ્તે જતાં એક વરસ લાગશે.” એટલો ટુંકો જવાબ આપી તે સુસલમાન ઉતાવળમાં ચાલ્યો ગયો. આટલો મોટો રસ્તો તેઓ માત્ર છ અઢવાડીઆમાં પુરો કરીને આવ્યા તેથી અબદુલ વિચારવા લાગ્યો કે કોઈ જાદુઈ શક્તિથી અમે એટલા જલદી આવ્યા હોઈએ, અથવા તો આ પહાડનો રસ્તો ટુંકો છે, એવું માલમ પડે છે. ત્યાર પછી તે આગળ ચાલ્યો, અને એક સુસલમાન દરજી દુકાન ઉપર ખેસીને સીવતો રતો તેની આગળ જઈ તે બેઠો. અને તેના પૂજવાથી પોતાનાં દુઃખની સમજી હકીકતથી તેને વાકેઈગાર ધીધો.

જ્યારે અબદુલે પોતાની હકીકત પુરી કરી ત્યારે પેલો દરજી બોલ્યો કે “જો તમારો માઈ માછલોના કાથે પકડાયો હશે, તો ને પાછો કદી ફરનાર નથી, તેની તમારે આશા છોડવી; અને તમે પણ તે લુચ્ચા માછલોના ઢોંગથી હાંધમાં નહિ પડો માટે હું તમને તે લોકોની દગાઇથી વાકેઈ કરીશ, વાસ્તે તમે જો તે લોકોથી બચવા માગતા હો તો મારી સાથે રહો!” અબદુલે પેલા દરજીનો ધણી ઉપકાર માન્યો. અને તેની સાથે રહેવાનો તેણે હાથ ધીધો.

લગભગ એક માસ સુધી તે શાહનંદો પેલા દરજીની સાથેજ રહ્યો. તેની સાથેજ શહેરનાં ફરવા પણ જતો. એકસો કાંઈ પણ ઠેકાણે જતો નહિ. એક વખતે પેલો દરજી કંઈ કે રજુનાર રોકાઈ ગયો અને તેથી શાહનંદો અબદુલ એકલો હમામખાને નડારા માટે ગયો. પાછા ફરતાં તેને એક ખુબસુરત જુવાન ત્યાં મળી તે જોરને પોતાના ખુશખામાંથી શાહનંદોના ખુબસુરત ચહેરા જોઈ લીધો. તેણે તરત પોતાનો ખુરખો દૂર કરી શાહનંદોને જણાવ્યું કે “સંડેખ! તમે ક્યાં જાઓ છો? શાહનંદોએ જવાબ આપ્યો કે “હું મારે મુકામે જઈશું.” તે બાનુએ જણાવ્યું કે “મારી ઇચ્છા છે કે તમે મને ઘાસી તરીકે કમુલ રાખો. હું તમારા જેવા જીવાને અને ખુબસુરત શખ્સને હું મારા ખાવિદ તરીકે જોવાને ચાહું છું.” શાહનંદો પણ આ ખુબસુરત બાનુના ચહેરાથી લોભાયો તો ખરો પણ ધીરજ રાખીને બોલ્યો કે હું એક પક્ષેથી દુઃખી માણસ છું, તેથી મારા જેવાની ઝોરત થઈ તમે સુખી થશો નહિ.” બાનુએ જવાબ આપ્યો કે “મારી પાસે પૈસા છે એટલે મારે તમારા પૈસાની કંઈ પણ જરૂર નથી. ફક્ત હું તમારી પાક મહોબનની લાલચુ છું. તમે મારા જેવી ખુબસુરત તથા ધનવાન

બાનુની સાથે બેઠાવાથી ધણી સુખી થશે. હું ધારું છું કે તમે મારી માગણી કબુલજ રાખશો.” બાનુનાં આ વચનથી શાહનંદા ભોળાવાને તેની મરજીને આધીન થયો. અને તે બાનુની પાછળ પાંછળ ચાલવા માંડ્યું.

શાહનંદા અબડુલ મહોલે મહોલે અને બાબે બાગ તેણીની પાછળ પાછળ ફર્યો. છેવટે તે બાનુ એક ભપકા ભરેલા મકાન આગળ આવી પહોંચી. તે ઘરને તાળું દીધેલું હતું, અને તેના બારણા આગળ બીંક પડેલા હતા. બાંકપર ને બંને જણુ બેઠા પછી તેણી બોલી કે “મારા ખ્યારા ! આ મકાન મારું પોતીકુંજ છે. મારો નોકર બહાર ગયેલો છે તે હમણાં આવશે માટે તમે જરા બેસો.” થોડીકવાર રાહ બેઠા પંતું કોઈ પણ આવી પહોંચ્યું નહિ, તેથી તે બાનુ ઉઠી અને એક પત્થર લઈ તાળું તોડવા માંડ્યું. આ બેઠા પેસે શાહનંદા પૂછવા લાગ્યો કે “તમે આમ શા માટે કરો છો ? હમણા તમારો ગુલામ આવશે, થોડીકવાર ધીનજ રાખો.” બાનુએ જવાબ આપ્યો કે “તમારા જેવાની પહેળીજ મુલાકાતે મારે આમ બેસી રહેવું પડે તે ઠીક નહિ.” તાળું તોડી તેણી અંદર દાખલ થઈ. તેની પાછળ શાહનંદા પણ ગયો.

આ મકાન વિશાળ હતું તેમાં બુદા બુદા ઓરડા બુદી બુદી વસ્તુઓથી શણગારેલા હતા. વળી તેની વચ્ચેવચ્ચ એક નાનો બાગ હતો. આ બધું જોતાં જોતાં તે બંને જણુ આગળ ચાલ્યાં તો એક સરમ દિવાનબાનું નજરે પડ્યું. તેમાંની ફરેક વસ્તુ ધણીજ બેવા લાયક હતી. તે બેવાબાદ તેઓ તેની પાછેના એક બીજા ઓરડામાં દાખલ થયાં તો તેઓની નજરે એક મોટી ટેબલ પડી. આ મેજપર ધણી સરમ વાનાંઓની રકાબીઓ ગોઠવેલી હતી, બીજી એક ટેબલ પર તરેહ તરેહવાર જાતનો મેવા ગોઠવેલો હતો. અને એક ત્રીજી ટેબલપર બુદી બુદી જાતના ઉંચા શરાબની બાટલીઓ ગોઠવેલી હતી. શાહનંદા અબડુલે આ નવું દનદા બંરેલા દેખાવથી ખ્યાલ કર્યો કે આ બાનુ ધણીજ પૈસાદાર તથા શાખીન હોયી જોઈએ. હું ધણીજ ભાગ્યશાળી કે મને આવી ખુસુરત તથા શાખીન અને ધનવાન બાનુ વિના પ્રયાસે મળી. પેલી બાનુ બોલી “બુદો મારા ખ્યારા, મારા ગુલામે આપણે વરતે કેવી તૈયારી કરી રાખી છે ? તે પણ હમણા આવી આપણાં સેવામાં સામેલ થશે.” શાહનંદાએ જવાબ આપ્યો કે “તમારા ગુલામે ધણીજ સારા અને દદશી વધારે તૈયારી કરી રાખી છે. મારા સમજવા પ્રમાણે તે ધણીજ ચાલક હોવો જોઈએ.” બાનુએ જણાવ્યું કે “તમારું કહેવું બરાબર છે. પરંતુ તે જરા મિનજ થઈ ગયો. આજે હજુ સુધી પણ તે આવ્યો નથી માટે તેને સખત શિક્ષા કરવાનું કારણ નથી. તેના ગુનાના પ્રમાણમાં તેને કપોસ બસ થશે” તે બાનુએ જણાવ્યું કે “તમારું કહેવું બાજબી છે તોપણ આપણી પહેલીજ મુલાકાતે તેણે આ ગુનો ઝોવો તો બારે કર્યો છે કે તેને હું કહી પણ માફ નહિ કરું.” એમ કહી તેઓ બંને જણુ ટેવજના પાસે ખુરશીઓપર ખાણું લેવા બેઠાં.

બંને જણુ ધણીજ મોજ મજાદશા આનંદમાં ખાણું ખાતાં હતાં વચ્ચેવચ્ચે પેલી ખુસુરતબાનુ આંખના પલકારા માનતી તો ધડીમાં ગાલમાંજ હસતી. તો ધડીમાં કંઈ કંઈ ગયાં માનતી હતી. પેટબર ખાણું ખાધા પછી બુદી બુદી તરેહનો મેવા લીધો અને ત્યારબાદ વામનની બાટલી ફોડી તેમાંથી એક ખાલી બાનુએ પ્રથમ લીધી ત્યારબાદ બીજી ખાલી શાહનંદા અબડુલને આપી. જેમ જેમ વખત જતો ગયો તેમ આનંદ સાગરમાં ડુબતાં ગયાં.

આ પ્રમાણે ચેતબાજ કડાવે છે તેવામાં કોઈ માણસનાં પગલાં સંભળાયાં. તે જોઈને બાનુ જરા ચોકાને આમ તેમ બેવા લાગી. શાહનંદાએ પણ નજર ફેરવી તો એક ખાનદાન પુરૂષને બારણામાં આવતો જોયો. પેક્ષે માણસ કે જે મકાનનો ખરો માલેક હતો તેણે શાહનંદાને પોતાની પાસે આવવાને હથારત કીધી તેથી શાહનંદા એકદમ ઉઠીને તેની પાસે જવા લાગ્યો, ને જોઈ પેલી બાનુએ કહ્યું કે “તમે કેમ ઉઠ્યા ! ક્યાં જાઓ છો ?” શાહનંદાએ જવાબ દીધો કે “પેક્ષે ઉમરાવ અને કંઈ અગત્યના કામસર બોલાવે છે માટે તમે જરા બેસો હું આવું છું.” તેમ કહી ચાલ્યો ગયો. હવે

પેલી બાનુની ધીરજ જતી રહી. કેમકે તે ઘર નેણીનું ન હતું. હવે પોતાની શી વસ્તે થશે તેનો તેને વિચાર થતા લાગ્યો. પોતાની તમામ વાત ઉઘાડી પડી જશે તેની તેને દિઠ્ઠ થતા લાગી. તેણીએ છેવટે ધાર્યું કે આ બધું કર્તવ્ય આ શાહનવાને માથેજ ઢાળી પાડવું અને મને તો છેતરીને આ માણસ અહીં લાગ્યો છે તેમ જણાવવું.

શાહનવાએ પેલા ઉમરાવ કે જનું નામ ઉમરાવખાન હતું તેની પાસે જઈ ઘણીજ સમ્મતાથી સલામ કરી પૂછ્યું કે “તમે મને શા માટે બોલાવ્યો છો! જે કંઈ પણ કામ હોય તે સુખેથી કહો. હું કરવાને તૈયાર છું. ચાલો મારી સાથે બેસો અને પેલા ખાણામાંથી મનગમતો ખોરાક લો. પેલી ખુશ્સુરત બાનુ કે જેણી મને આજેજ પોતાના ખાવિદ તરીકે કબુલ કર્યો છે તેણીનું આ મકાન છે તે ખાંધ બહુજ પૈસાદાર તથા શોખીન છે.” એમ કહી તેનો હાથ ઝાંઝી તેને અંદર લઈ જવા માંડ્યો. ઉમરાવખાન બોલ્યો કે “અરે બહા માણસ, તમે આ શહેરથી તેમજ આ બાનુથી તદ્દન અજાણ્યા લાગો છો! આ બાનુ જેટલી ખુશ્સુરત છે તેટલીજ બલકે તેથી વધારે દગાખોર અને નિમકદરામી છે. તેણે તમારા જેવા ઘણા પરદેશીઓને પાયમાલ કરી નાખ્યા છે, આ મકાન પણ તેણીનું નથી. ખરું બોલ્યો તો આ શહેરમાં તેણીના કબજાનું એક છાપડું પણ નથી.” આ સાંભળી શાહનવા ઘણોજ વિરમય પામ્યો અને મોટા વિચારમાં પડી ગયો. તે બોલ્યો કે “મારા મહેરબાન સાહેબ! ત્યારે આ મકાન કોનું છે? તે જણાવશો. અને આપ કોણ છો તે પણ જણાવશો.” ઉમરાવખાને જણાવ્યું કે “હું આ શહેરના પાદશાહની પાયગાને વડો અધિકારી છું. માંડે નામ ઉમરાવખાન છે. આ મકાન પણ મારી પોતાની માલકીનુંજ છે તે બાબે તમે આખા શહેરમાં ગમે તેને પૂછી જોશો. આ મકાનમાં હું રહેતો નથી, મારે રહેવાનું મકાનતો જુદું છે. આ મકાન તો ફક્ત મારા ખાસ દોસ્તોને મીઠાબાની આપવા વાસ્તેજ રાખેલું છે. આજે મારા ત્રણેક દોસ્તોને મીઠાબાની આપવાની હતી અને તેથીજ મેં સઘળી જાતની તૈયારી કરી રખાવેલી હતી. તે દરમ્યાન તમે બને દાખલ થયાં લાગો છો. શાહનવાએ જણાવ્યું કે “તમારા કહેવા પ્રમાણે તો હું મોટા યુનેઝા છું. કારણ કે પારકા ઘરમાં ઘણીની રજા સિવાય એક ઓરતના કહેવાપર વિશ્વાસ રાખી દાખલ થયો. હવે મારી ખાત્રી થાય છે કે આ ઘર તેણીનું નથી, પણ આપનુંજ છે, કારણ કે અમે આવાં ત્યારે બારણે તાળું હતું તે તાળુ આ બાનુએ તોડી નાખી મને તેણીની સાથે અંદર દાખલ કર્યો.

ઉમરાવખાને પૂછ્યું કે “અરે બહા માણસ! તમે તદ્દન બોળા અને વિશ્વાસુ જણાવ્યો છો. હું તમારા યુનાની ઉદાર દિલથી મારી આપું છું એટલુંજ નહિ પરંતુ તમને આજનો દિવસ પુરતી મદદ આપવા ચાહું છું. તોપણ તે પહેલાં મારે આપની ખરી બીનાથી માફીતગાર થવાની જરૂર છે. આ ઉપરથી પેલા શાહનવાએ પોતાની તમામ લકીકત અથમતી કહી સંભાળી. બ્યારે ઉમરાવખાને જોયું કે આ તો એક મોટા પાદશાહી કુંડાળનો ખુશ્સુરત શાહનવા છે ત્યારે તો તે ઘણીજ ખુશી થયો, અને ઘણીજ સમ્મતાથી શાહનવાને બોલ્યો. પછી તેણે જણાવ્યું કે “અરે નામદાર શાહનવા! હું તારી ખાતર મારા ગુલામ પદને આપુ છું. તું માર સખત કપડો પણ આપને કે આજે નિમેલે વખતે મને હમામખાને કેમ મલ્યો નહિ? વળી બેચાર ફટકા પણ લગાવી દેજે. આ બાબતમાં તારે ખિલકુલ ચારમાનું નહિ, કારણ કે આ સઘળું હું મારી ખુશીની કંડે છું. તારા જેવા એક પરદેશી શાહનવાને મારે પુરતી મદદ કરવીજ બોધ્યો. તું જામને એ બાનુને એટલુંજ કહેજે કે તે માણસ તો મારા મિત્ર છે અને મારા ગુલામને તે હમણાંજ આપણી સેવામાં માફલશે. તેમ કહી તે ચાલતો થયો.

પેલો શાહનવા પાછો ફરી પેલી બાનુ આગળ આવી બેઠો. હવે બાનુના જીવમાં જીવ આવ્યો. તેણે શાહનવાને ઘણીજ ખુશાલીથી પૂછ્યું કે “તે કોણ હતું?” શાહનવાએ જવાબ આપ્યો કે “તે મારો ખાસ મિત્ર છે અને કંઈ જરૂરી કામકાજે મન બોળતો બોળતો અજે અહીં ચડ્યો હતો. તે મારા ગુલામને હમણાંજ અહીં મોકલશે. જે તમારા ગુલામની ખોટ પુરી પાડવા માટે બસ થશે.”

બાનુએ જણાવ્યું ત્યારે તો ઠીક થયું. મેં તો જાણ્યું કે ત્રણ મારે ઘેર આ અજાણ્યું માણસ કોણ

પેલી બાનુએ જોયું કે આ જીવાન તો તદ્દન ભરદ્વજમાંજ પડ્યો છે, અને તે કંઈ દીક નથી, તેથી તેણી એક ખુબસુરત જીવાન કે જેનું નામ બહાદરખાન હતું તેને બોલાવી લાવી અને તેની સાથે મોજમજાક હડાવવા લાગી છેવટે ધણી રાત ગયા પછી તે બંને આશક આશુક એકજ પથારીમાં સૂતાં અને પેલા આશખના ઉધી ગયા કેડે તેને મારીને તેના શરીરપરથી તે બાનુએ સધળા દાગીના કિનારી લીધા ત્યાર પાદ પેલા યુવામના ઝોરડામાં ચાલી ગઇ. શાહજહાં કે જે આ બધું જાગતો પડી રહી જોતો હતો તે એકદમ હર્યો. અને પેલા બાદરખાનની તરવાર ત્યાંજ પડી હતી તે લઇ એકદમ પેલી બાનુ કે જેણી પોતાની તરવાર પેલા યુવામને મારવાની તૈયારીમાં હતી તેણી તરફ ગયો અને તેનું ડોકું હડાવી દીધું તે ડોકું પેલા યુવામ કે જે ઉમરાવખાન હતો તેના પર પડ્યું તેથી તે એકદમ જાગી હર્યો અને શાહજહાંને તાગી તરવાર સહિત કોલેલો જોઇ તેમજ એક ઝોરના ડોકા વગરનું શરીર જોઇ ધણેજ અન્યથા થયો, અને પુછવા લાગ્યો કે “કેમ બાહ ! શું કારણ છે ? શાહજહાંએ તેને બધી વાતથી વોકે કહ્યો. અને કહ્યું કે “હેલે તમારો જાન બચાવવાની ખાતરજ આ નાપાક ઝોરતને કતલ કરી છે.” તેમ કહી પેલા બાદરખાનનું મનડું પશુ ખતાવ્યું.

ઉમરાવખાન તુરન તેના પગપર માથું મૂકીને બોલ્યો કે “સાહેબ ! તમારી પદવીના અને તમારા સરખા માથાએ મારા જેવાનો જીવ બચાવ્યો તેથી હું તમારો કેટલો ઉપકારી થયો છું ? તે હું કહી શકતો નથી. પણ સવાર પડે તેટલામાં તો આ બંને મુઠાંને ઠેકણે કરવાં જોઇએ.” આ ઉપરથી અમલદારે કહેલા લાગ્યો કે “મેં તે બાનુને મારી નાખી છે. તેમજ આ બધો બનાવ પણ મારેજ લીધે થયો છે માટે હું બંને મુઠાંને ગમે ત્યાં નાખી આવીશ.” ઉમરાવે તો પાડી કહ્યું કે “સાહેબ ! તમે અન્યાય છે. અને વળી એમાં કામને તદ્દન ના લાયક છો ! એ કામ હું કરીશ, વાસ્તે તમે સુખેથી સૂત રહો. સવાર પડે તેટલામાં જો પાછો ન આવું તો એમજ મમજાને કે ચોડીદારના હાથમાં સપડાઇ ગયો છું, અને કહાય એવું બંને તેટલા માટેજ હું એક વસીઆતનામું કરી એવું લખું છું કે આ ઘરના માલેક તમે ગણાવો, અને તમે અહીં સુખેથી રહો ?”

પેલું વસીઆતનામું લખી શાહજહાં અમલદારેને આપી ઉમરાવખાન તે બંને મુઠાંને એક કોથળામાં લાવી ખાંધપર નાખી ચાલતો થયો. છેવટે તે છુપાતો છુપાતો દરીઆ કિનારે આવા પહોંચ્યો. પણ તે જરા આગળ ચાલ્યો એટલે એક ચોડીદાર અમલદાર બળ્યો, તેણે ઉમરાવને કોલે રાખ્યો. તેની ખાંધપરનો કોથળો તપાસતાં તેમાં પેલી ઝોરત તથા બાદરખાનનાં મઠાં જણાયાં. જો કે ઉમરાવખાન એક યુવામના પોશાકમાંજ હતો, તે પણ પેલા અમલદારે તેને ઝોળખી કાઢ્યો, અને આવા અમલદાર તેમજ મોઝાદાર માણસને પાદશાહને પૂછવા વગર મારી નાખવાની તેની દીક્ષિત ચાલી નહિ, તેથી તેણે તેને પોતાનો ખંદીવાન કાપી. ખીન્ન દિવસે સવારે ઉમરાવખાનને બાદશાહ આગળ રજૂ કાપી અને તેનો યુનોહ પેલા અમલદારે શાહની આગળ જાહેર કાપી, તે સાંભળી શાહ ધણે ગુસ્સે થયો, અને ગુસ્સામાંજ બોલવા લાગ્યો કે “આ રતે તું મારી રૈયતનાં માણસોને મારી નાખી છુંડી લે છે, અને પછી તેનાં મઠાંને દરીઆમાં ફેંકી દે છે ? વાસ્તે તારું માથું કાપી નાખવું જોઇએ.” એમ કહી તેણે ચંડાળને હુકમ કાપી કે “આ હુકમે તુરન ફાંસીએ દેવા !”

જે કે ઉમરાવ આ કામમાં તદ્દન નિરપરાધી હતો તોપણ ધીરજથી તે પોતાપર આવી પડેલા મોતને તાબે થયો. શહેરના કોટવાલે રાંસીનાં લાકડાં તૈયાર થાય તેટલીવાર તેને ખંદીખાનામાં કેદ કાપી, અને આખા શહેરમાં એવો દંદેરો ફર્યો કે “શાહની પાગાના વડાએ બે ખુન કાપ્યાં છે તેટલા માટે આજ બપોરે તેને ફાંસી દેવામાં આવનાર છે.” હવે શાહજહાં જે ધણેજ અધીરાઇ સાથે ઉમરાવખાનની વાટ જોતો હતો, તેણે જ્યારે આ દંદેરો સાંભળ્યો ત્યારે તે ધણેજ દિલગીર થયો. તે બોલવા લાગ્યો કે “મેં પેલી નાપાક ઝોરતને મારી નાખી છે, તો તે વાંકની સજા પેલો બિચારો ઉમરાવખાન શા માટે ભોગવે ?” એમ બોલતો બોલતો જે જગ્યાએ ઉમરાવને રાંસી દેવાનો હતો ત્યાં તે આવ્યો, અને લોકની ભીડમાં જરાઇ વચ્ચે ઉભો.

જેવો કોટવાળને ઉમરાવને લઇ જતાં જોયો તેવોજ તેની આગળ તે દોડી ગયો, અને તેને અટકાવીને કહેવા લાગ્યો કે “ સાહેબ ! હું તે પાક અસ્લાના નામથી તમને જણાવું છું કે જે ઓરતના ખુનને માટે તમે આ સમ્પત્તિને શંસી દો છો તે ખુનથી તે તદ્દન બે શુનાક છે તે ઓરતનું ખુન કરનાર તો હું પોતેજ છું. માટે તમે હું ને કહું તે સાંભળો ! આ સમ્પત્તિને તે ઓરત મારી નાખવાની તેવારીમા હતી તેટલામાં મેં તેને જનથી મારી નાખી છે. વળી પેલા સમ્પત્તિને મારા નાખનાર તો આ નાપાક ઓરતજ છે. ” પછી પેલા કોટવાળને બધી હકીકતથી વારંદા કર્યો, તેથી કોટવાળ શાહજાદા તથા ઉમરાવને લઇ પાદશાહ આગળ ગયો. જ્યારે કોટવાળ બધી બીના શાહને કહી રહ્યો ત્યારે અબ્દુલ્લે શાહે જણાવ્યું કે “ તે સર્વે બીના તેમજ તારી અથઈને હકીકતથી અને સારી પેઠે વારંદા કર ! ” અબ્દુલ્લુસેન પોતે છૂટી જવાનો અને ઉમરાવખાનને પણ છોડાવવાના વિચારથી પોતે જમારથી પાનાના બાપના શહેરમાંથી પોતાના બાઈ અલીની સાથે આવ્યો હતો ત્યારથી તે છેક દાલ સુધીની તમામ હકીકત કહી સંભળાવી.

આ સર્વ હકીકત પુરી થઈ ત્યારે શાહ બોલ્યો કે “ હું તમારા ઉચી તોખમના શાહજાદાને દાલ મારી આગળ જોઈ લેજો ખુશ થયો છું. અને તેથી હું માત્ર તમનેજ મારી નથી બક્ષતો પણ આ ઉમરાવખાન કે જેણે તમારી તરફ આવી સારી ચાલ ચલાવી છે તેને પણ હું ખુશીથી માફ કરી પછી તેની જગ્યા પર નીકળું છું, અને તમને મારી વજીરાત આપું છું. હવે તમારાથી જેટલી બને તેટલી મહેનત કરી તમારા બાઈને શોધી કાઢો ? ” શાહજાદા અબ્દુલ્લે તે શાહને લેખી ઉપકાર માન્યો અને પોતે તો વજીર થયો તેણે તુરત સર્વ ઠેકાણે જોવો દંડેરો ફરવ્યો કે જે કોઈ શાહજાદા અલીહુસેનને લઈ આવશે, અથવા તો તે ક્યાં છે તેના ખબર લાવશે, તેને એક મોટું ધનામ મળશે. વળી તેણે જુદાં જુદાં માણસો લખાં રાખ્યાં કે અલીને શોધી કાઢે, પરંતુ તેની આ બધી મહેનત ખરબાદ ગઈ.

હવે પેલી તરફ શાહજાદા અલીને સાંકળથી બાંધી પેલા નાપાક લુદાના હુકમથી કેદ કરવામાં આવ્યો હતો અને તેના ઉપરતો પેલા લુદાની ઘાતઠી ઝોકરીઓ રાત્રી અનેક તરફનો ત્રાસદાયક જીલમ જીલ્લો કરતી હતી. એમ કરતાં કરતાં પેલા તહેવારનો દિવસ આવ્યો કે જે વખતે અલીહુસેનને દેવનાના પહાડ ઉપર ભોગ માટે મોકલવા પેલા ઘાતઠી લુદો તૈયાર થયો. આ વહાણના નાણુદાનું નામ તે બહેરામ હતું. અને તે પણ માછ ભોકોના ધર્મ ઉપર ચુરન હતો તેથી તેણે એવી સુક્તિ શોધી કાઢી કે એક પેટીમાં અલીને મૂકી તે વહાણના બંડારમાં નાખરી. તે પેટીને થોડાંક બાકારાં રાખવાં કે જેથી હવા અંદર આવ જા કરે અને તેથી તે જીવતો રહે. આ સુક્તિ લુદાને પસંદ પડી અને તેથી તેણે તુરતજ અમલમાં મૂકવાને હુકમ કર્યો.

હવે પેલું વહાણ દંકારી જાય તેની અગાઉ અબ્દુલ્લુસેનને એવું ખાલમ પડ્યું કે આ વહાણ અગ્નિના પહાડ પર જનાર છે. આ પહાડ પર દરવરસે તેઓ એક અતુર માણસનો ભોગ આપે છે, લેખી ભાગે તે માણસ અહીંથી વહાણમાં બેસાડી ચુપ રીતે લઈ જાય છે. આ ખબરથી તેણે વિચાર્યું કે “ વખતે મારો પ્યારો બાઈ આ દુષ્ટ ભોકોના હાથમાં સપડાઈ ગયો હોય, અને તેઓ તેને ભોગ તરીકે લઈ જના હોય, તે વિચારથી તે વહાણ તપાસવાને પોતે જાતે ગયો. તેણે હુકમ કાઢ્યો કે વહાણપરના દરેક માણસે તુરત પર કાજર થવું કે તે તથા તેના માણસો ખરાબર તપાસ કરી શકે.

શાહજાદાએ તે તપાસ લેખી ખારીશી કરી. તેણે વહાણના દરેક દરેક ભાગમાં લેખીએ શોધ કરી, પણ પોતાના બાઈને જોયો નહિ, તેથી પેલા વહાણને હંકારવાની રજા મળી. હવે તે વહાણ બરફનીએ મળ્યું, એટલે બહેરામ અલીને પેટીમાંથી બહાર કાઢ્યો, અને તેને બેડીએ પહેરાવી, કારણકે વખતે પેટી ઉઘાડી દુઃખનો મારો ફરીઆમાં પણ પડે.

થોડાંક દહાડાનો પવન અનકુળ હોવાથી તેમનું વહાણ સપાટાબંધ ચાલ્યું, પરંતુ પવન એકાએક ઝરી ગયો અને એટલા બધા જોસથી દુકાઓ કે લેખીએ મહેનત કર્યા છતાં પણ વહાણ કબજામાં રહી શક્યું નહિ. હવે તો તેઓને લાગ્યું કે કોઈ પણ ખરાબા સાથે અથડાઈ વહાણ ભાંગી જશે, અને

આપણા સઘળાઓનો નાશ થશે. તે વદાણુમાંના દરેક દરેક સખ્સ નાસિપાસ થઇ પોતાના પેદા કરનારની બંદગી કરવા લાગ્યો. નામુદા બહેરામ ધણીજ બાહોશ માણસ હતો તેમ છતાં પણ તેને હીમત રહી નહિ, તેથી ધણી ગભરાવા લાગ્યો, તેટલાનાં તેની નજરે આકાશમાં ઉડતાં કેટલાંક પક્ષીઓ જણાયાં આ પક્ષીઓને જોઈ તેને કંઈક હીમત આવી અને તેથી તે બોલી ઉઠ્યો કે “ મારા ખ્યારા દોસ્તો! હવે આપણે ગમરાવાનું કંઈ કારણ નથી! જરા સંયુર પડે! ખુદાસ્તી મહેરબાનીથી આપણે નિર્બંધ રથળે પહોંચી જઈશું! જુઓ આ સુંદર પક્ષીઓ! મને લાગે છે કે તે પક્ષીઓ જમીન પર રહેનારાં છે અને તેઓ જમીનથી ધણે દુર કદી પણ જતાં નથી, માટે હવે જમીન નજદીક હોવી જોઈએ. આપણાં વદાણુ તે તરફ હંકારે અને અને નેટલી ડાપે કિનારે પહોંચે.

હવે બલાસીઓને પણ હીમત આવી, જોકે ધણી દિવસની મહેનતથી તેમજ પોતાની મહેનત તદ્દન નિષ્ફળ જવાથી તેઓ છેક નાસિપાસ થઈ ગયા હતા, તો પણ આ વખતે તેઓનામાં કંઈક અજબજબ જેવું નહું ચેતન આવ્યું. હવે તેમને જીવવાની આશા બંધાઈ. અને તેથી તે આશામાં ને આશામાં જ પોતે એટલા તો જોરથી વદાણુ હંકાર્યા કે ધણીજ થોડા વખતમાં તેમની નજરે કિનારો માલમ પડ્યો. અને ત્યાર પછી તેઓ થોડાજ વખતમાં કિનારે આવી પહોંચ્યા.

હજી પવનનું તોરાન ખિલકુલ તરમ પડ્યું ન હતું, બલકે વધતું જતું હતું, તેથી તેમણે વદાણુને લગર કરવાનું ધાર્યું, પરંતુ આ અજબથી ભૂમીમાં લગર કરવાનું પગલું વગર વિચારે બરતું તે નામુદા બહેરામને સલામતી ભરેલું લાગ્યું નહિ. તે ધણી ધણી વિચારમાં પડી ગયો, તેવામાં એક માણસને ફરીઆ કિનારાની સેલ કરતો જોયો. તેને બહેરામે પૂછ્યું કે “ હે બલા માણસ, અમે એક પરદેશી છીએ અમારાં વદાણુ પવનનાં તોફાનને લીધે અમારા કબજામાં ન રહેતાં અહીં ઘસડાઈ આવ્યાં છે, આ જમીનથી અમે તદ્દન અજાણ્યા છીએ તો મહેરબાની રાહે અમને જણાવશે કે આ જમીન કઈ છે અને અહીં કોનું રાજ્ય છે. ” તે માણસે કહ્યું કે “ મારા દુઃખી પ્રવાસી! તને એટલીએ ખબર નથી કે રાણી મોરહામાને જે જાતે યુરન મુસલમાન છે, જેના આધિન બીજા સર્વ રાજ્યો છે અને જેણે મોટા મોટા રાજ્યો અને પાદશાહોનાં માન ખંડિત કર્યા છે તે બહાદુર રાણીનું રાજ્ય છે! વળી તે એટલી તો ધર્મચુસ્ત છે કે પોતાના આખા રાજ્યમાં માછ લોકો કે જે સ્વાભાવિક રીતેજ મુસલમાની પંથવાળાના કદા દુશ્મન છે તેમને રહેવા દેતી નથી, એટલુંજ નહિ પરંતુ તે લોકનાં વદાણુને પણ પોતાના ફરીઆ કિનારાપર આવવા દેતી નથી, કદાચ બોગળેએ કોઇ આવી ચડે છે તો તેમને લૂંટી લઈ પાપમાલ કરી મૂકે છે. વળી કોઈપણ પરદેશી મુસલમાન પછી તે ગમે તેવી ગરીબ સ્થિતિનો હોય તો પણ તેને એક પોતાના સગા બાઈ માફક ગણી સઘળી જાતની બનતી મદદ આપે છે ”

આ બીના સાંબળતાંજ બિચારા બહેરામનાં હાળ તદ્દન ગરગડી ગયાં તેના મનની સઘળી આશાઓ વ્યર્થ ગઈ. હવે શું કરવું તે તેને ખિલકુલ સ્પષ્ટ નહિ; તેથી તેણે પોતાના સઘળા સાથીઓને બોલાવી જણાવ્યું. કે “ મારા ખ્યારા દોસ્તો! હવે આપણે શું કરવું? જે આપણા વદાણુને લગર નથી કરતા તો આપણું વદાણુ ખરાબે ગડા ખચીત બાંગી જશે, જેથી આપણુ સઘળાનો નાશ થશે; હારણ કે પવનનું જોર બેઠક વધી પડ્યું છે. જે લગરવા કરીએ છીએ તો આ ડેકાણે રાણી મોરહામાનાં રાજ્ય છે. જે આપણા લોકોપર ધણીજ દુરતા વાપરે છે. માટે તમે બધા એકમત થઈ જે સલાહ આપો. તે પ્રમાણે ચાલીએ. ” સઘળા સાથીઓ થોડીવાર શાંત વિચારમાં પડી રહ્યા. પછી તેમાંના એક બોલી ઉઠ્યો કે “ મારા મહેરબાન નામુદા! જે તારી નજરમાં આવે તો હું તને એક સલાહ આપું છું તે પ્રમાણે વર્તજે આપણી પાસે પેલો અલીફસેન છે. તેને તેની બેઠામાંથી મુક્ત કરી સલામતો પાસાક પહેરાવવો. પછી બ્યારે પેલી રાણી આપણી પાસે આવી તપાસ કરે ત્યારે જણાવવું કે અમે ગુલામના વેપારી છીએ. અમારા બધા ગુલામો તો અમે વેચી દીધા છે. પરંતુ આ એકજ ગુલામ કે જે લખવા વાંચવામાં તેમજ બીજા કામકાજમાં ધણીજ બાહોશ છે, તેને અમે અમારા કામ માટે રાખ્યો છે. આ ગુલામ જાતે મુસલમાન છે. અને વળી ખુબસૂ ત છે, તેથી તે રાણી નહી તેને આપણી પા-

સેથી યુક્ત કરાવશે. ત્યારે આપણે તેણીની પાસે પૈસાની માગણી ન કરતાં ફક્ત એટલીજ માગણી કરવી કે જ્યાં સુધી પવન અનુકુળ થાય ત્યાં સુધી અમને અમારાં વહાણ સાથે ખુશીથી અહીં રહેવા દે. મારી તો આ યુક્તિ છે. પછી તમારા સમજવામાં આથી કંઈ સારી યુક્તિ આવતી હોય તો જણાવશો.” દરેક જણને આ યુક્તિ ધણીજ પસંદ પડી. અને તેથી તેઓએ તે પ્રમાણે અમલ કરવા બહેરામને આગ્રહ કર્યો. તેને પણ આ યુક્તિ પસંદ પડી હતી તેથી તરતજ અમલમાં મૂકી.

શાહનશા અલીની બેડીએ તેજ વખતે તોડાવી દીધી. અને તેને શુલામને લાયક સારાં કપડાં પહે-રાવ્યાં. વળી રાણી મોરછયાનાનાં માણસો વખતે તપાસ કરવા આવે ત્યારે પોને જુડો ન પડે તે હેતુથી પેલા શાહનશાને કંઈક મહેતા તરીકે નીમી લખવાનું કામ સોંપ્યું.

જ્યારે ઉપર પ્રમાણે શાહનશાને એક શુલામના વેષમાં મહેતા તરીકે વહાણપર કામ કરતો છૂટો મૂક્યો, ત્યારે વહાણને લગર કરવાનો હુકમ થયો.

રાણી મોરછયાનાનો મહેલ દરીઆ કિનારાપરજ હતો, તેણીની નજર પોતાની ખારીમાંથી દરીઆપર ફેંકતાંજ આ વહાણ તેની નજરે પડ્યું. તુરંતજ તેણીએ પોતાના ફેટલાક માણસોને બોલાવી પેલા વહાણના નાખુદાને બોલાવી મંગાવવા હુકમ આપ્યો. હુકમ મળતાંજ નોકરો આવ્યા. તેમના ગયા પછી “રાણીના મનને એમજ યદ્ય આબું કે “ મારે જાતે જઈ તપાસ કરવી તેથી તેણી પોતે બધા ઠાંઠાકાંથી ચાલી નીકળી. હજુ તો નોકરો વહાણમાં આવી ઉભા રહ્યા નથી. તેટલામાંજ પાછળ આવીને રાણી ઉભી રહી તમામ નોકરોને ધણીજ નવાઈ લાગી. તેઓએ તેણીને ધણીજ નમનતાકથી સલામ કીધી. આ વાતની ખબર પડતાંજ નાખુદા બહેરામ એકદમ બહાર આવ્યો. અને રાણીના પગમાં પડ્યો. પછી રાણીના પૂછવાથી તેણે પોતાની મુસારરીની સઘળી હકીકત જાહેર કરી. છેવટે પોતાને આ બાબાને આશ્રય થા માટે લેવો પડ્યો તે જણાવ્યું. વળી તેણે કહ્યું કે “ હે નામદાર રાણી ! મારી પાસેના સઘળા શુલામો તો ખપી ગયા છે. ફક્ત આટલાજ શુલામ રહ્યા છે. અને તે વેચવાની મારી મરજી પણ નથી, કારણ કે તે ના-માકામાંમાં તેમજ લખવા વાંચવામાં ધણી હોશિઆર ને કાબેલ માણસ છે. માટે મેં તેને મહેતા તરીકે રાખી લીધો છે.

રાણી મોરછયાનાએ જોયો પેલા શુલામને જોયો તેવીજ તેને આતુરતાથી ધારી ધારીને જોવા લાગી. આવા એક ખુબસુરત જુવાનને શુલામના વેષમાં ઉભેલો જોઇ તેને ધણીજ આશ્ચર્ય લાગ્યું. તેણે પોતાના મન સાથે નક્કો કર્યું કે મને તેટલા દામ આપી આ શુલામને ખરીદી લેવો. કારણ કે એક તો ને જાતે મુસલમાન છે. અને ખીલું તે ધણીજ ખુબસુરત છે. આવા વિચારથી તેણે તે શુલામને પૂછ્યું કે “ તારું નામ શું ? ” અલીએ જવાબ આપ્યો કે “ મારું નામ અલીહુસેન છે. આ શબ્દો બે લતાં બોલતાં તેની આંખમાંથી આંસુ પડવા લાગ્યાં.

રાણીને તેની ધણીજ દયા આવી. તેણીએ પૂછ્યું કે “ તું જ્યારે મહેતાગીરીનું કામ કરે છે ત્યારે તારું લખાણ મને બતાવ ! ” તેણે પોતાના હાથમાંના ચોપડો બતાવ્યો. તે ચોપડો હાથમાં લઈ અક્ષર જોતાંજ રાણી વિસ્મય પામવા લાગી. એક શુલામના આવા સુંદર અને મરોડદાર અક્ષર જોઇ તેને ધણીજ તાણુમી લાગી, તેથી તેણે પૂછ્યું કે “ તું સાચે સાચું કહે છે કે આ અક્ષર તારા પોતાનાજ છે ? ” અલીએ જણાવ્યું કે “ મારાં નામદાર રાણી, જો આપની ખાતરી થતી ન હોય તો હું આપની રૂબરૂમાંજ લખી બતાવું. ” રાણીએ તેવી ધમ્કા જણાવ્યાથી તેને કાગળ ખડીઓ તથા કલમ લઇ નીચે પ્રમાણે પોતાની હુખી હાલતમાંનો એક ફકરો લખી કાઢ્યો.

“ જે ખાદમાંથી આંધણા માણસ દૂર રહે છે. તેમાં દેખતો માણસ દૂર પડે છે. એક અણગમત “ આદમી જે વગર અર્થનું તોપણ મોટું મોટું ને બપકા બર્બો મોલી શાંતી જઈ ઉચી પદ્ધતિએ ચડે છે “ ત્યારે એક દાનો અને અકલવંત વિદ્વાન પોતાની તમામ અક્ષત હુશિઆરી છતાં ધુળમાં ગોચાં ખાજ “ છે. ખુદાની નિરંતર બંદગી કરનારાઓ જ્યારે કંગાળિઅતમાં રીએ છે. ત્યારે હુન્નાઓ ધણી સારી “ હાલતમાં અને મુખ્યેનમાં મજબૂત મારે છે. આપણે તો ધણીએ ફેરફાર ખંજીએ. પણ તે ખુદાવંત

“ તાલાનો એવોજ હુકમ હશે કે હાલ જેમ છે તેમજ રહે તો પછી આપણી કચ્છા શું કરવાની હતી ? ”

આ પ્રશ્નને લખાને રાણી મોરજીયાનાના હાથમાં તે કામળ મૂક્યો. તેમાં લખેલા ડહાપણવાળા અને કીન્તી રિયારો તથા મોતીના હાથા કરનાં સુંદર અક્ષરોથી તેણીએ તેનાં ધણું વખાણ કર્યો. વળી તે કમનમીય જીવાનની હાલત પર દયા કરવા લાગી. તે રાણી બોલી કે “ એ નાખુદા ! ગમે તો આ મુલામ અને વચાનો આપ અમર અને અમરચો આપ. આ છેલ્લી મામણી જે તું કબુલ કરશે તો તને વચારે ગયાનામરક ચઢ પડશે. ” બહેરામે જણાવ્યું કે “ નહિ, એ મુલામને હું કદી પણ વેચવાનો નથી, પણ મારી પાસેજ રાખવાનો છું. ”

પછરમે આ શબ્દો એટલા તો તોહડાઈથી વાપર્યા કે રાણી મોરજીયાના ત્રસીજ મુસ્સે થઈ ગઈ. તેથી તેણી એક પણ શબ્દ બોલ્યા વગર તે મુલામને લઈ પોતાના મહેલ તરફ તુરંત ચાલતી થઈ. અને બહેરામને કહેવડાવ્યું કે “ જો તું અહીંથી સાંજ સુધીમાં વઢાણ હંકારી નહિ જશે, તો તારી તમામ મિલકત જપ્ત કરીશ, અને તારા વઢાણને બાળી નાખાંશ. ” આ હુકમ મળ્યાની સાથેજ બહેરામ વધુજ દિલમીરી બરેલા દેખાવે વઢાણ પર ગયો, અને હંકારી જવાની તૈયારી કરવા લાગ્યો. પવનનું તોફાન હજી જરીજ હતું, પરંતુ રાણીના હુકમને આધીન થયા વગર છૂટકો ન હતો.

રાણી મોરજીયાનાએ મહેલમાં જતાં વારંજ એક ઉમદા ખણું તૈયાર કરાવ્યું. પછી તે અલીને કહેવા લાગી કે “ તું મારી પાસે બેસ ! અલી બેસ્યો કે નામદાર રાણી ! એક મુલામ તમારા સરખી ચઢાંણી આગળ કદી પણ એવી બેઅદબી કરી શકે નહિ. ” રાણી બોલી કે “ તું આટલો વખત મુલામ હતો, પણ હવે તું કદી પણ એમ સમજતો નહિ; વારંતે આવ મારી પામે બેસ, અને તારી સ-લ્લખી હકીકત કહી સમજાવ કારણકે તારા લખવા કંપરથી અને એવું માલમ પડે છે કે તારી કથા જણવા જોમ અને અજબથી બરેલી હશે ”

શાદજીએ અલ્લીહુસેને પોતાની સઘળી કથા પ્રથમથીજ તે રાણી આગળ કહી આ વખતે તે રાણીના પાસે તેની એકની એક માનીતી શાદજીની ખતીજ બેઠી હતી. આ શાદજીની ધણી ખુબસુરત વિદ્વાન અને શાણી હતી. તે બંનેએ આ સઘળી હકીકત અથર્ધન ધણા કિસ્સાથી સાંભળ્યા. આ શાદજીએ લાડમ ને લાડમાં પોતાની માતાને જણાવ્યું કે “ હે માતાજી ! તમે મને કહેતાં હતાં કે “ માની લાડકી બેટી ! હું તને તારા લાયક ચોગ્ય વર સાથે પરણાવીશ ” તો અનાયાસે ખુદાતાલાના મહેરજાનીથી આવો સર્વે શુભસંપત્તિ ખુબસુરત શાદજીએ આપણે ઘેર આવી પહોંચ્યો છે, માટે મને તે જીવાનની સાથે નીકા પદાવશે. જે કદાચ તમે ના પાડશો તો હું મારા પ્રાણનો ત્યાગ કરીશ. કારણકે મેં મારા જીવર કરતાં તેને વધારે પ્રીય ગણ્યો છે. ” બેટીનાં આવાં વચન સંજી રાણી બોલી કે “ મારી શાણી બેટી ! ઉતાવળી ન યા. તારી મરજી પ્રમાણે હું ચાલીશ, પરંતુ તારા કહેવા પ્રમાણે હાલ બની શકે નહિ, માટે તું ધીરજ રાખ. હાલમાં તો આ શાદજીએ આપણા ઘેરજ છે ! ” પછી તે શાદજીને પ્રત્યે બોલી કે “ મારા નામદાર શાદજી ! આજ સુધી તો હું આ માણ લોકો તરફ દુસ્મનીનું ખોટું ડોળ ધાલતી હતી, અને તે લોકોની ઉપર દયા લાવી તે લોકોને મારી આપતી હતી, પણ હવે તો તારા આપ્ત દુઃખ સાંભળી હું એવી ચિડાઈ ગઈ છું કે તે લોકોની સામે હમેશાં લડાઈનું નમાઈ ઠોકારીશ. તું આટલા દહાડાને બુખ્યો છે વારંતે નિરાંતે ખાણું ખાઈ તારા નાલિપાસ થયેલા જીવને ખુશી કર. ” શાદજીએ તેની આગ્રહને આધિન થઈ પેલાં ત હવાર પકવાનો ખાવા લાગ્યો. ત્યાર પછી કેટલોક મેચો અને છેલ્લે થરાખ પી પોતાના હમેશના બંદિવાન જીવને દુઃખની બેડીમાંથી બેઠાવવા લાગ્યો.

હવે ખાણું ખાઈ રહ્યા પછી તાજી હવા મેવાના રિયાઝી તે ત્રણે જણાં બાગમાં ફરવા નિકળ્યાં. તે બાગ ધણે વિશાળ અને તરફતરફનાં ધુલ જોડથી બરપૂર હતો. ઠેકાણે ઠેકાણે સડકો કાઢી તેપર બાંકડા તથા બેઠકો ગોઠવી હતી, વચ્ચે વચ્ચે પુઆરા પણ મૂકી દીધા હતા. લાડમ, જમરાખ, નારંગી, પપનસ, સરજીન, કેળ, સીતારંગ, રામરંગ વગેરે તરફતરફનાં ઝાડપર મોર, પોપટ, ના, કોયલ, આતક,

આશ્વી નંક રાત પડવા આવી તેથી રાણીના હુકમ મુજબ પેલા નાપુત્રને પોતાના વહાણ હાંકીને આદા નવું જોઇએ. તેથી પેલા ખવાસીઓને હુકમ આપ્યો કે કિનારે જમ ગમે ત્યાંથી પશુ પાણી લઇ આવો. પેલા ખવાસીઓ પાણી લેવા માટે કિનારે ઉતર્યાં. અને તપામ કરના કરના આગળ ચાલ્યાં ચાલનાં ચાલનાં એજ બાગ આગળ આવી પહોંચ્યા, અજવાળા રાત હોવાથી આ વિશાળ બાગની અલૈકિક શોના ગમે તેવાના હરને આકર્ષણ કરતી હતી, તેથી તેઓ તે ખાત્રમાં દાખલ થયા. છેડે તેઓ દરના દરના બાગના મધ્ય ભાગે આવી પહોંચ્યા તેવામાં તેમની નજરે એક માણસ પડ્યો. તેનણે ધાર્યું કે આ માણસ આ સુરંદ બાનેની બાગવાન હશે અને તેનાથી ડરને તઓએ પાછા નામવા માંડ્યું, પરંતુ આ મુખે એટલી મોટી ગરજના કરી કહ્યું કે “અરે લુચ્ચાઓ ઉમા રહે? નાસો છો કેમ?” આ શબ્દો સાંભળનાંજ તે સર્વના હોશકોચ ફેડી ગયા. તેમને લાગ્યું કે આપણને જકડ મારી નાખશે. તેમનામાં દોહવાની પશુ હામ રહી નહિ. જેમ નિંક કે વાધરી ગરજના સાંભળી ગમે તેવો ઘોડો સ્થિર થઇ કરી જાય છે તેમ તેઓ સજળા દરી ગયા. જ્યે કે તે તો લગભગ સાતેક જાય હતા અને આ તો એકલોજ હતો. આ માણસ જાતે કદાવર, આંખો આસાક ને વિકાળ તથા બચ્ચ હતો. તેણે પોતાની તરવાર ખેંચી તેમની આગળ વિજળીની ઝડપે આવી જવાબુ કે “તમે તાચે સાચુ” કહો કે આટલી રાતે તમે આ બાગમાં કેમ આવ્યા છો? તમે જાને કોણ છો? અને અ દેશમાં કેમ આવ્યા છો?” પેલા લોકોએ ધણીજ નરમદયથી કહ્યું કે “આપ સાંત પાઓ! અમે એક શબ્દ પશુ જોડી નહિ કહીએ. તમે અમારી હકીકત સાંભળી ગમે નો અમને મારી નાખજો અમે આ હકીકત સાંભળી તેણે તેઓને મારી આપી તાકાદે નાસી જવા કહ્યું” જેથી તેઓ તુરન નાસી ગયા. પછી તેઓએ પોતાના વહાણપર જઇ સજળા ખીતા નાપુત્ર બદરામને જણાવી તેથી તે પોતે પણ જેમ બને તેમ જલદી વહાણ ઉપાડી ચાલતો થયો.

આણી તરફ સવાર થતાં ત્રણે જણુ જાગી ઉઠ્યાં. ખતીમા ટુરનજ પોતાની માની રજા ક્ષત્ર અલીની સાથે ફરવા ગઇ. તેઓ જાને જણુ મુશુખા પવનની હરેરેમાં દરીઆની સુંદર ચોપાટીપ વાતોના તડકા મારના હતા. અલીની મીઠી અને સુંદર વાણીથી ખતીમા ઘણીજ ખુશ થતી હતી. અ પ્રમાણે તેઓ હમેશાં સોજસવાર હવા ખાવા સાથે આનંદાં મોઈ મોઈ વાર નો રાણી પોતે પણ આવતે હતી. તેની ત્રણે જણુ વચ્ચે માઈ પ્રીત બંધાઈ, તેમજ શરમદાના ઉંચ ગુણોની ખાતરી થઈ, તેણુ પોતાની દીકરીને તેની સાથે પરણાવી પોતાની માદીને વારન કરવા નખી કર્યું. વળી આ શાહનજે મંજબકારેશારમાં પણ રાણીને ઘણીજ સારી મદદ આપેા હતા. આરા સુંદર રસિકા અને ઉચ ગુણોવાળા શાહનજાને તે જાને જણાં અત્યંત ચાહવા લાગ્યાં. એક વખતે ખતીમા તથા શાહનજે ફરતાં ધરતાં દરીઆ કિનારેથી મજવામાં બેસી આગળ ચાલ્યાં, તેવામાં એકાએક તેણે દ્રશ્ય એક વહાણુ જોયું. તે વહાણુની ડોચે સફેદ વાવેટો ચડાવેલો હતો, અને ત્યાં તે વહાણુ કંઈ પણ સંકટમ મોઈ મદદ માગતું હોય તેમ લાગ્યું. ખતીમાએ શાહનજાને પછડું કે “આ વહાણુને આપણે કેવી રીતે મદદ કરવી ?” શાહનજાએ કહ્યું કે “આપણે મજબાબથી મોટા વહાણમાં બેસી જઈ અને તેમ નાણી તેની તરફ જઈ જોઈએ. વળી બીજા ખાલી વહાણોને આપણી પાછળ આવવા હુકમ કરેલા જોઈએ.” વહાણુ બહુ દૂર નથી માટે આપણે જલદીથી પહોંચી જઈશું.”

વહાણ બહુ દૂર નથી માટે આપણે જલદીથી પહોંચી જઈશું.
 ટાકમદી ખતીઆએ પ્રેરત્ય પોતાના અવાસીઓને બીજાં વહાણ લાવવા તાકીદ આપી પો...
 ટાકમદાની સાથે એક વહાણમાં બેસી થયેલી તાકીદથી તે વહાણને હાંકારવા ફરમાવ્યું. પવન થયો. અ...

કુળ હોવાથી જલદીયાજ ને વહાણ પેલા વહાણની લગભગ આવી પહોંચ્યું.

આ વખતે તે વહાણ હુજવાની તૈયારીમાં હતું. ખલાસીઓએ ધણીજ તાકીદથી તે વહાણનાં સખળાં માણસોને શાહજહાવાળા વહાણમાં સહી સલામતીથી ઉતારી લીધાં. અને પછી તેઓએ સખળા સરસા-માન પથ્ર ઉતારી લાવ્યા. ત્યારબાદ તેઓ વહાણ હંકારી કિનારે આવવા નીકળ્યા. રસ્તામાં શાહજહાએ તથા ખતીબાએ તેમને દિલાસા આપતાં ધણીજ મીઠાશથી તેમની હકીકત કહેવા તેમને જણાવ્યું, તેથી તે લોકોએ પોતાની હકીકત નીચે મુજબ થર કરી.

“અમારૂં વહાણ રગુન જંદરેથા ધરાન આવવા માટે આજથી લગભગ બારેક માસ થયાં નીકળ્યું હતું. નીકળ્યા પછી થોડા દિવસ તો પવન અનુકુળ હોવાથી અમને કંઈ પણ હરકત જણાઈ નહિ. પરંતુ ત્યારબાદ પવનના તે ફાનને લીધે અમારૂં વહાણ અમારા કબજામાં રહી શક્યું નહિ. અમારા બાહોશ ખલાસી હુજવતે ધણીજ ચાલાકી અને અચાગ પ્રયાસ કર્યાં તેમ છતાં તે વહાણ આડે રસ્તે ચડા ગયું. તે એટલું તો આડે માર્ગે ચડી ગયું કે અમને ખબર પણ પડી નહિ કે અમારૂં વહાણ કયાં છે; અગર કંઈ દિશામાં જાય છે તે પણ ખબર પડી નહિ. પવનનું તોફાન એટલું તો વધી પડ્યું કે દિવસ કે રાતનું પણ જ્ઞાન રહ્યું નહિ. કેટલાંક અફવાડીઓં સુધી તો સૂર્ય પણ દેખાયો નહિ. આવી સ્થિતિમાં અમારા બાહોશ ખલાસીએ વહાણને જરૂર હોય તે લગભગ કરી અમને પુરતી હીમત આપી પરંતુ તે સર્વે વ્યર્થ ગયું કારણ કે પવનના ખબર સપાટાએ અમારા લગભગ કરેલા વહાણને ઉધું નાખ્યું. આ વખતે અમારા વહાણમાં લગભગ ચાલીશ માણસો હતાં, તે સર્વે જણે પોતાના જીવનનો ખ્યાલ કરવા માટે આમ તેમ ફાંફાં આપી પણ ધણા ખરા તો પોતાના પેદા કરનારની હજુરમાં પહોંચી ગયા. પરંતુ કંઈક સારા નસીબે હું અને આ બે જણ કે જેમનાં નામ ઉમરખાન તથા શાહ મહમદ છે તે ત્રણ જણ એક વહાણના પારી, અને વળગી રહ્યા. અને તેના આધારે તરતા તરતા એક બેટમાં જઈ પહોંચ્યા. અમે તુરતજ કિનારે ઉતર્યા અને અમે ધણી લાંબો વખત પાણીમાં રહેવાથી અકળાઈ ગયા હતા તેમજ દરી ગયા હતા માટે કિનારાપરથી કેટલાંક લોકોં વીણી લાવી તાપણી કરી તાપવા બેઠા. કેટલીક વારે એ બેટ હાલતો હોય એવું અમને જણાયું. અમને ધણીજ આશ્ચર્ય લાગ્યું અને તેથી અમે ત્રણે જણા એકી નજરે તેની સામું જોવા લાગ્યા તો અમને જણાયું કે જેને અમે બેટ ધારી તેનાપર ઉતર્યા હતા તે તો એક મોટું પક્ષી હતું. હવે અમારે કયાં જવું તે સૂઝ્યું નહિ. અમે ત્રણે જણા ધણા ગબરાવા લાગ્યા તેટલામાં તે વિકાળ અને જંગી પક્ષીએ પોતાની ખાંખા પ્રસારી અમને લઈ ઉડવા માંડ્યું હવે અમે જીવવાની આશા છોડી, કાંચલ કે આ રાક્ષસી પક્ષી અમને કયાં ફેંકી દેશે તેની આટકળ પણ અમે કરી શક્યા નહિ. અમે ત્રણે જણ એક એકને વળગીને સળંગ બેઠા. સારા નસીબે તે રાક્ષસી પક્ષીએ ધણીજ થોડા વખતમાં પોતાનો મુકામ હિંદુસ્તાનના પશ્ચિમ કિનારા તરફના નાના બેટમાં કર્યો. તે પક્ષી જેવું બેડું કે તુરતજ અમે ત્રણે જણ તેનાપરથી ઉતરી જમીનપર જતા રહ્યા. તેના જંગી શરીરપરથી પસાર થતાં પણ અમને લગભગ એ આખા દિવસ થયા. તેપરથી તે પક્ષી કેવું મોટું હશે તેનો ખ્યાલ આપ સહોબ કરશે.” શાહ-જહા ખતીબા તેમજ શાહજહા અલીહુસેન ધણીજ અજબથી વચ્ચે બોલી ઉઠ્યાં કે “તમારી વાત ખરેખર ન માની શકાય તેવી અજબથી ભરેલી છે તોપણ અમે તમારા બોલવાપરથી તે ખરીજ છે એમ કહ્યું કરીએ છીએ માટે હવે તમારી વાત લખાવો.” પેલા માણસે જણાવ્યું કે “અમે ધણા દિવસના અપ્યા હોવાથી તેમજ અમારી પાસે પહેરેલાં કપડાં સિવાય બીજું કંઈ પણ સાધન ન હોવાથી કેટલાક દિવસ સુધી, કેલી મુદત સુધી તે બેટમાંજ રહેવાનો ઠરાવ કર્યો. તે બેટમાં અમે મજુરીનો ધધો દરી બે પૈસા પેદા કરવા લાગ્યા. લગભગ બારેક માસ સુધી અમે તે પ્રમાણે ચલાવ્યું. આ દરમ્યાન અમારી પાસે ઠી- પૈસા બેઠા થયા. તેથી અમે અમારી મુસાફરી કરવાનો વિચાર કર્યો. એક દિવસ અમે ડીઆગિનારે આવી પહોંચ્યા તે વખતે આ વહાણ ધરાન જવાને ઉપડવાની તૈયારીમાં હતું. અમે આ નાપુદા સાથે બંદોખત કરી અમારે મુકામે જઈ અમારા જીવ સામાન લઈ આવી આમાં ચડી બેઠા. કેટલાક દિવસ પછી અમારા વહાણની પાછળ એક વહાણ જોસળખ આવતું જણાયું. તેના દેખાવપરથી તે

વહાણુ અમને પકડવા માટે આવતું હોય તેમ જણાયું, તેથી અમે અમારૂં વહાણુ બની શકે તેટલી ઝડપથી હાથેય તોપણુ તે વહાણુ અમારા વહાણુનો ડેડો ઘણીજ ઝડપથી લીધો અને થોડા વાતપર અમારી લગેલમ આવી પહોંચ્યું. અમને માલમ પડ્યું કે તે વહાણુ આંચીઆ લોકોનુંજ હતું કે જેમનાં થાંધા વહાણુ લૂટવાનો છે. આ ચાલાક લોકો ટોપોટપ હાથમાં મોટા છરા લઈ દરીઆમાં ફેરી પડ્યા. અમે એકદમ અમારા વહાણુપર ચઢી આવ્યા. અમે સધળા ગમગણ ગયા, તોપણુ અમારા બાંહેધ નાખુંદાએ અમને ઘણીજ હીંમત આપી, તેથી અમે અમારો બચાવ કરવાને તૈયાર ગયા. અમે પ્રથમતો ને લોકોને ઘણા કાલાવાલા કર્યા પણ અમારી બોલી તેઓ સમજી શકતા ન હતા, તેથી તેમણે અમને ઉંચા કરી કરીને દરીઆમાં ફેંકવા માંડ્યા. અમારામાં કેટલાક જણ પોતાનાં દથીઆર લઈ તેમના સાથે શરૂ ગયા. હું પણ મારી પાસેની નાની સરખી પીસ્તોલ લઈ તેમની સાથે થયો. થોડીવાર સુધી જાગરી રનાકશી ચાલી, પણ છેવટે તેમણે અમારો સવે સામાન લઈ લીધો. અમે મને નિરાશ થયા બાજંગલી લોકોએ અમને મારી નાખવાના ઇરાદાથી અમારા વહાણુની નીચે એક મોટું ગામડું પાડ્યું. પછી તેઓ એકદમ ચોતીકા વહાણુમાં બેસી ચાલતા થયા. તેમના ગયા પછી કેટલીક વારે અમે અમારૂં વહાણુ ચલાવ્યું પરંતુ ગામડું પડેલું હોવાથી તેમજ પવન પ્રતિકુળ હોવાથી કિનારે પહોંચવું અશક્ય લાગ્યું. છેવટે અમારા બાંહેધ નાખુંદાએ અમને જણાવ્યું કે હવે કિનારો તદ્દન નજીક છે. અમે તેવા આપણે વહાણુની ટોચે થોળા ધણ ચઢાવીએ તો વખતે કોઈ વહાણુ આપણી મદદે આવી પહોંચશે. અમે ને પ્રમાણે કર્યું. નેવામાં આપની નજર આ તરફ આવવાથી આપ અમારી મદદે આવતા પહોંચ્યા છો તે માટે અમે સન્નગ આપનો મોટો ઉપકાર માનીએ છીએ. વળી પુતાની પાસે અન્ન કરીએ છીએ. આપની સધળી મુગદબરે હાવે. ” આ સન્નગી હટીકત જણી શાહજાદો તથા શાહજાદી ઘણાજ દિલગીર થયાં અને જણાવ્યું કે “ તમે પુત્રીથી અમારી સાથે અમારે ત્યાં ચાલો, અમે તમને બનતી મદદ આપીશું. ” એમ કહી તેઓ તેમને પોતાની સાથે પોતાને ત્યાં લઈ આવ્યા.

રાણી મોરજીયાના ઘણા વખન થયાં પોતાની બેટી તથા શાહજાદો અલીહુસેન આવ્યાં નહિ, તેથી શીકર કરવા લાગી, તેણે તેઓની તપાસ માટે ચારે તરફ નાખસો દોડાવ્યાં, પરંતુ વળી સુધી કંઈ પણ પત્તો લાગ્યો નહિ, તેથી ઘણી ફિકર કરવા લાગી. તેટલામાં તે વહાણુ કિનારે આવી પહોંચ્યું. રાણીએ બેટી ખતીમાને યૃહ્યું અને તેથી તેણે સધળી હટીકત કરી સંમળાવા. રાણીએ પોતાની બેટી તથા શાહજાદાના આ કામને માટે ઘણાં વખાણુ કર્યાં. પછી તેમને પોતાનાં સાથે પોતાના મુકામે લઈ ગઈ ત્યાં ગયા બાદ તેણીએ તેમને થોડાં ખોરાક તથા કપડાં વગેરેનાં બંધોબસ કરી આપ્યાં.

હવે રાણી મોરજીયાનાની ખાતરી થઈ કે આ શાહજાદો ખાસ કિમતવાળું કુળના અને કિંચા મુશુનો છે તેથી તેણીએ પોતાની બેટી ખતીમાનાં લગન ઘણી ધામધુમથી શાહજાદા અલીહુસેન સાથે કર્યાં. આ લગનની પુણ્યલીમાં તેણે પોતાના આખા રાજ્યમાં એક પખવાડાઆ સુધી મોજમગલ ભોગવવાના હુકમ કર્યો. ઘણા ખરા જાદીયાનોને મુક્ત કર્યાં. અને લાખો રૂપીયાની ખેરન કરી.

એક વરસ સુધી શાહજાદો અલીહુસેન તથા ખતીમા ઘણાજ ખ્યાલો આનંદ સાગરનાં સુલ્યાં. પછી તે શાહજાદીએ એક ખુબસુરત બેટાને જન્મ આપ્યો તેનું નામ નુરદીનખાન પાડ્યું. ત્યાર બાદ શાહજાદા અલીહુસેને પોતાના બાંધની ખબર કાઢવાના ઇરાદાથી, તેમજ પોતાને મેહલ દુઃખ દેનાર પલા માજીઆના મુલકપર ચઢાઈ કરી તેને શિક્ષા કરવાના ઇરાદાથી માટું જાગરું લશ્કર એકઠું કરી રાણી મોરજીયાનાને સાથે લઈ સ્વારી કરી. પવન અનુકુળ હોવાથી તેઓ ઘણાજ થોડા વખતમાં ત્યાં પહોંચ્યાં. આ લશ્કરની ખબર આખા શહેરમાં પવન વેગે ફેલાઈ ગઈ. તેણે પોતાના વજીર અમદુલહુસેનને બોલાવી સલાહ લીધી. શાહજાદા અમદુલહુસેન જાને લડાઈમાં જવાને તૈયાર થયો. અને બની શકે તેટલું લશ્કર એકઠું કરી જલદીથી રવાના થયો. રાણી મોરજીયાનાનું લશ્કર થોડે દૂર રહ્યું એટલે પોતે થોડાક માણસોને સાથે લઈ ખાજીના લશ્કરને ત્યાંજ ઉભું રહેવા ફરમાવી સલાહ માટે ગયો. અને રાણી મોરજીયાનાના એક ખાસ માણસ સાથે કહાવ્યું કે “ અહીંના મુખ્ય વજીર અમદુલહુસેન આપની મુલાકાત

હોવા છત્રે છે, અને તેના જ માટે તે આપની હાવણીમાં ઉભો છે. ” રાણી મોરજીયાનાએ તેને એકદમ ફેલાવવા પોતાના માથાએ હુમ કર્યો. હુકમ મુજબ વજીર અબદુલહુસેનને રાણી મોરજીયાનાની હજીરમાં હાજર જવામાં આવ્યો.

અબદુલહુસેન રાણી મોરજીયાનાના પગે પડ્યો. રાણી રાણીએ તેને લાપક આસન આપી તે પર હોસવા કમઠાવ્યું જેમાં તે બેઠો. આ વખતે શાદનદા અલીહુસેન પણ ત્યાં હાજર હતો અને શાદનદા-એ એકમેકની સમુદ્ધાન રહ્યા, અને દરેકના મનમાં આવ્યું કે આ મારો બાપ હોવા જોઈએ તો પણ વધારે ખાતરી કરવાના હેતુથી તેઓ બંને ચાંપ રહ્યા, કારણ કે દરેકની આ વખતની નિયતિ ધણીજ બદલાઈ ગઈ હતી. દરેક જગ્યા પોતાના બાપ દયાત હશે કે કેમ ? તે વિશે પણ સકમંદ હતો.

વજીર અબદુલહુસેનને જણાવ્યું કે—“ જો નામદાર રાણી ! તમારે અમારા રાજ્યપર ચઢાઈ કરવાનો શો સમય છે ? જો અમરો અગર અમારી પ્રજાનો કંઈ પણ જાણે અજાણે મુતોદ ધપ ગયો હોયતો તે બદલ અમને મારી આપશો. ” રાણીએ જણાવ્યું કે “ હું કંઈ પણ રીતનું વેર લેવા અચી નથી, હું તો તમારા પાદશાહની સચે નેકદોસ્તી ધરાવું છું, પરંતુ આ અમારો જમાઈ અલીહુસેન કે જે પહેલાં જાણી શકેના બુલામ હતો અને જે મેં બંદર મ નામના નામુદ પાસેથી બળાટારે લીધો હતો તેને તેઓ-એ બેદર દુષ્ટ અપ્યું છે માટે તેને પકડી વિકા કરવાના હેતુથી હું અચી આવી છું ” આ વચન સાંભળતાંજ અબદુલહુસેન પોતાના પ્રિય બાપ અલીહુસેનને ધણીજ પ્રેમથી વળગી પડ્યો. અલીહુસેન પણ તેને એટલાજ પ્રેમથી વળગી પડ્યો. આ પ્રમાણે બંને બાપઓનું એમએક અળવું થયેલા તેમના દયનો જોઈ પણ રહ્યો નહિ. તેમની આખોમાં પ્રેમજી આવી ગયાં અને કેટલોક વખત સુધી તો રમખ ધપ રહ્યા. રાણી મોરજીયાનાને પણ ધણીજ આનંદ થયો. ત્યાર પછી અબદુલહુસેન પોતાના બાપ તથા રજાને લખાઈ માત્ર તમા સાથે પોતાના શરદમાં નેડો લાવ્યો. માણસોના પાદગદને ત્યાં તેઓ લમબગ ત્રણ અવાડામાં રહ્યા. અને આ મલગો વખત તેણે ધણીજ આનંદમાં ગુમર્ગી.

સુલતાન પીન્નદમદ કે જે પોતાના બે શાદનદાઓને મરી ગયેલા ધાનને હતો, અને તેમના મોતનું કારણ પોતે જ ધમ પડ્યો હતો તે દિવસે દિવસે સ્મરતો ગયો, તેનું મન હમેશાં ચિંતિતરહેવા લાગ્યું, અને રાજ્યસભામાંથી તેનું મન બ્યસ રહેવા લાગ્યું. થોડા વખતમાં તો તેના શરીરની રિયતિ એવી ધમ્ કામ કે હવે તેનો જાન જશે એમ જણાઈ. તેથી તેના દર વજીર તેને ધણીજ દિવાલો આવવા માંડ્યો. સુલતાને જણાવ્યું કે “ મારા શાખા વજીર ! આ દુનીઆમાં મારા જેવો દુષ્ટ અને દત્તારો બાપ કદી પણ થયો નહિ હોય કે જેણે નાપક ઓગતપર વિશ્વાસ રાખી પોતાના ગુણીબલ અને નિદોષી દુકગાઓનાં ખૂન કર્યો હોય. મારા જીવરને વિકાર છે. હું ખુદ અને હજારો હાથના ઉડાદેજમાં નાખી મારા કથોગ પાપને બદલો આપ. હું હવે આ દુનીઆમાં રહેવાને લાપક નથી, ” ઘાના વજીરે જણાવ્યું કે “ મારા નેક નામદાર ! આ શોગ કરવાથી કંઈ પણ કામદો નથી. જે વાત બની ગઈ ને વતનો શોક કરી સબાઈયા પોતાના દુષ્ટમાં ધરાડો થવાને બદલે ઉલટો વધારો થાય છે, માટે ખુદની મનજીને આપને થમ્ પ્રીત્ત કરો. ” સુલતાને જણાવ્યું કે “ હવે હું આતીપૂર્વક કહું છું કે મારો કાળ નજી દીધા આવી પાડ્યો છે અને તેથી મારું સધળું ગળ્ય તનેજ સોંપું છું. તું નેકનવાયથી આ રાજ્ય ચલાવીશ એવી મને આશા છે. ” ઘાના વજીરે જણાવ્યું કે “ સુલતાન નકી મરી જશે. તેને તેના પાપને પુરેપુરો પતંગો થાય છે. હવે મની ગયેલા શાદનદા શી રીતે જીવના થાય ? પરંતુ લાવ ! વખતે કંઈ કામદાર ને ઉમગલે જીવના મળ્યા હોય તો અને બોલાવી ખાતરી કરે ” એમ વિચારી તેણે તે કામદારને બોલાવો વા મોઢ્યો. તે આવી પડેાંચે ત્યારે તેને એકાંતમાં લઈ જઈ ધણી દિવાસો આપી શાદનદાઓની ખાતરી કરીને મહેતા સુચવ્યું. દર વજીરના વચનપર વિશ્વાસ રાખી તેણે સધળી દુકીકત સામે સાચી કદી દીધી. આથી વજીરે તે શાદનદાઓ આપી વિદાય કર્યો. પછી વજીર સુલતાનની પાસે ગયો અને તેને દિવાસો આપનાં મળી દુકીકત જણાવી. પ્રથમ તો સુલતાને આનું નહિ, પણ બધારે વજીરે સોગમ પૂર્વક જણાવ્યું ત્યારે સુલતાનને ધણીજ આનંદ થયો. તેણે તે શેરખાની ધણી ઉપકાર માની પોતાના નિદોષી શાદનદાઓના જાન બચાવ્યા બદલ મોટી જગીર આપી.

ત્યાર બાદ પોતાના હાના વજરને રાજ્યનો તમામ કારાગાર સોંપી કેટલાક વિશ્વાસુ સરદારોને સાથે લઈ પોતે શાહજાદાઓની ખેળમાં નીકળી પડ્યો તેણે ફરાન કીધો હતો કે જે શાહજાદાઓનો પતો ન લાગે તો તેણે પોતાના દેહનો ત્યાગ કરવો. સુલતાન દેશદેશ ને ગામે ગામ રહ્યો. તો પણ શાહજાદાઓ ન પત્યા હતા. તેથી પોતાનો દરોહ અમલમાં ચૂકવાને સુલતાન તૈયાર થયો. પણ તેના વિશ્વાસુ સરદારોએ તેને તેન કરતાં અટકાવી ફરોને તપામ કરવા સુચવ્યું. એવે દરવા દરવા તેઓ માછાઓના રાજ્યમાં આવી પહોંચ્યા. ત્યાં તેઓ કેટલાક દિવસ રહ્યા પછી તેમના જાણવામાં આવ્યું કે આ રાજ્યના મુખ્ય વજરનું નામ અબ્દુલહુસેન છે. અને તે કોઇ મોટા પાદશાહનો શાહજાદો થાય છે. આ જાણતી ખાતરી કરવા માટે તે સુલતાન કે જે સંધાન્ય વેશમાં હતો તે પોતાના કિમરોનો સાથે દરબારમાં આવ્યો. આ વખતે માછાઓના પાદશાહ તથા રાણી મોરછાના તથા શાહજાદો અબ્દુલહુસેન અને અલીહુસેન પણ બિરાજેલા હતા. સુલતાન પીરમદમદે આવી તેમને તપામ કર્યું. રાજા રાણીએ તેનો યોગ્ય સત્કાર કરી આમન આપ્યું. ત્યાર બાદ રાણી અમીર ઉમરાઓ જે તેની સાથે હતા. તે સંધાન્યોને તેમને લાલક આસન આપ્યા.

શાહજાદા અબ્દુલહુસેન તથા શાહજાદા અલીહુસેને પોતાના વૃદ્ધ અને પ્રિય બાપને તરખ યોગખી કહ્યો. તેથી તેઓ બંને જણા ઉઠી તેના પગે પડ્યા. આ જોઇ મન રાણીને ધણીજ નરાધ લાગી. સુલતાન પણ પોતાના બંને મેઠાઓને ધણીજ દર્શયો બેઠી પડ્યો. ધણે વરસે પોતાની મુઠાદ બર આવી જણા બુદાનો અત્યંત કષ્ટકાર આવ્યો.

રાણા મોરછાના પૂજવાથી શાહજાદા અલીહુસેને સંધળી હકીકત જણાવી જ્યારે તે રાજા રાણીએ જાણ્યું કે આ માત્રાજી વેશમાં આવેલો પુરુષ તો બુખરાનો પ્રખ્યાત સુલતાન પીરમદમદ છે, ત્યારે તે બંને જણાએ તેને ધણીજ આદરમતભરેલાં નમન કરી માન આપ્યું. અને તુરંજ તેને લાલક પેશાક લારી પહેરાવ્યા. પછી પોતાની સાથે એન્જ આવતને બેનાડ્યો.

આ ખાતરી માછાઓના આખા રાજ્યમાં આદર આનંદ ધઈ રહ્યો. અને તેની ખુશીમાં અલીહુસેન દુખ દેવાર પુઠા માછાઓને બોલતી સખા કપકા સાથે મારી આપી.

ત્યાર બાદ રાણી મોરછાના પોતાના જમમ શાહજાદા અલીહુસેનને સાથે લઈ પોતાને દેશ ગઇ. ત્યાં જઇ તેણીએ પોતાની વૃદ્ધ વંશ થયેલી સંધળી કારાગાર અલીહુસેનને સોંપી રાજ્યાભિષેક કરી આદીએ ખેલવ્યો તેણે ધણીજ મારી રીતે મજબ ચલવ્યું.

રાણી મોરછાના તથા બાદ સુલતાન પીરમદમદે પોતાના શાહજાદા અબ્દુલહુસેનને સાથે લઈ પોતાના દેશ ગઈ પાછા દરવા વિચાર કર્યો, પરંતુ માછાઓના પાદશાહે ધણીજ આદરથી જણાવ્યું કે “માર પેટે રંધ પમ ફરજન નથી, તેથી મારા રાજ્યના તારસ તરીકે શાહજાદા અબ્દુલહુસેનને ઠરાવું છું. સુલતાન પીરમદમદને અમુકક નમે એક દીકરા, કે જે આ બે શાહજાદાઓએ પોતાનો મુત્રક છોડ્યો ને વખતે મત્ર પાંચેક માલ્દા હતા ને હયાત હોવાથી માછાઓના પાદશાહની આ માગણી તેણે સ્વીકારી. આ વખતે પોતાના બંને દીકરાઓ મોટા મોટા રાજ્યના તારસ થયેલા જોઇ સુલતાન ધણીજ ખુશી થયો. એવે પોતાના દેવમાં જવા મટે માછાઓના રાજાની રજા માગી નીકળ્યો, અને કેટલીક મુદતે પોતાના રાજ્યમાં આવી પહોંચ્યો. પોતાના સુલતાન પીરમદમદને આવેલો જોઇ તમામ પ્રજા તેમજ અમીર કિમરાઓ ધણીજ હાડગાડ સાથે લેવાને સામે ગયા. અને ધણીજ લામદુમથી પોતાના રાજ્યમાં તેની લાવ્યા.

પછી સુલતાને સંધળી હકીકત કહી અંબગારી તેથી તમામ પ્રજાને ધણીજ દર્શ થયો. આ વખતે નુરમહાલ પેગમને તથા આંદમદાલ પેગમને પણ પોતાના દુષ્ટ કર્તવ્યની પુરેપુરી સજા થઇ ગઇ હતી. તેઓનાં પાપી અંતઃકરણ હવે શુદ્ધ થયાં હતાં. તેથી તેમજ જુબારાની પ્રજાના અગિ આદરથી છૂટી કરવામાં આવી, તેપણ સુલતાન પીરમદમદે તો તેઓનો ત્યાગ હમેશને માટેજ કર્યો હતો. આ બે દુષ્ટ એકબેરોએ છૂટા થયા બાદ સાથે રહી પોતાનું સંધળું આધુન્ય બુદાની બંદગી કરી પાક રીતે ગુજર્થ.

માછીઓના પાદચાહ પશુ પોતાની વૃદ્ધાવસ્થા થવાથી પોતાનો મુગટ શાહનજા અમલદારદુસેનને માથે મૂકી સધળા કારણાર તેને મોંપી દીધો. આ શાહનજાએ પશુ ધણી સારી રીતે રાજ્ય ચલાવી પોતાના આખા રાજ્યમાં મુસલમાની ધર્મ સ્થાપ્યો.

હિંદના સુલતાનને તેમજ બેગમ દીનારજીને આ વાર્તા ધણીજ પસંદ પડી. તેપરથી શાહનજાએ જણાવ્યું કે “જે આપ નામદાર હજુ પશુ મને જીવતી રાખવા હુકમ ફરમાવશો, તો હજુ પશુ આથી ધણી સરસ વાર્તા કહી સંભળાવીશ.” સુલતાને તેમ કરવા મરજી જણાવ્યાથી સુલતાના શહરાનજીએ નીચે મુજબ નવી વાર્તા શરૂ કરી.

વજીરપુત્ર સિકંદરશાહ તથા તેની પ્યારી બાનુ મરીયમની વાર્તા.

નિઝિસ અને યુકતીસ નદીઓના સંગમપર બસરા નામે એક પ્રખ્યાત બંદર અગાઉના વખતમાં ધણીજ નામીયું હતું. દેશ પરદેશથી હજારો વહાણો તરેહ તરેહનો માલ લઈ ત્યાંના બારામાં દાખલ થતાં હતાં, તેમજ આ બંદરના આહસિક વેપારીઓ નિઠરપણે પોતાનાં ક્રીમતી વહાણો ધણે દૂર દેશ હંકારી જતા હતા. આ બંદરનાં મોટાં બજારોમાં અસંખ્ય દુકાનો તરેહ તરેહના માલથી ભરપૂર હતી. બજારના રસ્તા ધણે ભાગે સીધા અને પોહોળા હતા. તેની મુંદર સડકોપર પાણી છંટાવું હતું. રાત્રે રોયતીને માટે ઠેકાણે ઠેકાણે ભપકાદાર ફાનસો ચોડવી દીધાં હતાં. શહેરની આજુબાજુ મોટા બાગબગીચા તથા પુષ્કળ હમામખાનાં હતાં, જેમાં સાંજ સવાર અસંખ્ય મોજલાં સ્ત્રી પુરુષો આનંદની લહેર લેતાં હતાં અહીંના સાહસિક વેપારીઓ પાસે પુષ્કળ ધન હતું. કેટલાક વેપારીઓ તો કરોડોપતિ હતા આ શહેરની તમામ પ્રજા જુદી જુદી જાતની વિદ્યાકળામાં પ્રવીણ હતી. સંજીનવિદ્યાને માટે તો તે આખી દુનીઆમાં મથકુર હતું. તે સિવાય કાજીઓ, હકીમો શિલ્પશાસ્ત્રીઓ, મુંદર વકતાઓ, અને નાટકકારોથી આ શહેર ભરપૂર હતું. આવા ભવ્ય અને મુંદર શહેરમાં લતીફખાન નામે સુલતાન રાજ્ય કરતો હતો.

આ સુલતાનની ઉંમર લગભગ ૨૦ વરસની હતી. પોતાના પિતા દિલાવરખાનના વખતથી તે ધણેજ લાડમાં ઉછર્યો હતો, કારણ કે દિલાવરખાનને આટલોઆજુ પુત્ર હતો. નાનપણથીજ અનિયમ લુખાં લાડમાં ઉછરવાથી ધણેજ સ્વછંદી થયો હતો. વળી જુવાનીના મદમાં ચટ્ટી ગયો હતો. કાચી ઉંમરમાં પોતાના પિતાનું મરણ થવાથી રાજ્યની તમામ લગામ પોતાને હાથ આવી.

આ સુલતાની પાસે અયુમકર નામે એક દાંતો અને વૃદ્ધ વજીર હતો. દિલાવરખાનના આ વજીર પર પુણી વિશ્વાસ હતો તેથી તેણે મરતી વખતે પોતાના શાહનજાની તથા પોતાના રાજ્યની તમામ સુપરન આ નેક વજીરને કરી હતી. આ વૃદ્ધ વજીર હરમેશ સુલતાનને ધણી ધણી રીતે સમજાવતો હતો. આ વજીર ધણેજ પ્રમાણિક, ઉદાર, માયાળુ, ખતીલો, દંઢ, પરાક્રમી અનેવિદ્વાન હોવાથી શહેરની તમામ પ્રજાની તેનાપર ધણેજ પ્રતિ હતી, તેમજ તેના દરબારના તમામ અમીર ઉમરાવો તેના પર શ્રીદા રહેતા હતા. જુવાન સુલતાન જો કે ધણેજ અભિમાની તથા મગરૂર અને સ્વછંદી હતો તો પણ આ વૃદ્ધ વજીરની સલાહ સ્વીકારતો, કારણ કે નાનપણથીજ એક પુત્રની માફક ઉછરવાથી વજીરનો તેના પર સારો દામ હતો.

આ સુલતાનના દરબારમાં જલાલ કરીને એક મોટો ઉમરાવ હતો. જે હમેશાં પોતાનો સ્વાર્થ સાધવામાં જ તથા અદેખાઈ કરવામાં જ મગ્યેલો રહેતો. અયુમકર કે જેનાપર આખા બસરા શહેરની તમામ પ્રજા શ્રીદાશીલ હતી તેનાપર આ નાપાક ઉમરાવ આતશ્ય વેર રાખતો. અને લાગ આવે ત્યારે જુવાન સુલતાનને બંભેરવામાં બાકી રાખતો નહિ.

આ નાપાક જલાલ પાસે પુષ્કળ પૈસા હતા, પરંતુ તે એટલો તો કંજુસ હતો કે પોતાની જાત માટે પણ પુરતા પૈસા વાપરતો નહિ, ત્યારે સખાવત તો ક્યાંથી જ કરે ? વળી ગમે તેવા સારા માણ-

સને તે ધિક્કારતો હતો આવા નિમકદરામ માણસપર તમામ પ્રજા નારાજ હોય તેમાં કંઈ પણ નવાઈ નહી. ટૂંક વજીર બધાં સુધી જીવ્યો ત્યાં સુધી તે સુલતાન લતીફખાંએ સારી રીતે અમલ કર્યો. પરંતુ વજીરના મરણ કેડે તેનાપર ક્રોધનો દાખ રહ્યો નહિ, અને તેથી દિવસે દિવસે બગડતો ગયો.

ટૂંક વજીરના મરણ પાછળ પેલા જલાલનું જોર દિનપ્રતિદિન વધતું ગયું. સુલતાનનો તે માનીતો થઈ પડ્યો. આ નિમકદરામ ઉમરાવે સુલતાનને આડે રસ્તાં જતાં નિલકુલ રોકાયો નહિ ઉઠ્યો તે તેને એવા કામમાં મદદ કરવા લાગ્યો આથી શહેરની તમામ રૈયત ઘણી દુઃખી થવા લાગી અને મરહુમ વજીર અયુબકરનાં સંભાળી સંભાળીને તેના કિતમ ગુણોની પ્રશંસા કરવા લાગી.

આ નામદાર ઉમરાવે અયુબકરપર વેર લેવાનું નક્કી કર્યું, કારણકે તેની હવાનીમાં તેમજ તેના મરણ પછી પણ તમામ પ્રજા તેને બેહદ પ્યારથી ચહાતી હતી તે આ અદેખા ઉમરાવથી ખમી શકાયું નહિ. આ નેક વજીરને સિકંદર નામે એક બેટો હતો, તેનામાં પણ તેના પિતાના જેવા ઉમદા ગુણોએ જ વાસ કર્યો હતો, પરંતુ તે તેના બાપ કરતાં વધારે મોજબો તથા ઉદાર હતો તેના પિતાએ પોતાની દયા-તીમાં ઘણી વખતે તેને શિખામણ આપી હતી, પરંતુ તેની આ ટેવો દિનપરદિન વધતી ગઈ તેના બાપના મરણ પછી તે આ ટેવા હદપાર વધી ગઈ. તે રાજ જીંદી જીંદી તરફની મોજમજ આરવામાં તેમજ સખાવત કરવામાં પુષ્કળ પૈસા વાપરવા લાગ્યો. તેની ખુશસુરત અને આકાશ બાતુ મરીયમ નેને વખતો વખત સનગવતી તેમ જ તેનો વિશ્વાસુ કારમારી નસરવાન તેને વારંવાર કહેતો તોપણ તેણે પોતાની મોજમજ ! કે સખાવતમાં કંઈ કસર કરી નહિ.

આવા ઉદાર શખસની પાસે મદતીઆ અને હાજીહા કરનારા હજારો જણ આવવા લાગ્યા, અને તેઓ તેનું ફાંસીફાંસીને ખાઈ ગયા. તેના બાપ પાસે જે અથાગ દ્રવ્ય હતું તે દ્રવ્યનાં ધણોખરો ભાગ તે આર માસની અંદર ખુટી ગયો. કહે તેની પાસે જીવ દ્રવ્ય હતું. જે બાગે જ ત્રણેક મહિના ચાલે તેમ છતાં સિકંદરની નજર ઉઘડી નહિ. એક વખત તેની ચતુર બાતુએ કહ્યું કે “ મારા પ્યાર સાહેબ ! તમારી પાસ હવે ઘણાજ થોડા પૈસા છે, માટે તમે તમારો ખરચ કરી કરો, નહિ તો તમે ઘણીજ સુશીખતમાં આવી પડશો.” તેણે જવાબ આપ્યો કે “ મારી પ્યારી ઝોરત ! તું મને આની નકામી વાત કરી કાપર ન કર ! મને મારા પિતાના વખતમાં બહુજ કંજુસાઈથી રહેવું પડતું હતું હવે હું રવત્રત્ર થયો છું માટે મને મારી મરણ પ્રમાણે મોજમજ મારવા દે, તેમાં તું આડે ન આવ ” આ સાંભળી તેણી શાંત રહી, કારણકે તેણીએ પોતાના ધણીનાં મરણ સાચવવાને નક્કી કર્યું હતું. આ બધી ખીનાથી પેલાં અદેખા જલાલ સારી રીતે વાકેફગાર હતો.

એક વખત તે નાપાક ઉમરાવ જલાલ પોતાના જીવાન સુલતાનને સાથે લઈ વેશ બદલી ફરવા નીકળ્યા. તેઓ ફરતા ફરતા નદીપર આવી પહોંચ્યા. ત્યાં તેમણે એક ધોળીને લુગડાંપિનો જોયો. આથી તે બંનેને ઘણી નવાઈ લાગી, કારણકે આ વખતે અરધી રાત વીતી ગઈ હતી, તેઓ બંને જણ તે ધોળીની પાસે આવી પહોંચ્યા. ધોળી તેમને ઝાળખી શક્યો નહિ, કારણકે વેષ બદલેલો હતો; તેથી બીકથી નાલવા લાગ્યો સુલતાનને તેને તેમ કરતાં અટકાવ્યો. અને પછી પોતે કોણ છે તે જણાવી આ ટલી મોડી રાત્રે શા માટે કપડાં ધુએ છે તે કહેવા ફરમાવ્યું. ધોળીએ જવાબે જણવ્યું કે આનો નામદાર સુલતાન છે ત્યારે તે તેના પગે પડ્યો ને બોલ્યો કે “ મારા નામદાર સુલતાન ! આ લુગડાં આપણા મરહુમ વજીર અયુબકરના બેટા સિકંદરશાહની ઝોરત મરીયમનાં છે. તે બાતુ ધણીજ ખુશસુરત છે. આ દુનિઆમાં તો હું પરંતુ બીજી દુનિઆમાં પણ તેના જેવી ખુશસુરત ઝોરત બાગ્યે જ દશે.” તેણીના પોશાકમાં એટલી તો ખુશખો છે કે દિવસે તો બમરા તેનાપર જીવંતવ કરી મૂકી નિલકુલ ધોવા દેતા નથી, તેથી તેણીનાં કપડાં રાત્રેજ ધોવાં પડે છે મારા ચુનાની મને મારી આપશો.” સુલતાન આ વાતથી ઘણો અજબબ થયો. તેના મનમાં એમ થયું કે મારા જેવા સુલતાનના ઘેર પણ એવી બાતુ નથી અગર એવી શાહેબી નથી માટે નક્કી તે બાતુને મારા જનાનખાનામાં દાખલ કરવી. આવા વિચારની સાથે જ તે જલાલને લઈ ચાલતો થયો.

જલાલ બાદશાહના ચહેરાપરથી તરત જ સમજી ગયો કે “ સુલતાન તે માઇસર મોહિત થયો છે, તેથી તેણે પોતાનો વિચાર પાર પાડવાના ધરિદે વખત વિચારી જણાવ્યું કે “ નામદાર શાહ ! હું સાચે સાચું કહું છું કે તે ઝોરત તો આપ જતા સુલતાનને લાયક છે: મેં એક દિવસ તેણી તો મહેલના ઝર મામાંથી જામ હતી, ત્યારથી જ મારી તો મરજ થઇ હતી કે આપ નામદારને તે વાન જણાવું; પરંતુ આપના વૃદ્ધ વજીરના મેદાની ઝોરત હોવાથી હું આપને કંઈ પણ મ્હી વચ્ચે નહિ કારણકે કદાચ તમે મારાપર નાદક મુસ્તે થાઓ. ” જલાલનાં આ વચન સાંભળી સુલતાન બોલ્યો કે “ મારા વહાલા જલાલ ! હું તને સાચે સાચું કહું છું કે હું તને જેટલા અતઃકંચુથી આહું છું તેટલા અતઃકરચુથી તે વજીરને ચલાતો નથી, ફક્ત તે વૃદ્ધ હોવાથી તેમજ મારા આપનો માનનો હોવાથી હું તેને માન આપતો હતો. હવે તો તે મરી ગયો છે. વળી તેનો એટલે નિકંદર આપણે ત્યાં ને કર પણ નથી મટે તેની પાસંથી તે નાશુર બાનુ લઇ લેવાં જ એજએ

જલાલે જણાવ્યું કે “ નામદાર આપનું કહેવું બગાડે છે, પરંતુ તે ઝોરતને કંઈ પણ યુતિથી લવાય તો હીક, નહિતો લોહોમાં આપણી અપહરિત થાય. ” શાહે કહ્યું કે “ મારા વહાલા જલાલ ! તું કહે કે આપણે શી મુકિત કરવી ? ત્રીજી ને યુતિ માંમે લખાડના પહેલાં એકવાર ને બાનુને હું નબ્બે જોવા ઇચ્છું છું, માટે મને તે બતાવ. ” સુલતાનનાં આ વચનો સાંભળી જલાલે જણાવ્યું કે “ મારા નામદાર શાહ ! આ કામમાં નમારે ધણી ધીજી રાખવા પડશે. મારી મઝાજ એવા છે કે આપના દરબારમાં નિકંદરને બોલાવો એક કિમશતની પદી આપવી, અને તેમનાપર અત્યંત પ્રિતિ બતાવવા, તે હાન બોળા મનના છે. માટે તે આ છુ દફામાં ઝટ ફરમાવ જશે. તે આપણા દરબારમાં આવશે જતો થવાથી તેની ખુબસુરત બાનુને આપના જતાનામાં એમના પાસે આવવાને વાંધા પડવા નહિ અને તે નિમિત્તે તમે તેને ખંધ ચક્રશે. ત્યાર પછી આપણે શા મલાજ લેવા તે તમને તે રખતે બતાવીશ; પરંતુ આ વાન ધણીજ ગુપ્ત રાખવાની છે; એ નિકંદરને કંઈ પણ વડેમ પડશે, તો આપણા તમામ મહેનત નિષ્ફળ જતાં લખી આશા ધુળધાણી થશે ” બાદશાહને આ વાન ધણીજ પતન પડા નેની મીઠે દિવસે સવરનાંજ પોતાના ખાસ માણસને હુકમ આપ્યો કે આપણા મરહુમ વજીર આયુબકરના બેટા નિકંદરને મારી દબુર બોલાવો લાવ !

હુકમ મલાનાંજ શાહમાજ નિકંદરને તેડવા ગયો. આ વખતે નિકંદર પોતાના દિવાનખાનામાં પોતાના મોજલા મિત્રો સાથે મોજમજ વડાવતો હતો. શાહમાજે આવી ધણીજ નમ્રતાપદ્યા પડે પડી મત્રામ કરી. નિકંદરે તેને તુરંતજ ઝોળાખી કહ્યો: શાંચ કે પેતાના પિતાના વખતમાં ને ધણી વખત પોતાને સુકામે આવતા જતો હતો નિકંદરે તેને એવવાનું કહી જણાવ્યું કે “ આજે ધણી લાંબી મુદતે તારે આવવું કેમ થયું છે ? જો કંઈ પણ કામ હોય તો ખુશીયા કહે. ” શાહમાજે કહ્યું કે “ આપને નામદાર શાહ પોતાનાં દબુરમાં બોલાવે છે, માટે પધારો. ” શાહ તરફથી ઝોગિતું નેતું થવાથી તે તેમજ તેના મહતીઆ, ને મોજલા મિત્રો પણ ચમક્યા. તેણે પૂછ્યું કે “ મને શાહ શા માંમે બોલાવે છે તે તારાં જાણમાં હોય તો જણાવ. ” શાહમાજે કહ્યું કે “ મને તે વાતની પુરતી ખબર નથી, પરંતુ એટલું તો ખરું કે આજે એ વરસ થયાં તમે નામદારને મળ્યા નથી, માટે તમને મલકા મારે ખાન બોલાવે છે. મને હુકમ આપ્યો છે કે આખીને આખી લખ આવ. માટે ચલો નેધાર થાઓ. નિકંદરે પોતાના મિત્રોનાં જન લઇ પોતાના ખાનગી રૂખમાં જઈ પેટાક પહેરવા માંડ્યો તે પોશાક પરીર પાછો આવ્યો ત્યાં સધી તેના મિત્રો ત્યંજ એસી ઝા. તેઓ શાહમાજ સાથે વાતોના તડકા મારના હતા. ત્યાર બાદ તેઓ બધા ઉઠ્યા અને મિત્રો મિત્રોના ઘેર ગયા. નિકંદર શાહમાજની સાથે દરબારમાં જતા નામજ્યો.

નિકંદરે શાહે સુલતાનના પગમાં માથું મુક્યું. સુલતાન તેને હાથ ધરી ઉઠારી લઇ ખૂન હેતથી બેઠો. પછી પોતાની પાસેના એક સુર આનંદપર તેને બેનાડ્યો. ત્યારબાદ શાહે જણાવ્યું કે “ મારા ખાન નિકંદર તારા વૃદ્ધ પિતાના મરણ પછી તું આજેજ દેખાયો ! તારા પિતાને લખમજ એક વરસ ઉપરાંત થયું હશે, તેદરમ્યાન એક દિવસ પણ તું મારી પાસે આવ્યો નથી, તારા પિતા ધણીજ વિશ્વાસ

અને નિમકદલાહ હતા. તેમણે ગળપતી જે સેવા બજાવી છે તેવી સેવા દવે કોઇ પણ બજાવે તેમ લાગતું નથી. અને એમ લાગે છે કે તારામાં તારા પિતાના જેવા ઉમદા શુભો હશે; અને તેથી આગળથીજ હું તને એક મોટા ઉમંગવતી પદવીપર નીમું છું. અને આશા છે કે તું પણ તારા પિતાની માફક સભ્ય-બક્ત થઇ નિમકદલાહીયા નોકરી કરીશ.” એમ કહી તેને એક સરસ નલવાર, ઉમદા કટાર, અને ઉચ્ચો પોશાક બક્ષીસ કરી દર મસે દબરે. પગાર આપવા પ્રમથ્વું. સિકંદરે પોતાના આસનપરથી ઉઠીને તે શિરપાવ ધણીજ નમનનાથી લધો. પછી પોતે બોલ્યો કે “મારા કદરદાન શાહ ! આપે મારાપર જે બેહદ પ્રાંત દર્શાવી છે. તેને માટે આપના દબરે કપકાર માનું છું મારા નેક પિતાની માફક હું પણ ખરા સભ્યબક્ત તરીકે વર્તીશ, ખુદા આપને હમેશાં સલામત રાખે એવું હું ઇશ્તુ છું. વળી મારાપર આપની જેવી પ્રાંત હાલ છે તેવીજ પ્રીતિ દમેશ કામચ રહે એમજીજ હું નેક ખુદા પાસે માગું છું.” ત્યાર બાદ બીજી કેટલીક વાતચિત કર્યા બાદ સુઘનાનની ગ્લ લઇ સિકંદર પોતાને મુકામે આવવા નીકળ્યો.

રસ્તામાં સાલનાં સિકંદરના મનમાં પેતે આજ સુધી શાદને મળવા પણ મયો નહિ, માટે ધણે અફસોસ કરવા લાગ્યો. આવા કદરદાન સુઘનાન તો યોડાજ દરો. તેમ એને લગ્યું, કારણ કે તે તો એજાન માનતો હતો કે મારા પિતાની નેક નોકરીની યુજા જણી અને આવી મેડી જાએપ નીમ્યો છે.

આ પ્રમાણે ચિચાર કરતો કરતો પોતાના મુકામે આવી પહેંચ્યો. આ વખત તેની બાનુ મરીયમ તેની સાદ જોતીજ બેઠી હતી પોતાના પ્રિયને જોતાં વારજ તેણી એકદમ ઉદી અને તેને ધણીજ આતુરતાથી પૂછવા લાગી કે “મારા ખ્યાર આવેદ નામજાર શાહે તમને કેમ બોલાવ્યા હતા ? કોઇ દિવસ નહિ અને આજેજ બોલાવવાનું ખામ પ્રયોજન શું હતું ! તે મહેરબાની મુદે જાણવો.” પોતાની પ્રિયતા આવા વચન સંભળી સિકંદર મોટા વિતાદથી બોલી કહ્યો કે “મારી પરી દિલજર ! હું આજસુધી શાદને મળવા પણ મયો નહિ, તેમ છતાં મારી ચૂંચાન પર કંઇ પણ ન લાવતાં તે કદરદાન શાહે આજે અને ધણેજ સત્કાર આપ્યો. વળી મારા પિત્રની નિમકદલાહ નોકરીની કદર કરી અને મીમતી ઇનામ તથા એકદબરને માસિ: પગાર આપી અ પી મોટા ઉમંગવ બનાવ્યો. આવું કદરદાન આશ્વાદ ધણજ યોડા :શે !” તેમ કહી પોતાને મળેલા શિરપાવ બતાવ્યો. શિરપાવ જોતજ મરીયમને જણાયું કે આવો મહેરબાન તેમજ આવી મેડી જાએ આપવાનું કંઈ પણ ખાસ કારણ હોવું જોઇએ, તેથી તે બોલી કે “મારા ખ્યાર ખાતિદ ! શાહે તમારાપર આટલી બધી મહેરબાની કરી તે માટે હું ખુદા તેમજ નામજાર શાહે મોટા ઉપકાર માનું છું. તોપણ મારે જણાવવું જોઇએ કે તમારા પિતા મરજ પછી આટલી લાંબી મુદને કંઈ પણ કાંજી નિવાય તમારા પર એકાએક અગલી મેડી મહેરબાની દેખાડવામાં તેને કંઈ પણ શુખ હેતુ હોવો જોઇએ તમારા પિતા ધણી વખત કહેતા કે “આ શુઘનાન દલતાન રતજીદી અને મમરર તથા ત્રિધવા છે વળી તેને નોકરીની તો કશી પણ યુજા નથી. તે મારા બોટા માજસતા પરાક્ષ: પણ કી શખો નથી તે જ અતને હાજુદા, કરી વળીજ રહેનારાજાનેજ તે વધારે માહે છે.” માટે અને તો લાગે છે કે આવી મહેરબાની દેખાડવામાં તેની કંઈ પણ યુગી મનજાન હોવી જોઇએ. વળી આ કામમાં તેના મનીસા ઉમંગવ જલાલતો દાઢ હોવો જોઇએ. કાંજી કે તે આપણે કદો શત્રુ છે.” સિકંદર તદન ત્રિધુ મુ અને બેળા દિલનો રતો તેથી બોલ્યો કે “મારી દિલદાર બાનુ ! આજે નકાપો મદ લાવવાનું મંજ પણ પ્રયોજન નથી દાઢ આપણી પાસે પુરતા પૈસા નથી. અને તેથી આપજને નાગાની તગીમાંથી બચવા ખાતર પણ આ નોકરી કરી દીત પડશે. કદાચ આમજ જતાં મંજ કાંજી માલમ પડશે તો પછી છોડી દમ્પું. જે અધારે વમર કાંજી તા પાડીએ તો સુઘનાન મુરસે થાપ માટે મારી મગજ તો નોકરી કરવાનીજ છે.” મરીયમે જાણ્યું કે “હું પણ તમાગજ અતને મળતી છું પરંતુ એટલુંજ કહેવાનું કે તમે ધણાજ સાવચેત રહેજો, તદન બેળા થશે નહિ. શાદનાં મધુર પણ સ્વાધી વચનો પર વિશ્વાસ રાખી ઇમાશી નવિ.”

સિકંદરે જવાબ આપ્યો કે “મારી અતુર બાનુ તાર કહેવું સત્ય છે. હું હવેથી ધણેજ સાવચેત

રહીથ. ” આ પ્રમાણે વાતચીત ચાલતી હતી તે દરમ્યાન તેમનો વિશ્વાસુ કારભારી નસરવાનજી આવી પહોંચ્યો, મરીયમે આ સઘળી બીના તેને કહી સંભળાવી. નસરવાનજી ઘણો તાણુમ થયો. અને તેણે પણ સિકંદરશાહને ચેતીને ચાલવાનું સલાહ આપી.

હવે સિકંદર દરરોજ દરબારમાં જતો આવતો થયો. સુલતાન તેના પર દિવસે દિવસે વધારે પ્યાર બતાવવા લાગ્યો, એક દિવસ શાહે સિકંદરને કહ્યું કે “ મારા વહાલા સિકંદર ? હું તને ઘણોજ ચાહું છું, અને તેથી મારી માનીતી બેગમ પણ તારા પર ઘણીજ મમતા રાખે છે. તેણીના વિચાર એવા છે કે તારા ઓરતને પોતાની પાસે બોલાવી બારે શિરપાવ આપવો, કારણ કે તેણીએ તને બતાવી આપવું જોઈએ કે તેનો તારા પર તેમજ તારી ઓરત પર કેટલો પ્યાર છે, ” શાહનાં આવાં વચન સાંભળી બોબો સિકંદર ગોળવાઇ ગયો. તેણે કહ્યું કે “ મારા નામદાર શાહ ! હું કાલે તેણીને જનતાનખાનામાં આવવા સુચના કરીય, પરંતુ આપના ત્યાંથી તેડું મોકલશો. ” શાહે કહ્યું, “ હીક, હું બેગમ સાહેબને કહીશ, તે તેની ખાસ બાંદીઓને તેડવા મોકલશે. ” ત્યાર બાદ સુલતાનની રજા માગી સિકંદર પોતાના સુકામ આવ્યો.

થેર આવી તેણે સઘળી બીના પોતાની પ્રિયાને જણાવી કહ્યું કે “ આવતી કાલે તો બેગમ સાહેબની ખાસ બાંદીઓ સાથે તમારે જનતાનખાનામાં જવું પડશે કેમ જશે કે નહિ ? ” તેણે જણાવ્યું કે આપે શાહને વિશ્વાસ દીધો છે તેથી ગયા વિના છૂટકો નથી, નહિ તો મારી મરજી ત્યાં જવાની નથી, કારણ કે સુલતાન પર મને બિલકુલ વિશ્વાસ નથી. ” સિકંદરે કહ્યું કે “ શાહની પાસે જવાનું નથી, પરંતુ બેગમ સાહેબ પાસે જવાનું છે ત્યાં જનાં કંઈ પણ હરકત નથી, ફક્ત બેગમ સાહેબ તમને બેહદ પ્યારથી ચાહે છે માટેજ મલવા બોલાવ્યાં છે. ” મરીયમે જણાવ્યું કે “ મારા પ્યારા ખાવિંદ ! હું તમારા હુકમને આધિન થઇ જઇશ. ” ત્યારબાદ કેટલીક વાતચિત કર્યાં બાદ તેઓ ખાણપર બેઠાં.

આગલા દિવસના દરવા મુજબ સુલતાને પોતાની કેટલીક વિશ્વાસુ બાંદીઓને હુકમ આપ્યો કે તમે સિકંદરશાહની ઓરત મરીયમને ઘણા ઠાંકાદથી અચે તેડી લાવો, તેથી તે બાંદીઓ તે બાનુને તેડવા માટે તેને સુકામે ગઇ.

શાહે તે બાનુની સુલાકાત લેવાને શહેર બહારના પોતાના ખાસ બાગમાં ગોઠવણ કરી હતી આખા બાગને તરફ તરેવવાર ચીજોથી શણગારેલો હતો. તેની શોભા અકૌટિકજ હતી, બાદશાહે પોતાની ખાસ બાંદીને બેગમનો પોશાક પહેરાવી બેગમ તરીકે બેસાડી હતી. તેની સેવામાં બીજી ઘણી બાંદીઓ તથા ગુલામો મૂક્યા હતા. વળી શાહ પોતે પણ ગુલામનો પોશાક પહેરીને તે ખુશસુરત બાનુને જોવા માટે આડો થયો હતો.

મરીયમે પણ શાહની માનીતી બેગમ પાસે જવાનું હોવાથી ઘણોજ કીમતી પોશાક તથા જવાહીર પહેરી દનાં, પેલી બાંદીઓ કે જે મરીયમને તેડવા માટે આવી હતી, તેમણે તેણીને ઘણી નમનતાદથી સલામ કરી જણાવ્યું કે “ અમારાં બેગમ સાહેબ ! આપની ખાસ સુલાકાત માટે શહેર બહારના પોતાના ખાસ બાગમાં પધાર્યા છે, અને વરસાદની માફક આપની રાહ જુએ છે; માટે મહેબાની કરી અમારી સાથે પધારશો. ” મરીયમે જણાવ્યું કે “ નામદાર બેગમ સાહેબના હુકમને માથે ચઢાવી તમારી જોડે આવું છું, માટે ચાલો. ” પછી તેઓ સર્વે બાગ તરફ જવા નીકળ્યાં.

મરીયમનું રૂપ એટલુંતો સુંદર અને મોહક હતું કે હજારો પુરુષ તથા સ્ત્રીઓ તેને જોવાને તેની પાછળ પાછળ ચાલ્યાં. વેપારીઓ પોતાના વેપાર પડતો મૂકી દુકાન ઉઘાડી મેલી આ નાણુક પરીનાં દર્શન કરવા દોડી ગયા. નાનું મોટું જે કાંઈ તેને જોતું હતું તે તેના તેજથી અંજાઇ જતું હતું જે કે તેણીના મુખ પર ખુરખો હોવાથી તે ખુદલે ખુદલું દેખી શકતું ન હતું, તોપણ વાદળ ચીરીને નીકળતા વીજળીના ચમકારા માફક તે ચળકી રહ્યું હતું. તેણીના સુકામથી તે ઠેક બાગ સુધી લોકોનાં યોગેયોગે તેની પાછળ જતાં હતાં.

આ સુંદર પરીએ બાગમાં પ્રવેશ કર્યો કે તમામ બાંદીઓ તથા બેગમ સાહેબ પોતે તેણીને લેવા માટે સામાં આવ્યાં, અને ઘણા માન અકરામથી તેણીને લઈ જઈ એક સુંદર તથા ભવ્ય આસન પર બેસાડી ત્યારબાદ એક સુંદર ખ.લુ જે તૈયાર રખાવ્યું હતું તે લાવી ટેબલ પર મૂક્યું. બેગમ સાહેબે કહ્યું કે “મારી વહાલી દીકરી ! આ ખાણમાંથી તારી નજરમ આવે તે ખા. તું બીલકુલ શરમાઇ નહિ. હું તને ઘણીજ ચાહું છું.” મરીયમ બોલી કે “મારાં નામદાર બેગમ સાહેબ ! આપે મારા પર બેહદ ઉપકાર કર્યો છે. હું આટલા બધા માનને લાયક નથી, તમ મને હદથી ઘટે માન આપ્યું છે.” એમ કહી પેલા સુંદર ખાણમાંથી કેટલોક ખોરાક મરીયમ તથા બેગમ સાહેબે લીધો. ત્યારબાદ ઉંચી જાતનો મેવો મગાવ્યો તેમાંથી કેટલોક લીધો. હવે શિરાજના ઉંચી જાતના શરાબની લહેજત ચાલી. તેની સાથે જુદી જુદી તરેહનાં વાજાં ત્રણ ચથાં. પેલી બેગમ સાહેબના ફરમાનથી કેટલીક કોકિલસ્વરી રામચાગ-શાએ હાથ વેધક રાગથી ગાયન શરૂ કરી દીધાં, આ પ્રમાણે સ્વર્ગ સમાન આનંદ યજ્ઞ શ્લોકો. મરીયમ પોતે ગાવામાં ઘણીજ કુશળ હતી. તેથી તેમજ બેગમના આગ્રહથી સતાર સાથે એણે એવું તો સુંદર ગાયન ગાયું કે તમામ સાથે સ્તબ્ધ થઈ ગયો. અપસરાને પણ પાણી ભરાવે તેવા મોહક રાગથી ગુલામના વેશમાં કબેલો શાહ તો દીગ્ગજ થઈ ગયો. હવે તો તેણે પોતાના મન સાથે નકડીજ કર્યું કે આવી ખુ-બસુરત બાનુને પોતાની સુખ્ય બેગમ બનાવવા માટે જેટલું જોખમ વહોરવું પડે તેટલું બધું વહોરવું.

પેલી બેગમ સાહેબ કે જે ખરી રાતે તો એક બાંદીજ હતી તે બોલી કે “કમ ખારી વહાલી મરીયમ ! આજના દેખાવથી તને આનંદ થયોજ હશે ! તે તારા આખા જન્મારામાં આવો આનંદ તો ભાગ્યેજ ભોગવ્યો હશે ! જે કે તારા સસરાને તેમજ તારા ખ્યારા ખાવિદ સિકંદરશાહને સારો પગાર મહેલે. અને તમારી પાસે સારો પેસો હશે, તો પણ તમે એક ઘર ધણીઆણી કહેવાઓ, માટે અમારા રાજ-વંશીની માફક મોજમજ ભોગવી શકો નહિ. તું પણ મારી માફક એક પાદશાહને વરી હોત તો હાલના કરતાં વધારે સુખી યાત !” મરીયમે હરતે મોઢે જવાબ આપ્યો કે “નામદાર બાનુ ! તમારું કહેવું ઠીક છે ! પરંતુ મારું સમજવું તો એવું છે કે બધી બેગમો કંઈ તમારી મારફત મોજમજ ભોગવી શકતી નથી. ઘણી ખરીતો જનાનામાં સંઘાવ કરે છે, કારણ કે એક પાદશાહને ઘણા બેગમો રાખવાનો ચાલ હોય છે, તેથી તેમાં જે માનીતી હોય તેજ સુખ ભોગવે છે. ખાટીની બધી અલ્પ જ સુખી થાય છે. તેમના કરતાં તો અમારી સ્થિતિ હજાર દરજ્જે સારી હોય છે. કારણ કે અમારા ખાવિદ ભાગ્યેજ એ-કથી વધારે ઝોરન પરણે છે, અને તેથી તેઓ અમને અતઃકરણથી ચાહે છે. હમે પણ તેમને ખરા દિલથી ગાહીએ છીએ. અને તેથી ખડું સુખ તો અમે જ ભોગવીએ છીએ. જે કે તમે શાહનાં માનીતાં હોવાથી અત્યારે બેહદ સુખ ભોગવો છો. પણ ન કરે ને ખુદ કે કાલે તમારા કરતાં વધારે ખુબસુરત બેગમ આવે ને તમારાં માન ઉતરે અને તે વખતે તમારા મનમાં પણ એ મારફત એમજ આવે કે પાદશા-હનાં બેગમ થવા કરતાં શાણા ધરધણીની ઝોરત થવામાં વધારે હાલ છે. મરીયમનાં આ વચ્ચેનાં સાં-ભળા તે બેગમ તથા ગુલામના વેશમાં ઉબેલા પાદશાહની ખાતરી થઈ કે મરીયમ બેગમ થવા કમ્મતી નથી. તે એક ધરધણીને વધારે ચાહે છે, તેથી તે બેગમે જ વહેવું કે “મારી વહાલી મરીયમ ! તારું કહેવું સત્ય છે. મેં તારી પરીક્ષા કરવા માટે જ આ પ્રશ્ન કર્યો હતો. હવે મારી ખાતરી થઈ કે તું તારા ખાવિદ સિકંદરને પુરા પ્રેમથી ચાહે છે.” હવે ઘણો વખત જતો રહેવાથી મરીયમે પોતાને ઘેર જવા માટે તે બેગમ સાહેબની રજા માગી. બેગમે તેને આજની રાત પોતાની પાસે રહેવા જણાવ્યું. પરંતુ મરીયમને તે વાત પસંદ નહિ પડવાથી ના પાડી, તેથી બેગમે તેને બારે શિરપાવ આપી તેને તેના મુકામે મહી મસાત પહોંચાતી કરી.

સાંજની વખતે સિકંદરશાહ મુકામે આવ્યો તેવાજ પોતાની દિલગીર બાનુના ઝોરશમાં ગયો. તેની સાથે કેટલીક વાતચિત કરતાં તે બાનુએ સંખળી હકીકત કહી સંભળાવી. સિકંદરે કહ્યું કે “મારી વહાલી ! તું નાહક ડરતી હતી, જે તને કંઈ પણ ઈન્જ થઈ શાહ ઘણેજ ભલો છે. તે આપણને ઘણેજ ચાહે છે.” મરીયમે જવાબ આપ્યો કે “મારા બોળા ખાવિદ ! મને દેખીતી તો કંઈ પણ ઈન્જ થઈ નથી.

પરંતુ મને રાત રહેવા માટે તેમજ પાદશાહને પરણી સુખા થવા વિષે જે જણાવ્યું તેપરથી અને પાદશાહની બદ દાતન લાગે છે ” સિકંદરે કહ્યું કે “ કંઈ નહિ, એ તો ભેગમ માટેના પારાપર બેઠક પ્રેમ છે. માટે પોતાની પાસે આજની રાત આનંદથી ગાળવા જણાવ્યું હશે તેમજ તારી મારાપર પ્રીતિ છે કે નહિ, તે બેવા તારી મરકરી કરી હશે. માટે તારે કંઈ પણ શક લાવવાની જરૂર નથી. ”

બીજી તરફ ગુલામના વેષમાં કબેલો સુલતાન તુરત જ પોતાના ખાનગી રૂપમાં ગયો, અને ત્યાં જઈ પેલા નાપાક જલાલને બોલાવ્યો. જલાલ આવતાંજ સુલતાન બોલી ઉઠ્યો કે “ અરે મારા ખારા જલાલ ! જ્યાં સુધી મરીયમને મારી માનીતી ભેગમ તરીકે ” જોઈ નથી, ત્યાં સુધી મારા જીવતરને પિન્કાર છે ! તેના જેવી સુંદર અને નાવ્યક પરી આ દુનીઆમાં તો શું પણ બીજી દુનીઆમાં બી નહિ હોય ! ખરેખર ખુશાલાએ ખાસ નવરાસની વેળાએ તેણીને ઘણાજ ધ્યાનથી જોઈ હશે. માથાથી તે પગના તળાખા સુધીના સર્વે ભાગે ઘણાજ ખુશ્સુરત અને જેવા જોઈએ તેવા પ્રમાણમાં મોડેલા છે. તેનો ચોટલો શેષનાગને લાજિજત કરે તેવો છે. તેની બમર ચિત્રના ધનુષનું અભિમાન તળવે છે, આંખની કીકીઓ ખંજન પક્ષાથી વધારે અંધાર છે, ગુલામી ગાલ તુચ્છ લાગે છે, અણ્ણીદાર નાક જોતાં પોપટ શરમાય છે, મુખ જોતાં ચંદ્રને ક્ષયરોગ થવાનું બન થાય છે, ફાંત દાડમની કળી કરતાં વધારે ઉજ્જવળ છે, તેના કુચે સોનાના કળશ કરતાં વધારે મોડક છે, તેનું પેટ પોપણી કરતાં સુંદર છે. તેની જંઘા કેળો મર્ચ હરી લે છે, અને પગની પાની લોહીના રંગને બાવ્યુંએ મૂકે છે. આના જેવી મોહની-રૂપ જલાલના મેં કદી પણ જોઈ નથી. વળી તેના મધુર કંઠે તો સ્વર્ગની અપ્સરાને માનમંગ કરી છે. હું તો તેને જોતાંજ મંડાધેડા જેવો થઈ ગયો છું મારી આખી જીંદગી તેના ગુલામ તરીકે ગુજરવા પણ તૈયાર છું, માટે ગમ તેમ કરી અને તેનો મેળાપ કરાવ. ”

સુલતાનનાં આવાં અચિરાંત બહેલાં વચન સુધી જલાલે કહ્યું કે “ મારા નામદાર શાહ ! આટલી બધી ઉતાવળ કરવાથી શાપદાને બદલે તુકસાન થવા સંભવ છે, માટે ધીરજ રાખી, હવે મારા વિચાર એવો છે કે સિકંદરને કંઈ પણ બહાને દરદેશ મોકલવો, અને પછી તે બાનુને પકડી મંગાવી, જેથી તેણીને કાછની મદદ રહે નહિ. વળી જે લાગ શાવે તો સિકંદરને રસ્તામાં મારી નાંખવો. જે આ કામ ગુપ્તપણે થાય તો પછી તે બાનુ તમારી જ થઈ ” પાદશાહે જણાવ્યું કે “ તારી સલાહ ધણીજ સારી છે, અને તેને હમણાંને હમણાં જ અમલમાં મૂકું છું, પરંતુ મને જણાવ કે કયા બહાને તેને બહાર દેશાવર મોકલવો. ” જલાલે જણાવ્યું કે “ મારા નામદાર શાહ ! આપણા રાજ્યમાં હાથી નથી. માટે હાથી લેવા માટે લંકામાં મોકલવો, કારણ ત્યાંના હાથી ધણી સરસ છે. લંકા આપણે અહીંથી ઘણું જ દૂર છે અને તેથી દરિઆ માર્ગે જતાં ભાગ્યેજ બચશે. પરંતુ આ સલાહ થોડા દિવસ રહીને અમલમાં મુકવી જેથી સિકંદરને મિલકુલ વહેમ આવે નહિ. ” શાહને આ સલાહ પસંદ પડી અને તેથી તે પ્રમાણે ચાલવા દરાવ કીધો.

આ પ્રમાણેના દરાવ કેટલાક દિવસ સુધી તો મુલતી ગમ્યો. અને અગાડની માફકજ સિકંદરશાહની સાથે સુલતાન ધણીજ મખતાથી વર્તવા લાગ્યો. વખતો વખત પ્રસંગોપાત સિકંદરને મોટી મોટી બક્ષસો આપતો હતો, આવાં આચરણથી બોળો સિકંદર તો એમ જ સમજતો હતો કે પાદશાહ અને મારા અંતઃકરણથી ચાલે છે.

એક વખતે સુલતાન પોતે દરબાર બરીને બેઠો હતો, તે વખતે પ્રસંગોપાત વાત કહાડી સુલતાને પૂછ્યું કે “ મારા ચતુર અને શાણા ઉમરાવો ! હું તમને એક સવાલ પૂછું છું તેનો ઉત્તર વિચારીને આપજો. પ્રશ્ન એટલોજ છે કે સ્વામીને માટે કયું પ્રાણી ઉત્તમ અણાય ? ” સભામાં બીરાજેલા સૌ ઉત્તર ગુણેએ જુદા જુદા જવાબ આપ્યા છેવટે પેલા નાપાક જલાલને પૂછ્યું. તેણે કહ્યું કે “ નામદાર શાહ ! મારી નજરમાં તો હાથીની સ્વામી સર્વોત્તમ લાગે છે, હિંદના મોટા મોટા મહારાજાઓ પોતાના દરબારમાં અસંખ્ય હાથીઓ રાખે છે. તે ઘણું દેખાવડું પ્રાણી છે. વળી તેની ચાલ પણ ઝેલતી અને મોહક છે. તેની ચાલ એવી તો સુંદર છે કે ત્યાંના લોકો અહીં ચાલને લેવી ઉપમા આપે છે. તેમાં એ વળી લં-

કાના હાથી તે નવોત્તમ ગણાય છે.” આખી સભા જલાલના જવાબથી તાઝુખી ધર્મમંત્ર. કારણ કે તે દેશમાં હાથી થતા નથી, તેથી હાથી વિષે ભાંના લોકોને બિચકુલ માહિતી ન હતી, તેથી કોપરૂએ ઘોડાની, કોપરૂએ મોંઘણીના અને કોપરૂએ ખચ્ચરની સ્વારી સવોતન જણાવી હતી, જલાલ હિંદુસ્તાનમાં ઘણી સુદત રહ્યા હતા તેથી તેને આ પ્રાણી વિષે સારી માહિતી હતી.

સુલતાને પુરતો જલાલના વિચારને વધારી લઇ પોતે હાથોની સ્વારી કરવા જણાવ્યું. પરંતુ પોતાના દરબારમાં હાથી નહિ હોવાથી તે ખગેઃ કરવા માટે કોને મોકલવો તે સંબંધે વિચાર કરવા લાગ્યો. ઘોડીનાર વિચાર કરી બોલ્યો કે “ મારા ખાસ સિકંદર ! હું ધારું છું કે તમે મારા વચનને ધ્યાન આપી મારે માટે હાથી ખરીદવા લોકમાં જશો એ કે તે દેશ અંતરથી બહુ દૂર છે. તેમજ દરીઆમાં માર્ગે જવાનું છે. તેથી મુખારરી ધારતી બરેલી છે, તેપણુ તમારા સિવાય બીજા કોઈ માણસ લાયક નહિ હોવાથી આ કામ તમને સોંપું છું, આ કામ માટે તમારે જોડપણે તેટલા પૈસા તથા સરમામાન સાથે રાખવા. વળી તમારે તમારા ઘર તરફની બીલકુલ ચિંતા રાખરી નહિ હું વખતો વખત મારા વિશ્વાસુ ગુલામો તથા બાંદીઓ મોકલી ખચર કાઢતો રહીશ. વળી મારી માનીતી બેગમ પણ વખતો વખત તેમને પોતાની પાસે બોલાવશે; માટે તમારે બેદિકર રહેવું. તમે પણ જેમ અને તેમ જવહી પાછા ફરશો કારણ કે તમારા મિત્રા અને બેચેની રહેશેજ.” સિકંદરે જવાબ આપ્યો કે “ મારા નામ- વર શાહ ! આપના હુનમને તાબે ધર્મ હું બે ચાર રોજમાં તે તરફ જઇશ આપ જેવા મુરખો મારે માથે હોવા છતાં મારે શીકર ચાતી ? ” સિકંદરના આ જવાબથી પાદશાહ ધણીજ ખુશી થયો. ત્યાર બાદ કેટલાંક રાખકીય કામોની તપાસ કરી દરબાર બરખાસન કરી જેથી સૌ પોતપોતાને ઘેર ગયા.

સુલતાને પોતાના ખાનગી રૂપમાં જઈ જલાલને બોલાવ્યો જલાલના આવ્યા પછી બંને જણ ખુશ મીઠગંધી વાતો કરવા લાગ્યા. શાહ અતિ ઉત્સાહથી જણાવ્યું કે “ કેમ ! ખાસ જલાલ ! આપણી ધારણા પાર પડશે ? ” જલાલે જવાબ આપ્યો કે “ હવે શી વાર છે ? સિકંદર આ શહેર માંથી રવાને થાય કે બીજેજ દિવસે તેની ખુબસુરત ખાનુને આપની હજુરમાં તેડાવી મંગાવીએ, હવે તો તે આ શહેરમાંથી જવહી જાયતોજ ઠીક. કારણ કે વખતે તેને આપણા કપટની ખચર પડી જાય તો વાત બગડે. ” શાહે જણાવ્યું કે “ ખરી વાત છે ! પરંતુ મને લાગે છે કે આપણા આ પ્રવચની કોઇને ખચર નથી. ફક્ત આપણે બેજ જણીએ છીએ, જલાલે જણાવ્યું કે “ આ વાતની પુરતી ખચર ને કોઇન પણ નથી, પરંતુ આપનાં માનીતી બેગમ રોશનઆરા કંઈક જાણે છે. તે દિવસે તમે ગુલામનો પોશાક પહેરીને ઉભા હતા, અને પેલી વિશ્વાસી બાંદીને બેગમ બનાવી હતી તે મિત્રા તેમના જણવામાં મારી પેટે છે, પરંતુ તે ઘણાં સુશીલ હોવાથી તે સંબંધે આપને કંઈ પણ જણાવ્યું નહિ હોય, ” આ પ્રમાણે શાહ અને જલાલ બંને એકાંત જગામાં બેસી વાતચિત ચલાવતા હતા, તે વખતે શાહની માનીતી બેગમ રોશનઆરા પોતાની વિશ્વાસુ બાંદી સાથે પોતાના ઝોરડાની અને સુલતાનના ખાનગી રૂપ વચ્ચે બેઠી ? બંધી વાતચિત કાન દબને સાંભળતી હતી. તેથી સવળા પ્રવચની વાકેશ થઇ. હવે તેને નકકી થયું કે “ સુલતાન મરીયમને પોતાની માનીતી બેગમ કરશે, જેથી મારો માન મરતબો જતો રહેશે એટલુંજ નહિ પરંતુ આ બીજી બેગમોની માફક હું પણ દુઃખી થઇશ ” આવા વિચારથી તેનું હૈય બરાધ આવ્યું અને આંખમાંમાં ઝળઝળાયાં આવી ગયાં. આ જોઇ પેલી વિશ્વાસુ બાંદી બોલી ઉઠી કે “ મારાં કદરવાન શેઠાણી ? તમે શા માટે અપમેસ કરો છો ? તમારે બીલકુલ ગમરાવું નહિ. મરીયમ પોતાના ઘણી સિકંદરને એટલા તો ચાહે છે કે તેના વિનયથી તે પોતાના પ્રાણ કાઢશે, તે કોઈ પણ દિવસ ચાહને કમુલ નહિ કરે. ” બેગમે જણાવ્યું કે “ તારું કહેવું ખરું છે, તેપણુ મરીયમ જ્યારે સુલતાનનો બપકો તથા ઉદારતા જોશે, ત્યારે તે હમક ખાઇ જશે, અને સુલતાનની માનીતી બેગમ થવાને કમુલ કરશે, જલાલના કહેવા મુજબ સિકંદરશાહને મારીજ નાખવામાં આવે તો પછી મરીયમ પોતાની મેજબ શાહને કમુલ કરે. બાંદીએ જણાવ્યું કે “ આપનું કહેવું મને વ્યાજબી લાગતું નથી. સિકંદરશાહના મરણ પછી મરીયમ એક પળ

પણ પોતાનો પ્રાણ નહિજ રાખે તેમ છતાં તમને વિશ્વાસ ન આવતો હોયતો હું તમને એક રસ્તો બતાવું છું તે તમને થોડાં લાગે તો કયુલ રાખશો. આપણે આ બધી હકીકત મરીયમ તથા સિકંદરશાહને જણાવી દેવી, અને તેથી તેઓ બંને જણ દૂર દેશ જતાં રહેશે એટલે તમને હરકત નહિ આવે.” બેગમે કહ્યું કે “ તારી સલાહ ધણીજ ઉત્તમ છે તેથી તે બંને અને હું પણ સુખી થાઉં ખરી, તોપણ શાહની નાજુમાં આવે તો શી વસ્તે થાય ? વળી આપણા સ્વાર્થ માટે પ્રપંચ કરી શાહને દગો દહાડે તે આપણે નિમક હરામ ગણીએ.” બાંદીએ જણાવ્યું કે “ મારાં વહાલાં શેઠાણી ! આપણને આ પ્રપંચમાં શાહે ભેગવ્યાં નથી. તેતો પ્રથમથીજ આપણાથી દગો રમ્યા કરે છે, તો પછી આપણે નિમકહરામ કેવી રીતે કરીએ ? વળી આ કૃત્ય કંઈ સાફ નથી કે આપણે શાહને મદદ કરીએ. બેગમે કેટલાંક વાર વિચાર કરો જણાવ્યું કે “ ભલે ! તારો વિચાર અમલમાં મૂક પણ જેને પકડાઇ જતી નહિ ધણી સાવચેતીથી રહેજે.” બાંદીએ જવાબ આપ્યો કે “ મારાં બાતુ ! તમે બેશિકર રહો, એમ કહી તે સિકંદર શાહના મકાન તરફ પુરૂષના વેષમાં ચાલી નીકળી, કારણ કે અયુબકરના મરણ પછી તે કોઇ પણ દિવસ તેના ઘેર જતી નહિ માટે કોઇ દેખી જાયતો વહેંચે ભરાય.

બીજી તરફ સિકંદરશાહ પોતાની માનીતિ મરીયમ સાથે બેસી દરબારમાં બેસી મધણી હકીકત કહેતો હતો. આ વખતે તેનો વિશ્વાસ કારભારી નસરવાનજી પણ હાજર હતો. તેઓ ત્રણે જણ ધણીજ તાબુખી સાથે શાહના આ હુકમપર વારંવાર વિચાર કરતાં. મરીયમ અને નસરવાનજી તો બાતી દોડીને કહેતાં કે ‘ તમને લાંકામાં મોકલી આપણા ધરની ખરાબી કરવા સુચતાન ધારે છે. ’ તે મરીયમની આબરૂ બેસી. માટે કાંતો જવું નહિ અગર મરીયમને સાથે લઇ જતી, ‘ સિકંદરશાહ તો બોલો હોવાથી તે વાત ખરી માનતો ન હતો. આ પ્રમાણે ત્રણે જણ વચ્ચે જામરી રસાદસી ચાલતી હતી તે દરમ્યાન પેલી દાસી પુરૂષના વેષમાં સિકંદરના મકાન આગળ આવી પહોંચી. તેણે બહાર ઉભેલા ગુલામને જણાવ્યું કે “ તારા શેઠને મહેરબાની કરીને કહે કે એક ભલો પરદેશી તારી સુલાકાત લેવા માગે છે તેને તારી ખાસ જરૂર છે. વળી તે વાત એવી છે કે તેથી તને પણ લાભ થવા સંભવ છે. ” પેલા ગુલામે જાહેરને તે બીના પોતાના શેઠને જાહેર કરી. અજાણ્યા પરદેશીને જાણી મરીયમ પોતાના ખાસ હોલમાં જતી રહી. અને સિકંદરે તેને પોતાના રૂમમાં તેડી લાવવા ગુલામને હુકમ કર્યો તેથી તે નેને ત્યાં બોલાવી લાવ્યો. પેલા પરદેશીએ સિકંદરને ધણીજ અભ્યતાથી સલામ કરી. સિકંદરે તેને સામી સલામ કરી પોતાની પાસેની ખુરશીપર બેસવા સુચવ્યું, પણ પેલા પરદેશી કે જે ખરી રીતે તો એક બાંધ હતો તે ખુરશીપર ન બેસતાં નીચે પાથરેલી સાદકીપર બેઠો. સિકંદરે શરીરથી તેને આગ્રહ કર્યો ત્યારે તેણે જણાવ્યું કે હું મારે લાયક જગોપર બેઠો છું, માટે આપને આગ્રહ કરવાનું કંઈ કારણ નથી સિકંદરે ધણી ખુશીયા તેને કહ્યું કે “ તમારે અને જે કંઈ કહેવું હોયતે સુખેથી કહો, ” તે પરદેશીએ જણાવ્યું કે જે કે તમે અને ઝોળખતા નથી. તોપણ હું તમને ધણીજ સારી રીતે ઝોળખું છું. મારે જે કંઈ કહેવું છે તે તમને એકલાને કહેવું નથી, પરંતુ તમારાં ખુબસુરત બાતુ મરીયમની રૂબરૂમાં કહેવું છે, માટે તમે તેમને બોલાવો, અને પરદેશી જાણી કંઈ પણ અદબ રાખવાનું કારણ નથી. હું મરીયમને પણ ધણીજ સારી રીતે ઝોળખું છું, કદાચ તેઓ અને બુલી ગયાં દશે. ” પરદેશીનાં આવાં વચનો સાંભળી સિકંદરશાહ ધણે તાબુખ પાચ્યો, અને પાસેના ઝોરડામાંથી પોતાની ખાસી મરીયમને બોલાવી લાવવા ગુલામને કહ્યું. મરીયમના આવ્યાયાદ ગુલામને બહાર જવાનો હુકમ થયો હવે આ ઝોરડામાં મરીયમ, સિકંદર, વિશ્વાસુ નસરવાનજી તથા ભલો પરદેશી એ ચાર રહ્યાં. પેલા પરદેશીએ તુરત પોતાનો પોશાક બદલી નાખ્યો, જેથી તેને થેલાં ત્રણે જણ સારી રીતે ઝોળખી શક્યાં, કારણ કે અયુબકરના જીવતાં આ બાંદી ધણી વખત આવતી જતી હતી.

સિકંદરે ધણીજ અજાણ્યો સાથે દાસીને પૂછ્યું કે “ આટલી ઘોડી રાત્રે પુરૂષના વેષમાં આવવાનું શું પ્રયોજન છે ? ” દાસીએ કહ્યું કે “ મારા વહાલા સિકંદર ! તને કાંઈ લેવાને બદલે સુલતાન લાંકામાં મોકલે છે તેનું ખરું કારણ કદાચ તારા સમજમાં નહિ હોય, માટે બીએજી સાંભળ. ”

તેમ કહી સવિસ્તર હકીકત કહી સંભળાવી. બ્યારે સિકંદરે જાણ્યું કે “પાદશાહે મને ઈદમાં નાખી દસાવવા ધાર્યું છે ત્યારે તેને હાડોઢાડ રીસ આપી ગઈ. વળી પેલા નાપાક જલાલનીપર તો તેને બેહદ ક્રોધ વાળ્યો. તેને ક્રોધમાંને ક્રોધમાં જણાવ્યું કે “કાલે બરદરબારમાં જલાલનું માથું તો કાપી નાંખું, પછી માંડે તો જે થવાનું હશે તે થશે.” આ વચનો સાંભળતાં જ મરીયમ વગેરે બોલી ઉઠ્યા કે “તમે લગાર પણ ઉતાવળ કરશો નહિ, જે વગર વિચારે પગલું ભરશો તો આપણે સર્વે મારી જઈશું. એટલું જ નહિ પરંતુ બેગમસાહેબનો પણ જીવ જશે. આ કામ તો ઘણી જ ધીરજ અને ચાલાકીથી કરવાનું છે. તમારે બેગમસાહેબનો તેમજ આ બત્રી દાસીનો અત્યંત ઉપકાર માનવાનો છે, કારણ કે ખરી અણીની વખતે તેઓએ તમારો જીવ બચાવ્યો છે, જેમ સુલતાને ધીરજ રાખી કામ લીધું છે તેમ બલકે તેથી પણ વધારે ધીરજ તથા ચતુરાઈ વાપરી તમારે કામ લેવું પડશે.” સિકંદરે જવાબ આપ્યો કે હવે મારે શું કરવું તે સ્પષ્ટ પડતી નથી, માટે તમે સર્વ વિચાર કરીને કહેા તે પ્રમાણે હું કરીશ.” મરીયમે તો પહેલેથી બવિધ વસ્તુ હવું કે સુલતાનની દાનત કાળી છે, માટે લાગ આવે તેનાથી બચી જવાનો ઉપાય શોધી જ રાખ્યો હતો, તોપણ દાસી તથા નસરવાનજીની સાથે મસલત ચલાવી થોડીવારમાં એકમત થઈ. પછી તેણે સિકંદરને જણાવ્યું કે “મારા પ્યારા ખાવિંદ ! અમારો ત્રણેનો વિચાર એવો છે કે આપણે બંને જણે જેમ અને તેમ તાકીદે આ શહેર છોડી દેવું. હવે વધારે વાર રહેવું સલામતી ભરેલું નથી. વળી આપણે એવી રીતે જવું કે શાહને બિલકુલ વહેમ પડે નહિ.” સિકંદરે બોલી ઉઠ્યો, “મારો પ્યારો બાતુ ! તારું કહેવું ખરું છે, પરંતુ તને શી રીતે લઈ જવી ?”

મરીયમે જણાવ્યું કે “તમે કાલે દરબારમાં જઈ શાહની પાસે લંકામાં જવા રજા માગો, અને હાથી ખરીદવા માટે જે પૈસા આપે તે લઈ આવો. પછી તમે તમારાં વહાણ તૈયાર કરી ઉપડવાની તૈયારી કરો. હું તમારી સાથે ગુલામના વેશમાં રહીશ. મારી જગ્યાએ આપણી ચતુર ખાંદી ચાંદ્યુને મૂકીશ. ત મારો પાશાક પહેરશે, વળી તે એટલી તો ચાલાક છે કે સુલતાનને કેટલાક દિવસ સુધી તો મ્હો પણ ખતાવશે નહિ જેથી સુલતાન તેને ઝાળખી શકશે નહિ. આપણું વહાણ ખુશાબર ખંદેર ઉતારી ત્યાંથી પગ રસ્તે ધરાનમાં જવું, અને લાંથી તક્ષી જ રસ્તે થઈ બગદાદ જવું. કદાચ સુલતાન તમારો જીવ લેવા માણસો મોકલશે તોપણ દરીઆમાં મારો મોકલશે. એટલે આપણને મારો ફીક પડશે. આપણી ખાંદી ધણી ચાલાક છે માટે તે તો ગમે તે પ્રયત્ન કરી સુલતાનના પંજમાંથી નાશી દૂરશે તેને પણ આપણે બગદાદમાં આવવા સુચવશું, તેમ છતાં કદાચ તે પકડાઈ જશે તોપણ તે પોતાનો જીવ જસે પણ આપણો પતો નહિ આપે.” આ સલાહ સિકંદરને ફીક લાગી, અને તેથી તે પ્રમાણે કરવા નક્કી કર્યું. પછી ચાંદ્યુને બોલાવી સધળી હકીકત કહી સંભળાવી. ભલ્લી અને વિશ્વાસુ ચાંદ્યુએ પોતાનાં શેઠ શેઠાણીની ખાતર તેમ કરવા વચન આપ્યું. વળી પ્રાણુ જતાં પણ આ વાત ઉઘાડી નહિ પાડવા તે સર્વે જણે કસમ ખાધા. ત્યારબાદ પેલી દાસી ખાંદીને અતિ આગ્રહથી મરીયમે એક હાર આપ્યો, અને સિકંદરે સેના મહેરાની ભરેલી એક કોથળી આપી. હુરમે તે લેતાં ઘણો ઉપકાર માની પાછી પુરૂષના વેશમાં સપાટાખંધ પોતાની શેઠાણી પાસે ચાલી ગઈ. શેઠાણીના પૂછવાથી સધળી હકીકત કહી સંભળાવી જેથી શેઠાણીને પણ નિરાંત વળી. ત્યાર બાદ સિકંદરે પોતાના વિશ્વાસુ કારભારીને બારે શિરપાવ આપી વખત આવે ચાંદ્યુને બનતી મદદ આપવા ભલામણ કરી. તે પ્રમાણે ચાલવા કસમ ખાધ નસરવાનજી પોતાને મુકામે ગયો. સિકંદર તથા મરીયમે ખાકીની રાત્રી પેલી ચાંદ્યુ સાથે મસલત કરવામાં માદી નાખી.

સવાર થતાં જ આગલી રાતના હરાવ મુજબ સુલતાને સિકંદરને બોલાવી જણાવ્યું કે “મને હાથીની રવારીની ધણી જ ઉત્કંઠા થઈ છે, માટે તમે જેમ અને તેમ તાકીદે જાઓ તો સાંડે. તમને મોકલતાં મારો જીવ ચાલતો નથી તોપણ લાચારી સાથે તમને મોકલવા પડે છે.” સિકંદરે હસ્તે મોઢે કહ્યું કે “મારું કદરવાનું શાહ ! આપના હુકમને માન આપી હું આજ સાંજે જ અહીંથી રવાના થઈશ. આપને જેટલા હાથી મંગાવવા હોય તેની કીમત આપો. તથા બે વહાણ તૈયાર કરાવો.” સિકંદરનાં આવાં વચન સાંભળી સુલતાન ધણી જ ખુશ થયો. તેણે તરત જ દશહજાર સોનાના સિક્કા હાથીની કીમત માટે

તથા પાંચહજાર સિક્કા રસ્તા ખર્ચે માટે આપ્યા. તેમજ વહાણ તૈયાર કરાવ્યાં.

સિકંદરે પછુ ઘેર આવી સર્વે તૈયારી કરાવી; પેલા દસહજાર સિક્કા પોતાના વિશ્વાસુ નસરવાન-છને સોંપી જણાવ્યું કે આમાંથી તારે જોઇએ તે વાપરજે, બાકીના જો પુઠાની કંપાથી કું પાછો આવું તો મને સોંપજે નહિ તે તો તારાજ સમજજે. આ સિક્કા દારી મૂકવા આપતો નથી પરંતુ ચાંદણ અને તારા કુકુંબના ઉપયોગમાં આવું હું, તમે દોષ દુઃખી થશો નહિ. વધુ પૈસાની જરૂર પડે તો આ માગ ધરમાં દારેલા છે તે કાઢી લેજે. " તેમ કહી દારેલા સિક્કા બતાવ્યા. બાકીના પાંચહજાર પોતાની સાથેજ રાખ્યા.

રાતના આઠ વાગ્યા પછી સિકંદર પોતાની ધીમાને સુલામના વેશમાં રાધે રાખી સુલતાનને મળવા ગયો. સુલતાન તેને વળાવા માટે ઠેઠ બાગમાં આવ્યો. સિકંદર અને તેની સાથેના નાનો રસાલો વહાણ પર ગયો. સુલતાને છૂટા પડતી વખતે ધણી દિલગીરી બતાવી. સિકંદરે પછુ સામી દિલગીરી બતાવી. ત્યારબાદ એક બીજાને મળીને સર્વે છૂટા પડ્યા.

પવન અનુકૂળ હોવાથી તેઓ બીજેજ દિવસે પુશાવર બંદરે પહોંચી ગયા. ત્યાં ગયા બાદ વહાણમાંથી નીચા કિતરી પગ રસ્તે તક્ષીજ જવા નીકળ્યા. અને કેટલેક દિવસે તક્ષીજ સહીસલામત પહોંચી ગયા. સિકંદરે પોતાની સાથે ધણીજ વિશ્વાસુ અને ખબરદાર માણસો રાખ્યા હતા, તેથી રસ્તામાં કોઇ પણ રીતની હરકત પડી નહિ. તક્ષીજમાં કેટલાક દિવસ મુકામ રાખી તેઓ બગદાદ જવાને નીકળ્યા. બગદાદ જવાને રસ્તો પહાડી અને લાંબો હોવાથી તેમજ શિયાળાની રતુને લીધે રસ્તામાંને રસ્તામાંજ તેનો રસાલો રહ્યો. જ્યારે બગદાદ પહોંચ્યો ત્યારે પોતે અને પોતાની ખ્યારી મરીયમ સિવાય બીજા કોઇ પણ તેની સાથે રહ્યું ન હતું.

સિકંદર તેમજ મરીયમ કોઇ પણ દિવસ બગદાદ ગયાં ન હતાં અને તેથી તેઓ બગદાદમાં કોઇને જોળખતાં ન હતાં, તેમજ શહેરની માહીતી પણ ન હતી.

આજી તરફ સિકંદરના ગયા પછી બીજે દિવસે સાંજેજ પોતાના વિશ્વાસુ માણસોને સિકંદરની પાછળ વહાણમાં મોકલ્યા. સાહે તેમને ખાસ બલામણુ કરી હતી કે તેનું વહાણ પકડી પાડી ગમે તે પ્રમાણે સિકંદરનો નાશ કરવો. સારા ભાગ્યે પવન અનુકૂળ હોવાથી જે વખતે આ વહાણ ખસરા બંદરેથી ઉપડ્યું તે વખતે તો સિકંદર પુશાવર બંદરે પહોંચી ગયો હતો. આ વહાણને તેની ખબર નહિ હોવાથી તે તો પાધર્જન ધનની અખાતમાં થઇ અરબીસમુદ્રમાં જવા નીકળ્યું. થોડાક દિવસ સુધી તો તેને બિલકુલ હરકત નડી નહિ, પરંતુ પાછળથી એવું તો જખંડે તોરાજન સહ થયું કે ધણીએ મહેનત કર્યા છતાં વહાણ કબજામાં રહ્યું નહિ, અને છેવટે એક ખડક સાથે અથડાઇ ગયું. વહાણનાં સભળાં ખાખસ ડુબી ગયાં. ફક્ત એકજ માણસ જેનું નામ નજુમીયાં વહાણના પાડીઆની મદદથી મહાસુશીખતે અરબસ્તાનના મસ્કત બંદરે પહોંચ્યો.

પોતે એકલોજ હોવાથી તેમજ પોતાની પાસે કંઈ પણ ન રહ્યાથી તેને ખસરા બંદરે પાછા જતાં મઠા મહા મુશીબતો વેઠવી પડી. આ પ્રમાણે પોતે મોકલેલા વહાણની ખગમી થવાની સંવિસ્તર હકીકત નજુમીયાંના કહેવાથી સુલતાને જણી ત્યારે તેને ધણીજ દિલગીરી થઇ.

વળી સિકંદરના ગયા પછી ત્રીજેજ દિવસે તેણે મરીયમને પકડી મંગાવવા માણસો મોકલ્યાં તેમજ મરીયમના રૂપમાં બેઠેલી પેલી ચાંદણને દરબારમાં આવવા જણાવ્યું. ચાંદણ સુલતાનના હુકમને આધિન થઇ તેમની સાથે ચાલી. આ વાત ચાલુવેજે આખા શહેરમાં ફેલાઇ ગઇ અને સર્વે પ્રજા સુલતાનને રીઝવાર દેવા લાગી.

સાંજની વખતે જ્યારે સુલતાન મરીયમની પાસે આવ્યો ત્યારે મરીયમ અનિશ્ચય આકેદ કરતી હતી. સુલતાને તેને ધણી ધણી સમજાવી પરંતુ તે સર્વે બર્થ ગયું. છેવટે સુલતાને તેણીને જણાવ્યું કે " તારો ખાવિદ સિકંદર હવે તને મળવાનો નથી, મરણકે તેને મારી નાખવા માટે તો મેં માણસો મોકલ્યાં છે; ખીટ ખાંધી સુશીલી રહે. હું તને મારી નાખીશ જોખ કરીશ, અને તેથી મુંઝવેજી

સુખી થઈશ." ચાંદબુએ વિચાર્યું કે હવે સુલતાન સાથે બહુ હક કરવામાં માલ નથી તેથી તેણે જણાવ્યું કે "મારા નામદાર ! સુલતાન હું આપના હુકમને આધિન થયેશ, પરંતુ જ્યાં સુધી મારા ધણીની ખબર ન આવે ત્યાં સુધી તો હું આપને મોંઘું પણ નહિ બગાડું, કારણકે મારો ધણી મને અત્યંત વહલો છે માટે તેની હયાતીમાં હું આપની સાથે રહું તો ખુદાની ચોર થાઉં, માટે આપના માણસો ખબર લઈ આવશે એટલે હું આપના હુકમને માન આપી આપની બેગમ થઈશ." રાજાએ વિચાર્યું કે થોડા દેાજમાં પેલા માણસો આવી પહોંચશે, માટે તેની મરજી પ્રમાણે તેને ચાલવા દેતી, તેથી તે બોલ્યો કે "બહે! તારી મરજી પ્રમાણે તારા ધણીની ખબર આવ્યા પછી જ હું તારી સુલાકાત લઈશ." તેમ કહી સુલતાન ચાલતો થયો. આ પ્રમાણે વાટ જોતાં તો લગભગ બે માસ વીતી ગયા તોપણ કંઈ ખબર આવી નહિ, તેથી જણાવને પૂછ્યું કે "હવે મારે કેમ કરવું?" જણાવે જણાવ્યું કે "હજી થોડા વખત રાહ જુઓ." બીજી તરફ મરીયમ તથા સિકંદર બગદાદ બંદરે સહી સલામત પહોંચી ગયાં છે તેઓ આ શહેરથી તદ્દન અજાણ્યા હોવાને લીધે તીઝીસ નદીને કાંઠે આવેલા બાગમાં ફરવા લાગ્યાં. આમ ફરતાં ફરતાં એક મોટા અને સુંદર બાગના દરવાજા અંગળ આવી પહોંચ્યાં.

આ બાગનો દરવાજો ઘણાક બપોરથી શબ્દગારદો હતા અને તેને તાળાં દીધેલાં હતાં દરવાજાની બંને બાજુએ બે કાચ ગોઠવેલા હતા. સિકંદરે જણાવ્યું કે-"મારી દિલગીર બાનુ ! હવે તો રાત પડવા આવી છે, વળી આપણે થાકી પડ્યા ગયાં છીએ માટે આજની આખી રાત અડોળ ગુળીએ, કાલ સવારે શહેરમાં જઈ કોઈ લાયક સુકામ બોળી કાઢીશું. બોલ ! તારો શો વિચાર છે ? મરીયમે જવાબ આપ્યો કે "તમારી મરજી તેજ મારી મરજી. તમારી સાથે મને અડીં તો શું પણ વનવનગામાંએ આનંદ મળશે. તમારા સિવાય બપોરનાર મહેલ પણ ખાવા ધારી, માટે બહે, અહીં સુખ જાઓ." બંને જણે પાસે ધુવારો દતો તેમાંથી નિર્મળ પાણી પીધું. પછી એક પાસે પડેલા કાચપર બેસી વાતો કરવા મંડ્યાં. આખા દિવસના થાકથી તેમજ નદી કાંઠેના બાગમાં કંડા પવનથી બંને જણ ત્યાંજ ઉઠી ગયાં.

આ સુંદર બાગ નામદાર ખલીફાનો હતો. બાગની વચ્ચે એક સુંદર વિશાળ ડેરા બનાવેલો હતો. આ ડેરાને બાતમાતના શબ્દગારથી યુરોમિત બનાવ્યો હતો. વળી તેના પર તરફ તરફનાં સુંદર વિનો પાડેલાં હતાં. આ ગંભીર અને પુષ્કારક ડેરાને ૪૨૨તી ૧૦૦ બાગીઓ હતી. દરેક બાગીમાં જુદા જુદા રંગનાં ઝુમર દોગેલાં હતાં. આ ઝુમરોમાં નામદાર ખલીફા પધારે ભારે દીવા કરવામાં આવતા હતા. આ દીવાની શેઠની એટલી બધી થતી કે આખા શહેરમાં ઉજાસ થઈ રહેતો હતો.

શોખકરીમ નામે એક ધણે બાહોશ માણસ તે બાગની રખવાળી કરતો હતો. ખલીફા તરફથી તેને સખન હુકમ હતો કે વગર રજાએ ક્રોધને બાગમાં આવવા દેવો નહિ, તેમજ બહાર દરવાજા અંગળ પડેલા કાચપર ક્રોધને બેસવા દેવો નહિ. તેને હમેશાં સાફ રાખવો તથા કોઈ બેઠેસો માલમ પડે તો તેને સખ કરવી.

આ વખતે પેલો રખેવાળ કંઈ કામસર બહાર ગયો હતો, તે જ્યારે પાછો આવ્યો. ત્યારે પેલા કાચપર બે જણને સુતેલાં જોયાં, મચ્છર કરડે નહિ માટે તેઓએ પોતાના મોઢાપર કપડાં તાપેલું હતું. શોખ કરીમ આ દેખાવ જોઈ બોલ્યો, "ઠીક, ઠીક ! તમે નામદાર ખલીફાના હુકમને અનાદર કરવાની હોમિત પકડી છે ! પણ શીકર નહિ, હું તમને હમણાજ બતાવી આપું છું કે તે નામદારના હુકમનું અપમાન કરનારને કેવી શિક્ષા થાય છે." ! પછી તે કાંઈ પણ ગરમડ કર્યાં સિવાય દરવાજો ઉઘાડી અંદર ગયો અને થોડીવારમાં પોતાના હાથમાં એક નેતરની જાડી સોટી લઈ પાછો આવ્યો. તે સોટી લઈ જોઈ પેલાં બંને જણને ૪૮કાવવા જાય છે. તેવોજ તેની સોટી દરવાજાની કમાને લટકાવેલા દાનસ સાથે અથડાવાથી મોટા અવાજ થયો. આ અવાજથી તે બંને જણાં જાગી ઉઠ્યાં. આ બંનેનું ૩૫ જોઈ કરીમ ધણે જ અમન થયો. અને તેને લાગ્યું કે આ કોઈ ખાનદાન માણસો છે. તેથી તેઓને પૂછે પડ્યો. સિકંદરે પૂછ્યું કે 'તું કાણ છે ? અને આ સોટી લઈ કેમ આવ્યો છે ? વળી આ દાનસ કોણે શોડ્યું કરીને જણાવ્યું કે "હું આ બાગનો રખેવાળ અમલદાર છું. આ બાગ નામદાર ખલીફાનો

છે, અને તેમાં તેમની રજા સિવાય કોઇ પ્રવેશ કરે તો તેને શિક્ષા કરવા માટે મને નીમ્યો છે. તમે આ ઠેકાણે તેમની રજા સિવાય સૂતાં હતાં, માટે તમેને આ સોટીથી ફટકાવવા જતો હતો, પરંતુ સારા નસીબે મારી સોટી આ શનસ સાથે અથડાવાથી શનસ ફૂટતાની સાથે અવાજ થવાથી તમે જાગી ઉઠ્યાં, નહિતો તમારા જેવા ખાનદાન અને નિર્દોષી પરદેશી માણસને અધઘીત શિક્ષા થાત. આ બે-અઢીમીને માટે હું આપની મારી માન્યું છું.” સિકંદરે જણાવ્યું કે “ભલા માણસ! અમે એક પરદેશી અજાણ્યા માણસ છીએ, અમને નામદાર ખલીફાના હુકમની મામમ ન હતી. વળી અહીં આખ્યાંત્યારે છેક અંધારું થઇ ગયું હતું, તેથી આજની રાત અહીંજ ગાળવા વિચાર કર્યો હતો, પરંતુ જ્યારે નામદાર ખલીફાની સખત મનાઇ છે, ત્યારે તો અમારે આટલી રાતે બીજે કંઈ જવું પડશે. અમે તદ્દન અજાણ્યાં છીએ. તો અહેરબાની કરી અમને કોઇ તબીય જગોએ મૂકી જશે.” એમ કહી તેના હાથમાં પાંચ સોનાના સિકા મૂક્યા. ફરીમ તો આ સિકા જોઇ ઘણાજ તાબુગ થયો. આવા લાયક અને ઉદાર માણસનો તેણે સારો સહાર કર્યો. તેણે કહ્યું કે “મારા કદરદાન સાહેબ! આટલી મોટી રાતે તમારે ક્યાં જવું છે? તમે ખુશીથી મારી સાથે ચાલો. આ બાગમાં એક સુંદર અને વિશાળ ડેરા છે તેમાં તમે સુઇ જાઓ. આ બાગનો ખુશરુમા અને દિલપસંદ દેખાવ તેમજ શીતળ પવન તમારા જીવને આનંદ પમાડશે.” સિકંદરે કહ્યું કે “નામદાર ખલીફાની જાણમાં આવે તો અમારે માટે તું તાહક ડુખી થાય, માટે તેમ કરવા મારી મરજી નથી.” ફરીમે જણાવ્યું કે “તમારે બીલકુલ ડરવું નહિ. મને આ બાગની તમામ સુપરત કરી છે. અને તેથી આ બાગ મારો પોતાનોજ છે, એમ સમજવું.”

સિકંદરે તેનો ઘણો કપકાર માન્યો. પછી પોતાની ખુબસુરત ઝોરત સાથે તે આ સુંદર બાગમાં ગયો. ત્યાર પછી ફરીમે દરવાજો બંધ કર્યો. અને પછી તેમની આગળ ચાલવા માંડ્યું. વિશાળ બાગની તમામ રચના જોઇ થકાય તેવે રસ્તે થઇ તેમને પેલા ડેરામાં લઇ ગયો.

સિકંદરે બસરામાં ઘણા બાગ બગીચા જોયા હતા, પરંતુ તેમાંનો એક પણ બાગ આ બાગની સરખામણી કરવાને લાયક ન હતા, તેથી તેણે ઘણી તાબુખી સાથે કરીમને કહ્યું કે “નામદાર ખલીફાનો બાગ ખરેખર બેહદ સુંદર અને ગંજવર છે. આવો બાગ આખી આલમમાં પણ બાગજેન હશે. આવા આબાદ બાગનો તમામ વહીવટ તને સોંપ્યો છે, તેથી તું ખરેખરો બાગ્યશાળી છે. ખોદા તને લાંબી જીંદગી બહે, જેથી લાંબી સુદત આવી મોટી સત્તા ભોગવે. અમે તારો ઉપકાર માની શકતાં નથી. હું તારી પાસે માગી લઉં છું કે આ બે સોનાના સિકા લઇ તેમાંથી સારો નાસ્તો આણી આપ.”

શેખ ફરીમે પેલા બે સિકા ઘણી ખુશીની સાથે લીધા, અને પોતેજ ખાણું લેવા માટે તે બંનેને અત્રે બૂટી ઉપડી ગયો. તેને લાગ્યું કે “આ કોઇ ખરેખર ખાનદાન અને ઉદાર માણસો છે, જો તે શોકોને મેં મારીને કાઢી મક્કાં હોય તો મને ઘણુંજ નુકસાન થાત, કારણ કે તેમણે મને પાંચ સિકા તો બક્ષીસ આપ્યા છે, વળી આ બે સિકામાંથી બાગજેન તેનો પાંચમો બાગ ખોરાકમાં જશે. ખાકીના મારી પાસેજ રહેશે.”

ફરીમે શહેરમાં જઇ મીઠાઈવાળાની દુકાનેથી તરફ તરફવારની સુંદર મીઠાઈ લીધી. પછી મેવાવાળાના ત્યાંથી ભાતભાતના સુંદર તાજાં અને સૂકાં મેવા લીધા, ત્યાર બાદ શિરાબનો ઉંચી જતનો શરાબ લઇ પોતાના બાગ તરફ પાછો વળ્યો. ફરીમ શહેરમાં ગયો. એટલે સિકંદર અને તેનો પ્રિય મરીયમ બાગમાં ફરવા નીકળ્યાં. તેઓ ભાતભાતનાં સુંદર ફૂલ ઝાડો તથા સુંદર બેઠકો, સુંદર વેલ્લથી સુશોભિત થયેલા માંડવા કુંવાગ, વગેરે અનેક રચનાઓ જોતાં જોતાં આનંદની લહેરો મારતાં હતાં, તેવામાં પેલા ફરીમ ખાણું લઈને આવી પહોંચ્યો. તેથી તેઓ પાછાં ફરી પેલા ડેરા આગળ ગયાં.

ફરીમે પેલા ડેરાનું ખાણું ઉઘાડ્યું કે સિકંદર અને મરીયમ તો સ્તબ્ધ થઈ ગયાં. તે ડેરામાં તરફ તરફવારનાં એસાત ટાંગી મુક્યા હતાં, જે જોતાં આંખ ધરાવીતી ન હતી. સુંદર અને નકશીદાર કા-તરખીવાળા કોચો ગોઠવેલા હતા, તેમજ બીજી તરફવાર સુંદર અને કાંમતી ચીજોથી આપો ડેરા ઝ-જાળમાં થઈ રહ્યો હતો. સિકંદર પોતે પણ એક વખત આવાજ બપટાથી રહેતો હતો. તે બાદ આખા

અફસોસ કરવા લાગ્યો. મરીયમે તેને દિલાસો આપી શાંત પાડ્યો.

આ બંને સર્વે યીજને જોવામાં તલ્લીન થયાં હતાં, તેટલામાં કરીમે ટેબલ ખીલાવીને ખાણાની તૈયારી કરી. પછી ત્રણે જણે ખાણું લેવા બેઠાં. સિકંદરે કરીમને જણાવ્યું કે “ તું ખરેખર ઘણોજ ખાહોશ અને કાબેલ માણસ છે. આટલી મોટી રત્ને આવું સુંદર અને તરેહતરેહવાર ખાણું ખીજે કોઇ બાગ્યેજ લાવી શકે. ” તેજોએ રમનગમતની સાથે તે ખાણું ઘણીજ ઝડપથી લેવા માંડ્યું. ત્યારબાદ પેલો મેવો લીધો. ત્યારબાદ તેજોએ પેલો શરાબ લેવા માંડ્યો. પ્રથમ એક પ્યાલું ભરી સિકંદરે પોતે લીધું, પછી ખીજું પ્યાલું પોતાની દિલદાર મરીયમને આપ્યું. અને ત્રીજું પ્યાલું કરીમને આપવા માંડ્યું. કરીમે જણાવ્યું કે “ મારા નામદાર શેઠ ! હું શરાબને અડતો પણ નથી. મેં મક્કાની દળ કીધી છે માટે મારાથી શરાબ લેવાયજ નહિ. માટે મને આગ્રહ કરશો નહિ. ” એમ કહી ખારણાની બહાર જઇ બેઠો.

સિકંદર તથા તેની વડાલી મરીયમે વારા ફરતી એક ખીજને પ્યાલા આપવા માંડ્યા. ત્યારબાદ તેજોએ સુંદર ગાયનેાની શરૂઆત કરી. તેમનાં તરેહતરેહનાં ગાયનો કરીમે ધ્યાન દઇને સાંભળ્યાં કારણકે તેને ગાયનનો સારો શોખ હતો. કેટલીકવાર સુધી તે તેણે બહાર ઉભા રહી તે ગાયનેા સાંભળવા કયો, પણ તેનાથી બહાર થોભાનું નહિ તેથી તેણે તરત જ ખારણામાં માથું ખોશી સિકંદર તરફ જોઇને બોલ્યો કે “ મારા મગી દોસ્ત ! ઘણું જ સરસ ગાયન ગાયું. હું તારને સુખી જોઈ ઘણો આનંદ પામ્યો છું. ”

સિકંદરે તેને જણાવ્યું કે “ હા ! શેખ કરીમ તું ઘણો જ લાયક માણસ છું. તેં અમારાપર બેહદ કપકાર કર્યો છે. અમે તને શરાબ પીવાનો આગ્રહ કરીયું નહિ, માટે તું અમારી આગળ આવીને નિરાંતે બેસ, અને તારી હાજરીનું માન અમને આપ ! ” આ સાંભળી કરીમ બોલ્યો કે “ ચલાવો ! તમારું સુંદર ગાયન આગળ ચલાવો ! હું તમારાં ગાયનથી ઘણો જ ખુશી થયો છું. ” એટલું કહી તે સ્વંથી બહાર ગયો અને દાદરને મથાળે રહી છુપી રીતે ગાયન સાંભળવા લાગ્યો.

આ પ્રમાણે તેને છુપી રીતે ગાયન સાંભળતો જોઇ પેલી ચતુર અને ખુબસુરત બાનુએ પોતાના ખાવિંદને કહ્યું કે “ મારા ખ્યારી ! તમે જુઓ ! શેખ કરીમને શરાબનો કેટલો બધો ધિક્કાર છે ! તેટલા માટે તે દાદરપર ઉભો રહી આપણું ગાયન સાંભળે છે. તોપણ મારી મરજી છે કે તે આ ખણું ખરા અતઃકરબુદ્ધી કરે છે કે આપણી શરમની ખાતર કરે છે તેની પરીક્ષા કરીએ. ” સિકંદરે કહ્યું “ બહે તારી નજરમાં આવે તેમ પરીક્ષા કર, મને લાગે છે કે તે કદી પણ શરાબને અડશે નહિ. ” મરીયમે કહ્યું કે “ આપણે કરીમને અંદર બોલાવીએ, પછી તમે આગ્રહ કરી શરાબનો એક જામ આપી જોતે. જો તે ન પી જાય તો તમે પી જો, અને પછી જાણે છાટક થયા હો તેમ ઢોંગ કરીને તમે મૂઠ જો, પછી શું થાય છે તે જુઓ ! ”

સિકંદરને આ યુક્તિ ઘણી પસંદ પડી, તેણે કરીમને અતિ આગ્રહથી પાછો બોલાવ્યો. કરીમ તુરત ખારણા આગળ આવીને ઉભો. તે જોઇ સિકંદર બોલ્યો કે “ શેખકરીમ અમે આજની રાત જ તારાં પેરાણાં છીએ. તેં અમને ઘણી સારી રીતે માન આપીને સર્વ વાતે ખુશી કીધાં છે, પરંતુ હમણાં તું અમારાથી છોટેને છોટે જ રહે છે તેથી અમને દિલગીરી થાય છે, માટે અમારી પાસે આવીને બેસ ! અમે તને શરાબ પીવાને આગ્રહ નહિ કરીએ. ફક્ત તું અમારી પાસે બેસ તેથી અમને માન મળશે. ”

બહો કરીમ વધારે દઢ કરી જાયો નહિ, તે દિવાનખાનામાં આવ્યો અને ખારણા આગળના એક સોફા ઉપર છેડે બેઠો. સિકંદર બોલ્યો, “ તું ઘણી અગવડમાં બેઠો છે, માટે મારી બાનુ આગળ આવી બેસ ! તેથી તેણીને વધારે ખુશી કપજશે. ” કરીમે કહ્યું કે “ જોધી તમને ખુશી ઉપજે તે કરવાને હું સદા તૈયાર છું. ” તે હસતો હસતો કહ્યો. આી ખુબસુરત અને ખુશ મિનજની જુવાન બાનુ આગળ બેસવાની તક મળી તેથી તે ઘણેજ ખુશખુશ થઇ ગયો. સિકંદરે પોતાની પ્રિયાને જણાવ્યું કે “ આ બધા કરીમે આપણી ઘણી સારી માવજત કરાવી છે માટે તેના માનમાં એક ઘણું જ અરજું ગાયન ગાઇ તેને તું ખુશી કરીશ. ” પોતાના ખાવિંદની મરજીને આજિન થઇ તે ખુબસુરત બાનુએ એક ઘણું જ હિમ્મત ગાયન ગાવાનું શરૂ કીધું.

જ્યારે તે નાજુક પરી પોતાનું મધુર આપન પૂરું કરી રહી ત્યારે સિકંદરે એક શરાબની નામ ભરીને શેખકરીમને કહ્યું કે “ શેખકરીમ ! આ જામ અમારી સલામતીમાં નોશ કરો ! ” આ જોઇ શેખ કરીમે પાછળ હસી જઇ શરાબથી કમકમીને જવાબ દીધો. “ મારા અરેરામાન મેં પહેલેથી જ આપની પાસે માફ માગી જણાવ્યું છે કે મને શરાબનો પણો જ નિસ્કાર છે, તો મને નાહક શા માટે આમલ કમે છો ! ” સિકંદરે કહ્યું કે “ બલે ! તું જ્યારે અમારી સલામતી લેવા ના પારે છે તો હું તારી સલામતી લઉં છું ! ” એમ કહી પેલું જામ પોને પી ગયો.

જ્યારે સિકંદર શરાબનું જામ નોશ કરતો હતો, ત્યારે પેલી ખુશસુરત બાનુએ એક સુંદર ફળ કાપીને તેમાંથી આડું તેણીએ શેખકરીમને આપનાં જણાવ્યું કે “ તમેએ અમારી તરફનું શરાબનું જામ તો કમુલ નહિ કીધું પણ હું આશા રાખું છું કે અમારો તરફથી આ ફળ તમે કમુલ કરશો. ” તે બલો કરીમ આવા ખુશસુરત હાથે મળતું ફળ લેવાની ના પાડી ચક્રયો નહિ, તેથી તેણે તે લઇને તુગત ખાધું. પેલી ખુશસુરત બાનુ તેની સાથે વાતચિત કરવા લાગી ત્યારે સિકંદર નીચે એક સાદકીપર પડીને ઉંધ કાઢતો હોય તેમ ઢોંગ કરવા લાગ્યો. તે જોઈ નાજુક પરી કરીમને આરોધી કહેવા લાગી કે “ જુઓ આ મારા ધણીના હાલ ! જ્યારે અમે એવી રીતે જરા મેજબુજ કરીએ છીએ ત્યારે તે આ પ્રમ ભે સ્વામ પીને કંધવા મટે છે, અને મને એકલી નામે છે; પણ આજે તો મને તમારી હાજરીથી તમે અમ્મત આપશો એવી આશા છે. ”

એમ બોલી તેણીએ તુરત જ શરાબનો શીશો પોતાના સુંદર નાજુક હાથે લીધો. અને એક જામ ભરી તેને આપવા લાગી. કરીમે કંઈક આનાકાની કરી તે જામ પોતાના હાથમાં લઇ તે ખુશસુરત બાનુને જણાવ્યું કે “ તમારા જેવાં ઉમદા અને મિલનસાર નાજુક બાનુની સલામતી ખાતર આ જામ હું નોશ કરા જાઉં છું ” એમ કહી તુરત તે જામ ખાલી કીધો.

આપણા શેખ સાહેબ શરાબના ધણા શેખીન હતા, તેઓ પુષ્કળ શરાબ પીતા હતા, પણ આવાં અનુપયાં અને ખાનદાન માણસોની રૂઆ પીકાને શરમાતા હતા, તેથી જ શરાબને ધિક્કારવાના જુદા ઢોંગ તેણે ચાલુ રાખ્યા હતા. ખીજા બગબગતોની માફક તે છુપો રોજ દારૂના પીકામાં જતો હતો પણ જાહેરમાં તો શરાબને આડકતો પણ નહિ સિકંદરે તેને ખાણું લાવવાને જ્યારે મોકલ્યો ત્યારે તેણે પોતાના એક ઝોળાખીના માથાસને પીકામાં મોકલી દારૂ મંગારી લીધો હતો, કારણકે આટલી મોટી રાત્રે પોતાનો ખાસ દારૂગણો ઘેર ગયો હતો.

પહેલો જામ પીધા પછી શેખકરીમે પેલું બાકી રહેલું સુંદર ફળ ખાધું. પછી પેલી બાનુએ એક બીજો જામ ભરીને તેને આપ્યો તે ઉઠાવી ગયો. પછી ત્રીજો ખાશે આપ્યો તે પણ શાન્તપણે ગટગટાવી ગયો. પછી ચોથો ખાશે ભરીને તે ગટગટાવી જવાની તૈયારીમાં હતો તેટલામાં તો સિકંદર જાણે ભરડંબમાંથી ઉઠ્યો હોય તેમ આંખો ચોળતો ચોળતો ઉઠીને પાસેના કાચપર બેઠો અને પેલા શેખ સાહેબ તરફ જોઇને તુગત જ જોસબંધ હસી પડ્યો અને બોલ્યો. “ અહા ! શેખકરીમ સાહેબ ! તમે કીક સપડાયા ! જે શરાબને તમે આડકતાથી ન હતા તે શરાબ તો શાખથી પી જાઓ છો ? ”

બિચારો શેખકરીમ તો આ હુમલાથી તદ્દન ગભરાઈ જ ગયો. તેના મોંતો ચહેરા તદ્દન શીકા પડી ગયો, તોપણ તેના હાથમાં જે ચોથો જામ હતો તે પીનાં તે આડકતો નહિ. તે પોતાનો ખાશે પુરો કરીને બોલ્યો કે “ મારા દોસ્ત ! મેં એક બારે યુનેઝ કર્યો કહેવાય, પરંતુ તે યુનાહનો બોલો મારે શિર નથી પણ આ આપનાં ખુશસુરત બાનુપર છે ! કેમકે તેમનાં આટલાં બધાં નખરાં અને લાવડવાતા આગળ મારું કંઈ પણ ચાલ્યું નહિ ! ”

પેલી ખુશસુરત મરાયમ અને સિકંદર એકનાં એક જ હતાં તોપણ તે બાનુ જાણે શેખ કરીમની તરફેણ કરી બોલતી હોય તેમ બોલી ઉઠી કે “ મારા દોસ્ત ! તમે તમારું કાંમ પછી પુરીથી આગળ ચલાવો, એમના બોલવાની તમારે કંઈ પણ દરકાર કરવી નહિ. યોદ્ધા વખત પછી સિકંદરે એક જામ શરાબથી ભરી પોતાની સુંદર પ્રીયાને આપી અને બીજો ખાશે પણ જ આદરસભાથી કરીમને આ-

પ્યો, અને ત્રીજો પોતે લીધો. પછી ત્રણે જણે એક બીજાને સલામતી આપી પોતપોતાના જામ નોડ કરી ગયાં. આ બેઠ પેલી બાનુ તથા સિકંદરને ઘણી જ ખુશાલી ઉપજી.

આ પ્રમાણે એક બીજાને શરાબના પ્યાલા આપતાં અને આનંદ સાગરમાં ડુબી મોજમજ ઉડાવતાં અરથી રાત્રી લીટી ગઈ, તોપણ તેમને ખબર પડી નહિ. પેલી ખુબસુરત બાનુએ પેલા બલા કરીમને જણાવ્યું કે “આપણા ટેબલપર ફક્ત એક જ ઝાંખી બતી સળગે છે માટે જો તાગ નામદાર ખલીફ તરથી તને કંઈ પણ હરકત ન હોય તો અને સેકંડો કીમતી ઝુમરો ભટકે છે. તે સળગાવી અમને આનંદ આપ વળી જો તારાથી બતી શકે તો અમારે માટે સતાર વગેરે સુંદર વાગ્ગં આણી આપ, જેથી અમે અમારી હોંશ પુરી કરીએ. અમે આજે ઘણા દિવસે તારા જેવા બલા માણસના આશ્રયે આવી ચડ્યાં છીએ, તેથી અમારી અસલ મગ સાંભળી આવે છે.” બલો કરીમ એક તો દારૂના ધેનમાં ચક્રચુર હતો, લગી બીજું તે ગાયનનો ઘણો જ શોખીન હતો, તેથી તેણે પેલી બાનુની ઇચ્છા પ્રમાણે તમામ ઝુમરો સળગાવી દીધાં. તેમ જ કેટલાંક સુંદર વાગ્ગં આણી આપ્યાં.

સારખાદ પેલી બાનુએ પોતાના મધુર કંઠથી એક પછી એક ગાયનોની ધુન મચાવી. વચ્ચ વચ્ચે પેલા સિકંદર પણ એકાદ ગાયન ઉડાવતો હતો. બિચારા શોખીન તો આ ગાયનો સાંભળવામાં જ તક્લીન થઈ ગયાં.

બગદાદના નામીઆ ખલીફનો મહેલ તીક્ષ્ણ નદીના કાંઠાપર બાંધેલો હતો, ત્યાંથી તેના બાગની તમામ રચના દેખાતી હતી. જે વખતે સિકંદર, તેની ખુબસુરત બાનુ મરીયમ, અને બલો કરીમ બાગના ઉશમાં મોજમજ ભારતોં હતાં અને શરાબનો દોર ચલાવતોં હતાં, તે વખતે ખલીફ પોતાના મહેલમાં જાગતો હતો, કંઈ કારણસર તેણે પોતાની મહેલની એક ખારી, કે જે બાગ તરફ આવેલી હતી તે ઉઘાડી, તો ઉઘાડતાં વારજ જાણે આગ લાગી હોય તેવો ઉજળો દેખાયો, પણ વધારે ખારીક રીતે આંખ ડેરવીને જોતાં પોતાના બાગના ઉશના તમામ ઝુમરો સળગતાં જોયાં, તેથી ઘણો જ ગુસ્સે થઈ ગયો. તેણે પોતાના એક શલામને બોલાવી વજીરને બોલાવી લાવવા હુકમ કર્યો, કારણ કે વજીરનો મહેલ પોતાના મહેલની પાસે જ હતો, વળી આ બાગની તમામ સુપરત કરીમને કરી તેના પર દેખરેખ રાખવાને વજીરને હુકમ કર્યો હતો.

પેલા શલામ તુરતજ વજીરને બોલાવી લાવ્યો. આટલી મોડી રાત્રે ખલીફને શું કામ પડ્યું હતું? તેમ અજબથી સાથે વિચાર કરતો કરતો વજીર, નામદાર ખલીફની હજુરમાં આવી પહોંચ્યો. નામદાર ખલીફને ઘણાજ ગુસ્સામાં જોઈ વજીર વિચરમાં પડી ગયો. ખલીફે પૂછ્યું કે “તું બાગની આવી તપાસ રાખે છે કે? હું મારા બાગમાં આજે ગયો નથી, તો ત્યાં તમામ રોશની કેમ કાઢી છે?”

ખલીફને આ પ્રમાણે બોલતાં સાંભળી વજીર ઘણો ગભરાઈ ગયો, તોપણ ધીરજ પકડી શાન્તીથી બોલ્યો કે “નામદાર શાહ! મારી ભૂલ થઈ છે, માટે મને માફ કરશે. આજથી ચારેક દવસપર શેખ-કરીમ મારી પાસે આવીને કહેવા લાગ્યો કે ‘નામદાર ખલીફના બાગમાં કેટલાક ફકીરો બોલાવી ધખને લગતી ક્રિયા કરવાની મારી મરજી છે? મેં’ પૂછ્યું કે ‘તું શું કરવા માગે છે?’ તે બોલ્યો કે ‘હું એટ-લીજ અરજ કરું છું કે બાગમાં તે ક્રિયા કરવાની રજા આપવી.’ મેં તેને કહ્યું કે ‘જ તારી મરજીમાં આવે તેમ કરે! હું નામદાર શાહને કહેવા ચુકીશ નહિ? પણ નામદાર શાહ! હું તમારી આગળ કહેવાને તકન જૂની ગંધો તેથી મને માફ કરો. હું ધાઈ છું કે ક્રિયા કરવાને શેખકરીમે આજ ફેરવ્યું હશે, અને તેથી આ રોશની કરવામાં આવી હશે.”

ખલીફ જરા નરમાસથી બોલ્યો કે “કાસમ! તે ત્રણ મોઠા યુનાહ ક્યાં છે. પહેલો યુનાહ એ છે કે મારા પાસે ઉડામાં તે આ ક્રિયા કરવાની રજા આપી; માત્ર એક બાગના રણેવાળને આટલી છૂટ અને આજર થઈતી નથી. બીજો યુનાહ એ છે કે તે બાગત કહેવાને જૂની ગયો, અને ત્રીજો એ કે તે ખુદા જણાવતી ખરી મરજી શું છે તે તે શીધી કાઢી નહિ. હું ધાઈ છું કે તે ખુદો માણસ લોખી છે અને તેણે મારી પાસેથી કંઈ પૈસા મળવાની આશાએ આ કામ તને પૂછીને કર્યું હશે.”

નામદાર ખલીફની આજી નરમાસ ખરીલી પાતવિતથી કાસમને કંઈક હિંમત તેમજ ખુશાલી

ઉપજ, તેથી તે બોલ્યો કે “નેકનામદાર ! મારી તકરીર થઇ ખરી, મારે તે બુદ્ધિમાન થોડા પૈસા આપવા જોઈતા હતા.” ખલીફે હસીને જવાબ આપ્યો કે “જ્યારે તારા વાંક પડ્યો છે ત્યારે તને સજા કરવી જોઈએ, તે સજા કાંઈ સખત નથી પણ સેજ છે. તારે તે લોકો સાથે આજની રાત ગુજરવી પડશે. હું એક સાધારણ વેપારીના વેશમાં આવું છું. તું અને ગુલામ કુટુમ પણ વેશ બદલી મારી સાથે ચાલો. આપણે ત્રણે જણ સાથે ત્યાં જઈએ, કારણ કે તે બહા અને પવિત્ર રાજા સાથે મને આનંદ લેવાનું મન થાય છે.” વજીર કહેવા લાગ્યો કે “નામદાર ! હમણા ધણીજ રાત ગઈ છે માટે આપણે ત્યાં જઈએ ત્યારે તો તે લોકો જતા પણ રહેશે.” ખલીફે પોતાનો વિચાર ફેરવ્યો નહિ, તેથી વજીર ધણે ગમરાયો, કારણ કે તેણે જે વાત કહી હતી તે જરા પણ ખરી ન હતી. પણ શું કરે ખલીફના હુકમને આધિન થયા ત્યારે છૂટકેજ નહતો, તેથી તે એક પણ અક્ષર બોલ્યા વગર ખલીફની સાથે જવા કમ્બલ થયો.

પોતાનો વેશ બદલી ત્રણે જણ ખલીફના મહેલમાંથી બહાર નીકળ્યા. ધરતા ધરતા યામ આગળ આવી પહોંચ્યા તો યાગનો દરવાજો ઉઘાડો માલમ પડ્યો. શેખ કરીમ ખાણે લાઇ પાછો આવ્યો ત્યારે ઉતાવળમાં બંધ કરવાં વિસરી ગયો હતો. દરવાજો ઉઘાડો જોઈને ખલીફે વજીરને કહ્યું કે “આવી રીતે હમેશાંજ દરવાજો ઉઘાડો રહે છે કે કેમ? હું તો ધાડું છું કે આજે ધામધુમની ઉતાવળમાં તે દરવાજો બંધ કરનાં ભૂલી ગયો હશે.” પછી નામદાર ખલીફ આગમાં તેજો સાથે દાખલ થયો, પણ ખલીફની મરજી એકદમ તે ડેરાપર જવાની ન હતી, તેથી પોતાના વડા વજીરની સલાહ લેવા લાગ્યો. તેણે બહુબળું કે “આપણે એકાદ જાડપર ચઢીને જોઈએ કે અંદર શું થાય છે ! વજીર તેની મરજી પ્રમાણે કમ્બલ થવા જતો હતો તેટલામાં તેણે ડેરાનું ધારણું મરડું ઉઘાડું દીધું, અને તેથી તે બોલી ઉઠ્યો કે “પેલા ધારણામાં થઇ આપણે ધણેજ આસ્તેથી દાદરપર રહી સઘળું જોઈએ તો હીક મજ પડશે.” આ વિચાર ખલીફને પસંદ પડવાથી તે ત્રણે જણ ધણાજ આતેશી તે તરફ ગયા, અને છેક દાદરપર ચઢ્યા.

પેલાં ત્રણે જણમાંથી એક પણ દેખી ન શકે તેવી રીતે આ ત્રણે જણ ઉભા રહ્યા. અને સઘળો ખતાવ તેમજ પેલી ખુશસુરત યાતુને જોવા લાગ્યા.

આ વખતે પેલી નાજુક પરિને તથા એક ખુશસુરત ચહેરાના જુવાન મરદને એક ટેબલ પાસે બેઠેલાં, અને કરીમને હાથમાં શરાબનો પ્યાલો પકડી ઉભેલો જોયો, ત્યારે તે ધણાજ અજાણ થયો શેખ શરાબના ધેનમાં બોલવા લાગ્યો કે “ઓ દિલરંગન યાતુ ! તારા જેવી યાતુ સાથે હોવા છતાં સુંદર ગાયન વગર ખાલી શરાબ શીકે અને ખેરવાદ લાગે છે, માટે શરાબ સાથે તારો ખુશ સરોદ (રાગ) મેળવ, અને મને એક ગાયન ગાઇ સંભળાવ ! પણ તે આગમ્ય હું માફ ગાયન તને સંભળાવું છું.”

પછી યુદ્ધ શેખે સારા મધુર અવાજે ગાયન શરૂ કર્યું, તે સંભળી ખલીફ ધણેજ હેરત થયો, કારણ કે તેને એટલી ખબર ન હતી કે શેખ શરાબનો આટલો જધો શાખીત છે, તે સાથે વળી અચ્છો ગાનાર પણ છે ! ખલીફ આસ્તે રહીને નીચે પાછો ઉતર્યો. અને પોતાના વજીરને કહેવા લાગ્યો કે “જો, તે બરાબર જોયું કે શેખકરીમે કેવા સરસ દરવેશને નોતરેલા છે. તેજો કેવા ધર્મના કામમાં રોકાએલા છે !” વજીરે જાણ્યું કે “હવે માફ મોત આવ્યું, હવે ખલીફ મને કદી પણ માફ કરશે નહિ.” તેથી તે ગમરાઇ ગયો, અને એક પણ અક્ષર બોલ્યા સિવાય ધણીજ દિલગીરી અરેલી સ્થિતિમાં નીચું જોઈ ઉભા રહ્યો.

પેલા યુદ્ધ શેખે ગાયન ગાઇ રહ્યા પાદ પેલા પ્યાલો પુરો ધીધો પછી બોલ્યો કે “અરે મારી ખુશસુરત ઉદાર યાતુ ! હવે તમારી આજની મેળમળમાં કેંઈ પણ અધૂરું તો રહ્યું નથી ?” પેલી નાજુક પરિએ મીઠા અવાજે જવાબ આપ્યો કે “તારા જેવા પાલોશ માણસના આશ્રય તમે આવેલાને ખોટા શાની ! આજે અમે અમારા મહાનમાં જેવી મળ ઉડાવતાં હતો, તેવીજ મળ અહીં ઉડાવીએ છીએ. હવે તારા મનની કેંઈ કમજોર હોય તો જણાવ ?” તે શાખીત શેખે જવાબ આપ્યો કે

“હું નાજુક પરી જે તું મારાપર પુત્ર થઇ હોય તો હું એટલુંજ માથું છું કે તારાં મધુર મ થવો સત્તર સાથે ગાઈ બતાવ ! તે સાંભળતાં હું કદી પણ ધરાધરા નહિ.”

પેલી નાજુક પરીએ તુરતજ પોતાના કામળ હાથમાં સતાર લઈ તેપર તાન બેલાવું થર કહ્યું અને ધણીજ થોડીવારમાં તો કાષ્ઠ અનળપખી ભરેલું ગાયન ગાઇ બતાવ્યું. આ ગાયન સાંભળનાંજ પેલીએ તો હરત પામી ગયો. તેણે પોતાના વડા વજરને તુરતજ જણાવ્યું કે “હું આ ગાયનની ગાનારીને તેમજ પેલા પુત્રસુરત જીવાનને અને બુદ્ધ શેખને મારી આપું છું. પરંતુ તને તો રાંસીએ ચઢવીજ, કારણ કે તું મારી આગળ જુડું મોઢ્યો છે.” વજરે હસતે મોઠે જવાબ આપ્યો કે “ધણી પુત્રી-હી વાત છે કે આવા આનંદમય બનાવવું છેવટ પરિણામ મારે ફાંસીએ ચઢવામાં સમાપ્ત થાય છે!” વજરે આવું યુક્તિ ભરેલું બાપણ સાંભળી ખલાશને હસવું આવ્યું અને છેવટે વજરને પણ મારી બધી

પેલી પરીએ એક પછી એક એવાં તો સરસ ગાયનો મધુર અવાજે ચલાવ્યાં કે હવે ખલીદાથી થોભી શકાયું નહિ. ગમે તે પ્રકારે તે સુંદર બાનુની હજુરમાં જઈ ઉભા રહેવા દરાવ કર્યો. અને તેણી તે પોતાના વડા વજર કાસમને ધણીજ ઉત્સાહથી પૂછવા લાગ્યો. કાસમે જણાવ્યું કે “આ મહાજનના સ્થળ! જે તમે નામદાર અંદર દાખલ થશો તો તમને જેતાં વારજ પુટ્ટો શેખ ગમરાઈને તુરતજ મરણ પામશે. માટે કંઈ પણ યુક્તિ કરીને જાઓ.” ખલીદે જણાવ્યું કે “હું વેપારીના વેષમાં છું અને તે મને કેમો રીતે ઝાળખી શકશે?” વજરે જણાવ્યું કે “આટલા મોડી રાત્રે વેપારી કયાંથી આવે? એમ જાણી તમને ધારી ધારીને જોશે એટલે તુરત ઝાળખી કાઢશે.” ખલીદે મોઢ્યો કે “હા, હું પણ તેજ વિચાર કરું છું. જે હું આ ડાહ્યા અને આઢોણ બુદ્ધિમાના મરણનું કારણ થાઉં, તો મને ધણી દિન-ગીરી ઉપજે, કારણ કે તેણે ધણાં વરસ સુધી નિમકહત્તાલીથી મારી નોકરી કરી છે. પણ સચુર! અને એક યુક્તિ યાદ આવી છે, વખતે બર-આવશે ખરી, માટે તું તથા ગુલામ કુતુબ થોડે દૂર ઉભા રહે. હું હમણા જ પાછો આવું છું.” એમ કહી તે ચાલતો થયો.

તિગ્રાસ નદીમાંથી એક નહેર ખોદાવી બાગમાં પાણી ભેલાની સવડ ખલીદે કરી હતી, તેથી તે નહેરમાં હમેશાં ભરપુર પાણી રહ્યું હતું અને તેમાં પ્રુષ્કળ સરસ માછલીઓ રહેતી હતી. અને આ નહેરપર માછી મારવાની સખત મનાઈ હોવાથી કોઈ પણ માછી મારવા દિવસે તો આવી શકતો ન હતો, પરંતુ મોડી રાત્રે કોઈક હાંમતવાન માછીમાર આવી માછલીઓ પકડી જતો હતો. તે પ્રમાણે વખતે એકાદ માછીમાર આવ્યો પણ આવ્યો હશે, એમ ધારી ખલીદે તે નહેર બહી ચાલ્યો, થોડકે છેટે એકે એટલે કંઈક ખડખડાટ થતો હોય તેમ જણાયું. ખલીદે ધણીજ ખારીક રીતે તપાસ કરી તો એક માછી-મારને જન તાખી ભેટશે જોયો. માછીમાર પોતાને દેખે નહિ તેમ રીતે ગુપ્તપૂર્વ રીતે તે માછીમારની પાસે આવી ઉભો. માછીમારે પોતાના નામદાર ખલીદાને વેપારીના વેષમાં હોવા છતાં તુરત ઝાળખી કાઢ્યો. તેથી તેણે તુરત જ પોતાનું માથું તે નામદારના પગમાં મૂકી પોતાના ગુનાહની મારી માગવા લાગ્યો.

ખલીદે કહ્યું કે “ઉઠ! કંઈ શીકર ન કર અને તારી જાળ ખેંચી કાઢી જે માછલીઓ તે પકડી હેંચ તે મને દેખાડ ! હું તને તારા ગુનાહની મારી બધું છું.”

આ સાંભળી પેલા માછીને ધીરજ આવી, તેથી ખલીદના હુકમને આધિન થઇ પેલી જાળ ખેંચી કાઢી, તેમાંથી ચાર પાંચ મોટી માછલીઓ બહાર કાઢી ખલીદના પગ આગળ મૂકી ખલીદે તેમાંથી સરસમાં સરસ ને મોઢામાં મોટી બે માછલીઓ પસંદ કરી લીધી. પછી પેલા માછીને કહ્યું કે “તારાં કપડાં મને આપ અને મારાં તું લે ?” હુકમ થયો કે તુરત જ કપડાંની ફેરારી કરી લીધી. પછી ખલીદના હુકમને તાબે થઇ પેલા માછી પોતાની જાળ લઈ પોતાના મુકામે ચાલ્યો ગયો.

પેલા માછીમાર પોતાના મનમાં ધણીજ પુત્રી થવા લાગ્યો, કારણ કે આજે તે સારા નસીબજ એમના પંજમાંથી બચી ગયો હતો. પણ માછીમારને સખત શિક્ષા કરવામાં આવી હતી, પરંતુ આજે કોણ જાણે શા કારણથી તે બચી ગયો તેનો વિચાર તેને થવા લાગ્યો. કપડાં બદલા સંબંધે તો માછીને

અહુ અગમ્યથી લાગી નહિ, કારણ કે નામદાર ખલીફ ધણી વખત જુદા જુદા વેષ પહેલી રતો હતો અને ન પકડી શકાય તેવા ચુના પકડી પાડતો હતો.

ખલીફ માછીમારના વેષમાં પોતાના મુખ્ય વજર કાસમની રૂબરૂ આરીને ઉભો. કાસમ તથા યુલામ-કુટુમ બંનેમાંથી એકે જણ ખલીફને ઝોળખી શક્યા નહિ, તેથી વજરે પોકારીને કહ્યું કે “અય કમ-ખત! તું શું કામ અત્રે આવ્યો છે? જા, તુરત અહીંથી ચાલ્યો જા. નહિ તો માર્યો જઈશ!” પોતાના સુલામ તથા વડા વજરને હાથેલા જોડ ખલીફ પકડપકડાટ કરી પડ્યો, તેથી વડો વજર સમજી ગયો અને બોલી ઉઠ્યો કે “ઓ નામદાર શાહ! મેં તમને બિલકુલ ઝોળખ્યા નહિ, તેથી મેં જે અખત બરી આલ તમે નામદાર તરફ ચલાવી તે માટે હજારો હજાર માફ માગું છું. હવે તમે નામદાર જો ડેરામાં દાખલ થશો, તો બુદ્દો શેખ ઝોળખી શકવાનો નથી.” ખલીફ બોલ્યો કે “સારે તું અને કુટુમ અહીં જ બેસો, હું હવે ઉપર જાઉં છું.”

ખલીફ ઉપર જઈ પેલા ડેરાનું બારણું ઠોકવા માંડ્યું. તે અવાજ પહેલ વહેલો સિકંદરે સાંભળ્યો, તે ઊપરથી તેણે પેલા બુદ્દો શેખને જણાવ્યું કે “જો સાંભળ! બારણું કોણ ઠોકે છે?” તેટલામાં તો ખલીફે જે બારણું અરધું ઉઘાડું હતું તે ઉઘાડી નાંખી થોડાંક ડગલાં આગળ આવ્યો, જેથી તેઓ તેને જોઈ શકે, પછી તે બોલ્યો, શેખ કરીમ! હું હુસેન માછું છું. અને ખબર મળી કે આજે તું તારા દોરોને મીઠાબાની આપે છે, તેથી આજે મેં બે ધણી સરસ માછલીઓ પકડી છે, તે તારે માટે લાવ્યો છું, જો તે તારી મરજી હોય તો રાખ!”

સિકંદર તથા પેલી નાટ્યક પરી માછલીની વાત સાંભળી ધણાંજ ખુશ થઈ ગયાં. પેલી ખુબસુરત બાનુએ તુરતજ કહ્યું કે “શેખ કરીમ! મહેરબાની કરી આ માછીને અંદર બોલાવ કે જેથી અમે તેની માછલી બરાબર જોઈ શકીએ.” શેખકરીમ એટલે તો ચકચુર બન્યો હતો કે તે કોણ છે? અને ક્યાંથી આવ્યો? તેની બરાબર ચોકસી ક્યાં વગર, તેમજ પેલી નાટ્યક પરીનો કોઈ પણ બોલ પાછો ન ફેરવવાના ઠરઠાથી માછીને અંદર બોલાવવા માટે તે દરવાજા તરફ પોતાનું મોઢું ફેરવવા ગયો, પણ તે મહા-મુશ્કીતે પોતાનું મોં ફેરવી શક્યો, કારણ કે તે એટલે ચકચુર હતો કે જરા પણ હાલી શકતો ન હતો! તે જેમ તેમ બાર મૂકીને બોલ્યો “આલ, અંદર આવ! ઓ મારા સાહુકાર! અને તારો રાતની ચોરીનો માલ ખતમ!”

ખલીફ જાણે એક ખરેખરો માછીમારજ હોય તે મિત્રાણે પેલી બે માછલીઓ લઈ અંદર દાખલ થયો. અને તેઓને તે દેખાડી. પેલા ખુબસુરત બાનુ માછલી જોઈ બોલી કે “ખરેખર આ ધણીજ સરસ માછલી છે અને જો તે બરાબર રાંધીને લાવે તો મને તે આખવાની ધણી મરજી થાય છે.” તે સાંભળી પેલા બુદ્દો શેખ બોલ્યો કે “આ બાનુ કહે છે તે ખરું છે, તું આવી રીતે આ માછલીઓ લાવ્યો તેને અમે શું કરીએ? જા, મારા બખરચીખાનામાં અને આ માછલી ધણી સરસ રીતે પકાવી લાવ! ત્યાં તને બધા સામાન મળશે માટે જા! બોરી ના થા!”

આ સાંભળી ખલીફ પાછો ફર્યો અને પોતાના વડા વજરને કહેવા લાગ્યો કે “તેઓએ મને ધણી સારો આવકાર આપ્યો પણ તેઓ આ માછલી રાંધી મંગાવે છે!” તે સાંભળી વડા વજરે જવાબ આપ્યો કે “લાવે હું હમણાં એક ધડીમાં આ માછલી રાંધી આપું છું.” પણ ખલીફે જવાબ આપ્યો કે “નહિ, મારેજ બધી ચીજ બનાવવી જોઈએ, જ્યારે મેં માછીમાર તરીકે આટલી રહેઠાણ મેળવી સારે શું બખરચી તરીકે હું નાકમેદ થઈશ કે? મેં નાનપણમાં ધણીવાર બખરચીખાનાની સુલાકાત લીધી છે, અને તેથી કેમ પકવતું તે હું ધણી સારી રીતે જાણું છું. આ માછલી હું પોતે પકાવીશ અને એક અગ્રહ બખરચી તરીકે પણ પરીક્ષા પસાર કરાશ.” તેઓ ત્રણે જણા કામે મઠી ગયા. જો કે બુદ્દો શેખનું બખરચીખાનું કાંઈ ધણું મોઢું ન હતું, તોપણ તે ખાવાપીવે શોખીન હોવાથી તે દરેક ચીજથી આનંદ લેતું, તેથી પેલી માછલી તેનાર કરતાં કંઈ ધણી વખત લાગ્યો નહિ. ખલીફ તે એક મોટી રીંછીમાં મૂકી તેઓ આગળ લઈ ગયો, અને દરેક આગળ એકેક લીધું સાથે તે માછલી મૂકી. પેલી ખુબસુરત

બાતુએ તથા સિકંદરે તે ધણી શોખથી ખાધી. તેઓએ ખાધી ત્યાં સુધી ખલીફ તેમની આગળ નોકર તરીકે ઉભો રહ્યો !

જ્યારે તેઓ જમી રહ્યાં ત્યારે સિકંદરે ખલીફ તરફ જોયું અને બોલ્યો કે “ જો માછીમાર ! અમિત આના કરતાં વધારે સરસ માછલી મેં કદી પચુ ખાધી નથી. આ ફનીઆમાં કાંઈ પણ કરી શકે તેના કરતાં અમારી ઉપર તે વધારે મહેરબાની કરી છે. ” એ પછી તેણે પોતાની પાસેથી સો સોનાના સિક્કાની કાથળી આપતાં જણાવ્યું કે “ અમે આ જુજ રકમ તને બક્ષીસ હાખલ આપીએ છીએ તે તું લે. અમારી પાસે હવે વધુ પૈસા નથી નહિ તો તે તને આપત. જે કે મેં મારો તમામ ખર્ચનો ચુકાવી દીધો તેની આગમત તારી ને મારી જોળખાણુ થઈ હોત તો હું તને ન્યાય કરી નાખત. અને તને તારા કંઝાળ ધંધામાંથી હરોશને માટે છૂટો કરત. પણ હાલ તો આટલીજ બક્ષીસ તું કપુલ કર ! ”

ખલીફે તે કાથળી કપુલ કરીધી, અને સિકંદરનો ઉપકાર માન્યો. તે કાથળી સોનાના સિક્કાથી બરેલી હતી, તે જોઈ ખલીફ બોલ્યો, “ મારા મહેરબાન મુરબ્બી ! હું તમારા સખી દિલની કંઈ તારીફ કરી શકતો નથી. તમારા જેવા સખી અને ઉદાર આસામી સાથે મારે કામ પડયું, તેથી હું પોતાને ઘણો બાગ્યશાળી ગણું છું. હું અત્રેથી જઈ તે આગમત મારી એક અરજ છે તે તમો કપુલ કરવાની મહેરબાની કરશો, એવી આશા છે. આ સતાર અત્રે છે તે ઉપરથી મને માલમ પડે છે કે આ બાતુ એ વાજીત્ર ઘણો અચ્છ રીતે વગાડી જાયતી હશે. મને આ બાતુ રકત એકજ ગાયન સંજળાવશે, તો હું મારી મહેનતનો પુરતો બદલો મળેલો ગણીને ઘણો ખુશ થઈને મારે મકાને આનંદમેર આલ્યો બધથ, કારણ કે સતારનો હું ઘણેજ શોખીન છું. ”

સિકંદર પોતાની ખુબસુરત બાતુ તરફ ફરીને બોલ્યો. “ મારી ખ્યારી મનમોહન ! હું આશા રાખું છું કે તમે આ ગરીબ માછીની અરજ કપુલ મારાખી એક મધુર ગાયન ગાવાને ના પાડશો નહિ. ” તેણીએ તુરતજ સતાર લીધી, અને એક ઘણુંજ ઉમદા ગાયન ગાઈ માછીમારના વેષમાં ઉમેજા નામનાર ખલીફને હૈરત ધમાડ્યો. ગાયન પૂરું કરીધા પછી તેણે તે વાજીત્ર એવા તો દબદબાથી અને કળાથી વગાડ્યું કે તેથી સર્વે કોઈ દીંગળ થઈ ગયા. જ્યારે તેણે તે વગાડવાનું બંધ કરીધું ત્યારે ખલીફ એટલે તો ખુશ થઈ ગયો કે ને એકદમ બોલી ઉઠ્યો, જો ખુદાવંતલાલા ! શું સુંદર અવાજ ! શું સરસ હાથ ! શું ઉમદા હુનર ! શું આ ફનીઆમાં ખીલું કોઈ આવું ગાનાર હશે ? આવું સરસ ગાનાર માણસ કોઈ જાણું તો નથી પણ સાંભળ્યુંએ નથી ! ”

સિકંદરને તો અસલથી આદતજ હતી કે જે સ્ત્રીની કોઈએ બેહદ તારીફ કરી તે સ્ત્રી પોતાની હોય તો તે તુરત પેલાને બક્ષીસજ કરી દેતો, તેથી ખલીફના મોટેથી પોતાની બાતુની અસાધારણ તારીફ સાંભળી બોલ્યો કે “ જો માછીમાર ! જ્યારે આ મારી જોરતથી તું ઘણેજ ખુશી થઈ ગયો છે, અને તેના હુનરપર તું આટલો બધો મોહિત થઈ ગયો છે ત્યારે તો હું તને આ જોરત બક્ષીસ કરું છું. ” એટલું બોલી તે પોતાને જઞ્મો, જે એક બાજુપર કાઢીને ચડ્યો હતો તે લઈને ઉઠ્યો, અને પેલી ખુબસુરત પોતાની પ્રિયાને ખલીફ, કે જે એક માછીમાર તરીકેજ ઉભો હતો તેને હવાલે કરી આલતો થવા લાગ્યો.

સિકંદરનો આવો અભાવળ જેવો સખી સ્વભાવ જોઈને પેલી નાજુક જોરત ઘણી ફાખી થવા લાગી. તેણીએ સિકંદરને તુરત અટકાવ્યો. તે તેની તરફ ઘણી નરમ થઈને બોલી, “ મારા મહેરબાન ! તમો ક્યાં જાઓ છો ? તમો પાછા તમારી જાણીતર બેસો. અને હું અરજ કરું છું કે હું જે ગાયનો ગાઉ તે સંભળવાની તરફી લે. ” તે પાછો બેઠો. તેણીએ સિકંદરની બેઠર ચાલ અને બેઠરકારી વિષે ઘણું ફાખ સાથે ધસણ કરનારાં ગાયનો ગામાં આ ગાયનો માતી વખતે બલી બિચારી મરીયમની આંખો આંધુથી બરપુર હતી. તેણીએ આ મુજબ પોતાના ઉભરા પોતાના પ્રાણપતિ સિકંદરને જણાવ્યા, કારણ કે આવી રીતે એક ઉમદા માછીમારને સ્થાપિત તેણીને તે કરતો હતો; તે બિલકુલ નાપસંદ કરવા જોગ

હવે. બેશક તેણી કંઈ જાણતી ન હતી કે માછીમાર તો નામદાર ખલીફાજ હતો. જ્યારે તે પોતાના દુખી ઉભરા કાઢી રહી ત્યારે રૂબરૂથી પોતાનો પુત્રસુરત મહેરો ઢાંકી પોતાની આંખમાંથી વહેતો મેથુમાર આંસુઓને રોકવાની ફોકટ કાઢિશ કરતી હતી. જો જાતુ સિકંદરે સિવાય ખાસ ખલીફાને પણ ન પરજો તે જાતુ એક માછીમારની જોડે કેવી રીતે રહી શકે ? તેના વિચાર સિકંદરે જરા પણ કર્યો નહિ.

સિકંદરે તેને કંઈ પણ જવાબ આપ્યો નહિ, પણ યુગ્મો યુગ્મો બેસી રહ્યા. અલખત એવું દેખાડવા લાગ્યો કે તે પોતાની કરેલી બક્ષીસ પાછી લેવા માગતો નથી. ખલીફા આ જોઈને ધણેજ અજબ થયો તેથી બોલ્યો કે “ જો મેં સાંભળ્યું છે તે ઉપરથી હું ધણેજ અજબ છું કે આ અતિ પુત્રસુરત અને ઉત્તમ ફેજવણી લીધેલી જાતુ, કે જેણીને તમેએ ધણેજ સખી સ્વભાવથી બક્ષીસ કીધી છે, તે તમારી દલદાર ખારી છે. અને તમે તેણીના ખ્યાસ ખાવિંદ છો. ” સિકંદરે જવાબ દીધો કે “ તું ખડું કહે છે હુસેન ! પણ જ્યારે તું અમારી બધી હકીકત સાંભળશે ત્યારે તું હમણા કરતાં પણ વધારે અજબબી પામીશ. આ મારી ખારીને માટે મને કેવી કેવી મુશ્કેલીતો વેઠવી પડી છે ? તે તને હું કહેજા છું તું માટે જો તારી મરજી હોય તો સાંભળ, ” તેણે જવાબ આપ્યો કે “ મારાપર મહેરબાની કરી તમારી સવિસ્તર હકીકત કહેવા તરફી લેશો તો હું ખ્યાનપૂર્વક સાંભળીશ. ”

સિકંદરે પોતાની તમામ હકીકત તે માછીમારના વેપમાં ઉમેલા ખલિફને કહી સંભળાવી. આ સખી હકીકત સાંભળી ખલીફને ધણેજ લાગણી થઈ. તેને બસરાના સુલતાનપર તેમજ તેના નાપાક વજીર જલાલપર અતિશય પિકાર છૂટ્યો, તોપણ હમણા માછીમારના વેપમાં હેવાથી તે તે સંબંધે એક પણ શબ્દ બોલ્યો નહિ, પરંતુ એટલું પૂછ્યું કે “ હવે તું ક્યાં જવા ધારે છે ? ” સિકંદરે બોલ્યો કે “ હું ક્યાં જાઉં ? જ્યાં પુછા લઈ જશે, ત્યાં હું જઈશ ! ” ખલીફે જણાવ્યું કે “ જો તને મારી ઉપર વિશ્વાસ હોય, તો તું પાછો બસરામાં જા, હું એક રૂકો તને હમણાજ લખી આપું છું તે ત્યાંના પાદશાહને આપજો, પછી જો કે તે તને કેટલા માનઅકરામથી પોતાના દરબારમાં ઢાળીશ કરે છે ! જા, તને એક ટુંકારો પણ કરવાની કોઈની હિંમત ચાલશે નહિ. ”

“ સિકંદરે જણાવ્યું કે “ હુસેન ! તું નહિ અને એવી વાત કરે છે, શું એવું કહી બને કે માછીમાર બસરાના સુલતાન સાથે પવવહેવાર ચલાવી શકે ? ” ખલીફે જવાબ દીધો કે “ તારે કાંઈ અજબથ નહિ થવું, કારણ કે અમે બંને જણા એક જ ઉસ્તાદના હાથ નીચે શિખતા હતા, વળી અમારા બંને વચ્ચે ધણેજ દોસ્તી હતી, અમે હાલ પણ જીવંત દોસ્ત છીએ. ખડું છે કે કુદરતે અમનેએક સરખું નસીબ બદલ્યું નથી ! તે મોટા પદ એક પાદશાહ થયો, અને હું માછીમાર બન્યો. પણ તેથી કંઈ અમારી દોસ્તી ઝાઝી થઈ નહિ. મારી આ હાલતમાંથી ઉઝી પડવીએ ચઢાવવા ધણીવાર તેણે મને કહ્યું, પણ મેં તે કયુલ કહ્યું નથી. તોપણ મારા દોસ્તોને લગતું કાંઈ પણ કામ તે હમેશાં બજાવે છે. મારી ઉપર તું વિશ્વાસ રાખ. અને તેમાં તારું બહુજ થશે. ”

આવું અજબબી બરેલું બાપણ સાંભળી બધા સિકંદરે તો તે પ્રમાણે ચાલવા કયુલ કીધું, પરંતુ ચતુર મરીયમને શક પડ્યો, તેથી તે વિચાર કરવા લાગી કે આ માછીમાર તરીકે ઉમેલો ખાલસ ખાસ માછીમાર નથી. પરંતુ કાંઈ મોટો માણસ છે. આવો વિચાર કરી તેણે પોતાના પ્રાણપ્રીય સિકંદરને જણાવ્યું કે “ આ માછીમારને તમારો તમામ પોશાક ઉતારી આપશો. કારણ કે તેણે આપણાપર અત્યંત ઉપકાર કર્યો છે. ” બધા સિકંદરે તેના વચનને માન આપી પોતાનો તમામ પોશાક પેલા માછીમારને પહેરવા જણાવ્યું. અને તે સાથે એટલો બધો આમહ કર્યો કે માછીમારને તેની મરજી પ્રમાણે કરવાની જરૂર પડી. જ્યાં તેણે પોતાના પોશાક ઉતારવા માંડ્યો. ત્યાં તો શેખકરીએ પોતાના નામદાર ખલીફને જાણખી લીધી. ચિચારો પુટી શેખ તદ્દન ગભરાઈ ગયો. હવે તેને લાગ્યું કે મારા તો રામ રમી ગયા. તેને આટલો બધો મભયલો જોઈ સિકંદર પૂછવા લાગ્યો કે “ તમે શા માટે ગભરાયો છો ? આ મોટો માણસ કોણ છે ? તે અમને મહેરબાની રાહ જણાવશે. ” આ કાળે પોતાની સાથે સિકંદર પણ ઉભો થઈ ગયો. બધો કરીય તે ખલીફના પગે પડી પોતાના યુનાની માથે માગવા લાગ્યો. ખલીફ

હરતે ઘોડે બજાવ્યું કે “ આ બુખસુરત અને બાહોશ બાનુએ તેમજ બુખસુરત જીવને અને એટલે બધા ખુશ કર્યો છે કે હું તને તારા બુનાની માથી આપું છું. જે જીવને એક માછીમારને પોતાની બુખસુરત બાનુ આપી દીધી તે જીવાનની ઉદારતા આગળ તો મારી આ ઉદારતા નજીબ છે. ” આ બીના સાંભળી પેલી બાનુ તથા સિકંદરની પુલાલીને તો પારજ રહ્યા નહિ. તેઓ બંને જાણી પલીકને વારંવાર ઉપકાર માનવા લાગ્યાં. ખલીફે પણ તેઓને સારો સત્કાર કરી યોગ્ય આસને બેસાડ્યાં. ત્યાર પછી બહાર ઉઠેલા પોતાના વડા વજ્ર કાસમ તથા ગુલામ કુતુબને બોલાવી લાવવા શેખરીમને હુકમ આપ્યો. શેખરીમ પણ તેઓને નીચેથી ઝટ બોલાવી લાવ્યો. ત્યાર બાદ તેઓ સર્વે ત્યાંજ સુધ ગયાં.

આખી રાતનો ઉઝમરો હોવાથી તે સર્વ જાણી બીજે દિવસે સવારના દરોક વાગે ઉઠ્યાં. ખલીફ તે બુખસુરત બાનુને તથા તેના ખાવિંદને પોતાની સાથે લઈ મુકામે જવા નીકળ્યો. મુકામે આવ્યા પછી તેમને રહેલા માટે એક ખાસ મકાન આપ્યું. અને ત્યાં જોઈતા સર્વે સરસામાન મોકલાવ્યા.

ત્યાર બાદ ખલીફ સિકંદરને સાથે લઈ દરબારમાં આવવા નીકળ્યો. દરબારમાં આવી પોતાને આસને બેઠો. અને સિકંદરને પણ પોતાની પાસે લાવક આસને બેસાડ્યો. પછી ગઈ રાતની કબુલાત મુજબ પોતે રૂઝો લખવા બેઠો.

“ ખલીફહાશન-અલ-રસીદ, આ રૂઝો પોતાના પિતરાઈ લતીફબાનુ તરફ રવાના કરે છે. આ “ રૂઝોનો લાવનાર સિકંદર, તમારા મરહુમ વજ્ર અબુખકરને બેઠો, જેણે આ રૂઝો તમારે સ્વાધિન “ કરે, તેણે જ તમારે એ રૂઝો વાંચી, તેમાં લખેલી બીનાથી વાકેશ થઈ, તમારા પાદશાહી ત- “ ખતપરથી નીચે ઉતરી પડી તમારે સર્વ રાજ્ય તેને સ્વાધિન કરી દેવું. આ પ્રમાણે કરવાને મુ-કતા ના ! સલામ. ”

ખલીફે આ રૂઝો લખી તે ઉપર પોતાની મહોર છાપ કરી તેમાં શું લખ્યું છે. તેથી સિકંદરને વાકેશ થયો અને તેને સ્વાધિન કર્યો ખલીફ બોલ્યો. “ હે આ, અને જલદી વહાણપર ચડી જ ! કારણ કે વહાણ ઉપડવાની તૈયારીમાં જ છે. ! ” એમ કહી તેને વહાણપર પહોંચાડવા પોતાના એક માણસને હુકમ આપ્યો. તે માણસ તેને વહાણપર લઈ જઈ અંદર બેસાડી આવ્યો.

ખલીફે ઘણે ચતુર તથા ધાંતો હતો. તેણે પેલો બાનુની પરીક્ષા કરવાનો ઠરાવ કર્યો, કે તેની સિકંદરપર કેવી પ્રીતિ છે ? તે જણાઈ આવે. પોતાના દરબારનું કામકાજ કરીસાંજને વખતે તે બુખસુરત બાનુના મુકામપર જવા નીકળ્યો. આ વખતે તેણે પોતાની સાથે પોતાના વિશ્વાસુ ગુલામ કુતુબને સાંભળે હતો. તેની મારફતે બાનુને પહેલેથીજ ખબર અપાવી કે “ નામદાર ખલીફ તમારી મુલાકાતે આવે છે. માટે તૈયાર રહેજો. ”

ચતુર બાનુ મરીબને ખલીફને માન આપવા માટે સઘળી જાતની તૈયારી કરી રાખી હતી. તેથી જોજો ખલીફ આવ્યો કે તુરતજ તેને માન આપવાને સામી ગઈ, અને બારે માનમતભાથી તેને અંદર તેડી લાવી યોગ્ય આસને બેસાડી પોતે તેની સાથા અદમ્યથો ઉભી રહી. ખલીફે તેને પોતાની પાસે આસને બેસવા કહ્યું, ત્યારે તેણે જાણ્યું કે “ આપ મારા પિતા તુલ્ય છે ! જો કે મારા ખાવિંદે તો બંને આપને જ હવાસે કરી છે, તોપણ હું ધાંડે છું કે આપ તેની આવી અયોગ્ય બક્ષીસને સ્વીકાર કરશો નહિ, પરંતુ મને પોતાની પુત્રી તુલ્ય ગણી જોઈતી મદદ આપશો. ” તે બાનુનાં આવાં કીમતો વખતે સાંભળી ખલીફની ખાતરી થઈ કે આ બુખસુરત બાનુ પોતાના ખાવિંદ સિકંદરને અતઃકરણથી આઠે છે, તેથી ખલીફ બોલ્યો કે “ હે પુત્રી ! તારે બિલકુલ ગમરાવું નહિ. તું મને મારી બેઠી સમાન વહાલી છે. મેં આજે જ સિકંદરને રૂઝો લખી આપી બસરે મોકલ્યા છે. તે રૂઝાથી તેને જરૂર ત્યાંજ રાજ્ય મળશે. પરંતુ ત્યાં સુધી તારે તો અહીંજ રહેવું પડશે. તારે કોઈ વાતે મુઝાવું નહિ. આ જ તારું પોતાનું જ છે. એમ સમજી જે જોઈએ તે માગી લેજો. તારી હજુરમાં હું દમણાંજ નહીં વિશ્વાસુ બનીએ તથા એક વિશ્વાસુ ગુલામને મોકલું છું. ” એમ કહી ખલીફ ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યો. પછી પો-તાના મુકામે આવી તે પ્રમાણે બંદોબસ્ત કરી દીધો.

ખીજ તરફ મરીયમના રૂપમાં લતીફખાનના મહેલમાં રહેલી વિશ્વાસુ બાંદી ચાંદબુ પોતાનું શું થશે ? તે વિચારમાં જ ચુંચાઇ ગઇ હતી, તેવામાં શાહ પોતે તેની પાસે આવ્યો. તેણે તેને ધણી જ ધમકી આપીને કહ્યું કે “બોલ, હવે તારે મારી સાથે નિકા પડવા છે કે નહિ ? તારા સિકંદરને તો આજે તજ માસ થવા આવ્યા તોપણ કંઇ પણ ખબર આવી નથી. હું તો ધાડું છું કે તે મરી જ ગયો હશે. માટે મારા હુકમને આધિન થઇ તું મારી સાથે નિકા પડવા કમુલ થા, નહિ તો આ સમશરથી તારા હુકમે દુકડા કરી નાખીશ.” આ જોઇ તે બિચારી બાંદી ધણી જ ગભરાઇ ગઇ, તેથી એક પણ શબ્દ બોલી શકી નહિ. સુલતાને વિચાર્યું કે આ બાત કંઇ પણ બોલતી નથી, માટે મારી સાથે લઇ કરવા તે ખુશી જ છે. ફક્ત શરમતી ખાતર બોલી શકતી નથી. એમ ધારી બોલ્યો કે “મારી ખુશસુરત બાત, હું તારો વિચાર સમજી ગયો છું. હું કાલેની કાલ જ આપણા કાઠને બોલાવી આપણા લગ્ન કરીશું. પછી હું તને મારી માનીતિ બેગમ બનાવીશ, જેથી તું અથામ સુખી થઇશ. પણ આજે તું મને તારો ખુશસુરત ચહેરો બતાવ.” એમ કહી પેલી બાંદીના મુખપરના યુરખો શાહે પોતાના હાથે કાઢી નાખ્યો. બિચારી બાંદીએ ધણીએ અટકાવ કર્યો, પણ તે સર્વ બ્યર્થ ગયો. મોઢાપરનો યુરખો કાઢી નાખતાની સાથે જ શાહને અતિશય કોષ ચઢ્યો, કારણ કે શાહને તુરત જ ખબર પડી કે આ તો ખુશસુરત બાતની બાંદી માંદગુ છે. તેણે પોતાની તરવાર ખેંચી પોતાને અત્યાર સુધી લુલાવામાં નાખનાર હરામખોર બાંદીના હુકમે દુકડા કરવા ધાર્યું. અને તેમ કરવા જતો હતો, તેટલામાં જ પોતાની માનીતિ બેગમ શેશનઆગએ એકલમ આવી તેનો હાથ પકડી લીધો. બિચારો શાહ પોતાની બેગમને જોઇ તદ્દન બેઠો પડ્યો. બેગમે જણાવ્યું કે “આ બિચારી નિરાધાર બાંદીને મારી તમે શું કમાશો ? મારા વિચાર પ્રમાણે તો એ બાંદીને સમજાવી પતાવી, તમારા પક્ષમાં લેશો, તો વખતે તે પોતાની શેઠાણી, કે જેને માટે તમે આટલું આટલું કરો છો; તેના પત્તો લગાડશો.” શાહને આ વિચાર પસંદ પડવાથી તેણે પોતાની તરવાર મ્યાન કરી, અને તે બાંદીને સમજાવવા માટે પોતાની માનીતિ બેગમને જ ખાસ બલામણુ કરી પોતે ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

પેલી શેશનઆગ કે જે ખરી રીતે તો સિકંદરના પક્ષમાં જ હતી, અને તેની જ ચેતવણીથી સિકંદર તથા મરીયમ નાસી છૂટ્યાં હતાં, તે ચાંદબુ પાસે જઈને બોલી કે “મારાં મોટાં બેગમ મરીયમ મારી સાથે જરા તો બોલો ? કેમ રીસાયાં છો ?” પેલી ચાંદબુ તુરત જ તેના પગે પડી બોલી કે “મારાં હૃદયદાન બેગમ સાહેબ ! આવા દુઃખના વખતમાં મારી મીઠી મસ્કરી કરી ફાજ્યાપર ડામ શા માટે દો છો ? હું તો એક બાંદી જ છું, પરંતુ આપ જ મને મોટી બેગમ બનાવી રજેત કરી છે. હવે મારે શું કરવું તેની ખબર પડતી નથી. મને હરકોઈ પ્રકારે આ મહેલમાંથી શહેર બહાર કાઢી મૂકશો, તો હું આપનો ધણો આભાર માનીશ.” બેગમે વિચાર કર્યો કે વખતે કાલે આ બાંદી ખીકથી અગર લાલચથી પોતાની શેઠાણીનો પત્તો બતાવી દે, તો તેને સુલતાન પકડી મંગાવી પોતાની માનીતિ બેગમ બનાવે, જેથી મારા ભોગ મળે; માટે આને તો નસાડી જ મૂકવામાં લાભ છે. એમ ધારી બોલી કે “બહી બાંદી હું તને નસાડી તો મૂકું, પણ વખતે તું પકડાઇ જાય, અને મારું નામ દે તો પછી મારા શી વલે થાય ?” બાંદીએ કહ્યું કે “મારો જન જશે તોપણ હું આપનું નામ લઇશ નહિ.” તેથી તે બેગમે પોતાની વિશ્વાસુ દાસીને બોલાવી સમળી બીનાથી વાકેફ કર્યાબાદ તેને શહેર બહાર મેલી આવવા હુકમ કર્યો. તે બંને બાંદીઓ પુરપના વેશમાં બહાર નીકળી પડી, અને સપાટાબંધ શહેર બહાર આવી પહોંચી. ત્યાં આગળ બંને બાંદીઓ એક ખીજને ધણી જ પ્રેમથી મળી. ચાંદબુ બોલી કે “મારી પ્યારી દાસી હું તારો ઉપકાર કદી પણ ભુલીશ નહિ. તારાં બધાં અને માયાળુ બેગમ સાહેબે મારાપર જે ઉપકાર કર્યો છે તે તો કોઇનાથી ન બની શકે તેવા જ છે. હવે આપણને ખુદા મેળવે ત્યારે ખરા !” આ શબ્દો બોલતાં બોલતાં તો તેની આંખો આંસુથી ભરાઇ ગઇ. છેવટે ધીરજ રાખી દાસી શહેર, તરફ અને ચાંદબુ બગદાદની સડકે ચાલી ગઇ, દાસીએ ઘેર આવી સમળી હકીકત પોતાની બેગમને જણાવી. ત્યારબાદ તેઓ નિરાંતે સુતાં.

વિચારી ચાંચુએ જેમ અને તેમ જલદીથી ચાલવા માંડ્યું, કારણ કે વખતે પકડાઈ જાય તો પછી તેના દુઃખનો પાર રહે નહિ. સારા નસીબે તે કેટલેક દહાડે ખુશીથી બગદાડ પહેાંચી ગયો. પોતે બગદાડ આવી તો પહેાંચી, પરંતુ હવે ક્યાં જવું તેનો વિચાર થયો. પોતાના શેઠ શેઠાણીએ બગદાડ આવવાને કહ્યું હતું, પણ તેઓના કંઈ પણ સમાચાર ન હતા, તેથી તેઓ બગદાડમાં આવ્યાં હશે કે કેમ? તેનો તેને વિચાર થયો. વળી પોતે અત્યાર સુધી તો પુરૂષના જ વેષમાં રહી હતી, હવે પણ તેજ વેષ રાખવો કે કેમ? તેનો વિચાર થયો. છેવટે તેણે પુરૂષના જ વેષમાં રહી પોતાનાં શેઠ શેઠાણીની તપાસ કરવાને ધાર્યું. આ ચતુર બાંદીએ તિબ્રીસ નદીના કાંઠે કાંઠે ચાલવા માંડ્યું. છેવટે તે પેલી નહેર આગળ થઈ ખલીફના બાગ આગળ આવી પહેાંચી. તેણે બાગ આગળ ઉભેલા શેખકરીમને ધણી જ નમનતાપથી જણાવ્યું કે “આવો સુંદર અને બલ્ક બાગ કાનો છે? મહેરબાની રાહે તે મને બતાવશો? હું એક પરદેશી છું અને દુઃખનો માર્યો તમારા શહેરમાં આવી ચડ્યો છું.” શેખકરીમે જણાવ્યું કે “નામદાર ખલીફાને આ બાગ છે. તેમની રજા સિવાય આ બાગમાં કોઈ અનપૂર્ણ માણસને પેસવા દેતા નથી, માટે તમારે જેવાની મરજી હોય તો તેમની રજા મેળવો.” બાંદીએ કહ્યું કે “મારા જેવા મરીયમ પરદેશીને ખલીફ રજા આપે નહિ, માટે જો તમે મહેરબાની કરો તો સારું, મારા શહેરમાં બાગ તો ઘણાં છે પણ આવો સુંદર અને વિશાળ બાગ એકે નથી.” શેખકરીમે જણાવ્યું કે “તમે ક્યા શહેરમાં રહો છો? અને તમારું નામ શું?” તેણે કહ્યું કે “હું બહરા શહેરમાં રહું છું. મારું નામ ચાંબાહ છે.” શેખકરીમે પૂછ્યું કે “તમે તમારા દેશમાંથી કેમ અહીં આવ્યા છો? તેણે કહ્યું કે “મારાં શેઠ શેઠાણી મુસાદરીએ નીકળ્યાં છે, અને તેઓના કંઈ પણ સમાચાર નથી માટે તેમની શોધ માટે હું અને આવ્યો છું. માટે જો તમોને ખબર હોય તો કહો, હું તમને તે બદલ કીમતી ભેટ અપાવીશ.” લાંબી શોધે કહ્યું કે “તમારાં શેઠ શેઠાણીનું નામ શું? તથા તે કેવાં છે?” તેણે જવાબ આપ્યો કે “મારા બધા અને ઉદાર શેઠનું નામ સિકંદરશાહ તથા મારાં શેઠાણીનું નામ મરીયમ છે તે બંને ધણાં જ ખુબસુરત છે. બંનેથી ગમે તેવા માણસની નજરે એક વખત પડે તો પણ ખાસ લક્ષમાં રહે છે.” શેખકરીમે હરખાતાં હરખાતાં કહ્યું કે “તમારાં શેઠ શેઠાણી આવ્યાં છે. યોગ્ય દિવસ થયાં આવ્યાં છે. ચાલો, હું તમને બતાવું! પણ જોઈને હો! તમારે અને કીમતી ઈનામ અપાવવું પડશે!” તે બાંદીએ ધણી જ આતુરતાથી કહ્યું કે “અરે બધા માણસ તારે મનગમતું તું માગી લેજે! પણ ચાલ મને મારાં શેઠ શેઠાણી બતાવ!” પછી તે કરીમ તેને સાથે લઈ નામદાર ખલીફા પાસે ગયો, અને ત્યાં જઈ બંને બીના બહેરે કરી, તેથી ખલીફે તેને પેલી ખુબસુરત બાનુ પાસે મોકલાવી દીધો. આ પુરૂષના વેષમાં આવેલી પોતાની બાંદીને તે ઝાળખી શકી નહિ, પરંતુ તે બાંદી તેને પગે પડી પોતાનો વેષ મદલી નાખ્યો ત્યારે તે બાનુ તેને અતિશય હર્ષથી બેટી પડી. પછી તેઓ એક બીજાના દુઃખની હકીકત કહેવા લાગ્યાં.

આથી તરફ પવન સારો અનુકૂળ હોવાથી સિકંદરનું વહાણ સપાટબંધ બસરે આવી પહેાંચ્યું. તે વહાણમાંથી ઉતરતાં વાર જ બીજે ટોપ પણ ડેકાણે ન જતાં ખારોખાર દરખારમાં આવ્યો. અને પોતાના હાથમાં રાખેલો રૂકો શાહના હાથમાં મૂક્યો. શાહે તે રૂકો વાંચ્યો; વાંચતાંવાર તરેહતરેહના આળે તે કરવા લાગ્યો. તેણે તે રૂકાને ત્રણવાર ચુમ્યો, અને પછી જોયો તે નામદાર ખલીફના હુકમને માન્ય આપવા જતો હતો, તેવો જ પોતાની આગળ ઉભેલા જલાલને તે રૂકો આપ્યો. આ જલાલ વજ્ર તો સિકંદરશાહનો કટો દુરમન જ હતો.

વજ્ર જલાલે બ્યારે સિકંદરને દરખારમાં આવેલો જોયો, ત્યારે તો તે ધણીજ અજબ થયો, કારણ કે તેને તો હાથી ખરીદવા લંકામાં મોકલ્યો હતો. અને તે તો અહીં આવી પાછો ફર્યો. જલાલને લાગ્યું કે લંકામાં જતાંજ છ માસ લાગે તેમાં તો ફક્ત સાઠત્રણ માસ થયા તેટલામાં તો સિકંદર પાછો આવ્યો. વળી પોતાની સાથે હાથી તો લાવ્યો જ નથી. આનું કારણ શું હશે? નહીં આપણે ધ્રુવ્ય તેના જણવામાં આવી ગયો. પછી પેલો રૂકો તેણે વાંચી જોયો. રૂકો વાંચીને તો તે ધણીજ ગભરાયો. કારણ કે હવે સિકંદર બસરાનો પાદશાહ થાય તો તેની શી વલે કરે? તેનો તેને વિચાર થયો.

લાગ્યો. છેવટે પ્રપંચી જલાલે તે રૂક્ષે બરાબર ઉકલતો ન હોય તેવો ડોળ કરી જરા બહાર ખુલ્લો જાગમાં ગયો, અને તે રૂક્ષના મધ્યે ખરીકે લખેલું હતું કે “પુદ્ગલતતાલાના પાક અને રહેખખમાં નામથી” જેટલો ભાગ કોઇ ન જાણે તેમ ઘડી નાખી તે દુકડો તે ગળી ગયો !

આ મુઠ્ઠા કામ દીધા પછી પાદશાહ તરફ ફરીને આસ્તેથી કહેવા લાગ્યો કે “હવે શું કરો છો” આરે સુલતાને જવાબ દીધો કે “અલીશના હુકમ પ્રમાણે આરે તો ચાલવું જોઇએ.” આરે આ હુકમો જલાલ બોલ્યો કે “નામદાર સાહેબ સાવચેતીમાં રહો ! આ અક્ષર તો અલીશના લાગે છે, પણ રૂક્ષના મધ્યમાં ઉપર ઉપર હુકમ બળવવા માટે જે હમેશાં અલીશ લખે છે તે તો આ રૂક્ષપર નહિ ગમે !” પાદશાહે ઉત્તરણમાં વાંચતાં પ્રથમ તે તરફ બરાબર નજર નહોતી કરી, તેથી તેને તે બાબતની યાદી નહતી.

પ્રપંચી જલાલે જણાવ્યું કે “આ રૂક્ષે અલીકે લખી આવ્યો છે તેનું કારણ એટલું જ છે કે “આ સિકંદરે જન્મને આપણી બનેલી સાચી જુદી વાતો કરી હશે. પણ જે હુકમ રૂક્ષના મધ્યે લખવો પડે છે તે તો ન મળે, માટે આ રૂક્ષે તદ્દન નકામે હરે છે. તમારા જેવા નામદાર શાહ ઉપર અલીકે અદખતી લખ્યા વગર રહે નહિ, વાસ્તે મારી તો ખાતરી છે કે આ રૂક્ષે તરકટથી લખેલો છે. વળી આવો એટો હુકમ બળવી લાવવા માટે પાછળથી કોઇ અમલદાર તમો નામદારની રૂબરૂ આવવો જોઇએ, તે આવે નહિ ત્યાં સુધી તો આ રૂક્ષે નકામે છે. એમ તો કાલે ઉઠી કોઈ બીજો આવીને એવી જુદી શરમ કરશે, તે આપણે કેમ માનીશું ? માટે નામદાર શાહ ! આ રૂક્ષ ઉપર કંઈ વિશ્વાસ રાખવો નહિ. હું કહું છું તે પ્રમાણે ચાલવાથી જે કંઈ પણ માફું પરિણામ નીપજશે તો તેનો જવાબદાર હું છું. અને સમનું જોખમ હું માથે લઉં છું.”

અસરાના શાહે આ હુકમો વજરનું કહેવું ધ્યાનમાં લીધું, અને તે જેમ કહે તેમ કરવા કમુલ થયો. આશ્ચર્ય સિકંદરને તે હુકમો જલાલને હવાલે કર્યો. તે તેને પોતાને ઘેર લઈ ગયો. અને પોતાના માથુસો પાસે સખખમાર મરાગ્યો. છેવટે તેને એક અંધારા બંદીખાનામાં પુરવામાં આવ્યો. અને હુકમ કર્યો કે જાણી અને રોટલી સિવાય બીજું કંઈ આપવું નહિ.

જ્યારે સિકંદર પોતાની અધમુખ હાલતમાંથી શુદ્ધિમાં આવ્યો, ત્યારે પોકે પોકે તે રડ્યો, અને બોલવા લાગ્યો કે “ઓ નેકનામદાર અલીશ ! તેં મને આવી રીતે ફગીને મોકલ્યો ! મેં તારું કંઈ પણ બચાડ્યું નથી ! ઉલટી મારી પુખ્તપુખ્ત બાનુ તેની મરજી ઉપરાંત તારે સ્વાધિન કરી છે ! તેનો બલ્લો આવો જ આવ્યો કે ? હું હજુ પણ એવું નથી ધારરતો કે તારી મતલબ પુરી હતી, પણ કંઈ શીકર નહિ હું સમુરીથીજ પાર પડીશ.”

ઓ સમુરી ! દુઃખી અને કંઠાળ માથુસને તારા સિવાય કશું સુઝ પડતું નથી ! દુઃખની વખતમાં સમુરી પકડી, સંતોષ રાખી સાવચેતીથી કામ દીધાથી અંતે માથુસ પોતાનો હેતુ પાર પડે છે જ. બિ-આરો દુઃખી સિકંદર લગભગ છ દિવસ સુધી આવી કંઠાળ અને સહન થઇ શકે તેવી હાલતમાં રહ્યો. પણ હજુએ નામદાર અલીશ તરફથી કોઈ પણ અમલદાર હુકમ બળવવા આવી પહોંચ્યો નહિ નાપાક જીવર જલાલ તો સિકંદરને માટે જ તલથી રહ્યો હતો, પરંતુ લાગ્યાર કે અલીશ તરફથી વખતે અમલદાર આવી પહોંચે તો શો જવાબ દેવો ? માટે તેની રાહ જોતો હતો. હવે તો છ દિવસ પુરા થયા પણ કોઈ આવ્યું નહિ, તેથી તેની ખાતરી થઇ કે આ રૂક્ષે સિકંદરે તરકટ રચી બનાવેલો છે, માટે તેને શંકો દેવો જોઇએ. એમ ધારી તે નામદાર સુલતાન પાસે ગયો. અને બોલ્યો કે “નામદાર સહાબ ! આજનો દિવસ ધણે જ સારો છે. માટે આપનો હુકમ હોય તો નવા પાદશાહને ખાસ ઉચ્ચે તખ્તે બેસાડી દો ! હજુ સુધી અલીશ તરફથી અમલદાર આવ્યો નથી, તેથી સાબિત થાય છે, કે તેણે તે રૂક્ષે પ્રપંચી બનાવેલો છે !”

સુલતાન તેનું બોલવું ઉપર સમજી ગયો. અને યસ્તાઓ બેલી ઉઠ્યો કે “આરે એ નાપાક હસમીને મારી પાસે લાવવાની કંઈ પણ જરૂર નથી. જા, એને અમી ને અમી મારી તાજ. વળી હું તને વધુમાં જણાવું છું કે ઢંઢેશ પીટાવી સહેરતા તમામ લોકોને ભેગા કરી તેમની સમક્ષ આ નાપાક અમલદારને

ફાંસીએ લટકાવી દેવો, જેથી આવાં ખોટાં તરકટ રચનારની કેવી દશા થાય છે તે સર્વે કાંઈના જ્ઞાન-પ્રકાશમાં આવે. જા, હવે જલદી કર ! જેને તેને સગાર પણ વીસો મુકતો નહિ, નહિ તો પેલી બદમાશ બાંદીની આંકડે તે પણ નાશી જશે. ” વજ્ર જલાએ કહ્યું કે “ હું તેને હમણાંને હમણાં જ મોતને સ્વાધિન કરું છું, આપ બેસીકર રહો. ” પછી તેણે પાદશાહના હુકમ મુજબ ઢંદેરા પીટાવી સર્વે લોકને એઆ ક્યાં ગિચારા લોકો કે જેઓ સર્વે બીનાથી સારી રીતે વાકેરમાર હતા, તેઓ ધણુજ દિલ્લીપર થયા. સિકંદરના બાપને મરણ પામે લગભગ દોઢેક વરસ થવા આવ્યું હતું, તોપણ લોકોના મનમાંથી તે બંભો અને માયાળુ વજ્ર ખસ્યો ન હતો, તેમજ સિકંદરની ઉદારતાથી તથા સારા ગુણોથી આખી પ્રજા માહીતગાર હતી, તેથી આ બનાવથી દરેકને ધણીજ લાગણી થઇ.

નાપાક જલાલ પોતે વીસ સિપાઈ લઈ બંદીખાનામાં ગયો, અને ત્યાંથી બહાર બાપી એક કદરૂપા ગધેડાપર તે ગિચારાને જેર જુલમને બેસાડ્યો. સિકંદર તેની કંઈ પણ દરકાર ક્યાં વગર મોટા જુસ્સાથી બોલ્યો કે “ ઓ નાપાક વજ્ર ! તું તારી બદલનતમાં આખરે ફતેહ પામ્યો છે ! અને તારા હાથમાં જે અપમાન આવ્યો છે, તેને ખરાબ રીતે વાપરી તારા નામને એજ લગાડે છે ! મને મારા મરણની એક રજ જેટલી પણ પરવા નથી ! મારી કીર્તિ આ દુનીઆમાં સુર્યા માફક ઝળકતી મૂઝી હું બીજી દુનીઆમાં જાઉં છું ! અને તેથી અત્યારે મોતના લાકડે હોવા છતાં પણ આનંદમાં છું ! મારા છેલ્લી વખતના આ શબ્દો તું લખી રાખજે ! હવે તારો પાપનો કડો પૂર્ણ થયો છે, અને તેથી થોડા વખતમાં તારો નાશ થશે ! ” આ શબ્દો સાંભળી વજ્ર ધણુજ ચીડાઇ ગયો તે ક્રોધથી બોલી ઉઠ્યો કે “ ઓ કમખન ! હજી પણ તું મને અપમાન આપવા ચુકતો નથી ! પણ જો હવે કે તારી કેવી દશા થાય છે ! આ શહેરની તમામ પ્રજાના દેખતાં જ તારું માથું કેવું જુડ પડે છે ! તું મારા સંબંધે બોલે છે તેની મને કંઈ પણ દરકાર નથી. કદાચ તારા કહેવા પ્રમાણે મારો નાશ થાય તોપણ તે સુખરૂપ જ છે, કારણકે પોતાના દુસ્મનનો નાશ કરી પછી પોતે મરતું એથી વધારે સુખ બીજું એક પણ નથી.

ગિચારા સિકંદરને કદરૂપા ગધેડાપર બેસાડી આખા શહેરમાં ફેરવી છેવટે પાદશાહના મહેલ આગળ લાવ્યા. આ દેખાવથી શહેરની તમામ પ્રજા તે વજ્રના પર એટલી તો ચીડાઈ મઝ કે તેના હુકમે હુકમ કરી તેનો જન લેવા તૈયાર થઇ, પરંતુ તેમ કરવાની કોઈની હાંમત ચાલી નહિ. જો કોઈએ આગેવાન થઇ શરૂઆત કરી હોત તો તેમ કરતાં સગાર પણ વાર ભગત નહિ.

શાહના મહેલ આગળ જ ફાંસી રેખાવી હતી, વજ્રે પછી તેને જલાહ (ચંડાળ)ને સ્વાધિન કર્યો, અને પોતે આ બનાવ જોવાને શાહના મહેલની એક બારીમાં જઈ ઉભો.

દરબારી સિપાઈ હથીઆરખાં ઉભા હતા, કાળુકે લોકો તરફથી તોફાન થવાથી ધાસ્તી રહેતી હતી. વળી લશ્કરને પણ તૈયાર રાખવામાં આવ્યું હતું. આથી શાન્તી જળવાઈ રહી. પેલા ચંડાળે આવી સિકંદરને ધણી જ દીનતાથી જણાવ્યું કે “ સાહેબ ! મને માર કરજો ! તમારો જન લેવા મને હુકમ થયો છે, મારે તો માત્ર મારી ફરજ બજાવવી જોઈએ, વાસ્તે મરવા તૈયાર થાઓ. હમણાં પાદશાહ કતલ કરવાનો હુકમ આપશે. ”

નિરાશ થયેલા સિકંદરે કહ્યું કે “ તું તારા કામ માટે સાવધ થા, તારે તારી શરજ બજાવવી જ જોઈએ. ” એમ કહી લોકો તરફ ફરીને બોલ્યો કે “ ઓ મારા બલા મહેરબાનો ! મને તરસ લાગી છે, માટે એક થોડુંક પાણી પાશો ! ” આ શબ્દો સાંભળતાંજ ચારે તરફથી લોકો દોડી જઈ પાણી લાવી તેને આપવા મંડી ગયા. લોકોને તેનાપર આટલો અંધા પ્યાર જેઇ પાદશાહ ધણુજ તાણુખ થયો. છેવટે તેને ફાંસીને લાકડે ચડાવવાનો હુકમ થયા. ગિચારો નિર્દોષ સિકંદર ખુદના નામથી તેનાપર ચડવા મંડ્યો.

આ વખતનો કરણુજનક દેખાવ જોઇ ત્યાં ઉભેલી તમામ પ્રજાની આંખોમાંથી એવાર આંસુ વહેવા લાગ્યાં. અને સર્વે જણાં ખુદાની બંદગી કરવા લાગ્યાં. આ બનાવને પાંચેક મિનિટ તો થઈ નથી, તેટલામાં તો વેમજેથી થોડાંઓનાં પગલાં વાગતાં સંભળાયાં. પાદશાહ તેમજ વજ્ર વગેરે સર્વેની

નજર તે તરફ ગઇ, તો તેમણે દુશ્મી દોડતે ઘોડે આવતા ઘોડેસ્વારો જોયા, એક પક્ષમાં તો તે ઘોડે-સ્વારો ત્યાં આવી હાજર થઇ ગયા.

સર્વે લોકો આ ઘોડેસ્વારોને જોઇ ધણી જ અન્યમય થયા. તે ઘોડેસ્વારો ખીલ કોષ્ટ્ર ન હતો, પણ ખમદાદના ખલીફા તરફથી અમલ કરવાને તેનો વડો વજીર કાસમ પોતાના રસાલા સાથે આવ્યો હતો. સિકંદરને નામદાર ખલીફાએ શકડો લખી આપી વિદાય કર્યો. પરંતુ ત્યારબાદ આવા મોટા કામને વાસ્તે પોતાના હુકમ લઇ પોતાના ખાસ માણસોને મોકલવાનું તે બૂલી ગયો. જ્યારે પેલી બાંદી ચાંદયુ બસરાના સુલતાન પાસેથી નાશીને બગદાદ ગઇ, અને તેને ખલીફા જોઇ ત્યારે ખલીફાની આંખ ઉઘડી. તેણે તુરત જ પોતાના વડા વજીર કાસમને તેના રસાલા સાથે પુરજોસમાં જવા હુકમ આપ્યો. તેણે તે વજીરને જણાવ્યું કે “જો બિચારો નિર્ભાગી સિકંદર મરણ પામ્યો હોય તો અફસોસ ! જો તેને શંસીએ દેવામાં ત્યાંના નાપાક વજીર કાસમે કંઈ પણ ધાલમેલ કરી હોય તો તેને ત્યાંના લાંબા ફાંસી દેજો ! કદાચ ખુદા-તાલાની મહેરબાનીથી તે ગરીબ સિકંદર જીવતો હોય તો તેને, ત્યાંના વજીર કાસમને, અને પાદશાહને તેડી અત્રે આવજો !”

વડો વજીર નામદાર ખલીફાના હુકમને આધિન થઈ જરા પણ ઢીલ કર્યા વગર પોતાના રસાલા સાથે તાબડોડતે આવી પહોંચ્યો હતો. ઉપર જણાવ્યા મુજબ તે આવી પહોંચ્યો ત્યારે સિકંદરની છેલ્લી ધડી હતી. આ સર્વ ખીના રૈયતે જણી ત્યારે લોકો ર્ધર્ષના પોકાર કરી રહ્યા.

વડો વજીર કાસમ પોતાના રસાલા સાથે આવી પહોંચ્યો કે તેણે તુરત જ જણાવ્યું કે “સિકંદરને અપ્પીને અપ્પી મારી પાસે હાજર કરો ! સુલતાને તેના હુકમને માન આપી તુરતજ સિકંદરને ફાંસીના લાકડેથી ઉતારી મંગાવી તેની આગળ રજુ કર્યો વજીરે તુરત જ તેને બંદીવાનની સ્થિતિ દુર કરી, તેજ વખતે નાપાક જલાલને કેદ કર્યો.

વડો વજીર કાસમ તે દિવસ ત્યાં રહ્યો. બીજે દિવસે પોતાને મળેલા હુકમ મુજબ તે પોતાની સાથે સુલતાન લતીફખાનને, તેના નાપાક વજીર જલાલને અને સિકંદરને લઇ બગદાદ જવા નીકળ્યો. બગદાદ આવી પહોંચતાંજ તે ત્રણે જણને નામદાર ખલીફાની હજુર ઉભા કીધા. જ્યારે કાસમે ખલીફાને સિકંદરની દુઃખદસ્થિતિ વિષે સવિસ્તર દર્શાવત જણાવી, ત્યારે તે સાંભળીને ખલીફાને એટલો તો ગુસ્સો થયો કે તેણે તુરતજ સિકંદરને કહ્યું કે “આ નાપાક વજીરનું ડોકું તારે હાથે કાપી નાખ !” તે સાંભળી સિકંદરે જવાબ આપ્યો કે “જો મહજબના (કીર્તિના) સરદાર ! આ કંગાલ માણસે મને ગમે તેટલો હેરાન કીધો છે, અને મારા મરનાર બાપની ગમે તેટલી અદખાલ કરી છે, તોપણ તેના નાપાક લોહીમાં મારા હાથ ખરડવા અને અપવિત્ર કરવા માગતો નથી.” સિકંદરને આવો ઉચો ખવાસ જોઇ નામદાર ખલીફા ધણીજ ખુશ થઇ ગયો. તેણે જલાલને મારી નાખવા હુકમ આપ્યો, પરંતુ મોટા દિલના સિકંદરે જણાવ્યું કે “મારી ખાતર તેને માફ કરો. તે તેનાં કર્યા કર્મ ભોગવશે.” સિકંદરની આ માગણી ખલીફા ધણી દિલગીરી સાથે કમુલ કરી, તોપણ જલાલને તેની વજીરાતપરથી દૂર કરી, તેનું ઘર બહાર ભૂટી લેવાવાની દેશનિકાલની સજા કરી.

સિકંદરને બસરે મોકલી ત્યાંનું રાજ્ય આપવા માંડ્યું, પરંતુ બહા સિકંદરે તે માન ધણી કાલાવાલા કરીને લેવાની ના પાડી તે બોલ્યો કે “જો નામદાર ખલીફા ! જો કે બસરા મારી જન્મભૂમી છે, તો પણ ત્યાંજ જવા મારી બિલકુલ મરજી નથી, કારણ કે ત્યાં આગળ મારાપર જેજે આક્રમો પડી છે, તે પરથી મેં એવો ઠરાવ કીધો છે કે મારે મારી જન્મભૂમીમાં કદી પણ પગ દેવો નહિ. આ ઠરાવ મેં આપનો શકડો લઇ ગયા બાદ કર્યો છે, માટે મને આપની હજુરમાં યોગ્ય આકરી આપણો તો બસ છે. હું ધાકું છું કે મારી આ મુરાદ આપ નામદાર બર લાવશે.” ખલીફા ધણી ખુશી સાથે તેને પોતાના દરબારમાં એક મોટા ઉમરાવની જગ્યા આપી. અને પેલી ખુબસુરત મરીયમ તેને સ્વાધિન કરી. પેલી ચાંદયુ કે જેણે નિમકહલાલપણે અમુલ્ય સેવાઓ બજાવી હતી તે બાંદી પણ તેને આવી મળી. નામદાર ખલીફા તેમને રહેવા માટે એક સુંદર અને વિશાળ મહેલ આપ્યો તથા તેમના પોષણને માટે અખૂટ

ખળને આપ્યો. બસરાના સુલતાનને શિખામણ આપી જણાવ્યું કે “ વજીર કેવા પસંદ કરવા તેની ધણી જ કાળજી રાખવી જોઈએ. તમામ રૈયતને પોતાનાં બેટા બેટી સમાન ગણી તેમની સાથે પિતા તરીકેના નાતો રાખવો જોઈએ. હવે પછી ફરીથી આવા ગુના ન થાય તે આમે સખત તાકીદ આપી તેને પોતાના રાજ્યમાં જવા ફરમાવ્યું.” તે સુલતાન નામદાર ખલીફને પણ પડી તેનો ધણો ઉપકાર આની તે પ્રમાણે ચાલવા કમુલ થઈ પોતાના શહેર બસરે ગયા.

આ વાર્તા પૂરી થયા બાદ શહેરાનદી બોલી કે “ બીજી વાર્તાઓ માફક આ વાર્તા પણ નામદાર સુલતાનને પસંદ પડી હશે. જે નામદાર સુલતાન હજી પણ અને જીવતી રાખવા ચાહતા હશે, તો હું એક સરસ વાર્તા કહી સંભળાવીશ.” સુલતાને તે પ્રમાણે કરવા કમુલ કયાંથી નીચે પ્રમાણે વાર્તા શરૂ કરી.

તુર્કસ્તાનના શાહબદા શમ્સલ અને તેની ખ્યારી બાબુ બેદરની વાર્તા.

પ્રાચીનકાળમાં તુર્કસ્તાન અથવા હાલના તાર્તરી દેશમાં એક મોટું જખરજસ્ત રાજ્ય હતું. તે રાજ્યની ગાદી મર્વ નામના શહેરમાં હતી. મર્વ શહેરનાં ખંડેર હાલ પશ્ચિમ તાર્તરીમાં છે. આ શહેર પ્રથમ ધણેજ નામીયું અને ગંજનવર હતું. દેશપરદેશના હજારો વેપારીઓ વેપાર અર્થે ત્યાં આવતા હતા. ત્યાંની મોટી અને સુંદર દુકાનોમાં તરેહતરેહનો જથ્થાબંધ માલ પડેલો રહેતો, આ શહેરમાં ધણા સુલતાનો ધધ ગયા છે, તેમાં નાસીરુદીન નામે એક ધણેજ ધીર્તિવાળો સુલતાન હતો.

આ સુલતાને પોતાની કારકીર્દીમાં આસપાસનાં ધણાં રાજ્યો જીતી લઈ ત્યાંના રાજાઓને ખંડણી આ તરીકે કાયમ રાખ્યા હતા. તેણે ટુંક વખતમાં પોતાને વારસામાં મળેલા મુલકમાં અન્યથા જોવા વધારો કહી દીધો. તેના દુશ્મનો તેનું નામ સાંભળીને ધરધર કંપના હતા. આ પરાક્રમી રાજાને સર્વ પ્રકારનું સુખ હતું, પરંતુ એક વાતનું દુઃખ હતું. તે દુઃખ એજ કે તેની ઉમર ધણી મોટી ધધ હતી, તોપણ ખુદાવંતતાવા તરફથી તેને એક પણ ફરજની બાંધિસ થઇ ન હતી.

આ પરાક્રમી સુલતાનને ધણી ખુમસુરત પુષ્કળ ભેગમે, તથા બાંદીઓ હતી. સધળા ભેગમેપર તે સરખો ભાવ રાખતો હતો, અને દરેકને બેહદ ખ્યારથી ચલાતો હતો. તે દરેકને સુખી રાખવાને તથા મન ગમતી રીતે રહેવાને જુદા જુદા સુંદર મહેલોમાં પુષ્કળ દાસીઓ સાથે રાખતો. આ પ્રમાણે સધળી રીતે તદ્દખીર રાખ્યા છતાં તેને એક પણ ફરજની પ્રાપ્તિ થઈ નહિ.

કુદરતની રહેમ તેનાપર ઉતરે તે મારે તે હમેશાં ગરીબ ગરજાંઓને પુષ્કળ ખોરાક તથા વસ્ત્ર વગેરે આપતો, ધર્મી અને પવિત્ર માણસોને મદદ કરતો, સાધારણ માણસોથી ન બની શકે તેવાં ગંજનવર બાંધકામ કરાવતો, પવિત્ર પુરોનો સલાહ મુજબ હમેશાં ખુદાની બંદગી કરતો, અને તે સિવાય બીજાં હજારો સુકૃત પોતાની મુસાદ બર લાવવાને કરતો હતો, પરંતુ ખુદાતાલાની રહેમ નજર થઇ ન હતી.

આ સુલતાન જાતે ધણો વિદ્વાન, ખાતી, પરાક્રમી, નજરબાજ, શોખીન, અને રાજ્ય નીતિનિપુણ હોવાથી તેના દરબારમાં હજારો પડિતો, કાળજી લોકો, પરદેશી વકીલો, દરવેશો, અને કવિઓ શાબતા હતા આ સધળા લાયક માણસોની મદદથી તેણે પોતાના રાજ્યમાં જુદી જુદી તરેહના સુધારા કર્યા હતા. વળી હમેશાં દરબાર ભરી યાનગોષ્ઠિ ચલાવતો હતો. તેના દરબારમાં ફકીર રાજ્ય દરબારી વાતચિત્ત થતી એટલુંજ નહિ. પરંતુ વિદ્યા, કુશર, તવરીખ, સાહિત્ય, કવિતા, ધર્મ ચર્ચા વગેરે અત્યંત વિષયોપર સારી રીતે વાદવિવાદ થતો હતો. સુલતાન પોતે તેમાં અગ્રણી રીતે ભાગ લેતો અને લાયક માણસોને વખતો વખત મોટી મોટી બાંધિસો આપી સતોષ આપતો. એક દિવસ એવી સભા મળી હતી, અને સર્વે દેશ પોતપોતાનામાં ફરજી વાતચિત્ત કરતા હતા, તેવામાં એક ગુલામે આવી શાહને જણાવ્યું કે

એક વેપારી, લાંબી મુસાફરી કરી હમણાંજ અને આવી પહોંચ્યો છે જે પોતાની સાથે એક ખુબસુરત બાંદી લાવ્યો છે, તે તમે નામદારને મળવા માગે છે. શાહે હુકમ કર્યો કે “તેને અને દાખલ કર, અને આ મંડળી બરખાસ્ત થશે ત્યારે હું તેની સાથે વાત કરીશ.” તે વેપારીને હુકમ મુજબ ટુરટુજ ત્યાં દાખલ કરીને એવી જગ્યાએ બેસાડવામાં આવ્યો કે જ્યાંથી તે વેપારી નામદાર શાહને બરાબર જોઇ શકે, તેમજ સભામાં થતી વાતચીત પણ પુરતી રીતે સાંભળી શકે.

શાહ હમેશાં પરદેશી લોકો સાથે એવીજ સાદી રીતે વર્તતો હતો કે જેથી તેઓ પોતાની સાથે છુટથી વાતચિત કરવાને હોમત ધરે. જે મતભાષી તથા છુટથી તે પોતાના ઝોળખીતાઓ સાથે વાતચિત કરતો, તે પેલા અબલુયા આવનારની નજરે પડતી ત્યારે તે પણ શાહને પોતાના વિચાર જણાવવાને અચકાતો નહિ હતો. ત્યાંના દમદમા તથા તેની આસપાસના સરદારો તથા અમલદારોથી ખાલી ધારતી નહિ ખાઇ જાય અને પોતાના વિચાર જણાવવાને ડર નહિ એવી બધી નેમથી તે આ મુજબ દરેક સાથે મળતો હતો. ખરેખર તેના દરબારનો એટલો તો બપડો અને દમામ રાખતો કે નવો આવનાર તેથી ટુરતજ અજબજ ગમ્ય તેમાં કંઈ નવાઇ નહિ. એજ માફક તે બહાર દેશવરથી બીજાં રાજ્ય તરફથી આવના એલચીઓ સાથે પણ વર્તતો હતો. તે પ્રથમ તો એલચીઓની સાથે નાસ્તો બેતો, તેમ કરતાં તેઓની તનદુસ્તી વિષે પુછતો, તેઓની મુસાફરીની હકીકત સાંભળતો, તેઓના દેશના રીત-રીવાજથી વાકેફ થતો, અને પછી તેઓ શા કામને માટે આવ્યા છે તે પુછતો. આવી રીતે તેઓથી પુરતી રીતે વાકેફ થયા પછી તેઓને દરબારમાં એક દિવસ ડેરવી બોલાવતો, અને રાજદ્વારી કામ માટે તે આવ્યો હોય તેવો રૂડો કરતા હતો.

જ્યારે તે દિવસની મંડળી બરખાસ્ત થઇ અને સર્વ અમીર ઉમરાવો અને બીજા સર્વ ત્યાંથી પોત-પોતાને મકાને ગયા, કે પેલા વેપારીને શાહે પોતાની હજુર બોલાવ્યો તે તખ્ત સન્મુખ આવનાંજ વકીલ જણી તેના તખ્તના પગની ખાક ચુમી પગે પડ્યો. જ્યારે તે પાછો ઉભો થયો ત્યારે શાહે તે વેપારીને પૂછ્યું કે “પેલી બાંદીને લાવનાર તુંજ છે કે અને તુંજ તે શખ્સ હોયતો તે બાંદી કેવી છે? તેની અરેખની હકીકત મારી આગળ જાહેર કર!”

પેલા વેપારીએ નમીને કહ્યું કે “નામદાર શહેનશાહ! તમે નામદાર પાસે એક પુષ્કળ ખુબસુરત અને હોમતી બાંદીઓ હશે, કારણ કે દુનીઆના દરેક ભાગપરથી તમે નામદારને માટે પશુ બાંદીઓ લાવવામાં આવે છે; પણ હું કાંઈપી અગરબી કયાં વગર તમે નામદારને નમનતાઇથી જણાવું છું કે જે બાંદી હું તમે નામદાર માટે લાવ્યો છું તેનો બરાબરની કાંઇ પણ બાંદી તમેએ જોઇ પણ નહિ હશે; કેમકે ખુબસુરતા, ચાલ ચલણ અને યુગ્મોથી તે એટલી તો બરપુર છે કે તેનું વર્ણન મારાથી થઇ શકતું નથી.” શાહે પૂછ્યું કે “તે કયાં છે? તેને મારી હજુરમાં બોલાવી મંગાવ! પેલા વેપારીએ જવાબ આપ્યો કે “મારા મુરબ્બી! તેને મેં તમારા દરબારના અમલદારના હસ્તક સોંપી છે. જે તમે નામદારનો હુકમ હોય તો હમણાં આ ધકીએ તેને બોલાવી મંગાવું.”

તે બાંદીને ટુરતજ શાહ નજદીક લાવવામાં આવી. શાહ તો તેણીને જોતાં વાંજ તેની અંતિ પશુ સુંદર ખુબસુરતી અને સરસ ચાલચલણથી ખુશ ખુશ થઇ ગયો. પછી ત્યાંથી તે પોતાના થોડાક બોળજો સાથે પાસેના એક દિવાનખાનામાં ગયો. પેલી બાંદીના મુખ ઉપર લાલ સ્ત્રીનનો એક સોનેરી મુદાવાબો પુરખો નાખેલો હતો, જેથી તેના ખુબસુરત ચહેરા દર્શાવેલો હતો. જ્યારે તે પુરખો પેલા વેપારીએ તેણીના ચહેરાપરથી ખસેડ્યો, ત્યારે ધ્રુવનના શાહને એક એવેવોતો મનમોહન અને દિલરબન ખુબસુરત ચહેરા દેખાયા કે તેવી ખુબસુરતી તેણે કદી પણ જોઇ ન હતી, એટલુંજ નહિ પણ કદી સાંભળીએ ન હતી. તે ટુરતજ તેનાપર ખસ દિલથી આસક થયો જેથી પેલા વેપારીને તેની હોમત નક્કી કરવાનો હુકમ કર્યો.

પેલા વેપારીએ જવાબ આપ્યો કે “નામદાર શાહ! મેં જે વેપારી પાસેથી આ બાંદીને ખરીદ કરી છે, તેને મેં એક હજાર સોના દામ આપ્યા છે. અને ત્રણ વર્ષે હું તમે નામદારના મુખમાંજ આવવા

માટે મુસારરી કરી અને આવી પહેંચો છું, તેટલા વખતમાં મારે ધીને પુષ્કળ ખરચ થયો છે. તમે જોવા મોટા દરજ્જાના શાહ આગળ હું એની કીમત કરી શકતો નથી, પણ અરજ કરું છું કે મારી તરફના એક નજીવા નજરાણા તરીકે તમે નામદાર આ બાંદીને કબુલ રાખો. ” શાહે જવાબ આપ્યો કે “ તારા નજરાણા માટે તારો ઉપકાર માનું છું, પણ મારો એવો વિવાજ નથી કે દૂર દેશથી વેપાર કરવા આવેલા સોદાગરો પાસેથી નજરાણાં લેવાં. હું મારા ખજાનમાંથી હુકમ કરું છું કે તને બાર હજાર સોનાના સીકા આપે. હું ધારું છું કે તેથી તું સતોષ પામીશ ”

પેલો વેપારી આ સાંભળી ધણેજ ખુશ થઈ ગયો, અને બોલ્યો કે “ જો મહાન દરજ્જાના શાહ ! જે તમે મારો તરફથી આ બાંદીને કંઈ પણ કીમત આપ્યા વગર એક નજરાણા દાખલ કબુલ કરી હોત તો મને બેહદ ખુશી ઉપજત; પણ જ્યારે આપ નામદારની તેમ કરવા મરજી નથી તો પછી આપ નામદારે કરેલી સખાવત હું માથે ચઢાવું છું. હવે મારી વિદાય થતી વખતની છેલ્લી દુવા એટલીજ છે કે આપ નામદારનું જાહેજલ્લાલી બરેહું રાજ્ય સર્વ ચંદ્ર તપે ત્યાં સુધી કાયમ રહે, તમે નામદાર તમારી છંદગી સદા આનંદમાં ગુજરો અને તમારું નેકનામ હમેશાં દુનીઆમાં હીરા માફક ચળકતું અને મજકૂર રહે ! હું જ્યાં જઈશ ત્યાં તમે નામદારના સખી ખવાસની તારીફ બાવધો કરોશ, ’ તે પછી તે વેપારી પેલા સોનાના બાર હજાર સીકા લઈ શાહને પગે પડી ત્યાંથી ખુશી બરેલા ચહેરે રવાને થયો.

શાહે તે બાંદીને પોતાના વિશાળ અને બધા મહેલના એક સુંદર અને નક્સીદાર ઝોરડામાં રાખી અને તેણીની સેવા અર્થે કેટલીક સુંદર ઘસીઓને તેની હજીરમાં રાખી. આ સખી ઘસીઓને સખત હુકમ આપવામાં આવ્યો હતો કે તેઓ તેની બરાબર અને ધણી કાળજીથી સેવા બજાવવી. દરરોજ તેને નવા નવા પોશાકથી અને ઉમદા જરજવાદીરથી રાખાતરતી.

સારી રીતે તપાસીને અવલોકન કરતાં શાહને સાફ જણાઈ આવ્યું, કે જે ખાસ પ્રેમમાં અને બાંદીઓ હાલ જનાનખાનાને અનુપમ શોભા આપે છે; તે સખી લલનાઓના આ બાંદી આગળ કંઈ પણ હિસાબ નથી. વળી જે બાંદીઓ તેની સેવા માટે શાહે રાખી હતી તેઓ તે નામદાર શાહને કહેવું લાગી કે “ અમે આજ્ઞાન સુધીમાં પુષ્કળ ખુબસુરત ઝોરડા જોઈએ છીએ. પરંતુ આ બાંદીના જેવી બેહદ ખુબસુરત લલના તો અમારા જોવામાં કોઈ પણ આવી નથી. જે તમે બદનવાજ અમને એક અઠવાડીયા સુધી આ નવી બાંદીની સંજાળ લેવા દેશો તો તમે હાલ તેને જુઓ છો તે કરતાં હજાર દરજ્જે વધારે ખુબસુરતીમાં જોશે. ” જે કે શાહને આ ખુબસુરત બાંદીથી દૂર રહેવા એક ધડી પણ મમતું નહતું, તોપણ તે ખરેખરી રીતે કેટલી ખુબસુરત છે તે જોવાની ખાતર તેણે એક અઠવાડીયાની મહેતલ આપી જણાવ્યું કે “ તમે આ મુદતની સુંદર તેની બરાબર માવજત કરી સ્વર્ગની પરીને પણ પાણી બરાવે તેવી નાજુક લલના કરોશ. ધણે દરદેશથી મુસારરી કરી અને આવી છે, માટે તેની અન્તિમાં કંઈક અંખાશ આવી હોય તે તમારી બરાબર માવજતથી દૂર થશે. ” એમ કહી શાહ ચાલતો થયો.

સર્વ શહેરની પશ્ચિમ દિશામાં સુંદર નદીના નિર્મળ પ્રવાહ આશ્વિ બધ છે. તેના કિનારે નામદાર સુલતાનના મહેલ ઝુલુમી રહ્યો હતો. આ મહેલની તમામ બાંધણી સંગેશરમના અતિ સફેદ પથ્થરની હોવાથી તે હીરા સમાન ચળકતો હતો, તેની ઉંચી, સફેદ, સુવાળી અને ચળકતી બીંતોપર તરેહ તરેહનાં પક્ષી તથા પશુઓ અને મહાન પુરોનાં ઉત્તમ ચિત્રો બાહોશ ચિત્રારાની કલમે ચિતરેલાં હતાં, બોલ તળીએ આરસ પથ્થરનું રંગ મેરંગીન કામ કીધું હતું. આ બધા મહેલમાં પુષ્કળ જુદા જુદા હોલ હતા, અને તે સખા હોલો એક એકથી અડીઆતા હતા. દરેક હોલમાં જુદી જુદી તરેહનો કીમતી સરસામાન જોડવેલો હતો. વળી આ હોલમાં એવી તો નિચિત રચના કરી હતી કે ઉનાળાની અતિશય ગરમ રૂતમાં શિયાળા જેવી દિલખુશકારક હવા મળતી, અને શિયાળાની ઠંડી રૂતમાં ખુશકારક ગરમ હવા મળતી. મતલબ કે ઉનાળામાં તપ કિંવા શિયાળામાં ઠંડ લાગતી નહિ. વળી આ બાંદીને જે ઝોરડામાં રાખવામાં આવી હતી તે ઝોરડાની પાછલી બારીએથી જોતાં નદીના મનોરંજન પ્રવાહ, તેમાં યતની નાની હોડીઓ વગેરે ખુશકારક દેખાવો નજરે પડતા હતા.

પેલી નાળુક બાંદીની તે દાસીઓએ એક અદવાદીયા સુધી બરાબર માવજત કરી, તેથી તેનું સ્વરૂપ ધણેજ ખીલી નીકળ્યું. આકાશના ચંદ્ર કરતાં તેના મુખચંદ્રની શોભા અતિ સુંદર અને મોહક હતી, તેના શુભાશી ગાલના રંગ શુભાશીના નાળુક ફૂલને લગ્યોત કરતો હતો. તેની આંખો ચક્રાર પક્ષીના નાક ઉતારતી હતી, એકંદરે તેનું આપું શરીર મોહનીરૂપ હતું. આવી અનોરંજક નાળુક સ્ત્રી એક ધણેજ કીંમતી પોશાક પહેરી પોતાનું ચાંદી જેવું સફેદ શરીર હીરા મોતીથી શણગારી નદી તરફ પોતાનું મુખ કરી અતિ દિલગીરી સાથે વિચારમાં તલ્લીન થઇ બેઠી હતી, તેવામાં પોતાની સુદૃઢ પુરી થવાથી શાહ તેણીના ઝોરડામાં દાખલ થયો. દાસીઓએ તેને જણાવ્યું કે “નામદાર સુલતાન પધાર્યા છે માટે સામા જઇ અતિ આદરસહાર કરી તેડી લાવો.” પરંતુ કંઈ સાંભળ્યુંજ ન હોય તેમ તે તો પોતાની અસલ સ્થિતિમાંજ બેસી રહી. આ બાંદીને આટલી બધી ખુબસુરત તથા ભરખુવારીમાં હોવા છતાં ફનીઆદારીના રિવાજથી બેદરકાર જોઇ શાહને ધણીજ અન્યબધી લાગી. તેણે પોતાના મનમાં વિચાર કર્યો કે આ બાંદી ખિલકુલ બધી નહિ હોય, તેમજ મોટા માણસોના પ્રસંગમાં આવી નહિ હોય, તેથી તે આટલી બધી બેદરકાર ને બેઅદબ માલમ પડે છે. એમ વિચારી મોટા દિલથી શાહ તેની આગળ ગયો, અને તેને પ્યારથી બોલાવવા લાગ્યો. પણ જાણે તે કોઈ વજનદાર આસામી નહિ હોય તેમ ત કંઈ બોલીજ નાહ.

શાહ આ બાંદી તરફ એકી ટોચે ધણી વાર સુધી જોઇ રહ્યો, અને પછી બોલ્યો કે “ઐ સર્વગની પરીને બૂલાવનાર ખુબસુરત બાતુ ! મને કહે કે કયા વખણાએલા સુલકથી તું અહીં આપી છે ? તારા જેવી ખુબસુરત બેટીને જન્મ આપનાર બાઅશાળી બાતુ કોણ છે ? તેઓ કયા ઉત્તમ કુળથી ઉતરી આવેલાં છે ? મેં હજારો ઝોરનોને જોઇ છે પણ તારા જેવી દિલને આરામ આપનારી, તારા સંરખી ડુંખી જીવને ખુશી કરનાર સુંદર નાળુક આ કોઇ કાળે પણ મારા જોવામાં આવી નથી. આજથી હું તારી આગળ કસમ ખાધને કહું છું કે તારી આગળ મારા જવાનખાનાની સર્વે સુંદર સ્ત્રીઓ ગુલામડી આક્ર છે. તારી નોકરીમાં તેઓ હવે હમેશાં પોતાના દલાડા કાઢશે તે માંડ તમામ દિલ હુંડી લીધું છે. આજથી આ દિલ તારા પ્યાર આતશમાં બળતું નાંખ્યું છે; વારતે ઐ નેકબાતુ ! તે જળતા દિલને તારા સરોરની અને મુખની મધુરતાયે હંડા કરે ! તે બળતા આતશને તારા પ્યારના નિર્મળ અને હંડા પાણીથી ખુઝાવ ! આજથી તું મારી હક્કદાર રાણી અને આખા તુકસ્તાનના વિસ્તિર્ણુ અને આબાદ મુલકની સહેનશાહ બાતુ ગણાશે. આજથી તારા ફરમાન મુજબ ચાલવાને અને તારા હુકમ બળવાને હું હરવખત તૈયાર રહીશ. વારતે ઐ કાળાં વાદળને તોડનાર ઝળકતા સૂર્ય ! તું જરા તારાંતેજ કિરણોથી મારા સ્વામ દિલને ઝળકતું કરે ! મારા હંડા થઇ ગયેલા જીવને જરા ગંભી આપ, અથવા તારા મોદા-માંથી પ્યાર ભર્યો શબ્દ ઉચ્ચાર, જેથી મને સંપુરી વળે. ઐ સર્વગની સુંદર પરી ! તું ચૂપ શા વારતે બેઠી છે ? તારા ઉપર શું જીલમ ચુલ્યો છે ? શું તું તારા સ્નેહીઓથી અને સગાંવહાલાંથી છૂટી પડી તેથી દિલગીરીના કાળા વાદળે તારી જીભપર ઘેરો ઘાલ્યો છે; બોલ, જલદી બોલ કે જેથી હું તારા ડુંખનો અંત આણું. જલદી કહી દે કે તારે વારતે મારા બંન શીઘ્ર કહે. જે જરૂર પડે તો તારે વારતે માંડ આપું બહાણું રાજા છોડી દેકે. બે કળે છલાજથી પણ તારી દિલગીરી ટળે અને તારાં ડુંખનો નિવેડો આવે તો આ સર્વે વૈભવ તારાપર શીઘ્ર કહે ?”

જે કે નામદાર સુલતાને તેની ચૂપડી તોડવાને પોતાથી બની શકે તેટલી કોરોઇ કરી, તોપણ પેલી બાંદી જાણે કશાની દરકાર કરતી નહિ હોય તેમ પોતાનું માથું નીચું નાંખી ચૂપ બેઠી, અને શાહ તરફ એક વખત પણ ફરી નહિ, એટલુંજ નહિ પરંતુ પોતાની મોહક આંખ પણ તે તરફ નાંખી નહિ.

આટલું છતાં પણ પેલો શાહ પોતાના મનમાં વિચારવા લાગ્યો કે જ્યારે ફનીઆદારી સર્વેથી સરસ ઝોરતને મારા હાથમાં હું લાવ્યો છું ત્યારે તો ઐના દિલને પ્યારથી અને રીઝવણીથી કાનત પાડવું જોઈએ. ત્યાર પછી તરત સાહે હુકમ ફરમાવ્યો કે આણું હાજર કરે, તેથી તુરતજ ટેબલ તૈયાર કરી તેના પર સુંદર કલોથ ખીલાવી દીધું. શાહે પેલી ખુબસુરત બાતુને કહ્યું કે “ઐ સુંદર પરી ! મહેરબાની કરી

મારી સાથે આ સુંદર બાણીપર પધાર ! શાહની નમ્ર માગણીને અમલમાં મૂકવા તે તરતજ ઉઠી, અને શાહની સામે બંધી ખાવા બેઠી. આ વખતે જો કે તે લલનાને મોઢેથી બોલાવવાને શાહે હજારે તદખીર કરી, પણ શાહની તમામ કોશિશ રદ ગઈ.

જમી રહ્યા બાદ બાદશાહે ફરીથી તે ખુબસુરત પરીને કહ્યું કે “ઓ મારી પ્યારી બાનુ તારે ઝોળખાણ આ ફત્તામાં કયા નામથી થાય છે ? તારાં બાળ્યશાળી માતાપિતાએ તને કયા ખુબસુરત નામથી દિ-પાવી છે? આ બાનુ તારા નાણુક શરીરને પસંદ પડતું છે કે કેમ ? તારા શરીરને દિપાવનારાં જવાહીરો તને પસંદ આવ્યાં?” વગેરે તરેહવાર સવાલો પૂછવા લાગ્યો, તોપણ લલિત લલનાએ કંઈ પણ જવાબ આપ્યો નહિ. શાહ આ ઉપરથી વિચાર કરવા લાગ્યો કે આવી સર્વ સરખી ખુબસુરત બાનુને શું ખુદાએ સુગીજ બનાવી હશે ? ના, ના ! તેમ તો ન જ હોય ! નેકતાલા તેવું કદી પણ કરે નહિ ! તેમ છતાં કદાચ તેવું બન્યું હશે તોપણ હું આ ખુબસુરત પરને પૂર્ણ પ્રેમથી ચાહીશ.

આ સંધળા બનાવથી શાહને બહુજ અગમ્યથી લાગી હતી તેથી પોતાની દાસીઓ કે જે તે બાનુની સેવામાં રાત દહાડો રહેતી હતી, તેમને ઝેકાંતમાં બોલાવી પૂછવા લાગ્યો કે “તમોએ આ બાનુને કાંઈ દહાડો બોલતાં સાંભળી છે?” પેલી દાસીઓ કહેવા લાગી કે “અમે સાત દિવસથી રાત દિવસ તેની નહેનાતમાં રહીએ છીએ, પરંતુ એક પણ શબ્દ તેને બોલતાં મદી સાંભળી નથી ? અમે તેની સાથે હયામખાનામાં ગઈ હતી, અમે તેને પોશાક પહેરાવતાં હતાં, અમે ખોરાક આપતાં હતાં, અને ટુંકામાં તેની તમામ પ્રકારની સેવા તેની હજુર રહી રાત દિવસ કરતાં હતાં, પણ આજ દિન સુધી તે એક પણ શબ્દ બોલી નથી ? અમે તેને ઘણીએ વાર બોલાવવાને પ્રયત્ન કરતાં હતાં, ‘તમારે કાંઈ જોઈએ છે ?’ આ વસ્તુ તમને પસંદ પડે છે ? વગેરે અનેક સવાલો કરતાં પણ તેનો કંઈ પણ ઉત્તર તેણે કદી આપ્યો નથી ! બાનુ ખરે કારણ અમે સમજી શક્યાં નથી ! કાંતો ખાદ્યાં હોય, દિલગીરી હોય, બેનકશાહ હોય, અથવા જન્મથી મુંગી હોય તે અમે કદી શકતાં નથી. અમારી તો ખાતરી છે કે તમે નામદાર તેને કદી પણ બોલાવી શકશો નહિ.” તુર્કસ્તાનના શાહ પેલી દાસીઓની વાત સાંભળીને વળી વધુ અગમ્ય થયો. તેણે વિચાર્યું કે આ બાનુ શા કારણથી નથી બોલતી તેની પરીક્ષા કરું ? કદાચ તે નાનપણથી જ મુંગી હોય તો તે બહેની પણ હોવી જોઈએ, અને તેથી તે આપણું બોલતું મિલકુલ સાંભળી શકે નહિ તો પણ ઇશારતથી તા સમજી શકે ખરે; માટે લાવ ? ઇશારત કરા પીરકશા લઉં, જેથી તે મુંગી છે કે નહિ તેની પૂર્ણ ખાતરી થાય. આવા હેતુથી તેણે તે બાનુની પાસે જઈ પોતાના હાથની અનેક ઇશારતો કરી તોપણ જાણે કંઈ સમજતીજ ન હોય તેમ મુંગીજ બેસી રહી. તેનું મોઢું પણ લગારે મલકાવ્યું નહિ આથી શાહ નિરાશ થઈ તેને ત્યાં મૂકી પોતે ગાલતા થયો.

શાહ પોતાની આ પરીક્ષામાં પણ ફતેહમંદ નીવડ્યો નહિ. તે હવે વિચારવા લાગ્યો કે કદાચ તે બે-હદ દુઃખના ધાડા વાદળમાં દબાઈ ગઈ હશે, તેથી તેનું દુઃખ ઓછું કરવાના ઇરાદે તેણે એક મોટો બપ-હદાર અને ખુશકારક મેલાવડો કર્યો. આ આનંદી મેલાવડામાં તેણે પોતાની તમામ બેગબોને તેમજ દાસ-દાસીઓને પુરતા દબાવથી બપકાબેર હાજર થવા ફરમાવ્યું હતું. શાહ પોતે પણ ધણાજ બપકાબંધ અને કીમતી પોશાકમાં હાજર થયો હતો. ત્યાં આ બાનુને પણ લાવવામાં આવી હતી. સર્વે મંડળ બેઠું થયા બાદ ત્યાં જુદી જુદી જાતનાં સુંદર વાજાં સાથે ધણા જ મધુર અવાજ સુંદર ગાયનો એક પછી એક ચાલુ થયાં. આ ગાયનોની અસર દરેકના મનપર એટલી તો થઈ કે તેઓ બેહદ ખુશ ખુશ થઈ ગયાં, તોપણ પેલી બાનુતો પોતાની અસલ સ્થિતિમાં શોકાદર ચહેરે બેઠી હતી. ત્યાર પછી કેટ-લોક નાચ રંગ કરવામાં આવ્યો તેની અસર પણ તેના પર જણાઈ નહિ. આથી શાહને ધણી જ ચિંતા થવા લાગી. તેણે પોતાના તમામ મંડળને ધણી ખુશીથી મોટે અવાજે જણાવ્યું કે “જે કાંઈ આ ખુબસુરત મર્તિને બોલાવી શકશે તેને એક હજાર સોના મહેરો આપીશ.” ત્યાં બેઠેલાં સંધળાં માણસોએ આવા મોટા ઇનામની લાલચે ધણા ધણા પ્રયત્ન કર્યા, તોપણ તે સર્વ અિથ્યા મયા. બેઠે એક મરકશે કે જે આંખે કણ્ણો, પગે લંગડો, કાને તથા નાકે ખુઓ, ખુધો, કેડે વાંકો, મૂઠે માં-

જરો, અને શરીર ઠીમણે વામનરૂપી હતો. આ નર રત્ન એવું હતું કે તેને બેતાં જ સૈને ખડખડ હસવું આવે. રાજ્યનાં તમામ માણસો તેને કામદેવને નામે બોલાવી પોતાના જીવને આનંદ પમાડતા હતા. આ બાઇને શાહે ખાસ પસંદ કરી રાખ્યા હતા. કારણ કે તેમાં એક મોટો ગુણ હતો. તે એ જ કે તે એટલો બધો હાજર જવાળી અને મસ્કરો હતો કે ગમે તેવા દુઃખમાં દખાઈ ગયેલાને પણ તે હસાવવાને શક્તિમાન પડે. તેણે ઉભા થઈ સર્વે મંડળના સંભળતાં જણાવ્યું કે “આ નેકનામદાર આટલાં બધાં કાંઈ તમે શા માટે મારો છો ? જો આપ નામદારનો ફકમ હોય તો તે બાનુને એટલી તો હસાવું કે તેનું પેટ પેટ ફાટી આવે. કાઇને હસાવવું તે તો મારો ધંધો જ છે. મારા જેવો કામદેવને ક્ષમવનાર આપના દરબારમાં હાજર છતાં તે કળીભૂત જેવી બાનુની શી તાકા ! છે કે હસે નહિ !” આ શબ્દો કાને પડતાં જ સુલતાન બોલી ઉઠ્યો કે “અરે નાઇન ! મારી દિલગન સ્વર્ગની સુંદર પરી કે જેની કાન્તી સૂર્યની કાન્તિને પણ ઝાંખી પાડે છે તેને તું આ પ્રમાણે અપમાન આપે છે ? ખબરદાર ! હવે પછી જો આણું અપમાન આપીશ તો આ તલવારથી તારું માથું કાપી નાખીશ.” સુલતાનના આ શબ્દો સાંભળી સર્વે મંડળ જ્યારે ગુપચુપ થઇ ગયું ત્યારે તે મસ્કરો ખડખડાટ હસી પડી બોલ્યો કે “અરે મારા નામદાર શાહ ! જ્યારે તમે મારા જેવા બહાદુર અને વીરપુરુષનું માથું ઉડાવી દેશો ત્યારે આ તમારી દિલગન પરીને કાણુ બોલાવી શકશે ? તેનો કંઈ પણ વિચાર કર્યો કે નહિ ? જો તમારે તેને મુંગી જ રાખવી હોય તો બલે હમણાંને હમણાં જ તારું માથું ઉડાવી નાખો ! તેની મારે કંઈ પરવા નથી ! તમે આટલા આટલા પ્રયત્ન કરવા છતાં અને હજારો રૂપીઆનો ખર્ચ કરવા છતાં પણ જો બાનુને બોલાવી નહિ શકવાથી અત્યંત દિલગીર થયા છો, તે બાનુને તમારી દયાની ખાતર હું કંઈ પણ ખર્ચ કર્યા સિવાય એક ધડીમાં ખડખડ હસાવી મૂકીશ. આવ્યા મહાભારત કામ માટે અને ઇન્દ્રા આપવાના બદલામાં તારું માથું ઉડાવી દેવા આપ જેવા નેક નામદાર હુકમ કરમાવે છે, તે બંધી અને ધણી જ અબજબંધી લાગે છે. બસે તમારી અરજ. મારે કંઈ હસાવવાની જરૂર નથી.” તેમ કહી તે બેસી ગયો. સુલતાને જણાવ્યું કે “અરે બસા માણસ જ, તારી પુશીમાં આવે તેમ કર, પણ મારી દિલદાર બાનુને એક વખત મારા હેખતાં હસાવ.” સુલતાનના આ વચનો સુણી પેલા મસ્કરો કામદેવ તે બાનુની દરકાર કર્યા વગર અનેક તરેહનાં ગપ્પાં તથા મસ્કરીઓ કરવા મડ્યો. તેમાં તેણે એક એવું તો ગપ્પું મુક્યું કે તે સંભળતાં જ પેલી બાનુ પણ ખડખડ હસી પડી. આ બનાવ જોઇ આખું મંડળ તેમજ સુલતાન પોતે પણ ધણીજ ખુશકારક થઇ ગયો. તેણે પેલા મસ્કરો કામદેવને અત્યંત ઉપકાર માન્યો. પછી પેલી બાનુ તરફ ફરી સુલતાને જણાવ્યું કે “આ મારી દિલદાર બાનુ તે આટલી બધી મુદત મને આ પ્રમાણે શા માટે તલસાવ્યો ? મારો એવો શો અપરાધ પડ્યો કે તારે આ પ્રમાણે કરવાની જરૂર પડી ? તું સાચેસાચું કહી મારા દિલને શાન્ત કર.” સુલતાનનાં આવાં નરમાસ બોલ્યાં વચનો સુણી તે સ્વર્ગની પરી પોતાના મુખચંદ્રને સુલતાનના મુખ કમળને ખીલવવા ખાતર ફેરફારી બોલી કે “આ નામદાર શાહ ! મારી એવદબંધી માટે તમે મને તમારા અંતઃકરણથી ક્ષમા આપશો. તમે મને ખરા ખારથી આહો છો કે નહિ તેની ખાતરી જેવા માટેજ મેં આણું એવદબંધી આચરણ ચલાવ્યું છે તે માટે મને મારી આપશો. આપ મારી પરીક્ષામાં જેવા ફતેહમંદ નીવડ્યા છો તેવો બીજો કોઇ બાએજ નીકળશે. આપે જે સહનશીલતા રાખી છે તે બેહદ છે. તમેએ એક મારા જેવી નાલાયક બાંદીને ખાતર તમારું વિસ્તર્યું રાજ્યપાટ છોડી દઇ તમારો સંપૂર્ણ વખત મને ખુશ કરવામાં જ મુકાવ્યો છે. વળી વધુ અબજબંધી તો એ છે કે જેમ જેમ મેં વધારે જલ્દ કરી તેમ તેમ તમે વધારે નરમ થતા ગયા તમે કહી પણ મારી તરફ ગુસ્સાની નજર કીધી નથી. આ બધી તમારી રીતભાત એવી તો ઉંચા પ્રકારની છે કે તેનો બદલો મારે કેવા પ્રકારે અને કેવા સ્થળોમાં લાગવો, તેની મને સમજણ પડતી નથી. ફક્ત હું એટલાજ શબ્દો બોલ્યું છું કે “નેક ખુશ તમારી ઉમર લંબાને, અને તમે નામદારના ફકમને નિર્ભળ થાય, તેથી તમે તમારું વિસ્તર્યું રાજ્ય નિષ્કંટક રીતે લાંબા વખત સુધી સુખચેનથી ભોગવો ! હવેથી હું તમારી એક દિલદાર માણિક બની તમારા મુખમાંથી નીકળતા શબ્દોને અધરને અધરજ ઝીલી

લક્ષ્ય વળી તમારા જેવા સુખીસભને જે એક મહાન દુઃખ છે તે દુઃખ ધરના કષાએ થોડાજ વખતમાં નાશુક કરવા શક્તિમાન થઈશ. કારણ કે મને એક મહાન ફરી (દરેશ) એવી આશિષ દીધી છે કે જેથી હવે મારે થોડી મુદતમાં ગર્ભધારણ કરવાનો વખત આવશે. તે દરેશના વચનોપર મને ધણીજ આવશ્ય છે, કારણ કે મારી હાલ સુખીની તમામ ખીના તે મહાન પુરુષના કહેવા પ્રમાણેજ ખની છે. તે મહાન પુરુષ મને પોતાની દીકરી માફક ગણે છે.”

પાદશાહ નાસીરુદ્દીન પોતાની પ્રાણ પ્યારી બાનુને ઘણે દિવસે યોગતાં સાંભળી અનિશ્ચય ખુશ ખુશ થઈ ગયો. વળી વધારે ખુશ થવાનું ખરે કારણ તો તે બાનુએ સંભગરેલી ખુશ ખપરજ હતી કારણ આ મહાન પાદશાહને પુત્ર નહિ હોવાથી અનિશ્ચય ચિંતા થતી હતી. આ ચિંતામાં ને ચિંતામાંજ તેનું ચરીર રાત દિવસ સૂકાઈ જતું હતું. પોતાની પ્રાણ પ્યારી હવે થોડા જ વખતમાં ગર્ભ ધારણ કરશે, અને તેથી તેને ફરજ તરીકે પુત્ર કે પુત્રી અવતરશે જેથી સધળા ઉમેદ પાર પડશે. આવા વિચારથી તે ખડખડાટ હસી પડ્યો જે જોઈ ત્યાં બેઠેલાં તમામ માણસોને પણ હસતું આવ્યું, શહેરુરનાજ ઉડી પે તાલી દિલ્લદારને હર્ષથી બાથમાં લીધી અને પછી બોલ્યો, “એ મારી આંખોના પ્યારા તારા ! જે ખુશાલી આજે તે” અને ઉપજવી છે તેવી ખુશાલી મેં કોઈ પણ વખતે મેળવી નથી. હું ક્યાં છું ? અને કેવી હાલ તમાં છું ? તેનું મને જ્ઞાન નથી.” એટલું બોલી તે કેટલીવાર સ્થિતિ અચેત થઈ પડી રહ્યો.

થોડીવાર પછી જ્યારે શુદ્ધિ આવી ત્યારે તમામ મંડળને રજા આપી પોતે પોતાની પ્યારીની રજા લઈ પોતાના ખાનગી રૂમમાં ગયો. પછી ત્યાં પોતાના વજર યુક્તમનને બોલાવી તમામ ખીનાથી વકેફ કર્યો, અને ગરીબગરબાને બોલાવી પુષ્કળ દોલન વહેંચવા ફરમાવ્યું. વળી ફરમારમાં જઈને આજનો દિવસ તહેવાર તરીકે પાળવા જણાવી સર્વને રજા આપી, તથા ફરીશ અને દરેશો બોલાવી મંદગી કરાવી.

ત્યાર પછી પાદશાહ તુરન પાછો આવ્યો અને તેને ત્યાંથી પાછા જવાનું કારણ કહી તેની માશી માગવા લાગ્યો અને બોલ્યો કે “એ મારી નેક બાનુ ! હવે તું અને તારા પિતા તુલ્ય દરેશની તેમજ તારી પોતાની અથાધનિ કહી સંભગાવ. મને લાગે છે કે તારી સધળી હકીકત ધણીજ અજાણખી બરેલી અને જાણવા જેવીજ હશે.

સુક્રાનાનાં આવાં વચનો સાંભળી તે બોલી કે “એ મારા પ્યારા દિલ્લદાર ! ખરેખર તમે પારો છો તેમજ મારી સધળી હકીકત ધણીજ અજાણખી બરેલી છે. મેં આજ સુધી આપને અનિશ્ચય તલસાવ્યા છે તેનું એક કારણ તો આપનો પ્રેમ જોવાની મારી કચ્છા, અને ખીલું કારણ મારી દુઃખદ સ્થિતિ છે. પરંતુ કારણ તો મેં આપને સવિસ્તર સમજાવ્યું છે. હવે ખીલું કારણ છે તે જણાવું છું તો આપ એક ચિત્તથી ધ્યાન દઈ સાંભળશો.”

પાદશાહ જણાવ્યું કે “હું તારા કહેવા પ્રમાણે ધ્યાનપૂર્વક સાંભળીશ, માટે તું તારી દુઃખકારક સ્થિતિનું ધ્યાન કર.” સુક્રાનાના આ કુશળને માન આપી તે સુંદર બાનુ પોતાની મીઠી વાણીથી બોલવા લાગી કે “નામદાર શાહ ! તમેજ વિચાર કરો કે જેને પોતાના પ્યારા દેશમાંથી, પોતાના માતાપિતા તથા ભાઈબાંડુ અને ખીલા સગાંવડાલાંથી હમોશને માટે છૂટી પાડી કે જેથી તે શોકોને કદી પણ પાકાં નેવાની આશ રહે નહિ, જેને વેપારીના માલની માફક નીચ પેસાતી ખાતર ગમે તેવા ચૂર ચૂર ધણીઓને વેચે, તેની હાલના કેવી હશે ? તેના દિલમાં કેવો કારી જખમ લાગવો જોઈએ ? તેને કેવો પસ્તાવો થતો હશે ? તેને મન ખીલું સધળું સુખ કેવું ત્રાસનાયક લાગતું હશે ? તમેજ વિચાર કરો કે ગુલામખીરીના નીચ દેખાવ કદી સારાં ખાનદાન માણસો જોઈ શકશે ? નહિ. ઉંચા કુળથી ઉતરેલાં આણસ ગુલામખીરીની નહિ મટે એવી બેડીમાં કદી પણ ફમાવાને ચકાશે નહિ. માટે મેં આરજા દિવસ સુધી જે ચૂપકીદી પકડી હતી તે ચૂપકીદીનું છું અને મૂગ કારણ આજ હતું.”

સુક્રાનાના શાહ બોલ્યો કે “મારી પ્યારી દિલ્લદાર ! તું જે કહે છે તે મેંજ બેખાતરીજ છે; પણ મને એવો વિચાર આવે છે કે કોઈ પણ ઉચકુળની ઝોરત પોતાના કમનસીમી ગુલામ થઈ એક

પાદશાહના હાથમાં આવે, અને તે પાદશાહ તેને પોતાની હકાર યાતુ કરી રાખે, તો તેણે પોતાનું તમામ ડુઃખ ભૂલી જવું જોઈએ, અને સદા એશસારમ અને ખુશાલીમાં રહી મોજમજ મારવી જોઈએ.” પેલી ખુશસુરત યાતુ બોલી કે “ નામદાર શાહ તમે જે કહો છો તે ખરી વાત છે પણ જે ઝોરત હલકા કુળમાંથી કિતરી શુલામખીરીના ધધાથી જુદા જુદા ધણીઓના હાથ જમ છેવટે એક શાહના હાથમાં આવે તો તેણે પોતાના મનમાં અલગત ધણું અગમ યવું જોઈએ, પણ જે ઝોરતના સગાંવહાલાં દુનીઆના મોટા ભાગપર અમલ ચલાવતાં હોય, જે ઝોરતે શુલામખીરી એવો ભેલ પણ સાબળ્યો ન હોય, વળી જે ઝોરતના પશુથીજ અત્યંત હાડમાં ઉઠેલી હોય, તે ઝોરત એકાએક હરામખોરનાં હાથમાં સંપડાઈ જઈ વેચાયા પછી શાહના હાથમાં આવે તો તેને પોતાનું ડુઃખ કદી પણ ઝાણું થતું નથી, એવો મારો વિચાર છે.”

આ સાંભળી સુલતાન નાસરદીન ધણીજ અજબજાબ થયો, તેથી બોલવા લાગ્યો કે “ ઝો ખુશસુરત ખરી ! તારા બોલવાપરથી કેવું માલુમ પડે છે કે તું કાંઈ પાદશાહી કુળમાં અવતરેલી છે, વાસ્તે મહેરબાની કરી તારો સંધળો બરમ જલદીથી મારી આગળ ખુલ્લો કર. અને અને જણાવ કે તોરા જેવી મનમોહન પ્યારીને જન્મ આપનાર બાગ્યશાળી માયાપે કયા સુંદર દેશની જમીનને શોભાવે છે ? તારા જેવી રનેહી પ્રેમાળ સ્ત્રીના સહોદર યદ કયા દેશમાં ખિરાજે છે ? તારા જેવી લલિત લલતાનાં ખીજ સગાં કયા બાગ્યવાન બોમને દિવાવે છે ? તેમજ તારૂં યુવારક નામ શું છે ? ”

તે દિલદાર માણુક બોલી “ ઝો નામદાર શાહ અને આ દુનિઆમાં પ્યારી ખુલખુલને નામે બોલાવે છે, મારો પિતા જે મોટા દમદલાવાળો શહેનશાહ હતો, તે હાલમ મરણ પામ્યો છે, અને તેને ખદ્દે મારો ભાઈ તે માદીપર ખિરાજમાન યદ પોતાનું નેક રાજ્ય ચલાવતો હતો. મારી માતા પણ એક મહાન પાદશાહની બેટી છે. તે મારા આપના મરણ પછી મારા બાપ સાથે સલાહ સંપથી રાજ્યકારોપાર ચલાવતી હતી, કેટલોક વખત અમે આ પ્રમાણે ખેર ખુશીમાં ગુજર્યો, તે પછી એકાએક એક મહાન પાદશાહ ખીજ ખંડઆ રાજ્યોની મદદ મેળવી અમારા રાજ્યપર ઝોખિં તો ચઢી આવ્યો, તેણે અમારું રાજ્ય છતી લીધું, અમારા રાજ્યમાંથી અમારે જીવ લઈને નાસવું પડ્યું. છેવટે અમને કેટલાક વિશ્વાસુ સરદારોએ પોતાના કિશ્તામાં રાખ્યાં. આ કિશ્તામાં બેસીને માગ ખહાદુર ભાઈએ દુસ્મનોને હાંકી કાઢવાની સંખળી જતની તૈયારી કરી, પરંતુ તે કામ પાર પડવા પહેલાં તે વાત અમારા દુસ્મનના જાણવામાં આવી. તેણે અમારા કિશ્તાને ફરતો ઘેરો ધાલ્યો. હવે અમારે નાસવાનો પણ હામ રહ્યો નહિ. આ ખનાવથી મારો પ્યારો ભાઈ ગમરાવા લાગ્યો. તેને પોતાના જીવની ખિલકુલ દરકાર ન હતી ફક્ત તે મારી ખાતરજ ગમરાતો હતો તેથી તે પોતાની આંખોમાં આંસુ લાવી બોલ્યો કે “ અરે મારી વહાલી ખેન! અત્યારે આપણે ખરેખરા ભયમાં આવી પડ્યાં છીએ અને મારા જીવની કંઈ પણ પરવા નથી. હું મારા દુસ્મનો સાથે મરતાં સુધી લડીશ પરંતુ હવે તારૂં શું કરવું તે મને સૂઝતું નથી તું એક ખુશસુરત ઝોરત છે. વળી જીવાન છે માટે અને તારી અલિશ્ચય શીકર રહે છે.” મેં કહ્યું “ મારા વહાલા ભાઈ તું મારો લમાર પણ ચિંતા કરીશ નહિ, હું પણ તારી સાથે પુરપના વેષમાં રહી ખહાદુરીથી લડી મારો દેહ પાડીશ.” તેણે જણાવ્યું કે “ ઝો મારી વહાલી બહેન ! ખુદાની ખાતર હું તને કહું છું કે તારે લડાઈમાં કિતરવાની જરૂર નથી. તું પુરપના વેષમાં ગમે તે નિર્ભય જગ્યોએ તાથી જા. હું મારા દુસ્મનો સાથે લડી મારું રાજ્ય જરૂર પાછું મેળવીશ. માટે તું મારું કહેવું માન, તું જોડે હોઈશ ત્યાં લગણુ મા-રાધી મન મૂકી લડાઈ નહિ. કારણ મારો જીવ તારામાં લાગ્યો રહેશે.”

મારા ભાઈનાં આ વચનો સ્વીકારી હું પુરપના વેષમાં અરધી રાત્રીના શુભારે દુસ્મનના ભરકરમાં યદ ચાલી આવી. મારો માતપિતાનું રાજ્ય કિદા નહાસામરના આફ્રિકા તરેના માગાસકાર નામે પ્રખ્યાત બેટામાં હતું. અમે રાત દિવસ દરમ્યાન રહેવાયાં ફરીઆની મુસાફરી અને કંઈ પણ સુરકેલ લાગી નહિ. હું થોડા વખતમાં ખસીસલામત સોકોટ ખેટમાં આવી પહોંચી. આ બેટામાં આવ્યા પછી અને વિચાર કરતાં અલગ પડ્યું કે હું મારા દેશમાં જન્મશે માફ દૂર આવી પહોંચી છું. મારા ભાઈની લી વલે થશે ?

મારાં પ્યારાં માતાજી અને ક્યાં મળશે? વગેરે અનેક તરંગી ઘવાથી હું નાસિપાસ સ્થગભરાઈ ગયો. હવે મારામાં ખિલકલ તાકાદ રહી નહિ. જરા આરામ લેવાના ઇરાદે મેં તે બેઠના કિનારે જરા આડી થઈ ઉંઘ લેવા ધાર્યું. પુદાતાલાની મહેરબાનીથી અને જલદીથી સારી ઉંઘ આવી. હું ઉંઘમાં હતી તે દરમ્યાન એક તવંગર માણસ અને ઉંઘતીને ઉંઘતી પોતાને ઘેર લઈ ગયો. આ પારકા ઘરમાં હું ઝિક્કાઝેક આવી લાગી, તેથી હું મજરાઉ નહિ તેટલા માટે હું જગી. ત્યારે તે ધણીજ પ્યારથી અને ચાહવા લાગ્યો અને પોતાની સાથે સાદી કરવા તે મને ધણું સમજાવવા લાગ્યો. હું તો પ્યારની કાંઈ પણ દરકાર કરતી ન હતી, તેથી તેણે જોઈ જુલમ વાપરી પોતાની મરજી પ્રમાણે અને નરમ પાડવા ડરાવ કાઢ્યા. પણ જ્યારે તેમાં પણ તે નિષ્કળ નીવડ્યો. ત્યારે જે વેપારી પાસેથી તમેજી અને ખરીદી હતી. તે વેપારીને તે વેચી આવ્યો. એ વેપારી એક ડાહ્યા, સખી, અને સાચો માણસ હતો, અને તેથી તેની પાસે હું રહી તે વખતમાં તેણે મને કોઈ પણ જાતનું કામ દીધું ન હતું.

પેલી ખુબસુરત બાબુ ખુબસુરે પોતાની વાત લખાવતાં જણાવ્યું કે “તમે નામદાર વિશે મારે હવે કમુલ કરવું જોઈએ કે તમેજી આટલા થોડા વખતમાં ખ્યાલ ન થઈ શકે તેવો દંડ પ્યાર મારી તરફ ખતાવ્યો છે, તેથી હું તમારો ઉપકાર માનું છું, વળી હું પ્રમાણિકપણીને વળગી રહી તમારી આગળ કમુલ કરું છું, જે વખત તમારા તાબામાં હું આવી તે વખતે તમેજી જે મારી મરજી વિરૂદ્ધ થઈ મા રાપર કંઈ પણ ગેરવ્યાખ્યાની જુલમ ગુજારવા કોશિષ કરી હોત તો હું મારા જીવનો તરતજ અંત લાવત પણ તમારા આવા સખી સ્વભાવથી મને તેમ કરવાની જરૂર પડી નથી. હું હવે તમારી પાસે એટલુંજ આગી લઈ છું કે આજથી તમે અને એક બાંદી તરીકે નહિ, પણ તમારી ધણીઆણી પ્રમાણે ગણીને માન આપશો.”

આ પ્રમાણે શાહજાદા પ્યારી ખુબસુરે પોતાની હકીકતથી શાહને પુરોપુરો વાકેફ કીધો, તેથી તે ધણો ખુશ થઈ ગયો, અને બોલ્યો કે “એ મારી પ્યારી પુતળી! હું આ શું અજાણ્ય જવી વાતો સાંભળું છું! મારી જીદાસા ઉચ્કેરવા માટે કેટલી બધી બાબતો! આટલી બધી બનેજની પછી કેટલું બધું મેં નવું જાણ્યું? પણ સર્વેથી પહેલાં તો મારે તારો ઉપકાર માનવો જોઈએ કે મારો પ્યાર ખરો અને દંડ છે કે નહિ, તેની તપાસ ધણીજ ધીરજથી તે કીધી. મારી તો ખાતરી છે કે જેવી રીતે મેં તને ચાહી છે. તેવી રીતે મેં મારી આજ સુધીની ઉમરમાં કોઈને પણ ચાહી નથી અને જ્યારે મેં જાણ્યું કે તું એક મોહાદાર શાહજાદો છે. ત્યારે તો તેમાં હળવે દરજ્જે વધારો થયો છે. હું તને અહીંથી શું કામ કરું? હવે તું તો રાણી થઈ છે, અને જ્યારે તું આવા મોટા તુર્ક રાજ્યની રાણી થઈ, ત્યારે તને શહેનશાહ બાબુની પદવી મળી સુકી.”

આ પ્રમાણે તે સુલતાન પોતાની પ્યારી ખુબસુરે જોડે આનંદમાં દિવસ ગિર્ગમન કરતો હતો. થોડાક દિવસ પછી તે રાણીને પેટ ગર્ભ રહ્યો. દિવસે દિવસે રાણીની કાન્તિ કરવા લાગી. સુલતાનનો તેના પરનો પ્યાર દિવસે દિવસે વધતો ગયો. પોતાની આટલી મોટી ઉમ્મરે વંચરૂદિ ધવાથી તે ધણીજ ખુશીમાં આવી ગયો. તેણે પોતાના રાજ્યમાં ગરીબગરબાંઓ માટે ધણે ઠેકાણે અન્નક્ષેત્ર (મદાવન) ઉઘાડ્યાં. ત્યાં આગળ કોઈ પણ દેશી પરદેશીને ખાવાનું આપવામાં આવતું. ફરીશ, દરવેશો વગેરે પવિત્ર માણસોને મોલાવી તેમની પાસે તે જાંદગી કરાવતો તે સિવાય અનેક સારાં કામે પાછળ પુષ્કળ પૈસા ખર્ચ્યા. આથી આખા રાજ્યમાં તેની કીર્તિ પ્રસરી રહી.

આ પ્યારી ખુબસુરે એક દિવસ શાહને જણાવ્યું કે “જો આપની મરજી હોય તો હું મારાં માતા તથા મારા બાપ બંનેને અહીં બોલાવી લાવું, કારણ કે અમારા દેશની ઝોરતોને જણવાની રીતબાત તમારા દેશ કરતાં તદ્દન જુદાજ પ્રકારની છે, તેથી મારા પ્રસવ વખતે હું અહીંની ઝોરતો ઉપર વિશ્વાસ રાખી શકતી નથી. વળી મારો બાપ તથા મારાં માતાજી જ્યારે જણશે કે હું એક મહાન પાદશાહની માનીતિ બેગમ થઈ છું. ત્યારે તેઓ ધણીજ ખુશ થશે.” શાહે જણાવ્યું કે “મારી પ્યારી રાણી! તમે અને બધી રીતે ખુબસુર છે, એ તેમ કરવાને તમને પૂર્ણ સત્તા છે, અને તેથી તમારાં અમાન-

હાલાં તથા રોહી વગેરેને અને બોલાવવા માટે મારા હુકમની કંઈ પણ જરૂર નથી, તો પણ તમે તેઓને કેવી રીતે બોલાવવા માગો છો, તે જાણવાની મારી મરજી છે; તેમજ તેઓ આવે ત્યારે મારે તેમને કેવી રીતે આવકાર આપવો તે વિષે તૈયારી કરી રાખવાની જરૂર છે.” રાણી યુલયુલે જવાબ આપ્યો કે “ મારા પ્યારા શાહ ! એવી ક્રિયા કરવાની કંઈ પણ જરૂર નથી; તેઓ અને એક પળમાં હાજર થઈ શકશે, અને તેઓ કેવી રીતે આવે છે તે સમજી નામદાર બેઠક શકશે, ફક્ત આ પાસેના નાના ગોરડામાં તમે નામદારને જીવું પડશે કે જમાંથી તમે ધણી સરસ રીતે બહુ બેઠક શકશે. ”

જ્યારે શાહ પેલા પાસેના ગોરડામાં ગયો. ત્યારે પ્યારી યુલયુલે એક થોડો દેવતા મંગાવ્યો, પછી તેના ઉપર અમરબતીના કટકો મૂકી ધુપ દીધી, ત્યારબાદ એક માળા હાથમાં લઈ થોડીકવાર કંઈક મંત્ર બોલી કે તુરતજ હવામાં એક યુગ્મસુરત જીવાન માણસને આવતો દીડો, તેની પાછળ એક ધરડી ડોશી તેની પાછળ પાંચ યુગ્મસુરત જીવાન ગોરડો ચાલી આવતી હતી. આ સમયે જમીનથી કેટલીક ઉગાદરો હવામાં પક્ષીની માફ તરતાં આવતાં હતાં. શાહ આ બેઠક ધણીજ અનન્ય થયો.

જેવાં પેલાં માણસો મહેલ નજદીક આવ્યાં કે તુરતજ પ્યારી યુલયુલે તેઓની સામે ગઈ, અને ધણીજ આદરસતકારથીજ તેઓને પોતાના મહેલમાં દાખલ કર્યા. શાહજીદો તાજબીજ તથા તેની મા આંખમાં આંસુ લાવી પ્યારી યુલયુલેને બેઠી પડ્યાં.

તેઓ સમયે કોમર ખેંચી એટલે પ્યારી યુલયુલેની મા બોલી, “ મારી પ્યારી બેઠી ! આજે તને કેટલીક મુશ્કેલી બેઠવાથી હું તથા તારાં સમયે સંગાંવહાલાં એટલાં તો પુશી થયાં છે કે તેનું જ્વાન હું કરી શકતી નથી. જો બેઠી અમને આજ્ઞાન સુધી તારી કંઈ પણ ખબર ન મળવાથી અમે ધણી અફસોસ કરતાં હતાં. અમે રાત દિવસ તારી શીકરમાં રહેતાં હતાં. તારાખ આજ સુધીમાં જે જે આજ્ઞાતો ગુજરી હોય તેનું સંવિસ્તર વર્ણન કહી બતાવ ”

પ્યારી યુલયુલે તરતજ પોતાની માને પગે પડી, અને બોલી કે “ પ્યારાં માજી ! મને તમે મારી દુઃખદ સ્થિતિ કહેવા રૂબાંચો છો, તેથી હું આપની આગળ સંવિસ્તર હકીકત કહું છું, નહિ તો તે કહેવાની મારી મરજી નથી, કારણ કે મારી તે સ્થિતિ સાંભળી તમને અતિશય દિલગીરી ઉપજશે. ” તેની વહાલી માતાએ આમ્રહ કયાંથી તેણે પોતાની સમજી હકીકત કહી સંભળાવી. પોતે કેટલી મુશ્કેલી ગુલામગીરીમાં રહી, ત્યારબાદ શાહના હાથમાં કેવી રીતે આવી, અને હાલ પોતાની સ્થિતિ કેવી છે, તે સમજાવી બતાવી કહી બતાવી, જે સાંભળી તેની માતા વગેરેની આંખમાં આંસુ ભરાઈ આવ્યો.

જે ઉપરથી તેના માતા તાજબીજ બોલ્યો કે “ અરે મારી બહેન ! મને અનન્યપી સાથે દિલગીરી થાય છે કે જે દુઃખમાંથી મુક્ત થવાને તારામાં પુરતી શક્તી હતી. તે દુઃખ તે ધીરજથી શું કરવા વેઠ્યું ? હવે જલદી ઉઠ, અને આપણો પ્યારો મૂલક અને પ્યારું વતન, જે મારા દુઃખને પાંચમાલ કરી પાછું મેળવ્યું છે, ત્યાં આવી આરામથી રાજ ચલાવ, અને જે મેળવમળ અને ભોગવીએ તેમાં તું બાગીદાર થા ! તારા આવવાથી આપણા બહેનોના રાજ્યની તમામ પ્રજા કે જે તને પોતાના પ્રાણ કરતાં વધારે ચાહે છે, તે બેઠક પુશી થશે ! ”

પ્રસાનને શાહ કે જે પેલા ગોરડામાં બરાબરે સમજી જ્વાનપૂર્વક જોતો તથા સાંભળતો હતો, તેણે જ્યારે તાજબીજ તરફથી પોતાની બહેનને થયેલી અરજ સાંભળી ત્યારે તે ધણી ગમરાવા લાગ્યો. તે બોલ્યો કે “ અફસોસ ! અફસોસ ! જે પ્યારી યુલયુલે તેના માબની મતલબી અરજને કયુલ કરશે તો જે હાલહવાલ મારા થશે તે એજ કે હું અકાળ મોતને આપિત થઈશ, કારણ કે હું મારી પ્યારી યુલયુલે વિના કદી કોઈ પણ કાંઈ જીવી શકવાનો નથી. ” પ્યારી યુલયુલેનો વિચાર તેવા માબને મળતો નહિ હોવાથી તેણે શાહને એવી દિલગીરીમાંથી બચાવી લીધી.

પ્યારી યુલયુલે બોલી કે “ મારા પ્યારા માબ ! જે કોઈ જે હાલ તમારે મોટેથી સાંભળ્યું, તે પરથી સાદ માલમ પડે છે કે તમે મારી ઉપર બેઠક પ્યાર રાખો છો. જ્યારે તમે પહેલાં મને પોતાની દુખી હાલતમાં પણ બેઠક પ્યારથી ચલાવો હતા, તો પછી હાલ આજે તેમાં શી નવાઈ ? પણ હાલ

હું તમારી માગણી સ્વીકારી શકતી નથી. કારણ કે હું એક મહાન પાદશાહની માનીતિ બેગમ તરીકે હાલમાં ઓળખાઈ છું, વળી આ બનાવ અને ધણે વખત થયો નથી, તેમજ તે મહાન સુલતાને મારી તરફ નોંધપાત્ર સુખ ભોગવ્યું નથી; તો પછી તમે અને તેનાથી નાહક છૂટી પાડવા શા માટે આ-હોહો ? હું અને કંઈ શુભામીરીના દુઃખમાં કે ખીલ કેમ પણ આફનમાં સપડાએલી નથી. જો હું અને શુભામી તરીકે હોત તો આપણે શાહેને તેના બાર હજાર સિદ્ધ આપી છૂટાં થાત, પરંતુ હાલ તો હું તેની દિલદાર પ્યારી બાતુ તરીકે છું. વળી આ શાહ ધણે ન્યાયી, અકલવાળો, ધર્માત્મા, અને સહનશીલતાવાળો છે. વળી હાલમાં અને ગર્ભ રહ્યો છે. હવે જો ખુદાતાલાની મહેરબાનીથી મારે એક પુત્ર આવતો તો પછી નામદાર અને કેટલી ચાહે તે હું કહી શકતી પણ નથી, કારણ કે તેને સો કરતાં વધારે ભેગમો છે તોપણ એક પણ ફરજ હાલ નથી. આ પ્રમાણે હું સધળા વાતે સુખી હોવાથી હાલ તમારી પ્યારી માગણીને સ્વીકાર કરી શકતી નથી, તો અને માફ કરશો. ”

પ્યારી બુલબુલેના ભાઈ તાજખીજ બોલ્યો કે “ મારી પ્યારી બહેન ! તમને મેં આપણા મુલકમાં આવવાને અરજ કરી તેનું કારણ તો એટલુંજ કે હું તમોને ખરા અંતઃકરણથી ચાહું છું. પણ ન્યારે તમોએ નામદાર શાહ વિષે અને તેના તાજખી બરેલા પ્યાર વિષે અને જણાવ્યું, ત્યારે તમારા એ નેક ડરાવને હું ધણેજ પસંદ કરું છું. અને હું ધારું છું કે આપણાં વૃદ્ધ માતાજી પણ મારા મતને અનુસરશે. ”

નામદાર શાહી રાણીએ પોતાની બેટીને જણાવ્યું કે “ મારી પ્યારી દિલદાર ! તારા ભાઈએ જે કહ્યું તેને હું મળતી છું. હું તારા ન્યાયી ડરાવને ધણી ખુશીથી પસંદ કરું છું. કારણ કે જે શાહ તને આટલો ચાહે છે. અને જેના ઉપકારની તું આટલી જૂખી છે તેનો તું બહેલો ન વાળે તો ખ્યાલ હલકી દેરે, તેથી તો હું પોતે પહેલાં તને ધિક્કારું. ”

પુર્વસ્તાનનો શાહ જે અત્યાર સુધી પોતાની પ્યારી બુલબુલને શુભામી દેવાની ધાર્તીમાં હતો તે આ સાંભળી ખુશ થયો. અને લેણીનો આવો બેહદ પ્યાર જોઈ ધણી તાજખી સાથે પોતાના જન કરતાં પણ વધારે ચાહવા લાગ્યો.

પુર્વસ્તાનનો નામદાર શાહ આ પ્રમાણે ખુશ મિનજમાં હતો, તેવામાં બુલબુલે કેટલીક ઘસીઓને બોલાવીને પોતાની મા, માઈ, તથા સગાંઓને માટે કંઈ ખાણું લાવવા ધરમાવ્યું. તુરનજ તરફ તરફ-વાર ઉમદાખાણું આવ્યું, જે ખાવાને તેણે પોતાનાં સધળાં સગાં વહાલોને અરજ કરી. પણ તેઓએ વિચાર્યું કે તેઓ એક મોટા શહેનશાહના મહેલમાં આવેલાં છે અને તેની મુલાકાત લીધા વિના તેના ત્યાં ખાણું લઈએ એ મોટી બેઅદબી કહેવાય, એ વિચારથી તેઓએ તે વિચાર પોતાની પ્યારી બુલબુલને જણાવ્યો.

પ્યારી બુલબુલ તરતજ ત્યાંથી ઉઠી પાસેના નાના ઝોરડામાં કે જ્યાં સુલતાન બેઠો હતો ત્યાં ગઈ અને પોતાનાં સગાં સ્નેહીઓની દંઝા જાહેર કરી, શાહે જણાવ્યું કે “ મારી પ્યારી બુલબુલ ! હું તારી સાથે આવું છું, પરંતુ મને તારા દેહની માન આપવાની રીતની ખબર નથી માટે મને ત્યાંના રીતરિવાજથી વાકેફ કર. ” શાહના જણાવ્યા પ્રમાણે તેણે તેને સધળા બાબતથી વાકેફ કર્યો. ત્યાર પછી તે તેની જોડે ઉઠીને પેલા મેમાન આગળ આવ્યો. તે જોવો ઝોરડામાં દાખલ થયો કે તુરત પેલાં સધળાં મેમાનો ધણેજ પ્યારથી જમીનપર પડી સલામો કરવા લાગ્યાં. નામદાર શાહ તુરતજ તેઓને ઉઠાડી ધણેજ પ્યારથી બેઠો અને પોતાની પાસેના સુંદર આસનોપર બેસાડ્યાં. ત્યારબાદ તે સર્વેની કુશળતા પૂછી-તે-ઓના દેહના રીતરિવાજ સંબંધી, તેમજ ખીલ જાણવા લામક કેટલીક ખીના સંબંધી વાકેફ કરવા અરજ કરી. તેપરથી પ્યારી બુલબુલેના ભાઈ તાજખીજ બોલ્યો કે “ મારા નામદાર શાહ ! અમારો મુલક અહીંથી ધણે દૂર દરીઆમાં છે. અને તે માડાગાસકરના ટાપુઓને નામે ફનીઆમાં અતિ મજાદુર છે. તેની બારે તરફ મોટો મહાસાગર રક્ષણ કરવાને રાત્ર દિવસ પડ્યો રહે છે. વળી એવા તો ભયંકર ધુધ-પાટા મારે છે કે દુરમનની છાતી પણ શાટી જાય. જેથી અમારા દેહપર બાજેજ કંઈ દુરમન ચડી આવે છે. અમારા દેહની જમીન ધણી ફળદ્રુપ છે, ત્યાં જુદી જુદી તરેહનો પુષ્કળ મેવો લાય છે. તેમજ

અનેક તરેહની વનસ્પતિ થાય છે. વળી ત્યાંથી થોડે દૂર મોરેશિયસના ટાપુઓ છે, તે પણ અમારા કબ-
જામાં છે ત્યાં કેટલીક જાતની ગાંઠર જેવી વનસ્પતિ થાય છે જેમાંથી ઉત્તમ ખાંડ બનાવવામાં આવેછે.
વળગે અમારા દેશમાં શાહરૂગનાં કીમતી પીછાંની છત પણ પુષ્કળ છે. સુવર્ણરત્ન તો ધણે કેમણેથી ગળી
આવે છે. આવા સુંદર મુલકની પ્રજા પણ પૈસે ટકે સુખી હોય તેમાં નવાઇ નહિ ! ” આ પ્રમાણે એક
બીજા સાથે લાંબો વખત સુધી વાતચિત ચલાવ્યા બાદ તેઓ છુટા પડ્યા. આ બાદશાહી પરાજાઓને
પોતાની પ્યારી બુલબુલના હરમાન સુબજ તેને પ્રસવ થતાં સુધી અતિ આગ્રહ સાથે રાખવામાં આવ્યાં.
દરરોજ તેમને જુદી જુદી જાતની રમતો ગમતો, નાચરંગ, વગેરે ખુશકારક ગીતોથી આનંદ આપવામાં
આવતો. વળી તેમના ખાણા ચાટે પણ ધણીજ કાળજી રાખવામાં આવતી, તેથી તેઓને અહીં એટલો
તો આનંદ થયો કે તેમને આ બધો વખત સપાટાખંધ જતો રહ્યો. પુરાં દશ માસે ઇસ્વર કન્યાથી તે
પ્યારી બુલબુલે એક ખુબસુરત બેટાને જન્મ આપ્યો. આ ખુશકારક વધામણી જ્યારે શાહને આપવામાં
આવી ત્યારે તેની ખુશાલીનાં પાર રહ્યો નહિ. તેણે આ ખુશકારક બનાવની યાદગીરી દાખલ તમામ
જાદીવાનોને સૂઝા કર્યા; પોતાના આખા રાજ્યમાં એક પખવાડીઆ સુધી તહેવાર પળાવી પુષ્કળ મોજ-
મજા ઉડાવવા હરમાન કાઢ્યું, ગરીબગરીબાંને પુષ્કળ દાન આપી સંતુષ્ટ કર્યાં, પોતાના તમામ દરબારીઓ,
નોકર, ચાકર, અને અખીર ઉમરાવને પુષ્કળ મોટી મોટી બક્ષિસો આપી. અને ધણી જગ્યાએ પાણીનાં
નવાણુ, ધર્મશાળાઓ, નહેરો વગેરે અનેક કોટાપયોગી કામો કરાવ્યાં. આથી શહેરની તેમજ આખા રા-
જ્યની તમામ પ્રજા આશિષ દેવા લાગી.

શાહને પોતાના પુત્રને જોવાની ધણી ઉમેદ હોવાથી જ્યારે તેને પાસે લાવવામાં આવ્યો, ત્યારે
તેના અતિ સૌંદર્યથી ખુશ થઈ શાહે તેનું નામ ચમ્સલ પાડ્યું. જેનો અર્થ ચળકતો સૂર્ય થાય છે.

કેટલાક દિવસ ગયા બાદ રાણી બુલબુલ તેનાં સઘળાં સગાં વહાલાં સાથે દિવાનખાનામાં બેઠી
હતી, તેવામાં એક દારી પેલા ખુબસુરત બાળકને લઇ ત્યાં આવી, તેના હાથમાંથી ઘુરતજ તેના માથા
તાબખીજે રમાડતા લીધો. તે તેને ધણી ખુશીથી રમાડતા હતો. એમ કરતાં તે તેને લઇ એકદમ પવન
વેગે હવામાં ઉડી ગયો આ બનાવ જોઈ નામદાર શાહ ધણો ગભરાઇ ગયો, ને પોતાના મન સાથે વિ-
ચાર કરવા લાગ્યો કે હવે તે હમેશ સુધી ચુપ થઇ ગયો, અને હવે તે ખારો પુત્ર કદી પણ જીવતો
આવવાનો નથી, આમ ધારી તેણે એક મોટી ધૂમ પાડી, અને અતિશય અફસોસ કરી છાતીફાટ રડવા
લાગ્યો. આ જોઈ પ્યારી બુલબુલે કહ્યું કે “ નામદાર શાહ ! તમે જરા પણ દિર કરશો નહિ. નાનો
શાહજોડો જેટલો તમને પ્યારો છે તેટલોજ મને પણ છે, તમે જેમ તેને ચાહો છો તેમ હું પણ ચાહું છું;
તોપણ તેના હવામાં ઉડી જવાથી હું તો જરા પણ દિલગીર થતી નથી; કારણ કે તે કશી ધારતીમાં
નથી. હમણાં થોડીજવારમાં તે તેના મામા સાથે આપણી પાસે સહિસલામત પાછો આવશે. જો કે તે
તમારા કુળમાં અવતર્યો છે, પરંતુ મારા પેટે જન્મ લીધાથી તે આ પ્રમાણે હવામાં ઉડી શકે છે ” આ
પ્રમાણે પોતાની પ્યારીનાં વચનો સુધી કંઈક રડતો નરમ પડ્યો ખરો. તો પણ તેના દિલની ધારતી તો
જેવીને તેવીજ ચાલુ રહી.

થોડીવારમાં તો નાનો શાહજોડો પોતાના મામા તાબખીજ સાથે સુસવાળા મારતા પવનની મારફત
આવી જે ખારીએથી નીકળ્યો હતો તેમાં દાખલ થયો. અને શાહના ખોળામાં બેસી રમવા લાગ્યો.
જેમ કેઇ આંધળાં બાળકને નેત્ર આવવાથી જેટલો આનંદ થાય તેના કરતાં વધુ આનંદ શાહને પુત્ર
દેખી થયો. નાનો શાહજોડો પોતાના પિતાના ખોળામાં અમાકની મારફત રમવા લાગ્યો. નાનો શાહજો-
ડાના મામા તાબખીજે શાહને જણાવ્યું કે “ જ્યારે હું મારા બાણેજને લઇ ઉડી ગયો, ત્યારે તમે
ગભરાયા, નહિ વાડ ? ” શાહ બોલ્યો કે “ અરે શાહજોડા ! તમે જ્યારે તેને લઇ હવામાં ઉડી ગયા ત્યારે
તો મારા જીવમાં જીવ પથ્થર ન હતો ! મેં તેની આજ્ઞા ઓડી હતી, પણ તમે તેને જીવતો લાવ્યા તેથી
હું તમારો ધણો ઉપકાર માનું છું. ” તાબખીજે જણાવ્યું કે “ નામદાર શાહ ! હું જાણતો હતો કે તમે
નાખુશ થશો, પણ તેમ થવાનું કંઈ પણ કારણ ન હતું. હું હવામાં ઉડ્યો ત્યારે મારા પાક મનને શક

કરી ઉઠ્યો હતો. એ મંત્ર અને વારે ધડીએ વાપરીએ છીએ. અને તેથી અને અને તે ઠેકાણે સહેજ વારમાં જતા રહીએ છીએ. મારી બહેને પણ એજ મંત્રથી અમને અને બોલાવ્યા હતા. મારો બાણેજ પણ તે મંત્રનો અધિકારી છે. કારણ તે મારી બહેનને પેટ અવર્યો છે તમે તે મંત્રનો ઉપયોગ કરી શકશો નહિ, કારણ કે તમે એકલી જમીનપરજ રહેનારા છો. મારો બાણેજ જ્યારે પોતાની મરજમાં આવશે ત્યારે અમારી પાસે અમારા દેશમાં આવી શકશે.

શાહે જણાવ્યું કે “તમે આટલી થોડીવારમાં ક્યાં સુધી મુસાફરી કરી આવ્યા ?” તાજખીજે એક મોટી પેટી કે જેની અંદર પાંચસે મોટા હીરા, જેમના દરેક મરઘીના મોટા ઇંડા જેવડા હતા, વળી તેટલાજ મોટા કદનાં ચારસે હીલમ અને પચાસ મોટાં અસાધારણ મોતીના હાર હતા, તે પેટી યુલતાનના પગ આગળ મૂકી બોલ્યો કે “નામદાર શાહ ! આ અમારી નજીરી બેટ સ્વીકારશો. જ્યારે અમને અમારી બહેને બોલાવ્યાં ત્યારે અમેને ખબર ન હતી કે તે ક્યાં રહે છે. અથવા તમારા જેવા દમદમાવાળા શાહની તે રાણી ઘણી છે; એજ કારણથી અમે ખાલી હાથે આવ્યાં હતાં, અને તે વખતે તરત કંઈ નજરાણું આપવાનું અમારી પાસે નહિ હોવાથી અમે આખી શક્યાં નહેતાં, પણ હાલ હું મારા દરીઆખ મહેલમાં જઈ આ નજીરી બેટ લઈ આવ્યો છું તે મહેરબાની કરી કબુલ રાખશો.”

એક સાધારણ પેટીમાં આવડી બધી કીમતી જણસો એમને તેમજ આવના કુંકા વખતમાં આટલે દૂર જઈ આવ્યાં તે જણીને શાહેને ધણી અનયબી લાગી, તથી તે બોલ્યો કે “શુ તમે આને નજીરી બેટ કહો છો ? મેં તો તમને એનો દશમે ભાગ પણ આપ્યો નથી. હું ફરીને જણાવું છું કે તમે તથા તમારાં નેક નામમાં કંઈ પણ રીતે મારાં ઉપકારી નથી. પણ અમારાં જે લગ્ન ઘણાં તેમાં તમે ખુશીથી સામેલ થયાં છો. એજ બેવાથી હું ખુશી છું.” પછી યુલયુલ તરફ ફરીને શાહ બોલ્યો કે “ખારી બાત ! તારો બાઈ અને ગમરાટમાં નાખે છે, કારણકે જો હું આ બેટ લેવા ના પાડીશ તો તે મારીપર ચુસ્તે થશે ! વાસ્તે મારી ખાતર તુંજ મહેરબાની કરીને ના પાડ !” તાજખીજે બોલ્યો કે “આ તુર્કિસ્તાનના નામદાર શહેનશાહ ! તમે નામદાર મારી બેટ જેમ્મ ગમરાટથી એવું હું જણ્યોજ હતો, કારણકે જમીનપર એવો ખળનો મળતો નથી. પણ મારી પાસે દરીઆના ખળનામાં એટલો તો ખળનો છે કે તમારી સઘળી જમીનને બરી નાખે; તમારે અનયબ નહિ થવું અને આ નાની બેટ કબુલ કરવી. હું માગી લઉં છું કે તમે નામદાર શાહે એ બેટની કીમત ઉપર વિચાર કરવો નહિ પણ તે આપણી દોસ્તીની નિશાની હાખલ કબુલ રાખશો. અને જેવા ખારથી અમે તમેને આપીએ છીએ, તેવાજ ખારથી તમે લ્યો, તે લેવાની ના પારી અમેને દિલગીર ના કરો !” અતે તુર્કિસ્તાનના શાહેને તે બેટ કબુલ કરવો પડી. દરીઆખ શાહજાદા તાજખીજે શાહેના ઉપકાર માની ધણી ખુશી જણાવી.

યોડા દહાડા વીત્યા બાદ શાહજાદા તાજખીજે નામદાર શહેનશાહની રજ માગી જણાવ્યું કે “અમે આપ નામદારના દરબારમાં હમેશ સુધી રહેવા ખુશી છીએ. પણ અમારે એ અમારું દરીઆખ રાજ્ય ચલાવવું છે. વાસ્તે ત્યાં જરૂર જવું જામીએ. અને તેથી તમે તથા મારી પ્રીય બહેન યુલયુલ અમને ખુશીથી રજ આપશો એવી અમે આશા રાખીએ છીએ.” શાહે જણાવ્યું કે “તમારે ત્યાં આવવાની મારી શકિત નથી તેથી હું ધણે દિલગીર છું તોપણ તમે તમારી બહેનની તેમજ મારી સુલાકાતને માટે થોડી થોડી મુદતે અહીં આવી જશો. હું તમને જેમ્મ મેહલ ખુશી ઘણી.”

ત્યારબાદ તુર્કિસ્તાનનો શાહ તેનાં સર્વે મેમબાને અતિ ખારથી મેટી પડ્યો. તેઓની આંખમાં આંસુઓ આવી ગયાં. અતિશય પ્રેમને લીધે એક પણ શબ્દ મોઢી શકાયો નહિ. ખિયારી યુલયુલની પણ તેજ દશ ઘણ. તેઓના ગયાબાદ પણ કેટલોક વખત સુધી તો શાન્ત બેસી રહી. પછી શાહ તેને કહેવા લાગ્યો કે “નેક બાત ! તારાં સંબંધીઓથી હું કેટલો બધો ખુશી ઘણ ગયો છું તેનું ધ્યાન હું આખી શકતો નથી. જ્યારે તે તારા લગતી અનયબ જેવી બીનાથી અને વોકેક કર્યો ત્યારે અને ધણે અચ્ચો લાગ્યો હતો પણ જ્યારે તારાં સગાં વહાલાંએ અરે હાજર થયાં ત્યારે તે મારી અનયબી કમી થવાને બદલે સામી વધી છે હું ખુદનો ઉપકાર માનું છે કે તારા જેવી ઉંચી પદવીની શાહજાદા મારા સારા નસીબે અને મલકી છે.”

હવે નાના શાહનંદને તેઓ પોતાની નંબર આગળ રાખી ધણીજ સંભાળથી ઉછેરતાં હતાં. તેને વિદ્યા આપવા માટે ધણીજ બાહોશ અને પ્રમાણિક ઉત્તાદના હાથ નાચે રાખવામાં આવ્યો. કુવર જતે ધણીજ આલાક હોવાથી તેમજ શિક્ષકના હાથ નીચે રહેવાથી હીરા સમાન પ્રકાશી નીકળ્યો. ગણિત સંગિત, સાહિત્ય, શીલ્પશાસ્ત્ર, યુદ્ધકળા, નૌકાશાસ્ત્ર, ખગોળ, ન્યાયશાસ્ત્ર, ચિત્રવિદ્યા વગેરે તમામ વિદ્યાને પરીપૂર્ણ અભ્યાસ કરવાથી દરેક વિષયમાં નિપુણ થયો. વળી જુદાં જુદાં ખાતામાં રાખી દરેક ખાતાને જાતે અનુભવ લેવડાવવાથી રાજ્યકાર્યમાં પણ પ્રવીણ થયો. કામેલ કાળઓના હાથ તળે રહી જુદી જુદી જાતના કેસોના ફેંસલા ચુકવવાથી ધણીજ ચતુર અને અકલ્યાન ન્યાયાધિશ નીવડ્યો. આ પ્રમાણે સર્વે વિદ્યાઓમાં કુશળ થતાં તેને પંદર વરસ લાગ્યાં એટલે તેની ઉમ્મર વીસ વરસની થઇ. આ દરમ્યાન તેના મામા વગેરે સર્ગ વારંવાર તેની સુલાકાત લેવાને આવતાં હતાં.

જ્યારે શાહનંદ શસ્ત્રલની ઉમ્મર વીસ વરસની થઇ ત્યારે તે સર્વે બાબતોમાં તથા એક મહાન રાજ્યના શાહનંદને ખરની સર્વે કવાયદમાં પોતાના ગુરુઓને પણ હારાવે તેવો થયો. વળી તેની સાથે ક્ષાપયુવાળો, નીનિઆન, ઉદાર, દંદ, મહત્વાવડો, શાન્ત, ન્યાયી અને વિચક્ષણ સ્વભાવનો થયો. હુકામાં જે જે ગુણોની શાહનંદમાં જરૂર હતી તે તે ગુણોમાં શાહજા પરીપૂર્ણ થયો. નામદાર શાહે પોતાને બેટો તેનું મહાભારત રાજ્ય સલાવવાને તદ્દન લાયક થયો છે અને પોતે દિવસે દિવસે યુદ્ધબાધી નજીબ પડતો જાય છે, તેથી તેણે પોતે પોતાના ક્ષણબંધુર આત્માને ત્યાગ ય અગાઉ પોતાના બેટાને પોતાના રાજ્યનો માલેક બનાવવા દરાવ કર્યો. પોતાનો આ ઇરાદો તેણે પોતાના સર્વે દરબારીઓને જણાવ્યો. તેમજ પોતાની રૈયતને પણ ખબર આપી. આ ઉમદા વિચાર સર્વે રૈયતે તથા આખા દરબારે ધણી પુશ્કી સાથે પસંદ કર્યો. કારણ કે આ શાહનંદો ખીજા શાહનંદઓની માફક તાકિ મિજાજ અગર મગર ન હતો, પણ દરેક સાથ ધણી મિલનસાર રહેતો હતો.

આખરે તે શુભ દહાડો આવી પહોંચ્યો કે જે દહાડો પોતાના બરદરબાર વચ્ચે ટુકડાનાને શાહ પોતાના તમા ઉપરથી નીચે ઉતરી પોતાની તમામ રૈયતના દેખતાં પોતાનો તાજ પોતાના માથેથી ઉતારી શાહનંદ અલ્હરસીદના શિરપર મૂક્યો. અને પોતાના મહાન તખ્તપર શાહનંદને બેસાડ્યો અને પોતે તેની પાસે વજીર તથા અમીરની પંક્તિમાં જઈ બેઠો.

દરેક વજીર, અમીર, તથા દરબારીઓ પુરત એક પછી એક નવા શાહની આગળ આવી તેને પગે પડી સલામો કરી તેને નિમકદલાલ રહેવાના કસમ ખાધા. એ ક્રિયા થયા બાદ વડા વજીરે રાજ્ય દરબારી કાયદા યાજનો હેવાલ વાંચી સંભળાવ્યો, જે ઉપર નવા શાહે એવો તો ઉમદા મત આપ્યો કે તમામ લોકો તથા આખી સભા તેની ધણીજ તારીફ કરવા લાગી. જે હાકોમાં વિષે તેની આગળ ફરીપાદો ચાલતી હતી તેઓની જગેએ તેણે બીજા દાકો, તે જગેને લાયક હોય તેવા પસંદ કરી નીમ્યા. ત્યારબાદ દરબારમાંથી ઉઠી પોતાના બાપ સાથે તે પોતાની મા યુલયુલના દિવાનખાનામાં ગયો. રાણી યુલયુલે તેને જોવા પોતાના શિરપર પાદશાહી તાજ સાથે જોયો. તેવીજ ધણી પ્યારથી તે તેની તરફ દોડી જઈને એક શાણી ખાતાને છાનતી મહેબતથી અગલગીરી કીધી. અને એવી દુવા મામત લાગી કે તેનું રાજ હંમેશાં આબાદ રહે.

પહેલે વરસે શાહનંદ શસ્ત્રલે ધણીજ સંચાળાધથી અને ક્ષાપયુધથી પોતાનું વિસ્તૃત રાજ્ય ચલાવ્યું. બીજે વર્ષે પોતાના બાપની અને દરબારની રજા લઈને શિકાર કરવાને બહાને તે પાલનખતની બહાર નીકળ્યો; પણ તેની ખરેખરી મનલબ તો એવી હતી કે પોતાના આખા રાજ્યમાં જેરબાજબી જુલમ અગર અંધેર ચાલતું હોય તેના જાતે જોઈને અટકાવ કરવો, અને પોતાની પાડોશના જે સંજોગો તેના રાજ્ય તરફ દુરમનાઇ રાખતા હોય તેઓ સાથે મળી જઈ મિત્રાચારીની ગાંઠ ખાંધવી.

આ સર્વે કામ પાર પાડવામાં તેણે એક વરસ ગાળ્યું. જેઓ શાહનંદો પોતાની રાજધાનીમાં પાછો આવ્યો તેજોજ પુદો શાહ ધણીજ આજની પડ્યો. તેણે જોયું કે તેનું મોત ખખિત નિખલ્યું. તેથી પોતાના ઊંઠરા તરફ નિમકદલાલ રહેવાની પોતાના આખા દરબારને જાણમણ કરી. તેઓની ફરી ફરી વ-

અનો લઈ તેણે પોતાનો જન પોતાના પેદા કરનારને સ્વાધિન કર્યો. આ અતિ અસરકારક અને ખેદ કરક બનાવથી શહેરમાં ઘણો ગમરાટ થઈ રહ્યો. શહેરની તમામ પ્રજાએ શોકનો ડેસ ધારણ કર્યો અને આ શાણા અને અકસમદ શોકને છેવટનું માન આપવાને તમામ પ્રજા મળી અને મોટા દબ્બખાયા શાહબંદા અલીરસીદે પોતાના ખારા પિતાને દફનાવ્યા.

તે દેશના ધારા પ્રમાણે ત્યાંની તમામ પ્રજાએ એક આખો મહીનો શોકમાં ગુળથો. પણ તરણ શાહબંદાને એટલું તો લાગ્યું કે જો આતું મહાબારત રાજ્ય પોતાના હાથમાં નહિ હોત તો તે આખી જીંદગી પોતાના ખારા પિતાના શોકમાં કાદન. થોડા દિવસમાં રાણી બુલબુલનાં સઘળાં દરીઆઈ સગાં વહાલાં તુર્કિસ્તાનના રાજ્યમાં આવી પહેંચ્યાં. અને તે રાણી સાથે તેના વહાલા ખાવિંદના મોત માટે વિલાપ કરવા લાગ્યાં. આ પ્રમાણે કેટલાક દિવસ ચાલ્યું ત્યાર પછી ધીમે ધીમે ઝોણું થવા લાગ્યું, તોપણ રાણી તો મરણ પૂર્વેત ઘણીજ ગમગીન રહી. આ બનાવ પછી તે કદી પણ હસી નથી.

તે દેશના રીત રિવાજ પ્રમાણે જ્યારે નામદારશાહને પડે એક માસ થયો, ત્યારે શાહ શમ્સલને પોતાના વજીરો અને અમીરોની મુલાકાત લેવાની ફરજ પડી. ઘણાજ ગમગીન બેઠને વડો વજીર બોલ્યો કે: "નામદાર શાહ તમારે આટલી બધી દિલગીરી રાખતી-ન જોઈએ, હવે જે બન્યું તેમાં આપણો પ્રામર પ્રાણિનો કંઈ ઉપાય નથી. તમારા હમેશાં છાતીફાટ રૂદનથી તે નામદાર જીવતા થાય તેમ નથી. જ્યારે તેમજ થયું તો જગતકર્તા પ્રભુની મરજીને આધિન થઈ ધીરજ ધરી એજ આપણું કર્તવ્ય છે. વળી તે નામદારના સર્વે મહાન ગુણો આપ નામદારમાં અતુષ્ઠપણે રહેલા છે તો પછી અમને એવુંજ જણાય છે કે તેજ નામદારશાહ પોતે અમરજ છે."

અતે જીવંત શહેનશાહ શમ્સલે પોતાના શાણા વજીરનાં ઉપચારે માન આપી પોતાની સઘળી દિલગીરી એક બાજુએ મૂકી દીધી, અને પોતાના રાજ્યની લગભગ પાછી હાથમાં ધરી ઘણીજ હોશિ-આરીથી તે રાજ્ય ચલાવવા લાગ્યો. શાહ અલીરસીદે રાજ્યની લગભગ પોતાને હસ્ત લીધા બાદ ટુરતજ તેનો મામે તાબખીજ પોતાને દેશ જવા પાછો ફર્યો ત્યારબાદ એક વર્ષ રહીને તે એકઠો પોતાનાં બહેન બાણેજને મળવા આવ્યો. એક દિવસ તે ત્રણે જણાં જમી રહ્યા પછી એકંત જગાએ વાતચીત કરવા બેઠાં. તાબખીજે કહ્યું કે "આપણા અલીરસીદની કાર્તિ સૂર્યા કિરણો બાદક પ્રસરી રહેલી જોઈ, તેમજ તેની સર્વે પ્રજાનાં તેના પ્રતિ અતિથય પ્રેમ જોઈ હું બેહદ ખુશી થયો છું આટલી નાની ઉંમર છતાં તેના જેવો સરસ રાજ્યકર્તા આખી દુનીઆના કોઈ પણ ભાગમાં બાણેજ હશે!" એ સિવાય ખીજ અનેક તરેહની પ્રશંસા તેણે કરી. જીવંત શહેનશાહ શમ્સલે પોતાના મામાને પોતાનાં વખાણ કરતો જોઈ પોતે ચરમાઈ ગયો, અને તેથી એક કોચપર આડો યઈ અવગો સૂઈ ગયો. કેટલીવાર પછી તે જણે ઉઠી ગયો હોય તેમ પડી રહ્યો. આ દરમ્યાન તેનો મામે તાબખીજ પોતાની બહેનને કહેવા લાગ્યો "પ્યારી બહેન બુલબુલ હાલ શાહબંદા બારીશ વરસ ઉપરાંતના થયો માટે હવે તેને પરણાવેા જોઈએ પણ તમે તો તે પર કંઈએ ધ્યાન આપતાં નથી હું મારી માગી લઉં છું કે એને માટે એક ખુબ-સુરત શાહબંદા હું આપણા દરીઆઈ મુલ માંથી શોધી લાવું."

પ્યારી બુલબુલે જવાબ આપ્યો કે "મારા ખારા બાઈ! હું વારે ધડીએ એજ વિચાર કર્યાં કરું છું, પણ શાહબંદા બેદરે તો આજ સુધી એની કંઈ પણ ઇજા બતાવી નથી; તેટલા માટે હું ચૂપ બેસી રહી હતી, હવે જ્યારે તમે પોતેજ આ વાત કંપાડી છે ત્યાં હું તમારો અત્યંત ઉપકાર માની જણાવું છું કે તમે તેને લાયક એક ખુબસુરત શાહબંદા શોધી કાઢો, તે શાહબંદા એવી જોઈએ કે જેથી શાહબંદા શમ્સલખાનની આખી જીંદગી સુખમાં જાય.

શાહબંદા તાબખીજે બોલ્યો કે "મારી પ્યારી બહેન! હું નાં લગન એક ઉર્મદા શાહબંદા સાથે કરાવવાના વિચારમાં છું, અને તે સંબંધે કેટલી વાતચિત તમારી સાથે મારે કરવી છે, પણ તે વાંત શાહબંદા શમ્સલખાન ખિલકૂલ સાંભળે નાહ તેવી રીતે ચાલવી જોઈએ માટે તમે હરી બસબસ તમાસ કરો કે શાહબંદા બરાબર ઉધ્યો છે કે નહિ. આ બધી વાત શાહબંદા શમ્સલખાન પડશે પડશે

સાંભળતો હતો, અને પોતાનો માથો તેનાં લગ્ન દેખી સાથે કરવા માગે છે તે સાંભળવાને ધણીજ આતુર હતો તેથી જાણે બરજીયામાં હોય તેવો ડોળ કરી પડી રહ્યો. રાણી યુલયુલે પોતાના બાઇના કહેવા પ્રમાણે ઉઠી બરાબર તપાસ કરી જોયું તો માલમ પડ્યું કે શાહજાદા બરજીયામાં છે. તેથી તેણે પોતાના બાઈ તાજબીજને જણાવ્યું કે “ હવે તું તારી વાત ધણી પ્રુથીથી ચલાવ, તે બિચારો તો બરજીયામાં છે, પછી તાજબીજને જણાવ્યું કે “ મારી પ્યારી બહેન ! તમે સેંટહેલીનાના પ્રખ્યાત ટાપુઓનું નામ તો સાંભળ્યું હશેજ ! ત્યાંના નામદાર સુલતાને એક સુંદર શાહજાદી છે તે આપણા શમ્સલને લાયક છે તે એટલી તો ખુબસુરત છે કે તેના જેવી ખુબસુરત ઓરત આ દુનીઆમાં તો થું ! પરંતુ ખીજ દુનીઆમાં પણ નથી. જે શાહજાદીનો ચોટલો શેષનામના કરતાં વધારે કાજો છે, જેના ફાંત દાડમની કળી કરતાં વધારે ઉજળા અને એક સરખા છે, જેનું મુખ ચંદ્રના કરતાં વધારે તેજસ્વી છે, જેની આંખો માછલાની આંખ કરતાં વધારે ચંચળ છે, જેનું નાક પોપટના નાક કરતાં વધારે અણીદાર છે, જેનું કપાળ ભવ્ય અને તેજસ્વી છે. જેના બાહુ હાથીની સુંદ કરતાં સુંદર છે. જેની સાથળ કેળના થડ કરતાં વધારે તેજસ્વી અને એક સરખી છે. જેના કૂચ (સ્તન) સોનાના કળચ જેવા છે, જેના પગની પાની અળતાના રંગ જેવી છે, જેના હોઠ પરવાળાં સમ લાલ છે અને જેનું આપ્ત શરીર પુનમના ચંદ્ર કરતાં તેજસ્વી છે. તેની બેર બાનુ જોડે શમ્સલનાં લગ્ન થાય તો તે પૂર્ણ ભાગ્યશાળી ગણાય. ” આ વાત સાંભળી રાણી યુલયુલ બોલી ઉઠી કે “ મારા પ્યારા બાઈ ! હું તેને ઓળખું છું. મેં તેને નાની હતી ત્યારે એક વખત જોધ હતી, હાલ તો મોટી થઇ ગઇ હશે. મેં જોધ ત્યારે તો તે ફક્ત ત્રણેક માસનીજ હતી. આપણા શમ્સલખાન કરતાં તે લગભગ ચારેક વરસે મોટી હશે, પણ તેની ફિકર નહિ. આ સંબંધ મેસી જાય તો ઇશરને મોટા ઉપકાર માનું ! ”

તાજબીજે જણાવ્યું કે “ આ સંબંધ બેમતે વધારે સુશીલ્યત છે. કારણ કે તેનો બાપ એક ખરેખરો હઠીલો અને મગર પાદશાહ છે. તોપણ હું જાતે જઈ મારા બાણેજ માટે માગણી કરીશ. અને તે કદાચ કયુલ પણ રાખશે કારણ કે શમ્સલ એક ખુબસુરત જુવાન છે તેની સાથે એક મોટા નામકિંત શાહ છે. આ વાત શમ્સલખાનથી છૂપી કરવાનું કારણ તો એટલુંજ કે વખતે તે જાણી જાય, તો ત્યારથીજ તેને તેનો મોઢ લાગે, અને વખતે જો આપણી માગણી તેણે ન સ્વીકારી તો પછી શમ્સલની ધણી માડી દસા થાય કારણ કે પ્રેમ એક ખરાબ ચીજ છે. માટેજ આ વાત તેને કહેવાની જરૂર નથી. ” રાણી યુલયુલે જણાવ્યું કે માન પ્યારા બાઈ, તારાં કહેવું બરાબર છે. ”

તાજબીજે બોલ્યો કે “ મારી મોટી બેન ! કાલેજ અહીંથી રજા માગી મારા દરીઆઈ રાજ્યમાં જઈશ, અને પછી સેંટહેલીનાના ટાપુઓમાં તે પાદશાહની સુલાકાતે જઈશ. હવે દીલ કરવાનું કારણ નથી. કન્યા મોટી થઇ છે માટે વખતે તેનો બાપ તેને બીજા શહેનશાહ સથે પરણાવી દેતો પછી આપણને પરતાવા વખત આવે. ” રાણી યુલયુલે કહ્યું કે “ મારા પ્યારા બાઈ ! તારાં કહેવું બરાબર છે. હું તેટલાજ માટેજ તને આમંત્ર કરી રોકતી નથી, નહિ તો તને હમણા જવા દેત નહિ. ”

શાહજાદા શમ્સલખાન કે જે પડોષ પડ્યો સર્વ બીના એકા ચપથી સાંભળતો હતો તે આ ખુબસુરત શાહજાદીપર બહુ મોહિત થયો, અને તેણે પોતાના મામાની સાથે તેની પાસે જવા લવાયાર થયો. આખી રાત તેને ઉંઘ પણ આવી નહિ કારણ કે તેનું મિત્ર તે સુંદર પરીને જેવામાં લાગ્યું હતું. તેના મનમાં અનેક તરજો આવવા લાગ્યા મહાસુશીલને તેને પાંદણી રાતે જરા ઉંઘ આવી. આ ઉંઘ પણ સ્વપ્ન વગરની તો ન હતી.

બીજે દિવસે સવારે તાજબીજ પોતાના રાજ્યમાં જવાને માટે પોતાના બાણેજ શમ્સલખાનની રજા માગવા લાગ્યો. શમ્સલખાને કેટલીક વાર કુધી રકઝક ચલાવી છેવટે રજા આપવા હા પાડી. વળી તેણે જણાવ્યું કે “ મને પણ તમારી સાથે તમારા દરીઆઈ મુલકમાં લઇ જશો, મને તે દેશ જેવાની ધણી ઉત્કંઠા છે મેં તે દેશ કદીજો જોયો નથી. તેમજ મારાં મમાઈને (માતી મા) બહુ દિવસથી મળ્યા નથી માટે તેમને મળવાની ધણી મરજ છે. ” તાજબીજે જણાવ્યું કે “ હું હાલમાં તમારી આ

ગણી સ્ત્રીકારી શકતો નથી, પરંતુ બ્યારે હું બહોં ઘોડા વખત પછી પાછો આવીશ, ત્યારે તમને જરૂર તેડી જઇશ.” જુવાન શાહ આ પ્રમાણે પોતાની માગણીમાં નિષ્ફળ નીવડ્યો ત્યારે તેણે પોતાના મામા તાજબીજને બે દિવસ વધારે રહેવા આમ્રક કહ્યો. તે તેને કચ્છલ રાખવો પડ્યો.

જુવાન શાહ શસ્ત્રસહે શિકારે જવાની યોદી બારે તૈયારી કરી. આ તૈયારીમાં પોતાના મામા તાજબીજને પણ સામેલ થવા કહ્યું. બારે રસાલા સાથે તે શિકારે ગયો. કેટલીકવાર તો બધા સાથે સાથે આવ્યા, પછી એક વિશાળ જંગલમાં આવી ચડ્યા. તે જંગલમાં જુદી જુદી જાતનાં અસખ્ય પ્રાણીઓ હતાં. શાહજાદાએ આ બધાં પ્રાણીઓને દુઃખ ન દેનાં ફક્ત તે વનમાં વસતા એક મહાન સિંહનો શિકાર કરવા ધાર્યું. તેણે પોતાના મામા વગેરે સર્વે સાથીઓને બોલાવી બંહેર કર્યું કે “આ વનમાં રહેનારો પ્રાણીઓનો કોઈએ શિકાર કરવાનો નથી. ફક્ત એક મહાન જગરુરત સિંહ વસે છે. તેનો શિકાર કરવાનો છે. તે સિંહ જેની પાસેથી જતો રહેશે તે માણસે તેને પકડ્યો બેઠશે, નહિ તો તે શિકારને પાત્ર થશે, માટે સર્વે જણે બરાબર સાવચેતીથી રહેવું.” શાહનો હુકમ સાંભળી તેઓ બધા બરાબર તૈયાર થયા. ત્યારબાદ તેઓએ તે મહાન સિંહને શોધવા માટે ચાર તરફ પોતપોતાના ઘોડા દોડાવ્યા. છેવટે તેમણે તે સિંહને એક મહાન ગુફામાં નિરાંતે ઉઠતો જોયો. તમામ માણસો તે વિશાળ ગુફાની આસપાસ વિટાઇ વળ્યા. ત્યારબાદ તેમણે ગરજના કરી તે મહાંધ સિંહને બરઉંઘમાંથી જમાડ્યો.

સિંહ જેવો જાગ્યો ત્યારે જ આગસ મરડી ઉભો થયો. અને કંઈ પણ ડર સિવાય ધીમે ધીમે પગલે તે ગુફાની બહાર આવ્યો, પછી શાહજાદા તરફ ધસી આવી તેના પર તલ્લ પારવા જતો હતો, પરંતુ શાહજાદા તેની નજર ચુકવી બીજા બાજુએ ખસી ગયો. અને સિંહની શાળ ચુકાવી. સિંહ પોતાની શાળ ચુક્યો અને હથિઆરબંધ માણસો હોવાથી પોતે નાહો. શાહજાદા આગળ થકને તે નાહો માટે કચ્છલાત પ્રમાણે શાહજાદા તેની પાછળ પડ્યો. બે કે તેની મહદમાં તેના સાથીઓ પણ ગયા હતા.

શાહે પોતાના ઘોડાને કે જે ખાસ શિકારને માટે જ કળવાઓએ હતો. તેને સિંહની પાછળ મારી મૂક્યો, જેથી તેના મામા વગેરે સર્વે સાથીઓ તેનાથી જુદા પડી ગયા. શાહે પોતાના ઘોડાને એવો તો વેગમાં મૂક્યો કે તે ધણાજ ઘોડા વખતમાં ધણે દૂર નીકળી ગયો, તોપણ સિંહ હાથમાં આવ્યો નહિ, કારણકે સિંહ તો એક વિકટ ઝાડીમાં પેશી ગયો શાહે તેની ધણીએ શોધ કીધી. તોપણ ફરીને પત્તો લાગ્યો નહિ, તેથી તે ઉઘસ થઈ પાછો ફર્યો.

આ વખતે તે એટલે તો દૂર નીકળી ગયો હતો કે પોતે ક્યાં છે ? મારા સાથીઓ મારાથી કેટલે છે ? તેમજ તે કંઈ દિશામાં છે ? પોતાની રાજધાની કંઈ દિશામાં આવી ? વગેરે કંઈપણ તેને માલમ પડ્યું નહિ. આથી તે નિરાશ થઇ તે એક ઝાડ તળે બેઠો. બિચારો જુવાન શાહ થાકી ગયો હતો, તેમજ ભુખ્યો પણ થયો હતો, તેની સાથે તૃપ્ત પણ લાગી હતી. તેથી ચોતરફ નજર ફેરવવા લાગ્યો તો થોડે છેટે તેણે એક સુંદર સરોવર દીડું. ત્યાં જઈ તેણે પાણી પીધું, ને ઘોડાને પણ પાણું. પછી કેટલાંક વનજળ લાવી પોતે ખાધાં, અને ત્યારબાદ ઝાડની ડાળે પોતાનો ઘોડો બાંધી પોતે સુઇ ગયો.

સુંદર ઝાડની શીતળ ડાળામાં શાહ શસ્ત્રસહખાન ઉઠી ગયો. તે છેક સાંજ પડી તોપણ જાગ્યો નહિ. સંધ્યાકાળ પછી જુદાં જુદાં પશુઓનો કોલાહલ થતાંની સાથેજ શાહજાદાની આંખ ઉઘડી મઘ. તે જુએ છે તો અધેર વનમાં પોતે એકલોજ છે. આવા બપોરે વનમાં સત્રી શી રીતે જશે. તે તેને સમજ્યું નહિ. તે પોતાના મનમાં ધણે અકળાવા લાગ્યો. અને છેવટે જાગ્યા ઝાડની ડાળે ચડીને સૂતો કે જ્યાં હિંસારી પશુ આવી શકે નહિ. આખી સત્રી તેને ઉંધ આવી નહિ, કારણકે સિંહ, વાઘ, વર, રીંછ વગેરે અનેક પ્રાણીઓનો કોલાહલ એવો તો થઈ રહ્યો હતો કે કાન પડ્યું પણ સંભળાય નહિ, વળી ઝાડની ડાળોએપર તે ઉંધ કેવી રીતે આવે ! આખી રાત તેણે પોતાના શહેરમાં થી રીતે જવું તેનો વિચાર કરવામાં આણી.

ખીજ તરફ તાજબીજ વગેરે તમામ માણસો જુવાન શાહની શોધ માટે જુદી જુદી દિશામાં વિખણાઇ ગયાં તેમણે ધણી શોધ કરી પણ કંઈ પત્તો લાગ્યો નહિ, તેથી તે સત્રી તો તે દરેક જ્યાં ત્યાં ગયાં. પછી સવાર થતાં જ તેઓ શાહજાદાને બોળવા લાગ્યા પણ કંઈ પણ પત્તો લાગ્યો નહિ, તેથી

નિરાશ થયા. એ પ્રમાણે તેમણે એક અઠવાડિયું શોધ કરી, તોપણ શાહનજા શસ્ત્રસભનો કંઈ પણ પત્તો લાગ્યો નહિ, તેથી નિરાશ થઈ તેઓ સૌ રાજધાની તરફ પાછા જવાને તૈયાર થયા. આ પ્રમાણે પાછા વળતા હતા તેટલામાં તાજબીજ તેમને આવી મળ્યો. તાજબીજે કહ્યું કે “આપણે હજી સુધી શાહનજાનો કંઈ પણ પત્તો મેળવી શક્યા નથી. હવે આપણે રાણી યુલયુલને શો જવાબ આપીશું? તે જ્યારે આ વાત સાંભળશે ત્યારે તે પોતાનો દેહ મૂકશે. માટે હું તો અહીંથી જ મારે દેશ પાછો જવું. મારાથી મારી બહેનનો મહા વિલાપ ખમી શકાશે નહિ.” પેલા સાથીઓએ કહ્યું કે “અમે પણ રાજધાનીમાં જતાં ધણીજ પાછા પડીએ છીએ, કારણ કે નામદાર શાહ વિના અમને એકલા દેખી નામદાર રાણી તરત જ મરણ પામશે.” આ પ્રમાણે સર્વે સાથીઓ શોકસાગરમાં ડુબી ગયા હતા.

પેલી તરફ શાહનજા શસ્ત્રસભ સવાર પડતાં જ ઝાડપરથી હેઠે ઉતર્યો, અને દાતણ પાણી કરી પોતાના ઘોડાપર સ્વાર થઈ પોતાને શહેર પાછો જવા અડસટે અડસટે ચાલવા લાગ્યો. આ પ્રમાણે આ મહાન જંગલમાં એક અઠવાડિયું ગાળ્યા બાદ આઠમે દિવસે સવારે તેણે પોતાના ઘોડાપરથી નગર દેશમાં એક ઝાડ નીચે કેટલાંક માણ પોને ખેંઠલાં જોયાં, તેથી તેને લાગ્યું કે તે લોકો આ માર્ગના ભોમીઆ હશે. માટે લાવ તેને રાજધાનીમાં જવાનો રસ્તો પૂછું એમ ધારી પોતાના ઘોડાને ઝડપથી દોડાવ્યો. ઘોડાના થગના દાખડાને અવાજ સાંભળી શોકસાગરમાં ડુબી ગયેલા તાજબીજ વગેરે તમામ માણસો તે તરફ જોઈ રહ્યા તો તેમણે દૂરથી શસ્ત્રસભજાનને આવતો જોયો તેથી તેમની ખુશાલીનો પાર રહ્યો નહિ. ઘોડાવારમાં શસ્ત્રસભજાન તાજબીજ પાસે આવી પહોંચ્યો, અને ઘોડા ઉપરથી ઉતરી પડ્યો. સર્વે સાથીઓ તેને અતિ હર્ષથી ભેટી પડ્યા.

ત્યારબાદ જીવાન શાહે તથા તેના સાથીઓએ એક બીજાની દુઃખદ સ્થિતિનું વર્ણન કરી સંભળાવ્યું. હવે તાજબીજે કે જે પોતાને દેશ જવા અતિ આતુર થઈ રહ્યો હતો તેણે અહીંથી ખારોખાર જવા રજા માગી. શાહનજાએ કેટલીક આનાકાની કર્યાબાદ તેને રજા આપી, પરંતુ ત્યાર પહેલાં પોતે બેઠર બાનુની જે વાત પડ્યાં પડ્યાં સાંભળી હતી તે બધી પોતાના મામાને એકાંતમાં લઈ જઈ જણાવીને કહ્યું કે “જે તમે માફ આપુલ ઇચ્છતા હો તો મને તે પ્રકારે તે યુગસુરત બાનુ સાથે મારાં જગન કરો. જે મને તે બાનુ નહિ મળે તો હું મારા દેહનો જરૂર અંત આણીશ.” શાહનજા તાજબીજે તેને દિલાસો આપી પોતાના રાજ્ય તરફ જવાને હવાઈ માર્ગ પકડ્યો, જેથી તે ધણીજ ઘોડા વખતમાં પોતાને મુશ્કેલી આવી પહોંચ્યો.

શાહનજા શસ્ત્રસભજાન પણ પોતાના રસાલા સાથે કેટલેક દિવસે પોતાના નગરમાં આવી પહોંચ્યો. અહીં આવી તેણે પોતાનો બધો વખત બેઠર બાનુના વિચારમાં જ ગાળવા માંડ્યો. રાજ્યકાળમાંથી તેનું દિલ સાફ ઉડી ગયું. તે આજે રાત દહાડો એકાંતવાસમાં પડ્યો રહેતો અને પોતાની પ્રીયાના વિચારમાં જ તલ્લીન રહેતો. છેવટે તેણે પોતાના શાંણા વજરને તમામ રાજ્ય સોંપી પોતાની માતા યુલયુલને દેખરેખ સંપવાનું જણાવ્યું. અને પોતે એક વરસ દહાડો સુસાદરી કરવાને બહાને બહાર ગામ જવા નીકળ્યો. તેની માતા પણ તેની આવી સ્થિતિ જોઈ તેના વિચારને મળતી થઈ.

શાહનજા તાજબીજ પોતાના દેશ ગયો, ત્યાર બાદ તેણે આ સર્વે બીના પોતાનાં રૂઢ માતાજીને કરી સંભળાવી, અને હવે શાહનજા શસ્ત્રસભજાન માટે મારું લખને કેવી રીતે જવું તેના વિચાર પૂછવા લાગ્યો. તેની માતાએ જણાવ્યું કે “મારા બેટા ! તે આ વાત શસ્ત્રસભના સાંભળતાં કરી તે મોટી મુશ્કેલી કરી છે, કારણકે આ શાહનજાનો બાપ ધણીજ હકીલો અને ગર્વિષ્ઠ છે માટે તારી માગણી કયુલ કરશે નહિ.” તાજબીજે કહ્યું કે “મારાં શાશ્વતે બાહાલ માતાજી ! તમારું કહેવું સાચું છે, તથાપિ હવે જે થયું તે થયું. તેમાં આપણો ઉપાય નથી. માટે હવે તો મને તે પ્રકારે તે શાહનજાને મેળવવી જોઈએ. નહિ તો શસ્ત્રસભના પ્રાણ જશે. મેં તેને ઉશ્કેતો જણ્યો તે વાત મારી બહેનને કરી હતી, પરંતુ તે સાંભળી ગયો.” રૂઢ માતાએ જણાવ્યું કે “હવે તો બીજો ઉપાય રહ્યો નથી. માટે ધણી કીમતી બેટા લખને તેની પાસે જા, જે કહાણી જાને તો ઠીક.” એમ કહી તેણે એક સોનાની મુંઠ પેટીમાં ધણીજ

ઉમદા અને તરેહવાર હીરા માણેક, મોતી, પોખરાજ, લીલમ વગેરે અનેક રત્નો મૂકી તે પેટીને બરાબર જમતાથી બંધ કરીધી. તાજખીજ પોતાની વૃદ્ધ અને શાણી માતાની રજા લઇ પોતાના નાના રસાલા સાથે સેટહેલીનાના ટાપુમાં જવા નીકળ્યો. તે પોતાની વિદ્યા પ્રતાપે ધણી જ ટુંક મુદતમાં ત્યાં સહીસ-લામત આવી પહોંચ્યો. જ્યારે ત્યાંના બાદશાહ અલેખખાનને તેના આવ્યાની ખબર પડી, ત્યારે તેણે તેને પોતાની હજુરમાં ધણી માનમરતબ સાથે બોલાવ્યો. એ વખતે દરીઆખ રાજ તાજખીજે પોતાનો તમામ બાદશાહી ફરજો ભૂલી જઇ તે પાદશાહના તખ્ત આગળ ગાથુ મૂકી નમી પડ્યો. પણ તુરત જ તે બાદશાહે તખ્તપરથી નીચે ઉતરી તેને પકડી લીધો. અને મોટી આમર સાથ પોતાની પાસે બેસાડી બાલ્યો કે “નામદાર તાજખીજ ! તમને જોયાથી હું ધણી જ ખુશી છું, અને તું જે કહે તે કરવાને ધણી જ રાજી છું.”

બાદશાહ તાજખીજ બોલ્યો કે “ મહા પરાક્રમી નામદાર ! તમે નામદાર હતીઆના સર્વોત્તમ શહેનશાહને ઘટતું માન આપવા અને તમારી મહેરબાનીના સ્વાદ ચાખવા સાર મેં આ મુસાફરી કરી છે, તો આપ નામદાર મારી તરફ રહેમ દાલથી જોશો જ્યો હું આપની કૃપાપાત્ર થતાં મારા મનને કૃતાર્થ થયેલું માનીશ. ” આ વચનો બોલતાંની સાથે જ પોતાની પાસેની કીમતી સોનાની પેટી બેઠ તરીકે તે પાદશાહ આગળ ધરી.

તે પાદશાહ બોલ્યો કે “ શાહ તાજખીજ ! હું આ પ્રકારની કીમતી બેઠ ફેકટ લેનાર નથી. વાસ્તે તું પણ મને તારી કીમતી બેઠ સાથે તારી જે કંઈ માગણી હોય તો તે ધણી ખુશીથી જાહેર કર, અને તે જો મારાથી બની શકશે તો હું તુરત કબુલ કરીશ; મારે ખુલ્લે ખુલ્લું કહી દેવાને કોઈ પણ રીતે અડચણ ધારતો ના ! તારી ખરી હકીકત જાણ્યા વિના કોઈ કાળે પણ આ બેઠ હું કબુલ કરી શકતો નથી.”

તાજખીજે જણાવ્યું કે “ નામદાર પાદશાહ ! અલગત મારે એક અરજ કરવી છે. અને તે અરજ એવી છે કે જે નમારાથી સ્વીકારી શકાય તેવી છે, તો હું જેવી હોંશ અને આતુરતાથી માગણી કરું છું. તેવી જ ખુશીથી તમે મારી ઉમેદ પુરી પાડશો. ” તે નામદારે કહ્યું કે “જો તારી એવી જ મરજ છે, તો તુરત જ નારી અરજ ગુજાર. તું જોશે કે હું કેવી રીતે તારી ઉમેદ પાર પાડું છું. તારી માગણી કરતાં તારે કંઈ પણ શંકા લાગતી નહિ. ”

તાજખીજ બોલ્યો કે “ નામદાર સાહેબ ! તમારાં મહેરબાની ભરેલાં વચનોથી ઉત્કેરાધને હું જે અરજ ગુજારું છું, તે એ છે કે તમારી નામદાર અને ચંદ્ર સરીખી બેટીની શાદી મારા બાણેજ તુરકિસ્તાનના જબરહસ્ત શહેનશાહ સાથે કરી આપશો, જ્યાં આપણી બંને પાદશાહતો સાથે જોડાવાથી આપણું બંનેને ધણી જ લાભ થશે. ”

દરીઆખ શાહ તાજખીજની આ અરજ સાંભળી તે શાહ ધણીજ ખડખડ હસી પડ્યો. અને પોતાના તખ્તપર એવી રીતે અંદેલીને બેસીથી રીતે બેઠો કે તાજખીજને ધણીજ માહું લાગ્યું. વળી તે શહેનશાહ ધિકાર ભરેલી રીતે બોલ્યો કે “ અરે તાજખીજ ! આજ સુધી તો હું તને ડાહ્યો અને અકલ્લ વાળો જાણતો હતો. પણ તારી આવી ભેવકુરી ભરેલી અરજ સાંભળવાથી હું મારા મનમાં ભૂલ્યો. અને કહે કે તે જ્યારે આવી નાલાયક માગણી કરી ત્યારે તારાં મનમાં કયાં ભ્રમણ હતું ? મારા જેવા આખી આલમના નામદાર અને દબ્બાવાળા પાદશાહના ઉંચા કુળમાંથી ઉતરેલી ચંદ્ર સરીખી ખુબસુરત પરી જેવે શાહબંદીનો હાથ તારા નિર્ભાલ બાણેજને અપાવવાનો તું શાનો શંકા રાખે છે? તારી અને મારી વચ્ચે કેટલો બધો તફાવત છે તે વિચારવાની આગમચ આટલા દૂર દેશથી તારે મારી પાસે આવવું જોઈતું ન હતું ! ”

આ અપમાનથી તાજખીજ ધણીજ ચીડાઈ ગયો, અને જો તેને પોતાનો સ્વાર્થ ન હોત તો એ જ વખતે તેણે તેનો બરાબર છાતીમાં વાગે તેવો જવાબ દઈ દીધો હેત, પરંતુ કમચ વિચારી પોતાના ગુસ્સાને પીગમને તે નરમાસથી બોલ્યો કે “ નામદાર શહેનશાહ ! પરવરદેગારના આશિર્વાદ હમણાં તમારાપર ઉતરે, પણ તમને હું એક ફરંધી જણાવવાની રજા લઉં છું કે એ શાહબંદીનો હાથ હું મારે

પોતાને વાસ્તે નથી માગતો, કદાપી તે જ્યે આરે વાસ્તે હોત તોપણ હું કહેવાની હોમત ધરું છું કે તે માગણી કોઈ પણ રીતે તમને તેમજ તમારી બેટીને નામોશી ભરેલી ન હતી. તમે નામદાર બાળકું બોલ્યો કે તમે તેમજ હું ફરીઆદ સુલકના પાદશાહ છીએ. માંડ રાજ કંઈ તમારા રાજ્ય કરતાં નાનું કે નજીવું પણ નથી. જેવી રીતે તે મારા વંશજોના હાથમાં ચડતી કળામાં હતું તેવીજ રીતે હાલ પણ મારી પાસે છે. પણ તે સર્વે એક બાણી રાખી કહું છું કે જેને માટે હું આ અરજ બુજાઈ છું, તે મારો બાણેજ છે, અને આખી ફનીઆના સર્વોત્તમ પાદશાહોનો પણ શહેનશાહ છે, જેથી તેને સાર્વભૌમ રાજ્ય કહેવામાં આવે છે. આપ નામદાર પણ તેના નામથી બાણીતાજ હશે. વળી વધુમાં બાણીતાજ હું કે આપની શાહબંદી બાનુ બેદર જેમ આખી આલમમાં સર્વે પ્રમુખસ્થ શાહબંદીઓમાં મણીરૂપ છે તેમજ મારો બાણેજ શમસલ પણ આખી આલમમાં સર્વરૂપ પ્રકાશે છે. ખરેખર જેમ શાહબંદી તેને લાયક છે તેમ તે તેને લાયક છે. આવા અનુપમ જોડા માટે ફનીઆનો કોઈ પણ મોટો શાહ વાંધો હશે નહિ. ખાસ બુદ્ધા પણ આ જોગને કબુલ કરશે જ. ”

જેવો શાહ તાજપીજ બોલતો અંધ થયો કે તુરતજ તે પાદશાહ એકાએક મહાન કોષથી એવા તો સખ્ત બોલવા લાગ્યો કે જે સળો તેના જેવા એક મહાન પાદશાહને ખરેખર હીનપ આપનારા હતા. તે બોલ્યો કે “ નીચ કુતરા ! તું આનું અપમાન બરેહું બોલવાનું અને મારી શાહબંદીનું નામ લેવાની હોમત ધરાવે છે ? તું વિચારે છે કે તારી બહેન બુલબુલનો છોકરો મારી છોકરી સાથે સરખામણીમાં કતરી સકશે ? તું કોણ છે ? તારો બાપ કોણ હતો ? તારી બહેન કોણ ? અને તારો બાણેજ કોણ થાય છે ? શું તેના બાપ એક નજીવો માણસ ન હતો અને વળી તેના બેટા કેવો છે ? ” આસપાસ નજર કરી બોલ્યો “ કોઈ છે ? આ કંઠાળને પકડો અને તરત એનું શિર તનથી છુદ્ડ કરો ! ”

જે અમલદારો તે શહેનશાહની આગળ હાજર હતા, તેઓ તેનો હુકમ બજાવવા માટે શમશેર આનમાંથી બેચી આગળ ધસ્યા, પણ તાજપીજ જીવાન અને જોરાવર હોવાથી તુરત ત્યાંથી ફરી બહાર નાહી અને મહેલની બહાર જાય છે. એટલામાં તો તેનાં સગાંઓને હજારો માણસોનું લશ્કર લઈ ત્યાં આવી ઉભેલાં જોયાં. તાજપીજની ચતુર અને શાણી માતાએ પોતાના બેટાની સલામતીને વાસ્તે સમયસુચકતા વાપરી અગાઉથી લશ્કર મોકલી રાખ્યું હતું, તે આ લશ્કર આ વખતે અહીં આવી હાજર થયું હતું. આ લશ્કરે પોતાના નામદાર શહેનશાહ તાજપીજની પાછળ શત્રુના અમલદારોને દોડતા જોઈ તે બોલ્યા કે “ મારા નામદાર શહેનશાહ ક્યાં પીના છે ? તે બાણીવો જેથી અમે તમારું વેરલઈએ. અમે બરાબર અણીને વખતે આવી પહોંચ્યા છીએ માટે જમકતોનો બારે ઉપકાર આનીએ છીએ. ”

શહેનશાહ તાજપીજ પોતાની સમળી હકીકત ટુંકમાં સમજવી તેમાંનું થોડુંક લશ્કર લઈ પાદશાહના મહેલમાં ગયો કે જ્યાં પેલા પાદશાહ કંઈ પણ મદદ વગર બેઠો હતો, તેને પકડીને કેદ કરી લીધો. અને ત્યાર પછી તાજપીજ તે મહેલના દરેક ઓરડામાં શાહબંદીની તપાસ કરવા લાગ્યો. પણ તે તો આ ખડબાટ થયેલા બાણી પોતાના થોડાક દાસીઓ સાથે સહેર છોડી આલી નીકળી હતી, જેથી તાજપીજની તમામ મહેનત બરબાદ ગઈ હતી.

અહીં આગળ જ્યારે આવી બારે ગરબડ મચી રહી હતી ત્યારે તાજપીજની સાથેજ આવેલા બાણેસો પેશા કેટલાક પોતાને દેશ ગયા. અને તેમણે આ સંધળી હકીકત તાજપીજની માને કહી દીધી, જેથી સાચી રાણીએ પોતાના બેટાની મદદ વાસ્તે લશ્કરની તૈયારી કરવા માંડી. હજ સેન્ટહેલીનાના બેટમાં શું થયું તેની તપાસ આપણે કરીએ. જ્યારે તાજપીજના હાથમાં પ્રમુખસ્થ બેદરબાનુ આવી નહિ. ત્યારે તેણે તેના પિતા અલેખખાનને કેદમાં રાખી ત્યાંના રાજ્યનો પાકો બંદોબસ્ત કરી થોડુંક લશ્કર તેની દેખરેખ માટે મૂકી પોતે પોતાને દેશ આવવો રહ્યો. જે કે અલેખખાનને કેદ કરવામાં આવ્યો હતો, તોપણ આ સંધરેલા શાહ તાજપીજ તેને સર્વ પ્રકારની છૂટ મળી હતી. ફક્ત તે ફરીથી દેશ વધતો જાય ન કરે માટે જોઈતા બંધનો રાખ્યો હશે.

ખીજ તરફ શમ્સલની સ્થિતિ વિશે વિચાર કરીએ. તે પોતાના નાના રસાલા સાથે મુસાફરી કરવાને બહાને ગયો. તેની મરજી તે બહાને બેદરબાનુને જોવાની હતી. થોડા વખતમાં તે ફરતો ફરતો એક ફરીઆઇ ટાપુમાં આવી પહોંચ્યો. આ ટાપુના કિનારાપર પગ ચૂકતાંજ તેના જોવામાં ધણેજ વિચિત્ર બનાવ આવ્યો. જેમ જેમ અંદર દાખલ થતો ગયો. તેમ તેમ તેની અગળપળી વધતી જવા લાગી આખા શહેરમાં મોટાં અને બપકાદાર મકાનો એક સરખી લાઇનમાં આવી રહ્યાં હતાં. એક પછી મકાન એવું ન હતું કે જે જોનારની આંખને જીલ્લો ન આવે. ત્યાંથી સુંદર અને ભવ્ય દુકાનોમાં તરફતરેહવારનો સુંદર સરસામાન ગોઠવી દીધા હતા, આ સધળું જોતો જોતા શમ્સલ ચાલ્યો જાય છે. પણ તેની નજરે એક પણ જીવાન પુરૂષ પડ્યો નહિ, દુકાનોનું કામકાજ પણ સ્ત્રીઓજ ધમધોકાર ચલાવતી હતી. શહેરનાં આમ તેમ હરતી ફરતી પણ સ્ત્રીઓજ હતી. મકાનોમાં કામકાજ કરનાર પણ સ્ત્રીઓજ હતી. મતલબ કે એક પણ પુરૂષ તેની નજરે પડ્યા નહિ. પોતે પુસ્તકોમાં સ્ત્રીચારાન્ય વિષય પણે દેઠાણે વાંચ્યું હતું, તેમજ દંતકથાઓમાં સાંભળ્યું હતું પરંતુ આજે તો નજરે જોવાનું આવ્યું; તેથી તે ધણે અગળપળ થયો. તે ફરતો ફરતો એક શહેરના મધ્ય ભાગમાં આવ્યો ત્યારે તેની નજરે એક રુદ્ધ ડોસો પડ્યો, તેને જોઈને શમ્સલ બોલ્યો કે “કાકા! આ શહેરમાં તમારા સિવાય એક પણ પુરૂષ હીકામાં આવતો નથી. તેનું શું કારણ?” યુદ્ધાએ જવાબ આપ્યો કે “આતો સ્ત્રીચારાન્ય છે. અહીં સ્ત્રીઓજ વપાર રોજગાર નોકરી ચાકરી અને રાજવાધિકાર ચલાવે છે. અહીંની સ્ત્રીઓ બહુ બહેલી અને ખેલાહુ હોય છે. તેની પાસે એવા તો મંત્ર છે કે તેઓ પુરૂષને ગમે તે રૂપમાં બનાવી છે. ધણે ભાગે તેઓ કોઇ જીવાન અને ખુબસુરત માણસને જીએ છે કે તેને પકડી પોતાના મકાને લઇ જાય છે. લાં તેઓ તેને પક્ષીના આકારમાં બનાવી દે છે. અને રાત્રે પુરૂષ બનાવે છે. આ પ્રમાણે કેટલીક સુદત સુધી કરે છે, પછી તેને હાંમેચને માટે બનાવી દે છે. મારા જવા થોડાક રુદ્ધ પુરૂષો આ શહેરમાં રહે છે. તેઓને તેઓ સંતાવતી નથી. હવે તું મને કહે કે તારા જેવો ખુબસુરત જીવાન અગળપળા શહેરમાં કેમ આવી ચડ્યો છે, પેલા શાહજાદા શમ્સલે જણાવ્યું કે “જો ભલા કાકા! હું તમારા બહુ ઉપકાર માનું છું. હું એક પરદેશી છું, અને આ શહેરની તમામ રીતભાતથી તદ્દન અગળપળો છું. મુસાફરી અર્થે બહાર ગામ નીકળ્યો છું. અને ફરતો ફરતો અહીં આવી ચડ્યો છું. તમે મને આ શહેરની રીતભાતથી વાકેફ કર્યો, માટે હું ફરીથી તમારો ધણો ઉપકાર માનું છું” તે યુદ્ધો માણસ બોલ્યો કે “મારા દીકરા! અત્યારે સાંજ પડી છે, માટે તું મારે ઘેર ચાલ. લાં તને કોઈ પણ જાતની ધારતી નથી.” તેણે કહ્યું કે “હું એકલો હોત તો હું જરૂર આપની સાથે આવત, પરંતુ મારી સાથે મારા સાર્થાઓ છે. જે શહેર બહાર તળાવની પાળપર બેઠા છે. યુદ્ધાએ જવાબ આપ્યો કે “મારા દીકરા! તેં તેમને તળાવને કિનારે બેસાડ્યા એ બહુ મોટી જીલ્લ થઇ છે, કારણકે ત્યાં આગળ હજારો સ્ત્રીઓ પાણી ભરવા અને નાહવા ધોવા આવે છે. તેઓ તેમને સમજાવી પટાવીને પોતાને ઘેર લઈ ગઇ હશે! ચાલ ઉઠ મને બતાવ, આપણે તપાસ કરીએ.” પછી બંને જાણ તળાવની પાળપર આવ્યા તો ત્યાં એક પણ માણસને અગર તેના સરસામાનને દોડો નહિ, ફક્ત લાં પોતાનો ધોડો બાંધેલો જોયો. તે જોઇ શાહજાદા ધણો અફસોસ કરવા લાગ્યો. ડોસાએ કહ્યું કે “મારા બેટા! હવે અફસોસ કરવો નકારો છે, કારણકે કંઈ વળે તેમ નથી. હવે તું પણ મારી સાથે ચાલ, નહિ તો જો કોઇ રાત્રીએ આવી પહોંચશે તો તારી પણ તેજ દસા થશે.” શાહજાદો આ ખીના સાંભળી પોતાનો કંઈ પણ ઉપાય નહિ હોવાથી તે યુદ્ધાની સાથે તને ઘેર જવા નીકળ્યો.

બંને જણા વાતો કરતા કરતા ચાલ્યા જતા હતા, તેવામાં દૂરથી એક સ્ત્રીએ તેમને જોયા તેવીજ તે સ્ત્રીએ જાહેર પોતાની શોભાથી કે જે આખા શહેરની મુખ્ય શાણી હતી તેને જણાવ્યું કે “આપણા નગરમાં એક ધણેજ ખુબસુરત જીવાન આવ્યો છે, તેના જેવો ખુબસુરત જીવાન હજી સુધી મારી નજરે પડ્યો નથી, વળી તેની પાસે એક ધણેજ ઉમદા ધોડો છે. મને તો એમ લાગે છે કે તે કોઈ શાહજાદો હોવો જોઈએ.

પેલી રાણીએ આ આંધની સાથે પોતાની કેટલીક દાસીઓ આપી તેને પકડી લાવવા હુકમ આપ્યો તે બાદ ને દાસીઓને લઈ તે શાહનંદા પાસે આવી પહોંચી તેણે તેને કહ્યું કે “ જો પુત્રસુરત જીવાન ! તને મારા શેઠાણી કે જેઓ નામદાર રાણી છે તે બોલાવે છે, માટે મારી સાથે ચાલ. જો તું બુદ્ધી થઈને આવીશ તો બહે, નહિ તો તને પકડીને સુકકેટાઈ બાંધીને લઈ જઈશ.” આ વચનો સાંભળી શાહનંદા તો વિચારમાં પડી ગયો. હવે શેઠા જવાબ દેવો તે પણ તેને સૂઝતું નહિ. બુદ્ધીએ કહ્યું કે “ હવે તારો છૂટકો નથી, માટે તેના હુકમને માન આપી તેની સાથે જા.” બિચારો શાહનંદા ધણી દિલગીરી સાથે તેની સાથે સાથે રાણીના મકાને ગયો.

રાણીના મહેલની રચના તો કંઈ અજબથી જેવી હતી, તે જોતાંજ માણસનું મન હેરાત પામતું. સોનેરી રંગનો આ મહેલ આકાશને વાતો કરતો હતો. તેની સોનેરી રંગની બાંતો પર ચિતરેલાં મોર, પોપટ, મેના, હંસ, કાચલ, ઘેટા, ઉંટ, હાથી, વાઘ, સિંહ, ચિત્તા, ગરૂડ, વગેરે અનેક પ્રાણીઓ ઉડી ઉડીને આંખે બાજે તેવાં હતાં. તેના થાંખલાપર ધણેજ સુંદર અને નકસીદાર કાતરણી કામ કાઢેલું હતું. આ સમજી જોતો જોતો તે મહેલમાં ફાખલ થયો. મહેલમાં એક પછી એક સાત માળ દત્તા અને તે દરેક માળ જુદી જુદી તરેહની અનુપમ ચીજોથી ભરપૂર હતા. આ બધું જોતાંજ શાહનંદા તો છકજ થઈ ગયો. પોતે એક મોટા શહેનશાહ હતો, તોપણ તેનો કાકામાઠ આવો ન હતો. છેલ્લે સાતમે માળે તે આચારાજ્યની રાણીની સનમુખ જઈ ઉભો. રાણીએ તેને જોતાં વારજ દેખાં થઈ સારો માન મળતો આપી એક સુંદર આસનપર બેસાડ્યો. અને પછી તેની સાથે મીઠાં વચનથી વાત કરવા લાગી.

તે બાદ તે શાહનંદાના અનુપમ રૂપથી તેના પર ધણીજ મોહિત થઈ. તે દરરોજ તેને તરેહ તરેહનાં જોજોનો તથા વૈભવ દેખાડી ખુશખુશ રાખતી. સહેનશાહ શમ્સલ આ સુખમાં ગરક થઈ ગયો હતો. એમ કરતાં કરતાં લગભગ ત્રણેક માસ થયા એટલે આ નાપાક રાણીએ તેને કાણો થોડો બનાવી દીધો. આ વાતની ખબર જ્યારે પેલા બુદ્ધા કાકાને પડી ત્યારે તે ધણેજ દિલગીર થયો. તે પણ જાણ વિદ્યામાં ધણો કૌશલ હતો. તેણે વિચાર્યું કે આ બુદ્ધી દાનતની રાણીએ બિચારા પુત્રસુરત જીવાન પર દેશી કે જેની જેમની પણ મળે નહિ, તેની બહુજ ખરાબ દશા કરી છે. તે બિચારો જ્યે સુકે આ નગરમાં આવી પહોંચ્યો છે. મારે તેને બનતા પ્રયત્ને છોડાવવો જોઈએ. કારણ કે મેં તેને કહ્યું હતું કે ‘ તું મારી સાથે મારે ર ચાલ, તને કોઈ પણ જાતની દહેશત નથી. ’ ત્યારેજ તે બિચારો આવ્યો હતો. તે આવો વિચાર કરી એક દિવસે રાત્રે પેલી રાણીના ખેતરમાં કે જ્યાં આ પ્રમાણે પશુઓના રૂખમાં હજારો જીવાને રાખ્યા હતા ત્યાં ગયો અને તે પશુઓમાંથી પેલા કાંજા થોડાને જોળાળી કાઢી તેના પર ધૂપ દઈ તેને પાછો શાહનંદા બનાવી દીધો. પછી કહ્યું કે “ હે ભલા જીવાન ! તું હવે અભારે ને અભારે તારા માર્ગે પડી જા. જો કોઈ પણ માણસ આ વાત જાણશે, તો તારું અને મારું બંનેનું મોત થશે, માટે તું અભારે એક પણ પણ નકામી ખુમાળ્યા સિવાય અહીંજ રવાને થઈ જા.” પેલો શાહનંદા શમ્સલ તે બુદ્ધાનો ધણેજ ઉપકાર માની ત્યાંથી રસ્તે પડી ગયો, અને ફરતો ફરતો ધણે દિવસે એક વેશન ટાપુમાં આવી ચડ્યો. તે આ ટાપુમાં આવ્યો ત્યારે એક સાંજ પડી મંઈ હતી, તેથી એક ઝાડની નીચે રાત ગાળવાના કરાદે વિચાર કર્યો. ત્યાં થોડો થોડો પોતે પોતાના મનમાં અનેક તર્કો તર્ક કરવા લાગ્યો. તો ધડીકમાં ફનીઆની પુત્રસુરત શાહનંદા બેરજાતુનો તો ધડીકમાં પોતાની મોટી બાઈ શાહનંદા તો ધડીકમાં પોતાની વહાલી માંતા રાણી પુત્રસુરત તો ધડીકમાં પોતે ના મામા તાજબીજનો વિચાર આવ્યા કરતો હતો. આ પ્રમાણે શાહનંદા શમ્સલ વિચારોમાં લીન થઈ ગયો હતાં તેવામાં એક સ્ત્રીને ધણેજ કશ્શાજનક સાંદે રડતી સાંભળી. શાહનંદા તરતજ ઉઠીને ઉઘો થયો, અને જે તરફથી સાદ આવતો હતો તે તરફ ચાલ્યો ગયો તો થોડે છેટે એક પુત્રસુરત જીવાન સ્ત્રીને મહા સંકેટમાં પડેલી જોઈ. એક જગરજસ્ત રાત્રી પશુએ તે બાંધને મારવાને તૈયાર બની હતી, પરંતુ સૂઝાએ તે બાંધ ત્યાંથી ખસી ગઈ. અને તે પશુને મારી ગઈ.

આ પ્રમાણે તે બન્ની ગયેલી સ્ત્રીએ કારમી ચીસ નાંખી હતી. આ જગલી પ્રાણી જેવી બીજી તલ્લપ મારે છે, તેવી જ શાહનંદાએ દોટ મૂકી પોતાની તરવાર વડે તેના બે બાગ કર્યા. આ પ્રમાણે તે સ્ત્રી એકાએક ઉભરી ગઈ. સ્ત્રીએ પાછાં ફરતે રૂઝું તો તે જગલી પ્રાણીના બે બાગ થયેલા નગરે પડ્યા, અને પોતાની પાસે એક ખુબસુરત જુવાન ઉભેલો દોઢો આ પ્રમાણે પોતાને એકાએક મોતના પંખમાંથી બચાવી લેનાર જુવાનને તે પગે પડી બોલી કે “આ મારા પ્યારા જુવાન ! મને ખરેખરે કહું કે તું કોણ છે ? અને આટલી નાની ઉંમરમાં તારે શા માટે રખડતું પડે છે ? તે મને જીવતલાન આપું છે, અને તેના બદલામાં તું મને તે જાતને કે નાતને હોય તોપણ મારા ખાવિંદ તરીકે તને કસુત કરી હું તારી દાસી થઈ છું.” તે શાહનંદાએ જણાવ્યું કે “મારું નામ શમ્સલ છે, હું તુર્કિસ્તાનના મહાન રાજ્યના શહેનશાહ છું. હું સેંટહેલીનાના પાદશાહ અલેખખાનની બેટી બેદરબાતુ કે જે આખી આલમમાં વધારે ખુબસુરત છે તેની સાથે લગ્ન કરવાની ઇચ્છાથી હું તેને બોળવા માટે નીકળ્યો છું.” શાહનંદાનાં આ વચનો સાંભળતાંજ તે ખુબસુરત બાતુ કે જે બેદરબાતુજ હતી તે તેને અતિ પ્રેમથી વળગી પડી. ને પછી મોટા હિસાબથી બોલી ઉઠી કે “મારા પ્યારા શાહનંદા ! તું જેને માટે દામકામ શોધતો ફરે છે તે શાહનંદાજ આજે તારી સામે આવી ઉભી છે, અને તેથી તું એક બાગ્યશાળી ગણાય.” શાહનંદાને પોતાની માથુક આમ એકાએક પ્રાપ્ત થવાથી ઘણુંજ આનંદ થયો. તે તેને શરીરથી વળગી પડ્યો અને તેના હાથ ઝાલી પેલા ઝડ તળે લઈ ગયો. પછી બંને જણાં એક બીજાના દુઃખની કથા કહેવા લાગ્યાં. પ્રથમ બધી કથા શાહનંદા શમ્સલે કહી સંભળાવી. ત્યાર બાદ બેદરબાતુએ કહેવા માંડી.

બેદરબાતુ બોલી કે “મારા પ્યારા શાહનંદા ! મારા પિતા નામે અલેખખાન સેંટહેલીનાના પ્રખ્યાત ટાપુઆનો મોટા શહેનશાહ છે. મારા સિવાય તેને બીજાં એકે ફરજંદ નહિ હોવાથી તે મારાપર ઘણુંજ મમતા રાખે છે. વળી હું ઘણી રૂપાળી હોનાથી તે પોતાના પ્રાણ કરતાં પણ મને અધિક ચાહે છે, તેથી મોટા મોટા પાદશાહનાં માર્ગો મારે માટે આવે છે તે સવળાને તિરસ્કાર સાથે પાછાં કાઢે છે. થોડા વખતપર માડાગારકરના પાદશાહ અને આપના મામા તાજમીનજે આવી આપને માટે માણું કહ્યું, તેથી મારો પિતા એટલો તો ચિડાઈ ગયો કે તેણે તેને ન કહેવાના હલકા શબ્દો કહ્યા અને છેવટે અમલદારોને તાજમીનને પકડવાનો હુકમ આપ્યો, પરંતુ તાજમીનજે ત્યાંથી ઉઠી નાંડી, અને બહાર આવ્યો. ત્યાં આગળ તેનું લશ્કર નૈયાર હોવાથી તેને મારા પિતાને કેદ કર્યો, આ પ્રમાણે થયેલા ગરબડાટથી હું ગભરાઈ ગઈ.

તેથી મારી યોડીક વિશ્વાસુ દાસીઓ સાથે હું હોડીમાં બેસી નાંડી; કારણ કે મને ઘણી બીક લાગી. જે હું આપને આવા ખુબસુરત અને બહાદુર પુરુષ જાણતી હોત તો કદી પણ નાસત નહિ. કર્મ સંજોગે યોડીક મુસાફરી કર્યા બાદ અમારું વહાણ માગ્યું, અને તેથી મારી વિશ્વાસુ દાસીઓ દરીઆમાં ડુબી ગઈ. હું ઈશ્વર કૃપાએ એક વહાણના પાટીઆને વળગી રહી તરતી તરતી આ ટાપુમાં આવી પહોંચી, અહીં આગળ પણ કર્મ સંજોગે આ જગલી પ્રાણી મળ્યું જેનો નાશ આપે કરી મારો જીવ બચાવ્યો. પ્રથમ તો મને તમારાપર ઘણું ધિક્કાર છૂટ્યો હતો કારણ કે તમારા મામાએ મારા આપને કેદ કર્યો છે. પરંતુ હવે બ્યારથી મેં તમને નજરે જોયા અને તમારી બહાદુરી પણ જોઈ ત્યારથી તો મેં આ સરીર તમોને સોંપ્યું છે. હું મારા પિતાની પણ દરકાર કરતી નથી.” આ સિવાય કેટલીક વાતચીત કર્યા બાદ તે બંને જણાં તે ઝડ નીચે સૂઈ ગયાં, બીજા દિવસે સવારમાં તે બંને જણાં તુર્કિસ્તાન જવા માટે નીકળ્યાં. કેટલાક દિવસ સુધી તો સુખે દુઃખે મુસાફરી કરી તેઓ એક નગરમાં આવી પહોંચ્યાં. આ નગરની બહાર એક સુંદર બાગ હતો. તેમાં શાહનંદા બેદરબાતુને મૂકી પોતે શહેરમાં આવવાનું લેવા ગયો. રસ્તામાં જતાં તેને એક ખુબસુરત જુવાન સ્ત્રી મળી. તે સ્ત્રી આ શાહનંદાના રૂપથી એકદિત થઈ અને તેથી તેનાપર અડદના દાણા મતરીને ઊંટયા જેથી તે પોપટ બની ગયો. પછી તો પોપટને લઈ પોતાના મુકામે આવી ગઈ. પેલી શાહનંદા બાગમાં બેઠી બેઠી તેની રાહ જોવા લાગી અને

છેક સાંજ પડી ત્યાં સુધી તો કોઇ આવ્યું નહિ તેથી પોતાના દિલમાં ધણી ગમરાવા લાગી. છેવટે તે શાહનંદી પોતાના પ્રાણપતિની શોધ કરવા માટે શહેરમાં આવી.

આખી રાત તે સ્ત્રી શહેરમાં ફરી પણ પોતાના પ્યારા શાહનંદાનો પત્તા લાગ્યો નહિ, તેથી નિરાશ થઇ ગઇ; હવે પોતે શું કરવું તે વિષે તેણે ધણી લાંબો વખત વિચાર કર્યો. પણ કંઈ ધ્યાન પહોંચ્યું નહિ તેથી તે આપઘાત કરવાને તૈયાર થઇ. ચાલતી ચાલતી તે એક મોટા વૃક્ષ તળે આવી પહોંચી. અને પોતાના માથાના લાંબા વાળને ગળામાં વીંટી શંસો ખાવા તૈયાર થઇ. આ પ્રમાણે દુનીઆની ખુશસુરત પરી પોતાના પ્યારા આવિંદને માટે પોતાનો જીવ મૂકવાની તૈયારીમાં હતી, તેવામાં એક સ્ત્રી ત્યાં આવી પહોંચી, તેણે આ શાહનંદાને કહ્યું કે “ સો ભલી બાઇ ! તું આ પ્રમાણે તારા પ્યારા પ્રાણને શા માટે તજે છે ? તને એવું તે શું દુઃખ છે કે ! આવી ખુશસુરત કાયા છતાં તને મરવું પ્રાય છે ! તું તારી ખરી વાત તારીદે મને જણાવ. જે તારું દુઃખ મારાથી મટે તેવું હશે તો તું જરૂર સુખી થઈશ. હું તને વચન આપું છું કે મારાથી બનતા પ્રયત્ને હું તને સુખી કરીશ. પેલી શાહનંદીએ વિચાર્યું કે “ આ ઓરત ધણીજ વૃદ્ધ છે એટલે તને મારી વાત કહેવાને વાંધો નથી. પછી તે બોલી કે “ મારા પ્યારા આવિંદ કે જે દુનીઆના સર્વ છે તે મને આ ઝડ નીચે મૂકી ખાવાનું લેવા ગઇ કાલના શહેરમાં ગયા છે તે આજ સુધી પાછા આવ્યા નથી. હું આખું શહેર ફરી વળી પણ કંઈ પત્તા લાગ્યો નથી. માટે હવે નિરાશ થઈ હું મારા દેહનો અંત આણું છું. ” પેલી વૃદ્ધ ડોશી બોલી કે “ સો ભલી બાતુ નાહક શા માટે પ્રાણ ખુએ છે ! ચાલ, મારા સાથે ચાલ, હું તને તે કરતાં પણ અતિ મુંદર જીવાન મેળવી આપીશ, જેથી તારો આખો જીંદગી સુખમાં જશે. એક પુરૂષ તે માટે પોતાની પ્યારી જીંદગીના અંત આણે તેવી નાહર ઓરત તો તારા વિના બીજી નહિજ હોય ! ” પેલી શાહનંદી બોલી કે “ અરે ડોશી ! તમે આ શું બોલો છો ! તમારા દેશમાં કદાચ તમારા કહેવા પ્રમાણે હશે ! પરંતુ અમારા મુલકમાં તો સારા કુળની સ્ત્રીને એકજ પુરૂષ હોય છે. તે બીજો પુરૂષ કરી શકેજ નહિ. આપણે કંઈ પણ જાતિ નથી ! આવા મનુષ્ય અવતારમાં પશુની માફક અનેક પુરૂષ ભોગવવા તે મદા પાપ છે. માટે મને તો મરવાજ દો ! ” પેલી ડોશીની ખાતરા કંઈ કે આ સ્ત્રી પોતાના પતિને ખરા અંતઃકરણીયાં ચાહે છે. અને તે એક હંચા કુળની લાગે છે. તે બોલી કે તું તારો પ્રાણ નાહક ના તજ ! તું મારી સાથે ચાલ, તારા પતિને કોઇ જીવાન સ્ત્રી પછી બનારી લઇ ગઇ હશે ! માટે ધીરજ રાખ ! આપણે તેનો પત્તા લગાડીશું. ” પેલી શાહનંદી તે ડોશીના વચનપર વિશ્વાસ રાખી તેના ઘેર ગઇ. ત્યાં ગઈ તેણે તે ડોશીની મદદથી આખા શહેરમાં તપાસ કરવા માંડી.

બીજી તરફ પેલો તાજબીજ કે જે સુલતાન અલેખખાનને કેદ કરી પોતાને વતન પાછો આવ્યો હતો, તેણે સઘળી બીના પોતાની વૃદ્ધ માતાને જણાવી કહ્યું કે “ શાહનંદી બેદરબાનુનો કંઈ પણ પત્તા લાગતો નથી, હવે કેમ કરવું જ્યારે આ ખખર શાહનંદો શમ્સલ જાણશે અગર મારી આપેલી સુદત વીતી જશે ત્યારે તે પોતાનો પ્યારી જીંદગી રડ કરશે. વળી અત્યારે પણ તે ચાતકની માફક મારી રાહ જોતો ગમગીન સ્થિતિમાં હશે. ” તેની વૃદ્ધ માતાએ જણાવ્યું કે “ મારા બેટા ! તારું કહેવું ખરૂં છે. તો પણ આપણે આ બીનાથી તેને તેમજ પ્યારી ખુલખુલને વાકેફ કરવાં નેહએ. ” આ સલાહ શાહનંદા તાજબીજને પસંદ પડવાથી પોતે શાહનંદા શમ્સલને જણાવવા તુરંત તરફ ઉપડી ગયો, અને પોતાની પ્યારી બહેન ખુલખુલને શમ્સલના સમાચાર પૂછ્યા. ખુલખુલે શમ્સલની દુઃખદિયતિ જણાવી પોતે એક વરસ માટે બહાર ગામ ગયો છે તે જણાવ્યું, પછી શાહનંદી બેદરબાનુની ખખર પૂછી તેથી શાહનંદા તાજબીજે સઘળી હકીકત કહી સંભળાવી જણાવ્યું કે “ હવે શાહનંદાનો પત્તા મળવો બહુ મુશ્કેલ છે ” ખુલખુલે કહ્યું કે “ શાહનંદાનો પત્તા ન મળે તો શાહનંદો શમ્સલ જીવે પણ નહિ તે તો તેની શોધ માટેજ બહાર ગામ ગયો હોય એમ મને લાગે છે વરસ તો પૂરું થવા આવ્યું ને હજી તો કંઈ પણ પત્તા નથી, માટે મારા વહાલા બાઇ શમ્સલનો પત્તા લગાડ. ” એમ કહી તે રડી પડી. શાહનંદા તાજબીજે તેને દિલાસો આપતાં જણાવ્યું કે “ હું શાહનંદા શમ્સલની શોધ માટે જઈશું. તું ગમરાપણ

નહિ ” એમ કહી તે પોતાને દેશ આવ્યો અને પોતાની માની રમ્મ લઈ શમ્સલની શોધમાં ગયો.

પેલી વૃદ્ધ ડોશી કે જેને ઘેર શાહનંદા બેદરબાતુ રહી હતી, તેનું નામ મરીયમ હતું. આ બહી ડોશી શાહનંદા શમ્સલની શોધ માટે રાત દિવસ ગુપ્ત રીતે ધણીજ તપાસ રાખતી હતી. એક દિવસ તેની એવી ખબર મળી કે શાહનંદા શમ્સલ પોપટના રૂપમાં આ શહેરની રાણીના ઘેર રહેલા છે. આ વૃદ્ધ ડોશી તે રાણીને ઘેર જતી આવતી હતી, તેથી તેને રાણી સાથે સારો પરિચય હતો. એક વખતે તે રાણી આ બહી ડોશીને કહેવા લાગી કે “ મારે એક વિશ્વાસુ દાસી જોઈએ છીએ માટે તારી નજરમાં કોઈ ભણીતી હોય તો મોકલાવજે ” બહી ડોશીએ જવાબ આપ્યો કે “ હીક છે, હું તપાસમાં છું તમારે લાયક કોઈ બાંદી મળશે કે તુરત હું તેને તમારી પાસે મોકલોશ.” એમ કહી તે ડોશી ઘેર આવી. તેણે પેલી શાહનંદાને કહ્યું કે “ જો તારે તારા ખાવિંદને જોવો હોય તો તારે દાસીના રૂપમાં રાણીના ઘેર રહેવું પડશે. હું તને અડદના દાણા મંતરીને આપું છું તે તારો પાસે રાખી મુકજે. જ્યારે રાત્રે રાણી નિંદ્રાવશ થાય ત્યારે આમાંથી ઘોડા દાણા તેનાપર મુકજે કે જેથી તે મડદા જેવી થઈ જશે. પછી તું પેલા પોપટપર રાણીની અંજલી છાંટી મારો શીખરેલો મંત્ર બોલજે, જેથી તે શાહનંદાના રૂપમાં તારી આગળ ખડો થશે. પરંતુ તું તેના મોઢમાં પડી ઝાઝીવાર તેને ત રૂપમાં રહેવા દઇશ નહિ. ફરીથી આ બીજો મંત્ર બોલી પાણી છાંટજે. એટલે પાછો પોપટ બની જશે. ત્યાર બાદ પેલી રાણીપર મૂકેલા અડદના દાણા ઉઠાવી લેજે એટલે તે ભગત થશે. આ પ્રમાણે શીખવાડી તેને બાંદીનાં કપડાં પહેરાવી બીજે દિવસે પોતાની સાથે લઇને રાણીના ત્યાં ગઈ. બહી મરીયમ તેને બહાર ઉભી રાખી પોતે રાણી પાસે ગઈ, ને કહેવા લાગી કે “ આપના હુકમ પ્રમાણે હું એક ખુશસુરત બાંદી લાવી છું વળી તે એટલો તો વિશ્વાસુ છે કે ગમે તેનું કામ તેને સોંપી શકાય. જનતે ઘણી આશ્ચર્ય અને બોહાસ છે. ” રાણીએ કહ્યું કે “ લાવ, મને દેખાડ ! ક્યાં છે ? ” મરીયમે ઝટ તેને તેડી લાવી રાણીના આગળ ખડી કરી. રાણી તેને જોતાંજ ખુશખુશ થઈ ગઈ, અને તેથી પેલી બહી મરીયમને સો સોનાના સિક્કા ધનામ આપ્યા. મરીયમે તે લેવા ના પાડી પરંતુ રાણીના આશ્ચર્યથી છેવટે કમ્બલ રાખવા પડ્યા.

આ દાસીએ પેલી રાણી સાથે એવી તો વર્તણૂક ચલાવી કે, જેથી તે રાણીને અસંત પ્રિય થઈ પડી તેથી રાત્ર દિવસ પોતાની કનેજ રાખવા લાગી. એક દિવસ રાત્રે પેલી રાણી ભરકંઠમાં હતી તે વખતે ઉઠીને પેલા અડદના દાણા તેનાપર મૂકી દીધા. પછી પાણી છાંટી મંત્ર ભણીને પેલા શાહનંદાને પોતાની આગળ ખડો કર્યો. શાહનંદા પોતાની પ્રિય બેદરબાતુને જોઈ ઘણોજ ખુશ થયો, તેમજ વિસ્મય પામ્યો. તે બોલ્યો કે “ મારી વહાલી બેદર તું અહીં ક્યાંથી? મને તારી ખરી સ્થિતિથી જાણી વાકેફ કર ! શું તું પણ મારો પેટો આ દુષ્ટાના હાથમાં ફસાઈ પડી છે ? અરે મારી દસા બહુજ લુડી છે ? અને તારી પણ તેવીજ છે ? ” પેલી શાહનંદાએ પોતાનો સ્વર્ગી હકીકતથી શાહનંદાને સારી રીતે વાકેફ કર્યો. શાહનંદા આ સાંભળી અજબ થયો, અને પોતાને આવી ઉત્તમ ગુણોથી ભરપૂર ખુશસુરત શાહનંદા મળી માટે જગતકર્તાના ઉપકાર માનવા લાગ્યો. પછી તેણે શાહનંદાને પૂછ્યું કે “ આપણે આવી હાલતમાં અહીં ક્યાં સુધી પડ્યા રહેવું પડશે ? હવે તો કોઈ પણ રીતે અહીંથી છૂટકો થાય તો સાહે શાહનંદાએ જવાબ આપ્યો કે “ હજુ આપણે અહીં પંદરેક દિવસ રહેવું પડશે. પછી તદ્દપરથી નાસી છૂટીશું. તમે લગાર પણ ગમરાશો નહિ, હિંમત રાખી જે થાય તે સહન કરો. ધધર દો સારાં વાનાં કરશે. બહી મરીયમ આપણને શુભ રીતે જોઈતી મદદ આપશે. અને તેનોજ મદાવથી આપણે છૂટી જીરીશું. મારા પ્રાણપ્રિય હવે આપણને ઘણીવાર થઈ માટે તમે તમારું અસહાય બહી પાછા પોપટ બની જાઓ તો હીક, નહિ તો રાણીને ખબર પડશે તો આપણુ જનને મારો નાખશે.”

શાહનંદા ઘણોજ દિલગીર ચહેરે જણાવ્યું કે “ તારી નજરમાં આવે તેમ કર ! આવી સ્થિતિ ભોગવવા કરતાં મને તો મરણ વધારે પ્રીય છે.” આ શબ્દો સાંભળતાંજ શાહનંદાના આંખમાં આંસુ આવી ગયાં, પણ ધીરજ ધરી પાણી છાંટી તેને પોપટ બનાવી દઈ પાંજરામાં પુરો દાખો. પછી કેટલીક વાર સુધી તો ખૂબ રહી. જ્યારે રહીરહીને પોતાનો છાતીનાં ગમરામણુ ઓછો કરો ત્યારે તેણે ઉઠીને

પેલી રાણીપર નાખેલા અડદના ઘણા ધીમે રહીને લઇ લીધા. થોડીવાર પછી પેલી રાણી જાગી ઉઠી, જુએ છે તો પેલી બાંદીને પોતાની પાસે ઉઠતી જોઇ, તેમજ પોપટને પણ પોતાની પાસે પાંચરામાં જોયો.

આ પ્રમાણે કરતાં લગભગ બે મહીના પુરા થવા આવ્યા. હવે તે રાણીની મુક્ત પુરી થવાથી રાણીએ પોતાની વિશ્વાસુ દાસી કે જે શાહનગરી હતી. તેને જણાવ્યું કે “આજ રાત્રે આપણે આ પોપટના રૂપમાં રહેલા શાહનગરને હમેશને માટે જનવર બનાવી દેવો છે માટે હું તને લખી આપું તેટલી વસ્તુ તૈયાર કરજે.” શાહનગરીએ જવાબ આપ્યો કે “મારાં બાનુ ! બહે, આપની મરજી પ્રમાણે સર્વે તૈયાર રાખીશ.” રાણીએ સર્વે ચીજની યાદી કરી આપી. અને તેથી તે સર્વે ચીજો તેણે તૈયાર કરી, પરંતુ હવે તેને બહુ શીકર પેડી. કારણ કે જો હમેશને માટે પશુ બની જાય તો પછી પોતાનું કંઈ પણ ચાલે નહિ. તેણે પેલી બહી મરીયમને સઘળી વાતથી વાકેફ કરી, તેથી તે મરીયમને તેને બે નાન આપ્યા અને કહ્યું કે આ નાન તારી પાસે રાખી મૂકજે અને જ્યારે તને તે રાણી નાન ખવડાવવાનું કહે ત્યારે તેના આપેલા નાન ન ખવડાવતાં આ નાન ખવડાવજે જેથી તે પશુ નહિ બને હવે જો તારા લાગ આવે અને કોઇ પણ પ્રકારે તેના આપેલા નાન તેનેજ ખવડાવવોમાં આવે તો તે પોતેજ પશુ થઇ જાય.” વગેરે કેટલીક બહુ વિદ્યાથી તે બહી મરીયમને તે શાહનગરીને માહિતગાર કરી.

અરધી રાતના સુમારે પેલી રાણી પોતાની વિશ્વાસુ દાસીને કહેવા લાગી કે “હવે તું મારાં વિદ્યા જોજે.” એમ કહી તેણે એક પેડી ઉઘાડીને મહેથી ધીળા રંગની બૂટી કાઢી, તે બૂટી આખા ઝોરડામાં પાથરી દીધી, જેથી આખા ઝોરડામાં પાણી પાણી થઇ ગયું ! આવા અનન્ય બેવા ફેરફારથી તે શાહનગરી ધણીજ વિરમ્ય પામી અને ગભરાવા લાગી.

પેલી રાણીએ પેલા પાણીમાંથી થોડુંક પાણી લઈ એક લોઢાના વાસણમાં નાખ્યું પછી તેમાં આટો નાખી તે આટો શુદ્ધ લાગી. પેલીએ કેટલાંક વાસણ પેલા આટામાં નાખી તેનું એક નાન બનાવી, ત્યાં જ ત્યાંજ આનસ (દેવતા) સળગાવીને તે ઉપર તે નાન શેકવા મૂક્યું. પછી સઘળાં વાસણો ઉઘાડી પેલા તૈયાર થયેલા નાનને લઈ એક ઝોરડામાં મૂકી આવી. પેલા દેવતા તે કંઈ થોડા સમયે બોલી કે પુરત જીવ થઇ ગયા.

પછી પેલી દાસીને આ રાણી કહેવા લાગી કે “મારી વિશ્વાસુ દાસી ! જોઇ મારી ચતુરાઇ ! આ તૈયાર કરેલું નાન આપણે તેને ખાવાને આપીયું એટલે તે પુરત ખાતાંવારજ પશુ બની જશે, મેં આ પ્રમાણે મારી આખી જીંદગીમાં ધણાએ જીવસુરત જીવવાને બેલાલ કરી દીધા છે. હું કોઇને પણ બે મહીના કરતાં વધુ રાખતી નથી. આ જીવવાને પણ આવતી કાલે બે માસ પુરા થશે, માટે આ સર્વ પ્રકારની સમગ્ર કરી મૂકી છે. જો કે આ જીવાન ધણીજ જીવસુરત તથા ચાલક છે. આજસુધીમાં મેં હજારો પુરખો જોયા છે પરંતુ એક પણ પુરખ તેના જેવો જીવસુરત આવ્યો નથી, તેથી આ જીવસુરત જીવાનને પશુ બનાવવાની હીમત ચાલતી નથી, તોપણ મારો નિયમ તુટે માટે હું તેને આ નાન ખવડાવી તેને જનવર બનાવીશ.”

પેલી શાહનગરી કે જે દાસીના રૂપમાં હતી તે બોલી કે “બહે હું પણ તેમજ કરવા સૂચના આપું છું. હું આપને તે કામમાં પુરતી મદદ આપીશ.” આ રાણીના તેનાપર પુર્ણ વિશ્વાસ હતો, તેથી પેલા તૈયાર કરેલા નાન તેના દેખતાં ઝોરડામાં મૂક્યો હતો. બીજો દિવસ પેલી રાણી કંઈક આઘી પાછી હતી તે વખતે લાગ સાધી પેલા નાન લઈ લીધો અને તેને બદલે પેલી બહી મરીયમને આપેલો નાન મૂકી દીધો. આ બહુ નાન તેણે તે રાણીને ખાવાના બીજા નાન ભંજો અવસર નિશાની કરી મૂક્યા. પછી જ્યારે પેલી રાણીએ ખાવાને માટે ખાણું માગ્યું ત્યારે આ ચતુર દાસીએ પેલા નાન અને તેની સાથે બીજો સુંદર ખોરાક લાવી તેની આગળ રજુ કર્યો. આ ખોરાક તે રાણીએ જોયો લીધો તેથીજ તે પુરત થોડી થઇ ગઇ. આથી આ બહુ રાણી ઉઘાડ દાટ રડવા લાગી ને તે દાસીના પગે માથું મૂકી

રડવા લાગી. પરંતુ આવી હુષ રાણીપર તે દયા કેમ કરે? વળી તેમ છતાં તેને દયા આવે તોપણ તે આકાર બદલવાની તેની સત્તા ન હતી. પછી તે ઘોડીને તેના નમેલામાં લઇ જઇ એક ઘોડાવાળાને હુકમ કર્યો કે એનાપર જીન નાખો. પેલા ઘોડાવાળાએ એક પછી એક નમામ જીન તેનાપર નાખી જોયાં. પરંતુ એક પછી જીન તેનાપર બેસતું બેઠું નહોતું તેથી તે હુકમ કીધો કે બે ઘોડા તૈયાર કરો, પછી એક ઘોડાપર તે દાસી કે જે શાહજહાં હતી તે બેઠી અને બીજીપર પેલા ઘોડાવાળા બેઠો અને તે ઘોડાવાળો પોતાની પાછળ પાછળ પેલી ઘોડીને ઘેરી લાવે, તેઓ ચાલ્યાં ચાલ્યાં પેલી બલી મરી-યમને ઘેર ગયાં.

મરીયમે તેમને દુરથી આવતાં જોયાં કે તુરતજ સમજી ગઈ કે શાહજહાં પોતાના કામમાં સારી રીતે ફતેહનંદ નીવડી છે. તેથી તે જુદી ડોશી કહેવા લાગી કે “આ નાપાક જાદુગરણી! આખરે તને તારાં જુરાં કૃત્યનું ફળ મળ્યું ખરું! તેં હજારો શાહજહાં અને જુવાનીઆઓને નાલક ખુવાર કર્યાં છે. છેવટે આ શાહજહાં તારા માથાની મળી.” શાહજહાં તુરતજ ઘોડા ઉપરથી ઉતરીને પેલી મરીયમને ધણીજ હિંતથી મળી. મરીયમ શાહજહાંને જોઇને ઘણી ખુશી થઇ. મરીયમને તેણે કહ્યું કે “આ ઘોડીપર એક પગુ જીન બેસતું આવતું નથી, માટે કંઈક ઉપાય કરો! પેલી મરીયમે પેલા ઘોડાવાળાને પેલું પાંજરું પોપટ સાથે પોતાને ત્યાં લાવવા મોકલ્યો, અને પોતે તે ઘોડીના પર બંધ બેસતું જીન તૈયાર કરવા લાગી. પછી પેલી શાહજહાંને જણાવ્યું કે “પેલા પાંજરાને લઇ તમે તુરત આ ઘોડીપર સ્વાર થઇ તમારા મુલક તરફ રવાને થઇ જાઓ. જે રસ્તામાં તમારી પાસે તે ઘોડી વેચાતી માગે તોપણ તમે તેને તે આપશો નહિ, તેમ છતાં જે તમારે આપની પડે તો લગામકાઠી લેજો, નહિ તો હુખમાં આવી પડશો.” આ વાતનિત ચાલતી હતી. તે દરમ્યાન પેલા ઘોડાવાળા પાંજરું લઇ પાછો આવ્યો. તેને પેલા બે ઘોડા પાછા મૂકવા મોકલ્યો. અને તે શાહજહાં મરીયમને પગે પડી પેલી ઘોડીપર સ્વાર થઇ પેલું પાંજરું હાથમાં લઇ ચાલી નીકળી.

પેલી શાહજહાં પોતાના મનમાં ઘણી ખુશી થવા લાગી, કારણ કે પેલી જાદુગરી રાણી પોતાના હાથમાં આવી ગઇ હતી, તેથી તેને કંઈ પણ ધારતી ન હતી. ખરું જોતાં તો તેને હજુ ઘણીજ કાળજી રાખવાની જરૂર હતી. ત્રણ દિવસ મુસાફરી કર્યા પછી તે એક મોટા શહેરમાં આવી પહોંચી. ત્યાં તેને એક ખુદા માણસ મળ્યો. તે આ શાહજહાંને કહેવા લાગ્યો કે “બલી જોરત! મને મહેરબાની કરીને કહેશો કે તમો કયાંથી આવ્યાં છો?” તે શાહજહાં મહેરબાનુના જવાબપરથી તે વધારે વાત કરવા લાગ્યો, એવામાં એક ખુદી જોરત ત્યાં આવી અને પેલી ઘોડી તરફ જોઈ રહી અને પછી બેધંક રડવા લાગી.

પેલી ખુદીને રડતી જોઇ પેલાં બંને વાત કરતાં યુગ થઇ ગયાં, અને તેની દિલગીરીનું કારણ પ્રજ્ઞા લાગ્યાં. પેલી ખુદી બોલી કે “સાહેબ! આ ઘોડી જે મારા છોકરાની ઘોડીને તદ્દન મળતી આવે છે વાસ્તે હું ધારું છું કે જે તે જીવતી હોય તો આજ હોવી જોઈએ. મારો છોકરો તે ઘોડીના નાથથી અતિ ધણે મુઝાય છે અને તેના વગર તેની જીંદગી નકામી થઇ ગઈ છે માટે મને આ ઘોડી વેચાતી આપો તો હું સારું તમો જે માગશો તે હું આપીશ અને તમારી મોટી આભારી થઇશ.”

શાહજહાંએ જવાબ આપ્યો કે “અરે બલી ડોશી મા, જે ઘોડીને મારે વેચવી નથી. તે મને મારા પ્રાણ કરતાં પણ અધિક વહાલી છે.” શાહજહાંનાં આવાં વચન સાંભળીને પેલી ડોશી વધારે વધારે ડસડાં મરી રડવા લાગી, અને બોલી કે “અરે બલી બાનુ જે તમો મને આ ઘોડી નહિ આપશો તો હું અને મારો છોકરો અફસોસ કરતાં મરી જઈશું.” શાહજહાંને દયા આવી અને તેથી બોલી કે “આ ઘોડી એટલી તો સારી છે કે કદી પણ તેને વેચી શકાય નહિ. તમારે મારી પાસે બીજું કંઈ માગવું હોય તો માગો.” પેલી ખુદીએ ધણીએ કાલાવાલા કર્યાં પણ તે શાહજહાંએ કંઈ પણ માન્યું નહિ. તેથી તે ખુદીએ પોતાની જાદુજ વિદ્યાના બળથી એક મોટા રાક્ષસ બોલાવ્યો. રાક્ષસ તુરતજ હાજર થયો અને તે શાહજહાંને તેના ઘોડા સાથે તેમજ પેલી ખુદી ડોશીને ઉઘાડીને પેલા જાદુજ શહેરમાં તે રાણીનક

મહેલમાં લઇ ગયો. ત્યાં ગયાબાદ પેલી શાહનુદીને કહેવા લાગી કે હજુ પણ કહું છું કે મને આ ઘોડી વેચાતી આપ નહિ તો તારી તેમજ તારા પોપટની માદી વશે યશી.” પેલી ચતુર શાહનુદીએ વિચાર્યું કે આ યુદ્ધી મારી પાસેથી બળાતકારે પણ આ ઘોડો લઇ તો લેશે, માટે ઘોડી આપી દેવી એ વધારે સારું છે. પરંતુ જે તેની લગામ કાઢી લેઇ મરીયમને અપાય તો સારું. એમ ધારી તે શાહનુદી બોલી કે તમારા વચનને આધિન થઇ આ ઘોડી આપી દઉં છું પરંતુ મને અહીંથી કુશળક્ષેમ જવા દેવાને તમે વચન આપો. પેલી યુદ્ધીએ તેમ કરવા કમ્બલ કર્યું. તેથી પેલી શાહનુદી પોતાના હાથમાં પંજરું લઇ પેલી ઘોડીપર બેસી મરીયમને ઘેર ગઇ. અને ત્યાં ગયા બાદ ઘોડીની પેલી લગામ કાઢી લઇ પાંજરું હાથમાં રાખી મરીયમના ઘરમાં ચાલી ગઇ. પેલી યુદ્ધી કે જે ઘોડી લેવાને તેની પાછળ પાછળ આવી હતી, તેણે જોયું કે ઘોડીની લગામ કાઢી લીધી છે ત્યારે તો તે નિરાશ થઇ, કારણ કે આ યુદ્ધી આ ઘોડી કે જે જાદુજી રાણી હતી તેની મા થતી હતી. હવે લગામ વિના પોતાની દીકરીને અસલ રૂપમાં લાવી શકાય તેમ ન હતું તેથી તે પણ મરીયમના ઘરમાં તેની પાછળ પાછળ ગઇ. મરીયમ શાહનુદીને તથા તેની પાછળ આવતી યુદ્ધીને જોઇ કહેવા લાગી કે “ તમે મારા ઘરમાં કેમ આવ્યાં છો ! પેલી યુદ્ધી બોલી કે “ આ જુવાનજાનુ મારી ઘોડીની લગામ ચોરી લાવી છે. તે આપતી નથી. ” શાહનુદી બોલી કે “ આ યુદ્ધી ડોશી મારી પાસેથી બળાતકારે મારી ઘોડી તો લઇ લે છે પરંતુ લગામ પણ લે છે ! ચતુર મરીયમે શાહનુદીને ઝાળખી તો હતીજ. અને વળી આવા જવાબથી તુરત સમજી ગઇ કે આ ઘોડી તે પેલીજ રાણીજ છે. અને આ યુદ્ધી ડોશી તે રાણીની મા હોવી જોઇએ. પછી તે બોલી કે “ તમે નાહક લડશો નહિ. મેં તમારી બંનેની વાત સાંભળી લીધી છે. હવે હું તમને વ્યાજખી ન્યાય આપીશ. પણ જ્યાં સુધી તમારો ન્યાય આપું નહિ ત્યાં સુધી તમારે તમારા મુકામે ચાલ્યાં જવું. પેલી યુદ્ધી તો રાજી થઇ ત્યાંથી ઘોડી લઇ ચાલતી ઘઇ. તેના મનમાં હતું કે આ યુદ્ધીને તો દરબારમાં બોલાવી ધન-કાવીશું એટલે તુરત લગામ આપી દેશે.

તેના ગયા પછી પેલી શાહનુદીએ પોતાની તમામ હકીકત તે બહી મરીયમને કહી સંભળાવી. મરીયમે તેની એટલી હિંમત બદલ શાબાશી આપી. અને પછી પોતે એક સીસોટી વગાડી કે તુરત એક ચાર પાંખોવાળો કઠાવર રાક્ષસ આવી ઉભો થયો. અને પૂછવા લાગ્યો કે “ મને શા માટે બોલાવ્યો છે ! જે કામ હોય તે સુખેથી કહો ! પેલી મરીયમે જણાવ્યું કે “ બહો રાક્ષસ ! આ વખતે આપણે પ્યારી બુલબુલના છોકરા શમ્સલતે બચાવવો જોઇએ છીએ, માટે તું તાકીદે તુર્કેસ્તાનમાં તેના મહેલમાં જઇ બધી વાતથી તેને વાકેફ કરી તેને તેના બન્કર સાથે જલદી તેડી લાવ. વળી કહેજે કે શાહનુદી શમ્સલ સેન્ટહેલીનાના પ્રખ્યાત સુલતાન અબ્બાસખાનની શાહનુદી બેદરખાનુ સાથે પરણ્યો છે અને તે બેદરખાનુ પણ તેની સાથેજ છે, ” તે બહો રાક્ષસ કે જેનું નામ જીન હતું, તે આ હુકમનો અમલ કરવા તાકીદે ઉપડી ગયો.

પેલી મરીયમે બીજી સીસોટી વગાડી બીજા રાક્ષસને બોલાવી અંધી વાતથી વાકેફ કરી સેન્ટહેલીનામાં અબ્બાસખાનની પાસે મોકલ્યો.

પેશે જીન રાક્ષસ ધણીજ તરારથી પ્યારો બુલબુલની પાસે ગયો, અને તેને ધણીજ નમનનામથી સલામ કરો સર્વે બીનાથી સારી રીતે વાકેફ કર્યા બાદ જણાવ્યું કે હવે તમારે જેમ બને તેમ તાકીદે તેની મદદમાં જવું જોઇએ. આ વખતે તે પ્યારી બુલબુલની મા પણ ત્યાંજ હતી તેમજ તાકીદે મદદે જવાનો દરજી દીધો.

આ બખસરી પ્યારી બુલબુલ ધણીજ ખુશી થઇ અને તુરત કહીને પેલા જીનરાક્ષસને પગે પડી તેનો તેમજ મોકલનાર મરીયમને ધણીજ ઉપકાર માનવા લાગી. તેણે તુરતજ પોતાનું લશ્કર એકઠું કરવા હુકમ આપ્યો. પ્યારો બુલબુલ પોતાનો માનને પણ સાથે આ રવા જણાવ્યું તેથી તે પણ પોતાના ફરોબાર્થ લશ્કર સાથે ત્યાં જવા ઉપડી.

સેન્ટહેલીનાનો સુલતાન કે જેને તાજખાન કહેવાયો હતો, તેની પાસે પેશે બીજો રાક્ષસ ગયો,

અને તેને સઘળા ખીતાબી વાકેફ કર્યો. સુલતાન પણ પોતાની પ્યારી બેટીની મદદે જવાને તૈયાર થયા. જો કે તે તાજખાનનો કેદી હતો, પણ હવે પોતાની દીકરી શાહજહા શમ્સલ સાથે ખુશીયા પરણી છે માટે તાજખાન કંઈ પણ હરકત લેશે નહિ. એમ ધારી ધણા જખરા અને જાદુઇ લશ્કર સાથે તખ્તે જવા લખડયા.

તાજખાન કે જે પોતાના બાણેજ શમ્સલની શોધમાં ધણી મુશ્કેલી પડી હતી તે પણ ધરને ચલાવે આ બંને લશ્કરો લઈ ત્યાં પહોંચ્યાં ત્યારે તેજ સ્થળે પોતાના લશ્કર સાથે આવી પહોંચ્યા હતા.

આ પ્રમાણે ત્રણ જખરદસ્ત લશ્કર એકઠાં થયાં અને તેઓ એકબીજાને ધણા પ્રેમથી મળ્યા.

પેલી પુઠ્ઠી કે જે જાદુગીરી રાણીની મા થતી હતી, તેણે બલી મરીયમને પોતાના મહેલમાં બોલાવી ધણી ધનકાવાને કહ્યું કે “જો તું લગામ મને નહિ આપે, તો હું તને ગરદન મારીશ. માટે લાવ મને સોપી.” મરીયમે ધીમેથી કહ્યું કે “અરે મારાં નામદાર બાતુ! હું તમારા હુકમને આધિનજ છું. તમે ના કહેશો તોપણ આ લગામ તો તમનેજ આપવાની છે, પરંતુ જો આજને આજજ આવી દઉં તો અન્યાયી કહેવાડું, અને લોકોમાં મારી અપમાનિત થાય, માટે મને એક અઠવાડીઆની રજા આપો. નંધા હું લોકોને જાહેર કરીશ કે હું એક અઠવાડીઆ સુધી પાકો ચિચાર કરી આ લગામ તેના ખરા માલિકને સ્વાધીન કરું છું. આ યુવામડી બીટી કપડી ને દગાખોર છે તેને પણ રાણી સાહેબને સોંપું છું, જેવા તે યોગ્ય શિક્ષા કરશે. પછી આપ તેને જંગલી પશુ બનાવી દેજો. હું આપની મારી માગીને કહું છું કે મારી આપજને ખાતર આપ એક અઠવાડીક ધીરજ રાખશો.” પેલી પુઠ્ઠી જાણતી હતી કે મારી દીકરા કે જે આ શહેરની રાણી છે તેની વિશ્વાસુ મરીયમ છે માટે તેના બોલવાપર વિશ્વાસ રાખવામાં કંઈ પણ હરકત નથી, તેથી તે બોલી કે “બલી મરીયમ! હું તારા કહેવાપર વિશ્વાસ રાખું છું. જો કે તમારી રાણી અત્યારે ધણી દુઃખી છે, અને તે લગામ આપ્યા સિવાય પોતાની અસલ સ્થિતિમાં આવી શકે તેમ નથી, તોપણ તું દુનીઆમાં ન્યાયી ગણાય માટે તારું કહેવું હું કમુલ કરું છું.” મરીયમે જવાબ દીધો કે “મારાં નામદારબાતુ! મને રાણી સાહેબ મારા પ્રાણ કરતાં પણ અધિક છે, તેમની આવી સ્થિતિ જોઈ મને બહુજ દિલગીરી થાય છે, પરંતુ ન્યાયી કહેવડપ્રવાની ખાતરજ મારે આ પ્રમાણે કરવું પડે છે તો ક્ષમા આપશો. વળી મારે નમને જણાવવું જોઈએ કે આ નિમકહરામ બાંદી કે જે પહેલાં ધણીજ ગરીબી હતી, તેથીજ રાણી સાહેબે તેના પર અતિથય વિશ્વાસ મૂક્યો હતો, અને તેમના વિશ્વાસનું આ પરિણામ થયું છે, તેને સખત વિક્ષા થવી જોઈએ.” ત્યારબાદ પેલી પુઠ્ઠીની રજા માગી મરીયમ પોતાને મુકામે ગઈ.

આ અઠવાડીઆની અંદર તો ત્રણે લશ્કરો ત્યાં આવી પહોંચ્યાં હતાં. તેમણે પેલી રાણીને તેની માને તથા તેમનાં તમામ બદમાશ માણસોને પકડી કેદ કરી લીધાં. ત્યારબાદ પ્યારી પુત્રપુત્રે તે રાણી તથા તેની પુઠ્ઠી માને જાન લીધી પછી તે દુષ્ટ રાણીએ જે હજારો જુવાનીઓને ખુવાર કરી મૂક્યા હતા, તેમની સુલાકાત લીધી. તે બધા જુદા જુદા પથુઓના રૂપમાં હતા. તપાસ કરતાં પેલી મરીયમે જણાવ્યું કે આ બધાની લગામે તે રાણીએ એક લોખંડની પેટીમાં રાખી મૂકી છે, તે લગામે લાવી તમારી જાદુઈ વિદ્યાના બળે તે સઘળાઓને તેમના અસલ રૂપમાં લાવો. આ કામમાં હું તમને જોઈશી મદદ આપીશ. પછી તેના કહેવા પ્રમાણે પુત્રપુત્રે તે લગામોના પતો મેળવી મરીયમની મદદથી સઘળા જુવાનોને તેણે પોતાના અસલ રૂપમાં લાવી મૂક્યા.

આ જુવાનીઓ કે જે ધણી મુશ્કેલી મિચારા આ દશાને પ્રાપ્ત થયા હતા, તેઓ રાણી પુત્ર-પુત્રને પગે પડી તેને હજારો આશીરવાદ આપતા પોતપોતાને દેશ ચાલ્યા મયા. તેમાં કેટલાકતો મોટા શાહજહાઓ હતા.

રાણી પુત્રપુત્રે પોતાનો શાહજહા શમ્સલ કે જે પોપટના રૂપમાં પાંજરામાં હતો, તે પાંજરા સાથે શાહજહા બેદરબાતુને બોલાવી મંગાવી અને તેના પર પાણી છાંટી તેને પાછો અસલ રૂપમાં લાવી.

શાહજહા શમ્સલ પોતાની મા, તથા માની મા તથા મામા તાજખાન તથા પોતાના સમરા અમે-

અખાન વગેરેને બેઠાં બેઠાં વિરમ્ય થયો, તેણે તે સંધ્યાએને અતિ પ્રેમથી નમન કર્યું.

ત્યારબાદ તેઓએ પેલી મરીયમને બોલાવી તેનો બધો ઉપકાર માનવા લાગ્યા રાણી યુલયુએ તેને કહ્યું કે “ મારી ઉપર તારો એટલો બધો ઉપકાર થયો છે કે તેનો બદલો કેમ લાગવો તે પણ હું સમજી શકતી નથી. આખી દુનીઆમાં જે કોઈ કરી શકે તે કરતાં તમે બધુંજ ઉત્તમ અને ન બની શકે તેવું કાર્ય કર્યું છે. હું તમારો પુરોતો બદલો તો આપી શકતી નથી, તોપણ તમને એક નજીબ વસ્તુ બખાસ કરું છું અને તે એજ કે આ શહેરનાં રાણી તમને બતાવું છું. અને આશા છે કે આવા જાદુઈ શહેરમાં તમારા જેવાં વૃદ્ધ અને જાદુઈ વિદ્યામાં બાહોશ બાનુની સત્તા થવાથી બધી સારી રીતે કારોબાર ચાલશે. પેલી મરીયમ પ્રથમ તો બહાંએ ના પાડી, પરંતુ પેલી રાણીએ એટલો આગ્રહ કર્યો કે છેવટે તેને તેના હુકમને માન આપવું પડ્યું. પેલી બહી મરીયમ બોલી કે “ ઓ નામદાર સખી રાણી હું આપના હુકમનો અનાદર કરી શકતી નથી પરંતુ હું આપની પાસે માગી લઉં છું કે તમારે તેમજ શાહજાદા શમ્સલે મારી પાસે દરહંમેશ આવના રહેવું. આપની સુલાકાતથી મને અલાનંદ થાય છે. ” રાણીએ માગણી કબુલ કરી.

હવે શાહજાદા શમ્સલ તથા શાહજાદી બેદરબાનુનાં લગ્નને માટે તૈયારી કરી. આખા શહેરમાં મોટી ધામધુમથી તે કિયાને વારંતે તૈયારીઓ થઈ. બહી મરીયમ કે જે આ વખતે તે શહેરની રાણી થઈ હતી તેણે પોતાના આખા રાજ્યમાં એક મહીના સુધી આનંદ ઝોત્તવ ચલાવ્યો. લોકો મોજમગ્નમાં દિવસો ગુજારવા લાગ્યા. અને શાહજાદો શમ્સલ તથા શાહજાદી બેદરબાનુનાં લગ્નમાં આનંદથી ભાગ લેતા હજારો આશીરવાદ દેવા લાગ્યા. શાહજાદીનો પિતા અલેઅખાન તાજમીજને આપેલા અપમાન માટે તાજમીજનો વારંવાર ક્ષમા માગવા લાગ્યો.

આ લગ્ન થયા બાદ સર્વે પોતપોતાને મુકામે જવા ઉપડ્યા. તુર્કિસ્તાનનો શહેનશાહ શમ્સલ ઘણે વરસે પોતાને દેશ પાછો આવ્યો જાણી તમામ અમીર ઉમરાવો તથા રેયત ધણીજ કાદમાઠથી શહેનશાહને માન આપવા માટે સામા આવી શહેનશાહ શમ્સલ તથા તેની પ્યારી રાણી બેદરબાનુને એક હાથી ઉપર બેસાડી વાજતે ગાજતે શહેરમાં લઇ ગયા.

પોતાનો બેટો ધણી વરસે પાછો આવ્યો, તેમજ આખી દુનીઆમાં સૌથી વધારે ખુશસુરત શાહજાદી બેદરબાનુ તેને મળી, માટે પ્યારી યુલયુએ કરોડો રૂપિયા ધનાંદા કર્યા. બંદીવાનોને મુક્ત કર્યા, અને લાખો રૂપિયાનાં લોકોપયોગી આંધકામ કરવાની પરવાનગી આપી. પોતાની આખી બાદશાહતમાં એક માસ સુધી આનંદ ઝોત્તવ ચલાવ્યો.

આ લગ્નથી શાહજાદો શમ્સલ તથા શાહજાદી બેદરબાનુ ધણીજ સુખી થયાં, અને તેથી તેમનાપર પડેલાં અપાપ દુઃખોને પણ તેઓ ભૂલી ગયાં. ઇશ્વર કૃપાથી શાહજાદી બેદરબાનુને પેટ એક વરસ પછી પુત્ર જનમ્યો તે પણ તેના બાપના જેવોજ ખુશસુરત હતો. શહેનશાહ શમ્સલે તેનું નામ અલીસુલ પાડ્યું. વળી બીજા એક વરસ પછી એક બીજો પુત્ર થયો તે પણ તેવોજ રૂપાળો હતો. તેનું નામ શાહજાહબાનુ રાખવામાં આવ્યું હતું.

આ બંને પુત્રો ધણીજ રૂપાળા તથા હોંશીઆર હોવાથી તેમનાં માત પિતા તથા દાદી યુલયુલને ધણીજ પ્રિય લાગતા. ઉમર લાવક થતાંજ તેમને ઉત્તમ ગુરુઓના હાથ નીચે રાખી સારી રીતે કેળવણી આપી જેથી તેઓ પણ તેમના પિતાના જેવાજ ઉત્તમ શુણ્ધિ દીપી નીકળ્યા.

સેંટેલીનાના સુલતાને પુત્ર તહિ હોવાથી પોતાના બાણેજ અલીરસુલને વારસ તરીકે આપવા શહેનશાહ શમ્સલની પાસે માગણી કરી, શાહજાદાએ પોતાના સસરાની માગણી સ્વીકારી શાહજાદા અલીરસુલને મોકલી આપ્યો.

શહેનશાહ શમ્સલ તથા તેની માનીતિ અને બાહોશ રાણી બેદરબાનુએ એની રીતે રાજ્ય કારોબાર ચલાવ્યો કે તેમના કારોબારથી આખા રાજ્યની તમામ પ્રજા બેહદ આશીરવાદ દેવા લાગી.

આ વાર્તા પુરી થયા બાદ શહેનશાહીએ નામદાર સુલતાન તથા તેની મોટી બેનને પૂછ્યું કે

“ કેમ ; તમે નામદારને મારી આ વાર્તા પસંદ પડી કે ? અગર એથી વધુ રસિક વાર્તા સાંભળવાની તમે નામદારની મરજી હશે તો હું તમને કહી સંભળાવું તે દરમ્યાન મારી જીંદગી બદલાવો હુકમ થશે.” સુલતાને તે હુકમ આપ્યો એટલે શહેરનાદીએ નવી વાર્તા શરૂ કરી.

ફેતનાબ તથા અલીસાકરની વાર્તા.

આગલા વખતમાં તુર્કસ્તાનમાં દમાસ્કસ નામે પ્રખ્યાત શહેર હતું. આ શહેર ફતીઆમાં મોટાં શહેરમાંનું એક શહેર ગણાતું હતું. તેના ઘેરાવે ૩૦ મૈલ જેટલો હતો. તે શહેરના સાદમિક વેપારીઓ દેશપરદેશમાં કરોડો ફતીઆના વેપાર ચલાવતા હતા. તે શહેરમાં એટલો તો ધંધો ચાલતો હતો કે ખીજ પરદેશી લોકો ઉઘોગી નિયાળને નામે તેને ઝોળખતા હતા. તે શહેરના રસ્તા પહોળા અને સફાઈપંથ સીધા હતા. રસ્તાની બંને બાજુએ રોડનકદાર અને બપકાબધ મોટી મોટી દુકાનો આવેલી હતી સર્વથી દુકાનો એક સરખા ઘાટની અને સરખી ઉંચાઈની હોવાથી ધણીજ રમણીય લાગતી હતી. તે બબ્બે દુકાનો તરફતરેફવાર માલથી ભરપૂર હતી. તેના બજારમાં અનેક દેશના વેપારીઓ પોતપોતાના જુદા જુદા પરદેશમાં દેખા દેતા હતા. શહેરની ચારે તરફ વિશાળ અને સુંદર બાગબગીચા આવી મચ્છા હતા. તે બગીચાઓમાં તરેફતરેફવારનાં ફૂલગોડો તથા સુંદર વેલો અને ખીજાં અનેક મેવાનાં વૃક્ષો ઝૂમી રહ્યાં હતાં, બાગમાં ફરવાને સડકો ખાંધી દીધી હતી, તેનાપર બેસવાને માટે સુંદર બેઠકો તથા કોચ ચૂકી દીધા હતા. ઠંડાણે ઠંડાણે સુંદર ડુવારા દેખા દેતા હતા. આ સર્વળા દેખાવથી શહેરની શોખામાં ધણીજ વધારો થતો હતો.

શહેરના શોખીન લોકો તથા મોજશ્વા શેડીઆઓ સાંજ સવાર આ બગીચાઓમાં હવા ખાવા આવતા હતા. તેમની રમત ગમતને વારને બાગના મધ્ય ભાગમાં વિશાળ અને બબ્બે મકાનો બાંધ્યાં હતાં. દરેક મકાનમાં નાના હોલ પુષ્કળ હતા. અને તે દરેક હોલમાં બે ચાર માણસોના ઉપયોગમાં આવે તેટલો સામાન રાખવામાં આરતો હતો. જુવાન લવનાઓ તથા શોખીન પુરૂષો આ મકાનોનો વિશેષ ઉપયોગ કરતાં હતાં. તે સિવાય શહેરમાં ઠંડાણે ઠંડાણે પુષ્કળ હમમખાનાં (નાહવાની જગાઓ) આવી રહ્યાં હતાં, જેમાં રાત દહાડે હજારો આળસુ માણસો પડી રહેતા હતા.

આવા બબ્બે શહેરમાં એક સોદાગર રહેતો હતો, જેણે પોતાના ઉઘોગથી તથા ધંધાની ખંત રાખ્યાથી ધણી મોટી દોલત ભેગી કરી હતી, અને તે દોલતને જોરે તે ધણી આખરબરી રીતે રહેતો હતો. તેનું નામ સમસુદીન હતું. આ સોદાગરને એક દીકરા અને એક દીકરી હતાં એટલું નામ અલીસાકર હતું. પૃથ પાછળથી પ્યારાના અલીને નામે લોકો તેને ઝોળખતા હતા. તે એક ધણો ખુશસુરત જુવાન હતો. અને અસલથીજ ચંચળ હોવા છતાં તેના પિતાએ મખેત્ર વિક્રમે રાખીને તેની ચંચળાઈને ધણી સારી રીતે ખીલવી હતી. તેની બેટીનું નામ પ્યારી જેન રાખ્યું હતું આ દીકરી એટલી તો ખુશસુરત હતી કે તેને એકજવાર ભેગાથીજ માણસ બેભાન થઈ જતું.

સમસુદીન મોટી દોલત મૂકીને મરણ પામ્યો. તેની વખારમાં એકસો કરતાં વધારે માંસડી ઉંચા રેશમી કાપડની હતી, જે ઉપર “ બગદાદ માટે ” એટલા ચપ્પે મોટા અક્ષરે લખેલા હતા અને તે ખાસ દેશાવર મોકલવા માટે તૈયાર કરીને રાખી મૂકેલી લાગતી હતા.

સીરીઆની રાજધાની દમાસ્કસમાં તે વખતે સુબેમાનનો બેટો મકમદ અનેની રાજ ચલાવતો હતો. હારન-અલ-રસીદ જે બગદાદમાં રાજ ચલાવતો હતો. તેણે આ મોટું રાજ્ય પોતાના આ સગાને અક્ષિસ કર્યું હતું.

સમસુદાનના મરણ પછી એક દિવસે અલીસાકર પોતાની મા સાથે ઘર સંખાધી વાતચીત કરતો હતો, ત્યારે પોતાના મરનાર બાપની વખતમાં પડેલી પેલી ગાંસડીઓ વિષે જણાવીને પૂછવા લાગ્યો કે તેની ઉપર મોટા દરકતથી “બમદાદ માટે” આટલા ચપ્પો લખવાનું શું કારણ હતું? તેની માએ જવાબ આપ્યો કે “મેટા! તારો બાપ દેશેદેશે મુસાફરીના ધંધો કરતો હતો, અને જે દેશ જતાનો હોય તે દેશનું નામ આગળથી જે માલ તૈયાર થતો ત્યજ તેની ગાંસડીઓ ઉપર લખી રાખતો હતો. તેણે બમદાદ જવાની તમામ તૈયારી કરી રાખી હતી. અને એક બે દિવસમાં તે જવાનો હતો. તે દરમિયાન પોતે કુદ મોતના પંજરામાં સપડાઇ ગયો, આ ચપ્પો બોલનાં તો તેની છાતી ભરાઈ આવી, અને પોતાના ખ્યાલ ધણુના યાદનાં તેની આંખો આંસુથી ભરી દીધી, ને ચોધાર રડવા લાગી.

છતાં શરતે રૂદન પોતાની માન કરતા જોઇ અલીસાકર અતિ ધણુ દિલગીર થઇ ગયો. તે પછુ પોતાનાં અશ્રુને અટકાવી શક્યો નહિ. કટલીકવાર સુધી રૂદન કર્યા બાદ તેણે પોતાનાં આંસુ ઢૂંછી નાખી ધીરજ રાખી પોતાની માને દિલાસો આપવાને કહ્યું કે “જ્યારે મારા વહાલા પિતાએ આ માલ બમદાદ માટેજ તૈયાર કાષિલો છે. અને કુદરતે તેને બમદાદ જતો અટકાવ્યો તો હું તે માલ બમદાદ લઇ જઇ વેચી આપીશ. મારે જલદી બમદાદ તરફ કપડી જવું જોઇએ, કારણકે જે વખત પો. ઇશું તો આલોતો ગયાડો થશે. અને તેની બરાબર કિંમત ઉપજશે નહિ.”

સમસુદાનની વિધવા પોતાના બેટાને ધણીજ આહતી હતી, તેથી તેનો આ હરાવ સાંભળી ધણી દિલગીર થઇ. તે બોલી કે “મેટા! તારા બાપનો ધંધો તે પ્રસંદ કાષો તેથી હું ધણી ખુશી છું; પણ હજુ તું બાળક છે. તને વેપારી કામની બરાબર માહિતી નથી, વળી લાંબી મુસાફરીના થાક તેમજ તેમાં પડતાં અનેક સંકટો તારાથી ખમાશે નહિ હજુ તું દરેક વાતે કાચો છે. વળી હાલ હું ધણી દિલગીરીમાં છું, તેમાં તારા જવાથી અતિથમ વધારો થશે, માટે આપણો માલ આ દમાસ્કસ શહેરનાં વેપારીઓનેજ આપી દઇ થોડા નશા ઉપર સંતોષ પામીશું તો વધારે સાફ. મુસાફરીનાં અસલ સંકટો વેઠવા કરતાં થોડો નફો વધારે પ્રસંદ કરવા જોગ છે.”

પણ અલીસાકર મક્કમ નિચારનો હતો તેથી તેનો કરેલો હરાવ ફેરવવા માટે તેની માએ કરેલી કાચિશ ફોકટ ગઇ; તે નિચારીએ અલીસાકરને ધણુએ સમજાવ્યો પણ તે કરી વાને સમજ્યો નહિ, તે તો મુસાફરી કરવા માટે મજબુત ઠઠ કરી બેઠો. મુસાફરી કરીને જુદી જુદી જગા જોવાની, અને પોતાના મનને વધારે અકલકથી ભરવાની ઇચ્છા થયાથી પોતાની માની કસાપીત અને તેનાં આંસુ તેની આંખ નકામાં ઘઈ પડ્યાં. બજારમાં જઇ અલીસાકરે થોડાક ગુલામો ખરીદ કીધા, અને એન્સો ઉંટ બાડે લીધાં, અને બીજા પાંચ છ વેપારીઓ, જેઓ વેપારને માટેજ બમદાદ જતા હતા તેઓની સાથે પોતાની વહાલી મા તથા બહેનની રજા લઇ બમદાદ શહેર તરફ રવાના થયો.

આ વેપારીઓની સાથે એટલા તો ગુલામો હતા કે રસ્તામાં બીદુઇન જાતના બટકતા આરવ જુઝારાઓની તે લોકોને મિલકલ ધાસ્તી હતી નહિ. લાંબી મુસાફરીથી તેઓ સર્વે થાકી ગયા હતા પણ બમદાદ લાંબામાં સહીસલામત કરી પણ દરકત વગર આતી પહોંચ્યા કે તે લોકોના થાક ઉડી ગયો.

તેઓ સર્વે એક મોટી અને સવડ પડતી ધમશાળામાં ઉતર્યા. પણ અલીસાકરની તદન જુદાજ રહેવાની મરજ હતી, તેથી એક વખાર બાડે લઇ તેમાં તેણે પોતાનો સામાન સંભાળીને મૂક્યો. તેની પડોશમાં એક ધણું સુંદર મકાન હતું, જેમાં તરેહ તરેહના કુવારા ઉડતા હતા તેમજ એક ધણી મનોહર બામ હતો, તેની રજાઆમણી બેઠો બાડે લઇને તેમાં કંતર્યા. થોડાક દહાડા સુધી મુસાફરીના થાક ઉતર્યા પછી સુંદર અને ઇચ્છી પોશાક પહેરી એક ચાકરના હાથમાં ઉંચા રેશમી કપડાંની પેટી આપી તે બંધરમાં ગયો કે જ્યાં વેપારીઓ પોતાનો માલ વેચતા તથા ખરીદતા હતા.

સર્વે વેપારીઓએ તેને ધણુ માનમરતબાથી આવકાર આપ્યો. એક તબંબર વેપારીએ તેનો માલ બરાબર કિંમત ખરીદ કીધો. આ પ્રમાણે દરેકજ અલીસાકર જે માલ બજારમાં લઇ જતો હતો તેની

ધણી સારી કીમત તેને આવતી હતી, કારણ કે તેના માલ ઘણાજ સારા હતા, તેથી તવગર લોકો ધણી ખુશી સાથે જાહે પૈસા આપી ખરીદતા હતા.

અંતે એકજ કાપડની ગાંસડી વેચવાની રહી હતી તે પોતાના ઘરમાં લાવી મૂકી. તે ગાંસડી લઈ જ્યારે તે બજારમાં ગયો, ત્યારે બધી દુકાનો બંધ થએલી તેને માલમ પડી. તે જોઈ અલીસાકર ધણી અનખખ થયો. પૂછપરછ કરતાં જણાવ્યું કે એક મોટો તવગર વેપારી મરી ગયો છે તે તેને ત્યાં સર્વ વેપારી ગયા છે. અને તેઓ એક મસીદમાં બંધી કરશે.

અલીસાકરે મસીદ ક્યાં છે તેની ખબર કાઢી. પછી તેણે પણ ત્યાં જઈ બંધી કરવા ધાર્યું. મસીદની નિશાની મેળવીને પોતાના શુલામને હસ્તક માલ આપીને તેને પાછો ઘેર મોકલી દીધો, અને પોતે પેલી મસીદમાં કે જ્યાં બધા વેપારીઓ પેલા કાપડની રૂપરમાં બંધી કરતા હતા ત્યાં ગયો. અલીસાકર ત્યાં ગયો તે વખતે સર્વે તે મડદાની ક્રિયા કરતા હતા. તે કરી રહ્યા પછી તેઓ તેને ઘાટવાની જગ્યાએ લઈ ગયા, અને તેને ઘાટી તેની આગળ કાળજી કેટલુંક બખ્યા, અને મરનારના બધા દોસ્તો અને સગા-વહાલાઓ તાબુઓ મારેલા હતા ત્યાં મેઢાં. તમામ ક્રિયા પૂરી થતાં નજદીક રાત પડવા આવી.

અલીસાકર ધારતો ન હતો કે આટલું બધું મોટું થશે, તેથી તેને ચેન પડ્યું નહિ, તેટલામાં તેને કાપડને જણાવ્યું કે અહીંના ધારા પ્રમાણે મરનારના શોકને માટે આપણે બધાએ અંગેજ ખાણું શેવું જોઈશે, અને આખી રાત અહીંજ કાઢવી પડશે. આ તાબુ મારેલા છે તેનું કારણ એ કે રાતનો દાર અને દિવસની ગરમીથી આપણને ઇજા થાય નહિ. આ વાત સાંભળી તે ધણી બીધો, અને ખોલવા લાગ્યો કે “અરે હું પરદેશી માણસ છું. આ શહેરના તમામ લોકો અને તવગર ગણે છે, તેથી મારી ગેરહાજરીમાં ચોરો આવીને માઈ ઘર લૂટી લેશે, અથવા મારાજ શુલામો પૈસાથી લલચાઇને સર્વ માલ-મતા લઈ નાશી જશે તો હું ક્યાં એ લોકોને પકડવા જઈશ ?” આમ વિચાર કરી થોડુંક ખાધા પછી કોઈ ના દેખે તેની રીતે તે ત્યાંથી નાસી ગયો, અને પોતાના મુકામે આવવા આશ્યો.

અલીસાકર બિચારો ગભરાટમાં અને ઉતાવળમાં રસ્તા ચુકતો ચુકતો એક મઘરાતે શહેરના દરવાજા આગળ આવી પહોંચ્યો. પણ આવીને જુએ છે તો અચૂરી કમખખતીમાં પુરી કમખખતી એ કે તે દરવાજાનું બારણું બંધ થયેલું હતું. બિચારો વિચારમાં પડ્યો કે હવે રાત કેમ કાઢવી ? બાકીની રાત કોઈ દેકાણે ચુમરવા તેણે વિચાર કર્યો, અને જ્યાં સુધી દરવાજાને ઉઘડે ત્યાં સુધી કોઈ દેકાણે રાત પુરી કરવાનો વિચાર કરી તે એક કબરસ્તાનમાં દાખલ થયો. આ જગો ગંજવર હતી અને તેની આસપાસ મોટું મેદાન હતું. તે એક ઉચી દિવાલ આગળ આવ્યો, કે જ્યાં એક ચોકસ મુકરર કુટુંબની મડદાં ઘાટવાની જગા હતી, અને તેની અંદર એક મોટી ખજુરી ઉગેલી હતી. ત્યાં ખીજાં કુટુંબોની પણ જુદી જુદી જગ્યા હતી, કે જેની દિવાલનાં બારણાં ઢાંકિલાં હતાં. જે જગ્યાએ ખજુરીનું ઝાડ ઉગેલું હતું ત્યાંનું બારણું ઉઘાડું હોવાથી અલીસાકર અંદર દાખલ થયો, અને ધાસપર મેડો, પરંતુ અગાણી જગ્યાપર તેને હાથ આવી નહિ. પાછો ઉઠી આણીગમ પેલીગમ રરવા લાગ્યો, પણ તેવામાં બારણાં ઉઘાડી સામેથી કોઈ બતી લાખે આવતું હોય તેમ જણાવ્યું, તેથી તદ્દન ગભરાઇને બારણું જેમ તેમ બંધ કરી, અથવાને માટે પેલી ખજુરીના ઝાડ ઉપર ચડી ગયો.

ઝાડ ઉપર ચડીને જુએ છે તો ત્રણ શુલામો તે જગ્યામાં દાખલ થયા. એક શુલામ, જે તે ત્રણમાં વડો હતો તેના હાથમાં ફાનસ હતું, અને ખીજા બે જણના ખબા ઉપર છ ફીટ લાંબી એક પેટી હતી. તે ઉતારી તે લોકો જમીન ઉપર મેલા, પછી તેમાંનો એક જણ બોલ્યો કે “બાઈઓ ! જે મારી સલાહ પ્રમાણે ચાલવું હોય તો આ પેટીને અહીંજ મૂકી શહેર તરફ રસ્તો પકડો !” પેલો વડો શુલામ બોલ્યો કે “નહિ, એમ નહિ કરવું, આપણે આપણી બાઈનો હુકમ બજાવવો જોઈએ, અને તેથી આ પેટી આપણે કાઢવી જોઈએ, નહિ તો આપણને બહુ ખમવું પડશે. બધા કમલ થયા. અને જે હથીઆરો તેઓ પોતાની સાથે લાવ્યા હતા. તેથી જમીન ખોદવા લાગ્યા, એક ઉઠો ખાડો ખોદી રહ્યા કે તેમાં પેલી પેટી મૂકી તેનીપર મોટી વાળી આલતા થયા. અલીસાકર ઝાડપર બેસીને બધી વાત સાંભળ્યા કરતો હતો,

તે જ્યારે પેલા શુલામે ગયા ત્યારે વિચાર કરવા લાગ્યો કે ખચિત એ પેટીમાં કીમતી ચીજ હશે, અને તેના ધણીએ કંઈ કારણ માટે અહીં દટાવી હશે. તેમાં શું છે તે જાણવાને માટે તુરત ઝડ ઉપરથી અલીસાકર નીચે ઉતરી. પેલા શુલામે તો ધણે દૂર ગયા હતા, તેથી તેની ધારતી ભાગી મધ. તે તુરત હાથે અને પગે જમીનપરથી માટી ખોદવા લાગ્યો, કે તુરત તે પેટી દેખાઈ, પણ તેને બંધ કરી તે ઉપર એક મોટું તાળું મારેલું હતું. હવે વળા તેની આશામાં હરકત પડી, પણ નાસીવાસ થયો નહિ. નબળીક સવાર પડવા આવી હતી, તેથી જરા સપુર ખમી, સરોદિય થતાં વાર જ્યારે એક પથર કબૂ તે તાળાને ભાંગી ધણીજ અધીરાધથી તે પેટી ઉઘાડી. અલીસાકર એવું ધારતો હતો કે તે પેટીમાં ખજાનો હશે પણ તેને બદલે તો તેણે એક ધણીજ ખુબસુરત જુવાન ઝોસ્ત જોઈ. તેના ચહેરાના રંગ ઉપરથી અને શુભાખ જેવા ખીલેલા માલો અને આસ્તે આસ્તે તે દમ ભેતી હતી તે ઉપરથી અલીસાકર જાણી લીધું કે જીવતી છે. પણ તે ધણે અજાણ્ય થયો કે તાળું ભાંગતી વખતે થયેલા ઘોંઘાટથી તે જાગી ઉઠી કેમ નહિ ? તેના ગળામાં જે હાર હતો તે ધણીજ કીમતી અને મોટાં મોતીના હાર હતો. તેણીના હાથની પહેાંચી અને કાનનાં ધરેણાં તમામ કીમતી હીરાના બનાવેલા હતા. આ ઉપરથી અલીસાકર વિચાર કરવા લાગ્યો કે કોઈ બાદશાહી કુળની બાનુ છે. તેને જોઈને અલીસાકરના દિલમાં એટલો તો જુરસો અંધ આવ્યો કે તેને આવી હાલતમાંથી છોડાવવા માટે તે પુરતી મહેનત કરવા લાગ્યો.

પહેલાં તો અલીસાકરે તે બાનુનું આરણ્ય, જે પેલા શુલામે ઉઘાડું મૂક્યો ગયા હતા તે બંધ કરીધું. ત્યાર પછી તે ઝોસ્તને પોતાના હાથમાં ઉંચકી પેટીમાંથી બહાર કાઢી ખુદી જમીન ઉપર મૂકી. જેની ખુદી હવામાં પેલીને મૂકી તેવી તે જરા જરા હોંસિઆર થવા લાગી, અને આંખ યોળાને ઉઠી ઉભી થઈ, અને અલીસાકરને જોયા વગર બોલવા લાગી કે “ઓ મારી વહાલી દાસીઓ મને કહો કે તમે ક્યાં છો ? મારી વિશ્વાસુ દાસી નરખાઇ ક્યાં ગઈ ? કેમ કોઈ બોલતું નથી ? ” જે દાસીઓ રાત દિવસ તેની પાસે રહેતી હતી, તે દાસીઓને તે બોલાવતી હતી, પરંતુ તેમાંની એકએ જવાબ દીધો નહિ ત્યારે તેને ધણી નવાઇ લાગી. છેલ્લે સરવાળે તેણે પોતાની આંખ ઉઘાડીને જોયું તો તેને માલમ પડ્યું કે આ તો કબરસ્તાન છે. તે જોઈ ધણીજ ગભરાઈને મોટેથી ખુબ પાડી ઉઠી કે “અરે શું સુવેલાં જીવતાં થયાં ?? કયામતનો ઇન્સાફી દહાડો આવ્યો કે શું ? એકજ રાતમાં હું કેટલો ફેરફાર જોઉં છું ! ”

તે બાનુને આવી ગભરાયેલી સ્થિતિમાં રાખવાને અલીસાકર ખુશી ન હતો, તેથી નરખાશથી અને અદબથી તેની સામે આવી ઉભો, અને બોલ્યો કે “બાનુ ! તમારી સેવા બજાવવાને જમતકત્તીએ મને અહીં લાવી મૂક્યો તેથી હું ધણે ખુશી છું. મારાથી બનતી સઘળી મદદ આપવાને તૈયાર છું.

તે બાનુની ખાતરી કરવા માટે અલીસાકરે પોતાની પુરેપુરી ઝોળખાણ તથા તે આટલી રાત્રે આ જગ્યાએ કેવી રીતે આવી પહોંચ્યો તે સર્વે બીના તેને કહી સંભળાવી. ત્યાર બાદ તે બાનુને ત્રણ શુલામે આંધીને મૂકી ગયા તે બધી વાત તેને કહી સંભળાવી. તે બાનુએ પોતાનો ચહેરો ખુલ્લો કરી જણાવ્યું કે “હું ખુદનો ઉપકાર માનું છું કે તમારા જેવા ખુબસુરત જુવાનને હાથે હું મોતમાંથી બચી. પણ જ્યારે તમે એટલું ઉત્તમ અને પરાપકારી કૃત્ય કર્યું છે ત્યારે તો તે કામ પુરું કરો. તમો શહેરમાં જઈ એક ખચ્ચરવાળાને બોલાવી લાવો. અને આ પેટીમાં સુવાડી અને તમારે ઘેર લઇ જાઓ, કેમકે જો હું પણ ચાલીને આવીશ તો મારો પોશાક, કે જે શહેરમાં બધાં પહેરે છે તેથી તદ્દન જુદોજ છે તે જોઈ લોકો આપણને જોવા ત્રણશે અને જે ચીજ હું છુપી રાખવા માગું છું તે ઉઘાડી પડી જશે. હું જ્યારે તમારે ઘેર આવીશ ત્યારે સર્વ વાત તમને જણાવીશ, પણ આટલું તો તમે જરૂર જાણજો કે તમો કોઈ નાના આસામીપર ઉપકાર નથી કરતા ! ”

અલીસાકરે તુરત તે બાનુને પેટીમાં સુવાડી તે પેટી બંધ કરી, પણ જરા હવા આવવાને અર્થે ખુદી રાખી, અને જતી વખત કબરસ્તાનનું આરણ્ય બંધ કરીધું. શહેરનો દરવાજો સવાર થવાથી ઉઘડેલો હતો. તેથી તે તુરત અંદર ગયો, અને એક ખચ્ચરવાળાને બોલાવી તે ઉપર પેલી પેટી મૂકી, તે ખચ્ચરવાળાને કહાય કોઈ શક આવે તે કાઢી નાખવાને માટે તેણે કહ્યું કે “રાતનાં આ પેટી બીજા ખચ્ચર ઉપર

લાધીને હું આવતો હતો. પણ ખચ્ચરવાળાને એકદમ તાવ ચઢી બેસવાથી તે જતો રહ્યો, અને પેટી આ જગ્યાએ ઉતારી દીધી. ” અલીસાકર બગદાદ શહેર મધ્યે આવ્યા પછી હમેશાં કામમાં મુશ્કેલીઓ જ રહેતો હતો, તેથી મહોબતના પાસમાં પડ્યો ન હતો. આ પહેલીજ વખત મહોબતના દેશમાં પડ્યો. મહોબતનો જુસ્સો તેને પહેલીજ વખતે જ દેખાયો.

હે પ્યાર ! મને તેવા મોટા માણસ ઉપર તું એકસરખું રાજ્ય ચલાવે છે. તારા ફાંસામાં કોણ ફસાતું નથી ? પ્યારજ બિચારા અલીસાકરના કેવા પુરા હાલ કરે છે તે જોવા પ્રિય વાંચનાર ! જરૂર ધીરજ ધરી આગળ ચાલ ! અલીસાકર આ વખતે તે જુવાન બાનુ તરફ ઘણાજ પ્યારથી જોવા લાગ્યો, અને સહીસલામત પેલી પેટી ઘેર લઈ આવ્યો ને તે જોઈને ઘણાજ ખુશ થઈ ગયો. ઘર આગળ પેટી ઉતારી પેલા ખચ્ચરવાળાને પૈસા આપી રવાના કરીધો પછી ઘરનું બારણું પોતાના મુલામને બંધ કરવાનું કહી પેલી પેટી ઉઘાડી તે બાનુને પોતાનો હાથ આપી ઝોરડામાં લઈ જઈ બેસાડીને બોલ્યો કે “ એવા બંદીખાનામાં તમને કેટલું દુઃખ પડ્યું હશે ? ” તે બોલી કે “ ખરેખર તમારી મહેરબાનીથી હું સહીસલામત આવી છું ” અલીસાકરનો ઝોરડો ઘણાજ ભપકાથી ચણગારેલો હતો, પણ પોતાનો જુઠકારો કરનાર અલીસાકરનો ચહેરો જોઈ તે બાઈ ઘણી અજબબ થતી અને તેની ખુબસુરતીપર રીઝા રીઝા થઈ જતી. પેલી બાનુ કાચપર બેઠી અને પોતે નિમકહરામ નથી એવું દેખાડવાને માટે પોતાનો પુરબો અજગો કરી ખુલ્લે ચહેરે અલીસાકરની સાથે વાત કરવા લાગી. તેના સુંદર અને મોહક ચહેરો જોઈ અલીસાકર એકદમ તેની ઉપર મોહી પડ્યો, જે મદદ તેણે તે બાનુને કીધી હતી તેના બદલામાં તેણે પોતાનો ખુબસુરત ચહેરો તેને બતાવી શોખ અલ્લા વાળ્યો તે જોઈ અલીસાકર ઘણાજ ખુશ થયો.

અલીસાકરનો શો વિચાર છે તે પેલી બાનુ ટુરત સમજી ગઈ, કારણ કે નવી આશ્ચર્યાચક વાત કરવામાં મેં કરતાં આંખના પલકારાનો અને ઇશ્વારાનો વધારે ઉપયોગ કરે છે. અને તેને વિષે તે કંઈ પણ ગભરાઈ કે આખુલ થઈ નહિ, કારણ કે અલીસાકરની હિલચાલ પ્યાર ભરી તોપણ ઘણીજ આખ-શદાર હતી. અલીસાકરે પોતાની પ્યારી મેઘાન માટે પોતે બહાર જઈ પોતાના મુલામ સાથે બજારમાંથી સુંદર પકવાનો, ઉત્તમ શરાબની બાટલીઓ અને અતિ સ્વાદિષ્ટ મીઠાઈ તેમજ ખલીફના મહેલમાં વપરાતી હતી તેવી સરસ કોટીઓ લાવી હાજર કીધી.

જેવા તે ઘેર આવ્યો તેવોજ એક સુંદર રકાબીમાં તરેહવાર મેવા ગોઠવી તે બાનુની આગળ પોતેજ લઈ ગયો અને બોલ્યો બાનુ ! બીજું આણું આવે છે તેટલીવાર આ મેવા ચાખો ? ” અને પોતે તેની આગળ માનની ખાતર ઉભો રહ્યો જે જોઈ તે બાનુ બોલી કે “ જ્યાં સુધી તમે સાથે બેસીને મારી સાથે ખાશો નહિ ત્યાં સુધી હું એક પણ કંટકો લઈશ નહિ. ” આ વચનો સાંભળી અલીસાકર પણ તેની સાથે બેસી મેવા ખાવા લાગ્યો. બંને જણો સાથે બેસીને ખાતાં હતાં તે દરમ્યાન અલીસાકરની નજર તે બાનુના પુરબાપર પડી. આ પુરબાપર સોનેરી અક્ષરે કાંઈ લખેલું હતું, પરંતુ પુરબો છેટે કાચપર હતો તેથી સાફ વાંચી શકાતું ન હતું, માટે અલીસાકર જોવા લાગ્યો; પરંતુ તે બાનુએ ટુરત ઉઠીને તે પુરબો અલીસાકરના હાથમાં આપતાં બોલી કે “ તમે શું આ લખેલું વાંચી શકશો ? ” અલીસાકરે નમનતાઈથી જવાબ આપ્યો કે “ બાનુ ! જો અમે લખતાં વાંચતાં નહિ જાણીએ તો વેપારી ઘણું નકાસું છે. ” ત્યારે તે બોલી કે “ વાર તમે વાંચો કે શું લખેલું છે ? એ ઉપરથી હું મારી બંધી વાત તમારી આગળ કરીશ. ”

અલીસાકરે તે પુરબો લઈ વાંચી જોયું તો આ શબ્દો બાહ્ય પડ્યા, “ આ પેગમ્બરના કાકાની પહેડીથી ઉતરેલા મરદ ! હું તારી ને તું મારો છે. ” પેગમ્બરના કાકા અબાસની પહેડીથી ઉતરેલા મરદ તે તો નામદાર ખલીફ હારન-અલ-રસીદ કે જે બગદાદમાં રાજ કરતો હતો તેને કહેતા હતા.

અલીસાકર જેવા તે લખાણનો અર્થ સમજ્યો તેવાજ દિલગીરી ભરેલા અવાજે બોલ્યો કે “ આ બાનુ ! મં તમારી જીંદગી બચાવી છે, પણ હું મારો જીવ બચાવી શકનાર નથી, કેમકે આ લખાણને

શો ભેડ છે તે હું બરાબર સમજી શકતો નથી. પણ ખાતુ ! હું હવે 'જેડ' છું કે બધા માણસોમાં હું ધણી અભાગીઓ છું. આ બોલો બોલું છું તેથી મને માફ કરજો, પણ હું મારો ખ્યાર તમારી તરફ દોડાવ્યા વગર તમને જોઈ શકતો નથી. તમે સારી પેઠે જાણતાં હશો કે હું તમારી ખુબસુરતીથી કેમ ન લોભાઈ ? મેં તો એવી આશા રાખી હતી કે તમારો હંમેશનો દોસ્ત, તમારો તાબેદાર, અને તમને આગર આપનાર થઈ રહીશ, પણ તે આશા એકદમ ગુમ થઈ ગઈ છે. હું તમને ખાતરીથી કહું છું કે તમારા વગર હું મારો પ્રાણ તજીશ. વાઈ તમારી વાત આગળ તો ચલાવો.

આ શબ્દો બોલતાં અલીસાકરની આંખમાં આંસુઓ આવી ગયાં. આ બનાવ જોઈ તે ખાતુને ધણું લાગ્યું ને તેનું હૈયું એકદમ પીમળી ગયું, તોપણ પોતે ખામોશ રહી બોલી કે "અરે જો હું એવું જાણતી હોત કે તમે આ વાંચ્યાથી આવી બેચેનીમાં આવી પડશો, તો હું મારો ખુબસુરતી છુપાવી રાખત અને હજી પણ હું જાણતી નથી કે મારો બધી હકીકત કહીશ ત્યારે તમારી શું હાલત થશે ? અલીસાકર ધણેજ દિલગીર થઈ ગયો હતો તોપણ તે ખાતુને પોતાની વાત કહેવા આગ્રહ કરવા લાગ્યો, તેથી પોતાની હકીકત નીચે મુજબ શરૂ કરી.

"મારું નામ ફેતનામ એટલે હૈદાને છોડનારી" એ નામથી મને નાનપણથી જ બોલાવવામાં આવે છે. આગમચથી જ ધારવામાં આવ્યું હતું કે કોઈ દહાડે પણ મારો દેખાવ જોઈ કોઈ શખ્સ પોતાનું હૈયું તોડી નાખશે. તમારા સિવાય આખા બગદાદ શહેરમાં કોઈ પણ જાણતું નથી કે ખલીદ હાડન-અલ-રસીદની હું અતિ ધણી ખ્યારી છું.

"મને નાનપણથી ખલીદના મહેલમાં લાવ્યા હતા, અને પુરતી સંભાળથી મને ઉછેરી અને તમામ વાનની તરબિયત આપી દુશિઆર કીધી. હું જતે હોશિઆર અને તે સાથે ખુબસુરત હોવાથી ખલીદ અને ચાહવા લાગ્યો અને પોતાની પાસેના ઓરડામાં મને રાખવા લાગ્યો. ખલીદે મારા વાસ્તે કંઈ એટલું જ કીધું ન હતું, પણ તેણે મારી હજુરમાં વીશ બાંદીઓ અને શુલામો. રાખ્યા, અને દરરોજ મને એટલી તો નવી નવી ચીજો ભેટ કરતો ગયો કે દુનિયામાં બધી રાણીઓ કરતાં હું વધારે તવગર થઈ છું. તમે પુરત વિચાર કરી શકશો કે ખલીદની વડી રાણી ઝોખીદા આ વાત જાણી ફેટલી અદેખાઈ કરતી હશે, અને તેથી તે મને મારો નામવા તૈયાર થઈ.

"ધણીવાર હું તેના હાથમાંથી બચી ગઈ પણ હમણાં છેલ્લી વખતે જે ફાંદામાં હું આવી પડી અને જેમાંથી જો તમે મને છોડાવતા નહિ તો હું ખચીત મરી ગઈ હોત. તેથી આ છેલ્લા ફાંદા સિવાય તેના બપો ફાંદામાંથી હું સંભાળમાં રહેતી હતી, હું ધાડું છું કે કાલે મને લીધુના શરખતમાં એક જાતની દવા નાખી તેણે મને પાઈ હશે કે જેથી હું તદ્દન બેશુદ્ધ થઈ ગઈ. તે દવાની એવી અસર છે કે નજીક સાત અથવા આઠ કલાક સુધી માણસ બેશુદ્ધ પડી રહે છે. મારી ઉંઘ કંટરતી જ રીતે ધણી ઝોખી છે. અને જરા પણ ગડબડ થતાં જ હું જાગી ઉઠું છું.

હાલમાં ખલીદ પડોશના રાજપર લગ્નકર લઈ ગયો. આ લાગ જોઈ તેની પટરાણીએ મારી સાથે આ કાવતરું કીધું છે. જો કે તેણે મને બેશુદ્ધ કીધી, તોપણ મને તદ્દન મારી નાખવાની તેની હીમત આલી નહિ. પણ હવે હું 'જેડ' છું કે તે ખલીદની આગળ શું બહાનું શહે છે. હું વળી તમને કહું છું કે મારે વાસ્તે કોઈને પણ તમે જાણવશો ના, નહિ તો રાણીને ખચર પડશે તો ખલીદ બહાર ગયેલો છે તેટલામાં મને સલામત રહેવા દેશે નહિ. વળી તમારો જાન પણ ધારતીમાં છે, કેમકે તે રાણી તમને પણ સળ કરશે. કારણકે તમેજો બચાવી ન હોત તો હું જરૂર મરણ પામત. બ્યારે ખલીદ આવશે ત્યારે આપણને કંઈ પણ શિકર નથી, જે કાંઈ થયું હશે તે સઘળું હું તેને કહેવાડાવીશ. અને તમે જે મને િમતી મદદ કીધી છે. તે મારે તમને ધટતું છનામ અપાવીશ."

ખલીદ હાડન-અલ-રસીદની ખાતીસ બ્યારે બોલી રહી એટલે અલીસાકરે તેને નીચલા બોલોમાં જવાબ આપ્યો ! "ઓ ખુબસુરત ખાતુ ! હું તમારો હજાર વખત ઉપકાર ખાતુ" છું કે તમારો તમારી હકીકતથી મને પુરતો વાકેર કાપો; તમે કંઈ શિકર ના કરો ! મેં અહીં તમને પુરતો અચાચમાં

રાખેલાં છે. હું કદી પણ કોઇને કહીશ નહિ, કેમકે હું મારા ગુલામોનાં પણ વિશ્વસ કરતો નથી કે કદાચ તે હોકા આપણી વાત જાણે તો બહાર કહી દે પણ તે મોઝા હમણા તો કંઈજ જાણતા નથી. તેઓને એવો વિચાર પણ નહિ આવશે કે તમને હું શા માટે લાવ્યો છું ? ચારે ઘડીએ જવાન શખ્સો બાંદીઓ ખરીદ કરે છે. તેથી જો આ ગુલામો તમને જોશે તો એમ સ-જરો કે 'મેં' તમને ખરીદ કીધાં છે; યાનુ ! તેથી તમો કંઈ પણ શરૂ કર વગર અહાં' રહો. અને તમારા મનમાં ખાતરી રાખજો કે તમને અત્રે નામદાર હાકન-અલ-રમીદનાં બાનુ તરીકે માન મળશે. આ ખરી વાત છે કે જે ઓગ મેદની હાથ તે સાકરને માટે કદી પણ હોય નહિ અને કંઈ ખખર ન હતી કે ખલીફનો તમારી પર આટલો બધો ખ્યાર છે, જે જમણા વખરે હું તમારી પર આટલો બધો આશય પડ્યો, પણ આટલાં વર્ષોનો તમારો ખ્યાર તે મારાથી કદી પણ લેવાઈ શકાશે નહિ હું એવું ચાહું છું કે નામદાર શાહ પેલી નામક રાખીને સળ કરે, અને જ્યારે તમે ખરીફની હજુરમાં જાઓ ત્યારે હું મરીય કે જે તમને ખલીફના જેટલોજ ચાહું છું તેને યાદ કરજો ! જે કે ગમે તેટલો શાહ અખત્યાર ધરાવે છે તોપણ જે તમારો મારી ઉપર ખ્યાર હશે તો તમારા હૈડામાંથી હું કદી ખસનાર નથી. ખરીફ કરનાં હું તમને કંઈ યોડો ચઢાતો નથી. માટે દુનીઆમાં જ્યાં હું જમણ, ત્યાં તમને દર વખતે યાદ કરીશ. અને તમારી યાદમાંજ માંડે મોત આવશે. ”

ફેતનાથે જોયું કે “ અલીસાકરને ઘણું લાગે છે ખરું, અને પોતે પણ તેને દિશાગનથી ચઢાતી હતી, તેથી તેની દિલગીરીથી પોતે પણ ઘણીજ દિલગીર થઈ એટલુંજ નહિ પણ આ વાત જેમ વધારે થતી તેમ તે વધારે દુઃખી થતો હતો તેથી તે બોલી કે “અલીસાકર! તમેજો મારો ઉપર એટલી મહેર-બાની કીધી છે કે તેનો આભાર હું કદી પણ જૂરીશ નહિ. કેમકે જે તમે ન હોય તો હું નકરી મરણ પામત. તમારો આભાર હું કયા સ્થાનેમાં માનુ તે મને સમજ પડતી નથી. ” તેવામાં તુરત ચાકરે બા-રણું હોકયું, અલીસાકર તુરત ઉઠીને એરડામાંથી બહાર ગયો. અને જોયું તો ખાણું આવેલું હતું. કાંઈ પણ નોમરને અંદર નહિ આવવા દેવાની અલીસાકરની મરજ હોવાથી પોતેજ સર્વે ખાણું પોતાની ખુખસુરત મહેમાનને પીરસ્યું જેથી તે ઘણીજ ખુશી થઈ.

ખાંઈ રહ્યા પછી ચોડીકવારે અલીસાકરે તેને કહ્યું કે “ હવે તમે જરા આરામ લ્યો ! હું બહાર જઈ છું જો કામ પડે તો મારા નોકરો તમારો હાજરીમાં તૈયાર છે, તેઓને બોલાવજો ! ” અલીસાકર તુરત બજારમાં ગયો અને બે ખુખસુરત બાંદીઓ વેચાતી લીધી. અને તાકીદે તેઓને તે બાનુની લજુ-રમાં લાગ્યો. અને બોલવા લાગ્યો કે “ મહેલમાં હજારો ગુલામનીઓ તમારા હુકમન આધિન થઈ રહે છે, પણ માંગ મરીય ઘરમાં તો આ બે તમારી સેવા અર્પી રશે. ”

ફેતનાથ આ બે ગુલામનીઓને જોઈને ઘણી અન્યયની પામી, અને અલીસાકરને કહેવા લાગી કે “ મારા સાહેબ ! હું જોકે છું કે તમે કંઈ પણ ઓગ અધુરી રહેવા દેતા નથી. તમે મારી ઉપર દિન-પરદિન વધારે ને વધારેજ મહેરબાની દેખાડતા જાઓ છો તેનો બદલો જ્યાં સુધી હું આપીશ નહિ ત્યાં સુધી હું મરીશ નહિ. ખુદાવંતતાલા પાસે હું એટલીજ દુવા ચાહું છું કે તમેને તમારી મહેરબાનીના બદલો વાગવાને મને તે ચારી આપે ! ”

પેલી બાંદીઓને બીજા એરડામાં મોકલી અને પુરતી અદમથી અલીસાકર ફેતનાથની પાસ કોચ પર બેઠો, અને પછી ખ્યાસ્તી વાત કરવા લાગ્યો અને તેના મનપર પોતાના વિચારો દસાવવા લાગ્યો. તે બોલ્યો કે “ યાનુ ! તમે નામદાર પાદશાહને લાયકનાંજ છો તેથી મારી કમીના મહેલતથી હું તમને ઉશ્કેરવા માગતો નથી, અને હું ધારું છું કે હું જે ખ્યાર દેખાડું છું તેને માટે તમે કાંઈ પણ રીતે ગુસ્સે થયાં નહિ હશે. ” ફેતનાથ બોલી કે “ મારા સાહેબ-આ બોલ જેવી પેલી બોલી તેવીજ અલીસાકરે તેને તુરત અટકાવીને કહ્યું કે “ મને આ સાથે બે વખત તમે આખરથી બોલાવી રહ્યાં. પહેલાં જ્યારે તમે મને કહ્યું ત્યારે પેલી ગુલામીઓ નબદીક હોવાથી હું બોલ્યો નહિ પણ હાલ તમને કહું છું કે મને શરીથી સાહેબ કહી ના બોલવતાં ! કેમકે હું તો કદી પણ તમારી ઉપર સાહેબી ભાવ-

વનાર નથી હું તમને ફરીથી કહું છું કે સાહેબ કહ્યા કરતાં મને ગુલામ કહો તે વધારે બહેતર. ”

ફતનામ ખોલી કે “ નહિ, નહિ, એમ કહી પણ મનથી નહિ, જે નેક આદમીએ મારા જીવન-આવ્યો છે તે માણસને હું આગર આપ્યા વગર રહેનાર નથી. હું મારી ફરજ બૂલી જઈ તો નિમક-હરામ ગણાઉં. ”

અલામ્માકર આ વચનો સાંભળી ધણી ખુશી થયો, ખુશાલીથી તેનું ફિલ એટલું તો બરાબ મગું કે તેની આંખમાંથી ગરમ આંસુઓ પડવા લાગ્યાં ! તેનાથી વધારે ખોલી શકાયું નહિ પણ એટલુંજ ખોલ્યો કે “ જે સીજ ધણીની હોય તે ચાકરને કદી પણ લાયક નથી. ”

હવે રાત પડવા આવી હતી તેથી અલીસાકર ખતે જઈ ખતી લાવ્યો, અને બગલાદ શહેરના ધારા પ્રમણે બપોરનું ખાણું ખાધા પછી રાતે ખાવા માટે ફુટ, સૂકા મેવો અને શરાબ પણ હાજર કરીયો કે તેને ઘટલો ઉપભોગ કરી રાત ખુશીમાં ગુજારે.

તેઓ બંને જણાં ટેબલપર બેસી એક બીજાને અરસપરસ મેવો આપવા લાગ્યાં. શરાબ ધણીજ લેવો હોવાથી તેઓએ તે ખુશીથી પીવા માંડ્યો શરાબના બે ત્રણ ગ્લાસ પછી માથાની શરૂઆત થઈ. અલીસાકર સિદ્ધકવિ હોવાથી તેજ વખતે થોડાંક ગાયનાં જોડી કાઢી ગાવા લાગ્યો. આ ગાયનાં બેહદ પ્રેમથી બંધુર અને રસાલાં હતાં. આ ગાયોની ધણી ઉંડી અસર ફતનામપર થઈ. જ્યારે અલીસાકર બંધ થયો ત્યારે તુરંતજ ફતનામે પોતાના પર પડેલો આશ્રત વિષે અસરકારક ગાયનો જોડી કાઢી ગાયું શરૂ કર્યું. આ ગાયોનાં અલામ્માકરે પોતાને દુઃખદાયક હાલતમાંથી મરતાં બચાવી તેથી તેનો ધણો ઉપકાર માન્યો હતો. ફતનામે પોતાની આખી કારકીર્દીમાં ફક્ત આજે પહેલીજવાર ખસીદ તરફ બેઠરકારી બતાવેલી જણાઈ. છેક મોડી રાતે અલીસાકર ફતનામને એકલી મૂકી ખાંભા ઓરડામાં સૂવા ગયો, અને પેલી બે બાંદીઓને ફતનામની હજુરમાં મોકલી.

એ પ્રમાણે કેટલાક દહાડા સુધી અલીસાકર તથા ફતનામ સાથે રહ્યાં. અને અલીસાકર કદી પણ ફતનામની આગળથી ધણી અગત્યના કામ સિવાય બહાર જતો નહિ હતો. તે હંમેશા ફતનામની મહોબતમાં બળતો હતો, ફતનામ પણ અલીસાકરની મહોબતમાં શેકાતી હતી, પણ ખચીકની આગરની ખાતર તે નેક જનો પોતપોતાની મહોબત જાહેરમાં લાવી શકતાં નહિ.

એક તરફ મોતના પંખમાંથી છૂટીને ફતનામ અલીસાકર સાથે પોતાનો વખત આનંદમાં ગુજારતી હતી, ત્યારે બીજી તરફથી રાણી ઝોખીદા ખસીદ હાઈન અલરસીદના મહેલમાં થોડા ગમરાટમાં રહિ.

તેના હુકમ પ્રમાણે પેલા ત્રણ ગુલામો પેડી દારી આવ્યા હતા, પણ ત્યાર પાદ તેને કંઈ પણ એવું પડતું નહિ. તેને હજારો વિચાર આવ્યા અને તે, રાતની મીઠી ઉંઘમાંથી વખતોવખત જાગીને ચમકી ઉઠતી હતી કે “ હવે આ મહાન ગુનો ફરી રાતે ઢાંકવો ? મારો ધણી ફતનામને ધણી આહે છે, અને મને આવીને તેની વિષે પ્રશ્ન ત્યારે હું શું જવાબ દમ્મ ? ” આ એકના એક સવાલે તેને દુઃખી કરીધો તે હજારો મોઝવણીના વિચાર કરવા લાગી પણ એકમાં ને પાર પડી નહિ ઝોખીદાની હજુરમાં એક ખુદા ઓગત રહતી હતો. આ ઓગરતના હાથ નીચે તે નાનપણના કિઠી હતી, તેથી તેના પર તે રાણીના પુરુષ વિચાર હતાં માટે તે ખુદીને બોલાવી મંગારી. ડાહ્યાને જોતાંજ રાણી બોલી કે “ મારી આ ! તે મને હંમેશાં દુઃખની વખતે સલાહ આપી છે, આટે આ ધારતીની વખતે ખચીકને દંડ પાડવા માટે કંઈ કપાય શીધવો જઈએ. ”

તે ખુદી બોલી કે “ મારી ખારી બાઈ ! જો તે આવી પંચાત નહિ કરીધી હોત તો તારે આટલું સોસાતું પડત નહિ, પણ જે થયું તે થયું, આટે હવે નામદાર ખચીકને શું જવાબ દેવો અને તેને ફેલી રીતે હંમેશા તેનો ઉપાસ શીધવો જોઈએ. હું એક લાકઠાના કંઠને માણસના આકારનો બનાવી તરત તેવાર કસારીશ, તેને આપણે જુનાં શબ્દનાં કંઠનાં વિદ્યાના મહેલમાં એક જગ્યાએ દારીશું અને પછી કાંઈ પણ વખત બોલ્યા વગર તે દારવાની જગા ઉપર ચાલેમીરી માટે એક સજેવરવરનો બિનાસો કબો કરાવીશું તમા મંત્રીસાથ અજગરના માટે તેની ઉપર કાણ કપડું ઢાંકી તેની આગળ હંમેશાં ગુમરાયે તથા મીઠુખતીના ચીરણો

બળના રાખીયું. તારે જાને શાકનો પોચાક ધારણ કરવો. તારી દરેક હાસીએને પણ ધારણ કરવા સખન હુમ આપવો. તેમજ ફેતનામની યુગ્મગીએને તથા મહેલના સર્વે માણસોને પણ કાળું કફન પહેરવાના તથા શાકમાં રહેવાનો હુકમ આપવો. જ્યારે ખલીફ આવશે, અને તમે સર્વેને તેમજ આખા મહેલને આવી દાલનમાં બેસે ત્યારે તુરત પૂછશે કે એનું કારણ શું ? તે વખતે તું ધણીજ દેલગીરી સાથે ફેતનામના એકાએક નીપજેલાં મરણની વાન કહેજે વળી તું એમ પણ કહેજે કે “એ મને મરમરનો મિનારો પણ મેં ફેતનામની ધોર આગળ ઉભો કીધો છે કે જે ઉપર તેના સર્વે વખાણ તેની પવિત્ર યાદગીરીમાં તું નામદાર કેતવાર.” ખલીફ તેને ધણો ચાહે છે તેથી તેની ધોર ઉપર માહેલમ કર્યા વગર રહેશે નહિ. કદાચ ખલીફ એનું વિચારશે કે ફેતનામ ખરા મોને મરી નથી મધ, પણ તે’ અદેખ-છપા મગી નાંખી ઢાંગ કરવા એવો પોચાક પહેર્યો છે તેથી તે ધોર બોલાવી મડદાંવાળી પેટી બહાર કાઢશે ને તે બોલી બોલાવે તેમાં કાળાં કશનમાં વિઠાણેલું મડદું બેસે કે તે કશન ઉમેડવાની અને તેના યતને ચુંચવાની તેની હીમત ચાલશે નહિ; પણ તે’ આટલું બધું કીધું છે. તેટલા માટે તારે તે ઉપકાર માનશે અને તારાં ધણાં વખાણ કરશે. વળી હું પેલો લાકડાનો કકડો એક સરસ કારીગરને આપીને આપેલું મજૂરના આકારનો બનાવડારીશ અને આ લાકડું શા માટે છે, તે જણે નહિ, તેની ધણી સંભાળ રાખીય. વળી તું ફેતનામની પેલી બાંકી કે જેણીએ ફેતનામને લીધુનો ધરખા આપ્યો હવો. તેને શિખી રાખ કે તે બીજા બાંકીએને કહે કે તેની શેઠાણી રાતની બીજાના પરજ મરી ગઈ હતી, તેથી અમેએ તેને મહેલમાં ફારી છે. એમજ ખલીફને કહે.”

જેની પેલી બુદ્ધી બોલી રહી તેવોજ ઝોખીદાએ એક ધણો સરસ હીરો કારી તે બુદ્ધીને બેટ આપી ધણાં બુદ્ધાલીમાં આવી જમ તેને ગ્રેમથી બેટી પડી બોલી કે “જો મારી બલી મા ! હું તારા કેટલા બધા ઉપકારમાં આવી છું ? આવી ગોઠવણ કદી પણ મારા મનમાં આવી ન હતી. આ રીતે નક્કી આપણે આપણા ધારેલા કામમાં ફતેહ પામીયું. અને ખલીફ કદી પણ આ ઠગાઇ શોધી કાઢશે નહિ. પેલા લાકડાના પુતળા માટે હું તારે બરોસે છું. બાકીની બધી વાતની સંપૂર્ણ તૈયારી કરે છું.”

જે માફક ઝોખીદા ધારતી હતી તે માફક પેલું લાકડાનું પુતળું તૈયાર કરીને પેલી બુદ્ધી લઇ આવી. ત્યાં તે પોતે પેલો લાકડાનો કકડો માણસના આકારમાં કેતવારી લુગડામાં વિઠાણી ફેતનામના ઝોરણમાં લઇ ગઇ જે બરાબર ગોઠવ્યા પછી ઝોખીદાએ મક્કર બોલને બોલાવ્યો, અને તેને ફેતનામના મરણના સમાચાર એવા તે દિલગીરી બરેલા દેખાવ કલા કે તે પણ બોળવાયો. અને બધાં જણોએ રડીકુડીને મહેલમાં જે જમા ઝોખીદાએ પસંદ કીધી ત્યાં તે મડદાને દાટવાની ક્રિયા મોટી ધામધુમ સથે કીધી. તરત તેજ દવાડે રાણીએ કારીગરોને બોલાવી તેની ઉપર એક મિનારો ઉભો કરાવ્યો, અને પોતે શાકનો કાળો પોચાક પહેર્યો. આ બનાવથી આખા શહેરમાં ફેતનામના મોતની ખબર પથપથ મધ. આ ખબર અલીસાકરને તો છેક છેલ્લી મળી કેમકે તે કચ્છીનજ ધરમાંથી બહાર નીકળતો હવો. તેણે તે ખબર સાંનળી કે તુરતજ ઘેર આવી ફેતનામને કહ્યું કે “બાનુ ! આખા શહેરમાં તો તમાગ મોતની ખબર રાણીએ ફેરડી છે, અને લોકો તેમજ માને છે. આહા હવે દિલગીરીનું વાદળ મારા માથા ઉપરથી યુગ ધયું. હવે તમે મારી સાથે રહી મારા જીવરને ખુશી કરો. પણ અરે હું જુલું છું. જ્યારે આખી ફનીઆના શાહને લાચક તમે છો ત્યારે મારી સાથે કેમ રહેશો !” ફેતનામ પણ પોતાના મનમાં અલીસાકરની મહેબબતથી ધણી બળતી હતી, પણ ડહાપણથી તે સર્વે છુપાવી રાખતી હતી. તે બોલી કે “મારા મહેરબાન સાહેબ ! આપણે હમણાં ઝોખીદાને તેની ફતેહમાં હરખત કરવી નહિ. તેણીએ જે હીકમત પોતાનો યુગો છુપાવવા માટે કીધી છે. તેથી હું કંઈ પણ અજાણ્ય થઇ નથી. પણ એ સર્વે હીકમત યોડીવારમાં તેની ફતેહ ઉધી વળશે. હવે ખલીફ ધણો જલડી આવી પડેલશે, અને જેવો તે આવશે તેવોજ એક છુપો જાણક હું તેની ઉપર મોકલીશ કે ધણી બધું જાહેર થશે, પણ તેટલીવાર હું જીવતી છું તે વાતની રાણીને ખબર પડવી ન જોઇએ. જો તેને મારી હથાતીની ખબર પડશે તો તેનું પરિણામ શું નીજાણે તે તો મેં તમને અગાઉથીજ કહ્યું છે.”

ત્યાર પછી થોડા વખતમાં પોતાની જીનથી ખુશ થતો ખલીફ પુર ઠાક્યાક્યા પોતાની રાજધાનીના શહેરમાં આવી પહોંચ્યો. પોતાની ખારી ફેનાખની આગળ જઈને પોતાની ફેતહની ખુશાલી જાહેર કરવાને ઘણીજ ઉતાવળથી મહેલમાં દાખલ થયો. પણ મહેલના સર્વે આદમીઓને ખલીફે કાળા કદન પહેરેલાં જોયાં ત્યારે તે કેટલો બધો અજબજબ થયો હશે ? ખલીફે લાંબી આગળ ચાલ્યો, અને ઝેબીકાના ઝોરડામાં ગયો. તો તેણીને પણ કાળા કદનમાં પોતાની તમામ બાંદીઓ સાથે અફસોસમાં ચકચુર ખેંટલી જોઇ તેથી તુરત તેણે તેનું કારણ પૂછ્યું, રાણી બોલી કે “ નામદાર ખ્વારા પાઠચાહ ! તારી ખારી બાંદી ફેનાખના મોનની નિશાનીમાં અમોએ આ પોશાક લીધી છે. તેનું મોત એટલું તો ઝેડાએક નીપજ્યું કે કોઇ પણ ઇલાજ કરી શકીએ તે આગમચતો તે ખુદાવંતતાલાની હજુરમાં ચાલી ગઈ. ” આ વાત સાંભળતાંતાર તુરત ખલીફે એશુદ્ધ થઈને પોતાના વજીર અલીફખાનના દિલ ઉપર પડી ગયો. જે પુરવાર કરે છે કે તે ફેનાખને કેટલો ચહાતો હશે ? કેટલીકવારે જ્યારે તે કોંશીઆર થયો ત્યારે પૂછ્યું કે “ તેને ક્યાં દાટી છે ? ” ઝેબીકાએ કહ્યું કે “ સાહેબ ! મેં પોતે જાતે સંજાળ લઈને તેની હેલ્લા આખર સાથે ભારે દયદમ્પથી દફનાવી છે, વળી મેં તેની ઘોર ઉપર એક મિનારો ઉભો કરાવ્યો છે. તમારી મરજી હોય તો હું તમને ત્યાં લઇ જાઉં. ”

ખલીફે ઝેબીકાને મહેનત આપવા ચહાતો ન હતો તેથી મમરર સાથે તે જગા ઉપર રાખીને લીધા વગર અને પોતાનો પોશાક પણ બદલ્યા વગર તુરત ગયો. જ્યારે ખલીફે તે જગા પર આવી પહોંચ્યો ત્યારે ઘોર અને પેલા મિનારો અને તેની આગળ બતી બળતી જોઈને વિચાર કરવા લાગ્યો કે “ ઝેબીકા કદી પણ પોતાની ખુશીથી ફેનાખને આટલું બધું માન આપે નહિ, કારણ કે તેની તો તે પુરતી અદેખાહ કરતી હતી. અને તો એવું લાગે છે કે હું આટલા દિવસ સુધી બદારગામ ગયો તેટલામાં તેને કોઇક એવે કોઇક શકી મૂકી હશે કે કદી પણ તેની નિશાની માલમ પડે નહિ, અને જૂઠા ઢોંગ કરી આ બધું કીધું હશે. ”

ખલીફે પોતાની ખાતરી કરવા તથા ખરું શું છે તે શોધી કાઢવા માટે તુરત બધું ખસેડાવી પોતાની રૂબરૂમાં તે ઘોર ઉઘડાવી, પણ જ્યારે પેલા લાકડાના કકડા પર કાણું કપડું વીરાળેલું જોયું ત્યારે ધર્મથી બીને સુએલા શરીરને હાથ લગાડવાની તેની હીંમત ચાલી નહિ, અને તેની હવે ખાતરી થઇ કે ખરેખર ફેનાખ મરણ પામી છે તેથી પાછી ઘોર બંધ કરાવી સર્વે જગતું તેમ જોડાવી દીધું.

હવે ખલીફે પોતાની ખારી ફેનાખને માન આપવા માટે મરીદના સર્વે કાજોને જોલાવી મંગારી ત્યાં ધર્મના કાનુન મુજબ તેઓને ઘોરની આસપાસ એકઠા કરી તેઓ પાસે કુરાનના પકરાઓ વંચાવવા માંડ્યા, અને તેઓએ લાંબી લાંબી બંદગી કરવા માંડી. એ પ્રમાણે કાજોઓ ક્રિયા કરતા હતા. ત્યારે પોતાના સધળા અમલદારો સાથે ખલીફ પોતે દરરોજ ફેનાખની ઘોરને નમવા આવતો હતો.

એક મહોના સુધી આ મુજબ ધર્મની ક્રિયા ચાલુ રહી. છેલ્લે દહાડે આખો દિવસ બંદગી કરવામાં સર્વે જોડાયા. અને બીજે દહાડે સવાર સુધી તે બંદગી જારી રહી. પછી સર્વે પોતપોતાને ઘેર ગયા, પણ ખલીફે ઘણેા પાકી ગયો હતો તેથી પોતાના મહેલમાં એક ઝોરડામાં ઉઠી ગયો. તે નામદારની આગળ એ વિશ્વાસ દાસીઓ હતી જેમાંની એક જણી ખલીફના માથા આગળ અને બીજી તેના પગ આગળ ખેંટલા હતી.

જે બાંદી માથા આગળ બેસી હતી તેનું નામ ‘ નુરનિહાર ’ હતું અને પગ આગળ બેસી હતી તેનું નામ ‘ નેગમેતોસશીલી ’ હતું. નુરનિહારે નેગમેતોસને કહ્યું કે “ આજે હું એક ખણીજ ખુશખબર લાવી છું કે ન હું ખલીફની આગળ જ્યારે કહીશ ત્યારે તે પછોળ ખુશી થશે, કેમકે ફેનાખ કાંઈ મરી ગઈ નથી, પણ તે હજુ સહીસત્તામન શરતી છે. ” આ વાત સાંભળીને નેગમેતોસ એવા મોટે અવાજે બોલી કે “ અરે શું કદી પણ એવું અને કે ફેનાખ શરતી હોય ! ” તેવા અવાજથી ખલીફ

તુરંત ઉધમાંથી જાગી ઉઠ્યો. અને પુછવા લાગ્યો કે “ મને ઉધમાંથી શું કરવા ઉઠાયો ? ”

આ વખતે તેગમેતોસ બોલી કે મારા મુરબી મારી તકસીર માફ કરો ! મેં હમણાં સાંભળ્યું છે કે “ ફેતનાથ જીવતી છે. આ અનલયમ જેવી વાત સાંભળી મારાથી અજબથી સાથે યુમ પડાઈ ગઈ અને તેથી તમે નામદારની ઉધમાં ખસેલ થઈ. ” ખલીફ બોલ્યો ત્યારે ? તેનું શું થયું ? શું ખરેખર તે મરણ નથી પામી ? ” તુરનિહારે જવાબ દીધો કે “ નામદાર પાદશાહ ! આજ દિને એક વેપારી જીને હું ખીલકલ જોળખતી નથી, તેમને એક કાગળ આપી ગયો તેમાં કોઈની સહી નથી, પણ અંદર અક્ષર લખેલા છે તે બરાબર ફેતનાથના છે, અને તેમાં વિગતવર ફેતનાથ વિષે લખી જણાવ્યું છે. ” તમે નામદાર ધાકી ગયા હતા તેથી તમને મેં પહેલાં ઉધના દીધા. તે વધુ બોલે તે આગયમ ખલીફ અધીરો પડી યુમ પાડી બોલ્યો કે “ લાવ, તે કાગળ લાવ ! તે મને તુરંતજ તે નહિ આપ્યો તેથી મોટી ભૂલ થઈ. ”

તેણે પેલો કાગળ ખલીફને આપ્યો કે જે તેણે મોટી અધીરાઈ સાથે ઉખેડી વાંચ્યો. ફેતનાથની ઉપર શું શું મુશીબતો યુવરી હતી તેનો પુરેપુરો હેવાન તેમાં લખેલો હતો અને અલીસાકરે તેને મોટા દુઃખમાંથી બચારી હતી તે વિષે તેનાં ધણાંજ વખાણ કર્યા હતાં, ખલીફ જાને અદેખો હતો તેથી તે કાગળ વાંચી વણે તુરંતે યાદ બોલવા લાગ્યો કે “ શું તે કંગાલ અને ખેદરકાર ઝોરન અને મૂકી કંઈ ચાર મહીના સુધી એક જીવાન સાથે રહી, અને વળી તેની તારીફ કરે છે જે કે હું એક મહીનાથી અહીં આગ્યો છું તોપણ મને જણાવતી નથી. હું તેને માટે દહાડાના દહાડા દિલગીરીમાં કાઢું અને એ નાપાક ઝોરન એક જીવાન સાથે મોજ મારે છે ! હું ખચિત તે નાપાક ઝોરન અને તે અઅદય જીવાન પુરૂષ ઉપર આર વેર લીધો વિના રહીશ નહિ. ” એમ બોલી નામદાર ખલીફ કંટાળે અને પોતાના દરબારી દિવાનખાનામાં ગયો જ્યાં તેની રાહ જતાં તેના તમામ અમલદારો વજર અલીશખાનની સાથે ઉમિલા હતા. તેઓ સર્વે નમન કરીને તે નામદારનો હુકમ સાંભળવાને ઉભા રહ્યા. ખલીફ ધણાંજ શરસા બરેલા અવાજથી બોલ્યો, “ અલીશખાન ! આજે તારે ધણું અગત્યનું કામ બજાવવાનું છે, હમણાંને હમણાં મારો હુકમ બનવી લાવ ? તારી સાથે ચારસે સિપાહ ભઈ શહેરમાંના અને દમાસ્કસના એક વેપારીના છોકરા અલીસાકરનો પંતો મેળવી તેને શોધી કાઢી પકડી મારી પાસે લાવ, વળી તેનું ઘર આળી નાંખજે, તેની પાસે મારી બાંદી ફેતનાથ છે તેને પણ પકડી લાવજે ! તે એઅદય વેપારી, જે ચાર મહીના સુધી મારી કાંઈ પણ ધારતી રાખ્યા વગર મારી બાંદી સાથે રહ્યો છે તેવી તેને સગ્ગએ પહોંચાડવા જોઈએ. ”

વડો વજર તુરંતજ પોતાના શિરપર પોતાનો હાથ મૂકી નખ્યો, અને તેના હુકમને તુરંત માન આપી તે બજાવવાને દોડ્યો. પહેલાં તો શહેરમાં જઈ એક સર્વથી મોટા રેશમી કાપડના વેપારી પાસે જઈને અલીસાકરના મકાનની નિશાની પૂછી. પણ તેણે એવો જવાબ દીધો કે “ અલીસાકર વેપારી તો કેટલાક મહીના થયા દેખાતો નથી તેથી કદાચ પાછો દમાસ્કસ ગયો હશે. ” તોપણ તેણે અલીસાકરના ઘરની નિશાની કહી કે જે ઘર તેણે એક વિધવા પાસેથી ખાડે લીધું હતું.

નિશાની મળવા મુજબ વડોવજર પોતાની સાથે સિપાહ તથા ઘર બાંગી નાખનના ધાડ પાડ્યો લઈને ચાલ્યો. જેવો વજર અલીસાકરના ઘર આગળ આવ્યો તેવોજ તેના ઘરની આસપાસ ઘેરા ધાલ્યો કે તે જીવાન વેપારી નાશી ન જાય.

ફેતનાથ અને અલીસાકર તરતનાંજ ખાઈ ઉઠ્યાં હતાં, ફેતનાથ બારી આગળજ બેઠેલી હતી જ્યાંથી રસ્તાપરતો સર્વે દેખાવ નજરે પડતો હતો. તેણે મહોલ્લામાં કંઈ અસાધારણ બારે ગરબડ સાંભળી તેથી બારીમાંથી જોયું તો વડોવજર કેટલાક સિપાહીઓને લઈને આવી પહોંચેલો તેની નજરે પડ્યો, ફેતનાથ તુરંત ચેતી ગઈ, કે ખલીફને અદેખાઈ આવી હશે તેથી અલીસાકરને પકડવા વજરને મોકલ્યો છે, તે ચિયારી તે હથિઆરખ સિપાહીઓને જોઈને ધુનવા લાગી અને વિચાર કરવા લાગી કે એ ખલીફ મારી વાત સાંભળશે તો હું ખચિત તેની ખાતરી કરી આપીશ કે હું કદી પણ એવકા થઈ

નથી. પણ તે અલીસાકરને વિષે વિચાર કરવા લાગી કે જો પાદશાહ એને આવો ખુબસુરત જીવાન જોશે તો અદેખાઈથી એને મારી નાખવાનો દુરન હુકમ આપશે. જો અલીસાકરને હમણાં હું ખચાવી લઉંશ તો પછી ખલીફનો શુરસો નરમ પડશે ત્યારે તેની મારી અપાવી શકાશે. તે બિચારી ખીલી ખીલી અલીસાકરને કહેવા લાગી કે “ અરે હવે આપણું સત્વનાય વળી મધું વડોવજીર તો આપણને શોધવા આવ્યો છે. ” મારીએથી અલીસાકરે જોયું તો તમામ સિપાઈઓ નાગી તરવાર લઈને ઉભેલા છે, તેથી તે ધણી ગભરાયો. બિચારો અલીસાકર એટલો તો ખડાનો કે તેનાથી એક બોલ પણ બોલાયો નહિ.

તે બેઈકે ફતનામ કહેવા લાગી કે “ અગર જો તું મને ચઢાતો હોય તો હું કંઈકું તેમ કર ! એક પણ પણ તારે ખોલી નહિ દુરત તારો પોશાક ઉતારી નાંખ, અને એક ગુલામનો વેશ લે, અને હાથે પગે મેથ ચોપડી અને માથા ઉપર આ ખાણનાં વાસણ લઈ બહાર જા ! એ ઉપરથી તને તે લોકો ભીઆરનો નોકર સમજશે તેથી વગર હરકતે જવા દેશે. જો તને કદાચ ને લોકો પૂછે કે ધરતો ધણી ક્યાં છે ? તો દુરત બોલી દેજો કે અંદર છે. ” આ હીકમન સાંભળી અલીસાકર ફતનામને કહેવા લાગ્યો કે “ હું એ પ્રમાણે બચી જઈ, પણ તારું શું થાય ? તું તારે માટે તો કંઈ કરતોજ નથી નહિ હું મારા એકલાનો ખચાર કરવા નથી માગતો. ” તે બોલી કે “ મારી કંઈ ફિકર ના કર, મારે ખચવાના ધણીજ ઉપાય છે. તે સિવાય તારા માલ મિલકતની પણ કશી ફિકર ના કર ! હમણા ખલીફ શુરસો થયો છે તેથી આપણે દુઃખ ખમવું પડે છે, પણ જ્યારે તેના શુરસો ઉતરશે ત્યારે બધી માલ મિલકત તને પાછી અપાવીશ. ” બિચારો અલીસાકર ધણીજ ગભરાઈ ગયો અને શું કરવું તે તેને સુઝતું નહિ. અંતે ફતનામે ધણી આજીજ સાથે અત્યંત આમ્રહ કયો તેથી નોકરનો પોશાક પહેરી હાથે પગે મેથ લગાડી માથાપર ખાણનાં વાસણ લઈછેલ્લે જીવાં પડતી વખતે એક બીજને આંખમાં આંસુ લાવી એટલાં બિચારો અલીસાકર ધ્રુજતો બારણું ઉઘાડી બહાર નીકળ્યો, કે તેને નોકર બની વજીરે જવા દીધો, જેવો તે પોતાના મકાનમાંથી બહાર નીકળ્યો કે એક પણ પણ બોલા વગર જીવ લેતો શહેર બહાર નીકળી ગયો.

એક તરફથી અલીસાકર બચીને બહાર ગયો કે બીજ તરફથી વજીર તેના ઘરમાં પેદા, અને જોરડામાં જઈને જીએ છે તો ફતનામ એક કોચ ઉપર પડેલી છે અને તેની આગળ સામાનની પુષ્કળ પેટીઓ તથા નગદીના બાકસો પડેલાં હતાં, જેથી આખો જોરડો ભરેલો હતો, જેવો વડો વજીર અંદર દાખલ થયો તેનીજ ફતનામ ઉઠી માથું જમીનપર નીચું નાખી જાણે જલાદને (કસાઈ) હવાલે થતી હોય તેવો દેખાવ કરી બોલી કે “ નામદાર વજીર નામદાર ખલીફના હુકમને તાબે થઈને મરવાને માટે પણ હું તૈયાર છું. ” વજીર બોલ્યો કે “ બાતુ તું કશી શીકર ના કર, કદી કોઈ તને જરા આંગળી પણ લગાડી શકવાનું નથી. અને તો નામદાર ખલીફનો એવોજ હુકમ છે કે તને અંતે પેલા જીવાન વેપારીને મહેલમાં લઈ જવાં. ફતનામ બોલી કે “ હું આવવાને તૈયાર છું, પણ પેલા જીવાન વેપારી, કે જેનો ઉપકાર હું કરી પણ ભુલનાર નથી તે તો આજે એક મહીનો થયાં કંઈ કામ સર દમારકસ શહેરમાં ગયો છે. તે મારા હસ્તકમાં આ સરસામાની તથા રોકડી પેટીઓ આપી ગયો છે અને તે સાચવી રાખવા મેં કબુલાત આપી છે. માટે એ પેટીઓ પણ મહેલમાં લઈ જઈ એક સારી જગાપર મુકાવો !

વડો વજીર બોલ્યો. “ બાતુ તમારા હુકમ મુજબ સર્વે થશે. ” દુરત વજીરે પેલી પેટીઓ ઉઘાડીને મહેલમાં મસદર આગળ મોકલી.

વડો વજીરને હજી સક હતો તેથી વડા અમલદારને એવો હુકમ ડીધો કે “ હું ફતનામને નામદાર ખલીફની હજીરમાં લઈ જઈ હું તેલમાં તું રીતી આ ધરની મોકલ જડતી લઈ પેલા અલીસાકરને શોધી કાઢ ! ”

જેવો વજીર અલીખાન અલીસાકરનું મકાન છોડી ગયો કે દુરતજ સિપાઈઓ વગેરે પોતાનું કામ કરવા મંડી ગયા. અને તે કામમાં એવી તો ચપળતા દેખાડી કે એક કલાકમાં તો ત્યાં આગળ સપાટ

જમીન જેવી જમીન બનાવી દીધી. પેલા વડા અમલદારે મકાન બાંધવા આગમ્ય અલીસાકરની ધણીએ શોધ કરી પણ તેનો પત્તા લાગ્યો નહિ તેથી તેણે વજરને રસ્તામાંજ કહેવડારી દીધું કે અલીસાકરનો કંઈ પત્તા મળી શકતો નથી, અહીં મહેનત નિષ્ફળ મળે છે. વજરને આવતો જોઇ અલીક મોલ્યો કે “ કેમ મારો હુકમ બળ્યો કે ? ” વજરે નમીને જવાબ આપ્યો કે “ તમે નામદારના હુકમને આધિન થઇ અલીસાકરનું ઘર બાંધી નાખ્યું છે, અને તમારી બાંદી ફેતનાયને લાવીને બદાર ઉભી રાખી છે, જો તમે હુકમ આપો તો અંદર આવે. અલીસાકરને માટે અમે ધણીએ મોળ કીધી, પણ તે અમને મળ્યો નહિ, ફેતનાય કહે છે કે તે એક મહાનો થયો દમારકસ શહેર તરફ ગયો છે. ”

અલીકે જ્યારે સાંભળ્યું કે અલીસાકર નાસી ગયો છે ત્યારે તે ધણીજી ચીકારા કર્યો, અને મોલ્યો કે “ આ નિમકદારામ બાંદીની સાથે હું કદી પણ વાત કરનાર નથી અથવા તેનું મોં પણ જોવા ઇચ્છતો નથી. ” તેણે ટુરન હુકમ કીધો કે “ મસર ! આ કંઝાજને મહેલમાંના ‘ કાળા પુરજ ’ માં બંધ કરા ! ” આ પુરજ પાદશાહના મહેલમાંજ બાંધેલો હતો, અને તેના જગનખાનાની કેાઇ પણ જોરત પાદશાહની નજરમાં જુનેગાર હતી હતી ત્યારે તેને તે પુરજમાં કેદ કરવામાં આવતી હતી.

ધારા મુજબ મસરે દિલ્હીનો સાથે આ હુકમ મુજબ ફેતનાયને ‘ કાળા પુરજ ’ માં નાખવા માટે સાથે લઇ આવ્યો. ફેતનાયને તે દિલ્હીનો દેખાડો લાગ્યો કે તેનો કાંઈ વાંક નથી. ફેતનાય પણ ખુલાસો કરવા માટે બેનસીય રહી, કેમકે અલીકે તેણીનો એક શબ્દ પણ સાંભળવા માટે ના પાડી. બીજો કંઈ ઉપાય નહિ હોવાથી ફેતનાય પોતાના નસીખર અફસોમ કરી ત્યાંથી મસર સાથે મળ, જોને મસરે પેલા ‘ કાળા પુરજ ’ માં બંધ કીધી. પછી અલીકે પોતાના દરબારનાં માણસોને રવાના કરી સિરિઆના પાદશાહ ઉપર એક રકોડ નીચે મુજબ લખ્યો.

“ અલીકહાઈન—અલ—રસીદ તરફથી સીરિયાના પાદશાહ મહમદ ઝીનખી જોગ.

“ મારા ખ્વારા ઝીનખી ! આ રકાથી તમને જણાવું છું કે દમારકસ શહેરના પ્રખ્યાત વેપારી

“ અલીસાકર, કે જે સમસુદીનનો પુત્ર થાય છે, તે મારી ખુબસુરતમાં ખુબસુરત બાંદી ફેતનાયને મારી

“ ગેરદાનરીમાં ફાસલાવી લઇ ગયો હતો. પાછળથી તપાસ કરતાં તે બાંદી તો હાથ આવી છે પરંતુ

“ તે નાપાક હરામી અત્રેથી નાસી તમારા તરફ આવ્યાનું જણાય છે. ”

મારી ઇચ્છા છે કે “ તમે આ કાગળનો અમલ તાબડોલ્ય કરશો. આ કાગળ તમને મહેલ કે

“ ટુરત તમે જોતે અલીસાકરને મકાને જજો, અને બરાબર ચોક્કસપથી તપાસ કરી તેને પકડી મારી

“ તરફ મોકલજો. કદાચ તેનો પત્તા ન લાગે તો તેની બહેન તથા માને પકડી તમારા આખા શહેરનાં

“ જુગા હાથે ફેરવી સખળી પ્રજના દેખનાં સો સો શટકા મરાવજો, તે સાથે તમારા આખા શહેરમાં

“ હંકેરો પીડાવજો કે જે નામદાર અલીકનાં યુનામાં આવે છે તેના આવા હાલકવાલ થાય છે. આ

“ પ્રમાણે ત્રણ દીવસ સુધી કરજો. વળી તેનું ધરખાર લૂટી લઈ જમીનદોસ્ત કરી નાખજો. તેની

“ બહેન તથા માને પછીથી શહેર બદાર કાઢી મૂકજો અને તમારા શહેરના તમામ લોકોને સખત

“ ફરમાન કરજો કે ‘ કોઈ તેને અધોળ પાણી પણ પાય નહિ, જે જરા પણ મદદ કરશે તેને ગરદન

“ મારવામાં આવશે. ’ આ કાગળમાં લખ્યા પ્રમાણે બરાબર સખતપથી વર્તજો. એ નાપાક માણસ

“ તરફ કોઈ પણ જાતની દયા લાવવાનું કોઈ પણ કારણ નથી, આ પ્રમાણે વર્તવામાં જો તમે કસુર

“ કરશો તો તમને સખત નશીખત થશે. ”

ઉપર પ્રમાણે કાગળ લખી તેનાપર પોતાના નામને મહોર સિક્કો કરી નીચે પોતાની સહી કરી

એક કવરમાં બીડી એક જુવાન કાસદને બોલાવી તે કાગળ તેને આપ્યો. પછી કાસદને કહ્યું કે “ આ

કાગળ લઇ તું તાકીદે દમારકસ જા, અને ત્યાંના સુલતાનને આપી આ કાગળમાં લખ્યા મુજબ અમલ

કરવાને કહે. તે બરાબર અમલ કરે છે કે નહિ તેની તારે બરાબર તપાસ રાખવી. વળી તારી સાથે

પેલાં મળેલાં કાસદીઆં કયુતરમાંથી ત્રણને સાથે લઇ જા. તેમાંથી રોકેને વારાશરતી બગદાદ મોકલજો.

તેઓની ડોકે બધેલા કાગળમાં સવિસ્તર હકીકત લખવી જોઇએ, જેથી હું તમામ હકીકતથી સારી-

રીતે માહીતગાર થાઉં. તું હવે વાર ન કરતાં તાજીદે જા. નામદાર ખલીફના આ છેલ્લા શબ્દો સાંભળતાંજ તે જીવાન કાસદ તીચે પડી ખલીફની ગાદીની ખાખ સુખી બોલ્યો કે “ નેક નામદાર હું ધણીજ તાજીદે જાઉં છું અને આપના હુકમને બરાબર અમલમાં મૂકાવું છું. આપ બેરીકર રહો, એમ કહી નમન કરી ચાલ્યો ગયો.

જીવાન કાસદ બીનહરકતે ધણીજ તાજીદે દમાસ્કસ પહોંચ્યો. પછી તુરતજ તે દરબારમાં ગયો, જે વખતે સુલતાન પોતાના તમામ અમીર ઉમરાવો સાથે પુર દબાબાથી બિરાજતો હતો. કાસદે જઈ ધણીજ નમનતાઈથી માન આપી તે કાગળ સુલતાનની ગાદી આગળ મૂક્યો. સુલતાને તે કાગળ ધણીજ આતુરતાથી પોતાના હાથમાં લઈ ફાડ્યો તો નામદાર ખલીફની સહી તથા મહેર સિક્કો નજરે પડ્યાં. તુરતજ સુલતાને તે કાગળને ધણીજ પ્રેમથી સુખી પોતાને શિરે ચઢાવ્યો. ત્યારબાદ સર્વે સમાસહોની રૂબરૂમાં મોટેથી વાંચવા માટે પોતાના મુખ્ય પ્રધાન જલાલને આપ્યો. જલાલે સુલતાનના હુકમ સુજળ સર્વેની સમક્ષ પત્ર વાંચી બતાવ્યો. પત્ર પુરો થતાંજ સૌ દરબારીઓ ધણીજ તાજીબ થયા, અને પાદશાહ પોતે પણ ધણીજ તાજીબ થયો, તેથી પાદશાહે પોતે તે કાગળ હાથમાં લઈ ફરી ફરીને ત્રણ વાર વાંચ્યો.

નામદાર ખલીફના હુકમને માન આપી સુલતાન તુરતજ અલીસાકરને મોકલે ધોડેસ્વાર થઈ ગયો. તેની પાછળ તેના કેટલાક સિંચાઈઓ પણ ગયા. સુલતાન પહોંચ્યો ત્યારે અલીસાકરનું ઘર બંધ હતું. સુલતાન વગર બોલે તેનાં કમાડ ઉઘાડી અંદર દાખલ થયો, તો ઘરમાં એક ડોશી કે જે અલીસાકરની મા મહેતાબ હતી અને એક જીવાન ઝોરત કે જે અલીસાકરની બહેન પ્યારી એમ હતી, તે બંને અતિ રડતાં કકળતાં જણાયાં.

સુલતાને મોટે સારેથી પેલી બુઢી ડોશીને પૂછ્યું કે અલીસાકર ક્યાં છે ? આ શબ્દો સાંભળતાંજ ડોશીએ ચમકીને જરા ઉંચી નજર કરી તો પોતાના ખુદ સુલતાનનેજ પોતાને ઘેર આવેલો જોઈ ધણી તાજીબી સથે તેના પગે પડી બોલ્યો કે “ ઓ નેકનામદાર ! અને મારા બેઠાની પુરતી’ ખચર નથી. પરંતુ હું ધારું છું કે તે નક્કી મરી ગયો હશે. કારણ કે તે જે વેપારીઓ સાથે બગદાદ ગયો હતો તે તો ક્યારનાએ આવી પહોંચ્યા છે અને તે તો હજી સુધી આવ્યો નથી એટલુંજ નહિ, પરંતુ તેના એક પણ પત્ર કે મોઢાના સમાચાર પણ નથી. મેં તે વેપારીઓને પણ પૂછી જોયું તો તેઓએ જણાવ્યું કે “ અમે તેને ધણી દિવસપર તનદુસ્તીમાં જોયો હતો, પણ હમણા નજરે પડ્યો નથી. અમે મા દીકરીએ તો તેની બિલકુલ આશા મૂકી છે. અમે તેનું પુનર્જીવનની ધોરમાં ફાટી તેની પાસે બેસી રાતદિવસ રડવા કરીએ છીએ. આ શબ્દો બોલતાજ ડોશી બેભાન થઈ જમીનપર પડી.

આ હૃદયવેદક બનાવ જોઈ સુલતાનના દિલપર ધણીજ ઉડી અસર થઈ. કારણ કે સુલતાનનું હૃદય ધણું કોમળ તથા સરસ હતું. વળી તે અલીસાકરને તેમજ તેની મા અને બેઠનને સારી રીતે જાણપતો હતો, અને તેની ખાતરી હતી કે આ લોકો ધણું નીનિવાળાં છે. વળી અલીસાકરના યુના બદલ તેની મા તથા બહેનને શિક્ષા કરવાનું તેને બ્યાજબી લાગ્યું નહિ, તોપણ તેને નામદાર ખલીફની ધણી બીક લાગી તેથી તે બોલ્યો કે “ ઓ નેક બાતુ ! મારે તમને જણાવવું જોઈ કે તમારા દિકરા અલીસાકરે બગદાદના નામદાર ખલીફને મોટા યુનો કર્યો છે. તેથી તમા સમગ્રને બારેશિક્ષા કરવાને મને શરમાન થયું છે, મારી તો ખાતરીજ છે કે અલીસાકર નિર્દોષજ હશે, તોપણ નામદારના હુકમને અનાદર કરવાને મારી હૌમત પહોંચતી નથી, કારણ કે તે ગુસ્સે આવ તો મને પદબ્રજ કરે, માટે હું તમારી તરફ જે એચદબી વર્તણૂક ચલાવું છું. તે માટે મને માફ કરશો.” આ શબ્દો બોલ્યામાઠ તેણે તે બંને ઝોરતોને ઘરની બહાર જવા હુકમ આપ્યો. પછી પોતાના વિશ્વાસુ માણસોની મારફતે બરાબર તપાસ ચલાવી, પરંતુ અલીસાકરને કંઈ પણ પત્તો લાગ્યો નહિ, ત્યારે તેણે તેના ઘરની સર્વે આજમતા કે જે મોઢા મોઢા પાદશાહોની નિજેરીમાં પણ હોતી નથી તેવી અસંખ્ય કોલત લૂંટાવી લીધી. ત્યાર પછી તે બંને ઝોરતોને રોતી કકળતી સ્થિતિમાં પોતાના દરબાર તરફ લઈ ચાલ્યો. આ બનાવ જોવાને આપા દમા-

રક્ત સહેરની તમામ પ્રજા તળેડે પર થઇ રહી હતી, અને તે સર્વે પોતાના મનમાં નામદાર ખરીદને ધણીજ શીટકાર આપતાં હતાં, પરંતુ જાહેરમાં તેની ધાકથી કોઇ એક શબ્દ પણ બોલો સકતું ન હતું.

ત્યાર પછી નામદાર અલીસાના હુકમ મુજબ જાહેરમાં દહેરો પીટાવી તે અને ઝોરતોને ચીથરેલાઇ કરી આખાં જાહેરમાં ફેરવી, અને સર્વે લોકોના દેખતાં સો સો શટકા મરાવ્યા. આ બિચારી નિરાપરાધી ઝોરતો આ શિક્ષાથી તદ્દન બેમાન જેવી થઇ ગઇ, કારણ કે નાનપણથીજ ખાતવાન કુટુંબમાં ઉછરવાથી જણે તાપ તડકાને પણ જોયા ન હતા, ધરતી બહાર એક ડગણું પણ મૂક્યું ન હતું, અને કોઇની એક લપડાક કે એક ટુંકારા પણ સાંભળ્યા ન હતા, તેમને આવી બેહદ શિક્ષા થઇ હતી. જ્યારે તે બંનેની આંતર રામદાયક સ્થિતિ જોઇ ત્યારે તે જાહેરના દરેક દરેક આજુમની આંખમાંથી આંસુઓ ટપકવા લાગ્યાં, સુલતાનની આંખમાં પણ અજાણીઆં આવી ગયા. સાંજ પડવાથી સુલતાને તે બંને ઝોરતો કે જે બે-માન હતી તેમને કચકાવી દરખાસમાં મોકલવી.

રાણીવાસમાં આ વાતની ખબર પડતાં બહો અને દયાળુ રજા આ રાણી તુરંતજ તેમની પાસે આવી તે બંનેના મોઢાપર પાણી છાંટી તેમને સચેન બનાવ્યાં, ત્યાર પછી રાણાએ તેમને પુષ્કળ દિલાસો આપતાં જણવ્યું કે “તમારે એક પુદ્ગલો ખાતર લીંબન રાખવી, તમે જાને પતિવ અને નિર્દોષ છો તો પછી મોઢકે દિવસ પણ સત્ય વાત કહાડી પડશે અને પોગળ જણાઇ આવશે. જે ખરીદ અત્યારે તમારાપર બેહદ વ્યુક્ત થુજારે છે તેજ ખરીદ થેડા દિવસ પછી તમારા પગે લાગશે, માટે ધૈર્ય રાખો.”

પેલાં છુટ્ટાં ઝોરત બોલી કે “ઓ નામદાર જાનુ ! હું નક્કી ખાતરીપૂર્વક જણાવું છું કે મારો અલીસાકર તદ્દન નિર્દોષજ છે, તેને નાનપણથીજ એવી સારી કતમ કેળવણી આપી છે કે તે કદી પણ અનીતિને રસ્તે ચઢેજ નહિ. જો તેનો કંઈ પણ વાંક નીકળે તો તે બદલ હું મારો જાન આપવા પણ તૈયાર છું.” રાણીએ જણાવ્યું કે “ઓ બહો જાનુ ! હું અલીસાકરને તેમજ તમને સારી રીતે જાણજું છું. પરંતુ અલીસાના હુકમને અનાદર કરવાની કોઇની પણ તાકાદ નથી. માટેજ તમે નાહક આટલાં બધાં દુઃખી થાઓ છો !”

ત્યારપછી તે રાણીએ પોતાની રાણી મારફતે એક સુદર ખાણું મંગારી તે બંનેને લેવા માટે અતિ આગ્રહ કર્યો, તેથી તેઓએ રાણીના હુકમને માન આપી તેમાંથી થોડાક ખોરાક લીધા. ત્યારપછી કેટલીકવાર સુધી તે પરાપકારી અને ઉદાર રાણીએ તે બાનુઓની સાથે લાંબા વખત સુધામીડી વાતો ચલાવી આવી રીતે સારવાર થવાથી તે બાનુઓને કંઈક હીક થયું તેથી સવામાં પાછાં હતાં તેવાંતેયાર થયાં, જેવા પ્રથમ દિવસની માફક આજે પણ જાહેરમાં ફેરવી ધણીજ નામ બતાવ્યો.

એ પ્રમાણે ત્રણ દિવસ કર્યા પછી તે બિચારા અમાગાઆંને જાહેર બહાર કાઢી મૂકવામાં આવ્યાં, અને તે સાથે જાહેરમાં દહેરો પીટાવ્યો કે જે મોઢ આ બાનુઓને મદદ આપશે તેને ગરદન મારવામાં આવશે, જો કે તમામ લોકોનો અલીસાકરની મા તથા બહેન તરફ અતિ પ્રેમ હતો, પરંતુ તે આવા સખત કરમાનું અપમાન કરવાને ચકિતવાન ન હતા, જેથી તે બિચારાને કોઈએ પાણી પણ પાડ્યું નહિ. આ બંને મા દીકરી નિરાશ થઇ પોતાના દુરદૈવને કપડો આપતાં જાહેર બહાર નીજ્યાં અને એક તળાવની પાળે વડના ઝાડ તળે બેઠાં. બંને ના દીકરા પોતાનાપર પડેલા અસહ્ય દુઃખથી અને અપમાનથી કંટાળી ગયાં હતાં જેથી તેમને જીવંત પણ વંદાણ લાગતું ન હતું, તોપણ પોતાના પયારા બેટા અલીસાકરને મળવા માટે તે ડાશી ધણીજ આગર હતી. મમે તે પ્રકારે અલીસાકરનો પતો મેળવી તે ફનીઆમાં હવાત હોય તો તેને મળવું એ તેનો ચોક્કસ હસાવ હતો. અલીસાકરની બહેન પણ પોતાના આમને કોઈ કાઢવા માટે તેટલીજ ઇતેજાર હતી. અને તે બંનેએ તેટલાજ માટે પોતાના દુઃખી સરી-રને હવાત રાખવા ઇચ્છ્યું. જો અલીસાકર મરી ગયા છે એવો ચોક્કસ ખબર તેમને મળે તો તેજ પછીએ તેઓ પોતાના પ્રાણ કાઢી આ દુઃખી દેહનો અંત આણુ. હવે અલીસાકરનો પતો કેવી રીતે મેળવશે તે બાબત તેમણે પુષ્કળ વિચાર ચલાવ્યો. છેવટે તેમણે નક્કી કર્યું કે અમદાદ બંધ બારીક તપાસ કરવાથી અલીસાકરની હયાતી વિષે ખરી ખાતરી મળશે, માટે આપણે અમદાદ જવું.

આ પ્રમાણે વિચાર કરી તે બંને આ દીકરી બમદાદ જવાને નીકળ્યાં. રસ્તામાં, તેમને કેટલાક દુઃખ વેરવાં પડ્યાં. કારણ કે આટલે બધે દૂર દેશ જવાને તેમની પાસે નિષ્કરૂપ પૈસા ન હતા, પહેરવાને પુરતાં કપડાં પણ ન હતાં, વળી તેઓ એક આઉં પણ માલેલાં ન હતાં, આવનાં માટે બાધુ પણ ન હતું. પહેલે દિવસે તે બંને જ્યાં દમારકસથી નીકળ્યા ત્યાંથી પાંચ આઉં છેટે એક નાના ગામડામાં આવી રાતવાસો લેવાં. આ ગામડું એક નાનું હતું ત્યાં જતરવને માટે ધર્મશાળા પણ ન હતી તેથી એક ખેડૂતની ઓસરીમાં રાતવાસો પડી રહ્યાં તે બધા ખેડૂત સાથે કેટલાક વાતચિત થતાં તે ખેડૂતને માલમ પડ્યું કે આ બંને બાનુઓ તો આપણા પ્રખ્યાત વેપારી અલીસાકરનો મા તથા બહેન છે તેથી તેમણે તે બંનેને ખાવા પીવાને માટે એક વેપારીને ત્યાં ખાંડખરન કરી આપ્યો અને ત્યાર બાદ પોતાના ઘરમાં સરાડમાં, સવાર પડતાં તેઓ બંને પૈસા બજા ખેડૂતનો ઉપકાર માની તેની રગ લઇ નીકળ્યાં. કેટલેક દિવસે તેઓ અલેપો નગરમાં આવી પહોંચ્યાં. આ નગરમાં તેમણે એક ધર્મશાળામાં મુકામ કર્યો અહીં આગળ તેમને આજ નગરનો એક મોટો વેપારી કે જે અલીસાકરનો ખાસ રતેહી હતો તે ઓળખિ તો મલ્યો. આ વેપારી કે જેનું નામ દિલાવર હતું તે આ બંને બાનુઓને પોતાને ઘેર તેડી મલ્યો. પોતાના દરજ્જાને શોભે તેવા પોશાક તથા કેટલાક પૈસા તે વેપારીએ તેમને આપ્યા. પછી તેમને બગદાદ સુધી સહી સલામત પહોંચાડવા માટે પોતાના ખાસ વિદ્યાસુ શુલામોને તેમની સાથે મોકલ્યા. આ શુલામો તે બંનેને સહીસલામત બગદાદ મુકી ગયા. બગદાદમાં તેઓને મુકી તે શુલામો પોતાને રસ્તે પડી ગયા.

આ બંને બાનુઓ બગદાદમાં કદી પણ આવી ન હતી, અને તેથી બગદાદ જેવા મંજલર શહેરમાં પોતે કર્યાં જવું તેના વિચાર કરવા લાગી. તે બંને જ્યાં આ પ્રમાણે વિચારમાં ગુલામોલાં હતાં તેવામાં એક માણસને મોટી લુમ પાડતો સાંભળ્યો, તેથી તે બંનેનું લક્ષ તે માણસ તરફ ગયું. આ માણસે તેટલામાં ફરીથી લુમ પાડી કે “કોઇ ગરીબખરણું બૂખ્યું તરસ્યું દુઃખી હોય તે આ શહેરના નામીયા શેઠ અયાબખાનને મકાને આવજો. ત્યાં તેને જે જોઇએ તે મળશે.”

આ બંને બાનુઓ જો કે ખાનદાન કુટુંબની હતી અને તેથી તેમને આવી રીતે બીજાને આશ્રય લેવો પસંદ ન હતો, તોપણ વખતને અનુસરી તે માણસની સાથે પેલા શેઠને ત્યાં ગયાં. શેઠના મકાન આગળ પહોંચ્યાંજ શેઠ અયાબખાન બહાર ખુશીપર બેઠેલા હતા તેમની નજર આ બંને બાનુઓપર પડી જો કે આ બંને બાનુઓનો ચહેરો અસહ્ય ત્રાસ અને દુઃખથી નિરતેજ થઇ ગયો હતો તોપણ તેમના ખાનદાન કુળની બચ્ચતા તેમના કપાળમાં દાખી રહી હતી. તેમનો પ્રગમન ચહેરો દુઃખને લીધે વાદળમાંથી નીકળતા ચંદ્ર માફક રમણીય લાગતો હતો. માલમ કે તેમને જોતાંજ તેઓ ખાનદાન કુટુંબનાં સુખી માણસ છે એમ સહેજ અનુમાન થઇ રહ્યું હતું ત્યાર અયાબખાને જોતાં જાગ પોતાના મનમાં નક્કી કર્યું કે આ બંને ઉમરાવ કુટુંબની સુખી બાનુઓ છે તેથી તેમને પોતાની સાથે પોતાના મકાનમાં લઇ જઇ પોતાના ખાવાના સુંદર ખાણામાંથી તે બાનુઓને ખાવાનું આપવું. ત્યારબાદ પોતાની બાનુ પાસે આ બંને બાનુઓને રાખી. આ બંને બાનુઓ આ ઉમરાવો શેઠ શેઠાણીના આશ્રય તજે રહેવા લાગી. શેઠ શેઠાણી નવરાસની વેળાએ આ બાનુઓ સાથે વાતચિત કરતાં હતાં, તેથી એ ચાર દિવસમાં તો તે બાનુઓની તમામ રિચનિધો તે શેઠ શેઠાણી સારી રીતે વાકેફ થયાં.

આ બંને બાનુઓને આ ઉમરાવ શેઠ શેઠાણી આગળ મુકી આપણે પેલી ફેતનાબ તરફ નજર દોઢાવીએ. બિચારી ફેતનાબને મહેલની અંદરના કાળા પુરજામાં કેદ રાખવામાં આવી હતી આ પુરજા મહેલની અંદરના ભાગમાં એકાંત રથળે હતો. ત્યાં કોઇ પણ માણસનો પગસંચર પણ ન હતો. અને તેથી એકાંત કેદ તરીકેની શિક્ષા કરવાને તે બહોળ ઉપયોગી થઇ પડતો. આ એકાંત વાસમાં બિચારી ફેતનાબ રાત દિવસ પોતાના ખાસ અલીસાકરનો મંત્ર જપતી હતી, વળી પોતાનેજ લઈ પોતાનો વડાલો અને પ્રાણહતા દુઃખી થાય છે તે વાતનો વિચાર કર્યાં કરવા લાગી. આ દુઃખમાં અને શીકરમાં તેનું સ્થિર દિન પ્રતિદિન સહાનું ગયું. એક વખતે અલીફ ફરતો ફરતો પેલા કાળા પુરજા આગળ જઇ પહોંચ્યો, તેણે ફેતનાબને નીચેના બોલો મઠમપણે બેધડક બોલતાં સાંભળ્યા. “ઓ તેક પુણ તારો ખાસ

અલીસાકર છે! જે ઉદાર દિલના જુવાને નામદાર ખલીફની મનમાનીતી બાંધી જે હું (ફેતનાખ) એને મરતાં મરતાં મોતના પંજમાંથી બચાવી તેને તેના મહાન કામના બદલામાં ધરખાર વગરના બીજાની કરી મૂક્યો અને રવડતો રખડતો કરી દીધાં. અરે ખલીફ આજે તું આખી આલમનો પાઠ્યાદ હોવાથી તારા આવા અધરિત કાર્યને કોઈ પણ ઉલ્લંઘન કરી શકતું નથી, પરંતુ તું જ્યારે નેક જુવાની દરખાસ્ત જઈશ ત્યારે તારી શી દશા થશે તેના તે વિચાર કર્યો? આ તારા ધોર કર્મને માટે તને શી શી સિદ્ધિ થશે તે પણ હું જોઈશ કહી શકતી નથી. જેણે તારા ઉપર અત્યંત અને ન બની શકે તેના ઉપકાર કર્યો છે, તેને તે ન દેવાય તેમાં જુલમી દુઃખ દીધાં.”

આ વચનો સાંભળતાં જ નામદાર ખલીફની ખાતરી થઈ કે “અલીસાકરે તો ફેતનાખને મદદ કરી તેનો જીવ બચાવ્યો છે, અને મેં” તો તેનાપર અસહ્ય ત્રાસ વર્તાવ્યો છે. આ કામ ઘણું જ નિંદા લાવતું તથા શરમ ભરેલું છે” આમ વિચાર કરી તે પોતાના મહેલમાં ગયો, અને ટુરનજ પેલી ખ્યારી ફેતનાખને છૂટી કરવા મસફરને હુકમ આપ્યો.

મસફર ટુરનજ ફેતનાખની પાસે ગયો, અને તેને છૂટી કરી ચાલની પાસે બોલાવી લાવ્યો. ખ્યારી ફેતનાખ શાહના પગ આગળ લાંબી યજ પડી. શાહે તેને પોતાને હાથે જાલી બેઠી કરી, અને પછી પોતાની પાસે બેસાડીને પૂછ્યું કે “અરે મારી વહાલી ફેતનાખ! તું સાચે સાચું કહે છે કે અલીસાકર બીનજીનેગાર છે?” ફેતનાખે કહ્યું કે “હું જુદાના પવિત્ર નામને યાદ કરી કહું છું કે અલીસાકર તદ્દન નિર્દોષ અને પવિત્ર માણસ છે. જે કે પ્રથમ તો મારી ખુમસરતીને લીધે તેનું દિલ મારાપર ચોટતું હતું પરંતુ જ્યારે તેને માલમ પડ્યું કે આ બાંધતો ખાસ નામદાર ખલીફની માનીતી છે. ત્યારે તો તેણે પોતાના મનને ખાસ દદ કરી અને અતિ માન આપતું શરૂ કર્યું, જે કે મારે સાચે સાચું જણાવતું જોઈએ કે તે અલીસાકરના ખુમસરતે ચડેરાથી અને તેની ખીલતી જુવાનીના બહારથી માંડે દિલ તેની તરફ ચોટતું હતું, ફક્ત આ મોડપાથમાં સપડાવા માટે અલીસાકરના મરજીનીજ ખાતરી હતી; પરંતુ તે બહાદુર અને દદ મનના પુરૂષે ચોક્કસ જવાબ આપ્યો કે, જે વસ્તુ શેઠની છે તે ચાકરની કંઠી પણ યાદ નહીં મેં” તેને બે ત્રણવાર ફરી ફરીને તપાસી જોયો પરંતુ તેણે તો તેના તેજ જવાબ આપ્યા કર્યો. વળી તેણે મારે માટે જે જે સવરો કરી હતી તે તે પરથી સાચું જણાઈ આવે છે કે તે એક ખાસ ઉમરાવ દિલના સુરેશો માણસ છે, હું તેની સાથે લગભગ ત્રણવાર માસ રહી તે દરમિયાન એકે વખત તેની અલ્લ મને નુકસાનકર્તા કે અપમાનકારક જણાઈ નથી. આવા ઉંચા દિલના સદગુણી નરરતને તને વશર વિચારે અસહ્ય દુઃખ દીધું. માટે જુદાના પવિત્ર દરખારમાં તમારે અવરજ જુવાની આપવી પડશે, અને તેની ઘટની શિક્ષા ખમતી પડશે. હું જુદાના કસમથી ખાતરીપૂર્વક કહું છું કે તેના જેવો પવિત્ર પુરૂષ બીજો એક પણ નથી. મેં તે દદ મનના પવિત્ર પુરૂષના હાથમાં હું ગઈ ન હોત તો આજે હું જીવતી પણ નજ હોત. શાહે જણાવ્યું કે “હું આ બધી વાત સાચી માતું છું પરંતુ મને જલ્દી જણાવ કે મને શહેરમાં આવે એક માસ વીની ગયા બાદ તે” મને ખજાર કેમ આપી, ત્યાં સુધી તું તે જુવાન પુરૂષની સાથે કેમ રહી? હું તારા દુઃખમાં રાત દિવસ જુડી જુડીને મરતો અને તું તેની સાથે માત્રમજા ઉડાવે તેનું ખર્ચે કારણ શું?”

ફેતનાખ બોલી કે “જો નેક નામદાર! હું સાચે સાચું કહું છું કે ગિયારો અલીસાકર કવચિત્ત ધર બહાર નીકળતો હતો, અને તેથી તમારા આચારની ખજાર છેક મોડી પડી, વળી તમને તે ખજાર પહોંચાડવા માટે જે કામગીર મોકલાવે તો કામગીર લાવનાર કોઈ ખરેખરે વિશ્વાસ માણસ હોવાનોજ તમને તે પત્ર મળે, નહિ તો બારોબાર રસ્તામાંથીજ ઉડી જાય. આપનાં સુખ રાણી સાહેબનો તો મારાપર કેટલો બધો પ્રેમ છે; તે આપ જુઓ છો! મેં કામગીર તો ખજાર મળી કે ટુરત લખી મૂક્યો હતો. પરંતુ જ્યારે પેલી વિશ્વાસ દાસી નિરનિહાર અલીસાકરને મળી ત્યારે તે પત્ર તેણીને તેણે આપ્યો હતો,”

આ સંજગી બીનાપરથી ખલીફની પક્ષી માતરી થઈ કે ગિયારો અલીસાકર તદ્દન નિરાપરાધી છે. અને તે તેમજ તેની મા બહેન તાહક દુખી થયાં છે, હવે તેને પોતાના અવિચારી કામ માટે બહુ

પસ્તાવે થયો, અને અફસોસ કરી રહ્યા લાગ્યો. તેણે ફતનાબેને પૂછ્યું કે “ હવે મારે શું કરવું ? તે મને બતાવ ! કારણકે મને કંઈ પણ સૂઝ પડતી નથી. ફતનાબે બહુબળું કે “ નેક નામદાર ! જે વાત બની ગઈ તેનો અફસોસ કરવો, એ ઉચિત નથી, માટે તમે કંઈ પણ શોક કરશો નહિ. હવે તો તમારે તે જુવાન પુરુષનો પત્તો લગાડી તેને તેના કામનો પુર્ણ બદલો આપવો જોઈએ. અને તેટલા માટે આપ નામદારે આપના આખા રાજ્યમાં દંડેરો પીટાવી ખચર અપાવવી કે ‘ દમાસ્કસના પ્રખ્યાત વેપારી સમ-સુદીનના બેટા અલીસાકરને નામદાર ખલાફ તરફથી મારી બધો છે, માટે જે કોઈ માણસ તેનો પત્તો લગાડી નામદાર ખલાફની હજીર હાજર કરશે, તેને બારે ધનામ મળશે. ’ આ ખચર દેશપરદેશ ફેલાતાં અલીસાકરનો પત્તો મળવા સંભવ છે. વળી જે આપ નામદારનો હુકમ હોય તો હું જાતે તેની તપાસ માટે જાઉં, મારો પ્રાણ બચાવનારનો બદલો વાળવાની આ અમુક તક છે, પછી જેવો આપનો વિચાર.” ખલાફ ફતનાબેની સલાહને માન આપી દેશપરદેશ સરળે કેડાણે કાઢ્યે મારફતે ઉપરનો દંડેરો ફેલાવી દીધો. તેમજ ફતનાબેને અલીસાકરની શોધ માટે જવા રજા આપી. ફતનાબેને આ રજા મળવાથી અત્યંત ખુશાલી ઉપજી, તેથી જન્મ બને તેમ તાકાદે પોતાના પ્રાણરક્ષક અને ખુબસુરત અલીસાકરની શોધ માટે જવા તૈયારી કરી.

નામદાર ખલાફના આ દંડેરોની ખચર અલીસાકરની મા મહેતાય નથા તેની બહેન પ્યારી ઝેગને પેલા ઉદાર શેઠ અબાબખાને તુરત આપી. તે માદીકરી આ ખચર સાંભળી હર્ષચિન્તા થઈ ગયાં. અને અબાકર્તાના તે ઉદાર શેઠના અને નામદાર ખલાફના હજીરો ઉપકાર માનવા લાગ્યાં. હવે તેમની ખાતરી થઈ કે “ આપણા દુઃખના દહાડાનો અંત આવ્યો છે. જગતકર્તાની મહેરબાનીથી અલીસાકરનો પત્તો લાગે તો બસ છે. ”

બીજે દિવસે પેલી બાંદી ફતનાબે અલીસાકરની શોધ માટે બહાર નીકળી. તેણે પ્રથમ બગદાદ શહેરમાં તપાસ કરવા ધાર્યું, તેથી તે ફરતી ફરતી બચરમાં આવી; તેટલામાં તેને પેલા ઉદાર અબાબખાન મળ્યો. ફતનાબે આ પ્રખ્યાત શેઠને સાધારણ રીતે ઝાંખાબતી હતી, તેમજ અબાબખાન ફતનાબેને પણ ઝાંખાબતો હતો, તેથી ફતનાબે તે શેઠને પૂછ્યું કે “ મારે કેટલાક પૈસા મરીબ મર્યાને ખેરાત કરવા છે. મારો વિચાર એવો છે કે તે પૈસા કોઈ ખાનદાન કુટુંબનાં દુરદૈવથી નિરાધાર થયેલાં માણસો, કે જે બિચારાં પોતાની ખાનદાનીને લીધે બાબ માગી ચક્રતાં નથી, અને તેવા બીજાં મરીબમર્યાને કરતાં પણ અત્યંત દુઃખી હોય છે તેવાં માણસોને આપવા. તમે આ શહેરમાં ઘણાં મરીબમર્યાને પાળો છો અને તેથી તમે વધારે માહિતગાર હશો, માટે મહેરબાની કરી તેવાં માણસોનો પત્તો મને આપશો હું તેમનાં નામ કહી પણ બહાર પાડીશ નહિ. ” અબાબખાને જણાવ્યું કે “ એ નેકબાનુ ! તમારો વિચાર ઘણો ઉત્તમ છે. હાલમાં મારી પાસે તેવાં માણસ ઝાઝાં નથી, પરંતુ જકત બે બાનુઓ છે તેઓ થોડા દિવસ થયાં દમાસ્કસ શહેરથી અત્રે આવેલી છે. અને તે બંને મા દાકરી છે. તેમની વાતચિતપરથી તેમજ રહેણી કરણીપરથી તેઓ ખાનદાન કુટુંબનાં લાગે છે, માટે તમે તેમને જાતે મળી તપાસ કરો અને થોડા દિવસ લાગે તો બનવી મદદ આપો તે બંને મારા મકાને મારી બાનુ પાસે છે. ” ફતનાબે જણાવ્યું કે “ મારા ઉદાર શેઠ ! મને આપના મકાને લઈ જઈ તેમની મુલાકાત કતારશો ? જેથી હું આપના કહેવા પ્રમાણે તપાસ કરી શકું. ” અબાબખાને તે વાત ઘણી ખુશીયા ઇતુલ કરી અને તેથી ફતનાબેને લઈ પોતાના મકાન તરફ પાઠો વળ્યો. રસ્તામાં વાતચિત કરતાં કરતાં તેઓ થોડાકવારમાં તે શેઠના મકાને આવી પહોંચ્યાં. શેઠ પોતાના શેઠાણી મરીબમને જણાવ્યું કે “ નામદાર ખલાફની માનીતિ બાંદી ફતનાબે આપણે ઘેર રહેલી બાનુઓની મુલાકાત ચાહ છે માટે જેમને તેમની પાસે લઈ જાએ. તે મારો સાથે આવેલાં છે. આ શબ્દો સાંભળતાંજ મરીબમ તુરતજ બહાર આવી ફતનાબેને આનિ માનવા મળી અને તેનો હાથ પકડી પોતાના ઓરડામાં કે જ્યાં પેલી બે બાનુઓ અફસોસ કરતી બેસી હતી ત્યાં લઈ આવી. પેલી બે બાનુઓ જો કે આ નવીન બાનુને બિલકુલ ઝાંખાબતી નહતા, તો પણ તેના દેખાવપરથી તે કોઈ મોટું માણસ છે એમ ધારો પડે પડી. ફતનાબે તેમને આનિ પ્રેમથી પોતાની પાસે બેસાડ્યાં અને

તેમની સાથે મીઠા વચનથી વાત કરવા માંડી. થોડીકવારમાં તો તે તેમની સાથે એવી તો ભળી ગઇ કે તે બાનુએને મન પોતાના ધરના માણસના જેવી પ્રીય થઇ પડી.

હવે તે બાનુએ ફેતનાય સાથે છૂટથી વાતચિત કરવા લાગી. ફેતનાયે જણાવ્યું કે “ મારાં નેક બાનુઓ ! હું તમને ઘણા આચરથી પૂછું છું કે મને તમારી અસહ સ્થિતિથી સારી રીતે વાકેફ કરશો. તમારી રીતભાત પહેરવેશ અને ખવાસ જોતાં મને સમજાય છે કે તમે કોઇ ખાનદાન કુટુંબમાં ઉછરેલાં છો, પરંતુ દરદેવે તમારી આ દશા કરી છે. જો તમે મને તમારી ખરી ખીનાયી વાકેફ કરશો તો હું વચન આપું છું કે તમારું દુઃખ ટાળવાને મારાથી બનતો પ્રયત્ન કરીશ.

અલીસાકરની મા મહેતાય બોલી કે “એ મારાં નેક બાનુ ? તમે અમારી દુઃખી કથા સાંભળાને કંટાળી જશો. અમારા જેવાં બેનસીય આ દુનીઆમાં ભાગ્યેજ હશે. અમે નિરાપદીઓએ જેટલું વેડું છે તેટલું દુઃખ ખરેખરા અપરાધીઓએ પણ વેડું નહિ હોય, માટે મહેરબાની કરી આપનો વિચાર માંડી વાળો તો સાહે. ફેતનાયે ફરીથી આચર કરી જણાવ્યું કે “ તમારે તમારી સર્વે હકીકત જણાવવા માટે તપ્પી લેવી પડશે; ચાલશે નહિ, માટે સત્ય કહો.” આ પ્રમાણે અતિ આચરથી અલીસાકરની માતા મહેતાયે પોતાની કથા નીચે મુજબ શરૂ કરી.

“એ ઉદાર બાનુ ! અમારું મૂળ વંત દમાસ્કસ છે. મારા ખાવિંદનું નામ મમસુદીન છે, જેઓ હાલમાં કેટલીક મુદત થયાં ગુજરી ગયા છે. મારે એક મેટા છે જેનું નામ અલીસાકર છે અને આ પાસે બેટી તે મારી બેટી છે. તેનું નામ પ્યારી એમ છે. મારા ખાવિંદ એક મેટા માદસિક વેપારી હતા. તેમણે પોતાની લાંબી સફરમાં કરોડો રૂપિયાનો વેપાર કર્યો હતો. અને તે વખતે અમે સર્વે રાજ્યવંશી જેવાં અલૅકિક સુખ ભોગવતાં હતાં. દુઃખ શું છે ? તેનું અમને ભાન પણ ન હતું. ધરની બહાર શું હશે તેથી અમે તદ્દત અજાણ હતાં. રાત દિવસ આનંદમાં રહી મોજમજ ઉડાવતાં હતાં. તેમના મરણ પછી અમારી દશા અવળી બેટી છે તેથી મારી ખાતરી થાય છે કે અમારા આખા વંશમાં તે બાળ્યશાળી પુરય હતા. જેથી તેના લોધે અમે સુખ ભોગવતાં હતાં. આજે મને તે બહુ સાંભળી આવે છે.” તેમ કહી ડોશી બેઠાટ રદત કરવા લાગી, ફેતનાયે દિલાસો આપતાં જણાવ્યું કે “ અરે મારી બુઝૂર્ગ માજ ! તમારી હકીકત સાંભળી મને ઘણી લાગણી થાય છે ખરેખર તમે એક ઘણાજ ખાનદાન કુટુંબનાં સુખી બાનુ હતાં જે હાલ મેહદ દુઃખી જણાવે છો; પરંતુ આમ એકાએક દુઃખી થવાનું કારણ તમે મને સમજાવશો, જેથી હું તમારો અત્યંત ઉપકાર માનીશ.” થોડીવાર પછી ડોશીએ પાછી પોતાની કથા શરૂ કરી. “ મારા ખાવિંદના મરણ પછી મારો દિકરો અલીસાકર કે જે તદ્દત જુવાન અને ખુશસુરત હતો તેણે પોતાના પિતાનો ધંધો ચાલુ રાખ્યો. એક વખતે તે બગદાદ રેશમી કાપડ વેચવા માટે પહેલોજ વાર ગયો. અને ગયો તે ગયો હજુ સુધી અમને તેની તરફના વિશ્વાસ લાઘવ કંઈ પણ સમાચાર મળ્યા નથી. હવે તે આ દુનીઆમાં હયાત છે કે નહિ તેની પણ અમને ખબર નથી. “ હાય ! મારા વહાલા મેટા ! ” આ શબ્દો બોલતાંજ ડોશી રડી ગઇ. ડોશીના રૂદનની સાથે તેની પ્યારી બેટી એમ તથા ફેતનાય પણ રડી પડ્યાં, જેથી થોડી વાર તો વાર્તા બંધ રહી શોકમય દેખાવ બધાની રહ્યો, છેવટે ફેતનાયે આંસુ લોહી નાંખી ધીરજ પકડી મહેતાયને પોતાની વાર્તા આગળ ચલાવવા માટે જણાવ્યું, તેથી મહેતાય પણ ધીરજ પકડી બોલવા લાગી કે “આ પ્રમાણે અમે મા દીકરી અને અલીસાકરના વિગતથી ગમગીન થઈ ગયાં હતાં, તે દરમ્યાન દમાસ્કસના મુકતાને જાતે આવી અમોને અમારા મકાનની બહાર કાઢી મૂકી અમારું સર્વસ્વ લૂંટી લીધું. જો કે આ દયાળુ અને બક્ષા મુલતાનનો અમારા તરફ બહુ ખ્યાર હતો તોપણ તેને પોતાના ઉપરી અડીના ખલોદના હુકમને આધિન થઈ આવ્યો ગેરવ્યાજબી જુલમ કરવો પડ્યો. ત્યાર પછી અમને ઘણું ઘણું દુઃખ પડ્યું જે કલમે કરી અથવા જીભે કરી વર્ણવી શકાય તેમ નથી. છેવટે અમને શહેરમાંથી હાંકી કાઢવામાં આવ્યાં. આ પ્રમાણે અમને અમારા શહેરમાંથી હાંકી મુક્યાં ત્યારે અમે આપઘાત કરી મરી જવાનો વિચાર કર્યો, પરંતુ મારો પ્રેમ મારા મેટા અલીસાકર તરફ વિશેષ હોવાથી તેને શોધી કાઢવાની ખાત-

રજા અને અમારા દેડ ટકાની રાખ્યો છે. અમને આ દુનીઆમાં તેના જેવું બીજું કંઈ પણ વહાલું નથી. અમને અમારા પ્યારા બેટાની બાળ મળે તો પછી અમારા અમલ દુખોનો પણ અમને કંઈ પણ દિસાય નથી.” આ શબ્દો બોલતાં બોલતાં તે પાછો ડોશી રડી પડી. આ વખતે ફતનામ પણ પુષ્કળ રડી. કારણ કે તેની ખાતરી થઇ કે આ નિરાપરાધી બાનુએના દુઃખનું ખરું કારણ હતું જાતેજ હું તેણે વિશેષ ખાતરી થવા માટે તેણે ધીરજ પકડી તે બાનુને દિલાસો આપતાં પોતાની વાર્તા આગળ ચલાવવા માટે આજીજ કરી. તે બિચારી ડોશી બોલી કે “અમે તેની શોધ માટે બગદાદ આવવા નીકળ્યાં, કારણ કે તે બગદાદમાંથીજ ગુમ થયો હતો, માટે વખતે બગદાદના ડોઈ પણ વનનીને ખબર હોય. વળી સુલતાને અમને જણાવ્યું હતું કે “બગદાદના ખલીફાની પ્યારી બાંદી ફતનામની સાથે અલી સાહેબે પ્રીતિ બાંધ્યાની વાત ખલોફની જાણમાં આવ્યાથી તમારી આવી દયા કરવા તે નામદારનો હુકમ થયો છે.” આઠી આવ્યા પછી આ સખી દિલનાં શેક શેડાણીની બેઠક માઠથી અમારા દુઃખમાં કંઈક સ્થળની થઇ છે. પરંતુ હજી અલીસાહેબનો કંઈ પણ પતો મળ્યો નથી. એમ કહી કપાળે હાથ ઢાંચી રડી પડી.

ફતનામ આ વાર્તા સાંભળી તે ડોશીને ઉડીને પગે લાગી તેની માશી નાગરા લાગી, અને દિલાસો આપી છાની રાખતા મંડી. જ્યારે ડોશી છાની રહી ત્યારે ફતનામ બોલી કે “ઓ મારાં નેક માણ ! આપના દુઃખનું કારણ હતું પોતેજ હું, માટે નામ ફતનામ ! અને અલીસાહેબ મારી સાથેજ રહ્યા હતા ! જતું તેમની અને મારી વચ્ચે પવિત્ર નિર્ભજ પ્રેમ હતો, અમે કેવા પ્રેમથી રહ્યાં હતાં તે વાર્તા કોઈક બીજા પ્રસંગે કહી સંભળાવીય. પરંતુ હાલ તો હું તમારી પાસે એટલુંજ માગી લઉં છું કે તમારે હમણાંતો જાહેર દિલનાં શેડાણીને ઘેરજ રહેવું. તમારા તમામ ખર્ચ વાસ્તે જોઈતાં નાણાં હું તમને મોકલાવીશ. વળી દિવસમાં એકવાર હું જાને તમારી તપાસ લઉં. વળી જણાવું છું કે અલીસાહેબ જીવતાજ છે. અને હમણાં નામદાર ખલોફાએ તેમને માશી બક્ષી તેમના શોધી કાઢનારને બરે છતાંમ આપવા ફરમાવ્યું છે, માટે થણી હુંકી મુદતમાં તેનો પતો લાગશે. તેમ છતાં જો પતો નહિ લાગે તો હું જાને તેમની શોધ માટે બજાઈ, કારણ કે તેમણે મારો પ્રાણ બચાવી મારાપર બદલે જપકાર કર્યો છે. તમે કોઈ પણ રીતે ખબરો નહિ. હવે મને આવે બહુ વાર. થવાથી મારે મારા મુકામપર જવાની જરૂર છે, માટે આપ બાનુ-એની રજા લઉં છું.” એમ બોલી ફતનામ તે બાનુએની પગે લાગી, તેમની માશી માગી, પેલી સખી શેડાણીને તે બાનુએ માટે બલામણ કરી, તેના હાથમાં અતિ આગ્રહ કરી એક સોનાના બે સિક્કાની પેલી મુંકી, પોતાને મુકામે જવા પાછી નીકળી. તે બાનુએએ તેમજ શેડાણીએ તેને સામે ઉપકાર માની કાલે ધરીથી આવવા આગ્રહ કરી રજા આપી.

ફતનામે પોતાના મહેલમાં જઈ સખી બીનાથી નામદાર ખલોફાને સારી રીતે વાકેફ કર્યો. ખલોફા ફતનામને તેની ગુતરાઈ માટે ચાચાથી આપતાં જણાવ્યું કે “તે નિરાપરાધી દુઃખી બાનુએને તારે પુષ્કળ મદદ કરી. અલીસાહેબનો પતો મળતાં સુધી હું નાપાક માણસ તે પવિત્ર બાનુએની સુલાકાત લઇ તેમના પવિત્ર આત્માને હાનિ કરવા છુટ્યો નથી. મારી ખાતરી છે કે અલીસાહેબનો પતો મળ્યા બાદ તે ઉદાર અને પવિત્ર બાનુએ અને કામા આપશે.” ફતનામ જણાવ્યું કે “નેકનામદાર ! આપનું કહેવું સત્યજ છે. તે બાનુએ બહુજાજ ઉદાર દિલની અને પવિત્ર છે. તેમના સર્વે દુઃખનું ખરું અને સચોટ કારણ હતું હોવા છતાં તેઓ મારી તરફ થણાજ પ્રેમ ભરી દષ્ટીથી જોઈ સુધી જોઈ રહ્યાં હતાં. વળી તેમણે મને અતિ આગ્રહથી આવતા કાલે પોતાની પાસે આવવા કહ્યું છે. તેમની વાણીમાં તો અસત્યજ ભર્યું છે. જો તમે એકજ વખત તેમની સુલાકાત લેશો તો પછી તમારી ખાતરી થશે કે તે એક પવિત્ર અને સખી દિલનાં છે.

બીજા દિવસે બપોર પછી ફતનામ પેલી બાનુએ પાસે જવાનીકળી. ચાલતાં ચાલતાં તે બગદાદના મધ્ય ભાગમાં આવી પહોંચી, તેટલામાં તેની નજરે એક ફકીર પડ્યો. આ ફકીરને જોતાંજ ફતનામ વિચારમાં પડી. ફકીર પણ ફતનામની સામે એકીટસે જોઈ રહ્યો હતો. ફતનામે ધારીને જોયા પછી આ

ફકીરને તુરંતજ ઝોળખી લીધી, તેથી તેણે તે ફકીરને મોટીયા ધુમ પાડી પોતાની પાસે બોલાવ્યો અને તેને પોતાની પાછળ પાછળ આવવા સુચના કરી પોતે પોતાના મહેલ તરફ પાછી વળી. ફકીર પણ તેની પાછળ પાછળ નિર્જનપણે ગયો, કારણ કે તેણે ફેતનામને ઝોળખી હતી ફેતનામ પોતાના ખાતગી મહેલમાં તેને લઈ ગઈ અને પછી અતિ પ્રેમથી તેને બેઠી પડી બોલી ઉઠી કે “ ઓ મારા મનના માન્યા સાંભળાવા ! તમે અહીં ક્યાંથી ? હથ્થર કૃપાએ હવે ખલીફ તમારાપર બહુ પ્રસન્ન થયા છે અને તમારા કરેલા મહાન ઉપકારનો પૂર્ણ ખરલો આપવા ધારે છે. વાંચનાર સમગ્રો હોડય કે આ ફકીર તે ખીન્ને કોઈ નહિ, પણ પેશે અલીસાકરજ હતો. અલીસાકરે પણ ફેતનામનો અતિ પ્રેમ જોઈ તેને બગલગીરી લીધી. પછી બંને જણાં અતિ હર્ષમાં આવી એક બીજીની સાથે વિનોદવાર્તા ચલાવી.

બીજી તરફથી ફેતનામે એક ચિઠ્ઠી લખી પેલી બંને બાનુઓને તેડી પોતાને મહેલ આવવા શેડાણી મરીમને અતિ આગ્રહ કર્યો. તેમાં જણાવ્યું કે “ હું કેટલાક જરૂરી કામ પ્રસંગે રોકાઈ જવાથી આવી શકી નથી, માટે તમે ત્રણે જણ જરૂર આવશો. હું શા કામે રોકાયેલી છું તે તમેા અત્રે આવેથી જાણશો. ” આ ચિઠ્ઠી એક કરારમાં બીડી પોતાની વિશ્વાસુ દાસીને આપી શેડાણીને તેડી લાવવા મોકલી. બીજી એક ચિઠ્ઠી શેડ અયામખાનની ઉપર નીચે મુજબ લખી.

“ મારા સખી દિલના ઉમરાવ શેડ સાહેબ અયામખાનજ જોગ. લી. ફેતનામની દુવા સલામ માન્ય કરશો. તમારી સાથે પેલી બંને બાનુઓની બાબતમાં મારે કેટલીક વાતચિત કરવાની જરૂર છે, માટે “ આ ચિઠ્ઠી મળેથી મારી પાસે આવવા તરફી બેશો, હું જનરે તમારી પાસે આવત, પણ કેટલાક ઉપયોગી કામમાં રોકાઈ જવાથી મારાથી આવી શકાય તેમ નથી. વળી પેલી બે બાનુઓ તથા તમારાં શેડાણી “ પણ આજરોજ મારી પાસે આવવાનાં છે માટે જરૂર તમે આવશો. ”

આ પ્રમાણે ચિઠ્ઠી લખી કવરમાં બીડી બીજી એક દાસીને આપી શેડ અયામખાનને તેડી લાવવા મોકલી.

થોડીવારમાં પેલા ત્રણે બાનુઓ તથા શેડ અયામખાન આવી પહોંચ્યા. તે સર્વેને સારા આદર સત્કાર સાથે ફેતનામે પોતાના મહેલમાં ઢાળણ કરી યોગ્ય આસને બેસાડ્યાં. પછી મુદ ખલીફને તેડવા માટે ખાસ દાસીને મોકલી. ખલીફ પણ થોડીવારમાં આવ્યો. ખલીફને જોતાંજ સર્વે જણ ઉભાં ધમ પગે લાગ્યાં, અને ખલીફના બેઠા પછી સૌ પોતપોતાને આસને બેઠાં.

ખલીફ પોતાને તેડાવવાનું તેમજ આ સર્વેને એકઠા કરવાનું કારણ ફેતનામને પૂછ્યું. વળી જણાવ્યું કે “ આ ફકીરને અહીં શા માટે તેડાવ્યો છે ? ” ફેતનામે જવાબ આપ્યો કે “ આજે આપણા ખુશાલીનો દિવસ છે, કારણ કે જે અલીસાકરને માટે તમેા આદરો બધો પ્રયાસ કરો છો તે અલીસાકરનો તેમજ તેની મા અને બહેનનો પતો આપણને મળ્યો છે. આ કામમાં આ શેડશેડાણીએ આપણને પુષ્કળ મદદ આપી છે માટે આપણા આનંદમાં તેમને બાગ લેવા માટે અત્રે તેડાવ્યાં છે. ” વગેરે બીના જણાવી તે સર્વેનું ખલીફને ઝોળખાણ કરાવ્યું.

ખલીફ અલીસાકર તથા તેની મા તથા બહેનને અતિ પ્રેમથી બગલગીરી દીધી, અને પોતે તેમના પર ગેરબાબતી રીતે જુલમ ગુનથોં હતો, માટે તેમની માફી માગવા લાગ્યો. ત્યાર બાદ અલીસાકરને પોતે બગદાદથી નાશો જઈ ક્યાં કેવી રીતે રહ્યો તે કહેવા આગ્રહ કર્યો તેથી તેણે પોતાની કથા નીચે મુજબ શરૂ કરી.

“ આપનાં માણસો અને પકડવા આવ્યાં ત્યારે હું મારા મહાનમાંથી એક ગુલામના વેષમાં નાસી છુટ્યો હતો. તેજ વેષમાં ઝાઝો વખત રહેલું અને યોગ્ય નહિ લાગ્યાથી પાછળથી મેં ફકીરનો વેષ ધારણ કર્યો હતો. આ વેષમાં હું ફરતો ફરતો નિતેવે જઈ પહોંચ્યો. અને ત્યાંની એક મોટી મસ્જિદમાં રહ્યો. આ સ્થળે મેં મારો સવયો વખત સુખ શાન્તિમાં ગુનથોં હતો. ફકત મને મારી વહાલી માતા તથા ખાસી બહેન એમ અને ફેતનામ સાંભરી આવતાં હતાં. અને તે ત્રણેની શી દરા યદ દશે, તેજ વિષે મને હમેશાં ચિંતા રહ્યા કરતી હતી. થોડા દિવસપર આપ નામદાર તરફથી મને મારી આપવા માટે ફરમાન બહાર

પડ્યું તેની ખચર અને મળતાંજ હું બગદાદ આવવા નીકળ્યો અને બનરમાં આવતાંજ દેવથોએ ફતનાખ મળી તેની સાથે હું આપ નામદારની હજુરમાં હાજર થયો છું, હું મારા અપરાધ માટે નામદારની મારી મારું છું.” એમ કહી તે ખલીફના પગે પડ્યો. ખલીફે તેને ઉઠાડી તેના આસનપર બેસાડ્યો.

ત્યાર બાદ ફતનાખ ને અલીસાકરનો મેળાપ કેવી રીતે થયો, અને તેણે તેનો પ્રાણ કેવી રીતે બચાવ્યો, તથા ત્યાર પછી તેઓ કેવી રીતે રહ્યાં; તે કહેવા માટે ફતનાખને ખલીફે દરમાખ્યું, તેથી તેણે તે સધળી હકીકત સવિસ્તાર કહી સંભળાવી.

પછી પેલી બાનુએને દમાસકસના સુલતાને કેવો રીતે દુઃખ દીધું, તથા તેઓ બગદાદ કેવી રીતે આવ્યાં અને આ શેઠ શેઠાણીને મેળાપ શી રીતે થયો વગેરે હકીકત કહેવા ખલીફે હુકમ કર્યાથી અલીસાકરની માતાએ પોતાની સધળી હકીકત કહી સંભળાવી, જે સાંભળતાં ત્યાં બેઠેલાં સર્વની આંખમાં આંસુ ભરાઇ ગયાં.

છેવટે ખલીફે અલીસાકરને કહ્યું કે “ફતનાખની પુરેપુરી મરણ છતાં તમે તમારા દંદ ઠરાવને મળ-જીવ રીતે વળગી રહી તેની સાથે પ્રેમમાં જડાયા નથી, માટે હવે હું મારી રાજ્ય ખુશીથી આ ફતનાખનાં લગ્ન તમારી સાથે કરાવી આપીશ, જેથી તમારા બંનેની ઈચ્છા પરિપૂર્ણ થતાં તમને પડેલા દુઃખનું વિરમરથ થશે.”

અલીસાકરની બહેન ખ્યારી એમને કહ્યું કે “ઓ નેકબાનુ ! તમે તમારા ખ્યારા બાધ વાસ્તે તમારાં યુગ્મર્થ માની સાથે રહી જે બેઠેલ દુઃખ વેદ્યું છે, તેનો યોગ્ય બંધો હું તમારાં લગ્ન મારી સાથે કરો વાળી આપીશ.”

પેલાં શેઠ શેઠાણીને તેમના આવા સારા કામ માટે બારે બક્ષીસો આપી. જે તેમણે અનિ ઉપકાર સાથે સ્વીકારી ત્યાર બાદ તેમનાં લગ્ન તેજ વખતે કરી દેવામાં આવ્યાં. અને પછી થોડા દિવસ બાદ અલીસાકર, ફતનાખ તથા મહેતાખને પુષ્કળ નાણાં આપી તેમને દમાસકસ પહોંચાડવા માટે તથા તેમની તમામ માલમતા પાછી અપાવવા માટે, પોતાના ખાસ વજરને તેમની સાથે જવા હુકમ કર્યો.

વજરે ખલીફના હુકમ પ્રમાણે તેમને સહી સલામત દમાસકસ પહોંચાડી ત્યાંના સુલતાન પાસેથી તેમની સધળી માલ મિલકત પાછી અપાવી. ત્યાર બાદ વજર પાછો આવ્યો અને ત્યાં તેઓ આનંદમાં દિવસ ગુજરવા લાગ્યાં.

આ પ્રમાણે હિંદના સુલતાનને શહરાબદીએ વાર્તા કહી સંભળાવ્યા પછી જણાવ્યું કે “મારી આ વાર્તા પણ ખીજ વાર્તાઓની મારક આપ નામદારને પસંદ પડી હશેજ. જે હજુ પણ આપની ઇચ્છા હશે અને આપ મને વધુ આયુષ્ય બક્ષીશ કરશો તો હું એક સરસ વાર્તા કહી સંભળાવીશ.” સુલતાને તેની મામણી કબુલ કરવાથી શહરાબદીએ નીચે પ્રમાણે નવી વાર્તા કહેવી શરૂ કરી.

ઈરાનના શાહબદા ખુરમની વાર્તા.

ઈરાનની પ્રાચિન રાજ્યધાની શિરાજમાં સલીમશાહ નામે રાજ રાજ્ય કરતો હતો, તેની પાસે આમૃત ખખનો હતો. આ ખખનાનો તે એવો તો સદુપયોગ કરતો હતો કે જેથી તેની આખી પ્રજા તેને ખરા અતઃકરણથી ચાહતી હતી, રાજ પોતે ધણી નીતિવાન, ઉદ્યોગી, ચતુર, વિદ્વાન, મિલનસાર અને હેંશીશો હતો, તેથી તેના તમામ દરબારીઓ તથા અમીર ઉમરાવો પણ તેને ખરા અતઃકરણથી ચાહતા હતા. આવા સારા રાજાને બધી વાતે સુખ હોવા છતાં દરબંદનું દુઃખ હતું. તેને કેટલીક રાણીઓ તથા ખાંડીઓ હોવા છતાં તેમાંની એકને કંઈ પણ સંતાન ન હતું, તેથી શહેનશાહ હમેશાં ચિંતાતુર રહેતો હતો. અને વારંવાર ફકીરો, મોઢવીઓ વગેરે લોકોને મોકલાવી પુષ્કળ દાન કરતો હતો. વારંવાર ખુદાની બંદગી કરવા માટે પવિત્ર પુરોને મોકલતો અને તેના બદલામાં તે તેમને પુષ્કળ દ્રવ્ય

આપતો. આ પ્રમાણે દાનથી આખરે તેના પર જગત્તાની મહેરબાની થઇ. તેની માનીતી રાણીને ગર્ભ રહ્યો અને પુરા માસે તેણે એક મુંદર પુત્રને જન્મ આપ્યો. આ પુત્રનું નામ ખુશમશાહ રાખવામાં આવ્યું હતું.

શહેનશાહને ત્યાં કુદાવરધામાં પુત્ર રત્નનો જન્મ થવાથી તેની સર્વ પ્રજાના આનંદની પરિસ્થિતિ રહી નહિ, આખા રાજ્યમાં દીવાળી કરતાં વધારે આનંદ છવાઇ રહ્યો, માગણ લોકનાં દરિદ્ર જતાં રહ્યાં, બંધવાનોને મુક્ત કરવામાં આવ્યા અને દુકામાં સર્વે ઠેકાણે લીલાલહેર થઈ રહી.

પાદશાહ પોતાના ખાસ જોશીઓને તેમજ બીજા નામાંકિત જોશીઓને બોલાવી શાહજાદાના જન્મશકરો કરી તેનું ભવિષ્ય કહેવા રમાયું. બધા જોશીઓએ એકઠા થઇ ઘણી ઘણી રીતે ગણિત કરી ભવિષ્ય નક્કી કર્યું. પછી તેઓ શહેનશાહ પ્રત્યે બોલ્યા કે “અમારા નામદાર શહેનશાહ! બાળ શાહજાદાનું ભવિષ્ય ઘણું વિચિત્ર તે માટે અમારા પર માફ ન લગાડતાં ધ્યાન દઇ સાંભળો. શાહજાદાની જન્મગી ઘણી લાંબી છે, તેનામાં અન્યથા જેવી હાંમત છે, પરંતુ તેના નસીયમાં અસલ દુઃખો છે. શાહજાદા અસાધારણ હાંમતના હોવાથી તેમજ ખુદાની તેના પર મહેરબાની હોવાથી આખરે તે દુઃખો-માથી તરી પાર ઉતરશે, પરંતુ તે માટે તેને ઘણું સોસવું પડશે.

જોશીઓનાં વચ્ચેનાથી શાહ કોઇ પણ રીતે દિલગીર ન થતાં તેમને શાયાશી આપી બારે ચિરપાત્ર આપ્યા પછી ખુશીના સાથે બોલ્યો કે “મારા બેટાને કોઇ પણ રીતે ધારતી નથી, કારણ કે માણસમાં જ્યાં સુધી હાંમત તથા નીતિ છે ત્યાં સુધી તે કદી ઘણું દુઃખી થતો નથી. શાહજાદાઓ પર દુઃખ વડવાથી તેઓ સીધે રસ્તે ચાલવાને શક્તિવાન થાય છે. વળી તેમનામાં બીજા કેટલાક ઉમદા ગુણો આવે છે. અને તેથી તેઓ પોતાનું રાજ્ય સારી રીતે ચલાવી શકે છે.”

આ બાળ શાહજાદાને ઘણીજ સંભાળથી ઉછેરવામાં આવ્યો. ઉંમર લાયક થતાં સુધીમાં તે તેને તરફ તરફની વિદ્યા કળા અને હુજોરોમાં પ્રતીષ્ઠા કર્યો. લડાઇના કામમાં જાને અનુભવ આપી માહીતગાર બનાવ્યો. અને “રાજ્યકારોનારની પૂર્ણ માહિતી આપી એક ચતુર રાજ્યકર્તા બનાવ્યો. આ દરેક બાબ-તોનું જ્ઞાન આપવા માટે ચતુર શિક્ષકો રાખવામાં આવ્યા હતા. તેમજ શહેનશાહ પોતે પણ જોડાએ તેટલી કાળજી રાખતો હતો. આ પ્રમાણે શાહજાદાને કેળવણી આપવાનું કામ ઘણીજ કાળજીથી ચાલતું હતું તે દરમ્યાન શહેનશાહ આજ્ઞા પડ્યો, અને થોડી મુદતમાં તેના મંદવાડ વધી પડ્યો. તેથી તેણે પોતાના બેટા ખુશમશાહને પોતાની પાસે બોલાવી જણાવ્યું કે “મારા પ્યારા બેટા! હું હવે લાંબો વખત આ દાની દુનીઆની હવા ખાવા :હુ તેમ લાગતું નથી, માટે આ વિસ્તીર્ણ રાજ્યને તું બરાબર રીતે ચલાવજો. આપણા શાણા પ્રધાન તથા તારી યુઝૂર્ગ માની શિખામણ પ્રમાણે તું ચાલજો, જેથી તારી તમામ પ્રજા તને બેહદ પ્યારથી ચહાશે. મારા ધારવા પ્રમાણે હવે તારો અભ્યાસ પણ પૂરો થયો છે અને તું એક ચતુર રાજ્યકર્તા થવાને લાયક છે, પરંતુ અનુભવની જરૂર છે; જે તને તારો માતા તથા પ્રધાન સારી રીતે આપી શકશે.”

આ તથા બીજી કાંમતી શીખામણો આપી નામદાર શહેનશાહ થોડીવાર ચૂપ થઇ ગયા. અને પછી તુરંતજ આ દાની દુનીઆનો ત્યાગ કરી ગયા. તેમના મરજીયા તમામ પ્રજાને બેહદ લાગણી થઇ. તમામ લોકોએ શોકનો પોચાક ધારણ કર્યો. અને ત્યાંના રિવાજ પ્રમાણે એક માસ સુધી શોક પાળવામાં આવ્યો. શાહજાદાને તથા રાણીને શહેનશાહના મરજીથી જે દુઃખ થયું તે બેહદ હતું. છેવટે જ્યારે એક માસ પૂરો થયો ત્યારે વડો પ્રધાન બહેરામ શાહજાદા પાસે આવી તેને દિલાસો દેવા લાગ્યો કે “નામદાર શહેનશાહના મરજીથી દેશની તમામ પ્રજાને અતિ લાગણી થાય છે, પરંતુ ખુદ આગળ આપણો કંઇ પણ ઉપાય નથી. ખરી વાત છે કે તેમની ખોટ પુરી પડી મુશીબત છે; તોપણ મને આશા છે કે એ ના-મદારનાજ વંશમાં ઉત્પન્ન થયેલા આપ તેમની ખોટ પુરી પાડવાને બાગપચાળી થશો. હવે આપ રાજ્યની લગામ હાથમાં લઇ બરાબર ન્યાય આપો જેથી સર્વે પ્રજાનું લક્ષ આપની તરફ ખેંચાય.” શાહજાદાએ પોતાના વડા પ્રધાનનો ઉપદેશ માનતાં જણાવ્યું કે “હવેથી હું તમારા કહેવા પ્રમાણે ચાલીશ.

આ પ્રમાણે શાહનંદો કે જે નવો શહેનશાહ થયો હતો, તે પોતાના પ્રધાનની તથા માતાની સલાહ પ્રમાણે રાજ્ય ચલાવવા લાગ્યો, તેથી તમામ પ્રજા તેને ચક્રાવ લાગી; પરંતુ તે દરરોજ તેનો એક બાળ મિત્ર કે જે ઘણાજ સ્વાર્થી, હુલ્લો, બપસની અને હરામખોર તથા કપટી હતો. તે તેને એક વખતે એકાંતમાં મળ્યો. અને તેણે તેને જણાવ્યું કે “હવે તો તમે શહેનશાહ થયા ! એટલે મારા જેવા ગરીબ મિત્રનો ભાવ પણ શા માટે પૂછો ! ઘણા વાળાને ઘણો લોભ ! મારા જેવાને ધૈર્ય જે તમારા જેટલો પૈસો આપ્યો હોત તો હું તમારી માફક ન રહેતાં મોજશોખ મારત ! અને દુનીયાની અતૈકીક લીલા ભોગવત !” શહેનશાહે કહ્યું કે “મારા પ્યારા દોસ્ત ! શું મારી આવચકગતથી તું ઘણો નાખુશ દેખાય છે; બોલ ! ત્યારે મારે કેવી રીતે વર્તવું ?” તે બાળ મિત્ર બોલ્યો કે “મારા પ્યારા દોસ્ત ! તું તારા પૈસાનો ઉપયોગ કરી મોજમજ મારી લે ! કાલે મરી જઈશું, અને સર્વે અર્ધા પડ્યું રહેશે !” સરલ હૃદયના નવા શહેનશાહે જવાબ આપ્યો કે “હીક છે, હું હવેથી તારા કહેવા પ્રમાણે ચાલીશ.” આ દિવસે તો આટલી વાતચિત કરી તે બાળમિત્ર ચાલ્યો ગયો. હવે તે દરરોજ તેની મુલાકાત લેવા લાગ્યો. અને ધીમે ધીમે તેણે શાહનંદાના મનપર એટલી તો અસર કરી કે છેવટે શાહનંદો તેના કહેવા પ્રમાણે મોજમજમાં પોતાનો બધો વખત માળવા લાગ્યો. તેણે રાજકાજમાં બીજકલ લક્ષ આપ્યું નહિ, રાજ્યના મોટા મોટા હોદ્દાઓ તેણે જીવાન સ્વછંદી ને ના લાયક માણસોને આપવા માંડ્યા; અને તેથી રાજ્યની ધણી ખરાબી થઇ. રૂંચનપર ગેરબ્યાજબી જીવન થવા લાગ્યો, તેથી તમામ રૂંચન નારાજ થઇ અને છેવટે શાહનંદાની પાસેથી રાજ્ય ખુશ્કી લેવા તત્પર થઇ. બાજુ તરફ શાહનંદાએ કુશંકમાં પડી પોતાના પિતાનો અપૂર ખમનો ઉઠાવી દીધો.

રાણી તથા વડા પ્રધાને શાહનંદાને વારંવાર શીખામણો દીધેલી પરંતુ તે કયાની તેના મનપર કંઈ પણ અસર થઇ ન હતી. કહેવન છે કે ‘વારું ન કરે.’ તેજ પ્રમાણે બ્યારે તમામ પ્રજા બપડી હતી અને તેને પદ્મક કરવાને કોશિષ કરવા લાગી ત્યારે તેની આંખ ઉઘડી અને તેણે તરતજ પોતાના શાણા પ્રધાનની સલાહ લેવાના ઇરાદાથી તેને બોલ્યો. વડા વજીર તથા શાહનંદો રાણીની પાસે ગયા. તેમણે ત્રણે આ બાબતપર લાંબો વિચાર કરી નક્કી કર્યું કે નાલાયક માણસોને તેમના હોદ્દાપરથી દૂર કરી તે જગ્યાએ લાયક અને દરેક અનુભવી માણસોને નીમવા. શાહનંદાએ રાણીની સલાહ પ્રમાણેજ હવે પછી ચાલવું. પોતાના દુષ્ટ મિત્રોને દેશપાર કરવા, અને હવે પછી સારી રીતે રાજ્ય ચલાવવા પ્રજાના આજ્ઞાનો વચન આપવું. આ પ્રમાણે ચોક્કસ થવાથી પ્રજા શાંત થઇ ગઇ, અને પાછું પ્રથમની માફકજ સમરોજ્ય ચાલ્યું.

એક વખતે રાત્રે શાહનંદો પોતાના દીવાનખાતામાં સૂતો હતો, તે વખતે ઉંઘમાં સ્વપ્નાની અંદર એક યુદ્ધા માણસને પોતાની સમક્ષ આવી નાંચે મુજબ બોલ્યો સાંભળ્યો, “મારા પ્યારા બેટા ! તું કંઈ પણ શીર ના કર ! હમેશા કુદરતી નિયમ એવોજ છે કે દુષ્ટ પાછળ સુખ અને સુખ પાછળ દુઃખ આસ્થાજ જાય છે. તારે જે સુખી થવાની ઇચ્છા હોય તો તરત ઉઠ, અને કરો શહેરમાં જા. જ્યાં સુખ અને સાઈ નસીમ તારે માટે ખેંચી થાય છે.”

આવા વિચિત્ર સ્વપ્નાથી શાહનંદો એકદમ જાગી ઉઠ્યો, અને તેપર વિવિધ વિચાર કરવા લાગ્યો. આખી રાત તો તેણે જેમ તેમ કાઢી, પરંતુ સવાર થતાંજ તેણે તે વાત પોતાની માતાને કહી સંભળાવી. આ બીના સાંભળીને રાણીએ તેને હસી કાઢ્યો, અને તે બોલી કે “મારા પ્યારા બેટા ! સ્વપ્નની વાત કંઈ સાચી હોતી નથી, તેથી આજર્થપાળ છે. માણસ નીતિએ ચાલશે તોજ તે સુખી થશે અને તેને સમજાવું આવી મલશે; માટે મારા સમજવા પ્રમાણે તો વારા સ્વપ્નમાં કંઈ સમ જણતું નથી.” શાહનંદાએ જવાબ આપ્યો કે “માઝ તમારું કહેવું જે કે સત્ય છે; તોપણ કેટલીક વખતે સ્વપ્નની વાત સાચી પડે છે. ઘણા બાજે પાછલી રાત્રે આવેલું સ્વપ્ન સાચું પડે છે. વળી આ સ્વપ્ન તો અવશ્ય સાચુંજ છે, કારણકે મને સ્વપ્નમાં જે માણસ મળ્યો હતો, તે કંઈ સાધારણ જોયો ન હતો; તે તો કોઈ દિવસના જેવો અથવા પેગમ્બર જેવો હતો, માટે મને તો તેના કહેવાપર ખૂબ ભરોસો છે; અને તેથી

હું ધણું સંકેશ વેડીને પણ મિસરની રાજધાની કેરો નગરમાં જઈશ. ” તેની માએ તેને ધણેએ સમજાવ્યો પણ તેણે કંઈ પણ માન્યું નહિ, અને પોતાની માતાને સરજો રાજ્ય કારભાર ચલાવવા બરાબર કરી, પોતે એક વખતે રાત્રે કેરો જવા નીકળ્યો. આ વાત પોતાના આવતા સુધી ગુપ્ત રાખવા પોતાની માને બહામણ કરી હતી.

ધણી ધણી મુશીબતો વેડી શાહજાદો કેરો નગરમાં આવી પહોંચ્યો. આ નગર જેવું પુષ્પસુરત નગર પ્રાચીન કાળમાં આખી દુનીઆમાં એકે નહતું. આ અજણવા શહેરમાં તે કોઈને ઝોળખતો ન હતો, તેથી એક મસીંના બારણા આગળ સુકામ કર્યો. અને થાકના લીધે આડો પડતાં લાંબા ઉઠી ગયો. જેવો તે ઉઠી ગયો કે તુરત પેલો બુઢો માણસ તેના સ્વપ્નામાં આવી કહેવા લાગ્યો કે “ મારા ખારા બેટા ! મારી ખાતરી થઈ કે તું એક હીંમતવાન માણસ છે. અને વિશ્વાસુ છે. તું મારા વચનને આધિન થઈ આવડે દૂર આવ્યો, માટે તને ધન્યવાદ આપું છું. આ બધું મેં તારી પરીક્ષા જેવા માટે કર્યું હતું. પરંતુ હવે મારે કહેવું જોઈએ કે તું તારા નગરમાં પાછો જા ! અને ત્યાં તારા મહેલમાંથી તને એટલો બધો ખળોતો મલશે કે આખી દુનીઆમાં તું સર્વેથી તવંગર શાહ ગણાવશ. ”

આ સ્વપ્નથી શાહજાદો તુરત જાગી ઉઠ્યો, અને પોતાના મનમાં ચરસોસ કરવા લાગ્યો. તેને પોતાની માતાનાં કહેલાં વચન યાદ આવ્યાં. આ બુઢો કોઈક બડો દુગારો છે એમ તેને લાગ્યું. “ સાચું છે કે મેં આ વાત ગુપ્ત રીતે રાખી છે. જો કે મારી રૂબરૂને જણાવી હોત તો મારી પુરી ફજેતી થાત. હીક, પ્રભુની મરજી ! હવે અહીં પડી રહેવામાં કંઈ પણ ખાલ નથી. ” એમ વિચારી તેણે રાજધાનીમાં આવવાનો માર્ગ પકડ્યો.

જ્યારે શાહજાદો પુરમશાહ શિરાજમાં આવી પહોંચ્યો, ત્યારે રાણી પૂછવા લાગી કે “ બેટા ! તું તારી ઉમેદ પાર પાડી આવ્યો ? કેમ કાંઈ બોલતો નથી ? ” શાહજાદાએ બધી હકીકત પોતાની માતાને કહી સંભળાવી એટલે તો દિલગીર થઈ ગયો કે રાણીએ તેને છાતી સરસો ચાંપી દિલાસો આપ્યો. તે બોલી કે “ મારા ખારા બેટા ! જો પ્રભુની મરજી હશે તો એક પળવારમાં જોઈએ તેટલી દોલત મળશે. હું તને એટલીજ બહામણ કરું છું કે તું પ્રમાણિક થા. અને મોજમજ મૂશી દે, જે વાનથી તું આવડે બધો દુઃખી થયો છે તે વાનથી તું દૂર રહે, અને નવી રૂબરૂ સુખી રહે તેવું કર ! તેઓના સુખમાંજ તારું સુખ સમજશે તો મહાન પ્રભુ નહીં તને મદદ કરશે. ”

શાહજાદો પુરૂષ કલ્પક થયો કે “ મારી ખારી માતા ! હવે હું તમારી શિખામણ મકદ્દમ દર્મેશાં સાલચલણ તથા મંગતમાં તદન સુધારો કરી નાખવાને ચુકીશ નહિ. ” પણ જ્યારે તે રાત્રે પોતાની પથારીમાં સૂતો અને ઉઠી ગયો ત્યારે પાછો પેલો બુઢો ત્રીજી વખત તેને સ્વપ્નામાં આવી કહેવા લાગ્યો કે “ મારા બહાદુર બુવાન ! તારું નસીબ હવે ફરી ગયું છે. વાસ્તે કાલે સવારે તું ઉઠે તેવો તારા બાપના દિવાનખાનામાં જઈ કોઠાળીથી બધી જમીન ખોદવા માંડજે, ત્યાંથી તને પુષ્કળ ખળોતો મળશે. ” આ સ્વપ્નથી શાહજાદો એકદમ જાગી ઉઠ્યો અને પોતાને આવેલા સ્વપ્ન પર ધણી વાર સુધી તર્ક વિર્તક કરવા લાગ્યો, રાત તેણે જમ તેમ કઢાડી પછી સવાર થતાંજ તે પોતાની માતાની પાસે ગયો. અને બધી સ્વપ્નની હકીકત કહી સંભળાવી. રાણી બોલી કે “ બેટા ! આતો તને કોઈ સજડ લઈશ લાગ્યું છે, કેમકે તને બે વખત તો તેણે કહ્યો છે; અને વળી ત્રીજી વખત દગવા માએ છે. ” શાહજાદો બોલ્યો કે “ મારી વડાલી માતા ! હું તે બુઢાના કહેવાપર વિશ્વાસ રાખતો નથી. તોપણ મારા પિતાનું દિવાનખાનું ખોદી જોવાની મારી મરજી છે માટે મને રજા આપશો. ” શાહજાદાના આ વિચારથી રાણીને ધણું દસડું આવ્યું, અને તેને તેમ કરવા મના કરવા લાગી. પરંતુ શાહજાદાએ ખાતિ આપક કાર્યથી હેવડે રાણીએ તેને તેમ કરવા રજા આપી. શાહજાદો રજા મળવાથી ખુશી થઈ આવ્યો ગયો, અને દિવાનખાનામાં જઈ ખોદવા લાગ્યો. તેણે કેટલીક વખત ખોદ્યું તોપણ કંઈ નિશાની મળ્યો પડી નહિ, તેથી જરા થાક ખાવા બેઠો. અને વિચાર કરવા લાગ્યો કે જો કદાચ મને કંઈ પણ મળશે નહિ તો મારી માતા મને નહીં દિવાનો (ગરબ) મળશે. થોડીવાર પછી પાછો હીમત ધરી ખોદવા

લાગ્યો. ખોદતાં ખોદતાં કેટલીક વારે તેને એક સફેદ પત્થર દેખાયો તેવોજ તે હંચળીને જોયું તો એક ઝોરડો દોડો. તે ઝોરડાને ખારણે તાણું વાસેલું હતું. તરતજ તાણું ભાગી તે ખારણું ઉઘાડયું કે સંજે, મરમરતા સફેદ પત્થરની મોટી નિસરણી નજરે પડી. તેણે એક બતી સળગાવી તે દાદરે થકને નીચે જવા માંડ્યું. અને જેવા તે નીચે ઉતર્યો અને બતી લઇ ઝોરડામાં ગયો, તેવોજ ત્યાંની કાચની જમીન અને સુંદર દિવાલ જોઇ તે અજબ થઇ ગયો, જરા વારમાં તેની નજર ચાર અમરાઇ ઉપર પડી કે જે દરેક ઉપર દય દય બરેલા ચરઓ ચૂકેલા હતા. પોતે પહેલાં સમજ્યો કે કદાચ દાર્થી એ વાસણો બરેલાં હશે, અને વિચાર કરવા લાગ્યો કે ઘણો જુનો દાર હશે તો ઘણો સરસ હશે ખરો: તેથી તે આગળ ગયો, અને એકતું ઢાંકણું ઉઘાડી જુએ છે તો તેમાં તમામ સોનાના સિક્કો બરેલા હતા. ખીજાનું ઢાંકણું ઉઘાડી જોયું તો ઝવેરાત માલમ પડ્યું. આ પ્રમાણે તમામ ચર કીમતી ખજાનાથી ભરપુર દોડો. તે તરતજ ઘણી ખુશીમાં આવી ગયો અને તેમાંથી એ મૂકી બરી પોતાની માતા આગળ ગયો. જ્યારે આતું કીમતી જવાહીર રાણીએ જોયું ત્યારે તે એકદમ અજબથ અઘ મઘ, અને ખોશી કે “અરે મારા બેટા! હવે તપાસ કે જેમ તારી આગલી અખૂટ દોલત તે” ખોશ દીધી તેમ વળી આ તેથી ઘણો અને કદી પણ ખૂટે નહિ તેટલો ખજાનો પાછો ઉઘાડી દેતો નહિ.” શાહનંદો ખુરમ બોલ્યો કે “નહિ વહાલી માતા! હવે હું કદી પણ એવી ચાલ ચાલીશ નહિ, કે જેથી તમારે નારાજ થવું પડે નહિ.”

રાણી પણ પોતાના બેટા ખુરમની સાથે પેલા અજબથ જેવા અને કીમતી ખજાનાથી ભરપુર ઝોરડામાં જોવા માટે મઘ, કારણ કે પોતાના ઘણીએ આટલો મોટો ખજાનો પોતાની બજા બહાર એકઠો કોઢેલો જ્યારે તેણીએ જોયો ત્યારે તે અતિ ઘણી અધીરી થઇ મઘ. શાહનંદો ખુરમ પોતાની માને ઝોરડામાં લઇ જઇ તે બધા ખજાનો બનાવવા લાગ્યો. રાણી આખા ઝોરડામાં ચારે તરફ જોવા લાગી તો વળી તેની નજરે એક ખુણામાં એક નાનો ચર જોયો. આ ચર હતું સૂધી શાહનંદાએ જોયો ન હતો, તેથી રાણીએ શાહનંદાને બોલાવી તે દેખાડ્યો. પછી તે ચર જ્યારે ઉઘાડવામાં આવ્યો ત્યારે તેની અંદરથી એક કુંચી નીકળી. તે જોઇ રાણી બોલી કે “બેટા! એ કુંચી કોઇ ખીજા ખજાનાની હશે, વારતે ખમરદારીથી તપાસ કરતી જોઇએ.”

ઘણીજ ખોળ કરતાં ઝોરડાની દિવાલમાં જડેલું એક ખારણું નજરે પડ્યું. તે ઉપર એક નાનું તાણું મારેલું હતું. જેને ટુરન પેલી કુંચી લગાડી ખારણું ઉઘાડયું ત્યારે એક ખીજા ઝોરડો માલમ પડ્યો. આ ઝોરડામાં નવ સોનાની બેઠકો કરી હતી, અને તેમાં આઠ બેઠકોપર તમામ હીરાનાં પુતળાં ઉભાં કરેલાં હતાં. તેના ચળકારથી આખો ઝોરડો દીપી રહ્યો હતો.

શાહનંદો અજબ થઇ બોલ્યો કે આટલી બધી દોલત મારા પિતા કયાંથી લાવ્યા હશે? ફરતો ફરતો તે નવમી બેઠક તરફ ગયો ત્યારે તેણે આ બેઠકને તદ્દન ખાલી જોઇ અને તે ઉપર એક સાદી નવું કપડું ઢાંકેલું હતું. તેનીપર મોટા સોનેરી અક્ષરે નીચે લખ્યું હતું. “મારા ખ્યારા બેટા! આ આઠ પુતળાં મેળવતાં અને ઘણી મહેનત પડી છે, અને જો કે આ પુતળાં ઘણાંજ કીમતી છે તેપણુ એક નવચું પુતળું છે કે જેના જેવું ફનીઆમાં ખીજા કોઇ રથજો નથી, અને જેની કીમત આ બધાં કરતાં હજાર ગણી વધારે છે. તે પુતળું જો તને મેળવવું હોય તો ફોરા નગરમાં જજે, ત્યાં સુબરક નામે મારો એક જુનો વિશ્વાસુ શુક્રામ રહે છે, તેનું મકાન શોધી કાઢજે. તેને આ સઘળી હકીકત કહી દેજે, તેથી તેની ખાબી થશે કે તું મારો બેટા છે. પછી તે પુતળું કયાં છે તે જોયો તને તે શુક્રામ દેખાડશે, તેમજ તેને કેમ મેળવવું તે પણ તને કહેશે. વળી તને જોઇતી સઘળી મદદ આપશે.”

જ્યારે ખુરમચાક આ લેખ વાંચી રહ્યો ત્યારે પોતાની માતાને કહેવા લાગ્યો કે “હું ફોરાનગરમાં જઈને તે પુતળુ લઇ આવીશ, કેમકે તે ઘણું સરસ તથા કીમતી છે. જ્યારે તેની કીમત આ સઘળાં પુતળાંના કરતાં હજાર ગણી વધારે છે ત્યારે તો ખચિત તેના જેવું સુંદર પુતળું ફનીઆમાં ખીજા કોઇ પણ ઠેકાણે મળનાર નથી. હું ધાંડે હું કે મારી માતા આ કામમાં તમે મને અટકાવશો નહિ, પણ

પુત્રી ઘર્ષ રજા આપશે.” રાણી બેલી કે “નહિ બેટા ! હું તને કદી પણ નહિ રોકું ! તારી મરજીમાં આવે ત્યાં જ ! કેમકે તારા ઉપર પુત્રની મહેરબાની છે માટે તે તને આજ્ઞાની વખતે ખસિત બચાવશે તેથી તું નારે ગમે ત્યાં જ ! હું તારી ગેરહાજરીમાં વજરની સલાહથી રાજ્યકારોનાર ચલાવીશ.” શાહજાદાએ મુસારીની સઘળી તૈયારી કરી અને પોતાની સાથે થોડાક ગુલામો લઈ ફેરોનગર તરફ ચાલ્યો.”

તે થોડા દહાયામાં પ્રભુ કૃપાએ સહીસન્નામત આવી પહોંચ્યો. અને અહીં ફેરો નગરમાં આવી પેલા મુસારકના મકાનની શોધ કરવા મંડી ગયો. તે મુસારક ત્યાંનો એક તરંગર માણસ ગણાતો હતો, અને દરેક પરદેશીઓ તેને ત્યાં ઉતારો લેતા હતા. તેણે તુરત મુસારકનું ઘર શોધી રાખ્યું, કારણકે આવા મશહૂર માણસનું ઘર ખોળવું કંઈ કઠણ ન હતું. ત્યાં જઈ ઘરનું આરણું ઠોક્યું, ત્યારે મુસારકના નોકરે આવી પૂછ્યું કે “શું કામ છે ?” તેણે જવાબ દીધો કે “હું પરદેશી છું અને તારા પ્રખ્યાત શેઠને ત્યાં ઉતારો લેવા છઠ્ઠું છું.” પેલા નોકરે કહ્યું કે “મારા શેઠના હુકમ લાવી તમને અંદર લઈ માટે હમણા થોડીવાર ઉભા રહો.” તે મુસારકને પૂછી આવ્યો, અને પછી તેને અંદર લઈ ગયો. અને એક મોટા દિવાનખાનામાં લઈ જઈ ત્યાં મુકામ આપ્યો. આ દિવાનખાનું ધણજીવ અમકાથી રાણુગારેલું હતું. મુસારક પણ ત્યાં પોતાના નવા મેમાનની મુલાકાત લેવા આવ્યો અને બોલ્યો કે “તમે ભલે પધાર્યા ! આ મકાન તમારું જ છે એમ બેરીફર રહેલો ! તમે કયા દેશના વતની છો તથા તમારું નામ કામનું છે તે મને જણાવશો ?” તેણે કહ્યું કે હું ધરાનના પ્રખ્યાત શાહ સર્કામનો બેટો છું. મારું નામ પુરૂષશાહ છે.” આ મુસારક બેલી ઉઠ્યો કે “તે નામદાર તો મારા શેઠ યાચ ! પરંતુ મને ખાતરી યાચ છે કે તે નામવારને કંઈ સંતોન ન હતું. વાર તમને હમણું કેટલાં વર્ષ !” શાહજાદાએ જવાબ આપ્યો કે “મારી ઉંમર વીસ વરસની છે, પણ તમે મારા બાપની પાસેથી કયારે અહીં આવ્યા ?” મુસારકે જવાબ આપ્યો કે “મને અહીં આવે પચીસ વરસ થવા આવ્યાં, પરંતુ મારી ખાતરી થતી નથી કે તમે તે નામદારના બેટા છો ?” શાહજાદા બોલ્યો કે “મારા બાપના દિવાખાનામાં એક બોયડું છે તેમાંથી મને કાંમની રત્નોથી ભરપૂર ચાલીશ ચર મળ્યા છે, વળી તે સિવાય તે બોયડામાં ખીન્ને એક આરકો છે તેમાં નવ સોનાની બેટકો છે, જેમાંની દરેક બેટક ઉપર એકેક કાંમતી હીરાનું પુતળું છે અને નવમી બેટક ખાલી છે તેનાપર સાદીનના કપડાપર સોનેરી ચક્રને લખેલું છે કે ‘નવમું પુતળું કે જે આ બધાં પુતળાંની એકંદર કાંમત કરતાં હજાર ગણું કાંમતી છે તે મેળવવું હોય તો મિહરની રાજધાની ફેરો નગરમાં જઈ મારા ગુલામ મુસારકને મળવું, તેથી હું તમારી પાસે આવ્યો છું; મને ખાતરી છે કે તમે ખતતા પ્રયત્ને તે પુતળું મને અપાવશો ?” શાહજાદા જેવો આ વચનો બેલી રહ્યો, કે તુરતજ મુસારક તે શાહજાદાને પગે પડ્યો, અને પછી હાથપર બોસા દેવા લાગ્યો. પછી તે બોલ્યો કે “હવે મારી ખાતરી ઘર્ષ કે તમે ધરાનના નામદાર શેઠનશાહના શાહજાદા છો. હું તમને તે જગ્યાપર લઈ જઈશ અને પુતળું અપાવોશ, પણ થોડા દિવસ સુધી તમે તમારી મુસારીની થાક ઉતારો તાજા થાઓ. વળી આ જરોજ મારા મકાનપર ધણુ આરદાર સદૃશકથીની કમીટી મળવાની છે. કારણકે મે તેઓને ખાણું આપ્યું છે. તમે પણ મહેરબાની કરી તેમાં સામેલ થશો.” શાહજાદા બોલ્યો કે “ભલે, હું પણ તમારા આનંદમાં ભાગ લઉં.” ફરો મુજબ બપોરના બાર વાગે એક પછી એક તમામ સદૃશકથી મુસારકને મકાને આવવા લાગ્યા, અને અડધા કલાકમાં તો તેઓ આખો હોલ ચીકર ભરાઈ ગયો. આખો હોલ ભરાઈ ગયા પછી મુસારકે તે શાહજાદાને તે હોલમાં આવવા અરજ કરી, તેથી તે મુસારકની સાથે તે હોલમાં દાખલ થયો, મુસારક શાહજાદાને લાયક એક સરસ આસનપર તેને બેસાડી પોતે તેની આગળ અદ્યથી ઉભો. આ પ્રમાણે મુસારકને ઉભેલો જોઈ તમામ સદૃશકથી અજાણી સાથે તે શાહજાદાની સાથે જોઈ રહ્યા. અને માંહેમાંહે એક ખીન્ને પૂછવા લાગ્યા કે આ જુવાન માણસ કોણ હશે ? કે જેને મુસારક આટલું બધું ખાન આપે છે.

આ લોકોને આટલા બધા અજાણ થયેલા જોઈ મુસારક તેમના સામું જોઈ બોલ્યો કે “બાઈઓ ! આ જુવાન પુરૂષને એટલી બધી આખર આપું છું તે જોઈને તમે એટલા અજાણ ન થાવ ! કા-

રણુકે તે પુરૂષ ધરાનના નામદાર સહેનશાહને સસીમશાહને શાહનંદા છે ! એના પિતા મારા શેઠ હતા. તે સહેનશાહે મને યુવાન તરીકે ખરીદ્યો છે અને હાલમાં તેઓ મરણ પામ્યા છે, તેમણે મને છૂટાપણું બદલું નથી, માટે હું કાયદા પ્રમાણે હજી તેમનો યુવાન છું. મારી પાસે જે કંઈ મિલકત છે તે બધી તેમની જ છે.” શાહનંદા તુરંત જ બોલી ઉઠ્યો કે “ મુજારક ! આજ રોજ આ સર્વે સંભાવિત સદ્ગુહરયોની સમઘા હું તમને છૂટા કરું છું. તારી ઉપર હવે મારો કરો. હક રાખતો નથી, અને ઉલટો હું આજથી તારી સેવા બળવવા તૈયાર છું.” આ શબ્દો સાંભળી મુજારક તેને નમન કરી પ્રેમથી ભેટી પડ્યો, અને આભાર માનવા લાગ્યો. પછી ખાણપર બેઠા, અને આખો દિવસ પુષ્કળ આનંદ અને રમતગમત સાથે ખાણું લીધાયાદ સૌ સદ્ગુહરયો તે શાહનંદાને માન આપી પોતપોતાને મુકામે ચાલ્યા ગયા.

પીઠે દીવસે સવારે શાહનંદાએ મુજારકને જણાવ્યું કે “ હું કંઈ મોજબન મારવા ખાતર અને આવ્યો નથી. મારી મતલબ તો નવમું પુતળું મેળવવાની છે ” મુજારકે કહ્યું કે “ તમારા હુકમને હું તાબેદાર છું, પણ તે પુતળું મેળવતાં તમારે કેટલી કેટલી મુશીબતો વેઠવી પડશે, તે તમારે જાણવું જોઈએ. શાહનંદાએ જવાબ આપ્યો કે “ હું કાંઈ પણ ધારતી રાખતો નથી, મોન આવશે તોપણ ધારતી ખાઇશ નહિ, મરણ પર્વતે પણ તે પુતળું લીધા વગર જઈ નહિ, માટે ચાલ, હીંમત રાખ અને તૈયાર થા.”

જ્યારે શાહનંદા ખુદમતી આવી હીંમત જોઈ ત્યારે મુજારકે પોતાના નોકરોને બોલાવી સંધગો મુસાફરીના સામાન તૈયાર કરાવ્યો, અને તે લોકો મુસાફરીએ નીકળ્યા. કેટલાક દિવસે ફરતા ફરતા એક ખુશનુમા જગોપર તેઓ આવી પહોંચ્યા. ત્યાં મુજારકે પોતાના નોકરોને ફરમાવ્યું કે “ અમે જ્યાં સુધી પાછા આવીએ ત્યાં સુધી સર્વ સામાનની તપાસ રાખજો ! ” પછી પોતે શાહનંદાની સાથે આગળ ચાલ્યો, અને તેને કહેવા લાગ્યો કે “ આપણે હવે પેલી બચકર જગા, જ્યાં નવમું પુતળું છે તેની નજરદાં આવી પહોંચ્યા છીએ માટે હવે તમારી હીંમતની ગરજ છે.”

તેઓ અને જણ એક સરોવરના કિનારે આવી પહોંચ્યા. મુજારક કિનારાપર બેસી શાહનંદાને કહેવા લાગ્યો કે “ આપણે આ સરોવરમાં ઘઈ પેલે પાર જવું પડશે.” શાહનંદા બોલ્યો કે “ મજબા વગર આપણાથી પેલેપાર શી રીતે જવાશે ? મુજારક બોલ્યો કે “ જાહુના બેરથી હમણું આપણને તેડવા વારતે જાનના પાદશાહ મજબો મોકલશે, વારતે હું તમને હમણાં જ કહું છું તે ખૂબ ધ્યાનમાં રાખજો. તમે મુગા થઈને મજબામાં બેસજો, અને કંઈ પણ કારણસર તે મજબાવાળાને એક પણ શબ્દ પૂછતા ના ? જો કે તેવો મિહામણો તે દેખાય તોપણ તમે એક પણ બોલ બોલતા નહિ ! કેમકે એક બોલ પણ જો બોલશે તો તુરત મજબો ડુખી જશે.” શાહનંદા બોલ્યો કે “ ત્યારે હું મુગોજ રહીશ અને જે જે કરવાનું હોય તે માટે તું મને કહીશ તે પ્રમાણે હું ચાલીશ.

હજી તો તેઓ વાત કરે છે તેટલામાં તો તેઓની નજરે એક મજબો પડ્યો, જે લાલ સુખડને બનાવેલો અને અંબરના ડોલ સાથે બહુરંગના સદેના હતો, તેની ઉપર એક માણસ બેઠો બેઠો હલેસાં મારતો હતો, તેનું મોઢું કાપીના જેવું અને પીઠનું શરીર સિંહ જેવું હતું જ્યારે પેલો મજબો કિનારે આવ્યો ત્યારે તે માણસે પોતાની સંદર્થી ઉઠાડીને તેમને એક પછી એક મજબામાં લીધા. અને સહેજ વારમાં પેલેપાર કિનારો તે મજબા સાથે ગુમ થયો.

મુજારક બોલ્યો કે “ હવે આપણે બોલીએ તો કાંઈ શીકર નથી, હમણાં આપણે પેલા જાનના પાદશાહના ટાપુમાં આવી પહોંચ્યા છીએ, તું ચારે તરફ નજર ફેરવી જોઈ શે કે જગતકર્તાએ આ ટાપુમાં કેવી સુંદર અને તરેહવાર રચના બનાવી છે ! આપણી રાખ જેવી દુનીયાનો કોઈ પણ ભાગ આ લીલા ટાપુને મળતો નથી.” શાહનંદા ચોતરફ નજર ફેરવી જોવા લાગ્યો તો તરેહ તરેહવાર સુંદર દેશો ચોતરફ ઉમેલાં નજરે પડ્યાં, તે દરેક ઝાડો વિધિવિધ જાતનાં સુંદર ફળ ફૂલોથી ઝુપી રહ્યાં હતાં. અનેક જાતનાં સુંદર ખુશસુરત ફૂલના છોડોપર અસંખ્ય રંગ બેરબી સમઘમય ફૂલો છવાઈ રહ્યાં હતાં અને તેથી આખાં પ્રદેશમાં બહેક આગે રહી હતી. વળી તે દેશોપર સુંદર પક્ષીઓ પોતાના કોઈકરસરે આખા પ્રદેશને મજબી મૂકતાં હતાં. આ પક્ષી એવાં તો સુંદર હતાં કે જે હાંસની ઉપમાને લાયક હતાં. આ

અધી નવાઇ જેવી બીજને જેઈ શાહનંદા પુરૂષશાહ ધણેજ અન્યથા થયો. તે બંને જણા આ પુનઃ સુરત વિચિત્ર લીલા જોતા જોતા અને પુદ્ગની મહાન શક્તિનો વિચાર કરતા કરતા આગળ ચાલ્યા.

છેલ્લે તેઓ એક અકીકના મહેલ આગળ આવી પહોંચ્યા. તે મહેલની ચારે બાજુએ ખાંડ ખોદેલી હતી. તેના કિનારાપર તરેહ તરેહનાં ફૂલ ઝાડો રોપેલાં હતાં. તે મહેલનો દરવાજો સોનાનો બનાવેલો હતો. ખાંડની આરપાર જવા માટે માછલીની એકજ સીપનો મોટો સુંદર પુલ બાંધેલો હતો. આ પુલ પંદર શીટ લાંબો અને આઠ શીટ પહોળો હતો. તે પુલને એક છેડે કદાવર અને બન્યંકર જીતેલી એક મોટી ટુકડી નાગી તરવારો હાથમાં પકડી ઉભી હતી.

મુખારક બોલ્યો કે “ જો હવે આપણે આગળ જઈશું તો આ બન્યંકર જીતે આપણને જરૂર મારી નાખશે, માટે અહીંજ ઉભા રહેવું જોઈએ. વળી તેઓ આપણી પાસે આવી ન શકે તે માટે કેટલાક નંદુક મંત્રો આપણે ભણવા જોઈએ.” એમ કહી પોતાના ગળવામાંથી એક ટોથળી કાઢી તેમાંથી ચાર પીળી દોરીના કકડા બહાર કાઢી, અને તેમાંની બે પોતે રાખી બીજી બે શાહનંદાને આપી. તેઓએ તે લટ કમરે તથા કળે વડાળી. ત્યાર પછી જમીનપર બે નાના ગાલીચા પાથરી તે ગાલીચાને ચારે છેડે કરતુરી, અંબર અને યોડાંક મોતી મૂકી બંને જણ તે ઉપર બેઠા. મુખારક શાહનંદાને કહેવા લાગ્યો કે “ હું હવે પેલો જીતેના પાદશાહ કે જે આ મહેલમાં રહે છે તેને બોલાવું છું. જો તે આપણા આવવાથી ખુશ થયો હશે તો તે એક પુનઃસુરત માણસના આકારમાં આપણી પાસે આવશે, ને જો તે નાખુશ થયો હશે તો એક મોટા પર્વત જેવા અને બન્યંકર રાક્ષસના આકારમાં આપણને દેખા દેશે જેવો તે આગળ આવે કે તમારે તેને નમીને સલામ કરવી, પણ આ બિજાનાપરથી બહાર જવું નહિ! નહિતો તુરંતજ મરણ પામશો. તમે એમ કહેજો કે ‘આ જીતેના નામદાર પાદશાહ! મારો ખાપ જે તમારો નોકર હતો તે મરી ગયો છે, અને તેટલા વારંતે હું આપની નોકરી કરવા માયું છું, તો આપ તેનાપર જેટલી મહેરબાની રાખતા હતા તેટલીજ મારાપર રાખશો એવી આશા છે, અગરજો તે પાદશાહ પૂછે કે ‘તારે શું નોંધએ છીએ? ત્યારે તમે કહેજો કે ‘પેલું નવતું હીરાનું પુતળું’ જો, આપો તો મોટી મહેરબાની થશો.”

ઉપકાર મુજબ અગત્યની ચેતવણી આપી મુખારક નંદુક કલમ ભણવા લાગ્યો જેથી વીજળીના ચમકારા થવા લાગ્યા અને મોટો ગબરાટ થવા લાગ્યો, તેની સાથેજ બધું જંગલ કાળું મેંશ થઈ ગયું અને મોટું જખડું તોશાન થઈ આવ્યું. આ આદત જોઈ શાહનંદા ધણે ગબરાવા લાગ્યો, પણ મુખારક બોલ્યો કે “કંઈ શીકર ના કરો! બધું ઠીકજ છે.” તેવામાં કાળા ધુમાડામાંથી એક દમદમા બન્યાં માણસના આકારમાં તે જીતેના પાદશાહ દેખાયો.

શાહનંદાએ ધણીજ નમનતાપથી તેને સલામ કરી પોતાની અધી હડીકત નિવેદન કરી, તેથી પેલો જીતેના શાહ હસીને બોલ્યો કે “કાંઈ શીકર ના કર! જેવો હું તારા ખાપને ચાહતો હતો તેવોજ તને ચહાઉં છું. મેં તેને કયુલાત આપી હતી કે તને હું મારી મહેરબાની હેઠળ રાખીશ, અને જે સારીનના કકડાપર લખેલું તેં વાંચ્યું તે પણ મારા દરબાનથીજ તેણે લખ્યું હતું વારંતે તને પેલું નવતું પુતળું હું આપીશ. તેના જેવું બીજું મળવું અશક્ય છે. વળી રાતની વખતે તને સ્વપ્નામાં જે બુદો માણસ દેખા દેતો હતો તે પણ હું પોતેજ હતો, તેમજ તારી સઘળી મુરદા પારપાડનાર પણ હુંજ છું. પણ એવી સરતે કે તારે મારા વારંતે એક પંદર વરસની પુનઃસુરત કન્યા અહીં લાવતી. જે છોકરી પરણેલી ન હોય, વળી તે પવિત્ર રહેલી હોય. વળી લાવતી વખતે તારે પણ તેની ઉપર કંઈ પણ ખરાબ નગર કરતી નહિ.” શાહનંદા પુરૂષે આ વાતના સોગંદ ખાધા. પછી પેલા જીતેના શાહે કહ્યું કે “ જો તું આ સોગંદ મુજબ બરાબર ચાલીશ તો હું તને નવતું પુતળું જરૂર આપીશ. વળી તારા પિતાની મારક તારા થર પણ હું હમેશાં મારો હાથ રાખીશ.”

શાહનંદા પુરૂષશાહ બોલ્યો કે “ આવી છોકરી મળવી મુશીબતજ છે, અને કદાચ મળી તો હું કેમ જાણું કે તે નીતિમાનજ છે?” એ ઉપરથી પેલો જીતેના પાદશાહ બોલ્યો કે “ તું કહે છે તે વાત ખરી

છે. માણસજાતમાં એટલી શક્તિ નથી, કે આવી અખતતી ખરી ખાતરી કરે, પણ હું તને એક આરસી આપું છું જ્યારે તું કોઇ જુવાન પુત્ર સુરત કન્યા મેળવે ત્યારે આ આરસીમાં તું તેનો ચહેરા જોજે, જો તે પાક હશે તો આરસીનો કાચ પહેલાં જોવોજ ચળકતો રહેશે, જો તે અનીતિવાન હશે તો તુરત કાચ ડાંખો થઇ જશે, માટે બરાબર ધાદ રાખજે ! જો એ પ્રમાણે તું નથી ચાલ્યો તો તારા જાન લીધા વગર રહીશ નહિ.” શાહજાદા પુરૂષ તે જીનના શાહના કહેવા મુજબ ચાલવાને તૈયાર થયો, અને તેના આપેલા સોગમ શાહજાદાએ લીધા.

તે જીનના શાહે કહ્યું કે “બેટા ! તારી મરજી પડે ત્યારે મેં” કહી તેવી જુવાન છોકરી લઇ પાછો આવજે.” આટલી વાતચીત થયા બાદ શાહજાદા તથા મુજારક પેલા સરોવર આગળ ચાલી આવ્યા અને પ્રથમના જીનની મદદથી હોડીમાં ખેસી સામ પાર ઉતર્યા.

શાહજાદા પુરૂષ કેટલાક દિવસ મુજારક સાથે રહ્યો. અને પછી તેને સાથે લઇ બગદાદ જવાના ઇરાદાથી તે બોલ્યો કે “ચાલ આપણે દમારકસ શહેર જઈને જીનના પાદશાહને કાચક જુવાન જોરત લઈ આવીએ.” મુજારકે જણાવ્યું કે “શું આવા સુંદર ફેરો નગરમાં આપણને તેવી છોકરી નહિ મળે ! એક બુદ્ધી જોરતને હું જોળાવું છું કે જે આપણને ધણીએક નાની છોકરીઓ દારી આપશે.” એ ઉપરથી મુજારકના કહેવા મુજબ તે બુદ્ધીને બોલાવી સર્વે બીતા જણાવી તે પરથી તે બુદ્ધી ધણીકે છોકરીઓને લઈ આવી પરંતુ તે દરેકનો ચહેરા જોતાંજ પેલી આરસીમાં કાચ પડવા લાગ્યા. ધણીકે જોરતોને શાહજાદાએ તપાસી જોઈ તો કંઈક ને કંઈક ખોટા માલમ પડી. તેઓ જ્યારે ફેરો શહેરમાં ન શબ્દો ત્યારે દમારકસ શહેરમાં ગયા. ત્યાં તેઓ એક મહેલ બાડે રાખી રહ્યા. આ મહેલ ધણી દગદગા બરેલો ને ગંજવર હતો. તેમણે ત્યાં દરેક જાતના મેઝાનોના ઉતારા માટે તથા ખાનાપીના માટે તે મહેલ ખુલ્લો મૂક્યો. તેથી ત્યાં હમેશાં હજારો માણસો આવવા લાગ્યા અને તેઓ સર્વે સંતોષ પામીને જતા.

શાહજાદાના મહેલની પાડોશમાં ‘અમુમલેક’ નામનો એક મગરૂ, હલકો અને અદેખો માણસ રહેતો હતો. તે જીને ગરીબ હતો છતાં દરેક ધર્મના ઉપાધ્યાઓના સ્વભાવ મુજબ પોતાથી સુખી અને નવગર માણસોને હમેશા ધિક્કારતો હતો. શાહજાદાના મકાનમાં રોજ આવી મગરૂ થતી તે તેનાથી બધી ચકાતું નહિ એક દહાડો સાંજના મસીદમાં નિમાજ કરી રહ્યા પછી તે સર્વે લોકોને કહેવા લાગ્યો કે “મારી પાસે એક શખ્સ છે તે રોજનો એટલો તો પૈસો ઉઠાવે છે કે મારાથી જોધ શકાતું નથી. તે કોણ શખ્સ છે તેની પણ મને કંઈપણ ખબર મળી નથી. હું ધાંડું છું કે તે કોઇ બેટો દગ છે, અને પોતે દગાઇ કરીને મેળવેલા પુષ્કળ પૈસા આ પ્રમાણે ઉઠાવે છે. તમે તમારી સંભાળમાં રહેજો; નહિ તો જો નામદાર સુલતાનને માલમ પડશે તો તે ધણો ગુસ્સે થશે.” તેનું બોલવું સાંભળી બધા લોકો અમુમલેકને કહેવા લાગ્યા કે “બાઇ તારૂં એ કામ છે, માટે તુંજ નામદાર સુલતાનને ચેતાવ !” તે અદેખો બોલ્યો કે “દીક છે.” પછી તે ખુશી થતો ઘેર ગયો અને સુલતાનપર મોકલવા એક અરજ તૈયાર કરવામાં ગુંથાયો,

મુજારક પણ સારા ભાગ્યે તે દિવશે તેજ મસીદમાં નિમાજ પઢવા ગયો હતો, તેથી તેણે પણ આ વાત સાંભળી. તે એક રૂમાલમાં પાંચસે સોનાના સિક્કા બાંધી પેલા અદેખાને ઘેર ગયો. જાતે તે ધણો અદેખ હતો તેથી તેણે મુજારકને તોછડાઈથી પુછ્યું કે “તું શું કામે આવ્યો છે?” મુજારકે નમીને તેને સલામ કીધી, અને કહ્યું, “સાહેબ ! હું તમારો પાડોશી છું, અને મારા શેડ પુરૂષે અહીં મોકલ્યો છે. ગામમાં તમારી કીર્તિ સાંભળ્યાથી નામદાર પુરૂષ કહેવા લાગ્યો કે આ રજા બલા પડોસીને આપણા ત્યાં ખાણું ખાવા બોલાવતા આવજ સુધી બૂલી ગયા તેથી તે ધણો દિલ્લગીર છે. આજે મને તમને તેડવા વાસ્તે મોકલ્યો છે, હાલ તુલત આ નજવી જેવી રકમ તમારે વાસ્તે બેટ મોકલી છે.” અમુમલેક પાંચસે સોનાના સિક્કા જોઇ ખુશ થઇ ગયો, અને મુજારકને કહેવા લાગ્યો કે “અરે સાહેબ ! મને માફ કરજે, મારાથી તમારો જેવા સખ્સ લોકોને મળવા અવાંતું નથી. તમે જઈને નામદાર પુરૂષ શાહને કહેજે કે કાલ સવારે ખમીત હું તમારા મકાનપર આવીશ.”

બીજે દહાડે જ્યારે અમુકએક મસીદમાં નિમાજ પઢવા ગયો ત્યારે કહેવા લાગ્યો “ભાઈઓ ! ફનીઆમાં કોષ એવું નથી કે કોષ પણ માણસનો એકે ફરમન ન હોય. એક શખ્સ બીજાને પૈસાવાળો જુએ છે તો તેની અદેખાઈ કરે છે. જે શખ્સને વિષ કાપે મેં તમને કહ્યું હતું કે ચોર છે, તે મારી જીલ્લ યદ છે; કારણ કે કેટલાક નાલાયક માણસોના બોલવાપર આધાર રાખી મેં તે વાત કીધી, પરંતુ નપાસ કરતાં જણાય છે કે તે તો એક શાહનંદા છે ! તે ધણેજ બલો અને સખી માણસ છે, વાસ્તે તેને વિષ નામદાર ક્ષલતાનને જણાવવાની કંઈ પણ જરૂર નથી.”

આ વાત ઉપરથી લોકોનું મન પાછું અમુકએકે ફેરવી દીધું પછી પોતાને ઘેર જઈ સારો પોશાક પહેરી શાહનંદા ખુરમના મકાને ગયો. શાહનંદાએ ધણીજ માનમરતબા સાથે તેને બેસાડ્યો, પછી તેઓ વાત કરવા લાગ્યા. અમુકએકે પુછ્યું કે “સાહેબ ! શું તમે આ ચહેરામાં ધણી દિવસ રહેનાર છો ?” શાહનંદાએ જવાબ દીધો કે “હા. મારી મરજ તેની છે તો ખરી, કેમકે મને એક પંદર વર્ષની ધણીજ ખુબસુરત છોકરી નેહએ છીએ, કે જે તદન નિર્દોષ અને ખરી નીતિમાન હોવી નેહએ. તેની દાનત પાક હોય, આશકનો પ્યાર કદી પણ તેણે ભોગવ્યો ન હોય, બલકે પ્યાર શું છે તે જાણતી પણ ન હોય, તે તદન પાક અને નીતિવાન છે, તેની મને પાકી ખાતરી થતી નથી, માટે એક વખતે મારી જાતે તેનો ચહેરો જોવો નેહએ.” હું તેનો ચહેરો જોનાંજ તે પાક છે કે નહિ તેની ખાતરી કરી લઈશ. અમુકએકે જવાબ આપ્યો કે “ત્યારે હું વજરને એવી અરજ કરોય કે તે પોતાની રજામાં પોતાની દીકરીને ચહેરો તમને બતાવશે.”

પછી પેલા શાહનંદાને લઈ અમુકએક પેલા રૂઢવજરને મુકામે ગયો. વજરે તે બંનેને સારો સત્કાર આપી પોતાની પાસે બેસાડ્યા, ને આવવાનું કારણ પુછ્યું, જેથી અમુકએકે ધણી સખ્ય ભાષાથી વજરને બધી વાત કહી સંભળાવી. વજરે આ વાત જાણી ધણી ખુશી થયો, અને પોતાની દીકરીને તેનો ચહેરો ખુદશે કરવા માટે પુરખો દૂર કરવા જણાવ્યું ચહેરો ઉઘાડતાંજ પૂર્ણામાના નિર્મળ ચંદ્રને નેહ શાહનંદા અચરત પામ્યો. પછી પેલી આરસીમાં ચહેરો નેહ ખાતરી કરી તે તદન પવિત્રજ છે !

શાહનંદા ખુરમને માલમ પડ્યું કે આખરે પોતાને નેહતી લાયક જોરત મળી આવી છે, તેથી બાપ પાસે પરજીવાની રજા માગી. વજરે તુરત કાજીને બોલાવી તેઓનાં લગ્ન કરી આખાં તેઓનાં લગ્ન ધણીજ બપકાથી થયાં. વજરે ખુરમશાહને પુછ્કળ બેટ આપી. પછી તેઓ પોતાને મુકામે આવ્યા અને પેલા અમુકએકને પુછ્કળ પૈસા આપી ન્યાલ કરી નાખ્યો. તેમજ પરજીવાની કન્યાને પણ જવાહીરે ભરી દીધી.

આ પ્રમાણે ધણી ધામધુમથી લગ્ન થઈ રહ્યા બાદ મુખારક શાહનંદાને કહેવા લાગ્યો કે “હવે આપણે ધણીજ તાકીદથી જીનતા પાદશાહ પાસે જવું નેહએ. અદી હવે આપણે કયાં કામ નથી, માટે જલદીથી કેરો નગર ચાલો, તમે જીનતા પાદશાહને આપેલું વચન તો યાદ રહેશે ?” શાહનંદા ખુરમે જવાબ આપ્યો કે “હું માફ વચન પાળવા તૈયાર છું, પણ હું જો કે તેમ કરતાં મને કેટલું ખમવું પડે છે, આ છોકરી મને એવી તો પ્યારી લાગે છે કે જાણે તેને લગ્નને શિરાજ ચહેર તરફ જતો રહું અને તેને મારી પટગણી બનાવું.”

મુખારકે કહ્યું “અરે મારા મુરખી ! જેમ બને તેમ તમારા મનમાંથી એવા નાપાક વિચારોને દૂર કરો. તમે તમારી કમુલાત પ્રમાણે આલસો તોજ મુખી થશો; નહિ તો પેલો જીનતા પાદશાહ તમારો

જાન લેશે. વળી તમે વચન ભંગ થશે; માટે તમે આ છોકરીને લઈને પાદશાહને સ્વાગિન કરો.” શાહ-જાદુએ જવાબ આપ્યો કે “ મારે નવમું પુતળું જોઈતું નથી. નવમા પુતળા કરતાં પણ આ ખુબસુરત પરીની કૌમી હજારો ગણી વધારે છે, તેમ છતાં મારા વચનની ખાતર અને હું વચનભંગ થઈ મારા આપ દાદાના નામનો બદો નહિ લગાડવાની ખાતરજ આ પરીને જીનના પાદશાહ પાસે લઈ જઈશ; પરંતુ તેટલો વખાત તારે આ પરીને માગધી દરજ રાખવી પડશે; જેથી તેને જોઈ મારો આત્મા બળે નહિ!” મુબારકે તેમ કરવા કમુલ કર્યું.

પોતાનો મુકામ અહીંથી ઉપાડવાને મુબારકે તમામ તૈયારી કરી, અને પછી તે ત્રણ જણ કરો નગરમાં ગયાં કે દુરત ત્યાંથી પેલા જીનના પાદશાહના મુકામ તરફ ચાલ્યા. પરંપ્રા પડી પેલી વજરજદીએ પોતાના ખ્યાસ આવિંદને જોયો ન હતો તેથી મુબારકને પૂછવા લાગી કે મારા ધણીનું શહેર આવ્યું કે? આપણે ત્યાં મારે પહોંચીશું?” મુબારકે જવાબ આપ્યો કે “ બાપ તમે કદી પણ શિરાજમાં જનાર નથી, અને ત્યાંની રાણી થનાર નથી. તમારો વર તમારી સાથે પરણ્યો, અને તમારા બાપ પાસેથી તમને લઈ આવ્યો પણ તે પોતાની સાથે તમને રાખનાર નથી. તમને તો જીનના પાદશાહને બેઠ તરીકે આપનાર છે, કારણ કે તેમ કરવા તે વચને બંધાએલો છે. જે તે વચને બંધાયો ન હોત તો તે તમને એટલો તો ચાહે છે કે બીજા કશાની દરકાર ન રાખતાં તમને પોતાની ખ્યારી રાણી બનાવત પણ અદ્ધ-સાસ કે તે વચને બંધાઈ ગયો છે.” આ વાત સાંભળી તે છોકરી પોકેપોક રડવા લાગી, અને બોલી કે “અરે મારી ઉંચર કાઈ રહેમ કરો! હું પરવશ પડી છું. મારા વૃદ્ધ અને ભોળા બાપને કળી તમે મને લઈ આવ્યો છે વારંતે મહાન પરમેશ્વરની આગળ તમારે તમારા કૃત્યનો જવાબ આપવો પડશે.” મારા પિતાને જે તમે આ બીનાથા વાકેફ કર્યો હોત તો તે કદી પણ આ દુષ્ટ કામ કરત નહિ.”

તેનું રડતું તથા કાલાવાકા સર્વે કોકટ ગયા. તેઓ તેને જીનના પાદશાહને બેઠ કરવા માટે લઈ ગયા અને તે છોકરીને તેની હજુરમાં હાજર કીધી, ત્યારે તેને જોઈ પેલો જીન પાદશાહ ધણે ખુશી થઈ ગયો. તે શાહજાદા ખુશ પ્રત્યે બોલ્યો કે “ મારા બેટા! તે તારું વચન પાળ્યું છે, કેમકે આ છોકરી ધણીજ ખુબસુરત અને અતિ પવિત્ર છે. વળી રસ્તામાં લાગતાં પણ તું તેના ખ્યારમાં રસાયો નહિ તેથી હું ધણે ખુશ છું. જા, શિરાજ જઈને જે કે ‘ પેલા ઝોરકામાં જ્યાં આઠ પુતળાં છે ત્યાં નવમું પુતળું પણ માગ એક જીન પાસે મોકલાવ્યું છે.” શાહજાદા ખુશ તે પાદશાહને પગે પડી તેના ધણે ઉપકાર આની ચાલ્યો ગયો. પછી મુબારક તથા શાહજાદા કરો નગર આવી પહોંચ્યા, અને ત્યાંથી શાહજાદા શિરાજ ગયો. હવે તે વિચાર કરવા લાગ્યો કે “મેં એક અતિ ખુબસુરત પુતળીને તેના બાપ પાસેથી હગાધી લઈને એક જીનના પાદશાહને આપી એ કેવું પાપી કામ? આ પવિત્ર પુતળી અને અતિ ખુબસુરત પરી! તું જે નિયતિએ પહોંચી તે કરતાં તું મને મળીજ હોત તો કેવું સાઈ થાતા!”

આવો વિચાર કરતાં તેને ધણીજ અદ્ધસાસ થતો હતો. જોતે તે પોતાના પાયતપ્ત શહેરમાં સહીસલામત આવી પહોંચ્યો. તમામ પ્રજા પોતાના પાદશાહને ધણે દિવસે આવેલો જોઈ ખુશીના પોકાર સાથે સામી લેવા ગઈ. શાહજાદાએ પોતાની ખ્યારી માતાને બધી વાતથી વાકેફ કીધી. તેને ખાતરી થઈ કે હવે નવમું પુતળું જરૂર મળશે અને તેથી ધણે સતેષ પામી. તેણે તે પુતળું જોવાની આતુરતા જણાવી પોતાના બેટાને કહ્યું કે “ ચાલ મારા ખ્યારો બેટા! આપણે અખીને અખી ત્યાં જઈ જોઈએ કે જીનના પાદશાહ પોતાનું વચન પાળ્યું છે કે નહિ?” પછી તેઓ ધણીજ ઉલટથી તે ભોંયરામાં પેહું સુંદર પુતળું જોવાને ઉતર્યા. તો તે નવમી બેઠકપર એક સુંદર પરીને ઉભેલી જાણી! આ બનાવ જોઈ રાણી ધણી અજબ થઈ પોતાના બેટાને પૂછવા લાગી. તે બોલ્યો કે “આ ચાંદ જેવી પુતળીને હું ઝોળાખું છું, જે પરી મેં જીનના પાદશાહને બધીસ આપી હતી તેજ આ પરી છે! પરંતુ તે અહીં થી રાંતે આવી તે મારાથી સમજતું નથી!” પેલી બુવાન પરીએ જવાબ આપ્યો કે “ તમે મને જોઈને ધણે અજબ થાઓ છો, કારણ કે તમને તો કંઈક વક્ષરે કૌમી ચીજની આશા હતી? ” શાહજાદા ખુશીમાં આવી બોલ્યો કે “ અરે ખ્યારી! ખુશ સાક્ષી છે કે કંઈક દિલગીરીથી મેં તને પેલા શાહને

બક્ષીસ કરી હતી ! કેમકે આખી દુનીઆમાંની કીમતી વસ્તુઓની કુલ કીમત કરતાં પણ તારી કીમત જાડે છે, અને તેથીજ હું તને દિશેજાનથી ચાહું છું.”

જેવો શાહજાદો બોલી રહ્યો કે તે મહેલ ધુજવા લાગ્યો, અને બારે ઘોંઘાટ યજ્ઞ પેલો જાન પાદ-શાહ તેમની સમક્ષ ખડો થયો, અને બોલ્યો કે “આતુ હું તમારા બેથાને હમેશાં ચાહું છું અને મારી સંભાળમાં રાખું છું. મારી એટલી હોંશ હતી કે તમારો છોકરો આટલી કાચી ઉમરે પોતાનો સ્વભાવ પોતાના હાથમાં રાખી શકે છે કે નહિ તે તપાસું. મેં શાહજાદા પાસે આવી ખુબસુરત છોકરી મંગાવી તેનું કારણ એ કે શાહજાદો કેટલા દંઢ મનનો છે તે તપાસી લઉં. તમે હવે જ્ઞેયું કે તે નવમું પુતળું તમારા છોકરાને મેં બેઠ આપ્યું છે, તે બધાં પુતળાં કરતાં વધારે કીમતી છે. આ એની ઇમાનદારી અને સારી ચાલતું કીમતી ઇનામ છે.” પછી શાહજાદા ખુરમ તરફ ફરીને બોલ્યો કે “ઓ શાહ ખુરમ ! ખુશીથી અને આખાદાનીથી આ જુવાન છોકરીને તારી પ્યારી રાણી બનાવ ! એજ તારી પત્નિ છે, ને તારી સાથે એ નિમકહલાલીથી ચાલશે ! એને તું ખરા અતઃકરજીથી ચાહજે, જેથી હું ધણોજ ખુશી થાય.”

ત્યારપાદ શહેનશાહ બલ્લભ યજ્ઞ ગયો, અને શાહજાદા ખુરમે તે ખુબસુરત જુવાન ઓરતને તેજ વખતથી પોતાની માનીતી રાણી ઠરાવી. આ નીતિવાન બેઠાએ ત્યારપાદ પોતાની આખી જીંદગી અનિ આનંદમાં ગુજારી.

ઉપર મુજબ વાર્તા પુરી કરી શહેરાજાદો બોલી કે “મારી બીજી વાર્તાઓની માફક આ વાર્તા પણ નામદાર સુલતાનને પસંદ પડી હશેજા. જે તેમને આવી સરસ બીજી વાર્તા સંભળી હોય તો વળી મારી જીંદગી લખાવવા હુકમ કરશે.” નામદાર સુલતાને તેવો હુકમ આપ્યાથી શહેરાજાદોએ નીચે મુજબ નવી વાર્તા શરૂ કરી.

બલ્લભ શહેરના શાહજાદા તથા કેરો નગરની શાહજાદીની વાર્તા.

બલ્લભ શહેરમાં પ્રાચીનકાળમાં એક જગત્કર રાજ્ય હતું. ત્યાંના આદશાહોના તાબામાં મોટા વિસ્તીર્ણ મુલક હતા. આ બલ્લભ અથવા બાકત્રિયાનું રાજ્ય દુનીઆના પ્રખ્યાત રાજ્યોમાંનું એક હતું. તે શહેરમાં પીરોજસર નામે એક જગત્કર અને પ્રતાપી શહેનશાહ યજ્ઞ ગયો. આ શહેનશાહ ધણો જ ન્યાયી હોવાથી તેને અદલતો ઘંટ એવું ઉપનામ આપવામાં આવ્યું હતું. આ ન્યાયી સુલતાનની રીતમાત્ર પણ ધણી જ સરળ અને ઉમદા હોવાથી તેની સર્વે પ્રજા તેનાપર શીઠા શીઠા ધર્મ જતી હતી, અને તેની કીર્તિ દૂર દેશોમાં ફરતુરીની માફક પ્રસરી ગઈ હતી.

સુલતાન સર્વે વાતે સુખી હતો, પરંતુ તેને એક પણ રજન્દ ન હતું. તેના જનાનખાતામાં પગાસ રાણીઓ હતી, પરંતુ તેમાંની એકેને પેટકંઈ પણ સંતાન ન હતું. સુલતાનને આ બાબતની ધણી લાગણી હતી. તે પોતાની પાછળ એક વારસ જ્ઞેવાને ધણોજ આગર હતો. તેણે ઇશ્વરની મહેરબાની મેળવવાની આતર દરરોજ ગરીબગરબાને, લૂંકાં લંગડાને, આંધળાને અને બીજા અનેક અનાથોને તેમજ ફકીર સાંધ, મોલતી વગેરે અનેક ધર્મવેત્તાઓને બહેળે હાથે દાન આપતું શરૂ કર્યું વળી તેણે પ્રભુતી સેવા કરી તેની પ્રીતિ મેળવવાને પ્રયાસ કર્યો. આ બધાં શુભ કાર્યોનું પરિણામ પણ સાફજ આવ્યું. એક દિવસ શહેનશાહ પોતે રાત્રે બરઉંઘમાં સૂતો છે, તેવામાં તેને એક સ્વપ્ન આવ્યું. સ્વપ્નમાં તેની આગળ એક શ્રીસ્તા જેવો માણસ આવીને ઉભો રહ્યો. સુલતાન આ નવા માણસને ટીકી ટીકીને જોવા લાગ્યો. તે માણસ તેને કહેવા લાગ્યો કે “ઓ બક્ષા શાહ ! હવે તારી સર્વ આશા રળીજીત થશે. ઇશ્વર તારી ઉઘર શ્રુતિપર ધ્યાન આપી તારી અરજ રહેમનિધામાં લીધી છે, હવે તને થોડાં વખતમાં પુત્ર થશે. તું સવાર

ચતાં સુધી ધૃત્વરની સ્તુતિ કર, અને સવારના પહોરમાં જઈ તારા બાગમાંથી એક દાડમ લઈ તારી નજરમાં આવે તેટલા દાણા તેમાંથી ખાળે એટલે તારી ધૃત્તિ પાર પડશે ?” આટલા શબ્દો કહી તે શીરસ્તો ચાલ્યો ગયો.

આ સ્વપ્રતી રાત્રી એકદમ જાગી ઉઠ્યો, અને બારે વિચારમાં પડ્યો. તેણે તે શીરસ્તાનાં કહેવા-પર વિશ્વાસ રાખી સવાર થતાં સુધી જ્ઞાન પ્રભુની સ્તુતિ કરી. પછી સવાર થતાંજ પોતાના બાગમાં જઈ તેમાંથી સરસ દાડમ લઈ તે દાડમમાંથી પચાસ દાણા ખાધા, કારણ કે તેને પચાસ રાણીઓ હતી. તેની બધી રાણીઓને તેજ દિવસથી જઈ રહ્યો, રકત એકજ રાણી કે જેનું નામ મુમતાઝમદાલ હતું, તેને જઈ રહ્યો નહિ. આ બનાવપરથી તે પાદશાહે આ રાણીને ઘણા ધિક્કાર આપી તેને અપમાન આપ્યું. પછી તે બોલ્યો કે “તને જઈ રહ્યો નહિ તે ઉપરથી સાફ માલમ પડે છે કે તે વાંઝણીને ભાગ્યશાળી કરવાની પ્રભુની મરજ નથી. જે ઓપર પુહાની મરજ નથી તેની નાપાક સ્ત્રીને આપણી હજુર રાખવાથી આપણે તેના ગુસ્સાને પાત્ર થઈએ છીએ માટે તેને મારી નાખવા હું ઇચ્છું છું.” પોતે આ પ્રમાણે બોલી પોતાના એક અધીરને તે રાણીને ગરદન મારવાનો હુકમ કર્યો. પરંતુ તેના દાણા અને વૃદ્ધ વજરે તેને સમજાવ્યું કે “મારા નામદાર શહેનશાહ ! વગર વિચારે સાદસ કરવાથી પાછળ પસ્તાવું પડશે, માટે હાલમાં આપનો આ હુકમ મોકૂફ રાખવો જોઈએ. બધી ઓરતોનો બાંધ કંઈ સરખો હોતો નથી, કદાચ આ રાણીને હમેલ રહ્યો હશે, પણ આપણને માલમ ન હોય.” આ વાત સાંભળી પાદશાહે જણાવ્યું કે “વાર હું તમારા કહેવા પ્રમાણે હમણાં હું તેને જીવતી રાખું છું, પણ મારા મહેલમાં તો તેને નહિજ રાખું.” વજરે કહ્યું કે “ત્યારે તેને તમારા પિત્રાઈ ભાઈ જનમકમદ આગળ મોકલી દો.” આ સલાહ પાદશાહને પસંદ પડી તેથી તેણે મુમતાઝમદાલને પોતાના પિત્રાઈ ભાઈ પાસે મોકલી દીધી, અને તે સાથે પત્ર લખ્યો કે “એને સારી રીતે નિર્મય સ્થિતિમાં રાખજે, જે તેને જઈ હોય અને કંઈ પ્રસન્ન થાય તો તું અને તુરત ખબર આપજે !”

જેવી રાણી મુમતાઝમદાલ જનમકમદના રાજ્યમાં પહોંચી તેવુંજ ત્યાં માલમ પડ્યું કે રાણીને તે જઈ છે. તે રાણીએ નવ માસ પુરા થતાં પુનમના ચંદ્ર સરખા પુષ્પસુરત મેટાને જન્મ આપ્યો. જનમ-હમદે તુરતજ પોતાના ભાઈ બલ્બના પાદશાહ પીરોજસર ઉપર ખુશ ખબર લખી મોકલાવી. આ ખબરથી પાદશાહ ધણેજ ખુશ થયો અને તેણે પોતાના બાઈને લખી જણાવ્યું કે “મારી બીજી રાણીઓને પોટે પણ હાલમાં હોઝારો પેદા થાય છે તેથી મારા મહેલમાં તો હમણા ઘણા ઓકરા છે; પણ એ ઓકરાની સારી બરદાસ્ત કરી તું મેટા કરજે, અને એનું નામ અલીખાન રાખજે, અને જ્યારે હું તેને મારી પાસે બોલાવું ત્યારે તું મહેરબાની કરી તેને તુરત મોકલાવી આપજે !” આ પ્રમાણે તે શાહજાદા તથા તેની માતાને ત્યાંજ રાખવામાં આવ્યાં.

સુલતાન જનમકમદે પોતાના અલિજ અલીખાનને શિખવવા અને તરેહવાર હુનરોમાં પ્રવીણ કરવાને જોઈતી કાળજી રાખી. યોગ્ય હવર સ્વારી કરતાં. તીર પકડતાં, પટા ખેલતાં, શિકારે ચડતાં, દાવ-પેચતાં ચુક કરતાં, અને ટુંકામાં પાદશાહી દરજ્જાજનને લાગતા દરેક હુનર, જે એક શાહજાદાએ અવસ્ય જાણવા જોઈએ, તેમાં તેને પ્રવીણ કરીયા. તે શાહજાદો પોતાની અદ્ધાર વર્ષની ઉંમરમાં તો તમામ વિદ્યા-કળામાં પુરેપુરો પાવરદો થયો. અલીખાન જનને ઘણો હોશીઆર ને હાંમતવાન હતો, તેથી તે એક દાડો પોતાની માતાને કહેવા લાગ્યો કે “હું સર્વે વિદ્યાકળામાં પ્રવીણ થયો છું, તેથી હવે મારી મરજ દેશપરદેશમાં જઈ મેટા મેટા શહેનશાહોને જીતી મારી કોર્નિ વધારવાની છે. અને યોગ્ય વખત થયાં મારા સાંભળવામાં આવ્યું છે કે “મારો પિતા કે જે બલ્બ શહેરનો શહેનશાહ છે તેને માથે ઘણા શત્રુ ઉભા થયા છે, અને તે સર્વે દુસ્મનો તેના રાજ્યપર ચડાઈ કરવા નીકળ્યા છે. તો આવા વખતમાં પણ મારો પિતા મારી મદદ કેમ લેતો નથી ? મને નાહક અને હું કામ રાખ્યો છે ? હું એકલો અહીં બેસી મોજમજ માઈ ને મારો બાપ ત્યાં દુઝી થાય તે ટીક કહેવાય કે ?” તે ઉપરથી રાણી બોલી કે “મારા ખારા મેટા ! તું માન પામે, કોર્નિ મેળવે અને તારા પિતાના દુસ્મનોને હરાવે એવું જોઈ હું ઘણી ખુશી

થયય, પણ જ્યાં સુધી પાદશાહ તને તેડું મોકલશે નહિ ત્યાં સુધી તારે સહુર રાખી અને રહેવું બેઠ-
એ. ” અલીખાન બોલ્યો કે “ પ્યારી માતા ! હું ઘણો વખત થોભ્યો, પણ હવે મારે જઈને મારા આપને
મળવું બેઠએ. હું એકદમ તેની આગળ જઈશ નહિ, પણ કેટલાંક અગત્યનાં કામો કરીશ, પછી મારા
પિતાની ફરજ જાહેરમાં બંધાશ. ” તેના આવા વિચારથી રાણી તાજમહાલ ઘણી ખુશ થઈ. હવે પો-
તાનો કાકો સુલતાન જનમહમદ પોતાનો વિચાર જાણે નહિ, તેથી તે તેને ખરૂં કાણુ જણાવ્યા વગર
શિકાર કરવાને બહાને નીકળી પડ્યો. તેની પાસે એક ઉચી જનનો મહેલ થોડો હતો. તે થોડાની પીઠ-
પર એક સાડીનું જીન હતું. તે જીનપર તમામ મોતીનું ભરતકામ કર્યું હતું પોતાની પાસે બેઠતા
પૈસા રાખી તથા તમામ આયુધો સજી તે શાહજહાને નીકળ્યો હતો, ફરતો ધરતો કેટલીક મુદતે અવધ
શહેરમાં આવી પહોંચ્યો.

જ્યારે શાહજહાને ત્યાં આવી પહોંચ્યો ત્યારે પેલા શત્રુઓમાંના કેટલાક ત્યાં આવી પહોંચ્યા હતા,
અને તેઓની સાથે શાહજહાનેના પિતા પિરોજસર હીમતથી લડતો હતો; પરંતુ હજી તે જીતાયા નહતા.
શાહજહાને પુરતજ તેઓની સાથે બહાદુરીથી લડવા લાગ્યો, અને થોડા વખતમાં પોતાની અસાધારણ
હીમત તથા પરાક્રમથી તે સર્વેને હરાવી કાઢ્યા. પિરોજસરે જ્યારે એક પરદેશી યુવાનને પોતા માટે
આટલી બહાદુરીથી લડતો જોયો ત્યારે તે પુરતજ તેની પાસે ગયો અને ઘણા માનથી તેને બેટ્યો. લ-
ડાઈ પતી રહ્યા બાદ તેને પોતાના દરબારમાં લઈ ગયો.

શહેનશાહે શાહજહાને પોતાની પાસેજ આસનપર બેસાડી. તેનું નામ ઠામ વગેરે બાજતો પૂછી
તેથી શાહજહાને જવાબ આપ્યો કે “ હું તો કેરો નગરના એક જગીરદારનો બેટો છું. મુસાફરી કરી
દેશપરદેશો જોવાની ઇચ્છાથી કેટલોક વખત થમાં બહાર નીકળ્યો છું. ધરનાં ફરતાં આપની ખ્યાતી
સાંભળી આપની હજુરમાં આવવા નીકળ્યો છું. અહીં આવ્યો ત્યારે તો આપનાપર શત્રુઓ ચઢી આ-
વેલા જોયા, જેમાં મેં મારી ફરજ બજવી છે. ” શાહજહાને વચનો સાંભળી પાદશાહ ઘણોજ ખુશ
થયો અને તેને પોતાના રાજ્યમાં મોટી જગ્યા આપી. શાહજહાને અલીખાન થોડા વખતમાં તો ઘણોજ
ખીલી નીકળ્યો. તેણે પોતાની બહાદુરી હોંશીઆરી, ડહાપણ વગેરેથી શહેનશાહને આજી દીધો. સર્વે
અમલદારો, સેનાપતિઓ તથા પ્રજા એકે અવાજે શાહજહાનાં ઘણાં વખાણુ કરવા લાગી. પાદશાહ પોતે
પણ તેને બેઠદ આહવા લાગ્યો. બાદશાહના પોતાના છોકરા લડાઈમાં તદ્દન નાલાયક તથા કંઈ પણ
માલ વગરના હોવાથી તેમની કાંઈ પણ દરકાર કરતું નહિ સર્વે જણ શાહજહાને અલીખાનનાંપર શ્રીદા-
શીદા થઈ જતા હતા.

આ મામલાથી સર્વે શાહજહાનેઓ વિચારવા લાગ્યા કે “ આપણે ખુદ પાદશાહના બેટા છીએ, તોપણ
આપણો કોઈ પણ બાવ પૂછતું નથી, ને આજકાલ રખડતો રખડતો આવેલો આ એક જગીરદારનો
બેટો સર્વેપર એક સરખી સત્તા ભોગવે છે ! તે હીક નહિ. તેમાં આપણી શોભા નહિ. વળી હાલમાં
તો આપણા સર્વેનો ઉપરી પણ પાદશાહે તેનેજ ઠરાવ્યો છે. જેથી તેને પૂછવા વગર આપણાથી એક
ઠાણું પણ બરાશે નહિ. આપણે શાહજહાને યદ્દને આમ એક જગીરદારના રખડતા બેટાના તાખામાં ર-
હીએ તે શું બાળખી છે ? ના, ના, તેમ કદી પણ બનશે નહિ. પાદશાહ તો હવે ધરડો થયો છે માટે
ગમે તેવો હુકમ કરશે તે આપણાથી પળાશે નહિ. આ પ્રમાણે તેઓ વિચાર ચલાવવા હતા, ત્યારે તે-
માંનો એક કે જે જરા સમજી ગણતો હતો તે બોલ્યો કે “ તમે આમ નકામા શા માટે બખડો છો ?
જો પાદશાહને તમારા વિચારની ખબર પડશે તો તે તમને સર્વેને ગરદન મારશે. માટે માફ કહેવું માનો
તો તમે એક યુક્તિ કરી તેના પંજમાંથી છૂટી જાઓ તો સાફ ! આ વાત બધા બાઇઓને પસંદ
પડી તેથી તેઓ બોલ્યા કે “ અમે સર્વે તારા કહેવા પ્રમાણે અલીશું, માટે અમને તારી યુક્તિ બતાવ !
તે બોલી ઉઠ્યો કે “ આપણે બધાએ તેની પાસે શિકારે જવાની રજા માગવી, અને પછી શિકારને બ-
હાને બહાર જવું. પછી દર જગલમાં જઈ એક નિર્ભય અને એકાંત જગ્યામાં બરાબ બેસવું. આ પ્રમાણે
આપણી ગેરહાજરી પડવાથી શહેનશાહ ઘણોજ ગભરાશે, અને તેથી આપણી ખબર એને પૂછશે, પણ

જ્યારે એનાથી જવાબ નહિ આપાશે ત્યારે કદાચ શુરસામાં આવી તેને મરહન મારવાનો હુકમ કરશે, અમર પોતાના દરબારમાંથી જરૂર એને કાઢી મૂકશે; જેથી આપણે તેની ધુસરીમાંથી છૂટા થઈ જઈશું!”

આ હિકમત કરતાં ખીજી વધારે સરસ યુક્તિ નહિ મળી શકવાથી સર્વે શાહજહાંઓએ આ ઠાપવે પસંદ કર્યો. પછી તેઓ સર્વે તુરન અલીખાન પાસે જઈ તેને કહેવા લાગ્યા કે “અમને શિકારે રમવા જવાની રજા આપશો; અમે આજેજ પાછા આવીશું.” બક્ષા અલીખાને ભોળા દિલથી તે શાહજહાંઓને રજા આપી, કારણ કે તેને તેમના કપડાની કંઈ ખચ ન હતી. રજા મળવાથી તે લોકો તુરત બહાર નીકળી પડ્યા, અને ત્રણ દિવસ સુધી પાછા આવ્યા નહિ. શાહજહાંઓને ત્રણ દિવસથી ગેરહાજર જોઈ પાદશાહ અલીખાનને પૂછવા લાગ્યો કે “આટલા દહાડા થયા મારા બેટાઓ ક્યાં ગયા છે?” અલીખાન નમન કરી બોલ્યો કે “નેક નામદાર! તેઓ મારી પાસેથી એક દહાડાની રજા લઈ શિકાર કરવા ગયા હતા, અને આજે ત્રણ દહાડા થયા તોપણ હજી આવ્યા નથી.” પાદશાહ પોતાના બેટાઓને જોવાને ધણી અધીરો થઈ ગયો હતો તેથી ખીજો દહાડો તેણે તેઓની ધણી શહ જોઈ પણ તે લોકો તો તે દિવસે પણ આવ્યા નહિ. હવે પાદશાહનો મિત્તજ ગયો; તે ચિડાઈને અલીખાનને કહેવા લાગ્યો કે “જો મર્ખ! બેવકુફ! મારા છોકરાઓને તો કેમ બહાર જવા દીધા? તું તારી નોકરી ધણી બેપરવાઈથી બજાવે છે કે? જલદી તેઓને ગમે ત્યાંથી પણ શોધી લાવ, નહિ તો નક્કી જાણુને કે તારું મોત નજીક આવી પહોંચ્યું છે.”

પાદશાહનાં આ વચનો સાંભળી બિચારો અલીખાન તો ધણી ગભરાઈ ગયો, તેથી તેણે તેમની શોધ માટે જવાની તૈયારી કરી. ધોડેસ્વાર થઈ ચાલવા માંડ્યું. તે પોતાના બાઈઓની શોધ માટે ગમે-ગમે ક્યાં પણ કંઈએ પત્તો લાગ્યો નહિ. તેણે દરેક જંગલમાં પણ તપાસ કરાવી તોએ કોઈ માણુ નહિ આ પ્રમાણે તે પોતાની શોધમાં નિષ્ફળ જવાથી તેણે છવવાની આશા મૂકી તે બોલ્યો કે “અફસોસ! મારા વડાલા બાઈઓ તમે હમણાં ક્યાંએ હશે? હાથ કોઈ દુસ્મનના હાથમાં પકડાઈ અતિથય દુઃખ પણ ખમતા હશે. હું બદખમાં ન આવ્યો હોત તો ધણી સારી વાત હતી, કેમકે મારા કામથી આજે મારા પિતાને અનિથય દિલગીર થવું પડ્યું છે. મારી જીલ્લોત મારે કેવી રીતે પરતાવે કરવો તેની મને સૂઝ પડતી નથી.” આ રીતે તરેહવાર વિચારોથી બરપુર તે દરેક ઠેકાણે શોધ કરતો રહવા લાગ્યો.

આ પ્રમાણે ફરતો ફરતો તે એક દિવસ એક મોટા જંગલમાં આવી ચડ્યો. આ જંગલમાં કેટલેક દૂર ગયો ત્યારે એક સુંદર સરોવર દીઠું. અને તે સરોવરના મધ્ય ભાગમાં એક સુંદર મહેલ જોયો. આ મહેલ ધણીજ બપકાદાર હોવાથી ત્યાં જઈ જોવાનું મન થયું. તે તરવાના કામમાં ધણી ખુબસૂદાર હતો તેથી તરતજ પોતાનાં કપડાં કાઢી તેની એક પોટકી કરી માથે મૂકી તળાવમાં પડ્યો. અને તરતો તરતો ઠંઠ પેલા મહેલ આગળ જઈ ચડ્યો. આ મહેલ સંગેરમરના કાળા પથ્થરનો હતો. અને તેની સુંદર ચળકતી લીસી બીતોપર તરેહવારનાં ચિત્રો કાઢેલાં હતાં. આ સુંદર મહેલ જોવામાં તેનું ચિત્ત પરોવાયું હતું તેટલામાં તેની નજર ઉંચી મઈ તો તે મહેલની બારોએ એક પ્રનમના ચંદ્ર સરખી જીવાન બાનુને ઉઘેલી દીઠી. તેનો ચુલાબના કૂલ સરખો ચહેરો ધારતીને લીધે શીકાશ પડતો લાગતો હતો. તેના વાળ ચિમ્મસઈ ગયેલા હતા અને તેનાં કપડાં શરીર ગમેલાં હતાં. પેલી બાનુની નજર જેવી અલીખાન તરફ પડી તેવી તે બોલી કે “જો ખુબસૂરત જીવાન! તું આ બપકર જંગોપરથી જલદીથી નાસી જ, નહિ તો આ મહેલનો રાક્ષસ અને જોતાંવારજ પકડી લેશે. આ કુટ નાપાક રાક્ષસ માણસના માંસનો આહાર કરે છે, અને તેથીજ જે હમનસીબ માણસ આ જંગોએ આવી ચડે છે તેને પકડી મારી નાખે છે.”

અલીખાન બોલ્યો કે “જો ખુબસૂરત બાનુ! વગર આંચકો ખાધે મારી આગળ કહી દે કે તું કણ છે?” તે બાનુ બોલી કે “હું સારા ખાનદાનથી ઉતરેલી છું. મારું વતન કોરા ચહેરમાં છે. આ રસ્તેથી હું બગલાદ શહેરમાં જતી હતી તેવામાં એક નાપાક રાક્ષસ અને મળ્યો, જેણે મારા બધા

નેકશને મારી નાખ્યા, અને તે મને અહીં લઇ આવ્યો છે. હવે મારું મોત તો નજદીક આવી લાગ્યું છે, પરંતુ તેથી કોઈ ખીતી નથી, કેમકે હું જ્યારે કાલ રોજે હું એ નાપાક રાક્ષસના હાથમાં આવી ત્યારે એ નાપાક ભોલો કે નો હું તેની મરજીને તામે ચરણ તો ધણું સારું, નહિ તો મારું મોત તૈયાર છે. હવે તે નાપાકના નીચ સ્વભાવને તામે થવા કરતાં મરવું બહેતાર છે. પણ એ જીવાનું અહીંથી જલદી જતો રહે, નહિ તો તે નાપાક હમણાં આતીને તને મારી નાખશે. હમણાં જ કેટલાક મુસાશરોની પછવાડે તે દોડ્યો છે, જે તુરં પાછો આવશે. માટે જેમ નમય તેમ નાસ !”

પણ આનું હજી તો બોલવા જય છે તેટલામાં જ તે દુષ્ટ રાક્ષસ તેમની પાસે આવી ઉભો ! તેના હાથમાં એક મોટી જખરદસ્ત તરવાર હતી, જે એટલી તો ખારે હતી કે તેના સિવાય બીજો કોઈ ઉચકી શકે નહિ. તે નાપાકનું આનું ગંભીર કંઈ જોઈ અલીખાન ગમરાયો તો બરો, પણ હીમન ધરી ખુદાનું નામ લઈ પોતાની સમશેર આનમાંથી ખેંચી પોતાનો બચાવ કરવા તૈયાર થયો. પેલો રાક્ષસ મજબૂર સરખા પોતાના દુસ્મનને જોઈ મનમાં હસવા લાગ્યો. તેના મનમાં તો તેને એક ધડીમાં પડી નાખીય એમ હોવાથી મગરોમાં ઉભો રહ્યો. પણ તેવામાં ચતુર શાહજહાદે તેના માથામાં એવો તો સખત ફટકો લગાવ્યો કે તે તમર ખાઈ જમીન પર પડ્યો. તેના પડવાથી એક એવો તો મોટો અવાજ થયો કે આખું વન ગાજી રહ્યું. તે તુરં જ ઉડ્યો અને અનિ કોઈ કરી મેઘજળાની માફક તાડ્યો કરી અલીખાન ઉપર ધસ્યો અને એવો તો જોડથી તરવારનો સખત ઝટકો તે નાપાકે માર્યો કે જે અલીખાન નજર ચૂકવી ખસી ન ગયો હોત તો અચિત મરી જત, વળી રાક્ષસે બીજો ફટકો મારવાની તૈયારી કરી. તેટલામાં તો અલીખાને તેનું માથું પોતાની તરવારથી ઉડાવી દીધું. આ પ્રમાણે અતિ પ્રચંડ રાક્ષસને તે શુરા શાહજહાદાએ મારી નાખ્યો. આ બધો વખત પેલી ખુબસૂરત આનુ બે હાથ જોડી અલીખાનની સલામતી માટે ખુદાની બંદગી કરતી હતી. તે એકદમ હર્ષના પોકાર કરવા મંડી પડી. તે બોલી કે “આ ખુબસૂરત જીવાન ! મને ખાત્રી થાય છે કે તું કોઈ પાદશાહને મેટો છે ! કારણ કે કોઈ સાધારણ કુળના માણસની આટલી હીમન હોય નહિ ! આ કામ તો કોઈ ખરેખરા વીર પુરુષનું છે ! એ નાપાક દુષ્ટ રાક્ષસ પાસે એક કુચ્છીના ઝુમખો છે. તે લઇને મને અલીખાનમાંથી છોડાવ !” તે આનના કહેવા પ્રમાણે તેણે તે નાપાક રાક્ષસનાં કપડાં તપાસ્યાં તો તેમાંથી કુચ્છીના એક ઝુમખો હાથ આવ્યો.

પહેલો દરવાજો ઉઘાડી અંદર ગયો તો એક મોટો એક આવ્યો, ત્યાંથી આગળ જતાં એક આરણું આવ્યું, તે ઉઘાડી ચોરડામાં દાખલ થયો, અને ત્યાર પછી દાદર પર થઈ મેડે આવ્યો. આ મેડાની બારીએ પેલી મુંદર આનુ ઉભી હતી. આ આનુ ધણીજ ખુશી થઈ અલીખાનને બેટવા દોડી. તેની એવી ધનંજી હતી કે આ શાહજહાદાનો ઉપકાર માનવા માટે તેના પગ પર માથું મૂકી પગે લાગે પણ અલીખાને તેમ કરવા સાધ ના પાડી. આ વખતે તેઓ એક બીજાને જોઈ એટલાં તો ખુશીમાં ગરકાવ થઈ ગયાં કે તે એકેક પર દિલોળનથી આશક પડ્યાં.

આ પ્રમાણે તે લોકો વાનચીન કરતા તેવામાં રડવાનો પોકાર સંભળાયો. શાહજહાદો બોલ્યો કે “આ શાનો અવાજ આવે છે,” તે આનુએ જણાવ્યું કે “અહીં એક ચોરડામાં કેટલાક કમનસીબ આદમીઓને કેદ કરેલા છે. તે લોકોમાંથી શૈળ એકેક જણને કાઢી તે નાપાક ખાઈ જતો હોતો.” શાહજહાદો બોલ્યો કે “મારથી આટલા બધા માણસોનો જીવ ખચશે. તે જાણી હું ધણીજ ખુશી છું, માટે ચાલ આનુ ! આપણે જઇને તે લોકોને છોડાવીએ.” એમ કહી તેઓ પેલાં બારણાં આગળ બ્યારે ગયાં ત્યાં રડવાનો અવાજ બધારે સંભળાયો. અલીખાન એકદમ તે સર્વનું રક્ષણ કરવાને દોડ્યો, અને પોતાની પાસેની કુચ્છીઓ વડે એક પછી એક સર્વે બારણાં ખુલ્લાં કરી તે અંદર દાખલ થયો.

બ્યારે બારણું ઉઘાડી તે અંદર દાખલ થયો ત્યારે એક પચંતની સીડી (નિસરણી) તેને માલમ પડી. તે સીડી પર થઈ અલીખાન એક ભોંયરામાં ગયો. તે અહીં સીડી કંચો કે તે ભોંયરામાંના પેલા માણસો તેને રાક્ષસ જાણી બીકથી આમતેમ નાસવા લાગ્યા. આ ભોંયરામાં લગભગ દોઢસો કેદી રાખેલા હતા. આ સખતજોના હાથપગ બાંધી દોષેલા હતા, અને તેથી જે કે વેનનાથી દોડી શકાય તેમ તો

ન હતું, વળી દોડીને નાશી જવાનો રસ્તો પણ ન હતો; તોપણ પોતાનો જીવ બચાવવા ખાતર આમ તેમ દોડવાને પ્રયત્ન કરવા લાગ્યા. અલીખાન બોલ્યો કે “ઓ બેનસીબ સુસાદરો ! તમારું મોત નબીક આવેલું હતું. પરંતુ ખુદાની મહેરબાનીથી આજે તમે મારા હાથેથી છુટી થશો, માટે તમે તેનો ઉપકાર મનો ! મેં પેલા નાપાક દુષ્ટ રાક્ષસને ને મદાન પ્રભુની કૃપાથી મારી નાંખ્યો છે. અને હું તમને છોડાવવા આવ્યો છું.” આ શબ્દો સાંભળી તે સર્વે બંદીવાનો ખુશીના પોકાર કરવા મંડી ગયા. તુરંતજ અલીખાને તથા પેલી ખાતુએ તેમને એક પછી એક મુક્ત કર્યાં.

તેઓ સર્વે તેમના પગપર માથું મૂકી તે બંનેનો ઉપકાર માનવા લાગ્યા. અને પછી તે અધારા ભોંયરામાંથી બહાર નીકળ્યા. જ્યારે બહાર આવ્યા ત્યારે અલીખાન પોતાના યોગજીવન્યાસ બાઈએને જોઈ ધણીજ તાજુબ થયો. તે બોલ્યો કે “મારા પ્યારા શાહનવાઝો ! તમે તો મારી પાસેથી ચિકારની રજા લઈ નીકળ્યા હતા ! તમે અહીં ક્યાંથી આવી ચડ્યા ? તમારા પિતા તમારા માટે રાત્રિવસ અધ-સોસ કર્યા કરે છે, તમે બધા બાઈઓ ક્ષેમકુશળ છે કે કેમ ? જો તમારામાંથી એક પણ તે દુષ્ટ રાક્ષસના પંજમાં ચપડાઈ ગયો હશે તો તમારા પિતા અતિ દિલગીર થશે ! તેમજ મારો સખી મહેલન બરખાદ બશે ! માટે અને જલદી જણાવો કે તમે સર્વે આપાદ છો કે નહિ !” તુરંતજ પેલા સર્વે બાઈઓ એક પછી એક આવી અલીખાનને પગે પડ્યા. તે સર્વને તેણે અતિ આદરસહાર આપી ઉદા-ડયા. પછી તે શાહનવાઝો તથા બીજા સર્વેને લઈને અલીખાન તે મહેલના દરેકે દરેક ઓરડામાં ફરી વળ્યો, અને તેમાંથી જે જે કોમળી સામાન ભરેલો હતો તે તે બનાવી જેગો હોય તેને લઈ જવા રજા આપી બાઈનો નધણીઓનો માલ પોતે લઈ જવા દરાવ્યું. આ બધા સામાન લઈ જવાનાં સાધન માટે તેઓ તે રાક્ષસના તમેલામાં ગયા ત્યાં પુષ્કળ લૂંટ બાંધેલાં હતાં, તેમાંથી યાએ પોતપોતાનાં લૂંટ યોગ્ય બીધાં અને બાઈનાં લૂંટ અલીખાને લીધાં. ત્યાર પછી સર્વે વેપારીઓ શાહ અલીખાનની રજા લઈ પોતપોતાને ઘેર જવા નીકળ્યા.

હવે અલીખાન શાહનવાઝો અને પેલી જીવાન બાતુ એ ત્રણ જણ રહ્યાં. અલીખાને તે બાતુને જણાવ્યું કે “હવે તમે બોલો ! તમારે ક્યાં જવાની મરજી છે ! તમે તમારા દેશથી ક્યાં જવા નીકળ્યા હતા ? અને હાલ ક્યાં જવું છે ? તમારે જ્યાં જવું હશે ત્યાં તમને સુખરૂપ પહોંચાડવાને અમે તમારી સાથે આવીશું માટે ખુશીથી કહો.” તે બોલી કે પ્યારા શાહનવાઝ ! મારું ચહેરો અહીંથી ધણે દૂર છે, માટે હું ત્યાં તમને લઈ જવા ઇચ્છતી નથી. પ્રથમ કહેવા મુજબ હું કેરો નગરની રહેવાસી છું. આપના જેવા પરાપકારી પુરૂષ પાસે જણાવવું જોઈએ કે હું ત્યાંની શાહનવાઝ છું. મારા પિતાને તેના એક દુસ્તને મારી નાખી સર્વે રાજ્ય પડાવી લીધું એટલે હુઝની મારી હું લાંથી નાશી છૂટી છું. હવે ત્યાં જઈ મારે શું કરવું ?” પછી તે સર્વની માગણીપરથી તે શાહનવાઝે પોતાની સવિરાર હકીકત કહેવી નીચે મુજબ શરૂ કરી.

“મિસર દેશમાં કેરો નામે વિશાળ નગર છે. તેના જેવું વિશાળ અને સુંદર નગર બીજું બાગ્યેજ હશે. ત્યાંના પાદશાહો મદા સમર્થ અને પરાક્રમી છે. મારા પિતા મદરખાન ત્યાંજ રાજ્ય કરતો હતો. મારા પિતાને પોતે કંઈ પણ સંતાન ન હતું, અને તેથી તે એક પુત્રને માટે હજારો ઉપાય કરતો હતો. તેણે હજારો ફકીરોને મસદિ મસદિ બંદગી કરવા મૂક્યા અને તેમના ખોરાક પોશાકનો બંદોબસ્ત કરી આપ્યો. તે સિવાય દરેક પુન્યના કામમાં લાખો રૂપીઆ ખર્ચ્યા આખરે ખુદાની મહેરબાનીથી તેને પોતે પુત્રને બદલે હું જન્મી. મારા જન્મથી મારા પિતાને કંઈક સંતોષ વળ્યો, અને ખુદાને ઉપકાર માની તેનાપર શ્રદ્ધા રાખી સખુરી પકડી અને બધી બાગતની કેળવણી આપી, ગાદીને લાલક બનાવી. મરજી કે મારા પિતાની મરજી મનેજ ગાદીએ બેસાડવાની હતી.

“એક દિવસ મારા પિતાના દરબારમાં આસપાસના શહેનશાહોએને આમત્રણ આપ્યું હતું. તે માટે જોઈતી સર્વે જાતની તૈયારી કરાવી હતી. ધણીકા બાદશાહો અને શાહનવાઝોએ આવી મંડપને શીઆ આપી હતી, અને તે સવળાઓએ પંદર દિવસ કેરોમાં રહી પણીજ રમતમત તથા મોજમજ

ઉઠાવી, ત્યાર બાદ તે સર્વે પોતપોતાને દેશ પાછા ગયા હતા. આ મેળાવડામાં એબિસિનિઆનો શાહજાદો તાજબંદી પશુ પધાર્યો હતો. આ શાહજાદાની નજરે હું એક વખત પડી અને તેથી તે મારા પર મોહ પામ્યો, જેથી મારી સાથે લગ્ન કરવાની તેની પ્રવળ ઇચ્છા થઇ. જો કે આ લાગણીને તેણે તે વખતે તો ખુબ દબાવી રાખી હતી. પરંતુ મેળાવડા વિસરજન થયા બાદ તે પોતાને દેશ ગયો અને ત્યાં ગયા પછી તે મારા પ્યારને લીધે માંદગી બોગવવા લાગ્યો. તેનો પિતા તેના મંદવાડથી બહો દિલગીર થયો, અને બહુ બહુ દહીમ તથા જાદુગરોને બોલાવી પુષ્કળ પૈસા ખર્ચવા લાગ્યો. પણ તેને કંઇએ આરામ થયો નહિ. છેવટે તેના મંદવાડનું શુષ્ક કારણ એક હૉશિઆર દફીમની મદદથી જાણવામાં આવ્યું. સુલતાનને ખાતરી થઇ કે 'કેરોના શહેનશાહ પોતાની દીકરીનો હાથ મારા બેટાને આપે તો જ મારા બેટાનો જીવન અચશે,' તેથી તેણે એક પત્ર લખી પોતાના મુખ્ય વજરને મારા પિતા પાસે મોકલ્યો. તે વજરે આવી મારા પિતાના હાથમાં પેલો ખીરેલો પત્ર મૂકી બહુ અગત્યનો નમન કર્યું. મારા પિતાએ તે પત્ર હાથમાં લઇ ફાડ્યો અને પછી વાંચ્યો શરૂ કર્યો.

"આ પત્રની મતલબ નીચે સુલ્ખ હતી. 'તમારા ત્યાં કરેલા મેળાવડા વખતે તમારી ખુબસુરત શાહજાદીનો સુંદર ચહેરો મારા બેટાના જોવામાં આનાપાસે આવી ગયો. જેથી તે તેણીના પ્યારમાં લીન થઇ જતાં અત્યારે સખત માંદગી બોગવે છે. મેં તેના માટે બહુ બહુ ઉપાય કર્યા. પણ કંઇએ આરામ થતો નથી. જો તેનો જીવન અચાવવાની આપની ઇચ્છા હોય તો તેની ઉમેદ પાર પાડશો.' " મારો પિતા તેની આ માગણી સ્વીકારવાને નાખુશ હતો, કારણ કે તે સુલતાનના કરતાં મારો પિતા કુળમાં ચડી આવતો હતો. તેણે પેલા વજરને જવાબ આપ્યો કે તમારા બાદશાહની માગણી હું સ્વીકારી શકતો નથી.

"આ પ્રમાણે થવાથી પેલો વજર નાઉમેદ થઇ પાછો ફર્યો, અને તેણે સંધગાં દફીમ પોતાના સુલતાનને નિવેદન કરી. સુલતાનને આ જવાબથી અતિશય ક્રોધ ચડ્યો, અને તેથી તેણે મારા પિતાના રાજ્ય પર ચડાઇ કરવાનો નિશ્ચય કર્યો. પોતાના વજરને લશ્કર તૈયાર કરવાને હુકમ આપ્યો. વજરે જાણે લશ્કર તૈયાર કરી સુલતાનને જાહેર કર્યું. હવે મારા પિતાના રાજ્ય પર ચડાઇ કરવાનો લાગ જોઇ તેઓ તાકી રહ્યા.

"એક વખતે મારો પિતા શિકારે ગયો હતો. તેવામાં તે સુલતાન પોતાના જખરદસ્ત લશ્કર સાથે ચડી આવ્યો, અને એકદમ દલેલા કરી કેરો શહેરનો કબજો લીધો. મારો પિતા શિકારથી પાછો રહ્યો. ત્યારે તેને આ વાનની ખબર પડી અને તેથી તે પશુ બારે ચિંતામાં પડ્યો, કારણ કે તેની પાસે લશ્કર ન હતું. તેને હવે મારી ચિંતા થવા લાગી. મારા વિશ્વાસુ વજરની મદદથી હું છાતીમાની નાશી છૂટી હતી, અને તે જલ્દી વજર અને મારા બાપ પાસે લઇ જવા ધારતો હતો; પરંતુ મારા કમખાગ્યે મારો પિતા તે સુલતાનના છુપા જાસુસોના હાથમાં સપડાઇ ગયો, અને છેવટે માર્યો ગયો.

"મારા પિતાના મરણની વાત સાંભળી અને તથા મારા વજરને બહુ લાગણી થઇ, પરંતુ વખત આરીકે હોવાથી અમે બંને જેમ બંને તેમ ઉનાવળથી નાશી છૂટ્યાં, અને એક વડાજી પર ચડી બેઠાં. કેટલાક દિવસ તો અમે સહીસલામત મુસાફરી કરી. પરંતુ તેવામાં એકાએક બારે તોફાન થઇ આવવાથી અમારું વડાજી એક ખરાબા સાથે અથડાઇ ભાગી ગયું. મારો વજર વગેરે સર્વે લોક દરીઆને શરણે થયાં ફેંટા હું એક અભાગણીજ હતુ વખારે દુઃખ જોવાને માટે ખુદાની મરજીથી એક બેટા કિનારે આવી પડી. હું થી રીતે આવી અગર થું થયું, તે મારી જાણમાં નથી. કારણ આ ભયંકર બનાવે અને બેશુદ્ધ કરી નાખી હતી. ત્યારે હું શુદ્ધિમાં આવી ત્યારે મને અત્યંત દિલગીરી થઇ. હું એકલી નિરાધાર સ્ત્રી દરીઆના એક ઉજાડ સરખા ટાપુમાં બેઠાં પડેલી જોઈ અને બહુ લાગ્યું. અને છેવટે આપવાત કરવાને તૈયાર થઇ, પરંતુ તેટલામાં એક વડાજીને કિનારા તરફ આવેલું જોઇ જરાવાર તેની ત્રાહ જોતી ઉભી રહી.

"તે વડાજી કિનારે આવતાં જ તેમાંથી કેટલાંક માણસો નીચે ઉતર્યા, જેમાં એક જુવાન ખુબસુરત માણસ હતો. આ જુવાનના દેખાડ તથા ચોખ્ખાપરથી ખાતરી થતી હતી કે તે કોઇ શાહજાદો છે. તે

જીવાને પોતાના માણસોને મારી પુખ્ત પૂજવા મોકલ્યા. તેમણે આવી અને ધણી ધણી રીતે પૂજ્યું, પરંતુ તે બધાને જવાબ આપવાને બદલે હું પોકોપોક મૂકી છાતીફાટ રદન કરવા લાગી. મારી તરફથી જ્યારે કંઈ પણ જવાબ ન આવ્યો ત્યારે તેમણે આસપાસ નજર કરી જોયું તો કિનારા તરફ ભાગેલા વહાણના કંકડા જોયા, તે પરથી તે શોકાગ્રસ્ત અનુમાન કરી લીધું કે ‘આ સ્ત્રી આ વહાણમાં હશે, અને વહાણ ભાગી જવાથી તેની સાથેના માણસો ફરીઆને શરણે ધસા હશે.’

“મને અતિ ધણી દિલગીર જોઈ પેલો જીવાન જે છો રહે રહે બધું જોતો હતો, તે મારી પાસે આવ્યો, અને ધણીજ અધીરાધથી પોતાના અંતઃકદારોને ખસેડી મારી પાસે આવી બોલ્યો કે “ઝા ખુબસુરત જીવાન ખાનુ! તમારી દિલગીરીમાં અને ભાગ લેવા દો. જેથી તમારું દુઃખ કંઈક નરમ પડશે, પ્રજીની મરજીને આધિન થઈ તેની ઇચ્છા પ્રમાણે ચાલવું એ આપણી ફરજ છે. મહાન નિર્મતા હમેશાં જે કરે છે તે આપણા કલ્યાણનેજ વાસ્તે કરે છે. તમને દેખીતું દુઃખ આપવામાં પણ તેની કંઈક જાડી મતલબ સારીજ હશે, માટે તેની ઇચ્છાને આધિન થઈ ધીરજ ધરો. સુખ દુઃખ તરકા જાય જેવું છે જેમ તરકો જાયો વારાફરતી બદલાયા કરે છે તેમ દુઃખ સુખ પણ ફર્યા કરે છે. ધીર માણસો દુઃખમાં મુજાતાં નથી, તેમ સુખમાં છલકાતાં નથી. તમારા જેવાં ખાનદાન કુટુંબનાં માણસોમાં તો અવસ્થા એ ગુણની જરૂર છે હવે તમારા દુઃખનો અંત આવ્યો છે. હું તમને માંગ શહેરમાં તેડી જઈશ, અને આવી યુદ્ધી માતાની આગળ તમને સહીસલામત રાખીશ. તે તમારી ધણીજ કાળજી રાખશે. જોકે તમે અને ઝોળખનાં નથી તોપણ મારા વચન પર વિશ્વાસ રાખી મારી સાથે ચાલો.”

“તે શાહજહાની આવી મહેરબાનીને માટે મેં તેનો અંતઃકરણ પૂર્વક આભાર માન્યો, અને તેના વચનને માન આપી દુઃખ સ્થિતિ સવિસ્તર કઢી સંભળાવી. જ્યારે મારી સઘળા હકીકત પુરી થઈ ત્યારે તે શાહજહાદો બોલ્યો કે “તારી દુઃખ હકીકત જાણી મને ધણીજ દયા આવે છે, હવે તારા દુઃખનો અંત આવ્યો છે એમ જાણી મારી સાથે ચાલ. પછી તે શાહજહાદો મને સાથે લઈ પોતાના દેશ બગદાદ પાછો ગયો; ત્યાં જઈ પોતાની યુદ્ધી માને મારી બસામણ કરી સોંપી. તે યુદ્ધી માતાની આગળ પણ મારે મારા દુઃખની કથા કહેવી પડી. મારી હકીકત સાંભળી તે ધણી દિલગીર થઈ અને મને વધારે ખ્યારથી ચાહવા લાગી. તે શાહજહાદો પણ દરરોજ મારી ખબર કાઢતો. દિવસે દિવસે અમારા ખ્યાર વધ્યો અને છેવટે અમારા બેનાં લગ્ન પુરદબદબાથી કરવામાં આવ્યાં.

લગ્ન થયા બાદ અમે કેટલાક દિવસ સુખચેતનાં ગુજર્માં તેવામાં પેલો આખીરીનીઆનો શાહજહાદો તાજઅલી જખર લશ્કર લઈ આવી પહોંચ્યો. અને રાતોરાત શહેરને ઘેરા લાલી શહેરને કમળે લીધો. હું તથા મારો ધણી સિકંદર મહા મુઘીમતે નાચી છૂટ્યાં અને અચડાતે કુટાતે ઇરાન દેશમાં આવી પહોંચ્યાં. ત્યાંના પાદશાહની મદદથી અમારું રાજ્ય પાછું લેવાના ઇરાદાથી અમે ઇસ્ફહાન જવા નીકળ્યાં, કારણ કે ઇરાનની રાજધાનીનું શહેર ઇસ્ફહાન છે. રસ્તામાં જતાં અમે બૂલ્લાં પડ્યાં અને એક વિષ્ટ જંગલમાં આવી ચડ્યાં. આ જંગલ ધણું બિહામણું હતું. અમે તે જંગલમાં થઈ ચાલ્યાં જતાં હતાં તેવામાં લુટારાઓની એક ટોળીએ આવી અને તથા મારા ધણીને પકડી લીધાં અને મુસકેટાટ બાંધી પોતાનાં ઉંટપર નાંખી સપાટાખંધ ચાલ્યાં. રસ્તામાં જતાં તે લુટારાઓ વચ્ચે મારા માટે તકરાર ઉભી થઈ, અને તેઓ માંહોમાંહે લડાઈ કરી કપાઈ મુખા. રકત તેમનો એક જવતો રંગો. તે જવતો રહેલો લુટારો ત્યાર પછી મારી પાસે આવી કહેવા લાગ્યો કે “જોયું મારું બળ, હવે તું મારે શરણે થા, નહિ તો તારી પણ તેનીજ સ્થિતિ કરીશ. મેં હીમત રાખી તેને ટુચ્છકારી કાઢ્યો. ત્યાર પછી તે થોડીક વાર વિચાર કરતો બેઠો, અને પછી તુરંતજ ઉભો થઈ પોતાની તરવાર વતી મારા નિર્દોષ ધણીનું માથું કાપી નાંખ્યું. આ બનાવથી મને ધણીજ લાગણી થઈ અને બેશુદ્ધ થઈ જમીનપર પડી. તેણે મને તેમને તેમ પડી રહેવા દીધી. તેનો વિચાર મને કાંઈ પાડશાહને ત્યાં અગર તવગર થોડીઆને ત્યાં વેચી મનમમતા પૈસા મેળવવાનો હતો તેથી તે મને ઇસ્ફહાન તરફ લઈ ચાલ્યો. જ્યારે પાછી મને શુદ્ધિ આવી ત્યારે પાછી હું રડાકુટ કરવા લાગી, પરંતુ તે લુટારાને મારી જરા પણ દયા આવી નહિ.

“ મને લઈ તે લૂગારો મઠ કાઢેજ આ રસ્તેથી જતો હતો તેવામાં પેલો દુષ્ટ બચકર રાક્ષસ અમારી પાસે આવી પહોંચ્યો, અને પેલા બટકતા લૂગારને મારી નાખી મને ઉચકીને આ મહેલમાં લઈ આવ્યો. પછી મને એક ઓરડામાં કેદ કરી પોતે ખોરાક લેવા બેઠો. ખાણું ખાઈ રહ્યા બાદ તે બચકર દુષ્ટ રાક્ષસ મારી પાસે આવ્યો અને કહેવા લાગ્યો કે “ ઓ જીવાન બાતુ ! તું શા માટે રહે છે ? હું તને કોઈ પશુ રીતે દુઃખ દર્શાવ નહિ. ઉલટો તારા કહેવા પ્રમાણેજ ચાલીશ અને તારો યુવાન યદ્ય રહીશ માટે ધણી ખુશી સાથે મારી સાથે લઈ કર. ” મેં જરા આનાકાની કરી તેથી તે ગુસ્સે યદ્ય બોલ્યો કે “ ઓ હેવાન ! તું જરા વિચાર કરી જો, નહિ તો તારો જીવ જશે. હજુ હું તને કાલના દિવસની મહેલમાં આવું છું માટે તેટલો વખત તારે બરાબર વિચાર કરી જોવો. જો પછી મારા હુકમ મને તાપે યદ્ય નહિ તો તારો જીવ લઈશ. ” તેમ કહી ઓરડો બંધ કરી તે ચાલ્યો ગયો.

“ આજે સવારે વળી કેટલાક વેપારીઓ પોતાના રસાલા સાથે જતા હતા તેમની પાછળ તે દોડ્યો હતો, તેવામાં તમારું આવવું થયું. તમે તે દુષ્ટ રાક્ષસને પોતાના બાહુબળવડે ખુદાની મહેરબાનીથી માર્યો, અને મને તથા ખીજા સર્વે અમાગીઆ જીવોને દુઃખમાંથી મુક્ત કર્યા. ”

તે શાહજાદીએ પોતાની સર્વે હકીકત અધકતિ કહી સંભળાવી ત્યારે, અલીખાન કહેવા લાગ્યો કે “ ઓ ખુશસુરત બાતુ ! હવે બવિધ્યમાં શું કરવું તે તમામ તમારા હાથમાં છે. આ શાહજાદાએ તમને પોતાના બાપની પાસે લઈ જશે, અને તેમનો બચો બાપ તમને સારા સત્કાર સાથે પોતાના દરબારમાં રાખશે. તે તમને પોતાની શાહજાદી તરીકે કબુલ કરશે અને ત્યાં તમે અત્યંત સુખી થશો; તે છતાં હું તમારી મારી માગી પૂછું છું કે આ તમારી આગળ ઉમેશ્વર મને ચાહો છો કે કેમ ? જો તમારી મરજી હોય તો આ શાહજાદાઓની સમક્ષ તમારી સાથે લઈ કરવા હું ખુશી છું. ” શાહજાદીએ ખુશી બતાવવાથી તે બંનેની શાદી તેજ વખતે તે મહેલમાં કરવામાં આવી.

બધા શાહજાદાએ અલીખાનનો ધણો ઉરકાર માનવા લાગ્યા અને સુમારકખાદી આપવા લાગ્યા. બોળા દીલના અંલીખાને આ ખુશાલીના પ્રસંગે પોતાના બાપજોને જણાવી દીધું કે “ હું તો તમારો બાઈ છું ! મારી માતાનું નામ સુમનાજમહાલ છે. ” આ ખીના બધારે શાહજાદાઓએ જણી ત્યારે તેઓ ઉપરઉપરથી તો વધારે પ્યાર દેખાડવા લાગ્યા, પરંતુ તેમના મનમાં અદેખાઈ કરવા લાગ્યા. તેઓ ત્યાંથી પોતાને દેશ પાછા આવવા નીકળ્યા. રસ્તામાં આવતાં તેમણે એક ઠેકાણે તંત્રી ઠેકડા મુકામ કર્યો. અને મધરાતની શુભારે પેલા બાપજો અલીખાનને ઉધનો જોઈ ઉઠ્યા અને તરવારના ઘાથી ધાવણ કરી જમીનપર નાખી સર્વે સરસમાન લઈ ચાલતા થયા. અને તેઓ એટલી તો ઝડપે ચાલ્યા કે યોગજ દિવસમાં પોતાના બલ્લભ શહેરમાં આવી પહોંચ્યા.

પોતાના બેટાઓને પાછા આવેલા જોઈ પાકશાદ ધણો ખુશી થયો. કેમકે તેણે તો પોતાના દીકરાઓને બળવાની આશા મૂકી દીધી હતી. તેણે તેઓને ધણીજ અધીરાઇથી પૂછ્યું કે “ મારા વડાલલ બેટાઓ ! તમે આટલા બધા દિવસ ક્યાં રહ્યા હતા ? ” આ હરામખોરાએ જવાબ આપ્યો કે “ અમે સુસાફરી કરવા નીકળી પડ્યા અને સુંદર નગરો જોતા જોતા દૂર જઈ ચઢ્યા, તેથી આટલી બધી મુદત લાગી, માટે અમને મારી આપશો. ” પેલા શાહજાદા સંબંધી તથા રાક્ષસ સંબંધી તો તેમણે એક વ્યક્તિ પશુ કહી નહિ. આ પ્રમાણે અલીખાનના મરજીની અમર તે પોતાનો શાહજાદો છે તેની ખબર સુઝતાનને પડી નહિ.

ખીજા તરફ પેલા શાહજાદાઓના ગયા પછી થોડીજ વારે પેલી શાહજાદી જાગી હઠી, અને પોતાના ધણીને પોતાની પાસે ઘાઝેલ થયેલા જોઈ રૂદ્ધ કરવા લાગી. આ જગલમાં તેને છાતું રાખનાર પશુ કોઈ નહિ હોવાથી તેમજ અતિથય દુઃખોથી કંટાળી જઈ અતિથય રૂદ્ધ થીવું. તેવામાં પ્રભુ છ મહાએ ત્યાં થયને એક ખેડૂત જતો હતો તે તેની પાસે આવી પૂછવા લાગ્યો, પશુ તે બાતુએ કંઈ પશુ જવાબ આપ્યો નહિ. છેવટે પેલો મહો ખેડૂત બોલ્યો કે “ ઓ બલી બાઈ ! આ જીવાન જીવતો છે ! મરી ગયો નથી મારી સાથે શહેરમાં આવી કોઈ વેદને તેડી લાવ, તે તેને સાંભળે કરશે. ” ખેડૂતના

આ વચનો સાંભળી તે બાઈને હીમન આવી, અને પોતાના મણીનો ત્રાણ બચાવવાની ખાતર તે તેની સાથે શહેરમાં ગઈ.

આ બાનુ શહેરમાં ગઈ તે દરમિયાન એક કુભારે ત્યાં આવી ચડ્યો અને તે આ તંબુમાં આવી બેસી લાગ્યો, તો એક પુત્રસુરત જુવાનને ધાયલ થયેલો બેઠો તેને દયા આવી તેથી તે તેને પોતાને સુકામે તેડી ગયો તે કુભારે તેની કેટલીક સારવાર ક્યાંયી કેટલાક ફિરસે તે પાડે હતો તેવો થઈ ગયો.

પેલી બાનુ તે બસા ખેડૂની સાથે શહેરમાં આવી, અને એક હોશિઆર હકીમને તેડી લાવી. પેલો બસો ખેડૂન પણ તેની સાથેલાથે પાછો તંબુએ આવ્યો હતો. તંબુમાં આવી જુએ છે તો ત્યાં પેલા જુવાનને દોડે નહિ, તેથી તે ચોરન તો રાપોડરાણુ કરવા લાગી તે બસો ખેડૂન તથા પેલો હકીમ તેને દિલાસો આપવા લાગ્યા, અને પોતાને સુકામે આવવા આગ્રહ કરવા લાગ્યા; પણ તે બાઈએ એકે શ્વાસે ફતન માંડ્યું. તે બારે રડતાં રડતાં યાકી ત્યારેજ બંધ રહી. અને પછી તે પેલા ખેડૂન તથા હકીમનો ઉપકાર માની કંઈ પણ મદદ નહિ હોવાથી તેમના ઘેર જવા તૈયાર થઈ. પેલા ખેડૂને તેને પોતાના ઘેર રાખી અને ત્યાં થોડા દિવસ રહ્યા બાદ પેલો હકીમ તથા ખેડૂત તે બાઈના કહેવાથી તેને લઈ બદમ શહેરમાં જવા નીકળ્યા.

બીજી તરફ મુમતાઝમહાલ રાણીને પોતાના બેટા અલીખાનની કંઈ પણ ખબર નહિ મળવાથી તેણે એક પત્ર લખી એક જાસુસ સાથે બદમ શહેર મોકલ્યો. તે જાસુસે આવી પાદશાહના હાથમાં તે પત્ર મૂક્યો. પાદશાહે પત્ર વાંચી બોલ્યો, અને તેમાં લખેલી સુચિતર હકીકતથી તેની ખાતરી થઈ કે આપણા દરબારમાં જે પાંદેશી જુવાન રહ્યા હતા તેજ અલીખાન હોવા બેઠો; તોપણ વધુ ખાતરી થવા માટે રાણી મુમતાઝમહાલને તેણી માટે પાદશાહે ખાસ માણસો મોકલ્યાં અને તેડી મંગાવી. તેના આવ્યા પછી સર્વ વાતપરથી રાજની પાકી ખાતરી થઈ કે “તેજ જુવાન મારો પ્યારો બેટો હતો. હવે તેનો પત્તા કેવી રીતે લાગે ? તેણે તેની બોળને વારતે દેશપરદેશ માણસો મોકલ્યાં. રાણી મુમતાઝમહાલ પોતાના બહાદુર અને પુત્રસુરત જુવાન બેટાના મૃત થવાથી ઘણીજ દિલગીર થઈ. તેણે તેના પ્યારા બેટાની ખાતર પુષ્કળ પૈસા પુનઃદાનમાં વાપર્યાં. તેમજ મસીદે મસીદે બંદગી કરવા ફકીરોને રાખ્યા. રાણી તાજમહાલને અતિ દુઃખી બેઠા પાદશાહ પણ ઘણા દુઃખી થયો; અને તેથી તેને દિલાસો આપવા માંડ્યો. રાણી તાજમહાલ હમેશાં દરેક મસીદે જઈ તે ફકીરોની સાથે પોતે પણ બંદગી કરતી હતી.

પેલો હકીમ તથા ખેડૂન પેલી બાનુની સાથે બદમ શહેરમાં આવી પહોંચ્યા, અને એક ધર્મશાળામાં સુકામ કર્યો. ત્યાં રહી તેઓએ શહેરની નવાજુની ખબર લેવા ઇચ્છ્યું. પેલો ખેડૂન ધર્મશાળામાં પેલી બાનુ પાસે બેસી રહેતા હતા, અને પેલો હકીમ શહેરમાં ફરતો હતો. તે હકીમે તરતજ ખબર મેળવી કે પાદશાહનો વહાલો બેટો અલીખાન મૃત થવાથી આખા શહેરમાં ખારો દિલગીરી છે. તે ક્યાં ગયો છે તેની કોઈને ખબર નથી. પાદશાહની રાણી અને તે શાહબદાની માતા તાજમહાલે ઘણીએ તપાસ કરાવી પરંતુ તેનો કંઈ પણ પત્તા લાગતો નથી. આ શાહબદા ધણીજ બહાદુર તથા ન્યાયી અને હકાર દિલનો હતો. પાદશાહને બીજા બેગમજુપયાસ દીકરા છે. પરંતુ તેમાં એક પણ તેના જેવો બહાદુર નથી, અને તેથીજ પાદશાહને તેમજ તમામ પ્રજાને ઘણી લાગણી ધાય છે.

આટલી ખબર મેળવ્યા પછી તે હકીમ બીજે દિવસે મસીદે મસીદે ફર્યો, અને રાણી મુમતાઝમહાલના એક સલામને શોધી કાઢી જણાવ્યું કે “મારે રાણી સાહેબને મળવું છે, માટે મને તેની સલામત કરવા મહેરબાની કર.” પેલા સલામે જણાવ્યું કે “રાણી સાહેબ પોતાના બેટાના શોકમાં કોઈની પણ સલામત લેતાં નથી. ફક્ત પોતાના બેટાની ખબર કહેનારનીજ સલામત અપીરો થઈ શકે છે.” પેલા હકીમે જણાવ્યું કે “હું તેના બેટા અલીખાનની ખબર કહેવા માટેજ તેને મળવા માગું છું.” આ વચનો સાંભળી પેલો સલામ તુરતજ તેને પોતાની સાથે રાણી મુમતાઝમહાલના મકાને તેડી ગયો, અને તેને બાંસણે ઉભો રાખી મુમતાઝમહાલને ખબર આપી કે કોઈ પાંદેશી આપની સુધાકારે આવ્યો છે. અને તે

શાહજહાન સંખર્ષી કંઈક શ્રમ ખચર કહેવા માગે છે. ” રાણીએ તેને તુરતજ અંદર બોલાવી મંગાવ્યો. હકીમ અંદર આવ્યો કે તુરત તેણે અધીશઘ્વી પોતાના શાહજહાની ખચર કહેવા ફરમાવ્યું. તે હકીમે તેની સવિસ્તર હકીકત કહી સંભળાવી, જે સાંભળી રાણી મમતાજનકાલ બેસુદ્ધ ધર્ષ જમીનપર પડી. તેની દારીઓ તેને પાણી છાંટી શુદ્ધિમાં લાવવા લાગી. કેટલીકવાર રાણી બ્યારે શુદ્ધિમાં આવી ત્યારે તેણે પેલા હકીમને જણાવ્યું કે “ તમે જઈને તે શાહજહાનીને કહો કે નામદાર શહેનશાહ તમને પોતાની રાણી તરીકે ઘટતું માન આપશે, અને પોતાના દરબારમાં માન સાથે રાખશે. ” પછી પેલો હકીમ રજા લઈ ત્યાંથી ચાલતો થયો.

હકીમના ગયા પછી પેલી રાણી પોતાના બેટાને સંભારી વારંવડીએ રૂઢન કરતી એક કોચ ઉપર પડી, તેવામાં પાદશાહ ત્યાં આવી યાચો, અને તેને પૂછવા લાગ્યો કે “ અલીખાન વિષે શું કંઈ નાહ્ય ખચર મળી છે કે શું ? ” તે બોલી કે “ જો મારા ખ્યાલ સ્વામી હવે બસ ! મારો બેટો હમેશને માટે મારી નજર આગળથી દૂર થયો, અને તે પણ એવી રીતે કે તેની લાસ પણ મને જોવા મળી નહિ, આવા કાર્નિખાન બેટાની લાસ જંગલના દુર જનવરોએ શાકી ખાધી ! પછી પેલા હકીમની કહેલી સલાહ વાન તેણે પાદશાહને જાહેર કરી.

પાદશાહ તુરંતજ શરૂઆતમાં આવી ગયો, અને આખમાં ખૂન લારી બોલવા લાગ્યો કે “ ખારી મુ મનાજ ! આ નાપાક બેટાઓએ મને ઘણાજ વખતમાં અસહ્ય દુઃખ દીધું છે, અને તને હમેશા મુઠ્ઠી ફાંપના ફરિયામાં દુખારી દીધી છે; તે માટે હું તેઓને અવશ્ય ઘટતી સજા કરીશ. જે બાઈએ નાપાકોને હુકમ ગણસના હાથમાંથી છોડાવી તેમના જાન જતાવ્યા તેજ બાઈના તે નાપાક કુતરાઓએ પ્રાણ લીધો ! અફસોસ અફસોસ ! ” આટલા શબ્દ બોલી તે દરબારમાં આશ્વેષ ગયો. દરબારમાં આવી તેણે પોતાના વજરને બોલાવી પોતાના ઝોગજુપચારો દીકરાઓને કેદ કરવા હુકમ આપ્યો, જે તેણે ધણીજ અગત્યની તથા તામુદી સાથે બળાવ્યો. આ પછી શાહે પેલી ગુલાન બાનુને તે હકીમ તથા બેટા સાથે બારે દબદબાથી તેડી લાવવા હુકમ આપ્યો, જે તેણે ધણી ખુશીથી બળાવ્યો.

તે શાહજહાન રાણી નાજમહાલની પાસેજ એક સુંદર ઝોરડામાં મુકામ આપ્યો. તે શાહજહાની પોતાની સાથે સસરા આગળ પુછળ રડવા લાગી. તેના રૂઢનથી તેનાં સાસુ સસરા પણ રડવા લાગ્યા. છેવટે પાદશાહે હીમન રાખી પોતાની રાણી તથા વડુને દિવાસો આપી છાનાં રાખ્યાં. પછી તે ત્રણેના ખારી ધર્ષ કે શાહજહાન અલીખાન ગુમરી ગયો. અને હવે પછી તે આપણને તે કદી પણ મળી શકશે નહિ.

પાદશાહે પોતાના દીકરા અલીખાનના માનની ખાતર બદખ શહેરની પશ્ચિમ દિશામાં એક સંગમ-રમરના સ્ટેડ પરચરનો સુંદર મિનારો ઉભો કરાવવા પોતાના વજરને ફરમાવ્યું.

વજરે થોડીજ મુદતમાં ધણે શ્રમ લઈ મિનારો નૈયાર કરાવ્યો. અને એક ધોર બનાવી તેની ઉપર અલીખાનનું પુનગું બનાવી ઉભું કર્યું. આ સર્વે નૈયાર થયા બાદ પાદશાહે તે ધોરપર બંદગી કરનારો એક દિવસ નક્કી કર્યો. બ્યારે તે પવિત્ર દિવસ આવ્યો ત્યારે પાદશાહ પોતે બારે કાદમાઈથી ત્યાં જવા નીકળ્યો, અને તેની પાછળ શહેરનાં તમામ માણસો ગયાં.

પાદશાહ પોતે-વજર અને કિમરો સાથે તે મિનારા આગળ આવ્યો. અને અંદર જઈ એક કાળા ગાલીચાપર બેઠો. પછી કેટલાક ધોડેરવારો પોતાનાં માથાં નીચાં કરી આંખ અર્ધી બંધ કરી મિનારા આગળ આવ્યા, અને તે મિનારાને બે વખત પ્રદક્ષિણા કરી ત્રીજી વખતે તેઓ બોલ્યા કે “ જો શાહજહાન ! અમારી તરવારોના ઝટકથી જે તારા અમાગીઆ નસીમને નાશ કરી સજાનો હોત તો અમે તરતજ તેમ કરત ! પણ ખુદ પરવરદીગારની આગળ અમારું કંઈ નહિ ચાલવાથી અમે લાચાર છીએ. ” ત્યાર પછી કેટલાક ફકીરો આવી તે પ્રમાણે પ્રદક્ષિણા કરી બોલ્યા કે “ જો શાહજહાન, જે બંદગી કરવાથી ખુદા તને આયુષ્ય બક્ષે તો અમે તારે માટે તેમ કરવા પણ તૈયાર છીએ પણ લાચાર કે તેમ હું જીવતો પામ નહિ ! ” આ પ્રમાણે સૌ આવી ગયા બાદ પેલો પાદશાહ તથા રાણી નાજમહાલ અને

ગુલાન શાહજાદી રોશનઆરા ત્રણે સાથે આવી બેઠ્યાં કે “ઓ શાહજાદા ! અમે પવિત્ર કરાનનું પુરતક હાથમાં લઈ કહીએ છીએ કે અમારું આયુષ્ય લઈ ખુદ તને જીવતો રાખે.” આ શબ્દો નીકળતાની સાથેજ એક ફકીરે આવી પાદશાહ તથા રાણીના પગે પોતાનું માથું નમાવ્યું. આ બનાવ જોઈ સર્વે અજાણી પાખ્યાં અને તે ફકીરના સામું જોઈ રહ્યાં.

આ ફકીરે તુરતજ પોતાની પાસની પોટલી હોડી પોતાનો પોશાક ધારણ કર્યો કે રાણી પાદશાહ તથા શાહજાદી તેને એકદમ બેટી પડ્યાં, કારણ કે આ ફકીર તે પેલો અલીખાનજ હતો. આ પ્રમાણે અલીખાનને યોગ્યિતો જોઈ સર્વેકોઈ ખુદાનો ઉપકાર માનવા લાગ્યાં, અને હર્ષના પોકાર કરવા લાગ્યાં.

શાહજાદાને પાદશાહે પોતાની પાસે બેસાડી બધી હકીકત પૂછી જે તેણે કહી સંભળાવી. આ હકીકત શાહજાદી રોશનઆરાએ કહેલી હકીકતને પુરેપુરી મળતીજ હતી. ફરીથી શાહજાદાએ જણાવ્યું કે “તમ્હુમાંથી તમે ક્યાં ગયા ? અને પછી શું થયું તે કહી સંભળાવો,” તેણે કહ્યું કે “તમે શહેરમાં ગયાં ત્યારબાદ એક કુંભાર આવ્યો. તે કુંભારને મારી સ્થિતિ જોઈ દયા આવી, તેથી તે મને પોતાના ઘેર તેડી ગયો. ત્યાં તેણે મારી સારી બરદાસ કરવાથી હું થોડી મુદતમાં હતો તેવો થઈ ગયો. પછી મને તારી શીકર થઈ, અને તેથી તારી શોધ માટે મેં પુષ્કળ શ્રાંશ માર્યાં પણ કંઈ પત્તા લાગ્યો નહિ. છેવટે મારા મનને એમ થયું કે મારા પિતાને મારી ઝોળખાણ પડી કે નહિ ? અને તેમનો મારા પ્રતિ કેવો ભાવ છે ? તે જોવું જોઈએ. તે જોવાને માટે હું ફકીરના વેષમાં અહીં આવ્યો તો મારા માત-પિતાનો મારા પ્રતિ અતદહ પ્યાર જોઈ હું દીંગ થઈ ગયો.”

ત્યારબાદ તે સર્વે મુકામે આવ્યા. ત્યારબાદ પાદશાહે પોતાના ઝોળખાણપાસે દીકરાઓને તેડાવી તેમના નાભાયક કામ માટે તેમને ગરદન મારવા હુકમ કર્યો, પરંતુ શાહજાદો અલીખાન તુરતજ બોલી ઉઠ્યો કે “નેક નામદાર જે કે તેમણે ઘણુંજ અઘડીત અને હીનપ બરેહું કામ કર્યું છે, તોપણ મારા બાદશાહેને જીવતા રાખવા મારી ઇચ્છા છે, મને આશા છે કે હવે પછી તેઓ આવું કામ કદી પણ કરશે નહિ, માટે આપ ઉદાર દિલથી તેમને મારી આપશો.” સાર પછી સહેનશાહે શાહજાદી રોશનઆરાને પૂછ્યું તેથી તેણે જવાબ આપ્યો કે “મને અગર મારા પ્યારા સ્વામીને જે દુઃખ પડ્યું છે, તેમાં શાહજાદાઓને બિલકુલ વાંકે નર્થ, કારણ કે હું અભાગણી એવી તો કમનશીખવાન છું કે હું પોતે તેમજ મારા સંબંધમાં આવનાર દરેક માણસ દુઃખી થાય છે; માટે જે શિક્ષા કરવી હોય તો મનેજ કરો !” આ ઉપરથી પાદશાહે તે શાહજાદાને પોતાના હૃદય સાથે ચાંપી ધણો દિલાસો આપ્યો. પછી પેલા હેવાન શાહજાદાઓને પોતાના બાદને મારી નાખવાનું કારણ પૂછ્યું, તેથી તે શાહજાદામાંથી એકે કહ્યું કે “ઓ નેક પિતા ! અમે અમારી પાપી કરણી કહેવાને આજે તમારી આગળ જીવતા રહ્યાં એજ અન્યાય છે ! અમને અમારાં શિર ઉઘારી દેઈ અમારાં કરેલાં ઘેર કૃત્યનું ફળ જલદી આપો. જે બાદએ અમને દુષ્ટ રાક્ષસની સાથે લડાઈ કરી હોય તોજ બાદને અમે નીચ વિચારથી મારી નાખ્યો ! અફસોસ ! અમારા પાપી દિલમાં એવો વિચાર આવ્યો કે આપણુ બધાઓમાં આ ધણે જોરાવર, પરાક્રમી, બહાદુર, નીતિવાન અને ડાહ્યા છે માટે નક્કી તેજ પાદશાહ થશે માટે આપણે તેને મારી નાખીએ તો પછી તે પીડા જાય. અમારા જેવા નીચ માણસ કોઈ પણ દુનીયામાં બાગ્યેજ હશે ! હવે આપ અમને જલદીથી ગરદન મારો !”

પાદશાહે પોતાના દીકરાઓને આવી રીતે ખરા અંતઃકરણથી અફસોસ કરતા જોઈ તથા અલીખાન અને તે શાહજાદી રોશનઆરાના આચરથી મારી બક્ષી.

ત્યારબાદ તે સર્વે આનંદમાં દહાડ ગુજારવા લાગ્યો. અને નાના પ્રકારનાં સુખ ભોગવવા લાગ્યાં. આ વાર્તા સંભળી દિલ્હીના સુલતાન એટલો તો ખુશ ખુશ થઈ ગયો કે તે શહેરજાદાનાં વખાણ કરવા મંડી ગયો, અને બીજી એક વાર્તા કહેવાની સરતે તેણે તેને પાછી જાંઘી બક્ષી. તેપરથી શહેરજાદાએ એક નવી વાર્તા નીચે મુજબ કહેવી શરૂ કરી.

મોહલા હુસેનઅલીની વાર્તા.

તિઓસ નદીને કાંઠે બસરા શહેરમાં એક ઘણાજ તવંગર વેપારી રહેતા હતા. તે તથા તેની સ્ત્રી અને ઉંમર પહેંચેલાં હતાં. તેમને એક છોકરા હતા, તેનું નામ **હુસેનઅલી** હતું. અને એક દીકરી હતી તેનું નામ **મરીયમ** હતું. આ બંને છોકરાંને તેણે ઘણી કાળજીથી સંભાળપૂર્વક સારા ઉસ્તાદોના હાથ નીચે ઉછેર્યો હતાં, અને હુનીઆની કાંઈ પણ જાતની મોજબનહ તથા બદ્દકીમાં અગર ખરાબ ચોખ્ખા તમાં પડવાની તક આપી ન હતી. દીકરી ઉંમર લાયક થતાં તે પોતાના ઘણી સાથે જુદી રહેવા લાગી. તેને એક દીકરા થયો તેનું નામ **નસરતખાન** રાખ્યું હતું. મરીયમની તખીયન નાનપણથીજ નરમ રહેતી હતી. કારણ તેના શરીરનો બાંધો ઘણો નરમ હતો. તેના બાઇ હુસેનઅલી તેના પર અતિશય પ્રેમ રાખતો, અને પોતાનાથી જાતની સઘળી મદદ કરતો હતો, અને તે સલામત રહે એવું તે નિરંતર ઈચ્છતો હતો. પોતાનો બાણેજ નસરતખાન જે પોતાના આપની ગરીબ સ્થિતિને લીધે તેમજ ખેદરકારપણાને લીધે દિવસે દિવસે ઘણો ફુલક તથા બેઅદબ થતો જતો હતો તેને પોતાને ઘેર લાવી રાખ્યો, અને સર્વ વાતે વિવેકી તથા હોશિયાર બનાવ્યો. નસરતખાન બહુગણીને લાયક થતાં પોતાના મામાની મદદથી એક દુકાન કાઢી વેપાર કરવા લાગ્યો, અને સારી રીતે આબરૂથી પોતાનું ગુજરાન ચલાવવા મંડ્યો. જે હુસેનઅલીએ આ પ્રમાણે તેને પોતાને ઘેર રાખી કેળવ્યો ન હોત તો તે ઘણાજ ખરાબ નીકળી પોતાની જાંઘળી દુઃખી ગુજારત.

હુસેનઅલીના પિતા કેટલેક વરસે ગુજરી ગયો. આ વખતે તેની ઉંમર લગભગ પચીસ વરસની હતી. તેના પિતાએ વેપારોજગારમાં સારા પૈસા સંપાદન કર્યા હતા તમજ જતે ઘણાજ કંજુસ હોવાથી પુષ્કળ પૈસાં એકઠા કર્યાં હતા. આ સર્વે માલમિલકતનો ઘણી હુસેનઅલી થયો. તેના આપના વિચારથી તેના વિચાર તદ્દન જુદાજ હતા, માટે તેણે પોતાની મિલકતનો જુદોજ રીતે ઉપયોગ કરવા ધાર્યું. પોતાના અયપણમાં તેનો આપ તેને એક પાછ પણ વાપરવા માટે આપતો ન હતો, વધી બ્યારે **હુસેનઅલી** પોતાની સાથના ખીજ જુવાનોને લખલુટ રીતે બારે બપોરથી પૈસા ઉઠાવતાં એતો હતો ત્યારે પોતે પોતાના કિલ્લામાં ઘણા જાગતો હતો, તેમજ પોતાના વઢ અને કંજુસ પિતાને ચિકારતો હતો. હવે પોતાની મિલકતને બપોરથી ખરચવાનો અને પોતાનું નામ કાઢવાનો વિચાર કર્યો. આવા વિચારથી તેણે પોતાની સઘળી શેકક મિલકતના બે ભાગ કર્યા. એક ભાગમાંથી તેણે સ્થાવર મિલકતો ખરીદ કરી, અને તેનું જે બાકું આવ્યું તે ઠલાવડું એકઠું કરવાનો ફરાવ કર્યો. ખીજ ભાગમાંથી જેમ મરજી પડે તેમ લખલુટ રીતે ખરચ કરી અયપણમાં પોતાના આપના જાપતાથી કંઈ સખતાઈ ભોગવી હતી તેનો બદલો લેવા ધાર્યું.

આવા વિચારથી તેણે પોતાનીજ ઉંમરના જુવાનીઆઓની દોસ્તી કરી તેમની સાથે પોતાના પ. સાથી ખુશીમાં વખત કાઢવાનો તેણે ફરાવ કર્યો. આ દોસ્તોને તે માત્ર ખાણાપીણાથીજ ખુશી રાખતો એમ નહિ, પરંતુ જુદી જુદી વખણાએલી નાયનારીઓને તથા ગવૈયાઓની ટોળીઓને તે પોતાના ખરચે ભોલાવતો હતો; અને ખાણાપીણા સાથે રંગરાગ પણ સારા પાયાપર મચાવતો હતો. તેના જુવાન દોસ્તો હમેશાં મોજમજ અને ખુશાલીમાં આનંદેર દિવસો ગુજરવા લાગ્યા. આખા બસરા શહેરની તમામ નાયનારીઓ તથા મરદોને ભોલાવતો હતો. આ પ્રમાણે જુદી જુદી તરેહની મોજમજ કરતાં એક વર્ષમાં એટલો તો બારે ખર્ચ થયો કે તેના આપની મોટી મિલકત સાંઢ થઈ ગઈ. હવે તેની પાસે પૈસા રહ્યા નહિ, અને તેથી તેની રમત ગમત સુકાઈ ગઈ. તેના મિત્રો તેને છોડી છોડી ચાલી ગયા, અને તેઓ ત્યાર પછી તેના ઘેર કદી પણ આવતા નહિ, વળી જે કોણક વખતે રસ્તામાં મળી જતા તોપણ આકું અવળું બહાનું કાઢી અગર નજર ચુકારી ચાલ્યા જતા હતા. જરા ચાં ઉભા રહી વાત

સરખી પણ કરતા નહિ, જે મિત્રોને તે રાત દિવસ બારે મોજમજ કરાવતો હતો, અને પોતાના દિલોગનની આદતો હતો, તેજ મિત્રો હવે બેવકા મલમ-પડયા તે જોઈ હુસેનઅલીને ઘણી લાગણી થઇ. આ બતાવશી દિલગીરી અને શૌરજગઠ દેખાવ સાથે તે પોતાની માની પાસે ગયો, અને તેનાથી કેટલેક છેટે એક કાચપર બેઠો.

આવી હાલતમાં હુસેનઅલીને જોઇ તેની માતા બોલી કે “ બેટા તારે શું છે ? આગળના કરતાં તું આટલો બધો ગભરાઇ કેમ ગયો છે ? અને આટલો બધો દિલગીર શા માટે છે ? તારો તમામ દોલત જતી રહે તોપણ તું આટલો બધો દિલગીર થાય ન હ, તો તું હમણાં આટલો બધો દિલગીર શા માટે છે ? તું કેવો મેટો ખરોચ રાખતો હતો તેની મને સારી પેટે ખબર છે. વળી હાલ તારી પાસે એક પાઈ પણ નથી. તારા પિતાની મોટી મિલકત હતી તે બધી તે એકજ વરસમાં વાપરી દીધી, તોપણ હું વચ્ચે ન પડી તેનું કારણ એ કે તે ડહાપણ વાપરી તારી મિલકતનો અરધો ભાગ તો સ્થાવર મિલકતમાં રોક્યો છે, જેથી તારે બહુ દિલગીર થવા જેવું નથી. ” પોતાની માતાને મોઢેથી આ શબ્દો સાંભળી તે એકદમ રી પડ્યો, અને બોલ્યો કે “ મારી ખારી માતા ! હું હવે શીખ્યો કે ગરાબાઇ કેવી ન ખમાય તેવી સખત આપતી છે ? હા ! જે મિત્રો મારા સારા વખતમાં મારી સાથે મોજમજ કરતા હતા અને મારાં વખાણ કરતા હતા, મારા મકાનપર રાત દિવસ પડયા રહેતા હતા. તેજ મિત્રો મારા પૈસા ખલાસ થતાં મારી નિંદા, ચાકી સુગલી પારકા માણસ આગળ કરે છે. વળી જે દુષણ મારામાં નથી તેવાં દુષણ પણ તેઓ પારકાની આગળ ડોકી બેસાડે છે. શું ત્યારે દુનીઆમાં પૈસા હોય તોજ મિત્ર ! અરે મનલખી મિત્રો તમે કંઈ પણ કામના નથી ! બ્યાં જોશો ત્યાં મતલખ, મતલખ ને મતલખજ દેખાવાની ! નેકીમાં, છુરાઈમાં બ્યાં જુઓ ત્યાં મતલખજ દીકામાં આવે છે. અને લાગે છે કે જેમ એક સર્પના અસ્ત પામવાથી તમામ ઉગ્ગસ નાશ પામે છે તેમજ લક્ષ્મી નાશ પામવાથી તમામ મોજમજ ચગદાઇ જઈ નાશ પામે છે. એજ ગરીબાઈ આપની આખરને ઝાંખી કરી નાંખે છે, અને રાત દિવસ આગુરતા બર્બા સંતાપમાં દુખાવી દે છે ! ખરેખર ! આ દુનીઆમાં ગરીબનું કોઈ પણ સજુ અગર વહાલું નથી. પ્રકા પૈસાનાંજ સગાં છે ! મારી વહાલી માતા ! તમે સારી રીતે જાણો છો કે મારા દોસ્તોને મેં કેવી રીતે મોજમજ ભોગવાવી છે. બ્યાં સુધી એમને મજા રાવવા માટે મારી પાસે પૈસા હતા ત્યાં સુધી તે લોકો મારી સાથે રહ્યા, પણ જ્યારે પૈસા ખુટ્યા ત્યારે મને છોડી ચાલ્યા ગયા ! મેં દુનીઆમાં આવી અજબખી બરેલી આપમતલખી ચાલચલગત આજેજ જોઈ ! હવે હું સારી પેટે સમજ્યો કે સગા ભાઈ બહેનો પણ એક બીજાને સ્વાર્થની ખાતરજ ચાહે છે. સગી બહેન પણ પોતાના ગરીબ ભાઈની કંઈ પણ દરકાર કરતી નથી, કારણ કે મારી પોતાનીજ બહેન તથા ભાણેજ કે જેને મેં મારી સારી સ્થિતિમાં પુષ્કળ મદદ કરી છે, અને જેઓ મારા કપકાર નીચે દબાએલાં છે તે પણ જ્યારે હું તેમની પાસે ગયો ત્યારે મારી સાથે એવી તો ખરાબ વર્તણૂક ચલાવવા લાગ્યાં કે તે જોઇ મને ઘણીજ લાગણી થઇ આવી. આવાં સગાં કરતાં તો મૂળગાં સગાં ન હોય તે હજાર દરજ્જે સાફ ! મને પ્રભુએ સારી બુદ્ધિ આપી કે મેં મારી મિલકતનો અરધો ભાગ સ્થાવર મિલકતમાં રોકી છે, અને તેના બાકીની સઘળી રકમ મેં જુદીજ એકઠી કરી રાખી છે જે રકમમાંથી હું માફે શુબરાત સારી રીતે ચલાવી શકીશ. પરંતુ તે અગાઉ મારે ખાતરી કરવી જોઈએ કે જે મિત્રોને મેં આટલી બધી ગમત અને મોજમજ કરાવી છે તે દોસ્તો મારી તગીના વખતમાં કેવી મદદ કરે છે ? હું માનું દરેક મિત્રોને ઘેર જઈશ અને દરકને જાહેર કરીશ કે મેં મારી સઘળી દોલત તમારી મેં મોજમજમાં ઉડાવી દીધી છે તો મને તમારે પુરતી મદદ આપવી જોઈએ. વળી એકવાર મારી બહેન તથા ભાણેજની પણ સુલાકાત લઈશ, જેથી મને એક પણ નિમક-હલાક દોસ્ત છે કે નહિ તેની ખબર પડે. ”

તેની માતાએ જણાવ્યું કે “ મારા ખારા બેટા ! આવી સુક્તિ કરવાને તમે હું ના પાડતી નથી, પણ તું યાદ રાખજે કે તારી એ મુરાદ બર આપવાની નથી. મને પાકી ખાતરી છે કે તારો એક પણ દોસ્ત કે સગોવહાલો તને એક પાઈની પણ મદદ આપવાનો નથી એટલુંજ નહિ, પણ તારી સાચું પણ

જેનારે નથી. ફક્ત તારો સચ્ચો આધાર તારી સ્થાવર મિલકતના બાદા ઉપરજ રાખવાનો છે. આ દુનીઆમાં ગરીબનું એક પણ સચું નથી.” હુસેનઅલીએ જણાવ્યું કે “ મારી વહાલી માતા ! તમારું કહેવું તદ્દન સાચું છે તોપણ તે ક્ષેત્રીની પરીક્ષા કરવાથી તેમના મતલબીઆ નીચ સ્વભાવની ખાતરી થાય માટે મને તેમ કરવાની રજા આપશો.” તેની માતાએ તે પ્રમાણે કરવા હા પાડી.

પોતાની માતા તરફથી રજા મળવાથી તે ઘેરથી નીકળ્યો. પહેલવહેલો તે પોતાના દરેકે દરેક મિત્રોને ઘેર ગયો. તે એવા ચોક્કસ વખતે જતો કે તે વખતે તેઓ ઘેરજ હોય. દરેક દોસ્તને પોતાની ગરીબ હાલત જણાવી, તથા તે શી રીતે થઇ તે જણાવી, તેમની પાસે નાણાંની મદદ માગી; પણ તેઓએ સાફ ના પાડી, ત્યારે ઉછીનાં નાણાં માગ્યાં, તે પણ આપવાની ના પાડી તેથી દસ્તાવેજ લખી આપી નાણાં આપવા અરજ કરી ને જણાવ્યું કે ઘેલા દિવસમાં તમારાં નાણાં પાછાં આપવામાં આવશે. આટલી પણ મદદ માટે તમારી મોટી મહેરબાની ગણાશે. તેમ વળી તેમને જણાવ્યું કે “ જો કોઈક દિવસ ખુદાની મહેરબાનીથી મારી હાલત સુધરશે તો પાછા આપણે મનગમતી મોજે ઉડાવીશું. આ બધી હકીકત તેણે એવી તો અસરકારક ભાષામાં જણાવી કે દયા ઉપજે, તોપણ તેના નીચ સ્વાર્થીઓ અને નિમકહરામ દોસ્તમાંથી એકેનું દિલ પીગળ્યું નહિ, ઉલટા કેટલાક તો તેને કપકો આપવા મંડ્યા, અને કહેવા લાગ્યા કે “ વગર વિચારે કુલચુછ થઇ શાને રસતા હતા ? નમને કોણે કહ્યું હતું કે મોટા બા યાઓ ? અમે કંઈ તમારી પાસે માગવા નહોતા આવ્યા ? તમે તમારી મોજશાખને માટે અમોને ખોલાવી કલટા અમને નાહક ખોટી કર્યો, અમે અમારો ધંધો ચેલગાર મુકી તમારી સાથે રહ્યા. તેનું આ ફળ કે ? તારા જેવો હરામી કોણ હોય ? વળી તું હવે કયે દહાડે પૈસાદાર થવાના હતો કે અમારાં નાણાં પાછાં આપે ? ને અમને મોજમજ ભોગવારે ?” આવેા ઉત્તર સાંભળી હુસેનઅલી તો ચુપજ થઇ ગયો ! અને તદ્દન નિરાશ થઇ પોતાને ઘેર પાછો આવી પોતાની માને કહેવા લાગ્યો કે “ મારા વહાલી માતા તમારી ધારણા અક્ષરે અક્ષર ખરી પડી છે ! હું મારા એકેએક મિત્રને ઘેર જઇ આવ્યો પણ તેમનાં એકે પણ મારો દયાબનક સ્થિતિપર ધ્યાન આપ્યું નહિ, ઉલટા કેટલાક તો મને ધમકાવવા લાગ્યા ! એ નિમકહરામ અને લુચ્યા માણસોનું મોં હું કદી પણ જોઇશ નહિ ! તેમનાં કાળાં મોં જેવાથી હું હથેરતો ચુનેગાર થાઉં.” પરંતુ એક વખત મારી બહેન તથા ભાણેજના ઘેર જઇ પરોક્ષ કરીશ.”

બીજે દિવસે તે પોતાની બહેનને ઘેર જવા નીકળ્યો. તેને ઘેરજ તેણે પોતાની દયાબનક સ્થિતિ કહી સંબળાવી. જે સરતોએ મિત્રા પાસે નાણાં માગ્યાં હતાં તેજ સરતોએ તેની પાસે નાણાં માગ્યાં. આ સાંભળતાંજ સ્વાર્થી બહેને તેના બોલવાપર એક પણ ધ્યાન ન આપતાં પોતાના રૈદાડા રડવા મંડી પડી. હુસેનઅલીને પોતાની બહેનની સ્થિતિની બરાબર માહિતી હતી, તેથી તે ત્યાંથી ઉઠી પોતાના ભાણેજ નસરતખાનની પાસે હુમને ગયો. નસરતખાનને પોતાના મામાની હાલત વિષે અગાઉથી ખબર પડી હતી, તેથી તેણે પોતાના મામા સાથે એવો તો વર્તણુક ચલાવી કે જે જોઇ હુસેનઅલી નાજુબ થયો ! અને ત્યાંથી ઉઠી આવતો થયો. જે ભાણેજને પોતાને ઘેર રાખી સર્વે પ્રકારની મદદ આપી ઉછેરી મોટા કર્યો હતો અને ધંધે લગાડ્યો હતો તેજ આવી રીતખાત જોઇ હુસેનઅલીની દિલગીરીની સીમા રહી નહિ. પૈસાની ખરી કાંમત કેટલી છે તે હુસેનઅલીના જણવામાં સારી રીતે આવ્યું અને પોતાના કંજીસ પિતાના વખાણ કરવા થાગ્યો.

આ નિરાશ અને દુઃખી જીવંત ચારે તરફથી નિરાશ થતાં પોતાના ઘર તરફ પાછો વળ્યો, અને દુનીઆ કેવી નીચ અને આપમતલબી છે તેનો વિચાર કરતો કરતો પોતાના ઓરડામાં એક કોચપર સુતો હતો, તેવામાં તેની બહેન તથા ભાણેજ તેની પાસે આવ્યાં. હુસેનઅલીના મનમાં થયું કે “ મારી બહેન ભાણેજને પોતાની ભૂલ સમજાઇ હશે, તેથી આખરે પરતગમને મારી પાસે આવ્યાં હશે. હવે તે ક્ષેત્રો અને જોઈતી મદદ અવશ્ય આપશે,” તેની ધારણા તદ્દન ખોટી હતી, કારણ કે તેમને આવવાનું પ્રયોજન આસ જુદુંજ હતું. તેની બહેન પોતાના ભાઇ પાસે બેસી ધીમે રહીને ખેલી કે “ ભાઇ ! તમે

આજે મારે ઘેર તથા હુકાને આવ્યા હતા, જેથી તમારી સ્થિતિ વિશે સંધ્યા હકીકત જાણી, અમે ધણું દિલગીર છીએ, પરંતુ લાચાર કે તમારા બનેલીને સ્વભાવ તદ્દન ખરાબ થઇ ગયો છે. તેમણે તમારા આવ્યાની ખબર જાણી અમેને તેમણે હદયાર ઇપકા આપ્યા. અમે જણાવ્યું કે “હવે પછી જો તે આવશે તો તમને ધરમંથી મારો કાઢીશ.” માટે હું તમેને જણાવું છું કે મહેરમાની કરી મારે ઘેર હવે પછી આવશે નહિ. મારી સ્થિતિ એવી તો નમળા છે કે હું નમને કંઈ પણ મદદ કરી શકું તેમ નથી.” આવી તદ્દન બેશરમી બરેલી વતણું જોઈ હુસેનઅલી ધણેજ તાણુમ થયો, તે પોતાના મનમાં કહેવા લાગ્યો કે “જે માની જણી બહેન તથા બાણેજ મારા મોકડો બલકે હજારો ઉપકાર નીચે દબાએલાં છે તે આવશે જવાબ આપે છે! મારે હવે પછી આ નીચ કુતરાં સાથે કોઈ પણ જાતનો સંબંધ રાખવાનો નથી. આ હરાવ તેણે મરણ પર્યંત ચુરત રોતે પાળ્યો.

હવે હુસેનઅલીને પોતાનાં સગાંવહાલાં તથા સર્વે મિત્રોપર ધિક્કાર છૂટ્યો, બલકે આખી દુનીયા તેને મનલખી જણાઇ. પોતે ખાનાર પીનાર શોખીન હોવાથી તે એકસો તો ખાઇ શકતો ન હતો, તેથી તેણે હરાવ કાંધા કે પોતાની સાથે બસરા શહેરમાં આવેલા પરદેશી પૈંદી એક નદન અજળપાને મારે ઘેર તેડી લાવી તેની સાથે ખાણું લઇશ, અને તેને પણ એકજ દિવસ, પછી ખીજે દિવસે ખીન્ને, એમ હું મારી મજા ભોગવીશ. પરંતુ બસરાના નીચ કુતરાઓની સોબતમાં હું કદી પણ રહીશ નહિ.” પોતાની સ્થાવર મિલકતના બાદના જે પૈસા આવ્યા હતા, તે પૈસા પોતાની ખાલી કપેલી ત્રિજેરીમાં મૂક્યા, અને પોતાના હરાવ પ્રમાણે હમેશાં સાંજના ખાણા વખતે એક અજળપા પરદેશીને તેડી લાવી તેની સાથે મોજમજા ઉઘાવતો હતો.

જે ખાણું તે પોતાના પરાણાની આગળ મૂકતો હતો, તે જોંકે બહુ કમદા ન હતું, પરંતુ સાદું ચોકડું ખરાબર સ્વાદિષ્ટ અને સીંગેજું તથા પુરતું હતું. વળી તેની સાથે તે શરાબ વાપરતો તે ધણો ઉચો વાપરતો. અહીં રાત સુધી તે પોતાના પરાણા સાથે વિવેચ બાબતોપર ચર્ચા ચલાવી મનન કરતો હતો. તે ઝાંત નાનપણથીજ મસ્કેરા અને હાજરજવાખી હોવાની પોતાના દરેક પરાણાને ખુશ કરી રજા આપતો હતો. રજા આપતી વખતે તે તેવા પ્રિય પરાણાને કહેતો કે “તમે જ્યાં જાઓ ત્યાં ખુદા તમારી સંભાળ લે એવી મારી દુલા લે! કાલે સાંજે જ્યારે મેં તમને મારી સાથે આવવા આગ્રહ કર્યો ત્યારેજ મેં તમને મારા હરાવ વિશે જણાવેલું છે. તે મુજબ હું તમને કહું છું કે હવે પછી આપણે કદી પણ સાથે જમીશું અગર શરાબ પીશું નહિ. મારી આ વળણું કથી તમે કંઈ પણ માફ સમાજશે નહિ, હારણ કે મારે તેમ કરવાનું ખાસ કારણ છે, જે હું તમને જણાવી શકું તેમ નથી. ખુદા તમારો મદદગાર થાય અને સંભાળ લે. છેલ્લો સલામ!” પોતાના હરાવ મુજબ હુસેનઅલી એક દિવસ બસરાના મુલક આગળ માંજના વેળાએ બેઠો હતો તેવામાં એક અજળપા બાણેજને પોતાની તરફ આવતો જોયો અને તેને આગ્રહથી પોતાને ઘેર તેડી ગયો. રસ્તામાં જતાં તેણે પોતાના હરાવ કદી સંભાળાઓ, તથા ખીજ કેટલીક વાતો કરી તેને ખુશી કરી.

હુસેનઅલી પોતાના અજળપા પરાણા સાથે ખાણું લેવા માટે પોતાના ખાસ ઝોરખામાં દાખલ થયો. આવળુખાણુ બે ખુરશી ગોઠવી તેની વચ્ચે એક મેજ ગોઠવ્યું હતું. તેનાપર એક સુંદર સારીનનું કપડું બિઠાવ્યું હતું. ઝોરખાની ચારે બીતોએ કેટલાક સુંદર તખ્તા તથા આરસા લટકાવી મૂક્યા હતા, વચ્ચે ઉજાશ માટે કેટલાંક ઝુમરા લટકાવેલાં હતાં, એકંદર રીતે આ ઝોરખો જોંકે નાનો હતો, તેમણે સુંદર હતો, ખાણું પણ તૈયાર હતું તેથી તેઓ ખુરશીપર બેઠા કે તુરંત હુસેનઅલીની માતાએ મરમા-ગરમ ખાણું પીરસ્યું. તેમાં ત્રણ રહાવીઓ જુદી જુદી ચીજોની હતી. આ દરેક ચીજ ધણીજ સ્વાદિષ્ટ અને તાજ હતી, તેમજ ખરાબર પાકેલી હોવાથી તેમને જમવાની ધણી લહેજત પડી. બંને જણુ તે દેશના ધારા પ્રમાણે કંઈ પણ બોલ્યા વગર અને શરાબ પીધા વગર પોતાનું ખાણું લેવા લાગ્યા. જ્યારે તેઓ ખાઈ રહ્યા ત્યારે પરાણાના શુભામે તેમના હાથ ધોવાડ્યા, સાર પછી ડોઝીએ જુદી જુદી જાતનાં ફળ સુક્રે મેવો વગેરે લાવી મૂક્યો, જેમાં તે ઝડપમાં નીવળતી દ્રાક્ષ, સફરજન, નારંગી વગેરે ચીજો

હતી. જને નજી જમી રહ્યા બાદ પેલા શુભામને ખાણું આપ્યું, અને પછી શરાખને માટે તૈયારીઓ થઇ. શરાખની ખાલીઓ તથા શીશા મેજ પર આપ્યા કે તુરંતજ એક શીશામાંથી એક ખાલી બરી પોતાના પેરાણને આપતાં બોલ્યો કે “આ શિરાજનો ઉઘો શરાખ બેઘડક ઉઠાવો! જેઓ કહે છે કે અમે નથી પીતા અને અમારે તેને કદી પણ અડકવું ન જોઇએ. આપણા પવિત્ર કિતાબમાં તેની મના છે તેવા હોમને એક બાણુએ મૂકી ખુશી થઇ આની કમદા લહેજત આપો!” પેલા પેરાણો બોલ્યો કે “તમે ધણીજ ખુશ સ્વભાવના છો, મને પણ એવુંજ માણસ મે છે. આશો, તમે તમારું ખાણું બરી ઉઠાવો, હું પણ મારું ખાણું તમારી સલામતીમાં ઉઠાવું છું.” આ શરાખ ધણી સરસ હોવાથી તે પેરાણાએ તેનાં ધણીજ વખાણુ કર્યાં અને કહ્યું કે “તમાજ જેવા આનંદી પુરોષ ખતીન આવોજ શરાખ કિશવશે.” તેણે જવાબ આપ્યો કે “મારી ખાતરી યાચ છે કે તમે એક અનુભવી અને ચાલાક માણસ છો, મોજમજ કેવી રીતે કિશવરી તે તમે સારી રીતે જાણો છો.” પછી થોડીક ગજસો અને એતો ગાવા લાગ્યો જે સાંભળી પેરાણો ખુશખુશ થઈ ગયો. ગાઇ રહ્યા બાદ તે બોલ્યો કે “તમારા જેવા નેક અને લાયક માણસ સાથે જમવા ખેસવું એ પણ એક ભાગ્યની વાત છે, સાહેબ તમારા આવ્યાથી મારી આશા હવે બરાબર પુરી પડી છે અને મને અતિ ધણી ખુશી ઉપજ છે. જને તમારા જેવા માણસ મને પ્રથમથીજ મળ્યા હોત તો હું કદી પણ આવો નાલાયક કમવ કરત નહિ.” પેરાણાને આ વત સાંભળી ધણીજ રમુજ પડી. વળી તે પેરાણો જને ખુશમિજજ હોવાથી ગમતની ખાતર હુસેનઅલીને વધારે વધારે શરાખ પીવા આગ્રહ કર્યો. શરાખથી ચકચુર થવાથી હુસેનઅલી જરા તેને ખેલવાની ખાતર અને ખરી ખીના નજીવાની ઇચ્છાથી તે પેરાણાએ તેની સાથે આડી અવળી વાતો કહી છેવટે તેનું નામ ધધો વગેરે જાણતો વિષે હુસેનઅલીને પૂછવા લાગ્યો. તેણે જવાબ આપ્યો કે “સાહેબ! મારું નામ હુસેનઅલી છે. મારા પિતા સમસુદીન એક મોટું વેપારી હતો અને તેની પાસે પુષ્કળ ખજાનો હતો, પરંતુ તે ધણીજ કંજુસ હતો તે મને નાનપણમાં એક પાઇ પણ વાપરવા આપ્યો નહિ. તેથી મરણ પછી જ્યારે બધી મિલકત મારે હસ્તક આવી ત્યારે મેં મારી અરધી મિલકતમાંથી સ્થાવર મિલકત ખરીદી બાકીનો અરધો ખજાનો મોજમજમાં ઉઠાવવા લાગ્યો અને તેમાં એટલે તો બહોળો ખરચ કર્યો કે એકજ વરસમાં તદ્દન પાચમાલ થઇ ગયો. પછી મેં મારા મિત્રો કે જે રાત દિવસ મારી સાથે રહી મારીજ ઉતારતાથી મોજમજ બોગવના હતા, અને કીમતી બક્ષીસો મેળવના તેમની તથા મારી સગી બહેન અને બાણુજ કે જેઓ મારા હજારો ઉપકાર નીચે દયાએલાં હતાં, તે સર્વની પાસે મદદ માગી; પણ કોઈએ એક પાઇ પણ મદદ આપી નહિ, તેથી મને આખા બસંગ શહેરપર ચિઠ્ઠા આવવાથી મારે આવો દરાવ કરવો પડ્યો. તે પેરાણાએ જણાવ્યું કે “તમારા પક્ષ દરાવને માટે હું તમાને ધણીજ શાખાથી આપું છું. કાંઇ પણ વખત જીવાનીઆની સોખનમાં પડવું નહિ. તમે તેમની સગન છોડી જે કરકસરનો માર્ગ પકડ્યો છે તે તમે ધણીજ વખાણુવા લાયક કિતમ કામ કર્યું છે. વળી પોતાના દરાવને તમારી માથક મજબુત રીતે વગળી રહેનાર માણસ બાગ્યેજ મળી આવે છે. વળી મને તમારી અદેખારી પણ યાચ છે, કારણ કે તમારા જેવો ભાગ્યશાળી ખીન્ને કદો હશે કે જેની સાથે દરરોજ જુદા જુદા પંદરેશી ગૃહસ્થો ખાણું લેવા બેસે! અને તમારા નેક નાગની આખી ફનીઆમાં તારીક કરે!”

રાત ધણી જવાથી તે પેરાણાએ જણાવ્યું કે “હવે તમે પણ જાણો, મારી ખાતર તમારી ઉંઘ ખુઓ એવું ઇચ્છતો નથી, વળી મને પણ ધાક લાગ્યો છે. તેથી મારે પણ આરામ લેવાની જરૂર છે, વળી મારે સવારના પહોરમાં વહેલા ઉઠી મારી મુસાફરી કરવી જોઇએ. માટે કદાચ તમારા ઉઠતા પહેલાં હું ચાલતો થઇશ. માટે મારે તમાને જણાવવું જોઇએ કે તમે મારી જે બરદાસ લીધી છે તે માટે તમારો પુરતો ઉપકાર મારું છે. હવે તમારા દરાવ પ્રમાણે આપણે ફરીથી આવી મજ બોગવવાને ભાગ્યશાળી થવાના થઈ. તેથી તમારો બદલો હું વાળી શકવાનો નથી, માટે તમારા મનમાં જે કંઈ હોય તે મને ખુશીથી કહો. જો કે હું એક વેપારી છું તોપણ તમારી ઇચ્છા પાર પાડવાને માટે હું ખતની

કેશિશ કરીશ.” હુસનઅલીએ જવાબ આપ્યો કે “સાહેબ ! હું સર્વ વાતે સુખી છું, હવે મને શોખ નથી, તેમ મારે કંઈ જરૂર નથી. ખુદાએ મને જે આપ્યું છે તે બસ છે. ફક્ત મારે એક વાતની ઇચ્છા છે પણ તે વાત એવી છે કે તમારા જેવો વેપારી તેમાં મદદ કરી શકે તેમ નથી. તે વેપારીએ જવાબ આપ્યો કે “જે કે હું વેપારી છું, તોપણ ખુદાની મહેરબાનીથી ગમે તેવાં મોટાં કામ કરવાની મારી શકતો છો મોટા બેશક ખુદાથી કહો.” હુસનઅલી પોતાના પરોણાને આમ હીંમત અને આશ્વાસની બોલતો જોઈ કહેવા લાગ્યો કે “આ શહેરના દરેક મહેલમાં એક એક ઇમારત રહે છે કે જે અસુક નીમેલે યાદે બધાને બંદગી કરવાને એકઠા કરે છે. આ મહેલમાં પણ એક એવો ઇમારત છે પણ તે હુસનઅલી અને નિમકરમ છે. તેના જેવા નિમકરમ અને બદમાસ યોડાળ હશે. તેની સાથે બીજા ત્રણ મહેલો બધાં છે અને તેઓ પાંચે જણ આ મહેલની બધે આખા શહેરની નિંદા કરે છે. કોઈ પણ આદાર માણસે તેની મરજી ન સાચવી કે તુરંતજ તેની સાચી જુદી બદમાસ કરી તેને યજ્ઞ કરે છે. જે તે હુસનઅલીને યોગ્ય સજા થાય તો આખું શહેર ખુશ થઈ આખે હજારો દુવા આપે.” પેલા વેપારી બોલ્યો કે “બહે, તમે તેમને કેટલી શીક્ષા કરવા ધારો છો ?” હુસનઅલીએ જણાવ્યું કે “જે હું આ શહેરના પાદશાહ હોઉ તો તે ત્રણ જણમાં દરેકને બેસે બેસે ફટકા મરાવત. અને પેલા ઇમારતે તો સખત મજુરી સાથે કેદની શિક્ષા કરત. મને પ્રજાની ધણી લાગણી થાય છે. બિચારી બધી પ્રજા નાહક દુઃખી થાય તે મને ધણું લાગી આવે છે.” પેલા પરોણાએ તેને જવાબ આપ્યો કે “તમારો આ વિચાર ઘણો સારો છે. વળી તમે બધા અને ન્યાયી જણો છો, જે કે આ શહેરના પાદશાહ સાથે મારે કંઈ પણ પીછાણ નથી તોપણ તમારી ઇચ્છા પાર પાડવા બનતી કેશિશ કરીશ.” ત્યાર પછી તેઓ સજા જવાને તૈયાર થયા. જતી વખતે તે પરોણાએ તેને એક ગોળી આપી તે આઈ જવા કહ્યું, અને બોલ્યો કે “આ ગોળી ખાધાથી તમને ધણીજ સારી ઉંઘ આવશે. તેમ ખાધેલું પણ પચી જશે.” પરોણાએ આપેલી ગોળી તે ખાઈ ગયો પછી બને જણ સુધે ગયા.

વાંચનાર કદાચ જણવાને આતુર હશે કે આવો વિચિત્ર પરોણો તે કેણુ હશે ? તે પરોણા બીજે કોઈ નહિ પણ અસર શહેરનો નામદાર સુલતાન હતો ! આ પાદશાહ વખતો વખત જુદા જુદા વેપારી નગરચર્યા જેવા નીકળતો હતો, જેથી પોતાની પ્રજાના દુઃખ સુખની ખરી માહિતી મળે. આ વખતે તે વેપારીના વેપારી નીકળ્યો હતો, તેણે પોતાના વેપ તદ્દન બદલી નાખેલા હોવાથી હુસનઅલી પોતાના પાદશાહને પણ જાણપી રાખ્યો નહિ જેથી એક પરદેશી જણી પોતાની સારે ખાણુ ખાવા તેડી લાવ્યો હતો. સુલતાન પણ આવો વિચિત્ર માણસની ખરી ખીના જણવાના હેતુથી તેના આમંત્રણને સ્વીકારી તેની સાથે આવ્યો હતો.

પેલી ગોળીની કેટલી હુસનઅલીને એવી તો સરસ ઉંઘ આવી કે મદદ મારક પડ્યો, બચારે તે બરાબર લસલસાટ ઉઠી ગયો ત્યારે આ પરોણો કે જે જાતે સુલતાન હતો તેણે ગમતની ખાતર પોતાના ગુલામને બોલાવ્યો અને કહ્યું કે “તારી ખાંધ ઉપર આ માણસને ઉઘડાને આપણા મહેલમાં લઈ જા ! પણ આ ધરની નિશાની બરાબર યાદ રાખજે કે બચારે તને હું પાછો મોકલું ત્યારે તું અહીં બરાબર આવી શકે.”

પેલા ગુલામે હુસનઅલીને ઉંઘથો અને સુલતાન તેની પાછળ પાછળ આવ્યો. મહેલમાં આવ્યા પછી એક ગુપ્ત બારણે થઈ તેને જોડામાં લઈ ગયો. ત્યાં ગયાબાદ તેનાં કપડાં કઢાવી નાંખી પોતાને પહેરવાનાં કપડાં પહેરાવી પોતાના બિજાનાપર સુવાડવા હુકમ આપ્યો, જે ત્યાં ઉભેલા માણસોએ ધણીજ તાકીદે બજાવી લીધો. આટલું બધું થયું તોપણ હુસનઅલી જાણ થયો નહિ તેનું કારણ ફક્ત પેલી ગોળીજ હતી. પછી સુલતાને પોતાના તમામ માણસોને હુકમ આપ્યો કે તમારે દરેકે આ માણસને સુલતાન સમજી મને જે પ્રમાણે માન આપતા હતા તેજ પ્રમાણે માન આપવું, અને તેના દરેક હુકમને તાબે થવું. આમ કરવાનું કારણ હું પછીથી તમને જણાવીશ.” ત્યાર પછી પોતાના આખા મહેલમાં એજ વખતે તમામ બાંદીઓ તથા બેગમોને ઉપરની બગર આપી દીધી પછી બધી પોતાના વજર

મુખારફતે ખોલારી મંગાવ્યો. તે આવ્યો ત્યારે સુલતાને તેને કહ્યું કે “હું તને આગળથી ચેતવું છું કે આપણે એક ભારે ગમત કરવાની છે માટે આજે જે માણસ આ મારા બિહાના પર સૂતો છે તેજ માણસ કાલે સુલતાન થઈ મારા તખ્ત પર બિરાજમાન થશે, માટે તું કંઈ પણ અવગચ્છી પામ્યા વગર જે પ્રમાણે મારી સાથે વાતચિત કરે છે, અને માન મસ્તખો આપે છે અને નિયમિત વખતે દરેક કામ કરે છે તેજ પ્રમાણે કરજે. તે જે હુકમ આપે તેને તું તુરત તાપે યજે, કદી તે મોટી મોટી બક્ષિસો કોઈને આપવાનું કહે અગર પાછને શિક્ષા કરવાનું કહે તે બધું તુરત કરજે! કાલ સવારમાં વહેલો ઉઠી આ બાબતની તમામ અમીર ઉમરાવો વગેરેને ખબર આપજે, જેથી તેઓ પણ તેના હુકમને તાપે થાય, જેથી મારી ગમતમાં કંઈ પણ ખલેલ ન પડતાં સરેતોરે પાર વતરે!”

વડા વજીરના ગયા પછી નામદાર સુલતાન બીજા ઝોરડામાં ગયો અને પોતાના ખાસ હજુરીને કહેવા લાગ્યો કે “તું પણ તારી નોકરી આ માણસ આગળ અદ્યત્થી કાલે સવારે બબલવાને લગાર પણ પાછી પાની કરતો ના, તે ઉઠે તેની આગમ્ય અને ઉઠાડજે. કેમકે શું શું થાય છે તે મારે જાણું છે.” સવાર થતાંજ સુલતાનના હુકમ મુજબ હજુરીએ તેને ઉઠાડ્યો. સુલતાન તુરત હુસેનઅલી સુતો હતો તે ઝોરડામાં જઈ એક ખુલ્લે બધું જોવાની ખાતર સંતાઈ બેઠો. તમામ બાંદીઓ તથા અમલદારો વગેરે જેમ સુલતાનના ઉઠવાની વખતે એક દારમાં સુધ થઈ ઉભાં રહેતાં હતાં તેજ પ્રમાણે આજે પણ હા-રબંધ ઉભાં રહ્યાં હતાં, અને હુસેનઅલીના ઉઠવાની રાફ જોતાં હતાં. સવાર થતાંજ એક નોકરે આવી તેના નાક આગળ ખુશબોદાર અપારની શીશી ફરી જેની ખુશબોથી તેને એક છીંક આવી, પરંતુ પેલી ગોળીની કંદને લીધે તે જગત થયો નહિ. યજ્ઞ ઉધમાંને ઉધમાં પોતાનું પાસું બદલી નાખ્યું. ફરીવાર તેને શીશી ઉઘાડી સુંઘાડી તેથી તે કંઈક જગત થયો અને જરાવાર રહીને પોતાનું માથું ઉંચું કરી આંખ ઉઘાડીને જુએ છે તો પોતે એક મોટા અને બપડાદાર ઝોરડામાં સૂતો છે એમ જણાયું. તે ચાર તરફ નજર ફેરવી જોવા લાગ્યો તો આખો ઝોરડો ધણીજ બપડાર અને સુંદર કાંમતી ચીજોથી તથા જવા-હીરથી ભરપૂર દોડો. વળી કેટલીક ખુશસુરત બાંદીઓ પોતાના હાથમાં સગર, તંબુરા, સારંગી વગેરે તરફવાર વાજીતો સાથે ગાયન કરવાની શરૂઆત કરતી હોય તેમ જણાયું, તેમજ કેટલાક અમલદારો ભારે દબદબા સાથે ઉભા રહેલા જોયા તે સિવાય પોતાના પલંગ પાસે બાદશાહને પહેરવાના પોશાક તથા મુગટ નગરે પડ્યાં. આ બધું જોઈને તે ધણો ગભરાયો અને અજાણથી પામ્યો. તેના મનને આતો સ્વાનુંજ છે. એમ લાગ્યું તેથી તે બોલ્યો કે “વાહ! મારે તો હું સુલતાન થયો કે? અરે આ તો માત્ર સ્વાનુંજ છે. મેં ગઈ કાલે મારે પરાણના સાથે જે વાન કીધી હતી, તે વાતની જખના થાય છે માટે આતો ખરેખર એક લહેમ છે.” એમ કહી પાછો આંખો મીચી સુધ ગયો. પણ તેટલામાંજ એક જોગે આવી કહેવા લાગ્યો કે “ઓ નામદાર પાદશાહ! હવે આપને ઉઠવું જોઈએ, કારણ કે દિવસ ચલ્યો છે. અને બંદગીના વખત આવી ચૂક્યો છે.” આ શબ્દો સાંભળી તે ધણો અજાણ થઈ બોલ્યો કે “નહિ, નહિ, હું ખચિત ઉઠું છું.” થોડો વખત તે જોગે રાફ જોઈ ઉભો પણ તે માણસે તેને કંઈપણ જવાબે આપ્યો નહિ તેમ ઉઠ્યો પણ નહિ, તેથી વળી તે જોગે બોલ્યો કે “મારા નેક નામદાર! વખત ધણો થઈ ગયો છે, જેથી બંદગી કરવાનો વખત જતો રહેશે માટે આપ જગત થશો. હમેશનો વખત થઈ ગયો છે.” આ શબ્દો સાંભળી હુસેનઅલી બોલી ઉઠ્યો કે “હું પોતે પોતાનેજ દણ છું, હું તદ્દન જગતજ છું, ઉઠાએલો હોઉં તો આ માણસોનું બોલવું કાંઈ સાંભળી શકું નહિ, પણ હું તો મારી સાથે વાત કરનારના દરેક શબ્દ બરાબર રીતે સાંભળી શકું છું. તેણે પોતાની આંખ બરાબર ઉઘાડી અને ધણી ખુશી સાથે તે પોતાના બિહાના પર બેઠો, કારણકે આ પ્રમાણે તે એકજ રાતમાં સુલતાન થઈ ગયો, માટે ખુદનો ઉપકાર માનવા લાગ્યો. નામદાર સુલતાન કે જે એક ખુણામાં બેસી આ બધી રચના જોતો હતો તે પણ ખુશ થઈ ગયો.

બધાં હુસેનઅલી બેઠો થયો કે તુરત સર્વે બાંદીઓ તથા નોકરોએ વાંક વળી સલામ કીધી, અને પછી કેટલીક બાંદીઓ પોતાના હાથમાંનાં વાજીતો સમારી કાઢીલ સ્વરે ગાયન કરવા લાગી, જેના સ્વરથી તે

ધણીજ ખુશ ખુશ થઇ ગયો. પોતે ક્યાં છે તે પણ તેને સૂઝતું નહિ. પોતે પોતાનો હાથ કપાળે મૂકી આંખો નીચી કરી બોલવા લાગ્યો કે “અરે શું આતે રવાનું છે કે સાચું છે? આવો બપોરનાં ઝોરડો, આવી સુંદર બાંદીઓ, આવા ઝેશકી અમલદારો, આવાં વાજીર, અનેક ખેાળઓ મારી નજર આગળ ખડા છે તેનું કારણ શું? મને કંઈ પણ સજા પડતી નથી. છેવટે પોતાની આંખો ઉઘાડી બરાબર જોયું તો તેને પુષ્કળ અન્નવાળું માલમ પડ્યું, નંથી તેણે જાણ્યું કે કહવાનો વખત થઇ ગયો છે.

આ વખતે પેલો ખાસ હજુરીઓ આવી કહેવા લાગ્યો કે “મારા નેક નામદાર અને ધર્મના રક્ષક મારે જણાવવું જોઈએ કે આપને ઉડવાનો હુમેયનો વખત થઇ ગયો છે. આપ કોઇ પણ દિવસ આટલા મોટા ઉડવા ન હતા, તેથી સાર જણાય છે કે આપની તખ્તીયત ગમે તો નરમ હોય અગર રાતે બરાબર ઉંઘ આવી ન હોય, ગમે તે હોય પણ આજે એટલું મોડું પડ્યું છે કે બંદગી કરવાનો વખત પણ રહ્યો નથી. વળી આપના દરબારના અમીર ઉમરાવો, શુરા સરદારો, તામેના હાકેમો આપની રાહ જોતા ઉભા છે, માટે આપ પધારી દરવાજા ઉઘડાવો તો તેઓ અંદર દાખલ થઇ આપને યોગ્ય માનવરતબો આપે.”

ખાસ હજુરીઆના આવા બોલથી હુસેનઅલી બોલ્યો કે “તું આ પ્રમાણે નેકનામદાર અને ધર્મના રક્ષક કહી કોને બોલાવે છે? હું તો તને બિલકુલ ઝોળખતો પણ નથી! ચતુર હજુરીઓ તુરતજ બોલી ઉઠ્યો કે “મારા નેક નામદાર! આજે તમે મારી મસ્કી કરો છો, કારણ કે હું આપની હજુરમાં રાત દિવસ રહી એક નીતિથી નેહારો બળવું છું તોપણ આપ મને ફરમાવો છો કે ‘તું કાણ છે? હું ઝોળખતો પણ નથી.’ મારા જેવા ગરીબ માણસપરથી આપે આમ તદ્દન મહેરબાની ઉતારી નાખવી ન જોઈએ. આપ નેક નામદાર આ પ્રમાણે મને તરછોડી કાઢશો તો પછી મારો શી દશ થશે તેનો ખ્યાલ આપે કરવો જોઈએ. આ બીજા કોઇ નથી પણ જેના નામ માનવી દુસ્તમો ચરચરો જાય છે. અને આખી બાલમમાં અદ્ભુત-સાદ્ધથી અમલ ચલાવે છે તેજ બસરાના નામદાર સુલતાનજ છે. તેનાં આ વચ્ચેના સાંભળી હુસેનઅલીની ખાતરી થઇ કે “હુંજ સુલતાનજ છું અને મારાપર ખુદાએ પુષ્કળ મહેરબાની કરી મને આવી મોટી સત્તા આપી.” પછી તેણે તુરતજ ઉડવાની તૈયારી કરી તેથી ખાસ હજુરી તેનો હાથ ઝાલી મદદ આપવા લાગ્યો. તેના ઉભા થવાની સાથેજ સર્વે અમલદારો, બાંદીઓ તથા ખેાળઓ રડીને નીચા નમીને સલામ કરવા લાગ્યા, તુરતજ એક ખેાળએ તેને પાદશાહી પોશાક પહેરાવ્યો, બાંજીએ સુંદર સોનાનો બાજી મૂકી દીધો, ત્રીજાએ સોનાના કળશમાં નિર્મળ પાણી ભરી તેની આગળ મૂક્યો, ચોથાએ લીલું ડાઘ જેવું દાતણ લાવી હાજર કર્યું, પાંચમાએ મોં ઘુસવા દુવાલ આણી આપ્યો, સાતમાએ દાતણની ચીરો ઉતારી આપી. આ પ્રમાણે દરેક કામ કરનાર જુદો જુદો માણસ હતો અને તે વગર હુકમે જેને તે વખતેજ કરતો જોઇ હુસેનઅલીને ધણીજ નવાઈ લાગી. પછી તે પોતાના મુખ્ય હજુરીની સાથે દરબારમાં જવા નીકળ્યો, પોતાના ઝોરડામાંથી પગ ઉઠાવતાની સાથેજ સોનાની છડીવાળા છડીઓ ઢીંગી કરી હાથમાં મોટા અવાજે દબદબાવાળી નેકી પોકારવા લાગ્યા. જેના અવાજથી આંખો મહેજ ગાળી ઉઠ્યો, ટેટલામાંજ મુખ્ય વજરે આવી ધણીજ નમનતાદથી વાંકા વળી સલામ કરી સર્વે સાજન દરબારમાં ગયું તે હુસેનઅલીને એક મોટા મુશૌભિત તખ્તપર બિરાજવા વજરે સુચવ્યું, જેથી તે તખ્તપર બિરાજ્યો. પોતે પણ એક સુલતાનની માફકજ બેઠક તખ્તપર બિરાજ્યો હતો. સુલતાન પણ આ ગમત જોવાની ખાતર ધ્રુવે રસતે થઇ દરબારમાં આવી તખ્તની પાછળ એક ખુણામાં બરાબ બેઠો હતો. આ જગ્યા એવી હતી કે જ્યાંથી બધું બરાબર રીતે જોઇ શકાય તેમજ સાંભળી શકાય. સુલતાને હુસેનઅલીને તખ્તપર બેઠો જોયો ત્યારે તે ધણીજ ખુશ થઇ ગયો. કારણ કે ગઇ રાતે પોતે આપેલું વચન બરાબર પળાયું હતું. જેવો હુસેનઅલી તખ્તપર બિરાજ્યો કે તુરતજ વડો વજર ઉભો થઇ ધણીજ નમનતાદથી નોચા વળી સલામ કરી સામે ઉભો, તેપરથી તેણે વજરને પૂછ્યું કે “કેમ? શું કામ છે! જલદી કહે” વજરે જવાબ આપ્યો કે “નેક નામદાર ધર્મના રક્ષક! આપણા દરબારના તમામ અમીર ઉમરાવો બહાર ઉભા છે માટે જો આપનો હુકમ હોય તો દરવાજા ઉઘાડી અંદર બોલવું.” સુલતાને હા કહી તેથી વજરે તેઓને અંદર તેડી લાવવા અને દરવાજા ઉઘાડી

ડાઘા માટે એક ખોળને હુકમ આપ્યો, જેથી ખોળએ તે હુકમ તુરત બન્યો. દરવાજો ઉઘાડતાંજ દરેક અમલદારે અંદર દાખલ થઇ પાદશાહના તખ્ત આગળ આવી માથુ નમાવ્યું અને પછી પોતાની જગ્યાએ બેઠા. આ ક્રિયા થઇ રહ્યા પછી સર્વે સ્થળે શાંતી પ્રસંગી રહી.

ત્યારબાદ વજીર પોતાની બગલમાં કેટલાંક કામગીરીમાં ધાલી ઉભો થયો, અને સલામ કરી બોલ્યો કે “આપ નામદારનો હુકમ હોય તો અગત્યના કામકાજ સંબંધીતા તુમારો કે જેમાં આપની સલાહની ખાસ જરૂર છે તે કહાડી વાંચું.” તેમ કરવા હુકમ મલવાથી એક પછી એક તુમારો કાઢી વાંચવા માંડ્યા. હુસેનઅલી જાતે ચાલાક તથા ભણેલો હોવાથી દરેક બાબતમાં કંઈને કંઈ યોડી ધણી સલાહ આપતો, જેથી તમામ દરબારીઓ તથા ખુદ સુલતાનના મનની ખાત્રી થઇ કે તે લાયક માણસ છે. આ પ્રમાણે વડો વજીર તુમાર વાંચવાનું કામ ચલાવતો હતો તે દરમ્યાન હુસેનઅલીની નજર પાસે બેઠેલા લશ્કરી અમલદાર તરફ પડી તેથી તે તુરત બોલી ઉઠ્યો કે “હમણા યોડીવાર તમે તમારું કામ બંધ રાખો! મારે એક અગત્યનો હુકમ પોલીસ અમલદારને આપવાનો છે.” હુકમ મળતાં વારજ તેણે તે કામ બંધ કર્યું, અને પોલીસનો વડો પોતાનું નામ સાંભળી એકદમ ઉઠી ઉભો થઇ તેની ગાદીને માથું નમાવી બે હાથ જોડી ઉભો. તેણે જણાવ્યું કે “તમે અખીને અખી કાઢના મહોલ્લામાં જાઓ અને ત્યાં ધમામ રકનુદીન તથા તેના ચાર સાથી કુટુબ, નજરઅલી, સમસુદ્દીન અને મસુદને પકડી લ્યો. પછી તે દરેકને એક ગધાડાપર બેસાડો. તેમનાં મોંઢાં પૂછડાં તરફ રાખજો અને પછી આખા શહેરમાં ફેરવજો. વળી સર્વે પ્રજાના દેખતાં દરેકને બસે બસે ષટકા લગાવજો, અને સર્વે લોકોને જાહેર કરજો કે “પાછી નિંદા કરનાર નીચ કુશરાંની આવી દશા થશે.” પેલો અમલદાર નમન કરી ચાલતો થતો હતો તેવામાં પાછું તેણે કહ્યું કે “પેલા ખુદા ધમામને મારી હજીર લાવવાનો છે, માટે તે પ્રમાણે શિક્ષા કરી લેતા આવજો.” પેલો અમલદાર હુકમ માથે ચઢાવી ચાલતો થયો, અને હુકમ પ્રમાણે બરાબર અમલ કરવા લાગ્યો.

આ અમલદારના ગયા પછી પાછો વડો વજીર પોતાના ખાજીના તુમાર વાંચવા લાગ્યો. તે કામ ખુદ થયા બાદ તેણે વડા વજીરને પૂછ્યું કે “હવે કંઈ કામ છે!” તેણે જવાબ આપ્યો કે બહાર ઉભેલા અરજદારોની અરજ સાંભળવાની છે માટે હુકમ હોય તો અંદર બોલાવું.” હુકમ થયેથી વજીરે એક પછી એક અરજદારોને નવા સુલતાનની રૂબરૂમાં બોલાવ્યા તેણે તેમની અરજ પર ધ્યાન આપી જોઈતો ઇન્સાફ આપવા માંડ્યો. ત્યારબાદ કેટલી રમત ગમત તથા મોજમોજ ઉઠાવવાનું ચાલ્યું, કેટલાક અમીર ઉમરાવોને ઈનામ આપ્યાં, અને પોતાની ગરીબડી રૈયત પર કોષ્ટ પણ જાતનો જીલમ દરવાની મના કીધી. તેટલામાં વખત થઇ જવાથી ખાત્ર હજીરીએ આવી જણાવ્યું કે “નેક નામદાર! હવે કચેરી બરાબર કરવાને વખત થયો છે માટે આપે તે પ્રમાણે કરવું જોઈએ. ખાણું પણ તૈયાર છે. તેટલામાં પેલા પોલીસનો અમલદાર આવી પહોંચ્યો અને માથુ નમાવી બોલ્યો કે “આપના હુકમ મુજબ બરાબર કીધું છે, અને તેની ખાત્રી માટે શહેરના આગરદાર ગઠસ્થોની સહીઓ લાવ્યો છું. વળી આપના ફરમાન મુજબ ખુદા ધમામને ફેદ કરી લાવ્યો છું. માટે જો આપનો હુકમ હોય તો અંદર બોલાવું.” નવા સુલતાને જણાવ્યું કે “મારે તે બદમાશનું મોટું જોવું નથી, તેને એક તુરંગમાં ફેદ રાખો. વળી તમે જણાવો કે તમે જ્યારે તે લોકોને આવી સખત શિક્ષા કરી ત્યારે શહેરના તમામ લોકો તે વિષે શું બોલના હતા?” પોલીસ અમલદારે જણાવ્યું કે “નેક નામદાર! ફક્ત તેનાં જીવ સગાં સિવાય આખું શહેર એક અવાજે બોલતું હતું કે આ બદમાશોને તેમના શુભોના પ્રમાણમાં ધણીજ એટલી શિક્ષા થઇ છે. આ દરામખોરોએ મોટા મોટા આગરદારોને નાહક બરાબ કયાં છે, બિચારાઓને વગર કારણે આખા શહેરમાં ને દેશપરદેશમાં વગોળ્યા છે, તેમને તો આકાં પણ વધારે શિક્ષા થવી જોઈએ. વળી પેલા ધમામને તો તેનો સગો બાઈજ કહેતો હતો કે “તારાં કર્મનું ફળ તું ભોગવ, હવજી તો નામદાર સુલતાને તારાં પર ધણીજ દયા રાખી.” આટલું બોલી તે અમલદાર બેસી ગયો. સુલતાનના મનની ખાત્રી થઇ કે “રાત્રે તેણે જે વાત કરી હતી તે બરાબર હતી અને તેવા બદમાશોને અવશ્ય શિક્ષા

થવીજ નોંધ્યો. ” ત્યારબાદ દરબાર વિસરજન કરી હુસેનઅલી સુકામે આવવા નીકળ્યો. જેવો તેણે તખ્તપરથી પગ ઉઠાવે કર્યો કે છઠ્ઠીદરોએ ગંભીર અવાજે તેણી પોકારી અને તમામ દરબારીઓ વાંકા વળી વળી સલામો કરી કરી ખુશીના પોકાર કરવા લાગ્યા. આવા હાંમાઠ સાથે તે પોતાના સુકામે આવી પહોંચ્યો.

સુકામે આવ્યા બાદ પેલો ખાસ હજુરો તેને એક ઝોરડામાં લઇ ગયાં જ્યાં એક સુંદર ટેમલની આસપાસ કેટલીક સોનેરી ખુરશીઓ પડી હતી, ઉમદા મેજપર પણ એક ઘણુંજ કીંમતી કપડું બિઝાયેલું હતું, આખો ઝોરડો જરજરાહીરથી ચળક ચળક થઇ રહ્યો હતો. તેની બીતો સોનેરી હતી. અને તેપર કોઇ ચિત્રચિત્ર પુષ્પ જિંદા હતાં. આ સમયે જોઇ હુસેનઅલીની ખુશીને પાર રહ્યો નહિ, કેટલીક વાર સુધી તો તેણે આ સમયે એકી નજરે જોયા કર્યું પછી ટેમલ પાસેની એક ખુરશીપર બિરાજ્યો. જેવો તે ખુરશીપર બેઠો કે તુરત ઘણાજ સુંદર અવાજે મીઠા રાગથી મોહક ગાયનની શરૂઆત થઇ, તેમજ બીજી તરફના કેટલીક બાંદીઓ સોનેરી યાજોમાં જુદી જુદી જાતની પુષ્પ વાનીઓ લાવી મેજપર ગોઠવી દીધી, જે બધી ગરમાગરમ હતી, તેજ વખતે તેની આસપાસ પાંચેક દાસીઓ આવી ઉભી રહી જેમાંની દરેક ઘણીજ ખુબસૂરત હતી, જેમાંની એકને પવન નાખવા અને બેને જમણે પડમે તથા આકાંતી બેને ડાબે પડમે ઉભા રહી ગાયન ગાવા ફરમાવ્યું. જે તેમણે તેજ વખત કરવા માંડ્યું.

આ ખુબસૂરત બાંદીઓએ કેટલીક વાર સુધી મધુર કંઠે ગાયન ચલાવ્યું. ત્યાર પછી તેણે તે દરેક બાંદીનું નામ પૂછવાનું શરૂ કર્યું. પહેલી બાંદીએ પોતાનું નામ શેશનઆગ, બીજીએ ચાંદબીબી, ત્રીજીએ તુરબીબી, ચોથીએ હમીદા અને પાંચમીએ મહેતાબ બતાવ્યું. તે લોદીનાં નામ ઉપર તરફતરફની ખુશ કારક દીકા કરતો હતો. તેથી એવું માલમ પડતું હતું કે તે ઘણો બાંહેધ છે, અને તેથી સર્વે તેની તારીફ કરતાં હતાં. પેલી બાંદીઓએ જોયું કે પાદશાહ ખાઇ રહ્યો. તેથી શુક્રામેને પાણી લાવવા ફરમાવ્યું. જેવું પાણી આવ્યું કે તુરતજ એક બાંદી રૂપાની તાસક ધરી ઉભી રહી, એટલે બીજીએ તેના હાથપર પાણી રેડી હાથ ધોવડાવાનું શરૂ કર્યું, અને ત્રીજીએ હાથ હુમવા માટે રૂપા લાવી આપ્યો. એટલે ચોથીએ તેને પાનપટી આપી. સારખાદ પાંચમીએ એક બીજા ઝોરડાનું બારણું ઉઘાડ્યું. જેવું તે બારણું ઉઘડ્યું કે તુરતજ ખાસ હજુરોએ તેને તે ઝોરડામાં લઇ ગયા કે જ્યાં વળી બીજી પાંચ બાંદીઓ ઉભી હતી. પાદશાહે આ ઝોરડામાં પગ મૂકતાંજ પેલી પાંચે બાંદીઓ તેને મુખારકબાદી આપવા માટે ગાયન ગાવા લાગી. પાદશાહે અંદર દાખલ થઇ ચારે તરફ નજર ફેરવી જોયું તો પેલા ઝોરડા કરતાં આ ઝોરડો તદ્દન જુદી જાતનો હતો. તેની અંદરની વસ્તુઓ પણ પેલાથી જુદીજ તરેહની હતી. વચ્ચે એક ગોળ મેજ ગોઠવી તેની આસપાસ હીરાજડીન સોનેરી ખુરશીઓ ગોઠવી દીધી હતી. તે મેજપર જુદી જુદી તરેહનો ઘણો સુંદર લીસો તથા સુઘો મેવો સોનેરી તાસકોમાં ગોઠવેલા હતા. આ ઝોરડાની સઘળી ખુબી જોયા પછી તે પેલા મેજ આગળ જઇ ખુરશીપર બેઠો. તેની આગળ બીજી પાંચ દાસીઓ કે જે પેલી સઘળી કરતાં પણ રૂપાળી હતી. તે આવીને ઉભી. આ બાંદીઓને જોઇ અમ્મદખાં પાગ્યો. અને તેમનો સુંદર સરોજ (રાગ) સાંભળવાની ઇચ્છાથી તેમને ગાયન ગાવા ઝોર આપ્યો. હુકમ મળતાંજ પોતાના નાજુક હાથમાં વિવિધ જાતનાં વાજાં પકડી પોતાની કુમળી આંગળીઓના ટેરવાએ કરી તાર સમાવી ઘણાજ મધુર સ્વરે અપસરને શરૂ કરી કરનાર ગાયન ચલાવ્યું, જે સાંભળતાજ પાદશાહ ચક્રિત થઇ ગયો. પછી પોતાના હાથે પેલા મેવામાંથી સુંદર મેવો લઇ તેમાંની દરેકને તેમનાં ત્રણ પૂછી પૂછી આપતાં કહેવા લાગ્યો કે “ મારી આંખની કીકી ” મારા હાથની આ દ્રાક્ષ મારી ખાતર ખાઇ બ, અને મારી ખાંસી કીકીને તારા હસ્તા ચહેરાથી હંમેશાં આનંદ આપ ! ” વળી બીજી કે જેનું નામ ‘ હૈયાની હાર ’ હતું તેને એક સરસ સેવજળ આપી કહેવા લાગ્યો કે “ મારી ખાતર આ સુંદર જળ તારા સુંદર મુખમાં મૂકી દે અને મારી નજર આગળ હંમેશાં રહી તારી કોમળ લુગ્મને મારે ગળે લીંટી હાર બનાવ ! ” આ પ્રમાણે દરેકનાં નામ પૂછી તેમના નામનો અર્થ કરી ગમત કરતો હતો, જે કોઇ તમામ બાંદીઓ ખુશ ખુશ થઇ જતી, અને તેની તારીફ કરતાં હતી. ખુદ સુલતાન પણ તેની આવી અધમે-

સતી ગમતી ટીકાથી આનંદ પામતો હતો. ત્યારબાદ તેને ત્રીજા ઝોરડામાં લઇ ગયા. આ ઝોરડામાં પેસતાજ પ્રથમની માફકજ પાંચ બાંદીઓ સામી આવી મુખારકબાદી આપવા માટે ગાયન ગાવા લાગી. બારે તે પાદશાહ અંદર દાખલ થયો. ત્યારે તો આ ઝોરડાની શોખા બેઠેનેજ દીગ થઇ ગયો. પેલા બંને ઝોરડા કરતાં આ ઝોરડો ઘણેજ બપકાદાર હતો. તેની વચ્ચે એક સુશોભિત મેજ હતું, જેનાપર એક હીરાજડીત સુંદર ગલીઓ ખીજાઓ હતો, અને તેનાપર શિરાજના શરાબની બાટલીઓ તથા હીરા જડીત સોનાનાં જમ પડેલાં હતા. અત્યાર સુધી કોઇ પણ ઠેકાણે તેણે આનો સુંદર શગવ જોયો ન હતો, વળી તે શરાબનો ઘણો શોખીન હતો તેથી પોતાના હાથે શીશો તોડી તેમાંથી એક જમ ભરી પોતાની પાસે ઉભી રહેલી બાંદી કે જેનું નામ 'મોતનખીબી' હતું તેને કહેવા લાગ્યો કે “ મારી સલામતીની ખાતર આ જમ તું ઉઠાવી જ. ખરે તારું નામ પાડનારને ધન્યવાદ છે ! કાગળ કે તારા શરીરનું સુંદર રૂપ ખરા મોતીને એક આગુએ મૂકા દે છે ! વળી તારા મુખની અંદરના શ્વેત દાંત મોતીની કીંમતને નજીવી બનાવે છે.” પછી તે બાંદી પેલો જમ હાથમાં લઇ કડાવી ગઈ, અને પોતે ખાંસો ભરી પાદશાહને આપ્યો. પાદશાહ પણ તેની સલામતીને ખાતર તે ઉઠાવી ગયો. પછી બીજી બાંદી કે જેનું નામ ‘નુરમહાલ’ હતું તેને કહેવા લાગ્યો કે “ તારા સુંદર અને નાળુકા હાથે આ જમ ભરા મને આપ કે જે હું તારી સલામતીના ખાતર ઉઠાવી જઇશ. વળી તું મારી સલામતીની ખાતર આ મારા હાથની જમ ઉઠાવી જ. તારું નામ તારા રૂપને બંધબેસતુંજ છે, કારણ કે આખી દુનીઆનું તેજ તારી કાન્તિ આગળ ઝાંખું થઇ જાય છે. ” આ પ્રમાણે દરેકની સાથે પુષ્કળ ગમત કરતો હતો, અને શરાબના જમ ઉઠાવતો હતો જે બેઠેલાં ત્યાં ઉભેલાં સર્વને પુષ્કળ આનંદ થતો હતો. સુલતાન પોતે પણ આ ગમતથી બેદલ મુશી થતો હતો. હવે આ રમતગમતમાં પુષ્કળ રાત ગઈ હતી. તેથી સુલતાનના શીખરી રાખેલા ફરમાન મુજબ મોતનખીબીએ એક જમમાં શરાબ ભરી તેમાં પેલી ગોળીનો બૂકો કરી નાખી દીધો અને પછી તે જમ આ નવા સુલતાનને આપી જવા કહ્યું. વળી તેણે તે વખતે એક એવું તો સુંદર ગાયન ગાયું કે તે ગાયનની લહેરમાંજ તે પેલો જમ ઉઠાવી ગયો. આ ગોળીની અસર તેના શરીરપર એકદમ અસર થઇ. હવે તેની આંખો એકદમ ઉઘથી ઘેરાઈ ગઈ તેથી તેણે પોતાના નોકરને હુકમ આપ્યો કે “ મને જલદી બિઝાને લખવું જોઈએ. ” તેના હાથ પકડી પેલો હજુરો તેને બિઝાનાપર લઇ ગયો અને ત્યાં તે સૂતો તેવેજ ઉઠી ગયો.

હવે ખુદ સુલતાન કે જે અત્યાર સુધી સંતાઇ રહી રૂઢી ગમત ધીરજથી જોતો હતો તે બહાર નીકળ્યો, અને પેલા બોળને બોલાવી હુસેનઅલીને તેના ઘેર જઇ તેના બિઝાનાપર મૂકી આવવા ફરમાવ્યું. તેણે હુકમ મુજબ તે હુસેનઅલીનો સર્વે પાદશાહી પોશાક ઉતારી લઇ તેનો અસલ પોશાક પહેરાવી પેલો બોળને ઉચકીને ચાલ્યો અને ઝપાટાબંધ તેને તેના ઘેર મૂકી આવ્યો. તેણે પાછા આવી પોતે સહીસલામત રીતે મૂકી આવ્યાની ખબર સુલતાનને આપી. ત્યારબાદ સુલતાન સૂઇ ગયો.

આ પ્રમાણે આ ભલા સુલતાને હુસેનઅલી કે જે એક દિવસ સુલતાન થઇ પેલા હુકમા ઇમામને અને તેના સાથીઓને શિક્ષા કરવા ધારતો હતો માટે તેની ઇચ્છા પ્રમાણે સર્વે સવડ કરી આપ્યો હતો, તે ધારતો હતો કે હુસેનઅલીના મનની સઘળી ઉમેદ પાર પડી છે માટે હવે તે સુખી થશે.

હુસેનઅલી પેલી ગોળીનો ઘેનરાં તે ઘેનમાં ઘણીવાર સુધી સૂઇ ગયો. જ્યારે તે ઉઠ્યો ત્યારે દિવસ ઘણો ચઢી ગયો હતો. તેણે ઉઠતાં વારજ જેવું કે “ આ તો માઈ મક્કન છે ! આ તો મારો સહો પોશાક છે ! ” ત્યારે તે ઘણેજ અજબજબ થયો અને ગાંડા જેવો બની ગયો. તે વારંવાર પેલી બાંદીઓનાં નામ દબ દબને બોલાવા માંડ્યો. પણ તેમાંની એકે બાંદી બોલી નહિ ત્યારે વધારે ચીડાઇ ગયો અને ઘણે મોટેથી બુમો પાડવા લાગ્યો. આ બુમો સાંભળી તેની માતા કે જે બીજા ઝોરડામાં બેઠી હતી તે એકદમ દોડી આવી અને પૂછવા લાગી કે “ આ મારા વહાલા બેટા ! તને શું થયું છે ? આટલી મોટી બુમો શા માટે પાડે છે ? ” ડોશીનાં વચનો સાંભળી હુસેનઅલી જુરસાથી બોલી ઉઠ્યો કે “ અરે બુદી ડોશી ! તું બેટો બેટો કોને કહે છે ? તને એટલું પણ ખાન નથી કે આતો નામદાર સુલતાન છે ? ”

ડોશીએ જણાવ્યું કે “હું તનેજ મારા બેટા કહી બોલાવું છું, કેમ તારું નામ હુસેનઅલી નહિ !” તેણે જવાબ આપ્યો કે “અરે નાદાર ડોશી તું જરા વિચારીને બોલ ! નહિ તો હમણાજ ધરીન શિક્ષાએ પહોંચાડીશ. હજુ સુધી તો તું નામદાર સુલતાનને પણ ઓળખતી નથી ! હું તારા બેટા નથી પણ બસરાને સુલતાન છું !” ડોશીએ જણાવ્યું કે “મારા વત્તાલા બેટા ! તું યુવ રહે, જા આ વાત સુલતાન જાતે સાંભળશે તો તને બારે શિક્ષા કરશે. વળી આપણું આડોશીપાડોશીમાંથી કોઇ સાંભળી જશે તો તને દીવાનો ગણી કાઢશે તેનું તને બાન કેમ નથી ?” હુસેનઅલી ધણે ચીડાઈ ગયો અને જુરસાથી બોલી ઉઠ્યો કે “અરે દિવાની ડોશી ? તારું મગજ ફરી ગયું છે. મને તું જેમ ધારે છે તેમ હું કંઈ દિવાનો નથી. હું સાચે સાચું કહું છું કે હું પોતેજ આ શહેરનો સુલતાન છું, માટે તારું બોલવું બંધ કર.” હવે ડોશીને ખાનરી થઈ કે “મારા બેટાનું મગજ ફરી ગયું છે” તે તેને ઠેકાણે લાવવા માટે પોતાના ધરની તમામ નિયાતનીઓ આપી બોલી કે “જે મારા બેટા ? તું રાજ સુવે છે એ ઝોરડો આ એક બીજો ? જે આ તારો ખાણું લેવાનો ઝોરડો, આ તારું દિવાનખાનું, આ તારી ખુરશીઓ, મેજ, પુસ્તકો, આ રસોડું, આ મારે સુવાગો ઝોરડો, આ આપણી વસ્ત્રોએ જે, તું જાન્યો છે ત્યારથીજ આ સધળી ચીજોનો સારી પેઠે અનુભવ કરે છે તોપણ આજે તું તેને કેમ ભૂલી જાય છે ? મને લાગે છે કે તને કોઈ સેતાનનો ઝપાટો લાગ્યા છે ! માટે તું ધીરજ ધરી તારા મનના નકામા તુરજાને કાઢી નાખ, હું પુઢાની ખાતર કહું છું કે તું મારા બેટા હુસેનઅલી અને હું તારી ખુદી માતા ફાતમા છું. કેમ હવે તું સમજ્યો કે નહિ ?”

પોતાની માતાએ જે કહ્યું હતું તેપર કેટલીક વાર સુધી વિચાર ચલાવી તે બોલ્યો કે “તમારું કહેવું ખરું હોય એમ લાગે છે ! હવે મને કંઈક બાન પાપ છે કે આજ મારું ધર અને આજ મારા ઝોરડો છે. મારું નામ પણ હુસેનઅલી છે.” તેની ખુદી માતા ફાતમાએ ધાર્યું કે “મારા દીકરાનો વહેમ હવે જતો રહ્યો. તેને કંઈક ખરાબ સ્વપ્ન આવ્યું હશે માટે તેની આવી ખુરી અસર થઈ હશે. તેથી ખુશ થઈ ગઈ. અને ધણી આતુરતાથી પોતાના દીકરાને સ્વમની હકીકત પૂછવા લાગી. હુસેનઅલી એકદમ પાછો ચીડાઈ ગયો અને બોલ્યો કે “અરે નાપાક ડાકણ ! તું શું બકે છે ! તારું મગજ ઠેકાણે નથી ! સ્વપ્ન કેવું ને કંઈક શું ? હું જાતે નામદાર સુલતાનજ છું. તું કોઈક હગારી છે અને મને તારો દીકરો કરવા માગે છે ? ચાલ, ચાલી જા અહીંથી ? નહિ તો મારાખાઇશ. ફરીથી આવું કદી પણ બોલતી ના !” વિચારી ફાતમા તો આ શબ્દો સાંભળતાંજ ગમરાઈ ગઈ, અને ધણીજ નરમાશથી બે હાથ બેઠી બોલી કે “મારા ખ્યારા બેટા ? પુઢાની ખાતર તારી જીભને કંપજમાં રાખી તારું આવું અપરિત બોલવું બંધ કર ? નહિ તો તારી ઉપર જબરી આશ્રત પડશે ? ગઈ કાલેજ આપણા મહોરજાના પેલા હુઝ્યા ધમામને અને તેના ચાર દુધ સાથીઓને સુલતાને પકડી મંગાવી ધણીજ સખન શિક્ષા આપી છે ! નામદાર સુલતાનના છુપા જાસુસો શરૂ રહે છે તે જો તારા વચન સાંભળી જશે તો પછી તારી શી દશા થશે તેનો વિચાર કર !” હુસેનઅલી એકદમ ચીડાઈ ગયો અને બોલી ઉઠ્યો કે, “અરે બેવકુફ ડોશી ! તને ક્યાં ખબર છે ? તે હુઝ્યાઓને સાક્ષી કરનાર મારા સિવાય બીજો કોણ હશે ? મેંજ પોલીસના મુખ્ય અમલદારને મોકલી શિક્ષા કરાવી હતી. હવે મારી પક્ષી ખાતરી થાય છે કે હું પોતેજ સુલતાન છું ! અને તે ખુદીએ મને અત્યાર સુધી નાહક છેતર્યો ! આ નાપાક જંગલી ડોશી ! તારે આ પ્રમાણે જુદા ઢોંગ કરવામાં શો સ્વાર્થ છે તે હું સમજી શકતો નથી ! ખચીત તારા આ અપરાધ માટે તને બારે સજા કરવી જોઈએ. તું બેરીકર રહે, હું હમણાજ પોલીસ અમલદારને મોકલી પેલા હુઝ્યા ધમામની જે દશા કરાવી તેજ દશા તારી કરાવું છું.” વિચારી ફાતમા તો એવું ધારતી હતી કે “આ બીના તેની જાણમાં નહિ હોય માટે કદાચ આવી સખત ધમકી જોઈ તે ડરી જશે અને પોતાતું બોલવું બંધ કરશે.” પરંતુ તે પોતાની ધારણામાં તદ્દન નિષ્ફળ નીવડી. હવે તેની પક્ષી ખાતરી થઈ કે તેનું મગજ ખરી ગયું છે. પોતે શું કરવું તે તેને સૂઝ પડી નહિ તેથી નિરાશ થઈ પેકિંગમાં મૂકી રડવા લાગી. તેના રૂદનથી તેનો બેટો જરાએ નરમ ન થતાં ઉલટો વધારે ચીડાઈ ગયો.

અને ખૂબ પાડી ઉડ્યો કે “ અરે હજુ સુધી કેમ કોઇ આવ્યું નથી ! મારે દરબારમાં જવાનો વખત થઇ ગયો છે, વળી મારે આ નિમકહરામ ડોશીને તેના ફરેલા યુનવાની શિક્ષા કરવી છે. શું બધા દરબારીઓ હરામખોર થઇ ગયા છે, મને આ મકાનમાં કોણ લાવ્યું ? મારો મહેલ અને બાંદીઓ ક્યાં ગઇ ? આ પ્રમાણે અનેક સવાલો ઉપરજાપરી કરવા લાગ્યો; પરંતુ એકનોએ જ્યારે જવાબ ન મળ્યો ત્યારે નિરાશ થઇ કોચપર આડો પડ્યો. તેની બુદ્ધી માતા કાતમા કે જે અત્યાર સુધી ચુપ ખેસી રહી મુઠ્ઠી મુઠ્ઠી રડતી હતી તે પોતાના છોકરાને તદ્દન નિરાશ થયેલો જોઇ ધીમેથી બીતી બીતી બે લી કે “ જો મારા દીકરા ! તું ખરેખરો બાદશાહ હોત તો તારી સેવામાં કેટલાએક નોકર-ચાકરો તથા અમીર-કમરાવો હાજર થયા હોત ! તે આટલી બધી બુમો પાડી પણ એક પણ આવ્યું છે ? તેપરથી તું તારા દિલમાં વિચાર કે તને સુલતાન કેવી રીતે ધારવો ! ” હુસેનઅલી પાછો ચીડાઇ ગયો અને બોલી ઉડ્યો કે “ અરે નાપાક ઓરત ! તું હજુ પણ કયુલ કરતી નથી ? ગઇ કાલે જ મેં મારા કાજને તેની સારી નોકરી બદલ પાંચસે સોતાના સિક્કા ધનામ આપ્યા છે ! મારા ખાસ દાનુરિને એક હજાર સિક્કા આપ્યા છે ! મોતીના ઝુમ્પા આપી મેલતખીખીને મારે હાથે જામ પાચો છે ! તે સિવાય મેં હજારો કામ કર્યા છે ! જા તું જઇ તમામ કર ! પછી મારી સામે લવારો કર ! પોતાના દીકરાને આવી રીતે બેધડક બોલતો જોઇ ડોશી નાસીપાસ થઇ, અને આમ શાથી થયું તે સમજી શકી નહિ. તેથી અકળાઇ ગઇ અને મોટેથી રડવા લાગી. તેના રડવાથી હુસેનઅલી એકદમ ચીડાઇ ગયો અને તેની ખાતરી થઇ કે આ ડોશી મને છેન-રવા માટે જ આવ્યા જુદા ઢોંગ કરે છે માટે તેને ધટીત શિક્ષા કરવી જ પડશે, તેથી પોતે એક લાકડી બધ બિચારી ડોશીને સપાટા દેવા લાગ્યો અને પૂછવા લાગ્યો કે “ બોલ ! હવે હું કોણ છું ? સુલતાન ખરો કે નહિ ? ” ડોશી પોતાના દીકરાને નરમાશથી કહેવા લાગી કે “ તું મને શા માટે મારે છે ? શું હું તારી જનેતા નહિ ? તારી જનેતાને પણ તું ભૂલી ગયો ? અરે ખુદા તે મારાપર આટલો બધો મનુષ્ય શા માટે કર્યો, તે કંઇ સમજતું નથી ! ”

ડોશીની રડાકુટથી તેમ જ લાકડીના ઝપાટાના અવાજથી આડોશીપાડોશી દોડી આવ્યાં. બધાં આડોશીપાડોશીએ આવી તેના હાથમાં મહા મુશીબતે લાકડી ખુચારી લીધી. એક જણે તેને ખૂબ મળ્યુતીથી પકડ્યો, અને બીજો તેના હાથપગ બાંધ્યા. આ પ્રમાણે હુસેનઅલીને મળ્યુન હોરડાથી બાંધી લીધો, અને ડોશીને કહેવા લાગ્યા કે “ તમે આને છોડશો નહિ ? તે તદ્દન ગાંડો થઇ ગયો છે ! માટે જો તમે છોડશો તો તમને મારી નાખશે. ” પેલા પાડોશી પોતપોતાને ઘેર ગયા, અને થોડીવાર પછી તેમાંથી બે ચાર આદમી તેની ખજર કાઢવા માટે આવ્યા, આ વખતે હુસેનઅલી કંઈક નરમ હતો તેથી તે પાડોશીઓને એક બોલ્યો કે “ તમને આ શું સૂઝયું ? તમારી બુદ્ધી માતાને વગર વાંકે આટલો બધો માર માર્યો એ કેવો અન્યાય ? આપણા શત્રુમાં પણ માયાપત્ની સેવા કરવાના ફરમાન છે, તેને બદલે તમેએ તો લાકડી લઇ સેવા બજાવી ! ” હુસેનઅલી પાછો ચીડાઇ ગયો અને બોલી ઉડ્યો કે “ ખેસ ખેસ ટાલવા ! તું પણ હરામખોર છે ! મને ઝોળખતો નથી કે ? હું કંઈ હુસનઅલી નથી ! હું તો આ શહેરનો નામદાર સુલતાન છું ! જો તને ખબર ન હોય તો યાદ રાખ હું હમણા તને પણ ખબર પાડીશ ! મારા જેવા પાદશાહની સામે તું આવી ગેઅબ્બી ચલાવે છે કે ? પેલા પાડોશીઓની ખતરી થઇ કે હુસેનઅલી દીવાનોજ થઇ ગયો છે અને તે એકદમ ટેંકણે આવે તેમ લાગતું નથી, તેથી તેઓ તેની માતા શાતમાને કહેવા લાગ્યા કે “ તમે જાને વૃદ્ધ છો, ઘરમાં બીજો કોઇ માણસ નથી, અને તમારે છોકરો તદ્દન હાથથી ગયો છે માટે વખતે તમને મારી ખેસશે, માટે જો અમારું કહેવું માનો તો તેને ગાંડાની હોરખીટાલમાં મોકલી દો, ત્યાં તેની બરાબર ચાકરી થશે, તેમજ દવા થશે, જેથી ઘોડા દિવસમાં તે તદ્દન સારો થઇ જશે. તમે રોજ ખજર કાઢતાં રહેજો, ” ડોશી અકળાઇ ગઇ હતી, અને તેને શું કરવું તે સૂઝતું ન હતું માટે તેણે તે સલાહને માન આપી તેમ કરવા કયુલ કર્યું. તેથી બે જગ્યા તે દરખીતાલમાં દોડી ગયા અને ત્યાંથી પોલીસના બે સિપાઇઓને બોલાવી લાવ્યા. તેમની પાસે બેડી તથા આગક પણ હતી.

હુસેનઅલી પોલીસના અમલદારને જોઇ બોલ્યો કે “ અરે હરામખોરા ! તમે અત્યાર સુધી ક્યાં ગયા હતા ? તમારા નામદાર સુલેતાનને આ ખુદી ડોશી તથા આ બદમાશ લોકો ક્યારનાં સતાવે છે તે શું તમારી ધ્યાનમાં નથી કે ? ચાલો, એકદમ આ સર્વને દરબારમાં લઇ જાઓ ! હું પણ દરબારમાં આવું છું ! ” પેલા અમલદારોએ જવાબ આપ્યો કે “ અમે આપના હુકમને માન આપી તામે ક્ષમા છીએ, પરંતુ તે હુકમ બળવાના અગાઉ અમારે આપને માન આપવું જોઇએ. ” આ પ્રમાણે બોલી આગળના સખત ગપાટા લગાવી દીધા. હવે બિચારો હુસેનઅલી કંઈક નરમ પડી ગયો. તે એકદમ ઉઠ્યો અને તેના હાથમાં ખેડી ધાલી સિપાઓ તેને લઈ ચાલ્યા. બિચારી ડોશી રહતી કકળતી થોડે સુધી તેની પાછળ પાછળ ગઈ છેવટે નિરાશ થઈ પાછા વળી રસ્તામાં હજારો લોકો જોવાને એકઠાં થયાં. તેમાંથી કેટલાક તેને ગાંડો ગાંડો કહી ચીડાવવા લાગ્યા, કેટલાક છૂટા કાંકરાં ફેંકવા લાગ્યા, આ પ્રમાણે ડેક ધરપીટાલ સુધી ચાલ્યા ક્યું. ધરપીટાલમાં લઇ ગયા બાદ તેને વડા હકીમ આગળ રજુ કરવામાં આવ્યો. તેણે તેને બરાબર તપાસી જોયો તો તેને ગાંધા-ધનું એક પણ ચિન્હ માલમ પડ્યું નહિ, તેથી તેણે તેને એક ખુરશીપર ખેસાડી તેના હાથ પગની બેંડીઓ કાઢી નખાવી. પછી બોલ્યો કે “ ભલા માણસ તમે અહીં કેમ આવ્યા છો ? તમારે જે કામ હોય તે ખુશીથી કહો ! ” હુસેનઅલી બોલી કહ્યો કે “ હું સુલતાન છું તેમ છતાં આ બદમાશો નાકયુલ થઈ મને દિવાનો કરાવે છે ને માર મારે છે. ” આ શબ્દો રહી પોતે ગમ કાશે પાદશાહ તરીકે હોઈ કેવી સત્તા ચલાવી હતી તે બધી કહી બતાવી. આ સંધળી હકીકત જાણી હકીમને ઘણી અજબગજ લાગી. ઘણા અનુભવી અને સમજીદુ હોવાથી બોલ્યો “ તમારે કહેવું તદન વ્યાજબી છે, પરંતુ હાલમાં તમારી પાસે કંઈ પણ પાદશાહી સત્તા નથી. તેથી મને લાગે છે કે તમે તેની આગવી રાત્રે જે વેપારી સાથે ખાણું લીધું હતું તે વેપારીએ તમારાપર કંઈ જાદુઈ અસર કરી હોય તેમ લાગે છે. કદાચ તમે ખરેખરા પાદશાહ હશો તોપણ હાલ તમારી પાસે કંઈ પણ અપત્યાર નથી તેથી તમારો હુકમ કોઇ માનશે નહિ અને સંઘળા લોકો તમને દિવાનો ગણી માર મારશે, માટે તમે હમણા તો હુસેનઅલી તરીકે જ રહો તો સાફ, નહિ તો આ પોલીસના અમલદારો તમને સખત માર મારશે, ” હકીમના કહેવાની ઘણી સારી અસર થઈ. હુસેનઅલી મારવા અકળાઈ ગયો હતો, વળી તેની પાસે કંઈ પણ સત્તા ન હતી; તેથી હકીમની સલાહ પ્રમાણે ચાલવા કમુલ થયો, જેથી હકીમે તેને પોતાને ઘેર જવાની રજા આપી. હકીમે તેને જતી વખત જણાવ્યું કે “ તમને કદાચ રસ્તામાં લોકો ચીડાવશે તોપણ તમે એક અક્ષર પણ બોલશો નહિ. નહિ તો પાછા પોલીસના ત્રાસમાં આવશો. ” પછી પોલીસ અમલદારને બોલાવી કહ્યું કે “ આ માણસને તેના ઘેર સહીસલામત મૂકી આવો. તે હવે તદન સારો થઈ ગયો છે. જેને રસ્તામાં તેને કોઇ પણ ચીડાવે નહિ. નહિ તો પાછો દિવાનો થઈ જશે. ” પોલીસનો અમલદાર બરાબર જાણતાથી સહીસલામત તેને તેના ઘેર મૂકી આવ્યો. હુસેનઅલી ઘરમાં પેસતાં જ પોતાની ખુદી આપાને પગે લાગ્યો અને બોલ્યો કે “ મારી વહાલી માતા ! મેં તારી પ્રત્યે ગેરવ્યાજબી જીલમ મુજબો છે માટે મને ક્ષમા આપજે, હું હવે પછી કોઇ પણ વખત આવી ખરાબ વર્તણૂક ચલાવીશ નહિ. મને મારા કામનો બહુ પસ્તાવો થાય છે. હુસેનઅલી પાછો આવ્યાની વાત જાણી તેનાં તમામ આડોશીપાડોશો દોષ આવ્યાં તે સર્વને તેણે બે હાથ જોડા જણાવ્યું કે “ મારી ખેમાન અવસ્થામાં મેં તમારા પ્રત્યે જે કંઈ ખરાબ વર્તણૂક ચલાવી હોય તે સર્વની મારી આપશે. તમારા જેવાં બધાં પાડોશીને મેં નાહકું હુમ્મ દીધું તેથી મને ખુબ લાગણી થાય છે. ” આ બધું જે થયું તેનું કારણ શકત એક ઘણી જ અજબગજ બનેલું વિચિત્ર સ્વપ્ન જ છે ! જે આવું સ્વપ્ન બીજા કોઈને આવે તોપણ હું ખાત્રીથી કહું છું કે તેની કશા પણ મોરા જોડી જાય ! ” હુસેનઅલીને આ પ્રમાણે બોલતા સાંભળી તેની માતા તથા કવે પાડોશીઓ ઘણાં ખુશી થયાં. અને પેલા હકીમનાં ઘણાં જ વખાણ કરવા લાગ્યાં. તેની કમતી તારીફ કરતાં કહેવા લાગ્યાં કે “ આટલી થોડી મુદતમાં બહુ અસર કરતાર અત્યંતારીક કશા તો આની પાસે જ જોઈ ! ” તેની માતા બોલી “ મારા ખાસ મેટા ! તને સારી રીયાતમાં આવેલા જોઈ હું ઘણો ખુશ થાઉં છું ! જાણે તું નવે જન્મે આવ્યો એટલો બધો

મને આનંદ થાય છે. મને લાગે છે કે પરમ દિવસે તારી સાથે જે વેપારી ખાણું ખાવા મેળે હતો, તે તારા ઓરડાનું ખારણું બંધ કર્યા વગર જતો રહ્યો હતો, જેથી કોઈ સેતાન અંદર દાખલ થયો હશે !” હુસેનઅલી મોલ્થો કે “ હશે મને તેમ હોય પણ મારે અવશ્ય ખુદનો ઉપકાર માનવો જોઈએ. હું તે ભલા હકીમનો ગુણ કદી પણ નહિ ભૂલી જાઉં. ” એમ કહી બંસે સોનાના સિક્કા લઈ તે જતે તેને ત્યાં જઈ અતિ આગ્રહથી આપી આપ્યો. ત્યાર પછી પાછી હુસેનઅલીએ પહેલાંની માફક પોતાની મોજમજ ચલાવી.

હવે એક દિવસ તે ત્રિશીસતરીના પુલ આગળ પરદેશી પરાણાની રાહ જોતો હોયો હતો, તે વખતે દૂરથી એક વેપારીને જોયો, આ વેપારી જેમ જેમ પાસે આવતો ગયો તેમ તેમ તેણે તેનું ચારી ધારીને જોયો તો જોઈ તેની ખાતરી થઈ કે “ જે વેપારી મારા ઓરડાનું ખારણું મારા ના કબ્જા છતાં ઉઘાડું મૂકી ચાલ્યો ગયો હતો તેજ આ છે, તેના લીધે મને ઘણું દુઃખ ખમવું પડ્યું છે, માટે હવે હું તે નાપાકનું મોઢું પણ જેવા ખુશી નહીં. ” તેથી પેલો વેપારી જ્યારે છેક નજીક આવ્યો ત્યારે પોતે અવળું મોઢું ફરવી ઉભો રહ્યો. આ વેપારી કે જે ગમનનો ઘણો શોખીન હતો, અને તેણે હુસેનઅલીને સુલતાન બનાવી ગમત કરી હતી તે સુલતાનજી હતો. આજે તેણે એમ ધાર્યું કે “ મારી ગમતથી બિચારા હુસેનઅલીને પુષ્કળ દુઃખ પડ્યું છે માટે તેનો યોગ્ય બદલો આપવો અને ગમત કરવી, તેથી પાછો વેપારી બની નીકળ્યો હતો. જ્યારે હુસેનઅલીએ મોઢું ફરવું ત્યારે આ વેપારી બીજે પડામે જઈ મોલ્થો કે “ મારા ખારા હુસેનઅલી! હું તને આટલો બધો ચાહું છું તે તું કેમ મારી સાથે આવી વર્તણૂક ચલાવે છે ? હું તું મને ભૂલી ગયો ? આપણે તે દિવસે ખાણું લઈ પુષ્કળ ગમત ઉઘાડી હતી તે તને યાદ નથી ? ” હુસેનઅલી મોલ્થો કે “ હું તને ઝાળખતોએ નથી અને ઝાળખવાની જરૂર નથી, માટે મહેરબાની કરી તું તારે મને ચાલ્યો જ, મને નાહક સતાવ નહિ ! ” આ વચનો સાંભળી જે બીજો કોઈ સુલતાન હોત તો તે અવશ્ય શરૂસે યાત, પરંતુ આ મરકરો ને ગમતી સુલતાન તો ગમત નાનવા લાગ્યો. તે મોલ્થો કે “ ખરી યાત છે, હવે મને યાદ આવે છે કે “ તમારા નિયમ એવો છે કે એક વખત જેની સાથે ખાણું લીધું હોય તેની સાથે ફરીને કદી પણ લેવું નહિ, માટે તમે આ પ્રમાણે ચાલતા હશે ! બસે તેમ કરો, તેમાં મને દરકાર નથી, પરંતુ મારી વર્તણૂકથી તો તમે ખુશી છોને ? ” હુસેનઅલી એકદમ ચીકારા ગયો; અને મોલી ઉઠ્યો કે “ તારા જેવા નાલાયક માણસ સાથે હું એક શબ્દ પણ બોલવા માગતો નથી, માટે તું જલદીથી ચાલ્યો જ. ” પેલો વેપારી મોલ્થો કે “ અરે બહા માણસ ! તમે આમ શા માટે કરો છો ? તે મારાથી સમજાતું નથી. મને લાગે છે કે મારા ગયા પછી તમારા પર કંઈ બારે આકત પડી હશે, જેથી મારી તરફ ચિકાર બતાવો છો, પરંતુ જે આમ હોય તો હું ખાતરી કહું છું કે હું હમેશાં તમારું બહુ દુઃખું છું. મેં તેજ દિવસે તમને એક બાખમાં બનતી મદદ આપવા કબુલ કર્યું હતું. અને તેથીજ આજે તમને તેમાં મદદ કરવા હું આવ્યો છું માટે મને તમારે ત્યાં લઈ જાઓ ! ” હુસેનઅલી મોલ્થો કે “ તે લુચ્ચાઓને તો ખુદાની મહેરબાનીથી મેં બીજેજ દિવસે શિક્ષા કરી હતી ? પરંતુ તમે મારું ખારણું ના કબ્જા છતાં ઉઘાડું મૂકી ચાલ્યો ગયા તેથી મારા પર જે જુલમ ગુજર્યો તે બેહદ છે. ” એમ કહી તે રડી પડ્યો. વળી પાછો મોલ્થો કે “ આટલાજ માટે હું તમને મારે ઘેર તેડી જવા અથવા તમારી સાથે સંબંધ રાખવા ખુશી નથી. ” પેલો વેપારી મોલ્થો કે “ તમારા પર જે કંઈ જુલમ થયો તેને માટે મારા પર દોષ મૂકવો એ તમારા જેવાને લાયક નથી. હું ખાતરી પૂરક કહું છું કે હું હમેશાં તમારા ભલાને માટેજ પ્રયત્ન કરું છું, માટે આજે મને તમારે ઘેર તેડી જાઓ, અને પાછી મારી સાથે ગમત ઉઘાડો. પરંતુ ત્યાર પહેલાં તમે તમારા પર ગુસ્સેલા જુલમનું વધારાસ્થિત બ્યાન મને કહી સંભળાવો, જેથી તમારા દુઃખમાં હું બનતી મદદ કરીશ. ” બસે હુસેનઅલી વેપારીના આવા શબ્દોથી તેને પોતાનો મિત્ર જાણી બધી હકીકત કહેવા લાગ્યો કે જે હકીકત અક્ષરે અક્ષર તે વેપારી-વેશી આવેલા સુલતાનના જાણવામાં હતી. સુલતાનને તેની હકીકત સાંભળી દયા આવી. વળી હુસેનઅલીને પોતાના બંડામાં પડેલાં આમકાના ધામ બતાવ્યા જે જોઈ તેને ઘણીજ દયા આવી. અને બગલાગીરી લઈ

મોલ્લો કે “ખરેખર ખારણું ઉઘાડું મૂક્યું તેથી તમારાપર અતિયથ જુલમ મુજબો છે! અને તેને માટે મારી આપણો, અને તમારા ત્યાં આજે લઈ જશો. મારી જૂલને માટે મને બહુ પસારો પામ છે.” હુસેનઅલી મોલ્લો કે “તમે ખારણું ખંધ કરી જવાનું વચન આપો તોજ હું તમને મારી સાથે નેહી જઈ, કારણ કે મને ફરીથી આવું અસહ્ય દુઃખ ખમવું ન પડે.” પેલા વેપારીએ તે પ્રમાણે ચાલવા વચન આપ્યું. તેથી હુસેનઅલી તે વેપારીને લઈ પોતાને મુકામે આવ્યો. આ વખતે એક સાંજ પડવા આવી હતી, તેથી, તેણે પોતાની માતાને બત્તી લાવવા કહ્યું જેથી તેની માતાએ બત્તી લાવી મૂકી. ત્યાર પછી મેજ સાફ કરી તેના એ પડમે બે ખુશીઓ મૂકી, જેપર તે બંને જગ્ય બેઠા. ત્યારબાદ ડોશીએ ગરમાગરમ ખોરાક લાવી હાજર કર્યો. બંને જણાએ સારી રીતે ખોરાક ઉઠાવ્યો. ત્યારબાદ ડોશીએ મેવો તથા શરાબ લાવી હાજર કર્યો. બંને જણાએ પુષ્કળ રમનગમનની સાથે તે ઉઠાવવા માંડ્યો. પેલા વેપારીએ જેવું કે હુસેનઅલી શરાબની ધુનમાં ગરાબર આવ્યો છે ત્યારે તેણે ધીમે રહીને પૂછ્યું કે “કેમ બાઈ! તું શાદી કરી કોઇની સાથે પ્યારમાં જોડાયો છે કે નહિ? જો પ્યારમાં જોડાયો હોય તો તારી દિલદાર દેખાતી કેમ નથી?” પોતાના પરોણાને એક વેપારી જાણી હુસેનઅલી મોલ્લો કે “ના બાઈ, હું હજી સુધી તેવો કંઈમાં લપટાયો નથી, અને તેમ હાથે કરીને બેઠીમાં પડવા મારો વિચાર પણ નથી. હું લક્ષ કરી નેનો સુલામ થવા ઇચ્છા રાખતો નથી. ફક્ત તમારા જેવા લાયક દેરતો સાથે રમતગમત કરતી, અને તરેહ તરેહના પદાર્થો ખાવાપીવામાં આનંદ માનવો એટલીજ મારી ઇચ્છા છે! અને સ્વાભાવિક રીતેજ સ્ત્રી જનપર વિકાર છે!” પેલા વેપારીએ જણાવ્યું કે “શું ત્યારે તમે તમારી આખી જીંદગી આજ પ્રમાણે ગુમારવા માગો છો કે?” તેણે જવાબ આપ્યો કે “હા, પ્રથમ તો એજ ઇચ્છા હતી, પરંતુ હાલ તો તે દિવસે સ્વપ્નમાં જે ખુબસુરત બાંદીઓ જોઈ હતી તેમાંની એકાદ બાંદી સાથે લગ્ન કરવા મારી ઇચ્છા થાય છે! હું ધારું છું કે તે ખુબસુરત બાંદીઓથી હું મારી મેજબૂમ પુરતી રીતે ભોગવી શકું! પરંતુ નામદાર સુલતાનના મહેલ સિવાય અગર મોટા મોટા કોઠાપતિ શાહમરાના ઘર સિવાય બીજે કોઈ સ્થળે પણ તેવી બાંદીઓ મળતી મુશ્કેલ છે, અને જ્યારે તેમજ છે તો મારા જેવા ગરીબે તે વાત બાજુપર મૂકી પોતાના મિત્રોની સાથે શરાબના જામ ઉઠાવી આનંદ માનવો તે બધારે બહેતર છે, એમ ધારી મેં સયુરી પકડી છે, હું તે સિવાયની બીજી સાધારણ ઝોરતોને તો વિકાઈ છું, અને માનું છું કે તેવી નાલાયક ઝોરતોની સાથે પ્યારમાં જોડાઈ હાથે કરી પોતાની જીંદગી બગાડવી નહિ. એમ કહીને તેણે એક શીશી હાથમાં લઈ જામ ભરી તે ઉઠાવી, અને બીજી સુલતાનને આપતાં કહ્યું કે “તું પણ આ જામ પી જા, અને આજની સુંદર રાત્રીને આગળ ચાલવા દે!” હુસેનઅલીના હાથને માન આપી સુલતાન પેલા જામ ઉઠાવી જતાં મોલ્લો કે “અફસોસ છે કે તારા જેવો શોખીન માણસ આવી રીતે પોતાની જીંદગી એકાંતપણામાં ગુમારે છે.” હુસેનઅલી મોલ્લો કે “હું આવી એકાંત જીંદગી ભોગવું છું તેથી મને કંઈ પણ અડચણ પડતી નથી. કેમકે મારી મૈત્રી મારી લાજરીમાં હોય તો તેના પ્યારથી જેટલું મને સુખ મળે તેટલુંજ તેના ખરાબ સ્વભાવથી અગર ખુરી ચાલથી દુઃખ થયા વગર રહે નહિ.” સુલતાને જેવું કે રસ સારો જામ્યો છે ત્યારે તે મોલ્લો કે “તું દિલગીર ના થા, મારાપર વિશ્વાસ રાખ, હું તને એક એવી તો ઝોરત આણી આપીશ કે જેનાથી તું સંપૂર્ણ મેજબૂમ ભોગવવા લાગશાળી થઈશ. તે તારા વચનને આલિન રહી તને કંઈ પણ દુઃખ આપશે નહિ!” એમ મોત્રી તેણે એક જામ પોતાના હાથમાં લઈ તે ભરી અને પંજી પેત્રી બૂટી અંદર નાખી તેને પી જવા આપી મોલ્લો કે “બે આ જામ તું તારા દેરતની સલામીની ખાતર પી જા.” હુસેનઅલી તે જામ હાથમાં લઈ ગગડાવી ગયો. આ બૂટીની અંદર એટલી તો જલદી થઈ કે હુસેનઅલી ઉઘવી થઈ ગયો અને તુરતજ ટેબલ પર માથું નાખી દઇ લઈ ગયો તુરતજ સુલતાને પોતાના સુલામને મોલાવી આગળની માંદક પોતાના મહેલમાં લઈ જવા દરમાવ્યું.

પેલા સુલામ હુસેનઅલીને પોતાની ખાંધપર મૂકી આજતો યથો, સુલતાન પણ ખારણું ખંધ કરી તેની પ્રાજ્ઞ પાઞ્જ ચાલ્યો, અને ગુપ્ત રસ્તે યથ પોતાના મહેલમાં સહીસલામત પહોંચી ગયા. ત્યાં ગયા

પછી હુસેનઅલીને પાદશાહી પોશાક પહેરાવી પેલા સુંદર મિહાનાપર સુવાડ્યો અને અગાઉની માફક સર્વેને તેના કુકમમાં રહેવા દરમ્યાની સુલતાન પણ સુતાને માટે બીજા ઝોરડામાં ગયો. જતી વખતે પોતાના ખાસ હજીરીને જણાવ્યું કે ‘પ્રથમ મને જગાડી પછી તે માણસને જગાડવો.’ આ પ્રમાણે સર્વે વાતનો બદલાવ કરી દીધો. બરાબર વખતે સુલતાનને કહાડવામાં આવ્યો જેથી તે પોશાક પહેરી ગમત જેવાની ખાતર પેલા ઝોરડામાં એક ખુણે સંતાઈ પેઠો.

જ્યારે સવાર પડી ત્યારે હુસેનઅલીને જગાડવાની ખાતર તમામ બાંદીઓ તથા નોકર ચાકર અને ખોળાઓ આવી હારખંધ હાજર થયા, અને તેમાંથી કેટલીક બાંદીએ પોતાના મધુર સ્વરથી વાજીંત સાથે સુંદર ગાયન ચલાવ્યું, જેના અવાજથી નેમજ ભૂરીની અસર નરમ પડવાથી ને જગી ઉઠ્યો, અને પોતાની આંખ ઉઘાડી ચારે તરફ જોવા લાગ્યો તો તેજ દિવસે જેથેલો મહેલ, બાંદીઓ, નોકર-ચાકર વગેરે સર્વે આંખેહુલ નજરે પડ્યું. આ પ્રમાણે આજે પણ વિચિત્ર દેખાવ નજરે પડવાથી તેની ખાતરી થઈ કે આ કામ તો પેલા બદમાશ વેપારીનુંજ છે. કંઈ સ્વપ્ન નથી, અને તે પોતાની ગમત ખાતર મને નાહક દુઃખી કરે છે, તેની પાસે કંઈ પણ ઇલામ હોવો નોંધએ તેના પ્રતાપથી તે આવી વિચિત્ર રચના કરે છે. આમ ધારી તે મોટેથી બોલ્યો કે “ઝો નાપાક કુતરા ! મેં તારીપર વિશ્વાસ મૂકી તને મારે ઘેર લઈ જઈ મારી સાથે ખાણું આપ્યું તેનો તું આવેજ બદલો આપે છે કે ? આમ કરવાથી તને જરા ગમત મિલાવ બીજો શો લાભ છે તે મને જણાવ ? તે’ મને પહેલી વખત જે દુઃખ આપ્યું છે તે મારા મગજમાં હજી તાજી છે, તે દરમ્યાન તે’ વળી આ શો ગજબ ગુમર્યો છે ? કદાચ તે’ મને દૂરીથી દિવાનો બનાવી મારે ખવડાવવા ધાર્યું હશે, પણ હવે તેમ કદી થનાર નથી. તું આવો ધાતકી બની નાહક મારો જીવ ના લે ! તે’ મને મદદ કરવા અને માંડે હમેશાં બહુ કરવા વચન આપ્યું હતું તે શું તું ભૂલી ગયો કે ?” આ પ્રમાણે તે બોલતો હતો તે વખતે વાજીંત તથા ગાયન બંધ હોવાથી સુલતાન બરાબર સાંભળી શકતો હતો. આ બધું તેણે ગમતની ખાતરજ કર્યું હતું તેથી હુસેનઅલીના આવ્યા શરણેથી તેને કંઈ પણ રીસ ન ચડતાં ઉભો તે વધારે ખુશ થયો. હુસેનઅલી છેવટે પાછો ઉભો થયો અને પેલાં ઉભેલાં માણસ તરફ આવવા લાગ્યો, તેથી ખાસ હજીરીએ જઈ તેનો હાથ ઝાલી તેને હેડે ઉતાર્યો અને તમામ બાંદીઓ વગેરે તેને નમી નમીને સલામો કરવા લાગ્યાં. તેણે જણાવ્યું કે “તમે નાહક મારી મસ્કરી શા માટે કરો છો ? હું કંઈ તમારો પાદશાહ નથી ? માંડે નામ તો હુસેનઅલી છે, મારી માતાનું નામ કાતમા છે, અને હું કાજના મહોલ્લામાં રહું છું, પરંતુ એક જાદુર વેપારીએ મને દિલાસો આપી મારાપર આવો ગેરવ્યાજબી જુલમ ગુમર્યો છે, માટે તમે મારાપર દયા લાવી મને નાહક દુઃખી ના કરો !” તે સર્વે જણ મોઝા અવાજે બોલી ઉઠ્યાં કે “અરે નામદાર ! શું તમને ખરાબ સ્વપ્ન આવ્યું છે કે તમે આમ વિચિત્ર બોલો છો ? આ તમારો હંમેશ રહેવાનો મહેલ, તમારી બાંદીઓ, તમારા નોકરો, તમારા અમીર ઉમરાવો અને ટુંકામાં સર્વસ્વ તમારું હોવા છતાં તમે આમ ગમરાએલા કેમ દેખાઓ છો ? અમે બરાબર કહીએ છીએ કે સર્વે તમારુંજ છે. હવે આપને દરબારમાં જવાનો વખત થયો છે માટે આપ જલદી પધારશો, મારણ કે આપની રાદ નેતા સર્વે અમીર ઉમરાવો દરવાજા આગળ ઉભા છે.” હુસેનઅલીએ ઉત્તર આપ્યો કે હું તમારો પાદશાહ નથી. કદાચ મારી માફક તમે પણ પેલા વેપારીના જાદુથી આમ બોલતા હશો, પણ યાદ રાખજો કે તે બડો બદમાશ છે ?” વળી પેલી બાંદીઓએ કહ્યું કે “ઝો નેક નામદાર ! તમે આમ થેલું થેલું બોલી અમને નાહક ના સંતાપો. તમારો સેવામાં રાત દિવસ રહેનાર અમને પણ તમે ભૂલી ગયા, તેથી અમારી ખાત્રો યાદ છે કે તમે કોઈક મોઝા સ્વપ્નમાં ગરકાવ થઈ ગયા છો ! તમે વિચાર કરી જોશો તો માલમ પડશે કે “આજ મારો મહેલ, આજ મારો ઝોરડો, આજ મારી દાસીઓ છે !” એમ કહી હુસેનઅલીને ખુશ કરવા માટે ઘણાજ મધુર સરોદાથી કેટલીક બાંદીઓ ગાવા લાગી. તેમનું બેહદ મધુર અને ઉત્તમ ગાયન સાંભળી હુસેનઅલી દીગ થઈ ગયો, અને પોતે પહેરેલો પાદશાહી પોશાક કાઢી નાખી ફક્ત એક સુથણ સાંધી પેલી બાંદીઓના ભેગો દોડી ગયો, અને ગાવા મંડી પડ્યો તથા કુદવા લાગ્યો તથા અનેક ત-

રેહના ચાળા કરેલા લાગ્યો જે સુલતાનથી દેખાઈ શક્યા નહિ અને એકદમ ખડખડાટ હતી પડ્યો. તે એટલા તો બેસીથી ઢર્યો કે તે પડી ગયો. તેના પડવાનો અવાજ જોકે મોટો થયો હતો તોપણ સર્વે જણ આ આનંદની લહેરમાં હતા તેથી કામને ખચર પડી નહિ. તે એકદમ હુસેનઅલીની પાસે દોડી આવ્યો અને મોટાથી બૂમ પાડી બોલી ઉઠ્યો કે “અરે હુસેનઅલી! શું મને હસાવી હસાવીને મારી નાખ્યો છે કે શું?” સુલતાન બોલ્યો કે દરેક જણ ચુપ થઈ ગયું, અને વાજનનો અવાજ બંધ પડ્યો. હુસેનઅલી પણ નાચતું કુદતું બૂલી ગયો. અને જે તરફથી પેલો અવાજ આવ્યો તે તરફ જોવા લાગ્યો, તો આ મોટી ભયંકર બૂમ પાડનાર પેલો વેપારી નજરે પડ્યો! હવે તેની ખાતરી થઈ કે આ વેપારીના વેશમાં ઉભેલો માણસ ખાસ સુલતાન છે! તેથી તેની ખાતરી થઈ કે આ બધું સ્વપ્ન નથી પણ સાચું છે, તેમજ પેહેલી વખત થયેલું પણ બધું સાચુંજ છે, અને નામદાર સુલતાને પોતાની ગમતની ખાતરજ આ બધું કર્યું છે. પછી તે બોલ્યો કે “અરે મારા નેક નામદાર! તમે કંઈક ફરીઆદ શા માટે કરો છો કે ‘મને હસાવી હસાવીને મારી નાખ્યો.’” પણ તમેજ મને મારી નાખવાનો રસ્તો લઈ બેઠો છો તેની તો વાતજ કરતા નથી કે! એક તમારી ગમતની ખાતર મેં કેટલું કેટલું વેશું છે તેના આપ નામદાર વિચાર કરશો તો બસ થશે! મેં મારી વહાલી માતા પ્રત્યે જે બેઅદબી ચલાવી છે તે હદથી બંદ છે! કોઈ પણ માણસ પોતાની માતા તરફ મારા જેવી વર્તણૂક કદી પણ ચલાવશે નહિ. વળી મને દિવાને દરવાજા પોલીસના અમલદારે મને જે શિક્ષા કરી છે તે હું કદી પણ ભૂલી જવાને નથી! આ બધું મારે આપની ગમતની ખાતર સહન નથી કરતું પડ્યું? હવે આપ મને મારી નાખો છો કે હું આપને મારી નાખું છું તેના જવાબ આપજ આપશો તો બસ છે.” સુલતાન બોલ્યો કે “હુસેનઅલી! મારી વાત છે કે તમે મારે લીધે ધણું ધણું સહન કર્યું છે! પણ હવે હું તે સપનાનો પુરતો બદલો આપવાને તૈયાર છું, માટે તારે જે માગતું હોય તે પુછીથી માગી લે.” સુલતાને ત્યાર પછી પુરતજ એક ઉચો પોશાક મંગાવી હુસેનઅલીને પહેરાવ્યો અને પછી તેને હેતંથી બેઠીને બોલ્યો કે “આજથી તું મારો નાનો બાઈ છે, માટે તું જે માગીશ તે હું પુરત હાજર કરીશ.” હુસેનઅલી બોલ્યો કે “નામદાર પાદશાહ! મારે પ્રથમ તો એટલીજ ઇચ્છા થાય છે કે આ બધું કરવામાં અને મને દુઃખ દેવામાં આપની ખરી મતલબ શી હતી? તે મને જણાવશો.” સુલતાન બોલ્યો કે “તેના જવાબ આપવાને હું તૈયાર છું. આ હુસેનઅલી! તને ખચર તો હશે કે હું મારા શહેરની પુરતી ચોકસી સંપાદાને ધણી વખત જુદે જુદે વેષે રૂઝે છું. હું પહેલી વખત તને વેપારીને વેશ મળ્યો હતો, જેથી તું મને એક પરદેશી ધારી તારે ઘેર મને લઈ ગયો હતો. ત્યાં આપણે ધણી મોજમજા ઉઘાડી હતી, અને છેવટે મારા આગ્રહથી તે પેલા ઇમામ તથા તેના સાથીઓને શિક્ષા કરવા માટે સુલતાન થવા ઇચ્છા બતાવી. મારી મરજી તારી ઇચ્છા પાર પાડવાની હોવાથી મેં તને એક કેરી ગોળી ખવડાવોને ઉઘાડી દીધી. પછી મારા ગુલામ પાસે ઉચકાવી તને આ મહેલમાં આવ્યો, અને મારો પોશાક પહેરાવી તને પાદશાહ તરીકેના સંબોધો લદાવેા આવ્યો, ત્યાર પછી બીજી મંત્રજ તે ગોળી શરાબના બ્રમમાં આપી, જેથી તું ઉઘી ગયો અને પ્રથમની માફક મારા ગુલામ પાસે બિચકાવી તારે મક્કને મહોંચતો કર્યો. ત્યારબાદ શું થયું તે તો તારા જણવામાં સારી પેઠે છે માટે તે કહેવાની જરૂર નથી હવે હું તારાપર ધણી ખુશ થયો છું માટે તારે જે માગતું હોય તે ધણી પુછીથી માગી લે.” હુસેનઅલી બોલ્યો કે “તમારી નજીબી ગમતની ખાતર મારાપર જે ગેરબાજબી જુલમ ગુજાર્યો છે તથા માર પડ્યો છે તે ખરેખર ત્રાસદાયક છે, તોપણ નેક નામદારની ગમતની ખાતર કરેલી મજાકમાં અને જે દુઃખ પડ્યું તે સર્વ હું ભૂલી જઈ છું. હવે હું આજથી એટલુંજ માગી લઉં છું કે જ્યાં સુધી હું જીવું ત્યાં સુધી આપ નામદાર મને પોતાના નાના બાઈ તરીકે ધણી આપની હજુર સંખશે, અને મારી સર્વ મોજ પુરી પાડશે.” સુલતાને જણાવ્યું કે “હું તારી માંગણી ધણી પુછીથી સ્વીકારું છું.” એમ કહી હુસેનઅલી માટે પોતાના જ મહેલની પાસે એક ચોરડા અપાવ્યો અને હમણા કામચરત એક સોનાના ત્રિકાની કોથળી અપાવી જેની અંદર થોમસે સિકા હતા. તેણે તે કોથળી ધણી માન સાથે સ્વીકારી, ત્યારબાદ સુલતાન

પોતે દરબારમાં ચાલ્યો ગયો. હુસેનઅલી ઠાથળા લઇ પોતાના મકાને આવ્યો, અને પોતાની ખુદી માતાને પગે લાગી જેને બન્ધું હતું તે સર્વે જાહેર કરી જણાવ્યું “હવે માફ નસીય ઉધડ્યું, જેથી હું મન ગમતી મેળે ઉડાવીશ, તોપણ મારે પૈસાની તંગી પડશે નહિ!” આવા તરંગમાં ને તરંગમાં તે ઘણો ખુશી થઇ ગયો, જેથી પોતાની માતાને અતિ હર્ષથી ભેટી પડી મોલ્યો કે “જે કંઈ મારા વિષે બન્ધું હતું તે સર્વે ખર્ચ હતું, તમારા ધારવા પ્રમાણે તે સર્વું ન હતું તેમજ હું કંઈ દિવાનો પણ થયો ન હતો. આ સધળા યુક્તિઓ સુલતાને પોતાની ગમત ખાતર કરી હતી. આપણા ઘેર વેપારીના વેશે આવેલો પરાણો પણ તેજ હતો.” આ હકીકત સાંભળી ડોશી પણ ખુશ થઇ. પછી પોતાની બધી માલ મિલકત ડોશીને સોંપી દઇ તેને પગે પડી, તેની રજા લઇ હુસેનઅલી સુલતાનની પાસે ગયો. હુસેનઅલીની આ વાર્તા એટલી તો નવાઇ જેવી હતી કે આખી દુનીયાના તમામ પ્રદેશમાં પવન વેગે ફેલાઇ ગઇ.

સુલતાનની પ્રીત દિવસે દિવસે હુસેનઅલી તરફ વધતી ગઇ, કારણ કે તે ઘણો ગમતી તથા હાજરજવાબી હતો, વળી તે એવી તો સરસ વાર્તા કહેતો કે જે સાંભળી સુલતાન ખુશ ખુશ થઇ જતો. કોઇ કોઇ વખત તો તે પોતાની માનીતી રાણી રજયા પાસે લઈ જતો હતો, રજયા પણ તેની વાતોથી તથા હાજરજવાબીથી ખુશ ખુશ થઇ જતી, અને તેને ઘણી ચઢાની હતી. હવે એક વખતે હુસેનઅલી સુલતાનની સાથે રજયા પાસે વાતોના તડાકા મારતો હતો ત્યારે રજયા બોલી કે “નામદાર! આ હુસેનઅલી આપણી ખુબસુરત દાસી મોતનખીખીની સામે એકાદસે ન્યારે જોશ કરે છે તેમજ તે બાંદી પણ આની તરફ પ્રેમભરી દૃષ્ટીથી તાકીને જોઇ રહે છે, જેથી જણાય છે કે તે બંને એક બાળને પ્રેમથી ચાહે છે તો તેમની શાદી કરાવી આપી સુખી કરશો.” સુલતાને રાણીની આગણીને માન આપી હુસેનઅલીને જણાવ્યું કે “કેમ, તારો શો વિચાર છે? તે બાંદી તને દિલપસંદ છે કે નહિ? જો તારી ઇચ્છા હોય તો તારી સાથે તેની શાદી કરાવી આપું.” હુસેનઅલીએ પોતાની ખુશી જણાવી સુલતાનને ઘણો ઉપકાર નાચ્યો. બાંદીને પૂછવાથી તે પણ ખુશી થવા લાગી.

બંનેની મરજ હોવાથી પાદશાહી મહેલમાંજ બંડી ધામધુમથી તેમનાં લગ્ન કરવામાં આવ્યાં, અને સુલતાન તથા રાણીએ તેમાં ઉત્સાહથી ભાગ લીધો, તથા તે વરઝન્યાને મોટી મોટી રકમો બક્ષીય આપી. હુસેનઅલીની માતા કાતમાએ પણ આ શુભ કાર્યમાં સારો ભાગ લીધો. પોતાના બેટાની શાદી એક ખુબસુરત ઓરત સાથે થયેથી જોઇ તે ઘણી ખુશી થઇ ગઇ. ત્યારબાદ તે વરઝન્યાને વાળતે જાળને નેમના ઓરડામાં દાખલ કર્યાં. ત્યારબાદ કેટલાક દલાડા સુધી તે સુખી જોડાને તરફ તરફના ખાણા માટે નોતરવામાં આવ્યું, અને ત્યાર પછી તેમને હમેશને માટે મોજમજા ઉડાવવાની રજા મળી.

આ રજા મળતાંજ તે બંને જણાં જુદી જુદી રમતગમતો સાથે મોજમજા મારવા લાગ્યાં. તેમના ખાણા માટે ઘણી ઉચ્ચી જાતની તરફ તરફવાર ચીંગે વપરાતી તેજ ઘણો ઉચ્ચી જાતનો શરાબ વપરાતો હતો. તે બંનેની વચ્ચે દિવસે દિવસે પ્રેમ વધતો ગયો, અને તેથી તેઓ આવો દિવસ સાથેજ રહેતાં, ફક્ત થોડો વખત હુસેનઅલી સુલતાન પાસે જતો ત્યારે તે બાંદી રાણી પાસે જઇ આવતી હતી. તેમના ઉમદા ખર્ચને આંકડો ઘણો મોટો હતો. પરંતુ તેનું તેમને બાન રહ્યું નહિ, કારણ કે તેમને બખરચી તેમની પાસે દરરોજ પૈસા મળતો નહિ તેમજ મહિને દલાડે પણ મળતો નહિ જ્યારે એક વરસ પુરું થયું ત્યારે તેમનો બખરચી ખર્ચનો આંકડો લઇ આવ્યો. આ આંકડો જોતાંજ હુસેનઅલી ગમરાઇ ગયો તેણે તુરંતજ તે આંકડો પોતાની પ્યારી મોતનખીખીને જોવા આપ્યો. તે પણ આંકડો જોઇ હચક આઇ ગઇ. હુસેનઅલી પ્રમાણિક હોવાથી વગર વિલંબે તે આંકડો મુકાબી આપવા ધારતો હતો અને તેમાં તેની પ્યારીએ અનુમતિ આપવાથી તેણે તેજ વખતે પેલા આંકડાના પૈસા બખરચીને આપી દીધા. બખરચીને વગર વિલંબે પૈસા મળ્યા તેથી તે તો એમજ સમજ્યો કે તેમની પાસે પુષ્કળ પૈસા છે, અને આવા પૈસાદાર માણસનો બખરચી થવામાં આનંદ માનવા લાગ્યો. હુસેનઅલી તથા તેની પ્યારી મોતનખીખીએ સ્વપ્નામાં પણ એવું ધાર્યું ન હતું કે આવડી મોટી રકમ એક વર્ષમાં ખૂટી જશે.

તેતો એમજ સમજતાં હતાં કે આવી મોટી રકમ કદી પણ ખૂટશે નહિ. હુસેનઅલ્લી તથા મોતનખીખી આ બનાવથી બારે વિચારમાં પડ્યાં. કારણ કે હવે તેમની પાસે એક દિવસની પણ ખરચી રહી નહતી. હવે શું કરવું તેના વિચાર કરવા લાગ્યાં. બે કે હુસેનઅલ્લી સુલતાન પાસે અગર મોતનખીખી રાણી પાસે નાણાંની માગણી કરે તો તેઓને જોઈતાં નાણાં તુરં મળે તેમ હતું, કારણ કે તે બંનેનાં પર સુલતાન તથા રાણી સાહેબનો સારો ખ્યાર હતો, પરંતુ આટલી મોટી રકમ ધણી જ થોડા સમયમાં ઉઘાડી દીધી એ વાત સુલતાનને જણાવતાં ઘરમ આવતી હતી. હવે તો માગવા જવું અને મરવા જવું બે બરાબર થયું. બંને જણ ધણાં દિલગીર થયાં. પરંતુ છેવટે હુસેનઅલ્લી બોલ્યો કે “ મે એક એવી યુક્તિ શોધી કાઢી છે કે આપણને વગર મારે સુલતાન તેમજ રાણી સાહેબ કનેથી જોઈતા પૈસા મળે, પરંતુ તારે તે કામમાં મને પુરતી મદદ આપવી પડશે, અને મારા કલા પ્રમાણે ચાલવું પડશે. ” મોતનખીખી ધણી અધીરી થઇ પૂછવા લાગી કે “ મારા ખ્યાલ મને તે યુક્તિ જલદી કહેા. હું તે કામમાં તમને જોઈશે તેટલી મદદ આપીશ, અને તમારા કહેવા પ્રમાણે જ ચાલીશ. ” હુસેનઅલ્લી બોલ્યો કે “ આપણે પૈસા મેળવવા માટે તેઓની સાથે હગાઇ રમવી પડશે, અને હું ધારું છું કે તેથી તેઓ ધણાં ખુશ થશે, અને આપણને મોટી રકમ બક્ષીસ આપશે. તે હગાઇ એવી છે કે જાણે આપણ બંને જણે મરી જવું જોઈએ. ” મોતનખીખી એકદમ ત્રીધાઇ જઇ બોલી ઉઠી કે “ શું આપણે બંનેએ મરી જવું? તારે ગમે તો તું મરી જા? હું કંઈ જાલગીયા કંટાળી ગઇ નથી! આવી સારી યુક્તિ બીજી ન હોય તો તું તારે કાવે તેમ કર, મારે કંઈ તારી સાથે લેવા દેવા નથી. ” હુસેનઅલ્લી બોલ્યો કે “ ઝોરત જાનમાં એક સ્વાભાવિક ખોડ છે અને તે એ કે વગર વિચારે ગમે તેવો જવાબ આપવો. હું શું કહું છું તે બરાબર જાણવા વગર તમે કિતાવળથી જવાબ આપી દીધો. મારું કહેવું એવું નથી કે આપણે સાચે સાચું મરા જવું ફક્ત મરી જવા જેવો ઢોંગ કરવો. ” મોતનખીખી બોલી કે “ હા, હવે હું બરાબર સમજી. તેમ કરવા તો હું તૈયાર છું. પરંતુ પ્રથમ તો હું મરી જવાનું સમજી તથા ગભરાઇ ગઇ. ” હુસેનઅલ્લી બોલ્યો કે “ હીક ત્યારે તું સમજી છે તો હું કહું છું તેમ કર હું પ્રથમ મરી જાઉં છું. તું મને એક ચારદમાં વીંટળાવી લે, અને ઝોરડાની વચ્ચેવચ્ચે મૂક. પછી મારા માથા ઉપર મારી પાંદડી મૂક અને મારા પગ મક્કા તરફ કરી અને ઘેરમાં લઇ જવાની તૈયારી કરી ગઇ. પછી તું રડકટ કરતી, તારા માથાના વાળ ખીખતી અને કપડાં તાણતી રજ્યા રાણી પાસે જા. તે તને આવી રીતિમાં જોઇ તેમ કરવાનું કારણ પૂછશે ત્યારે તું તારી હકીકત કહી દેજે, જેથી તે તારી ઉપર દયા કર્યા વગર રહેશે નહિ. તે તને પૈસા આપશે. તું તે પૈસા લઇ તુરંત અહીં આવજે, એટલે મારી જગાએ તને સવાડી હું રડતો કકગતો સુલતાન પાસે જઇશ, ને તારા ગરજની હકીકત જાહેર કરીશ, જેથી મારા પર દયા કરી તારા મરણને વારંતે પંખા આપશે. ”

હુસેનઅલ્લીની વાત સાંભળી મોતનખીખી બોલી કે “ વાહ! આતો ધણી રમુજી ગમત થશે, અને તેથી સુલતાન ધણેજ ખુશી થશે. ચાલો આપણે જલદી તૈયારી કરીએ, વખત જોવાનું કારણ નથી. વળી એવા કામમાં હું ધણી માહીતગાર છું, તેથી બધું બરાબર કરાશ. ” હવે તેણે હુસેનઅલ્લીને ચારદમાં વીંટળાવી તેના હાથ સાથે જોડ્યા, પગ મક્કા તરફ દીધા, તે પણ માંદાની પેઠે પડી રહ્યો. પછી સર્વે હીકાડીક કરી મોતનખીખી રડતી કૂટતી રજ્યા રાણીના ઝોરડા તરફ ચાલી ગઇ. તે બાંદી એટલી તો મોટી બૂમ મારતી હતા કે રજ્યા રાણીએ તેની બૂમ પોતાના ઝોરડામાં બેઠાં બેઠાં સાંભળી. તેણે પોતાની બાંદીઓને ફરમાવ્યું કે કાણુ રડે છે, અને શા માટે રડે છે? તેની ખબર લાઠો. બાંદીઓ તુરંતજ ઝોરડાની બહાર દોડી ગઇ, અને જલદીથી ખબર લઈ પાછી આવી કહેવા લાગી કે “ મોતનખીખી ધણી કડાપા સાથે રૂદન કરતી આવે છે! ” આ ચખ્ખો સાંભળતાંજ રાણી પણ ઝોરડાની બહાર દોડી આવી, તેટલામાં તો મોતનખીખી રડતો કકગતો તેના પાસે આવી પહોંચ્યા અને રાણીને જોઈ વધારે વધારે રડવા લાગ્યાં તથા બીજી ઢોંગ કરવા લાગી. રાણી પોતાની વહાલી બાંદીને અતિ આક્રંદ કરતી જોઇ પૂછવા લાગી કે “ તને શું થયું છે? જવાબ આપવાને બદલે તે તો જમીનપર પડી ધ્રુસકે ધ્રુસકે રડવા લાગી,

અને વાળ પીંખવા લાગી, તથા કપડાં તાણવા લાગી. છેવટે રાણીએ બહુ આગ્રહ કર્યાથી તેણે કહ્યું કે “આઈ સાહેબ! મારાપર આવું દુઃખ તો મ્હી પણ પડ્યું ન હતું. મારા પ્યારો અને બહો હુસેનઅલી મરણ પામ્યો. હવે મારા દુઃખનો પાર રહ્યો નથી. પ્રભુ તમને હમેશાં સલામત રાખે.” રાણી સાહેબનો પ્યાર તે બાંદીપર તેમજ હુસેનઅલી તરફ ધણો હતો તેથી તે પણ રડવા લાગી, અને તેનું જોઈ બીજી બાંદીએ પણ રડકૂટ કરવા લાગી. કેટલીકવાર રડકૂટ કર્યા પછી રાણી આંસુ હસી નાખી બોલી કે “મારી વહાલી બાંદી! હુસેનઅલી તનદુસ્ત, જીવાન અને ખુશ મિનજનનો હતો, તેના મરણથી મને ઘણી લાગણી થાય છે પણ લાચાર કે તે મહાન પ્રભુની ઇચ્છાને આધિન થયા સિવાય બીજો રસ્તો નથી.” પછી તેણે સોનાના અદીરે સિકા તથા એક રેશમી કપડાનો તાકા આપતાં જણાવ્યું કે “આ સામાન તેના મરણની ક્રિયા વારતે આપુ છું, ત્યારે માટે તો હું જીંદો બંદોબસ્ત કરીશ.” આ કીમતી બક્ષિમ લખ તે બદલ રાણીનો ઉપકાર માની મોતનબીબી પોતાના મુકામે પાછી આવી. પોતે પોતાની યુક્તિમાં પ્રતેદ પામી તેથી ખુશ થતી થતી હુસેનઅલીને કહેવા લાગી કે “મારા પ્યારો જલદી ઉઠ! જો હું માંડ કામ કેવી રીતે પાર પાડી લાવી છું.” તે તુરત જ ઉઠ્યો અને કોથળા તથા રેશમી કપડું જોઈ હસી પડ્યો.

મોતનબીબી બોલી કે “ચાલ તૈયાર થા. હવે હું મરી જાઉં છું અને તું મારી પેઠે રડતો કકળતો બઈ સુલતાન પાસેથી પૈસા લઇ આવ! હું જોઉં છું કે તું કેલો આલાક છે!” હુસેનઅલી બોલ્યો કે “ત્તી જન ઘણાજ નાના પેટની તથા ટચાક હોય છે બ્યારે આ યુક્તિ મેં જ બોળી કાઢી છે તો હું તેમાં પાર ન પડું તેવું કદી પણ બને!” પછી મોતનબીબીને એક આદરમાં વીંટળાઈ મડદા જેવું મડદું કરી વચ્ચેવચ મૂકી રડતો કકળતો સુલતાન પાસે ગયો. સુલતાન હુસેનઅલીને આવી રીતિમાં જોઈ ઘણો અજાયબ થયો. કારણ કે તે હમેશાં હસતો અને ખુશ મિનજનમાં રહેતો હતો. પાદશાહના પૂછવાથી તેણે જણાવ્યું કે “નેક નામદાર! હમણાં મારી ઉપર જે દુઃખ યુગ્યું છે તેવું કદીએ પડ્યું નથી. આપ નામદારની મ્હેરબાનીથી મને જે ખુબસુરત બાંદી મળી હતી તે મરણ પામી!” એમ કહી પેડેપેડે મૂકી રડવા લાગ્યો. સુલતાનને પણ આથી ઘણી લાગણી થઇ પણ ધીન્જ રાખી હુસેનઅલીને દિલાસો દેવા લાગ્યો, અને છેવટે તેને ત્રણસો સોનાના સિકા તથા એક રેશમી કપડું આપ્યું. તે તેણે સુલતાનને પગે પડી તેનો ઉપકાર માની લીધા પછી પોતે ખુશ થતો થતો પોતાના ઝોરડામાં ચાલ્યો ગયો. આ પ્રમાણે અને જણ પોતપોતાની યુક્તિમાં પાર પડ્યાં માટે ઘણી ખુશીની સાથે આનંદ કરવા લાગ્યાં; પરંતુ થોડીવાર પછી હુસેનઅલી તુરત જ બોલી ઉઠ્યો કે “આપણે આટલેથી સંતોષ માનવાનો નથી, પરંતુ હજી વધારે કમાઈ કરી સુલતાન તથા રાણીને વધારે અનન્યબી પમાડવા ઇચ્છું છું, જેથી આપણને વધારે પૈસા મળવા સંભવ છે!”

બીજી તરફ સુલતાન પોતાના પ્યારા મિત્ર હુસેનઅલીની પ્રિયતા મરણથી ઘણો દિલગીર થઇ ગયો અને તેમને પુષ્કળ કામ હોવા છતાં દરબાર બરખાસ્ત કરી ચાલ્યો ગયો. તે તુરતજ પોતાના ઝોરડામાં ચાલ્યો પણ ભાંડીક નહિ પડવાથી પોતાની રાણી રજવાના ઝોરડામાં ગયો. આ વખતે તે રાણી અતિશય શોકને લીધે દુઃખમાં મરડાય થઇ ગઇ હતી, તેથી સુલતાન તેને દિલાસો આપવા લાગ્યો, “મારી પ્યારી રાણી! તને જેટલી લાગણી થાય છે તેના કરતાં મને કંઈ પણ ઓછી લાગણી થતી નથી, પરંતુ લાચાર કે ખુદાની આગળ આપણું કંઈ પણ ચાલતું નથી, માટે આપણે તેની મરજીને આધિન થવું જોઈએ. મોતનબીબી ઘણી ખુબસુરત હોંશિઆર અને સારા સ્વભાવની હોઇ સર્વેને ઘણો પ્રિય હતી. તેના મરણથી તને આટલી બધી લાગણી થાય છે તે જાણી મને ખુશી ઉપજે છે. આવી લાયક બાંદીએ માટે તેની શેઠાણીએને અવશ્ય લાગણી થવીજ જોઈએ, પરંતુ તું હવે તારી બધી દિલગીરી દૂર કર, દારણ કે નાહક તારા જીવને નુકસાન પહોંચશે. મારો બધો આધાર તારા ઉપર જ છે. હું તને ઘણો ચાહું છું માટે મારી ખાતર હું એમ કર.” એક તરફ સુલતાનનાં આવાં નરમાસ બરેલાં વચનાં સાંભળી રાણી ખુશ થઇ ત્યારે બીજી તરફ મોતનબીબી જીવતી હોવા છતાં સુલતાનને આ પ્રમાણે બોલતો

જેઠ ઘણી અજાયબી લાગી. થોડાક વખત તો તદ્દન ચુપ રહી પછી બોલી કે “નામદાર પાદશાહ ! તમે ગને ઝેટલી બધી ચાહે છે તે માટે હું આપ નામદારના ઉપકાર માનું છું, પરંતુ તમે મારી પ્યારી બાંદી મોતનખીબીના મરણ વિશે જે વાત કરો છો તે તદ્દન નવાબ જેવી છે, હું તો તદ્દન તનદુસ્ત ધાંદે છું. પણ તમારો વિશ્વાસુ મિત્ર હુસેનઅલી કે જે ઘણો ગમતી તથા મસ્કરી અને આનંદી સ્વભાવનો છે તેના મરણથી દિલગીરીમાં છું. તેના ટુકા વખતના મેળાપથી અને જે ગમત પડી છે તેવી ગમન અને કદી પણ પડી નથી. ખરેખર આવા લાયક માણસના મરણથી અને અતિ ઘણી દિલગીરી થાય છે.” સુલતાન સારી પેઠે જાણતો હતો કે બાંદી જ મરણ પામી છે તેથી તે ખડખડ હસી પડ્યો, અને ત્યાં જિભેલા પોતાના ખાસ હજુરીને કહેવા લાગ્યો કે “જો, ઝોસ્તોનાં મગજ ટાંપ ટોંચ વખત કેવાં બમી જાય છે ! મોતનખીબીને બદલે તેના ઘણી હુસેનઅલીને મરણ પામ્યો કહેવો તે ખરેખર અન્યાય જ છે. પછી પોતાની રાણીને કહેવા લાગ્યો કે “તમે કહો છો તે તદ્દન ખોટી વાત છે, કારણ કે હમણા થોડી જ વાર થયાં હુસેનઅલી મારી પાસે રહેતા કક્કળતા આવ્યો હતો, અને મને બધી હડીકત જણાવી હતી, જેથી મને તેની દયા આપવાથી મેં તેને ત્રણસેં સોનાના સિક્કા તથા એક કશન આપ્યું છે, અને તેથી તેની ઝોરતનો ક્રિયા ખરચ પુરો થશે. જો ન માનવી હોય તો પૂછ આ હજુરીને ! ઝેટલે તારી ખાતરી થશે.”

રાણીએ સુલતાનના બોલવાપર વિશ્વાસ પામ્યો નહિ. તે તરતજ બોલી ઉઠી કે “આ વખત મસ્કરી કરવાનો નથી. આ વખતે તો આપણે બંનેએ હુસેનઅલી જેવા લાયક માણસના મરણ માટે શોક કરવો જોઈએ. માટે મસ્કરી કરવી મુશ્કેલી દખ મારી સાથે તમારે પણ સામેલ થવું જોઈએ.” સુલતાને જણાવ્યું કે “હું ખાતરીપૂર્વક કહું છું કે આવા દિલગીરીના વખતમાં હું મસ્કરી કરતો નથી પણ જે છે તે સાચે સાચું કહું છું.” રાણીને મીઠાજ હવે ગયો અને તે બોલી ઉઠી કે “હું ધાંદે છું” કે અત્યારે તમારું મગજ બમતું છે. મારી બાંદી મોતનખીબી તો તદ્દન સલામત છે પરંતુ બિચારો હુસેનઅલી મરણ પામ્યો છે. થોડા વખત થયાં તે બિચારી મારી પાસે અતિશય આક્રંદ કરતી આવી હતી, મને પણ આ બનાવથી બારે શોક થયો છે અને તે બાંદીને અદીસેં સિક્કા તથા એક કશન અપાવ્યું છે. આ મારી સઘળી બાંદીઓને પુછી જેવાથી તમારી ખાતરી થશે. હું તમને તેડવા માટે માણસ મોકલતી હતી પણ તેટલામાં જ તમે જાતે આવી પહોંચ્યા.” આ પ્રમાણે સુલતાન અને તેની રાણી વચ્ચે બારે વાદવિવાદ ચાલ્યો. છેવટે સુલતાને રાણીની ખાસ બાંદીને ખખર કાઢવા મોકલો.

હવે તેના ગયા પછી સુલતાન તથા રાણી વચ્ચે બારે તકરાર થઇ અને છેવટે એમ કહ્યું કે જેની વાત ખોટી પડે તે પોતાની વહાલી ચીજ બીજને આપે. આ પ્રમાણે તેમની વચ્ચે વાદવિવાદ થઈ રહ્યો હતો ત્યારે બીજ તરફ હુસેનઅલી પોતાની કગાધ પાર પાડવામાં ગુથાયો હતો. તે બારીએ બેસીને પોતાની ઝોરત સાથે વાત કરતો હતો તેવામાં તેણે દૂરથી પેલા બાંદીને પોતાના ઝોરત તરફ આવતી જોઇ તેથી એકદમ ઉતરી પોતે ચાદર વીટાઈ પ્રથમની માફક મઠદા જેવો પડી રહ્યો, અને તેની ઝોરત તેની પાસે બેસી બારે રડાપીટ કરવા લાગી. આ પ્રમાણે ગોઠવણ પુરી થતાંજ બાંદી ત્યાં આવી પહોંચી. મોતનખીબીએ ઉઠી બારણું ઉઘાડ્યું અને બાંદી અંદર દાખલ થઈ. તેણે તમામીને જોયું તો હુસેનઅલી ખરેખર મરણ પામેલો જણાયો. તેથી પોતાની બાંધનું કહેવું ખરું પડ્યું જાણી મનમાં ઘણી ખુશી થઇ. અને બોલી કે “અરે મારા હુસેનઅલી ! આટલી નાની ઉંમરમાં તું શાને મરણ પામ્યો ? મારી વહાલી દીકરી મોતનખીબીને તેં અસહ્ય દુઃખ આપ્યું. તવે તે બિચારી તમારો વગર શું કરશે ? તેની મને ખખર પડતી નથી.” એમ કહી રડવા લાગી અને પછી મોતનખીબીને દિલસો આપી તેની રજા માગી ચાલતી થઇ. આ પ્રમાણે જોએલી સઘળી હડીકત તેણે જઈને રાણી તથા સુલતાનને જાહેર કરી. હવે રાણીના પગમાં બહુ જોર આવ્યું, તે સુલતાનને કહેવા કહેવા લાગી કે “બોલો ! હવે તમે તમારી સરત ફારી ગયા, માટે મને શું આપો છો ? તમે મસ્કરી કરી મને ઉઘાવવા માગતા હતા, પરંતુ હું કંઈ કાચી નથી.” સુલતાનને આ વાત સાંભળી ઘણી અજાયબી લાગી, અને વિચારમાં પડ્યો. તે વારંવાર વિચારવા લાગ્યો.

અને પેલી દાસીને પૂછવા લાગ્યો કે “ શું તું ખરેખરે કહે છે ? ” દાસીએ કહ્યું કે “ નેક નામદાર ! આપની આગળ જુડું બોલવાની કોની તાકાત છે ? ” છેવટે તે બાંદીના કહેવા પર વિશ્વાસ નહિ આવવાથી સુલતાને પોતાના ખાસ હજુરીને ખબર કાઢવા મોકલ્યો. હુસેનઅલી કે જે પારીએ બેસી રહ્યો હતો તેણે દ્રુથી હજુરીને આવતો જોયો કે “ તુરત તે ઉતર્યો અને પોતાની એ રત મોતનખીખીને એક કપડામાં વીંટળી પગ મક્કા તરફ કરી વચ્ચેવચ્ચ મઠ્ઠા મારક સુવાડી દીધી અને તેની ઉપર પેલું કશન ઢાંકી દીધું. ત્યાર પછી પોતે તેની પાસે રાકુટ કરતો બેઠો તેટલામાં પેલો હજુરી આવી પહોંચ્યો. હુસેનઅલીએ હઠી બારણું ઉઘાડ્યું અને પેલા હજુરીને અંદર લીધો. હજુરીએ જોયું કે હુસેનઅલી તો તદ્દન જીવતો છે પણ તેની ઓરત મોતનખીખી મરણ પામી છે ત્યારે તો પેલી બાંદી પર ઘણીજ રીસ ચઢી, પરંતુ તે રીસને દાખી રાખી, તે હુસેનઅલીને કહેવા લાગ્યો કે “ મારા વહાલા દોરન ! તારા હૃદયનો પાર રહ્યો નથી. આવી ખુબસુરત, બલી, હેંશીઆર અને સમજુ ઓરત હવે તન મળવાની નથી ! પણ લાયક આપણે કંઈ ઉપાય નથી.” એમ કહી તેમ રળ માગી ચાલતો થયો. સુલતાન તથા રાણી ખાસ હજુરીની રાહ જોતાં બેઠાં હતાં તેવામાં હજુરી જઈ પહોંચ્યો તેને જોતાંજ રાણીએ આતુરતાથી પૂછ્યું “ કેમ હજુરી ! સાચું બોલ, મારો વાત ખરો છે કે તહિ ? હવે તારો પાંચાલ નક્કી દારી ગયો.” હજુરીએ નમ્રતાથી કહ્યું કે “ માફ કરશો, તમારો બાંદી તદ્દન જુકી છે, બિચારો હુસેનઅલી તો એ જીવતો બેઠો અને તેની ખ્યારો ઓરત મોતનખીખી મરણ પામી છે ! બિચારો હુસેન પુષ્કળ દિલગીરી સાથે રડાપીટ કરતો તેના મક્કા આગળ બેઠો છે; ચાલો તમારે જેવું હોય તો બતાવું ! ” હજુરીઆનાં આ વચનો સાંભળી પાદશાહ ઘણો ખુશી થયો. પણ રાણી રજયા ઘણી ચીઠ્ઠઈ જઈ બોલી હતી કે “ મારી બાંદી કદા પણ જુડું બોલે નહિ ! તું જુકો છે, અને તારા પાદશાહની શીખવણીથી મને કડાવવા માગે છે; પણ ખબરદાર હું જાતે આવી ખબર કહાડીશ અને જો તારી વાત ખોટી પડશે તો ડેર મારીશ.” રાણીને આ પ્રમાણે બોલનાં સાંભળી તેની બાંદીના પગમાં જોર આવ્યું અને તે બોલી હતી કે “ મને સાઠ વરસની ડોશીને આ આજ કાલનો હજુરીઆ જુકી હરાવે છે ! હું મારા જન્મારામાં કંડી પણ જુડું બોલી નથી. મેં મારી જાતે જોયું છે કે હુસેનઅલી મરી ગયો છે.” આ બધી હકીકત સાંભળી સુલતાન તો અન્યથા સાથે વિચારમાં પડી ગયો હતો. તેણે રાણીને જણાવ્યું કે “ આમ રકઝક કરવાથી કશો પણ શાવદો નથી. મારી મરણ તો એવી છે કે આપણે જાતે જઈ તપાસ કરવી, અને ખોટા ખરાની ખાત્રી કરવી.” આ વાત રાણીને પસંદ પડવાથી તેણે પણ કમુલ કરી. પછી તેઓ બંને જણ તથા પેલી બાંદી અને હજુરીઆ ચારે જણ હુસેનઅલીના મકાને જવા નીકળ્યા. હુસેનઅલી પારીએ ઉભો રહી ઝોંકી નજરે જોઈ રહ્યો હતો, તેણે બ્યારે આ લોકોને પોતાની તરફ આવતાં જોયાં ત્યારે તે પોતાની ઓરતને કહેવા લાગ્યો કે “ હવે તો આપણે બંને જણે મરી જવું જોઈએ કારણ કે રાણી તથા સુલતાન બંને આવ છે. મારે તારીફ રાખ.” પછી તે બંને જણ પોતપોતાની આંદરમાં વીંટળાઈ ઉપર કશન વીંટળી ઓરડાની વચ્ચેવચ્ચ પાસે પાસે સૂતાં. તે બંનેના પગ મક્કાશરિફ તરફ હતા. અને તેઓ બંનેમાંથી એકે લગારે હાલતું ચાલતું ન હતું. થોડી વારમાં તે લોકો આવી પહોંચ્યાં અને બારણું ઉઘાડી અંદર દાખલ થયાં. તુરતજ પેલો બધ બરેલો ગિહામણો દેખાવ તે લોકોની નજરે પડ્યો તેથી તે લોકો અન્યથા પામી થોડી વાર તો ડગમઠ જેવાં ઉભાં રહ્યાં. આ બાબત પર શો મન આપવો તે કોઈને પ્રશ્ન સુઝ્યું નહિ. અતે રજયા રાણી બોલી કે “ અફસોસ ! આપણે બંને સરખાં છીએ, બિચારાં બંને જણ મરણ પામ્યાં છે ! ” પછી તે હજુરીને કહેવા લાગી કે “ તું કહેતો હતો કે હુસેનઅલી નો જીવતોજ છે તો બતાવ, ક્યાં જીવતા છે ? ખરી રીતે તો હુસેનઅલી પ્રથમ મરી ગયો અને તેના શોકમાં ને શોકમાં બિચારો મોતનખીખી પણ મરણ પામી.” સુલતાન બોલ્યો કે “ ના, તમારો વાત ખોટી છે ! પ્રથમ હુસેનઅલીની ખ્યારી મારુક મોતનખીખી મરણ પામી અને તેના વિયોગથી બંધો હુસેનઅલી મરણ પામ્યો છે ” રાણીએ આ વાત કમુલ કરી નહિ, તેથી ખલેજ બિચારાં પડ્યો અને પેલાં બંને મઠ્ઠાને બારોડીથી તપાસતો તેમની પાસે બેઠો. તેના મનમાં જેવું હતું કે કોઈ પણ

પ્રકારે શોધી કાઢું કે પ્રથમ કોણ મરણ પામ્યું, આવા વિચારથી તે બંને મદદનાં ચહેરા તપાસી તપાસીને જોવા લાગ્યો, પરંતુ કંઈ પણ નિશાની એવી નહિ જણાઈ કે તેથી ખાતરીપૂર્વક કહી શકાય કે ક્યાણું પ્રથમ મરી ગયું. પછી પોતાના હજીરીઆને મોટેથી કહેવા લાગ્યો કે “જો કોઈ પણ માણસ મને ખાતરીપૂર્વક કહેશે કે આ બેમાંથી ક્યાણું માણસ પ્રથમ મરણ પામ્યું છે તો હું તેને દશહજાર સોનાના સિક્કા ધનિત્ર આપીશ.” હજી સુલતાનના મોંઢામાંથી આ શબ્દો પુરેપુરા નીકળી તો રહ્યા નથી તે દરમ્યાનજ હુસેનઅલી જે મદદ માફક પડી રહ્યા હતાં તેજ બોલા હશે કે “તે દનામ અને મળવું” જોઈએ, કારણ કે પ્રથમ તો હું મરી ગયો હતો.” તેજ વખતે તે હકીને હલો થયો, અને સુલતાનના પગે લાગ્યો. પેલી મોતનખીજા પણ કદનમાંથી બેઠી થઈ અને રાણી તથા સુલતાનને પગે પડી. આ બનાવ જોઈ સુલતાન તથા રાણી અતિશય અજબગી પામ્યાં! અને નેજોએ આ પ્રમાણે ઢોંગ શા માટે કર્યું તે બાબતેના વિચાર કરવા લાગ્યાં. વળી તે બંનેને આ પ્રમાણે નિર્ભયપણે ઉઠતાં જોઈ સુલતાન કહેવા લાગ્યો કે “જો હુસેનઅલી તું અને સાચે સાચું કહે કે તે આ પ્રમાણે ઢોંગ શા માટે કર્યો હતો. હુસેનઅલી બોલ્યો કે “મારા નેક નામદાર ! હું આપની આગળ સાચે સાચું કહી દઉં. આપ જાણો છો કે મને નાનપણથીજ ઘણી મોજમજ બોગવવાની ટેવ છે. આપ નામદારે મને જે ઝોરત પરણાવી છે તે પણ મારો માફક મોજમજ મારવામાંજ આનંદ માને છે અને તેથી હું લખલૂટ પૈસા કઢાવતો તોપણ તે કંઈ પણ બોલતી નહિ. અમારી બંનેની આવી વર્તણૂકથી આપે આપેલો મોટો ખજાનો એકજ વરસમાં પુરો થઈ ગયો અને એક પાંચ પણ બાકી રહી નહિ. આજ સવારેજ જ્યારે મારા બપોરથીજ આવી બધા દિસાજ આપે ત્યારેજ મારી આંખ ઉઘડી. હવે આપની પાસે નાણાં માગવા આવતાં મને શરમ લાગી. વળી મારા આપની સઘળી મિલકત જે મેં મારી ડેશીને આપી દીધી તે લેવા જતાં પણ શરમ લાગી. જેથી આ રસ્તો શોધી કાઢ્યો મેં ધાર્યું કે આવી મુશ્કેલ ગતતથી આપ નેક નામદાર ઘણા ખુશી થશે અને મને વગર માગે જોઈતી રકમ મળશે. વળી રાણી સાહેબને પણ આવી ગતતથી ઠીક મજા પડશે.”

રાણી તથા સુલતાન આવી ગતતથી ઘણાં ખુશી થયાં. રાણીને કંઈક રીસ ચઢી હતી તે સઘળી ઉતરી ગઈ અને હુસેનઅલીનાં વળણ કરવા લાગી. સુલતાને તેની ચતુરાઈ માટે તેને સાબાશી આપી. કહેવા લાગ્યો કે “ચાલો મારી પાછળ આવો ! પ્રથમ તો મારાં કબુલાત પ્રમાણે દશહજાર સિક્કા હુસેનઅલીને આપું છું અને પછી દરેક જણ જીવતાં થયાં માટે દરેકને બમે હજાર સિક્કા ધનિત્ર આપું છું.” તે બંને તેની પછવાડે ગયાં અને તેમને તે બક્ષીસો આપવા ખજાનચીને હુકમ આપ્યો જેથી ખજાનચીએ તે રકમો તેમને આપી દીધી. વળી સુલતાન તથા રાણીએ તેમને કહ્યું કે “હવે પછીતમારે જે જોઈએ તે ખુશાંથી અમારો પાસેથી લઈ જવું. અને તમારી મોજમજ પૂરી કરવી. તમે જીવશો ત્યાં સુધી અમે તમને જોઈતી દરેક ચીજ પૂરી પાડીશું.” તે બંને જણે સુલતાન તથા રાણીના ઘણા ઉપકાર માન્યો અને પગે લાગ્યાં. ત્યાર પછીની તેમની આખી જીંદગી સુખરૂપ ગુજરી.

સુલતાના શહેરાબદીની આ વાર્તા સુલતાન શહેરીઆને દિલ પસંદ પડવાથી તેને નવી વાર્તા શરૂ કરવાની શરતે વધુ જીંદગી બક્ષી. જેથી તેણે નવી વાર્તા નીચે મુજબ શરૂ કરી.

:o:

નશીબની બલીહારી.

હિંદની પૂર્વ દિશામાં ચીન નામે મોટા વિસ્તાર અને ફળદ્રુપ દેશ છે. તે દેશની રાજધાનીનું શહેર પેકીન છે. પેકીન શહેર ફનીઆનાં નામીયાં શહેરામાંનું એક શહેર છે. આ શહેરમાં એક અણુપકર નામનો દરજી રહેતો હતો. તેને એક પુત્ર હતો, જેનું નામ કાસમ રાખવામાં આવ્યું હતું.

કાસમ નાનપણથીજ લાડમાં ઉછરેલો હતો, તેથી તે પોતાના માબાપને બીજકુલ માંડતો નહિ. તેને કેળવણી આપવા માટે તેના પિતા અય્યુબકરે ઘણો પ્રયત્ન કર્યો પણ તેમાં તે નિષ્ફળ ગયો, કારણ કે કાસમ નિશાળે જતોજ નહિ. તે તો મોટે પ્રયત્નથી ઉઠી બહાર નાશી જતો તે છેક સાંજે ઘેર આવતો. તેનો પિતા તેને શિક્ષા કરવા જતો ત્યારે તેની મા તેનું ઉપરાણું લેખ કહેતી કે “મારા છોકરાને મારશો નહિ, તમે ક્યે દહાડે બધવા હતા ? તમારે બધવા શિવાય ચાલ્યું તો તેને કેમ નહિ ચાલે ? દરજીના ધંધામા બહુવાની શી જરૂર છે ? મારા એકના એક છોકરાને મારશો નહિ.” બિચારો અય્યુબકર ખામોશ રાખી શાંત પડતો. આ પ્રમાણે થવાથી કાસમ દિવસે દિવસે વધારે બગડતો ગયો. ઉંમર પણ પંદરેક વરસની થવા આવી. આખો દિવસ જુગારી અને રખડેલ છોકરાની સોખતમાં ગુજારવા લાગ્યો, તેથી તેના પિતા અય્યુબકરને વધારે ચિંતા થઈ. તેણે વિચાર્યું કે “હવે તે બહુનાર તો નથીજ, પરંતુ બં દુકાને બેસી કંઈ શીવતાં રાખે તો ફીક.” એમ ધારી તે તેને પોતાની દુકાને લઈ જવા લાગ્યો. અહિં પણ રખડેલ કાસમ કંઈ પણ શોખ્યો નહિ. તેનો પિતા કંઈક આધો પાછો જાય કે લાગ જોઈ નાશી જાય, અને છેક સાંજ પડે બારોબાર ઘેર આવે. છેવટે અય્યુબકર આ ધારણામાંજ નિષ્ફળ થયો. હવે અય્યુબકરને વધારે ચિંતા થવા લાગી, કારણ કે પોતાની રિયત તદ્દન ગરીમ હતી, અને છોકરો તદ્દન રખડેલ નીકળ્યો. પોતાના મરણ પછી તેની તથા તેની માતાની શી દશા થશે, તે વિચારો અય્યુબકરના મનમાં રાત દિવસ ઘોળાયા કરતા હતા. આ પુરી ચિંતાને લીધે બિચારો અય્યુબકરને એક પુરૂં દઈ લાગું થયું જેતા પરિણામે તે ટુંક સુદતમાંજ મરણ પામ્યો.

અય્યુબકરના મરણથી તેની સ્ત્રીને ઘણીજ લાગણી થઈ. કારણ કે હવે તેનો તથા પુત્ર કાસમના ગુજરાનનો સંઘળો આધાર તેનાપરજ આવી રહ્યો. આ બલી બાઇએ જાણ્યું કે “હવે કાસમ મને બંનતાર નથી, તેમજ કંઈ પણ ધધો કરનાર નથી, તેથી તેણે પોતાના ધણીની દુકાન બંધ કરી તેનો સંઘળો મરસામન જેવી નાખી પૈસા ઉપજાવી લીધા. આ પૈસાપર પોતે સુતર કાંતે તેપર તે માદીકરાના ગુજરામનો આધાર રહ્યો.

અય્યુબકરના મરણ પછી મુસાને કાઠની જરા પણ ધારતી રહી નહિ. તેની બલી માતા તેને તેની ચાલ સુધારવા માટે વારંવાર શીખામણ આપતી હતી તેપર બીજકુલ ધ્યાન ન આપતાં તેની આંખો થતો, ને વખતે મારવા પણ જતો. તે દિવસે દિવસે વધારે લુચ્ચાઈ-બાંદાઈ કરતો હતો. પોતાનો બધો વખત તેના ખનાય અને રખડેલ દોસ્તાની સાથે ગુજારતો હતો. તેની બલી માતા તેનાથી છેક કંટાળી ગઈ હતી. એક દિવસ તે સરીખામ રસ્તાપર પોતાના સોખતા સાથે રમતો હતો, ત્યારે એક અજણો માણસ ભાંચી જતો હતો, તેની નજર મુસાપર પડી. તે અજણો માણસ તુરંજ ત્યાં ઉભા રહી તેને તાકી તાકીને બેલા લાગ્યો.

આ અજણો માણસ એક હોંશિયાર જાનુગર હતો. તે મૂળે આફ્રિકાનો રહેવાશી હોવાથી તે આફ્રિકન જાનુગર કહેવાતો હતો તે થોડાં સુદત થયાં પોતાની ધારેલી ધારણા પાર પાડવા માટે આ મુલકમાં આવી ચડ્યો હતો.

આ જાનુગર જે કામ બગાવવા માટે પોતાના હેશથી આટલે બધું દુર આવ્યો હતો, તે કામને માટે આ છોકરો નદન લાયક છે એવી તેની ખાતરી થવાથી તે તુરંત તેની પાસે ગયો. અને તેને હાથ પકડી બોલ્યો કે “કેમ ! મારા ખ્યાર કાસમ ! તું અય્યુબકરના પુત્ર કે નહિ ? તારો બાપ દરજીના ધંધો કરતો હતો કે નહિ ? આ પ્રમાણે એક અજણા સપ્સન બોલતો જોઈ કાસમ ઘણીજ અજાણ થયો, તો પણ તેણે જવાબ આપ્યો કે “હા તેજ મારો બાપ થાય, પણ તેનો થોડો સુદત થયાં મરણ પામ્યો છે.”

આ શબ્દો સાંભળતાં જ પેલો જાનુગર મુસાને પ્રેમથી ભેટી ગયો, અને પછી તેના માથા ઉપર ખ્યારથી હાથ મૂકી રડવા લાગ્યો. તેને આવી રીતે છાતીશટ રડતો જોઈ મુસા બોલ્યો કે “તમે આવી રીતે એકાએક શા માટે રડો છો ?” પેલો જાનુગર બોલ્યો કે “અફસોસ ! મારા બેટા ! હું રડું નહિ તો શું કરું ? હું તો તારો કાકા થાઉં અને તારો બાપ મારો સગો બાઈ થાય. હું ? રડાંક વરસ થયાં ઘણે

હર દેશ મુશાકરી કરવા ગયો હતો, અને હમણું જ્યારે પાછો આવ્યો ત્યારે મને એવી આશા હતી કે મારા પ્યારભાઈને મળીશ. તેવામાં તો તે આ ખેદકારક ખબર આપી, મારી સઘળી આશા આ પ્રમાણે એકાએક ભંગ થઈ; ત્યારે મુંઝવે રહી નહીં? માફ કરાજો જરા એણે થાય છે તેનું કારણ એ કે તારો ચહેરો પણ તારા આપના જેવો જ છે, અને તેથી જ તેને પહેલો જ ઓળખ્યો.” ત્યારપછી તેણે કાસમને પુછ્યું કે “મારા વહાલા બેટા! તારું ઘર ક્યાં છે?” કાસમે પોતાના ઘરનું એકસ ઠંઠાણું કહ્યું ત્યારે પેલા બંદુગરે પોતાના ગળવામાંથી એક મુઠો ભરીને પૈસા કાઢી તેને આપી કહ્યું કે “બેટા! તું તારી માને મારા સમાચાર કહેજે, અને જણાવજે કે જે વખત મળશે તો આવતી કાલે મળવા આવીશ” એમ કહી બંદુગર પોતાને રસ્તે પડ્યો.

જેવો તે અપ્રક્રિત બંદુગર કાસમથી છુટો પડ્યો, તેવો જ કાસમ દોડતો દોડતો પોતાને ઘેર ગયો. જતાં વારજ તેણે પોતાની માતાને પુછ્યું કે હું “માતા! તું મને જલદી જણાવ કે મારે કામ કાંઈ છે?” તે બેલી કે “નહીં બેગા! તારે કાંકો અથવા મામે કાંક નથી.” કાસમે જણાવ્યું કે “મને હમણાં જ એક માણસ મળ્યો, જે મને કહેવા લાગ્યો કે હું તો તારો કાંકો થાક છું. જ્યારે મેં તેને મારા પિતાના મરણના સમાચાર કહ્યા ત્યારે તો તે છાતીકાટ રૂદ્ધ કરવા લાગ્યો. અને મને મૈનથી બેટવા લાગ્યો. વળી તેણે જતી વખતે મને આટલા બધા પૈસા પણ આપ્યા છે. તેણે મને કહ્યું છે કે તારી માતાને કહેજે કે જે તેને વખત મળશે તો આવતી કાલે મળશે.” તેની માતા બેલી કે “બેટા તારા આપના એક ભાઈ હતો ખરો, પણ તે તો ઘણો વખત થયાં મરી ગયો છે. ત્યારપછી કાંક બીજા ભાઈને વિષે તારા પાપે મને કદી પણ વાત કરી નથી.” આ પ્રમાણે વાતચિત કરી તે મા દીકરો જમવા બેઠાં. છેવટે વાળુ કરી બીજી ત્રીજી વાતો ચલાવી મુક ગયાં.

બીજે દીવસે પણ મુસો પોતાના સોગંદી સાથે રમતો હતો તેવામાં પેલો બંદુગર એકાએક આવી મુસોને મળ્યો, અને પુછવા લાગ્યો કે “કેમ મારા વહાલા બેટા! તે તારી માને મારા સમાચાર કહ્યા હતા કે?” કાસમે જવાબ દીધો કે “હા, મેં તમામ સમાચાર કહી તમામ આપેલા પૈસા પણ મારી માને આપ્યા હતા.” તે બંદુગરે આજે પણ બે સોનાના સીકા આપતાં જણાવ્યું કે “તારી માને તું કહેજે કે આજે રાતના હું તારે ઘેર જમવા આવવાનો છું માટે આ પૈસામાંથી ખાણી વારતે બેઠતી દરેક ચીજ મંગાવી મુકે.” કાસમે જવાબ આપ્યો કે “વાર કાંકા, હું મારી માને જરૂર કહીશ. નમ પણ જરૂર આવજો. અમે તમારી રાહ બેઠશું.” બંદુગરે કહ્યું કે “બહુ માફ” પછી તે બંદુગર પોતાના રસ્તે માથેતો થયો.

કાસમ બે સીકા લઈ પોતાની મા પાસે ગયો. અને પોતાના કાંકા રાતના જમવા આવનાર છે વગેરે સમાચાર કહી તે બે સીકા તેને આપ્યા તેણે બગ્ગરમાં જઈ સારો ઉમ્મદ ખોરાક ખરીદી કીધો પછી તેની પાસે પુરતા વાસણ નહીં હોવાથી પોતાના આડાડીપાડોશને ત્યાંથી બેઠાં વાસણ લઈ આવી આપ્યો દીવસ આજીવું તૈયાર કરવામાં મુજબો પછી સાંજ પડી ત્યારે પોતાના બેટાને કહેવા લાગી કે “કદાચ તારો કાંકો ઘર જમણે નહીં માટે રસ્તાપર જમને ઉભો રહે ને તારા કાંકા આવે એટલે અહીં લામ આવ” કાસમ પોતાની માતાના કહેવા મુજબ પોતાના કાંકાને લેવા માટે બહાર જવા તીકરો.

કાસમ સરીઆમ રસ્તાપર આવી પોતાના કાંકાની રાહ બેઠો ઉભો રહ્યો. થાડીવાર થઈ તેટલામાં તો તેનો કાંકો તેને આવી મળ્યો. કાસમ તેને પોતાની સાથે પોતાને ઘેર તેડી લાવ્યો. પરમાં દાખલ થતાં જ પોતાની પાસે શરાબની બાટલીઓ અને જુદી તરફનો મેવો હતો તે સૂંઘી તેણે કાસમના હાથમાં આપ્યો. પછી તેણે બંને બારણા બંધ કરી અંદર ગયા.

કાસમની માને દેખતાં જ તે બંદુગરે નમીને તેને સલામ કીધી અને પુછ્યું કે “મારો ભાઈ ક્યાં બેસતો હતો?” જેવી પેલીએ પોતાના ધણીની હાથેથી જમા દેખાડી તેવો જ બંદુગર વોકો વળી તેને નમન કરવા લાગ્યો, મુખી લેવા લાગ્યો, અને આંખમાંથી આંસુઓ પાડવા લાગ્યો, તે બેટાને કે

“મારા પ્યારા બાઈ ! હું કેવો કમખખત કે મારી મુસાફરથી જરા જલદી આવી પહોંચ્યો નહિ ? જો હું જરા વહેલો આવી પહોંચ્યો હોત તો મને તારો મેળાપ થાત !” કાસમની માતાએ જે જગ્યાએ પોતાનો ઘણી બેસતો હતો તે ઠેકાણે બેસવા તે જાનુઆરીને કહ્યું, પણ તેમ કરવા તે જાનુઆરી ના પાડી. તે બોલ્યો કે “નહિ મારે એ જગ્યાની સામે બેસવું જોઈએ, કે જેથી હું મારો બાઈ હજુ જીવતો છે એમ જાણી આ જગ્યાને બેઠા કહું.” કાસમની માતાએ તેની મરજી માફકની જગ્યા પર તેને બેસવા દીધી અને વધારે આગ્રહ કર્યો નહિ.

જ્યારે પેલા જાનુઆરી એક ઠેકાણે બેઠો, ત્યારે કાસમની માતા સાથે જુદી જુદી બાજો પર વાતો કરવા લાગ્યો ને બોલ્યો કે “મારી પ્યાલી બાબી ! જ્યારથી તું મારા બાઈ અબુમકર સાથે પરણી ત્યારથી તે મને કદી પણ જોયો નથી, માટે તું અબજાબ થતી નહિ; કારણ કે આજકાલ આલીશ વરસ થયો હું આ દેશ છોડી દૂરદેશ મુસાફરીએ ગયો હતો. હિંદુસ્તાન, ઇરાન, તુર્કસ્તાન, મિસર વગેરે દેશોમાં મુસાફરી કરી ત્યાંનાં સારાં સારાં નગરો જોઈ હું આશ્ચર્ય થયો. આ દેશમાં મેં ઘણા કાળ ગાળ્યો. આખરે મને મારો પોતાનો દેશ જોવાની, મારા પ્યારા દેશનો મળવાની, સગાં સંબંધીને મેળવાની અને મારા પ્યારા બાઈનાં દર્શનની એટલી તો પ્રબળ લાગણી થઈ કે, આટલી બધી લાંબી અને સખત મુસાફરી કરી હું અહીં આવ્યો છું. મને રસ્તામાં આફતો પડી અને ફેટલી ફેટલી મુશ્કેલીઓ વેઠી હું અહીં આવ્યો છું ને હાલનાં કંઈ પણ જરૂર નથી, પરંતુ જ્યારે હું આટલી આટલી અડચણો વેઠી અહીં આવી પહોંચ્યો, અને મારા પ્યારા બાઈનો મેળાપ ન થયો; ત્યારે મને બધી ફેટલી દિલગીરી થતી હશે, તેના વિચાર તમેજ કરો. હવે જો મને મારા અસલ દુઃખમાં કંઈ પણ શાન્તી મળતી હોય તો તે એટલીજ કે “મારા ભવિષ્યનો અહેસાસ તદ્દન મારા પ્યારા બાઈને મળતોજ છે. મેં તેને પહેલાં કદી પણ નહિ જોયેલો તેમ છતાં તેના અહેસાસથીજ મેં તેને એકદમ ઝાળખી કાઢ્યો હતો. મારો બાઈ પોતાની પાછળ આવા એક પુત્ર મૂકી ગયો છે માટે હું ખુદનો કિષકાર માતું છું.”

પેલા જાનુઆરીને બેઠું કે કાસમની માતા પોતાના પાવિંદના મરણની વાત સાંભળી ઘણી દિલગીર થાય છે. તેથી તે વાત તેણે ફરવી નાખી, અને કાસમ તરફ ફરીને તેણે નામ પૂછવા લાગ્યો. તેણે જવાબ દીધો કે “માઈ નામ કાસમ છે.” પેલા જાનુઆરી પૂછ્યું કે “તમે શો ધંધો કરો છો ? અથવા તો કંઈ પણ હુન્નર જાણો છો ?”

આ વખતે કાસમ જરા ગભરાટમાં પડ્યો, અને શરમને લીધે પોતાનું માથું નીચું ધાલ્યું, તેથી તેને અદલે તેની માતાએ જવાબ આપ્યો. તે બોલી કે “કાસમ એક ઘણાજ આજીવન છોકરો છે. એના બાપે ઘણીએ મહેનત કરી પણ તે સર્વ વ્યર્થ ગઈ. તેને પોતાનો ધંધો શિખવવા માટે તેના બાપે બહુજ પ્રયાસ કર્યો, પરંતુ તે તો કંઈ શીખ્યો નહિ. અને પોતાના બાપના મરણ પછી લુચ્ચા લશગાઓની સોબતમાં ફરી ઘણાજ બગડી ગયો, આખો દિવસ રમતમાં ગુજરે છે. એને કંઈ પણ આવડતું નથી, વાસ્તે પોતાના દહાડા આગળ ઉપર કેવી રીતે ગુજારશે, તેની મને પુરતી ધારતી છે. એને પણ માલમ પડે છે કે એનો બાપ પોતાને વાસ્તે કંઈ પણ મૂકી ગયો નથી. અને હું આખોદહાડો સુતર કાંતીને મરી જાઉં છું; તો પણ અમારે બંનેનું પુરું થવું નથી. હવે તો મેં ઠરાવ કીધો છે કે એને ઘરમાં નહિ માલવો; એ પોતાની મેળે પોતાનું નિભાવી લે.”

એમ કહી આ નેક એરન પોતાને અતિ લાગણી થવાથી રડી પડી. તેથી પેલા જાનુઆરી બોલ્યો કે “બેટા! તારે એમ નહિ વર્તવું જોઈએ. હવે તો તું મોટા થયો માટે તારે અતઃકાલે તારો તેમજ તારી માતાનો આધાર સમજવો જોઈએ. ગામમાં હજારો જનતા ધંધા છે, જો એક નહિ પસંદ પડ્યો તો બીજો લીધો તેમાં શું હરકત છે? કદાચ તારા બાપનો ધંધો તને પસંદ પડતો ન હોય તો તને કયો ધંધો ગમે છે? ચાલ, મારો આગળ કંઈ પણ ધારતો રાખ્યા વગર જણાવ, જેથી હું તને તે ધંધામાં મદદ કરું.” પણ જ્યારે કાસમે કંઈ પણ જવાબ આપ્યો નહિ ત્યારે તે બોલ્યો કે “જો તને કોઈ પણ ધંધો કરવો મળતો ન હોય તો હું તને એક મોટી દુકાન કાઢી આપું, અને તરે તરેનો સામાન બરી

આપું કે જે વેચી તું આખરથી રહેવાને શક્તિમાન થઇશ, તું તારી મેળે વિચાર કર અને કહે કે તને શું પસંદ પડે છે ? હું હજુ તારી કબુલાત પુરી પાડવાને તૈયાર છું.” કોઇ પણ બીજે ધંધા તે કાસમને ગમતો ન હતો, પણ બ્યારે તેના કાકાએ તેને દુકાન કાઢી આપવાને કહ્યું ત્યારે વિચારું કે એ ધંધા દીક કે કારણ કે જે લોકો દુકાનદાર છે તે લોકો બહાર ભપકાથી ફરે છે, અને લોકોમાં આખર મેળવે છે, તેથી તે પોતાના કાકાને કહેવા લાગ્યો કે “ મને દુકાનદાર થવું ગમે છે. વાસ્તે તમે મહેરબાની કરી અને તે ધંધા લગાડશો, જેથી હું તમારા હમેશાં આભાર માનીશ. ” પેલો કબારો કાકા બોલ્યો કે “ તને એ ધંધા પસંદ છે તો કાલરાત્ર તને એક સારો પોશાક પહેરાવી બહાર લઇ જઈ એક મરસ દુકાન કઢાવી આપીશ. ”

કાસમની માતાને હજુ પણ શક હતો કે તે અનુષ્ઠા માણસ પોતાના વરનો બાદ નહિ લેાય, પણ બ્યારે તેણે પોતાના દીકરાનું આટલું સાઈ ચાલ્યું ત્યારે તેનો અધી શક નીકળી ગયો. તેણે તેનો ઉપકાર માન્યો. અને કાસમને શિખામણ દીધી કે “ તારા કાકાની મહેરબાનીનો ઉપકાર માની દવે સારી રીતે ચાલજે ? ” ત્યાર પછી તેઓ ત્રણે જણ ખાણું ખાવા બેઠાં. ખાતાં ખાતાં પણ તેજ વાત ચલાવી. બ્યારે પેલા બાદુગરે બેયું કે રાત ધણી જતી રહી છે. ત્યારે ઉઠી રમ લઇ ચાલતો થયો.

બીજે દહાડે પેલો બાદુગર ત્યાં આવી પહોંચ્યો, અને કાસમને લઇ બજારમાં ગયા, જ્યાં એક વેપારીની દુકાને જઈ કાસમને અનપસંદ સુંદર પોશાક અપાવ્યો, અને તેનાં નાણાં પેલા વેપારીને એક બોલે સુકવી આપ્યાં. ત્યાંથી તે કાસમને બીજા મોટા મોટા વેપારીઓની દુકાને દેખાડવા લઈ ગયો, અને શહેરના મોટા અને સુંદર લાતાઓમાં અને બજારોમાં ફેરવવા લાગ્યો. તે કાસમને કહેવાં લાગ્યો કે “ તારે એક મોટા વેપારી થવું છે, માટે બધે ફરીને મોટા મોટા લોકોની ઝાળખાણ કરવી જોઈએ. ” આમ વાતો કરતાં કરતાં તે તેને આગળ લઈ ગયો, અને શહેરની તમામ મોટી મોટી મસ્જિદો જતાવી, છેવટે પોતે જે મહાલમાં ઉતર્યા હતા ત્યાં લઈ ગયો.

કાસમને આખો દિવસ મોજમજ કરાવી સાંજ પડે તેને બાદુગર ઘેર મૂકવા આપ્યો. બ્યારે મુસાની માએ પોતાના છોકરાને આવી સારી રીતે ઉમદા પોશાકમાં બેસાડે ત્યારે ધણીજ ખુશી થઈ. તે પેલા બાદુગરનો ઉપકાર માનવા લાગી, કે તે પોતાના છોકરાને માટે આટલો અધી ખર્ચ કરે છે. તે બોલી કે બહાબાહ ! હું કહી નથી શકતી કે કંઈ રીતે હું તમારો ઉપકાર માનીશ, ખુદા તમને જીવતા રાખે, અને હું નાચાર ખાદ્યપર હમેશાં તમે આવી મહેરબાની કરતા રહેા ! ”

તે બાદુગર બોલ્યો કે “ કાસમ સારો છોકરો છે. હું જે કહું છું તે તે સાંભળે છે, માટે હું ધારણું કે એ પોતાની ચાલ સુધારશે. હું એક બાબતને વાસ્તે દિલગીર છું, અને તે એ કે કાલેને કાલે હું મારી કબુલાતો પુરી પાડવાને અશક્ત છું, કાલે શુક્રવાર છે, તેથી બધા વેપારીઓની દુકાન બંધ રહેશે, અને તેટલા વાસ્તે નવી દુકાન ઉઘાડી નહીં અપાશે. હું શનિવારને દિવસે એ કામ જરૂર પાર પાડીશ. પણ કાલે તો કાસમને સાથે લઈ જઈ બધા લોગના આગમગીયાએ દેખાડી આવીશ. આટલી ઉમ્મર સુધી છોકરાઓ ભેગો કાસમ રમેલા છે માટે એને મોટા માણસોની સોખમતાં આવડું જોઈએ. અને આખરથી રહેવું જોઈએ ” એમ કહી પેલા બાદુગરે તેની રમ લીધી અને ચાલતો થયો, આ વખતે કાસમ આવેા એશ્વરી પોશાક પહેરી કાલે આગમગીયા જેવા જવાનું છે એવા વિચારથી પુષ્કળ ખુશ થયો હતો.

બીજે દિવસે સવારે કાસમ વહેલો ઉઠી પોતાના કાકા તેડવા આવે તે દરમ્યાન તો દાતણ બાતણ કરી પોતાનો પોશાક પહેરી તૈયાર થઈ બેઠો. તે થોડીવાર ઘરમાં બેઠા ન બેઠા કરી પાછો બારણું ઉઘાડી પોતાના કાકાની રાહ જેવા લાગ્યો. આવી રીતે ઘડીક ઘરમાં, ને ઘડીક બહાર એમ આપુરતાથી આંટા દેવા લાગ્યો, તે દરમ્યાન તેનો બાદુગર કાકા આવી પહોંચ્યો. પોતાના કાકાને આવતો જોયો કે તુરત સામે મળવા ગયો.

પેલા બાદુગર હાલ કાસમની સાથે ધણીજ ખ્યાલથી વાત કરવા લાગ્યો. તે બોલ્યો કે “ બેટા ! ચાલ ! આજે હું તને કેટલીક નવાઈ જેવી બીજી બતાવીશ ” એમ કહી તે કાસમને લઈ ખુદા ખુદા

બાગ બગીચામાં ફરવા ગયો. પેલો ઠગારો કાકા પોતાના ભત્રિજા કાસમને થોડે થોડે વાતો કરતો કરતો હવે તો ઘણું દુર લઇ ગયો હતો, અને હવે તો પોતાની મનલખને વારતે કાસમને કેટલેક દૂર લઇ જવાનો હતો, માટે એક બાગમાં એક તાજા પાણીના કુંવારા આગળ તે બેઠો. તે જાણે યાદી ગયો હોય તેમ ઢાંગ કરી નીચે બેઠો. તેને જોઈ કાસમ પણ ધાક ખાવા બેઠો. તે બોલ્યો કે “મારા ખારા ભત્રિજા ! તું પણ યાદી ગયેલો જણાય છે, માટે અહીં બેસી જરા યાક ખાઇએ પછી આપણે આગળ ચાલીશું.”

તે લોકો બેઠા પછી તે જાદુગર એક રમાલ છોડી તેમાંથી કેટલાંક નાન અને તરેહ તરેહનો મેવો ખાવા માટે બહાર મૂક્યો. તે કાસમને કહેવા લાગ્યો કે બેઠા ! તને પસંદ પડે તે ખા !” ખાતાં ખાતાં તે જાદુગર કાસમને શિખામણ આપવા લાગ્યો કે, “બેઠા ! તું હવે બચ્ચાંઓ સાથે રમવાનું મૂકી દે, અને મોટાં માણસો સાથે ફરીને હોશિઆર થા !” વગેરે બાબતોની ચર્ચા તેઓ ખાણું ખાઈ રહ્યાં ત્યાં સુધી ચાલી. ત્યારબાદ તે બંને ચાલતા થયા. પેલો ઠગારો જાદુગર વાતોની લહેરમાં ને લહેરમાં કાસમને છેક પહોંડોની હારો આગળ લઇ ગયો.

કાસમ કોઇ પણ દિવસ એટલું બધું ચાલ્યો ન હતો, તેથી હાલ ઘણા યાદી ગયો. તેણે કહ્યું કે “ખારા કાકા ! આપણે ક્યાં જઇએ છીએ ? આપણે તમામ બાગ બગીચાઓને તો પાછળ મૂકી દીધા છે. હવે તો મારી નજરે પહોંડ શીવાય બીજું કંઈ પણ પડતું નથી. મેં હવે ‘પણ આપણે આગળ જઇશું તો મારી તો ખાતરી છે કે મારાથી પાછું શહેરમાં જવાશે નહિ.” પેલો ઠગારો કાકા બોલ્યો કે “બેઠા ! હીમંત ધર ! તને એક એવો તો બાગ દેખાડવા ચાહું છું કે જેથી તું ઘણાજ ખુશ થઇ જશે, આટલે બધે દૂર આપણે આવ્યા અને તે જોયા વગર હવે પાછા ફરીએ તે હીક નહિ !” એમ કહી બીજી તરેહવાર બીતાપર વાતો કરાવતો પેલો જાદુગર કાસમને ઘણું દૂર લઇ ગયો.

હવે તેઓ બે મહાડોની વચ્ચેની એક ખીણમાં આવી પહોંચ્યા. આ ચોક્કસ જગા કપર પોતાનું કામ કાઢી લેવાથી પેલા જાદુગરની મરજી હતી, અને તેટલા કારણસર તે આફ્રિકાથી છેક ચીન સુધી આવ્યો હતો. પેલો જાદુગર બોલ્યો કે “હવે આપણે આગળ જતા નથી. જે ઘણીજ અન્યથા સરખી ચીજોથી માણસો તદન અજાણ્યા છે, તે ચીજોને હું તારી આગળ જાહેર રજુ કરું છું. તે ચીજોને તું ત્યારે નજરે જોઈશ ત્યારે તું રત્નમાત્રિક રીતેજ મારો ઉપકાર માન્યા વગર નહિ રહે. તે એવી અન્યથા જેવી ચીજો છે કે મારી મદદ સિવાય બીજો કોઈ માણસ જોઈ શકશે નહિ તે ચીજો તું મારો બચીજો છે માટેજ તને દેખાડવા મારી ઇચ્છા છે. તેને જોવા માટે આપણે દેવતાની મદદ લેવી પડશે. માટે હું આસપાસથી સુકાં લાકડાં એકઠાં કરી વીણી લાવ, જેથી આપણે સહેલાઈથી જોઈએ તેટલો અગ્નિ સન્ગળાવી શકીશું.”

જમન હોવાથી કાસમને સુકાં છોડાં એકઠાં કરતાં કંઈ ઝાઝી વાર લાગી નહિ. ને થોડીજ વારમાં પુષ્કળ છોડાં લઇ તેના કાકા પાસે આવી પહોંચ્યાં. પછી તેણે અગ્નિ પ્રગટ કર્યો, અને બળતું ઘડું એટલે તે જાદુગર કાકાએ તે અગ્નિમાં પોતાની પાસેથી થોડી ખુશમો કાઢી નાખી પછી તે કાકા મનામાં મનમાં કંઈ બખડ્યા જોના પ્રતાપે પુષ્કળ કુમાડો ગોઠાવ્યો, તેજ વખતે જમીન ધ્રુજવા લાગી અને સહેજ વારમાં તો તે જગાએ એક મોટો ખાકા પડ્યો તે ખાકામાં જોયું તો એક મોટો ચોરસ પથર જણાયો, તેને ઉચકવા માટે એક મજબુત પિતળનું કડું જડેલું હતું.

આ દેખાવથી કાસમને એટલી તો ધારતી લાગી કે તેણે ત્યાંથી નાસી જવા માંડ્યું, પણ તુરંતજ પેલા જાદુગર કાકાએ તેને પકડી લીધો, અને અગ્નિ ચુરસામાં આવી કાસમને એક એવી તો મુઠ્ઠી મારી કે તે બિચારો તમ્બર ખાઈ જમીનપર પડ્યો. તે બિચારાના મોઢામાંથી કેટલાક દાંત પડી ગયા, અને લોહી નીકળ્યું. ગરીબ બિચારો કાસમ રડતો કકળતો અને ધ્રુજતો ધ્રુજતો જમીન ઉપરથી ઉડ્યો. તે બોલ્યો કે “મારા ખારા કાકા ! મારો શો વાંક પડ્યો કે તમે મને આટલા બધા જોસથી મુઠ્ઠી મારી.” તેણે જણાવ્યું આખો કે “એમ કરવાનું મને ખાસ કારણ છે હું તારા કાકા થઉં અને તેથી હું હમેશાં

તારા ભલા માટેજ ચાહું છું આથી તારે મને કંઈ પણ સારું જરાય આપવું ન જોઈએ ” પછી તે નરમ પડી બોલ્યો કે “ બેટા ! તું જરા પણ ખીસો ના, જે મહેરબાની હું તારી ઉપર કરતાર છું તે મહેરબાનીને લાયક તું યથેચ ત્યારેજ કરીશ. મોટે હું જે કહું તે ખરું માની તે પ્રમાણેજ ચાલ ! ” પેલા જાડુગરનાં નરમ વચનો સાંભળી કાસમની ધાસ્તી ઓછી થત ત્યારે તે જાડુગર પાછો બોલ્યો કે “ બેટા ! તું જો કે મારી ખુશબોધના શુભથી આ શું બની ગયું છે ? હવે મારે તને જણાવવું જોઈએ કે આ પત્થરની નીચે એક છુપેા ગંજ છે. આ ગંજ મેં તારે વસ્તેજ રાખેલો છે. તે ગંજ એટલો તો મોટો છે કે આખી દુનીઆમાં કોઈ પણ માણસ પાસે આટલો મોટો ગંજ આજેજ હશે. વળી તે દોલતમાં એવો શુભ છે કે તારા સિવાય ખીજો કોઈ પણ માણસ તને આડી શકે નહિ, અગર પત્થર ઉઘાડી શકે પણ નહિ, માત્ર જો તુંજ ઉઘાડે તોજ એ પત્થર ઉપડી શકે. તારી મુશ્કેલી તું પાર પડે માટે હું તને કહું છું કે જે સાવરેતી હું તને હાલ આપું છું તે ઉપર પુરતી સંભાળ રાખજે, આ ઘણી અગત્યની વાતન છે, વાસ્તે સંભાળથી કામ લેવું જોઈએ.”

કાસમે હાલ સુધીમાં જે જોયું અને સાંભળ્યું તેથી અન્યથા થયે, અને જે મોટો ખજાનો તેને મળવાનો હતો તેથી ખુશી થયે તેના કાકાએ તેને સખત સુકી મારી હતી તે વાત જાણી ગયો. તે બોલ્યો કે “ મારા પ્યારા કાકા ! મને જણાવો કે મારે શું કરવું જોઈએ ! હું તમારા હુકમનો તાબેદાર છું. ” પેલા કાકારો કાકો કાસમને બગલગીરી કરી બોલ્યો કે “ મારા પ્યારા બેટા ! તે આવો સારો કરાર કીધો છે તેથી હું ઘણાજ ખુશ છું. મારી આગળ આવ, ને આ કહું પકડ. પછી આ પત્થરને ઉચકી વેગળો મુદી દે. ” કાસમ બોલ્યો કે “ મારા પ્યારા કાકા ! મારા એકલાથી આવડો મોટો પત્થર ઉચકી શકાશે નહિ પણ તમે જરા મદદ કરો તો ઉચકી શકું. ” પેલા જાડુગર કાકો બોલ્યો કે “ ના ! ના ! મારી મદદની તારે મિલકુલ જરૂર નથી, આપણે બંને ઉચકીયું તો તે મિલકુલ ઉચકાશે નહિ માટે તુંજ ઉચક ! તારા બાપ દાદાનું નામ યાદ કરી જગતમાં સંભારી એ પત્થર ઉચક, જેથી તે જલદીથી અને સફલાઈથી ઉચકી શકાશે. ” કાસમે તે પત્થરને હાથ લગાડી સાધારણ બળ વાપર્યું તેટલા માંજ તે મોટો પત્થર સહેલાઈથી ઉઠ્યો થયો.

પેલા પત્થરને ઉચકીને જેનાં ત્રણયાર શીટની ઉંડાઈએ એક બારણું દેખાયું તે બારણું ખંધ કરેલું હતું. તેની પાસે જવા માટે એક નાની નિસરણી મૂકેલી હતી. પેલા જાડુગરે કહ્યું કે “ બેટા ! હવે જે કંઈ હું કહું છું તે ઉપર તું પુરતું ધ્યાન આપ ! જેવો તું આ નીસરણીપરથી નીચે ઉતરશે તેવુંજ તારી નજરે પેલું બારણું પડશે, તે ઉઘાડી અંદર જજે ! ત્યાં તને ત્રણ જુદા જુદા ઝોરડા માલમ પડશે દરેક ઝોરડાની બંને બાજુએ પિતળના ચાર ચાર ચર સોનારૂપથી બરેલા તારી નજરે પડશે, પણ તેને હાથ લગાડવાની તું જરા પણ હીંમત કરતો નહિ ! જ્યારે તું પહેલા ઝોરડામાં બંધ ત્યારે તારા ડાબે તારી કમરે વિટાળી લેજે. પછી બીજા ઝોરડામાં અને ત્રીજા ઝોરડામાં જજે. છેલ્લા ઝોરડાની પછી જે એક બારણું છે તે ઉઘાડી તું બહાર નીકળજે એટલે એક ઘણાજ સુંદર અને વિશાળ બાગ નજરે પડશે. પણ તું એટલી તો સંભાળ આવડા રાખજે કે તારાં કપડાં કઠાને અટકે નહિ. નહિ તો તું તુરત મરી જઈશ. પછી ત્યાંથી બાગમાં દાખલ થજે, અને ત્યાંથી આગળ ચાલજે ! આગળ જતાં કેટલીક સીડીઓ તને દેખાશે કે જે ઉપર ચઢતાં તને એક અગાસી નજરે આવશે, એ અગાસી ઉપર એક બળતા દિવાનું ફાનસ તારી નજરે પડશે. તે ફાનસને તું તરત ઉચકી લેજે, અને પેલા દીવો સુજ્વી નાખજે અને જે તેજ અથવા કાકડો હોય તે નાખી દઈ પેલું ફાનસ તારા ગળવામાં મૂકજે ! આ ફની રજા પછી પેલું મારી આગળ લાવજે ! સર્વે કીધા પછી જો બાગમાંનો કોઈ પણ મેવો તને લેવો મને તો બેલાયક લેજે; પછી તેની કંઈ ધાસ્તી નથી. ”

પેલા જાડુગરે એમ બોલ્યાને પોતાની આંખોએથી વીંટી કાઢીને કાસમને પહેલની બોલ્યો કે “ આ વીંટી તને કંઈ પણ હરકત થવા દેશે નહિ, પણ મેં તને જે ચિખામણ આપી છે તે ઉપર પુરતું ધ્યાન આપજે ! ” તે અગાસીમાં પેલાનું બોલવું દરીયાની ગાંધી કાસમના મનમાં બસાવે

હસાવ્યું. પછી બોલ્યો કે “ ઉત્તર મારા બેટા અને કંઈ પણ ધાતી ના રાખ ! આપણે એ ગંઠથી દુનીઆમાં સવેથી તર્કગર અને સુખી થઈ જઈશું.”

કાસમ આ વાત સાંભળી ધણી ખુશી થઈ ગયો અને પછી સીંધીપરથી પેલા ભોંયરામાં ઉતરો પડ્યો. પછી જે રીતે પેલા ત્રણ ઝોરડાનું ધ્યાન પોતાના કાકાએ તેની આગળ કર્યું હતું તે પ્રમાણે જ તેણે ત્રણે ઝોરડા તપાસ્યા, જે ચેતવણી પેલા જાદુગરે કાસમને આપી હતી તે ઉપર ધુરંદુર ધ્યાન રાખી તે અંદર ચાલવા લાગ્યો, અને પેલા આગમાં દાખલ થઈ જરા પણ ઉભો રહ્યા સિવાય અગાસીપર ચડ્યો. ઘુરત તેણે પેલું જ્ઞાનસ લીધું. પછી અંદરનો દીવો જુગ્ગવી નાખી તે જ્ઞાનસ પોતાના મજવામાં મૂક્યું. ત્યાર પછી તે પેલી અગાસીપરથી નીચે ઉતર્યો, અને પેલા આગમાં ફળ દુલ તપાસવા લાગ્યો, આ આગમાં ઝાડો તરેહ તરેહના મેવાથી ભગઈ ગયાં હતાં. જુલ જુલ રંગનાં રંગમેરંગી દુલોથી ઝાડો ઘનાઈ રહેલાં હતાં. કેટલાંક સફેદ, કેટલાંક બિલોર જેવાં ચળકતાં, કેટલાંક કીરમજી અને કેટલાંક આસમાની રંગનાં દુલવાળાં ઝાડો નજરે પડતાં હતાં. પણ આ કંઈ રંગમેરંગી ફૂલો ન હતાં ! આતો તરેહ તરેહ જનનાં મોતી, હીરા, માણિક અને પરવાળાં તે ઝાડોપર લટકતાં હતાં અને તે એટલાં તો મોટાં હતાં કે તેમાં કોઈ દહાડો કોઈએ નેમાં અગર સાંભળ્યાં પણ નહિ હોય ! કાસમને આ ફૂલોની ખાસીયત અથવા કિંમત વિષે મુદ્દલ ખબરજ ન હતી તેથી તેઓને જોઈ તે ધણી અજબ થયો નહિ. તે હજુ પણ હીરા મોતી પારખી શકતો ન હતો તેથી માત્ર તેનો તેને કાચના કટકા ધારતો હતો, પણ આ કંઈ આવા રંગમેરંગીના મોટાં અને ઘણાં શાભીતાં હોવાથી તેમાંનાં કેટલાંક તોડી લેવાનું કાસમને મન થયું, તેથી તેણે તે ફૂલોથી પોતાનાં બનેગજવાં ભર્યાં, તે ઉપરાંત જે બે મોટી કોથળીઓ તેના હાથમાં કાકાએ તેના પોતાકની સાથે અપાવી હતી તે કોથળીઓ તેણે તે ફૂલોથી ખીચોખીચ ભરીને પોતાના મળામાં લટકાવી પછી તે સર્વ તેણે એવી રીતે પોતાના પોશાક સાથે વીંટળાવી લીધું કે બહાર નીકળ્યા સિવાય તેમાંથી કંઈ પણ નીકળી શકે નહિ.

આવો ક્ષીંમની ખજાનો કે જેની કીંમતની કાસમને કંઈજ ખબર ન હતી. તે જેમ ઉચકાયો તેમ ઉચકીને પોતાનો કાકો વધારે વાર ત્યાં બેસી રહે તેટલા માટે તેણે પેલા ત્રણે ઝોરડા ધણીજ ઝડપથી પસાર કર્યા, અને છેલ્લે બોના મથાળાપર તે આવી પહોંચ્યો. પછી મુસાએ જણાવ્યું કે “ મારા પ્યારા કાકા ! મને તમારો હાથ આપો કે હું ઉપર ચઢી આવું.” પેલા જાદુગરે કહ્યું કે “ બેટા તું મને પેલું જ્ઞાનસ આપ કારણ કે ઉપર આવતાં તે તને અડચણ કરશે. અગર કદાચ ફૂડી પણ જશે.” કાસમ બોલ્યો કે “ મને તેથી કંઈ પણ અડચણ થવાની નથી, તેમજ તે ફૂડી પણ નહિ, માટે હું બહાર આવીને તમને તે જ્ઞાનસ આપીશ.” કાસમને થોડોક બહાર ખેંચી વળા તે જાદુગરે પેલું જ્ઞાનસ ફરીથી તેની પાસે માગ્યું, પણ કાસમે તે એવું તો પોતાના જબ્બામાં વીંટળેલું હતું કે ઉપર આવ્યા બગર નીકળી શકે નહિ, તેથી તેણે ઉપર આવી આપવા જણાવ્યું. જાદુગરના મનમાં પાપ હતું તેથી તેને સક ગયો કે “ ઉપર આવ્યા પછી મને તે જ્ઞાનસ આપશે નહિ, ને મારી સઘળી મહેનત તથા આશાઓ ખરવાઈ જશે. વળા તે એક મોટો પાદશાહ થઈ બેસશે.” આવા ખોટા તર્કથી ચુરસે થઈ તેણે પેલા અગ્રિયર પાછી થોડીક ખુશખોઈ નાખી ને કંઈક બચડ્યો જેથી પેલા પત્યર પોતાની મેળજ ઉચકાઈ પાછો ટંકાઈ ગયો અને મિચારો ભલો કાસમ તો પાછો ભોંયરામાંજ રહ્યો.

અરી વાત તો એ હતી કે આ જાદુગર કંઈ કાસમનો કાકો નહોતો, કારણ કે તેના પિતા અણુમકરને બાઈ જ નહોતો, પણ તે જાદુગર આફ્રિકાખંડનો રહેવાસી હતો. આફ્રિકાખંડમાં જાદુનો ફેલાવો બહોળો થયેલો છે. તેણે નાનપણથીજ આ વિધાના સારો અભ્યાસ કર્યો હતો. તેણે પોતાના જાદુ વિધાના પ્રતાપે એવું શોધી કાઢ્યું કે સ્ત્રીવૈદ્યમાં જાદુ જ્ઞાનસ છે તે બે તેના હાથમાં આવે તો આખી દુનિઆનો તે મહાન પાદશાહ થઈ જાય. વળા તેણે પોતાના જાદુના પ્રતાપે એવું શોધી કાઢ્યું કે તે જ્ઞાનસ સ્ત્રીવૈદ્યમાં એક એકસ જગ્યાએ રાખેલું છે. તે મેળવવાને ખાતર આટલા દુરના મુશ્કેલીમાં મુસા ફરી કરતો કરતો તે મહામુશીબને અડી આવી પડેલો હતો પણ જોકે તેણે તે જ્ઞાનસ કંઈ જગ્યાએ

છે તે શોધી કાઢ્યું ખરું, પણ પોતાને હાથે તે જ્ઞાનસ તે જગ્યા ઉપરથી તેનાથી લેવાઈ શકાયું નહિ હતું. તે જ્ઞાનસ લેવા માટે લાયક માણસ કાસમ છે એવું તેણે શોધી કાઢ્યું હતું. તેથી કાસમની શોધમાં જરી તેને મળી તેની સાથે સંગ્રાહ કાઢીને તેને આ જગ્યા ઉપર લઈ આવ્યો હતો. તેણે કાસમને યુક્તિ મારી હતી તેવું કારણ એક તે તેનાથી ખીતો રહે, અને જ્યારે તે આવે ત્યારે દુરત પેલું જ્ઞાનસ તેને આપી દે, કારણ કે તેને ધારતી હતી કે જે કોઈ માણસ આવિતો આવી ચડશે તો સર્વે વાત ઉઘાડી પડી જશે; પણ તેની પોતાની ઉતાવળને લીધે હવે તેની સઘળી આશાઓ ભંગ થઈ ગઈ. જે તેણે જરા વધારે હીમત રાખી સમુદ્ર પકડી હોત તો કાસમ ઉપર આવી દુરત તે જ્ઞાનસ તેના જહુગર કાકાને આપી દેત, કારણ કે ભલા કાસમને આ જ્ઞાનસની કંઈ પણ માહિતી ન હતી.

પોતાની આશા આવી રીતે ભંગ થયેલી જોઈ તેણે પાછો આફ્રિકા તરફનો રસ્તો લીધો. તે જહુગરે પોતાનો રસ્તો ધણેજ છુપો લીધો. કારણ કે તેને ધારતી હતી કે જે માણસોએ અને કાસમની સાથે જોએલા છે તેમાંનો કોઈ પણ માણસ અને એકલાને જોશે ત્યારે મારા પર ચક્ર લાવી અને પકડી લેશે. તે જહુગર એવું સમજતો હતો કે હવે કાસમ તો હમેશને માટે ગુમ થયો, પણ ખરેખર તેમ બન્યું નહિ જહુગરે જે વીંટી કાસમને પહેરાવી હતી તે વીંટી તેને ઘણી ઉપયોગી થઈ પડી.

પેલા કાસમ કે જે પેલા જહુગરને પોતાનો સંગ કાકો બાણતો હતો, તેને સ્વાને પણ વિચાર થયો ન હતો કે મારો કાકો મારી આવી માડી દયા કરશે તે તો મિચારો. “ઝો કાકા, ઝો કાકા !” એમ બૂમ મારી મારીને પોકે પોકે રડવા લાગ્યો, પરંતુ કોઈ પણ જવાબ દીધો નહિ, છેવટે રડી રડીને થાક્યો, ત્યારે તેણે પાછા પેલા બાગમાં જવાને ધાર્યું. કારણ કે પેલા જહુગર જ્ઞાનસને યુગ્વાવી નાખવાથી અંધારું ઘેર થઈ ગયું હતું, તેથી તેણે વિચાર્યું કે બાગમાં જઈશ તો કંઈક ઉભય લાગશે. આમ વિચારી પેલા બાગમાં જવાને પેલા ત્રણ ઝોરડામાં દાખલ થવા ફાંફાં માર્યા પરંતુ બારણું હાથ આવ્યુંજ નહિ, કારણ કે તે જહુગર જ્ઞાનસના યુગ્વાવાની સાથેજ તે ઝોરડાના બારણાં બંધ થઈ ગયાં હતાં. તે ત્રણે ઝોરડાની બાજુએ હાથ અડકાડી ઘણુંએ શ્વેત પણ કંઈ પત્તો લાગ્યો નહિ ત્યારે અકળાઈને નીચે પડી રેવા લાગ્યો. હવે તે છેક ગભરાઈ ગયો અને રડતો ને માર્યું અજાણતો તે ત્યાં બેઠો.

આવી હાલતમાં કંઈ પણ ખાધા પીધા વગર કાસમ બે દહાડા લગી ત્યાં પડી રહ્યો. ત્રીજે દિવસે મોત નજીક આવ્યું એમ સમજીને પોતાના બંને હાથ જોડ્યા અને જગતકર્તાની પ્રાર્થના કરવા લાગ્યો. આવી હાલતમાં પેલી વીંટી કે જે જહુગરે આપી હતી તે એકાએક બીતની સાથે અડીને ધસરકો થયો તેથી જેવી પેલી વીંટી ધસાઈ કે એક બીહામણો તાડ સરખો કદાવરને ઉંચો જીન તેની આગળ આવીને ઉભો રહ્યો. પછી તે જીન બે હાથ જોડી કહેવા લાગ્યો કે “તમારે શું જોઈએ છીએ ? હું તમારો દુકમ બજાવવાને માટે તૈયાર છું, કારણ કે જે માણસની આંગળીએ આવી વીંટી હેંચ છે તે માણસના હું અને મારા જેવા બીજા બેના નોકર છું.”

જે સુસાએ ખીંટ કોઈ પણ વખત આવા બધાંજ જીનને જોયો હોત તો તે નક્કી બીકને લીધે મરણ પામત, પણ હાલ પોતાની જંદગીની અંત આવેલો છે એમ જાણીને તે જરા આસ્તેથી બોલ્યો કે “તું જે હોય તે ખરો, પણ મને અહીંથી બહાર કાઢ, જે તારામાં તેટલી શક્તિ ન હોય તો બીજાને બોલાવી લાવ !” જેવો તે આ શબ્દો બોલ્યો કે દુરત પેલા પત્થર પોતાની મેજે ત્યાંથી દૂર પડ્યો, અને પોતે જે જગ્યાએ પેલા જહુગરે તેની પાસે પેલા પત્થર ઉચકાવ્યો હતો તે જગ્યાપરજ આવીને ઉભો ! આપણેજ વિચાર કરીએ કે બે દિવસ સુધી તદ્દન અધારામાં રહી જે માણસ ઉભયમાં આવે તો તે એકદમ કઠી જોઈ શકે નહિ, તેજ પ્રમાણે કાસમને થવા લાગ્યું. તે આસ્તે આસ્તે પોતાની આંખ ઉઘાડવા લાગ્યો, અને જુએ છે તો પેલા ખાડો ગુમ થઈ ગયેલો માલમ પડ્યો. પછી આસપાસ જોવા લાગ્યો તો જે રસ્તેથી તે આવ્યો હતો તે રસ્તો તેને સાદ આવ્યો તેથી તે સહેર તરફ ચાલ્યો, અને પ્રજ્ઞા ઉપકાર માનતો ઘેર આવ્યો. જ્યારે તે ઘેર આવ્યો ત્યારે પોતાની માતાને જોવાથી જે ખુશી પેદા થઈ તે ખુશીના જોરથી તેમજ બે દિવસના અપવાદથી જુએને લીધે નાકીવત થઈ ગયો હતો તેથી

તે બેશુદ્ધ ઘઘ જમીનપર પડ્યો. તેની માતાએ પોતાના બેટાને શુદ્ધિમાં લાવવાને ઘણા ઘણા પ્રયત્ન કર્યા ત્યારે કેટલીકવારે શુદ્ધિમાં આવ્યો. પછી તેણે પોતાની માતાને જણાવ્યું કે “હું ત્રણ દિવસનો ભૂખ્યો છું, માટે જે કંઈ ખાવાનું હોય તે લાવ.” તેપરથી તેની માતા ખાવાનું લાવી. કાસમે :તે ખોરાક ઘણાજ બાવથા લીધો, કારણ કે તે ખરેખર ભૂખ્યો હતો. તેની માતા બોલી કે મારા ખ્યારા બેટા ! આ ત્રણ દિવસ મેં રડી રડીને ગુજાર્યા છે, મેં તારી જીવવાની સધળી આશાઓ મૂકી હતી, પરંતુ આજે જગજગતની પૂર્ણ કૃપાથી તું પાછો આવ્યો તે જાણી અલંત ખુશી કેપને છે. વહાલા બેટા ! તું ધીમેથી નિરાતે ખા, અને પછી તારાપર શું શું આદતો પડી તે મને કહી સંભળાવ.”

કાસમે ધીમે ધીમે આસ્તેથી સધળા ખોરાક ખાઇ પોતાની ઘણા દિવસની ભૂખ શાન્ત કરી પછી તે બોલ્યો કે “ઓ મારી વહાલી માતા ! એક માણસ કે જેની મરજી મને મારી નાખવાની હતી, તેવા નાપાક માણસના હાથમાં તમે મને સોંપ્યો તેથી હું ઘણો દિલગીર છું. તેને તમેએ મારો કાંકો જાળ્યો અને હું પણ તમારી માફકજ ઠગાયો હતો. તેણે આપણી ઉપર આટલી મનતા દેખાડી. વળી આપણને પૈસા આપવા લાગ્યો તેથી આપણે તેનાપર કંઈ શક લાવી શક્યાં નહિ; પણ માતા તે તો એક ધાતકી ઠગ અને લુચ્ચો આદમી હતો. આપણને જણાવ્યા વગર મને મારી નાખવાના વિચાર તે લુચ્ચાના દિલમાં રમી રહ્યા હતા, અને તેટલાજ માટે તે નાપાક માણસ મારાપર હદથી જાદું મહેરબાની રાખતો હતો. હું ખાત્રીથી તમને :જણાવું છું કે તેને ગુસ્સે યવાનું મેં જરાએ કારણ આપ્યું નથી. હું જ્યારથી તમારી આગળથી ગયો ત્યારથી શું શું બન્યું તેનો ખરા હેવાલ તમે આગળ આપું છું તે તમે ધ્યાન દઇને સાંભળજો.”

પછી કાસમ જે જે આગમાં ફર્યો હતો, અને પેલા ભોંયરામાં ઉતર્યો હતો તેનો વિગતવાર હેવાલ કહેવા લાગ્યો. તેને પોતાને પહેલી સખત સુકીને ભૂલી ગયો ન હતો. પેલાં જે જવેર તે લાગ્યો હતો તેની રોયની (તેજ) ખોરાકમાં એટલી તો પડી હતી કે સૂર્યનો પ્રકાશ પણ ઝાંખો લાગતો હતો. જે કોષ્ટ બીજું હોત તો સમજી જત કે આ બધાં ઉચી જાતનાં જવેર છે પણ ખિચારી કાસમની ભલી માતા નાનપણથીજ ગરીબ હાલતમાં ઉછરેલી હતી, અને કોષ્ટ પણ દિવસ દીરા, મોતી જેવાં ન હતાં. તેથી તેણે પણ પોતાના છોકરાની માફક તેને રંગબેરંગી કાચના દુકકા ધાર્યા, અને તે બધા એક ખુણામાં નાંખી મૂક્યા.

કાસમ કહેવા લાગ્યો કે “હું આ શાનસ લઇ ભોંયરાને મથાળે આવ્યો, અને જ્યારે પેલા લુચ્ચા જાડુગરે તે માગ્યું અને મેં નહિ આપ્યું ત્યારે તે ચીડાઇ ગયો, અને જાડુના જોરથી પેલા ભોંયરા ઉપરનો પત્થર ઢાંકી દઇ ચાલી ગયો. પણ એવી હાલતમાંથી મહાન પ્રભુએ મને બચાવ્યો, અને આ વીંટી કે જેના ગુણ વિશે મને મુદલ ખચર ન હતો, તેના ધસારાથી એક જીન તીકળી આવ્યો જે મને પેલા અધારામાંથી ઉપર લઇ આવ્યો.” આ વાત સાંભળી કાસમની માતા ઘણી ચીડાઇ ગઇ, અને પેલા માણસને લુચ્ચો, ઠગારો, જુડો, ધાતકી, ખુની એવા એવા બોલ વાપરી ગાળો દેવા લાગી. તે બોલી કે “મારા બેટા ! તેતો જાડુગર હતો અને એવા જાડુગરો સેતાનને પોતાના હાથમાં રાખે છે. બેટા તું મહાન જગજગતની ઉપકાર માન કે તે સાહેબે પેલા ખુની જાડુગરના હાથમાંથી તને છોડાવ્યો.” પછી તેની માતાએ જોયું કે ત્રણ દહાડાનો કાસમ ઉઘ્યો નથી ત્યારે તે બોલ્યો કે “મારા ખ્યારા બેટા ! હવે તું જરા સ્થૂળ. કારણ કે ત્રણ દિવસનો તને ઉજાગરો છે.” એમ કહી પોતે પણ સ્થૂળ ગઇ.

કાસમ ત્રણ દિવસ સુધી ઉધેલો ન હતો તેથી આખી રાત બરઉંઘમાં કાઢી અને સવારના ઉડી પોતાની માતા પાસે ખોરાક માગવા લાગ્યો, તેની માએ કહ્યું કે બેટા ! ખોરાક તો કંઈ નથી માટે જરા સચુર કર ! મેં થોડું રૂંઠાં રાખ્યું છે તે વેચી આણું ને તેના જે પૈસા ઉપજે તેમાંથી કોષ્ટ ખોરાક લાવું.” કાસમ બોલ્યો કે “મા તમારું રૂંઠાં એક બાણુએ રહેવા દો, અને લાવો પેણું ફાનસ જે હું લઇ આવ્યો છું તે મને આપો ! હું જઈને બજારમાં વેચી આણું કે તેમાંથી જે પૈસા આવે તે આપણને આજે આખા દહાડા ખોરાક માટે પુરા પડશે.”

પેલું ફાનસ કાસમની બધી માતાએ હાથમાં લઈ જોયું તો ધણું અરામ થઈ ગયેલું માલમ પડ્યું જેથી તેણે પોતાના બેટાને જણાવ્યું કે “ જો આ ફાનસને ચોખ્ખું કરું હોય તો કંઈક વધુ પૈસા ઉપજે માટે તારી મરજી હોય તો સાફ કરું. ” કાસમે તેમ કરવા હા કહાથી તેની માતા તેને સાફ કરવા બેઠી. જેવું તેણે ફાનસને ચૂનાથી સાફ કરવા માંડ્યું કે તુરતજ તેની સામે એક મોટી મંજવર અને બપાનક જીન આવી ખરો થયો, અને બોલ્યો કે “ તમે મને શા માટે બોલાવ્યો છો ? હું તમારો હુકમ અનુવવાને તૈયાર છું ! જેની પાસે આ જાદુઈ ફાનસ હોય તેનો હું સુલામ છું. વળી મારા જેવા પીંજા ધણા જીનો તેની સેવા ઉઠાવવા તૈયાર છે ! કાસમની માતા તો આવા કઠાવર અને બપાનક જીનને જોઈને બે-શુદ્ધ થઈ જમીનપર પડી.

કાસમે તો તેનાજ જેવો જીન પેલા બોંયરામાં જોયો હતો, માટે મનરાયો નહિ, અને તેની સામે બેધડક ઉભો રહી બોલ્યો કે કે “ હું જૂખ્યો છું માટે મારે વારતે કંઈક સારો ખોરાક આણી આવ ! ” જરા વારમાં તો પેલો જીન પોતાના માથાપર એક રૂપાનું વાસણ લઈ આવ્યો. તેમાં જુદી જુદી વીસ રકાખીઓ હતી, અને તે દરેકમાં જુદી જુદી ચીજો ભરેલી હતી. છ ઉંચા નાન હતા અને બીજી બે સરસ શરાબની બાટલી પણ હતી. તે ખોરાક તેણે કોચપર મૂક્યો અને પછી તુરત ગુમ થઈ ગયો. આ કામ પેલા જીને એટલી તો ઝડપથી કરી દીધું કે તે પાછો ગયો તોપણ કાસમની બધી માતા ચેતન આવ્યું નહોતું. કાસમે તેના મોઢાપર પાણી છાંટી તેને તાકીદે શુદ્ધિમાં આણી. તે તરત હસીને ઉભી થઈ, કાસમે જણાવ્યું કે “ મારાં વહાલાં માતાજી ! કંઈ પણ ધારતી રાખ્યા વગર ઉઠો, અને અહીં જે આણું આપણે વારંતે તૈયાર છે તેનો સુખેથી ઉપયોગ કરો. ” કાસમની માતા આણું સરસ અને ઉંચા પ્રકારનું આણું જોઈ “ અજબબી સાચે બોલી ઉઠી કે “ મારા ખારા બેટા ! આ કાણુ લાવ્યું ? આવા સુંદર આણુ વારંતે આપણે કોનાં ઉપકારી છીએ ? અચિત્ત હું તો એવું સમજતું છે કે નામદાર સુલતાને આપણા ગરીબપર અતિશય દયા લાવી આ આણું મોકલી આપ્યું છે ! કાસમ બોલ્યો કે “ મારાં ખારાં માતાજી ! આવીને ખાવા બેસી જાઓ, કારણ કે હમણાં મને જૂખ ધણી લાગી છે, ખાઈ રહ્યા પછી તમારી આગળ હું બધી વાત કરીશ. ” તેઓ બંને જણાં ખાવા બેઠાં અને જેટલું ખવાયું તેટલું આણું કારણ કે તેઓએ આણું સરસ આણું કોષ્ટ પણ દિવસે આણું ન હતું.

ખાતાં ખાતાં કાસમની માતા પેલા રૂપાના વાસણો તરફ વારે ધડીએ જોતી હતી. કારણ તેણે તેવાં વાસણ પોતાની આટલી ઉંમરમાં કદી પણ જોયાં ન હતાં. તેઓ સવારનો નારતો કરવા બેઠાં હતાં, પરંતુ તે આણું તેમને એટલું તો સ્વાદિષ્ટ લાગ્યું કે છેક બપોર થતાં સુધી પણ તેઓ ખાણાપરથી ઉઠ્યાં નહિ, તેથી બપોરના ખાણાની ગરજ પણ ભેગી સારી ગઈ. તેમણે પુષ્કળ ખોરાક લીધો તોપણ હજી બે દિવસ ચાલે એટલે ખોરાક વધ્યો હતો.

હવે ખાઈરહ્યા પછી કાસમની માતા એક કાચ ઉપર બેઠી. અને પોતાના છોકરાને કહેવા લાગી કે “ બેટા ! મારી ઉમેદ પાર પાડ ! આ આણું કાણુ લાવ્યું ? પેલો જીન જે મારી આગળ આવ્યો હતો તે કાણુ હતો ? હું ખાતરીથી કહું છું કે કોષ્ટ પણ માણુસે આવેા બિહામણો રાક્ષસ જોયો નહિ હશે. વળી તે મારી આગળ શું કરવા આવી ઉભો ? તને પહેલો બોંયરામાં તે મળ્યો હતો, ત્યારે તે મારી આગળ શું કરવા આવ્યો ? ”

કાસમ બોલ્યો કે “ માતા ! જે જીન મારી આગળ પેલી યુગમાં આવ્યો હતો તે જીન કાંઈ એ નહિ હતો. ખરું છે કે તે લોકો ઉચાઈમાં અને દેખાવમાં બિહામણા એક એકને તદ્દન મળતા આવે છે, પણ તે લોકોના પોશાકમાં અને મોઢામાં ફેર હોય છે. અને તે લોકો જુદા જુદા ધણીના નોકરો હોય છે. જે રાક્ષસ મારી આગળ પેલા બોંયરામાં આવ્યો હતો તે તો આ વીંટીનો યુધામ હતો, પણ હાલ જે આપણી આગળ આવી ઉભો હતો તે તો આ ફાનસનો યુધામ હતો. ” તેની માતા બોલી કે “ જો આ ફાનસથીજ તે બચકર ને કાળરૂપ જીન મારી પાસે આવતો હોય તો તું હમણાં ને હમણાંજ આ ફાનસને મારી નબર આગળથી દૂર કર. હું તેને હવે કદી પણ હાથ નહિ લગાડું, અને જો તું મારી

કહું માને તો હું તને કહું છું કે આ શનસને નાખી દે અગર વેચીમાર અને વીંટીને પણ નાખી દે કે જેથી આપણે આવા નાપાક છતોની ધાસ્તીમાં ફરીથી ન પડીએ.

કાસમ બોલ્યો કે “માતાજી આ શનસ આપણને એટલું તો કામતું છે કે તેને તરો વેચવા માટે અને કહો છો તે મારા ક્યાનમાં ઉતરતું નથી. આપણે આને જે આવે સારો ખોરાક ખાઈએ છીએ તે તો આ શનસનો પ્રતાપજ છે. વળી આપણને બ્યારે બ્યારે ખપ પડશે ત્યારે ત્યારે તેનો સરસ ખોરાક તેમની મદદથી મેળવી શકીશું. મારો ફગારો કાઢો આટલે બધે દૂર આવ્યો હતો તે આટલાજ કારણથી આવ્યો હતો. તેની મનલગ આ શનસને લઈ જવાની હતી. આ શનસ લેવા માટે તો તેણે ધણી ધણી મુશીબતો વેડી હતી. આ બહુજ શનસને ખરેખરે લાભ તે બળજોતો હતો. માટેજ તેણે પોતાનો આખર ખજાનો ગુમાવી આ શનસ મેળવવાને બેઠા પ્રયત્ન કર્યો હતો. વળી બ્યારે જે તેને આ શનસ ન આવ્યું ત્યારેજ તેણે પેલા ભોંયરાપર પથર નાખી અને કેદ કર્યો હતો. તેનો વિચાર અને તેજ ભોંયરામાં મારી નાખવાનો હતો, પરંતુ પ્રભુની કૃપાથી હું છૂટી નીકળ્યો છું. હવે બ્યારે આપણે આ શનસનો મહાન સુણોથી સારી રીતે વાંકેઢ થયાં છીએ ત્યારે આપણે તેનો કાયદો શા માટે ન લઈએ ! એ કામ આપણે ધણીજ ચાલાકાથી અને ચુપકાથી કરવું જોઈએ. જે એકદમ ઘોંઘાટ કરી દેવામાં આવે તો આપણાં આડોશી પાડોશી વગેરે જે જાણે તે સર્વે આપણી અદેખાક કરશે. મારી વડાકી માતા જે ત. અને તે શનસની બીક લાગતી હશે તો હું તે શનસને તમારાથી દુરતું દુરજ રાખીશ. વળી મારી આંગળાએ જે વાંટી છે તે પણ આપણને ધણીજ ઉપયોગી છે. જે એ વીંટી મારી પાસે ન હોત તો હું આને જીવતો પણ નહોત. આવી ઉમદા વીંટીને હું કદી પણ નાખી દઈશ નહિ. હું તેને ધણીજ સંભાળથી રાખી મુકીશ. બ્યાં સુધી આ વીંટી અને શનસ આપણી પાસે હશે ત્યાં સુધી આપણને કોઈ પણ તરે-હતું દુઃખ પડશે નહિ.” તેની માતાને તેના વિચાર ધણા વ્યાળખી લાગ્યા, તેથી તેણીએ કંઈ વધારે બ. હ કરી નહી, અને તે બોલી કે “બેટા ! તારી ખરજમાં આવે તેમ કર ! હું આ છતોથી ધણીજ બીઉછું માટે તેઓ સંબંધી હવે પછી મારી આગળ વાત પણ કરીશ નહિ.”

જે ખાણું વધું હતું તે સર્વે કાસમ અને તેની માતાએ રાત્રેજ પુરું કર્યું. હવે આવતી સવારે ખોરાકી મેળવવાને માટે કાસમ પેલી રૂપાની રકાખીઓમાંથી એક લઇને બગ્ગરમાં ગયો, રસ્તામાં તેને એક ચાહુદી મળ્યો તેને એક બાજુ લઈ જઈ પેલી રકાખી દેખાડી કાસમ બોલ્યો કે “તમે આ રકાખી વેચાતી બેશો !”

પેલો ચાહુદી જાતે હોંઘિઆર અને ચંચળ હતો તેથી તેણે પેલી રકાખી તપાસી જોઈ તો તેને માલમ પડ્યું કે તે ખરા નકર રૂપાની બનાવેલી છે. તે ઉપરથી તેની કીમત તેણે કાસમને પૂછી. બિચારો કાસમ ફનીઆદારીના વહેવારથી તદ્દન અજણો હતો, વળી તેણે રૂપું તો કદી પણ જોયું ન હતું, તેથી તે બોલ્યો કે “તું જે આપશે તે ઉપર વિશ્વાસ રાખી હું કયુલ કરીશ.” પેલો જુઝ્યો ચાહુદી વિચાર કરવા લાગ્યો કે કાસમને આ રકાખીની ખરી કીમતનું ખાન હશે કે નહિ ? લાવ તેની પરીક્ષા કરું. પછી તેણે કાસમના હાથમાં પોતાના ગળવામાંથી એક સોનાનો સિક્કો કઢાડી મૂક્યો. આ સિક્કો તે રકાખીની કીમતનો પચાસમે ભાગ હતો. કાસમને જોયો પેલો સોનાનો સિક્કો મળ્યો કે તે ખુશી થતો થતો પોતાને કીમતને તેને આપી હોત તો કેરી મજ પડત ! તે બિચારો તો ખુશીથી લઈ જત ! લોખને થોભ છે જ ક્યાં ? ચાહુદી પોતે આપેલા સિક્કામાંથી પાછું લેવા માટે કાસમની પાછળ દોડ્યો હોત પણ તે કાસમ એટલો તો જલદી ચાલી ગયો કે તેની પાછળ જવું પેલા ચાહુદીને વ્યાજખી લાગ્યું નહિ. રસ્તામાં જતાં કાસમે એક બઢીઆરાની દુકાનેથી રોટલી ખરીદી અને પેલા સોનાના સિક્કામાંથી તેની કીમતના પૈસા આપી બાકીના વધવા તે લઈ ચાલતો ગયો. અને ઘેર જઈ પોતાની માને તે પૈસા આપ્યા. તેની મા બગ્ગરમાં જઈને તે પૈસામાંથી ઘોઝક કઢાડા ચાલે તેટલા દાણા તથા પરચુરણ સામાન લઈ આવી.

કાસમે ધીમે ધીમે પેલી દસે રકાખીઓ તેજ ચાહુદીને વેચાતી આપી, પેલો જુઝ્યો ચાહુદી આ

રકાબીઓની કામત પહેલાંના જેટલીજ આપતો હતો. છેવટે બધી રકાબીઓ વેચાઈ રહી, ત્યારે કાસમે પેહું રૂપાનું મોઢું વાસણુ વેચવા વિચાર કર્યો. પરંતુ તે વાસણુ ધણું મોઢું તથા બારે હવું તેથી બજારમાં ન લઈ જતાં પેલા ચાહુદીને પોતાના ઘેરજ તેડી લાગ્યો. ચાહુદી તે વાસણુને બદલે દસ સોનાના સિક્કા આપી વાસણુ લઈ ગયો.

આ પૈસાથી કાસમની બધી માતા પોતાના ઘરનો નિભાવ કરતી હતી. હવે કાસમે પણ પોતાની બધી રમતીઆળ અને ખરાબ આદત છોડી દીધી, અને સહેરમાં હરવા ફરવા તથા સારાં સારાં માણસો-માં બળવા લાગ્યો, સાગ સાગ વહેપારીની દુકાને ઉઠા રહી સારાં સારાં માણસોને મોઢેથી હઠાપણુની વાતો સંભળી જરા જરા દુનીઆદારીની માહિતગારી લેવા મંડ્યો.

બ્યારે પેલા સોનાના દસ સિક્કા ખરચાઈ રહ્યા ત્યારે કાસમ પેલા ચમત્કારીક બહુદાનસની ગરજ પડી. તે દાનસ તેણે પોતાના હાથમાં લઈ જરા ધર્યું. એટલે મહિંથી પેલો જન નિકળી આવ્યો અને પૂછવા લાગ્યો કે “તું શું માગે છે?” કાસમે જવાબ દીધો કે “હું ઘણું બૂખ્યો છું, વાસ્તે કંઈ ખોરાક લઈ આવ ?” પેલો જન તરત દોડી ગયો અને આગળની માફકજ રૂપાના કામતી વાસણુમાં ચુંદર ખોરાક લઈ આવ્યો.

કાસમની માતા આ વખતે કંઈક બદલ ગયેલી હતી. તે બ્યારે પાછો આવી અને આવેા ઉમઠા ખોરાક જ્યારે પાછો જોયો ત્યારે પેલા દાનસની પ્રસંશા કરવાલાગી. પછી કાસમ તથા તેની માતા ખાણું ખાવા બેઠાં અને તે ખોરાક હજુ બીજા બે દિવસ સુધી ચાલ્યો.

વળી તે ખોરાક થઈ રહ્યો એટલે કાસમ પેલી રકાબીમાંથી એક રકાબી લઈ બજારમાં વેચવા માટે ગયો. બજારમાં જતાં એક પ્રમાણિક સોનિએ તેને બોલાવીને કહ્યું કે “અરે બહા માણસ ! હું તને ઘણી વખતથી હાથમાં કંઈક વાસણુ લઈને જતાં જોઉં છું અને પાછા આવે છે ત્યારે કાલી હાથે જોઉં છું, તેથી મને લાગે છે કે તે વાસણુ તું વેચી નાખે છે, હવે મારે તને એટલુંજ કહેવું છે કે જે તું તારા વાસણુ કેમ પણ ચાહુદીને વેચીય નહિ, કારણ કે તે લોકો બહુ ઠગ છે. તે લોકો માલની કામતોના ધણેજ જુજ ભાગ તને આપશે, માટે જે તારે તારી વસ્તુ વેચવી હોય તેા પ્રથમ મને બતાવજ, અને તે મારે લેવી હશે તેા હું પુરતી કામત આપી ખરીદ કરીશ. કહાચ મારે ખપતી નહિ હોય તેા બજારમાં લઈ જઈ પ્રમાણિક ધરાક મેળવી આપીશ. તે ધરાક તને કદી પણ હમશે નહિ.”

વધારે પૈસા મેળવવાની લાલચથી કાસમે પોતાની પાસેની રકાબી કાઢી આ પ્રમાણિક સોનિને બતાવી. સોનિએ હાથમાં લઈ બજાર તપાસી જોઈ તેા ઘણી બારે રકાબીની જાણ. સોનિએ તેને પૂછ્યું કે “તે આમાંની કોઈ રકાબી પેલા ચાહુદીને આપી છે?” તેણે જવાબ આપ્યો કે “હા, બાઈ ! મેં તે ચાહુદીને આવી બાર રકાબીઓ આપી છે તથા એક મોઢું વાસણુ આનાજ જેવી સરસ જાતનું આપ્યું છે. તેણે મને બાર રકાબીના બાર સોનાના સિક્કા તથા મોટા વાસણુના દસ સોનાના સિક્કા મળી કલ આવીશ સિક્કા આપ્યા છે.” પેલો સોનિ અન્યથા થઈ બોલ્યો કે “હુઝ્યા ! નાપાક હરામી ચાહુદી કુતરા ! તેં મિચ્છી બલા માણસને કેટલો બધો ઠગ્યો ! બેટા ! હવે જે થયું તે થયું. વાસ્તે હવે કદી પણ તેની પાસે જતો ના.

પેલા સોનિએ પેલી રકાબી જોખી જોયા પછી કાસમને જણાવ્યું કે “બાઈ ! આ રકાબીની કામત પથથા સિક્કા છે. તારે તેની ખરી કામતની ખાતરી કરવી હોય તેા આસપાસની બીજી દુકાને ફરી ચોક્કસ કર. જે મારી કંઈલી કામતમાં ફેર પડશે તેા હું તને અમુચા પૈસા આપીશ.” કાસમે જણવ્યું કે “મને તમારા બોલવાપર પુરતો ભરોસો છે. આજે મને એક સિક્કાને બદલે પથથા સિક્કા મળશે એ શું થોડી-વાત છે ! માટે લાવો મને ગણી આપો ! મારે બીજે મોઢું ઠગણે જવાની જરૂર નથી. હવેથી હું ખરે-ચરેક શાક તમને બતાવીશ, પછી વેચીશ.” ત્યારબાદ પેલા સોનિએ તેને પથથા સિક્કા આપ્યા તે લઈ તે તેના ઉપકાર માની પોતાના ઘેર ચાલ્યો ગયો. પેલી બીજી રકાબીઓ તથા પેહું મોઢું વાસણુ પણ તેણે આ સોનિનેજ વેચ્યું. તે વાસણુના તેને બે હજાર સિક્કા આપ્યા.

આ ચમત્કારિક શાનસના પ્રતાપેથી કાસમ જેટલો પૈસો મેળવવા ચાહે તેટલો પૈસો મેળવી શકત, પણ તેણે તેની બલી ખાની સલાહ પ્રમાણે એકદમ પૈસાદાર થવાનો વિચાર માંડીવાળી કરકસરથી પોતાનું ખરચ કરવા લાગ્યો, અને પોતાની વાનગી કોઇને ખજાર પણ પડવા દીધી નહીં. જે વખતે તેને જરૂર પડે તે વખતે તેના ઉપયોગ કરી પોતાની મતલબ પાર પાડતો. આવી સારી રીતે તે રહેવા લાગ્યો.

એક દિવસ કાસમ એક વેપારીની દુકાને બેસી જુદી જુદી બાબતોપર પોતાના ઉમદા વિચાર ચલાવતો હતો, તેવામાં તેણે એક હંદેરા સાંભળ્યો કે “ સુઘતાનની બેટી ‘તુરબેદર’ હમામખાનામાં નાહવા માટે જવાની છે તેથી શાહનંદી જ્યાં સુધી તે રસ્તેથી જઇને પાછી વળે ત્યાં સુધી રહે” વેપારીઓએ પોતપોતાની દુકાન ખંધ રાખી. કોઇની પણ દુકાન ખુલ્લી જણાશે તો તેને સખત શિક્ષા થશે.”

આ હંદેરા સાંભળતાંજ કાસમને તે શાહનંદીનો સુંદર ચહેરો જોવાની પ્રત્યક્ષ ધ્વજા થઇ આવી. તેણે તે ચહેરા શી રીતે જોવો તે ઉપર ઘણી વાર સુધી લાંબા લાંબા વિચાર કર્યા, પણ કંઈ પણ ફાવ્યો નહિ, કારણ કે તે શાહનંદી પોતાના મોઢાપર, હમેશાં યુરખો રાખતી હતી. માટે તેના જવાના રસ્તા ઉપર સંતાઇ રહેવાથી કંઈ પોતાની ઉમેદ પાર પડે નહિ, છેવટે તેણે તે હમામખાનાના બારણાની પાછળ રહી તેના સુંદર ચહેરા જોવા દરાવ કર્યો. આ દરાવ તેણે અમલમાં મૂક્યો અને તેમાં તે ફતેહ પામ્યો.

કાસમ બારણાની પાછળ સંતાઇ રહ્યા પછી ઘોડીજ વારમાં પેઢી શાહનંદી પોતાની દાસીઓ તથા કેટલીક બોજબોજી સાથે પગે ચાલતી ચાલતી તે હમામખાનાના બારણા આગળ આવી પહોંચી. તેણે તે દરવાજા આગળ આવતાંવારજ પોતાના મોઢાપરથી પોતાનો યુરખો દૂર કર્યો, જેથી પેશો કાસમ નેના ચહેરા ઘણીજ સારી રીતે જોઇ શક્યો. તે એવી રીતે બેઠો હતો કે તેણે તે શાહનંદીને ચહેરા ખુલ્લી રીતે જોઇ લીધો પરંતુ તેને કોઇ પણ જોઇ શક્યું નહિ.

કાસમે આટલી ઉમરમાં આવ્યો સુંદર ચહેરા કદી પણ જોયો ન હતો. તેણે ખરી રીતે તો કોઇ પણ ઝોરતના ચહેરા સામે ધારીને જોયુંજ ન હતું. ફક્ત પોતાની જુદી માતા કે જેનો ચહેરા મુળથીજ શ્યામ હતો તેજ ચહેરા તેના જોવામાં આવ્યો હતો. આ પ્રમાણે અકસ્માત આવ્યો સુંદર ચહેરા નજરે પડવાથી કાસમના દિલપર તેની ઘણી ઉડી અસર થઇ.

કાસમે આ બાનુને જોઇ ત્યારથીજ તેને શુદ્ધી રહી ન હતી તેની મોટી ચળકતી આંખો, રેશમ જેવા નરમ અને નાગ સરખા લાંબા કાળા વાળ, તેનું અણીવાળું લંબુ નાક, ચંદ્ર સરખું તેજસ્વી મુખ, હીંગોળાક સરખા લાલ અંધર (હોઠ) વગેરે તેના અતિ સુંદર ચહેરાની તેનાપર એવી તો અસર થઇ કે તે તેના ખ્યારમાં મરન બની ગયો.

પેલી શાહનંદી હમામખાનામાં નાહવા ગયા પછી પણ તે કેટલીક વાર સુધી તો બારણા આગળજ બેઠો રહ્યો, પરંતુ પછી તેણે વિચાર્યું કે હવે શાહનંદી પાછી ફરશે ત્યારે તો તેના મોઢાપર યુરખો નાખેલો હશે માટે અહીં ઉભા રહેવાનું કારણ નથી. પછી તે પોતાને સુકામે ચાલ્યો ગયો.

ઘેર ગયા પછી પોતાના ખ્યારનો જુસ્સો તે પોતાની મા આંગળ છુપાવી શક્યો નહિ. કાસમને ઘણીજ દિલગીરીમાં તથા ઉંડા વિચારમાં લીન થએલા જોઇ તેની માતાએ પૂછ્યું કે “મારા ખ્યારા બેટા! તને શું થયું છે! આજે તારો ચહેરા દુઃખી શા કારણથી છે?” કાસમે કંઈ જવાબ આપ્યો નહિ. તે પોતાના વિચારમાં ને વિચારમાંજ એક કોચ પર પડી રહ્યો. તેની માતા આ વખતે ખાણું પકાવતી હતી માટે તેણે પણ તેને આ બાબતપર ઝાઝી વાર પૂછ્યું નહિ. છેવટે ખાણું તૈયાર થયું ત્યારે તેને તેની માએ ખાણાપર બેસવા બોલાવ્યો. કાસમ મહા મુશીબતે ખાણાપર જઇ બેઠો. અને તેમાંથી પોતાને બાવે તે જરા ખાધને પાછો કોચપર જઈ સતો. તેની માતા પણ ખાણું ખાઇ રહ્યા પછી કાસમની પાસે જઇ બેઠી, અને તેણે તેની આવી સ્થિતિ થવાનું કારણ જાણવાને ઘણી ઘણી કોશિશ કરી પણ તેમાં તે નિષ્ફળ ગઇ. જેથી થાકીને તે સૂઇ ગઇ.

કાસમને આખી રાત ઉંઘ આવી નહિ. તેને તો આખી રાત પેલી શાહનંદી સંબંધીજ વિચારો થવા લાગ્યા. હવે તેના સુંદર ચહેરા શી રીતે જોવો? તેને શી રીતે મળવું? વગેરે બાબતોપર તેનું ધ્યાન

દોડ્યું. તેની ભલી માતા પણ પોતાના છોકરાની આવી દશા જોઇ ધણીજ દુઃખી થઇ. તે સવારમાં વહેલી ઉઠીને પોતાના છોકરાના કોચ આગળ જઇ તેને તેના દુઃખનું ખરું કારણ જણાવવાને ધણી આગ્રહ કર્યો. તેથી છેવટે કાસમ બોલ્યો કે “જો મારી ખારી માતા! ગઇ કાલેના હું ધણીજ દુઃખી થઇ ગયો છું, તેનું કારણ તારા અતિ આગ્રહથી હું તને જણાવું છું તો સાંભળ! મને કોઇ પણ ભત્તના વ્યાધિ થયા નથી, માંડે શરીર તદ્દન નિરોગી છે; પણ મારા દિલમાં અંદરખાનેથી એક એવું દુઃખ થાય છે કે તે તમામ દુઃખોને ભુલાવી દે તેવું સખત છે. આ દુઃખ એવું છે કે તે જો વધુ વાર રહે તો મારા જીવનની હાની થશે. આટલું છતાં પણ તે દુઃખ શું છે તે ખીના હું બરાબર સમજી શકતો નથી, પણ મારા બોલવા ઉપરથી તું તત્ત સમજી જશે. ગઇ કાલે આપણા સુલતાન આસુદ્દીનની બેટી બેદરબાત હમામખાનામાં નાહવા ગઇ હતી, તેની ખબર મને આગળથી પડી હતી; કારણ કે પાદશાહે આખા શહેરમાં દરેક પીટાઓ હતો કે ‘શાહબંદી હમામખાને જાહેને પાછી ફરે ત્યાં સુધી બજાર બંધ રાખવું, અને સર્વ ભેડાએ ધરનાજ રહેવું. કોઇ પણ માણસ ફરતું જણાશે તો તેને સખત શિક્ષા કરવામાં આવશે.’ શાહબંદી ધણી રૂપાળી હોવાથી મને તેનો ચહેરો જોવાની ઇચ્છા થઇ, અને તેથી હું હમામખાનાના ખાસણા પાછળ સંતાઇ રહ્યો. શાહબંદી જેવી ખાસણા આગળ આવી કે તુરત તેણે પોતાના મોઢાપરથી ખુરખો ખસેડી દીધો, તેથી તે શાહબંદીના ખુબસુરત ચહેરો મારા જોવામાં સારી રીતે આવ્યો. મારી વહાલી માતા! હું ખાતરીથી કહું છું કે પુનઃના ચાંદ કરતાં તેના મુખચંદ્રનું તેજ વિશેષજ છે! હવે તું મારા દુઃખનું કારણ સમજી ગઇ હોઇશ? હું તે નાજનીપર એટલો તો મોહિત થયો છું કે તેના વગર છેલ્લી શ્વેત નહિ; વારંતે મારા જીવનની ખાતર મને તેની સાથે શાદી કરાવી આપ.” કાસમની સંધળી વાત તેની માતાએ ધ્યાનપૂર્વક સાંભળી, પછી તે બોલી કે “મારા ખારા બેટા! હું કદી પણ એમ ક્યારની ન હતી કે તું આવી સખત અને ગેરવ્યાજબી માગણી કરીશ! મને લાગે છે કે તારાં ચિત્ત ઉકાળે નથી, ખરેખર તું વિવાનો થઇ ગયો છે.” કાસમે જવાબ આપ્યો કે “મારી વહાલી માતા! હું તદ્દન શુદ્ધિમાંજ છું. મને ખાતરીજ હતી કે મને આ ખાતખાં તમારી તરફથી સત્ કપડો મળશે, પરંતુ, મેં મારા મન સાથે એકંદસ કરાવ દીધો છે કે શાહબંદી સાથે મારાં લગ્ન કરવાં, અને તે કરાવને અંત લગી મક્કમપણે વળગી રહેવા ઇચ્છું છું.” તેની માતા ગમરાઇને બોલો કે “મારા બેટા! હું નથી ક્યારની કે તે આ ખાતખ પરિપક્વ વિચાર કર્યો હોય! પ્રથમ તો તારે એટલોજ વિચાર કરવો હતો કે સુલતાનની પાસે માગણી કરવા કોણ જશે? કાસમે જણાવ્યું કે તમે પોતે!” તેની માતા બોલી કે “દીકરા શું હું સુલતાનની પાસે જઈ? નહિ! નહિ! મારાથી એવું બયબરું અને વગર વિચારું કામ કદી પણ બનશે નહિ. વળી તું એવો ફાંકે શા માટે રાખે છે! જે પાદશાહો પોતાની શાહબંદીએને પાદશાહના વડા કુંવેરા સાથેજ પરણાવવા કચ્છે છે, તે પાદશાહની શાહબંદી તને કયા પ્રકારે મળશે? તું એટલો તો વિચાર કર કે “હું એક ગરીબ દરજ્જોના છોકરો છું. મારી મા પણ તેવાજ હલકા કુળની છે, તો પછી પાદશાહ પોતાની શાહબંદી મને શી રીતે પરણાવશે?” મારા દીકરા તું તારી ગેરવ્યાજબી હક છોડી દે!” કાસમે જવાબ આપ્યો કે “મારી વહાલી માતા! મારી ખાતરી છે કે મને શાહબંદી મળશે, ફક્ત તમારે મારી તરફથી પાદશાહ પાસે માથું કરવા જવું પડશે. હું ધોંડે છું કે તમે મારા જીવનની ખાતર મારી માગણી કયુલ રાખશો. હું ખરેખર કહું છું કે જો તે મને નહિ મળે તો મારો પ્રાણ જશે.” કાસમની આવી સ્થિતિ જોઇ તેની માતા મરાઈમ કહેવા લાગી કે “મારા વહાલા બેટા! મેં તને જાણથી તે આજ સુધી પાળી પોપીને મોટા કર્યો છે, તું મને મારા પ્રાણથી પણ વહાલો છે; માટે હું તારે વાસ્તે અને તેટલી ચહેનત કરવા તૈયાર છું, તારી જીંદગી બચાવવાને માટે, અને તને ખુશ રાખવાને માટે હું મારો પોતાનો પ્રાણ આપવા પણ તૈયાર છું, પરંતુ જે કામ તદ્દન ગેરવ્યાજબી છે તે કામ કરવાની મને ફરજ પાડે છે, તે જાણી હું ધણી દિલગીર છું. આપણા અરેબીયની દીકરીને માટે તું મને સુચવતો હોત તો હું ખચીત તારી તરફથી મથું લાઈને જાત, પરંતુ આખા મોટા પાદશાહ કે જેની આગળ આપણે કંઈ પણ વિસાતમાં નથી તેની પાસે માથું કરવા કેવી રીતે જઇ શકું? કદાચ સુલતાનના ભ-

શુભામાં આ આવશે તો તે તને ગરદન મારશે. માટે તારા વિચાર માંડી વાળ. ” કાસમે તેની માતાના કહેવાપર કંઈ પણ ધ્યાન આપ્યું નહિ, તેથી તેની માતા બોલી કે “ મારા ખ્યાસ બેઠા ! તુંજ વિચાર કર કે આવી બપોકા ભરેલા મહાન પાદશાહની આગળ જઈને અરજ કરવાની કોની હિંમત ચાલે ? છતાં હું સારા જીવની મિલકૂલ ફરકાર કર્યા વગર જાઉં તો પ્રથમ હું કોને મળું અને મારો વિચાર કોને જણાવું ? તુંજ વિચાર કર કે કોઈ પણ ફરજારી અમલદાર પાસે જઈને હું આ વાત કહું તો તે મને દિવાની ગણી તુરતજ મારી કાઢે. કદાચ તેમ કરતાં પણ હું ઘણી સુશીખતે પાદશાહની હજુરમાં જાઉં, કારણ કે આ ન્યાયી પાદશાહ પોતાની ગરીબમાં ગરીબ રૂંધતની પણ ફરીઆદ સાંભળે છે અને ન્યાય આપે પણ તેની હજુરમાં જઈને આવી ગેરન્યાયની અને અર્પાઈભરેલી અરજ કરવાને હિંમત કેવી રીતે ચલાવું ? તે છતાંજે જ્યારે તારું નામ તે સાંભળે ત્યારે તે શું વિચારે ? તું ક્યાં મહાભારત કામ કરી વખણાવેલા છે ? તે તારા દેશની અગર પાદશાહની શી સેવા બળની છે ? અથવા તે કયા રણસંઘા-મમાં નામ કાઢ્યું છે ? કે જેથી પાદશાહ પોતાની શાહજાદી તારી સાથે પરણાવે ? હવે તુંજ કહે મારે પાદશાહની હજુર જઈ શું કહેવું, તેમ છતાં વળી કદાચ હિંમત ધરીને જાઉં; પરંતુ તે નામદારની આગળ નવરાણા તરીકે મારે શું મૂકવું ? શું તારી પાસે પાદશાહને લાયક કંઈ ઉમદા ચીજ છે ? તું એવી તે કઈ અસુલ્ય ચીજ બેટ કરવાનો હતો કે જેથી પાદશાહ તારી ઉપર ખુશી થઈને પોતાની ખુબસુરત શાહજાદી પરણાવે ? માટે માફ કહેવું માની ડાહ્યો થઈ આવા ખોટા તર્ગ છોડી દે ! ”

કાસમની માતા મરીયમ પોતાના દીકરાને આવેલા અર્પાઈ ભરેલા વિચાર માંડી વાળવા ધાણું ઘણું સમજાવતી હતી, અને તે બધું કાસમ એકે ચિત્તે ધ્યાનપૂર્વક સાંભળતો હતો, પછી કાસમ બોલ્યો કે “ મારી વહાલી માતા ! આવેલા અર્પાઈ ભરેલા વિચાર મારા મનમાં આવ્યો, અને તેથી કંઈ પણ વિચાર કર્યા વગર તમને પાદશાહ પાસે જવા આગ્રહ કર્યો, તેથી હું તમારી પાસે માફ માગું છું. મને પક્ષી ખાતરી છે કે તેમાં માફ તો કંઈ પણ વળવાનું નથી, પરંતુ મારા દિલમાં જે ખ્યારનો ધા લાગેલો છે, તે ધા કદી પણ મટવાને નથી ! અને જ્યાં સુધી શાહજાદીના હાથ સાથે મારો હાથ મેળવીશ નહિ ત્યાં સુધી મારી આગ કદી પણ હોલવાશે નહિ. વળી તમે કહો છો કે “ પાદશાહની આગળ જવું હોય તો મોટી કામતી વસ્તુ બેટ કરવી પડે, આપણી પાસે તેવી વસ્તુ કંઈ પણ નથી, તોથી બેટ આપવી ? ” હું તમને કહું છું કે તે દિવસે પેલા જાદુગર કાઠાની સાથે હું જાદુ કર્યો અને તેણે મને છેતરીને પેલા બોંયરામાં ઉતાર્યો તે વખતે મારી સાથે પુષ્કળ જરૂરવાહીર લઈ આવ્યો હતો જેને આપણે કાચના કકડા ધારી કાઢી વચ્ચે નાખી દીધા છે; પરંતુ તે તો ખણી ઉમદા જવાહીર છે તેવાં મોટાં અને પાણી-દાર તો મોટા મોટા પાદશાહોના ખજાનામાં પણ નથી. આપણા શહેરના નામાંકિત ઝવેરીઓ પાસે પણ તેવાં ઉંચાં રત્ન નથી. તમે આપણા ઘરમાંથી કાચની રકાખી લાવો, અને કોઈએ વચાળેથી પેલી જવાહીરની કોથળીઓ લાવો. ” તેની મા મરીયમે રકાખી તથા પેલી જે કોથળીઓ લાવી આપી, તે લઈને કાસમે તે રકાખીમાં પેલાં જવાહીર દારખાંધ ગોઠવી દીધાં તો તેનું એટલું બધું તેજ માલમ પડ્યું કે તે બંને જણ અજાણ ગયાં. ફેટલીક વાર સુધી તો તે મા દીકરો જાન જણ ઘણીજ અજાણથી વચ્ચે સ્તબ્ધ થઈ ગયાં. પછી કાસમ બોલ્યો કે “ જોયું મારી વહાલી માતા ! કેટલો બધો ચળકાટ છે ? આવડું ઉમદા જવાહીર શું પાદશાહને લાયક નથી ? આ જવાહીરથી પાદશાહ તમારાપર ખુશ ખુશ થઈ જશે ! અને તમારાપર પુરતું ધ્યાન આપશે ? ”

ખરેખર કાસમની માતા આ ઉમદા જવાહીરના ચળકાટથી અજાણ થઈ હતી, તોપણ તે ધારતી હતી કે આ જવાહીરની હિંમત કાસમ જેટલી ધારે છે તેટલી પાદશાહ કદી પણ ધારશે નહિ ! કદાચ આ બેટ પાદશાહ રીંછારશે મારો પરંતુ તેને ઉત્તમ બેટ તો નહિજ માને ! તેથી તે બોલી કે “ મારા બેટા ! તું ધારે છે તેમ આ બેટથી પાદશાહ તારી ઉપર ખુશ થવાનો નથી, વળી મારાથી તે નામદારની આગળ એક સ્વચ્છ પણ બોલી છકાશે નહિ ! ઉલટી આવી ઉમદા બેટ આપણે નાહક ગુમાવી દઈશું ! મારી તો ખાતરીજ છે કે પાદશાહ આગળ જતાંજ મારા પત્ર ચરચરશે. તેમ છતાં કદાચ ત્યાં પહોંચી

તોપણ પાદશાહ મને દિવાની સમજી કાઢી મૂકશે, અથવા તો આવી ન હાયક અરજ માટે આપણને મરદન મારશે !” કાસમનું મન ફેરવવા માટે તેની વહાલી માતાએ ઘણીએ યુક્તિઓ કરી પરંતુ તે એકેમાં કાલી નહિ, કારણ કે શાહજહાની સુંદર કાન્તિએ અને હાવપથે જે અસર તેના ઉપર અતઃકરણમાં કરી હતી, તે અસર તેની માતા કરી શકી નહિ. કાસમે હવે પોતાની ક્રોધ પાર પાડવા માટે પોતાની માતાને ઘણો આગ્રહ કર્યો. તેણે પોતાની માતાને ખુલ્લા શબ્દોમાં જણાવ્યું કે “ જો મારા પ્રાણની દરકાર રાખતાં હો અને મને જીવતો જોવાની ઇચ્છા હોય તો મારી મરજી પ્રમાણે ચાલો. હું તે શાહજહાની સાથે શાદી કર્યા વગર કદી પણ રહેનાર નથી ! તેની આવી હક જોઈ આખરે તેની માતા તેના વચનને આધિન થઈ જવાને તૈયાર થઈ હવે આજે તો દરબારમાં જવાનો વખત થઈ ગયો હતો માટે આવતી કાલે જવા નક્કી કર્યું. બાકીના દિવસ કાસમે પોતાની માતા સાથે તેજ વિચારમાં ગાળ્યો. તે પોતાની માતાને ધીરજ આપતો હતો અને સમજાવતો હતો. પરંતુ તેની માતાને આ કામમાં ફતેહ મળવાની મિલકત આશા ન હતી, ઉલટી તે તો ગભરાતી હતી અને ધારતી હતી કે ખુદા જાણે આ અવિચારી કૃત્યનું પરીણામ કેવું મારું આવશે ! તે બોલી કે “ બેટા ! હું તારા આગ્રહથી આવતી કાલે દરબારમાં તો જઈશ, અને તારી ઉમ્મદા બેઠ તે નામદાર હજીર મૂકીશ. કદાચ તે તારી ઉમ્મદા બેઠ સ્વીકારતાં મને પૂછશે કે ‘ તારા છોકરા પાસે શું મિલકત છે ? ’ ત્યારે મારે તેના શો જવાબ આપવો ? ”

કાસમે જણાવ્યું કે “ જે બાબત પાદશાહ કદી પણ પૂછનાર નથી, તે બાબત મનમાં લાવી નાહક દિલગીર શા માટે ચાઓ છો ? તેમ કરતાં વળી જો તે નામદાર પૂછે તો બેલાચક કહેવું કે તેની પાસે અખૂટ ખજાનો છે ! આ ઉમ્મદા જવાહીરને તો ને કાચના કકડા બેખે છે, તેપરથી તેની અખૂટ દોલતની આપ નામદાર અટકળ કરશે. હું મારા જાનુશ દાનસથી મારી કામ પણ ધારણમાં નાઉમેદ નહિ થાઉં ! માટે તમે બેશીકરપણે જાણો, કે પાદશાહ આપણી આ અરજને શો જવાબ આપે છે ? ” કાસમની આ હકીકત સાંભળી તેની માતા તદ્દન ચુપ થઈ ગઈ. હવે તેના મનને ખાતરી થઈ કે “ પેલા જાનુશ દાનસની મદદથી કદાચ આપણે ફતેહ પામીશું અને મારા બેટાને પ્રાણ બચશે, માટે મારે શીકર કરવા જેવું નથી. ” આથી તેણે પોતાના બેટાનું કામ ઘણી ખુશીથી માથે લીધું. કાસમે પોતાની માતાને જણાવ્યું કે “ આ બીના જેમ અને તેમ ગુપ્ત રાખવાથીજ આપણે રતેલ મેળવી શકીશું, માટે તમારે કોઈની આગળ આ સંબંધે એક અક્ષર પણ બોલવો નહિ. ” ત્યાર પછી રાત પડવાથી તે માદીકરે સૂઈ ગયાં. સવાર પડતાંજ તેની માતા વહેલી ઉઠી અને કાસમને જાગાડ્યો. ત્યાર પછી પોતાનાં કપડાં પહેરી એક રક્ષાખીમાં પેલી ઉમ્મદા બેઠ લઈ તેના પર બરાબર ચોકસાઈથી રૂમાલ પીટી જલદીથી ચાલી ગઈ. કારણ કે વહેલી જાય તો બીજા બધા દરબારીઓ દરબારમાં દાખલ થતા હોય તેમની સાથે સાથે તે પણ દાખલ થઈ જાય. તે દરવાજા આગળ ગઈ ત્યારે તો અમીર ઉમરાવો, દરબારીઓ તથા બીજા કેટલાક લોકોની દરવાજા આગળ દંડ મણી હતી. સૌને બોખરે વડો વજીર ઉભો હતો. દરવાજો ઉઘાડતાં જ સૌની સાથે તે પણ અંદર દાખલ થઈ, અને પાદશાહના તખ્તની સામે થોડેક છેડે ઉભી રહી. તે બિચારીએ દરબારમાં કદીએ પગ ધીપી ન હતો, તેમજ જોયો પણ ન હતો; તેથી ઘણી અજાણ્ય થઈ. વડો વજીર તથા પાદશાહ જે વાતચિત ચલાવતા હતા તે બધી તે ખુશીથી સાંભળી શકતી હતી. પાદશાહ જાતે દરેક અરજ વાંચી અરજદારને અંદર બોલાવવાનો હુકમ કરતો, અને તેની અરજ સાંભળી બિચારીની ન્યાય આપતો હતો. અચાનક મનમાં પણ એવું હતું કે “ પાદશાહ હમણાં બોલાવશે અને હું મારી બેઠ મૂકી મારી અરજ જીતીશ. ” પરંતુ તેને બોલાવ્યા વગર પાદશાહ તથા વડો વજીર ત્યાંથી ઉઠી ખાનગી રૂમમાં ચાલ્યા ગયા, અને ત્યાર પછી થોડી વારે તમામ સભા વિસરજન થઈ. કાસમની માતા પણ નિરાશ થઈ પાછો રી. બપોરે તે પેલી બેઠ સાથે પોતાના યુકામે પાછી આવી ત્યારે તેના બેટાને ઘણી અજાણ્ય લાગી, તે ગભરાવા લાગ્યો, પરંતુ તેની માતા તુરતજ બોલી ઉઠી કે “ તું મિલકત ગભરાતો ના, હું આજે દરબારમાં કંઈ પણ અડચણ સિવાય ખુશીથી દાખલ થઈ હતી, અને પાદશાહની સામે થોડેક દૂર ઉભી. પાદશાહે મને કોખી પણ કરી, પરંતુ તે એટલા બધા કામમાં યુવારેલા

હતો કે લગારે માથુંએ ઉચું કર્યું નથી, છેવટે તે પાછી ગયો ત્યારે પોતાના આનગી ઝોરડામાં ચાલી ગયો. આવી વખતે મારી અરજ કરવાનું મને દુરસ્ત લાગ્યું નહિ, તેથી મેં બંધ રાખ્યું. હું કાલે શ્રીને જઈશ અને જે લાગ આવશે તો મારી અરજ ગુજરીશ. હવે તું ગમરાતો ના !” એકે કાસમ તે શાહજાદીપર ધણે આશક થયો હતો, તોપણ પોતાની માતાને આવી રીતે બોલતાં સાંભળી તેણે હાંમત રાખી. હવે તેની ખાત્રી થઈ કે “મારી માતા મારી વતી અરજ કરી શકશે કારણ કે તેણે બીજા લોકોને અરજ કરતાં જોયાં હશે.”

બીજે દિવસે સવારમાં મરીયમ ડોશી પેલી બેટ લઈ દરબારમાં ગઈ. પરંતુ ત્યાં જઈ જુએ છે તો કોઈએ જણાવ્યું નહિ, તેથી વિચારમાં પડી આસપાસ પૂછવા લાગી તો માલમ પડ્યું કે દરબાર તો એકાંતરે ભરાય છે, તેથી નિરાશ થઈ પાછી આવી, અને પોતાના બેટાને તે હકીકતથી વાકેફ કર્યો. તેમ કેટલાક દિવસ સુધી દરબારમાં આવી આવીને પાછી જવા લાગી, પરંતુ અરજ કરવાની તેની હાંમત ચાલી નહિ. છેવટે એક વખતે પાદશાહે પોતાના વડા વજીરને કહ્યું કે “આજે કેટલાક દિવસ થયાં એક છુદી ઝોરત પોતાના હાથમાં એક રકાબી લઈ મારી સામે ઉભી રહે છે, અને તમામ બાબત ધ્યાન દઈ સાંભળે છે; પણ પોતાની અરજ ગમરાતી નથી તો તે કેમ આવે છે, અને તેની અરજ શી છે ? તે તારા જણાવ્યામાં છે ?” વજીરે જવાબ આપ્યો કે “નેક નામદાર ! ધણીખરી વખત ઝોરતો નજીવી ફરીઆદો લઈ વિના કારણે આવે છે, આ પણ તેમજ આવતી હશે” પાદશાહની માગણી આવા જવાબથી સંતોષ ન પામી, તેથી તે બોલ્યો કે “કાલે સવારે જ્યારે પેલી ઝોરત આવે ત્યારે પ્રથમ મારી આગળ તેને હામર કહેજે, જેથી ખરી બીના માલમ પડે.” બીજે દિવસે ટાસમની માતા મરીયમ હંમેશા મુજબ દરબારમાં જઈ પાદશાહની સામે થોડેક છેટે ઉભી રહી. વજીર હંમેશના રિવાજ મુજબ જેનો પોતાનો હેવાલ વાંચવા તથા બીજા કેટલાક કામમાં સલાહ લેવા માટે પાદશાહની આગળ હાજર થયો કે તુરંત પાદશાહે તેને જણાવ્યું કે ‘મે’ તને ગઈ કાલે રખસમાં કહ્યું હતું તે તું બૂલી ગયો ? પેલી ઝોરતને પ્રથમ મારી પાસે હાજર કર, જેથી તે પોતાની અરજ ગુજરી શકે.” વડા વજીરે તુરંતજ પદાવગાની મારફતે તેને બોલાવી મંગાવી. તે બાદ કેટલાક દિવસથી હંમેશાં આવતી જતી હેવાથી દરબારની રીતબાતથી સારી રીતે માહિતગાર થઈ હતી, તેથી તે પણ પાદશાહના તંત્ર આગળ જતાં વારજ તોફ આગળ માથું મૂકી પડી રહી, અને જ્યાં સુધી પાદશાહે ઉઠવાનો હુકમ આપ્યો ત્યાં સુધી તેણે નમસ્કાર કર્યા કીધા. તે જ્યારે ઉભી થઈ ત્યારે સુવત્તાને જણાવ્યું કે “આ બલી ઝોરત ! તું કેટલાક દિવસથી હંમેશાં મારી સામે આવી ધીરજથી ઉભી રહે છે, અને સઘળું ધ્યાનથી જુએ છે તથા સાંભળે છે તેનું કારણ શું ? તારી જે ફરીઆદ હોય તે જલદીથી જાહેર કર.” પાદશાહને આ પ્રમાણે બોલતો સાંભળી તેણે પાદશાહને માથું નમાવી જણાવ્યું કે “નેક નામદાર ! મારી બેઅદબી માટે મને માફ કરશો. મારી અરજ ધણી ગેરવ્યાજબી અને કદગી હોવાથી તે આ નામદારની આગળ રજુ કરતાં મને ધણી ધારતી લાગે છે, તેમ કરવાની મારી ખિલકુંલ હાંમત ચાલતી નથી, કારણ કે જે વાતનું મને રવખનું પણ આવવું ન જોઈએ તેવી વાત હું આપ નામદારની આગળ રજુ કરવા આવી છું.” પાદશાહની આગળ આ શબ્દો બોલતાં બોલતાં તે જિયારી ધરધરી ગઈ, જેથી પાદશાહે જાણ્યું કે “આ ઝોરત આ બરી સભામાં પોતાની અરજ ગુજરી શકશે નહિ, તેથી તેણે તે બાબતે એક બાજુએ બેસાડીને બીજા કામકાજ કરવા લાગ્યો, જ્યારે તે કામથી તે પરવાનાં ત્યારે પોતાના વડા વજીરની સાથે પેલી ઝોરતને લઈ આનગી ઝોરડામાં ગયો, અને ત્યાં જઈ પેલી ઝોરતને કિલાસો આપી પોતાની અરજ ગુજારવી શરૂઆત, પેલી ઝોરતને હવે કંઈક હાંમત આવી, અને તેણે પેલી રકાબી પાદશાહના પગ આગળ મૂકી પગે લાગી, અર્થાત્ હકીકત અથર્થતિ જાહેર કરીને બોલી કે “મારા નેક નામદાર ! મારી મરજી આ અરજ ગુજારવાની ખિલકુંલ નથી, મેં મારા હોકરાને ધણીએ સમજાવ્યો પણ તેણે જરાએ માન્યું નહિ અને પોતાનો પ્રાણ કાઢવા તૈયાર થયો, તેથી તેને જન બચાવવાની ખાતર મારે આ અવિચાર પગલું ભરવાની ગરજ જણાઈ છે; તો આપ નામદાર પણ માફ કરશો. વળી મારા

ઉદત દેકરને પશુ મારી આપશે.” સુલતાને આ બધી હકીકત ઘણી ધીરજથી અને ઠંડા સ્વભાવથી સાંભળી હતી જરા પણ ચુસ્ત થયે ન હતો. પછી પેલી ઝોરતને એક બાજુએ બેસાડી પેલી રકાબી હાથમાં લઈ તેમાંનું દરેક નંગ તપાસી તપાસીને જોવા લાગ્યો તો તેને જણાયું કે દરેક દરેક નંગ એવું તો કીમતી છે કે જોતો જોડો દુનીઆમાં બાજેજ હોય. આવા એક નંગની કીમતમાં પાદશાહી ખર્ચનો ખાલી થઈ જાય તો પછી આટલાં બધાં નંગનું તો પૂછવું જ શું? તેણે તુરતજ પોતાના વજરને કહ્યું કે “આવા અમુક ખર્ચનાના મોજામને મારી બેટી આપવામાં શું વાંધો છે? મને તો આ વાત ઘણીજ યોગ્ય લાગે છે.” પાદશાહનાં આ વચનોથી વજર જરા ગભરાયો, કારણ કે એક વખતે પાદશાહે પોતાની બેટી તે વજરના પુત્ર વેરે આપવાનું જણાવ્યું હતું વજરે ધીરજ રાખી પાદશાહની છેક નજીક જઈ ઘણેજ ધીમેથી જણાવ્યું કે “નેક નામદાર! આવા નાલાયક માણસને આપની બેટી આપવી એ દુરરત નથી. તે કંઈ ખાનદાન નથી. જો આપ નામદાર ત્રણ માસની સુદત આપો તો મારો દીકરો આ કરતાં પણ વધારે ઉમદા જવાહીર આપનો આગળ રજુ કરશે. વળી આપે એક વખતે કહ્યું હતું કે “મારી બેટી તારા પુત્ર સાથે પરણાવીશ.” માટે આપને યોગ્ય લાગે તેમ કરો.” પાદશાહે થોડી વાર વિચાર કરી પેલી ઝોરતને જણાવ્યું કે “ભલી બાત! મેં તારી ભેટ કયુલ રાખી છે અને હું આજથી ત્રણ માસે સરસામાન તૈયાર કરાવી મારી બેટી પરણાવવા વિચાર કરોશ, ત્યાં સુધી હું તારી સાથે કયુલાત કરતો નહીં. ત્રણ માસ કેડે મારી પાસે તું આવજો એટલે હું તને જેવું હશે તેવું ચોડ્યું જણાવીશ.”

કાસમની માતા મરીયમ ઘણી ખુશી સાથે પોતાને ઘેર ગઈ, કારણ કે પાદશાહે તેની સાથે ઘણીજ સબ્યતાથી વાત ચલાવી હતી. તેમજ પેલી ભેટ પણ ઘણીજ ગમતાથી કયુલ કીધી હતી. તે ઘેર ગઈ ત્યારે તેનો બેટો કાસમ તેની રાહ જોઈ બારણામાં ઉભો રહ્યો હતો, કારણ કે તેને નિત્યને આવવાનો વખત થઈ ગયો હતો જેવી તે બારણામાં પેડી તેવોજ કાસમ બોલી ઉઠ્યો કે “મારી વહાલી માતા! આજે તને ઘણું મોડું થયું છે માટે કંઈક નવાજીની સમાચાર લાવી હોશ.” તું મને જલદી જણાવ! વળી તારી બગલામાં પેલી કીમતી બેટની રકાબી પણ નથી!” મરીયમે તેને સઘળી વાત જણાવી દીધી પાદશાહની સુલાકાત કેવી રીતે થઈ, પોતે પાદશાહને કેવી રીતે ખાન આપ્યું, પોતાની અરજ કેટલી નર-માયથી જણાવી, પાદશાહે તે વાત કેવા ધ્યાનથી સાંભળી, પેલી ભેટ જોઈ પાદશાહને કેવી અનન્યમની થઈ વગેરે સઘળી બીના સવિસ્તર કહી સંભળાવી. આ સઘળી બીના સાંભળી કાસમ ઘણો ખુશી થઈ બોલ્યો કે “મારી વહાલી માતા! હું ધાઈ છું કે આપણી ધારણા ઘણા બાજે પાર પડશે, જો પાદશાહ આ માગણીથી નાખુશ થયો હોત તો તે તને વિકારી કાઢત, પણ તેવું બિલકુલ નથી” મરીયમે જણાવ્યું કે “મારે બેટા? તે તારી કીમતી ભેટ જોઈ તને ઘણેજ દોલતમંદ ધારી પોતાની બેટી પરણાવવાની તૈયારીમાં હોત, પરંતુ તેવામાં તેના વડા પ્રધાને તેના કાનમાં કંઈક કુંકે મારી તેથીજ ત્રણ માસનો વાયદો કર્યો છે. મને ત્રણ મહીના પછી સંભાળ લેવા સ્વયંવું છે. માટે સુદત પુરી થયેથી હું પાછો સુલતાન આગળ જઈ ખજર કાઢી લાવીશ.” આ ખબરથી કાસમ પોતાના મનમાં પોતાને ઘણો ભાગ્ય-શાળી માનવા લાગ્યો. તેણે પોતાની ભલી માતાનો ઘણો ઉપકાર માન્યો. કારણ કે તેણે કાસમની ખાતર પોતાના પ્રાણની પણ દરકાર કર્યા વગર આતું અસહ્ય મહાખારત કામ માથે લીધું અને તેમાં ઘણે બાજે કતેહમંદ થઈ હતી. કાસમને ત્રણ માસ તો ત્રણ જીગ જેવા થઈ પડ્યા, પરંતુ પાદશાહના હુકમને ખાન આપ્યા વગર છૂટકોજ ન હતો.

આ વાતને લગભગ અઢી માસ થયા આવા તેવામાં કાસમની માતા ધી સેવાને માટે બજારમાં ગઈ તો તેને મોટી ધામધુમ થતી જણાઈ, બજારની તમામ દુકાનો તરફ તરેહવાર ચીન્યેથી શણગારી હતી, દરેક માણસ તથા અમલદાર ધણી બધાકાબંધ પોશાકથી આમ તેમ રતતા હતા, અને સર્વે કેમણે આનંદ જવાઈ રહ્યો હતો. આ બધું જોઈ તેણે એક વેપારીને પૂછ્યું કે “આટલી બધી ખુશાલી તથા ધામધુમ કરવાનું શું કારણ છે?” તે વેપારીએ જવાબ આપ્યો કે “જો ભલી ઝોરત! તને એટલી પણ ખબર

નથી? આજે આપણા નેકનામદાર પાદશાહની ખુબસુરત બેઠી બેઠરબાતુનાં લગ્ન વડા વજીરના પુત્ર સાથે થવાનાં છે! તે શાહજાદી હમણાં હમામખાને નહાવા યથા છે, તે નાહીને પાછી ફરે સારે તેને માન આપવાની ખાતર સંસ્કસના રૂપમાં લઈ જવા માટે આ બધા અમલદારો બપોરનાં પંચ લેખાસમાં હાજર થયા છે.” કાસમની માતાએ તે વેપારીને ત્યાંથી ધી લઈ લીધું અને પછી ધણીજ તાકીદે તે પોતાના હેર ચાલી ગઈ, અને કાંસમને કહેવા લાગી કે “બેરા! હવે તારી સંધળી આશાઓ બગ થઈ, મારી સંધળી મહેનત ધુણમાં મળી. તું જેનાપર મોહ પામી દહાડા મણે છે તે શાહજાદી તો આજ સાંજેજ વડા વજીરના પુત્ર સાથે પરણનાર છે. પાદશાહે પોતાને આપેલો કાલ તોડ્યો.” કાસમે ધણી અનવધી સાથે પૂછ્યું કે “તમે આ બીના શી રીતે બણી?” તેણે જણાવ્યું કે “હું હમણાંજ બજારમાંથી આવી! ત્યાં તો બડી ધામધુમ થઈ રહી છે! મેં એક વેપારીને પૂછી ખાતરી કરી છે, માટે તે વાત ચોક્કસ છે.” આ બપોરથી કાસમ એકદમ ચીડાય ગયો. હવે તેને વજીર પુત્રપર સ્વાભાવિક અદેખામ આવી, તેની આંખો ચુરસાંથી લાલ થઈ ગઈ તેથી તે બોલી ઉઠ્યો કે “હવે હું જેવું છું કે “તે કેવી રીતે પરણે છે અને મોજમજ ભોગવે છે!” તે પોતાની માતાને ખાતર કરવા માટે કહી પોતે એક બીજા ઝોરડામાં જઈ પેલા શાનસની મદદ લેવાં ધાર્યું. તેની માતા તુરત સમજી ગઈ કે પોતાના જીવનના મહત્ત્વના મદદગારી તે વજીર પુત્રને હેરાન કરશે. પોતાનું શાનસ હાથમાં લઈ ધસ્યું કે તુરત એક બપોર અને જોરાવર જીન તેની આગળ આવી પગે લાગી બોલ્યો કે “ઝો મારા નેક નામવર! બોલ, તારે શું કામ છે? જે હોય તે ધણીજ તાકીદે બળવીશ.” કાસમે જણાવ્યું કે “આજ સુધી તો તું મને રક્ત ખાવાનુંજ આણી આપતો હતો. પરંતુ આજે તો તારે એક મદાબારત કામ બળવવાનું છે! માટે તારાથી બનશે કે કેમ?” જીને જવાબ આપ્યો કે “આ હતીઆનું એક કામ એવું નથી કે જે મારાથી ન થાય!” કાસમે જણાવ્યું કે “શાપાશ છે તને! સારે તો તું એટલું કામ કર કે આજ રાત્રે અહીંના પાદશાહના મહેલમાં જઈને શાહજાદી તથા બેના વર વજીરપુત્રને ચુપ્ત રીતે મારી પાસે લઈ આવ, તે શાહજાદી સાથે મારાં લગ્ન કરવાને પાદશાહે ત્રણ માસની સુદત આપી છે, તેમ છતાં આજે સુદત પુરી થયા પહેલાં તેને વજીરપુત્ર સાથે પરણાવે છે!” જીને કહ્યું કે “બસ! બીજું કંઈ કામ છે?” કાસમે કહ્યું કે “હાલ તો એટલુંજ કામ કર, પછી બપોર હશે તો બોલાવીશ.” જીન તેને પગે લાગી શુભ થયો.

આ પ્રમાણે જીનેને હુકમ આપી તે ખાણું લેવા માટે પોતાની મા પાસે ગયો. ત્યાં બંને જણે આનંદની સાથે ખાણું લીધું. સાર બાદ કેટલીક વાતચીત ચલાવ્યા બાદ પોતાની માની રજા લઈ સુવાના ઝોરડામાં ગયો, અને પેલા જીનની રાહ જોતો બેઠો. આ વખતે સુલતાનના મહેલમાં તો લગ્નની બડી ધામધુમ થઈ રહી હતી. લગ્નની ક્રિયા પુરી થતાં વડા મોજાએ ખાણું લાવી હાજર કર્યું. જે શાહજાદી તથા વજીર પુત્ર સાથે બેસી લીધું, અને ત્યાર બાદ વજીર પુત્રને શાહજાદીના ઝોરડામાં લઈ જઈ એક પલંગપર સુવા જણાવ્યું. યોદીકવાર થઈ એટલે શાહજાદી પોતાની કેટલીક બાંદીઓ સાથે તે ઝોરડામાં પોતાના વરની પ્રથમ સુલાહાત માટે દાખલ થઈ, અને પેલી બાંદીઓને બારણું બંધ કરો પાછા જવા ફરમાવ્યું. પેલી બાંદીઓ તેના હુકમ પ્રમાણે ચાલી ગઈ. શાહજાદી જેવી પેલા પલંગપર સતી તેવોજ પેલો પલંગ ઉઘડી જીન ચાલતો થયો અને સહેજ વારમાં કાસમના સુવાના ઝોરડામાં મુકી દીધો.

કાસમે પલંગ જોયો કે તેની ખુશીનો પાર રહ્યો નહિ. તેણે પેલા જીનને હુકમ આપ્યો કે “આ નાપાક વજીરપુત્ર કે જે મારી ધણીઆણીને લઈ લેવા દેછે છે તેને એક અધારા ભોંયરામાં મૂકી આવ, પછી તું તારે મુકામે જઈ, પણ કાંઈ સવારે વગર બોલાવે મારી આગળ હાજર થઈ” તે જીને તેના હુકમ પ્રમાણે વજીર પુત્રને એક અધારા ભોંયરામાં મૂકી દીધો ને પછી શુભ થઈ ગયો. કાસમે પેલી શાહજાદી તરફ દરોને કહ્યું કે “જો કે હું તારાપર ધણીજ આધક છું, તોપણ નીતિને ખાતર મુદાના કસમ ખાઈને કહું છું કે હું તારી સાથે કોઈ પણ રીતે મેઅદબી ચલાવવા માગતો નથી, રક્ત તારો બાપે તારાં લગ્ન મારી સાથે કરવાનું વચન આપી આ પ્રમાણે અન્યાય કર્યો છે, માટે જ મેં આ કસમ કર્યું છે. તું અત્રે બેસીકર રહે, અને તારાં પોતાનાજ મહેલમાં સૂતી છે એમ ધાર.”

શાહનદી આ વાતથી તબન અન્યથા હતી તેથી તેણે તો આ વાતપર ધ્યાન આપ્યું નહિ. વળી તેણે કંઈ પેલા જીનને નગરે જોયો ન હતો તેથી તેને ઘણી અન્યથાથી તો એ યદ્ય કે આ પક્ષગ શાથી ઉડયો અને અર્ધ કેમ આવ્યો? આ મકાન કેનું? કાસમે પણ તેની સાથે વધુ વાત ન કરતાં પોતાનાં કપડાં બદલી પોતાની અને શાહનદીની વચ્ચે એક તરવાર મૂકી બોલ્યો કે “જો હું તારા તરફ કેઈ પણ ભતની બેઠાથી ચલાવું તો આ તરવારથી માફ આપું કાપી નાખજે?” પછી તે આડે પડખે સૂઈ ગયો. કાસમ પોતાની ધારણામાં ફતેહ પામેથી માટે નિરાંતે ઉઠ્યો, પણ બિચારી શાહનદીએ તો આખી રાત અફસોસમાં જ ગુળરી હતી. બીજી તરફ વજીર પુત્રની દશા શાહનદી કરતાં પણ જુડી થઈ હતી કારણ કે તેને તો એક અધારા ભયંકર ભોંયરામાં આખી રાત નાંચે સુતાડી રાખ્યા હતા.

સત્તાર થતાંજ પેલો જીન વગર બોલાવે આવી હાજર થયો. કાસમ તેને વજીરપુત્રને લઈ આવવા હુકમ આપ્યો, કે તુરત તેને ઉચકી લાવ્યો અને પેલા પક્ષગનાં સુવાડી દીધાં. પછી પક્ષગ ઉચકી શાહનદીના ઝોરડામાં મૂકી આવ્યો, વજીરપુત્ર તથા શાહનદી આ બનાવથી અતિશય અન્યથા થયાં હતાં કારણ કે તેઓ પેલા જીનને દેખી શકતાં ન હતાં, તેથી પક્ષગ શી રીતે ઉડે છે તેની કંઈ સમજ પડી નહિ.

પેલો જીન પક્ષગ મૂકી શુભ થયો કે થોડી વારમાં સુલતાન પોતાની બેઠીને સુખારકબાદી આપવા માટે ત્યાં આવ્યો વજીરપુત્ર તુરતજ ત્યાંથી ઉઠી બીજા ઝોરડામાં ચાલ્યો ગયો.

સુલતાન જઈને પોતાની દીકરી પ્રત્યે બોલ્યો કે “ખારો બેઠી ! આજની રાત તમે કેવી ગુળરી?” તે દીકરીએ કંઈ જવાબ આપ્યો નહિ. તેથી સુલતાને તેની સુખસુદા તરફ નગર કરી તો તેને બારે દિલગીરીમાં જોઈ, તેથી તે અન્યથા સાથે બોલી ઉઠ્યો કે “આજે આનંદમાં રહેવાને બદલે ઉદાસી કેમ જણાય છે?” શાહનદીએ કંઈ પણ જવાબ આપ્યો નહિ, તેથી તે ત્યાંથી ચાલીને પોતાની રાણીના ઝોરડામાં ગયો, અને શાહનદી સંબંધીની વાતથી વાકેફ કરી. રાણીએ જવાબ આપ્યો કે હજી તો તે બાળક છે તેથી તમારી પાસે વાતચીત કરતાં શરમાય છે. હું તેને પૂછી જોઉં છું” એમ કહી પોશાક પહેરી શાહનદી પાસે ગઈ અને પૂછવા લાગી; પરંતુ શાહનદી તો અતિ દિલગીર ચહેરે પડી રહી હતી. તેણે પોતાની માને કંઈ પણ જવાબ આપ્યો નહિ, તેથી તેની માતા ફરીને બોલી કે “મારી ખારી બેઠી ! તને જે કંઈ હુઃખ હોય તે તું જલદી કહી દે, જેથી તેના અંત જલદી લાવું. આજે તારે આનંદ અને રમતગમતમાં તમામ વખત ગાળવો જોઈએ તેને બદલે ઉદાસી કેમ દેખાય છે !” શાહનદીએ ઘણી દિલગીરી સાથે ગઈ રાતે જે અન્યથા જેવો બનાવ બન્યો હતો તેથી પોતાની માતાને વારંવાર કરી. રાણીએ પોતાની દીકરીની તમામ વાત ઘણાજ ધ્યાનથી સાંભળી પણ તેના માન્યામાં આવી નહિ. તે બોલી કે “સારું થયું કે તેં આ વાત સુલતાનની આગળ કરી નહિ. જો તેં એ વાત તેની આગળ કરી હોત તો તને નક્કી લેલામાં ખપાવત.” શાહનદી બોલી કે “જો તમે મારી વાત સાચી ન માનતાં હો તો વજીરપુત્રને પૂછી જોશો.” રાણીએ જવાબ આપ્યો કે “તે ગમે તેમ કહે પણ હું માની શકું નહિ. તું તારા મનની દિલગીરી દાદી નાખ. રક્ત તે તો તને સ્વપ્ન આપ્યું હશે” એમ કહી રાણી ત્યાંથી ચાલતી થઈ, અને આ બધી બીનાથી સુલતાને વાકેફ કર્યો. બીજા દિવસની રાતે પણ આગલી રાતની પેઠેજ પેલો જીન તેમને ઉપાડી ગયો, અને પાછો સત્તાર પડતાં મૂકી આવ્યો. આ સત્તારે પણ સુલતાન સુખારકબાદી આપવા માટે પોતાની બેઠીનાં ઝોરડે આવ્યો અને ખપર પૂછી, જેથી શાહનદી ઘણી કાયર બની સર્વે કહી દીધું. સુલતાન તેને દિલાસો આપી પોતાના મુકામે ગયો અને વજીરને તેડારી મંગાવ્યો. વજીર આવ્યો એટલે પાદશાહે તેને બધી વાતથી વાકેફ કરી જણાવ્યું કે “તું તારા છોમસને આ સમયે પૂછી લાવ.” વજીર તુરત જ ત્યાંથી ઉડ્યો અને પોતાના દીકરાને બોલાવી બે રાત્રીથી શી હડીકત બને છે તે કહેવા ફરમાવ્યું. તેણે પણ શાહનદીના જેવીજ હડીકત કહી સંભળાવી. વળી તેણે કહ્યું કે “અરે નેક પિતા દિવસે પાદશાહના જમાણ થયું અને રાતે આવું અસંભવ હુઃખ વેડવું તેના કરતાં બહેતર છે કે તેના જમાણ ન જ થયું. માટે તમે પાદશાહને કહી અમારા નેક તોડી નખાવ.

એથી શાહનંદી પણ ખુશી થશે. વજરે જણાવ્યું કે “તું ધીરજ રાખ. હું હમણું પાદશાહ પાસે જઈ છું અને તમારી બાબતમાં યુ” કરવું તેનો ખુલાસો કરું છું.” પછી વજર પોતાના સુકામેથી પાદશાહની પાસે આવ્યો અને તમામ હકીકત કહી સંભળાવી બોલ્યો કે “નામદાર મારા પુત્રને લીધે તમારી શાહનંદી દુઃખી થાય તે ઠીક નહિ માટે નેકા તોણવી નાંખવા.

પાદશાહનો મત પણ તેવાજ હતો તેથી તેણે શહેરમાં ખુશીના પોકાર ઉઠતા હતા તે બંધ કરાવ્યા, અને લક્ષ્મી ક્રિયા બંધ રખાવી વજરપુત્રને તેને ઘેર પાછા જવાની રજા મળી. આ બનાવ જોઇ સર્વે કોષને ઘણીજ અગ્નયથી લાગી. લોકો આ બાબતપર તરેહતરેહવાર વિચાર કરવા લાગ્યા, કારણ કે કાસ-મના આ કામની ખબર કોષને ન હતી. આ બનાવથી કાસમને ઘણી ખુશી ઉપજી. પોતાનું જાનસ કેટલું ઉપયોગી છે તેની ખાતરી થઇ.

આ પછી કેટલેક દિવસે ત્રણ માસ પુરા થવાથી કાસમે પોતાની માતાને પાદશાહની હજુર મોકલી. તે બાદ જઇ પ્રથમની માફક પાદશાહની સામે ઉભી રહી. હમેશના રિવાજ મુજબ વડો વજર પોતાનો હેવાલ વાંચવા માટે પાદશાહની પાસે આવ્યો કે તુરન પાદશાહે જણાવ્યું કે “યોડી મુદતપર જે નેક ઝારતે આપણને ઘણાંજ કીમતી જવાહીરા ભેટ કર્યાં હતાં તે ખાતુ મારી સામે ઉભી છે તેને જલ-દીથી મારી પાસે મોકલાવ.” પાદશાહના હુકમ મુજબ તુરત તેને પાદશાહના તખ્ત આગળ બોલાવી કાસમની માતા મરીમમ તુરત પાદશાહની આગળ આવી તુરત પગે પડી બોલી કે “ઓ મહાન પાદ-શાહ ! મને આપેલી ત્રણ માસની મુદત પુરી થઈ છે, તો આપ મહેરબાની કરી મારા બેટાને જીવ બચાવશે, અને તેની ઉમેદ પાર પાડશે.”

પાદશાહે ત્રણ માસની મુદત તો આપી હતી, પરંતુ હવે આવા હલકા માણસ સાથે પોતાની દીક-રીને પરણાવનાં પોતાનું મન માન્યું નહિ, તેથી તેણે પોતાના વડા વજરની સલાહ માગી. વજરને આ વાત ગમતી હોવાથી બોલ્યો કે “નેક નામદાર ! આપનું કહેવું બરાબર છે. આપણી રૈયતનો એક સાધારણ માણસ શીહનંદીને લાયક કદી પણ ન હોય ! હવે આપ આ લક્ષ્મી બાબતમાં કાસમની પાસે મોટા ખર્ચાનાં માંગો જે તેનાથી આપી શકાયજ નહિ ! જેથી પોતે પોતાની હાલ છોડી દેશે.” પાદશાહને વજરની સલાહ પસંદ પડવાથી તેણે કાસમની માતાને જણાવ્યું કે “જે મારી બેટીને વારતે સો સોનાના વાસણમાં તેજ દિવસના જેવાં ઉમદાજવાહીર ભરી એકેક વાસણ એકેક ગુલામ પાસે ઉચકાવી મોકલાવે તો મારી બેટી તારા પુત્ર સાથે પરણાવું, વારતે તું તારા બેટાને પૂછી આવ !” કાસમની માતા પાદ-શાહને નમન કરી તુરતજ ત્યાંથી ચાલી નીકળી, અને તે બાબત કાસમને જણાવી. કાસમે પેલા શનસને ઘસીને એક જીને બોલાવ્યો. જીન હાજર થતાંજ તેને બધી બાબત જણાવી તે પ્રમાણે કરવા ફરમાવ્યું પેલો જીન તેને નમીને ચાલ્યો ગયો અને સહેજ વારમાં કાસમની માગણી મુજબ સર્વે તૈયાર કર્યું; ત્યાર પછી તે તો રહ્યો. કાસમે પોતાની માતાને બોલાવી આ ખર્ચાનાં લઘુ પાદશાહની હજુર જવા કહ્યું, તેથી તે સર્વ ખર્ચાનો પેલા સો ગુલામો પાસે ઉચકાવી ચાલવા માંડ્યું. આખે રસ્તે લાખો લોકો ભારે બપોરો ભેવાને મળ્યાં અને જોઇ. જોઇને હેરત પામ્યાં. આવો દમદમ ભરેલો દેખાવ દરેક મહેલાનાં લોકો જોઈ અજબ થતાં હતાં, અને દરેક તવગર અમીર અને સોદાગરને અદેખાઇ આવતી હતી. જેવા આ ગુલામો પાદશાહના મહેલાના ફરવાળા આગળ આવ્યા તેવાજ કેટલાક ચોડીવાળા પેલા ગુલામોને કોઇ મોટા અમલદાર ધારી નમન કરવા લાગ્યા. છેવટે તે બધું સરખસ દરબારમાં આવ્યું અને પાદશાહને નમન કરી પેલો ખર્ચાનો તેની આગળ મૂક્યો. આ સરખસમાં સો કાળા ગુલામ પેલો ખર્ચાનો ઉચકીને લાવ્યા તે શિવાય બીજા સો ગુલામ અતિ ઉમદા પોશાકમાં તેમની સાથે આવ્યા હતા, અને કાસમન મા હતી. આ સો ગુલામો પાસે એવો તો ઉમદા પોશાક હતો કે પાદશાહ તથા અમીરો પણ કાંખા પડ્યા. કાસમની માતા મરીમમ પાદશાહના તખ્ત આગળ આવી પગે પડી અને પછી ઉઠીને બોલી કે “નેક નામદાર ! આપના હુકમ મુજબ આ ભેટ મોકલાવતાં મારો દીકરો જાહેર કરે છે. કે શરદ પુનમના ચંદ્ર જેવી ભેદર ખાતુની અમર્ણ આ નજીવી ભેટ કયુલ રાખી આપનું વચન પાળશે.”

પાદશાહે મરીયમના વચનોપર કંઈ પણ ધ્યાન આપ્યું ન હતું, કારણ કે તે તો આ ઉમદા ખબરના તરફ અને પેલા ગુલામોના પોશાક તરફ જ નજર રાખી રહ્યો હતો. તે પોતાના વજર પ્રત્યે મોહ્યો કે “ જે ધણીને આપણે કદી પણ જોયો નથી, આપણે ઝોળખતા પણ નથી, એવા ધણીએ ભારે આપણા પર આવાં અચુલ જવાહીરોના મોટા જથ્થો ભેટ તરીકે મોકલી આપ્યો. ત્યારે આપણે તેના વિષે કેવા મત બાંધવો ? શું તે માણસ શાહજાદીને લાયક નથી ? ” એ કે પોતાના ભેટને નાસ્તીયાસ બનાવી આ ખબરો આપણે માણસ પાદશાહનો જમાઈ થવા માગતો હતો, તેથી વજરને તેના પર ધણી ગુસ્સો હતો; તોપણ તે આ વખતે અરેખરો મત આપવા લાગ્યો. તે બોલ્યો કે “ નામદાર પાદશાહ ! આ માણસ કોઈ ખરોજ મહાત્મા દેખાય છે. તે શાહજાદીને લાયક છે એટલું જ નહિ પરંતુ તેના જેવી હજારો શાહજાદીઓને ઘાસી તરીકે રાખવા લાયક છે. ” આ વખતે તમામ દરબારી માણસો ખુશીના પોકાર ઉઠાવવા લાગ્યા. પાદશાહ જાતે આ અચુટ ખબરો નોંધી એટલા અનન્ય થઈ ગયો હતો કે કાસમનામાં ખોળ કયા સારા ગુણ છે તેની ખાતરી કર્યા વગર તેને પોતાની બેઠી આપવા કમુલ થયો. તુરત પાદશાહ કાસમની માતા પ્રત્યે બોલ્યો કે “ નેક બાવુ ! તું જલદી જઈ તારા ભેટને જણાવ કે પાદશાહ તારી મુલાકાત માટે અધીરો થઈ રહ્યો છે, માટે જેમ અને તેમ જલદી આવે ? પોતાના ભેટને પોતાની ધારેલી ધારણામાં પાર પડેલા નેહ મરીયમની ખુશાલીના પાર રહ્યો નહિ. ” પાદશાહને નમન કરી તે તુરત લાંબી ચાલી નીકળી અને પોતાને મુકામે આવી પોતાના દીકરાને સઘળા વાતથી વાકેફ કર્યો. મરીયમના ગયા પછી સુલતાને પણ દરબાર બરખાસ્ત કરી તે સોનાનાં વાસણો પોતાની રાણીના ઝોર-કામાં મોકલાવ્યાં, વળી પેલા અસે ગુલામોને પણ શાહજાદીના ઝોરકા સામે ઉભા રાખવામાં આવ્યા, કારણ કે તે કાસમનાં જે વખાણ કરે તે શાહજાદીના સાંભળ્યામાં બરાબર આવે.

હવે ખીજ તરફ કાસમની ખુશાલીના પણ પાર રહ્યો નહિ, તે પોતાની માતાને પગે પડી તુરતજ પોતાના ઝોરકામાં દોડી ગયો, અને પેલું શનસ ધરી એકદમ જીને બોલાવ્યો, જીને આવ્યો કે તુરત તેને જણાવ્યું કે “ મને હમામખાનામાં લઈ જા, મારે નાહવાની જરૂર છે. હું નાહી રહું તે દરમ્યાન તું એક ધણીજ સરસ પોશાક લઈ આવ કે જે જોતાંજ પાદશાહ દીંગ થઈ જાય ! ” પેલા જીને આ બધી ક્રિયા એક સહેજવારમાં કરી કાસમને પોતાને મુકામે લાવી ખડો કરી દીધો. આ વખતે તેનો ચહેરો ધણીજ દેદીપ્તમાન દેખાતો હતો. ત્યાર પછી કાસમના હુકમથી તે જીને એક ધણીજ સરસ ઘોડો લઈ આવ્યો. તેમજ પચાસ ગુલામ અને દસ બાંદીઓ તથા દસ કોથળાઓ સોનાના ત્રિકાની ભરેલી કે જેમાંની દરેક એક એક હજાર સિકાથી ભરેલી હતી ! આ બધું પેલા જીને ધણીજ ઘોડી વારમાં બ-જાવી દીધું. ત્યારબાદ પેલા જીને રજા લઈ ગુમ થયો. હવે કાસમ પાદશાહની હજુર જવાને તૈયાર થયો. પોતાની આગળ તથા પાછળ પચીસ પચીસ ગુલામો કે જે મોટા અમીર ઉમરાવને પણ ઝાંખા કરે તેવા હતા તેને ઉભા રાખી પોતે વચ્ચે ઘોડા ઉપર સ્વાર થયો. તે ગુલામોના હાથમાં છ કોથળાઓ આપી દરબારી કે રસ્તે જતાં મુઠીએ મુઠીએ ફેંકવા- પેલી બાંદીઓને પોતાની માતાની પાસે સેવા કરવા માટે દરબારી. આ પ્રમાણે સઘળા બંદીખસ્ત કરી ચાલવા માંડ્યું. તેઓને જોવાને ચહેરા તમામ લોકો દોડી આવ્યા. આ વખતેના દેખાવ અરેખર એક મોટા ચહેરાશાહને ‘હીજુપ લગાડનાર’ હતો. આ સરખસ ઘોડી વારમાં દરબાર આગળ આવી પહોંચ્યું. પાદશાહને આ વાતની ખબર પડતાંજ પોતાના વજર તથા ઉમરાવને સાથે લેવા માટે મોકલ્યા. તેઓ સર્વે કાસમને ધણીજ આદરસત્કાર સાથે અંદર તેડી લાવ્યા. પાદશાહના તમ આગળ આવતાંજ કાસમ નીચે પડી માન આપવા જતો હતો, પરંતુ પાદશાહે જાતે તમ ઉપરથી હેડા ઉતરી તેને એમ કરતાં અટકાવ્યો, અને પોતે તેને હેતથી ભેટ્યો. પછી પોતાની પાસેજ એક મુંદર આસનપર બેસાડ્યો. પાદશાહ તેમજ તમામ દરબારી માણસો કાસમના રૂપથી, પોશાકથી અને દંદાકથી હેરાત પામી ગયા. તે એક હલકા કેળમે છે તે તો વાત તદ્દન બહીજ ગયા, અને આવો ખુબસુરત જમાઈ મળ્યો માટે એકે અવાજે વખાણ કરવા લાગ્યા. કાસમે ‘જણાવ્યું’ કે નેક નામદાર ! આપે મારા પર જે ઉપકાર કર્યો છે તે બહા છે, અને સ્વપ્ને પણ આશા ન હતી

કે ખરી તુલ્ય શાહજાદાની સાથે મારી શાદી થાય. હું એક હલકા કુળનો છું તેમજ મારી મા પણ તે વાળ કુળની છે. આજે ધર ક્રપાથી જો કે સારી સ્થિતિએ પહોંચ્યો છું, તોપણ મારી અસલ સ્થિતિને ઘૂલી ગયો નથી. હું હમેશાં આપ નામદારની સેવા બળવવાને તૈયાર છું.” પાદશાહે જણાવ્યું કે “મારા પ્યારા બેટા ! હું તને ખરા અંતઃકરણથી માફ છું. તને આટલી મોટી દોહલતનો ધણી તથા પુષ્કળ ખજાનાવાળો જોઈને હું ઘણાજ ખુશી છું પછી તેમનાં લગ્ન ધણીજ ધામધુમથી કરાવ્યાં, અને કેટલાક દિવસ પાદશાહી મહેલમાંજ રહી આનંદમાં કાઢ્યા. આ દરમ્યાન કાસમે પેલા જીનને બોલાવી ફરમાવ્યું કે “તું એક વિશાળ મહેલ તૈયાર કર. આ મહેલ એવો બનાવ કે તેના જેવો મહેલ આખી દુનીયામાં હોય નહિ, વળી તેમાં દરેકે દરેક વસ્તુની ગોઠવણ કર.” પેલા જીને તેના કહેવા પ્રમાણે સઘળું તૈયાર કરાવ્યું. સારખાદ કાસમ તથા શાહજાદી આ નવા મહેલમાં રહેવા લાગ્યાં. પાદશાહ તથા વજીર આ મહેલ જોઈ અબળથ થયા. તેમાંનું દરેક કામ સોના રૂપાથી અને ઉમદા જવાહીરથી બનાવેલું હતું. ચતુર વજીર તુરત સમજી ગયો કે એકજ રાતમાં આવું સુંદર અને વિશાળ કામ જાદુ વગર બની શકે નહિ, તેણે તે વાત પાદશાહને જણાવી; પરંતુ પાદશાહને તે વાત પસંદ પડી નહિ, તેથી વજીરને ધમકાવીને કહ્યું કે “તારા હીકરાને મારી મોટી ન પરજાવી તેથી તું અદેખાઈ કરે છે.” વજીરે જણાવ્યું કે “પાદશાહ કાસમને ખરા દિલથી આજે છે માટે તે મારૂં કહેવું માનશે નહિ, માટે ચુપ રહેવું એ સારું છે.

કાસમ તથા શાહજાદી હમેશાં તરફ તહરૈવાર જાતનાં સુખ ભોગવવા લાગ્યાં. પાદશાહની પ્રીતિ પણ દિવસે દિવસે વધતી ગઈ. વળી તે દરેક જાતના જુદા જુદા હોદાપર રહી દરેક ખાતાની માહિતી મેળવતો હતો. ગરીબ ગરબાને બારે સપાવત કરતો હતો, તેમજ દરેક માણસ સાથે ધણીજ મમતાથી વર્તતો હતો, તેથી તમામ પ્રજા તેને સુલતાનના કરતાં પણ વધારે પ્યારથી ચઢાતી, અને માન આપતી હતી. આ પ્રમાણે તેણે કેટલાંક વરસ પુષ્કળ ખુશાલીમાં ગાળ્યાં.

ખીજ તરફ પેલાં આફ્રિકાનો જાદુગર કે જેની પાસેથી કાસમે આ જ્ઞાનસ મેળવ્યું હતું, તેણે એક દિવસ પોતાની પાસેના જાદુજ ડાબડો ઉઘાડી તેમાંની રેતી નીચે જમીનપર પાથરી કાસમનું નસીબ જોયું તો તેને માલમ પડ્યું કે તે એક પાદશાહની ખુબસુરત શાહજાદી સાથે પરણ્યો છે અને મોટી ધામધુમથી પોતાનું આયુષ્ય ગાળે છે. અત્યાર સુધી તો તે જાદુગર એવું ધારતો હતો કે કાસમ તો પેલા ભોંયરામાં મરી ગયો હશે, પરંતુ જ્યારે પોતાના જાદુજ ડાબડાની મદદથી તેણે ખરી હકીકત જાણી ત્યારે તે ઘણાજ કોપાયમાન થઈ ગયો, તે તુરતજ ત્યાંથી નીકળ્યો અને પોતાની પાસે કંઈ પણ સાધન ન હોવાથી કેટલેક વરસે મહાસુધીખતે તે પોતાના દેશથી પેટીન આવી પહોંચ્યો. ત્યાં આવ્યા પછી તેણે પેલું જાદુજ જ્ઞાનસ શી રીતે લેવું તે બાબત વિચાર કરવા લાગ્યો, છેવટે તેને માલમ પડ્યું કે “મારે નવાં જ્ઞાનસ લઈ શહેરમાં ફરવું અને ખુબ મારવી કે જુનાં જ્ઞાનસના ખદ્દામાં નવાં જ્ઞાનસ લેવાં હોય તે જલદી આવો. વખતે તેમ કરવાથી પેલા જ્ઞાનસનો પતો લાગશે.” પછી તેણે એક વેપારીની દુકાનેથી પાંચસે જ્ઞાનસો લીધા અને તે બધાં એક નાની ગાડીમાં ભરી શહેરમાં ફરવા લાગ્યો, અને બોલવા લાગ્યો કે “કોઇ નવાં જ્ઞાનસ લઈ જુનાં આપો છો !” તેની આવી વિચિત્ર માગણીથી કેટલાક સમજી લોકો તેને જાદુગર સમજી ચુપ રહ્યા. કેટલાક લોકો તેને ગોંડા કહેવા લાગ્યા. આ વખતે ધન-રેઝાથી કાસમ શિકારે ગયો હતો અને તે એક અંકવાડીયા સુધી આવવાનો ન હતો. આ જુઝ્યો જાદુગર ફરતો ફરતો કાસમનાં મહેલ આગળ આવ્યો. આ મહેલ જોતાંજ જાદુગર હેરત પામી ગયો, જે જ્ઞાનસની મદદથી પોતે એક પાદશાહ થવાને ઇચ્છતો હતો તેજ જ્ઞાનસની મદદથી જ્યારે કાસમને આવો વૈભવ ભોગવે તે જોયો ત્યારે તેને કાસમ પ્રત્યે ધણીજ અદેખાઈ થઈ, તે તેના મહેલ આગળ આવી મોટી મોટી ખુમે મારવા લાગ્યો, જેથી તેની યુમથી અબળથી પામી શાહજાદીની એક બાંહી બોલી ઉઠી કે “મારાં નેક બાનુ ! આપણા ખુબસુરત મહેલમાં પ્રેક્ષુ જ્ઞાનસ ધણીજ મંડુ અને જીનું છે, માટે આપનો હુકમ હોય તો તે પેલા માણસને આપી તેને અલ્લે નવું જ્ઞાનસ લઈ આવું.” શાહજાદીએ હા કહી. તેથી તે બાંહીએ તેમ કહ્યું. પેલા જાદુગરના હાથમાં જ્ઞાનસ આવતાંજ તે તુરત સમજી ગયો.

તેણે તુરતજ ત્યાંથી ચાલવા માંડ્યું અને થોડે છોટે જંગલમાં જઈ ફાનસ ધરી પેલા જીનને બોલાવ્યો અને તેને કહ્યું કે “કાસમનો મહેલ પેલી શાહબદી સુદાંત મારા સુકામે મૂકી આવ, અને મને પણ સાથે લેતો જા.” પેલા જીને તુરતજ તે પ્રમાણે કર્યું. આ વખત રાતનો હતો, તેથી કોઈને ખબર પડી નહિ.

ખીજે દિવસે સવારે બ્યારે સુલતાન તથા ખીજ લોકોની નજર તે તરફ મઠત્યારે ત્યાં તો જમીન જેવી જમીન બેઠા સૌ કોઈ અચ્ચચ થયા. સુલતાનને વધારે ગમરામણ થઈ, કારણકે પોતાની વહાલી બેટીની શી દશા થઈ હશે! તેનો તેને વિચાર થતો હતો. તેણે તુરતજ પોતાના વજરને તેડાવી મંગાવી સર્વે વાતથી વાકેફ કર્યો. વડા વજરને જણાવ્યું કે “નેકનામદાર! મેં આપને પ્રથમથીજ જણાવ્યું હતું કે તે માણસ બહુ જાદુથી કરે છે? પરંતુ આપે મારા કહેવાપર લક્ષ આપ્યું નહિ.” સુલતાને કહ્યું કે “મારી બૂલ થઈ છે, પરંતુ હવે આપણે એક પળ પણ ખોવાની નથી, ગમે તેટલું લક્ષર મોકલી તે બુઝ્યા બુઝગરને તેડી લાવો.” વજરે તુરતજ પાદશાહના હુકમ મુજબ પચાશ ઘોડેસ્વાર તેને તેડી લાવવા હુકમ આપ્યો. તેઓ તેને જંગલમાંથી તેડી લાવ્યા, અને પાદશાહની આગળ રજુ કર્યા. પાદશાહે તેને પૂછ્યું કે “તારો મહેલ ક્યાં છે? શાહબદી ક્યાં છે? મારી બેટીને હમણાંને હમણાં રજુ કર, નહિ તો તને ગરદન મારીશ.” કાસમે જણાવ્યું કે નેક નામદાર! હું તો આપની રજા લઈ એક અડવાડીએથી શિકારે ગયો હતો, જેથી મને કંઈ પણ ખબર નથી, જે આપ સાહેબ મને મહેરબાની કરી એક માસની રજા આપો તો હું ગમે ત્યાંથી શાહબદીને લઈ આવીશ.” પાદશાહે તેને જણાવ્યું કે “તું મને વચન આપે તોજ તને એવી રજા આપવામાં આવશે, નહિ તો કર્દાએ નહિ મળે. વળી તારા પાછા આવતા સુધી તારી માતાને અમારી નજર આગળ કેદ રાખીશું. જે કે તેને કોઈ પણ પ્રકારનું દુઃખ દેવામાં આવશે નહિ, પરંતુ તારી સુદત પુરી થયે તું આવીશ નહિ, તો અમે તેને ગરદન મારીશું.”

કાસમે પોતાની વહાલી માતાને સઘળી હકીકત જાહેર કરી, તેથી તેની માતાએ પોતાના છોકરાના જીવ ખાતર પોતે દરબારમાં રહેવા કબુલ કર્યું. પછી કાસમ સુલતાનને પગે પડી નીકળ્યો. આ વખતે તે તદ્દન દીવાનો બની ગયો હતો. રસ્તે ચાલતાં દરેકે દરેક માણસને પોતાની બેગમ તથા મહેલ વિષે ખબર પૂછતો, પરંતુ કંઈ પણ જવાબ મળતો નહિ. આ પ્રમાણે ત્રણ દિવસ સુધી તેણે આખા શહેરમાં બટક્યા કર્યું. તમામ લોકોને તેની આવી દશા જોઈ ખરેખર લાગણી થઈ. જે કાસમ દરરોજ હજોરો રૂપિયા મો-ગરીબગરબાને આપતો હતો અને હજોરો રૂપિયાની સખાવતો કરતો હતો, તેમજ હજોરો રૂપિયા મા-જબજમાં ઉઠાવતો હતો. તે કાસમ આજે ત્રણ દિવસ થયાં ગાંડાની માફક બમવા લાગ્યો. કમ્બરની ખતિ ત્યારીજ છે! તેના પોતાના યુવરાનનો આધાર પણ લોકોની દયાપર રહ્યો હતો. છેવટે કાસમે હિંમત પકડી વિચાર કર્યો તો તેને માલમ પડ્યું કે આવી દુઃખી સ્થિતિમાં આ શહેરમાં પડી રહેવું તે ઠીક નહિ, કારણકે શહેરમાં રહી હજોરો લોકોપર અને અમીર ઉમરાવોપર રોષ ચલાવ્યો, તેજ શહેરમાં બીખારીને વેશે ફરવું તેના કરતાં મરવું બહેતર છે, આ વિચારથી તે નગર છોડી જંગલમાં ચાલ્યો ગયો. રસ્તે જતાં એક સુંદર વન આવ્યું જેની લીલી શાભાથી અને મધુર પવનથી તેને કંઈક આરામ થયો. એક મોટા વૃક્ષ તળે તે વિશ્રાંતી લેવા બેઠો. તેને ત્રણ દિવસના ઉબગરા હોવાથી થોડીવારમાં જ તે ઝાડ તળે તે સુઈ ગયો અને ઉઠી ગયો. આખી રાત તેણે આ સુંદર વનમાં નિરાંતે ઉઘ લીધી. સવારમાં બ્યારે મધુરપક્ષીઓ પોતાના સુંદર કહેવરથી વનને ગમગી મૂકતાં હતાં ત્યારે પોતે જાગી ઉઠ્યો. થોડે છોટે એક નિર્મળ નદીનો પ્રવાહ ચાલ્યો જતો હતો ત્યાં જ ઘાતણપાણી કરી પાછો તે વૃક્ષ તળે આવ્યો, અને તાજ મગજે વિચાર કરવા બેઠો. થોડીવારમાં જ તેને સૂઝી આવ્યું કે “મારી આંગળીએ જે વીંટી છે તે પણ જાદુઈ છે,” તેથી તેણે તે વીંટીને જરા ધરી કે એક મોટો જીન આવી તેની આગળ હાજર થયો, અને પગે પડી બોલ્યો કે “જે માણસની આંગળીએ આ વીંટી છે તે માણસનો હું ચલામ છું, તેના દરેકે દરેક હુકમ બજાવવાને હું તાબેદાર છું, માટે તમારો જે હુકમ હોય, તે ખુશીથી કરાવવા.” અણીની વખતે આવી રીતે મદદ મળી આવવાથી તેની ખુશાલીનો પાર રહ્યો નહિ. તે પેલા જીન પ્રત્યે

બોલ્યો કે “ એક વખત તો તે મારા જીવ બચાવ્યો હતો, જે તું ન હોત તો હું તે જ ભોંયરામાં મરી જાત, વળી આજે પણ તેવું જ કામ છે. મારા જીવની સલામતી માટે મારા મહેલ મારા પેકીન શહેરમાં જ્યાં હતો ત્યાં મૂકી આવ, વળી તે મહેલની દરેક દરેક વસ્તુ તથા શાહજાદીને તેની બાંદીઓ સાથે હાજર કર.” પેલા જીને જવાબ આપ્યો કે “ તું જે કામ બજાવવાને કહે છે તે કામ મારાથી થઈ શકે તેમ નથી. એ માટે તો તારે પેલા શાનસના શુભામને કહેવું જોઈએ.” સારે કાસમે જણાવ્યું કે “ હીક, તું મને તે મહેલ હાલ જ્યાં હોય તેની પાસે જ મને મૂકી આવ.” પેલા જીને તુરત જ તેને ઉચક્યો અને એક વિશાળ મેદાનમાં જ્યાં પેલો મહેલ હતો ત્યાં લાવી મૂકી દીધો. આખો દિવસ તે એક ઝાડતળે બેસી રહ્યો અને સાંજ પડતાં પહેલાં મહેલ તરફ જવા નીકળ્યો. તે શાહજાદીના મહેલના ઝોરડાની ખારીની સામે જઈ ઉભો રહ્યો, અને એથી ટસે ખારી સામે જોઈ રહ્યો. થોડીજ વારમાં એક ઘસીએ આવી ખારીમાંથી ડોકાઈ કાઢી જોયું તો તેણે પોતાની શાહજાદીના ખાવિદ કાસમને જોયો, તેથી તે એકદમ દોડીને શાહજાદી પાસે ગઈ અને વધામણી આપી. પેલી શાહજાદી કે જે અકસેસમાં ગરકાવ થઈ ગઈ હતી તે એકદમ કાસમનું નામ સાંભળી ખારીએ દોડી આવીને જોયું તો અચેત્ર કાસમને જોઈને તે ધણીજ ખુશી થઈ ગઈ અને ખુદાના હજારો ઉપકાર ખાતરી બોલી કે “ તોફારો છુપું ખારણું ઉઘાડવા ગયા છે, માટે એક પળ પણ શુભાવ્યા વગર તું તુરત મારી પાસે આવ.” કાસમ આ મહેલનો તો અચેત્ર ભોમીએ હતો તેથી તે તુરત જ ઉપર ગયો અને પોતાની ખારી ખુબસુરત બાનુને એકદમ હર્ષથી બગલ-ગીરી કરી. શાહજાદી પણ આંખમાં આંસુ લાવીને પોતાના ખારા અને ખુબસુરત ભરથારને વળગી પડી, અને દિલાસો આપવા લાગી. પછી કાસમ બોલ્યો કે “ ખારી શાહજાદી ! મારી ખાતરને વાસ્તે અને તારા નેક પિતાની ખાતર મને જલદીથી જણાવ કે જે પેલું શાનસ મેં અમરાધપર મૂક્યું છે તેનું શું થયું છે ? શાહજાદી આંખમાં આંસુ લાવી બોલી કે “ મારા ખારા ખાવિદ ! તે શાનસ મેં અમાગણીએ હાથે કરીનેજ મુમાવ્યું છે, અને તેથીજ આપણે આટલી બધી દિલગીરીમાં અને મુશીબતમાં આવી પડ્યા છીએ ” તેમ કહી પોકે પોકે પુછી રડવા લાગી. સારા ભાગ્યે આ વખતે પેલો જાદુગર બહાર ગયો હતો, તેથી આ વાતની ખબર પડી નહિ, કાસમે જણાવ્યું કે “ એ મારી ખારી બાનુ ! આ વખત દિલગીરી કરવાનો નથી, માટે ધીરજ રાખી તમારી બધી હકીકતથી મને ખરાબ વાકેફ કરો તો હું તમને અદાથી છોડાસી તમારા નેક પિતાની હજુર લઈ જઈ ? તમારી ખાતર મારી ખાતરને તમારા પિતાએ કેદ કરી રાખી છે અને આપણા જતાં સુધી તેને કેદમાંજ રાખશે. વળી મેં એક માસની મુદત નાખી છે તે મુદત જે વીતી જશે તો મારી ખાતરને ગરદન મારશે.” આ ઉપરથી શાહજાદી બોલી કે “ એક હરામખોર જે આપ્રીકન જાદુગરના નામથી પ્રસિદ્ધ છે તેની પાસે તે શાનસ છે. તે તેને એક લગાર પણ વીલું મૂકતો નથી. મેં એક વખત તે શાનસ જેવાની ધિગાથી તેની પાસે માગ્યું, તોપણ તેણે મને હાથમાં આપ્યું નહિ તેના હાથમાં રાખી બતાવ્યું. તે શાનસને તે પોતાની છાતીપર બાંધી રાખે છે. હવે આ જાદુગરના હાથમાંથી તે શાનસ આપણને શી રીતે મળે ? મારા જેવી અકર્મણ્ય કોણ હશે જે હાથે કરીને અસહ્ય દુઃખમાં આવી પડે ? આ પ્રમાણે કહી પોકેપોક મૂકી રડવા લાગી. કાસમે તેને ધીરજ આપતાં જણાવ્યું કે “ તું નાહક નાસીપાસ થા નહિ, માણસ હીમત અને ઉદોગથી દરેક ચીજ પેદા કરી શકે છે. તું મારીજ બાબત જે કે હું એક ગરીબ દરજીનો છોકરો તારા જેવી શાહજાદીનો હાથ મેળવવાને બાજ્યશાળી નીવડ્યો છું. મેં તે જાદુગરને ઝોળાખ્યો છે ! એ શાનસ પણ મેં તેની પાસેથીજ કુક્તિથી મેળવ્યું છે તે એક લુચ્ચો અને બદમાસ માણસ છે તે સંબંધે હું તને કુરસદે બધી હકીકત કહીશ. હાલ તો આપણે તેની પાસેથી તે શાનસ કેવી રીતે મેળવવું તે સંબંધે મેં જે ગોઠવણ ધારી છે તે તને કહી સંભળાવું છું, કારણ કે તે બધી ક્રિયા તારેજ કરવી પડશે.” શાહજાદી બોલી કે “ બહે, ખુશીથી કહો. હું આપના હુકમને આદિન છું.” કાસમે જણાવ્યું કે “ હીક, પણ મારે પ્રથમ જાણવું જોઈએ કે તે બદમાસે અત્યાર સુધી તારાપર કેવી ચાલ ચલગત ચલાવી છે ? શાહજાદી બોલી કે “ મારા ખારા ખાવિદ ! તે બદમાસ દરરોજ રાત્રે મારા પાસે આવે છે, અને મીઠાં વચનથી મારી સાથે વાત કરવા જાય છે, તે મને પોતાની ઝોરત

ખનાવવા આવસ રાખે છે, અને તેટલા માટેજ તમારી નિંદા કરે છે, તે કહે છે કે “હવે તમને કાસમ કદી પણ મળનાર નથી, તેને તો તમારા પિતાએ મારી નાખ્યો છે. તે બહુજ લુચ્છો અને દગાબોર છે તેની પાસે જે કંઈ છે તે બધું મારી પાસેથી લઇ ગયો છે. તે સિવાય બીજાં હજારો વચન બોલે છે, પરંતુ તેના એક પણ વચનને હું કદી પણ માન આપતી નથી ઉલટી કોધથી કુતકારી કાઢું છું, તેથી નિરાશ થઈ ચાલ્યો જાય છે. આજે પણ તે મળવા આવશે. હજુ તેને એવી આશા છે કે “તેની દિલગીરી ધીમે ધીમે ઝોળી થશે એટલે તે મારી હકદાર ખાવડી થશે.” પણ મારા ખ્યાલ ખાતર ! મેં નક્કી કરી રાખ્યું હતું કે જો તે બદમાસ માનસ પર ગેરબાબતી જીલ્લમ ગુનરશે તો હું મારા પ્રાણોના ત્યાગ કરીશ. ફક્ત આ દેહ ટકારી રાખવાનું કારણ તો તમે કોઇક વખત મળો ! આજે તમને જોઈ મને જે આનંદ થાય છે તે હૃદયી નહિ છે !” કાસમે જણાવ્યું કે “હું હાલ તારાથી છૂટા પડવા માણું છું, તેનું કારણ એટલુંજ કે તને તે બદમાસના હાથમાંથી વહેલી છૂટી કરવી. હું કાલે બપોરે અહીં પાછો આવીશ, પરંતુ તે વખતે તે બદમાસ ઘેર હશે કે કેમ ?” શાહનવીએ જણાવ્યું કે “ના, તે તો આખો દિવસ રજાનો ફરે છે ફક્ત રાત્રે નવ દશ વાગે ઘેર આવે છે.” કાસમે કહ્યું “ત્યારે તો ઠીક, હું કાલ બપોરે જાને આવીશ. પરંતુ તે વખતે મારી પાસે આ પોશાક નહિ હોય, માટે તું ગભરાતી નહિ, વળી પેલા છુપા બારણા આગળ એક માણસ ઉભુ રાખજે, જેથી હું આવી બારણું ઠોકું કે તુરત ઉઠાડે.” શાહનવીએ તેના કહેવા પ્રમાણે કરવા કમ્બલ કર્યું, પરંતુ બોલી કે “આ પારકા દેશમાં તમે અજાણ્યા માણસ એકલા શરૂ તે મને ઠીક લાગતું નથી, માટે આપણા ગુલામમાંથી એકાદને સાથે રાખો તો ઠીક” કાસમે જણાવ્યું કે “તેમ કરવાથી વખતે આપણે પડકાર જઈશું, માટે મારે એકલાજ રહેવાની જરૂર છે. તમે મારી ચિલકુલ શીકર કરશો નહિ. મારી પાસે એવી રીતે માણસ રાખવાની જરૂર નથી.” કાસમ રજા લઇને નીકળ્યો. રસ્તામાં આવતાં તેને જણાયું કે “મારા કપડાં પરથીજ વખતે કોઇ મને ઝોળખી કાઢશે માટે બદલી લીધાં હોય તો ઠીક પડે.” થોડીવારમાં તેને રસ્તામાં એક બીખારી મળ્યો. કાસમે તેને પોતાનાં કપડાં આપી તેનાં કપડાં લઇ લીધાં. પછી એક વેપારીની દુકાને જઈ એક જાતની જેરી દવાનું નામ દઇ તે આપવા કહ્યું. વેપારીએ જણાવ્યું કે “તે દવાની કીમત નદે પડે છે માટે તારા જેવા ગરીબ માણસથી તેની કીમત અપાશે નહિ.” કાસમે જણાવ્યું કે “આ દવા મારે માટે જોઈતી નથી, પરંતુ મારા શેઠ માટે જોઈતી છે.” એમ કહી પેસાની કાષ્ઠામાંથી બે સોનાના સિક્કા કાઢી તેને આપ્યા, જેથી પેલા વેપારીએ ધણી ખુશીથી તેને તે દવા આપી. તે દવા લઇને કાસમ રાતની રાત એક ધર્મશાળામાં પડી રહ્યો, અને બીજો દિવસ પેલા છુપા બારણા આગળ આવી કમાડ ઠોક્યાં કે તુરત બારણું ઉઠાડી તેને અંદર લેવામાં આવ્યો. આ વખતે પેલા નાપાક જાદુગર બહાર ગયો હતો તેથી શાહનવી સાથે છૂટથી વાત કરવાને તેને બીલકુલ અડચણ આવી નહિ. તે શાહનવીને કહેવા ધાવ્યો કે “આપણા છૂટકારાને વારતે મેં જે ઉપાય શોધી કાઢ્યો તે જો કે તને ભાગ્યેજ પસંદ પડશે, તોપણ તેને અમલમાં મૂકવા સિવાય બીજો ઉપાય નથી. ગરબની વખતે તેવુંજ કરવું પડે છે. તારા નેક પિતાને જલદી મળવાની ખાતર તેમજ મારી વહાલી માતાને કેદમાંથી છોડવાની ખાતર તારે તે ઉપાય કરવાજ પડશે.” શાહનવી બોલી કે “મને તે ઉપાય જલદીથી કહો. તે મને તેવો કંઈક હશે તોપણ હું કરીશ.” કાસમ બોલ્યો કે “ખારી શાહનવી ! તું તારા સાથી કંઈ પોશાક ધારણ કર, અને જે વખતે પેલા જાદુગર તારી પાસે આવે તે વખતે તું તેને સામી લેવા જાજે. પછી તારી પાસે બેસાડી હસતા મુખે તેની સાથે ધણી નરમાશથી મીઠા વચને વાત કરજે. વળી આટલા દિવસ તેની સાથે ભેદભરી વર્તણૂક ચલાવી છે તે માટે તેની માફ માગી જણાવજે કે હવે બરાબર સમજાઈ ગયું, અને તેથી તમારી સાથે ખરા ખારથી બેઠાવા છઠ્ઠું છું તમારા કહેવા પ્રમાણે મારો જીવો ધણી કદાચ મરી પણ ગયો હશે, અને જીવતો હોય તોપણ તે મને હવે મળવાનો નથી, માટે તમારી સાથે ખરા ખારથી બેઠાજ મારી બાકીની જીંદગી પૂરી કરવા છઠ્ઠું છું.” હરેક રીતે તેને તારા વિશ્વાસ આવે તેવી રીતભાત બતાવજે. પછી તેની સાથે ખાણ લેવા બેસજે, તે

વખતે તારી બાંદીઓને ધણુજ મધુર રાગે ગાયન ગાવા ફરમાવજે; જેથી તે તારીપર ખુશ ખુશ થઈ જશે. ત્યાર પછી ઉઠ્યા શરાબની માગણી કરજે, જે તારી માગણીને પુરી પાડવા માટે શરાબ આણી આપશે. પછી તું એક ખાલી ભરી તેમાં આ દવા તે ન જાણે તેવી રીતે નાખી તેના હાથમાં આપજે, અને પીવા માટે અતિ આગ્રહ કરજે તેથી તે કંઈ પણ આનાકાની કર્યા વગર પી જશે. આ બુઝીયા સ્વાદ એવો છે કે તેને કંઈ પણ ખખર પડશે નહિ અને પીતાંવારજ મડદું થઈ જશે. પણ જોજે એટલી સાવચેતી વાપરજે કે આ સંબંધે તેના જાણુવામાં એક અક્ષર પણ આવે નહિ. જો તેના જાણુવામાં આવશે તો તે તને તુરંતજ મારી નાંખશે, અને પછી પોતાની જાનપ્રવિધાના બળથી અને શોધી કાઢી મારી પણ તેજ વલે કરશે.” આ યુક્ત સાંભળી શાહજાદી બોલી કે “યુક્ત તો ઘણી સરસ પણ તે નીચ કુતરા સાથે આવી રીતની ગેરવ્યાજબી છૂટ લેવાને માફ મન માનતું નથી. જે છૂટ પાક જ્યારે પોતાના પુરૂષ સિવાય બીજાની સાથે કદી પણ લઈ શકે નહિ, તેવી છૂટ લેવા તમે અને ફરમાવા છો તેથી દિલગીર છું. પણ લાચાર કે તમારી માતાના છૂટકારાની ખાતર તેમજ તમારા છૂટકાગની ખાતર મારે તે વર્તણૂક ચલાવવી પડશે. ત્યાર પછી તે બંને જણે બીજી બાબતોપર કેટલીક વાર સુધી ચરવા ચલાવી. છેવટે પેલા જાનુગરને આવવાનો વખત થવાથી કાંસમને તેજ મહેલના એક છુપા ભાગમાં સંતાડી રાખ્યો. શાહજાદી બેઠરાતું પોતાના બાપથી અને ઘણીથી છૂટી પડી હતી તેથી ખરેખર ઘણીજ દિલગીર હતી, અને જ્યારે તેને માલમ પડ્યું કે પેલો નાપાક જાનુગર કમાઈ કરીને પેલું કાંસમ લઈ ગયો ત્યારે એટલી તો ચીડાઈ ગઈ હતી કે હરકોઈ પ્રકારે તેનું વેર લેવું. હવે જ્યારે વેર લેવાનો વખત આવ્યો ત્યારે તેણે કંઈ પણ દીલ કરી નહિ. તે શાહજાદીએ પોતાનો ઉઠ્યામાં ઉઠ્યો પોશાક ધારણ કર્યો, અને તરેહવાર ઉમઠા જર જવાહીરથી પોતાનું શરીર શણગાર્યું. ત્યાર પછી તે પેલા જાનુગરની રાહ જોતી ઉભી. જોવા જો આવ્યો કે જલદીથી તેની સામે મઘ અને તેનો હાથ ઝલી સાથે સાથે ચાલી આવી. પછી એક સુંદર આસનપર બેસાડી તેની પાસે ખુરશી નાખી પોતે બેઠી, આ પ્રમાણેની તેની રીતમાતથી પેલો જાનુગર નવાઈ પામ્યો, અને ખુશી થયો. શાહજાદીએ પોતાની મોહક અને હસતી છબીની તેની પર એવી તો અસર કરી કે તે બિચારો ત્યાં જ ત્યાં જ રહી ગયો. ત્યાર પછી શાહજાદી તેની સાથે મીઠા વચનથી વાતચીત કરવા લાગી, અને ધીમે ધીમે એની તો મળી મઘ કે તે જાનુગરની હતી કે “હવે તો શાહજાદી મારી સાથે ખ્યારથી જોડાશે, અને આટલા દિવસ મારાથી બીતી હતી તે બીક જતી રહી છે.” શાહજાદી બોલી કે “મારી આજની રીતમાતથી તમને જણાવતું નેહએ કે મારો કુદરતી સ્વભાવજ એવો છે કે તે થોડીકજ વાર દિલગીરી રાખી શકે છે પછી અધું જૂલી જાય છે. વળી તમેએ અને કહ્યું કે કાંસમ મરી ગયો છે, કારણ કે મારા પિતાનો મારીપર હૃદયી જાદે ખ્યાર છે માટે મારી ગેરહાજરીથી તેને મારી નાખ્યો હશે. હવે મારો દેશ પણ ધણે દૂર પડી ગયો તેથી મારા પિતા પણ મને મળવાના નથી, તો પછી મારે આવી દીલગીરીમાં ક્યાં સુધી પડી રહેવું. હવે મને દશેક દિવસ થઈ ગયા માટે મારા શોકનો ત્યાગ કરી તમારી સાથે ખ્યારમાં જોડાઈ મારી બાકીની જીંદગી સુખરૂપ ગુજારવા આહું છું. વળી મારી દિલગીરી દૂર કરવાના હેતુથી આજે મેં સુંદર ખાણું તૈયાર કરાવ્યું છે. અને તે ખાણું આપણે સાથે બેસી લઈએ એવો મારો વિચાર છે, પરંતુ મારી પાસે આફ્રિકાનો ઉઠ્યો શરાબ નથી.” પેલો જાનુગર કે જે શાહજાદીના વચનથી પાણી પાણી થઈ ગયો હતો, તે બોલ્યો કે “તમે બેસીકર રહો હું હમણાંજ જઈ લઈ આવું છું.” શાહજાદી બોલી કે “તમારે જાતે જવાની કંઈ પણ જરૂર નથી, જો તેને મોકલો તો તે પણ લઈ આવશે.” જાનુગર બોલ્યો કે “ના, આ બધા અનળપણ બાણસ છે, તેમને તેની ખબર ન પડે. હું મારી જાતે જઈ ઘણો જ સરસ શરાબ લાવી આપીશ, માટે મને રજા આપશો. હું તમારા ખ્યારથી એટલા તો મોહિત થઈ ગયો છું કે તમે જે કહેશો તે કરવા ખુશી છું.” શાહજાદીએ કેટલીક આનાકાની કર્યા પછી તેને જવા માટે રજા આપી તેથી પેલો જાનુગર શરાબ લેવા ગયો. તે જાનુગર પોતાના દિલમાં ઘણો જ ખુશ થતો હતો, કારણકે શાહજાદી આટલી દુર્ગ મુદતમાં પોતાની સાથે આવી રીતે મળી જશે

તેની ખાતરી ન હતી, શાહનઘડીએ તેના ગયા પછી એક ખાલીમાં પેલી બૂટી નાખી રાખી અને પછી તેની વાટ જોતી બંદી. ધોડીજવારમાં તે જાદુગર શરાબ લઇ આવી પહોંચ્યો. તે જાદુગરને ધણોજ ખા-
રથી પોતાની સામે બેસાડી તે બોલી કે “જો તમારી મરજી હોય તો હું એક સુંદર ગાયન ગાઇ બતાવું.” પેલા જાદુગરે ધણી પુરી બતાવ્યાથી તેણે ગાયન ગાવા માંડ્યું. જાદુગર ગાયન સાંભળી તદ્દન દીગ થઇ ગયો. ત્યાર પછી તેઓ ખાણું ખાવા લાગ્યાં પેલી બાંદીઓ મધુર કંઠથી ગાયન ગાવા તથા વાજીવ વગાડવા મંડી. આ વખતેના દેખાવ ખરેખર અતિ મોહક થયો હતો. પેલી ચતુર શાહનઘડીએ પેલી બૂટીવાળા ખાલીમાં શરાબ નાખી પેલા જાદુગરને આપતાં જણાવ્યું કે “મારી સલામતીને ખાતર તમે આ ખાણું ઉઠાવી જાઓ.” પેલા જાદુગરે અતિ પુરીથી ખાણું લીધું અને પછી ઉઠાવી ગયો. આ બૂટીની અસર એટલી તો જલદી થઇ કે તે તુરંત મરણ પામી જમીનપર પડ્યો.

આ વાતની ખબર શાહનઘડીએ તુરંતજ પોતાની બાંદી મારતે કાસમને આપી. કાસમ પણ તેજ મહેલના એક પુણામાં સંતાઇ રહ્યો હતો, સાંધી એકદમ દોડી આવ્યો શાહનઘડી તેને અતિહર્ષથી બેટી, અને આવી અન્યથા બરેલી સુકિત શોધી કાઢવા માટે તેને પુષ્કળ શાખાથી આપવા લાગી. કાસમે જણાવ્યું કે “ખારી શાહનઘડી! પુરી થવાને હાલ વખત નથી, જરા મહેરબાની કરોને તમે તમારી બધી દાસીઓ સાથે આ જોડેના ઝોરડામાં જાઓ. હું આ મહેલને આપણી અસલ જગોએ લઇ જવાની તૈયારી કરે છું.” કાસમના વચનને માન આપી તે શાહનઘડી પોતાની દાસીઓ સાથે જોડેના ઝોરડામાં ગઇ એટલે કાસમે પેલા જાદુગરની છાતીપરથી પેલું શાનસ છોડી ધસ્યું એટલે એક જીનઆવી ઉભો કાસમે તેને કહ્યું કે “જો બલા જીન! તું મારો હુકમ જલદી બનવ, પ્રથમ તો આ નાપાક શખ્સને અંધારા ભોંયરામાં મૂકી આવ, અને પછી આ મહેલને તેની અસલ જગોએ પાછો લઇ જા!” પેલા જીન તેના હુકમને માન આપી તે મહેલને ચીનદેશના પેશીન નગરમાં શહેનશાહના મહેલની સામે સહેજવારમાં મૂકી દીધો! પોતાનો મહેલ પોતાના શહેરમાં આવી પહોંચ્યા બાદ કાસમ શાહનઘડીના ઝોરડામાં આત-
શ્ય હર્ષથી દોડી ગયો અને તેને બેટી પડી બોલ્યો કે “ખારી શાહનઘડી! સવાર થતાંજ આપણી પુરીના પાર રહેશે નહિ. જ્યારે તારા પાતા આ વાત જાણશે, ત્યારે તેઓ બેહદ પુરી થઇ જશે.” શાહનઘડીએ ધણીજ પુરી બતાવી જણાવ્યું કે “તમે મારાપર બેહદ ઉપકાર કર્યો છે. હું તેના બદલે કોઇ પણ પ્રકારે વાળી આપું તેમ નથી.” કાસમે કહ્યું કે “હમણું તેરી નકામી વાતો છોડી દઇ મને મહેરબાની કરી ખાવાનું આપો! હું ઘણા દિવસનો ભૂખ્યો છું.” શાહનઘડીએ જે સુંદર ખાણું પેલા નાપાક જાદુગર વાસ્તે બનાવ્યું હતું, તેમાંનું પુષ્કળ વધ્યું હતું તે લાવી હાજર કર્યું. પછી બંને જણ તે ખાણું લેવા બેઠાં કાસમે આનંદની સાથે પુષ્કળ ખાણું ઉઠાવ્યું અને ત્યાર બાદ કેટલાક સુંદર મેવો અને છેલ્લે પેલા આફ્રિકાનો ધણોજ સરસ શરાબ લેવો શરૂ કર્યો. આ પ્રમાણે બંને જણે રમતગમતની સાથે ખાણું લીધા બાદ આરામ લીધો. તેઓ બંને લસલસાટ ઉધી ગયાં. સુતી વખતે પોતાના આકરોને મોટી ફોરે ઉઠાડવા ફરમાવ્યું હતું.

ખીજ તરફથી સુલતાન પોતાની વહાલી બેટીના વિયોગથી તેમજ કાસમનો આખો મહેલ શુભ થવાથી ધણી જ દિલગિર રહેતો હતો. તેને ઉંઘ પણ આવતી ન હતી, આખો દિવસ ગમગીન ચહેરે પડી રહેતો હતો. તે હમેશની આશક પોતાના મહેલમાં રહી તે સુંદર મહેલને જોતો, પરંતુ જ્યારે દેખતો ન હતો ત્યારે મારે દિલગિરી સાથે નાસીપાસ થતો હતો. આજે સવારે પણ તે હમેશના રિવાજ પ્રમાણે પેલા રમણિય મહેલ જોવા માટે પોતાના ઝોરડામાં ગયો. અને તે મહેલ તરફ નજર કરી તો તેની નજરે પેલા સુંદર મહેલ પડ્યો. આ વખતે તે ખરેખર હર્ષિશો થઇ ગયો, જેથી મોટી યુમ માડી બોલી ઉઠ્યો કે “પુદાની મહેરબાનીથી બોલો મને મારી ખારી બંદી મલશે!” તેની મોટા યુમથી મહેલનાં બીજા ખાણેડો પણ તે ઝોરડામાં દોડી આવ્યાં, પરંતુ તે માણસા જ્યારે આ ઝોરડામાં આવ્યાં ત્યારે તે સુલતાન નાચવા અને ફૂંદવા મંડી ગયો હતો. દરેક માણસે ધણી અન્યથા સાથે સુલતાનને આશા કરવાનું કારણ પૂછ્યું, પરંતુ પાદશાહે કંઈ પણ જવાબ આપ્યો નહિ; તેથી એક બાંદી સણ્ઘીને તેડવા

દોડી ગઇ. રાણી એકદમ ગમરાતી ગમરાતી ત્યાં આવી પહોંચી, કારણ કે એક તો તેને પોતાની ખ્યારી બેટીના વિયોગનું અસહ્ય દુઃખ હતું, અને તે દરમ્યાન સુલતાનની ખબર મળી. રાણી ઘણી ચતુર હતી, તેણે આવીને પેલા સુંદર મહેલ તરફ નજર કરી, કારણ કે સુલતાન હંમેશાં તે મહેલ તરફ જોતો હતો તે ખીના રાણી જાણીતી હતી. નજર કરતાં પેલા મહેલ જોયો એટલે સુલતાનની બેચેનીનું કારણ સમજી ગઇ. તેણે તુરતજ સુલતાનનો હાથ પકડી કહ્યું કે “મારા ખ્યારા ખાવિંદ ! ચાલો, આપણી ખ્યારી બેટી તથા જમાઇને મળવા જઇએ, તેઓ આપણી રાહ જોતાં હશે !” પાદશાહ તુરતજ શુદ્ધિમાં આવ્યો અને બોલ્યો કે “હા, ચાલો ! આપણે જલદી જઇએ.” પછી પાદશાહ પોતે ઘોડેસ્વાર થઇ પોતાની બેટીને મળવા માટે ચાલી નીકળ્યો.

કાસમને પણ તેના યુવાને વહેલો ઉડાડ્યો હતો, તેથી તે પણ પોતાના સુંદર પોશાકમાં પાદશાહને આદરસહકાર આપવા માટે ખારણામાંજ ઉભેર હતો. સુલતાન તેને અતિ હર્ષથી બેટ્યો, અને પછી શાહજહાની ખબર પૂછી. કાસમે તેના ઝોરડામાં જવા કહ્યું, તેથી પાદશાહ શાહજહાની ઝોરડામાં ગયો, તો પોતાની બેટીને અતિ હર્ષથી સુંદર પોશાકમાં બેઠેલાં જોઇ, તેથી પાદશાહ ઘણાજ ખુશ થઇ ગયો અને પોતાની બેટીને મુઆરકખાદી આપવા લાગ્યો. તે બોલ્યો કે “મારી ખ્યારી બેટી ! તારા વિયોગથી મને જે દિલગીરી થઇ છે તે મારી જીભે વર્ણવી શકાય તેમ નથી. મારી વહાલી બેટી ! તને પણ અસહ્ય સંકટો પડ્યાં હશે, પરંતુ ખુદાની મહેરબાનીથી આજે તને સુખરૂપ જોઈ મારા આનંદનો પાર રહેતો નથી !” ત્યાર પછી શાહજહાનીએ પોતાના પિતાના પૂજ્યથી પોતાની હકીકત કહેવી શરૂ કરી. તે બોલી કે “મારા ખ્યારા પિતા આપણા નગરમાં આશરે બે અડવાડીઆંપર પેલા નાપાક જાદુગર કે જે ગુનાં શનસને બદલે નવાં શનસ આપતા હતા, તે દુષ્ટે આ બધું તોફાન મચાવ્યું હતું. મારા ખ્યારા ખાવિંદ તો તે વખતે ઘેર પણ ન હતા. જો તે હોત તો આવો વખત કદી પણ આવત નહિ ! ત્યાર પછી તેણે તે જાદુગર સંબંધની બધી હકીકત પહેલેથી છેલ્લે સુધી કહી સંભળાવી, તેથી પાદશાહની ખાતરી થઈ કે કાસમ તદ્દન નિર્દોષ છે. પોતે કાસમને વગર કારણે કપડો આપેલો તેથી તેને બહુ પરતાવો થયો. તે તુરતજ ત્યાંથી ઉડી કાસમની પાસે ગયો, અને ફરીથી તેને અતિ હર્ષથી બેટ્યો. પછી બોલ્યો કે “મારા ખ્યારા બેટા ! મેં તારી તરફ જે ગેરવ્યાજબી વર્તણૂક ચલાવી છે તે માટે હું તારી માફી માગું છું. શાહજહાનીપર મને બેહદ ખાર હોવાથી મને તેનો વિયોગ બેહદ દુઃખદાયક થઇ પડ્યો, જેને પરિણામે તારી તરફ મારે આવી નીચ વર્તણૂક ચલાવવાનો વખત આવ્યો.” કાસમે જણાવ્યું કે “નેક નામદાર ! તમે મારી તરફ જે વર્તણૂક ચલાવી તેમાં તમારો દોષ બિલકુલ નથી, ગમે તેવો માથુસ અણધારી આશ્વતમાં આવી પડે ત્યારે તમારી પેટેજ સહસા કરે છે. અમારા દુઃખનું ખરું કારણ તો પેલા નાપાક જાદુગર છે, માટે તમારે આ બાબત કંઈ પણ અકસોસ કરવો નહિ. તે નાપાકે મને આ સિવાય તો બીજું ધણું દુઃખ દીધું છે તે ખીના કોઈ પ્રયત્ને હું તમને જણાવીશ.” પાદશાહ આ ખીનાથી સારી રીતે વાકેફ થયો, ખાદ તેણે આજનો આખો દિવસ ખુશાલી તરીકે જાહેર તહેવાર પાળવા શરૂઆત.

ત્યાર પછી તે શાહજહાની, કાસમ, સુલતાન તથા રાણી મોજશોખથી રહેવા લાગ્યાં, અને પોતાનો બધો વખત આનંદમાં ગુજારવા લાગ્યાં. કાસમ પ્રથમની માફક નવાં નવાં ખાતાં સંબંધી માહિતગારી મેળવતો હતો અને તેથી તે એક સારો રાજ્યકર્તા થયો હતો. આ પ્રમાણે એક વરસ ચાલ્યું ત્યારબાદ પેલા નાપાક જાદુગરનો એક નાનો ભાઈ કે જે તેના કરતાં પણ ઘણો ધલમી હતો. આ જને ભાઈએ વરસમાં એકવાર પોતાના જાદુના બળથી બીજા ભાઈની ખબર કહાડતા હતા. આ વખતે નાનાભાઈએ પોતાના જાદુના બળથી જ્યારે મોટા ભાઈની ખબર કહાડી તો તેને માલમ પડ્યું કે તે બિચારાને ચીન દેશના ખાટનગરના રહીશ કાસમે મારી નાખ્યો છે, જે કાસમ હાલમાં ત્યાંના પાદશાહની ખુશસૂરત બેટી સાથે પરણ્યો છે. આ ઉપરથી તેણે પોતાના ધલમી એક જીનને બોલાવી મંગાવી હુકમ કર્યો કે “પેલા કાસમને તું હમણાં જાણી પકડી લાવ.” જીને જવાબ આપ્યો કે “તેની પાસે જાદુ શનસ

છે, માટે તેના પર અમારી સત્તા ચાલશે નહિ, ” ત્યારે તેણે જણાવ્યું કે “ મને તેના શહેરમાં લઇ જા ” તે પછી પેલા જીન તેને થોડીવારમાં પેઝીનમાં લઇ ગયો. આ શહેરમાં કેટલાક દિવસ સુધી રહ્યો, અને બારીક તપાસ કરતાં માલમ પડ્યું કે “ આ શહેરમાં એક રજીર રહે છે તે ધણેજ પવિત્ર છે, આખા શહેરના તમામ લોકો તેને ખરા અંતઃકરણથી આદરે છે, માટે જો તેને મારી નાખી તેના જોવા જેવે લઇ હું ફરે તો મને કંઈ અડચણ પડે નહિ. ” એમ વિચારી તે લોકોને પૂછવા લાગ્યો કે “ આ પવિત્ર રજીર ક્યાં રહે છે ? અને તેમનો સ્વભાવ કેવો છે ? ” મિચારા બધા લોકોએ જણાવ્યું કે “ તે તો સાક્ષાત પેગમ્બરજ છે ! આ નગરની જુમામસીદ તરફ રાત રહે છે અને આખો દિવસ તો ફરતા ફરે છે. તે બહુ દયાળુ પરાપકાર છે; વળી ધણી મળતાવડા છે. ” આ બીના સાંભળી સાંભળી વખતે તે પેલી જુમામસીદમાં ગયો અને તે પવિત્ર રજીરની પાસે જઇને તેને કહેવા લાગ્યો કે “ સાંધાવા ! હું આપનું નામ સાંભળીને આપની પાસે આવ્યો છું. મેં મારી આખી જીંદગી પાપમાં ગુજારી છે, હવે મને તે બાબત બહુ પસ્તાવો થાય છે તેથી મારે ધરખાર છોડી દઇ આપને શરણ આપ્યો છું તો મને આપની પાસે રાખી મારી જીંદગી સુધારવા કૃપા કરશો. ખુદા તમારું ભલું કરશે. ” પવિત્ર રજીરે તેને પોતાની પાસે ધણી ખુશીથી રાખ્યો, તે હમેશાં પોતાની સાથે તેને ફેરવતો, તેમજ રાત્રે પશુ સાથેજ રાખતો, તેથી એક અઠવાડિયાની અંદર તો તે જાડુગર આ પવિત્ર રજીરની તમામ ચાલચલગતથી વાકેફ થઇ ગયો. ત્યાર પછી તે જુઝ્યા જાડુગરે પેલા પવિત્ર રજીરને મારી નાખ્યો અને તેની લાસને કાઢી ના દેખે તેવે ઢેકાણે જંગલમાં નાખી આવ્યો. આ કામ તેણે રાત્રે કર્યું તેથી કોઇના જાણવામાં આવ્યું નહિ. ત્યારબાદ પોતાના જાડુ ઇલમથી પેલા રજીરનાજ જોવા જેવે વેષ ધારણ કરી નગરમાં ફરવા લાગ્યો અને પેલા રજીરની માફક આશીર્વાદ દેવા લાગ્યો જો લોકો તેને રાત દિવસ જોતા હતા તો પાણુ તેને જાળખી શક્યા નહિ, તેવો વેષ તેણે ઇલમથી ધારણ કર્યો હતો. કેટલાક લોકોએ તો તેની સાથે થોડા દિવસથી એક બીજો માણસ આવતો હતો તે વિષે પૂછ્યું, ત્યારે તેણે જણાવ્યું કે “ તે માણસ હાલમાં તો બહાર ગયો છે. ” આ પ્રમાણે તેના કપટની કોઇને પશુ ખબર પડી નહિ. છેવટે તે ચાલતો ચાલતો શાહ-જાહની મહેલમાં ગયો. તેની પાછળ હજારો લોકો ભમતાં હતાં, કોઇ તેને પગે લાગતું, તો કોઇ આશિર્વાદ માગતું તો કોઇ પોતાને માથે હાથે હાથ ફેરવતા કાલાવાલા કરતું હતું. આ બધી ધમાલથી મહેલ ગાળ રહ્યો. અને તેથી શાહજાહ કે જે પોતાના દિવાનખાનામાં બેઠો હતો, તે એકદમ બોલી ઉઠ્યો કે “ આટલી બધી ધમાલ આની છે ? તેની એક બાંદી તુરત ખબર કહાડી બોલી કે “ આપણા શહેરના પવિત્ર સાંધાવા આપણા મહેલમાં પધારે છે, અને તેમની પાછળ હજાર લોકોનું મોહું ટાળું છે તેનો આ અવાજ છે ! ” શાહજાહ તે પવિત્ર પુરુષને ધણી આદરેલી હતી, તેથી તેને માન આપવાની ખાતર જો તેની નીચે કિતરીને તેને પગે પડી પોતાના મહેલમાં આવવા આમ્રહ કર્યો. તે જુઝ્યા જાડુગરને તો એટલું જ જોઇતું હતું, તેથી તુરત તેની પાછળ પાછળ ચાલ્યો. શાહજાહએ પોતાનો આખો મહેલ તે સાંધને શ્રતાવ્યો આ કપડી જાડુગર આજણ્યો થઇ તે મહેલ જોવા લાગ્યો અને પુષ્કળ વખાણુ કરવા લાગ્યો. પેલી શાહજાહએ તે જુઝ્યા ઢોંગી સાંધને જણાવ્યું કે “ સાંધાવા ! તમે આજે ધણે દિવસે પધાર્યા, મારા પર આટલી બધી કૃપા કરી તે માટે હું આપને ઉપકાર માનું છું, અને ખુદાની પાસે નરમાશથી માગું છું કે તમારા જેવા પવિત્ર પુરુષો મારા પર હમેશાં રહેમ નહર રાખી રહે. ” પેલા કુતારા સાંધને કહ્યું કે “ શાહજાહ ! તું ધણીજ સમજી અને દયાળુ છે, આખા નગરમાં દરેક સમજી માણસ તારાં અને તારા ઉદાર દિલના સખી ખાવિંદનાં એક સરખાં વખાણુ કરે છે, તેથીજ હું તારે લાં આવ્યો છું, અને તારા ખાવિંદની મુલાકાત લેવા ધારું છું માટે મને ખતાવ કે તે ક્યાં છે ? ” શાહજાહ બોલી કે “ સાંધાવા ! તે તો શિશ્નરે ગયા છે, આપ આજની રાત અહીં ગુજારો. તે સવારના પહોરમાં જરૂર આવી પહોંચશે. ” પેલા કુતારા રજીરે ઉપરકિપરથી ના કહી પરંતુ અંદરખાનેથી તો તેની સરણ રહેવાનાજ હતી. શાહજાહએ ફરીથી ધણી આમ્રહ સાથે રહેવા જણાવ્યું અને કહ્યું કે “ આખા મહેલમાં પુષ્કળ ખોરાક છે તેમાંથી મને તે

એક ઘસંદ કરો. વળી મારી મરજી તો એવી છે કે આપ હંમેશને માટે અહીં રહો. ” પેલા ફકીરે જવાબમાં કહ્યું કે “ અમારે ત્યાગી પ્રશ્નોએ સસારમાં આવતું પશુ ન જોઈએ, તેમ છતાં તારા અતિ આમહથી હું તારી પાસે કેટલાક દિવસ સુધી રહીશ. ” આ વાતચીત થયા બાદ સુંદર ખાણું આપવામાં આવ્યું. જે પેલા ફકીરે તથા શાહનંદીએ લીધું. ત્યાર પછી બંને જણાં વાતચિત કરવા લાગ્યાં અને છેવટે શાહનંદીએ પૂછ્યું કે “ સાંભળાવા! તમે આખો મહેલ ફરી ફરીને જોયો ત્યારે તેમાં જે કંઈ ખામી હોય તે બતાવો, જેથી તે સુધારવામાં આવે. ” તે ફકીરે બોલ્યો કે “ મારી ખ્યારી ખેડી! આ મહેલ આખી દુનીયામાં સરસાઈ ભોગવે છે. તેમાં સર્વ જાતની જોઈતી ગોઠવણ કરવામાં આવી છે, પરંતુ મારા મનમાં એક નજીવી બાબતની ખામી જણાય છે ” શાહનંદી બોલી કે “ સાંભળાવા! તમે કંઈ પશુ કંઈક રખા વગર તમારી નજરમાં જે કંઈ ખામી આવતી હોય તે ખુશીથી બતાવો. ” પેલા ફકીરે બોલ્યો કે “ ના-મદાર શાહનંદી! જે રોકપક્ષીનું એક ઇંડું લાવીને આ દિવાનખાનાની વચ્ચે ટાંચ્યું હોય તો તમારા મહેલની શોભા હાલ છે તેના કરતાં લાખો ગણી વધી જાય છે. ” શાહનંદી બોલી કે “ સાંભળાવા! રોક પક્ષી કેવું હશે? અને ક્યાં મળી આવશે? અને તેની કંઈ પશુ ખજાર નથી. આ નામ પશુ મેં આજેજ સાંભળ્યું. ” તે ફકીરે બોલ્યો કે “ આ પક્ષી ધણુજ મોટું હોય છે, તે અલખજીવના પ્રખ્યાત પહાડની ટોચે રહે છે. તેને માણસના જેવી વાચા હોય છે, તે ધણુજ અક્ષવણું તથા પરાક્રમી છે, વારંતે જે ફકીરે આ મહેલ બાંધ્યો હોય તેને હુકમ કરશે તો તે તુરત લઈ આવશે. ” ત્યારબાદ પેલા જાડગર શાહનંદીની રમ્મ લઈ પાસેમે બીજા જોરડા કે જેમાં શાહનંદીએ સાંધેને સુકામ આપ્યો હતો, તે જોરડામાં ગયો, અને પોતે પોતાના કામમાં અત્યાર સુધી કંઈક પામવાથી ખુશ થયો. હવે તેના મનની પક્ષી ખાતરી થઈ કે “ કાસમને પેલા જાડ મારી નાખશે અને પેલું જાડનું શાનસ તથા ખુબસુરત શાહનંદી મને મળશે. ” આખી રાત તેણે આનંદમાં યુગ્મી નિરાંતે ઉઘ લેવામાં ગાળી બીજા દિવસે સવારમાં કાસમ ચિઠ્ઠાચી પાછો આવ્યો, અને તુરત પોતાની ખ્યારી બાનુના જોરડામાં તેને મળવા ગયો. તેને બમ-લગીરી કરી તેની ખુશ ખજાર પૂછવા લાગ્યો, પશુ તેને જરા દિલગીર જેવી જોઈ તેથી તે બોલ્યો કે “ ખ્યારી! તને કોઈ પશુ જાતની દિલગીરી થઈ છે. એવું મને માલમ પડે છે, માટે જે હોય તે તુરત મારી આગળ જોડેર કર કે હું તુરત તારી દિલગીરી કાપી નાંખું ” શાહનંદી બોલી કે “ મારા ખ્યારા ખાવિંદ! કંઈ નહિ, અમસ્તુ સહેજ જ. માત્ર એક નજીવી ચીજની મને ખાશક ઉત્પન્ન થઈ છે, અને તેથી મારો જીવ જરા ઉદાસ છે. હું ધારું છું કે આપણે મહેલ આખી દુનિયામાં સરસાઈ ભોગવે છે, પશુ તેમાં એકજ ખામી છે, અને તે એકે રોક-પક્ષીનું એક ઇંડું લાવી આપણા દિવાનખાનામાં જો ટાંચ્યું હોય તો એવું મૂલજ થાય નહિ. ” શાહનંદી બોલ્યો કે “ બસ! તારી ધારણા હમણાં પુરી પડશે. જે કંઈ તું ધરાવશે તે કદી પશુ ના પાડવામાં આવશે નહિ, કારણ કે તારી મરજી આગળ સર્વ ચીજ રદ છે. ” કાસમ તેટલું કહી તુરત ત્યાંથી બીજા જોરડામાં ગયો, અને પોતાની છાતીપરથી પેલું શાનસ છોડી નીચે મૂક્યું. પહેલી વખતે કરેલી ભૂલ પછી તે પેલા ફાનસને હંમેશ પોતાની છાતી આગળજ બાંધી રાખતો હતો. કારણ કે વખતે કોઈ હરામીના હાથમાં જાય તો પાછો આક્રમકમાં આવી પડે. પેલા ફાનસને તેણે તુરત ધસ્યું કે એક મોટો કઢાવર અને બપોરે જાન તેની સામે આવી ઉભો રહ્યો. પેલા જાનને જોઈ કાસમ બોલ્યો કે “ જો બધા જાન, આ દિવાનખાનાના જોરડામાં એક વસ્તુની ખોટ છે તે તું પુરી પાડ! ” જાને જણાવ્યું કે “ મને તે વસ્તુ જણાવે એટલે પુરી પાડવામાં આવશે. ” કાસમ બોલ્યો કે “ રોક પક્ષીનું ઇંડું આ દિવાનખાનાની વચ્ચે લાવીને ટાંચ કે જેથી મહેલની શોભામાં અતુલ્ય વધારો થશે, માટે હું આ શાનસના માલિક તરીકે તે લાવવા માટે તને હુકમ કરું છું. ” હજી કાસમે પોતાનું બોલતું બરાબર પૂરું કર્યું ન હતું તેટલામાં તો પેલા જાને એક એવો તો મોટો બપોરે પોકાર ઉઠાવ્યો કે આખું દિવાનખાનું તેના અવાજથી ગાજી રહ્યું. બિચારો કાસમ પીપણાના પાનની ખાશક ધરધર ધુળવા લાગ્યો. પેલા જાને ધણુજ કોપથી જણાવ્યું કે “ અરે નાહાન! મેં તથા મારા સાથીઓએ તારી આટલી બધી સેવા બનવી તોપણ તું ધરતો નથી કે! આવી કીંમતી સેવાના મહેલામાં તું અમારા પોતીકા માનવતા ધણીને પકડી મળાવી

તારા દિવાનખાનામાં ટાંગવા મારે છે ? તું જરા વિચારી જો કે તેનું નીચકામ અમારાથી કદી પણ થઇ શકે ? આખરે તું દરજી તે દરજી. તારામાં બુદ્ધિ ક્યાંથી હોય ! હવે સરત રાખ કે તારી તથા તારી ખુબસુરત ખાતુની શી વસ્ત્રે યાચ છે ?' કાસમ ધણીજ નરનાસથી બોલ્યો કે “ અરે મારા બહા છન ! મને માફ કર. મેં આ યુનો જાણ્યું જોઇને ક્યો નથી. ખરી વાત તો એ છે કે મેં રૈકપક્ષીનું નામ પણ આજજ સંભળ્યું છે. તે તારા માનવતા ધણી છે, તેની મને બિલકુલ ખબર નથી. તારા ધણીના હું સુધામ થવા તૈયાર છું, કારણ કે તેનાજ પ્રતાપથી અને મહેરબાનીથી આ બધો વૈભવ ભોગવું છું, તો તેને મારા દિવાનખાનામાં ટાંગવાની અન્યાય ભરેલી માગણી મારાથી પાચજ કેમ ? ” પેલા છને પૂછ્યું કે “ તું નથી ઝોળખતો ? તે નામ તને કોણે આપ્યું. તે જલદીથી કહે. ” કાસમે જવાબ્યું કે મારી ગેરહાજરીમાં મારી પ્યારી શાહનઘદી પાસે પવિત્ર સાંઠખાવા આવ્યા હતા જે હજુ સુધી આ મહેલમાંજ છે, તેમણે આ આખો મહેલ જોઇ ધણીજ ખુશી બતાવી. પછી શાહનઘદીને પૂછ્યું કે “ આ મહેલમાં કંઈ ખોડ હોય તો મને જણાવો. ” જ્યો તેમણે આ ખોડ બતાવી. ત્યાર પહેલાં અમારામાંથી એકે જણ રૈકપક્ષી તથા તેના ઘેરા વિશે બિલકુલ જાણતાં ન હતાં. તું આટલી બધી સુદૃઢથી મારી પાસે આવે છે તોપણ તે જરાએ તે સંખધે વાત કરી નથી ! અમારી ખરી વાત આ પ્રમાણે છે માટે હવે તારી નજરમાં આવે તેમ કર ! ” પેલા છન બોલ્યો કે “ મને ખાતરી કરવા દે કે તારી વાત ખરી છે કે ખોટી ? ” પછી પેલા છને પોતાની ચત્તારીક વિદ્યાથી જણાવીધું તો કાસમની વાત ખરી જણાઇતેથી તે બોલ્યો કે “ હું તને મારી આપું છું, પણ ચાદ રાખજે કે હવે પછી વગર વિચારે કંઈ પણ કામ કરીશ તો કાર મારીશ. હવે તું પેલા પવિત્ર ફકીરને મારી આગળ જલદી લાવ, કારણ કે મારે તેને ઝોળખવો છે ! અગર તું મને તેની પાસે લઇ જા. ” પછી કાસમ પેલા ફકીરની પાસે આ છનને તેડી ગયો. છનને જોતાં પેલા ફકીર ગમરાવા લાગ્યો. પેલા છને એક ઝેરી તો મોટી ગર્જના કરી પેલા ફકીરને કહ્યું કે “ અરે કમખખત કુતરા ! મારા માનવતા ધણીનું નામ બેનાર તું કોણ છે ? જલદી સાચેસાચું કહી દે ? નહિ તો તારું મોત આવ્યું છે ! ” તે ફકીર ધણેજ કાલાવાલા કરવા લાગ્યો પણ પેલા છને તેતું ગળું પકડી એક તમાચો લખાવી દીધો જ્યો તે તુરત મરણ પામ્યો. આ બનાવ જોઇ કાસમ તો ગમરાઇ ગયો. પેલા છને કાસમને ગમરાએલો જોઇ કહ્યું કે “ તું ગમરાઇશ નહિ ! આ તો પેલા આફ્રિકાના જાદુગરનો ભાઇ છે ! તે પોતાના મોટા ભાઇનું વેર લેવા માટે તારા નગરમાં આવ્યા રહ્યો છે ? તારા પવિત્ર ફકીરને જો આ બદમાશે મારી નાખ્યો છે ! તેણે તારા મહેલમાં દાખલ થવા માટે ફકીરનું રૂપ લીધું છે, અને તારી શાહનઘદીને શીખવી આવી ગેરવ્યાજખી માગણી તારા પાસે કરાવી મારે હાથે તારું મોત કરાવી પેલું કાનસ લઇ જવા તેની ઇચ્છા હતી, પરંતુ તેનું કંઈ પણ વળ્યું નહિ ! અતઃ ખારો ખોદે તે પડે એ કહેવત સુજળ થયું ! તું સાચું બોલ્યો છે માટે હું તારાપર ધણી ખુશી થયો છું માટે લે આ એક ડાખડો તને આપું છું તે ઉધારી તેના અંદર રેતી ભરેલી છે તે જો, આ ડાખડો ભવિષ્ય જોવાનો છે. તારે કંઈ જરૂર પડે ત્યારે આ રેતીમાંથી ચપટી લઇ તારી હથેલીમાં પાથરી તારે જોનું હોય તે જોજો એટલે તારી હથેલીમાં સઘળી ખીના લખારો. આ જાદુગરે પોતાના ભાઇનું ભવિષ્ય આવી જાનના દાખડાથી જણ્યું હતું, તેમજ તેના ભાઇએ તારું ભવિષ્ય પણ તેવીજ રીતે જોયું હતું; પરંતુ સૂખાંઝોએ પોતાનું ભવિષ્ય જોયું નહિ, જો તેમણે પોતાનું ભવિષ્ય જોયું હોત તો આવાં કામ કદી કરત નહિ ! પરંતુ તેમનું આ પ્રકારે મોત લખેલું માટેજ તેમને તે વાત સૂઝી નહિ ! ” આ બધી હકીકત જણી કાસમ ધણી ખુશી થયો અને પેલા છનના હજારો ઉપકાર માનવા લાગ્યો. ત્યાર પછી પેલા છન રજ માગીને ગયો. તે છન ગયા પછી કાસમ પોતાની પ્યારી શાહનઘદી પાસે ગયો અને પોતે મોતના પંજમાંથી કેવી રીતે બચ્યો તથા તે ફકીર કોણ હતો તે સઘળી હકીકત કહી સંભળાવી, પેલા ડાખડો બતાવ્યો. પેલા ફકીરની વાત યોડીજ વારમાં સુલતાનના જાણવામાં આવી. પોતાની પ્યારી મોટી તથા જમાઇ ખુદની મહેરબાનીથી બીજી વારના મોતના પંજમાંથી બચ્યાં માટે તેમને સુધારકખાદી આપવા માટે સુલતાન પોતે આંહીને શાહનઘદીના મહેલે આવ્યો, અને શાહનઘદી તથા કાસમને બેઠા ખારથી

બેઠયા. તેમના માનની ખાતર તે દિવસ જાહેર તહેવાર તરીકે પાળી ગરીબ ગરબાને પુજા દાન કર્યું. ત્યાર પછી કેટલેક દહાડે સુલતાનના મનમાં એવો વિચાર થયો કે “હવે હું ધરદો થયો છું, મારે કંઈ કરવું નથી, ફક્ત આ એક જ બેઠી છે માટે મારી હયાતીમાંજ તેને મારી વારસ નીચું તો દીક.” પછી તેણે ‘સાર’ મહુરત જોઈ પોતાની બેઠીને પોતાના તખ્ત પર બેસાડી. આ ચતુર શાહજાદાએ સુલતાન તથા કાસમની મદદથી ધણી સારી રીતે રાજ્ય ચલાવ્યું. ત્યાર બાદ સુલતાન મરણ પામવાથી કુલ અખત્યાર કાસમ તથા શાહજાદા ચલાવવા લાગ્યા. તેમણે એવી-તો સારી રીતે રાજ્ય ચલાવ્યું કે આખા રાજ્યમાં તેની નામના થઈ. પ્રભુ છજાએ તે સુખી જોડાને બે દીકરા થયા તે પણ બાગ્યશાળી નીવડ્યા.

આ વાર્તા પરથી હર કોઈ સમજી શકશે કે ‘આફ્રિકાના જાડુગર ગમે તેટલી તબવીજ કરી પણ તેના નસીબમાં મોટા ખજાનો તથા રાજ્યકીય સુખ લખ્માંજ નકતો તો તેને મલ્યાંજ નહિ! કાસમ એક ગરીબ દરજનો અબણ બેઠો હતો, પરંતુ તેના નસીબમાં તે બધું સુખ લખેલું હતું તેથી તેને મળ્યું.’ બીજી શીખામણ એ છે કે ‘કાસમને ગમે તેટલો ખજાનો, અને પદવી મળ્યા છતાં તો કદી પણ મગર બન્યો નહિ, હજારો દિવસે દિવસે વધારે નરમ થઈ પોતાના પૈસા તથા પદવીનો સારો ઉપયોગ કરી આ દુનિયામાં પોતાનું નામ અમર કરી ગયો.’

આ વાર્તાથી સુલતાન ધણીજ ખુશી થઈ ગયો અને શહેરાજીને વગર માગે વધુ જીંદગી બક્ષી આગળ નવી વાર્તા કહેવાને આગ્રહ કર્યો, તેથી તેણે નીચે પ્રમાણે વાર્તા શરૂ કરી.

અતિશય લોભ તે પાપનું મૂળ.

પ્રાચીનકાળમાં ‘મર્વ’ શહેર કે જે ધરાનની રાજધાનીનું શહેર હતું તે ધણીજ મોટું અને આબાદ શહેર હતું. ત્યાંની પ્રજા વિદાન, પૈસાદાર, ખતીલી અને મોહલી હતી, તેથી આખી દુનિયામાં મશહૂર હતી. ત્યાંના રાજાઓ પણ વિજયી અને ન્યાયી હોવાથી ધણી પ્રસિદ્ધ હતા. તે શહેરમાંજ જહાંગીરશાહ નામનો એક પરાક્રમી રાજા થઈ ગયો. તે રાજા ધણીજ ન્યાયી તથા પોતાની પ્રજાને જેમ અને તેમ સુખી કરવા તત્પર હતો, તેથી આખી પ્રજાનો તેના પર ધણીજ ખ્યાર હતો.

એક દિવસે તે પોતાના વજીરને સાથે તેડી છૂટા વેશે પોતાની રૈયતની રિયતિ જોવાને નીકળ્યો. આ પ્રમાણે તે ધણી વખત જતો હતો. અને જણ વેપારીના વેષમાં હતા. જેથી તેમને કોઈ ઝાળખી શકતું ન હતું. તેઓ ચાલતા ચાલતા નદીપર જઈ પહોંચ્યા. અને તેઓ હોડીમાં બેસી નદી પાર ઉતર્યા. ત્યાંથી ચાલતા ચાલતા ધણે દૂર નીકળી ગયા. છેવટે તેઓ પોતાના નગરમાં આવવાને પાછા ફર્યા. રસ્તામાં તેમણે એક માણસને જમીનપર પડેલો દેખ્યો, તેથી તેઓ તેની પાસે ગયા તો તેને ઉઠાડી ગયેલો જોયો. પાદશાહના ધરમનથી વજીરે તે માણસને ગમાર્યો તો તેમને જણાવ્યું કે આ માણસ તો બિચારો આંધળો છે! તેથી પાદશાહ તેને પૂછ્યું કે ‘આ બુદ્ધા માણસ! તું અહીં કેમ પડી રહ્યો છે? શહેરમાં જઈ કોઈ ધર્મશાળામાં સુકામ કેમ પડ્યો નથી? વળી રસ્તાપર નદીના પૂલ વચ્ચેજ પડ્યો છે તેનું કારણ શું?’ પેલા બુદ્ધાએ કહ્યું કે ‘હું તારા આજીવનના મિત્ર છું. તારા પાસે પછી ધણી કરી શકતો નથી. વળી ધણી ગરીબ છું, મારા બીબ માગી મારું મુજરાન નથી મળતું. આજે હું કેટલાક દિવસથી બીબ માગવા ફરું છું. તો પણ મને કંઈ મળ્યું નથી. જેથી હું આ પ્રમાણે પડ્યો છું.’ પાદશાહે પોતાની પાસેથી એક સોનાનો સિક્કો કાઢી તેના હાથમાં મૂક્યો અને તેમાંથી ખોરાક લાવી ખાવા દરખાવ્યું. પેલો આંધળો માણસ સોનાનો સિક્કો લેતાની સાથેજ ખોરાક માગ્યો કે ‘અરે સખીમર્દ! આ પ્રમાણે આપેલો તારો સિક્કો મારે જોઈતો નથી! જે તારી મરજી પરેખર આપવાની હોય તો મારા પર મહેરબાની કરી અને એક તમાચો લગાવ.’ પાદશાહ આ વચન સાંભળી અત્યંત થયો અને કહેવા લાગ્યો કે ‘અરે બુદ્ધ

માણસ ! તું એટલોજ વિચાર કર કે દાન કરનાર તમારો કેવી રીતે મારી શકે ? મારાથી તેવું નહિ બને ! તે બુઢો બોલ્યો કે “ જો તારાથી તેમ ન બની શકે તો આ તારો સિદ્ધિ હો, તે મારે ન જોઈએ. જો મેં આવી બીજી લીધી હોત તો મારે જુએ મરવાનો વખત આવત નહિ. ” મેં નિયમ લીધો છે કે દાન કરનાર માણસ મારા માલપર એક તમારો મારે તોજ મારે તેવું દાન લેવું, નહિ તો નજ લેવું. ” આ પ્રમાણે બોલી તેણે પાદશાહનો ઝમો જોરથી પકડ્યો કે તે નાશી ન જાય. પાદશાહે જણાવ્યું કે “ તું આવી કદંગી રીતભાત શા મારે રાખે છે ? આથી તો તું જુએ મરી જશ ! ” તે આંધળો બોલ્યો કે “ હું સારી રીતે જાણું છું કે મારી રીત કદંગી છે અને તેથી મારે મરવું પડશે, તોપણ તે રીત એવી સારી છે કે મારા પ્રાણ જશે તોપણ હું તે રીત કદી છોડીશ નહિ. ” સુલતાન ધણીજ અન્યથા સાથે બોલ્યો કે “ મને તેમ કરવાનું કારણ જણાવ ! ” ત્યારે તે આંધળો બોલ્યો કે “ હું હાલમાં જુએને લીધે ધણી અશક્ત થઇ ગયો છું તેથી મારાથી મારી લાંબી હકીકત કહી શકશો નહિ, ફરીને પ્રભુ ઇચ્છાથી આપણે મળીશું તો તને મારી સઘળી હકીકતથી વાકફ કરીશ. ” સુલતાન તથા વજીરને લાગ્યું કે આ આંધળો માણસ આવી વિચિત્ર વર્તણૂક રાખે છે તેવું ખાસ કારણ હશે અને તે અન્યથા તથા ગમત બરેલું હશે, માટે આપણે જાણવું જોઈએ. તેમ ધારી સુલતાને વજીરને ધણીજ ધીમેથી જણાવ્યું કે “ હું આ આંધળાને તમારો મારી ચાલતો થાઉં છું તું તેને કાલે બપોરે આપણા દરબારમાં આવવાનું કહી મારી પાછળ આવજો. ” પછી સુલતાને પેલા આંધળો માણસને એક તમારો આસનેથી માર્યો, જેથી પેલા આંધળો માણસે તેનો ઝમો છોડી દીધો અને પાદશાહ ચાલતો થયો. થોડીવાર પછી તેઓ ચાલતા ચાલતા શહેરમાં આવી પહોંચ્યા તો એક ઘોડી ઉપર એક જુવાન મઠે બેઠો હતો અને તેને પુછળ મારતો હતો તે ઘોડીને એટલો તો માર પડ્યો હતો કે તેના આખા શરીરમાંથી લોહી વહા કરતું હતું. તે જોવાને આસપાસના તમામ લોકો એકઠા થયા હતા. કોઈ તેને તેમ ન કરવા સમજવતા હતા. કોઈ છોટ રહ્યા રહ્યા ગાળો દેતા હતા અને કોઈ બિચારા દયાની લાગણીથી જોઇ રહ્યા હતા. પાદશાહ તુરંતજ તે લોકોને પૂછ્યું કે “ આ માણસ આમ કરે છે તેવું કારણ શું છે ? ” તે લોકોએ જણાવ્યું કે “ તે તો દરેકજ એવું કરે છે કોઇનું પણ કહેવું માનતો નથી. ”

સુલતાને પોતાના વજીરને કહ્યું કે “ આ માણસને પણ કાલે બપોરના દરબારમાં હાજર રહેવા ફરમાવ ! ” વજીરે તે જુવાનને તેમ કરવા હુકમ આપ્યો. ત્યાંથી આગળ ચાલતાં જ મહોલ્લામાંથી સુલતાન પોતાના મહેલમાં જતો હતો તે મહોલ્લામાં કોઈએ એક મોટું મકાન બાંધેલું હતું તે જોઈને સુલતાને વજીરને પૂછ્યું કે “ આ મકાન કોનું છે ? ” વજીર બોલ્યો કે મને બરાબર ખબર નથી પણ પૂછપરછ કરી પત્તો મેળવું છું. ” એમ કહી તેણે આસપાસના પાડોશીઓને પૂછી જોયું તો તેમણે કહ્યું કે “ આ મકાન તો દોરકાવાળા મહેકનું છે. ” તે માણસ અમારી નજર આગળ દોરકાં વણી વણીને મહા મુશ્કીન તે પોતાનું શુભરાત ચલાવતો હતો તે આનંદાલ આટલો બધો પેસાદાર શી રીતે થઇ પડ્યો તે સમજતું નથી ! ” પાદશાહને આની હકીકત જાણવાની પણ ઇચ્છા થઇ તેથી પોતાના વજીર ઉમ્માનને જણાવ્યું કે “ તેને પણ આવતી કાલે બપોરે દરબારમાં હાજર રહેવા હુકમ આપ. ” પાદશાહના હુકમ શુભજ વજીર પણ તેને હાજર રહેવા હુકમ આપવા ગયો, પરંતુ તે જાતે હાજર નહિ હોવાથી તેની ઓરતને તથા પાડોશીઓને ખબર આપી પાછો વળ્યો.

બીજા દિવસે બપોરે આ ત્રણે શખ્સોને વજીરે પાદશાહની હજીરમાં રજુ કર્યા, તે સર્વે જણે સુલતાનને ધણીજ નમનતાઈથી સલામ કીધી. સુલતાનને પહેલાં પેલા આંધળો માણસનું નામ પૂછ્યું તેથી તેણે કહ્યું કે “ નેક નામદાર ! મને લોકો મીરજના નામથી જાણે છે. ” સુલતાને જણાવ્યું કે “ મીરજ-આન ! હું તમારી હેરત પમાડનારી બીજી મામવાની રીતથી ધણી અનન્ય થયો છું. જો હું કાલ રોજજ આનંદમાં ન હોત તો તુરંતજ તમારી એવી કદંગી રીતને અટકાવ કરી ઘટતી સિદ્ધિ કરત ! માટે તમે મને સાચેસાચું જણાવો કે કેવા બાળખી કારણસર આવી ન લાયક રીત તમે પકડી છો !

તમારું કારણ વ્યાજબી હશે તો તમને મારી મળશે, નહિ તો એવી ચાલ આવત તમને ધરીત શિક્ષા કરીશ, માટે મારી આગળ બધી વાત જરાએ જરા છુપાવ્યા વગર કહી સંભળાવો !”

મીરજખાને ખીજ વખત નીચા નખીને સુલતાનને સલામ કરી જણાવ્યું કે “નેક નામદાર પાદશાહ ! કાલરાજે તમારી સાથે આગ્રહ કરી તમારો મરાવ્યો માટે મને મારી આપશો. મારી આ ચાલ ખીજ માણસોને કદાચ કંઈની અને નાલાયક જણાશે, પણ ખુદની આગળ તો એ એક મોટા ગુનાનો પસ્તાવો છે, વાસ્તે હું એવી હક લઈ બેઠો છું; તેમ કરવાની રી જરૂર છે તે હું હમણાં તમારી આગળ મારો તમામ હેવાલ કહીશ તેથી આપ નામદારના જાણમાં આવશે. જો મારી હકીકત વ્યાજબી લાગે તો મને મારી આપશો. નહિ તો આપ નામદારની નજરમાં આવે તે શિક્ષા ફરમાવશો.”

આંધળો મિરજખાન બોલ્યો કે “નેકનામદાર હું આ શહેરનો રહેવાસી છું. મારાં માતાપ મરી ગયાં ત્યારે મારી ઉમર લગભગ પચીસેક વરસની હતી. મારા પિતાના મરણ પછી થોડાજ માસે મારી માતા ગુજરી ગઈ હતી, તે વખતે મારી પાસે રહેવાને એક ઘર તથા થોડાક પૈસા હતા. મેં તે પૈસા માંથી બે ઉંટ ખરીદ્યાં, અને તે ઉંટો પર વેપારીનો માલ ભરી યુમારા શહેરમાં લઈ જતો તથા સાંધી માલ ભરીને લાવતો તેથી મને બાડાના સારા પૈસા મળતા હતા. હું નાનપણથી જ કંટુસ અને લોભી હતો, તેથી તે પૈસામાંથી ધણી મારા પૈસા ખચાવતો હતો, અને વરસ આખરે જ પૈસા એકઠા થાય તેમાંથી ખીજ ઉંટ ખરીદતો હતો. આ પ્રમાણે પાંચ વરસની અંદર તો મારી પાસે સો ઉંટ થયાં મારા ધધામાં હું દિનપ્રતિદિન ફતેહ મેળવતો ગયો. એક વખતે હું મારા ઉંટ પર માલ નાખીને તજીજ ગયો, અને ત્યાંથી ખીજે માલ ભરીને મર્વ પાછો આવવા વિચાર હતો, પરંતુ માલ ન મળવાથી કાલાં ઉંઠ લઈને આવવા નીકળ્યો. રસ્તામાં આવતાં એક ઝાડપાનવાળી જગ્યા આવી, ત્યાં સુકામ કરી ઉંટને ચરવા મૂક્યાં. હું થોડીવાર બેસી તેટલામાં એક ફકીર આવીને મારી પાસે બેઠો. મેં તેને પૂછ્યું કે સાંધાવા તમારે ક્યાં જવું છે ? તેણે મને જવાબ આપ્યો કે “મારે તજીજ શહેરમાં જવું છે તમારે ક્યાં જવું છે ?” મેં જણાવ્યું કે “મારે તો મર્વ શહેરમાં જવું છે ? ત્યાર પછી અમે સાથે બેસીને ખાણું ખાવા બેઠા. અમે ખાતાં ખાતાં તરફવાર બાળતોપર વિચાર કરતા હતા તથા વાતો ચલાવતા હતા, એવામાં ફકીર (દરવેશ) બોલ્યો કે “અહીંથી થોડે છેટે એક જગ્યા છે. ત્યાં અખૂટ ખજાનો પડેલો છે. તે ખજાનો એટલો બધો છે કે તમે તમારાં બધાં ઉંટ જવાહીરથી ભરી તેપણુ તેમાંથી લગારે આછો થાય નહિ. આ ખુશ ખબર સાંભળી હું ધણીજ ખુશ થયો. હું તેને અતિશય પ્યાર બતાવી મમતાથી કહેવા લાગ્યો કે સાંધાવા ! તમારે તો એ ધન કંઈ પણ ખપનું નથી, માટે મહેરબાની કરી મને તે જગ્યા દેખાડશો. તો હું તમને એક ઉંટ આપીશ. આ એક ઉંટ મેં તે દરવેશને આપવાનું કહ્યું, તે જો કે નજરું હતું પરંતુ મારે મન એ ધણીજ ભારે રકમ લાગી. પેલા દરવેશ મારો એવો લોભ જોઈ અને મેં માત્ર તેને એકજ ઉંટ આપવા કહ્યું તેથી તે બોલ્યો કે “માણ ! તમેજ વિચાર કરો કે તમે જે મને આપવા કહો છો તે જે ખજાનો હું તમને આપવા કહું છું તેની આગળ તો કંઈજ વિસાતમાં વધી. તમને આ વાત ન કહી હોત અને છુપી રાખી હોત તો તમે શું કરવાના હતા ? પણ બોળાતણથી મેં તમારી આગળ કહી દીધું તેનું કારણ તો એ કે તમે પૈસાવાળા બની અને હમેશાં યાદ કરો. મારે ઝાઝો લોભ નથી, માટે જો તમારી મરજી હોય તો તમારાં સો ઉંટ પૈકી પચાશ ઉંટ તમે ભરી જાઓ અને બાકીનાં પચાશ ઉંટ મને આપો. જો તમે મને પચાશ ઉંટ આપશો છતાં તમારી પાસે એટલી દોલત રહેશે કે ખીજ હજારો ઉંટ ખરીદ કરશો.” હું વિચારવા લાગ્યો કે “હજી તો મેં તે દોલત જોઈ નથી તેટલામાં મારી પાસે એક પચાશ ઉંટ મારે છે પણ હવે વિચાર કરવાનો વખત નથી; મને તો કમુલ થવું કે ના પાડવી. જો આ તક હું ખોઉં તો ખચિત મોટી ભૂલ કરી જણાય. તેથી છેવટે મેં તેને પચાશ ઉંટ આપવા કમુલ કર્યું. મેં તુરત મારાં ઉંટ એકઠાં કરીને તે દરવેશની સાથે તે જગ્યા પર જવા તેમની કરી અમે ફેટફાક ચાલ્યા પછી એક ખીણ પાસે આવ્યા. આ ખીણનું મોઢું ધણું સાંકડું હતું તેથી એકે-એક તે ઉંટ પેલી ખીણમાં ઉતાર્યું. પછી તે બંને જણાં અંદર દાખલ થયા. અંદરના ભાગમાં ધણી પ-

હોળી જયો હતી. આ ખીણની આસપાસ બધા પહાડ આવ્યા હતા. તેથી ત્યાંથી અમને કોઈ જોઈ શકે તેમ ન હતું. અમે અંદર ગયા કે પેલા દરવેશ બોલ્યો કે “હવે આપણે વધારે આગળ જવાની જરૂર નથી, અહીંજ ઉભા રહેવું જોઈએ.” મેં મારાં બધાં ઉંટને બેસાડ્યાં અને પછી પેલા સાંધુએ (દરવેશ) અમિ પ્રગટ કરી કંઈક મંત્ર બણી પાણી છાંટું એટલે બારે ધુમાડો થઈ આવ્યો. ત્યાર પછી થોડીવારમાં એક મોટો દરવાજો નજરે પડ્યો. અમે અંદર દાખલ થયા કે એક ઘણોજ ભભકાદાર મહેલ અમારી નજરે પડ્યો. આ મહેલ જોઈનેજ હું તો છક થઈ ગયો. અને તો એમ જણાયું કે એ કાંઈ કોઈ માણસે બનાવેલો નહિ હોય, પણ જીનોએ બનાવેલો હશે. પણ ખીણ તપાસ કરવાને મને કંઈ સુઝ પડી નહિ. પેલા દરવેશ તથા હું બંને જણ તે મહેલમાંથી ગવેરાત લખને ઉંટ પરના થેલાઓમાં ભરવા લાગ્યા. જ્યારે અમારા બધા થેલા બરાબર રહ્યા ત્યારે પેલા દરવેશે તે મહેલનું પારણું બંધ કરવાની તૈયારી કરી, પેલા દરવેશે એક સોનાનું વાસણ ઉઘાડ્યું, અને તેની અંદરથી એક લાકડાનો દાબડો કાઢી પોતાની કમરે બાંધ્યો અને તેણે મને જણાવ્યું કે “આ દાબડામાં એક જાનના મલમ છે.”

ત્યાર પછી તે દરવેશ કંઈક મંત્ર બણ્યો કે તે બધું અદ્રશ્ય થઈ ગયું અને પહાડ જેવા પહાડ થઈ રહ્યા. પછી અમે અમારાં ઉંટ લઈ ચાલવા લાગ્યા. અમે તે ખીણમાંથી બહાર નીકળ્યા પછી અમે બંને જણ અમારે રસ્તે પડવા તૈયાર થયા. મેં તે સાંધ્યાવાનો ઘણોજ ઉપકાર માન્યો અને તેને હેતથો બેટયો ત્યાર બાદ અમે બંને જણ અમારે રસ્તે પડ્યા.

રસ્તામાં ચાલતાં ચાલતાં મારા મનમાં અનેક વિચારો આવવા લાગ્યા, મારા મનને લાગ્યું કે તે ફકીરને તો આ ખજાનો કંઈ પણ કામનો નથી. વળી તેની પાસે તો એવો જાદુઈ ઇલમ છે કે જ્યારે જોઈશે ત્યારે તે પુણ્ય પૈસા મેળવી શકશે, માટે પેલા પચાસ ઉંટ તેને આપવાની જરૂર નથી. આવા વિચારથી મેં ટુરતજ મારાં ઉંટ ઉભાં રાખ્યાં, અને યુગ મારતો અને દોડતો પેલા દરવેશની તરફ દોડ્યો. છોવટ કેટલેક દૂર જઈ તેને પકડી પાડ્યો. તે સાંધુએ મને પૂછ્યું કે “તમે કેમ દોડતા આવ્યા? તમારે એટલી બધી શી જરૂર છે?” મેં જણાવ્યું કે “મારા પવિત્ર દોસ્ત ! મને હાલમાં એક વિચાર થઈ આવ્યો છે ! તે વિચાર જો પ્રથમથીજ મને અગર તમને સૂચ્યો હોત તો મારે આ પ્રમાણે દોડવાની જરૂર ન રહેત. તમે ઘણોજ ભલા માણસો છો, તેથીજ હું તમને એ વિચાર જણાવું છું. તમે દુનિઆદારીથી તદ્દન ખીનમાહીતગાર છો. તમારું કર્તવ્ય તો આખો દિવસ ભજન કરવાનું છે ! માટે તમને આટલી બધી ઉપાધિ પડવાથી ઘણીજ આપદા વેડતી પડશે. જો માફ કરજી મારો તો તેમાંથી વીશ ઉંટ રાખી બાકીનાં ત્રીશ ઉંટ મને પાછાં આપી દો તમે વીશ ઉંટ તો કદાચ સાચવી શકશો ખરા, પેલા ફકીરે કહ્યું કે “અરેખર ! તમારી વાત બરાબર છે, માટે તમારી નજરમાં આવે તેવાં ત્રીશ ઉંટ કાઢીને લઈ જાઓ !” હું તેમાંથી સારાં સારાં ત્રીશ ઉંટ લઈ તે ફકીરને પગે લાગી ચાલતો થયો. થોડેક છોટ ગયા પછી વળી મારા મનને એમ લાગ્યું કે સાંધાવા કંઈ પણ આનાકાની કર્યા સિવાય ઘણીજ સહેલાઈથી ત્રીશ ઉંટ આપ્યાં છે. હવે તેમની પાસે વીશ ઉંટ છે તેમાંથી જો દસેક માથું તો વખતે તે પણ આપે ખરા’ તેથી વળી હું તેમની તરફ દોડ્યો અને પગે લાગી અગાઉની માફક જણાવ્યું કે સાંધાવા, તમને વીશ ઉંટ સાચવવાં ઘણાં કઠણ પડશે, માટે તમારા ભલાની ખાતર કહું છું કે મને તેમાંથી દસ ઉંટ આપો ! પ્રથમની માફકજ તે સાંધાવાએ મને દસ ઉંટ લઈ જવા જણાવ્યું. એટલે હું તેમાંથી દસ ઉંટ લઈ સાંધાવાનો ઉપકાર આની ચાલતો થયો. ખરે સોભને થોભ નથી ! તેમજ ગરજાઉને અક્કલ નથી તે પ્રમાણેજ મારે પણ બન્યું. થોડે છોટ ગયા પછી મને તે બાકીનાં દસ ઉંટ તથા પેલા મલમનો દાબડો પણ લઈ લેવાનો ધુરો લોભ તેથી હું તેમની પાસે આવ્યો અને કહેવા લાગ્યો કે અરે સાંધાવા ! તમે આ દુનીઆનો ત્યાગ કરી હમેશાં યુદ્ધની બંડગી કરી તમારી જીંજી સજા કરી છે તેમાં આ નકામી ઉપાધિ હાથે કરીને શા માટે વહેારી રહ્યો છો ? તે તમને નરકમાં (દોહકમાં) નાખશે. અત્યારે તમારી જીંજી જીનતપમાં (સ્વર્ગમાં) જવાને લાયક થઈ છે, માટે મારા કહેવાને માન આપી તમારી સઘળા ઉપાધિ મારા જેવા સંસારની માથામાં ગરકાવ થઈ ગયેલાને આપી દો; જેથી તમારું કલ્યાણ થશે ? તે ભલા દરવેશે તે સંપત્તિ ખુ-

શીની સાથે મને આપ્યું. મેં તેમનો ધણી ઉપકાર માન્યો, અને મારા મનમાં વિચારવા લાગ્યો કે આપી દુનીઆમાં સૌથી ધનવાન શેઠીઆ થયો. મારા આ પેસામાંથી હું એક પાઈ પણ વાપરીશ નહિ! જેથી મારી દોલત કદી પણ ઓછી થશે નહિ! થોડીવાર વિચાર કરીને મેં પેલા સાંઘાવાને પૂછ્યું કે આ દાખડામાં શું છે? અને તેનો શો ઉપયોગ છે? તેમણે મને જણાવ્યું કે “જે આ દાખડામાં મલમ છે તેનો ઉપયોગ એવો છે કે તેમાંથી એક આંગળી લઈ તારી ડાબી આંખમાં આંજીય તો તને જમીનમાં જે જે ઠેકાણે પૈસા અગર ધન દોરેલું હશે તે તે ઠેકાણાં તારી નજરે પડશે, પરંતુ જે ડાબી આંખને બદલે જમણી આંખમાં આંજીય તો બંને આંખે આંધળો થઈશ.” પછી મેં તે સાંઘાવાને કહ્યું કે તમે સારી રીતે માહીતગાર છો માટે મારી આંખમાં આંજી બતાવવા મહેરબાની કરો, તે પરથી તે સાંઘાવાએ મારી ડાબી આંખની અંદર જરા મેથની માફક લઈ આંજી દીધો. તુરતજ મારી આસપાસ દોરેલું સર્વ ધન મારી નજરે પડ્યું. મેં જરા આગળ જઈ જોયું તો કેટલેક ઠેકાણે એટલો બધો ખજાનો મલમ પડ્યો કે તેનું વર્ણન પણ મારાથી આપી શકાતું નથી. વળી મારા મનમાં એક શંકા ઉપજી યઈ કે મારી જમણી આંખે લગાડવાથી હું આંધળો કેમ થાઉં? આ સાંઘ વખતે જુદું બોલી મને હગતો હશે તો! કદાચ જમણી આંખે લગાડવાથી આ કરતાં પણ વધારે હાથેડા મળે તો કેમ ન હોય? આપરથી મેં તે સાંઘાવાને પેલો મલમ મારી જમણી આંખે લગાડવા અચ્છ કરી તેપરથી સાંઘાવાએ કહ્યું કે “અરે ભલા માણસ! તું નાહક આંધળો શા માટે થાય છે?” મેં તે દરવેચના કહેવાપર વિશ્વાસ રાખ્યો નહિ અને વિચાર કરવા લાગ્યો કે એકજ મલમ એક આંખે લગાડવાથી જમીનમાંનું ધન બતાવે અને બીજી આંખે લગાડવાથી આંધળો બનાવે એમ કેમ બને! માટે તે વાત ખોટી છે, પરંતુ તેથી કંઈક વિશેષ લાભ હશે, માટે આ સાંઘ મને ના પાડે છે. મેં તેને કહ્યું કે ભાઈ તમે તો મારી મશ્કરી કરો છો. કંઈ એકજ મલમમાં બે વિચિત્ર ગુણ હોય નહિ! તે ભલા સાંઘએ જવાબ આપ્યો કે “હું ખરેખરે કહું છું તે બાબતનો સાક્ષી ખુદા છે.” તે દરવેશે અને ધણીએ સમજાવ્યો પરંતુ તે કશાની દરકાર કર્યા વગર મેં તો મલમ લગાડવાજ આગ્રહ કર્યો. છેવટે તે દરવેશ બોલ્યો કે “મારાથી તેવું નીચ કામ કદી પણ બનશે નહિ. મેં તારા ઉપર મહેરબાની કરી જેને બક્ષીસો આપી છે તે સઘળાં ધુળમાં મળે. તને દુનીઆમાં કરોડોપતિ બનાવી પાછો આંધળો બનાવું તે કેવું ખરાબ લાગે? આંખ વગર માણસને કેવી આપદા ભોગવવી પડે છે તેનો તું ખ્યાલ કર. આંખ વગરના માણસનું જીવન નકામું છે. તું અત્યારે તો એટલો આગ્રહ કરે છે પણ બ્યારે તું આંધળો થાય ત્યારે કિલટો મને શ્રાપ આપશે.” મેં કહ્યું કે ભાઈ તેં મારાપર મેહલ ઉપકાર કર્યો છે અને એક નજીવી માબત વાસ્તે તું ના પાડે છે તે હીક નહિ. એટલા માટે મારો જીવ દુઆરી માટે તું મને ખુશી થઈને તે મલમ લગાડ.

મારા અતિ આગ્રહથી તે ભલો સાંઘ ગબરાયો અને તેથી ચીડાઈને બોલ્યો કે “તું માંડે કહેવું માનતો નથી, તો તારૂં લાગ્યું તુંજ ભોગવ. હું મારા હાથે તો તે મલમ નહિ લગાડું, પરંતુ મેં જેથી રીતે તારી ડાબી આંખે લગાડ્યો તેવીજ રીતે તું તારે હાથે તારી જમણી આંખે લગાડ. પણ હજી કહું છું કે સમજ નહિ તો તુરતજ આંધળો થઈશ. અને અહીંથી ઘેર પણ બધા ચકાશ નહિ.” મેં તેના કહેવાપર કંઈપણ ધ્યાન ન આપતાં પેલા દાખડામાંથી જરા મલમ લઈ સુરમાની પેઠે જમણી આંખમાં આંજ્યો કે તુરત હું તો આંધળોજ બની ગયો. અને તેવી હાલતમાં અત્યાર સુધી રહ્યો છું. કહેવત છે કે ‘અતિશય લોભ તે પાપનું મૂળ.’ તે પ્રમાણે મારે બન્યું. હું પોકેપોક મૂકીને રડ્યો અને પેલા ભલા દરવેશને આજીજી કરવા લાગ્યો કે તારૂં કહેવું ન માન્યું તેની મને ઘટતી શિક્ષા થઈ છે. હવે હું તારા કહેવા પ્રમાણેજ ચાલીશ, માટે જો તારો કંઈ પણ ઇલાજ હોય તો મને પાછો દેખતો કર. મારે તારું ધન જોઈતું નથી પરંતુ તે સાંઘએ કહ્યું કે “મારી કને બીજા હજારો ઇલિમ છે, પરંતુ આંધળાને દેખતા કરવાનો ઇલાજ નથી, તેટલાજ માટે હું તને આગ્રહથી ના કહેતો હતો, પણ બ્યારે માંડે કહેવું તેં ન માન્યું ત્યારે તારૂં લાગ્યું તુંજ ભોગવ.” હવે મારી ખાતરી થઈ કે ‘લોભે લક્ષણ જાય.’ મારી અતિ અતિશય લોભથીજ બગડી હતી. ખરું જોતાં તે મોટા ખજાનોને લાયક હું ન હતો. તેથી ખુદાએ મારી પાસેથી લઈ લીધો અને કોઈક લાયક આદમીને આપ્યો. હવે હું એકલા પડ્યો અને અદસાસ નાખવા લાગ્યો. પેલો દરવેશ

તો તમામ ઉટ લઇને તખીજ ચાલતો થયો, તેમ તેના ચાલવા પરથી માલમ પડ્યું. મેં તેને ધણીએ કાલાવાલા કરીને કહ્યું કે તું મને આવી દાલતમાં જંગલમાં મૂકી ન જા, અને તારી સાથે શહેરમાં લઇ જા, પણ તેણે જવાબ આપ્યો કે “તારા જેવા નાલાયક માણસને મદદ કરવાથી ખુદ કાપે છે માટે તારું લાગુ તું જ ભોગવ.” પ્રભુ ધ્રુવથી ખીજે દહાડે સવારે તખીજ શહેરથી એક વપારોતો કાફલો આવી પહોંચ્યો અને તે કાફલાના બધા સરદારને મેં આજીજ કરી, તેપરથી તેણે મને પોતાની સાથે લીધો અને આ શહેરમાં સહીસલામત પહોંચાડ્યો મેં તેના ધણીજ ઉપકાર માન્યો.

આ પ્રમાણે એક તવંજર શેડીઆના જેવી દાલતમાંથી હું છેક બીખારી દાલતમાં આવી પડ્યો. મારી પાસે જે હતું તે પણ મેં ગુમાવી દીધું. આંખે પણ આંધળો થયો હતો તેથી મારા ગુજરાનનો આધાર બીખ માગવાપરજ રહ્યો હતો, અને તે વખતથી હું માહું ગુજરાન બીખ માગીનેજ ચલાવું છું. મારો ગુનો ઝોઘો કરવાના હેતુથી જે માણસ પાસેથી હું બીખ લઉં છું તેની પાસેથી એક તમાચો પણ ખાઉં છું. એ નેક નામદાર સુલતાન! તમે નામદારે કાલે જે જોયું હતું તેના ખરા બેદ આ છે. મેં તમારી સાથે એમદખી ચલાવી, માટે હું આપ નામદારની મારી માથું છું.”

ઉપર મુજબ આંધળો મીરજખાને પોતાની વાર્તા પુરી કરી, ત્યારે સુલતાને જણાવ્યું કે “મીરજખાન! તમારું પાપ બેહદ છે, પણ સારી વાત છે કે તમે તે સમજીને છો તેથી દરરોજ પરતાવો કરો છો. હવે તમારે બીખ માગવા જવું નહિ, પરંતુ તેને બદલે રાત દિવસ ખુદાની બંદગી કરી તમારા મોઝા પાપની મારી મારો, તમારા ગુજરાનને માટે મારા દરખાસ્તમાંથી તમને હમેશાં મળશે.” મીરજખાને સુલતાનનો ધણો ઉપકાર માન્યો અને આશીર્વાદ દેવા લાગ્યો.

પછી સુલતાને પેલા ઘોડીવાળાને બોલાવી તેનું નામ પૂછ્યું તેથી તે બોલ્યો કે “મારું નામ શેખ-કાદર છે.” સુલતાને જણાવ્યું કે “શેખકાદર! મેં ધણીક ધોષઝોના ફેરવનાર ઉરતાદો જોયા છે. વળી મેં જોતે પણ ધોષ ફેરવ્યા છે પરંતુ તારા જેવી ધાતકી રીત મેં કદી જોઇ નથી અગર વાપરી નથી. તું કાલે બજાર વચ્ચે હજારો લોકોની બીડમાં તારી ઘોડીને બેઠકારીથી ફેરવતો હતો, તેમજ તેનાપર જે માર મારતો હતો તે જોનારની આંખમાં ખુનસ લાવે તેવો હતો. મને તેમજ સર્વ લોકોને તારી તરફ ધિક્કારની લાગણી છૂટી, હું તેજ વખતે તને અટકાવવા જતો હતો; પરંતુ મને માલમ પડ્યું કે તે આ-જેજ નહિ પણ હમેશાં આવી ધાતકી શિક્ષા કરે છે તેથી મને તેમ કરવાનું કારણ જાણવાની ઇચ્છા થઇ, જેથી ત્યાં અટકાવ ન કરતાં આજે અહીં બોલાવ્યો છે માટે ખરી ખીના જાહેર કર.”

નામદાર સુલતાનના બોલવાપરથી શેખકાદર ધણો ગભરાવા લાગ્યો, તેના મહેરો તદ્દન નિસ્તેજ થઇ ગયો, અને તેના હોશકોશ ઉડી ગયા, પણ શું કરે! છેવટે પોતાની વાત ખરી છે તે કમલ કરવું પડ્યું. તેણે સુલતાનના તપ્ત આગળ માથું મૂક્યું અને ઘોડી વાર પછી ઉઠી બોલવા જતો હતો પણ પાછો ગભરાઇ ગયો. શેખકાદરને ગભરાએલો જોઇ દાના સુલતાને વિચાર્યું કે “મારી આગળ કહેવાની હીંમત ચાલતી નહિ હોય, અથવા તો મારા ગુસ્સાથી તે ગભરાઇ ગયો હશે, અગર કંઈ એવી વાત હશે કે તે છુપી રાખવા માગતો હશે.” તેથી સુલતાન બોલ્યો કે “શેખકાદર! તું કાંઇ ગભરાઇશ નહિ અને મારી આગળ બોલવાથી હું ગુસ્સે થઇશ એવો વિચાર ના લાવ! જાણે તું તારા ખરાખરીઆ દોસ્તો આગળ બોલતો હોય એમ સમજ. કાંઇ તારી ખરાખ વાત હશે તેથી તું એવું કારતો. હશે કે હું તને શિક્ષા કરીશ, પણ જા હું તને પહેલેથીજ મારી આપું છું.” પણ સાચે સાચું કહેજે.”

શેખકાદરને આ વચનેથી હીંમત આવી તેથી તે બોલ્યો કે “નામદાર સુલતાન! તમે કદી પણ એવું ન કારતા કે હું ધાતકી માણસ છું. હું આ ધાતકી અને નીચ કામ કરું છું તેદેખીતુંજ તેવું છે. ખાટી જ્યારે આપ નામદાર મારી હકીકતથી વાકેફ થશો ત્યારે તો આપની ખાતરીજ થશે કે તે શિક્ષા ખરાખર છે.” એમ કહી તેણે પોતાની વાર્તા ચલાવી.

કરે તેવું પામે અને વાવે તેવું લણે.

શેખકાર બોલ્યો કે “હું કોઇ પ્રખ્યાત કુટુંબનો નથી કે આપ નામદારને મારા કુટુંબ વિષે કંઈ પણ ઝાળખાણ હોય ? મારા આપ થોડી ઘણી દોલત મૂકી ગુજરી ગયા હતા, જેથી હું મારું ગુજરાન સુખેથી ચલાવતો હતો મારે એટલીજ જરૂર હતી કે એક સારી પાપડી મેળવી તેની સાથે મારી જીંદગી સુખમાં ગુજારું, પરંતુ મને સુખમાં રાખવાની ખુદાની મરજી ન હતી. ખુદાએ મને એક એવી પાપડી આપી કે જે પાપડીએ મને લગના બીજા દિવસથીજ દુઃખ દેવા માંડ્યું.

આપ નામદારને સારી રીતે માહિતી હશે કે આપણામાં લગની રીઠી ઘણીજ ખરાબ છે. વરકન્યાની અને ગુણની તપાસ કર્યા સિવાય ગમે તેવા ગુણવાળાને અરસપરસ પરણાવી દે છે જેથી ઘણી વખતે એમ અને છે કે તેમની આખી જીંદગી દુઃખમાં જાય છે. મારી સ્ત્રી જ્યારે મારી પાસે આવી ત્યારે તો હું તેના સુંદર ચહેરાથી ખુશ થયો અને મને ભાગ્યશાળી ગણવા લાગ્યો, પરંતુ જ્યારે અમે લગને બીજા દિવસે મારા ટેબલપર ‘ખાણું’ લેવા બેઠાં ત્યારે તો મને કંટાળારૂપ લાગી. હું મારા ચમચા વડે રાંધેલો ભાત ખાવા લાગ્યો. તેણે પણ પોતાની નાની ચમચી કાઢી ખાવું શરૂ કર્યું. તે ઘણીજ ધીમે ધીમે ખાતી હતી. વળી દરેક વખતે એકેક દાણો ગણી ગણીને ખાતી હતી. આ જોઇ મને તેનાપર કંટાળો ચડ્યો. મેં તેને કહ્યું કે “તારે ઘેર તું આવી રીતે ખાતી હતી કે ? આમ ગણી ગણીને દાણા ખવાતા હશે ? આવી વિચિત્ર રીતભાત ક્યાંથી શીખી ? તું ધારતી હશે કે આપણે કરકસર કરવી જોઈએ પણ તેમ કરવાની કંઈ જરૂર નથી. આપણી પાસે એટલો પૈસો છે કે આપણે આપણી જીંદગી સાધારણ રીતે સુખમાં ગુજરીશું. જ્યારે ખુદાએ આપણને સારી દોલતમાં મૂક્યાં છે, ત્યારે આપણે નાહક શા માટે દુઃખી થવું ? હું તો એવું ધારતો હતો કે મારાં આ વચનોનો તે ઘણી નરમાસથી જવાબ આપશે. પરંતુ તેમ કરવાને બદલે તે તો મોં ચઢાવી ગમે તેમ બોલવા લાગી અને એક ચક્રાં પછી ન ધરાય તેટલું ચર્ચવા લાગી. હું તેની આવી ચાલથી ઘણો ચીડાઇ ગયો પણ પાછો વિચાર કરવા લાગ્યો કે અજાણ્યાં માણસ સાથે તેને ખાવાની ટેવ નહિ હોય વળી તે મારા પ્રસંગમાં તો પહેલ નહેલીજ આવી છે માટે કદાચ શરમાતી હશે. કોઇ ચોરત પોતાના ઘણીની પ્રથમ મુલાકાતે થોડી ઘણી શરમાય છેજ. તેથી મેં તેને એક શબ્દ પણ કહ્યો નહિ, કારણ કે જો કંઈ કહું તો કદાચ બીએ અને નાખુશ થાય. જમી રહ્યા પછી જાણે હું જરા પણ ગુસ્સે થયો ન હોય તેમ તેને મૂકી હું મારે કામે આસેા ગયો. રાત્રે પણ તે બપોરની માફકજ ‘ખાણું’ ખાવા મંડી તે જોઇ મને અજાણ્યો તો લાગી, પણ બિચારું કે વખતે બપોરે ખાવું ન હતું તેથી હું બહાર ગયો ત્યારે ખાંધ લીધું હશે અને તેથી તેને જૂખ નહિ હોય મટે આમ કરતી હશે, અગર એકલી ખાવા માગતી હશે. બીજા દિવસે અને ત્યાર પછી દરરોજ તે આવી રીતે ‘ખાણું’ લેતી હતી, જેથી મને વિચાર થયો કે કોઇ પણ માણસ આટલા બોરાક પર હંમેશાં રહી શકે નહિ, માટે કંઈક ગુપ્ત કારણ હશે ! મને તે જોવાની અને ગમત કરવાની મરજી થઇ.

એક રાતના મારી સ્ત્રી મને ઉઠતો જોઇને આસ્તે રહીને ઉઠીને પોતાનો પોશાક એવી તો ચુપ્પીથી પહેરી લીધો કે કોઇ પણ ઉધેલાને ખબર પડે નહિ, પરંતુ ખરો રીતે તો હું જાગતોજ હતો તેથી મને તો ખબર પડી. રાતની વખતે આવી રીતે પોશાક પહેરવાનું શું કારણ હશે તે જાણવાની મારી ઇચ્છા થઇ તેથી હું જાણે ભરઉંઘમાં હોઉં તેવા દેખાવ આપ્યો. મારી સ્ત્રીએ પોતાનો પોશાક પહેર્યો અને કંઈ પણ ગડબડ કર્યા સિવાય ઘણીજ ચુપ્પીથી તે જોરડાની બહાર ગઇ. હું પણ ટુરંતજ ઉઠ્યો અને મરો ઝબ્બો પહેરી તેની પાછળ પાછળ લપાતો ચાલ્યો; જરાવારમાં તો અમે મઠાં દાટવાની જગ્યા આગળ આવી પહોંચ્યાં. મારી સ્ત્રી એક છુપી જગ્યાએ એક ડાકણ સાથે બેઠી. મને આ બનાવ જોઇ ઘણીજ અજાણ્યો લાગી. મારી સ્ત્રીને હું તેની પાછળ પાછળ આવ્યો છું. તે વાતની કંઈ પણ ખબર ન હતી તેથી તે તો નસતે પેઢી ડાકણ સાથે મોજમજા ઉડાવવા લાગી. આપ નામદારને માલમ હશે કે આવી ડાકણો જુના ખંડીઓમાં પડી રહે છે, અને તે રસ્તે થઇને જતાં આવતાં માણસોને

રાતવરત એકલડોકલ જાણી બીવડાવે છે અને વખતે મારી પશુ નાખે છે. પછી તેઓ તેને ખાઈ જાય છે. જ્યારે આ પ્રમાણે તેમને કાઠ માણસ નથી મળતું ત્યારે કબરસ્તાનમાં જઈ દાટેલાં મડદાં કાઢી તેને બાંધ કરે છે. મારી સ્ત્રીને આવી તરેહના કાઠણ સાથે યોગ્ય મારતી જોઈ હતું ધણેજ હેરાત પામ્યા અને આવી નીચ સ્ત્રી સાથે માંડ પાનું પડ્યું માટે અરસોસ કરવા લાગ્યો. પછી તેઓએ એક તાબું મડદું શોધી કાઢ્યું અને ખાવા લાગ્યાં. તેઓ બંને જણાં આવી જંગલી અને ધાંતકી મીઠાપાની કરતી વખતે ધણીજ ખુશીયા આનંદ કરતાં હતાં. છેવટે તેઓ જ્યારે ખાઈ રહ્યાં ત્યારે તે મડદાનાં હાડકાંને ધોરમાં નાખી પછી હતી તેવી કરી દીધી. પછી તેઓ ત્યાંથી ઉડ્યાં અને શહેર તરફ આવવા નીકળ્યાં. હું પણ તેમની પાછળ પાછળ ચાલ્યો. તેઓ એક ગલીમાં પેઠાં એટલે હું જરા આડે રસ્તે થઈ તેઓ ન દેખે તેમ મારે પોતાને ઘેર આવતો રહ્યા અને પ્રથમની માફક ઉધી ગયો. હોઈ તેવો ઢોંગ કરી મારી પથારીમાં પડી રહ્યો. થોડી વારે મારી દુષ્ટ સ્ત્રી આવીને કંઈ પણ ગડબડ કર્યા વગર પોતાના પોશાક બદલી નાખી. મારી તરફ જોવા લાગી. અને પ્રથમની માફકજ પુર ઉંઢમાં જોઈ તે ખુશી થઈ હાથતેમ દેખાઈ. આવી દુષ્ટ અને ચંડાળજીની સાથે એક બિહાનાપર સૂતાં અને જરા પણ ઉંઢ આવી નહિ, તો પણ હું ઢોંગકરી પડી રહ્યો. સવાર પડતાંજ હું ઉઠીને મસીદમાં ગયો, અને ત્યાં જઈ બંદગી કર્યા પછી આગમાં ફરવા ગયો. અને વિચાર થયો કે આવી નીચ સ્ત્રીને હું કેવી રીતે સુધાર ? વળી કેટલીક વખતે તો એમ પણ થઈ જતું કે આ દુષ્ટ રંધાને બેબન મારી નાંખું, પરંતુ છેવટે મેં તેને નરમાશથી સુધારવા માટે ઉપાયો લેવા શોધ્યા ધણી. છેવટે બપોરે જમવાનો વખત થયો ત્યારે હું ઘેર ગયો.

હું ઘેર ગયો ત્યારે ખાણું તૈયારજ હતું તેથી અમે બંને જણ પણ ખાણું લેવા બેઠાં. આજે પણ હમેશની માફક તે એકેકા દાણા લઈ ખાવા મૂડી. મેં ધણીજ નરમ સ્વભાવથી તેને કહ્યું કે જો મારે ઠેકાણે બીજા કાઠ પુરૂષ હોય તો તારી વિચિત્ર ચાલ જોઈ કેટલો બધો કંટાળી જાય ? તારે વસ્તે જાનજનનાં પકવાનો તૈયાર છે ? તને એકની એક વસ્તુ ખાવી ગમે છે કેમ ? હું તને આટલા દિવસથી હમેશાં કહું છું તે પર તું બીલકુલ લક્ષ આપતી નથી તેનું કારણ શું ? વાઈ તું મને એટલુંજ કહે કે શું તરેહવાર પકવાનો કરતાં મુલેલાં મડદાનાં માંસનો સ્વાદ વધારે સ્વાદિષ્ટ છે ! આ છેલ્લા શબ્દો તેના કાને પડતાંજ તેનો ચહેરો બદલાઈ ગયો, તેની આંખો ક્રોધથી લાલચોળ થઈ ગઈ, અને ડુંકામાં તેના આંખો દેખાવ ધણીજ બચકર જણાયો. ખાવા વિકાળ ચહેરાથી હું તદ્દન ગભરાઈ ગયો અને છેલ્લા શબ્દો બોલવા માટે મને પસ્તાવો થયો. તેણે તુરતજ પાણીનું પ્યાલું હતું તેમાંથી થોડું પાણી લઈ મનમાં કંઈ બગડતાની સાથેજ મારી ત. રફ ફેંક્યું. તે પાણીના છાંટા જેવા મને લાગ્યા કે હું તુરતજ કુતરા બની ગયો પછી તે દુષ્ટ રંધા મને લાકડી લઈ ખૂબ મારવા લાગી, આ વખતે હું ધણી ગભરાઈ ગયો. હું જેમ તેમ કરી ત્યાંથી નાસી છૂટ્યો અને ઘર બહાર જતો રહ્યો. જો હું નાસી ન ગયો હોત તો તે મને નક્કી મારી નાખત અને સખત માર પડ્યો જેથી બસતો બસતો હું મહોક્ષામાં દોડ્યો તેથી મહોક્ષામાંના બીબન કુતરાં મારી પાછળ દોડી આવ્યાં અને મને કાપર કરવા લાગ્યાં હું તેમનાથી બચવાને એક કસામની ડુકાને ચડી ગયો, અને એક ખુણામાં બરાઈ બેઠો. આ કસામને પણ મારી આવી સ્થિતિ જોઈ દયા આવી તેથી તેણે બીબન કુતરાને પોતાની લાંબી લાકડીવડે મારી કાઢ્યાં અને મને નિરાંતે બેસવા દીધો. હું પણ આંખો દિવસ તેની ડુકાને બેસી રહ્યો અને તે બહા આટલીતો મારા દિલમાં ઉપકાર માનવા લાગ્યો, કારણકે જો કે હું કુતરાનારૂપમાં હતો તેથી બોલી શકતો નહતો પરંતુ બધું સમજતો હતો. સાંજ પડી ત્યારે હું બૂખો હોઈજ એમ સમજી આટલીજ અને થોડું માંસ ખાવાને આપ્યું, પરંતુ હું તેને બીલકુલ અડચો નહિ; કારણ કે મને કાચું માંસ ખાવાની ટેવ ન હતી. આખી રાત પણ તેની ડુકાનપર જેમ તેમ કહાડી. પછી સવાર પડતાં તે કસામને પોતાનું ગોસ (માંસ) વેચવા માટે ડુકાનની બહાર જોડવું તેની સોડમથી આસપાસનાં બીબન કુતરા પણ દોડી આવ્યાં. તે કસામએ તેમને થોડું થોડું ખાવા આપ્યું, અને મારી પાસે પણ થોડું નાખ્યું જે મેં ખાધું નહી. જાણે મારી આવી ચાલથી તે કંટાળી ગયો હોય તેમ તેણે મને લાકડી મારી કાઢ્યો. હું ત્યાંથી નાઠો અને આગળ ચાલ્યો, એટલામાં તો કેટલાંક કુતરાં મારી પાછળ દોડી

આબ્યાં અને અને મારવા લાખાં, તેટલામાં સારા નસીબે એક ભઠીઆરો આવી પહોંચ્યો. તેણે ખીજાં કુતરાંને મારી કાઢી અને છોડાવ્યો. હું પણ તેની પાછળ પાછળ પૂછી હલાવતો હલાવતો ચાલ્યો ગયો. તે અને તેના ઘેર તેડી ગયો અને થોડીક રોટલીના કકડા મારી આગળ મૂક્યા. મેં તે ભઠીઆરાનો ઉપકાર માનવા માટે મારી પૂછી હલાવી તથા માથું નીચું નમાવ્યું, કારણ હું બધું સમજતો હતો. મારી આવી રીતભાતથી તે ભઠીઆરો, ધણે ખુશી થયો. મેં તે રોટલીમાંથી થોડી ખાધી. તે ભઠીઆરાએ તેને પોતાને ઘેર ખુશીયા રાખ્યો. તે બધા ભઠીઆરાએ મારી સારી સંભાળ રાખી, તે અને દરેક સારી ચીજ ખાવા આપતો, હું તેનો ઉપકાર માની ખાતો હતો વળી તે જ્યારે બહાર ફરવા જતો ત્યારે તેની સાથે જતો, અને તેની સાથે ગેલ કરતો હતો. આ પ્રમાણે હું મનુષ્યની જીંદગી છોડી મારી જીંદગી કુતરા તરીકે પુરી કરતો હતો, તે દરમ્યાન એક સ્ત્રી કંઈક ખોરાક લેવા આવી, તેણે પૈસા આપતી વખતે એક ન ચાલે તેવો ખોટો પૈસો મારા ધણીને આપ્યો, તેથી તેણે તે બદલી આપવા પેલી ઝોરતને કહ્યું તે ઝોરતે તે બદલી આપ્યો નહિ, અને કહેવા લાગી કે ‘ચાલે તેવો છે,’ આથી ભઠીઆરાએ ચીડાઈને કહ્યું કે ‘તારામાં મારા કુતરા જેટલી પણ અક્કલ લાગતી નથી, કારણ કે તે પણ આ પૈસો લેશે નહિ!’ એમ કહી તેણે મને ખોલાવ્યો, અને કહ્યું કે ‘આ બધા પૈસામાંથી જેટલા ખોટા પૈસા હોય તેટલા શોધી લાવ.’ એમ કહી બધા પૈસા મારી આગળ મૂક્યા. હું બધા જોવા લાગ્યો અને થોડી વારમાં પેલા ખોટા પૈસાને મારા પગના પંજા વડે ખીજા પૈસાથી છૂટો પાડી મારા ધણીને બતાવ્યો. આ બનાવ જોઇ ભઠીઆરાને તેમજ પેલી ઝોરતને ધણીજ નવાઇ લાગી, કારણકે ભઠીઆરાએ તો એક ગમતની ખાનગી આ પ્રયોગ કર્યો હતો, તેને કંઈ આશા ન હતી કે આવી રીતે હું પૈસો પારખી કાઢીશ. પેલી ઝોરતે એક પણ શબ્દ બોલ્યા સિવાય પૈસો તુરંત બદલી આપ્યો. મારા ધણીએ તથા પેલી ઝોરતે આ વાત આખા ગ્રામમાં ફેલાવી દીધી, જેથી ધણા લોકો ગમતની ખાતર તે ભઠીઆરાની દુકાનેથી માલ લઇ તેના બદલામાં એવા પૈસા આપતા કે જેમાં થોડા ખોટા પણ હોય, પછી તેઓ તેની જોડે પેલી ઝોરતની માફક તકરાર કરતા અને છેવટે મારી આગળ તે પૈસા નાખવામાં આવતા જેમાંથી હું ખોટા પૈસા તુરંત જીદ પાડતો હતો. મારી ગમતની ખાતર તે ભઠીઆરાની દુકાને ધણા લોકો માલ લેવા આવતા તેથી તે ભઠીઆરાને સારી કમાઇ થઇ. કેટલાક લોકો અને ચોરી જવા માટે પ્રયત્ન કરતાં હતાં પણ મારો ધણી મારી જેટલી બધી સંભાળ રાખતો હતો કે તેથી તે લોકોનું કંઈ ફાવતું ન હતું. એમ કેટલાક દિવસ આલ્યા બાદ એક દિવસ એક સ્ત્રીએ આવી થોડીક રોટલી લીધી અને મારી આગળ પૈસા નાખ્યા તેમાંથી મેં એ પૈસા ખોટા હતા તે તુરંત જીદ પાડ્યા જેટલે પેલી સ્ત્રીએ ખુશી થઇને તે પૈસા બદલી આપ્યા. તે સ્ત્રીએ પેલા ભઠીઆરા ન દેખે તેમ અને તેની પાછળ આવવા ઇશારત કરી, પરંતુ હું તેની પાછળ ગયો નહિ, કારણ કે વખતે વધારે દુઃખમાં આવી પડું! પેલી ઝોરત થોડેક જમને વળી પાછી આવી અને ફરીને પોતાની પાછળ આવવા ઇશારત કરી. તે બાંધના ચહેરાપરથી મને જણાવ્યું કે તે બાંધ મારી અસહ સ્થિતિ જાણી ગઈ છે અને તેથી મારાપર દયા લાવી અને મારી મૂળ સ્થિતિમાં લાવવા ધારે છે, તેથી મેં તેની સાથે જવા વિચાર કર્યો. મેં મારા ધણીને માથું નમાવી નીચે ઉતરવા માંડ્યું. મારો ધણી કદાચ એવું સમજ્યો હશે કે તે અકળાઇ ગયો હશે માટે કંઈક આટલામાં ફરવા જતો હશે, કારણ કે ધણી વખતે હું તેની રીતે જતો હતો. પેલી ઝોરત કે જે મારી વાટ જોતી થોડે દૂર ઉભી હતી તેને હું જઈ મળ્યો. થોડુંક આલ્યા પછી તે બાંધનું ઘર આવ્યું કે તેણે બારણું ઉઘાડી અંદર આવવા મને જણાવ્યું તે બોલી કે ‘કંઈ પણ ધારતી રાખ્યા વગર તું ખુશીથી આવ, બંધર-કૃપાથી તું સારી હાલતમાં આવી જઇશ’ હું તુરંતજ પ્રભુનું નામ લઇ અંદર દાખલ થયો કે તુરંતજ તે બાંધએ બારણું બંધ કર્યું. પછી તેની પાછળ હું એક ઝોરડામાં ગયો. આ ઝોરડામાં એક ખુબસુરત જીવાન છોકરી બેઠી હતી તેમની વાતચીતપરથી મેં જાણી લીધું કે તે છોકરી આ ભલો ઝોરતની બેઠી છે અને જાદુ વિદ્યામાં મારી ઝોરત કરતાં પણ વધારે પ્રવીણ છે.

તે સ્ત્રી પોતાની બેઠીને કહેવા લાગી કે ‘તે’ અને જે કામ બતાવ્યું હતું તે આજે પાર પડ્યું છે, હું

પેલા ભઠ્ઠાચારાના અઘણાજ કુતરાને તેહી લાવી હું. એ ખોટા પૈસા પારખી શકે છે ! તે દિવસે જ્યારે મેં તારી આગળ એ સંબંધે વાત કરી, ત્યારે તું કહેતી હતી કે “જો એમ હોય તો હું નક્કી કહું છું કે તે માણસજ હોવો જોઈએ ? માટે હવે તું એની પરીક્ષા કર, અને જો માણસ હોય તો તું એને આ દુઃખમાંથી મુક્ત કર. મારી વહાલી બેઠા ! આપણી વિધાને સહઉપયોગ કરવાથી ખુદ હંમેશાં પ્રસન્ન રહે છે.” પેલી જીવાન છોકરી પોતાની માતાના વચનને માન આપી તુરતજ ઉઠી, એક પાણીનું વાસણ લઈ તેમાંથી થોડુંક પાણી મારા શરીરપર છાંટીને બોલી કે “જો તું જન્મથીજ કુતરો હોય તો આજ સ્થિતિમાં રહેજે પણ જો માણસ હોય તો તુરત પદલાઈ જજો !” આ શબ્દો બોલતાની સાથેજ હું તુરત માણસ થઈ ગયો. હું તુરત તે ભલી બાનુના પગે પડ્યો અને કહેવા લાગ્યો કે “ઓ સખીદીલની બાનુ ! હું તમારો ઉપકાર કર્યા શબ્દોમાં કહી બતાવું તેની પણ મને સૂઝ પડતી નથી ! હું એટલુંજ કહું છું કે મારી જીવગી પર્યંત હું આપનો શુભામ થઈ રહીશ અને મારાથી બનશે તેટલો અલ્લો વાળીશ. તે ભલી બાઈ મારી આવી દશા થવાનું કારણ પૂછવાથી મેં સંબળી હકીકત કહી બતાવી જે સાંભળીને તેને તેમજ તેની માતાને મારા ઉપર ઘણી દયા આવી, તે ભલી બાનુ બોલી કે “હું તમારો જીવરતને જાળવું છું ! તે એક ઉસ્તાદ બાદશાહ છે. અમે બંને એકજ ઉસ્તાદના હાથ નીચે શીખતાં હતાં તેથી તે, પણ મને સારી રીતે જાણે. અમે પ્રથમ તો સહીઆરો થઈ હતી, પરંતુ તેનો સ્વભાવ મારાથી તદ્દન જુદો હોવાથી મેં તેની સોબત તુરતજ છોડી દીધી હતી. હવે તે કમળખત નાપાક ચંડાળણીને ધટતી સજ્જ કરવી પડશે. કારણ કે તેણે તમને અસહ્ય દુઃખ દીધું છે. તમે જરા મારી માતા સાથે વાત કરો તેટલામાં તો હું તેની વચ્ચે કંઈ છું !”

આમ બોલી તે છોકરી કંઈ લેવા ગઈ એટલે વળી હું તેની માતા આગળ જઈ ગયો, અને કહેવા લાગ્યો કે “ઓ ! મારી વહા માતા, તમારી બેઠી જો કે ઉસ્તાદ છે, તો પણ વખતે મારી દુષ્ઠ સ્ત્રીના જાણમાં આ વાત આવશે તો તેને હેરાન કરશે, માટે બહુ સાવચેતી રાખવી જોઈએ.” તે ડાહી બોલી કે “અરે ભલા માણસ ! નાહક શા માટે ગભરાઓ છો ? તમારી સ્ત્રીને મારી દાકરી પુરો પડશે ?” હું તેની સાથે વાત કરતો હતો તે દરમિયાન તો પેલી બાનુ આવી પહોંચી. તેના હાથમાં એક નાની શીશી હતી તે મારા હાથમાં મૂકતાં બોલી કે “શેખકાદર ! મેં મારી વિધાના બળે જાણી લીધું છે કે તમારી જીવરત હાલ ઘેર નથી, પરંતુ ઘણાજ થોડા વખતમાં તે ઘેર આવી પહોંચશે માટે તમે જલદી ઘેર જાઓ ! અને ત્યાં તેની વાટ જોતા ઉભા રહેજો, જ્યારે તે આવે ત્યારે તમે તેની સામે બારણા તરફ જઈ, તે તમને જોઈને એટલી તો અનન્ય થશે કે નાશી જશે, પરંતુ તમે તુરતજ તેનાપર આ શીશીનું પાણી નાંખજો અને બોલજો કે ‘હે કમળખત હેવાન ! તું ઘોડી બની જા !’ તે તુરતજ ઘોડી બની જશે. પછી તમે તેને દરરોજ ધટતી શિક્ષા કરજો.” હું તે મા દિકરીના ઉપકાર માની તેમને પગે પડી મારે ઘેર આવ્યો, અને મારી સ્ત્રીની ગાલ જોતા ઉભો, થોડી વારમાં તે દુષ્ટ રંડ આવી પહોંચી કે મેં તેની સામે જઈ પેલું પાણી છાંટી કહ્યું કે “કમળખત હેવાન ! તું ઘોડી બની જા ! તુરતજ તે ઘોડી બની જશે.”

પછી મેં તેને પકડીને બાંધી અને મારા દાઝ હોલવવાની ખાતર હું યાકોબ ત્યાં સુધી જઈ ગયો. અને તે દુષ્ટ સ્ત્રીને તે પ્રમાણે દરરોજ શિક્ષા કરે છું. આપ નામદાર ગઈ કાલે પંચાર્થ ત્યારે હું જે ઘોડીને શિક્ષા કરતો હતો તેજ મારી દુષ્ટ સ્ત્રી હતી. મારા નેકનામદાર ! મારી આવી ચાલથી આપ નાખુશ થશો નહિ, કારણ કે તેવી ચંડાળણી સ્ત્રીને તો તેવીજ શિક્ષા થવી જોઈએ.”

શેખકાદરની આ વાત સાંભળીને પાદશાહ તથા વજીરની અનુમતિના પાંચ રહેા નહિ, સુલતાન બોલ્યો કે “હે નેકપુદ આવી બાયડી દુસ્મનને પણ ના આપીશ ! આના કરતાં કુંવારા રહેવું જોઈએ છે !” પછી શેખકાદર પ્રત્યે બોલ્યો કે “તમે હવે પછી તેને આવી શિક્ષા ન કરતા, કારણ કે તે અબા-અણીને તેના યુવા કૃત્યનું ફળ મળી ચુક્યું છે ? તે પોતાની આંખી જીવગી ઘોડીના અવતારમાં ગુજરશે ત વાત કંઈ થોડી નથી !” શેખકાદરે સુલતાનના વચનને માન આપી હવે પછી શિક્ષા ન કરવા કમ્બુલ કર્યું. સુલતાન તેનાપર ખુશ થયો અને તેને સો શિક્ષા પનામમાં આપ્યા. શેખકાદર પાદશાહને નમન કરી રજા માગી પાતાને ઘેર ચાલતા થયો.

નેહ્યો.” તેણે તે વાત કહી દીધી તે બંને જણ મારી પાસે આવ્યા તેમના ચહેરાપરથી મને જણાયું કે તે લોકો મારી સાથે વાતચીત કરવા ધારે છે, તેથી મેં મારું કામ બંધ રાખી તેમને આવકાર આપી મારી ફાટેલી સાદીપર બેસવા અરજ કરી જેથી તેઓ બંને બેઠા. પછી તે બંને જણે મારૂં નામ પૂછી મારી હકીકત કહેવા જણાવ્યું. મને તેમના પોશાક તથા ચહેરાપરથી લાગ્યું કે તેઓ સારા શૂદરશો છે, માટે મારું નામ તથા હકીકત જણાવવાને વાંધો નથી. મેં કહ્યું કે મારૂં નામ મલેક છે, અને હું દોરડાં વણવાનાં ધંધો કરું છું. મારા બાપદાદા પણ આજ ધંધો કરતા હતા. જો કે મને બરાબર યાદ નથી તો પણ ઓછામાં ઓછા ત્રણસે વરસથી મારા વંશમાં આ ધંધો ચાલે છે. આ ધંધામાં મને દરરોજ એટલા પૈસા મળે છે કે જેમાંથી મારા બહેનના કુટુંબનું યુવરાન ધણી મુશીબતે ચાલે છે. મારે પાંચ છોકરાં છે અને મારી સ્ત્રી તથા એક બેન રાંડીરાંડ છે, જેથી કુલ આઠ માણસનું પેટ આ જુજ પૈસામાંથી ભરવું મુશીબત પડે છે, નેપણ હું હમેશાં આ કમાઇપર સંતોષ રાખી બીજા ગરીબોની પેટ ભીખ માગવા નથી જવું પડતું, માટે ખુદાનો મોટો ઉપકાર માનું છું, અને મારા ધંધામાં ખતથી મંડયો રહે છે. મારી હકીકત સાંભળી તેમની ખાતરી થઇ કે આ માણસ ખરેખર ગરીબજન છે. પછી કાજ મલકે બોલ્યો કે “બલા મલેક ! અમને તારી હકીકત સાંભળી ઘણી દયા આવે છે, તું તારા ધંધામાં કદી પણ સારા પૈસા મેળવી શકવાનો નથી, માટે જો અમે તને બસે સોનાના સિક્કા આપીએ તો તું તે પૈસાનો સારો ઉપયોગ કરી તારી સ્થિતિ સુધારી શકે ખરો કે ? ” મેં કહ્યું કે “હા સાહેબ ! તેટલા પૈસાથી તો હું અમારા ધંધાવાળાઓમાં સર્વોચ્ચ ચઢીઆતો ગણાઉં અને તેની મદદથી હું બીજા ઘણા પૈસા પેલા કરી શકું” જેથી મારી આખી છાંદગી સુખમાં જાય ! મારાં વચનથી તે બલા મલકે મને એક કોથળી આપી કે જેની અંદર ત્રણસે સોનાના સિક્કા હતા. તેણે મને જણાવ્યું કે “આ પૈસાનો તું સારો ઉપયોગ કરો તારી સ્થિતિ સુધારજે ! અમે બંને દોસ્તો થોડા દિવસ પછી તારી ખબર લેવા આવીશું તે વખતે તારા સ્થિતિમાં સારો ફેરફાર થએલો જોવા આશા રાખું છું ! ” તેમ કહી તે બંને જણે ચાલવા માંડ્યું. આ સખી માણસોને હું પગેલાઓ અને ઘણા ઉપકાર માન્યો ત્યાર પછી તેઓ ચાલ્યા ગયા.

તેમના ગયા પછી મેં આ પૈસા ક્યાં મૂકવા તેનો વિચાર કર્યો, કારણ કે રાત્રી ગરાંબ ઘરમાં કંઈ પેટી પટારો ન હતો. છેવટે મને એક માટલી જણાઇ કે જેમાં થુલું ભરી રાખવામાં આવતું હતું. આ માટલીને મારાં નાનાં છોકરાં કદી પણ અડતાં નહિ, કારણ કે તેમાં કંઈ ખાવાનું ન હતું; તેથી મેં તે માનવામાં પેલા કોથળીમાંથી પાંચ સિક્કા કાઢી લઇ બાકીની કોથળી મૂકી. મેં આ વાત મારી સ્ત્રીને પણ કહી નહિ, કારણ કે આં સોનાના સિક્કા દેખી ટુલાઈ જાય અને પોતાના જાતિસ્વભાવ પ્રમાણે ખાવાપીવામાં અને પહેરવાઓદવામાં ખરચી નાખે. હું પેલા પાંચ સિક્કા લઇ બજારમાં શણ, ભીંડી, મુજ વગેરે લેવા ગયો. તે દરમ્યાન ધુપેઢ વેચવા માટે એક વેપારી આવ્યો. મારી સ્ત્રી પાસે બીજું કંઈ ન હતું તેથી પેલા વેપારીને થુલું આપી તેના બદલામાં ધુપેઢ માગ્યું. તે વેપારીએ હા કહી તેથી થુલાની માટલી લાવી તેની આગળ મૂકી. તે વેપારીએ જણાવ્યું કે “આ થુલુ લેવાને મારી પાસે કંઈ પણ સાધન નથી. માટે કંઈક વાસણ આપ. ” મારી સ્ત્રીએ આ માટલી લઇ જવાને કહ્યું તેથી પેલા વેપારીએ ધુપેઢ આપી માટલી લઇ લીધી. થોડી વાર પછી હું ઘેર આવ્યો અને મારા સસરામાન મૂકવા ઘરમાં પેઠા ત્યારે પેલી માટલી જણાઇ નહિ, તેથી અજાણથી સાથે મેં મારી સ્ત્રીને તે માટલી સંબંધે પૂછ્યું ત્યારે તેણે ઉપલી હકીકત જણાવી, હું અચ્ચેસ કરવા લાગ્યો, અને મારી સ્ત્રીને કપડા આપનાં જણાવ્યું કે તેમાં તો અસોપચાલું સોનાના સિક્કાની ઘેલી હતી ! પેલા બે સખી શૂદરશો જે થોડા વખતપર આપણે ઘેર આવ્યા હતા તેમણે મને આપણી સ્થિતિ સુધારવા માટે આપ્યા હતા. તે લોકો થોડા દિવસ પછી આપણી સ્થિતિ સુધારાં છે કે નહિ તે જોવાને આપણે ઘેર આવશે ત્યારે હું શું જવાબ દઇશ ? મને પૈસા જવાથી જેટલું કુખ થાય છે તેના કરતાં વિશેષ કુખ તે સખી શૂદરશોની આગળ જવાબ દેવાનું થાય છે ! પ્રથમ તો તે લોકો આપણી વાત માનશે પણ નહિ ! મારી સ્ત્રી પોતાના જાતિસ્વભાવ પ્રમાણે રડાકૂટ કરવા લાગી, વળી મને કહેવા લાગી કે “ તમે મને એ વાત જા

માટે કહી નહિ ?” મેં તેને દિલાસો આપતાં જણાવ્યું કે ઇશ્વરની મરજી આપણને પૈસાદાર બનાવવાની નથી, નહિ તો આમ એક એક જનું રહે નહિ ! તું નકામો બળાપો ના કર. લોકો જાણશે તો ઉલટાં ચૂર્ખ બનાવશે. હું તો ધાંદું છું કે તે પૈસા આપણા નસીબના નહિ હોય, પરંતુ તે વેપારીનાજ નસીબના હશે માટે તેના હાથ ગયા. આ પ્રમાણે મારી સ્ત્રીને દિલાસો આપી શાન્ત પાડી. હું તો હતો તેવો ને તેવોજ રહ્યો. હજારો માસ પછી પેલા બંને ગૃહસ્થો એક દિવસ સાંજની વખતે મારા ઘેર આવ્યા, અને મને મારી અસલ સ્થિતિમાં જોઈ કાળમહમદ બોલ્યો કે “કેમ મહેક ! હજુ તારી સ્થિતિ સુધરી નહિ ? મારા પૈસાનો તેં સારો ઉપયોગ કર્યો જણાવ્યો નથી ! બોલ, તેં તે પૈસાનો શો ઉપયોગ કર્યો ?” માંડે મોંદું લેવાઈ ગયું તોપણ હીમત રાખીને જે ખરેખરી હકીકત બની હતી તે કહી બતાવી મારી હકીકત સાંભળી કાળસુદેખાન બોલ્યો કે “કેમ દોસ્તાં ! જે હું કહેતો હતો તેમજ બન્યું કે નહિ ? તેના નસીબમાં તવંગર થવાનું નથી તો તારા પૈમાથી શી રીતે થાય ?” કાળમહમદ બોલ્યો કે “હું તારી વાત સાચી માનતો નથી, અને તો એમજ લાગે છે કે બીજા લુચ્ચા મજુરોની માફક આ નયુએ પણ મારા પૈસા પહોંચ્યા ત્યાં લગી મોજમજ ઉડાવી અને પછીથી પોતાનો ધધી કરવા લાગ્યો.” મેં જણાવ્યું કે ભલે તમે મારી વાત માનો કિંવા ન માનો પરંતુ મેં તો સત્વવાત કીધી છે. તે બાળતનો સાક્ષી ખુદા છે. જો હું જુદું બોલતો હોઉં તો ખુદા માંડે ખાણું ખરાય કરે. મારી વાત હાજસુદેખાને ખરી લાગી હતી, તેથી તે બોલી ઉઠ્યો કે “મહેક ! હું તારી વાત ખરી માનું છું. મહમદ નો મૂળથીજ જક્કી છે તે નસીબને માનતોજ નથી.” કાળ મહમદ બોલ્યો કે “હું ખરું કહું છું કે નસીબ ઉપર વિશ્વાસ રાખનારા ચૂર્ખા છે, તેમનામાં કોઈપણ જ્વતનો ધધી કરવાની શક્તિ નથી હોતી, તેમજ આજસુના સરદાર હોય છે, તેથી નસીબપર વિશ્વાસ રાખી હરામનું ખાવા તાકે છે જેથી તેમની આખી જીંદગી દુઃખમાં ચુલ્લરે છે. મેં કહ્યું કે મારી બાળતમાં એમ નથી, હું ખાત્રીથી કહું છું કે હું સખત મહેનતુ અને પાક દાનતવાળો છું, પરંતુ માંડે નસીબજ વિચિત્ર છે. તેપરથી પેલા કાળ મહમદે મને એક બીજી યેલી આપી તે બરાબર સાચવીને રૂખવા તથા તેનો સારો ઉપયોગ કરવા આગ્રહ કર્યો. મેં તેમ કરવા કબુલ કર્યું. પછી બંને મિત્રો પોતાને ઘેર જવા નીકળ્યા. મેં તેમને અત્યંત ઉપકાર માન્યો અને તેમને પૂજે પડ્યો. તેમના ગયાબાદ તે પૈસા મારે ક્યાં મૂકવા તે બાબત વિચાર કરવા લાગ્યો. છેવટે મારી નજરમાં એમ આવ્યું કે મારી પાઘડીના છેડે બાંધી રાખું તો કોઈ લાઇ જાય નહિ, કારણ કે રાત દિવસ તે મારી પાસેજ રહે છે. પછી મેં અગાકની માફક તેમાંથી પાંચ સિક્કા કાઢી બાકીના એકસો પંચાણી સિક્કા પાઘડીના છેડે બાંધ્યા આ વાત પણ મેં મારી સ્ત્રી વગેરે કોઈને કહી નહિ, બીજે દિવસે સવારે હું પેલા પાંચ સિક્કા લઈ બજારમાં ગયો અને તેમાંથી માત્ર ધધાને વારતે જોઈતો સામાન તથા થોડાં ધી ગોળ લઈ આવ્યો. રસ્તામાં આવતાં એક પક્ષી કે જે સમડીને મળતું હોય છે પરંતુ તેનાથી મોડું અને જખડું હોય છે તે એકદમ મારા માથાપર આવી ભમવા લાગ્યું, અને મારા હાથમાંથી પેલાં ધી ગોળ ઝુટાવી લેવા માટે ઘણો પ્રયત્ન કરવા લાગ્યું પરંતુ મેં તેનું કંઈ પણ ચાલવા દીધું નહિ. આથી તે પક્ષી ઘણું ચીડાયું અને લાગ તાડી મારી પાઘડી ઉપાડી એકદમ આકાશમાં ઘણે ઉંચે તથા દૂર જતું રહ્યું. મેં યુમે યુમ પાડી તેથી આસપાસના લોકો દોડી આવ્યા અને તેમણે તે પક્ષીની પાસેથી પાઘડી પકડવા માટે ઘણો પ્રયત્ન કર્યો, પરંતુ બધો નિષ્ફળ ગયો. અને હાનો રાખવાને પેલા લોકો દિલાસો આપવા લાગ્યા, અને મને એક પાઘડી આપવા માંડી કે જે મારી મારી જુથી અને ફાટલી પાઘડી કરતાં ઘણી મારી હતી; પરંતુ તે મેં લીધી નહિ, કારણ કે હું કંઈ મારી નજીવી પાઘડીને માટે ચેતો ન હતો; પણ તે પાઘડીને છેડે બાંધેલા સિક્કા માટે રડતો હતો. આ વખતે પેલા સદગૃહસ્થો મારે વિશે શો મત બાંધશે ? મારું નસીબ કેનું વિચિત્ર છે તેપર મને વિચાર થયો. છેવટે હું દિલગીરી બરેલે ચહેરે ઘેર આવ્યો. મારી સ્ત્રી મને ઉભાડે માથે તથા ઉદાસ ચહેરે જોઈ પૂછવા લાગી, તેથી મેં મારી કર્મકથા અફસોસ બરેલે ચહેરે કહી સંભળાવી. મારી સ્ત્રી પણ ઘણો અફસોસ કરવા લાગી. મેં તેને મહામુશીબતે શાંત પાડી. તે બોલી કે “તમે જાને ઘણા વિચિત્ર છો, કારણ કે બંને વખતે આવેલા પૈસા ગુમાવી દીધા, વળા તે સંબંધે તમે મને ખલકુલ વાત કરી નથી.”

મારી બૂલ મેં કયુલ કરી જણાવ્યું કે ખુદાની મરજી આપણને આજ સ્થિતિમાં રાખવાની છે, માટે આપણે કંઈ દિલગીરી ન થતાં તની મરજીને આધિન થઈ સંતોષ રાખવો. આર પછી પાંચેક માસે પેલા દોસ્તો ફરતા ફરતા સાંભળી વખતે મારા ઘર તરફ આવી પહોંચ્યા. તેમણે વેગળેથીજ અને મારી અસલ સ્થિતિમાં જોઈ ધણે અફસોસ બતાવ્યો. બંને જણા મારે ઘેર આવી પહોંચ્યા. હું ઉઠી તુરંતજ તેમને પગે પડ્યો, અને મારી શટલી સાફડી ખિજાવી આપી તેપર બેસવા કહ્યું, જેથી તેઓ મેઢા. ત્યાર બાદ કાઠ મહમદે કહ્યું કે “કેમ મહેક ! હજી તારી સ્થિતિમાં કંઈ પણ ફેરફાર થયો નહિ ! ફક્ત તારી પાંધડી કંઈક બદલાઈ છે ! આ શબ્દો સાંભળતાંજ મારી આંખમાંથી દડદડ આંસુ નીકળી પડ્યાં. હું ધણેજ ગમરાઈ ગયો અને એક સખ્દ પણ બોલી શક્યો, નહિ, તેથી હાજી સુલેમાન બોલ્યો કે તું આમ શા માટે કરે છે ? તું તારી ખરી હકીકતથી અમને વાકેફ કર, જેથી અમે તારા દુઃખમાં ભાગ લઈએ.” મેં કહ્યું કે એ સખી ગૃહસ્થો ! મારું નસીબ ધણેજ ખરાબ છે ! તમે મને તવંગર બનાવવાને ચાલો છો, પરંતુ નેક ખુદાની મરજી તેમ નથી માટે તમારી ધારણા પાર પડી શકશે નહિ, તમે આટલા પૈસા બીજા કોઇને આપ્યા હોત તે ક્યાંનોએ તાલેવંત બન્યો હોત, માટે હવેથી હું તમારી પાસેથી કંઈ પણ લેવા ઇચ્છતો નથી. વળી આ પૈસાને માટે હું તમારા હમેશનો ગુલામ છું. સુલેમાન બોલ્યો કે “તું નકામો અફસોસ ન કર. અમને તારી હકીકતથી જાણી વાકેફ કર.” તેથી મેં જણાવ્યું કે આ વખતની મારો હકીકત એવી તો તાજુથી બદલી છે કે તે કોઇ પણ માણસ માની શકે તેવી નથી, તોપણ તમારા આગ્રહથી હું મારી કર્મ કથા કહી સંભળાવું છું. એમ કહી મેં મારી સ્વખા કથા તેમને કહી સંભળાવી સુલેમાન તુરંતજ બોલી ઉઠ્યો કે “બહે ! ડનીઆ માને કિંવા ન માને પણ હું તો તારી વાત તદ્દન સાચી માનું છું ! તે પક્ષી એવાં તો જ અરં હોય છે કે પાંધડી કરતા પણ મોટી મોટી વસ્તુઓ સપાટાળખ લઈ ઉડી જાય છે. મેં તે પક્ષી વિષે કિતાબોમાં ધણી નવાઈ જેવી વાતો વાંચી છે,” કાઠ મહમદે બોલ્યો કે “હું તારી વાત બિલકુલ સાચી માનતા નથી કંઈ પક્ષીઓ પાંધડી લઈ જતાં નથી. તે તો ખાવાનું લઈ જાય છે. તે મારા આપેલા પૈસા મોજમજમાં ઉડાવી દીધેલા લાગે છે.” મેં તેમને કહ્યું કે બહે, તમે માનો કિંવા ન માનો, પરંતુ આ વાત તદ્દન સાચી છે, મારી સાથે બજારમાં ચાલે તો હું આસપાસના લોકોને પૂછી આપની ખાતની કરી આપું, કારણ કે તે લોકોએ તે પક્ષીની પાસેથી પાંધડી પડાવવા માટે ધણે પ્રયત્ન કર્યો હતો પણ કંઈ વળ્યું નહિ. મારી આ બીના સાંભળી મહમદે પણ કયુલ કર્યું કે “તારી વાત ખરી હશે. અને તું જુદું બોલતો નહિ હોય, મેં તને જે પૈસા આપ્યા તે માટે કાંઈ પણ દિલગીરી નથી, ફક્ત મારા મનની ધારણા પાર પડી નહિ તેથી કંઈક દિલગીરી છે.” ત્યાર પછી તેણે સુલેમાનને કહ્યું કે “તું કહે છે કે ‘નસીબમાં હોય તોજ પૈસાદાર થવાય,’ તે વાત સિદ્ધ કરી બતાવ. તો હું મારો મત ફેરવું; નહિ તો હું તો એમજ માનીશ કે ‘પૈસા પૈસાને લાવે.’ પછી સુલેમાને કહ્યું કે “ઠીક. હું મારો પ્રયત્ન કરી જોઈ છું.” એમ કહી તેણે મારા હાથમાં એક સીસાનો કટકો આપી કહ્યું કે “તું આ કકડાથી જરૂર તવંગર થઇશ ! જે કામ ચારણે સિદ્ધાએ નથી કર્યું. તે કામ આ સીસાનો નજીવા કકડો કરશે, કારણ કે હવે તારી દશા ફરી છે, માટે તું ખુદાના નેક નામથી આ કકડો તારી પાસે રાખ.” મેં તે કકડો લીધો ને મારા મગજમાં નાખ્યો. ત્યાર પછી તે બંને દોસ્તો ચાલતા થયા.

ત્યાર પછી તેજ રાત્રે એવું બન્યું કે મારો એક પાંડોશણ રાતના આરેક વાગે આવી મને બોલાવવા લાગી. મારી ઓઝે ઉઠી બારણું ઉઘાડ્યું અને તે ઓને આટલી મોટી રાતે આવવાનું કારણ પૂછ્યું. તે બાંધે જણાવ્યું કે “આવતી કાલે સવારમાં મારા એક શેઠને ત્યાં મીજબાની છે, અને તેથી તેને કટ-લીક માછી જોઈએ છીએ; તે લેવા મારા ધણીને રાતના ચાર વાગતા પહેલાં જવાનું છે. હવે મચ્છી પકડવાનો સીસાનો કકડો ખોવાઈ ગયો છે અને અત્યારે બીજો મળતો નથી માટે જો તમારી પાસે હોય તો આપો. હું તમને તેના બદલામાં મારી જાળમાં પ્રથમ જેટલી માછલી આવશે તે બધી તમને આપીશ.” મારી ઓઝે આવી મને કહ્યું. તેથી મેં મારા મગજમાંથી કાઢી પેલો કકડો આપ્યો, કારણ કે મને તો ખાત-

રીજ હતી કે જ્યારે હું ચારસં સિકાધી તવંગર ન થયો તો આ એક કકડાધી કેવી રીતે થાઉં ? તે બાઈ તે કકડો લખ ખુશી થતી પોતાને ઘેર જાણી ગઈ અને પોતાના ધણીને આપ્યો અને ચારી સ્ત્રી સાથે કરેલી વાત કહી સંભળાવી.

તે માણસ પોતાની જાન સમી કરી સવારમાં પહેલો નદીપર ગયો. ત્યાં તેણે પ્રથમ જાન નાખતાં જ એક ઘણી મોટી માછલી તેમાં પકડાઈ. ત્યાર પછી તે બીજી કેટલીક માછલીઓ પકડી પોતાના ઘેર પાછો આવ્યો.

તે માછી ઘેર આવ્યા પછી પેલી મોટી માછલી કે જે પ્રથમજ પકડાઈ હતી તે લઈ મારે ઘેર આવ્યો અને બોલ્યો કે “ભાઈ! કાલ રાત્રે મારી બાયડીએ તારી બાયડી સાથે કરેલી સરત પાળવા માટે હું આવ્યો છું” તેમ કહી પેલી માછલી મારા હાથમાં મૂકી મેં જણાવ્યું કે મારે તારી પાસેથી કંઈ લેવું નથી. પાડોશી પાડોશીનું કામ કરે તેમાં સાડું હોય નહિ! તે બોલ્યો કે “ના, મારે સરત પાળતી જોઈએ. હું મારી ખુશીથી તને આપું છું માટે તું લે.” પછી મેં તે લઈ તેનો ઉપકાર માન્યો. તે માછી પછી પોતાને ઘેર ગયો. આ વખતે મારી સ્ત્રી ઘેર ન હતી, તેથી તે આવી ત્યારે મેં તેને આ વાતથી વાકેફ કરી તે માછી રાંધવા માટે આપી. તેણી તે લઈને રસોડામાં ગઈ. પછી તેને સુધારવા લાગી ત્યારે અદૃશ્ય એક ચક્રમંત્રો કટકો નીંળ્યો. મારી સ્ત્રી તેને ધારીધારીને જોવા લાગી, પણ જ્યોત્ષ્ણ સૂકી નહિ. તે મારી પાસે દોડતી દોડતી આવી કહેવા લાગી કે “જુઓ! આ કાચનો કકડો કંટકો બધો ચળકતો છે? જણે બિશોર કાચની માફક ચકચકે છે!” મેં તેને હાથમાં લઈ જોયો ન હતો, તેથી મેં પણ કહ્યું કે આ કાચનો કકડો ઘણો ચળકતો છે, અને તેથી તું આપણા નાના કોકોને આપીશ તો તે ઘણો ખુશી થઈને રમશે. તેણે મારી વાત પસંદ કરી અને તે કટકો લઈ આવી ગઈ. તેણે જઈને તે કકડો મારા નાના દીકરાને આપ્યો અને તેને ચળકતો તથા સુંદર જોઈ તે ખુશી થવા લાગ્યો. ત્યાર પછી હું કંઈક કામસર બહાર ગયો તે દરમ્યાન મારાં બીજાં છોકરાં રમતાં રમતાં તે કોકોની પાસે આવી પહોંચ્યાં, અને પેલો ચળકતો કાચનો કકડો લેવાને તેઓ અંદર અંદર લડી પડ્યાં. તેમણે ઘણું કઠગાળું કરી મૂક્યું, અને છેવટે મારામારી પર આવવાની તૈયારી હતી. તે દરમ્યાન હું ઘેર આવી પહોંચ્યો તેથી બધાં ચૂપ થઈ ગયાં. મારી સ્ત્રીએ તેમણે કરેલા તોડાનનું વર્ણન કહી સંભળાવ્યું તેમજ મારી પાડોશમાં રહેતા યાદુદીએ પણ તેમના તોડાન વિષે કંટાળો બતાવ્યો. મેં તેમને ધમકાવીને પેલો કાચનો કકડો લઈ લીધો. આ વખતે રાતના નવેક વાગ્યા હતા. તે કકડાનો ચટકાટ મને જોટલો નો લાગ્યો કે મારા ઘરમાં કરેલો દિવો મેં જુલવા નાખ્યો. જો કે મેં હિરો કદી પણ જોયો ન હતો, તેપણુ જોટલું તો સાંભળ્યું હતું કે હીરાને અંધારામાં મૂકવાથી દીવાની જરૂર પડતી નથી. મેં દિવો જુલવી નાખ્યો ને તેને ઠેકાણે પેલો કકડો મૂક્યો તો તેણે દિવાની ગરજ આપી, તેથી મારી ખાતરી થઈ કે આ કાચનો કકડો નથી પણ હીરો છે. મેં મારી સ્ત્રીને કહ્યું કે આ કાચનો કકડો નથી પરંતુ હીરો છે. તેના આપ-લેખને પુષ્પળ પૈસા મળશે, માટે કોઈને આપી દેતી નહિ બીજા દિવસે સવારે મારો પાડોશી જે યાદુદી હોય તેની સ્ત્રી મારી બાયડી પાસે આવતીને ગઈ રાત્રે મારાં છોકરાંએ જે તોડાન મચવ્યું હતું તે વિષે પૂછપરછ કરવા લાગી. મારી સ્ત્રી ઘણી ભોળા હોવાથી તેણે સમજાવી ખરી બીના કહી દીધી, અને પેલો હીરો તેને દેખાડ્યો, આ સ્ત્રીને ઘણી મોટા જવેરી હતો, તેથી આ સ્ત્રી પણ સારી માહીતગાર હતી. તેણે મારી સ્ત્રીને કહવાના ધરાદાથી કહ્યું કે “આ તો કાચનો કકડો છે, કંઈ હીરા એમ વાટમાં પડ્યા નથી!” મારી સ્ત્રીએ કહ્યું કે “ભલે, તે કાચના કકડાથી અમારે દિવાની જરૂર પડતી નથી જેથી અ-” અને દિવલોને ખર્ચ ઉગરશે. તે યાદુદીએ કહ્યું કે “હું તમને તે બદલ વીશ રૂપીઆ આપું ને તમે તે મને આપો.” મારી સ્ત્રીએ માન્યું નહિ. તેથી તેણે સો રૂપીઆ આપવા જણાવ્યું. પરંતુ તે વાત પણ કમલ કરી નહિ. આખરે તે સ્ત્રીએ તેના પત્નીશ હબ્બર રૂપીઆ આપવા કમલ કર્યું, પરંતુ મારી સ્ત્રીએ કહ્યું કે “મારા વરને પૂછી જોઈશ, પછી આપીશ.” પેલી યાદુદી ઘેર ગઈ અને તેણે પોતાના ઘણીને આ બીના કહી સંભળાવીને કહ્યું કે “તે હીરા ઘણેજ પાણીદાર છે, માટે જો કોઈ પાદશાહને આપીશું

તો આપણને મન ગમતાં નાણાં મળશે.” શાહુદીએ છેવટે સીતેર હજાર રૂપીઆ સુધી આપવાની હા પાડી. બીજા દિવસે પેલા શાહુદીએ મારી પાસે આવીને પેલા હીરાની માગણી કરી. મેં જરા કોપથી કહ્યું કે જાઓ મારી બાપ ? એ હીરા લેવાની તમારી શક્તિ નથી તમારે જો લેવો જ હોય તો બાળખી કીમત કહી દો, નહિ તો ચાલ્યા જાઓ. નકામા આંટા ચા મટે ખાઓ છો ? તે શાહુદીના મનમાં લાગ્યું કે “આણે આ હીરા બજારમાં કાઢને બાળખો છો ! હવે તેથી નેની ખરી કીમત તેના હાથમાં આવી ગઇ છે !” તેથી તે બોલ્યો કે “બાપ ! આ હીરાના સિતેર હજાર રૂપીઆ આપીશ.” મેં તેટલી રકમ લેવા ના પાડી સારે તેણે કહ્યું કે હું જ ઘેર જઈ મારા ધણીને મોકલું છું તમે બજારમાં લઇ જતા નહિ !” પછી તેણે ઘેર જઈ શાહુદીને મારા પાસે મે કહ્યો તેણે મારી પાસે પેલા હીરા માગ્યો. મેં તેને તે જોવા આપ્યો અને તેણે તે ધારી ધારીને જોયો ત્યાર પછી તે બોલ્યો કે “તમારે આ હીરાનું શું લેવું છે ? એકજ વાત કરશો માયાકુટ કરશો નહિ ! મને હીરાની બીલકુલ પરીક્ષા ન હતી, તોપણ શાહુદા ધણી લુચ્ચા હોય છે તેથી મેં તે હીરાના સવા લાખ રૂપીઆ બતાવ્યા. કેટલીકવાર આનાકાની કરી છેવટે સવા લાખ રૂપીઆ આપી તે શાહુદી પેલા હીરા લઇ ગયો.

આ પ્રમાણે પેલા હીરાના વેચાણથી હું એકદમ મોટા તવંગર થઇ ગયો હું નેક ખુદાનો ધણી ઉપકાર માનવા લાગ્યો, અને પેલા હાજી સુલેમાનનો ધણીજ ઉપકાર માની તેને પુષ્કળ આશીર્વા આપવા લાગ્યો. મેં તેનું તેમજ તેના મિત્ર કાજ મહમદનું ઘર જોયું ન હોતું, જો કદાપિ જોયું હોત તો હું તરતજ તેના ઘેર જઈ તેના પગે માઈ માયું મુકત.

હવે આપણા બધા પૈનાનો ખરો ઉપયોગ શો કરવો તે વિષે મને વિચાર થયો. મારી બાપડીએ મને જણાવ્યું કે “એક નવું ઘર બાંધવું, અને એક મારો પોચાક લાવવો !” પરંતુ મેં તેને કહ્યું કે તું ઉતાવળ ના કર, સૌ ધીમે ધીમે થશે. પ્રથમ તો આપણે આ મોટી રકમ એવે ટેકાણે રોકવી કે જેમાંથી આપણને બીજી સારી કમાઇ થાય. પછી મેં મારી જાના બધા દોરડાવાળાઓને પૈસા આપી સામાન ખરીદાવ્યો. તે લોકોની પાસે કંઈ પણ પૈસા ન હતા, તેથી તેઓ મારી પાસેથી ખુશીથી પૈસા લઇ જતા હતા. વળી મેં મારો ધધો ધણો વધારો દીધો. મારે ઘેર ધણી દોરડાવાળાઓને તોકર રાખ્યા, અને તેઓના મદદથી મેં પુષ્કળ માલ બનાવ્યો. તે માલ બરવાને જુદી જુદી ધણી વખારો બાંટી રાખી હવે મારો ધધો ધમકારાબંધ આવ્યો. મારી વખારો જુદે જુદે ટેકાણે હોવાથી મને ધડી અડચણ પડવા માંડી તેથી મેં એક વિશાળ મકાન બંધાવી ત્યાંજ સર્વ માલ ભર્યો, તેમજ મહેવાનો સવડ પણ તેમાંજ કર્યો. હાલ હું એ મકાનમાં રહું છું. જે મકાન આપ નામદારે ગજ કાલે જોયું હતું તેજ આ નવું મકાન છે.

આ પ્રમાણે હું દિનપ્રતિદિન વધારે વધારે સુખી થવો ગયો. આ બીતાને લગભગ સાતેક માસ ગયા ત્યારે પાછા પેલા બે દોરડો ફરતા ફરતા મારા મકાનમાં આવી ગયા, પરંતુ તેમણે મને કામ કરતાં જોયો નહીં; તેથી આસપાસના લોકોને માઈ નામ પુખ્ત ખખર કાઢવા મડવા. તે લોકોએ જણાવ્યું કે “હવે તો મલેક દોરડાંવાળો નહીં પણ હાજી નથુને નામે ઝાળખાય છે; તે તો એક મોટો જખરો વેપારી છે. તેણે આ મહોલ્લાના પેલી તરતના નાકે મોટું મકાન બાંધ્યું છે અને ત્યાં રહેવા ગયો છે, માટે ત્યાં જશો તો મળશે.” તે બંને દોરડો પુછતા પુછતા મારા મકાને આવવા નોકરબા. રસ્તામાં કાજ મહમદે સુલેમાનને જણાવ્યું કે “મલેક સારી રસ્તીતીમાં આવ્યો જણી હું ધડો ખુશી થયો છું, પરંતુ તે તારા સીતાના કકડાથી નહીં, મારા મારસે” સિકાથી થયો હશે તે આપણા આગળ જુદું બોલ્યો હશે ?” સુલેમાન બોલ્યો કે “તારો વિચાર મને મોટો લાગે છે, તે માણસ એવો નથી. મારો તો ખાત્રીજ છે કે તે પેલા સીતાના કકડાથી આવેા મોટો તવંગર થયો છે. હમણાં આપણને તે કહેશે.” આ પ્રમાણે વાતચીત કરતા અને લોકોને પુછતા પુછતા મારે ઘેર આવી પહોંચ્યા. તેમણે જોયું ખારણું ખખડાવ્યું કે મારા ચાકરે ખારણું ઉઘાડ્યું. તેમણે ચાકરને પુછ્યું કે “તારા શેઠ ઘેર છે કે !” તેણે જવાબ આપ્યો કે “હા ! તે હાંવાનખાનામાં બેઠા છે, માટે આપ વધારો.”

આ બંને દોસ્તો ઘરમાં આવ્યા. તે લોકોને મેં જોવા જોયા તેવાજ જોળખ્યા. હું તુરત ઉઠી તે લોકોની આગળ દોડી ગયો, અને પગે પડવા જતો હતો પરંતુ તે લોકોએ મને અતિ આગ્રહથી અટકાવ્યો. પછી અમે એક બીજાને ખૂબ હેતથી ભેટ્યા. ત્યારબાદ તે બંને મિત્રોને એક મોટા સુંદર આસન પર બેસાડ્યા અને કહ્યું કે જો સખી મરેદો ! ખુદ તમારું બહુ કરશે. હું તમને જુલો ગયો નથી, તેમજ મારી નળને પણ જુલો ગયો નથી. હું તો ગરીબ તમારો ગુલામ દોરડાંવાળો છું. હું હંમેશાં તમારા હકમાં દુવા દઉં છું.

કાળ મહમદ બોલ્યો કે “ બાપ ! હું તમને આવી સારી હાલતમાં જોઈ અતઃકરણથી ખુશ થયો છું. તે મારા આપેલા પૈસાના આવો સારો ઉપયોગ કર્યો તેથી હું ઘણો ખુશ થયો છું. માત્ર મને એટલું જ લાગે છે કે તે દિવસે તું અમારો આગળ નાહક જુદું બોલ્યો આ પ્રમાણે તારે જુદું બોલવાનું શું કારણ હતું ? શું બે વખતના પૈસા એકઠા કરી પછી સારી હાલતમાં આવવાનો વિચાર હતો ! ” મેં જવાબ આપ્યો કે “ મારા મુરખપી સાહેબ ! હું કદી જુદું બોલ્યોજ નથી મેં આપને જે વાત કહી તે બધી ખરેખરીજ બનેલી છે ! હું પૈસાદાર થયો તે તો આ સુન્દરમાન બાપએ આપેલા સીસાના કટકાના પ્રતાપથીજ ? જે કે તે વાત ઘણી નવાઇ જવા લાગે છે તો પણ સાચે સાચીજ છે ! મારી વાન સાંભળી કાળ સહેમાન બોલી ઉઠ્યો કે “ મને તે બધી વાત સવિસ્તર સાંભળવા, જેથી અમે બંને મિત્ર ઘણાજ ખુશ થઈશું ! ” તેપરથી મેં તે સઘળી વાત તેમને કહી સાંભળાવી.

મારી વાત સાંભળી તે બંને મિત્રો ઘણાજ ખુશ થઈ ગયા. કાળમહમદ બોલી ઉઠ્યા કે “ જો બાપ ! તારી વાતનો ઘણીજ નવાઇ જવા લાગે છે ! તે દીવસે પક્ષી તારી પાંખડી લઇ ગયું, વળી આજે માછલીએ તને દારો આપ્યો. વાદ ! આવી અનુભવી મરેલી વાતો જાણી મને ઘણો આનંદ થાય છે ! ” પછી તે બંને મિત્રો રજા લઈ ઘેર આવવા તૈયાર થયા. પરંતુ મારા બલા નેક દોસ્તોને મેં અતિ આગ્રહથી તે દીવસે મારે ઘેર રાખ્યા. પછી મેં તેમને વાસ્તે એક ઘણું સારું ખાણું તૈયાર કરાવ્યું. મેં તેમને મારું આખું ઘર ફરી ફરીને બતાવ્યું. તે લોકો પણ મારું ઘર જોઈ ખુશ થયા. ત્યારપછી ઉઘી જતની શરત લીધી, અને રમત ગમતમાં ઘણી રાત ગાળ્યા પછી અમે સુઈ ગયા.

બીજે દીવસે સવારમાં હું તે બંને દોસ્તોને લઈને નદીપર મારા બંગલામાં હવા ખાવા ગયો તે બંગલો નદીની સામે કાંઠે હતો, તેથી અમે મજવામાં બેસી સામે કાંઠે ગયા તે લોકો મારો નાનો પણ સુંદર બંગલો અને તેની આસપાસનો બાગ જોઈ ઘણા ખુશ થઈ ગયા. અમે ત્રણે જણ બાગમાં ફરવા લાગ્યા. તેમાં બંને બાજુએ ફૂલ ઝાડ તથા કેળા રોપી હતી, તેની વચ્ચે સુંદર સડકો હતી. ઝાંડા પર તરેહવાર ફળ લટકતાં હતાં, અને તેનીપર તરેહવાર મધુર પક્ષીઓ સવારના પયોરમાં કલરવ કરી રહ્યાં હતાં. આ બધું જોતાં જોતાં અમે આગળ ચાલ્યા કેટલેક ઠેકાણે પાણીના ડુવારા તથા બેડકો ગોઠવેલી હતી. આવી ખુશતુમાં જગા જોઈ તેઓ ઘણાજ ખુશ બની ગયા, અને મારે ઉપકાર માનવા લાગ્યા.

અમે ફરતા ફરતા એક ઝાડ નીચે અબી પહોંચ્યા તેટલામાં મારો નાનો છોકરો કે જે અમારી સાથે હવા ખાવા આવ્યો હતો તેની નજર તે ઝાડ તરફ ગઈ તો તેણે તે ઝાડનો ટાળાએ લટકતો સુંદર માળો જોયો. તેણે તે માળો પાડવા માટે હાં લીધી, તેથી મેં મારા નોકરને તે માળો પાડવા માટે કહ્યું તેણે ઉપર ચઢીને તે માળો પાડ્યો તો મોઢેથી એક પાંખડી નીકળી, તે પાંખડી જોઈ મારા દોસ્તો ઘણા અનુભવી થયા અને પક્ષીઓની શક્તિનો વિચાર કરવા લાગ્યા. પછી તે પાંખડી મેં હાથમાં લીધી તો મને ઘણી અનુભવી લાગી, કારણ કે જે મારી પાંખડી પેલું પક્ષી ધઈ ગયું હતું તેજ તે હતી. મેં તેના છેડે તપાસ કરી તો પેલા એકસોને પંચાણું સિક્કા માલમ પડયું. આવો અનુભવ મરેલો બેલ જોઈ અમારો ખુશાલીનો પાર રહ્યો નહી. કાળ મહમદે કહ્યું કે “ હું અત્યાર સુધી તારી વાત યોદી માનતો હતો, પરંતુ હવે ખાતરો થઈ કે તારી વાત તદન સાચી છે. અને તું મારા પૈસાથી નહી પણ પેલા મીસાના કટકાથીજ આવી સારી રીતિમાં આવ્યો ! ” પછી પેલા સિક્કા મેં તેને પાછા આપવા માંડ્યા પણ તેણે તે લીધા નહી, તેથી છેવટે તે સિક્કામાં બીજા બંને પાંચ સિક્કા મેં ઉમેરી કુલ ચારસો સિક્કા

મરીન ગરબાને આપવાને માટે જુદા કાઠમ કાઠમ કર્યો, ત્યાર પછી અમે ઘેર આવવા નીકળ્યા. ઘેર આવ્યો ત્યારે આજુ ત્યાર હતું તેથી અમે ત્રણે દોસ્તો આજુ બેવા બેઠા, અને ત્યારપછી સુષ ગયા. સાંજ પડતાં તે દોસ્તો રજા લઇ પોતાને મુકામે જવા નીકળ્યા. મેં તેમને ફરી પધારવા તથા કામકાજ બતાવવા આગ્રહ કરી રજા આપી. ત્યાર કહે અમે એક બીજાને ધણી વખતે મળીએ છીએ તે હજુ પણ જીવતા છે. અમારી દોસ્તી હજુ પણ જીવીને તેવીજ છે.”

આ બધી હકીકત સાંભળી સુલતાન આસુદીન ગણે ખુશી થયો. તે બોલ્યો “મલેક! તારી હકીકત ધણીજ અજાયબી ભરેલી છે. મેં આવી વાતો ધણી લાંબી મુદતે સાંભળી છે. તારા દોસ્તોને હું મળવા હજુ છું માટે તેમને મારી હજુર બોલાવી લાવ. પછી તે મલેક તેના મિત્રને બોલાવી લાવ્યો. પાદશાહને નમન કર્યું પછી અદમ કરી ઉભા રહ્યા. પાદશાહ પોતાના વડા વજીરને એક ચોકસ મારણ લાવવા હુકમ આપ્યો તેથી વજીર તે મારણ લઇ આવ્યો. પાદશાહે કાજ મહમદને તે મારણમાં જે કંઈ હોય તે કાઢવા કહ્યું તેપરથી કાજ મહમદે તેમાં હાથ નાખ્યો. તો એક કોથળા નજરે પડી કે જે કોથળા પોતેજ મલેકને આપી હતી, તેણે કોથળા બહાર કાઢી તેની આંદરથી એકસો પંચાણું સિક્કા નીકળ્યા. આ જોઇ ત્રણે દોસ્તોની અજાયબીનો પાર રહ્યો નહી. તેઓ પાદશાહને પગે પડી આ કોથળા શી રીતે દરબારમાં આવી તે બાબત પુછવા લાગ્યા તે પરથી સુલતાને જણાવ્યું કે “મેલે કુપેલ વેચનાર પ્રમાણિક વેપારી હતો, તેણે ઘેર જઈ જ્યેયું તો કોથળા નીકળી હવે તે મલેકને તેની જીને જોળખતો ન હતો તેમ નામ પણ જાણતો ન હતો તેથી મારી પાસે લઇ આવ્યો. મેં તેને મારી ખાસ તીજેરીમાં રાખી મુકી અને તે કોની છે તે બાબત તપાસ કરવા લાગ્યો ત્યારે આજે પતો લાગ્યો.” પછી તે સિક્કા પાદશાહે મલેકને આપવા માડ્યા, પરંતુ મલેકે તે લેવા ના પાડી તેથી છેવટે ધર્મદા કરવા દરાવ થયો. પાદશાહે તે ત્રણે દોસ્તોને ઇનામ દાખલ એક એક સારા પોશાક આપી રજા આપી.

શહેરાનદીની આ વાર્તા સાંભળી હિંદનો સુલતાન ધણે ખુશી થયો, અને તેથી તેને એક બીજી વાર્તા કહેવાની સરતે વધુ જીંદગી બધી; તેપરથી તેણે નીચે મુજબ વાર્તા શરૂ કરી.

અલ્તમસ અને તેની નામકહલાલ દાસીની વાર્તા.

ઇરાન દેશના ઇસ્ફહાન શહેરમાં કુતુબ નામે વેપારી રહેતો હતો. તેને બે દીકરા હતા એકનું નામ કૈકુબાદ તથા બીજાનું નામ અલ્તમસ હતું તેની સ્થિતિ સાધારણ હતી. તેના મરણ પછી તેની પાસે જે થોડા પૈસા હતા, તે તેના બે દીકરાઓએ સરખે બાજે વહેંચી લીધા. કૈકુબાદની સ્ત્રી પૈસા-દારની બેટી હતી, અને તેને બાઈન હોવાથી તેના બાપની સઘળી મીલકત કૈકુબાદને મળી કૈકુબાદે એક સુંદર ફકાન લઈ તેમાં ઉમદા સરસામાન ભરી પોતાનો ધંધો ધમધંકારે ચલાવવા માંડ્યો આખા શહેરમાં મોટા વેપારીઓમાં તેની ગણતરી થવા લાગી અલ્તમસનો સસરા ગરામ હતો, તેથી તેને એવી મદદ મળી યકી નહી અલ્તમસે પોતાના ભાગમાં આવેલા પૈસામાંથી એક જાટ ખરીદ કર્યું અને તેને બાંડે આપવા લાગ્યો. તે વખતે શિરાજ અને ઇસ્ફહાન વચ્ચે પુષ્કળ વેપાર ચાલતો હતો. અલ્તમસ આ બાગમાંથી પોતાનું તથા બેપારની સ્ત્રીનું બરણપોષણ કરતો હતો, એક વખતે સીરાજથી કોઇ વેપારીના દાણા લઇ પોતાને ગામ ઇસ્ફહાન આવતો હતો તેવામાં રસ્તામાં તેણે વેગળેથી પુષ્કળ ધુળ ઉડતી દીઠી. આથી તે ખમચાકને ઉભો રહ્યો, અને ધારી ધારીને જોવા લાગ્યો, તો કેટલાક ઘોડેસ્વારોને પુર પાટમાં પોતાની બધી જલદીથી આવતા જોયા. તેણે ધાર્યું કે ચોરલોકો હશે તેથી પોતાના જાંટને જમ બને તેમ જલદીથી દોડાવી તેની પાસે આવેલા એક ધાડા જમણમાં ધાલી દીધું અને ત્યાં બાંધી દીધું. પછી પોતે એક મોટા ઝાડની ઘટામાં સંતપ્ત થયો. ત્યારપછી પૈસા ઘોડેસ્વારો ત્યાં આવી પહોંચ્યા. તે ઘોડે-

સ્વારી ધધરેઝાએ જે ઝાડપર અવનમસ ચઢીને સંતાપ રહ્યો હતો, તેજ ઝાડતળે આવી ઉભા રહ્યા. તેમણે તુરતજ પોતાનો પાસેના પોટકામાંથી ૪૮કડી તથા ગોળ કાઢી પોતાના ઘોડાઓને ખવડાવ્યા. ત્યારબાદ ચઢી મુકી.

આટલી વારમાં અવનમસે જોઈ લીધું કે “ને બધા ચાલીશ માણસો છે, ને તેમના પહેરવેશપરથીતેઓ લૂટારા છે. તેમનામાં એક સૈધી વધારે દમદમાવાળો છે તે તેમનો સરદાર હોવો જોઈએ.” ઘોડા ચઢી ખાધ રહ્યા કે તુરત તે બધા ઉભા થયા. તેમનો સરદાર તે સર્વની આગળ ચાલ્યો. ને તેની પાછળ પાછળ તે સર્વ ચાલ્યા. આ દરેકના ખભે એક મોટી કોથળી હતી. પેલો સરદાર એક ખડક કે જે તે ઝાડની છેક નજદીક હતો ત્યાં આવી કહેવા લાગ્યો કે “દરવાજો ઉઘડો.” તુરતજ દરવાજો ઉઘડ્યો અને તેથી તે સર્વે અંદર ઉતાર્યા. સૌની પાછળ તેમનો સરદાર ઉતર્યો, અને પછી તે દરવાજો ચાકસ શબ્દો બોલી બંધ કર્યો. તે ચોરી કેટલીકવાર સુધી અંદર રહ્યા, તે દરમ્યાન અવનમસે નીચા ઉતરી પોતાનું જોટ લઇ નારી જવા ધાર્યું પરંતુ બીક લાગી કે વખતે આવીને પકડી લે તો શી વલે થાય, માટે છેવટે વિચાર માડી વાળ્યો. જરાવાર પછી પેલું ખારણું ઉઘડ્યું કે અંદરથી પ્રથમ પેલો સરદાર અને તેની પાછળ પેલા બીજાં લૂટારા બહાર આવ્યા. બહાર નીકળ્યા પછી તે સરદાર બોલ્યો કે “દરવાજો બંધ કર” તેથી તે દરવાજો તુરતજ બંધ થઇ ગયો. પછી તે દરેક જણ પોતપોતાના ઘોડાપર સ્વાર થઇ પોતપોતાના મનમાં ખુશી થતા થતા પોતાના સરદારને નમન કરી ચાલ્યા ગયા. તેમની પાછળ તે સરદાર પણ ચાલ્યો ગયો. આ તમામ લોકો ઘણે દૂર ગયા ત્યારે અવનમસ ઝાડપરથી પાછળે, કારણ કે તેના મનમાં બીક લાગી હતી કે વખતે તેઓ પાછા આવે ! પોતે ઝાડપર બેઠે બેઠે તે લૂટારાના સરદારના બોલેલા શબ્દો ધ્યાનમાં રાખી મુક્યા હતા, તેથી તેણે પેલા ખડક પાસે જઈને કહ્યું કે “દરવાજો ઉઘડો.” એટલે જો દરવાજો ઝટ ઉઘડ્યો, અને અંદર જઈને કહ્યું કે “દરવાજો બંધ થાઓ” એટલે તે તુરત બંધ થઇ ગયો. તેણે અંદર જઈને જોયું તો એક સુંદર ઝોરડાના આકારમાં પેલો ખડક કોતરી કાઢેલો માલમ પડ્યો. તેમાં જોઈએ તેવું સાંઝે અજવાળું પડતું હતું. પેલા ઝોરડાની અંદર તરેહવાર રેશમી કપડાંના, કીમતી સામાનના, ખોરાકના, સોના રૂપાના અને અવેરાતના ઢગલે ઢગલા જોયા, આ દેખાવ જોઈને તે વિચાર કરવા લાગ્યો કે કોઇ હજારો વરસથી આ મુકા લૂટારાઓના વપરાશમાં આવતી હશે. તેણે તે ઢગલાઓમાંથી માત્ર અવેરાતના ઢગલામાંથી પોતાના હાંટપર ભરાંય તેવું અવેરાત ખારજાની થડમાં લાવીને ઢગલો કર્યો. પછી પેલા ખારજાને હાથ અડકાડી બોલ્યો કે “દરવાજો ઉઘડો” એટલે તે તુરત ઉઘડ્યો અને પોતે બહાર નીકળી પોતાના હાંટને પેલી ઝાડીમાંથી બહાર કાઢી લાવ્યો. ત્યાર પછી તેનાપર તે સુધળું અવેરાત નાખી પોતાના જાહેર તરફ ચાલતો થયો. હાંટપર જે દાણા ભર્યા હતા તે સુધળા તેણે તે ખડકમાં લૂગાસાઓના દાણા ભેગા નાખી દીધા હતા અને તે દાણાના કોથળામાંજ પેલું અવેરાત ભર્યું હતું.

ધેર આવ્યા પછી તેણે તે અવેરાત પોતાના ઝોરડામાં દાટવા વિચાર કર્યો, તેટલામાં તેના અંતરે જે બહાર ગમેલી હતી તે આવી પહોંચી. તેણે અવેરાત કોઇ દિવસ દીઠું નહોતું તેથી તે પોતાના ધણીને કહેવા લાગી કે “આવા નકામો કાચના કંકડા અને પત્થરના ઢુકડા શા માટે ભરી લાવ્યા છો? તમને બીજો કંઈ ભાર ન મળ્યો ?” તેણે જવાબ આપ્યો કે “ અરે નાદાન ! તું ધારે છે તેવા આ કાચના કે પત્થરના નકામા ઢુકડા નથી પણ તે તો અવેરાત છે ! તેના આપણને લાખો રૂપીઆ ઉપજશે માટે તું ધીરજ રાખ. હવે આપણે આપણી જાંઘળી સુખરૂપ ગુજરીશું.” તે અંતરે અવેરાત શબ્દ સાંભળી ધણી અચાંખે પાખી બોલી ઉઠી કે “તમે ક્યાંથી ચોરી લાવ્યા ? અને લાગે છે કે તમે કોઇ પાદરજીના દરબારમાંથી ચોર કરી મેળવ્યું હશે, માટે જઈને તુરત પાણું આપી દો, નહિ તો નાહક કેદમાં જવું પડશે અને લોકમાં ફજોત થવું પડશે.” પછી અવનમસે તેને કહ્યું કે “તું ગભરાતી ના, આ માલ ચોરી પાસેથી મેળવ્યો છે !” પછી પોતે આ માલ કેવી રીતે મેળવ્યો હતો તે બધી હકીકત ક્લી સંભળવી, જેથી તેની અંતરે ધણી ખુશ થઇ. પછી તે અવેરાત જમીનમાં દાટ્યું.

પોતે જે વેપારીના દાણા લાગ્યો હતો તે વેપારીને બખ્તરમાંથી દાણા લાવી કોથળીઓમાં ભરી આપી આપ્યો, તેથી તે વેપારીને કંઈ શક પડ્યો નહિ બીજે દિવસે અલ્તમસે પેલા ઝવેરાતમાંથી એક વેચી તેના પૈસામાંથી પોતાના ઘરમાં જોઈતો સરસામાન લીધો, અને પોતાની જાડગી સુખરૂપ ગુબરવા લાગ્યો. તેની આવી સારી સ્થિતિ જોઈ તેના મોટા બાઈ કેકુઆદ તથા તેની ઝોરતની આંખમાં ઝેર આવ્યું, કારણ કે તેમને બાળિયરબાવ પુષ્કળ અદેખો હતો. પોતાના બાઈને સુખેથી રહેતો જોઈ તેના મનમાં પુષ્કળ વિચાર થતા હતા. તેણે પોતાની સ્ત્રીને કહ્યું કે “તારે હમેશાં અલ્તમસની ઝોરત પાસે બેસી તેની આગળ આડી અવળી વાત ચલાવી પેલી વાત કળાથી પૂછી લેવી.” આ ઉપરથી તેની સ્ત્રી હમેશાં અલ્તમસની ઝોરત આગળ બેસી ગપ્પાં મારવા લાગી. છેવટે તે ડગ સ્ત્રીએ આ ભોળી સ્ત્રીને ડગીને સખળો વાત પૂછી લીધી અને પોતાના ધણીને બધી વાતથી વાકેફ કર્યો. કેકુઆદ ધણેજ લોભી હતો તેથી તેણે આ ખડકમાંનું સખળું ધન પોતાને ત્યાં લાવવા માટે વીશ ઉંટ ખરીદ કર્યા; અને પોતાની સ્ત્રીની રજા લઈ ખડક તરફ જવા નીકળ્યો. થોડીવારમાં તે ખડક પાસેઆવી પહોંચ્યો, અને પેલા શબ્દો બોલી બારણું ઉઘાડી અંદર પેઠો. પછી તમામ ઝવેરાત આચ્છાના ઘડમાં લાવી પેલાં વીશ ઉંટપર ભરવા માંડ્યું. બધાં ઉંટ ભરાઈ ગયાં હતાં રક્ત એકજ ઉંટ ભરવાની તૈયારીમાં હતો તેવામાં પ્રભુ ઇબ્રાહિમ પેલા લૂટારાઓ ત્યાં આવી ચડ્યા. બારણાની ઘડમાં વીશ ઉંટ જોઈ તેઓ તુરત ચેતી ગયા અને પોતાની નાગી તરવારો હાથમાં લઈ તે ખડકના બારણા આગળ આવી પહોંચ્યા. કેકુઆદ ધણે જ ગભરાવા લાગ્યો. શું કરું તે સુઝ્યું નહિ. સંતાવાને માટે ફાંસો મર્યા તેમજ નાસવાને માટે તરફડીમાં માર્યા, પરંતુ કંઈ વળ્યું નહિ છેવટે એક લૂટારાએ આગળ ફૂટી જઈ પોતાના આપદાદાએ બેગો કરેલો અપુટ ખનનો લઈ જનારનું માથું પોતાની તરવારથી ઉડાવી દીધું, અને બધું દીકઠાક કરી દીધું પછી તે લૂટારાએ વિચાર કરવા લાગ્યા કે “આ બારણું ઉઘાડવાની કળા આપણા સિવાય બીજું કોઈ જાણ જણ્યું નથી, તો આ બદમાસે કેવી રીતે ઉઘાડ્યું? તેના સિદ્ધાંત બીજે કોઈ બદમાસ જાણે છે કે નહિ તેની પણ ખાતરી કરવી જોઈએ, નહિ તો વખતે આપણે બધા માલ લૂટાઈ જશે.” એક ચતુર લૂટારો થોડી વાર વિચાર કરીને બોલ્યા કે “આ બદમાસના શરીરના બે ડુકડા કરી તેને બારણાની અંદરના ભાગમાં લટકાવવા જોઈએ. જે કોઈ બીજો બદમાસ આ કામમાં સામેલ હશે તો તે તપાસ કરવા માટે આવશે, અને આ નાપાકના મડદાને લઈ જશે” આ વાત બીજા લૂટારાઓને પસંદ પડવાથી તેમણે તેમ કર્યું ત્યાર પછી તેઓ પોતાના ઘોડાપર સવાર થઈ ચાલી ગયા.

બીજી તરફ કેકુઆદની સ્ત્રી ધણી ગભરાવા લાગી, કારણ કે રાત પડી તોપણ પોતાનો ધણી ઘેર આવ્યો નહિ. જેમ જેમ રાત પડતી અંધ તેમ તેમ તે સુત્રાવા લાગી. છેવટે તે પોતાના દીઅર અલ્તમસ પાસે રડતી રડતી આવી. અલ્તમસે તેને એકએક રડતી જોઈ દિલાસો આપ્યો, ને તેને ગભરાવાનું કારણ પૂછ્યું તે ઝોરત પોતાની દેરાણી પાસેથી જે બીના સાંભળા હતો તે બધી કહી સંભળાવાને બોલી કે “મારો ધણી તે અપુટ ખનનો લેવા માટે આજ સવારના વહેલો ગયો છે, તોપણ હજુ આવ્યો નથી; માટે ધણી શીકર થાય છે.” અલ્તમસે જોકે કેકુઆદનો સંગો બાઈ હતો, તોપણ તેના સ્વભાવ તેના જોવા અદેખો ન હતો. તે પોતાના બાઈ બોળાઈને ખ્યારથી ચહાતો હતો, તેથી તે બોલ્યો કે “તમે થોડી વાર વાટ જુઓ, કદાચ તે આવી પહોંચશે! અત્યારે તો રાત છે તેથી આપણાથી તે ખડક આગળ જવાય નહિ કારણ કે તે ચાલીશી ચોર રાતે ત્યાંજ સુકામ રાખે છે. આપણે બંને સવારમાં ત્યાં જઈશું ને તપાસ કરીશું.” પેલી ઝોરત ઘેર ગઈ અને તેના ધણીની સાથે જોતી બેઠી પરંતુ કોઈ આવ્યું નહિ. તેથી રડતી કંકળતી આખી રાત જેમતેમ ગુબરી, ને વહાણું વહાતાંજ પાછી પોતાના દીઅર પાસે આવી રડવા લાગી. બંધો અલ્તમસ તેને સાથે જ જવાને તૈયાર થયો. સાથે લઈ જવાનું ખર્ચ કારણ તો એટલુંજ હતું કે આ ઝોરત ધણી બદમાસ હતી તેથી વખતે પોતાના ધણીના મુનનું તકામત પોતાની દીઅર અલ્તમસ ઉપર સુકે. તે ઝોરતને એક ઉંટપર બેસાડી એક બીજા ઉંટપર પોતે બેઠો. પછી બંને જણ ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યાં. તે થોડીવારમાં પેલા ખડક આગળ આવી પહોંચ્યાં. બંને જણ ઉંટપરથી

ઊતરી પડ્યાં, ને પેલું ચુપ બારણું ઉઘાડી અંદર પેઠાં તેવાંજ દેકુમાદના મડદાના લટકાવેલા દુકડા જેઈ અન્યથા થયાં પેલી ઝોરત તેના જાનિસ્ત્રવાવ પ્રમાણે ઢોંગ કરી રડવા લાગી, પરંતુ અલ્પભસે જણાવ્યું કે “આપણે અહીં વધારે વાર થોભવું ન જોઈએ, કારણ કે પેલા લૂટારા આવી પહોંચશે તો આપણી પણ તેજ વલે થશે !” પછી તેમણે પેલા મડદાને કોથળામાં ઘાલી બરાબર જાપતાથી પેક કરી દીધું, અને પેલા જવાહીરમાંથી બે હાટ બરી બારણું બંધ કરી હાટપર બેસી ચાલતાં થયાં. ઘેર જઈ પેલું જવાહીર અલ્પભસે પોતાના મકાનમાં મૂકી દીધું. પછી તેના આધિના મડદાના બે કડકા એક લૂગડામાં જોડે જોડે રાખી સાંધી લેવા માટે એક હોશિયાર દરજીને બોલાવવા પોતાની દાસીને મોકલી. આ દાસી ઘણી ચતુર અને નિમકહલાલ હતી. તેણે એક નાસરદીન નામના દરજીને ત્યાં જઈ તેને પોતાની સાથે આવવા કહ્યું. દરજીએ પૂછ્યું કે તારે શું કામ છે ?” તેણે જણાવ્યું કે “તું મારી સાથે ચાલ હું તને બધી વાનથી વાકેફ કરીશ, અને ખોટી ના કર. મારે ઘણીજ તાકીદનું કામ છે.” આ દરજી બડો કપડી અને લાલચુ હતો, તેથી તેણે ધાર્યું કે “આ બાધ મારી પાસે કંઈ છુપું કામ કરાવવા માગે છે, માટે મને મન-ગમતા પૈસા આપે તોજ હું જાઉં,” તેથી તે બોલ્યો કે “મારે હાલ ઘણું કામ છે માટે મારાથી આવી શકાય તેમ નથી. તારે જે કામ હોય તે કહે તો વળી આવું.” પેલી દાસીએ તેના હાથમાં એક સિક્કો મૂકી કહ્યું કે “હવે તો ઉઠ ! આ પૈસા તો તારા ટોપાનાજ સમજવા તે સિવાય મહેનત મહલ એક સિક્કો આપીશ, અને તે વાન છુપી રાખવા માટે એક સિક્કો આપીશ, એમ એકંદરે ત્રણ સિક્કા મળશે; માટે જલદી ઉઠ.” પેલો લાલચુ દરજી તુરત ઉઠી ડબો ધર્યો. આ વખતે રાત ઘણી ગંધ હતી તેથી કોઈ જાગતું નહતું, તોપણ આ ચતુર બાંદી તે દરજીને એક છુપે રસ્તે યદને પોતાના મકાનમાં લઈ ગઈ અને પેલી લાશ બતાવી તેના દુકડાને લુગડાની અંદર ગોઠવી એવી તો ચતુરાઈથી શીવવા જણાવ્યું કે કોઈને પણ ખબર પડે નહિ કે આ લાશના દુકડા થયા છે ! પેલા ચતુર દરજીએ દાસીના કહેના પ્રમાણેજ આખેદુખ કામ કરી આપ્યું જેથી પેલી દાસીએ ખુશી યદ તેને એક સિક્કો વધારે આપી. પછી તે દાસી તે દરજીને તેના ઘેર મૂકી આવી. ત્યાર પછી સવાર સુધી તે બધાં તેની લાસ પાસે બેસી રડાકુટ કરવા લાગ્યાં. સવાર થતાંજ તેના ચાળને કબરસ્તાનમાં લઈ જઈ દફન કરવામાં આવ્યું.

તેની ઝોરતને અલ્પભસે જણાવ્યું કે “જો તારી ખુશી હોય તો તું મારી સાથે લગ્ન કર, હું તને કોઈ વાતે દુઃખી કરીશ નહિ, વળી મારી સ્ત્રી પણ બોળા છે, જેથી તને કંઈ અડચણ કરશે નહિ.” આ વાત તે બાંદીને ખસેદ પડી, કારણ કે તે સ્વાર્થાળ હતી, તેણે જાણ્યું કે અલ્પભસ પાસે પુષ્કળ પૈસા છે, તેથી તેની સાથે રહેવાથી સુખી થવાશે. આવા વિચારથી હા કહી, પછી તેમનાં લગ્ન બડી ધામદૂમથી કરવામાં આવ્યાં.

આ વાત એક બાજુપર મૂકી હવે આપણે પેલા લૂટારાઓની તરફ નજર કરીએ. તે લૂટારા આ વખતે ઘણે લાંબે નીકળ્યા થયા હતા તેથી એક અઢવાડીઆ સુધી તેઓ આવી શક્યા નહોતા. એક અઢવાડી ઉપર થયા બાદ તેઓ તે ખડક આગળ આવી પહોંચ્યા, અને ખડકનું બારણું ઉઘાડી અંદર પેઠાં કે તુરતજ પેલા મડદા તરફ નજર કરતાં તે જણાવ્યું નહિ, તેમજ જવેરાતનો ઢગલો પણ ઝોઝો થયો હોય તેમ જણાવ્યું. બધા લૂટારાઓને નક્કી થયું કે “કોઈ ખરા બદમાસ છે, અને જો તેને નહિ પકડી પાડીએ તો આપણે બધા ખળતો લઈ જશે.” તેઓનો સરદાર બોલ્યો કે “મારા બહાદુર અને નિમકહલાલ સરદારો ! આપણા વડીલે અને આપણે ઘણાં વરસથી જૂન તરસ ટાઢ તડકાની દરમર ક્યાં વગર જે મોટી ખળતો એકઠી કર્યો છે તે આ બદમાસ સહેજવારમાં ઉડાવી જશે, અને આપણને તદન બીખારી કરી મૂકશે. હું તમને સર્વને જાહેર કરું છું કે જે કોઈ તે બદમાસને પકડી લાવશે, અગર તેના રહેઠાણની પક્ષી ખબર લાવશે તેને સાઈ ઈનામ આપીશ.” સરદારના આ હુકમને માન આપી એક જણ જવાને તૈયાર થયો. સરદારે કહ્યું કે “બલે તું જ અને તારા કામમાં રહેલ મેળવ, પરંતુ જો જુદો પડ્યો તો ગરહન મારવામાં આવશે.” આ બહાદુર લૂટારાએ તેમ કરવા કસુક કર્યું. પછી પોતાના સર-દારને બાંધું નમાવી આગ્રહો ધર્યો. પોતે થોડે દૂર ગયા પછી એક વેપારીનો વેપ ધારણ કર્યો. અને પછી

શહેરમાં આગ્યો. શહેરમાં એક ધર્મશાળામાં તેણે મુકામ રાખ્યો. આખો દિવસ શહેરમાં ફરતો અને નગરચર્ચા જોતો હતો, કોઈ કોઈ વખતે તો રાત્રે પણ શરતો જતો હતો, પરંતુ કંઈ પત્તો લાગ્યો નહિ. તેમ કરતાં કરતાં એક દિવસ સવારમાં વહેંચા ફહીને તે ફરતો નીકળ્યો હતો. તેવાં પેશો દરજી કે જેનું નામ નાલવંદીન હતું, અને જેણે કૈકયાના કટકાને કદવનાં ધાત્રી શીરી લીધા હતા, તે એકો એકો શોવ-તો હતો. તેને જોઈને તે લૂંટારો કે જે વેપારીના વેષમાં હતો તેણે તેને પૂછ્યું કે “હજી બરાબર અજવાળું થયું નથી ને તમે શી રીતે શીની શોધો છો?” તેણે કહ્યું કે “આ ઘેરું યોડું અજવાળું છે, પરંતુ તદ્દન અધારમાં પણ હું ઘણું સાઈ શીરી શકું છું! મારી હોઝીઆરોપર તાજુબ થઈ અને ચાર સિક્કા ઈનામ તારીકે એક જણે આપ્યા હતા.” તેણે શરતે સવાલ કર્યો કે “એવો કાણુ હતો કે તમને ચાર સિક્કા ઈનામ આપ્યા? તમે એવું તે શું કામ કર્યું હતું? હું તો ધાઈ છું કે તમે તદ્દન ગરખાં મારો હો?” તે દરજી બોલ્યો કે “હું કહું છું તે વાત તદ્દન ખરી છે અને જો કે તે વાત ઘણી જ છૂપી રાખવાની છે તો પણ તમે એક પરદેશી છો અને આ શહેરમાં ઝઝી મુદ્દર રહેવાના નથી.” એમ સમજી તમને કહેવા ધાઈ છું, પણ તે અગાઉ તમારી પાસે હું કયુલાત માંડું છું કે આ વાત તમારે મોઢને કહેવી નહિ.” તે લૂટારોએ જવાબ દીધો કે “મારો બધો માલ વેચાઈ ગયો છે, અને હું તો કાલ સવારમાંજ અકોથી ઉપડી જવનો છું, હું તમને કયુલાત આપું છું કે આ શહેરના કોઈ પણ માણસને હું તમારી વાત કરું નહિ, મોટું તમે ખુશીથી કહો; કારણ કે તમારી શીવવાની ચતુરાઈ જોઈ અને ઘણી નવાઈ લાગે છે.” તે દરજીએ કહ્યું કે “તે માણસનું નામદામ મારા જાણીયામાં નથી ફક્ત તેનું ઘર મેં જોયું છે, કારણુ કે આ કામ મેં તેના ઘેર જઈ કર્યું હતું. પેલા માણસે તે ઘર બનાવવાની માગણી કરી તે બદલ તેના હાથમાં પાંચ સોનાના સિક્કા સૂધ્યા, તેથી દરજી પોતાનું કામ પડતું મૂકી તરત તેને લાઈને અદામનના ઘર તરફ ચાલ્યો. તેના ઘર આગળ આવી તે ઘર બતાવી દીધું. પછી તે પોતાને મુકામે પાછો આવ્યો. પેલા લૂટારોએ તે ઘરના આંજણપર ચાકની નિશાની કરી દીધી. પછી તે પણ હરખાતો દરખાતો ચાલતો થયો.

આવી નિશાની કરવાનું કારણુ એટલુંજ હતું કે અદામસે હરબંધ એક જ ધાત્રીનાં ઘણું ઘર આપ્યાં હતાં જેથી તેનું ઘર ભૂલી જવાય તેમ હતું. આ વાતની ખબર મોઢને પડી નહિ. અસ્તમસની વિશ્વાસ આંદો નુરબાબા કે જે શહેરમાં ગઈ હતી તે દોડા વખત પછી આવી પહોંચી. તેણે બાગણમાં પેસ-તાંજ પોતાના બારણુપર ચાકની નિશાની જોઈ, તેથી તેને વિચાર થયો કે આ કામ મોઢે કર્યું હશે? તેથી તેણે ઘરનાં તથા આસપાસનાં તમામ માણસોને પૂછી જોયું, પણ પત્તો પાધો નહિ, સર્વે કહેવા લાગ્યાં કે “છાકરાએ રમત કરી હશે.” ચતુર આંદોને આ જવાબ સંતોષકારક લાગ્યો નહિ, તો પણ તે કંઈ બોલી નહિ. ફક્ત ચાકનો લીટો પાણીથી ધોઈ નાખી હતું તેવું કરી મૂક્યું.

બીજી તરફ પેલો લૂટારો પોતાના કામમાં રતેહ પામ્યો હતો, મોટું ઘણું આનંદની સાથે પોતાના મુકામે પહોંચ્યો તેના સર્વે સાથીઓ તેને આનંદમાં જોઈ ખુશ થઈ ગયા. પછી તેમના સરદારે પોતાની બધી હકીકત કહેવા ફરમાવ્યાથી તેણે તે સખળી હકીકત સવિસ્તર કહી સંભળાવી. બધા સાથીઓ તેની અક્કલનાં વખાણુ કરવા લાગ્યા. પછી તેમને વડો સરદાર બોલ્યો કે “આપણે મિલકુલ વખત ખેતો ન જોઈએ, આપ બધા આપણાં હથિયાર સજી તૈયાર થાઓ, અને બધે માણસની ટાળી બધાંઈ શહેરમાં પેસો અને ચકલાના જુદા જુદા બાગમાં છૂપા છવાયા ઉભા રહો. હું જાતે તે બહાદુરની સાથે જઈ તે બદમાસના ઘરની તથા લાં જવાને સમગ્ર પડતા રસ્તાની તપાસ કરી આવું, જેથી આપણને લાં જવાનું અનુકૂળ પડશે.” આ વિચાર સર્વેને ઘણો પસંદ પડ્યો, તેથી તેઓ સર્વે હથિયાર સજી પોતાના સરદારના હુકમ મુજબ બધેની ટાળી બધાંઈ શહેરમાં દાખલ થયા અને શહેરના છુપા છવાયા બાગમાં જોડવાઈ ગયા. પેલો સરદાર તે બહાદુરને સાથે લઈ અદામસના મહેલામાં ગયો, અને આખા મહેલામાં એક નાકેથી બીજા નાકા સુધી ધારી ધારી જોયું, પણ કંઈએ નિહાની માલમ પડી જાહિ, તેથી બધે જણા થયા તાજુબ થયા. પેલો બહાદુર લૂટારો સોગમ ખાઈને બોલ્યો કે “મેં ચાકની નિ-

જ્ઞાની કરી હતી, પરંતુ તે અદ્ભુતના જંબુવામાં આવ્યાથી તેણે બૂથી નાખી દશે !” અને જણ નિરાશ થઇ પાછા ફર્યા, અને પોતાના મુથીઓને જંગલમાં પાછા ફરતા ચેતવણી આપી પોતે ચાલ્યા ગયા. તે બધા સાથીઓ પાછા ફર્યા, અને પોતાના મુકામે જઇ પોતાના સરદારને આતુરતાથી પૂછવા લાગ્યા પણ જ્યારે સરદારના મોઢામાંથી નિરાશાબરેલાં વચનો સાંભળ્યાં ત્યારે તેઓ તદ્દન નિરાશ થઇ ગયા. સરદારે પોતાના વચન પ્રમાણે તે બહાદુરનું માથું કાપી નાખવા હુકમ કર્યો, તેથી તે પણ તૈયાર થયો. તુરત તેનું માથું ઉઘાડી દેવામાં આવ્યું. પછી સરદારે ફરીને પ્રથમની માફક તે અદ્ભુતની તપાસ માટે ને મોટી બક્ષિસ આપવા જણાવ્યું, તેથી એક બીજાને બહાદુર ઉભો થયો, અને વેપ બદલ. શહેરમાં આવી એક ધર્મશાળામાં મુકામ કર્યો. પછી પોતે શહેરમાં જઇ યોગેક પરચુરણ સામાન લઇ શહેરમાં ફેરી ફરવા લાગ્યા. તેણે મહોલ્લો તો જોયો હતો, રકત ધરજ શોધી કાઢવાનું હતું, તેથી તે અસ્તમસના મહોલ્લામાં વારે ધડીએ ફેરી ફરતો હતો અને પોતાનો માલ વેચતો હતો. આ વાનનો કોઇને શક પડ્યો નહિ તેમ કરતાં કરતાં એક દવસ તે મહોલ્લાની ફેટકીક ખાચડીએ ખેરી વાતો કરતી હતી, જેમાં પેલી વિદ્યાસુ દાસી નુરખીથી પણ હતી. એક સ્ત્રી વાનમાં ને વાનમાં ખેરી ઉઠી કે નુરખીથી તો ઘણા વહેમો છે. જોને તે દિવસે કોઇ છોકરાએ રમત રમતાં ચાકતો લીટા દેશે હશે, તેટલામાં તો તે એટલી બધી વહેમાઈ ગઇ કે આખો મહોલ્લો ગળવી ચૂક્યો, અને તે લીટા ઘોઘ નાખી હતું તેમ કરી નાખ્યું ત્યારે નિરંતે ખેડી. આ વાન ચાલતી હતી તે વખતે ફેરણીવાળો ત્યાંજ ઉભો હતો, તેથી તેણે આ બધી વાન ધ્યાન દઇને સાંભળી લીધી. તે આટલા દિવસથી ફેરી ફરતો હતો તેથી તે નુરખીથીને જાણખતો હતો. આ વાન ચાલ્યા પછી યોગી-વારે સૌ બેઠાં પોતપોતાને ઘેર ગયાં. નુરખીથી પણ ધરમાં પેડી, પેઢા લુચ્યા ફેરીઆએ તુરંતજ તે ઘરના બારણાપર બામરની કાળા નિશાની કરી લીધી અને પછી પોતાને રસ્તે પડ્યો. મુકામપર આવી પોતાના સર્વ સાથીઓને પોતાના પ્રકાશમની વાન કઢી સંભળાવી, જેથી સર્વે ઘણા મુશી થયા. પછી તેઓ પ્રથમની માફક જવાને તૈયાર થયા લાગ્યા, પરંતુ રાત પડવાથી સવારે જવા દરાવ કર્યો.

બીજી તરફથી જ્યારે પેડી દાસી સવારના પહોરમાં વહેલી ઉઠી બારણું ઉઘાડવા જાય છે કે તેની નજરે તે ડામરની નિશાની પડેલી જણાય, તેણે તુરંતજ પોતાની આસપાસનાં દશેક ઘરપર તેની નિશાની કરી લીધી. વઢાણું વાતાંજ પેલા લૂચાઓ તૈયાર થઇ તે મહોલ્લાના છૂપા છવાયા ભાગમાં સંતાઇ ગયા, અને સરદાર પેલા બહાદુરને લઇ તે મહોલ્લામાં તપાસ કરવા લાગ્યા તો દશેક ઘરપર એક સરખી નિશાની માલમ પડી તેથી આશ્ચર્ય સાથે તેણે તે બહાદુરને પૂછ્યું તો તેણે જવાબ આપ્યો કે “મે” તો એકજ ઘરપર નિશાની કરી રાખી હતી, પરંતુ તે અદ્ભુત દાસીએજ આ કૃત્ય કર્યું હશે ! હું તેને ઘોડે ઝાળુ” છું પરંતુ તેના ઘરની બરાબર ચાલીતી નથી.” આથી નિરાશ થઇ પાછા ફર્યા અને પ્રથમની માફક તેનું પણ માથું ઉઘાડી દીધું.

હવે તેની માફક તપાસ કરવાને બીજા કોઇની હીંમત ચાલી નહિ, તેથી પોતે જાતે તે બધાઓને સાથે લઇ જવા તૈયાર થયો. તેણે પોતાના બધા સાથીઓને બાંદીના પોશાક પહેરાવ્યા અને તે સાક-નીચ બાંદીઓને સાથે લઇ મોટા ડાકમાઠ સાથે શહેરમાં દાખલ થયો. તે યોડીજ વારમાં તે મહોલ્લામાં આવી પહોંચ્યો અને પૂછવા લાગ્યો કે “હું મોટા વેપારી છું, અને આ બાંદીઓ વેચવા માટે આ શહેરમાં આવ્યો છું; મારે એક સાફ મકાન માટે જોઇએ છીએ તો તમે મને તેનું મકાન બતાવશો.” એક માણસ બોલ્યો કે “આ આખો મહોલ્લો અસ્તમસ શેઠનો છે, અને અમે તો બાહુબળા છીએ માટે તેમને પૂછો; ખાલી હશે તો આપશે.” વેપારીએ પૂછ્યું કે “મને તે શેઠનું ઘર બતાવશો ?” તેતરથી પેલા માણસે અસ્તમસનું ઘર બતાવ્યું. સરદારે વિચાર્યું કે “નહી આજ અદ્ભુત આપણે ચોર હોવો જોઇએ, તેણે આપણા પૈસામાંથી આવાં સારાં અને એક સરખાં ભુલવણી પગાડનારાં મકાન બાંધ્યાં હશે !” પછી તેણે બારણું ખમણ્યું કે તુરંત એક નોકરે આવી બારણું ઉઘાડ્યું. તેણે નોકરને જણાવ્યું

કે “ તારા શેઠ ઘેર છે ?” ને હોય તો ખબર આપ કે એક પરદેશી વેપારી કે જેની પાસે ખુબસુરત બાંદીઓ છે તે આપની મુલાકાત લેવા માટે આવુર છે. ” પેલા નોકરે ખબર આપી કે તુરત તે વેપારીને દિવાનખાનામાં લઈ જવામાં આવ્યો. અલ્તમસને તેણે નમનતાકથી સલામ કીધી, પછી બોલ્યો કે “ મારે એક સુંદર મકાન બાંટો જોઈએ છીએ, જે આપની પાસે ખાલી હોય તો આપશો. ” અલ્તમસે તેને પોતાની સામે આસનપર બેસાડી પૂછ્યું કે “ તમે શો ધંધો કરો છો ? ” તેણે જવાબ આપ્યો કે “ હું ખુબસુરત બાંદીઓ વેચું છું, હાલમાં મારી પાસે સાડત્રીસ બાંદીઓ છે. આપને લાયક બાંદીઓ છે, માટે જે ઇચ્છા હોય તો એકાદ ખરીદશો. ” અલ્તમસે કહ્યું કે “ દીક, હું એકાદ ખરીદવા વિચાર રાખું છું. માટે મને તે બાંદીઓ બતાવશો. ” પછી પોતાના ઘરની નજીક એક મકાન તેને આપ્યું, જેથી તે લુગ્ગા સરદારે તેમાં મુકામ કર્યો.

પેલી ચતુર દાસી તુરબીબી આ વાતચીત વખતે ત્યાં ઉભી હતી, તે આ વેપારીના બોલવાપરથી કંઈક કપટ છે તેમ કળી ગઈ હતી; તેથી પોતાના શેઠને કહ્યું કે “ તમે એક બાંદીને જેવા ખાતર આપણા મકાનમાં બોલાવો, આપણે તેની પરીક્ષા કરીએ, અને આ બાબતમાં મોટા શક છે. ” અલ્તમસે તેના કહેવા મુજબ પોતાના એક આકરને પેલા વેપારી પાસે મોકલી એક બાંદીને તેડાવી, તે બાંદીને જેવા ખાતર તેના મોંઢાપરનો ચુરખો અળગો કરાવ્યો. આ વખતે ચતુર બાંદી પાસેજ હતી તેણે પુર-પની આકૃતિ તુરત જાણી લીધી. પછી વધારે ખાતરી કરવા સાર તેની સાથે હેતથી વાતચીત કરવા લાગી અને ખુશીમાં આવી જઈ એકદમ તેના હાથ જાલી હસવા મંડી પડી, તેના હાથ તેને પુરપના હાથ જેવો બારે લાગ્યો. તેની ચાલ ચલગતપરથી પણ તે દાસીને નક્કી થયું કે આ સ્ત્રી નથી પણ કોઈ પુરુષ છે. ત્યાર બાદ તે બાંદીને રજા આપવામાં આવી. જે કે ચતુર દાસીએ સંપૂર્ણ જાણી લીધું હતું, તોપણ તેણે પોતાનો ચહેરો જેવોને તેવોજ રાખી તે બાંદીને લગાર પણ શક પડવા દીધો નહતો. ઉલટો એવોજ દેખાવ આપ્યો હતો કે અલ્તમસ તેના રૂપ શુભૃથી ધણીજ ખુશ થયો છે માટે તેને તેના શેઠ પાસેથી ગમે તે કીમતે ખરીદ કરશે. તે બાંદીને રજા આપ્યા પછી તુરત એકી દાસીએ અલ્તમસને બધી વાતથી વાકેફ કર્યો. હવે તેના ઉપાય શો કરવો તેપર વિચાર ચલાવ્યો. થોડીજ વારમાં ચતુર દાસી બોલી કે “ આ સંધળાં લોકોને જમવાનું નોતડું દઈ તેમાં ઝેર આપી કાર કરવા. હું નક્કી કરું છું કે તે તમારા ભાઈનું ખુન કરનાર લુટારોજ છે. વળી તમારે આ બાંદીને ખરીદવી અને તેની ખુશાલીમાં તે બધાને નોતડું દેવું; જેથી તેમને નોતડું કમુલ રાખવું પડશે. ” આ વાત અલ્તમસને પસંદ પડી તેથી તુરત પોતાના આકરને પેલા વેપારીને તેડવા મોકલ્યો.

બીજી તરફ પેલી બાંદી કે જે લુટારોજ હતો તેણે પોતાના ધણીને જાહેર કર્યું કે “ અલ્તમસ મારા રૂપશુભૃથી મોહિત થયો છે, માટે ગમે તે કીમતે ખરીદ કરશે. તો આપણે શી યુક્તિ કરવી ? ” પેલા વેપારીએ જણાવ્યું કે “ હું થોડીવાર સુધી કીમતને ખાટે રકતક કરી છેવટે તને તેના હવાલે કરીશ. પછી તારી પાસે રાતની વખતે આવે ત્યારે તું પ્રથમ તો તેની સાથે ખૂબ હાવભાવથી ગમત કરજે, પરંતુ પછીથી લાગ સાધી તેનો જીવ લેજે. આ કામ માટે તારી પાસે શુભ રીતે ખંબર રાખજે, પણ જોજે આપણી વાત ઉઠાડી પડે નહિ! તેના મુખ પછો આપણને કંઈ બીક નથી, આ પ્રમાણે બંને જણે અરસપરસ એક બીજાને નાશ કરવાને તૈયારી કરી રાખી. પેલા ચાકરે તે વેપારીને અલ્તમસની પાસે આવવા વિનંતી કરી, તેપરથી અલ્તમસની પાસે આવવા તે નિકળ્યો. અલ્તમસે તેને વેગળેથી જોયો કે ઉઠીને સામો લેવા ગયો અને હાથ જાલી તેડી લાવી સુંદર આસનપર બેસાડ્યો. પછી તેની સાથે મીઠાં વચનથી વાતો કરવા લાગ્યો. છેવટે અલ્તમસે જણાવ્યું કે “ હમણાં તમે મારી પાસે જે બાંદી મોકલી હતી તેના રૂપ, શુભ તથા ચાલચલગતથી હું તેનાપર મોહિત થઈ ગયો છું, માટે મને તે બાંદી થોડા કીમતે આપશો. ” તે વેપારીએ કહ્યું કે “ બહે તમારી મરજી હોય તો તેને ખરીદ કરો. હું બીજા વેપારીથી માફક જુદી કીમત કહેતો નથી, પણ પહેલીજ વખત સાચી કીમત કહી દઉં છું. તે બાંદીના તમને પાંચ હજાર સિક્કા પડશે, તમારી ધ્યાન પહોંચે તો શો. ” અલ્તમસે તુરતજ પાંચ હજાર સિક્કા મણી

આપ્યા. થોડી વાર બીજી વાતચિત ચલાવી તે વેપારીએ રળ માગી, પરંતુ અલ્તમસે ધણા આગ્રહથી સાંભળું ખાણું લેવા વિનંતી કરી જે પેલા વેપારીને કયુલ કરવી પડી.

સાંભળું ખાણું લેવા માટે પ્રથમ તે વેપારી તથા અલ્તમસ સાથે બેઠા, અને તેમને સારો ખોરાક પીરસ્યો હતો. આ ખોરાકમાં કંઈ પણ કપટ નહતું, કારણ કે તે બંને સાથે બેઠા હતા અને પોત-પોતાના બાણુમાંથી એક બીજના બાણુમાં મૂકતા હતા. ત્યાર પછી પેલી સાડનીસ બાંદીઓને પીરસવામાં આવ્યું તેમના ખોરાક પણ સ્વાદિષ્ટ તો હતો, પરંતુ તેમાં સોમલનો ભેગ હતો. તે બાંદીઓએ સ્વાદિષ્ટ હોવાથી હંમેશા કરતાં દોઢા ખોરાક ખાધા. ત્યાર પછી સર્વે સુષ્ટ ગયાં. અરધી રાત પછી પેલા સર્વે લૂટારા મરી ગયા. પેલી બાંદી કે જેને અલ્તમસે ખરીદી હતી તે પણ મરી ગઈ. અલ્તમસે તેના મરી ગયા પછી તપાસ કરી તો ચોખ્ખું માલમ પડ્યું કે તે પેલો લૂટારો જ છે. સવાર પડતાં જ્યારે પેલો લૂટારોનો સરદાર જંગી ઉઠ્યો ત્યારે પોતાના બધા સાથીઓને મરી ગયેલા જોઈ તુરતજ છાતોમાનો નાશી ગયો.

તે સરદારને પોતાના બધા સાથીઓનો નાશ થવાથી ધણીજ લાગણી થઈ તેથી તેણે પણલીકું કે “અલ્તમસને મારું તોજ ખરો નહિ તો મારો પ્રાણ તળું!”

બીજી તરફ સવાર થતાંજ અલ્તમસે ખબર કઢાવી તો માલમ પડ્યું કે પેલી બાંદીઓ મરી ગઈ છે અને તેનો વેપારી ઉઠાડું બારણું મૂકી કંઈ પણ લીધા વિના નાશી ગયો છે. અલ્તમસે તે સબળાં મહાંને પોતાના બાગમાં દટાવી દીધાં.

પેલો સરદાર પોતાના સાથીઓના મરણથી અતિ ધણો આઘાત કરવા લાગ્યો તે પોતાના દિલમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે “જે તેઓ રણમાં ઝુઝીને મરણ પામ્યા હોત તો મને આટલી લાગણી કદી પણ થાત નહિ, બિચારાઓ કુતરાને મોતે મુગ્યા.”

પછી તે એક વેપારીના વેશમાં શહેરમાં દાખલ થયો, અને બજાર વચ્ચે એક મોટી દુકાન લઈ વેપાર શરૂ કર્યો. થોડી મુદતમાં તો તે આખા શહેરમાં પ્રખ્યાત વેપારી થઈ પડ્યો. તેને ત્યાં હજારો લોકો માલની આપ લે કરતા હતા. તેણે ધીમે ધીમે અલ્તમસ સાથે પણ લેવડ દેવડ ચલાવી, કારણ કે મને તે પ્રકારે વિશ્વાસઘાત કરી તેના પ્રાણ લેવો એજ મતલબ હતી, તે વેપારીના વેશમાં હોવાથી અલ્તમસ તેને ખિલકુલ ઝોળખી શક્યો નહિ, તેથી તેણે તેને એક લાયક વેપારી ધારી તેની સાથે દોસ્તી બાંધી. આ દોસ્તી દિવસે દિવસે વધતી ચાલી. તેઓ એક બીજને ઘેર જતા આવતા તથા સાથે હરવા શરવા પણ જતા હતા. એક દિવસે તે લુચ્યા વેપારીએ અલ્તમસને પોતાને ત્યાં નોતડું દીધું અને તેની સાથે એટલો બધો આગ્રહ કર્યો કે અલ્તમસે તે કયુલ કર્યું. પછી નીમેલે વખતે તે જવાને તૈયાર થયો ત્યારે તેની દાસી કે જે ધણી ચતુર તથા નિમકહલાલ હતી તેણે કહ્યું કે “તમે તમારા બાઇબંધથી ધણા સાવધ રહેજો; મને એમ લાગે છે કે તે પેલા લૂટારાઓનો સરદાર છે કારણ કે તે દિવસે તે આપણા ઘેર આવ્યો હતો ત્યારે તમે તેને બાગમાં પેલી ઘેરો બનાવી હતી તે જોઈ તેની આંખમાં ઝળઝળાંમાં આવી ગયાં હતાં. તમારું ચિત્ત આડું હોવાથી તમે વર્તી શક્યા નહતા પરંતુ હું જાણી ગઈ હતી. તે વારે ધડીએ દિલગીરીથી તે ઘેરો તરફ જોતો અને નિસાસા નાખતો હતો.” અલ્તમસે તે દાસીના કહેવાપર લક્ષ આપ્યું અને તે દાસીને પોતાની સાથે રાખી. આ દાસીએ પોતાની સાથે એક પોપટ રાખ્યો હતો. આ પોપટ ધણોજ ચતુર હતો.

અલ્તમસ દાસીની સાથે તે વેપારીને ઘેર ગયો ત્યારથીજ પેલો વેપારી સમજી ગયો કે આપણું કામ અગડ્યું. તેથી તેણે પ્રથમ આ દાસીનો નાશ કરવા ધાર્યું. તેણે તે દાસી માટે ઝેરના લાડુ કરાવ્યા. પછી સૂઈ જણી ખાણું ખાવા બેઠા. અલ્તમસ અને તે વેપારી તો એકજ બાણુમાં બેઠા હતા તેથી તેનું કંઈ આવ્યું નહિ, પરંતુ પેલી દાસીને ઝેરના લાડુ આપ્યા. તે ચતુર દાસીએ તેમાંથી કટોકે ભાગી પોતાના પોપટની આગળ મૂક્યો. પોપટે તેને સુધી જોઈ બાધો નહિ, તેથી પેલી દાસીને તુરત વહેમ પડી ગયો, આ દાસીએ તે લાડુ ખાધા નહિ, પરંતુ એવી રીતે સંતાડ્યા કે તે બીજા દોષને ખબર પડી નહિ,

ત્યાર પછી તેઓ રજા માગી મુકામે ગયાં. તે વેપારીના દિલમાં તેા નક્કી હતું કે “દાસી ઘેર જઈ મરણ પામશે માટે આપણે અહીં રહેવું નહિ, ફરીથી વેપ બદલીને આવીશ. અને તે હુઝ્યા અલતમસને મારી મારું વેર લઈશ.” આવા વિચારથી તે પોતાના સરસામાન બાંધવા લાગ્યો, અને જવાની તૈયારીઓ કરવા લાગ્યો.

પેલી દાસીએ રરતે જતાં બધી વાત અલતમસને જણાવી પેલા લાડુ, બતાવ્યા. હવે અલતમસને નક્કી થયું કે “તે વેપારી નથી પણ લૂટારોજ છે, અને મને મારી પોતાનું વેર લેવા તાકે છે.” તેણે ઘેર જઈ પોતાના મહેલાના માણસોને બોલાવી જણાવ્યું કે “એક મારો દુશ્મન છે તે મારો જીવ લેવા તાકે છે માટે તમે સર્વે બાદમાં મને બનતી મદદ આપશો.” એમ કહી બધી વાત કહી સંભળાવીને પેલા લાડુ બતાવ્યા, તે લોકો અલતમસને ધણે ચાહતા હતા તેથી તેને મદદ કરવાને તૈયાર થયાં. સૌ જણ હથિયાર સજીને અલતમસને ત્યાં આવ્યા. અલતમસ તેમને સાથે લઈ પેલા હુઝ્યા વેપારીના મકાને ગયો, અને એકદમ તેના મકાનમાં પેસી તેને દાર મારી નાખ્યો. અલતમસે તે વેપારીની સઘળી દોલત તે લોકોને ભાગે પડતી વહેંચી આપી, બધી તેનાપર સર્વે લોક રાજ થયા. ત્યાર પછી તેના મકાને પણ પોતાના બાગમાં પેલાં બીજાં મકાનની માફક દટાવ્યું.

હવે અલતમસને બે લૂટારીની બીક રહી, કારણ કે આ આડવાસ મકાં હતાં. અલતમસે એક વખત પેલા મકાનમાં જવાની તૈયારી કરી. તે પોતાની દાસીને સાથે લઈ જવાને તૈયાર થયો. તેમણે આ વખતે પોતાની માથે પચીસ ઉટ રાખ્યાં હતાં. તેઓ થોડાવારમાં પેલી ગુફા આગળ આવી પહોંચ્યાં, અને બારણું ઉઘાડી અંદર પેસતાંજ પેલાં બે મકાં લટકાવેલાં માલમ પટમાં, તેથી અલતમસ નિર્ભય થયો. તેણે પેલા ખજાને લઈ લીધા, અને પચીસે ઉટ ભરી ચાલતો થયો.

આ પ્રમાણે મળેલી દોલતને તેણે સારો ઉપયોગ કર્યો. પોતાની નિમકહલાલ શસીને તેની મરજી માફક પૈસા વાપરવાની તથા હરવા ફરવાની છૂટ આપી. લાખો રૂપિયા અનાથ લોકોને મદદ કરવામાં કાઢ્યા. પોતાનાં સગાંવહાલાં તથા આડોશીપાડોશીની બનતી સંભાળ લીધી.

આ વાત પુરી થયા પછી સુલતાન શહેરાબદી હપર ધણે પ્રુથ થયો. અને બીજી વાત ચલાવવા હુકમ કર્યો.

વિશ્વાસઘાતી મિત્ર અને ચતુર ન્યાયાધીશ.

પશ્ચિમ એશિયાના આશુપણ રૂપ બગદાદ શહેરમાં અલીહુસેન નામે એક પ્રખ્યાત વેપારી રહેતો હતો. તે અરબસ્તાન, મીસર, ધરાન, હિન્દુસ્તાન અને બીજા ઘણા દેશો સાથે વેપાર ચલાવતો હતો. તેની પાસે વેપારથી ધણે પૈસા એકઠા થયા હતા, પરંતુ અલીહુસેન પોતાના ધર્મના પવિત્ર મથક મકાની હજ કરવા એક વખત ગયો નહોતો. કોઈ વખત એક પવિત્ર દયાળુ ફકીર તેની હુકાન ઉપર આવી ચઢ્યો અને અલીહુસેન સાથે થોડો વખત તેની સ્થિતિ સંબંધી વાતો કરી તેની સ્થિતિથી વાકેફ થઈ તે ફકીરે પૂછ્યું તમે આપણા પવિત્ર શહેર મકાની હજ કેટલી વાર કરી છે? આ સવાલ સાંભળી અલીહુસેને શરમાઈ જઈ નીચું જોયું અને નરમાશથી જવાબ આપ્યો કે સાંકસાહેબ! હું એક પણ વાર મકે હજ કરવા ગયો નથી. ત્યારે તે ફકીરે તેને હજું કે તમે આવા પૈસાદાર અને આબરૂવાળા મુસલમાન વેપારી થઈ એક પણ વખત મકાની હજ કરવા ગયા નથી એ ધણું શરમાવા જેવું છે, માટે તમારે હવે જેમ બને તેમ જલદીથી મકે હજ કરવા જવું. કારણ કે તે દરેક મુસલમાનની મુખ્ય ફરજ છે. તે સાંભળી અલીહુસેને હજું સાંકસાહેબ! જો મુદાની ઇચ્છા તો હું ત્યારે જ તમારો જરૂર મકે હજ

કરવા જઇશ. ફકીર તેનું વચન લઇ પોતાને રસ્તે ચાલ્યો ગયો. ફકીરના ગયા પછી અલીહુસેને વિચાર કરી પોતાના વેપાર ટુંકો કર્યો અને માગનું લેણું વસુલ કરવા ચાંપના ઉપાયો કામે લીધા. થોડા વખતમાં પોતાનું લેણું વસુલ કરી, દુકાનો, વખારો, ઘર વગેરે બાંહે આપી મક્ક હજ કરવા જવાની તૈયારી કરી. આ વખતે તેણે પોતાની સાથે ધણી સોનામહોરો તથા ઝરેરાન રાખ્યું અને બાકીની મહોરો તથા ઝરેરાન એક મોટી બરણીમાં ધાલી તેના ઉપર 'અંજીર' નામનાં ફળો મૂકી બરણીનું મોં બંધ કર્યું અને પછી પોતાના એક વિશ્વાસુ મિત્ર પાસે જઇ કહેવા લાગ્યો કે હું વડાલા મિત્ર ! શેખ સમસુદીન મારે આવતી કાલે મક્ક હજ કરવા નીકળવાનું છે માટે મહેરબાની કરી મારી આઠલી અંજીરની બરણી આપણી વખારમાં નિબંધસ્થળે મુકાવશે કે ને હું નફેથી આવીને લઇ જઇશ. તેના મિત્ર સમસુદીને કંઈ બાંધ આવી કે આ મારી વખારની કુંચી, અને વખાર ઉઘાડી તું તારે હાથે તારી બરણી મૂકી આવ, અને આવે ત્યારે લઇ જાજે. એ સાંભળી અલીહુસેને કુંચી લઇ વખાર ઉઘાડી એકાંત સ્થળે પોતાની બરણી ગોલી, તે વખાર બંધ કરી તેની કુંચી સમસુદીને આપી પોતે પોતાને ઘેર ગયો, અને બીજા દિવસે મક્ક જતાના જતાગુઓના ટોળા સાથે મકાની હજ કરવા નીકળ્યો. રસ્તામાં આવતાં મોટાં મોટાં શહેરો જોતા, નદીઓ પવન તે બીજી કુદરતી શોભાનું અવલોકન કરતો થોડા માસે અલીહુસેન મક્કે જઈ પહોંચ્યો. અહીં તેણે પોતાના ધર્મની રીત પ્રમાણે સર્વ ક્રિયા કરી તથા મરીના વગેરે બીજાં પાક સ્થળે જઈ આવ્યો તે થોડા માસ ત્યાં રહ્યો. અહીંયાંથી તેણે કેટલોક મૂલ ખરીદ કર્યો અને તેનાં વડાજી બની મિસર દેશમાં ગયો. મિસર દેશની પ્રાચીન વિરામીડો તથા ત્યાંનાં બીજાં જોવા લાયક મકાનો જોઈ પોતાના વડાજીમાંના માથ ત્યાં વેચી તેને બદલે બીજાં માલ બની તે વડાજી લઈ રાત્રા સમુદ્રમાં ઘડ અરબસ્તાનની દક્ષિણે પહોંચી મસ્કત ગયો. અહીંથી ધણી સારા થોડા ખરીદી કરાન ગયો. કરાનમાં પોતાના સ્વર્ગી માલ તથા થોડા વેચી ધણી નફો મેળવ્યો, અને ત્યાંથી પોતાને દેશ જવા નીકળ્યો.

હવે અલીહુસેનનો મિત્ર શેખસમસુદીન એક વખતે પોતાની જી સાથે ખાણ ખાવા ખેડો લેતો. તે વખતે તેની જીએ કહ્યું કે મને અંજીર ધણી સારાં લાગે છે. એ વાન સાંભળી સમસુદીન બોલી ઉઠ્યો, મારી વડાલી જાન ! મારો મિત્ર અલીહુસેન આજથી સાત વરસ ઉપર એક અંજીરની બરણી આપણી વખારમાં મૂકાને મક્ક હજ કરવા ગયો છે, તે હજી સુધી આવ્યો નહિ. કોણ જાણે તેનું શું થયું હશે ? માટે જો તેનું તે બરણી ઉઘાડવાને એકાંત છરી આપે તો હું તે બરણી ઉઘાડી તેમાંથી અંજીર લાવું કે ને તું સુખથી ખાવ. ત્યારે તેની જી બોલી, મારે અંજીર ખાવાં નથી. હું તો સહેજ વાત કરતી હતી. વળી કોઈ માણસે વિશ્વાસથી આપણે ત્યાં મૂકેલી વસ્તુ તેની રજા સિવાય કેમ વપરાય ! વળી સાત વરસ સુધી અંજીર સારી સ્થિતિમાં રહ્યાં પણ નહિ હોય ! તે બગડી ગયાં હશે. માટે તમે એવું કામ કરતા નહિ પરંતુ સમસુદીને પોતાની જીનું બ્યાબબી કહેવું માન્યું નહિ અને પોતાના ઘરમાંથી એક છરી લઈ વખારમાં ગયો ત્યાં તેણે અલીહુસેનની બરણી શોધી કાઢી છરી વડે તેનું ઢાંકણું ઉઘાડાં જોયું તો તેમાંનાં અંજીર સડી ગયેલાં જોયાં. ત્યારે તેણે નિચાઈ કે કદાચ નીચે મારાં હશે. તેમ ધારાં તેણે બરણી ઉઘી વાળી ત્યારે મોઢેથી મહોરો અને ઝરેરાનનાં મોટાં જથ્થો નીકળ્યો. તે જોઈ સમસુદીન તો હકજ થઈ ગયો. અને હવે તે મહોરો અને ઝરેરાત કેવી રીતે પચાવે પાડ્યું તથા અલીહુસેનને આવેથી શું જવાબ દેશે તેની તબીબ વિચારવા લાગ્યો. છેવટે તેને ક્રિમન સજી આવી. અને તે પ્રમાણે તે ચોટામાંથી બીજાં નવાં અંજીર તે બરણીમાં ભરી બરણીનું મોં પ્રથમની માફક બંધ કર્યું. અને મહોરો તથા ઝરેરાન લઈ પોતાના ઘરમાં નિબંધ સ્થળે મૂક્યાં. આ બતાવ બન્યા પછી એક મહીને અલીહુસેન આવી પહોંચ્યો અને પોતાનું ઘર વગેરે બાંહે આપેલું હોવાથી એકાંત ધર્મશાળામાં મુકામ કરી પોતાના મિત્ર સમસુદીન પાસે જઈ પોતાની મૂકેલી બરણી આપવા કહ્યું. સમસુદીને તરતજ વખારનો કુંચી આપી, હે બલા મિત્ર ! આ કુંચી લઈ વખાર ઉઘાડી તમે તમારી મૂકેલી જગ્યાએથી તમારી બરણી લઈ લ્યો. તમને ધગા વરસે કુશળ હોવા હું ધણી ખુશી થયો છું. અલીહુસેને કુંચી લઈ પોતાના મિત્રની વખાર ઉઘાડી અને પોતાની બરણી મૂકેલે સ્થળેથી લઈ મિત્રને કુંચી સોંપી પોતાના મુકામે ગયો. મુકામે જઈ બરણી ઉઘી વાળી તો મોઢેથી

અજર નીકળ્યાં પણ મહેરો કે ઝવેરાત કંઈ નીકળ્યું નહિ તેથી તે ધણે દીલગીર થયો, અને તરતજ પોતાના મિત્ર પાસે જઈ કહેવા લાગ્યો કે હે મિત્ર વેપારના કામમાં નાણાંની કેવી જરૂર પડે છે તે હું સારી રીતે જાણું છું. તેથી કદાચ તમેએ મારી બરણી ઉઘાડી તેમાંથી સોના મહેરો અને ઝવેરાત લીધું હોય તો અને તે પાછું આપશો. તે સાંભળી સમસુદીન આંખો ચઢાવી ગુસ્સો કરી બોલ્યો કે તને આનું જૂઠું બોલતાં લાજ પણ નથી આવતી, મેં તો તમારી બરણી ખોલીએ નથી અને જોઈ પણ નથી. તમે તમારા હાથે મારી વખારમાં મૂકી આપ્યા છો અને તમે તમારા હાથેજ લઈ આવ્યા છો. તમે તેની અંદર શું બંધું હતું તે મેં જોયું નહોતું. તેમ તમે તે વિષે કંઈ પણ કહ્યું નહોતું, અને આજ આનું જૂઠું તહામત મારા ઉપર મૂકી અને બેઆખર કરવાનું ધારો છો તે તમારા સિવાય ખીજે કોઈ પણ નીચ વાણસ કરવાનું મચ્છે નહિ. તમારું કામ કરવાનો ઉપકાર તો જતો રહ્યો પણ ઉલટો અનેજ યુનેગાર ઠરાવવા ધારો છો. આ સાંભળી અલીહુસેનની અજબખીતો પાર રહ્યો નહિ. તેણે ધણી ધણી રીતે પોતાના મિત્રને સમજાવ્યો. પણ તે એકનો બે થયો નહિ. ત્યારે અલીહુસેન કાઝ પાસે શરિયાદ કરવાનું કહ્યું ત્યારે સમસુદીન ધણે ઉતાવળે બોલી તેને ધિક્કારવા લાગ્યો. તેથી આસપાસના વેપારીઓ તથા લોકો એકઠા થઈ ગયા, અને તેમને સમસુદીને ઉપલી દડોકતથી ઘાટકે ક્યો તથા અલીએ પણ પોતાની હકીકત કહી સંભળાવી, તેથી આખા બગદાદ શહેરમાં તે વાત પ્રસરી ગઈ. બ્યારે સમસુદીને કોઈ પણ રીતે પોતાનું કહેવું માન્યું નહિ ત્યારે અલીએ તે શહેરના કાઝ પાસે જઈ ફરીયાદ કરી. કાઝએ સમસુદીનને બોલાવ્યો, અને તપાસ શરૂ કરી એટલે દરેક પોતપોતાની વાત ઉપર પ્રમાણે કહી સંભળાવી, એટલે કાઝએ અલીહુસેનને પૂછ્યું કે તેના કોઈ સાહેદો છે કે નહિ? અલીહુસેન કહ્યું મારો કોઈ સાહેદો નથી. ત્યારે કાઝએ કેટલાક આદાબળવા સવાલ પૂછી જોયા, પણ સમસુદીન યુનેગાર છે એવી તેની ખાત્રી થઈ નહિ તેથી તેણે સમસુદીનને છોડી મૂક્યો. આથી અલીહુસેન ધણે નાસીપાસ થયો પણ તે હીમન હાર્યો નહિ. છેવટ તેણે બગદાદના શાહ નાસરૂદીન પાસે પોતાની અરજ જાહેર કરવા નિશ્ચય કર્યો. શાહ નાસરૂદીન દરરોજ સવારનો શહેરમાં ફરવા નીકળતો તે વખતે રાજમાર્ગમાં દરેકોઈ અરજદારને પોતાની અરજ જાહેર કરવાની છૂટ હતી તેથી અલીહુસેન ખીજે દિવસે નિયમિત વખતે રાજમાર્ગમાં જઈ ઉભો રહ્યો, અને પાદશાહ પોતાની મંડળી સાથે શરવા નીકળ્યો તે વખતે પોતાની અરજ અલીહુસેન શાહની આગળ રજૂ કરી. શાહે તેની અરજ લઈ તેની હકીકત સાંભળી ફરમાવ્યું કે કાલે અમારી કચેરીમાં દાખલ થવું. તે વખતે તમને તમારી શરીયાદનો ન્યાય આપવામાં આવશે. અલીહુસેન શાહને સલામ કરી મથું નમાવી પોતાના મુકામે ગયો, અને શાહ પણ શહેરમાં ફરી પોતાના મહેલમાં આવ્યો. અને રસ્તામાં અરજદારોએ આપેલી અરજીઓ વાંચી ખાણું ખાઈ કચેરીમાં ગયો. ત્યાંથી સાંજે મહેલમાં આવ્યો ને ખાણું ખાઈ હમેશના નિયમ મુજબ પોતાનો વેષ પલટી પોતાની સાથે પોતાના એક વિશ્વાસુ વજીરને લઈ નગરચર્ચા જોવા નીકળ્યો. નગરમાં ફરતા ફરતા એક રથને કેટલાક છોકરાઓ એકઠા થઈ એક રમત રમતા હતા. તે રમત જોવાનું આદશાહને મન થયું તેથી તે પોતાના છુપા વેષે પોતાના વજીર સાથે તે છોકરાઓ પાસે જઈ તેમની રમત જોવા લાગ્યો. પાદશાહ જુઓ છે તો એક નાનો ચાલાક છોકરો કાઝ થયો છે, ખીજે છોકરો અલીહુસેન થયો છે, ત્રીજે છોકરો શૈખ સમસુદીન થયો છે અને તેમની તકરારનો ન્યાય આપવાનું કામ ચાલી રહ્યું છે. આ બનાવ દેખી પાદશાહને સવારની વાત યાદ આવી અને પોતાને અરજ કરનાર અલીહુસેન સંબંધીજ આ રમત છે તે જાણી ધણે ખુશી થયો અને ખારીકાઠથી તે રમત જોવા લાગ્યો. કાઝએ પ્રથમ સમસુદીન બનનાર છોકરાને પૂછ્યું કે કેમ તમે આ બરણી વિષે શું જાણો છો? સમસુદીન કહે સાહેબ આજથી રાત વરસ ઉપર આ અલીહુસેન આ બરણી લઈ મારી પાસે આવ્યા હતા અને મને કહેવા લાગ્યા કે મારે મોકલ કરવા જવું છે મારે મહેરમાની કરી મારી આ અજરની બરણી તમારી દુકાનમાં મૂકશો એવી આજી રાખું છું. મેં તેમને મારા મિત્ર જાણી મારી વખારની કંઈ આપી તે વખાર ઉઘાડી તેમના હાથેજ તેમની બરણી વખારમાં મૂકવા કહ્યું. તે પ્રમાણે તેમણે

ઝૂકી, અને સાત વરસે પાછા આવી તેમના હાથેજ તેમની બરણી મારી વખારમાંથી લઇ ગયા છે. મેં તે બરણી ઉઘાડી પણ નથી અને તેમાં શું બન્યું હતું તે મેં જોયું પણ નહોતું તેમ જાણતો પણ નહોતો. આ સાંભળી કાઝએ એક છોકરાને એક અંજીરના વેપારીને બોલાવી લાવવા કહ્યું તેથી તે છોકરો વેપારી બનનાર બીજા છોકરાને પકડી લાવ્યો. તેને કાઝએ પૂછ્યું કે અંજીર ધણામાં ધણાં કેટલી મુદત સુધી સારાં રહી શકે? વેપારીએ કહ્યું સાહેબ ત્રણ વરસ સુધી ખવાય તેવાં રહી શકે છે તેથી વધારે વખત સારાં રહી શકતાં નથી. કાઝએ વેપારીને કહ્યું ત્યારે આ બરણીમાંનાં અંજીર કેવાં છે, ને કેટલી મુદત-પરનાં છે? વેપારીએ તે બરણીમાંનાં અંજીર તપાસી ચાખી જોઇ કહ્યું કે એ તાજાં અંજીર છે અને ખવાય તેવાં સ્વાદીષ્ટ છે. તે સાંભળી પોતાના અચાવમાં સમસુદીનને ફાંસી દઇ ઘો. બાદશાહ તો આ ન્યાય સાંભળી દીગજ થઇ ગયો અને તે છોકરાની ન્યાય શક્તિનાં મનમાં વખાણ કરવા લાગ્યો અને વજરને તે છોકરાનું નામ તથા ઠેકાણું લખી લેવા કહ્યું. પછી શાહ અને વજર આગળ ચાલ્યા. તે વખતે બાદશાહે વજરને કહ્યું કે કાલે સમસુદીન, આપણા કાઝ તથા પેલા કાઝ બનનાર છોકરાને મારી કચેરીમાં હાજર થવા હુકમ આપવો અને એ અંજીરના વેપારીને પણ હાજર રાખવો, વજરે તે પ્રમાણે કરવાનું જણાવી શાહ તથા વજર પોતાના મહેલમાં ગયા, અને રાત્રિ બરઉંઘમાં કાઢી, બીજે દિવસે શાહ પોતાની કચેરીમાં આવી હાજર થયો. અને વજર પણ સમસુદીન, બાદશાહનો કાઝ, કાઝ બનનાર છોકરો તથા અંજીરના વેપારી સાથે હાજર થયા. બાદશાહે પેલા નાના છોકરાને ધણું માન આપી વહાલથી પોતાની જોડે આસન નાખાવી તેના ઉપર બેસાડ્યો, અને કહ્યું હે ચતુર છોકરા કાલે રમતમાં તે જ ન્યાય કર્યો તેજ ન્યાય આજ હું તારે હાથે કરાવવા ઇચ્છું છું. આ સાંભળી તે છોકરો શાહને પગે પડી આજીજી કરવા લાગ્યો કે નામદાર શાહ કાલે તો અમે બાળકો એકઠા મળી રમતા હતા તેમાં જ ન્યાય કર્યો તેથી આપને ખોટું લાગ્યું હોય તો તે માટે હું મંથી માયું છું. હું નાદાન બાળક આપની પાસે બેસી ન્યાય કરવા લાયક નથી માટે મને રજા આપશો. બાદશાહે તેને ધણી ધીરજ આપી કહ્યું કે તે કંઈ પણ ચુને કર્યો નથી, તેમ હું તારાપર ધણી ખુશી છું. તું નાદાન બાળક નથી પણ બુદ્ધિમાન બાળક છું, માટે તારી હેંશીઆરીથી રાજ થઇ આજનો ન્યાય તારી પાસે કરાવવા હું ઇચ્છું છું. આથી તે ચાલાક છોકરાએ ગાદી ઉપર બેસી ન્યાયનું કામ શરૂ કર્યું. પ્રથમ અલીહુસેનની જુબાની લીધી તે પછી સમસુદીનની જુબાની લીધી. સમસુદીને ઉપર પ્રમાણે પોતાની જુબાની આપી કે તરતજ તે છોકરાએ એક સિપાઇને અંજીરના વેપારીને બોલાવવા કહ્યું. ઉપર પ્રમાણે અંજીરના વેપારી ત્યાં હાજર હતા તે ત્યાં આવી હોમો રહ્યા. છોકરાએ તે અંજીરના વેપારીને પૂછ્યું કે શેઠ અંજીર ધણામાં ધણાં કેટલી મુદત સુધી સારાં રહી શકે? વેપારીએ કહ્યું, સાહેબ! અંજીર ધણામાં ધણા ત્રણ વરસ સુધી ખવાઈ શકે તેવાં રહી શકે છે. પછી તો તે બગડી ન્યાય છે. છોકરે કહ્યું ત્યારે આ બરણીમાંનાં અંજીર કેટલી મુદતનાં જુનાં છે તે તપાસીને કહેા. વેપારીએ અલીહુસેનની બરણીમાંથી અંજીર કાઢી ચાખી જોઈ કહ્યું કે માહેબ આ અંજીર ચાલુ સાલનાંજ છે ને તે સ્વાદિષ્ટ છે. આ સાંભળી સમસુદીન પોતાના લાભમાં કંઈ બોલવા જતો હતો તેને એકદમ તે છોકરાએ અટકાવ્યો અને હુકમ દીધો કે આ વિશ્વાસઘાતી મિત્રને ફાંસી દઇ ઘો. બાદશાહે તે ન્યાય કરનાર છોકરાને ધણી સાબાસી આપી, અને પોતાના કાઝને કહ્યું કે તમે ન્યાયાધીશ થઇ ન્યાય કરવામાં આ નાના છોકરા જેટલી પણ સમજશક્તિ કે વિચારશક્તિ કરતા નથી અને ખરો ન્યાય આપતા નથી, માટે હવેથી હરેક બાબતમાં ખરો ન્યાય આપવા પુરતી કાળજી રાખવી ને અફતો ઉપયોગ કરી ખરો ન્યાય આપવો. સમસુદીને પોતાનો ચુનો ચડેનશાહ પાસે કબુલ કર્યો અને મારી માગી તેથી શાહે તેની પાસેથી અલીહુસેનને તેની મહેરો તથા એરાંત પાંડું અપાવ્યું તથા સમસુદીન પાસેથી ધણી બારે રકમનો દંડ લઇ તેને પોતાના બગલાદ શહેરમાંથી દૂર કર્યો, અને પેલા ચાલાક છોકરાને બાદશાહે પોતાની હજીરમાં રાખ્યો. જે આગળ જતાં મેં ન્યાયાધીશ થયો. અલીહુસેન ઉપર પ્રમાણે પોતાની મીલકત પાછી મેળવી

પોતાનાં ઘર દુકાન વગેરે પોતાને સ્વાધીન કરી પોતાનો વેપાર ધનધોર અથવા લાગ્યો. એક વખત તે ઘણા વહાણમાં પોતાનો માલ ભરી વેપાર અર્થે દરિઆઇ સફર નીકળ્યો તે કંચની સમુદ્રમાં યદ્ય અરબી સમુદ્રમાં યદ્ય હિંદુસ્તાનના પશ્ચિમ કિનારે હત્યો. અહીં તેણે પોતાનો સંઘળો માલ વેચ્યો અને તેને બદલે હિંદુસ્તાનની વખણીતી ઝીળે જેની કે રેશમી કાપડ, મલમલ, સોનાશ્પાતું જરી કામ, નક્સીદાર વાસણો તથા નક્સીદાર લકઝકામ વગેરે માલ લઇ પોતાનાં વહાણ બધાં, વળી તે હિંદુસ્તાનનાં મુખ્ય મુખ્ય શહેર જોવા ગયો. અને જોઈ ઘણો ખુશ થયો. પછી તે પોતાને દેશ પાછો વળ્યો. રસ્તે જતાં અરમસતાન તથા ધરાનમાંથી માલનો અંદાજાવડો કર્યો અને ત્રણ વરસની લાંબી સફર કર્યા પછી પોતાને શહેર પાછો આવ્યો, અહીં આવી તેણે પોતાનો સંઘળો માલ વેચી દીધો તેમાં તેને ઘણું શાવડો થયો અને કોરોડો રૂપીઆ કમાયો; પણ અલીકુસેનને કંઈ સંતાન નહોતું તેથી તે આટલો પૈસો હોવા છતાં ઘણું દુઃખી રહેતો. છેવટે તેણે ત્રિયાયું કે કોઇ લાયક છોકરાને વારસ રાખીએ તો આ પૈસો સાચવે તેમાં લાયક છોકરાની શોધમાં પડ્યો. છેવટે પોતાની બરબીમાંનું નાણું પચાવી પડનાર શમસુદ્દીનને શુને-માર ઠગવનાર છોકરો તેની નજરમાં ગમ્યો અને તે છોકરાને પોતાની પાસે બોલાવી તેને પોતાની સર્વ ધુંજલો વારસ ઠગવના પોતાની ખુશી બતાવી. તેમાં તે છોકરાએ તેનો કેપકાર માની તેનું ધારણું પૂર્ણ કરવા હા પાડી. આ પ્રમાણે બાગ્યોદય થયો એક ગરીબ છોકરો કોરોડો રૂપીઆનો માલિક થઇ પડ્યો. આ વાતની શાહને ખબર પડી ત્યારે તેને અમીરની પદવી આપી અને મુખ્ય ન્યાયાધીશનું કામ સોંપ્યું. એ શાહને પણ એક દીકરીજ હતી, પણ એકે પુત્ર નહોતો, તેમાં તેણે પોતાની શાહનગરને ન્યાયાધીશને પરજાવી પોતાનો વારસ નીચ્યો, તેમાં તે શાહના મરણ પછી તે ન્યાયાધીશ બગદાદના શાહ થયો. શાહ થયા પછી પણ તેણે પોતાની રૈયતને ન્યાય આપવામાં કોઇ દિવસ આગસ કરી નહિ, પરંતુ પોતાની યુ-હિના પ્રજાવધી મોઠા મોટા યુનાઓ પકડી પોતાની પ્રજામાં ઘણો વખણાયો.

ચીનના શાહજાદા રૂકનુદીનની વાર્તા.

ચીન દેશના પાચનખત પેકીન શહેરમાં બહાદુરશાહ નામે પ્રખ્યાત શહેનશાહ રાજ્ય કરતો હતો. આ શહેનશાહ ડાહ્યો, વિદ્વાન, ચતુર, ઉદાર, શૌખીન, ગમતી અને મજતાવડો હતો. તેણે પોતાના રાજ્યની તમામ પ્રજાને વિદ્યા હુજરમાં પ્રવીણ કરવાના હેતુથી મોટા મોટા શહેરોમાં મહાન વિદ્યાલયો તથા ધંધા શીખવનારા સૂફી કાઢી હતી. ત્યાં હજારો વિદ્યાર્થીઓ અભ્યાસ કરતા હતા. શહેનશાહ વખતો વખત તે સરથાનની મુલાકાત લેતો, અને લાયક વિદ્યાર્થીઓની પરજીશ લઇ ધનામે આપતો હતો. પોતાની પ્રજાને યુદ્ધ કળામાં પ્રવીણ કરવા માટે ઘણા પૈસા ખર્ચી વગડામાં મોટી મોટી શાળાઓ બંધાવી હતી. તેમાં સર્વ જાતાનાં હથિઆરો, ઘોડા, દારૂગોળો, બખતર, કવચ વગેરે તમામ લગાઇને સર-સામાન રાખવામાં આવ્યો હતો; વળી ત્યાં જ ઉત્તાદો રાખ્યા હતા તે ધણાજ કુશળ તથા દંઢ મનના બહાદુર હતા. આ ત્રિવાય રાજ પોતે દર વરસે પ્રદર્શન બ તો હતો, અને તેમાં ઉત્તમ ઝીળે-મેકલના-રને ધનામે આપતો હતો; વળી કોઇ કારીગર ગમે તે વખતે કંઈ ઉત્તમ કારીગરીવાળી વસ્તુ શહેન-શાહને બેટ કરે તો તેને સાફ ધનામ આપવામાં આવતું હતું.

દેખીનુંજ છે કે જ્યારે રાજ્ય તરફથી વિદ્યાહુજરને આવી રીતે યુક્તિ ઉત્તેજન મળે ત્યારે હરકોઇને નવી બાબત શોધવાનું મન થાયજ. તે પ્રમાણે એક વખતે હિંદુસ્તાનમાં એક સુતાર લાકડાનો ઘોડો બનાવી શહેનશાહની રૂબરૂમાં લાગ્યો, આ વખતે દરબાર ખરબાસ્ત કરવાની તૈયારી હતી; કારણ કે તે દિવસે તેમનો મોટો તહેવાર હતો.

ચીનના લોક ઘણા મોજલવા તથા આનંદી હોવાથી દરેક તહેવાર ધણી ખુશીથી મુજરે છે; તેઓ આખો દિવસ તરફ તરફવાર રમત મજામાં, સાફ સાફ ખાવાપીવા અને હરવાકરવામાં મુજરે છે.

તેમજ સૌ પોતપોતાના ગળ પ્રમાણે પુન્યદાન કરે છે. શહેનશાહ જાતે જે આનંદ લે છે તેનું તો વર્ણન કરવું પણ અશક્ય છે.

પેલો સુધાર શહેનશાહના તપ્ત આગળ જઇ પોતાનું માથું જમીન સાથે નમાવી પગે પડ્યો, અને પોતાની પાસેના ઘોડા બતાવ્યો તે ઘોડા જઇ પ્રથમ તો સર્વે દરબારી તથા પાદશાહને એમજ જણાવ્યું કે તે જીવતા ઘોડા છે, તેની લગામ તથા તેનાપરનો સામાન ધણે કીંમતી હતો.

પેલો સુધાર કે જેનું નામ નારણ હતું તે બોલ્યો કે “ નેક નામદાર ! હમણું આપની આગળ જે ઘોડા ઉભો રાખ્યો છે તેપર મહેરબાની રાહે ધ્યાન આપશો ને વિચારશો તો આપ નામદારને ધણજી અન્યથા લાગશે. હું ખાતી પૂર્વક કહું છું કે આપ નામવરે આવદિન સુધીમાં આવી ઉત્તમ કારીગરી કદી પણ જોઈ નહિ હોય ! ખરેખર આ કારીગરી આખી દુનીઆને હેરાત પમાડનારી છે, અને તેવી કારીગરી વિશ્વકર્માના ઉત્તમ વંશમાંથી ઉત્પન્ન થયેલો શુદ્ધ સુધારજ કરી શકે ! હું તે કુળનોજ છું ! ” ચીનના શહેનશાહ બોલ્યો કે “ અરે હિંદુ સુધાર ! એક ઘોડાની કારીગરી માટે તું આટલો બધા કુલાહ થા માટે જાય છે ? તે એક એવો ઘોડા બતાવ્યો છે કે તે જીવતા જેવો જણાય છે, પણ તારા કરતાંએ સુરસ કરનારા પડ્યા છે. ” તે સુધાર બોલ્યો કે “ નામદાર સાહેબ ! હું આપને આ ઘોડાને બદલેના દેખાવ બતાવી ખુશ કરવા માગતો નથી, પણ તેની અંદર જે હેરાત પમાડનારી કળા છે તે બતાવવા માયું છું, તે કરામત એની તો અન્યથા બરેલી છે કે આપ નામદારે તેની કળા કદી પણ જોઈએ નહિ હોય તેમ સાબળાએ પણ નહિ હોય એમ હું ખાતીથી કહું છું. નામદાર શાહ એ ઘોડામાં એવો શુભ છેકે એની ઉપર બેસી આપણે જે ઠેકાણે જવા ઇચ્છા કરીએ તે ઠેકાણે તે ઘોડા આપણને પવન વેગે લઇ જાય છે ! ”

ચીનના શહેનશાહ જાતે ધણે કામોલ ને હુમ્મરી હતો, તેથી તેણે વિચાર્યું કે માણસ પોતાના બુદ્ધિ-બળથી ચક્રાય તે કરી શકે છે માટે તેની વાત કદાચ ખરી હશે તોપણ જાતે જોઈ તેની પરીક્ષા કરવી, તેથી બોલ્યો “ અરે હિંદુ સુધાર તું કહે છે તેમ મને કરી બતાવે તો હું તારી વાત સાચી માતું, અને તને યોગ્ય શિરપાવ આપું. ” તે સુધાર બોલ્યો કે “ જહાંપનાહ ! આપનો શો હુકમ છે ? હું હું ! ” શાહે પોતાના શહેરથી દશેક ગાઉને છેટે એક પર્વત હતો જે અહીંથી જોઈ શકાતો હતો, તે પર જઈ સુખડના ઝાડનું પાંદડું લાવવા ફરમાવ્યું. આ હુકમ સાંભળનાં સર્વે દરબારીઓના દેખતાં તે પોતાના ઘોડાપર સ્વાર થયો અને તેની ગરદનમાં એક ખુટી હતી તે ફરવી કે જરાવારમાં પવનની માફક ઘોડા ઉડ્યો, તે એક સદજ વારમાં એટલો ઉંચો ચડ્યો કે આખી સભા આશ્ચર્ય પામી તેને ધારી ધારીને જવા લાગી, પરંતુ જણાયો નહિ ! આ લોકો હજી આકાશ બણી જોઈ રહ્યા છે તે દરમ્યાન તો પેલો સુધાર તે પહાડપર જઈ સુખડના ઝાડની ડાળી તોડી લાવી શહેનશાહના તપ્ત આગળ મૂકી દીધી. આખી સભા હેરાત પામી ગઈ અને બેવાજે તેને ચાખાશી આપવા મંડી પડ્યા.

આ ન માની શકાય તેવી કારીગરીનો નમુનો પોતે જોઈને શહેનશાહ ધણે તાવુબ થયો અને આ ઘોડા મેળવવાની તેની પ્રજાળ ઇચ્છા થઈ. તેના મનમાં લાગ્યું કે આ ઘોડા મારા હાથમાં આવવો સહેજ છે. કારણ કે તે સુધાર ખાસ વેચવા માટે બનાવેલો હશે, માટે તે જે માગશે તે આખી હું તેની પાસેથી ખરીદ કરી લઈશ. તેણે તે સુધારને કહ્યું કે “ અરે ચતુર કારીગર ખરેખર તારો ઘોડા ધણજી ઉત્તમ છે ! તેના જેવો ઘોડા આખી દુનીઆમાં બીજો કોઈ ઠેકાણે મળે તેમ લાગતું નથી, તારો ઘોડા જોઈ હું હૃદય ખુશી થયો છું અને એ મને ધણે પસંદ પડ્યો છે, તે માટે તું કહે તે કીંમત હું તને આપવા તૈયાર છું માટે તું જલદી જણાવ, જેથી તે રકમ આપી આ ઘોડા મારે સ્વાધીન કરી લઉં ! ”

તે સુધાર બોલ્યો કે “ નેકનામદાર અને પ્રથમથીજ ખબર હતી કે આ ઘોડા આપને ધણે પસંદ પડશે, અને તુરતજ ખરીદ કરી લેશો. આ ઘોડાની કીંમત કદી હું તેની મદત આપી શકવા માગતો નથી, પરંતુ આપ સાહેબને તે રાખવાની ઇચ્છા છે માટે હું તે ઘોડા આપને ભેટ તરીકે આપી તેના બદલામાં કીંમતી બક્ષિસ લેવા ચાહું છું. આ ઘોડા મારા જેવા ગરીબ પાસે રહે તોપણ હું

આખી દુનીઆમાં એક પ્રખ્યાત માણસ થઇ જાઉં તો પછી આપ નામદારને તે કેટલો બધો ઉપયોગી થઇ પડશે તેનો ખ્યાલ આપ સાહેબજ કરી લેશો. આવા કીમતી ઘોડાને બદલે હું તેનાજ જેવી કીમતી બક્ષિસ આપ નામવર તરફથી મેળવવા ચાહું છું અને મને આશા છે કે તે માંગણી આપ નામવર સ્વીકારશે.”

ચીનના શહેનશાહે તેને કોલ આપ્યો કે “હું તને તારી માંગણી મુજબ કીમતી બક્ષિસ આપીશ, માટે તારી નજરમાં આવે તે માગ. મારા આવા મોટા રાજ્યમાંથી તારે દિલ્લપસંદ ચીજ પુરીથી માગી લે.”

બધા દરબારી તથા અમીર ઉમરાવ વગેરે સર્વની એવી ધારણા હતી કે આ માણસ કંઈ મોટી મિલકત અગર મોટી જગીર માગશે, પણ આ નારણ સુધારે તો જણાવ્યું કે “મારા માણસ કંઈ મોટી પત્ની પાસે હું મારી બેઅદબી માટે માગ માગું છું, આપની પુખ્તસુરત બેટી જે આખી દુનીઆમાં મશહુર છે તે બેટીને આમારા હિંદના મહારાજાધિરાજ ચંદ્રસેન વેરે પરણાવશે તો હું આ ઘોડો આપ જામવરને આપીશ. આખા હિંદમાં તેના જેવો પ્રતાપી રાજા કોઇ પણ નથી, અને તેના જેવા મહાન રાજા સાથે આપનાં સાહજબંદી પરણાવવાને આપ ના પાડશો નહિ, એવો મારી ધારણા છે.”

ચીનનો શહેનશાહ વિચારમાં પડી ગયો, કારણ કે હિંદના સાર્વભૌમ રાજા ચંદ્રસેનની નિર્મળ કાર્તિ તેને કાને આવી હતી, તોપણ પોતાની સાહજબંદી એક હિંદુ રાજાને દેવામાં તે હીણુપ સમજતો હતો. બીજી તરફથી આ કરામતી ઘોડાને ખરીદવા આતુર હતો. શહેનશાહને વિચારમાં પડેલો જોઇ બધા દરબારીઓ વિચારમાં પડી ગયા; પુદ સાહજબંદી પણ ગવરાવા લાગ્યો, તેના મનમાં નહોતું કે શહેનશાહ આ સુધારની માંગણી કયુલ કરશે, જેથી મારા આખા પાદશાહી કુટુંબને એમ લાગશે; આવા વિચારથી તે એકદમ બેહલી ઉઠ્યો કે “નેક પિતા! મારા બેઅદબી માફ કરશો. આપ નામવર આ માટે એટલા બધા ગમગીન થયા છો? આપણા બાદશાહના કુળની પરી જેવી સાહજબંદી કોઇ પણ કોળે એક હિંદુ કાદરને અપાય નહિ! બલે તે ગમે તેવો પ્રતાપી રાજા હોય તોપણ શું થઇ ગયું? તમારે તમારી પદવીનો અને ઉંચા કુળનો અવશ્ય વિચાર કરવો જોઇએ!” શાહજબંદીને આ પ્રમાણે બોલતાં સાંભળી શહેનશાહે કહ્યું કે “મારા ખ્યારા મોટા! તને તારા કુળ માટે આવું સાદું અભિમાન છે એમ જણી હું ઘણો ખુશ થયો છું. દરેક માણસે પોતાના કુળનું અવશ્ય અભિમાન રાખવું જોઇએ. મને આ ઘોડો બેઠક ચતુરાઇવાળો લાગે છે અને તેથીજ તે લેવાની ઇચ્છા થઇ છે. તોપણ તેની આવી માંગણી જોઇ વિચારમાં પડી ગયો છું. હું તેને ગમે તેમ સમજવી તેની સાથે બીજી જોડવણી કરવા ધારું છું, પણ તે દરમ્યાન તું આ ઘોડાપર બેસી બરાબર ખાતરી કર કે સારી રીતે ઊઠે છે કે નહિ?”

પેલા કારીગરને બોલાવી શહેનશાહે જણાવ્યું કે “તારા ઘોડાપર બેસાડી તેને શી રીતે ફેરવવો તે બરાબર બતાવ.” શાહના ફરમાનથી તે પોતાના ઘોડાને સાહજબંદી પાસે લઇ ગયો અને તેનીપર સાહજબંદીને બેસાડી બધી રીતે વાકેફ કરવા લાગ્યો, પરંતુ સાહજબંદી એટલો તો ઉતાવળો થયો કે પેલા કારીગરનું કહેવું ન સાંભળતાં ચડપ પેડી કુચો ફેરવી કે ડડપ ઘોડો ઉચ્ચે ચઢી ગયો અને જોતજોતામાં તો સર્વેની આંખ આગળથી અદશ્ય થઇ ગયો.

બધા ધારતા હતા કે સાહજબંદી હમણાં પાછો આવશે, પરંતુ કેટલીએ વાર થઇ તોપણ સાહજબંદી આવ્યો નહિ, તેથી પાદશાહ ગમરાખને પેલા કારીગરને પૂછવા લાગ્યો, તેથી તે બોલ્યો કે “નેક નામદાર! હું શાહજબંદીને તે કરામતી ઘોડાને કેવી રીતે ઉચે ચઢાવવો, પાછો નીચે કેવી રીતે ઉતારવા, પોતાના ધારેલા ઠેકાણે કેવી રીતે લઇ જવો વગેરે બાબતોથી વાકેફ કરી તેને સમજાવતો હતો તે દરમ્યાન તો તે ઉતાવળ કરી કુચી ફેરવી ચાલતો થયો છે, માટે વખતે તેના જીવને કંઈ જોખમ પહોંચે તે તેનો જવાબદાર હું નથી.” આ વચનો સાંભળી શાહ ઘણો ગમરાખ્યો. આમ કહેવા લાગ્યો કે તો તેને પાછો કેમ ન બોલાવ્યો?” કારીગરે કહ્યું કે “આપની નજર આગળજ તે મારી મરજી વિશ્લેષ થઇ હોઇ ગયો અને પછી હું બોલાવું તો તે સાંભળેજ ક્યાંથી? અગર સુખને તો પાછો નીચે કેવી રીતે

આવી શકે? કારણ કે તે કળા તેના જાણવામાં નથી! મારા નેક નામદાર! આપ વિચાર કરી જોશો તો તુરત માલમ પડશે કે તેમાં મારો કંઈ પણ દોષ નથી.”

શહેનશાહ બોલ્યો કે “ત્યારે તો મારો શાહનંદો નહિ જાય?” કારીગરે જવાબ આપ્યો કે “નેક નામદાર! ધીરજ રાખો, તે ધોડાની ગરદનમાં એક બીજી કુચી છે તે પર શાહનંદાની નજર પડે અને તેને ફરવે તો તે નીચે ઉતરી શકે, પણ તે ખીટી ફરવી પોતે પોતાના દિલમાં જે જગોએ જવા ધારે ત્યાંજ તે ઉતરી શકે તેમ છે; માટે પ્રભુ ઇચ્છાએ શાહનંદો તેમ કરે તો અચવા સંભવ છે.” શહેનશાહને આથી કંઈક ધીરજ મળી તોપણ તેણે તે કારીગરને પોતાનાજ દરબારમાં નજરકેદ રાખવાનો હુકમ આપી જણાવ્યું કે “જ્યારે શાહનંદો ખાણે અહીં આવશે ત્યારેજ તને છૂટા કરવામાં આવશે, તને ખાવા પીવાની તથા તારી નજરમાં આવે તે પૈસા ખરચ કરવાની છૂટ છે.” પરદેશમાં પોતાનું કંઈ પણ આલે તેમ નથી એમ સમજી શાહના હુકમને માથે ચઢાવી તેમ વર્તવા તૈયાર થયો. જે કે આ દિવસ તહેવારનો હતો તોપણ એકાએક શાહનંદાના ગુપ્ત થવાથી તે દિવસ તેમામ પ્રજાને ત્રાસદાયક યષ્ઠ પડ્યો. મેજમજન મટી ગઈ અને સર્વે ઠેકાણે શોકમય દેખાવ છવાઈ ગયો.

બીજી તરફ શાહનંદો ફરતમજે પેલા ક્ષત્રીથી ધોડાને નીચે ઉતારવા માટે ઘણાંજે કાંઈક મારવા લાગ્યો, પરંતુ કંઈ વળ્યું નહિ, તેથી ઘણા ગમરાવા લાગ્યો. તે એક કલાકમાં એટલો તો ઉંચે ચઢી ગયો કે તેને ઘણીજ ટાઢ લાગી, મોટા મોટા પર્વતોને ઝાળગી ઘણે ઉંચે ગયો. હવે તેને લાગ્યું કે હું નક્કી મની જઈશ, તેથી ધોડાની ગરદન ઝાલી તેને નીચે ઉતારવા લાગ્યો, તેથી તે ધોડા કંઈ નીચે તો હત્યો નહિ, પરંતુ તેના હાથમાં કંઈક ખુચ્યું તેથી તે તપાસ કરવા લાગ્યો તો પેલી બીજી કુચી નજરે પડી. તેણે તે ફરવી જોઈ કે તુરત ધોડો નીચે ઉતરવા લાગ્યો. આ વખતે તદન અધાર યષ્ઠ ગયું હતું. તેથી શાહનંદાને ક્યાં જવું તે સૂઝ્યું નહિ, માટે તેણે ધોડાની લગામ છોડી દઈ એવો વિચાર કર્યો કે તેની નજરમાં આવે ત્યાં લઈ જાય. નશીબમાં હશે તેમ જનશે. આ પ્રમાણે નશીબ ઉપર આધાર રાખવાથી તે દીનદયાળ કારકારે તેને એક સુંદર મહેલના આરણ્યા આગળ લાવી મૂકી દીધો. શાહનંદો જે કે ઘણું થાકી ગયો હતો તોપણ તપાસ કરવા લાગ્યો કે હું કયે ઠેકાણે આવી પહોંચ્યો છું. તે તેને તુરત જણાયું. આ કોઈ મોટા શહેનશાહનો મહેલ હોવો જોઈએ. તે મહેલના દરવાજા ઉઘાડા હતા, તેથી તેણે અંદર જવાનો વિચાર કર્યો. તે હિંમતથી અંદર દાખલ થયો અને ધીમે ધીમે પગલે આગળ ચાલ્યો. એક પછી એક તેણે સાત ખંડ વઢાવ્યા તોપણ કોઈ માણસ તેની નજરે પડ્યું નહિ, પોતે હિંમત રાખી આગળ ચાલ્યો તો એક મોટું દિવાનખાતું આવ્યું, જેની અંદર ગળદળના દીવા બળી રહ્યા હતા. તેનો પ્રકાશ એટલો તો હતો કે જોનારની આંખને ભૂલાવે આપે ને અંજની નાખે. શાહનંદાએ ધારી ધારીને જોયું તો કેટલાક હજારી ગુલામોને નિરાંતે ઉંચતાં જોયા. શાહનંદાએ વિચાર્યું કે આ ગુલામો જનાનખાનાની ચોડી કરનારા હોવા જોઈએ અગર ખુદ પાદશાહની તહેનાતમાં રહેનારા હશે. તે હિંમત ચલાવી આગળ વધ્યો તો તે દિવાનખાતાના અંદરના આગમાં એક બારણું દીઠું. શાહનંદો કંઈ પણ ગડબડ કર્યાં શિવાય ઘણાજ ધીમે પગલે તે તરફ ચાલ્યો, અને બારણું ઉઘાડી આરતેથી અંદર પેડો, આ ચોરસ ઘણાજ સુંદર અને બપકાદાર હતો. તેના પીછેરો સંજેમરમરના ધોળા પત્થરના હતા, તેપર ઘણુંજ વિચિત્ર અને નકશીદાર કોતરણી કોતરેલી હતી. નીચેની જમીન સ્કાટીક પત્થરથી જડી લીધેલી હતી, અને તેથી કાચની માફક ગળદળ થઈ રહી હતી. તેની અંદરનો બધો સરસામાન ઘણાજ કીમતી હતો. પુરથી, કોચ, પલંગ, મેજ વગેરે રત્નજડિત હતાં. ઉજાસને માટે ઝુમ્મરો લટકારી દીધાં હતાં, વળી પુષ્કળ મીઠુબત્તીઓ સળગતી હતી અને તેથી જોનારને ખરા બપોર હોય તેવો ભાસ થતો હતો. આ સઘળી શોભા શાહનંદો ફરી રીતે જોવા લાગ્યો, કારણ કે તમામ હબશી ચોડીદારો ઉંધી ગયા હતા. તે જોતો જોતો આગળ ચાલ્યો તો મોટા હવપલંગપર એક પરી સમાન ખુચસુરત લલના નિરાંતે સૂતી હતી. તેના મુખ-ચંદ્રને જોતાંજ જાણે આકાશનો ચંદ્ર જમીનપર આવ્યો હોય તેવો ભાસ થતો હતો. આ ચંદ્રમુખી નવલ કશીરીને જોતાંજ શાહનંદો હેરાન પામી ગયો, અને પોતાને એક આવી અલૌકિક પરીનાં દર્શન થયાં

માટે જગતકર્તાનો ઉપકાર માનવા લાગ્યો. જે કે તે મુસાફરીના અધાન પરિશ્રમથી તથા ભૂખથી છેક થાકી ગયો હતો અને નાકાવન બની ગયો હતો, તોપણ આ લલિત લલનાને જોતાંજ જાણે એક અનન્ય નેત્રી નવી શક્તિ તેનામાં આવી હોય તેમ તેને લાગ્યું. તે પોતાના મન સાથે બોલ્યો કે “ઓ નેક ખુદા ! હું હું હાથે કરીને મારો જન આપવા માટે અહીં આવ્યો છું ? જે છુટાપણું મારા આપના મહેલમાં બોગવતો હતો તે છોડી દઇને અહીં એવી દિલને જમ કરનારી જગમાં આવી લાગ્યો છું ? હવે જે થાય તે ખૂં. મારા નસીબમાં જે બનવાનું હશે તે બનશે, પણ આવી અલૌકિક પરિને હું કદી પણ છોડનાર નથી.” એવો મક્કમ વિચાર કરી શાહજાદો ધુટણપર બેસી ગયો, ત્યાર પછી તે શાહજાદીનાં ૩ સરખા સફેદ અને મુવાળો હાથ જે બાંધથી ઢાંકેલો હતો, તે બાંધ ઝાલી તેણે આસ્તેથી ખેંચી. આ બનાવથી તે શાહજાદી જાગી ઉઠી, અને તાણુબી સાથે જેવા લાગી તો પોતાની આગળ એક ધણા જ ખુબસુરત હસમુખા શોખીન જુવાનને ઉભેલો દીઠો, તેથી તે ધણીજ અન્યથે થઇ પણ ધાસ્તીથી ભ્રમ પાડી નહિ. એ સારી તક જોઇ શાહજાદો રકતુદીન ધુટણપર બેસી બોલ્યો કે “ઓ સ્વર્ગની અપ્સરા ! તું હાલ તારી આગળ ચીનના શહેનશાહના બેટાને ઉભેલો જુએ છે, જે કાલ રાજ તો પોતાના દરબારમાં દખ્ખાથી બિરાજેલો હતો, પણ આજ રાતે તો તારા જેવી લલિત લલનાના આશ્રયમાં આવી પહોંચ્યો છું. જે આ વખતે તું મને મદદ નહિ આપે તો ખચીત મારો જન જશે, પરંતુ મને આશા છે કે તારા જેવી ખુબસુરત અને દમ્દમતા બરેલી શાહજાદીના નરમ અંતઃકરણમાં મારા જેવા નિરાધારને દુઃખી કરવાનો ઇરાદો નહિ હોય.”

જે શાહજાદી સાથે તે વાતચીત કરતો હતો તે ઇરાનના સરજમીન બાદશાહની બેટી હતી, આ બેટી પાદશાહને ધણીજ વહાલી હતી, અને તેથી તેને રહેવાને માટે પોતાના પાતળા શિરાજથી ઘોડેક દૂર સુદૂર જાડોમાં આ મહેલ બાંધ્યો હતો. ત્યાં એવાં તો સરસ જાડોની ઘટા હતી કે તે જગા બાગ ફરોશને નામે મશહૂર હતો. આ મહેલમાં શાહજાદી ઉનાળાની મોસમમાં ધણી વખત રહેતી હતી. શાહજાદીએ જાણ્યું કે “આ શાહજાદો તો ચીનના શહેનશાહનો વડો બેટો છે ત્યારે તેની અન્યથાની પાર રહ્યો નહિ. એક ધણીજ ટુંકા વખતમાં એટલે બધે લાંબે પચથી પોતેથી રીતે આવી શક્યો તે બાબત વિચાર કરવા લાગી. તે મોટેથી બોલી કે “નેકનામદાર શાહજાદો ! હિંમત રાખ ! જે બદલ ઇન્સાફ ચીન સરખા મુધરેલા રાજ્યમાં ખરી હડતાથી ચાલે છે તેજ અદલતો ઘટ મારા પિતાના રાજ્યમાં પણ આજ રહ્યો છે. જે મદદ તું મારી પાસે માગે છે તે તને તારા માગતા અગાઉજ મળી ચુકી છે, અને તારા રક્ષણને માટે આ મહેલ પોતાના તમામ સાહિત્યો સાથે તૈયાર છે. આ મહેલમાં તેમજ આખા ઇરાનના વિસ્તીર્ણ રાજ્યમાં કોઇ તારું નામ લઇ શકશે નહિ.” ઇરાનની શાહજાદીનાં નરમાશ બરેલાં વચ્ચેના સાંભળી શાહજાદો રકતુદીન તેને પગે પડી તેનો ઉપકાર માનવા જતો હતો, પરંતુ શાહજાદીએ તેને તેમ કરતાં અટકાવી બોલી ઉઠી કે “મારા નેક શાહજાદો ! એટલા બધા દૂર દેશથી ધણીજ યોગ્ય વખતમાં મારા દેશમાં કંઈ વિદ્યાના પ્રતાપે આવી પહોંચ્યા તે જાણવાને હું ધણીજ આતુર છું. વળી મારા બહાદુર યોદ્ધાદારની વચ્ચે થઇ આવવાની હિંમત કેમ ચલાવી તે જાણવાની ઇચ્છા છે, માટે મહેરબાની કરી કહે ! પણ હમણાં બેઠો રહે, કારણ કે ધણી લાંબી મુસાફરીથી તું તબીબ થાકી ગયેલો જણાય છે, માટે હું મારી દાસીઓને ઉઠાડી તેને સારો ખોરાક આપાવું તથા આરામ લેવા માટે બિછાવું તૈયાર કરાવું, જેથી તું જરા આરામ લઇ તાજે થા. હું તારી વાત સાંભળવાને ધણી આતુર છું તોપણ સવાર સુધી ધીરજ રાખીશ.”

સર્વે દાસીઓ તો શાહજાદો રકતુદીન શાહજાદીની આગળ આવી તેની બાંધ પકડી જગાડીને વાત કરતો હતો ત્યારની જગી ગઇ હતી, અને એક પરદેશી અન્યથો માણસ યોદ્ધાદારની રજ લીધા સિવાય છતાંમતો શાહજાદીના પલ્લવ સુધી આવી પહોંચ્યો, તેમજ તેને ઉપમાંથી જગાડવાની હિંમત પકડી તે જોઈ ધણી તાણુબી થતી હતી. આ દાસીઓએ શાહજાદીને ઉપર પ્રમાણે બોલતી સાંભળી કે ઘુરત જાગી ઉઠી જીની થઇને માથું નીચું નમાવી હુકમની રાહ જોતી બેસી રહી. ઘુરત શાહજાદીના રૂ-

રમાન સુળમ પેલી દાસીઓ શાહજહાનને પાસેના એક ઝોરડામાં લઇ અને હાં તેને મથે સુંદર ખોરાક લાવી મેજ મિલાવી તેપર ગોઠવી દીધો. તે ખોરાક લેવા બેઠો તે દરમ્યાન બીજી કેટલીક દાસીઓએ એક સુંદર પતંગ બીજાવી દીધો. જ્યારે તે શાહજહાન ખાણું લઇ પરવર્યો ત્યારે પેલી દાસીઓએ તેને ત પલંગમાં નિરાતે આરામ લેવા સુચવ્યું, તેથી તે સૂઇ ગયો.

તે ધરાનની શાહજહાન ચીનના શાહજહાન રકતુદીનના અતિ મોહક ચહેરાથી તેમજ તેની નરમાશ બરેલી ચાલ અને અકસ તથા હિમતથી તેનાપર મોહિત થઈ ગઇ હતી, અને તેથી તેને ફરીથી જોવાને ઘણી અપીચી થઇ ગઇ હતી: માટે પેલી દાસીઓ જેવી પાછી આવી કે તુરત તેણે તેમને પૂછ્યું કે “શાહજહાન વિષે તમારો શો મત છે?”

પેલી દાસીઓ બોલી કે “મારાં નામદાર શાહજહાન! આપના દિલમાં તે શાહજહાન વિષે શો મત છે તેની અમને કંઈ પણ ખબર નથી, માટે કહાય અમારો મત આપનાથી વિરુદ્ધ પડે તો અમને માફ કરશો. અમે તો એમ ધારીએ છીએ કે નામદાર શાહ આપનાં લગ્ન તે શાહજહાન સાથે કરે તો ઘણીજ ઉત્તમ જોડી બન્યાં! આપણા ધરાનના રાજ્યની આસપાસના સુવકમાં તો તેના જેવો ચાહક, ખુશસુરત, હિંમતવાન, અને વિવેકી શાહજહાન એક પણ નથી!” દાસીઓએ શાહજહાનનાં જે વખણો કર્યા, તેથી તે કંઈ નાખુશ થઇ ન હતી, કારણ કે તે તો તેનાપર પ્રથમથીજ મોહિત થઈ ગઇ હતી; તેપણુ પોતાનો વિચાર તે દાસીઓની આગળ ખુલ્લો ન પડે હેતુથી તેણે તેમને ધડાવતે કહ્યું કે “બમ, બસ, સુગી રહો. નકામી ખોટી બાબત મારો નહિ! તમે તમારા જિહાનાપર જાઓ અને મને નિર્મને સુવા દો.” પેલી દાસીઓ તુરત સંતોષી ચાલી ગઇ. તેમના ગયા પછી પણ શાહજહાનને કેટલીકવાર સૂધી તો તે શાહજહાન સંબંધેનાજ વિચાર આવ્યા, પરંતુ પછીથી ઉઠી ગઇ તે સવાર પડતાં જાગી ઉઠી. જેવી જાગી તેજીજ પોતાનું શરીર સાફ કરવા લાગી અને સુંદર પોશાકથી પોતાના શરીરને શણગારવા લાગી. શાહજહાનના મનને વિચાર થયો કે હું રાતે સુવાના પોશાકમાં હતી, અને તે વખતે જ્યારે શાહજહાનને મારા રૂપથી અનલયખી લાગી તો મારા આવવા પોશાકમાં તો હું કેટલી બધી ખુશસુરત લાગીય તેનું જ્યાન થઇ શકે, તેમ નથી. શાહજહાનએ અતિશય મોહક થવાના સમજાથી પોતે વાળે વાળે મોતી પરાંબ્યાં, ગળામાં તરેલવાર હીરામોતીનાં ગળેબંધ ધાલ્યો, અને પોતાના રૂપ સરખા શરીરપર ઘણીજ ઉચે રેશમી પોશાક પહેરી દીધો આ પ્રમાણે તે એક દિવસથી જેવા ઠાઠાકથી બની હતીને બેઠી, તેવામાં તેની દાસીઓએ આવી ખબર આપી કે શાહજહાન જાગ્યો છે અને પોતાનું દિલ સાફ કરી પોશાક પહેરવાની તૈયારી કરે છે.

શાહજહાનએ પોતાની દાસીઓ સાથે શાહજહાનને કહેવડાવ્યું કે “હું તારી મુલાકાતે આવવાને તૈયાર છું.” શાહજહાનએ જણાવ્યું કે હું તો તૈયારજ છું, તેથી દાસીઓએ જઇ તે ખબર શાહજહાનને આપતાંજ તે ત્યાંથી ચાલી શાહજહાનના ઝોરડામાં આવવા નીકળી. શાહજહાનએ તેને માન આપવાની ખાતર સામા આવી નમન કર્યું. ત્યાર પછી તેઓ એક બીજને ખેર ખુશીના સમાચાર પૂછવા લાગ્યાં. શાહજહાન બોલી કે “નામદાર શાહજહાન! ગઇ રાત તે સારી રીતે ગુનરી કે કેમ? શાહજહાનએ નરમાશથી જણાવ્યું કે “નેક બાતુ! તારી મહેરબાનીથી હું સારી પેઠે ઉઠ્યો છું પણ રાતને વખતે તારી મીઠી ઉઘમાંથી મેં જાગી માટે મને માફ કરજે!” ત્યાર પછી તે બંને જણાં એક સુંદર કાચ ઉપર થોડે થોડે અંતરે બેઠાં. શાહજહાન બોલી કે “નામદાર શાહજહાન! હું તેને મારા ઝોરડામાં બોલાવત, પણ મારા વડેાં જોને વખતે વખત મને ખબર આપ્યા સિવાય જોયિતો ત્યાં આવી જાય છે, આ ઝોરડામાં તો મારી રમ સિવાય કોઇને પણ આવવાની પરવાનગી નથી, વખતે આપણે ત્યાં બેઠાં હોઇએ અને તે આવી પહેાંચે તો આપણી વાતમાં હરકત પડે તેથી તારી પાસે આવી છું, પણ હવે હું નેક શાહજહાનને અરજ કરી જણાવવા માગું છું કે તારી અચંખા સરખી હડીકથી મને ખુશ કરવાને મહેરબાની કર!”

શાહનંદાએ પોતાની નામ હકીકત પહેલેથી શરૂ કરી, અને છેવટ સુધી બરાબર કહી સંભળાવી. આ હકીકત પુરી થઈ ત્યારે શાહનંદાની અભયબીનો પાર રહ્યો નહિ ! તે તે ઘોડાને જોવાને આપુર થઈ. તેણે શાહનંદાની પાસે આગળી કરવાથી તે ચમત્કારી ઘોડા બતાવ્યા. ત્યાર બાદ શાહનંદા બોલ્યો કે “ હવે મારી અરજ એટલીજ છે કે “ તે’ અને એટલાં તો કંઈતી મદદ આપી છે કે તેનો બદલો કયા શબ્દોથી વાળેવા તે પણ મને સમજતું નથી. હું તારો હમેશનો શુભાચ હું અને તેથી હાલતમાં હું તારાપર કંઈ પણ હુકમ ચલાવવાને શક્તિમાન નથી, પણ એ સ્વર્ગની પરી ! તારા અતિ સુંદર લાવણ્યે મારાપર એટલાં તો અસર કરી છે કે હવે માફ દિલ મારા કબજામાં રહેતું નથી.” આ છેલ્લા શબ્દોથી શાહનંદા તુરત તેના મનનો વિચાર જાણી ગઈ. તેના શુભાચ સરખા લાલ ગાલપર તેજ આવી ગઈ અને તેનું હૈયું અંદરથી હરખવા લાગ્યું, કારણ કે તેનો વિચાર પણ તેજ હતો.

શાહનંદા બોલ્યો કે “ શાહનંદા ! જે વખતે તે ટૂંકાંથી કે તું હવામાં ધણો ઉડે છે, ને મારો ઘોડો મારા હાથમાં રહ્યો નહિ, તે વખતે મને એટલી ધારતી લાગી હતી. ધારતીના કરતાં યોગ્યથી ખુશી બ્યારે તારો ઘોડો મહેલની અગાશીપર ઉતાર્યાના અતિ ખુશકારક શબ્દો તે’ જાણ્યા ત્યારે થઈ હતી. ખુદની મહેરબાનીથી તું અહીં આવી પહોંચ્યો તેથી મને ધણો આનંદ થાય છે, પણ શાહનંદા તું મોલ્યો કે હું તારો શુભાચ હું,” આ શબ્દો તારા જેવા શાહનંદાના મુખમાંથી સાંભળતાં અને અણગમે થાય છે, તો પણ હું જાણું છું કે તું ગણો લાયકાતવાળો નત્ર માણસ છે અને તારે કંઈ પણ માનઅકરામતી જરૂર નથી. તારી લાયકી જાણાવવા એવા શબ્દો બોલ્યો છે. વળી તું તારા મનમાં નફી જાણુને કે જેવા દબદબાથી તું તારા નામદાર પિતાના હરખારમાં રહેતો હતો તેવાજ દબદબાથી તથા માન મરતબાથી અહીં પણ રહી શકીશ. મારે વાસ્તે હું કહું કે માફ તન, મન અને ધન સર્વત્ર તનેજ અર્પણ કરી છે. મારા જેવી શાહનંદાને તારા જેવો લાયક શાહનંદા મળ્યો તે પ્રભુતી પૂર્ણ કૃપા સમજવી.

આ પ્રમાણે વાતચીત ચાલતી હતી તેવામાં એક દાસી આવીને કહેવા લાગી કે ખાંણું તૈયાર છે. તેથી શાહનંદાએ વાત બંધ કરી શાહનંદાને સાથે લઈ ખાણું લેવા ગઈ. એક સુંદર મેજની બે બાજુએ ખુરશીઓ ગોઠવી દીધી અને તે મેજપર ધણો કીમતી રૂબાલ બિઝાવી દીધો. ત્યાર પછી ધણી જુદી જુદી જાતની સુંદર વાનીઓ જુદી જુદી રકાબીઓમાં ભરી મેજપર ગોઠવી દીધી અને જ્યાં તે સુંદર તાબે અને સ્વાદિષ્ટ બોગક લેવા લાગ્યાં; અને ખૂબ અચ્છી રીતે ખોરાક લીધો. આ વખતે જુદાં જુદાં વાજીરાની પણ ધુન મચી રહી હતી. આવા આનંદમાં તે બે જુવાન અને રસીલાં આશકમાયુક વચે ખ્યારનો આતશ વધારે જોરથી સળગવા લાગ્યો. ખાણું ખાઈ રહ્યા પછી તેઓ મોટા સુંદર સુશોભિત દિવાનખાનામાં ગયાં. આ દિવાનખાનાની સામે એક ધણો દિવસંદ ખુશનુખા બાગ ઝૂરી રહ્યો હતો. તે બાગમાં તરફ તરફવાર જાતનાં રંગરેંગી ફૂલઝાડો શોભી રહ્યાં હતાં, અને તેપરનાં ફુલ સ્પષ્ટ હીરા માણેક અને લીલમની માશક દીપી રહ્યાં હતાં, આવી સુંદર શોભા જોઈ શાહનંદા ચક્રીત થઈ ગયો અને બોલ્યો કે “ હું આજ સુધી તો એમજ જાણતો હતો કે અમારા ચીન દેશની અંદર જેવા બાગ બગિચા છે તેવા બીજે કોઈ ઠેકાણે નથી, પરંતુ આજે મારી ખાતરી થઈ કે તમારા રાજ્યમાં ચીનના બાગ બગિચાને પાછી ભરાવે તેવા બાગ બગિચા છે, વળી તેની સાથે એમ પણ અનુમાન થાય છે કે જ્યાં જ્યાં બાદશાહો રાજ્ય કરતા હશે ત્યાં ત્યાં તેવા બગિચા અને ભય મકાનો દીપી રહ્યાં હશે; ”

શાહનંદા બોલ્યો કે “ મારા ખ્યાર શાહનંદા ! મેં કાંઈ ચીનના બાગ અને મહેલો જોયા નથી, તેથી તે વિષે મારો મત આપી શકતી નથી, તોપણ મારી ખાતરી છે કે ચીનનો બાગ ધણો સુંદર હશે, તોપણ મારા નામદાર પિતાના બાગ કરતાં ચડશે નહિ ! જે બાગ આ બાગ કરતાં તો હજાર ધણો સરસ છે. બ્યારે તું આટલે દુર આવી પહોંચ્યો છે ત્યારે મારા પિતાનો બાગ જોવાને મારે પણ ખુદની મહેરબાનીથી તું બાગ્યશાળી નીવડીશ.

હવે શાહનંદાને તે ખુશસુરત બાગ જોવાનું મન થયું. પણ કરવામાં શાહનંદાની ખરી મતલબ

એ હતી કે તે બરાને તેને પાવતમ શિરાનમાં લઇ જવો, અને પોતાના પિતાની મુલાકાત કરાવવી; જેથી શાહનશાહના ખુબસુરત ચહેરાથી શાહ ખુશ થઇ પોતાનાં લાભ તેની મારે કરાવી આપશે. શાહનશાહ બોલ્યો “તું તારા નામદાર પિતાના આગનાં વખાણ કરે છે તે મને બહુ બહુ લાગે છે અને હું કમલ કરું છું કે મારા ચીનના મામ કરતાં તે ઘણું જ સરસ હશે. વળી તું મને તારા પિતાની મુલાકાત વાસ્તે કહે છે તો એવો તે કાણ કમનસીબ હશે કે તેની સાથે મુલાકાત કરવા ના પાડે ? હું તેમ કરવા ખુશી છું તોપણ તેના કબજાવાળા પાદશાહની હજુરમાં મારે કોઇ પણ તોમરચાકર વગર જવું તે બહુ બહુ લાગતું નથી.”

શાહનશાહ બોલી કે “તારે કોઇ પણ વાતની શીકર કરવી નહિ, કારણ કે પૈસા હોય તો સધળું આવી મળે છે. મારા શહેરમાં મોટા મોટા વેપારીઓ વસે ૬ તેમની પાસેથી તારે જે જેમને તે ખરીદ કર અને એક સુંદર મકાન બાંડે રાખી શક્યગાર. તે વાસ્તે તારે જે પૈસા જેમને તે મારી પાસેથી માગી બેજે. તારા મનને લગાર પણ જુદાઇ રાખતો નહિ.” શાહનશાહને આવી રીતે બોલનાં સાંભળી શાહનશાહના મનની ખાતરી થઇ કે શાહનશાહના મારાપર પુરેપુરો પ્રેમ છે. જે કે પોતે પણ શાહનશાહના પ્રેમમાં હુબી ગયો હતો તોપણ ધીરજ પકડી દંડતાથી નરમાશ બરેલાં વચનો બોલ્યો, ‘નામદાર શાહનશાહ ! તું મારાપર આટલો બધો પ્રેમ રાખે છે તે માટે, તેમજ તે મારી જે બરદાશ ફાટારી છે તે માટે તારા હબરો ઉપકાર માનું છું. મને તારા પિતાની મુલાકાત બેવાની તેમજ તેના મનોહર આગને જેવાની ધણીજ હમે છે તોપણ હું મારા દિલને ન છૂટકે કમજ કરી હમણાં ખીજ તરફ જવા ધારું છું. મારે પિતા મારા વિચોગથી કેટલો બધો દુઃખી હશે તેનું વર્ણન મારાથી થઇ શકે તેમ નથી, કારણ કે તેને મારાપર અચાગ પ્રેમ છે. હું અત્યારે તારી સાથે રમત મનતને આનંદમાં વખત ચુગવું છું, ત્યારે મારે નેક પિતા તો ફરીઆદ દુઃખમાં હુબી ગયો હશે જે હું થોડા વખતમાં ત્યાં નહિ જઈ તો તે કદાચ પોતાનો પ્રાણ તજશે, માટે મારાપર મહેરબાની કરી મને રજા આપ. જે તારી મરજ મારી સાથે લઈ કરવાની હશે તો હું તને વચન આપું છું કે મારા દેશ જઈ મારા પિતાને કહી મોટા કમદવાવાળા લોકર સાથે અને પાછો આવી તારા પિતાની પાસે માગું કરીશ, જેથી તારો પિતા ખુશી થઇ લઈ કરશે. મારો પિતા પણ તે બાબત તકરાર બેસે નહિ, કારણ કે તે મારાપર જે ઉપકાર કર્યા છે તે તેમને જણાવીશ ત્યારે તો તે ઘણા ખુશી થશે.”

શાહનશાહ વિચાર કરવા લાગી, તેને જણાવ્યું કે શાહનશાહની માગણી બહુ બહુ છે તોપણ પોતાથી શાહનશાહ વિચુટા પડે તો વખતે તે બૂલી જાય તેથી તે બોલી કે “નામદાર શાહનશાહ ! તારે કહેવું બરાબર છે, તોપણ મારી ખચ્છા એરી છે કે જ્યારે તું તારા દેશથી આટલે દૂર આવી ચડ્યો છે ત્યારે તો એક અઠવાડીક રહી નિરાંતે આરામ લે અને આ દેશની જાણવાલાયક બાબતોથી માહીતગાર થા.” શાહનશાહએ વિચાર્યું કે શાહનશાહને મારાપર અનિ ઘણા ઉપકાર કર્યા છે તેના બદલામાં મારે તેના કહેવા પ્રમાણે થાલવું પડશે, તેથી તેણે શાહનશાહની માગણી કમલ કરી એક અઠવાડીક ત્યાં રહ્યો.

આ અઠવાડીકાની અંદર શાહનશાહ ફરોજ તરફવાર મનતો કરીને શાહનશાહને ખુશ રાખતી હતી, વળી માતમાતનાં સ્વાદિષ્ટ ખાણાં તૈયાર કરાવતી હતી, પોતે તેની સાથે શિકારે જતી હતી અને હરકોઇ વાતે શાહનશાહને ખુશ રાખવાને બનતો પ્રયત્ન કરવા ચૂકતી નહિ. જોનજોનામાં અઠવાડીક પૂરું થયું. શાહનશાહ પોતાના વડા પિતાને મળવા માટે ઘણો આતુર હતો તેથી તે શાહનશાહને નરમાસથી કહેવા લાગ્યો કે “હવે તો તું મને ખુશી થઇ રજા આપ, કારણ કે મારા વડા અને મમતાળુ પિતાને મળવા હું ઘણો આતુર છું. ત્યાં મમા બાદ થોડીજ સુદમાં મોટા ઠાંઠાકાંટા હું તારી સાથે લઈ કરવા આવીશ, તેમ છતાં જે તને મારો બહેનો આવતો ન હોય, અને તને કોઇ પણ જાતની અડચણ હોય તો તું મારી સાથે મારા પિતાના વિસ્તીર્ણ રાજ્યમાં ચાલ. મારા માનપિતા પણ તારા જેવી ખુબસુરત શાહનશાહને જોઇ અત્યંત ખુશી થશે.” શાહનશાહ તેમ કરવાને ખુશી તો હતી, પરંતુ પોતાના પિત્રા આપવી રજા લીધા વિના જવું તેને થોડા લાગ્યું નહિ, તેમજ પોતાના પિતાના મોઢે

તે વાત કહેવી તે પશુ તેને દુરસ્ત શ્રાવ્યું નહિ તેથી સુઝાવા લાગી છેવટે કેટલીકવાર વિચાર કરીને બોલી કે “નેક નામદાર ! હું તારા કહેવા પ્રમાણે ચાલવા તૈયાર છું, પરંતુ મારા વૃદ્ધ પિતાની આમળ તે વાત કહેતાં મારી જીભ ઉપડતી નથી, માટે હું તારી સાથે આવી શકતી નથી. તું મને વચન આપ કે તારા દેશમાં ગયા પછી જેમ અને તેમ તારીદે તું પાછો આવે ! તેજ તને રળ આપું નહિ તો નહિ.” શાહજાનના એ તેમ કરવા વચન આપ્યું તેથી તે છૂટો થયો. શાહજાનને તેને અતિશય પ્રેમથી ભેટ્યો, પછી પોતાના ધોડાપર સ્વાર થઈ પોતાને દેશ જવા નીકળ્યો અને સહેજવારમાં તે પોતાના બાપના દરબારમાં આવી ઉભો રહ્યો. તેને જોઈને સર્વ સભાસદોને અતિશય હરખ થયો. ખુદ શહેનશાહને તો જે હરખ થયો તે કહી શકાય તમ નથી. જેમ કોઈ અધાને આંખો આવે, અગર દરોદીને લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય, અગર કોઈ અકર્મી કોઈ સ્વરૂપવાન કન્યા પ્રાપ્ત થાય તે કરતાં પશુ વધારે આનંદ શહેનશાહને થયો. તે એકદમ સિંહાસનપરથી ઉતરી પોતાના પ્રાણ સમાન બેટાને હેતથાં ભેટ્યો. કેટલીકવાર સુધી તો બાપ દીકરા એકેકની સામુંજ જોઈ રહ્યા પશુ બોલી શકાયું નહિ, તે છતાં તેમની આંખો સાક્ષી પુરતી હતી કે તેઓ અતિ સ્નેહી છે. કેટલીકવાર પછી શાહ બોલ્યો કે “મારા વહાલા બેટા ! તું આટલા બધા દિવસ ક્યાં રહ્યો ! તું આ ઘોડાને નીચે શી રીતે ઉતારી શક્યો; અને તારી આગાધ સુસારીમાં તને કેવાં કેવાં મહાન સંકટો વેઠવાં પડ્યાં તે મને જલદી જણાવ; જેથી તારા શરીર દુઃખમાં હું ભાગ લઉં ?” શાહજાનએ પોતાની બધી હકીકત સવિસ્તર કહી બતાવી, તેથી સર્વે દરબારીઓ શાહજાનની અકલનાં વખાણ કરવા લાગ્યા, અને પ્રભુતો ઉપકાર માનવા લાગ્યા. પેલા નારણ સુધારને પશુ કેદમાંથી મુક્ત કરવામાં આવ્યો અને આખા રાજ્યમાં કરોડો રૂપિયા ગરીબ ગરબાં, આંધળાં લૂલાં વગેરેને આપવામાં આવ્યા. હવે પેલા સુધારે શહેનશાહને પગે પડી પોતાનો ઘોડો પાછો આપવા અગર પોતાના માં-મણી સ્વીકારવા અરજી જુઝરી. ‘શહેનશાહે ઘોડાના બદલામાં ખીજી કોષ્ટ પશુ માગણી કરવા દરખાવ્યું, પશુ તેણે તો તેજ માગણી કરી. તેથી શહેનશાહે પોતાના બેટાનો મત પૂછ્યો. શાહજાનએ જો કે પ્રથમ તો ના પાડી હતી, પશુ આ અમલકારી ઘોડાના પ્રતાપથીજ પોતે ધરાનની ખુબસુરત શાહજાનને મેળવવા બાગ્યશાળી થયો હતો. તેથી આ ઘોડાને છોડવા તે ખુશી ન હતો માટે તે બોલ્યો કે “મારા બહાલા પિતા ! એક હિંદુ કાફર રાજાને આપણી શાહજાનની આપવા માંડે મન માનતું નથી, તોપશુ મારે કમુલ કરવું જોઈએ કે આ કારોગરનો ઘોડો આટલા દિવસ વાપમાં પછી તેને પાછો આપવો તે આપણને લાજબ નથી. આપણે પ્રથમથીજ તેનો ઘોડો તેને પાછો આપી દીધો હોત તો કંઈ નહિ, પશુ હવે પાછો આપવાથી દેશપરદેશમાં આપણી નાલાયકી થાય; માટે હવે તો શાહજાનની પરજીવણી જોઈએ.” શહેનશાહને મત તો પ્રથમથીજ તેજ હતો, તેથી તેણે પેલા સુધારને જણાવ્યું કે “જા તારા રાજાને ખબર આપ કે મોટા દબાવ્યામાં અમારા રાજ્યમાં આવે અને લગ્ન કરી જાય !” પેલા સુધારે શહેનશાહને પગે લાગી રળ માગીને નીકળ્યો. હવે આવતી વખત તો પગે ચાલવાનું હતું તેથી કેટલેક મહીને દિલ્હી આવી પહોંચ્યો. ખીજી તરફ પેલી ધરાનની શાહજાનની શાહજાન રકનુદીનના વિચારથી બેલાલ થઈ પડી, તેની ઘાસીઓ બધી ગમરાવા લાગી, અને શાહજાનની માતપિતાને ખબર આપી જેથી તેઓ શાહજાન પાસે આવ્યાં અને મોટા મોટા હકીમોને બોલાવી દવા કરાવવા લાગ્યાં, પરંતુ કંઈ પશુ ફેર પડ્યો નહિ. શાહજાનની મંદવાડ દિવસે દિવસે વધતો ગયો, શહેનશાહ ખુદ ગમરાવા લાગ્યો, તેણે પેલી ઘાસીઓને એકાંતમાં બોલાવી તેના મંદવાડનું ખરું કારણ કહેવા આગ્રહ કર્યો, તેથી તે ઘાસીઓએ પાદશાહ પાસે અભય વચન માગી સર્વે હકીકત કહી દીધી. હવે શાહજાનની મંદમી ખરું કરણ જાણવામાં આવ્યું, તેથી શહેનશાહે એક પત્ર લખી ઘીનના શાહજાનને તાબડતોય તેડી મંગાવવા એક જલદ સાંઢણી મોકલી. આ સાંઢણી અરજતનાની વખણાવેલી સાંઢણીઓમાંની એક હતી. તે એક દિવસમાં આડસે ગાઉ જતી હતી. સાંઢણી સ્વાર દક્ષા એક અડવાડાંઆમાં તો ઘીન આવી પહોંચ્યો. પેશીનના દરબારમાં આવી શહેનશાહના તંત્ર આગળ પગે પડી પેલા કામળ તંત્ર આગળ મૂક્યો.

શહેનશાહ તે પત્ર હાથમાં લઈ ચૂમ્યો અને પછી પોતાના વજીરના હાથમાં આપી મેંદિથી વાંચવા, તેથી તેણે ની

“નેક નામદાર શહેનશાહના શહેનશાહ બહાદુરશાહ જંગ. લી. ધરાનના શાહ ઇલ્દરખાનની દુવા સલામ વાંચશો. “અને ખેરીઅત ખેરસલા છે, આપની ખેરીઅત ખેરસલા ચાહું. આપના નામવર શાહનશાહ રૂકનુદીન બહુ ધોડાના પ્રતાપથી.” અમારા દેશમાં આવી અમારી શાહનશાહીના મનને હરણ કરી “ગયા છે તેમના ગયા પછી શાહનશાહી એટલી તો બિમાર થઇ ગઇ છે કે તેની જીવવાની આશા નથી, “માટે એક શાહનશાહીને જીવ બચાવવા માટે આપના શાહનશાહને તાબડોતોબ અમારી તરફ બહુ ધોડાની “મદદથી મોકલાવા આપશો.”

શાહનશાહ કે જે શાહનશાહીને વચન આપીને આવ્યો હતો તે તરતજ ઉડ્યો અને પોતાના પિતાની રજા માગી જવાને તૈયાર થયો. તેના પિતાએ પણ તે શાહનશાહીને અથાગ પ્રેમ જોઇ ખુશ થઇ રજા આપી. શાહનશાહ ધણીજ થોડા વખતમાં ધરાનના પાલતુ શિરાજમાં આવી પહોંચ્યો, અને શાહે મોટા દબદબાથી તેની સુલાકાત લીધી. પછીથી તુરતજ તેને શાહનશાહ પાસે મોકલવામાં આવ્યો. શાહનશાહ તેના દર્શન માત્રથીજ સાજ થઇ ગઇ અને ધણી અન્યથા સાથે તેને વગગી પડી, ત્યાર પછી તે દેશના ચીતરીવાજ સુજળ તેમનાં લગ્ન બંધી ધામધુમથી કરવામાં આવ્યાં. લગભગ પંદર દિવસ સુધી જુદી જુદી તરેહની મોજમજ ઉડાવ્યા બાદ શાહનશાહ તે શાહનશાહી સાથે લઇ પોતાના દેશ આવવા નીકળ્યો. શહેનશાહ પોતાના મેટાને અને ધરાનની શાહનશાહીને મોટા માનમરતબા નાથે તેડી લાવ્યો. શાહનશાહની અઘોષીક સ્વરૂપથી શહેનશાહ ધણીજ ખુશ થયો. આવા શુભ પ્રસંગે તેણે કરોડો રૂપિયા ધર્માદા કર્યાં.

બીજી તરફથી નારણ સુતાર દિલ્હીના મહારાજાશિરાજ પૃથ્વીરાજના દરબારમાં આવી પહોંચ્યો. મહારાજાના સિંહાસન આગળ લાંબો ધઈ પગે પડ્યો, પછી ઉભો થઇ હાથ જોડી બોલ્યો કે “મારા કૃપાનિધાન ! હું આપ સાહેબના શરમાન સુજળ ચીન દેશના પાલતુ પેડીનમાં જઈ આવ્યો. ત્યાંના શહેનશાહ મારો ધોડો જોઇ ચક્રીત થઇ ગયો, અને તેથી તે ધોડો મારી પાસેથી ખરીદ કરવા છડ્યું. તેણે તેમ બદલામાં મને રોકડ નાણું તથા જંગીર માગવા જણાવ્યું પણ મેં તો એકજ માગણી કરી કે તારી શાહનશાહી મારા મહારાજા સાથે પરણાવે તોજ હું આ ધોડો આપીશ. છવટે તેણે મારી માગણી કબુલ રાખી છે અને મને કહ્યું છે કે ‘તારા મહારાજાને મોટા દબદબા સાથે આવવા કહેજે.’ માટે જલ્દી તૈયારી કરો. તે શહેનશાહ આપેલો પત્ર લ્યો, અને વાંચીજોઇ ખાતરી કરો.”

પૃથ્વીરાજે પત્ર હાથમાં લઇ તેને સુખી ઉકેલવા માંડ્યો.

“મહારાજાશિરાજ પૃથ્વીરાજસિંહ જંગ. લી. ચીનના સરજમીનના શહેનશાહ બહાદુરશાહની “દુવા સલામ વાંચશો. તમારો પ્રખ્યાત કારીગર નારણ કે જે વિશ્વકર્માના ઉત્તમ કુળમાંથી પેદા થયો છે “તે મારા દરબારમાં આવ્યો, અને પોતાનો ચમત્કારિ ધોડો મને બતાવ્યો જે જોઇ હું ધણીજ હેરત “પામ્યો છું. તમારા દેશના કારીગરો વિદ્યાકળામાં આટલા બધા પ્રવીણ થયા છે તે જોઇ મને ધણી “આનંદ થાય છે. જો કે તમે એક ઢિંડુ રાજા છો અને તેથી અમારી શાહનશાહી આપવામાં અમને “કશ્કે સમજાય છે તોપણ તમારા કારીગરની હેરત પમાડનારા કારીગરોથી અંજાઇ જઈ અમે તેની “માગણી કબુલ રાખી છે, તો તમે તમારા સર્વ દબદબા સાથે વેળાસર આવશો એવી આશા છે.”

પૃથ્વીરાજે આ કામળ વાંચ્યાબાદ તે પત્ર પોતાના પુખ્ત પ્રધાનના હાથમાં આપી મોટેથી વાંચી સંભળાવવા ફરમાવ્યું, તેથી પ્રધાને સર્વ સભા સાંભળે તેવી રીતે તે પત્ર વાંચી સંભળાવ્યો. સર્વ દરબારીઓ પત્ર સાંભળી આનંદમાં આવી ગયા, અને નારણ સુધારનાં વખાણ કરવા લાગ્યા. પૃથ્વીરાજે પોતાના તમામ અમીર ઉમરાવોને બારે ઠાઠાક સાથે તૈયાર થવા ફરમાવ્યું, તેમજ દિલ્હીમાંથી મોટા મોટા શેઠ શાહુકારો તથા ઉત્તમ કારીગરોને તેમની કારીગરીની વસ્તુઓ સાથે ચીન આવવા આમંત્રણ કર્યું. આ સર્વે જોડા તૈયાર થયા, અને મોટી ધામધુમથી પૃથ્વીરાજ ચીન જવા નીકળ્યો. રસ્તામાં મુકામ કરતાં કરતાં કેટલેક મહિને ચીન આવી પહોંચ્યા. ચીનના શહેનશાહ મોટા દબદબા સાથે પૃથ્વીરાજની સાથે ગયો. પૃથ્વીરાજે શહેનશાહને ધણીજ નમનતાપથી સલામ કરી શહેનશાહ અતિ પ્રેમથી પોતાના ઢિંડુ

જામળને બેઠયો. ત્યાર પછી શાહનંદો તથા પૃથ્વીરાજ એક બીજાને અતિ પ્રેમથી મળ્યા. વાજતેગાજતે પૃથ્વીરાજના રસાલાને શહેરમાં લેવામાં આવ્યો અને એક મોટા ગંજવર ચોમાના તંબુ રોકાવી ઉતારી આવ્યો. શહેનશાહ પૃથ્વીરાજના દમદમથી હેરત પામી ગયો, અને તેની ખાત્રી થઇ કે સ્ત્રી દેશની માફક હિંદુસ્તાન પણ દ્રવ્યવાન અને શોખીન મુલક છે. પોતાની શાહનંદીનાં લગ્ન પૃથ્વીરાજ જેઠે પોતાના દેશના રીતરિવાજ સુબળ ધણી ધામધુમ સાથે કરાવ્યાં. આખા શહેરમાં આનંદ આનંદ છવાઇ રહ્યો, અને સર્વ લોક વરકન્યાના રૂપનાં વખાણ કરી તે જોડાને અમર રહેવા આશીર્વાદ દેવા લાગ્યાં. તમામ પ્રજાએ એક માસ સુધી મોજમજ ભોગવી. પૃથ્વીરાજ પણ તેટલીજ મુદત ભાંગે રહ્યો. તે હમેશાં શહેનશાહ સાથે શિકારે જતો, અને ત્યાં પોતાના પરાક્રમથી શહેનશાહને ખુશ કરતો હતો. એક માસ આ પ્રમાણે આનંદમાં ગુળમાં આઠ પૃથ્વીરાજે પોતાના દેશ પાછા ફરવા શહેનશાહની રજા માગી, જે ધણી લાચારી સાથે આપી. શાહનંદીને લઇ ખારે દમદમ બરેલા રસાલા સાથે પૃથ્વીરાજે મુકામ ઉપાડ્યો, અને કેટલીક મુદતે તેનો રસાલો મણીપુરમાં આવી પહોંચ્યો.

મણીપુરમાં સ્ત્રીધારાજ્ય હતું અને ત્યાંની સ્ત્રીઓ જાદુ વિદ્યામાં ધણી કુશળ હતી. તે શહેરની રાણીને ખબર પડી કે દિલ્હીના પ્રખ્યાત મહારાજ પૃથ્વીરાજે પોતાના રસાલા સાથે મારા નગરની બહાર પડાવ કર્યો છે, ત્યારે તે ધણી આનંદ પામીને બોલી કે “આજે હું મારા મનગમતા પુરુષ સાથે મોજમજ મારીશ. જે પુરુષનું હું ધણી દિવસથી ચિંતન કરતી હતી, તે પુરુષ પ્રભુની કૃપાથી આજે મારા નગરમાં આવી ચડ્યો છે તો હું ગમે તે પ્રકારે મારા મહેલમાં લાવીશ, અને હવે પછી તેને મારા મહેલમાંજ રાખીશ.” એમ બોલી તે પોતાના મહેલની બારીએ બેઠી: હથિરચ્છાથી પૃથ્વીરાજને પણ આ નગર જોવાની ધણી ઇચ્છા થઇ તેથી તે પોતાના એક ખવાસને લઇ નગરમાં જવાને નીકળ્યો. તેના સાથીએએ તેને તેમ કરતાં ધણેએ અટકાવ્યો, પણ માન્યું નહિ. તે એક સુંદર ઇરાની ઘોડાપર સવાર થઇ રવાણાચ ચલાવતો ચલાવતો નગરમાં આવી પહોંચ્યો. તેના ઘોડાની ચાલ, તેનું પોતાનું સ્વરૂપ, તેની મોશાક, તેના માથાના સુંદર કેશ, અને ઘોડા ઉપર બેસવાની તેની છટા જોઇ શહેરનાં તમામ લોક હેરત પામી ગયાં. તે પોતાના ઘોડા કૂદાવતો કૂદાવતો તે જાદુઈ રાણીના મહેલ આગળ આવી પહોંચ્યો. તુરંતજ પેલી જાદુગર સ્ત્રીએ કંઈક મંત્ર બોલ્યો અને અડદના ઢાણા ધીમે રડીને એવા તો ફેંક્યા કે તેના પરજ આવી પડ્યા. ઢાણા પડ્યાંજ તે એક પોપટના રૂપમાં બદલાઇ ગયો. પેલી જાદુ સ્ત્રીએ તેની સાથે જે ખવાસ હતો તેને પણ જાદુઈ વિદ્યાના પ્રતાપે કાગડો બનાવી દીધો, અને બંનેના ઘોડા પોતાની ઘોડાગળમાં બંધાવી દીધા. બીજી તરફ ધણો વખત થયો તોપણ પૃથ્વીરાજ આવ્યો નહિ, માટે તેના સાથીએ શીકારમાં પડ્યા. શાહનંદી પણ અતિ દિલગીરી સાથે બોલી કે “હજી સુધી મહારાજ આવ્યા નહિ તેનું શું કારણ હશે? કોઇ શહેરમાં જઈ ખબર લાવે તો સારું.” શાહનંદીના વચનને માથે ચડાવી તેના મુખ્ય પ્રધાને કેટલાક અમલદારોને શહેરમાં ખબર કાઢવા મોકલ્યા. તે ફરતા ફરતા તેજ રાણીના મહેલ આગળ આવી પહોંચ્યા ત્યારે તેમને એક બલા યુદ્ધ મરદે ખબર આપી કે તમારા મહારાજને તો આ જાદુમર રાણીએ પોતાની જાદુઈ વિદ્યાના ગળથી પોતાના કબજામાં લઇ લીધા છે. માટે હવે તેના છૂટકારાની આશા રાખશો નહિ. તમારે પણ તમારા જીવ બચાવવો હોય તો તમારે દેશ ચાલ્યા જાએ નહિ તો તમારી પણ તેજ વસે થશે, કારણ કે આજુ શહેર જાદુઈ છે.” પેલા મિત્રાસ નિરાશ થઇ પાછા ફર્યા અને સઘળા હેવાલ પોતાના વડા પ્રધાનને કહી સંભળાવ્યો. વડા પ્રધાને શાહનંદીને તે ખેડકાર સમાચાર જણાવ્યા. આ વાત સાંભળી રસાલાના તમામ માથુસો વિલાપ કરવા લાગ્યા, અને શાહનંદીના દુઃખનો તો પારજ રહ્યો નહિ. ચતુર પ્રધાનને પોતાની પાસે મોલાવી શાહનંદી ધણી દિલગીરી સાથે બોલી કે “મારા શાણા પ્રધાન! આ વખતે આપણે કેમ કરવું? તું અને મિલકત સમગ્ર પડતી નથી, કારણ કે આ મુલકથી હું તદ્દન અજાણી છું. જે મારા મુલક હોત તો હું ગમે તે પ્રકારે મહારાજને છોડાવવ, પણ આ દેશથી તો હું લાચાર છું; માટે આ વખતે મહારાજને છોડાવવા માટે સઘળી તજવીજ તમારે કરવી પડે છે.” પ્રધાન બોલ્યો કે “મારા કદરૂપી રાણી! મહારાજને છોડાવવા માટે

ધણે આપુર હું. મહારાજ મને મારા પ્રાણ કરતાં પણ અધિક વહાણ છે, પરંતુ આ જાનુકામી પાસે મારે તેમજ આપણા સર્વ માણસનું કંઈ પણ આલે તેમ નથી, કારણ કે તે પોતાની વિધવા પ્રતાપે આપણાં સર્વ માણસને જાનવર બનાવી દે! શકત હવે તો ઉપાય એટલોજ છે કે તેના કરતાં પણ કોઈ અધિક જાનુકામી આપે તોજ મહારાજ છૂટા થાય! ” શાહજાદી બોલી કે “ મારા બાપ રૂઝુદીન જાનુકામી કામમાં ધણે પ્રવીણ છે, તે આ વખતે હોય તો જરૂર મહારાજને છોડાવે, પણ તે તો ધણે દૂર પડ્યો છે! ” પ્રધાને જણાવ્યું કે “ હવે તમે જરા પણ શિકર કરશો નહિ! હું હમણાંજ શાહજાદાને તેડાવું છું. તમે જરાવા બેસો, હું આવું છું. એમ કહી તે પોતાના તંત્રીમાં ગયો, અને પેલા નારણ સુધારને બોલાવી સર્વે વાતથી વાકેફ કરી કહ્યું કે “ અત્યારે તારા સિવાય બીજું કોઈ શાહજાદાને તેડી લાવે તેમ નથી, મારે તું જાલદી જા અને હમણાંજ હમણાં તેડી લાવ. ” નારણ તુરંતજ ઉઠ્યો અને પોતાની પાસે એક બીજાને તેવો ચમકારી ઘોડો તૈયાર હતો, તેપર સ્વાર થઈ ઉઠ્યો.

પ્રધાન નારણના ગયા પછી શાહજાદી પાસે આવી કહેવા લાગ્યો કે “ શાહજાદી તમે બે શીકર રહો, હમણાં રહેજ વારમાંજ તમારા બાપ અને આવી પહેંચશે, કારણ કે આપણે કાગીમર નારણ પોતાના ઘોડાપર સ્વાર થઈ ઉપડી ગયો છે! ” શાહજાદી બોલી કે “ તે ઘોડો તો મારા પિતા પાસે છે! ” પ્રધાને જવાબ આપ્યો કે “ તેના કરતાંએ કેટલાક સરસ ઘોડા તેની પાસે છે! ” આ પ્રમાણે તે બંને જણાં મેઠાં મેઠાં વાતો કરે છે. તેવામાં તો પેલો નારણ શાહજાદાને લઈ આવી પહેંચ્યો. શાહજાદાને આવેલો જોઈ સર્વેને ધણે આનંદ થયો. પછી શાહજાદાને બધી વાતથી માહિતગાર કર્યો, તેથી શાહજાદા કહીરતો વેષ લઈ શહેરમાં ગયો અને ફરતો ફરતો તે રાણીના મહેલ આગળ આવ્યો, અને બીજા ભાગવા લાગ્યો. રાણી તેને ગરીબ કહીર જાણી બીજા આવવા આવી તેનીજ તેનાપર ચપટી રાખ નાખી તેને માખી બનાવી દીધી, અને પોતાની પાસે રાખી મુકામપર પાછો આવ્યો.

ત્યારે પછી પોતાનું તમામ લશ્કર લઈ તે રાણીના મહેલે ગયો, અને સર્વે દાસ દાસીઓને કાઢી મૂકી મહેલનો કબજો લીધો. ત્યાર બાદ પેલા પોપટના પાંજરા પાસે ગયો, અને તે પોપટનાપર પાછી છાંટી તેને પાછો પૃથ્વીરાજ બનાવી દીધો. પૃથ્વીરાજ શાહજાદાને જોઈ ધણે અચ્ચમો ખામ્યો. બંને જણાં એક બીજાને હેતથી મળ્યા, અને પછી તમામ વાત શાહજાદાએ પૃથ્વીરાજને કહી સંભળાવી. જેથી પૃથ્વીરાજે શરીરે શાહજાદાને અત્યંત ઉપકાર માન્યો. ત્યાર પછી ત્યાંથી સર્વે રસાલો ઉપડી દિલ્લી આવ્યો. શાહજાદો પણ દિલ્લી આવ્યો હતો. તે ત્યાં કેટલાક દિવસ સુધી રહ્યો અને દિલ્લી તથા તેની આસપાસનાં આગ્રા, મથુરા, અજમેર, કોનાજ, કાશી વગેરે શહેરોની મુલાકાત લીધી ત્યાર બાદ તે પોતાને દેશ પાછો ગયો.

આ વખતે ચીનનો શહેનશાહ વૃદ્ધ થવાથી તેણે રાજ્યપાટ રૂઝુદીને સ્વાધીન કર્યું. રૂઝુદીને ધણીજ ચતુરાઈ અને કઠાપણથી રાજ્ય ચલાવી પોતાની પ્રજાની પ્રીતિ સંપાદન કરી.

આ વાર્તા પુરી થતાં હિંદનો સુલતાન ધણે ખુશી થયો, અને શહેરજાદાને વધુ જાહેરી બક્ષી એક નવી વાર્તા શરૂ કરવાને કહ્યું, તેથી તેણે નીચે મુજબ વાર્તા શરૂ કરી.

“ નિર્મળ પ્રેમનું સુખી જોડું. ”

એશિયા ખંડમાં તાર્તરી નામે એક વિસ્તીર્ણ પ્રદેશ છે. તે દેશ પ્રાચીનકાળમાં તુર્કસ્તાનના નામથી જાણીતો હતો. તેની રાજધાનીનું શહેર સમરકંદ હતું. આ જગ્યા શહેરમાં ધણે નામકીન પાદશાહો થઈ ગયા છે, તે પાદશાહોમાં નાસરુદીન નામે એક પ્રખ્યાત પાદશાહ થઈ ગયો છે. તે પાદશાહને ત્રણ પુત્રો હતા અને એક બત્રીજ હતી. પુત્રોનાં નામ અબદુલ, અહમદ, અલીખાન તથા બત્રીજનું નામ આદમશાહ હતું.

શાહનદી ચાંદનહાલનો પિતા જે સુલતાન નાસરદીનો નાનો ભાઈ થતો હતો તે શાહનદી નાની વયમાં મૂઠી યુનરી ગયો હતો, તેથી સુલતાને શાહનદીને પોતાના દરબારમાં રાખી ઉછેરવા માંડી હતી. સુલતાનને તેના નાના ભાઈપર અતિથય પ્રેમ હતો, તેથી તે શાહનદીને તે પોતાની બેટી તરીકે જ ઉછેરતો હતો. પોતાના શાહનદીઓની સાથે જ એક મહેલમાં રાખીને તેને કેળવણી આપવાનું કામ શરૂ કર્યું. શાહનદી જન્મથી જ ઉંચી બુદ્ધિવાળી હોવાથી દરેક બાબતમાં પ્રવીણ થઈ. તે જાતે જુબસૂરત હતી, તેમજ તેની સમજ શક્તિ ધણી સારી હતી તેસાથે તે વિવેકી અને મળતાવડી હોવાથી સર્વેને ધણી પ્રિય થઈ પડી હતી. તે પવિત્ર અને પાક ધનતંત્રી તથા ન્યાયી હોવાથી તે જમાનાની સઘળી શાહનદીઓમાં તેનું નામ વધારે મજબૂત છે.

સુલતાનનો વિચાર એવો હતો કે યોગ્ય ઉપરે આવતાં પાડોશના કોઈ લાયક શાહનદા સાથે તેની શાદી કરવી, અને તે સંબંધે તે લાયક શાહનદાની તપાસમાં હતો, તે દરમ્યાન તેને ખબર મળી કે તેના ત્રણે છોકરાઓ તે શાહનદીપર આશ્રય હતા, આ ખબરથી તે વિચારમાં પડ્યો, પોતાના ત્રણે છોકરાઓને બોલાવીને કહ્યું કે “મારા વહાલા બેટાઓ ! તમે તમારો વિચાર માંડીવાળો અને તમે કોઈ જુબસૂરત શાહનદી સાથે લગ્ન કરવા વિચાર રાખો. તમે ત્રણે જણ એકજ શાહનદીને વરવા ઇચ્છા રાખો છો તેથી તમારા ત્રણેની અંદર કુસંપ પેસશે. તમારામાંથી બે ભાઈ પુરો થઈ ના પાડો અને બાકીના એકને પરણવા ઘો, અગર તે શાહનદી તમારામાંથી જેને પસંદ કરે તેને પરણે એમ કયુલ કરો, અગર તમે દરેક કોઈ મનગમતી શાહનદી શોધી કાઢી તેની સાથે લગ્ન કરી આ શાહનદીને કોઈ પરદેશના શાહનદા બેટા પરણાવવાનું કયુલ કરો. આ પ્રમાણે સુલતાને તે ત્રણે શાહનદાઓને ધણી રીતે સમજાવ્યા, પરંતુ કોઈએ પોતાની હઠ છોડી નહિ. શાહે આ વખતે તો તેમને સમજાવ્યા આપી તેપર વિચાર કરવાનું શરૂઆતી રજા આપી. ત્યાર પછી કેટલીક મુદતે સુલતાને પોતાના શાહનદાઓને ફરીને બોલાવ્યા અને પૂછ્યું કે “મારા ખ્યાર બેટાઓ ! તે દિવસે તમને જે બાબતપર જુગ વિચાર કરવા જણાવ્યું હતું, તે બાબત શું ચોક્કસ વિચાર ગઈઓ ?” ત્રણે જણે પોતાનો અસલ વિચાર દર્શાવ્યું કાયમ રાખ્યાનું જણાવ્યું, તેથી શાહે કહ્યું કે “તમે નક્કી સમજાવો કે તમારે હાથે તમે કુસંપનાં બી વાવો છો, તેનાં વૃક્ષ ધણી ઝડપથી વધી પડશે, અને તેનાપરનાં ઊંચી રજા જલદીથી તમારો નાશ કરશે. તમે તમારા મનમાં આવે તેમ જુવાનીના તરંગમાં વહ્યા જાઓ છો પણ પાછળથી તમને બહુ પરતાવો થશે. મારા છેલ્લા શબ્દો એટલાજ છે કે તમે ત્રણે જુદા જુદા દેશમાં મુસાફરી કરવા જાઓ અને તે એવી રીતે કે તમારી આખી મુસાફરીમાં એક બીજાને મળવું નહિ. છેવટે ત્રણે જણે એક વરસ પુરૂ થતાં પાછા ફરવું અને એક ચોક્કસ શહેરમાં એકઠા થવું. ત્યાં ત્રણે ભાઈઓ એકઠા થયા પાદ મારી પાસે આવવું. તમારી મુસાફરીમાં જે કોઈ ધણી નવાઈ જેવી હેરત પમાડનારી ચીજ લાવશે, તેને હું તે શાહનદી પરણાવીશ; કારણ કે મને તેવી વસ્તુપર કુદરતી રીતેજ વધારે પ્રેમ છે. તમારી મુસાફરીને માટેજ તેમજ તમારે નવાઈ જેવી વસ્તુ ખરીદવા માટે જોઈતા પૈસા આપવા હું બહોળત કરૂં છું હું તમને એટલો બધો ખર્ચનો આપવા ધારતો નથી કે જેમાંથી તમે તમારી પાસે પુષ્કળ માણસો તથા ભારે ઠાંઠામાં રાખી શકો ! કેમકે તેમ ક્યાંથી તમે કેરી પદવીના માણસો છો તે જણાઈ આવે, ને તેથી તમને છૂટાપણું મળે છે તે જાતું રહેશે એટલુંજ નહિ, પણ તે ચીજો તમારે ખૂબ ધ્યાન આપીને જોવા લાયક હશે તે જોવાને પણ બની શકશે નહિ. હુંકામાં મારા મત પ્રમાણે તો સાધારણ માણસ તરીકે મુસાફરી ક્યાંથી તમને વધારે શયદો થશે.” આ વાત ત્રણે શાહનદાઓને પસંદ પડવાથી તેમણે કયુલ કરી અને પોતાની મુદત પુરી થતાં દરેક ભાઈએ ખીવામાં આવી બેગા દરાવ કર્યો. ત્રણે ભાઈઓ બેગા થયા પાદ સમરકંદ સાથે આવવા કયુલ કર્યું.

પોતાના પિતાના હુકમને માથે ચઢાવી ત્રણે જણે પોતપોતાનો સરસામાન પેક કરવા માંડ્યો, તે દરમ્યાન તેમના પિતાએ પોતાની કયુલાત મુજબનો ખર્ચનો તેમણે આણી આપ્યો; જે તેમણે જાપતાથી રાખ્યો. બીજા દિવસે સવારે મહેલ ઉઠી પોતાના ખ્યાર આપને પગે લાગી તેમની રજા લઈ

ધોરેસ્વાર થયા અને ત્રણે ભાઈઓ જુદે જુદે દરવાજાથી શહેર બહાર નીકળી ગયા. દરેક જણ પાસે એકેક વિશ્વાસુ ગુલામ રાખવામાં આવ્યો હતો.

શાહનંદો અખદુલ કે જે ત્રણેમાં વડો હતો તેણે હિંદુસ્તાનનો માર્ગ લીધો, કારણ કે હિંદની બહોળાલી વિષે તેણે ઘણું સાંભળ્યું હતું, તેમજ વાંચ્યું પણ હતું. ખેલુરતાગ, હિંદુકથા, મુસેમાન વગેરે અનેક પવિત્રતા, મેદાનતા અને જંગલો જોળંગતો જોળંગતો ગુજરાતમાં આવી પહોંચ્યો. આ વખતે ગુજરાતમાં સોલકી વંશનો સિદ્ધરાજ મહારાજ રાજ્ય કરતો હતો. ગુજરાતના રાજાઓમાં આ રાજા ધણું પ્રખ્યાત છે. તેની રાજધાની પાટણમાં હતી. આ વનરાજની વસાવેલી ભવ્ય નગરી સરસ્વતીને કિનારે આવેલી છે. શાહનંદો અખદુલ પાટણમાં આવી પહોંચ્યો, અને પરદેશી વેપારીઓને ઉતરવા માટે ખાસ બંધાવેલા ભવ્ય અને દેદિગ્ધમાન મકાનમાં તેણે સુકામ કર્યો. બીજા દિવસે તે પાટણ નગરી ભેલા નીકળ્યો અને આખી નગરી જેતાં એક ખાસ લાગ્યો. તેણે તે વખતે ભેજેલી પાટણ નગરીનું વર્ણન નીચે મુજબ આપ્યું છે.

પવિત્ર સરસ્વતી નદીને કિનારે આવેલી પાટણ નગરી સ્વર્ગની ઇંદ્રપુરીને લખવે તેવી છે. નગરીના મધ્ય ભાગમાં મહારાજનાં ભવ્ય મકાનો આકાશને વાતો કરતાં હોય તેમ જણાય છે; તેની આપાસ મોટી બજારો આવી છે. કાપડ બજારમાં મોટા મોટા વેપારીઓ કરોડો રૂપિયાનું કાપડ રાખે છે. રેશમી કાપડની દુકાનો ત્રણસેં કરતાં વધારે છે અને તેમાં કીનખાખ, સાડીન, મચર, ગણઆણી, ચતલસ, મખમલ, સાડી, પીતાંબર, ખાંટ, વગેરે જુદી જુદી તરેહનું અસંખ્ય કાપડ છે. કનના કાપડની પણ લગભગ તેટલીજ દુકાનો છે તેમાં કાસ્તીરી શાલ, બનાત, ફલાલીન, કીચી કામળો, અને તરેહ તરેહનાં ગરમ કાપડો થોડાંબંધ છે સુતરાઉ કાપડની દુકાનો બે હજાર કરતાં વધુ છે. તેમાં દિલ્હીની મલમલ, ધાકાની મલમલ, મજલીન, જગન્નાથી વગેરે પુષ્કળ કાપડ રાખવામાં આવેલ છે. દિલ્હીની બત્તી, પેંદણ પાથડી દિલ્હીના ચઢોઢા, પુરાનપુરો સેશાં, વગેરે અસંખ્ય જનના કાપડની અનેક બીજી દુકાનો છે. દાણા આરટીમાં અનેક જનના દાણાના દાંધળાના થોડે થોડે પડ્યા છે. ચોકસી બજારમાં સોના રૂપાના જુદા જુદા ઘાટના અનેક દાગીના શોભી રહ્યા છે, જે જેતાં આંખ ધરાતી પણ નથી. ઝવેરી બજારમાં હીરા, મોતી, લીલમ, માણેક, લાલ, વગેરે અનેક જાતના અમુલ્ય નંગો જથ્થાબંધ વેચવા માટે બહાર ગોઠેલ છે, જેના ઉત્તમથી જેનારની આંખ અંગાધ જાય છે.

પાટણનાં પેટાણાં, માટીનાં વાસણ, સુડીઓ કે જે દેશ પરદેશમાં ધણીજ મશહૂર છે, તેથી તેની ખાસ દુકાનો છે, અને ત્યાં લાણી વેપારી થોડાંબંધ માલ ખરોદ કરે છે. તે સિવાય શહેરમાં જુદી જુદી કારીગરીવાળા કારીગરોની અસંખ્ય દુકાનો છે.

આ નગરીમાં બ્રાહ્મણ, વાણીયા, કણ્ઠી, સોની, સુનાર, લુહાર, વગેરે તમામ જનના મોકો પોતપોતાના મહોલામાં રહે છે, અને સૌ પોતપોતાના ધંધામાં મશહૂર છે. દરેક માણસ વડેવારમાં સાચો, પવિત્ર અને દયાળુ જેવામાં આવે છે. પરાણીની આગતારવાગતા કરવામાં ધણા ખંતીલા અને વિવેકી છે. સ્ત્રીઓ ધણે ભાગે પતિવ્રતા અને પવિત્ર છે. મોડોને ગાયન અને સંગીતપર વધારે પ્રીતિ છે. કૂલના ધણા શોખીન છે. સ્ત્રીઓ ચંપાના કૂલને અને પુરૂષો ગુલામના કૂલને વધારે પસંદ કરે છે. દરેકને પોતપોતાની મરજ પ્રમાણે ધર્મ પાળવાની છૂટ છે. હાલનો રાજા ધણો ન્યાયી, પરાક્રમી, ચંતુર પ્રજાનું હિત ચાહનાર ઉદાર અને દયાળુ છે. તે પ્રજાના કલ્યાણાર્થે પોતાથી બનતા પ્રયત્ન કરે છે. તેના તાબાના અમલદારો પણ ન્યાયી અને સંતોષી હોઇ પ્રજાને કોઇ પણ જાનનું દુઃખ દેતા નથી. રાજા મિહાનેતે ધણું માન આપે છે અને જોષ્ટી મદદ આપે છે. આખા નગરમાં કોઈ બીખારી જણાતું નથી. અહીંની નાનકડી સ્ત્રીઓ ચંપકવરણી ચીર પહેરી, માથે સોનાનાં ઝળહળતાં જોડાં મૂરી ઝવેરાતથી ખીચીખીચ દાગીના પહેરી સરસ્વતી નદીપર પાણી ભરવા જાય છે તે વખતે દેખાવ આખેદુમ સ્વર્ગની અપ્સરાઓ જેવા લાગે છે, આ ભવ્ય શહેરમાં કરોડપતિ શેઠીઓ વસે છે. દુકામાં દેશપરદેશમાં પ્રખ્યાત થયેલા હિંદી પાટણ નગરી એક અલૌકિક નગરી છે તેમ એકે અવાજે કહી શકાય કે સિવાય બીજી રસ્તા ન્યાયીને જડતો નથી.

એક દિવસે શાહજાદો અબદુલ આવી રમણિય નગરીમાં ફરતો હતો તેવામાં તેને એક દલાલ મળ્યો, તેની પાસે એક નાની શેતરંજ હતી. આ શેતરંજ ફક્ત આઠ વેત લાંબી અને ત્રણ ફુટ પહોળી હતી. પરંતુ તે ઘણી શોભતી હતી. તેણે તેને પોતાની પાસે ખોલાવી પેલી શેતરંજ જોવા માગી. શાહજાદાને તે લેવાનો વિચાર થયો તેથી તેણે પેલા દલાલને તેની કીમત પૂછી તેથી દલાલે જવાબ આપ્યો કે “આ શેતરંજના તમને સો સોનાના સિક્કા પડશે.” શાહજાદો આવી મોટી કીમત સાંભળી અન્યથા સાથે પેલા દલાલને પૂછવા લાગ્યો કે “તું આ શેતરંજની આટલી બધી કીમત શા માટે કહે છે, તે મને સમજાવું નથી! આ શેતરંજમાં કંઈ પણ અન્યથા જેવી કારીગરી હું જોઈ શકતો નથી, તેમ તે ઘણી મોટી પણ નથી; માટે મને તેની ખરી કીમત ખતાવ!” પેલા દલાલે જવાબ આપ્યો કે “સાહેબ! આ શેતરંજ તેથી ઝોઝી કીમતે મળશે નહિ, હું એકજ ભાવ રાખું છું જેને જોઈએ તે લે, નહિ તો ચાલ્યો જાય!” શાહજાદો બોલ્યો કે “મારા નેક વેપારી! હું ધાડું છું કે આ શેતરંજમાં કંઈ પણ અન્યથા જેવો ગુણ હોવો જોઈએ, નહિ તો તેની આટલી બધી કીમત તારા જેવો નેક વેપારી રાખે નહિ! માટે મને મહેરબાની કરી તે ગુણ ખતાવ, જેથી હું આ શેતરંજ ખરીદ કરીશ.” પેલા વેપારીએ જવાબ આપ્યો કે “તમારી અક્ષલ તદ્દન ખરી છે. તમે જ્યારે આ શેતરંજનો અન્યથા બરેસો ગુણ જોશો, ત્યારે તમેજ કણુલ કરશો કે આ કીમત તો નજીબી છે! આ શેતરંજમાં એવો તો ખાસ ગુણ છે કે તેના પર બેઠી તમે જે ઠેકાણે જવા ધારો તે ઠેકાણે વગર વિલંબે પરત વેગે ચાલ્યા જાઓ?” શાહજાદો આ બીના સાંભળી ઘણો હેરત પામ્યો અને પોતે તે શેતરંજ ખરીદવા તૈયાર થયો, કારણ કે ફનીઆમાં આથી વધારે અન્યથા પમાડનારી યીજ મળતી અઘરૂં છે એમ તે માનતો હતો, વળી આવી અન્યથા જેવી યીજ પોતાની પાસે આવવાથી તે પોતાના પિતાને ખુશ કરી શકશે, અને તેથી શાહજાદો ચાંદમલાલ સાથે ખુશીયા લગ્ન કરી શકશે એમ તેનું માનવું હતું. તે પેલા વેપારીને કહેવા લા. ઓ કે “મારા નેક વેપારી! મારી પાસે પૈસા નથી માટે મહેરબાની કરી મારો મુકામ કે જે આ શહેરના પરદેશી વેપારીઓના મકાનમાં છે લાં આપો તો હું તમને પૈસા ગણી આપું. વળી તે બદલ, હું ખુશીયા તમને દશ સોનાના સિક્કા બસિસ આપીશ; પરંતુ મારે જણાવવું જોઈએ કે હું ફક્ત મારા વચન પર વિશ્વાસ રાખી આ શેતરંજ ખરીદ કરું છું.” તે વેપારી બોલ્યો કે “હું હમણાં જ તમારી ખાતરી કરી આપું છું! આવો મારી સાથે આ શેતરંજ પર જોસો, ને પછી તમારે જ્યાં જવું હોય ત્યાં જવા વિચાર કરો; પછી જુઓ કે શું બને છે!” શાહજાદાએ તેમ કર્યું કે તુરંતજ તે બંને જણા કનારામાં આવી પહોંચ્યા. આ પ્રત્યક્ષ દાખલાથી શાહજાદો ખુશખુશ થઈ ગયો, અને તે વેપારીને તેની કીમતના સો સિક્કા ગણી આપ્યા, તથા દશ સિક્કા શિરપાવ તરીકે આપ્યા. પેલા વેપારીએ તેના ઘણા કપકાર માન્યો અને ઘણી રત્ન માગી પોતાને સુખમે ચાલ્યો ગયો.

શાહજાદાને આ શહેરમાં આવે લગભગ એક માસ થઈ ગયો હતો, અને આખા શહેરમાં ફરી જોવાનાયક સર્વે યીજ જોઈ લીધી હતી, તેથી હવે તેણે બીજા શહેરમાં જવા વિચાર કર્યો. આ વખતે જોવા લાયક બીજું શહેર વીશનગર હતું તેથી તે વીશનગર ગયો, હવે તેને કોઈ પણ સ્થળે સુસારી કરતી તે તો રમત જેવું થઈ ગયું હતું કારણ કે પેલી શેતરંજ પર બેઠી ગમે તે સ્થળે સહેલાઈથી જઈ શકતો હતો. આ શહેરમાં પણ એક માસ રહ્યા અને આખું શહેર ફરી ફરીને જોયું આ શહેરના ઠાંઠામાંથી પણ શાહજાદાને ઘણી અન્યથા લાગી. આ શહેરમાં તેણે પાટણ કરતાં એક અન્યથા જેવી વસ્તુ જોઈ તે વસ્તુ એક હાથીની કસરત હતી. આ હાથી ઘણો મોટો અને જબરદસ્ત હતો. તેની કસરત ઘણીજ હેરન પમાડનારી હતી. ત્રીશ રીટ ઊંચા બે બાજુ લાકડાના ધાંમલા જળીનમાં દાડી તે ઉપર એક બાજુ બેઠું લાકડું મૂકેલું હતું. આ ઉપરના લાકડા પર એક મનુષ્ય બોલ્યોની સાંકળ લટકાવેલી હતી. તે સાંકળના એક છેડે હાથીના નેટલા લગ્નનો મોટો પત્થર લટકાવેલો હતો, અને બીજો છેડો તે હાથી પોતાની સૂઢવડે પકડતો હતો. અને પછી પેલો ખોલાવી જે પ્રમાણે વાજન વગાડે તે પ્રમાણે તે હાથી પેલા પત્થરની મદદથી હવામાં ઉડે ચડતો અને નીચે ઉતરતો હતો. જ્યારે હવામાં

ઉંચે ચઢવું હોય ત્યારે તે હાથે ઝોલી તો રીતે શ્વાસ લેવો કે તે તદ્દન હલકો થઈ જતો, જેથી બીજા મેરના પત્થરનું વજન વધી જવાથી તે પત્થર જમીન તરફ નીચે ઉતરતો હતો અને હાથી ઉંચો ચઢતો હતો. બ્યારે નીચે ઉતરવું હોય ત્યારે પોતાનું બધું બળ અજમાવતો જેથી તે જમીન તરફ ઉતરતો અને પત્થર નીચે ઉતરતો હતો. ત્યાર પછી તે અજમેર, દિલ્હી, આગ્રા, મથુરા, કનોજ, કાશી, વગેરે હિંદના પ્રખ્યાત શહેરોમાં પેલી શેતરજીની મદદથી જલદીથી ફરી વળ્યો અને દરેક શહેરમાં ઝોલામાં ઝોલાં એક અઠવાડિયું ગાળી સારી રીતે બેસ્યાં.

આખા હિંદની મુસાફરીથી તે ધણો તાણુળ થયો. તેણે આખા હિંદના સમગ્ર હેવાલ પોતાની નોંધમાં નીચે સુઝાવ નોંધ્યો છે. આખો હિંદ ધણા નાના રાજ્યોમાં વહેંચાઈ ગયો છે, પરંતુ તે સઘળા રાજ્યો સંપીલા છે. વગર કારણે કોઈને સતાવના નથી. રાજ્યની તમામ સત્તા રાજાઓના હાથમાં છે, પરંતુ તેઓ પ્રજાના કલ્યાણાર્થે ધણાજ ખતીલા છે. તેથી પ્રજા સુખી અને આખાદ છે. વિદ્યાન પ્રાણીઓની સલાહ વખતે વખત રાજકારોમારમાં લેવાય છે, અને મનુસ્મૃતિ પ્રમાણે સઘળો રાજ્યવહીવટ ચાલે છે. ધણાખરા રાજ્યો પરાક્રમી, શોખીન, વિદ્યાન, મળતાવડા, હસમુખા અને નીતીવાન છે. તેઓ પોતાની પ્રજાને પોતાના બેટાબેટી સમાન ગણે છે. વસ્તોને ધણો બાગ દિંદુ લોકોના છે. આ લોકો ધણા ધર્મ સુસ્ત છે. ધણા બાગે શિવ, વિષ્ણુ અને જૈનધર્મી લોકો વિશેષ છે તે લોકોનાં મોટાં મોટાં દેવળો પુષ્કળ છે. કેટલાંક દેવાલય તો કોઈ અલૌકીક શોભા આપનારાં છે. લોકોની સામાન્ય બાષા સંસ્કૃત છે. આખા હિંદના દરેક ભાગમાં મોટી મોટી સંસ્કૃત પાઠશાળાઓ છે, અને તેમાં હજારો વિદ્યાર્થીઓ ભણે છે. આ શાળાઓને રાજ્ય તરફથી પુષ્કળ મદદ મળે છે. લોકો વેપારમાં સાહસિક અને હિંમતવાન છે. જુદી જુદી કારીગરીને માટે આ દેશ અસલથી નામીયો છે. જ્ઞાનો ભણેલી અને પતિવ્રતાઓ છે. એકંદરે આખો દેશ સારો આખાદ, નીતિવાન, અને સંપીલો છે જેથી તમામ પ્રજા આનંદમાં રહી પોતાનું જીવન સુખમાં ગુજારે છે. આવો ઉત્તમ દેશ જોવાને માટે હું દરેક કપાંતિ અને સદૃશ્યોને વિનંતી કરું છું. આ દેશ જોવાથી મને પોતાને ધણાજ લાભ થયો છે.

પોતાની સુઢ પુરી થવા આવી હતી તેથી શાહજહાં અબદુલ પેલી શેતરજીપર બેસી સ્થેજવારમાં ખીવા શહેરમાં પહોંચી ગયો અને નક્કી કરેલા મકાનમાં સુકામ કરી પોતાના બીજા બાધઓની રાહ જોતો બેઠો.

શાહજહાં અબદુલના બીજા બાધનું નામ અહમદ હતું. તેણે પોતાની મુસાફરી ચીન તરફ શરૂ કરી હતી તેણે પોતાની મુસાફરી કેટલાક દિવસ સુધી તો એકંદા ગુજારી, પરંતુ ત્યાર પછી તેને એક વણજારાની પોદ મળી તેની સાથે સાથે પોતે પણ મોજમજાથી ચીનના પાથતત્ત પેકીનમાં જઈ પહોંચ્યો. ત્યાં જઈ તેણે એક ધર્મશાળામાં પોતાનો સુકામ નાખ્યો, આ શહેરમાં તે લગભગ બે માસ રહ્યો તે દરમ્યાન તેણે જે જે જોયું તથા વાંચ્યું ને સાંભળ્યું તેનું ખ્યાન નીચે પ્રમાણે આપે છે.

આ દેશ ધણો વિસ્તીર્ણ છે, દેશની જમીન ફળદ્રુપ છે. દેશમાં કેટલેક ઠેકાણે મોટાં મોટાં સરોવર આવેલાં છે. દેશમાં તરેહ તરેહની વનસ્પતિ તથા રક્ષણાદિ પુષ્કળ પાથ છે. લોકો ઉધમી છે. અને હુન્નરકળામાં ધણા પ્રવીણ લાગે છે. ચાહને છોડ દુનીઆની ગળુમાં લાવનાર આ લોકો છે, રેશમના કીડાની શોધ કરનાર આ લોકો છે. હોકાયંત્રની ખનાવટ પણ તેમણેજ કરી છે, ચીનાઈ વાસણ, ચીનાઈ કાગળ, છાપવાની કળા પણ તેમણેજ શોધી કહાડી છે. દેશમાં ચાંદીની ખાણો પુષ્કળ છે. ધણીખરી ચાંદી હિંદુસ્તાનમાં જાય છે. રેશમ તથા ચાહ પણ પુષ્કળ પાથ છે, અને તે પણ હિંદમાં જાય છે. હિંદથી તેના બદલામાં અરીણ તથા સુનગઉ કાપડ આવે છે. લોકો અરીણ પુષ્કળ વાપરે છે, હોકામાં અરીણ ભરી તમાકુની માફક પીએ છે. ચાહ તો કલાકે કલાકે પીએ છે, પણ મોળી પીએ છે; ગ્રાજપણ નાખત નથી. દેશની વસ્તોને ધણો બાગ બાધધર્મી છે. લોકો ચિત્રકળામાં તથા ગાયન વિદ્યામાં ધણો કુશળ છે. તે લોકોનાં નાક ચપટાં છે. માંચે લાંબી લાંબી ચોટલીઓ રાખે છે ને ચૂંચે છે. મુસ્લમાન પગની પાટલી કરતાં જીઓના પગની પાટલી ધણી નાની હોય છે. લોકો હાથ વડે ન ખાતાં

સોયા વડે ખાય છે. રાજ્યકર્તાના હાથમાં રાજ્યની તમામ સત્તા છે. આખો દેશ એક જ રાજ્યના તાબામાં છે. રાજ્યને શહેનશાહ કહે છે. દેશ આખાદ તથા પૈસેટકે સુખી અને નીતિવાન બન્યા છે.

શાહનંદા અહમદ એક દિવસ પેશીન શહેરમાં ફરતો હતો. તે દરમ્યાન બજારમાં એક વેપારી મળ્યો. તેના હાથમાં એક રખરની નળી હતી. આ નળી પોણો ફૂટ લાંબી અને એક ઈંચ ધેરાવાની હતી. શાહનંદાએ હોકાની નેહ કરવાના ધ્વિદાથી તે નળી તેની પાસે માગી, તો પેલા વેપારીએ તેની કીંમત પોણોસો સોનાના સિક્કા બતાવી. એક રખરની નળીની આવી બારે કીંમત સાંભળી શાહનંદા ધણી વિચારમાં પડી ગયો. તે તેને પૂછવા લાગ્યો કે “તમે તો મારી મરકરી કરો છો? એક રખરની નળીનાં આટલી બધી કીંમત કદી પણ હોય નહિ! માટે તમે ખરી કીંમત બતાવો,” તે વેપારી બોલ્યો કે “મેં કદી હોકાની મરકરી કરી નથી, તો તમારી શા માટે કરું? મેં ખરીબ કીંમત બતાવી છે. તે નળીમાં એક અન્યથા જેવો ગુણ રહેલો છે, તેને લીધે તેની આટલી બારે કીંમત ખેસે છે.” શાહનંદાએ તે વેપારીને તે ગુણ જણાવવા આમ્રક કર્યો, પણ વેપારીએ જવાબ આપ્યો કે “તે નળી તમે ખરીદ કરી શકો તોજ તમને તેનો ગુણ બતાવવામાં આવશે, માટે પ્રથમ તમે તમારી ખાતરી કરી આપો.” શાહનંદાએ જણાવ્યું કે “ચાલ મારા સાથે! હું તને તેની કીંમત આપી ફઉં! તેથી વધારે ખાતરી બીજી કંઈ રીતે કરી આપું?” વેપારી શાહનંદાની સાથે સાથે તેના મકાનપર ગયો. અને શાહનંદાએ તેની કીંમતના પોણોસો સિક્કા ગણી આપ્યા. જેથી પેલા વેપારીએ જણાવ્યું કે “આ નળીમાં જેવો તો અન્યથા જેવો ગુણ છે કે તમે તેના એક છેડે જમણી આંખ ગાળી બીજા છેડે નગર કરશો તો તમારે જે ચીજ જોવી હશે તે જોઈ શકાશે,” શાહનંદા આ વાત સાંભળી ધણો તાગુબ થયો, તેથી તે નળી હાથમાં લઈ તેના એક છેડાપર આંખ રાખી બીજા છેડે જોવા લાગ્યો. આ વખતે તેણે પોતાના દરબારની સ્થિતિ જોવાનું ધાર્યું હતું તુરંતજ તેની નજરે તમામ દરબાર પડ્યો. વચ્ચે સુંદર સિંહાસનપર પોતાના આપને આરૂઢ થયેલો જોયો, અને તેની આગુભાગુ પોતાના અમીર ઉમરાવોને સુંદર પોશાકમાં બેઠેલા જોયા. ત્યાર પછી તેણે શાહનંદા તુરંતહાલને જોઈ. આ સર્વે બનાવથી તેની ખાતરી થઈ અને તેથી તેણે પેલા વેપારીને બીજા દશ સિક્કા બક્ષિસ આપી તે નળી લઈ લીધી. વેપારી ખુશ થઈને પોતાને મુકામે ગયો.

આ નળી તેના હાથમાં આવ્યાથી તેને ધણો આનંદ થયો, કારણ કે તે પોતાના મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે “આવી અન્યથા જેવી ચીજ બીજા કોઈ પણ ઠેકાણે નહિ હોય! ખચિત આ વસ્તુથી મારા વહાલા પિતા આનંદ પામશે, અને ખુશી થઈ મારું લગ્ન શાહનંદા ચાંદમહાલ સાથે કરાવી આપશે. ચાંદમહાલ પણ આવી વસ્તુ જોઈ મારાપર આશ્ચર્ય થઈ જઈને વધારે ચાહશે. પોતે જે વજીરનાની પોદ સાથે આવ્યો હતો તે પોદ પોતાનો માલ વેચી બીજાને માલ બરીને જવા તેમજારી કરતી હતી, તેની સાથે પોતાને દેશ જવા તૈયાર થયો, અને ઢેઠલીક સુદતે સહિસલામતીથી ખીવા નગરમાં પોતાના બાઈને જઈને મળ્યો. બંને બાઈ પોતાના ત્રીજા બાઈ અલીશખાને રાહ જોતા લાંબ રહ્યા.

ત્રીજા શાહનંદા અલીશખાને પોતાનો વિચાર બગદાદ તરફ જવા રાખ્યો હતો. તેથી તે તરફ જવા નીકળ્યો. કેટલેક દિવસે ઇશ્વર કૃપાથી સહિસલામત બગદાદમાં આવી પહોંચ્યો. આ શહેરમાં તે લગભગ દોઢેક માસ રહ્યો, અને તે દરમ્યાન આખા તુર્કસ્તાન દેશ સંબંધી જાણવા નેજા માહિતી મેળવી પોતાની નોંધણીમાં લખી લીધી.

તે જણાવે છે કે “આખા તુર્કરાજ્યમાં બગદાદના નામદાર ખલીફાની જબરદસ્ત સત્તા ચાલે છે. આ ખલીફાએ હજરત મહમદ પેગમ્બરના ઉત્તમ વંશમાંથી ઉતરી આવેલા હોવાથી મુસલમાન કાંમમાં દેવ તરીકે પૂજ્ય છે. આ ફક્ત તુર્કસ્તાનમાં રહેનારા મુસલમાન લોકોજ માન આપે છે એમ નથી, પરંતુ આખી દુનીઆમાં જ્યાં જ્યાં મુસલમાનો રહે છે તે સઘળા મુસલમાનો તેના તરફ પૂજ્યભાવથી માન બરી લાગણી રાખે છે અને તેના હુકમને માન આપે છે. તુર્કરાજ્યમાં આબીલન, તીનેબે, દમારકસ, સીડન વગેરે પ્રખ્યાત શહેરો છે. સીડન બંદર છે અને કાચ બનાવવાની કળા પ્રથમ તે શહેરમાં માલમ

પડી હતી. રમતી શહેરમાં અધોરા નામનાં બુકરોં થાય છે તેના વાળ એવા તો સરસ છે કે તેની સુંદર શાલો બને છે. દેશની જમીન રણદુષ છે. આખો દેશ મુમલમાની ધર્મ પાળે છે. ખ્રીસ્તી ધર્મની પવિત્ર જગો યશસ્વિન આ દેશમાં આવેલી છે. તિમ્મીસ અને યુક્તીસના કાંઠાને તમામ પ્રદેશ ઘણો રણદુષ છે. બમ-દાદ શહેર તિમ્મીસ નદીના કિનારે છે. આ શહેર ધણું સુંદર અને ભવ્ય છે. તે શહેરનાં ધણાંખરાં મકાનો ભવ્ય અને રોનકદાર છે. એકંદરે દેશ આખાદ અને સુખી છે.

એક દિવસ શાહજાદો બજારમાં ફરતો હતો તેવામાં તેની નજરે એક વેપારી પડ્યો. તે વેપારીના હાથમાં એક સ રજન હતું, તે તેણે જોવા માગ્યું. આ દેશનાં સફરજન ધણાં વખણાય છે તેથી તે લેવાનું તેનું મન થયું. તેણે વેપારીને તેની કામત પૂછી, તેથી વેપારીએ કહ્યું કે “આ ફળના તમને પચાશ સોનાના સિક્કા પડશે.” એક સફરજનની આવી અમુલ્ય કામત સાંભળી શાહજાદો અનન્યપી સાથે બોલી ઉઠ્યો કે “તમે એક સફરજનની આવી બારે કામત બતાવો છો તેનું કારણ શું? તેમાં એવો તે કયો અમુલ્ય ગુણ છે? અને તો એમ લાગે છે કે તમે મારી મરકરી કરતા હશો?” વેપારીએ કહ્યું કે “ભલા માણસ! મેં ખરી કામત કાઢી છે. તેમાં એક અનન્યપી બરેલો ગુણ છે. તે ગુણ એવો છે કે ગમે તેવા દોષ માણસને આ રણ સુંઘાડતાં વારજ તે તદ્દન સારી રીતિમાં આવી જાય છે! કોઈ પણ જાતના રાંગપર આ અકસીર ઉપાય છે.” શાહજાદોએ એ બાબતની વધારે ખાતરી કરવા તેને અરજ કરી તેપરથી વેપારી તેને પોતાની સાથે એક દરદી પાસે લઈ ગયો અને તેના દેખતાં પેલા દરદીને તે રણ સુંઘાડી તદ્દન સાચો કરવામાં આવ્યો, જેથી શાહજાદો અલીશ્વાને તુરંજ પચાશ સિક્કા તેની કામતના અને પાંચ સિક્કા છતામ આપી તે ફળ ખરીદ કરી લીધું. ત્યાર પછી કેટલેક દિવસે તે પોતાના દેશ તરફ આવવાને નીકળ્યો, અને કેટલેક દિવસે ઠરાવ મુજબ ખીવા શહેરમાં આવી પહોંચ્યો, જ્યાં તેના બંને ભાઈઓ તેની રૂાદ જોતા હતા.

હવે શાહજાદો અહમદ શાહજાદો અલીશ્વાન કરતાં વહેલો આવી પહોંચ્યો હતો, તેથી અમદુલ કે જે સર્વથા પહેલો આવ્યો હતો તેને પૂછવા લાગ્યો કે “તમે અહીં કેટલી મુદતથી આવી પહોંચ્યા છો?” અમદુલે જવાબ દીધો કે “મને અહીં આવે એક માસ થયો.” અહમદે કહ્યું કે “તમે કયાં સુધી મુસાફરી કરી આવ્યા?” અમદુલે જવાબ દીધો કે “હું હિંદુસ્તાનની મુસાફરી કરી આવ્યો.” અહમદે કહ્યું કે “તમે તમારી સાથે શું અનન્યપી ઝીજ લાવ્યા છો?” અમદુલે જવાબ આપ્યો કે “જ્યાં સુધી આપણો ભાઈ અલીશ્વાન આવી પહોંચ્યો ત્યાં ત્યાં સુધી આપણે તે સંખે વાત કરવી ઠીક ત્યાં તોપણ હું એટલું કહું છું કે મેં આખા હિંદનાં મોટાં મોટાં નગરની મુલાકાત લીધી છે.” આ ખીના સાંભળી અહમદ ઘણો તાણુપ થયો, તોપણ પોતાના ભાઈ અલીશ્વાનના આવતા સુધી મુગા રહેવા દુસ્ત ધાર્યું.

કેટલાક દિવસે અલીશ્વાન આવી પહોંચ્યો. ત્રણે ભાઈ એક બીજાને પ્રેમથી બેટલા અને એક બીજાની ખેરીમન પૂછવા લાગ્યા, તથા દરેક પોતાની મુસાફરી સહીસલામત ગુજરી માટે એક બીજાને મુખારકબાદી આપવા લાગ્યા. પછી અલીશ્વાને પ્રથમ પોતાના મોટા ભાઈ અમદુલને પૂછ્યું કે “તમે તમારી મુસાફરીમાંથી શી નવાબ જેવી ચાંજ લાવ્યા છો?” અમદુલે કહ્યું કે “મારી પાસે આ શેતરંજ છે તે જો કે દેખીતી તો ઘણી સારી છે તોપણ તેનામાં એક અનન્યપી જવો ગુણ છે. આ શેતરંજ પર ખેરીને આપણે જ્યાં જવા ધારીએ ત્યાં સહેજવારમાં જઈ શકાય છે અને તેની મદદથીજ હું હિંદુસ્તાન પ્રખ્યાત શહેરોની મુલાકાત લેવાને બામુશાળી નીવડ્યો છું. મેં દરેક શહેરની મુલાકાત લઈ એાહમાં એાહ એક અઠવાઈ ગુમર્યું છે. આવી ઉમદા શેતરંજ અને ગુજરાતના પાપતપ પા-ટુપમાંથી મળી આવી છે?” અહમદે બોલ્યો કે “ખરે તમારી ઝીજ ઘણીજ નવાબ જેવી છે, તો પણ મને જે ઉમદા ઝીજ હાથ લાગી છે તે કોઈ પણ પ્રકારે તેનાથી ઉતરે તેવી તો નથી! મારી મુસાફરી વિસ્તૃત્તી ઝીન દેશ તરફ કરી હતી. તે શહેરની રાજધાની પેઢાન શહેરમાંથી મને એક રમરની નળા હાથ લાગી છે, તેના બંને છેડે એકેક કાચ બડયો છે, તે નળાનો એક છેડો જમણી આંખ પાસે

રાખી બીજી તરફના છેડે જોવાથી આપણે આપણી મનમગતી વસ્તુ સારી રીતે જોઇ શકીએ છીએ. જુઓ આ નળીની ખાતરી કરો!" શાહનશા અમદુલે પોતાના ભાઇ અહમદ પાસેથી તે નળી લીધી અને ત્યાર પછી એક છેડા તરફ આંખ ઠેરવી શાહનશા આંદમહાલને જોવા ઇચ્છા કરી, તો તેને માલમ પડ્યું કે પોતાની પ્યારી મરણ્ય પથારીએ પડી છે. આવો ખેડકારક બનાવ જોતાંજ અમદુલનો અહેસાસ તદ્દન ઉતરી ગયો, તેની આંખમાં ઝળઝળાંઆં આવી ગયાં, ને રડવા જોવા થઇ ગયો. આવો વિચિત્ર દેખાવ જોઇ એહમદ તથા અલીદુઆન ધણી આત્મરત્નાથી તેને તેનું કારણ પૂછવા લાગ્યા, તેથી શાહનશા અમદુલ ધણી દિલગીરી સાથે બોલ્યો કે "અફસોસ! જેને માટે આપણે અસહ્ય સંકટો વેડી ધણે લાંબે દૂર યુસાફરી કરી છે, જેણે આપણને મોહપાસમાં બાંધી દીધા છે, જેને માટે આપણે આપણા વહાલા પ્રાણની પણ દરકાર કરી નથી; તે આંદમહાલ તો જ્યારે મરણ્યની પથારીએ સૂતી છે, અને આ તેની છેલ્લી ધડી છે." પોતાના આ વચનો સાંભળી બંને ભાઈ ધણી દિલગીર થયા, કારણ કે તે બંને ભાઇને તો શાહનશા પર અમદુલના જેટલોજ પ્યાર હતો. બંને ભાઇએ વારાફરતી નળી હાથમાં લઇ જોઇ તો પોતાના મોઠા ભાંખના કહેવા પ્રમાણે તેમણે પણ તે શાહનશાને મોતને બિહાને સુતેલી જોઈ. તે શાહનશાની આસપાસ ઢાસીઓ તથા ખોળાઓને રડતા દીકા, તમામ સંબંધીઓએ તેણીની આથા છોડી છે અને તેથી રડકૂટ ધમ્મ રહી છે. અલીદુઆન બોલી ઉઠ્યો કે "માત પ્યારા ભાઇઓ! આપણે આ શાહનશાને અવરજ અયાવવી જોઇએ. હું રહેમતથી કહું છું કે "જો આપણે અમલથી તેની પાસે જઈ પહોંચીએ તો તેના પ્યારા પ્રાણ અવશ્ય બચે! મારી લાંબી યુસાફરીમાં મને એક એવી સરસ વસ્તુ પ્રાપ્ત થઇ છે કે તેથી તે શાહનશાની પ્રાણ જરૂર બચશે. તેમ કહી પોતાની પાસેનું સફરજન કાઢી પેલા ભાઇઓને ખતાવીને બોલ્યો કે "જુઓ આ ફળ દેખીતું તો તમાલુંજ છે અને તેની એક પાઈ પણ ન ઉપજે, પરંતુ તેનામાં જે શુણ્ણ છે તે એવો તો અસુસ્થ છે કે તેની જેટલી કીંમત આંદાજે તે બધી નજીવીજ છે. આવું સરસ ફળ મને ટુકરતાનના નામીયા નગર બગદાદ કે જેમાં હજરત અહમદ પેગંબર સાહેબની ઉત્તમ ઓલાદમાંથી ઉતરી આવેલા નામદાર ખલાફાઓ રાજ્ય કરે છે, તે શહેરમાંથી હાથ લાગ્યું છે. તેમાં એવો તો સરસ શુણ્ણ રહેલો છે કે જો તેવા દરદીને આ ફળ સુધાડવા માત્રથી જ તદ્દન સારો થઈ જાય છે; માટે જો તમારી શેતરંજ પર તમને બરોસો હોય તો જલદી ચાલો!" અમદુલ બોલ્યો કે "મારી શેતરંજને તો મેં ધણી વખત અજમાવી જોઇ છે, માટે કંઈ પણ વિલંબ કર્યાં સિવાય મારી પાસે આવી તમે બંને જણ શેતરંજ પર બેસી જાઓ, આપણે ત્રણે જણા સારી રીતે તેના પર બેસી શકીશું. આપણે આપણા સાધાઓને ખબર આપો કે તે આપણા નગરમાં આવી આપણને મળે." ટુરતજ તે પ્રમાણે કરી દીધું એટલે ત્રણે જણે શેતરંજ પર બેસી આંદમહાલના ઓરડામાં જવા ઇચ્છા કરી કે ટુરત તે શેતરંજ ત્યાંથી વાડુ વેગે ઉપડી સહેજવારમાં આંદમહાલની પથારી આગળ આવી પહોંચી.

ત્રણે શાહનશાઓને એકાએક આવેલા જોઇ તમામ ઢાસીઓ તથા ખોળાઓ અચરસ થયા. પ્રથમ તો તેઓએ તેમને ઓળખ્યા પણ નહિ, તેથી અજણ્યા માણસો વગર રળએ અંદર દાખલ થયા એમ ધારી તેમને પકડવા માટે બોળાઓ દોડ્યા, પણ શાહનશાને ઓળખી શરમાઇ જઇ પાછા પડ્યા, અને તેમની મારી માગવા લાગ્યા. શાહનશા અલીદુઆન ટુરતજ પોતાનું ફળ હાથમાં લઇ શાહનશાની બિહાના તરફ ચાલ્યો અને તેના મરણ્યની છેલ્લી ધડી વખતે તેના નાક આગળ તે ફળ ધણું જની સુગંધથી શાહનશામાં ચેતન આવ્યું. ફરી તેના નાક આગળ ધરતાં તો શાહનશા તદ્દન હોંશિયાર થઈ ગઇ. તેનું શરીર એવું તો સાફ બની ગયું કે જાણે તેને બિલકુલ આંદાજી ભોગવીજ નથી! ટુરત શાહનશા ઉઠી ઉભી થઈ ગઇ અને પોતાનો જીવ બચાવનાર અલીદુઆનના પગમાં જઇ પોતાનું માથું મક્કવા લાગી, પરંતુ અલીદુઆને તેને ટુરત-તેમ કરતાં અરુપથી હેતથી મળ્યો. શાહનશાએ તેનો ખરા અત્યંત રણધી ઉપકાર માન્યો. બીજા શાહનશાઓનો પણ તેણે અત્યંત ઉપકાર માન્યો, ત્યાર પછી પોતાનો પોશાક પહેરી એક કોથપર બેઠી અને શાહનશાઓ પણ તેની પાસેના કોથપર તેની સાથે બેઠા. આજ

એકાએક શાહનદી સાથે થઇ તેથી સર્વે દાસીઓ તથા બોળાઓ ધણીજ રાજ થયાં અને અલીશ્વાનના વખાણ કરવા લાગ્યાં, તથા શાહનદીને દુવા દેવા લાગ્યાં અને ખુશીને ઉપકાર માનવા લાગ્યાં ત્યાર પછી તેઓ સર્વે રજા માગીને ત્યાંથી ભટાં નહાં.

પેલા બેળાઓએ જઈને સુલતાનને આ સર્વે બીનાથી વાકેફ કર્યા હતા. શાહનદી અલીશ્વાનની હવાથી એક પળમાં તદ્દન સારી થઇ ગઇ નહીં. સુલતાનની ખુશાલીનો પાર રહ્યો નહિ, કારણ કે તે શાહનદીને પોતાના બેટા કરતાં વધારે મમતાથી તે ચાહતો હતો. સુલતાન દુરતજ શાહનદીને તથા પોતાના વહાલા બેટાઓને મળવા માટે ઉઠ્યો. જેવો તે શાહનદીના ઝોરડામાં આવ્યો કે દુરત ત્રણે શાહનદીઓ લાંબા થઇ જમીનપર પડે પડ્યા અને તેવી સ્થિતિમાંથી સુલતાને તેમને ઉઠાડ્યા ત્યાં સુધી તેમજ પડી રહ્યા. સુલતાને તેમને આશીર્વાદ આપી ખેરીઅતના સમાચાર પૂછ્યા. શાહનદીને હેતથી બેટાઓ, અને ખુદાએ તેને પાછી તનદુસ્ત કરી માટે તેના હૃદયે ઉપકાર માનવા લાગ્યો. શાહનદીના કંપાણ્યારે ગરીબગરબાને તેમજ ફકીર વગેરેન કરોડો રૂપિયા આપ્યા.

સુલતાને પોતાના બેટાઓને પોતાની લાંબાં સુસાદરીમાં આણેલી નવાઇની ચીજો સંબંધી હકીકત કહી રજૂ કરવા ફરમાવ્યું તેપરથી અબદુલ શેતરંજી, અહમદ રખરની નળી અને અલીશ્વાને સફરજન રજૂ કર્યું, અને દરેક જણે પોતાની કાંમતી ચીજનું સચિત્તર પ્રદર્શન કર્યું, અને તે સાથે પોતાના પિતાને પોતાની સરત પ્રમાણે ચાલવા નમ્ર અરજ કરી. સુલતાને તે શાહનદીઓને બિલકુલ અટકાવ્યા સિવાય તેમની પુરેપુરી અરજ સંભળી. થોડીવાર સુધી તો તેમણે કરેલી અરજપર લાંબો વિચાર કરતો સુલતાન બેસી રહ્યો. શાહનદીઓ પણ પોતાના પિતાના મુખમાંથી શો ઉત્તર નીકળે છે તે જોવાની ખાતર મુગે મોઢે તેના મુખ સામું જોઇ રહ્યા હતા. કેટલીક વારે સુલતાન બોલ્યો કે “મારા વહાલા બેટાઓ! તમારે બધાએ કમુલ કરવું જોઇએ કે જે અલીશ્વાન પાસે પેલું અમુલ્ય સફરજન ન હોત તો શાહનદી કદી પણ બચવી નહીં, અને તેથી તમારી શેતરંજી તથા નળી નકામીજ હતી. પરંતુ અલીશ્વાને વિચારવું જોઇએ કે જે નળી ન હોત તો તે શાહનદીની સ્થિતિ તે કેવી રીતે જાણી શકત તેમજ શેતરંજી ન હોત તો તે કેવી રીતે આવી શકત, અને જ્યારે તે આવી શકત નહિ, તેમ જાણી શકત પણ નહિ, ત્યારે તો તેનું સફરજન શાહનદીનો જીવ બચાવી શકત નહિ, તેથી તે પણ નકામું થાત! શેતરંજી વાળાએ પણ તેવીજ રીતે જાણવું જોઇએ કે જે નળી ન હોત તો તે કેવી રીતે જાણી શકત! અને સફરજન ન હોત તો તે કેવી રીતે શાહનદીનો જીવ બચાવી શકત! તેમજ નળીવાળાએ પણ શેતરંજીની તેમજ સફરજનની મદદ લીધા સિવાય શાહનદીનો જીવ બચત નહિ એમ સમજવું જોઇએ. મતલબ કે ત્રણે ચીજો ભેગી થઇ તોજ શાહનદીનો જીવ બચ્યો નહિ તો બચત નહિ, માટે ત્રણેમાં એકે ચીજની કાંમત જાણી કરવી તે ખુદાનો યુતો કરવા બરાબર છે. તમે ત્રણે જણને હું અત્યંત શાખાશી આપું છું, અને તે શાહનદી પણ પોતાના પ્રાણ બચાવનાર ત્રણેનો સરખો ઉપકાર માનશે, એમ મને ખાતરી છે. આપણા બાદશાહી ખજાનામાં બીજી અસંખ્ય કાંમતી ચીજો છે તોપણ મારી પૂર્ણ ખાતરી છે કે તેમાંની એક પણ આ ચીજોની બરાબરી કરી શકે તેમ નથી. આવી અમુલ્ય ચીજોને મારા ખજાનામાં રક્ત શોભાને વારતે નહિ, પણ અસંખ્ય લોકો તેનો લાભ લઇ શકે તે માટે ખાસ સંભાળથી રાખીશ.”

થોડીવાર પછી સુલતાન બોલ્યો કે “મારા વહાલા શાહનદીઓ! ચાંદમહાલને તમારામાંથી કોની સાથે પરજાવવી તે નક્કી કરવા માટે મારે બીજી યુક્તિ કરવી પડશે અને યુક્તિ આજેને આજેજ અમલમાં મૂકવા ધારે છું. કારણ કે હવે ચાંદમહાલ ઉમર લાયક થઇ છે, માટે તેનાં લગ્ન જલદીથી કરવાં જોઇએ. તમે ત્રણે જણા તમારાં હથિઆર લઇ કિશાની બહાર અખાડામાં જાઓ, હું પણ લાંબાં આપું છું. ત્યાં જઇ તમારી પગલાં એટલીજ કરવાની છે કે જેનો તીર ધણે દૂર જશે તેની સાથે શાહનદીનાં લગ્ન કરવામાં આવશે.” શાહનદીઓ દુરતજ પોતાના પિતાના હુકમને માન આપી પોતાનાં ધનુષ્ય બાણ લઇ કિશાની બહાર અખાડામાં ગયા. આ વાતની ખબર પડતાંજ અમીર ઉમરાવો તથા નગરના બીજા સદસ્યદરજોની મારે ઠંડ મળી. સુલતાન પોતે પણ થોડીવારમાં ત્યાં આવી

પહોંચ્યો સર્વે કોઠાએ ઉભા થઈ સુલતાને નમન કર્યું. સુલતાને પુરતજ પોતાના શાહનંદાએને તીર ફેંકવા ફરમાવ્યું તેથી અબ્દુલે પોતાનું ધનુષ્ય ચઢાવ્યું તીર ફેંક્યો, ત્યાર પછી અહમદે ફેંક્યો અને ત્યાર પછી અલીશખાને ફેંક્યો. આ ત્રણેમાં અલીશખાનના તીર વીળળીના વેણે પૂરપાટ ચાલ્યો ગયો. તે ક્યાં ગયો તેની કોઠાને પણ માલમ પડી નહિ. સુલતાનના હુકમથી ધણી માણસોએ આગળ દોડી જઈ તીરની તપાસ કરવા માંડી, તેમજ ખુદ અલીશખાને પણ આગળ દોડી જઈ ધણીએ તપાસ કરી પરંતુ તીરનો પત્તો લાગ્યો નહિ. હવે અહમદનો તીર કે જે પોતાના બાપ અબ્દુલની આગળ ગયો હતો. તેણે પોતાના પિતાને જણાવ્યું કે “આપના ઠરાવ મુજબ ચાંદમહાલનાં લગન મત્રી સાથે કરવાં નેમકે, કારણ કે મોટા બાપ કસ્તાં આરે તીર આગળ ગયો છે, અને અલીશખાનના તીરનો તો કંઈ પત્તો લાગતો નથી ! જે તે પોતાનો તીર આગળ ગયો છે એવો પ્રત્યક્ષ પુરાવા આપે તોજ તેનો હક મારા કરતાં વધુ ગણાય !” સુલતાન તેમજ સર્વે જ્ઞેનારાઓની ખાતરીજ હતી કે અલીશખાનનો તીર આગળ ગયો છે, તોપણ જ્યાં સુધી તે તીર હાથ ન લાગે ત્યાં સુધી તેનો હક ગણી ન શકાય, માટે સર્વાનુતમે તે શાહનંદાનાં લગન અહમદ સાથે કરવા નક્કી થયું, અને થોડા દિવસમાં શાહનંદા ચાંદમહાલનાં લગન શાહનંદા અહમદ સાથે ધણી ધામધુમથી કરવામાં આવ્યાં.

શાહનંદા અબ્દુલ આ લગન વખતે ત્યાં હાજર રહ્યો નહિ. તે પોતે શાહનંદા ચાંદમહાલને ધણીજ પ્યારથી ચાહતો હતો, માટે પોતાની પ્યારી માથુકની લગન પોતાના બાપ અહમદ સાથે થાય તે જ્ઞેવાને તે બિલકુલ રાજ ન હતો. તે પોતાના મનમાં એમજ સમજતો હતો કે “હું જેટલા પ્રેમથી શાહનંદાને ચાહું છું તેટલા પ્રેમથી અહમદ ચાહતો નથી, માટે આ લગન ગેરવ્યાજબી છે.” આ લગનથી તેનાપર એટલી બધી માડી અસર થઈ કે તે પુરત ફુનીઆ તણ ચાલ્યો ગયો. હવે તેણે હંમેશને માટે આ ફુનીઆનો ત્યાગ કર્યો હતો. જે કે પોતે વડો શાહનંદા હતો તેથી માદીનો વારસ તેજ હતો. તેણે આ મહાન રાજ્યની પણ દરકાર કરી નહિ, અને એક ફકીર થઈ જઈ પોતાની આખી જીંદગી ગુજારી. ધન્ય છે તારા નિર્મળ પ્રેમને ! એ પ્રેમ ! તારી શક્તિ અજબ જેવી છે ! તું રાગને રંક, ગરીબને તવગર, વિદ્વાન અને મૂર્ખ, પશુ અને પક્ષી સર્વેપર એક સરખી રીતે તારો દોર ચલાવે છે ! તારા પાસમાં પડનાર પામર જીવ કદી પણ બચી શકતો નથી ! એક શાહનંદાના પ્રેમની ખાતર જેણે રાજ્યપાટનો ત્યાગ કરી ફકીરી લીધી તેનાપર તારી કેટલી સત્તા આપી હશે ! ખરે ! તારી બલીહારી જુદીજ છે !

બીજી તરફ અલીશખાનના મનપર પણ એાછી અસર થઈ ન હતી, પરંતુ તેણે ફકીરી લીધી નહતી. તે તો પોતાનો દેશ છોડી ચાલ્યો ગયો. પ્રથમ તો તે પોતાના તીરની શોધ માટે નીકળ્યો. જે દિશામાં તેણે તીર ફેંક્યો હતો તે દિશામાં તે ચાલ્યો ગયો. આ દિશામાં તે ધણે દૂર ગયો ત્યારે તેની નજરે એક ઉંચી ટેકરી માલમ પડી. તે ટેકરી પાસે આવી પહોંચ્યો, તેવોજ પેલો તીર તેની નજરે પડ્યો. તેણે પુરતજ તે ઉચ્છ્રી લીધી, અને અજબબધી સાથે જોવા લાગ્યો તો તેને ખાતરી થઈ કે તે તીર પોતાનોજ છે. આ જગ્યા આખાડથી દશ માઈ દૂર હતી, તેથી તેને ધણીજ નવાઈ લાગી, કારણ કે પોતાનો તીર આટલે બધે દૂર આવશે તેવી તેને તેમજ બીજા કોઈને સ્વપ્ને પણ આશા નહતી.

આ અજબબધી તેને એમ જણાયું કે “આ વાતમાં કંઈક અજબજ જેવો એક જણાય છે માટે મારે તેની તપાસ કરવી નેમકે. વખતે તેમાંથી કંઈ લાભ પણ થાય !” આવા વિચારથી તે પેલી ટેકરીની આસપાસ પ્યારીકાથી જોવા લાગ્યો, તો તેની નજરે એક યુવા જણાઈ. પુરત તે અંદર ગયો તો એક લોખંડનું પ્યારણું નજરે પડ્યું. તે કેમ ઉધાડ્યું તે તેને સ્પષ્ટ નહિ તેથી તેણે એક જોસથી ધક્કો માર્યો. આ ધક્કો માસ્તાની સાથેજ પ્યારણું ઉધડી ગયું અને પોતે અંદર દાખલ થયો. થોડીક વાર સુધી તો તેને અંધારું જણાયું, પણ પછીથી જરા ઉજ્જલ માલમ પડ્યો. તે આગળ ગયો તો તેની નજરે એક મોટું પ્યારણું જણાયું, તેથી તે પ્યારણું બધી તે ચાલ્યો. જેમ જેમ આગળ જતો ગયો તેમ તેમ ઉજ્જલ વધતો ગયો. એક પ્યારણું આગળ આવ્યો ત્યારે તો પુષ્કળ ઉજ્જલ લાગ્યો. પ્યારણું ઉધાડી દિશ્તથી અંદર દાખલ થયો, તેની નજરે એક ધણીજ યુવાનિન લગ્ન મહેલ નજરે પડ્યો. આ મહે-

લખાં તે દાખલ થયો તો તેની નજરે એક ધણી ખુબસુરત જીવાન બાતુ પડી. આ સ્ત્રીના કોમળ સ્વરૂપ રૂપ ધણીને કાંઈથી જાણી શકાઈ શકે, વળી તેનું સ્વરૂપ એવું સુંદર હતું કે જોનારની આંખ કદી પશુ ધરાતી ન હતી. આ બનાવ જોઈ અલીશ્વરના હૃદય પામી ગયો.

પોતે આવી ખુબસુરત પરીને જોઈને હિંમતથી તેને માન આપવા તેની આગળ ગયો, અને જોયે વાંકો વળી પગે લાગવા જાય છે તેટલામાં તો તે જીવાન બાતુએ તેને તેમ કરતાં અટકાવી જણાવ્યું કે

“ શાહજાદા અલીશ્વરનાં! હિંમત પકડ, આ મહેલ તારોજ છે.”

આવી અજાણી જગ્યામાં પોતાનું નામ એક અપરિચિત સ્ત્રીને મોઢેથી સાંભળી ધણી તાજુબ થયો, તેથી તે મોઢે “ જો નેક બાતુ! હું તને બિલકુલ જાણતો નથી! મેં તને કદી પશુ જોઈ નથી! તેમ તારા શ્રમ રહેઠાણનું નામ પશુ જાણતો નથી તે છતાં તું મને એક પરિચય માણસની માફ બોલાવે તે જાણી અને ધણી નવાઈ લાગે છે! વળી તારી રમ લીધા સિવાય રક્ત મારી ઇતેબરી પુરી કરવાના હેતુથી તારા શ્રમ રહેઠાણમાં મેં પ્રવેશ કર્યો માટે મારી તરફ શરૂ થવાને બદલે પ્રેમ ભરી નજરે જોયું છે તેનું કારણ પશુ મારાથી સમજતું નથી! તો મને આશા છે કે મારી શંકાનું નિરાકરણ તું જલદીથી આપશે. તારા બોલવાપરથી મને સાચું સમજાય છે કે તું મને સારી રીતે જાણે છે અને આજે છે.” તે પરી બોલી કે “ નેક શાહજાદા! તારી શંકા ખરી છે અને હું તેનું નિરાકરણ હમણાં જ કરું છું, માટે તું મારી પાસે આ આસનપર નિરાંત બેસ, અને થાક ખા.”

શાહજાદો તેના હુકમને માન આપી જોડેના આસનપર બેઠો. પેલી પરી બોલી કે “ મારા પ્યારા શાહજાદા! હું તને સારી રીતે જાણતું છું તેથી તું ધણી અજાણ્ય થાય છે, પશુ હું પોતે કોણ છું તે જાણ્યા પછી તારી અજાણ્યતાને અંત આપશે. તારા સાંભળવામાં આવ્યું હતું કે દુનીઆમાં માણસો સિવાય પરી નામની એક ઉત્તમ જાત વસે છે. તે પરીઓની જોલાદામાં એક ધણી નામીની પરી છે તેની હું દીકરી છું. મારું નામ શુલ્યાનુ છે. તારા પાપ, તારા ભાઈઓ તથા ચાંદમહાલ વિશે હું સારી પેઠે જાણીતી છું. તમને ત્રણે ભાઈઓ શાહજાદા ચાંદમહાલના પ્યારમાં ફસાઈ જઈ તેની સાથે લગ્ન કરવાને તૈયાર થયા હતા, તે પરીથી તમને એક વરસની અવધિ મુસાફરી કરવા મોકલ્યા હતા અને નવાઈની ચીજ લાવવા રસ્તામાં હતું. તારો મોટો ભાઈ રણીઆમણી ગુજરાતની પાટણ નગરીમાં જઈ ચઢ્યો હતો. જ્યાંથી તેને એક ઉમદા શેતરંજ મળી છે. તારો બીજો ભાઈ અહમદ શાખીલા ચીન લોકના પેકીન શહેરમાં ગયો હતો. જ્યાંથી તે એક અજાણ્ય રમણી મળી લાવ્યો છે, અને તું નામીયા બગદાદ શહેરમાં જઈ ઉમદા સફરજન લઈ આવ્યો છે જેના પ્રતાપથી શાહજાદા ચાંદમહાલના પ્રાણ બચ્યો છે. ખરું જોતાં તો ત્રણે અસુલ્ય ચીજો મેંજ મોકલી હતી. આ પ્રમાણે તમે ત્રણે ભાઈઓ એક એકથી ચઢીઆતી ચીજો આણવાથી તારા પિતાએ તીરની પરિક્ષા કરી શાહજાદાને પરજીવવાનો ઠરાવ કર્યો. હવે તારો તીર તો ખરું જોતાં તો તારા મોટા ભાઈ કરતાં પશુ નબંદીક પડવાનો હતો અને તેથી તું ચાંદમહાલની સાથે લગ્ન કરવાને કદી પશુ બાંચગાળી થવાનો નહોતો, પરંતુ તારો મોહક તથા આનંદ શહેરો તે શાહજાદા કરતાં પશુ વધારે સુંદર સ્ત્રીને ચોગ્ય હોવાથી મેં તે વખતે ત્યાં હાજર રહી તારા તીરને મારી શક્તિ વડે એટલો ફેંસો કે તે આ ટેકરીમાં આવી પત્થરમાં ચોંટયો. હવે તને હમણાં વધારે ખુશ થવાની જ તક મળી છે તેનો લાભ લેવો કે નહિ તે તારી મરજીપર આધાર રાખે છે.” આ છા શબ્દો તે એવા તો અજાણ્ય બનાવે બોલી કે શાહજાદો તેના મનના બાવાઈ દુરત સમજી ગયો. પેલી સુંદર બાતુ પ્યાર તથા મંજીરાઈ સાથે તેની તરફ જોયા પછી દુરત રીકી પડી ગઈ. તેણે દુરત પોતાનો સુંદર અને શીકો શહેરો નીચો કીધો. શાહજાદો અલીશ્વરના તેનો વિચાર સમજી ગયો હતો, તેથી તેણે વિચાર્યું કે હવે ચાંદમહાલ તો મળવાની નથી, કારણ કે તેનાં લગ્ન અહમદ સાથે થઈ ગયાં છે. આ પરી ચાંદમહાલ કરતાં રૂપમાં અગર દિલ્લરણ કરી ભેવાની શક્તિમાં ધણી શ્રેષ્ઠ છે તેમજ તેની પાસે દોહલત પશુ અસાધ છે તો આની સાથે લગ્ન કરવાથી હું ધણી સુખી થઈશ. આવા વિચારથી તે બોલ્યો કે “ જો નેક બાતુ! હવેશ માટે તારો શુભાચ થઈ મારી આખી જીંદગી તારીજ સેવામાં

ગુલશ, એવી જો તું મને રજા આપશે તો હું એમજ માનીશ કે આખી દુનિયામાં કોઈ પણ માણસ જાત કરતાં હું વધારે સુખી છું. મારી આવી એમદખી માગણી માટે તું મને ખચીત માફી આપીશ, અને તારા મહેલમાં તારી સામે ઉભેલા ગરીબ શાહજાદાપર ખાર ભરી લાગણીથી બેશે. ”

પેલી પરીએ જવાબ આપ્યો કે “ મારા નેક શાહજાદા ! મારા કૃપાળુ પિતાની મહેરબાનીથી હું મારા જીવની શેઠાણી છું, પરંતુ તારા જેવા શાહજાદાને ગુલામ બનાવી તેની શેઠાણી પવા મારી મરજ નથી. મારા આખા શરીરપર જે કંઈ છે તે સર્વત્ર તારે છે એટલુંજ નહિ પરંતુ માંડે તન, મન, અને ધન એ સર્વે તારાજ છે, એમ સમજી જો તું મારી વાત કયુલ કરી અને તારી હકદાર ધણીઆણી ગણીશ તો દરેક ઝીજનાં આપણે બને જણ માગીઆં થઇશું. હું બરેસો રાખું છું કે મેં તને જે કહ્યું તે પછી મારા ચાલ વિશે તું કંઈ પણ વહેમ લાવશે નહિ. અમે પરીઓ પણ કતમ સ્ત્રીઓની માફક અમારા હકદાર ખાવંદ સિવાય બીજા કોઇની સાથે ખારમાં જોડાતી નથી. પારકા પુરુષ સાથે ખારમાં જોડાવું તે ધણેજ નામોશી બરેલું છે તે અમે સારી પેઠે સમજીએ છીએ. ”

શાહજાદા અલીફ આવાં વચનોથી વધારે મોહ પામી તે પરીને ખારવા એક બેરસો લીધા. પરીએ બેરસો આપતી વખત શાહજાદાને કહ્યું કે “ મારા દિલજન આશક હું જે પ્રમાણે તારી તરફ ખરો ખાર ધરાવું છું તેવો નિર્ભળ ખાર તું નહિ રાખે ? ” શાહજાદાએ ધણીજ આતુરતાથી જવાબ આપ્યો કે “ એ મારી દિલજન પરી એવું તો તું સ્વપ્ને પણ વિચારતી નહિ. તું વગર બીજા કોઈ પણ ઝીજને હું ધારનાર નથી. હું આજથી કંઈ પણ વિચાર કર્યા સિવાય માંડે સઘળું દિલ તને સોંપું છું; હવે હું તારા પોતાનો છું, અને કંઈ પણ બીજા ક્રિયા કર્યા સિવાય આપણા લગ્નની ક્રિયા થઇ નુકસી છે એમ હું સમજું છું. જે કે માલસ જાતના લગ્નની વખતે અનેક ક્રિયાઓ થાય છે તેપણ તેઓનાં લગ્ન કરતાં આપણું લગ્ન કોઈ પણ હરકત સિવાય ક્ષેત્ર સુધી ટકી શકે એવાં છે. ” આના જવાબમાં તે બેલી કે “ આજ સાંજનાં આપણા લગ્ન માટે મારી ઘસીએ સર્વે જોડતો સરસામાન તૈયાર કરેછે એટલામાં તું આજ આખા દહાડાનો બૂખ્યો છે તેથી કોઈ ખાણું આવે તે આપણે ખાઈએ. પછી હું તને મારો આપો મહેલ ખતાવીશ, જે જોઈ તું ધણીજ અચળ પામીશ. ”

તે બેરસામાં ગુલામાનુની સેવામાં કેટલીક ઘસીએ હતી, તેઓ પોતાની શેઠાણીની મજા શી છે તે વિષે ચેતી ગઇ હતી, તેથી બહાર જઇને થોડા વખતમાં ખાણું તૈયાર કરીધું. પછાં મેજપર બેસી ધણીજ ખુશીથી તેઓએ ખાણું ખાધું તથા શરાબ પીધો, ત્યારપછી તેને જુદા જુદા બેરસા ખતાવવા માટે પરી ગુલામાનુ હદી પેલા બળ્ય મહેલમાં દરેક ટેકાણે અલીફખાને હીરા, લીલમ, અને અમુલ્ય રત્નો સિવાય બીજું કંઈ પણ જોયું નહિ. આ સઘળાં દોલત એટલી બધી હતી કે આખી દુનીયાના કોઈ પણ માગમાં આવે મોટા ગંજવર ખજાનાં હશે નહિ એમ તેની પાકી ખાત્રી થઇ. શાહજાદા અલીફખાને બોલ્યો કે “ હું ખાત્રી પૂર્વક કહું છું કે આખી દુનીયામાં તારો મહેલ સર્વોત્તમ છે. તેના જેવો મહેલ બીજા કોઈ પણ ટેકાણે નથી. ”

રાતનું ખાણું ભેવાનો વખત થયો હતો, તેથી ગુલામાનુ બેલી કે “ આજો હવે ખાણાપર બેસીએ. ” તરતજ તેઓ પાસેના બેરસામાં ગયાં. આ બેરસો પેલા બીજા બેરસાએ કરતાં કોઈ પણ બળ્ય ઉતરે તેમ નહતો. તે બેરસાની અંદર દાખલ થતાં વાર કરવાની તથા ખુલ્લોદાર સુગંધની ધણી એક બતીઓ તેણે જોઇ તેથી તે ધણીજ અજાણ્ય થયો; તેઓને એવી કારીબરીથી ગોઠવેલી હતી કે જાણે આકાશના તારાઓની માફક દેખાતી હતી. જમવાને માટે એક સુંદર અને બળ્ય મેજપર સોનાં રથાનાં વાસણો ગોઠવેલાં હતાં તેથી તે ધણી ખુશી થયો. બને જણ તે મેજ પાસે સામસામી ગોઠવેલી સુંદર હીરા જડીત ખુરશીઓપર ખાણું ભેવા બેઠાં, અને પછું સહેજતકાર ખાણું બને જણાં ધણા આનંદથી ઉડાવવા લાગ્યાં. અલીફખાને દરેક ઝીજ ધણીજ આતુરતાથી લેતો, અને તેનું નામ પૂછી પછી ઉડાવતો હતો. આવું સ્વાદિષ્ટ ખાણું તેણે કોઈ દિવસ ચાખ્યું નહતું, તેથી તે તેનાં ધણાં વખાણું કરતો હતો. ખાણું ખાધા પછી ધણીજ ઉંચી જાતનો સરસ શરાબ આપવામાં આવ્યો હતો, તે ધણી આનંદથી

ઉડાવ્યો અને ત્યારબાદ મુખવાસતરીકે જુદી જુદી તરેહનો સુંદર મેવો ઉડાવ્યો. આ બધો વખત જાત જાતની વાજતો સાથે સુંદર બાદીઓ કોઈક સ્વરે ગાયન કરતી હતી જેથી શાહજાદા ખુદ ખુદ થઈ ગયો હતો. ખાનાપરથી ઉડ્યા બાદ એક સારી શ્રવણકાર માદીપર તેઓ બેઠાં, કે તુરત સેંકડો પરીઓ અને ગવૈયાઓ ધણી અજબજબ જેવી રીતે નૃત્ય કરવા લાગ્યા. તેઓએ તે સુખી જોડા આગળ એક સુંદર જલસો કરી બતાવ્યો. છેવટે શુભઆતુના હુકમથી સર્વે પરીઓ નાયતી નાયતી બહાર ચાલી અને તેમની પાછળ પાછળ શાહજાદા તથા શુભઆતુ ચાલ્યાં. છેવટે જ્યારે તેઓને સુવાનો ઝોરડો આવ્યો ત્યારે તમામ પરીઓ તથા ગવૈયાઓ તેમને નમન કરી કરીને ચાલ્યાં ગયાં; અને તે બંને જણાં આનંદ લેતાં સુઈ ગયાં.

આવા પ્રકારનો આનંદ કેટલાક દિવસ સુધી જારી રહ્યો. હમેશાં નવાં નવાં ખાણાં તથા નવી નવી પરીઓ અને ગવૈયાઓના નૃત્યથી તેઓને અનહદ ગમન મળતી હતી. આ સંઘર્ષ શાહજાદાને ધણી જ હેરાન પમાડનારું હતું. આ પ્રમાણેની તેમની લગનક્રિયા આનંદથી પુરી થઈ.

પરી શુભઆતુ દિવસે દિવસે શાહજાદા તરફ વિરોધ પ્રેમ દાખવતી હતી, તેમજ તેમની પુષ્કળ સેવા ઉઠાવતી હતી, તેથી શાહજાદાની પણ તેનાપર અતિશય પ્રીતિ થઈ. લગનમગ્ન હાસ સુધી આ પ્રમાણે તે સુખી જોડું આનંદમાં રહ્યું. ત્યારબાદ એક વખતે શાહજાદા અલીદખાન કે જે પોતાના પિતાને ધણી ચાહતો હતો, તેને પોતાના પિતા સંમતિ કંઈ ખર્ચ ખર્ચ મેળવવાની ઇચ્છા થઈ, અને તેથી તે ખર્ચ પોતાની જાને જઈ મેળવવાની પ્રયત્ન ઇચ્છા થવાથી તેને પરી શુભઆતુ પાસે તે માટે રજા માગી. પરોક્ષ મનમાં એમ થયું કે “આ શાહજાદા મને છોડી જવાની ખાતર આવું બહાનું કાઢે છે,” તેથી તે ધણી શીશરમાં પડી અલીદખાન પ્રત્યે બોલી કે “જો નેક શાહજાદા! મેં તને કંઈ વાતે દિલગીર કર્યો છે કે તું આ પ્રમાણે મને નાહક તરજોડી જાય છે? પ્રથમ તે મારી સાથે રહેવા માટે જે કારણ કહ્યો છે તેને તું શું વિસસે ગયો કે? હું તને અત્યંત પ્યારથી વળગી છું, છતાં તું મને ધિક્કારે તે શું બાજબી ગણાય?” અલીદખાન બોલ્યો કે “જો મારી પ્યારી પરી! તારા વિષે મારી પુરી ખાતરી છે. અને જે તેવોજ પ્યાર હું તારી સાથે ન રાખું તો ખચીત જગતકર્તા પ્રભુનો મોટો ગુનેગાર ગણાઉં, અને તારા પવિત્ર પ્યારને નાહાયક હરું. જે મારી અરજથી તને માફું લાગતું હોય તો મને માફ કર અને તેના બદલામાં તું જે કંઈ કહે તે કરવા હું કયુલ છું; પણ મારી ખાતરી છે કે તને દુઃખ થાય એવું મેં વિચાર્યું નથી, કારણ કે મારી ધણી મુદ્દનની ગેરહાજરીથી મારા વહાલા પિતાનાં મનમાં જે દુઃખ થતું હશે તેનો અટકાવ કરવાનાજ હેતુથી મેં મારી પાસે રજા માગી છે; તે સિવાય મારી બીજી કંઈ પણ ઇચ્છા નથી. કદાચ મારો પિતા મને મરી ગયેલો સમજી શોકસાગરમાં ડુબી ગયો હશે. ખરી હકીકત આ છે, છતાં જે તું મને રજા નહિ આપે તો હું તારી મરજને તાબે થઈ અહીંજ રહીશ, કારણ કે તને પ્રથમ કરવાને માટે મારાથી બનતી બધી તજવીજ કરીશ.”

બીજી તરફ સુલતાન પોતાના દીકરાઓના વિચોગથી અત્યંત દિલગીર થઈ ગયો હતો. મોટા દીકરા સંસાર છોડી ફરી થઈ ગયો હતો અને પોતાની બાકીની જીંદગી ધણીજ સાંત રીતે પવિત્રપણે માળજે હતો. તેણે ટુંડી મુદ્દતમાં પોતાના ઉત્તમ ગુણોથી એટલી તો સારી નામના મેળવી હતી કે મોટા શહેનશાહોના શહેનશાહ પણ તેના પગમાં આવી પોતાનું શિર મુકતા હતા. આવા પ્રકારની ઉત્તમ નીતિને લીધે સુલતાન કંઈક સંતોષ પામ્યો હતો અને તે બેટા તો પોતાની જીંદગી સરળ કરે છે એમ જાણી મગ્ન રહેતો હતો, પરંતુ બીજો બેટો અલીદખાન કે જે તેનો સૌથી નાનો બેટો હતો, અને હાલમાં જે પરી શુભઆતુના બળ્ય મહેલમાં વિલાસ કરતો હતો તેના વિષે કંઈ પણ સમાચાર મળ્યા નહતા, તેથી અત્યંત દિલગીર રહેતો હતો. તેણે પોતાના વડાવજીર મુબારકને જણાવ્યું કે “જે તું મને પ્યાર અત્યંત કરજો તો આહતો હોય તો મને અલીદખાન સંબધી ખરા સમાચાર મેળવી આપ!” તેપરથી વજીર શહેરમાં ગયો અને એક ઉરતાં જાનુઆરના સુલતાન આગળ તેડી લાવ્યો, તે બાદને સપ્તમી વાતણે

તેણે વારંક કરી શાહજાદા અલીશપાનની ખબર મેળવવા સુચવ્યું, તેપરથી પેલી બાઈ બોલી કે “આ માત્ર ધબળીય કહણ છે તોપણ હું આવતી કાલે તે સંબંધે ખબરો તેટલી ખબર મેળવી શકીશ.” તે બાઈ તે દિવસે તો રજા આગીને ઘેર ગઈ, પછી બાંજે દિવસે પાછી સુલતાન આગળ આવી બોલી કે “નેક નામદર ! મેં આખી રાત મારી તમામ નિદાનો કપચોસ કર્યો, પરંતુ શાહજાદાનો પત્તા લાખતો નથી, શકત એટલુંજ ચોસ જણાવ છે કે તે કહણ જીવતો છે અને તે થોડા દિવસમાં તમને મળવો જોઈએ.” પાંચાહને કંઈક ધીરજ મળી, તેથી પેલા બાઈને ધન્ય આપી વિદાય કરી.

શાહજાદા અલીશપાનની વાતપર પરી ગુલનાનએ આખી રાત પુરતો વિચાર કર્યો તો તેની ખાતરી થઈ કે શાહજાદાનું કહેવું સાચુ છે, અને તેથી આવા નિર્મળ પ્રેમની વચ્ચે આવી તેણે પિતાને મળવા અટકાવવો તે હીક નહિ તેથી તેણે રજા આપવા ઠરાવ કર્યો બીજે દિવસે સવારમાં તે પરી શાહજાદાને કહેવા લાગી કે “મારા ખ્વારા શાહજાદા ! હું તને તારા પિતાની મુલાકાતે જવા માટે ખુશી : થઈ રજા આપું છું માટે તું જા. પણ નારે આ વાત કોઈને પણ કહેવી નહિ, શકત એટલુંજ જણાવું કે હું ખુશીમાં છું.” પછી તેને વીસ ઘોડેસવારો આપી મોટા દરબાચી વિદાય કર્યો. પોતાના પિતાનું નગર દક્ષિણ દશ માઈ દૂર હતું તેથી તેઓ સપાટાગમ આવી પહોંચ્યા. પાંચાહને આ વાતની ખબર મળતાં થયા શાહમાદયા કુંવરની સામે ગયા અને વાજતે ગાજતે તેડી લાવ્યો. શહેરની તમામ પ્રજા શાહજાદાને જોવા દરવાજા બંધી ચાલી.

સુલતાને શાહજાદાને પોતાની બધી હકીકત કહેવા જણાવ્યું તેથી તે બોલ્યો કે “તમને સારી રતો ખાસમ હશે કે તે દિવસે મેં મારો તીર ફેંક્યો કે જેનો પત્તા લાગ્યો નહિ, તેથી શાહજાદાનું જીવ અહમદ સાથે કરવા નહીં થયું. હું શાહજાદાને ખરા અતકરણથી આહવા હતાં માટે અહમદ સાથે થતું જીવનેવાની અને મિલકુલ દરબા નહિ હોવાથી હું અલીથી ચાલી નીકળ્યો અને આશરે દરેક ગાઉ બાજે ત્યારે એક ટેકરી આવી. તે ટેકરી પાસે જતાંજ એક તીર તેની અંદર ચોટીલો મારા નજરે પડ્યો, તેથી મેં તે તીર ખેંચી કાઢી જોયો તો તે તીર મેં જે ફેંક્યો હતો તેજ જણાયો. હું આથી ધણે અજાબ થયો, કારણ કે મને તેવો બાજાવળી પણ આટલે દૂર તીર ફેંકી ન શકે, તો આ તીર આટલે દૂર શી રીતે આવ્યો તેની મને કંઈ પણ સમજ પડી નહિ. આ છુપા બેદની તપાસ કરવા માટે કેટલોક પરિશ્રમ મેં કર્યો અને ઈશ્વર કૃપાથી હું તેમાં પ્રવેશ પામ્યો. હાલ જે કમ સુખ જોગવું છું તે બધું પ્રતાપ તે જુવા બેદનો છે, છતાં તે છુપો બેદ હાલમાં ઉપાડો કરવા જેવો નથી માટે હું તેમ કરવા માગતો નથી, માટે મને માફ કરશો હું તમારી ખબર કાઢવા માટે દરેક માસે આવતો રહીશ, અને તેથીજ તમે સતોષ માનશો.” સુલતાને જવાબ આપ્યો કે “મારા ખ્વારા મોટા ! તારી અરજ હું કેમ ફેરવી શકું ? જો કે તું મારી સાથે રહો હોત તો મને વધારે આનંદ વાત ખરા, તોપણ હું તારી માગણી કબુલ રાખું છું, તોપણ મારે એટલું જણવું જોઈએ કે વખતે મારે તારી કંઈ જરૂર પડે અથવા તું અહીં મુદતસર ન આવે તો મને શીકર થાય ત્યારે મારે શી રીતે ખબર કાઢવી ?” શાહજાદા બોલ્યો કે “મારા નેક પિતા ! તમે જે વાત પૂછો છો તે તો હું જે વાત છુપી રાખવા છું તેનો એક આગ છે; તેથી કરીને એ વાત ઉપર મહેરબાની કરીને મેં મને સુખ રહેવા દેશો. હું તો જીજીરમાં એવો તો વખતસર આવીશ કે તમે પોતે મારે વિષે વધારે વખત સુધી શીકરમાં થઈ, મારી જોશો નહિ.” સુલતાને જવાબ આપ્યો કે “મારા ખ્વારા મોટા ! હું તારી પાસે તારો છુપો બેદ ખુલ્લો કરાવવા માગતો નથી. શકત તું તારી મુદત પ્રમાણે મારી પાસે આવતો રહીશ તો મને આનંદ થશે.”

શાહજાદા શકત ત્રણ દહાડા પોતાના દરવાજામાં રહીને ચોથે દહાડે સવારના પહોરમાં તો પેલી પરીના સુધમ નરક કૃત્ય કરી. આટલે બધું વહેલો આવશે એવી આશા ગુલનાનને ન હતી, તેથી તેને ઘણી ખુશી થઈ. આવી ચાલથી શાહજાદા અલીશપાનને તે પોતાના ખરા દિલથી આહવા લાગી. પરી ગુલનાનએ તેને બંધી શાખાથી આપી તેના કુંડળની ખબર અન્ય ન પૂછી તે પરથી શાહજાદાએ પોતાના કુંડળની સ્થિતિ જણાવ્યા પછી પોતાના પિતાની સાથે જે વાતચિત થઈ હતી તે

અધી કહી સંભળાવી. વળી પોતાના બાપની મુલાકાત લેવા માટે દર માસે જવા જે કાલકાર કર્યો હતો, તે પણ જણાવ્યો, જે સાંભળી મુલ્યાનું ધણી ખુશી થઈ. હવે કેટલીક મહત્ત્વ સુધી બને જશે અમનચમનમાં દહાડો મુળમાં બાદ એક દહાડો શાહજાદા અલીશ્વખાનને લાગ્યું કે હવે કચ્છલાત મુળજ સુલતાનને મળવા જવું જો-એ પણ જે મુલ્યાનું આગળ આ વાન કરવામાં આવે તો કદાચ તે દિલ્હી તરફ થશે. એવો અંદેશો કરી તે ચુપ રહ્યો. પરી મુલ્યાનું ધણી ચતુર હતી તે દુરત સમજી ગઈ તેથી તે બોલી કે “મારા નેક શાહજાદા ! હું તને જણાવું છું કે તારે તારા પિતાને મળવા જવાનો વખત થયો છે તેમ છતાં હું નથી ગયો નેનું કારણ શું ? વખતે તું જુદી ગયો હોયશ, વાંસ્તે હું યાદ આપું છું કે તું જરા પણ દીલ કર્યા સિવાય જલદી જા ? ”

પરી મુલ્યાનું આવી રીતે આનંદથી બેસતી જણીને શાહજાદાએ જવાબ દીધો કે “અરે પરી મુલ્યાનું ! જે એકરકારપણાને તું મારોપર આશ્વેષ મૂકે છે તે બાજબી નથી, કારણ કે હું કંઈ બુદ્ધી ગયો નથી. ફક્ત તું મને આટલી જલદીથી જવાને રજા આપતાં હરમત બેશે એમ ધારી રજા માગી નહતી.” પરી મુલ્યાનુંએ જવાબ દીધો કે “શાહજાદા, હવે હું તારી ઉપર એટલો વિશ્વાસ મૂકું છું કે તારી નજરમાં આવે ત્યારે મારી રજા લીધા સિવાય પણ તારે તારા પિતાને મળવા ખુશીથી જવું. હવેથી તું તારી કચ્છલાત પ્રમાણે બરાબર ચાલજે. જા કાલે ને કાલેજ અરેશા રવાના થઈ જા, અને તારા રાહ જોતા તારા પિતાને તેમજ તારા કુટુંબને અને બીજા મિત્રોને જલદીથી આનંદ આપ; પરંતુ પ્રથમની માફક વેળાસર પાછો આવવાને ચૂકીશ નહિ.” શાહજાદાએ તેનો ધણે ઉપકાર માન્યો. ત્યાર પછી આખી રાત્રી બનેએ આનંદમાં મુગ્ધા.

બીજે દિવસે શાહજાદા અલીશ્વખાન જવાને તૈયાર થયો. પ્રથમની માફક આ વખતે પણ વીજ શોરશારોને સાથે રાખી મોટા હાકમાદથી તે ગયો, અને આગળની માફક મોટા મુન મરનખા સાથે સુલતાને દોની મુલાકાત લીધી. એ પ્રમાણે તેણે ધણી મહીતા સુધી બરાબર દસવ પ્રમાણે પોતાનો પિતાની મુલાકાત લેવાનું જારી રાખ્યું; વખતો વખત બારે બપોરથી તે જતો હતો, જે જોઈ કેટલાક અદેખા અમીરો તેની અદેખાઈ કરતા હતા. સુલતાન અને શાહજાદાની વચ્ચે અણખતાવ કરવાના દુષ્ટ હેતુથી તે નીચ લોચ સુલતાનને આડુંઅવળું સમજાવવા લાગ્યા. તેમણે પાદશાહને જણાવ્યું કે “શાહજાદા અલીશ્વખાન હમેશાં જુદા જુદા સ્વાશે લઈ આવતા દરબારમાં આવે છે, વળી તેનો તેમજ તેના સરદારોને બપોરે ધણેજ સરસ છે, આપ તો નેને બિલકુલ મદદ આપતા નથી, ત્યારે આ બધું તે કયાંથી લાવે છે તે વિચાર કરવા જેવી વાત છે. અમે તો એમ ધારીએ છીએ કે તેને કંઈ જખરો ખજાનો હાથ લાગ્યો છે તે સિવાય આવો બપોરો મારી શકે નહિ ! વળી તે આપની પાસે ઝાઝા દિવસ ટકતો નથી. જણુક છે તેને કોઈ ખુબસુરત સ્ત્રી મળવી જોઈએ, જેના પાસમાં તે દખાઈ ગયો છે. વધુમાં અમને જેવી પણ ખબર મળી છે કે શાહજાદા તમારી પાસેથી રાજ્ય છોનાવી લેવાની તજવીજમાં છે.”

અદેખા અમીરોએ અલીશ્વખાનની ઉપર જે દુષ્ટ તહામત મૂક્યું તેપર પાદશાહે બિલકુલ ધ્યાન આપ્યું નહિ. સુલતાને જણાવ્યું કે “શાહજાદાને નાખુશ કરવા જેવું મેં કંઈ પણ કામ કર્યું નથી, તો શાહજાદા મારી વિરૂદ્ધ જાય એવી શંકા કરવી તે નકામી છે. તે શાહજાદા મને એટલો તો ચાહે છે કે તેનાથી તેનું નીચ કૃત્ય કદી પણ થઈ શકે નહિ.” સુલતાનનાં આવાં વચનો સાંભળી બીજા બધા તો શ્રાંત થઈ ગયા. પરંતુ એક અમીર બેલી કહ્યો કે “શાહજાદા અલમહાલનાં લગ્ન અલમહ સાથે કર્યાંથી અલમહની માફક તેણે શાંતી પકડી નથી. તે તો એમજ સમજે છે કે “શાહજાદા સાથે ન્યાય પ્રમાણે મારાંજ લગ્ન થવાં જોઈએ.” તે કારણથી તે ધણેજ દિલ્હી તરફ રહે છે. પોતાનો તીવ્ર સૌથી આગળ છતાં પાદશાહે અન્યાયથી શાહજાદા અલમહ સાથે પરણાવી એમ તે માને છે, અને તે સમયથી પોતાનું વેર લેવા તે તારી રહ્યો છે. કદાચ આ બીજા પાછાદાર નહિ હોય તોપણ એટલું તો ખરું છે કે તે દર વખતે જુદા જુદા સ્વાશે સાથે આવણા દરબારમાં આવે છે અને તેના થોડા પણ તદ્દન તાજા હોય છે, તેપરથી સાર જણાય છે કે તેનો મુકામ આપણી પડોશમાંજ હોવો જોઈએ. આપણે તેના મુકામની ખબર મેળવવી

જેમણે એમ અમારા સંબંધનો મત છે, પછી તો આપ નામકરની જીવી મરજી અમારી દરજ તો આપને તેમજ આપના અમારા સંબંધને પ્રયત્ન થાય તેવી યોગ્ય સલાહ આપવાની છે પછી તે સલાહને અમલમાં મૂકવી દિવા ન મૂકવી તે આપ નામકરના હાથમાં છે.”

સુલતાને તે અમીરને જવાબ આપ્યો કે “શાહનંદા સંબંધે કંઈ પણ વહેમ લાવવાનું આપણને કારણ મળ્યું નથી, તોપણ હું તેની તબવીબમાં છું. ત્યાર પછી દરબારી કામકાજ કરી વખત થયે પોતાના મહેલમાં ગયો.

તેણે પોતાના વડા વજીરને જણાવ્યું કે “શાહનંદા અલીશપાન બ્યારે મારા રાજ્યની છેક તબ-દીકમાં રહે છે, ત્યારે તે પોતાનું રહેઠાણ કેમ છુપાવતો હશે તેનું કારણ સમજાવું નથી. મને તેના પર કંઈક શક આવે છે માટે આપણે તેની તપાસ કરવી જોઈએ. તોપણ તે તપાસ એટલી તો ગુપ્ત થવી જોઈએ કે શાહનંદા અગર કોઈ પણ બીજો માણસ તે જાણી શકે નહિ.” વડા વજીર બોલ્યો કે “તેક નામકર ! હું ધારું છું કે તે જાદુગર બાઈને બોલાવી તેની મારફતે તપાસ ચલાવીએ તો જલદી અંત આવશે અને કોઈ જાણશે પણ નહિ.” સુલતાનને આ સલાહ યોગ્ય લાગ્યાથી તેણે પોતાના ખાનગી મહેલમાં તે જાદુગરબાઈને બોલાવી મંગાવી. સુલતાને તે બાઈને કહ્યું કે “મારો બેટો અલીશપાન હજી મહેલમાં છે એવું તે જ મને કહ્યું હતું તે ખરું છે, તે વાસ્તે હું તારા ધણે ઉપકાર માનું છું; પણ હવે તેને વિષે મને પક્કો ખબર આપવી જોઈએ. જે દહાડાનો પહેલાં મેં તેને જોયો છે તે દિનસથી જો કે તે દર મહીને મારી પાસે આવે છે, તોપણ તે ક્યાં રહે છે તે વિષે તે મને જણાવતો નથી, તેને નારાજ કરીને જોરજુલમથી તેની પાસેથી એ વાત લેવા માગતો નથી; માટે શાહનંદાને અગર બીજા કોઈ પણ માણસને તે વાતની ખબર ન પડે તેવી રીતે ખબર કાઢવાને તું શક્તિવાન છે, એવી માંગ ખાતરી છે. તે અસારે અલી છે અને થોડીવારમાં તે તેના રહેઠાણે જશે, માટે તું તેના જવાના રસ્તામાં ચુપકાથી ઉભી રહી તેની પાછળ જઈ તે કયે ઠેકાણે જાય છે તે વાતની ખબર કાઢી મને જણાવ !” તે જાદુગર બી સુલતાનને નમન કરી તે પ્રમાણે તપાસ કાઢી લાવવા માટે ચાલી નીકળી.

શાહનંદા અલીશપાનનો તીર જે ટેકરીપરથી મળ્યો હતો તે ટેકરીપર તે ચાલી ગઇ અને કોઈ તેને ન દેખે એવી ઝાડીમાં જઈ સંતાઇ પેઠી. બીજે દિવસે સવારમાં શાહનંદા અલીશપાનના રાવાજ સુજ્ય વહેલા ઉઠી પોતાના રહેઠાણે જવા કુચ કરી પેઠી જાદુગર સ્ત્રીએ અલીશપાનના રસાલાને વેગ જોઈ આવતો જોયો તેથી તે ધણીજ સાવચેતીથી બરાઇ રહી બાગીચી ખબર કાઢવા લાગી. શાહ-નંદાનો રસાલો પેલા ભોંયરા આગળ આવ્યો ત્યાં સુધી તો જાદુગર બાઈ તેને જોઈ શકી, પરંતુ ત્યાર-બાદ તે તેને બિલકુલ દેખી શકી નહિ, તેથી અજબપા સાથે બહાર દોડી આવી તપાસ કરવા લાગી. તે આખી ટેકરીની આસપાસ ફરી વળી પણ તેની નજરે તો કંઈ પણ પડ્યું નહિ, કારણ કે તે ભોંયરા માં જોવો ગુણ હતો કે પરી ગુલબાનુ જેને અંદર દાખલ કરવા ધાગતી હોય તેનીજ નજરે તે ભોંયર પડતું હતું. છેવટે તે ચાકી અને નિરાશ થઇ પાછી વળી સુલતાનની પાસે આવી, બધી હકીકતથી વાકેફ કરી જણાવ્યું કે “હવે શાહનંદા અલીશપાનના રહેઠાણની ખબર મેળવવી કંઈ પણ મુશ્કેલ નથી કારણ કે તેના રહેઠાણની લગભગ સુધી હું જઈ આવી છું, તોપણ આપણે કેટલીક સુત ધીરજ રાખવી પડશે.” સુલતાને તેના ધણે ઉપકાર માની એક કીમતી હીરા તેને ઇનામ દાખલ આપ્યો, જેથી જાદુ-ગરબાઈ ધણી ખુશી થતી થતી પોતાને ઘેર ચાલી ગઇ.

શાહનંદા અલીશપાન પોતાના બાપની મુલાકાત માટે દર માસે આવે છે તેવી જાદુગર બાઈને માલમ હોવાથી શાહનંદાને આવવાના આગલા દિવસે પાછી તે બાઈ પેઠી ટેકરી પાસે જઈને સંતાઇ ન પેસતાં એક પથ્થર આગળ તાકીને બેઠી. બીજે દિવસે સવારમાં તેણે શાહનંદાને બપોરના રસાલા સાથે આવતો જોયો, તેવીજ તે પોતાનું માથું પથ્થરની કોરપર મૂકી ધણી ઉઠી. માલમથી રૂબ કરવા લાગી. તેનું રૂબ એવું તો હજીએક હતું કે ગમે તેવા નિષ્કૃષ્ટ હવના માણસને પણ રૂબ થયા આવે. આ રૂબ શાહનંદાને કાને પડતાજ તેને એકએક રૂબ ઉભરાઇ આવી, તેથી ઘુરત તેની પાસે આવ્યો મયો,

અને બોલ્યો કે “ઓ બહી ઝોરત! તું આટલું બધું છાતીપાટ ફેંક શા માટે કરે છે તે જણાવ. હું તને મારાથી બનતી મદદ કરીશ.” તે જાદુગર બાપ બોલી કે “હું આ પાસેના નગરમાં રહું છું પરંતુ અહીંયા તે કશા ગાંઠ થાય અને તેટલે દૂર જવાની મારામાં બિલકુલ તાકાદ નથી, કારણ કે હું ધણે દૂર પંચથા ચાકતી આપું છું અને વળી હાલમાં એકએક માંડી થઇ ગઇ છે. તેથી મારાથી પુરૂં મોવી પણ શકાતું નથી. હવે આ જંગલમાં મને કોણ બચાવશે. નક્કી હું અહીંજ મરી જઇશ,” શાહજાદો બોલ્યો કે “અરે બહી બાપ! તું ગભરામણ નહિ. મારા મુકામ અહીં પાસેજ છે માટે તું ઉઠ અને મારી સાથે ચાલ. ત્યાં તારી સારી બરદાસ થશે, જેથી તું તદ્દન સારી થઇ જઇશ. પછી તું તારા નગરમાં ખુશીથી જાશે.” શાહજાદાનાં આવાં વચનથી તે જાદુગરબાપ પોતાના દિલમાં ધણી ખુશ થઇ, કારણ કે હવે તેની સંભળી ધારણા બર આવશે એમ તેને લાગ્યું. પોતે પોતાના ઢોંગમાં પાર પડી માટે ધણી દરખાવા લાગી, તોપણ કંપરથી તો એવો ઢોંગ બતાવ્યો કે જાણે તેનાથી ઉઠાતું પણ નથી. તેમ બરાબર બોલાતું પણ નથી. મદામુશીયતે અચકાતે અચકાતે બોલી શકે છે. આ ઢોંગથી શાહજાદો ખરેખર છેતરાયો. તેણે ધાર્યું કે આ ઝોરત થાક તથા મંદવાડને લીધે તદ્દન અશક્ત છે તેથી તેણે પોતાના સ્વાસ પેડી બેને હુકમ આપ્યો કે “આ બાપને ઉઠવી કરી તમારા ઘોડાપર બેસાડી આપણા મુકામે લઇ ચાલો.” પોતાના શાહજાદાનો હુકમ થતાંજ તે સ્વાસે તે બાપને ઉઠવી કરી ઘોડાપર બેસાડી ચાલતા થયા. શાહજાદો તો તેમજાન હુકમ આપી પોતે અગાઉથીજ તે ભોંયરામાં આંધ્રો ગયો હતો. અને પોતાની દાસીની મારફતે પેલી ગુલબાતુને દરવાજા આગળ તેડાવી કહેવા લાગ્યો કે “મહેરબાની કરીને આ બિમાર અને અશક્ત ગરીબડી ઝોરતને આપણા મહેલમાં લઇ જઇ તેની બનતી બરદાસ કરશો, જે બિચારી તદ્દન અશક્ત થઇ ગઇ છે, તેથી બરાબર સાજી થતાં સુધી તેને મહેલમાંજ રહેવા દેશો.” શાહજાદો અલીશ્વખાન આ પ્રમાણે પરી ગુલબાતુને બલામણુ કરતો હતો, તે વખતે તે પરી પેલી ઢોંગી ઝોરત તરફ તાકીને જોઇ રહી હતી, થોડીવાર પછી પરીએ પોતાની બે દાસીઓને તેને પકડીને મહેલના એક ઝોરડામાં લઇ જવા ફરમાવ્યાથી તે દાસીઓ તેને ઝોરડામાં લઇ ચાલી. ત્યાર પછી બીજી કેટલીક દાસીઓને જીવની મારફત ચાકરી કરવા તેને ફરમાવ્યું. તે દાસીઓ ત્યાંથી ચાલી નીકળી. ત્યારપછી ગુલબાતુએ અલીશ્વખાનને આસ્તેથી કહ્યું કે ‘તું એ ઝોરતની દવા ખામ છે તેથી હું તારા ધણા વખાણુ કરી તને શામાશી આપું છું. આમ કરવું એ તારા જેવા ખાનદાન શાહજાદાને લાયક છે, અને તેથી તારો નેક હુકમ બજાવવાને હું ધણી ખુશી છું; પણ મને એની ધાસ્તી લાગે છે કે આ સારા કામના બદલામાં આપણને કંઈ ખરાબ બદલો મળશે. મને તેના બહારના દેખાવ ઊપરથી એવું માલુમ પડે છે કે તમેા ધારો છો એટલી બધી બિમાર નથી; જો મારાં ધારવા ખરાં હોય તો તું નક્કી સમજાવે કે તને જખર નુકસાન કરવાના હેતુથી કોઇએ તેને જરૂર મોકલી છે, તોપણ એ વાતના તારે તારા દિલમાં કંઈ પણ અદેશો લાવશે નહિ. તું તારા મનમાં પાકી ખાતરી રાખજે કે તને ખરાબ કરવા માટે તારા દુરમનો ગમે તેટલી તદ્દખીરો કરશે, પરંતુ મારી આગળ તેમનું કંઈ પણ વળવાનું નથી. તને તેઓ જે જે રૂંદામાં નાખશે તેમાંથી હું પોતે તારા છુટકારો કરવાને પુરતી રીતે સકિયવાન છું, માટે હવે તું તારી મુસાફરી નિશ્ચિતપણે કર.”

આ વાતની શાહજાદા અલીશ્વખાનને કંઈ પણ લાગણી થઇ નહતી, કારણ કે અત્યાર સુધી તેણે કોઇ પણ માણસને કશું નુકસાન કર્યું નહતું, તેમ હવે પછી તેમ કરવાનો ધરાંદો પણ નહતો. તે બોલ્યો કે “જો હું કોઇનું બુરૂં કરવાને તારું તોજ કોઇ માફ બુરૂં કરવાને તૈયાર થાય. તેમ છતાં ખુદાની મરજી હશે તેમ થશે, પણ આજે સાંઈ કરવાની જે તક મળી છે તે ગુમાવવી નહિ જોઇએ.” પછી તે પરી ગુલબાતુની રજા લઇ ચાલતો થયો, અને મોકલે થયું હતું તેથી સપાટાખંડ ઘોડા ચલાવી પોતાના પિતાના શહેરમાં આવી પહોંચ્યો. સુલતાને આગળની મારફત આદરમાન આપી ધણી ખુશીથી મુલાકાત લીધી. તેણે પોતાનો ડાળ એવો રાખ્યો કે જાણે તેના મનમાં કંઈ પણ કપટભાવ છેજ નહિ.

હવે પેલી તરફ મુલખાનુને હુકમ સાંભળીને પેલી ઝોરતને તેની દાસીઓ એક એકઠામાં લઇ ગઇ અને ત્યાં એક સુંદર મિઠાનાપર સુવાડી દીધી. ત્યાર પછી એક દાસી પાણી લેવા દોડી ગઇ અને થોડી વારમાં એક ખાસામાં પાણી ભરી લાવીને તે ઝોરતને કહેવા લાગી કે “આલો તું પી જા. હું એ પાણી સિંદના ડરામાંથી લાવી છું, તે એવું તો અમતકારી છે કે ગમે તેવો તાર લેય. અગર ખીજ ગમે તે માંદગી હોય તોપણ પીતાં વારજ આરામ થઇ જાય છે.” ખીજ દાસી તેનો હાથ પકડીને ઉઠાડવા લાગી અને ત્યાર પછી મહામુશીખતે તેને પાણી પાડ્યું. ત્યાર પછી પેલી ઝોરત ઢોંગ કરી સ્થ ગઇ જેથી ખીજ દાસીઓ ત્યાંથી ચાલી ગઇ. બિમારીના ઢોંગ કરીને પડી રહેવાની તેની મરજી ખીજકુશ નહતી, કારણ કે ફક્ત તેને તો શાહજહાં અલીશાનના રહેઠાણનો પત્તો મેળવવો હતો, તે મેળવ્યો. હવે તો તે અલીથી છૂટી થઇ પોતાને મુકામે જઇ સુલતાનને બધી ખબર આપવાને આગર થઇ રહી હતી, તે પણ એકદમ તેવી રીતે કરતાં પકડાઇ જવાય માટે થોડીવાર સ્થ રહેવું દુસ્તર ધારી સ્થ ગઇ હતી.

પેલી ખાંદીઓ કલાક દોઢ કલાકે બ્યારે પાછી આવી ત્યારે તે ઝોરત હરખાઇને કહેવા લાગી કે “તમારા પાણીને શુણ્ઘળ અમતકારીક છે. હવે હું તદ્દન સાજ થઇ ગઇ છું હવે મને તમારા બાં અને દયાળુ સેદાણી સાહેબ પાસે લઇ જાઓ. તે દયાળુ બાપએ મારા ઉપર જે ઉપકાર કર્યો છે તેના બદલાં હું કદી પણ વાળી શકું તેમ નથી. મારે પણ હવે મારે ઘેર જવું જોઇએ, માટે તે પહેલાં તેમને મળી તેમનો ઉપકાર માની રજા લેવાની જરૂર છે.”

આ બે દાસીઓ તે જાદુગર ઝોરત જલદીથી સાજ થઇ માટે ધણી આનંદ પામી, અને તેને પરી શુલખાનુના ઝોરકામાં લઇ ગઇ. તે જાદુગર ઝોરતે પેલી પરીને એક મોટા સિંદાસનપર બેઠેલી જોઇ, તેની જ તેનાપર આગળ જઇ માથું મૂકી દીધું. આ પરીના સ્વભાવિક રીતે દેખીને સુંદર ચહેરા અને તેના અપકવણી શરીરપર પહેરેલા હીરા મોતીના કીમતી ઢાગીના તથા સુંદર પોશાક જોઇને જ તે બાઇ તો દોંગ થઇ ગઇ. તેણે પોતાના આખા જન્મકાળમાં આવી ખુબસુરત સ્ત્રી તથા ન્યાયા ઉત્તમ ઢાગીના કદી પણ જોયા નહતા. તે પરી જે સિંદાસનપર આરઠ થએલી હતી તે સિંદાસન પણ ધણું જ કીમતી હતું. તેમાં અસંખ્ય હીરા, મોતી, લીલમ, મેખરાજ વગેરે અને ગળદળી રજાં હતાં. આ ખમ્મ દખ્ખાયાં તે ઝોરત તો મુગા માણસની પેઠે ચુપજા ઉભી રહી. તેને જોઇ પેલી પરી બોલી કે “જો બહી ઝોરત! તને તદ્દન આરામ થયો અને તેથી તું ઘેર જવાને શક્તિવાન થઇ છું, એ સાંભળી હું ધણી ખુશી થઇ છું. હવે હું તને વધારે વાર ખોટી કરવા માગતી નથી, ફક્ત આ મારો બધો મહેલ જે જોવા લાયક છે તે જોઇ લીધા પછી તું ખુશીથી મારે ગામ જા, મારી દાસીઓ તારી સાર્યે આવશે, જે તને જોવાલાયક હશે, તે બધું તેઓ તને બનાવશે.”

પેલી જાદુગર બાપ ધણી જ નમનતાઇથી તે પરીના પગ આગળ ફરીને પડી, પરંતુ એક પણ શબ્દ બોલી શરી નહિ; કારણ કે તે આવેા દાડમાઠ જોઇ હેરત પામી ગઇ હતી. તે પેલી બે ખાંદીઓ સાથે પાછી ફરી અને તે ખાંદીઓએ જે કંઇ જોવા લાયક હતું તે સઘળું તેને બતાવ્યું. એક એકથી ચઢીઆતા ઝોરકાઓ અને તે સઘળા જવાહીરયાં જરૂર જોઇ ચકિત થઇ ગઇ. છેવટે તે ખાંદીઓએ તેને પેલા લોહાના દરવાજા આગળ લાવી મૂકી અને તે ખાંદીઓએ તે દરવાજા ઉઘાડ્યા પછી તેને બહાર કાઢી, ત્યાર પછી તે તેના મુકામપર સહીસલામત પહોંચે તેટલા સાર તેને આશીર્વાદ દાધો. પેલી હતી ઝોરત તે ખાંદીઓનો ઉપકાર માની ચાલતી થઇ.

પેલી જાદુગર સ્ત્રી થોડાં ડગલાં ચાલીને પાછી ફરી અને પેલા લોહાના દરવાજાને જોવા લાગી પણ કંઈએ નજરે પડ્યું નહિ, કારણ કે તે દરવાજાને બીજા કોઇની નજરે પડતો નહતો. પેલી જાદુગર સ્ત્રી પોતાના કપડાંમાં ફેરફાર પામીને જે કામ સેપિલું હતું તે કામ ધણી સહેલાઈથી કાઢી તેથી ખુશી થતી થતી સુલતાનની રાજધાની તરફ ચાલી, કહેરમાં ઘામલ થતાં વારજ આવીઅવળી અલીઓમાં થઇ છુપા દરવાજા થઇ પાદશાહી મહેલમાં ઘામલ થઇ. તેના આખ્યાની ખબર સાંભળી સુલતાને તેને ઘરતજ પોતાની હજુરમાં બોલાવી. સુલતાને તેના ચહેરાપરથી તેને જણાવ્યું કે “તું તારા કામમાં ફેરફાર થઇ

નથી, કારણ કે તારો ચહેરો તદ્દન કુતરી બેસેલો છે. મેં તને જે કામ સોંપેલું છે તે કામ તારાથી બની શકે તેમ ન હોય તો તું તેવો જવાબ આપ, ગભરાઇશ નહિ.” સુવતાનને આ પ્રમાણે બોલતો સાંભળી તે જાદુગર ઝોરત બોલી કે “મારા નેક નામદાર! મારા બહારના ચહેરાપરથી તમે જે અટકળ કરી છે તે તદ્દન ખોટી છે. મારો બહારનો ચહેરો એવો ઉઠામ હોવાનું કારણ તો જુદું જ છે, જે પછીથી હું જણાવીશ. મારા કામમાં હું સારી રીતે ફનેહમંદ નીવી છું. જ્યારે આપ નામદાર મારી બધી હકીકત સાંભળશો ત્યારે જરૂર અનન્ય થશો. મેં તે માટે જે ચતુરાઇ અને પરીશ્રમ વેડી સાંઠસ કર્યું છે તે ખરેખર તાજુબ થવા જેવું છે, માટે આપ નામદાર મારી સર્વે હકીકત બરાબર ધ્યાનથી સાંભળશો.”

તે જાદુગર ઝોરત કેવો ઢોંગ કરી પેલા બેંચિરા આગળ ફરીથી ગઈ, અને ત્યાં જઈ કેવું રહન કર્યું. તથા શરીરની એકા કેવી કરી નાખી અને તેથી શાહજાદાના ભોગા દિલમાં કેવી દેવા આવી, અને તેથી તે શાહજાદા પોતાના માથુસો પાસે ઉઘકારી તેને પેલી નાજુક અને ખુનસુરત પરી પાસે લઇ ગયો તે સર્વે હકીકત કહી સંભળાવી; ત્યાર બાદ તેણે જણાવ્યું કે “ઓ મારા નેક નામદાર સુલતાન! હું ખાતરી પૂર્વક કહું છું કે આવી રૂપાળી અને નાજુક સ્ત્રી આખી દુનિયામાં કોઇ પણ ઠેકાણે નથી. તેના મહેલ જેવો બલ્બ અને રમણિય મહેલ કોઇ પણ સ્થળે કોઇ પણ કાળે બનવો અશક્ય છે તેમજ તેના બલ્બ મહેલમાં જે જવાહીરો છે તેવાં ઉમદાં જવાહીર કોઇ પણ સ્થળે મળી શકે તેમ નથી. તમારા આખા દેશમાં અને તમારી પાદશાહી તિબેટીમાં જે ખજાનો છે તે તેના ખજાનાની આગળ કંઈ પણ વિસાતમાં નથી. આવી સુંદર બાનુ તે કોઇ માથુસ જાત નથી, પરંતુ ખાસ ઉઘી જાતની પરી છે! હું તો તેને જોઇનેજ દીંગ થઇ ગઇ છું. આવી નેક બાનુ સાથે શાહજાદા અલીશપાનના લગ્ન થયાં છે અને તેના પ્રતાપથી જ તે આવા દમદમાથી વર્તે છે. મારી વાત સાંભળી આપને એમ લાગ્યું હશે કે શાહજાદાને અપીની સર્વેગુણસંપન્ન પરી મળી માટે આનંદ માનવો, પણ મારે જણાવવું જોઈએ કે જો આપ તેમ ધારતા હો તો તેમાં આપની મોટી ભૂલ છે. કારણ કે શાહજાદા અલીશપાન પોને તે ધણી સરજ સ્વભાવનો અને સતોષી છે. પરંતુ તે પરી શાહજાદાને સુલતાન થએલો જોવા ઇચ્છે છે, માટે વખતો વખત સરજ હાથના શાહજાદાને બહેરી આપના સામે થવા ઉત્તરેશે. શાહજાદા તેના રૂપ અને ખજાનાથી તેના પ્રેમમાં એટલો લુબ્ધ થઇ ગયો છે કે તેના કલ્લા પ્રમાણે જ ચાલે છે માટે વખતે આપના પર મોટી આશ્ચર્ય આપવાનો સંભવ છે. આ બાબત પર આપને યોગ્ય લાગે તેમાં પગલાં ભરશો.”

શાહજાદા અલીશપાન પર સુવતાનને પ્રેરતો વિકાસ હતો, તોપણ આ ઝોરતના કહેવાથી તેમજ પેલા અદેખા અમીરોની કંકરેણીથી તેના દિલમાં શાહજાદા વિષે થંકા ઉત્પન્ન થઇ તેણે પેલી ઝોરતને જણાવ્યું કે “તે મને જે સારી અને ઉત્તમ સલાહ આપી તેમજ મારે માટે જે તરફી લાંબી છે તે માટે હું તારો અત્યંત ઉપકાર માનું છું. હું ધારું છું કે તારી સલાહ ધણી અગત્યની છે. માટે તે બાબત પર બીજા દરબારીઓનો મત લીધા પછી શું કરવું તે નક્કી કરીશું.”

આ જાદુગર ઝોરત જે વખતે પાદશાહની હજુરમાં આવી તે વખતે પાદશાહ પેલા અદેખા અમીરો સાથે શાહજાદાની બાબતનેજ વિચાર કરતો હતો. પેલા અદેખાઓ શાહજાદા વિષે આનું અવગુણ બરાબર પાદશાહના મનમાં થંકા ઉત્પન્ન કરતા હતા, આવા થંકાગ્રસ્ત પાદશાહના દિલમાં આ જાદુગર બાઇએ એવી તો અસર કરી કે તેજ વખતે પાદશાહ તેને સાથે લઇ પેલા અમીરોની પાસે દરબારમાં ગયો, અને તે અમીરોને તમામ વાનગી વાકેફ કરી બોલ્યો કે “હવે આપણે શો ઉપાય કરવો?”

તે અદેખા અમીરોમાંથી બધાની વતી એક જણુ બોલ્યો કે “મારા નેક નામદાર! અમારી નજીરમાં એમ આવે છે કે “તે શાહજાદા ગઈ કાલનો આપણા દરબારમાં આવ્યો છે અને હજી સુધી તે અહીં છે તો આપણે તેને પગી લેવો અને જન્મ કેદ રાખવો જેથી તે આપને કંઈ પણ હરકત કરી શકશે નહિ.” બીજા અમીરોએ તેના ખતને અનુમોદન આપી જણાવ્યું કે પછી તો આપ નામદારની જેવી મરજી,

પેલી જાદુગર ઝોરત પણ આ વખતે ત્યાંજ હતી તે બોલી ઉઠી કે “મારા નેકનામદાર! મને આ વિચાર ખરાખર યોગ્ય લાગતો નથી, તમે જો આ વખતે શાહજાદાને કેદ કરશો તો તેની સાથે આવેલા વિશે માણસને કેદ કરવા પડશે. હવે તે માણસો કંઈ આપણા જેવા સ્વધારણ મનુષ્ય નથી તે તો પરીની ઝોલાદના છે કે જેઓ નબરમાં આવે ત્યારે એકાએક યુગ થઈ જાય છે, માટે તેમને પકડવાનું કામ ધણીજ ધાસ્તી ભરેલું છે. જો શાહજાદાને પકડી કેદ કરીએ અને તેઓને જવા દઈએ તો તેઓ પરીને ખબર આપીને આપણા આખા રાજ્યનો જલદી નાશ કરાવે, માટે આ વિચાર તો તદ્દન નકામો છે. મારો વિચાર તો એવો છે કે આપ દિવસે દિવસે શાહજાદા તરફ વિશેષ ધ્યાન બતાવો. અને તેની પાસે અભયથી ચીત્તે મંગાવો. ગમે તેવાં કઠણ કામ પણ પરીની મદદથી તે કરી શકશે. તેમ કરતાં કરતાં એવી યીજ મંગાવીશું કે જેથી તેનો જીવ જશે. આ પ્રમાણે કરવાથી આપણે માથે કંઈ પણ શક આવવાનો નથી. અને આપણું ધાર્યું કાર્ય થશે.” સુલતાને પોતાના તમામ દરબારીઓને આથી વધારે સારી સલાહ આપવા માટે કરમાવ્યું પરંતુ તેઓ તેથી વધારે મારી સલાહ આપી શક્યા નહિ, તેથી તે સલાહ માન્ય રાખી, સુલતાને જણાવ્યું કે “પ્રથમ કથી વસ્તુની માગણી કરવી?” તે જાદુગર ઝોરને કહ્યું કે “પ્રથમ તો એક એવો તંબુ મંગાવો કે જે મુડીમાંજ સમાઈ રહે, અને જ્યારે તેનો ખપ પડે ત્યારે આખું લશ્કર પોતાના સરસામાન સહિત તેમાં સમાઈ રહે! આવા તંબુ તે પરીઓ જાણેજ હોય છે, આથી શાહજાદા બચે તો પછી સિંહના ઝરાનું પાણી મંગાવળે જે લાવતાં અવશ્ય તેનો જીવ જશે અને તેમ છતાંજ તે બચે તો પછી તેની પાસે એક એવો માણસ મંગાવવો કે જેની ઉંચાઈ દોઢ શીટની હોય અને દાદી ત્રીસ શીટની હોય. તે માણસની ખાંધ ઉપર પાંચસે રતલ લોખાંડ નો એક થંબ હોય છે. આવો માણસ લાવતાં તે અવશ્ય મરણ પામશે.” તે ઝોરતની આવી ઉત્તમ સલાહ માટે તેનો ધણો ઉપકાર માની એક કીમતી હીરા ઇનામ આપ્યો તે લઈ પાદશાહને નમન કરી તે આવી ગઈ.

બીજા દિવસે શાહજાદા અલ્હામીના દરબારમાં આવ્યો. સુલતાને તેને યોગ્ય માન આપી પોતાની પાસે સુંદર આસનપર બેસાડ્યો. ત્યાર બાદ વિવિધ વિષયોપર વાતચિત ચલાવી આખરે પાદશાહ બોલ્યો કે “મારા વહાલા બેટા! હું તારા લાંબી મુદતની ગેરહાજરીથી અત્યંત દિવગીર હતો, તેવામાં તે એકાએક મારી સુલાકાત લીધી તેથી મને ધણો આનંદ થયો, અને તેથી મેં તને તારા રહેઠાણ સંગથી કેટલીક હકીકત પૂછી પરંતુ મેં પુરતો ખુલાસો આપવા ના પાડી. તારા મનને દુઃખી કરાને ખુલાસો જણવાની મારો મનજી નહતી તેથી મેં તે બાબત તને આગ્રહ કર્યો નહિ. તારા બાપ કે જે તારા સુખને માટે પોતાનો પ્રાણ આપવા પણ તૈયાર છે અને જે તને ખરા અંતઃકરણથી ચાહે છે તેનાથી તે વાત છુપી રાખવામાં તારી શી મતલબ હશે તે સમજાતું નથી. તારી ખરી હાલત કેવી છે તે બાબત મને ખરી ખાતરી મળી છે અને તેથીજ હું સંતોષ પામું છું અને હમણું ચોક્કસપણે ખબર મળી છે કે તું તારા દુઃખ લામક ધણી ખુશસુરત હોલતવાન અને જોરાવર પરી સાથે પરણ્યો છે. આ વાત સાંભળી હું ધણો રાજી થયો છું. હું ગમે તેવો શક્તિવાન છું તોપણ નેવી પરી સાથે હું કંડી પણ પગલાવી શક્ત નહિ. તું જે મોટે દરજ્જે ચડ્યો છું તે માટે હું ખુદનો ઉપકાર માનું છું. તું અત્યાર સુધી મારી માથે જેવી રીતે ચાલ્યો છું તેવીજ સારી રીતે હવે પછી પણ ચાલજે, એટલું જ નહિ, પરંતુ મારે જોઈતી સઘળી મદદ આપવા સાથે પરી યુક્તિઓને સમજાવજે! વળી અત્યારે તારી તેનાપર કેટલી સત્તા છે તે જણવા સાથે હું તને એક કામ સોંપું છું. દરેક વખતે જ્યારે લડાઈમાં જવું પડે છે ત્યારે લશ્કરને માટે તેમજ બીજાં મારખરદારી જનવરો માટે તંબુઓ લઈ જવાની ધણી મુશ્કેલી પડે છે માટે મને એક એવો તંબુ આપી આપ કે જે મુડીમાં માઈ રહે અને જ્યારે ઉઠેલામાં આવે ત્યારે મારું આખું લશ્કર મહિસલામત રહી શકે! તું જરૂર તે જાનુને મારોવતી કહેજે. કદાચ તું તારા મનમાં એમ ધારતો હોયજ કે આનું મહાભારત કામ તે જાનુ કેવી રીતે કરી શકશે, તો તેમાં તારી પોતાની ભૂલ છે; કારણ કે પરીની ઝોલાદ આથી પણ વધારે અભયથી પંખાનપારાં કામ સહેલાઈથી કરી શકે છે.”

શાહજાદો પોતાની ખુબસુરત પરી ગુલબાનુને ખરા અંતઃકરણથી ચાહતો હતો, તેથી તેણે તેનું મહાભારત કામ તેને બતાવતાં પાછી પાતી કરી. તે તો પોતાના દિલમાં એમજ ધારતો હતો કે આવું નવાઇ જેવું મહાભારત કામ તેના જેવી નાજુક સ્ત્રીને બતાવાયજ કેમ ? તેનાથી આવું કામ પડી પશુ બની શકે નહિ, અને જ્યારે તેનાથી ન અને ત્યારે તે અવશ્ય દિલગીર થાય, અને પોતાની પ્યારીને દિલગીર કરવા તે બિલકુલ રાજ નહતો. તેથી તે પોતાના પિતાને કહેવા લાગ્યો કે “ મારા પ્યાના આપા મારી હાલત કેવી હતી, અને પેલા તીર શોધી કહાડ્યાં પછી મેં શું કીધું તે વાત મેં તમારાથી જાની રાખી તેનું ખરૂં કારણ તો મને પશુ માલમ નથી. પરંતુ મારી પ્યારીના કહેવાથી તે મેં વાત જાની રાખી હતી; પરંતુ અત્યારે મને લાગે છે કે તમે વારી ધડીએ આવી ચીંજો મારી મને કાયર કરો માટેજ તેણે ના પાડી હશે. ગમે તેમ હોય પરંતુ તમને જ્યારે ખબર પડી છે ત્યારે હું પોતેજ કશુંક કહું છું કે તમારી બધી વાત તદ્દન ખરી છે. તે મારી પ્યારી ધણીઆણી છે ને હું તેને મારા ખરા અંતઃકરણથી ચાહું છું તેમ મને પશુ ચાહે છે, તોપશુ તેનાપર મારી કેટલી સત્તા છે તેની મને બિલકુલ ખબર નથી. મારો પ્રેમ તેના પ્રેમમાં એટલો તો જોડાઇ ગયો કે તેની સત્તા મેળવવાનો મને વિચાર પશુ થયો નથી. તમે મહેરબાનીની રાહે તમારી માગણી બંધ કરી અમને સુખમાં રહેવા દેશો, કારણ કે અમારો પ્રેમ સ્વાર્થની ખાતર નથી પશુ ખરા શુદ્ધ પ્રેમ તરીકેજ છે; પરંતુ જ્યારે તમે તેમ કરવા ના પાડો ત્યારે તો મારી દરજ્જા છે કે આ કામ ગમે તેવું કઠણ અને મારી મરજી વિરુદ્ધ છે તોપશુ મારે મારા મુરખમીના હુકમને માન આપી અવશ્ય મારી પ્યારીની પાસે દીનતાથી માગણી કરવી પડશે. પશુ હું ખાતરીથી કહી શકતો નથી કે આવી અમુલ્ય અને ન બની શકે તેવી વસ્તુ હું મેળવી શકીશ. જો હવે પછી હું તમારી મુલાકાતે ન આવું તો તમારે એમજ સમજવું કે તે પોતાના કામમાં નિષ્ફળ ગયો છે.” સુલતાને જવાબ આપ્યો કે “ મારા પ્યારા બેટા ! તારા ધારવા જેટલી તે વસ્તુ અશક્ય નથી, જો કે માણસ જનતાની ન બની શકે તેવીજ છે તોપશુ પરી જેવી જાતને તે મેળવવી રમતજ છે. જો તે તને ખરા પ્યારથી ચાહતી નહિ હોય તોજ તે તારી માગણીનો અનાદર કરશે, અને જ્યારે એમજ હોય તો પછી તે પરી જોડે રહેવામાં આપણને કશો શયદો નથી, માટે આંતો તેના ખરા પ્યારની પરીક્ષા થશે.”

સુલતાનના બોલવાની શાહજાદાપર જરાએ અસર થઈ નહિ, કારણ કે તે પોતાની પ્યારીને ખરા અંતઃકરણથી ચાહતો હતો, અને તેથી તે તેને તારાજ કરવાને બિલકુલ રાજ નહતો. સુલતાનને પોતાની મરજી વિરુદ્ધ માગણી કરતો જોઇ તેને અત્યંત દિલગીરી થતી, તેથી તે હમેશના કરતાં પશુ બે દિવસ આગળથી ચાલી ગયો. પોતાની પ્યારીની મુલાકાતે ગયો ત્યારે તે અજાણથી સાથે બોલી કે “ તમે આટલા બધા વહેલા કેમ આવતા રહ્યા ? વળી તમારો ચહેરો આટલો બધો શોકાતુર કેમ છે ? ” શાહજાદાએ આ સવાલોનો સંતોષકારક જવાબ આપ્યો નહિ તેથી પત્નીએ જણાવ્યું કે “ જ્યાં સુધી મારો સવાલોનો સંતોષકારક પુત્રાસો મળશે નહિ ત્યાં સુધી હું તને મારી હડીકત કહીશ નહિ. તારા ચહેરામાં ઓટલી બધી દીલગીરી થવાનું ખરૂં કારણ જણાવતે માટે હું ધણીજ આતુર છું, મારે મને જરૂરી જણાવ. તારૂં દુઃખ મને તેવું મોટું હશે તોપશુ તેનું નિવારણ કરીશ, ફક્ત તારા પ્યારા પિતાનું મોન હશે તોજ મારાથી તેમાં બાગ નહિ લઇ શકાય ? ”

શાહજાદા અલીફખાને પોતાની પ્યારીને આટલી બધી આતુરતાથી બોલતી સાંભળી તેને કંઈક દિમન આવી, તેથી તે બોલ્યો કે “ પ્યારી બાનુ ! મારા પ્યારા આપની જીવંતીમાં વધારો થાય એવું હું ઇચ્છું છું. હું તેને તદ્દન સારી હાલતમાં મૂકી આશ્વો છું, માટે મારી દિલગીરીનું કારણ તે નથી, પરંતુ સુલતાન પોતેજ ક. તેણે મારા પાસે એક એવી તો સખત માગણી કરી છે કે જે કહેતાં મારી જીમ પશુ ઉપડતી નથી, તોપશુ તારા અતિ આગ્રહથી હું તને કહીશ; પરંતુ ત્યાર પહેલાં મારે જણાવવું જોઇએ કે આપણી સઘળી જાનથી તે સારી રીતે વાકેફ થયો છે, તેણે આપણી છુપી વાત કયે રસ્તે જાણી લીધી તેની મને કંઈ પશુ સમજ પડતી નથી ! ” પરી શુલબાનુ ટુરતજ બોલી કહી કે “ હું તને તેનો કુપો બેદ કહું છું—જણાવું છું જે આરતને તું તે દિવસે મિત્રાર જાણી મારી પાસે ચાકરી કરવા

માટે તેડી લાંબો દરી તેજ ઝોરત આ બધાનું મળ કારણ છે. એ તને તેજ દહાડે જણાવું હતું કે 'તે ઝોરત કોઇ ધુતારી છે, બિલકુલ માંડી નથી.' આ વાત ખરી છે તે હવે તને સમજાવું હશે. પેલી દારીઓએ તેને એક સાધારણ કરાનું પાણી બાવી તેને પાણું કે તે દુરત સાજી થઇ અને પોતે જવાની રળ માગી, આપણે મહેલ જેવાને પણ તે ખુશી નહતી: પરંતુ મેં કહ્યું કે 'આરો અલેકિક મહેલ દુની મામાં કોઇ પણ રથને નથી.' ત્યારે તે જેવા ગઇ, હવે અમે તેમ હોમ તોપણ તું બિલકુલ મળગતો નહિ, કારણ કે અમે તેવાં અલસ સંકેતમાંથી પણ હું તને બચાવી લઇશ. હવે તારા આપની એરી તે જખરવરની થી માગણી છે કે, તું આટલો બધો દિલગીર થઇ ગયો છે? અને તે વાત જલદી જણાવ જ્યો તારા હુખતો અંત આવે."

શાહનદો બોલ્યો કે "તે પણ જોયું હશે કે તું મારા ઉપર જે પ્યાર રાખે છે તેથી હું સંતોષ પામેલો છું, ને પ્યાર ટકી રહે તેટલા માટે મેં અત્યાર સુધી તારી પાસે કંઈ પણ સ્ત્રીજ ને તને મુશીબત પડે તેવી માગી નથી. ખરેખર તારા જેવી બેનસુત ઝોરત મળ્યા પછી અને બીજી શાની મરજ છે? તારી પાસે જે કંઈ માણું તેની આગળ મારે જાહેર કરવું જોઇએ કે તું દરેક બાબતમાં ધણી શક્તિ ધરાવે છે, પણ તે વિષે કંઈ પણ અજમાયશ ન કરવી એવો મેં ઠરાવ્યો. વાસ્તે હવે તું પોતેજ વિચાર કર, અને જો કે મેં પોતે નહિ, પણ મારા બાપે એક અરજ તને કીધી છે, જે મને ધણી બેવકુફી ભરલી અને નાલાયક લાગે છે. તે અરજ એ છે કે તું મને એક એવો તંત્ર આપ કે જ્યારે મારો બાપ લગામમાં જાય ત્યારે તેનું તમામ લક્ષ્ય અને સરસામાન રહી શકે તેમજ તેને વાળી શેરામાં આવે ત્યારે તે ફક્ત મુડીમાંજ રહી શકે એટલો નાનો થઇ જાય. હું મારી તરફથી કહું છું કે આવી નાલાયક અરજ મારા પિતાએ કરી છે તેમાં મારી બિલકુલ સલાહ નથી."

શુલખાનુએ જવાબ આપ્યો "મારા પ્યારા શાહનદા! તું જામરાટ તથા શીકમાં પડેલો છે તેમાં બે કાળજી જણાય છે. એક તો એ કે તું ફક્ત મારા પ્યારમાં સંતોષ પામી રહેવા રાજ છે માટે મારી શક્તિની અજમાયશ કરવા 'રાજ નથી. બીજું એ છે કે તારા આપની માગેલી સ્ત્રીજ આપવાની શક્તિ મારામાં નથી એવી તારી ધીરણ છે. પહેલા કારણ માટે તને પુરતી શાખાશી આપવી ઘટે છે, અને તને હાલના કરતાં પણ વધારે પ્યારથી આહરો જોઇએ. હવે બીજા કારણને વાસ્તે હું તને હમણાજ બસાવી આપું છું કે તારી ધારણા તદ્દન ખોટી છે. મારે મન તે સ્ત્રીજ નવીજ છે પણ હું તને કહું છું કે હવે પછી અમે તેવી કંઈજ ચીજની માગણી કરવાને તું બિલકુલ અચક્રાતો નહિ. હું તારૂં કામ બજાવવાનું ધણીજ આપુર છું." એટલું કહી તેણે પોતાના હજુરીને બોલાવીને કહ્યું કે "આપણા ખજાનામાં જે પેલો સાથી મોટો તંત્ર છે તે લાવ!"

દુરત તેના હુકમને આધીન થઇ તંત્ર આણી આપ્યો, અને પરીએ પોતે લઇ શાહનદાના હાથમાં મૂક્યો. શાહનદો આ તંત્ર જોઇ ધણી અજબ થયો, કારણ કે તે એકજ મુડીમાં ધણી સહિલાયત રહી શકતા હતા અને તદ્દન હલકા હતા. પરી આવા તંત્રને સાથી મોટો તંત્ર ગણે છે તેનું શું કારણ હશે, તે તેને માલમ પડ્યું નહિ તેથી તે બોલ્યો કે "મારી પ્યારી પરી! આટલા નાના તંત્રમાં મારા પિતાનું તમામ લક્ષ્ય રેવી રીતે રહી શકશે તે મારાથી સમજાતું નથી?"

પરીએ દુરત તે તંત્ર તેની પાસેથી લઇ પોતાના હજુરીને આપી તેને કહ્યો કે હવે હુકમ આપ્યો. હજુરીએ દુરતજ તે પ્રમાણે કર્યું, જે જોઇ શાહનદો ધણી અજબ થી સાથે બોલી કહ્યો કે "ખરેખર આ તંત્ર ધણીજ મોટો છે તેમાં મારા પિતાના લક્ષ્ય કરતાં પણ ધણું મોટું લક્ષ્ય ધણી ખુશીથી સહિલાયત રહી શકશે!" પછી પેલા હજુરીએ તે તંત્ર વાળી લઇ શાહનદાના હાથમાં આપ્યો. શાહનદો અલીકબાન તે તંત્ર લઇને કાંઈ પણ દીલ કર્યા વગર બીજે દહાડે સવારે સદાના ધારા માફક પોતાની સાથે સવારે લઇને પોતાના બાપ પાસે જવા તૈયાર થઇ આવી નીકળ્યો.

શાહનદાને દુરત પાછો આવતો જોઇ સુસતાનને ધણી નરાઇ લાગી. કારણ કે તે તો એમજ ધારતો હતો કે આણું અલકમ કામ શાહનદાથી બનવનું નથી. પરી ગુસ્સાનુને આપેલો તંત્ર પિતાની આજ્ઞા એટ મુડી ધણી તમનતાધથી સલામ કીધી. સુસતાને તે તંત્રને હાથમાં લઇ તેનાં ધણીજ વ-

ખાણ કરી, અને પછી એક મોટા મેદાનમાં ઉભો કરવા ફરમાવ્યું. ફરમારીઓએ તેને ઘુરતબ ઉભો કર્યો જે ભેદ પાદશાહની ખુશાલીના પાર રહ્યો નહિ તેની ખાતરી થઇ કે મારા લશ્કર જેવાં તો બે લશ્કર આ તંબુમાં સહિસલામત રહી શકશે. ” તે શાહજાદાને તેમજ તેની ખારી પરીનો ઉપર ઉપરથી ધણે ઉપકાર માનવા લાગ્યો. આવા ઉમ્મ તખ્તે પોતાના ખજાનામાં મહુ સંભાળવા રાખવા ખજાનાની હુકમ ફરમાવ્યો. બે કે સુલતાન ઉપર ઉપરથી તે શાહજાદાને તેમજ પેલી પરીનો ધણે ઉપકાર માનતા હતા, તોપણ પોતાના મનમાં ધણે જાગતા હતા તેથી તેણે શાહજાદાને કહ્યું કે “ મારા ખારા ભેટા ! હું તારા આ કામથી ધણે પ્રસન્ન છું તોપણ હજી એક કામ ને બતાવવા મારી મરજ છે અને મને આશા છે કે તું કદી પણ ના પાડીશ નહિ. તે કામ એ છે કે સિંહના ઝરાતું પાણી કે જે પીધામાં ગમે. તેવો જેરી તાવ અને ખીજ અનેક રોગ મટી જાય છે તે પાણી મને લાવી આપ, કમરજ કે હવે મારું શરીર નખળું રહે છે. ”

શાહજાદો એમજ સમજતા હતા કે હવે મારો પિતા મારી પાસે કંઈ પણ ચીજની માગણી કરશે નહિ. તેની આ ધારણા ખોટી પડી માટે તે ધણે અનુયય થયો. તે બોલ્યો કે “ મારા વહાલા બાપ ! તમે ધરતો મરોસો રાખો કે જે ચીજની મદદથી તમારી જીંદગીમાં વધારો પાય અને મને સુખી થાઓ તેમ કરવા હું પુરાતી કાળજી રાખું છું. હું તે કામ મારી જાતે કરી લાવીશ, કારણ કે મારી વહાલી પરીને વારે ધડીએ તરફી આપવા હું ખુશી નથી. હું તે પાણી તમને જરૂર લાવી આપીશ, એવું વચન આપતો નથી. હું જરૂર પડશે તો પરીની સલાહ લઇશ, પરંતુ તેમ કરતાં મને પ્રથમના નેટલુંજ કંઈજ લાગશે. ”

બ્યારે ખીજે દહાડે શાહજાદો પરી ગુલશાનની પાસે પાછો આવ્યો ત્યારે પોતાના બાપના ફરમારમાં પેલો તખ્ત બેટ આવ્યો તે વિષે સુલતાને તે બાનુનો અત્યંત ઉપકાર માન્યો હતા તે વિષે તથા ત્યાં જે જે લોકીકત બની હતી તે વિષે સઘળી હકીકત કહી સંભળાવી. પછી બોલ્યો કે “ મારી ખારી બાપ ! હું તારી આગળ ખુલ્લું કરીને કહું છું તેજ કારણ એ છે કે મારી તથા સુલતાનની વચ્ચે જે કંઈ વાતચીત થઇ તેનો ખરો ફેવાલ હું તને આપી શકું, પરંતુ તે અરજ કયુલ રાખવી કે નહિ એ તો તારા પોતાની મરજ ઉપર છે. તું જે કંઈ કરશે તેમાં હું રાજી છું. ” પરી બાપ બોલી કે “ સુલતાનની એટલી ખાતરી થઇ કે તું મારી ઉપર શિદા છે અને હું તારા પર શિદા છું તેથી મને ધણે આનંદ થયો છે. હું તારા પિતાની અરજ કયુલ રાખીશ, પણ મારા તો ખાતરી છે કે તે પેલી ધુતારી ઝોરનની સલાહ પ્રમાણે ચાલે છે. તારે તેથી ઝિલકલ ગમરાવું નહિ, કારણ કે હું તે બધાનો ઘડો લાડવો વખત આવે કરાશ. સિંહનો ઝરો આપણા કિલ્લાના મધ્ય ભાગમાં છે અને તેની ચોક્કા વાસ્તે ચાગ મોટા જમરદસ્ત સિંહ છે જેમાંના બધે વારાફરતી સુએ છે ને જામે છે, તોપણ હું તને એવી કુત્રિક ખતાવીશ કે તું નિર્ભયપણે ખુશીથી જઈ આવીશ. ”

ત્યાર પછી પરી ગુલશાનનુંએ તેન એક દડો આપીને કહ્યું કે “ આ દડો તું લે, એનો ઉપયોગ કેવી રીતે કરવો એ હમણાં હું નને બતાવું છું. ” પછી બે ઘોડા તૈયાર કરાવી તે બોલી કે “ એક ઉપર તું સ્વાર થા અને ખીજ તારી સાથે રાખજે. ” ત્યાર પછી એક બકનાના ચાર કકડા કરાવી એક વાસણમાં ભરી પેલા ખીજ ઘોડા પર બાંધાવ્યા. અને એક ખાલી વાસણ શાહજાદાને પાણી ભરી લાવવા માટે આપ્યું. પછી બોલી કે “ તું પેલા ઘોડાના ફરવાળ તરફ હિંમતથી જજ અને બ્યારે તે ફરવાળ આગળ પહોંચે ત્યારે એ દોરીના દડો તારી આગળ નાખજે, કે તે પોતાની મેળે આગળ ચાલ્યો જશે અને બ્યારે કિલ્લાનો ફરવાળે આવશે ત્યારે તે પોતાની મેળે અટકી જશે. તું પણ તેની પાછળ પાછળ ચાલ્યો જજ અને બ્યારે તે અટકે ત્યારે પેલો ફરવાળે ઉઘાડજે; ફરવાળે ઉઘાડતાંજ પેલા ચારે સિંહ મારી નજરે પડશે; તેઓમાંના બે જણ ચોક્કા કરતા હશે. તેઓ પોતાની ગળના કરી પેલા બેને પણ જગાડશે, પણ તું એમની ધારતી રાખ્યા વગર ઘોડા પર બેસી ચીને તેમાંના ફરકની તરફ પેલા ચારે દુકકા ફેરી દેજ; એટલે કીધા પછી કાંઈ પણ ઠીક કીધા વગર ઝડપથી ઘોડાને દોડાવીને જલદીથી

પેલા ઝરા તરફ નીકળી જઈ, અને પછી નીચે ઉતર્યા વગર આ વાસણમાં પાણી ભરી લઈ તેટલીજ ઝડપથી પાછો ફર્યો. એ વખતે તે સિંહ બકરાનું ગોસ ખાવામાં પડેલા હશે તેથી કંઈ પણ હરકત વગર ત્યાંથી તું બહાર નીકળી આવીશ.”

તેજ વખતે ગુલબાનુના કહેવા પ્રમાણે સધળી તૈયારી કરીને શાહજહાં અલીશબાન મહેલમાંથી બહાર નીકળ્યો. અને પેલા કિશાના દરવાજાની નજીક જઈ પહોંચ્યા પછી દરવાજો ઉઘાડીને પેલા ચાર કક્ષા ચાર સિંહો તરફ ફેંક્યા. અને પછી દરના તથા હિંમતથી તેઓની પાસે યજ્ઞને ચાલ્યો ગયો. પછી પેલા ઝરા આગળ આવીને તેમાંથી પાણી ભરી લઈ પુગતજ બધી ઝડપથી કિશાની બહાર સહિ-સલામત નીકળી ગયો. થોડેક દૂર જઈને જોયું તો પોતાની પાછળ પેલા એ સિંહને આવતા જોયા પણ તેથી કંઈ પણ ધાસ્તી ન ખાતાં પોતાની તરવાર તાણી સામે ધકે ગયો પરંતુ પેલા સિંહનો તેની સામે ધવાને બદલે પૂછડી હલાવી ગમત કરવાને લાડ કરવા લાગ્યા, તેથી શાહજહાંએ પોતાની તરવાર ખાન કરી. ત્યારબાદ એક સિંહ તેની આગળ અને બીજા તેની પાછળ ચાલવા લાગ્યો. એ પ્રમાણે પિતાની રાજધાની તરફ તેણે પોતાનો રસ્તો લીધો. એવી રીતે પેલા એ સિંહો સાથે શાહજહાં પાંચત્ર સપ્ત કંદમાં દાખલ થયો. ઠીક પાદશાહી મહેલના દરવાજા સુધી તે અને સિંહ સાથે રહ્યા. પાદશાહી મહેલમાં દાખલ થતાંવારજ પેલા બે સિંહ રસ્તે પડી ગયા.

જે સરદારો શાહજહાં અલીશબાનને માન આપવા માટે તેની સામે આવ્યા હતા, તેઓની સાથે તે દાખલ થયો. અને પોતાના પિતાના ત્રણ આગળ જઈ પેલું પાણીનું વાસણ મૂકી પગે પડી બોલ્યો કે “ નેક નામદાર ! જે અમુલ્ય અને બેનમુન પાણીને આપના ખજાનામાં ધણી જગપાથી રાખવા બદલ ધરાવો છો તે પાણી આપની હજુરમાં બાળ્યો છું. હું નેકપુદા પાસે લાઇ જોડી માયું છું કે આપ હમેશાં તનહુસ્ત રહો કે જેથી આ પાણીની તમને કદી પણ ગરજ પડે નહિ. ” પેલી બહુરૂઝ બેરબેને સિંહના ઝરાના પાણીની ખબર હતી અને તેણે સુલતાનને પ્રથમથીજ વાકેફ કર્યો હતો. સુલતાન શાહજહાંને જીવતા આવેશે જોઈ બધી અજ્ઞયથી સાથે બોલ્યો કે “ મારા ખારા બેટા ! આ પાણી લાવવા માટે તે તારો જીવ ધણી જોખમમાં નાખ્યો છે અને તેથી હું તારો અત્યંત ઉપકાર માનું છું. પણ હવે તું અને મહેરબાની કરીને જણાવ કે તું કથી કળાથી અથવા કયા અજ્ઞયજ નેવા જોરથી તું ત્યાંથી પાણી લઈ સહિસલામત પાછો આવ્યો ? ” તેણે જવાબ આપ્યો કે “ સાહેબ ! એ કામ મારા પોતાથી કદી પણ પાર પડે તેવું નથી, પણ તે સધળું મારી ખારી ગુલબાનુની મદદથી થયું છે. તેણીએ અને જે સરસ રસ્તો દેખાડ્યો તેને હું બરાબર વળગી રહ્યો, તેથી હું સર્વે વાતે ફતેહમંદ થયો છું. ” ત્યારપછી પોતાની સધળી મુઆફરિનું ખ્યાન કરીને તથા એ કામ પાર પાડવા માટે શુંશું ઉપાયો કામે લગાડ્યા હતા તે કહીને ગુલબાનુએ જે સલાહ આપી હતી તેથી પાદશાહને વાકેફ કર્યો.

તેણે જે કહ્યું તે સધળું સુલતાને બહારથી તો બધી પુથી બર્ચા દેખાવથી સાંભળ્યું પણ તેના મનમાં તો આગળના કરતાં પણ વધારે અદેખાઈ કબરાઈ આવી. હવે શું કરવું તે બાબતે તે વિચારમાં પડી ગયો. અને કેટલીવારે તે બોલ્યો કે “ મારા ખારા બેટા ! તારા આવી હિંમત તથા બુદ્ધિ જોઈ અને બધી અજ્ઞયથી લાગી અને તેથીજ હું અભાર સુધી ચૂંટ બની ગયો હતો. તારો મારીપર અધાર પ્રેમ છે એટલુંજ નહિ પરંતુ તારી પરી ગુલબાનુ પણ અને અતિશય પ્રેમથી ચાહે છે, કારણ કે તેણે પણ મારી સધળી માગણી આનંદથી સ્વીકારી છે હું તમારા બંનેનો ધણી આભારી છું. હવે મને ફક્ત એકજ કામ છે અને તે એટલુંજ કે મને એક એવો માણસ લાવી આપો કે જેની ઉચાઈ દોઢ ફીટની અને દાંડી ત્રીસ ફીટ લાંબી હોય ! આ માણસ પોતાની ખાંધપર સોડાની એક જબરહસ્ત કાંચ રાખે છે જેનું વજન સગમજમાં ગમે તેટલો હોય છે મારી આટલી માગણી કબુલ રાખે ત્યાર પછી હું તમને કંઈ પણ કામ બતાવવા ચૂંકવો નથી. ”

પાદશાહની આવી માગણી સાંભળી શાહજહાં ગણે અજ્ઞય થયો. શાહજહાંએ પોતાના પિતાને પોતાની માગણી પાછી ખેંચી લેવા ધણી સમજાવ્યો પરંતુ હકીકત પાદશાહે પોતાની હક જોડી નહિ

અને તે બોલ્યો કે “પરી જ્ઞાનનાં માણસો તો આ કરતાં પણ વધારે સખત કામો કરી શકે છે !” હવે બીજા દહાડે જુથારે તે શાહજાદો પોતાની ખારીના મહેલ તરફ જવાને પાછો રથો ત્યારે પોતાના બાપે જે અજયથી બરેલી અરજ કરી હતી, તેથી તેનું જન ધણું ચિંતાગુર હતું. ત્યાં પહોંચતાં તેણે પોતાની ખારીને તે અરજ કહી સંભળાવી બોલ્યો કે “પેલી આગલી જે ચીજો મેળવરી એ ધણું મુશ્કેલ છે એનું મને લાગ્યું હતું. પણ આણું માણસ મેળવવું એ તો બિલકુલ અશક્ય છે એમ હું ધારું છું. ખારી પરી ! દુનીઆના કયા બાગમાં તેવો માણસ હશે ? ખરેખર મારા પિતાની મરજી એવી છે કે ગમે તે પ્રકારે મારો નાશ કરવો, નહિ તો આણું સખત કામ કદી પણ અને બતાવે નહિ ! તેમજ વિચારો કે આ વો જખરદસ્ત માણસ મારો પ્રાણ લીધા વીના રહે કે ? આવા જખરદસ્ત માણસને પકડવા માટે હું શી યુક્તિ કઈ તે મને સમજાવું નથી, માટે જો આ બચકર આકૃતમાંથી મને બચાવવાની કંઈ પણ યુક્તિ હોય તો મને મહેરબાની કરી બતાવશો ?”

પરી શુભયાનુ બોલી કે “મારો ખારા ! તું એટલી બધી ધારતી ના રાખ. તારા પિતાને માટે સિંહના ઝરામાંથી પાણી લાવવું એ એક મોટી બચકર આકૃત હતી, તેમાંથી બ્યારે તે સહિસલાંમત બચી ગયો છે ત્યારે તો તું આમાંથી પણ પાર ઉતરીશ, કારણ કે આ કામ તેના જેટલું સખત નથી. મારો એક બાઇ છે જેને ‘સચાર’ નામથી દુનીઆ જાણખે છે. તે જો કે મારો સમો બાઈ છે તોપણ મારાં અને તેના રૂપમાં સ્વભાવમાં અને દેખાવમાં તદ્દન ફેર છે તે એવો તો બચકર છે કે તેને જોતાં વારજ તું તો બી મરે. તેનો સ્વભાવ તો ધણોજ ઘાતકી છે. તેને જોતા જોતામાં શુરસો ચઢી જાય છે અને કમકમાટ બરેલાં ખુનરેજ કૃત્ય કરે છે. તે વખતે તે એટલું તો વિકાળ સ્વરૂપ ધરે છે કે તેને અટકાવવાનાં કોઇની પણ દિમન ચાલતી નથી; પરંતુ તે જ્યારે શાંત હોય છે ત્યારે ધણો સારો છે, જો કે તે વખતે પણ જોનારને તો બચકરજ લાગે છે. તે મારાપર ધણી મહેરબાની રાખે છે અને જ્યારે મારે કામ પડે છે ત્યારે હું તેને યાદ કઈ કે તુરત આવી હાજર થાય છે. તારા પિતાએ જે માણસની માગણી કરી છે તે માણસ તેજ છે. હું હમણાં તેને તારી રૂપમાંજ બોલાવું છું, તેથી તારી તુરત ખાતરી થશે કે મારી વાત કેટલે દરજ્જે ખરી છે; પણ તું ખૂબ સાવધ અને હિંમતવાન રહેજે, તે આપણી આગળ આવી હાજર થાય ત્યારે તેના બચકર ચહેરાથી બિલકુલ ગભરાતો ના.” આ વાત સાંભળીને શાહજાદો અલીદખાન બોલ્યો કે “ઓ મારી ખારી બાનુ ! તું કહે છે કે તે સચાર તારો બાઇ છે તથા તે ગમે તેવો ખરાબ અને બિહામણો હશે તોપણ હું તેનાથી બિલકુલ ડરનાર નથી; તેને આવનાં વારજ હું સાઈ આદરમાન આપીશ, અને તેને એક મારા નજીકના ખારા સગાની માફક ગણીશ.”

ત્યાર પછી તે શુભયાનુએ એક ધુપદાની લાઇ તેમાં ધણી ખુશબોદાર વસ્ત્રો મૂકી દેવતા મૂક્યો. વળી તેનાપર એક ખુશબોદાર જુકી બખરાવી તેવોજ તુરત તેમાંથી ધણો સુગંધીદાર ધુમાડો નીકળવા લાગ્યો. આની સુગંધ એટલી તો સરસ હતી કે “લેનારને ખુશ ખુશ કરી નાખે. ત્યારે પછી થોડીક વારે શુભયાનુ બોલી કે “ઓ શાહજાદા ! મારો બાઇ અહીં આવ્યો છે તેને શું તું જોતો નથી કે “શાહજાદો અલીદખાન તે અગાધીપરથી જરા બહાર આવીને જોયું તો એક જખરદસ્ત અને ધણોજ લાંબી દાદીવાળો પણ અતિ હીંગમ્મા કદનો રાક્ષસ નજરે પડ્યો. તેના ખભા ઉપર પાંચસે રતલનાં લોહાનો થંબ હતો, તેનો ચહેરો ધણો ગંભીર અને વિચારમસ્ત હતો, તેની લાંબી દાદી જમીનપર ધસડાતી હતી, તેની મોટી મૂંછો તેના કાનની પેલીમેર ગઇ હતી, જેથી તેનું આખું મોઢું દંઢાઇ ગયું હતું. ટુંકામાં તેનો આખો ચહેરો ધણો બચકર હતો.

એ ‘સચાર’ પોતાની ખારીને સગો બાઇ થાય છે તેવી શાહજાદાને ખબર નહોત તો તે જરૂર તેને જોજોજ ખી મરત, પણ તે વાતની તેને આગળથી ખબર હતી તેથી દિમત પકડી ધીરજથી કંઈ પણ ધારતી રાખ્યા સિવાય પોતાની ખારીના જમણા હાથપર જઇ ઉભો રહ્યો. સચાર આગળ આવ્યો તેવોજ કરડા રંગાઈથી શાહજાદા તરફ જોવા લાગ્યો, અને પછી પોતાની બેનને પૂછ્યું કે “આ માણસ કોણ છે ?” તેણે જવાબ આપ્યો કે “બાઇ ! જોતો મારો ધણી છે, તેનું નામ શાહજાદો અલીદખાન

છે તથા એ સમરકંદના પ્રખ્યાત સુલતાનના બેઠા છે. જે આરા લગ્નની વખતે લગ્નને નહિ બેલાવ્યા, તેનું કારણ એ હતું કે તમે જે કાચમાં રાત્રીએલા હતા તેમાંથી તમારે ખન ફેરવવાની મારી મરજી ન હતી, તમે તે કાચમાં રહેવા પામ્યા છો તે બધીને હું પછી પુશી પાઈ છું, અને તેથીજ મેં તમને અહીં લેડાવ્યા છે.”

સચાર આ વાત સાંભળી ધણીજ પુશી થયો, અને શાહજાદાની તરફ ધણીજ ખ્યારથી ઠંડી ન કરે જવા લાગ્યો, પરંતુ તેથી તેના બગડી અને બપંકર દેખાવમાં કંઈ પણ ફેર પડ્યો નહિ. તે બેલ્યો કે “આરા વહાલી બેન, મને કાંઈ એવી મુકિત બતાવ કે તેથી કરીને હું શાહજાદા અલીશ્ખાનની મહેર-બાની મેળવું, એ તારો ધણી છે તેથી તે મને જે હુકમ ફરમાવશે તે ધણી પુશીથી બળવીશ અને તેને પુશી રાખીશ.” મુલખાનુએ જવાબ દીધો કે “એને ભાઈ તમારો મુલાકાત લેવા હજી રાખે છે અને તમને જોવાને માટે ધણી આગર છે માટે તમે તેની સાથે તેના બાપના દરબારમાં જાઓ.” સચાર બેલ્યો કે “હું પુશીથી તેની સાથે જઈશ. ફક્ત મને રહેતા દેખાડશે તો બસ.” પરી બાનુ બોલી કે “બાઈ! બાળ તો મોઠું થયું છે મટે દવે કાલ સવારમાં જાઓ તો ઠીક, ત્યાં સુધી તે બાપ દોકરા વચ્ચે શીશી બીના બની છે તેથી હું તને માફીતમાર કરીશ.” એ વાત સચારે કણુપ કર્યાથી પરી મુલખાનુએ તેને પહેલેથી છેલ્લે સુધીની બધી હકીકતથી વારફ કર્યો. બીજે દિવસે સવાર થતાંજ શાહજાદાની સાથે સુલતાનના દરબારમાં જવાને નીકળ્યો તેઓ થોડા વખતમાં સહેરમાં આવી પહેર્યા. તેને જોઈનેજ સહેરના તમામ લોક ગભરાઈ ગયા અને બીકના માયા ખારણા બંધ કરી ધગમાં ભરાઈ ગયા. જેમ જેમ તે સહેરમાં ગયો તેમ તેમ લોકો અને દુકાનદારો વગેરે દુકાનો બંધ કરી જ્યાં ત્યાં સંતાઈ બેઠાં. આખું સહેર થોડીવારમાં ઉજળખંખ થઈ ગયું. જ્યારે તેઓ પાદશાહના મહેલના દરવાજા ન જોઈક ગયા ત્યારે દરવાજા પર ઉભેલા ચોકીદારો તેઓને રોકવાને બદલે જીવ લખત નાહા. પછી તે બંને પાદશાહના દરબારમાં દાખલ થયા. આ વખતે સુલતાન દરબાર ભરીને તખ્ત પર બિરાજેલો હતો. આવી બપંકર કાળમુતિ સરખા સચારને જોઈ સર્વે દરબારીઓ ગુપચુપ છાનામાના બેઠી રહ્યા, અને તે ઠીક પાદશાહના તખ્ત આગળ ગયો ત્યાં સુધી તેને કોઈ પણ અટકાવી શક્યું નહિ, અને કોઈએ એકે પુખારો સરખો પથ્થુ કર્યો નહિ. પોતાનું માથું સીધું રાખીને ચુરખામાં સચાર ત્યાં ઉભો રહ્યો. શાહજાદાના બોલતા પહેલાં તો તે પોતેજ બોલી કહ્યો કે “ને” અને જોવાની મરજી દેખાડી હતી તેથી હું તારી પાસે આવ્યો છું, માટે હવે તું મને સારી રાતે જોઈ લે. અને કહે કે તારે મારું શું કામ છે?” પથ્થુ સુલતાને તેને પાછો જવાબ દીધા વગર એવા બિહામજા રાક્ષસને નહિ જોવા પોતાની આંખો ઉપર હાથ દાખ્યા. સુલતાન તેનાથી એટલો તો ડરો ગયો હતો કે ત્યાંથી નાશી છૂટવાની પથ્થુ હિંમત ચાલી નહિ. સચાર આવા અપમાનથી ધણી ચીડાઈ ગયો તેથી કોષ કરીને બેલ્યો કે “અરે ફટ ચડાળ! જ્યારે મેં તારે માટે આટલી બધી લાંબી સફર કરી ત્યારે તું મને આવી રીતે અપમાન આપે છે તો લે તેનું રણ!” એમ કહી પોતાની જખરી ડાંગ તેના માથામાં ઠોકી તેના પ્રાણ લીધા. શાહજાદો પથ્થુ તેનાથી ચરચરી ગયો, અને તેને આમ કરતાં રોકી શક્યો નહિ, પછી તેણે શાહજાદાને કહ્યું કે “બીજા ફેટ કારભારીઓને મને જલદી બતાવ?” શાહજાદાએ કહ્યું કે, આ વડા વજીરને પૂછો, કારણ કે હું કાંઈ જાણતો નથી અને તે ખરી વાત કહી દેશે.” પછી સચારે વડા વજીરને કોષ સાથે મૂક્યું, જેથી બીકના માયા બધી વાન કહી દઈ પેલા તમામ અદેમા અમી-રોને બતાવી દીધા. સચારે તે સખળાઓને કચરખાણ કરી નાખ્યા. તેમાંથી એક પથ્થુ નાશી છૂટ્યો નહિ, કારણ કે તેઓ સચારને જોતાંજ અધમુવા થઈ ગયા હતા. પછી પેલી જાદુગર ઝોરવને પકડી મંગાવવા હુકમ કર્યો. વડા વજીર જાતે જઈ તેને પકડી લાવ્યો. પછી સચારે તે ઝોરવને મારી નાંખતાં પહેલાં બધી ખરેખરી હકીકત કહેવા ફરમાવ્યું અને તે સાથે એટલો તો કોષ જણાવ્યો કે તે મિચારી બીકની મારી તમામ હકીકત સાથે સાચી કહેવા લાગી. જ્યારે તેની સખળી હકીકત પૂરી થઈ કે શાહજાદો અલીશ્ખર એટલો તો તાણ્ય થયો કે કંઈ પાર નહિ. પોતાની ખારી મુલખાનુએ તે બાઈ વિષે બાંધેલી તમામ કારણો ખરી

પરેલી જોઈ તેને ગુલબાનુપર ધણીજ ખાર આવ્યો. આખા મહેલમાં શાંત થઈ ગયું. કોઈ એક શબ્દ પણ બોલી સમય નહિ. સુલતાનના મરણના સમાચાર જાણી તથા મોટા મોટા દરબારીઓનાં બચકર રીતે થતાં પુનઃ જાણી તેની તમામ ભેગમો દિલગીર થઈ; પરંતુ કોઈનાથી રડી શકાયું નહિ ! ઉલટી સૌ પોતપોતાના જીવ બચાવવા આડી અવળી સતતાવા લાગી. પેલી જાદુમરખાનને પણ પોતાની હાંમેની રવાદ ચખાડી હથેલને મોટી શાંત કરી દીધી.

આ બધું કામ કર્યા પછી સચાર બોલ્યો કે “માન બનેલી શાહનવાઝ અલીશખાનને તમારા પાદશાહ તરીકે કબુલ કરશો, નહિ તો આપું શહેર ફના કરીશ.” જે લોકો ત્યાં હાજર હતા, તેઓ તુરત બોલી કહ્યા કે “અમે તમારા હંગવર્થા ધણા પુશી છાએ અમે ખુદા પાસે એટલુંજ માગીએ છીએ કે “આ નેક શાહનવાઝ ! અમારાપર ચિરકાળ સુધી અમલ ચલાવે !” સાર પછા સચારે તે શાહનવાઝને સાથે મુગટ પહેરાવી માદીપર બેસાડ્યો. સાર પછા તેના ઉપર આશીર્વાદો વરસાડી વરસાડી તેની સાથે વિશ્વાસુ રીતે ચાલવા સોમન ખાખ પોતાની બહેનને તોડવા ગયો. તે પોતાની બહેન ગુલબાનુને મોટા કાઠમાથાં તેડી લાગ્યો, અને તખ્તપર બેમાડી શહેનશાહે બાનુની પદવી આપી.

સાર પછા સુલતાન અલીશખાનનાં બાપ મહમદ તથા તેની ખ્યારી ઝોરત ચાંદમહાલ કે જેમણે આ કાવતરામાં ખીલકુલ ભાગ લીધો નવતો. તેમને સારા માન મરતબા સાથે બોક્ષવી પોતાની પાસે સુંદર ખાસનપર બેસાડ્યાં અને પછી શાહનવાઝે જણાવ્યું કે “મારા વહાલાબાપ મહમદ ! તું અમારા વતી આ રાજ્ય ચલાવ અને તમામ રૈયતને ન્યાય આપી સંતોષ પમાડ.” અહમદે તેને નમન કરી તેમ કરવા કબુલ કર્યું. સાર પછા તેણે પોતાની વડો બાપ અમદુલ કે જે ફકીર થઈ ગયો હતો તેની તપાન કરાવી. પછી તેની પાસે જાતે ગયો અને બધી હકીકતથી વાકેફ કરી જણાવ્યું કે “તમારી નજરમાં આવે તો તમે જાતે સુલતાન થાઓ, અગર તમને તેમ નહાવે તો એક મોટી જાગીર રાખી તમારી જાદગી સુખમાં ગુજારો.” પરંતુ શાહનવાઝ અમદુલે રાજ્ય સુખ કરતાં જોગી સુખમાં વિશેષ પ્રીતિ બખ્તરી તેથી તેને તેજ રિયનિમાં રહેવા દીધો. સાર પછા શાહનવાઝે અલીશખાન તથા તેની ખ્યારી પરી ગુલબાનુ પોતાના મોટા રસાલા સાથે પોતાને રહેઠાણે પાછાં ગયાં. તેઓ વખતો વખત સમરકંદમાં આવતાં અને પોતાના બાપ અહમદને થોડા સલાહ આપતાં. તે પ્રમાણે તે સુખી જોડાએ પોતાની આખી જાદગી સુખમાં ગુજારી અનેક તરેહનાં સુખ ભોગવ્યાં.

આ વાર્તા સંબળી દિંદને સુલતાન ધણીજ પુશી થયો, અને એક નવી વાર્તા કહેવા શાહનવાઝને ફરમાવ્યું; તેણે નીચે મુજબ વાર્તા શરૂ કરી.

ત્રણ બહેનોની વાર્તા.

પુર્વસ્તાનના સિગિઆ પ્રાંતમાં દમાસ્કય નગર છે. આ નગર પ્રથમ ધણું મોટું ને આખા હંતુ. આખી દુનીઆમાં તે સૌથી જીતું શહેર ગણાય છે. યીન કાળમાં એક મોટા જગતદરત રાજ્યની રાજધાની હતું તેની માદીપર મોટા મોટા પ્રખ્યાત પાદશાહો થઈ ગયા છે જેમણે એક સુસ્તકાખાન નામે હતો. આ પાદશાહ વિદ્વાન, પગકમી ચતુર, ઉદાર અને પરમાર્થી હતો. પોતાની પ્રજાની ખરી રિયતિ જોવા માં. વખતો વખત કુખાવેશ પોતાના આખા રાજ્યમાં ફરતો હતો. તે પોતાની સાથે જાદર નામના એક ખાજસને રાખતો હતો, જે ધણીજ વિશ્વાસુ માણસ હતો. એક વખતે તે બંને જણા કુપો વેશ લઈ નગરચર્યાં જોવા નીકળ્યા. ફરતા ફરતા તેઓ મધ્યમ વર્ણના લોક જે મહોલામાં રહેતા હતા તે મહોલામાં આવી પહોંચ્યા. આ મહોલાના એક બખીઆર ઘરમાં મોટેથી વાત થતી પાદશાહે સાંભળી, તેથી તે સંભળવાની મેથી તે જ ની નજદીક ગયા તો ખારણાં બંધ દોઢાં, તેથી

ત્યાં બેસી કમાંડ આગળ કાન ધરી સાંભળવા લાગ્યા તેમજ કમાડની શટમાંથી ઝીણી નજર પાદશાહે જોયું તો ત્રણ ખુબસુરત બહેનોને એક સુંદર કોચ પર બેસી વાત કરતાં જોઇ.

બેઠી બહેન પ્રથમ બોલી કે “મારી તો એવી મરજી છે કે હું સુલતાનના બહીઆરા સાથે પરણું તો ધણું સાઈં થામ; કારણ કે તેથી મને પાદશાહને લાલક સ્થાપિત અને ઉત્તમ ખોરાક ખાવા; અને તેટલુંજ નહિ પરંતુ પાદશાહ પોતે પણ મારી આપેલી રસોઇ જામે,” બીજી બહેન બોલી ઉઠી કે “મારો મરજી તો એવી છે કે હું શહેનશાહના વડા બખરચી સાથે પરણું કે જેથી મને જુદી જુદી જાતનાં પકવાન ખાવાને ખજા; મારી વહાલી બેન જેવી તમારી મરજી છે તેવીજ મારો છે.”

પેલી નાની બહેન કે જે પેલી બેન બહેનો કરતાં ધણી ખુબસુરત તથા અકબીઆજ હતી, તે બોલી કે “બહેનો! હું કંઈ તમારી માફક સાઈં સાઈં ખાવાને ચઢાતી નથી, તેમજ મોજમજ ડહાવવાને ચાહતી નથી; કારણ કે મારા વિચારો કંઈ તમારા જેવા હલકા નથી. મારા વિચારો તમારા વિચારોથી તદ્દન જુદાજ છે. હું તો કોઈ શહેનશાહ સાથે લગ્ન કરવા ઉમેદ રાખું છું. વળી તેજ મહાન પાદશાહ સાથે લગ્ન કરી એક એવા ઉમદા શાહજાદાનો જન્મ આપું કે જેના માથાના વાળ સોનેરી હોય, જેના રકવાથી આંસુને બદલે બેનસુન મોતી ખરે, જેની છાંકમાંથી રત્ન નીકળે અને જેના ખડખડાટ હસવાની સાથેજ હીરા નીકળે.”

સુલતાન તથા તેનો સાથી આ વાત સાંભળીને ધણી અન્યયની પામ્યા. પાદશાહ પોતાના સાથીની કંઈ પણ સલાહ લીધા વગર બોલી ઉઠ્યો કે “ચોક્કસાઈથી આ ધર ધ્યાનમાં રાખ, અને કાલે સવારમાં આ ત્રણે બહેનોને મારી આગળ લાવી દાખર કર?”

બીજે દીવસે સવારમાં પાદશાહના હુકમ મુજબ નફરખાન તે બહેનોને ઘેર ગયો, અને પાદશાહને હુકમ કહી સંભળાવ્યો. ત્રણે બહેનો ધણીજ ગભરાઇ ગઇ અને નજરમાનને પૂછવા લાગી કે “આ મારા મહેરખાન, અમે કંઈ પણ ગુનો કર્યો નથી તો પછી પાદશાહ અમને ગરીબને શા માટે બોલાવે છે તે તારી જાણમાં હોય તો અમારા પર મહેરખાની કરીને કહે!” તેણે જવાબ આપ્યો કે “હું” તે વાત જાણતો નથી, પરંતુ પાદશાહ કંઈ તમને શિક્ષા કરવા બોલાવતો નથી, તેમ તેના ચહેરા પરથી જણાય છે, માટે કંઈ પણ ધારતી રાખ્યા વગર નિરતે ખુશી થઇ મારી સાથે ચાલો.” ત્રણે બહેનો નફરખાનના હુકમને આધિન થઈ દરખાસ્તમાં જવા માટે તૈયાર થઇ, પરંતુ તેમના મનમાં હજારો તરંગ થતા હતા. કૌથી નાની બહેન બોલી કે “મને એમ લાગે છે કે મારા રાત્રીએ આપણે જે વાત કરી તે પાદશાહના જાણવામાં આવી હશે, અને તેથી ઇચ્છે દેવા સાર આપણને બોલાવતો હશે.” પેલી બેન બહેનો બોલી કે “આપણે આપણા ધરમાં બારણું બંધ કરી અરધી રાત્રે વાત કરતાં હતાં. તે વાત પાદશાહને કોણ કહે? અમને તો તારાં અનુમાન ખોટું લાગે છે! બીજું ગમે તે કારણ હોય તેની ના નહિ.” આ પ્રમાણે વાતચિત કરતી કરતી તે ત્રણે બહેનો નફરખાન સાથે પાદશાહની હજુરમાં આવી પહોંચી.

પાદશાહના તંત્ર આગળ આવતાંજ ત્રણે બહેનો કુટુંબીએ પડી પડે લાગી. અને જ્યાં સુધી પદશાહે તેમને ઉભી થવા પ્રમાણ્યું નહિ, ત્યાં સુધી તેઓ તેમજ પડી રહી. બ્યારે તેઓ ઉભી થઇ અપ્રધી પાદશાહની સામે ફેલી રહી ત્યારે સુલતાન બોલ્યો કે “મને અરેખ” કહે કે કાલ રાત્રે તમે ત્રણે જણાં થી વાત કરતાં હતાં? જેવું હોય તેવું કંઈ પણ ધારતી રાખ્યા વગર કહો દેખે, કારણ કે તમારી બધી વાત મારા જાણવામાં સારી રીતે છે.” પાદશાહના હુકમ સાંભળી ત્રણે બહેનો ધણી ગભરાટમાં પડી. ગભરામણ થવાનાં બે કારણો હતાં. એક તો આપણી વાત પાદશાહે થી રીતે જાણી? અને બીજું પાદશાહ આ વાતની ખાતરી કરી શું કરવા માગે છે. ત્રણે બહેનો ગભરાટથી તેમજ શરમથી નીચું બેઠીને ઉભી રહી. પાદશાહે તેમની આંખો સ્થિતિ જોઇ ત્યારે તે બોલ્યો કે “તમે કંઈ પણ દહેશત રાખશો નહિ; હું તમને દુખ દેવા અગર શિક્ષા કરવા નથી માગતો; માત્ર એટલુંજ માગું છું કે મારા રાત્રીએ તમે ત્રણે બહેનો શા વિચારમાં હતી અને શા વાત ચાલતી હતી જેને તમારી માગણીએ મોગ્ય અને વ્યાજબી લાગશે તો હું તુરત પુરી પાડીશ નહિ તો તમને રત્ન આપીશ પાદશાહનાં આજી

બરમાથ બંરેલાં વચનો સાંભળી ત્રણે બહેનોને કંઈક ધીરજ આવી, પરંતુ પાદશાહને મોઢે આવી વાત કહેવાની હિંમત ચાલતી નહતી, તેથી પાદશાહે ફરીથી તેમને દિલાસો આપનારાં કેટલાંક વચનો કહ્યાં, જેથી આખરે નાની બહેને હિંમત સાંભળી બધી વાત પાદશાહની આગળ નીચું મોં રાખી કહી સંભળાવી. પાદશાહ તુરંતજ બંદીઆરા સાથે વડી બહેનનાં લક્ષ કરાવ્યાં તેમજ વચલીને પોતાના બખરચી સાથે અને નાનીનું લક્ષ પોતાની સાથે કગતી તે ત્રણે બહેનોની મુરાદ પાર પાડી. ત્રણે બહેનોએ પાદશાહનો ધણો કૃપકાર માન્યો. ત્યાર બાદ નાનીને પોતાના જનાનામાં અને પેલી બહેને બંદીઆરા તથા બખરચીને ઘેર મોકલાવી.

હવે પોતાની નાની બહેન પાદશાહની બેગમ થવાથી પેલી બહેને બહેનો તેનાપર પુષ્કળ અદેખાઈ કરવા લાગી, અને કોઈ પણ રસ્તે તેને દુઃખી કરવા તથા ખરાબ કરવા હાંશ મારવા લાગી. એક વખતે તે બહેને બહેનો એકાંતમાં મળી અને નીચે પ્રમાણે વાતચિત ચલાવી.

મોટી બહેન કે જેનું નામ ઇરશાખાબી હતું તે બોલી કે “શું આજકાલની પેલી તુરખીબી પોતાની અસલ સ્થિતિ જુલી જઈ પાદશાહી ઠાઠ બોગવે છે તે મારાથી દેખી શકાતું નથી. તેનામાં રૂપ, ધીન તેનામાં ગુણ પણ નથી. કેણું જણે પાદશાહે આંધળો થયો છે કે આવી બેઠંગીને પોતાની બેગમ બનાવી, આના કરતાં તું અને હું હજારગણે દરજ્જે સારાં છીએ. તે તે એક વાંદરી કરતાં પણ ખરાબ જણાય છે.” વચલી બહેન કે જેનું નામ અદીબીબી હતું. તે બોલી કે “હા, મોટી બેન ! તારી વાત તદ્દન સાચી છે, અને તે આવી મદાન પદવીને પ્રાપ્ત કરી બેઠા છે. માટે હું ધણીજ જણી જાઉં છું. આપણે ગમે તે પ્રકારે તે નાલાયકને ખરાબ કરી નેંધ. આ પ્રમાણે તેઓ જ્યારે જ્યારે મળતી ત્યારે ત્યારે તેમની નાની બહેન તુરખાબીની અદેખાઈ કરતી અને તેને કોઈ પણ રસ્તે ખરાબ કરવા મથતી હતી.

કેટલાક મહીના ગયા કેડે તુરખીબીને ગર્ભ રહ્યો. જેથી પાદશાહના મહેલમાં આનંદ થઈ રહ્યો. પાદશાહ પણ તેને પોતાની ખીજ બેગમે કરતાં વધારે ચાહવા લાગ્યો. અને તેનાપર વધારે ખ્યાર, બતાવવા લાગ્યો. સુલતાનને હજુ સુધી કંઈ પણ સંતાન નહતું, તેથી તેના આખા રાજ્યમાં આનંદ થઈ રહ્યો.

પેલી બહેને બહેનોને જો કે પોતાની નાની બહેન તુરખીબીની ધણી અદેખાઈ કરતી હતી, અને તેને ખરાબ કરવાને તાઈ રહી હતી, તોપણ તે ઉપરથી તો ધણેજ ખ્યાર બતાવતી હતી. તે બહેને નિમકદરામ બહેને પોતાની નાની બહેન તુરખીબીને મુઆરકઆદી આપવા માટે પાદશાહના દરબારમાં તેની પાસે આવી. તે પોતાની નાની બહેને કહેવા લાગી કે “તમ તમારા છુટકારાની વખતે દાંધ તરિકે કોને રાખવા ધારો છો ? અમારું સમજવું એવું છે કે કોઈ ખરેખરે વિશ્વાસપાત્ર માણસ હોય તેનેજ રાખશો; કારણ કે પાદશાહી જનાનામાં પુષ્કળ દગો થાય છે.” તુરખીબી કે જેને હવે તુરમહાલની પદવી આપવામાં આવી હતી તે બોલી કે “આ ફતીઆમાં તમારા સિવાય બીજું વધારે વિશ્વાસ કેણું હશે ? માટે જો તમે બહેને મારી શ્વારવારમાં રહે તો ઠીક, તે માટે હું તમારો ધણો ઉપકાર માનીશ.” પેલી બહેને બહેનોએ જવાબ આપ્યો કે “અમે રહેવાને ધણાંજ ખુશી છીએ, પરંતુ સુલતાનની રજા સિવાય અમારાથી શી રીતે રહેવાય ?” તુરમહાલે જવાબ આપ્યો કે “હું વખત જોઈ સુલતાનને વાત કરીશ, અને તમારી માગણી સ્વીકારવા અરજ કરીશ. તમે પણ તમારા ધણી મારરતે સુલતાન ઉપર બલામણુ મોકલવાવળે કે જેથી સુલતાન ખુશ થઈ આપણી માગણી સ્વીકારે.” તે બહેને બહેનોએ તેમ કરવા કયુલ કર્યું. ત્યાર પછી કેટલીક આડી અવળી વાતચિત થવા બાદ તે બહેનો રજા લઈ પોતાના ઘેર ગઈ.

તે ઝોરતોએ પોતાના ધણીબહેને ઉપરની વાત જણાવી પોતાની બહેનની સેવામાં જવા માટે રજા અપાવવા બલામણુ લઈ જવા આમ્રહ કર્યો, તેથી તે બહેને જણા પાદશાહને આ વાતની બલામણુ કરવા લાગ્યા. છેવટે એક દિવસે પાદશાહે પોતાની માનીતી બેગમ તુરમહાલને જણાવ્યું કે “હવે તને પુરા ખાસ થવા આમ્રા છે માટે તારી સારવાર માટે કોઈ વિશ્વાસુ દાંધની ખાસ જરૂર છે, તો તે ખાખત તારો શો વિચાર છે ? જો તારી મરજ હોય તો તારી બહેને બહેનોને તારી સારવાર માટે મૂક.” તુરમહાલે જવાબ આપ્યો કે “મારા નેક નામદાર ! મારા મનમાં ધણા દિવસથી તે વાત ધોળાવા કરતી

હતી, પરંતુ તેની માગણી કરવાને મારી બિલકુલ હિમત ચાલતી નહતી. હવે આજે આપ નામદારેજ મારા મનની વાત જાણી લઇ ને શરમાવ્યું છે, તે કરવા હું ધણી ખુશી છું. તમે આવે વખતે મારી બને બહેનોપર વિશ્વાસ મૂક્યો, તે માટે હું આપ નામદારનો ધણો ઉપકાર માનું છું.”

પછી બીજેજ દિવસે સુલતાને પેલી બંને બહેનોને મોકલાવી તેની નાની બહેનની સારવાર માટે રહેવા ફરમાવ્યું, અને કહ્યું કે “બરાબર ખબરદારીથી રહેજો. જો જો કંઈ પણ ગફલતમાં રહેતાં નહિ, અને તમારો પુરેપુરો વિશ્વાસ છે.” બંને જણીએ છુટણીએ પડી પાદશાહને પંજે લાગી મેલી કે “નેક નામદાર ! આ દુનિઆમાં તેના સિવાય અમારે બીજું કોઈ પણ મનુ” નથી. અમારા કરતાં પણ તે અમને વધારે વહાલી છે. અમે કંઈ પણ ગફલતમાં ન રહેતાં તેની સારવાર માટે સાવધ રહીશું, અને આપ નામદારની ખાતરી કરી આપીશું કે ‘આપે અમાગપર જે વિશ્વાસ મૂક્યો છે તે ખરોજ છે.’ અમે તે આખત અત્યારે કંઈ પણ કહી શકતાં નથી.” નેમનાં આવાં વચનો સાંભળી પાદશાહની ખુશીનો પાર રહ્યો નહિ, અને તે બંને જણને તુરંતજ બેગમ પાસે મોકલાવી આપી, આ બંને નાપાક બહેનો પોતાના દિલમાં ધણી ખુશી થઇ અને એકમેકને ધણીજ ધીમેથી કહેવા લાગી કે “હવે આપણી ધારણા પાર પડશે. અને તે તુરંતજાલની ખરાબી થશે.”

ત્યાર પછી કેટલેક દિવસે તુરંતજાલ બેગમે પોતાના દિવસો પુરા થતાં એક તેજસ્વી પુત્રનો જન્મ આપ્યો. પણ આ ફૂલ સરખા કુમળા બાળકની તરફ કંઈ પણ નજર કર્યા વગર પેલી નીચ અને નાપાક ઝોરતોએ પોતાની ધારણા પાર પાડવા માટે દંડતાથી દરાવ કર્યો. તે દુષ્ટ ચંડાળણીઓએ તે બાળકને એક કપડામાં વિટાળી એક નાના કંડીઆમાં મૂકી તે કંડીઓ એક પાણીની નીમાં વહેતો મૂકી દીધો. આ પાણીની નહેર કયાં જાય છે તેની તે બંને ઝોરતોને માલુમ નહતી તે બાળકની જગાએ એક મુવેલું કુતરાનું બચ્ચું લાવા પોતાની બહેન તુરંતજાલને ધણાજ અફરોસ માથે જણાવ્યું કે “તારે પેટે તો આ મુવેલું કુરકુરીઉં અવતર્યું છે !” પછી તે બંને ઢોંગીને જુદી ઝોરતો રડતીકકળતી પાદશાહ આગળ ગઈ, અને આ વાત જણાવી, જેથી પાદશાહ પણ ધણો દિલગીર થયો, પરંતુ હૃદયની આગળ મનુષ્ય સત્તા નકામી છે એમ ધારી સંતોષ વાળ્યો.

હવે બીજી તરફ પેલા કંડીઓ નહેરમાં તણાતો તણાતો આગળ ચાલ્યો. આ નહેર પાદચાહના પોતાનાજ બાગમાં જતી હતી, અને તેથી તે કંડીઓ બાગમાં ગયો તે વખતે બાગનો કપારો કે જે ત્યાં હાજર હતો તેની નજરે આ કંડીઓ પડ્યો અને તેણે તુરંત તે કપાડી લીધા. ત્યાર પછી એકાંતમાં જઈ તે ઉઘાડીને જોયું તો એક ધણીજ ખુબસુરત પુત્ર તેની નજરે પડ્યો. બાગવાને વિચાર્યું કે ‘આ પુત્ર નક્કી તુરંતજાલનોજ હશે, પરંતુ બીજી બેગમેએ છપાંથી આવું નીચ કામ કર્યું’ હશે. ગમે તેમ હોય પરંતુ આપણે તો મુગા રહેવુંજ જોઈએ. કેમકે મોટાની લડાઈમાં વચ્ચે પડવાથી અગર ડહાપણ કરવાથી જીવનું જોખમ લાગે છે. વળી મારે પુત્ર નથી અને હું ધરડો થવા આવ્યો છું, માટે કુદરતી રીતે મધ્યર કપાથી મળી આવેલા આ છોકરાને મારે ઘેર ગમી પુત્રની માફક ઉછેરીશ.’ આમ વિચાર કરી તે તેને પોતાને ઘેર લઇ ગયો. અને પોતાની ઝોરતને આપી સમજવી કહ્યું કે “આ વાત કદી પણ બહાર પડે નહિ.” તે બાદ ધણી સમજી હોવાથી તે વાત તેણે કોઈને પણ કહી નહિ.

આ નીચ ઝોરતના દુષ્ટ કૃત્યની કોઈને ખબર પડી નહિ, અને તેથી બ્યારે બીજો વરસે તુરંતજાલને ગર્ભ રહ્યો ત્યારે પણ તે નીચ આરતનેજ તેની સારવાર તરીકે તથા દાઈ તરીકે રાખવામાં આવી. બીજો વરસે પણ પુરા માસ થતાં એક ખુબસુરત બેટાનો જન્મ આપ્યો, પરંતુ આ વખતે પણ તે દુષ્ટ અને ઘાતકી ઝોરતોએ અમાઈની માફકજ એક કંડીઆમાં ધાલી પેલી નીકમાં વહેતો મૂકી દીધો, અને એક બિલાડીનું મુવેલું બચ્ચું લાવી પોતાની બહેનને રડતે રડતે જણાવ્યું કે “તારે પેટે તો આ મુવેલું બચ્ચું અવતર્યું છે !” બિચારી તુરંતજાલ પોતાના નસીબનો વાંક કહી છાતીપાટ રૂદન કરવા લાગી. પેલી બંને દુની બહેનો અમાક કરતાં પણ વધારે આકંઠ કરતી સુલતાનને જણાવવા લાગ્યા કે “મારી હીણાગી બહેને તો આ વખતે પણ મુવેલા બિલાડીના બચ્ચાને જન્મે આપ્યો છે.” હવે

સુલતાનના દુઃખનો પાર રહ્યો નહિ, વળી તેના મનમાં એવો વિચાર થયો કે ‘આ ઝોરત અને વખતથી મનુષ્ય નેતિને લાયક નહિ તેવા જન્મ આપે છે, માટે આપણા જનાનાને તે લાયક નથી, તે તેને મારી નાખવી જોઈએ.’ આવા વિચારથી તેણે તે ઝોરતને મારી નાખવા માટે હુકમ કર્યો, પરંતુ તેને વજર અબદુલખાને ધણી ધણી રીતે સમજાવી કુદરત આગળ આપણો ઉપાય નથી માટે તેનો વાંક નથી વગેરે બાબતો કહી મારી અપાવી.

ધશ્વર કૃપાથી આ વખતે પણ પેલો કંડીએ તેજ આગવાનના હાથમાં આવ્યો, અને અગાઉની આશક પોતાને ઘેર લઈ જઈ તે કુંવરને ઉછેરવા દરાવ કર્યો. આ વાત પણ કોઈના જાણમાં આવી નહિ.

વળી ત્રીજે વરસે પણ ભેગમ નુરમહાલને ગર્ભ રહ્યો. આ વખતે પેલી બે બહેનોએ પોતાની બહેનની સારવાર માટે નહિ રહેવા પાદશાહને અરજ કરી જણાવ્યું કે “બે વખતથી અમારી હાથ-આંગળી બહેનને પેટ નકામાં મુલેલાં અને મનુષ્યનેતિને નહિ શોભે તેવાં બાળકો અવતરે છે, જેથી અમારું દિલ ખાડું થઈ ગયું છે. અમારી સઘળી મહેનત નકામી ગઈ છે માટે અમે રહેવા પુશી નથી.” પાદશાહે કહ્યું કે “તેમાં તમારા કંઈ પણ દોષ નથી. તે બધું ધશ્વરના હાથમાં છે. તમે જ્યારે તેની સારવાર માટે ના પાડશો, ત્યારે તેની સારવારમાં બીજું કોણ રહેશે ?” તે બે બહેનોએ જવાબ આપ્યો કે “મારા નેક નામદાર ! અમને તે અમારા પ્રાણ કરતાં પણ વહાલી છે, અમે તેથી અમે તેની સારવારમાં રહેવા માટે ધણીજ પુશી તથા આતુર છીએ, પરંતુ તે આવા જન્મ આપે છે તેથી અમે ના પાડતાં હતાં, નોપણ હવે આપ નામદારના હુકમને આધિન થઈ અમે તેની તહેનાતમાં રહીશું.”

પુગ માસ થતાં આ વખતે નુરમહાલને પેટ એક ખુબસુરત પુત્રી અવતરી, પરંતુ તેને પણ અગાઉની માદક નીકમાં વહેતી મૂઠી, એક લાકડાનો કંકડો લઈ પોતાની બહેનને કહેવા લાગી કે “તારે પેટ તો આ એક કંકડો અવતર્યો છે !” ત્યાર પછી અગાઉની આશક રડતેકળતે દેખાવે શહેનશાહને ખબર આપી. “આ ખબરથી શહેનશાહની દિલગીરીનો પાર રહ્યો નહિ, તે ધણીજ ચિંતાજનક બોલ્યો કે “એ તપાક ઝોરત મારા જનાનખાનામાં રાખવા લાયક નથી, આવી દુષ્ટ ઝોરતને છાવતી રાખવાથી આપણાપર ધશ્વર ગુસ્સે થાય છે, માટે તેનો અખીને અખી જન લેવો જોઈએ.” આ શબ્દો બોલી તેણે તેજ વખતે તે ઝોરતને મારી નાખવા માટે પોતાના એક અમલદારને હુકમ આપ્યો. વડો વજર તથા બીજા અમલદારો પાદશાહને શાંત પાડી બે હાથ બેઠી બોલ્યો કે “નામદાર ! તે નિરપરાધી ભેગમનો બુનો માથે કરવો થતો છે. જે લોકોએ મોટા જખરા ” હાથ લેય તેજ મોતની શિક્ષા કરવામાં આવે છે, આ ભેગમસાહેબે ન માની શકાય તેવાં ત્રણ તળકોનો જન્મ આપ્યો છે, પરંતુ તેવાં ધણી ઝોરતોને પેટ અવતરે છે. કુદરતની આગળ આપણું કંઈ પણ ચાલતું નથી, તેથી તે ભેગમ નિરપરાધી છે. અમે તો તમે તેને તમારા જનાનામાંથી રજા આપો, પરંતુ તેને મારી નાખશો નહિ, સમજી તેને પોતાના નસીબનો પુરો પસ્તાવો થશે.”

સુલતાન જાતે ધણી સમજી અને વિચારવંત હતા, તેથી તેણે પોતાના વડા વજરનું તેમજ બીજા અમલદારોનું કહેવું ધ્યાનથી સાંભળી તેપર વિચાર કર્યો તો તેને પણ તે વાત સાચી જણાઈ, તેથી તે બોલ્યો કે “હું તમારા કહેવાને માન આપી તેને ગરદન મારતો નથી, પરંતુ હુકમ કરું છું કે તેને એક લાકડાની મજબુત પાંજરામાં પુરી તે પાંજરાને એક નાની જળી રાખી તે પાંજરા જાળમાં મધ્ય ભાગમાં એક ઝોટલો ચણાવી તેપર ગોઠવવું, અને શહેરના તમામ લોકોને હુકમ કરવો કે દરેક વખતે જતાં આવતાં તેનાપર ચપટી ધુળ નાખવી. જે આ પ્રમાણે નહિ કરે તેને સખત શિક્ષા કરવામાં આવશે. વળી તે પ્રમાણે બરાબર અમલ થાય છે કે નહિ તે જોવાને એક વિશ્વાસુ અમલદારને ત્યાં રાખવો.”

સુલતાનના આ હુકમને માન આપ્યા સિવાય બીજો રસ્તો હતો નહિ, તેથી વજરે તે હુકમને માન આપી તુરંતજ એક ચતુર કડીઆને બોલાવી પાંજરાના આકારનું ચણાવી લઈ તેમાં નુરમહાલને રાખવામાં આવી. બિચારી નુરમહાલ રોતી કંકળતી પાંજરામાં દાખલ થઈ, અને પાદશાહના ફરમાન મુજબ જતા આવતા તમામ લોકો તેનાપર ચપટી બરી ધુળ નાખવા લાગ્યા. બિચારી નુરમહાલના દુઃખનો પાર રહ્યો.

અનથી એક નિષ્ણથી નિમકહલાવપણે નોકરી બનતું હતું, જે આપ નામદારની જાણ બહાર નથી. ” સુલતાને જણાવ્યું કે “ હું તમારી આજ સુધીની તમામ નોકરીથી બંધો પ્રયત્ન છું, તમને આજથી પેન્સન આપવામાં આવે છે. તમારે ઘેર બેઠાં ફર માસે તમને તમારો પગાર આપી દેવામાં આવશે. કોઈક વખતે જરૂરતુ કામ પડે અને બોલાવવામાં આવે ત્યારે હાજર થાશે ” એમ કહી બારે શિરપાવ આપી બાગવાનને રજા આપી. ત્યાર પછી તે બાગવાન અને તેની સ્ત્રી પેલાં બાગકાની સાથે આનંદમાં રહી પોતાની બાકીની કુંડી જીંદગી પુરી કરવા લાગ્યાં. આ બનાવ પછી છ માસે બાગવાનની ઓરત આ શાની દુનિયાનો ત્યાગ કરી ખુદાની હજુમાં ચાલી ગઈ, અને તેના મરણથી પોતાનો હક હુબો હોય તેમ સમજી પુરતજ એ માસમાં તે બંને બાગવાન પણ મરણ પામ્યો. હવે આ બાગકો તદ્દન નિરાશાર થયાં. ત્રણે બાગકો આ બાગવાન તથા તેની ઓરતનેજ પોતાને જન્મ આપનાર માતાપ ગણતાં હતાં, તેથી તેમના સરજ હૃદયમાં જે લાગણી થઈ તે બેહદ થઈ. પોતાની સાકારણ સ્થિતિમાં જે માતાપોએ પાદશાહી ઠાક બોમવાયો તે માતાપોના મરણથી આવાં ગુણી છોકરાંને કેટલી લાગણી થઈ હશે તેનો વિચાર વાંચનાર કરી લેશે તે બસ છે.

પોતાના માતાપના મરણનો કિંવા કર્યા બાદ તે ત્રણે બાગકો સલાહ સંપત્તી રહેવા લાગ્યાં તેમણે દરબારમાં જઈ મોટી મોટી પદવીઓ મેળવવાની લાલસાન કરતાં પોતાના પિતાએ જે આપ્યું હતું, તે પર સંતોષ રાખી પોતાના હઠાડા ગુજારવા કરાવ કર્યો. એક દિવસે પેલા બાગકો સિકારે ગયા હતા અને રોશનઆરા એકલીજ મકાનમાં હતી. તે વખતે એક યુદી ઓરત ત્યાં આવી ચડી, આ ઓરત દેખીતી ધણીજ ધર્મીજ લાગતી હતી, તેથી રોશનઆરા વહી પુરત સામે ગઈ, અને તે યુદીને ધણી આનન્દ-તપ્ત સાથે પોતાના મહેલમાં તેડી ગઈ. તે બાદ તેની સાથે ઘરમાં દાખલ થઈ અને પછી કેટલીકવાર સુધી ખુદાની બંદગી કરી ત્યાર પછી પેલી રોશનઆરાની દાસીઓ તેને આખો મહેલ બતાવવા લાગી. આખો મહેલ જોઈ તે યુદી ધણી ખુશ થઈ ગઈ, ત્યાર પછી જે ઓરતમાં શાહજાદી રોશનઆરા બેઠી હતી ત્યાં તે ડોશાને પેલી દાસીઓ નેહા લાવી તે ખુદા પવિત્ર ઓરતને રોશનઆરાએ એક સારી બેઠકપર બેસવા આગ્રહ કર્યો, જેથી તે બાદ તે આસનપર બેઠી. ત્યાર પછી રોશનઆરા બોલી કે “ તમે મારે ઘેર પધાર્યો તેથી હું ધણી ખુશ થઈ છું, ” ત્યાર પછી એક દાસીને સુંદર મેવો લાવવાને કહ્યો, તેથી પેલી દાસીએ નાની નાની રહેબીઓમાં સુંદર મેવો લાવી તે શાહજાદી આગળ મૂક્યો, તે શાહજાદીએ તે બાદને તે મેવો ખાવા આગ્રહ કર્યો, તેથી તે બાદએ તેમાંથી થોડોક લઈ ખાધી. તે યુદી બોલી કે “ આવા સ્વાદિષ્ટ પદાર્થો કદી ખાતી નથી, કારણ કે સાદી જીંદગી ગુજારનાર મારા જેવી યુદી ઓરતે તેવા સ્વાદિષ્ટ બોબનનો ત્યાગ કરવો જોઈએ, રક્ત શરીરના નિભાવ અર્થે” સાદા ખોરાકજ લેવો જોઈએ, પરંતુ તેમ છતાંએ આજે તારા અતિ આગ્રહથી તારા માનની ખાતર મેં મેવો ખાધો છે. શાહજાદી રોશનઆરા બોલી કે “ મારાં પવિત્ર નેક બાપુ આ મકાન તમને પ્રત્ન છે કે નહિ ?”

પેલી યુદીએ જવાબ દીધો કે “ એ મકાન એવું તો શયુગારહું છે કે કાંઈ પણ ભૂલ એમાં જોવામાં આવતી નથી, આવા સારા મકાનમાં જે કંઈ પણ જીવ કાઢે તે તે કાઢનારનીજ જીવ મણાય, તોપણ તમે મારે મને પુછો છો તો મારે ન્યાયની ખાતર કહેવું જોઈએ કે તે મકાનમાં ત્રણ વસ્તુની ખામી જણાય છે. એકતો વાત કરવું પડી, જે પક્ષી મનુષ્યની માથે વાત કરી શકે છે, અને પોતાના સુંદર સંરોદથી તમામ ગાનાર પક્ષીને લલચાવી પોતાની પાસે બેસાડે છે. બીજું એક ગાયન ગાતું ઝીંક જે ઝીંકતાં તમામ પાંદડાં એકે અવાજે ધણું મધુર ગાયન ગાઈ શકે છે. ત્રીજું સોનેરી રંગનું પાણી જે જ્યાં જોવો ગુણુ છે કે તેનું એક ટીપું જો ખાધી કુવારા અગર કોઈ મોટા વાસણમાં નાખીએ તો તે વાસણ પુરત બરાબ જાય છે. અને તે પાણી ધણું ઉંચે સુધી ઉડી જમીન ઉપર પડ્યા વગર પાણી તે વાસણમાં જ પડે છે !” શાહજાદી રોશનઆરા બોલી કે “ મારાં નેક માતા! તમે જે ત્રણે બીજે બતાવી તે અરેબર અનન્યબી પમાડનારી છે, અને તેથી તે મેળવવાને હું બનતી તબવીજ કરીશ, પરંતુ

પહેલાં મારે જણવું જોઈએ કે તે ચીજને ક્યાં હશે ? અને ક્યા પ્રકારે હાથમાં આવશે ? માટે મહેરબાની કરીને મને તે સંબંધી યોગ્ય હકીકત તમે જણવતા હો તો કહો. ” તે બુદી ઝોરત બોલી કે “ આપણા ઘરે રાજ્યની હદમાં જ એ ત્રણે ચીજો છે. અહીંથી પૂર્વ દિશામાં આઘ્યા જતાં વીસેક દિવસ પછી એક વન આવશે, તે વન ઘણું ભયંકર છે, વળી તેમાં એક બુઢો માણસ રહે છે તે તમને પહેલે વહેલો મળશે તેને આ ત્રણે ચીજો વિષે પૂછશો તો તે તમને તરત ખતાવી દેશે. ” આટલું કહી તે બુદી ઝોરત તે શાહજાદાનો ઉપકાર માની આવતી થઈ. શાહજાદાએ પણ આ પવિત્ર બાધના ધણે ઉપકાર માન્યો. એ ત્રણે ચીજો માટે વધારે વ્યાજબી અને પુરતો હેવાલ આપવાને પેલી બુદી ઉભી રહી નહિ; તેથી તેણે જે કહ્યું હતું તે સઘળું રાજનઆરાએ બરાબર ધ્યાનમાં રાખ્યું. અને તેજ બાબતનો વિચાર કરતી રાજનઆરા બેઠી.

કેટલીક વારે રાજનઆરાના ખંતે બાધઓ શિકારેથી પાછા આવ્યા, ત્યારે રાજનઆરાને શુન્ય-શુન્ય એકાગ્રચિત્તે બેઠેલી જોઇ તેથી તે ખંતે બાધઓ ધણા દીલગીર થયા. તે ખંતે બાધઓ પોતાની વહાલી અને શુસીલ બહેનને જેની દીલગીરીનું કારણ પૂછવા લાગ્યો, પણ તે શાહજાદાએ કંઈ પણ જવાબ આપ્યો નહિ, ત્યારે મોટા બાધ કે જેનું નામ બેદરખાન હતું તે બોલ્યો કે “ મારી પ્યારી બહેન ! મને જલદી જણાવ કે તારા કમળ સરખો ખિલતો ચહેરો શા કારણથી કુમુદનીની માફક ખીસાઇ ગયો છે ? તારા શરીરમાં કોઇ પણ પ્રકારનો વ્યાધિ થયો હોય તો તે પણ અમને જલદી જણાવ કે જેનો ઉપાય અમે ઘૂરત કરીએ, અગર તારી પર કોઇ પ્રકારની ઉપાધિ આવી પડી હોય તો તે પણ અમને જણાવ, કે જેથી અમે તેનો નાશ કરીએ. અમને તારા કરમાયેલા ચહેરા ખુલ્લે ખુલ્લું કહી દે છે કે તને કોઇ પણ પ્રકારની મહા ખીસ થઇ છે. માટે તે તું અમને જલદી જણાવ. આપણી વચ્ચે જે નિર્મળ પ્રેમ છે તેને જે ટકાવી રાખવા ધારતી હોય તોતું તારું હૃદય અમને ઘૂરત જણાવ, અને જે તેને તોડી નાખવા ખુશી હોય તો તું મુઝી રહેજે. ”

શાહજાદા રાજનઆરા પોતાના બાધઓ સાથે અણબનાવ થયેલો જોવાને મુલ્ક ચાહતી નહતી, તેથી તેણે પોતાની દીલગીરીનું કારણ કહેવાને કબુલ કર્યું. તે શાહજાદા બોલી કે “ મારા પ્યારા બાધઓ, આજ સુધી તો આપણે એમજ સમજતાં હતાં કે આપણું મકાન સર્વ વાતે સંપૂર્ણ છે, તેમાં કંઈ પણ ચીજની ખામી જણાતી નથી, પણ હાલમાં કંઈ ખામી છે તે જણવામાં આવ્યું અને એક પવિત્ર અને બુદી ઝોરત કે જે આજે આપણા મકાનપર આવી હતી તેણે જણાવ્યું કે “ તમારા પરીપૂર્ણ કહેવાતા મહેલમાં ત્રણ વસ્તુઓની ખામી છે એક તો વાત કરતું પક્ષી બીજું ગાયન ગાતું ઝાડ, અને ત્રીજું સોનેરી રંગનું પાણી એ ત્રણ ચીજો હોય તો તમારા મહેલ પરીપૂર્ણ થાય અને પછી આખી દુનીઆનો કોઇ પણ મહેલ તમારા મહેલની બરાબરી કરી શકે નહી, માટે એ ત્રણે ચીજો જે કે તમને મળે તેવી નજીવી લાગતી હશે તો પણ મારે મન તે ધણીજ અગતી થઇ પડી છે માટે એ ચીજો લેના મારે ચાલે તેમ નથી. ” બેદર બોલ્યો કે “ પ્યારી બહેન ! જેથી તને આનંદ થશે અને તું ખુશી રહીશ તેમ અમે પણ ખુશ થઇશું, માટે અમને ઘૂરત કહે કે તે ચીજો ક્યાં મળે છે અને ત્યાં જાના રસ્તા ક્યાંથી છે ? તેનું જો મને તું ખ્યાન આપશે તો હું પોતે કંઈ પણ દીલ ક્યાં વગર ત્યાં જઇ તે લાવવાને તૈયાર છું. ” તેપરથી શાહજાદા રાજનઆરાએ પોતાના બાધને પેલા બુદીએ ખતાવેલો રસ્તો કહી દીધો.

શાહજાદા ચાંદબાઈ બોલ્યો કે “ બાધ બેદર ! તમે આપણા ઘરમાં વડીલ છો તેથી તમે આપણે ઘેર રહો અને હું જાતે જઈ તે ચીજ લઇ આવું છું. ” બેદરે જવાબ આપ્યો કે “ બાધ તારી અલજ હું સમજી ગયો છું. મને ભયમાંથી બચાવવા માટે તમે એમ કહો છો, પણ તેમ કહી બની પકડે નહિ. હાલ તો તમે અહીં રહો, અને હું જાતે જઈ એ ત્રણે ચીજો લઇ આવું છું. ” ત્યાર પછી ત્રણે જણે ઘણા આખો દિવસ મુસાફરીનો સામાન તૈયાર કર્યો. બીજા દિવસે મોટે પરીકોએ શાહજાદા પોતાના ઘોડા ઉપર સવાર થયો અને જેવો પોતાના બાધ તથા બહેનની રજા લઇ ઘોડાને હાંકે છે તેવીજ શાહજાદા રાજનઆરા ઘોડાની લગામ પકડી બોલી કે “ મારા વહાલા બાધ, તું ઘોડાપરથી પાછો ઉતર, હું તને

કદી પણ નહિ જવા દઉં, મને મારી હડ માટે પસ્તાવો થાય છે, હવે મારે તે વસ્તુઓ સિવાય ખુશીથી ચાલશે. મુસાફરીમાં અસહ્ય સંકટો વેડવાં પડે છે ને જીવનું જોખમ થાય છે, માટે તને હું કદી પણ જવા દેનાર નથી ! ”

શાહનંદો બેદર પોતાની બહેનને આવી રીતે હડ કરતી જોઈ હતી પડી બોલ્યો કે “ મારી વફાવી બહેન ! મુસાફરીના અસહ્ય સંકટોથી હું સારી રીતે માહિતગાર છું, પરંતુ તે બધાં દુઃખો અભાગીઓ અને બેનસીમ માણસોને પડે છે, વળી મુસાફરી કરવામાં તેટલાં બધાં દુઃખો છે જ્યાં પણ વિદ્વાન અને વિચારવંત પુરુષોએ જીવન અને શોખીલા સત્ પુરુષોને મુસાફરીને માટે આગ્રહ કર્યો છે, કારણ કે તેથી માણસને ધણી જાનનો અનુભવ મળે છે; માટે તારા જેવી સમજી બહેને આવી નાલાયક હડ કરવી યોગ્ય નથી, હું ખુદાની મહેરબાનીથી ધણીજ થોડા વખતમાં પાછો આવીશ, માટે મને ખુશી થઈ રહ્યું આપ, વળી હું તને આ છરી આપું છું, તે છરીનો ચળકાટ છે તેવો ને તેવો રહે ત્યાં સુધી હું આરેખ્ય છું એમ સમજવું, પરંતુ જ્યારે તેના રંગ લોહી જેવો થઈ જાય ત્યારે સમજવું કે મરણ પામ્યો છું, આવી છીંમતી છરી મને ક્યાંથી મળી તે કહેવાને હાલ વખત નથી, તેમ કહેવું બાજબી પણ નથી, પણ જ્યારે હું મારી મુસાફરીથી સુખરૂપે પાછો આવીશ ત્યારે તે ખીનાથી વાંકેર કરીશ ” શાહનંદી રાજન આગ્રાએ પોતાના ભાઈને અતિ આગ્રહ જોઈ તેને રજા આપી, તેથી તે ચાલતો થયો. તેણે વીસ દિવસ સુધી તો પોતાની મુસાફરી સુખરૂપ ગુજારી. વીસમે દિવસ પેલી બુદ્ધિ ઓરતના કહેવા મુજબ વંગળેથી એક ડોસો ઝાડ નળે બેઠેલો જણાયો. તે બેઠો હતો ત્યાંથી થોડેકે છેટે તેની એક મદો હતી, જેમાં તે રહેતો હતો. આ બુદ્ધિની દાદો ધણીજ લાંબી અને સફેદ હતી, વળી ની મુઠો પણ તદ્દન ધોળો થઈ ગઈ હતી તેમજ તે એટલી તો વધી ગઈ હતી કે તેના મોઢાનો ધણો ખરો ભાગ ઢાંકાય ગયો. હતાં તેના માથાની જટા ધણીજ વધી ગયેલી હતી, અને તેથી તે જટા છત્રીની ગરજ સારતી હતી. તેના હાથની આંગળીઓના નખ એટલા તો વધી ગયા હતા કે જોનારને અન્યથા લાગતી હતી. તેની પાસે કપડાંવા માટે એક જેવી તેલી સાદડી અને ઓઢવા માટે એક ફાટેલો કામળો તે સિવાય બીજું કંઈ અંગતજી માલમ પડતું ન હતું. તેનો આવો દેખાવ જોઈને સહેજ અનુમાન થતું હતું કે આ માણસે ધણાં વરસના ફનીઆની જીંદગી માયાનો ત્યાગ કરી દીધો છે, તેને પોતાના નાશવંત શરીરની કંઈ પણ દરકાર નથી. ફક્ત ખુદાની બંદગી કરી પોતાના આત્માનું કલ્યાણ કરવા ત્રિવાય તેને ખીજી કંઈ લાલસા જણાતી નહતી. શાહનંદો બેદર તે પવિત્ર પુરુષને જોતાં વારજ થોડાપરથી ઉતરી પડ્યો અને લાંબો થઈ પડ્યો. તે પછી શાહનંદો બોલ્યો કે “ નેક બાવા, ખુદા તમારો ઉપર મહેરબાની કરા તમારી મનોવાહના પુરી કરે ! આ બાળક તમારો સેવામાં હાજર છે માટે તેને કંઈ સેવા બતાવી કૃતાર્થ કરો. ” શાહનંદાના મીઠાં વચનથી આનંદ પામી તે બુદ્ધિએ કંઈ જવાબ આપ્યો, પરંતુ તેની અતિશય મોટી અને ભરાકે ચૂંછો તથા દાદીને લીધે કંઈ સમજી શકાયું નહિ, તેથી શાહનંદો બેદર પોતાના થોડાને એક ઝાડ સાથે બાંધી તે બુદ્ધિની છેક નજદીક ગયો અને ફરાર થા બોલ્યો કે “ મારા પવિત્ર બાવા ! આ સેવક તમારી સેવામાં હાજર છે માટે તેને કંઈક સેવા બતાવી કૃતાર્થ કરો. ” તે બુદ્ધિ બોલ્યો કે “ મારા ખ્યાર બચ્ચા ! ખુદા તને સલામત રાખે, હવે તારે કંઈ પણ બીજીની અમર સેવાની લાલસા નથી. હવે તો આ જીજ્ઞૃશુ શરીરનો ત્યાગ કરી ખુદાતાલાની પવિત્ર હજીર જવાને આગ્રહ છું તું આવ્યા અધોર જંગલમાં ક્યાંથી આવી ચડ્યો છે, અને શા માટે આવ્યો છે તે મને જણાવવાને વધો ન હોય તો જલદી જણાવ ! ” શાહનંદો બેદર બોલ્યો કે “ મુસાફરી અર્થે હું ઘેરથી નીકળ્યો છું અને ફરતો ફરતો આપ જેવા પવિત્ર મહાત્માના આશ્રમમાં આવી પહોંચ્યો છું, તો મારા લાયક કંઈ પણ સેવા બજાવી કૃતાર્થ થાઉં એટલી મારી ધન્ય છે, માટે આપ જેવા દયાળુ અને પરમાર્થી સત્ પુરુષો મારી મનોકામના પૂરી કરશે એવી આશા છે. ” શાહનંદાના મધુર શબ્દોથી તે બુદ્ધિ તેનાપર ધણો ખુશ થયો. અને બોલ્યો કે “ મને જો કે કંઈ પણ ધન્ય નથી તોપણ તારા અતિ આગ્રહથી જણાવું છું કે મારી સાદડી તથા કામળો ફાટી ગયો છે માટે જો તારો પાસે વજ્ર પોય તો મને

આપ. વળી તારી પાસે જે કંઈ પણ સાધન હોય તે આરી લાંબી મૂઝા, દાદી, નખ વગેરે કાપી નાખી
ઝોલાં કર, કારણ કે તે અતિશય વધી જઈ અને કટાણા આપે છે.” શાહનશાએ તુરતજ કાતરવડે જે-
ગીરાજના કહેવા પ્રમાણે કાતરી લઈ ઝોલાં કરી દીધાં. તેમજ પોતાની પાસેના ચપ્પુ વડે નખ પણ
કાતરી લીધા. વળી પોતાની પાસેની ચૈતરજી તથા ઝોલવાની કામળા ખુશી થઈને જેગીરાજને આપી તે
ઝોલાં કે “આપને કંઈ પણ વધુ ઇચ્છા હોય તે ખુશીથી જણાવશો.” જેગીરાજે તે ક્ષેત્રાં શાહન-
શાની ધણી ઉપકાર માગ્યો અને કહ્યું કે “તે મારાપર આટલોજા ઇપકાર કર્યો છે તેના બદલામાં તું
મારી પાસેથી ગમે તે કંઈ ચીજની માગણી કર.” શાહનશાએ બોલ્યો કે “મારા નેક બાવા! મારે આ-
પને એક અરજ કરવાની છે અને તે એટલીજ કે વાંત કરતું પક્ષી, ગાયન ગાતું ઝાડ અને સોનેરી રંગનું પાણી
જે ત્રણ ચીજો લેવા માટે હું ધણી દૂર દેશથી મુસાફરી કરતો કરતો આટલે દૂર આવી પહોંચ્યો છું, માટે
મને તે ચીજો ક્યાં મળે છે તે કહે, તથા તેના માર્ગ બતાવે; તે આપનો મોટો ઉપકાર થશે.”

શાહનશાની આવી માગણી સાંભળી તે જેગીરાજનો ચહેરા કરમાઇ ગયો, અને કંઈ પણ જવાબ
આપ્યા વગર ચૂપ બેસી રહ્યો. શાહનશા આતુરતાથી અધીરો થઇ બોલ્યો કે “મારા નેક બાવા,
આપ દયાળુ માફ બોલવું સમજવા તો હશે? જે આપની જાણમાં હોય તે કપા કરી અને કહેશો, નહિ
તો ના કહેશો; જેથી હું મારી મુસાફરી આગળ ચલાવી ખીજ કોષ મહાત્માને પૂછી લઇશ. તે ચીજો
લીધા વગર હું પાછો ફરનાર નથી.” જેગીરાજ બોલ્યો કે “મારા ખ્યારા બેટા! મને તે રસ્તાની તેમજ
જગ્યાની બરાબર ખબર છે, પરંતુ તે મારાપર ઉપકારો કર્યા છે તે યાદ આવતાં તે રસ્તો બતાવ-
વાને મારું મન કમળ થતું નથી, કારણ કે તે રસ્તો ધણી વિઠ છે. આજ સુધીમાં તારી મારફ ધણી
માથાસે ત્યાં ગયાં છે પણ તેમનાં એકે પાછો ફરેલો મારા જેવામાં આવ્યો નથી. મારા આ વાત લ-
ક્ષમાં લઇ તું પાછો ફરે તો ધણી સારી વાત.” શાહનશાએ બોલ્યો કે “હે કપાળ જેગીરાજ, એમ બહી
જવું એ મરદનું લક્ષણ નથી. જે કાળે જે બનવાનું હશે તે બનશે તેમાં કોઈ કંઈ પણ હોય નથી.
જે તો ઇરાવ કર્યો છે કે તે ત્રણ વસ્તુઓ મેળવવી અગર આ દેહનો ત્યાગ કરવો; માટે મહેરબાની કરી
મને કહે. જ્યારે જેગીરાજે જોયું શાહનશા તો દહ લઈને બેઠો છે અને તે કોષ રતિ પાછો ફરે
તેમ નથી, માટે તેને રસ્તો બતાવવો પડશે. પછી તેણે પોતાની ઝાળીમાંથી એક તુમડી કઢાડી શાહ-
નશા બેઠરને આપીને કહેવા લાગ્યો કે “આ તુમડી લઈ તારા થોડાપર સ્વાર થા! પક્ષી જે તુમડી
તાં થોડાની આગળ નાખજે એટલે તે પોતાની મેળે ચાલવા માંડશે. તું તારો થોડો તેની પાછળ પાછળ
ચલાવજે, અને જ્યારે તે તુમડી એક પર્વતની નાથે અથડાઇ ઉભી રહે ત્યારે તું પણ ઉભો રહેજે.
પક્ષી તું તારા થોડાપરથી હેઠો ઉતરી પડી તારા થોડાને ત્યાં છૂટો મૂકી દેજે. તે તારા આવતાં સુધી
ત્યાંજ ઉભો રહેશે. તું તે પર્વત ઉપર ચઢવાનું શરૂ કરજે, જેમ જેમ આગળ જતો જઇશ તેમ તેમ કાળા
પત્થરોની હાર તારી નજરે પડશે. તારી ચારે બાજુએ બધુંકર આવજો થશે, અને બધુંકર ખુબો થશે.
વળી તને હજારો ગાળો દેશે, પણ તું તેમનાથી ટરી નહિ લગારે ખીતો ના. જે ખીતે પાછું વળી જોયું
તો તું તરતજ કાળા પત્થર થઇ જઇ પેલા પત્થરના ભેગા પડીશ. વળી કેટલાંક બિહામણાં સ્વરૂપ તારી
પાખળ આવી ગાળો દેશે અને દોડતાં દોડતાં તને મારવા આવશે, તોપણ જ્યાં સુધી તું પાછું ફરી
જોઇશ નહિ ત્યાં સુધી તેમનું કશુંએ ચાલશે નહિ. જે પાછું ફરીને જાયું તો તુરતજ પત્થર બની જઇશ.
જે તું તારા કામમાં શંકા પામી આગળ જઇશ તો એક પાંચમાં વાત કરતું પક્ષી નજરે પડશે. તું
તેને પૂછજે કે ‘ગાયન ગાતું ઝાડ ક્યાં છે? તેમજ સોનેરી રંગનું પાણી ક્યાં છે? તે તને બતાવશે.
બસ મારે એટલુંજ કહેવાનું છે. જ તું મારી વિખામણ પ્રમાણે ચાલી ગમે તેમ થાય તોપણ પાછું
જોઇશ નહિ, તો તું તારા કામમાં નહીં શંકા પામીશ; પરંતુ તેમ જવું અસમ્ભવ છે, માટે હવે પણ
મારું કહેવું માની પાછો ફરે તો લણી સારી વાત છે.” શાહનશા બેઠર તુમડી લઈ જેગીરાજને નમ-
સ્કાર કરી રજા લઇ ચાલ્યો ગયો. અને પેલી તુમડીની પાછળ પાછળ પેલા પક્ષી સુધી ચાલ્યો ગયો.

પેલી પર્વત આવતાંજ ત્રણની આપેઆપ ઉભી રહી, જેથી શાહનંદા પોતાના ઘોડાને ત્યાંજ દબો રાખી પોતે કુતરી પડ્યો.

પોતાના ઘોડાને છૂટા મૂકી પોતે પર્વત તરફ ચાલ્યો, અને થોડે દોડે ગયો કે હજારો જાતના બધા-કર આવ્યાં તથા માણોનો વરસાદ વરસવા માંડ્યો તોપણ શાહનંદા હિંમત રાખી આગળ ચાલ્યો. થોડીવારમાં તો તે અવાજ ઝેટલાતો નજીકથી સંભળાયા કે બધે પોતાની પાછળ લગોલગ કોઇકે કોઇકે આવતા આવતું હોયતી એવો ભાસ થયો. હવે શાહનંદાની હિંમત રહી નહિ, તેથી તેણે પાછળ નજર કરી કે તુરંતજ કાળો પથ્થર થઇ પેલા બીજા પથ્થરે ભેગો પડ્યો.

જે દિવસથી શાહનંદા પોતાના મહેલમાંથી નીકળ્યો હતો, તે દિવસથી હંમેશાં પેલી છરી તેની બહેન તપાસી જોતી હતી. આજે પણ તેણે પેલી છરી જોવા લીધી કે તુરંતજ ભોંકી જેવી લાલ જોમ મંભરાઇ ગઇ. તેની આંખમાંથી ચોવાર આંસ વહેવા લાગ્યાં. તેની છાતી મરાઇ ગઇ અને ધણીજ આ-કુળ વ્યાકુળ થતા લાગી, તે દરમ્યાન તેનો ભાઈ ચાંદભાઈ ત્યાં આવી પહોંચ્યો. પોતાની બહેનને આ પ્રમાણે રડતી જોઇ તે પણ મંભરાઇ જઇ રડવા જેવો થઇ ગયો, તેની આંખમાં આંસ મરાઇ આવ્યાં, અને પોતાની બહેનને દિલાસો આપી રડવાનું કારણ પૂછવા લાગ્યો, પરંતુ તેણામાં તેની નજર પેલી છરીપર પડી. હવે તેની ધીરજ રહી નહિ. તેથી તે પણ પોતાની બહેનની માફક છાતીફાટ રૂદન કરવા લાગ્યો. છેવટે બંને ભાઇબહેન રૂદન કરીને યાકમાં ત્યારે પોતાના વડીલ ભાઇને સંભારી સંભારીને શાહ-નંદા વિવિધ પ્રકારે વિલાપ કરવા લાગી. રોશનઆરા બોલી કે “અરે મારા વડા ભાઈ! અંતે મારા માટે તે તારો પ્યારો પ્રાણ ખોયો! હું હવે તને કદી પણ જોનાર નથી! મારી સ્ત્રીયુદ્ધિને ધિક્કાર છે, કારણ કે એક પરાઈ ઝોરતના કહેવાપર વિશ્વાસ રાખી નહીં વસ્તુઓ માટે મેં આશ્રય કર્યો, અને છેવટે તારો જીવ લીધો. એ ત્રણ સ્ત્રીએ વિના કદાચ મારો મહેલ અપૂર્ણ રહેતો તો શું બગડી જવાનું હતું! પરંતુ તેટલી યુદ્ધિ મને પ્રથમ મુઝી નહિ! મારા ડહાપણને અને મારી વિદ્યાને ધિક્કાર છે! કહેવત છે કે ‘સ્ત્રીની યુદ્ધિ પાનીએ.’ મારે પણ તેમજ થયું. એ નેક પુત્રા! મારા પતિને નેક ભાઇને બચાવી તેને બદલે મારો જીવ લીધો હોત તો વધારે બહેતર હતું!” આ પ્રમાણે શાહનંદા વિવિધ પ્રકારે વિલાપ કરવા લાગી. ચાંદભાઈ તેને દિલાસો આપવા લાગ્યો કે “અરે મારી વહાલી બહેન! મોગ ભા-ઈના મરણથી તને જેટલું દુઃખ થાય છે તે કરતાં પણ બંદે દુઃખ મને થાય છે. મારી જોડ જતી રહે-વાથી વનમાં છૂટી પડેલી હરણીની માફક હું ગોડાતુર થઇ ગયો છું. સારતના મરણથી જેમ બીજું સારસ રૂદન કરી કરીને પોતાનો પ્રાણ તરુ છે તેમ વડીલ ભાઈના મરણથી મને થાય છે, તોપણ આપણે મનુષ્ય જાત સ્ત્રીએ આપણને ઇશ્વરે યુદ્ધિ આપી છે તો તેના સુદૃઢપ્રયોગ કરી ધીરજ રાખવી જોઇએ. જન્મમરણ એ કુદરતનો અવિચળ નિયમ છે, આખી સૃષ્ટિમાં એક પણ સ્ત્રીએ એવી નથી કે જેના નાશ ન થાય, સૂર, ચંદ્ર, તારા, ચંદ્ર, નક્ષત્રો, પર્વત, મહાસાગર, નદી, મેદાન અને ટુંકામાં દેવને દાનવ સર્વનો મોડોવકેલો નાશજ છે, આજના યુગના પ્રતાપે પતિનું પુરૂષો જન્મ મરણને પાશ્વરીના રેંટ માફક મણી તેનાથી ડરતા નથી. આ દુનીઆમાં બીક પાપી છે. આપણા વડીલ ભાઇને પોતાની આખી જી-વણીમાં કંઇ પણ પાપ કર્યું નથી, તેથી તેને બીક નથી તો તેના રવર્ગમાં ગએલા આત્માને સંભારી સંભારીને આપણે તેને નાહક દુઃખી શા માટે કરવો જોઇએ? જો કે આપણો વડીલ ભાઈ પેલી ઝોર-તની કહેલી વસ્તુઓ લેવા જતાં મરણ પામ્યો છે, તોપણ આપણે ન્યાયની ખાતર તે પવિત્ર ઝોરતને દોષ દેવો ન જોઇએ, કારણ કે દુનીઆમાં એ ત્રણે વસ્તુઓ છે તે વાત ખરી છે, અને હું આવતી કાલેજ એ ત્રણે વસ્તુઓ લેવા માટે ઉપડી જઈશ.” શાહનંદા રોશનઆરાએ ધણું કાલાવાલા કરીને કહ્યું કે “આ વસ્તુઓની મારે બિલકુલ દરકાર નથી અને તેનાપર ઉલટા કંટાળો ચઢ્યો છે, અને તેથી હું તેને મારા મહેલમાં પણ રાખવા માંગતી નથી. મેં મારા એક ભાઇને તો શુભાવી દીધો છે, અને વળી તું પણ જીવને તૈયાર થયો છે. તે કદી પણ બની શકશે નહિ!” શાહનંદાએ તેના કહેવાપર બિલકુલ લક્ષ આપ્યું નહિ, અને જાક કરી જવાને તૈયાર થયો. તેણે પોતાની બહેનને એક મોતીની માળા આપી

કહ્યું કે “ બપોરે આ માળાના મણકા એકએક સાથે ચોંટી જઈ ફરી ન શકે ત્યારે જાણવું કે હું મરી ગયો. પછી પોતાની જ્ઞેનની રંગ લઈ શાહજાદા ઘોડેપર ચઢી ત્યાંથી ચાલતા થયો. પોતાની મુસા-રરીને વીશમે દિવસે તે શાહજાદા પેલા જોગીરાજના મુકામે જઈ પહોંચ્યો. તુરતજ ઘોડાપરથી નીચો ઉતરી જોગીરાજને પગે પડ્યો. જોગીરાજને પગે પડ્યો જોગીરાજને તેને આશ્ન આપી બેસવા કહ્યું, તેથી તે બેઠો. શાહજાદાની નજર પેાતે જે શેતરંજ પર બેઠો હતો તેપર પડી, તે તેને ધારી ધારીને જોવા લાગ્યો તો તેની ખાતરી થઈ કે આ શેતરંજ તો પોતાના વડીલ બાપ બેદરની છે. શાહજાદા ધારી ધારીને જોતો હતો તેથી જોગીરાજને તેને ધ્રુકયું કે “ અચ્ચા ! તું આ શેતરંજને ધારી ધારીને શા માટે જુઓ છે ! તેનું ખરું કારણ ખતાવ. ” શાહજાદા આંદબાઈએ કહ્યું કે “ મહારાજ મારો યુવો માફ કરશો, તે જોવામાં મારી બીજી કંઈ પણ મનલગ નથી. ફક્ત એટલુંજ કે આ શેતરંજ મારા વડીલ બાપ બેદરની હોય તેમ લાગે છે, અને તેથી સડેજ અનુમાન થાય છે કે તે અહીં સુધી તો સુખરૂપ આવ્યો છે. હાલમાં તે મરણ પામ્યો છે તો આપ કૃપાળુ જોગી તેના વિષે કંઈ જાણતા હો તો મારાપર કૃપા કરી મને કહેશો. ” જોગીરાજ બોલ્યા કે અચ્ચા, તારી અટકળ ખરી છે, તારો બાપ તારા કહેવા પ્રમાણે અહીં સુધી તો સુખરૂપજ આવ્યો હતો, જેણે મને આ શેતરંજ તથા એક કામળ પુશ્પી થઈને આપી છે; વળી તેણે મારી લાંબી દાંદીને હૃદયી જાંઘે વધી ગયેલી મૂઝો તથા તેવાજ નખ વગેરેને કાપી નાખી ઠીકઠીક કર્યું હતું, અને તેથીજ હું હાલ માણસ જેવો દેખાઉં છું નહિ તો રીંછ જેવો દેખાતો હતો એટલુંજ નહિ પરંતુ મારું બોલવું મારી દાંદી અને મૂઝોમાં બરાબ રહેવાથી કોઈ સાંભળતું પણ નહતું. તેણે એ પ્રમાણે મારાપર અતિશય ઉપકાર કર્યો છે. પરંતુ ત્યાર પછી તે મારી મરણ વિશ્વ થઈ મારું કહેવું ન માનતાં બોલતું પક્ષી, ગાયન ગાતું ઝાડ અને સોનેરી પાણી લેવા ગયો છે, જે હજી સુધી પાછો ફર્યો નથી તેથી અનુમાન થાય છે કે તે પણ બીજાજોની માફક પતથર થઈ પડ્યો હશે. મારા અચ્ચા તું તારે ઘેર પાછો જા, અને તેની માફક હાં કરી પોતાના પ્રાણનો ત્યાગ કરોશ નહિ. આજ સુધીમાં જે ગયા છે તે બધા તે દશાને પ્રાપ્ત થયા છે. ”

જોગીરાજની સઘળી હકીકત શાહજાદા આંદબાઈએ ખૂબ ધ્યાનથી સાંભળી પછી તે બોલ્યો કે “ કૃપાળુ ગુરૂદેવ, આપે મારા બલારને વાસ્તે જે શિખામણ આપી તે અમુક્ય છે, તોપણ મારા એક નિયમ છે કે “ જે દામ હાથમાં લીધું તેને છોડવું નહિ. ” માટે આપ કૃપા કરીને મને તે જગો તથા ત્યાં જવાનો રસ્તો મને ખતાવશો. ” જોગીરાજે તેની બારે હાંને લીધે અગાઉની માફક રસ્તો ખતાવી તુમડી આપી, જેની મદદથી શાહજાદા આંદબાઈ પેલા પર્વતની પાસે જઈ પહોંચ્યો. પછી પોતાના ઘોડાને ચરતો મૂકી તે પહાડપર ચડવા લાગ્યો, અને ઘોડી રર ધી તે હિંમત રાખી આગળ ચાલ્યો, પરંતુ છેવટે તેપણ પોતાના મોટા બાઈની માફક ગમરાઈ ગયો, તેથી બીકનો માર્યો જેવો પાછું વાળીને જોવા ગયો તેવાજ પતથર થઈ ગયો.

જે દિવસથી શાહજાદા ઘેરથી નીકળ્યો તે દિવસથી શાહજાદા રોશનમારા પેલી માળાના મણકા હમેશ ફેરવતી હતી. આજે પણ દમેશના નીચમ પ્રમાણે જેવી માળા ફેરવવા લાગી તેવીજ ગમરાઈ ગઈ, કારણ કે એક મણકો ફરી શક્યો નહિ, તેથી તેની ખાતરી થઈ કે મારો બાપ મરણ પામ્યો હશે તેના દુઃખનો પાર રહ્યો નહિ, તેને દુનીઆ અકારી થઈ પડી, તેથી દુનીઆનો ત્યાગ કરી પોતાના વહાલા બાઈજોની સાથે મરવાને ઠરાવ કર્યો. તે મરદનો પોતાક પહેરી. સર્વ જાતનાં હથિયાર મજી મુસાફરી કરવા નીકળી અને પોતાના નોડરો અને દાસીજોને કહી ગઈ કે “ હું થોડા દહાડામાં પાછો આવશ તેટલો વખત તમે મકાનની સંભાળ બરાબર રાખજો. ” શાહજાદા રોશનમારાને નાનપણથી થોડા ઉપર બેસવાનો તેમજ શિખરમાં જઈ હથિયાર લાપરવાનો ધણે શોખ હતો. તે પોતાના બાઈજો સાથે ધણી વખતે શિકારે જતી, પણ બેસતી વગેરે અનેક રીતે રાજાનો ઉપયોગ કરતી હતી. તે શાહજાદા પણ પોતાના બાઈજોની માફક બરાબર વીશમે દહાડે પેલા જ જોગીરાજ પાસે આવી પહોંચી. તે જેવી પેલા જોગીરાજ આમળ ગઈ તેવીજ પોતાના ઘોડા ઉપરથી ઉતરી પડી અને તેની પાસે જઈ પગે પડી.

તે બ્રહ્મ જોગીરાજે તેને આવકાર દઈ આસન આપ્યું. શાહજાદી તેના પર બેઠી, થોડીક વાર સુધી તે જોગીરાજ અને શાહજાદી વિષે કેટલીક વાતચીત થઈ તે પરથી તેના સાદ જોગીરાજે બોલ્યા કે “બન્ધા ! મને એમ લાગે છે કે પુરુષના વેષમાં તું સ્ત્રીનત છે ! માટે તું કઈ પણ કર રાખ્યા વિના ખરેખરે કહી દે કે તું કણ્ય છે ?” શાહજાદી બોલી કે “મારા કપાસાગર ! આપની અટકળ તદ્દન ખરી છે ! હું એક દુઃખી સ્ત્રી છું, અને મુસાફરી કરવાના હેતુથી પુરુષનો વેષ ધારણ કર્યો છે.” જોગીરાજે જણાવ્યું કે “હે મારી વહાલી બેટી ! તું સાચું કહે કે તને એવું શું દુઃખ છે કે જેથી કંટાળી જઈ તું પુરુષનો વેષ લઈ મુસાફરી કરવા નીકળી છે ?” શાહજાદીએ જણાવ્યું કે “મારા માતૃપિતા મરી ગયાં છે. મારે બે ભાઈ હતા, જેઓ મારા પર ધણી મમતા રાખતા હતા. તે પણ આજ થોડી મુદત થયાં મરણ પામ્યા હોય એમ જણાય છે. વળી તેઓએ મારે માટે જ પ્રાણ ત્યાગ કર્યો છે જેથી હવે હું એકલી પડી છું. હવે મને આ દુનીયા અધારી થઈ પડી છે જેથી હું પણ મારા ભાઈઓની પાછળ મારા દેહને ત્યાગ કરવા જ ધાડું છું.” જોગીરાજે બોલ્યા કે “તારા ભાઈઓએ તારા માટેજ પ્રાણ ત્યાગ કર્યો છે એમ કેમ કહે છે ?” તે બોલી કે “મારે માટે તેઓ વાતકરતું પક્ષી, ગાયન ગાતું જાડ અને સોનરી રંગનું પાણી લેવા માટે નીકળ્યા છે અને પોતાનો પ્રાણ ત્યાગ કર્યો છે ! હું પણ તે વસ્તુઓની શોધ માટે નીકળી છું માટે મારો પ્રાણ ત્યાગ કરીશ અગર તે મેળવીશ. ત્યારેજ મને નિરાંત વળશે.” જોગીરાજે બોલ્યા કે “તે વસ્તુઓ મેળવવી ધણી કઠણ છે અને તે લાવવા માટે જ જો મરદો ગયા છે તેમનાં એક પણ પાછો આવ્યો નથી, માટે મારી વહાલી બેટી તું તારા મમત છોડી દઈ પાછી રર.” શાહજાદીએ જણાવ્યું કે “તમે મારા ભલાને માટે કહો છો તેથી હું આપનો મોટો આજ્ઞાર માનું છું. પરંતુ હું કહી પણ પાછી ફરીશ નહિ, માટે આપ મારા પર મહેરબાની કરી મને તે વસ્તુઓ કયે કેમણે છે તે તથા ત્યાં જવાનો રસ્તો બતાવશે.” જોગીરાજે તેને તે સંબંધી સર્વે હકીકત કહી સંભળાવી. શાહજાદી ખુશી થઈ બોલી કે “મને એક યુક્તિ સૂઝી છે જેના પ્રતાપે હું ખચીત તે વસ્તુઓ મેળવીશ. તે યુક્તિ એ છે કે મારા કાનમાં બે જુગળીઓ ધાલીશ, તે જુગળીઓ એવી તો સજ્જડ રહે છે કે એક ચબ્દ પણ સંભળાતો નથી. આથી મારી આસપાસ ગમે તેટલા ભયંકર અવાજો થશે તોપણ તેની મારા મન પર જિલકુલ અસર થશે નહિ, કારણ કે તે અવાજો હું બરાબર સંભળી શકીશ નહિ !” તેનાં આવાં વચન સંભળી જોગીરાજે ધણી ખુશી થઈ બોલ્યા કે “ધન્ય છે તારી ચતુરાઈને ! હવે મને ખાતરી થાય છે કે તું તારા કાનમાં કાઢ પામીશ. આજ સુધી જે જે પુરુષો ગયા છે તેમનાં એકને આવી યુક્તિ સૂઝી નથી.” આટલું કહી એક તુમડી આપી તુમડીના સંધના મુજાથી વાકેશ કરી આશીર્વાદ દીધો શાહજાદી ઘોડા પર સવાર થઈ અને તુમડીને ઘોડાની આગળ ફેંકી પોતાનો ઘોડો તેની પાછળ પાછળ ચલાવ્યો. પેલી તુમડી પહાડ આગળ આવી અટકી. એટલે શાહજાદી ઘોડાપરથી ઉતરી પડી પોતાના ઘોડાને ત્યાંજ જોડે ચૂકી પોતે તે પહાડ પર ચડવા લાગી. થોડેકેકે ઉપે ચાલી, એટલે તેને કાને પણ પોતાના બે ભાઈઓની માફક બચકર અવાજો સંભળાયા, જેથી પોતાની પાસેની બે આંગળીઓ કાઢી બે કાનમાં સજ્જડ બેસાડી દીધી. હવે જો કે ભયંકર અવાજો તો પુષ્કળ થતા હતા તોપણ તે નહિ જેવા સંભળાતા હતા. પોતે હિંમત રાખી આગળ ચાલી ગઈ, અને થોડીવારમાં તો તે પેલા પક્ષીની લગભગ જઈ પહોંચી. પક્ષીને વેગવેથી જોતાંજ તે ધણી ખુશી થઈ અને જોસબેર આગળ વધી. પેલું પક્ષી પણ તેને માળો દેવા લાગ્યું પણ તે કચાની કંઈ પણ દરકાર કર્યો વગર થોડીજ વારમાં દોડી જઈ પેલા પાંજરાની પર હાથ ચૂકી બોલી કે “હવે તું કહી પણ મારા હાથમાંથી નાશી જનાર નથી.” હવે શાહજાદીએ પોતાના કાનમાંથી પેલી જુગળીઓ કાઢી નાખી. કારણ કે હવે સમજા બચકર અવાજો સમાપ્ત થઈ ગયા હતા.

તે પક્ષી મધુર અવાજે બોલ્યું કે “અરે બહાદુર ઝોરત ! તને સારી પેટે ઝોળખું છું, તોપણ અત્યારે તે સંબંધી કશું ન બોલતાં એટલુંજ કહું છું કે દુનીયાનાં બીજા માણસોના હાથમાં શુભાશ થઈ હોય તે હજાર દરજ્જે સાફ છે, અને તેથી હું તને વચન આપું છું કે હું આજથી તારો નિમકલબ

સેવક થઈ તું જે કહીશ તે કામ બનવીશ.” તે શાહનદી પેલા પક્ષીને પૂછવા લાગી કે “હું આ પહાડપર અથવા લાગી ત્યારથી તે ઠંડ તારી પાસે આવી પહોંચી ત્યાં સુધી ધણાજ ભયંકર અવાજો તથા ગાળોનો વરસાદ વરસેતા હતા, જેની બીકથી મેં મારા કાનમાં શુંગળાઓ ધાલી હતી, તે શું હતી ? વળી જ્યારે તારી પાસે આવી પહોંચી ત્યારે તું પણ ગાળો દેવા લાગ્યું તેનું કારણ શું ? આ બંને આખતનો ખરો જવાબ મને આપજે, જ્યુહું બોલીશ નહિ.” તે પક્ષીએ જવાબ આપ્યો કે “અરેબ-હાડર જ્યોત ! તું નથી જાણતી કે ! દરેકને સ્વતંત્રપણે ધણું પ્રિય છે, અને તેટલા માટે પ્રાણી આવ સ્વતંત્ર થવાને ધારે છે. તેજ પ્રમાણે મેં સ્વતંત્ર રહેવાને માટે તને ગાળો દીધી, તેમજ તને બીવડાવી ને પાછી વાગવા માટે ભયંકર ગેમ્મો અવાજો પણ મારી પ્રેરવાયા થયા, પરંતુ તું અહલપાજ તેમજ બહાડર હોવાથી તે પાછું વળીને જોયું નહિ અને નીડરપણે માની પાસે આવી પહોંચી.” શાહનદી બોલી કે “એ બધી વાતો ખરી પરંતુ તું હવેથી મારી સાથે નિમકહલાલીથી ચાલીશ તેની ખાતરી શી ? મને તારો વિશ્વાસ કેમ આવે ? માટે મને વિશ્વાસ પડે તેમ કર.” પક્ષી બોલ્યું કે “તે બા-ખતની ખાતરી બીજી કાંઈ પણ રીતે થઈ શકે તેમ નથી, ફક્ત એટલજ કે ગમે તેનું કંઈક અને અટ-પડું કામ ખરાબીને ખાતરી કર. અમે કંઈ કામગાની અને ધુવડની જાતનાં નીચ પક્ષી નથી કે ધડી ધડીમાં જ્યુહું બોલી વિશ્વાસઘાતી થઈએ !” શાહનદી તેને પોતાના હાથમાં લઈ હેતથો બેઠીને બોલી કે “મારા પ્રાણ સમાન પક્ષી, હું તને આજથી મારા સગા ભાઇ ગણીશ, અને તું પણ મને તારી સગી બહેન ગણી માઁ સંબંધ કામ કરજે. આજે મારે એટલું કામ છે કે સોનેરી પાણી તથા ગાયન માતું ઝાડ જોઈએ છે, માટે તે મને આણી આપ. અગર મને રસ્તા બતાવ.” તે પરથી તે પક્ષીએ સોનેરી રંગના પાણીનું ઝરણું બતાવ્યું, જેમાંથી શાહનદીએ એક વાસણ ભરી લીધું. ત્યારબાદ ગાયન માતું ઝાડ બતાવ્યું, પરંતુ તે ધણું મોટું હોવાથી તેને શી રીતે લઈ જવું તે બાખત વિચાર થયો. પક્ષી બોલ્યું કે “આખું ઝાડ લઈ જવાની કંઈ પણ જરૂર નથી. કારણ કે તેની એક ડાળા વાવીયું, તેપણ શેડીજ વારમાં મોટું ઝાડ બની જશે. તેપરથી તે શાહનદીએ તે ઝાડની એક ડાળા કાપી લીધી. એ ત્રણે ચીજો પોતાના હાથમાં લઇને ત્યાંથી ચાલ્યા નીજા રસ્તામાં આવતાં પક્ષીને કહેવા લાગી કે “અરે તારા માટે મેં મારા બંને ભાઇને ગુમાવ્યા છે. તેઓ અહીં સુધી તો સહસલાખત આવ્યા હતા, પરંતુ ત્યાર પછી પેલા ભયંકર અવાજોથી ગભરાઈ જઈ પાછું વાળી જોતાંની સાથેજ પથર થઈ પડ્યા છે, માટે તેમને સજીવન કરી આપ.” તે પક્ષી બોલ્યું કે આટલા બધા પથરમાંથી તારા ભાઇ શી રીતે જાળખી શકાય ? માટે જે તારી મરજી હોય તો તું આ બધા પથરપર પેલું સોનેરી પાણી છાંટ, જેથી તે સૌ પોત પોતાના હાલતમાં આવી જશે અને તેથી તારો બહો ઉપકાર માનશે.”

શાહનદીએ પક્ષીના કહેવા પ્રમાણે દરેક પથરપર સોનેરી પાણીનું અંકડું દીધું છાંટ્યું, જેથી તે દરેક પથરનો અંકડો માણસ થઈ ગયો. તે દરેક માણસ આ દયાળુ શાહનદીને પગે પડી તેને આશીર્વાદ દેવા લાગ્યો. તેમ કરતાં કરતાં જ્યારે શાહનદીના બે ભાઇ મળ્યા. ત્યારે શાહનદી તેને પચ્ચા હાંખથી મળી અને પૂછ્યું કે “મારા પહાલા ભાઇઓ ! તમે શું કરના હતા !” તે શાહનદીએ પોતાની સ્થિ-તિનું કંઈ પણ બાન ન હોવાથી બોલ્યા કે “અમે તો ઉંધી ગયા હતા, તે અમને શા માટે જગાડ્યા ?” શાહનદી બોલી કે “મારા પહાલા ભાઇઓ ! તમે જરા વિચાર કરશો તો તમને ટૂંક મહાભય પડશે કે તમે ઉંધી ગયા નહતા, પરંતુ મરણ પામ્યા હતા, જ્યો આ આપણું સહેર નથી, તેમ આપણું મહાન પણ નથી ! આતો એક મોટા વર્વત છે. તેના પર માતું ઝાડ, વાત કરતું પક્ષી અને સોનેરી પાણી છે, તે લેવાને તમે અહીં આવ્યા હતા; પરંતુ મોટા ભયંકર અવાજોને લીધે ગભરાઈ જઈ પાછું વળી જોવા ગયા તેની સાથેજ તમે એક કાળા પથરની દશાને પ્રાપ્ત થયા હતા. પણ તમારી દશાને જે પ્રાપ્ત થાત પરંતુ મારા કાનમાં શુંગળાઓ ધાલી, જેના લીધે તે ભયંકર અવાજો નહિ જેવા સંભળાયા. અને તેથીજ હું આ પક્ષી વગેરે ત્રણે ચીજો મેળવી શકી છું.” પોતાની બહેનની હાલત સાંભળી અને બાઇઓને તેમજ બીજા સર્વ માણસોને પોતાની પાછલી સ્થિતિનું બાન થયું, અને તેથી તે સર્વે જણ

આ દયાળુ શાહનંદીને અત્યંત ઉપકાર માનવ લાગ્યા. એક ઓળખતીની આટલી બધી હોંસિઆરી તથા હિંમત જોઈ તેઓ ધણા તાજુબ થયા અને સર્વે જણે તે શાહનંદીને પોતાની સરદાર માની તેને આગળ ચલાવી પોતે તેની પાછળ ચાલવા લાગ્યા. કેટલીકવારે તેઓ સઘળા પર્વતપરથી નીચે ઉતરી આવ્યા અને દરેક જણ પોતપોતાનો ઘોડો શોધવા લાગ્યા. આ મોટા મેદાનમાંથી દરેક પોતપોતાનો ઘોડો શોધી લીધો. આ શાહનંદી ઘોડેસ્વાર થઈ આગળ ચાલી, અને તેની પાછળ પાછળ બીજા સર્વે ચાલવા લાગ્યા. કેટલીક મુદતે તેઓ સર્વે પેલા જોગીરાજના મુકામે આવી પહોંચ્યા.

આ વખતે જોગીરાજે તે સર્વેના સારા આદરસત્કાર કરી તે સર્વેને પાંચ દિવસ સુધી પોતાની જગ્યામાં રાખ્યા. આ પાંચે દિવસ જોગીરાજ તે મર્વેને જુદી જુદી આગતોપર ભેધ દેતા હતા અને કલ્યાણનો માર્ગ બતાવતા હતા. છેલ્લે દિવસે જોગીરાજે જણાવ્યું કે “હું હવે આ અસાર સંસારમાં રહેવા માગતો નથી. અને તેથી જ હું તમારા જેવા શાહનંદાઓની સમક્ષ જ મારા દેહનો અંત આણવાને આહુધું. મેં આજ સુધી શરીર ટકાવી રાખ્યું તેનું ખડું કારણ તો આ ત્રણે અમુલ્ય ચીજો કોઈલાયક માણસના હાથમાં જાય તેજ હતું. હવે તે વસ્તુઓ લાંબક માણસના હાથમાં આવી છે, માટે હવે માંડ કંઈ પ્રયોજન રહ્યું નથી.” આટલું બોલી તે જોગીરાજ આંખ મીચી ગયા અને સર્વેના દેખતાં અન્યથા જેવી રીતે પોતાના હાથમંચુર દેહનો ત્યાગ કર્યો. તે સર્વે મદતમાના દેહને સમાધિસ્ત કર્યો. ત્યાર પછી તેઓ સર્વે પોતાના મુકામ ઉપાડી ચાલતા થયા અને પોતપોતાના મુકામે ગયા.

શાહનંદી રાશનઆરા પોતાના વડાલા બાઈઓ આથે પેલી ત્રણે વસ્તુઓ લઈ પોતાના મકાને આવી પહોંચી તેણે પોતાના દિવાનખાનાની આગળ જ પેલું પાંજરું લટકાવી દીધું. તે પાંજરામાંના સુંદર પક્ષીના અલૌકિક ગાયનથી ધણાં મધુર પક્ષાઓ તે દિવાનખાનાની સામેના ખગીયામાં આવવા લાગ્યાં. પેલા ઝાંઝાળા તેણે પોતાના ખગીયામાં રોપાવી જે ધણા થોડા વખતમાં એક મોટું ઝડ બની નંધ ધણા મધુર સ્વરથી ગાન કરવા લાગ્યું તેણે એક સજેમરમરના ઘોળા પત્થરનો સુંદર હોજ બંધાવી તેમાં પેલા પાણીનું એકજ ટીપું નાખ્યું કે તુરત તે હોજ ભરાઈ ગયો. તે હોજની વચ્ચે એક ટુચારો બંધાવ્યો હતો જેમાંથી તે પાણી ઉઠ્યું ચડી પાછું ટુચારમાં જ પડતું હતું. આ ત્રણે જે નમુન ચીજેથી તે ખાગની શોભામાં ધણેજ વધારો થયો. આખા પુરું રાજ્યના તેમજ દેશપરદેશના ધણા ભોડા આ ખાગની મુલાકાત લેવા આવતા હતા, અને જેઈ જેઈને હેરત પામતા હતા.

એક વખત પોતાના હંમેશના રિતજ મુજબ પેલા બંને શાહનંદા શિકારે ગયા હતા. તેવામાં તેજ શહેરનો પાદશાહ કે જે તે શાહનંદાઓને ગાપ થતો હતો તે પણ શિકારે રમવા નીકળ્યો હતો, તે એકાએક મળ્યો. હવે શાહનંદાઓ તો આગવાનનેજ પોતાનો પિતા જણતા હતા, તેમજ પાદશાહ પણ શાહનંદાઓને ઓળખતો નહોતો, તોપણ શાહનંદો પાદશાહને જોતાંવારેજ પોતાના ઘોડાઓપરથી નીચે ઉતરી પડી પોતાનું માથું જમીનપર નીચું નમાવી નમન કરવા લાગ્યા; પાદશાહે જોયું કે તે જુવાનો પોતાના દમદમા અને અમીરી કુળના લાજે છે, તેથી તેઓને તપાસી જોવાને તેણે હસાવ કહ્યો. તેણે તે જુવાનોને જમીનપરથી ઉઠી ઉભા થવાને કહ્યું અને શાહનંદાઓ તરત ઉભા થયા, અને જોવા તો દમદમાથી પાદશાહની આગળ ઉભા રહ્યા કે પાદશાહ તેમને જોઈને અન્યથા પામ્યો; અને તેથી કંઈ પણ બોલ્યા વગર કેટલોક વખત લગણુ તો તેમની સામેજ જોઈ રહ્યો. ત્યાર પછી પાદશાહે તેઓનું નામ વજેરે પૂછ્યું. વડો શાહનંદો બેદર બોલ્યો કે “નેકનામદાર ! અમે બંને ભાઈ આપ નામદારના આચવાનના દીકરા છીએ, તે થોડુંક થયાં મરણ પામ્યો છે. અમે તેણે બંધાવી આપેલા એક રમણિય મકાનમાં રહીએ છીએ. બ્યારે અમે ઉંમર લાયક થઈશું ત્યારે આપ નામદારની સેવામાં હાજર થઈશું.” પાદશાહ બોલ્યો કે “તમને શિકારપર બહુ પ્રીતિ જણાય છે, કારણકે તમારો વેશ, તમારા ધોવા અને હથિઆર ધણાંજ ઉત્તમ છે, વળી તમે આટલે દૂર શિકારયેજ નીકળી આવ્યા છો એમ લાગે છે !” બેદર બોલ્યો કે અમને નાનપણથીજ આ રમતપર અતિશય પ્યાર છે. અને આપના જેવા નેક પાદશાહના રાજ્યમાં રહેનાર સચ્ચારીને તો તે રમત લાયકજ છે.” આ જવાબથી પાદશાહ ધણે ખુસી થઈ ગયો.

અને બોલ્યો કે “ તમે મારી સાથે શિકારે નહો, અને તમારી વિધા બતાવો. ” શાહજહાંએ પોતાના થોડા ઘુરતજ પાછા ફર્યા અને સુલતાનની પાછળ પાછળ ચાલ્યા. પાદશાહ તેમને પોતાના ખાસ શિકારગાહમાં (શિકારને માટે બંધાવેલા મહાનમાં) લઇ ગયો. આ સ્થળે પાદશાહની રજા સિવાય કોઇ પણ શિકારી આવી શકતા નહિ, તેથી પુષ્કળ જનવસી હતાં. શાહજહાં એદરે એક મહેનમત સિંહની સાથે ખાથ બીડી એક ઝડકે પુરો કર્યો, તેજ વખતે શાહજહાં ચાંદમાઇએ પોતાની તરવારના ઝટકાથી એ મોટા જખરજરત સુવરના પ્રાણ લીધા. અને આગળ વધી બીજા પ્રાણીઓનો નાશ કરવા જતા હતા. ત્યાંજ પાદશાહે તેમને અટકાવીને કહ્યું કે “ તમારી આટલી બધી ચાલાકીથી તો મારા શિકારગાહ માંહેનાં જનવસી ધણાજ થોડા વખતમાં ખૂટી પડે. ખરેખર તમે ધણાજ બહાદુર છો, અને કોઇક વખતે મને ધણા ઉપયોગી થઇ પડે તેવા છો, માટે હું તમને આજથી મારી હજુરમાં રાખવા ચાહું છું; કે જેથી તમારી ઉપર મારા ખ્યાર વધતો જાય તેમજ તમારા ખરા યુજોની કીમત થાય. તમે અત્યારેજ મારી સાથે મારા મહેલમાં ચાલો. ” પાદશાહના આવાં વચનથી શાહજહાંએ ધણા ખુશી થઇ ગયા. પરંતુ તેઓએ જણાવ્યું કે “ નેકનામદાર ! અમે આપના હુકમને માન આપી તામે થવા ધણા ખુશી છીએ, પરંતુ અમારે એક રોજનઆરા નામની નાની બહેન છે. તેને પૂછ્યા વગર અમે કંઇ પણ કામ કરતા નથી, તેમજ તે અમને પૂછ્યા વગર કંઈ પણ કામ કરતી નથી; માટે હાલ તેની રજા લીધા સિવાય અમે આવવાને લાચાર છીએ. અમારો આટલો યુનો માખ કરશે એવી આશા છે ”

પાદશાહ તેમના જવાબથી ધણા ખુશી થઇ બોલ્યો કે “ ભલે, તમે ત્રણે ભાઈ બહેન આનાં સંપીલાં છો તે જોઇ મને ધણો આનંદ થાય છે. હું તમને ખુશીથી જણાવું છું કે કાલે તમારી બહેનની સલાહ પછી આ ઠેકાણે અને ફરીને મળજો. ” ત્યાર પછી શાહજહાંએ રજા માગી પોતાને સુકામે પાછા આવ્યા. ઘેર આવ્યા પછી તેઓ તે વાત પોતાની બહેનને પૂછવી ભૂલી ગયા, તેથી બીજા દિવસે જ્યારે તેઓ શિકારગાહે પાદશાહને મળ્યા, અને પાદશાહે પ્રશ્નું કે “ કેમ તમારી બહેનની મરજી મારી સાથે તમને મોકલવાની છે કે નહિ ? ” ત્યારે એક શાહજહાંએ ધણા ગમરાયા, અને તેમનો ખુબસુરત વહરો શીકે પડી ગયો, તોપણ વડો શાહજહાં એદર હિંમત રાખીને બોલ્યો કે “ નેકનામદાર ! અમને માફ કરો, કારણ કે અમે અમારી બહેનને પૂછવું વીસરી ગયા છીએ. ” તે ઉપરથી સુલતાન બોલ્યો કે “ ઠીક, શીકર નહિ, પરંતુ તેમ આજે જઈને ઘુરત પછી લેજો, ભૂલતા ના, ” શાહજહાંએ જવાબ આપ્યો કે “ બહુ સાફ નામદાર, ત્યાર પછી કેટલીકવારે શિકારેથી સર્વ જણ પાછા ર્યા, અને પોતપોતાને સુકામે ગયા. આજે પણ તેઓ પૂછવાનું ભૂલી ગયા, અને તેથી બીજા દિવસે શિકારગાહ ઉપર પાદશાહે પ્રશ્નું ત્યારે તદ્દન ચરમાઇ ગયા ને કંઈ પણ જવાબ આપી શક્યા નહિ, તેથી પાદશાહ સમજી ગયો કે આજે પણ તેઓ ભૂલી ગયા છે. માટે શરમને લીધે જવાબ આપી શકતા નથી. પાદશાહે કંઈ પણ ગુસ્સો ન કરતાં ચાંતપણે કહ્યું કે “ તમે કાલે જરૂર પૂછી લેજો, ને મને સમાચાર આપજો. ” ત્યાર પછી તે સર્વે શિકાર કરી પોતપોતાની ચતુરાઇ બતાવી પોતાને સુકામે પાછા આવ્યા, આવતાવારજ શાહજહાંએ પોતાની બહેનના ઝોરડામાં ગયા અને સજળી વાતથી વાકેફ કરી બોલ્યો કે “ હવે આ બાબત તારો શો મત છે તે અમને ખુલા દિલથી જણાવ. ”

શાહજહાં આ વાતથી તાબુગ થઇ, અને કહેવા લાગી કે “ ખુદ પાદશાહ સાથે તમારો મેળાપ થયો, તેથી હું ધણી ખુશી થઇ છું. તમે મારી ખાતર પાદશાહની માગણીનો અનાદર કર્યો તે સાફ કર્મ નથી; તેમ છતાં પાદશાહ તમારા તરફ ખિલકુલ ગુસ્સે થયો નથી, તેથી ખાતરી થાય છે કે તે તમને ખજ અંતઃકરણથી ચાહે છે, અને તમારી વિધાયી ધણા ખુશી થયો છે. હવે મને એટલીજ ધારતી રહે છે કે કદાચ તમે પાદશાહના સહવાસમાં આવવાથી મને ભૂલી જશો, માટે તેમ થાય નહિ તે વાસ્તે આપણે કંઈ પણ તજવીજ કરવી જોઇએ. કારણ કે તમારો મારાપર તેમજ મારો તમારાપર એકદમ ખ્યાર છે. ”

શાહજહાંએ જણાવ્યું કે “ અમે પાદશાહની માગણીનો સ્વીકાર ન કર્યો તેવું ખરું કારણ તો એજ છે. તમારનો એકદમ ખ્યાર. તે સિવાય બીજું કંઈ પણ કારણ નથી. હવે તે ખ્યાર હમેશમાં ટકી રહે તે માટે આપણે શો ધંધાજ લેવો જોઇએ ? ” શાહજહાં બોલી કે “ બીજા કંઈ પણ ધંધાજ લેવાની જરૂર

નથી ફક્ત આપણા પક્ષીની સલાહ માગીશું' તો તે આપણને ખરો રસ્તો બતાવશે; કારણ કે તે ધણું ડાહ્યું તથા નિમકહલાલ પક્ષી છે."

તે ત્રણે બહેન સાંધી ઉઠીને પેલા પક્ષીના પાંજરા આગળ આવ્યાં. આ વખતે તે પક્ષી ધણું આનંદથી વાર્તા કરતું હતું. શાહબદાએ તેને પોતાની સમળી હકીકત કહી જે તેણે ધણું ધ્યાનથી સાંભળી. થોડીવાર વિચાર કર્યા પછી તે પક્ષી બોલ્યું કે "તમારા બાઇઓએ પાદશાહની માગણી સ્વીકારવી જોઇએ, અને તેમના મહેલમાં જવું જોઇએ, વળી તેમણે પાદશાહને આગ્રહ કરી પોતાને મહેલ બતાવવો જોઇએ." શાહબદા બોલી કે "તેમ કરવાથી તો મારી અને તેમની વચ્ચેના પ્યાર તુટી જશે." પક્ષીએ જવાબ આપ્યો કે "કંઈ શીકર નહિ, તેથી તો ઉલટું સાંજે જ થશે." પક્ષીની સલાહ ત્રણે જણે માન્ય રાખી અને તે સુખ્ય ચાલવા ઠરાવ કર્યો.

ખીજે દિવસે સવારમાં શાહબદાએ શિકારગ્રંથ ઉપર પાદશાહને મળ્યા, ત્યારે પાદશાહના પૂછ્યા અગાઉ બેઠર નમન કરીને બોલી ઉઠ્યો કે "મારા નેકનામદાર! અમે અમારી બહેનને પૂછી જોયું, અને તેણે આપની માગણી સ્વીકારવાને અમને રજા આપી છે, વળી તેણે કહ્યું કે 'તમારે પાદશાહની માગણીને તુરતજ સ્વીકાર કરવો જોઇતો હતો, તમે મારો સલાહ લેવાના સમયથી ના પાડી તે ઠીક કર્યું નથી. પાદશાહ પોતે ઘણાજ લાયક છે નહિ તો તમારાપર તે તુરતજ ગુસ્સે થાત!' હવે અમે આપ નામદારના દરેક હુકમને માન આપવાને તૈયાર છીએ માટે આપ નામદારની મરજીમાં આવે તે હુકમ ફરમાવો. ખરું જોતાં તો અમારે તેજ વખતે આપના હુકમને માન આપવું જોઇતું હતું. પરંતુ અમારી બહેન તરફના અનિશ્ચય પ્યારને લીધે અમે તેમ કરી શક્યા નથો તો આપ નામદાર અમને માફી આપશો." પાદશાહે આનંદની સાથે જણાવ્યું કે "તમારે તેવી માગણી કરવાની કંઈ પણ જરૂર નથી, ફક્ત એટલુંજ કે હું તમને જેટલા પ્યારથી ચાહું છું તેટલાજ પ્યારથી તમે મારી તરફ નિમકહલાલ રહેશો તો બસ છે." ત્યાર પછી પાદશાહ પેલા બે શાહબદાઓને લઈને તુરત પોતાના મહેલ તરફ પાછો વળ્યો. તેણે તે બંને જણને પોતાની બે પડખે પાસે પાસેજ ચલાવ્યા જે જોઈ તમામ અમીર ઉમરાવો તેમજ વજીર સુદાંતને સ્વાભાવિક રીતે અદેખાઈ થઈ આવી. તે સર્વ જણ શહેરમાં દાખલ થયા તે સર્વે લોકની નજર તે બંને ખુલ્લસરત છોકરાઓ ઉપર ઢોડી અને સર્વ કોઈને લાગ્યું કે આ બંને છોકરા કોના હશે? કોઈ કોઈ તો આ ખુલ્લસરત છોકરાઓ તરફ ઝોળી નજરે જોઈ રહ્યા. કોઈ પણ તેમને ઝાળખી શકતું નહતું તેવું મુખ્ય કારણ તો એજ હતું કે પેલા બાગવાને તેમને રહેવા માટે શહેરથી કેટલેક દૂર ભવ્ય મકાન બાંધેલું હતું તેથી તેઓ શહેરમાં કવચિતજ આવતા હતા. પાદશાહે પ્રથમ તો તેમને પોતાના ભવ્ય અને સુંદર મહેલ પરીદરીને બતાવ્યો. વળી પોતાનું ખાસ દિવાનખાનું કે જે ધણી ઉમદા ચીજોથી શણગારેલું હતું તે પણ બતાવ્યું; ત્યાર પછી તેઓ ખાણું લેવાના સુંદર ઝોરડામાં આવ્યા. આ ઝોરડા ખરેખર હેરત પમાડનાર હતો. પાદશાહ તે બંને છોકરાઓને સાથે લઈ ખાણું લેવા બેઠો. બંને બાઇઓને આ મન અસાધારણ મળ્યું હતું.

સુલતાન જતે ધણી બાહોશ હતો, કોઈ પણ માણસની પરીક્ષા કરવામાં તે ધણીજ ચતુર હતો, તેમજ ગમતી પણ હતો; તેથી તેણે વિચાર્યું કે આ બંને બાઇઓ મારાથી શરમાય છે, માટે કંઈ પણ વાત કરતા નથી. માટે મારે તેઓની શરમ ભાગવી જોઇએ. આવા વિચારથી તેણે ખાતાં ખાતાં જુદી બાજોતોપર પોતાના વિચાર જણાવી તેમના મત માગતો હતો. સુલતાને જે જે બાજોતો પૂછી ત તે બાજોતોના એવા તો સરસ જવાબ આપ્યા કે સુલતાન ધણીજ અન્યમ થયો. સુલતાને વિચાર્યું કે જો આ બંને મારા ઠીકરા હોત તો હું તેમને એવી ઉમદા કેળવણી આપત કે તે ધણી વિધી નીકળત અને આખી દુનીયામાં નામના મેળવત. તે ત્રણે જણે ધણી આનંદની સાથે સુંદર ખાણું લીધું. ત્યારબાદ શાહ તેમને પોતાના ઝોરડામાં લઈ ગયો, અને તેઓને જણાવ્યું કે "આજ સુધી મેં કદીપણ એવું વિચાર્યું નહતું કે મારી રૈયતમાં તમારા જેવા બાહોશ કોઈ પણ હશે. હવે મારી ખાતરી થઈ છે વારંતે બધી વાત પડતી મૂકીને હાલ આપણા કંઠાળી મએલા મનને ગાયનની ગમતથી આરામ આપીએ તો

ઠીક. " પાદશાહનો હુકમ ચીતાંજ કેટલાંક ચતુર મહેલાઓ આવીને ગાયન ગાવા લાગ્યા. અને ત્યારબાદ જુદી જુદી તરેહનો નાચ થઈ ધસ્યો. આ ગાનગાનથી શાહજાદાઓ પણ ખુશ ખુશ થઈ ગયા ત્યારબાદ સાંજ પડવા આવી હતી તેથી બેદર પોતાના માંબની સાથે સુકાંતપર પાછા જવા સુલતાન પાસે રજા માગી. સુલતાને ધણીજ ખુશી ખતાવી રજા આપી. પાદશાહ બોલ્યો કે " મારા ખજાને બેટાઓ! તમને એ મારો મહેલ ખતાવ્યો છે તેનું અહીં કારણ એક તમે અહીં જ્યારે બેઠાં છો ત્યારે આંખો કરો. " ત્યારપછી જતી વખતે બેદર પાદશાહને અરજ કરવા લાગ્યો કે " મારા નેકનામદાર! આપના શિકાર માટે જવાનો રસ્તો અમારા મકાન આગળજ આવે છે માટે જ્યારે અહીં નામદાર શિકાર માટે પધારો ત્યારે અમારા ગરીબના ઘરમાં પધારી અમારાપર કૃપા કરો તો ધણું બહેતર. ને કે અમારું ઘર આપના બંધ અને રમણિય મહેલ જેવું તો નથીજ, પરંતુ આપ જેવા નેક પાદશાહો તો ગરીબની હુંપડી પણ પાવન કરે છે. " પદશાહે જવાબ દીધો કે " હું મોટી ખુશીથી ત્યાં આવીશ. કારણ કે તમારા જેવા ચતુર જીવોનાં મકાન ખરેખર ખરેખરે લાલચકળ હશે! તેમાં મને એકાદ ચીજ તો ધણી હેરાત પમાડનારી મલશે એવી રતે આશા છે! કાલ સવારેજ હું ત્યાં આવીશ. " તેથી તમે પણ શિકારગાઢપર આવશો અને ત્યાંથી શિકાર કર્યા બાદ વળતાં તમારા મકાનમાં આવીશ. " આટલી વાતચીત થયા બાદ બંને ભાઈ પાદશાહને નમન કરી તેની રજા લઈ પોતાને મકાને આવ્યા, અને પોતાની બહેન રોશનબારાને સુઘળી વાતચીત વાંકેશ કરી. તે બોલી કે " જો પાદશાહ આપણે ઘેર આવનાર છે તો આપણે તેને વારંતે એક ઉમદા ખાણું તૈયાર કરાવી રાખવું જોઈએ. આ ખાણતપર પેલા બેલતા પક્ષીની સલાહ લઈશું તો તે આપણને એકાદ એવી તો સરસ વાની ખતાવશે કે જેના સ્વાદથી પાદશાહ હેરાત પામી જશે. " તે ત્રણે જણ પેલા પક્ષી પાસે ગયા, શાહજાદા રોશનબારાએ જણાવ્યું કે " જો મારા અકલમદદ પક્ષી! કાલ રાત્ર આપણે ત્યાં પાદશાહ ખાણું લેનાર છે માટે તેને વારંતે કેવું ખાણું કરાવવું જોઈએ? " તે પક્ષી બોલ્યું કે " મારી નેકનામદારી! તમારા બખરચીઓના જેવું ઉમદા અને સ્વાદિષ્ટ ખાણું બીજું કોણ પકડનાર છે? તેમ છતાં પણ હું કહું છું કે કોકબની કદીમાં અસુલ્ય મોતી નાખી તેની એક રકબી ભરી પાદશાહની આગળ મુકજો! " આ અજબથી સાંભળી શાહજાદા અબ્બા થઈ ગઈ, અને બોલી કે " મેંજ દહાડે પણ મેં એવી વાની સાંભળી નથી. હાલ મારી પાસે તેટલાં મોતી પણ નથી! પેણું પક્ષી બોલ્યું કે " મારાં નેકયાણ! તમે ફીકર ના કરો તેથીજ સાફ થશે! જે મોતી ૧૫૫૬ કહું છું તે તમે ખાગમાં જઈ પેલા ઝાડ તળેની જમણી તરફની જમીન ખોદશો, એટલે તમારે જેટલાં જોઈશો તેટલાં તમને મળી આવશે. " શાહજાદાએ પોતાના ખાગવાનને તુરંતજ હુકમ આપ્યો કે તેણે કાલે સવારે વહેલા ખાગમાં હાજર રહેવું. તે સુજબ તે હાજર રહ્યો શાહજાદાએ તેને પેલા ઝાડતળે આપેલી નિયાતી સુજબ ખોદવા કહ્યું. ખાગવાને તે શાહજાદાના હેખતાંજ થોડુંક ખોદ્યું કે તેના હથિઆરને કંઈક કંઈક ચીજ લાગી. ખાગવાને તુરંતજ નીચે ખેસી તપાસ કરી જોયું તો એક મોટો દાખડો તેના હાથ લાગ્યો. તેણે તે દાખડો ધીમેથી ખોદી કાઢી શાહજાદાના હાથમાં મુક્યો. શાહજાદા તે દાખડો લઈ પોતાના ઝોરડામાં આવી ગઈ. પછી પોતાના બંને ભાઈઓની સમક્ષ તે દાખડો ઉઘાડ્યો તો માંહેથી ધણીજ બે નખુન અસુલ્ય મોતી નીકળ્યાં. આખો દાખડો તેવાં મોતીથી ભરેલો હતો. આવો અસુલ્ય ખજાનો જોઈ તે ત્રણે જણાં ધણાં ખુશી થઈ ગયાં. તેઓ ત્રણે જણ પેલા પક્ષીની ચતુરાઈનાં ધણાં વખાણ કરવા લાગ્યાં. ત્યાર પછી પેલા બંને ભાઈઓ પોતપોતાના ઘોડાપર સ્વાર થઈ શિકારગાઢે જવા નીકળ્યા. અને થોડીવારમાં જઈ પહોંચ્યા. થોડીવાર પાદશાહ પણ પોતાના રસલા સાથે આવી પહોંચ્યો ને તુરંત શિકારનું કામ શરૂ થયું.

બીજી તરફ શાહજાદાએ પોતાના વડા બખરચીને એકાંતમાં બોલાવી જણાવ્યું કે " આજે આપણે ત્યાં નામદાર સુલતાન ખાણું લેનાર છે, માટે એવી તો સરસ અને ઉમદા ચીજ બનાવ કે સુલતાન ખુશખુશ થઈ જાય. જે તારો રસોઈથી પાદશાહ ખુશ થશે તો હું તને એક ઉમદા પક્ષી આપીશ. આ વસ્તુઓ સિવાય આપણે એક વાની બનાવવાની છે તે એ કે કોકબની કદી કરી તેમાં હું આખું મુંડે તે

મોતી નાખવાં.” એમ કહી તેણે ઉંઘા મોતીનો દાર આપ્યો. વડો બખરચી શાહનદીના આ કુ-
ઠમથી હેરાત પામી ગયો તે બોલ્યો કે “મારાં નેક બાતુ ! તમારી વાત ન માની શકાય તેવી છે ! આખી
હુનીઆમાં કદી પણ તેવું બોજન કોઈએ બનાવ્યું નહિ હોય. શાહનદીએ કહ્યું કે “તારી વાત ખરી છે.
હું પણ ધણી અનન્યથા હું તોપણ આજે તેવી વસ્તુ બનાવવી છે, માટે આ મોતી લઈજા, અને બતાવ
પાદશાહના ખાણ વખતે એક રકાબી બરી તેની આગળ મૂકજે.” શાહનદીના વચનને માન આપી
વડો બખરચી તે લઈ ગયો. પછી જુદી જુદી તરેહની અનેક વાનીઓ બતાવી સધળી યીજો તૈયાર કરી.
અને બાઈઓએ શિકારના ખેલમાં ધણીજ કુશળતા બતાવી જે જોઈ સધળા સાથીઓ હેરાત પામી
એકે અવાજે તેમના વખાણ કરવા લાગ્યા. પાદશાહ પોતે પણ ધણો ખુશ થઈ ગયો. સારખાદ તે
સર્વે શહેર તરફ પાછા ફર્યા. સાથી આગળ ચાંદબાઈ પોતાના મકાનનો રસ્તો બતાવવા માટે ચાલતો હતો
મેદર પાદશાહની સાથેજ ચાલતો હતો. જ્યારે પોતાના મકાનની છેક નજીક આવી પહોંચ્યા ત્યારે શા-
હનદો ચાંદબાઈ પોતાની બહેનને વાકેફ કરવા માટે જરા ઉતાવળો ચાલી આગળ આવ્યો, પરંતુ તેણે
તો પોતાના માણસોની મારફતે ખમર મેળવી હતી તેથી પ્રથમથીજ દરવાજા આગળ આવી ઉભી રહી
હતી. જેવા પાદશાહ તે બાગના દરવાજા આગળ આવ્યો તેવીજ શાહનદી રોશનઆરા પાદશાહના પગ
ઉપર પડી. આ વખતે તે કોણુ હતી તે વિષે મેદરે સધળું પાદશાહને જણાવ્યું. પાદશાહે જાતે વાંકાવળી
તેનો હાથ ઝાલી જમીનપરથી ઉઠાડી. પાદશાહ આ શાહનદીનું રૂપ જોઈ દીંગ ચઈ ગયો, કારણ કે જેમ
તેનું નામ રોશનઆરા હતું તેમજ તે પણ એક ઝમઝમતા સુર્ષની માફક દેદિખમાન થઈ રહી હતી.
વાદળ વગરના નિર્મળ દિવસે બપોરની વખતે ઝમઝમતા સુર્ષ કરતાં તેનું તેજ કંઈ કમ નહતું. આવી
પરીનિશાલ શાહનદીને જોઈ સર્વ અનન્યથા થયા. સર્વ કોઈ કહેવા લાગ્યા કે “આવા ખુબસુરત બાદશા-
ર જીવાન બાઈઓને લાયકજ આ બહેન છે. આવી બહેન પર તે બાઈઓ જેટલી મમતા રાખે તેટલી
ઓછી છે. તેમજ આવા નેક બાઈઓ પર આ બહેન જેટલી મમતા રાખે તેટલી ઓછીજ છે! આવા
સંપીલાં બાઈબહેન કેવલિતજ હશે !”

શાહનદી રોશનઆરાએ પોતાના સુર્ષસરખા તેજસ્વી હાથે પાદશાહનો હાથ ઝાલી તેને બાગમાં
દાખલ કર્યો. પાદશાહની સાથે તેનો સર્વ રસાસો પણ આ ખુશનુમા બાગમાં દાખલ થયો. તેઓ પ્રથમ
પેલા સોનેરી ડુવારા પાસે આવી પહોંચ્યા. પાદશાહ આ ડુવારો જોઈ અનન્યથા સાથે બોલી ઉઠ્યો કે
“આવો સોનેરી રંગનો ડુવારો બનાવવાની કળા કોણુ બતાવી ? તેમજ આનું સોનેરી રંગનું પાણી કોણુ
લાવ્યું હશે ?” આ શબ્દોનો ઉત્તર મળતાં પહેલાં તો તે પેલા ઝાડ પાસે આવી પહોંચ્યો. આ બેનમુન
અલૌકિક ઝાડ પાદશાહની આગળ એવાતો મધુર અવાજે બોલ્યું કે પાદશાહ તો હેબકજ બાઈ ગયો
તેને પ્રથમ તો સમજાવુંજ નહી કે આતે ઝાડ બોલે છે કે કોઈ ગવૈયો ગાય છે ! તેથી ચોતરફ ધારી ધારીને
જોવા લાગ્યો, પરંતુ કોઈ પણ ગવૈયો નજરે પડ્યો નહી, ત્યારે બોલી ઉઠ્યો કે “ગવૈયા તો નજર પડતા
નથી. અને આવા કોઠીલ સ્વરથી બેનમુન ગાયન તો આલી રહ્યું છે તેનું કારણ શું હશે ? આ ઝાડ કંઈ
પોણું નથી કે તેમાં ગવૈયા બસાઈ રહે ! અદૃશ્ય રીતે ગાનારા ગવૈયા કયા દેહની ભુમીને પાવન કરતા હશે
અને તે આ લોકોના હાથમાંથી રીતે આવ્યા હશે ? શાહનદી બોલી કે “મારા નેકનામદાર ! આ સુંદ-
ર ગાયન ગાનાર ગવૈયા નથી, પરંતુ આપની સમક્ષ ઉભા રહેલા ઝાડનો પ્રતાપ છે, તમે જેમ એનાથી
ચોડા આગળ આલસો તેમ તમને સરોદ (રાગ) ધણો મધુર લાગશે.” પાદશાહ જરા આગળ ચાલ્યો તો
પોણું ગાયન ગાતું પક્ષી નજરે પડ્યું. તે પક્ષીનું સુંદર ગાયન સાંભળવાને માટે તેની સામેના ઝાડો પર
સુંદર રંગ મેરંગી હજારો પક્ષી આવીને બેઠાં હતાં, અને તે બધાં પોતાના સુંદર અવાજે કલરવ કરી
રહ્યાં હતાં. પાદશાહે જણાવ્યું કે “આખા બાગમાં કોઈ પણ ઠેકાણે એક પણ પક્ષી જણાતું નથી અને
આ સ્થળે આટલાં બધાં પક્ષી છે તેનું શું કારણ હશે ?” શાહનદી બોલી કે “મારા નેક નામદાર !
તે બધી બહીમા પેલા સોનેરી પાંજરામાં વિરાજીત કરેલા પક્ષીનો છે ! તેને ગાયન ગાતું અમર વાત કરતું
પક્ષી કહે છે. તેનો સરોદ (રાગ) એવો તો ચીરો છે કે ખુલ ખુલ સરખાં પક્ષીઓ પણ તેની આગળ રહ છે

તો પત્ની બાળ પક્ષીના તો હીસાબજ શે ? પરંતુ જેવી અને મધુર જેવી જાન પણ તેની આગળ સંતોષી થઈ જાય છે !” પાદશાહ શાહજાદાની સાથે ટુરતજ પાંચરા આગળ આવ્યો. કે ટુરત પેલા કુંદર પક્ષીના અલૈકિક સુર સાંભળી પાદશાહની નજર તે તરફ દોડી. શાહજાદા પક્ષીના અમુ જોઈ બોલી કે “આ પક્ષી આના પાદશાહ ! તું જાણતો નથી કે તારા આગળ એક મોટા દમદમા વાળો પાદશાહ ઉભો છે ! તું હવે ચૂં નહોતો અને આ નેક નામદારને સુનારકબદી આપ !” ટુરતજ તે પક્ષીએ પોતાનું મથન બંધ કર્યું, અને પોતાની શોણીના કુકમને માન આપી બેઠ્યું કે “મારા નેકનામદાર સલામ ! તારી કળા દિનપ્રાતદિન સુવના ચંદ્રની માફક ચઢતી હતી ! અને તું હમેશાં વિજયી થયો; તારી જીજી લાંબી થયો ! પ્રતાપવાન સંતાના મેળવી દુનીયાનાં અમર રહેજો ! અને તારા નેક ન્યાયથી દુનીયાના બાળ રાજાઓને હેરાત પમાડજો !” પક્ષીના આવા વચન સાંભળી પાદશાહ બોલ્યો કે “આ પક્ષીઆના વડા જાહેનશાહ, હું તારી આશીશને માટે તારો બેઠે ઉપકાર માનું છું.” ત્યાર પછી તે શાહજાદાએ પોતાનો આખો મહેલ તેને બતાવ્યો, જે જોઈ પાદશાહ ઘણો ખુશી થઈ ગયો ત્યારબાદ ખાણું ખાવાને પાદશાહ અને તે ત્રણે બાઈબહેન સાથે બેઠાં. જુદી જુદી જાતની અનેક વાનીઓ ખનાવી હતી, જે ઘણી સ્વાદિષ્ટ અને ઉમદા હતી. પાદશાહ દરેક ચીજ ઘણી આપુરતાથી આખો અને તેની લહેજતથી ખુશ ખુશ થઈ જતો હતો. છેવટે પેલ કોકમની કઠી ખાવી, તેની અદર અમુલ્ય મોતી જોઈ પાદશાહ ઘણી અનન્યથી નાથે બોલી ઉઠ્યો કે “આ કેવી હેરાત પમાડનારી ચીજ છે ! આખા દુન આમાં કાંઈ પણ માણસને ત્યાં હીમાં મોતી નાં ખેલાં જોયાં કે સાંભળ્યાં નથી ! હું મોટો પાદશાહ છું તોપણ અને તેવું જાનજ નથી ! આવી ૨ તે કાણ ખાતું હશે ?” આ પ્રશ્નને બોલી પાદશાહ પોતાના ઉત્તરની વાટ જોતો તે ત્રણે બાઈ બહેનની સામે જોઈ રહ્યો, પણ તેને કંઈ પણ ઉત્તર મળ્યો નહિ. કારણ કે બિચારા કાંઈ પણ જાણતાં નહતાં થોડીજ વારમાં પેલું પક્ષી કે જે તેમની સામેજ બેઠું હતું, તે બોલી ઉઠ્યું કે “નેક નામદાર ! જ્યારે આપનાં માનવતાં અંગમ સાહેબે કુરકરીઆનાં, બિલાડીનાં બચ્ચાનો અને લાકડાનાં કંકડાનો જન્મ આપ્યો ત્યારે તમે બિલકુલ અનન્ય નહિ થયા અને આજે આટલા બધા અનન્ય થયા માટે થાઓ છો ?” પાદશાહ બોલ્યો કે “તે વાત તો તે બેગમની આગળ જે વિશ્વાસુ ઘઈઓ રાખી હતી તેમજ અને કહી અને મેં સાચી માની. વળ તે બાઈઓ ખીજ કાંઈ પણ નહતી, પરંતુ બેગમ સાહેબનીજ બહેનો હતી એટલે શક લાવવાનું કંઈ પણ કારણ નહતું !” તે ચતુર પક્ષી બેઠ્યું કે “મારા નેક નામદાર ! તમારી વાત ખરી છે, પરંતુ તે બે વડી બહેનોને સુકી દઈ તમે તેમની નાની બહેન સાથે લગ્ન કર્યું, તેથી તે બંને બહેનો તેની અદેખાઈ કરતી હતી. પોતાની નાની બહેન પાદશાહની માનીતી બેગમ થઈ તે તેમનાથી ખમી શકાયું નહી, અને તેથીજ તેમજ વિશ્વાસપાત કરી પોતાનો નીચ વિચાર પાગ પાડ્યો. જો તમે તેમને બોલાવી ખાતરી કરશો તો ટુરત ખરી બાના મલક પડશે. કચ્છરકૂપાથી આ તમારાં ત્રણે બાળકો તમારા બાગવાનના હાથમાં આવ્યાં, અને તે બધા બાગવાનને પુત્ર નહી હોવાથી પોતાના બાળકો તરીકે રાખી ઉછેર્યા. તેજ આ બાળકોને ઉછેરવા તથા બજાવવા પાછળ પોતાની શક્તિ કરતાં પણ વિશેષ ખચ કર્યો છે !”

પક્ષીનું બાપજી સાંભળી સર્વ જણ ઘણા અનન્ય થયા, કારણ કે આ વાતની કાંઈને પણ ખબર નહતી, એક પક્ષીને મોટેથી આવો વિચિત્ર અને હેરાત પમાડનારો હેવાલ સાંભળી પાદશાહની ખુશાલીના પાર રહ્યો નહી તે બોલી ઉઠ્યો કે “મારા ચતુર પક્ષી ! હું તારી વાત ખરી માનું છું ? કારણ કે આ બાળકો તરફ અને સ્વભાવીક રીતેજ બેઠેદ ખાર ઉપજે છે ! વળી તેમની કાન્તી અને મળતીજ આવે છે ! એક બાગવાનને પેટે આવાં રત્ન રૂપ શાહજાદાઓ હોયજ નહી !” આ પ્રશ્નને બોલી તે પોતાનાં ખાસ સંતાનોને બહુજ હેતથી મળ્યો. ત્યાર પછી તે ત્રણે બાળકો એક ખીજને હેત મળ્યાં અને સર્વ દરખા-રીઓ પણ આ શાહજાદાઓને તેમજ શાહજાદાને મનન કરવા લાગ્યા. આ વખતેના દેખાવ અદેખર જોનારને હેરાત પમાડનારજ હતો. વીચ વચ્ચે પાદશાહને પોતાનાં સંતાનો પાછાં મળ્યાં તે જાણી આનંદ થયો હશે તેવું વર્ણન લખવાને લેખક શક્તિવાન નથી.

પાદશાહે પોતાની આનીતી બેગમપર વિના કારણે જે જીલમ મુજબો હતો તેથી તેની આંખમાંથી યોધાર અંધુ વહેવા લાગ્યાં. પોતાના નામકાર પિતાને રક્તા બેધ ત્રણે જણાં રડવા લાગ્યાં, પેલું ચતુર પક્ષી ટુરત બોલી ઉઠ્યું કે “આ ખુશહીના વખતમાં રડવાનું કંઈ પણ પ્રયોજન નથી ! આવા વખતે તો આનંદ માનવો બેધએ. માટે ખાણું લીધા પછી તમે તમારા મુખે જઈને નિદ્રાથી બેગમને મુક્ત કરો અને નેને તે ! મનાતો ખતો ! આ ખુશમુગ સંતાનના મુખપત્યા ને દુઃખી બેગમને જે આનંદ થશે તે અતર્ણનીય છે. મટે તમે તે કામ બલદી કરો.” પાદશાહ ખાણું લીધા પછી ટુરત જ પોતાના મકાન તરફ જવા તૈયાર થયો જતી વખત પોતાનાં બાળકોને મહેતો મેલો કે “મારાં વહાલાં બન્ધાઓ ! આજે તમે તમારા પિતાને જોયો છે. આત્મી કાલે હું તમને જન્મ આપનારી તમારી મુખી માતાને તારા મકાનપર તેડી લાવીશ, માં તમે તેનો આદરસંકાર કરવા તૈયાર રહેજો.”

આ પછી તે ટુરત ઘોડાપર સ્વાર થયો અને પોતાના મહત્તર તરફ આવ્યો. જતાં વારજ તેણે પેલી બે - પાક, અદેખા અને વિશ્વસ્યતા ઝારતોને પકડી મગાવી ગરદન મારવાના હુકમ આપ્યો. વડાવજીરે ટુરતજ તે નાચ ઝારતોને પાંડા મગાવી ગરદન મનાવી તે નાચ ઝારતો પોતાના નીચકૂતના પસ્તાવો કરતાં ચંડાળને હાથે મરણ પામી.

આ કામ થયા પછી પાદશાહ જાને પગે ચાલતો પેલી મસીદ આગળ આવ્યો. પાદશાહની પાછળ તેના તમામ દરબારીઆ તેમજ આખા શહેના તમામ લોકો આવ્યા હતા. જતાં વારજ તેણે પોતાના હાથે પોતાની બેગમને મુક્ત કરી. પાદશાહ તેમજ બેગમની આંખમાં આંસુઓ આવી ગયા. પાદશાહ બેલ્યો કે “તમારાપર મેં જે ગેરબાળખી જીલમ મુજબો છે, તે માટે મને અતિ ઘણી દિલગીરી થાય છે. પરંતુ હવે તેવા દિલગીરી કરવાથી કંઈ પણ ફયદો નથી. હું હવે તમારી પાદશાહી કાલતમાં પાછાં આવ્યા માટે અરજ કરું છું તે તમે સ્વીકારશો તમે જ્યારે તમારા સૂર્ય સરખા બે તેજસ્વી યુવોને અને તેવા પશુ કશોય સંસ્પવાન શાહમદીને જાણે ત્યારે તમે તમારું સંપત્તિ દુઃખ ભૂલી જશો. જે નાપક બહેનએ તમારા પર આ જીલમ મુજબો છે તેને તો મેં ગરદન મારી છે માટે તમે મને મારી આપી મારી સાથે ચાલો.” બેગમ તુરતજ બોલી કે “મારા ખારા ખારીદ ! હું જે કંઈ દુઃખ પામી તેમાં આપનો કંઈ પણ દોષ નથી. યકત મારા પોતાનાં નશીબનાજ વાંક છે, માટે આપ મારી પાસે મારી માગી અને અધીટ માન નહી આપા. હું આપતાની બેદાર બેગમ છું !” ત્યાર પછી તે બેગમ પોતાના ખારા ખારીદની સાથે પોતાના મહલમાં ગઇ. તે વખતે એકાં થયેલાં હજારો લોકો તે પાદશાહ બેગમન આશીર્વાદ દેવા લાગ્યાં.

ખાજે દીવમ સવારે બેગમ સારથ કે જણી ગઇ કાલે તો એક અતી દુઃખી સ્ત્રી હતી તે આજે મોના પાદશાહી દપદમા સાથે સુલતાનની સાથે પોતાનાં બાળકોને મળવા ચાલી જ્યારે તેઆ પોતાનાં સંતાનના મકાનમાં આવી પહોંચ્યા ત્યારે તે ત્રણે બાળકો આવીને પોતાનાં માત પિતાને પગે લાગ્યાં. પાદશાહે જણ્યું કે “આ ત્રણે તમારા ખુશમુગ બાળકો! હવે કહો કે આ ફનીઆમાં તમારા જંબુ બી-જી કાણ બાઝશાળી હશે !” રાણી બેલી કે માન ખારા ખારીદ ! એ અઘણા તમારી મહેરબાનીનાં મકોમ છે. ત્યાર પછી તે પોતાનાં બાળકોને અતી પ્રેમથી મળી. આ વખતે સર્વની ખુશહીના વાર રહ્યા નવતો, પરંતુ બેગમ સાહેબને જે દાલગીરી સાથે ખુશહી લેપજ તે બેદદ હતી પોતાનાં ખોવાઈ ગયેલાં બાળકો ધણે વરસે મળવાયાં મનુષ્ય માનને અલો કક પ્રેમ થાય છે તો પછી બેગમ સાહેબન થાય તેમાં શી નવાઇ !

ત્યાર પછી તે સર્વે ખાણું લેવા બેઠાં, જે ખાણું અતિ ઘણું સ્વાદિષ્ટ અને ઉમમ્મ દત્ત. રમ તમનની માથે સર્વે જણે ખાણું લીધું. ત્યાર પાદ બેગમસાહેબને લખ સર્વજન્યાં બાળકોં મયાં અને પાદશાહે પેલાં ત્રણે અમુલ્ય ચોળ બેગમ સાહેબને બતાવી જે બેધ બેગમ સાહેબ ધણાં ખુશી લઈ મયાં. પેલી શાહમદીએ આ સર્વે બાળે કાણે બતાવી અને કેવા કેવી કુશીબનો વેદી પોતે લાવા તે સંખણ

હરીકત કહી સંભળાવી એ જાણી પાદશાહ તથા બેજમ પોતાનાં ત્રણે આળોકોને ફરીયા બેટી પડ્યાં. અને તેમનાં વખાણ કરવા લાગ્યાં.

ત્યારબાદ પાદશાહ પોતે ઘોડેસવાર થયો. અને તેની બે માથુઓ પોતાના શાહજાદાઓને સંપા. પાદશાહની પાછળ બેજમ સાહેબ અને તેની પછે શાહજાદી રાશનઆરા હતી. ત્યાર પછી સર્વે અગીર ઉમરાવો પોતાના દરજ્જા પ્રમાણે ઉભા હતાં આ સર્વે દબદબા બરેલા દેખાવ સાથે નમરમાં આવ્યા. શાહજાદાઓને જોવાને સરીઆમ રસ્તાઓપર હજારો માણસની ભીડ થઇ હતી. અને તે સર્વે આ ત્રણે આળોકોને જોઇ આનંદ પામી આશીશ આપતાં હતાં. તેમની સાથે પેલું સુંદર પક્ષી પણ મધુર ગાયન કરતું ચાલતું આવતું હતું. તેને જોઇ લોકો ધણાં વિસ્મય થતાં હતાં તે પક્ષીને ગાતું સાંભળી બીજાં હજારો સુંદર પક્ષીઓ તેની પાછળ પાછળ આકાશમાં ગાયન કરતાં આવતાં હતાં, જે જોઇ સર્વેને ધણે આનંદ થયો.

આ પ્રમાણે પૂર દબદબા સાથે સર્વેજણે ડેક પાદશાહી મહેલ સુધી આવ્યાં, અને શાહજાદાઓ તથા શાહજાદી પોતાના પિતાના મહેલમાં દાખલ થયાં ત્યાર બાદ પાછાં ફર્યાં.

પાદશાહે પોતાના સંતાનોની ખુશાલીમાં પોતાના આખા રાજ્યમાં ધણી ધામધુમથી દિવસો ગુજારવા ફરમાન કાઢ્યું ધણા બંદીવાનોને મુક્ત કર્યાં, અને લાખો રૂપિયા પરાપકારના કામમાં વાપર્યાં. શહેરની દરેક મસ્જિદમાં પવિત્ર પુશ્કો ચોકલી પ્રાર્થના કરાવી. આ પ્રમાણે લગભગ એક માસ સુધી ચાલ્યું.

હવે શાહજાદી ઉમર લાયક થવાથી ઇરાનના પ્રખ્યાત સુલતાનના શાહજાદા કેમરજમાલખાન સાથે તેનાં લગ્ન બહી ધામધુમથી કરવામાં આવ્યાં. શાહજાદી પોતાના માળાપ તથા ભાઇઓથી વિખુટી પડી પોતાને સાસરે ગઇ. ત્યાં પણ પોતાની ચતુરાઇ અને હડાપણે કરી આખા રાજ્યમાં માનીતી થઇ પડી.

ફારસનો સુલતાન હવે ઉમર પહોંચ્યો હતો માટે તેણે પોતાની હયાતીમાંજ પોતાના વડા શાહજાદા બેદરને ગાદીએ બેસાડ્યો. અને ચાંદબાદને સલાહકાર નીમ્યો. આ બંને શાહજાદાઓએ પોતાના પિતાના કરતાં પણ ધણી જ રૂઢી રીતે રાજ્ય ચલાવ્યું.

અરેબિયન નાઈટસનું છેવટ.

ઇરાનનો નામદાર સુલતાન આ સર્વે અજબગીરી જેવી ઉત્તમ વાર્તાઓથી ધણે ખુશી થઇ ગયો, અને પોતાની પ્યારી શહેરાબાદીને અતિશય પ્યારથી બગલગીરી કરી બોલ્યો કે “ઓ આઓના શબ્દગારરૂપ જોરત ! હું તારાં જેટલાં વખાણ કરું તે સર્વેં જોઇશં છું! મારી ખાતરી થાય છે કે તારી પાસે ઉત્તમ નમુનેદાર વાર્તાઓના કહી પણ ન ખૂટે તેવો અખૂટ બંડાર છે. તું આજકાલ કરતાં લગભગ ત્રણ વરસથી હમેશાં વાર્તા કહે છે તોપણ હજી તારી પાસેથી ખૂટતી નથી, એ જોઇ મારી અજબગીરીનો પાર રહેતો નથી, વળી ગણી નવાઇ તો એ લાગે છે કે તારી દરેક વાર્તા એકેકથી ચઢીઆતી હોઇ દરેકમાંથી કંઇને કંઇ જુદી જુદી શિખામણો લેવાની છે. તારી વાર્તા કહેવાની છટાથી તેમજ તારા મધુર કંઠથી મારા જેવા નિષ્કુર હૃદયનો પાદશાહ પણ ખીગળી ગયો છે. મારા દિલમાં આજ સુધી જોજીત વિષે જે ધિષ્કાર અને અસંતોષ હતો તેનો તે જડમૂળથી નાશ કર્યો છે. આ કારણથી મેં આજ સુધી ફરેજાજ નવી નવી ઉગતી સીઓ સાથે લગ્ન કરી તેમના વચર કારણે જીવ લીધા છે તે માટે મને બેહદ લાગણી થાય છે, એટલું નહિ પરંતુ તે મહાન અપરાધમાંથી છૂટવાને

માટે મેં આજથી એવો ઠરાવ કર્યો છે કે સ્ત્રીજાતને મારાથી અને તેટલી મદદ કરવી આજથી હું તારો વિન્યાસુ ગુલામ થઈ રહીશ.”

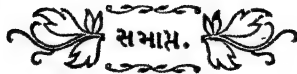
ચોડીવાર પછી પાઠશાહ ફરીને બોલ્યો કે “તે તારાં માતૃપિતાની મરજી વિરૂદ્ધ થઈ મારા જેવા નિર્ણય હુકમના સ્વચ્છંદી સુલતાન સાથે લગ્ન કરવાની હિંમત બીધી, અને તું મરવાને માટે તૈયાર થઈ એ ખરેખર અસાધારણ હિંમતનો નહિ બનવા જેવો દાખલો છે. તેણે અણીના મામલામાંથી તે તારી ચતુરાઈથી પોતાનો પ્રાણ બચાવી લીધો છે એટલું જ નહિ, પરંતુ આખી સ્ત્રીજાતને તે બચાવી લીધો છે તે માટે તને પુરતી શાભાથી આપવામાં આવે છે હુનીઆમાં તારા જેવી હિંમતવાન; ચતુર, વક્તા, અને સમયસૂચકતાવાળી સ્ત્રી મળવી અતિ દુર્લભ છે. અને આવી દુર્લભ સ્ત્રી મને મળી તે માટે હું પરવરદીગારનો અત્યંત આભાર માનું છું.”

“આજથી તું મારી માનીતી બેગમ થઈ છે અને તને એકલીને જ મારી સુલતાના તરીકે કબુલ રાખીશ. તારા સિવાય બીજી કોઈ પણ સ્ત્રી સાથે હું લગ્ન કરીશ નહિ.”

આ વાત જ્યારે શહેરાબદીના પિતા બજારે બાણી ત્યારે તે પણ ઘણો ખુશી થયો અને પોતાની દીકરીનાં બેઠક વખાણ કરવા લાગ્યો.

બીજે દિવસે પાઠશાહ બારે ઠાઠમાઠથી શહેરાબદીની સાથે સ્વારીમાં ગયો. શહેરના તમામ લોકો સુલતાન અને સુલતાનનાં વખાણ કરીને આશીર્વાદ આપવા લાગ્યાં.

આ પ્રમાણે તે ચતુર અને હિંમતવાન સ્ત્રીએ હિંદના સુલતાનને અતિ કમકમાટી ભરેલાં અધોદૃષ્ટ કરતાં અટકાવ્યો. ધન્ય છે! તેવી સ્ત્રીઓને.

નોવેલો.

અમૃતપૂલિન—અથવા પંચત મેવાડ —મેવાડના રાણાની રસપ્રવાહમાં તક્ષીન કરનારી
મ. ૧૦૫૬ નવલ કથા કી. ૦-૧૦-૦ પૃ. ૦-૧-૬

અયોધ્યા—અને એ 'એજ લોડ ડેલ' સીની સ્વાહા રાજનીતિ પંચમ અને અયોધ્યાની
પાયમાલીની કરેઆજનક વાતો. કિંમત ૧-૮-૦ પૃ. ૦-૩-૦

કાશીર અને કેશરો—હિંદુસ્તાનના નેપોલીયન રાજાજીતસિંહ તથા અરધા નાની ગ્રામ-
ગ્રામીનું હૃદયવેદક વર્ણન. કિં. ૧-૦-૦ પૃ. ૦-૨-૦

જગદેવ પરમાર અને (વીરમતી)—જીવી વીરમતીની બદાહુડી વિખ્યાન છે
તેટલીજ તે વાગી અનુભવવા યોગ્ય છે.
કી. ૦-૬-૦ પૃ. ૦-૧-૦.

મંડળગઢની મોહની—ખુની અજ્ઞાઉદીનનો રાજરંગ, પવિત્ર પ્યાર, વચમાં પ્રેમ
પ પોટા, વીર, શૃંગાર, હાર્દય, અને કરેણા રસથી છલોછલ
બરેલુ પુસ્તક પાકું સોનેરી પુકું, છતાં માત્ર કી. ૦-૮-૦ પૃ. ૦-૦-૬.

સંભાજી મહારાજ—હીંમત અને ક્ષાત્રિક શક્તિમાં સંભાજીએ હજી કરી છે.
સાલગઢી રાજાઅરોનો સંભાજી પ્રત્યે ભિંમળ પ્રેમ, તુલસી-
માધની કપડી પ્રેમભળ આદિનો હૃદયવેદક તાદ્રપ્ય ચિતાર સામે ઉભો જીજ્ઞાસ છે. શૃંગાર તુલ્યા વીરરસ
પ્રધાન્ય હોવાથી ખાસ વાંચવા યોગ્ય છે. સોનેરી પાકું પુકું ૨૫૦ છતાં કી. ૦-૧૨-૦ પૃ. ૦-૨-૦

શુરવીર પ્રતાપરૂદ્ર—પ્રતાપરૂદ્રની વીરતા, ધીરતા અને શુરનાનાં અદ્ભુત અને બયા-
નક કાર્યો આપણા કોમળ હૃદયને ભેદી વીરનાની પ્રગતી કરાવે
છે. પુસ્તક વાંચવા લીધા પછી તે પુર વાંચવાવર મુકતું ગમતું નથી તો હવે વિશેષ શું રહ્યું. કી.
૦-૮-૩ પૃ. ૦-૧-૦.

શુરવીર પૃથુસિંહ પરમાર—અને નિમકહલાલ સતી મેના (બા. ૧ લો.)
મેના સતી હોવા છતાં તેમાં ધૈર્ય, શૈર્ષ, આહુત્ય
અને બુદ્ધિ દેવી અવર્ણનીય હોઇ અનુકરણીય હતી ? આ પુસ્તક તમે વાંચશો ત્યારેજ તમને તમારી
આનગી લાયબેરીમાં તે રાખવાનું મન થશે પાકું પુકું સોનેરી છતાં કી. ૦-૧૨-૦ પૃ. ૦-૧-૬.

સિંધ ઉપર સ્વારી—રાજ્યકન્યા સુધ દેવીએ જે આત્મભળ દશાબ્દો તે વાચકને ખરે-
ખર દીગમૃદ કરે એમાં નવાઇ નથી. કી. ૧-૪-૦ પૃ. ૦-૨-૦

સોમનાથનું શિવત્રિંગ—વીરસતી એવી અદ્ભુત વાતો છે કે તેને એવાર વાંચ્યા
છતાં કરી વાંચવાનું મન થાય છે. કી. ૧-૪-૦ પૃ. ૦-૨-૦

કુમુદ કુમારી—સગીનું મતીત્વ ક્ષત્રીય પુત્રનો અચલ ટેક વીગેરે અનુપમ હૃદયભેદક
હૃદયહરણ વાચવા યોગ્ય છે. કી. ૧-૮-૦ પૃ. ૦-૩-૦.

કુમુદ અને કુસુમ—અનીવાર્ય સંકેતો આપ્યા છતાં સતીત્વથી ન હમવાનો નિશ્ચય કરી
અન આજની આંખો કયાં ? કી. ૦-૪-૦ પૃ. ૦-૦-૬.

શુભમુંઠરી—છાત્રકર આનંદકાર કીંમતી કલાકૃતિઓથી રસમય, ઉમદા નકશિયોતી રંગમ-
છલમ પક્ષ એનાં વાંચ્યા કે વિચાર્યા વિના સી રીતે બહાર લૂંટી શકાય ?
કી. ૦-૧૦-૦ પૃ. ૦-૨-૦

ચંકળા—અથવા બહુ પીઓતું બજાર (ભાગ ૧ લો) અત્યંતારીક પરાક્રમની અદ્-
ભૂત વાર્તાઓના બંધાર કી મત ૧-૦-૦ પા. ૦-૧-૦

નટવર—(અંશ ૧) અથવા મોટાનાં છોમનં શ્રીમતોના છલે જોકરાઓને ચીતાર
ઉત્તમ ૩૧ ચિત્રો સહીત ત્રણ ભાગ સાથે પ્રિમ ૩. ૩-૦-૦ ૫૫ દાલ ૪૩૫.

કી. ૨-૮-૦ પા. ૦-૪-૦

નીલમ અને માણિક—ભા. ૧-૦-૩-૪-૫-૬-૭-૮. બધે ભાગ સાથે બાંધલા દરેક
ખુના ૩. ૨-૦-૦ સુબળ સચિત્ર કણ્ઠાજ ચિત્રો સહીત નવી
આવૃત્તિ. કીમત ૮-૦-૦ પા. ૦-૧-૨-૦

નુરજહાં—અથવા સત્તમ્મી સદીની શહેનશાહ બાતુ દુનીઆની રાજ્યવાન સ્ત્રીમાંની
આ એક હતી અને જહાંગીર જેવો બાદશાહ તેના પહેલા પતિનું મૃત કરાવી
પોતે તેની સાથે પરણે એમાં નવલ નહોતું. આ કથા પ્રેમરસ ભરત હોવાથી વાંચવા યોગ્ય છે. કિમત
માત્ર કી. —૩-૦ પા. ૦-૦-૬

પંદર લાખ પર પાણી—મુન્શના એક શ્રીમંત ગૃહસ્થે પોતાના દીકરાને આપેલો
પંદર લાખ રૂપિયાના વારસો ફક્ત એવર્ષના અરસામાં કેવી
રીતે ઉઠાવી નાંખે છે તેનો અસરકારક અને અબોહુબ ચિતાર વાંચવા યોગ્ય છે. આ વાર્તા એકવાર
લીધા પછી તે પુરી કર્યા શિવાય પડતી મુકવાનો દબ્બુ એક પણ લાખેલો બન્યો નથી એ એવું મહત્વ
બતાવે છે. દરેક શ્રીમાન ગૃહસ્થે પોતાના બલ પાત્ર ફક્ત એકવાર પણ ખાસ વાંચવી; પાકું
સોનેરી પુકું છતાં માત્ર કી. ૧-૦-૦ પા. ૦-૨-૦

બેસ્ટરની બેરી—અથવા બી. એ. બનાકે જાણી બરબાદી-વાંચવા લાયક
ચલુ જમાનાનાં વાર્તા. કી. ૨-૦-૦ પા. ૦-૩-૦

રમણતારા—“ બાગ્યલિન બાગ્યેન અથવા કર્પીબ કામથી ખવાર થયેલો મુન્શનો એક
શરિયો ” અદતી પડતી આવ્યા છતાં શુદ્ધ પ્રેમ જરા પણ ડગમગતો નથી.
એનો અસરકારક ચિતાર આમાં વાંચવા યોગ્ય છે. સોનેરી પાકું પુકું. કી. ૦-૧-૨-૦ પા. ૦-૨-૦

રસીકચંદ્ર—ભા. ૧-૨-૩-૪ દરેકમાં ૩. ૧-૦-૦ પ્રેમનો અદ્ભૂત રસ પાને પાને ઝરે
છે. વાંચી ખાત્રી કરો. કી. ૪-૦-૦ પા. ૦-૭-૦

રાજ્યના રીપુ—ભાગ ૧ લો ૨ જો કાચા કાનના રાજાઓની ખરાબી. કીમત
૨-૪-૦ પા. ૦-૨-૦.

લતા અને લલિતા—ભાગ ૧-૨-૩ સચિત્ર નવલ કથા (લખનાર-ચુનીલાલ વર્ધ-
માન શાહ) લતા અને લલિતા એ બે બહેનો હોવા છતાં જૂદા
જૂદા રંગ દંગમાં અને જૂદા જૂદા સ્વભાવની માતાઓના સહવાસમાં ઉછરવાથી તેમનામાં જે ફરક
જેવામાં આવે છે તેનું વિગર્યન આ કથામાં કરી ચકાય છે. અંગ્રેજ કુવારિકાના પ્રેમ ઈર્શનથી ઢિંદુ
છાકરી ઉપર કેવી અસર થાય છે, કેળવણેલા પુત્રને ચોક્કસ કમારીકા સાથે પરણવાની ફરજ પાડનાર
પિતા તેનું કેવું આડું પતિષ્ઠામ મેળવે છે વિગેરે સંસારીક ખીનાઓ અરેખર વાંચીને વિગમદ કરી નાખે
છે અને આખું પુસ્તક વાંચ્યા વિના તેને છોડવું ગમતું નથી દરેક ભાગમાં ચાર ફોટોગ્રાફીક સુંદર
ચિત્રો, સુંદર છપાઈ, ઉંચા કામળ, પાકું સોનેરી સુશોભિત પુકું દરેક ભાગનાં ૫૪ ૨૦૦ કિંમત દરેક
ભાગની ૦-૧૨-૦ સુબળ. કી. ૨-૪-૦ પા. ૦-૫-૦

વિધાસાગર—(ભા. ૧-૨ જો) અરેખર તે વિધાનો સાગર છે. એક મુવાનના
દુઃખો આંસુ લાખ્યા વગર રહેતાં નથી. કી. ૦-૧૨-૦ પા. ૦-૨-૦

વિમળા—રાજ્યખટપટ, કાવતરા, રાજ્યકલેષ વગેરેના નમુના આનંદ તથા બોધ લેવા થાય છે. કીંમત ૦-૧૨-૦ પૌ. ૩-૨-૦

વિષલતા—શ્રી શિક્ષણ અને શ્રી સ્વાતંત્ર્યના આ અપૂર્વ વાંચવા યોગ્ય પુસ્તક હોવાથી લાખજેરીમાં મુકવા થાય છે. કી. ૦-૧૨-૦ પૌ. ૦-૨-૦

ઘેલી કુસુમ—સરસ્વતીચંદ્રના અહરંથાશ્રમ ને દંપતી હૃદયમાંથી ટપતો રસ અને ઐશ્ય વાંચવું હોય તો “ઘેલી કુસુમ” વાંચો ! ને બાલિકાશિક્ષણ, પુનર્લેખ, અને વિધવા વિવાહ વિષય વાંચવો હોય તો “ઘેલી કુસુમ” વાંચો ! ને રાજ્ય પ્રબળતા સંબંધ જાણવો હોય તો “ઘેલી કુસુમ” વાંચો ! ને વટાળ અને રાષ્ટ્રપ્રેમના વિષય જાણવો હોય તો “ઘેલી કુસુમ” વાંચો ! ને વિદ્યા અને લક્ષ્મીનો સમાર્થ ઉપયોગ જાણવો હોય તો “ઘેલી-કુસુમ” વાંચો આ પુસ્તક વિષે વિદ્યાર્થીના ધણા અભિપ્રાયો મળ્યા છે તેના એ પુસ્તકની મહત્તા બતાવે છે. સોનેરી પાકું પુઠું ઉત્તમ કાગળ છતાં માત્ર. કી. ૧-૮-૦ પૌ. ૦-૩-૦

સ્વચ્છંદી શ્રી—(શ્રીઓને સ્વતંત્ર રાખવાથી નીપજતાં માઠાં પરિણામ) આતે શ્રી સુધારા કે સંસારનો સત્યાનાથ ? કિં. ૦-૦-૬ પૌ. ૦-૦-૧.

સુધરેલી સંગીતા—એક કેળવણી અને સુશીલ યુવકની શી ફરજો છે ? સંસારના તેનું જીવન કેવું હોવું જોઈએ ? એનો તાદર્શ નમુનો વાંચવા થાય છે. કી. ૧-૪-૦ પૌ. ૦-૨-૬

કલીકૌતક—(હાસ્યરસનો હોજ) બા. ૧-૨ સાથે ગમે તેવી દાલગીરી યા ચિંતામાં હોય અને પછી આ પુસ્તકનું એકજ પાતું વાંચશો તો પેટ પકડી પકડીને હસાવી બેસેર લોહીનો વધારો કરશે. આજેજ મંગાવી ખાતી કરો. પાકું પુઠું કી. ૦-૧૨-૦ પૌ. ૦-૨-૦

કામીની ચરીત્ર—(પ્રપંચી ખાર) આમાં જીવાન શ્રીપુરપોયે દાવપેચ, ચતુરાઈ અને સમય સુચકતાથી પોતાના સ્વામીને છેતરી દશમ્મી હામ પુરી પાડવા ને ચાલાકી બતાવી છે તે વાંચવા થાય છે. ઉંચા કાગળ તથા પાકું સોનેરી પુઠું કી. ૦-૮-૦ પૌ. ૦-૧-૦

કૌતકમાળા—અને (બોધવચન) હસાહસ કરાવનાર રમુજ સાથે બોધ આપનાર રમુજ હાજરજવાળી હુચકાઓ. કી. ૦-૧-૨-૦ પૌ. ૦-૨-૦

ચતુરાસંહ ઠગારો—બા. ૧ લો રમુજ તથા ઠગનાં અજબ કૃત્યનો અવર્ણનીય નમુનો અજબ વાંચવા થાય છે. કી. ૦-૪-૦ પૌ. ૦-૧-૦

બિરબલ અને બાદશાહ—(અપૂર્વ ગમ્મ સાથે જ્ઞાન આપનારી વાર્તાઓ) બાગ ૧ થી ૧૨ સુધી સાથે બાંધેલા આ પુસ્તક મુગાધનો સાગર, ચતુરાઈનો ચોક્ક, હાસ્યરસનો હોજ અને ગમ્મતની સુલાખદાનીજ છે. બરેખર આ ચોપડી પેટ પકડી હસાવનારી વાર્તાઓ મોટા સંગ્રહ છે. આ પુસ્તક વાંચવાથી માણસ બવહારીક બોલચાલમાં ફરેષ કુશળ અને દાવપેચવાળો થાય છે. ઉંચા બેઝ કાગળ પાકું સોનેરી પુઠું છતાં માત્ર કીંમત ૦-૧૨-૦ પૌ. ૦-૨-૦

બોજરાજ—(કાળીદાસ) (બાગ ૧ થી ૫ સુધી સાથે) રસિલી, મનને આકર્ષણ કરનારી અને ગમ્મત સાથે જ્ઞાન આપનારી અસરકારક વાર્તાઓનો સંગ્રહ. વાંચી વિચારી આનંદ લેવા થાય છે. કી. ૦-૬-૦ પૌ. ૦-૧-૦

બધી જાતનાં પુસ્તકો મળવાનું ઠેકાણું:—

મહાદેવ રામચંદ્ર જાગુષ્ટે બુકસેલર.

તથા દરવા—અમદાવાદ.

